

મળવાનું ઠેકાણું

શ્રી અભા પ્રવે. સ્થાનકવાપી

જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ

૬ ગરેડિયા કુવારોડ, શ્રીન લોજ

પાસે, રાજકોટ. (સાસાપ્ર)

Published by

Shri Akhil Bharat S S

Jain Sashtroddhar Samiti

Garadia Kuva road RAJKOT

(Saurashtra) W Ry India

x

પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રત ૧૦૦૦

વીર સવત ૨૪૮૭

વિક્રમ સવત ૨૦૧૭

ઈસ્વીસન ૧૯૬૧

x

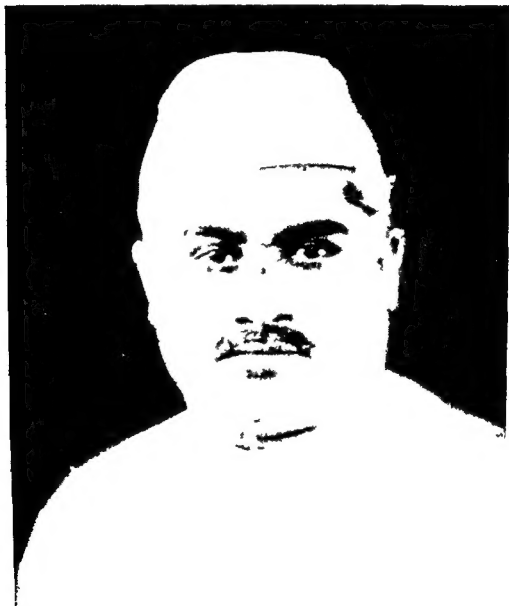
સુદ્રક

જાદવજી મોહનલાલ શાહ

નીલકંઠ પ્રિન્ટરી

ધીકાટા રોડ અમદાવાદ

૫૦૦૧) આપનાર આદ્ય મુન્શીશ્રી

શેઃશ્રી નેસીગભાઈ પોચાલાલભાઈ શાહ
અમદાવાદ

શેઠ જેસી ગભાઈ પોચાલાલ પીતાબરદાસ- ભાઈની જીવનીકા

શેઠ પોચાલાલ પીતાબરદાસના વડા સુપુત્ર શેઠ જેસી ગભાઈના જન્મ સ વત ૧૯૬૨ના ચૈત્ર વદ ૪ તા ૨૯-૩-૧૯૦૬ ના દિવસે અમદાવાદમાં થયો હતો તેમના માતૃશ્રીનું નામ વિજળીબાઈ હતું શેઠ પોચાલાલભાઈનો વ્યવસાય અમદાવાદમાં અનાજના જથ્થાબંધ વેપારનો હતો તે જ વેપારમાં શેઠ જેમી ગભાઈ વિદ્યાભ્યાસ બાદ સોળ વર્ષની વયે સવત ૧૯૭૮માં પિતાની માથે જોડાયા હતા

વેપારમાં લક્ષ્મીનો વાસ છે એવું શુરુજનોનું વચન છે, પરંતુ આજના જમાનાના લોકો કદાચ એવું જ માની રહ્યા છે કે વેપારમાં અનીતિ-જુક આદિ અનેક તરેહના પાપ કરવાના હોય છે આ માન્યતા શેઠ પોચાલાલભાઈએ વેપારમાં એક ધારી નીતિ તથા પ્રમાણિકતા નજવી રાખીને ખોટી પાડી બતાવી હતી શેઠ જેમી-ગભાઈએ પણ પિતાને પગલે ચાલીને પોતાની પ્રમાણિકતાથી એવી શાળ વેપારી બજારોમાં તથા મરકાટ દરબારમાં જમાવી હતી કે, તેને પરિણામે કન્ટ્રોલના મમયમાં અનાજના કાળા બજાર ચાલતા ત્યારે પણ એમનો પેટીની સામે લોકો, વેપારીઓ કે અમલદારો આગળી ચી ધી શક્તા નહીં આજેય શેઠ જેમી ગભાઈનો, વાણીનો મયમ અને સત્ય-પ્રેમ એટલા જાણીતા છે કે કોઈ પણ પ્રસંગે જેસી ગભાઈ આવું કહે છે, એટલું જણાવવી કોઈ જ વેપારીને શકા ઉઠાવવાનું કારણ રહેતું નથી

પિતાનું અવસાન થયું ત્યારે જેસી ગભાઈની વય ૨૩ વર્ષના હતી તેમણે વેપારમાં અને સમાજમાં પિતાનો પ્રમાણિકતાના વારસાને દિપાવ્યો હતો તેઓ ગ્રેન મર્ચન્ટસ એસોસીએશનના એક ડિરેક્ટર હતા અને એસોસીએશનને દોરવણી આપવામાં અગ્રેમર ભાગ લેતા હતા

શેઠ જેસી ગભાઈ ઓછા બોલા એકલમાગી અને સ્વધર્મિનું સંજ્ઞન તરીકે જાણીતા છે દર્નનિષ્ઠામાં પણ તેમને પિતાનો વારસો મળ્યો છે એમ કહી શકાય શેઠ પોચાલાલભાઈ સ્થાનકવાસી જૈન ધર્મ પાળતા અને સારગપુર દોલતખાનામાં આવેલ એ સ પ્રદાયના છોકોટી જૈન સ્થાનકનો વહીવટ સંભાળતા પિતાના અવસાન પછી એ કામ શેઠ જેસી ગભાઈએ સંભાળી લીધું છે, અને અત્યારે નબળી તંદુરસ્તી છતાં કામ ક્યે જાય છે સવત ૧૯૯૭માં ૩૫ વર્ષની વયે તેમણે મળેડે પ્રહસ્યર્થવત અગીકાર કયું હતું તેમનું નાનું-મોટું દરેક ધર્મોચરણ નિષ્ઠાપૂર્વકનું હોય છે

શેઠ જેસી ગભાઈના નાના ભાઈ શ્રી મણીભાઈ પણ તેમના જ વ્યવસાયમાં જોડાઈને કામ કરે છે બીજા કાર્યોમાં પણ મોટાભાઈને નાના ભાઈનો પૂરો સાથ

આવમુરખીશ્રીઓ

(૨૫) મે.૦ ઉચ્ચ-૧ કાનીનાભાઈ વાઘીઆ
ભાવનગર

કાકાશી લગ્નોવિ દભાઈ જેથભાઈ
ગાંધી

મે.૦ શાંતિલાલ મગળદાસભાઈ
અમદાવાદ

(૨૬) મે.૦ ધાન્શીભાઈ શુભચંદ્રલાલ
સોલાપુર

(૨૭) મગનલાલ શામળદાસભાઈ ભાવનગર
અમદાવાદ

२५	श्रीमत् अरनाथ की कथा	२४१-२४६
२६	महापद्म चक्रवर्त्ती की कथा—	२४७-२८०
२७	हरिप्रेम चक्रवर्त्ती की कथा	२८१-२८४
२८	जय चक्रवर्त्ती की कथा	२८४-२८८
२९	दशार्णभद्र की कथा	२८८-३०७
३०	चार प्रत्येकबुद्ध के नाम	३०८-३१०
३१	करकण्ठ राजा की कथा	३१०-६४०
३२	द्विमुख राजा की कथा	३४०-३५५
३३	नगगति राजा की कथा	३५५-३९६
३४	उदायन राजर्षि की कथा	३९७-४४३
३५	काशीराज नन्दन बलदेव की कथा—	४४४-४४५
३६	विजयराम की कथा—	४४६-४४७
३७	महाबलराज की कथा	४४७-४६४
३८	उन्नीसवें अध्ययन का प्रारम्भ और उम की अवतरण का	-४६५
३९	मृगा पुत्र के चरित्र का वर्णन—	४६६-५६९
४०	बीसवें अध्ययन का प्रारम्भ और महानिर्ग्रन्थ के स्वरूपका वर्णन	५७०-६३२
४१	इक्कीसवें अध्ययन और एकान्तचर्या में समुद्रपाल मुनिका दृष्टान्त	६३३-६६१
४२	बाईसवा अध्ययन और नेमिनाथ के चरित्र का वर्णन	६६२-८१८
४३	तेईसवा अध्ययन और पार्श्वनाथ के चरित्र का निरूपण	८१९-९७०
४४	चोईसवा अध्ययन—अष्ट प्रवचन माताओं का वर्णन	९७१-९९५

આદ્યમુરખીશ્રાવ્યો

(૨૧) શ્રી દિનેશલાલ
કાતિલાલ શાહ
અમદાવાદ

(૨૨) શ્રી શામજી વેવણભાઈ વ
રાજપાટ

૨૩) શ્રી વિનોદકુમાર વીરાણી
રાજકોટ
(ગીચા નીધા પહેતા માત્રાબધામ મતા)

૨૪) રાજેન્દ્રભાઈ મોહન નાન
અમદાવાદ

શ્રી આનંદરામ મોહનનાન
અમદાવાદ

જાન્યુઆરી ૧૯૮૦

અખિલ ભારત શ્વેતામ્બર સ્થાનકવાસી

જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ

ગરેડીયા કુવા રોડ - ગ્રીન લોન્ પાસે,

રા ૪ કો ૮

દાનવીરોની નામાવલી

શરૂઆત તા. ૧૮-૧૦-૪૮ થી તા ૧૫ ૫-૬૦ સુધીમા
દાખલ થયેલ મેમ્બરોના સુખાગક નામે

લાઈફ મેમ્બરોનુ ગામવાર કંકાવારી લિસ્ટ

(૩૧ ૨૫૦ થી ઓછી રકમ ભરનારનુ
નામ આ યાદીમા સામેલ કરેલ નથી)

આલમુરખીશીઓ-૧૧

ઓછામાં ઓછી રૂા ૫૦૦૦ની રકમ આપનાર)

ક્રમ	નામ	ગામ	રૂપિયા
૧	શેઠ શાતીલાલ મગળદાસભાઈ જાણીતા મીલમાલિક	અમદાવાદ	૧૦૦૦૦
૨	શેઠ હરખચંદ ડાળીદાસભાઈ વારીયા હા શેઠ લાલચંદભાઈ, જેચંદભાઈ, નગીનભાઈ વૃજલાલભાઈ તથા વલ્લભદાસભાઈ	લાલવડ	૬૦૦૦
૩	કેઠારી જેચંદ અજરામર હા હંગોવિ ભાઈ જેચંદભાઈ	રાજકોટ	૫૦૫૧
૪	શેઠ ધાંગીભાઈ જીવનભાઈ	વાઝી	૫ ૦૧
૫	૨૪ પિતાશ્રી છગનલાલ શામળદામના સ્મરણે હા શ્રી ભોગીલાલ છગનલાલભાઈ ભાવસાર	અમદાવાદ	૫૨૫૧
૬	૨૪ દિનેશભાઈના સ્મરણે હા શેઠ કાતિલાલ મણીલાલ જેશીગભાઈ	અમદાવાદ	૫૦૦૦
૭	શેઠ આત્મારામ માણેકલાલ હા શેઠ ચીમનલાલભાઈ શાતીલાલભાઈ તથા પ્રમુખભાઈ	અમદાવાદ	૬૦૦૧
૮	શ્રી શામળ વેલજી વીરાણી અને શ્રી ઠડવીભાઈ વીરાણી સમારક ટ્રસ્ટ હા શેઠ શામળ વેલજી વીરાણી	રાજકોટ	૫ ૦૦
૯	શ્રી શામળ વેલજી વીરાણી અને શ્રી ઠડવીભાઈ વીરાણી સમારક ટ્રસ્ટ હા માતૃશ્રી ઠડવીભાઈ વીરાણી	રાજકોટ	૫૦૦૦
૧૦	શેઠ પોચાલાલ ખીતાબરદાસ	અમદાવાદ	૫૨૫૧
૧૧	શાહ રગજીભાઈ મોહનલાલ	અમદાવાદ	૫૦૦૧

નોટ - ઘાટગોપરવાગા શેઠ માણેકલાલ એ મહેતા તરફથી અમદાવાદમાં પાલડી
બસ સ્ટેન્ડ ૫ ને પ્લોટ નં ૨૫૦ વાળી ફ્લેટ ચો વાર જમીન
સમિતિને ભેટ મળેલ છે અને જેનું ૨૮-૨૮૨ તા ૨-૩-૬૦ ના
રોજ થઈ ગયેલ છે

મુરખીશ્રીઓ-૨૦

(ઓઝામા ઓઝી ૩૧ ૧૦૦૦ ની રકમ આપનાર)

૧	વક્રીવ હવરાજભાઈ વર્ધમાન કોઠારી હા કહાનદામભાઈ	જેતપુર	૩૬૦૫
	તથા વેલીલાવ કોઠારી		
૨	દોશી પ્રભુદામ ગુણજીભાઈ	નાજકોટ	૩૬૦૪
૩	મહેતા ગુલાબચંદ પાનાચંદ	નાજકોટ	૩૨૮૯૧૧-૧૧
૪	મહેતા માલુકલાલ અમુલખરાય	ઘાટકોપર	૩૨૫૦
૫	સઘવી પીનામખનદામ ગુલાબચંદ	જામનગર	૩૧૦૧
૬	નામદાસ કાકોજ માહેળ લખધી-મિહજી બહાદુર	મોરખી	૨૦૦૦
૭	ગેઠ ટહેચંદ કુવંજી હા ગેઠ ન્યાલચંદ ટહેચંદ	મિહજીપુર	૨૦૦૦
૮	શાહ છગનલાલ હેમચંદ વમા હા મોહનલાલભાઈ		
	તથા મોતીલાલભાઈ	મુળઈ	૨૦૦૦
૯	શ્રી સ્થાનકવામી જૈન મઘ હા ગેઠ ચન્દ્રકાંત વીરમચંદ મોરખી		૧૯૬૩
૧૦	મહેતા સોમચંદ તુલસીદાસ નથા તેમના ધર્મપત્નિ		
	અ મૌ મણીગૌરી મગનલાલ	ગતલામ	૧૫૦૦
૧૧	મહેતા પોપટલાલ માવજીભાઈ	જામજોધપુર	૧૫૦૨
૧૨	દોશી ઝવેરચંદ અમરશી હા દવપતંગમભાઈ	જામજોધપુર	૧૦૦૨
૧૩	બગડીયા જગજીવનદામ જ્ઞાનશી	દામનગર	૧૦૦૨
૧૪	શેઠ માલુકલાલ બાણજીભાઈ	પોરખંડ	૧૦૦૧
૧૫	શ્રીમાન ચંદ્રમિહજી સાહેબ મહેતા (રેલ્વે એનેજર)	કલકત્તા	૧૦૦૧
૧૬	મહેતા સોમચંદ નેણસીભાઈ (કરાચીવાળા)	મોરખી	૧૦૦૧
૧૭	શાહ હરિલાલ અનોપચંદ	ખજાત	૧૦૦૧
૧૮	મોદી કેશવલાલ હરીચંદ	અમદાવાદ	૧૦૦૧
૧૯	કોઠારી છખીવદાસ હરખચંદ	મુળઈ	૧૦૦૦
૨૦	કોઠારી રંગીવદાસ હરખચંદ	ભાવનગર	૧૦૦૦

સહાયક મેમ્બરો-૬૩

(ઓછામાં ઓછી રૂા ૫૦૦ ની રકમ આપનાર)

૧ શ્રી સ્થા જૈનસઘ હા શેઠ જુઝાભાઈ વેવશીભાઈ	વડવાણશહેર ૭૧૦
૨ શેઠ નરોત્તમદાસ ઓઘડલાઈ	શીવ ૭૦૦
૩ શેઠ રતનશી હીરજીભાઈ હા ગોરધનદાસભાઈ	ભમ્ભોધપુર ૫૫૫
૪ ખાટવીયા ગીરધર પરમાણુ હા અમીચદલાઈ	ખાખીતળીયા ૫૨૭
૫ મોરખાવાળા મઘની દેવચંદ નેલુશીભાઈ તથા તેમના ધર્મપત્નિ	
અ મો મણીભાઈ તરફથી હા મુળચંદ દેવચંદ સઘવી	મલાડ ૫૧૧
૬ વોરા મણીલાલ પોપટલાલ	અમનાવા ૫૦૨
૭ ગોસલીયા હરીલાલ લાલચંદ તથા ચ પામેન ગોસલીયા	" ૫૦૨
૮ શાહ ટ્રેમચંદ માણેકચંદ તથા અ નૌ સમરતમેન	" ૫૦૨
૯ શેઠ ઇશ્વરલાલ પુરુષોત્તમદાસ	" ૫૦૧
૧૦ શેઠ ચંદુલાલ છગનલાલ	" ૫૦૧
૧૧ શાહ શાતિલાલ માણેકલાલ	" ૫૦૧
૧૨ શેઠ શીવલાલ ડમરભાઈ (કરાચીવાળા)	લીંમડી ૫૦૧
૧૩ કામદાર તાગચંદ પોપટલાલ ધોરાજીવાળા	રાજકોટ ૫૦૧
૧૪ મહેતા મોહનલાલ કપુરચંદ	" ૫૦૦
૧૫ શેઠ ગોવિંદજીભાઈ પોપટભાઈ	" ૫૦૦
૧૬ શેઠ શામજી શામજી વીરાણી	" ૫૦૧
૧૭ શ્રી પિતાશ્રી નદાજીના મુરબાચે હા વેણીચંદ શાતિલાલ	પાટણ ૫૦૧
(ભણુઆવાળા) મેઘનગર	પાટણ ૫૦૧
૧૮ શ્રી સ્થા જૈનસઘ હા શેઠ ઠાકરશી વરસાનજી	ધાનગઢ ૫૦૦
૧૯ શેઠ તારાચંદ પુખનાજી	ઝોરખાલા ૫૦૦
૨૦ શ્રી સ્થા જૈન સઘ	ઝોરખાલા ૫૦૦
૨૧ મહેતા મુળચંદ રાઘવજી હા મનલાલભાઈ તથા ફલેલજીભાઈ	ધોડા ૭૫૦
૨૨ શેઠ હરખચંદ પુરુષોત્તમ હા ઇન્દુકુમાર	ચોરવાડ ૫૦૦
૨૩ ,, ડેશરીમલજી વરતીમલજી ગુગલીયા	મલાડ ૫૦૦
૨૪ શ્રી સ્થા જૈન સઘ હા ખાટવીયા અમીચંદ ગીરધરભાઈ ખાખીતળીયા	૫૦૧
૨૫ શેઠ ખીમજીભાઈ ખાવાભાઈ હા કુલ્લુચંદલાઈ શુલાખચંદલાઈ,	
નાગરદાસભાઈ, જમનાદાસભાઈ	મુખઈ ૫૦૧

૧૦	મળીલાલ મોહનલાલ રંગવી હા મુળજીભાઈ મળીલાલભાઈ મુળઈ	૫૦૧
૨૭	૨૫ કાતીલાલભાઈના મંગણાર્થે હા ગેઠ બાલચંદ માકગચંદ	,, ૫૦૧
૨૮	કામદાગ ન્તીલાલ દુર્લભજી (જેતપુરવાળા)	મુળઈ ૫૦૧
૨૯	ગાહ જયતીલાલ અમૃતલાલ	શીવ ૫૦૧
૩૦	વેરા મળીલાલ લક્ષ્મીચંદ	શીવ ૫૦૧
૩૧	ગેઠ ગુલાબચંદ ભુદરભાઈ તથા કસ્તુરબેન હા ભાઈ	
	અનોપચંદ	ખાન્દેડ ૫૦૧
૩૨	મહાન ત્યાગી જેન ધીરજકુવર ચુનીલાલ મહેતા	ધાકા ૫૦૧
૩૩	શ્રી સ્થા જેન સઘ	ધાકા ૫૦૧
૩૪	શ્રી મગનલાલ છગનલાલ શેઠ	રાજકોટ ૫૦૧
૩૫	ગેઠ ચતુર્જામ ઠાકગશી તવા અ મૌ નદકુવરબેન	જામનગર ૫૦૩
૩૬	ગેઠ દેવચંદ અમંગી (જેન ધીરજકુવરની નીક્ષા પ્રસંગે ભેટ) ભાણુવડ	૫૦૧
૩૭	શ્રી સ્થા જેન સઘ (જેન ધીરજકુવરની નીક્ષા પ્રસંગે ભેટ) ભાણુવડ	૫૦૧
૩૮	વકીલ વાડીલાલ નેમચંદ ગાહ	વીરમગામ ૫૦૧
૩૯	મહેતા શાંતિલાલ મળીલાલ હા કમળાબેન મહેતા	અમદાવાદ ૫૫૬
૪૦	શ્રીચુત લાલચંદજી તથા અ મૌ ધીસાબેન	,, ૫૦૧
૪૧	શેઠ મોહનલાલ મુકુટચંદ બાલચા	,, ૫૦૧
૪૨	૨૫ ગેઠ ઉકાભાઈ ત્રીભોવનદામના મંગણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ	
	લક્ષ્મીબાઈ ગીન્ધર તરફથી હા મરઘાબેન તથા મગુબેન	અમદાવાદ ૫૦૧
૪૩	ધારણ જયતીલાલ મનમુખલાલ રાજકોટવાળા હા વિનુભાઈ	, ૫૦૧
૪૪	શ્રીચુત શેઠ લાલચંદજી મીશ્રીલાલજી	, , ૫૦૧
૪૫	શ્રી સ્થા જેન સઘ	વાકાને ૫૦૧
૪૬	શ્રી સ્થા જેન સઘ	બોટાદ ૫૦૧
૪૭	શેઠ ગુદડમલજી શેખમલજી જોવર	(બગર) પીપળગાવ ૫૦૧
૪૮	૨૫ તુરખીયા લહેરચંદ માણેકચંદના મંગણાર્થે તેમના	
	ધર્મપત્નિ જીવતીબાઈ તરફથી હા ભાઈ	
	જયતીલાલ તથા પૂનમચંદભાઈ	ડભાસ ૫૦૧
૪૯	શાહ અચળદાસ ગુડનગજી હા શેઠ ગુકનરાજજી	અમદાવાદ ૫૦૧
૫૦	ભાવમાર ખોડીનાસ ગણેશભાઈ	ધ ધુકા ૫૦૧
૫૧	અ મૌ હીંગબેન માણેકલાલ મહેતા	ઘાટડોપર ૫૦૧
૫૨	મહેતા શાંતીલાલ મગનલાલ તથા અ મૌ પદ્માવતી	
	શાંતિલાલ મહેતા	અમદાવાદ ૫૦૦

- ૫૩ શેઠ હીરાચદ્ર વનેચદ્ર કટારીયા હુબતી ૫૦૧
- ૫૪ શેઠ છોટુભાઈ હરગોવિંદ દાસ કટેરીવાળા મુબઈ ૫૦૧
- ૫૫ પારેખ રતિલાલ નાનચદ મોરખીવાળા તરફથી તેમના
પિતાશ્રી નાનચદ ગોવિંદજીના સ્મરણાર્થે તથા તેમના
ધર્મપતિ અ સૌ વસત બહેનના આઠાઈ તપ નિમિત્તે
હા ભુપતલાલ રતિલાલ અમદાવાદ ૫૧૧
- ૫૬ સ્વ શાહ ત્રીલોચનદાસ મગનલાલના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપતિ
શીવકુવરભાઈ તરફથી હા રતિલાલ ત્રીલોચનદાસ શાહ અમદાવાદ ૫૧૧
- ૫૭ શ્રીમાન નાથાલાલ માણેકચદ પારેખ મુબઈ (માટુંગા) ૫૦૧
- ૫૮ શ્રી લીંમડી સમ્રાચના ગઝછાધીપતી પૂ આચાર્ય મહાનજીશ્રી
લાલાજી સ્વામીના સ્મરણાર્થે હા શેઠ જ્ઞેશીગભાઈ પોચાલાલ
(મહાનજીશ્રી છોટાલાલજી સદાનનીના ઉપદેશથી) અમદાવાદ ૫૦૧
- ૫૯ સ્વ શ્રી વિનયભૂતિ શ્રી લખમીચદ્ર મહાનજીના સ્મરણાર્થે
હા શેઠ જ્ઞેશીગભાઈ પોચાલાલ (મહાનજીશ્રી છોટાલાલજી
સદાનનીના ઉપદેશથી) અમદાવાદ ૫૦૧
- ૬૦ બા પ્ર પ્રભાવતી બેન ડેશવલાલ ઉબેનવાળા તરફથી તેમની
દીક્ષા પ્રસંગે વીન્મગામ ૫૫૧
- ૬૧ શ્રીચુત હરજીવનદાસ રાચચદ હા છબીલદાસ હરજીવન અમદાવાદ ૫૦૧
- ૬૨ શેઠ પોપટલાલ હસરાજ તથા ત્રિવાળીબેનના સ્મરણાર્થે
હા શેઠ બબુલાલ પોપટલાલ અમદાવાદ ૫૦૨
- ૬૩ અ મૌ લીલાવતી બેન ધર્મચલાલ , ૫૦૨

૫૪૯ લાઈફ મેમ્બરો

અમદાવાદ તથા પરાઓ

૧ શેઠ ગીરધરલાલ કચ્છભચંદ	૨૫૧
૨ શેઠ છોટાવાલ વખતચંદ હા ફકીરચંદ ભાઈ	૨૫૧
૩ શાહ ક્રાંતિવાલ ત્રીલોવનદામ	૨૫૧
૪ શાહ પોપનલાલ મોહનલાલ	૨૫૧
૫ શેઠ પ્રેમચંદ માકનચંદ	૨૫૦
૬ શાહ રતીલાલ વાગીલાલ	૨૫૧
૭ શેઠ લાલભાઈ મગજદાર	૨૫૧
૮ મ્વ અમૃતલાલ વધ માનના મ્વગ્વાર્યે હા કાનજીભાઈ અમૃતલાલ દેશા	૨૫૧
૯ શાહ નટવરલાલ ચંદુલાલ	૨૫૧
૧૦ શાહ તરમિહદામ ત્રીલોવનદામ	૨૫૧
૧૧ બીપીનચંદ તલા ઉમાકાત ચુનોલાલ ગોપાળી	૩૦૧
૧૨ શ્રી શાહપુર દરિયાપુરી આઠકોટી મ્થા જેન ઉપાશ્રય હા વહીવટ કર્તા શેઠ ઇશ્વરલાલ પુરુષોત્તમદાસ	૨૫૧
૧૩ શ્રી હીપાપોળ દરિયાપુરી આઠકોટી મ્થા જેન સઘ હા શેઠ ચંદુલાલ અચરતનાલ	૨૫૧
૧૪ શાહ ચાનુભાઈ બાલાભાઈ C/o શાહ બાલાભાઈ મહામુખલાલ	૨૫૧
૧૫ શાહ ભાઈવાલ ઉજ્જમશી	૨૫૧
૧૬ શ્રી મુખલાલ હી શેઠ હા ડું કુ સરસ્વતીજેન શેઠ	૨૫૧
૧૭ શ્રી મોરાર્જી મ્થા જેન સઘ હા શેઠ કાંતિલાલ જીવજીલાલ	૨૫૧
૧૮ મોની નાથાલાલ મહાદેવદાસ	૨૫૧
૧૯ શાહ મોહનલાલ ત્રીકમલાલ	૨૫૧
૨૦ શ્રી છકોટી રવા જેન સઘ હા શેઠ પોત્રાલાલ પિતામ્વગ્વાર્યે	૨૫૧
૨૧ દેશાઈ અમૃતલાલ વર્ધમાનના મ્વગ્વાર્યે હા ભાઈનાલ અમૃતલાલ	૨૫૧
૨૨ શાહ નવનીતરાય અમુલખરાય	૨૫૧
૨૩ શાહ મણીલાલ આશારામ	૨૫૧
૨૪ શે. ચીનુભાઈ માકનચંદ	૨૫૧
૨૫ શાહ વરજીવનદાસ ઉમેદચંદ	૨૫૧
૨૬ શાહ રજનીકાંત કસ્તુરચંદ	૨૫૧

- ૨૭ સઘવી જીવણલાલ ધર્મપતિ ૬૨ ૨૫૧
- ૨૮ શાહ શાતિલાલ મોહનલાલ પ્રાગધાવાળા ૨૫૦
- ૨૯ અ મૌ જેન રતનભાઈ નાદેશી હા શેઠ પુલોત અ પાવાવળ ૨૫૧
- ૩૦ શાહ હરિલાલ જોડાલાલ ભાડલાવાળા ૨૫૧
- ૩૧ શ્રી સરસપુર દરીયાપુત્રી આઠ ફોટી સ્થા, જૈન ઉપાશ્રય, હા ભાવસાર ભોગીલાલ છગનલાલ ૨૫૧
- ૩૨ શેઠ પુષ્પરાજી સમતીરામજી પુનમિયા માદડીવાળા ૨૫૧
- ૩૩ સ્વ પિતાશ્રી જવાહીરલાલજી તથા પૂ ચાચાજી હનરીમજી બરડીયાના સ્મરણાર્થે હા મુળચંદ જવાહીરલાલજી બરડીયા ૨૫૧
- ૩૪ સ્વ ભાવસાર બબાભાઈ (મગજદામ) પાનાચઢના સ્મરણાર્થે હા તેમના ધર્મપતિ પુત્રીજેન ૨૫૧
- ૩૫ સ્વ પિતાશ્રી સ્વજીભાઈ તથા સ્વ માતૃશ્રી મુળીભાઈના સ્મરણાર્થે હા કકલભાઈ કોઠારી ૩૦૧
- ૩૬ ભાવસાર કેશવલાલ મગનલાલ ૨૫૧
- ૩૭ શાહ કેશવલાલ નાનચંદ બખડાવાળા હા પાર્વતી જેન ૨૫૧
- ૩૮ શાહ જીતેન્દ્રકુમાર વાડીલાલ માણેકચંદ રાજસીતાપુરવાળા ૨૫૧
- ૩૯ શ્રી સાબરમતી સ્થા જૈન સઘ હા શેઠ મણીલાલભાઈ ૨૫૦
- ૪૦ ભાવસાર છોટાલાલ છગનલાલ ૨૫૧
- ૪૧ ભાવસાર મકરાભાઈ છગનલાલ ૨૫૧
- ૪૨ અ મૌ જેન જીવીજેન રતિલાલ હા ભાવસાર રતિલાલ હંગોવિદદામ ૨૫૧
- ૪૩ ભાવસાર ભોગીલાલ જમનાદાસ પાટણવાળા ૨૫૧
- ૪૪ સઘવી બાલુભાઈ કમળશી તથા તેમના ધર્મપતિઓ અ સૌ ચ પાજેન તથા વસંતજેન તરફથી ૨૫૧
- ૪૫ અ સૌ વિદ્યાજેન વનેચંદ દેગાઈ વર્ષિતપ તથા આઠાઈ પ્રમગે હા જીવેન્દ્રકુમાર વનેચંદ દેશાઈ ૪૧૭
- ૪૬ શાહ નટવરલાલ ગોકળદાસ ૨૫૧
- ૪૭ શાહ શામળભાઈ અમરશીભાઈ ૨૫૧
- ૪૮ અ સૌ કકુપેન (ભાવસાર ભોગીલાલ છગનલાલના ધર્મપતિ) ૩૦૬
- ૪૯ અ સૌ સવિતાજેન (જયતીલાલ ભોગીલાલના ધર્મપતિ) ૨૫૧
- ૫૦ અ સૌ શાતાજેન (દીનુભાઈ ભોગીલાલના ધર્મપતિ) ૨૫૧
- ૫૧ અ સૌ સુનદાજેન (રમણભાઈ ભોગીલાલના ધર્મપતિ) ૨૫૧

૫૨	શેઠ હીરાજી રૂઝનાથજીના સ્મરણાર્થે હા વાગમલજી રૂઝનાથજી	૩૦૧
૫૩	શેઠ મણીલાલ બોધાભાઈ	૨૫૧
૫૪	પટવા સુમેરમલજી અનોપચદજી બેધપુરવાળા	૩૦૧
૫૫	સ્વ માણેકલાલ વનમાળી ૧૫ શેઠના સ્મરણાર્થે	
	હા ગમણલાલ માણેકલાલ	૨૫૧
૫૬	સ્વ શાહ ધનરાજજી ખેમરાજજીના સ્મરણાર્થે	
	હા કનૈયાલાલ ધનરાજજી	૩૦૧
૫૭	શ્રી સારંગપુત્ર દ આ કે આ જેન મધ	
	હા શાહ રમણલાલ લેણભાઈ	૨૫૧
૫૮	દોશી હરજીવનદાસ જીવગજ તથા લક્ષ્મીભાઈ લહેચ્છદના સ્મરણાર્થે	
	હા દોશી મનહરલાલ કરશનદાસ મુળીવાળા	૨૫૧
૫૯	શાહ પુનમચદ ક્ષેત્રચદ	૨૫૧
૬૦	શ્રીચુત ચતુરભાઈ નદલાલ	૨૫૧
૬૧	શ્રીચુત અમૃતલાલ ઇન્દરલાલ મહેતા	૨૫૧
૬૨	શાહ જલવજી મોહનલાલ તથા શાહ ચીમનલાલ અમુલખભાઈ	૨૫૧
૬૩	અ મૌ જેન લાલુખેન મગનલાલ હા શાહ અમૃતલાલ ધનજીભાઈ	
	વઢવાણ શહેરવાળા	૩૦૧
૬૪	અ સૌ જેન કાતાખેન ગોવંદનદાસ (ચાદમુનિના ઉપદેશથી)	૨૫૧
૬૫	દોશી કુલચંદ સુખલાલભાઈ બોટાદવાળાના સ્મરણાર્થે	
	હા દોશી છબીલદાસ કુલચંદભાઈ	૨૫૧
૬૬	લાલાજી રામકુવરજી જેન	૨૫૧
૬૭	શેઠ છોટાલાલ શુભાનચંદ પાલનપુરવાળા	૨૫૧
૬૮	શાહ ધીરજીલાલ મોતીલાલ	૨૫૧
૬૯	સઘવી સૂર્યપાત ચુનીલાલના સ્મરણાર્થે	
	હા સઘવી જીવણલાલ ચુનીલાલ	૨૫૧
૭૦	ભાવસાર મોહનલાલ અમુલખરાય	૨૫૧
૭૧	મહેતા મૂળચંદ મગનલાલ	૨૫૧
૭૨	વૈદ્ય નરસિંહદાસ સાકરચંદના ધર્મપત્નિ દેવાબાઈના સ્મરણાર્થે	
	હા હરીલાલ નરસિંહદાસ	૨૫૧
૭૩	શાહ કુલચંદ મુલચંદભાઈ હા હસમુખભાઈ કુલચંદભાઈ	૨૫૧
૭૪	શેઠ મિશ્રીલાલજી જવાહીરલાલજી બરડીયા	૨૫૧
૭૫	શાહ લલ્લુભાઈ મગનભાઈ ચૂડાવાળા હા જશવંતલાલ લલ્લુભાઈ	૩૦૧

૭૬	કુમારી પુષ્પાબેન હીરાલાલ (ચાદ-મુનિના ઉપદેશથી)	૨૫૧
૭૭	શાહ મણીલાલ ઠાકરશી હા કમળાબેન મણીલાલ લખતરવાળા (ચાદ મુનિના ઉપદેશથી)	૨૫૧
૭૮	મીસ નલીનીબેન જયતીલાલ	૨૫૧
૭૯	સ્વ ઉમેદરામ ત્રીભુવનદાસના ધર્મપત્નિ ઠાશીબાઈના સ્મરણાર્થે હા શાંતિલાલ ઉમેદરામ (ચાદ મુનિના ઉપદેશથી)	૨૫૧
૮૦	સ્વ ભાવસાર મોહનલાલ છગનલાલના ધર્મપત્નિ દિવાળીબાઈના સ્મરણાર્થે હા રતીલાલ માણેકલાલ (ચાદ મુનિના ઉપદેશથી)	૨૫૧
૮૧	મહેતા દેવીચ દિલ જૂબચ દલ ધોઠા ગઢસીયાણાવાળાના સ્મરણાર્થે હા મહેતા ચુનીલાલ હરમાનચંદ	૨૫૧
૮૨	ધાસીલાલજી મોહનલાલજી ઠાકરી C/o લક્ષ્મી પુસ્તક ભંડાર	૨૫૧
૮૩	સ્વ શેઠ નાથાલાલ રતનાબાઈ મારફતીયાના સ્મરણાર્થે પુનાબેન તરફથી હા કરશનભાઈ (ચાદ મુનિના ઉપદેશથી)	૨૫૧
૮૪	શાહ મણીલાલ છગનલાલ	૨૫૧
૮૫	ભાવસાર જયતીલાલ ભોગીલાલ	૨૫૧
૮૬	ભાવસાર દિનુભાઈ ભોગીલાલ	૨૫૧
૮૭	ભાવસાર રમણલાલ ભોગીલાલ	૨૫૧
૮૮	ભાવસાર કનુભાઈ સકરચંદ	૨૫૧
૮૯	શેઠ લેફ્ટનન્ટ સાહેબ જોધપુરવાળા	૨૫૧
૯૦	સ્વ બેનાણી વર્ધમાન રામજીભાઈ કુદણીવાળાના સ્મરણાર્થે હા શાંતિલાલ વર્ધમાન	૨૫૧
૯૧	સ્વ શાહ કચરાભાઈ લહેરાભાઈના સ્મરણાર્થે હા શાંતિલાલ કચરાભાઈ	૨૫૧
૯૨	એક સ્વધર્મી બધુ હા શાહ રીખલદામજી જયતિલાલજી	૨૫૧
૯૩	અ સૌ મરસ્વતીબેન મણીલાલ ચતુરભાઈ શાહ (સદાનદી છોટાલાલ મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી)	૨૫૧
૯૪	ચીમનલાલ મણીલાલ શાહ (દરિયાપુરી સપ્રદાયના પૂ તપસ્વી મહારાશ્રી માણેકચંદ્રજી મહારાજના શિષ્ય મુનિશ્રી મગનલાલજી મહારાજશ્રીના સ્મરણાર્થે)	૨૫૧
૯૫	જેકુવર મજલાલ પારેખ	૨૫૧
૯૬	પુનમચંદજી જવાહરલાલજી બરડીયા	૨૫૧

- ૯૭ અ. સૌ લીલાવતી ધીરજલાલ મહેતા
C/o ડૉ. ધીરજલાલ ત્રીકમલાલ મહેતા ૩૦૧
- ૯૮ શેઠ રાજમલજી ઘાગ્રીમલજી ડોકારી કોશીયડવાળા
તરફથી મ્હા. જીન મધને ભેટ ૨૫૧
- ૯૯ શેઠ ચુનીલાલ ભગવાનજી C/o સ્તીલાલ ચુનીલાલ ૨૫૧
- ૧૦૦ ભાગ્યવતી અરવીંદકુમાર C/o અરવીંદકુમાર મકગભાઈ ભાવમાર ૨૫૧
- ૧૦૧ અ. મૌ ચ. ચળળેન મનસુખલાલ
હા. મનસુખલાલ જોડાલાલ ઉપેગ ૨૫૧
- ૧૦૨ સ્વ. આમીબાઈ તથા શેઠ વન્તીમલજી ભોમાજીના અમરણાર્થે
હા. શેઠ મીશ્રીમલજી દેવીચદજી જોમવાલ કેરુવાળા ૨૫૧
- ૧૦૩ સ્વ. શેઠ કીશનમલજી માડોતના અમરણાર્થે
હા. મીરેમલજી કીશનમલજી સોજતવાલા ૨૫૧
- ૧૦૪ સ્વ. શેઠ વકતાવજીમલજીના અમરણાર્થે
હા. શેઠ ધીમાલાલજી મુકનગજી ગીયાગીયા (જોધપુગવાળા) ૨૫૧
- ૧૦૫ શાહ મહાસુખલાલ ભાઈવાલ (મદાનદી પડિત મુનિશ્રી
છોટાલાલજી મહારાજના ઉપદેશથી) ૨૫૧
- ૧૦૬ અ. સૌ કાતાબેન કાળીદાસ C/o કુમાર બુક બાઈન્ડીંગ વર્ક્સ ૨૫૧
- ૧૦૭ સ્વ. શેઠ હીમતલાલ મગનલાલના સ્મરણાર્થે તેમના
સુપુત્રો મેમર્મ દ્વારકાદામ જ્યેન્ડ પ્રધર્સ તરફથી ૩૫૧
- ૧૦૮ અ. સૌ કાતાબેનના સ્મરણાર્થે
હા. ભાવસાર નાગરદામ હરજીવનદામ ૨૫૧
- ૧૦૯ શ્રી ઉમેદચંદ ઠાકરશી C/o M/s યુ. ટી. ગોપાણી જ્યેન્ડ સન્સ ૩૫૧
- ૧૧૦ પૂ. માતુશ્રીના સ્મરણાર્થે હા. ભાવમાર ભોગીલાલ છગનલાલ ૨૫૧
- ૧૧૧ શાહ શાંતિલાલ મોહનલાલ ૨૫૧
- ૧૧૨ સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર હા. પ્રભુદાસભાઈ મહેતા ૨૫૧
- ૧૧૩ શાહ ભુગલાલ કાળીદાસ ૨૫૧
- ૧૧૪ સ્વ. પિતાશ્રી મોતીલાલજીના અમરણાર્થે
હા. મહેતા રણજીનલાલજી મોતીલાલજી ઉદેપુરવાળા ૨૫૧
- ૧૧૫ શેઠ પરસોતમદાસ અમરગીના ધર્મપત્નિ સ્વ. કુસુમબેનના
સ્મરણાર્થે તથા અ. સૌ સવિતાબેનના માસખમણા નિમિત્તે
હા. સોમચંદ પરસોતમદાસ (પોર્ટ) સુદાનવાળા ૩૦૧

- ૧૧૬ શ્રીમાન જોરાવરમલ્લ ધર્મચક્ર, ડુંગરવાલ રીબલ
રાબલકાકેરડા વાળા (મુનિશ્રી ભાગીલાલજીનાં ઉપદેશથી) ૨૫૧

અમલનેર

- ૧ શાહ નાગરદાસ વાઘજીભાઈ ૨૫૧
૨ શ્રી સ્થા જૈન સેઘ હા શાહ ગાડાલાલ બીખાલાલ ૨૫૧

અજમેર

- ૧ શેઠ ભુરાલાલ મોહનલાલ ડુંગરવાલ ૨૫૧

અડવર

- ૧ શ્રીમતી અપાદેવી C/o બુદ્ધામલજી રતનમલજી સચેતી ૨૫૧
૨ ચાદમલજી મહાવીરપ્રસાદ પાલાવત ૨૫૧
૩ શ્રીચુત રૂપભકુમાર સુભતિકુમાર જૈન ૨૫૧

આસનસોલ

- ૧ બાવીશી મણીલાલ ચત્રભુજના સ્મરણથી તેમના ધર્મપત્નિ
મણીબાઈ તરફથી હા રસિકલાલ, અનિલકાત, વિનોદરાય ૨૫૧

આટકોટ

- ૧ મહેતા ચુનીલાલ નારણદાસ ૩૦૧

આણંદ

- ૧ શેઠ રમણીકલાલ જો કપાસી હા મનસુખલાલભાઈ ૨૫૧

આકોલા

- ૧ શેઠ કચનલાલભાઈ રાઘવજી અજમેરા C/o મેસર્સ અજમેરા
પ્રધર્મ એન્ડ કું (પૂ સદાનદી મુનિશ્રી છોટાલાલજી મહારાજના ઉપદેશથી) ૨૫૧

ઘિવપુરી

- ૧ શેઠ પતાલાલ લખીયજી જૈન

'ધંદોર'

- ૧ અ મૌ બેન દયાબેન મોહનલાલ દેસાઈ જેતપુરવાળા
(અ મૌ બેન વિદ્યાબેનના વર્ષી તપ નિમિત્તે)
હા અર્ચિદ્રુમાર તથા છનેન્દ્રકુમાર ૨૫૧
- ૨ શ્રીયુત ભાઈલાલ હગનલાલ તુરખીયા ૩૫૧
- ૩ સ્વ ગૌરીશંકર કાળીદાસ દેસાઈ જેતપુરવાળાના સ્મરણાર્થે
હા ભુપતલાલ ગૌરીશંકર દેસાઈ ૨૫૦

ઉદેપુર

- ૧ શેઠ મોતીલાલજી રણજીતલાલજી હીંગડ ૨૫૧
- ૨ શ્રીમતી મોહીનીબાઈ C/o મોતીલાલજી રણજીતલાલજી હીંગડ ૨૫૧
- ૩ અ મૌ બેન ચન્દ્રાવતી તે શ્રીમાન બહેનલાલજી નાહરના
ધર્મપત્નિ હા શેઠ મોતીલાલજી રણજીતલાલજી હીંગડ ૨૫૧
- ૪ શેઠ હગનલાલજી બાગેચા ૨૫૧
- ૫ શેઠ મગનલાલજી બાગેચા ૨૫૧
- ૬ સ્વ શેઠ કાળુલાલજી લોહાના સ્મરણાર્થે
હા શેઠ દોલતનિહલજી લોહા ૨૫૧
- ૭ સ્વ શેઠ પ્રતાપભલજી માખલાના સ્મરણાર્થે
હા પ્રાણુલાલ હીરાલાલ માખલા ૨૫૧
- ૮ શેઠ ભીમરાજજી યાવચદજી બાફણા ૨૫૧
- ૯ શ્રીયુત માહેબલાલજી મહેતા ૩૦૧
- ૧૦ શેઠ પન્નાલાલજી ગણેશલાલજી હીંગડ ૨૫૧
- ૧૧ શેઠ દીપચદજી પન્નાલાલજી લોહા ૨૫૧

ઉપલેટા

- ૧ શેઠ જેઠાલાલ ગોરધનદાસ ૨૫૧
- ૨ સ્વ બેન મતોકબેન કચરા હા ઓતમચદભાઈ, ઝોટાલાલભાઈ
તથા અમૃતલાલભાઈ વાલજી (કટયાણવાળા) ૨૫૧
- ૩ શેઠ ખુશાલચદ ઝાનજીભાઈ હા શેઠ પ્રતાપભાઈ ૨૫૧
- ૪ દોશી વીઠ્ઠલજી હરખચદ ૨૫૧
- ૫ મધાણી મુળશંકર હજીવનભાઈના સ્મરણાર્થે હા તેમના પુત્રો
જયતીલાલ તથા રમણીકલાલ ૨૫૧

ઉમરગાવ રોડ

૧ શાહ મોહનલાલ પોપટલાલ પાનેલીવાળા ૨૫૧

ઐડન કેમ્પ

- ૧ મહેતા ટ્રેમચંદ માણેકચંદના સ્મરણાર્થે
હા રાયચંદભાઈ, પોપટલાલભાઈ તથા રસીકલાલભાઈ ૨૫૧
- ૨ શાહ જગજીવનદાસ પુરપોત્તમદાસ ૨૫૧
- ૩ શાહ ગોકળદાસ શામજી ઉદાણી ૨૫૧

કલકત્તા

- ૧ શ્રી કલકત્તા જૈન મે સ્થા (ગુજરાતી) સઘ
હા શાહ જયસુખલાલ પ્રભુલાલ ૨૫૧

કલોલ

- ૧ શેઠ મોહનલાલ જેઠાભાઈના સ્મરણાર્થે હા શેઠ
આત્મારામ મોહનલાલ ૨૫૧
- ૨ ડો મયાચંદ મગનલાલ શેઠ હા ડો રતનચંદ મયાચંદ ૨૫૧
- ૩ સ્વ નાથાલાલ ઉમેદચંદના સ્મરણાર્થે હા શાહ રતીલાલ નાથાલાલ ૨૫૧
- ૪ શેઠ મણીલાલ તલકચંદના સ્મરણાર્થે હા મારફતીયા
ચંદુલાલ મણીલાલ ૨૫૧
- ૫ સ્વ શ્રીચુત વાઢીલાલ પરશોતમદામના સ્મરણાર્થે હા
ઘેલાભાઈ તથા આત્મારામભાઈ ૨૫૧
- ૬ શાહ નાગરદાસ કેશવલાલ ૨૫૧
- ૭ શ્રી સ્થા જૈન સઘ હા શેઠ આત્મારામભાઈ મોહનલાલભાઈ ૨૫૧

કડી

- ૧ શ્રી સ્થા દરિયાપુરી જૈન સઘ હા ભાવસાર
દામોદરદાસભાઈ ધંધરલાલભાઈ ૨૫૧
- ૨ પાર્વતીબેન C/o જેસી ગભાઈ ધંધરલાલભાઈ ૨૫૧

કાઠોર

- ૧ શ્રી સ્થા નૈનસઘ હા શેઠ નેશીંગભાઈ પોચાલાલ
(માધવસિંહજી મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી) ૨૫૧

કેનામગઢ

- ૧ શ્રી ૧૨ે સ્થા નૈન સઘ હા શેઠ દેવચંદ અમુલખ ૨૫૧

કેટયાણુ

- ૧ મઘવી ઠાકરશીભાઈ મઘજીના સ્મરણાર્થે
હા શાહ હીમતલાલ હરખચંદ ૨૫૧

કાનપુર

- ૧ શાહ રમણીકલાલ પ્રેમચંદ ૩૦૦

કુદણી-આટકોટ

- ૧ દોશી રતીલાલ ટાકરશી ૨૫૧

કોલકી

- ૧ પટેલ ગોવિંદલાલ ભગવાનજી ૨૫૧
૨ પટેલ ખીમજી જેઠાભાઈ વાઘાણી
(તેમના સ્વ સુપુત્ર રામજીભાઈના સ્મરણાર્થે) ૩૦૨

કેમપાલા

- ૧ સ્વ શેઠ નાનચંદ મોતીચંદ પ્રાફાવાળાના સ્મરણાર્થે હા તેમના
સુપુત્ર જમનાદાસ નાનચંદ શેઠ ૨૫૧
૨ શ્રીમતી હીરાબેન, રતીલાલ નાનચંદ શેઠ પ્રાફાવાળા ૨૫૧

કુશળગઢ

- ૧ શેઠ ચ પાલાલજી દેવીચંદજી ૨૫૧

ખાખીભગીયા

- ૧ ખાટવીયા ગુલાબચંદ લીલાધર ૨૫૧

ખારાધોડા

- ૧ સ્વ પિતાશ્રી હરજીવનદામ લાલચ દ શાહ ,
તથા સ્વ અ મૌ જોન જમકુખોઈ તથા લીલાખાઈના
સ્મરણાર્થે હા નરસિંહદાસ હરજીવનદાસ ૨૫૧
- ૨ સ્વ શેઠ ઓઘડલાલ લક્ષ્મીચંદના મંગલાર્થે હા ભાઈચંદ ઓઘડભાઈ ૨૫૧

ખીચન

- ૧ શેઠ કીશનલાલ પૃથ્વીરાજ ૩૫૨

ખુરદાગેડ

- ૧ શેઠ ગીરધારીલાલજી સીતારામજી જેડપવાળા ૩૦૦
- ૨ શેઠ નરસિંહદાસ શાતીલાલજી ભોરલાવાળા
(મુનિશ્રી આદમલજીના ઉપદેશથી) ૨૫૧

ખભોત

- ૧ શેઠ માણેકલાલ ભગવાનદામ ૨૫૧
- ૨ શેઠ ત્રિલોચનદાસ મગજદાસ ૨૫૧
- ૩ શ્રી સ્થા જૈન સઘ હા પટેલ ઠાતીલાલ અબાલાલ ૨૫૧
- ૪ શાહ ચંદુલાલ હરીલાલ ૨૫૧
- ૫ શાહ સાકરચંદ મોહનલાલ ૨૫૧
- ૬ શાહ ચક્રપાણી દેવચંદ ૨૫૧

ગાધીધામ

- ૧ શાહ મોરારજી નાગજી એન્ડ કુા ૨૫૧

ગુદાલા

- ૧ શાહ માલશી ઘેલાભાઈ ૨૫૧

ગુલાબપુરા

- ૧ શ્રી સ્થા જૈન વર્ધમાન સઘ
હા માગીલાલજી ઉકારમલજી ધનોપવાળા ૨૫૧

ગોંડલ

- ૧ સ્વ ગાખડા વરુગાજ તુલમીદાસનાં ધર્મપત્નિ કમળગાધ
તન્કથી હા માણેકચદભાઈ તથા કપુરચદભાઈ ૨૫૧
- ૨ પીપળીયા લીલાધર દામોદર તરફથી તેમના ધર્મપત્નિ ચ મૌ
લીલાવતી આકચદ કોડારીના બીજા વર્ણીતપની ખુશાલીમા ૩૦૧
- ૩ કામદાજ બુડાલાલ કેશવજીના સ્મરણાર્થે હા
હુડીલાલ બુડાલાલ કામદાજ ૩૦૧
- ૪ સ્વ કોડારી કૃપાશ કર માણેકચદના સ્મરણાર્થે
હા તેમના ધર્મપત્નિ પ્રભાકુવગ્ગેન ૨૫૧
- ૫ કોડારી શુલાભચદ ગયચદ ગુનવાળા ૨૫૧
- ૬ જમાણી રૂગનાથભાઈ નાનજી હા ચુનીલાલભાઈ ૨૫૧
- ૭ માત્તજ હુકમીચદ દીપચદ શેઠ ૨૫૧

ગોધગ

- ૧ શાહ ત્રીલોચનદાસ છગનલાલ ૩૦૧
- ૨ સ્વ પ્રેમચદ કાકરજીના સ્મરણાર્થે હા શાહ ચુનીલાલ પ્રેમચદ ૩૦૧

ઘટકેણુ

- ૧ શાહ ચંદુલાલ કેશવલાલ ૨૫૧

ઘોલવડ (થાણા)

- ૧ મહેતા શુલાભચદજી ગભીરમલજી ૩૦૦

ઘોડનદી

- ૧ શેઠ ચંદ્રભાણુ શોભાચદ ગાદીયા ૨૫૧

ચુડા

- ૧ શ્રી સ્થા જૈન સઘ હા રતીવાલ મગનલાલ ગાધી ૨૫૧

ચોટીલા

- ૧ શાહ વનેચદ જેઠાલાલ શ્રી સ્થા જૈન સઘને ભેટ ૩૦૧

ચારલુબરોડ

- ૧ શેઠ માગીલાલજી હીરાચ દજી બાબેલ ૩૦૧

જમશેદપુર

- ૧ દોશી ઝવેરચ દ વલ્લભજી ૨૫૧

જલેસર (બાલાસોર)

- ૧ સઘવી નાનચ દ પોપટભાઈ ધાનગઢવાળા ૨૫૧

જયપુર

- ૧ શ્રીમાન હિંમતસિંહજી સાહેબ ગલૂડિયા, એડિસનલ કમીશ્નર
અજમેર ડીવીઝનવાળાના ધર્મપતિ અ સૌ માણેકકુવરબેન
તરફથી હા ખુશાલસિંહજી ગલૂડિયા ૩૫૧
- ૨ શ્રીમાન શેઠ શીરેમલજી નવલખાના ધર્મપતિ અ સૌ પ્રેમલતાદેવી ૨૫૧

જાવરા

- ૧ રવ બહારી સ્વરૂપચ દજી શાહના ધર્મપતિ મોતીબેનના
સ્મરણાર્થે હા શ્રીચુત લાલચ દજી રાજમવજી કીશનગઢવાળા
(આદમુનિના ઉપદેશથી) ૨૫૧

જામખલાળીયા

- ૧ શેઠ વસનજી નારણજી ૨૫૧
- ૨ શ્રી સ્થા જૈન સઘ હા મહેતા રણુગોડદાસ પરમાણુ દ ૨૫૧
- ૩ સઘવી પ્રાણુલાલ લવજીભાઈ ૨૫૧

જામનગર

- ૧ શાહ છોટાલાલ કેશવજી ૨૫૧
- ૨ વોરા ચીમનલાલ દેવજીભાઈ ૨૫૧
- ૩ ડો સાહેબ પી પી શેઠ ૨૫૦

૪ શાહ રંગીલદામ પોપટલાલ	૨૫૧
૫ વક્રીલ મણીલાલ ખેગારભાઈ પુનાતર	૨૫૧

ભુનાગદેવ

૧ ઘેલાણી ત્રીકમણ લાધાભાઈ	૨૫૧
--------------------------	-----

ભુનાગઢ

૧ શાહ મણીલાલ મીઠાભાઈ હા હગ્ગિલાલભાઈ (હાટીનામાળીયાવાળા)	૨૫૧
--	-----

ભમભેધપુર

૧ શ્રી સ્થા ભૈન સઘ હા મહેતા પોપટલાલ માનજીભાઈ	૩૮૭
૨ શાહ ત્રીભોવનદામ ભગવાનજી પાનેવીવાળા	૨૫૧
૩ દોશી માલોકચંદ ભવાન	૨૫૧
૪ પટેલ લાલજી જુઠાભાઈ	૨૫૧
૫ શેઠ ભાવનજી જેઠાભાઈ	૨૫૧
૬ શેઠ મજલાલ ચુનીલાલ	૨૫૧

જેતપુર

૧ ઢેઠારી ડોલરકુમાર વેણીલાલ	૨૫૧
૨ અ સૌ બેન સુરજકુવર વેણીલાલ ઢેઠારી	૨૫૧
૩ શેઠ અમૃતલાલ હીંગજીભાઈ હા નરભેરામભાઈ (જસાપુરવાળા)	૨૫૧
૪ દોશી ડોટાવાલ વનેચંદ	૨૫૧

જેતલસર

૧ શાહ લક્ષ્મીચંદ કપૂરચંદ	૨૫૧
૨ ઝામદાગ લીલાધર જીવરાજના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ જળકબેન તરફથી હા શાતીલાલભાઈ ગોહલનાળા	૨૫૧

ભેધપુર

૧ શેઠ નવરતનમલજી ધનવત્સિંહજી	૨૫૦
૨ શેઠ હસ્તીમલજી મનરૂપમલજી સામસુખા	૨૫૧

- ૩ શેઠ પુખરાજી પદમરાજી લાહરી ૨૫૧
 ૪ શેઠ વસ્તીભલજી આનંદભલજી મામસુખા ૨૫૧

જેરાવરનગર

- ૧ શ્રી સ્થા જૈન મઘ હા શેઠ ચ પકલાલ ધનજીભાઈ ૨૫૧

ઝરીયા

- ૧ શ્રી સ્થા જૈન સઘ હા શેઠ કનૈયાલાલ ખી મોદી ૨૫૧

ડોડાયયા

- ૧ શ્રી સ્થા જૈન સઘ ૨૫૦

ઢસા

- ૧ શ્રી ઢસાગામ સ્થા જૈન સઘ હા શેઠ સદ્ગુહમ્થ તરફથી ૨૫૧
 ૨ શ્રી સ્થા જૈન મઘ હા ખગડિયા નરસેરામ જેઠાલાલ (ઢસા જ કશન) ૨૫૦

તાસગાવ

- ૧ સ્વ ચુનીલાલજી દુગડના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ
 ઢોદુખાઈના તરફથી હા શેઠ રામચંદજી દુગડ ૩૫૧

થાનગઢ

- ૧ શાહ કાકરશીભાઈ કરસનજી ૨૫૧
 ૨ શેઠ જેઠલાલ ત્રીલોચનદાસ ૨૫૧
 ૩ શાહ ધારશીભાઈ પાશવીરભાઈ હા સુખલાલભાઈ ૨૫૧
 ૪ હ મામેન અરવી દ હા ભાઈ રવીચ દ માણેકચ દ ૩૦૧

દહાણુરોડ

- ૧ શાહ હરજીવનદાસ એવઝ બ ધાર (ડરાચીવાળા) ૨૫૧

દાહોદ

- ૧ શેઠ માણેકલાલભાઈ ખેગારજી ૨૫૧

દિલ્હી

- ૧ લાલજી પૂર્ણચંદજી જેન (મેન્ટ્રલ બેંકવાળા) ૩૫૧
- ૨ શ્રીચુત કીમનચંદજી મહેતાબચંદજી ચોગડીયા
હા શ્રીમતી નગીનાદેવી તમા નીચુત મહેતાબચંદ જેન ૨૫૧
- ૩ અ મો મન્નનજેન ઇદગમલજી પારેખ ૨૫૧
- ૪ લાલાજી મીઠનલાલજી જેન ચોન્ડ મન્મ ૩૦૧
- ૫ લાલાજી શુભશનરાયજી જેન ચોન્ડ મન્મ ૩૦૧
- ૬ અ લક્ષ્મીચંદજીના સ્મગ્લાયે નગીનાદેવી મુજતીના તરફથી
હા સઘવી હેમનકુમારજી જેન ૨૫૧
- ૭ જેન વિક્રયાકુમારી જેન C/o મહેતાબચંદ જેન
(વયોવૃદ્ધ સગલ અગાવી ફૂલમતીજી મહામતીજીની પ્રેરણાથી) ૨૫૧
- ૮ શ્રીમાન લાલાજી ગતનચંદજી જેન C/o આર્જ સી હોઝીયરી ૨૫૧

ધ્રાકા

- ૧ શેઠ મણીલાલ જેચંદલાઈ ૨૫૧

ધાર

- ૧ શેઠ સાગરમલજી પનાલાલજી ૨૫૧

ધ્રાગધ્રા

- ૧ લાવદીક્ષિત અ સૌ ડાપાળીજેન હીમતલાલ મઘવીના તપસ્યાયે
સઘવી ચીમનલાલ પન્નોતમદામ મઘવી તન્દયી ૩૦૫
- ૨ મઘવી નરસિંહદાસ વખતચંદ ૩૦૧
- ૩ શ્રી અ્યા જેન મોટા મઘ હા ગેક મગળજી જીવગજ ૨૫૧
- ૪ ૦૬૩૨ નારણદામ હરગોવિંદદામ ૨૫૧
- ૫ ડોઠારી ડુરચંદ મગળજી ૨૫૧

ધોરાજી

- ૧ મહેતા પ્રભુદામ મુળજીલાઈ ૩૫૧
- ૨ અ સૌ જયીજેન જાણુલાઈ ૨૫૧

૩	ધી નવસૌરાષ્ટ્ર જોઈલિ મીલ પ્રા લીમીટેડ	૨૫૧
૪	સ્વ રાયચંદ પાનાચંદના સ્મરણાર્થે હા ચીમનલાલ રાયચંદ શાહ	૩૦૧
૫	ગાધી પોપટલાલ જેયંદભાઈ	૨૫૦
૬	દેશાઈ છગનલાલ ડાહ્યાભાઈ લાઠવાળાના ધર્મપત્નિ દિવાળીબેન તરફથી હા કુમાર હસુમતી	૨૫૧
૭	શેઠ દલપતરામ વમનજી મહેતા	૨૫૧
૮	એક સદ્ગ્રંથસ્થ હા મહેતા પ્રભુદાસ મુળજીભાઈ	૨૫૧
૯	સ્વ પિતાશ્રી ભગવાનજી કચરાભાઈના તથા ચિ હસાના સ્મરણાર્થે હા પટેલ દલીપ્તચંદ ભગવાનજી	૩૦૧
૧૦	મહેતા હેમચંદ કાળીદાસ જામખભાળીયાવાળા	૨૫૧

ધે ધુકા

૧	શેઠ પોપટલાલ ધારશીભાઈ	૨૫૧
૨	સ્વ ગુલાબચંદભાઈના સ્મરણાર્થે હા વોરા પોપટલાલ નાનચંદ	૨૫૧
૩	શ્રી ચત્રભુજ વાઘજીભાઈ વસાણી	૨૫૧

ધુલિયા

૧	શ્રી અમોલ જૈન જ્ઞાનાલય હા કનૈયાલાલજી છાજેડ	૨૫૧
---	--	-----

નડીયાદ

૧	શાહ મોહનલાલ ભુરાભાઈ	૨૫૧
---	---------------------	-----

નારાયણ ગામ

૧	મોતીલાલજી હીરાચંદજી ચૌરડીયા બોરીવાળા	૨૫૧
---	--------------------------------------	-----

નંદુરબાર

૧	શ્રી સ્થા જૈન સંઘ હા શેઠ પ્રેમચંદ ભગવાનલાલ	૨૫૦
---	--	-----

નાગોર

૧	શ્રીપાલભાઈ એન્ડ કુ હા સાગરમલજી લુકડ ડેરવાળા તરફથી	૨૫૧
---	---	-----

પાલનપુર

- ૧ બેન લક્ષ્મીબાઈ હા મહેતા હરિલાલ પિતાબગ્દાન ૨૫૧
૨ શ્રી લોકાગચ્છ મ્યા લેન પુસ્તકાલય હા કેશવલાલ છ શાહ ૨૫૧

પાણસણા

- ૧ શ્રી રથા લેન મઘ હા શાહ છોટાલાલ પૂજભાઈ ૨૫૧

પાલેજ

- ૧ સ્વ મનસુખલાલ મોહનલાલ મઘવીના સ્મરણાર્થે
હા ભાઈ ધીરજલાલ મનસુખલાલ ૩૦૧

પ્રાતીજ

- ૧ સ્થા લેન મઘ હા શ્રીયુત અબાલાલ મહાસુખનમ ૨૫૦

પીપળગાવ

- ૧ શેઠ ગુદડમલજી રેષમલજી લેવર C/o શેઠ બાલચંદ્ર મીશ્રીલાલ ૫૦૧

પૂના

- ૧ શેઠ ઉત્તમચંદજી કેવળચંદજી ધોક્કા ૨૫૧

ફેલેના-

- ૧ મહેતા પુષ્પરાજજી હસ્તીમલજી સાદડીવાળા ૩૦૧
૨ મહેતા કુદનમલજી અમરચંદજી સાદડીવાળા ૨૫૧

બગસરા

- ૧ શેઠ પોપટલાલ રાઘવજી રાઈડીવાળા
હા નાનચંદ પ્રેમચંદ શાહ ૨૫૧

બરવાળા-ઘેઘાગા

- ૧ સ્વ મોહનલાલ નરસિંહદાસના સ્મરણાર્થે
હા તેમના ધર્મપત્નિ સુગઞ્જેન મોરારજી ૨૫૧

બદનાવર

- ૧ શ્રી વર્ધમાન સ્થા જૈન શ્રાવક સઘ-હા, મિશ્રીલાલ જૈન વકીલ ૨૫૧

બાલોતરા

- ૧ શાહ જેઠમલજી હસ્તીમલજી ભગવાનદાસજી ભણ્યારી ૨૫૧

બીદડા

- ૧ શાહ કાનજી શામજીભાઈ ૨૫૧

બિજાનેર

- ૧ શેઠ લેફ્ટનનજી શેઠીયા ૨૫૪

બેરાબ

- ૧ શેઠ ગાગજી કેશવજી જ્ઞાનભડાર માટે ૨૫૧

બેલારી

- ૧ શ્રી સ્થા જૈન સઘ હા શેઠ હબરીમલજી હસ્તીમલજી રાકા ૨૫૧

બેરમો

- ૧ શ્રી બેરમો સ્થા જૈન સઘ હા મહેતા નવલચંદ હાકેમચંદ ૨૫૧

બેગલોર

- ૧ ખાટવીયા વનેચંદ અમીચંદ, મહાવીર ટેક્ષટાઇલ સ્ટોર તરફથી
ભાઈ ચન્દ્રકાન્તના લગ્નની ખુશાલીમા ૨૫૨
૨ શેઠ કિશનલાલજી કુલચંદજી સાહેબ ૨૫૧

બોટાદ

૧. સ્વ વમાળી હરગોવિંદદામ છગનલાલના સ્મરણાર્થે ૨૫૧
હા તેમના ધર્મપત્નિ છબલબેન

બોડેલી

- ૧ શાહ પ્રીણચંદ્ર નરસિંહદામ માણુદવાળા ૨૫૧
૨ શાહ ગીરધરલાલ માકરચંદ ૨૫૧

બોરા

- ૧ સ્વરૂપચંદલ જવાહરમલલ બોરડીયા, મનોભાઈ મુગનલાલજીના
સ્મરણાર્થે (આદમુનિના ઉપદેશથી) ૨૫૧
૨ બેન રાધીબાઈ (પૂ આચાર્ય ધર્મદાસજી મહાગજના મ પ્રદાયના
મત્રિ દીશનલાલજી મહાગજના મુશિખ્ય શોભાગમલજી
મહારાજના ગિખ્ય સ્વ દેવળચંદજી મહાગજના સ્મરણાર્થે)
(આદમુનિના ઉપદેશથી) ૨૫૧

ભાણુવડે

- ૧ શેઠ જ્યેદલાઈ માણેકચંદલાઈ ૩૫૨
૨ સધવી માણેકચંદ માધવજી ૨૫૧
૩ શેઠ લાલજી માણેકચંદ લાલપુરવાળા ૨૫૧
૪ શેઠ રામજી જીજાભાઈ ૨૫૧
૫ શેઠ પદમગી ભીમજી ફેફરીયા ૨૫૧
૬ ફેફરીયા ગાડાલાલ કાનજીભાઈ હા અ ઓ શાંતાબેન વસનજી ૨૫૧
૭ સ્વ મહેતા પૂનમચંદ ભવાનના સ્મરણાર્થે હા તેમના
ધર્મપત્નિ દિવાળીબેન લીલાધર (શુદાવાળા) ૨૫૧

ભાવનગર

- ૧ સ્વ કુવરજી બાવાભાઈના સ્મરણાર્થે હા શાહ લહેરચંદ કુવરજી ૩૦૧
૨ કોઠારી ઉદયલાલજી સાહેબ ૨૫૧

૨૬

લીલિવાડા

- ૧ શ્રી શાંતિ જૈન પુસ્તકાલય હા' ચાદમલજી માનમલજી સઘવી ૨૫૧
૨ શેઠ બીમરાજજી મીથીલાલજી ૩૦૧

લીમ

- ૧ ચ પકલાલજી જૈન પુસ્તકાલય હા' શેઠ છોગામલજી માગીલાલજી ૨૫૧

ભુસાવલ

- ૧ શેઠ રાજમલજી નહલાવજી ચેરીટેજલટ્રસ્ટ ૨૫૧

ભોખય

- ૧ જ્ઞાન મદિરના સેક્રેટરી શાહ કુવરજી જીવરાજ ૨૫૧

મદ્રાસ

- ૧ શેઠ મેઘરાજજી દેવીચંદજી મહેતા ૨૫૧
૨ મહેતા મણીલાલ ભાઈચંદ ૨૫૧
૩ મહેતા સુરજમલ ભાઈચંદ ૨૫૧
૪ બાપાલાલ ભાઈચંદ મહેતા ૨૫૧

મનોર

- ૧ શાહ શેરમજી દેવીચંદજી જયવતગઢવાળા હિા
પૂનમચંદજી શેરમલજી બોટયા ૨૫૧

માનકુવા

- ૧ સ્વ મહેતા કુવરજી નાથાલાલના રમરણાથે હા તેમના ધર્મપત્નિ
કુવરબાઈ હરખચંદ (માનકુવા સ્થા જૈન સમ્ર માટે) ૨૫૧

માડવી

- ૧ શ્રી સ્થા છકોટી જૈન સઘ હા મહેતા ચુનીલાલ વેલજી ૨૭૭

માંડવા

- ૧ શ્રી માંડવા સ્થા નૈન સઘ
હા અ સૌ કચનગૌરી ગ્તીલાલ ગોસલીયા (ગઢડાવાળા) ૨૫૧

માલેગાવ

- ૧ શ્રી સ્થા નૈન સઘ હા ફતેલાલ, માણુ નૈન ૨૫૧

મુખર્ષ તથા પરાઓ

- ૧ સ્વ પિતાશ્રી કુદનમલજી મોતીલાલજી મુથાના અમરણાર્થે
હા ચેઠ મોતીલાલજી જુગમલજી (અહમદનગવાળા) ૨૫૧
- ૨ શ્રી વર્ધમાન સ્વા નૈન સઘ હા કામદાગર ઉપચદ શીવલાલ (અ ધેગી) ૨૫૧
- ૩ અ સૌ હમગાએન કામદાગર હા કામદાગર ઉપચદ શીવલાલ (અ ધેગી) ૨૫૧
- ૪ સ્વ માતૃશ્રી કડવીબાઈના અમરણાર્થે હા તેમના પોત્ર
હુકમીચદ તાગચદ દોશાં (અ ધેગી) ૨૫૧
- ૫ શાહ હરજીવન દેશવજી ૨૫૧
- ૬ શાહ રમણીકલાલ કાળીદાસ તથા અ સૌ કાનાએન રમણીકલાલ ૨૫૧
- ૭ સઘવી હિમતલાલ હરજીવનદાસ ૨૫૧
- ૮ વોરા પાનાચદ મઘજીના અમરણાર્થે
હા ત્રબકલાલ પાનાચદ એન્ડ પ્રધર્મ ૨૫૧
- ૯ શાહ રામજી કરગનજી થાનગઢવાળા ૨૫૧
- ૧૦ સ્વ જટાગકર દેવજીભાઈ દોશીના અમરણાર્થે
હા રણછોડદાસ (બાણુલાલ) જટાગકર દોશી ૩૦૧
- ૧૧ ઘેલાણી વલભજી નરસેરામ હા નરમી હદામ વલભજી ૨૫૧
- ૧૨ કપાત્રી મોહનલાલ ચીવલાલ ૨૫૧
- ૧૩ શાહ ત્રિભોવનદાસ માનમિંગલાઈ દોહીવાળાના અમરણાર્થે
હા શાહ હરખચદ ત્રિભોવનદાસ ૨૫૧
- ૧૪ ખેતાણી મણીલાલ દેશવજી (વડીયાવાળા) ઘાટકોપર ૨૫૧
- ૧૫ સ્વ પિતાશ્રી શામજી કલ્યાણજી ગોડલવાળાના અમરણાર્થે
હા વૃજલાલ શામજી બાવીમી ૩૦૧
- ૧૬ શાહ મનહરલાલ પ્રાણજીવનદાસ ૨૫૧

- ૧૭ સ્વ આશારામ ગીરધરલાલના સ્મરણાર્થે હા શાતિલાલ
આશારામવતી જશવતલાલ શાતિલાલ ૨૫૧
- ૧૮ ગાધી કાતીલાલ માણેકચંદ ૨૫૧
- ૧૯ શાહ રવજીભાઈ તથા બાઈલાલભાઈની કુ (કાલીવતી) ૨૫૧
- ૨૦ અ સૌ લાધુબેન હા રવજીભાઈ ચામળ " ૨૫૧
- ૨૧ સ્વ માતુશ્રી માણેકબાઈના સ્મરણાર્થે હા શેઠ વલભદામ નાનળ ૩૦૧
- ૨૨ ચોક મઠગૃહસ્થ હા શેઠ સુદગલાલ માણેકલાલ ૨૫૧
- ૨૩ શેઠ ખુશાલભાઈ ખેગારભાઈ ૨૫૦
- ૨૪ શેઠ ચુનીલાલ નરભેરામ વેકરીવાળા ૨૫૧
- ૨૫ સ્વ માતુશ્રી ગોમતીબાઈના સ્મરણાર્થે હા શાહ પોપટલાલ પાનાચંદ ૨૫૧
- ૨૬ કેટેયા જયતીલાલ રણછોડદામ સૌભાગ્યચંદ જુનાગઢવાળા ૨૫૧
- ૨૭ વેરા ઠાકરશી જશરાજ ૨૫૧
- ૨૮ કેઠારી સુખલાલજી પુનમચંદળ (ખારડોડ) ૨૫૧
- ૨૯ અ સૌ બેન કુદનગૌરી મનહરલાલ સઘવી " ૨૫૧
- ૩૦ કેઠારી રમણીકલાલ કસ્તુરચંદભાઈ ૨૫૧
- ૩૧ દેશાઈ અમૃતલાલ વર્ધમાનના સ્મરણાર્થે
હા દલીચંદ અમૃતલાલ દેશાઈ ૨૫૧
- ૩૨ સ્વ ત્રીભોવન ાસ મજબાળ વીંછીયાવાળાના સ્મરણાર્થે
હા હરગોવિંદદાસ ત્રિભોવનદાસ અજમેરા ૨૫૧
- ૩૩ તેજભી કુબેરદાસ પાનાચંદ ૨૫૧
- ૩૪ શેઠ સરદારમલજી દેવીચંદળ કાવેડીયા (સાહીવાળા) ૨૫૧
- ૩૫ શેઠ નેમચંદ સ્વરૂપચંદ ખભાતવાળા હા ભાઈ જેઠાલાલ નેમચંદ ૨૫૧
- ૩૬ શાહ કેઠારીભાઈ હીરજીભાઈ ૩૦૧
- ૩૭ શ્રીમતી મણીબાઈ મજલાલ પારખ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ ફંડ
હા વૃજલાલ ફર્લભલ ૨૫૧
- ૩૮ દડિયા અમૃતલાલ મોતીચંદ (ઘાટકોપર) ૨૫૧
- ૩૯ દોશી ચત્રભુજ સુદરજી " ૨૫૧
- ૪૦ દોશી જુગલદિશેર ચત્રભુજ " ૨૫૧
- ૪૧ દોશી પ્રવિણચંદ ચત્રભુજ " ૨૫૧
- ૪૨ શેઠ મનુભાઈ માણેકચંદ હા ઝાટકીયા નરભેરામ મોરારજી " ૨૫૧
- ૪૩ શાહ કાતીલાલ મગનલાલ " ૨૫૧

૪૪	શેઠ મણીલાલ ગુલાબચંદ	ઘાટકોપર	૨૫૧
૪૫	શેઠ શેઠ છગનલાલ નાનજીભાઈ		૨૫૧
૪૬	શાહ શીવજી માલોડભાઈ		૨૫૧
૪૭	મેમર્મ મનાગી ટ્રાન્સપોર્ટ ક્વા હા ગેઠ માલોડલાલ વાડીલાલ		૨૫૧
૪૮	શાહ નગીનદાસ કત્યાણજી (વેગવળવાળા)		૨૫૧
૪૯	મહેતા રતિલાલ ભાઈચંદ		૨૫૧
૫૦	શાહ ગેમજી હીંગળ ગાલા		૨૫૧
૫૧	બેન કેશરભાઈ ચંદુલાલ જેર્મીંગભાઈ શાહ		૨૫૧
૫૨	પારેખ ચીમનલાલ લાલચંદ માયવાવાળાના ધર્મપત્નિ અ મૌ અચળભાઈના અનુચાર્ય હા માનભાઈ ચીમનલાલ		૨૫૧
૫૩	ધી મગીના મોર્ડન હાઈસ્કૂલ ટ્રસ્ટ ફંડ હા શાહ મણીલાલ ઠાડગી		૨૫૧
૫૪	મહેતા મોટો ઓર્મ હા અનોપચંદ ડી મહેતા		૨૫૧
૫૫	ગેઠ સ્મીકલાલ પ્રભાગકર મોળીવાળા તરફથી તેમના માતૃશ્રી મણીબેનના અમરણાર્થે		૩૦૧
૫૬	શ્રીચુત જશવંતલાલ ચુનીલાલ વેરા		૨૫૦
૫૭	શાહ કુવરજી હંસરાજ		૨૫૧
૫૮	દડીયા જેર્મીંગલાલ ત્રીકમજી		૨૫૧
૫૯	મોદી અભેચંદ સુરચંદ રાજકોટવાળા હા ડોમાલાલ અભેચંદ		૨૫૧
૬૦	શાહ જેઠાવાલ ડામરશી ધાગધાવાળા હા શાહ વાડીલાલ જેઠાલાલ		૨૫૦
૬૧	સ્વ પિતાશ્રી ભગવાનજી હીરાચંદ જસાણીના અમરણાર્થે હા લક્ષ્મીચંદભાઈ તથા દેશવલાલભાઈ		૩૦૧
૬૨	સ્વ પિતાશ્રી શાહ અળાલાલ પુરુષોત્તમદાસના અમરણાર્થે હા શાહ બાપલાલ અળાલાલ		૨૫૧
૬૩	સ્વ કસ્તુરચંદ અમરશીના અમરણાર્થે હા તેમના ધર્મપત્નિ જરેરબેન મગનલાલ વતી જયંતિલાલ કસ્તુરચંદ મસ્કાગીયા (ચુડાવાળા)		૨૫૧
૬૪	શેઠ ડુંગરશી હંસરાજ વીસરીયા		૨૫૧
૬૫	શાહ રતનશી મોણીશીની કુા		૨૫૧
૬૬	શેઠ શીવલાલ ગુલાબચંદ મેવાવાળા		૨૫૧
૬૭	શાહ ચંદુલાલ દેશવલાલ		૨૫૧
૬૮	સ્વ પિતાશ્રી વિરચંદ જેર્મીંગ શેઠ લખતરવાળાના અમરણાર્થે હા દેશવલાલ વીરચંદ		૨૫૧
૬૯			૨૫૧

૧૭	સ્વ આશારામ ગીરધરલાલના સ્મરણાર્થે હા સાતિલાલ આશારામવતી જશવતલાલ સાતિલાલ	૨૫૧
૧૮	ગાધી કાતીલાલ માણેકચંદ	૨૫૧
૧૯	શાહ રવજીભાઈ તથા ભાઈલાલભાઈની કુ (કાદીવતી)	૨૫૧
૨૦	અ સૌ લાણુબેન હા રવજીભાઈ ગામજી	૨૫૧
૨૧	સ્વ માતૃશ્રી માણેકભાઈના સ્મરણાર્થે હા શેઠ વલભદાસ નાનજી	૩૦૧
૨૨	એક મદગૃહસ્થ હા શેઠ મુદગલાલ માણેકલાલ	૨૫૧
૨૩	શેઠ પ્રસાદભાઈ ખેગારભાઈ	૨૫૦
૨૪	શેઠ ચુનીલાલ નરભેરામ વેકરીવાળા	૨૫૧
૨૫	સ્વ માતૃશ્રી ગોમતીબાઈના સ્મરણાર્થે હા શાહ પોપટલાલ પાનાચંદ	૨૫૧
૨૬	કોટેયા જયતીલાલ રણછોડદાસ મોહાગચંદ જુનાગઢવાળા	૨૫૧
૨૭	વોરા ઠાકરશી જશરાજ	૨૫૧
૨૮	ઠોઠારી સુખલાલજી પુનમચંદજી (ખારસોડ)	૨૫૧
૨૯	અ સૌ બેન કુદનગૌરી મનહરલાલ સઘવી	૨૫૧
૩૦	ઠોઠારી રમણીકલાલ કસ્તુરચંદભાઈ	૨૫૧
૩૧	દેશાઈ અમૃતલાલ વર્ધમાનના સ્મરણાર્થે હા દલીચંદ અમૃતલાલ દેશાઈ	૨૫૧
૩૨	સ્વ ત્રીભોવનદાસ પ્રજાપાળ વીંછીયાવાળાના સ્મરણાર્થે હા હરગોવિંદદાસ ત્રિભોવનદાસ અજમેરા	૨૫૧
૩૩	લેખાણી કુભેરદાસ પાત્રાર્ચંદ	૨૫૧
૩૪	શેઠ સરદારમલજી દેવીચંદજી કાવેડીયા (સાદડીવાળા)	૨૫૧
૩૫	શેઠ નેમચંદ ચવરૂપચંદ ખભાતવાળા હા ભાઈ જોડાલાલ નેમચંદ	૨૫૧
૩૬	શાહ કોરરીભાઈ હીરજીભાઈ	૩૦૧
૩૭	શ્રીમતી મણીબાઈ નજલાલ પારેખ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ ફંડ હા વૃજલાલ ફર્લંજી	૨૫૧
૩૮	દડિયા અમૃતલાલ મોતીચંદ (ઘાટકોપર)	૨૫૧
૩૯	દોશી ચત્રભુજ સુદરજી	૨૫૧
૪૦	દોશી જુગલકિશોર ચત્રભુજ	૨૫૧
૪૧	દોશી પ્રવિણચંદ ચત્રભુજ	૨૫૧
૪૨	શેઠ મનુભાઈ માણેકચંદ હા ઝાટકીયા નરભેરામ મોરારજી	૨૫૧
૪૩	શાહ કાતીલાલ મગનલાલ	૨૫૧

- ૯૨ દોશી કુલચંદ માણેકચંદ „ ૨૫૦
- ૯૩ શેઠ ચ પકલાલ ચુનીલાલ દાદભાવાળા „ ૨૫૧
- ૯૪ શ્રી વર્ધમાન સ્વા નૈન શ્રાવક સઘ હા સઘવી
ચીમનલાલ અમરચંદ (દાદર) ૨૫૧
- ૯૫ શાંતિલાલ કુંગરશી અદલ્લી „ ૨૫૧
- ૯૬ શાહ કરશન લધુભાઈ „ ૩૦૧
- ૯૭ દીશનલાલ મી મહેના શીવ ૨૫૧
- ૯૮ માતુશ્રી છરીબાઈના સ્મરણાર્થે
હા શામજી શીવજી કચ્છ ગુદાળાવાળા ગોરેગાવ ૨૫૧
- ૯૯ સ્વ શાહ રાયશી કચરાભાઈના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ
નેણુભાઈ વતી હા જેઠાલાલ રાયશી „ ૨૫૧
- ૧૦૦ ગુશીલાબેનન શકરાભાઈ C/o નવીનચંદ વચ તલાલ શાહ વિલેપાલે ૨૫૧
- ૧૦૧ બેન ચદનબેન અમૃતલાલ વારિયા ૨૫૧
- ૧૦૨ સ્વ કાળીદાસ જેઠાલાલ શાહના સ્મરણાર્થે
હા સુમનલાલ કાળીદાસ (કાનપુરવાળા) ૩૦૧
- ૧૦૩ શાહ ત્રીભોવન ગોપાલજી તથા અ સૌ બેન કસુબા
ત્રીભોવન (ધાનગઢવાળા) શીવ ૨૫૧

મુળી

- ૧ શેઠ ઉજમશી વીરપાળ હા શેઠ કેશવલાલ ઉજમશી ૩૦૧

મોરથી

- ૧ દોશી માણેકચંદ સુદરજી ૩૫૧

મોમ્બાસા

- ૧ શ્રીચુત નાથાલાલ ડી મહેતા ૨૫૧
- ૨ શાહ દેવરાજ પેથરાજ ૨૫૦

ચાદગીરી

- ૧ શેઠ બાદરમલજી સુરજમલજી બેકર્સ ૨૫૦

- ૭૦ શ્રી વર્ધમાન સ્થા નૈન સઘ
હા કેશરીમલ્લ અનોપચદ્વલ ગુગલીયા (મલાડ) ૨૫૧
- ૭૧ સ્વ પિતાશ્રી પતુભાઈ મોનાભાઈના સ્મરણાથે
હા શાહ કાનલ પતુભાઈ „ ૨૫૧
- ૭૨ અ સૌ પાનભાઈ હા શેઠ પદમશી નરસિંહભાઈ „ ૨૫૧
- ૭૩ સ્વ નાગશીલાઈ સેજપાલના સ્મરણાથે હા રામલ નાગશી „ ૩૦૧
- ૭૪ સ્વ ગોડા વણારશી ત્રીભોવનના સરસધવાળાના સ્મરણાથે
હા જગલ્લવન વણારશી ગોડા „ ૨૫૧
- ૭૫ સ્વ કાનલ મૂળલના સ્મરણાથે તથા માતુશ્રી દિવાળીભાઈના
૧૬ ઉપવાસના પારણા પ્રસંગે હા જયતિલાલ કાનલ „ ૨૫૧
- ૭૬ શાહ પ્રેમલ માલશી ગગર „ ૨૫૧
- ૭૭ શાહ વેલશી જેશી ગલાઈ છાસરાવાળા તરફથી તેમના ધર્મપત્નિ
સ્વ નાનભાઈના સ્મરણાથે „ ૩૦૧
- ૭૮ સ્વ પિતાશ્રી રાયશી વેલશીના સ્મરણાથે હા
શાહ દામલ રાયશીભાઈ „ ૩૦૧
- ૭૯ સ્વ પિતાશ્રી ભીમલ કોરશી તથા માતુશ્રી પાલાભાઈના
સ્મરણાથે હા શાહ ઉમરશી ભીમશી „ ૩૦૧
- ૮૦ શાહ વરળ ગભાઈ શીવલભાઈ „ ૨૫૧
- ૮૧ શાહ ખીમલ મુળલ પૂજ „ ૨૫૧
- ૮૨ સ્વ માતુશ્રી જકલભાઈના સ્મરણાથે હા દેશાઈ મજલાલ કાળીદાસ „ ૨૫૧
- ૮૩ અ સૌ સમતાએન શાતિલાલ C/o શાતીલાલ ઉજમશી શાહ „ ૨૫૧
- ૮૪ સ્વ કેશવલાલ વછરાજ કોઠારીના સ્મરણાથે સૂરજબેન તરફથી
હા તનમુખ નાલભાઈ „ ૨૫૧
- ૮૫ સ્વ પિતાશ્રી હસરાજ હીરાના સ્મરણાથે
હા દેવશી હસરાજ કંઠે ખીદડાવાળા „ ૨૫૧
- ૮૬ ઘેલાણી પ્રભુલાલ ત્રાંકમલ (ભોરીવલી) ૨૫૨
- ૮૭ શેઠ ત્રળકલાલ કંતુરચદલી મડી અજરામરશાસ્ત્રી લડારને લેટ (માડુ ગા) ૨૫૧
- ૮૮ અ સૌ બેન રજનગૌરી C/o શાહ ચંદલાલ દક્ષીચદ „ ૨૫૧
- ૮૯ શાહ નટવરલાલ દીપચદ તરફથી તેમના ધર્મપત્નિ અ સૌ
સુશીલાબેનના વર્ષાતપની ખુશાલીમા „ ૨૫૧
- ૯૦ દોશી ભીખાલાલ વૃજલ લ પાળીયાદવાળા „ ૨૫૧
- ૯૧ શાહ ગોપાળલ માર્વસગ „ ૨૫૧

૧૧	દોશી ગોત્રીયદ ધાગશીભાઈ (ગીટાયર્ડ એકઝીક્યુટીવ એન્જનીયર)	૨૫૧
૧૨	કામદાગ ચંદુલાલ જીવગજ (ધાગધાનાળા)	૨૫૦
૧૩	હેમાણી ઘેલાભાઈ સવચદ	૨૫૧
૧૪	દરતરી પ્રભુલાલ ન્યાલયદ	૨૫૧
૧૫	સ્વ મહેના દેવચદ પુરૂષોત્તમના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ હેમકુવરભાઈ તરફથી હા જયતિલાલ દેવચદ મહેતા	૨૫૧
૧૬	પારેખ ગીવલાલ જૂઝાભાઈ મોખામાવાળા હા અ મૌ કચનબેન	૨૫૨

૨૫૨

૧	પૂન્ય વાલજીભાઈ ન્યાલયદભાઈ	૨૫૧
---	---------------------------	-----

લાખતર

૧	શાહ રાયચદ ઠાકરગીના સ્મરણાર્થે હા શાતિલાલ રાયચદ શાહ	૨૫૧
૨	ભાવસાર હરજીવનદાસ પ્રભુદામના સ્મરણાર્થે હા ત્રીભોવનદામ હરજીવનદાસ	૨૫૧
૩	શાહ તલકશી હીરાચદના સ્મરણાર્થે હા ભાઈ અમૃતલાલ તલકશી	૨૫૧
૪	શાહ ચુનીલાલ માણેકચદ	૨૫૧
૫	શાહ જદવજી ઓઘડભાઈના સ્મરણાર્થે હા શાતિલાલ જદવજી	૨૫૧
૬	દોશી ઠાકરશી ગુલાબચદના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ સમન્તજીહેન તરફથી હા જયતિલાલ ઠાકરશી	૨૫૧

લાલપુર

૧	શેઠ નેમચદ સવજી મોદી હા ભાઈ મગનલાલ	૨૫૧
૨	શેઠ મુલચદ પોપટલાલ હા મણીલાલભાઈ તથા જેશીંગલાલભાઈ	૨૫૧

લાખેરી

૧	માસ્તર જેઠાલાલ મોનજીભાઈ હા મહેતા અમૃતલાલ જેઠાલાલ (સીવીલ એન્જનીયર સાહેબ)	૨૫૧
---	--	-----

લાકડીયા

૧	શ્રી લાકડીયા સ્થા જૈન સઘ હા શાહ રતનશી કરમજી	૨૫૧
---	---	-----

રતલામ

૧	અતેક ભકતજનો તરફથી હા શ્રીમાન કેશરીભલે ૩૬ ૫૫ ૨૬	૨૬
	(શ્રી કેવળચંદ મુનિશ્રીના ઉપદેશથી) ૨૫ ૨૫ ૨૫	૨૫૧

રાણપુર

૧	શ્રીમતિ માતૃશ્રી સમરતભાઈના સ્મરણાર્થે	
	હા ડૉ નરોત્તમદાસ ચુનીલાલ કાપડીયા	૨૫૧
૨	સ્વ પિતાશ્રી લહેરાભાઈ ખીમજીના સ્મરણાર્થે	
	હા શેઠ કાલીદાસ લહેરાભાઈ વશાણી	૩૦૧

રાણાવાસ

૧	શેઠ જવાનમલજી નેમીચંદજી હા બાળુ રીખળચંદજી	૩૦૧
---	--	-----

રાયચુર

૧	સ્વ માતૃશ્રી મોઘીભાઈના સ્મરણાર્થે	
	હા શાહ શીવલાલ શુભાચંદ વઢવાણુવાળા	૨૫૧
૨	શેઠ કાગુરામજી આદમલજી સચેતી મુથા	૨૫૧

રાજકોટ

૧	વાડીલાલ કાઈગ એન્ડ પ્રિન્ટીંગ વર્ક્સ	૪૦૦
૨	શેઠ રતીલાલ ન્યાલચંદ ચીતલીયા	૨૫૧
૩	બાળુ પરશુરામ છગનલાલ શેઠ ઉદેપુરવાળા	૨૫૦
૪	શેઠ મનુભાઈ મુળચંદ (એન્જીનીયર સાહેબ)	૨૫૧
૫	શેઠ શાંતિલાલ પ્રેમ ૧૬ તેમના ધર્મપત્નિના વર્ષીતપ પ્રસંગે	૨૫૧
૬	શેઠ પ્રજારામ વીઠ્ઠલજી	૨૫૧
૬	ઉદાણી ન્યાલચંદ હાકેમચંદ વઢીલ	૨૫૧
૮	બેન સચુભાળા નૌતમનાલ જસાણી (વર્ષીતપની ખુશાલી)	૨૫૧
૯	મોની સૌભાગ્યચંદ મોતીચંદ	૨૫૧
૧૦	બદાણી લીમજી વેલજી તરફથી તેમના ધર્મપત્નિ આ સૌ સમરતબેનના વર્ષીતપ નિમિત્તે	૨૫૧

૧૪ શેઠ વૃજલાલ મુખલાલ , ૨૫૧

વડોદરા

૧ કામદાર કેશવલાલ હિંમતરામ ટ્રોફેમર ૨૫૧

૨ વકીલ મણીલાલ કેશવલાલ શાહ ૨૫૧

૩ સ્વ પિતાશ્રી કૃષ્ણચંદ્ર પુલ્લભાઈના અમરણાર્થે ૨૫૧

હા શાહ ગમણલાલ કૃષ્ણચંદ્ર ૨૫૧

વડીયા

શેઠ લવાનભાઈ ઠાળાભાઈ પચમીયા ૨૫૧

વલસાડ

૧ શાહ ખીમચંદ મુળજીભાઈ ૨૫૧

વણી

૧ મહેતા નાનાલાલ છગનલાલના ધર્મપત્નિ સ્વ ગચળબેન તથા
'પુરીબેનના અમરણાર્થે હા મનહરલાલ નાનાલાલ મહેતા ૨૫૧

વટામણ

૧ શ્રી સ્થા જૈન સંઘ હા પટેલ ડાહ્યાભાઈ હલ્લુભાઈ ૨૫૧

વડગાવ

૧ શેઠ માણેકચંદ્ર રાજમલજી બાદણા ૨૫૧

વાકાનેર

૧ ખ ઢેરીયા કાતીલાલ ત્રણકલાલ ૨૫૧

૨ દક્ષતરી ચુનીલાલ પોપટભાઈ મોરખીવાળા ૨૫૧

હા પ્રાણલાલ ચુનીલાલ દક્ષતરી ૨૫૧

વીંછીયા

૧ શ્રી સ્થા જૈન સંઘ હા અજબેન રાયચંદ મજપાળ ૨૫૧

લીમડી (સોરાષ્ટ્ર)

૧	શાહ ચક્રભાઈ ગુલાબચંદ	૨૫૧
---	----------------------	-----

લીમડી (પચમહાલ)

૧	શાહ કુવરજી ગુલાબચંદ	૨૫૧
૨	છાજેડ ધાસીરામ ગુલાબચંદ	૨૫૧
૩	શેઠ વીરચંદ પન્નાલાલજી કર્ણાવટ	૨૫૧

લોનાવલા

૧	શેઠ ધનરાજજી મુલચંદજી મુથા	૨૫૧
---	---------------------------	-----

લુધિયાના

૧	બાબુ રાજેન્દ્રકુમાર જૈન દિલ્હીવાળા	૨૫૧
---	------------------------------------	-----

વઢવાણ શહેર

૧	શેઠ દિલીપકુમાર સંવાઈલાલ C/o શાહ સંવાઈલાલ ત્રમ્બકલાલ	૨૫૧
૨	કામદાર મગનલાલ ગોકળદાસ હા રતીલાલ મગનલાલ	૨૫૧
૩	મધવી મુળચંદ ખેચરભાઈ હા જીવણલાલ ગફલદાસ	૨૫૧
૪	શેઠ કાતીલાલ નાગદાસ	૨૫૧
૫	વોરા ચત્રજી મગનલાલ	૨૫૧
૬	મધવી શીવલાલ હીમજીભાઈ	૨૫૧
૭	શાહ દેવશીભાઈ દેવકરજી	૨૫૧
૮	વોરા ડોમ ભાઈ લાલચંદ તથા જૈન મધ હા વોરા નાનચંદ શીવલાલ	૨૫૧
૯	વોરા ધનજીભાઈ લાલચંદ તથા જૈન મધ હા વોરા પાનાચંદ ગોખરદામ	૨૫૧
૧૦	દોશી વીરચંદ મુનચંદ હા દોશી નાનચંદ ઉજ્જમશી	૨૫૧
૧૧	સ્વ વોરા મણીલાલ મગનલાલ તથા વોરા ચત્રજી મણીલાલ	૨૫૧
૧૨	શાહ વાડીલાલ દેવજીભાઈ	૨૫૧
૧૩	કામદાર ગોરધનદાસ મગનલાલના ધર્મપત્ની અ સૌ કર્મજાગેન રજુનવાળા	૨૫૧

- ૨ શાહ ખીમચંદ ચોલાચ્યચંદ ૨૫૧
- ૩ ચ શેઠ મદનજી જ્યેષ્ઠભાઈના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ
લાડકુવગ્નાઈ તરફથી હા ધીન્જલાલ મદનજી ૨૫૧
- ૪ શ્રી સ્વા જ્ઞેન સઘ હા ગાહ શોભેચંદ કરશનજી ૨૫૧
- ૫ શાહ હન્કિશનદાસ કુલચંદ કાનપુગવાળા ૨૫૧

સતગ

- ૧ સ્વ કોઠારી મદનલાલજી કુદનમલના સ્મરણાર્થે
હા તેમના ધર્મપત્નિ ગજકુવરભાઈ ૨૫૧

સરા

- ૧ શ્રી સગ સ્થા જ્ઞેન મઘ હા દોશી પાનાચંદ મોમચંદ ૨૫૧

માણુદ

- ૧ ગાહ હીરાચંદ છગનલાલ હા શાહ ચીમનલાલ હીરાચંદ ૩૦૧
- ૨ અ મો ચ પામેન હા દોશી જીવરાજ લાલચંદ ૨૫૧
- ૩ પટેલ મહાસુખલાલ ડોશાભાઈ ૨૫૧
- ૪ શાહ સાકરચંદ કાનજીભાઈ ૨૫૧
- ૫ પુરીબેન ચીમનલાલ કસ્યાણજી મઘવી લીંમડીવાળાના સ્મરણાર્થે
હા વાડીલાલ મોહનલાલ કોઠારી ૨૫૧
- ૬ પારેખ નેમચંદ મોતીચંદ મુળીવાળાના સ્મરણાર્થે
હા પારેખ ભીખાલાલ નેમચંદ ૨૫૧
- ૭ મઘવી નાગજીદાસ ધરમશીના સ્મરણાર્થે હા જયતીલાલ નારણદાસ ૨૫૧
- ૮ શાહ કમ્તુરચંદ હરજીવનદાસ સાણુદવાળા
હા ડો માણુદલાલ કમ્તુરચંદ શાહ ૨૭૧
- ૯ શેઠ મોહનલાલ માણુકચંદ ગાધી ચુડાવાળા તરફથી
તેમના ધર્મપત્નિ મન્જીબેન લલ્લુભાઈના સ્મરણાર્થે ૩૦૧

સાલખની

- ૧ દોશી ચુનીલાલ કુલચંદ ૨૫૦

વિરમગામ

- ૧ માસ્તર વીઠલભાઈ મોદી ૨૫૧
- ૨ શાહ નાગરદાસ માણેકચંદ ૨૫૧
- ૩ શાહ મણીલાલ જીવણલાલ શાહપુરવાળા ૨૫૧
- ૪ શાહ અમુલખ નાગરદાસના ધર્મપત્નિ અ સૌ બેન લીલાવતીના
વર્ષીતપ નિમિત્તે હા શાહ કાતિલાલ નાગરદાસ ૩૦૦
- ૫ સ્વ શેઠ ઉજ્જમશી નાનચંદના સ્મરણાર્થે
હા શાહ ચુનીલાલ નાનચંદ ૨૫૧
- ૬ સ્વ શેઠ મણીલાલ લક્ષ્મીચંદ ખાગઘોડાવાળાના સ્મરણાર્થે
તેમના પુત્રો તરફથી હા ખીમચંદભાઈ ૨૫૧
- ૭ સ્વ શેઠ હરિલાલ પ્રમુદાસના સ્મરણાર્થે હા અનુભાઈ ૨૫૧
- ૮ સઘવી જેચંદભાઈ નારણદાસ ૨૫૧
- ૯ સ્વ શાહ વેલશીભાઈ સાકરચંદ કત્રાસગઢવાળાના સ્મરણાર્થે
હા ભાઈ ચીમનલાલભાઈ ૨૫૧
- ૧૦ પારેખ મણીલાલ ટોકરશી લાતીવાળા (મોદી બેનના સ્મરણાર્થે) ૨૫૧
- ૧૧ શાહ નારણદાસ નાનજીભાઈના પુત્ર વાડીલાલભાઈના ધર્મપત્નિ
અ સૌ નારગીબેનના વર્ષીતપ નિમિત્તે હા શાતિલાલ નારણદાસ ૨૫૧
- ૧૨ સ્વ છખીલદાસ ગોકળદાસના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ
કમળાબેન તરફથી હા મળુલાકુમારી ૨૫૧
- ૧૩ શ્રી સ્થા જૈન શ્રાવીકા સઘ હા રલાબેન વાડીલાલ ૨૫૧
- ૧૪ સ્વ ત્રિલોચનદાસ દેવચંદ તથા સ્વ ચચળબેનના
સ્મરણાર્થે હા ડો હિંમતલાલ સુખલાલ ૨૫૧
- ૧૫ શાહ મુળચંદ કાનજીભાઈ હા શાહ નાગરદાસ ઓઘડભાઈ ૨૫૧
- ૧૬ શેઠ મોહનલાલ પિતાસ્મરદાસ હા ભાઈ કેશવલાલ તથા મનસુખલાલ ૨૫૧
- ૧૭ શ્રીમતી હીરાબેન નથુભાઈના વર્ષીતપ નિમિત્તે
હા નથુભાઈ નાનચંદ શાહ ૩૦૧
- ૧૮ શેઠ મણીલાલ શીવલાલ ૨૫૧
- ૧૯ સ્વ મણીયાર પરસોતમદાસ સુદરજીના સ્મરણાર્થે
હા સાકરચંદ પરસોતમદાસ શાહ ૨૫૧

વેરાવળ

- ૧ શાહ કેશવલાલ જેચંદભાઈ ૨૫૧

તા. ૧૫-૫-૬૦ સુધીના મેમ્બરોની સંખ્યા

- ૧૧ આદ્ય સુરજીશ્રી
 ૨૦ સુરજીશ્રી
 ૬૩ સહાયક મેમ્બરો
 ૫૪૯ લાઇફ મેમ્બર
 ૬૪ બીજા કલામના જુના મેમ્બરો

૭૦૭

માકરચ દ લાઇચ દ ગેઠ

ગજદોટ તા ૧૬-૫-૬૦

મત્રી,

*

તા ૧૬-૫-૬૦થી તા ૩૧-૫-૬૦ સુધીના નીચે સુજળ
 નવા મેમ્બરો નોંધાયા છે.

૩૧ ૫૦૦	ઢેઠારી પોપટલાલ ચત્રજીભાઈ	સુરેન્દ્રનગર
૩૧ ૩૫૧	સમ્ભવતી પુસ્તક ભંડાર	અમદાવાદ
૩૧ ૩૫૧	શેઠ જીરાલાલ કાળીદાસ	અમદાવાદ
૩૧ ૩૫૧	ગેઠ મીયાચ દળ જીહારમલજી કટારીયા	રાવટી
૩ ૩૦૧	શ્રી મ્થા જેન મધ	સુરેન્દ્રનગર
૩૧ ૨૫૧	ડો ધનજીભાઈ પુરુષોત્તમદામ	અમદાવાદ
૩૧ ૨૫૧	શાહ ઠાતીલાલ હીરાચ દ	માણુ દ
૩૧ ૨૫૧	શેઠ ગેરીલાલજી સુગનલાલજી ઉદેપુરવાળા	અમદાવાદ

*

મેમ્બર ફી

જોછામા જોછા ૩૧ ૫૦૦૦૭ આપી આદ્ય સુરજીપદ આપ દિપાવી નડો છે
 જોછામા જોછા ૩૧ ૩૦૦૦૭ આપી એઠ ગામ આપના નામથી જાપાવી ગકો છે
 જોછામા જોછા ૩૧ ૧૦૦૦૭ આપી સુરજીપદ મેળવી શડો છે
 જોછામા જોછા ૩૧ ૫૦૭ આપી મહાયક મેમ્બર બની શડો છે
 અને જોછામા જોછા ૩૧ ૩૫૧ આપી લાઇફ મેમ્બર તરીકે દરેક લાઇ-જેન
 દાખલ થઈ શડે છે

ઉપરના દરેક મેમ્બરોને ૩૭ સૂત્રો તથા તેના તમામ ભાગો મળી લગભગ
 ૭૦ ગ્રંથો જેની કિંમત લગભગ ૮૦૦ ઉપર થાય છે તે ભેટ તરીકે મળી શકે
 છે અને દરેક શાસ્ત્રમા તેમનું નામ પ્રગિદ્ધ કરવામા આવે છે

સાદી

૧ શેઠ દેવરાજજી જીતમલજી પુનમીયા ૨૫૧

સાસવંક

૧ ચદનમલજી મુથાનાં ધર્મપતિ અ સૌ રગુભાઈ મુથા તરફથી
હા અમરચંદજી મુથા ૨૫૧

સુરત

૧ શ્રી સ્થા જૈન સઘ હા શાહ રતિલાલ લલ્લુભાઈ ૨૫૧
૨ શ્રીચુત ઠલ્યાણચંદ ભાણેકચંદ હડાલાવાળા ૨૫૧
૩ શ્રી હરીપુરા છકોટી સ્થા જૈન સંઘ હા બાબુલાલ છોટાલાલ શાહ ૨૫૧

સુરેન્દ્રનગર

૧ શેઠ ચાપશીભાઈ સુખલાલ ૨૫૧
૨ ભાવસાર ચુનીલાલ પ્રેમચંદ ૨૫૧
૩ સ્વ કેશવલાલ મુળજીભાઈના ધર્મપતિ અમરતળાઈના સ્મરણાર્થે
હા ભાઈલાલ કેશવલાલ શાહ ૨૫૧
૪ શાહ ન્યાલચંદ હરખચંદ ૨૫૧
૫ શાહ વાડીલાલ હરખચંદ ૨૫૧

સુવધ

૧ સાવળા શામજી હીરજી તરફથી સદાનંદી જૈન મુનિશ્રી છોટાલાલજી
મહારાજના ઉપદેશથી સુવધ સ્થા જૈન સઘ જ્ઞાનભગરને ભેટ ૨૫૧

સજેલી

૧ શાહ લુણાજી ગુલામચંદભાઈ ૨૫૧
૨ શ્રી સ્થા જૈન સઘ હા શાહ પ્રેમચંદ દલીચંદ ૨૫૧

હારીજ

૧ શાહ અમુલખ મુળજીભાઈ હા પ્રકાશચંદ અમુલખભાઈ ૩૦૧
૨ સ્વ જૈન ચંદ્રકાતાના સ્મરણાર્થે હા શાહ અમુલખ મુળજીભાઈ ૩૦૧

હાટીના માળીયા

૧ શેઠ ગોપાલજી ચીઠાભાઈ ૨૫૦
૨ શ્રીમતી આનંદગૌરી ભગવાનદાસના સ્મરણાર્થે
હા તેગના નાનાજેન અ સૌ મણુલાજેન ભગવાનદાસ ગાધી ૨૫૧

શ્રી અખિલ ભારત શ્વેતામ્બર સ્થાનકવાસી જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ, રાજકોટ.

પચવર્ષિય યોજના અને તેનો હેતુ

ભવિષ્યના તમાગ વાગ્મદારને ખાતર

ફક્ત પાચ વર્ષ માટે મહાયજ્ઞ બનો

સ્થાનકવાસી મમાજ માટે ધર્મના બે અવલબન છે પહેલુ શ્રમણવર્ગ અને બીજુ આગમ બત્રીશી ન્યા ન્યા શ્રમણવર્ગની ગેઠડાજી હોય ત્યા ત્યા ધર્મ ટકાવવાનુ અત્યાગે પણ એકજ માધન છે અને તે જેન મિદ્ધાતો

પરદેશમા વસ્તા તેમજ ગામડામા ગહેતા ભાઈઓને તેમજ ખંહેનોને વીરવાણીનો લાભ ક્યારે મળી શકે કે ન્યારે તેઓ જે ભાષા બણુતા હોય તે ભાષામા મૂત્રો લખાયેલ હોય

ભગવાન મહાવીરે કુમાવેલ વાણીની શુ ઘણી ગણુધરોએ કરી તે પ્રાકૃત ભાષામા રચેલા શાસ્ત્રો અત્યારની પ્રજા વાચી ન શકે એટલે લાભ તો કયાથી લઇ શકે ?

આ બધી મુશ્કેલીઓના નિવારણ માટે પૂ આચાર્યશ્રી ધાસીલાલજી મહારાજ મૂળ શાસ્ત્રોનુ પ્રાકૃત, સન્કૃત, હિન્દી અને ગુજરાતી ભાષાતર કરી એકજ પેઇજ ઉપર એકજ પુસ્તકમા સાથે ચારે ભાષામા વીર પ્રબુના વચનોનો ખબનો હરકોઇ વ્યક્તિ સહેવાઈથી વાચીને તેનો અમૂલ્ય લાભ ઉઠાવી શકે તેવી રીતે તૈયાર કરી ગયા છે

આ સમિતિ દ્વારા પૂજ્યશ્રીના બનાવેલા લગભગ અઠાર શાસ્ત્રો પ્રસિદ્ધ થઈ ચુક્યા છે હાલમા ભગવતી સૂત્ર છપાય છે જેના લગભગ ૧૨ ભાગ થશે અને એક જ શાસ્ત્રનો ખર્ચ લગભગ સવા લાખ રૂા થશે બત્રીશ સૂત્રો અને તેના ભાગો મળીને લગભગ ૭૦ સી તેર બુકો પ્રસિદ્ધ થવાની ધારણા છે

રૂા ૨૫૧૭ ભરનાર લાઇફ ગ્રેમ્બરને આ આખો સેટ જેની કિ મત લગભગ રૂા ૭૦૦ થી રૂા ૮૦૦ થાય છે તે ભેટ તરીકે આપવામા આવે છે પરતુ આવી રીતે રોજબરોજ તોટો પડતો રહે તે કયા સુધી ચલાવી શકાય ? અત્યાર સુધી

તા ૧-૬-૬૦ સુધીમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં સૂત્રો

શાસ્ત્રોનો નં	શાસ્ત્રનું નામ	કિંમત
૧	ઉપાસકદશાગ (બીજી આવૃત્તિ) ખલાસ	૮-૮-૦
૨	દશવૈકલિક ૧ લો ભાગ	૧૦-૦-૦
	દશવૈકલિક ૨ નો ભાગ (છપાય છે)	૭-૮-૦
૩	આચારાગ ૧ લો ભાગ	૧૨-૦-૦
	આચારાગ ૨ નો ,,	૧૦-૦-૦
	આચારાગ ૩ નો ,,	૧૦-૦-૦
૪	આવશ્યક	૭-૮-૦
૫ થી ૯	નિર્યાત્રલિકા	૧૧-૦-૦
૧૦	નદી સૂત્ર	૧૨-૦-૦
૧૧	કલ્પ સૂત્ર ૧ લો ભાગ	૨૫-૦-૦
	કલ્પ સૂત્ર ૨ નો ભાગ	૨૦-૦-૦
૧૨	અન્તકૃત	૮-૮-૦
૧૩	વિપાક	૧૫-૦-૦
૧૪	અનુતરોપપાતિક	૭-૮-૦
૧૫	દશાશ્રુત	૧૧-૦-૦
૧૬	ઔપપાતિક	૧૨-૦-૦
૧૭	ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ૧ લો ભાગ	૧૫-૦-૦
	,, ૨ નો ભાગ	૧૫-૦-૦
	,, ૩ નો ભાગ (છપાય છે)	
	,, ૪ થી ,, (II)	
૧૮	ભગવતી સૂત્ર ૧ લો ભાગ (છપાય છે)	

ધી ગુરામલજી સાહમલજી નવતલા
ફી તરફ સે સાર મટ ।

उत्तराध्ययन सूत्रम् ।

(तृतीयो भागः)

॥ अथ पञ्चदशमध्ययनम् ॥

व्याख्यात चतुर्दशमध्ययनम् । सप्रति सभिषु नामक पञ्चदशमध्ययन प्रारभ्यते ।
अन्य च पूर्वेण सहायमभिसम्बन्ध-पूर्वस्मिन्न-ययने निर्निदानतागुणः प्रोक्तः, स
च भिक्षोरेव, भिक्षुतश्च गुणाधीनम्, इति भिक्षोर्गुणा अस्मिन्न-ययने प्रोच्यन्ते,
इत्यनेन सन्नेनायातस्यास्य पञ्चदशमध्ययनस्येदमादिम सूत्रम्—

मूलम्—मोणं चरिस्संमि समिच्च धम्मं, सहिए उज्जुंकडे णियाणंछिन्ने ।

सर्थात् जहेज्ज अकामं कामे, अन्नार्थे एसी परिवर्त्तए सैं भिस्संखू ॥ १ ॥

व्याख्या—मौनं चरिष्यामि समेत्य धर्म, सहितं ऋजुकृतो निदानच्छिन्नः ।

सस्तत्र जह्यादकामकामः, अज्ञातैषी परिव्रजेत्स भिक्षु, ॥ १ ॥

टीका—‘मोण’ इत्यादि ।

पन्द्रहवा अध्ययन प्रारम्भ

चौદहवा अध्ययन समाप्त हुवा । अब पन्द्रहवा अध्ययन प्रारम्भ
होता है । इस अध्ययन का नाम सभिषु अध्ययन है चौदहवें अध्य-
यन के साथ इसका सबब इस प्रकार से है—चौदहवें अध्ययन में
निर्निदानतागुणरूप से प्रकट की गई है, और वह भिक्षु के ही होती हैं ।
कारण कि भिक्षुपन गुण के आधीन होता है । इस लिये इस अध्ययन में
भिक्षुओं के गुणों का कथन किया जायगा । इसी सबब को लेकर इसका
प्रारम्भ किया गया है । इसका यह सर्व प्रथम सूत्र है—‘मोण’ इत्यादि ।

प दसमा अध्ययननो प्रारम्भ

चौदसु अध्ययन म पूरु થયુ, હવે પ દસમા અધ્યયનનો પ્રારંભ થાય છે આ
અધ્યયનનું નામ સભિષુ અધ્યયન છે ચૌદમા અધ્યયનની સાથે આ અધ્યયનનો
સંબંધ આ પ્રમાણે છે—ચૌદમા અધ્યયનમાં નિર્નિદાનતા ગુણરૂપથી પ્રગટ કરવામાં
આવેલ છે અને તે ભિક્ષુને જ હોય છે કારણકે, ભિક્ષુપણ ગુણને આધીન હોય છે
આ માટે આ અધ્યયનમાં ભિક્ષુઓના ગુણોનું કથન કરવામાં આવશે આ સંબંધને
લઈને એનો પ્રારંભ કરવામાં આવેલ છે આ અધ્યયનનું સહુથી પહેલું સૂત્ર છે
“મોણ” ઇત્યાદિ ।

”	”	નરમિહદાસ વખતચ દ સઘવી	ધાગધા	૫૧
”	ડો	કસ્તુરચ દ બાલાભાઈ શાહ હા રજનીકાત કસ્તુરચ દ શાહ અમદાવાદ		૫૧
”	શેઠ	કસ્તુરચ દ હરજીવનદાસ હા ડો માણેકલાલ કસ્તુરચ દ સાણુ દ		૫૧
”	”	ખીમચ દ મણીલાલ	ખારાધોડા	૩૧
”	”	કેશવલાલ ઓતમચ દ શાહ	ખારાધોડા	૩૧
”	”	ભાઈલાલ ઉજમશી શાહ	અમદાવાદ	૩૧
”	”	રતીલાલ પોપટલાલ મહેતાના પૂ માતુશ્રી		
		બેન ચચળબેનના તરફથી લેટ	વણી	૩૧
”	”	અમૃતલાલ ઓઘડભાઈ	ખારાધોડા	૩૧
”	”	મહેતા રણજીતલાલ મોતીલાલ (ઉદેપુરવાળા)	અમદાવાદ	૨૫
”	”	કેશવલાલભાઈ	વીરમગામ	૨૫
”		પ્રવિણબેન લક્ષ્મણભાઈ	અમદાવાદ	૨૫
”		પારેખ લીખાલાલ નેમચ દ	સાણુ દ	૨૫

સમિતિ સર્વ દાતાઓનો આભાર માને છે

રાજકોટ

સાકરચ દ ભાઈચ દ શેઠ

તા ૧-૬-૧૯૬૦

મત્રી

વિદારિતયા વિદરેત્ । ય એવચિત્ । સ મિશ્રુરુચ્યતે । અનેન મિદ્ધતયા નિષ્ક્રમ્ય મિદ્ધતયા વિદરણ મિશ્રુતાનિમિત્તમુક્ત સાધૂનામ્ । ચતુર્ભદ્રી યયા—

- (૧) સિદ્ધતાં નિઃસ્વમતિ સિદ્ધતાં વિદરતિ ।
- (૨) સિદ્ધતાં નિઃસ્વમતિ સિયાલ્તાં વિદરતિ ।
- (૩) સિયાલ્તાં નિઃસ્વમતિ સિદ્ધતાં વિદરતિ ।
- (૪) સિયાલ્તાં નિઃસ્વમતિ સિયાલ્તાં વિદરતિ ।

एषु सिद्धतया निष्क्रम्य सिद्धतया विदरण सर्वोत्तमम् ॥ १ ॥

સિદ્ધતયા વિદરણમેવ વિશેષતઃ પ્રાઢ—

मूलम्-राओवरयचरेज्ज लोढे, विरं ए वेदवियांऽऽयरकिंखण ।

પન્ન અભિભૂય સર્વવંદની, જે 'કમ્મિહિવ નં મુચ્છિંણ સં મિસેવુ' ॥૨॥

छाया—रागोपरत चरेत् लोढः, विरतो वेदविदात्मरक्षित ।

પ્રાઢઃ અભિભૂય સર્વવંદની, યઃ કમ્મિનપિ ન મૂચ્છિત્ સ મિસુઃ ॥૨॥

ટીકા—'રાઓવરય' इत्यादि ।

लोढ = मदनुष्ठाने तत्परः, 'लोढ' इति देशीयशब्द, विरतः = आश्रयान्नि-

करता हुआ (परिव्रज-परिव्रजेत्) अनियत विहारी होता है—(स मिसवू—स मिश्रु) वही मिश्रु है ।

भावार्थ—इन पूर्वोक्त गुणविशिष्ट आत्मा ही मिश्रु है । इससे यहा साधुओं की मिश्रुता की निमित्तभूत चौभर्गी प्रकट की जाती है । जैसे—१ सिद्धतां निःस्वमति सिद्धतां विदरति । २ सिद्धतां निःस्वमति सियालतां विदरति । ३ सियालतां निःस्वमति सिद्धतां विदरति । ४ सियालतां निःस्वमति सियालतां विदरति । ४ ॥ इन चार भगो में सिद्धवृत्ति से निकलकर सिद्धवृत्ति से ही विचरना यह प्रथम भग सर्वोत्तम है ॥१॥

કુળોમા આહાર આદિની ગવેષણા કરતા કરતા પરિવ્રજ—પરિવ્રજેત્ અનિયત વિહારી અને છે સ મિસવૂ—સ મિશ્રુ. તેજ લિધુ છે

ભાવાર્થ—આવા પૂર્વોક્ત ગુણ વિશિષ્ટ આત્મા જ લિધુ છે આથી જ અહીં સાધુઓની મિશ્રુપણાની નિમિત્તભૂત ચૌભર્ગી પ્રકટ કરવામા આવે છે—જેમ

(૧) સિદ્ધતાં નિઃસ્વમતિ સિદ્ધતાં વિદરતિ (૨) સિદ્ધતાં નિઃસ્વમતિ સિયાલતાં વિદરતિ (૩) સિયાલતાં નિઃસ્વમતિ સિદ્ધતાં વિદરતી. (૪) સિયાલતાં નિઃસ્વમતિ સિયાલતાં વિદરતિ આ ચાર ભાગોમા સિદ્ધવૃત્તિથી નિકળીને મિદ્ધ-વૃત્તિથી જ વિચરતુ એ પ્રથમ ભગ સર્વોત્તમ છે ॥૧॥

મૌન=મુનિભાવ ચરિણ્યામિ=આસેવિષ્યે ઇતિ ભાવનયા ધર્મ=દશવિધ શ્રુત-
 ચારિત્રલક્ષણ ચ સમેત્ય=અદ્વીકૃત્ય સહિતઃ=एकाकित्वस्यागमे निषिद्धत्वाद् द्विती
 યાદિ મુનિસહિતઃ, તથા-ऋजुकृतः=मायारहितयाऽनुष्ठानपरायणः, નિદાન
 च्छिन्नः=छिन्ननिदानः निदानशल्यरहितः, સસ્તવ=पूर्वपरिचितैः पित्रादिभिः पश्चा-
 त्परिचितै. श्वशुरादिभिश्च सह परिचय, જહ્યાત્=परित्यजेत् । તથા=अकामकाम =
 कामामिलापरहित , યદ્વા-अकामो-मोक्षः सकलविषयाभिलापनिवृत्तिस्थानत्वात्,
 ત કામયતે ય. સ તથા, મોક્ષાભિલાષીત્વર્થઃ, તથા-अज्ञातैषी=यत्र कुलादौ
 સાધોસ્તપોऽनुष्ठानादिक न जानातितत्राहारादिगवेपक. सन् परित्रजेत्=अनियत

અન્વયાર્થ—જો (મોળ-મૌનમ્) મુનિભાવ કા મૈ (ચરિસ્તામિ-
 ચરિણ્યામિ) સેવન કરૂંગા હસ ભાવના સે (ધમ્મ-ધર્મમ્) ઉત્તમ ક્ષમા
 આદિ રૂપ અથવા શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મકો (સમિચ્ચ-સમેત્ય) અગીકાર
 કરકે (સહિણ-સહિતઃ) દ્વિતીયાદિ મુનિયો કૈ સાથ રહતા હૈ, ંકાકી
 નહી, ક્યો કિ અકેલે રહનેકા આગમમેં નિપેધ હૈ । તથા (ઁજ્જુકહે-
 ऋजुकृत') માયારહિત હોકર હી જો સયમરૂપી અનુષ્ઠાન પરાયણ થના
 રહતા હૈ (ણિયાણછિન્ને-નિદાનછિન્ન.) ંવ નિદાનશલ્ય સે વર્જિત હુઆ
 (સથવ જહેજ્જ-સસ્તવ જહ્યાત્) પૂર્વપરિચિત પિતા આદિકે સાથ તથા
 પશ્ચાત્ પરિચિત-શ્વશુર આદિકોં કૈ સાથ પરિચય કા ત્યાગ કર દેતા
 હૈ, ંવ (અકામકામે-અકામકામઃ) કામાભિલાપરહિત હોકર અથવા
 મોક્ષાભિલાષી થનકર હી (અન્નાયપસી-અજ્ઞાતૈષી) સાધુઓં કૈ તપ
 અનુષ્ઠાનાદિક સે અજ્ઞાત-અપરિચિત કુલો મે આહાર આદિ કી ગવેષણા

અન્વયાર્થ—જે મોળ-મૌનમ્ મુનિ ભાવન હુ ચરિસ્તામિ-ચરિણ્યામિ
 સેવન કરીશ એ ભાવનાથી ધમ્મ-ધર્મમ્ ઉત્તમ ક્ષમા આદિ રૂપ અથવા શ્રુત ચારિત્ર
 રૂપ ધર્મને સમિચ્ચ-સમેત્ય અગીકાર કરીને સહિણ સહિત બીજા મુનિઓની સાથે
 રહે છે એકલા નહીં કારણકે, એકલા રહેવાને આગમમા નિપેધ છે તથા ઁજ્જુકહે-
 ऋजुकृत માયા રહિત બનીને જે જે અનુષ્ઠાનમા પરાયણ બની રહે છે ણિયાણ-
 छिन्ने-નિદાનાછિન્ન. અને નિદાન શલ્યથી વર્જિત થઈને સથવ જહેજ્જ-સસ્તવ
 જહ્યાત્ પૂર્વ પરિચિત પિતા આદિની સાથે તથા પાછળથી જેની સાથે સત્રધ
 બધાયો છે એવા શ્વશુર આદિની સાથેના પરિચયનો ત્યાગ કરી દે છે અને
 અકામકામે-અકામકામ કામ અભિલાષથી રહિત બનીને અથવા મોક્ષાભિલાષી
 બનીને જે અન્નાયપસી-અજ્ઞાતૈષી સાધુના તપ અનુષ્ઠાન આદિથી અપરિચિત

સમસ્ત પ્રાણિજાતમ્—આત્મયત્ત પઞ્ચતીત્યેવગીત્,; એતાદૃશો મુનિઃ અભિભૂય= પરિપદોપસર્ગાન્ પરાજિત્ય, રાગોપરત્—પ્રામભોગાભિગ્નાપરહિત યથામ્યાત્તથા, ચરેત્= વિદરેત્, તથા—યઃ કસ્મિન્નપિ મચિત્તાચિત્તમિશ્રવસ્તુનિ મૂર્ચ્ઙિતઃ=આસક્તો ન ભવેત્ । એતાદૃશોયો મૂલગુણાન્વિત મ મિત્રુરુચ્યતે ॥૨॥

પ્રકાર—પ્રાણ સમ્પર્ગદર્ગન આદિ કી રક્ષા કરને મેં તત્પર બના દુઆ । જીવ અર્જીવ આદિ નત્ત્ય જિસસે જાને જાતે હેં ઉમકા નામ વેદ જૈન ગ્રાન્ત્ર હેં । ઉમ વેદ કો જાનનેવાલા વેદચિત્ કહલાના હેં । જય ‘વેદવિદારક્ષિત.’ એમા પદ રચ્યા જાય તત્ત્ર વેદકો જાનનેવાલો જો વિદા-બુદ્ધિ-જ્ઞાન-ઉમસે કુગતિ મેં ગિરતિ હુઈ આત્મા કી જિમને રક્ષા કી હેં । એમા દુસરા અર્થ યહ હોતા હેં । જો મુનિ આગમાનુકૂલ આચરણગ્રીહ હોતા હેં ઉમસે હી આત્મારક્ષિત હોતી હેં-ઉમસે યહ ઘાત સૂચિત હોતી હેં ।

ભાવાર્થ—જો મુનિ મદનુષ્ઠાન મેં તત્પર રહતા હેં । આશ્રવ સે નિવૃત્ત હોતા હેં અર્થાત્ એસે કૃત્ય નહીં કરતા ફિ જિસસે ઉમકો નવીન કર્મોં કા ધધ હોવે, આગમકા જ્ઞાના હોતા હેં દુર્ગતિ મેં પતન કે હેતુભૂત અપય્યાન આદિ અનર્થોં સે વચ્ચતા રહતા હેં । હેયોપાદેય કે જ્ઞાન સે જિસકા અન્તઃકરણ વાસિત રહતા હેં । યે સત્ત્ર જીવ મેરે હી સમાન હેં । યહ જાનકર કિસી કો મી નહીં સતાતા હેં । પરીપદ ંવ ઉપસર્ગોં સે જો કમી ચલાયમાન નહીં હોતા હેં ઔર ન કિસી મી પદાર્થ મેં જિમકી સૂચ્છાં હોતી હેં વહી મિશ્રુ હેં ॥૨॥

પ્રાપ્ત સમ્યગ્દર્શન આદિની રક્ષા કરવામા તત્પર બનેલા એવા જીવ અજીવ આદિ તત્ત્વ જેનાથી બાણી થાય છે તે વેદ છે એ વેદના બાણવાવાળા વેદચિત્ કહેવાય છે ત્યારે “વેદવિદારક્ષિત,” એવું પદ રાખવામા આવે ત્યારે વેદને બાણવાવાળી જે વિદા-બુદ્ધિ-જ્ઞાન જેણે કુગતિમા પડતી આત્માની રક્ષા કરેલ છે એવો ખીજો અર્થ થાય છે જે મુનિ આગમ અનુકૂળ સમાચરણશીલ હોય છે એનાથી જ આત્માનુ રક્ષણ થાય છે આથી એ વાત સૂચિત બને છે

ભાવાર્થ—જે મુનિ સદનુષ્ઠાનમા તત્પર રહે છે, આશ્રવથી નિવૃત્ત બને છે, અર્થાત્ એવું કૃત્ય નથી કરતા કે, જેનાથી તેને નવીન કર્મોંનો બધ થાય આગમના બાણનાર હોય છે દુર્ગતિથી-પતનના હેતુભૂત અપધ્યાન આદિ અનર્થોંથી બચતા રહે છે હેય ઉપાદેયના જ્ઞાનથી જેનું અત્ત કરણ વાસિત રહે છે આ સઘળા જીવો મહારા સમાન જ છે એવું બાણીને ડોહને પણ ડહી સતાવતા નથી પરીવહ અને ઉપસર્ગોંથી જે ડહી ચલાયમાન થતા નથી અને કોઈપણ પદાર્થમા તેમનું મન લલચાતુ નથી એજ મિશ્રુ છે ॥ ૨ ॥

વૃત્ત., વેદવિત્=વિદ્યતે જીવાજીવાદિતત્ત્વમનેનેતિ વેદ આગમસ્ત વેત્તોતિ વેદવિત્= આગમજ્ઞઃ, તથા-આત્મરક્ષિત.=રક્ષિતો દુર્ગતિદેતોરપધ્યાનાદેરાત્મા યેન સ તથા, યદ્વા-‘આયરક્ષિત.’ ઇતિચ્છાયા-રક્ષિત’-પ્રાયઃ રત્નત્રયપ્રાપ્તિઞ્જ્ઞાનો લાભો યેન સ તથા, પ્રાપ્ત સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રયરક્ષણશીલ इत्यर्थः, પ્રાકૃતત્વાદ ‘રક્ષિત’ શબ્દસ્ય પરનિપાત. । યદ્વા વેદસ્ય=આગમસ્ય=વિદા=બુદ્ધિર્જ્ઞાનમિતિ યાત્, તથા રક્ષિતઃ-કુગતિપતનાત્ આત્મા યેન સ’ તથા, ‘પ્રજ્ઞા શ્રદ્ધાધરાજ્ઞપ્તિ પઞ્ડા સવેદન વિદા’ ઇતિ શબ્દાર્ણવઃ । અનેન આગમાનુકૂલસમાચરણશીલસ્યૈવ મુનેરાત્મા રક્ષિતો ભવતીતિ સૂચિતમ્ । તથા-પ્રાજ્ઞઃ=હેયોપાદેયબુદ્ધિમાન્, સર્વદર્શી=સર્વ-

इसी बात को सूत्रकार विशेषरूप से स्पष्ट करते हैं-‘राओवरय’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(लाढे-लाढ.)सदनुष्ठान-समयमेतत्पर(विरण-विरत’) आत्मव से निवृत्त (वेदविद्या-वेदवित्) आगमका ज्ञाता तथा (आयर-विखण-आत्मरक्षितः) आत्माका रक्षक (पन्ने-प्राज्ञः) हेय और उपादेय की बुद्धि से सपन्न एव (सव्वदसी-सर्वदर्शी) समस्तभूतों को अपने समान समझनेवाला मुनि (अभिभूय-अभिभूय) परीपह एव उपसर्गों को पराजित करके-जीत करके-(राओवरय-रागोपरतम्) कामभोगाभिलाषरहित होकर (चरेज्ज-विहरेत्) विचरता है और उस विहार में (जे-यः) जो (कम्हिवि न मुच्छिए-कस्मिन् अपि मूर्च्छित’ न भवति) किसी भी मचित्त अचित्त एव मिश्र वस्तुओं में मूर्च्छित आसक्त नहीं होता है (स भिक्खु-स भिक्षुः) वह भिक्षु है । “वेदविदायरविखण” इस पदकी “वेदवित् आयररक्षितः” ऐसी भी जाया होती है-इसका अर्थ इस

આ વાતને સૂત્રકાર વિશેષરૂપથી પ્રગટ કરે છે “રાઓવરય” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—લાઢે-લાઢ. સદનુષ્ઠાનમાં તત્પર, વિરણ-વિરત. આત્મવથી નિવૃત્ત વેદવિદ્યા-વેદવિત્ આગમના જ્ઞાતા તથા આયરવિખણ-આત્મરક્ષિત આત્માના રક્ષક પન્ને-પ્રજ્ઞ હેય અને ઉપાદેયની બુદ્ધિથી સપન્ન અને સવ્વદસી-સર્વદર્શી છવેને પોતાના સમાન સમજવાવાળા મુનિ અભિભૂય-અભિભૂય પરીપહ અને ઉપસર્ગોને પરાજીત કરીને રાઓવરય-રાગોપરતમ્ કામભોગની અભિલાષથી રહિત બનીને ચરેજ્જ-વિહરેત્ વિચરે છે, પળી તે વિહારમાં જે-ય જે કમ્હિવિ ન મુચ્છિય-કસ્મિન્અપિ ન મૂર્ચ્છિત કોઈ પણ સચિત્ત અચિત્ત અને મિશ્ર-વસ્તુઓમાં આસક્ત બનતા નથી સ ભિક્ખુ-સ ભિક્ષુ એજ ભિક્ષુ છે “વેદવિદાયરવિખણ” આ પદની “વેદવિત્ આયરરક્ષિતઃ” એવી પણ જાયા બને છે આનો અર્થ આ પ્રમાણે છે -

‘અય મા પરુપવ્રજનૈરધિક્ષિપતિ, તથાપ્યહ ક્ષમામાત્રિત્ય સર્વં સદે, ન ચ કુપ્યામિ,
કીદૃશોઽસ્મદ્ ક્ષમાશીલ ’ ઇત્યેવ હર્ષરહિત. સન્ યઃ કૃત્સ્ન=સમસ્ત પરીપદોપસર્ગમ્
અધ્યાસીત=સદેત સ મિશ્નુચ્યતે ॥૩॥

નિત્ય ચરેત્) અપ્રતિગ્ર્થ વિહાર કરે. વિહાર મેં (કસિણ અહિયાસળ-
કૃત્સ્નમ્ અધ્યાસીત) વહ આયે હુણ સમસ્ત પરીપદ્ ઓર ઉપસર્ગોં કો
મદ્દતા હેં. ઇસ પરિસ્થિતિવાલા (જો હોદ્-ય. ભવતિ) જો મુનિ
હોતા હેં (સ મિશ્નુ-સ મિશ્નુઃ) વહી મિશ્નુ કહલાતા હેં.

ભાવાર્થ—ઇસ અચયન મેં સૂત્રકાર મિશ્નુ કે લક્ષણોં કો ચતલા
રહે હેં ઇસીકે સચ્ચ સે વે કહતે હેં કિ જો મુનિરાજ વિહાર કરતે સમય
આક્રોશ ણ્વ વધ પરીપદ્ સે નહીં ચલિત હોતે હેં પ્રત્યુત ‘યે આક્રોશ
ણ્વ વધ મેરે પૂર્વકૃત કર્મોંને હી મેરે પાસ ઉપસ્થિત કિયે હેં અત. મુદ્ધે
ઇનકો મધ્યસ્થ માવ સે સદ્દન કરના ચાહિયે’ યદિ જરા મી ચિત્ત મે
ઇનકે ઢારા ક્ષોભ કા માવ જગ જાયગા તો મેં અસયમ સ્થાનો મે
પતિત હો જાઝગા’ ણેસા સમદ્ધકર ઇનકો સદ્દન કરતે હેં ઓર જિનકા
યહ વિચાર સદા ચના રહતા હેં કિ તપ ઓર સયમ કી કસૌદી પ્રતિ-
કૂલ સયોગોં મેં હી હોતી હેં અત. તપ સયમકી આરાધના કરને મેં મુદ્ધે
યદિ પરીપદ્ ઓર ઉપસર્ગોં કા સામ્દના કરના પડતા હેં તો ઇસસે
તપ સયમકી ટદ્દતા હી હોતી હેં જિસ મેં મુદ્ધે વડા મારી લાભ હેં.

અપ્રતિગ્ર્થ વિહાર કરે વિહારમા કસિણ અહિયાસળ-કૃત્સ્ન અધ્યાસીત આવતા
સધળા પરીપદ્ અને ઉપસર્ગોંને તે સહે છે આવી પરિસ્થિતિવાળા જો હોદ્-યઃ
ભવતિ જે મુનિ હોય છે સ મિશ્નુ એ મુનિ જ મિશ્નુ કહેવાય છે

ભાવાર્થ—આ અધ્યયનમા સૂત્રકાર મિશ્નુના લક્ષણો બતાવી રહ્યા છે એમના
જ સબધથી તેઓ કહે છે કે, જે મુનિરાજ વિહાર કરતા સમયે આક્રોશ અને
વધ પરિપદ્થી ચલિત થતા નથી પરંતુ “આ આક્રોશ અને વધ મારા પૂર્વકૃત
કર્મોંએ જ મારી સામે ઉપસ્થિત ડરેલ છે આથી મારે એને મધ્યસ્થલાવધી સહન
ડરવા ભેદ્યએ જે જરા સરળો પણ ચિત્તમા એનાથી ક્ષોભ લાવ બગી બાય તો
હું અસયમ સ્થાનોમા પતિત બની જઈશ ” એવું સમજીને તેને સહન કરે છે
અને તેમના મનમા એ વિચાર સદાના માટે બન્યો રહે છે કે, તપ અને સયમની
કસૌદી પ્રતિકૂળ સયોગોમા જ થાય છે આથી તપ સયમની આરાધના કરવામા
મારે જે પરીપદ્ અને ઉપસર્ગોંને સામનો ડરવો પડે છે તો એનાથી તપ સયમની
દૃઢતા થાય છે એનાથી મને ઘણો થોડો લાભ થાય છે તથા સત્કાર સન્માન મળવા
છતા પણ જેમના ચિત્તમા થોડો સરળો પણ હૃદયનો લાવ બગૃત થતો નથી કેમકે,

તથા—

મૂલમ્-અક્ષોસંવહ વિદ્વંતુ ધીરે, મુળી ચીરે લાંઢે નિચ્ચમાયગુંતે ।

અવિગ્ગમણે અસંપંહિટ્ટે, જો કસિંણ અહિયોસણ સં મિવસૂં ॥૩॥

જાયા—આક્રોશવધ વિદિત્વા ધીરો, મુનિશ્ચરેત્ લાઢો નિત્યમાત્મગુણઃ ।

- અવ્યગ્રમના અસપ્રહૃષ્ટો, યઃ કૃત્સ્નમયાસીત સ મિયુઃ ॥૩॥

ટીકા—‘અક્ષોસવહ’ इत्यादि ।

મુનિઃ આક્રોશવધમ્-આક્રોશનમ્-આક્રોશ-અસમ્યાલાપ, વધસ્તાડનમ્, અનયો. સમાહારદ્વન્દ્વઃ, એતત્ આક્રોશવધ, વિદિત્વા=‘સ્વકૃતકર્મણઃ ફલ’-મિતિ મત્વા ધીરઃ=ક્ષોભરહિત, તથા-લાઢ=સદનુગ્રાને તત્પરઃ, તથા આત્મગુણ=ગુણો રક્ષિતોઽસયમસ્થાનેભ્ય આત્મા યેન તથા-ભૂત સન્ નિત્ય=સર્વદા ચરેત્=અપ્રતિવદ્ધો ભૂત્વા વિહરેત્ । તથા-અવ્યગ્રમના=અવ્યગ્ર તપઃ સયમાગધને અનાકુલ મનો યસ્ય સ તથા, અપિ ચ-અસપ્રહૃષ્ટ=સત્કારપુરસ્કારે સમાપ્તેઽપિ હર્ષરહિત, યદ્વા-રુચિત્ રુપિ દુર્વચનાદિભિર્મર્તસંયતીતિ દૃષ્ટ્વા હર્ષરહિત, અથવા-

તથા—‘અક્ષોસવહ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—મુનિ (અક્ષોસવહ-આક્રોશવધમ્) અસમ્યવચનરૂપ વધકો અપને દ્વારા પૂર્વકૃત કર્મ કા ફલ (વિદ્વંતુ-વિદિત્વા) જાનકર કે (ધીરે લાંઢે-ધીર’ લાઢ.) ઉસ સમય ક્ષોભરહિત એવ સદનુગ્રાન મે તત્પર હી બના રહે ઓર (આયગુંતે-આત્મગુણ) અસયમ સ્થાનો સે અપની આત્માકી રક્ષા કરતા રહે । એવ (અવિગ્ગમણે-અન્યગ્રમનાઃ) સયમ તથા તપકી આરાધના કરને મે ઉપસ્થિત પરીપહ એવ ઉપસર્ગો સે અનાકુલ મન હોકર તથા (અસપંહિટ્ટે-અસપ્રહૃષ્ટ.) સત્કાર પુરસ્કાર સે સત્કૃત એવ પુરસ્કૃત હોને પર મી હર્ષભાવ સે રહિત હોકર (નિચ્ચ ચીરે-

તથા—‘અક્ષોસવહ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—મુનિ અક્ષોસવહ-આક્રોશવધમ્ અસમ્ય વચનરૂપ આક્રોશ અને તાડનરૂપ વધને પોતાના દ્વારા પૂર્વકૃત કર્મનું ફળ વિદિત-વિદિત્વા બાણીને ધીરે લાંઢે-ધીર લાઢ’ એ સમયે ક્ષોભ રહિત તેમજ સદનુગ્રાનમાં તત્પર જ બની રહે અને આયગુંતે-આત્મગુણ અસયમ સ્થાનેથી પોતાના આત્માનું રક્ષણ કરતા રહે અને અવિગ્ગમણે-અવ્યગ્રમના સયમ તથા તપની આરાધના કરવામાં આવતા પરીપહ અને ઉપસર્ગોથી અનાકુળ મન થઇને તથા અસપંહિટ્ટે-અસપ્રહૃષ્ટ સત્કાર પુરસ્કારથી સત્કૃત અને પુરસ્કૃત થવાથી પણ હર્ષભાવથી રહિત થઇને નિચ્ચચીરે-નિત્ય ચરેત્

દશમશક, ઉપલક્ષણત્વાત્-મત્કુણસુલસુલાદિક ચ પ્રાપ્ય એતૈર્દષ્ટે સતિ અવ્યગ્રમનાઃ= સ્થિરચિત્તો ભવેત્, તથા દશમશકાદિરહિત સ્થાનલાભેઽપિ અસપ્રહૃષ્ટો ભવેત્,= હૃષ્ટચિત્તો ન ભવેત્ । એતાદૃશઃ સમસુખદુઃખ. સન્ યઃ કૃત્સ્ન=સકલ પ્રાપ્ત સુખ-દુઃખમ્ અધ્યાસીત=અધિસહેત, સ મિશ્રુરુચ્યતે । અનેન મુનિમિઃ પ્રાન્તશયનાસન-શીતોષ્ણદશમશકાદિપરીપઠઃ સોઢ્ય ઇત્યુક્તમ્ ॥૪॥

વિવિધ દશમશક ચ ભક્તવા) તથા શીત ઉષ્ણકી વેદના કો ણ્વ વિવિધ પ્રકાર કે દશમશક મત્કુણ સુલ સુલ આદિ જીવો દ્વારા ઉત્પન્ન હુઈ વેદના કો સહન કરકે (અન્વગમણે-અવ્યગ્રમના.) સદા સ્થિર ચિત્ત યના રહતા હૈ ઓર (અસપ્રહિટે-અસપ્રહૃષ્ટાઃ) દશમશકાદિ રહિત સ્થાન કે લાભ મેં ર્પિત ચિત્ત નહીં હોતા હૈ । ઇસ પ્રકાર દુઃખ ઓર સુખ મેં સમચિત્ત રહતે હુળ (કસિણ અહિયાસૅ સ મિશ્રુ-કૃત્સ્નમ્ અધ્યાસીત સ મિશ્રુઃ) જો પ્રાપ્ત હુળ સવ સુખદુઃખ કો જ્ઞાતિભાવ સે સહન કરતા હૈ વહી મિશ્રુ હૈ ।

ભાવાર્થ—પ્રાન્તશયન આસન આદિ કો ઉપયોગ મેં લાતે સમય ‘યે ઠીક નહીં હૈં નવીન હોના ચાહિયે’ તથા “યહ આહાર આદિ ભોજન સામગ્રી સરસ નહીં હૈ નીરસ હૈ-સરસ હોતી તો અચ્છા હોતા-યહ શીત ઉષ્ણ વેદના નહીં સહી જાતી પર ક્યા કરે? સહની પડતી હૈ, કોઈ ઇસકે લિયે ગતિ હી નહીં હૈ” ઇત્યાદિ વિચારોં સે રહિત જિસકી દૃષ્ટિ હૈ એસા સાધુજન હી મિશ્રુ હૈં । પદાર્થોં મેં વિપમ દૃષ્ટિવાલા મુનિ-જન મિશ્રુ નહીં હૈ ॥૪॥

વેદનાને અને વિવિધ પ્રકારના ડાસ, મચ્છર, માકડ, સુલસુલ આદિ છવો દ્વારા ઉત્પન્ન થતી વેદનાને સહન કરીને અન્વગમણે-અવ્યગ્રમનાઃ સ્થિર ચિત્ત યની રહે છે તથા અસપ્રહિટે-અસપ્રહૃષ્ટ. ડાસ, મચ્છર આદિથી રહિત સ્થાનના લાભથી પ્રસન્ન ચિત્ત થતા નથી આ પ્રમાણે દુખ અને સુખમા સમચિત્ત રહીને કસિણ અહિયાસૅ સ મિશ્રુ-કૃત્સ્નમ્ અધ્યાસીત સઃ મિશ્રુ પ્રાપ્ત થતા સુખ અને દુખને જ્ઞાતિથી સહન કરે છે તેજ મિશ્રુ છે

ભાવાર્થ—પ્રાન્ત શયન આસન આદિને ઉપયોગમા લેતી વખતે “આ ઠીક નથી, નવુ હોવુ જોઈએ” તથા “આ આહાર આદિ ભોજન સામગ્રી નિરસ છે, સરસ હોત તો સારૂ થાત, આ ઠડીની અને ઉષ્ણતાની વેદના સહન થતી નથી પરંતુ શુ કરીએ, સહેલી પડે છે આને માટે બીજો કોઈ ઉપાય નથી” ઇત્યાદિ વિચારોથી રહિત જેમની દૃષ્ટિ છે એવા સાધુજન જ મિશ્રુ છે પદાર્થોમા વિપમ દૃષ્ટિવાળા મુનિજન મિશ્રુ નથી ॥૪॥

ફિં ચ--

મૂઝ્મ-પતં સયળાસળ મહૃત્તા, સીઁઉળ્હં વિવિહં ચ દસમસગ ।

અન્વર્ગમણે અસર્વહિદ્દે, જે^૩ કસિંળં અહિયોસળ સં મિક્વૂં ॥૪॥

ઝાયા--પ્રાન્ત શયનાસન ભક્ત્વા, શીતોળ્ણ વિવિધ ચ દશમશક્રમ્ ।

અવ્યગ્રમના અસપ્રહ્ણો, યઃ કૃત્સ્નમયાસીત સ મિશુઃ ॥૪॥

ટીકા--'પત' इत्यादि ।

મુનિઃ પ્રાન્તમ્=અસાર શયનાસન=શયન ચ આમન ચેતિ શયનાસનમ્, તન્ન-શયન=સસ્તારકાદિકમ્, આસન=પીઠફલકાદિક ચ, ઉપલક્ષણત્વાત્-આહાર-વસ્ત્રાદિક ભક્ત્વા=સેવિત્વા, તથા-શીતોળ્ણ ચ સેવિત્વા, તથા-વિવિધ=નાનાપ્રકાર

તથા સત્કાર સમ્માન કે પાને પર મી જિનકે ચિત્તમે જરાસા મી હર્ષકા ભાવ જાગૃત નહી હોતા હૈ-ક્યોં કિં દ્વેષ જિંસ પ્રકાર ડનકો પરિહાર્ય કહા ગયા હૈ ડસી પ્રકાર હર્ષભાવ મી પરિહાર્ય કહા હૈ, ક્યોં કિં હર્ષભાવ મે રાગપરિણતિ રહતી હૈ। તથા અનુકૂલ ણ્વ પ્રતિકૂલ સયોગ કો મુનિજન સહન કરતે હૈ। યહી વાત "કૃત્સ્નમયાસીત" હસ પદ દ્વારા સૂત્રકારને પ્રદર્શિત કી હૈ। હસ પ્રકાર કી પરિસ્થિતિ સપત્નમુનિ મિશુ કહલાતા હૈ ॥૩॥

'પત સયળાસળ' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--જો મુનિ (પત સયળાસળ મહૃત્તા-પ્રાન્તમ્ શયનાસનમ્ ભક્ત્વા) અસાર શયન-સસ્તાર આદિ, આસન-પીઠફલકાદિક કો ઉપયોગ મે લાકર કે, તથા ઉપલક્ષણ સે અસાર આહાર તથા વસ્ત્રાદિક કા સેવન કરકે (સીઁઉળ્હ વિવિહ દસમસગ ચ મહૃત્તા-શીતોળ્ણ

દ્વેષ જે રીતે ઁમને પરિહાર્ય કહેવામા આવેલ છે ઁ પ્રમાણે હર્ષભાવ પણ પરિહાર્ય કહેવાયેલ છે કેમકે, હર્ષભાવ રાગ પરિણતિ રહે છે તથા અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળ સ યોગને મુનિજન સહન કરતા રહે છે એજ વાત "કૃત્સ્નમયાસીત" આ પદ દ્વારા સૂત્રકારે પ્રદર્શિત કરેલ છે આ પ્રકારની પરિસ્થિતિથી સ પત્ન મુનિ મિશુ કહેવાય છે ॥ ૩ ॥

"પત સયળાસળ" इत्यादि ।

"પત સયળાસળ" इत्यादि

અન્વયાર્થ--જે મુનિ પત સયળાસળ-મહૃત્તા-પ્રાન્તમ્ શયનાસનમ્ ભક્ત્વા અસાર શયન-સસ્તાર આદિ, આસન-પીઠ ફલકાદિકને ઉપયોગમા લઈને તથા ઉપ લક્ષણથી અમાર આહાર તથા વસ્ત્રાદિકનું સેવન કરીને તેમજ સીઁઉળ્હ વિવિહ દસમસગ ચ મહૃત્તા-શીતોળ્ણ વિવિધ દશમશક્ર ચ ભક્ત્વા ઠંડી અને ઉષ્ણતાની

शुद्धात्मस्वरूपान्वेषको यो मुनिः स सयतः=सम्पद्यतनावान्, सुव्रतः=पञ्चमहाव्रतधारी, तपस्वी=प्रशस्ततपः परायणो भवति । स एव मुनिर्भिक्षुत्स्यते । अनेन मुनिभिः सत्कारपुरस्कारपरीषदः सोढव्य इत्युक्तम् ॥५॥

अपनयन से शुद्ध आत्मा के स्वरूप का गवेषक होता है (सजग-सयत) सम्पद् यतना सपन्न होता है (सुव्रत-सुव्रत) पञ्चमहाव्रतधारी होता है । (तवस्सी-तपस्वी) प्रशस्त तपस्वी आराधना में परायण रहता है । (स भिक्षु-स भिक्षु) वही भिक्षु कहलाता है । इस से सूत्रकारने यह प्रदर्शित किया है कि मुनि को सत्कार पुरस्कार परीषद् सहन करना चाहिए ।

भाचार्य—अपनी प्रतिष्ठा में जिसको राग नहीं है और अप्रतिष्ठा में जिसको द्वेष नहीं है—प्रशंसा में जिसको हर्ष नहीं और निंदा में जिसको अमर्ष नहीं, वदना में जिसको मोह नहीं और तिरस्कार में जिसको क्षोभ नहीं, पट्काय के जीवों की रक्षा करने रूप परमकल्याण जिसके अन्तःकरण में सदा वसी रहती है—छितीयादि मुनियों सहित जो विचरता है और अकेला नहीं विचरता, शुद्ध आत्मा के स्वरूप की गवेषणा में जो मग्न होता रहता है, पञ्च महाव्रतों की आराधना में जो कभी भी दोष नहीं आने देता, अनशन आदि तपों के आचरित करने में जिसको अधिक उल्लास होता है वही भिक्षु है ॥५॥

अपनयनं नथी शुद्ध आत्माना स्वरूपना गवेषकं डोय छे सजग-सयतं सम्पद् यतना सपन्नं डोय छे, सुव्रत-सुव्रतः पाथ महाव्रतधारी डोय छे, तवस्सी-तपस्वी प्रशस्ततपनी आराधनामा परायण रहे छे स भिक्षु-स भिक्षुः तेज भिक्षु कडेवाय छे आधी सुव्रतरे छे प्रदर्शित करेले छे के, मुनिछे सत्कार पुरस्कारपरीषद् सहन करवा लेछे

भाचार्य—प्रेतानी प्रतिष्ठाभा लेने राग नथी तेम अप्रतिष्ठाभा लेने द्वेष नथी, प्रशंसाथी लेने हर्ष नथी अने निंदाथी लेने अमर्ष—दुःख नथी, वदनामा लेने मोह नथी अने तिरस्कारमा लेने क्षोभ नथी पट्कायना जीवोनी रक्षा करनारा परम कल्याण लेना अतः करणमा सदाछे वसेली रहे छे अन्य मुनिछोनी साथे ले विचरे छे अने अकेला नथी विचरता शुद्ध आत्माना स्वरूपनी गवेषणामा ले मग्न जनीने न रहे छे पाथ महाव्रतोनी आराधनामा ले कही पणु दोष आववा देता नथी, अनशन आदि तपोनु आचरण करवामा लेभने अधिक उल्लास थाय छे तेज भिक्षु छे ॥ ५ ॥

તથા ચ—

પૂજ્ય-નો સક્રિયમિચ્છઈ ને પૂય, જો વિંથ વંદનગં કુંઓ પંસસ ।

સે સંજેણ સુઘવેણ તવંસસી, સહિણે આયગવેસણ સે મિકર્ણ ॥૫॥

છાયા—ન સત્કૃતમિચ્છતિ ન પૂજા, નાપિ ચ વન્દનક કુત્ત પ્રશસામ્ ? ।

સ સયતઃ સુત્રતસ્તપસ્યો, સહિત આત્મગવેષકઃ સ મિતુઃ ॥૫॥

ટીકા—‘નો સક્રિય’ इत्यादि ।

યો મુનિઃ સત્કૃત=સત્કારમ્-અભ્યુત્થાનાદિરૂપ ન ઇચ્છતિ=નામિલપતિ, પૂજા=વસ્ત્રપાત્રાદિપ્રાપ્તિરૂપા નાપિ ચ વન્દન=વન્દન વાઢઢતિ । યો મુનિરેતા દશોઽસ્તિ, સ પ્રશસા=સ્વગુણોત્કર્તનરૂપા કુતઃ=કસ્માદકારણાદિચ્છેત્-ન કદા ચિદપીચ્છેદિતિ ભાવઃ । પૂર્વોક્તરૂપઃ સહિત =દ્વિતીયાદિમુનિસહિત , યદ્વા-સહિતઃ=હિતેન સદા, સહિત-પટ્કાયરક્ષાપરાયણ , આત્મગવેષકઃ=કર્મરજોઽપનયનાત્

‘નો સક્રિય’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જો મુનિ (સક્રિય-સત્કૃતમ્) સત્કારકો-અભ્યુત્થાનાદિકરૂપ વિશેષ પ્રતિપત્તિ કો (ન ઇચ્છઈ-ન ઇચ્છતિ) નહીં ચાહતા હૈ (ન પૂય-ન પૂજામ્) ન પૂજા કો-વસ્ત્રપાત્ર આદિ કી પ્રાપ્તિરૂપ પ્રતિષ્ઠા કો ચાહતા હૈ (જો વિ વંદનગ-નાપિ વંદનકમ્) ઓર ન “લોગ મુજે વંદના કરે” હસ પ્રકાર અપને વિશેષ સત્કાર કો હી ચાહતા હૈ વહ (પસસ કુંઓ-પ્રશસામ્ કુત.) અપને ગુણોત્કર્તનરૂપ પ્રશસા કા અભિલાષી કૈસે હો સકતા હૈ । નહીં હો સકતા । ંસા (સે-સ) વહ સાધુ સદા (સહિણ-સહિત.) દ્વિતીયાદિ મુનિયોં કૈ હી સાથ રહતા હૈ અથવા વહ (સહિણ-સ-હિત.) હિત સહિત અર્થાત્ પટ્કાય કૈ જીવોં કી રક્ષારૂપ હિત કરને મે પરાયણ રહતા હૈ (આયગવેસણ-આત્મગવેષકઃ) કર્મરજ કૈ

“નો સક્રિય” इत्यादि

અન્વયાર્થ—જે મુનિ સક્રિયમ્-સત્કૃતમ્ સત્કારને-અભ્યુત્થાનાદિકરૂપ વિશેષ પ્રતિપત્તિને ન ઇચ્છઈ-ન ઇચ્છતિ ચાહતા નથી, ન પૂયમ્-ન પૂજામ્ ન પૂજાને ચાહે છે, ન વસ્ત્રપાત્ર આદિની પ્રાપ્તિ રૂપ પ્રતિષ્ઠાને ચાહે છે જો વિ વંદનગ-નાપિ વંદનકમ્ તેમ ન તો લોકો મને વંદના કરે” આ પ્રમાણે પોતાના વિશેષ સત્કારને ચાહે છે તે પસસ કુંઓ-પ્રશસામ્ કુતઃ પોતાના ગુણગાનની પ્રશસાના અભિલાષી તો કઈ રીતે બની શકે ? નથી બનતા એવા સે-સ, તે સાધુ સદા સહિણ-સહિત બીજા મુનિઓની સાથે જ રહે છે, અથવા તે પટ્કાયના ભવોની રક્ષા રૂપ હિત કરવામા પરાયણ રહે છે આયગવેસણ-આત્મગવેષક. કર્મરજ ના

ચ દ્વયમપિ ત્યજતિ एव सात्री अपि नर नारी च त्यजति द्वयमपि त्यजति
च=पुनः कौतूहलम्=अभूक्ते विषये औत्सुक्यम्, उपलक्षणत्वाद् भुक्ते स्मृति च न
उपैति=न प्राप्नोति, स भिक्षुरुच्यते ॥६॥

इत्थं सिंहविहारेण परीपहसहनपूर्वकं भिक्षुत्वं समर्थ्य सम्प्रति पिण्डविशुद्धि
द्वारेण भिक्षुत्वं समर्थयति—

मूलम्—छिन्नं सं भोमं अतलिकखं, सुमिणं लक्खणं दण्डवत्थुविजं ।

अगवियार सरस्सेंविजय, जे” विज्जाहि ण जीवेंडें सें भिक्खू ॥७॥

छाया—छिन्नं स्वर भौममान्तरिक्ष, स्वप्न लक्षण दण्डवास्तुविद्यम् ।

अङ्गविकार स्वरम्य विजयः, यो विद्याभिर्न जीवति स भिक्षु. ॥७॥

टीका—‘छिन्न’ इत्यादि ।

वस्त्रादीनां छेदनम्, तद्विषयकं शुभाशुभनिरूपकं सूत्रमपि छिन्नम् । छेदन

अथवा साध्वी, स्त्री और पुरुष दोनों का परिचय छोड़ देती है इसी
तरह साधु भी स्त्री और पुरुष दोनों का परिचय छोड़ देता है ।
तथा अभुक्त विषय में (कोउहल-कौतूहलम्) औत्सुक्यभाव का एव
उपलक्षण से भुक्त में स्मृतिरूप भाव का भी (न उवेइ-न उपैति) परि-
त्याग कर देता है । (स भिक्खू-स भिक्षुः) यह भिक्षु है ॥६॥

इस प्रकार सिंहवृत्तिपूर्वक विहार में परीपह जय करने से मुनि में
भिक्षुता का समर्थन करके अयं सूत्रकार पिण्ड विशुद्धि द्वारा भिक्षु-
ताका समर्थन करते हैं ।

‘छिन्न’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(छिन्न-छिन्नम्) वस्त्रादिकों के छेदन से शुभाशुभ के
निरूपक सूत्र का नाम छिन्नसूत्र है । इसका ज्ञान व्यक्त वस्त्रादिकों को
छोड़ी दे छे, अथवा साध्वी स्त्री અને પુરુષ બન્નેનો પરિચય છોડી દે છે એ રીતે
સાધુ પણ સ્ત્રી તથા પુરુષ બન્નેનો પરિચય છોડી દે છે, તથા અભુક્તા વિષયમાં
કોઉહલ-કૌતૂહલમ્ ઉત્સુકતાના ભાવનો અને ઉપલક્ષણથી સુક્તામાં સ્મૃતિરૂપ ભાવનો પણ
નઉવેઈ-નઉપૈતિ પરિત્યાગ કરી દે છે તે સ ભિક્ખૂ-સ ભિક્ષુઃ મુનિજ સાચા ભિક્ષુ છે ॥૬॥

આ પ્રમાણે સિંહવૃત્તિપૂર્વક વિહારમાં પરીપહ જય કરવાથી મુનિ ભિક્ષુતાનું
સમર્થન કરીને હવે સૂત્રકાર પિંડવિશુદ્ધિદ્વારા ભિક્ષુતાનું સમર્થન કરે છે —

“ છિન્ન ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—છિન્ન-છિન્નમ્ વસ્ત્રાદિકોના છેદનથી શુભાશુભના નિરૂપક સૂત્રનું
નામ છિન્ન સૂત્ર છે એને બાણનાર વ્યક્તિ વસ્ત્રાદિકોને છિન્ન બેદને અથવા તે

સમ્પતિ સ્ત્રીપરીપહસદનમાહ—

મૂલમ્-જેળં પુળં જહાંઙ્ જીવિયં, મોહં વૉ કસિણં ણિયચ્છંઙ્ ।

નરનારિ પજેહે સયો તવસ્સી, ણે યેં કોઝહેલં ઉવેઙ્ સં ભિક્ખૂ ॥૬॥

છાયા—યેન પુનર્જહાતિ જીવિત, મોહ વા કૃત્સન નિયચ્છતિ ।

નરનારિ પ્રજહાતિ સદા તપસ્વી, ન ચ કૌતૂહલમુપેતિ સ મિશ્રુઃ ॥૬॥

ટીકા—‘જેળ’ इत्यादि ।

યેન હેતુભૂતેન પુનર્નિર્જીવિત=સયમજીવિત જહાતિ=પરિત્યજતિ । પુન. શબ્દોઽસ્ય સર્વથા સયમઘાતિતા સૂચયતિ । વા=અથવા યેન કૃત્સન=સકલ, મોહ= કપાય નો કપાયરૂપ મોહનીય કર્મ નિયચ્છતિ=વધનાતિ । તપસ્વી=તપઃપરાયણો મુનિરેવવિધ નરનારિ=નરથ નારીચેતિ સમાહારઃ નર નારીં ચ સદા પ્રજહાતિ= પરિત્યજતિ । અય મ્ભાવઃ—સ્ત્રી સાધ્વી ચેત્ બ્રહ્મચર્યરક્ષણાર્થં ત્યજતિ મુનિ પુરુષથેત્ રના સ્ત્રિય ત્યજતિ અથવા મુનિ સ્ત્ર બ્રહ્મચર્યપરિપાલનાર્થં નરનારી

‘જેળ પુળ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(જેળ-યેન) જિસકે પ્રસંગ મે આને સે મુનિ (જીવિય- જીવિતમ્) અપને સયમરૂપી જીવન કો ચિલકુલ હી (જહાંઙ-જહાતિ) છોડ દેતા હૈ અથવા (કસિણ મોહ નિયચ્છંઙ-કૃત્સન મોહ નિયચ્છતિ) સમસ્ત કપાય ણવ નો કપાયરૂપ મોહનીય કર્મ કા વધ કરતા હૈ । હસ પ્રકાર કે (નરનારિ-નરનારિ) નર ઓર નારિયોં કા પરિચય (તવસ્સી-તપસ્વી) તપ મે પરાયણ મુનિ (પજેહે-પ્રજહાતિ) છોડ દેતા હૈ, તાત્પર્ય યહ કિ-અગર સ્ત્રી અર્થાત્ સાધ્વી હો તો અપને બ્રહ્મચર્ય કી રક્ષાકે લિયે નર-પુરુષોં કે પરિચય કો ત્યાગ દેતી હૈ, ઓર અગર નર-મુનિ હો તો નારી-અર્થાત્ સ્ત્રીકે પરિચય કો છોડ દેતા હૈ ।

“જેળ પુળ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જેળ-યેન જેના પ્રસંગમા આવવાથી મુનિ જીવિય-જીવિતમ્ પોતાના સયમરૂપી જીવનને બિલકુલ જહાંઙ-જહાતિ છોડી દે છે અથવા કસિણ મોહ ણિયચ્છંઙ-કૃત્સન મોહ નિયચ્છતિ સમસ્ત કપાય અને નેકપાયરૂપ મોહનીય કર્મને વધ કરે છે આ પ્રકારનો નરનારી-નરનારી નર અને નારીઓનો પરિચય તવસ્સી-તપસ્વી તપમા પરાયણ મુનિ પજેહે-પ્રજહાતિ છોડી દે છે તાત્પર્ય એ છે કે-જો સ્ત્રી સાધ્વી હોય તો પોતાના બ્રહ્મચર્યની રક્ષા માટે ‘નર’ નામ પુરુષોના પરિચયને છોડી દે છે અગર ‘નર’ મુની હોય તો નારી અર્થાત્ બીના પરિચયને

छाया—देवेषु उत्तमो लाभो, मानुषेषु च मध्यमः ।

जाम्बवेष्टेषु च गगन्य, मरणं जानीहि राक्षसे ॥३॥ इति ।

वस्त्र में यदि अञ्जन=काजल लग जाय, खजन=गाड़ीके पहियेके भीतर का काला कीट लग जाय, या कर्दम अर्थात् काटव लग जाय, अथवा चमन को यदि चूहा काट डाले, या वह आग से जल जाय, अथवा—वह तृणित अर्थात् रफ़ किरा हुआ—तुन्ना हुआ हो, कुट्टित अर्थात् छिद्र युक्त हो, अथवा गौ आदि पशुओं द्वारा चनाया गया हो, तो उसका शुभ और अशुभ फल होता है ॥१॥

वस्त्र के किस भाग में किसका निवास है और किस भाग में अजन आदि के लगने से या चूहा आदि के द्वारा छिद्र आदि होने से क्या फल होता है सो कहते हैं—

वस्त्र में नौ भागों की कल्पना करनी चाहिये, उनमें चार भाग देवों के होते हैं, दो भाग मनुष्यों के, दो भाग असुरों के होते हैं, और वस्त्र का पिचला भाग राक्षसों का होता है ॥२॥

देव के भागों में काजल आदि का चिह्न होने से उत्तम लाभ होता है, मनुष्यों के भागों में मध्यम लाभ होता है, असुरों के भागों में ग्लानि होती है और राक्षसों के भाग में मरण होता है ॥३॥

वस्त्रमा कदाच आञ्जल्यु-काञ्जल लागी जाय, अथवा गाड़ाना पैडानी भणी लागी जाय, या कर्दम अर्थात् काटव लागी जाय, अथवा वस्त्रने कदाच उदर कापी नाये, अथवा तो आगधी भणी जाय, अथवा—ते तृणित अर्थात् रफ़ करवाया आवे—तुणुवाया आवे, कुट्टित अर्थात् छिद्रवाणा होय, अथवा गाय आदि पशुओंकी चवा येला होय, तो येना शुभ अने अशुभ क्षण थाय छे ॥ १ ॥

वस्त्रना कया लागमा देनो निवाम छे अने कया लागमा आञ्जल्य आदि लागवाथी छे, उदर आदि द्वारा छिद्र वगेरे थावाथी शु क्षण थाय छे ते कहे छे—

वस्त्रमा नव लागनी कल्पना करवी जेधजे तेमा आर लाग देवोना होय छे, जे लाग मनुष्योना, जे लाग असुरोना होय छे अने वस्त्रनो वयदेो लाग राक्षसोना होय छे ॥ २ ॥

देवोना लागोमा उत्तम लाभ थाय छे मनुष्योना लागोमा मध्यम लाभ थाय छे, असुरोना लागोमा ग्लानी थाय छे, अने राक्षसोना लागोमा मरण थाय छे ॥३॥

દિ-મૂષકાદિકૃતમ્, અગ્નિના દગ્ધ કણ્ઠકાદિ જનિત ચ । દ્વિમૂષપલ્લક્ષણ કજ્જલ
કર્દમાદ્યપલેપસ્યાપિ ।

ઉક્ત ચ—‘અજળ-સ્વજળ-કદમલિત્તે, મૂસગમ્ભવિસ્વય અગ્નિવિદ્બુદે ।

તુન્નિય-કુદિય-પજ્જવલીદે, હોઈ વિવાણુ સુહો અસુહો વા ॥૧॥

છાયા—અજળ-સ્વજળ-કર્દમલિત્તે, મૂષકમ્ભવિતેઽગ્નિવિદગ્ને ।

તૂર્ણિત-કુદિત-પર્વવલીદે ભવતિ વિપાકઃ શુભાશુભો વા ॥૧॥

વસ્ત્રસ્ય નવ ભાગાઃ પ્રકલ્પનીયા । તત્ર દૈવિકાદિભાગવ્યયસ્યામાહ—

“ચત્તારિ દેવયાભાગા, દો ય ભાગા ય માણુસા ।

આસુરા ય દુવે ભાગા, મજ્જે વત્થસ્સ રક્ખસો ॥૨॥

છાયા—ચત્તારો દેવતાભાગા, દ્વૌ ચ ભાગો ચ માનુષૌ ।

આસુરૌ ચ દ્વૌ ભાગૌ, મધ્યે વસ્ત્રમ્ય રાક્ષસઃ ॥૨॥

ફલમાહ—‘દેવેસુ ઉત્તમો લાહો, માણુસેસુ ય મજ્ઞિમો ।

આસુરેસુ ય ગેલન્ન, મરણ જાણ રક્ખસે ॥૩॥

છિન્ન દેવકર યા ચૂર્ણ દ્વારા ઉર્ણે કાઢા ગયા દેવકર અથવા અગ્નિ
આદિ દ્વારા દગ્ધ દેવકર શુભ ઓર અશુભ કા નિરૂપણ કરતા હૈ ।

‘છિન્ન’ યહ ઉપલક્ષણ હૈ, ઇસ સે કજ્જલ કર્દમ આદિ દ્વારા ઉપલિત
વસ્ત્રાદિક કો દેવકર ભી શુભાશુભ કા નિરૂપણ કરતા હૈ । કહા ભી હૈ—

“અજળ-સ્વજળ-કદમલિત્તે, મૂસગમ્ભવિસ્વય અગ્નિવિદ્બુદે ।

તુન્નિય-કુદિય-પજ્જવલીદે, હોઈ વિવાણુ સુહો અસુહો વા ॥૧॥

ચત્તારી દેવયાભાગા, દો ય ભાગા ય માણુસા ।

આસુરા ય દુવે ભાગા મજ્જે વત્થસ્સ રક્ખસો ॥૨॥

દેવેસુ ઉત્તમો લાહો માણુસેસુ ય મજ્ઞિમો ।

આસુરેસુ ય ગેલન્ન મરણ જાણ રક્ખસે ॥૩॥

ઉદરથી કાપવામા આવેલ બેઢને તેમજ અગ્નિ આદિ દ્વારા દગ્ધ થયેલ બેઢને
શુભ અને અશુભનું નિરૂપણ કરે છે

“છિન્ન” આ ઉપલક્ષણ છે આથી કજ્જલ કર્દમ આદિ દ્વારા ઉપલિત
વસ્ત્રાદિકને બેઢને પણ શુભાશુભનું નિરૂપણ કરે છે કહ્યું પણ છે—

“અજળ-સ્વજળ-કદમલિત્તે, મૂસગમ્ભવિસ્વય અગ્નિ વિદ્બુદે ।

તુન્નિય=કુદિય-પજ્જવલીદે, હોઈ વિવાણુ સુહો અસુહો વા ॥ ૧ ॥

ચત્તારિ દેવયાભાગા, દોય ભાગાય માણુસા ।

આસુરા ય દુવે ભાગા, મજ્જે વત્થસ્સ રક્ખસો ॥ ૨ ॥

દેવેસુ ઉત્તમો લાહો, માણુસેસુ ય મજ્ઞિમો ।

આસુરે સુ ય ગેલન્ન મરણ જાણ રક્ખસે ॥ ૩ ॥

કજ્જલ-કર્દમ-ગોમયલિપ્તે, વાસસિ દગ્ધવતિ સ્ફટિતે વા ।

ચિન્ત્યમિદ નવથા વિહિતેઽસ્મિન્નિષ્ટમનિષ્ટફલ ચ સુધીભિઃ ॥૨॥

ભોગપ્રાપ્તિર્દેવતાશે નરાશે, પુત્રપ્રાપ્તો રાક્ષસાશે ચ મૃત્યુઃ ।

પ્રાન્તે સર્વાશેઽપ્યનિષ્ટ ફલ સ્યાત્, પ્રોક્ત વચ્ચે નૂતને સાધ્વસાધુ ॥૩॥ ઇતિ

કજ્જલ-કર્દમ ગોમયલિપ્તે વાસસિ દગ્ધવતિ સ્ફટિતે વા ।

ચિન્ત્યમિદ નવથા વિહિતેઽસ્મિન્નિષ્ટમનિષ્ટફલ ચ સુધીભિઃ ॥૨॥

ભોગપ્રાપ્તિર્દેવતાશે નરાશે, પુત્રપ્રાપ્તિ સ્યાદ્રાક્ષસાશે ચ મૃત્યુઃ ।

પ્રાન્તે સર્વાશેઽપ્યનિષ્ટ ફલ સ્યાત્, પ્રોક્ત વચ્ચે નૂતને સાધ્વસાધુ ॥૩॥

इस विषय में रत्नमाला में इस प्रकार कहा है—

વચ્ચ કે કોને મે દેવોં કા નિવાસ હૈ, દોંનોં તરફ કે દોંનોં કોને કે ચીચ મેં મનુષ્ય કા નિવાસ હૈ, ચીચ કે તોંનોં ભાગોં મેં રાક્ષસોં કા નિવાસ હૈ । ઇસી પ્રકાર ગવ્યા, આસન ઓર પાદુકા કે વિષય મેં ભી સમઝના ચાહિયે ॥૧॥

यदि वच्च में काजल लग जाय, या कादव लग जाय, अथवा गोबर लग जाय, अथवा वच्च यदि जल जाय या फट जाय, तो नव कोष्टक यत्र मे इसका शुभ और अशुभ फल समझना चाहिये ॥२॥

દેવતા કે અશો મે કજ્જલ આદિ કે લગને સે ભોગપ્રાપ્તિ હોતી હૈ, મનુષ્યો કે અશો મે પુત્રપ્રાપ્તિ હોતી હૈ, રાક્ષસ કે અશો મેં મૃત્યુ હોતી હૈ, તથા વચ્ચ કે પ્રાન્ત ભાગ મેં સર્વત્ર અનિષ્ટ ફલ હોતા હૈ ।

કજ્જલ-કર્દમ ગોમય લિપ્તે વાસસિ દગ્ધવતિ સ્ફટિતે વા ।

ચિન્ત્યમિદ નવથા વિહિતેઽસ્મિન્નિષ્ટમનિષ્ટફલ ચ સુધીભિઃ ॥ ૨ ॥

ભોગપ્રાપ્તિર્દેવતાશે નરાશે, પુત્રપ્રાપ્તિ. સ્યાદ્રાક્ષસાશે ચ મૃત્યુઃ

પ્રાન્તે સર્વશેઽપ્યનિષ્ટ ફલ સ્યાત્, પ્રોક્ત વચ્ચે નૂતને સાધ્વસાધુ ॥ ૩ ॥

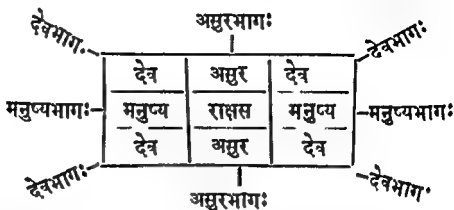
આ વિષયમા રત્નમાળામા આ પ્રમાણે કહ્યું છે—

વચ્ચના ખૂણામા દેવોના નિવાસ છે, બન્ને તરફના બન્ને ખૂણાની વચ્ચમા મનુષ્યોના નિવાસ છે, વચ્ચેના ત્રણે લાગોમા રાક્ષસોના નિવાસ છે આજ પ્રમાણે શબ્દા, આસન અને પાદુકાના વિષયમા પણ સમજવું જોઈએ ॥ ૧ ॥

કદાચ વચ્ચમા આજણુ લાગી જાય, અથવા કાદવ લાગી જાય, અથવા છાણુ લાગી જાય, અથવા વચ્ચ કદાચ બળી જાય કે, ફાટી જાય, તો નવ કોષ્ટક યત્રમા એનું શુભ અને અશુભ ફળ સમજી લેવું જોઈએ ॥ ૨ ॥

દેવતાના અશોમા આજણુ આદિ લાગવાથી ભોગપ્રાપ્તિ થાય છે, મનુષ્યના અશોમા પુત્રપ્રાપ્તિ થાય છે, રાક્ષસના અશોમા મૃત્યુ થાય છે તથા વચ્ચના પ્રાન્ત

वस्त्रशुभाशुभ
फलयन्त्रम्—

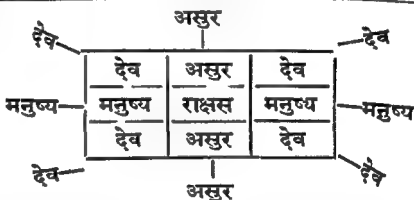

रत्नमालाया त्वेवमुक्तम्—

“निवसन्त्यमरा हि वस्त्रकोणे, मनुजाः पार्श्वदशान्तमध्ययोश्च ।

अपरेऽपि च रक्षसा त्रयोऽशा, शयने चासनपादुकासु चैवम् ॥१॥

इसका शुभाशुभ
सूचक यत्र इस
प्रकार का है—

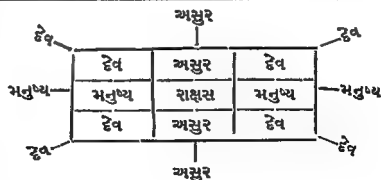

रत्नमाला में तो ऐसा कहा है—

“निवसन्त्यमरा हि वस्त्रकोणे मनुजाः पार्श्वदशान्तमध्ययोश्च ।

अपरेऽपि च रक्षसा त्रयोऽशाः शयने चासनपादुकासु चैवम् ॥१॥

येनु शुभाशुभ
सूचक यत्र आ
प्रकारनु छे—

रत्नमालाभा येनु कहुं छे—

“निवसन्त्यमरा हि वस्त्रकोणे, मनुजाः पार्श्वदशान्तमध्ययोश्च ।

अपरेऽपि च रक्षसा त्रयोऽशाः शयने चासनपादुकासु चैवम् ॥ १ ॥

“शब्देन महता भूमिर्यदा रसति कम्पते ।

सेनापतिरमात्यश्च, राजा राष्ट्रं च पीड्यते ॥१॥ इत्यादि ।

तथा—अन्तरिक्षम्—अन्तरिममाकाशम्, तत्र भवमान्तरिक्षं गन्धर्वनगरादिकम्, तस्य शुभाशुभमचक्रं शान्तमप्यान्तरिक्षम् ।

यथा—“कपिल सस्यघाताय, माज्जिष्ठ हरणं गमाम् ।

अव्यक्तवर्णं कुरुते, बलक्षोभं न सशयः ॥१॥

गन्धर्वनगरं म्निग्यं, समाकारं सतोरणम् ।

सौम्या दिशं समाश्रित्य, राजस्त्वद्विजयं कुरु ॥२॥ इत्यादि ।

तथा—स्वप्नम्=स्वप्नशास्त्रम् । यथा—

कहते हैं । (सर-स्वरम्) दूसरा है स्वरशास्त्र तथा (भोम-भौमम्) तीसरा भौमशास्त्र है । भौमशास्त्र वह दिखलाता है कि भूमि के रूपन से शुभाशुभ कैसे जाना जाता है । कहा है—

“शब्देन महता भूमिर्यदा रसति कम्पते ।

सेनापतिरमात्यश्च, राजा राष्ट्रं च पीड्यते” ॥१॥

अर्थात्—अगर भूमि बड़े बड़े शब्द के साथ कापती हो तो सेनापति मंत्री राजा और राष्ट्र को पीड़ा होती है ॥१॥

चौथा है (अन्तर्लिख-आन्तरिक्षम्) आकाशगत गन्धर्वनगर आदि को शुभाशुभ का प्रकट करना आन्तरिक्षं निमित्तज्ञान है,

जैसे—“कपिल सस्यघाताय, माज्जिष्ठ हरणं गमाम् ।

अव्यक्तवर्णं कुरुते, बलक्षोभं न सशयः ॥ १ ॥

बीजु छ अरशात्र तथा बीजु छे बीमशात्र, बीमशात्र ओ जताके छ के, भूमिना उपवाही शुभाशुभ कर्षं रीते बाणी शजय छे कहु छे—

“शब्देन महता भूमिर्यदा रसति कम्पते ।

सेनापतिरमात्यश्च, राजा राष्ट्रं च पीड्यते ॥ १ ॥ ”

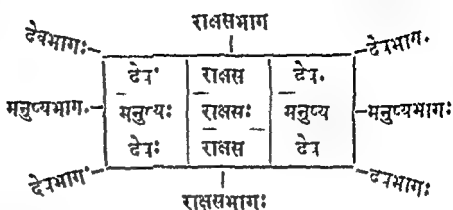
अर्थात्—जो पृथ्वी मोटा अवाज साथे कापती होय तो सेनापति, मंत्री राजा अने राष्ट्रने पीडा कारक छे

बोथु अतर्लिख-अन्तरिक्षम् आकाशगत गन्धर्वनगर आदिने जेधने शुभाशुभने प्रकट करवु ते आन्तरिक्षं निमित्तज्ञान छे

जेम—“कपिल सस्यघाताय, माज्जिष्ठ हरणं गमाम् ।

अव्यक्तवर्णं कुरुते, बलक्षोभं न सशयः ॥ १ ॥

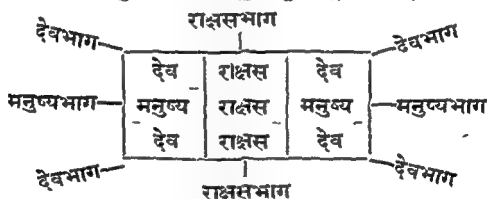
एतन्मतानुसारेण
वस्त्रशुभाशुभ
फल्यन्त्रम्--

तथा-स्वर=स्वरशास्त्रम् । तथा-भौम=भूकम्पादिकम्, तस्य शुभाशुभप्रतिपादक
शास्त्रमपि भौमम् । यथा--

इस प्रकार नवीन वस्त्र में कज्जल आदि के द्वारा शुभ अशुभ फल
समझना चाहिये ॥३॥

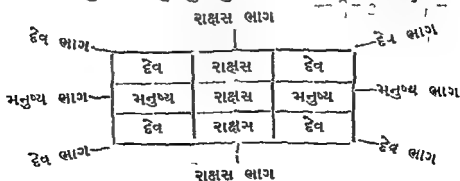
इस मत के अनुसार वस्त्र के शुभाशुभ सूचकयन्त्र इस प्रकार है--

छिन्न सूत्र का ज्ञाता इन सब निमित्तों से शुभ और अशुभ का फल

भागमा सर्वत्र अनिष्ट इण थाय छि आ प्रभाणु नवा वज्रभा काण्ण आदिना
दारा शुभ अशुभ इण समन्तु लेहन्ति ॥ ३ ॥

आ मत शुभय वज्रनु शुभाशुभ सूचक यन्त्र आ प्रभाणु छि

छिन्न सूत्रने ज्ञातुनार आ सधणा निमित्तोथी शुभ अशुभने जतावी थके ७

इत्यादि। वास्तुविद्या=प्रासादादिनिर्माणे शुभाशुभकथनम्, अङ्गविकार=गिरः-
स्फुरणादि-शुभाशुभकथनम्। तथा-स्वरस्य विजयम्-स्वरस्य=पक्ष्यादिशब्दस्य
विजयः=शुभाशुभकथनम्। एता विद्या सन्ति। य एताभिर्विद्याभिर्न जीवति=
जीविका न करोति, स भिक्षुरुच्यते ॥७॥

तथा—

मूलम्-मंत मूलं विविह विज्जंचित्तं, वमण-विरेयण-धूम-नेत्त-सिणाणं।

आउरे सरणं तिगिच्छियं चं, तं परिन्नायं परिव्वंए सँ भिक्खुं ॥८॥

श्रुत्या—मन्त्र मूलं विविधा वैद्यचिन्ता, वमन-विरेचन-धूम-नेत्र-स्नानम्।

आतुरे स्मरणं चिकित्सितं च, तत्परिज्ञायं परिज्जेत्तुं स भिक्षुः ॥८॥

कृत्वा निमित्तज्ञानं है, लक्षण-लक्षण, गज, घोडा तथा स्त्री
पुरुषो आदि को लक्षणों को देखकर उनका शुभाशुभ कथन करना।
सातमा निमित्तज्ञान है (दण्डवत्पुविज्ज-दण्डवास्तुविद्याम्) दण्डके एक पर्व
अथवा दो पर्व देखकर उसके भले बुरे का कथन करना एवं प्रासाद
आदि की रचना देखकर उसका शुभाशुभ का कथन करना (अगवियार-
अङ्गविकार) अगो के फरकने आदि से शुभाशुभ का कहना (सरस्स विजय
-स्वरस्य विजयः) पक्षी आदिके शब्दों द्वारा शुभाशुभ जानना ये सब
निमित्तज्ञान हैं। इनका नाम निमित्तविद्या भी है (जे विज्जाहिं ण
जीवई स भिक्खु-ये विद्याभिर्न जीवति स भिक्षुः) इन विद्याओं द्वारा
जो मुनिजीविका नहीं करता है उसका नाम भिक्षु है। अर्थात् इन आठों
अंग में रहे हुए निमित्तों को नहीं कहता वही साधु है ॥७॥

छठुं निमित्तज्ञानं छे लक्षण-लक्षण हाथी घोडा अने स्त्री पुरुषो आदिना
लक्षणोंने जोधने अना शुभाशुभकथन करवु सातसु निमित्तज्ञान छे दण्ड वत्पु
विज्ज-दण्डवास्तुविद्याम् दण्ड वास्तु विद्या-दण्डना अेक पर्व अथवा जे पर्व जोधने
तेना सातसु कथन करवु तेम ४ महान आदिनी रचना जोधने तेना शुभा
शुभकथन करवु अगवियार-अङ्गविकारम् अगो कथन करवु आदिनी शुभाशुभ
कथेव सरस्स विजय-स्वरस्य विजय पक्षी आदिना शब्दोंद्वारा शुभाशुभ जानवु
आ सधणा निमित्तज्ञान छे अेनु नाम निमित्तविद्या पण छे जे विज्जाहिं ण
जीवई स भिक्खु-ये विद्याभिर्न जीवति स भिक्षुः आ विद्याओं द्वारा जे मुनि
जीविका न करवु नथी अेनु नाम भिक्षु छे अर्थात्—आ आठे अंगोंमा कथेव
निमित्तोंने करवु नथी तेम साधु छे ॥७॥

“ગાયને રોદન વિદ્યાન્નર્તને વધવન્ધનમ્ ।

હસને શોચન વ્રૂયાત્પઠને કલહ તથા” ॥૧॥ ઇત્યાદિ ।

તથા—લક્ષણ=સ્ત્રીપુરુષગજતુરગાદીના લક્ષણપ્રતિપાદક શાસ્ત્રમ્ । ઢણ્ડાસ્તુવિગ્રમ્, તત્ર-દણ્ડવિદ્યા-દણ્ડસ્ય શૃભાશુભકથનમ્, ‘પ્રકૃપ્ય પસસતિ, દુષ્પઞ્ચા કલહસારિયા’

ગન્ધર્વનગર સ્નિગ્ધ, સપ્રાકાર સતોરણમ્ ।

સૌમ્યા દિશ સમાશ્રિત્ય, રાજસ્તદ્ વિજકૈરમ્ ॥”

અર્થાત્—અગર ગન્ધર્વનગર કપિલ-તામ્રવળ રૂા હો તો ધામકા નાશ હોતા હૈ । મજીઠ-લાલ વર્ણવાલા હો તો ગાયોં કા હરણ હોતા હૈ, ઔર અવ્યક્ત-અસ્પષ્ટ વર્ણવાલા હો તો સેનાકા ઉપદ્રવ હોતા હૈ, હસમે કોઈ સશય નહી હૈ ॥૧॥

અગર ગન્ધર્વનગર પૂર્વદિશા મેં હો ઔર વહ સ્નિગ્ધ-ચિકળા હો તો વહ રાજા કે લિયે વિજયપ્રદ હોતા હૈ ॥૨॥

પાચવા નિમિત્તજ્ઞાન હૈ (સુવિળ-સ્વપ્નમ્) સ્વપ્નશાસ્ત્ર—જૈસે—

“ ગાયને રોદન વિદ્યાન્નર્તને વધવન્ધનમ્ ।

હસને શોચન વ્રૂયાત્, પઠને કલહ તથા ॥૧”

અર્થાત્—અગર સ્વપ્ન મે ગાના ગાવે તો ઉસકા ફલ રુદન-રોના હોતા હૈ, નૃત્ય કરે-નાચે તો વધ ઔર વન્ધન હોતા હૈ, હસે તો ચિન્તા હોતી હૈ ઔર પઢે તો કલહ હોતા હૈ ॥૧॥

ગન્ધર્વનગર સ્નિગ્ધ, સપ્રકાર સતોરણમ્

સૌમ્યા દિશ સમાશ્રિત્ય, રાજસ્તદ્ વિજય કરમ્ ॥”

અર્થાત્—જો ગન્ધર્વનગર કપિલ-તામ્ર વર્ણુ હોય તો ધાસનેા નાશ થાય છે માલુઠ—લાલ વર્ણુવાળુ હોય તો ગાયોનુ હરણ થાય છે અઠ્ઠા અસ્પષ્ટવર્ણુ વાળુ હોય તો સેનામા ઉપદ્રવ થાય છે એમા કઈજ સશય નથી ॥ ૧ ॥

જો ગન્ધર્વનગર પૂર્વ દિશામા હોય અને તે સ્નિગ્ધ-ચીકળુ હોય તો નાગને વિજય અપાવનાર હોય છે ॥ ૨ ॥

પાચસુ નિમિત્તજ્ઞાન છે સુવિળ—સ્વપ્ન શાસ્ત્ર—જેમ—

“ ગાયને રોદન વિદ્યાન્નર્તને વધવન્ધનમ્ ।

હસને શોચન વ્રૂયાત્ પઠને કલહ તથા ॥ ૧ ॥”

અર્થાત્—જો સ્વપ્નમા ગાયન ગાય તો તેનુ ફળ રુદન રડાવનાર થાય છે નૃત્ય-નાચનુ થાય તો વધ અને બધન થાય છે હસે તો ચીંતા કરાવનાર થાય છે અને કાણે તો કલહ કરાવનાર થાય છે ॥ ૧ ॥

મુત્યવ્યત્યયાત્-આનુરમ્ય=રોગપીડિતમ્ય સાસારિકમ્પજનાદે સ્મરણમ્=દ્વા માતઃ !
દ્વા પિતઃ ! મદ્વિના તવ ક્રોડ્વગ્રી દશા મત્રિપ્યતીત્યાદિરુપ્મ્, તથા-ચિક્રિત્સિત્ત=
સ્વપરરાગપ્રતીકાર ચ પરિત્યાય=ત્ત પરિત્યાગ્જન્યમ્લ પરિજ્ઞાય પ્રત્યાગ્ધ્યાનપરિજ્ઞયા
ચ પરિત્યજ્ય ચ પરિત્રજેત્=સયમમાર્ગે વિદરેત્ સ મિશુમ્ચયતે ॥૮॥

તથા ચ—

મૃત્મ-સ્વત્તિય-ગર્ણ-ઉગ્ગ-રાયપુત્તા, માહ્ણ મોઢૈય વિવિહા ય સિપ્પિંગો ।

નો તે સિ વયંડ સિલોગપૂય, તે પરિજ્ઞાય પરિવ્વેય સં મિશ્વ ॥૯॥

ઝાયા—ક્ષત્રિયગણોગ્રરાજપુત્રા, બ્રાહ્મણા મોગિકા ત્રિવિધાઞ્ચ શિલ્પિનઃ ।

નો તેપા યદતિ શ્લોકપૂજ, તત્પરિત્યાય પરિત્રજેત્સ મિશુ ॥૯॥

ટીકા—‘સ્વત્તિય’ ઇત્યાદિ ।

ક્ષત્રિયગણોગ્રરાજપુત્રા.—તત્ર-ક્ષત્રિય પ્રસિદ્ધાઃ, ગણાઃ મહાદિ સમૂહાઃ,
ઝાયા=ઝગ્રવશીયાઃ કોટ્ટપાલકયો ગા. રાજપુત્રાઃ=વૃષપ્રતા, ઇષામિતરેતરયોગસ્તે,
તથા-બ્રાહ્મણાઃ, મોગિકા.=ત્રિગિષ્ટનેષ્ઞ્યગ્ન્તોરાજમાન્યા અમાત્યાદયઃ, તથા—

અવસ્થામે સત્તથિયોં કે સ્મરણ કરને કી તથા (ત્રિગિષ્ટિય-ચિક્રિ-
ત્સિત્તમ્) સ્વ ઔર પર કે રોગ કે પ્રતિકાર કા (પરિન્નાય-પરિજ્ઞાય) જ
પરિજ્ઞા સે ડનકો અનર્થ કા મ્લ જાનકર ણવ પ્રત્યાગ્ધ્યાન પરિજ્ઞા સે પરિ-
ત્યાગ કર (જો પરિવ્વય-ચ પરિત્રજેત્) જો સયમમાર્ગ મેં વિચરતા હૈ
(સ મિશ્વ-સ મિશુ) વહ મિશુ હૈ ॥ ૮ ॥

તથા—‘સ્વત્તિયગર્ણ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(સ્વત્તિય-ગર્ણ-ઉગ્ગ-રાયપુત્તા.—ક્ષત્રિયગણોગ્રરાજપુત્રાઃ)
ક્ષત્રિયગણોગ્રવ વ્યક્તિયો કી, વિશિષ્ટ શક્તિશાલી પદ્ધિવાનો કી, ઝગ્ર
વગ મેં ઉત્પન્ન હુણ મનુષ્યો કી, ણવ રાજપુત્રો કી (માહ્ણ-બ્રાહ્મણાઃ)

ત્રિગિષ્ટિયમ્ ચિક્રિત્સિત્તમ્ ચોતાના અને બીજના રોગોને પ્રતિકાર પરિન્નાય પરિજ્ઞાય
નપરિજ્ઞાથી એ બધાને અનર્થનું મૂળ બાદીને અને પ્રત્યાગ્ધ્યાન પરિજ્ઞાથી પરિત્યાગ કરી
જો પરિવ્વય-ચ પરિત્રજેત્ જે સયમ માર્ગમા વિચરે છે, સ મિશ્વ-સ મિશુ તે
મિશુ છે ॥૮॥

તથા—‘સ્વત્તિયગર્ણ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—સ્વત્તિય-ગર્ણ-ઉગ્ગ-રાયપુત્તા—ક્ષત્રિય-ગણોગ્રરાજપુત્રા ક્ષત્રિય
વથમા જન્મેલી વ્યક્તિઓની વિશિષ્ટ શક્તિશાળી પદ્ધિવાનોની ઉગ્ર વથમા
ઉત્પન્ન થયેલ મનુષ્યોની, અને રાજપુત્રોની તથા માહ્ણ-બ્રાહ્મણઃ બ્રાહ્મણ જનોની

टीका—‘मत’ इत्यादि ।

तत्=प्रमिद्ध मन्त्रम्=औं हौं प्रभृतिक स्नाहापर्यन्तम्, मूत्रम्=राजदमी-
-शखपुष्पी-शरपुदखादिकम्, तद्गुणसूचक शास्त्रमपि मूलमित्युच्यते, वनस्पति
मूलिका कल्पशास्त्रमित्यर्थः, तत्, तथा-विविधाम्=अनेकप्रकारा वैद्यचिन्ताम्=
पथ्योपधात्मिका वैद्यजनोचिता चिन्ताम्, यथा—

“वर्जयेद् द्विद्व शूली, क्षती मास, ज्वरी घृतम् ।

नवमन्मतीसारी, नेत्ररोगी च मैथुनम्” ॥१॥ इत्यादि ।

तथा-वमन-विरेचन-धूम-नेत्र-स्नानम्=तत्र-उपमन्-उपमनोपायः, अथवा-वमन-
फलम्-“ज्वरादौ वमन श्रेष्ठ” मित्यादिरूपम्, विरेचन=कोष्ठशुद्धिस्तदुपायो विरे-
चनम्, यद्वा-विरेचन-विरेचनफलम् तथा धूम=मन शिलासवन्धी भूतत्रासनो-
पाय, नेत्रम्=नेत्रसंस्कारक समीराज्जनादिक, स्नानम्=अपत्यार्थ मन्त्रीपञ्चिजलैर-
भिषेचनम्, एषा समाहारस्तत्, तथा-आतुरे=रोगपीडिते सति स्मरणम्-‘हा मात’ !
हा पित । अह साधुर्जातोऽस्मि, सम्प्रति को मम शरणम्, इत्यादिरूपम्, यद्वा—

तथा—‘ मत ’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—(मत-मन्त्रम्) मन्त्रोक्ता तथा (मूल-मूलम्) मूल-वनस्पति
‘जडी बूटी’ के गुणों के प्रतिपादक शास्त्र का (विविह विज्जचित-विविधा
वैद्यचिन्ताम्) अनेक प्रकारके वैद्य सवन्धी विचारोक्ता वमन-विरेचन-
धूम-नेत्र-सिणाण वमन-विरेचन-धूम-नेत्र-स्नानम्) वमन-वमन के
उपाय अथवा वमन के फल का=विरेचन=कोष्ठ शुद्धि के उपाय अथवा
विरेचन के फल का धूम=भूत के डराने के लिये मन शिला आदि के धूम
का तथा नेत्र=नेत्र रोग के लिये समीराज्जनका एव स्नान=सन्तान के लिये
मन्त्रीपञ्चिजलसे अभिषेक का तथा (आतुरे स्मरण-आतुरस्मरणम्) रोग

तथा—“ मत ” इति हि ।

अन्वयार्थ—मत-मन्त्रम् मन्त्रोक्त मूल-मूलम् भूत-वनस्पति-‘जडी बूटी’ना
शुद्धिना प्रतिपादक शास्त्रमा अनेक प्रकारना विविह विज्जचित—विविधा वैद्य
चिन्ताम् वैद्य म ० धी विचारोक्त वमन-विरेचन-धूम-नेत्रसिणाण-वमन-विरेचन
-धूम-नेत्र-स्नानम् वमन, वमननो उपाय अथवा वमननो इण, विरेचन-शुद्धिना
उपाय अथवा विरेचनना इण धूम-भूतने डरावनाभाटे मन शिला आदिना इण, धूप,
नेत्र-नेत्र रोगने भाटे समीराज्जन, अने स्नान-सन्तानने भाटे मन्त्रीपञ्चि जलसे
अभिषेक आतुरे स्मरण-आतुरे स्मरणम् रोग अवस्थाभा स ० धिआनु स्मरण करवानी,

उपलब्धत्वात् परिचिताश्च भवेयुः, वा=अथवा ये गृहिणः अप्रव्रजितेन=गृहस्था
ग्रन्थायामग्रन्थितेन सस्तुताः=परिचिताः भवेयुः । तेषां=तैस्त्रययाग्रन्थाया परि-
चितैर्गृहस्थैः सह ऐहलौकिकफलार्थम्-इहलोकैकभवम्-ऐहलौकिकम्-एतलोकसम्पत्ति
यत्फलम्=वस्त्रपात्रादि, तदर्थम्=तन्निमित्तम्-वस्त्रपात्रादिलाभार्थमित्यर्थः, य सस्तव
=परिचय न करोति स भिक्षुश्च्यते ॥१०॥

मूलम्-सयणासनपाणेभोयण, विविहं खाडमसंडम परंसि ।

अदए पडिसेहिए नियठे, जे तत्थ ने पउस्सेड से भिक्खं ॥११॥

आया—शयनासनपानभोजने, विविधे खादिमम्वादिमे परे ।

अदत्ते प्रतिपेधिते निर्ग्रन्थे, यस्तत्र न प्रदेष्टि स भिक्षु ॥११॥

टीका—‘सयणासन’ इत्यादि ।

शयनासनपानभोजने = शयन - शय्यासस्तारकादि, आसन - पीठफलकादि,

अपर च—‘गिहिणो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जे गिहिणो—ये गृहिणः) जो गृहस्थजन (पञ्चङ्गण-
प्रव्रजितेन) दीक्षित हुआ साधु द्वारा (दिट्ठा-दृष्ट्वा) देखे गये हों और
परिचय में भी आये हों (व-वा) अथवा (अप्पञ्चङ्गण-अप्रव्रजितेन)
गृहस्थावस्था में रहे हुए उस साधु द्वारा (सयुया इवेज्ज-सस्तुताः भवेयुः)
पहिले परिचय में आये हों (तेसि-तेषाम्) उन दोनों प्रकार की
अवस्थाओं में परिचित हुए गृहस्थोंका (यः) जो साधु (इहलोकइयत्फलद्वा-
ऐहलौकिकफलार्थम्) इसलोक मन्वी फल के लिये-वस्त्र पात्रादिक की
उनसे प्राप्ति के निमित्त-सत्त्व न करेड स भिक्षु-सस्तवम् न करोति
स भिक्षु) सस्तव-परिचय नहीं करता है वह भिक्षु है ॥ १० ॥

तथा—“ गिहिणो ” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जे गिहिणो—ये गृहिणः जे गृहस्थ जन पञ्चङ्गण-प्रव्रजितेन
दीक्षित जनेका साधु द्वारा पूरे दिट्ठा-दृष्ट्वा: जेवामा आवे अने तेमनी माथे
परिचय पछु यध गयेल होय व-वा अथवा अप्पञ्चङ्गण-अप्रव्रजितेन गृहस्था
वस्थाभा रहेला जे स धुद्वारा सयुया इवेज्ज-सस्तुताः भवेयु पडेला परिचयभा
आवेला होय तेसि-तेषाम् आ जन्ने प्रकारनी अवस्थाओभा परिचित जेवा गृह-
स्थानु जो-य जे साधु इहलोकइयत्फलद्वा—इहलौकिकफलार्थम् आ लोक स मधी
क्षणना माटे-वस्त्र पात्रादिउनी जेमनी पासेथी प्राप्तिना निमित्ते सयव न करेड स
भिक्खु—सस्तवम् न करोति स भिक्षु परिचय करना नथी ते भिक्षु छे ॥ १० ॥

ત્રિવિધાઃ=નાનાવિધાઃ શિલ્પિન.=ચિત્રકારરચકારાદયશ્ચ એ સન્તિ । તેપા ક્ષત્રિયાદિના-તાન્ ક્ષત્રિયાદીન્ યઃ શ્લોકપૂજ-શ્લોકઃ=એતે શોભના ઇત્યેવરૂપા પૂજા કીર્ત્તિઃ, પૂજા=એતેપા સત્કારપુરસ્કાર કુરુતેત્યેવરૂપા પૂજા, અનયોઃ સમાહારસ્તત્, ન વદતિ=ન કથયતિ । કિન્તુ તત્=શ્લોકપૂજાદિક પરિજ્ઞાય=જ્ઞ પરિજ્ઞયા સાવધ-રૂપ જ્ઞાત્વા પ્રત્યાખ્યાનપરિજ્ઞયા પરિત્યજ્ય ય' પરિવ્રજેત્=સયમમાર્ગે ગચ્છેત્ સ ભિક્ષુરુચ્યતે । 'માદળ' 'મોડ્ય' ઇતિ પદદ્વય લુપ્તપ્રથમાન્તમ્ ॥૯॥

અપર ચ--

મૃલમ્-ગિહિણો જે પવ્વેદ્યેણ દિટ્ઠા, અપ્પવ્વેદ્યેણ વં સંથુયા હવેજ્ઞા ।
તે સિંહલોદ્યપ્પેલટ્ટા, જો સંથેવ નં કરેદ્દે સં ભિક્ખૂ ॥૧૦॥

છાયા--ગૃહિણો એ પ્રજિતેન દટ્ટા, અપ્રજિતેન વા સસ્તુતા ભવેયુ ।

તેપામૈહલોક્કિફલાર્થ, યઃ સસ્તવ ન કરોતિ મ ભિક્ષુ ॥૧૦॥

ટીકા--'ગિહિણો' ઇત્યાદિ ।

એ ગૃહિણો ગૃહસ્થાઃ પ્રજિતેન=ગૃહીતદીક્ષેણ સાધુના દટ્ટાઃ=અવલોકિતા

તથા બ્રાહ્મણ જનોંકી (મોદળ-મોગિકાઃ) એવ મોગી જનોંકી રાજ્યમાન્ય અમાત્ય આદિકોંકી તથા (વિવિદાય સિલ્પિણો-વિવિધાઃ શિલ્પિન.) અનેક પ્રકાર કે શિલ્પીજનોંકી-રચકાર, ચિત્રકાર આદિ, કારીગરો કી-(સીલોગપૂય-શ્લોકપૂજમ્) જો મુનિજન "એ વહુત અચ્છે હૈં ઇનકા સત્કાર પુરસ્કાર કરો" હસ પ્રકાર દૂસરો સે (નો વયદ્-ન વદતિ) નહીં કહતા હૈ કિન્તુ ઇનકી (ત-તત્) ઇસ શ્લોક પૂજા કો (પરિન્નાય-પરિજ્ઞાય) જ્ઞ પરિજ્ઞા સે સાવધરૂપ જ્ઞાનકર એવ પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞા સે ઇસકા પરિત્યાગ કર (પરિવ્વણ-પરિવ્રજેત્) સયમમાર્ગ મે વિચરતા હૈ (સભિક્ખુ-સ ભિક્ષુઃ) ઇસકા નામ ભિક્ષુ હૈ ॥૯॥

અને મોદળ-મોગિકા લોગીજનોની, રાજ્યમાન્ય આમાત્ય આદિકોની તથા વિવિદાય સિલ્પિણો-વિવિધા. શિલ્પિન' અનેક પ્રકારના શિલ્પીજનોની જેવા કે-રચકાર, ચિત્રકાર આદિ કારીગરોની સિલોગપૂય-શ્લોકપૂજામ્ જે મુનિજન "એ ઘણાજ સારા છે, એનો સત્કાર પુરસ્કાર કરો" આ પ્રમાણે બોલને નો વયદ્-નો વદતિ કહેતા નથી પરંતુ તેમની ત-તત્ એ શ્લોક પૂજને પરિન્નાય-પરિજ્ઞાય જ પરિજ્ઞાથી સાવધરૂપ બાણીને અને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાથી એનો પરિત્યાગ કરી પરિવ્વણ-પરિવ્રજેત્ સયમમાર્ગમા વિચરે છે સ ભિક્ખુ-સ ભિક્ષુ તેનું નામ ભિક્ષુ છે ॥૯॥

उपलब्धत्वात् परिचिताश्च भवेयुः, वा=अथवा ये गृहिणः अप्रव्रजितेन=गृहस्था
उत्थायामवस्थितेन सस्तुता.=परिचिता. भवेयुः । तेपा=तैरुभयागम्याया परि-
चितैर्गृहस्थैः सह ऐहलौकिकफलार्थम्-इहलोकेभवम्-ऐहलौकिकम्-एतलोऽसन्नधि
यत्फल=वस्त्रपात्रादि, तदर्थ=तन्निमित्तम्-वस्त्रपात्रादिलाभार्थमित्यर्थः, य. सस्तव
=परिचय न करोति स भिक्षुरुच्यते ॥१०॥

मूलम्-सयणासनपाणभोयण, विविहं खाडमसौडम परसि ।

अदए पडिसेहिए नियंठे, जे तत्थं ने पउस्सेड सें भिक्खे ॥११॥

त्राया—शयनासनपानभोजने, विविरे खादिसम्मादिमे परै ।

अदत्ते प्रतिपेधिते निर्ग्रन्थे, यस्तत्र न प्रदेष्टि स भिक्षु ॥११॥

टीका—‘सयणासन’ इत्यादि ।

शयनासनपानभोजने=शयन-शय्यासस्तारकादि, आसन-पीठफलकादि,

अपर च—‘गिहिणो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जे गिहिणो—ये गृहिणः) जो गृहस्थजन (पव्वडण्ण-
प्रव्रजितेन) दीक्षित हुण साधु द्वारा (दिट्ठा-दृष्ट्वा) देखे गये हों और
परिचय में भी आये हों (व-वा) अथवा (अप्पव्वडण्ण-अप्रव्रजितेन)
गृहस्थावस्था में रहे हुण उस साधु द्वारा (सयुया इवेज्ज-सस्तुता. भवेयुः)
पहिले परिचय में आये हों (तेसिं-तेषाम्) उन दोनों प्रकार की
अवस्थाओं में परिचित हुण गृहस्थोंका (यः) जो साधु (इहलोडयप्फलद्धा-
ऐहलौकिकफलार्थम्) इसलोक सन्नी फल के लिये-वस्त्र पात्रादिक की
उनसे प्राप्ति के निमित्त-मथव न करेड स भिक्षु-सस्तवम् न करोति
स भिक्षु) सस्तव-परिचय नहीं करता है वह भिक्षु है ॥ १० ॥

तथा—“गिहिणो” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जे गिहिणो—ये गृहिण जे गृहस्थ जन पव्वडयेण-प्रव्रजितेन
दीक्षित जनेला साधु द्वारा पूरे दिट्ठा-दृष्ट्वा जेवामा आवे अने तेमनी माथे
परिचय पणु थण गयेल होय व-वा अथवा अप्पव्वडण्ण-अप्रव्रजितेन गृहस्था
वस्थाभा रहेला ओ साधुद्वारा सयुया इवेज्ज-सस्तुता. भवेयु पड़ेला परिचयभा
आयेल होय तेसिं-तेषाम् आ जन्ने प्रकारनी अवस्थाओभा परिचित ओवा गृह-
स्थानु जो-य जे साधु इहलोडयप्फलद्धा—इहलौकिकफलार्थम् आ लोक स ज धी
क्षणना माटे-वस्त्र पात्रादिकनी ओमनी पासेथी प्राप्तिना निमित्ते सयव न करेड स
भिक्खु—सस्तवम् न करोति स भिक्षु परिचय करना नहीं तो भिक्षु छे ॥ १० ॥

पान-यौतजलादिकम्, भोजन=विशुद्धाहारः, एषा समाहारस्तस्मिन्, तथा-प्रिपिरे
 =अनेकविधे ग्वादिमस्त्रादिमे=वा.मम्-अचित्तैपगीपपिण्डखर्जूरैरादिकम्, स्वादि-
 मम्, लवङ्गादिकम्, अनयो. समाहारस्तस्मिन् स्वगृहे विद्यमानेऽपि परैः=
 गृहस्थजने. कृपणत्वादिकारणेन अदत्ते तथा-दुर्लभमोषित्वेन प्रतिपेधिते="रे
 भिक्षो ! न त्वया कृत्वाऽप्यस्मद्गृहे आगन्तव्यम्, न कदाचिदपि तुभ्य किमपि
 दास्यामी"-त्येव प्रतिपिण्डे च सति यो निर्ग्रन्थः साधुस्तत्र=तेषु गृहस्थजनेषु न
 प्रद्वेष्टि=प्रद्वेष न करोति, स भिक्षुरुच्यते। अनेन क्रोधपिण्डपरिहार उक्तः। उप-
 लभ्यतश्चादशोपभिक्षादोषपरिहारो गोन्यः। 'परसि' इति तृतीयार्थे पृष्ठी ॥११॥

तथा—'सयणासण०' इत्यादि।

अन्वयार्थ—(परसि-परै) गृहस्थजनो द्वारा (सयणासणपाणभोय
 ण-शयनासनपानभोजने) शयन-शय्या सस्तारक आदि-आसन-पीठ-
 फलक आदि पान-धौतजलादिक, भोजन-विशुद्ध आहार आदि तथा
 (विविह ग्वाइमसाइम-विविधे ग्वादिमस्त्रादिमे) अनेकविध अचित्त-
 ण्षणीय पिण्ड खर्जूर आदि ग्वादिम, तथा लवङ्गादिकरूप स्वादिम वस्तु
 (अदण-अदत्ते) अपने घरमे विद्यमान होने पर भी कृपणतावश यदि
 नहीं दी गई हो, तथा दुर्लभमोषि होने के कारण (पडिसेहिण-प्रतिपेधिते)
 उन्होंने ऐसा भी कह दिया हो कि-रे भिक्षो ! अब तुम हमारे घर
 पर झूठकर भी पग मत रखना-कभी भी मत आना मैं तुमको कुछ
 भी नहीं दूंगा' इस तरह से आने के लिये निषेध भी कर दिया हो तो
 भी (नियठे-निर्ग्रन्थ) निर्ग्रन्थ-साधु (तत्थ न पउस्सइ-तत्र न प्रद्वेष्टि)
 उनके ऊपर द्वेषभाव नहीं करता है (स भिम्बु-स भिक्षु.) वही भिक्षु

तथा—"सयणासण" इत्यदि।

अन्वयार्थ—परसि-परै गृहस्थ जनो तरक्ष्थी सयणासणपाणभोयण-शय
 नासनपानभोजने शयन-शय्या सस्तारक आदि, आसनपीठ फलक आदि, पान
 -धौत जलादिक सोजन-विशुद्ध आहार आदि तथा विविह स्वाइम साइम-विविधे
 ग्वादिमस्त्रादिमे अनेकविध अचित्त-अक्षणीय पिण्ड खर्जूर आदि, स्वादिम-लविगा
 दिकरूप स्वादिम वस्तु अदण-अदत्ते पोताना घरमा विद्यमान होवा छता पण कृपण-
 तावश नो आपवामा आवेल न होय तथा दुर्लभमोषि होवाना करखे पडिसेहिण-
 प्रतिपेधिते ओखे ओखे पण कही दीधु होय के, हे भिक्षु ! तमे अमारा घर उपर
 बुद्धेयुके पण आगथी केधु दीवस पग सुकथो नही हु तमने कर्धपण आपनार
 नधी आ प्रमाखे आपवानी बना करी होय छता पण नियठे-निर्ग्रन्थ निग्रन्थ
 साधु तत्थ न पउस्सइ-तत्र न प्रद्वेष्टि ओभना उपर द्वेषल व राधता नहीं स भिक्खे

इदानीं ग्रसैषणादोषपरिहारमाह—

मूलम्—ज किंचाहारपाणग, विविह खाडमसाडम परे सि लहुं ।

जो त तिविहेणं णाणुं कपे, मणवये कायसुसवुडे सें भिक्खू ॥१२॥

छाया—यत्किंचिदाहारपानक, त्रिविध ग्राह्य—स्वाद्य परेभ्यो लघु वा ।

यस्त त्रिविधेन नानुकम्पते, मनोमात्रायमुसृत स भिक्षु ॥१२॥

टीका—‘ज किंचे’ इत्यादि ।

यत्किंचित्=अल्पमपि आहारपानकम्=आहारम्=अन्नादिकम्, पानक=पानीय दुग्धादिकम्, तथा-त्रिविधम्=अनेकरूपकारक ग्राह्य-स्वाद्यम्=तत्र-ग्राह्यम्=अचि-
तैषणीयपिण्डवर्जुरादिकम्, स्वाद्य=उक्तादिकम्, अनयो समाहारस्तच्चपरेभ्यो
=गृहस्थेभ्यो लघु वा=समाप्य य. साधु त=वचनव्यत्ययात्तेनाहारादिना त्रिविधेन=
है । इस प्रकार प्रतिकूल के ऊपर भी क्रोध करने के परिहार के इस
कर्म से अग्रेय भिक्षा मन्त्री लोगों का भी परिहार साधु को कर देना
चाहिये, यह बात जानी जाती है ॥ ११ ॥

अब यहा ग्रसैषणा के दोषों का परिहार कहते हैं—

‘ज किंचा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(विविह-विविधम्) अनेक प्रकार का (खाडमसाडम-
खाद्यम् स्वाद्यम्) ग्राह्य अवित्तगवणीय पिण्ड वर्जुरादिक आहार, स्वाद्य-
लघुगादिक आहार, तथा (आहारपाणग-आहारपानकम्) अन्नादिक
से निष्पन्न रोटी आदिरूप आहार एवं पीने योग्य दुग्धादिकरूप आहार
(परेसि-परेभ्य) दूसरे दाता गृहस्थों के यहां से (ज किंच-यत् किंचित्)
मात्रा में अल्प भी भिले तो भी (लहु-लघुवा) उसको प्राप्त कर (जो-य)
जो साधुजन (त-तम्) उस प्राप्त आहार द्वारा (तिविहेण-त्रिविधेन)

—स भिक्षु ते भिक्षु उ आ प्रभावे प्रतिपुण्णा उपर पणु कोष न करवे तेभ्य
आ उथनथी अथेय सिद्धा सणधी दोषोना पणु परिहार साधुये करवे नेह ये
अमे आ वान जणी शक्य छे ॥ ११ ॥

हुवे अही ग्रसैषणाना दोषोना परिहार कहेतामा आवे छे—

“ज किंचा” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—त्रिविह-त्रिविधम् अनेक प्रकारना खाडमसाडम-खाद्यम् स्वाद्यम्
आद्य-अचित्त-अेषणीय पिण्ड वर्जुर आदि आहार, स्वाद्य-लघुगादिक आहार,
तथा आहारपाणग-आहारपानकम् अन्नादिरूपी निष्पन्न रोटी आदिरूप आहार
अने पीया योग्य दूध आदिरूप आहार परेसि-परेभ्य, जीव दाता गृहस्थोने त्याही
ज किंच-यत् किंचित् मात्रामा अल्प पणु भणे तो पणु लघु-लघुवा अने प्राप्त
करी जो-य जे साधुजन त-तम् जे प्राप्त आहार द्वारा तिविहेण-त्रिविधेन

મનોવાકાયલક્ષણેન પ્રકારગ્ણેય ચાલગ્લાનાદીન્, નાનુકમ્પતે=ન દદાતિ સ ન મિશ્નુરિતિ શેષઃ । ઉક્ત ચ—

“અસવિભાગી ન હુ તસ્સ મોક્ષો” ઇતિ ।

કિન્તુ યઃ સાધુ મનોવાકાયસુસટ્ટતઃ=મનોવાકાયૈઃ સુઠુ સટ્ટતઃ—ત્રિવિધકારણેન ચાલગ્લાનાદીનુકમ્પતે ઇતિ શેષઃ સ મિશ્નુરુચ્યતે । યદ્વા-તમ્=આહારાદિકુ નાનુ કમ્પતે=ન પ્રશસતિ-મનોઽનુકૂલસ્યાહારાદે. પ્રશસા ન કુરોતિ, ઉપલક્ષણાત્-મન પ્રતિકૂલસ્ય નિન્દામપિ ન કુરોતિ કિન્તુ મનોવાકાય સુસટ્ટતઃ‘પ્રશીકૃતમનોવાકાયો ભવતિ સ મિશ્નુરુચ્યતે । અનેનાર્થતો શુદ્ધપ્રમાવાદદ્વારદોષપરિહાર ઉક્તઃ ॥૧૨॥

મન વચન ણ્વ કાય સે (નાણુકપે-નાનુકમ્પતે) ચાલ ગ્લાન આદિ મુનિયો પર દયા નહીં કરતા હૈ—અર્થાત્ ઉસ પ્રાપ્ત આહાર કો જો વિમક્ત કર ઉનકો પ્રદાન નહીં કરતા હૈ—વહ મિશ્નુ નહીં હૈ । મ્યોં કિ “અસ-વિભાગી ન હુ તસ્સ મોક્ષો” । ‘જો સમોગીં કા વિભાગ નહીં કરે ઉસકો મોક્ષ નહીં હૈ’ કિન્તુ જો સાધુ (મળ-વચ્ચ-કાય-સુસવુઢે મનોવાકાયસુસટ્ટતઃ) મન વચન ણ્વ કાય સે સુસટ્ટત હોકર ઉન ચાલ ગ્લાન આદિ સાધુજનોં પર અનુકપા કરતા હૈ—અર્થાત્ અલ્પ મી પ્રાપ્ત આહાર આદિ કો વિમક્તકર ઉનકો દેતા હૈ (સ મિશ્નુ-સ મિશ્નુ) વહી મિશ્નુ હૈ । અથવા ઉસ આહારાદિ કી પ્રશમા નહીં કરતા હૈ ઓર ઉપલક્ષણ સે નિન્દા મી કહી કરતા હૈ અર્થાત્ મનકે અનુકૂલ આહાર આદિ કી પ્રશમા જોર મનકે પ્રતિકૂલ આહાર આદિકી નિન્દા નહીં કરતા હૈ કિન્તુ મનવચન કાયા સે સુસટ્ટત હોકર રહતા હૈ વહી મિશ્નુ કહલાતા હૈ । શુદ્ધિ કે અભાવસે અગાર દોષ કા પરિહાર કહા હૈ ॥૧૨॥

મન, વચન અને કાયાથી નાણુકપે-નાનુકમ્પતે બાલ ગ્લાન આદિ મુનિઓ ઉપર દયા કરતા નથી—અર્થાત્ પ્રાપ્ત થયેલા એ આહારને વિલક્ત કરી અને પ્રદાન નથી કરતા તે ભિક્ષુ નથી કેમકે, “અસવિભાગી ન હુ તસ્સ મોક્ષો” “જે સ ભોગીને વિભાગ નથી કરતા તે મોક્ષ મેળવી શકતા નથી” તેમજ જે સાધુ મળ-વચ્ચ-કાય-સુસવુઢે-મનોવાકાયસુસટ્ટત મન વચન અને કાયાથી સુસટ્ટત થઈને એ બાલ ગ્લાન આદિ સાધુઓને ઉપર અનુકપા રાખે છે અર્થાત પોતાને પ્રાપ્ત થયેલ થોડા આહાર આદિને પણ વિલક્ત કરીને તેમને આપે છે સ મિશ્નુ-સ મિશ્નુ તેજ ભિક્ષુ છે અથવા તે આહારાદિકની પ્રશસા કરતા નથી અને ઉપલક્ષણથી નિંદા પણ કરતા નથી અર્થાત્ મનને અનુકૂલ આહાર આદિની પ્રશસા અને મનના પ્રતિકૂલ-આહાર આદિની નિંદા કરતા નથી મનવચન અને કાયાથી સુસટ્ટત થઈને રહે તેજ ભિક્ષુ કહેવાય છે શુદ્ધના અભાવમા અગાર દોષનો પરિહાર કહેલ છે ॥૧૨॥

सम्प्रति धूमद्रोपपरिहारगाह—

मृगम्-आयामग चेव जवोदण चं, सीयं सौवीर जवोदगं चं ।

‘णो हील्लए पिडं णीरंसं तुं, पतंकुलाइ परिव्वंए सें भिस्सूँ ॥१३॥

छाया—आचामक चेव यवोदन च, शीत सौवीरयवोदक च ।

नो हीन्येत् पिण्ड नीरस तु, प्रान्तकुलानि परिव्रजेत् स भिक्षु ॥१३॥

टीका—‘आयामग चेव’ इत्यादि ।

साधु प्रान्तकुलानि=दरिद्रकुलानि भिक्षार्थं परिव्रजेत्=गच्छेत् । न तु सर्वदा दानश्राणा धनिनामेव कुलानि गच्छेत् । एव सति नियतपिण्डसेवनात् साधो-धर्महानिः भ्यात् । तथा—तेषु प्रान्तकुलादिषु आचामकम्=शाकादीनामवस्त्रावण चेव—चेव ‘च’ शब्द पुनरर्थकः, ‘एव’ शब्द पूरणार्थकः, च=पुन यवोदन=यवभक्त ‘जव खोचडा’ इति प्रसिद्धं, शीतम्=शीतल पर्युषितमोदनरूपद्वि-कादिम्, उपलभ्यगत्वात्पर्युषिततरुमिश्रितचणकाद्यक्षम्, तथा—सौवीरयवोदक

तथा—‘आयामग’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—साधु (पतंकुलाइ परिव्वण-प्रान्तकुलानि परिव्रजेत्) आहार के लिये दरिद्रकुलों में भी जावें, ऐसा वह न करे कि सदा धनिकों के घर पर भिक्षा के लिये जाय । क्योंकि ऐसा करना नियत-पिण्ड की प्राप्ति होते रहने से उस साधु के लिये चारित्र्य धर्म की हानि का कारण बन जाता है । अतः दरिद्रकुलों में भिक्षा के लिये जाने पर वह उसको (आयामग-आचामकम्) शाकादिकों का अवस्त्रावण-ओसा-मण, तथा चुरा हुआ मसालेयुक्त अथवा विना मसाले का नमक मिर्च-वाला पानी अथवा (जवोदण-यवभक्तम्) जव का खीचडा अथवा (सीय सौवीर जवोदग च-शीत सौवीरयवोदक च) पर्युषित-(वासी)

तथा—“आयामग” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—साधु पतंकुलाइ परिव्वण-प्रान्तकुलानि परिव्रजेत् आहारने भाटे दरिद्र कुलोभा पणु जय, जेवु न उरे के, सदा धनिकोना घेरन भिक्षा भाटे जय उभके, आम करवाथी नियतपिडनी प्राप्ति थती होवाथी जे साधुना भाटे पोताना धर्मनी हानितु कारणु जनी जय छे आथी दरिद्रकुलोभा भिक्षाने भाटे जवाथी जेभने आयामग-आचामक शाक आदितु अवस्त्रावणु-ओसामणु थोणेला मसालावाणा अथवा वजर मसालानु भीडा भरवावाणु पाणु अथवा जवोदण-यवभक्तम् जवनी भीयडी अथवा सीय सौवीर जवोदग च-शीत सौवीरयवोदक च

ચ-તત્ર સૌવીર=ઠાઝેરુમ્, યગોદરુ=યગગાગનજલમ્ અનયો સમાહારસ્તથ્, સમુપલભ્ય, તુ=પુનસ્તત્ નીરસ યિગતાસ્યાદ્ પિણ્ડમ્=અયસ્તામ્ણકાદિરુપ પાનીય-માહાર ચ ન હીલયેત્=કુત્સિતમિદમન્નમ્, અપેયમિદ પાનીયમ્, એવ રૂપેણ ન નિન્દેત્ । એતાદૃશઃ પ્રાન્તકુલમિક્ષાચારી યઃ સાધુઃ સ મિમુરન્યતે ॥૧૩॥

તથા ચ—

મૃલમ્-સદૌ વિવિહાં ભવંતિ લોએ, દિવ્યા માણુસ્સંયા તહાં તિરિચ્છા ।

મીમા મયમૈરવા ઉરાલૌ, જો” સોઘાં ણં વિહેજ્જંડ સં મિસ્સૂં ॥૧૪॥

ઝાયા—શબ્દા મિત્રિયા મવન્તિ લોકે, દિવ્યા માનુષ્યકાસ્તથા તૈરથા ।

મીમા મયમૈરવા ઉદારા, ય શ્રુત્યા ન મિમેતિ સ મિશ્નુઃ ॥૧૫॥

ઓદન યા રોટી આદિ ઉપલક્ષણ સે પર્યુપિત-વાસી તક મિશ્રિત ચણકાદિ અન્ન, સૌવીર-કાજિક યા જૌ કે ધોને કે જલ યે હી સચ-કુઝ મિલેગા સો યે (નીરસ પીડ-નીરસ પિણ્ડમ્) નીરસ આહાર હૈ । (સમુપલભ્ય) ઇસકો પાકર (નો હીલણ-નો હીલયેત્) એસે વિચાર સે ઇસ સાધુ કો નિંદા નહી કરના ચાહીયે કિ ‘યહ કુત્સિત અન્ન હૈ, યહ પાની મી પીને યોગ્ય નહી હૈ’ । ઇસ પ્રકાર પ્રાન્તકુલ મિક્ષાચારી જો સાધુ હોતા હૈ (સ મિક્ષુ-સ મિશ્નુ) વહી મિશ્નુ હૈ ।

ભાવાર્થ—જો સાધુ અપની મિક્ષાવૃત્તિ કા લક્ષ્ય કેવલ શ્રીમતો કે હી ઘરા કો નહી બનાતા હૈ કિન્તુ દરિદ્રોં કે ઘરોં કોં મી બનાતા હૈ ઓર વઢા પર ઇસકો જો કુછ મી નીરસ આહાર મિલતા હૈ ઇસકો સમ-ભાવ સે કરતા હૈં વહી મિશ્નુ હૈ ॥૧૩॥

પર્યુપિત (વાસી) ભાત અથવા રોટી આદિ ઉપલક્ષણથી પર્યુપિત છાયા મિશ્રિત ચણકાદિ અન્ન, સૌવીર-કાજી અથવા જવના ધોવણુ પાણી આ બધુ મળે છે નીરસ પીડ-નીરસ પિણ્ડમ્ આ નીરસ આહાર છે આવો નીરસ આહાર મળતા નો હીલણ-નો હીલયેત્ એવા વિચારથી એ સાધુએ નિંદા ન કરવી જોઈએ કે “આ કુત્સિત અન્ન છે, આ પાણી પીવા યોગ્ય નથી” આ પ્રકારથી પ્રાન્તકુલ મિક્ષાચારી જે સાધુ હોય છે તેજ મિશ્નુ છે

ભાવાર્થ—જે સાધુ પોતાની મિક્ષાવૃત્તિનું લક્ષ્ય કેવળ શ્રીમતોના જ ઘરોને બનાવતા નથી પરંતુ દરિદ્રીઓના ઘરોમાં પણ મિક્ષાવૃત્તિ માટે જાય છે અને ત્યાં તેને જે કાંઈ નીરસ આહાર મળે છે એને સમભાવથી ગ્રહણ કરે છે તેજ મિશ્નુ છે ॥૧૩॥

ટીકા—‘સદા’ ઇત્યાદિ ।

લોકે વિવિધા—પરીક્ષાપદ્ધેપાદિના ક્રિયામાણત્યાદનેઋવિધાઃ દિવ્યા—‘દેવ-સમ્યન્ધિન , માનુષ્યકા =મનુષ્યસમ્યન્ધિન ત ગ તૈરશ્વા—તિર્યકસમ્યન્ધિનશ્ચ ગન્દા ધ્વનયો ભવન્તિ । एते ગન્દા भीमाः=રોદ્રા , भयभैरवाः—ભયેન ભૈરવાઃ—અત્યન્ત ભયજાનકા , उदारा महा वनिमया भवन्ति । यः साधुरेतादृशान् गन्दान् श्रुत्वा न विभेति=યર્મધ્યાનાત્ પ્રચલિતો ન ભવતિ, स भिक्षुरुच्यते । अनेन सिंहविरितायामुपसर्गं सहिष्णुत्वं निमित्तमुक्तम् ॥૧૪॥

તથા—‘સદા’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—(લોળ-લોકે) ઇસ સસાર મેં (વિવિદ-વિવિધમ્) પરીક્ષા કરને કે નિમિત્ત કો લેકર યા દ્વેષ આદિ કારણ કો લેકર વિવિધ પ્રકાર કે (સદા-ગન્દાઃ) ગન્દ (દિવ્યા-દિવ્યાઃ) દેવ સમધી (માણુસસયા-માનુષ્યકા) મનુષ્યસમધી, (તિરિચ્છા-તૈરશ્વાઃ) તિર્યચ સમધી (ભવ-નિ-ભવન્તિ) હોતે હૈ । જો ગન્દ (भीमा-भीमाः) રોદ્ર (भयभैरवा-भयभैरवा) एव अत्यन्त भयजनक होते हैं जो (जो-य.) जो साधु इन गन्दो को (सोच्चा-श्रुत्वा) सुनकर के भी (ण विहेज्जइ-न विभेति) नहीं डरता है—ધર્મધ્યાન સે વિચલિત નથી હોતા હૈ (स-भिक्षु-स भिक्षु) वह भिक्षु है । इस कथन से इस बात की पुष्टि सूत्रकारने की है कि सिंहवृत्ति से विहार करने में साधु को उपसर्ग सहिष्णु होना चाहिये ।

ભાવાર્થ—સસાર મે મિન્ન ૨ પ્રાણિયોં કે હોને મેં ઉનકી વિચાર-ધારાળ મી મિન્ન ૨ જુઆ કરતી હૈ । કોઈ એસે મી આવુક જન હોતે

તથા “સદા” ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—લોળ-લોકે આ સસારમા વિવિદ-વિવિધા પરીક્ષા કરવાના નિમિત્તને લઈને અથવા તે દ્વેષ આદિ કારણને લઈને વિવિધ પ્રકારના સદા-ગન્દા શબ્દ દિવ્યા-દિવ્યા દેવ સમધી, માણુસીયા-માનુષ્યકાઃ મનુષ્ય સમધી, તિરિચ્છા-તૈરશ્વા તિર્યચ સમધી ભવતિ-ભવન્તિ થાય છે જે શબ્દ भीमा-भीमाः रौद्र અને भय-भैरवा-भयभैरवा. अत्यंत लयानक होय છે जो-य. જે સાધુજન આવા શબ્દોને સોચ્છા-શ્રુત્વા સાલળવા છતાં પણ જ વિહેજ્જइ-ન વિભેતિ ડરતા નથી—ધર્મ ધ્યાનથી વિચલિત થતા નથી स भिक्षु-स भिक्षु તે ભિક્ષુ છે આ કથનથી એ વાતની પુષ્ટી સૂત્રકારે કરી છે કે, सिंहवृत्तिથી વિહાર કરવામા સાધુએ ઉપસર્ગ સહિષ્ણુ બનવું જોઈએ

ભાવાર્થ—સસારમા ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના પ્રાણીઓ હોવાથી એમને વિચાર પણ ભિન્ન ભિન્ન હોય છે કેઈ પણ ભાવિકજન હોય છે કે સાધુને જોતાજ શ્રદ્ધાથી

सम्पत्ति समस्तधर्माचारमूल सम्यक्तरम्यमाह—

मूलम्—चायं विविहं समिच्चलोए, सहिए खेयाणुंगए य कोवियप्पा ।

पन्ने अभिमंयुं सर्वदसी, उवंसते अविहेउए सें भिक्खू ॥१५॥

अथा - वाद विविध समेत्य लोके, सहित खेदानुगतश्च कोपिदात्मा ।

मात्रं अभिभूय सर्वदर्शी, उपशान्तः अविहेठकः स भिक्षुः ॥१५॥

हैं जो साधु को देखते ही श्रद्धा से उनके चरणा पर झुक जाते हैं और उनके दर्शन से अपना परम अहोभाग्य मानते हैं। कितनेक ऐसे भी होते हैं जो उन साधुओं की परीक्षा कर उन्हें फिर सच्चे साधु समझकर बाद में अपना उपास्य गुरुदेव मानते हैं। कितनेक ऐसे भी होते हैं जिन के हृदय में वीतराग भी गुरुओं के प्रति हृदय में द्वेषकी अग्नि सिलगती रहती है। कोई देव भी साधुओं की परीक्षा किया करते हैं। विहार करते २ साधुजन भयकर अटवी में मार्ग विस्मृति के कारण पहुँच जाते हैं, तब उनका साम्हना सिंहों से भी हो गया करता है। अतः साधुओं को चाहे देवसन्धी भयकर रौद्र शब्द सुनने को मिले चाहे मनुष्य सन्धी या तिर्यच सन्धी। परन्तु फिर भी साधु धन्य है जो इन भयोत्पादक रौद्र शब्दों को सुनकर भी अपने धर्मध्यान से विचलित नहीं होता है। ऐसा साधु ही भिक्षु सज्ञा का अधिकारी होता है ॥१४॥

એમના ચરણોમા ઝુકી જાય છે અને એમના દર્શનથી પોતાનુ પરમ અહોભાગ્ય માને છે કેટલાક એવા પણ હોય છે કે, તેઓ એ સાધુઓની પરીક્ષા કરીને પછીથી સચા સાધુ સમજ્યા પછી જ તેમને પોતાના ઉપાસ્ય ગુરુદેવ તરીકે માને છે કેટલાક એવા હોય છે કે, જેમના હૃદયમા વીતરાગ તેમજ ગુરુઓના તરફ હૃદયમા દ્વેષની અગ્નિ સળગતી રહે છે કોઈ કોઈ દેવ પણ સાધુઓની પરીક્ષા કરતા હોય છે વિહાર કરતા કરતા સાધુજન જ્યારે માર્ગ ભૂલાઈ જતા ભય કર જ ગલોમા પહોંચી જાય છે ત્યારે તેમને સિંહોનો પણ સામનો કરવો પડે છે આથી સાધુઓને ચાહે દેવ સંબધો ભય કર રૌદ્ર શબ્દ સાભળવા મળે ચાહે મનુષ્ય યા તો તિર્યચ સંબધો છતા પણ એ સાધુ ધન્ય છે કે જે આવા ભયોત્પાદક રૌદ્ર શબ્દોને સાભળીને પણ પોતાના ધર્મધ્યાનથી વિચલિત બનતા નથી એવા સાધુ જ ભિક્ષુ સજ્ઞાના અધિકારી હોય છે ॥ ૧૪ ॥

ટીકા—‘વાય’ ઇત્યાદિ ।

૧. સાધુ. ચોક્કે પ્રચલિત વિચિત્રમ્=અનેકપ્રકાર વાદ=મિત્ર મિત્ર દર્શ નામિમાયમૂચક વાદ-૧૫—

સેતુસ્ફરણેઽપિ ધર્મો, મન્વત્યસેતુસ્ફરણેઽપિ મિત્ર ધર્મ ।

દૃઢવાસેઽપિ ચ ધર્મો, યનેઽપિ વસતા મન્વતિ ધર્મ ॥૧॥

મુખ્ડસ્ય મન્વતિ ધર્મ, તથા જટામિ. સયાસસા ધર્મ. ।

દૃઢવાસેઽપિ ચ ધર્મો યનેઽપિ વસતા મન્વતિ ધર્મ ॥૨॥ ઇતિ ।

ઇત્યવસ્થા દર્શનાન્તરામિમતમેકાન્તવાદ સમેત્ય=પરિજ્ઞાય=ત પારિજ્ઞયા સયમહાનિ રૂપ વાત્તા પ્રત્યાર્થાનપરિજ્ઞયા પરિત્યજ્ય સહિત.=જ્ઞાનક્રિયામ્યા મહિત., યદ્વા-
હિતેન-પરિણામસુખ્યાગ્રહેન જિનવચનેન સહિત, ક્રિવા-દ્વિતીયાદિમુનિસહિતઃ,
સ્વેદાનુગત-સ્વેદયાતિ કર્માનનેતિસ્વેદ.-સયમમ્તમનુગત, સયમયુક્ત ઇત્યર્થઃ ચ=
પુન કોવિદાત્મા-કોવિદ -લ્લઘ્વશાસ્ત્રપરમાર્થ આત્મા યસ્ય સ તથા પ્રાજ્ઞો=હેયો
પાદેયવુદ્ધિમાન્ અભિભૂય સવદર્શી=પરીપદ્ધાનભિભૂય રાગદ્વષો નિરાકૃત્ય ચ સર્વ

તથા—‘વાય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (લોગ વિવિધ વાય સમિચ્છ-લોકે વિવિધ વાદ સમેત્ય) લોકમે પ્રચલિત વિવિધ માન્યતાઓં કો જ પરિજ્ઞા સે સયમ કી હાનિકારક જ્ઞાનકર પશ્ચાત્ પ્રત્યાર્થાન પરિજ્ઞા સે ડનકા પરિત્યાગ કર દેતા હૈ ઓર (સહિત-સહિતઃ) જ્ઞાનક્રિયા કી દૃઢતા સે યુક્ત, યદ્વા પરિણામ મે સુખાવહ જિનવચન સે યુક્ત અથવા દ્વિતીયાદિ મુનિયુક્ત વનકર (સ્વેયાણુગ-સ્વેદાનુગત.) સયમ કી આરાધના કરને મે લલલીન રહતા હૈ ણ્વ (કોવિયપ્પા-કોવિદાત્મા) શાસ્ત્રીય રહસ્ય જ્ઞાન સે અપને આપ કો વાસિતકર (પન્ને-પ્રાજ્ઞ) હેય ઓર ઉપાદેય કી વુદ્ધિસપન્ન વન જાતા હૈ તથા (અભિભૂય-અભિભૂય) અનુકૂલ પ્રતિકૂલ

તથા—‘વાય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જો સાધુ લોગ વિવિધ વાય સમિચ્છ-લોકે વિવિધ વાદ સમેત્ય લોકો મા પ્રચલિત વિવિધ માન્યતાઓને જ પરિજ્ઞાથી સયમ મા હાનિકારક બાણીને પછીથી પ્રત્યા-
ર્થાન પરિજ્ઞાથી તેનો પરિત્યાગ કરી દે છે, અને સહિત-સહિતઃ જ્ઞાનક્રિયાની દૃઢતાથી યુક્ત યદ્વા પરિણામ મા સુખાવહ જન વચનથી યુક્ત અથવા બીજા મુનિઓથી યુક્ત બનીને સ્વેયાણુગ-સ્વેદાનુગત. સયમની આરાધના કરવા મા લલલીન રહે છે અને કોવિયપ્પા-કોવિદાત્મા શાસ્ત્રીય રહસ્ય જ્ઞાનથી પોતાની જાતને વાસીત કરીને પન્ને-પ્રજ્ઞ. હેય અને ઉપાદેયની વુદ્ધિ સપન્ન બની બાય છે તેમજ અભિભૂય-

પ્રાણિજાતમાત્મસદૃશ પશ્યન્, અતઃ ૧૫ ઉપશાન્તઃ=રૂપાયરહિત સત અવિદે-
ઠકઃ=અન્યસ્યાલેદકઃ. સ્યાત્, મ મિશ્નુરુચ્યને ॥૧૫॥

તથા—

મૂલમ્-અસિષ્પજીવી અગિહે અમિત્તે, જિહ્વિદિઓ સઘ્વંઓ વિષ્પમુકે ।
અણુક્રંસાઈ લહ્હઅપ્પમકચી, ચિચ્ચાં ગિહ્ એગંચરે સં મિક્કંધૂત્તિવેમિ ॥૧૬॥

ટાયા—અગિષ્પજીવી અગ્રહ અમિત્ર, જિતેન્દ્રિય સર્વતો પ્રિમમુક્ત ।

અણુરૂપાયી ન રૂપભક્ષી, ત્યક્ત્વા ગૃહમેરુચરઃ સ મિશ્નુઃ ઇતિ ત્રયીમિ ॥૧૬॥

ટીકા—‘અસિષ્પજીવી’ ઇત્યાદિ ।

અગિષ્પજીવી=શિલ્પ-ચિત્રપત્ર-ત્રેદાદિગિજ્ઞાન, તેન જીવોતુ શીલ્પમસ્યેતિ
શિલ્પજીવી, ન શિલ્પજીવી-અશિલ્પજીવી, શિલ્પજીવિમાવર્જિત ઇત્યર્થ, તથા-
અગ્રહ-નાસ્તિ ગૃહ યસ્ય સ-ગૃહવર્જિત, તથા-અમિત્ર-મિત્રવર્જિત, ઉપસંખ્યા
તથા શત્રુવર્જિતશ્ચ, તથા-જિતેન્દ્રિય-જિતાનિ=સ્વવશીકૃતાનિ ઇન્દ્રિયાણિ=ગ્રામા

પરીવહો સે અચલિત હોકર (સઘ્વંદસી-સર્વદર્શી) સમસ્ત જગત કે
પ્રાણીયોં કો અપને જૈસા સમઘ્રને લગતા હૈં ઓર ડસી ભાવનાકે બલ
પર વહ (ઉવસતે-ઉપશાન્ત) રૂપાય સે રહિત હોકર (અવિદેઉ-અવિ-
દેઠક) કિસીં મી પ્રાણીં કો લેહિત નહીં કરતા હૈં (મ મિક્કલૂ-સ
મિશ્નુ) ડસીં કા નામ મિશ્નુ હૈં ॥૧૬॥

તથા—‘અસિષ્પજીવી’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—(અસિષ્પજીવી-અગિષ્પજીવી) ચિત્ર કાઢના પત્ર આદિ
કા કિસીં વિશિષ્ટ આકાર સે ક્લેદન કરના વહ શિલ્પવિદ્યા હૈં । ડસ
શિલ્પવિદ્યા સે જો અપનીં જીવીંકા નહીં કરતા હો અર્થાત્ શિલ્પજીવી
નહીં હૈં (અગિહે-અગ્રહ) ગૃહસે જો રહિત હૈં (અમિત્તે અમિત્ર) મિત્ર

અમિશ્ય અનુદ્ગમ પ્રતિદ્ગમ પન્થિહોથો અચલિત બનીને સઘ્વંદસી-સર્વદર્શી સમસ્ત
જગતનાં તનામ પ્રાણીઓને પોતાનાં જેવા સમજવા લાગે છે અને એ લાવનાના
બળ ઉપર તે ઉવસતે-ઉપશાન્ત રૂપાયથી રહ્યાં બનીને અવિદેઉ-અવિદેઠક
કોઈપણ પ્રાણીને ખેદ ઉપજાવતા નથી સ મિક્કલૂ-સ મિશ્નુ તેણે નામ મિશ્નુ છે ॥ ૧૫ ॥

તથા—‘અસિષ્પજીવી’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—અસિષ્પજીવી-અગિષ્પજીવી ચિત્ર ચિત્રવતુ, પત્ર આદિનું કોઈ
વિશિષ્ટ આકારથી ક્લેદન કરવું, એ શિલ્પ વિદ્યા છે આની શિલ્પ વિદ્યાથી જે
પોતાને જીવન નિર્વાહ ન ચલાવતા હોય અર્થાત્ જે શિલ્પજીવી નથી અગિહે-
અગ્રહ ધરથી જે રહિત છે અમિત્તે-અમિત્ર મિત્ર તેમજ શત્રુ જેને કોઈ નથી

દાનિ પેન સ , ર્ગાકૃતન્દ્રિય इत्यर्थः, तथा सर्वतः=सर्वप्रकारेण विप्रमुक्त =
 ગાથાભ્યન્તરપરિગ્રહરहित તથા-અણુરુપાયી-અણ-સ્વાન્વા-સજ્વલનનામાન
 ઇતિ યાવત્, તે ચ તે રૂપાયા, તે સન્તિ પ્રમ્યાસો અણુરુપાયી, મન્દરુપાયવાનિ-
 ત્યર્થ, પ્રાકૃતતવાત્કારમ્ય દ્વિત્યમ્ । યદ્વા-‘અણુ રુપાયી’ ઇતિ-ગ્રાયા અલ્પપાયસા
 નિત્યર્થ । તથા-અલ્પભક્ષી-લઘુનિ નિ સારાણિ પર્યુષિતામ્લતક્રમિશ્રિત ચલ્ચણકા-
 થન્નાનિ અલ્પાનિ સ્તોમાનિ મલિતુ શીતમ્સ્યેતિ અલ્પભક્ષી-અન્ત પ્રાન્તાન્નપાનસે-
 ચીત્યર્થ, ણ્તાદશ મન ય સાધુ ગૃહ=દ્રવ્યભાવગૃહ ત્યક્ત્વા એચર=રાગદ્વેપરહિત

અથ શત્રુ જિસકા કોઈ નહીં હે (જિહ્વિઓ-જિતેન્દ્રિય) ઇન્દ્રિયા જિસકી
 વગ મે હે (મન્વઓ વિપ્પમુક્તે-નર્વન વિપ્રમુક્ત) । મર્વ પ્રકાર સે જો
 ચાલ્ય અથ આભ્યન્નર પરિગ્રહ સે રહિત હુઆ હૈ તથા (અણુકસાર્દ-
 અણુરુપાયી) મન્દરુપાયવાલા હૈ (લઘુ અલ્પભક્ષી-લઘ્વલ્પભોજી)
 લઘુ-નિ માર, પર્યુષિત આમ્લ તક્રમિશ્રિત ચલ્ચણક આદિ અન્ન-કો
 અલ્પમાત્રા મે જો લેતા હૈ-અર્થાત્-અન્ત પ્રાન્ત અન્ન પાન કા જો સેવન
 કરને વાલા હૈ, એમા સાધુ (ગિહ ચિચ્ચા-ગૃહ ત્યક્ત્વા) દ્રવ્ય અથ ભાવ
 ગૃહ કા પરિત્યાગ કરકે (એ-એક) રાગદ્વેપ સે રહિત હોકર ચરે-
 વિચરેત્) મયમમાર્ગ મે વિચરણ કરના હૈ (મ મિત્રુ-સ મિત્રુ) વહી
 મિત્રુ હૈ । (તિ વેમિ-ઇતિ વ્રવીમિ) ઇસી પ્રકાર ભગવાન કે મુગ્ધ સે
 મેને સુના હૈ સો તુમ સે કહા હૈ ।

‘માવાર્થ-જો અઞિત્વજીવી હૈ, ન જિસકો અપના કોઈ ઘર હૈ
 ઔર ન જિસકા કોઈ શત્રુ વ મિત્ર હૈ, ઇન્દ્રિયોં કી દાસતા કા જિસને
 પરિહાર કર દિયા હૈ’ उनके अनुसार जो नहीं चलता है प्रत्युत इन्द्रियो

જિહ્વિઓ-જિતેન્દ્રિય જેના ઇન્દ્રિયો વથમા છે સર્વઓ વિપ્પમુક્તે-સર્વતઃ
 વિપ્રમુક્ત. સર્વ પ્રકારના બહારના અને અદરના પરિગ્રહથી જે રહિત બનેલ છે
 તથા અણુકસાર્દ-અણુરુપાયી મદ રૂપાયવાળા છે લઘુ અલ્પભક્ષી-લઘ્વલ્પભોજી
 લઘુ-નિ સાર, પર્યુષિત ખાટી છાશથી મિશ્રિત બલચણક આદિ અન્નને અલ્પ માત્રામા
 જે લે છે અર્થાત-અન્ત પ્રાન્ત અન્નપાનતુ જે સેવન કરવાવાળા છે એવા સાધુ
 ગૃહ ચિચ્ચા-ગૃહ ત્યક્ત્વા દ્રવ્ય અને ભાવગૃહનો પરિત્યાગ કરોને, એ-એક
 રાગદ્વેષથી રહિત બનાને ચરે-વિચરેત્ મયમમાર્ગમા વિચરણ કરે છે સ મિત્રુ-
 સ મિત્રુ તેજ કિશુ છે (તિ વેમિ-ઇતિ મ મ) અ પ્રકારે ભગવાનના મોઢથી
 જે મે સામજેલ છે તે નમેને કહેલ છે

ભાવાર્થ-જે અશિષ્ટપણી છે, જેને પોતાનુ કોઈ ઘર નથી તેમજ જેને કોઈ
 મિત્ર કે શત્રુ નથી ઇન્દ્રિયો ઉપર જેણે કાણુ મેળવેલ છે પરતુ એની માફક જે

સન્ વિચરેત્, સ મિસુરુચ્યતે । 'ઇતિ વ્રીમિ' ઇત્યમ્યર્થ' પૂર્વાદ ગોચ્ય. ॥૧૬॥

ઇતિશ્રી-ત્રિશ્વિશ્વ્યાત-જગદ્ગુપ્ત-પ્રસિદ્ધાચરુપશ્ચન્દ્રશાખાપાત્મિકલલિત
 કલાપાલાપક-પરિશુદ્ધગદ્યપદ્યનૈરુગ્રન્થનિર્માપક-સાદિમાનમર્દર-શાહ
 ઉપપતિ-કોલ્હાપુર-રાજપ્રદત્ત-'જૈનશાસ્ત્રાચાર્ય' પદમૃતિ-કોલ્હા
 પુરરાજગુરુ-ગાલગ્રહચારિ-વૈનાચાર્ય-જનધર્મદિગારુ-પૂજ્યશ્રી
 ઘાસીગાલ ત્રિતિ વિરચિતાયામુક્તરાધ્યયનમુદ્રમ્ય મિયરજિન્યા
 ટીકાયા સ મિલુનામર પદ્મદશમ યયન સમાપ્તમ્ ।

॥ શુભ ભૂયાત્ ॥

કો હી અપને અનુસાર ચલાતા હૈ, પરિગ્રહ કાઢ્યો કો સહનકરને મેં સમર્થ
 હૈ ઓર જો અપરિગ્રહ કે સિદ્ધાન્ત કો અપને જીવન મે પૂર્ણરૂપ સે સિદ્ધાન્ત
 માર્ગ કે અનુસાર ઉતારા હૈ, તથા ઈમી માર્ગ પર ચલને કે લિયે જો
 દુસરો કો મો સમજાતા હૈ । પ્રવલ રૂપાય વૈ માત્રા જિસકે ખીતર
 નહીં હૈ અત્યત મન્દ કપાય ચાલા હૈ, અર્થાત્-શરીર નિર્વાહ કે ઉચિત
 હી જો અન્ય પ્રાત અન્ન પાન કા સેવન કરતા હૈ એસા સાધુ મિશુ
 કો કોટિ મેં માના ગયા હૈ । રાગદ્રેષ સે ઈસકા કોઈ સમ્બ નહીં રહતા
 હૈ । (ઇતિ વ્રીમિ) ઈસ પ્રકાર ઈસ અધ્યયન કા ઉપસહાર કરતે હુવ
 શ્રી સુધર્માસ્વામી જગ્ગુસ્વામી સે કહતે હૈ કિ-યહ તક ઈસ અધ્યયન મે
 જો કુટ મિશુ કે વિષય મે રહા હૈ તહ સબ જોગે વીર પ્રભુ કે
 મુગ્ધ સે જસા સુના હૈ-વૈસા હી તુમમો રહા હૈ અપની નિજી કલ્પના
 સે ઈસ વિષય કો મને નહીં રહા હૈ ॥ ૧૬ ॥

॥ યહ પન્દ્રહવે અધ્યયનકા હિન્દી અનુવાદ સપૂર્ણ હુવા ॥ ૧૬ ॥

ચલતા નવાં ગત ઈન્દ્રિયોને જ પોતાના ઇચ્છા પ્રમાણે ચલાવે છે પરિગ્રહના
 કળોને મહન કરનાના જે સમર્થ છે અને અપરિગ્રહના સિદ્ધાન્તને જેણે પોતાના જીવનમાં
 પૂર્ણરૂપથી સિદ્ધિ ત માર્ગના અનુસાર ઉતારેલ છે, તેમજ એ માર્ગ ઉપર ચાલવા
 ખીજને જે સમજાવે છે પ્રમણ કથાયની માત્રા જેની અદર નથી, અત્યત મદ
 કથાયવાળા છે અર્થાત્-શરીર નિર્વાહના માટે જ જે અન્તપ્રાન્ત અન્ન પાનનું સેવન
 કરે છે એવા સાધુજ મિશુની કોટિમાં માનવામાં આવેલ છે રાગદ્રેષ સાથે એમનો કોઈ
 સમ્બ હોતો નથી (ગ્તિ વ્રીમિ) આ પ્રકારે આ અધ્યયનનો ઉપસહાર કરીને શ્રી
 સુધર્માસ્વામી જગ્ગુસ્વામીને કહે છે કે આ અધ્યયનમાં અહિ સુધી મિશુના વિષ
 યમાં જે કાઈ કહેવાયેલ છે તે બધુ શ્રી વીર પ્રભુના મોઢેથી મે જેવુ સાંભળ્યુ
 છે તેવુ જ તમોને કહેલ છે મારી પોતાની કલ્પનાથી મે કાઈ પણ કહેલ નથી ૧ પ્રો
 શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના પદરમાં અધ્યયનનો શુભરાતી લાખા અનુવાદ સપૂર્ણ ॥૧૫॥

॥ अथ षोडशमध्ययनम् ॥

न्यायात् पञ्चदशमध्ययनम् । अथ षोडशमध्ययने । अस्य च पूर्णे सहायमभि सम्पन्न - अनन्तरा ययने भिक्षुगुणा प्राप्ता । ते गुणाश्च ब्रह्मचर्ययुक्तस्यैव भवन्ति । ब्रह्मचर्यं तु ब्रह्मचर्यगुणपरिचयान्नत मुमुक्षु भवति, इत्यतोऽस्मिन् मध्ययने ब्रह्मचर्यं गुणयोऽभिरीयन्ते, इत्यनेन सन्त्येनायासस्याभ्यासमध्ययनस्येदमादिम मन्त्रम्—

मन्त्रम् सुय मे आउस । तेण भगवया एवमखाय—इह खलु थेरेहि भगवन्तेहि दस वभचेरसमाहिट्टाणा पणत्ता । जे भिक्खू सोच्चा निसम्म सजमवहुले सवरवहुले समाहिवहुले गुत्ते गुत्ति-
दिए गुत्तवभयारी सया अप्पमत्ते विहरेज्जा ॥१॥

अथा—श्रुतं मया जायुष्मन् ! तेन भगवता एवमाख्यातम्—इह खलु मन्त्रविर-
मेण इन्द्रिणं ब्रह्मचर्यपराध्यानानि प्रवृत्तानि । यानि भिक्षुः श्रुत्वा निश्चयं समयं
यद्गुलं सवरयद्गुलं समाधिपद्गुलं गुप्तं गुप्तब्रह्मचारी तत्र अपमत्तो विहरेत् ॥१॥

॥ सोलवा अध्ययन प्रारम्भ ॥

पन्द्रहवें अध्ययन का न्यायान हवा, अथ सोलहवा अध्ययन प्रारम्भ होता है । इस अध्ययन का सन्त्य पन्द्रहवें अध्ययन के साथ इस प्रकार है—पन्द्रहवें अध्ययन में जो भिक्षुगुण वर्णित किये गये हैं वे ब्रह्मचर्य से युक्त भिक्षु के ही हो सकते हैं । तथा ब्रह्मचर्य जब तक ब्रह्मचर्यगुणों का परिचय नहीं होता है तबतक मुमुक्षु नहीं होता है अतः उसकी दृढता निमित्त इस अध्ययन में ब्रह्मचर्यगुणों का कथन किया जायगा । इसी मन्त्र से आये हुए इस अध्ययन का यह मन्त्रप्रथम मन्त्र है । ‘सुय मे’ इत्यादि

साणमा अध्ययननो प्रारम्भ—

पन्द्रहवें अध्ययन कड़ेवाँ गुरु, हवे साणमा अध्ययननो प्रारम्भ थाय छि आ अध्ययननो स मन्त्र पन्द्रहमा अध्ययननी साथे आ प्रकारनो छि—पन्द्रहमा अध्ययनमा भिक्षुना गुणानु जे वर्णन करवाभा आवेल छि ते प्रत्यर्थी युक्त जेवा भिक्षुओनु जे होई शकै छि तथा प्रत्यर्थीगुणानु परिचयन न्याय सुधी यतु नथी त्या सुधी मुमुक्षु प्रत्यर्थी पाणी शकतु नथी आधी ऐनी दृढता माटे आ अध्ययनमा प्रत्यर्थीगुणानु कथन करवाभा आवशे आ स मन्त्र आवेला आ अध्ययननु आ सर्व प्रथम मन्त्र छि—“सुय मे” इत्यादि ।

ટીકા—‘સુય મે’ इत्यादि ।

સુધર્માસ્વામી જન્મસ્વામિન પ્રત્યાહ—હે આયુષ્મન ! જન્મ ! મગવતા= જ્ઞાનાદિગુણયુક્તેન તેન=લોકત્રયપ્રસિદ્ધેન તીર્થકરેણ જ્ઞાતપુત્રમહાવીરણ एव=एवम-
माणप्रकारेण आख्यातम्=सकलजीवभाषापरिणामिन्या भाषया रथितम् । तन्मया
श्रुतम् । यद्वा—‘आउसतेण’ इत्यरु पदम्, आवसता इति ज्ञाया । ‘मया’ इत्यस्य
विशेषणम् । आ=शास्त्रमर्यादानुसारेण, गुरुकुलासे प्रसता मया तत् श्रुतम् ।
भगवत्कथितमेवार्थं तत्राग्रे र्णयामि, न तु स्मरनीयया परिकल्प्येति भावः । भग
वता यदाख्यात तदाह—इह=अस्मिन् प्रपञ्चेन खलु=निश्चयेन स्थिरै=पूर्णमात्रै
भगवद्भि=समग्रैश्चयादि गुणयुक्तैस्तीर्थकरै दश=दशशतकानि ब्रह्मचर्यसमाधि
स्थानानि=ब्रह्म=रामसेवनत्यागस्तत्र चरण ब्रह्मचर्य, तस्मिन् समाधि=मम्यग

સુધર્માસ્વામી જન્મસ્વામી સે કહ રહે હેં કિ (આડસ-આયુષ્મન)
હે આયુષ્મન ! (ભગવતા-ભગવતા) જ્ઞાનાદિક ગુણો સે યુક્ત (તેણ-તેન)
उन लोकत्रय प्रसिद्ध ज्ञातपुत्र तीर्थकर श्री महावीर प्रभुने (एवमस्वाय-
एवमाख्यातम्) सकल जीवों की भाषा मे परिणमित होनेवाली अपनी
दिव्यवाणी द्वारा इस-वक्ष्यमाण-प्रकार से कहा सो वह (मे सुय-मया
श्रुतम्) मैंने सुना-अथवा-(आउसतेण) यह एक पद भी हो सकता है
इस ही ज्ञाया “आवसता” ऐसी होती है इसका अर्थ “आ-शास्त्रीय
मर्यादा के अनुसार-गुरुकुल में निवास करनेवाले मैंने” ऐसा होता है ।
इससे सुधर्मास्वामी का यह अभिप्राय प्रकट होता है कि वे जो कुछ जन्म
स्वामी से कह रहे हैं वह अपनी ओर से नहीं कह रहे हैं किन्तु महावीर
प्रभु से उन्होंने ने जैसा सुना है वैसा ही वे जन्मस्वामी से प्रकट कर कह
रहे हैं । (इह खलु थेरेहि भगवतेहि दसबभचेर समाहिट्ठाणा पण्णत्ता-

અન્યથા—સુધર્માસ્વામી જન્મસ્વામીને કહી રહ્યા છે કે, આયુષ્મન ! ભગ
વતા-ભગવતા જ્ઞાનાદિક શુભેથી યુક્ત તેણ-તેન એ ત્રણ લોકોમાં પ્રસિદ્ધ જ્ઞાન
પુત્ર તીર્થ કર શ્રી મહાવીર પ્રભુએ એવમસ્વાય-એવામર્યાતમ્ સકળ જીવોની
ભાષામાં પરિણમિત થનારી પોતાની દિવ્ય વાણી દ્વારા આ વક્ષ્યમાણ પ્રકારથી કહ્યું તે
મેં સુય-મયા શ્રુતમ્ મેં સાંભળ્યું અથવા-આડસતેણ-આ એક પદ પણ થઈ શકે
છે આની છાયા “આવસતા” એવી થાય છે આનો અર્થ “આ-શાસ્ત્રીય મર્યાદા
અનુસાર ગુરુકુલમાં નિવાસ કરનાર મેં ” એવો થાય છે આથી સુધર્માસ્વામીનો એ
અભિપ્રાય પ્રગટ થાય છે કે, તેઓ જે કાંઈ જન્મસ્વામીને કહી રહ્યા છે તે પોતાના
તરફથી ન થીજતા પરંતુ મહાવીર પ્રભુ પાસેથી તેમણે જે કાંઈ સાંભળેલ છે તેજ
પ્રમાણે પ્રગટ કરતા જન્મસ્વામીને કહી રહેલ છે. (इह खलु थेरेहि भगवतेहि दसबभ

સ્થાન-પ્રિકરણત્રિયોગે' પ્રજમ્ભાયેન તત્સમારાપનમ્, તસ્ય સ્થાનાનિ=કાર-
ણાનિ પ્રજ્ઞપ્તાનિ=પ્રસ્તાવતાનિ । યાનિ વ્રત્ત્યર્ચ્યમમાધિસ્થાનાનિ=શ્રુત્વા=ગુરુમુખાદા-
ર્ણ્ય 'નિગમ્ય=ર્જતોડપ્રધાર્ય મિત્રુ =કૃતકારિતાનુમોદિતપરિહારેણ નિર્દોષમિત્રા
ગ્રહણશીલ, યદ્વા-અપ્રિયકર્મભેદનશીલો મુનિ. 'મજમવહુલે' સયમવહુલ'-સયમ'
=મન્મથાગ્રવિરતિ-અવળમ્તમ્ શિશુદ્ધ શિશુદ્ધતરાદિપરિણામક્રમેણ વહુ=વહુ-
મન્મથક યગા મ્યાત્તયા ઝાતિ=વૃક્ષતીતિ સયમવહુલ, યદ્વા-વહુલ=વિશુદ્ધ
ત્રિશુદ્ધતરાદિક્રમેણ ઉત્તરોત્તરસ્થાનપ્રાપ્તયા પ્રચુર' સયમ'=મન્મથાગ્રવિરતિ-
લગ્નો યમ્ય સ તથા, પ્રવર્તમાનસયમપરિણામસ્ત્યર્થ । અત એવ-સવરવહુલઃ
સત્રિયતે-સ્મરણ પ્રાણાતિપાતાદિ નિરુચ્યતે યેન પરિણામેન સઃ સવર,
વહુલ'=પ્રચુર સમર =શાશ્વત્કારનિરોગઅવળો યમ્ય સ તથા, પ્રવર્તમાનાસ્ત્ર

ઢઢ સ્વચ્ચિરૈ મગવદ્ધિ' ઢઢ વ્રત્ત્યર્ચ્યમમાધિસ્થાનાનિ પ્રજ્ઞપ્તાનિ)
વે કહતે હ કિ હમ પ્રવચન મે નિશ્ચય સે ભૂતકાલ કે તીર્થકર દેવાંને કિ
જો સમસ્ત જીવજી આદિ ગુણોં સે મપન્ન થે ઢઢ વ્રત્ત્યર્ચ્ય કે સમાધિસ્થાન
પ્રરૂપિત ક્રિયે હૈ । જામ સેવન કા ત્યાગ કરના હમકા નામ વ્રત્ત્યર્ચ્ય હૈ ।
હસ વ્રત્ત્યર્ચ્ય મે જો લવલીન રહતા હૈ હમકા નામ વ્રત્ત્યર્ચ્ય હૈ । વ્રત્ત્યર્ચ્ય કા
વિકરણગ્વ ત્રિયોગોં ઢારા જો મમ્યક પ્રકારસે આરાધન કિયા જાતા હૈ
હસકા નામ વ્રત્ત્યર્ચ્ય-મમાધિ હૈ-અર્થાત્ મન વચન કામ ગ્વ કૃતકારિત
અનુમોદના સે વ્રત્ત્યર્ચ્ય કા સરક્ષણ હી વ્રત્ત્યર્ચ્ય સમાધિ હૈ । હમ વ્રત્ત્યર્ચ્ય
કી સમાધિ કે સ્થાન ઢઢ હૈ । (જે મિત્રસુ સોચ્છા નિમમ્મ મજમ
વહુલે સવરવહુલે સમાધિવહુલે ગુત્તે ગુત્તિદિષ્ ગુત્તવમયારી સયા અપ્પમત્ત
વિહરેજ્ઞા-યાનિ મિત્રુઃ શ્રુત્વા નિગમ્ય સયમવહુલ સવરવહુલ સમાધિ-

ચેર સમાદિદ્વાળા પળાત્તા-ઢઢ સ્વચ્ચિરૈઃ મગવદ્ધિ' દશ વ્રત્ત્યર્ચ્યસ્થાનનિ પ્રજ
પ્તાનિ તેઓ કહે છે કે, આ પ્રવચનમા નિશ્ચયથી ભૂતકાળના તીર્થકર દેવોએ કે
જે, મમન્ત અશ્વર્ય આદિ ગુણોથી મપન્ન હતા તેમણે વ્રત્ત્યર્ચ્યના દશ સમાધી
સ્થાન પ્રરૂપિત કરેલ છે જામ સેવનનો પતિત્યાગ કરવો તેનું નામપ્રત્ત છે તે વ્રત્ત્યર્ચ્ય
લવલીન થવું તેનું નામ વ્રત્ત્યર્ચ્ય છે વ્રત્ત્યર્ચ્યનું ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગથી અમ્યક
પ્રકારથી આનધન કરાય છે તેનું નામ વ્રત્ત્યર્ચ્ય સમાધી છે અર્થાત્-મન, વચન,
કાયા તેમજ કંઠ્યા કરાવવાની અનુભોનાથી વ્રત્ત્યર્ચ્યનું મન્મથાગ્ર વ્રત્ત્યર્ચ્ય સમાધી
કે વ્રત્ત્યર્ચ્યનો સમાધીના દશ સ્થાન છે જે મિત્રસુ સોચ્છા નિમમ્મ મજમવહુલે
સવરવહુલે સમાધિવહુલે ગુત્તે ગુત્તિદિષ્ ગુત્તવમયારિ સયા અપ્પમત્તે વિહરેજ્ઞા-યાનિ
મિત્રુ શ્રુત્વા નિગમ્ય સયમવહુલ સવરવહુલ સમાધિવહુલ ગુત્ત ગુત્તેન્દ્રિય

નિરોધપરિણામવાનિત્યર્થ. અત એવ-સમાધિવહુલ.=વહુલ=પ્રચુર સમાધિશિત્ત સ્વાસ્થ્ય યસ્ય સ્ત તથા પ્રત્યર્થમાનચિત્તસ્થાન્યસપન્નિત્યર્થઃ । અત્ર સર્વત્ર 'વહુલ' શબ્દસ્ય આર્પત્વાત્પરનિષાતઃ । તથા-ગુપ્તઃ=મનોગ્રાધાયયાગૈરસયમસ્થાનેભ્યો રખિત, ગુપ્તિત્રયયુક્તિત્યર્થઃ । અતએવ-ગુપ્તેન્દ્રિય.-ગુપ્તાનિ=મ્ત્ર સ્ત્ર પિપયપ્રવૃત્તિતો નિરુદ્ધાનિ ઇન્દ્રિયાણિ=શ્રોત્રાદીનિ યેન તા તથા-યગીકૃતેન્દ્રિય ઇત્યર્થઃ । અત એવ-ગુપ્તવ્રત્ત્યચારી, અગ્વણ્ડવ્રત્ત્યચર્યધારક ઇત્યર્થઃ, અપ્રમત્ત =પ્રમાદરહિત સન્

વહુલઃ ગુપ્ત ગુપ્તેન્દ્રિયઃ ગુપ્તવ્રત્ત્યચારી સદા અપ્રમત્તો વિહરેત) ઇન વ્રત્ત્યચર્ય કે સમાધિસ્થાનોં કો નિર્દોષ ભિક્ષા ગ્રહણશીલ ભિક્ષુ ગુપ્તગુપ્ત સે સુનકર ઔર અર્થરૂપ સે ઁનકો હૃદય મેં ધારણ કર સયમવહુલ બનજાતા હૈ । સકલ સાવચકમોંકા ત્યાગ કરના ઇસકા નામ સયમ હૈ ।

ઇસ સયમ કી ઉત્તરોત્તર વિશુદ્ધ વિશુદ્ધત્તર આદિ પરિણામ ક્રમ સે વૃદ્ધિ કરના સયમવહુલતા હૈ । અર્થાત્ સકલસાવચકવિરતિરૂપ સયમ-કે પરિણામો કી આગે ૨ હીનતા ન હોકર પ્રત્યુત વૃદ્ધિ હોતે રહના સો સયમવહુલતા હૈ । વહ જિમ મે હો ઁસકો સયમવહુલ કહતે હૈ । જબ આત્મા મે સયમ કી વહુલતા હોતી હૈ તત્ર વહ આત્મા સવરવહુલ બન જાતા હૈ । કમોં કે આગમન કે લિયે દ્વારસ્થ જો પ્રાણાતિપાતાદિક પાપ હૈ જિન પરિણામો સે ઝુકજાતે હૈ ઁનપરિણામો કા નામ સવર હૈ । અર્થાત્-નવીન કમોં કે આને કે દ્વારકા ઢકના ઇસકા નામ સવર હૈ । જો ભિક્ષુ આત્મા સવર કી વહુલતા સે સદા યુક્ત હોતા હૈ વહી સવર

ગુપ્તવ્રત્ત્યચારી સદા અપ્રમત્તો વિહરેત આ પ્રલથર્થસમાધીસ્થાનેને નિર્દોષ ભિક્ષા ગ્રહણ કરવાવાળા ભિક્ષુ શુરુ મુખથી સાભળીને અને અર્થરૂપથી તેને હૃદયમા ધારણ કરો, સયમબહુલ બની બચ છે સધળા સાવચક કમોંના ત્યાગ કરવું એનું નામ સયમ છે આ સયમની ઉત્તરોત્તર વિશુદ્ધ-વિશુદ્ધતર આદિ પરિણામ ક્રમથી વૃદ્ધિ કરવી તે સયમબહુલતા છે અર્થાત્-સકલસાવચકવિરતિરૂપ સયમના પરિણામોની આગળ જતા હીનતા ન થવા પામે અને વૃદ્ધિ થતી રહે તેજ સયમબહુલતા છે જેનામા તેજ હોય તેને સયમબહુલતા કહે છે જ્યારે આત્મામા સયમની બહુલતા આવે છે ત્યારે તે આત્મા સવરબહુલ બની બચ છે કમોંના આગમનના દારૂપ જે પ્રાણાતિપાતાદિક પાપ છે તે ૨ પરિણામોથી રોકાઈ બચ છે એ પરિણામોનું નામ સવર છે અર્થાત્-નવીન કમોંના દ્વારવું ઢાકણું એનું નામ સવર છે જે ભિક્ષુ આત્મા સવરની બહુલતાથી સદા યુક્ત હોય છે તે સવરબહુલ છે જ્યારે આત્મામા

સદા=સર્વકાલ વિહરેત્=મોક્ષમાર્ગે વિચરેત્ । અય માવઃ-સાધુર્હિ પૂર્વ દશ બ્રહ્મચર્ય-
સમાધિસ્થાનાનિ શૃણોતિ । તતો બ્રહ્મચર્યપરિપાલને સ્થિરો ભવતિ । ઉક્ત ચ--

“સોચા જાણડ મહાણ, સોચા જાણડ પાવમ ।

ઉભયપિ જાણડ સાચા, જ સેય ત સમાયરે ॥૧॥

ત્રાયા--શ્રુત્વા જાનાતિ કલ્યાણ, શ્રુત્વા જાનાતિ પાપકમ્ ।

ઉભયમપિ જાનાતિ શ્રુત્વા, યન્ઞેયસ્તત્ સમાચરેત્ ॥૧॥ ઇતિ ।

ચટુલ છે । જય આત્મા મે સવર કી ચટુલતા આ જાતી છે તય વહ
સમાધિચટુલ હોતા છે । उस भिक्षुका चित्तविलकुल स्वस्थ हो जाता है ।
અશુભ સકલ્પ વિકલ્પ હી ચિત્ત કી અસ્વસ્થતા છે । और यह अशुभ
सकलप विकल्प रूप अस्वस्थता आस्रव के निमित्त से होती रहती है ।
જય આત્મા આસ્રવ કે અભાવરૂપ સવર સે સહિત હો જાતા છે તય
उस में विचारों द्वारा अस्वस्थता कैसे आ सकती है? अर्थात् नहीं आ
સકતી ઇસ લિયે વ સમાધિચટુલ હોતા છે, (ગુપ્તઃ) ગુપ્તપદ વહ પ્રકટ
કરતા છે કિ વહ ભિક્ષુ આત્મા મન વચન ણવ રાય ઇન તીનોં કો સદા
સુરક્ષિત રવના છે-उनकों जरा भी असयम स्थानों की ओर नहीं जाने
ડેતા છે । गुप्तब्रह्मचारी जय इन्द्रियों में फँसनेकी वृत्ति सर्वथा शांत
હો જાતી છે તય વહ આત્મા અપને મૈથુન વિરમણરૂપ બ્રહ્મભાવ કો
नव गुप्तिद्वारा सदा सुरक्षित रवना रहता है अर्थात् वह अखण्ड-
ब्रह्मचर्यका धारक हो जाता है । इस तरह वह (अप्रमत्ते-अप्रमत्त)
પ્રમાદ કે મય સે નિર્મુક્ત હુવા (સયા વિહરેજ્ઞા-સદા વિહરેત્) સર્વ-
કાલમુક્તિ માગ મે વિચરણ કરતા છે ।

સવરની બહુલતા આવી બાય છે ત્યારે તે સમાધિબહુલ થાય છે એ ભિક્ષુનું
ચિત્ત બીલકુલ સ્વસ્થ બની બાય છે અશુભ સકલ્પ વિકલ્પ જ ચિત્તની અસ્વસ્થતા
છે અને એ અશુભ સકલ્પ વિકલ્પરૂપ અસ્વસ્થતા આસ્રવના નિમિત્તથી થતી રહે
છે ત્યારે આત્મા આસ્રવના અભાવરૂપ સવરથી સહિત થઈ બાય છે ત્યારે તેમા
વિચારો દ્વારા અસ્વસ્થતા કેમ આવી શકે ? અર્થાત્ આવી શકતી નથી આકારણે
તે સમાધિબહુલ છે ગુપ્તપદ એ પ્રગટ કરે છે કે તે ભિક્ષુ આત્મા મન વચન
અને ત્રાયા આ ત્રણેને સદા સુરક્ષિત રાખે છે એને જરા પણ અસયમસ્થાનો
તરફ જવા દેતા નથી ઇન્દ્રિયોમા ફસાવાની વૃત્તિ જ્યારે સર્વથી શાંત બની બાય
છે ત્યારે તે આત્મા પોતાના મૈથુન વિરમણરૂપ બ્રહ્મભાવને નવ ગુપ્તિઓ દ્વારા સદા
સુરક્ષિત રાખતા રહે છે અર્થાત્ તે અખંડ બ્રહ્મચર્યના ધારક બની બાય છે આ
રીતે અપ્રમત્ત પ્રમાદના ભયથી નિર્મુક્ત થઈને સર્વકાળ મુક્તિ માર્ગમા વિચરણ કરે છે

एतेन 'सयमबहुल-वादि दशविधब्रह्मचर्यस्थानफलम्' इति सूचितम् । तदग्निना भावित्वात्तस्य । अग्निनाभासित्वं हि-तदभावे तदभावत्वम् । इह दग्निं त्रय्य चर्यस्थानं विना सयमबहुलत्वादेरभावात् तदप्यनेन रोधितम् ॥१॥

एव सुधर्मस्वामिरात्र शुक्ला जम्बूस्वामी परिपृच्छति—

मूलम्—कयरे खलु ते थेरेहिं भगवतेहिं दस वभचेरसमाहिट्टाणा पण्णता ? जे भिक्खू सोच्चा निसम्म सजमवहुले सवरवहुले समा-
हिवहुले गुत्ते गुत्तिदिए गुत्त वभचारी सया अप्पमत्ते विहरेजा ॥२॥

ગયા—કતરાણિ खलु तानि स्थविरैर्भगवद्भिर्देशं ब्रह्मचर्यसमाधिस्था-
नानि प्रश्नानि ? यानि भिक्षुः श्रुत्वा निश्चयं सयमबहुलः, सवरबहुल समा-
धिबहुलो गुप्तो गुप्तेन्द्रियो गुप्तब्रह्मचारी सदा अप्रमत्तो विहरेत् ॥२॥

भावार्थ—साधु जब सर्व પ્રથમ બ્રહ્મચર્ય કે દશ સમાધિસ્થાનોં કો
સુનતા તभी वह सर्व प्रकार से ब्रह्मचर्य के परिपालन करने में स्थिर-
होता है । कहा भी है—

“सोच्चा जाणइ कल्लाण, सोच्चा जाणइ पावग ।

उभयपि जाणइ सोच्चा, ज सेय त समायरे ॥”

आत्मा सुनकर ही तो कल्याण-पुण्य को जान सकता है, और सुनकर
ही अकल्याण-पाप को जान सकता है । तथा दोनों बातों को भी सुनकर
ही जान सकता है । इस लिये जिसमें अपना श्रेय हो उसी में ही प्रवृत्ति
करनी चाहिये । दशविध ब्रह्मचर्यस्थान के विना ये सयमबहुलता आदि
बातें नहीं हो सकती हैं क्योंकि ये उसकी अविनाभाविनी हैं यह बात भी
उसी सूत्र से बोधित होती है ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—સાધુ જ્યારે સહુ પ્રથમ બ્રહ્મચર્યના દશ સમાધિસ્થાનેને સાબળે
છે ત્યારે તે સર્વપ્રકારથી બ્રહ્મચર્યનું પરિપાલન કરવામાં સ્થિર બને છે કહ્યું પણ છે—

“ સોચ્ચા જાણઈ કલ્લાણ, સોચ્ચા જાણઈ પાવગ ।

ઉભયપિ જાણઈ સોચ્ચા, જ સેય ત સમાયરે ॥ ”

આત્મા સાબળીને કલ્યાણ-પુણ્યને બાણી શકે છે અને સાબળીને જ અકલ્યાણ
-પાપને બાણી શકે છે તથા બન્ને ધાસીને સાબળીને જ બાણી શકે છે આથી
એમાં પોતાનું શ્રેય હોય એમાં જ પ્રવૃત્તિ કરવી બેઠબે દશવિધ બ્રહ્મચર્યસ્થાનના
વગર સયમમા બહુલતા આદિ વાતો આવી શકતી નથી કારણકે એ તેની અવિના
ભાવિની છે આ વાત પણ આજ અત્રથી બોધિત થાય છે ॥ ૧ ॥

ટીકા—‘કયરે’ ઇત્યાદિ ।

હે મદન્ત ! ‘થેરેહિં’ સ્થવિરૈ. ‘મગવતેહિં’ મગવદ્ધિ. ‘પણ્ણત્તા’ પ્રવ્રજ્ઞાનિ ‘તાનિ’ ‘દસ વમ્બેરસમાહિટ્ઠાણા’ દસ વ્રત્તચર્યસમાધિસ્થાનાનિ ય્વલ્લુ ‘કયરે’ ક્તરાણિ=તાનિ સન્તિ ? મિત્તુચર્યાનિ શ્રુત્વા નિગમ્ય સયમવહુલ સવરવહુલ સમાધિવહુલો ગુપ્તો ગુપ્તેન્દ્રિયો ગુપ્તવ્રત્તચારી અપ્રમત્તથ્થ મ્મન મદા વિહરેત્ ॥૨॥

અત્ર દશવિધ વ્રત્તચર્યસ્થાનોં કો સૂત્રકાર રૂઢતે છે—

‘કયરે ય્વલ્લુ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—સુધર્માસ્વામી કે વચનોં કો મુનકર જરૂસ્વામી ડનસે પૂઠતે છે કિ—(થેરેહિં—મગવતેહિં દસ વમ્બેરસમાહિટ્ઠાણા પણ્ણત્તા કયરે ય્વલ્લુ તે—સ્થવિરૈ. મગવદ્ધિ. દશ વ્રત્તચર્ય સમાધિસ્થાનાનિ પ્રજ્ઞપ્તાનિ તાનિ ય્વલ્લુ કતરાણિ) સ્થવિર ‘મગવતોંને જો વ્રત્તચર્ય કે સમાધિસ્થાન દસ કહે છે વે કૌન સે છે કિ (જે મિત્તવ્ સોચા નિસમ્મ સજમવહુલે સવરવહુલે સમાહિટ્ઠુલે ગુત્તે ગુત્તિદિપ્પ ગુત્ત વમ્બારી મયા અપ્પમત્તે વિહરેજ્ઞા—યાનિ મિત્તુ શ્રુત્વા નિગમ્ય સયમવહુલ સવરવહુલ સમાધિવહુલ. ગુપ્ત ગુપ્તેન્દ્રિયઃ ગુપ્તવ્રત્તચારી સદા અપ્રમત્ત. વિહરેત્) જિન કો મિત્તુ સુનકર તથા હૃદય મે ધારણકર સયમવહુલ યન જાતા છે, સવરવહુલ યન જાતા છે સમાધિવહુલ યન જાતા છે, ગુપ્ત યન જાતા છે, ગુપ્તેન્દ્રિય યન જાતા છે ગુપ્તવ્રત્તચારી યન જાતા છે ઓર સદા અપ્રમત્ત હોકર મોક્ષમાર્ગ મેં વિચરણ કરતા રહતા છે ॥૨॥

હવે પ્રહાયર્થના દશવિધ ધ્યાનોને નૃત્રકાર પ્રગટ કરે છે—

“કયરે ય્વલ્લુ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—સુધર્માસ્વામીના વચનોને સાલળીને અબ્બુત્તમી એમને પૂછે છે કે, થેરેહિં મગવતેહિં દસ વમ્બેરસમાહિટ્ઠાણા પણ્ણત્તા કયરે ય્વલ્લુ તે—સ્થવિરૈ મગવદ્ધિ. દશ વ્રત્તચર્યસમાધિસ્થાનાનિ પ્રજ્ઞપ્તાનિ તાનિ ય્વલ્લુ કતરાણિ સ્થવિર ભગવતો એ પ્રહાયર્થના જે દશ સમાધિધ્યાન કહેલ છે તે ય્યા છે કે, જે મિત્તવ્ સોચા નિસમ્મ સજમવહુલે સવરવહુલે સમાહિટ્ઠુલે ગુત્તે ગુત્તેદિપ્પ ગુત્તવમ્બારી મયા અપ્પમત્તે વિહરેજ્ઞા—યાનિ મિત્તુ શ્રુત્વા નિગમ્ય સયમવહુલ સવરવહુલ. સમાધિવહુલ ગુપ્ત ગુપ્તેન્દ્રિય. ગુપ્તવ્રત્તચારી સદા અપ્રમત્તઃ વિહરેત્ જેને સાલળીને તથા હૃદયમા ધારણ કરીને મિત્તુ સયમવહુલ અને છે સવરવહુલ બની બાય છે સમાધિવહુલ બની બાય છે ગુપ્ત અને છે ગુપ્તેન્દ્રિય બની બાય છે ગુપ્તવ્રત્તચારી બની બાય છે તથા મદા અપ્રમત્ત બનીને મોક્ષમાર્ગમા વિચરણ કરતા રહે છે ॥૨॥

સુધર્માસ્વામી પ્રાહ—

મૂલમ્—ઇમે સ્વલુ તે થેરેહિ ભગવતેહિ દસ વમચેરસમાહિટ્ટાણા પળ્ણતા જે મિસ્સુ સોચ્ચા નિસમ્મ સંજમવહુલે સવરવહુલે સમા-
હિવહુલે ગુત્તે ગુત્તિદિણ ગુત્તવ્ભયારી સયા અપ્પમત્તે વિહરેજ્ઞા ॥૩॥

છાયા—ઇમાનિ સ્વલુ તાનિ સ્થવિરૈર્ભગવદ્દિર્દશ વ્રહ્મચર્યસમાધિસ્થાનાનિ પ્રજ્ઞાપાનિ, યાનિ મિશ્સુ. શ્રુત્વા નિશમ્ય સયમપદ્ધતઃ સવરવહુલ સમાધિવહુલ ગુપ્તો ગુપ્તેન્દ્રિયો ગુપ્તવ્રત્તચારી સદા અપ્રમત્તો વિહરેત્ ॥૩॥

ટીકા—‘ઇમે સ્વલુ’ ઇત્યાદિ—

હે જમ્બુઃ ! ‘થેરેહિ’ સ્થવિરૈ ભગવદ્દિ પ્રજ્ઞાપાનિ=કથિતાનિ તાનિ દશ વ્રત્તચર્યસમાધિસ્થાનાનિ સ્વલુ ઇમાનિ=વક્ષ્યમાણાનિ સન્તિ । શેષ પૂર્વગ્ત ॥૩॥

જમ્બુસ્વામી કે પ્રશ્ન का उत्तर सुधर्मास्वामी इस सूत्र द्वारा दैते हैं—
‘इमे स्वलु०’ इत्यादि

અન્વયાર્થ—હે જમ્બુ ! (થેરેહિ ભગવતેહિ દસ વમચેર સમાહિટ્ટાણા પળ્ણતા—સ્થવિરૈર્ભગવદ્દિર્દશ વ્રહ્મચર્ય સમાધિસ્થાનાનિ પ્રજ્ઞાપાનિ તાનિ સ્વલુ ઇમાનિ) સ્થવિર ભગવતોને જો વ્રહ્મચર્યસમાધિ કે દશ સ્થાન પ્રરૂપિત કિયે છે તે એ છે કે (જે મિસ્સુ સોચ્ચા—યાનિ મિશ્સુ શ્રુત્વા) જિનકો મિશ્સુ ગુરુમુગ્ધ સે સુનકર ઔર ઉનકો હૃદય મેં ધારણકર સયમીજન અઠ્ઠી તરહ સયમ કી આરાધના કરને વાલે હો જાતે હે સવર તત્વ સે અઠ્ઠીતરહ મુગ્ધોભિત હોને લગતે હે અઠ્ઠી તરહ સમાધિ સે સપન્ન બન જાતે હે, ગુપ્ત-મન વચન કાયા કો ગોપને વાલે હો જાતે હે તથા ગુપ્તેન્દ્રિય-ઇન્દ્રિયોં કો વશ મેં કર લિયા કરતે હે ણવ ગુપ્ત-

જમ્બુસ્વામીના પ્રશ્નનો ઉત્તર સુધર્માસ્વામી આ સૂત્ર દ્વારા આપે છે

‘इमे स्वलु’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે જમ્બુ થેરેહિ ભગવતેહિ દસ વમચેરસમાહિટ્ટાણા પળ્ણતા—સ્થવિરૈર્ભગવદ્દિર્દશ વ્રહ્મચર્યસમાધિસ્થાનાનિ પ્રજ્ઞાપાનિ સ્થવિર ભગવતોએ વ્રહ્મચર્યસમાધિના જે દશસ્થાન પ્રરૂપિત કરેલ છે તે એ છે કે જે મિસ્સુ સોચ્ચા—યાનિ મિશ્સુ શ્રુત્વા મિશ્સુ ગુરુમુગ્ધો સાલણીને અને એને હૃદયમાં ધાણ કરીને સયમીજન સારી રીતે સયમની આરાધના કરવાવાળા બની રહે છે સવરતત્વથી સારી રીતે મુગ્ધોભિત બની બાંધ છે સમાધિમાં સપૂર્ણપણે તત્પર બની રહે છે ગુપ્ત મન, વચન, કાયાને ગોપવાવાળા થયુ બાંધ છે તથા ગુપ્તેન્દ્રિય-ઇન્દ્રિયોને

तानि ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानानि निरूपयति—

मूलम्—त जहा विविक्ताऽ सयणासणाऽं सेविज्जा से निग्गंथे ।
नो इत्थी पसुपडगसत्ताऽ सयणासणाऽं सेविता हवड, से निग्गंथे ।
तं कहमिति चे आयरियाह—निग्गथस्स खलु इत्थी पसुपडगसस-
त्ताऽ सयणासयाऽ सेवामाणस्स वभयारिस्स वभचरे सका वा
करवा वा वित्तिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा, भेय वा लभेज्जा उम्माय
वा पाउणिज्जा, दीहकालियं वा रोगायक हवेज्जा, केवलपण्णत्ताओ
वा धम्माओ भसेज्जा, तम्हा नो इत्थीपसुपडगसंसत्ताऽ सयणास-
णाऽ सेविता हवड से निग्गंथे ॥४॥

त्रया तद्यथा—विविक्तानि शयनामनानि सेवेत स निर्ग्रन्थः । नो स्त्री
पशुपण्डरुसक्तानि शयनामनानि सेविता भवति, स निर्ग्रन्थः । तत्कथमिति
चेदाचार्य आह—निर्ग्रन्थस्य खलु स्त्रीपशुपण्डरुसक्तानि शयनासनानि सेवमानस्य
ब्रह्मचारिणा ब्रह्मचर्ये शङ्का वा काङ्क्षा वा विचित्रिस्ता वा समुत्पद्येत, भेद
या लभेत, उन्माद वा प्राप्नुयात्, दीर्घकालिक या रोगातङ्क भवेत्, केवल
प्रज्ञप्ताद् धर्माद् वा भ्रसेत् । तस्मात् नो स्त्रीपशुपण्डरुसक्तानि शयनासनानि
सेविता भवति, स निर्ग्रन्थः ॥४॥

टीका—‘त जहा’ इत्यादि ।

हे जम्बू । तद्यथा=तेषु प्रथम समाधिस्थानमाह—‘विविक्ताऽ’ इत्याह—
तानि दश ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानानि यथा सन्ति तथा प्रदर्शयाम—य साधु विवि-
ब्रह्मचारी होते हुए सदा विना किसी प्रमाद के मोक्षमार्ग में विचरते हैं ॥३॥

अब उन्हीं ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानों को सूत्रकार इस प्रकार प्रकट
करते हैं—‘त जहा’ इत्यादि ।

हे जम्बू ! उन दस ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानों में से प्रथम समाधि-
स्थान (त जहा—तद्यथा) इस प्रकार है—जो साधु (विविक्ताऽ सयणा-

प्रथमा करी व ३ आ रीते शुभ्र ब्रह्मचारी बनोने कौर्धषु प्रकारना प्रमाद वगर
तेओ महा मोक्षमार्गमा विचरता रहे छे ॥ ३ ॥

हुवे ओ ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानोने सूत्रकार आ प्रभावे प्रगट करे छे —

“त जहा” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे जम्बू ! ओ दश समाधिस्थानोमाथी प्रथम समाधिस्थान
त जहा—तद्यथा आ प्रभावे ३-३ साधु विविक्ताऽ सयणासयाऽ सेविज्जा से

ક્તાનિ=શ્લોપશુપ્તકાદિ વર્જિતાનિ, શયનાસનાનિ, તત્ર શયનાનિ=શય્યા સન્તારમા-
દીનિ, આસનાનિ=પીઠફલકાદીનિ, ઉપલક્ષણત્યાત્ સ્થાનાનિ=અન્યન્યપિગ્રસ્મૂલાદી
નિ સ્પર્શિ ચ સેવેત, સ નિર્ગ્રન્થો ભવતિ । इत्य विधिमुखेनाभिप्राय निषेधमुखे
નાહ-‘નો’ ઇત્યી’ ઇત્યાદિ-યઃ સાધુઃ સ્ત્રીપશુપ્તકસસક્તાનિ, તત્ર-શિય.=
દિવ્યા માનુષ્યો વા, પશવ.=અજૈડકાદય , પ્તકા.=નપુસકાનિ એતૈ. સસક્તાનિ=
સહિતાનિ શયનાસનાનિ સેવિતા=ઉપભોક્તા ભવતિ, સ નો-ન નિર્ગ્રન્થો ભવતિ ।
સ્ત્રી પશુપ્તકાદિ રહિતસ્થાનસ્યૈવ સેવનેન નિર્ગ્રન્થત્ત્વ ભવતીતિ યદુન્યને-તત્ક-
થમ્=કિમત્ર કારણમિતિ શિષ્યજિજ્ઞાસા ભવતિચેત્તત્ર આચાર્ય આહ-‘નિગ્મથસ્સ’
ઇત્યાદિ-સ્ત્રીપશુપ્તકસસક્તાનિ શયનાસનાનિ સેવમાનસ્ય વ્રત્તચારિણ’ નિર્ગ્રન્થસ્ય
વ્રત્તચર્યે શ્વલુ=નિશ્ચયેન શક્ત્વા યા=સ્થાતિભિરત્યન્તાપહતચિત્તતયા મિથ્યાત્વોદયે
સતિ ‘મૈથુનસેવને નવલક્ષમૂક્ષ્મજીવાના વિરાધના ભવતીતિ’ જિનોક્ત સત્ય વા મિથ્યા

સયાઈ સેવિજ્ઞા સે નિગ્મથે-વિવિક્તાનિ શયનાસનાનિ સેવેત સ નિર્ગ્રન્થ)
વિવિક્ત-સ્ત્રી પશુ પ્તક આદિ સે વર્જિત-શયન-શય્યા, સન્તારક આદિ
તથા આસન-પીઠ ફલક આદિ તથા સ્થાન-જગદ્ આદિ કો સેવન
કરતા હૈ વહી નિર્ગ્રન્થ કહલાતા હૈ । ટસ પ્રમાર વિધિમુખ સે કથન કર
સૂત્રકાર અવ ઇસી વિષય કો નિષેધમુખ સે પ્રતિપાદિત કરતે હૈ-‘નો’
ઇત્યાદિ । (નો’ ઇત્યી પશુ પ્તક સસક્તાઈ સયનાસયાઈ સેવિત્તા હવડ સે
નિગ્મથે-નો સ્ત્રી પશુ પ્તક સસક્તાનિ શયનાસનાનિ સેવિતા ભવતિ સ
નિર્ગ્રન્થઃ) જો સાધુ શયન ઓર આસન આદિકો સ્ત્રી પશુ પ્તક આદિ
સે સમક્ત હુપ સેવિત કરતા હૈ-દિવ્ય સ્ત્રી, માનુષ સ્ત્રી, પશુ સ્ત્રી,
પ્તક-નપુસક ઇનસે સહિત શયનઆસન આદિ કા ઉપભોગ કરતા હૈ-
વહ નિર્ગ્રન્થ નહી હૈ । સ્ત્રી પશુ પ્તક આદિ સે સસક્ત પીઠ ફલક આદિ
કે સેવન કરને સે નિર્ગ્રન્થ કયો નહી હોતા હૈ ઇસ વાત કા સમાધાન

નિગ્મથે-વિવિક્તાનિ શયનાસનાનિ સેવેત સ નિર્ગ્રન્થ વિવિક્ત-સ્ત્રી, પશુ, પ્તક
આદિથી વર્જિત-શયન-શય્યા સન્તારક આદિ તથા આસન-પીઠ ફલક આદિ તથા
સ્થાન-જગદ્ આદિને સેવન કરે છે તેજ નિર્ગ્રન્થ કહેવાય છે આ પ્રમાણે વિધિ
મુખથી ળીને સૂત્રકાર હવે એજ વિષયને નિષેધ મુખથી પ્રતિપાદિત કરે છે “નો”
ઇત્યાદિ । નો’ ઇત્યી પશુ પ્તક સસક્તાઈ સયનાસયાઈ સેવિતા હવડ સે નિગ્મથે-નો સ્ત્રી
પશુ પ્તક સસક્તાનિ શયનાસનાનિ સેવિતા ભવતિ સ નિર્ગ્રન્થ એ સાધુ શયન અને
આસન આદિને સ્ત્રી, પશુ, પ્તક આદિથી દૂર રહીને સેવન કરે છે દિવ્ય જા,
માનુષ સ્ત્રી, પશુ સ્ત્રી, પ્તક-નપુસક એમનાથી સહિત શયન-આસન આદિનો
ઉપભોગ કરે છે ને નિર્ગ્રન્થ નથી સ્ત્રી, પશુ, પ્તક આદિથી સસક્ત પીઠ-ફલક

वेत्यादिरूपा गङ्गा समुत्पद्येत । तथा 'कृत्वा या' = काङ्क्षा स्यादितिमेवनामित्या रूपा
काङ्क्षा वा समुत्पद्येत । विचिकित्सा 'एतानद्रमार्चरणरुष्टस्य फल भविष्यति न
या ?' इत्येव भ्रमार्चणमृत्प्रसिद्धिगयरूपा वा समुत्पद्येत । तथा-भेद=चारित्र्य
गिनाश या लभेत, उन्माद=विषयाभिरुपातिरेकाचित्तविक्षेप वा 'पाउणिज्जा'

सूत्रकार "त कहमिति चे आयरिआह-तत्कथमितिचेत् आचार्य. प्राह"
इस सूत्राश से करते हैं । इसमें "तत्कथम्" यह शका के स्थान में
आया है "इति चेत् आचार्य आह" यह उत्तर के स्थान में आया
है-(निग्रन्थस्म खलु इत्थी पशु पडग ससत्ताइ मयणासनाइ सेव-
मानस्म बभचेरे सत्ता वा कृत्वा वा वित्तिगिच्छा वा समुत्पज्जिज्जा-
निर्यन्थस्य खलु स्त्री पशु पडक ससत्तानि शयनासनानि सेवमानस्य
ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्ये शका वा काक्षा वा विचिकित्सा वा समुत्पद्येत-
भेय वा लभेज्जा उम्माय वा पाउणिज्जा दीह कालिय वा रोगायक
हवेज्जा केवलपण्णत्ताओ वा उम्माओ भसेज्जा भेद वा लभेत उन्माद
वा प्राप्नुयात् दीर्घकालिक वा रोगातक भवेत् केवल प्रजसात् वा
यमात् वा भ्रसेत्) उत्तर देते हुए आचार्य कहते हैं कि-जो निग्रन्थ
स्त्रीपशु पडक से ससक्त शयन एवं आसन आदि का उपभोग करता
है उस निग्रन्थ को अपने ब्रह्मचर्य में निश्चय से शका उत्पन्न हो
सकती है-परस्त्रीद्वारा अपहृत चित्त होने पर मिथ्यात्व के उदय से
स्वयं को इस प्रकार की शका हो सकती है कि-"भगवान् ने जो

आदिनु मेवन करवाथी निर्ग्रन्थ के भन्ती जनता आ वातनु समाधान सूत्रकार
"त कहमिति चे आयरिआह-तत्कथमितिचेत् आचार्य. प्राह" आ सूत्राश्वी
कडे छेतेमा "तत्कथम्" ओ शकाना स्थानमा आवेव छे "इतिचेत् आचार्य आह"
ओ उत्तरना स्थानमा आवेव छे उत्तर आपता आचार्य कडे छे के, निग्रन्थस्म खलु
इत्थी पशुपडग ससत्ताइ सेवमानस्म बभचेरे सत्ता वा कृत्वा वा वित्तिगिच्छा
वा समुत्पज्जिज्जा-निर्यन्थस्य खलु स्त्री पशुपडक ससत्तानि शयनासनानि सेवमा
नस्य ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्ये शका वा काक्षा वा विचिकित्सा वा समुत्पद्येत । भेय
वा लभेज्जा उम्माय वा पाउणिज्जा दीहकालिय वा रोगायक हवेज्जा-भेद वा लभेत
उन्माद वा प्राप्नुयात् दीर्घकालिक वा रोगातक भवेत् । ओ निर्ग्रन्थ स्त्री, पशु,
पडकथी ससक्त शयन एवं आसन आदिने उपभोग करे छे ओ निर्ग्रन्थने मोत ना
ब्रह्मचर्यमा निश्चयथी शका उत्पन्न थाय ओ परस्त्री द्वारा अपहृतचित्त यवाथी
मिथ्यात्वना उदयना कारणे पोताने आ प्रकारनी शका थय शके छे के, भगवाने

क्तानि=स्त्रीपशुपण्डकादि यजितानि, शयनासनानि, तत्र शयनानि=शय्या सस्तारका-
दीनि, आसनानि=पीठफलकादीनि, उपलक्षणत्वात् स्थानानि=अन्यन्यपि वृक्षमूलादी-
नि रूपिणि च सेवेत, स निर्ग्रन्थो भवति । इत्थं विधिमुखेनाभिप्राय निषेधमुखे-
नाह-‘नो इत्थो’ इत्यादि-यः साधु स्त्रीपशुपण्डकससक्तानि, तत्र-शय =
दिव्या मानुष्यो वा, पशवः=अजैडकादयः, पण्डकाः=नपुंसकानि एते. ससक्तानि=
सहितानि शयनासनानि सेविता=उपभोक्ता भवति, स नो-न निर्ग्रन्थो भवति ।
स्त्री पशुपण्डकादि रहितस्थानस्यैव सेवनेन निर्ग्रन्थत्वं भवतीति यदुच्यते-तत्क-
थम्=किमत्र कारणमिति शिष्यजिज्ञासा भवति चेत्तत्र आचार्य आह-‘निग्गथे-
इत्यादि-स्त्रीपशुपण्डकससक्तानि शयनासनानि सेवमानस्य ब्रह्मचारिणः निर्ग्रन्थस्य
ब्रह्मचर्यं खलु=निश्चयेन शङ्का वा=स्याद्विभिरत्यन्तापहृतचित्ततया मिथ्यात्वोदये
सति ‘मैद्युनसेवने नवलक्ष्मस्मजीवानां विराधना भवतीति’ जिनोक्तं सत्यं वा मिथ्या

सयाइ सेविज्जा से निग्गथे-विविक्तानि शयनासनानि सेवेत स निर्ग्रन्थः) विविक्त-स्त्री पशु पण्डक आदि से यजित-शयन-शय्या, सस्तारक आदि
तथा आसन-पीठ फलक आदि तथा स्थान-जगह आदि को सेवन
करता है वही निर्ग्रन्थ कहलाता है । इस प्रकार विधिमुख से कथन कर
सूत्रकार अब इसी विषय को निषेधमुख से प्रतिपादित करते हैं-‘नो’
इत्यादि । (नो इत्थी पशु पण्डक ससक्ताइ सयणासयाइ सेविता हवइ से
निग्गथे-नो स्त्री पशु पण्डक ससक्तानि शयनासनानि सेविता भवति स
निर्ग्रन्थः) जो साधु शयन और आसन आदिको स्त्री पशु पण्डक आदि
से समक्त हुए सेवित करता है-दिव्य स्त्री, मानुष स्त्री, पशु स्त्री,
पण्डक-नपुंसक इनसे सहित शयनआसन आदि का उपभोग करता है-
वह निर्ग्रन्थ नहीं है । स्त्री पशु पण्डक आदि से ससक्त पीठ फलक आदि
के सेवन करने से निर्ग्रन्थ क्यों नहीं होता है इस बात का समाधान

निग्गथे-विविक्तानि शयनासनानि सेवेत स निर्ग्रन्थ विविक्त-स्त्री, पशु, पण्डक
आदिथी वल्लंत-शयन-शय्या सस्तारक आदि तथा आसन-पीठ इलक आदि तथा
स्थान-जगह आदिने सेवन करे छे तेअ निर्ग्रन्थ कहेवाय छे आ प्रभाणे विधि
मुअथी उहीने सूत्रकार हवे ओअ विषयने निषेध मुअथी प्रतिपादित करे छे “नो”
इत्यादि । नो इत्थी पशुपण्डक ससक्ताइ सयणासयाइ सेविता हवइ से निग्गथे-नो स्त्रीपु-
पशुपण्डक ससक्तानि शयनासनानि सेविता भवति स निर्ग्रन्थ ने साधु शयन अने
आसन आदिने स्त्री, पशु, पण्डक आदिथी हवइ उहीने सेवन करे छे दिव्य वा,
मानुष स्त्री, पशु स्त्री, पण्डक-नपुंसक ओअनाथी सहित शयन-आसन आदिने
उपभोग करे छे ने निर्ग्रन्थ नहीं स्त्री, पशु, पण्डक आदिथी समक्ता पीठ इलक

વેત્યાદિરૂપા ગદ્ધા સમુત્પન્નેત । નચા 'કૃષ્ણા વા' = કાઢવા સ્વ્યાદિમેવનામિગ રૂપા
 માદ્વા વા સમુત્પન્નેત । વિચિકિત્સા 'एतावद्दर्माचरणकण्टम्य फल भविष्यति न
 वा ?' इत्येव स्वर्गापवर्गसु ब्राह्मिणस्य रूपा वा समुत्पद्येत । तथा-भेद=चारित्र
 વિનાશ યા લભેત, ઉન્માદ=વિષયામિગપાતિરેકાચિત્તવિક્ષપ વા 'પાડણિજ્ઞા'

મુત્રકાર "न रुहमिति चे आयरिआह-तत्कथमिति चेत् आचार्य प्राह"
 इस मूत्राश से करते हैं । इसमें "तत्कथम्" यह शका के स्थान में
 आया है "इति चेत् आचार्य आह" यह उत्तर के स्थान में आया
 है-(निगद्यस्म खलु इत्थी पशु पटङ्ग समत्ताङ्ग सेवणामणाङ्ग सेव-
 मानस्म वभचेरे सखा वा कृषा वा वित्तिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा-
 निर्ग्रन्थस्य खलु स्त्री पशु पटङ्ग समत्तानि शयनासनानि सेवमानस्य
 ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्ये शका वा काक्षा वा विचिकित्सा वा समुत्पद्येत-
 भेय वा लभेज्जा उम्माय वा पाडणिज्जा दीह कालिय वा रोगायक
 हवेज्जा केवलपण्णत्ताओ वा धम्माओ भसेज्जा भेद वा लभेत उन्माद
 वा प्राप्नुयात् दीर्घकालिक वा रोगातक भवेत् केवलि प्रज्ञप्तात् वा
 यर्मान् वा भ्रसेत्) उत्तर देते हुए आचार्य कहते हैं कि-जो निर्ग्रन्थ
 स्त्रीपशु पटङ्ग से समत्त शयन एवं आसन आदि का उपभोग करता
 है उस निर्ग्रन्थ को अपने ब्रह्मचर्य में निश्चय से शका उत्पन्न हो
 सकती है-परस्त्रीद्वारा अपहृत चित्त होने पर मिथ्यात्व के उदय से
 स्वयं को इस प्रकार की शका हो सकती है कि-'भगवान् ने जो

આદિતુ મેવન કશ્વાથી નિર્ગ્રંથ કેમ નથી બનતા આ વાતનુ અમાધાન મુત્રકાર
 "त कथमिति चे जायरिआह-तत्कथमिति चेत् आचार्य प्राह" આ મુત્રાશથી
 કહે છે તેમા "તત્કથમ્" એ શકાના સ્થાનમા આવેલ છે "इतिचेत् आचार्य आह"
 એ ઉત્તરના સ્થાનમા આવેલ છે ઉત્તર આપતા આચાર્ય કહે છે કે, નિગદ્યસ્મ
 ખલુ ઇત્થી પશુપટંગ સમત્તાઙ્ગ સેવમાનસ્સ વમ્બચેરે સખા વા કૃષા વા
 વિત્તિગિચ્છા વા સમુપ્પજ્જિજ્ઞા-નિગ્રન્થસ્ય ખલુ સ્ત્રી પશુપટક સસત્તાનિ
 શયનાસનાનિ સેવમા નમ્ય બ્રહ્મચારિણો બ્રહ્મચર્યે શકા વા કાક્ષા વા વિચિકિત્સા વા
 સમુત્પદ્યેત્ । ભેય વા લભેજ્ઞા ઉમ્માય વા પાડણિજ્ઞા દીહકાલિય વા રોગાયક
 હવેજ્ઞ-ભેદ વા લભેત ઉન્માદ વા પ્રાપ્નુયાત્ દીર્ઘકાલિક વા રોગાતક ભવેત્ ।
 એ નિર્ગ્રંથ સ્ત્રી, પશુ, પટકથી સસક્તા શયન અને આસન આદિનો ઉપભોગ કરે છે એ
 નિર્ગ્રંથને પોતાના બ્રહ્મચર્યમા નિશ્ચયથી શકા ઉત્પન્ન થાય ૭ પરસ્ત્રી દ્વારા
 અપહૃતચિત્ત યવાથી મિથ્યાત્વના ઉદયના પ્રસંગે પોતાને આ પ્રકારની શકા થઈ શકે છે કે,
 ભગવાને

प्राप्नुयात् । तथा षोडशपण्डक सप्तशयनासनानि सेवमानस्य ब्रह्मचारिणः कामा-
धिक्यात् दीर्घकालिक=दीर्घकालमात्रि रोगातङ्क वा, तत्र रोगः=दाहज्वरजीर्णज्वरा-
दिकः, आतङ्कः=शीघ्रघाती हृदयशूल-मस्तकशूल-कर्णशूलादिकः, भवेत् । कामा-
धिक्यात्कामिना दश भावाः=अवस्था भवन्ति । दशमाशाश्चेत्यम्—

‘प्रथमे जायते चिन्ता, द्वितीये द्रष्टुमिच्छति ।

तृतीये दीर्घनिश्वासश्चतुर्थे ज्वर आविशेत् । १ ॥

मैथुन सेवन करने में नौलाख सूक्ष्म जीवों की विराधना होना कहा
है सो सत्य है अथवा असत्य है । काक्षा-साधु को स्यादि सेवन
करनेरूप अभिलाषा भी उत्पन्न हो सकती है । विचिकित्सा-साधु
को ऐसा सशय हो सकता है कि इतने धर्माचरण करने में जो मैं
कष्ट सहन कर रहा हूँ सो उसका फल स्वर्ग अपवर्ग सबन्धी सुख
मुझे प्राप्त होगा या नहीं । भेद-चारित्र्य विनाश का नाम भेद है—
छी पशुपण्डक आदि से सप्तशयनासन आदि सेवन करने वाले
साधु का चारित्र्य से पतन भी हो सकता है । इस तरह करनेवाले साधु के
चित्त में विषयाभिलाषा के अतिरेक से उन्माद-पागलपना भी हो सकता
है तथा दीर्घकालिक रोगों का एवं आतकों का उपद्रव भी हो सकता
है । दाहज्वर जीर्णज्वर आदि का नाम रोग एवं सद्यःप्राणापहारी हृदय-
शूल, मस्तकशूल कर्णशूल आदि का नाम आतक है । काम की अधिकता
से कामीजनों की दश प्रकार की अवस्थाएँ होती हैं—वे इस प्रकार से हैं—

१) मैथुन सेवन करवाभा नपलाप्य सूक्ष्म लोवेनी विराधना यती होवानु कहेल छे
ते सत्य छे के असत्य छे ? शका-साधुने श्रीआदि सेवन करवाइप अभिलाषा पल्लु
उत्पन्न यर्थ शके छे विचिकित्सा-साधुने ओवो सशय यर्थ शके छे के, आटलु धर्मा-
चरलु करवाभा हु कष्ट सहन करी रह्यो छु तो तेनु इण स्वर्ग, अपवर्ग स भ पि सुभ
भने प्राप्त यथे के नहीं ? बेद-चारित्र्य विनाशनु नाम बेद छे श्री पशु, पण्डक
आदिथी स सक्त शयन-आसन आदि सेवन करवावाणा साधुनु चारित्र्यथी पतन पल्लु
यर्थ शके छे आ प्रभावे करवावाणा साधुना चित्तभा विषयाभिलाषाना अतिरेकथी
उन्माद-पागलपल्लु पल्लु आवी जय छे तथा दीर्घकालिक रोगोने तेमज आत-
कोने उपद्रव पल्लु यर्थ जय छे दाहज्वर, जीर्णज्वर आदिनु नाम रोग अने
सद्यःप्राणापहारी हृदयशूल, मस्तकशूल, कर्णशूल, आदिनु नाम आतक छे कामनी
अधिकताथी कामीजनोनी दश प्रकारनी अवस्थाओ थाय छे ते आ प्रभावे छे—

पञ्चमे जायते गात्र, पण्डे भक्त न रोचते ।

सप्तमे च भवेत्कम्प उन्मादश्चाष्टमे भवेत् ॥ २ ॥

नवमे प्राणसन्देशो दशमे मरण भवेत् । इति । तथा—अतिरिष्ट कर्मादियेन केन्द्रप्रवृत्तात्=सर्वतोपदिष्टात् उर्माद=श्रुतचारित्र्यरूपाद् वा भ्रसेत=भ्रष्टो भवेत्, यत् एव 'तम्हा' तस्मात्कारणात् य. साधुः श्री पण्डक ससक्तानि शयनास नानि सेविता=उपभोक्ता नो भवति, स निग्रन्थ उच्यते ॥ ४ ॥

॥ इति प्रथम प्रत्यक्षसमाधिस्थानम् ॥

“ प्रथमे जायते चिन्ता, द्वितीये द्रष्टुमिच्छति ।

तृतीये दीर्घनिश्वास, चतुर्थे ज्वर आविशेत् ॥ १ ॥

पचमे दह्यते गात्रम्, पण्डे भक्त न रोचते ।

सप्तमे च भवेत्कम्प, उन्मादश्चाष्टमे भवेत् ॥ २ ॥

नवमे प्राणसन्देश, दशमे मरण भवेत् ॥ ”

प्रथम अवस्था मे काबिनी विषयक विचार, द्वितीय मे उसको देखने की इच्छा, तृतीय मे दीर्घनिश्वासों का आना, चतुर्थ मे ज्वर का होजाना, पचम में शरीर मे दाह होने लगना, पण्ड मे भोजन मे अरुचि हो जाना, भक्त मे शरीर कापने लगता, अष्टम मे उन्माद होना, नवम मे प्राणों का सन्देश और दशमी अवस्था मे मरण होना ये काम की दश अवस्थाएँ ह । तथा जो साधु स्त्री पशु पण्डक ससक्त शयन आसन का सेवन करता है वह केवल प्रज्ञप्त श्रुतचारित्र्यरूप धर्म से भी भ्रष्ट-पतित हो जाता है । (तम्हा-तस्मात्) इसलिये साधु को चाहिये

“ प्रथमे जायते चिन्ता, द्वितीये द्रष्टुमिच्छति ।

तृतीये दीर्घनिश्वास चतुर्थे ज्वर आविशेत् ॥ १ ॥

पचमे दह्यते गात्रम् पण्डे भक्त न रोचते ।

सप्तमे च भवेत्कम्प, उन्मादश्चाष्टमे भवेत् ॥ २ ॥

नवमे प्राणसन्देश, दशमे मरण भवेत् ॥ ”

प्रथम अवस्थाभा काबिनी विषयक विचार, भील अवस्थाभा अने जेवानी ४२७ त्रील अवस्थाभा दीर्घनिश्वासेषु आवपु बोधी अवस्थाभा ज्वरेषु आवपु, पाचमी अवस्थाभा शरीरभा दाह यवा भाउवे, छह्ठी अवस्थाभा लोभन अग्रि यमी आतमी अवस्थाभा शरीरनु आपवा भाउपु आठमी अवस्थाभा उन्माद यवे, नवमी अवस्थाभा प्राणु भाटे स देह यवे, अने दशमी अवस्थाभा मरणु यवु आ प्रभाणु कामनी दश अवस्था छे जे साधु श्री, पशु पण्डक ससक्त शयन आसननु सेवन करे छे ते केवली प्रसप्त श्रुतचारित्र्य रूप धर्मधी पणु भ्रष्ट-पतित यर्थ जाय छे

ચરણસ્ય પરલોકે ફલ મનિર્પ્યતિ ન યા ? इत्येव स्वर्गापर्गसमुत्पत्तिरसंग्यरूपा
या समुत्पद्येत । भेद या लभेतेत्गादीना व्याख्या पूर्ववत् यो या । अत एव
तस्मात् खलु=निर्ग्रन्थेन निर्ग्रन्थ. स्त्रीणा कथा ना कथयेत् ॥५॥

॥ इति द्वितीय ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानम् ॥

अथ तृतीयमाह—

मूलम्--णो इत्थीहिं सद्धि सन्निसिज्जागए विहरित्ता हवड, से नि-
ग्गથે । तं कहमिति चे आयरियाह-निगंथस्स खलु इत्थाहि सद्धि

निर्ग्रन्थस्य खलु स्त्रीणा कथा कथयतो ब्रह्मचारिणो ब्रह्मચર્ય શકાવા કાક્ષા
વા વિવિકિત્સાવા સમુત્પદ્યેત) જો સાધુ એસ પ્રકાર કી કથા કરતા હૈ
ઉસ બ્રહ્મચારી સાધુ કે બ્રહ્મચર્ય મે સાધુ કો સ્વયં મે એસકા સેવન
કરુ યા નહીં એસ પ્રકાર કા સશય હો સકતા હૈ । કાક્ષા-મૈયુન કરને
કી ઇચ્છા ઉત્પન્ન હો સકતી હૈ । વિચિકિત્સા-એસ પ્રકાર કે કઠિન
ધર્માચરણ કા પરલોક મે ફલ હોતા હોગા યા નહીં એસ પ્રકાર કી
સ્વર્ગ ઓર અપવર્ગ કી સુખપ્રાપ્તિ રૂપ સંગય મૈ ઉત્પન્ન હો સકતા હૈ ।
इसी तरह (भेद वा लभेज्जा उम्माय वा पाउणिज्जा दीह कालिय वा
रोगायक हवेज्जा केवलि पण्णत्ताओ धम्माओ वा भसेज्जा-भेद वा लभेत
उन्माद वा प्राप्नुयात् दीर्घकालिक रोगातक वा भवेत् केवलिप्रज्ञप्तात्
धर्मात् वा भ्रसेत्) इन समस्त पदों का अर्थ पीछे जैसा लिखा गया
है वैसा ही यहाँ पर लगा लेना चाहिये । (तम्हा नो इत्थीण कह
कहेज्जा-तस्मात् नो स्त्रीणा कथा कथयेत्) इसलिये निर्ग्रन्थ साधु को स्त्री
कथा नहीं करनी चाहिये ॥ ५ ॥

चेरे सका वा कत्ता वा वितिगच्छा वा समुत्पज्जेज्जा-ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्ये
शका वा काक्षा वा विकित्सा वा समुत्पद्येत ये ब्रह्मचारी साधुना ब्रह्मचर्यमा-हु
आनु सेवन कर, के नहीं ? आनी जतनो सशय थछ ज्ञय छे

શક-મયુન કરવાની ઇચ્છા પણ આથી જાગી જાય છે ચિકિત્સા આ પ્રકારના કઠણ
ધર્માચરણથી પરદોષમા એનુ ક્ષણ મળશે કે નહીં ? આ પ્રકારની સ્વર્ગ અને ઉપવર્ગની
સુખપ્રાપ્તિરૂપ સશય પણ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે આ રીતે ભેદ વા લભેજ્જા ઉમ્માય
વા પાઉણિજ્જા દીહકાલિય વા રોગાયક વા હવેજ્જા-કેવલિ પણ્ણત્તાઓ ધમ્માઓ
વા મસિત્તા-ભેદ વા લભેત ઉન્માદ વા પ્રાપ્નુયાત્ દીર્ઘકાલિક રોગાતક વા ભવેત
કેવલિપ્રજ્ઞાત્ ધર્માત્ વા ભ્રસેત એ સમસ્ત પદોનો અર્થ પાછળ જે પ્રમાણે
ઠહેવાયેલ છે એવો જ અહીં પણ સમજ લેવો જોઈએ આ માટે નિર્ગ્રંથ સાધુએ
સ્ત્રી કથા ન કરવી જોઈએ ॥૫॥

સન્નિસેજાગયસ્સ વમયારિસ્સ વમચેરે સકા વા વસ્સા વા વિત્તિગિ-
ચ્છા વા સમુપ્પજિજ્ઞા, મેય વા લભેજ્ઞા, ઉમ્માય વા પાડગિજ્ઞા, ડીહ-
કાલિય વા રોગાયક હવેજ્ઞા, કેવલિપણત્તાઓ વા ધમ્માઓ મસિજ્ઞા,
તમ્હા સ્વલુ નો નિગ્ગથે ડટ્થીહિ સદ્ધિ સન્નિસિજ્ઞાણ વિહરિજ્ઞા ॥૬॥

ડાયા--નો ત્વોમિ માર્દે મનિપયાગતો વિહત્તા મયિતિ સ નિર્ગ્રન્થ ।
નત્કયમિતિ ચેદાચાર્ય આદ-નિર્ગ્રન્થમ્પ ચલુ સ્ત્રીમિ સાર્દે સન્નિપયાગતસ્ય વ્રત્ત
ચારિણો વ્રત્તચર્યે શઙ્કા યા કાઢ્ઠા યા વિચિત્તિસા યા સમુત્પદ્યત, મેદ વા
નમેત, ઉન્માદ યા માપ્તુયાદ, ડીપ્પંચાલિક યા રોગાતઙ્ક મયેત । કેવલિપ
ઝણાદ યા યમાદ મ્રસેત । તમ્માત્મચલુ નો નિર્ગ્રન્થ સ્ત્રીમિ. માર્દે સન્નિપયા
ગતો વિહરેત્ । ૬॥

ટીકા—‘જો ડટ્થીહિ’ ડટ્થાદિ ।

ય સાધુ સ્ત્રીમિ સાર્દે=મદ મનિપયાગત -મનિપીડન્તિ=સમ્યગુપવિગન્તિ
જના શ્રયામિતિ સન્નિપયા=પટ્ટિપાપીઠફલકચતુરકાયામન્મ, તા ગત,=વત્રો
પવિષ્ઠ સન વિહર્તા=અસ્થાતા નો મયતિ સ નિર્ગ્રન્થો મયતિ । ઉપલ્લખનત્વાત્-
યત મ્યાને સ્ત્રી પૂર્વમુપવિષ્ઠા આતીતતર સ્થાને પટ્ટિપાઢય યાવદુપવેષ્ટા ન મયતિ
સ નિર્ગ્રન્થો મયતિ ॥૬॥

॥ ડનિ તતીય મમાધિધ્યાનમ્ ॥

તૃતીય વ્રત્તચર્યનમાધિ સ્થાન ડસ પ્રકાર હૈ—‘જો ડટ્થીહિ’ ડટ્થાદિ ।

અન્વચાર્ય—જો સાધુ (ડટ્થીહિ મદ્ધિ સન્નિસિજ્ઞાગણ વિહરિત્તા
નો હવડ-સ્ત્રીમિ સાર્દે સન્નિપયાગતો વિહર્તા નો મયતિ) સ્ત્રીયોં કે
સાર્દે સન્નિપયા-પટ્ટિકા, પીઠ, ફલક-સૌકી આદિ આસનો પર નહી
વૈઠતા હૈ (રો નિગ્ગથે-સ નિર્ગ્રન્થ) વત્રી નિર્ગ્રન્થસાધુ હૈ । ડસી તરહ
જિમ સ્થાન પર પહિલે સ્ત્રી વૈઠ ચુકી હો ડમ સ્થાન પર જો ડો પડી
કે ઘાદ વૈઠતા હૈ ડસકે પહિલે નહી વહ નિર્ગ્રન્થ જાધુ હૈ । ઇક આમન

ત્રીજી પ્રત્યયનમાધિસ્થાન આ પ્રકારનુ છે—

“જો ડટ્થીહિ” ડટ્થાદિ ।

જે સાધુ ડટ્થીહિ મદ્ધિ સન્નિસિજ્ઞાગણ વિહરિત્તા નો હવડ-સ્ત્રીમિ સાર્દે સન્નિ
પયા ગતો વિહર્તા નો મયતિ સ્ત્રીયોની સાથે મનિપયા-પટ્ટિના, પીઠ, ફલક, ચોડ,
આદિ આમનો પર બેસતા નહી સે નિગ્ગથે-સ નિર્ગ્રન્થ એજ નિર્ગ્રન્થ સાધુ ડ
આ પ્રમાણે જે સ્થાન ઉપર પહેલા સી બેઠેલા હોય, એ સ્થાન ઉપર બે ઘડી પછી
જ તેઓ બેસે છે તે પહેલા નહી તેજ નિર્ગ્રન્થ સાધુ છે એક આમન ઉપર સીની

ચરણસ્ય પરલોકે ફલ મનિપ્રતિ ન યા ? इत्येव स्वर्गापार्गमुखमाप्तिशयरूपा
वा समुत्पद्येत । भेद या लभेतेत्गादीना व्याख्या पूर्णद् योग्या । अत एव
तस्मात् खलु=निश्चयेन निर्ग्रन्थ. स्त्रीणा कथा ना कथ्येत् ॥५॥

॥ इति द्वितीय ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानम् ॥

अथ तृतीयमाह—

મૂલ—ખો ડટ્થીહિ સદ્ધિ સન્નિસિજ્ઞાગણ વિહરિત્તા હવડ, સે નિ-
ગંથે । તં કહમિતિ ચે આચરિયાહ—નિગંથસ્સ खलु इत्याहि सद्धि

निर्ग्रन्थस्य खलु स्त्रीणा कथा कथ्यतो ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्यं शका वा काक्षा
वा विचिकित्सा वा समुत्पद्येत) जो साधु इस प्रकार की कथा करता है
उस ब्रह्मचारी साधु के ब्रह्मचर्य में साधु को स्वयं में इसका सेवन
करू या नहीं इस प्रकार का सशय हो सकता है । कांक्षा-मैयुन करने
की इच्छा उत्पन्न हो सकती है । विचिकित्सा-इस प्रकार के कठिन
धर्माचरण का परलोक में फल होता होगा या नहीं इस प्रकार की
स्वर्ग और अपवर्ग की सुखप्राप्ति रूप सशय भी उत्पन्न हो सकता है ।
इसी तरह (भेय वा लभेज्जा उम्माय वा पाउणिज्जा दीह कालिय वा
रोगायक हवेज्जा केवलि पणत्ताओ धम्माओ वा भसेज्जा-भेद वा लभेत
उन्माद वा प्राप्नुयात् दीर्घकालिक रोगात्तर वा भवेत् केवलिप्रज्ञप्तात्
धर्मात् वा भ्रसेत्) इन समस्त पदों का अर्थ पीछे जैसा लिखा गया
है वैसा ही यहाँ पर लगा लेना चाहिये । (तम्हा नो इत्थीण क्क
क्केज्जा-तस्मात् नो स्त्रीणा कथा कथ्येत्) इसलिये निर्ग्रन्थ साधु को स्त्री
कथा नहीं करनी चाहिये ॥ ५ ॥

चेरे सका वा कला वा वितीगण्ठा वा समुप्पजेज्जा-ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्ये
शका वा काक्षा वा चिकित्सा वा समुत्पद्येत એ બ્રહ્મચારી સાધુના બ્રહ્મચર્યમાં-હું
આનું સેવન કરું, કે નહીં ? આવી બાતનો સશય થઇ બાંધ છે

શક -મથુન કરવાની ઇચ્છા પણ આથી જાગી જાય છે ચિકિત્સા આ પ્રકારના કઠણ
ધર્માચરણથી પરદોષમાં એનું કાળ મળશે કે નહીં ? આ પ્રકારની સ્વર્ગ અને ઉપવર્ગની
સુખપ્રાપ્તિઉપ સશય પણ ઉત્પન્ન થઇ જાય છે આ રીતે ભેય વા લભેજ્જા ઉમ્માય
વા પાઉણિજ્જા દીહકાલિય વા રોગાયક વા હવેજ્જા-કેવલિ પણત્તાઓ યમ્માઓ
વા ભસિત્તા-ભેદ વા લભેત ઉન્માદ વા પ્રાપ્નુયાત્ દીર્ઘકાલિક રોગાત્તર વા ભવેત્
કેવલિપ્રજ્ઞપ્તાત્ ધર્માત્ વા ભ્રસેત એ સમસ્ત પદોનો અર્થ પાછળ જે પ્રમાણે
હેવાયેલ છે એવો જ અહીં પણ સમજી લેવો જોઇએ આ માટે ત્રિવિધ સાધુએ
શ્રી કથા ન કરવી જોઇએ ॥૫॥

સન્નિસેજાગયસ્સ વમયારિસ્સ વમચેરે સકા વા વંચા વા વિતિગિ-
ચ્છા વા સમુપ્પજિજ્ઞા, મેય વા લમેજ્ઞા, ઉમ્માય વા પાડગિજ્ઞા, દીહ-
કાલિય વા રોગાયકં હવેજ્ઞા, કેવલિપણત્તાઓ વા વમ્માઓ મસિજ્ઞા,
તમ્હા ચલુ નો નિગ્ગયે ઇત્થીહિ સદ્ધિ સન્નિસિજ્ઞાણ વિહરિજ્ઞા ॥૬॥

ઝાયા—નો તોમિ સાર્દ સન્નિપદ્યાગતો વિહરિત્તા મરિતિ, સ નિર્ગ્રન્થ ।
નત્તરુથમિતિ ચેદાચાર્ય આદ-નિર્ગ્રન્થસ્મ ચલુ સ્ત્રીભિ સાર્દ સન્નિપદ્યાગતસ્મ વ્રત્ત
ચારિણો વ્રત્તચર્યે ગહ્કા યા મહ્કા યા ત્રિચિસ્તિસા યા સમુત્પદ્યત, મેદ વા
નમેત, ઉન્માદ યા માપ્નુયાત્, તીર્થમાત્રિક યા રોગાતઙ્ક મવેત્ । કેવલિપ
ગ્ગાદ વા વર્માદ અસેત । તમ્માત્વચલુ નો નિર્ગ્રન્થ સ્ત્રીભિ માર્દ સન્નિપદ્યા
ગતો વિહરેત્ । ૬॥

ટીકા—‘જો ઇત્થીહિ’ ઇત્યાદિ ।

યઃ સાધુઃ સ્ત્રીભિ સાર્ધે—મહ સન્નિપદ્યાગત —સનિપીઠન્તિ=સમ્યગુપવિશન્તિ
જના અસ્યામિતિ સન્નિપદ્યા=પટ્ટિકાપીઠફલ્કચતુષ્કાદ્યામન્મ, તા ગતઃ=ત્રો
પરિણ સન્ વિહરિત્તા=અવસ્થાતા નો મરિતિ, મ નિર્ગ્રન્થો મવતિ । ઉપલક્ષણત્વાત્-
યત્ર સ્થાને સ્ત્રી પૂર્વમુપવિષ્ટા આસીત્તત્ર સ્થાને પટ્ટિકાદય યાવદુપવેષ્ટા ન મરિતિ
સ નિર્ગ્રન્થો મવતિ ॥૬॥

॥ ઇતિ તતીય મમાધિસ્થાનમ્ ॥

તત્તોત્ર વ્રત્તચર્યસમાધિ સ્થાન ઇસ પ્રકાર હૈ—‘જો ઇત્થીહિ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (ઇત્થીહિ સદ્ધિ સન્નિસિજ્ઞાગણ વિહરિત્તા
નો જવહ-સ્ત્રીભિ સાર્ધે સન્નિપદ્યાગતો વિહરિત્તા નો મરિતિ) સ્ત્રીઓ કે
સાથ સન્નિપદ્યા-પટ્ટિકા, પીઠ, ફલક-બૌકી આદિ આસનો પર નહી
બેઠતા હૈ (રો નિગ્ગયે-સ નિર્ગ્રન્થ) વહી નિર્ગ્રન્થસાધુ હૈ । ઇસી તરહ
જિસ સ્થાન પર પહિલે સ્ત્રી બેઠ ચુકી હો ઉસ સ્થાન પર જો દો ઘડી
કે ઘાદ બેઠતા હૈ ઇસકે પહિલે નહી વહ નિર્ગ્રન્થ સાધુ હૈ । ઈક આસન

ત્રીજી પ્રધાયર્થ મમાધિસ્થાન આ પ્રકારનુ છે—

“જો ઇત્થીહિ” ઇત્યાદિ ।

જે સાધુ ઇત્થીહિ સદ્ધિ સન્નિસિજ્ઞાગણ વિહરિત્તા નો જવહ-સ્ત્રીભિ સાર્ધે સન્નિ
પદ્યા ગતો વિહરિત્તા નો મરિતિ સ્ત્રીઓની સાથે સન્નિપદ્યા-પટ્ટિકા, પીઠ, ફલક, ચોડ,
આદિ આસનો પર બેસતા નથી તે નિગ્ગયે-સ નિર્ગ્રન્થ એજ નિર્ગ્રન્થ સાધુ છે
આ પ્રમાણે જે સ્થાન ઉપર પહેલા સ્ત્રી બેઠેલ હોય, એ સ્થાન ઉપર બે ઘડી પછી
જ તેઓ બેસે છે તે પહેલા નહી તેજ નિર્ગ્રન્થ સાધુ છે એડ આમન ઉપર સ્ત્રીની

चतुर्थमाह--

मूलम्--णो इत्थीणं इदियाड मणोहराडं मणोरमाड अलोएत्ता
णिज्झाइत्ता हवड, से निग्गथे । त कहमिति चे आयरियाह णिग्गं-
थस्स खलु इत्थीण इदियाड मणोहराड मणोरमाडं आलोयमाणस्स
निज्झाएमाणस्स वभयारिस्स वभचेरे सका वा कखा वा वित्तिगिच्छा
वा समुप्पज्जिज्जा, भेय या लेभेज्जा, उम्माय वा पाउणिज्जा, दीह-
कालिय वा रोगायक हवेज्जा, केवलपन्नत्ताओ वा धम्माओ भसेज्जा ।
तम्हा खलु णो णिग्गथे इत्थीणं इदियाड मणोहराड मणोरमाडं
अलोएज्जा णिज्झाइज्जा ॥७॥

छाया--नो स्त्रीणाम् इन्द्रियाणि मनोहराणि मनोरमाणि आलोययिता
निभ्याता भवति स निर्ग्रन्थः । तत्स्थमिति चेदाचार्य आह निर्ग्रन्थस्य - लु
स्त्रीणाम् इन्द्रियाणि मनोहराणि मनोरमाणि आलोययतो निभ्यायतो ब्रह्मचारिणा
ब्रह्मचर्ये शङ्का वा काङ्क्षा वा विचिकित्सा वा समुत्पद्येत, भेद वा लभेत, उन्माद
वा प्राप्नुयात्, दीर्घकालिक वा रोगातङ्क भवेत्, केवलप्रज्ञात्वाद् वा धर्माद्

पर उनके साथ बैठने पर क्या हानि है इसका आचार्य महाराज
समाधानरूप उत्तर इस प्रकार देते हैं कि (निग्गथस्स खलु इत्थीहि
महिं सन्निसेज्जा गयस्स वभयारियस्स वभचेरे सका वा कखा वा
वित्तिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा-निर्ग्रन्थस्य खलु स्त्रीणि सार्धं सन्निप-
द्यागतस्य ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्ये शङ्का वा काङ्क्षा वा विचिकित्सा वा समुत्प-
द्येत) उस निर्ग्रन्थ साधु को अपने ब्रह्मचर्य में शङ्का काङ्क्षा आदि बातें पैदा हो
सकती है । इसी प्रकार (भेय वा लेभेज्जा-भेद वा लभेत) आदि पदोंका भी
अर्थ जैसा पहिले लिखाआये है वैसा ही यहा लगा लेना चाहिये ॥ ६ ॥

साधे भेसवाधी शु तुक्कशान छे ? जेना आचार्य महाशय समाधानरूप का प्रमाण
उत्तर आपे छे छे, निग्गथस्स खलु इत्थीहिं सन्निसेज्जागयस्स वभयारियस्स
वभचेरे सका वा कखा वा वित्तिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा-निर्ग्रन्थस्य खलु स्त्रीणि सार्धं
सन्निपद्यागतस्य ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्ये शङ्का वा काङ्क्षा वा विचिकित्सा वा समुत्पद्येत
आम कसवाधी जे निर्ग्रन्थ साधुने पोताना ब्रह्मचर्यभा शङ्का आशङ्का आदि बातो
पैदा थाय छे आ रीते भेय वा लेभेज्जा-भेद वा लभेत आदि पदोनो जे अर्थ
आपवाभा अ वेद छे ते आमा पञ्च समथ वेवे जेछे ॥ ६ ॥

અસેત । તત્માત્મલુ નો નિર્ગ્રન્થ સ્ત્રીણામ્ ઇન્દ્રિયાણિ મનોહરાણિ મનોરમાણિ આલોકયેત્ નિ યાયેત્ । ૭॥

ટીકા--‘જો ઇત્યીણ’ ઇત્યાદિ ।

મનોહરાણિ-મનસ =ચિત્તમ્થ દરાણિ=આકર્ષકાણિ, દૃષ્ટમાત્રાણ્યેચ ચિત્ત-
વિક્ષપકાણિ, તથા-મનોરમાણિ-મનમોરમાણિ=આહ્વાદકારાણિ-દર્શનાનન્તર મનસ
આહ્વાદકારાણિ યાનિ સ્ત્રીણામ્ ઇન્દ્રિયાણિ=નયનપદનનાસિકાદીનિ સન્તિ ચ,
સાધુ તાનિ ઇન્દ્રિયાગી આક્રોધયિતા=આ=સમન્તાદ્ ઈવદ્ વા દ્રષ્ટા તથા=નિ યાતા
=દર્શનાનન્તરમ્-અહો ! લાવણ્ય લોચનયો , ચન્દ્રપિંડમ્પત્ત્વ મુગ્ધસ્ય, ઋજુત્વ નાસા-
પગસ્પેત્યેચ નિરન્દર ચિન્તયિતા ન ભવતિ, સ નિર્ગ્રન્થો ભવતિ । શેષ પૂર્વવત્ ॥૭॥
॥ ઇતિ ચતુર્થ સમાધિસ્થાનમ્ ॥

ચતુર્થ ત્વચર્યમમાધિસ્થાન ઇસ પ્રકાર હે—

‘જો ઇત્યીણ ઇન્દ્રિયાઃ’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથા—જો માત્રુ (ઇત્યીયાઃ મનોહરાઃ મનોરમાઃ ઇન્દ્રિયાઃ આલો-
કેતા ણિજ્ઞાઇત્તા જો હવઃ સે નિગ્મયે-સ્ત્રીણા મનોહરાણિ મનોરમાણિ
ઇન્દ્રિયાણિ આલોકયિતા નિધ્યાતા નો ભવતિ સ નિર્ગ્રન્થ.) સ્ત્રિયો કી
મનોહર-ચિત્તારુપક તથા મનોરમ આહ્વાદકારક, ઇન્દ્રિયો કો-નયન,
મુગ્ધ, નાસિકા આદિ કો યોટા મી નહીં દેખતા હૈ તથા દેખને કે વાદ
“દેખો નેત્રો કા લાવણ્ય કિતના અન્ગ્રા હૈ” ‘તથા મુગ્ધ કા સૌદર્ય અપૂર્વ
હૈ’ જો જેસા ચિન્તાર-નહીં કરતા હૈ વહીં નિર્ગ્રન્થ સાધુ હૈ । ઇસસે
વિપરીત જો હોતા હૈ વહ નિર્ગ્રન્થ સાધુ નહીં કહલાતા હૈ । યહા સે
આગે કે પદોં કે અર્થ કા ચુલાશા પીંછે સૂત્ર મે કિયા જા ચુકા હૈ સો
વૈસા હી અર્થ યહા પર લગા લેના ચાહિયે ॥ ૭ ॥

ચોથુ પ્રહચર્ય સમાધિસ્થાન આ પ્રકારનુ છે--

“જો ઇત્યીણ ઇન્દ્રિયાઃ” ઇત્યાદિ ।

જે માધુ ઇત્યીયાદ મનોહરાદ મનોરમાઃ ઇન્દ્રિયાઃ આલોકેતા ણિજ્ઞાઇત્તા જો હવઃ
સે નિગ્મયે-સ્ત્રીણા મનોહરાણિ મનોરમાણિ ઇન્દ્રિયાણિ આલોકયિતા નિધ્યાતા નો ભવતિ
સ નિર્ગ્રન્થ’ સ્ત્રીઓની મનોહર-ચિત્તાર્કષક તથા મનોરમ-આહ્વાદકારક, ઇન્દ્રિયોને
આખ, મોહુ, નાક, વગેરેને જરા પણ જોતા નથી, તેમ જોયા પછી “જુઓ તેની
આખો ડેવી આકર્ષક છે” તથા “મોહાનુ સૌદર્ય કેવુ અપૂર્વ છે” જે આવો વિચાર
કહી પણ કરતા નથી એજ નિર્ગ્રન્થ સાધુ છે આનાથી ઉલટી રીતે વર્તનાર જે હોય
છે તે નિર્ગ્રન્થ સાધુ નથી કહેવાતા અહીંથી આગળ પદોના અર્થના ખુલાસા પાછલા
સૂત્રમાં કરાયેલ છે આથી એવોજ અર્થ અહીંયા સમજી લેવો જોઈએ ॥૭॥

पञ्चममाह—

मूलम्—नो इत्थीणं कुडुतरंसि वा दूसतरंसि वा भित्तितरंसि वा कूडयसद् वा रुडयसद् वा गीयसद् वा हसियसद् वा थणियसद् वा कंदियसद् वा विलवियसद् वा सुणित्ता भवड्, ते निग्गये । तं कहमिति चे आयरियाह—निग्गथस्स खलु इत्थीण कुडुतरंसि वा दूसतरंसि वा भित्तितरंसि वा कूडयसद् वा रुडयसद् वा गीयसद् वा हसियसद् वा थणियसद् वा कंदियसद् वा विलवियसद् वा सुणमाणस्स वभयारिस्स वभचेरे संका वा कखा वा वित्तिगिच्छा वा समुप्पज्जिजा, भेय वा लभेज्जा, उम्माय वा पाउणिज्जा, दीहकालिय वा रोगायकं हवेज्जा, केवलपल्लत्ताओ वा धम्माओ भसेज्जा । तम्हा खलु निग्गये नो इत्थीण कुडुतरंसि वा दूसतरंसि वा भित्तितरंसि वा कूडयसद् वा रुडयसद् वा गीयसद् वा हसियसद् वा थणियसद् वा कंदियसद् वा विलवियसद् वा सुणमाणो विहरेज्जा ॥८॥

छाया—नो स्त्रीणा कुड्यान्तरे वा दृष्यान्तरे वा भिन्त्यन्तरे वा क्रूजित-शब्द वा रुदितशब्द वा गीतशब्द वा हसितशब्द वा स्तनितशब्द वा क्रन्दित-शब्द वा विलपितशब्द वा श्रोता भवति, स निर्ग्रन्थ । तत्कथमिति चेदाचार्ये आह—निर्ग्रन्थस्य खलु स्त्रीणा कुड्यान्तरे वा दृष्यान्तरे वा भिन्त्यन्तरे वा क्रूजित-शब्द वा रुदितशब्द वा गीतशब्द वा हसितशब्द वा स्तनितशब्द वा क्रन्दित-शब्द वा विलपितशब्द वा शृण्वतो ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्ये शङ्का वा काङ्क्षा वा विचिकित्सा या समुत्पद्येत, भेद वा लभेत, उन्माद वा प्राप्नुयात्, दीर्घकालिक वा रोगातङ्क भवेत् । केवलपल्लत्ताद् वा रमाद् भ्रसेत् । तस्मात्खलु निर्ग्रन्थो नो स्त्रीणा कुड्यान्तरे वा दृष्यान्तरे वा भिन्त्यन्तरे वा क्रूजितशब्द वा रुदित-शब्द वा गीतशब्द वा हसितशब्द वा स्तनितशब्द वा क्रन्दितशब्द वा विल-पितशब्द वा शृण्वन् विहरेत् ॥८॥

टीका—‘णो इत्थीण’ इत्यादि ।

य साधु कुड्यान्तरे वा=कूड्य=पाषाणमयोभित्ति तस्य अन्तर=व्यवधान तस्मिन्, दृष्यान्तरे वा=दृष्य=वस्त्रनिर्मिता यवनिका, तस्य अन्तर

तस्मिन्, भित्त्यन्तरे या=भित्तिः=पक्षेष्टादिविरचिता तस्या अन्तर तस्मिन् वा, स्थित्वा स्त्रीणां स्त्रीसम्प्रन्धिकृजितशब्द या=सुरतसमये कोकिलादि विविधपक्षि भाषारूपमव्यक्त शब्द या, रुदितशब्द वा=प्रेम क्लृप्तजनित रोदनशब्द वा, गीत शब्द या=पञ्चमरागादिना प्रारब्ध मनोहर सगीत या, हसितशब्द वा=हास्ययुक्त शब्द वा, स्तनितशब्द वा=भोगसमये मेघगर्जनानुकारिशब्द वा, क्रन्दितशब्द या=प्रोषितभर्तृकाणां विरहिणीनां पतिविरहजनितमुनै रोदनरूप या, पित्रपितशब्द

पञ्चम समाधिस्थान इम प्रकार है—

‘णो इत्थीण कुडुतरसि वा इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो साधु (कुडुतरसि वा दूमतरसि वा भित्तितरसि वा—कुड्यान्तरे वा दूप्यान्तरे वा भित्त्यन्तरे वा “स्थित्वा” कूडयसह वा रुडय सह वा रुदितसह वा विलयवियसह वा सुणित्ता नो ह्वड से निगगथे—कृजितशब्द वा रुदितशब्द वा क्रन्दित शब्द वा विलपित शब्द वा श्रोता न भवति स निर्ग्रन्थ) पापाण निर्मित भी के अन्तराल मे, वस्त्रनिर्मित यवनिका—के अन्तराल मे, पक्षी ईंट आदि की रनी हुई भित्ति के अन्तराल मे ठहर कर म्त्रियों के कृजित शब्द—सुरतकाल के शब्द को, रुदित शब्द को—प्रणयकलह से जनित रोने की आवाज को, गीत शब्द को—पञ्चम रागआदि द्वारा प्रारम्भ किये गये मनोहर सगीत को, हसित शब्द को—हास्ययुक्त वाणी को, स्तनित शब्द को—सभोग समय मे मेघ की गर्जना के समान होनेवाली अस्पष्ट श्रुति को, क्रन्दित शब्द को—प्रोषितभर्तृका

पाथभु प्रत्ययस्य समाधिस्थान आ प्रकारेण छे—

“णो इत्थीण कुडुतरसि वा” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो साधु कुडुतरसि वा दूमतरसि वा भित्तितरसि वा—कुड्यान्तरे वा दूप्यान्तरे वा भित्त्यन्तरे वा स्थित्वा पाष्ठाथी अनावेल अन्तरालमा, पञ्च निमित्ते यवनिकाया अन्तरालमा, पक्षी ईंट आदिथी अनावयामा आवेल लीतना अन्तरालमा शब्द—कूडयसह वा रुडयसह वा रुदियसह वा विलयियसह वा सुणित्ता नो ह्वड से निगगथे—कृजितशब्द वा रुदितशब्द वा क्रन्दितशब्द वा विलपितशब्द वा श्रोता न भवति स निर्ग्रन्थ. कूडय शब्द—सुरतकालना शब्दने इदन शब्दने—प्रणय कलहथी यता इदनना अवाजने गीत शब्दने पञ्चमराग आदि द्वारा प्रारम्भ करवाया आवेल मनोहर सगीतने, हास्य शब्दने हास्ययुक्त वाणीने स्तनित शब्दने—संलग्न समये मेघगर्जनानी आइड थनारी अस्पष्ट अवाध्वनीने, क्रन्दित शब्दने—लरलु पोथल

वा=भर्तृगुण स्मार स्मार प्रलापरूप शब्द या श्रोता नो भवति । स निर्ग्रन्थो भवति । शेष व्याख्यातप्रायम् ॥८॥

॥ इति पञ्चम ममाधिस्थानम् ॥

पष्ठमाह—

मूलम्—नो इत्थीणं पुव्वरय वा पुव्वकीलिय वा अणुसरित्ता हवड, से निग्गथे । तं कहमिति चे आयरियाह—निग्गंथस्स खलु इत्थीण पुव्वरय पुव्वकीलिय अणुसरमाणस्स वभयारिस्स वभचेरे सका वा कखा वा वित्तिगिच्छा वा समुप्पज्जिजा, भेयं वा लभेज्जा, उम्माय वा पाउणिज्जा, दीहकालिय वा रोगायक हवेज्जा, केवल्लिपन्नत्ताओ वा धम्माओ वा भसेज्जा । तम्हा खलु नो निग्गथे इत्थीण पुव्वकीलिय अणुसरेज्जा ॥९॥

छाया—नो स्त्रीभिः पूर्वगत पूर्वक्रीडितम् अनुस्मर्त्ता भवति । तत्कथमिति चेदाचार्य आह—निर्ग्रन्थस्य खलु स्त्रीभिः पूर्वगत पूर्वक्रीडितम् अनुस्मरतो ब्रह्मचारिणो ब्रह्मचर्ये शङ्का वा काङ्क्षा या विचिकित्सा या समुत्पद्येत, भेद वा लभेत, उन्माद वा प्राप्नुयात्, दीर्घकालिक वा रोगातङ्क भवेत्, केवल्लिप्रज्ञाद् धर्माद् भ्रसेत् । तस्मात्खलु निर्ग्रन्थो नो स्त्रीभिः पूर्वगत पूर्वक्रीडितमनुस्मरेत् ॥९॥

टीका—‘नो निग्गथे’ इत्यादि ।

य स्त्रिभिः सहकृत पूर्वगत=पूर्व=दीक्षाग्रणात्प्राग् गृहस्थावस्थाकालिक रत विलास, तथा—स्त्रीभिः सहकृत पूर्वक्रीडित=पूर्व=दीक्षाग्रहणात्प्राग् गृहस्थावस्था ओ के पति विरहजन्य उच्चस्वर से रोने के शब्द को, विलपित शब्द को—पति के गुणों को बार बार याद कर के प्रलाप शब्द को, सुनता नहीं है वह निर्ग्रन्थ कहलाता है । इससे विपरीत नहीं—इस विषय पर कहे गये अवशिष्ट पदों की व्याख्या पहिले की व्याख्या के समान ही जानना चाहिये ॥ ८ ॥

आदिनो बार उपासनार भृत्यु पावेस ओवा पति विरह जन्य उच्चस्वरथी शवाना शण्डने, विलापना शण्डने—पतिना गुणाने बारबार याद करीने उरता प्रलाप आदि शण्डने, जे साधणता नथी ते निर्ग्रन्थ कहेवाय छे परतु ओनाथी विपरीत रीते वर्तनार नहो आ विषय उपर कहेवाया आवेस अवशिष्ट पदोनी व्याख्या पछेलांनी व्याख्या प्रमाणे न समल्लो देखी लेछो ॥ ८ ॥

कालिक क्रीडित=व्यूतक्रीडादिकम् अनुस्मर्त्ता=चिन्तयिता नो भवति, स निर्ग्रन्थ भवति । शेष व्याख्यातमायम् ॥९॥

॥ इति पष्ठ समाधिस्थानम् ॥

सप्तममाह—

मृत्युम् नो पणीय आहार आहारेत्ता हवड से निग्गये । त कह-
मिति चे आयरियाह—निग्गथस्स खलु पणीय पाणभोयण आहारे-
माणस्स वभयारिस्स वभचेरे सका वा कखा वा वित्तिगिच्छा वा
समुप्पज्जिजा, भय वा लभेज्जा, उम्माय वा पाउणिज्जा ढीहकालिय
वा रोगायक हवेज्जा, केवलपन्नत्ताओ वा धम्माओ भसेज्जा । तम्हा
खलु णो गिग्गये पणीय आहार आहारेज्जा ॥१०॥

त्रया—नो प्रणीतमाहारमाहारयिता भवति, स निर्ग्रन्थ । तत्कथमिति
चेदाचार्य आह—निर्ग्रन्थस्य खलु प्रणीत पानभोजनमाहारयतो ब्रह्मचारिणो
ब्रह्मचर्ये शङ्का या काङ्क्षा वा विचिकित्सा वा समुपपद्येत, भेद वा लभेत,

अत्र नूतनं समाधिस्थान इति प्रकार है—

‘णो इत्थीण पुव्वरय इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो साधु (इत्थीण पुव्वरय वा पुव्वकालीय वा अणु-
सरित्ता हवड से निग्गये=स्त्रीभिः प्रवर्तत पूर्वकोडित अनुस्मर्त्ता नो
भवति स निर्ग्रन्थः) पूर्वकाल मे अपनी स्त्री के साथ भोगे हुए भोगों
का स्मरण नहीं करता है, उनके साथ की गई अनेक क्रीडा-
ओं को नहीं विचारता है वह निर्ग्रन्थ है । अवशिष्ट पदों का भावार्थ
यहां पर पहिले की तरह जानना चाहिये ॥ ० ॥

हुवे छहुं प्रहस्यर्थ समाधिस्थान कहेवाभा आवे छि ते आ प्रकारतु छि—

“णो इत्थीण पुव्वरय” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो साधु इत्थीण पुव्वरय वा पुव्वकालीय वा अणुसरित्ता हवड से
निग्गये=स्त्रीभिः प्रवर्तत पूर्वकोडित अनुस्मर्त्ता नो भवति स निर्ग्रन्थ पूर्वकाजभा अटवे
दीक्षित थया पहिला गुहस्थी अवस्थामा पोतानी स्त्री साथे लोगवेला लोगोतु
स्मरण करता नहीं, जोनी साथे क्वाभा आवेल अनेकविध क्रीडाओंने विचारता नहीं,
तेज निर्ग्रन्थ छि अवशिष्ट पदोंने सावाथ अही पहेलाना पदो प्रमाणे समझ
लेवे। नोधये ॥ ६ ॥

ઉન્માદ વા પ્રાપ્તુયાત્, દીર્ઘકાલિક તા રોગાતઙ્ક ભવેત્ । કેરલિપ્રજ્ઞસાદ વા ધર્માદ્ ભ્રસેત । તસ્માત્ સ્વલુ નો નિર્ગ્રન્થઃ પ્રણીતમાહારમાહરેત્ । ॥૧૦॥

ટીકા—‘નો પળીય’ ઇત્યાદિ ।

ય. પ્રણીતમ્=ગલદ્વૃત્તપિન્દુરૂપ આહારમ્=અગનાદિકમ્, ઉપલક્ષણત્વાદ-ન્યદપિ ધાતુવર્દ્ધકમાહારમ્, આહારયિતા=મોક્તા ન ભવતિ, સ નિર્ગ્રન્થો ભવતિ । પ્રણીત સરસ પાનભોજન, તત્ર-પાન=દુગ્ધજલાદિકમ્, ભોજનમ્=અગનમ્ । ઉપ-લક્ષણત્વાત્સ્વાદ્ય સ્વાદ્ય ચ । શેષ વ્યાખ્યાતમાયમ્ ॥૧૦॥

॥ ઇતિ સપ્તમ સમાધિસ્થાનમ્ ॥

અષ્ટમાઢ—

મૂલમ્—નો અડમાયાણ પાળભોયણં આહરેત્તા હવડ સે નિગ્ગંથે । ત કહમિતિ ચે આયરિયાહ—અડમાયાણ પાળભોયણ આહારેમા-

સાતવા સમાધિસ્થાન ઇસ પ્રકાર હૈ—

નો પળીય ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (પળીય આહાર આહારેત્તા નો હવડ સે નિગ્ગંથે—પ્રણીતમ્ આહારમ્ આહારયિતા નો ભવતિ સ નિર્ગ્રન્થ) પ્રણીત આહાર કો—જેસે આહાર કો કિ જિસમેં સે વૃત્ત કી વૃદ્ધે ટપક રહી હૈ—નહી જાતા હૈ વહ સાધુ નિર્ગ્રન્થ હૈ । તથા ઉપલક્ષણ સે યહ ભી યહા સમજ લેના ચાહિયે કિ જો સાધુ ધાતુ કી વૃદ્ધિ કરનેવાલે આહાર કો નહી લેના હૈ વહ નિર્ગ્રન્થ હૈ । ક્યોં કિ—પ્રણીત પાન ભોજન તથા લેહ્ય ંથ સ્વાદ્ય કો લેને વાલે સાધુ કે વ્રહ્મચર્ય મે શકા આદિ ઉત્પન્ન હો સકતે હૈ ઇત્યાદિ સમસ્ત પદો કા સંબંધ યહા ભી લગા લેના ચાહિયે । ઇન પદોં કી વ્યાખ્યા પહિલે કી જા ચુકી હૈ ॥ ૧૦ ॥

સાતમુ પ્રશ્નચર્યસમાધિસ્થાન આ પ્રમાણે છે—

“નો પળીય” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જે સાધુ પળીય આહાર આહારેત્તા નો હવડ સે નિગ્ગંથે—પ્રણીતમ્ આહારમ્ આહારયિતા નો ભવતિ સ નિર્ગ્રન્થ પ્રણીત આહારને—એવો આહાર કે, જે માથી ધીના ટીપા પડતા હોય એ નથી જાતા તે સાધુ નિર્ગ્રન્થ છે ઉપલક્ષણથી અહી સમજ લેવું જોઈએ કે સાધુ સમધાતુની વૃદ્ધિ કરવાવાળા આહારને લેતા નથી તે નિર્ગ્રન્થ છે, કેમકે, પ્રણીત પાન ભોજન તથા લેહ્ય અને સાવધને લેવાવાળા સાધુને પ્રશ્ન ચર્યમા શકા આદિ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે અવશિષ્ટપદોની વ્યાખ્યા પહેલાના પદોની વ્યાખ્યા પ્રમાણે સમજ લેવી જોઈએ ॥ ૧૦ ॥

ળસ્સ વંભયારિસ્સ વમ્ભેરે સંકા વા કંઠા વા વિતિગિચ્છા વા
સમુપ્પજ્જિજા, ભેય વા લભેજ્જા ઉમ્માય વા પાડણિજ્જા, ટીહકાલિય
વા રોગાયંક હવેજ્જા, કેવલિપણ્ણત્તાઓ વા ધમ્માઓ ભસેજ્જા । તમ્હા
ઁલુ ણો ણિગ્ગથે અડમાયાણ પાણભોયણં મુજેજ્જા ॥૧૧॥

છાયા—નો અતિમાત્રયા પાનભોજનમાહારયિતા મવતિ, સ નિર્ગ્રન્થઃ ।
તત્ કયમિતિ ચેદાચાર્ય આદ્ય—અતિમાત્રયા પાનભોજનમાહારયતો વ્રત્તચારિણો
વ્રત્તચર્યે શક્તા વા કાદ્ધા વા વિચિકિત્સા યા સમુત્પદેત, મેદ વા લભેત,
ઉન્માદ વા પ્રાપ્તુયાત્, દીર્ઘકાલિક રોગાતઙ્ક મવેત્, કેવલિપ્રજ્ઞાપ્તાદ વા ધર્માદ
મ્રસેત । તમ્માત્લલુ નો નિર્ગ્રન્થોડતિમાત્રયા પાનભોજન મુક્તીત ॥૧૧॥

ટીકા—‘નો અડમાયાણ’ ઇત્યાદિ ।

યઃ સાધુઃ અતિમાત્રયા=અતિશયિતા માત્રા અતિમાત્રા તયા, માત્રામતિ-
ક્રમ્યેત્યર્થઃ પાનભોજનમ્ ઉપલક્ષણત્વાત્કાઞ્ચ મ્યાય ચ આહારયિતા=મોક્તા ન
મવતિ, સ નિર્ગ્રન્થઃ । ઉક્ત ચ ભોજનમાત્રાવિપયે—

“વત્તીસ કિર કવલા, આહારો કુચ્છિપૂરઓ મણિઓ ।

પુરિસસ્સ મહિલિયાણ, અટ્ટાવીસ મવે કવલા ॥૧॥

અષ્ટમ સમાધિસ્થાન ઇસ પ્રકાર હૈ—

‘નો અડમાયાણ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (અડમાયાણ પાણભોયણ આહારેત્તા ન હવડ
સે નિગ્ગથે—અતિમાત્રયા પાન ભોજનમ્ આહારયિતા ન મવતિ સ નિર્ગ્રન્થ)
માત્રા કો ઉલ્લઘન કરકે પાન, ભોજન યાવ ણવ લેહ્ય પદાર્થોં કો નહી
ખાતા હૈ વહ નિર્ગ્રન્થ હૈ । ભોજન માત્રા કે વિષય મે ઇસ પ્રકાર કહા ગયા હૈ—

“વત્તીસ કિર કવલા, આહારો કુચ્છિપૂરઓ મણિઓ ।

પુરિસસ્સ મહિલાણ, અટ્ટાવીસ મવે કવલા ॥ ૧ ॥”

આઠમુ પ્રહાર્યસમાધિસ્થાન આ પ્રમાણે છે—

“નો અડમાયાણ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જે સાધુ અડમાયાણ પાણભોયણ આહારેત્તા ન હવડ સે નિગ્ગથે—
અતિમાત્રયા પાનભોજનમ્ આહારયિતા ન મવતિ સ નિર્ગ્રન્થ માત્રાનુ ઉલ્લઘન કરીને
પાન, ભોજન, સ્વાદ્ય, અને દ્વેષ્ય પદાર્થોંને ખાતા નથી, તે નિર્ગ્રન્થ છે ભોજન માત્રાના
વિષયમા આ પ્રમાણે કહેવામા આવેલ છે—

उन्माद या प्राप्नुयात्, दीर्घकालिक या रोगात्कृ भवेत् । क्रेत्रलिप्रज्ञप्ताद् वा धर्माद् भ्रसेत् । तस्मात् खलु नो निर्ग्रन्थः प्रणीतमाहारमाहरेत् ॥१०॥

टीका—‘नो पणीय’ इत्यादि ।

य प्रणीतम्=गलदघृतत्रिन्दुक्रम् आहारम्=अशननादिकम्, उपलक्षणत्वाद् न्यदपि धातुनर्द्धक्रमाहारम्, आहारयिता=भोक्ता न भवति, स निर्ग्रन्थो भवति । प्रणीत सरस पानभोजन, तत्र-पान=दुग्धजलादिकम्, भोजनम्=अशनम् । उपलक्षणत्वात्स्वाद्य स्वाद्य च । शेष व्याख्यातमायम् ॥१०॥

॥ इति सप्तम समाधिस्थानम् ॥

अष्टममाह—

मूलम्—नो अइमायाए पाणभोयणं आहरेत्ता हवइ से निगंथे । तं कहमिति चे आयरियाह—अइमायाए पाणभोयण आहारेमा-

सातवां समाधिस्थान इति प्रकार है—

नो पणीय इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो साधु (पणीय आहार आहारेत्ता नो हवइ से निगंथे—प्रणीतम् आहारम् आहारयिता नो भवति स निर्ग्रन्थः) प्रणीत आहार को—ऐसे आहार को कि जिसमें से घृत की बूदे टपक रही हों—नहीं खाता है वह साधु निर्ग्रन्थ है । तथा उपलक्षण से यह भी यहाँ समझ लेना चाहिये कि जो साधु धातु की वृद्धि करनेवाले आहार को नहीं लेता है वह निर्ग्रन्थ है । क्यों कि—प्रणीत पान भोजन तथा लेख एवं स्वाद्य को लेने वाले साधु के ब्रह्मचर्य में शका आदि उत्पन्न हो सकते हैं इत्यादि समस्त पदों का सबध यहाँ भी लगा लेना चाहिये । इन पदों की व्याख्या पहिले की जा चुकी है ॥ १० ॥

सातमु ग्रहयर्थसमाधिस्थान आ प्रभाळे छे—

“नो पणीय” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो साधु पणीय आहार आहारेत्ता नो हवइ से निगंथे—प्रणीतम् आहारम् आहारयिता नो भवति स निर्ग्रन्थ प्रणीत आहारने—जैसे आहार के, जेमाथी धीना टीपा पडता होय जे नहीं जाता ते साधु निर्ग्रन्थ छे उपलक्षणधुं अही समझ लेवु जेधजे के साधु समधातुनी वृद्धि करवावाणा आहारने लेता नहीं ते निग्रन्थ छे, केमके, प्रणित पान भोजन तथा लेख जेने सावधने लेवावाणा साधुने ग्रहयर्थमा शका आदि उत्पन्न यर्थ शके छे अवशिष्टपदोनी व्याख्या पढेवाना पढोनी व्याख्या प्रभाळे समझ लेवी जेधजे ॥ १० ॥

કર્તા ન ભવતિ, સ નિર્ગ્રન્થો ભવતિ । યઃ સાધુ વિભૂષાનુપાતી ન ભવતિ, સ
 એ નિર્ગ્રન્થો ભવતીતિ યદુન્યતે, તત્ક્રમ્=ક્રિમત્ કારણમ્, ઇતિ શિષ્યજિજ્ઞાસા
 ભવતિ ચેદાચાર્ય આહ-‘વિભૂષાવર્તિષ્’ ઇત્યાદિ, વિભૂષાવર્તિક્=વિભૂષા-શરીર-
 શોભા વર્તયિતુ=વિધાતુ શીઠમ્યેતિ વિભૂષાવર્તી, સ એવ-વિભૂષાવર્તિક્, અત
 એવ-વિભૂષિતશરીર=ભૂષિતમ્-અલકૃત શરીર યેન સ વિભૂષિતશરીરઃ=સ્નાનાનુ-
 લેપનાદ્યલકૃત ગામો યો ભવતિ, સ સ્ત્રીજનસ્ય અમિલપનીયઃ=અમિલાપયોગ્યો
 ભવતિ । ઉક્ત ચ-‘ઉઙ્ગ્વલેપે પુરુષ દૃષ્ટ્વા સ્ત્રી કામયતે’ ઇતિ । તતઃ=તદનન્તર

નોવા સમાધિસ્થાન ઇસ પ્રકાર છે—

‘નો વિભૂષાણુવાઈ-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (વિભૂષાણુવાઈ નો દૃષ્ટ સે નિર્ગ્રન્થે-વિભૂ-
 પાનુપાતી નો ભવતિ સ નિર્ગ્રન્થ.) વિભૂષાનુપાતી નથી હોતા હૈ-શારી-
 રિક શોભા સપાદક સ્નાન, દન્તધાવન આદિ ઉપકરણો દ્વારા શરીર
 કા સસ્કાર નથી કરતા હૈ વજ નિર્ગ્રન્થ હૈ । ઇસસે વિપરીત કરનેવાલા
 અર્થાત્ સ્નાન આદિ દ્વારા શારીરિક સસ્કાર કરનેવાલા સાધુ નિર્ગ્રન્થ
 નથી માના જાતા હૈ । ક્યોં કિ ઇસ પ્રકાર કે આચરણ સે-અર્થાત્-
 વિભૂષાવર્તી દોને સે તમ સ્નાન અનુલેપન આદિ દ્વારા અલકૃત શરીર-
 ચાલા હોને સે સાધુ (ઇત્યી જણેણ અમિલસિજ્જમાણસ્સ યમયારિયસ્સ
 યમચેરે સકા વા કખા વા વિતિગિચ્છા વા સમુપ્પજિજ્ઞા-છી જનેન
 અમિલપ્પમાણસ્ય બ્રહ્મચારિણ બ્રહ્મચર્યે શકા વા કાક્ષા વા વિચિચિત્તસા
 વા સમુત્પપ્પેત) સ્ત્રીજનોદ્વારા અમિલપનીય હો જાતા હૈ । ક્યો કિ—

નવમુ સમાધિસ્થાન આ પ્રમાણે છે—“નો વિભૂષાણુવાઈ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જો સાધુ વિભૂષાણુવાઈ નો દૃષ્ટ સે નિર્ગ્રન્થે-વિભૂષાનુપાતિ નો ભ-
 વતિ સ નિર્ગ્રન્થ. વિભૂષાનુપાતી નથી થતા-શારીરિક શોભા સ પાદક સ્નાન, દન્ત
 ધાવન, આદિ ઉપકરણોદ્વારા શરીરને સ સ્કાર કરતા નથી તે નિર્ગ્રન્થ છે આનાથી
 વિપરીત રીતે વર્તનાર અર્થાત્ સ્નાન આદિદ્વારા શારીરિક સ સ્કાર કરવાવાળા સાધુ
 નિર્ગ્રન્થ હોવાતા નથી કેમકે, આ પ્રકારના આચરણથી અર્થાત્ વિભૂષાવર્તી થવાથી
 તથા સ્નાન અનુલેપન આદિદ્વારા અલકૃત શરીરવાળા થવાથી સાધુ ઇત્યી જણેણ
 અમિલસિજ્જમાણસ્સ યમયારિયસ્સ યમચેરે સકા વા કખા વા વિતિગિચ્છા વા સમુપ્પ
 જિજ્ઞા-છી જનેન અમિલપ્પમાણસ્ય બ્રહ્મચારિણ. બ્રહ્મચર્યે શકા વા કાક્ષા વા
 વિચિચિત્તસા વા સમુત્પપ્પેત સ્ત્રીજનોદ્વારા અમિલપનીય થઈ બાધ છે કેમકે, “ઉઙ્ગ્વલ-

છાયા—દ્વાવિંશત્ કિલ ફવલા, આહારઃ કક્ષિપૂરકો મણિત ।

પુરુષસ્ય મહિલાયા અઘ્રાવિંશતિર્ભવેયુ કવળા ॥૧૧॥ ઇતિ ।

શેષ પ્રાયો વ્યાખ્યાતપૂર્વમ્ ॥૧૧॥

॥ ઇત્યષ્ટમ સમાધિસ્થાનમ્ ॥

નવમમાહ—

મૂલમ્—નો વિભૂસાણુવાઈ હવડ, સે નિગ્ગથે । તં કહમિતિ ચે આય-
રિયાહ—વિભૂસાવત્તિણ વિમસિયસરીરે ઇત્થિજણસ્સ અભિલસણિજ્ઞે
હવડ । તઓ ણ તસ્સ ઇત્થિજણેણં અભિલસિજ્ઞમાણસ્સ વમયારિસ્સ
વમચેરે સકા વા કલા વા વિતિગિચ્છા વા સમુપ્પજિજ્ઞા, મેય વા
લમેજ્ઞા, ઉમ્માય વા પાડણિજ્ઞા, દીહકાલિય વા રોગાયક હવેજ્ઞા,
કેવલિપણ્ણત્તાઓ વા ધમ્માઓ મસેજ્ઞા । તમ્હાં ખલ્હુ નો નિગ્ગથે
વિભૂસાણુવાઈ સિયા ॥૧૨॥

ઝાયા—નો વિભૂપાનુપાતી મવતિ સ નિર્ગ્ગથ્ય । તત્કયમિતિ ચેદાચાર્ય
આહ—વિભૂપાવર્તિકઃ વિભૂપિતશરીરઃ સ્ત્રીજનસ્ય અભિલપ્નીયો મવતિ । તત-
સ્સ તસ્ય સ્ત્રીજનેન અભિલપ્યમાણસ્ય વ્રહ્મચારિણો વ્રહ્મચર્યે શકા વા કાઢ્યા
વા વિચિકિત્સા વા સમુત્પદ્યેત, મેદ વા લમેત, ઉન્માદ વા પ્રાપ્નુયાત્, દીર્ઘ
કાલિક વા રોગાતઙ્ક મવેત્ । કેવલિપણ્ણાદ વા ધર્માદ મસેત । તસ્માત્
સ્સ નો નિર્ગ્ગથ્યો વિભૂપાનુપાતી સ્યાત્ ॥૧૨॥

ટીકા—‘નો વિભૂમાણુવાઈ’ इत्यादि

ય’ સાધુ, વિભૂપાનુપાતો—વિભૂવા=શરીરશોભામનુપતિતુ વિધાતુ શીલમસ્યેતિ
વિભૂપાનુપાતી શરીરશોભાકરણોપકરણૈ સ્નાનદન્તધાવનાદિમિથ શરીરસસ્કાર
પુરુષોં કે વત્તીસ ગ્રાસો કા, સ્ત્રી કે અઠાઈસ ગ્રાસો કા પેટ મર પૂરા
આહાર માના જાતા હૈ ॥ ૧ ॥ ઝોપ પદો કી વ્યાખ્યા પઢિલે જૈસી
હી જાનની જાલિયે—॥ ૧૧ ॥

૧ “વત્તીસ કિર ફવલા, આહારો કુચ્છિ પૂરઓ મણિઓ ।

પુરિસસ્સ મહિલા, અઘ્રાવિસ મવે કવળા ॥ ૧ ॥”

પુરુષોને માટે બત્તીસ કોળીયા અને સ્ત્રીઓને માટે અઠ્યાવીસ કોળીયાનો પેટ
પુરો આહાર માનવામા આવેલ છે ॥૧॥ શેષ પદોની વ્યાખ્યા પહેવાના પદોની
વ્યાખ્યા પ્રમાણે સમજી લેવી જોઈએ ॥ ૧૧ ॥

चर्ये शङ्का या काटवा या विचिकित्सा वा समुत्पद्येत, भेद या अभेत, उन्माद या प्राप्नुयात्, दीर्घसायिक या रोगातङ्क भवेत्, केवलप्रज्ञाद् वा समाद् भ्रमत । तस्मात्तु नो निर्ग्रन्थः शब्दरूपमग्न्यस्पर्शानुपाती भवेत् । दशम ब्रह्मचर्यसमाधिस्थान भवति ॥१३॥

टीका—‘नो मदस्वरम’ इत्यादि ।

य. साधु शब्दरूपमग्न्यस्पर्शानुपाती=शब्द=स्वयादीना मन्मनभाषितादिरूप, रूप=स्त्रीमग्न्यस्पर्शादिक चित्रगत स्त्रीरूप या, रम=मधुरादिक, ग्न्य=कोष्ठपुटादिगन्ध, स्पर्श=कोमलस्पर्श, एतान् अनुपतितुम्=अनुगन्तु शीलमस्येति तथा, न भवति, स निर्ग्रन्थो भवति । यो मनोव्रजशब्दादिषु समासक्तो न भवति, स निर्ग्रन्थ इति भाव । शेष व्याख्यातप्रायम् । उपसहस्राह ‘दममे’ इत्यादि—इदं दशम=दशमव्यापूरण ब्रह्मचर्य समाधिस्थान भवति । प्रत्येकसमाधिस्थानस्य तुल्यवत्त्वव्यापनामिदमुक्तम् ॥१३॥

दशमा समाधिस्थान इम प्रमाणं है—

‘नो मदस्वरं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो साधु (मदस्वर रम गंध फामाणुवाई नो इवड-शब्द रूप रम गंध स्पर्शानुपाती नो भवति) म्रियों के मन्मनभाषित आदि शब्दों में, उनके कटाक्ष आदि कों में, अथवा चित्रगत स्त्री के रूप में, मधुरादिक रसों में, कोष्ठ पुटादिगंध में, कोमल स्पर्श में अनुपाती-समासक्त नहीं होता है (से निगये-स निर्ग्रन्थ) वह निर्ग्रन्थ साधु है । इस सूत्र में जाये हुए शेष पदों का अर्थ प्रथम सूत्र में व्याख्यात हो चुका है । उसी के अनुसार यहां पर भी लगा लेना चाहिये । अन्त में जो (दममे ब्रह्मचरसमाधिद्वारेण इवड-दशम ब्रह्मचर्यसमाधिस्थान भवति) ऐसा कहा है वह प्रत्येक समाधिस्थान में तुल्यबलता

इयमु प्रत्येकसमाधिस्थान आ प्रमाणे हे—‘नो मदस्वरं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो साधु मदस्वर रस गंध फामाणुवाई नो इवड-शब्द रूप-रम-गंध-स्पर्शानुपाति नो भवति श्रीमान् मन्मनभाषित आदि शब्दों में, कटाक्ष आदि में, अथवा चित्रगत स्त्री के रूप में, मधुरादि गंध में, कोमल-स्पर्श में आसक्त होता नहीं से निगये-स निर्ग्रन्थ, ते निर्ग्रन्थ साधु हे आ सूत्रमा आवेला शेष पढ़ेना अर्थनी प्रथम सूत्रमा व्याख्या करवाया आनी गयेले छे तेना अनुमाग अहीया पद्ये बभल्ले वेपु लेखेले अन्तमा हे दममे ब्रह्मचर समाधिद्वारेण इवड-दशम ब्रह्मचर्यसमाधिस्थान भवति वेपु उहेले छे ते प्रत्येक समाधिस्थानमा तुल्य बलपण्य प्रदर्शित

સ્ત્રીજનેન અભિલપ્યમાણસ્ય=કામ્યમાનસ્ય વ્રત્તચારિણો નિર્ગ્રન્થસ્ય વ્રત્તચર્યે શક્તા
 વા “एता मा कामयन्ते क्रियेता उपभोग्याः ? उत परिणामदारुणत्वादनुप
 भोग्याः ?” इत्येवरूपा शङ्का समुत्पद्येत । काङ्क्षा या=स्य कामयमाना. स्त्रीरूपभी
 रुमुकाङ्क्षा या समुत्पद्येत । त्रिचिकित्सा या=जिनप्ररूपित सिद्धान्ते सशयो
 या समुत्पद्येत । शेष व्याख्यातप्रायम् ॥ १२ ॥

॥ इति नवम समाधिस्थान समाप्तम् ॥

દશમમાહ—

મૂલમ્—નો સદ્ગુણસગંધકાસાણુવાઈ હવડ, સે નિગ્ગથે । ત
 કહમિતિ ચે આયરિયાહ—નિગ્ગથસ્ત સ્વલુ સદ્ગુણસગંધકાસાણુ-
 વાડસ્સ વંભચારિસ્સ વંભચેરે સકા વા કલા વા વિતિગિચ્છા વા
 સમુપ્પજિજ્ઞા મેય વા લભેજ્ઞા, ઉમ્માય વા પાડણિજ્ઞા, દીહકાલિય
 વા રોગાયક હવેજ્ઞા । કેવલિપન્નન્તાઓ વા ધમ્માઓ સેજ્ઞા । તમ્હા
 સ્વલુ નિગ્ગથે નો સદ્ગુણસગંધકાસાણુવાઈ હવેજ્ઞા । દસમે વંભચેર-
 સમાહિટ્ટાણે હવડ ॥ ૧૩ ॥

‘નો સદ્ગુણસ’ इत्यादि

છાયા—નો શબ્દરૂપરસગંધસ્પર્શાનુપાતી ભવતિ, સ નિર્ગ્રન્થ । તત્કથમિતિ
 ચેદાચાર્ય આહ—નિર્ગ્રન્થસ્ય સ્વલુ શબ્દરૂપરસગંધસ્પર્શાનુપાતિનો વ્રત્તચારિણો વ્રત્ત-
 “उज्ज्वलवेष पुरुष दृष्ट्वा स्त्री कामयते” ऐसा नीति का वचन है । जो
 स्त्रियों की अभिलाषा का विषय बन जाता है ऐसे ब्रह्मचारी साधु को
 ब्रह्मचर्य मे “ये मुझे चाहती हैं तो मैं इनको क्यों नहीं चाहूँ ” अथवा
 परिणाममें दारुण होने से इनको नहीं इच्छु” इस प्रकार शंका
 उत्पन्न हो सकती है । अथवा—जिनप्ररूपित सिद्धान्त मे उसे सशय
 भी उत्पन्न हो सकता है । अवशिष्ट भेदादिक पदों की व्याख्या पहिले
 जैसी यहां पर भी लगा लेना चाहिये ॥ १२ ॥

વેપ પુરુષ દૃષ્ટ્વા સ્ત્રી કામયતે” એવુ નીતિનુ વચન છે, જે સ્ત્રીઓની અભિ-
 લાષાનો વિષય બની બન્ય છે, તે આવા બ્રહ્મચારી સાધુને બ્રહ્મચર્યમા “એ
 મને ચાહે છે તો હું તેને શા માટે ન ચાહું ?” અથવા પરિણામમા દારૂણ હોવાથી
 એની ઇચ્છા ન કરું” આ પ્રકારની શંકા આશંકા ઉત્પન્ન થતી રહેવાનો સંભવ
 રહે છે અથવા—જન પ્રરૂપિત સિદ્ધાંતમા તેને સશય પણ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે
 અવશિષ્ટ ભેદાદિક પદોની વ્યાખ્યા પહેલા જેવી અહીં પણ સમજી લેવી જોઈએ ॥ ૧૨ ॥

कादि रक्षितश्च, य आलयो भवति, तम् आलय-गृह निर्ग्रन्थो ब्रह्मचर्यस्य रक्षार्थ,
'तु' निश्चयेन निष्यते । एतादृशविशेषणविशिष्टे स्थाने निर्ग्रन्थमिति प्रतीति भाव ।
'ज' इत्यादि प्राकृतत्वान्नपुंसस्त्वेति निर्दिष्टम् ॥१॥

॥ इति प्रथमस्थानम् ॥

मूल्म-मणपल्हाय जण्णि, कामरागविवर्द्धणि ।

वमचेररओ भिक्खुं, थीकह तु विवर्जण ॥२॥

आया—मन. प्रह्लादजननीं कामरागविवर्द्धनीम् ।

ब्रह्मचर्यरतो भिक्षुः, स्त्रीकथा तु विवर्जयेत् ॥२॥

टीका—'मणपल्हाय' इत्यादि ।

ब्रह्मचर्यरतो भिक्षु मन प्रह्लादजननीं=चित्ताह्लादजनिका, कामरागविव-
र्द्धनी=कामेषु=विषयेषु यो राग=आसक्तिस्तस्य विवर्द्धनी=वृद्धिकरी स्त्रीकथा=
स्त्रीपदुपण्डकादिकथा तु=निश्चयेन विवर्जयेत् ॥२॥

॥ इति द्वितीयस्थानम् ॥

स्त्रीजनो से रक्षित हो तथा पशु पङ्क आदि से भी वर्जित हो (त आल-
यम्-तम् आलयम्) उस वसति में ही निर्ग्रन्थ साधु (वमचेरस्स
रक्खवा-ब्रह्मचर्यस्य रक्षार्थम्) ब्रह्मचर्य की रक्षा निमित्त (निसेवण-
निपेवते) निवास करना है । अर्थात् जो वसति पूर्वोक्त विशेषणों से विशिष्ट
होती है उसी में निर्ग्रन्थ साधु ठहरते हैं । इससे भिन्न में नहीं ।

॥ यह प्रथम स्थान है ॥१॥

'मणपल्हायजण्णि' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(वमचेररओ भिक्खु-ब्रह्मचर्यरत. भिक्षुः) ब्रह्मचर्य की
पालना करने में लवलीन हुआ साधु (मणपल्हायजण्णि-मनः प्रह्लाद
जननीम्) चित्ताह्लादकारक एव (कामरागविवर्द्धणि-कामरागविवर्द्धनीम्)

जीजणेण य-स्त्रीजनेन च श्री जनोपरी रक्षित होय तथा पशु पङ्क आदिपरी पशु
पङ्क होय त आलय-तम् आलयम् ते वस्तीमा जे निर्ग्रन्थ साधु वमचेरस्स रक्खवा-
ब्रह्मचर्यस्य-रक्षायम् अहमर्थानी रक्षा निमित्ते निसेवण-निपेवते रहे छे अर्थात्
जे वस्ती पूर्वोक्त विशेषणोपरी विशिष्ट होय छे तेमा निर्ग्रन्थ साधु रोकय छे
जेनाथी पीछे रीते नहीं आ प्रथम स्थान छे ॥ १ ॥

"मणपल्हायजण्णि" इत्यादि ।

अन्वयार्थ—वमचेररओ भिक्खु-ब्रह्मचर्यरतः भिक्षुः अहमर्थानु पालन
करवाभा लवलीन जनेला जेवा साधु मणपल्हायजण्णि-मनः प्रह्लादजननीम्
चित्त प्रसन्न जनावे तेवा अने कामरागविवर्द्धणि-कामरागविवर्द्धनीम् विषय

મૂલમ્—ભવતિ ડત્થ સિલોગા । ત જહા—

છાયા—ભવન્તિ અત્ર શ્લોકા । તથા—

ટીકા—‘ભવતિ’ ઇત્યાદિ ।

અત્ર બ્રહ્મચર્યસમાધિસ્થાનત્રિપદે શ્લોકા =પદ્યરૂપા ભવન્તિ=સન્તિ । તથા =તે શ્લોકા યથા સન્તિ તથોચ્યન્તે ક્રમશઃ--‘જ ત્રિવિત્ત’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્—જ’ વિવિત્તમણાડન્ન, રહિયે થીજણેણ ચ’ ।

વમચેરર્સ રક્ષટ્ટા, આલેય તું નિસેવેણ ॥૧૧॥

ગયા—યો ત્રિવિત્ત અનાકીર્ણ’, રહિતઃ સ્ત્રીજનેન ચ ।

બ્રહ્મચર્યસ્ય રસાર્થમ્, આર્ય તુ નિપેયતે ॥૧૧॥

ટીકા—‘જ વિવિત્ત’ ઇત્યાદિ ।

વિવિત્ત =૬કાન્તભૂતઃ સ્ત્રીજનાદિનિગસાભાગાત્, અનાકીર્ણ =સ્ત્રીજનાય-સકુલ-તત્તત્પ્રયોજનેન તેષા તત્રાનાગમનાત્, સ્ત્રીજનેન =વ્યારયાનચન્દનાદિ સમય વિઠાય સમાગતેન અકાલચારિણા સ્ત્રીજનેન રહિત =વર્જિત, પ્રક્રમાત્-પથુપ્પન્ડ-

પ્રદર્શિત કરને કે લિયે કહા ગયા હૈ ॥ ૧૩ ॥

અહાં ઇસી વિષય કો પદ્યોં મે કહને કે લિયે સૂત્રકાર કહતે હૈ—
‘ભવતિ’ ઇત્યાદિ ।

સૂત્રકાર ને ઇન બ્રહ્મચર્ય કે સમાધિસ્થાનો કા ગચ્છરૂપ મે વર્ણન કરકે અહાં શ્લોકો દ્વારા બી વર્ણન કિયા હૈ સો વે શ્લોક ડસ પ્રકાર હૈ—
‘જ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જ-ય) જો આલય-વસતિ (વિવિત્તમ્-વિવિત્ત) સ્ત્રીજન આદિ કે નિવાસ કે અભાવ સે ૬કાન્તરૂપ હો (અણાડન્ન-અનાકીર્ણ) સ્ત્રીજનાદિક સે અવગ્રાસ હો (રહિયમ્-રહિત) વ્યારયાન એવ વદના કે સમય કે સિવાય અકાલ મે આનેવાલે (થીજણેણ ચ-સ્ત્રીજનેન ચ)

કરવા માટે કહેવાયેલ છે તેવુ બાણુવુ બોધએ ॥ ૧૩ ॥

હવે આજ વિષયને પદ્યોમા કહેવાને માટે સૂત્રકાર કહે છે—

“ભવતિ” ઇત્યાદિ ।

સૂત્રકારે આ બ્રહ્મચર્યના સમાધિસ્થાનોનું ગદ્ય રૂપમા વર્ણન કરીને હવે શ્લોકો દ્વારા કહે છે એ શ્લોક આ પ્રમાણે છે—“જ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જ-ય. જે વસતી વિવિત્ત-વિવિત્ત, સ્ત્રીજન આદિના નિવાસના અભાવથી એકાન્તરૂપ હોય, અણાડન્ન-અનાકીર્ણ સ્ત્રીજન આદિથી અસકુલ હોય, રહિયમ્-રહિત વ્યાખ્યાન અને વદના આદિના સમય સિવાય બીજા સમયે આવનાર

मृगम् अगपच्चर्गं सठाण चारुल्लवियपेहिय ।

वभचेररओ थीणं, चम्बुगेज्ज विवज्जणं ॥४॥

त्राया—अद्रप्रत्यङ्गसंस्थान, चारुल्लपित प्रेषितम् ।

ब्रह्मचर्यरतः, स्त्रीणां, चक्षुर्ग्राहि विवर्जयेत् ॥४॥

टीका—‘अगपच्चर्ग’ इत्यादि । ब्रह्मचर्यरतः साधु स्त्रीणां=स्त्रीमयन्त्रि चारु=शोभनम् अद्रप्रत्यङ्गसंस्थानम्=अद्र शिरः प्रभृतिभ्यः, प्रत्यङ्ग=वयः स्थलादिभ्यः, संस्थानम्=आहारः, एषा समाहारस्तत्, तथा चारुल्लपितप्रेषितं च, तत्र चारु=शोभनम् उल्लपितं=मन्मनभाषितादि कामचेष्टाविशेषस्तत्साहचर्यान्मुखमप्युल्लपितम् प्रेषितं=प्रेषण-कटाक्षनिरीक्षणादिरूपः तत्साहचर्यान्नेत्रमपिप्रेषितम्, अनयोः समाहारस्तत्, चक्षुर्ग्राह्यं=चक्षुर्निषयागत भवेच्चेत्तदा सर्वथा तद् विवर्जयेत् । सति

‘अगपच्चर्ग’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—(वभचेररओ भिम्बू-ब्रह्मचर्यरतः भिक्षुः) ब्रह्मचर्य के पालन करने में भली प्रकार से उद्यमशील बना हुआ साधु (यीण-स्त्रीणाम्) स्त्रियों के (चारु-चारु) सुन्दर (अगपच्चर्ग सठाण-अग-प्रत्यङ्गसंस्थानम्) अग उपागों के संस्थान को अर्थात् शिर आदि अग एवं वज्र, स्थल आदि उपागों की रचना को-आकार को, तथा (चारु ल्लवियपेहिय-चारुल्लपितप्रेक्षितम्) सुन्दर उल्लपित-मन्मनभाषित आदि कामचेष्टा विशेष को तथा इसके साहचर्य से उनके मुख को तथा (प्रेक्षितम्) कटाक्षपूर्वक उनके निरीक्षण आदि को एवं इसके साहचर्य से उनके नेत्रों को भी (चम्बुगेज्ज-चक्षुर्ग्राह्यम्) जब यह चीज अपनी दृष्टि की विषयभूत होने तथा (विवज्जण-विवर्जयेत्) रागपूर्वक देखने का सर्वथा

“अगपच्चर्ग” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—उभचेररओ भिम्बू-ब्रह्मचर्यरतः भिक्षुः ब्रह्मचर्यरतः पालन करवाना मारी गीने उद्यमशील होनेवाला साधु यीण-स्त्रीणां स्त्रीयानां चारु-चारु मृदु अगपच्चर्गसठाण-अगप्रत्यङ्गसंस्थानम् अग उपागना स्थानोने अर्थात् भायु आदि अग तेमञ्च वक्षःस्थल आदि उपागोनी स्थानाने-आकाराने तथा चारुल्लवियपेहिय-चारुल्लपितप्रेक्षितम् सुन्दर उल्लपित-मन्मनभाषित आदि काम चेष्टा विशेषने तथा तेना सहवासशी तेना व्यङ्ग्यने तथा प्रेषितम् कटाक्षपूर्वक तेना निरीक्षण आदिने तेमञ्च तेना सहवासशी तेना नेत्रोने षण्ण, चम्बुगेज्ज-चक्षुर्ग्राह्यम् न्यारे आ मघणी थीले पोतानी धीनी विषयभूत होने न्यारे विवज्जण-विवर्जयेत् तेने रागपूर्वक नेवानो सर्वथा परियाग करे ने के, न्या सुधी नेत्रोने सहवास

मूलम्-समं च सथं व थीहिं, सकंह च अभिक्खण ।

वभचेररओ भिक्खु, णिच्चसो परिवज्जेण ॥३॥

छाया—समं च सस्तत्र गोभिः, समथा च अभीक्षणम् ।

ब्रह्मचर्यरतो भिक्षु, नित्यशः परिवर्जयेत् ॥३॥

टीका—‘समं च’ इत्यादि ।

च=पुनः ब्रह्मचर्यरतो भिक्षु स्त्रीभिः सम=सह सस्तत्र=परिचयम्, एका-
सनोपवेशन, तथा—यत्र स्त्रीपूर्वमुपविष्टा, तत्र स्थाने घटिकाद्याभ्यन्तरे उपवेशन
चेत्यर्थः, तथा—नाभिः सह समथा=वार्तालापम्, च अभीक्षण=सर्वथा नित्यशः
=सतत, परिवर्जयेत् ॥३॥

॥ इति तृतीयस्थानम् ॥

विषयासक्तिवर्द्धक ऐसी (थीरुह-स्त्री रुथाम्) स्त्री पशु पडक आदि की
कथा (विवज्जण-विवर्जयेत्) सर्वथा परित्याग करे ।

॥ यह द्वितीय-समाधिस्थान है ॥ २ ॥

‘समं च’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—(वभचेररओ भिक्खु-ब्रह्मचर्यरतं भिक्षु) ब्रह्मचर्य
की सम्यक् प्रकार से परिपालना करने में लवलीन बना हुआ निर्ग्रन्थ
साधु (यीहिं सम-स्त्रीभिः समम्) स्त्रियों के साथ के (सयथ-मस्तवम्)
परिचयका तथा उनके साथ एक आसन पर बैठने का एवं जहाँ पर
स्त्री बैठी हो उस स्थान पर दो घड़ी के पहिले बैठने का तथा (सकह-
सकयाम्) उनके साथ रागपूर्वक वातव्यत करने का (अभिक्खण-
अभीक्षणम्) सर्वथा (णिच्चसो-नित्यशः) नित्य (परिवज्जण-परि-
वर्जयेत्) परित्याग करे । यह तृतीय समाधि स्थान है ॥ ३ ॥

शक्तिने वधारनार ओवी थोउह-स्त्राकथा स्त्री, पशु, पडक आदिनी कथानो विवज्जण-
विवर्जयेत् सर्वथा परित्याग करे आ भीष्णु समाधिस्थान छे ॥ २ ॥

“समं च” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—वभचेररओ भिक्खु-ब्रह्मचर्यरतं भिक्षु, ब्रह्मचर्यरतनी सम्यक्
प्रकारथा परिपालना करवाभा लवलीन बनेल निर्ग्रन्थ थीहिं सम-स्त्रीभिः समम्
साधु स्त्रीओनी साथेना सयथ-सस्तवम् परिचयनो तथा तेनी साथे ओक आसन
उपर भेसवानो तेमज्जे ओ स्थणे भीष्णु ओसी थुकेल होय ओ स्थान उपर भे घड़ी
पडेला भेसवानो तग सकह-सकयाम् तेनी साथे रागपूर्वक वातव्यत करवानो
अभिक्खण-अभीक्षणम् सर्वथा णिच्चसो-नित्यशः सतत परिवज्जण-परिवर्जयेत्
परित्याग करे आ भीष्णु समाधिस्थान छे ॥ ३ ॥

ટીકા—‘કૃટ્ય’ ઇત્યાદિ ।

વ્રજચર્યરતો મિથુઃ કૃટ્યાન્તરાદિષુ સ્થિતઃ સન શ્રોતગ્રાહ્ય=શ્રવણેન્દ્રિય-
વિષય સ્ત્રીણા=સ્ત્રીસમ્પન્નિ ક્ષિત રુદિત ગીત દ્વિત સ્તનિત કન્દિત ચ
પ્રિર્જયેત્ ક્ષિતાદયઃ પૂર્વ વ્યાખ્યાતા ॥૫॥

॥ ઇતિ પચ્ચમમ્ગનમ્ ॥

મમ્-હાંસ ચિંતુ રડ દંપ્પ, સહસાપત્તાસિયાણિ ચં ।

વમચેરરઓ થીળ, કયોડવિ નાળુંચિતે ॥૬॥

હાયા—હામ ક્રીડા રવિં દંપ, મહસાઽવ્રજાસિતાનિ ચ ।

વ્રજચર્યરત સ્ત્રીણા, નાનુચિન્તયેત્તદાચિદપિ ॥૬॥

ટીકા—‘હામ’ ઇત્યાદિ ।

વ્રજચર્યરત. માધુ સ્ત્રીણા=સ્ત્રીસમ્પન્નિ હામ=હાસ્યમ્, ક્રીડા=પ્રૂતક્રીડામ્,

‘કૃટ્ય’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (વમચેરરઓ-વ્રજચર્યરત) અપને વ્રજચર્ય
વ્રતની રક્ષા કરને મે સર્વથા ઉપયુક્ત છે ઉમ્મકા કર્તવ્ય છે કે વહ
મીત જાદિ કી જોડ મે હો કર (સોયગિજ્જ-શ્રોતગ્રાહ્યમ્) શ્રવણેન્દ્રિય
કે વિષયમત હોનેવાલે (કૃટ્ય કૃટ્ય ગીત દ્વિત સ્તનિત-કન્દિત પ્રિર્જયેત્) સ્ત્રીયો
કે ક્ષિતિ શબ્દ કો, રુદિત શબ્દ કો, ગીત કો, દ્વિત કો, સ્તનિત
તથા કન્દિત શબ્દ કો રાગપૂર્વક સુનને કા પરિત્યાગ કરે ક્ષિતિ આદિ
શબ્દો કા અર્થ પહિલે લિખા જા ચુકા છે । યહ પચ્ચમ સ્થાન છે ॥૫॥

‘હામ ચિંતુ’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—(વમચેરરઓ મિથુ-વ્રજચર્યરતો મિથુ. વ્રજચર્ય કે
પાલન કરને મે રત થના હુઆ સાધુ (થીળ-સ્ત્રીણામ્) સ્ત્રીયો કા સાથ પહિલી

‘કૃટ્ય’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જે સાધુ વ્રજચેરરઓ-વ્રજચર્યરત પોતાના પ્રહાર્યનતતુ રક્ષણ
કરવામા સર્વથા ઉપયુક્ત છે તેનું કર્તવ્ય છે કે, તે ભીત આદિની સાથે રહીને
સોયગિજ્જ-શ્રોતગ્રાહ્યમ્ જાનથી આભળતા જિઓના કુત્સિત શબ્દોને, રુદિત શબ્દોને
ગીતોને, હાસ્યને સ્તનિત શબ્દોને, તથા આઠ દના શબ્દોને, રાગપૂર્વક સાભળવાનો
પરિત્યાગ કરે રુદિત આદિ શબ્દોના અર્થ અગાઉ કહેનાઈગયેલ છે આ પાચમ
સ્થાન છે ॥ ૫ ॥

‘હાસ ચિંતુ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—વ્રજચેરરઓ મિથુ-વ્રજચર્યરત. મિથુઃ પ્રહાર્યનતુ પાલન કર
વામા લપલીત બનેલા માધુ સ્ત્રીણ-સ્ત્રીણા સ્ત્રીની સાથે અગાઉ કરવામા આવેલ હાસ્ય

चक्षुषिरुपदर्शनमवश्यमाप्ति, परन्तु ब्रह्मचारी स्त्रीणां पूर्वोक्त रूपम् अस्माच्च
दुर्विषयागत रागपूर्वक नायलोक्यदिति भावः ।

उक्त च—असक रुमदद्दु चक्षुगोयरमागय ।

रागदोसे उ जे तत्थ, ते बुहो परिवज्जए ॥१॥ इति ।

छाया—अवश्य रूपमदद्दु, चक्षुर्गोचरमागतम् ।

रागद्वेषौ तु यो तत्र, तौ पुनः परिजयेत् ॥१॥ इति ।

॥ इति चतुर्थस्थानम् ॥

मूलम्—कूडंय रुडंय गीय हसिंय थणिंय कटिंय ।

वसचेरओ थीण, सोयगिंज्ज विवज्जए ॥५॥

त्रया—रुजित रुदित गीत, हसित स्तनित क्रन्दितम् ।

ब्रह्मचर्यरतः स्त्रीणां, श्रोत्रग्राह्य विजयेत् ॥५॥

परित्याग करे । यद्यपि जयतक नत्रो का सद्भाव है—अर्थात् उनमें
अपने विषय को ग्रहण करने की शक्ति है तबतक उनके द्वारा पदार्थों
कारूप दर्शन अवश्य होता ही रहेगा तथा साम्ने जो चीज आवेगी
वह देखी ही जावेगी—फिर भी जो ब्रह्मचारी साधु है ये जब इस प्रकार
का रूप अकस्मान् अपनी दृष्टि का विषय बन जाता है तब उसको
रागपूर्वक नहीं देखते हैं । रागपूर्वक अवलोकन करने में पापबन्ध है ।
इसी बात को लेकर उसके देखने का परित्याग करनेका कहा गया है ।

“असक रुमदद्दु, चक्षुगोयरमागय ।

रागदोसे उ जे तत्थ, ते बुहो परिवज्जए ॥१॥”

इसी तरह प्रत्येक इन्द्रियो के विषय में इस नीति को लगा लेना चाहिये ।

यह चतुर्थस्थान है ॥४॥

छे अर्थात्—पोताना विषयने अडुलु करवाना शक्ति छे त्या सुधी तेना द्वारा पदार्थोनु
इय दर्शन अउरथी यतु अ रहेवानु तथा सामे ने थीअ आवशे ते लेवाछे अ
अथे छता पलु ने ब्रह्मचारी साधु छे ते न्यारे आ प्रकारनु इय अउरमात
पोतानी दृष्टीने विषय बने त्यारे तेने रागपूर्वक लेवा नथी रागपूर्वक अवलोकन
करवाना पापने। अ ध छे आ बातने लधने तेने लेवाने परित्याग अताववाना आवेल छे

“असक रुमदद्दु चक्षुगोयरमागय ।

रागदोसे उ जे तत्थ ते बुहो परिवज्जए ॥ १ ॥”

आ प्रभावे प्रत्येक इन्द्रियोना विषयमा आ नीतिने अनुसरनु लेधे ॥४॥

मृग्य-धम्मलंघं मिय काले, जत्तंथ पणिहाणवं ।

नोडमत्त तुं भुजेज्जा, वभचेररओ सय्यो ॥८॥

त्राया—धर्मव्य मित काले, गगार्य प्रणिधानवान् ।

नात्तिमात्र तु भुञ्जीत, ब्रह्मचर्यरत मदा ॥८॥

टीका—‘धम्मलद्ध’ इत्यादि ।

प्रणि गान गान=प्रणिधान-चित्तसमाधिस्तद्वान्, तथा-ब्रह्मचर्यरतो भिक्षु
धर्मव्य=रमण=मुनिरुत्पानुसारेण व्य=पात्र, न तु प्रतारणादिना, तथा मितम्
=परिमितम्—

“अद्धमसणस्स सन्न जणस्स कुज्जा दवस्स दो भाए ।

वाउपयियारणद्वा, उभाग ऊणय कुज्जा” ॥१॥

(पणीय भत्तापाण विष्प मयविचट्टण-प्रणीत भक्तपान क्षिप्र मदविव-
र्धनम्) प्रणीत भक्तपान तथा जिससे शीघ्र कामोद्रेक बढे ऐसे भक्त-
पान का (निचसो नित्यश) सर्वदा (परिवज्जण-परिवर्जयेत्) त्याग करे

॥ यह ससम समाधिस्थान है ॥ ७ ॥

‘धम्मलद्ध’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—(पणिहाणव-प्रणिधानवान्) चित्त की समाधि मपन्न
तथा वभचेररओ-ब्रह्मचर्य की रक्षा करने में मदा सावधान साधु
(धम्मलद्ध-वर्मलब्धम्) मुनिरूप के अनुसार प्राप्त हुए तथा (मिय
मितम्) मर्यादायुक्त, जैसे—

“अद्धमसणस्स सन्न, जणस्स कुज्जा दवस्स दो भाए ।

वाउपयियारणद्वा, उभाग ऊणय कुज्जा” ॥ १ ॥

पाण विष्प मयविचट्टण-प्रणीत भक्तपान क्षिप्र मदविवर्धनम् प्रणीत भोराक पाणी तथा
वेनाथी काम इत्यादि वाननाओ जगृति थाथ ओवा जे राक पाणीना निचसो-नित्यश
सन्ना परिवज्जण-परिवर्जयेत् त्याग करे ॥ ७ ॥

‘धम्मलद्ध’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—पणिहाणव-प्रणि गानवान् चित्त की समाधि सपन्न तथा वभ
चेररओ-ब्रह्मचर्यरत ब्रह्मचर्य की रक्षा करवाभा सदा सर्वदा सावधान भनी रहेता
साधु धम्मलद्ध-धर्मलब्धम् मुनिरूप अनुसार प्राप्त थयेत मेय-मितम् मर्यादायुक्त

“अद्धमसणस्स सन्न, जणस्स कुज्जा दवस्स दो भाए ।

वाउपयियारणद्वा उभाग उपाय कुज्जा ॥ १ ॥ ”

રતિ=પ્રીતિ, દર્પમ્=અઢઢારમ્, ચ=પુન. સહસા અવત્રાસિતાનિ=સહસા હમુગ્યા દયિ-
તાયા સપદિ ત્રાસોત્પાદકાનિ સ્વમૂર્ચાસ્થામૂચકાનિ નેત્રગોલકસ્થિરીકરણાદાનો
યાન્યેતાનિ શૃઢસ્થાસ્થાયામનુભૂતાનિ ન તાનિ કદાચિદપિ અનુચિન્તયેત્ અનુમ્મરેત્ ॥૬॥

॥ ઇતિ પષ્ઠસ્થાનમ્ ॥

મૂલમ્-પળીયં મત્તપાણ તુ, સ્વિપ્પ મયંવિવડુળ ॥

વમચેરરઓ મિક્ખૂ, ણિચ્ચંસો પરિવજ્જણ ॥૭॥

છાયા--પળીત મત્તપાન તુ, ક્ષિપ્પ મદવિચર્વનમ્ ॥

બ્રહ્મચર્યરતો મિક્ષુ, નિત્યશ પરિવર્જયેત્ ॥૭॥

ટીકા--'પળીય' ઇત્યાદિ ॥

બ્રહ્મચર્યરતો મિક્ષુ પ્રગીત મત્તપાન. તુ=પુન. ક્ષિપ્પ=શીઘ્ર યથાસ્યાત્તથા-
મદવિચર્વન-મદ=કામોદ્રેક. તમ્યવિચર્વન=ટુદ્ધિરુર યદ્ મત્તપાન તત્, ઉપલ
ક્ષણત્વાદેવત્રિય સ્વાદસ્વાગ્ર ચ નિત્યશ=મર્વદા પરિવર્જયેત્ ॥૭॥

॥ ઇતિ સપ્તમસ્થાનમ્ ॥

અવસ્થા મે કી ગઈ હૈસી મજાક કો (સ્વિહુ-ક્રોડામ્) તથા ડનકે સાથ અનુભૂત
ક્રોડા કો (રડમ્-રતિમ્) પ્રીતિ કો (દપ્પમ્-દર્પમ્) માન કો તથા (સહસા-
યત્તા સિયાણિ ય-સહસા અવત્રાસિતાનિ ચ) પરાહ્મુગ્વ હુઈ સ્ત્રી કો ડકદમ
ત્રાસોત્પાદક જેસી અપને દ્વારા કી ગઈ સ્વમુર્ચાવસ્થા સૂચક નેત્રગોલક
આદિ કો સ્થિર કરને રૂપ ચેષ્ટાઓ કો (કયાઈવિ-કદાચિદપિ) કમી મી
(નાણુચિન્તે-ન અનુચિન્તયેત્) યાદ ન કરે ॥ યહ ડઠના સમાધિસ્થાન હૈ ॥૬॥

'પળીય મત્તપાણતુ' ઇત્યાદિ--

અન્વયાર્થ--(વમચેરરઓ મિક્ખૂ-બ્રહ્મચર્યરતો મિક્ષુ.) બ્રહ્મચર્ય
કી રક્ષા કરને મે સદા સાવધાન બને હુણ સાડુ કો ચાહિયે કિ વહ

અને મશકરી વિગેરેને સ્વિહુ-ક્રોડા તથા એની સાથે અનુભવેલ ક્રોડાને, રડમ્-રતિમ્
પ્રીતિને દપ્પમ્-દર્પમ્ માનને તથા સહસાવત્તા સિયાણિ ય-સહસા અવત્રાસિતાનિ ચ
પરાગભૂત બનેલ સ્ત્રીને ત્રાસ પહોચાડનાર એવી યોતાના તરફથી આચરણેલ સ્વ
મૂર્ચાવસ્થા સૂચક આખમી આમણી આદિરૂપ ચેષ્ટાઓને કયા ઇવિ-કદાચિદપિ
કદી પણ નાણુચિન્તે-ન અનુચિન્તયેત્ યાદ ન કરે આ છઠ્ઠું સમાધિસ્થાન છે ॥૬॥

પળીય મત્તપાણ તુ ઇત્યાદિ ॥

અન્વયાર્થ--વમચેરરઓ મિક્ખૂ-બ્રહ્મચર્યરતો મિક્ષુ બ્રહ્મચર્યરતુ રક્ષણ કર
વામા સદા સાવધાન બની રહેલા સાધુ માટે એ મહત્વનું છે કે, તે પળીય મત્ત-

तथा—शरीरपरिमण्डनम्=शरीरशोभासम्पादक केशश्मश्र्वादिसमारचनादिक श्रद्धा
रार्थं न धारयेत् । विभूषणप्रिया* मिथो भवन्ति, अतस्ता विभूषित पुरुष
रामयन्ते । स्त्रीभि* राम्यमाना* ब्रह्मचर्याद् भ्रसन्ते । अता ब्रह्मचर्यरतो भिक्षु
न कदापि शरीरशोभा परिकल्पयेदिति भावः ॥९॥

॥ इति नवम ब्रह्मचर्यसमाधिस्थानम् ॥

मूलम्—सदे रूवे यं गधे यं, रसे* फासे* तहेव य ।

पंचविहे कामगुणे, णिज्जेसो परिवज्जेण ॥१०॥

श्रया—शब्दान रूपाणि च गन्धाश्च, रसान् स्पर्शास्तथैव च ।

पञ्चविधान् कामगुणान्, नित्यशः परिवर्जयेत् ॥१०॥

टीका—‘मधे’ इत्यादि ।

शब्दान=मन्मनभाषितादिरूपान्, च=पुनः रूपाणि=आकृतिगतान् गौरा-

‘विभूषणं परिवज्जेज्जा’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—प्रमत्तचररओ भिक्षु—ब्रह्मचर्यरतोभिक्षुः ब्रह्मचर्यव्रतमें
लवलीन हुआ भिक्षु (विभूषणं परिवज्जेज्जा—विभूषणम् परिवर्जयेत्) अति
उत्कृष्ट वस्त्रो द्वारा शरीर की शोभा बढ़ानी छोडे तथा (सिगारत्थं शरीर-
परिमण्डनं परिवज्जेज्जा—श्रृंगारार्थम् शरीरपरिमण्डनं परिवर्जयेत्) शरीर में
शोभा के संपादक जो केश आदि की रचना है उसको श्रृंगार के
विचार से धारण न करे । ब्रह्मचर्यरत माधु कभी भी शारीरिक शोभा
संपादन करनेवाले पदार्थों का सवन्ध—अपने शरीर से न डोने दे ।
शुश्रूषा विभूषा का सदा ही त्याग करे । यह नवम स्थान है ॥९॥

‘सदे रूवे यं’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—(सदे—शब्दान) मन्मनभाषित स्त्री आदि के शब्दों का

“विभूषणं परिवज्जेज्जा” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—प्रमत्तचररओ भिक्षु—ब्रह्मचर्यरतो भिक्षु अहमर्थव्रतभा लवलीन
गनेल भिक्षु विभूषणं परिवज्जेज्जा—विभूषणम् परिवर्जयेत् अति उत्कृष्ट वस्त्रोने पहने
रवात छोडे तथा सिगारत्थं शरीरपरिमण्डनं परिवज्जेज्जा—श्रृंगारार्थम् शरीरपरिम-
ण्डनं परिवर्जयेत् शरीरने शे लाइय ओवा वाण आदिनी रचनता छ ओने श्रृंगारना
विचारथी धारणु न करे अहमर्थरत साधु उही पणु शारीरिक शोभा संपादन करवावाणा
पदार्थोना सवन्ध पोताना शरीर साथे न थवा दे सुश्रूषा विभूषणो सदासर्वदा
त्याग करे आ नवम स्थान छे ॥९॥

“सदे रूवे यं” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—सदे—शब्दान मन्मनभाषित आदि शब्दोना तथा रूवे—रूपाणि

छाया—अर्धमशनस्य सव्यञ्जनस्य कुर्याद् द्रव्य द्वौ भागौ ।

यायुप्रविचारणार्थं, पङ्कभागमून कुर्यात् ॥१॥

इत्यायागमोक्तमानान्वितम् आहार यात्रार्थे=सयमनिर्वाहार्थे, काले=शास्त्रविहित काले मदा भुज्जीत, न तु रूपलावण्यवृद्धिर्न भुज्जीत, नाप्यकाले भुज्जीत । तु=पुन कदाचिदपि अतिमात्र=मात्रामतिक्रम्य आहार न भुज्जीत ॥८॥

॥ इत्यष्टमस्थानम् ॥

मूलम्—विभूंस परिवर्ज्जेज्जा, सरीरपरिमण्डणं ।

वभचेररेओ भिक्खू, सिगाररत्थ नं धारए ॥९॥

जया—विभूषा परिवर्जयेत्, शरीरपरिमण्डनम् ।

ब्रह्मचर्यरतो भिक्षु, शृङ्गारार्थं न धारयेत् ॥९॥

टीका—‘विभूंस’ इत्यादि ।

ब्रह्मचर्यरतो भिक्षु* विभूषाम्=अन्यत्कृष्टवस्त्रपरिधानात्मिका परिवर्जयेत्,

अर्थात्—पेट में छह भागों की कल्पना करे उनमें आधा अर्थात् तीन भागों को न्यञ्जन सहित आहार से भरे, दो भाग पानी से भरे, और छठा भाग वायु संचरण के लिये खाली रखे ।

इस रीति से आगम में प्रतिपादित प्रमाणविधि से सपन्न ऐसे आहार को (जत्तथ-यात्रार्थम्) मयम निर्वाह के लिये ही (काले-काले) शास्त्रविहित समयमें (सया भजेज्जा-सदा भुज्जीत) सदा आहार करे । रूपलावण्य आदि की वृद्धि के लिये नहीं करे और न अकाल में ही आहार करे । तथा (कदाचिदपि) कभी भी (अइमत्त-आहारम् न भज्जिज्ज-अतिमात्र आहार न भुज्जीत) मात्रा-से अधिक आहार न लेवे । यह अष्टम स्थाने है ॥८॥

अर्थात्—पेटना छठे भागों की कल्पना करे जेभा अर्धा अर्थात् त्रय भागों में न्यञ्जन सहित आहार से भरे, जे भाग पाणी से भरे अने छठे भाग वायु संचरण के लिये खाली रखे । यह रीति ही आगम में प्रतिपादित प्रमाण विधि है सपन्न जेवा आहारने जत्तथ-यात्रार्थं मयम निर्वाह के लिये ही काले-काले शास्त्र विहित समयमें सया भजेज्जा-सदा भुज्जीत उपदेश करे रूपलावण्य आदि की वृद्धि के लिये न करे, तेम अक्रान्ता आहार न करे अइमत्त आहारम् न भज्जिज्ज-अतिमात्रम् आहारम् न भुज्जीत मात्रा से अधिक प्रमाण से अधिक आहार न लेवे । यह आठम स्थान है ॥ ८ ॥

श्रुत्या—आल्य स्त्रीजनाकीर्ण, स्त्रीकथा च मनोरमा ।
 सस्तवश्चैव नारीणा, तासामिन्द्रियदर्शनम् ॥११॥
 कृजित रुदित गात, हमित भुक्तासितानि च ।
 प्रणीत भक्तपान च, अतिमात्र पानभोजनम् ॥१२॥
 गतभूषणमिष्ट च, कामभोगाश्च दुर्जया ।
 नरस्यात्मगवेपिणो, विष तालपुट यथा ॥१३॥

टीका—‘आलओ’ इत्यादि ।

स्त्रीजनाकीर्ण—स्त्रीपशुपण्डकादिभिः सकुल. आलय=स्थानम्, च=पुनः
 मनोरमा=मनोहरा स्त्रीकथा, च=पुनः नारीणा सस्तव एव=स्त्रीभिः सह एकासने
 परिचयकरणम् एकासने समुपवेशनचापि, एवकारोऽप्यर्थकः, तथा—तासा=
 नारीणाम् इन्द्रियदर्शनम्=मुखनेत्रादीनां साजुरागाश्लोकनम्, तथा स्त्रीणां कृजित,

प्रत्येक ब्रह्मचर्य समाधिस्थान मे जो ‘मका वा क्त्वा वा’ इत्यादिपद
 प्रयुक्त किये गये हैं उनको तालपुट के दृष्टान्त से स्पष्टप्रतिपत्ति के लिये
 नीचे की तीन गाथाओं से कहते हैं ‘आल ओ’ इत्यादि, ‘कृड्य’ इत्यादि,
 ‘गतभूषणमिष्ट च’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(थीजणा इण्णो आ लओ—स्त्री जनाकीर्ण आलय))
 स्त्रीपशु पण्डक आदि कों से सहित वसति १ (मनोरमा थीकहा य—मनो-
 रमा स्त्री कथा च) मनोहर स्त्रीकथा २ (नारीण सथवी चैव—नारीणां
 सस्तव चैव) स्त्रियों के साथ परिचय करना—एक आसनपर उनके साथ
 बैठना ३ (तासि इन्द्रियदरिसण—तासाम् इन्द्रियदर्शनम्) उनकी मुख
 नेत्र आदि इन्द्रियों को रागभाव से देखना ४ ॥११॥ तथा स्त्रियों के

प्रत्येक ब्रह्मचर्यना समाधिस्थानमा के शका आशका वगेरे पद प्रयुक्त
 करवाभा आवेल छे ओने तालपुटना दृष्टावथी स्पष्ट रीते समझवा भाटे नीचेनी ब्रह्म
 गाथाओ द्वारा कहेवाभा आवे छे

“आलओ” इत्यादि ।, “कृड्य” इत्यादि ।, “गतभूषणमिष्ट च” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—थीजणाइण्णो आलओ—स्त्रीजनाकीर्णः आलय श्री, पशु, पण्डक,
 आदिद्वैतीय सकुल वसति (१) मनोरमा थीकहा य—मनोरमा स्त्रीकथा च मनोहर श्री
 कथा (२) नारीण सथवी चैव—नारीणा सस्तव चैव श्रीओनी साथे परिचय करवा-
 ओक आसन उपर ओमनी साथे ओसवु (३) तासि इन्द्रियदरिसण—तासा इन्द्रिय
 दर्शनम् ओना मुख, नेत्र, आदि इन्द्रियोने रागभावथी ओनी (४) ॥११॥ तथा श्रीओना

દિવર્ણાન્, ચ=પુન. ગન્ધાન્=ધ્રાણતૃપ્તિરૂપાન મુરભિગન્ધાન્ તથૈવ રમાન્=રસને-
ન્દ્રિયગ્રાહ્યાન્ મધુરાદીન્ ચ=પુન સ્પર્શાન્=ત્રિગિન્દ્રિયત્રિપયાન્ કોમલાન્સ્પા-
તાન્ પચ્ચવિધાન્=પચ્ચપ્રકારાન્ કામગુણાન્=કામવર્ધકાન્, બ્રહ્મચર્યરતો ભિક્ષુ
નિત્યશઃ પરિવર્જયેત્=પરિત્યાજેત્ । શબ્દાદિ પચ્ચવિધત્રિપયાનુરાગી ન કદાપિ
ભવેદિતિ ભાવઃ ।

॥ ઇતિ દશમસ્થાનમ્ ॥

યત્પારુ પ્રત્યેક બ્રહ્મચર્યસમાપ્તિસ્થાને 'શક્ત્વા નાસ્યાત્' ઇત્યાદ્યુક્તમ્, તત્સ
પ્રતિ તાલપુટવિપદદાન્તેન સ્પષ્ટપ્રતિપત્તયે પુનરાહ—

મૂલમ્—આલંબો થીજંગાઇળ્ળો, થીફંહા ચં મળોરંમા ।

સર્થવો 'ચેવ નારીળ, તોંસિ ઇદિયદરિસેળ ॥૧૧॥

કૂડંચ રૂડંચ ગીચેં, હસિંચે મુત્તાંસિયાણિ ચેં ।

પળીચે ભત્તંપાળ ચેં, અડમોચં પાળેંમોચળ ॥૧૨॥

ગત્તમૂસંળમિંદં ચં કામમોગં ચેં દુજંચા ।

નરસંસ્તગવેસિસ્સં, વિસં તાલેંડહ જહાં ॥૧૩॥

તથા (સ્વે-રૂપાણિ) આકૃતિ ગત ગૌર આદિ ચર્ણો કા તથા (ગધે-ગધાન્)
ધ્રાણતૃપ્તિવિધાયક રસોં કા ણ્વ (ફાસે-સ્પર્શાન્) સ્પર્શાન ઇન્દ્રિય કે
વિષય જો કોમલાદિ સુખકારી સ્પર્શ હૈ ડનકા (પચ્ચવિદે કામગુણે-
પચ્ચવિધાન્ કામગુણાન્) ઇસ પ્રકાર સે ઇન પાચ કામ વર્ધક ગુણોં કા (વમ
ચેરરઓ ભિક્ષુ-બ્રહ્મચર્યરત'ભિક્ષુ.) બ્રહ્મચર્ય મે રત ભિક્ષુ (ળિચ્ચસો
પરિવજ્જળ-નિત્યશ' પરિવર્જયેત્) સદા પરિત્યાગ કરે । ઇસકા ભાવ
યહી હૈ કિ-શબ્દાદિક પાચ પ્રકાર કે વિષયોં મે ભિક્ષુ અનુરાગી નહીં બને ।

યહી દશમા સ્થાન હૈ ॥૧૦॥

આકૃતિગત ઉજ્જવળ આદિ વર્ણોં, ગયે-ગધાન્ તથા ધ્રાણતૃપ્તિ વિધાયક સુર
ભગ ધનો તથા રસે-રમાન્ રસના ઇન્દ્રિયના વિષયશ્રુત મધુરાદિરસોના અને ફાસે-
સ્પર્શાન્ ઇન્દ્રિયનો વિષય છે કોમલાદિ સુખકારી સ્પર્શને એનો પચ્ચવિદે કામગુણે-
પચ્ચવિધાન્ કામગુણાન્ આ પ્રકારે પાચ કોમલાદિ સુખકારી સ્પર્શ છે તેના વમ
ચેરરઓ ભિક્ષુ-બ્રહ્મચર્યરતો ભિક્ષુ બ્રહ્મચર્યમા રત ભિક્ષુ સદા પરિત્યાગ કરે
આનો ભાવ એ છે કે, શબ્દાદિક પાચ પ્રકારના વિષયોમા ભિક્ષુ અનુરાગી ન બને

આ દશમ સ્થાન છે ॥ ૧૦ ॥

માત્રેણ સ્મૃત્તુ જનયતિ । યથૈતદ્ વિપાકદારુણ તથૈવ સ્ત્રીજનાઘાતીર્નાલ્પાદ્યપિ ।
કઃ કિં શક્ષ્મિકિં જનયતિ, સયમાત્મક ભાવનોપિત શરીરધારણાત્મક દ્રવ્યજીવિત
ચ વિનાશયતોતિ ॥૧૧॥૧૨॥૧૩॥

ઉક્તમર્થમુપસદ્ધરનાદ—

મૂલ્મ—દુઝ્જણ કામભોગે ચ, ણિચ્ચસો પરિવઝ્જણ ।

સકટ્ટાણાણિ સઠ્ઠાણિ, વઝ્જેજ્ઞા પણિહાણવં ॥૧૪॥

ત્રયા—દુર્જયાન કામભોગાથ, નિત્યશ પરિવર્જયેત્ ।

શક્ષ્માસ્થાનાનિ સર્વાણિ, વર્જયેત્ પ્રણિગ્નનવાન ॥૧૪॥

ટીકા—‘દુઝ્જણ’ इत्यादि ।

પ્રણિગ્નનવાન=અનશનાદિ દુષ્કરતપશ્ચર્યાવાન મુનિ દુર્જયાન્ કામભોગાન્
નિત્યશ પરિવર્જયેત્ । ચ=પુનઃ સર્વાણિ=દશાપિ શક્ષ્માસ્થાનાનિ=શક્ષ્માકાદ્ભાદિ

કી તરફ છે । સુત્ર મેં ઢાળા ગયા નાલપુટ વિપ તાલીવજાને મેં જિતના
સમય લગતા છે ઉત્તરે સમય મેં જ્વાનેવાલે કે-પ્રાણોં કા વિનાશ કર
દેતા છે અતઃ જૈસે યહ વિપાક દારુણ હોતા છે, ઉસી પ્રકાર સે સ્ત્રી
જનાદિકોં સે આકીર્ણ આલય આદિ ભી જાનના ચાહિયે । યે સવ શકા-
દિક કો ઉત્પન્ન કરતે છે ઓર મયમરૂપ ભાવજીવિત કા તથા શરીર
ધારણરૂપ દ્રવ્યજીવિત કા વિનાશ કરતે છે ॥૧૩॥

ઉક્ત અર્થ કા ઉપસદ્ધાર કરતે હુણ સૂત્રકાર ઉપદેશ કહતે હ-
‘દુઝ્જણ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(પણિહાણવ-પ્રણિધાનવાન્) અનશન આદિ દુષ્કર
તપશ્ચર્યા કરનેવાલા મુનિ (દુઝ્જણ કામભોગે-દુર્જયાન્ કામભોગાન્)
દુર્જય કામભોગોં કા (ણિચ્ચસો-નિત્યશ.) સર્વદા (પરિવઝ્જણ-પરિ-

નાપવામા આવેલ નાલપુટ ઝહેર તાળી વગાડતા જેટલા સમય ભાગે છે એટલા
સમયમા ખાનારના પ્રાણનો વિનાશ કરી નાખે છે આથી એના જેટલુ વિપાક દારૂણ
હોય છે એજ રીતે આ સ્ત્રી જન ઇત્યાદિથી આકીર્ણ આલાપ આદિને પણ જાણવા
જોઈએ આ સધળા શકા આશકાઓ બન્ધાવનાર છે અને સયમઉપભાવ છુવનનો
તથા શરીર ધારણરૂપ દ્રવ્ય છુવનનો વિનાશ કરનાર છે ॥૧૩॥

ઉક્ત અર્થનો ઉપસદ્ધાર કરતા સૂત્રધાર ઉપદેશ આપે છે કે,

‘દુઝ્જણ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અનશન આદિ દુષ્કર તપશ્ચર્યા કરવાવાળા મુનિ દુઝ્જણ કામભો-
ગ-દુર્જયા કામભોગાન્ દુર્જય કામભોગનો ણિચ્ચસો-નિત્યશ સર્વદા પરિવઝ્જણ-

રુદિત, ગીત તથા હાસિતમ્, કુહથન્તરાદિષુ સ્થિતમ્ય મિશ્નોઃ સ્ત્રીકૃત-ઋજિતાદિ
 શ્રવણમિત્યર્થઃ, ચ=પુનઃ શ્રુક્તાસિતાનિ=શ્રુક્તાનિ ચ આમિતાનિ ચ-શ્રુક્તાસિતાનિ-
 ગૃહસ્થાવસ્થાયા, સ્ત્રીભિઃ સદ્કૃતાનામુપભોગાના, તામિઃ સર્દેકાસને સમુપવેશના-
 દીના ચ સ્મરણમ્ । ચ=પુનઃ પ્રણીત=ગાલ્દ્ વૃત્તચિન્દુક મક્તપાનમ તથા-
 અતિમાત્ર=માત્રામતિક્રમ્ય કૃત પાનભોજનમ્, ચ=પુનઃ દ્વષ્ટમ્=ધ્વીજનામિલપિત
 ગાત્રવિભૂષણ શરીરવિભૂષકરણમ્, ચ=પુનઃ દુર્જયાઃ=દુઃસ્થિત જેવા કામભોગાઃ-
 તત્ર-કામા =શબ્દરૂપલક્ષણા =ભોગાઃ=ગન્ધરસસ્પર્શલક્ષણા, આલ્યમારમ્ય કામ
 ભોગપર્યન્તા એતે સર્વે આત્મગવેષિણ =ચારિત્રાત્મગવેષસ્સ નરસ્ય=સયતસ્ય
 કૃતે તાલપુટ=તાલપુટનામ્ના પ્રસિદ્ધ સ્થે નિવિષ્ટ સત્ કરતલ ચનિકાલ-

(કૃદ્ય રુદ્ય ગીય હસિય શ્રુક્તાસિયાણિ ચ-ઋજિત રુદિત ગીત હસિત શ્રુક્તા-
 સિતાનિ ચ) કુહથ આદિ કી ઓટ મેં ટ્રિપ્કર ઋજિત શબ્દ કો, રુદિત
 શબ્દ કો, ગીતોં કો હૈંસી મજાક કો સુનના ૬ ણ્વ ગૃહસ્થાવસ્થા મેં उनके
 साथ किये गये भोगों का तथा एक आसनपर बैठने आदिका स्मरण
 करना ૬ (પણીય મક્તપાણ ચ અડમાય પાણભોયણ-પ્રણીત મક્તપાન ચ
 અતિમાત્ર પાનભોજનમ્) પ્રણીત-સરસ ૭ તથા પ્રમાણ સે અધિક પાન
 ભોજન કરના ૮ ॥૧૨॥ ણ્વ (દ્વ-દ્વષ્ટમ્) શ્રિયોં કે લિયે દ્વષ્ટ એસા (ગત્ત
 શ્રુસણમ્-ગાત્રવિભૂષણમ્) શરીર કો વિભૂષિત કરના ૯ યથા (દુઃસ્થિત
 કામભોગા-દુર્જયા કામભોગા) દુઃસ્થિત સે જીતને યોગ્ય કામ-શબ્દ રૂપ
 ણ્વ ભોગ-ગંધ, રસ સ્પર્શ ૧૦ યે સવ (અત્ત ગવેસિસ્સ નરસ્સ-આત્મ-
 ગવેષિણ નરસ્ય) આત્મા કી ગવેષણા કરનેવાલે મોક્ષાભિલાષી કે લીયે
 (તાલુડ વિસ જહા-તાલપુટ વિષ યથા) તાલપુટ નામક પ્રસિદ્ધ વિષ

કૃદ્ય રુદ્ય ગીય હસિય શ્રુક્તાસિયાણિ ચ-ઋજિત રુદિત ગીત હાસિત શ્રુક્તાસિતાનિ ચ
 કૃદ્ય શબ્દને, રુદ્ય શબ્દને ગીતાને હસી મજાકને સાલળવા (૫) અને ગૃહસ્થા
 શ્રમમા એમની સાથે કરવામા આવેલા ભોગોનુ સ્મરણ કરવુ તથા એક આસન
 ઉપર બેસવુ વગેરેનુ સ્મરણ કરવુ (૨) પળીય મક્તપાણ ચ અડમાય પાણભોયણ-
 પ્રણીત મક્તપાન ચ અતિમાત્ર પાનભોજનમ્ પ્રણીત સરસ ભક્તપાન (૭) પ્રમાણથી વધુ
 પ્રમાણમા આહાર પાણીનુ લેવુ (૮) દ્વ-દ્વષ્ટમ્ સ્ત્રીઓને માટે ઈષ્ટ એવુ ગત્તશ્રુ-
 સણ-ગાત્રમૂષણમ્ શરીરને વિભૂષિત કરવુ (૯) શુભવામા ખૂબજ કંઈક એવા રસ,
 સ્પર્શન, શબ્દ અને ગંધ (૧૦) આ સઘળા અત્તગવેસિસ્સ નરસ્સ-આત્માગવેષિણ
 નરસ્ય આત્માની ગવેષણા કરવાવાળા મોક્ષાભિલાષી માટે તાલુડ વિસ જહા-
 તાલપુટ વિષ યથા તાલપુટ નામના પ્રસિદ્ધ ઝહેર જેવા છે એટલે કે મોઢામા

=ઇન્દ્રિય નો ઇન્દ્રિયનિગ્રહવાન, બ્રહ્મચર્યસમાહિત = બ્રહ્મચર્યસમાધિયુક્તઃ મિશ્રુ
ધર્મારામે = ધર્મ - શ્રુતચારિત્રત્વણઃ, સ એવ સતતમાનન્દહેતુતયા પ્રતિપાલ્યતયા
ચ આરામો, ધર્મારામ, ચઢા-ધર્મ આરામ ડવ કર્મસન્તાપસતપ્તાના પ્રાણિના
ગિવમુલ્લેખહેતુત્વાદભિલ્લપિતફલપ્રદાયકત્વાચ ધર્મારામસ્તસ્મિન ચરેત્ = વિહરેત્ ॥૧૫॥

બ્રહ્મચર્યમાદ્યાન્યમાદ—

મૂલમ્—દેવદાનવગંધર્વા, જમ્બુ સ્વસ કિનરા ।

વમયારી નમસતિ, દુષ્કર જે કરતિ તે ॥૧૬॥

ઢાયા—દેવ દાનવ ગન્ધર્વા, યક્ષરાક્ષસ મિચ્રા ।

બ્રહ્મચારિણો નમસ્યન્તિ, દુષ્કર યે કુર્યન્તિ તાન્ ॥૧૬॥

ટીકા—‘દેવ દાનવ’ ઇત્યાદિ ।

યે પુરુષાઃ ક્વિયો યા દુષ્કરમ્ = કાતરજનૈર્દુરનુચર બ્રહ્મચર્ય કુર્વન્તિ = અનુ-
તિષ્ઠન્તિ, તાન્ બ્રહ્મચારિણો દેવદાનવગન્ધર્વા. —તત્ર—દેવા. = વિમાનવાસિનો ડ્યોતિ-
પ્કાશ, દાનવા = મનપતય., ગન્ધર્વા. = દેવગાયકા. —અષ્ટમવ્યન્તરદેવાઃ, તથા—

પથ નો ઇન્દ્રિય કા નિગ્રહ કરનેવાલા તયા (ડમ્બચેરસમાહિત—બ્રહ્મચર્ય
સમાહિતઃ) બ્રહ્મચર્યમે સમાધિસપન્ન એમા (મિશ્રુ—મિશ્રુઃ) મુનિ
(ધમ્મારામે ચરે—ધર્મારામે ચરેત્) શ્રુતચારિત્ર રૂપ ધર્મારામમે—ધર્મગીચે
મે વિચરે । આરામ—જિસ પ્રકાર ગર્મી સે મતપ્ર પ્રાણિગણો કે લિયે આનંદ
કા હેતુ હોતા હૈ ઓર ડસીલિયે વહ સરક્ષણીય હોતા હૈ ડસી પ્રકાર
કર્મો કે સતાપસે સતપ્ર પ્રાણિગણો કે લિયે શિવસુલ્લેખા હેતુ હોને સે તયા
અભિલપિત ફલ પ્રદાતા હોને સે ધર્મ કો આરામ કી ઉપમા દી ગઈ હૈ ॥૧૬॥

‘દેવદાનવગંધર્વા’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—(જે-યે) જો સ્ત્રી અથવા પુરુષ (દુષ્કર—દુષ્કરમ્) કાયર

ઇન્દ્રિય અને નો ઇન્દ્રિયનો નિગ્રહ કરવાવાળા તથા વમચેર સમાહિત—બ્રહ્મચર્ય
સમાહિત. બ્રહ્મચર્યમા સમાધિસપન્ન એવા મિશ્રુ—મિશ્રુઃ મુનિ ધમ્મારામે ચરે
—ધર્મારામે ચરે શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મારામમા—ધર્મ ગીચીમામા વિચરે આરામ—જે
પ્રમાણે ગરમીથી સતપ્ર પ્રાણીગણોને માટે આનંદનો હેતુ હોય છે અને એજ
ગરમી તે સરક્ષણીય હોય છે આ રીતે કર્મોના સતાપથી સતપ્ર પ્રાણીગણોને
માટે શિવસુખનો હેતુ હોવાથી તથા અભિલપિત ફળ પ્રદાતા હોવાથી ધર્મને આરામની
ઉપમા આપવામા આવેલ છે ॥૧૫॥

‘દેવદાનવગંધર્વા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જે-યે જે સ્ત્રી અથવા પુરુષ દુષ્કર—દુષ્કરમ્ કાયરજનો દ્વારા

जनकानि स्त्रीपशुपण्डसहितस्थानादानि वर्जयेत् । अन्यथा-जिनाज्ञाभङ्गचारित्र
विराधनामिथ्यात्वादयो दोषा भवन्ति ॥१४॥

एतद्वर्जं सयत यत्कुर्यात्तदाह—

मूलम्—धम्मसारामे चरे भिम्बू, धीडमं धम्मसारही ।

धम्मरामरण दत्ते, वभचेरसमाहिण ॥१५॥

जाया—उमरामे चरेद भिक्षुः, धृतिमान् धर्मसारथि ।

धर्मरामरतो दान्तो, ब्रह्मचर्यसमाहितः ॥१५॥

टीका—‘धम्मरामे’ इत्यादि ।

धृतिमान्=धृति-परीपहोपसर्गसहनक्षमता, तद्वान् धर्मसारथि=धर्मस्य-
धर्मरूपरथस्य सारथि-वाहक-‘ठिओ उ ठावण परम्’ इति वचनादन्यानपि
उर्मे प्रवर्त्तयिता अत एव धर्मरामरत-श्रुतचारित्रधर्मोद्यानविचरणशील, दान्त

वर्जयेत्) परित्याग करे । तथा (सन्नाणि सक्काद्वाणाणि-सर्वाणि शका-
स्थानानि) शका काक्षा विचिकित्सा आदि जनक स्त्री पशुपण्डक सहित
आदि दश स्थानों को भी (वज्जेज्जा-वर्जयेत्) छोड़े । नहीं तो जिना
ज्ञाभग चारित्र विराधना एवं मिथ्यात्व आदिक दोषों का पात्र उस
स्त्रायु को होना पड़ेगा ॥१४॥

‘धम्मरामे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(धीडम-धृतिमान्) परीपह एवं उपसर्ग के सहन
करने में क्षमतावाला तथा (धम्मसारही-धर्मसारथि) धर्मरूप रथ का
सारथि-“ठिओ उ ठावण परम्” इस वचन के अनुसार अन्यजनों को
भी धर्म में प्रवृत्ति करनेवाला अतएव (धम्मरामरण-धर्मरामरत)
श्रुतचारित्ररूप धर्मोद्यान में विचरण शील तथा (दत्ते-दान्त) इन्द्रिय

परिवर्जयेत् परित्याग करे तथा सन्नाणि सक्काद्वाणाणि-सर्वाणि शकास्थानानि तथा
शक-आशठ विचिकित्सा आदि जनक स्त्री, पशु, पण्डक सहित आदि दश स्थानों में
पण्ड वज्जेज्जा-वर्जयेत् छोड़े नहीं तो इन आज्ञा लगे चारित्र विराधना एवं
मिथ्यात्व आदिक दोषों के पात्र को साधुओं यशु पश्ये ॥१४॥

“धम्मरामे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—धीडम-धृतिमान् परिपह एवं उपसर्ग के सहन करवाभा क्षमता
वाला तथा धम्मसारही-धर्मसारथि धर्मरूप रथ का सारथी “ठिओ उ ठावण परम्”
आ वचन अनुसार अन्य जनो में पण्ड धर्मोद्यान प्रवृत्ति कराववाणा, अतएव
धर्मरामरण-धम्मरामरत श्रुतचारित्ररूप धर्मोद्यान में विचरणशील तथा दत्ते-दान्त

પૈરમ્ય વ્રહ્મચર્યમમ્ય મપમાણતા પ્રતિપાદિતા । અમ્ય ત્રિકાલગોચરફલમાદ-
અનેન ત્વચર્યમ્પ્રમણધર્મેણ પુરા અનન્તામુ ઉત્સર્પિણ્યમર્પિણીમુ સિદ્ધા અમૂચન,
સમ્પ્રતિ મહાવિદેહેષુ મિ ચ્યન્તિ ચ । તથા-અપરે અનાગતયામનન્તાદ્યાયા સેત્સ્ય-
ન્તિ=સિદ્ધા મર્પિણ્યન્તિ । 'ઇતિ વ્રવીમિ' ઇત્યમ્યાર્થ પૂર્વદ્ મો ચ ॥૧૭॥

ઇતિશ્રી-વિશ્વવિગ્યાત-જગદ્ગુહ્ય-પ્રમિદ્ધત્વાચર્યપદ્મદશભાષામ્લિતલ્લિત
મ્પાલાપક-પ્રવિશુદ્ધગદ્યપદ્યનૈમ્ગ્રન્થનિર્માપક-ત્રાદિમાનમર્દક-શાદ્-
ત્રપતિ-કોલ્હાપુર-રાજપદ્મ-જૈનશાસ્ત્રાચાર્ય' પદમૂર્ષિત-કોલ્હા
પુરરાજ-રા-પ્રાન્ત્વ્રહ્મચારિ-જૈનાચાર્ય-જૈનધર્મદિવાકર-પૂજ્ય શ્રી
પ્રાસીલાન્તરિત્રિચિતાયામુત્તરા ચયનમુત્રસ્ય પ્રિયદર્શિન્યા
ટીકાયા વ્રહ્મચર્યમમાધિનામક પોઢગમ'ચયન સપૂર્ણમ્ ।

-નિત્ય') દ્રવ્યાર્થિક નય કી અપેક્ષા અપ્રત્યુત અનુત્પન્ન ઇવ સ્થિર ઇક
સ્વભાવવાલા હૈ ઓર (મામગ-શાશ્વતઃ) પર્યાયાર્થિકનયકી અપેક્ષા સે
શાશ્વત-નિરતર અન્ય અન્ય રૂપો દ્વારા ઉત્પન્ન હોને કી વજહ સે શાશ્વત
હૈ । અથવા ત્રિકાલ મેં મી અવિનશ્વર હોને સે નિત્ય, તથા ત્રિકાલ મે
ફલદાયક હોને સે શાશ્વત હૈ । ઇન ધ્રુવાદિ વિશેષણો દ્વારા સૂત્રકાર
ને ઇમ વ્રહ્મચર્યત્રન મેં પ્રમાણના પ્રતિપાદિત કી હૈ । ત્રિકાલ મે ઇસકા
ક્યા ફલ હોતા હૈ, ઇસ વિષય કો સૂત્રકાર બતલાતે હૈ (અણેણ-અનેન)
ઇમ વ્રહ્મચર્યરૂપ ધર્મ સે (પુરા) અનત ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીકાલો મે
(મિદ્ધા) સિદ્ધ હુગ હૈ (નિજ્ઞતિ-સિચ્યન્તિ) મહાવિદેહોમે અમિ મી
મિદ્ધ હોંગે । (તિવેમિ-ઇતિ વ્રવીમિ) એસા વ્યાખ્યાન મૈને હૈ જમ્મ ।
શ્રી મહાવીર પ્રભુ કે મુગસે સુના હૈ સો તુમસે મી એસા હી કહા હૈ ॥૧૭॥
ઇસ પ્રકાર યહ સોલહવા અધ્યયન કા હિન્દી અનુવાદ સપૂર્ણ હુઆ ॥૧૮॥

અપ્રત્યુત અનુત્પન્ન અને સ્થિર એક સ્વભાવવાળા છે અને સાસણ-શાશ્વતઃ
પર્યાયાર્થિક નયની અપેક્ષાથી શાશ્વત-નિરતર અન્ય અન્ય રૂપો દ્વારા ઉત્પન્ન હોવાને
કારણે શાશ્વત છે અથવા ત્રિકાળમાં પણ અવિનશ્વર હોવાથી નિત્ય, તથા ત્રિકાળમાં
ફળદાયક હોવાથી શાશ્વત છે આ વાદિ વિશેષણો દ્વારા સૂત્રકારે આ વ્રહ્મચર્ય
મતમાં પ્રમાણતા પ્રતિપાદિત કરવાના આવેલ છે ત્રિકાળમાં આતુ શુ ફળ મળે
છે આ વિષયને સૂત્રકાર બતાવે છે અણેણ-અનેન આ વ્રહ્મચર્યરૂપ ધર્મથી પુરા અનત
ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી કાળોમાં સિદ્ધા-સિદ્ધા' સિદ્ધ થયેલ છે સિજ્ઞતિ-સિચ્યન્તિ
મહાવિદેહોમાં આળે પણ સિદ્ધ થાય છે અને અનાગત અનતકાળોમાં પણ સિદ્ધ
થશે એવું વ્યાખ્યાન હે જમ્મ । મે શ્રી મહાવીર પ્રભુના મુખથી સાંભળેલ છે
તિવેમિ-ઇતિ વ્રવીમિ એ પ્રમાણે જ તમોને કહેલ છે ॥૧૭॥
આ પ્રમાણે શ્રી ઉત્તરાધ્યનસૂત્રના સોળામ અધ્યયનનો ગુજરાતી ભાષા અનુવાદ સપૂર્ણ

યક્ષરાક્ષસકિન્નરાઃ-તત્ર-યક્ષા-તૃતીયવ્યન્તરદેવાઃ, રાક્ષસાઃ-ચતુર્થવ્યન્તરદેવાઃ,
કિન્નરા-પચ્ચમવ્યન્તરદેવાઃ ઉપનક્ષણાત્સર્વેઽપિદેવા નમસ્યન્તિ-નમન્તિ ॥૧૬॥

સમ્પત્ય-યયનમુપસહરન્નાહ—

મૂલમ્—એસં ધમ્મે^૩ ધુવે^૪ નિચ્ચે, સાસંણ જિણદેસિંણ ।

સિદ્ધા સિજ્ઞંતિ ચાંણેળ, સિજ્ઞિસંસંતિ તહો વેરે સિંવેમિ^૫ ॥૧૭॥

છાયા—એવ ધર્મો ધુવો નિત્ય., શાશ્વતો જિનદેશિત ।

સિદ્ધા સિ-યન્તિ ચાનેન, સેત્સ્યતિ તથાઽપરે ઇતિ વ્રતોમિ । ૧૭॥

ટીકા—‘એસ’ ઇત્યાદિ ।

એવ.=અસ્મિન્ન-યયને રુચિત-જિનદેશિતો ધર્મઃ=બ્રહ્મચર્ય-લક્ષણો ધુવઃ=

સિદ્ધિ પર્યાદિભિરત્વજ્ઞનીયત્વાત, તથા-નિત્ય.=દ્રવ્યાર્થિકૃતયાઽપચ્યુતાનુત્પન્ન
સ્થિરૈરુત્તરમાત્ર, શાશ્વત=પર્યાયાર્થિતયા શાશ્વન્ન્યાન્યરૂપેજોત્પન્નત્વાત, યદ્વા-
નિત્ય=ત્રિકાલેઽપ્યગિનશ્ચરત્વાત, શાશ્વત=ત્રિકાલફલદાયકૃત્યાત ધુવાન્નિશ્ચે

જનો દ્વારા દુષ્કર હસ બ્રહ્મચર્ય કા (કરતિ-કુર્વતિ) પાલન કરતે છે (તે-
તાત્) ઉન બ્રહ્મચારિયો કો (દેવદાનવગધર્વા જમ્ભવ રક્ષસ કિન્નરા-
દેવદાનવગધર્વા-યક્ષરાક્ષસકિન્નરા.) દેવ-વિમાનવાસી તથા જ્યોતિષી,
દાનવ ભવનપતિ, ગધર્વ-દેવગાયક, આઠવે વ્યન્તર દેવ તથા યક્ષ-તૃતી-
યવ્યન્તરદેવ રાક્ષસ-ચતુર્થવ્યન્તર દેવ, કિનર-પચ્ચમવ્યન્તરદેવ, હસ
પ્રકાર સમસ્ત દેવ (નમસતિ-નમસ્યતિ) નમસ્કાર કરતે છે ॥૧૬॥

અવ અ-અધનકા ઉપસહાર કરતે છે—‘એસ ધમ્મે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—એસ-એવ) હસ અધ્યયન મે કચિત્ત યહ (જિણદે-
સિંણ-જિનદેશિત) જિનેન્દ્રદ્વારા પ્રતિપાદિત (ધમ્મે-ધર્મ) બ્રહ્મચર્યરૂપ
ધર્મ (ધુવે-ધુવ) પરવાદિયો દ્વારા અમ્બડનીય હોને સે સ્થિર તથા (નિચ્ચે

દુશ્ચર એવા બ્રહ્મચર્યનું કરતિ-કુર્વન્તિ પાલન કરે છે તે-તાન્ એ બ્રહ્મચારીઓને
દેવદાનવગધર્વા જમ્ભવરક્ષસકિન્નરા-દેવદાનવગધર્વા યક્ષરાક્ષસકિન્નરા દેવ-
વિમાનવાસી તથા જ્યોતિષી દાનવ-ભવનપતિ, ગાધર્વ-દેવ ૧૫૩ આઠમા વ્યન્તર-
દેવ તથા યક્ષ-ત્રીજા વ્યન્તર દેવ, રાક્ષસ-ચોથા વ્યન્તરદેવ કિનર-પાચમા વ્યન્તર-
દેવ, આ પ્રકારે સમસ્ત દેવ નમસતિ-નમસ્યન્તિ નમસ્કાર કરે છે ॥૧૬॥

ધુવે અધ્યયનનો ઉપસહાર કરે છે—‘એસ ધમ્મે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—એસ-એવ આ અધ્યયનમાં કહેવામાં આવેલ આ જિણદેસિંણ-
જિનેન્દ્રદ્વારા પ્રતિપાદિત ધમ્મે-ધર્મ બ્રહ્મચર્યરૂપ ધર્મ ધુવે-ધુવ બીજા વદવાળા
આવા અમ્બડનીય હેવાથી નિચર તથા નિચ્ચે-નિત્ય દ્રવ્યાર્થિક નયનો અપેક્ષા

પગૈરસ્ય વ્રત્તચર્યધર્મસ્ય સપ્રમાણતા પ્રતિપાદિતા । અમ્ય ત્રિકાલગોચરફલમાદ-
અનેન વ્રત્તચર્યલ્પભર્મેણ પુરા અનન્તામ્ ઉત્સર્પિણ્યવસર્પિણીમ્ સિદ્ધા અમ્ભુવન,
સમ્પ્રતિ મહાવિદેહેષુ મિ યન્તિ ચ । તથા-અપરે અનાગતાયામનન્તાદ્યાયા સેત્સ્ય-
ન્તિ=સિદ્ધા મિત્તિપ્યન્તિ । 'ઈતિ વ્રવીમિ' ઇત્યસ્યાર્થ પૂર્વદ્ વો ય ॥૧૭॥

ઈતિશ્રી-ત્રિશ્વચિન્મયાત-જગદ્ગુહ્ય-પ્રસિદ્ધચાર્મ્પશ્ચદશભાષામ્લિતલ્લિત
કળ્યાણાલપક-પ્રવિશુદ્ધગદ્યપદ્યનૈમ્ગ્રન્થનિર્માપક-વાદિમાનમર્દક-શાહ-
ઉત્પતિ-કોલ્હાપુર-રાજપ્રદત્ત-'જૈનશાસ્ત્રાચાર્ય' પદભૂષિત-કોલ્હા
પુરરાજ-૨-ચાત્રવ્રત્તચારિ-જૈનાચાર્ય-જૈનધર્મદિગ્ગર-પૂજ્ય શ્રી
વાસીલાન્પ્રતિગિરિચિતાયામુત્તરા યયનમ્ત્રસ્ય પ્રિયદર્શિન્યા
ટીકાયા વ્રત્તચર્યમમાધિનામક પોઢશમ-યયન સપૂર્ણમ્ ।

-નિત્ય.) દ્રવ્યાર્થિક નય કી અપેક્ષા અપ્રત્યુત અનુત્પન્ન ઈવ સ્થિર ઈક
સ્વભાવવાલા હૈ ઓર (માસણ-શાશ્વતઃ) પર્યાયાર્થિકનયકી અપેક્ષા સે
શાશ્વત્-નિરતર અન્ય અન્ય રૂપોં દ્વારા ઉત્પન્ન હોને કી વજહ સે શાશ્વત
હૈ । અથવા ત્રિકાલ મેં મી અવિનશ્વર હોને સે નિત્ય, તથા ત્રિકાલ મેં
ફલદાયક હોને સે શાશ્વત હૈ । ઇન યુવાદિ વિશેષણો દ્વારા સૂત્રકાર
ને ઇમ વ્રત્તચર્યવ્રત મેં પ્રમાણતા પ્રતિપાદિત કી હૈ । ત્રિકાલ મેં ઇસકા
ન્યા ફલ હોતા હૈ, ઇસ વિષય કો સૂત્રકાર પતલાતે હૈં (અણેણ-અનેન)
ઇસ વ્રત્તચર્યરૂપ ધર્મ સે (પુરા) અનત ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી કાલો મેં
(સિદ્ધા) સિદ્ધ હુવ હૈં (સિજ્ઞતિ-સિધ્યન્તિ) મહાવિદેહોમે અમિ મી
સિદ્ધ હૈંગે । (તિવેમિ-ઈતિ વ્રવીમિ) એસા વ્યાખ્યાન મૈને હે જમ્સુ ।
શ્રી મહાવીર પ્રભુ કે મુગ્ધસે સુના હૈ સો તુમસે મી એસા હી કહા હૈ ॥૧૭॥
ઇસ પ્રકાર યહ સોલહવા અધ્યયન કા હિન્દી અનુવાદ સપૂર્ણ હુઆ ॥૧૬॥

અપ્રત્યુત અનુત્પન્ન અને સ્થિર એક સ્વભાવવાળા છે અને સાસણ-શાશ્વતઃ
પર્યાયાર્થિક નયની અપેક્ષાથી શાશ્વત-નિરતર અન્ય અન્ય રૂપો દ્વારા ઉત્પન્ન હોવાને
દારણે શાશ્વત છે અથવા ત્રિકાળમાં પણ અવિનશ્વર હોવાથી નિત્ય, તથા ત્રિકાળમાં
ફળદાયક હોવાથી શાશ્વત છે આ યુવાદિ વિશેષણો દ્વારા સૂત્રકારે આ વ્રત્તચર્ય
વ્રતમાં પ્રમાણતા પ્રતિપાદિત કરવામાં આવેલ છે ત્રિકાળમાં આનું શુ ફળ મળે
છે આ વિધ્યને સૂત્રકાર ખતાવે છે અણેણ-અનેન આ વ્રત્તચર્યરૂપ ધર્મથી પુરા અન ત
ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી કાળોમાં સિદ્ધા-સિદ્ધા સિદ્ધ થયેલ છે સિજ્ઞતિ-સિધ્યન્તિ
મહાવિદેહોમાં આજે પણ સિદ્ધ થાય છે અને અનાગત અન તકાળોમાં પણ સિદ્ધ
થશે એવું વ્યાખ્યાન હે જમ્સુ । મેં શ્રી મહાવીર પ્રભુના મુખથી સાંભળેલ છે
તિવેમિ-ઈતિ વ્રવીમિ એ પ્રમાણે જ તમોને કહેલ છે ॥૧૭॥
આ પ્રમાણે શ્રી ઉત્તરાધ્યનસૂત્રના સોળમાં અધ્યયનો શુભરાતી ભાષા અનુવાદ સ પૂર્ણ

સપ્તદશમધ્યયનં પ્રારમ્ભ્યતે

વ્યાખ્યાત પોઢશમધ્યયનમ્ । સમ્પતિ સપ્તદશમારમ્ભ્યતે । અમ્ય ચ પૂર્વેણ સહાયમભિસમ્પન્નઃ—પૂર્વા યયને વ્રત્તચર્યગુપ્તય, પ્રોક્તા, તાં પાપમ્થાનર્જનાદેય મન્વન્તિ । પાપસ્થાનસેવનાત્ પાપશ્રમણા મન્વન્તિ । તતઃ પાપશ્રમણાના સ્વરૂપ પ્રતિરોધયિતુમિદમ યયનમારમ્ભ્યતે । તમ્યાદ્યગાથામાહ—

મૂલમ્—જે' કેડે ડે પવ્વેંડે નિંચેડે, ધંમ્મ સુણિત્તા વિળયોવવણ્ણે ।

સુદુલ્લંહ લહિંઉ વોહિલામં, વિહરેજ્જે પચ્છાં યં જહંસુહ તું ॥૧॥

છાશા—યં કશ્ચિત્ત પ્રવ્રજિતો નિર્ગ્રન્થો, ધર્મ શ્રુત્વા ત્રિનયોપપન્ન' ।

સુદુર્લભ લ્હા રોધિલામ, વિહરેત પશ્ચાચ્ચ યથામુસ તુ ॥૧॥

ટીકા—'જે કેડ' ઇત્યાદિ ।

ય. કશ્ચિત્—મોક્ષાભિલાષી પુરુષ 'તુ' ઇતિ નિશ્ચયેન સ્થવિરાનગારાદિ

॥ સત્રહવા અધ્યયન પ્રારમ્ભ ॥

સોલહવા અધ્યયનકા વ્યાખ્યાન હો ચુકા અય સત્રહવા અધ્યયન પ્રારમ્ભ હોતા હૈ । ઇસ અધ્યયનકા સવધ પહિલે અધ્યયનકે સાય-અર્થાત્ સોલ્હવેં અધ્યયનકે સાય—ઇસ પ્રકારસે હૈ—વજા પર જો વ્રત્ત ચર્યકી ગુપ્તિયા કહી ગઈ હૈં મો વે ગુપ્તિયા પાપસ્થાનોંકે વર્જનસે હી નો સકતી હૈ । અન્યથા નહી । પાપસ્થાનોંકે સેવનસે તો પાપશ્રમણ હોતે હૈ । ઇસલિયે પાપશ્રમણોંકે સ્વરૂપકો સમજાનેકે લિયે ઇમ અધ્યયનકા પ્રારમ્ભ કિયા ગયા હૈ । ઇસકી યહ આવ ગાયા હૈ—

'જે કેડ' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જે કેડ—યં કશ્ચિત્) જો કોઈ મોક્ષાભિલાષી પુરુષ

સત્તરમા અધ્યયનનો પ્રારમ્ભ—

સોળમું અધ્યયન સંપૂર્ણ થયું છે, હવે સત્તરમા અધ્યયનનો પ્રારમ્ભ થાય છે આ અધ્યયનનો સબધ સોળમા અધ્યયન માથે આ પ્રકારનો છે—સોળમા અધ્યયનમા બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિઓ કહેવામા આવેલ છે એ ગુપ્તિઓ પાપસ્થાનોના વર્જનથી થઈ શકે છે, એના નિવાય નહીં પાપસ્થાનોના સેવનથી નો પાપશ્રમણ થાય છે આ કારણે પાપશ્રમણોના સ્વરૂપને સમજાવવા માટે આ અધ્યયનનો પ્રારમ્ભ કરવામા આવે છે આની આ પ્રથમ ગાથા છે— “જે કેડ” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જે કેડ—યં કશ્ચિત્ એ કાંઈ મોક્ષાભિલાષી પુરુષ સ્થવિર અણુગાર

समीपे र्म=श्रुतचारित्र्यरूप श्रुत्या, तथा-सुदुर्लभ=अत्यन्तदुष्प्राप बोधिलाम्=सम्पददर्शनप्राप्तिरूप लब्ध्वा=प्राप्य विनयोपपन्न.=विनयेन-ज्ञानविनयेन, दर्शनविनयेन, चारित्र्यविनयेन उपचारविनयेन=गुणांशिशुश्रूषारूपेण च उपपन्न =युक्तो भूत्वा प्रव्रजित सन् निर्ग्रन्थ =सयतो जात' । मिहश्रुत्या दीक्षा गृहीतवानिति भाव । च=पुन पश्चात्=प्रागग्रहणानन्तर यथासुखं तु=यथासुखमेव-निद्राप्रमादादिपरतया शृगाळश्रुत्यैव-'तु' शब्द एवकारार्थक विहरत्=विहार कृपात् स 'पापश्रमण' इत्युच्यते, इत्यग्रेण सम्पन्न ॥१॥

पूर्वोक्तस्य प्रमादी मुनिगुणादिना-'हे शिष्य ! त्वमधीप्य' इत्येव प्रेरितः सन् व्रवीति तथाह—

मूलम् - सेजा दढा पाउरण मे' अतिथं, उप्पज्जइ भोत्तु तहेव पाउ ।

जाणंमि जं' वट्ठइ' ओउसुत्ति', किं' नाम कां'हामि सुएणं भते' ॥२॥

छाया—शृगाळद्वारा प्राप्ति मे अस्ति, उपपद्यते भोक्तु तथैव पातुम् ।

जानामि यद्वर्तते, आयुःमन्निति, किं नाम करिष्यामि श्रुतेन भदन्त ॥२॥

टीका—'सेजा' इत्यादि ।

हे आयुष्मन् ! गुरु ! मे=मम दढा=रातानरजःशुश्रूषाविचारिता शृगा

स्वविर अनगार आदिके समीप (यम्म सुणित्ता-यम्म श्रुत्वा) श्रुतचारित्र्यरूप धर्मका श्रवण कर तथा (सुदुल्लह बोधिलाम लब्धि-सुदुर्लभ बोधिलाम लब्ध्वा) अत्यन्त दुष्प्राप्य सम्पददर्शन प्राप्तिरूप बोधिलाम प्राप्त करके (विग बोववगणे-विनयोपपन्नः) ज्ञानविनय, दर्शनविनय, चारित्र्यविनय, एवं उपचारविनय,=गुणांशिशुश्रूषारूपसे युक्त वन (पव्वडण नियठे-प्रव्रजितो निर्ग्रन्थ) दीक्षित होकर निर्ग्रन्थ साधु हो जाता है-मिहश्रुतिसे दीक्षा प्रारण कर लेता है, परंतु पीछेसे वही न्यक्ति दीक्षा प्रारण करनेके बाद (जहामुहम्-यथासुखम्) निद्रा प्रमादिके तत्पर हो जानेके कारण शृगाळश्रुतिसे (विहरेज्ज-विहरेत्) विचरता है ॥१॥

आग्निमी समीप यम्म सुणित्ता-यम्म श्रुत्वा श्रुत आग्निश्च धर्मस्तु श्रवण उगी तथा सुदुल्लह बोधिलाम लब्धि-सुदुर्लभ बोधिलाम लब्ध्वा अत्यन्त दुष्प्राप्य सम्पददर्शन प्राप्तिरूप बोधिलाम प्राप्त उगीने विनयोपपन्ने-विनयोपपन्न ज्ञानविनय, चारित्र्यविनय एवं उपचारविनय-गुरु आदि कोनी सेवाश्रयणी युक्त वनीने पव्वडण नियठे-प्रव्रजितो निर्ग्रन्थ दीक्षित यद्यने निर्ग्रन्थ-साधु मनी आद्य छे मिहश्रुतिथी दीक्षा धारण उगी ले छे, परंतु पश्रीथी अथ व्यवस्थित दीक्षा धारण उगी पश्री जहामुहम्-यथासुखम् निद्राप्रमाद आदिमा तत्पर यः व्रजना छे शृगाळश्रुतिथी विहरेज्ज-विहरेत् विचरे छे ॥१॥

=વસતિ, તથા-દ્વ=દિમાનિલનિચારણસમર્થ 'ચાદર' ઇતિ માપા પ્રમિદ્ધ પ્રા
વરણ ચ અસ્તિ । ઉપરબ્રગત્વાન્-રજ હરણપાત્રાદ્યુપકરણ ચાપિ મમ પર્યાપ્તમ્, તથા
-મમ મોક્તુમ્ અગ્નિ દિરુમ્, તથા પાતુ=જલદુગ્ધાત્મિક પાન ચ ઉપપત્યતે=
પર્યાપ્ત મિલતિ । તથા-યદ્ જીયાજીયાન્તિ તત્ત્વ યત્તે, તદ્વ્યદ્ જાનામિ । ઇતિ=
અમ્માદ્ હેતો હે મદન્ત ! શ્રુતેન=શાસ્ત્રા યયનેન કિં નામ કરિષ્યામિ-નાસ્તિ
કિમપિ શાસ્ત્રાધ્યયનસ્ય પ્રયાજનમિત્યર્થઃ ? । અય માય-‘યે મયન્તોઽગ્રીયતે,

તેસે શ્રમણકો જય ગુરુ આગમ પઢનેકે લિયે કહતે હે, તો વહ
કયા કહતા હૈ-યહ પાન ઇસ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રદર્શિત કરતે હૈ-
'સેજા દઢા' ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—(આહુ-આયુષ્મન્) હે, આયુષ્મન્ ગુરુ મહારાજ !
(મે-મે) મેરે પાસ (સજ્જા-શય્યા) જો વસતિ હૈ વહ (દઢા-દઢા) ચાત
આતપ ઇવ જલાદિક કે ઉપદ્રવો સે સુરક્ષિત હૈ । તથા (પાઉરણદઢ-
પ્રાવરણ દઢમ્) જો ચાદર હૈ વહ મી શીત આદિ કે ઉપદ્રવસે મેરી રક્ષા
કરસકે એસી હૈ । ઇસી તરહ રજોદરણ ઇવ પાત્રાદિક ઉપકરણ મી મેરે
પાસ પર્યાપ્તમાત્રામે હ । તથા (મોક્તુ પાઉ ઉપ્પજ્જ-મોક્તુ પાતુ ઉપપત્યતે
ઇવ) જાને પીને કો પર્યાપ્ત મિલ હી જાતા હૈ (જ વદ્દ ત જાણમિ-યદ્-
તત્તે તત્ જાનામિ) શાસ્ત્રમે જીવ અજીવ આદિક જો તત્ત્વવર્ણિત
હુઈ હૈં ડનકે વિષયમે મી મૈ જાનતા હ । ઇસલિયે (મતે-મદન્ત) હે
મદન્ત ! (સુણ કિં નામ કાહામિ-શ્રુતેન કિં નામ કરિષ્યામિ) શાસ્ત્ર
પઢકર અવ મૈ કયા કરુગા ।

એવા શ્રમણને જ્યારે ગુરુ આગમ લણવાનુ કહે છે ત્યારે તે શુ કહે છે ?
એ વાત આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રદર્શિત કરે છે—“સેજા દઢા” ઇત્યાદિ
અન્વયાર્થ—આહુ-આયુષ્મન્ હે આયુષ્યમાન ગુરુ મહારાજ ! મે-મે
મારી પાસે સેજા-શય્યા જે વસતિ છે તે દઢા-દઢા વાત આતાપ-તડકા અને
જળાદિકના ઉપદ્રવથી સુરક્ષિત છે, તથા પાઉરણદઢ-પ્રાવરણ દઢ જે ચાદર છે તે પણ
ઠંડી આદિના ઉપદ્રવથી મારી રક્ષા કરી શકે તેમ છે આજ પ્રમાણે રજોદરણ અને
પાત્રાદિક ઉપકરણ પણ મારી પાસે પર્યાપ્તમાત્રામા છે તથા મોક્તુ પાઉ ઉપ્પજ્જ
-મોક્તુ પાતુ ઉપપત્યતે ઇવ ખાવાપીવાનુ પર્યાપ્ત મળી જાય છે જ વદ્દ ત જાનામિ-
યદ્વાત્તે તત્ જાનામિ શાસ્ત્રમા ઇવ અલ્પ આદિક જે તત્ત્વનુ વર્ણન કરાયેલ
છે એમના વિષયમા પણ હું બહુ છુ આ કારણે મતે- મદન્ત હે મદન્ત !
શાસ્ત્ર લણીને હવે હું શુ કરે ?

તેऽપ્યતોન્દ્રિય કિમપિ યસ્તુ ન જાનન્તિ । પશ્ચમારકે કેવલજ્ઞાનાભાવાત્ । તર્લિક
પયોજન દ્વયગલતાલુગોષોષેનાઽયયનેન' ઇત્યેવમધ્વસાયયુક્તો નિર્ગ્રન્થ. પાપ-
શ્રમગ ઇત્યુચ્યતે, ઇત્યગ્રેણ સમ્પન્નઃ ॥૨॥

અથ પાપશ્રમણલક્ષણાનિ પ્રાદ—

મૂલમ્—જે' કેડ પવ્વડા, નિદાંસીલે પર્ગામસો ।

મોઢા પેઢા સુંહ સુઅડ, પાવસમણે—ત્તિ' વુઞ્ઞડ ॥૩॥

ગ્રાયા—યઃ સ્થિત્ પ્રવ્રજિતો, નિદ્રાગીલઃ પ્રકામશ' ।

શુક્તરા પીત્વા મુગ્ય સ્વપિતિ, પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૩॥

ટીકા—'જે કેડ' ઇત્યાદિ ।

ય સ્થિત્ પ્રવ્રજિતો=મૂઢીતદીપ સાધુ મનોનમજનાદિક પ્રકામશઃ=

ભાવાર્થ—જિનદીક્ષા ધારણ કરનેસે મેરી સયમ અવસ્થા કી મવ
કુલ આવચ્યકતાળ પૂર્ણ હો હી જાતી હ, કમી તો કિસી વાતકિ રહતી
નહી હૈ, અત આગમ પઢનેસે મુઝે ક્યા લાભ હૈ? જો આપ લોગ પઢતે
હે વે સ્ત્રી અતીન્દ્રિય તત્વો કો તો જાન નહી સકતે હ. ક્યો કિ પચમકાલ
મે કેવલ જ્ઞાનકા અભાવ બનલાયા ગયા હૈ । તો ફિર હૈ, ગલા એવ
તાતુ કો શુષ્ક બના ઢેને વાલે અભ્યયનસે ક્યા પ્રયોજન સધ સકતા હૈ ।
અર્થાત્ કુઝ સી નહી, ેસે બોલનેવાલા પાપશ્રમણ કહલાતા હૈ ॥૨॥

અવ યદા સે પાપશ્રમણકે લક્ષણ કહતે હ—'જે કેડ' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જે કેડ—ય. સ્થિત્) જો કોઈ (પવ્વડા—પ્રવ્રજિતઃ)
દીક્ષિત સાધુ મનોજ અજનાદિકકો (પર્ગામસો—પ્રકામશ) અત્યત

ભાવ થ —જીન દીક્ષા ધાન્ય કરવાની મારી સબત અવસ્થાની નધગી આવ-
શકતાઓ પૂર્ણ થઈ જાય છે આમા કાઈ વાતની કમી પણ રહેતી નથી આથી
આગમ ભણવાથી મને શુ લાભ છે? આપ લોકો ભણો છો તેમ છતા પણ અતી
ન્દ્રિય તત્વોને તો ભણી શકતા નથી તેમ કે પચમકાલમા કેવળ જ્ઞાનનો અભાવ
બતાવલ છે, તો પછી હૃદય, ગણ અને તાળવાને શુષ્ક બનાવી દેનારા અધ્યયનોથી
જુ ધ્રોજન સાધી શકવાનુ ? અર્થાત્—કઈ પણ નહીં, આવુ બોલવાવાળા
પાપશ્રમણ કહેવાય છે ॥૨॥

હવે અહીં પાપશ્રમણના લક્ષણ કહેવામા આવે છે—“જે કેડ” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જે કેડ—ય. સ્થિત્ જે કેડ પવ્વડા—પ્રવ્રજિત, દીક્ષિત સાધુ
મનોજ અજનાદિકને પર્ગામસો—પ્રકામશ. અત્યત મોઢા શુક્તરા આઈને તથા પેઢા

અત્યન્ત મુક્તયા. દુઘ્નતક્રાદિક ચ પ્રકામજ' પીત્યા નિદ્રાશીલઃ=નિદ્રાલુઃ મન
સુખ યથા સ્યાત્તયા સ્વપિતિ=શેતે, મ પાપશ્રમણ. પાપિષ્ઠ સાધુરિત્યુચ્યતે ॥૩॥

પુનરપ્યાદ—

મૂલમ્—આયરિયંઉવજ્ઞાણિં, સુય વિણય ચ ગાહિણ .

તે' ચેવ લિસર્ડ વાલે', પાવંસમણે—ત્તિ' વુચ્છેડ ॥૪॥

છાયા—આચાર્યોપાધ્યાયૈ, શ્રુત વિનય ચ ગ્રાહિત' .

તાનેય લિસતિ વાલ, પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૪॥

ટીકા—‘આયરિય’ ઇત્યાદિ .

આચાર્યોપાધ્યાયૈ. શ્રુતમ્=આગમ શબ્દત અર્થતથ્ચ, વિનય=જ્ઞાનદર્શનચા-

(મોઢા-મુક્તવા) શ્વા કરકે (પેઢા-પીત્વા) તયા દુઘ્નતક્ર આદિ કો સ્વપ
મનમાના પી કરકે (નિદ્રાસીલે-નિદ્રાશીલ) નિદ્રા પ્રમાદમે પડકર (સુહ
સુઅદ-સુખ સ્વપિતિ) સુખપૂર્વક સોતા રહતા હૈ (સે પાવસમણેત્તિ વુચ્છેડ-
સઃ પાપશ્રમણઃ ઇત્યુચ્યતે) વહ સાધુ પાપશ્રમણ હૈ-વહ પાપિષ્ઠ સાધુ
હૈ એસા કહા જાતા હૈ .

ભાવાર્થ—યથેચ્છ શ્વા પીકર જો નિદ્રાશીલ બનકર સોતા રહતા
હૈ-ધાર્મિક ક્રિયાઓમે ઉપેક્ષા રખતા હૈ યહ સાધુ નહીં સ્વાદુ પાપ-
શ્રમણ હૈ એસા જાનના ચાહિયે ॥ ૩ ॥

તયા-‘આયરિય’ ઇત્યાદિ .

અન્વયાર્થ—જો મુનિ (આયરિય ઉવજ્ઞાણિં-આચાર્યોપાધ્યાયૈ.)
આચાર્ય ણ્વ ઉપાધ્યાય (સુય વિણય ચ ગાહિણ-શ્રુત વિનય ચ ગ્રાહિત.)
શાસ્ત્ર પઢને કી તયા વિનયશીલ-જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર ણ્વ ઉપચાર વિનય
પીત્વા દ્વધ, છાશ આદિને મનમાની રીતે ખૂબ પીને નિદ્રાસીલે-નિદ્રાશીલ' નિદ્રા-
પ્રમાદમા પડી સુહ સુહઈ-સુખ સ્વપિત્તિ સુખપૂર્વક સુહ રહે છે સે પાવસમણેત્તિ
વુચ્છેડ-સ. પાપશ્રમણ ઇતિ ઉચ્યતે તે સાધુ પાપશ્રમણ છે એવુ કહેવામા આવે છે

ભાવાર્થ—યથેચ્છ ખાદ્ય પીને જે નિદ્રાશીલ થઇને સૂતા રહે છે-ધાર્મિક ક્રિયા
ઓમા ઉપેક્ષાવૃત્તિ રાખે છે તે સાધુ નહીં પરંતુ પાપશ્રમણ છે એવુ બહુવુ બોધાયે ॥૩॥
તથા “આયરિય” ઇત્યાદિ .

અન્વયાર્થ—જે મુનિ આયરિય ઉવજ્ઞાણિં-આચાર્યોપાધ્યાયૈ આચાર્ય અને
ઉપાધ્યાયને સુય વિણય ચ ગાહિણ-શ્રુત વિનય ચ ગ્રાહિત શાસ્ત્ર બહુવાની, તથા
વિનયશીલ જ્ઞાન દર્શન આદિ અને ઉપચાર વિનયને ચાલન કરવાનુ શિક્ષણ આપે

रित्रोपचारात्मकं च ग्राहितः=निमित्तस्तानेव आचार्यादीन् यो बालः=अनानी
सिंसति=निन्दति, स पापश्रमण इत्युच्यते ॥४॥

इत्थं ज्ञानाचारप्रमादिनमुक्तया सम्प्रति दर्शनाचारप्रमादिनमाह—

मन्त्रम्—आयरियउवज्झायाण, सम्म नं पडितप्पए ।

अप्पडिपूयए थड्ढे, पावसंमणे—त्ति 'बुद्ध' ॥५॥

त्राया—आचार्योपायायाना, सम्यक् न परितृप्यति ।

अप्रतिपूजक स्तब्ध, पापश्रमण इत्युच्यते ॥५॥

टीका—'आयरिय' इत्यादि ।

य साधु आचार्योपायायानाम्=आचार्योपायायगुरुवादीन् सम्यक्=शास्त्रो-
त्तरीत्या न परितृप्यति=परितर्पयति=सेवाशुश्रूषादिभिर्न प्रसादयति । तथा-
अप्रतिपूजक=केनचिन्मृगानिनोपकृतोऽपि न प्रत्युपकारक, तथा=स्तब्ध अट्टहारी,
स पापश्रमण इत्युच्यते ॥५॥

जो पालन करने की-शिक्षा देते हैं तो (वाले-वाल') यह बाल श्रमण
(ते चेव विंसड-तानेव सिंसति) उन पर भी नष्ट होता है, उनकी भी
निंदा करने लगता है वह पापश्रमण है ॥ ४ ॥

इस प्रकार ज्ञानाचार मे प्रमादी का स्वरूप कहकर अब सूत्रकार
दर्शनाचार के प्रमादी का स्वरूप कहते हैं—

'आयरिय' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो साधु (आयरियउवज्झायाण सम्म न पडितप्पट-
आचार्योपायायाना सम्यक् न परितृप्यति) आचार्य उपाध्याय आदि
गुरुजनोंकी शास्त्रोक्त पद्धति के अनुसार सेवा श्रूषा आदि द्वारा
प्रसन्न नहीं करता है तथा (अप्पडिपूयए-अप्रतिपूजक) अपने ऊपर
उपकार करने वाले मुनिजनोका भी जो प्रत्युपकार नहीं करता है एवं

छे त्वारे वाले-वालः ये आश्रमण ते चेव विंसड-तानेव सिंसति अमना ८५०
इष्ट थाय छे, जेमनी पण निंदा करवा लाजे है, ते पापश्रमण छे ॥४॥

आ प्रमाणे ज्ञान आचारमा प्रमादीनु स्वप्न उहीने हवे अत्रार दर्शनाचारमा
प्रमादीनु स्वप्न उह छे—“आयरिय” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जे साधु आयरिय उवज्झायाण सम्म न पडितप्पट-आचार्यो-
पा यायाना सम्यक् न परितृप्यति आचार्य उपाध्याय आदि गुरुजनानी शास्त्रोक्त
पद्धतिना अनुसार सेवा श्रूषा करीने तेमने प्रसन्न - ता नथी, तथा अप्पडि-

સમ્પતિ ચારિત્રાચાર પ્રમાદિનમાદ--

મૂલ્મ--સમ્મદમાણે પાળાણિ, વીયાણિ હરિયાણિ ચં ।

અસજણે સંજંચમન્નર્માણો, પાવસમણે-ત્તિં વુચ્છંડ ॥૬॥

ઝાયા--સમર્દયન્ પ્રાણાન્, વીજાનિ દરિતાનિ ચ ।

અસયત સયત મન્યમાન, પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૬॥

ટીકા--'સમ્મદમાણે' ઇત્યાદિ ।

પ્રાણાન્=પ્રાણિનો-ઢોન્દ્રિયાનીન્, વીજાનિ=શાલ્યાદીનિ, દરિતાનિ ત્રાં
દીનિ, ઉપલભગત્વાત્ સર્વાણ્યપ્યેકેન્દ્રિયાણિ ચ સમ્મદર્દયન=ચરણાદિભિ પાંડયન,
અતए-અસયત.=સયતભાગર્જિત, તવાપ્યાત્માન સયત મન્યમાનો યોઽસ્તિ,
સ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે । ૬॥

(યદ્વે-સ્તબ્ધ.) જો અહકાર મે હી મમ્ત વના રહતા હૈ વહ મુનિ પાપશ્રમણ
હૈ, અર્થાત્ દર્શનાચાર મે શિથિલ હોને સે વહ સાધુકે કર્તવ્યસે વહુત
દૂર હૈ વાસ્તવિક સાધુ નહી હૈ ॥૬॥

અવ ચારિત્રાચાર મે પ્રમાદ કરનેવાલે કા સ્વરૂપ કહતે હૈ--

'સમદમાણે' ઇત્યાદિ--

અન્વયાર્થ--જો સાધુ (પાળાણિ વીયાણિ સમ્મદમાણે-પ્રાણાન્
વીજાનિ સમર્દયન્) ઢોન્દ્રિયાદિ જીવોંકો, શાલી આદિ વીજોંકો, દૂર્વા-
દિક દરિત અકરોંકો તથા ઉપલક્ષણસે સમસ્ત એકેન્દ્રિત જીવોંકો
ચરણ આદિ દ્વારા પીડિત કરતા હુઆ (અસજણ-અસયત) મજમ-
ભાવસે વર્જિત હો રહા હૈ, ફિર મી અપને આપકો જો સયત (મુનિ)
માન રહા હૈ એસા વહ સાધુ પાપશ્રમણ કહલાના હૈ । ૬ ॥

પૂર્વ-અપ્રતિપૂજક પોતાના ઉપર ઉપકાર કરવાવાળા મુનિજનોનો પણ જે પ્રત્યુ
પકાર કરતા નથી અને યદ્વે-સ્તબ્ધ, જે અહંકારમા જ મસ્ત બન્યાને રહે છે તે
મુનિ પાપશ્રમણ છે અર્થાત્--દર્શનાચારમા શિથિલ હોવાથી તે સાધુના કર્તવ્યથી
ખૂબ દૂર છે વાસ્તવિક સાધુ નથી ॥૬॥

હવે ચારિત્રાચારમા પ્રમાદ કરવાવાળાનું સ્વરૂપ કહે છે--"સમદમાણે" ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--જે સાધુ પાળાણિ વીયાણિ સમ્મદમાણે-પ્રાણાન્ વીજાનિ સમર્દયન્
જે ઢોન્દ્રિયાવાળા । જીવોને, ડાગર આદિ બીજોને, દુર્વાદિક દરિત અકુરોને તથા ઉપ
લક્ષણથી સમસ્ત એકેન્દ્રિય જીવોને ચરણ આદિ દ્વારા પીડા પહોંચાડીને અસજણ-
અસયત સયમ ભાવથી વર્જિત બની રહેલ હોય તેમ છતાં પણ પોતે પોતાની
બાતને સયત માની રહેલ હોય એવા તે સાધુ પાપશ્રમણ કહેવાય છે ॥૬॥

તથા—

મૂલ્મ—સથાર ફલંગ પીઢ^૧. નિસિજ પાયકવલ ।

અપ્પમજ્જિયમારુહંડ, પાવસમણે—ત્તિ^૨ વુચ્ચંડ ॥૭॥

ઝાયા—સસ્તાર ફલક પટ, નિપદ્યા પાદકમ્પલ્મ ।

અપ્રમાર્જ્ય અ આરોત, પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્ચતે ॥૭॥

ટીકા—ય સાધુ સસ્તારમ્=શયનાસનમ્, ફલક-પટ્ટક-આદિકમ્, પીઢ=‘રા જોઠ’ ઇતિ ભાષા પ્રસિદ્ધમ્, નિપદ્યામ્=સ્વા યાયભૂમિ, પાદકમ્પલ્મ=પાદપ્રોચ્છ નાર્ય કમ્પલ્મ=કમ્પલ્મગણ્ડ પાદકમ્પલ્મ તમ્ ડર્ણામય વદ્ધ ઉપલક્ષણત્વાત્ સ્વત્રમય યા. અપ્રમાર્જ્ય=રજોહરણાદિના, ઉપવચ્છન્નાદમ્ત્યુપેક્ષ્ય ચ આરોહતિ=ઉપવિગતિ, સ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્ચતે ॥૭॥

તથા—

મૂલ્મ—દવદવંસસ ચંરંડ, પમત્તે યં અભિર્મ્લેખણ ।

ઉલ્લંઘણે ય ચંડે ય, પાવંસમણે—ત્તિ^૩ વુચ્ચંડ ॥૮॥

ઝાયા—દ્રુત દ્રુત ચરતિ, પ્રમત્તશ્ચ અમીક્ષણમ્ ।

ઉલ્લંઘનય ચણ્ડશ્ચ, પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્ચતે ॥૮॥

તથા—‘સથાર’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (સથાર ફલંગ પીઢ નિસિજ પાયકવલ-સસ્તારમ્ ફલક પીઢ નિપદ્યા પાદકમ્પલ્મ) સસ્તારક-શયનાસનકો ફલક-પટ્ટક આદિકો, પીઢ-રાજોઠકો, નિપદ્યા સ્વાન્યયભૂમિકો, પાદ-કમ્પલ-ચરણપોત્રનેકા અથવા ડર્ણામય ગ્રેટે વદ્ધકો (અપ્પમજ્જિય-અપ્રમાર્જ્ય) રજોહરણ આદિસે પ્રમાર્જિત ન કરકે તથા ન દેવ કરકે ઇનપર (આરુહ-આરોહતિ) થૈઠતા હૈ વહ (પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચંડ-પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્ચતે) પાપશ્રમણ એસા કહા જાતા હૈ ॥ ૭ ॥

તથા ‘સથાર’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—એ સાધુ સથાર ફલંગ પીઢ નિસિજ પાયકવલ-સસ્તારમ્ ફલક પીઢ નિપદ્યા-પાદકમ્પલ્મ સસ્તારક-શયનાસનને, ફલક-પટ્ટક આદિને, પીઢ-પોત્રોને નિપદ્યા-સ્વાધ્યાય ભૂમિને, પાદકમ્પલ-પગલુ છવાના ઉર્ણામય નાના વચ્ચને, અથવા સુતરના નાના વચ્ચને અપ્પમજ્જિય-અપ્રમાર્જ્ય રજો હરણ આદિથી પ્રમાર્જિત ન કરીને તથા ન તોળેઈ ને તેના પર આરુહ-આરોહતિ થેસે છે તે પાવસમણેત્તિ વુચ્ચંડ-પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્ચતે પાપશ્રમણ છે એવું કહેવામા આવે છે ॥૭॥

ટીકા--‘દવદવસ્સ’ इत्यादि ।

યો દ્રુત દ્રુત=શીઘ્ર શીઘ્ર ચરતિ=મિહ્નાદૌ પર્યન્તિ, ચ=પુનઃ અમીશ્ણ=પુન પુન’ પ્રમત્ત=સાધુક્રિયામુ પ્રમાદકારક, તથા ઉલ્લઘન=સાધુમર્યાદાલઘ્નકારક, તથા-ચ્ચંડ=ક્રોધા-માત્રચિત્તથ ભવતિ, સ પાપશ્રમણ इत्युच्यते ॥૮॥

તથા—

મૂલમ્--પહિલેહેડં પમત્તે, અવઝ્ઞંડ પાયકવેલ ।

પહિલેહંણા અળાંડત્તે, પાવસંમણે ત્તિ વુચ્છંડ ॥૯॥

ગ્રાયા--પ્રતિલેખયતિ પ્રમત્ત’ અપોઞ્જતિ પાત્રકમ્પલમ્ ।

પ્રતિલેખનાયાપનાયુક્ત, પાપશ્રમણ इत्युच्यते ॥૯॥

ટીકા--‘પહિલેહેડ’ इत्यादि ।

યો વક્ષપાત્ર સદોરસ્મુખવચ્ચિકાદિક પ્રમત્ત સન્ પ્રતિલેખયતિ=કિંચિદ્

તથા ‘દવદવસ્સ’ इत्यादि—

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (દવદવસ્સ ચરડ-દ્રુત દ્રુત ચરતિ) મિહ્ના આદિકે સમયમે જલ્દી ૨ ચલતા હૈ તથા (અમિશ્ણ-અમીશ્ણમ્) વાર ૨ (પમત્તે-પ્રમત્ત’) સાધુક્રિયાઓકે કરનેમે પ્રમાદી વનતા રહતા હૈ । તથા (ઉલ્લઘને-ઉલ્લઘન.) સાધુમર્યાદાકા ઉલ્લઘન કરતા હૈ (ચ્ચંડે-ચ્ચંડ.) ક્રોધ ન કરનેકે લિયે સમજાને વુઝાને પર ખી જો ક્રોધ કરતા હૈ (પાવસ-મણેત્તિ વુચ્છંડ-પાપશ્રમણ इत्युच्यते) ઉસકો પાપશ્રમણ કહા ગયા હૈ ॥૮॥

તથા--‘પહિલેહેડ’ इत्यादि—

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (પમત્તે-પ્રમત્ત’) પ્રમાદી વનકર (પહિલેહેડ-પ્રતિલેખયતિ) વન્ન, પાત્ર, સદોરક-મુખવચ્ચિકા આદિ કી પ્રતિલેખના

તથા--“દવ દવસ્સ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જે સાધુ દવ દવસ્સ ચરડ-દ્રુત દ્રુત ચરતિ ભિક્ષા આદિના સમયે જલદી જલદી ચાલે છે તથા અમીશ્ણ-અમીશ્ણ વાર વાર પમત્તે-પ્રમત્ત સાધુ ક્રિયાઓને કરવામા પ્રમાદી બની રહે છે તથા ઉલ્લઘને-ઉલ્લઘન સાધુ મર્યાદાનુ ઉલ્લઘન કરે છે, ચ્ચંડે-ચ્ચંડ સમજાવતા સમજાવનાર સામે ક્રોધ કરે છે પાવસમણે ત્તિ વુચ્છંડ-પાપશ્રમણ इत्युच्यते આવા સાધુને શાસ્ત્રીય ભાષામા પાપશ્રમણ કહેવા મા આવેલ છે ॥ ૮ ॥

તથા--“પહિલેહેડ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જે સાધુ પમત્તે-પ્રમત્ત પ્રમાદી બનીને પહિલેહેડ-પ્રતિલેખયતિ વન્ન, પાત્ર, સદોરકમુખવચ્ચિકા વગેરેની પ્રતિલેખના કરે છે-કેટલાક ઉપકરણોનુ

યન્તુ પ્રતિલેખયતિ, ચિંચિન્ન પ્રતિલેખયતિ, અગ્નિના વા પ્રાતલેખયતીત્યર્થઃ ।
તગા-પાત્રકમ્બલ=પાત્ર ચ કમ્બલ ચ ઉપલક્ષણત્વાત મ્મઝીય સર્વમુપધિય, પ્રતિ
લેખનક્રિયાયામ્ યનાયુક્ત =અનુપયુક્તો મયતિ, મ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૯॥

તગા—

મૃત્—પડિલેહેડ પમત્તે સે જે કિ ચિ હું ણિસામિયાં ।

ગુરુ પરિવમાણ ણિંચ, પાત્રસમણે સ્તિ' વુચ્છંડ ॥૧૦॥

ઝાયા—પ્રતિલેખયતિ પ્રમત્ત સ, યત્ કિંચિદ્ હુ નિગમ્ય ।

ગુરુપરિમાયમો નિત્ય, પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૦॥

ટીકા—‘પડિલેહેડ’ ઇત્યાદિ ।

યત્કિંચિદ્ હુ ‘હુ’ શબ્દોડ્ઘ્યર્થે, યત્કિંચિદપિ યા યાચિદપિ વાતાં નિ
ગમ્ય=શ્રુત્વા તદવ્યગ્રચિત્તયા પ્રમત્ત સન્ પ્રતિલેખયતિ=રક્ષપાત્રાદે પ્રતિ

કરતા હૈ—કિનનેક ઉપકરણો કા પ્રતિલેખન કરતા હૈ, કિનનેકકા
નહી કરતા હૈ અથવા અધિધિપૂર્વક પ્રતિલેખના કરતા હૈ, તથા (પાયકનલ
અવડજ્ઞડ-પાત્રકમ્બલમ અપોજ્ઞતિ) પાત્ર તથા કમ્બલ આદિ અપની
ઉપધિકી સમાલ નહી રખતા હૈ કિસી કો કહી પર કિસી કો કહી
પર રમ તરફ સે યનકો જહા તહા રખ દેતા હૈ તથા (પડિલેહના અણા
ઉત્ત-પ્રતિલેખનાયામનુપયુક્ત.) પ્રતિલેખન ક્રિયામે જો અનુપયુક્ત અર્થાત્
ઉપયોગી નહી રખા-રહતા હો-પ્રતિલેખન ક્રિયા કરતા તો હૈ પર
યનમે યસકા ઉપયોગ ન લગા હો એસા સાધુ (પાવસમણેસિ વુચ્છંડ-
પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે) પાપશ્રમણ કહા ગયા હૈ ॥૯॥

તથા—‘પડિલેહેડ’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (જ કિંચિ ણિસામિયા-યત્ કિંચિત્ત અપિ
નિગમ્ય) ડધર ઉધર કી વાતો કો સુનતા હુઆ (પડિલેહેડ-પ્રતિલેખયતિ)

પ્રતિલેખન કરે ડેટલાડુ કરતા નથી અથવા અધિધિપૂર્વક પ્રતિલેખન કરે છે,
તથા પાયકનલ અવડજ્ઞડ-પાત્રકમ્બલમ અપોજ્ઞતિ પાત્ર અને કમ્બલ આદિ પોતાની
સધણી ઉપધિની મલાળ રાખતા નથી કોઇને કયા અને કોઇને કયા એ રીતે એને
જ્યા ત્યા રાખી દે છે અને પડિલેહના અણાઉત્ત-પ્રતિલેખનાયામનુપયુક્ત
પ્રતિલેખન ક્રિયા કરે તો છે પરંતુ તેમા તેનો બરોબર ઉપયોગ કરેલ ન હોય આવા
સાધુને પાપશ્રમણ કહેવામા આવેલ છે ॥૯॥

તથા—‘પડિલેહેડ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જે સાધુ જ કિંચિ ણિસામિયા-યત્કિંચિત્ત અપિ નિગમ્ય અહી નહી ની
વાતોને માલગતો રહીને પડિલેહેડ-પ્રતિલેખયતિ વચ્ચે પાત્રાદિની પ્રતિલેખના

લેખના કરોતિ । ઉપલબ્ધત્યાત્-સ્વયં ચ વાર્તાલાપ કુર્વેન પ્રતિલેખયતિ । તથા-
-નિત્ય=સર્વદા ગુરુપરિભાવકઃ=ગુરોરાગાતનાકારકો ભવતિ । ઇતાદશો ય-
સાધુઃ સ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૦॥

તથા—

મૃગ્મ--વહુમાયી પમુંહરી, થંદે લુંદે અણિગ્ગહે ।

અસવિભાગી અચિયંતે, પાવસમણે ત્તિ વુચ્ચંડ ॥૧૧॥

ઢાયા—વહુમાયી પ્રમુલ્લર., સ્તગ્ધો લુગ્ધ અનિગ્રહઃ ।

અસવિભાગી અપ્રતિકર., પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૧॥

ટીકા—‘વહુમાયી’ ઇત્યાદિ ।

વહુમાયી=પ્રચુરમાયાયુક્તઃ પ્રમુલ્લર=પ્રકર્ષેણ વાચાલઃ, સ્તગ્ધ=અહંકારી
લુગ્ધ=લોભી, અનિગ્રહઃ=અવશીકૃતેન્દ્રિયનોન્દ્રિયસમૂહ, અસવિભાગી=અગનાદિ
વસ્ત્ર પાત્રાદિકોં કી પ્રતિલેખના કરતા હૈ વહ (પમત્તે-પ્રમત્ત.) પ્રમત્ત હૈ
તથા પ્રતિલેખન ક્રિયાકે સમયમે મી ‘જો દૂસરોસે વાર્તાલાપ કરતા
હૈ ઓર પ્રતિલેખના કરતા જાતા હૈ વહ મી પ્રમત્ત’ હૈ તથા (ણિચ્ચ ગુરુ
પરિભાવણ-નિત્ય ગુરુપરિભાવક) હમેશા જો ગુરુદેવની આશાતના
કરતા રહતા હૈ વહ મી પ્રમત્ત હૈ એસા સાધુ (પાવસમણેત્તિ વુચ્ચંડ-
પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે) પાપશ્રમણ કહા ગયા હૈ ॥૧૦॥

તથા—‘વહુમાયી’ ઇત્યાદિ—

જો સાધુ (વહુમાયી-વહુમાયો) પ્રચુર માયાચાર સપન્ન હો (પમુહરી-
પ્રમુલ્લર) પ્રચુર બકવાદ કરનેવાલા હો (થંદે-સ્તગ્ધ) ! અહંકારી હો
(લુંદે-લુગ્ધ) લોભી હાં (અણિગ્ગહે-અનિગ્રહ) ઇન્દ્રિયોકો વશમે કરને

કરે છે, તે પમત્તે-પ્રમત્ત પ્રમત્ત ૭ તથા પ્રતિલેખનક્રિયાના સમયમા પણ જે
બીજાઓથી વાર્તાલાપ કરે છે અને પ્રતિલેખના કરતા જાય છે તે પણ પ્રમત્ત છે
તથા ણિચ્ચ ગુરુપરિભાવ હ મેશા જે પોતાના ગુરુદેવની આશાતના કરતા રહે છે
તે પણ પ્રમત્ત છે પાવસમણેત્તિ વુચ્ચંડ-પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે એવા સાધુને પાપશ્રમણ
કહેવામા આવેલ છે ॥૧૦॥

તથા—‘વહુમાયી’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથા—જે સાધુ વહુમાયી-વહુમાયી પ્રચુર-અત્યંત માયાચાર સપન્ન હોય
પામુહરી-પ્રમુલ્લર પ્રચુર-વધારે બકવાદ કરનાર હોય થંદે-સ્તગ્ધ અહંકારી હોય,
લુંદ-લુગ્ધ લોભી હોય, અણિગ્ગહે-અનિગ્રહ ઇન્દ્રિયોને વશમા રાખનાર ન હોય

અયોગનપાનાર્દીનામમિમામ્ફારફ તથા-અપ્રીતિકર = ગુર્ણાદિપ્યપ્રીતિમાશ્ચ યો
મવતિ, સ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૧॥

તથા—

મૂલમ્—વિવાય ચં ઉદીરેડ, અધર્મ્મે અત્તપણ્ણહા ।

તુમ્મહે કલ્હે, રત્તે પાવસમણે ત્તિં તુચ્છંડ ॥૧૨॥

ત્રાયા—પિરાદ ચ ઉદીરયતિ અધર્મ આપ્તપ્રજાહા ।

વ્યુદ્ગ્રહે સ્ગ્રહે રક્ત, પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૨॥

ટીકા—‘વિવાય’ ઇત્યાદિ ।

યો પિરાદમ્=ઉપશાન્તમપિ કલ્હમ્, ઉદીરયતિ=પ્રમટીકરોતિ, તથા યઃ
અધર્મ = દશવિધયતિ ઈર્મર્મર્જિત., તથા આપ્તપ્રજાહા=આપ્તા=સદ્ગોચરુપતથા ડહ
લોકપરલોચર્યાંતા યા પ્રજા=આત્મન પરસ્ય વા સદ્બુદ્ધિસ્તા ઇન્તિ=કુતર્ક-
જાગૈર્નાશયતિ ય. સ તથા, ડહલોકપરલોક દિતાવદ્ સદ્બુદ્ધિનાશક ઇત્યર્થઃ,

વાલા ન હો (અસવિમાગી-અસમિમાગી) ગ્લાનાદિક સાધુઓ કા વિભાગ
નહી કરતા હો તથા (અચિયત્તે-અપ્રીતિકર.) અપને ગુન્દેવો પર ખી
જિસની પ્રીતિ ન હો વદ સાધુ (પાવસમણે ત્તિ તુચ્છંડ-પાપશ્રમણ ઇત્યુ-
ચ્યતે) સાધુ પાપશ્રમણ કહા જાતા હૈ ॥ ૧૧ ॥

તથા—‘વિવાય ચ’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (વિવાય ચ ઉદીરેડ-વિવાદ ઉદીરયતિ) જ્ઞાત
દુષ્ટ ક્રમકેહો ખી નયા નયા રૂપ દેકર વદાનેકી ચેષ્ટા કરતા હૈ (અધર્મ્મે
અત્તપણ્ણહા-અધર્મ આપ્તપ્રજાહા) દશવિધયતિકે ધર્મ્મસે રહિત હોતા હૈ ।
તથા સદ્ગોચરુપકી, અપની તથા પરકી પ્રજાકો કુતર્કો દ્વારા નષ્ટ કરતા
હૈ અથવા આત્મસ્વરૂપકી પ્રદર્શિત બુદ્ધિકા જો ચગાડતા રહતા હૈ ।

અસવિમાગી અસમિમાગી ગ્લાનાદિક સાધુઓનો વિભાગ ન કરતા હોય, તથા અચિયત્તે-
અપ્રીતિકર પોતાના ગુન્દેવો ઉપર પણ જેની પ્રીતિ ન હોય તે સાધુ પાવસમણેત્તિ-
પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે પાપશ્રમણ કહેવાય છે ॥૧૧॥

તથા—‘વિવાય ચ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ— જે સાધુ, વિવાદ ઉદીરેડ-વિવાદ ઉદીરયતિ જ્ઞાત થયેલ કલ્યાણે
પણ નવુ નવુ રૂપ આપીને તેને વધારવાની ચેષ્ટા કરે છે અધર્મ્મે અત્તપણ્ણહા અધર્મ આપ્ત
પ્રજાહા દશવિધયતિના ધર્મથી રહિત બને છે, તથા મદ્બોધરૂપ પોતાની તથા બીજાની
પ્રજાને કુતર્કોવી નષ્ટ કરે છે, અથવા આત્મસ્વરૂપની પ્રદર્શિત બુદ્ધિને જે બગાડતા

‘આત્મપ્રજ્ઞાદા’ ઈતિ-ગ્રાયાપક્ષે-આત્મનઃ=આત્મસ્વરૂપમ્ય દર્શિકા યા પ્રજ્ઞા તાદ્રશ્યં
યઃ સ તથા, આત્મસ્વરૂપપ્રદર્શનુદ્ધિપ્રણાશક ઇત્યર્થઃ, ‘આત્મપ્રજ્ઞાદા’ ઈતિ-ગ્રા-
યાપક્ષે તુ-આત્મનઃ=આત્મનિપયે યઃ પ્રશ્નસ્ત દદન્તિ ય સ તથા, અય મ્ભાવ-
યદિ કથિત્વ ઇત્યુત્તિ-કિં મ્ભવાન્તરયાયી આત્મા ઉત નેતિ ? તત્ત સોઽતિગ્રા
ચાલતયા ત પ્રશ્નમેવ દદન્તિ, યગ-નાસ્ત્યાત્મા પ્રત્યક્ષાદિપ્રમાણૈરનુપલબ્ધમાન-
ત્વાત્ તતોઽયુક્તોઽય તે પ્રશ્નઃ । મતિ ઢિ ધર્મિણિ ધર્માશ્રિન્ચન્તે ઇતિ । તથા
-યો વ્યુદ્ગ્રહે=હસ્તાદિપદ્યુદ્ગ્રહે, રુદ્રહે=વાચિકયુદ્ગ્રહે ચ રત્ન=તત્પરો મ્ભવતિ, સ
પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૨॥

કિંચ--

મૂલમ્--અધિરાસણે કુકુડે, જત્થૈ તત્થૈ નિસોયંડ ।

આસંણમ્મિ અણોઉત્તે, પાવસમણે ત્તિં વુચ્છંડ ॥૧૩॥

અથવા “અત્તપણ્ણદા”ની સંસ્કૃત છાયા “આત્મપ્રજ્ઞાદા” એવી પણ થઈ
સકતી છે. આનો અર્થ “યદિ કોઈ-ઉસસે એના પ્રશ્ન કરતા હૈઃ કિ
મ્ભવાન્તરમે જાનેવાની આત્મા છે કિ નથી છે” સો વદ્ડે ઉસ પ્રશ્નનો અપને
કુતકોદ્ધારા નષ્ટ કર દેતા કિ પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણોસે અનુપલબ્ધમાન
હોનેસે ગધેકે સીંગની તરફ જન આત્માના હી અસ્તિત્વ નથી હે તો ફિર
મ્ભવાન્તરમે કોન જાયગા ? ઇસલિયે યદ્ પ્રશ્ન હી અયુક્ત હે કારણ કિ
ધર્મીકે હોને પર હી ઉસકે ધર્મોના વિચાર હોતા હૈ” એવા હોતા હે ।
(બુદ્ધહે કલહે રત્તે-વ્યુદ્ગ્રહે કલહે રક્તઃ) હસ્તિ આદિકે યુદ્ધમે તથા વાચિક
કલહમે તત્પર રહતા હૈ વદ્ડે (પાવસમણેત્તિ વચ્છંડ-પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે)
પાપશ્રમણ કહલાતા હૈ ॥૧૨॥

રહે છે, અથવા “અત્તપણ્ણદા”ની સંસ્કૃત છાયા “આત્મપ્રજ્ઞાદા” એવી પણ થઈ
શકે છે આનો અર્થ “જો કોઈ એનાથી એવો પ્રશ્ન કરે કે મ્ભવાન્તરમા જવાવાળો
આત્મા છે કે, નથી ?” ત્યારે તે પોતાના કુતકોદ્ધારા આ પ્રશ્નને નષ્ટ કરી દે છે
અને કહે છે કે, પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણોથી અનુપલબ્ધમાન હોવાથી ગધેકાના થી ગડાની
માફક જ્યારે આત્માનું જ અસ્તિત્વ નથી તો પછી મ્ભવાન્તરમા કોણ જવાનું છે ?
આ કારણે એ પ્રશ્ન જ અયુક્ત છે કારણ કે, ધર્મી હોવાથી જ એના ધર્મનો વિચાર
થાય છે ” એવો થાય છે બુદ્ધહે કલહે રત્તે-વ્યુદ્ગ્રહે કલહે રક્ત ડાથી આદિના યુદ્ધમા
તથા વચનના કલહમા તત્પર રહે છે તે પાવસમણેત્તિ વુચ્છંડ-પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે
પાપશ્રમણ કહેવાય છે ॥૧૨॥

त्राया—अस्थिरासनः कौकुचिकः, यत्र तत्र निपीदति ।

आसने अनायुक्त, पापश्रमण इत्युच्यते ॥१३॥

टीका—‘अस्थिरासणे’ इत्यादि ।

य साधु. अस्थिरासन = स्थिरासनवर्जितो भवति, तथा य. कौकुचिकः = भाण्डवेष्टाकारको भवति । तथा यो यत्र तत्र = परजस्कादिस्थानेऽप्राप्तुकभूमौ च निरीक्षति = उपरिगति, तथा य. ग्रामने अनायुक्त = अनुमयुक्तो भवति एता-
दृश साधु पापश्रमण इत्युच्यते ॥१३॥

चिच—

श्रम—ससरक्खपाओ सुयंड, सेज्ज न पडिलेहड ।

सथारए अणाउत्तो पावसमणे त्ति वुच्चंड ॥१४॥

छाया—सरजस्करपादः स्वपिति, शय्या न प्रतिलेखयति ।

सन्तारके अनायुक्त, पापश्रमण इत्युच्यते ॥१४॥

टीका—‘ससरक्खपाओ’ इत्यादि ।

य. साधु. सरजस्करपादः = सचित्तरज सश्रमचरण सन् स्वपिति = शेते,
तथा-शय्या = रसर्पि न प्रतिलेखयति, न च प्रमार्जयति । तथा-सन्तारके =

तथा—‘अस्थिरासणे’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—जो साधु (अस्थिरासणे अस्थिरासन) स्थिर आसनसे
रति होता है तथा (कुकुडण-कौकुचिक) भाण्ड चेष्टा करनेवाला होता
है तथा (जत्थ तत्थ निमीय इ-यत्र तत्र निपीदति) जही तही अर्थान्
मचित्तरजवाली तथा बीजादियुक्त अप्राप्तुक भूमिपर बैठता है तथा
(आसणम्मि अणाउत्ते-आसने अनायुक्त.) आसन से उपयोग रहित
होता है ऐसा साधु (पावसमणेत्ति वुच्चंड-पापश्रमण इत्युच्यते) पाप-
श्रमण कहलाता है ॥१३॥

तथा—‘अस्थिरासणे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—वे साधु अस्थिरासणे-अस्थिरासन स्थि आसनही रहित होय
छे तथा कुकुडण-कौकुचिक बाण्डवेष्टा करवावाणा होय वे, तथा जत्थ तत्थ निमीय
इ-यत्र तत्र निपीदति तथा त्या अर्थात् सचित्तरजवाली तथा मित्तदियुक्त अप्राप्तुक
भूमि पर बैठे छे, तथा आसणम्मि अणाउत्ते-आसने अनायुक्त. आसनने उपये न
करता नही, अथवा साधु पावसमणेत्ति वुच्चंड-पापश्रमण इत्युच्यते पापश्रमण
कहेनाय छे ॥ १३ ॥

‘આત્મપ્રજ્ઞાદા’ ઇતિ-ઝાયાપક્ષે-આત્મન-આત્મસ્વરૂપમ્ય ટર્જિકા યા પ્રજ્ઞા તાદ્રન્તિ
 યઃ સ તથા, આત્મસ્વરૂપપ્રદર્શકબુદ્ધિપ્રમાણકર ઇત્યર્થઃ, ‘આત્મપ્રશ્નદા’ ઇતિ-ઝા-
 યાપક્ષે તુ-આત્મન-આત્મપ્રિયે યઃ પ્રશ્નસ્ત દન્તિ યઃ સ તથા, અય ભાવ-
 યદિ કથિત પૂજિતિ-કિં ભગાન્તરયાયી આત્મા ઉત નેતિ ? તત. સોઽતિગ
 ચાલતયા ત પ્રશ્નમેવ દન્તિ, યયા-નામ્યાત્મા પ્રત્યક્ષાદિપ્રમાણૈરનુપલબ્યમાન-
 ત્વાત્ તતોઽયુક્તોઽય તે પ્રશ્નઃ । સતિ હિ ધર્મિણિ ધર્માશ્રિન્ત્યન્તે ઇતિ । તથા
 -પો વ્યુદ્ગ્રહે-હસ્તાહસ્ત્યાદિયુદ્ધે, કઠહે-ચાચિક્રયુદ્ધે ચ રત્ન-તત્પરો ભવતિ, સ
 પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૨॥

કિંચ--

મૂલ્મ--અધિરોસળે કુકુડે, જત્યે તત્યે નિસોયંડ ।

આસંજામ્મિ અળાંઉત્તે, પાવસમળે તિ વુચ્ચંડ ॥૧૩॥

અથવા “અત્તવળ્ળદા”ની સરૂનચ્છાયા “આત્મપ્રજ્ઞાદા” એસી મી હો
 સકતી હૈ ડસકા અર્થ “યદિ કોઈ-ડસસે તેસા પ્રશ્ન કરતા હૈ” કિ
 ‘ભવાન્તરમે જાનેવાની આત્મા હૈ કિ નથી હૈ” સો વહ ડસ પ્રશ્નકો અપને
 કુતકોંઢારા નષ્ટ કર દેતા કિ પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણોસે અનુપલબ્યમાન
 હોનેસે ગધેકે સીંગકી તરહ જવ આત્માકા હી અસ્તિત્વ નથી હૈ તો ફિર
 ‘ભવાન્તરમે કોન જાયગા ? ઇસલિયે વહ પ્રશ્ન હી અયુક્ત હૈ કારણ કિ
 ધર્મીકે હોને પર હી ડસકે ધર્મોકા વિચાર હોતા હૈ” એસા હોતા હૈ ।
 (વુગ્ગહેકલહે રત્તે-વ્યુદ્ગ્રહે કલહે રક્ત) હસ્તિ આદિકે યુદ્ધમે તથા વાચિક
 કલહમે તત્પર રહતા હૈ વહ (પાવસમળેતિ વચ્ચંડ-પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે)
 પાપશ્રમણ કહલાતા હૈ ॥૧૨॥

૧૬ છે, અથવા “અત્તવળ્ળદા”ની સરૂન છાયા “આત્મપ્રજ્ઞાદા” એવી પણ થઈ
 શકે છે આનો અર્થ “જો કોઈ એનાથી એવો પ્રશ્ન કરે કે ભવાન્તરમા જવાવાળો
 આત્મા છે કે, નથી ?” ત્યારે તે પોતાના કુતકોંઢારા આ પ્રશ્નને નષ્ટ કરી દે છે
 અને કહે છે કે, પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણોથી અનુપલબ્યમાન હોવાથી ગધેડાના શો ગડાની
 માફક જ્યારે આત્માનું જ અસ્તિત્વ નથી તો પછી ભવાન્તરમા કોણ જવાનું છે ?
 આ કારણે એ પ્રશ્ન જ અયુક્ત છે કારણ કે, ધર્મી હોવાથી જ એના ધર્મનો વિચાર
 થાય છે ” એવો થાય છે વુગ્ગહે કલહે રત્તે-વ્યુદ્ગ્રહે કલહે રક્ત હોયો આદિના યુદ્ધમા
 તથા વચનના કલહમા તત્પર રહે છે તે પાવસમળેતિ વુચ્ચંડ-પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે
 પાપશ્રમણ કહેવાય છે ॥૧૨॥

વિકૃતિ, ઉપલક્ષણત્વાદ્ પૃતાદ્યશેષવિકૃતીશ્ચ આહારયતિ । તથા-તપ. કર્મણિ=અનશનાદો અરત=અતત્પરશ્ચ ભવતિ, સ પાપશ્રમણ इत्युच्यते ॥૧૫॥

ફિચ—

મૂલમ્—અત્યંતંમ્મિ યં સૂરંમ્મિ, આહારેડં અભિમ્મલ્લણ ।

ચોડંઓ પડિચોણ્ડ, પાવસમણેત્તિ વુચ્છંડ ॥૧૬॥

ટાયા—અસ્તાન્તે ચ મર્યે, આહારયતિ અમીક્ષણમ્ ।

નોદિત. પ્રતિ નો દયતિ, પાપશ્રમણ इत्युच्यते । ૧૬॥

ટોકા—‘અત્યંતમ્મિ’ इत्यादि ।

યઃ સાધુ. અસ્તાન્તે ચ મર્યે=મર્યોદયાદારમ્ય મર્યાસ્તપર્યન્તે કાલે અમીક્ષણ=તથાગિધકારણ વિના પુન પુન આહારયતિ=મુદ્ધુક્તે, તથા ચ-ય શ્રુતા યયનવાચનારૂપાયા ગ્રહણશિક્ષાયા યથાવસ્થિતસામચારપાલનરૂપ યથાકાલપ્રતિલેખનાપ્રતિક્રમણાદિરૂપાયામાસેવનાશિક્ષાયા ચ ગુર્યાન્નિર્મિર્નોદિત. પ્રેરિત.

પુન’ (દુદ્ધદહી-દુગ્ધદધિની) દુગ્ધ દહીરૂપ (વિગડઓ-વિકૃત્તી) વિકૃતિયોં કો તથા ઉપલક્ષણસે છૂનાદિક અશેષ વિકૃતિયોંકો (આહારેડ-આહારયતિ) આહાર કરતાં હૈ તથા (તવોરુમ્મે અરણ-તપ.કર્મણિ અરત’) અનશન આદિક તપસ્યામે લવલીન નહી રહતા હૈ-તપસ્યાઓકો નહી કરતા હૈ-વજ (પાવસમણેત્તિ વુચ્છંડ-પાપશ્રમણ इत्युच्यते) સાધુ પાપશ્રમણ હૈ ॥૧૫॥

તથા—‘અત્યંતમ્મિ ય’ इत्यादि—

અન્યથાર્ય—જો સાધુ (અત્યંતમ્મિ ય સૂરમ્મિ-અસ્તાન્તે ચ મર્યે) મર્યોદયસે લેકર મર્યાસ્તતક (અમીક્ષણ-અમીક્ષણમ્) પુન પુન વિના વિશેષ કારણકે (આહારેડ-આહારયતિ) ન્વાતા રહતા હૈ (ચોડંઓ-નોદિત) શ્રુત અભ્યયન, વાચન આદિરૂપ ગ્રહણશિક્ષામે તથા યથાવસ્થિત સામચાર પાલનરૂપ તથા યથાકાલ પ્રતિલેખના પ્રતિક્રમણ કરના આદિરૂપ

—દુગ્ધદધિનિ દુધ ડહી રપ વિગડઓ-વિકૃતિ વિદૃતિઓને તથા ઉપલક્ષણથી ધતા દિડ અશેષ વિદૃતિઓને આહારેડ-આહારયતિ ખાય છે, તથા અનશન ઠોણદરી આદિક તવોરુમ્મે અરણ-તપઃ કર્મણિ અરત’ તપસ્યાઓમા લવલીન રહેતા નથી-તપસ્ય ઓ કરતા નથી તે પાવસમણેત્તિ વુચ્છંડ-પાપશ્રમણ इति ઉચ્યતે સાધુ પ પશ્રમણ છે ॥૧૫॥ તથા—‘અત્યંતમ્મિ ય’ इत्यादि ।

અન્યથ થ—જે સાધુ અત્યંતમ્મિ ય સૂરમ્મિ-અસ્તાન્તે ચ મર્યે મર્યોદયથી સૂના રત સુધી અમીક્ષણ-અમીક્ષણમ્ ધડી ધડી વિના વિશેષ કા-લે આહારેડ-આહારયતિ ખાયા કરે છે ચોડંઓ-નોદિત શ્રુત અભ્યયન વાચન અદિરૂપ ગ્રહણ શિક્ષામા તથા સ્થિત સાધુ આચાર પાલનરૂપ તથા યથાગણ પ્રતિલેખના, પ્રતિક્રમણ

દર્માદિસત્તારકે અનાયુક્ત' = અનુપયુક્તો ભવતિ । કારણ વિના રાત્રેઃ પ્રથમયામે જોતે, તમા કુકુટીય પાપપ્રસારણ કૃત્યા ચ જોતે । સ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૧॥

ઉક્તચારિત્રાચારપ્રમાદી સમ્પ્રતિ તપ આચારપ્રમાદી ચર્ચયતે—

મૂલમ્—‘દુદ્ધદંહી વિગંડો, આર્હારેડ અભિવર્ણન ।

અરણ્યં ચં તવોકર્મમે પાવસમણે તિં વુચ્ચંડ ॥૧૫॥

છાયા—‘દુગ્ધદંધિની ચિક્રિતિ, આઠારયતિ અમીક્ષણમ્ ।

અસ્તથ તપ કર્મણિ, પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૫॥

ટીકા—‘દુદ્ધદંહી’ ઇત્યાદિ ।

ચ સાધુ' કારણ વિના અમીક્ષણ = પુન પુન. દુગ્ધદંધિની = દુગ્ધદંધિરૂપે

તથા—‘સસરસ્વપાઓ’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (સસરસ્વપાઓ—સરજસ્કપાદ.) સચિત્ત ધૂલિસે ધૂસરિત પૈર હોને પર (સુચડ—સ્વપિતિ) સો જાતા હૈં તથા (સેજ ન પડિલેહડ—શય્યા ન પ્રતિલેખયતિ) અપની વસતિકી પ્રતિલેખના નહીં કરતા હૈ તથા (સચારણ અગાઉતો—સસ્તારકે અનાયુક્તઃ) દર્માદિકકે સસ્તારકમે અનુપયુક્ત રહતા હૈ કારણકે વિના રાત્રિકે પ્રથમયામ (પર) મે હી સો જાતા હૈ તથા કુકુટી કુકુડી—મુર્ગોકે સમાન પૈર પસાર કર સોતા હૈ વહ (પાવસનજોતિ વુચ્ચંડ—પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે) સાધુ પાપ-શ્રમણ કહા ગયા હૈ ॥૧૪॥

ચારિત્રાચારકે પ્રમાદીકા સ્વરૂપ કહકર અવ તપ આચારકે પ્રમાદી કે વિષયમેં કહતે હૈ—‘દુદ્ધદંહી’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જો સાધુ કારણ વિના (અમીક્ષણ—અમીક્ષણમ્) પુન

તથા—‘સસરસ્વપાઓ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જે સાધુ સસરસ્વપાઓ—સરજસ્કપાદ ધૂળથી ભરેલા પોતાના પગ ઢાંચ છે છતાં સુચડ—સ્વપિતિ એમના એમ સુઈ જાય છે, તથા સેજ ન પડિલેહડ—શય્યા ન પ્રતિલેખયતિ પોતાની વસતિની પ્રતિલેખના કરતા નથી, તથા સચારણ અગાઉતો—સસ્તારકે અનાયુક્ત' દર્માદિકના સસ્તારકમા અનુપયુક્ત રહે છે, દિવસના પ્રથમ પ્રહરમાજ સુઈ જાય છે, તથા કુકુટીની માફક પગ પસારીને સુવે છે તે સાધુ

• પાવસનજોતિ વુચ્ચંડ—પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે પાપશ્રમણ કહેવાય છે ॥૧૪॥

ચારિત્રાચારના પ્રમદીના સ્વરૂપને કહીને હવે તપ આચારના પ્રમાદીના વિષયમા કહે છે—‘દુદ્ધદંહી’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જે સાધુ કારણવગર અમીક્ષણ—અમીક્ષણમ્ કરી કરી દુદ્ધ—દંહી

સ્વાયાયશ્રમણસમર્થાનપિ તત્ર સ્વચ્છતો વૃદ્ધાદીન્ ન તત્ર પ્રેરયતિ, મામેવ તત્કર્તુ પ્રેરયતિ । આનીતમન્નાદિકુ ગ્રાવગ્નાનાદિભ્યો દદાતિ, મા તુ 'તપ.-કુરુ' ઇતિ કથયતિ । ઇત્યાદિ દોષ દત્ત્વા સાન્નાચારપાલનાસમર્થતયાઽઽદ્ધારાદિ લોલુપ્તયા ચ આચાર્ય પરિત્યજતીતિ માવઃ । તથા—યઃ પરપાપઙ્ડસેવકઃ = જિનોક્તધર્મ વિદાય પરધર્મસ્ય સેવકઃ=આરાધકો ભવતિ । તથા ચ યો ગાણ-ગ્ગણિકઃ-સ્વચ્છન્દતયા પઙ્માસામ્યન્તર એ ગણાદ્ ગણ=સ્વગચ્છ ત્યક્તયા ગ-ચ્છાન્તર ગચ્છતિ, અત એ દુર્ભૂતઃ=દુરાચારતયાઽતિનિન્દનોયો ભવતિ । સ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૭॥

કીયા કરતે હ । તથા સ્વાધ્યાય કરનેમે સમર્થડન વૃદ્ધાદિકુ મુનિયોંકો તો આપ સ્વાધ્યાય કરનેકે લિયે પ્રેરિત નહી કરતે હ મુજે હી જો ઇસ કામમે સમર્થ નહી હૂં-પ્રેરિત કિયા કરતે હે । ભિક્ષામે લભ્ય અન્નાદિક સામગ્રી આપ ગાલગ્લાન મુનિયોંકો તો દેતે હ મુજે નહી-ડલ્ટા મુજ સે આપ પછી કહતે રહતે હ કિ તપકરો । ભલા યદ્દ મી કોઈ વાત હૈ । ડસ પ્રકાર દોષ દેકરકે વદ્દ પાપશ્રમણ સાન્નાચાર-પાલન કરનેમે સાધ્વા ચાર પાલનમે અસમર્થ હોનેકી વજહસે તથા આહાર આદિકમે લોલુપી હોનેકી વજહસે આચાર્યકા પરિત્યાગ કર દેતા હે । તથા (પરપાસઙ્ડ-સેવક-પરપાપઙ્ડસેવકઃ) જિનોક્ત ધર્મકો ઝોડકર વદ્દ પરધર્મકા આરાધક હો જાતા હૈ । (ગાણગણિક-ગાણગ્ગણિક) તથા સ્વચ્છન્દ હોનેસે વદ્દ છદ્દ માદ્દકે મીતર હી અપને ગચ્છકા પરિત્યાગ કર દ્સરે ગચ્છ મેં ચલા જતા હૈ । ઇસીલિયે (દુર્ભૂત-દુર્ભૂતઃ) દુરાચારી હોનેકે કારણ

અને મનેજ ન્યારેને ત્યારે કામ ચીધ્યા ડરો છો સ્વાધ્યાય કરવામા સમર્થ એવા આ વૃદ્ધાદિક મુનિઓને તો આપ સ્વાધ્યાય ડવાવુ કહેતાજ નથી અને હું જે એ કામમા અસમર્થ છું તેનેજ કહ્યા ડરો છો ભિક્ષામા લભ્ય અન્નાદિક સામગ્રી આપ ગાલગ્લાન મુનિઓને આપો છો અને મને આપતા નથી ડલટા મને આપ એમજ કહ્યા કરો છો કે, તપ કરો ભલા આ પણ કોઈ વાત છે ! આ પ્રમાણે દોષ દ્નિ તે પાપશ્રમણ સાધ્વાચાર પાલન ડરવામા-સાધુઆચાર પાલનમા અસમર્થ હોવાના કારણે તથા આહાર આદિકના લોલુપિ હોવા ના કારણે આચાર્યનો પરિત્યાગ ડરી દે છે તથા પરપાસઙ્ડસેવક પરપાપઙ્ડસેવકઃ જિનોક્ત ધર્મને છોડીને તે બીજા ધર્મનો આરાધક બની બાય છે ગાણગણિક-ગાણગ્ગણિક, તથા સ્વચ્છન્દ હોવાથી તે છ માસની અફરજ પોતાના ગચ્છનો પરિત્યાગ ડરી બીજા ગચ્છમા આત્મે બાય છે આ કારણે દુર્ભૂત-દુર્ભૂત દુરાચારી હોવાથી તે અતિ નિંદાને

મન્ ગુરુમેવ પ્રતિનોદયતિ=પ્રેરયતિ-યથાકુળા મગ્નાપદેશગ્ને ન તુ ક્રિયાયામ્ ।
મયતૈર કથ ન ક્રિયતે ઇત્યાદિ । ઇત્ર ત્રિષ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૬॥

ફિચ—

મૂલ્મ—આચરિયે પરિચ્છાડ, પરપાસડસેવણ ।

માણંગણિય દુઢ્ભૂઈ, પાવસંમળેતિ બુચ્છડ ॥૧૭॥

ઝાયા—આચાર્યપરિત્યાગી, પરપાપણડસેવક ।

માણદ્રણિકો દુર્મત, પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૭॥

ટીકા—‘આચરિય’ ઇત્યાદિ ।

ય આચાર્યપરિત્યાગી=આચાર્ય પરિત્યજતીતિ આચાર્યપરિત્યાગી મયતિ ।
સમયૈરપિ વૃદ્ધાદિભિઃ કાર્ય ન મારયતિ, મામેવ કાર્ય કર્તુ પ્રેરયતિ । તમા-
આસેવન શિક્ષામે ગુર્વાદિકોક ધારા પ્રેરિત હોને પર (પઢિચોડા-
પ્રતિનોદયતિ) જો સ્વયં ગુરુઓએ સાથે વાદવિવાદ કરને લગ જાતા હ-
જેસે-આપ ઉપદેશ દેનેમે જિતને પહે દક્ષ હે ઉતને ક્રિયામે દક્ષ
નહી હ-યદિ જેસી હી વાત હે તો આપ હી ક્યો નહી કર લેતે ઇત્યાદિ ।
હસ પ્રકારકા સાધુ (પાવસમળેતિ બુચ્છડ-પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે) પાપ-
શ્રમણ કહા ગયા હૈ ॥૧૬॥

તથા—‘આચરિય પરિચ્છાડ’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (આચરિય પરિચ્છાડ-આચાર્ય પરિત્યાગી)
આચાર્યકા પરિત્યાગ કર દેતા હૈ અર્થાત્ જય વે કુઝ કાર્ય કરનેકે લિયે
કરતે હૈ તય ઉનસે જેસા કહતા હૈ કિ આપ ઇન સમય વૃદ્ધાદિક સાધુઓ
ધારા તો કામ કરાતે નહી હૈ, કેવલ મુજે હી કાર્ય કરનેકે લિયે પ્રેરિત

કરવુ આદિરૂપ આસેવન શિક્ષામા શુરુ આદિ દ્વારા પ્રેરણા થતા પઢિચોડાઓ-પ્રતિ
નોન્નયતિ જે શુરુઓની સાથે વાદવિવાદ કરવા લાગી જાય છે-એમકે આપ ઉપ
દેશ આપવામા જેટલા ચતુર છે તેટલા ક્રિયામા નથી જો એમજ છે તો આપજ
કેમ નથી કરી લેતા ! ઇત્યાદિ આ પ્રકારના સાધુ પાવસમળેતિ બુચ્છડ-પાપશ્રમણ
ઇત્યુચ્યતે પાપશ્રમણ કહેવાય છે ॥૧૬॥

તથા—“આચરિય પરિચ્છાડ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જે સાધુ આચરિય પરિચ્છાડ-આચાર્ય પરિત્યાગી આચાર્યનો
પરિત્યાગ કરી દે છે અર્થાત્-બન્યારે તે કાઈ કામ કરવાને માટે કહે છે ત્યારે એમને
એવુ કહે છે કે, આપ આ સમય વૃદ્ધાદિક સાધુઓ પાસે તો કામ કરાવના નથી

કિંચ--

મૂલમ્--સનાઈપિંડ જેમેડ, નિચ્છંઈ સામુદાણિયં ।

ગિહિનિસિજં ચં વાહેઈ, પાવસમણેત્તિ વુચ્છંઈ ॥૧૯॥

ગયા--સ્વજ્ઞાતિપિંડ જેમતિ, નેચ્છતિ સામુદાનિમ્ ।

ગૃહિનિપદ્યા ચ વાહયતિ, પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૯॥

ટીકા--'સનાઈપિંડ' ઇત્યાદિ ।

યઃ સ્વજ્ઞાતિપિંડ=સ્વાઃ સ્પૃશીયા યે જ્ઞાતયઃ=સમારાવસ્થાયા વાન્ધવાસ્તૈ-
ર્વત્ત પિંડ=યથેષિતતસ્મિન્નમ્ પુરાહાર જેમતિ=મુક્તે, કિન્તુ સામુદાનિક-સમુદા-
નાનિ=મિશ્રાસ્તેષા સમૂહ. સામુદાનિમ્=અનેકગૃહેભ્ય આનીતા મિશ્રામ્, ન
ઇચ્છતિ=નામિલપતિ । ચ=પુનઃ. ગૃહિનિપદ્યા=ગૃહિણા યા નિપદ્યા=પર્યક્તૂલ્યાદિકા
તા વાહયતિ=આરોહતિ, ગૃહસ્થસ્ય પર્યક્કાર્થો સમુપવિશતીત્યર્થ । સ પાપ-
શ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૯॥

સમ્પત્ય યયનાર્યમુપસહરન્ ઉક્તરૂપદોષસેવનસ્ય ફલમાહ--

મૂલમ્--અયારિસે પચંકુલીલસસવુડે, રૂવધરે મુણિવરોણ હિ દિમે ।

અયસિલોપં વિસમેવં ગરાહિણ, નં સેં ડંહં નેવં પરતંથે લોપં ॥૨૦॥

તયા--'સનાઈપિંડ' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્ય--જો સાધુ (સનાઈપિંડ-સ્વજ્ઞાતિપિંડમ્) સ્વજ્ઞાતિ-
પિંડ કો-સસારાવસ્થાકે અપને મધુઓ દ્વારા પ્રદત્ત મિશ્રા કો (જેમેડ-
જેમતિ) લાતા હૈ ઓર (સામુદાણિય નિચ્છંઈ-સામુદાનિકમ્ નેચ્છતિ)
અનેક ગૃહોં સે લાઈ હુઈ મિશ્રાકો ઇચ્છા નહી કરતા હૈ તથા (ગિહિ
નિસિજ ચ વાહેઈ-ગૃહિનિપદ્યા ચ વાહયતિ) ગૃહસ્થજનોં કી શય્યા પર
વૈઠતા હૈ (સે પાવસમણેત્તિ વુચ્છંઈ-સ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે) વહ સાધુ
પાપશ્રમણ કહા જાતા હૈ ॥૧૯॥

તથા--'સનાઈપિંડ' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્ય--જે સાધુ સનાઈપિંડ-સ્વજ્ઞાતિપિંડમ્ સ્વજ્ઞાતિપિંડને-સસાર
અવસ્થાના પોતાના મધુઓ દ્વારા પ્રદત્ત મિશ્રાને જેમેડ-જેમતિ ખાય છે અને
સામુદાણિય નિચ્છંઈ-સામુદાણિકમ્ નેચ્છતિ અનેક ગૃહસ્થોને ત્યાથા લાવવામા
આવેલી મિશ્રાની ઇચ્છા કરતા નથી તથા ગિહિ નિસિજ ચ વાહેઈ-ગૃહિ નિપદ્યા ચ
વાહયતિ ગૃહસ્થજનોની શય્યા ઉપર બેસે છે સે પાવસમણેત્તિ વુચ્છંઈ-સ પાપશ્રમણ
ઇત્યુચ્યતે તે સાધુ પાપશ્રમણ કહેવાય છે ॥૧૯॥

સમ્પ્રતિ રીયાંચાર પ્રમાદિનમાહ—

મૂલમ્—સંયં ગેહં પરિચ્છેજ્ઞ, પરગેહંસિ વાવરે ।

નિમિત્તેણ યં વવહરંદ્, પાવસમણેત્તિં વુચ્છંદ ॥૧૮॥

છાયા=સ્વક ગેહ પરિત્યજ્ય, પરગેહે વ્યાપૃણોતિ ।

નિમિત્તેન ચ વ્યવહરતિ, પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૮॥

ટીકા—‘સય ગેહ’ ઇત્યાદિ ।

ય’ સાધુ’ સ્વક=સ્વકાંય ગેહ પરિત્યજ્ય અગાર ત્યક્તરાડનગારિતા પ્રતિષ્ઠ્ય પરગેહે=ગૃહસ્થગૃહે વ્યાપ્રિયતે=આહારાર્થી સન્ ગૃહસ્થમ્ય કાર્ય કરોતીત્યર્થ । ચ=પુનઃ નિમિત્તેન=ધુમાશુભકથનેન વ્યવહરતિ=દ્રવ્યમર્જયતિ । યદ્વા-ગૃહસ્થાદિ નિમિત્ત ક્રયવિક્રયાદિક કુરુતે । સ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે ॥૧૮॥

અતિનિન્દાકા પાત્ર હોતા હૈ । એસા જો સાધુ હોતા હૈ (પાવસમણેતિ વુચ્છંદ-સ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે) વહ પાપશ્રમણ કહલાતા હૈ ॥૧૭॥

અવ વીર્યાંચાર મે પ્રમાદ કરને વાલેકા સ્વરૂપ કહતેહે-‘સય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જો સાધુ (સય ગેહ-સ્વક ગેહમ્) અપને ઘરકો ઝોડકર-મુનિવ્રત ધારણ કર-(પરગેહસિ વાવરે-પરગેહે વ્યાપ્રિયતે) ગૃહસ્થકે ઘરપર આહારાર્થી હોકર ઉસકા કાર્યકરતા હૈ ઓર (નિમિત્તેણ ય વવહરંદ્-નિમિત્તેન વ્યવહરતિ) શુભ ઓર અશુભ કે કથન-રૂપ નિમિત્ત સે દ્રવ્યકો ઇકત્રિત કરતા હૈ અથવા ગૃહસ્થ આદિ કે નિમિત્ત ક્રય વિક્રયઆદિ કરતા હૈ (સે પાવસમણેતિ વુચ્છંદ-સ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે) વહ સાધુ પાપશ્રમણ કહલાતા હૈ ॥૧૮॥

પાત્ર અને છે એવા જે સાધુ હોય છે તે પાવસમણેતિ વુચ્છંદ-સ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે ॥૧૭॥

હવે વિચાર્યાચારમા પ્રમાદ કરવાવાળાનું સ્વરૂપ કહે છે—‘સય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જે સાધુ સય ગેહ-સ્વક ગેહ પોતાના ઘરને છોડીને મુનિવ્રત ધારણ કરી પરગેહસિ વાવરે-પરગેહે વ્યાપ્રિયતે ગૃહસ્થના ઘેર આહારાર્થી થઈને એનું કામ કરે છે અને નિમિત્તેણ ય વવહરંદ્-નિમિત્તેન વ્યવહરતિ શુભ તથા અશુભ કથનરૂપ નિમિત્તથી દ્રવ્યને ઇકત્રિત કરે છે અથવા ગૃહસ્થ આદિના નિમિત્ત ક્રયવિક્રય કરે છે સે પાવસમણેતિ વુચ્છંદ-સ પાપશ્રમણ ઇત્યુચ્યતે તે સાધુ પાપશ્રમણ કહેવાય છે ॥૧૮॥

હાય સ્વાભિપ્રાયાનુકર્યર્થર્ત્તિનઃ । પચ્ચકુશીલા દિ જિનમતે અવન્દનીયા ભવન્તિ-

ઉક્ત ચ--“પામત્યો ઓસન્નો દોડ કુસીલો તહેવ સસત્તો ।

અદ્દન્દો પિ ય ણ્ણ અવદણિજ્ઞા જિણમયમ્મિ” ॥૧॥

ઝાયા--પાર્શ્વમ્ અમન્ન. ભવતિ કુશીલમ્તયૈરા મસક્ત* ।

યથાન્દોઽપિ ચ એતે અવન્દનોયા જિનમતે ॥ ક્વિતિ ।

તેપામિવ અમરૂત = અનિરુદ્ધાશ્રવદ્ધાર*, તથા-રૂપમ્વર=મુનિવેપમ્વૈવ ધર*=

ધારક*-મુનિવેપમાગરીત્યર્થ, અતઃપ્ર મુનિપવરાણા=પ્રગાનમુનીના મ-પે અ-

સ્તન.=અત્યન્તનિકૃષ્ટ અસ્મિન્ લોકે વિપમિવ ગર્હિતા=નિન્દનીયા ભવતિ=તથા-સ

એતાદૃશ સાધુઃ દ્વઃ=અસ્મિન્ લોકે ન ભવતિ । ચતુર્વિમલદૈ રનાદરણી યો ભવતિ

વહ સમક્ત હૈ ૪ । શાસ્ત્રીય મર્યાદાકા પરિહાર કર અપની દૃષ્ટાલુ-

માર જો ચલતા હૈ વહ યથાન્દ હૈ ૫ । યે પાચ કુશીલ જિનમત

મેં અવન્દનીય કહે હૈ ।

ઉક્તચ--“પામત્યો આમન્નો દોડ, કુસીલો તહેવ સસત્તો ।

અદ્દન્દો વિયણ્ણ, અવદણિજ્ઞા જિણમયમ્મિ ॥૧॥”

(રૂપરે-તથા રૂપવર) તથા મુનિવેપકા હી વહ ધારક હોતા હૈ ઇસ-

લિયે (મુનિવરાગર્હિદ્દિમે-મુનિવરાણામસ્તન) સદા વહ મુનિયોંકે

વીચ મે અત્યન્ત નિકૃષ્ટ માના જાતા હૈ । તથા વહ (અસિ લોગ-

અસ્મિન્ લોકે) ઇસલોક મેં (વિસમેવ ગરહિણ-વિપમિવ ગર્હિત) વિપકે

સમાન ગર્હિત હોતા હે (સે-મ) એમા વહ સાધુ (દ્વ પરત્થલોગ નેવ-

દ્વ પરલોકે ન ભવતિ) ન તો દ્વલોકકા રહતા હૈ ઓર ન પરલોકકા

રહતા હૈ । અર્થાત્-ઉસકે યે દોનોં મવ વિગડ જાતે હૈ । કયોંં કિ વહ

હાય છે તે મસક્ત છે (૪) શાસ્ત્રીય મર્યાદાનો ત્યાગ કરી પોતાની ડૉઝ અનુસાર

જે ચાહે છે તે યથાન્દ છે આ પાચ કુશીલને જીનમતમા અવદનિય બતાવેવ છે

૧૧-પામત્યો આમન્નો દોડ, કુસીલો તહેવ સસત્તો ।

અદ્દન્દો વિયણ્ણ, અવદણિજ્ઞા જિણમયમ્મિ ॥૧॥”

રૂપરે-તથારૂપવર તથા મુનિવેપને એ ધાન્ડુ કરના હાય છે આ કારણે

મુનિવરાગર્હિદ્દિમે-મુનિવરાણામસ્તન* મ । તે પ્રધાન મુનિઓની વચમા અત્યન્ત

નિકૃષ્ટ માનવામા આવે છે તથા તે એસે લોગ-અસ્મિન્ લોકે આ હોડમા વિસ-

મેવ ગરહિણ-વિપમિવગર્હિત* જેરની માદક ગર્હિત હાય છે સે-મ એવા તે સાધુ

દ્વ પરત્થલા નેવ-દ્વ પરલોકે ન ભવતિ ન તો આ હોડમા ગ્હે છે તેમ ન તો

પરલોકમા રહે છે અર્થાત્-એના એ બન્ને ભવ બગડી બાય છે કેમકે, તે

છાયા--એતાદશ. પચ્ચકુશીલાસટ્ટત્તઃ, રૂપપરો મુનિરાણામથસ્તન. ।

અસ્મિન્ લોકે ત્રિપમિત ગદ્ધિતઃ, ન મ ડઢ ન પરલોકે ॥૨૦॥

ટીકા--'ગ્યારિસે' ઇત્યાદિ ।

એતાદશ.=પૂર્વોક્તરૂપ. પચ્ચકુશીલાસટ્ટત્તઃ=પચ્ચકુશીલા-પાર્શ્વસ્થાસન્નકુશીલ સસક્તયથાચ્છન્દાઃ-તત્ર-પાર્શ્વમ્યાઃ-સદનુષ્ઠાનાત્ પાર્શ્વે તિષ્ઠન્તીતિ પાર્શ્વસ્થાઃ-શિથિલાચારા ઇત્યર્થઃ । અવસન્ના=સાધુક્રિયારાધને સ્તેદતિન્ના । કુશીલાઃ=કુતિસતત્ત્વ=ઉત્તરગુણમતિસેવાયા દુષ્ટ શીલમાચારો યેષા તે તથા । સસક્તાઃ=દધિદુગ્ધાદિ વિકૃતિજ્વાસક્તાઃ, યદ્વા-ઉત્કૃષ્ટાચારિણુ-ઉત્કૃષ્ટાચારિણ. શિથિલાચારિણુ શિથિલાચારિણ ઇત્યેવ વદુરૂપચારિણ. । યથાચ્છન્દા.=શાસ્ત્રમર્યાદા વિ

સૂત્રકાર ઇત્ત મમય અધ્યયન કા ડાસજાર કરતે જુગ ઉક્ત ઢોયો કે સેવન કા ફલ ડસ ગાથા ઢારા કહતે હૈ-'ગ્યારિસે' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--જો (ગ્યારિસે-ગ્તાદશ) એસા સાધુ હોતા હૈં વહ (પચ્ચકુશીલાસવુટે-પચ્ચકુશીલાસવૃત્ત) પચ્ચકુશીલોં કે સમાન અનિરુદ્ધ આસ્રવ ઢારવાલા હોતા હ । પાર્શ્વસ્થ, અવસન્ન, કુશીલ, સસક્ત ઓર યથા ચ્છન્દ યે પચ્ચકુશીલ સાધુ હૈં । જો અપને આચાર મે શિથિલ હોતા હૈં વહ પાર્શ્વ હૈં ૧, સાધુ ક્રિયાઓં કે આરાધન કરને મે જો સ્તેદતિન્ન હોતા હૈં વહ અવસન્ન હૈં ૨ । ઉત્તર ગુણોંની પ્રતિસેવાસે જિસકા આચાર દુષ્ટ હોતા હૈં વહ કુશીલ હૈં ૩ । દધિદુગ્ધ આદિ વિકૃતિયો મે જો આસક્તવિત્ત રહતા હૈં અથવા ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રિયો મે જો ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રકા પાલન કરતા હૈં, ણવ શિથિલાચારિયોંકે વીચ જો શિથિલાચારી થન જાતા હૈં ડસ તરફ વદુરૂપચારી જો સાધુ હોતા હૈં

સૂત્રકાર આ સમયે અધ્યયનનો ઉપસહાર કરતા ઉક્ત ઢોયોના સેવનનુ ફળ આ ગાથા ઢારા કહે છે--"ગ્યારિસે" ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--જે ગ્યારિસે-એતાદશ એવા સાધુ હોય છે તે પચ્ચકુશીલસવુટે પચ્ચકુશીલાસવૃત્ત પાચ કુશીલની માદ્ અનિરુદ્ધ આસ્રવઢારવાળા થાય છે પાર્શ્વસ્થ, અવસન્ન, કુશીલ, સસક્ત અને યથાચ્છન્દ આ પાચ કુશીલ સાધુ છે જે પોતાના આચારમા શિથિલ હોય છે તે પાર્શ્વસ્થ છે (૧) સાધુ ક્રિયાઓનુ આરાધન કરવામા જે ખેદખિન્ન હોય છે તે અવસન્ન છે (૨) ઉત્તરગુણોની પ્રતિસેવાથી જેનો આચાર દુષ્ટ હોય છે તે કુશીલ છે (૩) દૂધ દહીં આદિ વિકૃતિઓમા જે આસક્ત ચિત્ત રહે છે અથવા ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રીઓમા જે ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રનુ પાલન કરે છે અથવા શિથિલા ચારિત્રોની નયમા જે શિથિલાચારી બની જાય છે આ રીતે બહુરૂપચારી જે સાધુ

અમૃતમિત્ર પૂજિત' = ચતુર્વિધસદૃષ્યૈઃ પ્રગસિત' સન્ ઇમ લોક તથા પર લોક ચ આરાધયતિ । 'ઇતિ વ્રતીમિ' इत्यस्यार्थः पूर्णवद्भोज्य' ॥૨૧॥

इति श्री-विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धत्राचरुपञ्चदशभाषाकलितललित
कलापालापक-प्रविशुद्धगत्रपद्यनैरुग्रन्यनिर्माणक-वादिमानमर्दक-शाह-
उत्पति-कोल्हापुर-राजप्रदत्त-'जैनशास्त्राचार्य' पदभूषित-कोल्हा
पुरराजगुरु-बालप्रह्लादचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मप्रविराज-पूज्य श्री
प्रासीलालप्रतिविरचितायामुत्तरा-न्ययनसूत्रस्य प्रियदर्शिन्या
टीकाया पापश्रमणीय नाम सप्तदशम-न्ययन समाप्तम् ।

વહ મુનિયોં કે થીચ પ્રગસન-પ્રતધારી માના જાતા હૈ । તથા વહ (અયસિલો :-અસ્મિન્ લોકે) ઇમલોકમેં (અમય વ-અમૃતમિત્ર) અમૃત કે સમાન (પૂજન-પૂજિતઃ) આદરણીય હોતા હૈ । ચતુર્વિધ સઘકે દ્વારા આદરણીય હોકર વહ (ઇળ લોગ તથા પરલોગ આરાહણ-ઇમ લોક તથા પરલોક આરાધયતિ) અપને ઇસલોક કો ણવ પરલોકકો મી સફલ બના લેના હૈ । (તિવેમિ-ઇતિ વ્રતીમિ) તેસા મેં કહતા હૂ અર્થાત્-સુધર્માસ્વામી જમ્બૂસ્વામી સે કહ્તે કહ રહે હૈ કિ જૈસા મેને શ્રીવીર-પ્રભુ સે સુના હૈ સો તુમ સે કહા હૈ । અપની તર્ફ સે કુઝ નહીં કહા હૈ ॥૨૧॥

પાપશ્રમણીય નામકે ઇસ સત્રહ વેં

અન્યયન કા હિન્દી અનુવાદ

સમાપ્ત હુઆ ॥ ૧૭ ॥

તથા તે અયસિલોએ-અસ્મિન્લોકે આ લોકમા અમય વ-અમૃતમિત્ર અમૃતની માફક પૂજન-પૂજિત' આદરણીય થાય છે ચતુર્વિધસઘ દ્વારા આદર પામીને તે ઇળ લોગ તથા પર લોગ આરાહણ-ઇમ લોક તથા પર લોક આરાધયતિ પોતાના આલોક અને પરલોકને પણ સદ્ગુણ બનાવી લે છે તિ વેમિ-ઇતિ વ્રતીમિ એવું હું કહું છું સુધર્માસ્વામી જમ્બૂસ્વામીને કહે છે કે એવું મે મહાવીરપ્રભુ પાસેથી સાંભળેલ છે તે તમને જાણ છે મારા પોતાના તરફથી કાંઈ પણ કહેલ નથી

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના પાપશ્રમણીય નામના સત્પરમા અધ્યયનને

ગુજરાતી ભાષા અનુવાદ સ પૂર્ણ ॥૧૭॥

તળસ્યેવ તુચ્છત્વાત્, પરત્વ=પરસ્મિન્ લોકેડપિ નૈવ ભવતિ=સ્વર્ગમોક્ષાદિસુખભાગી
ન ભવતિ શ્રુતચારિત્રવિરાધકત્વાત્ । નિરર્થકમેવ તજન્મ ભવતીતિ ભાવઃ ॥૨૦॥

અથપૂર્વોક્ત દોષ પરિહાર ફલમાહ—

મૂલમ્—જે વજ્જણં એણ સંઘાં ઉં દોસે, સે સુઘ્વણં હોઈ મુનીણ મજ્ઞે ।
ઐયંસિ લોણે અમંયથે પૂડે, આરોડેણ લોગમિણે તહો પરંતિ વેમિ ॥૨૧॥

છાયા—યો વર્જયતિ एतां सदा तु दोषान्, स सुव्रतो भवति मुनीना मध्ये ।
अस्मिन्नलोके अमृतमिव पूजितः, आराधयति लोकमिव तथा पर इति ब्रवामि ॥२१॥

ટીકા—‘જે વજ્જણ’ इत्यादि ।

यः साधुरेतान् पूर्वोक्तान् ज्ञानातिचारादिन् दोषान् सदा तु=सदैव वर्जयति
परिहर्ति, स मुनीना म-ये सुव्रतः=प्रशस्तव्रतधारी भवति । तथा सः अस्मिन्नलोके
इसलोकमे चतुर्विधसध-द्वारा अनादरणीय होता है कारण कि तृण के
समान वह सधकी दृष्टिसे बिलकुल गिर जाता है । तथा श्रुतचारित्रका
विराधक होने से परलोकमें वह स्वर्गमोक्ष आदिके सुखों का भी अधि
कारी नहीं रहता है । अतः उसका जन्म निरर्थक ही जाता है ॥२०॥

अब उक्त दोषोंके परिहारका फल कहते हैं—‘जे वज्जण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जे-यः) जो साधु (एतान् दोषान्) इन ज्ञानाति-
चारादिक-ज्ञानाचार आदि सधधी दोषोंको (सया उ वज्जण-सदा तु
वर्जयति) सदैव दूर कर देता है—उनका सदा के लिये परित्याग कर
देता है (से मुनीण मज्जे सुव्वण होइ-सः मुनीना मध्ये सुव्रतो भवति)

આલોકના ચતુર્વિધસધ દ્વારા અનાદરણીય બને છે કારણ કે તણુઅલાની માફક
તે સધની દૃષ્ટિથી બિલકુલ નીચે પડી જાય છે તથા શ્રુતચારિત્રના વિરાધક હોવાથી
પરલોકમાં તે મોક્ષ આદિના મુખોના પણ અધિકારી રહેતા નથી આથી એનો
જન્મ નિરર્થક જ બને છે ॥૨૦॥

હવે ઉક્ત દોષોના પરિહારનું ફળ કહેવામાં આવે છે —‘જે વજ્જણ’ इत्यादि

अन्वयार्थ—जे-य ये साधु एण दोसे-एतान् दोषान् आवा ज्ञानाति-
चारादिक-ज्ञानाचार सधधी दोषोने सया उ वज्जण-सदा तु वर्जयति सदैव दूर करी
दे છે-तेનો સધને માટે પરિત્યાગ કરી દે છે, સે મુનીણમજ્ઞે સુવ્વણ હોઈ-સ
મુનીના મ-યે સુવ્રતો ભવતિ તે મુનિઓની વચમાં પ્રશસ્ત વ્રતધારી બનાય છે

गिरिकादिरूपम्, उदीर्णम्=उदयप्राप्त बलवाहन यस्य स तथा, विस्तीर्णबल-
वाहनसपन्नइत्यर्थः, सजया नाम्ना=सजय इति नाम्ना नाम=प्रसिद्धो नाम
शब्दोऽत्र प्रसिद्धोऽर्थः, राजा काम्पिल्ये नगरे आसीत् । स राजा एकदा काम्पिल्य
नगरात् मृगव्यम्=आखेट कर्तुम् उपनिर्गतः=निर्यातः ॥१॥

स कथं निर्गतः ? इत्याह —

मृगम्—हयाणीए गयाणीए, रहाणीए तहेव य ।

पायत्ताणीए महया, सब्बओ परिवारिए ॥२॥

छाया—हयानीकेन गजानीकेन, रथानीकेन तथैव च ।

पादातानीकेन महता, सर्वत परिवारित ॥२॥

टीका—‘हयाणीए’ इत्यादि ।

स राजा महता=विशालेन हयानीकेन=अश्वसेनया, गजानीकेन=गज
सेनया रथानीकेन=रथसेनया तथैव पादातानीकेन=पदातिसेनया च सर्वतः=

अथवा चतुरंग सैन्य का नाम उल है, गज, अश्व, गिरिका आदि का
नाम वाहन है । ये दोनों जिसके विभिन्न उदयको प्राप्त हो चुके हैं ।
ऐसा (नामेण सजय-नाम्ना सजय) सजय नाम का प्रसिद्ध राजा
(कपिले नगरे-काम्पिल्ये नगरे) काम्पिल्य नगर में था । वह राजा एकदिन
की बात है कि (मिगन्व उवणिग्गए-मृगव्यमुपनिर्गतः) शिकार खेलने
के लिये नगर से निकला ॥१॥

शिकार के लिये किस प्रकार निकला ? सो कहते हैं—‘हयाणी’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—वह राजा (महया हयाणीए-महता हयानीकेन) विशाल
अश्वसेना से, विशाल (गयाणीए-गजानीकेन) गजसेना से विशाल
(रहाणीए-रथानीकेन) रथसेना से तथैव (पायत्ताणीए-पादातानीकेन)

चतुरंगसैन्य का नाम भण छे हाथी, घोडा, पादाणी, आदिनु नाम वाहन छे आ
भन्ने लेने स पूरुं प्राप्त थरं यून्या छे जेवा नामेण सजय नाम्ना सजयः स जय
नाम्ना प्रसिद्ध गज कपिल्ले नगरे-काम्पिल्ये नगरे कपिल्यनगरने विशे राजय करता
हुता जे गज जेक द्विपस मिगन्व उवणिग्गए-मृगव्यमुपनिर्गतः शिकार जेलवा भाटे
नगर गहाउ नीकल्या ॥ १ ॥

शिकार भाटे डेवी रीते नीकल्या ? जेने सूत्रकार कहे छे—“हयाणी” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—ते राजा पादातानी महया हयाणीए महता हयानीकेन विशाल
अश्वसेना गयाणीए-गजानीकेन विशाल हाथी सेना विशाल रहाणीए-रथानीकेन
रथ सेना तथा पायत्ताणीए-पादातानीकेन पादवहण सेना विजोरेथी सब्बओ-सर्वतः

અથાષ્ટાદશમધ્યયનં પ્રારમ્ભયતે—

ઉક્ત સપ્તદશમધ્યયનમ્ । સમ્પ્રતિ સયતીયાત્ત્યમષ્ટાદશમારમ્ભયતે । અસ્ય ચ પૂર્વેણ સહાયમભિસન્ધ —પૂર્વગિમ્ન યયને પાપમ્થાનવર્જનમુક્તમ્ । તચ સયત-
સ્યૈવ ભવતિ । સ ચ ભોગદ્વિન્યાગાદેવ મરતિ । મ સજયત્રુપોદાહરણત દ્વા
ધ્યયને વક્ષ્યતે—ઉત્ત્યનેન સન્નેનાયાતમ્યાસ્યા યયનમ્યેદમાદિમ મૃતમ્—

મૂલમ્—કપિલે નગરે રાયૌ, ઉદિન્નવલવાહનો ।

ગૌમેણ સજંણ ણૌમ, મિર્ગન્વ ઉવ્વણિગ્ગણ ॥૧॥

છાયા—કામ્પિલ્યે નગરે રાજા, ઉદીર્ણ વલવાહનઃ ।

નામ્ના સજયો નામ, મૃગવ્યમુપર્નિર્ગત ॥૧॥

ટીકા—‘કપિલે’ इत्यादि ।

ઉદીર્ણવલવાહન =વલ-શરીરસામર્થ્ય ચતુરદ્વસૈન્યરૂપ ચ, વાહન=ગજાશ્વ

॥ અઠારહવા અધ્યયન પ્રારમ્ભ ॥

સત્રહવા અધ્યયન કહા ગયા છે । અવ અઠારહવાં અધ્યયન કહા
જાતા છે । આ અધ્યયન કા સત્રહવે અધ્યયન કે માથ સચવ આ પ્રકાર
સે છે—સત્રહવે અધ્યયન મેં પાપસ્થાનોં કા વર્જન કહા છે, વહ સયત કે
હી હોતા છે । સયત વહી હો સકતા છે જો ભોગ ઓર કદ્ધિ કા ત્યાગ
કરતા છે । યહ વાત હમકો સજય રાજા કે ઉદાહરણ સે મલીભાંતિ
જાત હો સકતી છે । અતઃઆ અધ્યયન મે સજય રાજા કા ઉદાહરણ
પ્રકટ કિયા જાતા છે । આ અધ્યયન કા મર્વ પ્રથમ સૂત્ર આ પ્રકાર
છે—‘કપિલે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(ઉદિન્નવલવાહનો-ઉદીર્ણવલવાહન.) શરીરસામર્થ્ય

અઠારમા અધ્યયનનો પ્રારમ્ભ—

સત્તરમુ અધ્યયન આગળ કહેવાઈ ગયુ હવે અઠારમા અધ્યયનનો પ્રારમ્ભ
થાય છે આ અધ્યયનનો સત્તરમા અધ્યયન સાથેનો સબંધ આ પ્રકારનો છે —
સત્તરમા અધ્યયનમા પાપસ્થાનોનુ વર્જન કહેલ છે એ સયતને જ થાય છે સયત
એ બની શકે છે કે, જે ભોગ અને રિદ્ધિનો ત્યાગ કરે છે આ વાત સબંધ
રાખના ઉદાહરણથી સારી રીતે બાણી શકાય છે આથી આ અધ્યયનમા સબંધ
રાખનુ ઉદાહરણ પ્રગટ કરવામા આવે છે આ અઠારમા અધ્યયનનુ સહુથી પહેલુ
સૂત્ર આ પ્રમાણે છે—“કપિલે” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ઉદિન્ન વલવાહનો-ઉદીર્ણવલવાહન શરીર સામર્થ્ય અથવા

अत्रान्तरे यज्जात तदाह—

मूलम्—अहं केसरंस्मि उज्जाणे, अणंगारे तवोधणे ।

सज्झायझाणसजुत्ते, धम्मज्झाणं झियार्यइ ॥४॥

उाया—अथ केशरे उद्याने, अनंगारस्तपोधनः ।

स्वाध्यायध्यानसयुक्त, धर्मध्यान ध्यायति ॥४॥

टीका—‘अहं केसरंस्मि’ इत्यादि ।

अथ=अनन्तरम् केशरे उद्याने=केशराख्ये उद्याने स्वाध्यायध्यानसयुक्त = स्वाध्याय =आगमाध्यायनम्, ध्यानम्=धर्मध्यान, ताभ्या सयुक्त =स्वाध्याय-ध्यानादौ तत्पर तपोधनः=तप एव धन यस्य स तथा-तपोधनसम्पन्नः, एक-अनंगारो=मुनि. धर्मध्यानम्=आज्ञाविचयापायविचयविपाकविचयसंस्थानविचयरूप ध्यायति=चिन्तयति ॥४॥

तथा—

मूलम्—अप्फोवमडवस्मि, झार्यइ खवियांसवे ।

तस्संगए मिगे^० पोस, वहेडं से^० णरांहिवे ॥५॥

इस समय क्या हुआ यह बात सूत्रकार कहते हैं—‘अहं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अहं-अथ) जब राजा मृगों की शिकार कर रहा था उस समय (केसरंस्मि उज्जाणे-केशरे उद्याने) उस केसर नामके बगीचे में (सज्झायझाणसजुत्ते-स्वाध्यायध्यानसयुक्तः) स्वाध्याय-आगमाध्यायन में एवं धर्मध्यान में तत्पर (अणंगारे-अनंगारः) एक मुनि राज कि (तवोधणे-तपोधनः) तप ही जिनका धन (धम्मज्झाणं झियार्यइ-धर्मध्यान ध्यायति) आज्ञाविचय, १ अपायविचय, २ विपाकविचय ३ एवं धर्म संस्थान विचयरूप ५ धर्मध्यानका चिन्तन कर रहे थे ॥४॥

आ प्रभावे शिकार करती वधते शु अन्यु, आ वातने सूत्रकार कहे छे — “अहं” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अहं-अथ ज्यारे राजा मृगानो शिकार करी रह्यो हुता ते समये ओ केसरंस्मि उज्जाणे-केशरे उद्याने केशर उद्यानभा स्वाध्यायध्यानसजुत्ते-स्वाध्याय ध्यानसयुत स्वाध्याय-आगम अध्ययनभा तेमज धर्मध्यानभा तत्पर ओवा अणंगारे-अनंगारः ओक मुनिराज के तवोधणे-तपोधनः तप जेनु धन छे, धम्मज्झाणं झियार्यइ-धर्मध्यान ध्यायति आज्ञा विचय, अपाय विचय, विपाक विचय अने संस्थान विचयइध धर्मध्याननु चितवन करी रह्यो हुता ॥४॥

સમન્તાત્ પરિવારિતઃ=પરિવેષ્ટિતઃ સન્ વિનિર્ગતઃ । 'હયાણીષ' ઇન્યાદ્રી આર્પત્વાત્
તૃતીયાર્થે પ્રથમા ॥૨॥

વિનિર્ગત્ય ચત્કૃતવાસ્તદાહ—

મૂલમ્—મિષ્ લુભિત્તા હયંગઓ, કંપિહુજાળકેસરે ।

મીષ્ સતે મિષ્ તત્થે, વહેડં રસમુંચ્છિષ્ ॥૩॥

છાયા—મૃગાન્ ક્ષોભયિત્વા હયગતઃ, કામ્પિલ્યોદ્યાનકેશરે ।

મીતાન્ શ્રાન્તાન્ મિતાસ્તન્, હન્તિ રસમુંચ્છિતઃ ॥૩॥

ટીકા—'મિષ્' ઇત્યાદિ ।

હયગત =અશ્વારુઢઃ રસમુંચ્છિતઃ=મૃગમાસાસ્વાદલોલુપ, સ સયતો રાજા

તત્ર કામ્પિલ્યોદ્યાનકેશરે=કમ્પિલ્યનગરસ્યે કેશરનામકોદ્યાને મૃગાન્ ક્ષોભયિત્વા
=પ્રેરિતાન્ કૃત્વા મીતાન્=મરણભયગ્રસ્તાન્ શ્રાન્તાન્=ઇતસ્તત, પરિધાવનેન ગ્લા
નાન્, મિતાન્=કતિપયાન્ મૃગાન્ હન્તિ=હત્તવાન્ ॥૩॥

પદાતિ સેના સે (સન્વઓ-સર્વત) સમન્તતઃ (પરિવારિણ-પરિવારિન)
પરિવૃત્ત હોતા હુઆ (વિનિર્ગમ-વિનિર્ગતઃ) નગરસે ઝિકાર खेलने के लिये
નિકલાઈસ પ્રકાર કા સબ્ધ ડસ શ્લોક કે સાથ લગા લેના ચાહ્યે ॥૨॥

નિકલ કર જો કિયા સો કહતે હૈ—'મિષ્' ઇત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—(રસમુંચ્છિષ્-રસમુંચ્છિતઃ) મૃગ માસ કે સ્વાદ કા
લોલુપી વહ સજય રાજા (હયગઓ-હયગત,) ઘોડે પર સવાર હોકર
(કંપિહુજાળકેસરે-કામ્પિલ્યોદ્યાનકેશરે) કામ્પિલ્ય નગર કે કેશર
નામક ઉદ્યાન મે પહુંચા ઓર વહા પહુંચકર ઉસને (મિષ્ લુભિત્તા-
મૃગાન્ ક્ષોભયિત્વા) મૃગોં કો પ્રેરિત કિયા । જય યે (મીષ-મીતાન્) ડસકી
મરણભય સે ભયગ્રસ્ત (સતે-શ્રાન્તાન્) શ્રાન્ત, હુઅ ઉનમે સે ડસને (મિષ
મિતાન્) કિતનેક મૃગોંકો (વહેડ-હન્તિ) મારે ॥૩॥

સર્વ રીતે પરિવરિષ-પરિવારિત પરિવૃત્ત થઇને વિનિર્ગમ-વિનિર્ગત નગરથી
બહાર શિકાર ખેલવા નાટે નીકળ્યા આ પ્રકારનો સબ્ધ આ શ્લોકની સાથે છે ॥૨॥

રાજાએ નગર બહાર નીકળીને શુ કયું તેને કહે છે—“મિષ્” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રસમુંચ્છિષ્-રસમુંચ્છિત, મૃગ માસના સ્વાદલોલુપિ એવા એ
કામ્પિલ્યનગરના રાજા હયગઓ-હયગત ઘોડાપર સવાર થઇને કંપિહુજાળકેસરે-
કમ્પિલ્યોદ્યાનકેશરે-કેસર નામના ઉદ્યાનમા ગયા, ત્યા પહોચીને તેણે મિષ્
લુભિત્તા-મૃગાન્ ક્ષોભયિત્વા મૃગોને મારવા નાટે પ્રેરિત કર્યા બધારે તે મીષ-
મીતાન્ રાજાની આ પ્રકારની સેના ઇત્યાદિને બ્લેધ ઉદ્યાનમાના મૃગો લગભીત બન્યા
સતે-શ્રાન્તાન્ શ્રાન્ત બન્યા ત્યારે તેમાથી કેટલાક મૃગોનો રાજાએ શીકાર કર્યો ॥૩॥

जीघ्रम् आगत्य इतान् मृगान् दृष्ट्वा, तु=पुनः तत्र गर्दभालिम् अनगार=पश्यति ॥६॥
तथा—

मूलम्—अहं रायां तत्थं सभतो, अणंगारो मणो हओ ॥

मए उं पुन्नेण, रसगिद्धेणं घित्तुणा ॥७॥

त्राया—अथ राजा तत्र सभ्रान्त, अनगारो मनागाहन

मया तु मन्दपुण्येन, रसगृद्धेन प्रातुकेन ॥७॥

टीका—‘अह’ इत्यादि ।

अथ=अनन्तर तत्र=तस्मिन् मुनी दृष्टे मति सभ्रान्तो=भयत्रस्त स राजा—
एवमचिन्तयत्—मन्दपुण्येन=पुण्यहीनेन रसगृद्धेन=रसलोलुपेन घातुकेन=जीवह्नन-
शीलेन मनार=मृगयारूप निर्ऋत कार्यं कुर्वता मया एव अनगारो त=मारि-
तस्तदीय मृगहननात् । परमसारणिका. माधवो हि परदु खेन दु खिता भवन्ति ॥७॥

अश्वगत) घोडे पर चढा हुआ (सो राया—स राजा) वह राजा (त्रि-
प्पम्—क्षिप्र) जीघ्र ही (तर्हि—तत्र) उस स्थान पर (आगम्—आगम्य)
आकर (एव मिण्ड पासित्ता—इतान् मृगात् दृष्ट्वा) मरे हुए मृगोको
देखने लगा । इतनेमें ही (तत्थ अणगार पासङ्—तत्र अनगार पश्यति)
उसकी दृष्टि एक मुनिराज पर पड़ी जो वही बैठे हुए थे ॥६॥

तथा—‘अह राया’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अह—अथ) उसके बाद (तत्थ—तत्र) उन मुनिराजके
दिखने पर (सभतो—सभ्रान्त.) भयत्रस्त (राया—राजा) राजाने ऐसा
विचार किया कि—मुनिराजके मृगोको मार देनेसे (मदपुन्नेण—मदपुण्येन)
पुण्यहीन (रसगिद्धेण—रसगृद्धेन) तथा रसलोलुपी मुझ (घित्तुणा—घातु-

अश्वगत, घोड़ा ऊपर चढ़ायेला सो राया—स राजा ते राजा त्रिप्प—क्षिप्रम्
जीघ्र तर्हि—तत्र ये स्थान ऊपर आगम्—आगम्य आया आने आधीने द्विप्
मिण्ड पासित्ता—इतान् मृगान् दृष्ट्वा भरेला मृगोने जेवा भाइया आ समये ये
तत्थ अणगार पासङ्—तत्र अनगार पश्यति वताम उपमा जेठेला ओठ मुनिग
ऊपर ओनी दृष्टी भई ॥६॥

तथा—‘अह राया’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अह—अथ तत्पश्चात् तत्थ—तत्र आ मुनिराज ऊपर दृष्टि पड़ता सभतो—
सभ्रान्त भयत्रस्त राया—राजा ओ राजाना दिलभा ओठ प्रकारतु ओवु दु प जन्म्यु के,
मद पुन्नेण—मदपुण्येन ओ पुण्यहीन तथा रसगिद्धेण—रसगृद्धेन रसलोलुपि त्रित्तुणा—
प्रातुकेन घातके देवण आ मृगोने नथी भाया परतु मणा—मनाक् व्यर्थन आ

છાયા--અપ્પોવમહપે ધ્યાયતિ, ક્ષપિતાસ્રવઃ ।

તસ્યાગતાન્ મૃગાન્ પાર્શ્વે, હન્તિ સ નરાધિપઃ ॥૫॥

ટીકા--‘અપ્પોવમહવમ્મિ’ इत्यादि ।

ક્ષપિતાસ્રવઃ=ક્ષપિતા:-દૂરીકૃતાઃ આસ્રવાઃ=પાણાતિપાતાદયો येन स. તથાભૂત . ગર્દભાલિઅનગાર. અપ્પોવમહપે-વૃક્ષાધાકીર્ણનામચલ્યાત્રાન્-ત્રાદિત મહપે ‘અપ્પોવ’ इति वृक्षाधाकीर्णप्रदेशमाचको देशी शब्दः । ધ્યાયતિ=ચર્મ-ધ્યાન કરોતિ । તસ્ય મુને પાર્શ્વમ્ આગતાન્ મૃગાન્ સ નરાધિપઃ હન્તિ=હતવાન્ ॥૫॥

તતો યદ્ભૂતદાહ—

મૂલમ્—અહં આસંગઓ રાયા, ચિર્પમાર્ગમ્મ સો’ તંહિ ।

હર્મ મિર્મં ડે’ પાસિત્તાં, અણેંગાર તત્થં પાસેઈ ॥૬॥

છાયા—અથ અશ્વગતો રાજા, ક્ષિપ્રમાગમ્ય સ તત્ર ।

ઈતાન્ મૃગાસ્તુ દૃષ્ટ્વા, અનગાર તત્ર પશ્યતિ ॥૬॥

ટીકા--‘અહ’ इत्यादि ।

અથ=અનન્તરમ્ અશ્વગત=અશ્વારૂઢં મ રાજા તત્ર=તસ્મિન્ મહપે ‘ક્ષિપ્ર=

તયા--‘અપ્પોવમહવમ્મિ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (સ્વવિયાસવે-ક્ષપિતાસ્રવઃ) આસ્રવોંકો દૂર કરનેવાહે વે ગર્દભાલિ અનગાર (અપ્પોવમહવમ્મિ-અપ્પોવમહપે) વૃક્ષાદિસે ન્યાસ તયા નાગવલિ આદિસે આત્રાદિત મહપમે (જ્ઞાપડ-ધ્યાયતિ) ધર્મધ્યાન કર રહે થે । (તસ્ય પાસ આગમ્ય મિમે સે નરાધિવે વહેઈ-તસ્ય પાર્શ્વ આગતાન્ મૃગાન્ સ નરાધિપઃ હન્તિ) उन मुनिराजके पासमे आये हुए उन मृगांको उस राजाने मारा ॥५॥

ફિર કયા હુવા ? સો કહતે હૈ—‘અહ આસગઓ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(અહ-અથ) जब मृग मर चुके तब (आसगओ-

तथा--‘अप्पोवमहवम्मि’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—સ્વવિયાસવે-ક્ષપિતાસ્રવઃ આસ્રવોને દૂર કરનાર તે ગર્દભાલિ અનગાર અપ્પોવમહવમ્મિ અપ્પોવમહપે વૃક્ષાદિકથી ઘેરાએલા તથા નાગવલિ આદિથી છવાએલ મહપમા જ્ઞાપડ-ધ્યાયતિ ધર્મધ્યાન કરી રહ્યા હતા તસ્ય પાસ આગમ્ય મિમે સે નરાધિવે વહેઈ-તસ્ય પાર્શ્વ આગતાન્ મૃગાન્ સ નરાધિપઃ હન્તિ મૃત્યુના ડન્થો અકાશધને નાસભાગ કરતા મૃગો એ લતામહપમા બેઠેલા મુનિરાજની પાસે દોડી ગયા છતાં પણ રાત્રએ ત્યાં જઈ તેમને સહાર કર્યો ॥૫॥

પડી શુ થયુ ? તેને કહે છે—‘અહ-આસગઓ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અહ-અથ જ્યારે મૃગલોનો સહાર થ ગયો ત્યારે આસગઓ

ટીકા—‘અહ મોળેણ’ ઇત્યાદિ ।

અય=અનન્તર મૌનેન=નૂર્ણાંભાવેન યાનમ્=યર્મધ્યાનમ્ આશ્રિત સ ભગ-
વાન્=માહાત્મ્યસમ્પન્નો નાન્ના ગર્દભાલિ., અનગાર=મુનિ. યદા રાજાન ન
પ્રતિમન્ત્રયતિ=પ્રતિવક્તિ । તત સ રાજા મયદ્રુત =મયત્રસ્તો જાતઃ ॥૧॥

મીતો રાજાઽગારમુવાચ—

મૂલ્મ—સજંઓ અહંમસ્સીતિ, ભગંવં વાહરંહિ મેં ।

કુંદો તેણેં અણગારે, દહેજેં નરંકોડિઓ ॥૧૦॥

ઢાયા—સજય અહમસ્મીતિ, ભગવન્ વ્યાહર મામ્ ।

કુદસ્તેજસાઽનગારઃ, દહેત્ નરકોટીઃ ॥૧૦॥

ટીકા—‘સજઓ’ ઇત્યાદિ ।

હે ભગવન્ ! બહ સજયો નામ રાજાઽસ્મિ, નત્વન્ય રશ્વિત્પામર., ઇતિ

મુનિરાજ ધ્યાનસ્થ હોનેસે નહી ચોલે તત્ર કયા હુઆ ? સો સૂત્ર-
કાર કહતે હ—‘અહ મોળેણ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ઉમ સમય (મોળેણ-મૌનેન) મૌનસે (ભગવ અણ-
ગારે-ભગવાન્ અનગાર) વે માહાત્મ્યસપન્ન મુનિરાજ (જ્ઞાણમસ્મિઓ-
ધ્યાનમાશ્રિત) ધર્મધ્યાનમે લવલીન બને હુગ થે । ડસલિયે (રાયાણ
પહિ ણ મતેદ-રાજાન પ્રતિ ન મત્રયતિ) રાજાકી વાનોંકા ઉન્હોંને કોઈ
પ્રત્યુત્તર નહીં દિયા । (તઓ રાયા મયદદુઓ-તત. રાજા મયદ્રુત) ડમ
પરિસ્થિતિકો દેવકર રાજા મયસે વિશેષ ઘ્રસ્ત હો ગયા ॥૧॥

મયત્રસ્મ રાજાને કયા કહા ? મો કહતે હે—‘સજઓ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—પુન રાજાને કહા-હે ભગવન્ ! (અહ સજઓ નામ

મુનિરાજ ધ્યાનસ્થ હોવાથી કાઈ જોડ્યા નહીં ત્યારે શુ થયુ ? તેને સૂત્રકાર
કહે છે—‘અહ મોળેણ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—એ સમયે મોળેણ-મૌનેન મૌનના કારણે ભગવ અણગારે-ભગવાન્
અણગાર એ માહાત્મ્ય સપન્ન આ મુનિરાજ જ્ઞાણમસ્મિઓ-યાનમાશ્રિત ધર્મ
ધ્યાનમા લવલીન બનેલ હતા આ કારણે રાયાણ પહિ ણ મતેદ-રાજાન પ્રતિન મત્રયતિ
રાજાની વાતને તેમણે કાંઈ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં તઓ રાયા મયદદુઓ-તત રાજા
મયદ્રુત આ પ્રકારની સ્થિતિ જોઈ રાજાના મનમા ખૂબજ લય ઉત્પન્ન થયો ॥૧॥

મયત્રસ્ત રાજાએ શુ ઠહુ ? તેને કહે છે—‘સજઓ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ફરીથી રાજાએ ઠહુ, હે ભગવન ! અહ સજઓ નામ રાયા અસ્સિ-

તતો રાજા ચત્કૃતપાસ્તદાહ—

મૂલમ્—આસ વિસજ્જહત્તાણં, અણગારસ્સ સો નિવો' ।

વિણયેણ વદહં પાણ, ભગંવ ! एत्थं मे" खमे" ॥૮॥

છાયા—અશ્વ વિમુજ્જ્ય સ્વલુ, અનગારસ્સ સ નૃપઃ ।

વિનયેન વન્દતે પાદૌ, ભગવન્ ! અત્ર મે ક્ષમસ્વ ॥૮॥

ટીકા—‘આસ’ इत्यादि :

સ સજયનામા નૃપ અશ્વ વિમુજ્જ્ય=વિમુન્ય ગર્દભાલેરનગારસ્સ પાદૌ વિનયેન
=વિનય વન્દતે વ્રતીતિ ચ-હે ભગવન્ ! અત્ર મૃગયે જાત મમાપરાધ ક્ષમસ્વ ॥૮॥

તતઃ સિમ્બૂદિત્યાહ—

મૂલમ્—અહં મોળેણં સો' ભગંવ, અણંગારે ક્ષાણમસ્સિંઓ' ।

રાયાણં ણં પડિમત્તેહં, તઓ" રાયો અયદ્દુઓ ॥૯॥

છાયા—અથ મૌનેન સ ભગવાન્, અનગારો યાનમાશ્રિત' ।

રાજાન ન પ્રતિમન્ત્યતિ, તતો રાજા મયદ્રુત. ॥૯॥

કેન) ઘાતકને મૃગોનો નહીં મારા હૈં કિન્તુ (મળા-નનાક) વ્યર્થ હીં
उन (अगगारो-अनगारः) मुनिराजको (आहओ-आहतः) मारा है ॥७॥

ફિર રાજાને કયા કયા સો કહતે હૈં—‘આસ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(સો નિવો-સ. નૃપઃ) ઉસ રાજાને (આસ વિસજ્જહત્તાણ-
-અશ્વ વિમુજ્જ્ય સ્વલુ) ઘોડેનો ડોડકર (વિણયેણ-વિનયેન) થડે વિનયકે
સાથ (અણગારસ્સ પાણ વદહ-અનગારસ્સ પાદૌ વદતે) उन मुनिराजके
दोनो चरणोंमे अपना मस्तक झुका दिया और कहने लगा (भगव-
भगवन्) हे नाथ ! (एत्थं मे खमे-अत्र में क्षमस्व) इस मृगवधसे
होनेवाले मेरे अपराधको आप क्षमा करे ॥८॥

ઉધાનમા બેઠેલા અણગારો-અનગારો મુનિરાજને જ આહઓ-આહત મારેલ છે ॥૭॥

આ પછી રાજાએ શુ કયું તે કહે છે—“આસ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—આ પ્રકારનો મનમા પશ્ચાત્તાપ કરતા સો નિવો-સ નૃપ એ રાજાએ
આમ વિસજ્જહત્તાણ-અશ્વ વિમુજ્જ્ય સ્વલુ ઘોડાને છોડીને વિણણ-વિનયેન ધણીજ વિનયની
સાથે અણગારસ્સ પાણ વદહ-અનગારસ્સ પાદૌ વન્દતે એ મુનિરાજના ચરણોમા પોતાનું
મસ્તક ઝુકાવી દીધું અને કહેવા માડ્યું કે, ભગવ-ભગવન્ હે નાથ ! एत्थं मे खमे-
અત્ર મે ક્ષમસ્વ આ મૃગલાના વધથી થયેલા મારા અપરાધને ...

સર્વંત્ર પશ્યન્ સર્વેષા પ્રાણિનામભયદાતા ભવ । યથા તવ મરણભય તથૈવાન્યે
પામપિ । કિં ચ હે રાજન્ । અનિત્યે=જલબુદ્બુદચપલે અગ્નિન્ જીવલોકે=
સસારે હિંસાયા=પ્રાણિવ્રે કિં પ્રમજ્જસિ=કય પ્રસક્તો ભવસિ । જીવલોકસ્યા
નિત્યત્વે ત્વમપ્યનિત્ય । તત્કય કૃતિપયદિનસ્થાયિ જીવનમ્ય કૃતે ત્વ પાપ-
મર્જયસીતિ ભાવઃ ॥૧૧॥

કિંચ--

મૂલ્મ--જયો સંવં પરિચ્છંજ, ગંતવ્વમવસસ્સં તે ।

અનિચ્છે જીવલોગમ્મિ, કિં રજ્જમ્મિ પસંજસિ ॥૧૨॥

ઝાયા--યદા સર્વ પરિત્યજ્ય, ગન્તવ્યમવશમ્ય તે ।

અનિત્યે જીવલોકે, કિં રાજ્યે પ્રસજ્જમિ ॥૧૨॥

પાર્થિવ ! હે રાજન્ ! (અમઓ-અમયમ્) તુમ ભયમન કરો । તથા
તુમ પ્રજાપાલક હો ઇમ કારણસે સમસ્ત જીવોં કો અપને જૈસા માન-
કર તથા પ્રજા સ્વરૂપ સમજકર (અમયદાયા ભવાહિ ય-અમયદાતા
ભવ ચ) ડનકે લિયે અમય દાતા બનો । જૈસે મરણ કા ભય તુમકો
હૈ વૈસે હી સત્કો હૈ । ફિર હે રાજન્ ! (અણિચ્છે જીવલોગમ્મિ-
અનિત્યે જીવલોકે) યહ જીવલોક અનિત્ય હૈ-જલબુદ્બુદકે સમાન
ચપલ હૈ તથા ફિર તુમ (કિં-કિમ્) ક્યોં (હિંસાણ પસજ્જસિ-હિંસાયા
પ્રસજ્જસિ) ઇસ હિંસા કર્મ મે લવલીન હો રહે હો । તાત્પર્ય ઇસકા
કેવલ યહી હૈ કિ જય જીવલોક અનિત્ય હૈ તો તુમ મી અનિત્ય હો-
યહા શાશ્વત ઇસ પર્યાય મે રહનેવાલે નહી હો તો ફિર ક્યોં કુઝેક દિનો
તક રહનેવાલે ઇસ જીવન કે લિયે તુમ પાપ કા ઉપાર્જન કર રહે હો ॥ ૧૧ ॥

હે રાજન્ ! અમઓ-અમયમ્ તુ નિર્ભય હો । તમારૂં ઈર્તવ્ય પ્રજાપાળક તરીકેનું
ઈ આ કારણે સઘળા જીવોને પોતાના જેવા માનીને તથા પ્રજા સ્વરૂપ સમજીને
અમયદાયા ભવાહિ ય-અમયદાતા ભવ ચ એના અભય દાતા બનો જેમ મરણનો
ભય તમને ઈ એવોજ ભય બધાને ઈ પછી હે રાજન્ ! અણિચ્છે જીવલોગમ્મિ-
અનિત્યે જીવલોકે આ જીવલોક અનિત્ય છે પાણીના પરોટાની જેમ ચપલ છે,
જતા પણ તમે કિં હિંસાણ પસજ્જસિ-કિમ્ હિંસાયા પ્રસજ્જસિ આ માટે આ હિંસા
કાર્યમા લવલીન બની રહ્યા છો ? તાત્પર્ય આનું ફક્ત એજ છે કે, જ્યારે જીવલોક
અનિત્ય છે, તમે પણ અનિત્ય છો, શાશ્વત આ પર્યાયમા રહેવાવાળા નથી તો
પછી શા માટે અત્ય દિવસો સુધી રહેવાવાળા આ જીવનના માટે પાપનું
ઉપાર્જન કરી રહ્યા છો ? ॥૧૧॥

હેતોઃ મા વ્યાહર=કથય ક્ષિમપિ । મયાદશ અનગાર.=સાધુઃ ક્રુદ્ધ મન તેજમા=
તેજોલેશ્યાદિના નરકોટીઃ=અનેકકોટીસરયમાન નરાન દહેત્=ભસ્મકુર્યાત્ ।
મમૈસ્સ્ય કા કથા ? અતોઽહમસ્મિ મયગસ્તઃ । તસ્માદ્ હે ભગવન્ ! મદરતુ
ભવાન્ કોપમ્ । દયસ્વ મયિ ॥૧૦॥

યાનપૂર્ત્તો નરપતિરવન નિશમ્ય મુનિરાહ--

મૂલ્મ--અમૈઓ પતિર્વા ! તુઝેઝ, અમયૈદાયા મર્વાહિ ચ્ચં ।

ઔણિચ્ચે જીવલોગમ્મિ, કિં હિંસાણ પસજ્ઞેસિ ॥૧૧॥

છાયા--અમય પાર્થિવ ! તવ, અમયદાતા મવ ચ ।

અનિત્યે જીવલોકે કિં, હિંમાયા પ્રસજ્ઞસિ ॥૧૧॥

ટીકા--'અમૈઓ' ઇત્યાદિ ।

હે પાર્થિવ ! =રાજન્ ! તવ અમયમસ્તુ ! તથા ત્વમપિ ચ આત્મૌપમ્યેન

રાયા અસ્મિ અહ સજયો નામ રાજા અસ્મિ) મૈ સજય નામકા રાજા
હૃ । અત આપસે પ્રાર્થના કર રહા હૃ કિ આપ (મૈ વાહરાહિ-મામ્
વ્યાહર) મુઝસે કુઝ કહે । ત્યો કિ (તેણ કુદ્ધો અણગારો નરકો-
હિઓ દહેજ્જ-તેજસા ક્રુદ્ધ' અનગાર નરકોટીર્દહેત્) તેજોલેશ્યા આદિ રૂપ
તેજસે ક્રુદ્ધ હુઆ અનગાર અનેક કોટિ મનુષ્યોંકો સ્ત્રી ભસ્મ કર સકતા હૈ,
મુઝ ઈકકી તો વાત હી ત્યા હૈ । ઇસલિયે આપ જર નહી ચોલ રહે હૈ
તવ મૈરે હૃદયમે વડા ભારી મય જાગૃત હો રહા હૈ । અત હે નાથ !
આપ ક્રોધ ન કરે ઔર મુઝ પર દયા કરે યહી પ્રાર્થના હૈ ॥૧૦॥

ધ્યાન પૂરા હોને પર મુનિરાજ કહતે હૈ--'અમૈઓ' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--રાજાકી પ્રાર્થના સુનકર મુનિરાજને કહા (પતિર્વા-

અહ સજયો નામ રાજા અસ્મિ હુ મજ્ય નામનો રાજા છુ અને આપને પ્રાર્થના
કર છુ કે, આપમે વાહરાહિ-મામ્ વ્યાહર અને કાઈક કહો કેમકે, તેજોલેશ્યા આદિરૂપ
તેણ કુદ્ધો અણગારો નરકોહિઓ દહેજ્જ-તેજસા ક્રુદ્ધ' અનગાર નરકોટીર્દહેત્
તેજથી કોધિત બનેલ અનગાર અનેક કોટી મનુષ્યોનો પણ સહાર કરી
શકે છે મારા જેવા એકની તો વાત જ કયા રહી ? આથી આપ જ્યારે બોલતા
નથી ત્યારે મારા હૃદયમા ખૂબજ લાય બ્યાપી રહ્યો છે આથી હે નાથ આપ ક્રોધ
ન કરતા મારા ઉપર દયા કરો જેવો મારી નમ્ર પ્રાર્થના છે ॥૧૦॥

ધ્યાન પુર થતા મુનિરાજ કહે છે--"અમૈઓ" ઇત્યાદિ ।

અ વયાર્થ--રાજાની પ્રાર્થના માલગીને મુનિરાજે કહી ૧

चै=जीवनमपि रूप चापि त्रिगुत्सपातचञ्चलम्=विद्युतो यः सपात =सपतन तद्
चञ्चल=चपलम् अस्ति । तत्रासक्तस्त्व प्रेत्यार्थ=परलोकस्वरूपम् अर्थ=हित नाव-
नु यसे=न जानासि ॥१३॥

तथा--

मूलम्--'दाराणि यं सुयो चेवं, मितां यं तर्ह वधवा ।

जीवन्तमणु जीवति, संय नाणुव्वयंति यं ॥१४॥

छाया--'दाराश्च सुताश्चैव, मित्राणि च तथा बाधवाः ।

जीवन्तमनुजीवन्ति, मृत नानुव्रजन्ति च ॥१४॥

टीका--'दाराणि य' इत्यादि ।

हे राजन् ! दारा='स्त्रिय', च=पुन सुता.-पुत्रा. च=पुनः, मित्राणि

तथा बान्धवा.=भ्रातर, सहायकाश्च जीवन्त=प्राणान् धारयन्त जनम् अनु-
जीवित आदि पर्यायों में तुम मोहाधीन बन रहे हो वह 'जीवीयचेव
रूप च-जीवित चैव रूप च) जीवित एव रूप (विज्जुसपायचचल-
विद्युत् सपातचचलम्) सत्र त्रिजली की चमक के समान चचल है । इसमें
मोहाधीन होकर ही (पेच्चत्थ णाववुज्झसि-प्रेत्यार्थ न अववुध्यसि) तुम
अभीतक परलोकस्वरूप अर्थ को नहीं जान सके हो ॥ १३ ॥

तथा--'दाराणि' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--हे राजन् ! देवो ससार कितना स्वार्थी है जो (दाराणि
य सुयाचेव मिताय तर्ह वधवा-दाराश्च सुताश्चैव मित्राणि-तथा बाधवाश्च)
स्त्री, पुत्र एव मित्र तथा बाधवजन ये सब (जीवन्तमणुजीवति-जीवन्त
मनुव्रजन्ति) जीवित रहते २ के ही साथी हुआ करते हैं-कमाये गये द्रव्य

पर्यायोभा तमे मोहाधीन थर्ध रह्वा छे ये जीविय चेव रूप च-जीवित चेव रूप च
एवम अने ३५ सधणा विज्जुसपाय चचल-विद्युत् सपात चचलम् विज्जणीनी अभक् जेवा
अथण छे आभा मोहाधीन थर्धनेज पेच्चत्थ णाववुज्झसि-प्रेत्यर्थ न अववु यसि
तमेअये आबसुधी परदेहा ३५ अर्थने ज्ञेय नथी ॥१३॥

तथा--'दाराणि' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--हे राजन् ! अनुजो स सार

हे, दाराणि य सुयाचेव

मिताय तर्ह बाधवा-दाराश्च सुताश्चैव मित्राणि तथा बाधवाश्च आभा स्त्री, पुत्र,
मित्र तथा बाधवजने अे सधणा जीवन्तमणुजीवति-जीवन्तमनुव्रजन्ति एवता
मानवीनाज साथी छे उभायेला द्रव्यमा अभिवात थर्धने पूष मोजमज उडा

ટીકા—‘જયા’ ઇત્યાદિ ।

યદા સર્વમ્ અન્તઃ પુરાદિક કોશ કોષ્ટાગારભાણ્ડાગારાદિક ચ પરિત્યજ્ય
અવશસ્ય=પરતન્ત્રસ્ય તે=ત્વ મગન્તરમત્રડયમેવ ગન્તવ્યમ્ । તદા હે રાજન્ ।
અનિત્યેઽસ્મિન્જીવલોકે રાજ્યે કિં પ્રસજ્જસિ=કથ પ્રમત્તો ભવસિ ? ॥૧૨॥

કિંચ

મૂલમ્—જીવિંય ચેવં હૈવ ચ, વિજ્ઞસપાયચચલ ।

જત્યે તે મુજ્ઞસિ રાય, પેચ્છંત્ય ણૌવબુઝ્ઞસિ ॥૧૩॥

છાયા—જીવિત ચૈવ સ્પ ચ, વિદ્યુત્સપાતચચલમ્ ।

યત્રત્વ મુહસિ રાજન !, પ્રેત્યાર્થ નામનુયસે ॥૧૩॥

ટીકા—‘જીવિય’ ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! યત્ર=જીવિતે રૂપે ચ ત્વ મુહસિ=મોહ પ્રાપ્તોપિ, તન્જીવિત

‘જયા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જયા-યદા) જન યદ્ વાત નિશ્ચિત હૈ કિ (અવસ
સ્સ-અવશસ્ય) મૃત્યુ કે પજે દ્વારા પતોક્ષરૂપ મેં પરાધીન હુણ (તે-તે)
તુમ કો (સન્વ પ્રરિચ્છજ્જ-સર્વ પરિત્યજ્ય) હસ અન્ત.પુર, કોશ, કોષ્ટા
ગાર, ભાણ્ડાગાર આદિકા પરિત્યાગ કરકે (ગતન્વ-ગન્તવ્યમ્) ભવાન્તર
મે જાતા હૈ તો હે રાજન્ ! ફિર (કિં-કિમ્) ક્યોં (અનિચ્ચે જીવલોગમ્મિ-
અનિત્યે જીવલોકે) અનિત્ય-અનવસ્થિત-હસ જીવલોક મેં વર્તમાન (રજ્જ
મ્મિ-રાજ્યે) ક્ષણભગુર રાજ્યમેં (પસજ્જસિ-પ્રસજ્જસિ) પૈસ રહે હો ॥૧૨॥

ફિર મી—‘જીવિય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! (જત્ય ત મુજ્ઞસિ-યત્ર ત્વ મુહસિ) જિન

“જયા” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જયા-યદા જ્યારે એ વાત નિશ્ચિત છે કે અવસ્સસ્સ-અવશસ્ય
મૃત્યુના પબથી પરાધીન એવુ જીવન જીવતા તે-તે તમેએ સન્વ પ્રરિચ્છજ્જ-સર્વ
પરિત્યજ્ય આ અન્ત પુર, કોશ કોષ્ટાગાર, સેના, સાહ્યળી, આદિનો પરિત્યાગ કરીને
ગતન્વમ્-ગન્તવ્યમ્ જવાન્વરમા જવાનુ જ છે તો, હે રાજન્ ! પછી કિં-કિમ્
આ માટે અનિચ્ચે જીવલોગમ્મિ-અનિત્યે જીવલોકે આ અનિત્ય-અનવસ્થિત
આ જીવલોકમા વર્તમાન રજ્જમ્મિ-રાજ્યે ક્ષણભગુર એવા આ રાજ્યલોકમા
પસજ્જસિ-પ્રસજ્જમિ આ માટે ક્ષમાઈ રહ્યા છો ? ॥૧૨॥

છતા પછુ—“જીવિય” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન ! જત્ય ત્વ મુજ્ઞસિ-યત્ર ત્વ મુહસિ એ જીવન આદિ

निर्हरन्ति। तस्मादेव समादृशा ज्ञात्वा हे राजन्! तप = तपस्या चरे = करु ॥ १५
किंच—

मलम्—तओ तेणज्जिए दब्बे, दारे यं परिरिक्खए ।

कीलतंज्जे नरां राय, हट्ठेतुट्ठमलकिर्या १६॥

त्राया—ततस्तेनार्जितानि द्रव्याणि, दाराश्च परिरक्षितान् ।

क्रोडन्त्यन्ये नरा राजन्। दृष्टतुष्टा जलद्वृता ॥ १६॥

टीका—‘तओ’ इत्यादि ।

हे राजन् । तत = तस्य द्रव्योपार्जनजनस्य मृत्योरनन्तरम् तेन जनेन
अर्जितानि द्रव्याणि, तथा तेन परिरक्षितान् दाराश्च गृहीत्वा अन्ये नरा दृष्ट
तुष्टा—तत्र—दृष्टा = गृहि पुलकादि मन्त, तुष्टा = आन्तरप्रीतिमम्पन्ना, तथा—
पिता को कि जिसका घरमें एकच्छत्र राज्य या उसी घर से बाहर
निकाल देते हैं। तथा (पियरो वि पुत्ते वधू नीहरति—पितरोऽपि पुत्रान्
वन्धून् निर्हरन्ति) पिता भी मरजाने पर प्राणों से भी अधिक प्रिय पुत्रों
को तथा अपने ग्रन्थुजनों को बाहर निकाल देता है। अतः ससारकी
(राय—राजन्) हे राजन्! इस प्रकार दशा देवकर (तव चरे—तपश्चरे)
इस जीवनको सफल करनेके लिये तुम तपस्या करो ॥ १५ ॥

फिर भी—‘अतो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(राय—राजन्) हे राजन् । द्रव्योपार्जन व्यक्तिकी मृत्यु
के बाद (तेणज्जिए दब्बे परिरिक्खए दारे य—तेनार्जितानि द्रव्याणि परि-
रक्षितान् दारान् च) उसके द्वारा पहिले उपार्जित किये गये द्रव्य को तथा
उसकीपरिरक्षित दारा—स्त्रीजन को (अन्ने नरा कीलति—अन्ये नराः क्रीड-
तेनेअ (शयने) अ धन्माथी जलार डाढे छे तथा पियरोवि पुत्ते वधू नीहरति—
पितरोऽपि पुत्रान् वन्धून् निर्हरन्ति आअ प्रभाळे पिता पणु भरी जनाओ पोताना
प्रिय पुत्रने तेमअ जधु वजेरेने पणु आअ प्रभाळे धन्माथी जलार डाढे छे आ
प्रभाळेनी स सारनी राय—राजन् छे राजा दशा जेधने तव चरे—तपश्चरे आ जवनने
सक्षण जनावरा माटे छे राजन्। तमे तपस्या करे ॥ १५ ॥

क्षरी पणु—‘तओ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—राय—राजन् छे राजन्। द्रव्यजु उपार्जन करेना व्यक्तिताना
मृत्यु भाद तेणज्जिए दब्ब परिरिक्खए दारे य—तेनार्जितानि द्रव्याणि परिरक्षितान्
दारान् च तेहे उपार्जन करेवा द्रव्यने तथा तेनी आश्रित श्री जनने प्राप्त करीने

જીવન્તિ=તદુપાર્જિતવિત્તાદ્યપભોગૈરુપ જીવન્તિ, ચ=પુનઃ મૃત નાનુવ્રજન્તિ । મનુ-
વ્યાઃ અનેકવિધોપાયૈર્વિત્તમર્જયન્તિ । તદ્વિત્તમુપભુજ્ય કલત્રાદયો જીવન્તિ । પરન્તુ
સ વિત્તોપાર્જકો મૃતશ્ચેત્તદા તસ્ય પૃષ્ઠે ન કાઽપિ ગચ્છતીતિ ભાવઃ ॥૧૪॥

તથા--

મૃત્મ--નીહરતિ મંય પુત્તા, પિયરં પરમદુઃખિયા ।

પિયરો વિ તર્હા પુત્તે વધૂં રોય તેવ ચેરે ॥૧૫॥

છાયા- નિહરન્તિ મૃત પુત્રાઃ, પિતર પરમદુઃખિતા ।

પિતરોઽપિ તથા પુત્રાન્, વન્ધૂન્ રાજન્ ! તપશ્ચરે ॥૧૫॥

ટીકા--'નીહરતિ' इत्यादि ।

પરમદુઃખિતા.=પિતૃમરણેનાતીત્ર દુઃખયુક્તા' પુત્રામૃત પિતર નિહરન્તિ=
મૃદાન્નિઃસારયન્તિ । તથા પિતરોઽપિ પુત્રાન્ નિહરન્તિ. તથા વાન્ધવાશ્ચ વન્ધૂન્

મે સમ્મિલિત હોઠર રૂઝ મજા મૌજ ઉઢાયા કરતે હૈં--(મય નાણુવ-
યતિ ય-મૃત નાનુવ્રજન્તિ ચ) પરન્તુ જન વિચારે ડસ જીવકો પરલોક મેં
જાનેકા સમય આ જાતા હૈ મૃત્યુ આઠર જન ડસકે ગલેકો ધર દબાતા
હૈ તબ કોઈ બી એસા નહી નિકલતા જો ડસકી ડસસે રક્ષા કર સકે
તથા ડસકે પીછે ર જા સકે । સવકે સત્ર ંક ઓર ત્વડે હો જાતે હૈ ॥૧૪॥

તથા--'નીહરતિ' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--હે રાજન્ ! ડસસે અધિક સસાર કી અસારતા ઔર
ખ્યા હોગી જો (પરમદુઃખિયા-પરમદુઃખિતા) પિતાકો પરલોક મે જાતે
સમય (પુત્તા-પુત્રાઃ) પુત્રાદિક મિલકર પરમદુઃખિત હુઆ કરતે હૈ ।
તથા (મય પિયર નીહરતિ-મૃત પિતર નિહરન્તિ) મરે હુણ ડસ વિચારે

વવામા જ આનંદ માનનારા હોય છે મય નાણુવ્યયતિ ય-મૃત નાનુવ્રજતિ ચ
પરંતુ જ્યારે આ બીચારા જીવને પરલોકમા જવાનો સમય આવે છે મૃત્યુ અવીને
જ્યારે એના ગળાને ડુપો દે છે ત્યારે કોઈ પણ એવું નથી આગળ આવતું કે, જે એ
જીવની રક્ષા કરી નકે, અથવા તે એની પાછળ પાછળ ગય એ સઘળા એ સમયે
એક બાબુએ ખસીને ઉઠા રહી જાય છે જ્યારે જીવને એકાકિ જવું પડે છે ॥૧૪॥

તથા--"નીહરતિ" इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--હે રાજન્ ! આનાથી વધારે સસારની અસારતા બીજી શું હોય ? જે
પરમદુઃખિયા-પરમદુઃખિતા પિતાના પરલોકમા જવા ગળે પુત્તો-પુત્રા પુત્રાદિક
એકઠા મળેલા પરમદુઃખિત થયા કરે છે તથા મયપિયર નીહરતિ-મૃત પિતર નિહરન્તિ
મરી જનાર બિચારા એ પિતા કે, જેવું ઘ મા સપૂર્ણપણે અલણ ચાલતું હતું

તેન સાર્થં ગન્તિ । યતશ્ચ શુભાશુભકર્માણ્યેવ જનમનુગન્તિ, ખતો હે રાજન્ ।
શુભહેતુક તપ એ મમાચરેતિ ભાવ ॥૧૭॥

મુનિવચન નિશ્ચય રાજા યત્કૃતવાન્મદુન્યતે—

મૃત્યુ—સોઝળ તસ્સ સો ધમ્મ અણગારસ્સ અતિણે ।

મહ્યાસવેગનિવ્વેય, સમાવન્તો નરાહિવો ॥૧૮॥

ટાયા—શ્રુત્વા તસ્ય સ ધર્મમ્, અનગારસ્ય અન્તિકે ।

મહાસવેગનિર્વેદ, સમાપન્નો નરાધિપ ॥૧૮॥

ટાકા—‘સોઝળ’ ઇત્યાદિ ।

તસ્ય=અનગારસ્ય અન્તિકે=સમીપે ઈર્મ=શ્રુતચારિત્રરૂપ શ્રુત્વા સ નરાધિપ
=સયત. મહાસવેગનિર્વેદ=સવેગો=મોક્ષાભિલાષ; નિર્વેદ=સસારોદ્દેગ, અનયોઃ
સમાહાર, મહત્ત્વ તત્ત્વ સવેગનિર્વેદ ચ મહાસવેગનિર્વેદમ્ અત્યુત્કૃષ્ટ મોક્ષાભિ-
લાષ વૈરાગ્ય ચ સમાપન્નઃ=માત્રવાન્ ॥૧૮॥

હૈ । કોઈ દસરા જન ઉમકે માથ નહી જાના । જય યહ વાત હૈ કિ
જીવ કે માથ શુભ ઓર અશુભ કર્મ જાતે હ, તો હે રાજન્ । શુભ
કર્મ હેતુક જો તપ હૈ ઉસકો હી તુમ કરો ॥૧૭॥

ઇમ પ્રકાર મુનિરાજ કે વચન સુનકર રાજાને ક્યા કિયા ઇસ વાત
કો મૂંઝકાર ઇમ ગાથા દ્વારા પ્રકટ કરતે હૈ—‘સોઝળ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(તસ્સ-તસ્ય) ડન (અણગારસ્સ-અનગારસ્ય) મુનિ-
રાજ કે (અતિણ-અન્તિકે) સમીપ (ધમ્મ સોઝળ-ઈર્મ શ્રુત્વા) શ્રુતચારિત્ર
રૂપ ઈર્મકા ઉપદેશ સુનકર (સો નરાહિવો-સ નરાધિપ) ડસ સજય
રાજા કો (મહ્યા સવેગ નિવ્વેય સમાવન્નો-મહાસવેગનિર્વેદ સમાપન્ન)
અત્યુત્કૃષ્ટસવેગ-મુક્તિ પ્રાપ્તિકી અભિલાષા તથા નિર્વેદ-સસાર સે
વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત હો ગયા ॥૧૮॥

બ્યારે આ વાત છે કે, જીવના સાથે ડેવળ શુભ અને અશુભ કર્મજ નળ છે તે
હે રાજન્ । શુભકર્મના હેતુરૂપ જે તપ છે તેનેજ તમે આદરો ॥ ૧૭ ॥

અ પ્રકારના મુનિરાજના વચન ‘સાભળીને’ રાજાએ શુ કયુ, એ વાતને
સૂત્રકાર આ ગાવાદ્વારા પ્રગટ કરે છે --“સોઝળ” ઇત્યાદિ ।

અ વચાર્થ—તસ્સ-તસ્ય એ અણગારસ્સ-અનગારસ્ય મુનિરાજની અતિણ-અતિકે
પાસેથી ધમ્મ સોઝળ-ધર્મ શ્રુત્વા શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મના ઉપદેશ સાભળીને સોનરા
હિવો-સ નરાધિપ; એ અર્થ રાજાને મહ્યા સવેગ નિવ્વેય સમાવન્નો-મહતા સવેગ-
નિર્વેદ સમાપન્ન સસાર ઉપર વૈરાગ્ય આવ્યો તેમજ મુક્તિ પ્રાપ્તિની અભિલાષા
પૂર્ણપણે જાગી ॥ ૧૮ ॥

અચ્છતા=અભૂષિતશરીરા સન્તઃ ક્રીડન્તિ=મતે । ઈદ્દના સસારસ્થિતિ સ્ત
ના ૧ તપઃ સયમારાગનોમેવ ત્રેયસ્કરમિતિ ॥૧૬॥

મરણાનન્તર જીવસ્ય યદ્ ભવતિ, તદન્યતે--

મૂલમ્--તેનાવિ જ કંચ કમ્મ, સુહ વાં જડ વાં દુહં ।

કમ્મુણો તેણં સજુત્તો, ગચ્છંઈં ઉ પેર ભંવ ॥૧૭॥

છાયા--તેનાડપિ યત્કૃત કર્મ, સુખ તા યદિ તા દુઃગમ્ ।

કર્મણા તેન સયુક્ત, ગચ્છતિ તુ પર ભવમ્ ॥૧૭॥

ટીકા--'તેનાવિ' ઇત્યાદિ ।

તેનાપિ મરણોન્મુલ્હેન જનેન પૂર્વે સુખ=મુલ્હેતુક શુભ, યદિ તા=અથવા
દુઃખ=દુઃખહેતુક અશુભ યત્કર્મ કૃતમ્, તેન=પૂર્વોપાર્જિતકર્મણા, 'તુ'=ગતિ
નિશ્ચયેન સયુક્તઃ, એકાકી સન પર ભવ=ભવાન્તર ગચ્છતિ, ન ચાન્ય કોડપિ
ન્તિ) પ્રાસકર દૂસરે ન્યક્તિ આનન્દ કરતે હેં ઓર (દ્વ તુદ્ધા દ્વડ-દ્વષ્ટતુષ્ટા
ભવન્તિ) હર્ષિત હોતે રહતે હેં ઓર સ્વ સન્તુષ્ટ રહા કરતે હેં (અલક્રિયા
દ્વડ-અલકૃતાશ્ચ ભવન્તિ) તથા વિભૂષિત શરીર હોકર રહતે હેં ॥ ૧૬ ॥

મરને પર જીવકા કયા હોતા હેં સો કહતે હેં--'તેનાવિ' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--(તેનાવિ જ સુહ દુહ વા--તેનાપિ યત્ પૂર્વે સુખ દુઃખ વા
યત્કર્મકૃતમ્) મરણોન્મુલ્હેન ઉસ મનુષ્યને પહિલે જો સુખ હેતુક શુભકર્મ
અથવા દુઃખ હેતુક અશુભ કર્મ ક્રિયા હેં (તેણ કમ્મુણા સજુત્તો પરભવ
ઉ ગચ્છંઈ--તેન કર્મણા સયુક્તઃ પર ભવ તુ ગચ્છતિ) ઉસી કે અનુ
સાર વહ પ્રાણી ઉસ કર્મ સે યુક્ત હોકર પરભવ મે અકેલા હી જાતા

અ ને નરા ક્રીડતિ--અન્યે નરા ક્રીડન્તિ બીજી વ્યક્તિ આનન્દ કરે છે, અને હદ્
તુદ્ધા દ્વડ-દ્વષ્ટતુષ્ટા ભવન્તિ હર્ષિત થતી રહે છે અને ધણા મનુષ્ય રહ્યા કરે છે
અલક્રિયા દ્વડ-અલકૃતાશ્ચ ભવન્તિ અને તેઓ શરીર શણગારી કાઠમાકથી રહે છે ॥૧૬॥

મરી જવાથી જીવતુ શુ થાય છે તેને કહે છે--"તેનાવિ" ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--તેનાવિ જ સુહ વા--તેનાપિ યત્ પૂર્વે સુખ દુઃખ વા યત્કર્મ કૃતમ્
મરણોપધારીમા પહેલા એ મનુષ્યે પહેલા જે સુખના હેતુરૂપ જે જે શુભકર્મ
અથવા દુઃખના હેતુરૂપ જે જે અશુભ કર્મ કરેલ છે તેણ કમ્મુણા સજુત્તો પરભવ
ઉ ગચ્છંઈ--તેન કર્મણા સયુક્ત પરભવ તુ ગચ્છતિ તેના અનુસાર તે પ્રાણી તે કર્મ
યુક્ત બનીને પરભવમા એકલોજ બાય છે કોઈ બીજા જીવ એની સાથે જતા નથી

कुलेऽजनि । तत्र च कुतश्चित्त्वाविप्रनिमित्ततः सजातपूर्वजन्मस्मृतिरितिमा
पन्न प्रज्यामद्वीकृतवान् । ततोऽप्रतिपद्विहारितया विहरन् क्षत्रियराजर्षि
सजयमुनिं शिष्येभ्य त पृच्छति—हे मुने । यथा ते=तत्र रूप प्रसन्न=विकारवर्जित
दृश्यते, तथा=तदनु रूपमेव ते=तत्र मनोऽपि प्रसन्न=निर्विकार दृश्यते । २०॥

इस प्रकार दीक्षा धारणकर सजयमुनि गीतार्थ बन गये । और
इस प्रकार की मुनि सामाचारी का पालन करने में सावधान बनकर
उन्होंने ने गुरु की आज्ञा से एकाकी होकर विहार करना प्रारंभ
किया । विहार करते २ ये एक नगर में आये । वहाँ क्या हुआ सो
अब प्रकट किया जाना है—‘चिन्ता’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(स्वत्तिय-क्षत्रिय) किसी क्षत्रिय ने (रज्ज चिन्ता-राज्य
त्यक्तवा) राज्य का परित्याग करके (पञ्चदश-प्रव्रजितः) दीक्षा धारण
की थी । यह क्षत्रिय राजर्षि थे, तत्रा पूर्वजन्म में वैमानिक देव थे ।
वहा से चक्कर क्षत्रिय कुल में इन्होंने जन्म धारण किया था । किसी
निमित्त को पाकर इनको पूर्वजन्म की स्मृति आजाने के कारण सर्व
विरति का उदय आ गया था, सो इन्होंने शीघ्र ही राज्य का परि-
त्याग कर दीक्षा धारण करली । अप्रतिपद्विहारी होने के कारण
ये क्षत्रिय राजर्षि विहार करते हुए वहीं पर आ गये थे । सो इन्होंने
ने सजय मुनि को देखकर यह पृष्ठ-हे मुने !—(जहा ते रूप दीसइ-यथा
ते रूप दृश्यते) जैसा तुम्हारा रूप विकार वर्जित दिग्व रहा है (तहा-

आ प्रभाषे दीक्षा धारण करीने सजय मुनि गीतार्थ अपनी गथा अपने इस
प्रकारकी भुनिभाभ थारीनु पालन कन्वाभा सावधान अपनीने तेओओ गुननी आज्ञाथी
ओकाकी अपनी विहार करवाने प्रारंभ कथो विहार करता करता तेओओ ओक नगरमा
आओया त्या शु भन्थु तेने हवे प्रगट करवाभा आवे छे—“चिन्ता” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—स्वत्तिय-क्षत्रिय कोई क्षत्रिये रज्ज चिन्ता-राज्य त्यक्तवा राज्यने
परित्याग करीने पञ्चदश-प्रव्रजित दीक्षा धारण करेले हुतो ते क्षत्रिय राजर्षि हुता तथा
पूर्वजन्ममा वैमानिक देव हुता त्याथी स्वपीने क्षत्रियकुलमा तेओओओ जन्म धारण
करेले हुतो । कोई निमित्तने लधने तेने पूर्व जन्मनी स्मृति आवी जवाना कारणे
सर्वविरतिने उदय अछ गयो आथी तेओओओ तरतज राज्यने परित्याग करीने
दीक्षा धारण करी लीधी अप्रतिपद्वि विहारी होवाना कान्हे ओ क्षत्रिय राजर्षि
विहार करता करता अही आवी पड़ोआया हुता तेमहे सजय मुनिने ओधने
अथु हे, हे मुनि । जहा ते रूप दीसइ-यथा ते रूप दृश्यते ओ प्रकाटे तमाइ इय

તતઃ કિં કૃતયાનિત્યાદ--

મૂલમ્--સર્જઓ ચંડઉ રંજં, નિમ્લંતો જિણસાસણે ।

ગદ્દભાલિસ્સ ભગવઓ અણગારસ્સ અંતિણે ॥૧૯॥

છાયા--સજયસ્ત્યક્તયા રાજ્ય, નિષ્ક્રાન્તો જિનશાસને ।

ગર્દભાલેભગવતઃ, અનગારસ્ય અન્તિકે ॥૧૯॥

ટીકા--'સર્જઓ' इत्यादि ।

સવેગનિર્વેદમમાપન્ન' સજગ નામકો રાજા રાજ્ય ત્યક્તયા ભગવતો ગર્દ
ભાલેરનગારસ્ય અન્તિકે=સમીપે જિનશામને નિષ્ક્રાન્ત.=પ્રત્યજિત. ॥૧૯॥

एय गृहीतप्रज्यो गीतार्यो नित्यकर्मरूप दशविधचक्रमालसामाचारीरत
स मज्जयोऽनगारो गुरोरादेशाद् प्रतिपद्धिहारितया एकाकी विहरन् कश्चित्
सनिवेश जगाम, तत्र यदभूत्तदुच्यते--

મૂલમ્--ચિઝ્ઞા રંજ પવ્વંડણ, સ્વત્તિંણ પરિભાસંડં ।

जहाँ ते दीसइ रूच, पसेन्न ते तहाँ मणो ॥२०॥

છાયા--ત્યક્તયા રાજ્ય પ્રત્યજિતઃ, ક્ષત્રિય. પરિભાવતે ।

यथा ते दृश्यते रूप, पसन्न ते तथा मन. ॥२०॥

ટીકા--'ચિઝ્ઞા' इत्यादि ।

कश्चित्क्षत्रिय. राज्य त्यक्त्वा=परित्यज्य प्रत્યजितः=प्रज्या गृहीतवान् ।
अयं हि क्षत्रियराजऋषिः पूर्वजन्मनि वैमानिक देव आसीत् । ततश्च्युतः क्षत्रिय

ફિર રાજા ને કયા કયા સો કહતે હૈં--'સર્જઓ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--(सर्जओ-सयत) सवेग एव निर्वेद से युक्त सजय
राजा ने (रंज चंड-राज्य त्यक्त्वा) राज्यका परित्याग करके (अणगा-
रस्स गद्धभालिस्स भगवओ-अनगारस्य गर्दभाले भगवत) मुनिराज
गर्दभालि महाराजके (अतिण-अन्तिके) पास (जिणसासणे निक्खतो-
जिनशासने निष्क्रान्त) दीक्षा धारण करली ॥१९॥

આ પછી રાજાએ શુ કયું તેને કહે છે --“સર્જઓ” इत्यादि ।

अन्वयाथ--सर्जओ-सयत सवेग एव निर्वेदधी युक्त सजय राजाये
रंज चंड-राज्य त्यक्त्वा राज्यने। परित्याग करीने अणगारस्स गद्धभालिस्स
भगवओ-अनगारस्य गर्दभाले भगवत मुनिराज गर्दभाली महाराजनी अतिण-
अतिके पास जे जेण मासणे निक्खतो-जिनशासने निष्क्रान्त दीक्षा अ गीकार करी ॥१९॥

સજયમુનિરાહ—

મૂલમ્—સજઓ નામ નામેણ તર્હા ગોત્તેણ ગોયમે ।

ગર્દભાલી મમાયરિયાં, વિજ્ઞાચરણપારગા ॥૨૨॥

છાયા—સજયો નામ નામ્ના, તથા ગોત્રેણ ગૌતમઃ ।

ગર્દભાલયો મમાચાર્યાઃ, વિજ્ઞાચરણપારગાઃ ॥૨૨॥

ટીકા—‘સજઓ’ ઇત્યાદિ ।

હે મુને ! અહ નામ્ના સજયા નામ અસ્મિ, તથા-ગોત્રેણ ગૌતમોઽસ્મિ । તથા-વિજ્ઞાચરણપારગાઃ=શ્રુતચારિત્રપારગતાઃ ગર્દભાલયો નામ મમાચાર્યા સન્તિ । અપમાશય-ગર્દભાલેરાચાર્યસ્યોપદેશાત્પ્રાગાતિપાતાદેર્નિવૃત્તોઽહ મુત્તયર્થ-માહનોઽમ્ભવમ્ । અનેન પશ્ચમદ્વાતરૂપમૂલગુણસમારોધરૂપ જનિતમ્ । તથા-તદુપદેશાનુસારેણ આચાર્યાન્ સેવે ! અનેન ગુરુસેવા-પરાયણતા સૂચિતા । તદુપદે-

ઇસ પર અવ સજયમુનિ કહતે હ-‘સજઓ’ ઇત્યાદિ ।

અન્યવાર્થ-હે મુને ! (નામેણ સજઓ નામ-નામ્ના સજય નામ) મેં નામ સે સજય હ, અર્થાત્ મેરા નામ સજય હ તથા (ગોત્તેણ ગોયમે-ગોત્રેણ ગૌતમ અસ્મિ) મ ગોત્ર સે ગૌતમ હ અર્થાત્ ગૌતમ ગોત્રી હ । તથા (વિજ્ઞાચરણપારગા ગર્દભાલી મમાયરિયા-વિજ્ઞાચરણપારગા ગર્દ-ભાલય મમ આચાર્યા. સન્તિ) શ્રુતચારિત્રપારગત ગર્દભાલિ નામક આચાર્ય મેરે આચાર્ય હે ।

માર્થ—ગર્દભાલિઆચાર્ય મહારાજ કે ઉપદેશ સે મેંને પ્રાણાતિપા-તાદિક પાપો કા પરિત્યાગ કર યહ દીક્ષા વારણ કિ હૈ । હે હી મેરે ગુરુ હૈ । મુક્તિ પ્રાપ્ત કરને કી કામના સે હી મૈ માહન-મુનિ બના હ । આચાર્યો કી સેવા મી મેં ઉન્હી કે ઉપદેશાનુસાર કરતા હ । તથા ઉન્હીં

આના પ્રત્યુત્તરમા સજય મુનિ ઠહે છે-“સજઓ” ઇત્યાદિ ।

અન્યવાર્થ-હે મુનિ ! નામેણ સજઓ નામ-નામ્ના સજય. નામ હું નામથી સજય હ અર્થાત્ માફ નામ સજય છે તથા હું ગોત્તેણ ગોયમે-ગોત્રેણ ગૌતમઃ અસ્મિ હું ગોત્રથી ગૌતમ હું ગૌતમગૌત્રી હ તથા શ્રુતચારિત્ર પારગત ગર્દભાલી મારા આચાર્ય છે ભાવાર્થ-ગર્દભાલી આચાર્ય મહારાજના ઉપદેશથી મેં પ્રણાતિપાતાદિક પાપોનો પરિત્યાગ કરી આ દીક્ષા ધામ્ણ કરેલ છે એઓથી મારા ગુરુ છે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની કામનાથીજ હું મુનિ બન્યો હ આચાર્યોની સેવા પણ હું નેમના

તથા--

શ્રુત્વ--કિં જામે ? કિં ગોત્રે ? કસ્સંદ્ધાણ વં માહણે ? ।

કહ પડિયરસી બુદ્ધે ? કેહ વિણીયેત્તિ' બુદ્ધેસિ ॥૨૧॥

જાયા--કિં નામા ? કિં ગોત્રઃ ? કસ્મૈ અર્થાય ત્વ માહન. ।

કથ પ્રતિચરસિ બુદ્ધાન ? કથ વિનીત ઇત્યુચ્યસે । ૨૧॥

ટીકા--'કિં નામ' ઇત્યાદિ ।

હે મુને ! ત્વ કિન્નામા અસિ=ત્વ નામ કિમસ્તિ ? તથા કિં ગોત્રોઽસિ= ત્વ ગોત્ર કિમસ્તિ, કસ્મૈ વા અર્થાય=કિં પ્રયોજનમુચ્ચિય ત્વ માહન-મા હન્તિ કમપિ પ્રાણિન મનોશઘાયૈર્ય સ માહન.=પ્રત્રજિત' । તથા બુદ્ધાન્= આચાર્યાન્ કથ=કેન પ્રકારેણ પ્રતિચરસિ=સેવસે, કથ ચ ત્વ વિનીત =વિનય વાન ઇત્યુચ્યસે ॥૨૧॥

તથા) ઉસી પ્રકાર સે (તે મળો પસન્ન દીમહ-તે મનઃ પ્રસન્ન દૃઢયતે)
તુમ્હારા મન મી વિકાર વર્જિત પ્રસન્ન માલુમ પડતા હૈ ॥૨૦॥

તથા--'કિં જામે' ઇત્યાદિ--

અન્વયાર્થ-હે મુને (કિં જામે-કિં નામા) આપ કા કયા નામ હૈ તથા (કિં ગોત્રે-કિં ગોત્ર) ગોત્ર આપકા કયા હ । (કસ્સંદ્ધાણ વ માહણે-કસ્મૈ વા અર્થાય ત્વ માહન) કિસ પ્રયોજન કો લેકર આપ મન વચન બધ કાય સે પ્રાણાતિપાત આદિ સે ચિરક્ત હુણ હૈ અર્થાત્ દીક્ષિત હુણ હૈ । તથા (બુદ્ધે કહ પડિયરસી-બુદ્ધાન્ કથ પ્રતિચરસિ) આચાર્યો કી કિમ પ્રકાર સે આપ સેવા કરતે હૈ ઓર આપ (કહ વિણીયેત્તિ બુદ્ધે સિ-કથ વિનીત ઇત્યુચ્યસે) વિનયવાન હૈ યહ યાત કૈસે ઘટિત હુણ હૈ અર્થાત્ આપ વિનયશીલ કૈસે બને ॥૨૧॥

વિકાર વર્જિત દેખાય છે, તદા-તથા તેવા પ્રકારે તે મળો પસન્ન દીમહ-તે મન પ્રસન્ન દૃઢયતે તમારું મન પણ વિકાર વગરનું પ્રસન્ન માલુમ પડે છે ॥૨૦॥

તથા--'કિં જામે' ઇત્યાદિ ।

હે મુનિ ! કિં જામે-કિં નામા આપનું નામ શું છે, તથા કિં ગોત્રે-કિં ગોત્ર આપનું કયું ગોત્ર છે, કસ્સંદ્ધાણ વ માહણે-કસ્મૈ વા અર્થાય ત્વ માહન' કયા પ્રયોજનને લઈ આપ મન, વચન, અને કાયાથી પ્રાણાતિપાત આદિથી વિરક્ત બન્યા છે અર્થાત્ દીક્ષિત થયા છે ? તથા બુદ્ધે કહ પરિચરસિ-બુદ્ધાન્ કથ પ્રતિચરસિ આચાર્યો ની આપ કઈ રીતે સેવા કરે છે, અને આપ વિનયવાન છે એ વાત કઈ રીતે મનાયેલ છે અર્થાત્ આપ વિનયશીલ કઈ રીતે બન્યા ? ॥૨૧॥

‘મિરિય’ ઇત્યાદો પ્રાકૃતત્વાન્નપુમકૃત્યમ્ । તથા-અત્રાન=વસ્તુતત્ત્વાનવગમઃ, ઇત્યેવ
રૂપૈરતૈઃ સ્વસ્વાભિપ્રાયકલ્પિતૈશ્ચતુર્ભિઃ સ્થાનૈ =હેતુભિઃ મેયજ્ઞાઃ=મીયતે ઇતિ મેયમ્
-જ્ઞેય જીવાદિવસ્તુ તજ્ઞાનન્તીતિ મેયજ્ઞા =સ્વપ્નાભિપ્રાયપરિકલ્પિતવસ્તુસ્વરૂપાઃ
મર્વજ્ઞવિદ્વાન્તરદિર્ઘર્તિન કુનીર્થિકા ઇત્યર્થઃ । ક્ષિ=કુત્સિત પ્રમાપન્તે કૃત્સિ
તત્ત્વમેષા સદ્યુક્તિવર્જિતત્ત્વાન્ । તથાદિ-ક્રિયાયાદિનો યત્પ્યાત્માન સત્તા પ્રતિ
પન્નાસ્તથાઽપિ તે આત્મનિ એકાન્તતો વિશુત્વાવિશુત્વકર્તૃત્વામૃત્વમૂર્ત્ત્ત્વામૂર્ત્ત્વા
દિક મન્યન્તે । તત્ર આત્મનો વિશુત્વ-ગ્યાપકૃત્વ ન સગન્ઠતે, શરીર એવ લિઙ્ગભૂત
ચૈતન્યોપજ્ઞયે ।

(અન્નાણ-અજ્ઞાનમ્) વસ્તુતત્ત્વ કા અનવગમ (એતેદિ ચડિં ઠાણેદિ-એતૈ
ચતુર્ભિ સ્થાનૈ) ઇન ચાર સ્થાનો દ્વારા અપને ૨ અભિપ્રાય સે કલ્પિત
ઇન ચાર હેતુઓ દ્વારા (મેયન્ને-મેયજ્ઞા) અપની ૨ યુદ્ધિ કે અનુસાર
જિન્હો ને વસ્તુકા સ્વરૂપ પરિકલ્પિત ક્રિયા હૈ, મર્વજ્ઞ કે સિદ્ધાન્ત કે
અનુસાર જીવાદિક પદાર્થો કે સ્વરૂપ કો જો નથી માનતે હૈં એસે સર્વજ્ઞ
સિદ્ધાન્ત સે ઘટિત કૃતોર્થિક જન (કિ પમાસડ-કિ પ્રમાપન્તે) કુત્સિત
હી તત્ત્વો કી પ્રરૂપણા કરતે હૈં । કારણ કિ ડનકા જો કુછ મી કથન
હૈ વહ સત્ યુક્તિયો સે મર્વજ્ઞા વર્જિત એવ મનગઢન્ત હૈં । ક્રિયાવા-
દિયો કા એમા કહના હૈ કિ આત્મા હૈ તો સહી પરન્તુ એકાન્ત સે વિશુ
મી હૈ અવિશુ મી હૈ કર્તા મી હૈ અકર્તા મી હૈ, મર્ત્તિક મી હૈ અમર્ત્તિક
મી હૈ । પરન્તુ એસી યે માન્યતાળ ટીક નથી હૈં કારણ કે શરીર મે
હી આત્મા કે લિઙ્ગભૂત ચૈતન્ય કી ઉપલબ્ધિ હોને સે આત્મા મે ગ્યાપ-
કતા ઘટિત નથી હોતી હૈ ।

સઘજાને નમસ્કાં ડરવાડપ વિનય અને અન્નાણ-અજ્ઞાનમ્ વસ્તુતત્ત્વનુ જ્ઞાન એતેદિ
ચડિં ઠાણેદિ-એતૈ ચતુર્ભિ સ્થાનૈ આ ચરે સ્થાનોદ્વાર મેયન્ને-મેયજ્ઞા
પોતપોતાની બુદ્ધિ અનુમાને એઓએ વસ્તુનુ સ્વરૂપ પરિકલ્પિત કરેલ છે સર્વજ્ઞના
સિદ્ધાન્ત અનુસાર જીવાદિક પદાર્થોના સ્વરૂપને જે નથી માનતા એવા સર્વજ્ઞ સિદ્ધાન્ત
થી બરિષ્કૃત કુતિર્થાજ્ઞન ક્ષિ પમાસડ-ક્ષિ પ્રમાપન્તે કુત્સિત ૪ તત્ત્વોની પ્રરૂપણા
કરે છે જાણુ કે, તેમનુ જે કાર્ડ પણ કહેવાનુ હેય છે તે સત્યુક્તિયોથી મર્વજ્ઞા
વજીત અને મનથી ઉપજાવી કાઢેનુ છે ક્રિયાવાદીઓનુ એવુ કહેવાનુ છે કે,
આત્મા છે તો ખરે, પરંતુ તે એકાન્તથી વિશુ પણ છે, અવિશુપણ છે ડર્તા પણ છે,
અડર્તા પણ છે, મર્ત્તિક પણ છે, અમર્ત્તિક પણ છે પરંતુ એવી એ માન્યતાઓ ઠીક
નથી ડારણુ કે, શરીરમા આત્માના નિગમૂન ચૈતન્યની ઉપલબ્ધિ થવાથી આત્મામા
ગ્યાપકતા ઘટિત થતી નથી

शानुसारेण सकलमुनिक्रिया करोमि । अनोऽहमस्मि विनीतः । आचार्यानु
सेवनेन, तदुपदेशानुसारग्रहणाऽऽसेवना-शिक्षाया प्रवर्तनेन चोत्तरगुणममाराध
कृत्य सूचितम् ॥२२॥

अथ तद्गुणाकृष्टोऽपृष्टोऽपि क्षत्रियराजकृपिराह—

मूलम्—किरियं अकिरियं विणयं, अन्नाणं च महामुणी ।

एतेहि चउहिठाणेहिं, मेयेंन्ने किं' पभांसई ॥२३॥

छाया—क्रिया अक्रिया विनयः, अपान च महामुने ? ।

एतैश्चतुर्भिः स्थानैः, मेयज्ञा. किं प्रभाषन्ते ॥२३॥

टीका—‘किरिय’ इत्यादि ।

हे महामुने ! क्रिया=अस्तित्वरूपा-जीवादि सत्तारूपेत्यर्थ, अक्रिया=
तद्विपरीता-जीवाद्विपरीतार्थानां नास्तित्वरूपा, विनय=सर्वेभ्यो नमस्कारादिकरणम्,
के कथनानुसार सकल मुनिक्रियाओं की आराधना करता हूँ । इसीसे मैं
विनीत बना हूँ । माह्न पदसे पंचमहाव्रत रूप मूलगुणोंकी आराधना,
आचार्य सेवा से गुरुसेवा में परायणता एवं आचार्यकी सेवा से तथा
उनके उपदेशानुसार ग्रहणशिक्षा एवं आसेवन शिक्षा में प्रवर्तन करने से
उत्तरगुणोंकी समाराधकता उनमें प्रकट की गई जाननीचाहिये ॥२२॥

इस प्रकार सुनकर उनके गुणों से आकृष्ट क्षत्रिय राजकृषिने
बिना पूछे ही जो कहा सो कहते हैं—‘किरिय’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे महामुने ! (किरिय-क्रिया) जीवादिकों की सत्तारूप
क्रिया तथा (अकिरिय-अक्रिया) जीवादिक पदार्थों की नास्तित्वरूप
अक्रिया तथा (विणय-विनय) सबको नमस्कार करने रूपविनय एवं

उपदेश अनुसार कइ छु तथा तेअना कथन अनुसार सधणी मुनि क्रियाओंकी
आराधना कइ छु आथ हु विनीत बनेल छु मुनिपदवी पाय महाव्रतइय
भूग शुद्धिनी आराधकता आचार्य सेवाथी, गुरुसेवामा परायणता अने आचार्यकी
सेवाथी तथा तेमना उपदेश अनुसार अहुणु शिक्षा अने आसेवन शिक्षामा प्रवृत्ति
करवाथी उत्तर शुद्धिनी समाराधकता अमा प्रगट करायेली बखुची जेई अये ॥२२॥

आ प्रकारे माअणीने तेमना शुद्धिनी आकर्षाधने क्षत्रिय राजर्षिअे पूछथा
वग ७ काई कछु तेने कहे अ—“किरिय” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे महामुनि ! किरिय-क्रिया अवाहिकोंकी सत्ताइय क्रिया तथा
अकिरिय-अक्रिया अवाहिक पदार्थोंकी नास्तित्वइय अक्रिया तथा विणय-विनय

चर्हि चैतन्यस्य सकृदशरीरव्यापिता न स्यात्तदा चैतन्याभिप्रायतशरीरावयवा
तिरिक्तशरीरावयवेषु आपाते सत्यपि वेदनानुभवो न स्यात् । न चैतद्विष्यते,
वेदनाया अनुभवमिद्वत्त्वान्, इति नाम्न्यविश्रुतात्मा । एव कर्तृत्वाकर्तृत्वादिभ्यमपि
आत्मनि एकान्ततो नास्ति । अक्रियावादिनस्तु अस्तिक्रियाविशिष्टमात्मानेच्छ
ति । एतन्मतमप्यसंगतमेव । 'अहं सुखी' इत्यादि प्रत्ययरय मानसप्रत्यक्षत्वात् ।

अर्थात् प्रत्येक जीवात्मा का आत्मा उसके गृहीत शरीर प्रमाण ही है,
अदि उसको अविभु-अङ्गुष्ठप्रमाण माना जायगा तो चैतन्य में सकल
शरीर व्यापकता नहीं आसकने के कारण चैतन्याविशिष्ट शरीरावयवों
में ही आपात जाति होने पर वेदना का अनुभव हो सकेगा, जिन
प्रदेशों में चैतन्याविशिष्टता नहीं होगी उन शरीर प्रदेशों में वेदनानु-
भव नहीं होगा परन्तु ऐसा नहीं होना है और न ऐसा अनुभव में ही
आता है । एकत्र व्यापान होने पर शरीर में वेदनाका अनुभव प्रत्येक
को होता है अत आत्मा अङ्गुष्ठ प्रमाण नहीं है किन्तु स्वगृहीत शरीर
प्रमाण ही है । इसी तरह कर्तृत्व भी आत्मा में एकान्ततः युक्तिसंगत
प्रतीत नहीं होते हैं ।

अक्रियावादी आत्मा को अस्ति क्रिया विशिष्ट नहीं मानते हैं
सो उनका मत भी असंगत ही है । क्यों कि 'अहं सुखी' इत्यादि
प्रत्यय उसको अस्ति क्रिया विशिष्ट मिद करतें ह । आत्मा के अभाव
में "अहं सुखी" इत्यादि प्रत्यय हो ही नहीं सक्ता है ।

अर्थात्-प्रत्येक जीवात्मानो आत्मा એણે પ્રહણ કરેલા શરીર પ્રમાણુજ છે જો તેને
અવિભૂ-અંગુષ્ઠ પ્રમાણ માનવામા આવે તો ચૈતન્યમા મધળા શરીરની વ્યાપકતા
ન આવી શકવાના કારણે ચૈતન્યવિષિષ્ટ શરીરના અવયવોમાજ આધાત આદિ
વધાથી વેદનાનો અનુભવ વડ શકશે જે પ્રદેશોમા ચૈતન્યનુ અધિષ્ઠાતાપણુ ન હોય
એ શરીર પ્રદેશોમા વેદનાનો અનુભવ થઈ શકે નહીં પરંતુ એવુ બનતુ નથી
તેમજ ન તો તેવુ અનુભવમા પણ આવે છે એક આધાત લાગવાથી તેની વેદના
મધળા શરીરમા લાગે છે એથી આત્મા અંગુષ્ઠ પ્રમાણુ નથી પરંતુ આખા શરીરમા
વ્યાપક છે આવી રીતે કૃતૃત્વ પણ આત્મામા એકાન્તત ક્રિયાગત પ્રતિત થતા નથી

અક્રિયાવાદી આત્માને અસ્તિક્રિયા વિશિષ્ટ માની શકાતો નથી આવી તેનો મત
પણ અમમત જ છે કેમકે, "અહં સુખી" ઇત્યાદિ । પ્રત્યય એને અસ્તિક્રિયા વિશિષ્ટ
સિદ્ધ કરે છે આત્માના અભાવમા "અહં સુખી" ઇત્યાદિ પ્રત્યય લાગુ થઈ શકતુ જ નથી

નનુ આત્મનાઽવ્યાપકત્વે તદ્ગુણયોધેમાધર્મયોરપ્ય-પાપપત્ય મ્યાત્તિઃ દ્વીપા
ન્તર્ગતદેવત્તાટ્ટપ્પાક્રમણિમુક્તાદીનામિદાગમન ન મ્યાતિતિ ચેદન્યતે-યથા
મિન્નદેગમ્થસ્યાઽપિ લોહચુમ્બકસ્ય આગાર્પણગત્તિર્દૃશ્યતે, તથૈવ ધર્માધર્મયોરપિ
દૂરમ્થયસ્ત્રાર્પણમુપપન્નત એવાન નામ્યાત્મનોઽવ્યાપિત્વે કશ્ચિદ્ વિરોધ ઇતિ
નાસ્તિ એકાન્તતો વિશુદ્ધાત્મા ।

તથાઽવિશુદ્ધમપ્યાત્મનો ન યુજ્યતે, યદ્યાન્માઽવિશુદ્ધગુણમાત્રપ્રમાણ મ્યા

યદિ યદા પર યદા તદા જાય કિ આત્મા કો અવ્યાપક માન ને
પર ઉસકે ગુણભૂત ધમ ઔર અધર્મ કો મી અવ્યાપક માનના પડેગા ।
યદિ પ્રત્યુત્તર મે એના કહા જાય કિ હમ ધર્માધર્મ પુણ્યપાપ કો
મી અવ્યાપક માન લેંગે તો એના કહના ઉચિત નહીં માના જા
સકતા, કારણ કિ દીપાન્નર્ગત જો મણિ આદિક પદાર્થ હે વે દેવદત્ત
કે અદૃષ્ટ સે-પુણ્ય પાપ સે-આકૃષ્ટ હોકર જો ઉસકો પ્રાપ્ત હો જાતે
હે વે પ્રાપ્ત નહીં હો સકેંગે ૧ કારણ કિ દેવદત્ત કા અદૃષ્ટ તો અવ્યા-
પક હૈ । ફિર ઉનકો ઉસકે પાસ તરુ કૌન ચિંચરુર લાવેગા । મો ઉમ
પ્રકાર અદૃષ્ટ કો અવ્યાપક માન ને પર દોષ નહીં દિયા જા સકતા હૈ
કારણ હમ પ્રત્યક્ષ સે દેખતે હૈ કિ ચુમ્બક પથર લોહે કો જો કિ ઉસસે
દૂર રગ્વા રહતા હૈ મિન્ન પ્રદેશવર્તી હોના હૈ ચિંચ લેના હૈ । તવ
યદા નિયમ કસે માના જા સકતા હૈ, કિ અદૃષ્ટ કો વ્યાપક માનને
પર હી મિન્ન પ્રદેશવર્તી મણિ મુક્તાદિક ચિંચ સકતે હૈ અન્યથા નહીં ।

इसी तरह आत्मा को अविभुत्व एकान्ततः मानना ठीक नहीं है

જે જ્ઞાન-મહીયા એવું કહેવામા આવે કે આત્માને અવ્યાપક માનવાથી
તેના ગુણભૂત ધર્મ અને અધર્મને પણ અવ્યાપક માનવો પડશે જે પ્રત્યુત્તરમા
એમ કહેવામા આવે કે, અમે ધર્માધર્મ પુણ્યપાપને પણ અવ્યાપક માની
લઈશું તો આ પ્રકારનું કહેવું ઉચિત માની શકાતું નથી કારણકે, દિપાન્નર્ગત
જે મણી આદિક પદાર્થ છે તે દેવદત્તના અદૃષ્ટી-પુણ્ય-પાપથી આકર્ષાઈને
જે તેને પ્રાપ્ત થાય છે તે પ્રાપ્ત થઈ શકશે નહિ ? કારણકે, દેવદત્તનું અદૃષ્ટ
તો અવ્યાપક છે પછી તેને એની પાસે જોઈને કોણ લઈ આવશે ? તો આ
પ્રકારે અદૃષ્ટને અવ્યાપક માનવાથી જ્ઞાન આપી શકાતો નથી, કારણકે
અમે પ્રત્યક્ષથી જોઈને છીએ કે, ચુમ્બક લોહને જોડે, તેનાથી છેટે હોય છે, જુદા
આકારનું હોય છે છતાં તેને પોતાની પાસે જોયે છે ત્યારે આ નિયમ કઈ રીતે
માની શકાય કે, અદૃષ્ટને વ્યાપક માનવાથી જ સિદ્ધ પ્રદેશવર્તિ મણી મુક્તાદિકને
જોઈ શકે છે અન્યથા નહીં

અ જ પ્રમાણે આત્માને અવિભુત્વ એકાન્તત માનવો એ પણ ઠીક નથી

તદ્વિના નાસ્તીષ્ટસિદ્ધિરિતિ । રૂઢમપ્યુક્તમેવ-જ્ઞાનમન્તરેણ હેયોપાદેયનિરૂત્તિ-
પ્રરૂત્તયસમવાત્ । જ્ઞાન વિના સ્પ્રાણુષ્ઠાન પશુકૃતમિત્યવ્યર્થમેવ સ્યાત્ । અતોજ્ઞાન-
વાદિમતમપ્યુક્તમ્ । એવા ચતુર્ણાં ત્રિપદ્યત્ત્રિકશતત્રયભેદાઃ । તત્ર ક્રિયાવાદિનો
ડગીત્યત્રિકશતસમ્યક્તા , અક્રિયાવાદિન. ચતુરશીતિસમ્યક્તા. વૈનયિકા દ્વાત્રિશત્ ।
અજ્ઞાનવાદિનશ્ચ સમપદ્ધિસમ્યક્તા. । એતે સર્વે કુત્તિસત ભાષન્તે । અત એવા મત
સર્વથાડુપાદેયમેવ । ‘મેયન્તે’ ‘પમાનર્થ’ इत्यत्रैकवचनमार्पण्यात् ॥૨૩॥

ન ચૈતત્સ્વાભિપ્રાયેણોચ્યતે, ઇત્યાહ—

મૂળમ્—હડં પાઉકરે વુંઢે, નાયણ પરિનિવુંઢે ।

વિજ્ઞાચરણસપન્ને, સંચે સચ્ચપરંક્રમે ॥૨૪॥

ઝાયા—હતિ માદુરમાર્પીદુદ્ધા, જ્ઞાતક. પરિનિરૂત્ત ।

વિદ્યાચરણસપન્ન સત્યઃ સત્યપરાક્રમઃ ॥૨૪॥

ટીકા—‘હડ’ ઇત્યાદિ ।

દુદ્ધ =જ્ઞાતતત્ત્વ પરિનિરૂત્તઃ=રૂપાયાનલભિ યાપનાત્પરિ સમન્તાત્ શીતી
મૂત , વિદ્યાચરણસપન્ન -વિદ્યાચરણાભ્યા=જ્ઞાતિકૃતાનચારિત્રાભ્યા સપન્ન -યુક્ત ,
હી કરને મે ઇષ્ટસિદ્ધિ નિહિત હૈ, ઇસકે વિના નહી । સો એસી માન્યતા
મી ઠીક નહી હૈ ક્યોં કિ જ્ઞાન કે વિના તપરૂપ કષ્ટોં કા અનુષ્ઠાન
કરના અજ્ઞાનમલક દોને સે પશુક્રિયા કે સમાન વ્યર્થ હૈ । ઇન ક્રિયા
અક્રિયા, વૈનયિક તથા અજ્ઞાની કે ભેદ ત્રીનસૌતિરસઠ ૩૬૩ હૈ । ક્રિયા-
વાદીકે ભેદ ણસૌ અસી ૧૮૦, અક્રિયાવાદી કે ભેદ ચોરાસી ૮૪,
વિનયવાદી કે ભેદ ચત્તીસ ૩૨, તથા અજ્ઞાનવાદી કે ભેદ સઢસઠ ૬૭
હૈ । ઇન સચ્ચી માન્યતાઈ યુક્તિયુક્ત નહી હૈ, અત ઇનકા કથન કુત્તિસત
કથન હૈ । ઇસી લિયે ઇનકા મત જીવો કો ઉપાદેય નહી હૈ ॥૨૩॥

કોણ ડગી શકે છે ? આ કારણે તપ કરવામા જ ઈષ્ટસિદ્ધિ નિહિત છે આના
વગર નહી તો આવી માન્યતા પણ બરોબર નથી કેમકે, જ્ઞાન વગર તપરૂપ
ઝંઘોલુ અનુષ્ઠાન કરવુ તે, અજ્ઞાનથી ભરેલુ હોવાથી પશુક્રિયા પ્રમાણે વ્યર્થ છે
આ જિયા, અક્રિયા, વૈનયિક તથા અજ્ઞાનીના ભેદ (૩૬૩) ત્રણસો ત્રેસ. છે જિયા
વાદીના ભેદ એડસો એસી (૧૮૦) છે, અક્રિયાવાદીના ભેદ ચોત્તીસી (૮૪) છે,
વૈનયિકોના ભેદ (૩૨) બત્રીસ છે તથા અજ્ઞાનવાદીઓના ભેદ સઢસઠ (૬૭) છે
આ સહુની માન્યતાઓ યુક્તિયુક્ત નથી આવી એમનુ કથન કુત્તિસત કથન છે
આ કારણે એમનો મત જીવોને ઉપાદેય નથી ॥૨૩॥

વિનયવાદિનસ્તુ સુરનૃપમુનિગજરાજિગોમૃગકરભમદિપકુપુરઝગલશૃગાઝકાઝમક
રાદિ નમસ્કારકરણાદેવ કર્મવય મન્યન્તે । ણ્ણા મતે વિનયાદેવ શ્રેયો નાન્ય
થા । એતન્મતમપિ ન સમીચીનમ્ । શાશ્વે ગુણાધિકર્ય્યેવ વિનયાર્થતયા પ્રતીતત્યાન્ ।
તદન્યવિનયેઽશુભફલપ્રસન્નઘાચ । અજ્ઞાનવાદિનસ્તુ જ્ઞાનસ્ય મોક્ષ મતિ કારણત્વ ન
પ્રતિપદ્યન્તે । તે ષ્વદન્તિ-જગદ્વિષયે આત્મવિષયે ષ મિભિન્ના પન્થાનઃ । તત્ર
કિં સત્યમ્ ? કિં મિંયા ? કિં કો વેત્તિ ? અતઃ સ્મૃત-તપ એવ કાર્યમ્ ।

વિનયવાદિયો કી જેસી માન્યતા હૈ કિ મુર, નૃપતિ, ગજ, વાજી,
ગાય, મૃગ, કરભ-ઉદ્ધ, મહિષ, કુપુર, ઝગલ, કાક, મકર આદિકો
નમસ્કાર કરને સે કર્મોંકા ક્ષય હોતા હૈ । વિનય કે આશ્રય સે હી
આત્મા કા શ્રેય હૈ અન્યથા નહીં । યહ માન્યતા વિનયવાદિયોં કી હૈ ।
સો જેસી કલ્પના બી ઉચિત નહીં હૈ જ્યોં કિ વિનય તો ગુણાધિક
કા હી કિયા જાતા હૈ । યદપિ ગુણાધિકતા કેવલ કેવલિયોં મેં હી ઉત્કૃષ્ટ
રૂપ સે હૈ । ફિર બી વીચ કે જીવોં મે યથાયોગ્ય સે ઉસકા પ્રકાશ
હોતા હૈ અતઃ સબકો વિનય કા પાત્ર ન માનકર ગુણાધિક કો હી વિનય
કા સ્થાન માના હૈ । અન્ય અજ્ઞાની પ્રાણિયોં કા વિનય ઉલ્ટા અશુભ
ફલપ્રદ કહા ગયા હૈ ।

અજ્ઞાનવાદી જ્ઞાન કો મોક્ષ કે પ્રતિકારણ રૂપસે નહીં માનતે,
ઉનકા કહના હૈ કિ ઇસ સંસાર મે આત્મા કે વિષય મેં ભિન્ન ૨
પાન્યતાઈ પ્રચલિત હૈ તવ કિન ૨ માન્યતાઓ મે સત્ય હૈ કિન ૨ મે
અસત્ય હૈ ? ઇસ વાતકા નિર્ણય કૌન કર સકતા હૈ । ઇસલિયે તપ

વિનયવાદિઓની એવી માન્યતા છે કે, સુર, નૃપતિ, ગજ, વાહુ, ગાય, મૃગ,
કરભ, ઉદ્ધ, લેસ, કુકુર, છગલ, કાક, મકર, આદિને નમસ્કાર કરવાથી કર્મોને
ક્ષય થાય છે વિનયના આશ્રયથીજ આત્માનુ શ્રેય છે એ શીવાય નહીં આવી
માન્યતા વિનયવાદીની છે નો આવી કલ્પના પણ ઉચિત નથી કેમકે, વિનય તો
શુભવાણઓનોજ ડરવામા આવે છે જો કે, શુભાધિકતા તો ફક્ત ડેવળીઓમાજ
ઉદ્ગ્રહરૂપથી છે છતાં પણ વચ્ચેના જીવોમા ક્રમ અનુસાર તેનો પ્રકાશ થાય છે
આથી સઘળાને વિનયના પાત્ર ન માનીને શુભાધિકને જ વિનયનું સ્થાન માનવામા
આવેલ છે અન્ય અજ્ઞાની પ્રાણીઓનો વિનય ઉલ્ટો અશુભ ફળને આપનાર
ખતાવવામા આવેલ છે

અજ્ઞાનવાદી જ્ઞાનને મોક્ષના પ્રતિકારણરૂપથી માનતા નથી તેમનું કહેવું છે
કે, આ સંસારમા આત્માના વિષયમા ભિન્ન ભિન્ન મા યતાઓ પ્રચલિત છે ત્યારે
કઈ કઈ માન્યતાઓમા સત્યતા છે, કઈ કઈમા અસત્યતા છે ? આ વાતનો નિર્ણય

तद्विना नास्तीष्टसिद्धिरिति । इदमप्युक्तमेव-ज्ञानमन्तरेण हेयोपादेयनिवृत्ति-
प्रवृत्त्यसम्भवात् । ज्ञान विना कष्टानुष्ठान पशुकृतमिव व्यर्थमेव स्यात् । अतोऽज्ञान-
वादितमप्युक्तम् । एषा चतुर्णां त्रिपट्यभिप्रेतत्रयभेदाः । तत्र क्रियावादिनां
ऽशीत्यधिकशतसंख्याकाः, अक्रियावादिनां चतुरशीतिसंख्याकाः, वैनयिका द्वात्रिंशत् ।
अज्ञानवादिनां सप्तषष्टिसंख्याकाः । एते सर्वे कुत्सित भाषन्ते । अत एषा मत
सर्वथाऽनुपादेयमेव । 'मेयमे' 'पभासई' इत्यत्रैकवचनमार्पित्वात् ॥२३॥

न चैतत्स्वाभिप्रायेणोच्यते, इत्याह—

मूलम्—इडं पाउकरे लुंछे, नायण परिनिवुंछे ।

विज्ञाचरणसपन्न, सञ्चे सञ्चपरंक्खमे ॥२४॥

उया—इति प्रादुरसर्पीदनुद्धा, ज्ञातकः परिनिवृत्त ।

विद्याचरणसपन्नः सत्यः सत्यपराक्रमः ॥२४॥

टीका—'इड' इत्यादि ।

बुद्धः=ज्ञातवत्तः परिनिवृत्तः=रूपायानलविषयापनात्परि समन्तात् शीती
भूतः, विद्याचरणसपन्न-विद्याचरणाभ्या=ज्ञाधिकज्ञानचारित्राभ्या सपन्न-युक्तः,
ही करने मे इष्टसिद्धि निहित है, इसके बिना नहीं । सो ऐसी मान्यता
भी ठीक नहीं है क्यों कि ज्ञान के बिना तपरूप कष्टों का अनुष्ठान
करना अज्ञानमूलक होने से पशुक्रिया के समान व्यर्थ है । इन क्रिया-
अक्रिया, वैनयिक तथा अज्ञानी के भेद तीनसौतिरसठ ३६३ हैं । क्रिया-
वादीके भेद एकसौ अस्सी १८०, अक्रियावादी के भेद चोरासी ८४,
विनयवादी के भेद बत्तीस ३२, तथा अज्ञानवादी के भेद सड़सठ ६७
हैं । इन सबकी मान्यताएँ युक्तियुक्त नहीं हैं, अतः इनका कथन कुत्सित
कथन है । इसी लिये इनका मत जीवों को उपादेय नहीं है ॥२३॥

कौण्ड कयी शठे छे ? आ कारखे तप करवाभाज छष्टसिद्धि निहित छे आना
वगर नहीं तो आवी मान्यता पखु भरोभर नहीं उभरे, ज्ञान वगर तपत्रय
ठण्डेनु अनुष्ठान करवु ते, अज्ञानथी भरेखु होवाथी पशुक्रिया प्रभावे व्यर्थ छे
आ क्रिया, अक्रिया, वैनयिक तथा अज्ञानीना लेद (३६३) त्रल्लसो त्रेस० छे क्रिया
वादीना लेद ओउसो ओसी (१८०) छे, अक्रियावादीना लेद ओयासी (८४) छे,
वैनयिकोना लेद (३२) अत्रीस छे तथा अज्ञानवादीओना लेद मउसठ (६७) छे
आ सहुनी मान्यताओ युक्तियुक्त नहीं आवी ओभनु कथन कुत्सित कथन छे
आ कारखे ओभनो मत ओवोने उपादेय नहीं ॥२३॥

અતઃ એ-સત્યઃ=સત્યયાદ્ આત્મ ઇત્યર્થઃ. તથા-સત્યપરાક્રમઃ=મત્યવીર્યઃ. જ્ઞાતકઃ=જ્ઞાતપુત્રો મહાવીર ઇતિ=એતે ક્રિયાયાદિદયઃ કુત્સિત પ્રમાપન્તે ઇતિ પ્રાદુર-કાર્પીત્વ=પ્રકટિતવાન્ ॥૨૪॥

તેણા ક્રિયાયાદિના ફલમાહ—

મૂલમ્—પડતિ નરે ધોરે, જે નરો પાવકોરિણો ।

દિ'૬ ચં મેંડ મેચ્છતિ, ચરિત્તા ધંમ્મમારિય ॥૨૫॥

ગ્રાયા—પતન્તિ નરક ગોરે, જે નરો પાપકારિણ ।

દિવ્યા ચ મર્તિ મન્ડન્તિ, ચરિત્તા ધર્મમાર્યમ્ ॥૨૫॥

ટીકા—‘પડતિ’ ઇત્યાદિ ।

પાપકારિણઃ=પાપ કર્તુ શી-યેણ તે તથા-ક્રિયાયાદિકૃતાસત્પરુષણા પરાયણા ય નરા-તે ગોરે=નિત્યાન્યકારાદિના મયાનકે નરકે=સામન્તકાદિ

યદ્ અભિપ્રાય અપને મનસે નહીં કહા ગયા હૈં સો કહતે હૈં-‘કુ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(બુદ્ધે-બુદ્ધ) બુદ્ધ-તત્ત્વજ્ઞાતા, (પરિનિવુદ્ધે-પરિનિવૃત્ત) કપાયરૂપ અગ્નિ કે સર્વથા શાન્ત હો જાને સે સર્વ તરફ સે જીતી-ભ્રત હુણ તથા (વિજ્ઞાચરણસપન્ને-વિદ્યાચરણમપન્ન) ક્ષાયિક જ્ઞાન એવ ચારિત્ર સે સપન્ન, ઇસીલિધે (સન્ધે-સત્ય) મત્યવાણી બોલને વાલે આસ-તથા (સત્ત્વપરક્રમે-સત્યપરાક્રમ) અનતવીર્યસપન્ન તેસે (નાયણ-જ્ઞાતક) જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીર પ્રભુને હી (ઇંડ પાડફરે-ઇતિ પ્રાદુરકાર્પીત્વ) ‘યે ક્રિયાવાદી આદિક કુત્સિત બોલતે હૈં’ ઇસકા સ્વરૂપ કહા હૈં । જમને અપની તરફ સે એસા નહીં કહા હૈં ॥૨૪॥

આ અભિપ્રાય પોતાના મનથી કહેવામા આવેલ નથી, તેને કહે છે—
“કુ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—બુદ્ધે-બુદ્ધ બુદ્ધ તત્ત્વજ્ઞાતા વળી જે પરિનિવુદ્ધે-પરિનિવૃત્ત કપાયરૂપ અગ્નિના સ પૂર્ણપણે શાન્ત થઈ જવાથી મળી બાબુથી શીતળ એવા તથા વિજ્ઞાચરણસપન્ને-વિદ્યાચરણસપન્ન ક્ષાયિક જ્ઞાન અને આન્નિતથી મ પદ્મ એથી મન્ધે-સત્ય સત્યવાણી બોલવાવાળા આપ્ત તથા સત્ત્વપરક્રમે-સત્યપરાક્રમ અનત વીર્ય સ પદ્મ એવા નાયણ-જ્ઞાતક જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીર પ્રભુએ “આ ઇંડ પાડફરે-ઇતિ પ્રાદુરકાર્પીત્વ” આ ક્રિયાવાદિ વગેરે બોલુ બોલે ” તેનું સ્વરૂપ બતાવેલ છે અને આમાના તરફથી કંઈ કહેલ નથી ॥૨૪॥

नरकावासाऽऽपतन्ति । च=पुनः । आर्य=उत्तमम् । धर्म=जिनप्ररूपित सद्धर्म चरित्वा=भामेव्य, तु नरा, दिव्या=देवलोकरूपमान्तराणां गतिं सर्वगतिप्रदाना सिद्धिरूपा गतिं वा गच्छन्ति । हे सजय मुने ! असत्प्ररूपणापरिहारेण सत्प्ररूपणा परायणनैव भवता भवितव्यमिति भावः ॥२५॥

एते क्रियावादिप्रभृतयः पापकारिणः कथम् ? इत्याह—

मृन्मू—मायाबुडयमेयं तु, मुसां भासा निरट्टिया ।

सजमभाणो चिं अंह, वसांमि डरियांमि धे ॥२६॥

त्राया—पायोक्तमेतत्तु मृषा भाषा निरर्थिका ।

सयच्छपि जह, वसांमि डरे च ॥२६॥

उन क्रियावादी आदिकों की तथा जिनप्रणीत सद्धर्मकी आराधना करनेवालों की क्या क्या गति होती है ? सो कहते हैं—‘पडति’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पावकारिणो-पापकारिणः) क्रियावादी आदि व्यक्तियों द्वारा कृत असत्प्ररूपणाके सेवन करने में परायण (जे-ये) जो (नरा-नरा) मनुष्य हे वे (घोरे नरण पडति-घोरे नरके पतन्ति) मरकर भयकर भीमन्तक आदि नरकावास में जाते हैं । (च आरिय धम्म चरित्ता-च आर्य धर्म चरित्वा) जिन प्ररूपित धर्मका सेवन करते हैं वे उसके सेवन से (दिव्व गड गच्छति-दिव्या गतिं गच्छन्ति) देवलोक को अथवा समस्त गतियों में प्रधानभूत गति सिद्धिगति को प्राप्त करते हैं । इस लिये हे सजयमुने ! असत्प्ररूपणा का परित्याग करके तुमको सत्प्ररूपणा करने में ही परायण बने रहना चाहिये ॥२६॥

ये क्रियावादी आदिज्ज्ञानी तथा जिनप्रणीत सद्धर्मकी आराधना करवावाणानी शु शु गति थाय छे तेने कहे छे—‘पडति’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—पावकारिणो-पापकारिणः क्रियावादी आदि व्यक्तियों द्वारा कराती असत् प्ररूपणानु सेवन करवाभा परायण जे-ये जे नरा-नरा मनुष्य छे ते घोरे नरण पडति-घोरे नरके पतन्ति भरीने अथ कर सीमतक आदि नरकावासभा अथ छे तथा जे व्यक्ति च आरिय धम्म चरित्ता-आर्य धर्म चरित्वा जिन प्ररूपित धर्मनु सेवन करे छे ते तेना सेवनथी दिव्व गड गच्छति-दिव्या गतिं गच्छन्ति देवलोकेने अथवा समस्त गतिज्ज्ञानी प्रधानभूत गति सिद्धिगतिने प्राप्त करे छे आ करछे छे सद्धत मुनि । असत् प्ररूपणानु परित्याग करीने तभारे सत्य प्ररूपणा करवाभा परायण जनी गहेवु जे ॥२७॥

ટીકા—‘માયાબુદ્ધ્ય’ इत्यादि ।

हे सजय मुने । क्रियायाद्यादिभिर्यत्प्ररूपितम्, एतत्सर्वं तु मायोक्तम्=मायाभाषितम् । तथा क्रियायादिमभृतीना भाषा=उक्त. मृषा अश्रीका, निरर्थिका=शिवसुखवर्जिता चास्ति । तत एवाह सयच्छन्नपि=क्रियायाद्यादिमतश्रवणादिभ्यो निर्वर्तमान एव, अपिशब्दो निश्चयार्थकः, वसामि=तिष्ठामि स्वात्मनीति शेष । इदं हि सजयमुने स्मिरिकरणार्थमुक्तम् । अथ भावः—यथाऽहं क्रियायाद्याद्य-सत्प्ररूपणातो निवृत्तस्तथा तस्याऽपि निवृत्तित्वमिति ।

उक्तचापि—“ ठियो य ठावण पर ”

छाया-स्थितश्च म्थायपयति परम् इति । च=पुनरहम् इरे=सयममार्गे विचरामि ॥२६॥

ये क्रियावादी आदि पापकारी कैसे हैं ? इस बातको क्षत्रिय राज-
कपि प्रदर्शित करते हैं—‘मायाबुद्ध्य’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे सजयमुने । क्रियावादी आदि जनो द्वारा जो कुछ भी प्ररूपित किया गया है (एव-एतत्) यह सब (माया बुद्ध्यम्-मायो-
क्तम्) माया से ही कहा गया है तथा (मुसा भासा निरत्थिया-मृषा
भाषा निरर्थिका) इसकी भाषा-वाणी-मृषा-सर्वथा अलीक है और निर-
र्थक-शिवसुख से जीवों को वर्जित करनेवाली है । इसीलिये (अहं
सजममाणोवि-अहं सयच्छन्नपि) मैं क्रियावादी आदि के मतके श्रवण
आदि से दूर होकर निश्चय से (वसामि-वसामि) अपनी आत्मा में
बसता हूँ, यह बात सजयमुनि की स्थिरता के निमित्त ही क्षत्रिय
राजकपिने कही है । तात्पर्य इसका यह है कि जिस प्रकार मैं क्रियावादी
आदिकी असत्प्ररूपणा से परे रहता हूँ उसी तरह से आपको भी दूर
रहना चाहिये । कहा भी है—“ ठियो य ठावण पर ” जो स्वयं स्थित

એ ક્રિયાવાદી આદિ પાપકારી કેવા છે ? આ વાતને ક્ષત્રિય રાજર્ષિ પ્રદર્શિત
કરે છે—“માયા બુદ્ધ્ય” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે સજય મુનિ ? ક્રિયાવાદી આદિજનો દ્વારા જે કંઈ પણ પ્રરૂપિત
કરવામાં આવેલ છે એવ-એતત્ તે સઘળું માયા બુદ્ધ્યમ્-માયોક્તમ્ માયાથી જ
કહેવામાં આવેલ છે તથા મુસાભાસા નિરત્થિયા-મૃષાભાષા નિરર્થિકા એની
ભાષા, વાણી, મૃષા, સર્વથા અલીક છે અને નિર્ર્થક શિવસુખથી છુટોને વર્જિત
કરવાવાળી છે આ કારણે હું અહ સજમમાણો વિ-અહ સયચ્છન્નપિ ક્રિયાવાદી
આદિના મતને સાંભળવાથી દૂર રહીને નિશ્ચયથી વસામિ-વસામિ પોતાના આત્મામાં
વસુ છું આ વાત સજય મુનિની સ્થિરતાના માટે જ ક્ષત્રિય રાજર્ષિએ કહેલ છે
તાત્પર્ય આનું એ છે કે, જે પ્રકારે હું ક્રિયાવાદી આદિની અસત્ પ્રરૂપણાથી દૂર
રહું છું એજ પ્રમાણે તમારે પણ દૂર રહેવું જોઈએ કહ્યું પણ છે—“ઠીઓ ય

‘કથં ભવાન્ ક્રિયાયાત્રાન્મિતશ્રવણાન્નિવૃત્ત ?’ इति सयतमुनिजिज्ञासाया
क्षत्रियराजऋषि माह—

મૂળમ્—સવ્વે તે’ વિદિતાં મજ્ઞ, મિચ્છાદિદ્વી અણારિયા ।

વિજ્ઞમાણે પરે’ લોએ, સંમ્મ જાણામિ અંપ્પગ ॥૨૭॥

ઝાયા—મર્થે તે વિદિતા મમ, મિત્યાદ્દષ્ટયઃ અનાર્યા ।

વિચમાને પરે લોકે, સમ્યગ્ જાનામિ આત્માનમ્ ॥૨૭॥

ટીકા—‘સવ્વે તે’ इत्यादि ।

हे सजयमुने ! ते पूर्वोक्ता सर्वे क्रियावादिप्रभृतयो मम=मया विदि-
ता=ज्ञाता । एते हि मिथ्यादृष्टयः=मिथ्यादर्शनयुक्ताः सन्ति, अन एव एते
अनार्या=पशुर्हिमात्रनार्यकर्मयुक्ता सन्ति एते एवविधा सन्ति इति भव
ता कथं ज्ञातम् ? इत्याह—‘विज्जमाणे’ इत्यादि । विद्यमानान्=सप्रति वर्तमानान्
कुतीर्थिकान् क्रियावादिप्रभृतीन्, कुत्स्मितप्ररूपणया, परे लोके=परभवे=नरक
होता है वही दूमरों को भी स्थित करता है । तथा मै (य इरियामि—च
इरे) सयमभार्ग मे विचरण करता हू ॥२८॥

આપ ક્રિયાવાદી આદિકે મતશ્રવણ સે નિવૃત્ત હુગ હે ? ઇસ
સજય કી જિજ્ઞાસા કા સમાધાન કરતે હુગ ક્ષત્રિય રાજઋષિ કહતે
હે—‘સવ્વે તે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે સજય મુને ! (તે સવ્વે મિચ્છાદિદ્વી અણારિયા મજ્ઞ
વિદિતા—તે સર્વે મિથ્યાદૃષ્ટયઃ અનાર્યા મમ વિદિતા) પૂર્વોક્ત વે સત
ક્રિયાવાદી આદિ મિથ્યાદૃષ્ટ હે તથા અનાર્ય હૈં યહ મૈ અન્ત્રી તરહ
સે જાનતા હૂ । તથા યે (વિજ્ઞમાણે પરે લોએ—વિચમાને પરે લોકે) સય
વિચમાન પરલોક મે વિવિધ પ્રકાર કી યાતનાઓ કા અનુભવ કરેગે

ઠાવણ પર” જે સ્વયં ન્થિત હોય છે તે બીજાને પણ સ્થિત કરે છે ય ઇરિયામિ—
ચ ઈરે તથા હુ સયમભાર્ગમા વિચરણ કરૂ છુ ॥૨૮॥

આપ ક્રિયાવાદી આદિના મત શ્રવણથી કંઈ રીતે નિવૃત્ત બન્યા હો ? આવી
સંજયની જિજ્ઞાસાનુ સમાધાન કરતા ક્ષત્રિયરાજર્ષિ કહે છે—“સવ્વે તે” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે સંજય મુનિ ! તે સવ્વે મિચ્છાદિદ્વી અણારિયા મજ્ઞ વિદિતા—
તે સર્વે મિથ્યાદૃષ્ટય અનાર્યા મમ વિદિતા પૂર્વોક્ત એ સઘળા ક્રિયાવાદી આદિ
મિથ્યાદૃષ્ટી છે તથા અનાર્ય છે એ હુ સારી રીતે બજુ છુ તથા એ વિજ્ઞમાણે
પરે લોએ—વિચમાને પરે લોકે સઘળા વિચમાન પરલોકમા વિવિધ પ્રકારની યાતના

निगोदादी विविधदुःसहयातना अनुभविष्यत्., अहं सम्यग् जानामि-अतिशय ज्ञानेनेत्यर्थः । यद्वा-परोलोक = परमरः, विद्यमान. अस्तीति सम्यग् जानामि । तथा-आत्मान चापि सम्यग् जानामि, जातिस्मरणलाभेनेत्यर्थः । अतस्तेषां सङ्गं न करोमीति भावः ॥२७॥

उक्तार्थं विशदयति—

मूलम्--अहमासि महापाणे, जुडंमवरिससंओवमे ।

जां सां पाली महापाली, दिव्वा वरिससंओवमा ॥२८॥

छाया—अहमास महापाणे, धुत्तिमान् वर्षशतोपम ।

या सा पालिर्महापालि., दिव्या वर्षशतोपमा ॥२८॥

टीका—‘अहमासी’ इत्यादि ।

हे मुने ! महापाणे=ब्रह्मनामरूपब्रह्मदेवलोकस्य महापाणनामके विमाने, अहं धुत्तिमान्=दीप्तिमान् वर्षशतोपम =वर्षशतजीविना उपमा=सादृश्य यस्य स ,

नरक निगोदादिक के भयकर कष्टों को सहन करेगे या पात भी (सम्म जाणामि-सम्यक् जानामि) अन्तरी तरह से जानता हूँ । अथवा “परो-ल्लोको विद्यमानो” परलोक विद्यमान है यह बात भी मैं अतिशयज्ञान से जानता हूँ । तथा जातिस्मरणज्ञान के लाभ से (अप्पग सम्म जाणामि आत्मान सम्यक् जानामि) मैं अपनी आत्मा को भी जानता हूँ । इस-लिये मैं उनकी संगति करने से दूर रहता हूँ ॥२७॥

इसी अर्थ को पुन विशद करते हुए वे कहते हैं—‘अहमासि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे मुने ! (महापाणे-महापाणे) ब्रह्म नामके पंचम देवलोक के महापाण नामक विमान में (अहं-अहम्) मैं (जुडंम-धुत्तिमान्) दीप्ति विशिष्ट (वरिससओवमे-वर्षशतोपम. अहम्) सौ १००

आने। अनुभव करे, नरक निगोदादिकना भयंकर कष्टोंमें सहन करे, आ बात पणु सम्म जाणामि सम्यक् जानामि सारी रीते णल्लु छु अथवा “परल्लोको वि मानो” परल्लोक विद्यमान छे आ बात पणु छु अतिशय ज्ञानथी णल्लु छु तथा णति स्मण्णु ज्ञानना लाभथी अप्पग सम्म जाणामि-आत्मान सम्यक् जानामि छु मारा आत्माने पणु णल्लु छु आ भाटे छु जेमनी सगत करवाथी हररहु छु ॥२७॥

आज अर्थने इरीथी स्पष्ट करता तेआ कहे छे—“अहमासि” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे मुनि ! महापाणे-महापाणे ब्रह्मनामना पाचम देवलोकना महापाण नामना विमानमें अहं-अहम् छु जुडंम-धुत्तिमान् दीप्ति विशिष्ट वरिससओवमे-वर्षशतोपम सौ वर्षना पूर्व आयुवाणा एवनी समान हुतो अर्थात्

વર્ષગતપરિપૂર્ણાયુર્જીવત્વઃ આસમ્=અભૂવમ્ । યથા જીવો યદિ મનુષ્યલોકે
 ગતર્પર્પ્યન્ત જીવતિ, તદા સ પરિપૂર્ણાયુષ્કો ભવતિ, તથૈવ અહ મહાપ્રાણના-
 મ્નિ બ્રહ્મનામરૂપત્રમદેવલોકુવિમાને પરિપૂર્ણાયુષ્કોઽભવમ્ ઇતિ ભાવ. । દે-
 વલોકે દિ યા મા પાત્રિ-પાલિરિ પાત્રિ.=નીવિતજલપારણાદ ભવમ્થિતિ,
 સા ચેહ પ્રલ્યોપમપ્રમાણા । તથા-મહાપાલિ=સાગરોપમપ્રમાણા ચ ભવમ્થિતિ
 રસ્તિ । સાગરોપમપ્રમાણત્વેનાસ્યા મદત્તમ્ । एतदेवस्थितिद्वय देवसम्पन्नि ।
 અનયોર્ભવમ્થિત્યોર્મં યે મહાપાલિર્નામ ભવમ્થિતિ, દિવ્યાવર્ષશતોપમા=દેવભવ-
 સમ્પન્નિ વર્ષગતતુલ્યા, સાગરોપમપ્રમાણા આમીત્, યથા-મૃત્યુલોકે વર્ષગત પર-
 માયુસ્તથૈવ તત્ર મહાપાલિ' પરમાયુ' । તાવદાયુષ્કોઽહમભવમ્, અતો મમ પશ્ચમ
 દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટતો વર્ષગતોપમદશસાગરોપમસ્થિતિરાસીત્ ॥૨૮॥

તથા—

મૂલમ્—સે' ચુઓ વમલોગાંઓ, માર્ગુંસ્સ ભવમાગઓ ।

અવ્વળો યં પરેસિ ચં, ઔડ જાણે જેહા તહા ॥૨૯॥

વર્ષ કી પૂર્ણ આયુવાલે જીવ કે સમાન યા, અર્થાત્ મનુષ્યલોક મેં જિસ
 પ્રકાર કોઈ જીવ સૌ ૧૦૦ વર્ષ કી આયુતક જીવિત રહતા હૈં વહ
 જૈસે પૂર્ણાયુષ્ક કહલાતા હૈં ઇસી પ્રકાર મૈં બીં ઉસ વિમાન મૈં પરિ-
 પૂર્ણ આયુવાલા દેવ યા । સ્વર્ગોં મેં પલ્યપ્રમાણ ંવ સાગરપ્રમાણ સ્થિતિ
 દેવોંકી કહી ગઈ હૈં । સો યહા પાલિ શબ્દ સેં પલ્યપ્રમાણ ંવ મહા-
 પાલી શબ્દ સેં સાગર પ્રમાણ સ્થિતિ ગ્રહણ કરના ચાહિયે । ક્ષત્રિય
 રાજકુપિ કહ રહે હૈં કિ વહા પર મેરી (દિવ્યા-દિવ્યા) દેવસબધી સ્થિતિ
 (વરિસસઓવમા મહાપાલી-વર્ષશતોપમા મહાપાલિ.) મનુષ્ય પર્યાય કી
 સૌ ૧૦૦ વર્ષ પ્રમાણ આયુ ભોગનેવાલે જીવ કે સમાન દસ ૧૦ સાગર
 કી પૂર્ણસ્થિતિ થી ॥૨૮॥

મનુષ્યલોકમા ડોઈ છત્ર મો વર્ષની આયુ-સુધી છવીત રહે છે તે બેમ પૂર્ણ આયુ
 પ્યવાળો કહેવાય છે, એજ પ્રમાણે હું પણ તેજ વિમાનમા પરિપૂર્ણ આયુષ્યવાળો
 દેવ હતો સ્વર્ગમા પત્ય પ્રમાણુ અને સાગર પ્રમાણુ સ્થિતિ દેવોની બતા
 વવામા આવેલ છે તો અહીં પાલી શબ્દથી પત્ય પ્રમાણુ અને મહાપાલી શબ્દથી
 સાગર પ્રમાણુ સ્થિતિ ગ્રહણ કરવી બોઈએ ક્ષત્રિય રાજર્ષિ' હહી રહ્યા છે કે, ત્યા
 મારી દિવ્યા-દિવ્યા દેવ અબધી સ્થિતિ વરિસસઓવમા મહાપાલી-વર્ષગતોપમા
 મહાપાલિ મનુષ્ય પર્યાયની સો વષ પ્રમાણ આયુ ભોગવનારા છવના સમાન દસ
 સાગરની પૂર્ણ સ્થિતિ હતી ॥૨૮॥

छाया—अथ च्युतो ब्रह्मलोकात्, मानुष्य भवमागतः । /

आत्मनश्च परेषां च, आयुर्जाने यथा तथा ॥२९॥

टीका—‘से’ इत्यादि ।

अथ=आयुः समाप्त्यनन्तर ब्रह्मलोकात्=पञ्चमरूपात् च्युतोऽह मानुष्य=मनुष्यमभ्यन्धि न भव=जन्म आगत=प्राप्तः । इत्यमात्मतो जातिस्मरणात्मकमतिशयमुक्तं ताऽतिशयान्तरमाह—य=पुनरहम्, आत्मनः=स्वस्य परेषाम् अन्येषां च आयुः=जीवितं यथा=येन प्रकारेण अस्ति, तथा तेन प्रकारेणैव जाने । इदमप्यलक्षणं तत्तत्त्व-गतिमपि जानामीत्यर्थः ॥२९॥

क्षत्रियराजऋषिरित्य प्रसङ्गतोऽपृष्टमपि स्पष्टत्तान्तमावेद्य सम्प्रत्युपदिशन्नाह—
मूलम्—नाणारुंडं च छन्दं च, परिवर्जिज्ज सज्जं ।

अर्णट्ठा जे यं सव्वत्थो, इडं विज्जामणुंसव्वरे ॥३०॥

छाया—नानारुचि च छन्दं च, परिवर्जयेत्सयतः ।

अनर्था ये च सर्वार्थाः, इति विद्यामनुसव्वरे ॥३०॥

तथा—‘से चुओ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अह-अय) देवभव सखी आयु के समाप्त होने पर (ब्रह्मलोकाओ चुओ-ब्रह्मलोकात् च्युत) उस पंचम स्वर्ग से चवा हुआ मैं (माणुस्स भवमागओ-मानुष्य भवमागत) मनुष्य भवधि भव मैं आया हूँ । इस प्रकार अपना जातिस्मरणात्मक अतिशय कहकरके उन क्षत्रिय राजर्षिने सजयमुनि से यह भी कहा कि—मैं (अप्पणो परेसिं च जहा आउ तहा जाणे-आत्मनः परेषां च यथा आयु तथा जाने) अपन तथा परके आयुष्यको भी वह जितना है उसको मैं जानता हूँ । उपलक्षण से गतिको भी जानता हूँ ॥३०॥

तथा—‘से चुओ’ इत्यादि ।

अ-वयार्थ—अह-अय देवभवसखी आयुष्य पूर्ण यवाधी ब्रह्मलोकाओ चुओ-ब्रह्मलोकात् च्युत ते पायमा स्वर्गधी आयुष्य पुरे यथा त्यागी यवाधी माणुस्स भवमागओ-मानुष्य भवमागतः हु ननुभवमा आवेल हु आ प्रभाणु पोतानु जातिस्मरणात्मक वरुन करीने ते क्षत्रिय राजर्षिओ सजय मुनिने ओ पणु छलु के, हु अप्पणो परेसिं च जहा आउ तहाजाणे-आत्मन परेषां च यथा आयु तथा जाने भाइ पोतानु तथा जीवित आयुष्य केटलु के ते पणु जलु छ उपलक्षणधी गतिने पणु जलु छ ॥३०॥

टीका—‘नाणारुड’ इत्यादि ।

हे सजय ! हे साधो ! नाना=अनेकविधा रुचि=प्रक्रमात्क्रियावायादिमत-
विषयमभिप्राय च=पुनः अनेकविध उद=स्वमतिपरिरुन्वितमभिप्राय च सयत =
साधु परिवर्जयेत्=सर्वाथा त्यजेत् । तथा-अनर्था=अनर्थहतवो ये च सर्वाथा =
प्राणातिपातादिवोपास्तानपि सर्वथा त्यजेत् । इति=इत्येव रूपा विद्या सम्पन्नान
रूपाम् अनुसचरे=अनु=अधीकृत्य सचरे.=सयममार्गे विचर ॥३०॥

सम्प्रति क्षत्रियराजर्षि स्वाचार प्राह—

मूलम्—पडिक्मामि पासिणाणं परंमतेहि वा पुणो ।

अहो उट्टिए अहोराय, डड विज्जा तंव चरे ॥३१॥

उाया—प्रतिक्रमामि प्रश्नेभ्यः, परमन्वेभ्यो वा पुनः ।

अहो उत्थित. अहोरात्रम्, इति विद्यात् तपश्चरे ॥३१॥

इस प्रकार नहीं प्रश्ने पर भी अपने वृत्तान्तको क्षत्रिय राजर्षि
सजय मुनि से कहकर फिर उपदेश करते हैं—‘नाणारुड’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे सजय ! (सजय-सयत.) साधु का कर्तव्य है कि
वह (नाणारुड च उद च परिवर्जिज्ज-नानारुचि उद च परिवर्जयेत्)
अनेकविध क्रियावादि आदि मिथ्यादृष्टियों के मत विषयक अभिलाषा
का तथा स्वमतिकल्पित अभिप्रायका परित्यागकर देवे । तथा (अणत्था
जे य सव्वत्था-अनर्था ये च सर्वाथा) समस्त अनर्थोंके कारण जो
प्राणातिपादिक दोष है उनका भी वह परिहार करदेवे । (डड-इति)
इस प्रकारकी यह (विज्जामणु-विद्यामनु) सम्पन्नानरूप विद्या को लक्ष्य
में रखकर तुम (सचरे-सचरे) सयममार्ग में रत रहो ॥३०॥

आ प्रनाहे न पूछवा छना पणु पोताना वृत्तातने क्षत्रिय राजर्षिअ म न्यमुनिने
उडने इरीथी उपदेश आपता उहु के, - “नाणारुड” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे सजय ! सजय-सयत साधुनु कर्तव्य छे के, ते नाणारुड
च उद च परिवर्जिज्ज-नानारुचि च उद च परिवर्जयेत् अनेकविध क्रियावादी
आदि मिथ्यादृष्टीअना मतविषयक अभिलाषाने। तथा स्वमतिउद्विप्त अभिप्रायने।
सर्वाथा परित्याग करी दे तथा अणत्था जे य सव्वत्था-अनर्था ये च सर्वाथा
सधना अनर्थानु कारण जे प्राणातिपात दोष छे तेनो पणु ते परिहार करी दे
डड-इति आ प्रदरनी आवी विज्जामणु-विद्यामनु अभ्यग्नानइय विद्याने लक्षमा
जीने तंमे सचरे-सचरे सयम मार्गमा रत रहे ॥३०॥

त्रया—अथ च्युतो ब्रह्मलोकात्, मानुष्य भवमागतः ।

आत्मनश्च परेषा च, आयुर्जने यथा तथा ॥२९॥

टीका—‘से’ इत्यादि ।

अथ=आयुः समाप्त्यनन्तर ब्रह्मलोकात्=पञ्चमस्त्वात् च्युतोऽह मानुष्य=मनुष्यमभ्यन्विन भव=जन्म आगत=प्राप्तः । इत्यमात्मतो जातिस्मरणात्मकमति-
शयमुक्तवाऽतिशयान्तरमाह-च=पुनरहम्, आत्मनः=स्य परेषाम् अन्येषा च
आयुः=जीवित यथा-येन प्रकारेण अस्ति, तथा तेन प्रकारेणैव जाने । इदमुप-
लक्षणं ततश्च-गतिमपि जानामीत्यर्थः ॥२९॥

क्षत्रियराजर्षिपितृ प्रसङ्गतोऽपृष्टमपि स्पष्टत्तान्तमावेय सम्प्रत्युपदिशन्नाह-
मूलम्--नाणारुहं च छंदं च, परिवर्जिज्ज सज्जे ।

अणट्ठा जे यें सव्वत्थो, डंडं विज्जोमणुंसचरे ॥३०॥

छाया—नानार्षि च उन्द च, परिवर्जयेत्सयत ।

अनर्था ये च सरार्थाः, इति विद्यामनुसचरे ॥३०॥

तथा—‘से चुओ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अह-अथ) देवभव सखी आयु के समाप्त होने
पर (ब्रह्मलोकाओ चुओ-ब्रह्मलोकात् च्युतः) उस पंचम स्वर्ग से चवा
हुआ मैं (माणुस्स भवमागओ-मानुष्य भवमागतः) मनुष्य मवधि भव
में आया हूँ । इस प्रकार अपना जातिस्मरणात्मक अतिशय कहकरके
उन क्षत्रिय राजर्षिने सजयमुनि से यह भी कहा कि-मैं (अप्पणो परेसिं
च जहा आउ तहा जाणे-आत्मनः परेषा च यथा आयुः तथा जाने)
अपन तथा परके आयुष्यको भी वह जितना है उसको मैं जानता
हूँ । उपलक्षण से गतिको भी जानता हूँ ॥२९॥

तथा—‘से चुओ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अह-अथ देवभवसखी आयुष्य पूर्ण थवाथो ब्रह्मलोकाओ चुओ-
ब्रह्मलोकात् च्युत ते पाथमा स्वर्गथी आयुष्य पुरे थता तथाथी अथवीने माणु-
स्स भवमागओ-मानुष्य भवमागतः हूँ नवथवमा आवेल छु आ प्रमाणे
पोतानु जातिस्मरणात्मक वल्लं करीने ते क्षत्रिय राजर्षिओ सजय मुनिने ओ
पथु छलु के, हूँ अप्पणो परेसिं च जहा आउ तहाजाणे-आत्मनः परेषा च यथा
आयु तथा जाने माइ पोतानु तथा जीवन्तु आयुष्य डेटलु छे ते पथु जलु छु
उपलक्षणी गतिने पथु जलु छु ॥२९॥

અથ મયનાયુર્જનાતીતિ સજયમુનિના પ્રષ્ટોઽર્સો ક્ષત્રિયરાજકુપિરાહ—
મૂલમ્—જં ચં મેં પુચ્છંસી કાલે, સમ્મ સુદ્ધેણ ચેયંસા ।

તાંડ પાડકેરે બુદ્ધે, 'તં નાંણં જિણસાસણે ॥૩૨॥

ઝાયા—યજ મા પૂઞ્ઠમિ કાલે, સમ્યક્ શુદ્ધેન ચેતસા ।

તત્ પ્રાદુરકાર્પીદ્ બુદ્ધઃ, તજ્ઞાન જિનશાસને ॥૩૨॥

ટીકા—‘જ ચ મે’ ઇત્યાદિ ।

હે સજય ! સમ્યક્ શુદ્ધેન=અતિનિર્મલેન ચેતસા સમુપલસિત મા યત્ કાલે—કાલવિષયમ્=ભાવુર્વિષય નાન પૂઞ્ઠસિ । તત્=જ્ઞાનમ્ બુદ્ધઃ સર્વજ્ઞઃ શ્રી મહાવીર પ્રાદુરકાર્પીત્=પરુટિતવાન્, અત એવ તજ્ઞાન જિનશાસને=જિનપરુ પિતસિદ્ધાન્તે એવ યતેતે, નત્વન્યસ્મિન્ સુગતાદિશાસને । અતો જિનશાસને એવ યત્નો વિગ્રેય અઠમપીદ પરિજ્ઞાય જિનશાસને એવ યત્નવાનસ્મિ, ન તુ સાંગતાદિ-શાસને । તત્પ્રસાદાદિતિશયજ્ઞાન પ્રાપ્તોઽસ્મિ । ત્વયાઽપિ તત્રૈવ યતિતવ્ય નાન્યત્રેતિ ભાવ । ‘ત’ ઇતિ વાચ્યે ‘તાંડ’ ઇતિ યદુરચનનિર્દેશઃ સોગત્વાત્ ॥૩૨॥

સયમમુનિ ને ક્ષત્રિય રાજર્ષિ સે પ્રજ્ઞા કિ આપ આયુ કો કૈસે જાનતે હૈ ? તવ ક્ષત્રિય રાજર્ષિ કહતે હ ‘જચ મે’ ઇત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—હે સજય ! (સુદ્ધેણ ચેયસા—શુદ્ધેન ચેતસા) અતિ નિર્મલ ચિત્ત સે યુક્ત તુમ (મે—મામ્) મુઝ સે (કાલે પુચ્છંસી—કાલે પૂઞ્ઠસિ) આયુકે વિષય મેં જો પૂઞ્ઠ રહે હો સો (તાંડ—તત્) ડસ વિષયક જ્ઞાન કો (બુદ્ધે—બુદ્ધઃ) સર્વજ્ઞ મહાવીર પ્રભુ પ્રકટ કિયા હૈ (ત નાણ—તત્ જ્ઞાનમ્) વહ જ્ઞાન (જિણસાસણે—જિનશાસને) જિન-પરુપિત સિદ્ધાન્ત મેં હી હૈ । અન્ય સુગતાદિ પ્રણીત શાસ્ત્રોં મેં નહીં હૈ । ઇસલિયે તુમ જિનશાસન મેં ઇસ જ્ઞાનકી પ્રાપ્તિ કે નિમિત્ત પ્રયત્નશીલ રહો । મૈને બીં યહ જ્ઞાન વહીં સે પ્રાપ્ત કિયા હૈ ॥૩૨॥

સજયમુનિએ ક્ષત્રિયરાજર્ષિને પૂછ્યું કે, આપ આયુને કંઈ રીતે બાંધો છો ? ત્યારે ક્ષત્રિય રાજર્ષિ કહે છે—“જચ મે” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે સજય ! સુદ્ધેણ ચેયસા—શુદ્ધેન ચેતસા અતિ નિર્મળ ચિત્તવાળા એવા તમે મે—મામ્ અને કાલે પુચ્છંસી—કાલે પૂઞ્ઠસિ આયુના વિષયમા બે પૂછી રહ્યા છો તો તાંડ—તત્ આ વિષયના જ્ઞાનને બુદ્ધે—બુદ્ધઃ સર્વજ્ઞ મહાવીર પ્રભુએ પ્રગટ કરેલ છે ત નાણ—તત્ જ્ઞાનમ્ તે જ્ઞાન જિણસાસણે—જિનશાસને જન પ્રરૂપિત સિદ્ધાન્ત માજ છે અન્ય સુગતાદિ પ્રણીત શાસ્ત્રોમા નથી આથી તમે જન શાસનમા આ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નશીલ રહો મેં પણ આ જ્ઞાન એમાથીજ પ્રાપ્ત કરેલ છે ॥૩૨॥

ટીકા—‘પટિક્રમામિ’ इत्यादि ।

हे सजय मुने ! अह प्रश्नेभ्यः=शुभाशुभ सूचकैभ्योऽनुष्ठानप्रश्नेभ्यः या=अथवा-पुनः परमत्रेभ्यः=परेषां=गृहस्थानां ये मन्त्रास्तत्कार्यालोचनरूपान्तेभ्यः प्रतिक्रमामि=प्रतिनिवृत्तो भवामि । एष रूप सायय कर्म नाह करोमीति भाव । य. सयत एव त्रिसावधरूपप्रश्नादिव्यापारपरिवर्जनेन सयम प्रति उत्थितः=उत्थानशीलो भवति अहो ! तद्विषये किं उक्तव्यम् ? एष विषयस्तु रुचिदेव महात्मा भवति, अत उक्तम् ‘अहो’ इति । अतो हे सजय मुने ! त्वम् इति=एतदनन्तरोक्तमर्थं त्रियात्=जानीयात्ततः-अहोरात्रम्=अहर्निश प्रतिक्षणमित्यर्थः, तपः=सावधव्यापारविरतिरूपं चरे.=भासेयम् । न तु प्रश्नादिवम् ॥३१॥

अत्र क्षत्रिय राजर्षि अपने आचार को कहते हैं—‘पटिक्रमामि’ इत्यादि ।

अन्वયાર્થ—હે સજય મુને ! મેં (પસિળાણ પુણો પરમતેર્હિ વા પ્રશ્નેભ્ય. પુનઃ પરમત્રેભ્યોવા) શુભાશુભ સૂચક અનુષ્ઠાદિકે પ્રશ્નો સે અથવા ગૃહસ્થજનોં કે તત્તત્કાર્યાલોચનરૂપ મત્ર હેં ઉનસે (પટિક્રમામિ-પ્રતિક્રમામિ) પ્રતિનિવૃત્ત હો ગયા હ અર્થાત્ અવ મેં ઇસ પ્રકાર કે સાવધરૂપ કર્મ નહીં કરતા હ, જો સયત ઇસ પ્રકાર કે સાવધરૂપ પ્રશ્નાદિક કે વ્યાપાર કે પરિવર્જન સે સયમ કે પ્રતિ સદા (ઉદ્વિગ્-ઉત્થિતઃ) ઉત્થાનશીલ બના રહતા હેં (અહો-અહો) ઉસકે વિષય મેં કયા કહના હેં-એસા તો કોઈ હી મહાત્મા હોતા હૈં । ઇસલિયે હેં સંયતમુને ! તુમ ઇસ અનન્તરોક્ત અર્થકો (વિજ્ઞા-વિદ્યાત્) જાનો ઓર (અહોરાત્ર-અહોરાત્રમ્) પ્રતિક્ષણ (તવ ચરે-તપશ્ચરે.) સાવધવ્યાપાર વિરતિરૂપ તપકા અનુષ્ઠાન કરો । પ્રશ્નાદિક મેં સમય મત બીતાઓ ॥૩૧॥

હવે ક્ષત્રિય રાજર્ષિ પોતાના આચારને કહે છે—“પટિક્રમામિ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે સજયમુનિ ! હું પસિળાણ પુણો પરમતેર્હિ વા-પ્રશ્નેભ્ય પુનઃ પરમત્રેભ્યઃયા શુભાશુભ સૂચક અનુષ્ઠાદિના પ્રશ્નોથી અથવા ગૃહસ્થજનોના તત્તત્કાર્યાલોચનરૂપ જે મત્ર છે તેનાથી પટિક્રમામિ-પ્રતિક્રમામિ હું સર્વદા નિવૃત્ત થઈ ગયો છું અર્થાત્ હવે હું તેના પ્રકારના સાવધરૂપ કર્મને કરતો નથી જે સયત આ પ્રકારના સાવધરૂપ પ્રશ્નાદિકના વ્યાપારના પરિવર્જનથી સયમના તરફ સદા ઉદ્વિગ્-ઉત્થિત ઉત્થાનશીલ બની રહે છે અહો-અહો એના વિષયમાં શું કહેવાનું હોય ! આવા તો કોઈક જ મહાત્મા હોય છે આથી હે સયત મુનિ ! આ અનતરોક્ત અર્થને વિજ્ઞા-વિદ્યાત્ જાણો અને અહોરાત્ર-અહોરાત્રમ્ પ્રતિક્ષણ તવ ચરે તપશ્ચરે સાવધ વ્યાપાર વિરતિરૂપ તપનું અનુષ્ઠાન કરો પ્રશ્નાદિકમાં સમય વિતાવો નહીં ॥૩૧॥

सन्त्यगानयुक्तो भवेत् । यस्मादेव तस्मात्-हे मुने ! त्वमपि मुदुश्चर-कातर-
जर्नदुरारा य धर्म=श्रुतचारित्ररूप चर=समाराधय ॥३३॥

पुन' क्षत्रियराजऋषि सजयमुनि महापुरुषोदाहरणै' सिरीकर्तुमाह--
मूलम्--एय पुणपय सोच्चा, अत्यधम्मोवसोहिय ।

भरहो वि भारह वास, चिच्चा कामाड पव्वेए ॥३४॥

जया—एतत्पुण्यपद श्रुत्वा, अर्थयर्मोपशोभितम् ।

भरतोऽपि भारत वर्ष, त्यक्त्वा कामान् प्रयजित ॥३४॥

टीका—'गय' इत्यादि ।

अर्थयर्मोपशोभितम्-अर्थयते=प्राप्यते इत्यर्थः=स्वर्गापवर्गभणः पार्थ, यर्मः=तदुपायभूतः, अर्थश्च यर्मश्च-अर्थधर्मौ, ताभ्यामुपशोभितम् । सहितम् एतत्=पूर्वोक्त पुण्यपद-पुण्यहेतुत्वात्पुण्यम्, तच्च तत्पद चेति तत्, यद्वा-पुण्य=मुकुत पश्यते गम्यते (ज्ञायते) येन तत् पुण्यरम्भ=क्रियाशायप्रभिमतनानावृत्तिपरिर्जनाया दृष्टिसपन्नः) सम्पक् ज्ञान से सम्पन्न रहे । जय मुनिके लिखे इस प्रकारका प्रभुका उपदेश है तब तुम भी (मुदुश्चर यस्म चर-मुदुश्चर धर्म चर) कातर जनों से दुराराऽय इस श्रुतचारित्ररूप धर्म ही आराधना करनेसे सदा सावधान रहो ॥३३॥

इस प्रकार क्षत्रिय राजऋषि सजयमुनि को अपने कर्तव्यसे स्थिर रहने के उपदेश के प्रसंग में दृष्टान्त द्वारा उपदेश देते हैं-'गय' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अत्यधम्मोवसोहिय-अर्थधर्मोपशोभितम्) स्वर्ग मोक्षरूप पदार्थ से एव इस पदार्थ की प्राप्ति में उपायभूत धर्म से शोभित (गय पुणपय सोच्चा-एतत्पुण्यपद श्रुत्वा) इस पूर्वोक्त पुण्यपद को सुन-

भाये दिदिसपन्ने-दृष्टिसपन्न, सम्पत्तिज्ञानधी मय-ने ज्ञाने ज्ञाने मुनिना भाटे प्रबुद्धो आ प्रभारो उपदेश छे त्याहे तमे पण मुदुश्चर धम्म चर-मुदुश्चर धर्म चर काय-जनेथी आया य ओवा आ श्रुत आरित्ररूप धर्मनी आरधना उरवाभा सदा सावधान रहो ॥३३॥

आ प्रभारे क्षत्रिय राजर्षि मज्जयमुनिने पोताना उत्तम्यभा स्थिर रहे वाना उपदेशना प्रसंगमा दृष्टात द्वारा समझवे छे--"अय" इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अत्यधम्मोवसोहिय-अर्थधर्मोपशोभितम् स्वर्ग मोक्षरूप पदार्थी अने आ पदार्थनी प्राप्तिमा उपायरूप धर्मथी शोभिना एय पुणपय सोच्चा-

પુનરુપદેહમાહ—

મૂલમ્—કિરિય ચં રોયં ધીરે, અકિરિય પરિવજ્જણ ।

દિટ્ઠીયં દિટ્ઠીસર્પન્ને, ધમેં ચેર સુદુચરં ॥૩૩॥

છાયા—ક્રિયા ચ રોચયેદ્ ધીર, અક્રિયા પરિવર્જયેત્ ।

દૃષ્ટયા દૃષ્ટિસમ્પન્નો, ધર્મે ચર સુદુશ્વરમ્ । ૩૩॥

ટીકા—‘કિરિય ચ’ ઇત્યાદિ ।

હે સજય મુને ! ધીરઃ=મયમધૃતિમાન મુનિ ક્રિયામ્=સદનુષ્ઠાનાત્મિકા

ઉભયકાલે પ્રતિક્રમણપ્રતિલેખનારૂપા મોક્ષમાર્ગસાધનભૂતા જ્ઞાનસહિતા ક્રિયા સ્વય

રોચયેત્=કુર્યાત્, ચકારસ્યોપલક્ષણત્વાદન્યૈરપિ નારયેત્ । યદ્વા-ક્રિયામ્=‘અસ્તિ

જીવઃ, અસ્તિ અજીવઃ’ ઇત્યાદિરૂપા જીવાજીવાદિસત્તા સ્વય રોચયત્=મન્યેત,

ચકારાદન્યાનાપિ માનયેત્ । તથા-અક્રિયામ્=મિથ્યાતિયમિ, કલ્પિતામજ્ઞાનરૂપા

કષ્ટમિયા, યદ્વા-અક્રિયામ્=‘નાસ્તિ જીવ, નાસ્તિ અજીવ’ ઇત્યાદિરૂપા પરિ-

વર્જયેત્=પરિત્યજેત્ । તથા-દૃષ્ટયા=સમ્યગ્દર્શનાત્મિકરૂપા બુદ્ધિયા સહ દૃષ્ટિસમ્પન્ન =

ફિર ઉપદેશ કહતે હ ‘કિરિય ચ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે સજય ! (ધીરે કિરિય રોયણ—ધીર. ક્રિયા રોચયેત્)

સયમ મેં ધૃતિસપન્ન મુનિ કા કર્નવ્ય હૈ કિ વહ સદનુષ્ઠાનાત્મક પ્રતિ-

ક્રમણ ણવ પ્રતિલેખનરૂપ ક્રિયા કો દોનોં સમય કરે । તથા દૂસરો

સે ભી કરાવે । અથવા—“જીવ હૈ અજીવ હૈ” ઇત્યાદિરૂપ સે જીવ ઔર

અજીવ કી સત્તા કો વહ સ્વય સ્વીકાર કરે ઔર દૂસરો કો ભી હમકી

સ્વીકૃતિ કરાવે । તથા (અકિરિય પરિવજ્જણ—અક્રિયા પરિવર્જયેત્)

મિથ્યાદૃષ્ટિયો દ્વારા કલ્પિત અજ્ઞાનરૂપ કષ્ટ ક્રિયા કા અથવા જીવ નહી

હૈ અજીવ નહી હૈ ઇત્યાદિ જીવાજીવ વિષયક નાસ્તિત્વ ક્રિયા કા પરિત્યાગ

કરે । ઔર (દિટ્ઠીય—દૃષ્ટયા) સમ્યગ્દર્શનરૂપ બુદ્ધિકે સાથ (દિટ્ઠિ સપન્ને

ફરીથી ઉપદેશ હે છે—“કિરિય ચ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે સજય ધીરે કિરિય રોયણ—ધીર ક્રિયા રોચયેત્ સયમમા

જ્ઞાન સપન્ન મુનિનુ કર્તવ્ય છે કે, તે સદનુષ્ઠાનાત્મક પ્રતિક્રમણ અને પ્રતિલેખન

રૂપ ક્રિયાને બન્ને સમય કરે તથા બીજાઓ પાસે કરાવે અથવા “જીવ છે અજીવ

છે” ઇત્યાદિરૂપથી જીવ અને અજીવની સત્તાને તે સ્વય સ્વીકાર કરે અને બીજાઓ પાસે

પણ તેનો સ્વીકાર કરાવે તથા અકિરિય, પરિવજ્જણ—અક્રિયા પરિવર્જયેત્ મિથ્યાદૃષ્ટિઓ

દ્વારા કલ્પિત અજ્ઞાનરૂપ કષ્ટ ક્રિયાનુ અથવા જીવનથી અજીવ નથી ઇત્યાદિ જીવા

જીવના નાસ્તિત્વ ક્રિયાનો પરિત્યાગ કરે અને દિટ્ઠીય—દૃષ્ટયા સમ્યગ્દર્શનરૂપ બુદ્ધિની

સન્યગ્જ્ઞાનયુક્તો ભવેત્ । યસ્માદેવ તસ્માત્-હે મુને ! ત્વમપિ મુદુચર-કાતર-
જર્નદુરાસ્ય ધર્મ=શ્રુતચારિત્રરૂપ ચર=સમારાધય ॥૩૩॥

પુનઃ ક્ષત્રિયરાજઋષિ સજયમુનિ મહાપુરુષોદાહરણે સ્થિરીકર્તુમાઢ--
મૂલ્મ્--અંય પુણ્યપય સોચ્છા, અત્યધમ્મોવસોહિય ।

ભરહો વિ ભારંહ વાસ, ચિચ્છાં કામાઢ પવ્વંણ ॥૩૪॥

ગયા—અતત્પુણ્યપદ શ્રુત્વા, અર્થયમોપગોમિતમ્ ।

ભરતોઽપિ ભારત વર્ષ, ત્યક્ત્વા કામાન્ પ્રવ્રજિત. ॥૩૪॥

ટીકા—‘અય’ ઇત્યાદિ ।

અર્થયમોપગોમિતમ્-અર્ચયતે=પ્રાર્ચયતે ઇત્યર્થઃ=સ્વર્ગાપવર્ગગણ પર્ગર્થ.,
યર્મ=તદુપાયમૂત, અર્થશ્ચ ધર્મશ્ચ-અર્થધર્મો, તાભ્યામુપગોમિતમ્ મન્ત્રિતમ્ એતત્=
પૂર્વોક્ત પુણ્યપદ-પુણ્યદેતુત્વાત્પુણ્યમ્, તચ્ચ તત્પદ ચેતિ તત્, યદ્વા-પુણ્ય=મુકૃત પત્રતે
ગન્યતે (જ્ઞાયતે) યન તત્ પુણ્યમ્=ક્રિયાવાદ્યાગ્રમિતતનાનસુચિપરિવર્જનાદ્યા
દૃષ્ટિસપન્ન) સમ્યક્ જ્ઞાન સે સવન્ન ગચે । જય મુનિકે લિપે ઇત પ્રકારકા
પ્રભુકા ઉપદેશ હૈ તય તુમ મી (મુદુચર ધમ્મ ચર-મુદુચર ધર્મ ચર)
કાતર જનો સે દુરાસ્ય ઇત શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ હી આરાપના કરનેમે
સદા સાવધાન રહો ॥૩૩॥

ઇસ પ્રકાર ક્ષત્રિય રાજઋષિ સજયમુનિ કો અપને કર્તવ્યમે સ્થિર
રહને કે ઉપદેશ કે પ્રસંગ મે દૃષ્ટાન્ત ઢારા ઉપદેશ દેતે હૈ-‘અય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(અત્યધમ્મોવસોહિય-અર્થયમોપગોમિતમ્) સ્વર્ગ મોક્ષ-
રૂપ પદાર્થ સે એવ ઇસ પદાર્થ કી પ્રાપ્તિ મે ઉપાયમ્નત ધર્મ સે ગોમિત
(અય પુણ્યપય સોચ્છા-અતત્પુણ્યપદ શ્રુત્વા) ઇસ પૂર્વોક્ત પુણ્યપદ કો સુન-

સાચે દિદ્વિસપન્ને-દૃષ્ટિસપન્ન સમ્યગ્જ્ઞાનથી મ પન્ન અને બધારે મુનિના માટે
પ્રભુનો આ પ્રકારનો ઉપદેશ છે ત્યારે તમે પણ મુદુચર ધમ્મ ચર-મુદુચર ધર્મ
ચર કાય જનોથી અમાધ્ય એવા આ શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મની આરધના કરવામા
સદા સાવધાન રહો ॥૩૩॥

આ પ્રકારે ક્ષત્રિય રાજર્ષિ મ જયમુનિને પોતાના ઇર્તવ્યમા સ્થિર રહે
વાના ઉપદેશના પ્રસંગમા દૃષ્ટાન્ત દ્વારા મમનવે છે—“એય” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અત્યધમ્મોવસોહિય-અર્થયમોપગોમિતમ્ સ્વર્ગ મોક્ષરૂપ પદાર્થ
થી અને આ પદાર્થની પ્રાપ્તિમા ઉપાયરૂપ ધર્મથી શોભિત અય પુણ્યપય સોચ્છા-

वेदक जिनप्रचनरूप शब्दमन्त्रमार्गीभरममीपे श्रुत्वा भरतोऽपि=भरतनामा-
प्रथमचक्रवर्त्यपि कथाचिदादर्शमयनेऽनित्यभायना भावयन् भारत वर्षं=पट्टग्रण्ड
द्विसभ्रत भरतक्षेत्र तथा कामान्=गन्तास्थान् कामभोगाश्च त्यक्त्वा प्रव्रजित'=
प्रव्रज्या दृहीतवान् । मरुचक्रपेषु कथामपुत्रो भरत श्रेष्ठः, तेन समाश्रितोऽय
जितोक्तवार्त्ता । अत्र १५५ऽपि अस्मिन् जिनोक्तमार्गं गन्तव्यमिति भावः । ३४॥

भरतचक्रवर्तिनः कथा—

अस्ति भारते वर्षे सकलनगरीमुकुटायमाना शताग्र्या वैश्रवणदेवेन विनि
र्मिता नगरीनिर्माणकलाऽऽदर्शभूताऽयोध्या नाम नगरी । तत्र पूर्वाचरित मुनि
वैयावृत्त्येन भगवतः प्रथमजिनस्य पुत्रत्वेनाजनि भरतो नाम प्रथमचक्रवर्ती ।

रुरके (भरतोऽपि-भरतोऽपि) भरत नाम के प्रथम चक्रवर्तिने भी
(भारह वास कामाद चिच्चा-भारत वर्ष कामान् त्यक्त्वा) भारतवर्ष के
समस्त साम्राज्य का तथा शब्दादिक रूप कामभोगों का परित्याग
रुरके (पट्टग्र-प्रव्रजित) दीक्षा अगीकार की ।

भरतचक्रवर्ती की कथा इस प्रकार है—

भारतवर्ष में अयोध्या नामकी एक नगरी थी । वह अपनी
रचना से सकलनगरीयों में प्रधान थी । इसको इन्द्रकी आज्ञा से वै-
श्रवणदेव-कुवेरने रचाया था । इसके शासक प्रथम जिनेन्द्र रूपभ-
देव थे । इनके पुत्र का नाम भरत था । भरतने पूर्वभव में मुनियों
की वैयावृत्ति की थी । उससे अर्जित पुण्यराशि के प्रभाव से ही उसको
रूपभदेव जैसे तीर्थंकर के पुत्र होने का मौभाग्य प्राप्त हुआ था ।
भगवान् के दीक्षित होने के बाद ही भरतको चक्रवर्ती पदकी प्राप्ति

एतत्पुण्यपद श्रुत्वा आ पुष्ट्योक्त पदने आलणीने भरतोऽपि-भरतोऽपि भरत
नामना प्रथम चक्रवर्तीये पणु भारह वास कामावद चिच्चा-भारत वर्ष कामान्
त्यक्त्वा भारतवर्षना सधणा साम्राज्यनो तथा शब्दाद्विषय कामभोगानो परित्याग
करीने पट्टग्र-प्रव्रजित दीक्षा अगीकार करी

भारत वर्षमा अयोध्या नामनी ओक नगरी હતી તે ચોતાની રચનાથી
સધણી નગરીઓમા પ્રધાનરૂપે હતી તેને ઇન્દ્રની આજ્ઞાથી વૈશ્રવણ દેવ કુબેરે
રચેલ હતી તેના શાસક પ્રથમ જીનેન્દ્ર રૂપભદેવ હતા તેમના પુત્રનું નામ ભરત
હતું ભરતે પૂર્વભવમા મુનિઓની વૈયાવૃત્તિ (સેવા) કરેલ હતી એનાથી અર્જીત
પુણ્યરાશિના પ્રભાવથી જ તેને રૂપભદેવ જેવા તીર્થંકરના પુત્ર થવાનું સૌભાગ્ય

स हि स्वर्गममृद्धिप्रतिस्पर्द्धिकाया तम्यामयो याया भिता नवनिगानाना चतु-
र्दशरत्नाना द्वाविंशत्सद्वसनरपतीना द्विमप्रतिसद्वसपुरराणा पण्णवतिकोटि-
ग्रामाणा द्वाविंशत्सद्वसदेगानाम्, अष्टचत्वारिंशत् सम्मयत्तनानामधीश्वरः, नव-
ननिमद्वसद्रोणमुखाना परिरक्षकः, चतुरशोत्तिसत्सद्वसद्वसगजस्याना पण्णवति
कोटिपत्तातोनामधिपतिः, पौडशमद्वसदेगाना पट्टण्डभरतक्षत्रस्य चाविशत्य-
मनुष्यान्, चतुष्पष्टि मद्वसाना पुरोभि सदान्वत् सकोडन्, स्वसम्पत्यनुमारेण
सार्वभिकात्मव्य कुर्यान्, जिनशामन प्रदीपयन्, दीनहीनान् परिरक्षयथ वि-
यन्त काल व्यतिक्रान्तवान् ।

हुई थी । चक्रवर्ती पद के उपलब्ध मे इनको स्वर्ग की समृद्धि को भी
मान करनेवासी अयोध्या नगरी के शासक होनेका पद प्राप्त हुआ था ।
नवनिधि और चौदह रत्न के ये अधिपति थे । बत्तीस हजार मुकुट-
चर राजा इनकी सेवामे रहते थे । बहत्तर ७२ हजार पुरोके ये
शासक थे । उद्यानवे ९६ करोड़ गाँवों मे इनकी अगवड आज्ञा चलती
थी । बत्तीस हजार देवों के सौभाग्य का निर्णय इनके हाथमे था ।
अडतालीस ४८ हजार पत्तनों के ये अधीश्वर थे । निन्नानवे ०० हजार
द्रोणमुखों के ये रक्षक थे । चौरासी ८४ लाख हाथी और इतने ही
घोड़े इनकी सेवामे थे । उद्यानवे ९६ करोड़ सैनिकों के ये स्वामी
थे । सोलह १६ हजार देवों का तथा पटखडमंडित भरतक्षेत्रका एका-
धिपत्य इनके हाथ मे था । इनके चौसठ ६४ हजार अन्त'पुर थे ।
ये अपनी विभूति के अनुसार साधर्मिक वात्सल्य भी किया करते थे ।

प्राप्त थयु हुतु लगवाने दीक्षा अजिकार कथा पछी भरतने यक्षवर्तीपदनी प्राप्ति
थयु हुती यक्षवर्ती पदना उपलक्ष्यमा तेमने स्वर्गनी समृद्धिने पणु आभी पाडे
अेवी अये ध्या नगरीना शानक थवाने योग सापडये हुते । नवनिधि अने चौ
रत्नाना अे अधिपति हुता । गत्रीस हुन्नर मुगटधारी राजकीअे तेमनो मेवामा
रहेता हुता । पोतेर हुन्नर (७२०००) नगर उपर अेमनु शासन हुतु छन्नु करेड
(६६०००० ००) गाभेमा तेमनी अण्ड आज्ञा आलती हुती । गत्रीस हुन्नर
(३२-००) देशाना सौभाग्यने निष्पुथ अेमना हाथमा हुतो । अडतालीस हुन्नर
(४८०००) पट्टेणाना अे अधीश्वर हुता । नव्वाणु हुन्नर (६६०००) द्रोणु मुणाना
अे रक्षक हुता । चौरासी लाख (८४००००) हाथी अने अेठलाख घोडाअे अेमनी
सेनामा हुता । छन्नु करेड (६६०००००००) मैनीडाना अे स्वामी हुता । सोण
हुन्नर (१६०००) देवाना तथा छ अण्ड मंडित भरतक्षेत्रनु अेकाधिपत्य अेमना
हाथमा हुतु । तेमने चौसठ हुन्नर (६४००००) अन्त'पुर हुता । तेअे पोतानी
विभूतिना अनुसार साधर्मिक वात्सल्यो पणु कथा करता हुता । छनशासननी प्रभावना

एकदाऽसौ चक्रवर्ती प्रातरभ्यर्चोद्धतितनूरीः क्रुन्न्वानः सुरभिवासित
यमन परिदधान. सर्गारुह्यारभूषिततनु' म्यादर्शभयने गत । तत्र स्वशरीर
मेक्षमाणस्य तस्यैकाङ्गुलित एकाङ्गुलिमुद्रा मणिरत्नकृष्टिमप्रामादभूर्मा निपतिता ।
स्वशरीरतो शान्तिरीक्षणमानसेन नेन भरतेन म्याङ्गुलिनिर्गताया अङ्गुलि
मुद्राया निरतन न ज्ञातम् । मुद्रारजिताऽङ्गुली आदर्शे दृष्टा । सा हि नितराम
शोभमाना दृश्यते स्म । चक्रवर्तिना द्वितीयाङ्गुलितोऽपि मुद्रा निस्सारिता, साऽप्य
शोभमाना दृष्टा । एव क्रमेण तृतीयचतुर्थपञ्चमाङ्गुलीतोऽपि निस्सारिता, ता अपि

जिनशासनकी प्रभापना भी करते थे । दीनहीन जनोकी रक्षा भी
करते थे । इस तरह इनका जीवन आनन्दपूर्वक व्यतीत होता था ।

एक समय की बात है कि चक्रवर्ती ने प्रातः अपने शरीर पर
मालिश करवाई उसको विविध प्रकार के उवटनोसे उद्धतित करवाया ।
स्नानागार में फिर उन्होंने अन्त्री तरह स्नान किया । शरीर को पोत्र
पात्रकर पश्चत् शरीर को सुरभिवासित चक्रों से सुसज्जित एवं विभिन्न
आभूषणों से अलंकृत कर वे अपने आदर्शभवन में गये । वहाँ जिस
समय वे अपने शरीर की शोभा का निरीक्षण कर रहे थे उस समय
इनकी अंगुली से एक अंगूठी निकलकर मणिरत्न निर्मित भूमि के
ऊपर जा पड़ी । 'अंगूठी अंगुली से निकलकर भूमि पर गिर पड़ी
है' इस बात का उस समय इनको पता नहीं पड़ा । दर्पण में अंगूठी
रहित अंगुली देखने पर इनको अंगूठी सुहावनी नहीं लगी । चक्रवर्तीने
दूसरी अंगुली से भी अंगूठी उतारी तो वह भी सुहावनी नहीं लगी ।

પણ કરતા હતા દીનહીનજનોની રક્ષા પણ કરતા હતા આવી રીતે એમનું જીવન
આનંદ પૂર્વક વ્યતીત થતું હતું

એક સમયની વાત છે કે, ચક્રવર્તીએ સવારમાં પોતાના શરીરની માલિશ
કરાવી અને એને વિવિધ પ્રકારના ઉવટનોથી ઘસાવ્યું ત્યાર બાદ સ્નાનાગારમાં
જઈને સારી રીતે સ્નાન કર્યું. શરીરને લૂછ્યું, લૂછ્યા પછી શરીરને સુરભિવાસિત
વસ્ત્રોથી સુસજ્જિત અને વિશિષ્ટ આભુષણોથી અલંકૃત કરી તે પોતાના આદર્શ
ભુવનમાં ગયા ત્યાં જ વળતે તેઓ પોતાના શરીરની શોભાનું નિરીક્ષણ કરી રહ્યા
હતા એ વખતે એમની આગળીમાંથી એક વીંટી નીકળી મણીરત્નવાળી ભૂમિ
ઉપર જઈ પડી - “વીંટી આગળીમાંથી સરી જઈને ભૂમિ ઉપર પડી છે” આ
વાતની તેમને એ સમયે ખબર ન પડી દર્પણમાં વીંટી રહિત એવી બૂચી આગળી
તેમને જોવામાં આવતા પોતાની તે આગળી શોભાયુક્ત ન જણાઈ જેથી ચક્રવર્તીએ બીજી
આગળીમાંથી પણ વીંટી ઉતારી તો તે પણ સુશોભિત ન લાગી આ પ્રકારે

नितरामशोभमाना दृष्टा' । तत सर्वमाभरणमुत्तारितम् । तदा म्वशरीरमतीवा शोभमान दृष्ट्वा सवेगमापन्नश्चक्रवर्ती चिन्ताचक्रारूढ एव व्यविन्तयत्—अगे ! क्रीदशमशोभनमिदं शरीरम् । नास्त्यस्य किमपि स्वाभाविक सौन्दर्यम् । किन्तु आगन्तुस्त्वयैरेवेदमद्गं शोभते । अतो ये शरीर सुन्दर मन्यमानास्तत्रास-
त्ताप्ते हि प्रियेयमिह एव । अहो ! क्रीदशमशोभनमिदं शरीरम् ? यत्सद्भात्
किल मनोज्ञान्नपानविविधपात्रध्वात्र पुष्पगन्धाशुभादिक च विनश्यति ।

उक्तं च— 'मणु न ऋण पाण, गिवि खामसाडम ।

सरीरसगमावन्न सव्य पि जमुई भवे ॥१॥

नर प्रत्य रर पुष्प, वर गयप्रिलेवण ।

विनस्तए सरीरेण, रर सयणमासण ॥२॥

इस प्रकार क्रमशः उन्होंने अपनी पांचो ही अंगुलियों से अंगुठियों
उतार डाली तो वे भी देखने पर उनको सुहावनी प्रतीत नहीं हुई ।
उसी तरह उन्होंने अपने शरीर से भी समस्त आभरण उतार दिये
और शरीर को ज्यों ही दर्पण में देखा तो वह भी उनको भद्दा नजर
आया । इस प्रफारकी शारीरिक परिस्थिति से उनके चित्त में सवेग
भाव जग उठा । उन्होंने विचार किया—देवो कितना यह शरीर
अशोभन है । इसमें निजका सौन्दर्यकुण्ड भी नहीं है । ये तो बाहरी
सुन्दर वस्तुओं के समागमसे ही सुन्दर लगता है । जो प्राणी शरीर
को सुन्दर मानकर उसमें रातदिन आमक्त बने हुए हैं वे नियमत
विवेकसे विरल हो रहे हैं । इस अशोभन शरीर के सबध से मनोज्ञ
अन्न, पान, विविध प्रकार का गन्ध, पुष्प, स्वाद्य, गन्धवत्त्र आदि ये
सब ही वस्तुएँ अपवित्र एवं विनष्ट होजाती हैं । कहा भी है—

तेभ्ये कुमथ पाथे आगणीओभाथी वीटीओ उतारी नाणी तो ते पणु तेमने
मोडामणी न लागी आ प्रभाणु तेमणु पोताना शरीर उपरना सधणा आलरणु ।
उतारी नाण्या अने शरीरने ज्यारे अरिसामा जेथु तो अलक्षर रहित जेथु
शरीर तेमने साव जेठोण देभाथु आ प्रक्षरनी शारीरिड परिस्थितिथी तेना
दिलभा सवेगभाव जगी उठ्यो तेमणु विचार कथो डे, लुओ । आ शरर उठेछु
अशोभितु छे, तेनु पोतानु सौह्यते जाध पणु नथो आ तो जहारनी सुहर वस्तुओना
मभागमथी न सुहर ल जे छे जे प्राणी शरीरने सुहर मानीने तेमा रातदिवस
आसक्त जनी रहे छे ते, नियमत विवेकथी विकण जनी रहेछ छे आ अशोभन
जेवा शरीरना स नधथो मनोज्ञ अन्नपान विविध प्रकारना आद्य, स्वाद्य, पुष्प, गन्ध,
वत्त्रआदि जे सधणी न वस्तुओ अपवित्र अने विनष्ट थध जाय छे कहु पणु छे—

નિદ્રાણ સંસ્વરોગાણ, ક્યયગ્મથિર ઇમ ।

પચાસુદ્ભૂયમય, અથક્ષપરિક્ષ્મણ ॥૩॥

ઝાયા—મનાક્ષમત્તન પાન, ત્રિવિધ ગ્યાદિમધ્યાત્મિમ્મ ।

શરીરસદ્ગમાપન્ન સર્વમપિ અર્ગુચ મતેત ૧॥

ચર વત્થ ચર પુષ્પ, ચર ગન્ધવિલેપનમ્ ।

વિનસ્યતિ શરીરેણ, ચર સયનમાસનમ્ ॥૨॥

વિધાન સર્વરોગાણા, કૃત્તનમસ્થિરમિદમ્ ।

પચ્ચાશુભભૂતમનર્થ પ્રતિષ્ઠર્મમ્ ॥૩॥ ઇતિ ।

તત્ત્વો ! નિર્ધિયેક્રિતા ત્રિદુષામપિ । તેડપિ ક્લિલ અનિત્યમ્યામ્ય શરીરમ્ય કૃતે ગાત્ર
વત્પાપાનિ કુર્યન્તિ, મોક્ષદ્વારભૂતમિદ માનુષ જન્મ વ્યર્થ નયન્તિ । અતો મોક્ષમાધન

“મણુન્ન અસણ પાણ ત્રિવિદ્દિ ત્વાદમસાદમ ।

સરીરસગમાવન્ન, સન્વપિ અમુઈ મવે ॥૧॥

ચર વત્થ ચર પુષ્પ, ચર ગધવિલેપણ ।

વિનસ્સણ સરીરેણ, ચર સયણમાસણ ॥૨॥

નિદ્દાણં સંસ્વરોગાણ ક્યયગ્મથિર ઇમ ।

પચાસુદ્ભૂયમય અથક્ષપરિક્ષ્મણ ॥૩॥ ”

જય ઇસકી યદ્દ સ્થિતિ હૈ તો યદ્દ કિતને અચરજકી વાત હૈ
કિ વિદ્વાન મી ઇસકે પીછે બિલકુલ અવિવેકી રન રહે હૈ । મનર્થો કે
વિષય મેં તો રુદ્ધા હી ર્યા જા સકતા હૈ । પરન્તુ અપને આપકો
વિદ્વાન્ માનનેવાલે પ્રાણી મી ઇસ અનિત્ય શરીર કે નિમિત્ત મનર્થોકી
તરહ નાના પ્રકાર કે પાપોં કો કરતે હુણ મોક્ષ કે દ્વારભૂત ઇમ મનુ-
ષ્યમવ કો વ્યર્થ ગવાં દેતે હૈ । જૈસે કોઈ જુઆરી જુઆ खेलने के

‘મણુન્ન અસણ પાણ, ત્રિવિદ્દિ ત્વાદમસાદમ ।

સરીરસગમાવન્ન, સન્વપિ અમુઈ મવે ॥૧॥

ચર વત્થ ચર પુષ્પ, ચર ગધવિલેપણ ।

વિનસ્સણ સરીરેણ, ચર સયણમાસણ ॥૨॥

નિદ્દાણ સંસ્વરોગાણ, ક્યયગ્મથિર ઇમ ।

પચાસુદ્ભૂયમય, અથક્ષપરિક્ષ્મણ ॥૩॥

જ્યારે તેની આ સ્થિતિ છે તો એ કેટલી અચરજની વાત છે કે વિદ્વાન પણ
તેની પાછળ બિલકુલ અવિવેકી બની જાય છે તો પછી મુખીઓના વિષયમા તો
કહેવાનું જ થી હોઈ શકે ? પરન્તુ પોતાની જાતને વિદ્વાન માનવાવાળા પ્રાણી પણ
અનિય એવા સારના અર્થે મૂખીઓની માફક અનેક પ્રકારના પાપો કરીને મોક્ષના
દ્વારભૂત આ મનુષ્યભવને વ્યર્થ ગુમાવી દે છે જેમ કોઈ જુગારી જુગાર રમવાની

भूतमिदं मानुष जन्मशरीरार्येण पापकर्मणा द्यूतेन सद्वत्तमिव नो विनाशनीयम् ।

उक्तं च—लोहाय नाव जलया भिनत्ति, सूत्राय वैदूर्यमणिं दृणाति ।

सच्चन्दनं लोपति भस्महेतोः, यो मानुषत्वं नयतीन्द्रियार्थे ॥१॥

इत्यादिक । चिन्तयतस्तस्य मनसि सवेगं समुत्पन्नः । क्रमशो त्रिवर्तमानवैराग्यं स शिष्यमन्नो निश्चेति क्षपकश्रेणिं समाह्व । इत्येव प्रवर्तितकर्मस्य कृत्वा

होस से सद्वत्त को गवाँते हुए आगे पीछे का विचार नहीं करता है इसी तरह मोक्षसाधनभक्त इस मनुष्यजन्म को शरीर के निमित्त नष्ट-भ्रष्ट करते हुए प्राणी जरा भी आगेपीछे का विचार नहीं करते हैं । अतः यह मनुष्यभव इस तरह से नष्ट करने के लायक नहीं है । कहा भी है—

“लोहाय नाव जलया भिनत्ति, सूत्राय वैदूर्यमणिं दृणाति ।

सच्चन्दनं लोपति भस्महेतोः, यो मानुषत्वं नयतीन्द्रियार्थे ॥१॥

जो प्राणी इन्द्रिय विषयो की पुष्टि निमित्त प्राप्त मनुष्यजन्म को निष्फल करते हैं वे उस प्राणी के समान हैं, जो समुद्र में पड़े हुए जहाज को लोह की प्राप्ति के निमित्त तोड़ रहा हो, अथवा मलयगिरि चट्टान को राख के लिये जला रहा हो । इस प्रकार विचार करते हुए चक्रवर्ती के चित्त में सवेग की तरङ्गे उठने लगी । जब सवेगभाव अच्छी तरह पुष्ट हो चुका तो चक्रवर्ती ने उसी समय मोक्ष प्राप्ति पर पहुँचने के लिये निःश्रेणी स्वरूप क्षपकश्रेणी पर आरोहण किया । इस प्रकार

होशभा पोताना सर्वं द्रव्यं शुभावता आगण पाछणो (विचार उठता नहीं) अथवा गीते मोक्षसाधनभक्त आ मनुष्यजन्मने शरीरना निमित्त नष्टभ्रष्ट करीने अथवा प्राणी आगण पाछणो जरा सरणो अथवा विचार उठता नहीं, अथवा आ मनुष्यजन्म आवी रीते नष्टभ्रष्ट करवाने योग्य नहीं कहूँ पण्डित—

“लोहाय नाव जलया भिनत्ति, सूत्राय वैदूर्यमणिं दृणाति ।

सच्चन्दनं लोपति भस्महेतोः, यो मानुषत्वं नयतीन्द्रियार्थे ॥१॥”

जो प्राणी प्राप्त मनुष्य जन्मने इन्द्रियोना विषयोनी पुष्टि निमित्त निष्फल करे उ ते अथवा भूषण प्राणीना—लोहा छे डे जे समुद्रमा पड़ी रहेला जहाजने डेवण बोहानी प्राप्ति अर्थे तोड़ी रहेल होय तथा सूत्रना भाटे पोताना वैदूर्यमणिनी भाणाने तोड़ी रहेल होय, अथवा तो मलयगिरि चट्टानने डेवण राखना भाटे प्राणी रहेल होय आ प्रकारना विचार करी रहेला चक्रवर्तीना चित्तमा सवेगना तरंगो उठवा ला या न्याये सवेगभाव पूर्ण रीते पुष्ट थये । तयार चक्रवर्ती अथवा वधते मोक्षप्राप्ति उपर पहुँचावा भाटे निसरणी स्वस्थ क्षपकश्रेणी उपर आरोहण द्यु

भाविचारिमाश्रितः स चक्रवर्ती अज्ञानविमिरनाशकः केवलज्ञान प्राप्तवान्। एवं प्रतिपन्नकेवलज्ञानस्य तस्य पुरतो विनयाग्रतः शिराः शक्रः प्रादुरभूत्। स हि वद्धाञ्जलिरेवमुवाच-महाराज ! द्रव्यलिङ्गं प्रतिपद्यताम्। येन भवतो दीक्षामहो तस्य कुर्मः। शत्रुवचनं निशम्य भरतः स्वहस्तेन पाञ्चमोष्ट्रिकं लोचं कृतवान्, परिधत्तमाश्च शक्रदत्तं मुनिवेषं, निर्जगाम च गृहाच्चन्द्र इव शरिद्राडम्बरात्। एव गृहीतदीक्षाग्रतः सुगोपरिगङ्गायाम्भितः तृतमशोरम्मुखवस्त्रिकं भरतं मुनिं निरीक्ष्य तत्प्रतिबोधनात् परिलीणममारयासना दशसहस्रभूषा जपि श्रीं वा गृहीत्वा

जय दे क्षपञ्च्रेणी पर आम्ह हो चुके तो उसी समय चार पानिक कर्मों के विनाश से भावचारित्रविशिष्ट उनकी आत्मा में अज्ञाननिमित्त विनाशक केवलज्ञान हो गया। केवलज्ञान की उत्पत्ति होते ही ठीक उसी समय विनयाग्रत इन्द्र उनके पान में आकर उपस्थित हो गया। हाथ जोड़कर इन्द्र ने कृता-महाराज अब आप द्रव्यलिङ्ग वारण कर लीजिये। जिससे हम लोग दीक्षामहोत्सव कर सकें। इस प्रकार शक्र के वचन सुनकर भरत महाराज ने अपने हाथ से उसी समय अपने मस्तक के केशों का पञ्चमुष्टि लुचन किया और इन्द्र द्वारा दत्त मुनिवेष धारण किया, चद्रमा जिस प्रकार मेघके आडम्बर से रक्षित होकर बाहर निकलता है उसी प्रकार वे भरत महाराज भी उस आदर्शभवन से बिलकुल निर्लिप्त होकर बाहर निकले। भरतमहाराज को इस प्रकार मुनिवेष से सज्जित देवकर-अर्थात् मुखपर सदोरकमुखवस्त्रिका बधी हुई आदि देवकर-दस १० हजार अन्य राजा भी मुनिदीक्षा से दीक्षित

आ प्रभाणे न्यारे तेओ क्षपञ्च्रेणी उपर यदथा त्यारे ओ समये आ० धाती उभोनठ विनाशथी लावचारित्र विशिष्ट ओवा ओभना आत्माभा अज्ञानातिभिर विनाशक ओवु केवलज्ञान उत्पन्न थयु केवलज्ञान उत्पन्न थता ओज समये विनया वनत धन्द्र ओभनी पामे आवीने उपस्थित थया जे हाथ जेडीने धन्द्रे कछु— 'महाराज ! हुवे आप द्रव्यलिङ्ग धारणु करी ट्यो के जेनाथी अमे लोको आपनो दीक्षामहोत्सव करी थकीओ' आ प्रकारना धन्द्रना वयन साक्षणीने भरतमहाराजने पोताना माथाना पाणने पोताना हाथथी पञ्चमुष्टि लोच कछु अने धन्द्रे लेट धरेल मुनिवेशने धारणु करी यद्रमा जे प्रभाणे मेघना आडम्बरथी रक्षित थधने पू स्वरूपे गडा० नीकजे छे ओज प्रभाणे भरत महाराज पछु ओ आदर्शभवन माथी गिलकुल निर्वेष भनीने गडार नीकण्या भरत महाराजने आ प्रकारे मुनि वेषमा भनेला जेठने, अर्थात् मुख उपर सदोरकमुखवस्त्रिका गाधेल वगेरे जेठने हम हुनर अन्य राजाओओ पछु दीक्षा अंगीकार करी भरत महाराजने ओभने

तदनुयायिनो जाताः । शक्रादयो देवा हि त प्रणम्य स्वस्थान गताः । भरत-
मुनिरपि केवलभूरा दशसहस्रानगारपरिवारै सह भूमण्डले विहरन् भव्यान्
प्रतिबोधयति । किञ्चिन्न्यूनलक्षणपूर्वाणि केवलपर्यायं पालयित्वा सिद्धिगतिं गतः ।
भरतपट्टे तु शक्रेणादित्ययशो अभिषिक्तः ।

भरतस्य कौमारे सप्तसप्ततिलक्षपूर्वाणि, माण्डलिम्बत्वे वर्षसहस्रं व्यतीतम् ।
तदनु चक्रवर्तनं समुत्पन्नम् । चक्रवर्तित्वे एकसहस्रवर्षान्यूनं पङ्कजपूर्वाणि गतानि ।
इत्थं गृहस्थावामे व्यतीतिलक्षपूर्वाणि व्यतीतानि । केवलित्वे किञ्चिदूनलक्ष

होकर उनके अनुयायी बन गये । भरतमहाराजने इनको प्रतिबोधित
किया था । इससे इसकी ससारवासना परिक्षीण हो चुकी थी, तभी
जा कर इन्होंने मुनिदीक्षा अंगीकार की । इन्द्रादिक देव इनको नमन
कर पीछे अपने २ स्थान पर चले गये । भरत केवली महाराज भी
दस हजार साजुओं से परिवृत होकर भूमण्डल में विहार करने लगे
और जगह २ मध्य जीवों को सद्धर्म की देशना के पान कराने से तृप्त
करने लगे । कुछ कम एक लाख पूर्वतक केवलीपर्याय में रहकर पश्चात्
भरतमहाराजने सिद्धिगति को प्राप्त कर लिया । भरत के पट्टपर इन्द्रने
इनके पुत्र आदित्ययशो को अभिषिक्त किया ।

भरतमहाराज के कौमारकाल में सतहत्तर ७७ लाख पूर्व, तथा
मांडलिक पद में एक हजार वर्ष व्यतीत हुए पश्चात् उनको चक्रवर्तन की
प्राप्ति हुई । चक्रवर्ती के पद का भोग करते हुए एक हजार वर्ष कम
१६ लाख पूर्व इनके समाप्त हुए हैं । इसी प्रकार गृहस्थावाम में
रहते २ इन्होंने तयासी ८३ लाख पूर्व व्यतीत किये हैं । सम्पूर्ण आमण्य

प्रतिष्ठापित कथा आ कारणे तेभनी ससार उपरनी वाञ्छना परिक्षीणु जनी बुद्धी
हुती तेथी न तेमले दीक्षा अ गिहार करी लीधी धन्नादिक देव विगेरे तेमने नमन
जरी पछी पोतपोताना स्थान पर आल्या गया भरत केवली महाराज पछु दस हजार
माधुओथी परिवृत जनीने भूमण्डल विहार करवा लाग्या जने स्थणे स्थणे लब्ध
होवोने देशनातु पान करावीने तृप्त करवा लाग्या ओक लाख पूर्वथी थोडा ओछा
समय सुधी केवली पर्यायमा रहीने पछीथी भरत महाराज सिद्ध गतिने प्राप्त
जरी लीधी भरतना स्थान उपर धन्ने तेमना पुत्र आदित्ययशने स्थापित कथा

भरत महाराजना कुमार कालमा सीतोतेर लाख (७७०००००) पूर्व, तथा
मांडलिक पदमा ओक हजार (१०००) वर्ष व्यतीत करी पछीथी तेमने चक्रवर्ती पदनी
प्राप्ति थयेली छ लाख पूर्वमा ओक हजार वर्ष ओछा ओटलो समय ओमले
चक्रवर्ती पदने लाग्यु आ प्रभाणे गृहस्थावस्थामा रहीने तेओओ त्यासी लाख

पूर्वाणि । सपूर्णश्रामण्यपर्याये लक्षपूर्वाणि । एव भरतचक्रिणः सर्वमायुश्चतुर-
शीतिलक्षपूर्वपरिमितमभूत् ॥३४॥

॥ इति भरतचक्रिणध्यानेः ॥

तथा—

मूलम्—सगरो वि' सागरत, भरहवांस नराहिवो ।

इस्सरिय केवल हिच्चा, दयाए परिनिर्वुण ॥३५॥

छाया—सगरोऽपि सागरान्त, भारतवर्ष नराधिपः ।

ऐश्वर्य केवल हित्वा, दयाया परिनिर्वृत ॥३५॥

टीका—'सगरो वि' इत्यादि ।

हे मुने ! नराधिप' सगरोऽपि—सागरनामा द्वितीयचक्रवर्त्यपि सागरान्त=
दिग्त्रये सागरपर्यन्त, उत्तरदिशि चुलहिमवत्पर्यन्त च भारतवर्षम्, तथा केवलम्=
अद्वितीयम् ऐश्वर्यं च हित्वा=परित्यज्य दयाया=सयमेन परिनिर्वृत=मुक्त. ॥३५॥

पर्याय में इनका एक लाख पूर्व निकला है । इनकी आयु चौरासी
८४ लाख पूर्वकी थी ॥३४॥

॥ भरत चक्रवर्ती कथा सपूर्ण ॥

फिर दृष्टान्त कहते हैं—'सगरो वि' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे सजय मुने ! अब मैं तुमको सगर चक्रवर्तीका
भी दृष्टान्त सुनाता हूँ (नराहिवो—नराधिप') नराधिप (सगरो वि-
सगरोऽपि) सागरचक्रवर्ती भी (सागरत—सागरान्तम्) सागरपर्यन्त-
तीनदिशाओं में समुद्र पर्यन्त तथा उत्तर दिशा में चुल हिमवत्पर्यन्त
(भरहवांस—भारतवर्षम्) भारत वर्षका शासन करके पश्चात् उसके
(केवल इस्सरिय—केवल ऐश्वर्यम्) असाधारण ऐश्वर्यका (हिच्चा—हित्वा)

पूर्व व्यतीत करेगा सपूर्ण श्रामण्य (साधु) पर्यायमा अभिष्टे एक लाख पूर्व व्यतीत
करेगा आ प्रमाणे तेमनु आयुष्य (८४०००००) आयोजी लाख पूर्वनु ६८ ॥३४॥

औ रीते भरत चक्रवर्तीनी कथा सपूर्ण यथ

क्षरीधी दृष्टात कहे छे—“सगरो वि” इत्यादि

अन्वयार्थ—हे सजयमुनि ! अब मैं तुमने सगरचक्रवर्तीनु दृष्टात पणु स भ
णापु छे नराहिवो—नराधिप नराधिप सगरो वि—सगरोऽपि सागर चक्रवर्ती पणु
सागरत—सागरान्तम् सागर पर्यंत—त्रिषु दिशाओमा समुद्र पर्यंत तथा उत्तर
दिशाभा चुल हिमवत् पर्यंत भारहवांस—भारतवर्षम् भारतवर्षनु शासन करीने
पछीधी तेमणे केवल इस्सरिय—केवल ऐश्वर्यम् असाधारण ऐश्वर्यना हिच्चा—हित्वा

अथ सगरचक्रवर्तिकथा—

आमीदयोऽया नगर्यामिन्वाकुलभूषणो जितशत्रुर्नाम नराधिपः, तस्य लघुभ्राता सुमित्र नामा कुमारश्चासीत् युवराजः। आसीच्च विजयया नाम सरङ्गुणालङ्कृता महिषी, सुमित्रस्य च यशोमती नाम। एकदा सुकोमल शय्याया शयने उभे अपि महिष्यो चतुर्दश स्वप्नान् दृष्टवत्यौ। जितशत्रु म विजया नाम्न्या पुत्रः प्रसूत तस्य नाम अजित इति दत्तम्। स हि तीर्थरूरी जातः सुमित्र युवराजपत्न्या यशोमत्या सगरनामा द्वितीयचक्रवर्ती प्रसूतः। सितपक्ष चन्द्र इव प्रवर्द्धमानो तौ युवावस्थां प्राप्तवन्तौ। मातापितृभ्या तयोर्विवाहः परित्याग करके (दयाण परिनिवृण्ण-दयया परिनिवृत्तः) सयम की आराधना से मुक्तिको प्राप्त किया हैं।

सगर चक्रवर्ती की कथा इस प्रकार है—

अयोध्या नामक नगरी में इन्ध्याकु कुल का भूषण स्वरूप एक जितशत्रु नामका नीतिमान् राजा था। इनका एक छोटा भाई जिसका नाम सुमित्र था राजा जितशत्रुकी रानीका नाम विजया था। यह सकल गुणों से युक्त थी। सुमित्र युवराजकी रानीका नाम यशोमति था। एक समय की बात है कि कोमल शय्यापर सोई हुई इन दोनों रानियों ने रात्रिके पिछले पहरमें चौदह १४ स्वप्नोंको देखा। उन दृष्ट उत्तम स्वप्नों के अनुसार जितशत्रु राजाकी रानीके अजित नामका पुत्र तथा सुमित्र युवराजकी रानीके सगर नामका पुत्र हुआ अजित द्वितीय तीर्थरू और सगर द्वितीय चक्रवर्ती हुए। शुक्लपक्षके चद्रमा के

परित्याग अग्नि दयाण परिनिवृण्ण-दयया परिनिवृत्तः सयमनो आराधनाधी मुक्तिने प्राप्त करेले छे

सगर चक्रवर्ती की कथा आ प्रकारनी छे—

अयोध्या नगरीमा धंदवाकु कुणाना भूषण स्वरूप अथवा एक उत्तम नामे राजा राज्य करता होता तेमने एक नामा भाई होता के जेमनु नाम सुमित्र हुतु राजा उत्तमशत्रुनी राणीनु नाम विजया हुतु ते सर्व गुणोधी युक्त हुती सुमित्र युवराजनी राणीनु नाम यशोमती हुतु एक समयनी बात छे के, कोमल शय्या उपर सुतेवी अन्ने राणीओअे रात्रिना पाछला पहरमा चौद स्वप्ना ओया ते ओओला स्वप्न अनुसार उत्तमशत्रु राजनी राणीअे अजित नामका पुत्रनो, तथा सुमित्र युवराजनी राणीअे सगर नामका पुत्रनो जन्म आयो अजित भील तीर्थ कर अने सगर भील चक्रवर्ती तथा शुक्लपक्षना चद्रमानी भाद्रक आ अन्ने कुमारो काण्डमथी

पूर्वाणि । सपूर्णश्रामण्यपर्याये लक्षपूर्वाणि । एव भरतचक्रिणः सर्वमायुश्चतुर-
शीतिलक्षपूर्वपरिमितमभूत् ॥३४॥

॥ इति भरतचक्रिकथालेखः ॥

तथा—

मूलम्—सगरो वि' सागरंत, भरहवास नराहिवो ।

इस्सरिय केवल हिच्चा, दयाए परिनिर्वृतुए ॥३५॥

छाया—सगरोऽपि सागरान्त, भारतर्ष नराधिपः ।

ऐश्वर्य केवल हित्वा, दयया परिनिर्वृत ॥३५॥

टीका—'सगरो वि' उत्पादि ।

हे मुने ! नराधिपः सगरोऽपि—सगरनामा द्वितीयचक्रवर्त्यपि सागरान्त=
दिग्त्रये सागरपर्यन्त, उत्तरदिशि चुलहिमवत्पर्यन्त च भारतवर्षम्, तथा केवलम्=
अद्वितीयम् ऐश्वर्यं च हित्वा=परित्यज्य दयया=सयमेन परिनिर्वृत=मुक्तः ॥३५॥

पर्याय में इनका एक लाख पूर्व निकला हैं । इनकी आयु चौरासी
८४ लाख पूर्वकी थी ॥३४॥

॥ भरत चक्रवर्ती कथा सपूर्ण ॥

फिर दृष्टान्त कहते हैं—'सगरो वि' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे सजय मुने ! अब मैं तुमको सगर चक्रवर्तीका
भी दृष्टान्त सुनाता हूँ (नराहिवो—नराधिपः) नराधिप (सगरो वि-
सगरोऽपि) सगरचक्रवर्ती भी (सागरत—सागरान्तम्) सागरपर्यन्त-
तीनदिशाओं में समुद्र पर्यन्त तथा उत्तर दिशा में चुल हिमवत्पर्यन्त
(भरहवास—भारतवर्षम्) भारत वर्षका शासन करके पश्चात् उसके
(केवल इस्सरिय—केवल ऐश्वर्यम्) असाधारण ऐश्वर्यका (हित्वा—हित्वा)

पूर्व व्यतीत करेला सपूर्ण श्रामण्य (साधु) पर्यायभा ओमले ओक लाख पूर्व व्यतीत
करेला आ प्रभाणे तेमनु आयुष्य (८४०००००) बोधोन्नी लाख पूर्वतु हुतु ॥३४॥

ओ रीते भरत चक्रवर्तीनी कथा सपूर्ण थय

दरीथी दृष्टात कहे छे—“सगरो वि” इत्यादि

अन्वयार्थ—हे सजयमुने ! अब मैं तुमको सगरचक्रवर्तीका दृष्टात पणु स ल
गावु छु नराहिवो—नराधिप नराधिप सगरो वि—सगरोऽपि सगर चक्रवर्ती पणु
सागरत—सागरान्तम् सागर पर्यंत—त्रणु दिशाओभा समुद्र पर्यंत तथा उत्तर
दिशाभा चुल हिमवत् पर्यंत भारतवास—भारतवर्षम् भारतवर्षतु शासन करीने
पछीथी तेमणे केवल इस्सरिय—केवल ऐश्वर्यम् असाधारण ऐश्वर्यना हित्वा—हित्वा

मगरं तु समुत्पन्नचतुर्दशतः पट्वण्ड भरतश्चेन विमित्य चक्रवर्ती जातः ।
प्रजा पालयामास ।

मगरस्य पट्टिमहम्मगराया पुत्रा जाता । तेषु ज्येष्ठो जहकुमार आसीत् ।
चतुर्ना विनयादिना पिता मगर मन्त्रापित । सन्तुष्ट मगर पुत्रमुवाच-रा-
चा । यत्तव राचते । जहकुमाच-तात । यदि भवान् मन्त्रमुन्तदा भवदात्राया
चतुर्दशममदितोऽङ्गिभ्रातृवर्गपरिवृत । समैन्य पृथिवीं परिभ्रमामि । ताते-
नानुजातम् । ततोऽर्मा समैन्य प्रस्थित । पृथिव्या परिभ्रमन् विविताश्वर्य

चक्रकोऽवर्तते ह्यप्ये अजितकुमार लो रंकर मण्डल में विहार करने लगे ।

इस मगरने १८ चौदह रत्नोंके अधिपति बनकर पट्वण्डनडिन
भरतश्चेनको अपने आगेन करके चक्रवर्ती पटका उपयोग करते हुए
अपनी प्रजाका भलीभाति पालनपोषण करना प्रारम्भ किया । मगर-
चक्रवर्तीके ६० माठ हजार पुत्र थे । इन मगर में जो ज्येष्ठ पुत्र था
उसका नाम जहकुमार था । इसने विनयादि गुणों से पिता मगर-
चक्रवर्तीको अपनी तर्फ बहुत आकर्षित कर रखा था । मगरचक्र-
वर्तीने एक दिन जहकुमार से कहा-कि-जो तुमको स्वे वह तुम
मुझ से माग लो । पिताकी इस बातका प्रत्युत्तर देनेके लिये जह-
कुमारने ऐसा कहा कि-यदि आप मुझको सन्तुष्ट होकर देनेके लिये
जो नैयाग है तो मैं चाहता हूँ कि मैं चौदह १८ रत्नों से युक्त
होकर मगर भाट्यों को साथमें ले मैं सज्जन इस पृथ्वीमण्डल पर
बसू । जहकुमारकी बातको चक्रवर्तीने “जैसा तुम चाहते हो वैसा

करी तपस्वानो आगधना करीने तथा तीर्थक्षेत्र करने आश्रित करीने धर्मअद्वे
प्रवर्तवना से अष्टपट्टमा तीर्थक्षेत्र भूमिअगमा विहार करना लाया

आ तपश्च अगम गता चौदह रत्नोंना अधिपति बनाने ७ अ ६ धरती भाडेना
भन्त क्षेत्रने पोताना आविन करीने चक्रवर्ती करने उपयोग भन्ता पोतानी प्रवन्तु
सखी गीते पालन करवानु अउ करुं अगम अद्वतीने आ ६ रत्न पुत्रो हता आ
अधगमा ७ ७थे ७ पुत्र हता तेषु नाम जहकुमार हतु तेषु विनयादि गुणोत्थी
पिता अगम चक्रवर्तीने पोताना तपश्च आकथ्यो हता अगम अधवतीने ओ ६ दिवस
७ कुकुमारने उछु डे, ७ तमने उथे ते वन्दन मानी पानेधी मागी द्यो पितानी
आ वातने प्रत्युत्तर आपग माटे ७ हनुकुमाटे ओषु उछु डे, उदाय आप अतुष्ट
वर्तने मने आपवा माटे तैसा हो तो मानी अश्रि ७ डे, हु चौदह रत्नो वी युक्त
भनी अगम आश्रिने आगे ल ७ समैन्य अश्रि आ भूमिअगम ७ र ७ ७ हनु
कुमारनी आ प्रवर्ती वात आसगीने अगमचक्रवर्तीने उछु डे, “तमानी अश्रि

कारितः ? अनन्तर जितशत्रुगा सुमित्रेण च एव परिचिन्तितम्—एतौ हि राज्य-धुराधारणे समर्थौ जातौ । अतो राज्यभारमनयोरारोप्य प्रजितव्यमात्राभ्याम् । एव विचिन्त्य तौ राज्येऽजितकुमार युवराजपदे च सगर सस्थाप्य प्रजितौ ।

अजितो राज्यधुरामुद्वहन् प्रजा, प्रजा इव परिवालयन् क्रियत्काल राज्य-कृतवान् । तीर्थप्रवर्तनसमये स्वराज्ये सगर सस्थाप्य सदीक्षा गृहीतवान् । गृहीतदोक्षोऽजितस्वामी तपस्तप्त्वा तीर्थङ्करपदवीमाश्रित्य वर्मचक्र प्रवर्तयन् भुवि विहरति स्म ।

समान प्रवर्धमान ये दोनो कालक्रम से जय युवावस्था सपन्न हुए तब माता पिता ने इन दोनोंका विवाह कर दिया । जब इन दोनोंका विवाह अच्छीतरह से सपन्न हो गया और ये दोनों आनन्दपूर्वक रहेने लगे तब पिताने—जितशत्रु और सुमित्रने मिलकर एकदिन ऐसा विचार किया कि ये दोनों ही अब राज्यकी धुराधारण करने में समर्थ हो चुके हैं इसलिये इस स्थिति में अब हमको यह चाहिये कि हम दोनों इन पर राज्य का भार रखकर दीक्षित हो जावें । जब उन दोनोंका यह विचार निर्णीत हुआ तब उन दोनोंने अजितको राज्यगद्दी पर बैठा कर तथा सगर को युवराजपद प्रदान कर एकही साथ मुनि दीक्षा धारण करली । अजितकुमार ने राज्यशासनका भार बहुत ही बुद्धिमत्तासे सभाला और चलाया । उन्होंने—सन्तानके समान अपनी प्रजा का पालन किया । जब तीर्थ प्रवर्तनका समय आया तब अपने स्थान पर युवराज सगरको स्थापित कर अजितकुमारने भी जिनदीक्षा धारण करली । तपस्या की आराधना करके तथा तीर्थकर पदको आश्रित करके धर्म-

न्याये युवावस्था स पन्न यथा त्यारे मात पिताये ये भन्नेना विवाह करी दीक्षा न्याये ये भन्नेना विवाहनु कार्य सारी रीते स पूर्ण थयु, अने ये भन्ने आन-दपूर्वक रहेवा लाज्या त्यारे पिता एतथयु अने सुमित्रे भणीने अेक विषय अेवो विचार क्यो के, आ भन्ने जेषा हवे राज्यधुरानु वहन करवाभा नमर्थ छे आथी आपणा भन्ने माटे अे धृच्छनीय छे के, राज्यधुराने लार अे भन्ने कुमारेने सोपी आपणे दीक्षित भनी जधअे न्याये आ भन्ने जेषाने अे विचार प के थयै त्यारे ते भन्ने जेषाअे अल्लतने राजगद्दी, तथा सगरने युवराज पद प्रदान करी अेक्री साथे मुनि दीक्षा धारण करी अल्लत कुमारे राज्य शासनने लार धणी न् बुद्धिमत्ताथी सलाल्यो अने यवाव्यो तेमणे पोतानी प्रणनु पोताना स ताननी माकूक पालन क्युं न्याये तीर्थ प्रवर्तनने समय आव्यो त्यारे पोताना स्थान उपर युवराज सगरने स्थापित करी अल्लत कुमारे पणु एन दीक्षा धारण

प्रम दृष्टवन्न' । नागराजो हि भुव्य नागलोक दृष्ट्वा क्रोधात्मातचित्तोऽब्रवीत्-
अरे मूर्खाः ! युय किं कुर्वथ ? किं मृन्युमुखे पतितुमिच्छा वर्तते युष्माकम् ?
जह्नुकुमारप्रमुखा राजकुमारा अत्यन्तक्रोधयुक्त त नागराज दृष्ट्वा मन्त्रिनयमचु-
नागराज ! क्षमस्व अम्मात्मपराय, कुप्रसादम्, उपसद्वक्रोधावेशम् । हेमशिपर
पर्वतपरिरक्षणार्थमम्माभिः परिग्राहता, न पुनरत्र रुष्टिष्याम । समुपगन्तक्रोशो
नागराज उवाच-गच्छत युयम् । नाह युष्माकमनिष्ट स्मरिष्यामि । यतो हि
युय चक्रवर्तिनः पुत्राः । नागराजवचन निगम्य ते सर्वे कुमाराः परिग्रातो

नागराज अपने नागलोक को धुमिल हुए देवकर उमड़े क्रोधका आवेश
उमड़ आया । क्रोधात्मातचित्त (क्रोध से जलते हुए) होकर नागराजने
कहा-अरे मूर्खों ! तुम सब यह क्या कर रहे हो । क्या मरनेकी इच्छा
है । नागराज को जब इस प्रकार क्रोध के आवेशसे भरा हुआ देखा
तो वे सब के सब उसको ज्ञान करने के विचार से बड़े विनय के साथ
उससे कहने लगे-हे नागराज ! हमारे इस अपराय को आप क्षमा करे ।
तथा प्रमन्न होवें और इस क्रोध के आवेश को ज्ञान करनेकी कृपा
करे । हमने जो इस कामका आरम्भ किया है उसका अभिप्राय केवल
हेम पर्वतकी रक्षा करना है । इस में यदि आपकी अप्रमन्नता होती है
तो हम इसको उदकर देते हैं-आगे ऐसा नहीं करेंगे । जह्नु आदि
कुमारोंके इस प्रकार वचन सुनकर नागराजका क्रोध उतर गया, ज्ञात
क्रोध होकर उसने कहा-ठीक है-अब तुम सब यहाँ से चले जाओ-मैं
तुम्हारा अनिष्ट नहीं करना चाहता हूँ, क्यों कि तुम सब चक्रवर्तीके

आधुण-आधुण जोधने के धना आवेशमा आधी गया केधना आवेशमा आधीने
नागराजो कहु, अरे भूषाओ ! तमे सधणा आ शु ठरी रह्या छै ? शु भगवनी
धर्या छै ? नागराजने ज्यारे आ प्रभाछे केधना आवेशथी लरेला जेना ज्यारे
सधणाओते तेने शान्त करवाना आशयथी धर्या विनयनी साथे तेने कडेव लाग्या,
छै नागराज ! आभारा आ अपराधने आप क्षमा करे तथा प्रमन्न थाओ अने
आपना केधना आवेशने शान्त करवानी कृपा करे जमे जे आ कामने आ-ल
ज्यो छै तेना छेतु कृता हेमपर्वतनी रक्षा करवी जेज मात्र छै आमा जे आपनी
अप्रसन्नता थाय छै तो अमे आ काम बध ठरी दधज्ये आगण आपु करीशु
नहीं युवराज आदि कुमारोनु आ प्रकारनु वचन मालजीने नागराजने कोप
उतरि गयो शान्त बनीने तेभ्ये कहु, ठीक छै छवे तमे सधणा अहीथी आख्या
अब छै तमाइ अनिष्ट करवा आहुता नहीं केम छै, तमे सधणा अक्षवर्तीना

पश्यन्नमौ विशिष्टशोभासम्पन्नस्य हेमशिखरनामर्पणतस्य समीपे समागतः ।
 सैन्यमग्रः स्थापयित्वा भ्रातृभिः सह हेमशिखरपर्वतमास्टु । पर्वतशोभा निती
 क्षमाणस्य तस्य हृदयरमभूत् कश्चिदप्यस्य शोभा न नाशयेदतो मया एतद्रक्षणार्थं
 किमपि कर्तव्यम् ? इति विचार्य पर्वताग्रस्थं तच्चतुर्दिशु जहुममुवा दण्डरत्नेन
 खातु प्रवृत्ताः । इत्य खात कुर्वाणास्ते भूम्यन्तं कृतनिवास नागराज उज्ज्वल

करो” इस प्रकार अपनी अनुमति देकर स्वीकृत की। जहुकुमार भी
 सैन्य से परिवृत्त होकर भाइयों को साथ लेकर घूमने के लिये घा से
 निकला। घूमते २ इसने भूमि के ऊपर उड़े २ आश्चर्य देखे। आगे २
 यह ज्यों २ बढ़ने लगा इसको घूमनेमें पहुँच सी बातोंका भी अनुभव
 होने लगा। चलते २ यह वहाँ जा पहुँचा जहाँ कि विशिष्ट शोभा
 सपन्न हैम नामका पर्वत अडिग खड़ा हुआ था। इसने वहाँ आते ही
 तलहटी में अपनी सब सेना ठहरा दी, और भाइयों के साथ पर्वत पर
 चढ़ना प्रारम्भ किया। पर्वतकी शोभा देखते हुए जब यह आगे बढ़
 रहा था, तब सहसा इसके मनमें विचार आया कि कहीं किसी समय
 कोई इसकी शोभा नष्ट न कर दे, इसलिये इस पर्वत की रक्षाके
 निमित्त कुछ करना चाहिये। ऐसा विचार कर वह भाइयों के साथ
 पर्वत से नीचे उतर आया और पर्वतकी चारों दिशाओं में दण्डरत्न
 से उसने सबके साथ खाई खोदना प्रारम्भ किया। खोदते २ जब वे
 विशेष भूमिके नीचे पहुँच चुके तब भूमिके नीचे रहा हुआ ज्वलनप्रभ

भुज्ज्वल वना” आ प्रभाञ्छे तेनी वानेनो स्वीकार करी अनुमती आपी जहुकुमार
 पञ्च सैन्यने साथे लक्ष्यं पोताना बाधञ्छोनी साथे भूम उज्ज्वल परिव्रमभु भाटे नीकण्ये
 इन्ता इन्ता तेञ्छे भूमिना भोटा भोटा आश्चर्य जेबा जेम जेम ते आगण वधवा
 भाउया तेम तेम तेने धञ्छी जेयी वातोना अनुभव थवा लाञ्छे आलता बालता
 ते जेवे स्थणे पडोञ्छा के जे ज्यञ्छे हेम नामने पर्वत अउगपञ्छे उल्लेख हते
 तेञ्छे त्या पडोञ्छना ज पर्वतनी तलेटीमा पोतानो पडाव नाञ्छे अने बाधञ्छो
 साथे पर्वत उपर खडवानो प्रारम्भ कर्थे पर्वतनी शोभा जेता जेता न्यारे ते
 आगण वधी रहेल हता त्याञ्छे सहसा तेना मनमा विचार आञ्छे के, कदाचि काल
 समय काल आ शोभा नष्ट न करी दे जेटला भाटे आ पर्वतनी रक्षा निमित्ते कालक
 ण दोअस्त करवे जेधञ्छे आवे विचार करी ते बाधञ्छोनी साथे पर्वत उपरथी नीचे
 उतरी आञ्छे अने पर्वतनी चारे दिशाञ्छोमा दण्डरत्नथी तेञ्छे सधनानी साथे
 भाध जोदवानो प्रारम्भ कर्थे जोदता जोदता विशेष भूमिनी नीचे पडोञ्छी चुक्या
 त्यारे भूमिनी नीचे रहेल ज्वलनप्रभ नागराज पोताना नागवैअके गभराथेला

राध'य फलम् । इत्युभया नागराजो दृष्टिगिणान् मदोरगान् प्रैषीत् । ते च नयनाग्निज्वालाभिस्तान् भस्मीचक्रुः । भस्मीभूतास्तान् कुमारान् दृष्ट्वा सैन्ये हा हाकारो जातः । सैनिकैर्विचारितम्-अहो ! इता वयम् । सर्वे कुमार मृताः । एकोऽपि नावशिष्टः । कथं चक्रवर्तिने उन्नपातसदृशममु वृत्तान्तं निवेदयामः । अतोऽस्माभिरपि चिताप्रवेशः कर्तव्यः । एवमामन्व्य ते सर्वेऽपि चितानिर्माय तत्र प्रवेष्टुमुद्यताः । एतस्मिन्नेव समयेकश्चिद् द्विजः समागतः । स तान् चितासु प्रवेष्टुमुद्यतान् दृष्ट्वा प्रोवाच-कथं यूयं चितासु प्रवेष्टुमुद्यताः ? ते हि तस्मै सर्वं

रहे हो, अतःअपने भियेका फल भोगो" ऐसा कह कर नागराज ने दृष्टिद्विष सपोंको भेजा। वे उसी समय उन मयकुमारोंको नेत्रकी अग्निज्वाला से भस्ममात् कर दिया। भस्मीभूत हुए कुमारोंको देखकर सैन्यमें हाहाकार मच गया। सब सैनिकोंने विचार किया "देखो हम लोगोंकी हतभाग्यता जो मयही कुमार मर चुके हैं एक भी उनमेंसे बाकी नहीं बचा। अब चक्रवर्तीके लिये उन्नपातके समान इस वृत्तान्तको कैसे जाकर कहा जायगा। इसलिये सबसे अच्छी बात यही है कि हम सब लोग यहां पर चिता निर्मित कर उसमें दहन-जल जायें।" इन प्रकार विचार कर उन सब लोगोंने चितातो बनाकर उसमें प्रविष्ट होनेका उद्यम ही किया या कि इतनेमें वहाँ एक ब्राह्मण आ पहुँचा। चितामें प्रविष्ट होनेके लिये उद्यमशील इन लोगोंको देखकर उस ब्राह्मणने उनसे कहा-कहो क्या बात है आप लोग चितामें प्रविष्ट होनेके लिये तैयारी क्यों कर रहे हो। ब्राह्म-

कथाकी शैलीका नहीं आया। तमारा ब्रह्माण्ड इण भोगयो। ओषु उड़ीने नागराजे दृष्टिद्विष भोपेने भोकेल्या ओ सपोंओ ओन वभते पोताना नेत्रनी अग्निज्वालायाथा भागीने भाग करी दीधा लस्मिभूत थयेला कुमारोने ओधने मन्यभा हाहाकार मनी गयो। सधणा सैनिकोओ विचार कर्यो, उ ओओ। अमारा बोडोनी हतभाग्यता मधणा कुमारो मरी चुल्या छ ओमाथी ओक पणु भाडो भयेल नहीं हुवे चक्रवर्तीने माटे उन्नपात समान आ वृत्तानते तेमनी पासे जधने कथ रीते कही शक्य ? आथी सहुथी सारी बात तो ओ छ के, आपणु सधणा पणु अही न चिता गडडीने भणी मरीओ आ प्रकारो विचार करीने ते सधणा बोडोओ चिता तयार करी तेमा प्रवेश करवानी तयारी करी रहेल हुता ओ सभये त्या ओक प्राक्षण आवी पडोओ। तेणु पेला बोडोने चितामा लपता भणी भरवानी तयारी करता ओधने ते प्राक्षणे तेमने कछु-कछो शु बात छे ? तमो लपता भणी भरवानी तयारी

નિષ્કાન્તાઃ । તતો જહુકુમારેણ ભ્રાતર. પ્રોક્તાઃ—એપા પરિત્તા દુર્લ્લખ્યાડપિ જલવિરહિતા ન શોભતે । ક્રમેણ ચૈપા પાસુભિઃ પૂરિતા ભવિષ્યતિ । તદાડસ્માક સક્રલોડપિ શ્રમો નિર્વર્થકો ભવિષ્યતિ । અતો ગદ્ગોદનૈરેપા પરિપૂરણીયા । મર્ગત વ્યતાવશાજ્જહુકુમારચ્ચન સર્વૈઃ કુમારૈરદ્વીકૃતમ્ । જહુકુમારો ઢ્ઢડરત્નેન ગદ્ગાતટ મિત્ત્રા તજ્જલેન પરિત્વા પૂરિતગ્નઃ । પૂરિતાયા પરિત્વાયા પુનરપિ ક્ષુબ્ધ નાગ લોક નિરીક્ષ્ય નાગરાજો મહિરાગત્યૈવમુક્તગ્નઃ—રે મૂર્ખા ! તારમેક યુગ્માન્મપરાધો મયા સોદ । પુનરપિ મૃદતયા મમાપરાધઃ કૃતઃ । તદનુભ્રાતાસ્યાપુત્ર હો । નાગરાજકે હસ પ્રકાર કે વચન સુનકર વે સવકે સવ ઉસ પરિત્વા-ત્વાઈસે વાહર નિકલ આવે । વાહર આકર જહુકુમાર ને માર્ગોસે કહા કિ યયપિ યહ પરિત્વા દુર્લ્લખ્ય વન ચુકી હૈ ફિર મી ઇસકી શોભા વિના જલકે નહીં હો સકત્ત્વા હૈ, યદિ યહ ઇસી તરત્ત્વી રહી તો કમી ન મમી ધૂલમિટ્ટી આદિ સે ભર જાવેગી ફિર હમલોંગોકા ઇતના યહ પરિશ્રમ વ્યર્થ હી જાવેગા, ઇસલિયે ગગાજલ સે યદિ યહ ભર દી જાવે તો વહુત અછટ્ટા હૈ । જહુકુમાર ને ઢ્ઢડરત્ન સે ગગાકા તટ વિદારણકર ઉસસે જલ સે પરિત્વા-ત્વાઈ કો ભર દિયા । જવ પરિત્વા ભર ચુકી તવ નાગરાજને ફિર નાગલોગકો ઉસ પાની કે વેગ સે ક્ષુબ્ધ હુઆ દેખા તો નાગરાજ વાહિર આકર ઇનસે પુન ચોલા—રે મૂર્ખો ! એકવાર તો હમને તુમ્હારા અપરાધ ક્ષમા કર દિયા, પર તુમ અપને સ્વભાવકો નહી છોડ રહે હો, સમજાને પર મી તુમ અપરાધ કરનેસે નહી ચૂઠ

પુત્ર છે । નાગરાજનુ આ પ્રકારનુ વચન સાભગીને એ સઘળાએ પરિખાથી બહાર નીકળી આવ્યા અને બહાર આવીને જહુકુમારે બાઈઓને કહ્યુ કે, બેડે, આપણે ખોદેલી ખાઈ ઓળગવી દુર્લભ બની ગયેલ છે છતાં પણ આની શોભા જળ વગર સુદર ન દેખાય બે કદમ્બ એ ખાઈ આવીને આવી જ રહે તો કદી નેક હી એ વૂળ માટી આદિથી ભરઈ જવાની અને એ કારણે આપણો પરિશ્રમ વ્યર્થ થઈ જવ ના આથી આને બે ગગાજળથી ભરવામા આવે તા ઘણુ જ સાર થાય જહુકુમારની આ વાત સાથે બધા સહમત થયા જહુકુમારે ઢ્ઢડરત્નથી ગગાના એક કિનારાનુ બેઠન કરીને એના જળથી એ ખાઈ ભરી દીધી જ્યારે એ ખાઈ પાણીથી ભરાઈ ગઈ ત્યારે નાગરાજે એ પાણીના આવેગથી નાગલોકને આકુળ વ્યાકુળ બનેલુ બેસુ અને તુરત જ નાગરાજે બહાર આવીને રાજકુમારે તરફ ક્રોધયુક્ત બનીને કહેવા માડ્યુ રે મૂર્ખાઓ ! એક વખત મે તમારો અપરાધ ક્ષમા કરીદીધા પરતુ તમે પોતાના સ્વભાવને છોડતા નથી સમજાવવા છતાં પણ તમે અપરાધ

ब्राह्मणोऽपि स्मप्यनाथ मृत गान्धर्व समाद्राय राजकुन्दद्वारे गत्वाऽनी
 वोच्चैराकन्तिशान् । मुहुर्मुहुः क्रन्दत त द्विज समाह्वय सगर प्राह-भो ब्राह्मण !
 कथं रात्रिपि ? ब्राह्मण प्राह-रात्रि ! ममायमक एव पुत्रः । अमो हि सर्पेण
 दृष्टो गतचेतनो रतते । अता चीरयेनम् । नादमेन विना जीवितुं शक्नोमि ।
 अतो दयस्व, जीयस्व च मम पुत्रम् । अस्मिन्नेवायसरे राजकुमारानुयायिन साम-
 न्तादयोऽपि तत्रागत्योपनिष्ठाः । रात्राऽपि स्मृत्यैः समाह्वता विपयैश्च । विप्रवैद्य-
 कृतचिन्तिमया विप्रपुत्रा न जानति । तदा विप्रपरितापार्थं सगरश्चक्रवर्ती उदति-

उधर वह ब्राह्मण किसी अनाथ मृतक बालक को लेकर राजद्वार में
 पहुँचा । और पहुँच कर दटे जोरों से चिल्ला २ कर रोने लगा । बारबार
 बुढ़ी तरह आक्रन्द करनेवाले उस ब्राह्मण को पास में बुलाकर सगर
 चक्रवर्तीने पृथ-ब्रह्मदेव ! कहो, क्यों रो रहे हो ? ब्राह्मणने कहा-
 राजन् । मेरा यह एक ही पुत्र था । इसको सर्पने काट खाया है सौ
 यह चैतन्य रहित होकर इस अवस्था में पहुँच गया है-कृपा कर आप
 इसको जिला दीजिये । मैं एक क्षण भी इसके बिना जीवित नहीं
 रह सकता हूँ । बड़ी दया होगी नाथ ! जो आप मेरे इस लालको
 जिला देंगे तो । ब्राह्मण जब इस प्रकारकी बातें कह रहा था, कि
 उसी अवसर में राजकुमारानुयायी सामन्त जन आदि वहाँ आकर
 बैठ गये । राजाने विप्रवैद्यको बुलानेके लिये नौकरोंको भेज दिया ।
 वे आये और उन्होंने उसकी चिकित्सा भी करना प्रारम्भ किया, परन्तु
 वह मृत पुत्र किसी भी तरह से जीवित नहीं हो सका । चक्रवर्तीने

भील भाबु भनिकेने आस्थामन आभी नीकणेल ते ग्राह्मणु केध अनाथ भजेला
 भाणकने लधने राजद्वारभा पडोअथे । अने त्या पडोअथीने राडो पाडीने नेरनेग्धी
 शेवा लाग्ये । बारवार नेरशोरथा चित्कार करता अे ग्राह्मणने पोतानी पासे ओला
 वीने सगर चक्रवर्तीअे पूछ्यु हे ग्राह्मदेव ! कडो डेभ शोध रहा हो ? ग्राह्मणे
 म्ह्यु, राजन् भारे आ जेजण पुत्र हुनो तेने सापे कन्डी आघा छे जेथी ते अतन्य
 सहित थधने आ अवस्थाने पाभ्ये छे । कृपा करीने तेने आप लवतो करी हो
 हु तेना वगर जेक क्षण पण लवीत रही शकु तेभ नथी ने आप भाग आ
 भाणकने लवाडी देशे तो भूलज दया थशे मझाराज । ग्राह्मणु न्यारे आ प्रकारनी
 वात करी न्हेल हुतो जेज सभये राजकुमारानी साथे गयेला सामंत जन आदि
 त्या आवीने जेसी गया राजअे विप्रवैद्यने ओलाववा भाणुसोने होडाव्या विप्र
 वैद्यो आ या अने चिकित्साने प्रारम्भ पणु कथे । परंतु ते भजेल भाणक केध पण
 रीते लवीत थध शक्ये नही । चक्रवर्तीअे न्यारे आ जेथु तो तेणे अे ग्राह्मणुने

વૃત્તાન્ત નિવેદિતયન્ત' ! દ્વિજ, પ્રાહ-અયે ! મુચ્ચત વિપાદમ્ । મૃત્યુર્હિ પ્રાણિ-
નામઅશ્યમાત્રી । નાસ્તિ કશ્ચિદ્ યો જ્ઞાતો ન મ્રિયતે । અતો વિપાદો ન
કર્તવ્યઃ । સસારે ન કસ્યચિદાત્યન્તિક દુઃખ મુગ્ધ યા અસ્તિ ।

ઉક્ત ચાપિ—કાલમ્મિ અણાદ્દણ, જીવાણ વિવિદ્દકમ્મવસગાણ ।

ત નત્થિ સવિદ્દાણ, જ સસારે ન સમ્ભવઈ ॥૧॥

ઝાયા—ઠાણે અનાદિકે, જીવાના વિવિધકર્મવસગાનામ્ ।

તન્નાસ્તિ સવિધાન, યત્સસારે ન સમ્ભવતિ ॥૧॥ ઇતિ ।

અતો વિરમત યૂય ચિતાપ્રવેશતઃ । અહ સગરચક્રિણે સર્વં વૃત્તાન્ત નિવેદયિ
પ્યામિ । એવ બ્રાહ્મણવચન નિશમ્ય તે સર્વે ચિતાપ્રવેશકર્મતો વિનિવૃત્તાઃ ।

ળાકી વાત સુનકર ઉજ મથને જો કુઝ યાત ઘટિત દુર્દ થી વહ સન
યથાર્થરૂપ મે ઉસકો કહ સુનાઈ । સુનકર બ્રાહ્મણને કહા-તુમ લોગ
વિપાદ મત કરો, કારણ કિ જો સસારમે જન્મા હૈ-ઉસકી મૃત્યુ તો
અવશ્યમાત્રી હૈ-“જાતસ્ય હિ ધ્રુવો મૃત્યુ.” એસા ‘સિદ્ધાન્ત’ હૈ । ણ્કા-
તત્ત્વ આત્યન્તિક સુખ ઓર દુઃખ ઇસ પ્રાણી કો સસારમે સ્થિરરૂપ
સે નહીં હોતે હે, કહાં મી હૈ—

“કાલમ્મિ અણાદ્દણ જીવાણ, વિવિદ્દકમ્મવસગાણ ।

ત નત્થિ સવિદ્દાણ, જ સસારે ન સમ્ભવઈ ॥૧॥”

ઇસલિયે ચિતામે પ્રવેશ કરને સે આપ લોગ ઠહર જાવેં, મૈ જાકર મગર
ચક્રવર્તી સે યહ સબ સમાચાર કહ દેતા હૈ । ઇસ પ્રકાર બ્રાહ્મણ કે
વચન સે સબ સૈનિક ચિતામે પ્રવેશ કરને સે રુક ગયે ।

આ મારે ડરી રહ્યા છે ? બ્રાહ્મણની વાત સાલળીને સઘળા માનકેએ જે કાંઈ
ખીના બનેલ હતી તે યથાર્થરૂપથી તેને કહી સલાળાવાં સાલળીને બ્રાહ્મણે કહ્યું-
તમે લોકો વિપાદ ન કરો ડરલોકે, જે સસારમા જન્મ્યા છે તેનું મૃત્યુ તો
અવશ્ય છે “જાતસ્ય હિ ધ્રુવો મૃત્યુ” એવો સિદ્ધાન્ત છે એકાન્તતઃ । આત્યન્તિક
સુખ અને દુઃખ આ પ્રાણીને સસારમા સ્થિર રૂપથી હોતા નથી કહ્યું પણ છે—

“કાલમ્મિ અણાદ્દણ જીવાણ વિવિદ્દકમ્મવસગાણ ।

ત નત્થિ સવિદ્દાણ, જ સસારે ન સમ્ભવઈ ॥ ૧ ॥”

આ પ્રારણે ચિતામા પ્રવેશ કરવાથી આપ લોક રોકાઈ જાવ હું જાંને
સગર ચક્રવર્તીને સઘળા સમાચાર ડહી દઉ છું આ પ્રકારના બ્રાહ્મણના વચનથી
તે સઘળા સૈનિક ચિતામા પ્રવેશ કરતા રોકાઈ ગય

અતા હે બ્રાહ્મણ ! ત્રિણોડપિ સન યત્વ લિઘસે, તદત્યન્તમનુચિતમ્ । તસ્માત્ શોક પરિત્યજ્ય કિંચિદાત્મદિત સાધય, યાવત્ત્વ સિંહેન મૃગ ટ્વ મૃત્યુના ન પરિ-
ત્યજસે । બ્રાહ્મણેનોક્તમ્-રાજન । ભવદુક્ત સર્વમદમપિ જાનામિ । કિન્તુ કિં કરોમિ ? એક એવાય મમ શિશુ । અયમપિ મૃતઃ । સામ્પ્રત મમ કુલક્ષયો જાતઃ । કુત્ત્રય પરિચિન્તયતો મે ધૈર્ય શત યા પરિશ્રદ્ધમ્ । હૃદય ચ મે સહસ્રથા વિદીર્યતે । અનો નાહ શ્વનોમિ ધૈર્યમાસ્થાય હૃદય દ્વઢીકર્તુમ્ । તસ્માદ્ હે રાજેન્દ્ર ।

“અતિય કોઈ ભવણે જસ્સ, જાયાડ નેવ યાયાડ ।

નિયકમ્મપરિણઈણ જમ્મરણાડ સસારે ॥૧૥”

હૈ કોઈ ત્રિભુવન મેં જેમા કિ જિસકે જન્મે છૂળ મરે નથી હૈ ? સસારમેં અપની ૨ કર્મપરિણતિ સે હી જન્મમરણ હોતે હૈ । ઇસલિયે જય જેસી યાત હૈ તો હે બ્રાહ્મણ ! તુમ સમઝદાર હોકર બી જો દુઃખિત હો રહે હો યહ યાત ચહત હી અનુચિત હૈ ઇસલિયે અય શોકકા પરિત્યાગ કર કુઝ આત્મહિત કો સાધન કરને કા પ્રયત્ન કરો કિ જિસ સે મૃગ તુત્ય તુમ મૃત્યુરૂપી સિંહ કે ઢારા ગૃહીત ન હો સકો ।

ચક્રવર્તી કી ઇસ પ્રકાર શિક્ષાપ્રદ વાણી સુનકર બ્રાહ્મણને કહા-
હે રાજન્ । આપ જો કુઝ કહ રહે હૈ વહ મેં સવ સમઝતા હ । પરતુ ક્યા કરુ ? યહ ઈક હી તો મેરા પુત્ર થા, સો યહ બી મર ગયા, અય તો મેરે કુલકા હી સર્વથા વિનાશ હો ચુકા હૈ । કુલક્ષય કા વિચાર આતે હી મેરા ધૈર્ય દૂટ જાતા હૈ । હૃદય બી ઇસ સમય ઇસી વિચાર સે ફટા જા રહા હૈ ઇસલિયે મૈ કિસી બી તરફ ધૈર્યકા અવ-

“અતિય કોઈ ભવણે, જસ્સ જાયાડ નેવ યાયાડ ।

નિયકમ્મ પરિણઈણ, જમ્મ મરણાડ સસારે ॥૧૬”

આ ત્રિભુવનમા એણે કોઈ પણ નથી કે, જેનો જન્મ થયો હોય પરંતુ મૃત્યુ ન થયું હોય સસારમા પોત પોતાના કર્મની પરિણતિથી જ જન્મ મરણ થાય છે આ કાણે જ્યારે આવી વાત છે તો, હે બ્રાહ્મણ તમે સમજદાર હોવા છતાં પણ કંમ હુ ખીત થઈ રહ્યા છો આ વાત ખૂબજ અનુચિત છે આથી હવે શોકનો પરિત્યાગ કરી આત્મહીતનું સાધન કરવાનો પ્રયત્ન કરો કે જેનાથી મૃગતુલ્ય એવા તમે મૃત્યુરૂપી સિંહ વડે ઝડપાઈ ન બંધ

ચક્રવર્તીની આ પ્રકારની શિક્ષાપ્રદ વાણીને સાંભળીને બ્રાહ્મણે કહ્યું-હે રાજન્ । આપ જે તાઈ કહી રહ્યા છો તે સઘણું હું સારી રીતે બાણુ છું અને તે હું સમજુ છું પરંતુ શું કરું ? આ એકજ મારો પુત્ર હતો અને એ પણ મરી ગયો હવે તો મારા કુળનો સર્વથા વિનાશ જ થઈ ચૂકેલ છે કુલક્ષયનો વિચાર આવતા જ મારું ધૈર્ય ખૂટી બંધ છે, હૃદય પણ આ સમયે એવા વિચારથી ફાટી બંધ છે, આથી હું

हे ब्राह्मण ! यस्मिन् गृहे न रुश्चिन्मृतस्तस्माद् गृहाद् भस्म समानय, त्वत्पुत्र
जोषयिष्यामि । ततोऽसौ नगरे प्रतिगृह गत्वा भस्मालाभेन निराशो भूत्वा
चक्रवर्तिसमीपे समागतः । तदा सगरो ब्राह्मणमत्रोत्-भो ब्राह्मण । धारय
धैर्यम्, दूरीकुरु पुत्रमरणज सन्तापम् । नास्ति रुश्चिज्जीवलोके यो जातो न मृत ।
जातस्य हि मृत्युर्ध्रुवः । ममापि भूयासः पूर्वजा मृताः । मृत्युर्हि न कमपि
मुञ्चति । सर्वसाधारणमिदं मरणम् ।

उक्तं च--किं अथि काट भुरणे, जस्स जायाड नेय गायड ।

नियकम्मपरिणैए, जम्ममरणाड समारे ॥१॥

—या—किमस्ति सोऽपि भुवने, यस्य जाता (पुत्राः) नैव याता (मृता) ।
निजकर्मपरिणत्या, जन्ममरणानि ससारे ॥१॥ इति ।

जब देखा तो उसने उस ब्राह्मण से परितोष के निमित्त इस प्रकार
कहा—हे ब्राह्मण । जिस घरमे किसीकी भी मृत्यु न हुई हो तुम जाकर
उस घर से राख ले आओ, मैं तुम्हारे पुत्र को जीवित कर दूंगा ।
चक्रवर्ती की बात सुनकर ब्राह्मण नगरमें प्रत्येक घर पर जाकर
चक्रवर्ती के रुहे अनुसार राख मागने लगा—परन्तु किसी भी जगह
उसको इस प्रकार की राख उपलब्ध नहीं हुई, अतः वह निराश
होकर वापिस चक्रवर्ती के पास लौट आया । सगरने ब्राह्मण को देख-
कर कहा—हे ब्राह्मण ! धैर्य धारण करो, पुत्र के मरणजन्य सन्ताप को
ग्रीडो ऐसा कोई भी प्राणी ससार मे नहीं है जो पैदा होकर मरे नहीं—
जो उन्पन्न हुआ है उसका विनाश अवश्यभावी है । मेरे ही बहुत से
पूर्वज काल के ग्रास बन चुके हैं । मृत्यु तो किसीको भी नहीं छोड़ता है ।
सबको एक दिन मरना ही है, कहा भी है कि—

हीनासो आपया निमित्तथी आ प्रभाषे कलु, डे प्राह्मण । जे घरभा कोधनु पणु
मृत्यु थयेव न होय तेवा घेर जधने नाथ कथ आवे। ओटले हु तभारा पुत्रने
एवतो करी दधथ य वतीनी वात साभजानि प्राह्मण नगरभा प्रत्येक घर पर जधने
यधवतीना कथा अनुसार राखनी मागणी करवा लाग्यो परन्तु कोध पणु जग्याओ
तेने आ प्रकारनी राख भणी नहा। आथी ते निराश थधने यधवतीनी पासो
पाछो कर्यो सगरे प्राह्मणने जेधने कलु, डे प्राह्मण । धैर्य धारण करे। पुत्रना
मरण जन्म सन्ताप छोडो, ओवो कोध पणु प्राणी जगतभा नहीं के, जे पैदा थधने
मरे नही जे उत्पन्न थाय छे तेनु मृत्यु अवश्य थाय छे ज भारा प धणु।
पूर्वजो काणनो कोणान् यनी यकथा छे मृत्यु तो कोधने पणु छोडतु नहीं
सधणाओ कोध ओक विपन्न-रवानु तो छे ज कलु पणु छे के—

અતા હે બ્રાહ્મણ ! પ્રિયોઽપિ સન યત્વ લિધસે, તદત્યન્તમનુચિતમ્ । તસ્માત્ શોક પરિત્યજ્ય કિંચિદાત્માદિત સાધય, યાવત્ત્વ સિંદેન મૃગ ઇવ મૃત્યુના ન પરિ-
ત્યજસે । બ્રાહ્મણેનોક્તમ્-રાજન । ભવદુક્ત સર્વમહમપિ જાનામિ । કિન્તુ કિં કરોમિ ? એક એવાય મમ શિશુ । અયમપિ મૃતઃ । સામ્પત મમ કુલક્ષયો જાતઃ । કુલ્મય પરિચિન્તયતો મે ધૈર્યં શતગ પરિશ્રદ્ધમ્ । હૃદય ચ મે સહસ્રગ વિદીર્યતે । અનો નાહ ગમ્નોમિ ધૈર્યમાન્મગય હૃદય દ્વીકર્તુમ્ । તસ્માદ્ હે રાજેન્દ્ર ।

“અતિ કોઈ ભવણે જસ્સ, જાયાડ નેવ યાયાડ ।

નિયકમ્મ પરિણઈણ જમ્મરણાડ સસારે ॥૧૧॥”

હૈ કોઈ ત્રિભુવન મેં જેમા કિ જિમકે જન્મે છુન મરે નહીં હૈ ? સસારમેં અપની ૨ કર્મપરિણતિ સે હી જન્મમરણ હોતે હૈ । ઇસલિયે જન જેસી ગત હૈ તો હે બ્રાહ્મણ ! તુમ સમઝદાર હોકર બી જો દુઃખિત હો રહે હો યહ ગત ગ્રહત હી અનુચિત હૈ ઇસલિયે અવ શોકકા પરિત્યાગ કર કુલ આત્મહિત કો સાધન કરને કા પ્રયત્ન કરો કિ જિસ સે મૃગ તુલ્ય તુમ મૃત્યુરૂપી સિંહ કે દ્વારા ગૃહીત ન હો સકો ।

ચક્રવર્તી કી ઇસ પ્રકાર શિક્ષાપ્રદ વાણી સુનકર બ્રાહ્મણને કહા-
હે રાજન્ । આપ જો કુલ કહ રહે હૈ વહ મેં સવ સમઝતા હુ । પરતુ ક્યા કરુ ? યહ એક હી તો મેરા પુત્ર થા, સો યહ બી મર ગયા, અવ તો મેરે કુલકા હી સર્વથા વિનાશ હો ચુકા હૈ । કુલક્ષય કા વિચાર આતે હી મેરા ધૈર્ય દ્રવ જાતા હૈ । હૃદય બી ઇસ સમય ઇસી વિચાર સે ફટા જા રહા હૈ ઇસલિયે મેં ફિસી બી તરફ ધૈર્યકા અવ-

“અતિ કોઈ ભવણે, જસ્સ જાયાડ નેવ યાયાડ ।

નિયકમ્મ પરિણઈણ, જમ્મ મરણાડ સસારે ॥૧૧॥”

આ ત્રિભુવનમા એવુ કોઈ પણ નથી કે, જેને જન્મ થયો હોય પરતુ મૃત્યુ ન થયુ હોય મ સસારમા પોત પોતાના કર્મની પરિણતિથી જ જન્મ મરણ થાય છે આ કાળે જ્યારે આવી વાત છે તો, હે બ્રાહ્મણ તમે સમજદાર હોવા છતા પણ કેમ હુ ખીત થઈ રહ્યા છો આ વાત ખૂબજ અનુચિત છે આવી હવે શોકનો પરિત્યાગ કરી આત્મહીતનુ સાધન કરવાનો પ્રયત્ન કરો કે જેનાથી મૃગતુલ્ય એવા તમે મૃત્યુરૂપી સિંહ વડે ઝડપાઈ ન જાવ

ચક્રવર્તીની આ પ્રકારની શિક્ષાપ્રદ વાણીને સાલળીને બ્રાહ્મણે કહ્યું-હે રાજન । આપ જે ઝાઝ કહી રહ્યા છો તે સઘણું હું સારી રીતે જાણુ છું અને તે હું સમજુ છું પરતુ શું કરું ? આ એકજ મારો પુત્ર હતો અને એ પણ મરી ગયો હવે તો મારા કુળનો સર્વથા વિનાશ જ થઈ ચૂકેલ છે કુલક્ષયનો વિચાર આવતા જ મારું ધૈર્ય ખૂટી જાય છે, હૃદય પણ આ સમયે એવા વિચારથી કાટી જાય છે, આથી હું

યેન કનાપિ પ્રકારેણ જીયમ મમ પુત્રમ્, દેહિ મમ મનુષ્યમિક્ષામ્, નિચારય મત્કુલક્ષયમ્ । ત્વ ણિ દીનાનાથયત્મજ્યોઽપ્રતિહતપ્રતાપશ્રામિ । અતસ્ત્વ મમકુત્શય નિરાકૃત્તું સમર્થોઽસિ । ચક્રવર્તિના પ્રોક્તમ્-બ્રાહ્મણ ! યસ્ય પ્રતીકારો ન સ્તિ, તત્ર કોઽપિ ક્ષિમપિ કૃત્તું ન શક્નોતિ । -

ઉક્ત ચ--“સીયતિ સન્ન સત્પાઠ, એત્થ ન કમતિ મનતતાઠ ।

અદિદ્વપદરણમ્મિ ત્રિંદમ્મિ, કિં પોરસ કુણઠ ॥૧૮

ઝાયા--સોદન્તિ સર્વગાત્રાણિ, અત્ર ન ક્રામન્તિ મન્ત્રતન્ત્રાણિ ।

અદ્વપદરણે વિધી, કિં પારપ કરોતિ ॥ ઈતિ ।

તસ્માદ્ હે બ્રાહ્મણ ! મુઞ્ચ શોકમ્ કરુ પરલોકસ્થિતારહ ધર્મમ્ । મૂર્ધ્ન એવ દ્વટે લમ્બન કર દ્વદય કો દ્વદ કરને મેં સમર્થ નહીં જૂં, અતઃ હે રાજેન્દ્ર । જૈસે ભી હો સકે આપ હમ મેરે મૂન પુત્ર કો જીવિન કર દેં । આપ પડે દયાનુ હૈં । મુજે મનુષ્ય કી ભિક્ષા દેઝર કૃતાર્થ કરો । મેરે કુલકા ઘર ક્ષય દૂર કરો । આપ દીનહીન અનાથ જનોં કૈ રક્ષક હો । શક્તિ એવ પ્રતાપ ભી આપકા અપ્રતિહત હૈં ઇસીલિયે આપ ક્ષયકે ગદે મે પડે દુખ મેરે કુલ કો ઉતારને કૈ લિયે હાય વઢાઓ ।

હસ પ્રકાર હસ આર્ત બ્રાહ્મણકી વાણી કો સુનકર ચક્રવર્તીને કહા-હે બ્રાહ્મણ । અનુપાયસિદ્ધ વસ્તુ મે સહનશીલતા રખના યહી સવ સે અન્છા સતોપ પ્રાપ્તિ કા માર્ગ હૈ, સો દેખો જિસકા કોઈ પ્રતિકાર નહીં હૈં વહાં કોઈ કુઝ ભી નહીં કર સકતા હૈં । વસ અવ જો કુઝ હો ગયા સો હો ગયા, હસ મેં સતોપ કરને સે હી સવ ભલાઈ હૈં । અવ મનુષ્ય પર અદ્વષ્ટ પ્રદરણવાલે વિધિકા પ્રદાર હોતા હૈ, હસ સમય સવ શત્રુ એક

કોઈ પણ રીતે ધૈર્યનુ અવલભન કરો, હૃદયને દ્વદ કરવામા સમર્થ વધ શકતો નથી માટે હે રાજન્ ! ગમે તેમ કહી આપ મારા આ મરેલા પુત્રને છવીત કરી દો । આપ ધણા દયાળુ છો, મને મનુષ્યન ભિક્ષા આપીને કૃતાર્થ કરો મારા કુળનુ નીકળન દૂર કરો । આપ દીનહીન અનાથ જનોના રક્ષક છો । શક્તિ અને પ્રતાપ પણ આપનો વિશાળ છે । આ કારણે આપ મારા આ વિલીન થતા કુળને ઉગારવા માટે આપનો હાથ લખાવો ।

આ પ્રકારની પ્રાહ્મણની આદ્રતાભરી વાણીને સાભળીને ચક્રવર્તીએ કહ્યું-હે પ્રાહ્મણ ! અનુપાયસિદ્ધ વસ્તુમા સહનશીલતા રાખવી એજ સહુથી મારો સતોપ પાસિનો માર્ગ છે । તેને જુઓ જેનો કોઈ રીતથી પ્રતિકાર થઈ શકતો નથી, ત્યાં કોઈ કોઈ કરી શકતુ નથી જે કોઈ બનો ગયુ તે બની ગયુ । આમા સતોપ કરવાથીજ હવે ભલાઈ છે । જ્યારે માણસ ઉપર અદ્વષ્ટ પ્રદારવાળા વિધિનો કોપ

नष्टे मृते च करोति शोकम् । पित्रस्तु सर्वमनित्य मन्यमानस्तत्राऽपि कल्याण-
कारक धर्ममेव करोति । एव राज्ञो एव निश्चय विप्रः प्राह—राजन् ! सत्य-
मेव भयता प्रोक्तम्—पुत्रे मृते पित्रा शोको न कर्तव्यः । ततो भवताऽपि शोको
न कर्तव्यः ? असमाधानीय भवतः शोककारण समुपस्थितम् । सभ्रान्तेन चक्र-
वर्तिना प्रोक्तम्—विप्र ! कीदृश मम शोककारणम् ? तत्स्पष्ट कथय । विप्रेण

तरफ रखे रह जाते हैं, मन्त्र तत्र आदि सब उपाय व्यर्थ हो जाते
हैं, इस पर किसीका भी पुरुषार्थ नहीं चलता है, इसलिये हे ब्राह्मण !
अब हमारी तुम से यही समझ है कि तुम शोकके स्थान में सतोष
एव परलोभ दित्तावह धर्मको ही स्थान दो । शोक करना बुद्धिमानों का
चिह्न नहीं है । किसी वस्तु के हत होने पर, चुरा जाने पर, नष्ट
होने पर, तथा मृत होने पर मर्गजन ही शोक किया करते हैं । जो
बुद्धिमान होते हैं वे ऐसे समय में भी समस्त पदार्थों को अनित्य जान-
कर उसके वियोग में भी कल्याणकारक धर्म का ही आश्रय ग्रहण करते हैं ।

इस प्रकार चक्रवर्ती के हितविधायक वचन सुनकर ब्राह्मणने
कहा—राजन् ! आपने जो कुछ कहा है वह सर्वथा सत्य ही कहा है ।
‘पुत्रके मरजाने पर पिता को शोक नहीं करना चाहिये’ आपका यह
कथन सर्वथा शास्त्रानुरूप है । इसी तरह आपको भी शोक नहीं
करना चाहिये, कारण कि आपको भी शोक करनेका कारण समुप-
स्थित हो चुका है । ब्राह्मण की अटपटी बात सुनकर चक्रवर्तीने सभ्रान्त-
चित्त होकर उससे पूछा कि—हे ब्राह्मण ! तुम क्या कह रहे हो—मेरे

ऊपर छे तेज समझे मधना शत्रु ओक जाणु पडया रहे छे मन्त्रतत्र आदि सधना
उपाय व्यर्थ नथ छे तेना उप- जोधने पण पुरुषार्थ खाते नथो आवी छे
प्राह्मणदेव ! भारी तमने ओ विनती छे के, तमे शोकना स्थानमा सतोष अने
परलोभ दित्तावह धर्मने स्थान आपो, शोक कवो ओ बुद्धिमाननु काम नथी
कोई वस्तुने नाश यवाथी, चोराह जवाथी, तेमज मृत्यु यवाथी, भूभ माणस
अ तेना शोक करे छे ओ बुद्धिमान होय छे ते ओवा समझे सधना पदार्थोने
अनित्य लक्षणने तेना वियोगमा पण कल्याणकारक धर्मने आश्रय ग्रहण करे छे

आ प्रकारना चक्रवर्तीना हितविधायक वचनोने साक्षणीने प्राहणु कहु उ छे
राजन् ! आपो ओ काछ कहु छे ते सर्वथा सत्य न उहु छे “पुत्रना मरी जवाथा
पिताओ शोक न कवो जेधओ” आपनु आ कहेपु सर्वथा शास्त्र अनुगुण छे
आवी रीते आपो पण शोक न करवो जेधओ जरणुके, आपने पण शोक करवानु
कारण समुपस्थित थये छे प्राहणुनी अटपटी बात साक्षणीने चक्रवर्तीओ सभ्रा त

प्रोक्तम्—महाराज ! तत्र पण्डितसङ्गख्यकाः पुत्राः सममेव कालधर्मं प्राप्ताः । विप्रवचन राजकुमारानुयायिभिः सामन्तादिभिश्च समर्थितम् । इमं वज्राघातसदृश पुत्रमरणवृत्तान्तं श्रुत्वा सगरो वज्राहत इव विनष्टवेतनः सन् सिंहासनान्निपतितो मूर्च्छितश्च । सेवकैरुपचरितः कथंचिद्व्यसङ्ग आर्तस्वरेण विलापं कृतवान्—हा पुत्राः ! हा हृदयदयिताः ! हा मन्धुवल्गवाः ! हा शुभस्वभाववा ! हा विनीताः ! हा सकलगुणनिधयः ! कथं मामनाथ मुक्ता यूयं गता ? युष्मद् विरहार्तम्य

शोक का कारण कैसा उपस्थित हो चुका है ? जट्टी स्फटिरूप से बन-लाओ । चक्रवर्ती की उतावली देखकर ब्राह्मणने कहा—महाराज । आपको पता नहीं, आपके साठ हजार पुत्र एक साथ काल के घास घन चुके हैं । ब्राह्मण के इस आघातजनक समाचार का वहा पर बैठे हुए राजकुमारानुयायी सामन्तजनोंने भी समर्थन किया, अत्र क्या था—वज्राघात-सदृश पुत्रमरण वृत्तान्त सुनकर चक्रवर्ती एरुदम सिंहासन से नीचे गिर पड़े और मूर्च्छित हो गये । उस समय ऐसा ज्ञात हो रहा था कि मानो वज्र के प्रहार से ही चक्रवर्ती की चेतना नष्ट हो गई है । यथाकथंचित् सेवकों द्वारा जब शीतलोपचार से प्रकृतिस्य किये गये तब आर्तस्वर से विलाप करते हुए उन्होने इस प्रकार कहना प्रारम्भ किया ।

हाय पुत्रवृन्द ! हाय हृदय के एक मात्र अवलम्बन ! हाय बन्धु-वल्गव ! हा शुभस्वभावसंपन्न ! हा विनीत ! हा सकलगुणनिधि ! तुम सब एक ही साथ मुझे अनाथ करके कहाँ चले गये हो । क्या तुम को

चित्त श्रम पूछ्युं के, हे ब्राह्मण ! तमे शुं कदा रह्या छे ? मारा शोकनु कारण कथं रीते उपस्थित थयेल छे जलही स्फटद्रूपथी भताये । यक्रवर्तीनीं आतुरता जेधने ब्राह्मणे कहु, महाराज ! आपने भयर नहीं पण आपना (६०) साठ हजार पुत्रो जेकी साथे काणनो दोणीथो भनी यूकेल छे ब्राह्मणना आ आघातकारके समाचारनु त्या जेठेला राजकुमारनी साथे गयेला साम तोजे पण समर्थन कथं पछी शुं भाकी रह्यु ? वज्जना आघात जेवु पुत्रोना भरखुनु वृत्तात सालणाने सगर यक्रवर्ती जेकदम सिंहासनथी नीचे गणकी पडया अने मर्छित भनी गया आ वणते जेवु देआतु हुतु के, भरेभर वज्जना आघातथीय यक्रवर्तीनी चेतना नष्ट भनी यूकेल छे, सेवकोजे ज्यारे सपूज्य शितण उपचारो कथो अने राजने ज्यारे स्वस्थ करवामो आन्था त्यारे आर्तस्वरथी विलाप करीने तेमजे आ प्रकारे दर्दलथो प्रलाप कथो

हाय पुत्रवृन्द ! हृदयना जेकमात्र अवलम्बन, जधु वल्लभ शुभ स्वभाव संपन्न, विनीत, सधणा शुलवाणा तमे सधणा भने जेकदो भूकिने कथा आख्या

मम काटशी दशा भविष्यति ? हा पुत्राः ! सकृदपि मम लोचनगोचरता
मागच्छत ! हा निर्दय पापिन ! विरे ! एककालेनैव मम सर्वान् सुतान् सह-
तस्तथ हृदये करुणया पद कथ नार्पितम् ? अरे विधात ! कयमिदमकरणीयं
त्वया कृतम् । हा हृदय ! कथ न अतथा विदीर्यसे ? अरे ! पुत्रमरण श्रुत्वाऽपि
यत्र ततथा विदीर्यसे तन्मन्येऽतिनिष्ठुरमसि । अहो ! सर्वमुत्पातज्ञान परलोकपथ
श्रितान् सुतान् श्रुत्वा यन्न मृतोऽस्मि, तन्मन्ये कृत्रिममेव सुतेषु मत्प्रेम । इत्येव
विलम्बन्त चक्रवर्तिन त्रिम. प्राह-महाराज ! त्व तु मा समुपदिशन्माह-शोको न

इस घातकी ग्वर नहीं थी, कि तुम्हारे बिना मेरी क्या दशा होगी ।
हाय तुमने कुछ भी नहीं विचारा-बंटा ! तुम जहा भी होओ वहां से
जीघ आकर रोती हुई मेरी इन आंखों को पुलकित करो । हा निर्दय !
पापीदैव ! एक साथ ही मेरे हृदय के इन तारों को हरण करनेवाले
तुझे मेरे ऊपर जरा भी दया नहीं आई । हे विधाता नहीं करने योग्य
काम तूने मेरे साथ क्यों कर दिवाया । हे हृदय ? अब तू पुत्रों के
विरह में कैसे उच्छ्वासित होगा ? इसलिये अच्छा है कि तू इसी
समय फट जा । पुत्रों का मरण सुनकर भी जो नहीं फट रहा है
उस से ज्ञात होता है कि तू अति निष्ठुर है । अरे ! मैं अपने पुत्रों की
मृत्यु सुनकर भी जो जीवित बना हुआ हूँ इससे यही पता चलता
है कि पुत्रों के ऊपर मेरा प्रेम केवल कृत्रिम ही था ।

इस प्रकार विलाप करते हुए चक्रवर्ती से ब्राह्मणने कहा-हे महा-
राज ! क्या कर रहे हो, सोचो तो सही, अभी आपने मुझे किस

गया ? शुं तमने भयरे न हती है, तमाया वारर मारी शु दशा थरे ? हाय ।
तमोये काधपक्ष विचार्युं ? भेटाओ ! तमो जया हो त्याथी आवीने शैर्ष नहेली
मारी आ आभोने पुषकित जनावो हाय ! निर्दय पापीदैव ! एक साथे न
भारा हृदयना ये हारेने हरण करवावाणा तने मारा उपर जरा पक्ष दया न
आवी ? हे विधाता ! न करवा योग्य काम ते या भाटे कयुं ? हे हृदय हवे तू
पुत्रोना विरहमा कछ सीते शाति धारण करी शक्यी ? आ कारखे साइ छे डे पु
आन वषते श्वाटी न पुत्रोनु भरख सालणीने पख तु श्वाटतु नथी आथी ओवु
नलषी शकाय छे डे तु आत निष्ठुर छे अरे ! हु मारा पुत्रोनु मृत्यु सालणीने
पख छवतो रह्यो हु ? आनाथी ये नलषी शकाय छे डे पुत्रो उपर मारे प्रेम
केवण कृत्रिम न हतो

आ प्रभाषे विलाप करता चक्रवर्तीने ब्राह्मणने कहुं-हे महाराज ! आप खुं
करी रह्या छे । विचारो तो भरा, हमखा न आवे भने केवा सुदृग् उपदेशथी
२२

કર્તવ્યઃ । પરંતુ સાય શોક કથ કરોપિ । અથવા સર્વત્ર પરમેવ દ્રશ્યતે ।

ઉક્ત ચ—“પર વસણમિ સુદેણ, સસારાસારત્વ કહેડ લોઓ ।

ણિયવધુજનવિનાસે, સન્વસ્સ વિચલડ ધીરત્ત ॥૧॥

છાયા—પરવસને મુલ્કેન સમાસારતા કથયતિ લોકઃ ।

નિજવધુજનવિનાસે, સર્વમ્યાપિ ચલતિ ધીરત્ત્વ ॥ ઈતિ ।

હે રાજન્ ! જાનામ્પહ પુત્રમરણજનિત દુઃસહ દુઃખમ્ । મમ તુ એકમ્યેવ પુત્રસ્ય મરણેન દુઃસહ દુઃખ સમુપસ્થિતમ્ । તદ્દિ પશ્ચિસદ્મપુત્રવિનાસે યદ્ ભવતો દુઃખ

લલિત ઉપદેશસરણિ સે સમઝાયા હૈ—ફિર ઉમ્મો એકદમ આપ સ્વય ક્યો ભૂલ રહે હો—આપને અમી તો કહા યા ફિ પુત્ર કે મરણમેં શોક બુદ્ધિમાન્ મો નહીં કરનાં ચાહિળ, ફિર સ્વય અબુદ્ધિમાન્ ક્યો વન રહે હો । કયા યહી વાત હૈ ફિ—

“પરવસણમિ સુદેણ, સસારાસારત્વ કહેડ લોઓ ।

‘ ણિય વધુજનવિનાસે, સન્વસ્સ વિચલડ ધીરત્ત ॥”

‘ દૂસરોં ક હી દુઃખ મે સસારકી અસારતા’ ત્તાકર ધૈર્ય વધાયા જાતા હૈ કિન્તુ જય અપને મે દુઃખ આ પડતા હૈ તવ સવકા ધૈર્ય વિચલિત હોજાયા કરતા ॥૧॥

દૂસરો કો હી દુઃખ મેં ધૈર્ય વધાયા જાતા હૈ કિન્તુ અપને આપકો નહીં । યદ્યપિ ગ્રહ વાત સત્ય હૈ ફિ પુત્રકે મરણ મે સવકા ધૈર્ય વિચલિત હો જાતા હૈ । પુત્ર કા મરણજન્ય દુઃખ પ્રાણિયો કો અસહ્ય હો ઉઠતા હૈ । એક પુત્રકે મરણસેં જય મુશ્કે દુઃખ દુઃસહ હો રહા હૈ તવ સાઠ ૬૦ હજાર પુત્રો કે મરણ સે આપકે દુઃખકા વર્ણન હોના સર્વથા

મમળગ્યેા હતા પછી તેને આપ એકદમ ભૂલી જાવ છો ? આપે હમણા તો કહ્યું હતું કે પુત્રના મરણમા બુદ્ધિમાને શોક કરવો ન જોઈએ, તો પછી આપ પોતે જ અબુદ્ધિમાન કેમ બની રહ્યા છો ? શું એ જ વાત છે કે—

“પરવસણમિ સુદેણ, સસારાસારત્વ કહેડ લોઓ ।

ણિય વધુજન વિનાસે, સન્વસ્સ વિચલડ ધીરત્ત” ॥

બીજાઓનેજ દુઃખમા સસારની અસરતા બતાવીને ધીરજ અપાય છે કિન્તુ જ્યારે પોતાના ઉપર દુઃખ આવી પડે છે ત્યારે વધાયતું ધૈર્ય ચલાયનાન થઈ જાય છે ॥૧॥

બીજાઓને જ દુઃખમા ધૈર્ય બતાવાય છે, પોતાની બતને નહીં જો કે એ વાત સત્ય છે કે પુત્રના મરણમા સહુ કોઈનું ધૈર્ય વિચનીત થઈ જાય છે પુત્રનું મરણ જન્ય દુઃખ પ્રાણીઓને અસહ્ય થઈ જાય છે એક પુત્રના મરણથી અને અસહ્ય દુઃખ થઈ રહ્યું છે ત્યારે સાઠ હજાર (૬૦૦૦૦) પુત્રોના મરણથી આપના દુઃખનું

તત્તુ અર્ચનીયમેવ તથાપિ હે રાજન । મત્પુરુષા एर मृष्ट सोढु समर्था भवान्त,
 पृथिव्येव यजनिपतन मदते, नापर । अतोऽवलम्बता धैर्यम्, सहस्रव वडवाग्नि
 मर्णर इव दु सह पुमरणज द'ग्मम् । गीरा हि यथाऽन्य शिष्यन्ति, तथैव
 स्वयमप्याचरन्ति । अतो त्रिगपेनाग्रम् ।

उक्त चापि—मोयताण त्रि नो ताण, कम्मवधो उ केवलो ।

तो पडिया न सोयति, जाणता भवरूचय ॥ ૧ ॥

ગ્રાયા—શોચતામપિ નો ત્રાણ, કર્મવન્ધમ્તુ કેવલ' ।

તસ્માત્પાટતા શોચન્તિ, જ્ઞાત્વા ભવરૂપમ્ ॥ ૧ ॥

અગ્રામ્ય है फिर भी हे राजन । जो मत्पुष्प हुआ करते हैं वे ही
 ऐसे कष्टोको सहन करने में शक्तिशाली हुआ करते हैं, वज्रका पात
 तो पृथिवी ही सहन करती है । और कोई नहीं । इसलिये अब आप
 यैय ही धारण करें । जिस प्रकार समुद्र दु सह वडवाग्निको सहन
 करता है इसी तरह आपको भी यह असंभावनीय दु'ग्व सहन
 करना चाहिये । धीर तो वही है जो दूसरोंको समझाकर भी स्वयं
 समझ जाते हैं । तथा दूसरोंको जैसे आचरण करनेकी शिक्षा देते
 हैं वैसा ही आचरण स्वयं करते हैं । इसलिये अब विलाप करने से
 कोई लाभ नहीं है, कहा भी है—

“मोयताण त्रि नो ताण, कम्मवधो उ केवलो ।

तो पडिया नो सोयति, जाणता भवरूचय ॥ ૧ ॥”

यद्यपि मरे हुए के पीछे रोनेवाले मनुष्य उस मृत आत्माकी कुछ
 भी रक्षा नहीं कर सकते हैं केवल कर्मबन्ध ही करते हैं ।

વણુન કરવુ અશક્ય છે છતા પણ હે રાજન ! જે સત્પુરુષ હોય છે તેજ આવા
 ઝળોને સહન કરવામા શક્તિશાળી બને છે વળજેના પાત,તો પૃથ્વી જ સહન કરે
 છે, બીજી કોઈ નહી આ માટે આપ ધૈર્ય ધારણ કરો જે પ્રજારે મમુદ્ર હ સહ
 વડવાગ્નિને સહન કરે છે તે રીતે એ પણ આ અસંભવનીય દુ'ખ સહન કરવુ
 જોઈએ ધીર પુરુષો તો જોજ છે જે બીજાને સમજાવીને પોતે ધૈર્યને ધારણ કરતા
 હોય છે જે રીતે બીજાઓને સહનશીલ બનવાનુ કહે છે જોજ આચરણને પોતે
 આચરતા હોય છે આમ હવે વિલાપ કરવાથી કોઈ લાભ નથી કહ્યુ છે—

“સોય તાણ ત્રિ નો તાણ, કમ્મવધો ઉ કેવલો ।

તો પડિયા નો મોયતિ, જાણતા ભવરૂચય ॥ ૧ ॥

જે કે મરેલાઓની પાછળ રોવાવાળા મનુષ્ય તે મૃત આત્માની જરાપણ
 રક્ષા કરી શકતા નથી કેવળ કર્મ બધજ કરે છે

एव मादिबचनोपन्यासैर्भिरेण स्वस्थोऽकृतो राजा । अनन्तर स विप्रः सामन्तादीन् सर्वं वृत्त निवेदयितुं कथितवान् । ब्राह्मणेन प्रेरिताः सामन्तादयः सर्वं निवेदितवन्तः, अवसरोचितैर्वचनैः समासान्त्वयन् । ततो धैर्यमास्थाय चक्रवर्ती सगरः सकला कालोचितक्रियामकरोत् । क्रमेण निःशोकश्चाभूत् । अनन्तर चक्रवर्ती सगरः प्रशस्ते मुहूर्ते भगीरथनामकं जह्नुपुत्रं राज्येऽभिषिच्य स्वयं भगवतोऽजितनाथस्य समीपे दीक्षां गृहीत्वा क्रमेण कर्मक्षयं कृत्वा सिद्धो जातः ।

अन्यदा राजा भगीरथ कर्मप्यतिशयज्ञानवन्तमजितनाथशासनस्थं विश्वमित्रनामकं मुनिं पुष्टवान्-भगवन् । मम पिता जह्नुः, तद्भ्रातरश्च सर्वपण्डित्यादि बचनोद्गारा समझा बुझाकर ब्राह्मणने राजाको स्वस्थ किया । स्वस्थ होने पर ब्राह्मणने सामन्त आदिको समस्त वृत्तान्त बतलाने के लिये कहा, तब उन लोगोंने यथावत् समस्त साठ ६० हजार पुत्रोंके मरण का वृत्तान्त राजा को सुना दिया । तथा अवसरोचित बचनोद्गारा राजा को समझा बुझाकर धैर्य बधाया । इसके बाद धैर्यसे समन्वित होकर चक्रवर्ती सगर ने उनकी कालोचित सकल क्रियाएँ की और धीरे २ पुत्रोंका मरण जन्य दुःख भी बिलकुल भूल गया । कुछ समय बाद सगर चक्रवर्ती प्रशस्त मुहूर्त में भगीरथ नामक जह्नु के पुत्र का राज्य-अभिषेक कर भगवान् अजितनाथ के समीप जाकर जिन दीक्षा अंगीकार की और स्वयं तपश्चर्याकी तथा कर्मक्षय करके सिद्ध पदको प्राप्त किया ।

एक दिनकी बात है कि-भगीरथ राजा ने अजित नाथके शासन-

धर्मादि बचनोद्गारा द्वारा राजाने समझवीं ब्राह्मणने स्वस्थ कथी राजाना स्वस्थ बन-याथी ब्राह्मणने साभत आदिने सधणो वृत्तात जणुववातु कछु । ते दोडोडोडोडोडो गयेल सधणो जनावनी यथावत विगत कछी सलजावी, तथा अवसरोचित बचनोद्गारी राजाने समझवीने धैर्य धारण करान्छु । आ पछी धैर्यथी समन्वित बनने चक्रवर्ती सगर राजाने चोताना ओ मृत्यु पायेला साठ हजार पुत्रोनी कालोचित सधणी डिबाओ करी, अने धीरे धीरे पुत्रोना मृत्युने शोक पछु विसरी गया थोडा समय पछी चक्रवर्ती सगर राजाने सोरा मुहूर्तमा शुक्ला जह्नुना भगीरथ नामना पुत्रना राज्याभिषेक करीने चोते लगवान् अजितनाथनी पासो जहने लत-हीक्षा अंगिकार करी, अने पूज तपस्या करवा भाडी आ रीते तपस्यामा ओकाग्र चित्त बनने सगर सगरे कर्मक्षय करीने सिद्धपदने प्राप्त क्युं

ओक समयनी बात छै के आ तरफ भगीरथ राजाने अजितनाथना शासन-

सदस्रमरयकाः केन पापेन ममकालमेव मरण प्राप्ताः ? मुनिना प्रोक्तम्—राजन् ! एकदा पञ्चमहाव्रतधारिणः षट्कायप्रतिपालनपरायणाः रक्षधृतरजोहरणाः परिभृतपात्रोपकरणा. मुखनिर्दसदोरकमुखवस्त्रिकाः साधवो ग्रामानुग्राम विहरमाणा एकस्मिन्ननार्यग्रामे समागताः । तद्ग्रामवासिनः पण्डितसदस्रमरयका. अनार्यास्तान् साधून् हेरिकान् मन्यमाना उपद्रवन्ति स्म । तैः केषाञ्चिद्रजोहरणानि दग्धानि, केषाञ्चित्सदोरका मुखवद्धा मुखवस्त्रिका मुग्धादुत्तार्य दग्धाः केषाञ्चिद्-

वर्ती विश्वमित्र नामके अतिशय ज्ञानवत मुनिराज से पूछा—भगवन् । यह तो कहो कि मेरे पिता तथा उनके अन्य भाई साठ ६० हजार सगरके पुत्र थे मन्त्र किस पापके उदय से एक ही काल में मरणको प्राप्त हुए हैं । भगीरथ के इस प्रश्न को सुनकर ज्ञानी मुनिराज ने कहा—हे राजन् सुनो हम तुमको इसका कारण बतलाते हैं यह इस प्रकार है—

एक समय पांच महाव्रतों के धारी, षट्कायजीवों के प्रतिपालक, रजोहरण से सुशोभित, पात्रादिक उपकरण धारक एवं मुख पर निबद्ध सदोरकमुखवस्त्रिका सपन्न साधुसघ ग्रामानुग्राम विहार करते हुए एक अनार्यग्राम में आ पहुँचे । उस ग्राम में अनार्यों की सरुया साठ (६०) हजार की थी । साधुओं को देखकर उन अनार्यों ने उनको हेरिक (गुस्वर) समझा । इस विचार से मरने मिलकर उनके ऊपर अनेक प्रकारके उपद्रव करना प्रारम्भ किया । कितनेक मुनिराजों के रजोहरण जला दिये, कितनोंकी मुख पर बधी हुई, दोरासहित मुखवस्त्रिका-

वर्ती विश्वामित्र नामका अतिशय ज्ञानमयत्र मुनिराज ने पूछा—भगवान् ! ये तो बतावो कि मेरा पिता और तेमना भील बाधयो सगर राजना (६०) साठ हजार पुत्रोये सधजानु क्या पापना उदयथी ओक ब काणमा मृत्यु थमु छे ? भगिरथने आ प्रश्न साधजोने ज्ञानी मुनिराजो जह्यु के हे राजन् ! साभजो हु तमने जेनु कारणु जतावु छु, ते आ प्रकारे छे—

ओक समय पांच महाव्रतोना धारक, षट्काय जिवोना प्रतिपालक, रजोहरणथी सुशोभित, पात्रादिक उपकरणधने धारणु करेला अने मुण्ड उपर निबद्ध सदोरकमुखवस्त्रिका सपन्न साधु सघ गाभेण भविहार करता करना ओक अनार्य गाभमा जह्यु पहोन्था ओ गाभमा अनार्योनी सभ्या साठ हजार (६०)नी हती साधुओने जेधने ते अनार्योये तेमने गुस्वर समन्था आवा बिचारथी सधजोये भजीने तेमना उपर अनेक प्रकारना उपद्रव करवानो प्रारम्भ कथी डेटलाक मुनि राजना रजोहरण भाणी नाभ्या, डेटलाकाना मुण्ड उपरनी दोरा साथेनी मुण्डवस्त्रि-

ग्रहपात्राद्युपधिः प्रज्वालित । पर तद्ग्रामनिवासिना केनापि कुम्भकारेण निरा-
रितास्ते साधून्त्यक्तवन्त । तत्समये ते सर्वैश्चतुष्टययुक्त निराचितसर्वप्रदम् ।
एवम् तत्रत्य एकश्चारीऽन्यग्रामे राजभयने चौर्यं कृत्वा तत्रागतवान् । रात्रौ
नयुक्तं राजपुरुषैः साधुतया प्रसिद्ध कुम्भकारम् परिनिष्काम्य द्वारविधानपूर्वक
स ग्राम प्रज्वालित तत्पापेन ते पण्डितद्वयसम्यक् अनार्या अग्नौ भस्मीभूताः ।
उत्पन्नाश्च विराटविषये अन्तिमगामे कोद्रवधान्यत्वेन (पूज्यभूतान् कोद्रवधान्य
रूपाननार्यजीवान् रुथित्करी स्वचरणेन मर्दितवान् । ततोमृतास्ते नानाविधाम्

ओंको मुच पर ते ग्वीचकर जला दी, कितनोंकी वस्त्र पात्रादिक उपधि
जला दी । उस ग्राम मे एक कुमार भी रहता था । जब उसने इन
अनार्योंका ऐसा व्यवहार मुनियों के प्रति होते देखा तो उसने उन
सब को समझा बुझाकर शांत किया, और साधुओंकी रक्षा की ।
उस समय उन्होंने तत्सम्यग्धी कर्मोंका व्रत किया । एक दिन की
रात है कि-उनमे का कोई एक चोरने किसी गाममे जाकर राज-
भवनमे चोरी की, इतनेमे उनके पीछे २ राजपुरुष आये । उन राजपुरु-
षोंने १ भकारको सज्जन जानकर बाहर निकाल दिया और उस समस्त
ग्रामको सबके घरों के दरवाजे बंद करके और उनमे उन चारोंको
भीतर करके जला दिया । उस पाप से वे सब के सब साठ (६०)
हजार अनार्य अग्नि मे भस्ममात हो गये । मर कर फिर ये सब के
सब विराटदेशमे अन्तिनामक ग्राम मे कोद्रवधान्य की पर्याय से उत्पन्न
हुए । कोद्रवधान्यरूप से पूज्यभूत हुए उन अनार्य जीवोंको किसी हाथीने

काशे भेचीने भागी नाभी डेटलाकनी वज्रपात्रादिक उपधिने भागी, नाभी से
गामभा एक सुशील कुलार पक्ष रहते। हुते। तबे मुनिये तरक्ष आश्रयभा आवते।
अनार्यो तरक्षने आवे। व्यवहार जेये। त्यारे सधणाने समजवी पुजावीने शात
क्यों अने साधुजोनी रक्षा करी आ समये जेमखे जे सजधी कर्म भध क्यो
जेक दिवसनी वात छे के तेजोमाना डेअ जेक चोरे डेअ गामभा जधने राज
भवनभा चोरी करी राजना भाषुसोअे चोरने। पीछा पकड़ये। जे गामे राजना
मनिजे पछोची गया। गामभा जेक कुलारने साधुपुरष समजने तेने गामभाधी भहार
कादीने पछीधी जे गामभा सधणा धरोना दरवाजा भध करी छधने जे चोरोनी
साथे सधणा गामने भागी भूक्यु आथी जे सधणा साठ हजार (६००००) अनार्यो
अग्निभा लम्भीभूत थरि गया मरीने जे सधणा विराट देशभा अतिम गामभा
कोद्रव धान्यनी पर्यायभा उत्पन्न थया कोद्रव धान्य इपथी पूज्यभूत थये। जे

दृग्वप्रचुरामु योनिषु परिभम्यान्तरभव किंचित्पुण्यमुपार्जितवान् । तत्पुण्य प्रभावेण पट्टिमहमसम्यक्काम्ते मगच्चक्रवर्त्तिमुत्पन्नेनोत्पन्ना । अत्रशिष्टदुःकर कर्मफलेन नागक्रोधान्नो भस्मीभूता । मोऽपि कुम्भकार सागुरवणपुण्यप्रभावेण स्यायु भव मरण सम्प्राप्य कस्मिंश्चित्सन्निवेशे धनधान्यादि समृद्धे वणिक्कुले समुत्पन्न । तत्र दानादि मुकृत निरन्तर कुर्वन् साधून् मेवमानो धार्मिकवृत्त्या म्रियत । तत कात्पर्यमुपागत्य स स्स्यापि नरपते. पुत्रो भूत्वा समुत्पन्न । तत्र प्रतिपन्नराज्यमार स शुभानुवन्धेन शुभकर्मोदयेन राज्य परित्यज्य दीक्षा

अपने पैरों तले ममल डाला । उस पर्याय से च्युत होकर फिर ये दृग्व प्रचुर नाना प्रकारकी योनियों में परिभ्रमण करते रहे । अनन्तर भव में इन्होंने कुछ पुण्य का संचय किया । उसके प्रभाव से ये सगर-चक्रवर्त्तिके वहा पुत्ररूप से उत्पन्न हो गये । परंतु दुष्कर्म इनके उदय में अवशिष्ट था सो ये उसके प्रभाव से ही नागराजने भेजे हुए नागोंकी क्रौर्यरूपी अग्नि में इस तरह प्रज्वलित हुए हैं । वह कुम्भारकी जिसने पहिले उन अनाथोंको साधुओं पर उपद्रव नहीं करनेके लिये समझाया था उस पुण्य वध से अपनी आयु के क्षय होने पर मरकर किसी नगर में धनधान्यादि से समृद्ध वणिक्कुल में उत्पन्न हुआ । वहा उसने दानादिक द्वारा मुकृतका खूब संचय किया, साधुओं की अच्छी सेवा की, इस प्रकार धार्मिक वृत्ति से अपना समय निकाला । पश्चात् मरकर वह फिर किसी राजाके वहा पुत्ररूप से उत्पन्न हो गया । वहा इसने अच्छी तरह से राजकाज सभाला । शुभानुवध वाले शुभकर्म के उदय से

अनाथ छोड़ने छोड़-छाड़ीये पोताना पग तबे भसणी नाभ्या ओ पर्यायथी च्युत थधने पछीथी तेओ नाना प्रकारना हु ओ लोगवता अनेक योनीओमा परिभ्रमण करता रह्या अनन्तर भवमा ओभले काष्ठ पुण्यनो सचय कर्यो अना प्रला वथी तेओ सगर चक्रवर्तीने त्या पुत्ररूपे उत्पन्न थया परंतु दुष्कर्म ओमना उद-धमा अवशिष्ट छता जेथी करीने प्रभावथी न नागोना क्रोध रूपी अग्निमा आ रीते प्रज्वलित भन्या छि ओ कुम्भार के जेले पड़ेला ओ अनाथीने साधुओ उपर त्रास न गुजरवा सभजवेला ओ पुण्यवधथी पोतानु आयुष्य पूर थता मरीने काष्ठ नगरमा धनधान्यादिके समृद्ध वणिक् कुलमा उत्पन्न थयो त्या तेले दानादिक द्वारा मुकृतनो भूषण सचय कर्यो, साधुओनी सारी रीते सेवा करी अने ओ रीते धार्मिक वृत्तिथी पोतानो समय काढयो ओ पछी त्यावी मरीने ते काष्ठ राजने त्या पुत्ररूपे उत्पन्न थयो, त्या तेले सारी रीते राजकार्य सभाण्यु शुभानु वधवाणा शुभ कर्मोना उदयथी ते राजकुमार पछीथी राजन्यनो परित्याग उगी शिक्षा

रत्नपात्राद्युपधिः प्रज्वालितः । पर तद्ग्रामनिवासिना केनापि कुम्भकारेण निवारितास्ते साधूस्त्यक्तवन्त । तत्समये तै र्मैत्रेयस्तत्प्रत्ययिक निराचितमर्मवद्धम् । एतदा तत्रत्य एतश्चोरोऽन्यत्रग्रामे राजभरने चायं क्रुत्या तत्रागतवान् । रात्रौ न्युक्तं राजपुरुषैः साधुतया प्रसिद्धं कुम्भकारम् उद्दिष्टकाम्य द्वारपिपानपर्वकं स ग्रामं प्रज्वालित तत्पापेन ते पण्डितद्वयसंरक्षका अनार्या अग्नौ भस्मीभूताः । उत्पन्नाश्च विराटत्रिपये अन्तिमग्रामे कोद्रवधान्यत्वेन (पुञ्जीभूतान् कोद्रवधान्यरूपाननार्यजीवान् रुधिरकरी स्वचरणेन मर्दितवान् । ततोमृतास्ते नानाविधासु

ओको मुख पर ले ग्वीचकर जला दी, कितनोंकी वस्त्र पात्रादिक उपधि जला दी । उस ग्राम मे एक कुमार भी रहता था । जब उसने इन अनार्योंका ऐसा व्यवहार मुनियो के प्रति होते देखा तो उसने उन सब को समझा बुझाकर शांत किया, और साधुओं की रक्षा की । उस समय उन्होंने तत्सम्यन्धी कर्मों का पर किया । एक दिन की बात है कि-उनमे का कोई एक चोरने किसी गाममे जाकर राज-भवनमे चोरी की, इतनेमे उनके पीछे २ राजपुरुष आये । उन राजपुरुषोंने कुम्भकारको मज्जन जानकर बाहर निकाल दिया और उस समस्त ग्रामको सबके घरों के दरवाजे बंद करके और उनमें उन चारोंको भीतर करके जला दिया । उस पाप से वे सबके सब साठ (६०) हजार अनार्य अग्नि मे भस्ममात हो गये । मर कर फिर ये सबके सब विराटदेशमे अन्तिनामक ग्राम मे कोद्रवधान्य की पर्याय से उत्पन्न हुए । कोद्रवधान्यरूप से पूजीभूत हुए उन अनार्य जीवोंको किसी हाथीने

काष्ठी जेथीने भागी नाभी डेटलाकनी वस्त्रपात्रादिक उपधिने भागी नाभी जे गामभा जेक सुशील कुलार पञ्च रहैतो हुतो तेल्ले मुनियो तरङ्ग आथरवाभा आवतो अनार्यों तरङ्गने आवो व्यवहार जेथो त्यारे सधणाने समजवी पुजावीने शात कथां अने साधुजोनी रक्षा उगी आ समये जेमेल्ले जे सधधी कर्म भध कथो जेक द्विपसनी बात छे छे तेजोभाना डोई जेक थोरे डोई गामभा जधने राज भवनभा थोरी करी राजना माछुसोअे थोरने थोछो पकड्यो जे गामे राजना मनिडा पछोथी गया गामभा जेक कुलारने साधुपुरुष समजने तेने गामभाथी भडार काढीने पछीथी जे गामना सधणा धरोना दरवाजा भध करी दधने जे थोरानी साथे सधणा गामने भागी भूड्यु आथी जे सधणा साठ हजार (६००००) अनार्यों अग्निभा भस्मीभूत थई गया भरीने जे सधणा विराट देशभा अतिम गामभा कोद्रव धान्यनी पर्यायभा उत्पन्न थया कोद्रव धान्य इपथी पूज्यथ थयेत जे

दुःखप्रचुरामु योनिषु परिभ्रम्यानन्तरभव किञ्चित्पुण्यमुपाजितवान् । तत्पुण्य प्रभावेण पण्डितसमस्यकाम्ते सगरचक्रवर्त्तिमुत्तरेनोत्पन्ना । अत्रिष्टुट्कर कर्मफलान्न नागक्रोधान्ना भस्मीभूता । साऽपि कुम्भकारः सा पुण्यपुण्यप्रभावेण स्याद्यु क्षय मरण सम्प्राप्य कस्मिंश्चित्सन्निवेशे धनधान्यादि समृद्धे वणिक्कुले समुत्पन्न । तत्र दानादि मुकृत निरन्तर कुर्वन् माधुन सेवमानो धार्मिकवृत्त्या स्थित । ततः कालप्रर्ममुपागत्य स कस्यापि नरपते, पुत्रो भूत्वा समुत्पन्न । नत्र प्रतिपन्नराज्यभारः स शुभानुवन्नेन शुभकर्मद्वयेन राज्य परित्यज्य दीक्षा अपने पैरो तले ममल डाला । उस पर्याय से च्युत होकर फिर ये दृग् प्रचुर नाना प्रकारकी योनियों में परिभ्रमण करते रहे । अनन्तर भव में उन्होंने कुछ पुण्य का संचय किया । उसके प्रभाव से ये सगरचक्रवर्तीकि यहा पुत्ररूप से उत्पन्न हो गये । परन्तु दृढकर्म इनके उदय में अवशिष्ट था सो ये उसके प्रभाव से ही नागराजने भेजे हुए नागोकी वीररूपी अग्नि में इस तरह प्रज्वलित हुए हैं । वह कुमारकी जिम्मेने पहिले उन अनाथोंको साधुओं पर उपद्रव नहीं करनेके लिये समझाया था उस पुण्य वध से अपनी आयु के क्षय होने पर मरकर किसी नगर में अनधान्यादि से समृद्ध वणिक्कुल में उत्पन्न हुआ । वहा उसने दानादिक द्वारा मुकृतका खूब संचय किया, साधुओं की अच्छी सेवा की, इस प्रकार धार्मिक वृत्ति से अपना समय निकाला । पश्चात् मरकर वह फिर किसी राजाके वहा पुत्ररूप से उत्पन्न हो गया । वहां इसने अच्छी तरह से राजकाज समाला । शुभानुवव वाले शुभकर्म के उदय से

अनार्थ भुवेने काष्ठ, छाथीये पोताना भग तणे भसली नाभ्या ये पथोपथी च्युत थधने पछीथी तेओ नाना प्रकारना हु ओ भोगवना अनेक येनीओभा परिभ्रमण करता रहा अनन्तर लवभा ओभले काष्ठ पुण्यने सचय कर्यो अना प्रलापथी तेओ सगर चक्रवर्तीने त्या पुत्रये उत्पन्न थया परन्तु दुःख ओभना उदयभा अवशिष्ट हुता जेथी करीने प्रभावथी न नागोना क्रोध रूपी अग्निभा आ रीते प्रज्वलित भन्या ऐ ओ कुमार के जेले पड़ेला ओ अनार्थोने साधुओ उपर त्रास न शुभरवा समझवेल ओ पुण्यपथी पोतानु आयुष्य पूर थता भरीने काष्ठ नगरभा धनधान्यादिक समृद्ध वणिक् कुलभा उत्पन्न थयो त्या तेले दानादिक द्वारा मुकृतने भूषण सचय कर्यो, साधुओनी सारी रीते सेवा करी अने ओ रीते धार्मिक वृत्तिथी पोताने समय काढयो ओ पछी त्याथी भरीने ते काष्ठ रागने त्या पुत्रये उत्पन्न थयो, त्या तेले सारी रीते राजकार्य समालथु शुभानुवधवाणा शुभ उर्भोना उत्पथी ते राजकुमार पछीथो राज्यने परित्याग करी निष्ठा

गृह्यत्वा शुद्ध चारित्र परिपालयन् स्वायुः समाप्य सुरलोकं गत । ततश्च्युतः
स जह्नुसुतो भूत्वा समुत्पन्नः । हे राजन् । स एवासि त्वम् । भगीरथोऽपि
मुनिवचनमाकर्ण्य सजातश्रद्धः श्रावकधर्ममङ्गीकृत्य स्तुपुरीं जगाम ॥३५॥

॥ इति सगरचक्रवर्तिकथालेशः ॥

तथा—

मूलम्—चङ्क्ता भारंहं वास, चक्रवर्टी महिद्वीओ ।

पर्वजमवभुवर्गओ, मघवं नामं महाजसो ॥३६॥

छाया—स्यत्त्वा भारत उर्प, चक्रवर्ती महर्दिकः ।

मवज्यामभ्युपगतः, मघवा नाम महायशाः ॥३६॥

टीका—‘चङ्क्ता’ इत्यादि ।

महायशाः=महायशस्वी महर्दिकः=चतुर्दशरत्ननवनिधानयुक्तो वैक्रियलब्धि
युक्तो वा मघवानाम तृतीयचक्रवर्ती भारतवर्षं त्यक्त्वा=पदस्वण्डभृद्धि परित्यज्य
मवज्यामभ्युपगतः=दीक्षा गृहीतवान् ॥३६॥

इसने पीछे राज्यका परित्याग कर वीक्षा अंगीकार कर ली । शुद्ध
चरित्रकी अच्छी तरह से पालना करते हुए इसने फिर वहा से मर-
कर देव पर्याय पाई । वहा से चव कर अब यह जह्नु का पुत्र भगीरथ
हुआ है ! हे राजन् वह तुम ही हो । इस प्रकार मुनिराजके वचन
सुनकर भगीरथ ने उनसे श्रावक धर्म स्वीकार कर लिया और शुद्ध
श्रावक बनकर ब्रह्म वहा से वापिस अपने नगर को लौट आया ॥३६॥

तथा—‘चङ्क्ता’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(महाजसो-महायशाः) महायशस्वी-नवनिधि एवं
चौदह रत्नो के अधीश्वर अथवा वैक्रियलब्धि से युक्त (मघव नाम
चक्रवर्ती-मघवा नाम चक्रवर्ती) मघवा नामके तृतीय चक्रवर्ती ने

अंगिकार करी शुद्ध चारित्र्य प्राप्त करी रीति पालन करीने के त्याग्य भरीने देव
पर्यायभा उत्पन्न यथा त्यागी व्यक्तीने आगे ते युवराज जह्नुना पुत्र भगीरथ
नामकी अवतरित छे हे राजन् ! के तमेव छे आ प्रकारना मुनिराजना वचन
सामग्रीने भगीरथे तेमनी पासै श्रावकधर्मना स्वीकार कये अने शुद्ध श्रावक
बनीने के त्यागी पोताना नगरभा पाछे हयी ॥३६॥

तथा—‘चङ्क्ता’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—महाजसो-महायशाः महायशस्वी नवनिधि अने चौदह रत्नोना
अधीश्वर अथवा वक्षि लब्धिधी मघव नाम चक्रवर्ती-मघवा नाम चक्रवर्ती
मघवा नामना तृतीय चक्रवर्ती के भारंह वास-भारत वर्षम् भरतक्षेत्रना पटभ उनी

मंत्रचक्रवर्तिनः कथा—

आसीदिह भगवतो धर्मशान्तिनाययोरन्तरे भारते उपे महीमण्डलनामके पुरे नरपतिनामा नृपः । स हि स्व प्रजावत्प्रजा परिपालयन् सम्यग्धर्मं सर्वत्र प्रसारयन् क्रियन्ति वर्षाणि पृथिवीं पालयामास । अन्यदा तत्पुरोद्यानसमागतस्य विश्रुतकीर्तिनाम्नः रुम्यचिन्मुनेरुपदेशात्सजातसवेग स नरपति नृपो राज्यं परित्यज्य दीक्षामद्वीकृतवान् । मुनिर्धर्मं प्रमादरहितं स विशुद्धं चारित्र्यं परि-

(भारद्वाज-भारत वर्णम) भरतक्षेत्र के पट्टवड की रुद्रिका (चडत्ता-त्यक्त्वा) त्यागकर (पञ्चजमन्वुवगओ-प्रव्रज्या अभ्युपगतः) सयम लिया ।

इसकी कथा इस प्रकार है—

इस भरतक्षेत्र में वर्मनाथ एवं शान्तिनाथ भगवान् के अन्तर में महीमण्डल नामके पुर में नरपति नामका एक सुप्रसिद्ध राजा था यह अपनी सन्तति के समान प्रजा की अच्छी तरह पालन पोषण करने में लगा रहा था । 'सम्यग्धर्म की उन्नच्छाया में रह कर जनता अपना हितकरे' इस विचार से यह उसके प्रचार के साधनों में कमी नहीं रखता था । धर्मका प्रचार करना एवं प्रजा का अच्छी तरह पालन करना, इन दो कार्यों में इनका समय का अधिक से अधिक भाग व्यतीत होता था । इस प्रकार पृथ्वी का शासन करते २ कितनेक वर्ष निकल गये । एक समय उस पुर के उद्यान में विश्रुतकीर्ति नामके मुनिराज पधारे । राजा धर्मश्रवण के लिये उनके समीप बसा गया । बसा उनके श्रीमुख से सम्यग्धर्म का उपदेश सुनकर राजा का वैराग्यभाव जग

रिद्धिने चडत्ता-त्यक्त्वा त्याग करी पञ्चजमन्वुवगओ-प्रव्रज्यामभ्युपगतः अथभने धारण करेले ऐमनी कथा आ प्रकाशनी है—

आ भरतक्षेत्रमा धर्मनाथ आने शान्तिनाथ भगवानना समय काणमा महीमण्डल नामना नगरना नरपति नामना ओउ सुप्रसिद्ध राजा हुता ते राजा प्रजनु पालन पोतानी मततिनी माइक उरता हुता "सम्यग्धर्मनी छत्रछायाभा न्हीने दोजे पोतानु । हुत करे" आवा चियाओही ओ तेना प्रथारना साधनोमा उही पणु कमीपणु आववा हेता नही । भने प्रथा करवा आने प्रजनु सारी रीते पालन करवु आ जन्ने कार्योमा ऐमना समयनेा वधुमा वधु लाग व्यतीत थतो हुतो आ प्रमाणे शासन करता उरता हेतलाक वर्षो वीती गया ओके समय ओ नगरना उद्यानमा विश्रुत कीर्ति नामना मुनिराज आवेला राजा धर्मश्रवण माटे ऐमनी पासे गया आने त्या मुनिराजना श्रीमुखी सम्यग्धर्मनेा उपदेश आलणी राजने वैराग्यलाव

પાલ્ય કાલમાસે કાલ કૃત્વા મ યગ્રવેયકે અહમિન્દ્રોઽમયત્ । સ દેવસ્તતશ્ચ્યુતા
 ભરતક્ષેત્રસ્ય શ્રાવસ્ત્યા નગર્યો રાજ્ઞઃ સમુદ્રવિજયમ્ય દૃષ્ટચતુર્દશમ્યાયા મદ્રા
 માર્યાયાઃ કુક્ષો સમુત્પન્નઃ । દૃષ્ટચતુર્દશસ્વમા રાણી મદ્રા મ્મમૃત્તાન્ત પતિસમીપે
 નિવેદિતવતી । રાજા પ્રાઢ-તવ ગર્ભે ચક્રવર્તી સમયતીર્ણઃ । નૂન મહાભાગ્ય-
 શાલિની ત્વમસિ । પતિવચન નિશમ્ય રાણી મદ્રા પ્રદૃષ્ટા જાતા । ક્રમેઽગ પુત્ર
 જનિતવતી । પિતૃભ્યા 'મયત્વા' ઇતિ નામકૃતમ્ । સ શુર્યપક્ષચન્દ્રવત્ પ્રવર્દ્ધમાન.

ઊઠા । શીઘ્ર હી ડન્હોને રાજ્યકા પરિત્યાગ કર જીનદીક્ષા ધારણ કી ।
 મુનિધર્મ મે પ્રમાદ રહિત હોકર રાજાને વિશુદ્ધચરિત્ર કા અચ્છી તરહ
 પરિપાલન કિયા । ચારિત્ર પાલતે ૨ હી મૃત્યુ કે અવસર મે મર કર યે
 મધ્યમ ગ્રેવેયક મે અહમિદ્ર હુઽ । વહાંકી ભવસ્થિતિ સમાપ્ત કર યે
 વહા સે ચલ કર ભરતક્ષેત્રકી શ્રાવસ્તી નગરી મે રાજા સમુદ્રવિજયકી
 રાણી મદ્રાકી કુક્ષિ મે પુત્રરૂપ સે અવતરિત હુઽ । ડનકે આનેકે સમય
 રાણીને ચૌદહ સ્વપ્નો કો દેખા થા । ડન દૃષ્ટસ્વપ્નો કો ડનકા કયા ફલ હે
 યહ જાનને કે લિયે રાણી સુમદ્રાને અપને પતિ સે કહા-તવ ડન્હોને
 પ્રત્યુત્તર રૂપ મે રાણીસે યહ કહા કિ-દેવિ ! તુમ્હારે ગર્ભ મે ચક્રવર્તી કા
 આગમન હો ચુકા હૈ ઇસી વાતકી સૂચના ડન સ્વપ્નો સે મિલતી હૈ ।
 ચક્રવર્તી જૈસે પુત્ર કે ઉદ્ઘટન કરને સે નિશ્ચય સે તુમ વડી હી ભાગ્ય-
 શાલિની હો । ડસ પ્રકાર દૃષ્ટસ્વપ્નો કે ફલસૂચક પતિદેવકે બચના કો
 સુનકર રાણી બહુત હી હર્ષિતચિત્ત હુઽ । ક્રમશઃ ગર્ભ વઢને લગા ।
 જબ ઠીક નૌમાસ સાઢેસાતડિન કા સમય પૂર્ણ હો ચુકા તવ રાણીને

જાગૃત થયો । આથી તેણે રાજ્યનો પરિત્યાગ કરી વરાગ્ય ભાવે સયમ ધારણ કર્યો
 મુનિધર્મમા પ્રમાદ રહિત થઈને રાજ્યએ વિશુદ્ધ ચારિત્રનું સારી રીતે પાલન કર્યું
 ચારિત્રને પાળતા પાળતા કાલના અવસરે કાલ કરીને તે મધ્યમ ગ્રેવેયકમા અહમિદ્ર
 થયા । ત્યાની ભવસ્થિતિ સમાપ્ત કરીને ત્યાથી વ્યવીને ભારતક્ષેત્રની શ્રાવસ્તી
 નગરીમા રાજા સમુદ્રવિજયની ભદ્રા નામની રાણીની રૂએ પુત્રરૂપે અવતર્યા એમના
 આગમન સમયે રાણીએ ચૌદ સ્વપ્ન જોયા પોતે જોયેલા એ સ્વપ્નોનું શું ફળ
 છે એ જાણવા માટે રાણી ભદ્રાએ પોતાના પતિને કહ્યું ત્યારે તેના પ્રત્યુત્તરમા
 રાજાએ રાણીને કહ્યું કે, દેવિ ! તમારા ગર્ભથી ઉત્પન્ન થનાર બાળક ચક્રવર્તી
 બનશે આ વાતની સૂચના આ સ્વપ્નાઓથી મળે છે ચક્રવર્તી જેવા પુત્રની માના
 બનનાર તું ખૂબજ ભાગ્યશાળી છો આ પ્રમાણે જોયેલા સ્વપ્નોનું ફળ પોતાના
 પતિ પાસેથી જાણીને રાણી ખૂબજ હર્ષિત બની પુરા નવ માસ અને સાઠાસાત
 દિવસનો સમય પૂર્ણ થયો ત્યારે રાણીએ પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યા માતાપિતાને

क्रमेण योवन प्राप्तवान् । राज्यपुरापरणभम पुत्र विजयेय समुद्रविजयस्तम्भिन
राज्यभारमारोप्य स्वयं परलोकहितकरीं कृतिं कुर्याण समान्तिचित्तं । क्रमेण
स्वस्त्व्याण मायामाम । पित्राऽर्पितराज्यभारो मत्वा समुत्पन्नचतुर्दशरत्नै
पटुगण्ड भरतक्षेत्र प्रसा य चक्रवर्ती भूत्वा चिरकालं चक्रिष्य परिमुञ्च्य र्मयोप
मुनेः मदपदेशात्सजातवैराग्यः प्रज्या गृहीतवान् । प्रज्यानन्तर मत्वा मुनि

पुत्ररत्न को जन्म दिया । माता पिता को उठा आनन्द हुआ । उसका
नाम उन्होंने मत्वा रखा । शुक्लपक्ष के चन्द्रमा की तरह मत्वा
के शरीरकी ठुडि होने लगी । जब यह यौवन अवस्था में आये, तब
समुद्रविजय राज्यका भार इनको सौंपकर स्वयं परलोक में दिनविधायक-
कार्यों की आगमना करने में मावगान उन गये । इस प्रकार समाहित
चित्त उनकर समुद्रविजय ने आत्मस्त्व्याण के मार्गकी साधना करते
हुए अपना जीवनका समय व्यतीत किया । मत्वा राजा ने भी
पिता द्वारा प्रदत्त राज्यका अच्छा तरह पालन करते हुए उसका
मचालन बड़ी ही योग्यता के साथ करना प्रारम्भ किया । क्रमशः
कालान्तर में इनको चक्रवर्ती पदके सूचक नवनिधि एवं चौदह रत्नों
की प्राप्ति हुई । उन्होंने पटुगण्ड मण्डित भरतक्षेत्र को विजितकर उसमें
अपना एक उपराज्य स्थापित किया । इस प्रकार चक्रवर्ती के वैभव
का उपभोग करते हुए इनका बहुत समय निकल गया । एक समय
वहा र्मयोप नामके मुनिराज आये । उनसे श्रुतचारित्ररूप धर्मका
उपदेश मुनकर चक्रवर्ती को ससार से वैराग्य हो गया । शीघ्र ही

धनो आनन्द येन येन नाम तेभ्यो भवता गच्छु शुक्लपक्षना यद्रामानी माद्रु
भधवाना शरीरानी वृद्धिं यथा लागी न्याये ने युवावस्थाभा पडोये त्यारे भुमुद्र
विजये गत्यनेन लागे तेने मोपी दृष्ट पोते पन्धोउना हितवधायाउ जयौनी आराधना
उरवाभा सावधान णनी भया आ प्रभावे सभाहित चित्त णनीने भुमुद्रविजये आत्म
कल्याणना मार्गानी साधना उरता कृता पोताना एवनेनो समय पुरो कथो भधवा
गन्तये पण पिताये मोपेला गन्तयनी मार्ग रीते देणलाण उरवा उपरात प्रगने
म पूजपते भ तोपवानु जय कथुं समय वितता तेने यकवर्ती पटना नूयक यौद
गन्तीनी प्राप्ति वध तेले उ भ उथी लरेला भरतक्षेत्रमा भवत्र विजय उरी पोतानु ओक
छत्र राज्य स्थाप्यु आ रीते यकवर्तीपदनी प्राप्ति अने तेना वैभवनो उपभोग करता
तेनो धनो समय वीत्यो ओक वधत त्या धर्मधोष नामना मुनिराजनु आजमन थता
येभनी पामेथी श्रुत चारित्रउप धर्मनो उपदेश आलणीने स सारथी वराग्य उत्पन्न थता

श्रुतचारित्रधर्म सम्पन्न परिपाल्य तृतीयदेवलोके गतः । ततश्च पुनः महाविदेहे केवली भूत्वा सिद्धिगतिं गमिष्यति । मयचक्रवर्तिनः सर्वमायुः पञ्चलसर्पाणि ।

॥ इति मयचक्रवर्तीश्रुत्या ॥

तथा—

मूलम्—सणकुमारो मणुस्सिदो, चक्रवर्ती महि ओ ।

पुत्र रज्जे ठवित्ताण, सो' वि' रायौ तैव चरे ॥३७॥

श्रुत्या—सनत्कुमारो मनुष्येन्द्रः, चक्रवर्ती महर्द्धिकः ।

पुत्र राज्ये स्थापयित्वा खलु, सोऽपि राजा तपोऽचरत् ॥३७॥

टीका—‘सणकुमारो’ इत्यादि ।

स प्रसिद्धो महर्द्धिको मनुष्येन्द्रश्चतुर्थश्चक्रवर्ती राजा सनत्कुमारोऽपि पुत्र राज्ये स्थापयित्वा तपः=चारित्र्यम् अचरत्=समाराधितवान् ॥३७॥

उन्होंने राज्यका परित्याग कर उन्हीं के समीप जिनदीक्षा धारण की। धर्मका परिपालन अच्छी तरह करके फिर वे चक्रवर्ती तृतीय देवलोक में गये । वहां से चक्कर महाविदेह में केवली होकर सिद्धि पदको प्राप्त करेंगे। इनकी आयु पाच लाख वर्षकी थी ॥३६॥

फिर ‘भी—‘सणकुमारो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(सो-स उ म प्रसिद्ध (महिड्डिओ-महर्द्धिक) महाकृद्धि सपन्न (मणुस्सिदो-मनुष्येन्द्र) मनुष्यों में इन्द्र जैसे चतुर्थ (चक्रवर्ती-चक्रवर्ती) चक्रवर्ती (सणकुमारो-सनत्कुमार अपि) सनत्कुमार ने भी (पुत्र रज्जे ठवित्ताण-पुत्र राज्ये स्थापयित्वा) अपने पुत्रको राज्य में स्थापित करके (तव चरे-तप अचरत्) चारित्र्य की आराधना की ।

तेषु तु २१४ गन्धर्वाः परित्याग करी तेभ्यो पासेथी दीक्षा धारण करी दीधी धर्मतु भारी रीते परिपालन करीने त यक्षवर्ती भरीने त्रीन् देवलोकमा गया अने त्याग आयुष्य पुत्र करी त्यागी न्यवीने महाविदेहमा केवली यधने सिद्धिपदने प्राप्त कथुं ओभतु आयुष्य पाच लाख वर्षतु हुतु ॥३६॥

पछी पछु—‘सणकुमारो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—सो-स ओ प्रसिद्ध महिड्डिओ-महर्द्धिक महा सिद्धि सपन्न मणुस्सिदो-मनुष्येन्द्र मनुष्योभा इन्द्र जेवा याथा चक्रवर्ती-चक्रवर्ती यक्षवर्ती सणकुमारोऽपि-सनत्कुमारोऽपि सनत्कुमार पछु पुत्र रज्जे ठवित्ताण-पुत्र राज्ये स्थापयित्वा पोताना पुत्रने गन्धर्वासननी धुरा सोपी इध तव चरे-तप अचरत् याश्चराना आराधना करी

अ १ सनत्कुमारचक्रवर्तीकथा—

अत्रव भारते वर्षे कुरुजाद्वल्लदेशे हस्तिनापुरे धर्मशान्तिजिनयोरन्तराश्वमेना
रव्यस्य भूपतेर्दृष्टं चतुर्दशमप्राया मन्देरीनामभार्यायाः कुर्वी चतुर्थश्चक्रवर्ती समु-
त्पन्नः । पूर्णे काले राज्ञी जगज्जनमनोहर मर्त्यलक्षणलक्षित कुमार जनितवती ।
राजा महता समुत्सवेन तस्य कुमारस्य सनत्कुमार इति नाम कृतम् । स हि
उद्गत स्वपृष्ठ इव क्रमेण गृष्टे । तस्मिन् नगरे मूरनामा क्षत्रिय धामीत् ।
तत्पत्नी कालिन्दी नाम । तत्पुत्रो महेन्द्रसिंहः । स हि सनत्कुमारस्य मित्र-

सनत्कुमार चक्रवर्तीकी कथा—

भारतवर्ष मे कुरुजागल नामका एक देश है । उसमे हस्तिनापुर
नामका एक नगर है । इसमें धर्मनाथ और कुशुनाथ हुए हैं । उनके
अन्तराल के समय में वहा अश्वसेन राजाका शासन था । उनकी
रानी का नाम सहदेवी था । इसकी कुक्षि से ही सनत्कुमार चक्रवर्ती
का जन्म हुआ है । जब ये सहदेवी की कुक्षि में अवतरित हुए थे,
तब उसने चाँदह स्वप्न देखे थे । रानीने जब मर्त्यलक्षण लक्षित इस
जगनमनोहर पुत्रको जन्म दिया था, उस समय राजा ने इसके जन्म
का बड़ा भारी उत्सव किया था । और नाम इसका सनत्कुमार
रखा था । जिस प्रकार उगा हुआ कन्वृक्ष क्रमशः सूखबढ़ता है उसी
प्रकार सनत्कुमार भी दिन प्रतिदिन क्रमशः बढ़ने लगे । मूर नामका एक
दूसरा क्षत्रिय हस्तिनापुर में रहता था । कालिन्दी नामकी इसकी स्त्री थी ।
उस से मूर को एक पुत्र की प्राप्ति हुई थी, उसका नाम महेन्द्रसिंह था ।

सनत्कुमार चक्रवर्तीकी कथा—

भारतवर्ष मे कुरुजागल नामको एक देश है, ओभा हस्तिनापुर नामका नगर मे
धर्मनाथ अने कुशुनाथ प्रभु थेवा होता ओभना अतराजना समय मे था अश्वसेन
गजानु शासन हुतु ओभनी राजीनु नाम सहदेवी हुतु सहदेवीनी ओभे सनत्कु
मार चक्रवर्तीना जन्म थयो हुतो न्यारे सनत्कुमार गलौषामभा हुता त्यारे सह
देवीने चौद स्वप्न आवेल हुता राजीने न्यारे सधणा लक्षणीयुक्त ओवा पुत्रने
जन्म आय्यो त्यारे राजाओ तेना जन्मको बादे गठमाठथी उत्पव मनाव्यो हुतो
अने ओनु नाम सनत्कुमार राज्यु ओ प्रभाणे उगेणु उत्पवृक्ष उभरा भूग वधे
हो आ प्रभाणे सनत्कुमार पणु दिनप्रतिदिन उभरा वधवा माठया मूर नामको
ओक ओने क्षत्रिय पणु हस्तनापुरभा रह्यो हुतो तेने कालिन्दी नामकी स्त्री हुती
ओ माथी मूरने ओक पुत्रन प्राप्ति थयेल हुती, ओनु नाम महेन्द्रसिंह लहु ओ

માસીત્ । તેન સહ સનત્કુમાર* ક્લાચાર્યસન્નિધો મકરગમપિ ક્લા લીન્યા
ગૃહીતયાન । ક્રમેણ કુમારસ્તારુણ્ય પાત્ત ।

અન્યદા પસન્તસમયે સનત્કુમાર મિત્રેણ મહેન્દ્રસિંહેનાન્યૈથ રાજકુમારે.
સહ મકરન્દાલ્યમુગ્ધાન ક્રીડાર્થ ગતવાન્ । તત્ર મ રાજકુમારો મિત્રે, સહ
નાનારિધા ક્રીડા કૃતયાન । તત્રાશ્વક્રીડા મર્તુ સર્વે કુમારા અશ્વાઽઽ સ્વ
સ્વમશ્વેલયન્તિ । સનત્કુમારાઽપિ જઝધિકલ્લોલનામકમશ્વમાસ્તઃ । તતોઽસૌ
વાયુયેગેનધાવિતુ પ્રવૃત્ત । સનત્કુમારો વન્ગામાક્રમ્ય તુરગ સ્તોભયિતુ યથા યથા
પ્રયતતે, તથા તથા સ તુરગઃ પ્રધાવતિ ।

યહ સનત્કુમાર કા મિત્ર યા । મિત્રકે સાથ ૨ હી સનત્કુમારને કલાચાર્ય કે
પાસ મકલ કલાઓ કા અભ્યાસ ક્રિયા । ફિર વે કુમાર યુવાન હો ગયે ।

एक समयकी बात है कि वसन्त के समय सनत्कुमार अपने
मित्र महेन्द्रसिंह एवं अन्य राजकुमारों के साथ क्रीडा करने के लिये
मकरन्द नामके उद्यान में गये हुए थे । मित्र के साथ उन्होंने विविध
प्रकारकी चहा क्रीडाएँ की । उन में एक अश्वक्रीडा भी थी । सत्र
साथ के राजकुमारोंने अपने २ घोडों पर चढकर घोडो को नचाना प्रारम्भ
किया । सनत्कुमार भी जलधिकल्लोल नामक घोडे पर उसी समय
चढा । सनत्कुमार के सवार होते ही घोडा पवनवेग से चला । जब
सनत्कुमारने घोडेकी वायुके वेगके समान चाल देखी तो उसको
शामने के लिये उसने उसकी जैसे २ लगाम खेंचनी प्रारम्भ की कि
तैसे २ वह घोडा भी अधिकाधिका वेग से आगे २ बढने लगा । इस

જે સનત્કુમારનેા મિત્ર હતો, મિત્રની સાથે સનત્કુમારે કળાચાર્યના પાસે સકળ
કળાઓના અભ્યાસ કર્યો અને યુવાવસ્થાએ પહોંચ્યા

એક મમયની વાત છે કે, વસન્તઋતુના મનયે સનત્કુમાર પોતાના મિત્ર મહેન્દ્ર
મિત્રની સાથે તથા અન્ય રાજકુમારોની સાથે વિવિધ પ્રકારની ક્રીડા કરવા માટે
મકરન્દ નામના ઉદ્યાનમાં ગયા હતા । મિત્રની સાથે તેણે એ ઉદ્યાનમાં વિવિધ
પ્રકારની ક્રીડાઓ કરી । સાથેના રાજકુમારોએ પણ પોતાપોતાના ઘોડાઓ ઉપર ચડીને
ઘોડાઓને નચાવવાનું શરૂ કર્યું । સનત્કુમાર પણ જલધિકલ્લોલ નામના ઘોડા ઉપર
આર ચઢેલ હતા । ઘોડા પવનવેગથી દોડવા માડ્યો । સનત્કુમારે ઘોડાની વાયુવેગથી
ચાલવાના ચાલ જોઈને તેને ઝાકવા માટે લગામ ખેંચી લગામ ખેંચતા ઘોડા વધુ
વેગથી દોડવા લાગ્યો । આ પ્રકાર તેણેથી દોડતા ઘોડાને કારણે રાજકુમારના જે
સાથીઓ હતા તે સઘળા પાછળ રહી ગયા અને ઘોડા સનત્કુમારને લઈને એટલી

सनत्कुमारानुयायिनोऽश्वारूढाः । सर्वे कुमार पृष्ठतः स्थिताः । स तुरगः
सनत्कुमारमादायादयता गतः । ज्ञातृत्तान्तो राजाश्वमेनः कुमारमन्वेपयितु
तुरगपञ्चिह्नमनुसृत्य गन्तुं प्रवृत्तः । अस्मिन्वसरे प्रचण्डो वायुर्वातु प्रवृत्तः ।
तुरगपञ्चिह्नानि प्राप्नुनाऽपनीतानि । निष्पायो भूत्वा तत्पिताऽश्वमेनः सपरिवारः
प्रत्यावृत्तः । अस्मिन्वसरे महेन्द्रमित्रोऽश्वसेनभूषतिं प्रणिपातपुरस्सरं प्राह—देव !
दैवान्दि सर्वमनिष्टमापतितम् । तथाप्यहं मित्रमन्विष्य तेन मदैव भवचरणे समा-
गमिष्यामि । इत्य राजानं समाश्रम्य दृढं प्रसम्पन्नं सैन्यं गृह्णत्वा धीरो

तेजी मे सनत्कुमार के अनुयायी जिनने भी अश्वारूढ राजकुमार थे वे
सब के सब उसके पीछे रह गये । गोडा सनत्कुमार को लेकर इतनी
तेजी से आगे बढ़ा कि देखते २ वह अदृश्य हो गया । जब वह खबर
अश्वसेन को मिली तो वह सनत्कुमार की खोज करनेके लिये घर से
चला, पर जाया कहा जाय, इसलिये अश्वसेनने गोडेके पदचिह्नो का
अनुसरण करके जाना उचित समझा । ऐसा ही किया गया, परंतु
ज्यों ही वह आगे बढ़ने लगा कि इतने में प्रचंड वायुवेगने गोडे के
उन पदचिह्नो को भी मिटा दिया । निरुपाय होकर राजा अपने परिवार
सहित वापिस घर पर लौट आया । अश्वसेन को वापिस घर पर
लौटा हुआ देखकर महेन्द्रसिंहने बड़े प्रीतिभाव से उनसे कहा—हे
देव ! दैवदुर्विपाक से ही यह सब अनिष्ट हुआ है, तो भी मैं अपने
मित्र की खोज करूंगा और उसको साथ लेकर ही आपके चरणमे
वापिस आकर उपस्थित होऊंगा । इस प्रकार राजाको वैय्य बचाकर
महेन्द्रसिंह उल्लिष्ट सैन्य को अपने साथ मे लेकर सनत्कुमारकी खोजके

तेलुधी आगण बधतो गये । साथीद्वारा देखाता पणु भध थध गया । न्हारे
आ भणर अश्वसेनने भण्यता तो ते सनत्कुमारनी शोः कन्वा भाटे भणार नीकण्य
परंतु शोः कर्ध रीते करवी आ विचार भुजवनारे हुतो । छनटे घोडाना पगना चिन्डो
लेधने ते तरङ्ग तपास करवा न्वानु उचित भान्यु अने ओम न क्यु परंतु
ओम समये भयङ्ग ओवो वापगेण उठता घोडाना ओ पधचिन्डो पणु लुसाध गया
निरुपाय गनीने नान पोताना परिवार सहित घेर पाछा र्थ्य अश्वसेनने घेर
पाछा इरेला लेधने महेन्द्रमिडे घणान् विनयलावथी तेमने कलु—डे देव । दैव
दुर्विपाकणीज आ भधगो अनिष्ठ थयेव छे तो पणु हु मारा भित्रनी शोः करीश
अने तेने साथे लधने आपना यत्नमा पाछो उपस्थित थर्था आ प्रभारनु राजने
थैय भ मारी महेन्द्रमिडे सन्यने पोतानी मये लर्ध सनत् भारनी शोः करवा

महेन्द्रसिंहो महारण्य प्रविशेत् । तत्र महारण्ये मर्गे 'मैनिष्ठा' कृपारमन्विष्य
प्रत्यावृत्ताः । महेन्द्रमिहस्तु सज्जितधनुर्निकुञ्जेषु पर्यतकन्तरामु गिरिनिर्गरीणी
तटेषु च सनत्कुमार समन्वेपयन् परिभ्रमति । ततोऽरुम्माद् उन्दिवाच श्रुतवान् ।

“कुरुवशावतसश्री, अश्वसेननृपात्मज ! ।

सनत्कुमार ! सौभाग्य !, जितमार ! चिरजय ॥१॥

जय अश्वसेन नभस्तल-मृगाङ्ग ! कुरुभवनलग्नस्तम्भ ! ।

जय त्रिभुवननाथ ! सनत्कुमार ! जय लब्धमाहात्म्य ! ॥२॥

लिये पर से निकला । खोजते = वह उसी जंगल में जा पहुँचा कि
जहाँ से पहिले समस्त मैनिक जन कुमार की तलाश कर बापिस लौट
आये थे । और उनके साथके मैनिक भी उसका साथ नहीं दे रहे थे ।
अपने धनुष का सज्जित करके गया कि महेन्द्रसिंहने वहाँ के निकुञ्जों में,
पर्वतकी कन्दराओं में, गिरिनिदियों के तटों पर अपने मित्र सनत्कुमारकी
गवेषणा करनी प्रारम्भ कर दी । वह जब यहाँ से वहाँ उसकी खोज में घूम
फिर रहा था तो अकस्मात् उसके कानों में भनक पड़ी, उसने सुना—

“कुरुवशावतसश्री-अश्वसेननृपात्मज ! ।

सनत्कुमार ! सौभाग्य ! जितमार ! चिरजय ! ॥१॥

जय अश्वसेन-नभस्तल-मृगाङ्ग ! कुरुभवनलग्नस्तम्भ !

जय त्रिभुवननाथ ! सनत्कुमार ! जय लब्धमाहात्म्य ॥२॥”

हे कुरुवश के भूषण श्री अश्वसेन राजाके सुपुत्र सनत्कुमार !

नीकणी पड़ये शोधभोज करता करता ते ओ जंगलमा जध पहुँचये है, जया
अगाँव राजकुमारनी शोध करवा भाटे मनिहो जध आव्या हुता जंगल भ्रमज
अटपटु होवाधी तेनी साथेना सैनीहोनी हि भन पक्ष आगण वववाभा आलती
न हुती छेवटे महेन्द्रसिंह ओकलोका पोताना धनुष्यने सुमज्जत करीने आगण
वध्या लाहे कष्ट साथे ते गिरीकदशओभा, घाडा जंगलमा, नदीओना तगेभा,
रभडतो रभडतो पोताना मित्रनी शोध करतो हुतो जयारे आ प्रभावे राजकुमारनी
शोधमा लटकी रह्यो हुतो तयारे अचानक तेना कानो छपर अवाज अथडाये तेहे सालज्यु —

“कुरुवशावतसश्री, अश्वसेननृपात्मज ।

सनत्कुमार ! सौभाग्य ! जितमार चिरजय ॥१॥

जय अश्वसेन-नभस्तल-मृगाङ्ग ! कुरुभवनलग्नस्तम्भ !

जय त्रिभुवननाथ ! सनत्कुमार ! जय लब्धमाहात्म्य ॥२॥

हे कुरुवशना आभूषण श्री अश्वसेन राजाना सुपुत्र सनत्कुमार हे सौभाग्य

इतिरचन श्रुतवान् । ततो महेन्द्रसिंहो निश्चितवान्-अत्रैव सनत्कुमारोऽस्तीति ।
अथ प्रमुद्रितमना महेन्द्रसिंहोऽतित्वरया समागत्य सनत्कुमारस्य चरणयानिर्प-
तित* । हर्षाश्रुपुरितनयनं सनत्कुमारोपि महेन्द्रसिंहं समुत्थाप्य गाढमाग्लिङ्ग ।
ततो विद्याप्रानीने सुगममने तां समुपविष्टौ । विद्याप्रस्तुतसमीपे समुपविष्टाः ।
अथ सनत्कुमारो महेन्द्रं उमप्रवीत्-मित्र ! मम वृत्तान्तं स्व भवता ज्ञात* ? ।

हे सौभाग्यशाली हे जिवेन्द्रिय ! आपकी जय हो ! हे अश्वमेनरूपी
आकाशमण्डलके चन्द्र ! हे कुन्वडारूपी मयनमें लगे हुए स्वप्न !
हे त्रिभुवननाथ सनत्कुमार आपकी जय हो । हे प्रवर्धनके वैरी देवको
जीनकर जयलक्ष्मी को पाये हुए हे सनत्कुमार ! आपकी जय हो ।

इस प्रकार सनत्कुमारनी स्तुतिकारक वचनों को सुनकर महेन्द्रसिंहने
निश्चित किया कि अचङ्ग्य सनत्कुमार यही पर है । उसको बड़ा हर्ष
हुआ । वह शीघ्र ही प्रसन्नचित्त होकर वहाँ से आगे बढ़ा । देखा
सनत्कुमार बैठा है । जल्दी उसके पास पहुँचकर महेन्द्रसिंहने अपना
मस्तक उनके पागों पर रख दिया । महेन्द्र का अवलोकन करते ही
सनत्कुमारकी भी नयन जगई हो गये । दोनों हाथों से पकड़कर
सनत्कुमारने अपने मित्रको उठाया और उसका गाढ आलिङ्गन किया ।
पश्चान् विद्याप्रों के लाये हुए सिंहासन पर दोनों बैठ गये । विद्या-
प्र भी इन्हींके पास बैठ रहे । फिर सनत्कुमारने महेन्द्रसिंह से कहा-
हे मित्र ! आपको यह कैसे पता पड़ा कि मैं यहाँ पर हूँ ।

शाणो हे जिवेन्द्रिय आपने। जय थाप हे अश्वसेन उभी आकाश मण्डलना थप
हे कुन्वडारूपी लवनमा लागेला स्वप्न हे त्रिभुवननाथ सनत्कुमार आपने। जय
थाप हे पूर्वलवना वैरी देवने छती ते जयलक्ष्मीने भेणवेला हे सनत्कुमार
आपने जय थाप

आ प्रभाणु सनत्कुमारना स्तुतिकर वचनेने राक्षसीने महेन्द्रसिंह हे निश्चय
थ्यो हे, अवश्य सनत्कुमार आहीया छे आथा तेने धण्डोण हर्ष थ्यो अने ते
प्रसन्नचित्त थरने उतावणे त्याथी आगण वंध्यो ज्ये तो सनत्कुमार भेटेव छे,
जलदीथी तेनी पासे पडे चीने महेन्द्रसिंह भोतातु भस्तव अना थरलो उपर
राणी हीतु महेन्द्रने जेताज सनत्कुमारना नयनेमा पखु जणभिहु आवी गया
तेने अने हायेथी पडीने छेला क्यो अने गाढ आलिङ्गन आप्थु, पछी विद्या
धरेओ लावेला सिंहासन उपर अने गेळा विद्याधर पखु अेमनी पासे त्या गेळा
पछी सनत्कुमारे महेन्द्रसिंहने कछु छे, छे मित्र ! तमने ओ कथाथी अणर पडी
छे, छे अहि आ स्वणे छु ?

અથૈવ પૃષ્ઠો મહેન્દ્રસિંહઃ કુમાર પ્રાહ-કુમાર ! અશ્વઋતાપહરણાત્પ્રમૃતિ સ્વવૃત્તાન્ત પ્રથમ નિવેદય ? મહેન્દ્રમિહવચન નિશમ્ય મનત્કુમારો ચકુલમતી સ્વચરિત્ર કથયિતુમાદિક્ષ્ય સ્વય ગયિતુ ગત । ચકુલમતી ચ સનત્કુમારસ્ય સર્વ વૃત્તાન્ત સ્વવિદ્યાપ્રત્યેન કથયિતુ પ્રવૃત્તા । સા પ્રાહ-ઓ મહેન્દ્રસિંહ !-તદાનો ગુણ્માસુ પશ્યત્સુ તુરદ્ધ આર્યપુત્રમાદાય યન પ્રવિષ્ઠઃ । યને પ્રગણ્વતોઽશ્વમૈકાદો રાત્રો વ્યતીતઃ । દ્વિતીય દિવસેઽપિ તથૈવ પ્રધાવતસ્તસ્ય મધ્યાહ્નકાલ સપ્રપન્થિતઃ । શુધાપિપાસાકુલિત સ્થિત ત તુરદ્ધમ દૃષ્ટ્વા કુમારસ્તતોઽપ્રતીર્ણઃ । અશ્વોઽપિ મૃતઃ ।

મહેન્દ્રસિંહને પ્રત્યુત્તરમે સનત્કુમારે કહ્યા-કુમાર । પછિલે આપ હી યહ વતલાઈયે કિ જન ઘોડા આપનો હરણ કર યહા તક લે આપા તબ કૌન ૨ સી ઘટનાઈ આપકે માય ઘટી । મહેન્દ્રની યાત સુનકર સનત્કુમારને અપને પાસ વૈઠી હુઈ ચકુલમતી સે કહ્યા કિ ચકુલમતી । હનકો હમારા તુમ મર વૃત્તાન્ત કહ સુનાઓ । સુત્રે હસ મમર નિદ્રા આ રહી હૈ અત મૈ આરામ કરનેકે લિયે જાના જ । ણેસા કહકર વહ ચકુલમતીકો વૃત્તાન્ત સુનાનેકા આદેશ દેકર સોનેકે લિયે ચલા ગયા । ચકુલમતીને અપની વિન્યાકે બલ સે સનત્કુમાર સે સબધ રખને-વાલે સબ વૃત્તાન્ત કો જાનકર હસ પ્રકાર કહના પ્રારમ્ભ કિયા ।

મહેન્દ્રસિંહ ! આપ લોગોંકે દેખતે ૨ જબ વહ ઘોડા આર્યપુત્રકો લેકર વનમે પ્રવિષ્ઠ હો ગયા તબ ખી ઉસકા દૌડના શાત નહી હુઆ હસી તરહ ંક દિન ઔર ંક રાત દૌડતા રહા । દૂસરા દિન જબ પ્રારમ્ભ હુઆ તબ ખી વહ મધ્યાહ્નકાલ તક હસી તરહ દૌડતા રહા ।

મહેન્દ્રસિંહ પ્રત્યુત્તરસા ડહુ કે, કુમાર ! પહેલા આપ જ બનાવો કે જ્યારે ઘોડા આપને બહી સુધી જોયી લાગ્યો ત્યારે કેવી કેવી મુશ્કેલીઓ આપને સહન કરવી પડી મહેન્દ્રની વાત સાંભળીને રાજકુમાર સનત્કુમારે પોતાની પાસે બેઠેલી બકુલમતિને કહ્યું કે, બકુલમતિ ! આને માફ સધળું વૃત્તાત કહી સંભળાવો મને આ સમય નિદ્રા આવી રહી છે તેથી હું આરામ કરવા માટે જાઉં છું આ પ્રમાણે જહી બકુલમતિને વૃત્તાત સંભળાવવાની આદેશ આપીને સુષા માટે સનત્કુમાર આલી ગયા બકુલમતિએ પોતાની વિદ્યાના બળથી સનત્કુમારથી સબધ રાખવા વાગા સધળા વૃત્તાતને જાણીને આ પ્રકારે કહેવાનો પ્રારંભ કર્યો

મહેન્દ્રસિંહ ! આપ લોકોના બેતા બેતા જ્યારે તે ઘોડા આર્યપુત્રને લઈને વનમાં ચાલી નીકળેલો ત્યારે વનમાં પ્રવેશ્યા પછી પણ તેનું દોડવાનું શાત ન થયું આવી રીતે એક દિવસ અને એક રાત મતલ એ ઘોડો દોડતો રહ્યો બીજા દિવસના મધ્યાહ્ન કાળ સુધી પણ તેણે પોતાનું દોડવાનું ચાલુ રાખેલું આખરે તે બીજા

કુમારઃ પ્રચલિત' । સ પિપાસા કુગ્રો ભૂત્વા શીતલે તસ્મતે સમુપાવિગત ।
અગ્રાવસરે આર્યપુત્રપુણ્યપ્રભાવેણ તદ્વૃક્ષવાસી યક્ષઃ વિમલૈઃ શીતલજલૈરાર્યપુત્ર
મન્થપિશ્ચત્ । આર્યપુત્રો યથોપનીત જલ પીત્વા સ્વમ્થતાદુષ્પગતસ્ત પૃષ્ઠવાન-
હે ઉપકારક । ક્વયમ્ સ્ત્વમ્ ? કુતશ્ચ ત્વયા જલમાનીતમ્ ? સ પ્રાહ-અહમન્મિ
યક્ષોઽમિતાક્ષનામા ણ્તદ્વૃક્ષવાસી । હે કૃતિન્ । તવ કૃતે મયા માનસરોવરા
જલમાનીતમ્ । એ તેન પ્રોક્ત આર્યપુત્ર. પ્રાહ-હે મિત્ર ! માનસે મજ્જન ત્રિના

જન વદ દૌડતે ॥ ધુપા જવ પિપાસા સે આકુલિત હોકર જવડા હો
ગયા, તવ કુમાર ઉસ સે નીચે ઉતર ગયે । પોટા ઉસી સમય મર ગયા ।
કુમાર મી વઢા સે ચલ દિયે । કુમાર ઉસ સમય પિપાસા સે આકુલિત
હો રહે થે અતઃ વે કિસી શીતલ વૃક્ષકે નીચે આકર બેઠ ગયે । હતનેમે
ઉસ વૃક્ષ પર રહનેવાલે કિસી જક યક્ષને આર્યપુત્ર કે પુણ્યપ્રભાવ સે
પ્રેરિત હોકર ઇનકા વિમલ શીતલજલસે અભિષેક કિયા તયા ઇનકો
શીતલ જલ મી પિલાયા । પશ્ચાત્ જવ આર્યપુત્ર સ્વસ્થ જુગ, તવ ઉન્હોને
ઉસ વક્ષ સે પ્રગ-હે ઉપકારક ! કહો તુમ કોન હો ? કહાસે જલ લાયે હો ?
કુમાર સે ઉસને કહા-મૈં, ઉસ વૃક્ષ પર રહનેવાલા જક યક્ષ હ, મેરા નામ અસિ-
તાક્ષ હૈ । હે કૃતિન્ ! આપકે લિયે મૈં જલ માનસરોવર સે લાયા હ । જવ
હસ તરફ યક્ષને કહા-તવ કુમારને ફિર ઉસ સે કહા-હે મિત્ર ! તુમને
મુઝે અભિષેક કિયા સો ટીક-પરતુ જવતક મૈં સ્વય માનસરોવર

અને તરસથી બ્યાકુળ બની ગયો ત્યારે ઉભો રહી ગયો કુમાર તેના ઉપરથી
નીચે ઉતરી પડ્યા અને ઘોડા એ પછી તુરતજ જૂખ તરસની બ્યાકુળતાને લઇને
પડીને મરી ગયો કુમારે તે સમયે ત્યાથી ચાલવા માડ્યું તેને જૂખ અને તરસ
મતાવી રહેલ હતી આથી તે ચાલતા ચાલતા એક શીતળ વૃક્ષની છાયા તળે જઇને
જેમી ગયા આ સમયે તે વૃક્ષ ઉપર રહેવાવાળા એક યક્ષ આર્યપુત્રના પુણ્ય
પ્રભાવથી પ્રેરિત બની તેનો વિમલ શીતળ જળથી અભિષેક કર્યો અને પાણી પછ
પાણી પછી જ્યારે આર્યપુત્ર સ્વસ્થ બન્યા ત્યારે તેણે તે યક્ષને કહ્યું કે, હે ઉપ
કારક ! કહો તમો કોણ છો અને આ પાણી કયાથી લાવ્યા ? કુમારને તેણે જલ
હ, હું આ વૃક્ષ ઉપર રહેવાવાળો યક્ષ છું અને મારું નામ અસિતાક્ષ છે હે પુણ્ય-
શાળી ! આપના મારે આ નિર્ભજ પાણી હું માનસરોવરમાંથી લાવ્યો છું યક્ષની આ
વાત સાંભળીને કુમારે તેને ફરીથી કહ્યું કે, હે મિત્ર તમે મને અભિષેક સિધ્ધિ
કર્યો તે ઠીક, પરંતુ હું પોતે જ્યાં સુધી માન સરોવરમાં સ્નાન ન કરું ત્યાં સુધી

मम तापो न शमयेष्यति । ततो यक्षस्त मानमे नीतवान् । स तत्र स्नात्वा-
ऽपगतकृमो यावज्जलान्निगन्तुमिच्छति, तावदेव स यक्षः—‘मम पूर्वजन्मशत्रुरयम्’
इति स्त्रोपयोगेन विज्ञाय क्रोधाग्णलोचनस्तदुपरिदृष्ट्वा निपातितवान् । आर्यपुत्रोऽपि
स्त्रोपरि समापतन्त वृक्ष करतलाग्रातेन निवारितवान् । ततोऽसौ यशोधूलि
पुञ्जैश्चतुर्विधभाग पूरयित्वा ज्वलज्ज्वालाकरान्मुखान् श्लुत्वा दृष्ट्वासान् पिशाचान्
विकुर्वितवान् । आर्यपुत्रो भयाग्हा यक्षमाया विलोम्यापि निर्भीत एव तस्थौ ।
ततो यक्ष आर्यपुत्र नागपाशैर्वा नातिस्म । परन्तु नागो यथाजीर्णरज्जुमथन

में स्नान नहीं करेगा—तबतक मेरा ताप जात नहीं हो सकेगा ।
कुमार की बात सुनते ही यक्ष ने उनको मानसरोवर पर पहुँचा दिया ।
कुमारने वहाँ जाकर स्नान किया । उससे उनका ताप जात हो गया ।
वे उस सरोवर से बाहर निकलने वाले ही थे कि उतने में यक्ष के मन
में विचार आया कि यह तो मेरा पूर्वभव का वैरी है । बदला लेनेका
यह अच्छा मौका है । ऐसा अपने उपयोग से विचारकर उसने कुमार
के ऊपर क्रोध से अरुण नेत्र होकर एक वृक्ष उगवाडकर पटक दिया ।
कुमारने जब वृक्षको अपने ऊपर रिते हुए देखा तो शीघ्र ही
उसको दोनों हाथों से बीच हीमें धाम लिया । पश्चात् यक्षने धूलिपुज
से बाएँ दिशाओं को धुसरित करते हुए ज्वलज्ज्वाला जैसे कराल
मुखवाले तथा भयकर अदृष्टास करनेवाले ऐसे पिशाचों को अपनी
विक्रिया के प्रभाव से निर्भिनकर दिखलाया । उस समय भी आर्यपुत्र ?
उस भयावह यक्षमाया को देखकर निर्भय ही बने रहे । यक्षने पीछे
से आर्यपुत्र को नागपाशों से जकड़ दिया परन्तु हाथी जैसे जीर्ण

माशे ताप शान्त થઈ શકશે નહીં કુમારની વાત સાંભળીને યક્ષ તેને માન
સરોવર ઉપર લઈ ગયા કુમારે ત્યાં પહોંચીને સ્નાન કર્યું જેથી તેનામાં સ્વસ્થતા
આવી ગઈ સ્નાનથી નિવૃત્ત થઈ તે સરોવરમાંથી બહાર નિકળવાની તૈયારીમાં હતા
એ વખતે યક્ષના મનમાં વિચાર આવ્યો કે, આ તો મારો પૂર્વભવનો વેરી છે,
જેથી બહોલો દેવાનો આ ખરેખરો સમય છે એવો ધોતાના મનમાં વિચાર કરી
તેણે કુમારની સામે લાલ આંખ કરીને એક વૃક્ષ ઉખાડીને ફેંક્યું કુમારે જ્યારે
ધોતાના ઉપર વૃક્ષને પડતા જોયું તો તેણે બન્ને હાથ લાંબા કરીને તેને અદ્ધર ન
ઝીલી લીધું આ જોઈ યક્ષે ચારે દિશાઓને ધૂળના ગોટ્ટેગોટાથી ભરી દબને આગના
ભડકા જેવું કરાળમુખ ધરાવતા તથા ભયકર અદ્દહારથ કરવાવાળા એવા પિશાચો
ધોતાની વૈકિયશક્તિના પ્રભાવથી ઉત્પન્ન કરી બતાવ્યા આ સમયે પણ આર્યપુત્ર
એ માયાવી માયાની ન ડગતા નિર્ભયતાથી ઉભા રહ્યા આ પછી યક્ષે આર્યપુત્રને
નાગપાશથી બાંધી લીધા પરંતુ હાથી જે પ્રભાણે જીવતા દોરડાઓને તોડીને ફેંકી

सद्यजोदयति, तथैव त्रोटितवानार्यपुत्रोऽपि नागपाग्नान् । अनन्तर यतः करा
यतैरार्यपुत्रम्योरम्यनाडयत् । आर्यपुत्रोऽपि मुष्टिमुद्यम्य तं यक्षमताडयत् । ताडितो
यक्षो लोहमुद्गरणार्यपुत्रमताडयत् । ततः आर्यपुत्रश्चन्दनतरुमुन्मूल्य तत्प्रहारणं यथा
निपातितवान् । अथ क्रियन् नालानन्तर स्वस्थतामुपगता यक्षो विशाल गिरि
मुत्थाप्य आर्यपुत्रस्योपरिप्रक्षिप्तवान् । तेन गिरिप्रहारेणार्यपुत्रः समाहतः ततः
क्रियत्कालानन्तर लब्धसङ्ग आर्यपुत्रस्तेन यक्षेण सह बाहुयुद्धेन योद्धुं प्रवृत्तः ।
पुनर्मतिरातैर्युयमानयोस्तयोर्मये न कोऽपि विजय प्राप्तवान् । ततः कुमारेण
रुमुद्गराहतो यक्षः प्रचण्डगताहततरुरिभूमौ निपतितो मृत इव दृश्यते स्म ।

गञ्जुको तोट फेंकना है उसी तरह उन नागपागों को आर्यपुत्र ने तोड़
दिया । यक्ष ने हाथके आघातों द्वारा आर्यपुत्र को ताड़ित किया, परन्तु
आर्यपुत्रने भी उसको खूब मुठी बाँध कर पीटा । लोहमय मुद्गरा
से जब यक्षने इनको मारना प्रारम्भ किया तो इनने भी चन्दन का
वृक्ष उठाकर उसके ऊपर फेंक दिया । उसके ऊपर गिरते ही वह
घड़ाम से नीचे गिर पड़ा । कुछ काल बाद जब यक्ष सचेत हुआ तो
उसने आर्य पुत्र के ऊपर एक विशाल पर्वत उठाकर फेंका, इससे
ये दूबे जैसे हो गये । पहाड़ के प्रहार से इनको चोट पहुँची, परन्तु
स्वस्थ होते ही कुछ काल बाद इन दोनोंका बाहुयुद्ध होना प्रारम्भ हुआ ।
लड़ते २ जब विजय किसी को नहीं मिला—कोई भी हारने में नहीं
आया तब कुमार ने हाथ में पकड़े हुए मुद्गर से इनको ऐसा मारा
कि जिस प्रकार आधी के वेग से वृक्ष जमीन पर गिर पड़ता है, उसी
तरह वह यक्ष गिर पड़ा और अव मरा हो गया । जब इस प्रकार

२ ने तेवी रीते ओ नागपागने आर्यपुत्रे तोड़ी नाग्या यक्षे आर्यपुत्र उपर डायथी
जुटम शुभरवे शङ्क कथी परतु आर्यपुत्रे पक्ष तेनो अवेओ सङ्गड साभना कथी
के जेथी उलट यक्षने सङ्कन उरु पडथु ते पछी लोढाना गदाना प्रहारे तेले राज
कुमार उपर करवा माग्या जेथी राजकुमार पक्ष ओड यदन वृक्षने उपाडीने यक्षना
उपर डेकथु ओ यदन वृक्षना आघातथी यक्ष नीचे पटकाय पडथे थोडा वणन
अथेतन डालतमा ते जमीन उपर पडी रह्यो आ पछी अथेत गथे आने तेले
आर्यपुत्र उपर ओक पर्वत उपाडीने डेकथे आ पर्वतना लान तणे त
थोडा दमाया आने थोडी थोड पछोथी परतु स्वस्थ यदन पछीथी आने
पक्षपाथी करवा लाग्या लडता लडता न्यारे आने समानताओर रह्यो डोड
डायु नडी त्यारे कुमारना डारमा ओक लोढानु मुद्गण (गदा) आवी जता
ओनाथी यक्षन ओवा माथे के, साथ डर आधीना वेगथी जेम वृक्ष उपाडीने 'पछी
जय छ तेवी रीते ते यक्ष पडी गथे आने अधमुवा जनी गथे न्यारे

तदनन्तरमुच्चैराक्रन्दन यक्षस्ततो निर्गतो न भूयोऽपि दृष्टः । युद्धकौतुकदिदृक्षया नभस्तलसमागतैर्देवैर्विधाधरैः पृष्टृष्टि कृता, प्रणमितश्चकुमारः ।

ततः प्रचलितोऽसौ कुमारः प्रियसगमानाम्नी विद्याधरनगरीं गतः । तत्र भानुवेगनाम्ना विद्याधरेण स्वमन्या तस्मै प्रदत्ता । ततः प्रचलितोऽसौ कुमारः कियद् दूर गत्वा पर्वतशिखरं मणिमयस्तम्भप्रतिष्ठितं सुधाधरं सप्तभूमं दिव्यं प्रासादं दृष्टवान् । तं दृष्ट्वा स्मिन्वत्—इति चिन्तयन् आर्यपुत्रस्तद्भवनसमीपं गतः । तत्र गतः स कस्याश्चित्त्रिव्या रोदनशब्दं भवनात्समागच्छन्तमाश्चर्यं भवनम् अये प्रविष्टः । एकामेका भूमिकामारुह्य क्रमेण भवनस्य सप्तभूमिम् अगच्छत् । तत्र—

रक्षी यक्षकी स्थिति हो गई तब वह यक्ष कुछ समय बाद वहाँ से उठकर रोता हुआ चला गया और फिर दिग्गलई नहीं पड़ा ।

आर्यपुत्र के ऊपर इस विजय से प्रसन्न होकर पहिले से ही युद्ध को देखनेकी अभिलाषा से उपस्थित हुए देवों ने एव विद्याधरों ने मिलकर मनमानी पुष्पवृष्टि की और कुमार की खूब प्रशंसा भी की । वहाँ से विजय लेकर फिर कुमारने प्रियसगम नाम की विद्याधर नगरी में प्रवेश किया । वहाँ पहुँचते ही कुमार को भानुवेग नामक किसी विद्याधरने अपनी कन्यादी । वहाँ से कुमार फिर चल दिये साँ कुछ दूर जाकर इन्होंने पर्वतशिखर पर मणिमय स्तम्भों से प्रतिष्ठित तथा सुधा से धवलित हुए सप्तभूमिवाले एक दिव्यप्रासाद को देखा । उसने देखकर ये “यह क्या है” ऐसा विचार कर उसके पास पहुँचे तो वहाँ इनके कानमें किसी स्त्रीके रोनेकी आवाज पड़ी जो उस मकान के भीतर से आ रही थी । आवाज के कानमें पड़ते ही उस मकान के भीतर घुस गये । वहाँ पहुँचकर ये क्रमः चढ़कर अन्तिम

आ प्रकाशनी यक्षनी स्थिति यर्ध गर्ध त्वादे ते यक्ष थोडा समय पछी त्याधी छीने शेतो शेतो आबतो यर्ध गये आने पछी थाछा देआये नछी

आर्यपुत्रना आ विजयथी प्रसन्न यर्ध अगाछीज युद्धने जेवानी अलिखाय थी उपस्थित थयेला देवेआने आने विद्याधरेआने भाणीने जेभना उपर पुष्पवृष्टि करी आने प्रशंसा करी त्याधी विजय जेजवानीने कुमार प्रियसगम नामनी विद्याधरनगरीमा गया त्या पछोयताज कुमारने भानुवेग नामना विद्याधरे पोतानी कन्या अपर्षण करी त्याधी कुमार आली नीकण्या आने थोडे हर जधने तेआने पर्वत शिखर उपर भण्डीमयस्तलोथी शोबता आने सुधाधी दृढिभ्यमान जेवा सातभाजवाणा अक द्विन्ध लवनने जेथु आने जेधन ते “आ शु छि ?” जेवा विचार करीने तेनी पास पछोयथे तो त्या अक स्त्रीना इहननो अवाज तेना काने अथडाथे के जे उपरोक्त लवननी अ हरथी आधी रहैल हतो अवाज पोताना काने अथडाता ज कुमार धण्डी उता-

જગત્નયજનોત્કૃષ્ટા ! કુરુવશનભોરવે ! ।

સનત્કુમાર ! ભર્તાત્વ ધૂયાજન્માન્તરેડપિ મે ॥

इति विलपन्ती नयनानन्दकरीं काचित्कन्या ददर्श । ता दृष्ट्वाऽऽर्यपुत्रो-
ऽचिन्तयत्-एषा का ? या मा स्मरति ? इति विचिन्त्य कुरुगम्बरेण विलपन्ती-
मधोमुखीं ता कन्या प्राह-भद्रे । त्व काऽसि । कश्च तव सनत्कुारेण सह सम्बन्धः ?
त वार वा स्मरन्ती त्व केन दुःखेन रोदिति ? एवमार्यपुत्रेण पृष्टा सा
मुखासनदानेन कुमार सत्कृत्य मुस्मिता त्रिस्मिता चैव वदति-कुमार ! साकेत-
पुरेशस्य सुराष्ट्राजस्य चन्द्रकलानाम भार्यायाः सकाशाद् गृहीतजन्मा सुनन्दा

मजिल पर जा पड़चे । वहा उन्होंने एक विलक्षण बात देखी, वह
यह थी कि-वहा एक कोई नयनानन्दकारी कन्या इस प्रकार विलाप
करती हुई कह रही थी कि “हे तीनलोकमें उत्कृष्ट ! कुरुवश के सूर्य !
सनत्कुमार ! जन्मान्तर में तुम मेरे पनि होओ” इस स्थिति को देख-
कर इमारने मनमें विचार किया कि-यह कौन है जो मुझे स्मरण
कर रही है । इस तरह सोच विचार कर कुमार कुरुगम्बर से विलाप
करती हुई तथा अधोमुखस्थित उस कन्या के पास जाकर कहने लगा-
भद्रे ! तुम कौन हो ? तथा सनत्कुमार के साथ तुम्हारा क्या सम्बन्ध
है । और क्यों उसको बारबार याद करके तुम किस दुःख से पीड़ित
होकर रो रही हो ? । जब कुमारने उस कन्या से इस प्रकार प्रश्न तो
बड़ी विस्मित हुई और एकदम उठकर उसने कुमारको बैठने के लिये
आसन दिया । हँसकर पश्चात् वह कुमार से कहने लगी-कुमार । मेरा
नाम सुनन्दा है । मैं साकेतपुर के अधिपति सुराष्ट्राज की चन्द्रकला

વગથી એ ભુવનની અદર જઈ પહોંચ્યા અને એક પછી એક મનલા થઈને છેલ્લા
મનલા ઉપર જઈ પહોંચ્યા ત્યાં તેમણે એક વિલસણ ધરના બેઠે તે એ
હતી કે, ત્યાં એક સુદર એવી કન્યા વિલાપ કરતા કંતા બોલતી હતી કે,
“હે ત્રણ લોકમાં ઉત્કૃષ્ટ કુરુવશના સૂર્ય મનત્કુમાર જન્માતરમાં તમે મારા પતિ
બનો” આ સ્થિતિને જોઈને કુમારે મનમાં વિચાર કર્યો કે, આ કાણ છે કે, જે
મારે સ્મરણ કરી રહેલ છે ? આ પ્રકારે વિચારીને કુમારે કણ્ઠથી વિલાપ
કંતી એ કન્યાની પાસે જઈને કહેવા લાગ્યા કે, હે ભદ્રે ! તમે કાણ છો, અને
મનત્કુમારની સાથે તમારો શો સંબંધ છે, તમે ત્યાં દુઃખથી પીડિત થઈને
તેને વારંવાર યાદ કરીને રોઈ રહેલ છો ? કુમારે જવાબે આ કન્યાને આ
પ્રમાણે પૂછ્યું તો તે ખૂબજ વિસ્મય પામી અને એકદમ ઉભી થઈ ગઈ અને
કુમારને બેસવા માટે આસન આપ્યું હસીને પછીથી તે તેને કહેવા લાગી, હે કુમાર !
મારું નામ સુનંદા છે હું સાકેતપુરના અધિપતિ સુરાષ્ટ્ર રાજની ચંદ્રકલા નામની

ना तदममि । माया मूर्ति मातापितोररमाय तया तन्द्रासी । प्रमथे सत्त्वा-
दया । कर्मात्मा मृगात्मा । नदा ममानुष्ठापे न क स्यादिति
विशेषः मम पिता राजा विद्यायात्मा मां दर्शयामास । परन्तु मम मनस्तपु
नात्मा न त्रिभुवनेषु भ्रमरी । अन्यदा नैमित्तिकेन मम पितुः ममीपे
कृपायां भगवा भर्ता मनन्दमासे भविष्यति । मया सत्कुमारो मनमा पतिर्भवत् ।

पत्न्या रात्रौ स्वप्नयायां क्षपिताऽहं प्रातरस्थायात्मानमेतदभयनगतम
पश्यम् । पथान् ज्ञानं यत्काऽपि विद्यापरो मामपहृत्य स्वप्रियानिर्मितेऽस्मि

नामकी भार्या से उत्पन्न हुई है । बाल्यकाल से ही मैं अपने माता-
पिताके नयनों से आनन्ददायिनी रही हूँ । उन्होंने मुझे प्रत्येक कला-
ओंमें निपुण बना दिया है । यहाँ तक कि कलाओं को सीखते-० ही
मैं जुवान् हुई हूँ । उन्होंने अब मुझे इस अवस्थामें देखा तो मेरे
परिणयनकी उनको बड़ी भारी चिन्ता लग गई—“इसका पति कौन
धने” इस विचार से वे मुझे राजाओंके चित्रपट मँगवा-० कर दिखाने
लगे । परन्तु जिस प्रकार शुष्क पुष्पोमें भ्रमरीको चित्त नहीं रमता है
उसी प्रकार मेरा चित्त भी उनमें सतुष्ट नहीं हुआ । एक दिनकी बात
है कि किसी नैमित्तिकने मेरे पिता के पास जाकर ऐसा कहा कि—
‘इसका भर्ता सनत्कुमार होगा’ । मैंने भी इस प्रकार बात सुनकर
सनत्कुमार को अपना पति उसी दिन से बना लिया है ।

एक दिन रात्रि में अपनी शय्या पर सोई हुई मैंने प्रातः उठ-
कर अपने आपको इस भवन में पाया । अपनी स्थितिको देखकर मैं

पत्नीथी उत्पन्न थयेल छु आत्पकण्ठो हुं माता मातापिताना नयनोने हर्षित
जनावती रही छु तेओअे भने प्रत्येक कणाओमा निपुण जनावेल छे त्वा सुधीके,
कणाओने शीघ्रता शीघ्रताहुं जुवान् जनी गछ तेओअे ज्मासे भने आ अवस्थामा जेध
ओहले भारा लग्न भाटे तेभने लारे शिता थवा लागी “आने पति कोणु जनशे ।”
आ विचारथी तेओ भने राज्ञोनी छणीओ भगवीने जताववा लाग्ना परतु
जे प्रभावे मुक्ता कुलमा लभरीतु चित्त लागतु नथी, जे प्रभावे भाइ चित्त पख
जे छणी जेता सतुष्ट न थयु ओक द्विपसनी वात छे के, केध जेथीजे भारा पितानी
पासे आवीने जेवु कहु के, “तभारी पुत्रीने पति सनत्कुमार थेशे” जे पख तेनी जे
वात साबणीने जेज समयथी सनत्कुमारने भारा हुँदथना देव तरीके स्थापित करेल छु

ओक द्विपस रात्रे हुं भारा शयनभूवनमा सुतेली हंती सवारना उठीने जेठ
छु तो आ लवनमा हुं आवी पडेली होवातु जखायु भारी आ स्थिति जेधने

અશ્વને વિનિશ્ચિપ્ય વ્વાડપિ ગત' । અસહ્યાયાઽહ ત કુમાર સ્માર મ્માર રોદિમિ ।
હે કુમાર ! ચાલાનામચલાના દુઃખિતાના ચ રોદનમેવ ચલમ્ । એવ મુનન્દનાયા
વચન શ્રુત્વાઽઽર્યપુત્રઃ પ્રાઢ-અયે यस્ય કૃતે ત્વ રોદિપિ સ તવાગ્રે તિષ્ઠતિ ।
અહમેવ સનત્કુમારોઽસ્મિ ।

તદા અશ્વિવેગનામ્નો વિદ્યાધરસ્ય પુત્રો વજ્રવેગ નામકઃ કુપ્યા સમુ-
પસ્થિતઃ । સ દિ તત્તથ્ણ એવ આર્યપુત્ર હસ્તેનોત્યાગ્ય આકાશે પ્રક્ષિપ્તવાન ।
મુનન્દના ચેમા પટના પ્રિયોચાર્યપુત્રાનિષ્ણઙ્કયા રુદતી મૂર્ચ્છિતા સતી ભૂમૌ
નિપતિતા । વિદ્યાધરપ્રક્ષિપ્તઆર્યપુત્રોઽપિ ભૂમૌ પતિત સમુત્થાય વજ્રનિભયા

સમગ્ર ગઈ કિ કિસી વિદ્યાધરને અપની વિદ્યા કે બલ સે મેરા અપ-
હરણ ક્રિયા હૈં ઓર ચનાવટી ડસ ધરમે મુક્તે ઝિપાકર રખા હૈં । ઓર
સ્વય ન માલૂમ કહા ચલા ગયા હૈં । સો અસહાય ચની હુઈ મૈ અથ
કુમારકો યાદ કર ૨ કે રો રહી હૂં । ક્યોં કિ “ચાલાના રોદન ચલમ્”
ચાલાઓં એવ દુઃખિત અચલાઓંકા ચલ ણક રોના હી હૈં ।

ઇમ પ્રકાર મુનન્દા કે વચન સુનકર સનત્કુમારને કહા-અરે તુ
જિસકે લિપે રો રહી હૈં વહ વ્યક્તિ તેરે આગે ગ્વડા હુઆ હૈં । મેરા
હી નામ સનત્કુમાર હૈં । ઇતને મેં હી અશ્વિવેગ વિદ્યાધર કા પુત્ર વજ્ર-
વેગ ક્રોધ સે મરા હુઆ વર્હા આ પહુંચા । ડસને ડસી સમય સન-
ત્કુમાર કો હાથ સે પકડકર આકાશમેં ડગાલ દિયા । મુનન્દાને જવ
સનત્કુમારકો પકડકર ડગાલતે હુવ દેખા તો વહ ઇસ ઘટના સે અનિ-
ષ્ટકી આશાકા કરને લગી ઓર રોતી ૨ વહ મૂર્ચ્છિત બી હો ગઈ,

હુ સમજી ગઈ કે, ડાઘ વિદ્યાધરે પેતાની વિદ્યાના બળથી માફ અપહણ કરેલ
છે, અને પોતે પોતાની વિદ્યાના ભેરથી બનાવેલા આ ભવનમાં મને રાખેલ છે
અને પોતે ન માલુમ કયા આઘી ગયેલ છે આથી અસહાય બનેલ એવી હુ
કુમારને યાદ કરી કરીને રોઈ રહી છુ કેમકે, “ચાલાના રોદન ચલમ્” બાળાઓ
અને હુ ખિત અબળાઓનુ એક માત્ર બળ રૂદન જ છે

આ પ્રકારના મુનન્દાના વચનોને આભળીને સનત્કુમારે કથું-તુ બેના માટે રોઈ
રહેલ છે તે વ્યક્તિ તારી સામેજ ઉભેલ છે, માફ નામજ સનત્કુમાર છે આ
સમયે અશ્વિવેગ વિદ્યાધરનો પુત્ર વજ્રવેગ ક્રોધથી ભરપૂર એવો ત્યા આવી પહોંચ્યો
અને તેણે તે સમયે સનત્કુમારને પકડીને હાથથી આકાશ તરફ ઉછાળી દીધો
મુનન્દાએ સનત્કુમારને પકડીને ઉછાળતા જોયો ત્યારે તે આઘાતનાથી અનિષ્ટની
આશંકા કરવા લાગી અને ગેતા રોતા તે મૂર્ચ્છિત બની ગઈ અને એક તરફ પછ
૨૫

મુદ્ર્યા વિદ્યાગરપુત્રોદયિ સમતાડયન્ । આર્યપુત્રમુદ્રિયાતેન શોણિતમુદ્રમન મ
વિદ્યાધરો ભૂમૌ નિપતિતો મૃતથ ૧ સસતાદ્ર આર્યપુત્ર* સુનન્દાયા, સમીપે સમા
ગત્ય મધુરવચનૈઃ સમાશ્વાસ્ય વિદ્યાધરમરણેન નિર્ભયા તા મત્રં સ્મરુત્તાન્ત નિવે
દિતયાન્ ! આર્યપુત્રથ તા ગાન્ધર્વેણ વિધિના પરિગીતયાન્ ! સા ઠિ આર્યપુત્રસ્ય
સ્ત્રીરત્ન ભવિષ્યતિ । તતઃ ક્રિશ્ચિત્કાલાન્તર વજ્રવેગવિદ્યાગરસ્ય મગિનો સન્ધ્યા
ચલી તત્ર સમુપાગતા । સા ઠિ ભ્રાતર નિહત દદ્વાડ્ડપુત્ર પ્રતિ કોપાવિષ્ટમાનસા
જાતા । પરન્તુ નૈમિત્તિકપાત્રન સ્મૃત્વા સા તમ્ય સમીપમાગત્ય સચિનયમિદમુગચ-

તથા एक और जमीन पर गिर पड़ी । सनत्कुमार ज्यों ही आकाश से
जमीन ऊपर गिरे त्यों ही उन्होंने वज्रतुल्य अपनी मुट्ठी द्वारा विद्या-
धरकी छातीमें एक भयकर मुक्ता मारा-जिस से ताड़ित होकर वह
खूनकी उल्टिया करने लगा । खूनका चमन करते २ वह मर भी गया ।
सनत्कुमार को कोई भी चोट नहीं आई । मुस्कराते हुए वह मकुशल
सुनदाके पास आये और मधुर वचनों से उस से गोले-तुम चिन्ता
मत करो । धैर्य धरो-वह दुष्ट विद्यधर मर गया है । अब भय कर-
नेकी कोई धान नहीं है । इस प्रकार समझानुझाकर उसको फिर अपना
समस्त वृत्तान्त भी सुना दिया । तथा उसके साथ गांधर्व विधि से
विवाह भी कर लिया । यही सुनदा सनत्कुमार चक्रवर्तीका स्त्रीरत्न बनेगी ।

कुछ समय बाद वहा पर वज्रवेग विद्यागरकी बहिन जिसका
नाम सध्यावली था आगई । अपने भाईको मरा हुआ देखकर वह
आर्यपुत्र के प्रति कुपित चित्त तो हुई, परन्तु नैमित्तिक के वचनकी

ઘાઈ પડી સનત્કુમાર જ્યાં આકાશ તરફથી જમીન ઉપર પડ્યા અને પડતાની
સાથેજ ઊડીને તેણે વિદ્યાધરની છાતીમા એક વજ્રતુલ્ય મુઠ્ઠો લગાવ્યો. સનત્કુમારના
હાથનો વજ્રતુલ્ય મુઠ્ઠો પોતાની છાતીમા પડતા એ વિદ્યાધર હુ અથી પિડાવા લાગ્યો.
અને લોહીની ઉલટીઓના ભારે વહનથી તેનું ત્યાજ મૃત્યુ નીપજ્યુ. સનત્કુમારને
ડ્યાય જરા સરખી પણ થોટ ન લાગી હસતા હસતા તે સુખરૂપ સુનદાની પાસે
ગયા અને મધુર વચનોથી ગોલવા લાગ્યા “તમે ચિંતા ન કરો, ધર્મ ધરો, એ
દુષ્ટ વિદ્યાધર મરી ગયેલ છે હવે કોઈ રીતે ગભરાવાની જરૂર નથી ” આ પ્રમાણે
ગજકુમારી સુનદાને સમભાવીને તેણે પછી તેને પોતાનું સધળું વૃત્તાત પણ સંભળાવી
દીધું અને તેની સાથે ગાંધર્વવિધિથી વિવાહ પણ કરી લીધો. આથી સુનદા સન
ત્કુમાર ચક્રવર્તીની પત્ની બની ગઈ

થોડા સમય બાદ ત્યાં વજ્રવેગ વિદ્યાધરની બહેન કે, જેનું નામ સધ્યાવલિ
હતું તે ત્યાં આવી અને પોતાના ભાઈને મરેલા બોઈને તે આર્યપુત્ર તરફ કોધાય-

कुमार ! नेमित्तकेनाहमादिष्टा, यस्तत्र भ्रातृयानकः स एव तव पतिर्भविष्यति।
अतोभवान मा पत्नीत्वेनादीर्घमुर्महति । सुनन्दनानुमत्या तया सह लग्न कृतवान् ।

अत्रान्तरे मम भ्रातरो हरिश्चन्द्रचन्द्रसेनाभिधानां आर्यपुत्रसमीपमागत्य
कवच रथ च ममर्ष्य सविनयमिदमुक्तवन्तो कुमार । चन्द्रवेगभानुवेगविधायक
राजयो पुत्रा हरिश्चन्द्रचन्द्रसेनाभिधानागाम् । ताभ्या भयदर्शे १५ः कवच
च प्रेषितम् । गृह्णातु भयानेतद्द्वयम् । अम्मन्पितरा च सेनया सह भयत माहात्म्य
रुपु तरितमेवागच्छत । कुमारेण प्रोक्तम् ।—को मया सह योद्धुमायाति यद्

स्मृति आजाने से उसने आर्यपुत्र के समीप आकर गढ़े विनय से ऐसा
कहा कि कुमार ! मुझ से नैमित्तिकने कहा है कि जो तेरे भाईका
विघातक होगा वही तेरा पति होगा, इसलिये आप मुझे अपनी पत्नी
बनाकर कृतार्थ करे। उसकी जब ऐसी बात सुनवाने सुनी तो सन-
त्कुमार को उसके साथ विवाह करनेकी उसने अनुमति दे दी। दोनों
का विवाह हो गया।

इसके बाद मेरे दो भाई आर्यपुत्रके पास आये। एकका नाम
हरिश्चन्द्र एवं दूसरेका नाम चन्द्रसेन था। उन्होंने आर्यपुत्र को कवच
और रथ समर्पित करने हुए ऐसा कहा—कुमार ! हम दोनों चन्द्रवेग
एवं भानुवेग विघातक के पुत्र हैं। उन लोगोंने आपके लिये ये रथ
और कवच भेजे हैं। आप उनको लीजिये। वे दोनों आपकी सहा-
यता के लिये ससैन्य तरित आ रहे हैं। उनकी इस बातको सुनकर
कुमारने कहा—हमारे साथ युद्ध करने के लिये कौन आ रहा हैं जो

भानुपत्नी परतु जेरा जेनारना वयननी स्मृति आवी जवाधी तेछे आर्यपुत्रनी
साथे आवीने धछा । वनयथी ओषु कछु छे, कुमार । मने जेश जेनारे कछु छे
जे तान बाधन भज्जार छशे तेज तारे पति धशे भाटे आप मने पोनानी
पत्नी जनावीने कृतार्थ करे ” तेनी आवी वातो सुनछाअे साक्षणी तो तछे
सनत्कुमारने तेनी साथे लग्न करवाणी अनुमती आपी जन्नेना लग्न थर्छ गया।

आ पछी भारा जे बाध आर्यपुत्रनी पासे आव्या, जेकतु नाम हरिश्चन्द्र
अने भाजनु नास चन्द्रसेन आ जन्ने बाधअेआर्यपुत्रने कवच अने रथ समर्पित
करता कछु छे कुमार । अथे जन्ने चन्द्रवेग अने भानुवेग विघातकना पुत्र छीअ, तेमछे
आपना भाटे कवच अने रथ भेजवेल छे तो अनो स्वीकार करे अे जन्ने आपनी
सहायता भाटे सैन्य सहित आ तरफ जलदीथी आवी रह्या छे तेनी आ वातने
साक्षणीने कुमारे जछु भारी साथे युद्ध करवा भाटे कछु आवी रह्यु छे, जेथी

मुष्ट्या विद्याधरपुत्रोरपि समताडयन् । 'आर्यपुत्रमुष्टिघातेन शोणितमुद्रमनः स विद्याधरो भूमौ निपतितो मृतश्च । असताङ्ग आर्यपुत्रः सुनन्त्याः समीपे समागत्य मधुरवचनैः समाश्वास्य विद्याधरमरणेन निर्भया तां गर्वं स्मृतान्तं निवेदितवान् । आर्यपुत्रश्च तां गान्धर्वेण विधिना परिणीतवान् । सा हि आर्यपुत्रस्य स्त्रीरत्नं भविष्यति । ततः क्रिश्चिक्तकालान्तरं वज्रवेगविशारदस्य भगिनोः सन्त्या गल्लीं तत्र समुपागता । सा हि भ्रातरं निहतं दृष्ट्वाऽऽपुत्रं प्रति कोपाग्निमानसा जाता । परन्तु नैमित्तिकरूपेण स्मृत्वा सा तस्य समीपमागत्य सविनयमिदमुवाच—

तथा एक और जमीन पर गिर पड़ी । सनत्कुमार ज्यों ही आकाश से जमीन ऊपर गिरे त्यों ही उन्होंने वज्रतुल्य अपनी मुष्टि द्वारा विद्याधरकी छातीमें एक भयकर मुक्का मारा—जिस से ताड़ित होकर वह खूनकी उल्टिया करने लगा । खूनका वमन करते २ वह मर भी गया । सनत्कुमार को कोई भी चोट नहीं आई । मुस्कराते हुए वह सकुशल सुनदाके पास आये और मधुर वचनों से उस से बोले—तुम चिन्ता मत करो । धैर्य धरो—वह दुष्ट विद्याधर मर गया है । अब भय करनेकी कोई बात नहीं है । इस प्रकार समझानुझाकर उसको फिर अपना समस्त वृत्तान्त भी सुना दिया । तथा उसके साथ गाधर्व विधि से विवाह भी कर लिया । यही सुनदा सनत्कुमार चक्रवर्तीका स्त्रीरत्न बनेगी ।

कुछ समय बाद वहां पर वज्रवेग विद्याधरकी वहिन जिसका नाम संध्यावली था आगई । अपने भाईको मरा हुआ देखकर वह आर्यपुत्र के प्रति कुपित चित्त तो हुई, परन्तु नैमित्तिक के वचनकी

काँध पड़ी सनत्कुमार जया आकाश तरक्षी जमीन ऊपर पड़ा अपने पड़तानी साथेज उड़ीने तेहे विद्याधरनी छातीमा ओक वज्रतुल्य मुक्को लगाओये । सनत्कुमारना छाधनी वज्रतुल्य मुक्को पोतानी छातीमा पड़ता ओ । विद्याधर दु पधी पिडावा लाग्यो । अपने बोड़ीनी डिलटीओना बारे वहनथी तेनु त्याज भृत्य नीपज्यु । सनत्कुमारने ज्याय जरा सरभी पछु बोट न लागी । इसता इसता ते सुपइप सुनदानी पास गया अपने मधुर वचनोथी गोखवा लाग्या “तमे चित्त न करो, धर्य धरो, ओ दुष्ट विद्याधर मरी गयेल छे । हुने काँध रीते गलरावानी जर नथी ” आ प्रभाहे गजकुमारी सुनदानी समझवीने तेहे पछी तेने पोतानु सवण वृत्तात पछु सलगावी दीधु । अपने तेनी साथे गाधर्वविधिथी विवाह पछु ढरी बोधी आथी सुनदा सनत्कुमार चक्रवर्तीनी पत्नी बनो ।

थोडा समय बाद त्या वज्रवेग विद्याधरनी अहेन के, जेनु नाम संध्यावलि छु ते त्या मानी अन पोताना लाईने मरेवे । जेईने ते आर्यपुत्र तरक्ष बोधाव-

युद्धमानयोस्तयोः सैन्य परिभ्रष्टम् । तत आर्यपुत्र स्वयमेव धनुरादायागनि-
वेगेन सह योद्धुं प्रवृत्तः । महापराक्रमशालिनोस्तयोरभूतपूर्वं युद्धं प्रवृत्तम् ।
हस्तलाघ्रं प्रदर्शयता कुमारेणागनिवेगसैन्ये वाणवृष्टिं कृता । वाणवृष्ट्या सूर्य-
किरणा आन्ध्रदिता । ततोऽगनिवेगसैन्येऽन्धकारो जातः । एन दृष्ट्वाऽनि-
वेग आर्यपुत्रं प्रति नागास्त्रं प्रहितवान् । तत्प्रतिकाराय आर्यपुत्रेण गारुडमस्त्रं
सञ्चतम् । धनुर्निगतगारुडास्त्रेण नागास्त्रं विनिहतम् । ततोऽगनिवेगेनाने-
यमस्त्रं प्रहितम्, आर्यपुत्रेण तत्प्रतिस्पर्धुं वारुणास्त्रम् । पुनरगनिवेगेन वायव्यमस्त्रं
प्रहितम्, आर्यपुत्रेण परिताप्तप्रयोगेण तत्प्रभायं प्रविरुद्धः । एवमार्यपुत्रेण शत्रो-
र्दिव्यान्यस्त्राणि स्वदिव्यास्त्रप्रभावेण विफली कृतानि । इत्थं स्वप्रयत्नं निष्फलं

सैन्यं भागं गया । जत्र आर्यपुत्रने ऐसी हालत देखी तो वे स्वयं
धनुषको लेकर अगनिवेग के साथ युद्ध करने में प्रवृत्त हो गये ।
अगनिवेग और आर्यपुत्र, इन दोनों का विशेष पराक्रमशाली होने से
अभूतपूर्वं युद्ध हुआ । हस्तलाघ्र दिग्बलाने हुए आर्यपुत्रने अगनि-
वेगकी सेना में वाणोंकी वृष्टि करना प्रारम्भ कर दी । इतने वाणोंकी
वर्षा आर्यपुत्रने उस समयकी कि जिससे सूर्यका चिम्ब भी ढक
गया । इस से अगनिवेगकी सेना में अधिकार नग गया । अगनिवेगने
उसी समय आर्यपुत्रके प्रति नागास्त्र छोड़ा । उसके प्रतिकार के लिये
आर्यपुत्रने भी गारुडास्त्र छोड़ा । फिर अगनिवेगने आग्नेय-अस्त्र, आर्य-
पुत्रने प्रतिकार के लिये वारुणास्त्र, अगनिवेगने वायव्यास्त्र, आर्यपुत्रने
पर्वतास्त्र । इस प्रकार दोनों तरफ दिव्यास्त्रों से मधर्ष चलने लगा ।
अन्त में आर्यपुत्र के दिव्यास्त्रोंने अगनिवेगके दिव्यास्त्रों को सर्वथा

अशनीवेगना जेर साभे ओमनु सन्ध टकी शक्यु नहीं आर्यपुत्रे जयारे आ
हालत ओध तो तेओ पोते हाथमा धनुष्य लधने अशनीवेगनी साभे युद्ध करवा
तपर अन्या अशनीवेग अने आर्यपुत्र अने पराक्रमशाली होवाथी लय कर ओवु
युद्ध थाट्यु पोताना हाथनु यातुर्थ भतावता आर्यपुत्रे अशनीवेगनी सेना उपर
भाछोनी वृष्टि करवा भाडी तेछे असंभ्य ओवा भाछोनी वर्षा करी के लेने लधने
नर्थनु मि भ पलु दकाध गयु आथी अशनीवेगनी सेनामा अधिकार छवाध गये
अशनीवेगे ओ समथे आर्यपुत्र तरफ नागास्त्र छोड्यु ओना प्रजिदारे भाटे आर्यपुत्रे
गड्ढास्त्र छोड्यु पछी अशनीवेगे अग्निअस्त्र छोड्यु, तो आर्यपुत्रे वाइयास्त्र
छोड्यु अशनीवेगे वायव्यास्त्र छोड्यु तो कुमारे पर्वत अ छोड्यु आ प्रकारे
अने गान्धुओथी दिव्यास्त्रोथी सत्राभ याववा लाग्यो अतमा आर्यपुत्रे पोताना
दिव्यास्त्रोथी अशनीवेगना दिव्यास्त्रोने नवथा निष्कण भनावी सीधा पोताना प्रयत्नेनी

મરન્તો મમ સહાયતા કર્તુ પ્રવૃત્તા* । તાભ્યામુક્તમ્-કુમાર ! મરતા વજ્રવેગો
વ્યાપાદિતઃ, इति वृत्तान्तं विद्यावलेनाधिगम्य तत्पिताऽशनिवेगो निजसैन्य
સજ્જીકૃત્ય મરતા સહ યોદ્ધુમાગન્તિ । અન ણય તય મરત્સાદાન્યે સમાગતા* ।
તસ્મિન્નેવ કાલે આર્યપુત્રસ્ય સહાયતા કર્તુ સમાગતૌ ચન્દ્રવેગમાનુવેગૌ । સન્ યા
વલ્યા ચ આર્યપુત્રાય પ્રજ્ઞસિ વિદ્યા દત્તા । અત્રાનન્તરેઽશનિવેગ સસૈન્ય-
સમાગતઃ । સસૈન્યચન્દ્રવેગમાનુવેગસહિતઆર્યપુત્રોઽપ્યશનિવેગેન સહ યોદ્ધુ
યુદ્ધભૂમૌ ગતઃ । પૂર્વે ચન્દ્રવેગમાનુવેગૌ યોદ્ધુમુગ્ધતા । ચિરકાલમશનિવેગેન સહ

આપ લોગ મેરી સહાયતા કરને મેં ઉઘમશીલ હો રહે હૈં । તપ્ત ડન
દોનોને કહા-હે કુમાર ! આપને જો વજ્રવેગ કો મારડાલા હૈ, સો ડમ
સમાચાર કો ઉસકે પિતા અશનિવેગને અપની વિદ્યાકે પ્રભાવ સે જાન
લિયા હૈ । અતઃ વહ મૈન્ય કો સજ્જિત કરકે આપકે સાથ યુદ્ધ કર-
નેકે લિયે આ રહા હૈ । ડસીલિયે હમલોગ આપકી સહાયતા કરને મે
ઉઘમશીલ હો રહે હૈં । વે જપ્ત ડસ પ્રકાર કહ રહે થે કિ ડતનેમેં હી
ચન્દ્રવેગ ઓર વાયુવેગ વિદ્યાધર સનત્કુમારકી સહાયતા કે લિયે વહા
પર આ પહુંચે । સધ્યાવલીને આર્યપુત્ર કે લિયે ડસી સમય પ્રજ્ઞસિ નામકી
વિદ્યા દી । સસૈન્ય અશનિવેગ મી આ પહુંચા । દોનો તરફ સે યુદ્ધ
ત્રિડ ગયા । આર્યપુત્ર મસૈન્ય ચન્દ્રવેગ ંવ માનુવેગ સે યુક્ત હોકર
ડસ અશનિવેગ સે યુદ્ધ કરનેકે લિયે રણાઙ્ગન મે જા પહુંચે । સપ્ત સે
પહિલે ચન્દ્રવેગ ંવ માનુવેગને અશનિવેગ કે સાથ યુદ્ધ કરના પ્રારમ્ભ
કિયા । બહુત દેરતક ડનકા યુદ્ધ હોતા રહા । અશનિવેગ કે સામને ડનકા

આપ લોક મને સહાય કરવામા ઉઘમશીલ બની રહ્યા છો ? ત્યારે એ બન્નેએ કહ્યું
કે આપે વજ્રવેગ વિદ્યાધરને મારી નાખેલ છે અ સમાચારને તેના પિતા અશનીવેગે
પોતાની વિદ્યાના બળથી બાણી લીધેલ છે જેથી તે સૈન્યને સન્ન કરીને તમારી
સામે લડવા માટે આવી રહેલ છે આથી અમે લોકો આપને સહાય કરવામા ઉઘમ
શીલ થઈ રહ્યા છીએ જ્યારે આ પ્રકારની વાતો થતી હતી એજ સમયે ચદ્રવેગ
અને વાયુવેગ વિદ્યાધર પોતાની સેના સાથે મનત્કુમારની સહાયતા માટે ત્યા
આવી પહોંચ્યા સધ્યાવલીએ આ સમયે આર્યપુત્રને પ્રજ્ઞપ્તિ નામની વિદ્યા આપી
અશનીવેગ પણ પોતાના લશ્કર સાથે ત્યા આવી પહોંચ્યો સામસામે યુદ્ધનો મોરચો
રચાઈ ગયો આર્યપુત્ર, માનુવેગ તથા ચદ્રવેગની સાથે સૈન્યને લઈને અશનીવેગની
સામે યુદ્ધ કરવા રણાંગણમા બઈ પહોંચ્યા સહુથી પહેલા ચદ્રવેગ અને માનુવેગે
અશનીવેગની સાથે યુદ્ધ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો થયો સમય તેમજ યુદ્ધ ચાલુ રહ્યું

सन् यावन्निभ्या महित आर्यपुत्रश्चन्द्रवेगादिभिः सह वैताढ्यगिरी समागतः । तत्र सर्वे विद्याधराः सभ्य तमार्यपुत्रं विद्याधरचक्रवर्तित्वे सम्स्थापितवन्तः ।

तदाऽनन्दा मम पिता चन्द्रवेगः समागत्यार्यपुत्रमजिज्ञपत्—कुमार ! अर्चिमाग्निनामा नैमित्तिको मामेवमुक्तवान्, सनत्कुमारो नाम भारिचतुर्थचक्रवर्ती त्वं शतपुत्रोणा भर्ता भविष्यति । स हि महागर्भमासेनात्मानं मानसरोवरे मद्भागमिष्यात् । असिताक्ष यत्नं पराजेप्यात् । अतो हे कुमार ! अहंति भवान् प्रकुलमतीप्रभृति मम सुताश्च परिणीय मा कृतार्थयितुम् । एव मम पिता विद्वत्पुत्रांश्चाम्भान् परिणीतवान् महता महोत्सवेन । ततः प्रभृति विविधमूलाचतुःसन्ध्यावली को साथ लेकर फिर आर्यपुत्र चन्द्र से चन्द्रवेग आदि विद्याधरों के साथ वैताढ्यगिरि पर आ पहुँचें । वहाँ सब विद्याधरोंने मिलकर आर्यपुत्रको विद्याधरों के चक्रवर्तीपद पर स्थापित कर दिया ।

एक समय की बात है कि मेरे पिता चन्द्रवेगने आकर आर्यपुत्र से इस प्रकार कहा—हे कुमार ! अर्चिमाली नैमित्तिकने मुझ से ऐसा कहा है कि भारिचक्रवर्ती सनत्कुमार तुम्हारी सौ पुत्रियों का पति होगा और वह महागर्भ वहाँ मानसरोवर पर एक महिने में आवेगा, वहाँ आते ही वह असिताक्ष यक्षको पराजित करेगा । इसलिये हे कुमार ! प्रकुलमती आदि मेरी सौ पुत्रियों को आप वरणकर मुझे कृतार्थ करने की कृपा करें । ऐसा जब मेरे पिताने आर्यपुत्र से कहा तब आर्यपुत्रने हम सब के साथ बड़े उत्सवपूर्वक वैवाहिक मन्वध कर दिन थयेल सुनदा अने मध्यावलीने साथे लघने पछी आर्यपुत्र त्यागी चन्द्रवेग आदि विद्याधरानी साथे वैताढ्यगिरि उपर पहुँचा त्या मधना विद्याधराने भणीने आर्यपुत्रने विद्याधराना चक्रवर्तीपद उपर स्थापित कया

એક સમયની વાત છે કે, મારા પિતા ચંદ્રવેગે આર્યપુત્રની પાસે જઇને કહ્યું કે, હે કુમાર ! અર્ચિમાલી નૈમિત્તિકે મને એવું કહેલ છે કે, ભારી ચક્રવર્તી સનત્કુમાર તમારી સો પુત્રીઓના પતિ બનશે જ્યારે એ મહાગર્ભ અહીં માનસરોવર ઉપર એક મહિનામાં આવશે અને આવીને તે અમિતાક્ષ યક્ષને પરાજીત કરશે આ જાણો હે કુમાર ! પ્રકુલમતિ આદિ મારી સો પુત્રીઓનો આપ સ્વીકાર કરી મને કૃતાર્થ કરો આ પ્રમાણે મારા પિતાએ જ્યારે આર્યપુત્રને કહ્યું ત્યારે આર્યપુત્રે એમો સંધર્મી બહેનોની માથે ઘણા જ ઉત્સાહપૂર્વક વિદાહ કર્યો જ્યારથી આમરી સાથે આર્યપુત્રનો વિદાહ થયેલ છે ત્યાંથી આર્યપુત્ર વિવિધ ઝળાઓમાં

दृष्ट्वा तीव्र कुट्टोऽशनिवेगः कार्मुकमादायार्यपुत्रापरि गणावन्ति पर्य। आर्यपुत्राऽपि तस्य जयाशया सह धनुर्गुणमर्द्धेन्दुना गणेन चिन्तयत्। एव त्रिधनुर्गुणः सोऽपि निवेगो रोषारुणितलोचनः कृपाणमादाय आर्यपुत्रं हन्तुं स्वस्थादयतीर्य प्रायाचत। अत्रानन्तरे आर्यपुत्रो निशितेन शरेण तदग्राहं मृणालच्छेदमिव चिन्तयत्। छिन्नयोरपि बाहोः कोपपरीतलोचनं स्व प्रतिप्रधान्तं तं त्रिलोक्य आर्यपुत्रो विद्यादत्तेन चक्रेण तस्य शिरच्छेदितवान्। इत्यमार्यपुत्रेण हतोऽशनिवेगः। तदा सर्वे विद्याधराः 'जय जय' नादं कृतवन्तः। ततः सानन्दाभ्यां सुनन्दा

निष्फल बना दिया। अपने प्रयत्नको निष्फल जाता देखकर अशनि-वेगका चहेरा क्रोधकी प्रचल ज्वाला से धमधमा उठा। उसने उसी समय धनुषको हाथ में लेकर उससे गणावली गोलना आर्यपुत्रके ऊपर प्रारम्भ कर दी। आर्यपुत्रने उसी समय अर्धेन्दुबाण से उसका धनुष बीच में ही काट डाला। जब अशनिवेगने अपना धनुष कटा हुआ देखा तो क्रोध में भरकर वह आर्यपुत्रको मारनेके अभिप्राय से रथ से उतर कर तलवारकी चोट उनपर करनेके लिये दौड़ा। इसीके बीच आर्यपुत्रने अपने तीखे बाण से उसके दोनों बाहुओं को काट दिया। बाहुओं के काटनेपर भी अशनिवेग को क्रोधाविष्ट होकर अपनी तरफ आते हुए देखा तो आर्यपुत्रने विद्याद्वारा प्रदत्त चक्रसे उसका मस्तक काट दिया। इस प्रकार आर्यपुत्र द्वारा अशनिवेगका विनाश हुआ सुनकर विद्याधरों को बड़ी खुशी हुई। उन्होंने "जयजय" शब्दों से आकाशतल गुजा दिया। आनन्दित बनी हुई सुनदा एव

निष्कण्ठा जेठने अशनीवेगने अहेरे क्रोधनी ज्वालाथी धमधमी उठये। तेहे जेठे समय धनुषने हाथमा लठने तेनाथी गेल्ले। छोटवानु गेल्ले कथुं आर्यपुत्रे जे समय अर्धेन्दु गेल्लेथी तेनु धनुष वरमाथी कापी नाभ्यु ज्यारे अशनीवेगे पोताना धनुषने कपातु जेथु तो क्रोधमा आवीने ते आर्यपुत्रने मारवाना अस्त्रि प्रायथी रथमाथी उत्तरीने तरवारनी चोट लगाववा होइये। आ समय आर्यपुत्रे पोताना तीक्ष्ण जेवा गेल्लेथी तेना गन्ने हाथेने कापी नाभ्या पोतानी गन्ने सुनतये। कपाठ जवा छता पल्ल अशनीवेगने क्रोधमा आवेशमा पोतानी तरङ्ग होइये। आवतो जेथो त्यारे आर्यपुत्रे विद्याद्वारा प्रदत्त चक्रथी तेनु गेल्ले कापी नाभ्यु आ प्रकारे आर्यपुत्रना हाथथी अशनीवेगने विनाश थये। होवानु जेठने विद्याधरने धणीज भुरी थर, तेमहे 'जयजय' शब्दोथी आकाश अने पृथ्वीने गज्जवी भूमी आन-

विमानद्वयगजवाहनायास्त्वविद्याधरवृन्देन सह स्वप्रियाभिः सहित समिप्रा
गगनमार्गेण प्रस्थितः स्वल्पेनैव कालेन हस्तिनापुरमागतः । महत्या विद्याधर
ऋद्ध्या विद्याधरपरिवारेण पत्नीमिश्र सह सम्रागत कुमारमालोक्य नागरिका
नितरा प्रमोदमापन्नाः । कुमारस्य मातापितरौ कुमार गिरम्यात्राय सम्प्राप्त
प्रागपि जातौ । तत शुभमुहूर्ते कुमारपित्राऽश्वसेनेन महता समारोहेण सह
कुमारो राज्यऽभिषिक्तः । महन्द्रमिदं च सेनापतिः कृतः । मातापितृभ्या धर्म
प्राप्यपरिपूर्णा समीपे दीक्षा गृहीत्वा स्वजन्मसाफल्य सम्पादितम् ।

चित्त में आ जाय । महेन्द्रसिंह के इस प्रकार बचन सुनकर कुमार
उसी क्षण वहा से विमान, हय, गज, वाहन आदि पर आसुद्ध हुए
विद्याधरवृन्द के साथ अपनी प्रियाओं को साथ लेकर गगनमार्ग से
हस्तिनापुर की ओर चल दिया । थोड़ी देर में वह हस्तिनापुर आ
पहुँचा । कुमार के आने ही भ्रमस्त नागरिकों में उसकी अपार विभूति
से स्त्रियों की प्राप्ति से गव साय में रहे हुए विद्यार्थों के परिवार से
अपार हर्षकी लहर दौड़ गई । मातापिताने कुमार के मस्तक को चढ़ी
ममता से सृष्टा । उस समय वे ऐसे मालूम पड़े कि मानो इनमें नवीन
चेतना आ गई है । शुभमुहूर्त में कुमार के पिता अश्वसेन ने बड़े भारी समा-
रोह के साथ कुमार का राज्य में अभिषेक किया और उसके मित्र महेन्द्र-
सिंह को उसका सेनापति बनाया । रात में मातापिता दोनोंने धर्मघोष
स्वधिर के पास जाकर दीक्षा धारण कर अपने मनुष्यभव में सफल बनाया ।

मालाजीने कुमार को ममते तथा विमान, हाथी, घोड़ा, वाहन आदिको ममते
अपनी विद्याधरवृन्दनी साथे पोतानी पत्नीकोने साथमा लधने गगन मार्गधी हस्तिना
पुरनी तरफ़ उषया घोड़ा व वणतमा हस्तिनापुर पछोच्यी गया कुमारना आगमनधी
रूपणा नगरननोमा छर्षनी लहेर होडवा लागी, अनी अपार विलूति तेम न स्त्री
कोनी प्राप्ति अने साथे आवेला विद्याधरना परिवारने जेष्ठ सहु डोष्ठ वाडनाड
पोडारवा लाग्या मातापिताको लारे ममताथी कुमारने छाती साथे आया, आथी तेम
नामा जेष्ठ डोष्ठ नवीन चेतना आवी गयेल होय तेवा लास सहु डोष्ठने दवा लाग्ये
नगरनरमा उडवास न उडवास जणुवा लाग्ये नगरननोको लारे उतमाड मनाव्ये
अने राज अश्वसेने लारे समार लनी साथे कुमारने राज्याभिषेक क्यो कुमारना
मित्र महेन्द्रसिंहने सेनापतिपडे स्थापनामा आव्या आठमा राज राणी अन्नेको धर्म
घोष सुनिना पाने जेष्ठ दीक्षा धारण करी अने पोताना मनुष्यभवने भक्षण अनाव्ये ।

રામિર્વિદ્યાધરિભિ સહ પ્રિદરન વિદ્યાધરન્દ્રસેવિતચરણયુગ્લોડ્ય મુલેનાત્રાસ્તે ।
અથ તુ ક્રોડાપિહારમનુલ્લક્ષ્યાર્યપુત્રોડમ્માભિ. સજ્જાત્ર ક્રીડાવને મમાગતો માગ્ય
પશાદ્ ભવાનપિ અત્ર સમાગત. । એવં દુરત્તમ વકુલમત્યા મનત્કુમાર, પ્રયન
ટહાન્નિગત' । તત્તા મહેન્દ્રસિંહેન સહ સપરિવારો વૈતાદ્ય મમાગતઃ ।

અથાન્યદા પ્રાજ્ઞાયસરો મહેન્દ્રસિંહ' કુમારમુગાચ—કુમાર ! મરદ્વિયોગેન
ભવતઃ પિતરૌ નિતરા વિપીડતઃ । અતોર્હતિ ભવાન સ્વમન્દર્શનેન પિત્રોર્દુઃખ
મપનીય તો પ્રસાદયિતુમ્ । ઇતિ મહેન્દ્રસિંહચો નિશમ્ય કુમારસ્વત્થણ એ

લિયા । જય સે હમ લોગોં કે સાથ આર્યપુત્ર કા વિવાહ હુઆ હૈ તથ સે
આર્યપુત્ર વિવિધ કલાઓં મેં ચતુર વિદ્યાધરિયોં કે સાથ આનંદપૂર્વક
અપને સમય કો અતિવાહિત કર રહે હૈં । સમસ્ત વિદ્યાધરેન્દ્ર ઇનકે
ચરણકમલોં કી સેવા મે ઉપસ્થિત રહા કરતે હૈં । આજ આર્યપુત્ર હમ
સથ કે સાથ ક્રીડા કૌતુક કરનેકી ભાવના સે ક્રીડાવન મેં આયે હુઆ થે
કિ ઇતને મે ભાગ્યવશ આપકા બી યહી પર સમાગમ હો ગયા ।

ઇસ પ્રકાર મહેન્દ્રસિંહ કો જય વકુલમતી—કુમાર કી કથા સુના
રહી થી કિ ઇસી સમય સનત્કુમાર બી કાચનગૃહ સે વાહિર નિકલ પડે ।
ઔર મહેન્દ્રસિંહ કો સાથ લેકર સપરિવાર વે વૈતાદ્ય કી તરફ ચલ દિયે ।

એક દિનકી વાત હૈ કિ મહેન્દ્રસિંહેને ઉચિત સમય પાકર કુમાર
સે કહા—કુમાર ! આપકે માતાપિતા આપકે વિયોગ સે અત્યંત દુઃખિત
હો રહે હૈં । ઇસલિયે અવ આપ એસાં કરે કિ ઘરપર ચલકર ઇનસે
મિલલે—તાકિ ઇનકા વિપાદ નષ્ટ હો જાય, ઔર પ્રસન્નતા ઇનકે

ચતુર વિદ્યાધરીઓની સાથે આનંદપૂર્વક પોતાને સમય વિતાવી રહેલ છે મધળા
વિદ્યાધરેન્દ્ર તેમના ચરણકમળની સેવા કરવામાં તત્પર રહે છે આજે એમો મધ
ળાની માથે વનકીડા કરવા માટે આર્યપુત્ર અહીં આવેલ છે અને એજ સમયે
ભાગ્યવશાત આપનો અહીં થર સમાગમ થઈ ગયો ।

આ પ્રકારે મહેન્દ્રસિંહને વકુલમતી સનત્કુમારની કથા સંભળાવી રહી હતી
હતી તે સમયે સનત્કુમાર પણ આરામ લઇને બહાર આવી પહોંચ્યા, અને યહી
મહેન્દ્રસિંહને સાથે લઈ સપરિવાર તે વૈતાદ્યની તરફ ચાલ્યા નીકળ્યા ।

એક સમયની વાત છે કે, મહેન્દ્રસિંહે યોગ્ય સમય બોધને કુમારને કહ્યું,
હે કુમાર ! આપના માતાપિતા આપના વિરહથી દુઃખી થઈ રહ્યા છે આ કારણે
આપ એવું કરો કે ઘેર ચાલેને આપ એમને મળો કે બેનાથી એમનો વિવાહ દૂર
થાય અને તેમના ચિત્તમાં પ્રસન્નતા આવી ગાય મહેન્દ્રસિંહના આ પ્રકારના વચન

સૌધર્મેન્દ્ર પૃષ્ઠવન્તઃ—સ્વામિન્ ! કેન કારણેનાસ્ય દેવમ્ય-દેહપ્રભેદગી જાતા ? શક્રઃ પ્રાહ—ઓ દેવા ! અનેન પૂર્વભવેડગ્વણ્ડમાચામામ્લતપઃ કૃતમ્ । તત્પ્રભાસદસ્ય દેવમ્યેવ સમુત્કૃષ્ટા દેહપ્રભાઽસ્તિ । દેવૈ પુનરિન્દ્ર પૃષ્ઠ—ઋશિદમ્તિ દેહપ્રભયે-તદેસદદશઃ । ઇન્દ્રેજોક્તમ્ અસ્તિ હસ્તિનાપુરે કુરુચગીય સનત્કુમારનામા ચક્ર-વર્તી । સ હિ સ્વદેહપ્રભયા સર્ગાનપિ દેવાનતિશેતે । ઇદ શક્રચચનમશ્રદ્ધાનાં ત્રિજયવૈજયન્તનામાનાં દેવૌ બ્રાહ્મણવેપ કૃત્યા હસ્તિનાપુરમાયાતાં । તયાર્ચિશિષ્ટ તેજો દૃષ્ટા વિશિષ્ટૌ કાવપ્યેતામિતિ નિશ્ચિત્ય પ્રતિહારિભિર્ભૂપભવન પ્રવેશિતા

ઉસકે જાતે હી પૈટે હુણ ઉન દેવોને સૌધર્મેન્દ્ર સે પૂઝા-સ્વામિન્ ! કિમ પ્રશ્ન સે ઇસ દેવકી દેહપ્રભા ઇતની ડતીસ થી । શક્રને પ્રત્યુ-ત્તર રૂપ મેં કહા—હે દેવો ! ઇસને પૂર્વભવ મેં અગ્વણ્ડ આચામ્લવ્રત કા આરાધન ક્રિયા હૈ । ઉસીકે પ્રભાવ સે હી ઇમકે દેહકી ઇતની વિશિષ્ટ દીપ્તિ હુઈ હૈ । દેવોને પુનઃ ઇન્દ્ર સે પૂઝા-સ્વા એસી ઉત્કૃષ્ટ દેહપ્રભા-વાલા ઔર બી કોઈ હૈ ? જો ઇસકી સમાનતા કર સકે । ઇન્દ્રને કહા હા હૈ—હસ્તિનાપુર મેં કુરુચગોદ્ભવ સનત્કુમાર ચક્રવર્તી એસા હૈ । વદ્ધ અપની દેહપ્રભા સે સમસ્ત દેવોકી દેહપ્રભાકો ફીકા કરતા હૈ । ઇસ પ્રકારકે રહે ગયે ઇન્દ્રકે વચનો પર વિશ્વાસ નહી કરનેવાલે ત્રિજય વૈજયન્ત નામક દો દેવોને બ્રાહ્મણકા વેપ લેકર સનત્કુમારકી દેહ-પ્રભાકો નિરીક્ષણ કરનેકા વિચાર ક્રિયા । વે ઉસ વેપમે હસ્તિનાપુરમે આવે । ઉન બ્રાહ્મણ દેવોની વિશિષ્ટ તેજસ્વિતા દેખકર ‘વે કોઈ વિશિષ્ટ વ્યક્તિ હૈ’ એસા વિચાર કર પ્રતિહારજનોને ઉનકો ચક્રવર્તી કે

ગયા તેમના જવા પછી ત્યા બેઠેલા દેવોએ સૌધર્મેન્દ્રને પૂછ્યું, સ્વામિન્ ! કયા કારણથી એ આવેલા દેવની દેહપ્રભા એટલી ઉજ્જવળ હતી ? સૌધર્મેન્દ્રે પ્રત્યુત્તરમાં કહ્યું કે, હે દેવો ! તેણે પૂર્વભવમાં અખંડ આચાર્યશ્રવણ આરાધન કરેલ છે તેના પ્રભાવથી જ એના દેહની આ કાન્તિ થયેલ છે દેવોએ ફરીથી ઇન્દ્રને પૂછ્યું શું આવા ઉત્કૃષ્ટ દેહપ્રભાવાળા બીજા પણ કોઈ છે ? જો એમની સમાનતા ઠરી શકે ? ઇન્દ્રે કહ્યું, હા છે હસ્તિનાપુરમાં કુરુચગા જન્મેલ સનત્કુમાર ચક્રવર્તી એવા છે, તે પોતાની દેહપ્રભાથી સમસ્ત દેવોની દેહપ્રભાને ઢિલ્લી પાડે છે આ પ્રશ્નાંશુ ઇન્દ્રે કહેલ વાત ઉપર વિશ્વાસ ન કરવાવાળા બે દેવો વિજય અને ત્રિજય તે બ્રાહ્મણોને વેશ લઈને સનત્કુમારની દેહપ્રભાનું નિરીક્ષણ કરવાનો વિચાર કર્યો તેઓ બ્રાહ્મણોને વેશ લઈ હસ્તિનાપુર આવ્યા આ બ્રાહ્મણદેવોની વિશિષ્ટ તેજસ્વિતા બેઠેને “આ કોઈ વિશિષ્ટ વ્યક્તિ છે” આવો વિચાર કરી પ્રતિહારોએ તેમનો ચક્રવર્તીના મહે

अथ प्रवर्द्धमानगोशयलादिसारो राजा सनत्कुमारश्चक्रवर्ती इत्यादिभय-
निवारणपुरस्सर प्रजा स्वप्रजापत्परिपालयामास । ततः सनत्कुमारचक्रवर्तिभवने
नवनिधिसिद्धानि चतुर्दशरत्नानि समुत्पन्नानि । ततः सनत्कुमारश्चक्रवर्ती चक्र-
रत्नप्रदर्शितमार्गेण मगधप्रदामप्रभाससिन्धुदण्डप्रपातादिक्रमेण सकल भरतक्षत्र
प्रसाध चक्रवर्तिपद प्राप्तवान् ।

अथान्यदा सुधर्मासभाया सौधर्मेन्द्रोऽनेक देवदेवी समुपसेवितः स्वसिंहा
सनारूढ आसीत् । तस्मिन् समये कश्चिदीशानकल्पदेवः सौधर्मेन्द्रसमीपे समा-
गतः । तदेहप्रभया सकलदेवदेहप्रभाऽऽग्नित्योदय चन्द्रग्रहादिप्रभेन निम्नभी कृता ।
स देवः सौधर्मेन्द्रं प्रणम्य स्वलोकं गतः । तस्मिन् गते तत्र स्थिता देवा

सनत्कुमार का राज्य में अभिवेक होने पर सोप (गजाना) एवं
घल आदि समस्त रूप उढने लगा । कुछ समय बाद सनत्कुमार चक्रवर्ती
पद से भी अलङ्कृत हो गये । उन्होंने स्वचक्र परचक्र आदि के भयभी
हटाते हुए अपनी प्रजा का सतनि के समान न्यायनीति के अनुसार
पालन करना प्रारम्भ किया । नवनिधि चौदह रत्नोंकी प्राप्ति भी इनमें
हो गई । चक्ररत्न द्वारा प्रदर्शित मार्गके अनुसार उन्होंने भरतक्षेत्रके
छह खंडों पर अपनी विजयका झंडा भी फहरा दिया ।

एक समय सुधर्मासभा में सौधर्मेन्द्र अनेक देव एवं देवियोंके
साथ वातचित्त करता हुआ अपने सिंहासन पर बैठा हुआ था ।
इतने में ईशानकल्प का कोई एक देव उसके पास आया, उस आये
हुए देवकी देहप्रभा से उपस्थित उन देवोंकी देहप्रभा आदित्य के
उदय में चन्द्रग्रह आदिकी प्रभाकी तरह फीकी पड़ गई । आते ही
उसने सौधर्मेन्द्र को नमन किया और अपने स्थान से चल दिया ।

सनत्कुमार राज्यधुरा ग्रहण कर्त्ता पछी राज्यना कोष (भण्डाना)मा तेम न भण
(सैन्य)मा सारी ज्येवी वृद्धि थवा लागी, अने थोडा न समय पछी सनत्कुमार चक्रवर्ती
पदथी अलङ्कृत भनी गया तेमछे स्वयंके अने परचक्रना लयने दूर करी सधणा
प्रलब्धनोनु न्यायनीति अनुसार पालन करवानो प्रारम्भ करी दीधा नवनिधि आठ
रत्नोनी प्राप्ति पछु तेने थध थध चक्ररत्न द्वारा प्रदर्शित मार्ग अनुसार तेमछे
भरतक्षेत्रना छजे भंडो उपर पोतानो विजयध्वज झंडावी दीधा

जेक समय सुधर्मासभामा सौधर्मेन्द्र अनेक देव अने देवीज्योनी साथे वात-
चित्त करता पोताना सिंहासन उपर जेठेला हुता जेठेलाभा ध्यान कट्पने। केध जेक
देव तेमनी पास आये। जे आवेला देवनी देवप्रभाथी त्या जेठेला देवानी देह
प्रभा सूयना प्रकाशथी थद्र ताराज्यो वजेरे जेम आभा पछी लय तेवी देभावा लागी
त्या आवता न तेमछे सौधर्मेन्द्रने नमन ज्युं अने पोताना स्थान उपर याव्या

રાજાઽપિ મયિધિસ્નાનમકરોત્ । સ્નાનાનન્તર સર્વમદ્ગમાભૂષણૈરાભૂષયત્ । एव
 વિભૂષિતશરીરા રાજા સમાયામાગત્ય સિંહાસને સમુપવિષ્ટઃ । તતઃ પ્રતિહારિણા
 મ ચક્રવર્તી દિગ્ગાત્રાકારયત્ । દિગ્ગાત્રપિ સમાયામાગત્ય રાતો રૂપ દૃષ્ટાઽતીવ્ર
 વિપર્ણો પ્રોચતુ -અહો ! મનુષ્યાગા રૂપલાવણ્યયોગનાનિ ક્ષણત્ક્રન્ટાનિ ભવન્તિ ।
 તયોરેવ વચનમાવર્ણ્ય ચક્રવર્તિના પ્રોક્તમ્-મો ! કિમેવ ભવન્તો મમ શરીર
 નિન્દત ? તાભ્યામુક્તમ્-રાજન્ ! દેવાના રૂપયોગનલાવણ્યાનિ પ્રથમવયસઃ પ્રભૃતિ
 પન્માસશેષાયુર્યાવદ્ ભવન્તિ । યાવજ્જીવ ન હીયન્તે । ત્વઝરીરે ત્વાશ્ચર્ય દૃશ્યતે ।

હુગ જાકર વૈઠ ગયે । ઇસ તરફ રાજાને સવિત્રિસ્નાન ક્રિયા ઓર
 ઉસકે બાદ સમસ્ત આભૂષણ પહિરે । સવ પ્રકાર સે સુસજ્જિત હોકર
 પશ્ચાત્ત વહ સભા મેં આકર સિંહાસન પર ત્રિરાજમાન હો ગયે, થાડ મેં
 રાજાને પ્રતિહાર સે કહા કિ ઉન આયે હુગ દોનોં વ્રાહ્મણોં કો બુલાઓ ।
 પ્રતિહારને ઉનકો બુલાયા । વે સભા મેં આયે । સિંહાસન પર વૈઠે હુગ
 રાજાકો દેવા । દેવતે હી નાક મા મિકોડકાર ઉન્હોંને કહા-અહો !
 મનુષ્યોંકા રૂપલાવણ્ય ગવ યોવન ક્ષણભર મેં દેલતે ૨ હી વિનષ્ટ હો
 જાતા હૈં । ઉનકે ઇમ પ્રકાર લેદ ચિત્ત હુગ ચિત્ત સે કહે ગયે વચનોં
 કો સુનકર ચક્રવર્તીને ઉનસે કહા-કહો, કયા જ્ઞાન હૈં કયોં તુમ લોગ
 મેરે શરીરકી નિંદા કર રહે હો । ઉન્હોંને ચક્રવર્તીકે વચનોં કે પ્રત્યુ-
 ત્તર મેં કહા રાજન્ । દેવોંકા રૂપ યોવન ગવ લાવણ્ય પ્રથમ અવસ્થા સે
 લેકર છત્માસકી અવગિષ્ટ આયુકે પહિલે ૨ તરુ સ્થિર રહતા હૈં વહ
 યાવજ્જીવ હીયમાન નહીં હૈં । પરન્તુ આપકા યહ શરીર ગેસા નહીં હૈં ।

જ્ઞાન કયું અને ત્યારપછી સધળા આજુપણે પહેર્યા મપૂર્ણપણે સમજાવત બનીને
 પછીથી તે ગજમલામા આવી સિંહાસન ઉપર બેસી ગયા એ પછી તેણે પ્રતિહારને
 આવેલા તે બન્ને વ્રાહ્મણોને બોલાવી લાવવા જણાવ્યું પ્રતિહારે બન્નેને બોલાવ્યા
 તેથી તેઓ મામ આવ્યા અને સિંહાસન ઉપર બેઠેલા ગજને તેમણે જોયા બેતાજ
 નાક અને મોઢું બગાડતા તેમણે કહ્યું, અહો મનુષ્યનું રૂપ, લાવણ્ય અને યોવન
 ક્ષણભરમા બેત-બેતામા વિનષ્ટ થઈ જાય છે તેમના આ પ્રકારના ખેદખિન્ન રીતે
 કહેવામા આવેલા વચનોને સાંભળીને ચક્રવર્તીએ તેમને કહ્યું, કહો શું વાત છે, શા
 માટે તમે ઢોકો ખાસ, શરીરની આ પ્રકારે નિંદા કરી રહ્યા છો ? તેમણે ચક્ર
 વર્તીના વચનોના પ્રત્યુત્તરમા કહ્યું, રાજન્ ! દેવોનું રૂપ યોવન અને લાવણ્ય પ્રથમ
 અવસ્થાથી લઈને બીજાં બહુનાની ડેવની ધરીઓ પહેરા એકચરણ રહે છે તે ચાંવત

तौ राज्ञः समीप गतौ । तत्र ताभ्या तैश्चभ्यङ्गयन् राजा दृष्ट । शक्रगर्भित
स्पादपि सातिशय रूप विभ्राण राजान दृष्ट्वा तौ नितरा तस्मयमागतौ । तौ
दृष्ट्वा राजा प्रावाच-किमर्थ भक्तोरागमन मम गृहे जातमिति कथ्यता भवन्तौ ?
धृतब्राह्मणरूपाभ्या देवाभ्यामुक्तम्-राजन् । तव सौन्दर्य त्रिभुवनेऽपि गीयत ।
अतस् वत्सोन्दर्य द्रष्टुं कामात्रामत्रागतौ । तयोर्वचनमार्थ्य रूपगर्भितेन राज्ञा प्रा
क्तम्-ब्राह्मणौ ! सम्प्रति किं भवद्भ्या मम रूप दृष्टम् । स्तोक काल प्रतीक्षेता
यादह विभूषितशरीरः सभामण्डपे समागच्छामि । राज्ञो वचन निशम्य 'एव-
मस्तु' इत्युक्त्वा तौ द्विजौ राजनिर्दिष्टस्थाने राजान प्रतीक्षमाणौ स्थितौ । इतश्च

महल में प्रविष्ट कराया और राजाके पास भी उनको पहुँचा दिया ।
राजाके पास पहुँचकर उन दोनोंने उस समय राजाको तैलका मर्दन
करते हुए देखा । इन्द्रने चक्रवर्ती के रूपकी जैसी प्रशंसा कीथी उस
से भी कहीं अधिक चक्रवर्ती के रूपका निरीक्षण कर ये दोनों देव
अधिक विस्मित हुए । देवकर चक्रवर्तीने उन से कहा-कहिये आप
लोगोका यहाँ तक आगमन किस निमित्त से हुआ है । उन ब्राह्मण
वेषधारी देवोंने चक्रवर्ती से कहा-राजन् ! आपका सौन्दर्य सुना है
त्रिभुवन में सर्वश्रेष्ठ है अन उसको ही देवनेकी इच्छा से हमलोग
यहाँ आये हैं । उनके इस वचनको सुनकर रूप से गर्वित हुए चक्र-
वर्तीने उनसे कहा-ब्राह्मणों ! इस समय मेरा क्या रूप है जिसेको
आप देख रहे हैं । उस समय देवना जब कि मैं विभूषित शरीर
होकर सभामण्डप में जाऊँ । चक्रवर्ती के वचन सुनकर "एवमस्तु" कह
कर ये दोनो ब्राह्मण राजनिर्दिष्ट स्थान में बुलानेकी प्रतीक्षा करते

सभा प्रवेश करायेंगे । अने चक्रवर्तीनी पास पहुँचाया । राजानी पास पहुँचानीने ये
देवोये ते सभये राजाने तैलपु मर्दन करता जेया । इन्द्रे चक्रवर्तीना रूपनी जे
प्रशंसा करेव छती तेथी पक्षु पक्षारे रूपराशीने जेधने जन्ने देवो विस्मय थया ।
तेभने जेधने चक्रवर्तीजे पृष्ठथु, कछो ! आपतु आगमन क्या कारणे थयु छे ?
प्राह्मण्य वेशधारी जे देवोये चक्रवर्तीने कछु, हे राजन् ! आपना सौन्दर्य विशे
अमे साक्षय्य छे के त्रिभुवनमा ते सर्वश्रेष्ठ छे जेथी तेने जेवानी धृष्ट्याथी अमे
अहीया आवेल छीजे तेभना आ वचन साक्षणीने-रूपथी गर्वित थयेव चक्रवर्तीजे
तेभने कछु-प्राह्मण्य ! आ समय भाइ थु रूप छे के जेने आप जेध रह्या छे ?
नाउ रूप जे सभये जेवु । उ जे सभये हु विभूषित शरीरवाणे । जनीने सभा
मण्डपमा लउ चक्रवर्तीतु वचन साक्षणीने 'एवमस्तु' कहीने ते जन्ने प्राह्मण्य
राजनिर्दिष्ट स्थानमा जे ल ववानी प्रतीक्षा करती जधने जेथी गया । राजाजे सविधि

ग्रह इव नितान्तदुःखाच्छहः । अतः एतत्सर्वं परित्यज्य परलोकहितसाधकः समयं एव ससेव्यः । एव विचार्य चक्रवर्ती तस्मिन्नेव काले चन्द्रसेनपुत्र राज्ये-
ऽभिपिन्य प्रज्याग्रहणार्थमुद्यम चकार । एतद्दृष्ट्वा धृतविप्रवेपाभ्या देवाभ्या गीतम्-

अनुचरितं खलु भवता, चरितं निजकस्य पूर्वपुरुषस्य ।

भरतमहानरपतिना, त्रिशुवनप्रियातकीर्तिमता ।

एव चक्रवर्तिनः प्रशसा कृत्वा देवौ गतो । चक्रवर्ती च सर्वं परित्यज्य विजयधराचार्यमभीषे दीक्षा गृहीतवान् । गृहीतदीक्षस्य चक्रिणः पृष्ठतः स्त्री रत्नानीनि चतुर्दशरत्नानि, सर्गा रमण्यः, सर्वे सामन्ताः सैन्यानि, नवनिधयो, विद्याधरराजादयश्च पण्मासान यावत् अनुसभ्रम् । परन्तु समयमिना तेन सिंहाव-
लोकितेनाऽपि ते नावलोकिताः ।

अनिष्ट ग्रहके समान नितान्त दुःखदायक है । अतः इन सनका परित्याग करके परलोक में हितसाधक समय ही एक मात्र भले प्रकार सेव्य है । ऐसा विचार कर चक्रवर्तीने उसी समय राज्य में चन्द्रसेन पुत्र का अभिषेक करके प्रज्या ग्रहणके लिये उद्योग प्रारम्भ किया । ऐसी यात जब उन ब्राह्मण वेषधारी देवोंने देखी तो वे चक्रवर्तीकी प्रशसा करते हुए कहने लगे कि अन्य है आपको जो आपने अपने पूर्व पुरुषोंके चरितका अनुकरण किया है । भरतचक्रवर्तीने भी ऐसा ही किया था । उस प्रकार प्रशसा करके वे देव चले गये । पश्चात् चक्र-
वर्तीने समस्त परिग्रहका परित्याग करके विजयधराचार्य के पास दीक्षा धारण कर ली । मुनि दीक्षा से युक्त हुए चक्रवर्तीके पीछे २ स्त्रीरत्न आदि चौदह रत्न, समस्त रमणीजन, समस्त सामन्तवर्ग, सैन्यवृन्द,

उन्माह छे परिग्रह ग्रहणी आदिक लयकर हुआने आपनार छे आधी ओ सध-
गानो परित्याग करीने परलोकमा हितसाधक समय न सर्व प्रकारची सेवन करवा
योग्य छे आवे। विचार करीने चक्रवर्तीओ पोताना चन्द्रसेन नामना पुत्रनो राज्य
गादी उपर अभिषेक करीने प्रज्या धारण करवानी प्रवृत्ति शुरु करी दीधी आ
वात न्यारे ओ ब्राह्मण वेषधारी देवोओ जाली तो तेओ चक्रवर्तीनी प्रशसा करता
उहेवा लाग्या के, अन्य छे आपने के, आपे आपना पूर्वजोना पगलानु अनुकरण
क्युं छे भरत चक्रवर्तीओ पणु आज प्रमाणे करेल छतु आ प्रकारनी प्रशसा
करीने तो देव आट्या गया पछीची चक्रवर्तीओ सधणा परिग्रहनो परित्याग करीने
विजयधर आचार्यनी पास दीक्षा धारण करी दीधी मुनि दीक्षाधी युक्त थयेला चक्र-
वर्तीनी पाछण श्रीरत्न आदि आह रत्न, सधणो श्रीसभाज, सधणा सामन्तवर्ग,

યત્ત્વ રૂપલાવણ્યાદીનિ કિંચિત્ક્ષણપૂર્વમાસીત્તદધુના વિનષ્ટમ્ । રાજા પ્રોક્તમ્-
 સ્થ મયદ્ભ્યા જ્ઞાતમ્ ? તાભ્યા પ્રોક્તમ્-શૂત્રકૃત્ય દૃશ્યતામ્ । મૃપેન શૂત્રકૃતમ્ ।
 તત્ર-શૂત્રમારે કૃમિપુષ્પો દષ્ટઃ । તદનુ તેન કેયૂરાન્નિમ્બૂપિત સ્વચાદુયુગલ્ હારાદિ-
 વિમ્બૂપિત સ્વક્ષ-સ્થલ ચ વિવર્ણમુપલક્ષ્ય ચિન્તિતયાન્-અહો અનિત્યતા સસા-
 રસ્ય ! અસારતા શરીરમ્ય ! યન્મમ શરીર ત્રિમુવનમુન્દરમાસીત્, તદિયતાઽલ્પ
 કાલેનૈવ વૈવર્ણ્યમુપગતમ્ । અતોઽસ્મિન્સસારે જનાનામાસક્તિરયુક્તા, શરીરે મોહ
 કરણમજ્ઞાનમ્, રૂપયોગનાભિમાનો નિર્વિવેક્તિતા, ભોગાસેવનમુન્માદ, પરિગ્રહો

અમી પહિલે જૈસા રૂપલાવણ્ય આદિ વિશિષ્ટ શરીર આપકા ધ્યા વૈમા
 વહ અવ નહી રહા હૈ । રાજાને उनकी યાત સુનકર કહા-યહ થાત
 તુમને કૈસે જાના । તત્ર ઉન્હોને કહા-શૂક કર આપ હસકી પરીક્ષા
 કીજિયે । રાજાને વૈસા હી ક્રિયા । શૂકકર દેયા તો ઉસમેં કૃમિયોગ
 પુજ દૃષ્ટિગોચર હુઆ । યાદ મે કેયૂરાદિ સે વિમ્બૂપિત સ્વચાદુ યુગલકો
 ણવ હારાદિ સે વિમ્બૂપિત અપને વક્ષ-સ્થલ કો વિવર્ણ દેવકર ચક્ષ-
 વર્તીને વિચાર ક્રિયા-દેવો સસારકી અનિત્યતા-શરીરકી આસારતા-
 જો મેરા શરીર ત્રિમુવન મેં સુદર યા વહ હતને યોડે સે હી સમય મેં
 વિવર્ણ થના હુઆ દૃષ્ટિગોચર હોને લગા હૈ । અતઃ હસ સસાર મેં
 મનુષ્યકી આસક્તિ હી અયુક્ત હૈ । શરીર મે મોહકા કારણ અજ્ઞાન-
 ભાવ હૈ । રૂપ ણવ અજ્ઞાનકા અભિમાન કરના વહ મનુષ્યોંકી બડી
 મારી નિર્વિવેક્તા હૈ, ભોગોગા આસેવન ંકે તરહકા ઉન્માદ હૈ, પરિગ્રહ

જીવ હિવમાન નથી પરંતુ આપણુ આ શરીર એવુ નથી થોડા વખત ઉપર
 આપણુ રૂપ લાવણ્ય વિશિષ્ટ પ્રકારનુ હતુ તેવુ અત્યારે નથી રાખ્યે તેમની
 વાત સાલળીને કહ્યુ, આ વાત કહ રીતે તમે જાણી ? આનો ઉત્તર આપણા
 તેમણે કહ્યુ કે, શૂકીને આપ એની પરીક્ષા કરો રાજાએ એ પ્રમાણે 'કયુ',
 શૂકીને જોયુ તો એમા કૃમિ જીવાતો થોકળ થ જોવામા આવી બાદમા 'કેયૂરાદિથી
 વિમ્બૂપિત પાતાની જાને જુઝાઓને તેમજ હાર આદિથી વિમ્બૂપિત વક્ષ સ્થળને
 વિવર્ણ જોધને ચક્રવર્તીએ વિચાર કર્યો કે સસારની કેવી અનિત્યતા છે ? શરીરની
 પણ અસારતા છે, માફ જે શરીર ત્રિભુવનમા સુદર હતુ તે આટલા થોડા જ
 સમયમા વિવર્ણ થયેલુ દૃષ્ટિએ પડે છે આથી આ સસારમા મનુષ્યની આસક્તિ જ
 અયુક્ત છે શરીરના થોડનુ કારણ અજ્ઞાનભાવ છે રૂપ અને યોગનુ અભિમાન
 કરવુ એ મનુષ્યની થોડામા થોડી નિર્જાળતા છે લોગોનુ આ સેવન એક પ્રકારનો

एम्हा सुधर्मासभाया समुपविष्टः सौधर्मेन्द्रः सनत्कुमारऋषिं प्ररु ने-
वमाह-अहो देवाः ! पश्यन्तु भवन्त मनत्कुमारऋषेः रीताम् । व्याधिभिः पीड्य
मानस्तदपाकरणे समर्थोऽपि न तानपाश्रोति । एवमिन्द्रवचन निरुप्य तावेव
देवो शक्रवचनमश्रुधानो सनत्कुमारऋषेर्धैर्यं परीक्षितुमार्तो वैद्यवेप कृत्वा ऋषि-
समीपमायातो । प्रोचनुश्च तौ ऋषिम्-हे ऋषे ! भवच्छरीर व्याधिभिराक्रान्तम्
आरा सदैवौ भवद्गोगान प्रतिकर्तुं समर्थो अत आज्ञापयतु भवान् चिकि-
त्सितम् । एव ताभ्यामुक्तं सनत्कुमार ऋषिर्न किञ्चिदप्युवाच । मौनान्नलम्बिन
करके भी चक्रवर्तीने स्वशरीर मे वर्तमान व्याधियों का किसी भी प्रकार
का प्रतिकार नहीं चाहता ।

एक समय सुधर्मासभा में समुपविष्ट सौधर्मेन्द्रने सनत्कुमार
ऋषिकी प्रशंसा करते हुए ऐसा कहा-अहो देवो ! देखो सनत्कुमार
मुनिकी धीरता जो व्याधियों से दूर करनेकी शक्तिवाले होने पर भी
व्याधियों से दूर करनेकी इच्छातक भी नहीं करते हैं । इन्द्रके इन
प्रशंसाभरे वचनों से सुनकर उन्ही पहिले देवोको इन्द्रके वचन पर
विश्वास नहीं जगा अतः वे दोनों सनत्कुमार ऋषिके धैर्यकी परीक्षा
करने निमित्त वैद्यका वेप लेकर उनके पास आये, रहने लगे हे ऋषि !
आपका शरीर इस समय अनेक व्याधियों से आक्रान्त हो रहा है ।
अतः हम वैद्य होनेके नाते यह चाहते हैं कि आपका इलाज करे ।
इसके लिये आप शीघ्र आज्ञा दो । इस प्रकार जब उन दोनों देवोंने
कहा तो सनत्कुमार ऋषिने उनको वातका कोई भी उत्तर नहीं दिया,

यथा छत्ता पञ्च यक्षवतींश्चै पोताना शरीरमाना कोइ पञ्च शैगने प्रतिकार न कथी
येक समय सुधर्मासभाया समुपविष्ट सौधर्मेन्द्रे सनत्कुमार ऋषिनी
प्रशंसा करीने ऐवु कछु के, हे देवो ! बुझो सनत्कुमार मुनिनी धीरता के बूझो
पोते व्याधिओने दूर करवानी शक्तिवाणा होवा छत्ता पञ्च व्याधिओने दूर करवानी
छच्छा पञ्च करवा नथी छन्दना आ प्रशंसा करेवा वचनो साक्षणीने पड़ेवाना ओ
ओ देवोने तेमनी वात उपर विश्वास न जेडा आथी तेओ सनत्कुमार मुनिना धैर्यनी
परीक्षा करवा निमित्त वैद्यने वैद्य लछने तेमनी पास आओ आने कहेवा वाक्या
के, हे ऋषि ! आपनु शरीर अनेक व्याधिओथी आ समये व्याकुण जण्णाय छि
अमे वैद्य होवाथी छच्छीओ छीओ के, आपना हटोने छलाज करीओ, तो कृपा करी
आप जल्दीथी आज्ञा आपो आ प्रकारे ज्यारे जन्ने देवोओ कछु तो सनत्कुमार
ऋषिओ तेमनी वातने कोइ पञ्च उत्तर आप्थो नहीं, परतु मोनतु अवलोकन

कुमारत्वे पञ्चाशद्वर्षसहस्राणि, माण्डलिम्बत्वे पञ्चाशद् वर्षसहस्राणि, चक्रवर्त्तित्वे लक्षवर्षाणि, श्रामण्ये च लक्षवर्षाणि एव त्रिलक्षवर्षाणि सर्वमायुः परिपाल्य दीर्घतरेण पर्यायेण मिट्टो भविष्यति, इतस्तृतीयदेशलोके गत्वा ततश्चतुर्विंशत्येकं महाविदेहे सेतुमयानन्वात् । तथा चोक्तम्—स्थानाद्गम्यते चतुर्थस्थानके प्रथमोदेशे—

“अहावरा तच्चा अतकिरिया महाकम्मपच्चाया एयावि भवड, से ण सुडे भवित्ता अगाराओ जाव पव्वडए । जहा—दोच्चा णवर दीहेण परियाएण सिज्झइ जाव सव्वदु खाणमत करेइ । जहा से सणकुमारे राया चाउरतचक्रवट्ठी तच्चा अतकिरिया ।”

॥ उति सनत्कुमारदृष्टान्तः ॥

सनत्कुमार ऋषिने कुमारकाल म पचास (५०) हजार वर्ष, माण्डलिकपद मे भी पचास (५०) हजार वर्ष तथा चक्रवर्तीपद मे एक लाख वर्ष एव श्रामण्यपद में भी एक लाख वर्ष निकाठे । इस प्रकार इन तीनों समस्त आयु तीन लाख वर्षकी थी । इस समस्त आयु का इस प्रकार भोग करके फिर वे दीर्घतर काल से सिद्धिपद के भोक्ता बनेंगे । क्योंकि यहां से तृतीय देवलोक में जाकर वहां से चक्कर महाविदेह में जन्म लेकर मोक्ष जावेंगे । स्थानाद्गम्यते में यही बात कही है—

“अहावरा तच्च अतकिरिया महाकम्मपच्चाया एयावि भवड । से ण सुडे भवित्ता अगाराओ जाव पव्वडए । जहा दोच्चाणवर दीहेण परियाएण सिज्झइ जाव सव्वदु खाणमत करेइ । जहा से सणकुमारे राया चाउरतचक्रवट्ठी । तच्चा अतकिरिया ” ।

॥ सनत्कुमार चक्रवर्ती की कथा समाप्त ॥

राजने नभन करी पोताने स्थाने आइया गया सनत्कुमार ऋषिने कुमारकाणम पचास हजार (५००००) वर्ष, माण्डलीकपदमा पण पचास हजार (५००००) वर्ष तथा चक्रवर्तीपदमा ओक लाख (१०००००) वर्ष अने सुनिपदमा पण ओक लाख (१०००००) वर्ष काइया आ प्रकारे तेमनी सपूर्ण आयुष्य पण लाख (३०० ००) वर्षतु हुतु ओ सधमा आयुने आ प्रकारे लोग करीने पछाथी तेओ दिव्हत काणने सिद्धपदने लोगवनार जनथे डेम डे, अर्द्धीथी त्रीण देवलोकमा जघने त्याथ महाविदेहमा जन्म लधने मोक्षमा जथे स्थानाद्गम्यतेमा पण आज वात कहेल छे—

“अहावरा तच्चा, अतकिरिया महाकम्म पच्चाया एयावि भवड । से ण सुडे भवित्ता अगाराओ जाव पव्वडए । जहा दोच्चाण वर दीहेण परियाएण

મુનિ દૃષ્ટા તો પુનરપિ તદેવ પ્રોચતુ । મુનિઃ પુનરપિ ન કિંચિદુચ । તત્
સ્ત્રીય વાર તો તદેવ પ્રોચતુઃ । તમ મુનિઃપ્રાચ-સદૈયો । કિં યુગ શારીરિક
વ્યાધિનિરાકરણે સમર્થો, કિં યા કર્મવ્યાધિનિરાકરણે ? તો પ્રોચતુઃ-મદન્ત !
આત્મા શારીરિકવ્યાધિનિરાકરણે સમર્થો, ન તુ કર્મવ્યાધિનિરાકરણે । તદા
સનત્કુમારમુનિના સમુત્થાત્ નિઘ્રીયનમાદાય સ્વકોથૈઃપ્રાદુર્ગિરાલેપિતા । આલેપ
સમકાલમેવ તસ્ય સર્વ શરીર કનકઝર્ણ જાતમ્ । એવ તત્પ્રભાવ સદનશક્તિ ચ
નિલોક્ય વિસ્મિતો તો દેવો ત પ્રણમ્ય સ્વસ્થાન ગતો । સનત્કુમારદ્વિપિન્દુ

પ્રત્યુત મૌનિકા અવલમ્બન કર સ્થિત રહે । મૌની હુણ મુનિકો દેવ-
કર ફિર વહી વાત દેવોને કહી પરન્તુ ફિર મી ઋપિને ઉનકી વાતકા
કોઈ ઉત્તર નહી દિયા । જય ઉન્હોને તીમરી વાર એસા હી વહા, તય
મુનિને રહા-હે વૈધો ! હમે પહિલે આપ ગહ વતલાવેં કિ આપ લોગ
શારીરિક વ્યાધિ મો દૂર કરને મેં શક્તિશાલિ હૈ યા કર્મવ્યાધિ મો દૂર
કરને મે ? મુનિકી વાત સુનકર વૈધ વેપધારી દેવોને કહા-મહારાજ !
હમલોગ તો શારીરિક વ્યાધિ કો હી દૂર કરને મે શક્તિશાલી હૈ
કર્મવ્યાધિ કો નહી । ઉનકી એસી વાત સુનકર ઋપિને અપને મુખ સે
અમી નિઠાલ કર ઉસકો અપની અંગુલી પર લગાયા । અંગુલી પર
અમીકો લગાતે હી વહ કુષ્ટપીડિત સમસ્ત શરીર સુવર્ણમય હો ગયા
ઔર સવ રોગ મિટ ગયે । હસ પ્રકારકા પ્રભાવ જય સનત્કુમાર મુનિકા
પ્રભાવ ઉન દેવોને દેખા તો ઉનકી સદનશક્તિ સે વે વહે હી વક્તિત
હુણ ઔર હન્દ્રકે વચનો પર વિશ્વાસ કરતે હુણ મુનિરાજ કો નમન કર
અપને સ્થાન પર ચલે ગયે ।

કરીને સ્થિત રહ્યા મૌન અનેલા મુનિને જાણીને કરોચી એજ વાત દેવોએ કહી,
પરંતુ ઋષિએ જીજ્ઞાસુ વખત કહેવાયેલી વાતનો પણ કોઈ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં
જ્યારે દેવોએ ત્રીજી વખત તેણે જ કહ્યું ત્યારે ઋષિએ કહ્યું-હે વૈધો ! મને પહેલા
આપ એ ખતાવો કે, આપ શારીરિક વ્યાધિને દૂર કરવામાં શક્તિશાળી છો કે
કર્મવ્યાધિને દૂર કરવામાં ? ઋષિની વાતને સાંભળીને વૈધ વેપધારી દેવોએ કહ્યું,
મહારાજ ! મને લોકો તો શારીરિક વ્યાધિને જ દૂર કરવા શક્તિશાળી છીએ,
કર્મવ્યાધિને નહીં તેમની આવી વાત સાંભળીને ઋષિએ પોતાના મુખમાંથી થૂક
કાઢીને તેને પોતાની એક આંગળી ઉપર લગાડ્યું થૂકને આંગળી ઉપર લગાડતાજ
તે રોગથી પિડાતું સઘળું શરીર સુવર્ણમય થઈ ગયું અને સઘળા રોગ મટી ગયા
મુનિરાજનો આ પ્રકારનો પ્રભાવ જ્યારે દેવોએ જોયો તો તેમની સદનશક્તિથી
તેઓ ધણા જ ખુશી થયા, અને ઇન્દ્રના વચનો ઉપર વિશ્વાસ મુનિ

कुमारत्वे पञ्चाशद्वर्षमहत्साणि, माण्डलिस्त्वे पञ्चाशद् वर्षमहत्साणि, चक्रवर्त्तित्वे लक्षवर्षाणि, भ्रामण्ये च लक्षवर्षाणि एव त्रिंशत्सर्वपाणि सर्वमायु' परिपाल्य दीर्घतरेण पर्यायेण मिट्टो भविष्यति, इतस्तृतीयदेवलोके गत्वा ततश्च्युत्वा महाविदेहे सेत्स्यमानयात् । तथा चोक्तम्—स्थानाङ्गसूत्रे चतुर्थस्थानके प्रथमोद्देशे—

“अहावरा तच्चा अतक्रिरिया महाकम्मपच्चायाण एयावि भवइ, से ण मुडे भवित्ता अगाराओ जाव पव्वइए । जहा—दोच्चा णवर दीहेण परियाएण सिज्झइ जाव सब्ब दुःखाणमत करेइ । जहा से सणकुमारे राया चाउरतचक्रवट्ठी । तच्चा अतक्रिरिया । ”

॥ इति सनत्कुमारदृष्टान्तः ॥

सनत्कुमार ऋषिने कुमारकाल म पचास (५०) हजार वर्ष, माण्डलिकपट्ट में भी पचास (५०) हजार वर्ष तथा चक्रवर्तीपट्ट में एक लाख वर्ष एव भ्रामण्यपट्ट में भी एक लाख वर्ष निराडे । इस प्रकार इनकी समस्त आयु तीन लाख वर्षकी थी । इस समस्त आयु का इस प्रकार भोग करके फिर वे दीर्घतर काल से सिद्धिपट्ट के भोक्ता बनेंगे । क्योंकि कि यहा से तृतीय देवलोक में जाकर वहा से चक्रवर्त महाविदेह में जन्म लेकर मोक्ष जावेंगे । स्थानाङ्गसूत्र में यही बात कही है—
“अहावरा तच्च अतक्रिरिया महाकम्मपच्चाया एयावि भवइ । से ण मुडे भवित्ता अगाराओं जाव पव्वइए । जहा दोच्चाणवर दीहेण परियाएण सिज्झइ जाव सब्ब दुःखाणमत करेइ । जहा से सणकुमारे राया चाउरतचक्रवट्ठी । तच्चा अतक्रिरिया ” ।

॥ सनत्कुमार चक्रवर्ती की कथा समाप्त ॥

राजने तमन करी पोताने स्थाने आइया गइया सनत्कुमार ऋषिने कुमारकाणमा पचास हजार (५००००) वर्ष, माण्डलीकपट्टमा पण पचास हजार (५००००) वर्ष तथा चक्रवर्तीपट्टना ओक लाख (१०००००) वर्ष अने मुनिपट्टमा पण ओक लाख (१०००००) वर्ष काइया आ प्रकारे तेमनी सपूर्ण आयुण्य पण लाख (३०० ००) वर्षतु इतु ओ सधमा आयुने आ प्रकारे लोग करीने पछाथी तेओ द्विधतर काणने सिद्धपट्टने लोगवनार अनथे डेम डे, अर्द्धाथी त्रीण देवलोकमा जणने त्याथी महाविदेहमा जन्म लधने मोक्षमा जथे स्थानाङ्गसूत्रमा पण आण बात कइल छे—

“अहावरा तच्चा, अतक्रिरिया महाकम्म पच्चाया एयावि भवइ । से ण मुडे भवित्ता अगाराओ जाव पव्वइए । जहा दोच्चाण वर दीहेण परियाएण

મુનિ દ્વદ્વા તો પુનરપિ તદેય પ્રોચત્ । મુનિઃ પુનરપિ ન કિંચિદુવાચ । તત્ સ્ત્રુતીય ચાર તા તદેય પ્રોચનુઃ । તદા મુનિઃપ્રાચ-સદૈશી । કિં યુગ શારીરિક વ્યાધિનિરાકરણે સમર્થો, કિં ચ કર્મવ્યાધિનિરાકરણે ? તો પ્રોચતુઃ-ભદન્ત ! આચ શારીરિકવ્યાધિનિરાકરણે સમર્થો, ન તુ કર્મવ્યાધિનિરાકરણે । તદા સનત્કુમારમુનિના સ્વમુખાત્ નિષ્ઠીયનમાન્યા સ્વકાયૈશ્વર્યલિલાલેપિતા । આત્મેષ સમકાલમેય તસ્ય સર્વ ગરોર કનકરૂપ જાતમ્ । એવ તત્પ્રભાવ સદનશક્તિ ચ વિલોભ્ય વિસ્મિતો તો દેવો ત પ્રણમ્ય સ્વસ્થાન ગતો । સનત્કુમારહૃદિમ્તુ

પ્રત્યુત મૌનકા અવલમ્બન કર સ્થિત રહે । મૌની હુણ મુનિનો દેવ-કર ફિર વહી યાત દેવોને કહી પરન્તુ ફિર મી ઋપિને ડનકી યાતકા કોઢ ઉત્તર નહી દિયા । જય ડન્હોને તીમરી ચાર ંસા હી વહા, તથ મુનિને રહા-હે વૈધો ! હમે પહિલે આપ ચહ વનલાવે કિ આપ લોગ શારીરિક વ્યાધિ મો દૂર કરને મે શક્તિશાલિ હૈ યા કર્મવ્યાધિ મો દૂર કરને મે ? મુનિની યાત સુનકર વૈધ વેપધારી દેવોને કહા-મહારાજ ! હમલોગ તો શારીરિક વ્યાધિ કો હી દૂર કરને મે શક્તિશાલી હૈ કર્મવ્યાધિ કો નહી । ડનકી ંસી યાત સુનકર ઋપિને અપને મુખ સે અમી નિકાલ કર ડસકો અપની અગુલી પર લગાયા । અગુલી પર અમીકો લગાતે હી વહ કુષ્ટપીડિત સમસ્ત શરીર સુવર્ણમય હો ગયા ઔર સવ રોગ મિટ ગયે । હસ પ્રકારકા પ્રભાવ જય સનત્કુમાર મુનિકા પ્રભાવ ડન દેવોને દેલા તો ડનકી સહનશક્તિ સે વે વહે હી ચકિત હુણ ઔર હન્દ્રકે વચનો પર વિશ્વાસ કરતે હુણ મુનિરાજ કો નમન કર અપને સ્થાન પર ચલે ગયે ।

કરીને સ્થિત રહ્યા મૌન બનેલા મુનિને જાણીને કરીથી જોજ વાત દેવોએ કહી, પરંતુ ઋષિએ બીજી વખત કહેવાયેલી વાતનો પણ કોઈ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં જ્યારે દેવોએ ત્રીજી વખત તેણે જ કહ્યું ત્યારે ઋષિએ કહ્યું-હે વેધો ! મને પહેલાં આપ એ બતાવો કે, આપ શારીરિક વ્યાધિને દૂર કરવામાં શક્તિશાળી છો કે કર્મવ્યાધિને દૂર કરવામાં ? ઋષિની વાતને સાંભળીને વૈધ વેશધારી દેવોએ કહ્યું, મહારાજ ! અમે લોકો તો શારીરિક વ્યાધિને જ દૂર કરવા શક્તિશાળી છીએ, કર્મવ્યાધિને નહીં તેમની આવી વાત સાંભળીને ઋષિએ પોતાના મુખમાંથી થૂક કાઢીને તેને પોતાની એક આંગળી ઉપર લગાડ્યું થૂકને આંગળી ઉપર લગાડતાજ તે રોગથી પિડાતું સઘળું શરીર સુવર્ણમય થઈ ગયું અને સઘળા રોગ મટી ગયા મુનિરાજનો આ પ્રકારનો પ્રભાવ જ્યારે દેવોએ જોયો તો તેમની સહનશક્તિથી તેઓ ધણા જ ખુશી થયા, અને હન્દ્રના વચનો ઉપર વિશ્વાસ અને મુનિ

श्री शान्तिनाथकथा—

आसीजम्बूद्वीपे पूर्वमहाविदेहेषु पुष्पकलावती विजये मण्डिकी पुण्डरीकिणी नाम नगरी । तत्रामीदद्भुतपराक्रमो घनरथो नाम राजा । तस्य द्वे रात्र्यौ स्तः प्रीतिमती मनोरमा च । एतदा प्रीतिमत्या रात्र्याः कुर्वीत ग्रैवेयकन्धुतो वज्रा युधजीवः समवतीर्णः । तदा सा स्वप्ने स्वमुखे प्रशिशन्तममृतं, रपन्त गर्जन्त मेघ ददर्श । प्रातः सुप्तोत्थिता स्वप्नवृत्तान्तं राज्ञे न्यवेदयत् । तया निवेदितो राजा स्वप्नफलमेवमुवाच—देवि । मेघ इव भुवः सन्तापहारकस्तत्र पुत्रो भविष्यति । तदनु सहस्रापुरजोऽपि ग्रैवेयकान्धुतो देव्या मनोरमाया कुर्वीत समवतीर्णः । नृप तया स्वप्ने रम्यो रम्यो हृष्टः । साऽपि पश्ये स्वप्नवृत्तान्तं न्य

इनकी कथा इस प्रकार है—

इप जम्बूद्वीप के अंदर पूर्वमहाविदेह में पुष्पकलावतीविजय हैं, उसमें महाक्रुद्धिसपन्न पुण्डरीक नामकी एक नगरी है । उसका शासक अद्भुत पराक्रमशाली घनरथ नामका राजा था । इसकी दो रानियाँ थीं । एकका नाम प्रीतिमती और दूसरीका नाम मनोरमा था । एक समय प्रीतिमती रानीकी कुक्षि में ग्रैवेयक से चब कर वज्रायुध का जीव अवतरित हुआ । उस समय रानीने स्वप्न में अपने मुख में प्रवेश करते हुए गरजते मेघको देखा । जो उस समय अमृतकी जड़ी लगा रहा था । रानीने प्रातः उठकर इस वृत्तान्त को राजा से जाकर कहा । राजाने उसका उत्तर इस प्रकार दिया । कहा—हे देवि ! मेघकी तरह सन्तापका अपहारक पुत्र तुम्हारी कुक्षि से उत्पन्न होगा । इसी समय मनोरमाने भी स्वप्न में एक मनोरम रथ देखा । उसने भी

श्री शान्तिनाथ प्रभुकी कथा का प्रकारनी छे—

आ जम्बूद्वीपनी अंदर पूर्व महाविदेहमा पुष्पकलावती विजय छे जेमा भड्डा क्रुद्धिसपन्न पुण्डरीक नामनु जेक नगर छु जेना शासक अद्भुत पराक्रमशाली जेवा घनरथ नामना राजा छता जेमने जे राणीजो छती जेकनु नाम प्रीतिमती जेने जेना छतु नाम मनोरमा छतु जेक समय प्रीतिमती राणीनी कुक्षी ग्रैवेयक रथवीने पञ्चायुधना जेवे अवतार लीधो आ समये राणीजे स्वप्नमा पोताना मोढामा गज्जता मेघने प्रवेश करता जेयो के जे जे समये अमृतनी जड़ीथी वरसी रहैल छतो राणीजे सवारना छडीने रात्रिना स्वप्नानी छडीकत राजाने स लगावी राजाजे तेना उत्तर आ प्रमाणे आपता कछु के, छे देवी । मेघनी भाइक सतापने हर क्षणार जेयो पुत्र तमारी कुक्षी अवतरथे आ समये मनोरमाजे पछु स्वप्नमा जेक मनोरम जेयो रथ जेयो तेछे पछु पोताना स्वप्ननी बात गजने कही

તથા—

મૂલમ્—ચૈત્તા ભારંહ વાસ, ચક્રવંટી મંહડિઓ ।

સંતી સતિકરે લોણે, પત્તો' ગડેમણુત્તરં ॥૩૮॥

છાયા—ત્યક્તવા ભારત વર્ષ, ચક્રવર્તી મહર્દિકાઃ ।

શાન્તિ, શાન્તિકરો લોક, પ્રાપ્તો ગતિમનુત્તરમ્ ॥૩૮॥

ટીકા—‘ચૈત્તા’ इत्यादि ।

મહર્દિકાઃ=મહર્દશરત્નનવનિધાનાદિયુક્તઃ ચક્રવર્તી=પચમચક્રવર્તી લોકે
=ત્રિભુવને શાન્તિકરઃ=શાન્તિકારક, અનેન તીર્થહરત્વ મુચિતમ્, શાન્તિઃ=
શાન્તિનાથ નામા પોડશસ્તીર્થહરો ભારત વર્ષ ત્યક્તવા=મદ્ યજ્ઞકુદ્ધિ પરિત્યાગ
અનુત્તર=સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધિરુપ ગતિ પ્રાપ્ત ॥૩૮॥

તથા—‘ચૈત્તા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(મહર્દિકાઓ-મહર્દિકાઃ) ચૌદહ રત્ન તથા નવનિધિ
આદિ કુદ્ધિયોં સે યુક્ત (ચક્રવંટી-ચક્રવર્તી) પચમચક્રવર્તી (લોણ સતિ
કરે-લોકે શાન્તિકર.) તથા ત્રિભુવન મેં સર્વપ્રકાર સે શાન્તિકે કર્તા
(સતિ-શાન્તિ) એસે શાન્તિનાથ પ્રભુને ભી જો કે સોલહવેં તીર્થકર હુણ
હૈં (ભારત વાસ-ભારત વર્ષમ્) પદ્મલડકી કુદ્ધિકા (ચૈત્તા-ત્યક્તવા)
પરિત્યાગ કરકે (અણુત્તર ગડ પત્તો-અનુત્તર ગતિ પ્રાપ્ત) સર્વોત્કૃષ્ટ
સિદ્ધિરૂપ ગતિકો પ્રાપ્ત ક્રિયા હૈ ।

સિજ્ઞહ જાવ સવ્વ દુલાખમત કરેહ । જહા સે સળકુમારે રાયા ચાડરત
ચક્રવંટી । તથા અતકિરિયા ” ।

॥ સનત્કુમાર ચક્રવર્તીની કથા સમાપ્ત ॥

તથા—‘ચૈત્તા’ इत्यादि

અન્વયાર્થ—મહર્દિકાઓ-મહર્દિકા ચૌદરત્ન અને નવનિધિ આદિ રિદ્ધિઓથી
યુક્ત ચક્રવંટી-ચક્રવર્તી પાત્રમા ચક્રવર્તી લોણ સતિકરે-લોકે શાન્તિકર તથા
ત્રિભુવનમા શાન્તિના કરતા એવા સતિ-શાન્તિ શાન્તિનાથ પ્રભુએ પશુ કે જેઓ
ઓળખા તીર્થ કર તથા છે તેમણે ભારત વાસ-ભારત વર્ષમ્ પછી ડની રિદ્ધિને
ચૈત્તા-ત્યક્તવા પરિત્યાગ કરીને અણુત્તર ગડ પત્તો-અનુત્તર ગતિ પ્રાપ્ત, સર્વોત્કૃષ્ટ
સિદ્ધિરૂપ ગતિને પ્રાપ્ત કરેલ છે

પ્રત્યક્તઃ । તત્. સ્વિત્કાલાનન્તર કેવલાન સમ્પાપ્ય સ જિનોર્ધ્વકેવલો જાતઃ । ભગવાન્ પનરથો હિ ભવ્યાન પ્રસોધયન્ ભૂમૌ વિદ્વરતિ સ્મ ।

રાજા મેઘરથોડપિ સર્ગે શત્રુ ઇવ સમસ્તા ગેર્ગિનીં શાસિતવાન્ । એન્દ્રા સિંહાસને સમુવવિષ્ટસ્ય મેઘરથસ્યાઢ્ઢે મયાકુચઘ્વસ્તઃ કમ્પમાનો દીન કોડપિ પારાગતઃ સમાગત્ય નિવૃત્તિતો મનુષ્યયાચયા વદતિ-રાજન । શરણ માર્ગયન્નહ તવાઢ્ઢે નિવૃત્તિતોડસ્મિ, અતોર્ધ્વનિ ભગાન્ મા પરિત્રાતુમ્ । રાજા પ્રોક્તમ્-પારાગત ત્વ નિર્ભયો ભૂત્યા મમાઢ્ઢે તિષ્ઠ ।

કો એવ વજ્રરથ મે ઘનામર દીક્ષા અગીકાર કરલી ઓર સૂત્ર તપશ્ચર્યા મરકે ઘાતિયા કમોં કો ઘિનાશ સે વે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર અર્હત કેવલી ઘન ગયે । ઇધર ભગવાન્ ઘનરથને મન્યજીવોં કો પ્રતિવોધિન મરનેકે લિયે ભૂમણ્ડલ પર વિહાર કરના પ્રારમ્ભ કિયા । ઉધર મેઘરથને મી રથર્ગમે શક્તી તરજ સમસ્ત વસુધામડલકા શાસન કરના પ્રારમ્ભ કિયા ।

એક સમયકી વાત હૈ કિ જય મેઘરથ સિંહાસન પર વૈઠે વે અનેકો રોદ મેં મયસ્ત કોઈ દીનહીન કચૂતર કાપતા ૨ આકર ગિર પડા । હસ સે રાજાકો ઘડા આશ્ચર્ય જુઓ । આશ્ચર્યવકિન રાજાકો દેવકર કચૂતરને મનુષ્યવાણી ઢારા અનેકે વેસા કહા-હે રાજન્ । અપની રક્ષાકી યાચના મરતા હુઆ હી મૈ આપકી ગોદી મેં આકર પડા હ । અતઃ આપકા કર્તવ્ય હૈ કિ આપ મેરી રક્ષા કરે । કચૂતરકી હસ પ્રકાર વાણી સુનકર રાજાને હસતો ધૈર્ય વચાતે હુવ કહા-હે કચૂતર । તુમ પવરાઓ નહી-નિર્ભય હોકર મેરી ગોદી મે રહો ।

રાજપ આપી દીક્ષા અગીકાર કરી દીક્ષા પ્રહણ કર્યા પછી તેમણે પૂજ તપ કર્યું અને ધાનીયા કર્મોને વિનાશ કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું અને અહંત કેવલી બની ગયા આ પછી ભગવાન ઘનરથે ભવ્ય છત્રોને પ્રતિષેધિત કરવા માટે ભૂમડળ ઉપર વિહાર કરવાનો પ્રારભ કર્યો આ બાબુ મેઘરથે પણ ઈન્દ્રની માફક સધળા વસુધામડળતુ શામન કરવાનો પ્રારભ કર્યો

એક સમયની વાત છે કે જ્યારે મેઘરથ સિંહાસન ઉપર બેઠેલા હતા ત્યારે ભયથી કંપી રહેલુ એક કચૂતર તેમના ખોળામા આવી પડ્યુ આથી નબળે ઘણુ જ આશ્ચર્ય થયુ નાગને આશ્ચર્યચકિત બાણીને ખોળામા પડેલા એ કચૂતરે વાણી દ્વારા એવુ કહ્યુ કે હે રાજન્ ! હુ મારી રક્ષાની યાચના માટે જ આપના શરણે આવેલ છુ આથી આપતુ કર્તવ્ય છે કે આપ મારી રક્ષા કરે । કચૂતરની આ પ્રકારની વાણી માલખીને રાજાએ તેન ધીરજ આપતા કહ્યુ કે, હે કચૂતર ! તુ ગભરા નહોં નિર્ભય થઇને મારા ખોળામા બેસી રહે અહીં તને કોઇ પ્રકારનો

वेदयत् । नृपेणोक्तम्-उत्तर । तत्र पुत्रा महारथा भविष्यात् । पूर्ण काले उम अपि
राज्यो क्रमेण नयनानन्दरश्मि शुभलक्षणधर दारक जनितस्तथौ । तत्र प्रीतिमत्याः
सुतस्य मेघरथ इति नाम कृतम्, मनोरमाया सुतस्य तु वज्ररथ इति । क्रमेण
तौ यौवन प्राप्तौ । तदा पिता राजकन्याभिः सह तयोर्विवाहं कारितः ।
तौ मियाभिः सह कामभोगान् भुञ्जानौ सुखेन कालं नयन्तः स्म । अन्यदा
लोकान्तिरुद्वेगैर्विधत् श्रीघनरथो निर्निदानं वार्षिकं दानं दिनेभ्योऽनायेभ्यः
सार्वभिकेभ्यश्च दत्त्वा ज्येष्ठ पुत्र मेघरथ राज्ये, यौवराज्ये च वज्ररथं सस्थाप्य

इस स्वप्न में अपने पति से कहा तो इसका उत्तर उसको भी यों मिला
कि तुम्हारी कुक्षि से जो पुत्र होगा वह महारथी होगा । यह स्वप्न
मनोरमाने उस समय देखा था, कि जब उसके गर्भ में त्रैवेद्यक से
बच कर सहस्रायु का जीव अग्ररित हुआ था । गर्भका समय जब
दोनों रानियों का समाप्त हुआ तब दोनों के यहां नयनानन्दरश्मी एवं
शुभ लक्षणों के धारक दो पुत्र उत्पन्न हुए । प्रीतिमती के पुत्र का
नाम मेघरथ था । और मनोरमा के पुत्र का नाम वज्ररथ रखा गया ।
क्रम क्रम से बढ़कर जब ये दोनों युवा हो गये तब घनरथने इनका
विवाह राजकन्याओं के साथ कर दिया । दोनों पुत्र आनन्द के साथ
कामभोगों को भोगते हुए अपना समय अतिवाहित करने लगे ।

एक समयकी बात है कि घनरथ को लोकान्तिक देवोंने आकर
प्रतिबोधित किया तब उन्होंने निर्निदान वार्षिक दान दीन अनाथ एवं
सार्वभिक जनो के देखर तथा राज्यपद का अधिकारी ज्येष्ठपुत्र मेघरथ

तेना उत्तरमा पक्ष राज्ञे आ प्रभाषे कथं ते तमारी कृण्वथी अवतरनार पुत्र
अथ नृपणर महान्धी यथे आ स्वप्न मनोरमाये अथैव समये लेलेल हतुं ते
तेना गलमा त्रैवेद्यकथी अथवीने सहस्रायुदना एवने सत्वार यथे हते
गलाने समय अन्ने शलीओने पूरे यथे त्वादे अन्नेने नयनने आनन्द पभाडे तेवा
शुभ लक्षणाना धारक पुत्रोना जन्म यथे प्रीतिमतीना पुत्रनु नाम मेघरथ अने
मनोरमाना पुत्रनु नाम वज्ररथ राभवामा आन्धु "कमे कमे वधीने न्यादे अने
अन्ने युवावस्थाये पक्षोऽया त्वादे घनरथे ते अन्नेना लज्ज राजकन्याओनी साथे
करोत्या अन्ने पुत्रो कामभोगाने भोगवता रहीने पोताने समय आनन्दमा
व्यतीत करवा लायथा

अथैवसमयनी बात छे ते राजा घनरथने लोकान्तिक देवोअने आवीने प्रति
बोधिक कथी त्वादे तेले निर्निदान, वार्षिकदान, दीन अनाथ अने सार्वभिक जनोने
हमने गजपदना अधिकारपदे मोटा पुत्र मेघरथने स्थापी तेम व वज्ररथने युव

रक्षितुमर्हसि । किंचानेन भुक्तेन तत्र क्षणमात्रमेव तृप्तिः स्यात् । अस्य तु प्राणानां नाश एव स्यात् । तत्र द्राक्षा ग्वर्जरादिग्वारैः शुद्ध्ययामपनेतुं शक्नोषि । तर्हि हिममिदं तुच्छमुदरं मर्त्तुं नरकनिगोदाद्यनन्तदुःखजनितं योरा प्राणहिंसा करोषि । हे देवानुप्रिय । हिंसा त्रिमुन्य धर्ममाश्रय । येन त्वमस्मिन् लोके परलोके चोत्तमं सुखं प्राप्स्यसि । रात्रौ वचनं निशम्य लुब्धकः प्राह-राजन् । अयं रूपोऽतो मत्तो भीतस्तत्र शरणमुपागतः । भुत्पीडापीडितोऽहमस्मि । सम्प्र त्यहं कस्य शरणं प्रपद्ये इति त्वमेव ब्रूहि । हे भूप ! यथा रूपोऽतमिमं रक्षामि,

हमरों के भी प्राणों की रक्षा कर । दूसरी बात एक यह भी है कि हमके ग्वाने से तुझे तो एक क्षणमात्र को ही तृप्ति होगी-परन्तु इस विचार के प्राणों का नाश हो जावेगा । ससार में क्षुधा की निवृत्ति के लिये पदार्थों की कमी नहीं है-द्राक्षा, ग्वर्जर आदि अच्छे २ पदार्थ मौजूद हैं । उनको खाकर भी तू अपनी क्षुधा की निवृत्ति जय कर सकता है तो फिर क्यों व्यर्थ में इस तुच्छ उदर में भरने के लिये नरक निगोदादिक के अनन्त दुःखों को देनेवाली गोर प्राणिहिंसा करता है । हे देवानुप्रिय ! मेरा तो तुझ से यही कहना कि तू इस हिंसा का परित्याग करके अहिंसात्म्य धर्म का आश्रय कर कि जिसके प्रभाव से तू इस लोक में और परलोक में उत्तम सुखों का भोक्ता बन सके । राजा के इस प्रकार वचन सुनकर लुब्धकने कहा-हे राजन् ! यह रूपोऽतम मुझ से भयभीत होकर आपकी शरण में आया है और मैं इस समय क्षुधा से पीडित हो रहा हूँ तो कहो मैं इस वरन किमकी शरण में जाऊँ ? हे भूप ! आप तुम जिस तरह इस कबूतर की रक्षा करना चाह

भन गीछ ओक वान ओ पक्षु छे के तने तो आ कबूतरने भाई जवाधी ओक क्षण पुरती तृप्ति थये परतु आ जियागना प्राणुनो तो नाश ज थय जवानो मसारमा भूषनी तृप्ति भाटे पदार्थोना तोटो नथी द्राक्ष, भग्नूर आदि सारा सारा पदार्थो पुरता प्रभाणुमा छे अने तेने भाधने तु ज्यारे तारी भूषने सतोषी यडे तेम छे तो पछी शा भाटे नडाभो आ तुच्छ पेठने लखवा भाटे नरक निगो दादकने आपनार जेवी गोर प्राणीहिंसा करे छे ? हे देवानुप्रिय ! भाइ तो तने ओ उडेवानु छे के, तु आ बिमानो परित्याग करी अहिंसाइय धर्मना आश्रय ले के जेना प्रभावथी तु आहोडमा तेम ज परहोडमा उत्तम सुखोना लोका भनी यडे राजनु आ प्रहारनु पयन सालणीने शरारो कछु के, हे राजन् ! आ जभूतन भारावी लयसीत थधने आपनी शण्डुमा आवेस छे अने हु आ सभये भूषथी पिडाई रह्यो छु तो उहो ! अत्यारे हु केनो आश्रय लई ? हे राज ! तमो जे रीते आ कबूतरनु क्षण जवानु आही रक्षा छे तो जेन रीते आप

નારત્વ તા ત્તિત્વિ નામ ? રાક્ષો યત્ન નિરુત્તર પાતાત સુત્રન સસ્થિતઃ । તતઃ સર્પમનુગરુડ ઇ ત પારાવતમનુ પરિવૃઢિતમનુર્ગણઃ કોઽપિ લુબ્ધકઃ સમાગત્ય રાજાનમુચૈઃ સ્વરેણ પ્રોવાચ-ગજન-અય મમ ભક્ષ્યઃ । અત એન ત્રિમુશ્વનુ ભવાન્ । લુબ્ધકસ્ય યત્નમાર્થ રાજા પ્રાહ-લુબ્ધક ! શરણાગતમમુ ન મદાપિ પરિત્યક્ષ્યામિ । ક્ષત્રિયા દિ સ્વભાવત એવ શરણાગતત્મલા ભવન્તિ, અતસ્તે પ્રાણાનપિ દત્વા શરણાગત રક્ષન્તિ । હે વ્યાધ ! ત્રિવેકોનસ્તઃપિ પરપ્રાણાનપદ્ધત્ય સ્વપ્રાણપરિપોષણ ન યુક્તમ્ । યદા તત્ત સ્વપ્રાણા પ્રિયા, તથાઽન્યેવામપિ સ્વપ્રાણા પ્રિયા ભવન્તિ, અતસ્ત્વ સ્વપ્રાણાનિત્ત પરપ્રાણાનપિ

યદાં તુમકો કુટ્ત્ર મ્હી ભય નહીં હો સકના હૈ । ઇસ પ્રકાર રાજાકે વચન સુનકર વહ કચૂતર વહાં સુગ્ધ સે ઠહર ગયા । સાપ કા પીગ્ર જૈસા ગરુડ કરતા હૈ ઇસી તરહ સે ઉસકા પીગ્ર કરતા હુઆ ઠક લુબ્ધક-શિકારી ઇતને મેં વહા આ પહુચા ઔર ઉચ સ્વર સે રાજાસે ઘોલા-રાજન્ ! યહ કચૂતર મેરા ભક્ષ્ય હૈ-અત. આપ હસકો છોડ દીજિયે । લુબ્ધકની વાત સુનકર મેઝરથ રાજને કહા હે લુબ્ધક ! શરણ મેં આવે હુઐ કચૂતરકો મેં કમ્હી મ્હી નહીં છોડ સકના હૂં । કયોં કિ ક્ષત્રિયોં કો યહ પ્રાકૃતિક ટેવ હોની હૈ કિ વે અપને પ્રાણોં કો મ્હી દેકર શરણાગત પ્રાણીકી રક્ષા કરતે હ । તથા હૈ વ્યાધ ! તેરે જૈસે વિવેકી જનકો મ્હી પરપ્રાણોં કા અપહરણ કરકે સ્વકીય પ્રાણોં કા પોષણ કરના ઉચિત નહીં હૈ । દેલ્હો-તુજે જૈસે અપને પ્રાણ પ્રિય હૈં ઇસી તરહ અન્ય પ્રાણીયોં મ્હો મ્હી અપને પ્રાણ પ્રિય હૈ । હસલિયે તુજે વાહિયે કિ તૂ અપને પ્રાણોં કી જૈસે રક્ષા કિયા કરતા હૈ વૈસે હી

ભય નથી આ પ્રકારનુ રાજનુ અભયવચન સાંભળીને તે કચૂતર ત્યા સુખપૂર્વક થાત બન્યુ સાપની પાછળ જેમ ગરુડ કહે છે એજ પ્રમાણે કચૂતરની પાછળ પડેલ શિકારી આ સ્થળે આવી પહોચ્યો અને ઉચ્ચ સ્વરથી 'રાજને ઉદેશીને કહેવા લાગ્યુ કે હે રાજન્ ! આ કચૂતર મારો ભક્ષ છે, આથી આપ તેને છોડી દો ચકરાના વાત સાંભળીને મેઘરથ રાજાએ કયુ કે, હે શિકારી ! મારા શરણે આવેલ આ કચૂતરને હુ છોડી શકુ નહીં કેમકે ક્ષત્રિયોની એ પ્રકૃતિની ટેવ હોય છે કે તેઓ પોતાનો પ્રાણ આપીને પણ શરણાગત પ્રાણીની રક્ષા કરે છે, તથા હે શિકારી તારા જેવા વિવેકી જનન માટે બીજાના પ્રાણનો નાશ કરીને પોતાના પ્રાણનુ રક્ષણ કરવુ એ વ્યાજબી નથી તને જેમ તારો પ્રાણ પ્રિય છે એવી જ રીતે બીજા પ્રાણીઓને પણ પોતાનો પ્રાણ પ્રિય હોય છે આથી તારે વિચારવુ જોઇએ કે તુ તારા પ્રાણની જે રીતે રક્ષા કરે છે એજ રીતે બીજાઓના પ્રાણોને પણ રક્ષક

प्रति मन्त्रिप्रभृतयः प्राहुः - दय ! अनेन तव शरीरण समग्रा पृथिवी पारपाल्यते
तन्शरीरस्य तुच्छपक्षिण कृते न त्यक्तुमर्हति भवान् । इदं मन्त्रिणो उच्यते
निजस्य राजा तेभ्यो धर्ममाहात्म्यमुपवर्ण्य उवाच प्राणपरित्यागाऽपि त्रेयसे
पय भवतीति तान् साधयान् । इत्यमुक्त्वा राजा तुल्यायामेकतः कपोतं सम्प्राप्य
। तीयतश्चुत्तराया मय स्वमाममु कृत्यात्कृत्य स्थापयति । राजा यथा यथा
स्वमासमुत्कृत्या कृत्य तुल्याया स्थापयति तथा तत्र कपोतस्यऽपि भारोऽधिगो
जायते । इदं मयाययानुत्कृत्योत्कृत्य तुल्याया स्थापयन् राजा तमेण स्वशरीर
मपि तुल्याया धृतवान् । तथापि कपोतस्य भारोऽधिगो जातः । तदा भूपति

लिये उद्यत हुए राजा से मन्त्री आदिगोने रहा-देव ! आप यह क्या
करन को उद्यत हो रहे हैं-विचारो तो सह, इस आपके शरीर से
दा सजला छिन्दी परिपालित हो रही हैं इसलिये इस शरीर को इस
तुल्य पक्षोके निमित्त नष्ट करना आपको उचित नहीं है । इस प्रकार
मन्त्रीजनोंके वचन सुनकर राजान् उनको धर्ममा माहात्म्य सम्झाया
और समझकर यह कहा कि-धर्मके निमित्त म्रिया गया अपने प्राणों का
परित्याग भी कृत्याण के लिये ही माना गया है । इस प्रकार यह कर
राजाने तुला पर एक और तो उस क्यूतको रख दिया और दूसरी
३ ७ पन शरीर से मास काट कर रखने लगा । ज्यों २ मास
शरीरसे काट कर उस तुला के पलडे पर रखा जाने लगा त्यों २
इस कपोत का वजन भी अधिक २ बढ़ने लगा । अन्त में राजाने
उस तुला पर अपने समस्त शरीरको रख दिया तो भी क्यूतर के
भार जगदा उन् शरीरका भार नहीं हो सका । ऐसी स्थिति जब

कह्यु, हव ! आप आ शु करी रहा छै ? विचारो तो भव ! आपना आ
शरीरकी लक्षणी पृथ्वीतु पालनपोषणु यथं न्है छै भाटे आपे आपना शरीरने
आवा तुच्छ पक्षिना कान्छे नष्ट करु ओ उचित नहीं मन्त्रीजनोंना आ प्रजारना
वचनोने साबाल नि रान्छे तेमने धर्मनु महत्त्व समझव्यु, समझवीने ओवु कह्यु के,
पोताना धर्मने भाटे स्वेच्छाओ करवाभा आववै प्राणुनो परित्याग पणु कल्याणकारक
मनावै छै आ प्रकाटे कहीने रान्छे राजवाभा ओक तरङ्ग ओ क्यूतरने राख्यु
अने सामा राजवाना पोताना शरीरमातु मास कापी कापीने राखवा भाड्यु
शरीरकी कापी कापीने जेम जेम मास राजवाभा भूकातु गयु तेम तेम ते क्यू
तरनु वजन पल्लवधवा भाड्यु छेवटे रान्छे पोताना शरीरने राजवाभा राखी
दीधु रान्छे सधनु शरीर राजवाभा भूकाई जवा ठवा पणु क्यूतरनी लायेला

તથા શરણાગત મામપિ રતિનુમહર્મિ । સ્વમ્યો જનો દિ ધર્માધર્મવિચાર કર્તું વમો
 ભવતિ । નુમુક્ષિતો જનઃ કિં કિં ન પાપ કરોતિ ? કિં ભવતા ન શ્રુત મિમ્ । હે
 નરેન્દ્ર ! અન્યૈર્ધર્મૈર્મમ ઠસિન ભવતિ । અઠ દિ મયાગતપ્રાણિમામમોજનશીલો
 ઝમ્મિ । અતઃ ક્ષુધયા ત્રિયમાણાય મમ મમ ભક્ષ્યમિમ સ્પોત પ્રેદાતુમર્હતિ ભગાન ।
 યદિ રુપોત દાતુ નેચ્છતિ ભગાન, તર્હિ સ્પોતપ્રમાગ સ્વમાસ પ્રયન્તુ । ક્ત્ય લુપ્ત
 રુવચો । નિશમ્ય રાજા પ્રાહ—લુબ્ધક । ત્વ મુચયા મા ત્રિયમ્ય । અઠ દિ સ્પોત
 પ્રમિત સ્વમામમુત્ક્રત્ય તુમ્ય દદામિ એ સ્વમામમુત્ક્રત્ય દાતુમુચત ભૂપતિ

રહે હો उसी तरह शरणागत मेरी भी आप रक्षा करे । मनुष्य जब स्वस्थ
 होता है तभी तो इसको धर्म अधर्म का विचार आ सकता है ।
 वुमुक्षित अवस्था में मनुष्य सब बातें भूल जाता है । अन' इस अवस्था में
 प्राणी क्या क्या पाप नहीं करता है ? अर्थात् सर्व तरह का पाप करता है ।
 आप भी तो इस बात से परिचित हैं । अतः हे नरेन्द्र । आप यह
 निश्चय समझिये कि अन्यवस्तु से मेरी तृप्ति नहीं होनेकी-इस
 में ताजे प्राणी के मांस को खानेके स्वभाववाला है । इसलिये जब आप
 इतने दयालु हैं तो आप क्षुधा से त्रियमाण मेरे इस मव्य को दे देने की
 कृपा करें । यदी आप ऐसा नहीं करना चाहते हैं तो इसके प्रमाण में
 जितना मांस आवे उतना मांस आप अपना हमें दे दें । इस प्रकार
 लुब्धक के वचन सुनकर राजाने उस से कहा तुम क्षुधा से न भर
 सको इसलिये मैं इस कपोतप्रमित अपने मांस को काटकरके तुझे
 देता हूँ । इस प्रकार अपने शरीर को काटकर स्पोतप्रमित मांस देनेके

મારી પણ શરણાગત પ્રાણીને રક્ષા કરે । મનુષ્ય જ્યારે સ્વસ્થ હોય છે ત્યારે તેને
 ધર્મ અધર્મના વિચાર આવો શકે છે જૂખથી પિડાતો મનુષ્ય સઘળી વાતો જૂઠી
 ભય છે આથી આ અવસ્થામાં પ્રાણીથી જે પાપ ન થાય તેટલું એણે છે આપ
 પણ આ વાતને જાણોજ છે આથી હે રાજેન્દ્ર ! આપ એ વાત નિશ્ચિત માનો
 કે, ખીલ કોઈ પણ વસ્તુથી મારી ક્ષુધાની તૃપ્તિ થવાની નથી કેમકે, હું
 પ્રાણીના તાજા માંસને ખાવાના સ્વભાવવાળો છું આ કારણે આપ આટલા દયાળુ
 છો તો ક્ષુધાથી વ્યાકુળ બનેલા મારા આ લક્ષ્મને મને સોંપી દેવાની કૃપા કરો
 જો આપ આ પ્રમાણે કરવા ન ઇચ્છતા હો તો તેના વજન જેટલું માંસ આપ
 આપના દેહથી મને ગાદી આપો આ પ્રકારનું શકરાનું વચન સાંભળીને તેને
 રાજાએ ગ્રહ્યું, તમે જૂખથી મરી ન જાવ આ માટે હું આ કબૂતરના વજન જેટલું
 માંસ મારા શરીરમાંથી તમને આપુ છું આ રીતે પોતાના શરીરને કાપીને
 કબૂતરના વજન જેટલું માંસ આપરા તત્પર બનેલા રાજાને મંત્રી અનિપ્રાયે

सौधर्मेन्द्रवचन निगम्य तदसहमानावश्रद्धधानौ चात्रा भवद्विरुद्ध समाचरितवन्तौ। तमपराध क्षन्तुमर्हति भवान्। सौधर्मेन्द्रवर्जित भयदधर्मानुरागादपि भवतो धर्मानुराग विशिष्टतर पश्यात्रः। अहो! भवतो धर्मानुरागः। भयता स्वजन्मना सफलितेय भू। एव मुहुर्मुहुः स्तुत्वा तौ देवौ स्वस्थान गतवन्तौ। इत्यभूर्पतिना करुणारसवर्षणेन तीर्थङ्करनामगोत्र ममुपाजितम्। ततो राजा धर्मयानादिं कुरु न्याग्येन मार्गेण पृथिवीमनुपालयन् कचित् काल नीतवान्।

इस प्रकार सौधर्मेन्द्र के वचन को सुनकर हम लोगों को इस बात पर अद्वा नहीं हुई, अतः हमने वेप परिवर्तित कर आपकी परीक्षा की तो आप वास्तव में जैसा सौधर्मेन्द्रने आपके प्रति अपना विचार प्रदर्शित किया था उससे भी विशिष्ट प्रमाणित हुए हैं। इस परीक्षण में हमारे द्वारा जो कुछ विरुद्ध आचरण हुआ है उसकी हम आप से क्षमा मागते हैं। हमें आशा है कि आप हमारे इस निमित्तके अपराध को क्षमा करेंगे। सौधर्मेन्द्र ने आपका धार्मिक अनुराग जिस रूप में प्रकट किया है उस रूप से अधिक धार्मिक अनुराग हमने आप में पाया है। धन्य है आपके इस विशिष्टतर धर्मानुराग को। आपने अपने जन्म से इस भूमिको वास्तव में सफल किया है इस प्रकार राजाकी पुनः २ स्तुति करके ये दोनों देव अपने स्थान पर गये। इस प्रकार करुणा रस की वर्षा से राजाने तीर्थकर नाम गोत्र का उपाजन किया। धर्मध्यान से अपने समयका सदुपयोग करने-

प्रकारना सौधर्मेन्द्रना वचनने साक्षात्तीने अभिने ते वात उपर अद्वा न थवाथी अभिने वेश परिवर्तन करीने आपनी परीक्षा करी आप वास्तवमा जेवु सौधर्मेन्द्र तरक्षी आपना विषयमा कहेवामा आवेल हुतु तेनाथी पद्य पद्य प्रमाणमा आपनी दृष्टता प्रतीति थयेल छे आ परीक्षामा अमारा तरक्षी जे काछ विरुद्ध आचरण थवा पामेल होथ तो तेनी आपनी पामे क्षमा मागीजे छीजे अने आशा छे के, आप अमारा आ अपराधनी क्षमा आपरी सौधर्मेन्द्रे आपनो धार्मिक अनुराग जे स्वर्षथी कहेल छे ते स्पर्षथी पद्य प्रमाणमा धार्मिक अनुराग अभिने आपनामा जेथेल छे धन्य छे आपना आ प्रथर धर्मानुरागने। आपे आपना जन्मने अरेथर रीते आ भूमिमा सङ्ग बनावेल छे आ प्रकारे राजनी वारवार स्तुति करीने जे जन्मे देवो पोताना स्थान उपर आस्था गया आ प्रकारनी कर्णारसनी वर्षाथी राजने तीर्थकर नाम गोत्रनु उपाजन कथुं धर्म

चिन्तयति धिदमाम्-स्वल्पभार शरीर मया समुपलब्धम् । यदि मम शरीर महद् भविष्यत्, तदा तत्कपोतपरिरक्षणे क्षममभविष्यत् । अहो ! किं करोमि, कथमेतं कपोत रक्षयामि इत्थं तस्मिन्कृष्णोष्ण चित्रेन चिन्तयतस्तस्य राज्ञो मनोगत भावः कृतकपोतव्याख्येण तौ देवौ स्वाधिष्ठानेन विनाय प्रकटितस्वस्वरूपौ दिव्यद्विसपन्नौ तौ देवौ स्वदिव्यतेजोभिर्दशदिशः समुद्घातयन्तौ राज्ञं सर्वानवयवान् यथास्थानं संयोज्य दिव्यशरीरं दिव्यवर्णं दिव्यरूपं दिव्यलाभ्यं च निर्माय राजानं दिव्यसिंहासने संस्थाप्य तत्चरणयोः प्रणिपत्य कृताञ्जली एवमुक्तवन्तौ-राजन् । 'मेघरथं नृप धर्माद्याल्लभितुं सुरा अपि न समर्थाः' इति

राजाने देखीं तो राजा को बड़ा भारी विचार आया-वे सोचने लगे कि मुझे प्रिकार है, जो मेरा यह शरीर बहुत कम वजनदार निकला है । यदि मेरा यह शरीर विशेष वजनदार होता तो ही इस कपूतर की रक्षा करने में वह समर्थ हो सकता । अब क्या करूँ-कैसे इस कपूतर की रक्षा करूँ ? इस प्रकार कृष्णा से आर्द्र हुए चित्त से विचार करनेवाले राजाके मनोगत भावों को कपोत एवं व्याध के वेपवाले उन दोनों देवों ने अपने २ अवधिज्ञान द्वारा जानकर अपना असली स्वरूप प्रकट कर दिया । उसी समय वे दिव्यऋद्धि से संपन्न बन गये एवं दिव्यकान्ति द्वारा दश दिशाओं को प्रकाशित करने लगे और वे राजा के कटे हुए शारीरिक अवयवोंको यथास्थानं नियोजित करके राजाको दिव्य सिंहासन पर बैठाकर उनके चरणों पर गिर पड़े तथा हाथ जोड़कर राजा से कहने लगे-राजन् ! "मेघरथ राजा को धर्म से विचलित करनेके लिये देव भी समर्थ नहीं है"

वज्रं न थयु आ प्रभाञ्जिनी परिस्थिति जेता राजने धलुं आश्रयं थयु अने निथरवा लाग्या है, मने चिह्नार छि है, भइ आ शरीर धलुं आछा वजनतु निकण्यु जे भाइ आ शरीर वधाये वजनदार होत तो आ जियारा हीन कपूतरनी रक्षा करवाभा हुं समर्थ थई थकत हुवे शुं कइ ? कथं रोते आ कपूतरनी रक्षा कइ ? आ प्रकारनी कइष्ठाथी आर्द्र जनेला थितथी विचार करता राजना मनो गत भावोने कपूतर अने थकराना वेशवाणा जे जन्ने हेवोजे पोतपोताना अवधी ज्ञानथी लक्ष्मीने पोतानु असली स्वइय प्रगट करी हीधु आ समथे तेज्यो दिव्य ऋद्धिथी संपन्न जनी गथा अने दिव्य कान्तिद्वारा दशे दिशाजोने प्रकाशित करवा लाग्या अने तेज्योजे राजना कपायेला अवयवोने योग्य स्थणे जोडवीने तथा तेना शरीरमा दिव्य वषुं दिव्यइय दिव्यलावण्य, प्रगट करीने, राजने दिव्य सिंहासन उपर जेसाडी तेना थरजोआ नभी पडथा तथा हाथ जोडीने राजने कहेवा लाग्या राजन् । "मेघरथ राजने धर्मथी विचलित करवाभा देव पणु समर्थ नथी" आ

भ्राता समशतसत्त्वैः पुत्रश्चतुः सत्त्वमण्डलैः पारिवैश्व सट तीर्थङ्करस्य भग-
वतो वनरथस्य समीपे दीक्षा दृष्ट्वा एकादशाहान्त्रयीत्य मपरिवारो भूतले
विहरति स्म । स हि त्रिंशतिस्थानकानि पुनः पुनः समाराधयति । इत्य-
नन्वासित्य समाराधय साधुमिह । स मेघरथमुनिं प्र सिद्धनिष्क्रीडित तपः पूर्ण-
न्य यावत् तप्त्वा समयं च पालयित्वा अनशनं कृत्वा काष्ठमामे का कृत्वा
सर्वार्थमिदं विमाने देवत्वेन समुत्पन्नं । तद् तान्त्रिकोऽपि किय-कालानन्तरं
नशनं कृत्वा कालधर्ममासाद्य तत्रैव देवत्वेन समुत्पन्नं ।

अप्यत्रैव भारते तर्पे सर्वार्थमन्वित पुरन्दरपुण्ड्रं हस्तिनापुरं नाम
नगरम् । अत्राया कुंजर इव तत्रामीदं विश्वसेनो नाम नरपतिः । तस्यासीत्
के साय तथा सातसौ पुत्रो के साय एव चार हजार राजाओं के
साथ तीर्थंकर भगवान् घनरथ के समीप दीक्षा धारण करली । तथा
छादशाग का अध्ययन करके वे अपनी शिष्य मंडली सहित भ्रमण्डल
पर विहार करने लगे ।

मेघरथ मुनि ने वीम स्थानों की पुनःपुन आराधना की । उस
प्रकार स्थानक वासित्य की समाराधना करके सायुओं में सिंह जैसे मेघ-
रथ मुनिने उग्रमिह निष्क्रीडित तप पूर्वलक्षणक आचरित किया । इस
प्रकार समय की पालना एवं अनशनका आचरण करते हुए उन्होंने
काल अवसर में काल करके सर्वार्थमिद्धि विमान में देव पर्यायको
प्राप्त किया । मेघरथ मुनिराज के अन्य अनुजन् भी किननेक कालका
अनशन करके कालकर सर्वार्थसिद्ध में देव हुए ।

इस भरतदेश में ममस्त प्रकारकी विभूतिओ से ममन्वित एक

पोताना सातसौ पुत्र, अने बीस बार हजार राजाओंनी साथे लगवान् घनरथनी
पायेथी दीक्षा अंगीकार करी आ पत्रे छादशागतु अध्ययन करीने पोतानी शिष्य
मंडली साथे भूम उग्रमा विहार ज्वा लाग्या

मेघरथ मुनिने त्रिंशति स्थानोंनी करी करी आराधना करी आ प्रभाणु स्थ
निष्वासित्वनी समाराधना करीने साधु सिंह मेघरथ मुनिने उग्र सिंह निष्क्रीडित तप
पूर्वलक्षण सुधी आचर्यु आ प्रभाणु समयनी पालना तेमज अनशनतु आचरण
करता करता तेमणु अतिम समये क्षण करीने सर्वार्थमिद्धि विमानमा देव पर्यायने
प्राप्त करी मेघरथ मुनिनश्रता अन्य अनुजन् पञ्च डेटल ड क्षणतु अनशन
करीने क्षण करीने सर्वार्थमिद्धिमा देव थय

आ लग्नक्षेत्रमा सघणा प्रकारनी विभूतिओनी ममन्वित हस्तिनापुर नामतु

अथैषदा तद्वगरोऽने भगवान् घनरथो जिनः समागत । त समागत नि म्य
 राजा स्वल्घुभ्राता लघुरथेन सह तं प्रति गत । तत्र वैराग्य वन्नी दं ना
 श्रुत्वा सजातवैराग्यो राजा गृहमागत्य स्वभ्रातरमवग्रीत-अपुमन । त्वमत-
 द्राज्य गृहाण । अहं प्रज्या गृहीतुमिच्छामि । ज्येष्ठभ्रातुर्वचन निशम्य त्वं माह-
 आर्य ! अहमपि भयन्तमनुगन्तुमिच्छामि । नास्ति मम राज्येन प्रयोजनम् । इत्य
 भ्रातुर्वचन निशम्य म्पुत्र चन्द्रशेखर राज्ये सस्थाप्य राजा मेघरथ' म्य
 चाले इस राजाने न्यायमार्गसे पृथिवीका पालन करते हुए जीवन का
 कुछ भाग आनन्द के साथ व्यतीत किया ।

एक समय की बात है कि नगर के उत्थान में भगवान् घनरथ
 का आगमन हुआ । राजा को जब यह समाचार ज्ञात हुआ तब वे
 अपने छोटे भाई दृढरथ के साथ उनकी बदना करनेके लिये रहा
 आये । प्रभुकी वैराग्य जनक धार्मिक देशना का पानकर राजाको
 सासारिक कार्यों से वैराग्य उद्भूत हो गया । घर आकार उन्होंने
 अपने छोटे भाई से कहा आयुष्मन् । अब तुम इस राज्यका संचालन
 करो मैं दीक्षा धारण करना चाहता हूँ । इस प्रकार अपने ज्येष्ठ
 भ्राता के वचन सुनकर लघुभ्राता ने उनसे कहा आर्य ! मैं भी आप
 के ही मार्गना अनुसरण करना चाहता हूँ । मुझे इस राज्य से दूर
 जरूरत नहीं है इस प्रकार भाई के वचन सुनकर राजा मेघरथ ने
 राज्यमें अपने चन्द्रशेखर नाम के पुत्र को स्थापित करके छोटे भाई

ध्यानधी पोताना समयनो सहृदययोग करवावाणा आराधन्ये न्यायमार्गधी पृथ्वी
 त्वं पालन करीने एवमनो कटलोककाण आनन्दमा वोताव्ये ।

जैसे समयनो बात छे है नगरना उद्यानमा लगवान् घनरथनु आगमन
 धनु राजने न्यारे आ समाचार भन्था त्यारे तेज्यो पोताना नानालाध वज्जथनी
 भाथे तेमने वटना क्वा भाटे उद्यानमा पड़ेन्था । प्रभुनी व ज्यवाणी धामीक
 देशनाने श्रवण करीने । जने सासारिक कार्योंधी वैराग्य जगृत भन्थे राजलवन
 मा पाछा दूरी यछा तेज्यो पोताना नानालाध वज्जथने कल्लु के, आयुष्यमन ।
 जवे तमे आ न्यनु सथावन करे, हु दीक्षा ग्रहण करवा थाहु छु' पोताना
 मोटाभाधना आ प्रकारना पयनोने सासणीने नानालाधजे तेन कल्लु के, आर्य ।
 हु पणु आपना ज भागंनु अनुसरण करवा छ-छु छु -भने आ राज्यनी जर
 पणु छन्था नथी नानालाधनो आ प्रकारनो मनोभाव नथी, दीक्षा पछी राज
 मेघरथे पोताना चन्द्रशेखर नामना पुत्रने राज्यासने जेसाहीने नानालाधनी साथे

भ्रान्ता सप्तशतसंख्यैः पुत्रशतैः सम्प्रमर्शैः पारिवैश्व सह तीर्थङ्कस्य भग-
वतो वनरथस्य समीपे दीक्षां दृष्ट्वा एकादशाहान्यमीत्य मपरिवारो भूतले
विहरति स्म । स हि त्रिशतिस्थानकानि पुनः पुनः समाराधयति । इत्येव-
नक्रासित्य समाराधय सावृषिहः स मेवरथमुनिरुग्र सिंहनिष्क्रीडित तपः पूर्ण-
त्वा यावत् तप्त्वा समयं च पालयित्वा अनशनं कृत्वा काष्ठमात्रेण काष्ठं कृत्वा
सर्वार्थमिद्रे विमाने देवत्वेन समुत्पन्नः । तद् दान्यवोऽपि क्रियत्कालानन्तरं
नशनं कृत्वा कालधर्ममामात्रं तत्रैव देवत्वेन समुत्पन्नः ।

अस्यत्रैव भारते वर्षं सर्वर्द्धिममन्वितं पुरन्दरपुण्ड्रं इतिनापुरं नाम
नगरम् । अस्यायां कुत्रे एव तत्रामीदं विश्वसेनो नाम नरपतिः । तस्यासीत्

के साथ तथा सातसौ पुत्रों के साथ एवं चार हजार राजाओं के
साथ तीर्थंकर भगवान् वनरथ के समीप दीक्षा धारण करली । तथा
द्वादशाह का अध्ययन करके वे अपनी शिष्य मंडली सहित भ्रमण्डल
पर विहार करने लगे ।

मेवरथ मुनि ने वीम स्थानों की पुनः पुनः आराधना की । इस
प्रकार स्थानक वासित्व की समाराधना करके सावुओं में सिंह जैसे मेघ-
रथ मुनिने उग्रसिंह निष्क्रीडित तपः पूर्वलक्षणक आचरित किया । इस
प्रकार समय की पालना एवं अनशनका आचरण करते हुए उन्होंने
काल अवसर में काल करके सर्वार्थसिद्धि विमान में देव पर्यायको
प्राप्त किया । मेवरथ मुनिराज के अन्य पुत्रपुत्र भी किननेक कालका
अनशन करके कालकर सर्वार्थसिद्ध में देव हुए ।

इस भरतक्षेत्र में मन्वन्त प्रकारकी विभूतिओं से समन्वित एक

पोताना सातसौ पुत्र, अने ग्रीष्म आर हस्त राशियोंनी साथे लगवान् वनरथनी
पासेयी दीक्षा अंगीकार करी आ पछी द्वादशाहनु अध्ययन करीने पोतानी शिष्य
मंडली साथे भ्रमणमा निकार उरवा लाग्या

मेघरथ मुनिने त्रिशति स्थानोंनी पुनः पुनः आराधना करी आ प्रभाणु स्थान
निकृषासित्वनी समाराधना करीने साधु सिंह मेघरथ मुनिने उग्र सिंह निष्क्रीडित तपः
पूर्वलक्षण सुधी आचार्य आ प्रभाणु समयनी पालना तेमज्ज अनशननु आचार्य
उरता कृता तेमणु अतिम समये काण करीने सर्वार्थसिद्ध विमानमा देव पद्यायने
प्राप्त करी मेघरथ मुनिनज्जता अन्य पुत्रपुत्र पञ्च कुटुंब उपाणनु अनशन
करीने काण करीने सर्वार्थसिद्धमा देव थय

आ भरतक्षेत्रमा सधणा प्रकारनी विभूतिओधी समन्वित हस्तिनापुर नामनु

શીલાલક્ષ્મીનામની મર્મગુણાભિરુચિર નામ પટ્ટરાણી । સાદિ મદોરકમુગ્ધવચ્ચાંકા
મુખે વદન્ત્યા ત્રિકાલ સામાયિક કરોતિ, અભયકાલ પ્રતિક્રમતિ । અભયદાન
સુપાત્રદાન ચ દદાતિ । સાધર્મિકાન પરિપોષયતિ । દીનદોનાનાથાન્ પરિ
રક્ષતિ કેનાપિ હન્યમાનાન્ જીવાન્ રક્ષતિ । ધર્મ પ્રમાયતિ । 'एकदा पय' फेन
निभास्तरणसमन्वृताया मुकोमलाया शय्याया शयानानाम्तस्याः कुर्यां हमः
કમલવન ઇવ સર્વાર્થસિદ્ધ્યુતો મેવરથજીવઃ સમચીર્ણઃ । તદા મુગ્ધપમુગ્ધ

हस्तिनापुर नामका नगर था जो इन्द्र के पुर जैसा था । अलका में
कुबेर के समान वहां का शासक विश्वसेन नामका राजा था । शील रूपी
अलकारों से विभूषित एवं समस्त गुणोंकी गान अचिरा नामकी
रानी राजाकी पट्टरानी थी । यह रानी मदोरकमुग्धवस्त्रिका को
मुख पर बांधकर त्रिकाल सामायिक किया करती थी । तथा दोनों
काल प्रतिक्रमण भी करती थी । अभयदान एवं सुपात्रदान भी दिया
करता थी । साधर्मि बन्धुजनोंका पोषण, दीन, हीन अनाथ व्यक्तियोंका
सरक्षण एवं किसी के द्वारा पीड़ित हुए प्राणी का भरणपोषण
करना भी रानीका दैनिक कर्तव्य था । धर्मकी प्रभावना तो इससे
कभी छूटती, ही नहीं थी, इतनी तो यह धर्मप्राणा थी । एक समयकी
बात है कि जब यह फेन के समान आस्तरण-चादरसे अलंकृत
सुकोमल शय्यापर शयनकर रही थी तब जैसे कमलवन में हंस
अवतरित हाना है उसी प्रकार सर्वार्थसिद्ध से चबकर मेवरथका जीव
उस रानीकी कुक्षि में अवतरित हुआ । इसके अवतरित होने पर

નગર કે જે, ઇન્દ્રપુરી સમાન હતું અલકામાં કુબેરની જેમ આ નગરના વિશ્વસેન
નામના રાજા હતા શીલરૂપી અલકારોથી વિભૂષિત અને સઘળાગુણોની ખાણ
અમાન અચિરા નામની રાજાની પટ્ટરાણી હતી આ રાણી મદોરકમુગ્ધવસ્ત્રિકા મોઢા
ઉપર બાંધીને ત્રિકાળ સામાયિક કરતી હતી તથા બન્ને કાળ પ્રતિક્રમણ પણ કરતી
હતી અભયદાન અને સુપાત્રદાન આપતી હતી, સાધર્મી બંધુજનોનું પોષણ,
દીન, હીન, અનાથ વ્યક્તિઓનું સરક્ષણ અને કોઈના તરફથી પીડિત કાયદા
પ્રાણીનું ભરણપોષણ કરવું એ પણ રાણીનું દૈનિક કાર્ય હતું ધર્મની પ્રભાવના
તો એનાથી કદા પણ ટૂટતી ન હતી એ ખૂબજ ધર્મપ્રશયજી હતી

એક સમયની વાત છે કે, રાણી રાત્રીના સમયે પોતાના શયનભવનમાં કુલ
આચ્છાદિત થઈ શય્યા ઉપર સુતેલ હતી એ સમયે તેના ઉદરના ગર્ભમાં સર્વાર્થ
સિદ્ધથી સ્વપ્નીને મધરથના જેવે પ્રવેશ કર્યો આ સમયે રાણીને એક પછી એક

सा राज्ञी चतुर्दशमहास्वप्नानपश्यत् । प्रातः मुप्तोत्थिता सा स्वप्नट्टान्त राज्ञे न्यवेदयत् । राजा प्राह—देवि ! तत्र गर्भे सर्वज्ञः सार्वभौमो वाऽवतीर्ण इति तत्र स्वप्नः सूचयति । गर्भागते भववती सर्वज्ञे शान्तिर्कर्मणाऽप्यशान्त पूर्वागत महा मारीरोगादिक स्वयमेवाशाम्यत् । सर्वज्ञस्य प्रभावात्कुरुदेशे सर्व रोगादिक प्रशान्तम् । सर्वत्र नूतन नूतन मङ्गल समुत्पन्नम् । एव क्रमेण पूर्णं गर्भकाले निशीथ—मध्यरात्रौ समयेऽचिरा राज्ञी शशाङ्कमित्र मनोहर स्वर्णवर्ण सुकुमार कुमार जनितवती । तदा त्रैलोक्येऽपि महोद्द्योतोऽभवत्, नारका अपि सुखिनोऽभवन् ।

रानी ने उसी समय चौदह महास्वप्नोको देखा । उसने उनस्वप्नो के देवने की बात राजा से कही, राजा ने इन स्वप्नों के फल स्वरूप में ऐसा उससे कहा कि देवि ! तुम्हारे गर्भ में या तो सर्वज्ञ अवतीर्ण हुए हैं या कोई सर्वभौम—सार्वभूमिका अधिपति चक्रवर्ती—अवतीर्ण हुए हैं । यही बात इन स्वप्नो से सूचीत होती है । भगवान् सर्वज्ञ के गर्भ में अवतीर्ण होते ही शान्ति कर्म से भी अशान्त पूर्वागत महामारी रोग आदिक सब अपने आप शान्त हो गये । कुरुदेश में सर्वज्ञ के प्रभाव से रोगादिकोंकी शान्ति होनेके साथ ही सर्वत्र नवीन २ मागालिक कार्य होने लगे । रानीका गर्भ भी क्रमशः बढ़ते २ जब पूर्ण नौमास का हो चुका तब उस अचिरा रानीने निशीथ—अर्धरात्री के समय चंद्रमा जैसे उज्ज्वल वर्णवाले मनोहर एक सुकुमार बालकको जन्मदिया उसके जन्म होते ही लोकभरमें एक विशिष्ट प्रकारका उद्योत हुआ तथा नारकियोंको भी सुख मिल गया । यह

ज्येष्ठ शौच महास्वप्नो आया मवारि आ स्वप्ननी वात तेछे राजने करी राजने ज्ये स्वप्नाज्योतु क्षणस्वप्न गतावता कछु के, छे देवी । तभारा गर्भमा कालो काल सर्वज्ञ प्रवेश करेल छे, अथवा तो काल सार्वभौम—सार्वभूमिना अधिपति चक्रवर्तीज्ये प्रवेश करेल छे, आथी राज्ञीने भूषण हर्ष थयो आ तरक्ष जेम जेम गर्भ पुष्ट थय रहेल हुतो तेम तेम शान्त्यमा शान्तिनु साशान्त्य स्थापना लाग्यु, महामारी आदि रोगो पछु शान्त थय गया कुरुदेशमा सर्वज्ञना प्रभावना काले रोगादिकनी शान्ति थवानी साथे साथे सारा मागलिक कार्यो उत्साहलेर थवा लाग्यो क्रमश वधता वधता पुरा नव भडिना पीती बूझ्या त्यारे राज्ञीज्ये पुत्रने जन्म आय्यो के जे पूर्यो अद्रमानी कतिथी शोभित जख्वातो हुतो उन्नयवण पञ्चवाणा अने मनमोहक कतिवाणा पुत्रने जन्म थयाना अजर भणता ज बोडोमा पछु विशिष्ट ज्येरा आनदनी लहेर छी थारे तरक्ष प्रकाश ज प्रकाश देखावा लाग्यो नारकियोने पछु शान्ति वणी आ पछु ज्यारे ज्यारे प्रभुनो

શીલાલક્ષ્મીરશાલિની મર્મગુણાગાઠાચિરા નામ પટ્ટરાણી । સાદિ સદોરકમુખવચ્ચિકા
મુખે પદ્મ્યા ત્રિકાલ સામાયિક કરોતિ, ઉભયકાઞ્ઞ પ્રતિકામતિ । અભયદાન
સુપાત્રદાન ચ દદાતિ । સાધર્મિકાન પરિપોષયતિ । દીનદીનાનાયાન્ પરિ-
રક્ષતિ કેનાપિ હન્યમાનાન જીરાન રક્ષતિ । ધર્મે પ્રભાવયતિ । ઇકદા પય' ફેન
નિભાસ્તરણસમલક્રુતાયા સુકોમલાયા શય્યાયા શયાનાનાસ્તસ્થાઃ કુર્ષો દસઃ
કમલવન ઇવ સર્વાર્થસિદ્ધન્વુતો મેઘરથજીવ સમયતીર્ણ. । તદા મુગ્ધમુગ્ધા

હસ્તિનાપુર નામકા નગર ધા જો હન્દ્ર કે પુર જૈમા થા । અલકા મ
કુવેર કે સમાન વર્ણ કા શાસક વિશ્વસેન નામકા રાજા યા શીલ રૂપી
અલકારોં સે વિભૂષિત ણવ સમન્ન ગુણોંકી રાજા અચિરા નામકી
રાની રાજાકી પટ્ટરાણી થી । યહ રાની સદોરકમુખવચ્ચિકા કો
મુખ પર વાંધકર ત્રિકાલ સામાયિક ક્રિયા કરતી થી । તથા દોનો
કાલ પ્રતિક્રમણ મી કરતી થી । અભયદાન ણવ સુપાત્રદાન મી દિયા
કરતા થી । સાધર્મી બન્યુજનોંકા પોષણ, દીન, દીન અનાય વ્યક્તિયોંકા
સરક્ષણ ણવ કિસી કે દ્વારા પીડિત હુણ પ્રાણી કા ભરણપોષણ
કરના મી રાનીકા દૈનિક કર્તવ્ય થા । ધર્મકી પ્રભાવના તો હમસે
કમી છૂટતી, હી નહીં થી, હતની તો યહ ધર્મપ્રાણા થી । ઇક સમયકી
વાત હૈ કિ જય યહ ફેન કે સમાન આસ્તરણ-ચાદરસે અલકૃત
સુકોમલ શય્યાપર શયનકર રહી થી તય જૈસે કમલવન મે હૈસ
અવતરિત જાના હૈ ઉસી પ્રકાર સર્વાર્થસિદ્ધ સે ચલકર મેઘરથકા જીવ
ઉસ રાનીકી કુદ્ધિ મે અવતરિત હુઆ । હસકે અવતરિત હોને પર

નગર કે બે, ઇન્દ્રપુરી સમાન હતુ અલકામા કુબેગ્ની બેમ આ નગરના વિશ્વસેન
નામના રાજા હતા શીલરૂપી અલકારોથી વિભૂષિત અને સમ્પન્નાશુભોની ખાણ
અમાન અચિરા નામની રાજાની પટ્ટરાણી હતી આ રાણી સદોરકમુખવચ્ચિકા મોઢા
ઉપર ખાંડીને ત્રિજાળ સામાયિક કરતી હતી તથા બન્ને કાળ પ્રતિક્રમણ પણ કરતી
હતી અભયદાન અને સુપાત્રદાન આપતી હતી, સાધર્મી બધુજનોનું પોષણ,
દીન, દીન, અનાય વ્યક્તિઓનું સરક્ષણ અને કોઈના તરફથી પીડિત ડાલેલા
પ્રાણીનું ભરણપોષણ કરવું એ પણ રાણીનું દૈનિક કાર્ય હતું ધર્મની પ્રભાવના
તો એનાથી ઠંઠા પણ હતી ન હતા એ ખૂબજ ધર્મપ્રસાયણ હતી

એક અમયની વાત છે કે, રાણી રાનીના સમયે પોતાના શયનભવનમા કુલ
આજ્ઞાદત મહુ શય્યા ઉપર સુતેલ હતી એ સમયે તેના ઉદરના ગર્ભમા સવાર્થ
મિદ્રથા ચલવીને મેઘરથના જીવે પ્રવેશ કર્યો આ સમયે રાણીને એક પછી એક

पक्षचन्द्र इय वट्टे । जगज्जनमनोहर नयनानन्दकर कुमार पश्यतोर्मातापित्रो-
निरूपमः सुखानुभवोऽभूत् । जद्रमः कल्पद्रुमइय स शिशुर्मनोहरैः क्रम चद्रमणै
र्भूपगृहाङ्गण समलङ्कृतवान् । शिशुरूपमास्थाय समागतैर्देवैः सह चलचूलाञ्चलो त्रिभु
र्मनोहरा शैशवानुरूपा पाशु क्रीडा व्यधात् । इत्थ सुखेन क्रमशो वर्द्धमानः शान्ति
नाथ प्रभु यौवन उयः समासादितवान् तदा भगवतः शरीर चत्वारिंशद् धनुस्तुद्रम
भूत् । भगवान् हि समस्त विश्वमानन्दितवान्, स्वकीयैर्मनोहरैराचारैः । ततः पित्रा
यशोमत्यादिकाभि राजकन्याकाभिः सह भगवतः शान्तिनाथस्य विवाहः कारितः ।
एव क्रमेण भगवान् जन्मतः पञ्चविंशतिसहस्रवर्षाणि नीतवान् । तदा तन्मातापि-
तरौ त राज्ये सस्थाप्य स्वय दीक्षा गृहीत्वा स्वजन्मनः साफल्य नीतवन्तौ ।

थी । माता पिता जगज्जनो मे मनोहर तथा नयनोंको आनन्द विधायक
पुत्र शान्तिनाथ को देख २ कर निरूपम सुखका अनुभव करते थे । जगम
कल्पवृक्ष के समान बालक प्रभु जब मनोहर बालचाल द्वारा राजमहल के
अगण मे चलते तब यह विशेष शोभित होने लगते । बालकका रूप
बनाकर आये हुए देवों के साथ प्रभु हिलती हुई शिखावाले होकर
मनोहर बालोचित धूलिक्रीडा भी करते थे । इस प्रकार सुखपूर्वक क्रम
से बढ़ते हुए प्रभु ने यौवन वय प्राप्त किया । भगवान के ऊँचाई
समय चालीस धनुष की थी । प्रभुने अपने सदाचारों से सब के
मनको मुग्धकर रखवा या । पिताने शान्तिनाथका विवाह यशोमती
आदि राजकन्याओं के साथ कर दिया । इस प्रकार भगवान के जन्म
से लेकर अभीतक जीवन के पच्चीस हजार वर्ष व्यतीत हुए । माता
पिताने इनको राज्य मे स्थापित करनेके लिये स्वय दीक्षा धारण
करली । और इस प्रकार से अपने जन्मको उन्होंने सफल बना लिया ।

जैवा मनोहर तथा नयन अलिराम जैवा पुत्र शान्तिनाथने जेधने निरूपम
अनुभव करता हुता जगम कल्पवृक्ष प्रभावे आण प्रभु न्यारे राजलवनना
आगणुमा पा पगली करता बालता थया त्यारे लारे मनोहर लागता हुता आण
कना इय अनावीने आवेल देवानी साथे प्रभु हलती चोटलीवाण अनीने आण
उचित विविध क्रीडाओ पणु करता हुता आ प्रकाशे सुअपूर्वके कमे कमे वृद्धि
पामता प्रभु युवावस्थाभा आल्या लगवानना शरीरनी उयाधे आ समये चालीस
धनुषनी हुती प्रभुजे पोताना सदायाशेथी सधणानु मन एती वीधु हुतु पिताने
शान्तिनाथने विवाह यशोमती आदि राजकन्याओ साथे कथे आ प्रजारे लगवानना
जन्मथी माडीने युवावस्था सुधी एवनना पचीस हजार (२५०००) वर्ष व्यतीत थया
मातापिताजे जेभने राज्यागादि उपर स्थापित करीने पोताना एवनने सङ्ग करता
मा दीक्षा अ गीकार करी अने जे रीते तेभजे पोताना जन्मने सङ्ग अनाये ।

इदं सर्वं जिनजन्मनि भवत्येव । अथ मया स्यासनकम्पेन जिनजन्मपरिज्ञाय पट्ट
पञ्चाशद्विकुमारिका द्रुतमागत्य स्मृतिस्मृतिणि चक्रुः । शत्रोऽपि स्यासन कम्पमान
दृष्ट्वाऽवधिज्ञानेन जिनजन्मपरिज्ञायाष्टात्मिक महोत्सव सर्वैः शत्रैः सह कृतवान् ।
भूपतिर्विश्वसेनोऽपि पुत्रजन्मना नितरा सन्तुष्टो दासीदासादिकेभ्यः प्रचुरं धनं
दत्तवान्, महामहोत्सव च कृतवान् । गर्भस्थेऽस्मिन् जिज्ञासा मम राज्ये महा
मारी शान्तिरभूदिति विचार्य पित्रा शान्तिनाथ इति तस्य नाम कृतम् । स
शिशुरङ्गुष्ठे शक्रनिहितममृते प्रतिदिनं पियन् अद्वितीयरूपतेजः श्रीः सन् सित

प्रभुके जन्म होने पर होता ही है । अपने २ आसनों के कपित
होने से छप्पन दिक्कुमारिकाँ जिन भगवान का जन्म जानकर शीघ्र
ही आकर प्रसूतिकर्म करने में जुट गईं । इन्द्रने भी अपने आसन
के कंपन से अवधिज्ञान द्वारा जिनोत्पत्ति जानकर अष्टाह्निक महोत्सव
समस्त इन्द्रो के साथ किया । इधर विश्वसेन राजाने भी सन्तुष्ट
होकर दासीदास आदिकों के लिये मनमाना प्रचुर दान दिया तथा
पुत्र जन्म की खुशी से और अनेक महोत्सवों का भी ठाठ बाध दिया ।
प्रभुका नाम शान्तिनाथ रक्खा गया इस विचार से कि जब ये अपनी
माता के गर्भ में थे तब मेरे राज्य में जो पहिले महामारी की बीमारी
थी उसकी इनके पुण्यप्रभाव से शांति हुई थी । भगवान शान्तिनाथ
अगुष्ठ में शक्रनिहित अमृत का प्रतिदिन पान करते हुए शुक्लपक्ष के
चंद्रमा की तरह बढ़ने लगे । इनके रूप एवं तेजकी शोभा अद्वितीय

जन्म थाय छे त्यारे अने छे पोतपोताना आसनो कपित थवाथी छप्पन दिक्कु
मारीओ एनेश्वर भगवाननो जन्म समय गच्छीने उतवणा गतोथी प्रसूति कर्म
करवामा होडी गछ छन्द्रे पछु पोताना आसनना कपवाथी अवधिज्ञान द्वारा गच्छु
के प्रभुनो जन्म थछ रह्यो छे ओम गच्छीने अष्टाह्निक महोत्सव गछा होयानी
साथे भणीने कथो आ गच्छु विश्वसे । राजा पछु सन्तुष्ट थछने दासदासी आदि
केने साइ ओवु दान आप्थु अने पुत्रजन्मनी अथावीमा अनेक रीते महोत्सवो
छव्यो । पुत्रनु नाम शान्तिनाथ राखवामा आग्यु प्रभुनु नाम शान्तिनाथ राख
वानु कारछे ओम के प्रभुना जन्म पछेला गच्छथमा महामारी-मरडी वगेरे त्रास
जन्म एखेछु रोगत्यागो आबतो छतो परंतु प्रभुनु गच्छमा आगमन थता
वापेला रोग शोक शांत थया आ कारछे ज प्रभुनु नाम शान्तिनाथ राखवामा
आग्यु भगवान शान्तिनाथ तेमना अशुभा छन्द्रे भूकेला अमृतनु पान करीने
शुक्लपक्षना चंद्रमानी साइक वधवा-मोटा थवा लाग्या तेमनु इय अने तेजनी
श्री न वलुंवी शकाय तेवा अनुपम छता मातापिता जगतना भावुसोमा अनेक

इत्थ पञ्चविंशतिसहस्रवर्षाणि गार्हस्थ्ये सुखेन उमतो भगवतः शान्ति-
नाथस्य शस्त्रागारे चक्ररत्न प्रादुर्भूतम् । ततश्चक्ररत्नप्रदर्शितमार्गेण भगवान्
शान्तिनाथो लील्यैव पट्खण्ड भरतक्षेत्र साधयामास । इत्थ ममस्त भरतक्षेत्र
साधयित्वा द्वात्रिंशत्सहस्रभूपतिसेवितचरणयुगलः कृतारिगान्तिः श्रीशान्तिर्हस्ति-
नापुरमागतः । ततो दैवैर्भूपतिभिश्च भगवतः श्रीशान्तिनाथस्य द्वादशाब्दिकश्चक्र-
वर्त्तित्वाभिषेकमहोत्सवः कृतः । भगवतः शान्तिनाथस्य चक्रवर्त्तिश्रिय भुञ्जानस्य
पञ्चविंशतिसहस्रवर्षाणि व्यतीतानि । ततस्तीर्थं प्रवर्तयतु इति लोकान्तिकदेवैः

जब यौवन अवस्था सपन्न उन चुका तत्र स्वयंवर विधि के अनुसार
उसने अनेक राजकुन्याओं के साथ विवाह किया ।

इस प्रकार पुत्रादिकों से युक्त पच्चीस हजार वर्ष गृहस्थावस्था
में सुखपूर्वक रहते २ व्यतीत होचुके तत्र उन भगवान् शान्तिनाथ
के शस्त्रागार में चक्ररत्नकी उत्पत्ति हुई । इसके बलपर उन्होंने पट-
खण्ड मण्डित भरतक्षेत्र की विजयकी और उसमें अपना एक छत्र
राज्य स्थापित किया । पश्चात् वे शान्तिनाथ चक्रवर्ती कि जिनके
चरणोंकी सेवा में बत्तीस हजार मुकुट वध राजा उपस्थित रहते थे
और जिन्होंने काह्य शत्रु सघ शात होचुके थे वापिस हस्तिनापुर
आ गये । इसके बाद देव एव भूपतियो ने मिलकर इनका द्वाद-
शवर्षिय चक्रवर्ती पद पर अभिषिक्त होने का महान् उत्सव किया ।
चक्रवर्ती की अनुपम विभूतिका भोग करते हुए इनके पच्चीस हजार
वर्ष व्यतीत हुए । बाद में “तीर्थकी आप प्रवृत्ति करे” इस प्रकार

अकाम्युध शम्भु कुमश वृद्धिने पाभता अकाम्युध न्यारे यौवन अवस्थाये पडोन्था
त्यारे स्वयंवरविधि अनुसार तेछे अनेक राजकुमारीओनी साथे विवाह कथे

आ प्रभाछे पुत्रादिकेथी युक्त पच्चीसहजार (२५०००) वर्ष सुखपूर्वक रहेता
रहेता व्यतीत थई गया त्यारे भगवान् शान्तिनाथना शस्त्रागारमा चक्ररत्ननी
उत्पत्ति थइ तेना भण उपर तेओछे छ अड भरतक्षेत्रमा विजय प्राप्त कथे अने
तेमा पोतानु अेकछत्र राज्य स्थापित कथु पछीथी ते शान्तिनाथ चक्रवर्ती छे
जेना चरछोनी सेवामा बत्तीस हजार मुकुटधारी राजा हाज्य रहेता हुता तेभज
तेओनो भडारनो शत्रुसघ शात भनी चूकेल हुतो विजय प्राप्त करीने तेओ
हस्तिनापुर पाछा थ्या आ पछी देव अने राजवीगछोअे भणीने तेभनो द्वादश
वर्षीय चक्रवर्ती पद उपर अभिषिक्त थयानो महान् उत्सव ज्ये चक्रवर्तीनी
अनुपम विभूतिने भोगवना तेभना पच्चीस हजार वर्ष व्यतीत वया पछीथी
“तीर्थनी आप प्रवृत्ति करे” आ प्रभाछे लोकान्तिक देवेअे न्यारे तेभने उछु

શાન્તિનાથોઽપિ સ્વપુત્રવત્પ્રજાઃ પરિપાલયતિ સ્મ । અથ સર્વાર્થસિદ્ધિ
 વિમાનાત્પ્રચ્યુતો ભગવતઃ પૂર્વજન્મનો લઘુભ્રાતા વજ્રરથજીયો યશોમતીગર્ભે સમ્પ્ર
 સ્પન્નઃ તદા રાણી યશોમતી સ્વપ્ને ચક્ર દર્શન । સાઽપિ શાન્તિનાથાય સ્વપ્ન
 વૃત્તાન્ત નિવેદિતયતી । તદા જગત્પ્રમુર્ધભગવાન્ શાન્તિનાથઃ પ્રાઢ-દેવિ ! વિશ્વ
 મण्डनस्वरूपस्तत्र सुतो भविष्यति । स्वामिनो यत्न निश्चय्य परितुष्टा यशोमती
 દેવી સુખ સુખેન ગર્ભે પુપોષ । પૂર્ણ સમયે સા નયનાનન્દકર સુલક્ષણ દારક
 છપુવે । ભગવાન્ શાન્તિનાથસ્તુ સ્વમાનુસારાત્તસ્ય દારકસ્ય ચક્રાયુધઃ ઈતિ
 નામ કૃતવાન્ । ક્રમેણ પ્રગર્દ્ધમાનઃ સ યોવન વયઃ પ્રાપ્તવાન્ । સ હિ સ્વયંવરા
 વહોર્નૃપતિપુત્રીઃ પરિણીતવાન્ ।

શાન્તિનાથ પ્રભુ ભી ઢધર અપને પુત્રોંકે સમાન પ્રજાકો પરિ-
 પાલકુ કરને લગે । એક સમયકી ઘાત હૈ ફિ ભગવાન સે પૂર્વજન્મ
 કે લઘુભ્રાતા જો વજ્રરથ થે ઓર જો સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાન મે વર્તમાન
 દેવ પર્યાય સે રહ રહે થે વે વહાસે ચવરુર ફનકી ધર્મપત્ની યશોમતી
 કે ગર્ભ મે આયે । ઉસ સમય યશોમતી ને સ્વપ્ન મે ચક્ર દેખા ઉસને
 સ્વપ્ન અપને પતિદેવ શાન્તિનાથ સે કહા-ઉત્તર મે પ્રભુ ને કહા ફિ-દેવિ ।
 વિશ્વ કા મण्डनस्वरूप पुत्र तुम्हारी कुक्षि से उत्पन्न होगा । स्वप्नकी फल-
 इस प्रकार सुनकर यशोमती बड़ी प्रसन्न हुई और वह अपने गर्भका
 શાન્તિ ઓર આનંદ કે સાથ પાલન કરને મે સાવધાન બન ગઈ ।
 જય ગર્ભકા ઠીક સમય સમાપ્ત હો જુકા તવ ઉસને સુલક્ષણો સે સપન્ન
 એક પુત્ર કો જન્મ દિયા । શાન્તિનાથ પ્રભુને ચાલકકા નામ દૃષ્ટ સ્વપ્ન
 કે અનુસાર ચક્રાયુધ રક્ત્વા । ક્રમશઃ વૃદ્ધિગત હોતે હુએ ચક્રાયુધ

શાન્તિનાથ પ્રભુ પણ આ તરફ પ્રભુનું પોતાના પુત્રોની માફક પાલન કરવા
 લાગ્યા એક સમયની વાત છે કે, ભગવાનના પૂર્વજન્મનો નાનો ભાઈ કે જે
 વજ્રરથ હતો અને જે સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં વર્તમાન દેવ પર્યાયથી રહેલ હતો
 તે ત્યાથી ચ્યવીને તે એમની ધર્મપત્ની યશોમતિના ગર્ભમાં આવ્યો આ સમયે
 યશોમતીએ સ્વપ્નમાં એક જોયું એ સ્વપ્નની હકીકત તેણે પોતાના પતિ શાન્તિ
 નાથને કહી ઉત્તરમાં પ્રભુએ કહ્યું કે, દેવી ! વિશ્વના મન્ડનસ્વરૂપ પુત્રનો તમારી
 કૃપે જન્મ થશે સ્વપ્નનું આ પ્રમાણે ક્ષણ સાંભળીને યશોમતી ઘણી પ્રસન્ન
 થઈ અને તે પોતાના ગર્ભનું શાન્તિ અને આનંદની સાથે પાલન કરવામાં સાવ
 ધ્યાન બની ગઈ ગર્ભને સમય જ્યારે પુરો થયો ત્યારે સુલક્ષણોથી સપન્ન એવા
 પુત્રને જન્મ આવ્યો શાન્તિનાથ પ્રભુએ પુત્રનું નામ દેખાવેલા સ્વપ્ન અનુસાર

वपान्ते सहस्राश्रयणे उद्याने समागतः । तत्रागत्य शुभ्रयानमाश्रितो भगवा
नुज्ज्वल केवल ज्ञान प्राप्तवान् । भगवता शान्तिनाथेन केवलज्ञाने प्राप्ते सति,
सुरासुराः स्वासनरूपेण तद्वृत्तान्तं ज्ञातवन्तः । ततस्ते सर्वे समागत्य प्राकार
त्रय मञ्जुल समवसरणं चक्रुः । तत्र भगवान् श्रीशान्तिनाथः सुरासुरनगरिपदे
देशना दातुमारभे । तत उद्यानपालकास्त्वरितं गत्वा चक्रायुधमहीभुजे भगवतः
केवलज्ञानोपपत्तिं निवेदयामासुः । सोऽप्युद्यानपालकेभ्यः प्रीतिदानं दत्त्वा त
विसृज्य हृष्टस्तुष्टः सस्तस्मिन्नेवक्षणे सहस्राश्रयणमुद्यानं समागतः । तत्र स भग

विहार करने लगे विहार करते २ ये पुनः एक वर्षके बाद उसी सहस्रा-
श्रयण नामके उद्यान में पधारे । वहा इनको शुभ्रलघ्यान के आश्रय से
उज्ज्वल केवलज्ञान प्राप्त हो गया । केवलज्ञान उत्पन्न होने पर सुर
और असुरोंके आमन कपायमान हुए तो उन्होंने 'भगवान् को केवल-
ज्ञान प्राप्त हो गया है' यह सब बात जानली इससे वे सबके सब
भगवान् के समवसरण रचनेके लिये उस उद्यान में उसी समय
आ पहुँचे और आकर उन्होंने वहा समवसरणकी रचना की । जब
समवसरण रचा गया तब उन प्रभुने उस देवमनुष्यों की परिपदों में
उन देव मनुष्योंको देशना देना प्रारम्भ किया । उद्यानपालनकी दृष्टि में
जब यह सब बातें देखने में आईं तो उसने शीघ्र ही जाकर महा-
राज चक्रायुध से भगवान् शान्तिनाथ के केवलज्ञान की उत्पत्ति के
होनेके समाचार कहे । भगवान् को केवलज्ञान की उत्पत्ति के समा-
चार वनपालक के मुख से सुनकर चक्रायुध को अपार हर्ष हुआ ।
उसने उसी समय उद्यान पालको प्रीतिदान देकर विसर्जित किया ।

करता करता इसीधी ओक वर्ष पछी ते सहस्रआश्रयन नामना उद्यानमा पधाय
तेभने शुक्लध्यानना आश्रयधी उज्ज्वल देवगज्ञान प्राप्त थय प्रभुने देवगज्ञान
धवाधी सुर अने असुरोनु आसन कपावा लाग्यु तेभणु ज्ञान भूझीने ज्ञेयु ते।
जल्लुयु है ओछो । आतो भगवानने देवगज्ञान थय आधी तेओ सधणा भग
वाननु समवसणु रचवा माते ते उद्यानमा तात्कालिक हारर थया अने त्याज
समवसणुनी रचना करी ज्यारे समवसणु रचार्थ जयु त्यारे प्रभुओ देव मनुष्येनी
परिषदाभा ओ देव मनुष्येने देशना आपरानो आरल क्यो उद्यानपालने ज्यारे
आ वातनी नज्जैनजर अजर पडी त्यारे तेणु उतावणे पगले जधने महाराज
यक्रायुधने भगवान शान्तिनाथने थयेला देवगज्ञानना समाचार आय्या भगवानने
देवग ज्ञान प्राप्त थवाना समाचार उद्यानपालकना मृण्मयी सलणीने यक्रायुध
राजने आगर लुषं थयो जेणु ओ वजते वधार्थ पडोयाउनार उद्यानपालकने प्रीति
दान आपीने विहाय क्यो अने पोते शुश्रुषाल थया सहस्रआश्रयना आय्या

મોકો ભગવાન્ શાન્તિનાથો નિર્નિદાન વાર્ષિક દાન દીનેન્ધ્યોડનાયેભ્યઃ સ્વ
ધાર્મિકેભ્યશ્ચ દદૌ । તતથ રાજ્યે ચક્રાયુધ સ્થાપ્ય સર્ગાર્થી શિથિકામારુષ
સુરાસુત્રનાથીશૈર્નિદિતનિષ્ક્રમણમહોત્સવો ભગવાન્ શાન્તિનાથઃ સહસ્રામ્રવણે ઉ-
દ્યાને ગત્યા તત્ર શિથિકાતઃ અસ્તીર્ણવાન્ । તત્રાવતીર્ય ભગવાન્ શ્રીશાન્તિનાથઃ
સહસ્રરાજભિઃ સદ્ પ્રવ્રજિતવાન્ । ભગવાસ્તસ્મિન્કાલે મનઃપર્યયનામક ચતુર્થ જ્ઞાન
પ્રાપ્તવાન્ । ગર્ભાગમનાદારભ્યૈવ તીર્થરુરસ્ય જ્ઞાનત્રય ભવતિ । ચતુર્થ જ્ઞાન તુ
દીક્ષાગ્રહણાવ્યપદિતાનન્તરકાલ એવ ભવતિ । ઇત્થ દીક્ષા ગૃહીત્વા વાયુરિવા
પ્રતિવદ્વિહારી ભગવાન્ શાન્તિનાથો ભૂમણ્ડલે વિહરતિ । એવ વિહરન્ સ પુન

લૌકાન્તિક દેવો મેં જય इनसे कहा तब इन्होंने निर्निदान वार्षिक
दान, दीन, अनाथ एव साधर्मिक जनोंको दिया और राज्यमें चक्रा-
युध को स्थापित किया पच सर्गार्था नामकी शिथिका पर आरुढ़
होकर ये सहस्राम्रवण नाम के उद्यानमें जाकर उस पालखी से उतरे ।
इस समय इनका निष्क्रमण महोत्सव सुरेन्द्र असुरेन्द्र एव नरेन्द्रों
ने बड़े ठाटबाट से किया । प्रभुने जब दीक्षा धारणकी तो इनके
साथ एक हजार और राजाओंने भी दीक्षा धारणकी । दीक्षा धारण
करतेही भगवान् शातिनाथकों मनःपर्यय नामका चतुर्थज्ञान उत्पन्न
हो गया । वैसे तो भगवान् को गर्भमें आने से लेकर जयतक वे
दीक्षित नहीं होते तबतक मतिज्ञान, श्रुतज्ञान एव अवधिज्ञान होता
ही है । परन्तु जब ये दीक्षित हो जाता है तब उसी समय चतुर्थ
मनःपर्यय ज्ञान भी इनको प्राप्त हो जाता है । इस प्रकार शातिनाथ
भगवान् दीक्षित होकर वायुकी तरह अप्रतिबद्ध विहारी बनकर भूमण्डलने

ત્યારેતેઓએ નિર્નિદાન, વાર્ષિકદાન દીન, અનાથ અને સાધર્મીકજનોને આપ્યુ
અને રાજ્યગાદીએ ચક્રાયુધ ને સ્થાપિત કર્યો અને સર્ગાર્થી નામની પાલખીમા
બેસીને તેમણે સહસ્રઆમ્રવણ નામના ઉદ્યાનમા જઈને એ પાલખીમાથી ઉતર્યો
આ સમયે તેમને નિષ્ક્રમણ મહોત્સવ સુરેન્દ્ર અસુરેન્દ્ર અને નરેન્દ્રોએ ધણા ઠાઠ
માઠથી કર્યો ખસુએ જ્યારે દીક્ષા ધારણ કરી તેમની સાથે એક હજાર બીજા
રાજાઓએ પણ દીક્ષા ધારણ કરી દીક્ષા ધારણ કરતા જ ભગવાન શાતિનાથને થોડુ
મન પર્યય નામનુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયુ એમ તો ભગવાનને ગર્ભમા આવવાથી
માઠીને જ્યાં સુધી તેઓ દીક્ષિત નહોતા થયા ત્યાં સુધી મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને
અવધિજ્ઞાન હોય જ છે પરંતુ જ્યારે તેઓ દીક્ષા ધારણ કરે છે ત્યારે તે સમયે
તેમને થોડુ મન પર્યય જ્ઞાન પણ પ્રાપ્ત થાય છે આ પ્રકારે શાતિનાથ ભગવાન
દીક્ષિત બનીને વાયુની માફક અપ્રતિબદ્ધ વિહારી બની ને ભૂમડળમા વિહાર

वैपान्ते सहस्राध्रवणे उद्याने समागतः । तत्रागत्य शुभ्रयानमाश्रितो भगवा
नुज्ज्वल केवल ज्ञान प्राप्तवान् । भगवता शान्तिनाथेन केवलज्ञाने प्राप्ते सति,
सुरासुराः स्वासनरूपेण तद्गृहान्तं ज्ञातवन्तः । ततस्ते सर्वे समागत्य प्राकार
त्रय मञ्जुल समवसरण चक्रुः । तत्र भगवान् श्रीशान्तिनाथः सुरासुरनगपरिपदे
देशना दातुमारेभे । तत उद्यानपालकास्त्वरित गत्वा चक्रायुग्महीभुजे भगवतः
केवलज्ञानोपपत्तिं निवेदयामासुः । सोऽप्युद्यानपालकेभ्यः प्रीतिदानं दत्त्वा त
विसृज्य हृष्टस्तुष्टः सस्तस्मिन्नेवक्षणे सहस्राध्रवणमुद्यानं समागतः । तत्र स भग

विहार करने लगे विहार करते २ ये पुनः एक वर्षके बाद उसी सहस्रा-
ध्रवन नामके उद्यान में पधारे । वहां इनको शुक्लध्यान के आश्रय से
उज्ज्वल केवलज्ञान प्राप्त हो गया । केवलज्ञान उत्पन्न होने पर सुर
और असुरोंके आसन रूपायमान हुए तो उन्होंने 'भगवान् को केवल-
ज्ञान प्राप्त हो गया है' यह सब बात जानली इससे वे सबके सब
भगवान् के समवसरण रचनेके लिये उस उद्यान में उसी समय
आ पहुँचे और आकर उन्होंने वहां समवसरणकी रचना की । जब
समवसरण रचा गया तब उन प्रभुने उस देवमनुष्यों की परिपदों में
उन देव मनुष्योंको देशना देना प्रारंभ किया । उद्यानपालनकी दृष्टि में
जब यह सब बातें देवने में आईं तो उसने शीघ्र ही जाकर महा-
राज चक्रायुध से भगवान् शान्तिनाथ के केवलज्ञान की उत्पत्ति के
होनेके समाचार कहे । भगवान् को केवलज्ञान की उत्पत्ति के समा-
चार वनपालक के मुख से सुनकर चक्रायुध को अपार हर्ष हुआ ।
उसने उसी समय उद्यान पालको प्रीतिदान देकर विसर्जित किया ।

कहता करता इरीथी ओक वर्ष पछी ते सहस्रआध्रवन नामना उद्यानमा पधायो
तेभने शुक्लध्यानना आश्रयथी उज्ज्वल देवणज्ञान प्राप्ति थयु प्रभुने देवणज्ञान
थवाथी सुर अने असुरेनो आसन रूपवा लाग्यु तेभणे ज्ञान भूझीने जेथु तो
जणायु के ओडो । आतो भगवानने देवणज्ञान थयु आथी तेओ सधणा लग
वाननु समवसण रचना भाए ते उद्यानमा तात्कालिक हानर थया अने त्याज
समवसणनी रचना करी त्यारे समवसण व्याप्य गयु त्यारे प्रभुओ देव मनुष्योनी
परिपदाओ ओ देव मनुष्योने देशना आपरानो आरंभ कथो उद्यानपालने ज्यारे
आ वातनी नजरानगर भ्रमर पडी त्यारे तेणे उनावणे पगले जधने महाराज
चक्रायुधने भगवान् शान्तिनाथने थयेला देवणज्ञानना समाचार आय्यो । भगवानने
देवण ज्ञान प्राप्त थयाना समाचार उद्यानपालकना भुजेथी सलणीने चक्रायुध
राजने आरंभ हुए थयो ओणे ओ वज्रते पधार्थ पडोआउनाउ उद्यानपालकने प्रीति
दान आपीने निदाय कथो अने पोते पुथपुथाल थया सहस्रआध्रवामा आव्या

भोक्तो भगवान् शान्तिनाथो निर्निदान वार्षिक दान दीनेभ्योऽनाथेभ्यः स्व धार्मिकेभ्यश्च ददौ । ततश्च राज्ये चक्रायुध सस्थाप्य सर्वार्था शिषिकामारुह्य सुरासुरनराधीशैर्विहितनिष्क्रमणमहोत्सवो भगवान् शान्तिनाथः सहस्राश्रवणे उद्याने गत्वा तत्र शिषिकातः अवतीर्णवान् । तत्रावतीर्थ्य भगवान् श्रीशान्तिनाथः सहस्रराजभिः सह प्रयजितवान् । भगवास्तस्मिन्काले मनःपर्ययनामकं चतुर्थं ज्ञानं प्राप्तवान् । गर्भागमनादारभ्यैव तीर्थंकरस्य ज्ञानवयं भवति । चतुर्थं ज्ञानं तु दीक्षाप्रदण्णाव्यपहितानन्तरकाल एव भवति । इत्थं दीक्षा गृहीत्वा वायुरिवाप्रतिबद्धविहारी भगवान् शान्तिनाथो भूमण्डले विहरति । एव विहरन् स पुनः

लौकान्तिक देवो में जय इनसे कहा तब इन्होंने निर्निदान वार्षिक दान, दीन, अनाथ एवं साधर्मिक जनोंको दिया और राज्यमें चक्रायुध को स्थापित किया पव सर्वार्था नामकी शिषिका पर आरोह होकर ये सहस्राश्रवण नाम के उद्यानमें जाकर उस पालखी से उतरे । इस समय इनका निष्क्रमण महोत्सव सुरेन्द्र असुरेन्द्र एवं नरेन्द्रों ने बड़े ठाटबाट से किया । प्रभुने जय दीक्षा धारणकी तो इनके साथ एक हजार और राजाओंने भी दीक्षा धारणकी । दीक्षा धारण करतेही भगवान् शान्तिनाथकों मनःपर्यय नामका चतुर्थज्ञान उत्पन्न हो गया । वैसे तो भगवान् को गर्भ में आने से लेकर जबतक वे दीक्षित नहीं होते तबतक मतिज्ञान, श्रुतज्ञान एवं अवधिज्ञान होता ही है । परन्तु जब ये दीक्षित हो जाता है तब उसी समय चतुर्थ मनःपर्यय ज्ञान भी इनको प्राप्त हो जाता है । इस प्रकार शान्तिनाथ भगवान् दीक्षित होकर वायुकी तरह अप्रतिबद्ध विहारी बनकर भूमण्डलने

त्यारेतेओओ निर्निदान, वार्षिकदान दीन, अनाथ अने साधर्मीकजनेने आभ्यु अने राजगगादीओ चक्रायुध ने स्थापित कथे अने सर्वार्था नामनी पालभीमा ओसीने तेमओ सहस्रआश्रवण नामना उद्यानमा गछति ओ पालभीमाधी उत्था आ समये तेमने निष्क्रमण महोत्सव सुरेन्द्र असुरेन्द्र अने नरेन्द्रोओ धण्डा ठाठ भाठथी कथे प्रभुओ न्यारे दीक्षा धारण करी तेमनी साथे ओक हुनर भीज राजओओ पण दीक्षा धारण करी दीक्षा धारण करता न भगवान् शान्तिनाथने ओथु मन पर्यय नामतु ज्ञान प्राप्त थयु ओम तो भगवानने जलमा आववाथी भाडीने न्या सुधी तेओ दीक्षित नहोता थया त्या सुधी मतिज्ञान, श्रुतज्ञान अने अवधिज्ञान होय न छे परतु न्यारे तेओ दीक्षा धारण करे छे त्यारे ते समये तेमने ओथु मन पर्यय ज्ञान पण प्राप्त थाय छे आ प्रादे शान्तिनाथ भगवान् दीक्षित जनीने वायुनी भाइक अप्रतिबद्ध विहारी नीने भूमण्डलमा विहार

तदा पट्टः पुरुषाः स्त्रियश्च प्रवज्यामङ्गीकृतवन्तः । वहवश्च श्रावका अभवन् ।
इत्य भगवास्तीर्थङ्करः स्वतीर्थं प्रवर्तयामास । भगवत शान्तिनाथस्य द्वापष्टि
सहस्रसंख्यकाः भमणा आसन्, पट्टशताधिकैरुपष्टिसहस्रसरयकाः माध्य आसन् ।
तथा-नवतिसहस्राधिकं द्विलक्षसंख्यका श्रावकाः, त्रिनवतिसहस्राधिकं त्रयस-
ख्यका श्राविकाश्चामन् । एव भगवतश्चतुर्विधो गुणोदधिः सङ्गोदानशीलतपोभा-
वात्मक चतुर्भेद धर्मं प्रभाषयन् समुत्पन्नः । भगवान् शान्तिनाथः पञ्चविंशति-
सहस्रवर्षाणि दीक्षा परिपाल्य नरभिः शतैः साधुभिः सह मासिकमनशनं कृत्वा
सिद्धिगतिं प्राप्तवान् । भगवतः शान्तिनाथस्य पञ्चविंशतिसहस्रवर्षपरिमितं कौमार्यं,
पञ्चविंशतिसहस्रवर्षपरिमितं माण्डलिकृत्य, पञ्चविंशतिसहस्रवर्षपरिमितं चक्रवर्त्ति-

अनुसार द्वादशांगीकी रचना की । उस समय अनेक नरनारियोंने भी
दीक्षा धारण करके अपने २ जीवनको सफल बनाया । इसप्रकार प्रभु
शान्तिनाथने धर्मतीर्थकी प्रवृत्ति की । इनके भ्रमणों की संख्या यासठ
६२ हजार और साध्वियोंकी संख्या उह सौ अधिक डगमठ ६१ हजार
अर्थात् डगसठ हजार छहसौ (६१६००) थी । श्रावकोंकी संख्या दोलाख
नब्बे ९० हजार तथा श्राविकाओंकी संख्या तीनलाख त्राणवे ९३ हजार
थी । इस तरह दान, शील, तप एवं भावनाके भेद से चार भेदवाले धर्मकी
प्रभावना करनेवाला यह चतुर्विध सघ प्रभुका बना । यह सघ क्या था
मानों सदगुणरूपी उदधिका एक समुदाय ही या प्रभुने दीक्षापर्याय में
भी पच्चीस हजार वर्ष व्यतीत किये । पश्चात् नौसौ ९० साधुओंके
साथ के साथ वे एक मास का अनशन कर सिद्धिगतिको प्राप्त हुए ।

द्वादशांगीनी रचना करी ते मध्ये अनेक नरनारीओअे दीक्षा धारण करीने पोत
पोताना छवने मङ्गल बनाउथु आ प्रभाछे भगवान् शान्तिनाथे धर्मतीर्थनी
प्रवृत्ति करी तेमना साधुओनी संख्या गामठ ६२हजारअने साध्वीओनी संख्या
ओकसठ हजार छओनी (६१६००) હતી શ્રાવકોની સંખ્યા બે લાખ નેવુ હજારની
હતી તેમજ શ્રાવિકાઓની સંખ્યા ત્રણ લાખ ત્રાણ હજારની હતી આ પ્રભાછે
દાન, શીલ તપ, અને ભાવનાના લેદયી ચાર લેદવાળા એવા ધર્મની પ્રભાવના
કરવાવાળો એવો પ્રભુનો આ ચતુર્વિધ સઘ બ થો આ સઘ કેવો હતો કે, જે
સહશુભ્રૂષી હૃદયીનો એક સમુદાય હતો પ્રભુએ દીક્ષા પર્યાયમા પણ પચ્ચીસ હજાર
વર્ષ વ્યતીત ત્યાં પછીથી નવસો સાધુઓની સાથે તેઓ એક માસનુ અનશન
કરી સિં તિને પામ્યા

यन्त जिन नत्वा स्तुत्या च तदुपदिष्ट धर्मं श्रुत्वा । न्नेशनान्ते चक्रायुधभूपतिर्म
 वन्त जिन नत्वा प्रोवाच-भगवन् ! काङ्क्षामृतमागम्य भवान् दिष्ट्या दृष्टः । अ
 मस्माद् भवसागराद् गीतोऽस्मि । मामपि दीक्षाप्रदानेनानुग्रहीतुमर्हति भवान् ।
 इत्थं राजश्चक्रायुधस्य यानं निगम्य भगवान् प्राह-यथासुखं कुरु । इत्थं भग-
 वताऽनुमतश्चक्रायुधः स्वात्मजे महत्सायुधे राज्यं न्यम्य एकोननवति सत्सर्वकैटवै-
 सह भगवतोऽन्तिके दीक्षितो जातः । नवतिसत्सर्वकान् गृहीतदीक्षास्तान् भग-
 वान् शान्तिनाथः स्वगणधरानकरोत् । अन एव भगवत् शान्तिनाथस्य नवति-
 र्गणाः नवतिर्गणधरा अभूयुः । एते हि त्रिपद्या अनुसारेण द्वादशाङ्गीं रचितवन्तः ।

एवं स्वयं दृष्टुष्ट होकर उसी क्षण सहस्राश्वन उद्यान में आया ।
 वहाँ उसने भगवान् के द्वारा प्रदत्त धर्मदेशना का नमस्कार एवं
 उनकी स्तुति करने के बाद स्नान पान किया । जब धार्मिक देशना
 प्रभुकी समाप्त हो चुकी तब चक्रायुध ने नमस्कार करके कहा-भगवन् ।
 यह हमारा परम सौभाग्य है जो करुणासके एकमात्र सागर आप
 के दर्शन हमको हुए है । मे इस भवसागर से अत्यन्त डरा हुआ
 हूँ अतः प्रार्थना करता हूँ कि-दीक्षा प्रदान करके आप हमें अनुगृहीत
 करें । इस प्रकार राजा चक्रायुध के वचन सुनकर भगवान् ने उनसे
 कहा-हे देवानुप्रिय जैसा तुमको रुचे वैसा करो । इस प्रकार प्रभु-
 द्वारा अनुमत होकर चक्रायुध ने अपने सहस्रायुध पुत्रको राज्य देकर
 नव्यासी ८९ राजाओंके साथ भगवान् के पास दीक्षा धारण की ।
 भगवान् ने इन नव्वे ९० मुनियों को अपने गणधर बनाये । इसीलीये
 शान्तिनाथ प्रभुके नव्वे गणधर हुए हैं । इन गणधरोने त्रिपदी के

त्या तेमणे भगवानने विनयपूर्वक नमस्कार, वदना स्तुति करीने प्रभुनी धर्मदेश-
 नाने साधणी प्रभुनी धर्मदेशना न्याये पूरी धर्ष त्यारे यथायुध नमस्कार करीने
 कहु, हे भगवान् ! आ अगार परम सौभाग्य छे के, कइलारसना सागर जेवा
 आपना दर्शन अभोने थया हु आ भवसागरथी अत्यन्त डरी रह्यो छु आथी
 प्रार्थना कइ छु के, आप दीक्षा प्रदान करीने मने साथमा ल्यो आ प्रकारे यका
 युधनु वचन साधणीने भगवाने तेमने कहु, हे देवानुप्रिय ! जेभ तमने ठीक
 लागे तेम करो आ रीते प्रभु पासेथी अनुमति भेजनीने यकायुधे पोताना
 सहस्रायुध नामना पुत्रने राज्य सोपीने नव्यासी राजाओंनी साथे भगवाननी
 पासे दीक्षा अगीकार करी भगवाने नेवु मुनियोंने पोताना गणधर बनाव्या
 आथी शान्तिनाथ प्रभुने नेवु गणधर थया छे जे गणधरोने त्रिपदी अनुसार

તદા પદ્મઃ પુરુષાં સ્ત્રિયથ પ્રવજ્યામદ્વીકૃતવન્તઃ । વદ્યથ શ્રાવકા અમવન્ ।
 ઇત્ય ભગવાસ્તીર્થઙ્કરઃ સ્વતીર્થ પ્રવર્તયામાસ । ભગવત જ્ઞાન્તિનાથમ્ય દ્વાપદ્મિ
 સહસ્રસગ્વ્યકાઃ શ્રમણા આસન્, પદ્મશતાધિકૈરુપદ્મિસહસ્રસગ્વ્યકાઃ માધ્વ્ય આસન્ ।
 તથા-નવતિસહસ્રાધિક દિલ્ભસરુપકા શ્રાવકાઃ, ત્રિનવતિસહસ્રાધિકલભયસ-
 રુપકા શ્રાવિકાઆસન્ । એવં ભગવતશ્ચતુર્વિધો ગુણોદયિઃ સદ્ગોદાનશીલતપોભા-
 વાત્મક ચતુર્ભેદ ધર્મ પ્રભાવયન સમુત્પન્નઃ । ભગવાન્ જ્ઞાન્તિનાથઃ પશ્ચર્વિંશતિ-
 સહસ્રવર્ષાણિ દીક્ષા પરિપાલ્ય નરભિઃ શતૈઃ સાધુભિઃ સદ્ માસિકમનશન કૃત્વા
 સિદ્ધિગતિં પ્રાપ્તવાન્ । ભગવતઃ જ્ઞાન્તિનાથસ્ય પશ્ચર્વિંશતિસહસ્રવર્ષપરિમિત કૌમાર્ય,
 પશ્ચર્વિંશતિસહસ્રવર્ષપરિમિત માળ્ડલિકૃત્ય, પશ્ચર્વિંશતિસહસ્રવર્ષપરિમિત ચક્રવર્ત્તિ-

અનુસાર દ્વાદશાગીકી રચના કરી । તેમ સમય અનેક નરનારિયોને મી
 દીક્ષા ધારણ કરકે અપને ૨ જીવનકો સફલ બનાયા । ઇસપ્રકાર પ્રભુ
 જ્ઞાન્તિનાથને ધર્મતીર્થકી પ્રવૃત્તિ કરી । ઇનેકે શ્રમણો કી સરક્યા બાસઠ
 ૬૨ હજાર ઓર સાધ્વીયોકી સરક્યા ૭૬ સૌ અધિક ઇગસઠ ૬૧ હજાર
 અર્થાત્ ઇગસઠ હજાર છઠસૌ (૬૧૬૦૦) થી । શ્રાવકોકી સરક્યા દોલાખ
 નવે ૯૦ હજાર તથા શ્રાવિકાઓકી સરક્યા ત્રીનલાખ ત્રાણવે ૯૩ હજાર
 થી । ઇસ તરહ દાન, શીલ, તપ એવં ભાવનાકે ભેદ સે ચાર ભેદવાલે ધર્મકી
 પ્રભાવના કરનેવાલા યહ ચતુર્વિધ સઘ પ્રભુકા બના । યહ સઘ ક્યા થા
 માનો સદ્ગુણરૂપી ઉદધિકા એક સમુદાય હી યા પ્રભુને દીક્ષાપર્યાય મેં
 મી પચ્ચીસ હજાર વર્ષ વ્યતીત ક્રિયે । પશ્ચાત્ નૌસો ૯૦ સાધુઓકે
 સાથ કે સાથ વે એક માસ કા અનશન કર સિદ્ધિગતિકો પ્રાપ્ત હુળ ।

દ્વાદશાગીની રચના કરી તે મધ્યે અનેક નરનારીઓએ દીક્ષા ધારણ કરીને પોત
 પોતાના જીવનને મક્કળ બનાવ્યું આ પ્રમાણે ભગવાન જ્ઞાન્તિનાથે ધર્મતીર્થની
 પ્રવૃત્તિ કરી તેમના સાધુઓની સંખ્યા બામઠ ૬૨ હજાર અને સાધ્વીઓની સંખ્યા
 એકસઠ હજાર છસોની (૬૧૬૦૦) હતી શ્રાવકોની સંખ્યા બે લાખ નેવું હજારની
 હતી તેમજ શ્રાવિકાઓની સંખ્યા ત્રણ લાખ ત્રણ હજારની હતી આ પ્રમાણે
 દાન, શીલ તપ, અને ભાવનાના લેદથી ચાર લેદવાળા એવા ધર્મની પ્રભાવના
 કરવાનાજો એવો પ્રભુનો આ ચતુર્વિધ સઘ બન્યો આ સઘ કેવો હતો કે, બે
 સદ્ગુણરૂપી ઉદધીનો એક સમુદાય હતો પ્રભુએ દીક્ષા પર્યાયમા પણ પચ્ચીસ હજાર
 વર્ષ વ્યતીત ત્યાં પછીથી નવસો સાધુઓની સાથે તેઓ એક માસનું અનશન
 કરી સિં તિને પામ્યા

ત્ય, પશ્ચર્વિંશતિસહસ્રર્ષપર્યન્ત સયમિત્ય ચામીત્ । ણ્ય ભગવત્ સર્વમાયુર્લક્ષ-
વર્ષાત્મકમભૂત । ત્રિલોકમન્તાપશાન્તિરુરમ્ય ભગવનઃ શ્રીશાન્તિનાથસ્ય નિર્વાણ
મહોત્સવઃ સુરાસુરૈર્મહતોત્સાદેન ઋતઃ । તત્ ક્રિયત્કાગ્નનન્તર પ્રત્યુત્પન્નકેવલ-
જ્ઞાનો ભગવાશ્વકાયુધોઽપિ સિદ્ધિગતિં પ્રાપ્તવાન્ ॥ ઇતિ શ્રીશાન્તિનાથકથા ॥
તથા—

મૂલમ્—ઇક્ષ્વાગુરાયવસમ્ભો, કુંથૂ નામં નરોહિવો ।

વિમ્લ્લાયકિત્તી ભયંવ પત્તો ગર્હમણુંતર ॥૩૯॥

ત્રયા—ઇક્ષ્વાકુરાજવૃષભઃ, કુંથુર્નામ નરાધિપ ।

વિરયાતકીર્તિર્ભગવાન્, પ્રાપ્તો ગતિમનુત્તરામ્ ॥૩૯॥

ટીકા—‘ઇક્ષ્વાગુરાય’ ઇત્યાદિ ।

ઇક્ષ્વાકુરાજવૃષભઃ = ઇક્ષ્વાકુચક્રીયભૂષેષુ ગ્રેષ્ઠઃ કુંથુર્નામ નરાધિપઃ = વૃષ્ઠ
ચક્રવર્તી વૃષૂચ । સ હિ વિરયાતકીર્તિઃ = વિરયાતા = પ્રસિદ્ધા કીર્તિર્યસ્ય સ તથા,

ભગવાન્ કા કુમારકાલ પચ્ચીસ હજાર વર્ષકા માહલિકપદ પચ્ચીસ
હજાર વર્ષકા, ચક્રવર્તીકાપદ પચ્ચીસ હજાર વર્ષકા ઓર દીક્ષાપર્યાય મી
પચ્ચીસ હજાર વર્ષકી થી । ઇસ તરહ ભગવાન્કી કુલ આયુ ૧૬ લાખ
વર્ષકી થી । ભગવાન્ કા નિર્વાણ મહોત્સવ સુર ઓર અસુરોને મિલકર
બઢે હી ઉત્સાહ કે સાથ મનાયા થા । ઇસકે દ્વારા તીનો લોકો મેં
મી જીવોકો હરતરહ સે શાંતિ પ્રાપ્ત હુઈ ઉનકે સતાપોંકા શમન
હુઆ હૈ । ભગવાન્કે મોક્ષ પધારને પર કુછકાલકે બાદ કેવલજ્ઞાન
પ્રપ્ત કરકે ચક્રાયુધ ને મી મુક્તિ કી પ્રાપ્તિ કી ॥ ૩૮ ॥

॥ ઇસ પ્રકાર યહ શાંતિનાથ પ્રમુકા ચરિત્ર હૈ ॥

ભગવાનનો કુમાર કાળ પચ્ચીસ હજાર વર્ષનો, માહલીક પદ પચ્ચીસ હજાર
વર્ષનો, ચક્રવર્તીનો પદ પચ્ચીસ હજાર વર્ષનો, અને દીક્ષા પર્યાય પણ પચ્ચીસ
હજાર વર્ષની હતી આ પ્રમાણે ભગવાનનું સંપૂર્ણ આયુષ્ય એક લાખ વર્ષનું હતું
ભગવાનને નિર્વાણ મહોત્સવ સુર અને અસુરોએ મળીને ઘણા ઉત્સાહની સાથે
મનાવ્યો પ્રભુના નિર્વાણકાળે ત્રણે લોકમાં જીવોને દરેક પ્રકારે શાંતિ પ્રાપ્ત થઈ
તેમના સતાપોનું શમન થયું ભગવાનના મોક્ષ પધાર્યા પછી કેટલાક કાળ પછી
મુની ચક્રાયુધ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મુક્તિપદને પામ્યા ॥૩૭॥

॥ આ પ્રકારનું શાંતિનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર છે, ॥

ભગવાન=કેવલનાન કેવલદર્શનાધૈર્ભ્યયુક્તઃ સપ્તદશસ્તીર્થઙ્કરઃ અનુત્તરા=સર્વોત્કૃષ્ટા ગતિ=મોક્ષરૂપા પ્રાપ્તઃ ॥૩૯॥

અથ શ્રીકુન્થુનાથકથા—

અત્ર જમ્બૂદ્વીપે પ્રાગ્-વિદેહેષુ આવર્તપ્રિયે સ્વદ્વિપુર્યા સિંહાવહો નામ નૃપો યથૂન । સ હિ સસારવૈચિત્ર્ય મિલોમ્ય માતૃવૈરાગ્યોઽન્યદા વિશ્રુતાચાર્ય સવિત્રે દીક્ષા મૃદ્ધીતમાન્ । સ હિ વિંશતિસ્થાનકાના સમારાધનેન સ્થાનકવાસિત્વ સમારાધ્ય તીર્થકરનામગોત્રકર્મસમુપાર્જિતવાન્ । તથા-પવિત્ર ચારિત્ર

‘તથા—‘દ્વસ્વાગુ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(દ્વસ્વાગુરાય વસમો-દ્વસ્વાકુરાજટ્ટપમઃ) દ્વસ્વાકુવશી-યમ્પો મેં શ્રેષ્ઠ (કુન્થુનામ નરાદિવો-કુન્થુર્નામ નરાધિપઃ) કુન્થુનામ કે છઠવે ચક્રવર્તી હુણ હે (વિસ્ત્રાય કિત્તી-વિસ્ત્રાતકીર્તિઃ) તથા વહી પ્રસિદ્ધ કીર્તિસપન્ન (મયવ-ભગવાન્) અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્યો સે સુશોભિત સત્રહવે તીર્થકર હુણ હે । ઇન્દ્રોને (અણુત્તર ગદ પત્તો-અનુત્તરામ્ ગતિ પ્રાપ્તઃ) સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધગતિ પ્રાપ્ત કી હૈ ।

इनकी कथा इस प्रकार है—

इस जंबुद्वीप के अन्दर पूर्वविदेह में एक आवर्त नामका विजय है उसमें खड्गिपुरी नामकी एक नगरी थी । वहाँका शासक सिंहावह नामका राजा था । इसने ससारकी विचित्रता देखकर वैराग्यकी दृढ़ता से किसी एक समय विश्रुताचार्य के पास दीक्षा धारणकी और बीस स्थानोंकी सम्यक् आराधना द्वारा स्थानकवासि पनेकी आराधना कर

तथा—“द्वस्वागु”

અન્વયાર્થ—દ્વસ્વાગુરાય વસમો-દ્વસ્વાકુરાજટ્ટપમઃ દ્વસ્વાકુ વશના રાજા-એભા શ્રેષ્ઠ કુન્થુનામ નરાદિવો-કુન્થુર્નામ નરાધિપઃ કુન્થુ નામના છઠા ચક્રવર્તી થયેલ છે વિક્રવાયકિત્તી-વિસ્ત્રાતકીર્તિઃ તથા એજ પ્રસિદ્ધ કીર્તિસપન્ન મયવ-ભગવાન્ સુશોભિત પ્રતિહારોથી સત્રરમા તીર્થ કર થયેલ છે તેમણે અણુત્તર ગદ પત્તો-અનુત્તરા ગતિ પ્રાપ્ત સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધગતિ પ્રાપ્ત કરેલ છે

तेमनी आ तथा आ प्रभाणु छे—

આ જમ્બૂદ્વીપની અદર પૂર્વ વિદેહમાં એક આવર્ત નામનું વિજય છે તેમાં ખડ્ગિપુરી નામનું એક નગર હતું ત્યાનો શાસક સિંહાવહ નામનો ગણ્ય હતો તેમણે સસારની વિચિત્રતા જાણીને વૈરાગ્યની દૃઢતાથી કોઈ એક સમય વિશ્રુતા-આચાર્યની પાસે દીક્ષા ધારણ કરી, અને બીસ સ્થાનોની સમ્યક્ આરાધના દ્વારા સ્થાનકવાસીપણાની આરાધના કરી તીર્થકર નામ કર્મનું ઉપાર્જન કર્યું પછી પવિત્ર

त्य, पञ्चविंशतिसहस्रवर्षपर्यन्तं समयमित्य चामीत् । एव भगवत सर्वमायुर्लभ-
वर्षात्मकमभूत् । त्रिलोकसन्तापशान्तिस्वरस्य भगवतः श्रीशान्तिनाथस्य निर्वाण
महोत्सवः सुरासुरैर्महतोत्साहेन कृतः । ततः क्रियताम्नानन्तरं प्रत्युत्पन्नकेवल
ज्ञानो भगवाश्चक्रायुधोऽपि सिद्धिगतिं प्राप्तवान् ॥ इति श्रीशान्तिनाथकथा ॥

तथा—

मूलम्—इक्ष्वागुरायवसभो, कुन्धू नामं नराहिवो ।

विमल्वायकिन्ती भयंवं पत्तो गडमणुत्तर ॥३९॥

छाया—इक्ष्वाकुराजवृषभः, कुन्धुर्नाम नराधिप ।

त्रिलयातकीर्तिर्भगवान्, प्राप्तो गतिमनुत्तराम् ॥३९॥

टीका—‘इक्ष्वागुराय’ इत्यादि ।

इक्ष्वाकुराजवृषभः = इक्ष्वाकुवंशीयभूपेषु श्रेष्ठ कुन्धुर्नाम नराधिपः = पृष्ठ
शक्रवर्ती वभूव । स हि त्रिलयातकीर्तिः = त्रिलयाता = मसिद्धा कीर्तिर्यस्य स तथा,

भगवान् का कुमारकाल पच्चीस हजार वर्षका मांडलिकपद पच्चीस
हजार वर्षका, चक्रवर्तीकापद पच्चीस हजार वर्षका और दीक्षापर्याय भी
पच्चीस हजार वर्षकी थी । इस तरह भगवान्की कुल आयु एक लाख
वर्षकी थी । भगवान् का निर्वाण महोत्सव सुर और असुरोंने मिलकर
बड़े ही उत्साह के साथ मनाया था । इसके द्वारा तीनों लोको में
भी जीवोंको हरतरह से शांति प्राप्त हुई उनके सतापोंका शमन
हुआ है । भगवान्के मोक्ष पधारने पर कुछकालके बाद केवलज्ञान
प्राप्त करके चक्रायुध ने भी मुक्ति की प्राप्ति की ॥ ३८ ॥

॥ इस प्रकार यह शांतिनाथ प्रभुका चरित्र है ॥

भगवान्को कुमार काल पच्चीस हजार वर्षको, मांडलीक पद पच्चीस हजार
वर्षको, चक्रवर्तीको पद पच्चीस हजार वर्षको, अने दीक्षा पर्याय पञ्च पच्चीस
हजार वर्षकी होती आ प्रभाते भगवान्को संपूर्ण आयुष्य के १ लाख वर्षको हुं
भगवान्को निर्वाण महोत्सव सुर अने असुरोंने मणीने घेवा उत्साहनी साथे
मनाये । प्रभुना निर्वाणकाले त्रैलोक्यमा लोकोने हरेक प्रकारे शांति प्राप्त वर्य
तेभना सतापोनु शमन थ्यु भगवान्ना मोक्ष पधार्या पछो डेटवाक काल पछी
भुनी चक्रायुध केवलज्ञान प्राप्त करी मुक्तिपदने पाव्या ॥३९॥

॥ आ प्रकारनु शांतिनाथ प्रभुनु चरित्र छे, ॥

મગવાન=કેવલનાન કેવલદર્શનાધૈર્વ્યયુક્ત. સપ્તદશસ્તીર્યદ્ધરઃ અનુત્તરા=સર્વોત્કૃષ્ટા ગતિ=મોક્ષરૂપા પ્રાપ્તઃ ૧૩૯॥

અત્ર શ્રીકુન્દુનાથકથા—

અત્ર જમ્બૂદ્વીપે પ્રાગ્-વિદેહેષુ આવર્તપ્રિયે સદ્વિપુર્યાં સિંહાવહો નામ નૃપો વપૂન । સ હિ સસારવૈચિત્ર્ય ત્રિલોચ્ય પ્રાપ્તવૈરાગ્યોઽન્યદા વિશ્રુતાચાર્ય સવિધે દીક્ષા ગૃહીતવાન્ । સ હિ વિંશતિસ્થાનકાના સમારાધનેન સ્થાનક-ગાસિત્વ સમારાધ્ય તીર્થરુરનામગોત્રકર્મસમુપાર્જિતવાન્ । તથા-પવિત્ર ચારિત્ર

‘તથા—‘દ્વન્વાગુ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(દ્વન્વાગુરાયવસમો-દ્વન્વાકુરાજવૃષભ) દ્વન્વાકુવશી-યમૃષો મેં શ્રેષ્ઠ (કુન્દુનામ નરાહિવો-કુન્દુર્નામ નરાધિપઃ) કુન્દુનામ કે છઠવે ચક્રવર્તી હુગ હૈ (વિસ્ત્રાય કિત્તી-વિશ્વયાતકીર્તિઃ) તથા વહી પ્રસિદ્ધ કીર્તિસપન્ન (મયવ-મગવાન્) અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્યો સે સુશોભિત સત્રહવે તીર્થરુર હુગ હૈ । ઇન્દ્રોને (અનુત્તર ગઃ પત્તો-અનુ-ત્તરામ્ ગતિ પ્રાપ્તઃ) સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધગતિ પ્રાપ્ત કી હૈ ।

इनकी कथा इस प्रकार है—

इस जमुद्वीप के अन्दर पूर्वविदेह में एक आवर्त नामका विजय है उसमें त्वङ्गिपुरी नामकी एक नगरी थी । वहाँका शासक सिंहावह नामका राजा था । इसने मसारकी विचित्रता देखकर वैराग्यकी दृढता से किसी एक समय विश्रुताचार्य के पास दीक्षा धारणकी और बीस स्थानोंकी सम्यक् आराधना द्वारा स्थानकवासि पनेकी आराधना कर

तथा—“द्वन्वागु”

અન્વયાર્થ—દ્વન્વાગુરાયવસમો-દ્વન્વાકુરાજવૃષભઃ દ્વન્વાકુ વશના રાજા-ઓમા શ્રેષ્ઠ કુન્દુનામ નરાહિવો-કુન્દુર્નામનરાધિપઃ કુન્દુ નામના છઠા ચક્રવર્તી થયેલ છે વિસ્ત્રાયકિત્તી-વિશ્વયાતકીર્તિઃ તથા એજ પ્રસિદ્ધ કીર્તિસપન્ન મયવ-મગવાન્ સુશોભિત પ્રતિહારોથી સત્રરમા તીર્થ કર વયેલ છે તેમણે અનુત્તર ગઃ પત્તો-અનુત્તરા ગતિ પ્રાપ્ત સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધગતિ પ્રાપ્ત કરેલ છે

तेमनी आ कथा आ प्रमाणे छे—

આ જમ્બૂદ્વીપની અદર પૂર્વ વિદેહમાં એક આવર્ત નામનું વિજય છે તેમાં ત્વઙ્ગિપુરી નામનું એક નગર હતું ત્યાનો શાસક સિંહાવહ નામનો રાજા હતો તેમણે સમારની વિચિત્રતા બાણીને વૈરાગ્યની દૃઢતાથી કોઈ એક સમય વિશ્રુતા ચાર્યની પાસે દીક્ષા ધારણ કરી, અને વીસ સ્થાનોની સમ્યક્ આરાધના દ્વારા સ્થાનકવાસીપણાની આરાધના કરી તીર્થરુર નામ કર્મનું ઉપાર્જન કર્યું પછી પવિત્ર

चिर परिपाल्यानशन कृत्वा स्वायु क्षयण सर्वार्थसिद्धे देवो भूत्वा महत्पन्न ।
ततश्च्युतो भारते वर्षे हस्तिनापुरे तत्पुराधीशस्य घूरस्य राज्ञो भार्यायाः श्रीदेव्याः
कुक्षौ समप्रतीर्णः । तदा रात्री सुकोमलगन्ध्याया शयानया श्रीदेव्या चतुर्दश
स्यमा दृष्टाः । स्वप्नदृष्टान्त सा स्वपतये निवेदितयती । राज्ञा प्रोक्तम् देवि !
तव सुतो महामायाशाली भविष्यति । राज्ञी स्वप्नफलं श्रुत्वा नितरामानन्दिता
सुख सुखेन गर्भं पालितयती । पूर्णे ममये सा सकलजननयनानन्दकर शुभल-
क्षणधर स्वर्णवर्णं कुमारं जनितयती । स्वासनरूपेण तीर्थंकरजन्मवृत्तान्त परि-
हाय पदपञ्चाशद्विकुमारिकाः समागताः । देवेन्द्रा देवैः सहाष्टाद्विक जन्ममहो

तीर्थंकर नाम कर्मका उपाजर्न किया । पश्चात् पवित्र चारित्रकी विर-
कालतक आराधना करके उन्होंने अतमे अनशनपूर्वक देहका विस-
र्जन त्याग किया । इसके प्रभावसे वे सर्वार्थसिद्ध विमान में देवकी
पर्याय से उत्पन्न हुए । वहा की आयु जब समाप्त हो चुकी तब ये वहां
से चकर भारतवर्षान्तगत हस्तिनापुर में वहा के राजा सुरकी धर्मपत्नी
श्री देवी की कुक्षि मे पुत्ररूप से अवतरित हुए । गर्भ मे इनके
आतेही कोमल गन्धापर सोई हुई श्री देवी ने चौदह स्वप्नोंका निरी
क्षण किया एव इनका फल अपने पतिसे प्रभावशाली पुत्रकी उत्पत्ति
होनेके रूपमे जानकर उसने आनद मग्न बनकर अपने गर्भकी समु-
चित रक्षा करने में हरतरह से सभचित उपायोंका ध्यान रखा । जब
गर्भ ठीक नौमास साढे सातदिनका हो चुका तब शुभलक्षण सपन
सुकुमार कुमार जन्मे । इनका वर्ण स्वर्णके वर्ण समान था । देखने-
वालों के नेत्रोंको ये विशेषरूप से आनद प्रदान करते थे । इनकी उत्पत्ति
होते ही छप्पन ५६ दिक्कुमारियोंके अपने २ आसन कपायमान हुए,

चारित्रनी धृष्टा समय सुधी आराधना कराने तेमहे अनशनपूर्वक देहनु विसर्जन
क्युं तेना प्रभावधी तेयो सर्वार्थसिद्ध विमानमा महारिद्धिवत देवनी पर्यायधी
उत्पन्न थया त्यानु आयुष्य न्यारे पूषं थयु त्यारे त्याथा न्यवीने भारतवर्षमा आवेला
हस्तिनापुरमा त्याना राजा सुरनी धर्मपत्नी श्रीदेवीनी कृजे पुत्ररूपे अवतरथी तेयो
न्यारे गलंवासमा हुता त्यारे श्रीदेवीने रात्रीना समये चौद स्वप्न आव्या आ
स्वप्ननु इण पोतानी कृजे प्रभावशाली पुत्र होवानु न्दष्टीने तेहे आनदमग्न
पनीने पोताना गलं नी स पूषं थहे सलाण राजवा माडी न्यारे गलं समय
पुरेपुरा नव मास साढेसात दिवसने थयो त्यारे सुलक्षु स पन्न सुकुमार पुत्रने
जन्म थयो तेमने वषुं सोनाना वषुं जेवो हुतो जेमने जेधने जेवावाणाना
नेत्रेने आनद थतो हुतो तेमने जन्म थताज छप्पन दिक्कुमारीओना आसन

तस्य कृतवन्तः । जन्ममहोत्सवान्तर जनन्या म्रप्ने कुम्भे-पृथिव्या उपरि स्थिते
रत्नस्तूपे मुखनिम्नदसदोरकमुखवस्त्रिको मुनिगणो दृष्टः अपि च गर्भस्थे भगवति
शत्रवः कुन्धुभाव गताः, अर्थात्-सर्वे रिपवः समागत्य भगवत्पितृशरणे पतिताः ।
इति हेतोर्मातापित्रभ्या तन्नाम कुन्धुरिति कृतम् । सकृत्सद्गुणानामाकरः
स क्रमेण योजन प्राप्तवान् । तदा पिता राजकन्याभिः सह तस्य विवाहः कारितः ।
राज्यधुराधरणक्षम त विद्योमय पिता तस्मै राज्य समर्प्य स्वय दीक्षा गृहीत्वा
आत्मकल्याण साधितवान् । श्रीकुन्धुनायोऽपि भाज्य राज्य समुपलभ्य राज

इससे वे सबकी सब तीर्थस्त्रके जन्मका वृत्तान्त जानकर वहां आ पहुची ।
देवेन्द्रोने भी देवो के साथ २ आठ दिनतक लगानार इनके जन्म का
उत्सव मनाया । इनकी माताने पृथिवी पर स्थित रत्नस्तूप के ऊपर
मुनिगण को कि जिसने अपने मुखपर सदोरकमुखवस्त्रिका बाध रखी
है । जन्ममहोत्सव के बाद स्वप्न में देखा तथा भगवान् जब गर्भ में
स्थित थे-उस समय समस्त रिपु आकर भगवान् के पिताके चरणों
पर झुक गये थे, उस लिये मातापिताने इनका नाम कुन्धु ऐसा रख
दिया । सकल गुणोंके सागर वे भगवान् धीरे २ बढ़ते हुए जब यौवन
अवस्था को प्राप्त हुए तब पिताने राजकन्याओं के साथ उनका विवाह
कर दिया । जब वे राज्यकी गुराहो बहन करने में समर्थ बन गये
तब पिताने इनको राज्यका अधिपति बनाकर स्वय दीक्षा धारण करली
और आत्मकल्याण के मार्गकी सिद्धि करने में लवलीन हो गये ।

क पापमान तथा आधी तेमछे ज्ञान भूझने जेथु तो तीर्थंकर प्रभुने जन्मकाण
नजरे पडये । आधी ते सर्व ताणडतोण ओ स्थणे पडोअी गछ देवेन्द्रोअे पछु
देवोनी साथे आठ दिवस सुग्री ओठधारे जन्ममहोत्सव मनाओ । जन्ममहोत्सव
पछी ओमनी माताओ स्वप्नमा पृथ्वी उपर छेलेला रत्नस्तूपना उपर मुनिगछे । हे
जेमछे पोताना मोठा उपर सदोरकमुखवस्त्रिका बाधी राखी छ तेमने जेथा,
भगवान् न्यारे गर्जभा हुता ओ वणते सवणा दुश्मनो ओमना पिताना अरछे । मा
आधी शीश नभावी गया हुता-शरछे आओया हुता आ जरछे तेमना मातापिताओ
ओमनु नाम कुन्धु राज्य हुतु सकण गुछे । ना सागर ओ भगवान् धीरे धीरे
वृद्धि पावता न्यारे युवावस्थाने पाओया त्यारे पिताओ राजकन्याओनी साथे
तेमने विवाह करी दीधी न्यारे तेओ राज्यधुराने वडन उरवाभा समर्थ बन्या
त्यारे पिताओ तेमने गन्यालिपेट करी पोते दीक्षा अ गीजर करी, आत्मकल्याण
मार्गनी सिद्धि करवाभा लवलीन बढ गया

धर्मानुसारेण स्वप्रजा इव प्रजाः परिपालयन् क्रियन्त काऽव्यतीतयान् । तत एकदा तस्यास्तागारे चक्ररत्न समुत्पन्नम् । तन्निर्दिष्टपथेन स पट्खण्ड भरतक्षेत्र साधितयान् । ततो दिग्गजयात्रमतिनिवृत्तो हस्तिनापुरमागतः । तत्र तस्य देवैश्चक्रवर्तित्वेऽभिषेकः कृतः । स हि स्त्रीरत्नमिव चक्रवर्त्तिश्रियमप्युपभुक्तवान् । एव राज्याद्युपभोगं कुर्वतस्तस्य गृह्णिन् र्पाण्यतीतानि । अथैकदा लोकान्तिकं देवैर्वोधितो भगवान् श्रीकुन्धुनाथो राज्यं विश्वप्रियनामरूपे न्यस्य वर्षावधि निर्निदानं दानं दत्तवानर्थिभ्योऽनायेभ्यः साधार्मिकेभ्यश्च ।

कुन्धुनाथने प्राज्य राज्य प्राप्त कर उसका सन्चालन करते हुए राजधर्मके अनुसार अपनी सतति के समान प्रजाजनों का परिपालन किया । इस कार्य में उनका समय बहुत कुछ व्यतीत हुआ । राज्य करते २ इनके शास्त्रागार में चक्ररत्न की जन उत्पत्ति हुई तब उनके द्वारा निर्दिष्ट मार्ग पर चलकर कुन्धुनाथने पट्खण्डमण्डित भरतक्षेत्र पर अपना विजय का डका घजाते हुए एक नव राज्य स्थापित किया । इस तरह समस्त पृथिवी के शासक बनकर वे जन हस्तिनापुर वापिस आये तब उनका चक्रवर्तित्वपद पर देवोंने मिलकर अभिषेक किया । इन कुन्धुनाथ चक्रवर्त्तीने इस पृथिवी पर खूब राज्य किया । जब इस तरह राज्यादिक का पालन करते २ उनके बहुत अधिक वर्ष व्यतीत हो गये तब लोकान्तिक देवोंने आकर इनको बोधित किया । लोकान्तिक देवों द्वारा प्रविबोधित होने पर इन्होंने राज्यका भार अपने विश्वप्रियनामक पुत्र के ऊपर स्थापित करके दीन, अनाथ एवं साधर्मिक जनोंको न्यायणरहित दान दिया ।

कुन्धुनाथे राज्याक्षने आवता अेनु सारी रीते सन्चालन उर्यु अने प्रजननेने पोताना पुनवत् भानीने पालन पोषण क्यु आ कार्यभा तेमने धनो काण व्यतीत थयो राज्य करता करता तेमना शास्त्रागारभा न्याये चक्ररत्ननी उत्पत्ति थई त्यादे तेना सूचित मार्ग उपर आलीने कुन्धुनाथे छ भ उ भरतक्षेत्र उपर पोता ॥ विजयने उ कै वगाडीने अेक छत्र राज्यानी स्थापना करी आ प्रभाणु सधणी पृथ्वीना शासक बनने तेओ न्याये हस्तिनापुर पाछा इया त्यादे अकवर्तीना पद उपर देवाओ भजीने तेमने अलिषेउ कथो अे कुन्धुनाथ अकवर्तीअे आ पृथ्वी उपर भूण राज्य उर्यु न्याये आ प्रभाणु राज्यादिकनु पालन करता करता अेमना डेटलाओ वर्षो व्यतीत थया त्यादे लोकान्तिक देवाओ आवीने तेमने बोधित उया लोकान्तिक देवाओ प्रतिबोधित थवाओ तेओअे राज्याने बार पोताना विश्वप्रिय नामना पुत्रने सुप्रद करीने दीन, अनाथ, अने धार्मिक नोने न्याय रहित दान कथ

अथ भगवान् कुन्धुनाथः शिष्टिकापारुह्य सहस्राभ्रवणं गच्छति । भगवतोऽभिनिष्क्रमणमहोत्सव देवा नरेन्द्राश्च महता महोत्सवेन संपादितवन्तः । तत्रोद्याने भगवान् सहस्रसंन्यसैर्मूर्धः सह दीप्ता गृहीतवान् । तस्मिन्नेव समये भगवतो मनःपर्ययनामरु चतुर्थं ज्ञानं समुत्पन्नम् । ततो भगवान् सर्वैर्दीक्षितैः सह भारण्डपक्षीवाप्रमत्तो भुवि विहरन् पण्डशवर्षानन्तरं पुनस्तत्रैवोद्याने समागतः । तत्र भगवतः केवलज्ञानमुत्पन्नम् । केवलज्ञानमासादिने भगवति स्वासनचलनेन ज्ञाततद्वृत्ताः सकला अपि देवेन्द्राः समागत्य समवसरणं चक्रुः । तत्र समवसरणे परिपदि सिंहासनस्थितः पञ्चविंशद्भ्यः परिमितदेहो भगवान् श्रीकुन्धुनाथः

उसके बाद ये शिष्टिका पर आरुह्य होकर सहस्राभ्रवन की ओर पधारे । इनका निष्क्रमण महोत्सव देव एवं नरेन्द्रोंने उड़े भारी उत्साहके साथ मनाया । सहस्राभ्रवन में पहुँचकर इन्होंने एक हजार राजाओंके साथ दीक्षा ग्रहण की । दीक्षा ग्रहण करने पर इनको मनःपर्यय ज्ञान उत्पन्न हो गया । भारण्डपक्षी की तरह अप्रमत्त होकर प्रभु समस्त सायुओंके साथ इस भ्रमण्डल पर विहार करने लगे । विहार करते २ ये फिर मोलहवें वर्ष में उसी सहस्राभ्रवन में जब पधारे तब इनको वहाँ पर लोकालोक प्रकाशक केवलज्ञान उत्पन्न हुआ । इस प्रकार जब केवलज्ञानी बने तब अपने २ आसनो के चलायमान होने पर देवेन्द्रोंने भगवान् के इस केवलज्ञान की प्राप्ति का महोत्सव खूब मनाया और समवसरणकी रचनाकी । बारह प्रकारकी परिपदा के बीच में पैंतीस धनुषप्रमाण कायवाले प्रभु समवसरण में विराजमान होकर

त्यागपछी तेजो भावभीमा आइइ धर्मे महामाभ्रवननी तरई गया तेमने निष्क्रमण महोत्सव देव अने नरेन्द्रोके भारे उत्साहनी साथे मनाओये सहस्र आभ्रवनमा पहुँचायेने तेजोके जेठ डगर राजयोगी साथे दीक्षा धारण करी दीक्षा ग्रहण करवाये तेमने मन पर्यय ज्ञान उत्पन्न थयु, भारण्ड पक्षीना मारुई अप्रमत्त गनीने प्रभु सधणा माधुयोगी साथे आ भूमि भडण उपर चिहारे करवा लाय्य विहार करता करता पछी सोणमा वर्षे जेठ सहस्र आभ्रवनमा ग्यारे पधायी त्यारे तेमने त्या लोकालोका प्रकाशक केवलज्ञान प्राप्त थयु

आ प्रकारे भगवान् ग्यारे केवलज्ञानी बन्योत्यारे पोतपोतानी आसनो यक्षा यमान यवाथी देवेन्द्रोके भगवानना आ केवलज्ञाननी प्राप्तिने महोत्सव खूब धूप पूर्वक मनाओये-अने समनसरणनी रचना करी बार प्रकारनी परिपदानी वयमा पान्तीस धनुष प्रमाण कायावाणा प्रभुके समवसरणमा गीराबमान थधने पान्तीस

પશ્ચત્રિશદ્ગુણાન્કૃતયા યાચા ધર્મદેશના દત્તયાન । ભગવતો ધર્મદેશના શ્રુત્યા
 વહ્નો જનાસ્તદન્તિકે પ્રત્રજિતાઃ । ભગવત. પશ્ચત્રિશત્તમગ્નયકા ગણધરાન્તાવત્તમ
 રુચકા ગન્ઠાશ્ચ જાતા. । ભગવતઃ સદ્ધે પશ્ચિમ્મસ્રસગ્નયકા' માધ્યમ. પદ્મતાપિ
 કપટિસદ્ધસસરયકા સાન્ધ્યઃ, એકોનશીતિમ્મશ્ચાત્રિષૈન્મસ્રસગ્નયકા શ્રાવ્યાઃ,
 એકાશીતિસદ્ધસાધિકૃત્ત્રયસગ્નયકા' શ્રાવિકાશ્રામયન । એ ચતુર્વિધ સદ્ધ
 સસ્થાપ્ય ભગવાન કુન્થુનાથ સદ્ધસ્રગુનિપરિવારેણ માસિક સસ્તારક કૃત્યા સિદ્ધિ
 પદ પ્રાપ્તયાન । ભગવત. પૂર્ણમાયુ. પશ્ચનયતિસદ્ધચર્યપરિમિતમ્ । તત્ર કૌમાર્ય
 સાર્દ્ધસપ્તશતાધિકૃત્ત્રયોર્ગિતિ સદ્ધચર્યપરિમિતમ્ । એ માળ્ડલિકત્ત ચક્રવર્તિત્ત
 સયમિત્ત ચ વિજ્ઞેયમ્ ॥ ઇતિ શ્રીકુન્થુનાથસ્થા ॥

પેંતીસ ગુણોં સે અલકૃત વાણી દ્વારા ઝર્મકા ઉપદેશ દિયા । ભગવાન
 ફી ઇસ ધાર્મિક દેશનાકા પાનકર અનેક મન્વ્ય પ્રાણિયો ને ઉનકે
 સમીપ દીક્ષા લેકર અપને જન્મકો સફલ ધનાયા । ભગવાન કે પેંતીસ
 ગણધર થે ઓર પેંતીસ હી ગચ્છ યે । પ્રભુ કે સંઘમેં સાઠ ૬૦ હજાર સાધુ,
 છાસઠ ૬૬ હજાર સાધ્વિયા, ગુનાસી ૭૯ હજાર અધિક એકલાગ્ર શ્રાવક
 તયા ઇક્યાસી ૮૧ હજાર ત્રીન લાગ્ર શ્રાવિકાઈ થી । ઇસ પ્રકાર ચતુર્વિધ
 સઘકી સ્થાપના કરકે ઇન કુન્થુનાથ પ્રભુને એક હજાર મુનિયોંકે સાથ
 એક મામકા સથારાકર પશ્ચાત્ત સિદ્ધિપદ કો પ્રાપ્ત કિયા । ભગવાન ફી
 પૂર્ણ આયુ પચાનવે ૯૫ હજાર વર્ષકી યી ઇસમે તેડસ હજાર સાતસૌ પચાસ
 ૨૩૭૬૦ વર્ષ કુમાર પદ પર રહે । ઉતને હી વર્ષ માળ્ડલિક પદ પર ઉતને
 હી વર્ષ ચક્રવર્તી પદ પર એવ ઉતને હી વર્ષ સયમ અવસ્થા મે રહે ।
 ઇસ પ્રકાર ભગવાનકા પચાનવે હજાર વર્ષ કા સય આયુ યા ॥ ૬૯ ॥

॥ ઇસ પ્રકાર કુન્થુનાથ ચક્રવર્તીકી યહ કથા હૈ ॥

શુભેાથી અલકૃત વાણી દ્વારા ધર્મનેા ઉપદેશ આપ્તેા ભગવાનની આ ધાર્મિકદેશ
 નાનુ પાન કરી અનેક મન્વ્ય પ્રાણીઓએ એમની પાસેથી દીક્ષા લઇને પોતાના
 જીવનને સદ્ગુણ બનાવ્યું ભગવાનના પ્રાત્રીસ ગણધર હતા અને પાત્રીસ ગચ્છ હતા
 પ્રભુની સાથે સાઠ હજાર સાધુ છાસઠ હજાર સાધ્વિઓ એક લાખ અગણ્યાથી હજાર,
 શ્રાવક અને ત્રણ લાખ એકાથી હજાર શ્રાવિકા હતી આ પ્રકારે ચતુર્વિધ સઘની
 સ્થાપના કરીને કુન્થુનાથ પ્રભુએ એક હજાર મુનિઓની સાથે એક મહિનાનેા સથારેા કરી
 પાછળથી સિદ્ધી પદનેા પ્રાપ્ત કર્યું ભગવાન કુન્થુનાથનુ આયુષ્ય પચાણ્ણ હજાર વર્ષનુ
 હતુ તેમા ત્રેવીસ હજાર સાતમેા પચાસ વર્ષ કુમારપદ ઉપર, અને એટલાજ વર્ષ માઠ
 લીકપદ ઉપર અને એટલાજ વર્ષ ચક્રવર્તી પદ ઉપર અને એટલાજ વર્ષ સયમ અવ
 સ્થામા રહ્યા આ પ્રમાણે ભગવાનનુ સઘણ આયુષ્ય પચાણ્ણ હજાર વર્ષનુ હતુ ॥૩૯॥

॥ આ પ્રકારે કુન્થુનાથ ચક્રવર્તીની આ કથા છે ॥

तथा—

मूलम्—सागरत चङ्गता ण, भरह नर वरीसरो ।

अरो यं अरय पत्तो, पत्तो गडेमणुत्तरं ॥४०॥

उाया—सागरान्त त्यक्त्वा खलु, भारत नरवरेश्वरः ।

अरश्च अरज प्राप्त, प्राप्तां गतिमनुत्तराम् ॥४०॥

टीका—‘सागरत’ इत्यादि ।

नरवरेश्वर = नराधिपः अर = अरनामक सप्तमश्चक्रवर्ती अरजः = वैराग्य प्राप्तः

सागरान्त भारत = भरतक्षेत्र च खलु निश्चयेन त्यक्त्वा, अष्टादशस्त्रीर्धङ्करो भूत्वा अनुत्तरा = सर्वोत्कृष्टा गति = सिद्धिगति प्राप्तः ॥४०॥

श्रीमद्-अरनाथकथा—

आमीदिह-जम्बूद्वीपे पूर्वविदेहे वत्सनामके विजये सीमापुर्या महापराक्रमी धनपतिर्नाम नरपतिः । म हि कृपावित्सनातवैराग्य समन्तभद्राचार्य

तथा—‘सागरत’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(नरवरीसरो-नरवरेश्वरः) नराधिप (अरो-अरः) अर नामक सप्तम चक्रवर्तीने (अरय पत्तो-अरजः प्राप्तः) वैराग्य-प्राप्त करके (सागरत भरह-सागरान्त भारतम्) इस सागरान्त भरतक्षेत्रका (ण-खलु) निश्चय से (चङ्गता-त्यक्त्वा) परित्याग करके (अणुत्तर गड पत्तो-अनुत्तरा गति प्राप्तः) सर्वोत्कृष्ट सिद्धिगति को प्राप्त किया । ये अठारहवें तीर्थकर हुए हैं । इनकी कथा इस प्रकार है—

इस जम्बूद्वीप के अन्दर पूर्वविदेह में वत्सनामका एक विजय है । उसमें एक सीमापुरी नामकी नगरी थी । वहाँ का शासक धनपति नामका महा पराक्रमी राजा था । किसी समय इन्होंने वैराग्यभावकी

तथा—‘सागरत’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—नरवरीसरो नराधिप अरो-अरः अर नामका सातवा चक्रवर्तीने अरयपत्तो-अरजः प्राप्तः वैराग्य प्राप्त करीने सागरत भरह-सागरान्तम् भारतम् आ सागरान्त भरतक्षेत्रना ण-खलु निश्चयसे चङ्गता-त्यक्त्वा परित्याग करीने अणुत्तर गड पत्तो-अनुत्तरा गति प्राप्तः सर्वोत्कृष्ट सिद्धिगतिने प्राप्त करी आ अठारहवा तीर्थ कर था छे ओमनी कथा आ प्रमाण छे—

आ जम्बूद्वीपनी अंदर पूर्व विदेहमा वत्स नामका एक विजय छे तेमा सीमापुरी नामका नगर छलु त्याना शासक धनपति नामका महापराक्रमी राजा छलु कता केछ समय ओमने वैराग्यभावनी युष्टिथी समन्तभद्राचार्य नामका एक

नामरूपस्य मुनेः सवित्रे दीक्षा गृहीत्वा एकादशाङ्गान्यधीत्य विंशतिस्थानरूपमा
 राधनेन स्थानरूपासित्य समाराधितवान् । तत्प्रभावेण स तीर्थकरनामगोत्र
 कर्म समुपार्जितवान् । स हि चिरकाल तीव्र तपस्तपसा समुत्कृष्ट चारित्र्य परि-
 पाल्यान्तिमे ग्रैवेयके देवत्वेन समुत्पन्नः । ततश्च्युतो भारते वर्षे हस्तिनापुरा
 धीशस्य रातः सुदर्शनस्य देवी नाम्न्याः पट्टराज्या गर्भे समवतीर्णः । तदा
 राज्या चतुर्दशस्यमा दृष्टाः । राज्या स्वमृत्तान्तः स्वपतये निवेदित । राज्ञा
 प्रोक्तम्—देवि ! तव सुतो महाप्रभावाशाली भविष्यति । राज्ञी स्वमफल श्रुत्वा सम्प्र
 हृष्टमानसा मुखेन गर्भे पुष्पे । पूर्णे काले सा सकलजननयनानन्दर काञ्चनगुति

पुष्टि से समन्तभद्राचार्य नामके किसी मुनीश्वर के पास दीक्षा अंगी-
 कार की तथा एकादशांगीका पूर्णपाठी होकर विंशतिस्थानकों का समा-
 राधना द्वारा स्थानरूपाग्नि पनेकी आराधना के प्रभावसे तीर्थकर नाम
 गोत्रका उपार्जन किया । उत्कृष्ट चारित्र्य की आराधना करते-२ जब बहुत
 काल इनका व्यतीत होचुका तब आयु के अंत में देहका परित्याग कर
 अंतिम ग्रैवेयक में देवकी पर्याय से उत्पन्न हुए । जब वहाँ की स्थिति
 समाप्त हो गई तब ये वही से चक्कर भारतवर्षान्तर्गत हस्ति-
 नापुर में वहा के शासन श्री सुदर्शन राजाकी देवी नामकी पट्टरा-
 नीके गर्भ में पुत्ररूप से अवतरित हुए । इनके अवतरित होते ही
 रानीने रात्रिके पिछले पहर में चौदह स्वप्नों में देखा । स्वप्नों का
 वृत्तान्त अपने पति से कहने पर जब उसको यह मालूम हुआ कि
 मेरे यहाँ जो पुत्र होगा वह विशिष्ट प्रभावशाली होगा इससे वह
 बड़ी हर्षित हुई और बड़ी प्रसन्नता के साथ अपने गर्भकी पुष्टि एवं

मुनीश्वरनी पासे तेमणे दीक्षा अंगीकार करी दीक्षा धारण करी ओकादशाङ्गिना
 पूर्णपाठी धधने विंशतिस्थानकीनी समाराधना द्वारा स्थानरूपासीपछानी आराधनाना
 प्रभावशी तीर्थकर नाम गोत्रनु उपार्जन कर्तुं उत्कृष्ट चारित्र्य की आराधना करता
 करता न्ये तेमने धधे। का। व्यतीत थये त्यारे आयुना अंतमा देहने परि-
 त्याग करीने अंतिम ग्रैवेयकमा देवनी पर्यायमा उत्पन्न थये न्यारे त्यानी स्थिति
 समाप्त थधे त्यारे त्यानी व्यतीने भारतवर्षना ओक भागमा हस्तिनापुरमा त्याना
 शासक श्री सुदर्शन राजनी पट्टराणी देवी नामनी राजीना गर्भमा पुत्ररूपे उत्पन्न थया
 गर्भमा तेमना एवे प्रवेश करताथे राजीने रात्रीना पाछला पहरमा चौद स्वप्ने
 नये। स्वप्नेने। वृत्तात पोताना पतिने कहेवाथी न्यारे तेने ओम लाग्यु के, भारी
 भूमेथी के पुत्र अवतरथे ते विशिष्ट प्रभावशाली थये आ बाणीने ओ भूम न
 हर्षित थनी अने भुज्ज प्रसन्ननाथी पोताना गर्भनी स बाण राधवा लागी न्यारे

ज्ञाननयधर सुकुमार कुमार जनितवती। स्व स्वासनम्पेन तीर्थकरस्य जन्म, परिज्ञाय पट्टपञ्चाशद् दिक् कुमार्यः ममागत्य प्रभृतिरुमाणि कृतवत्। स्वासन चत्पेन शक्रादय इन्द्रा उपयोग कृत्वा तीर्थकरस्य जन्म परिज्ञाय तत्रागत्य देवैः महाप्राद्विक्र महात्सव कृतवान्। राजा सुदर्शनश्च पुत्रजन्मना सम्पद्दृष्ट सर्वे भ्या दीनेभ्योऽनाथेभ्यश्च दान ददौ। जननी स्वप्ने रत्नाकर दृष्टवती। तेन तस्य 'अर' इति नाम कृतम्। स हि क्रमेण यौवन प्राप्तवान्। तस्य गतीतो ज्ञाय त्वि शदयन्तु' परिमितोऽभवत्। मातापितृभ्याम् अरनायस्य वृषस्त्र्यक्षामिः सह विवाहः कारितः ततो राजा सुदर्शनस्त राज्याधुरायणक्षम दृष्ट्वा तस्मिन्

परिपालना करने में सावधान रहने लगी। जब गर्भका समय ठीक नौमास साढेसातदिन सनाप्त हुआ तब रानीने एक नयनानन्दिशायक सुवर्ण की कान्ति जैसे महामनोहर सुकुमारसे जन्म दिया। उष्पन कुमारिकाओने अपने २ आसन के कपन से तीर्थकर प्रभु का जन्म हुआ जाना और वहा आकर प्रभृति कार्य किया। तथा इसी प्रकार इन्द्र अपने आसन के सचरन से 'तीर्थकर प्रभु का जन्म हो गया है' ऐसा उपयोग के लगाने से जानकर देवों के साथ बड़ा आवे, और आठ दिन तक लगातर अच्छी तरह से प्रभु के जन्म का खूब उत्सव मनाया। राजा सुदर्शन भी पुत्र के जन्म की खुशी में इनने हर्षित पन गये कि बड़ी उदारता के साथ दीन अनाथ व्यक्तियों को दान देने लगे। माताने रत्नों का अर-आरा देखा था इसलिये उसीके अनुसार प्रभु का नाम "अर" ऐसा रखा गया। अरनाय बढ़ते २ जब यौवन अवस्थावाले हो गये तब मातापिताने इनको वैवाहिक सबध

गर्भने। समथ पुरा नवमास अने साडाभात द्विपक्षने। पुरुष थये। त्याहे २ छीये सुवर्णनी कान्ति जेवा अने आभेने आनद पभाडे तेवा तमने। हर सुकुमार पुत्रने जन्म आये। छप्पन द्विप्रकुमारीओना आसन कपवाधी तेओ। तीर्थ कर प्रभुने जन्म थये। लखी ताणउतोण त्या पछोथी गर्भ अने प्रभृतिप्रार्थना लागी गर्भ आब प्रभाष्टे छन्दनु आसन पणु कपवाधी तेओ। "तीर्थ कर" प्रभुने जन्म थय रह्यो छे ओपु अवधिस्तान्धी लखीने देवानी साथे त्या पछोथ्या अने आठ द्विपक्ष सुधी भाण कुमारना जन्मने उत्सव मन व्ये। राजा सुदर्शन पणु पुत्रना जन्मनी प्रुशीथी ओटला हर्षित मनी गरा छे, धखीज उदारतानी साथे दीन, अनाथ जनोने दान देवा लाग्या। माताओ स्वप्नमा रत्नोने अर-आरा जेया हता साथी ओज अनुसार पुत्रनु अर (नाथ) ओपु नाम राज्य अरनाथ वधता वधता यौवन अवस्थाओ पछोथ्या त्याहे मातापिताओ तेमने। पवाडिक सण १ अनेक राजकन्याओनी साथे कथी त्याण्ड

રાજ્યમાર સમારોપ્ય સપત્નોઃ સ્વયં સિદ્ધાચાર્યસન્નિધી દાક્ષા યદીત્વા મ્વ
 રુણ્યાણ સાધિતવાન્ । ઈત્યાદિભયેભ્યઃ પત્તાઃ પરિરક્ષન મગવાનરનાયો વહ્નિ
 વર્ષાણિ પૃથિવીં ઝસાસ । અથાન્યદા તસ્ય દ્વક્ષાગારે ચક્રરત્ન સમુત્પન્નમ્ ।
 તદ્વિદિષ્ટપથેન મગવાનરનાયઃ સમસ્ત પટ્સ્વબ્દ ભારત વર્ષ સાધિતવાન્ । તતો
 દેવા મગન્ત ચક્રરતિત્વેઽભિષેકયન્તઃ । મગવાનરનાયો વહ્નિ ગર્ગાણ ચક્ર-
 વર્તિશ્રિયમુપશ્નુત્વાન । અથાન્યદા તીર્થ પ્રવર્તેપિતુ લોકાન્તિકદયૈ' પ્રાર્થિતો

અનેક રાજકન્યાઓં કે સાથ કર દિયા । પશ્ચાત્ અરનાથ કો રાજ્ય
 ધુરા કે સચાલન કરને મેં સમર્થ જય સુદર્શન રાનાને જાના તો ફિર
 ઉન્હોંને ઉનકે ઉપર રાજ્યકા માર સ્થાપિત કિયા । ઓર સ્વય રાનીકે
 સાથ સિદ્ધાચાર્ય કે પાસ દીક્ષા અગીકાર કી । ઇસ પ્રકાર દોનોંને
 આત્માકલ્યાણકી સાધના કરને મેં અપને આપકો વિસર્જિત કિયા ।

ઇસ પ્રકાર અરનાથ પ્રમુને ઈતિ મીતિ આદિ સે અપની પ્રજાકા
 સંરક્ષણ કરતે હુએ રાજ્ય કા સચાલન કરને લગે । ઈસી તરર પ્રમુકા
 વહુતસા વર્ષોં કા સમય પૃથિવી કા શાસન કરતે ૨ અતિવાહિત-વ્યતીત
 હુવા । જબ ઇનકે શક્ષાગાર મેં ચક્રરત્ન કી ઉત્પત્તિ હુઈ તથ ઉન્હોંન ઉસકે
 દ્વારા પ્રદર્શિત માર્ગ સે ચલકર સમસ્ત પટ્સ્વડોં કો અપને વશ મેં કર
 લિયા । ઇસ પ્રકાર જબ પટ્સ્વડમહિત ભારતવર્ષ આધીન બન ચુકા-
 તથ વે વાપિસ અપને સ્થાન પર લૌટ આયે । વહા આને પર ઇનકા
 દેવોંને મિલકર ચક્રવર્તી પદ પર અભિષેક કિયા । વહુત વર્ષોંતક અર-
 નાથ પ્રમુને ચક્રવર્તી કે વૈભવકા અનુભવ કિયા । જબ ચક્રવર્તીપદકી

અરનાથને રાજ્યધુરાતુ સચાલન કરવામા સમર્થ બાણીને સુદર્શન રાજ્યમે તેમના
 હાથમા રાજ્યનેા વહીવટ સોપી દીધા અને પોતે રાજીની સાથે સિદ્ધાચાર્યની પાસે
 દીક્ષા અગીકાર કરા આ પ્રમાણે બન્નેએ આત્મકલ્યાણની સાધના કરવામા પોતાની
 ઝતને ભગાડી દીધી

આ તરફ અરનાથ પ્રભુએ પોતાની પ્રજાનુ યથાયોગ્ય રીતધો પાલન કરીને
 રાજ્યનુ સચાલન કરવા માંડયુ આ પ્રમાણે પ્રભુના વધારે વર્ષો પૃથ્વીનુ શાસન કરતા
 કરતા વ્યતીત થયા અને જ્યારે તેમના શક્ષાગારમા ચક્રરત્નની ઉત્પત્તિ ઘટ્યાદે તેઓએ
 તેના દ્વારા પ્રદર્શિત માર્ગનુ અનુસરણ કરીને પૃથ્વીના છ ખંડોને છતી પોતાને આધિન કરે
 લીધા આ પ્રકારે જ્યારે છખંડ પૃથ્વીનુ માત્રાજ્ય તેમના હાથમા આવી ગયુ ત્યારે
 તેઓ હસ્તિનાપુર પાછા પહોચી ગયા અને આ પછી દેવોએ મળીને તેમનેા ચક્ર
 વર્તી પદ ઉપર અભિષેક કર્યો ઘણા વરસો સુધી અરનાથ પ્રભુએ ચક્રવર્તી પદનેા

भगवान् दीनभ्याऽनामभ्यः सगर्गिनाभ्यश्च गर्गिन् दानं दत्त्वा स्वपुत्रं मरमन
राज्ये मन्वाप्य जिनिनामारुह्य मरुत्ताज्जनमुद्यानं जगाम । तत्र निदिष्टतो
ऽप्यतीत्य सहस्रनृपैः सह दीक्षां गृहीतवान् । सुरासुरनरैश्च भगवतो दीक्षामहो
त्सवं कृतम् । तदा भगवान् मनःपर्ययनामरु चतुर्थं ज्ञानमामान्तिवान् ।
अनाथो पातक्यः पवित्र्या विदग्धः रक्षितवानन्तरं भूयोऽपि त्रैवैद्योद्याने सम्पन्नः
गाम् । तत्र भगवता कवलं ज्ञानं प्राप्नुः । शक्रादय इन्द्रा स्वासनकम्पेन भगवतः
तेजःशक्तौ वृत्तिं परिगृह्य समागत्य समवसरणं चक्रुः । तत्र समवसरणे पूर्व-

श्रीका अनुभव करने २ अत्रिक समय हो गया तब लोकान्तिक देवोंने
एक दिन आकर हमें प्रार्थना की कि-प्रभो ! अब तीर्थप्रवृत्ति करने का
समय आ गया है सो आप तीर्थकी प्रवृत्ति करे । इस प्रकार लोक-
ान्तिक देवों द्वारा तीर्थकी प्रवृत्ति करने के लिये प्रार्थित हुए अरनाथ
प्रभुने दीन, अनाथ एत साधर्मिक जनोंके लिये वार्षिक दान देकर
अपने पुत्र मूरमेन को राज्य पर स्थापित कर दिया और स्वयं एक
शिबिका पर आरुढ़ होकर सहास्राम्रवन की ओर रवाना हुए । वहाँ
पहुँच कर प्रभु पालकी से नीचे उतरे और एक हजार अन्य राजा-
ओं के साथ वीक्षित हो गये । वीक्षा लेने पर प्रभुको मनःपर्ययज्ञान की
प्राप्ति हो गई । पृथ्वी पर विहार करते हुए अरनाथ प्रभु तीन वर्ष के
बाद फिर से जय उसी उद्यानमें आये तो उनको केवलज्ञानकी प्राप्ति
हो गई । इन्द्रोंने अपने २ आसनों के कपन से प्रभु को केवलज्ञानकी
प्राप्ति जाह्नकर समवसरण रचा । उस समवसरण में पूर्वमुखस्थित

अनुभव कही न्याये अक्षयती पदनी श्रीने अनुभव करता करता धनो सभय वीती
गये तयारे बोधार्थिक देवोको एक दिवस आवीने तेमने प्रार्थना करी है, हे प्रभु !
हुवे तीर्थ प्रवृत्ति करवाने सभय आवी गये छे तो आप तीर्थनी प्रवृत्ति करे।
आ प्रभावे बोधार्थिक देवो द्वारा तीर्थनी प्रवृत्ति करवा भाटे प्रार्थना करतां अर-
नाथ प्रभुको दीन अनाथ अने साधर्मिकजनोने वार्षिक दान आपीने तथा पोताना
पुत्र मूरमेनने राज्यगाही सुप्रव करीने पोते कोक पावणीमा जेसीने सहस्र आश्रयन
तरङ्ग रवाना थया त्यां पड़ोयीने प्रभु पावणीमाधी नीचे उतरां अने कोक हुनर
वीथ राजकोनी साथे वीक्षा अजीकार करी वीक्षा पारखु कथो पछी प्रभुने मन पर्यय
ज्ञाननी प्राप्ति थछ पृथ्वी उपर विहार करता करता अरनाथ प्रभु त्रय वर्ष पछी
द्वीक्षा ते उद्यानमा पाछा कथो तयारे तेमने केवलज्ञाननी प्राप्ति थछ इन्द्रोको पछु
पोतपोताना आसने। क पायमान थता जेथु है प्रभुने केवलज्ञाननी प्राप्ति थछ छे
तेधी तेकोको सभयसरखती रथता करी को सभयसरखुमा पूर्व तरङ्ग जेठेला प्रभुको

मुखस्थितो भगवान् सर्वजीवभाषापरिणामिन्या योजनगामिन्या राण्या रा
पदेश ददौ । तदन्तिके धर्ममुपश्रुत्य चरसो जनाः प्रयतिताः । भगवन् त्रयविंशद्
गणधरा अत एव त्रयविंशद् गन्त्राश्चाभवन् । भगवतोऽरनाथस्य पञ्चाशत्सह
स्राणि श्रमणा आसन्, षष्टिसहस्राणि श्रमण्य आसन्, चतुरशीतिमहस्राधि
रुक्षैरुपरिमिताः श्रावका आसन् । द्वासप्ततिमहस्राधिक लभत्रयपरिमिता श्राविका
आसन् । इत्थं स्वपरगत्याणं कर्तुं भूमौ विहरन् भगवानरनाथश्चतुर्विधं सङ्घं
संस्थापितवान् । भगवान् एकविंशतिसहस्रवर्षाणि कौमार्ये, तथैव माण्डलिकत्वे,
सयमित्वे च नीतवान् । भगवत् समग्रमायुश्चतुरशीतिमहस्रवर्षपरिमितमासीत् ।
निर्वाणकाले समुपस्थिते भगवान् सहस्रसाधुभिः सहानग्नं कृत्वा मिद्धिपद्
सम्माप्तवान् । निर्वाणपदं प्राप्ते भगवति सेन्द्रा गुरा निर्वाणमहोत्सवं चक्रुः ।

॥ इति अरनाथश्रया ॥

प्रभुने सर्व जीवों की भाषा में परिणमित हुई अपनी एक योजनगामिनी
बाणी द्वारा धर्म का उपदेश दिया । प्रभुका दिव्य उपदेश सुनकर
अनेक व्यक्तियोंने विरक्त होकर वहीं पर दीक्षा धारण की । इन अर-
नाथ प्रभु के स्रघ में पचास हजार मुनि, साठ हजार साध्विया, चौरासी
हजार, ८४ हजार अधिक एक लाख (१८४०००) आठक, एवं चत्तर
हजार-अधिक तीन लाख ३७२००० आविकाण थी । इस प्रकार स्व
पर कल्याण करने के लिये विहार करते हुए प्रभुने चतुरविध संघकी
स्थापना की । भगवानकी समस्त आयु चौरासी ८४ हजार वर्षकी थी ।
इस में कुमारकाल में इक्कीस हजार, माडलीक अवस्था में इक्कीस हजार,
चक्रवर्ती अवस्था में एक्कीस हजार, और सद्यम अवस्था में इक्कीस हजार
वर्ष व्यतीत हुए । निर्वाण प्राप्त होने का जब समय आया तब प्रभुने एक
सर्व जीवोंने परिणमित थयेही पोतानी ओक योजने सुधी सलगाती बाणी द्वारा
उपदेश कथे प्रभुने दिव्य उपदेश साधगीने अनेक व्यक्तियोंने विरक्त थधने त्या
दीक्षा धारण करी, आ अरनाथ प्रभुना स्रघमा पचास हजार मुनि साठ हजार
साध्वियों, ओक लाख योथोसी हजार आठक आने त्रय लाख पोतेर हजार आठ
काओ होती आ प्रभाणे पोतानु तेमण जीअनु कल्याण कथाने भागे विहार करता
करता प्रभुने चतुर्विध संघनी स्थापना करी लभवान अरनाथनु स्रमण आयुध योथोसी
हजार वर्षनु हुतु आमा कुमारकाणमा ओकवीस हजार, माडलीकपदमा ओकवीस
हजार, चक्रवर्ती अवस्थामा ओकवीस हजार, आने सद्यम अवस्थामा ओकवीस
हजार वर्ष व्यतीत थया निर्वाण प्राप्ताने कथारे सद्यम आओये त्यारे प्रभुने

तथा—

मूलम्—चडत्ता भारह वास, चक्रवट्टी महिड्डिओ ।

चडत्ता उत्तमे भोगे, महापडमो तव चरे ॥४१॥

श्रया—त्यक्त्वा भारत वर्ष, चक्रवर्ती महर्द्धिकः ।

त्यक्त्वा उत्तमान् भोगान्, महापद्मस्तपोऽचरत् ॥४१॥

टीका—‘चडत्ता’ इत्यादि ।

महर्द्धिक = चतुर्दशरत्ननवनिगनादियुक्तो मुनि सुव्रतशासने महापद्मनामा नवम
चक्रवर्ती भारत वर्ष त्यक्त्वा, तथा—उत्तमान् भोगान् त्यक्त्वा तपः अचरत् ॥४१॥

। जार साधुओ के साथ अनशन करके आयुके अन्त में सिद्धिपद प्राप्त
गिया । उन्हीं एवं देवोंने मिलकर इनका निर्वाणमहोत्सव मनाया ॥४०॥

॥ इस प्रकार यह अरनाथ प्रभुकी कथा है ॥

तथा—‘चडत्ता’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(महर्द्धिओ—महर्द्धिकः) चौदह रत्न एवं नवनिधि आदि
महासिद्धियों के अधिपति (चक्रवट्टी—चक्रवर्ती) नवमचक्रवर्ती (महापडमो
—महापद्मः) महापद्मने जो मुनि सुव्रते स्वामी के शासनकाल में हुए हैं ।
(भारह वास चडत्ता—भारत वर्षम् त्यक्त्वा) इस समस्त भारतवर्ष का
परित्याग करके तथा (उत्तमे भोगे चडत्ता—उत्तमान् भोगान् त्यक्त्वा)
उत्तम भोगोंका परित्याग करके (तव चरे—तपः अचरत्) तपस्याकी
आराधना की । और सकल कर्मों का क्षय करके मोक्ष पधारे ॥४१॥

એક હજાર સાધુઓના સાથે અનશન કરીને આયુષ્યના અંતમાં સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત
કયું ઇન્દ્ર અને દેવોએ મળીને તેમને નિર્વાણ મહોત્સવ મનાવ્યો ॥૪૦॥

॥ આ પ્રમાણે અરનાથ પ્રભુની આ કથા છે ॥

तथा—‘चडत्ता’

अन्वयार्थ—महर्द्धिओ—महर्द्धिकः चौदह रत्न एवं नवनिधि आदि महा सिद्धि
ओंना अधिपति चक्रवट्टी—चक्रवर्ती नवम चक्रवर्ती महापडमो—महापद्मः महापद्म
नेओ मुनि सुव्रत स्वामीना शासन कालमा तथा छे भारह वास चडत्ता—भारत वर्षम्
त्यक्त्वा आ सधणा भारत वर्षना परित्याग करीने तथा उत्तमे भोगे चडत्ता—उत्त
मान् भोगान् त्यक्त्वा उत्तम भोगोंने परित्याग करीने तव चरे—तपः अचरत्
तपस्यानी आराधना करी, तथा सकल कर्मोंने क्षय करीने मोक्षमा पधार्थ ॥४१॥

अथ महापद्मस्था—

आसीन्दि भक्तभवे हस्तिनापुरे इक्ष्वाकुश्रीय पञ्चाक्षरनामा नृप । तस्या
स्ता ज्वाला लक्ष्मीति द्वे भार्ये । कदाचित्पुत्रोत्पत्त्याया शयाना जगद्गता
स्वने सिंह दृष्टवती । स्वमानुषारेण तस्या एकं पुत्रोजात । तस्य नाम
विष्णुभूत । अगन्त्या जन्मदेशी पुनरपि मुक्तमल-ग्याया सुतममृता नतु
दश स्वमानु दृष्टवती । ततस्तस्या द्वितीयः पुत्रोजात । तस्य महापद्म इति
नामाभूत् । स हि युष्मत्तमजीव वर्तमानोऽनुरूप वयः प्राप्त पञ्चाचार्यसन्निभौ
सत्त्वाः कला जिज्ञितवान् । पित्रा कनिष्ठोऽपि महापद्मकुमारो गुणैर्ज्येष्ठत्वाद्युक्त
राजपदे स्थापित । युज्यते चेतन-रिमेयु मन्त्रान्, क्षत्रियेषु जन्मश्च शस्यते ।

इनकी कथा इस प्रकार है—

इस भरतक्षेत्र के अन्तर्गत हस्तिनापुर नामका नगर था ।
वहाँ इक्ष्वाकुवंशीय पञ्चाक्षर नामके राजाका शासन था । ज्वाला एव
लक्ष्मी इस नामकी इनकी दो पटरानिया थी । कोमल शय्या पर सोई
हुई ज्वालादेवीने एक दिन स्वप्न में एक सिंह देखा । स्वप्नानुसार
इसके यहाँ एक पुत्र हुआ । इसका नाम विष्णु रखा गया । एक दिन
फिर इस तरहकी घटना घटी—जब यह अपनी कोमलातिकोमल शय्या
पर सुखपूर्वक सो रही थी तब इसको चौदह स्वप्न दिखाई दिये ।
इन स्वप्नों के अनुसार इसके दूसरा पुत्र हुआ । इनका नाम महापद्म
हुआ । महापद्मने क्रमशः द्वितीयके चन्द्रकी तरह वर्द्धित होते हुए
अपने अनुरूप वय प्राप्त करली और फिर कलाचार्य के पास जाकर
मकल कलाओं का अभ्यास भी कर लिया । यद्यपि ये कनिष्ठ पुत्र थे
तौ भी इन्होंने अपने गुणों से पिताको अपनी तरफ अधिक आकृष्ट

येमनी तथा आ प्रभावे छे—

आ भरतक्षेत्रमा अन्तर्गत हस्तिनापुर नामनु नगर छतु त्या इक्ष्वाकु वंशना
पञ्चाक्षर नामनु शासन छतु ज्वाला अने लक्ष्मी नामनी जे पटराणीओ छती
ज्वाला देवीओ ओक दिवस कामज शैया पर सुता सुता स्वप्नामा ओक सिंह जेयो
स्वप्न अनुसार तेमनी हुओ ओक पुत्र अवतयो, जेनु नाम विष्णु राखवामा आओ
आ पछी ओक दितस ओवी घटना जनी छे, ज्यारे ते पोताना कामज शैया उपर
भूती छती त्यारे तेछे स्वप्नमा ओक स्वप्न जेयो आ स्वप्न अनुसार तेने ओक
जीने पुत्र थयो जेनु नाम महापद्म राखवामा आओ महापद्म क्रमशः जीवना
यद्रमानी भाक्ष वृद्धी पांमवा लाग्य आ रीते तेओ युवावस्थाओ पछोआ अने
कृष्णार्थनी पामे जर्धन सषणी कृष्णओने अस्वास् कथो जे छे तेओ नाना पुत्र
छता छता पछु तेमछे पोताना सुओयो । पताने पोताना तरफ भूजज आकषित

तस्मिन्नेव काले उज्जयिन्या नगर्या श्रीर्मा नाम महीपति रासीत् । तस्य वितण्डायादी नमुचि नामा सचिव आसीत् । एरुदा तस्या नगर्या उद्याने ग्रामानुग्राम विहरन्तो मुनिमुत्रतनाथस्य शिष्याः सुत्रताचार्या समागताः । तान् नन्दितु नगरनिवासिनो जना उद्यानाभिमुख प्रयान्ति स्म । सौधोपरि स्थितो राजा नागरिकसमुदायं परिगच्छन्तं विनोदय नमुचिमन्त्रिणं पृष्टवान्—किमद्य कोऽपि महोत्सवो वर्तते, यदेते नागरिकाः समुदिताः परिगच्छन्ति ? नमुचिना प्रोक्तम्—देव ! अद्य महिस्थाते कोऽपि श्रमणा समागताः सन्ति । तान्नमस्कृतुं गते तद्भक्ता नागरजना गच्छन्ति । ततो राजा ब्राह्म-मन्त्रिन् ! अम्माभिरपि

दर लिया था । इससे पक्षोत्तर राजाने इनको युवराजपद में स्थापित कर दिया । बात भी ठीक है विप्रवर्ण में प्रभाङ्गाली की एव क्षत्रियो में जयशाली ही अधिक प्रतिष्ठा होती है । उसी समय उज्जयिनी नगरी में श्री वर्मा नाम का राजा था । इसका नमुचि नामका एक प्रधान था । यह वितण्डायादी था । एक दिनकी बात है कि वहां उद्यान में ग्रामानुग्राम विहार करते हुए मुनि मुत्रतनाथ के शिष्य सुत्रताचार्य आये । आचार्यश्रीका आगमन सुनकर नगरनिवासी जन उनको बदना करनेके लिये उद्यानकी ओर जाने लगे । महल के ऊपर बैठे हुए राजाने जब इस तरह लोगों का जाना उद्यान की ओर देखा, तब पास में बैठे हुए नमुचि से पूछा—आज क्या कोई उत्सव है—जो नगरनिवासी समुदायरूप में एकत्रित होकर बाहर जा रहे हैं ? सुनकर नमुचिने कहा—महाराज ! उत्सव तो कोई नहीं है । आज बाहर उद्यान में कितनेक श्रमण

गनाव्या हुता आथी पक्षोत्तर राजाजे तेमने युवराजपद उपर स्थापित कया बाल पक्ष ठीक छे प्रादुष्टोभा प्रभाङ्गालीनी तेमने क्षत्रियोभा जयशालीनी प्रतिष्ठा धर्यो थोय्य होय । आ मभये देवनेनी नगरीभा श्रीवर्मा नामना राजा हुता तेमने नमुचा नामना एक प्रधान हुता ते वित ठापादी हुता एक दिवसनी बात छे के, त्या ग्रामानुग्राम विहार करता करता मुनि मुत्रतनाथना शिष्य सुत्रताचार्य प्रधाना आ आर्थश्रीतु आगमन सावधाने नगररजने जेभने बदना करवा जया जाय्या भइल ना उपरना बागभा गेठेवा राजाजे ब्यारे आ रीते बोडोने उद्याननी तरफ जता जेया, जेथी पावे गेठेवा नमुची प्रधानने पूछ्यु के आजे शु ठीक उत्सव छे के जेथी नगर निवासीयो उत्साहथी समुदायरूपभा एकत्रित थइने बहारे जइ रह्यो छे ? आ सावधाने नमुचीजे कछु के, बुझकाराज उत्सवने कोछ नथी परतु आजे बहारे उद्यानभा गेठेवाक श्रमण आवेला छे तो तेमना आ ब्रह्मजने तेमने बदना

अथ महापद्मकथा—

आमोदिह भक्तमये हस्तिनापुरे इन्द्राकुवशीय पद्माचरनामा नृप । तस्या
स्ता ज्वाला लक्ष्मीति द्वे भार्ये । कदाचित्पुत्रोत्पत्त्याया शयना ज्वालादेवा
म्व ने मिह नृपयती । स्वप्नानुसारं तस्या एक पुत्रो जातः । तस्य नाम
विष्णुभूतः । अगम्यता ज्वालादेवी पुनरपि सुशोभलक्ष्याया सुवप्रसुप्ता चतु
र्दश स्वप्नान् दृष्टयती । ततस्तस्या द्वितीयः पुत्रो जातः । तस्य महापद्म इति
नामाभूत् । स हि सुशोभनशीव रत्नमानोऽनुरूप वयः प्राप्य कलाचार्यसन्निभौ
सन्त्या कला शिक्षितवान् । पित्रा कनिष्ठोऽपि महापद्मकुमारो गुणैर्ज्येष्ठत्वाद्युक्त
राजपदे स्थापितः । युज्यते चैतन्-त्रिमेषु मन्त्रान्, क्षत्रियेषु जत्रश्च शस्यतः ।

इनकी कथा इस प्रकार है—

इस भरतक्षेत्र के अन्तर्गत हस्तिनापुर नामका नगर था ।
वहाँ इन्द्राकुवशीय पद्माचर नामके राजाका शासन था । ज्वाला एक
लक्ष्मी इस नामकी इनकी दो पटरानिया थी । कोमल शय्या पर सोई
हुई ज्वालादेवीने एक दिन स्वप्न में एक सिंह देखा । स्वप्नानुसार
इसके यहाँ एक पुत्र हुआ । इसका नाम विष्णु रखा गया । एक दिन
फिर इस तरहकी घटना घटी—जब यह अपनी कोमलातिकोमल शय्या
पर सुखपूर्वक सो रही थी तब इसको चौदह स्वप्न दिखाई दिये ।
इन स्वप्नों के अनुसार इसके दूसरा पुत्र हुआ । इनका नाम महापद्म
हुआ । महापद्मने क्रमशः द्वितीयाके चन्द्रकी तरह वृद्धिगत होते हुए
अपने अनुरूप वय प्राप्त करली और फिर कलाचार्य के पास जाकर
सकल कलाओंका अभ्यास भी कर लिया । यद्यपि ये कनिष्ठ पुत्र थे
तौ भी इन्होंने अपने गुणोंसे पिताकी अपनी तरफ अधिक आकृष्ट

ज्येष्ठी तथा आ प्रभावे छे—

आ भरतक्षेत्रमा अन्तर्गत हस्तिनापुर नामक नगर इत्यु त्था ईद्विषाकु व शयन
पद्माचर राजकु शासन इत्यु ज्वाला अने लक्ष्मी नामनी जे पटराणीज्यो इती
नन ला देरीज्ये ज्येष्ठ दिवस कोमल शय्या पर सुता सुता स्वप्नामा ज्येष्ठ सिद्ध ज्येष्ठो
स्वप्न अनुसार तेमनी कृष्णे ज्येष्ठ पुत्र अवतये, जेसु नाम निष्णु राणवामा आव्यु
आ पछी ज्येष्ठ हितस ज्येष्ठी घटना जनी के, ज्यारे ते पोताना कोमल शय्या उपर
सूती इती त्यारे तेहे स्वप्नमा ज्येष्ठ स्वप्न ज्येष्ठ आ स्वप्न अनुसार तेने ज्येष्ठ
जीने पुत्र थये ज्येष्ठ नाम महापद्म राणवामा आव्यु महापद्म कर्मश जीजना
यद्रमानी भाक्ष वृद्धी धामवा लाज्या आ रीते तेजो युवावस्थाज्येष्ठ पदोत्था अने
कृणाचार्यनी पास जर्धन सधजी कृणाज्योने अस्थास कये ज्येष्ठ के तेजो नाना पुत्र
इता छता पछ तेमजे पोताना सुखोथी पताने पोताना तरङ्ग भूजज आकषित

તસ્યૈર્વામ્બધમસમ્યાચાર દૃષ્ટા શ્રમણા. પ્રોચુઃ-યદિ તવ મુવ ક્ષણ્ઢ્યતે, તદા વય તવ ક્ષુદ્રમપનેપ્યામ એવ । એવ વદત્સુ ગુરુષુ વચ્ચિજ્ય્ય કશ્ચિ-
ત્સુલ્લક* પ્રોવાચ-મદન્ત ! તિષ્ઠન્તુ મવન્તઃ, અદમ્યમામુ દુર્વિનીત વાદે પરાજે-
પ્યામિ । વદત્વય સ્વમિદ્ધાન્તમ્ । મુલ્લકમુનિવચન નિગમ્ય ક્રોધાવિષ્ટો નમુચિ*

હમ પ્રકાર ઉસ દુર્મનિને ઉન વર્મગુરુઓની વિશેષ સ્વપ્ને નિંદા કરની પ્રારમ્ભ કી ઉમ્મકા હમ પ્રકાર કા અસમ્ય વ્યવહાર દેખકર ઉન શ્રમ-
ણોને હસ સે કહા કિ-મનુષ્ય અપન મુલ્લક સે કુઝ મી રહે હસકે લિયે
વદ સ્વતન્ત્ર હૈ । પર દૂસરોં કી નિષ્કારણ નિંદા કરના એવ ઉનકે સાથ
અસમ્ય વ્યવહારસે સામના કરના યદ્ ઉસકે લિયે તિલકુલ મી ઉચિત
નહીં હૈ । હમ યદ્ નહીં ચાહતે કિ ધાર્મિક મામલે કો લેકર ઉસ પર
વાનાવરણ ગરમ કિયા જાય । પરન્તુ આપની પ્રવૃત્તિ દેખકર હમે યદ્
વિશ્વાસ ના રહા હૈ । આપકે મુલ્લક વિશેષ સુખલાહટ હો રહી
હૈ । અતઃ યદિ આપ અપની ઉમ્મ સુખલાહટ કો દૂર હી કરવાના ચાહતે
હોં તો હમ ઉસમો દૂર મરને કે લિયે કટિવદ્ધ હૈ । જય હસ પ્રકાર
ગુરુજન હસ સે રહ રહે થે કિ હતને મેં ઉન્હીં કે મિસી એક મુલ્લક
શિષ્યને ઉન સે વહે વિનય કે સાથ હસ પ્રકાર કહા કિ-મહારાજ !
આપ અમી ઠહરે । પહિલે હસ સે હમે હી નિપટ લેને કી આજ્ઞા ડીજિયે ।
જય હસ દુર્વિનીત કી બુદ્ધિ કો હમ હી યોગ્ય માર્ગ પર લા સકતે હૈ
તય આપ પૂજ્યોં કો હસકે લિયે મૃષ્ટ કરને કી આવશ્યકતા હી કયા હૈ ।

આ પ્રકારે એ દુર્મનિએ મુનિરાજેના વિશેષકથા નિદા કરવાનો પ્રારમ્ભ કર્યો તેની
આ વારની અસમ્ય વર્તણુક જોઇને શ્રમણોએ તેને કહ્યું કે મનુષ્ય પોતાના મોઢા-
થી કાગપણ કહે તેને કાઢી દેકા થયતું નથી, પરંતુ ખીલજોન વગર કારણે
નીંદા કરવી અને તેમના સામે અસમ્ય વ્યવહારનું વર્તન ચલાવવું એ તેના
માટે જરા પણ ઉચિત નથી અને એવું ચાહતા નથી કે, ધાર્મિક પ્રશ્નોના
કારણે વાતાવરણને ઉગ્ર બનાવવામાં આવે પરંતુ આપની પ્રવૃત્તિ જોઇને
અમેને વિશ્વાસ આવી રહ્યો છે કે, આપના મુખમાં ઉગ્ર પ્રમાણમાં ખેડી હઠ
નગી રહી છે આથી આપને આપની એ વિનય રજની હઠને પુરોજ કરવા ચાહતા
હો તે અમે એ માટે તૈયારજ છીએ જ્યારે આ પ્રકારે શુરજન તેને કહી રહ્યા
હતા એટલામાં એમના કોઇ એક નાના શિષ્યે એમને ખૂબજ વિનય કરીને કહ્યું
કે, મહારાજ ! આપ હમણાં દેકાઇ જવ પડેલા અમેને જ તેમની સાથે અમો
કરી લેવાની આજ્ઞા આપો જ્યારે આ હઠાચહીની બુદ્ધિને અમેજ યોગ્ય માર્ગ
ઉપર લાવી શકીએ તેમ છીએ ત્યારે આપ પૂજ્યોએ આના માટે કદ ઉઠાવવાની

तद्वन्दनार्थं गन्तव्यम् । तदा नमुचिरज्जीव-देव अहं तान् श्रमणान् पराजेष्यामि । भयता तत्र मयस्येन भाव्यम् । राजा नन्दपुत्रमङ्गीकृत्य तेन सह मुनिवन्दनार्थमुद्याने गतः । तत्र गत्वा नमुचिः प्राह-यदि भगवन्तो धर्मं जानन्ति तदा तं विवेचयन्तु । श्रमणास्तद्वन्दनं श्रुत्वा भुद्रोऽयमिति मनसि कृत्वा तं मौनमवलम्ब्य तस्थुः । तान् मौनमवलम्ब्य स्थितान् श्रमणान् दृष्ट्वा 'गात्र एते' निमित्ते धर्मतत्त्वं ज्ञास्यन्तीति तान् सद्गुण्न् यद्गुणो निन्दितान् स दुर्मतिः ।

आये हुए हैं सो उनके ये भक्तजन उनको बदना करने के लिये जा रहे हैं । राजाने कहा-मित्रन् । तब तो हम लोगों को भी उनकी बदना करने के लिये चलना चाहिये । नमुचिने प्रत्युत्तर में कहा-हां महाराज ! जैसी आपकी आज्ञा । परन्तु मैं बदना करने के अभिप्राय से नहीं चलना चाहता हूँ । मैं चाहता हूँ कि चलकर उन से आपको मध्यस्थ बनाकर वाद विवाद करूँ और परास्त करूँ । राजाने नमुचिकी बात मानली और उसको साथ लेकर मुनि बदना के लिये चल दिया । वहाँ पहुँचने ही नमुचिने मुनिराजों से बड़े गर्व से फूलकर कहा कि आप लोग धर्म का वास्तविक स्वरूप जानते हैं या नहीं । यदि जानते हैं तो उसका थोड़ा बहुत विवेचन करो । श्रमणोंने उसकी इस प्रकार की वचन की असयमितता देखकर चुप रहना ही उचित समझा । वे सब के सब उसकी बातों का कुछ भी उत्तर न देकर एकदम मौनसे बैठे रहे । जब नमुचिने उनके वचनों के उत्तर के प्रति उपेक्षावृत्ति देखी तो एकदम कपाय के आवेश में आकर कह उठा कि अरे ! ये तो कोरे बेल हैं ये विचारे धर्मतत्त्व का स्वरूप क्या जान सकते हैं ।

करवा माटे त्या जेथ रह्या छै राजाये कछु के, प्रधानछ त्याहे तो आपणे पक्ष तेमनी बदना करवा माटे त्या जेथ जेथये नमुचीये प्रत्युत्तरभा कछु, डा, भडा-नाज । जेवी आपना आज्ञा परतु हु बदना करवाना अलिपावधी त्या आववा छन्दते नथी हु याहु छु के, त्या जेथने आपने मध्यस्थी जनावी तेमनी साथे बापिवाह कइ, अने जेभने परास्त कइ राजाये नमुचीनी बात मानी अने तेने साथे लछिने मुनि बदना माटे यात्री नीकण्या त्या पडोयताज नमुचीये मुनिराजने धणा गर्वयो कुलाछने कछु के, आप बोडो धर्म्म वास्तविक स्वरूप ज्ञेयो छै के, नही । जे ज्ञेयता छेतो तेनु थोडु घणु विवेचन करै श्रमणेये तेनी आ प्र करना वचननी असयमितता जेधने रूप रहेवानुज उचित मान्यु ते सधणाये तेनी बातने जेथे प्रत्युत्तर न आपना भोन जेसी रह्या ज्यारे नमुचीये तेमनी बाताना वचने तरेक उपेक्षावृत्ती जेध त्याहे कपायना आवेशभा आवीने कहेवा भाडुयु के, आते करै जणह छै आ जियाना धर्मतत्त्वनु स्वरूप क्याथो सम छै थके ।

निरुत्तरीकृत स नमुचिस्तोषु साधुषु महद् पैर वबन्ध । ततः स नृपेण सइ
गृहमागतः । अथ मध्यरात्रे समागते क्रोधान्धः स साधुन् इन्तुमुद्याने समागतः ।
तत्र निर्ग्रन्थभक्त्या देव्या स स्तम्भितः । प्रातस्त तथाग्रि प्रेक्ष्य सकला नाग-
रिका जना, पर विस्मयमापन्नाः । नृपश्चापि कर्णोपकर्णिकया इमं वृत्तान्तमुप-
श्रुत्य तत्र समागतः । मर्येऽपि मुनिसन्निधौ धर्मदेशना श्रुता परमप्रीतिसम्बन्धा
वेदवाच्य एव शौच रहित इस से सिद्ध होते हैं । इस प्रकार क्षुब्धरुने
जब नमुचि से कहा तो वह इस के प्रत्युत्तर में उत्तर नहीं दे सकने
के कारण चुप तो हो गया परन्तु इन साधुओं के ऊपर उसकी
कपाय की प्रबलता पहिले से और अधिक बढ़ गई । राजा के साथ
वह वापिस अपने स्थान पर लज्जित होकर आ गया । राजा के समक्ष
उत्तर न दे सकने के कारण उनको अपना अपमान विशेष खटकने
लगा । अतः इसका बदला साधुओं से अवश्य २ लेना चाहिये । ऐसा
उसने घर पर आते ही निश्चय कर लिया । इसी दृढ निश्चय के अनु-
सार वह अपने अपमान का बदला लेनेके लिये मध्यरात्रि के समय क्रोधसे
अधा होकर उन साधुओं को मारने के लिये उद्यान में आया । उसको
आते ही निर्ग्रन्थ की भक्ति से ओतप्रोत हुई वहा की वनदेवीने उसको
कील दिया । जब प्रातःकाल का सुनहरा समय हुआ तो सकल नाग-
रिक जनों को, नमुचि को कीलित हुआ देखकर बड़ा ही अचरज हुआ ।
राजाके भी कान में यह बात धीरे २ पहुँच गई सो वह भी वहाँ आ

आ प्रभावे नाना शिष्य तरङ्ग्य नमुचिने ब्यापे इडेवाभा आन्धु तो ते तेना
प्रत्युत्तरमा ज्ञपान न आपी शक्यथी निरुत्तर जनी गये । परंतु आ साधुज्योनी
ऊपर तेनी कथावती प्रपगता पडेलाथी पख अधिक प्रभाषमा बधी जठ राजनी
साथे ते पोताना स्थाने पाछे इथी राजनी क्षात्ररीना पोते उत्तर न आपी शक
वाना कारणे तेने पोतानु अपमान विशेष भटकवा लाग्यु आधी साधुज्योनी
पासेथी तेना जडवे अवश्य वेवा जेधजे जेवा निश्चय तेजे पोताने घर आवीने
इथी आ दृढ निश्चय अनुसार पोताना अपमानने जडवे वेवा जाटे मध्यरात्रिना
समये क्रोधथी आधजे जौन जनीने ते साधुज्योने मारवा भाटे उद्यानमा गये
ते त्या पडेयता ज निर्ग्रन्थोनी ज तप्रात जयेदी त्यानी वनदेवीजे
तेने आधी द्विधा ब्यापे प्रात प्रागने समय थये त्याने नगरज्योनी अवसरवर
गडे यता आवनाजता होइजे नमुचि मत्रीने जधायेव हासतमा जेता आक्षेप
थु धीरे धीरे आ बात सधजा नगरमा प्रसरी गर्भ जने छेदने राजना कान

प्रोवाच—अये ! यूय शौचविनिर्गता वेदवाद्याः स्य । अतो यूय देवे नामपितृ
मनर्हाः ? अयमेव मम प्रश्नोऽस्ति । उत्तर देहि । तदा भृङ्गः प्रोवाच—श्रुतिः
जलकुम्भः प्रमार्जनी, चुली, कण्डनी, पेपणीचेति पञ्चसूनाः प्रोक्ताः । ये हि
पञ्चसूना आश्रयन्ति, तेषां वेदवाद्याः । एता अनाश्रयतामस्माकं नास्ति वेद
वाद्यता तथा शौचविनिर्गता अपि न स्म । शौच तु मैथुन तत्सर्वक
एवाशुचिर्भवति । मैथुनविर्जका न्य कथमशुचयो भवामः ? अतो न न्य शौच
विनिर्गताः । प्रत्युत यूयमेव वेदवाद्याः शौचविनिर्गताश्च स्य । एव भृङ्गकेन

भृङ्गक शिष्य के इस प्रकार वचन सुनकर नमुचिका सारा शरीर
क्रोध के आवेश से धमधमा उठा और वह नीच ही मैं तमक कर
कहने लगा कि आप लोग शौच से रहित न्य वेदों के सिद्धान्त से
बहिर्भूत हैं । अतः आप लोगो से यत् ठहरने देना सर्वथा ही अनु-
चित है । कहिये आपके पास इसका क्या उत्तर है । नमुचिकी ऐसी
बात सुनकर उत्तर के रूप में भृङ्गकजीने उस से कहा—सुनो ये पाच
सूना हैं—जलकुम्भ, प्रमार्जनी, चुली, कण्डनी और पेपणी । श्रुतियों में
ऐसा कहा है कि—इन पाच सूनाओं का जो आश्रय करते हैं वे ही
वेदवाद्या हैं । इनका आश्रय हमलोग तो करते नहीं हैं तब, हम में
वेदवाद्यता कैसे आ सकती है । इसी तरह हम लोग शौचविवर्जित
भी नहीं हैं । अशौच नाम मैथुनका है । जो मनुष्य इसका सेवन
करते हैं वे ही शौचविवर्जित माने गये हैं । अतः मैथुन सेवन से
रहित हमलोग अशौच कैसे हो सकते हैं । प्रत्युत आप लोग ही

निरत नहीं नाना शिष्यनु आ प्रकारनु वचन सावणीने नमुचिनु सधणु शरीर
बोधना आवेशशी धमधमी उठ्यु, अने ते वचनगा ४ टपकीने कडेवा लाये के आ
बोड शौचशी रहित अने वेदना सिद्धातशी नदिमुंछ छे आथी आप बोडोने
कडीया रडेवा देवा अ सधणी सीते अनुचित छे कडो आपनी पासे आनो शे
जवाण छे ? नमुचिनी आ प्रश्नरनी वात सावणीने जवाण आपता नाना शिष्ये
कहु के, सावणो आ पाय सूना छे जणकुंभ, प्रमार्जनी, चुली, कण्डनी अने
पेपणी श्रुतियोमा जेव कडेव छे के आ पाय सूनाओनो जे आश्रय करे छे तेज
वेदवाद्या छे आनो आश्रय अमे बोडो तो करना न न्या तयारे अमारामा वेद
वाद्यता क्याथी आवी शके ? आज सीते अमे बोडो शौच विवर्जित पद्य नहीं
अशौचनु नाम मैथुन छे जे मनुष्य आनु सेवन करे छे तेज शौच विवर्जित
मानवामा आया छे आथी मैथुन सेवनशी रहित अमे बोडो अशौच कथ सीते
सीते थछ शकीछे ? परतु आप बोड न थाय रहित आनाथी सिद्ध थाओ छे

निग्रहीतु न श्दाऽपि शक्ता अभूवन् । सिंहबलस्यानिग्रहणाद् रष्ट्रो महापद्मो
नम्रचि मुवाच-अस्य सिंहबलस्य कमपि निग्रहोपाय जानासि ? स उवाच-जानामि
तच्चिग्रहोपायम् । तदा प्रमुदितेन महापद्मेन समादिष्टः स सैन्यमादाय सिंह-
बलस्य राज्य रुद्ध्वा युक्त्या तद्दुर्गं भङ्गत्वा त उद्वा महापद्मसन्निधौ
समानीतवान् । सतृष्टो महापद्मो नमुचिं प्राह-त्वया मम महाकार्यमनुष्ठितम्,
अतः कमपि वरं वृणुष्व । तदा नमुचिना प्रोक्तम्-तिष्ठतु वरो भवत्यशे । यदा

जब इसको पकड़ने का मौका आता तो यह अपने दुर्ग में छिप जाता ।
इस से महापद्म के सैनिकजन इसको पकड़ने के लिये लालायित होने
पर भी पकड़ नहीं सकते थे । महापद्म राजा इस राजा पर विशेष
रूप से रुष्ट रहा करता था ।-वह चाहता था कि किसी भी तरह से
यह पकड़ा जाय । एक दिन महापद्मने नमुचि से कहा-कहो सिंहबल
को निग्रह करने का भी कोई उपाय जानते हो । हाँ ! क्यों नहीं
जानता हूँ-अवश्य जानता हूँ । राजाने प्रसन्न होकर तब इस से
कहा तो फिर क्या देर है पकड़ लाओ इसको यहाँ पर । राजाकी
आज्ञा पाते ही नमुचिने सैन्य को साथ लेकर सिंहबल के राज्य में
जाकर घेरा डाल दिया और उसको सब तरफ से रोक लिया । पश्चात्
किसी युक्ति से उसके दुर्ग को फोड़फाड़कर उसको बाध लिया और
बाधकर वह महापद्म राजाके पास उसको ले आया । इस से राजा
नमुचि के ऊपर बड़ा प्रसन्न हुआ और बोला-नमुचि ! तुमने मेरा
बड़ा भारी असाध्य कार्य साधित कर दिखाया है अतः जो तुम्हारी

ब्यापारे नेना भाभने वतो अने पकडाई जवातो प्रसन्न आवतो त्याहे पोताना
दुर्गमा धुपार्थ जतो महापद्मना सैनिकाना अनेकविध प्रयागे छता ते पकडी
शकतो नही महापद्म राजा के राजा उपर भूषण गुस्से रह्या करता अने धम्छता
छता के ठाधने ठाध छपाये पक्षु अने पकडी लेवे ओक द्विधम महापद्म राजाके
आ गेल नमुचि भत्रीने कडी के, तगे जिहणवने परास्त करवाने केई उपाय
नछो छि ? नमुचिअ इकरमा जवाण आयो आधी राजाके प्रसन्नचित्त
अनीने कछु के तो पछी शा भाटे वार करे छि ? अओ पकडी वे नमुचिने
ओटलु ज ओधतु छतु ते सैन्यने साथे लधने सिहणवना राज्य उपर घेरे घाल्ये
अवरअवरना भागे शक्री लीधा आ पछी युद्धतथी तेना दुर्गने तोडीक्षीने तेने
पकडीने आधी लीधा अने महापद्म राजानी साथे लावीने रणु करी दीधा आधी राजा
नमुचि प्रधान उपर भूषण प्रसन्न थया अने कछु, तगे ओक पक्षु ज महापद्म

जाता' । नमुचिश्च सर्वे जनेर्निन्द्यमानो देव्या विमुक्तो नितरा लज्जामापन्नो हस्तिनापुर गत' । तत्र युवराजेन महापद्मेन मद मगनः । म पारीयानपि प्राप्नुष्य प्रभावेण महापद्मस्यामात्यो जात ।

महापद्मस्यामीत् शत्रुस्तद्राज्यमीमांशान्तिराज्याधिपतिः सिंह इव प्रबलपराक्रमः सिंहलो नाम भूपति' । स हि महापद्मराज्ये मुद्गुर्मुद्गु समागत तम्भरुच्या प्रजाना धनानि पलात् गृहीत्या स दुर्गे परिग्रवि । महापद्ममैनिहस्त पहुँचा । पहिले तो सजने मिलकर मुनिराजो के निकट बैठकर धार्मिक देशना का श्रवण किया पश्चात् फिर ये बहा आये जहा नमुचि कीला हुआ खडा था । सजने इस स्थिति में सहे हुए नमुचिकी निंदा की । किसी भी तरह जत्र देवी से यह छोड दिया गया तत्र वह आतलज्जित होकर पीछे अपने स्थान पर चला गया । लोग भी अपने घर पर वापिस आ गये । नमुचि मंत्री उज्जयिनी से चला आया और हस्तिनापुर आकर वह युवराज महापद्म के पास रहने लगा । यद्यपि यह अतिशय पापी था तो भी पूर्वपुण्य के उदय से युवराज 'महापद्म' का प्रधान बन गया ।

महापद्म का सिंह के समान प्रबल पराक्रमशाली सिंहवल नामका एक राजा वैरी था । यह महापद्मके राज्यकी सीमा पर रहे हुए राज्यका अधिपति था । महापद्मके राज्य में बार २ प्रविष्ट होकर चोर वृत्ति द्वारा प्रजाजनो के धन का यह बलात् हरण किया करता था ।

मुधी आ बात पडोयता राजा पख त्या पडोची गया पडेवा तो सधणाओ मुनि राजेनी पासे भेमीने धार्मिक देशनातु श्रवण कथुं, पछाया ओ स्थणे नमुचि मंत्री अधायेल हुता त्या सैा डोह आओ सधणाओ त्या स्थितिमा रहेला नमुचिनी निहा करी आ प्रभाणे तेने सगला नगरजनोथी विहित धयेले। लक्ष्मीने वनदेवीओ तेने मुक्ता कथे आथी ते लज्जित थना थतो पोतने घेर आटये गये। डोहो पख पोतपोताने घेर आटया गया लज्जित भनेलो नमुचि मंत्री उज्जयिनी डोडीने हस्तिनापुर आटये गये अने त्या जठ युवराज महापद्मनी पासे रहेवा लाग्यो जे के ते धखे पापी हुतो तो पख पूर्वना पुण्यना प्रभावधी युवराज महापद्म तेने प्रधानपदे स्थापित कथे।

महापद्म राजने सि हुना समान प्रणण पराक्रमशाल सि हुअल नामने ओक राजा वैरी हुतो ते भन्ने राजेनी सीमा ओकणीभने अडीने हुती महापद्मना गत्यभा बार बार प्रवेशी ओ बार वृत्तिधी प्रणजनोना धनतु ते हरण करी जतो।

निग्रहीतु न रुदाऽपि शक्ता अभूवन् । सिंहबलस्यानिग्रहणाद् रष्ट्रो महापद्मो
नम्रचि मुवाच-अस्य सिंहबलस्य कमपि निग्रहोपाय जानासि ? म उवाच-जानामि
तन्निग्रहोपायम् । तदा प्रमुदितेन महापद्मेन समादिष्टः स सैन्यमादाय सिंह-
बलस्य राज्यं रुदंवा युक्त्या तद्दुर्गं भङ्क्त्वा तं वदंवा महापद्मसन्निधौ
समानीतवान् । सत्पुत्रो महापद्मो नम्रचिं प्राह-त्वया मम महाकार्यमनुष्ठितम्,
अतः कमपि वरं वृणुष्व । तदा नम्रचिना प्रोक्तम्-तिष्ठतु वरो भक्तगोत्रे । यदा

जय इसको पकड़ने का मौका आता तो यह अपने दुर्ग में ठिप जाता ।
इस से महापद्म के सैनिकजन इसको पकड़ने के लिये लालायित होने
पर भी पकड़ नहीं सकते थे । महापद्म राजा इस राजा पर विशेष
रूप से रुष्ट रहा करता था ।-वह चाहता था कि किसी भी तरह से
यह पकड़ा जाय । एक दिन महापद्मने नम्रचि से कहा-कहो सिंहबल
को निग्रह करने का भी कोई उपाय जानते हो । हाँ ! क्यों नहीं
जानता हूँ-अब डूँ जानता हूँ । राजाने प्रसन्न होकर तब इस से
कहा तो फिर क्या देर है पकड़ लाओ इसको यहाँ पर । राजाकी
आज्ञा पाते ही नम्रचिने सैन्य को साथ लेकर सिंहबल के राज्य में
जाकर घेरा डाल दिया और उसको सब तरफ से रोक लिया । पश्चात्
किसी युक्ति से उसके दुर्ग को फोड़फोड़कर उसको बाध लिया और
बाधकर वह महापद्म राजाके पास उसको ले आया । इस से राजा
नम्रचि के ऊपर बड़ा प्रसन्न हुआ और बोला-नम्रचि ! तुमने मेरा
बड़ा भारी असाध्य कार्य साधित कर दिखाया है अतः जो तुम्हारी

ब्यापारे नेना आभनेो वतो अने पकडाई जवातो प्रसन्न आवतो त्थारे पानाना
हुगंभा दुपाई जतो महापद्मना सेनिकेना अनेकविध प्रथामे छता ते पकडी
शकतो नही महापद्म राजा के राजा उपर भूज गुरसे रह्या करता अने धुंछता
छता के छेछने छेछ छपाये पण अने पकडी लेवे अने द्विज महापद्म राजाके
आ राज नमुचि भत्रीने कही के, तमे मि छलने परास्त करवानेो कही छपाय
जछो छे ? नमुचिअ छुकरभा जवाज आधेो आथी राजाके प्रसन्नचित्त
भनीने कछु के तो पछी था भाटे वार करे छे ? जज्यो पकडी वेो नमुचिने
ओटछु ज जेछु छतु ते त्रैन्यने साथे छछने सि छलना राजा उपर घेरो घाल्येो
अपरजवरना भागी शक्री दीधा आ पछी युंक्षथी तेना दुगंने तोडीक्षीने तेने
पकडीने भाधी दीधा अने महापद्म राजांनी भागे लावीने वणु करी दीधा आथी राजा
नमुचि प्रधान उपर भूज ज प्रसन्न यथा अने कछु, तमे अने कछु ज महत्त्व

प्रयोजनं मन्त्रिषु तदाऽहं प्रक्षिप्याम । महापद्मेन तद्वचनमप्राकृतम् । ततो
निष्कण्टक राज्य बहुसर्पारविपालितवान युवराजो महापद्मः । एकदा हस्ति
नापुरे मुनि सुव्रतस्य व्रताचार्यशिष्या परिव्राजकाश्च समकालमेव समागताः ।
उभयेऽपि स्वस्वाभिमतार्थं धर्मदेशना ददाति स्म । पद्मोत्तरस्य ज्येष्ठा पत्नी महा
पद्ममाता ज्वालादेवी जिनधर्मभक्ताऽसीत्, द्वितीया लक्ष्मीस्तु वैदिकधर्मपरायणा ।
उभे अपि सर्वोत्तम धार्मिकयानमान्य स्वस्वाभिमत धर्मं श्रोतुं साभिलाषे जाते ।

इच्छा हो सो घर मागलो । राजाकी हम प्रकार प्रमन्नता अपने ऊपर
जानकर नमुचिने राजा से कहा महाराज । अभी यह वरदान आप
अपने ही कोश में जमा रखें । जब कोई मेरा प्रयोजनीय अवसर
आवेगा तब आप से यह वरदान पीछे ले लूंगा । महापद्मने नमुचि की
यह बात मानली और अनेक वर्षों तक निष्कण्टक घने हुए राज्य का
वे संचालन करने में लग गये ।

एक समयकी बात है कि हस्तिनापुर में ही सुव्रताचार्य अपनी
शिष्यमंडली सहित विहार करते हुए आ पहुँचे । उसी समय वहाँ
परिव्राजक भी आये हुए थे । अपने २ धार्मिक मन्त्रियों के अनुसार
दोनोंने धार्मिक देशना देना प्रारम्भ किया । पद्मोत्तर राजाकी ज्येष्ठ
पत्नी कि जिसका नाम ज्वालादेवी था और जो महापद्मकी माता थी
जिनधर्म की भक्ता थी तथा दूसरी रानी कि जिसका नाम लक्ष्मीदेवी
था वह वैदिक धर्मकी भक्ता थी । दोनों रानियों के हृदय में अपने २
मान्य धर्मोंकी देशना सुनने का विचार हुआ । उस समय वहाँ बान

धर्म करेला छे आवा भक्तवना कार्यना साधकताना भवबामा तभारी धृष्ट आथ
ते भागी हो राजने पोताना उपर आ रीते प्रसन्नचित्त नक्षीने नमुचिजे राजने
कहु, महाराज ! न्यारे नक्षरत नक्षुरी त्पारे आपना तरक्षी आपवामा आवेल
वरदानने हु अवश्य भागी लछि महापद्म राजजे नमुचिनी जे वातने स्वीकारी
आ पछी निष्कण्टक रानीने पोताना राजन्या संचालन कार्यमा ते लागी रहल

એક સમયની વાત છે કે સુવ્રતાચાર્ય પોતાની શિષ્યમંડળી સાથે વિહાર કરતા
કરતા હસ્તિનાપુર આવી પહોંચ્યા એ સમયે ત્યાં પરિવ્રાજક પણ આવેલા હતા
પોતપોતાના ધાર્મિક મતભેદો અનુસાર બંનેએ ધાર્મિક દેશના આપવાનો પ્રારંભ
કર્યો પદ્મોત્તર રાજાની મોટી રાણી કે જેનું નામ જ્વાલાદેવી હતું અને જે મહા
પદ્મની માતા હતી અને જિનધર્મની ભક્ત હતી, તથા બીજી રાણી કે જેનું નામ
લક્ષ્મીદેવી હતું જે વૈદિક ધર્મને માનનાર હતી બંને રાણીઓના હૃદય પોત
પોતાના માન્ય એવા ધર્મોની દેશના સાંભળવાનો વિચાર આવ્યો આ સમયે રાજ્યમાં

यानमेवमेवासीत् । ज्वालादेवी प्रतिज्ञामकरादह तद्यानमाह्वय । जनशर्म श्रोतुं
गमिष्यामि, नोचेदनशनं करिष्यामि । लक्ष्मीरपि तथैव प्रतिज्ञातवती । उभयो
राज्ये एव विवादः श्रुत्या, राजा पश्चोत्तर उभे अपि यार्मिकरथविषये प्रति-
पिद्धवा । तदा युवराजो महापद्मः स्वमातुरमिलापमधुरितं दृष्ट्वा तद्दुःखेन
नितरां दुःखित एवमाचन्तयत्—अहो ! मादृशेऽपि भुते मातुः स्पृहा न पूर्णा ।
प्रत्युत कृपणस्य धनं यथा भूमा विगीयते, तथैव मनसि विलोना । यो हि

एक ही था। ज्वालादेवीने प्रतिज्ञा की कि मैं इसी यान में बैठ कर जिनधर्म की देशना सुनने जाऊँगी, नहीं तो अनशन कर दूँगी इसी तरह लक्ष्मीदेवी के हृदय में भी वैदिक धर्म की देशना सुनने का विचार उत्पन्न हुआ तो उसने भी यही चाहा कि मैं इसी यान में सवार होकर वैदिक धर्म की देशना सुनने जाऊँगी नहीं तो मैं भी अनशन पर उतर जाऊँगी। इस प्रकार दोनों रानियों का परस्पर विवाद सुनकर राजा प्रभोत्तारने यह कह दिया कि इस रथ पर सवार होकर कोई भी धार्मिक देशना सुनने नहीं जायगा। महापद्म पुत्र अपनी माता ज्वालादेवी की अभिलाषा अप्रतिष्ठित देखकर उसके दुःख से अतिशय दुःखित होकर इस प्रकार विचार करने लगा कि यह बड़े आश्चर्य की बात है कि मेरे जैसे पुत्र के होने पर भी मेरी माता की अभिलाषा पूर्ण नहीं हो सकी है। जैसे रूपण का उन गडा हुआ ही भूमि में विलीन हो जाता है इसी प्रकार मेरी माता की भी अभिलाषा भीतर ही भीतर

એક જ રથ હતો. જ્ઞાલાદેવાંએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે હું આજ રથમાં બેસીને જન ધર્મની દેશના માલગવા જઈશ નહીં તો અનશન કરીશ. આવી રીતે લક્ષ્મીદેવાંના દિલમાં પણ વૈદિઠ ધર્મની દેશના માલગવા જવાનો વિચાર થયો અને એણે પણ નક્કી કર્યું કે, આ રથમાં બેસીને જ હું વૈદિઠ ધર્મની દેશના માલગવા જઈશ, નહીંતર અનશન કરીશ. આ પ્રમાણે બંને રાણાઓનો પરસ્પર નિવાદ માલગીને રાજપક્ષોત્તરે એવું કહી દીધું કે એ રથ ઉપર બેસીને ડોઇ પણ ધર્મિઠ દેશના માલગવા ન જાય મહાપક્ષ પુત્રે પોતાની માતા જ્ઞાલાદેવીની અમિલાષ પૂરી ન થતી બેઠીને તે હું ખથી અતિશય દુઃખી થઈને એવો વિચાર કરવા લાગ્યો કે એ ઘણા આશ્ચર્યની વાત છે કે મારા જેવો પુત્ર હોના છતાં પણ મારી માતાની અમિલાષ પૂર્ણ થઈ શકતી નથી જે રીતે કૃપણનું ધન જમીનમાં દટાયેલું રહીને આખરે અદૃશ્ય બને છે. આજ પ્રમાણે મારી માતાની અમિલાષ પણ તન

शक्तोऽपि मार्तुमनोरथान् न पूरयति, स कथङ्कार सुपुत्रगणनाम ये स्थान प्राप्स्यति ? पित्राऽपि मम मार्तुर्गच्छिष्य न रक्षितम् । अतो मयाऽत्र न स्थातव्यम् । इति विचार्य निशि प्रसुप्ते समस्ते लोके एकाकी गृहान्निःक्रम्य परिभ्रमन्नरण्यान्तर्वर्ति तापसाश्रमं गत । तत्र तापसैः सत्कृतः स सुप्तेन तत्र स्थितः ।

इत्थं चम्पापुरी कालनामकेन राज्ञाऽवरुद्धा । तदधीशो जनमेजयः स्वसैन्यपरिवृतस्तेन सह युध्यमानः पराभूतः । ततः स पत्राग्न्यं कापि गतः । शत्रुसैनिका दुर्गमध्ये प्रविष्टा । नगरे महान् कोलाहलो जातः । सर्वेऽपि पला

चिलीन हो गई है । शक्त होकर भी जो पुत्र अपनी माताके मनोरथों को पूरित नहीं करता है वह कैसे सुपुत्रों की गणना में स्थान प्राप्त कर सकता है । पित्ताने भी मेरी माता के वैशिष्ट्य की रक्षा नहीं की । इसलिये अब मुझे यहाँ नहीं रहना चाहिये । इस प्रकार विचार कर यह जब सब सो गये तब रात्रि में अकेला ही घर से निकलकर इधर-उधर घूमता हुआ जंगल में रहे हुए तपस्वियों के आश्रम में पहुँच गया । वहाँ तपस्वियों ने उसका स्तुत्य सत्कार किया । इस प्रकार तपस्वियों से सत्कृत होकर वह वहाँ ही आनन्द के साथ रहने लगा ।

इधर चम्पापुरी को किसी कालनामके राजाने आकर घेर लिया । जब वहाँ के अधिपति जनमेजय को यह समाचार मिला तो उसने अपनी सेनाको साथ में लेकर उसके साथ युद्ध किया परन्तु हार गया । इस से वह वहाँ से पलायन कर किसी अज्ञात स्थान में जाकर छिप गया । शत्रु सैनिक किलेके भीतर प्रविष्ट हो गये । इस से नगर-

अ तस्मा इत्येवमिह स्त्री छे शक्तिशाली होवा छता पशु ने पुत्र पोतानी माताना मनोरथाने पूरा करी शक्ती नथी, ते सुपुत्रानो गणनामा पोतानु स्थान कथं रीते प्राप्त करी शके ? पिताछे पशु भारी माताना मोटापछानी रक्षा न करी आ कारणे छवे भारे अहाँ न रहेवु जेधंछे आ प्रकारनो विचार करो न्याये राजभडेवमा सधणा सुधं गथा त्यारे रात्रे जेकहो धरथी जडार नीकणीने अडा तहाँ बटकीने न गवमा रहेता तपस्वीओना आश्रममा पहुँच्यी गथे त्या तपस्वीओछे तेना सारे सत्कार कथे आ प्रकारे तपस्वीओना सत्कार पाभीने छे त्या न आनदथी रहेवा लागे

आ तरङ्ग चम्पापुरीने काल नामना कौछ राजाछे घेरी लीरी न्यारे त्याना अधिपति जनमेजयने आ समाचार भज्या त्यारे ते पोतानी सेनाने साथमा लधने तेनी साथे युद्ध कथुं परन्तु तेओ हारी गथा आथो छे पलायन कथं कौछ अज्ञात स्थाने नधने छुपाधं गथे शत्रु सैनिको किल्लानी अदर बाजव थथा आथी नगरमा भडान

यितुमितस्ततो धावन्ति स्म । राज्ञोऽन्तः पुरस्थाः सर्वा अपि महिलास्त्रातार
मन्तरा व्याकुलता गता । स्वप्राणानादाय सर्वा अपीतस्ततः पलायिताः । राज्ञो
जनमेजयस्य महिषी नागवत्यपि स्वपुत्र्यामदनावल्या सह पलायिता तापसा
श्रमे समागता कुलपतिना समाश्वसिता सा तत्रैव स्थिता । तत्र महापद्ममद-
नावल्यो, परस्परमनुरागो जातः । उभयोरुभयस्मिन्ननुरागः प्रवृद्धः । इयं वार्ता
ऽऽश्रमस्थितैर्जनैर्ज्ञाता । नागवती स्वपुत्रीं मदनावलीमुवाच-पुत्रि ! त्वं चक्रवर्ति
नोऽग्रमहिषी भवित्री' ति नैमित्तिकवचनं कथं विस्मृताऽसि । यत्र कुत्राऽपि
त्वयानुरागो न कर्तव्यः । तापसेनापि-परस्पराभिरुक्तावेतौ कदाचिद् विवाह

भर में महान् कोलाहल मच गया । सब लोग डधर से उधर भागने
लगे । राजाकी समस्त अन्तःपुरस्थ महिलाएँ द्राता (रक्षक) के बिना
आकुलव्याकुल होने लगीं । तथा जिन से जहा भागते बना वे वहा
अपने २ प्राणों को लेकर भाग गई । राजा जनमेजय की पटरानी नाग-
वती भी अपनी पुत्री मदनावली के साथ भागती हुई उन्हीं तापसों के
आश्रम में आ पहुँची । कुलपतिने उसको धैर्य दियाया । सो वह वहीं
पर रहने लगी । रहते २ महापद्म और मदनावली में परस्पर अनुराग
हो गया । और यह बढ़ भी गया । जब यह बात आश्रमके जनोको
ज्ञात हो गई तो नागवतीने महापद्म को सामान्य राजपुत्र समझकर
मदनावली से कहा-पुत्रि ! तू चक्रवर्ती की पटरानी होगी । यह नैमि-
त्तिक के बचन क्या तुझे याद नहीं है ? इसलिये मैं तुझे समझाती
हूँ कि तू जहातहा अनुराग मत कर । कुलपतिने भी महापद्म से ऐसा
जानकर कि ये दोनों "परस्पर में अनुरक्त हैं अतः कभी न कभी ये

होलाहल मची गये। सधना होके अर्धोतर्धो नामसाग करवा लाग्या राजना
अत पुरनी महिलाओ रक्षषु वगर आकुणव्याकुण थवा लागी अने जेनाथी साग
पातु शक्य भन्थु तेओ न्या त्या पोताना प्राखोनी रक्षा भातर सागी हटी राज
जनमेजयनी पटराणी नागवती पक्ष पोतानी पुत्री मदनावलीनी साथे लागीने ओ
तापस्वीयोना आश्रममा आवी पहुँची कुलपतिओ तेमने धीरज आपी आथी
ते त्या रडेवा लागी रडेता रडेता महापद्म अने मदनावलीमा परस्पर अनुराग
थई गये अने ते भुज आगण वधेओ न्यारे आ पात आश्रमवासीओनी जलुमा
आवी गई त्यारे नागवतीओ महापद्मने सामान्य राजपुत्र समझने मदनावलीने
कहुँ, हे पुत्री ! तू चक्रवर्तीनी पटराणी थईथ ओपु जोशीनु वथन शु तने याद
नथी ? आ कारखे हु तने समझपु छु के न्या त्या पोतानी वृत्तिओने न जवा
देता स्थिर भनाव कुलपतिओ पक्ष आ पात जखीने के, आ भन्ने परस्परना

शक्तोऽपि मातुर्मनोरथान् न पूरयति, स कथद्वार सुपुत्रगणनामभ्ये स्थान प्राप्स्यति ? पिताऽपि मम मातुर्वैशिष्ट्यं न रक्षितम् । अतो मयाऽत्र न स्थातव्यम् । इति विचार्य निशि प्रसुप्ते समस्ते लोके एकाकी गृहान्निष्क्रम्य परिभ्रमन्नरण्यान्तर्वर्त्तिं तापसाश्रमं गतः । तत्र तापसैः सत्कृतः स सुप्तेन तत्र स्थितः ।

इतश्च चम्पापुरी कालनामकेन राजाऽवबुद्धा । तदधीशो जनमेजयः स्वसैन्यपरिवृतस्तेन सह युध्यमानः पराभूतः । ततः स पलाय्य पापि गतः । शत्रुसैनिका दुर्गमध्ये प्रविष्टाः । नगरे महान् कालाहलो जातः । सर्वेऽपि पला

विलीन हो गई है । शक्त होकर भी जो पुत्र अपनी माताके मनोरथों को पूरित नहीं करता है वह कैसे सुपुत्रों की गणना में स्थान प्राप्त कर सकता है । पिताने भी मेरी माता के वैशिष्ट्य की रक्षा नहीं की । इसलिये अब मुझे यहाँ नहीं रहना चाहिये । इस प्रकार विचार कर यह जब सब सो गये तब रात्रि में अकेला ही घर से निकलकर इधर-उधर घूमता हुआ जंगल में रहे हुए तपस्वियों के आश्रम में पहुँच गया । वहाँ तपस्वियोंने उसका स्तूप सत्कार किया । इस प्रकार तपस्वियों से सत्कृत होकर वह वहाँ ही आनन्द के साथ रहने लगा ।

इधर चम्पापुरी को किसी कालनामके राजाने आकर घेर लिया । जब वहाँ के अधिपति जनमेजय को यह समाचार मिला तो उसने अपनी सेनाको साथमें लेकर उसके साथ युद्ध किया परन्तु हार गया । इस से वह वहाँ से पलायन कर किसी अज्ञात स्थान में जाकर छिप गया । शत्रु सैनिक किलेके भीतर प्रविष्ट हो गये । इस से नगर-

अ तस्मा इत्येवम् न स्त्री छे शक्तिशाली होवा छता पशु ने पुत्र पोतानी माताना मनोरथाने पूरा करी शक्तो नथी, ते सुपुत्रोनी गणनामा पोतानु स्थान कथं रीते प्राप्त करी शके ? पिताजे पशु भारी माताना मोटापछानी रक्षा न करी आ कारछे हवे भारे अहाँ न रहेवु जेछे आ प्रकारने विचार करी नथी । राजमंडलमा सधणा सूर्य गया तयारे रात्रे जेकहो धरथो नडार नीकणीने अहाँ तहाँ नटकीने न गलमा रहेता तपस्वीजोना आश्रममा पडोन्नी गये । त्या तपस्वीजोने तेना सारे सत्कार कथे आ प्रकारे तपस्वीजोना सत्कार पाभीने जे त्या न आनंदथी रहेवा लागे ।

आ तस्मा चम्पापुरीने काल नामना काल राजाजे घेरी लीरी नथी । त्याने अधिपति जनमेजयने आ समाचार भज्या तयारे ते पोतानी सेनाने साथमा लधने तेनी साथे युद्ध कथुं परंतु तेजो हारी गया आथो जे पलायन कथं काल अज्ञात स्थाने जधने छुपाध गये । शत्रु सैनिको किलेजानी अंदर प्रविष्ट थया आथी नगरमा महान

गतः । त इस्तिन दृष्ट्वा भीतभीताः सर्वा अपि यापितश्चीत्कार कृत्वाऽस्त्युश्चयै-
रुक्तवत्यः—य कश्चिद्वय वीरो भवेत् सोऽस्मान् रक्षन्तु । तासां वचनं श्रुत्वा
महापद्मकुमारो इस्तिनं तर्जितवान् । ततो हस्ती प्रत्यावृण्व्य महापद्माभिमुख
ममायात् । तमायान्न दृष्ट्वा कुमारः स्वकीयमुत्तरीयं तदभिमुखं प्रक्षिप्तवान् ।
क्रोधान्धो हस्ती चापि तदुत्तरीयकमेव मर्त्यं मन्यमानस्तत्र दन्तैश्चरणैश्च प्राहरत् ।
कोलाहलं श्रुत्वा सर्वेऽपि पौरजनाः समवेताः । राजा महासेनोऽपि सामन्त-
मन्त्रिभिः सह समागतः । राजा महासेनो महापद्मकुमारमवोचत्—हे कुमार !

नगरमे तोफान मचाता हुआ उसी उद्यान की ओर आ निम्नला ।
हस्ति को आया देखकर समस्त महिलामंडल भय से विह्वल हो उठा
और अनिष्ट की आशंका से एकदम घबराकर चिलाने लगा । चिलानी
हुई उन विचारी महिलाओं ने फिर ऐसा भी कहा कि अरे ! यदि कोई
यहा पर वीर पुरुष होवे तो हमारी रक्षा करे । इस प्रकार उन
मत्रियों के वचन सुनकर महापद्मकुमार उस हस्ति को तर्जित करने
लगा । हाथी लौटकर महापद्मकुमारके सन्मुख हो गया । अपनी और
हथी को आता हुआ देखकर महापद्मने अपने उत्तरीय वस्त्र को उसकी
तरफ फेंक दिया । उस फेंक गये उत्तरीय वस्त्र से ही उस क्रोधान्व गजने
मनुष्य जानकर उस पर दन्त एवं चरणों का प्रहार करना प्रारंभ
किया । कोलाहल को सुनकर सप्रस्त पुरवासीजन भी वहा एकत्रित
हो गये । महासेन राजा भी अपने मत्रियों सहित वहा आ पहुँचा ।

महावतने भारीने नगरमा तोफान मचावतो ते डगान तरङ्ग पडोन्थे । हाथाने
पोताना तरङ्ग आवतो जेधने मगगी महिलाओ लयथी विड्वग जनी गर्ध अने
अनिष्टनी आशंकावी भगभर्धने चिमे पाडवा लागी चिमे पाडनी जे विचारी
महिनाओजे जेकु पणु ढ्यु के, अरे ! जे केई वीर पुरुष होय तो ते आभारी
रक्षा करे आ प्रभाजे ओओना वयनोने साजणीने त्या आवां पडोयेल महापद्म
कुमार जे हाथीने म्हात करवा होई आओये हाथी पाछे करीने महापद्मकुमारनी
सामे थप गये । पोतानी सामे हाथीने आवतो जेधने महापद्मकुमारो पोतानु उत्तरीय
वस्त्र हाथीनी सामे डे क्यु डे कायेवा जे उत्तरीय वस्त्रने ज क्रोधमा अध जनेला
गजराजे मनुष्य जणुनी जेना उपर हात तेम ज पगना प्रहारो कवा भाडवा
कोलाहलने साजणीने मधणा पुरवाभी जनो पणु जेडत्रित थप गया हुन महा-
सेन राजा पणु पोताना मत्रीनी साथे त्या आवां पडोन्थ्या आवीने तेमजे म्हा

કુરિવ્યતઃતિ ચિન્તય મહાપદ્મઃ પ્રોક્તઃ—કુમાર ! ત્વયાઽન્યત્ર કુત્રાઽપિ ગન્ત
વ્યમ્ । કુલપતેર્ગતે નિગમ્ય મહાપદ્મ કુમારસ્તસ્મિન્નેય સમયે તત્. પ્રચલિતઃ ।
સ દિ મદનાચલિયિયોગેન નિતરા દુઃખિત । સોચિન્તયન—ઇય દિ મારિચ
ચર્તિનઃ પત્ની મરિચિયતોત નૈમત્તિકનોક્તમ્ । અતઃ ઇય મમ પટ્નમરિપો
મરિચિયતિ । પરન્તુ કદા ચક્રાદિરત્ન સમુત્પત્ત્યતે । અહ દિ સમુત્પન્નચક્રા
દિરત્નઃ પટ્નલ્લહ ભરતક્ષેત્ર સાધયિત્વા કદા મદનાચલી પરિણેયામિ ।
ઇત્યેય ચિન્તયન્ મહાપદ્મઃ ક્રમેણ સિન્ધુનન્દનપુર નામ નગર ગતઃ ।
તત્ર તસ્મિન્દિને કોઽપિ મહોત્સવ આમીત્વ । સર્વા અપિ નગરયોગિત ઉદ્યાન
સમવેતા આસન્ । તાસા તુષ્ટુ શ્રુત્વા મહામેનનૃપસ્ય મુખ્યહસ્તી મન્મેન્મત્તો
ભૂત્વાઽઽલાનસ્તમ્મમુત્પાદ્ય હસ્તિપદ્મ વ્યાપાદ્ય નગરે પરિભ્રમન્નુગાનસમીપે સમા

વિવાહ કરેગે । ત્વા—“કુમાર ! તુમ યદા સે કહીં અન્યત્ર ચલે જાઓ”
કુલપતિ કે હસ પ્રકાર વચન સુનકર મહાપદ્મ શીત્ર હી ઉસી સમય
વદા સે ચલ દિયે । પરન્તુ મદનાચલી કા વિયોગ હનકો અત્યન દુઃખિત
કર રહા થા । ચલતે ૨ મહાપદ્મને વિચાર ક્રિયા—મદનાચલી જય મારી
ચક્રવર્તી હી પટ્નપત્ની હોનેવાલી હું તેસા નૈમિત્તિકને કહા હૈ તો યદ
નિશ્ચિત હૈ કિ યદ મેરી હી પટ્નમરિપી હોગી ? પરન્તુ ચક્રાદિરત્ન ત્વ
ઉત્પન્ન હોગે ઓર મૈ કય પટ્નલ્લહ ભરતક્ષેત્ર કા સાધન કરકે મદના-
ચલી કો પરજુગા । હસ પ્રકાર વિચાર કરતે હુત્ર મહાપદ્મકુમાર સિન્ધુ-
નન્દન નામકે ઇક નગર મે આ પહુંચે । યત્ર ઉમ દિન કોઈ વિશેષ
ઉત્સવ યા સો નગરકી સમસ્ત મહિલાઈ વગીચે મે જુડો હુડ થી । હવ
મહિલાઓં કા તુમુલ નાદ સુનકર મહાસેન નૃપકા પ્રધાન દાથી મરો
ન્મત્ત હોકર આલાનસ્તમ્મ કો ઉગ્વાહ કરકે ત્વ મહાવત કો માર કરકે

પ્રેમમા છે અને એ કારણે ક્યારેકને ક્યારેક લગ્ન કરો લેશે આથી તેમણે કુમારને
યોગાની પદ્મે બોલાવીને કહ્યું, કુમાર ! તમે અહીંથી કેાઈ બીજા સ્થળે જાવ
જાવ કુલપતિનું આ પ્રકારનું વચન સાંભળીને મહાપદ્મ એજ સમયે ત્યાંથી ચાલી
નીકળ્યો પરંતુ મદનાચલીને વિયોગ તેને બહુ જ દુઃખી કરી નેહલ હતા આનતા
ચાલતા મહાપદ્મે વિચાર કર્યો કે મદનાચલી જ્યારે ભાવી ચક્રવર્તીની પટનાણી થનાર
છે એવું બેધ બેનારે કહેલ છે તેથી એ નિશ્ચિત છે કે તે મારી પટનાણી થનાની
પરંતુ ચક્રાદિ રત્ન ક્યારે ઉત્પન્ન થશે અને હું ક્યારે છાંડ પૃથ્વીને છતીને
મદનાચલીને પરજવાનો ? આ પ્રકારનો વિચાર કરીને મહાપદ્મ કુમાર સિન્ધુનન્દન
નામના એક નગરમા પહોંચ્યો ત્યાં તે દિવસે કોઈ વિશેષ ઉત્સવ હતો સઘળી
સ્ત્રીઓ બગીચામા આવેલ હતી આ મહિલાઓનો જખમર અવાજ સાંભળીને
મહાસેન રાજાનો ખામ હાથી મદોન્મત્ત બનીને, આલાનસ્તમ્મ ઉપેડીને તથા

‘म भर्ता न भविष्यति, तदाऽहं प्राणान् परित्यज्यामि, इति तदध्यवसितं श्रुत्वा तत्पितॄरनुज्ञयाऽहं त्वामपहृत्य गच्छामि। अता न भवान् मा हन्तुमर्हति। दीनाया तस्यामनुकम्पनीय मयता। इति तस्या वचनमुपश्रुत्य सज्जानुरागस्तामुवाच—नय मा त्वरितम्। ततः सा वेगवती विद्याधरी स्वविद्या प्रभावेण तत्त्वरितमेव विद्याप्रराजसन्निधौ नीतवती। विद्याधरराजोऽपि कमनी

त्यतः अनुरक्त बन गई और कहने लगी कि यदि यह मेरा भर्ता ही बनता है तो यह निश्चित है कि मैं उसके वियोग में प्राणों से भी मर जाऊँगी। जब उसका यह अध्यवसाय उसके मातापिता को मालूम हुआ तो उन्होंने मुझ से कहा कि तुम से जैसे भी हो मुझे उस व्यक्ति को यहाँ पर ले आओ। यदि तुम इसको हरण करके भी ला सकती हो तो ले आओ परन्तु लाने में देरी नहीं करो। इस लिये मैं आपको हरण कर वहाँ लेजा रही हूँ इसलिये मुझे आप न मारे।

इस प्रकार उस विद्याधारी के वचन सुनकर कुमार को भी उस कन्या के ऊपर अनिश्चय अनुराग जागृत हो गया। पश्चात् विद्याधारी से जोले-तू जितनी जल्दी मुझे लेजा सकती हो उतनी ही जल्दी वहाँ ले चल। कुमारकी इस प्रकार बात सुनकर वह विद्याधारी अपनी विद्याके प्रभाव से बहुत ही त्वरीत गति से उनको ले चली और शीघ्रातिशीघ्र वह विद्याधराधिपति इन्द्रधनु के समीप पहुँच गई। कुमार को ज्यों ही विद्याधराधिपतिने अपार रूपराशि विशिष्ट देखा

गंध अने ठंडे-लागी है, जो आ पुरुष भारा पति नही जाने तो भारो ओ निश्चय है के ओना वियोगमा हूँ भारा प्राण आभी दृश्य न्यारे तेनी आ परिस्थिति तेना मातापिताना नालुमा आवी त्यारे तेमछे भने कछु है के रीते जना शके त रीते तु तेने अही लक्ष आव जो तु तेनु डरख करीने लावी शकती होय ते ते प्रभाछे लक्ष आव परतु लाववामा बीव न कर आ डारछे हूँ आपनु छ छु करीने त्या लक्ष नाल छु, आ डारछे आप भने भारो नही

आ प्रकारना ओ विद्याधरीना वचन सावणीने कुमारने पछु ते कन्या ऊपर अनुराग जागृत थयो आ पछी विद्याधरीने तेछे कछु है, तु जेटली अडपथी भने त्या नछु शकती हो। जेटली अडपथी त्या लक्ष न कुमारनी आ प्रकारनी बात सावणीने ओ विद्याधरी चोतानी विधाना प्रभावथी ओकदम अडपी गतिथी तेने लछने जलदीथी विद्याधरीना अधिपति इन्द्रधनुनी पास आवी पहोथी विद्याधरीना अधिपतिओ अत्यंत इशरशी विशिष्ट कुमारने जोधने तेनु भन

મા કુરુ! આનેદયામિ હરણકારણમ્, ઇત્યુક્ત્વા સા હરણકારણ કથયિતમાચ્ચયતી-
કુમાર' વૈતાહ્યપર્વને મૂરોદય નામાસ્તિ પુરમ્। તત્રેન્દ્રધનુ સનકો નામાસ્તિ વિદ્યા
ધરાધિપતિ:। તસ્યાસ્તિ શ્રીકાન્તાનામ સમગ્ગુણમમ્લદ્વાતા માર્યા। અસ્તિ તયો
પુત્રી જયચન્દ્રા નામ। સા હિ સમ્પાત્તયૌગનાઽપિ ક્ષમપિ પુરુષ નાભિન્યપતિ।
તતમ્નત્પિયોરાક્ષાઽહ ભરતક્ષત્રગમિના નૃપાણા ચિત્ર પ્રતિલેખ્ય તસ્યૈ પ્રદર્શિત-
વતી। સા તેષ્વપિ ન ક્ષમપિ શાદ્યતિ। તતો મયા તત્ર ચિત્ર પટે સમાલેખ્ય
તસ્યૈ પ્રદર્શિતમ્। તત્ર ચિત્ર દદ્વા સા ત્યપિ અત્યન્તમનુરક્તા મામુક્તયતી-યગ્ય

યદિ નહીં ઘનલાલેગી તો एक મુદ્ધિ કે પ્રકાર સે તર। પ્રાણ નિકાલ
દગા। ઇસ પ્રકાર જય કુમારને વહા તત્ર વિદ્યાધરી ઘોલી-કુમાર।
ક્રોધ કરનેકી જસ્ત નહીં હૈ। હરણ કરનેકા કારણ ક્યા હૈ યહ
મેં તુમ્હે પતલાતી હ મો મુનો, વહ ઇસ પ્રકાર હૈ—

વૈતાહ્ય પર્વત પર મૂરોદય નામકા एक પુર હૈ। વહાં તા અધિ-
પતિ एक વિદ્યાધર હૈ। ઇમ્મા નામ ઇન્દ્રધનુ હૈ। ઇસકી માર્યા કા
નામ શ્રીકાન્તા હૈ। યહ શ્રીકાન્તા સ્ત્રિયોચિત સમસ્ત ગુણો સે અલકૃત
હૈ। ઇનકી एक પુત્રી હૈં જિસકા નામ જયચન્દ્રા હૈ। યહ ઇસ સમય
યૌવન અવસ્થા મેં જા રહી હૈ। ફિર મો યહ કિસી મો પુરુષ મેં અભિ-
લાષાવાલી નહીં વન રહી હૈ। ઇસ પ્રકાર સી ઇસકી પ્રસ્થિતિ દેખર
ઉસકે માતાપિતાને મુદ્ધ સે કહા કિ તુમ ભરતક્ષેત્ર કે નૃપોં કે ચિત્રોં
કા આલેખન કર, ઉસમો દિશ્વલાઓ। સો મેંને એસા મો કિયા પરન્તુ
ફિર મો વહ કિસીમો મો ચાહના નહીં કરતી હૈ અન્ત, મેં મેંને જ્યો
હી આપકા ચિત્રપટ ઉસકો દિશ્વલાયા। તો ઉસમો દેખર વહ આપ મેં

નાખીશ આ પ્રકારે જ્યારે કુમારે કહ્યુ ત્યારે વિદ્યાધરી બોલો, હે કુમાર। ક્રોધ
કરવાની કોઈ જસ્ત નથી આપનું હરણ કરવાનું કારણ શું છે તે હું આપને
બતાવું છું તે સાંભળ તે આ પ્રમાણે છે—

વૈતાહ્ય પર્વત ઉપર મૂરોદય નામનું એક નગર છે તેના અધિપતિ એક
વિદ્યાધર છે તેમનું નામ ઇન્દ્રધનુ છે તેમની સ્ત્રીનું નામ શ્રીકાન્તા છે આ
શ્રીકાન્તા સ્ત્રિયોચિત બધા ગુણોથી અલકૃત છે તેને એક પુત્રી છે જેનું નામ ચન્દ્રા
છે આ વખતે તે યુવાવસ્થામાં છે છતાં પણ કોઈ પુરુષમાં તે અભિલાષ વાળી
થઈ નથી આ પ્રમાણેની તેની પરિસ્થિતિ જોઈને તેમના માતાપિતાએ મને કહ્યું
કે, તું ભરતક્ષેત્રના રાજવીઓના ચિત્રો દોરીને તેને બતાવ આથી મેં એ પ્રમાણે
કયું, છતાં પણ તે પૈકી કોઈમી પણ આહવા કરતી નથી અતમા મેં જ્યારે
તેને આનું ચિત્ર બતાવ્યું તો એને જોઈને તે આપનામાં અત્યંત અનુરક્ત બની

‘म भर्ता न भविष्यति, तदाऽहं प्राणान् परित्यक्ष्यामि, इति तदभ्यवसितं श्रुत्वा तत्पितॄणोरनुज्ञयाऽहं त्वामपहृत्य गच्छामि। अता न भवान् मा हन्तुमर्हति। शीनाया तस्यामनुम्पनीय भवता। इति तस्या उचनमपश्रुत्य सजा दानुरागस्तामुवाच—नय मा त्वरितम्। ततः सा वेगवती विद्याधरी स्वविद्या प्रभावेण तत्त्वरितमेव विद्याधरराजसन्निधौ नीतवती। विद्याधरराजोऽपि स्मरन्ती

त्यतः अनुरक्त मन गई और कहने लगी कि यदि यह मेरा भर्ता ही बनता है तो यह निश्चित है कि मैं इसके वियोग में प्राणों से भी साथ दूँ। जब उसका यह अभ्यवसाय उसके मातापिता को मालूम हुआ तो उन्होंने मुझ से कहा कि तुम से जैसे भी हो सके उस व्यक्ति को यहां पर ले आओ। यदि तुम इसको हरण करके भी ला सकती हो तो ले आओ परन्तु लाने में देरी नदी करो। इस लिये मैं आपको हरण कर बहा लेजा रही हूँ इसलिये मुझे आप न मारे।

इस प्रकार उस विद्याधारी के वचन सुनकर कुमार को भी उस स्त्रिया के ऊपर अनिश्चय अनुराग जागृत हो गया। पश्चात् विद्याधारी से बोले—तु जितनी जल्दी मुझे लेजा सकती हो उतनी ही जल्दी बहा ले चल। कुमारकी इस प्रकार बात सुनकर वह विद्याधारी अपनी विद्याके प्रभाव से बहुत ही त्वरित गति से उनको ले चली और शीघ्रातिशीघ्र वह विद्याधराभिपति इन्द्रधनु के समीप पहुँच गई। कुमार को ज्यों ही विद्याधराभिपतिने अपार रूपराशि विशिष्ट देखा

गंध अने ठंडेना लागी है, ने आ पुरुष भारा पति नडा अने तो भारा ये निश्चय है के अना वियोगमा हूँ भारा प्राण आधी दृष्टि न्यारे तेनी आ परिस्थिति तेना मातापिताना जलुमा आवी त्यारे तेमछे अने कछु है ने रीते अना शकते रीते तु तेने अही लक्ष आव ने तु तेनु हरण करीने लावी शकती होय ते ते प्रभाछे लक्ष आव परतु लाववामा दीव न कर आ कारछे हुँ आपनु छे छु करीने त्या लक्ष जठ छु, आ कारछे आप अने भारा नही

आ प्रकारना ये विद्याधरीना वचन साधणीने कुमारने पछु ते कथा उपर अनुराग जगृत थये आ पछी विद्याधरीने तेछे कछु है, तु जेटवी अउपथी अने त्या जठ शकती हो। जेटवी अउपथी त्या लक्ष ज कुमारनी आ प्रकारनी बात साधणीने ये विद्याधरी चेतानी विद्याना प्रभावशी ओकदम अउपी गतिथी तेने लछने जलदीथा विद्याधरेना अधिपति इन्द्रधनुनी पास आवी पछोची विद्याधरेना अधिपतिने अत्यत इपराशी विशिष्ट कुमारने जेछने तेनु अने

मा कुरु। आपदयामि हरणकारणम्, इत्युक्त्या सा हरणकारण कथयिमावन्त्यती-
कुमार। रैताद्वयार्त्तने प्ररोदय नामास्ति पुरम्। तत्रेन्द्रधनु सप्तको नामास्ति विद्या
धराधिपतिः। तस्यास्ति श्रीकान्तानाम सप्तगुणममलदृता भार्या। अस्ति तया,
पुत्री जयचन्द्रा नाम। सा हि सम्प्राप्त्यौतनाऽपि कमपि पुष्प नाभिन्पति।
ततस्त्वपि प्रोराज्ञप्ताऽह भरतक्षत्रगामिना नृपाणा नित्र प्रतिलेख्य तस्यै प्रदर्शित
यती। सा तेष्वपि न कमपि कादक्षति। ततो मया तत्र विप्र पदे समालेख्य
तस्यै प्रदर्शितम्। तत्र चित्र दद्या सा त्वयि अत्यन्तमनुरक्ता मामुक्तयती-यद्यपि
यदि नही घनलावेगी तो एक मुष्टि के प्रहार से तेरा प्राण निकाल
दूंगा। इस प्रकार जब कुमारने कहा तब प्रिया गरी गौली-कुमार।
क्रोध करनेकी जरूरत नहीं है। हरण करनेका कारण क्या है यह
मैं तुम्हे बतलाती हूँ मो सुनो, वह इस प्रकार है—

चैताढ्य पर्वत पर मूरोदय नामका एक पुर है। वहाँ मा अधि-
पति एक विद्याधर है। इसका नाम इन्द्रधनु है। इसकी भार्या का
नाम श्रीकान्ता है। यह श्रीकान्ता त्रियोचिन समस्त गुणों से अलङ्कृत
है। इनकी एक पुत्री है जिसका नाम जयचन्द्रा है। यह इस समय
यौवन अवस्था में जा रही है। फिर भी यह किसी भी पुरुष में अभि-
लाषावाली नहीं बन रही है। इस प्रकार की इसकी परिस्थित देखकर
उसके मातापिताने मुझ से कहा कि तुम भरतक्षेत्र के नृपों के चित्रों
का आलेखन कर उससे दिखलाओ। मो मने ऐसा भी किया परन्तु
फिर भी वह किसीभी चीजना नहीं करती है अन्त में मने ज्यों
ही आपका चित्रपट उसको दिखलाया। तो उससे देखकर वह आपमें

नाभीश आ प्रकाशे ज्यारे कुमाठे कछु त्यारे विद्याधरी जालो, डे कुमार। डीप
करवानी डोई जरूरत नथी आपनु डरख करवानु डारख शु डे ते डु आपने
भतावु छु ते सालण ते आ प्रभाछे छे—

चैताढ्य पर्वत उपर मुरोदय नामनु ओक नगर छि तेना अधिपति ओक
विद्याधर डे तेमनु नाम इन्द्रधनु छि तेमनी ओनु नाम श्रीकान्ता छि आ
श्रीकान्ता त्रियोचित भधा गुणोत्थी अलङ्कृत छि तेने ओक पुत्री छि जेनु नाम जय
छि आ वधते ते युवावस्थाभा छि जता पखु डोई पुरुषभा ते अभिलाष वाणी
थरु नथी आ प्रभाछेनी तेनी परिस्थिति जेधने तेमना मातापिताजे मने कछु
डे, तु भरतमेत्रना राजबीजोना चित्रा डोरीने तेने भताव आथी जे जे प्रभाछे
कथुं, छता पखु ते पैडी डोईभी पखु त्याडना करती नथी अतभा मे ज्यारे
तेने आनु चित्र भतावु तो जेने जेधने ते आपनाभा अत्यन्त अनुरक्त भनी

ग्राधरसैनिका इतस्ततः प्रक्षिप्ताः । महापद्मस्य पराक्रममसहमाना हतावशिष्टा
 पुसैनिका दिक्षु विदिषु पलायिताः । स्वसैनिकान् पलायितान् दृष्ट्वा गङ्गाधर
 महीधरो पलायितो । महापद्मकुमारस्य विजयो जातः । ततोऽसौकुमारः स्वनगर-
 मागत । ततः समुत्पन्न चक्रादिरत्नो महापद्मकुमारः पद्मवण्ड समस्त भरतवण्ड
 साधयति स्म । परन्तु मदनारव्यं विना सर्वा चक्रिन्विय निष्फला मनुते स्म ।
 तत एकदा क्रीडापरवशं न परिभ्रमन् तस्मिन्नेव तापसाश्रमे गतः । तमागत
 गीक्ष्य तापसास्तस्य मत्कार कृतवन्त । तस्मिन्नेवावसरे राजा जनमेजयोऽपि
 समागतः स्वपुत्री मदनारव्यं महापद्मकुमारेण सह विवाहितवान् । ततः पद्म-

दारा जलदावलि-मेघमाला इतस्मिनः प्रक्षिप्त हो जाती है तथा हता
 शिष्ट जो मैत्रिक जन थे वे भी जन दिशा एवं विदिशाओं की और
 भाग चुके तब महापद्म को विशिष्ट पराक्रमशाली जानकर गङ्गाधर एवं
 महोधर विद्याधर भी युद्धभूमि से भाग गये । इस प्रकार महापद्मकुमार
 जीतकर इन्द्रधनु के पास आ गया । विजयश्रीके लाभ से इन्द्रधनुने
 खूब विजयोत्सव मनाया । पश्चात् कुछ दिनोंतरु कुमार वहीं पर ठहरे ।
 वही इनके शस्त्रागार में चक्र आदि रत्नों की उत्पत्ति हो गई-उस से
 इन्होंने पद्मवण्ड भरतक्षेत्र पर अपनी विजयकी ध्वजा फहराई । परन्तु
 अपना सब कुछ होने पर भी एक मदनारवलीके विना कुमारने उस
 चक्रवर्ती विभ्रति को निष्फल ही माना । किसी समय ये महापद्म चक्र
 वर्ती कौतुक वश यों हा घूमते घामते उसी तपस्वियों के आश्रम में
 जा पहुँचे । चक्रवर्ती को आया हुआ जानकर तपस्वियोंने इनका खूब
 आदरसत्कार किया । इसी समय जनमेजय राजा भी वहाँ आ पहुँचा ।

जलवाहणी जेवी रीते आभतेम विभराध नय छे तथा जे सैनिको तदन हुताश
 भनी गया हुता तेओ युद्धभूमि छोडीने आडाअवजा लागवा भाउया, त्याहे मडा
 पद्मने भूल ज पराक्रमी गल्लीने गङ्गाधर अने महिधर विद्याधर पण युद्धभूमिमाथा
 लागी ठटया आ प्रकारे महापद्मकुमार छतीने इन्द्रधनुनी पासे जध पडोअये
 विजयना लाभथो इन्द्रधनुओ भूम विजयउत्सव मनाव्यो पछी डेटलोड समय
 कुमार त्या ज रक्षो त्या तेना शस्त्रागारमा यक आदि रत्नोनी उत्पत्ति थध आथी
 तेमछे छ भ ड भरतक्षेत्र उपर पोताना विजयनी धन इरकावी आठलु सधलु
 होवा छता पण ओक मदनारवली सिवाय कुमारने ते यकवर्तीना वैभव साय दिक्को
 लागतो हुतो कौड समये ते महापद्म यकवर्ती कौतुकवश आभ तेम घूमता घूमता
 ओ तपस्वीना आश्रममा जध पडोअया यकवर्तीने आवेल गल्लीने तपस्वीओओ
 तेमनु भूम स्वागत कयु आ समये जनमेजय राजा पण त्या आवी पडोअया

याकृति त दृष्ट्वा नितरामानन्दित* विद्याधरराजेन शुभे मुहूर्ते कुमारं सह
 स्वक या जयचन्द्रा विवाहिता । जयचन्द्राया विवाहवृत्तान्त समुपलभ्य तथा मह
 स्वविवाहमभिलषन्ती गङ्गाधरमधिधरनामानो विद्याधरो युद्धोद्यम कृत्वा शूरो
 दयपुर परितोऽरुद्धवन्ती । ततो विद्याधरचमृतो महापद्मोऽपि गङ्गाधर
 महीधरमेत्येन सह योद्धुं नगराभिर्गत* । रणे युध्यमानस्य महापद्मस्य समुत्ते
 रथी अश्वारोही निपादी (हस्त्यारोही) पदातिर्गा कोऽपि स्यातु न शक्तः ।
 यथा दक्षिणानिलेन जलदाग्निरितस्ततः प्रक्षिप्यते तथैव महापद्मेन विकृद्धवि
 तो उसका मन अत्यन्त हर्षित हो गया । शुभ मुहूर्त देखकर कुमा
 रके साथ इन्द्रधनुने अपनी कन्या जयचन्द्रा का विवाह भी आनन्द के
 साथ कर दिया । जब यह समाचार गङ्गाधर और महीधर नात्के
 दो विद्याधरों को मालूम हुआ तो उन्होंने आकर युद्ध करनेके अभि
 प्राय से उस सुरोदयपुरको घेर लिया । क्यों कि ये चाहते थे कि
 जयचन्द्राका विवाह हम लोगोंके साथ हो जाय । परन्तु ऐसा नहीं
 हुआ-अतः इन लोगोंने ऐसा किया । महापद्म भी विद्याधर सैनिकों से
 परिवृत्त होकर युद्धस्थल में आ पहुँचा और गङ्गाधर एवं महीधर
 विद्याधरों का सैन्य के साथ युद्ध करनेको तैयार हो गया । दोनों
 तरफ से युद्ध प्रारम्भ हुआ । परन्तु महापद्म के समक्ष उस समय न
 रथी ही दिख सके और न अश्वारोही न निपादी (हस्त्यारोही) न पदाति
 ही । कोई भी प्रतिपक्षी जन जब उसका किसी भी प्रकार से सामना
 नहीं कर सके किन्तु वे ऐसे प्रक्षिप्त हो गये जैसे दक्षिण के पवन के

धलु न हर्षित धर्त गयु शुभ मुहूर्त लेधने कुमारना साथे गेतानी, वन्धा नय
 य द्रानो विवाह आनदनी साथे करी दीधो न्यारे आ सभाचार गङ्गाधर अने
 महीधर नामना जे विद्याधराने मालुम पडया त्यारे तेजोअे आवीने युद्ध करवानी
 मुच्छाथी सुरोदयपुरने घेरी धाट्यो कारखु के जे जन्नेनी धुच्छा ओधी छती के,
 नयय द्रानो विवाह गेतानी साथे थाय, परतु तेवु जन्थु नडी आथी आ होडोअे
 युद्ध करवा भाटे सुरोदयपुरने घेरी दीधु महापद्मकुमार पखु विद्याधर सैनिकाने
 साथे लधने युद्धस्थान छपर पडोअ्यो अने गङ्गाधर तथा महीधर विद्याधराना
 सैन्यनी साथे युद्ध करवा तत्पर जन्था जन्ने आओथी युद्धने प्रारम्भ ज्यो, परतु
 महापद्मनी साथे न कोछ रथा टकी शक्यो के न कोछ अन्धारेडि, निपादि (हाथी
 हण सैन्य) के प्रकृति प्रतिपक्षने कोछ पखु मालुम न्यारे कोछ पखु प्रका थी तेना
 सामना करी शक्यो नडी परतु ते ओवा दबाध गया के दक्षिणना पवनने कारखे

वतो । प्रदूमोत्तर मुनिरपि केवलज्ञान प्राप्य क्रमेण कैवल्य प्राप्तवान् । महातपा विष्णुकुमारमुनिरपि स्वतप प्रभावेणानेका लब्धीर्भवन् । स हि स्वर्णशल इवो-
त्तुङ्ग, सुपर्णवद् व्योमगामी, सुर उग्र गङ्गरूपः कन्दर्प इव रूपवान्, इत्याद्य
नेकास्यावान् भवितु शक्तिसम्पन्नो जात । परन्तु स न कदाचिदपि स्वलब्धि
प्रयागमकरोत् । यतो मुनयो हेतु विना न कदाचिदपि लब्धिप्रयोगं कुर्वन्ति ।

एषदा वर्षाकाले समुपागत सयमातिशयसयुता सुत्रताचार्या वर्षाकाल
यापयितुं हस्तिनापुरे सम्मिताः । तदा नमुचि स्वैर विशोभनार्थं चक्रवर्तिन
देवी भी अपने पुत्र को जैन धर्म की प्रभावना करने में परायण देखकर
परम स्तुष्टि हुई । पद्मोत्तर मुनिने केवलज्ञान प्राप्त कर मुक्तिका लाभ
कर लिया । विष्णुकुमार मुनिको भी तपश्चर्या के प्रभाव से अनेक लब्धिया
न लाभ हो गया । लब्धियों की प्राप्ति से वे सुमेरु पर्वत के समान
उत्तुङ्ग हो सकते थे । गण्ड के समान आकाश में गमन कर सकते
थे । देवों के समान विविध रूप बना सकते थे तथा कन्दर्प के समान
विशिष्टरूप संपन्न बन सकते थे । इस प्रकार की उनमें लब्धियों के
प्रभाव से शक्ति आ चुकी थी । परन्तु उनको कभी भी अपनी इन
लब्धियों के प्रयोग करने का अवसर ही नहीं मिला या । अतः वे
लब्धियां उनमें लब्धिरूप से ही विद्यमान थीं । कारण कि जैनमुनि
बिना कारण के कभी भी लब्धियों का प्रयोग नहीं करते हैं ।

एक समयकी बात है-वर्षाकाल आने पर सयमातिशयसपन्न
सुत्रताचार्य वर्षाकाल व्यतीत करनेके लिये हस्तिनापुर में पधारे । उस

देवी पद्म पोतानी पुत्रने जैनधर्मनी प्रभावना करनामा परायण् ज्ञाने परम
सतोषी जनी पद्मोत्तर मुनिजे केवलज्ञान प्राप्त करी मुक्तिने लाभ करी लीधि ।
विष्णुकुमार मुनिने पद्म तपश्चर्याना प्रभावशी अनेक लब्धिज्योने प्राप्तिशी तेजो
सुभद्र परितनी समान उत्तुङ्ग वर्ध शक्ता हुता, गङ्गनी भाद्रक आकाशमा गमन
शी शक्ता हुता, देवानी समान विविधरूप जनावी शक्ता हुता तथा कन्दर्पना
समान विशिष्ट रूप संपन्न मनी शक्ता हुता लब्धिज्योना प्रतापशी तेजनामा
आ प्रजाननी शक्ति आवी हुती परंतु तेने कही पद्म पोतानी आ लब्धिज्योने
प्रयोग करवाने अवसर भव्यो न हुने । आशी जे लब्धिज्यो तेजनामा लब्धि
रूपशी न विद्यमान हुनी कारण के जैनमुनि वगर जारखे कही पद्म लब्धिज्योने
प्रयोग करता नथी

जेक समयनी बात छे के वर्षाकाल आववाशी समय अतिशय सपन्न सुत्रता-
चार्य वर्षाकाल व्यतीत करना भाटे हस्तिनापुरमा पधायो आ समये नमुचिजे

कुमारः समग्रचक्रवर्त्तिश्रिया समन्वितः स्वपुरं गतः । तत्र भूयस्तगिराः म
पितरौ प्रगतयान् । पितरापि पुत्र तस्य तादृशीं श्रियं च दृष्ट्वा परमानन्द
भाजो सपन्नौ । तस्मिन्नेव काले भगवतो मुनिमुत्रतम्य शिष्याः सुत्रताचार्या
ग्रामानुग्राम विहरन्तो हस्तिनापुरे समागताः । राजा पद्मोत्तरो मुनोनामागमन
श्रुत्वा स्त्रीपुत्रादिपरिवारसहितो मुनीनां उन्दनार्थं गतः । तत्र मुनीन् उन्दित्वा
मोहान्धकारनाशिनीं देशना श्रुतयान् । देशनाश्रयणानन्तरं पद्मोत्तरपुत्रा ज्येष्ठ
पुत्रेण विष्णुकुमारेण सह सुत्रताचार्यं समीपे प्रयोजितः । ततः प्राप्तराज्यो
महापद्मश्चक्रवर्त्ती भूमण्डले सर्वत्र जैनधर्मस्य समुन्नतिं चकार । चक्रवर्त्ति-
माता ज्वाला देव्यपि जैनधर्मेन्नतिपरायण स्वपुत्रं दृष्ट्वा परमानन्दं प्राप्त

सो, इसने भी अपनी पुत्री इस मटनावली का महापद्मकुमार के साथ
आनन्दपूर्वक विवाह कर दिया । बाद में पद्मकुमार समग्र चक्रवर्तीकी
विभूति को साथ में लेकर अपने घर पर वापिस आ गया । आकर
इसने अपने मातापिताके चरणों में विनयावनत होकर प्रणाम किया ।
मातापिता पुत्रकी ऐसी असाधारण विभूति देखकर बहुत ही खुश
हुए । बाद में निश्चिन्त होकर पद्मोत्तर राजाने मुनिसुत्रत भगवान के
शिष्य सुत्रताचार्य के पास जो उस समय ग्रामानुग्राम विहार करते
हुए हस्तिनापुर में आये हुए थे, और ये उनका आगमन सुनकर
बढ़ना करने के लिये स्त्री पुत्र आदि परिवार सहित गये हुए थे ।
उनकी धर्मदेशना सुनकर अपने ज्येष्ठ पुत्र विष्णुकुमार के साथ दीक्षा
अंगीकार करली । इसके पश्चात् महापद्म चक्रवर्तीने इस भूमण्डल पर
जैनधर्मकी अच्छी तरह से प्रभावना की । चक्रवर्ती की माता ज्वाला

तेमने पोटानी पुत्री मटनावलीने विवाह धरुआ आनंद साथे महापद्मकुमार
चक्रवर्तीनी साथे करी आये। आ पछी महापद्म चक्रवर्ती पोटानी समग्र विभूति
साथे पोटानी हस्तिनापुर नगरीमा जय पहाये। त्या पहायेने तेले पोटानी
मान पोटानी अरले। विनयपूर्वक प्रणाम करी मातापिता पुत्री आवी असाधारण
विभूति जखने धरुआ अशुश थया आ जामु मुनि सुत्रत भगवानना शिष्य
सुत्रताचार्यना के लेजे आ समये ग्रामानुग्राम विहार करता करता हस्तिनापुर
आवी पहाये। इता तेमने आगमन जखने राज पद्मोत्तरना राजी पुत्रादि सहित
बढ़ना करवा भाये गया इत तेमनी धर्मदेशना साबलीने पोटानी मोठा पुत्र
विष्णुकुमार सहित दीक्षा अंगीकार करी तयारबाद महापद्म चक्रवर्तीने आ भूमि
म उण उपर जैनधर्मनी भारी रीत प्रभावना करी चक्रवर्तीनी माता ज्वाला

समागता । जैनसाधुओं मा चर्द्धापयितु न समागता इति मात्सर्यात्प्रवदन्
सो नार्थस्तेषां तदेव छिद्रं पुरस्कृत्य तान् सुव्रताचार्यान् समाहूय प्रोवाच-यो
यदा राजा भवति, स तदा लिङ्गिभिरभिगम्यते । यतस्तपोवनानि राजरक्ष्याणि
भवन्ति अतो राजा तपस्विभिरभिगम्यते, इत्येषा लोकास्थितिः । परन्तु यूय
मर्यादात्रिजला मम निन्दकाः स्य, अत एव यूय न समागता । अतो गुप्ता-

उसे बधाई देने के लिये आये । साधुसत भी आये । नहीं आये तो
एक जैन मुनि ही नहीं आये । जब इस प्रकार की उसने जैनमुनियों
द्वारा अपनी चर्द्धापने क्रियामें शुभ समति नहीं देखी तो वह इस
बहाने उनके प्रति अग्रिम मात्सर्यभाव रखनेवाला बन गया । और
जैनसाधुओं का यही एक प्रचल छिद्र-अपराध है जो मेरे लिये इस
अवसर पर वे बधाई देने नहीं आये हैं, इस प्रकार जनता में इसका
प्रचार कर उसने इसी अपराध से सुव्रताचार्य आदि मुनिजनों को
घुलाया और कहने लगा-आप लोग मिलकुल लोक व्यवहार से अन-
भिज्ञ एवं उद्विग्न हैं-क्या तुमको नहीं मालूम है कि राज्यपद पर
मेरा अभिषेक राजाने कर दिया है । यह तुम लोगोंको ध्यान होना
चाहिये था कि जब कोई नवीन राजा होता है तो उसको बधाई
देने के लिये साधुसत भी आया करते हैं । क्यों की उनके तपोवनोकी
रक्षा का भार राजा पर रहता है । अतः राजा के प्रति सन्मान प्रद-
र्शित करना यह तपस्वियों का भी एक कर्तव्य है । परन्तु आप लोगोंने
इस लौकिक कर्तव्य का पालन नहीं किया अतः हमको यह बात

न आया तो जेक जैन मुनिज न आया । न्याये आ प्रकारे जैनमुनिजोनी
पोताना वृद्धिपञ्चानी किया भा शुभ स भति न जेछे त्यारे ते आ भडान थो तेमना
तरङ्ग वधाये धर्माणु जन्थो जैनसाधुजोना आ जेक प्रणण अपराध छे के आ
अवसर उपर तेजो वधाछे आपवा आया नथी आ प्रकारेना जनताभा प्रचार
करी आ अपराध भाटे तेजे सुव्रताचार्य आदि मुनिजनोने गोवाया अने कडेवा
लाग्यो आप बोडो व्यवहारथी मिलकुल अनभिज्ञ अने उद्विग्न छे । तमोने शु जे
भभर नथी के राज्यपद उपर राजाजे भारो अभिषेक करेव छे ? तमोजे जे
ध्यानभा राखवु जेछेजे के न्याये केछे नवो राजा थाय छे त्यारे तेने वधाछे
आपवा भाटे साधुसतो पणु जाय छे केभके तेमना तपोवननी रक्षाने भार राजा
उपर रहे छे, आथी राजना तरङ्ग सन्मान प्रदर्शित करवु जे तपस्वीजोनु पणु
कर्तव्य छे परन्तु आप बोडोजे जे लौकिक कर्तव्यनु पालन करेव नथी आथी
भने जे वात निश्चित यथ सूत्री छे के तमो सधगा भारा जेक प्रकारना निदड छे आ

વિશાપિતયાન્-સ્વામિન્ ! ભવતા મઘ યો યરઃ પૂર્વ દત્તસ્તં યર દદાતુ, ચક્રવર્તી પ્રાહ-હે નમુચે ! યથાકામ ઘૃણુત્વ યસ્મ્ । इत्य रात्रा मोक्तो दुराशयः स मोवाच-
સ્વામિન્ ! અહ યજ્ઞ કર્તુમિન્-જામિ । અતઃ પ્રાર્થયે-યજ્ઞમમાર્તિ યાવદેતદેશાપિ
પત્ય મઘ દેહિ । સત્યપ્રતિજ્ઞાં રાજા મદાપદમોઽપિ નમુચિ સિંહાસને સમુપવેશ્ય
સ્વયમન્ત'પુરે સસ્થિત' । રાજ્યાધિપત્ય સમાપ્ય યઠુ ઇય કૃટધીર્નમુચિરપિ
નગરાદ્ ગદિયેન્દ્રપાટકે ગત્યા માયયા યજ્ઞકર્મણિ દીક્ષિતો જાત' । રાજ્યેઽમિ
પિત્ત ત નમુચિ યદ્દાપયિતુ નિવિઘઃ પ્રજાજૈનમુનિર્નર્જાં, સઠ્ઠા ગિક્કિનોઽપિ

સમય નમુચિને અપને વૈરકા ઘડલા છેને કે વિચાર સે ચક્રવર્તી સે
નિવેદન ક્રિયા-સ્વામીન્ ! આપને જો વર મુદ્દે પહિલે દિયા જુઆ હૈ
ઉસકી અન મુદ્દે આવડ્યકતા હૈ સો આપ ઉસકો દેને કી કૃપા કીજિયે,
નમુચિકી ઘાત સુનકર ચક્રવર્તીને કહા-ઠીક હૈ, જો તુમ્હારી ઇચ્છા
હો સો માગલો-ઉસકી પૂર્તિ કરદી જાવેગી ! તવ નમુચિને કહા-મહા-
રાજ ! મૈ યજ્ઞ કરને ચાહતા હ । અન આપરો પ્રાર્થના હૈ કિ આપ
જ્યતક યજ્ઞકી સમાપ્તિ ન હો જાય તથતરુ ઇસ દેશકા આધિપત્ય
મુદ્દે પ્રદાન કર દે । સત્યપ્રતિજ્ઞ ચક્રવર્તીને નમુચિકી ઇસ ઘાત સે
સહમત હોકર ઉમકો રાજસિંહાસન પર સ્થાપિત કર દિયા ઓર આપ
સ્વય અન્તઃપુરમે જાકર રહને લગા । રાજ્યાધિપત્ય પાકર ઘકકી તરફ
ફૂટ નીતિ સપદ્મ નમુચિ મી નગર સે વાહર યજ્ઞશાલા મે જાકર માયા-
ચારી સે યજ્ઞકર્મ મે નિયુક્ત હો ગયા । નગરનિવાસિયોને જય થહ ઘાત
સુની કિ નમુચિ રાજ્ય મે અમિપિત્ત હો ગયે હૈ તથ યે મય કે સઘ

પોતાના વૈરનો બદલો લેવાના વિચારથી ચક્રવર્તીને નિવેદન કર્યું, સ્વામિન્ ! આપે
જે વરદાન મને પહેલા આપેલ છે તેની આજે મારે આવશ્યકતા છે, તો આપ
મને તે આપવાની કૃપા કરે । નમુચિની વાત સાંભળીને ચક્રવર્તીએ ઠહુ ઠીક છે
જે તમારી ઇચ્છા હોય તે માગી લો એ વરદાન પૂરું કરવામા આવશે ત્યારે
નમુચિએ કહ્યું, મહારાજ ! હું યજ્ઞ કરવા ચાહું છું આથી આપને પ્રાર્થના છે
કે આપ જ્યાં સુધી યજ્ઞની સમાપ્તિ ન થાય ત્યાં સુધી આ દેશનું આધિપત્ય મને
પ્રદાન કરી દો । સત્યપ્રતિજ્ઞ ચક્રવર્તીએ નમુચિની આ વાતને સ્વીકારી તેને રાજ્ય
સિંહાસન ઉપર સ્થાપિત કરી દીધો અને આપ પોતે અતપુરમા આવ્યા ગયા
રાજ્યનું આધિપત્ય પામીને બગલાની માફક ફૂટનીતિ સપદ્મ નમુચિ પણ નગરની
બહાર યજ્ઞશાળામા જઈને માયાચારીથી યજ્ઞકર્મમા નિયુક્ત બની ગયો નગર
નિવાસીઓએ જ્યારે આ વાત સાંભળી કે નમુચિને રાજ્યગાદી સંપ્રદ કરવામા
આવેલ છે ત્યારે તે સઘળા તેને વધાઈ આપવા માટે આવ્યા સાધુસ ત પશુ આવ્યા,

—नहुजल्पितैरल्म् । सप्ताहोपरि मम राज्ये युष्माक म ये यदि काऽपि स्यास्यति, तदाऽहं चौरमिव तं घातयिष्यामि ततः सर्वे मुनयः स्वस्थानमागत्य परस्परं विचारणां चक्रुः—अयं नमुचिर्जिन धर्मद्रोही सप्ताहमात्रमेव अत्रोद्याने स्थातुमाज्ञापयति । सम्प्रति वर्षाकालः समागतः । जतोऽत्र कः, मतीकारः ? इति सर्वैर्विचारणीयम् । तस्मिन् समये एक साधु प्रोक्तवान्—यो हि मुदुस्तप तपः पट्टिवर्षं तानि तेपे, स विष्णुकुमारकृपि सम्प्रति मेरुतुग नामक पर्वते वर्तते । स हि

सर्वथा बहिष्कृत जान है । इस प्रकार सुव्रताचार्य के बचन सुनकर दुर्बुद्धि नमुचिने उन से कहा—अब न हम अधिक रहना चाहते हैं । और न तुम से कुछ सुनना ही चाहते हैं । अन्तिम आदेश हमारा अब तुम लोगों के लिये केवल एक यही है कि सात दिन के भीतर २ तुम सब यहाँ से बाहर चले जाओ—मेरे राज्य में जो कोई तुम से ठहरेगा तो मैं उसको चोर मानकर फाँसी पर लटका दगा । नमुचि की इस प्रकार कठोर बातचीत सुनकर सब के सब मुनिराजों ने अपने स्थान पर आकर विचार किया—देखो, यह नमुचि जिनधर्म से द्रोह रखना है । तथा सात दिन तक ही यहाँ पर हम लोगों को ठहरने ही आज्ञा देता है । ऐसी स्थिति में जैसा कि वर्षाकाल आ चुका है, क्या उपाय करना चाहिये । यह बात सुनकर उन में से एक साधु ने कहा—सुनो, मे इसका उपाय कहता हूँ, वह इस प्रकार है—
 ऋषौ (६००) वर्षतक सुदुस्तर तपकी आराधना करनेवाले विष्णुकुमार मुनिराज इस समय मेरुतुग पर्वत उपर विराजमान है । उनका

जीने दुर्बुद्धि नमुचिने कुछ के डेवे हुए कुछ बंधारे डेवेवा आहते। नदी तेम तमाइ कुछ पक्षु सालगवा आहते। नवी भारे तमाश बोझा भाये अतिम आदेश अकल छे के सात दिवसनी अइस तेमो सधणा आ रान्यनी हड छेडीने आद्या गव भारा रान्यमा तमाशभाथी जे कुछ पक्षु रहेशे तो हु तेने चोर भभलने क्षत्री उपर बटकावी दृष्टि नमुचिनी आ प्रकारनी कठोर बातचीतने आभणीने सधणा मुनिगले पोताना स्थाने आवीने विचार करवा लाया के बुझो । आ नमुचि जैनधर्मनी सामे द्वेष राखे छे तथा सात दिवस मुधीनी आपणा बोझने रहेवानी आशा आपे छे आवी स्थितिमा वर्षाकाल आवी बूझ होवाथी शे उपाय करवो ? आ बात आभणीने तेमाना अक साधुने कुछ आलणो, हु ओने उपाय कहु छु ते आ प्रक रते छे छमे वर्ष मुनी आग तपनी आराधना करवावाणा विष्णुकुमार मुनि राज आ समये मेरुतुग पर्वत उपर विराजमान छे अभनो अने अर्द्धांना महापद्म

भिर्मम राज्ये न कश्चिन्पि स्पृश्यम् । गन्धत युयमितोऽन्यत्र ! यदि
युष्माक मये कश्चिदपि मम राज्ये स्यास्यति, स मम वया भवि
ष्यति । शोकराजसिरोभिर्नो युष्मान् यः सयासयिष्यति, मोऽपि मम वयो
भविष्यति । तद्वचन श्रुत्याऽऽचार्याः मोक्षुः-राजन ! कस्यापि राज्ञो वर्द्धापना
कर्तुं न कल्पतेऽस्माकम् । अत एव यय नागतास्तयाभिपेक्षे । तव निन्दा
चाऽपि न ययाऽपि कृताऽस्माभिः । यय तु न कस्याऽपि निन्दा कुर्मः । कस्यापि
निन्दाकरण म कल्पते साधनाम् । सुप्रताचार्य वचन श्रुत्या स दुर्गुर्दिनमुचिः प्रोवाच

निश्चित हो जाती है कि तुम सब हमारे एक प्रकार से अपराधी हो ।
हमलिये इस गुरुनर अपराध का दंड तुम्हारे लिये एक ही है कि
तुम में से कोई भी हमारे राज्य के भीतर न रहे । यदि कोई इस
आज्ञा का भंग करेगा तो वह मृत्युदण्ड का भोक्ता बनेगा । तथा लोक
एव राजके विरोधी तुम लोगों को जो भी कोई व्यक्ति अपने यहाँ
आश्रय देगा उसको भी मृत्युदण्ड भुगतना पड़ेगा । इस प्रकार नमु
चिके वचन सुनकर आचार्यदेवने कहा-राजन ! हम लोगों का यह
आचार नहीं है कि हम किसी को बधाई देने जावें । क्यों कि यह
घात मुनिमार्ग से बाल्य है । यही कारण है कि हम लोग इस उत्सव
पर सम्मिलित नहीं हुए । हम लोग सब जीवोंके प्रतिमाध्यस्थ्य भाव
रखा करते हैं यही हमारा सनातन सिद्धांत है । यदि हमने आपको
बधाई नहीं दी है तो आपकी कही पर हम लोगोंने निन्दा भी नहीं की
है । निन्दा करना तथा स्तुति करना यह जैनसाधुओं के आचार्यमार्ग से

कारणों से शुद्धतर अपराधने । दंड तमाश भाटे कोक न छि डे तमाशभाधी कोछ पक्ष
अभारा राज्यानी अदर न रहे ने के छ तेने लग करणे तो तेने भोतनी सज
दरवामा आवशे तथा लोक अरे राज्यानी विरोधी जेवा तमो लोकाने ने के छ पक्ष
व्यक्ति आश्रय आपणे तेने पक्ष भोतनी सज करवामा आवशे, आ प्रकारना
नमुचिना वचनेने साबणीने आचार्यदेवे कछु, राजन् ! अभारा लोक भाटे जे
अशेवर नहीं के अमे जोधने पक्ष ववाछ देवा जछजे केभके जे वात मुनिमार्गधी
विश्वनी छे, आज कारखने लछ अमे लोक । आ उत्सवमा सम्मिलित न थया
अमे लोक सधजा लवाना तरे सभान भाव राणीजे छीजे जेवे अभारा सना
तन सिद्धांत छे जेके, अमेजे तमोने बधाई नहीं आपी तेम आपनी के छ
ज्याजे निदा पक्ष नहीं करी निदा करवी के स्तुति करवी जे जेन साधुजोना
आचार भाग थी तदन विश्वने मार्ग छे आ प्रकारना सुप्रताचार्यना वचन साब

वर्षासु कथमेव समागच्छेत् । एव निवारयन्त विष्णुकुमारमुनिं प्रणम्य स मुनि
सर्वं वृत्तान्तं न्यवेदयत् । ततो विष्णुमुनिस्तमादाय सत्वरमेव हस्तिनापुरे समा
गतः । ततो गुरुन् प्रणम्य उद्धृष्टमुनिमि सह स नमुचिसमीपे गतः । सर्वेऽपि
नृपा विष्णुमुनिं नमस्कृत्यन्त* । नमुचिस्तु त न नमस्कृतवान् । तत्र विष्णु
मुनिना धर्मदेशना प्रारब्धा । धर्मदेशनासमये स नमुचिमुवाच-सम्प्रति वर्षा
कालो वर्तते, अतो वर्षाकालावधिं मुनयोऽत्रैव नगरे तिष्ठन्तु । एते हि स्वत
पैरैक्य स्थाने बहुकालं यावन् तिष्ठन्ति । वर्षासु भूर्भूरिजन्तुसकुला भवति ।

उपस्थित हुआ है-नहीं तो वर्षाकाल में इस मुनिके आनेकी आवश्यकता
क्या थी । विष्णुकुमार मुनिराज जब इस प्रकारका विचार कर रहे थे
कि इतने में वह मुनि उनके पास जा पहुँचा और उनको प्रणाम कर
उसने आयोपात समस्त वृत्तान्त यह सुनाया । सुनकर विष्णुकुमार
मुनिराज उसी समय उसको साथ लेकर हस्तिनापुर आ गये । आकर
उन्होंने सब से पहिले गुरुओं को नमस्कार किया । पश्चात् वे मुनि-
योंको साथ में लेकर नमुचिके पास गये । वहाँ जितने भी राजा
उपस्थित थे उन सबने उनको नमस्कार किया । वहाँ विष्णुकुमारने
धर्मकी देशना दी । धर्मकी देशना जिस समय वहाँ हो रही थी-उस
समय वहाँ नमुचि भी उपस्थित था । मुनिराजने नमुचि से कहा-देखो
इस समय वर्षाकाल चल रहा है । अतः वर्षाकालकी समाप्ति तक
ये समस्त मुनिमंडली यहीं पर रहे । यह स्वयं भी एक स्थान पर
बहुत समय तक नहीं ठहरते हैं । सिर्फ वर्षाकाल में ही चार महीने

आवश्यकता होय न नही विष्णुकुमार मुनिराज आ प्रकारता विचार करता होता
कहेताभा ओ मुनि तेमना पाये नष्ट पड़ोय्या अने तेमने प्रबुद्ध करी, अथवा धनी
सुधीने सधणो वृत्तात तेमने कडी सलगाव्या सावणीने विष्णुकुमार मुनिराज ओ
मुनिने साथे लधने तुरत न हस्तिनापुर नवा उपठया हस्तिनापुर पड़ोय्यतानी साथे न
तेमणे सह प्रथम गुरुओने नमस्कार कया पछीवी तेओ मुनिओने साथे लधने नमु
चिनी पासे गया त्या कहेता राजओ उपस्थित होता ते सधणाओ तेमने नमस्कार
कया ओ स्थणे विष्णुकुमार धर्मनी देशना आपी धर्मनी देशना ओ समये त्या
यावी रहेत इती ओ वणते त्या नमुचि पणु डावर होते तेने जेधने मुनिराज
नमुचिने कहु, ओओ ! आ समये वर्षाकाण यावी रहेत छे आथी वर्षाकाणनी
समाप्ति सुधी आ सधणी मुनिमंडली अहीया रहे, तेओ पोते पणु ओक न
स्थणे धणो वणत सुधी रहेता नथी इहल वर्षाकाणना आर मडिना न ओक स्थान

पक्षस्याग्रजोवर्त्तते । अन्ये तद्व्यग्रादेव शान्तिमाप्स्यति । अस्मासु यः कश्चित्त्र
गन्तुं लब्धिमान् भवेत्, स तत्र गच्छतु । तदैको मुनिराह—अहं तत्र गन्तुं
शक्तोऽस्मि, न पुनरागन्तुम् । तद्वचनं श्रुत्वा सुप्रताचार्याः प्रोचुः—स्व तत्र
गच्छ । विष्णुकुमारमुनिरेव त्वामानेष्यति । इत्थं सुप्रताचार्यवचनं श्रुत्वा ॥ मुनि
विदग्ध इव विहायसा गन्तुं प्रवृत्तः । स हि क्षणमात्रसमयैव विष्णुकुमारमुनि
सन्निधौ समागतः । समागतं तं मुनिं निरीक्ष्य विष्णुकुमारमुनिश्चिन्तितवान्—अत्र
इयमेव महदावश्यकं सपरकार्यमुपस्थितम् । अत एवायं मुनिः समायातः, अन्यथा

और यहाँ के महापन्न राजा का सपथ है—महापन्न राजा के वे बड़े भ्राता
हैं । उनके कहने से यह शांति हो जायगा । अब रही वहाँ तक पहुँ-
चने की बात—सो कोई हम लोगों के बीचमें लब्धिमपन्न हो वह वहाँ
पर जावे । इस विचारधारा को सुनकर उनमें एक मुनिराजने कहा—
मुझमें ऐसी लब्धि तो है कि मैं उसके प्रभाव से चलाकर जा सकता
हूँ—परन्तु फिर वहाँ से वापिस आनेकी लब्धि न होने से यहाँ पीछे
वापिस नहीं आ सकता हूँ । साधुकी बात सुनकर सुप्रताचार्यने कहा—कोई
चिन्ता की बात नहीं है—तुम यहाँ से चले जाओ—पीछे विष्णुकुमार मुनि
राज ही तुमको यहाँ पर ले आवेंगे । इस प्रकार आचार्य महाराज का
आदेश पाकर वह मुनि पक्षीकी तरह आकाशमार्गसे उड़ा और उड़ते-
एक क्षणमात्र में मेरुतुंग नामक पर्वत के ऊपर विष्णुकुमार मुनि
राजके पास जा पहुँचा । विष्णुकुमार मुनिराजने इस नवीन आये हुए
मुनिको देखकर विचार किया—अवश्य ही कोई सचका आवश्यकीय कार्य

राजानो स पथ छे तेओ महापन्न राजना भोटाभाछ छे तेमना कडेवाथी
आ शात भनी नथे हवे इच्छा नही त्या सुधी पडोयवानी बात नो आपबु
भाथी नो भोछ लब्धिसपन्न होय ओ त्या नथ आ विचारधाराने साबणीने ओक
प न मुनिराजे कहु, भारमा ओवी लब्धि तो ठे इ ओना प्रभावथी हु त्या पडोयी
अकुछ, पर तु त्याथी पाछ आववानी लब्धि न हे वाथी अर्ही पाछो करी शकु तेम नथी
साधुनी बात साबणीने सुप्रताचार्यके हु, भोछ थि तानी बात नथी तभो अर्ही थि नओ
पछी विष्णुकुमार मुनिराज तभोने अर्ही लब्ध आवथे आ प्रभाछे आथार्थ महा
राजने आदेश भेजवनी ते मुनि पक्षीनी भाइक आकाश भार्थी उडथा अने उडत
उडता ओक न क्षणमा भेइतु ग नामना पर्वत उपर विष्णुकुमार मुनिराज पास पडोयी
गया विष्णुकुमार मुनिराजे आ नवीन आवेला मुनिने ओछने विचार कथी इ सधनु
भोछ आवश्यक कार्य नइर उपस्थित थयु छे, नही तो वषाकाजभा आ मुनिने आववानी

कुत्रापि गच्छत युयम् । यदि वः प्राणाः प्रियाः । ततो रूढो विष्णुमनिराह-
पदत्रयमपि स्थानं देहि, तत्रैव सर्वे मुनयो निवासं करिष्यन्ति । ततो नमुचिः
प्रोक्तवान्—दत्तं युष्मभ्यं पदत्रयं स्थानम् । किन्तु तस्माद् ग्रहिर्यं स्थास्यति, सोऽव
इयमेव मृत्युदण्डं माप्स्यति । इत्थं नमुचिश्च न श्रुत्वा कोपाविष्टो विष्णुमुनिं वैक्रिय
त्वा प्रवर्द्धितुमाग्रेभे । मुकुटकुण्डलमालायुक्तः शङ्खचक्रगदापद्मधारो कल्पान्तप
वनोपमानं स्फारान् फूत्कारान् मुञ्चन्, स्वचरणाघातैरखिलामपि मेदिनीं कम्पयन्,
पयोराशीनुच्छालयन्, शैलशृंगाणि पातयतन्, धात्रीफलसमूहवन्नक्षत्रं चक्रं दूरी
कृत्य राज्यं चले जाग्रो । यदि अपनी कुशलता मनाना चाहते हो
तो । नमुचि की बात सुनकर विष्णुकुमार को कुछ क्रोध सा आ गया—
उन्होंने उससे कहा ठीक है—तुम अब ऐसा करो कि ३ पैर जमीन
दे दो—उसी में सब मुनि ठहर जावेंगे । इस बात को सुनते ही नमुचिने
कहा अच्छा दिया तीन पैर स्थान ठहरने को । परन्तु इसके बाहर
जो मुनि रहेगा वह मृत्युदण्डका पात्र होगा बोलो यह बात मजबूर है ।
तब उसकी बात प्रमाण करते हुए विष्णुकुमारने अपने शरीर को
विक्रिया क्रुद्धि से बढ़ाना प्रारंभ कर दिया । बढ़ते २ इनका शरीर उद्युग
पर्वत जैसा उद्युग हो गया । उस अवस्थामे मुकुट, कुण्डल, माला
तथा शङ्ख, चक्र, गदा एवं पद्मको धारण किये हुए उन मुनिराज ने
कल्पान्तकालकी प्रचल वायुके समान स्फार फूत्कारो को छोड़ते हुए अपने
चरणोंकी आघातों द्वारा समस्त भूमण्डल को रुपित कर दिया । समुद्रो
को उछाल दिया । गैलों के शिखरों को निचे गिरा दिया । आचले

पैतानी कुशलता आहता होतो बड़ेलाभा बड़ेला तर्क भास राख्यनी छहभाथी अन्ध
स्थणे आत्मा नाव नरुचिनी वान साखणीने विष्णुकुमार मुनिने कोधने आश आधी
गये तेओओ तने कछु, ठीक छे तमे डवे ओवु करे के, त्रषु पगला जमीन
आपो जेमा मधणा मुनि शेकाछ जथे आ वातने साखणता नमुचिओ ओने
स्वीकार कथे, अने कछु के, आ त्रषु पगला जमीननी गहार जे मुनि रहेथे तेने
ठार करवामा आवशे कछे आ वात तमने मन्नु छे ? नमुचिनी ओ वातने मन्नु
करने विष्णुकुमार पैतानी शरीरने विक्रिया क्रुद्धिथी बधारवाने प्रारंभ करी दीधे
तेमनु शरीर उथी पर्वतना जेवु उद्युग र्थ गथु आ अवस्थामा मुगट, कुण्डल,
माला, तथा शङ्ख चक्र, गदा अने पद्मने धारण करेला ओवा ओ मुनिराजे प्रलय
जाना प्रलय वायु समान सुसपाटा करता पैतानी यखोना आघातो द्वारा सधणा
म उणे क पाथमान जनावी वीधु समुद्रो छिणवा बाग्या, शिखरो उपगना पथरो

अत एवैते वर्षाकाले विहार न कुर्वन्ति । अस्मिन् महापूर वर्षास्वेते वसे
 युस्तर्हि तत्र का हानिः ? क्रयमेतान् साधून् निरासयसि ? इति विष्णुमुनि-
 उचन धृत्या क्रुद्धो नमुचिः प्राह-अन्तः पूनरुक्तिभिः । यदि पञ्चदिवसानन्तरं
 घुप्माक मध्ये कश्चिदपि दृष्टिपयमारोक्ष्यति, तं निग्रहणीयो मन्त्रियति । विष्णु-
 कुमारमुनिः शोवाच-एते महर्षयः पुरोधाने रसन्तु । तेन का हानिस्तत्र ? ततः
 क्रुद्धो नमुचिः शोवाच आस्तामुद्यानं पुरं वा । एतौ पाखण्डिपाशैः श्वेतभिक्षु-
 भिममं राज्ये न कुत्रापि म्यातव्यम् । तस्मान्मम राज्यं क्षत्रिति मुक्तयाऽन्यत्र
 एकत्र ठहरने का शास्त्रं में आदेश है-अतः उसीके अनुसार ये
 सब यहाँ ठहरे हैं, कारण कि इल समय पृथ्वी अनेक सूक्ष्म
 जन्तुओं से सकुल रहती है । इसी लिये वर्षाकाल में मुनियोंका विहार
 निषिद्ध हैं । इस आपके नगर में ये वर्षाकाल में रहें तो आपको इसमें
 क्या आपत्ति है ? आप क्यों इनको धरती नहीं ठहरन देना चाहते हो ।
 इस प्रकार मुनिराज विष्णुकुमार के वचन सुनकर नमुचि ने क्रुपित
 होकर इनसे कहा-ज्यादा बार २ कहनेकी जरूरत नहीं है । यदि पाच
 दिनोंके बाद आप लोगों में से कोई भी जो मुझे यहाँ दिखलाई पड़ जायगा
 तो वह निग्रहणीय होगा । इस प्रचार नमुचि का बात सुनकर विष्णु
 कुमार ने पुनः उससे कहा-ये महर्षिजन हैं यदि नगर के उद्यान में
 ठहरे रहें तो इसमें आपकी क्या हानि है ? सुनते ही इस बातको नमुचि
 अधिक क्रुपित होकर कहने लगा । नगर व बगीचा की तो महाराज ।
 बात अभी दूर है-ये तो पाखण्डिपाश श्वेतभिक्षु मेरे राज्यभर में भी
 कहीं पर नहीं ठहर सकते हैं । अतः तुम सब जल्दी से जल्दी कहें

येकत्र रहेवानो आदेश छे आधी ते अनुसार आ सधना मुनियो अही शैकायेछ
 छे कारण १ आ सभये पृथ्वी अनेक सुक्ष्म जन्तुओधी उभरायेली रहे छे आ
 मुनियो वषाभाजना आर भडिना आपना नगरमा रहे तो ओधी आपने शु आपत्ति
 छे ? आप आभने शा भाटे अही शैकावा नथी देता ? आ प्रकारनु मुनिराज विष्णु
 कुमारनु वचन सालणीने नमुचीओ कोषित जनीने लेभने कहु, बार बार वधु कहेवानी नई
 रत नथी लेके, पाय दिवस पछा आप बोकेआधी केछपछु साधु अही जेवामा आवशे तो
 तेने पकडी लेवामा आवशे आ प्रकारनी नमुचीनी बात सालणीने विष्णुकुमारे क्षरीधी
 तेनेकहु, आ महर्षिजन छे जे तेओ नगरनी जहाजना उद्यानमा शैकाय तो तेमा शु
 हरकत छे ? सालणता आधी वधु कोषना आवेशमा आवीने नमुचि कहेवा लाग्ये
 के, नगर के, जगीयानी बात तो दूर रही परतु आ पाण डी अहेह साधुओ भार
 राज्यभरमा कयाय पछु रही शकता नथी आधी तओ सधना साधु नभारी

पदायकस्य पापिनोऽस्य मन्त्रिणोऽपराधेन प्राणसन्देहमारुह भुवनत्रय त्रायस्व ।
ए मन्येऽपि देवा अमुरास्तथाऽखिलः संहोऽपि त मुनिं विविधैर्वाक्यैस्त्रै स्वरेण
सान्त्वयितुं प्रवृत्ताः ततो विष्णुमुनिश्चरणपतितान् देवामुरादीन् दृष्ट्वा व्यचिन्तयत्—
इमे देवामुरादयः सर्वे भीता. अतो मया स्वस्य रूपस्योपसंहारं कर्तव्यम् । इति
विचार्य स्वलब्धिप्रभावेण प्रवर्द्धितं स्वशरीरं सहत्य स पूर्वावस्थो जातः ।
ततः प्रभृतिं विष्णुमुने विविक्रम इति नाम प्रसिद्धम् । ततो दयामागरेण

६ हा-महात्मन् । यद्यपि इस अधम मंत्री ने ही मुनिराजों की आज्ञातना
का है परन्तु इस पापी के इस पापसे आज समस्त ससार को जीने
के लाड़े पड़ रहे हैं । प्रत्येक प्राणी प्राणोंकी रक्षा होने के सन्देह
में पड़ गया है । अतः हे नाथ ! आप त्रिभुवन की रक्षा करें । इसी
कारण से उन मुनिराजोंकी अनुनय विनय उस समय उपस्थित सुर
और असुरोंने भी की तथा समस्त सत्त्व ने भी की । विविध वाक्योंद्वारा
उच्चस्वर से अपने कों शातकरने में प्रवृत्त हुए उन सबको ओढ़े मुँह
चरण पतित देवकर विष्णुकुमार मुनिराजने विचार किया-इस समय
ये सब के सब भयभीत हो चुके हैं, अतः मुझे अपने इस विकृत
स्वरूप का उपसंहार कर लेना चाहिये । ऐसा विचार करते ही उनका
वह शरीर प्रकृतिस्थ हो गया । इसी कारण उस समय से लेकर
विष्णुकुमार का दूसरा नाम त्रिविक्रम प्रसिद्ध कोटि में आया है ।
इसके बाद जब कि वे विष्णुकुमार मुनिराज प्रकृतिस्थ बन चुके और

महात्मन् ! जो है, आ अधम मंत्रीओ मुनि ज्ञेनी आज्ञातना करी छे परन्तु आ
पापीना ओ पापधी आ ससारमा वसनामाओने भाटे महालय जगती पडेल छे
प्रत्येक प्राणी पोताना प्राणोनी रक्षा करवानी श्रीकरमा पडी गयेल छे ओधी छे नाथ ।
आप त्रिभुवननी रक्षा करे आओ प्रमाओ ते मुनिराजनी त्या छेलेल देव आने
दानपोओ पण विनती करी तेभ सभस्त सवे पण विनती करी विविध वाक्यो
द्वारा उच्च स्वरधी पोताने शात करवामा प्रवृत्त ययेल आ सधजाने पोताना
चरणोमा छधा पडी नभन छी रहेल ओछने विष्णुकुमार मुनिराजो विचार कये
है, आ सभये जधा लक्ष्मीत जनी चुकेल छे ओधी भारे आ विकृत शरीरने स डेली
देव ओछओ आ प्रकारनो विचार करवाथी तेभनु शरीर छतु तेवु जनी गयु
आ छारओ ओ सभयधी लछने विष्णुकुमारनु जीणु नाम त्रिविक्रम प्रसिद्ध ययेल
छे आ पछी न्यारे विष्णुकुमार मुनिराज करीधी भूण स्वरूपमा आवी गया आने

कुर्वन्, त्रिभिरे रूपैर्दानयान् क्षोभयन् प्रवर्द्धमानाऽपरिमितशक्तिः त्रिणुमान् उत्तुङ्ग
 पर्वत इव उत्तुङ्गो बभूव । ततो निर्विलम्बगन्तये शक्तिमान् त्रिणुमुनिः प्रथमचरण
 चूलहेमपर्वते द्वितीय जम्बू द्वीपस्य जगत्पुपरिस्थायित्वा ततोयं चरणम्यापनाय
 नमुचि पृच्छति-नमुने द्यूहि यथाऽस्मि तत्र ततोयं स्थानं, यत्र चरणं पुनः स्थापयि
 ष्यामि । ततः प्रगर्भितशरीरं त्रिणुमुनिं त्रिलोक्य महता भयेन कम्पितगात्रो नमुचिरा
 कन्दन् वदति-मुने । मम गिरसि चरणं निरोद्धि । तदानीमेव महापद्मचक्रवर्ती
 स्थानः-पुरे ज्ञातवृत्तान्तं शङ्कातङ्काकुलस्तत्र समागत्य भूमितः त्रिणुमुनिस्त प्रण-
 म्यैवमब्रवीत्-महात्मन् । अयमत्रिणाऽनेन मुनीनामाशा उना कृता, स्वपरसन्ता

के समान नक्षत्रचक्र को दूर कर दिया । अपने विविधरूपों द्वारा देव
 एवं दानवों को क्षुभित कर दिया । इतनी प्रचल विशिष्टशक्ति का सबंध
 उनके उस शरीर में हो गया । इस तरह समस्त जगत को त्रिजित
 करने में शक्तिसंपन्न बने हुए उन त्रिणुकुमार मुनिराजने तीन पैर
 जमीन को नापना जब प्रारंभ किया तो प्रथम चरण चूलहेम पर्वत पर
 और द्वितीय चरण जम्बुद्वीप की जगती पर रखकर अब तृतीय स्थान ऐसा
 नहीं बचा कि जिसमें तृतीय चरण रखा जा सके । तब तृतीय चरण
 रखनेके लिये उन्होंने नमुचि से पूछा-कहो हे-नमुचि ! यतलाओ यह
 तृतीय चरण अब कहा रखा जावे । पूछते ही वह हक्का बक्का सा हो
 गया और सहसा गोल उठा हे मुने ! मेरे मस्तक पर तृतीय चरण
 आप रखें । इस प्रकार वह रुक ही रहा था कि इसी समय महापद्म
 चक्रवर्ती अन्तःपुर से सब वृत्तांत जानकर बहापर आ पहुँचे । उन्होंने
 बड़ा ही विनय के साथ मुनिराज के चरणों में नमस्कार किया और

पड़वा लाग्या, नक्षत्र यकोने आबणीनी भाइक दूर करी दीधा अने पोताना विविध
 रूपों द्वारा देव दानवाने क्षुभित करी दीधा आ प्रकारनी प्रबल विशिष्ट शक्तियो
 सबंध तेमना शरीरमा थ्य गये आ प्रभावे समस्त जगतने विजय करवाभा
 शक्ति संपन्न बनेल आ त्रिणुकुमार मुनिराजे तब पगलाभा जमीनने नापवाने
 न्यारे प्रारंभ कथी त्यारे तेना जे अरखेभा ज पूर्व समुद्र अने अपूर्व समुद्र
 समाई गया हुवे त्रीणु स्थान जेवु रह्यु नही के, न्या त्रीणु पगलु राभी शके
 त्यारे त्रीणु पगलु भूकवा भाटे नमुचिने कहु के, हे नमुचि ! हुवे जतावे के त्रीणु
 पगलु क्या राखु ? पूछताज नमुचि आकुशव्याकुण जनी ज्यो अने उहु के, हे
 मुनि ! भारा मस्तक उपर त्रीजे पत्र आप राखो आ प्रभावे ते कही रह्यो हुतो
 त्यारे जे समये महापद्म चक्रवर्ती अंतःपुरमा आ सधजो वृत्तान्त साबणीने त्या
 आनी पड़ोइया तेजोअे भूत्र विनयधी मुनिराजना अरखेभा बदन करीने कहु,

तथा—

मूलम्—एगच्छत्तं पसाहिता, मँहीं माणनिसूरणो । ५

हरिसेणो मणुस्सिदो, पत्तो गइमणुत्तर ॥४२॥

छाया—एकच्छत्रा प्रसाध्य, महीं माननिपूदनः ।

हरिषेणो मनुष्येन्द्रः, प्राप्तो गतिमनुत्तराम् ॥४२॥

टीका—माननिपूदनः=द्वारादिदलदर्पमर्दन मनुष्येन्द्रः=एकविंशतितम नमि नामक तीर्थकरे विद्यमाने दशमश्चक्रवर्तीहरिषेण=हरिषेणनामक, महीं पृथिवीम्, एकच्छत्राम्=एक छत्र राजचिह्न यस्या सा एकच्छत्रा ताम्, अविद्यमानाऽपरनृपामित्यर्थः । प्रसाध्य=कृत्वा दीक्षा गृहीत्वा अनुत्तरा=सर्वोत्कृष्टा मोक्षरूपा गतिं प्राप्तः ॥४२॥

अथ हरिषेणकथा—

आसीद् भरतक्षेत्रे काम्पिल्यपुरे महाहरिनामको नृपः । तस्यासीन्मेरा नाम महिषी । सा हि एकदा कोमलशय्याया शयाना चतुर्दश स्वमान् दृष्टवती ।

तथा—‘एगच्छत्त’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(माणनिसूरणो-माननिपूदनः) मदोन्मत्त शत्रुओंके मान का मर्दन करनेवाला (मणुस्सिदो-मनुष्येन्द्रः) इक्षीसर्वे-तीर्थंकर की मौजूदगी में विद्यमान हरिषेण नामके दश वै चक्रवर्तीने (महीं-महीम्) इस पृथ्वी को (एगच्छत्त-एकच्छत्रा कृत्वा) पूर्णरूप से अपने आधीन करके पश्चात् (अणुत्तर गइम् पत्तो-अनुत्तराम् गतिं प्राप्तः) सर्वोत्कृष्ट मोक्षरूप गतिको प्राप्त किया

इनकी कथा इस प्रकार है—

इस भरत क्षेत्र के अन्दर काम्पिल्यपुर में महाहरि नामका राजा था । उसकी मेरा नामकी एक महिषी थी । उसने रात्री में अपनी

तथा—“एगच्छत्त” इत्यादि

अन्वयार्थ—माननिसूरणो-माननिपूदनः मदोन्मत्त शत्रुओंका अङ्ककारण मर्दन करवावाणो मणुस्सिदो-मनुष्येन्द्रः ऐकवीसभा तीर्थंकरना वषट्माथयेला हरिषेण नामका इसभा चक्रवर्तीने महीं-महि पृथ्वीने एगच्छत्त-एकच्छत्र पूष्यपक्षे पोताना आधीन करीने अणुत्तर गइम् पत्तो-अनुत्तरा गतिं प्राप्तः सर्वोत्कृष्ट मोक्ष गतिने प्राप्त करी

ऐमनी कथा आ प्रभावे छे—

आ भरतक्षेत्रनी अहर काम्पिल्यपुरभा महाहरि नामका राजा राज्य करता हुता तेने मेरा नामकी पहराखी हुती ते रात्रीना वषट् पोतानी सुकामण शैया पर

विष्णुमहामुनिना मुक्तो नमुचिर्गार्गिना निर्गमितः । इत्थं विष्णुमुनिः सङ्क-
कार्ये विधाय आश्रयना कृत्वा चिरकालपर्यन्तं सुदुश्चरं नपस्तमवान् । ततः समु-
त्पन्नकेवलज्ञानं स परमानन्दाम्पदं प्राप्तवान्, इति वृद्धा वदन्ति ।

अथ चक्रवर्ती महापदमोऽपि चिरं चक्रवर्तिश्रयं समुपभुज्य मन्वात् सुप्रता-
चार्यसन्निधौ प्रपञ्चया गृहीतवान् । गृहीतप्रपञ्चो महापदममुनिर्दशवर्षसहस्राणि
तीव्रं तपस्तप्तवान् । विशतिधनुः समुन्नतः स महापदमस्त्रिंशत्सहस्राण्युत्पन्ना
ऽभूत् । स महापदमस्तीव्रैस्तपोभिर्धनशक्तिवर्माणि विनाश्य केवलज्ञानं संप्राप्य
सिद्धिगतिं प्राप्तवान् ।

॥ इति महापदमचक्रवर्तिकथा ॥

अत्यन्त दया के समुद्र होने से जब उनके द्वारा उस दुष्ट पापी नमुची
की भी रक्षा हो गई तब चक्रवर्तीने “मेरे पापीका राज्य में रहना
उचित नहीं है” इस विचार से उसको अपने देश से बाहर निकाल
दिया । इस तरह सबका कार्य सुसपादित करके अब आलोचना द्वारा
शुद्ध होकर वे उन विष्णुकुमार मुनिराजने चिरकाल पर्यन्त सुदुश्चर
तपोंको तप और केवलज्ञान प्राप्त कर अन्तम मुक्तिको प्राप्त किया ।
महापद्म चक्रवर्तीने भी उक्त कालतरु चक्रवर्तिपदकी विभूतिका भोग
करके पश्चात् सुप्रताचार्य के पास जिनदीक्षा धारण की । दस हजार
वर्षतक महान् तपोंकी आराधना की । तथा वे धनघाति कर्मोंके नष्ट
होजाने पर केवलज्ञानी बने । तदनन्तर वे अघातिक कर्मोंके विनाश
से मुक्ति प्राप्त किये । इनके शरीर की ऊँचाई बीस धनुष थी तथा
समस्त इनकी आयु तीस हजार वर्षकी थी ॥४१॥

अत्यन्त दयाना समुद्र होवाथी न्याये तेमना द्वारा ते दुष्ट पापी नमुचिर्नी पञ्च
रक्षा यष्टं त्पारे अकवर्तीये “आ पापीनु राज्यमा रहेतु उचित नथी” आवा
विचारथी तेने देशनिकाल करी दीथी आ प्रभाञ्जे सधना कार्यने सुस पादित करीने
अने आलोचना द्वारा शुद्ध बधने ते विष्णुकुमार मुनिराजे चिरकाल पर्यन्त भूमज
अधरा जेवा तपोने तपोने केवलज्ञान प्राप्त करी अते मुक्तिने प्राप्या महापद्म
अकवर्तीये पञ्च भूषण लाभ समय सुधी अकवर्ती पदनी निभूतिने उपसोग करीने
पाछणथी सुप्रताचार्यनी पासथी एन दीक्षा अगीकार करी इस हजार वर्ष सुधी
महान् तपोनी आराधना करी तथा आथी तेमना धनघातीया कर्मोने नाश यष्ट
नवाथी केवलज्ञानी अन्या त्पारे पछी ते अघातीया कर्मोने विनाशथी मुक्ति प्राप्त
करी जेमना शरीरनी उँचाई बीस धनुषनी छती तथा तेमनु कुल आयुष्य तीस
हजार वर्षनु ॥४१॥

युक्त विलोक्य, लघुर्म्मतया ससाराद्विरक्तिमापन्नश्चिन्तितवान्—पूर्वभवसृकृत
प्रवेण मयाऽस्मिन् भवे ईदृशी समृद्धिः समाप्ता । अत उचित मम पुनरपि
परलोकहितावह धर्मं कर्तुम् । उक्त चापि—

मासैरष्टभि रक्षात्रा, पूर्वेण वयसा तथा ।

कार्यं वर्षासु रात्रौ वा, वार्द्धक्ये स्यात्सुखं यथा ॥१॥

अन्वयः—अष्टभिर्मासैस्तथा कार्यं, यथा वर्षासु सुखं स्यात् । अत्रा तथा कार्यं
यथा रात्रौ सुखं स्यात् । पूर्वेण वयसा तथा कार्यं, यथा वार्द्धक्ये सुखं स्यात् इति ।

पर विराजे हुए थे । तब इन्होंने शरत्कालीन निर्मल चन्द्रमा को कुछ
ही काल के बाद राहु से ग्रसित देखा । देखते ही लघुर्म्मती होने से
मसार से इनका चित्त विरक्त हो गया । इन्होंने विचार किया—मुझे
पूर्व भव में समुपार्जित पुण्य के प्रभाव से इस भव में इतनी विशिष्ट
समृद्धि प्राप्त हुई है । अतः मेरे लिये अब यही बात उचित है कि
मैं परलोक में हितावह धर्मका ही शरण लू । कहा भी है—

“मासैरष्टभिरक्षा वा, पूर्वेण वयसा तथा ।

कार्यं वर्षासु रात्रौ वा, वार्द्धक्ये स्यात्सुखं यथा” ॥१॥

आठ महिनों में इस जीवको ऐसा काम करना चाहिये कि जिसके
प्रभाव से इसको वर्षाकाल के चार महिनों में सुख मिलता रहे । तथा
दिन में ऐसा कर्तव्य करते रहना चाहिये कि जिस से इसको रात्रि में
सुख मिलता रहे । तथा पूर्ववय में भी ऐसा काम करते रहना चाहिये
कि जिस से वृद्धावस्था सुखशान्ति से व्यतीत होती रहे । तथा—

ये ताना भडेलनी आटारीभा जेठेस हुता त्यारे तेमछे शरद्काणना निर्भण अद्रमाने
थोडा समय पछी राहुथी घेरायेल जेथे जेता ज लघुर्म्मती डोवाथी ससारथी तेमनु
चित्त विरक्त जनी गयु तेओओ विचार क्यो भने पूर्वोपासित विशिष्ट ओवा
सत्कार्योना प्रभावथी आ भनुष्य जन्मभा आटली विशिष्ट समृद्धि प्राप्त थयेल छे
आथी भारमाटे हवे ओज उचित छे के, हु परलोकभा हितावह ओवा ओक मात्र
धर्मनु ज शरण लउ जहु पण छे—

“मासैरष्टभिरक्षा वा, पूर्वेण वयसा तथा ।

कार्यं वर्षासु रात्रौ वा, वार्द्धक्ये स्यात्सुखं यथा” ॥१॥

आठ महिनाभा आ लवे ओवु काम करवु जेछेओ के, जेना प्रभावथी तेने
वर्षा काणना आर महिनाभा सुभ भणतु रहे तथा द्विषमा ओवु कर्तव्य करता
रहेवु जेछेओ के, जेनाथी तेने रात्रीभा सुभ भणतु रहे तथा पूर्ववयभा पण ओवु
काम करता रहेवु जेछेओ के, जेनाथी वृद्धावस्था सुभशान्तिथी व्यतीत थती रहे

समप्रदर्शनानन्तर पृतगर्भा सा साम्प्रान्ते समये मर्यादामुन्दर कुमार जनितवती
मातापितृभ्या तन्नाम हरिपेण इति कृतम् । स हि शुक्लपक्ष शशीय प्रवर्द्धमान
सकलकलासु पारङ्गतोऽभूत् । समाप्ततारुण्यः पञ्चदशभुवनितः स पितुः प्राप्य
राज्य समाप्य स्वमजा इव मजाः परिपालयन् कतिचिद् वर्षाणि व्यतीतवान् ।
तत एवदा तस्य शस्त्रागारे चक्ररत्न समुत्पन्नम् । तदनुगामी भूत्वा हरिपेणो
वृषः पट्पण्ड भरतक्षेत्र साधितवान् । एव क्रमेण समुत्पन्नचतुर्दशरत्नो हरिपेण
चक्रवर्ती पट्पण्डा पृथिवीं परिपालयन् बहूनि वर्षाणि व्यतिव्रान्तवान् । एव मुखेन
विष्टन् चक्रवर्ती हरिपेणो शारद निर्मल पूर्णचन्द्र स्वल्पेनैव कालेन राहपराग

कोमल शय्यापर सोई हुई चौदह स्वप्नोंसे देगा । बाद में उसके एक
सर्वाङ्ग पूर्ण सुकुमार बालकका जन्म हुआ जिनका नाम हरिपेण रखा
गया । शुक्लपक्ष में जिस प्रकार चन्द्रमा की वृद्धि होती है उसी तरह
प्रतिदिन बढ़ते हुए यह बालक अपने समय पर सकल कलाओं में
पारगम हो गये । जब ये युवावस्था संपन्न हो गये तब पिता द्वारा
प्रदत्त राज्य का इन्होंने बहुत ही बुद्धिमान्नी एवं न्यायनीतिके अनु
सार संचालन किया । अपनी सनान के समान प्रजाका हरतरह से
इन्होंने लालनपालन एवं संरक्षण करते हुए कितनेक वर्ष व्यतीत
किये । इनके शरीरकी ऊँचाई पन्द्रह धनुष्य थी ! एक दिन इनके
शस्त्रागार में चक्ररत्न उत्पन्न हुआ । उसके प्रभाव से इन्होंने समस्त
उह खड्गवाले भरतक्षेत्र पर अपना पूर्ण प्रभुत्व स्थापित किया । चक्र-
वर्ती पड़का भोग करते हुए इनके कितनेक वर्ष व्यतीत हुए । एक
दिनकी बात है कि जब चक्रवर्ती आनन्द से अपने प्रासाद की उत

भुनेली हुती त्वादे तेबे चौदह स्वप्न जेना आ पछी तेने ओके सर्वांग सुदर कुमा
रको जन्म थयो जेनु नाम हरिपेण राखवाभा आबु शुक्ल पक्षमा जे रीते
वर्द्धमानि वृद्धि थाय छि ओवी रीते प्रतिदिवस वधता वधना ओ भाण्ड पोताना
ये गज समये सकल कलाओमा पारगत भनी गया न्यादे तेओ युवावस्था संपन्न
थया त्वादे महाहरि राजओ राज्यने सधयो कारोबार तेमने सुप्रद करी छै राज्य
भने मिराजमान कथा पिताओ सोपेला राज्यने सहररीते बडीबट करीने तेमज
बोडोनु पोतना सतान समान करेक रीते पालन पोषण करीने तथा संरक्षण करीने
कैलाक वर्षो व्यतीत कथा तेमना शरीरनी छयाछ पहर धनुष्यनी हुनी ओठ दिवस
तेमना शस्त्रागारमा चक्ररत्ननी उत्पत्ति थय तेना प्रभावथी तेमणे छ भ उ भरत
क्षेत्र पर पोतानु पूर्ण प्रभुत्व स्थापित कथुं अकवर्ती पढ़ने लोगवता तेमना
कैलाक वर्ष व्यतीत थया ओके दिवसनी बात छै के, न्यादे अकवर्ती आनदथी

युक्त विलोक्य, लघुकर्मतया ससाराद्विरक्तिमापन्नश्चिन्तितवान्—पूर्वभवसुकृत
 म विषेण मयाऽस्मिन् भवे ईदृशी समृद्धिः समाप्ता । अत उचितं मम पुनरपि
 परलोकहितावहं धर्मं कर्तुम् । उक्तं चापि—

मासैरष्टभि रक्षात्रा, पूर्वेण वयसा तथा ।

कार्यं वर्षासु रात्रौ वा, वार्द्धक्ये स्यात्सुखं यथा ॥१॥

अन्वयः—अष्टभिर्मासैस्तथा कार्यं, यथा वर्षासु सुखं स्यात् । अत्र तथा कार्यं
 यथा रात्रौ सुखं स्यात् । पूर्वेण वयसा तथा कार्यं, यथा वार्द्धक्ये सुखं स्यात् इति ।

पर विराजे हुए थे । तब इन्होंने शरत्कालीन निर्मल चन्द्रमा को कुण्ड
 ही काल के बाद राहु से ग्रसित देखा । देखते ही लघुकर्मी होने से
 ससार से इनका चित्त विरक्त हो गया । इन्होंने विचार किया—मुझे
 पूर्व भव में समुपार्जित पुण्य के प्रभाव से इस भव में इतनी विशिष्ट
 समृद्धि प्राप्त हुई है । अतः मेरे लिये अब यही बात उचित है कि
 मैं परलोक में हितावह धर्मका ही शरण लू । कहा भी है—

“मासैरष्टभिरक्षा वा, पूर्वेण वयसा तथा ।

कार्यं वर्षासु रात्रौ वा, वार्द्धक्ये स्यात्सुखं यथा” ॥१॥

आठ महिनों में इस जीवको ऐसा काम करना चाहिये कि जिसके
 प्रभाव से इसको वर्षाकाल के चार महिनों में सुख मिलता रहे । तथा
 दिन में ऐसा कर्तव्य करते रहना चाहिये कि जिस से इसको रात्रि में
 सुख मिलता रहे । तथा पूर्ववय में भी ऐसा काम करते रहना चाहिये
 कि जिस से वृद्धावस्था सुखशान्ति से व्यतीत होती रहे । तथा—

ये ताना भडेलनी अटारीभा जेठेव हुता त्पारे तेभजे शरदकाणना निर्माण अद्रमाने
 थोडा समय पछी राहुथी घेरायेव जेथे जेता ज लघुकर्मी छेवाथी ससारथी तेभजु
 चित्त विरक्त जनी जयु तेजोअे विचार ज्यो भने पूर्वोपाजित विशिष्ट जेवा
 सत्कार्योना प्रभावथी आ भनुष्य जन्मभा आटली विशिष्ट समृद्धि प्राप्त थयेव छे
 आथी भारभाटे हवे जेव उचित छे के, हु परलोकभा हितावह जेवा जेक मात्र
 धर्मजु ज शरण लउ जलु पछु छे—

“मासैरष्टभिरक्षा वा, पूर्वेण वयसा तथा ।

कार्यं वर्षासु रात्रौ वा, वार्द्धक्ये स्यात्सुखं यथा” ॥१॥

आठ महिनाभा आ जेवे जेवु काम करवु जेठेज्जे के, जेना प्रभावथी तेने
 वर्षा काणना चार महिनाभा सुख भणतुं रहे तथा दिवसभा जेवु कर्तव्य करता
 रहेवु जेठेज्जे के, जेनाथी तेने रात्रीभा सुख भणतुं रहे तथा पूर्ववयभा पछु जेवु
 काम करता रहेवु जेठेज्जे के, जेनाथी वृद्धावस्था सुखशान्तिथी व्यतीत थती रहे

આજન્મ તત્તુ કર્તવ્ય, નરૈર્વિમલમાનસઃ ।

येन लोके परे नित्य, सुख स्यात्परम ध्रुवम् ॥२॥ इति ।

एवमादित्रिचार्यं चक्रवर्ती हरिपेणो पुत्र विमलसेन राज्ये सम्याप्य सुभद्राचार्यं समीपे दीक्षा गृहीत्या चारित्रं सम्यक् परिपाल्य केवलज्ञानमासाद्य सिद्धिर्गतिं प्राप्नोति । हरिपेणस्य सर्वमायुर्दशसहस्रवर्षपरिमितमभूत् । ॥ इति हरिपेणकथा ॥

तथा—

मूलम्—अन्निओ रायसंहस्सेहि, सुपरिचोई दंमंचरे ।

जयनामो जिणमंखाय, पंतो गडंमणुत्तरं ॥४३॥

છાયા—અન્નિતો રાજસરસૈઃ, સુપરિત્યાગી દમમચરત્ ।

जयनामा जिनाख्यात, माप्नो गतिमनुत्तराम् ॥४३॥

टीका—‘अन्निओ’ इत्यादि ।

નમિશાસને જયનામા એકાદશચક્રવર્તી જિનારૂપાત=જિનોક્ત શ્રુતચારિ

“आजन्म तत्तु कर्तव्य, नरैः विमलमानसैः ।

येन लोके परे नित्य, सुख स्यात्परम ध्रुवम्” ॥

નિર્મલ મનવાલે મનુષ્યોં મો ચાહિયે કિ વે આજન્મ તેસા કર્તવ્ય કરે કિ જિસ સે પરલોક મે મિ નિત્ય ઓર ધ્રુવસુખ મિલે । इत्यादि रूप से विचार कर हरिपेण चक्रवर्तीने अपने पुत्र विमलसेन को राज्यमें स्थापित कर सुभद्राचार्य के समीप दीक्षा अंगीकार करली । चारित्र की सम्यक्परीति से परीपालना करते हुए चक्रवर्तीने केवलज्ञान का लाभ कर बाद में अवशिष्ट कर्मों का भी विनाश कर मुक्ति प्राप्त करली । इन हरिपेण की आयु कुल दस हजार वर्ष की थी ॥४२॥

તથા—

“आजन्म तत्तु कर्तव्य, नरैः विमलमानसैः ।

येन लोके परे नित्य, सुख स्यात्परम ध्रुवम्” ॥

નિર્મળ મનવાળા મનુષ્ય માટે એ જરૂરી છે કે, તે આ જન્મમા એવું કર્તવ્ય કરે કે, જેનાથી પરલોકમા નિત્ય અને ધ્રુવસુખ મળે આ પ્રમાણે વિચાર કરી હરિ પેણ ચક્રવર્તીએ પોતાના પુત્ર વિમળસેનને રાજગાદી સુપ્રત કરીને સુભદ્રાચાર્યની પાસેથી દીક્ષા અંગિકાર કરી ચારિત્રનું સમ્યક્ રીતિથી પરિપાલન કરીને ચક્રવર્તીએ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું આ પછીથી બાકી રહેલા કર્મોના પણ વિનાશ કરી મુક્તિપદ મેળવ્યું આ હરિપેણ ચક્રવર્તીનું આયુષ્ય એક દર દસ હજાર વર્ષનું હતું ॥ ૪૨ ॥

शात्मक धर्म श्रुत्वा राजसहस्रैरविवृत्तः=युक्तः सुपरित्यागी=राज्यसुतदारादिपरित्यागशीलः सन् जैनी दीक्षा गृहीत्वाद् दमम्=इन्द्रियोपशमम् अचरत्=कृतवान् । ततोऽनुत्तरा=सर्वोत्कृष्टा मोक्षाख्या गतिं प्राप्तः ॥४३॥

अथ जयचक्रवर्तिकथा

आसीदत्र भरतक्षेत्रे सकलसम्पद्गृहे राजगृहे नगरे यशः सुधासमुद्रः समुद्रविजयो नाम नृपः । तस्यासीष्टावण्य तारुण्यपरिपूर्णा शीलालङ्कारालङ्कृता शालिधान्यगुणावलीना वप (क्षेत्र) भूता वप्रा नाम पद्महिणी । सा रुद्राचित्सुको-

तथा—‘अग्निओ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—नमिनाथ के शासनमें (जयनामो-जयनामा) जयनामक ग्यारहवें चक्रवर्तीने (जिणक्खाय-जिनारयातम्) जिनेन्द्र प्रतिपादित श्रुतचारित्ररूप धर्मका श्रवणकर (रायसहस्सेहिं अग्निओ-राजसहस्रै अन्वितः) हजार राजाओं के साथ (सुपरिच्चाइ-सुपरित्यागी) राज्य, सुत, दारा आदिका परित्याग करके जिनदीक्षा को अंगीकार किया और (दम चरे-दमम् अचरत्) इन्द्रियों को उपशमित किया । इससे (अणुत्तर गडम् पत्तो-अनुत्तराम गतिं प्राप्तः) सर्वोत्कृष्ट गति मोक्ष को प्राप्त हुए । इनकी कथा इस प्रकार है—

इस भरतक्षेत्रके अन्नगर्जन राजगृह नामका नगर था । वहाँ का वैभव देखकर ऐसा ज्ञात होता था कि मानो सकल सपत्तियों का यह एक घर ही है । इसके शासक यशरूपी सुधास समुद्र समुद्रविजय नामके राजा थे । इनकी वप्रा नामकी पद्मरानी थी । यह लावण्य

तथा—“अग्निओ” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—नमिनाथना शासनकालमा जयनामो-जयनामा जयनामना अग्नीयारमा अष्टवर्तीये जिणक्खाय-जिनारयातम् एनेन्द्र प्रतिपादित श्रुत चारित्र रूप धर्मनु श्रवण करी रायसहस्सेहिं अग्निओ-राजसहस्रै, अन्वितः हजार राजाओंनी साथे सुपरिच्चाइ-सुपरित्यागी राज्य, सुत दारा, आदिना परित्याग करीने एनदीक्षाने अंगिकार करी अने दम चरे-दमम् अचरत् इन्द्रियो उपर कायु भेगवी तेनाथी तेओ अणुत्तर गडम् पत्तो-अनुत्तराम गतिं प्राप्त सर्वोत्कृष्ट गति अटके मोक्षने प्राप्त कयुं

तेमनी कथा आ प्रकारनी छे—

आ भरतक्षेत्रमा राजगृह नामनु एक नगर छु तयाने वैभव जेता ओवु ज्योतु छु के, सबणी सपत्तियोनु ओ जेखे घर ज होय तयाना शासक यशरूपी सुधाने समुद्र ओवा समुद्रविजय नामना राजा छता तेमने वप्रा नामनी पद्मरानी

મલાયા શય્યાયા શયાના ચતુર્દશસ્થમાન્ દૃષ્ટવતી । તથા મ્યમા મન્ને નિર્વાદતા ।
 રાજા સમુદ્રચિનયઃ પ્રાહ-પ્રિયે ! તવ મહામતાપી પુત્રો મનિવ્યપતિ । તત્ સમપ્તે
 કાલે સા જનનયનાનન્દકરમેક પુત્ર મશૂતવતી । પિતૃભ્યા "જય" ઇતિ તન્નામ
 કૃતમ્ । સ હિ ક્રમેજ યૌવનમારુદવાન્ । તસ્ય શરીર દ્વાદશધનુઃ પરિમિત
 માસીત્ । રાજ્યધુરાચરણમ મુત વિભોમ્ય પિતા તસ્મૈ રાજ્યમાર સમર્પ્ય સ્વય
 સમ્ભૂતિવિજયાચાર્ય સમીપે દીક્ષા ઘૃહીત્વા સ્વકલ્યાણ સાધિતવાન્ । સમ્પ્રાપ્ત

ઘવ તારુણ્યસે પરિપૂર્ણ તથા શીલરૂપ અલકારોંસે અલકૃત થી ।
 ગુણાવલિ રૂપશાલિ ધાન્યકી ઉત્પત્તિ કે લિધે યદ વપ્રક્ષેત્ર જૈસી થી ।
 યદ કિસી સમય અત્યંત કોમલ શય્યા પર સ્તો રહી થી કિ રાત્રિકે
 પિઝલે પદર મેં હસને ચૌદહ સ્વપ્ન દેલે । સ્વપ્નો કા યથાવત્ વૃત્તાન્ત
 અપને પતિ સે નિવેદિત કરને કે પશ્ચાત્ ઇસકો ડન્તી કે ઢારા જાત
 હુઆ કિ-"મેરે મહામતાપી પુત્ર હોગા" ઇસકો મુનકર રાનીકો અપાર
 હર્ષ હુઆ । ડસને અપને ગર્ભકી પુષ્ટિ ઘવ રક્ષા કરને મેં કોઈ કમી
 નહી રહી । જય ગર્ભ ઠીક નૌ માત સાદેસાત દિનોં કા પૂર્ણ ઘવ
 પરિપુષ્ટ હો ચુકા તવ યોગ્ય સમય મે વપ્રાને ઇક પુત્રરત્નકો જન્મ
 દિયા । માતાપિતા કો ઇનકે જન્મ સે વહુત જ્યાદા હર્ષ હુઆ । ડન્હોંને
 ઇનકા નામ જય રક્ત્વા । જય ડવ યુવા હો ગયા તવ રાજકન્યાઓંકે
 સાથ ડનકા વિવાહ કર દિયા । ઇનકે શરીરકી ડચાઈ ચારહ ધનુષકી
 થી । પિતાને ઇયકો રાજ્ય કી ધુરાધારણ કરને મેં સમર્પ્ય જય દેલ્વા

હતી તે લાવણ્ય અને તાઢુમથા પરિપૂર્ણ તથા શીલરૂપ અલકારોંસે અલકૃત
 હતી ગુણાવળીરૂપ શાળીધાન્યની ઉત્પત્તિ માટે તે વપ્રક્ષેત્ર જેવી હતી તે એ
 સમય રાત્રીના વખતે પોતાના રાજલવનમા ક્રોમળ એવી રીતે ઉપર સૂતેલી હતી
 ત્યારે તેણે રાત્રીના પાછલા પહોરમા ચૌદ સ્વપ્ના જોયા સ્વપ્નોનાં યથાવત વૃત્તાન્ત
 પોતાના પતિને નિવેદન કરીને પછીથી તેમની પાસેથી જાણવા મળ્યું કે, 'મને
 મહામતાપી પુત્ર થશે' આ સાંભળીને રાણીને અપાર હર્ષ થયો તેણે પોતાના
 ગર્ભની રક્ષા તેમજ પુષ્ટી કરવામા જરા પણ ક્યાસ ન રાખી જ્યારે ગર્ભ પૂરા
 નવ માસ અને સાડાસાત દિવસનો પૂર્ણ અને પરિપક્વ થઈ ચૂક્યો ત્યારે યોગ્ય
 સમયે વપ્રાએ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો માતા પિતાને તેના જન્મથી હર્ષ થયો
 તેઓએ તેનું નામ જય રાખ્યું જય જ્યારે યુવાન થયો ત્યારે રાજકન્યાઓની
 સાથે એમને વિવાહ કરી આપ્યો તેના શરીરની દ્વાદશ બાર ધનુષ્યની હતી
 પિતાએ રાજ્યધુરાધારણ વહન કરવાની તેનામા સંપૂર્ણ શક્તિ જાણી ત્યારે તેઓએ

राज्यस्य जयस्य चक्रारत्नादीनिचतुर्दशरत्नानि समुत्पन्नानि । ततश्चक्ररत्न
प्रदर्शितपथेन पट्टखण्ड भरतक्षेत्र प्रसाज्य जयचक्रवर्तित्वं संप्राप्तवान् । चक्रवर्ति-
श्रियं समुपभुजानस्य चक्रवर्तिनो जयस्य वह्निं वर्षाणि व्यतीतानि । इत्थं
चक्रवर्तिश्रियं समुपभुजानो जयचक्रवर्तिं कदाचिद् विलोक्य रमणीयं सध्यारामं
स्वल्पेनैवकालेन विलीनं ससारोद्दिग्ना भोगेभ्यो विरक्तमानस एव चिन्ततवान् ।

(मालिनी छन्दः)

“सुचिरमपि उपित्वा, स्वात्प्रियैर्विप्रयोगः,

सुचिरमपि चरित्वा नास्ति भोगेषु तृप्तिः ।

सुचिरमपि सुषुप्तं याति नाशं शरीरं,

सुचिरमपि विचिन्त्यो धर्मं एकं सहायः ॥ इति ॥

नउ उन्होंने इनको राज्य में स्थापित कर आप स्वयं सभूति विजयाचार्य
के पास मुनिदीक्षा लेकर आत्मकल्याण करने की सिद्धि में लग गये ।
जय के शस्त्रागार में राज्यप्राप्ति से बाद चौदह रत्नोंकी उत्पत्ति हुई ।
चक्ररत्न द्वारा प्रदर्शित मार्गके अनुसार चक्रर जय समस्त भरत-
क्षेत्रको अपने अधीन करके चक्रवर्ती के पद पर विराजमान हो गये ।
चक्रवर्ती पदकी विभूति भोगते २ जयके जय अनेक वर्ष निकल चुके
तब एक समय रमणीय सध्याराम को कुछ क्षणवाद विलीन होते
देखकर उनके चित्त में वैराग्य भाव जागृत हो गया । उन्होंने विचारा—

“सुचिरमपि उपित्वा स्वात्प्रियैर्विप्रयोगः,

सुचिरमपि चरित्वा नास्ति भोगेषु तृप्तिः ।

सुचिरमपि सुषुप्तं याति नाशं शरीरम्,

सुचिरमपि विचिन्त्यो धर्मं एकं सहायः” ॥९॥ इति ।

तेने राज्यागारी मुप्रत करीने पोते सभूति विजयाचार्यनी पासेधी दीक्षा लीधी अने
आत्मकल्याण करवानी सिद्धिमा लागी गथा जयना शस्त्रागारमा राज्यानी प्राप्ति
पछी चौद रत्नेनी उत्पत्ति थछ चक्ररत्न द्वारा प्रदर्शित मार्ग अनुसार आलीने
जये सधणा भरतक्षेत्रने पोताना आधिनि करीने चक्रवर्तीना पद उपर विराजमान
थया चक्रवर्ती पदनी विभूति लोगवता लोगवता जयना जयने अनेक वर्ष वीनि
चक्रवर्ती त्यार अेक सभये रमणीय सध्यारामना थोडा समय पछी सध्याना अे रगोने
विलीन थयेला नेता तेना चित्तमा वैराग्यभाव जागृत थछ गये। तेमछे विचारु—

“सुचिर मपि, उपित्वा, स्वात्प्रियैर्विप्रयोगः,

सुचिर मपि चरित्वा, नास्ति भोगेषु तृप्तिः ।

सुचिर मपि सुषुप्तं, याति नाशं शरीरम्,

सुचिर मपि विचिन्त्यो, धर्मं एकं, सहायः” ॥१॥

एव विचार्य वैराग्यमाप्नो जयचक्रवर्ती विजय पुत्र राज्ये सस्थाप्य विजयभद्रा-
चार्य समीपे भद्रज्या गृहीत्याऽन्यन्तमुग्र तपस्तप्तवान् । एवमुग्रतपोऽग्निनैः कर्म-
न्धनान् भस्मीकृत्य केवलज्ञान सम्प्राप्य जयमुनिर्मोक्ष प्राप्तवान् । जयमुनेः सर्व-
मायुस्त्रिसहस्रवर्षपरिमितमासीत् ।

॥ इति जयचक्रवर्तीकथा ॥

द्वादशसु ચક્રવર્તિણુ સુભૂમવ્રત્તદત્તો સત્તમનરકે ગતો, મધવસન્તકુમારો
સન્તકુમારે તતીયદેવલોકે ગતો, શેષા અઘ્રા મોક્ષ ગતા, ઉક્તઞ્ચ—

“અદ્વેવ ગયા મુગ્ધ સુદુમો વમો ય સત્તર્મિ પુદર્વિ ।

મધવ સ્ત્રકુમારો, સળકુમાર ગયા કપ્ય” ૧૧૥૥ ઇતિ ।

તથા—

મૂલમ્—દસર્ણરજ્જં મુડેય, ચડત્તો ણ મુંળી ચેરે ।

દસર્ણભદ્રો ણિમ્લવતો, સમ્ભવં સક્કેણં ચોડ્ઙો ॥૪૪॥

છાયા—દશાર્ણરાજ્ય મુદિત, ત્યત્તયા લલુ મુનિ રવરત્ ।

દયાર્ણભદ્રો નિપ્જ્ઞાન્તઃ, સાક્ષાત્ શક્તેણ નોદિતઃ ॥૪૪॥

इस प्रकार विचार कर ससार शरीर एव भोगों से वैराग्य को प्राप्त
हुए जयचक्रवर्तीने पुत्रको राज्य पर स्थापित करके विजयभद्राचार्य के
समीप दीक्षा धारण करली और खूब कठिन से कठिन तपस्या का
आराधन करना प्रारम्भ कर दिया । इस प्रकार उग्र तपस्यारूपी अग्नि
द्वारा कालान्तर में घातिया कर्मरूपी ईंधन को भस्मसात् करके उन्होंने
केवलज्ञानक्री प्राप्ति कर पश्चात् अवशिष्ट अधात्मिक कर्मों को भी
नष्ट कर मुक्ति प्राप्त करली । इनकी समस्त आयुका प्रमाण तीन
हजार वर्ष का था ॥४३॥

આ પ્રકારનો વિચાર કરી, સસાર, શરીર, અને ભોજોથી વૈરાગ્ય આવી જતા
ચક્રવર્તિએ પુત્રને રાજગાદી ઉપર સ્થાપિત કરીને વિજયભદ્રાચાર્યની પાસે દીક્ષા
અગીકાર કરી અને ખૂબજ કઠીન એવા તપોનુ આરાધન કરવાનો પ્રારંભ કર્યો આ
પ્રકારથી ઉગ્ર તપસ્યારૂપ અગ્નિથી કાલાન્તરમા ઘાતીયા કર્મરૂપો ઇંધણને ભસ્મીભૂત
બનાવીને તેઓએ કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરીને પછીથી બાકી રહેલા અધાતીયા કર્મોનો
પણ નાશ કરીને મુક્તિ પ્રાપ્ત કરી તેમના સઘળા આયુષ્યનુ પ્રમાણ ત્રણ હજાર
વર્ષનુ હતુ ॥ ૪૩ ॥

टीका—‘दसण्णरज्ज’ इत्यादि ।

साक्षात् शक्रेण नोदित = अधिकसपत्तिनेन धर्मं प्रति प्रेरितो दशार्णभद्रो नाम राजा मुदित = समृद्धिमत दशार्णराज्य = दशार्णदेशराज्य त्यक्त्वा निष्क्रान्त = प्रज्या गृहीतवान् । ततो मुनिः स दशार्णभद्रोऽपतिवद्धतयाऽचरत् = भूमौ व्यहरत् । ‘ण’ इति गम्याच्छङ्कारे ॥४४॥

अथ श्री दशार्णभद्रकथा—

आसीद् दशार्णदेशे दशार्णपुरसङ्गके पुरे भद्राणाम् (कल्याणानाम्) आकरो दशार्णभद्रो नाम राजा । स राजा मानसे राजहस इव सज्जनमानसे वसतिस्म । स राजा जिनाक्तधर्मपरायण आसीत् । तस्य रूपयौवनव्यवसम्पन्ना

नया ‘दसण्णरज्ज’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(सक्रम सकेण चोडओ—साक्षात् शक्रेण नोदितः) अधिक सपत्ति के दिग्बाने से धर्मके प्रति प्रेरित किये गये (दसण्णभद्रो—दशार्णभद्रः) दशार्णभद्र नामके राजा (मुडय दसण्णरज्ज चइत्ता—मुदित दशार्णराज्य त्यक्त्वा) समृद्धिशाली दशार्णदेश के राज्य का परित्याग करके (णिक्खतो—निष्क्रान्तः) दीक्ष अंगीकार करते हुए (मुणी चरे—मुनिः अचरत्) मुनि अवस्था में रहकर इस पृथिवीमण्डलके अप्रति बड़े विहारी बने ।

इनकी कथा इस प्रकार से है—

दशार्ण देशमें दशार्णपुर नामका नगपुर था । इसका शासक कल्याणों का आश्रयभूत दशार्णभद्र राजा था । मानसरोवरमें हँसोकी तरह वे राजा सज्जनोंके मानसमें निवास करते थे । जिनधर्मकी आराधना करने में इनका

तथा—“दसण्णरज्ज” इत्यादि

अन्वयार्थ—सक्रम सकेण चोडओ—साक्षात् शक्रेण नोदित अधिक सपत्तिना अताववाधी धर्म तरङ्ग प्रेरित उरवाभा आवेला दसण्णभद्रो—दशार्णभद्रः दशार्णभद्र नामना राजाये मुडय दसण्णरज्ज चइत्ता—मुदित दशार्णराज्य त्यक्त्वा समृद्धिशाली अथा दशार्ण देशना राज्यना परित्याग कराने णिक्खतो—निष्क्रान्तः दीक्षा अंगि कर करी अने मुणी चरे—मुनिः अचरत् मुनि अवस्थामा रहीने आ पृथ्वी मण्डलमा अप्रतिबद्ध विहारी अन्या

अमनी कथा आ प्रकारनी छे—

दशार्णदेशमा दशार्णपुर नामनु ओक पुर हुतु अना शासक कल्याणाना आश्रयभूत दशार्णभद्र राजा हुता मानसरोवरमा हँसोनी भाँक ते राजा सज्जनाना मानसमा निवास करता हुता अनधर्मनी आशचना करवाभा अमनु अत

पञ्चशतमण्यका राक्षस आसन् । यमुनया व्यापितामासीत् तस्य मना चारित्र्य
चारीय मर्यादा न लङ्घितवती । स राजाऽन्यान्यपान जेतुं यत्नाऽपि नाकरोत् ।

तस्मिन्नेव समये विराटदेशे धनधान्यसम्पन्न धान्यपुर नाम नगरमासीत् ।
तथासीद् धनधान्यसमृद्धस्य धनमित्रनाम्नो ग्राममुख्यस्य पुत्रो यमुमित्र नाम ।
तस्यासीद् रूपगण्यसम्पन्ना कुड्मला नाम कुट्टा भार्या । सा स्वामिनि
वर्हिगते केनाऽपि नगरनक्षत्रेण महानित्यं रमन् स्म । अस्मिन् नगरे नटाः समागताः । ते हि नाट्यं कृतवन्तः । तेषु एकस्मिन् नटो

अन्तःकरण अधिक ज्ञासक्त रत्नाकरनामकः । इनके पांचसौ रानिया थीं ।
रूप, यौवन एवं लावण्य से रमण्य थीं । समुद्र के जलकी तरह उनकी
सेना यद्यपि समस्त भूमण्डल को व्याप्त करने में समर्थ थी तौ भी मर्यादा
का वह कभी भी उल्लंघन नहीं करती थी । यद्यपि राजा में इतनी
अधिक सामर्थ्य थी कि वे अन्य राजाओंको आक्रामक कर अपने आधीन
बना सकते थे-परन्तु फिर भी उन्होंने ऐसा कभी नहीं किया ।

इसी समय में विराट देश में धनधान्य से समृद्ध धान्यपुर
नामका एक नगर था । वहाँ जन, धन, धान्य से परिपूर्ण धनमित्र
नामके एक ग्राम के मुखिया का वसुमित्र नामका पुत्र था । इसकी
भार्याका नाम कुड्मला था । यह रूपलावण्य से भरपूर थी । परन्तु चारित्र्य
से विलकुल पतित-कुलटा थी जब इसका पति वसुमित्र घर से बाहर
किसी गौवको चला जाता तो वहाँ के किसी नगर रक्षक में अनुरक्त
होती थी । किसी एक समय वहाँ बहुत से नटलोग आये हुए थे ।
उन्होंने वहाँ नाटक किया । उसमें एक तरुण नट स्त्रीका वेप लेकर

केश धनु अमृता रक्षा करतु इतु तेमने पायसे शशीओ इती रूप, यौवन
अने लावण्यवाणा इती समुद्रना जलनी भाइक तेनी सेना समस्त भूमण्डले
व्याप्त करी देवामा समर्थ इती तो यक्ष ते कही मर्यादातु उल्लंघन करती न इती
जे के, राजमा ओवी अधिक सामर्थ्य शक्ति इती, के भीम राजाओ उपर आंक
भक्ष करीने तेमने पोताना आधिनि जनावी शके तो यक्ष तेमले ओतु कही यक्ष
करेन न इतु

आ समये विराट देशमा धन धान्यधी परिपूर्ण धनमित्र नामना गामडाना
ओक मुभीने वसुमित्र नामने पुत्र इतो तेनी पत्निबु नाम कुड्मला इतु, ते
रूपगण्यधी भरपूर इती परन्तु चारित्र्यमा तदनंतरनी जेनीनी इती न्यारे
तेनी पति वसुमित्र घेरथो अकार कोष गाम जेतो त्यारे ते कोष नगर रक्षकमा
अनुरक्त रहती इती कोष ओक समये त्या घण्टा नटलोड आन्या इता तेओओ
त्या नाटक कथुं तेनी अहर ओक तक्षु नट स्त्रीना वेश लधने नाथ्या तेने ओधने

रम्य चोपे कृत्वा नृत्यति स्म । अयं पुरुष इति विज्ञाय सा कुलटा तस्मि-
न्नुरक्ता । कुलटाया हि परमस्येव न क्वपि प्रतिमन्यो भवति । तस्मिन्नत्य-
तानुरक्ता सा कुलटा त नट मृदहे समानीतयती । तदयं पायसपाक कृत
यती । यावत्स नटो भोक्तुं प्रवर्तने तावद् नगररक्षकः (कोटवाल) समागत्य
'द्वारमुद्गाटय' इत्युक्तवान् । ततः सा कुलटा व्याकुलिता इनेन नटमुवाच त्व
मस्मिन्स्तिष्ठागारे गत्वा शोणे तिष्ठ । इत्य तथा प्रोक्तो नग्नस्तत्र गत्वा शोणे
स्थितः । ततस्तथा द्वारमुद्गाटितम् । द्वारे उद्घाटिते धूलिवूसरिताङ्गो नगररक्षकोऽन्त
रागत्य 'रम्य कृते पायसा पूर्णमिदं स्थानमस्ति' इति तामुवाच । साऽपि मायया-
नाच्चा या । उसको देखते ही कुड़मला उसपर अनुरक्त हो गई ।
उयो कि उसने अनुमान-से यह जान लिया था कि यह स्त्री नहीं है
किन्तु स्त्री के वेष में यह एक तरुण नट है । कुलटाने उसको अपने
घर पर बुलाया और उसके लिये खीर का भोजन बनाया । और
उसके सामने बाल में खीर परोसकर रख दी । नट यह खाने की
तयारी कर ही रहा था कि इतने में कोटवालने आकार कहा किवाड़
खोलो । कोटवाल की आज्ञा सुनते ही कुड़मला घबड़ा गई और
धीरे से उस नट से कहने लगी-तुम इस तिलके कोष्ठागार में जाकर
एक तरफ छिप जाओ । नट शीघ्र ही तिलके कोष्ठागार में जाकर एक
ओर छिप गया । कुड़मलाने इतने में किवाड़ खोल दिया । किवाड़
के खुलते ही नगररक्षक=कोटवाल भीतर जा गया-आते ही उसने वह
खीर का परोसा हुआ बाल देखा । देखकर उसने कुड़मला से पूछा
यह बाल किसके लिये परोसा हुआ रखा है उसने शीघ्र ही कुटिलता

कुड़मला तेना उपर आसक्त थई गई करणु डे, तेधुंओ अनुमानथी ओवु बाणी
दीधु डे, आ री नथी परतु सीना वेशमा तरुणु नट छे आथी तेहे तेने पात ना
धर उपर मोलाओओ अने तेना भाटे पीरनु बोखन बनाओओ अने तेनी सामे
थाणीमा ओ पीर पीरमीने राणी दीधी नट आ भावानी तयारी करी रखी डेतो
ओवामा डोटवाणे आवीने कछु डे, उमाड मोला डोटवाणने अपाण सावणीने
कुड़मला गबरार्थ गई अने धीरेथी ते नटने कहेवा लागी डे, तु तेवना
डोडा मा जईने ओक तरङ्ग छुपाई न नट तरतज तेवना डोडारमा जईने
ओक भाणु छुपाई गयो । कुड़मलाओ ओ पली कमाड मोट्यु कमाड खुलता
नगररक्षक अदर आवोओ आवता न तेहे ते पीरथी पीरमेला थाणने लोयो
आथी तेहु कुड़मलाने पूछ्यु डे, आ थाण डोना भाटे पीरसी राख्यो छे ? ओहे

पञ्चतमलगा राक्षस आसन् । तमुन्मत्ता व्याप्तिमाप्ता । तस्य मना चारित्र्ये
वीर्यं मर्यादा न लङ्घितवती । स राजाऽन्यान्पुत्रान् जेतुं शक्ताऽपि नाशुभः ।

तस्मिन्नेव समये विराट्देशे धनधान्यसम्पन्नं धान्यपुरं नाम नगरमासीत् ।

तत्रासीद् धनधान्यसम्पन्नस्य धनमित्रनाम्नो ग्राममुख्यस्य पुत्रो तमुमित्रं नाम ।
तस्यासीद् रूपलावण्यसम्पन्ना कुडमला नाम कुट्टा भार्या । सा स्त्रामिनि
वर्णिगते केनाऽपि नगररक्षकेण सह नित्यं रमन् स्म । अर्थं च तस्मिन्
नगरे नष्टाः समागताः । ते हि नाटकं कृतवन्तः । तेषु एकस्मिन् नटो

अन्तःकरणे अधिकं आसक्तः रक्षां करनां धा । इनके पांचसौ रानिया थीं ।
रूप, यौवन एवं लावण्य से संपन्न थीं । मनुष्य के जलकी तरह उनकी
सेना यद्यपि समस्त भूमण्डल को व्याप्त करने में समर्थ थीं तौ भी मर्यादा
का वह कभी भी उल्लंघन नहीं करती थीं । यद्यपि राजा में इतनी
अधिक सामर्थ्य थी कि वे अन्य राजाओंको आक्रान्त कर अपने आधीन
बना सकते थे-परंतु फिर भी उन्होंने ऐसा कभी नहीं किया ।

इसी समय में विराट् देश में धनधान्य से सम्पन्न धान्यपुर
नामका एक नगर था । वहां जन, धन, धान्य से परिपूर्ण धनमित्र
नामके एक ग्राम के मुखिया का वसुमित्र नामका पुत्र था । इसकी
भार्याका नाम कुडमला था । यह रूपलावण्य से भरी थी । परंतु चारित्र्य
से बिलकुल पतित-कुलटा थी जब इसका पति वसुमित्र घर से बाहर
किसी गोचको चला जाता तो वहां के किसी नगर रक्षक में अनुरक्त
होती थी । किसी एक समय वहां बहुत से नटलोग आये हुए थे ।
उन्होंने वहां नाटक किया । उसमें एक तरुण नट स्त्रीका बैप लेकर

कश्चिद् धनं आसक्तः रक्षां करतुं इतुं तेभ्यो पाचसौ राक्षसी आहूतिं रूप, यौवन
अने लावण्यवाणां इती तमुन्मत्ता ज्वलन्ती आहूतिं तेनी सेना समस्त भूमण्डले
व्याप्त करी देवाभा समर्थ इती तो पक्ष ते कती मर्यादातु उल्लंघन करती न इती
नो हे, राजाभा जेवी अधिक सामर्थ्यं शक्ति इती, हे जीव राजाओ उपर आके
मक्ष करीने तेभ्यो पोताना आधिनि जनावी शके तो पक्ष तेमक्षे जेवु कही पक्ष
करेल न इतुं

आ समये विराट् देशमा धन धान्यशी परिपूर्णं धनमित्र नामना गामजाना
येक मुषीना वसुमित्र नामना पुत्र इतो तेनी पत्निषु नाम कुडमला इतुं, ते
रूपलावण्यशी भरपूर इती परंतु चारित्र्यमा तदनं उत्तरनी केगीनी इती न्याये
तेना पति वसुमित्र घेरथी जहार केधं गाम जेतो त्यारे ते केधं नगर रक्षकमा
अनुरक्त रहती इती केधं जेक समये त्या घल्ला नटलोक आन्था इता तेजो
त्या नाटकं कृतुं तेनी अहं जेक तद्वत् नट स्त्रीना वेश धरने नात्था तेने जेधनि

ત્માણનાથસ્ય મમાગમનમભૂત । સોઽવ્રવીત્-અયે । કાર્યવશાન્મમાન્યત્ર ગન્તવ્ય
મસ્તિ અતોઽહમિદ પાપસ મોક્ષ્યે । સા પ્રાહ-અયાઘ્રમી વર્તતે, અસ્નાત કથ
મોક્ષ્યસે । સ પ્રાહ સ્નાતાયા ત્વયિ સ્નાત ઇવાહમ્ । સાઽવ્રવીત્-વય શૈવા.,
સ્નાનમન્તરેણ ભોજનમપ્મામ્મનુચિતમ્ । એવ તયા મોક્ષોઽપિ તત્પતિર્વમુમિતો
વલાદ્ મોક્ષ પ્રવ્રત્ત । ઇતસ્તિલકોઘાગારમ્ષોણમ્ષિતોનટોઽપિ પુશ્ચિતશ્ચિન્તયતિ-
અહ વુશ્ચિતોઽમ્મિ, અતોઽવ્રસ્થાસ્તિલાનેવ મુદ્ધે । ઇતિ વિચિન્ત્ય તિલાન હસ્તાભ્યા

ઉમને ઉત્તર દિયા મે મૂર્ત્તિ દો રહી હુ સો મૈને ચાલ પરોમ કર ડ્યો
હી ગ્વાનેકા ચિચાર કિયા કિ ઇતને મે આપને દરવાજા ગ્વોલને કી
આવાજ દી સો ઉસકો ડ્યોંકા ત્યોંઝોડકર આપકે લિયે દરવાજા ગ્વોલને
ચલી આઈ, અનઃ યદ યોં હી પરોસા હુઆ રગ્વા હૈં । પત્ની કી વાન
સુનકર વસુમિત્ર ને કહા કિ-પ્રિયે । મુદ્ધે કાર્યવશ અમી દૂસરી જગદ
જાના અત' મે હી ઇસકો રા લેતા હુ । સુનતે હી ઉસકુલ્દાને કહા-
નાથ ! આજ તો અઘ્રમી હૈં । આપ વિના સ્નાન કિયે કેસે ગ્વાવોગે ।
સુનકર વસુમિત્ર ને કહાકિ મુદ્ધે સ્નાન કરનેકી ક્યા આવશ્યકતા હૈં ?
તૂને તો સ્નાન કર લિયા હૈં । તૂને સ્નાન કર લિયા તો સમજલે કિ
મૈને હી સ્નાન કર લિયા હૈં । પતિકી વાન સુનકર પથ્યાઃ કુડ્મલા
ચોલી કિ હમલોગ શૈવ હૈં । શૈવોંકો સ્નાન કિયે વિના ભોજન કરના
ઉચિત નહીં હૈં । ઇમ તરફ પત્ની કે કહને પર મી વસુમિત્ર ને કુહ
મી ધ્યાન નહીં દિયા ઓર જવર્દસ્તી ગ્વાને કો બેઠ ગયા ।

ઉધર તિલકે કોઘાગાર મેં ઇક કોને મે ડિપે હુન નટને વિચાર
કિયા કિ "મેં ઇસ સમય વિશેષ વુશ્ચિત (મૃગ્વા) હુ-અત' યદ પર

કે હુ ખૂબી હની અને ઘાળ પીરસી ન્યા જમવાનો વિચાર કયો ત્યા આપે દર
વાલો ખોલવાનો અવાજ દીધો જેથી આને જેમની તેમ છાડી ને અપના માટે
દરવાલો ખોલવા ચલી આવી જેથી આ ખીજ પીરસેલી પડી છે પતિની વાત
સાલગીને વસુમિત્રે કહ્યું, પ્રિયે ! મારે કાર્યવશાત ખીજ જગ્યાએ જવાનું છે જેથી
હુંજ તે ખાઈ લઉં છું આ સાલગીને તે કુડ્મલાએ કહ્યું, નાથ ! આજ તો અઘ્રમી
છે તો સ્નાન કર્યા વગર આપ કેમ ખાશો તે સાલગીને વસુમિત્રે કહ્યું મારે સ્નાન
કરવાની શુ આવશ્યકતા છે ? તે સ્નાન તો કર્યું છે તે માની લે કે, મે સ્નાન
કર્યું છે પતિની વાત સાલગીને કુડ્મલા પછીથી ખોલી કે, આપણે તો શૈવધર્મી
છીએ શૈવોએ સ્નાન કર્યા વગર ભોજન કરવું ઉચિત નથી આ તરફ પતિના કહેવા
પર વસુમિત્રે જગત્ ધ્યાન આપ્યું નહીં અને જગત્સ્તીથી ખાવા ભેગી ગયો

ખીજ તરફ તેલના કોઠારના એક પુણામા છુપાયેલા નટે વિચાર કર્યો કે "આ
વખતે હું ખૂબ જખ્યો થયો છું જેથી અહીં ભરેલા તેલને ખાઈને મારી ભૂખને

ડ્રગીત-ચુશ્વિતાડમિ, અતો મોક્તુમુપરિષ્ટા તારતે મયસમાગમનમમ્ભૂત ।
 સ માદ-અયિ ! તિષ્ઠ-ચમ્, અદમત્યન્ત ચુશ્વિનોડમિ । રત્નુત્તરા પ્રામરવરા
 વલાઘાતદ્ મોક્તુમાસને સમુપરિષ્ટસ્તાપત્તિરાગત્ય વ્રીતિ-મિયે ઢારમુદ્વા
 ટયેતિ । તતો નગરરક્ષકન્તામુગાર-સમ્પત્યહ રચામિ ? તત સ કુટ્ટાડ્રગીત-
 અસ્મિન્તિલકોઘાગારડનાતિ દૂરે ગતૈય તિષ્ઠ । યોળે ન ગન્ત્યમ્ તત્ર હિ સર્પ
 સ્તિષ્ઠતિ । સોડપિતિલકોઘાગાર તથેય મ્થિત- । તતસ્તયા ઢારમુદ્વાટિતમ્ ।
 સરગશયસ્તસ્યાઃ પતિરન્તરાગત્ય પાયમા પૂર્ણ મ્યાઞ ટ્પ્રાડ્રગીદિદ પાયમ મ્યાલે
 ક્રિમયે સમૃતમ્ । સા માદ-અદમત્યન્ત ચુશ્વિતા મોક્તુમુપરિષ્ટાડસમ્, તાવ
 સે ઉત્તર દિગ્યા-કિ મે મૂલ્લી થી સો ગાને કો થેઢ હી રહી થી કિ ઇતને
 મે આપ આ ગયે-અત-ચાલ પરોસા હી રહ ગયા ઓર આપકે લિયે
 કિવાઢ ચોલને ચલી અઈ । ણમા સુનકર નગર રખકને કહા-તુમ
 પીઢે સે ગા લેના-મેં ઇસ સમય અધિય મૂગા હો રહા હ-સો તુમસે
 પલિલે મેં હી ઇમકો ગા લેના હ । એસા કહકર જવ ગાને મો થેઢ
 રહા થા કિ ઇતને મેં ઉમકા પતિ ચમુમિત્ર ને આકર અગાજદી કિ
 કિવાઢ ચોલો । ઉસકે પતિ કા આગમન જાનકર નગરરક્ષકને કહા
 કિ મ્હો અગમેં કહા જાઝ-સુનતે હી કુઢમલા ને ઉમસે કહા કિ આપ
 ઈસ તિલકે કોઘાગાર મેં દૂર ન જાકર પાસ હી ણક તરફ ડિપ જાઓ,
 કોને મેં મત છિપના । વઢા સર્પ રહતા હૈ । જાતે હી કુઢમલા ને અપને
 પતિકે લિયે કિવાઢ ચોલ દિયે । પતિ મીતર આ ગયા । મોલે મોલે
 ઉસ વિચારેને જીર કે ઇસ પરોસે હુણ ચાલ કો જ્યોં હી દેવ્વા નો
 પૂછને લગા કિ જીર કા થાલ કિસકે લિયે પરોસા હુઆ હૈ ? તથ

તરતજ કુટીલતાથી જવાબ આપ્યો કે, હુ ભૂખી હતી જેથી ખાવા માટે બેસતી
 હતી ત્યાં આપ આવ્યા જેથી થાળ પીરસેલો નહેલ છે અને માટે આવતા માટે
 કમાડ ખોલવા આવવું પડ્યું આ સાલજીને નગરરક્ષકે કહ્યું તું પાછળથી
 ખાઈ લેજે આ વખતે હુ ખૂબ જાણ્યો થયો છું જેથી તારી પહેલા હુ ખાઈ લઉં
 છું આમ કહીને જ્યારે તે ખાવા બેસવાની તૈયારી કરતો હતો તેવો તેનો પતિ
 વસુદેવ આવ્યો અને અજાજ દીધો કે, કમાડ ખોલો તેના પતિનું અજાજ આગમન
 જાણીને નગરરક્ષકે કહ્યું કે કહો હવે કયા જાઉં ? આ સાલજીને કુશલાએ કહ્યું કે
 આપ તેલના કોઠારમાં દૂર ન જતા પામે જ એક તરફ છુપાઈ જાવ ખૂણમાં છુપા તો
 નહીં કારણ કે, ત્યાં સર્પ રહે છે ત્યરપછી જઈને કુશલાએ પોતાના પતિને માટે
 કમાડ ખોલ્યું પતિ અદર આવ્યો, લો જા એવા તે બીચાગએ ખોરથી પીરસેલા થાળને
 જોઈને કહ્યું કે, ખીરનો થાળ કેના માટે પીરસ્યો છે ? ત્યારે તેણે એ જવાબ દીધો

त्प्राणनायस्य ममागमनमभूत् । सोऽब्रवीत्-अये । कार्यवशान्ममान्यन् गन्तव्यं
मस्ति अतोऽहमिदं पापसं भोक्ष्ये । सा प्राह-अद्याष्टमी वर्तते, अस्नात् रुयं
भोक्ष्यसे । स प्राह स्नाताया त्वयि स्नात् एवाहम् । साऽब्रवीत्-वयं शैवाः,
स्नानमन्तरेण भोजनमस्मात्प्रमुचितम् । एव तथा प्रोक्तोऽपि तत्पतिर्मुमित्रो
पलाद् भोक्तुं प्रवृत्तः । इतस्तिलकोष्ठागारमणम्यितोनटोऽपि पुभुषितश्चिन्तयति-
अहं पुभुक्षितोऽस्मि, अतोऽत्रस्यास्तिलानेव भुञ्जे । इति विचिन्त्य तिलान् हस्ताभ्यां

उमने उत्तर दिया मैं भूखी हो रही हूँ सो मैंने बाल परोस कर ज्यों
ही खानेका विचार किया कि इतने में आपने दरवाजा खोलने की
आवाज दी सो उसको ज्योंका त्यों नोटकर आपके लिये दरवाजा खोलने
चली आई, अतः यह यों ही परोसा हुआ खाना है । पत्नी की बात
सुनकर वसुमित्र ने कहा कि-प्रिये । मुझे कार्यवश अभी दूसरी जगह
जाना । अतः मैं ही इसको खा लेता हूँ । सुनते ही उसकुलटाने कहा-
नाथ ! आज तो अष्टमी है । आप बिना स्नान किये कैसे खावोगे ।
सुनकर वसुमित्र ने कहा कि मुझे स्नान करनेकी क्या आवश्यकता है ?
तूने तो स्नान कर लिया है । तूने स्नान कर लिया तो समझले कि
मैंने ही स्नान कर लिया है । पतिनी बात सुनकर पश्चात् कुड्मला
बोली कि हमलोग शैव हैं । शैवोंको स्नान किये बिना भोजन करना
उचित नहीं है । इस तरह पत्नी के कहने पर भी वसुमित्र ने कुछ
भी ध्यान नहीं दिया और जबरदस्ती खाने को बैठ गया ।

उधर तिलके कोष्ठागार में एक कोने में छिपे हुए नटने विचार
किया कि “मैं इस समय विशेष पुभुक्षित (भूखा) हूँ-अतः यहां पर

देहु भूभी हुनी अने बाण पीरसी क्या जमवानो विचार क्यो त्या आपे हर
वाने भोखवानो अवाज दीधा जेथी आने जेमनी तेम छोडी ने अपना भाटे
हरवाने भोखवा यही आवी जेथी आ भी- पीरसेही पडी छे पतिनी बात
सालगीने वसुमित्रे कहु, प्रिये । भारे कार्यवशात् जीणु जग्याये जवानु छे जेथी
हुज ते भाई लठि छु आ सालगीने ते कुड्माये कहु, नाथ । आज तो अष्टमी
छे तो स्नान क्यो वगर आप केम आशे । ते सालगीने वसुमित्रे कहु भारे स्नान
करवानी शु आवश्यकता छे ? ते स्नान तो क्युं छे ते मानी दे के, मे स्नान
क्युं छे पतिनी बात सालगीने कुड्मला पछाथी बोली के, आपले तो शैवधर्मी
छीये शैवाये स्नान क्यो वगर खोजन करवु दियित नथी आ तरई पतिना कहेना
पर वसुमित्रे जगय ध्यान आप्यु नही अने जबरदस्तीथी खावा जेसी गये

जीणु तरई तेलना केठारना ओठ पुलाभा छुपायेवा नटे विचार क्यो के “आ
वभते हु भूय भूयै थये छु जेथी अही भरेवा तवने पाधने मारी भूयने

ઽગ્રીન્-વુશ્નિતાઽમ્, અતો ભોક્તુમપિષ્ઠા તારૈતય મયત્તમાગમનમભૂત્ ।
 સ પ્રાહ-અયિ ! તિષ્ઠ-ચમ્, અદમન્યન્ત વુશ્નિતાઽમ્ । ઇત્યુક્ત્વા પ્રામરભર્તા
 ત્લાઘાયદ્ ભોક્તુમાસને સમુપપિષ્ઠતાયત્તપતિરાગત્ય ગ્રીતિ-મિયં દારમુદ્ધા
 ટયેતિ । તતો નગરરક્ષકન્તામુગાય-સમ્પત્યહ ચય્યામિ ? તત-સ વૃન્દાઽગ્રીત્-
 અસ્મિન્તિલકોષ્ટાગારેઽનાતિ દૂરે ગત્યૈવ તિષ્ઠ । કોળે ન ગન્તવ્યમ્ તત્ર દિ સર્પ
 સ્તિષ્ઠતિ । સોઽપિતિલકાષ્ટાગારે તથૈવ સ્થિતઃ । તતસ્તયા દારમુદ્ગાટિતમ્ ।
 સરલાશયસ્તસ્યા પતિરન્તરાગત્ય પાયસા પૂર્ણ મ્યાન્ દૃષ્ટાઽગ્રીદિદ્ પાયસ મ્યાલે
 કિમર્થ સમૃતમ્ । સા પ્રાહ-અદમન્યન્ત વુશ્નિતા ભોક્તુમપિષ્ઠાઽસમ્, તાવ

સે ઉત્તર દિયા-કિ મેં ખૂલી થી મો ગાને કો વેઠ હી રહી થી કિ ઇતને
 મેં આપ આ ગયે-અતઃ ચાલ પરોસા હી રહ ગયા ઓર આપકે લિયે
 કિવાઢ ચોલને ચલી આઈ । એસા સુનકર નગર રખકને કહા-તુમ
 પીઢે સે ગા લેના-મેં ઇસ સમય અધિર ભૂગા હો રહા હુ-મો તુમસે
 પહિલે મેં હી ઇસકો ગા લેતા હુ । એસા કહકર જવ ગાને મો વેઠ
 રહા થા કિ ઇતને મેં ઉમકા પતિ વસુમિત્ર ને આકર અગાજદી કિ
 કિવાઢ ચોલો । ઉસકે પતિ કા આગમન જાનકર નગરરક્ષકને કહા
 કિ રહો અવ મેં કહા જાઝુ-સુનતે હી કુઢમલા ને ઉસસે કહા કિ આપ
 ઈસ તિલકે કોળાગાર મેં દૂર ન જાકર પાસ હી એક તરફ ઢિપ જાઓ,
 કોને મેં મત ઢિપના । વહા સર્પ રહતા હૈ । જાતે હી કુઢમલા ને અપને
 પતિકે લિયે કિવાઢ ચોલ દિયે । પતિ ખીતર આ ગયા । મોલે મોલે
 ઉસ બિચારેને ચીર કે ઇસ પરોસે હુવ ચાલ કો જ્યોં હી દેખા તો
 પૂછને લગા કિ ચીર કા ચાલ કિસકે લિયે પરોસા હુઆ હૈ ? તથ

તરનજ કુટીલનાથી જવાબ આપ્યો કે, હુ જૂખી હતી જેથી ખાવા માટે ખેસની
 હતી ત્યાં આપ આંખો જેથી થાળ પીરસેલો રહેલ છે અને મારે આપના માટે
 કમાડ ખોલવા આવવું પડ્યું આ માલગીને નગરરક્ષકે કહ્યું તું પાછળથી
 ખાઈ લેજે આ વખતે હુ જૂમ જૂખ્યે થયો છું જેથી તારી પહેલા હુ ખાઈ લઉં
 છું આમ કહીને ન્યારે તે ખાવા ખેસવાની તૈયારી કરતો હતો તેવ મા તેના પતિ
 વસુદેવ આંખો અને અવાજ દીધો કે, કમાડ ખોલો તેના પતિનું અચાનક આગમન
 બાણીને નગરરક્ષકે કહ્યું કે કહો હવે ક્યા બાઉ ? આ માલગીને કુડમાવાએ કહ્યું કે
 આપ તેલના ઝેઠારમા દૂર ન જતા પામે જ એક તરફ છુપાઈ બાવ ખૂણામા છુપા તા
 નહી કારણ કે, ત્યાં સર્પ રહે છે ત્યરપછી જઈને કુડમાવાએ પોતાના પતિને માટે
 કમાડ ખોલ્યું પતિ અદર આંખો, લોગા એવા તે બીચારાએ ખારથી પીરસેલા થાળને
 જોઇને કહ્યું કે, ખીરનો થાળ કેના માટે પીરસ્યો છે ? ત્યારે તેણે એ જવાબ દીધો

रुष्टो वृद्धाद विनिष्क्रान्तौ । तच्छ्रुत्वा सरलमतिः स नितरामनुनय्य पत्नीं पृष्ठवान् ।
एतौ न पुनर्मम गृहे समागमिष्यतः ? तदा सा कुण्डा 'यत्रय परदेश गच्छे
त्तदाऽहं स्वेच्छया प्रतिप्ये । इति विचार्य ध्यानं कुर्वन्तीव प्राह—यदि स्वव्य-
यसायेन प्रचुरं धनमर्जयित्वा पार्वतीशङ्करौ पूजयेन्तदा तौ स्वगृहे पुनरपि
निवसिष्यतः । पत्न्या वचनं यत्तत् स मत्वा स वित्तमुपार्जयितुं दशार्णदेशे गतः ।
तत्र गन्वा स कस्यापिक्षेत्रे कार्यं कुर्वन् दश गद्याणमानं स्वर्णमुपार्जितवान् ।
तद्धनमल्पं मन्यमानः स यद्यपि परितृप्तो न जातः, तथापि गृहगमनोत्कण्ठया
गृहं प्रति प्रचलितः । मयाहं कस्यापि वृक्षस्याश्वस्तान्छायायां विश्रामं कर्तुं

टहरा लिया था सो आज आपने बिना स्नान के जो भोजन कर लिया
है उससे ये रुष्ट होकर उन घर से भाग गये हैं । इस बात से सुन-
कर पश्चात्ताप करके उस भोलेभाले वसुमित्र ने कहा—प्रिये ! अब
ये पुनः अपने घर में वापिस कैसे आवेंगे ? । पत्नी ने यह विचारकर
कि “यदि यह परदेश चला जावेगा तो मैं आनन्द के साथ मनमानी
करूंगी” पति से कहा यदि तुम व्यवसाय से प्रचुर धन कमाकर पार्वती
शंकर की पूजा करो तो हाँ ये दोनों पुनः अपने घरमें रहने के लिये
वापिस आसकते हैं ? पत्नी की ऐसी बात सुनकर वसुमित्र दशार्ण
देश में जाकर किसी के क्षेत्र में कार्य करने लग गया । उससे उसने
दश गद्याणक प्रमाण सुवर्ण उपार्जित किया—यद्यपि यह धन बहुत
ही कम था, इससे उसको सतोष नहीं हुआ तो भी उसको घर पर
पहुँचने की उत्कठा ने आकुलित कर दिया, इससे वह अपने घरकी
तरफ चल पड़ा । मध्याह्नकाल में जब यह किसी वृक्ष की छाया में

स्नान किया वगैर लोअन क्युं तेथी भीअधने आपणुं त्याथी आवी गयेअ छे आ-
वात साअणीने पश्चात्ताप करता ते लोणा वसुमित्रे कछु, प्रिये ! इवे ते इरीथी
आपणुा धरमा केअ पाछा आवे ? पत्निअे अेवे विचार क्ये के अे ‘ आ परदेश
याट्ये जय तो हुं आनदपूर्वक मन मान्यु कइ ” आवु विचारीने पतिने कछु के,
तअे ध धामाथी भूअ धन कमाधने शंकर पार्वतीनी पूजा करे तो अे अन्ने इरीथी
आपणुा धरमा रहेवा भाटे आवे पत्निनी आवी वात साअणीने वसुमित्र दशार्ण देशमा
अधने केअ अेक क्षेत्रमा ध धा करवा लागी गये तेमाथी नेछे दश गद्याणुा प्रमाण
सोअु पेदा क्युं अे के ते धन अणुअे थोअु अुतु आथी तेने सतेअ न थये तो
अणु तेने घर पहुँचयवानी भादे उलठायी व्याकुण अनावी दीध आथी ते पोताना
धरना तरई नीअणी पअये मध्याह्न कालमा अयारे ते केअ अडनी छायामा विश्राम

સદૃશ્ય ફલક્રમ્ય ચ માતુ મટત્ । નટરૂત ફલ્કાર શ્રુત્યા ગ્રામરક્ષકશ્રિન્વિતતાન
 કોળે ફળી ફલ્કાર કુરુતે, અતોડગનાત્તિ ગૃહપતી મન્ત્રાગ્રાયા નિર્ગમિયામિ । િ
 વિચાર્યે મોજનાસક્તે ગૃહપતા નગરરક્ષસ્તિઝકોઠાગારાત્ પચાયિત્ । તદનુ નટાડપિ
 'સમયોડ્ય પગયનસ્ય' ઇતિ વિચાર્યે પચાયિત્ । ગૃહપતિઃ સ્ત્રીપુરુષો નિયોતો
 રાંસ્ય પત્ની પૃષ્ઠાન્-ચાયતો મન્ત્રત ? તત્. યા કૃષ્ટા પતિ પ્રોક્તવતી-નિ
 ન્તરમેયયા સ્યગ્દે સરામિતૌ પાર્વતીજરૂરી । ત્યયાડરનાતેન શુકમ્ । અત્ એતા

જો તિલ મરે છુપ રહે છે ત્હે હી ક્યો ન ગ્યકિર અપની ભૂમ જ્ઞાન
 વહે" એસા વિચાર કર ઉમને ડન તિલકો મસલ ર કર પચ ફુકર
 કર લાના પ્રારમ કર દિયા । ડસકી ડસ ફુકારમો સુનકર ગ્રામ રક્ષક
 -કોટવાલને વિચાર કિયા-કુહમલાને જો કોને મેં મર્પકે રહેનેકિ યાન
 કહી હૈ વહ નિલકુલ સત્ય હૈ-ક્યોં કિ કોને મેં મર્પકા ફલ્કાર સુનાઈ
 દે રહાહે કહી વહ નિકલ્કર જો મુઝે કાટ ગાયેમા તા મેં અકાલમેં
 હી મર જાઝગા-અત'જય પરમા માલિક ગ્યાને મેં નહીન હો રહા
 હૈ તો એસી સ્થિતિ મે મુઝે ટ્રિપકર વહા સે નિકલ જાને મે હી પાયદા
 હૈ । તો મેસા વિચાર કરકે વહ કોટવાલ ડસતિલ કે કોઠાગાર સે
 ટ્રિપકર ભાગ ગયા । નટને મી "વહ સમય-ભાગને કા હૈ" એસા હી
 વિચાર કિયા । સો વહ મી છુપકર વહા સે ભાગ ગયા । પતિને જબ
 સ્ત્રી પુરુષોંકો ડસ તરહ ઘર સે વાહિર નિકલતે છુપ દેવા તો ડસને
 કુહમલા સે પૂઝા યે દોનો ઘર સે કૌન નિકલે હૈ । તત્ કુહમલાને કહા
 નાથ ! મને નિરન્તર સેવા કરને સે ઘર મે પાર્વતી ઔર શકર કો

શા માટે શાન્ન ન ઝરૂ " આવો વિચાર કરીને તેણે તલને મક્ષણીને તેમજ કુકીને
 ખાવાનાં રાશ્ન ત કરી તેનો આ કુકાર સભાણીને આમરક્ષકે વિચાર કયો કે, કુદ્મ
 લાએ ખૂણામા સર્પ હોવાની જે વાત કરેલ હતી તે ખરેખર સત્ય જ છે કારણ
 કે ખૂણામાથી સર્પને કુકાર સભાણી રહ્યો છે કહાવ્ય તે નીકળીને જો મને કરડશે તો
 માફ અગળ મરણ થશે જેથી ન્યારે ઘરનો માલીક ખાવામા તલલીન થઇ ગયો છે એવી
 સ્થિતિમા છુપાઇને અહાથી નીકળી જવામા હરકત જેવુ નથી આવો વિચાર કરીને
 તે નગરરક્ષક તે તેલના કોઠારમાથી છુપાઇને નાસી છુટ્યો નટે પછુ " આ સમજ
 ભાગવાનો છે " એવો વિચાર કયો જેથી તે પછુ છુપાઇને ભાગી ગયો વદ્ધમિત્રે
 ન્યારે બી પુરુષને આ પ્રમાણે ઘરમાથી બહાર નીકળતા જોયા તો તેણે કુદ્મલાને
 પૂછ્યુ કે, ઘરમાથી આ બે કોણ નીકળ્યા ? ત્યારે કુદ્મલાએ કહ્યુ, નાથ ! મે નિરન્તર
 સેવા કરવાને માટે ઘરમા થકર પાર્વતીને રોકી લીધા હતા પરંતુ આવે આવે

रुष्टो दृढाद विनिष्क्रान्तौ । तन्मुत्था सरलमतिः स नितरामनुनय्य पत्नी पृष्ठान् ।
एतौ यथ पुनर्मम गृहे समागमिष्यतः ? तदा सा कुलटा 'यत्रय परदेश गच्छे
त्तदाऽहं स्वेच्छया प्रतिष्ये । इति विचार्य ध्यानं कुर्वन्तीव प्राह—यदि स्वव्य-
वसायेन प्रचुर धनमर्जयित्वा पार्वतीशङ्करौ पूजयेन्मदा तौ स्वगृहे पुनरपि
निवसिष्यतः । पत्न्या वचनं यथार्थं मत्वा स वित्तमुभयार्जयितुं दशार्णदेशे गतः ।
तत्र गत्वा स कस्यापि क्षेत्रे कार्यं कुर्वन् दश गद्याणकान् स्वर्णमुपार्जितवान् ।
तद्धानमल्पं मन्यमानः स यद्यपि परितृप्तो न जातः, तथापि गृहगमनोत्सृष्टया
गृहं प्रति प्रचरितः । मयाहं कस्यापि वृक्षस्यास्तान्छायाया विश्रामं कर्तुं

टहरा लिया या सो आज आपने बिना स्नान के जो भोजन कर लिया
है उससे ये रुष्ट होकर उस घर से भाग गये हैं । इस बात को सुन-
कर पश्चात्ताप करके उस भोलेभाले वसुमित्र ने कहा—प्रिये ! अब
ये पुनः अपने घर में वापिस कैसे आवेंगे ? पत्नी ने यह विचारकर
कि “यदि यह परदेश चला जावेगा तो मैं आनन्द के साथ मनमानी
करूंगी” पति से कहा यदि तुम व्यवसाय से प्रचुर धन कमाकर पार्वती
शंकर की पूजा करो तो हाँ ये दोनों पुनः अपने घर में रहने के लिये
वापिस आसकते हैं ? पत्नी की ऐसी बात सुनकर वसुमित्र दशार्ण
देश में जाकर किसी के क्षेत्र में कार्य करने लग गया । उससे उसने
दश गद्याणक प्रमाण सुवर्ण उपार्जित किया—यद्यपि यह धन बहुत
ही कम था, इससे उसको सतोष नहीं हुआ तो भी उसको घर पर
पहुँचने की उत्कठा ने आकुलित कर दिया, इससे वह अपने घर की
तरफ चल पड़ा । मध्याह्नकाल में जब यह किसी वृक्ष की छाया में

स्नान किया वगैरे भोजन कर्युं तेही भीलभने आपछे त्याही आवी गयेत छे आ
वात सावणीने पश्चात्ताप करता ते भोणा वसुमित्रे कह्युं, प्रिये ! हुवे ते इरीधी
आपछा धरमा केम पाछा आवे ? पत्निअे अेवो विचार कर्यो के जे ‘ आ परदेश
यात्यो जय तो हुं आनन्दपूर्वक मन मान्युं करुं ” आवुं विचारीने पतिने कह्युं के,
तमे ध धामाधी भूम धन कमाधने शंकर पार्वतीनी पूजा करे तो अे जन्ने इरीधी
आपछा धरमा रडेवा माटे आवे पत्निनी आवी वात सावणीने वसुमित्र दशार्ण देशमा
जधने केछे अेक क्षेत्रमा ध धा करवा लागी गये। तेमाधी नेछे दश गद्याणका प्रमाण
सोनुं पैदा कर्युं जे के ते धन धण्डा थोडुं हुतु आधी तेने सतेष न थये। तो
पछु तेने घर पछोयवानी लारे उल्लास्यो व्याकुल जनावी दीधो आधी ते पोताना
धरना तरङ्ग नीउणी पड्यो मध्याह्न कालमा ज्यारे ते केछे आठनी छायामा विश्राम

સઘૃય ફૂલકૃત્ય ચ મોક્તુ પ્રયત્નઃ । નટકૃત ફૂલમાર શ્રુત્યા ગ્રામરક્ષકશ્રિતિતવાન
 કોળે ફળી ફૂલકાર પુરતે, અતોડનાત્તે શૂપતી મન્નગાયા નિર્ગમિયામિ । તિ
 વિચાર્યે મોજનામત્તે ટૂપતા નગરરક્ષકસ્તિલકોળાગારાન પચ્ચાયિત । તન્નુ નટોડપિ
 'સમયોડય પચ્ચયનસ્ય' ઇતિ વિચાર્યે પચ્ચાયિત । ટૂપતિઃ સ્ત્રીપુરુષો નિયોતો
 સોડય પત્ની પૃષ્ઠાન્-કાવતી મન્નતઃ ? તત. મા ટૂપટા પતિ પ્રોક્તયતી-નિર
 ન્તરસેયયા સ્વગૃહે સચામિતૌ પાર્વતીશ્વરૌ । ત્યાડસ્નાતેન શુક્રમ્ । એવં એતા

જો તિલ મેરે હુણ રહે છે અને સી સ્યો ન ચાકર અપની ભૂમિ જાત
 કરે" એમા વિચાર કરે અને એક નિર્લોકો મસલ કરે અને ફુલ
 કરે જાના પ્રારંભ કરે ડિયા । એમકી હમ ફુલમારનો સુનકર ગ્રામ રક્ષક
 -કોટવાલને વિચાર ક્રિયા-કુડ્મલાને જો કોને મેં સર્પકે રહેનેકિ જાત
 કહી છે વહ નિલકુલ મત્ય છે-સ્યો મિ કોને મેં સર્પકા ફૂલકાર સુનાઈ
 દે રહાઈ કહી વહ નિલકુલ જો મુદ્ધે કાટ પાવેગા તા મેં અકાલમેં
 હી મર જાડગા-અતઃજય પ્રમા માલિક ગાને મેં તહીન હો રહા
 હૈ તો એસી સ્થિતિ મેં મુદ્ધે ટ્રિપર વહા સે નિકલ જાને મેં હી પાવદા
 હૈ । તો એસા વિચાર કરે વહ કોટવાલ એસતિલ કે કોળાગાર સે
 ટ્રિપર ભાગ ગયા । નટને મી "વહ સમય-ભાગને કા હૈ" એસા હી
 વિચાર ક્રિયા । સો વહ મી છુપકર વહા સે ભાગ ગયા । પતિને જબ
 સ્ત્રી પુરુષોકો હસ તરહ ઘર સે બાહિર નિકલતે હુણ દેખા તો એને
 કુડ્મલા સે પૂછા યે દોનોં ઘર સે કૌન નિકલે હૈ । તન્નુ કુડ્મલાને કહા
 નાથ ! મેને નિરન્તર સેવા કરને સે ઘર મેં પાર્વતી ઔર શકર કો

શા માટે શાન્ત ન કરે " આવો વિચાર કરીને તેણે તલને મસળીને તેમજ કુકીને
 ખાવાનાં ચરખત કરી તેનો આ કુકાર સભળીને ગ્રામરક્ષકે વિચાર કર્યો કે, કુકાર
 લાગે ખૂણામાં મર્ધા હોવાની જે વાત કરેલ હતી તે ખરેખર સત્ય જ છે કારણ
 કે ખૂણામાંથી સર્પનો કુકાર સભળાઈ રહ્યો છે કદાચ તે નીકળીને બે મને કરડશે તો
 માટે અકાળ મરણ થશે જેથી ન્યાયે ધરનો માલીક ખાવામાં તડલીન થઈ ગયો છે એવી
 સ્થિતિમાં છુપાઈને અહાંથી નીકળી જવામાં હરકત જેવું નથી આવે વિચાર કરીને
 તે નગરરક્ષક તે તેલના કોઠારમાંથી છુપાઈને નાચી છુટ્યો નટે પણ " આ સમય
 લાગવાનો છે " એવો વિચાર કર્યો જેથી તે પણ છુપાઈને લાગી ગયો વદમિત્રે
 ન્યાયે આ પુરૂષને આ પ્રમાણે ઘરમાંથી બહાર નીકળતા જોયા તો તેણે કુડ્મલાને
 પૂછ્યું કે, ઘરમાંથી આ બે કોણ નીકળ્યા ? ત્યારે કુડ્મલાએ કહ્યું, નાથ ! મેં નિરન્તર
 સેવા કરવાને માટે ઘરમાં થકર પાર્વતીને શેકી લીધા હતા પરંતુ આવે આવે

मत्पि वित्ते तदुपाज्यं स्वदेवाचनं कर्तुमिच्छति । दृश्यते यद्वा यत् विद्वानपि
व्यसने द्रव्यं व्ययीकरोति । मुग्धोऽप्यसौ र्मायं धनमर्जयितुं हिंश्यति । अतो
दृढ धर्मगोऽस्य रूपि प्रत्युपकारं करोमि । यदि चरमतीर्थं करो भगवान् महा-
वीरोऽत्र समवेमरेत्, तदाहमप्युत्कृष्ट भावेन तस्य प्रभोः पर्युपासनां कुर्याम् । एव
विचिन्तयति भूपे तदभ्यपचिद्धमनुसृत्य सैनिका अपि तत्र समागताः । ततो

है । इसका स्वधर्म के प्रति अनुराग किनना है जो वनके नहीं होने
पर भी उसके उपार्जन से अपने देवताकी अर्चना करने के लिये यह
लालसावाला बन रहा है । ससार में प्रायः अभीतक ऐसा ही देवने
में आना है कि विद्वान् होने पर भी लोग उपार्जित निज द्रव्यका
न्यसन आदि के सेवन करने में अपव्यय कर दिया करते हैं । परंतु
यह यद्यपि मुग्ध है तो भी वनका इस प्रकार से द्रुग्पयोग करनेके
लिये उपार्जन करनेकी भावनावाला प्रतीत नहीं हो रहा है प्रत्युत-
धर्म करनेके लिये ही वन कमानेकी भावना रख रहा है । और इस
लिये यह उसके उपार्जन करने में क्लेशों का साम्हना कर रहा है ।
तो ऐसे दृढ धर्मीका मुझ से कुछ प्रत्युपकार हो जाय तो सब से अच्छी
जान है । ऐसा भी विचार किया कि जन चरम-तीर्थंकर महावीर प्रभु
यहां आवेंगे तब मैं भी उनकी उत्कृष्ट भावना से पर्युपासना करूंगा ।
राजा जन इस प्रकारकी अपनी विचारधारा में मग्न रह रहे थे कि
इतने में अन्धके पदचिह्नोका अनुसरण करते २ उनके सैनिकजन भी

धन न होवा छता तेना उपाज्जन्थी पोताना देवतानी अर्थना कन्वा भाटे
लालसा वाणो जनी रहेल छे ससारमा भरेभर ओवु ज लेवाभा आवे छे के
विद्वान होवा छता पणु होउ उपाज्जन्त द्रव्यनु व्यसन आदिना मेवन करवाभां
जोटी रीते उपयोग कउ छे परंतु आ ले के मुग्ध उ छता पणु धनने आ प्रहारधी
जोटा उपयोग करवा भाटे उपाज्जन करवानी लावना वाणो देखातो नथी भरेभर
धर्म करवाना भाटे ज धन कमावानी लावना आ राणी रहेल छे अने जेना भाटे
ज ओनु उपाज्जन करवाभा हु जेने भाभने करी रहेल छे तो आवा दह धमी तु
भाराधी दाईक साउ थाय तो जे धर्षी ज सारी वात छे आवे विचार करी पछीधां
ओवो विचार ज्यो के, ज्यारे चरम तीर्थंकर महावीर प्रभु अही आवथे त्यारे हु
पणु तेभनी उत्कृष्ट लावनाधी पर्युपासना करीथ राज आ प्रहारनी विचारधाराभा
ज्यारे ओउतान जनी रहेल छता ओटलाभा अर्थना पगलाने जेता जेन नेभना

समुपनिष । तस्मिन्नेव समये एकशिवितेनाभेनागद्वतम्पुपात्तोदगार्णभूपोऽपि तत्रैव समागतः । अथ रमणोयाकृतिक ऋषिः पृष्ठं गच्छति । त्रिचिन्त्य स वसुमित्रस्तस्मै राज्ञे जलं पातु ददाति । राजाऽपि पीत्वा तुरगात्पर्याणं समुत्तार्य त्र्यञ्जपाया विश्रमितुमुपनिष । क्षणं विश्रम्य राजा तं पृच्छति-‘कस्त्वं कस्मात्समागतः’ वसुमित्रेण सर्वं वृत्तं राज्ञे निगदितम् । त्रिदिततद्गृह्णन्तो राजा मनस्येव चिन्तयति-‘अद्वयमस्य पत्नी दुश्चरिता । तयाऽयं सरलाशयो रचितः । तयाऽप्यस्य स्वदेवे स्वधर्मे च हृदा श्रद्धां रीक्ष्य तस्मिन्नोऽस्मि । योऽमात्र-

विश्राम करने के लिये बैठ गया था कि इसी समय वहाँ पर ब्रह्मशिक्षित अश्व के द्वारा अपहृत होकर तृपार्ति दृष्टार्ण राजा भी आ पहुँचे । आकृति से राजा सत्पुरुष जानकर वसुमित्र ने जल लाकर उनको पिलाया । जल पीकर राजा घोड़ेपर से पर्याण-पलाण बगरह-उतारकर उसी वृक्षकी छाया में एक तरफ उनको विश्राम करनेके लिये बैठ गये । क्षणभर विश्राम ले चुकने के बाद राजाने वसुमित्र से पूछा-तुम कौन हो ? कहाँ से आ रहे हो ? राजा से पूछे जाने पर वसुमित्र ने अपना समस्त वृत्तान्त निवेदित कर दिया । राजा जब उसके वृत्तान्त से परिचित हुए तब सोचने लगे कि अब क्या ही इसकी पत्नी दुश्चरित्रा है । इसीलिये उसने इस सरल परिणामी व्यक्तिको इस रूप से ठगा है । परन्तु यह कितना भला मनुष्य है जो इसरूप से ठगा जाने पर भी अपने देव एवं धर्मकी श्रद्धा में हट बना हुआ है । इसकी यह श्रद्धा तो मुझे आश्चर्यवर्कित कर रही

करवा भाटे भेटेले छतो ते समये त्या भूषण होइथा कुइता आलनारा घोडाथी अपहृत थयेले अने तृपातुर भए लेओवा दशार्धराज पशु आवी पडोन्थे । आकृतिथी राजाने सत्पुरुष ज्ञानीने वसुमित्रे पाखी लावीने तेने पाथु जण पीने राजा घोडा उपरथी पलाणु वगेरे छितारी तेने भीछावीने ते छायाभा विश्राम करवा भाटे भेटे । क्षणभर विश्राम लीधा बाद राजाके वसुमित्रने पुछ्यु, तमे कैछु छै ? क्याथी आवी रह्यो छै ? राजाना पूछवाथी वसुमित्रे पोताने सधयो वृत्तांत तेने छुटो सलजान्यो । राजा क्यारे तेना वृत्तांतथी पारखि । थया त्यारे तेछे विश्वासुं के, अवश्य अनी पनि दुश्चरित्रवाणी छै आथी तेछे आ सरण स्वभाववाणा भाषुसने तेने आ रीते ठगेले छै परन्तु आ डेटेला लखे मनुष्य छे के, ते आ रीते ठगावा छता पशु पोताना देव अने धर्मनी श्रद्धाभा दृढ जनी रह्यो छै ? तेनी आ श्रद्धा भने आश्चर्यं यकित जनावी रह्यो छै तेने स्वधर्म प्रत्ये डेटेला अनुसंग छै ने

मत्पि त्रिते तदुपाज्य स्वदेवार्चनं कर्तुमिच्छति । दृश्यते यद्गुणं यत् विद्वानपि
व्यमने द्रव्यं व्ययीकरोति ।' मुणोऽप्यसौ धर्मार्थं धनमर्जयितुं हिंश्यति । अतो
दृढं धर्मणोऽस्य कमपि प्रत्युपकारं करोमि । यदि चरमतीर्थकरो भगवान् महा-
वीरोऽत्र ममसरेत्, 'तदाहमप्युत्कृष्ट भावेन तस्यप्रभो' पर्युपासनां कुर्याम् । एव
चिन्तयति भूपे तदश्वपदचिह्नमनुसृत्य सैनिका अपि तत्र समागता । ततो

हे । इसका स्वधर्म के प्रति अनुराग किनना है जो धनके नहीं होने
पर भी उसके उपार्जन से अपने देवताकी अर्चना करने के लिये यह
लालसावाला बन रहा है । ससार में प्रायः अभीतर ऐसा ही देवने
में आता है कि विद्वान् होने पर भी लोग उपार्जित निज द्रव्यका
न्यसन आदि के सेवन करने में अपव्यय कर दिया करने है । परंतु
यह यद्यपि सुगंध है तौ भी धनका इस प्रकार से दुरुपयोग करनेके
लिये उपार्जन करनेकी भावनावाला प्रतीत नहीं हो रहा है प्रत्युत-
वर्म करनेके लिये ही धन कमानेकी भावना रग्व रहा है । और इस
लिये यह उसके उपार्जन करने में क्लेशों का साम्हना कर रहा है ।
तो ऐसे दृढ धर्मीका मुझ से कुछ प्रत्युपकार हो जाय तो सब से अच्छी
बात है । ऐसा भी विचार किया कि जय चरम-तीर्थकर महावीर प्रभु
यहां आवेंगे तब मैं भी उनकी उत्कृष्ट भावना से पर्युपासना करूंगा ।
राजा जय इस प्रकारकी अपनी विचारधारा में एतत्तान हो रहे थे कि
इतने में अश्वके पदचिह्नोका अनुसरण करते २ उनके सैनिकजन भी

धन न होवा छता तेना उपार्जनथी पोताना देवतानी अर्चना कर्वा माटे
लादसा वाणो भनी रहेल छे स सारमा भरेभर ओवु न लेवामा आवे छे के
विद्वान होवा छता पणु दोउ उपार्जित द्रव्य न्यसन आदिना सेवन करवामा
पोटी रीते उपयोग छे छे परंतु आने के सुगंध छे छता पणु धननो आ प्रकारथी
पोटा उपयोग करवा माटे उपार्जन करवाणी लावना वाणो देखातो नथी भरेभर
धर्म करवाना माटे न धन कमावानी लावना आ राभी रहेल छे अने ओना माटे
न ओवु उपार्जन करवामा हु ओना सामना करी रहेल छे तो आवे दृढ धर्मी तु
भाराथी जार्ध साइ थाय तो ओ धर्मी न सारी बात छे आवे विचार करी पछीथी
ओवो विचार क्यो के, न्यारे अरभ तीर्थंकर महावीर प्रभु अही आवेशे त्यारे हु
पणु तेमनी उत्कृष्ट लावनाथी पर्युपासना करीश राज आ प्रकारनी विचारधानमा
न्यारे ओतान भनी रहेल छता ओटलाभा अर्चना पगवाने लेता तेन नेमना

प्रभातकालकृतनित्यकृत्यध्वजनिर्गतदेहो देवदूतद्वय दधत् भागुरभूषणभूषित
तनुः पूर्णेन्दुनिभनातपत्रेण विराजमानधार्मिकः श्वेतचामरैर्यजमानोऽह तथा
जिन रत्नित्ये, यथा पूर्वं न कोऽपि त रन्दितायान् । इति मनसि चिन्तयन्
नृपो दशार्णभद्रो महागजमारुहयान् । ततो भास्वरभूषणभूषितमर्षाद्वा सामन्ता
अपि स्वस्वगजमारुह्य सामानिका देवाः शक्रमिव राजान परितः परिवेष्टय
स्थिताः । तदनु राजा पादाङ्गुष्ठेन प्रेरितो गजो जनैर्गन्तु प्रवृत्तः । तदा मणि

गया । उस समय नगर स्वर्ग के जैसा सुन्दर प्रतीत होने लगा ।
दूसरे दिन प्रातःकाल होते ही राजाने अपना समस्त नित्य कृत्य समाप्त
कर चन्दन से देहको चर्चित किया पथ देवदूतों दो चम्ब्रो को प्रारण
कर फिर आभूषणों को यथास्थान पहिरा । पश्चात् गजराज पर चढ़
बह प्रभुको वदना करने के लिये चले । इसी तरह से प्रभुको वदना
करने के लिये चलने का उसने पहिले से ही संकल्प कर लिया था ।
राजा जब गज पर चढ़ कर प्रभुवदनाके लिये जा रहा था तब उनके
माथे पर पूर्णचन्द्रमण्डल जैसा उज्र धरा हुआ गोमित हो रहा था ।
तथा श्वेतचारचामर उनकी आजूराजू ढोरे जा रहे थे । सामन्तजन
भी पूर्ण सजधज होकर अपने २ हाथी पर बैठकर राजा के साथ
चले जा रहे थे । उस समय देवनेवालों को ऐसा जात होता था कि
मानो सामानिक देवों से परिहृत इन्द्र ही जा रहा है । हाथीका सचा-
लन राजा स्वयं कर रहा था । राजा के पादाङ्गुष्ठ के द्वारा प्रेरित होकर

रने पशु धन पताका आदिद्वारा शलुगाराभ्यु आ समये नगर स्वर्ग-नेषु सुदृ-
ष्टेभ्यो वाग्यु भीम दहाडानो प्रातःकाल यथा न राजा पोतानु समस्त प्रातःकर्म
पुत्र करी, यदनथी देहने देयो अने देवदूतय जे वसोने धारण करी पछी आशु
पशुने यथास्थान पडेया तयार आह हाथी उपर सवारी करी प्रभुने वदना करवा
भाटे यादया आ प्रभाष्टे प्रभुने वदना करवा जवानो त्रेष्टे पडेदेथी न सकटप
करेव डतो राजा न्यारे हाथी उपर सवारी करीने प्रभु वदना भाटे नथ रह्या
डता तयारे तेना भाष्टा उपर पूर्णचन्द्र मण्डल नेषु पशयेवु श्वेतछत्र सुशोभित
वागतु डतु तथा आशुभाषुया तयार घाणा यमदोणाथ रह्या डता जामत नन
पशु स पूश पशु सज्ज यधने पोतपोताना हाथी उपर फेसीने, राजनी साथे साथे
नथ रह्या डता ते समये जेवावाणाने जेम वागतु डतु के, नष्टे सामानीऽ देवोथी
परिवृत धद्र न, नथ रडेव छे, हाथीनु सयालन राज स्वय करी रडेव डता
राजनी पगनी आगगीओथी, प्रेरित जनीने हाथी तेमनी ध्विष्टा

मण्डनमण्डिता अष्टादशसहस्रसंख्याका गजाः चत्वार्ययमानपर्वता इव प्रचलिता तदनु
भूरिभूपणभूपिताश्चतुर्विंशतिलक्षसंख्याका स्तुरगास्तथा सयोजितशोभनाश्वा मृग्य-
रथसदृशा एकविंशतिसहस्रसंख्याका रथाः, एवं नानाविप्रगस्रगारिणः सकल-
विपत्तिवारिणः, कोटिशः सैनिकाश्च प्रचलिताः । पञ्चशनराज्ञीभिः समन्विता,
पञ्चगतशिरिषा शिपिकावाहकैर्नयमानाः सदेवीकयिमानवत् शोभन्ते स्म ।
किङ्किणीभिर्मधुर शब्दायमाना अभ्रलिह्याः पञ्चवर्णाः, षोडशसहस्रसंख्याका च
जाश्चापि शोभन्ते स्म । तस्मिन् समये वशीवीणामृदङ्गकास्यतालादिविविधवाद्यैः

उनकी इच्छानुसार धीरे २ चल रहा था । साथ में अठारह हजार
हाथी और भी थे । जो मणियों के मडनों से मड़ित थे । इनके चलने
से ऐसा प्रतीत होता था कि मानों ये जगम पर्वत ही चले जा रहे
हैं । इनके पीछे भूरिभूपणों से भूपित चौबीस (२४) लाख घोड़े तथा
सूर्यके रथके समान डक्कीस हजार रथ कि जिन में उत्तमोत्तम शृगा-
रितें घोड़े जुते हुए चल रहे थे । इनके पीछे २ नाना शास्त्रों को
धारण किये हुए एवं सकल विपत्तियों के निवारक कोटिश सैनिक
जन चले जा रहे थे । साथ में पाचसौ रानिया भी शिविका के आरुढ़
होकर चल रही थी । शिपिकोण शिपिकावाहकजन अपने २ कंधों पर
उठा कर लेजा रहे थे । जैसे देवियों से अधिष्ठित विमान अपनी
सुन्दरता से अनुपम लगता है उसी प्रकार ये शिविकाएँ भी इन रानियों
द्वारा अधिष्ठित होनेकी वजह से विशेषरूप से सुन्दरता का घर बनी
हुई थी । किंकिणियों के मधुर शब्दों से वाचालित पञ्चवर्णवाली सोलह

आली रहैल होता साथे भील पख अठार डंनर हाथी होता जे भणी वगेदेथी
शङ्खगारयेल होता तेमना आलवाथी ओषु लागतु हुतु के लखे जगम पर्वत
आलीने जई रहैल छे ऐमनी पाछण नाना प्रकारना शङ्खगारथी सजयेला चौबीस
लाख घोडा तथा सूर्यना रथनी भाइउ ओकवीस डंनर रथ के जेमा उत्तममा उत्तम
शङ्खगारैला घोडा ओडवाभा आवेल होता तेमनी पाछण पाछण अनेक प्रकारना
शस्त्रोने धारण करैला अने सधगी विपत्तिओनु निवारण करवावाणा ओवा उरोडा
नैनिको आली रहैल होता साथे पाचसो राणीओ पख पालभीमा आइड धधने
जई रहै । हुती पालभीओने उपाडनाराओ पोतपोतानी जधि। उपर उडावीने जई
रह्या होता जेम देवीओथी अधिष्ठित विमान पोतानी सुंदरताथी अनुपम लागे छे
तेवी रीते आ पालभीओ पख ते राणीओना तेमा जेमवाथी विशेष सुंदर देखाइ
रह्यो हुती धुधरीओना मधुरा शब्दथी सुजती पाचवर्णवाणी सोण डंनर धनओ।

सन्त्यकान गजान रिङ्गितान । तेषु प्रत्येकगजस्य द्वादशाङ्गिकपञ्चशत
 सन्त्यकानि मुखानि, मुखं मुखं प्रति अष्टौ अष्टौ दन्तान प्रतिदन्तमप्रावष्टौ
 मनाहारिणीः पुष्करिणीश्च रिङ्गितान मन्येकपुष्करिणामष्टौ अष्टौ उपपन्न
 पद्मानि रिङ्गितान । तेषु दलेषु प्रत्येकदले द्वात्रिंशद्विधनाटकं कृतं नृपान्,
 प्रत्येक कमलसर्गिराया चतुर्मुखं प्रासादं च रिङ्गितान । तत्र प्रत्येक प्रासा
 देऽष्टमहिषीभि सह स्थितः शक्रेन्द्रो द्वात्रिंशद्विध नाटकं पश्यन् आसीत् ।
 एवमिधैर्भयसम्पन्नः शक्रेन्द्र आकाशात्प्रतीर्य भगवन्तं जिनं प्रक्षिणीकृत्य
 यन्दित्रा कृताञ्जलिः सन् भगवत्समीपे समुपस्थितः । तदा नृपो दर्शार्णभद्र
 रतादृशैर्भयसंयुक्तं कृतभगवद्दन्तं समुपस्थितः शक्रेन्द्र रिङ्गेय मनस्येव चिन्त

वैक्रियशक्ति द्वारा उसी समय तयार कर दिया । इन में प्रत्येक गजके
 पाँचसौ बारह (५१२) मुख, एक २ मुखमें आठ आठ दात, एक एक
 दाँत में आठ आठ मनोहर पुष्कर, एक प्रत्येक पुष्कर में एक एक लाख
 पत्तेवाले आठ २ कमल इन्द्रने विकुर्वित किये । प्रत्येक पत्तोंमें बत्तीस
 प्रकार के नाटक को करनेवाले नटों को, एक कमलों की प्रत्येक कर्णिका में
 चार मुखवाले प्रासाद भी इन्द्रने दिखलाए । तथा प्रत्येक प्रासाद में
 आठ आठ इन्द्रानियों के साथ बैठकर इन्द्र बत्तीस प्रकारके नाटकों को
 देख रहे हैं ऐसा भी इन्द्रने वहाँ विकुर्वित किया । इस प्रकार के आश्चर्यसे
 सपन्न होकर वह शक्रेन्द्र आकाश से नीचे उतरे और प्रभु को तीन
 प्रदक्षिणा देकर पश्चात् बदना करके हाथ जोड़कर उनके समीप बैठ गये ।
 राजा ने जब इस प्रकार की विभूति से विडित राजेन्द्रको भगवानको
 बदना करते हुए देखा तो मनमें विचार किया मैं कितना अज्ञानी

वैक्रिय शक्ति द्वारा उत्पन्न कथा आभा हरिक छाथीना पायसे आर ५१२ मोठा
 ओक ओक मोठाभा आठ आठ दात, ओक ओक दातभा आठ आठ मनोहर पुष्कर अने
 प्रत्येक पुष्करभा ओक ओक लाख पत्तावाणा आठ आठ कमल इन्द्रने उपलब्ध आ प्रत्येक
 पत्ताभा पत्तीस प्रकारना नाटकने करवावाणा नटोने, अने कमलोंनी प्रत्येक कर्णिका
 भा आर हरवागवाणा प्रासाद पण इन्द्रने जनाल्या तथा प्रत्येक प्रासादभा आठ आठ
 इन्द्राणीओनी साथे ओसीने इन्द्र पत्तीस प्रकारना नाटकोने ओछ रह्या छि, ओषु पण
 इन्द्रने त्या जनाल्या आ प्रकारना औश्वर्यथी स पन्न जनीने ते इन्द्र आकाशथी नीचे
 उतर्था अने प्रभुने त्रण प्रदक्षिणा करी पछोथी बदना करी छाथ ओडी तेमनी सामे ओसी
 गया नानाओ न्यारे आ प्रकारनी विभूतिथी विशिष्ट इन्द्रने भगवानने बदना करता

યતિ ધિદમામ્ । તુન્નતયા સ્વસપ્તો નર્પ કૃન' । અસ્ય સમ્પદામ્ગ્રે મપ સમ્પત્તે. કા ગગના ? સૂર્યપ્રભાયા પુરત ચ્વદ્યોતસ્ય પ્રભા ક્રિયતી ? તુન્ન સ્વમાત્રા એવ પ્રાણિન પદ્ધિજલસ્યદદુરવત સ્વસમ્પદ ગર્વ કુર્વન્તિ । ડ્ય ચ શ્રીરનેનાપિ ધર્મપ્રભાવેનૈવ લ્ઘ્યા । ધર્મ વિના યદિ સમ્પતિર્ભવેત્તદા સર્વેઽપિ સમ્પતિભાજો ભવેયુઃ । અતઃ પ્રકૃષ્ટસમ્પત્સપ્રાપ્તૌ પ્રકૃષ્ટ ધર્માચરણમેવ કારણમ્ । તસ્માદ વિપાદ પરિત્યજ્ય સકલશ્રેયોમૂલ નિર્મલ ધર્મમેગાહમાશ્રયિષ્યે । ડ્યથ વિમુશ્ય ધૃતવૈરાગ્યો દર્શનભટ્ટો રાજા મગવત્સમીપે સમાગત્ય વન્દિત્વા સવિનય

હ જો મુજે હસ તુન્ન સપત્તિ પર અભિમાન જગા । મુજે ધિક્કાર હૈ । ઇનકી સપત્તિ કે આગે મેરી હસ સમ્પત્તિ કી ક્યા ગણના હૈ । સચ હૈ સૂર્યકી પ્રભા કે સમક્ષ રઘોત (આગ્યા) કી પ્રભાકી ક્યા કીમત હો સકતી હૈ । જો પ્રાણી તુન્ન હુવા કરતે હૈ વેળી કીચડવાલે જલમેં રહે હુન મૈઠકકી તરહ અપની સપત્તિકો હી વહુત ભારી મમઝતે હૈ ઓર ઉસકે ગર્વસે ફલે રહતે હૈ । ધર્મકે પ્રભાવસે હી પ્રાણિયો કો સપત્તિકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ મુજે મી જો યહ સપત્તિ પ્રાપ્ત ન્હૈ હૈ ઉસમે મી ધર્મકા હી કારણ હૈ ! વિના ધર્મ કે સપત્તિ નહી નિલા કરતી હૈ । યદિ મિલતી તો, નિર સસારમે કેઈમી નિર્ધન નહી રહતા । હસસે યહ નિશ્ચિત વાત હૈ કિ પ્રકૃષ્ટ સપત્તિકી પ્રાપ્તિ મેં પ્રકૃષ્ટ ધર્માચરણ હી કારણ હૈ । હસલિયે વિપાદ કા પરિત્યાગ કરકે સકલ શ્રેયોકા મૂલ કારણ ંક ધર્મકા હી મુજે આશ્રય ગ્રહણ કરના ચાહિયે ।

હસ પ્રકાર અચ્છી તરહ વિચાર કરને પર રાજા કો સસાર

લેયા તો મનમા વિચાર કર્યો કે, હુ કેટલો અજાની છુ, જે મને આ તુન્ન સ પત્તિ પર અભિમાન જાગ્યુ મને ધિક્કાર છે આમની સ પત્તિની સામે મારી આ સ પત્તિની શુ ગણના છે ? સાચુ છે કે, સૂર્યના તેજ પાસે આગીયાનુ તેજ શી વીસાતમા ? જે પ્રાણી તુન્ન હોય છે તેજ કિચડવાળા પાણીમા રહેલા હેડગની માફક પોતાની સ પત્તિને જ ધણી ભારે સમજે છે, અને તેના ગર્વમા કુલાલ રહે છે, ધર્મના પ્રભાવથી જ પ્રાણીઓને સ પત્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે અને પણ જે આ સ પત્તિ પ્રાપ્ત થઈ છે તેમા પણ ધર્મનો પ્રભાવ કારણ જૂત છે ધર્મ વગર સ પત્તિ મળી શકતી નથી, અને જો મળે તો પછી સસારમા કેાઈ નિર્ધન રહે જ નહી આથી એ નિશ્ચિત વાત છે કે, પ્રકૃષ્ટ સ પત્તિની પ્રાપ્તિમા પ્રકૃષ્ટ ધર્માચરણ જ કારણ છે વિપાદને પરિત્યાગ કરી સધળા શ્રેયનુ મૂળ કારણ એક ધર્મનો જ મારે આશ્રય કરવો જોઈએ

આ પ્રકારનો સારી રીતે વિચાર કરવાથી રાજાને સસાર, શરીર, અને લોગોથી

મિદમવ્રતાન્-ભગવાન । મરોઢિગ્ન મા દીક્ષાદાનનાનુદ્દાતુ । ડત્યુત્તમા કૃતગતન
 ત્તનાર્થિન ત પાર્થિવ ત્રિશ્વેકવત્સલો રીતમ્ભુઃ સ્વય મત્રગ્યા ગ્રાહ્યતિ સ્મ ।
 તેન સહ તામમુત્પપુત્રો વસુમિત્રોઽપિ મત્રગ્યા ગૃહીતવાન । યુગ્યતે ચતત્-
 સત્પુરુષાણા સદ્ગો દિ સકલકલ્યાણકરો મત્તિ । તત્તો મૃતીતદ્રીય દર્શાનમદ્ર
 રાજકુપિ શક ઇમમત્રીત્-દે મુને ! ધન્યોમમાન્ ! યેન મત્રતા ઈદ્ગીં સમુ
 ત્કૃષ્ટાઽપિ સમ્પત્ત યદિનિ પરિત્યક્તા । દે સત્યમતિજ્ઞ । પય ત્રિધ પ્રાન્ય
 સામ્રાજ્ય પરિત્યજ્ય સયમ સ્વીકૃતતા મત્રતા સ્વપતિજ્ઞા સત્યા કૃતા । સર્વ સામ્રા
 જ્ય પરિત્યજ્ય દીક્ષા સ્વીકૃત્ય મત્રતાઽધૂતપૂર્વોઽર્હતઃ મેત્રા કૃતા । અદ્વતુ દ્રવ્યત

શરીર ત્વ મોગોસે વૈરાગ્ય માત્ર જાગૃત હો ગયા । ઉસી વૈરાગ્યભાવ
 મેં મગન હુણ વદ દર્શાનમદ્ર ગજા ભગવાન કે સમીપ પહુચે ઓર વદના
 કરકે કહને લગે કિ-ભગવાન ! મરોઢિગ્ન હસ પ્રાણીકો દીક્ષાદાન
 સે અનુગૃહીત કીજિયે । હસ પ્રમાદ વ્રતાર્થી ડન રાજાકો અપને જાયોં સે
 કેશોકા લુચન કરતે દેગરકર ત્રિશ્વેકવત્સલ વીર પ્રમુને દીક્ષા દે દી ।
 ડસીકે માથ વસુમિત્રને મી દીક્ષા અગીતાર કરલી । સચ હૈ સત્પુરુષોકા
 સગ સકલ કલ્યાણો કા વારક હુઆ કરતા હૈ । ડન્દ્રને જવ ત્હ દેલાકિ
 દર્શાનમદ્ર રાજા રાજકુપિ ડન ડુકે હૈ તવ રાજાસે ડન્દ્રને વદા-હે
 મુને ! આપકો વન્ય હૈ । કિ આપને ડતની ઉત્કૃષ્ટ ત્રિભૂતિ ટક હી ક્ષણમે
 ક્ષદિતિ પરિત્યક્ત કરદી હૈ । હે સત્ય પ્રતિજ્ઞ મહાત્મન્ હસ પ્રમાદ કે
 પ્રાજ્ય રાજ્યકા પરિત્યાગ કર કે સયમકો સ્વીકાર કરને વાલે આપને
 અપની પ્રતિજ્ઞા સત્ય કરકે દિલલા દી હૈ ઓર હસીસે આપકે હૃદયમે

વૈરાગ્યભાવ જાગૃત થયો તેના વૈરાગ્યભાવના મગન બનેલા એ દર્શાનમદ્ર રાજા
 ભગવાનની પાસે પહોંચ્યા અને વદના કરીને કહેવા લાગ્યા કે, ભગવાન ! ભવ
 ઉદ્દીગ્ન એવા આ પ્રાણીને દીક્ષા દાન આપીને અનુગૃહીત કરા આ પ્રમદે વ્રતાર્થી
 એ રાજાએ પોતાના હાથથી કેશોત્તુ લોચન કરવા માડ્યું આ પ્રમાણે પોતાના
 હાથથી કેશોત્તુ લોચન કરતા રાજાને ત્રિશ્વના વત્સલ એવા વીર પ્રભુએ તને દીક્ષા
 આપી એની સાથે જ ત્રિશ્વમિત્રે પણ દીક્ષા અગીતાર કરી લીધી સાચુ છે કે,
 સત્યપુરુષોનો સગ સકલ કલ્યાણોને આપનાર બની બાથ , હ દે જવાર આ ભેટ
 કે દર્શાનમદ્ર રાજા કવિ બની ચૂકેલ છે ત્યારે હ દે નાનને કહ્યું કે, કિ રનિ !
 આપને ધન્ય છે કે, આપે આટલી ઉત્કૃષ્ટ ત્રિભૂતિને જલદીથી ત્યાગ કરી દીધો
 છે હે સત્ય પ્રતિજ્ઞ મહાત્મન્ ! આ પ્રમાણે મેગવેલા રાજાએ પરિત્યાગ કરીને
 મયમનો સ્વીકાર કરવાળા આપે પોતાની પ્રતિજ્ઞા સાચી કરી બતાવે છે અને

આદેતઃ સેવા સ્તુ મમર્ગે ન તુ ભાવત । મયતા તુ ભાવત સેવા કૃત્વા । તતો
મયતાઽપિ યગ્નિતોમ્મિ । મમ ભૂયમો શક્તિરસ્તિ, તથાઽપિ દીપ્તિગ્રાપ્તે નામ્તિ
મમ શક્તિ' । इत्थ दशार्णभट्टमुनिं स्तुत्या भगवन्त जिन प्रणम्य श्रेष्ठ स्वयं
गतयान दशार्णभट्टमहामुनिरपि उग्र तपस्तप वा सकृदधर्मज्ञानमुक्तिपुरी गतः ।

॥ इति श्रीदशार्णभट्टकथा ॥

અતઃ પ્રભુની ભક્તિ કિનની સુઠ્ઠ છે, એવ અમૃતપૂર્વ છે તથા તિસ
તરહરી અમૃતપૂર્વ સેવા આપને અર્હત પ્રભુની કી છે । યહ વાન નિશ્ચિત
હો જાનિ હૈ મે તો દ્રવ્ય સે હી અર્હત પ્રભુની સેવા કરને મે સમર્થ
હ તપ મિ આપને તો ભાગસેની ડનકી સેવા કરને મ સમર્થ અપને
આપકો વનાલિયા હૈ અત ડસ આપકી ભાવસેનાકો મદ્દલ્લશ, ધન્ય
વાદ હૈ । ડસ માત સેવાસે મે આપકે સમક્ષ કુઠ મી શક્તિ શાલી
નહી = સદા આપસે નીચા હી હ । અત, આપકે સામને અપને આપકો
મે પરાજિત માનતા હ । યદ્યપિ મુહમ્મે વડી ભારી શક્તિ રહી હુઈ હૈ
પરંતુ દીક્ષા ધારણ કરને યોગ્ય શક્તિ ડસ પર્યાય મે નહીં હૈ । ડસ
પ્રકાર દશાર્ણભટ્ટ મુનિ કી સ્તુતિ એવ અર્હત ગીર-પ્રભુકો વદના કરકે
જુલેન્દ્ર અપને સ્થાન સર્ગલોક મે વાપિસ ચલે ગયે । ડધર દશાર્ણભટ્ટ
મુનિને મી ડગ તપસ્યા કી આરાધના કરતે હુપ સરુલ કર્મોકા સનુલ
ડન્મુલન કર મુક્તિકી પ્રાપ્તિ કી ॥ ૪૪ ॥

એથી જ આપના હુ યમા અર્હત પ્રભુની બક્તિ કેવો સુઠ્ઠ છે, તથા અમૃતપૂર્વ
છે અને કયા પ્રકારની અમૃત સેવા આપે અર્હત પ્રભુની કરી છે એ વાત નિશ્ચિત
થાય છે હુ તો દ્રવ્યથી જ અર્હત પ્રભુની સેવા કરવામા સમર્થ છુ જ્યારે આપે
તો ભાવથી પણ તેમની સેવા કરવામા પોતાની બતને સમર્થ બનાવી છે આથી
આપની એ ભાવસેવાને ધન્યવાદ છે આ ભાવસેવાથી હુ આપની સામે કાંઈ
પણ શક્તિયાળી નથી, સ । આપથી નીચોજ છુ , એથી આપની સામે હુ ભારી
બતને પરાજિત માતુ છુ એ કે, મારામા ઘણી જ વિશાળ શક્તિ રહેવ છે પરંતુ
દીક્ષા ધારણ કરવાની શક્તિ આ પર્યાયમા મારામા નથી, આ પ્રકારે દશાર્ણભટ્ટ
મુનિની સ્તુતિ અને અર્હત વીર પ્રભુને વદના કરીને ઇન્દ્ર પોતાના સ્થાન ઉપર
આધ્યા ગયા આ તરફ દશાર્ણભટ્ટ મુનિએ પણ ઉગ્ર તપસ્યા કરી, આરાધના કરતા
કરતા સધળા કર્મોનુ સમુણ ઉન્મુલન કરી મુક્તિ પદને પામ્યા ॥ ૪૪ ॥

तथा—

मूलम्—नमी नमेडं अप्पणं, सस्सं सक्केण चोडओ ।

चडउण गेहं वैदेही, सामण्णे पज्जुवट्ठिओ ॥४५॥

प्राया—नमि नमयति आत्मानं, साक्षात् शक्तेण नोदितः ।

त्यक्त्वा गेहं वैदेहः, श्रामण्ये पर्युपस्थितः ॥४५॥

टीका—‘नमी’ इत्यादि ।

नमि = नमि नामा वैदेहो = विदेह देशोत्पन्नो राजा गेह = गृहं त्यक्त्वा

श्रामण्ये = साधुधर्मे पर्युपस्थितः, चारित्रानुष्ठानं प्रत्युद्यतोऽभूदित्यर्थः । स नमि
मुनिः साक्षात् ब्राह्मणरूपशक्तेण शक्तेण नोदितः = प्रेरितः - ज्ञानचर्चायां परीक्षितः
सन् आत्मानं नमयति = न्यायमार्गे स्थापयति स्म । ततः कर्मरहितो जात
इत्यर्थः ॥४५॥

तथा—‘नमी नमेडं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(नमी-नमि.) नमि नामके राजाने (वैदेही-वैदेहः) जो विदेह
देशमें उत्पन्न हुआ थे (गेह-गृहम्) गृहका (चडउण-त्यक्त्वा) त्याग करके
(सामण्णे पज्जुवट्ठिओ-श्रामण्ये पर्युपस्थितः) चारित्र धर्म के अनुष्ठान
करने में अपने आपसे उद्यत किया था। यद्यपि उनकी (सस्सं सक्केण चोडओ-
साक्षात् शक्तेण नोदितः) साक्षात् ब्राह्मण रूपधारी इन्द्रने ज्ञानचर्चा में
परीक्षा की थी तौ भी उन्होने (अप्पण नमेडं-आत्मन नमयति) न्याय
मार्ग में ही अपनी आत्माको झुकाया था-स्थापित किया था, इसीलिये
वह कर्मरज से रहित बन गये। इनकी कथा पीछे नौवें अध्याय में
आ चुकी है अतः वहाँसे देख लें ॥ ४५ ॥

तथा—“नमी-नमेडं” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—नमि-नमि नमी नामका राजा के जो वैदेही-वैदेह विदेह
देशमें उत्पन्न थये। उता गेह-गृहम् ने गृहको चडउण-त्यक्त्वा त्याग करके
समणो पज्जुवट्ठिओ-श्रामण्ये पर्युपस्थित चारित्र धर्मको अनुष्ठान करवाया अकइय
अन्या उता जो के, जोमनी सक्खं सक्केण चोडओ-साक्षात् शक्तेण नोदितः साक्षात्
ब्राह्मणरूपधारी धर्मे ज्ञानचर्चा में परीक्षा करी उती तो पण तेमणे अप्पण नमेडं-
आत्मानं नमयति न्यायमार्ग में जो चोताना आत्माने झुकावे। उतो-स्थापित करे।
उतो-आधी ते कर्मरज से रहित बन गये। तेनी कथा पाछवा नवमा अध्याय में
वर्णन में अकेल छे आधी त्याधी जो छे लेवी ॥ ४५ ॥

सम्प्रति द्वाभ्या गाथाभ्या चतुर्णा प्रत्येकबुद्धानामेक समयेसिद्धाना नामान्याह—

मृम्—करकंडू कलिंगेसु, पंचालेसु यं दुम्मुहो ।

नमी राया विदेहेसु, गंधारेसु ये नग्गेई ॥४६॥

एएँ नरिंद वंसहा, निर्वखंता जिणसांसणे ।

पुँत्ते रंजे ठवे ऊँण, सामंणणे पज्जुवट्टिया ॥४७॥

त्रया—करकण्डू. कलिङ्गेषु, पञ्चालेषु च द्विमुखः ।

नमी राजा विदेहेषु, गन्धारेषु च नगगतिः ॥४६॥

एते नरेन्द्रवृषभा, निष्क्रान्ता जिनशासने ।

पुत्रान् राज्ये स्थापयित्वा, श्रामण्य पर्वपस्थिताः ॥४७॥

टीका—‘करकण्डू’ इत्यादि ।

कलिङ्गेषु करकण्डू नमि नृप आसीत् । पञ्चालेषु च द्विमुखो विदेहेषु

नमि राजा, गन्धारेषु नगगतिर्नाम राजा । एते चत्वारोऽपि नरेन्द्रवृषभा= नरेन्द्रश्रेष्ठाः पुत्रान् विजयवैजयन्त-जयन्ता-अपराजित नामरान् राज्ये सस्थाप्य

अथ दो गाथाओं द्वारा सूत्रकार चार प्रत्येक बुद्धोंके जो कि एक ही समय में सिद्ध हुए हैं उनके नाम प्रदर्शित करते हैं—‘करकण्डू’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (कलिङ्गेषु-कलिङ्गेषु) कलिङ्ग देशमें (करकण्डू-करकण्डू-ः) करकण्डू नामका राजा था (य पंचालेसु दुम्मुहो-च पंचालेषु द्विमुख) पंचालमें

द्विमुख (विदेहेसु नमी विदेहेषु-नमि.) विदेह में नमि तथा (गंधारेसु नग्गेई-गन्धारेषु नगगति) गंधार देशमें नगगति । (एएँ नरिंद वंसहा-एते नरेन्द्र-वृषभा.) इन चारों उत्तम राजाओंने (पुँत्ते रंजे ठवेऊण-पुत्रान् राज्ये स्थापयित्वा) अपने २ विजय वैजयन्त जयन्त एवं अपराजित नाम के पुत्रोंको

इस दो गाथाओं द्वारा सूत्रकार चार प्रत्येक बुद्धोंने जेओ जेओ समयमें सिद्ध भनेल छे जेभना नाम प्रदर्शित करे छे—“करकण्डू” इत्यादि

अन्वयार्थ—कलिङ्गेषु-कलिङ्गेषु इति ग देशमा करकण्डू-करकण्डूः कण्डू नामना राजा होता य पंचालेसु दुम्मुहो-च पंचालेषु द्विमुख पंचालमा द्विमुख विदेहेसु नमी-विदेहेषु नमी विदेहमा नमी, तथा गंधारेसु नग्गेई-गंधारेषु नगगति गंधार देशमा नगगति ए एँ नरिंद वंसहा-एते नरेन्द्रवृषभा . आ चारे उत्तम राजाओने पुत्त रंजे ठवेऊण-पुत्रान् राज्ये स्थापयित्वा पेतपेताना विजय वैजयन्त जयन्त आने अपराजित नामना पुत्रोने विजयाही मोपीने जिणसा-

જિનશામને=જિનેન્દ્ર પ્રગ્ધિનર્મે નિષ્ક્રાન્તા:=પ્રજિતા, નિષ્ક્રમ્ય ચ શ્રામણ્ય
 =ચારિત્રે પર્યાપ્તિતા:=ચેતતા અભ્યન્ । કરકણ્ઠ દ્વિમુલ્ય નમિ નગગતિનામાન
 શ્વતારોઽપિ રાજાનો જિનશામને પવચ્ય ચારિત્ર સમ્યગ્ચરિષાઠ્યન્તો ભવશ્રમણા
 દિરતા સિદ્ધિર્ગતિ પ્રાપ્તા ઇતિ માર ॥૪૬ ॥૪૭॥

ચતુર્થ પ્રત્યેકરુદ્રેષુ તતીયસ્ય નમિરાજર્ણેઃ કથા નયમા ચયને ગતા, અત્ર
 કરકણ્ઠ દ્વિમુલ્ય નમોગતીના કથા ક્રમશઃ ચિત્તયતે—

॥ અથ કરકણ્ઠરાજકથા ॥

આમીદ્ર મરતથેત્રે કલિદ્વદેશે ચમ્પાનગર્યા પ્રવલપરાત્મો મળરત્નાના
 મુદરિ દર્શિયાહનો નામ રાજા । તસ્ય રાજા ગીલાદિગુણમમદ્ભૂતા ચેટકરાજ
 દુહિતા પદ્માવતી નામામીત્પદ્મદિપી । મા દિ નૃપેણ મહ પ્રિધિધાન્ મોગાન્
 મુજ્જાના ક્રમેણ ગર્ભવતી જાતા । તન્ રાજ્યા એ દોન્દો જાત.યદહ ક્રત

રાજ્યમે સ્થાપિત કરકે (જિનશામને-જિનશાસને) જિનેન્દ્ર પ્રમુઠા
 પ્રલપિત ધર્મમે (નિષ્ક્રમતા-નિષ્ક્રાન્તા) પ્રજિત હુણ-સામણ પજ્જુ
 વદિયા-શ્રામણ્ય પર્યુપસિયતા.) ઔર ચારિત્રકી આરાધના સે મુક્તિ પ્રાપ્ત કી ।

इन चार प्रत्येक बुद्धोंमेंसे तृतीय नमि राजरूपि की कथा तो
 नवम अध्ययन में कही जा चुकी है । केवल करकण्ठ द्विमुख तथा
 नगगति की कथा कहनी बाकी है सो उनमें प्रथम करकण्ठ की कथा
 इस प्रकार है—

इस भरतक्षेत्र के अन्तर्गत कलिङ्ग नामका एक देश है । उसमें
 चम्पा नामकी नगरी थी । उसका अधिपति दधिवाहन नामका राजा
 थे । यह गुणरूपी रत्नों के समुद्र एवं विशिष्ट पराक्रम शाली थे ।
 इनकी पट्टरानी का नाम पद्मावती था । यह चेटक राजा की पुत्री थी ।

સને-જિનશાસને જીનેન્દ્ર પ્રભુદ્વારા સ્થાપિત ધર્મમા નિષ્ક્રમતા-નિષ્ક્રાન્ત
 સ્થાપિત બન્યા—દૌક્ષા અગિકાર કરો અને સામણે પજ્જુવદિયા-શ્રામણ્ય પર્યુપસિયતા
 ચારિત્રની આરાધનાથી મુક્તિ પ્રાપ્ત કરી

આ ચાર પ્રત્યેક બુદ્ધોમાંથી ત્રીજા નમિરાજ ઋષિની કથા તો નવમા અધ્યય
 નમા કહેવાઈ ગયેલ છે આમાના કરકણ્ઠ, દ્વિમુલ્ય અને નવગતિના કથા કહેવાની
 બાકી છે તો આમા પ્રથમ કરકણ્ઠની કથા આ પ્રકારની છે—

આ ભારતક્ષેત્રની અદર કલિંગ નામનો દેશ છે આમા અમા નામની નગરી
 હતી એના અધિપતિ દધિવાહન નામના રાજા હતા તે શુણ્ણ રત્નોના સમુદ્ર
 અને વિશિષ્ટ પરાક્રમશાળી હતા તેમની પટ્ટરાણીનું નામ પદ્માવતી હતું તે ચેટક

भूषणा धारतच्छत्रा पट्टास्तस्वन्धमारुहाऽऽरामे विहरामि। परन्तु स लज्जया
दोहद राजे न निवेदितवती। अतोऽपूर्णदोहदा सा कृष्णपक्षेन्दुयुक् कृशतामु
पगता। राजा दधिवाहनः स्वप्रिया पद्मावतीं दिनानुदिनं कृशतामुपगन्तुं
विशेषतः तत्कारणं पृष्ठवान्। ततः सा स्वदोहदं राजानं कथयन्माप निवेदित
वती। तस्या दोहदं परित्यज्य राजा तया सह जयकुञ्जरमारुह्य स्वयं तदुपरि
पूर्णन्दुमन्दर उग्र दधान पौरजनैः सानन्दं प्रेक्ष्यमाणः सैनिकैः समनुगम्य

पद्मावती शीलादिभ्यः सदगुणो से विभ्रमित होने के कारण पति दधि-
वाहन राजा को विशेषरूप से प्रिय थी। राजा ने साथ अपने पुण्यके
फल को भोगती हुई पद्मावती सुखपूर्वक काल को व्यतीत करती थी।
कालान्तर में उसने गर्भ धारण किया। उसके प्रभाव से रानी के इस
प्रकार का दोहला उत्पन्न हुआ कि मैं विधिवेव विभ्रमणो से
अलङ्कृत होकर पट्टास्ति के स्वरूप पर बैठ छत्र धराती हुई उद्यान में
घूमूँ। परन्तु लज्जा के मारे रानी इस अपने दोहले से राजा से नहीं
कह सकी, इससे कृष्णपक्ष की चन्द्रकला की तरह वह अनिष्पन्न दोहला
होने की वजह से गीरे र कृश होती गई। राजा ने जब रानी को
कृश होती हुई देखा तो उ हो ने 'इस कृशता का कारण क्या है'
इस बात को जानने के लिये रानी से पूछा। रानी ने जैसे तैसे
'अपना दोहद ही इसका कारण है' यह बात राजा से कही।
राजा ने इसके दोहद की पूर्ति के लिये स्वयं राजा अपनी इस रानी
के साथ "जयकुवर" हाथी पर सवार होकर बगीचे में पहुँचे। बगीचे

राजनी पुत्री होती पद्मावती यलआदि सदगुणोत्थी निरूपित हो वाना भान्छे पति
दधिवाहन राजने विशेष रूपसे प्रिय होती राजनी आये ये ताना पुण्य कृपाने
ले गयी रहोयी पद्मावती सुखपूर्वक राजन व्यतीत उती जाती राजा तरे येन गभ
रहो गभना प्रभावो राजनी ये प्रकारने लाव दोहद उत्पन्न यथे है, हु विविध
रूप विशेषज्ञोत्थी अलङ्कृत गना पट्टावतीना स्वरूप उपर येनाने उद्यनना इर परतु
लज्जना कान्छे राणी पाताना आ लावने राजनी समक्ष प्रगट करी न शक्य आधा
पोतानाभा न गेहो लाव पूरे न थवाना कारणे कृष्ण पदनी अरु कणा १ भाइर
ते धीरे धीरे सुकावा लागी राजने ज्यारे राणीना दहने आ रीते सुकातो भाव्यो
त्यारे तेछे "आ कृषतायु कारण शु छे?" ओ ज्ञाववा भाटे राणीने पृथगु, राणीने
जेम तेम "पोतानो लावज्ज ओनु कारण छे" आवी बात राजने कला राजने
येना लावनी पूर्ति भाटे राज पोते पोतानी आ राणीनी सद्ये "जय कुवर"
हाथी उपर सवार थरने भगीथाभा पडोव्या भगीथानी गोला आ समये वया

जिनशासने=जिनेन्द्र प्रपिनर्म निष्क्रान्ता.=प्रजाजता, निष्कर्म्य च श्रामण्य
=चारित्र्ये पर्युपस्थिताः=भावता भूयन्। करकण्डू द्विमुख नमि नगगतिनामान
भूतारोऽपि राजानो जिनशासने प्राप्य चारित्र्य सम्यक्परिपाठयन्तो भवभ्रमणा
द्विरता सिद्धिगतिं प्राप्ता इति भावः ॥४६६॥४७॥

चतुर्षु प्रत्येकबुद्धेषु तृतीयस्य नमिराजर्षेः कथा नवमाध्ययने गता, अत्र
करकण्डू द्विमुख नमोगतीना कथा प्रथमो लिख्यते—

॥ अथ करकण्डूराजकथा ॥

आसीदत्र भरतक्षेत्रे कलिङ्गदेशे चम्पानगरी प्रत्युपराजमो गणरत्नाना
मुदयि दीपिवाहना नाम राजा। तस्य रात्रिः शीतदिगुणममण्डिता चेद्विराज
दुहिता पद्मारती नामासीत्पटमटिपी। सा हि नृपेण सह विप्रिधान भागान्
भुञ्जाना क्रमेण गर्भवती जाता। तत्र रात्र्या एव दोन्दो जात यदह कृत

राज्यमे स्थापित करके (जिनशासने-जिनशासने) जिनेन्द्र प्रभु द्वारा
प्ररूपित धर्ममे (निष्कर्म्यता-निष्क्रान्ता.) प्रजिन हुण- (सामण्य पञ्च
वद्विया-श्रामण्य पर्युपस्थिता) और चारित्र्य की आराधना से मुक्ति प्राप्त की।

इन चार प्रत्येक बुद्धोंमेंसे तृतीय नमि राजकृपि की कथा तो
नवम अध्ययन में कही जा चुकी है। केवल करकण्डू द्विमुख तथा
नगगति की कथा कहनी बाकी है सो उनमें प्रथम करकण्डू की कथा
इस प्रकार है—

इस भरतक्षेत्र के अन्तर्गत कलिङ्ग नामका एक देश है। उसमें
चपा नामकी नगरी थी। उसका अधिपति दीधिवाहन नामका राजा
थे। यह गुणरूपी रत्नों के समुद्र एवं विशिष्ट पराक्रम शाली थे।
इनकी पट्टरानी का नाम पद्मावती था। यह चेदक राजा की पुत्री थी।

सने-जिनशासने जिनेन्द्र प्रभुद्वारा स्थापित धर्मभा निरखता-निष्क्रान्त,
स्थापित अन्या-दीक्षा अगिकार करो अने सामण्य पञ्चवद्विया-श्रामण्य पर्युपस्थिता
चारित्र्य की आराधनाथी मुक्ति प्राप्त करी

आ चार प्रत्येक बुद्धोंमाथी तीन नमिराज कृपिनी कथा तो नवमाध्यय
नमा कडेवाँठ गयेले ठे आमाना करकण्डू, द्विमुख अने नगगति। यथा कडेवाँठ
भाकी छे तो आमा प्रथम करकण्डूनी कथा आ प्रकारनी छे—

आ भरतक्षेत्रनीअ हर कलिङ्ग नामको देश छे आमा चपा नामकी नगरी
हुनी अना अधिपति दीधिवाहन नामका राजा हुता ते शुश्रूष रत्नाना समुद्र
अने विशिष्ट पराक्रमशाली हुता तेभनी पट्टराणीनु नाम पद्मावती हुतु ते चेदक

पटशाखाऽवलम्बनीया, अहमप्यवलम्बिष्ये। तत आत्रा सुखेन स्रपुर्णि गमिष्यावः।
एव उदति नृपे हस्ती पटवृक्षम्यास्तात् समगतः। नृपस्तन्त्राग्यामालम्बित-
यान्। परन्तु रानी यावद्वटशाखा ग्रहीतुमुद्यता भवति, तावद् हस्ती निःसृतः।
हस्तो तामादायाग्रे प्रचलितः। समालम्बितपटशाखो नृपस्ततोऽप्यतीर्य गजापहता
स्वनागप्रियामपश्यन् तद्विरहजनितेन दुःखेन प्रसीडितहृदय एव विग्रामकरोन्
अयि ज्ञान्ते। तवैकामिन्या भयङ्करे मने ना दशा भविष्यति? इदा पुनस्तत्र
मिलिष्यति? अहो! अमुना त्रिपुरुषेण करिणा यन्त्रिनाऽस्मि! हा प्रिये। दावा

तुम उसके नीचे पहुँचने ही उसकी शाखा पकड़ लेना मैं भी पकड़
लूँगा। डमरू हन तुम दोनों डम हाथी की सवठः गति से सुरक्षित
होकर आनन्दपूर्ण अपने नगर में पहुँच जाओगे। राजा इस प्रकार
रानी को समझा रहे थे कि डमरू ने म वह हाथी उस वटवृक्ष के नीचे
आ पहुँचा। आते ही राजा ने उसकी शाखा पकड़ ली परन्तु रानी ने
ज्यों ही उसके पकड़ने का प्रयास किया कि डमरू ने म ही वह गज
वहा से आगे की ओर निकल गया। रानी अकेली अब गज पर
बैठी रह गई। हाथी अब अदृश्य हो गया तब वटवृक्ष से नीचे उतरे
हुए राजा ने अपनी रानी के विरह में दुःखित होकर विलाप करना
प्रारम्भ किया, विलाप करते २ उन्होंने कहा—हे रानी! भयंकर वन में
पहुँचकर अकेली तेरी बहा क्या दशा होगी? अब तुझ से कैसे
मिलना हो सकेगा। हाय २ इस हाथी रूपी वैरी ने तो मुझे ठगकर
मेरे घरना ही सत्यानाश कर दिया। हे रानी! कहो तो सही—मैं

पसार धधे तो तमो तेनी नीचे लटकी वटवृक्षनी डाणीने पकड़ी लेके हु पथ
पकड़ी लछय आवी आपछे आ हावीनी स्वच्छद गतिथी सुरक्षित अपनी आनन्द
पूर्वक आपछा नगरमा पहुँची जछथु राज आ प्रकारे राखीने समझनी रह्या
हुता है, अटनामा न ते हाथी ओ वटवृक्षनी नीचे आवी पहुँच्यो पहुँच्यता न
राज्ये तेनी डाणीने पकड़ी लीनी परन्तु राखीने न्या डाणीने पकड़वाने प्रयास ज्यो
है, अटलाभा ते गजराज त्याथी आगण नीकणी गयो आवी राखी अकली न हाथी
उपर रही गर्छ हाथी न्यारे दूर नीकणी गयो त्यारे वटवृक्षथी नीचे उतरेला राज्ये
पोतानी राखीना विरहमा हु भी अपनी विलाप करवा भाउथे विलाप करता राज्ये
कछु, हे राखी! लय कर वनमा पहुँच्योने तारी अकलीनी त्या शु दशा धधे? हुवे
हु तने कर्छ रीते मणी शरीर? हाय हाय! आ हाथीरूपी वैरीओ मने ठगीने
भारा धरनु सत्यानाश बाणी दीधु हे राखी! उहो तो भरा है, हु आ दवागिनी

मानः र्पाचोरागमनेनातिरमणीयमारामगात्रः । तदा गजः समागत नवीन
मेवर्षितनयमद्रममपुपन्न प्राणेन्द्रियशक्तिर भूमर्गन्ध समात्राय त्रिन्या
चलाटसो स्मरन् स गजो भयङ्करकान्तार प्रत्यधारत । बहुसाधैर्मर्दनिर्वाय
माणोऽपि स गजः कदाग्रदात् शठ इव गमनाक्षपतिनिवृत्तः । एवमसकलगत
निर्वर्तनोपायेषु राजभटेषु पश्यत्यु स गजो राजान राज्ञी च समागत निर्वर्तने
वने प्रविष्टः । राजा तत्र वने दूरस्थितमेक वटवृक्ष त्रिगोनय राज्ञी प्रोक्तवान्
अथ गजो वटवृक्षस्थापस्थितेन मार्गेण गमिष्यति । समायाते वटवृक्षे त्वया

की शोभा इस समय वर्षा ऋतु के आगमन से अति रमणीय हो
रही थी । राजा ने चलते समय रानी के ऊपर स्वयं अपने हाथों से
पूर्णचन्द्र समान रम्य छत्र धरा था । साथ में सैनिक जन भी चलते
थे । पुरवासियों ने भी हर्ष मनाया । बगीचे में पहुँचते ही राणी
वर्षा के नवीन जल से समन्वित भूमि को घ्राणेन्द्रिय के तृप्ति कारक
सुगन्धी को सूघते ही विंध्याचल की स्मृति आजाने से उसी तरफ उन
दोनों को लेकर भाग गया । अनेक योद्धाओं ने उस हाथी से इन
उड़डता से निवारित करने का काफी प्रयत्न भी किया तो भी कदा
ग्रह से शठ को तरह वह अपनी इस गमनरूप उड़डता में निवृत्त
नहीं हुआ । पीछे लौटाने की क्रिया में असफल बने हुए उन योद्धाओं
के देखते २ ही वह गजराज राजा रानी को लेकर एक भयंकर अटवी
में चला गया । राजा ने वहाँ दूर से एक वटवृक्ष को देखकर रानी
से कहा देखो यह गज इस वटवृक्ष के नीचे के मार्ग से जावेगा सो

ऋतुना आगमनशी अति रमणीय हीसनी राज्ञे आलती वभते राणीना वप
घाते पोताना हाथीयो पूर्ण अद्र जेवु रमणीय छत्र धरी राजेव हतु साथभा
सैनिकजने पशु आलता हता पुरवासीओये पशु हर्ष मनाव्यो अगीयाभा पडो
यता न हाथी वर्षांना नवीन जगथी एी जयेही भूमिभाथी आवती तृप्तिकारक
सुगधने घ्राणेन्द्रिय द्वारा सुघता न तेनाभा विंध्याचलनी स्मृति जगी जता ते
तरङ्गे ओ अन्नेने लधने भाग्यो अनेक योद्धाओये ते हाथीनी आ उड़डतावु निवा
रशु करवानो घल्लो प्रयत्न क्यो तो पशु हठाअहथी शठनी माक्षक ते पोतानी ओ
गमनरूप उड़डताथी अटकयो नई पाछा डेरवानी कियाभा असक्ष्ण अनेला ओ
बाद्धाओना जेता जेताभा न तो ते गजराज राजा राणीने लधने ओक
लयकर न गलभा पडोयी गयो राजा मे हरथी आवी रहेवा ओक वटवृक्षने
लोधने राणीने कल्लु जुओ । आ हाथी पैला सामे देणाता वटवृक्षनी नीचे यधने

पटशाखाऽवलम्बनीया, बहमप्यवलम्बिष्ये । तत आया मुखेन म्यपुरीं गमिष्यामः ।
एव उदति नृपे हन्ती पटवृक्षस्यामस्तात् ममागत । नृपस्तन्त्रासामालम्बित-
यान् । परन्तु रानी यावद्वटशाखा ग्रहीतुमुद्यता भवति, तावद् हन्ती निःसृतः ।
हन्ती तामादायाग्रे प्रचलित । समवशमितपटशाखो नृपस्ततोऽवतीर्य गजापहता
स्वनागमियामपश्यन् तद्विरहजनितेन दुःखेन प्रसीडितहृदय एव विज्यामकरोन्
अवि कान्ते । तवैकान्त्या भयङ्करे रने सा दशा भविष्यति ? कदा पुनस्तव
मिच्छिष्यति ? अहो ! अमुना रिपुरूपेण करिणा रञ्जितोऽस्मि ! हा प्रिये । दावा

तुम उसके नीचे पहुँचने ही उसकी छाया पकड़ लेना मैं भी पकड़
लूँगा । डमने हम तुम दोनो इस हाथी की स्वच्छन्द गति से सुरक्षित
होकर आनन्दपूर्वक अपने नगर में पहुँच जाओगे । राजा इस प्रकार
रानी से समझा रहे थे कि इतने में वह हाथी उस बटवृक्ष के नीचे
आ पहुँचा । आते ही राजा ने उसकी छाया पकड़ ली परन्तु रानी ने
ज्यों ही उसके पकड़ने का प्रयास किया कि इनने मैं ही वह गज
यहाँ से आगे ही और निकल गया । रानी अकेली अब गज पर
बैठी रह गई । हाथी अब अदृश्य हो गया तब बटवृक्ष से नीचे उतरे
हुए राजा ने अपनी रानी के विरह में दुःखित होकर विलाप करना
प्रारम्भ किया, विलाप करते ० उन्होंने कहा—हे रानी ! भयकर वन में
पहुँचकर अकेली तेरी वहा क्या दशा होगी ? अब तुझ से कैसे
मिलना हो सकेगा । हाय २ इस हाथी रूपी वैरी ने तो मुझे ठगकर
मेरे घरका ही सत्यानाश कर दिया । हे रानी ! कहो तो सही—मैं

पसार धधे तो तमो तेनी नीचे बटवृक्ष नी डाणीने पकड़ी लेले हु पथु
पकड़ी लधथ आधी आपछे आ हावीनी स्वच्छन्द गतिथी सुरक्षित अपनी आनन्द
पूर्वक आपछा नगरमा पहुँची जधथु राजा आ प्रकारे राखीने समझवी रह्या
हुता डे, अटनामा ज ते हाथी जे बटवृक्षनी नीचे आवी पहुँचये पछोचता ज
राज्यजे तेनी डाणीने पकड़ी लीरी परन्तु राखीजे न्या डाणीने पकड़वाने प्रयास ज्यो
डे, अटनामा ते गजराज त्याधी आगण नीङणी गये आधी राखी अकली ज हाथी
उपर रह्यी गध हाथी न्यारे दूर नीङणी गये त्यारे बटवृक्ष नीचे उतरेला राज्यजे
पोतानी राखीना चिन्डमा हु भीनी विलाप करवा भाउये विलाप करता राज्यजे
कछु, डे राखी ! लयकर वनमा पहुँच्योने तारी अकलीनी त्या शु दशा थये ? हुवे
हु तने कऽ गते भणी शत्रूथ ? हाय हाय ! आ हाथीरूपी वैरीजे मने ठगीत
भारा घरतु सत्यानाश वाणी दीधु डे राखी ! जेहा तो भरा डे, हु आ दवागिनी

गोत्रिय दुःसह ममादृष्टं त्राज्यागजनितं दुःख कथं सहितम् । इदं चाद्विधोग
जनितं दुःखं यदे समुद्र इव मम हृदये न मानि । सम्प्रत्यहं हि श्रोमि ! क
गन्त्रामि ? स्वदुःखं कस्मै निरन्तरामि ? इत्यादि विचिन्त्य दुःख समाप्तात्
चित्तो राजा गजचरणग्यामानुपारेण चम्पापुर्या समागतः ।

इतश्च गजः पद्मावतीमाश्रय मित्रव्याघ्राभिभयदूरमाणिगणसकुले महारण्य
समागतः । पिपामाकुलः स क्रीं तत्रैकस्मिन् सरोवरे प्रविष्टः । यथा ऐरावतः
समुद्रे क्रीडति, तथैव स तस्मिन् सरोवरे क्रीडति । एव क्रीडापरे तस्मिन्
गजे सा रानी तस्य पृष्ठात् महागिरे भृंगीय शनैरवतीर्य हसीव सरोवर
तीर्त्वा तटप्रदेशे समागता । तत्र भयमदं महारण्य परितः पश्यन्ती दूयभ्रष्ट

तेरे इस दवागि के समान दुःसह अभूतपूर्व वियोगजनित दुःख को
कैसे अब सहन कर सकूंगा । 'उद म' जैसे समुद्र नहीं समा सकता है
उसी प्रकार है रानी ! तेरा यह वियोग दुःख मेरे हृदय में नहीं
समा रहा है । अब इस समय मैं क्या कहूँ-कहाँ जाऊँ-किससे
अपनी इस विपत्ति की कथा बहूँ । इस प्रकार विलाप करते २ राजा
वहाँ से हाथी के पदचिह्नों का अनुसरण करते हुए पीछा चम्पापुरी ही
वापिस लौट आये ।

उधर हाथी पद्मावती को लेकर सिंह, व्याघ्र आदि भयकर
प्राणियों से समाकुल महारण्य में जा पहुँचा । वहाँ एक सरोवर था ।
उसमें पानी पीने के लिये यह उतरा । जब यह पानी पी चुका तो
समुद्र में ऐरावत की तरह वह उसी में क्रीडा करने लग गया । क्रीडा
में विशेष मग्न इसके होने पर महापर्वत से भृंगी की तरह रानी उसके
उपर से धीरे से उतर गई । और सरोवर से तैर कर तट पर आ

जोधा दुःसह अभूतपूर्व तमारा वियोगना दुःखने कथं रीते सहन करी शक्य ?
घटता जे रीते समुद्र समाधि शकतो नथी ते प्रकारथी हं राखी ! ताड़ आ वियोग
दुःख भारा हृदयमा समातु नथी हवे २। समये हुं शुं कइ ? क्या कहूँ ?
कौने भारी आवी विपत्तिनी कथा कइ ? आ प्रभाखे विलाप कन्ता करता ते राजा
त्याथी छाथीना पगवाने जेता जेता चम्पापुरीमा पाछा कथी

आ तारइ छाथी पद्मावतीने लहने सिह, वाघ, आदि भयकर प्राणी आथी
भरेला महा अरण्यामा पड़ोअ्यो त्या ओक सरोवर हतु तेमा पाछी पीवा भाटे
ते उतयो ज्यारे ते पाछी पी चुक्यो त्यारे समुद्रमा ऐरावतनी भाइइ ते ओ
सरोवरमा क्रीडा करवा लाग्यो कौशमा विशेष अन्न खई जवाथी, 'न' ७५

मृगीव भयविद्वला सा राज्ञी उच्चै रुदितवती । राज्ञ्या रुदितशब्द श्रुत्वा तस्या
दुःखेन दुःप्रिता पक्षिणोऽप्युच्चैरुदितवन्तः । ततः यच्चित् किञ्चिद् धैर्यमपलम्ब्य
पद्मान्नी एव चिन्तितवती-सकृत्कर्मवशादत्र प्राणिनः सुखदुःखान्प्राप्यमगच्छन्ति ।
ममापीयमापत्तिः पूर्वकृतदुष्कृतवशादेव समापतिता । अतिचक्षणोऽयं कर्मलो-
रोदनत्रैरपनेतुं न शक्यते । अतो मया रोदनं न कर्तव्यम् । इदमपि निह-
व्यात्रादिभ्वापदममाकुलमस्ति । अत्र मरणाद्यापत्तेरागङ्गाऽपि वर्तते । अतः

गई । यूय से भ्रष्ट मृगी की तरह अगारण घनी हुई दसने बहा ज्यों
ही चारो ओर अपनी दृष्टि फैलाई कि इसको जंगल के सिवाय और
कुच नहीं दिखाई पडा । भय से विद्वल होकर यह जोर २ से रोने
लगी । बहा के पक्षियों ने जगो ही इसका रोना सुना तो वे विचारे
भी इसके दुःख से दुःखित होकर इसी के साथ रोने लग गये ।
रानी ने विचारा कि-जब यह रोने से काम नहीं चलेगा । फिर कुछ
धैर्य धारण कर उसने विचार किया कि-अपने २ कर्मों के अनुसार
ही प्रत्येक प्राणी सुख और दुःख भोगा करता है । मुझे भी जो इस
आपत्ति का साम्हना करना पडा है उसमे भी मेरा पूर्वोपार्जित अशुभ
दुष्कर्म ही कारण है । इस रोदनरूप जल के द्वारा अति चिक्कण इस
कर्मरूप रजसा अपनयन नहीं हो सकता है । अतः यह रोना व्यर्थ
है । यह जंगल सिंह, व्याघ्र आदि भ्वापदों से समाकुल है । यहां
सुरक्षित होकर ठहरने मे भी आशका है । क्यों कि इन जीवों के

रथी उतरनी भृगवीनी भाइक धीरे धीरे तेना उपरथी उतरि गछ अने जगमा
तरती तरती ते डिनारा उपर पडोथी गछ पोताना न्यथथी न्नी पडेकी भृगवीनी
भाइक अशरथु भनेकी राखीअे न्यारे थारे पाणु पोतानी दृष्टि देखी तो तेने
जगलना सिवाय कशु पशु नजरि न पडथु आ कारखे लयथी विण्डण जनी ते
जेर जेरथी अेउदम देवा लागी त्याना पक्षीओअे न्यारे तेनु आवु इदन
साबण्यु तो तेओ गियास पशु तेना दुअथी दुअित जनी तेनी साथे देवा
लाग्ना राखीअे विचारुं के डवे अही देवाथो केअे अर्थ सरवानो नथी पजी
तेखे धैर्य धारख करीने विचारुं के, पोतपोताना उर्म अनुमार ज प्रत्येक प्राणी
मुअ अने दुअने लोगवे छे भारे पशु जे आ आपत्तिनो सामनो करवे पडथे
छे तेमा भाइ पूर्वोपार्जित अशुभ दुष्कर्म ज जाणइप छे आ इदनइप जगथी
अति चिकल आ कमइप रजसु अपनयन थछ शकनानु नथी आथी अही देवु
व्यर्थ छे आ जगल सिङ, वाघ आदि डि सके पशुओथी लरेखे छे अही
सुरक्षित थउने रहेवानी पशु शक्यता नथी केभडे आ प्रिसके वृत्तिना एवेथी

પ્રમાદ પારત્યજ્ય ત્તમપિ મયોત્તમ્યમ્ । ઈતિ તિનાયે જન ચતુઃશ્ચ મય
શયા સા રાત્રી ચત્વરણ જાગ્રત્ય મમપિત્તા, ચત્વરણપાપ, નિન્નિત્વા,
અરણ્યનિસ્તરણાધિય સાયારાનજન જન્વા પદ્મપર્મેષ્ઠિનો નમસ્કૃત્ય ચ,
દિદ્મદ્વચ્ચાન્ મનગરમ્ય માર્ગમજાનતો વાધિતિમુદ્ધિય મત્તર ગતુષ્ટતા ।
પરમેશ્વરિની ગત્વન્તી પધારતી તીર્થમાર્ગમતિમ્ય તત્ર કૃતિદેક તાપસમ
પદ્યત્ત । ત તાપસ દૃષ્ટા પધારતી મરોદધી મન્નપ્રવહનોઽય પ્રવણમાગત
ગુપ્તમ્ય યથાનન્દમનુભવતિ, તથાનન્દમનુભવિતરતો । જ્ઞપ્તપ્રણામા તા સ

દ્વારા મરણ કા મય પ્રતિક્ષણ થતા હુઆ છે । હમલિયે તુદ્ધિમાની સે
કુઠ્ઠ હસ ત્રિપય મ પ્રયત્ન કરના ચાલિયે । પ્રમાદ સે રામ ચિગડ
જાતા છે । હસ પ્રમાદ સોચ સમઘ્નકર રાત્રી સમસ્ત ચીજો કો ક્ષમા
પના કર ચાર ગરણો કો અગીકાર કરકે શુદ્ધ જાગ્યમપત્ર વન ગઈ
ઔર પૂર્વકૃત પાપો કો નિંદા કરકે “અરણ્ય સે જગતક મે મેરા
નિસ્તરણ નહીં હોગા તથાક મે મારા અનજાન સે મૂઠી” હસ પ્રમાદ
નિયમ, લેસર ઔર પચપરમેષ્ઠિયો મે નમસ્કાર કર વહ વહા સે દિગ્મદ
હોને કી વજહ સે અપને નગર કે માર્ગ મે નહીં જાનતી હુઈ મી કિસી
ઁક દિશાકી ઔર શીઘ્ર હી ચલી । ચલતે ૨ જય યહ જગલ કા વહુત
કુઠ્ઠ માર્ગ તય કર ચુકી તત્ર હસકો ઁક તાપસ દિગ્લઈ પડા, હસકો
દેસતે હી જૈસે કોઈ મગ્ન પ્રવહણવાલા નાથ વ્યક્તિ અન્ય પ્રવહણ કો આતા
હુઆ દેસકર આનંદ કા અનુભવ કરને લગતા હે હસી પ્રકાર હસકો
મી આનંદકા અનુભવ હોને લગા । પ્રણામ કરને પર હસસે હસ તાપ

મરણનો ભય પ્રતિક્ષણ રહેવો જ છે માટે આ જાગૃતતા બુદ્ધિથી કામ લેવું
જોઈએ પ્રમાદથી કામ બગડી ભય છે આ પ્રમાણે ખૂબ વિચાર કરીને રાણીએ
સમગ્રા જીવેની ક્ષમાપના કરી ચાર શરણોનો અગિકાર કરી શુદ્ધ આશય સપક્ષ
બની ગઇ અને પૂર્વકૃત પાપોની નિંદા કરીને “જગલમાંથી બધા સુધી મારો
છુટકારો નહીં થાય ત્યાં સુધી હું સાકાર અનજાનથી રહીશ” આ પ્રકારનો નિયમ
લઇને અને પચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરીને તે ત્યાંથી દિગ્મદ હેવાના શરણથી
પોતાના નગરના મારગને ન બાણતી હોવા છતાં કોઇ એક દિશાની તરફ ગડપથી
ચાલવા લાગી ચાલતા ચાલતા બધારે તે એ જગલનો ઘણો એવો ભાગ જોળગી
ચૂકો ત્યારે તેને એક તાપસ દૃષ્ટિએ પડ્યા તેને જોતા જ જેમ કોઇ તુડી પડેલા
દિલનો માણસ ખીબને પોતાની તરફ આવતો જોઇને આનંદિત બને છે આ જ
પ્રકારે એ રાણીને પણ આનંદનો અનુભવ થવા લાગ્યો પ્રણામ કરવાથી તેને એ

તાપસઃ પૃથ્વાન-પુત્રિ ! ત્વ ઝાડમિ ? સ્થર્મિન્કાકિની મમાયાતાડમિ ? તત્ત.
સા પ્રાટ-મહાનાગ ! મા ગણથેટસમ્ય પુત્રીં ચઢ્યાગીમ્ય દાયાવાહનસ્ય વધૂ
પદ્માવતી જાનાતુ । અદ મગેન્મત્તેન ગજેનાગાનીતાડમ્મિ । ઇત્યાદિ સમ્ય મ્વૃત્તાન્ત
તાપમાય નિવેદિતવતી । તદનુ તાપસઃ પ્રાટ-પુત્રિ ! અદ તવ પિત્ર રાદ્યેટ
કમ્ય મિત્રમસ્મિ । અતમ્ય મય શોક ચ મા કુર્યાં । ઇત્યુક્ત્વા સ તાપસત્રેષુ
પત્રવફલાદિભિસ્તસ્યા આતિશયમક્રોત્ । તત્ત સ તાપસ તા સઘાદાય પાનાન્ત
પ્રદેગારમિ મમાગત્ય પ્રોવાચ મદ્રે । ઇદ પુરોર્વર્તિ ડન્તપૂરનામકુ પુર વિપ્રતે
મધોહ્લકૃષ્ટાયા ભૂમા ન મે ગન્ત સ્વપતે । અત્ત ઇતોઽગ્રેન્ન નિર્ભયાગચ્છ ।

સને પૂછા કિ પુત્રિ ! તુમ મૌન હો ? ઔર ક્યો યત્તં અફેલી આઈ હુઈ
હો ? તાપસમી ડસ વાતકો સુનમ્મર રાનીને ડસ સે અપના સ્વય હાલ
કહા કિ-મં રાજા ચેટકી પુત્રી હૂ ઔર ચપાણી કે રાજા દધિવાહ
નકી રાની હૂ । મેરા નામ પદ્માવતી હૈ । મુક્ષે ણકુ મદોન્મત્ત ગજ
પદા પર હરકર લે આયા હૈ । તાપસને જગ પદ્માવતી કે સુવ સે ડસ
પ્રકાર કા હાલચાલ સુના તવ ડસને ડસસે વૈર્ય વધાતે હુણ કહા-
પુત્રી ! અવ ત્વ ચિન્નામય ણવ શોક મન કર । મં તૈરે પિતા ચેટક
કા મિત્ર હૂ । ડસ પ્રકાર કહકર ડસ તાપસને પદ્માવતીકા પક્ષે ફલા-
દિકો દ્વારા અતિયિ સત્કાર ક્રિયા । પદ્માત્ વહ ડસકો સાય લેકર
આગે ચલા ઔર ચલતે ॥ ડસ જગલકો પાર કરાકર ડસસે બોલા-
મદ્રે । દેસો યહ સામ્મને મદ્રપુર નામકા નગર દિવતા હૈ જો તુમ
ડસ મે હોકર જગ નિર્ભય રીતિ સે આગે ચલી જાના । મં તુમ્હારે
સાય ચલતા-પરતુ ડસ મમય મ્મિ હલો સે જોતી જા રહી હે અત

તાપસે પૂછ્યુ કે હે પુત્રી ! તમે કાણ છા, અને અહીં એકલા શા માટે આવી
છે ? તાપસના આ વાતને માવગીને નાપોએ તેને પેતાનો સઘળો પત્તાત કહી
સાલળ વ્યે ડે હુ રાજા ચેટકની પુત્રી છુ અને અપાપુગીના રાજા દરિવાહનની
પત્ની છુ મારૂ નામ પદ્માવતી છે મને એક મદોન્મત્ત હાથી ઉપાડીને અહીં લઇ
આવેલ છે તાપસે જ્યારે પદ્માવતીના મોઢેથી આ પ્રશ્નની હકીકત સાલળી ત્યાર
તેને ધૈર્ય આપતા કહ્યુ કે, પુત્રી ! હવે તુ ચિતા, ભય અને મોક ન કર હુ
તારા પિતા ચેટકનો મિત્ર છુ આ પ્રમાણે કહીને તે તપસ્વીએ પદ્માવતીનો પાઠ
દળો આથી મત્કાર કર્યો, પછીથી તે તેને માથે લઈને આગળ ચાલ્યો અને
વાલતા ચાલતા જગવને વટાવના બાદ તે મેલ્યા હે ભદ્રે । આ સામુ દેખાય ત
ભદ્રપુર નગર છે એટલે તેમા જઈને હવે તુ નિર્ભયતાથી નહેરે હુ તારી માથે
આવ તપસ્તુ આ સમયે જમીનમા હજ આવી દેલ છે-આતુર્મામ છ, જેથી તેની

પ્રમાદ પરિવર્ત્ય સ્મરિ પ્રયત્નતત્ત્વમ્ । ઈતિ તિનાયં જન ચતુઃશરણા મય
 ગયા સા સાગી સમગ્રાન જોગાત મમગિત્યા, સ્વપૂર્વકનપાપ, નિન્નિત્વા,
 અસ્થનિસ્તરણાધિક સાકારાનગન કૃત્યા પચ્ચપરમેષ્ઠિનો નમસ્કૃત્ય ચ,
 દિદ્મૃદ્વચાન્ સ્થનગરમ્ય માર્ગમજાનતી વાઙ્ચિન્દ્રિયમુષ્ટિમ્ય મત્સર ગન્તુ પ્રવૃત્તા ।
 એમકાવિની ગન્તુન્તી પમારતી ત્રીર્માર્ગમતિતમ્ય તત્ર સ્વિદેઃ તાપસમ
 પદ્યત્ । ત તાપસ દૃષ્ટા પમારતી મરોત્થો ભગ્નપ્રવહનોડય પ્રવજ્જમાગત
 મુપત્તમ્ય યથાનન્દમનુભવતિ, તથાનન્દમનુભવિતરતો । જ્ઞપ્તપ્રણામા તા મ

દ્વારા મરણ કા મય પ્રતિક્ષણ પના દુઆ છે । ઇમલિયે બુદ્ધિમાની સે
 કુઝ ઇસ વિષય મે પ્રયત્ન કરના ચાલિયે । પ્રમાદ સે તમ ત્રિગઢ
 જાતા હૈ । ઇમ પ્રમાર સોચ સમગ્રકાર ગની સમસ્ત જીવો કો ક્ષમા
 પના કર ચાર જગ્ગો કો અગીકાર કરકે શુદ્ધ આગ્યમપત્ર પન ગઈ
 ઔર પૂર્વકૃત પાપો કો નિંદા કરકે “અરણ્ય સે જવતક મે મેગ
 નિસ્તરણ નહી હોગા ત્યતક મે માસાર અનગન સે રહુગી” ઇસ પ્રકારના
 નિયમ, લેખર ઔર પચ્ચપરમેષ્ઠિયો કો નમસ્કાર કર વહ વત્તા સે દિગ્મદ
 હોને કી વજહ સે અપને નગર કે માર્ગ સે નહી જાનતી હુઈ મી કિસી
 ંક દિશાકી ઔર શીઘ્ર હી ચલી । ચલતે ૨ જવ ચહ જગલ કા વહુત
 કુઝ માર્ગ તય કર ચુકી તય ઇસકો ંક તાપસ દિવલાઈ પડા, ઇસકો
 ઢેલતે હી જૈસે કોઈ ભગ્ન પ્રવહણવાલા નાવ વ્યક્તિ અન્ય પ્રવહણ કો આતા
 દુઆ ઢેલકર આનદ કા અનુભવ કરને લગતા હે ઇસી પ્રકાર ઇસકો
 મી આનદકા અનુભવ હોને લગા । પ્રણામ કરને પર ઇસસે ઇસ તાપ

મરણનો ભય પ્રતિક્ષણ રહેલો જ છે માટે આ બાબતમાં બુદ્ધિથી કામ લેવું
 બેઠેએ પ્રમાદથી કામ બગડી બાધ છે આ પ્રમાણે ખૂબ વિચાર કરીને રાણીએ
 સમગ્રા છોડેની ક્ષમાપના કરી ચાર ચરણોનો અગિકાર કરી, શુદ્ધ આશય સ પત
 બની ગઇ અને પૂર્વકૃત પાપોની નિંદા કરીને “જગલમાંથી જ્યાં સુધી મારો
 છુટકારો નહીં થાય ત્યાં સુધી હું સાકાર અનગનથી રહીશ” આ પ્રકારનો નિયમ
 લઇને અને પચ્ચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરીને તે ત્યાંથી દિગ્મદ હેવાના ગરબુથી
 પોતાના નગરના મારગને ન બંધતી હોવા છતાં કોઇ એક દિશાની તરફ ઝડપથી
 ચાલવા લાગી ચાલતા ચાલતા જ્યારે તે એ જગલનો ઘણો એવો ભાગ ઓળંગી
 ચૂકો ત્યારે તેને એક તાપસ દૃષ્ટિએ પડ્યા તેને બેતા જ જેમ કોઇ તુટી પડેલા
 દિલનો માણસ બીજાને પોતાની તરફ આવતો બેઠેને આનંદિત બને છે આ જ
 પ્રકારે એ રાણીને પણ આનંદનો અનુભવ થવા લાગ્યો પ્રણામ કરવાથી તેને એ

તામઃ પૃષ્ઠવાન-પુત્રિ ! ત્વ માઽસ્મિ ? ક્વર્મિત્કાકિની સમાયાતાઽસ્મિ ? તતઃ
સા પ્રાહ-મહાભાગ ! મા રાજ્યેષ્ટસ્મ્ય પુત્રી ચન્દ્રાચીશમ્ય દામવાહનસ્ય વધૂ
પન્નાવતી જાનાતુ । અહ મગ્નેન્મત્તેન ગજેનાચનીતાઽસ્મિ । ઇત્યાદિ સક્રમ મ્વૃત્તાન્ત
નાપમાય નિવેદિતયતી । તદનુ તાપસઃ પ્રાહ-પુત્રિ ! અહ તવ પિત રાજ્યેષ્ટ
સ્મ્ય મિત્રમસ્મિ । અતસ્મ્ય ભય શાક ચ મા કુર્યાં । ઇત્યુક્ત્વા સ તાપમત્રેષ્ઠ
પત્રપદ્મમિત્રસ્તમ્યા આતિથ્યમક્રોત્ । તત મ તાપમ તા સહાદ્રાય ગનાન્ત
પ્રદેશાદધિ મમાગત્ય પ્રોયાચ મદ્રે । ઇદ પુરોરર્તિ ઢન્તપૂરનામકુ પુર ત્રિધતે
સઘોદ્ગલકૃષ્ટાયા ભૂમા ન મે ગન્ત સ્વપતે । અત ઇતોઽપ્રેત્ય નિર્ભયાગન્ઠ ।

સને પૂઝા ફિ પુત્રિ ! તુમ કૌન હો ? ઔર ક્યો ઘર્તો જાફેલી આઈ હુઈ
હો ? તાપમસી ઇસ ઘાતમો સુનફર રાનીને ઉસ સે જપના સવ હાલ
કહા ફિ-મં રાજા ચેટકફી પુત્રી હ ઔર ચપાણી ક રાજા દધિવાહ
નફી રાની હ । મેરા નામ પન્નાવતી હૈ । મુક્કે ણકુ મડોન્મત્ત ગજ
ચહા પર ફરકર લે આયા હૈ । તાપમને જવ પન્નાવતી કે મુન્ન સે ડસ
પ્રકાર કા હાલચાલ મુના તથ ડમને ડમસે ધૈર્ય વધાતે હુણ કહા-
પુત્રી ! અવ ત્ ચિન્તાઅવ ણવ શોક મન કર । મં તૈરે પિતા ચેટક
કા મિત્ર હ । ઇસ પ્રકાર કહકર ડસ તાપસને પન્નાવતીકા પક્કે ફલા
દિકો દ્વારા અતિથિ સત્કાર ક્રિયા । પશ્ચાત્ વહ ડસકો સાથ લેકર
આગે ચલા ઔર ચલતે ર ડસ જગલકો પાર કરાકર ડમસે વોલા-
મદ્રે ! દેગો ચહ સામ્મને મદ્રપુર નામકા નગર દિગ્વતા હૈ સો તુમ
ડસ મે હોકર જવ નિર્ભય રીતિ સે આગે ચલી જાના । મં તુમ્હારે
સાથ ચલતા-પરતુ ડસ સમય મ્મિ હલો સે જોતી જા રહી હૈ અન

તાપસે પૂછ્યુ કે, હે પુત્રી ! તમે કોણ છો, અને અહીં એમ્લા શા માટે આવી
છે ? તાપમના આ વાતને માનગીને નાણાંએ તેને પેતાનો સઘળો નિત્તાત કહી
મલળ વ્યો કે હું રાજા ચેટકની પુત્રી છું અને ચપાણીના રાજા દધિવાહનની
પત્ની છું મારું નામ પન્નાવતી છે અને એક મડોન્મત્ત હાથાં ઉપાડીને અહીં લઇ
આવેલ છે તાપસે જ્યારે પન્નાવતીના મોઢેથી આ પ્રશ્નની હકીકત સાલળી ત્યાર
તેને ધૈર્ય આપતા કહ્યુ કે, પુત્રી ! હવે તુ ચિંતા, ભય અને શોક ન કર હું
તારા પિતા ચેટકનો મિત્ર છું આ પ્રમાણે કહીને તે તપસ્વીએ પન્નાવતીનો પાઠા
રજો આનિયો મત્કાર કયો, પછીથી તે તેને માથે લઈને આગળ આવ્યો અને
ગાલતા ચાલતા જગવને વટાવના બાદ તે જોડ્યા હે ભદ્રે । આ સામુ દેખાય ત
ભદ્રપુર નગર છે એટલે તેમા જાને હવે તુ નિર્ભયતાથી નહેતે હું તારી માથે
આવ તપરતુ આ સમયે જમીનમા હળ ચાલી હેલ છે-આતુમોમ ઓ, જેથી તેનાં

પ્રમાદ પરિત્યજ્ય ઈમપિ પ્રયતિતત્યમ્ । ઈત તિનાયં જ્ઞત ચતુર્ગત્તા મદા
 ગયા મા રાતી સકુપ્તન જોરાન ક્ષમયિત્વા, સ્પર્ષકૃતપાપ, નિન્નિત્વા,
 અરણ્યનિસ્તરણાયધિક સાધારાનજન જ્ઞત્યા પચ્ચપરમેષ્ઠિનો નમઃસ્ત્ય ચ,
 દિદ્મૂઢસ્વાત્ સ્વનગરમ્ય માર્ગમજાનતો વાત્તિદ્વિદ્મુદ્ધિય સ્વર ગત્તુ મટ્તા ।
 પચ્ચેરાસિની ગન્ઠન્તી પદ્માવતી નીર્ધમાર્ગમતિતમ્ય તત્ત કવિદેવ તાપસમ
 પદ્યન્ । ત તાપસ દદ્વા પદ્માવતી મદોદરો ભગ્નપ્રવહનોઽન્ય પ્રવણમાગત
 મુપગ્મ્ય યરાનન્દમનુભરતિ, તથાનન્દમનુભરિતસો । કૃતપ્રણામા તા મ

દ્વારા મરણ કા મય પ્રતિક્ષણ પના દુઆ છે । ઇસલિયે તુદ્ધિમાની સે
 કુઠ ડસ ત્રિપથ મે પ્રયત્ન કરના પાલિયે । પ્રમાદ સે રામ ત્રિગટ
 જાતા છે । ડસ પ્રકાર સોચ સમઝકર ગની સમસ્ત જીવો કો ક્ષમા-
 પના કર ચાર ગરણો કો અગીકાર કરકે શુદ્ધ જાગયસપન્ન થન ગઈ
 ઓર પૂર્વકૃત પાપોં કો નિંદા કરકે “અરણ્ય સે જાતક મે મેરા
 નિસ્તરણ નહીં હોગા તત્તક મે મારા અનજન મે મૂંગી” ઇસ પ્રકારના
 નિયમ, લેસર ઓર પચ્ચપરમેષ્ઠિયોં કો નમસ્કાર કર વહ વહા સે દિગ્મદ
 હોને કી વજહ સે અપને નગર કે માર્ગ મે નહીં જાનતી દુઈં મી કિસી
 ણક દિશાકી ઓર શીઘ્ર હી ચલી । ચલતે ૨ જય યહ જગલ કા વહુત
 કુઠ માર્ગ તય કર ચુકી તત્ત ઇસકો ણક તાપસ દિગ્મલાઈ પડા, ડસકો
 દેખતે હી જૈસે કોઈ ભગ્ન પ્રવહણવાલા નાવ વ્યક્તિ અન્ય પ્રવહણ કો આતા
 દુઆ દેખકર આનદ કા અનુભવ કરને લગતા છે ડસી પ્રકાર ઇસકો
 મી આનદકા અનુભવ હોને લગા । પ્રણામ કરને પર ઇસસે ડસ નાપ

મરણને બધ પ્રતિક્ષણ રહેવો જ છે માટે આ બાબતમા બુદ્ધિથી કામ લેવું
 જોઈએ પ્રમાદથી કામ બગડી બધ છે આ પ્રમાણે ખૂબ વિચાર કરીને રાણીએ
 સમગ્ર છૂટેની ક્ષમાપના કરી ચાર શરણોના અગિકાર કરી, શુદ્ધ આશય સંપન્ન
 બની ગઇ અને પૂર્વકૃત પાપોની નિંદા કરીને “જગલમાથી બધા સુધી મારો
 છુટકારો નહીં થાય ત્યા સુધી હું ત્રાકાર અનજનથી રહીશ” આ પ્રકારનો નિયમ
 લઇને અને પચ્ચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરીને તે ત્યાથી દિગ્મદ હેવાના કારણથી
 પોતાના નગરના મારગને ન બાણતી હોવા છતા કોઇ એક દિશાની તરફ ઝડપથી
 ચાલવા લાગી ચાલતા ચાલતા બ્યારે તે એ જગલને ઘણો એવો ભાગ ઓળંગી
 ચૂકી ત્યારે તેને એક તાપસ દૃષ્ટિએ પડ્યા તેને જોતા જ નેમ કોઇ તુટી પડેલા
 દિલનો માણસ બીજને પોતાની તરફ આવતો જોઇને આનંદિત બને છે આ જ
 પ્રકારે એ રાણીને પણ આનંદનો અનુભવ થવા લાગ્યો પ્રણામ કરવાથી તેને એ

તાપસઃ પૃથ્વાન-પુત્રિ ! ત્વ ઝાડમિ ? કયમિદંકાકિની સમાયાતાડમિ ? તત્.
સા પ્રાદ-મદાનામ ! મા ગદ્ધેટકમ્ય પુત્રી ચદ્ધાગીશમ્ય દોડવાદનસ્ય વધૂ
પદ્માવતી જાનાતુ । અદ મગેન્મત્તેન ગજેનાગ્રાનીતાડમ્મિ । ઇત્યાદિ સકુલ રવટ્તાન્ત
તાપમાય નિવેદિતવતી । તદનુ તાપસઃ પ્રાદ-પુત્રિ ! અદ તવ પિત રાદ્ધેટ
કમ્ય મિત્રમસ્મિ । અતમ્સ્ય મય શોક ચ મા કુર્યાં । ઇત્યુક્ત્વા સ તાપસત્રેષ્ટ
પરુષણદ્રાણમિસ્તમ્યા આતિયમક્રોત્ । તત સ તાપમ તા સદ્દાદાય તનાન્ત
પ્રદેશાદધિ નમાગત્ય પ્રોવાચ મદ્રે । ઇદ પુરોર્ગતિ ઇન્તપુરનામક પુર ત્રિધતે
સધોદ્ધાનકૃષ્ટાયા મૃમા ન મે ગન્ત સ્વપતે । અત ઇતોડ્યેત્ય નિમંયાગન્ઠ ।

સને પૂત્રા કિ પુત્રિ ! તુમ મૌન હો ? જૌર ક્યો ઘટાં જહેલી આઈ હુઈ
હો ? તાપસમી ઇસ પાતમો સુનકર રાનીને ડસ સે અપના સવ હાલ
કહા કિ-મૈ રાજા ચેટકી પુત્રી હ જૌર ચપાણી કે રાજા દધિવાદ
નકી રાની ા । મેરા નામ પદ્માવતી હૈ । મુઝે નકુ મદોન્મત્ત ગજ
ચદા પર દરકર લે આગા હૈ । તાપસને જા પદ્માવતી કે સુત્ર સે ડસ
પ્રકાર કા હાલચાલ સુના નવ ડમને ડમસે રૈય વધાતે દુગ કહા-
પુત્રી ! અવ ત્ ચિન્નામય નવ શોક મન કર । મૈ તૈરે પિતા ચેટક
કા મિત્ર હ । ડસ પ્રકાર કહકર ડસ તાપસને પદ્માવતીકા પદ્ધે ફલા
દિકો દ્વારા અનિયિ સત્કાર મિયા । પશ્ચાત્ વદ ડસકો સાય લેકર
અગે ચલા ઔર ચલતે ૨ ડસ જગલકો પાર કરાકર ડગસે બોલા-
મદ્રે । દેમો યદ સામ્હને મદ્રપુર નામકા નગર દિવતા હે સો તુમ
ડસ મે દોકર અવ નિર્મય રીતિ સે અગે ચલી જાના । મૈ તુમ્હારે
સાય ચલતા-પરતુ ડસ સમય મ્હમ્મિ ફલો સે જોતી જા રહી હે જન

તાપમે પૂછ્યુ કે, હે પુત્રી ! તમે કોણ છો, અને અહીં એકલો શા માટે આવી
છે ? તાપસના આ વાતને સામ્રાજીને ગાણીએ તેને પોતાનો સધળો તપાત કહી
મલળ બ્યો ડે હું રાજા ચેટકની પુત્રી છું અને અપાપુરીના રાજા દધિવાદનની
પત્ની છું માફ નામ પદ્માવતી છે અને એક મદોન્મત્ત હાથી ઉપાડીને અહીં લઇ
આવેલ છે તાપસે જ્યારે પદ્માવતીના મોઢેથી આ પ્રકારની હકીકત સાલળી ત્યાર
તેને ધૈર્ય આપતા કહ્યુ કે, પુત્રી ! હવે તુ ચિતા, લય અને શોક ન કર હું
તારા પિતા ચેટકનો મિત્ર છું આ પ્રમાણે કહીને તે તપસ્વીએ પદ્માવતીનો પાડા
રળો આથી સત્કાર કર્યો, પછીથી તે તેને સાથે લઇને આગળ ચાલ્યો અને
માલતા ચાલતા જગવને વટાવ્યા બાદ તે ગોટ્યા હે ભદ્રે ! આ સામુ દેખાય તે
ભદ્રપુર નગર છે એવે તેમા જઈને હવે તુ નિર્ભયતાથી નહેરે હું તારી માયે
આવ તપરતુ આ સમયે જમીનમા હળ ચાલી દેલ છે-ચાતુર્માસ છે, જેથી તેના

પ્રમાદ પારત્યજ્ય ઈચ્છાપિ પ્રયોજતત્યમ્ । ઈતિ વિનાયે જન ચતુર્થાશ્વા મહા
 શ્યા સા સાગી સરજાન પ્રાચાર કમપિત્તા, ચર્પ્યક્રતપાપ, નિર્વિત્તા,
 અરણ્યનિસ્તરણારથિય સાધારાનજન જન્યા પદ્મપરમેષ્ઠિનો નમસ્કૃત્ય ચ,
 દિદ્મદ્વરયાત્ ન્યનગરમ્ય માર્ગમજાનતો કાશ્ચિન્નિમુષ્ટિય સ્વર ગનુ મટ્તા ।
 પચ્ચપરમેષ્ઠિની ગન્તન્તી પચ્ચારતી નૈર્માર્ગમતિમ્ય તત્ત રવિટર તાપસમ
 પદ્યત્ । ત તાપસ દ્વપ્પા પચ્ચારતી મહોદધી મન્નમરજ્જોડ્ય પ્રવજ્જમાગત
 મુપજ્જમ્ય યજાનન્દમનુભવતિ, તથાનન્દમનુભવિત્તરતો । જતપ્રણામા તા સ

ઢારા મરણ કા ભય પ્રતિક્ષણ પના હુઆ છે । ઇસલિયે તુદ્ધિમાની સે
 કુઠ ઇસ વિષય મ પ્રયત્ન કરના વાલિયે । પ્રમાદ સે રામ ત્રિગડ
 જાતા છે । ઇસ પ્રકાર સોચ સમજાવ રાની સમસ્ત જીવો કો ક્ષમા
 પના કર ચાર ઢારણો કો અગીકાર કરકે શુદ્ધ આગયસપત્ત થન ગઈ
 ઔર પૂર્વકૃત પાપોં કો નિંદા કરકે “અરણ્ય સે જયતક મે મેરા
 નિસ્તરણ નહીં હોગા તચતક મે આપાર અનજન સે મૂર્છી” ઇસ પ્રકારના
 નિયમ લેવર ઔર પચ્ચપરમેષ્ઠિયો કો નમસ્કાર કર વહ વહા સે દિગ્મદ
 હોને કી વજહ સે અપને નગર કે માર્ગ કો નહીં જાનતી હુઈં મીં કિસી
 ણક દિશારી ઔર શીઘ્ર હીં ચલી । ચલતે ૨ જય વહ જગલ કા વહુત
 કુઠ માર્ગ તય કર ચુકી તય ઇસકો ણક તાપસ દિવલાઈ પડા, ઇસકો
 દેખતે હીં જૈસે કોઈં મન્ન પ્રવહણવાલા નાવ વ્યક્તિ અન્ય પ્રવહણ કો આતા
 હુઆ દેખકર આનંદ કા અનુભવ કરને લગતા હૈં ઇસી પ્રકાર ઇસકો
 મીં આનંદકા અનુભવ હોને લગા । પ્રણામ કરને પર ઇસસે ઇસ તાપ

મરણનો ભય પ્રતિક્ષણ રહેલો જ છે માટે આ બાબતમાં બુદ્ધિથી કામ લેવું
 બેઠેએ પ્રમાદથી કામ બગડી બંધ છે આ પ્રમાણે ખૂબ વિચાર કરીને રાણીએ
 સમજાવો એની ક્ષમાપના કરી આર ચરણનો અગિકાર કરી, શુદ્ધ આશય સંપન્ન
 બની ગઈ અને પૂર્વકૃત પાપોની નિંદા કરીને “જગલમાંથી જ્યાં મુઠ્ઠી મારો
 છુટકારો નહીં થાય ત્યાં મુઠ્ઠી હું સાકાર અનજનથી રહીશ” આ પ્રકારનો નિયમ
 લઈને અને પચ્ચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરીને તે ત્યાંથી દિગ્મદ હોવાના ઢારણથી
 પોતાના નગરના મારગને ન જાણતી હોવા છતાં કોઈ એક દિશાની તન્દ્ર અડપથી
 ચાલવા લાગી ચાલતા ચાલતા જ્યારે તે એ જગલનો ઘણો એવો ભાગ જોળગી
 ચૂડા ત્યારે તેને એક તાપસ દૃષ્ટિએ પડ્યા તેને જોતા જ જેમ કોઈ તુટી પડેલા
 ફિલ્લો માણસ બીજને પોતાની તરફ આવતો જોઈને આનંદિત બને છે આ જ
 પ્રકારે એ રાણીને પણ આનંદનો અનુભવ થવા લાગ્યો પ્રણામ કરવાથી તેને એ

तानः पृष्ठान-पुत्रि । त्वं नाऽसि ? इयमिच्छाकिनी समायाताऽसि ? तत्.
सा प्राह-महामाग । मा गच्छेदस्म्य पुत्रीं चन्द्राशीशम्य दीपवाहनम्य वधू
पद्मायनी जानातु । अहं मगेन्मत्तेन गजेनायानीताऽस्मि । इत्यादि सङ्ग-स्वतन्त्रान्त
तापमाय निवेदितवती । तदनु तापस प्राह-पुत्रि ! अहं तत्र पितृ राश्वेत
कस्य मित्रमस्मि । अतस्त्वं भयं शोकं च मा कुर्या । इत्युक्त्वा स तापमन्त्रेण
पञ्चकटादिभिस्तस्या श्रुति-यममरोत् । ततः स तापस तां सहायाय तनान्त
प्रदेशादयि समागत्य प्रोवाच भद्रे । इदं पुरोवर्ति दन्तप्ररनामकं पुरं विद्यते
मद्योद्वलकृष्णाया भूमा न मे गन्तव्यं स्वपते । अतः इतोऽग्रेत्य निर्भयागच्छ ।

मने पृष्टा किं पुत्रि । तुम कौन हो ? और क्यों यहाँ अकेली आई हुई
हो ? तापसजी इस बातको सुनकर रानीने उससे अपना सब हाल
कहा कि-मैं राजा चेटककी पुत्री हूँ और चपापुरी के राजा दधिवाह
नकी रानी हूँ । मेरा नाम पद्मायनी है । मुझे एक मद्योद्वल गज
यहाँ पर हरकर ले आया है । तापसने जब पद्मावती के मुख से इस
प्रकार का हालचाल सुना तब उसने उससे बैर्य बधाते हुए कहा-
पुत्री ! अब तू चिन्ताभय एवं शोक मत कर । मैं तेरे पिता चेटक
का मित्र हूँ । इस प्रकार कहकर उस तापसने पद्मावतीका पक्षे फला
दिको द्वारा अतिथि सत्कार किया । पश्चात् वह उसको साथ लेकर
जागे चला और चलते-उस जगलको पार कराकर उससे बोला-
भद्रे ! देखो यह साम्ने भद्रपुर नामका नगर दिग्बता है जो तुम
इसमें होकर जब निर्भय रीतिसे आगे चली जाना । मैं तुम्हारे
साथ चलता-परतु इस समय अग्नि हलो से जोती जा रही है अतः

तापसे पूछ्यु है, है पुत्री । तबे डोण्ड छ, अने अही अडला ग्या माये आवी
छे ? तापसना आ वातने भाभगीने नाछोअे तेने पोताने सधणे उतात कही
मलणव्यो डे हुं राज चेटकनी पुत्री छु अने चपापुरीना राज दधिवाहननी
पत्नी छु भाइ नाम पद्मावती छे भने अहं भदो-भक्त साथी उपाडीने अही लछ
आवेछ छे तापसे ज्यारे पद्मावतीना भोदथी आ प्रधरनी हकीमत सालणी त्यार
तेने घैर्य आपता कछु डे, पुत्री । डरे तु शिता, लय अने शोक न डरे तु
त रा पिता चेटकने मित्र छु आ प्रभाणे कहीने ते तपस्वीअे पद्मावतीने पाछा
इणो आदियी मज्जर कर्यो, पजीयी ते तेने माये लछने आगण आदथो अने
पालता आलना जगवने वटा-ना भाइ ते भोदथो डे लछे । आ सासु देणाय ते
भद्रपुर नगर छे अटवे तेमा जठने डवे तु निर्भयताथी रह्यो हुं तारी माये
आव तपरतु आ सभये जभीनभा डग्याली ऐव छे-आतुमांअ छे, जेथी तेना

પ્રમાદ પરિત્યજ્ય તમપિ મળાતતન્મ્ । ઈતં વિનાયં કૃત વનુષારગા મયા
 ગયા મા રાગી સમ્યાગ ગ્રાસાત મમથિમ્યા, સ્પર્શકૃતપાપ, નિન્દિત્યા,
 અરણ્યનિસ્તરણાધિક સાધારાનજન ઈત્યા પચપરમેષ્ઠિનો નમસ્કૃત્ય ચ,
 દિદ્મદશ્યાત્ મ્યનગરમ્ય માર્ગમજાનતી કાશ્ચિન્દિસુષ્ઠિય મત્સર ગનુષ્ટતા ।
 એમેશ્ચિર્નિ ગન્ત્વતી પદ્માવતી ગૌર્ધમાર્ગમતિતમ્ય તત્ સ્વિદેશ તાપસમ
 પદ્યત્ । ત તાપસ દૃષ્ટા પદ્માવતી મહોદર્શી મગ્નપ્રવહનોઽય પ્રવળમાગત
 મુપદમ્ય યગાનન્દમનુમરતિ, તથાનન્દમનુમરિતરતી । કૃતપ્રણામા તા મ

દ્વારા મરણ કા મય પ્રતિક્ષણ પના દુઆ ને । દમલિયે બુદ્ધિમાર્ગીસે
 કુઝ ઇસ ત્રિપય મ પ્રયત્ન કરના ચાલિયે । પ્રમાદ મે રામ ત્રિગડ
 જાતા હૈ । ઇસ પ્રકાર સોચ મમદ્વર ગની મમસ્ત જીવો કો ક્રમા
 પના કર ચાર ગરણો કો અગીકાર કરકે શુદ્ધ આગયમપત્ર પન ગઈ
 ઔર પૂર્વકૃત પાપોં કો નિંદા કરકે “અરણ્ય સે જયતક મે મેગ
 નિસ્તરણ નહીં હોગા તચવક મે માસાર અનઝાન સે રહુગી” ઇસ પ્રકારના
 નિયમ લેસર ઔર પચપરમેષ્ઠિયો મો નમસ્કાર કર વહ વહા સે દિગ્મદ
 હોને કો વજહ સે અપને નગર કે માર્ગ મો નહીં જાનતી દુઈં મી કિસી
 ણક દિશાકી ઔર શીઘ્ર હી ચલી । ચલતે ૨ જય વહ જગલ કા વહુત
 કુઝ માર્ગ તય કર ચુકી તત્ ઇસકો ણક તાપસ દિવલાઈ પડા, ઇસકો
 દેખતે હી જૈસે કોઈ મગ્ન પ્રવહણવાલા નાવ વ્યક્તિ અન્ય પ્રવહણ કો આતા
 દુઆ દેસકર આનદ કા અનુભવ કરને લગતા હૈ ઇસી પ્રકાર ઇસકો
 મી આનદકા અનુભવ હોને લગા । પ્રણામ કરને પર ઇસસે ઇસ તાપ

મરણુનો ભય પ્રતિક્ષણ રહેલો જ છે માટે આ બાબતમા બુદ્ધિથી કામ લેવું
 જોઈએ પ્રમાદથી કામ બગડી ભય છે આ પ્રમાણે ખૂણ વિચાર કરીને રાણીએ
 સઘળા છુટકારો ક્ષમાપના કરી ચાર શરણુનો અગિકાર કરી, શુદ્ધ આશય સંપન્ન
 બની ગઇ અને પૂર્વકૃત પાપોની નિંદા કરીને “જગલમાથી જ્યાં સુધી મારો
 છુટકારો નહીં થાય ત્યાં સુધી હું સાકાર અનઝાનથી રહીશ” આ પ્રકારનો નિયમ
 લઇને અને પચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરીને તે ત્યાંથી દિગ્મદ હેવાના કારણથી
 પોતાના નગરના મારગને ન બાજુથી હોવા છતાં કોઇ એક દિશાની તરફ ઝડપથી
 ચાલવા લાગી ચાલતા ચાલતા જ્યાં તે એ જગલનો ઘણો એવો ભાગ ઓળંગી
 ચુકી ત્યારે તેને એક તાપસ દૃષ્ટિએ પકડ્યા તેને જોતા જ જેમ કોઇ તુટી પડેલો
 દિલનો માણસ ઓળખે પોતાની તરફ આવતો જોઈને આનંદિત બને છે આ જ
 પ્રકારે એ રાણીને પણ આનંદનો અનુભવ થવા લાગ્યો પ્રણામ કરવાથી તેને એ

કાર્યો ભરાત । ફિંચ તાતો ધૂતધ્વજપ્રાન્તચ્ચલે ધનધાન્યાદિરુપેશ્વર્યે ચચ્ચલે
પ્રિયજનસાગમે ચ ફિંચિદ્વપિ સુખ નાસ્તિ પ્રાગિનામ્ । જન્મમૃત્યુજરાવ્યાપિશોક
દુ સ્થિત્યાપિ રુઢુલેઽરિમન્ સસારે પ્રાણિના પ્રાયો દુ સ્વમેવ ભવતિ । ત્રિપયા
દુપભોગજનન્તિ યત્ક્રિમપીઠ સુત્ત તદપિ પરિણામવિરસત્યાદ્ દુ સ્વમેવ । યત
મમારો નિર્વચ્ચન્નદુ.સામ્પન્નતો વિવેકિનો જના મોક્ષમાર્ગમેવ પ્રતિપદ્યન્તે ।
ઈતિ તસ્યા દેશના યુત્વા સા પદ્માવતી પરાગ્યવાસિતાન્ત.કરુણા દીક્ષા
ટીતુમુચતા । તત પ્રવર્તિન્યા પૃષ્ઠાઽપિ સા 'એતા મા દીક્ષા ન દાસ્યન્તીતિ

કુર્મો કા વિપાક હી એસા છે । વહ દેવતાઓં કોં મી ચક્કર મે ઢાલમર
उनको मूढ बना देता है । इसका कोई उपाय नहीं है । पवन से प्रेरित
ध्वजा के प्रान्तभाग की तरह चंचल यह धन ग्रान्यादि रूप ऐश्वर्य है ।
प्रियजनोका संगम भी सदा स्थायी नहीं है । और न इनके समागम
मे ही कुछ सुख है । यह ससार जन्मजरा एवं मरण आदि भय
कर उपद्रवों से मकुल बना हुआ है । फिर भला इस मे रहनेवाले
प्राणियों को दुःख के सिवाय सुख मिल ही कैसे सकता है । विषया
दिकों के उपभोग से जिसको ससारियोंने सुख मान रखा हैं वह भी
वास्तव मे सुख नहीं है-परिणाम मे विरस होने से वहतो एक दुःख
का ही प्रकार करते हैं । जो निरन्तर दुःखोंका स्थान है । उसी का नाम
तो ससार है । इसी लिये विवेकी जन मोक्षमार्ग को अपनाते हैं ।
और उसको छोड़ने का प्रयास करते हैं । इस प्रकार उस प्रवर्तिनी की
धर्मदेशना का पान कर पद्मावती का मन वैराग्य से दामित हो जाने
के कारण दीक्षा ग्रहण करने के लिये उद्यत हो गयी । प्रवर्तिनीने उससे

કરા કમોનો વિપાક જ એવો હોય છે કે, જે દેવતાઓને પણ ચક્કરમા નાખીને
તેમને મૂઢ બનાવી દે છે તેનો કોઈ ઉપાય નથી । પવનથી પ્રેરિત ધ્વજનો જેમ
ઉપલો ભાગ હોય છે તેની માફક આ ધન ધાન્યાદિરૂપેશ્વર્ય અથવા છે
પ્રિયજનનો સંગમ પણ મદા સ્થાયી નથી અને સમાગમમા કોઈ સુખ પણ નથી
આ સસાર જન્મ, જરા અને મરણ આદિ ભયકર એવા ઉપદ્રવોથી ભરપેલો છે
તો પછી ભલા એમા રહેવાના પ્રાણીઓને હું ખના સિવાય સુખ કયાથી મળી
શકે ? વિષય આદિના ઉપભોગથી જેને સસારીઓ સુખ માનો રહ્યા છે તે વાસ્ત
વમા સુખ નથી પરિણામમા વિરસ હોવાથી તે તો એક દુઃખનો પ્રકારજ છે જે
નિરન્તર દુઃખોનું થાન છે, તેનું નામ જ સસાર છે આ માટે વિવેકી જન મોક્ષ
માર્ગને અપનાવે છે અને તેને છોડવાનો પ્રયાસ કંઈ છે આ પ્રમાણે સાધ્વીજીની
ધર્મદેશનાનું પાન કરીને પદ્માવતીનું મન વૈરાગ્યથી ભરપૂર થઈ જવાના કારણે
દીક્ષા ગ્રહણ કરવાને માટે તે તૈયાર થઈ ગઈ સાધ્વીજીએ તેને ગર્ભ હોવાની વાત

અનેન પયા ગન્ત્વંતો ત્વ દન્તપુરે ગમિષ્યમિ । તત્પુરસ્ય રાજા દન્તવ્રતઽસ્મિ ।
 તતઃ સ્ત્રયા ચમ્પાયા ગન્તવ્યમ્ । ણ પન્નાવતીમુત્તયા મ તાપમન્તર્તો નિવૃત્ત ।
 પન્નાવત્યપિ તાપમાન્વિષ્ટપથેન દન્તપુરે સમાગતા । તત્ર સા સુગુપ્તતાયાઃ
 પ્રવર્તિન્યા સમીપે સમાગતા । ત્રિકલ્પઃ ક્લનચન્દના પન્નાવતીં પ્રવર્તિની પૃષ્ઠ
 વતી શ્રાપિકે ? ત્વ કુત્ સમાગતાઽમિ ? । તતઃ સા ગર્ભ યિના સર્વ મ્મૃત્તાત
 નિવેદિતવતી । તતઃ સ્વાનુભૂતદુઃસ્મરણેન સજાતમચ્છદુઃખા તા રાણી પ્રવ
 ર્તિની પ્રોચાવ-રાજિ । શ્વેદ મા કૃપાઃ । યર્મણા પરિણામો દિ મુરૈરપ્યપતિ

હસ મેં હોકર ચલના મેરે આચાર સે ધાત હૈ । ઈસી માર્ગ સે જાને
 તુમકો ણક દન્તપુર નગર મિલેગા, ઉસકા અગ્નિપતિ દન્તવ્રત હૈ ।
 વહા સે તુમ ફિર ચપાપુરી મેં અચ્છ્રી તરહ ચલી જાઓગી । ફિર અગે
 કોઈ ભય નહીં હૈ । હમ પ્રકાર પન્નાવતી કાં ગન્તવ્ય સ્થાન કા પુરા
 ઠિકાના દિશ્વલાકર વહ તાપસ વહા સે લૌટ ગયા । પન્નાવતી હસ પ્રકાર
 તપસ્વી દ્વારા નિર્દિષ્ટ માર્ગ સે ચલકર દન્તપુર આ પહુંચી । વહા પર
 હસ સમય સુગુપ્તવૃત્તા સાધ્વી ઠહરી હુઈ થીં । વહા ઉનકે પાસ ગઈ ।
 વહા જાકર હસને ઉસકો તૌનવાર વદના કી । સાધ્વીજીને પન્નાવતી
 સે પૂછા-શ્રાવિકે ! તુમ હસ સમય રુદ્ધા સે આ રહી હો । અપને
 ગર્ભકી વાત છિપાકર પન્નાવતી અપના સમસ્ત વૃત્તાન્ત સાધ્વીજી સે
 કહને લગી । કહતે ૨ ઉસકો પૂર્વાનુભૂત દુઃખોકા સ્મરણ હો આતા
 તો વહ ધીચ ૨ મે રોને લગ જાતી । રાનીકી હસ પ્રકાર સ્થિતિ જાન
 કર પ્રવર્તિનીજીને ઉસ સે કહા-રાજિ । તુમ અવ શ્વેદ મત કરો ।

અદશ્વી ચાલતુ ભે મારા આચારથી વિરૂદ્ધ છે આ માર્ગે જતા જતા તને
 દતપુર નામનું નગર મળશે તેના અધિપતિ દતવ્રત છે ત્યાથી તું દરી ચ પા નગ
 રીમા સારી રીતે પહોંચી શકીશ ત્યાથી આગળ કોઈ ભય નથી આ પ્રમાણે
 પન્નાવતીને જવાના સ્થાનના પુરા ઠેકાણા બતાવીને તે તાપસ પાછા ફરી ગયા
 પન્નાવતી આ પ્રમાણે તપસ્વીએ બતાવવામા આવેલા માર્ગે આલીને દતપુર પહોંચી
 આ સમયે ત્યા સુગુપ્તવૃત્તા સાધ્વી પધારેલા હતા તે તેની પાસે ગઈ ત્યા જઈને તેણે
 સાધ્વીજીની ત્રણ વાર વદના કરી સાધ્વીજીએ પન્નાવતીને પૂછ્યું, હે શ્રવિકે, તું
 આ સમયે કયાથી આવી રહી છે ? પોતાના ગર્ભની વાત છુપાવીને પન્નાવતીએ
 પોતાનો સંધર્ષો વૃત્તાત સાધ્વીજીને કહેવા માડ્યો કહેતા કહેતા બ્યારે તેને પૂર્વે
 અનુભવેલા દુઃખોનું સ્મરણ થતું તો વચમા વચમા તે રડવા લાગ જતી રાણીની
 આ પ્રકારની સ્થિતિ જાણીને પ્રવર્તિનીજીએ તને કહ્યું, રાણી ! હવે તમે ખેદ ન

एतत् । तत्रातु च सा प्रेमाद्रलोचनेन गालं विगोचयन्ती प्रच्छन्नतया तत्र
संस्थिता । तस्मिन्नेव समये कथिन्निरपत्य भवचमत्त्रागत्य त गृह्णित्वा स्वगृहे
नीत्वा पत्न्यै दत्तवान् । स तस्य नाम 'अवकर्णकः' इति कृतवान् । सा भवा
पद्मावती उपाश्रये समागता ।

बालस्तु तस्य भवचस्य गृहे पङ्के पद्ममिव निरन्तर उद्भूते स्म । तस्य
बाह्यस्य देहे जन्मन एव रुक्मकण्डूरासीत् । अतः स कण्डूयनप्रियोऽभूत् । स
बालश्चाण्डालगालकैः सह क्रीडन्नेव व्रवीति—अहं युष्माकं राजा, अतो युयं मम
करमर्पयत । गालाः नयन्ति—किंते करमर्पयामि ? स प्रचण्डकण्डूयुक्तो गाल

देवने के लिये तथा उपद्रव से उसकी रक्षा करने के लिये वह वहीं
पर एक और छिपकर खड़ी रही और छिपी २ बड़े ही प्रेमके साथ
उम नवजात शिशु की और देखती रही । इसी बीच में वहाँ एक
सतानरहित चाडाल आया और उसको उठाकर ले गया । घर जाकर
उसने उस बच्चे को अपनी स्त्री को सौंप दिया । चाडालने उसका नाम
अवकर्णक रखा । बाट में माध्वी पद्मावती भी उपाश्रय में आ गई ।

पङ्क में जिस प्रकार पङ्कज-कमल उदता है उसी प्रकार अवक
र्णक भी उस चाडाल के यहाँ पालित पोषित होता हुआ निरन्तर
बढ़ने लगा । बालक के शरीर में जन्म से ही रुक्मकण्डू थी इसलिये
उमको कण्डूयन-खुजाना-उल्ट ही प्रिय लगता था । अब यह चाडाल
बालक के साथ खेलता तो उनसे यह कहता कि मैं तुम्हारा राजा—हू
तुम सब मुझे का-देकम दो । उसकी इस बात से बालक उससे कहने
लगते—कहाँ हम सब तुमको क्या कर दें ? तब वह उनसे कहता

ओ बात लखवाने भाटे तथा उपद्रवधी तेनी रक्षा करवाना भाटे ते पोते ओ कथणे
ओके भाण्डु छुपावने उली रवी अने छुपाओली डाढतमा भूष प्रेमपूर्वक नव
जन्मेला भाण्डने जेती रही ओवाभा ओर नीवँशा याडाव त्या आओ अने
भाण्डने लधने आओ गयो वेर लधने तेछे ते भाण्ड पोतानी अने भापी दीधु
आ भधु जेधने पछीथी भावरी पद्मावती पखु उपाश्रयमा आली गर्ध थ डाडे तेनु
नाम अवकर्णक नामधु

इहवमा जे प्रकारे पङ्कज-कमल वधे छे ते प्रभावे अवकर्णक पखु ते य दा
जने त्या बालक पखु भाभीने निरन्तर वधवा लाग्यो भाण्डना शरीरमा जन्मतानी
साथे ज रुक्मकण्डूने राग डेतो आ डारखे तेने ज लवणवानु धरु ज प्रिय लगतु
इतु जनादे त भाण्ड य डाव भाण्डे नी अये जेवने त्यादे तमने ओ कहेतो के
हु तमादे राख छु तमे मरग मने कर आपो जेनी ओ बात उपरधी भाण्डो तेने
कहेता के कहेओ अमे तमने गु कर आपीओ ? त्याडे ते तेमने कहेतो के तमे पधा

मिया गर्भगता न स्थितयती । ततः प्रवर्तिनी तस्यै श्रीनामदात्र । श्रीया
प्रदणानन्तर सा सा न्याचारं सम्यक् परिपालयन्ती कतिन्मामान व्यतीत
यती । तावतामात्रेण पुणो गर्भः सा प्रवर्तिगता । ततस्मा सा न्यो गर्भमारण
पुष्टयत्य । ततः सा सन्निधय कथयति—‘भक्त्यो मम दीभा न दास्यति’ इति
मिया गर्भगता मया समोचिता इति । तदनु सा प्रवर्तिनी श्रम्यातर तद्
गर्भवृत्तं नापितयती । सम्पान्ने शाले सा सा श्री रोहणाचलभूमिर्मणिरि पुर
रत्न प्रगता । ततः सा तया स्मराने मुक्तयती । ततः सा दृष्टाताति द्रष्टुम्,

गर्भ होनेकी बात पत्नी भी परन्तु उसने इस भय से कि यदि इनको
गर्भकी बात ज्ञान हो जायेगी तो ये मुझे दीक्षा नहीं देगी ऐसा समझ
कर उसने गर्भकी बात नहीं कही । प्रवर्तिनीने उसीसे दीक्षा दे दी ।
दीक्षा देनेके बाद जब पद्मवर्त्य के सम्यक् रीति से सा न्याचार पालन
करते २ दिन व्यतीत होने लगे पर दिनोंके व्यतीत होने के साथ २
गर्भ भी जा बढ़ने लगा तब साधियों से इसकी गर्भिणी होनेकी
बात मालूम पड़ी । उन्होने उससे गर्भका कारण पूछा । प्रत्युत्तरमे
उसने विनयपूर्वक साध्वीजी से कह दिया कि—“आप लोग मुझे गर्भ
सम्पन्न नानकर दीक्षा नहीं देंगी” इस भय से मैंने आप से गर्भकी
बात छिपा ली थी । प्रवर्तिनीने किसी श्रम्यातर को उसके गर्भके
समाचार अवगत करा दिये । प्रसूतिका जब ठीक समय आया तब
रानीने रोहणाचलकी भूमि जैसे मणि से उत्पन्न करती है, एक पुत्र-
रत्न को उत्पन्न किया । पुत्र के होते ही उसने उसको उमशान मे
छोड़ दिया । तथा स्वयं बालक को कौन ले जाता है, इस बात को

पूछी परन्तु तेजोश्री नेवा बयथी के, जो गर्भनी बातनी तेगने जाण धर्य जथे
ते। मने दीक्षा नही आपे जेवु ममजने तेजे गर्भनी बात उरी नही साध्वीश्रीने
तेने दीक्षा आपी दीधी पछो पक्षावतीना सम्यक् रीतिथी साध्वी आचार पालन करता
करता द्विपस जवा लाज्या अने द्विपमोना व्यतीत यवाथी साथे साथे गर्भ पछु पधवा
लाज्या त्थारे साध्वीश्रीने पद्मभावति गर्भिणी होवानी बात जाणवा मणी तेमजे
तेने गर्भतु कारण पूछ्यु प्रत्युत्तरमा तेजे विनय पूर्वक साध्वीश्रीने ज्यु के, “ आप
बोड मने गर्भ सम्पन्न जाणुने दीक्षा नही आपे ” जेवा बयथी मे आपनाथी
भारा गर्भनी बात छुपावी हती साध्वी — जे कोछ सुयाणुनि तेना गर्भना समाचार
कहेवराज्या प्रसूतिने ज्यारे ठीक समय आज्या त्थारे राजीश्री रोहणाचलकी भूमि
ज्मेम मणीने उत्पन्न करे छ तेम जेक पुत्र रत्नने जन्म आप्ये पुत्रने जन्म
यतानी साथे ज तेने उमशानमा छोडी दीधा अने जे जाणकने कोछ लध जय छे

परो द्विजश्च श्रुतवान् । ततोऽसौद्विजः प्रच्छन्नगृह्या भूमौ चतुरङ्गुलप्रमाणं
गमिन्वा त वशदण्डं त्रिचवा गृहीतवान् । द्विजेन गृहीत दण्डं दृष्ट्वा कापास्त्रं
'लोचन' स करकण्डूस्तस्य हस्ताद् ग्लान्णमादत्तवान् । द्विजाऽपि न्यायालयं
त नीत्वा गतः प्राक्तवाश्च न्यायागोशम्-अनेन मम दण्डो ग्लान्णं गृहीतः ।
करकण्डूः प्रोक्तवान्-मम इमशानेऽयं दण्डः समुत्पन्नः । अत्र ममाधिकारोऽस्ति ।
अतो मया गृहीतम् । ततो विप्रेण प्रोक्तम्-अनेन दण्डेन मम प्रयोजनमस्ति ।

के दडको जो फाई ग्रहण करेगा वह राजा होगा । मुनिके इन वचनों
को समीपस्थ निकुञ्ज (वासके झुट)के अतर्बर्ती करकण्डूने एवं एककिसी
ब्राह्मणने सुन लिया । सुनते ही उस ब्राह्मणने गुप्त गुप्त चतुरगुल
प्रणाम भूमि खोदकर उसवज्र दड को निकाल लिया और लेकर चला ।
ज्यों ही दड को ले जाते हुए करकण्डूकुमारने देखा तो वह उसके ऊपर
क्रुद्ध हो गया और जयर्दस्ती उसके हाथमें से वह दड छुडालिया ।
द्विजने उस करकण्डू पर आयोग (मुद्दमा) कर दिया । रुचहरीमें जाकर
उसने कहा-इसने मेरे हाथमें से जयर्दस्ती दड छीन लिया है ।
इसके उत्तर में करकण्डू ने कहा-कि जिस दडको मैंने इसके हाथ में से
छुडाया है वह दड मेरे द्वारा सुरक्षित इमशान में उत्पन्न हुआ
है, अतः इस पर मेरा अधिकार है इसका नहीं-अपने अधिकार की
वस्तु लेने में दोषित साबित करनेकी क्या इसको आवश्यकता है ।
उल्टा दडका भागी इसको ही घनना पडता है जो इसने मेरी वस्तुको
मुझसे बिना पूछे ले लिया है । इसीके बीच ब्राह्मणने उससे कहा-मुझे

अनी जय मुनिना आ वचनेन पामनी निकुञ्जमा उक्तेषा करकण्डू अने फाई
अके प्राक्षणे साधणी लीधी साधगता अ अे प्राक्षणे गुप्तगुप्त आर आगण प्रभाष्य
भूमि ओहीने ते वासना द डने फाई लीधी अने तेन लधने आलवा लाग्यो जय रे
अे द डने लध जता प्राक्षणने करकण्डूअे बोयो त्यागे ते तेना उपर प्राधायमान
अनी गया अने जणगदन्तीधी तेना हाथम थी ते द ड पडावी लीधी प्राक्षणे
करकण्डू उपर हावो कथो कथेरीमा जधने तेणे कलु के, आणे भारा हाथ
माया जणदस्तीवी द ड छीनवी लीधी अ तेना उत्तमा करकण्डूअे उलु के अे
द ड मे तेना हाथमाथी डावावी लीधी अ ते द ड भाराथो रक्षण करवामा आवता
इमशान जाममा उत्पन्न थयेव छे जेथी तेना उपर भारा अधिकार अे, तेना नहीं
पेताना अधिकारनी वस्तु लेवामा दोषित करवना अेना शु अधिकार अ । एह
द डना लोगी तो अेणे अनपु पडथे कारण के, भारा वस्तुने मने पृथय त्रिपाथ
तेणे लध लीधी अ वच्चे ओहीने प्राक्षणे तेने उलु के, मने आ द डनु तात्पर्य

माह-यूय मा सातिशय कण्डूयाम्, भनेनैर करेण युमायु त्वां भविष्यामि।
 नास्त्यन्येन करेण मे प्रयोजनम्। ततः सर्वे चाण्डालाश्चक्रामस्त कण्डूयन्ति
 स्म। बालका हि कण्डूमियत्तात्तम्य करकण्डूरिति नाम कृतान्तः। गुण
 क्रियादिभिर्नारीनमपि नाम जायते। ततः क्वचित्प्रौढत्वमापन्नः करकण्डूपर
 नामा सोऽस्मर्षकः श्मशानरक्षणे तत्परोऽभूत्। चाण्डालकुले हि इदमेव कार्यं
 प्रतिष्ठित गण्यते। एकदा तस्मिन् श्मशाने ध्यानं कर्तुं द्वौ गुरुशिष्यौ मुनी
 समागतौ। तत्रैको दण्डलक्षणशो मुनिशमेकं दृष्ट्वा महर्षिर्निद्रिप्य तं दर्शयाम्
 दमवचीत्-भूमिष्ठ चतुरङ्गुलभाग सहितस्पास्य पशस्य दण्ड यो ग्रहीष्यति स
 राजा भविष्यति। मुनेरिदं वचनं समीपस्थ निकृञ्जान्तर्वर्ती करकण्डू, कश्चिद्

किं यस्य तुम सय मुझे खूब खुजलाते रहते यही तुमारा मुजे देखस देना
 है। मैं इसी देखस प्राप्ति से तुम सयों पर तुष्ट हो जाऊंगा। उसकी
 इस प्रकार बात सुनकर सय बालक मिलकर उसको खुजलाने लगते।
 इसी लिये बालकोंने कण्डूयन प्रिय होनेसे उसका नाम करकण्डू रख
 दिया। गुण क्रिया आदिकों के निमित्त से नाम भी परिवर्तित हो
 जाता है और उसके स्थान में दूसरा नाम पड़ जाता है। बढ़ते-
 जब करकण्डू प्रौढावस्था संपन्न बन गया, तब वह श्मशानकी रखवाली
 करने में लग गया। क्योंकि चाण्डालकुल में यही कार्य प्रतिष्ठित गिना
 जाता है। एकदिनही बात है कि उस श्मशान में दो मुनिराज गुरुशिष्य
 ध्यान करने के लिये आये। उनमें गुरु दण्ड लक्षणों के जाता थे सो
 उन्होंने एक वासको देखकर अपने सहवर्ती शिष्य से उसको दिख
 लाते हुए कहा कि-भूमि में रहे हुए चतुरङ्गुलभाग सहित इस वंश

भने भूण भजवाणता रहे। इकत आ ज कर तभारे भने आपवानो छे अने ओधी
 हु तभारा उपर अतुष्ट रहीथ तेनी आ बात साबणीने सधणा जाणके भणीने
 तेने भजवाणता आधी जाणकेमा कण्डूयन प्रिय होवाधी तेनु नाम करकण्डू राभी
 होधु शुष्क क्रिया आदिना निमित्तया नाम पखु इरी नय छे अने ओनी जग्याओ
 भीणु नाम पडे छे मोटी यता यता करकण्डू प्रौढ अवस्थाओ पड़ोयेथे त्पारे ते
 श्मशाननी रपेवाणी करवाभा लागी गयो। केम के, अडाल केमभा आ काम प्रति
 स्थित भनाय छे ओके द्विसनी बात छे के, ज्यारे आ श्मशानमा जे मुनिराज-गुरु
 शिष्य ध्यान करवा माटे आब्या आभा गुरु दण्डना लक्षणेना जाता छता तेभजे
 ओके वासने ओधने चोतानी साथेना शिष्यने ते गतावीने कहु के, भूमिमा रहेव
 आ अतुर अशुल बाज सहित वासना दडने जे केध अक्षु करे ते ते राज

कण्डूमातापितरौ करकण्डू दृष्ट्वा ग्राम त्यक्त्वाऽन्यत्र गतौ । तत्रयोऽपि क्रमण
काञ्चनपुरे समागताः । तत्र पुराद् बहिस्ते रात्रा सुप्ताः । तस्मिन् समये निर
पत्यस्तन्नगराग्निपतिर्मृतः । नि स्वामिक राज्य त्रिलोक्य मन्त्रिणो विचारितवन्तः—
राजगज. शुण्डया मालामादाय य क्रमपि परिधापयेत्, सोऽयं राज्यस्य राजा
भवतु । इत्य विचार्य शुण्डाशूरीमाल भैनिकैरनुगम्यमान महागज विसर्जितवन्तः ।
स महागज. शुण्डया मालामादाय परिभ्रमन् सुप्तस्य तस्य मातङ्गदारस्य कण्ठे

उससे ले लूँगा । ब्राह्मणों के इस विचारको करकण्डूकी माताने जिम्
मिसी तरह सुँ लिया, सो वह और उसके पनि ये दोनों करकण्डू को
छेहर वहाँ से दूसरे गाँव को चल दिये । चलते २ ये तीनों ही काचन-
पुर में आ पहुँचे ! रात्रिका समय हो चुका था सो ये गाँव के बाहर
ही सो गये । इसी बीचमें उस गाँववा राजा बिना पुत्र के ही मर
गया था । सो मर्चायो ने विचार किया कि इस समय राज्य अस्वा
मिक है अतःस्वामी की नलास क लिए राजगजको शुण्ड में माला
देकर छोड़ा जाय—वह जिस ने गले में इस मालाको डाल दवे—वही
व्यक्ति इस राज्यका राजा बनाविया जायगा । इस प्रकार विचार कर
उन लोगोंने पट्टहस्ति को उसकी शुण्ड में माला दे कर छोड़ दिया ।
माथ में उसके अनेक योद्धों को भी जानेका आदेश दे दिया । यह हस्ती
योयो से परिवृत होना हुआ माला को शुण्डाण्ड में दवाकर इधर-
उधर फिरने लगा—फिरते २ वह उसी स्थान पर जा पहुँचा कि जहाँ
पर वह चाड़ाक बालक सो रहा था । हाथीने माला उस सुप्त चाँडाल

कण्डूनी माताये ब्यादे प्राक्षयना आ विचारने भीज पासेथो मालाण। ल धि त्यादे
तेना पतिना साथे करकण्डूने लधने त्याथी भीज गाथे थादी नीकण्य। आलता थालता
तेथो कायनपुरमा पहुँच्यो। नत्रीने भमय होवाथी ते गाभ जहार सुध—छा आ
भमये ओ गाभने रा न आयुत्र शुण्ड गये आथी भत्रीओये विचार क्योँ डे, आ
पणते राअथने कोष्ठ स्वामी नथी माटे स्वाभीनी शोध माटे नाअथना छावीनी सूढमा
भागा आपने तेने छुटो मुकवे ते जेना भगाभा भाणा नाथे तेने आ राअथने
भादीक जनाववाम आवे आवे विचार करीने सुभ्य छावीनी सूढमा भाणा
अधने तेने छुटो मुकी हीधो आ छाथीनी साथे थोदाओने जवानी आशा कुजी
राअथने ओ सुभ्य छाथी थोदाओनी साथे पोतानी सूढमा भाणा लधने अहीतडी
इरवा भाडयो, इरता इरता ब्या थाडाण भाणक अतो हतो त्या आक्ने पहुँच्यो।
त्या सूतेवा ओ थाडाण जज कना भगाभा तेखे भाणा पहुँगवी हीधो सुलक्षण्य जेना

અસ્ય મ્યાનેડન્ય દણ્ડ તુભ્ય દન્યામિ । તતઃ કા શનિસ્તર । એવ મિમેનાક્તાડપિ
 સ દણ્ડ દાતુ નોદતસ્તદા ન્યાયાધીશઃ । પ્રોક્તરાન-કથ ત્યમસ્મે દણ્ડ ન
 દદાસિ ? તદા સોડપ્રાત્-અમ્ય દણ્ડમ્ય પ્રમાણેનાદં નૃપો મચિન્થામિ । તર્હિ
 મયન્ત એવ કથયન્તુ-કિમેવપિથો દણ્ડઃ કસ્મિન્દી દીયતે । તદા ન્યાયાધીશઃ
 રિહસ્થાન્નરીત્-યદાત્વ રાજા મચેસ્તદેકં ગ્રામમ્નયાડપિ પ્રિમાય દ્રાતવ્ય । સ
 ન્યાયાધીશચન તયેતિ પ્રતિપદ્ય દણ્ડમાદાય સ્વયદમાગતઃ । સ દ્વિજોડપિ સ્વસ્થા
 નમાગત્ય મ્વજાતીયાનેરમપ્રાત્-ચાષ્ઠાન્વાલક્યો ચલાન્મમ દણ્ડ દર્શાતરાન્ । અતઃ
 કથચિ સ્ત દત્ત્યા દણ્ડ યય ગૃહીમ' । બ્રાહ્મણાનામિમ વિચાર કથચિદગમ્ય કર-

હસ દટ સે કુછ તાત્પર્ય હૈ સો મૈ તુમમે હસ દટ કે સ્થાન મૈ દૂસરા
 દંડ દેતા હુ યહ દડ તુમ મુમે દેદો-હસ મૈ તુમ્હારી શનિ હી સ્થા હૈ । જબ
 બ્રાહ્મણને હસ તરહ સે કહા તો મી કરકણ્ડને ઉસકી બાત નહીં માની ।
 તત્ર ન્યાયાધીશને કહા હૈ કરકણ્ડ ! કયા યાત હૈ જો તુમ હસમે બલ્લે
 મૈં મી દડ નહીં દે રહે હો ? તત્ર કરકણ્ડને ન્યાયાધીશ સે કહા-સુનિયે
 મૈં હસ દડકે પ્રભાવ સે રાજા ચનૃગા, અતઃ આપ સ્વયં વિચારે કિ ફિર
 મૈં એસે ઉપયોગી દડકોં કિસી દૂસરે કો કેસે દે દુ । કરકણ્ડકી બાત સુન-
 કર ન્યાયાધીશકો હૈસી આ ગઈ, ઉન્હોને કહા ચૈર-જબ તુમ રાજા હો
 જાઓગે તત્ર ઇક ગ્રામ હસ બ્રાહ્મણ કો દે દેના । હસ પ્રકાર કરકણ્ડ
 ન્યાયાધીશ કે બચનકોં પ્રમાણ માનકર ઔર દડ મે સાથ મે લે કર
 અપને ઘર પર આ ગયા । દ્વિજને મી ઘર પર આકર અપને સજાનીયોં
 સે એસા કહા-કિ-દેલો-ચાહાલ કે ચાલકને ચલર્ધ્વક મેરા દડ છીન
 લિયા હૈ, અતઃ મૈં ઉસકો જૈસે મી બનેગા વૈસે મારકર ઉસ દડકો

ઓ માટે આ દડને બદલે હુ તને ત્રીજો દડ આપુ અને આ દડ તુ મને આપી
 દે આમા તને કયુ તુકશાન છે ? જ્યારે બ્રાહ્મણે આ પ્રમાણે કહ્યુ ત્યારે કરકણ્ડએ
 તેની વાતને માની નહી ત્યારે ન્યાયાધીશે કહ્યુ, કરકણ્ડ એવી કંઈ વાત છે કે, તુ
 એને બદલીમા દડ આપતો નથી ? ત્યારે કરકણ્ડએ ન્યાયાધીશને કહ્યુ સાલજો !
 હુ આ દડના પ્રશ્નાચો રાજા બનીશ આથી આપજ વિચારે કે, આવો ઉપયોગી
 દડ કોઈ બીજાને આપી દે ખરે ! કરકણ્ડની વાત સાંભળીને ન્યાયાધીશને હસવુ
 આવી ગયુ અને તેણે કહ્યુ ખેર ! જ્યારે તુ રાજા બની જાય ત્યારે આ બ્રાહ્મણને
 એક ગામ આપી દેજે આ પ્રમાણે કરકણ્ડ ન્યાયાધીશના વચનને માન્ય કરીને એ
 દડ લઈ પોતાને ઘેર પહોંચ્યો બ્રાહ્મણે પણ પોતાને ઘેર જઈને પોતાના અતબાર્ધ
 એને એવુ કહ્યુ કે, જુઓ ! ચાહાલના બાળકે બગપૂર્વક મારો દડ આચકી લીધો
 કે જેથી હુ જેમ જનશે તેમ તેને મારીને પણ એ દડ પાછો લઈ આવીશ કર

रुण्डूमातापितरौ कररुण्डु गृहीत्वा ग्राम त्यक्त्वाऽन्यत्र गतौ । तत्रयोऽपि क्रमेण काञ्चनपुरे समागताः । तत्र पुराद् पृष्ट्वेति राज्ञो सुप्ताः । तस्मिन् समये निरपत्यस्तन्नगराधिपतिर्मृतः । निःस्वामिक राज्य त्रिलोक्य मन्त्रिणो विचारितवन्तः— राजगजः शुण्डया मालामादाय य कमपि परिधापयेत्, सोऽयं राज्यस्य राजा भवतु । इत्थं विचार्य शुण्डागृहीतमालां भैरवैरनुगम्यमान महागज विसर्जितवन्तः । स महागजः शुण्डया मालामादाय परिभ्रमन् सुप्तस्य तस्य मातङ्गद्वारस्य कण्ठे

उससे ले लूँ । ब्राह्मणों के इस विचारको करकण्डू की माताने जिम्हिली तरह सुँ लिया, सो वह और उसके पनि ये दोनों करकण्डू को लेकर वहाँ से दूसरे गाँव को चल दिये । चलते २ ये तीनों ही काचनपुर में आ पहुँचे । रात्रिका समय हो चुका था सो ये गाँव के बाहर ही सो गये । इसी बीचमें उस गाँवका राजा बिना पुत्र के ही मर गया था । सो मन्त्रीयों ने विचार किया कि इस समय राज्य अस्वामिक है अतः स्वामा की नलास क लिय राजगजको शुण्ड में माला देकर छोड़ा जाय—वह जिस ने गले में इस मालाको डाल दवे—वही व्यक्ति इस राज्यका राजा बनाविया जायगा । इस प्रकार विचार कर उन लोगोंने पट्टहस्ति को उसकी शुण्ड में माला दे कर छोड़ दिया । साथ में उसके अनेक योद्धों को भी जानेका आदेश दे दिया । यह हस्ती योगे से परिवृत्त होता हुआ माला को शुण्डादण्ड में दबाकर इधर-उधर फिरने लगा—फिरते २ वह उसी स्थान पर जा पहुँचा कि जहाँ पर वह चाँडाल बालक सो रहा था । हाथीने माला उस सुप्त चाँडाल

कण्डूनी माताओं के साथे प्रार्थना की आ विचारने भीज पासैथो साक्षात् लब्धे त्वारे तेना पतिना साथे करकण्डूने लब्धे त्वार्थी भीज गाभे आदी नीकथ्य आलता आलता तेजो काचनपुरमा पहुँच्यो मन्त्रीना समय होवाथो ते जाभ पहार सुध रह्यो आ समये ओ गाभने रा न अपुत्र पुत्र गये आथी मन्त्रीजोओ विचार कथो के, आ पणते राज्यने केह स्वामी नथी भाटे स्वामीनी शोध भाटे राज्यना छावीनी सूढमा भागा आपीने तेने छुटो मुक्यो ते जेना गणाभा भाणा नाथे तेने आ राज्यने भालीक जनाववाम आवे आवे विचार करीने मुष्य छावीनी सूढमा भाणा रहने तेने छुटो मुक्री हीधो आ छावीनी साथे योद्धाजोने जवानी आशा करी राज्यने ओ मुष्य छाथी योद्धाजोनी साथे पोतानी सुढमा भाणा लब्धे अहीतही करवा भाडयो, करता करता ज्यो आडाण जाणक भूतो छतो त्या आवो पहुँच्यो त्या भूतेवा ओ आडाण जज कना गणाभा तेछे भाणा पहुँचानी हीधी सुलक्षणु ओरा

अस्य स्थानेऽन्य दण्डं तुभ्य ददामि । तनः का हानिस्त । पर मित्रेणाकाऽपि
 स दण्डं दातु नोद्यतस्तदा न्यायाधीनं मोक्षरान-कथं त्वमस्मै दण्डं न
 ददासि ? तदा सोऽब्रवीत्-अग्न्य दण्डस्य प्रमाणेणाहं नृपो भविष्यामि । तर्हि
 मयन्त एव कथयन्तु-किमेवमिषो दण्डः कस्मैऽपि दीयते । तदा न्यायाधीशः
 विद्वत्प्राज्ञीत्-यदात्र राजा भवेत्तदैवो ग्रामस्तथाऽस्मै विधाय दातव्यः । स
 न्यायाधीशः तथेति प्रतिपद्य दण्डमादाय स्वगृहमागतः । स द्विजोऽपि स्वस्था
 नमागत्य स्त्रजातीयानेयमब्रवीत्-चाण्डालाश्चालस्यो घन्य-मम दण्डं गृहीतवान् । अतः
 कथयि स हत्वा दण्डं यय गृहीतम् । ब्राह्मणानामिमं विचारं कथयिदमग्न्य क

इस दंड से कुछ तात्पर्य है सो मैं तुमसे इस दंड के स्थान में दूसरा
 दंड देता हूँ यह दंड तुम मुझे देदो-इस में तुम्हारी हानि ही क्या है । जब
 ब्राह्मणने इस तरह से कहा तो भी करकण्डूने उसकी बात नहीं मानी ।
 तब न्यायाधीशने कहा हे करकण्डू ! क्या बात है जो तुम इससे बचने
 में भी दंड नहीं दे रहे हो ? तब करकण्डूने न्यायाधीश से कहा-सुनिये
 मैं इस दंडके प्रभाव से राजा बनूंगा, अतः आप स्वयं विचारे कि फिर
 मैं ऐसे उपयोगी दंडको किसी दूसरे को कैसे दे दूँ । करकण्डूकी बात सुन-
 कर न्यायाधीशको हँसी आ गई, उन्होंने कहा खैर-जब तुम राजा हो
 जाओगे तब एक ग्राम इस ब्राह्मण को दे देना । इस प्रकार करकण्डू
 न्यायाधीश के बचनको प्रमाण मानकर और दंड से साथ में ले कर
 अपने घर पर आ गया । द्विजने भी घर पर आकर अपने सजोनीयों
 से ऐसा कहा-कि-देखो-चाण्डाल के बालकने बलपूर्वक मेरा दंड छीन
 लिया है, अतः मैं उसको जैसे भी बनेगा वैसे भारस्वर उस दंडको

छे भाटे आ दंडने पहिले हु तने भीले दंड आपु अने आ दंड तु मने आपी
 हे आमा तने कय नुकसान छे ? न्यारे प्राह्मण्णे आ प्रभाण्णे कहु त्यारे करकण्डू
 तेनी वातने मानी नही त्यारे न्यायाधीशे कहु, करकण्डू अेवी कथ वात छे के, तु
 अेने पहिलीमा दंड आपतो नथी ? त्यारे करकण्डूअे न्यायाधीशने कहु सालजो ।
 हु आ दंडना प्रमाण्यो राजा जनीश आथी आपज विचारो के, आवो उपयोगी
 दंड केछ भीजने आपी हे अशे । करकण्डूनी वात सालजोने न्यायाधीशने इसतु
 आवी गयु अने तेण्णे कहु अेर ! न्यारे तु राजा जनी जब त्यारे आ प्राह्मण्णे
 अेक गांव आपी देजे आ प्रभाण्णे करकण्डू न्यायाधीशना वचनने मान्य करीने अे
 दंड लछ पोताने बेर पडोअेओ प्राह्मण्णे पखु पोताने बेर जधने पोताना मतलब
 अेने अेवु कहु के, जुअेओ ! आदालना जणके जगपूर्वक अशे दंड आथकी लोछो
 के जेथी हु जेम जनथे तेम तेने भारीने पखु अे दंड पाछो लछ आवीश कर

करकण्डूस्तान् ब्राह्मणानुवाच-भो ब्राह्मणाः ! यूय मा 'मातङ्ग' इति कृत्वाऽपि
क्षिप्तवन्तः । अतस्तदपराधविशुद्धयै वाटधानकयास्तव्याः सर्वेऽपि चाण्डाला
युष्माभिः संस्कृत्य ब्राह्मणाः कार्याः । यतो जातिव्यवस्था संस्काराधीना ।
इति करकण्डूवचन श्रुत्वा भीता ब्राह्मणास्तान् चाण्डालान् संस्कृत्य ब्राह्मणान्
कृतवन्तः । इत्थं करकण्डूः सर्वानपि चाण्डालान् ब्राह्मणानकरात् । उक्तव—

“दधिवाहन पुत्रेण, राज्ञा च करकण्डूना ।

वाटधानकवास्तव्याश्चाण्डाला ब्राह्मणा कृताः ॥ इति ॥

त प्राप्तराज्यं श्रुत्वा स दण्डच्छेदी ब्राह्मणः समागत्य प्राक्तनान्-स्वप्रतिज्ञामनु
सृत्य भवता महामेको ग्रामो दातव्यः स प्राक्-क ग्रामं तुभ्यं ददामि । तदा

आदि जनोंने मिलकर अन्ग्री तरह से उमका राजाके पद पर अभिषेक
किया । तब करकण्डूने उन ब्राह्मणों से कहा-भो ब्राह्मणों ! आप
लोगोंने जो मेरा मातंग नमस्कर तिरस्कार किया है, उसके प्रायश्चित्त
रूप में अब आप लोग वाटधानक के रहनेवाले जो मातंग हैं उन सब को
शुद्ध कर ब्राह्मणवर्ण में स्थापित कर लें । क्यों कि जातिव्यवस्था संस्कार-
धीन है । करकण्डू के इस प्रकार वचन सुनकर उन ब्राह्मणोंने राजा के
समय से उन चाण्डालको शुद्धि करके ब्राह्मण बना लिया । यही बात—

“दधिवाहनपुत्रेण, राजा च करकण्डूना ।

वाटधानकवास्तव्याश्चाण्डाला ब्राह्मणा कृताः ॥ इति ॥

इस श्लोक द्वारा कही गई है । जब “करकण्डू राजाके पद पर अभि-
षिक्त हो चुका है” यह बात उस पहिले के दण्डच्छेदी ब्राह्मणने सुनी
तो आकर उसने करकण्डू से कहा-राजन् ! आप अपनी प्रतिज्ञात

आपीने तेने वधाई आपी आ पछी करकण्डूना नगरमा वाञ्छते गाञ्छते प्रवेश
कराव्यो सयिव आमत वजेरेओ मणीने सारी रीते तेना राजाना प-उपर अबि
येक कर्यो त्यारे करकण्डूओ ते आह्वणुने कछु ङ, छे आह्वणु । आप लोकेओ भारे
मातंग समझने ओ तिरस्कार करेछे तेना प्रायश्चित्त रूपमा आपलोक वाटधान-
कना रहेवावाणा ओ सधणा मातंग छे गंधाने शुद्ध करीने आह्वणु वणुमा स्थापित
करी हो कारख के, जाति अवस्था संस्कार आधिन छे करकण्डूना आ वचनेने साल
जाने गजना समयी ते आह्वणुनी शुद्धि करी तेमने आह्वणु जनानी दीधा आ वात—

“दधिवाहनपुत्रेण, राज्ञा च करकण्डूना ।

वाटधानकवास्तव्या, चाण्डाला ब्राह्मणा कृताः ॥ इति ।

आ श्लोकधी कहेवाभा आवेल छे ज्यारे “करकण्डू राजाना पद उपर स्थापित
कराई चुकेछे” आ बात पड़ेवाना दण्डच्छेदि आह्वणु सालगी तो आपीने तेले
करकण्डूने कछु, राजन् ! आप आपनी प्रतिज्ञावाणी वातने याद करीने भने ओ

माला निमित्तवान् । मृगभग श्रेष्ठ त वाञ्छितं गजानुयायिनो आकाशस्य
निर्घोषमिश्रित जयजयति शब्दं कृतवन्तः । महाघोषापहननिद्रास्त त्रयोऽपि
जृम्भा कुर्यन्तः सप्रतिगताः । तन्मते सैनिकान्त वाञ्छितं स्तब्धं समाराध्य
तत्पितरौ च रथे मस्थाप्य मदता नूर्यगोपेण सह नगरं प्रति प्रस्थिताः । तत्र
तन्नगरवासिनो घ्राणनाः अयं मातङ्गो राजा भविष्यतीति श्रुत्वा मातङ्ग
दारकं परितोऽवरुद्धवन्तः । तदाऽसौ तं दण्डं गृहीत्वा ब्राह्मणान्दर्शयत् । अग्नि
मित्रं प्रज्वलन्तं तं दण्डं दृष्ट्वा भीतभीता ब्राह्मणास्तुत्याऽऽशीर्षदैः सर्वद्विष्ट
वन्तः । ततो नगरे प्रविष्टः मकरण्डः सचिवं सामन्तादिभिरभिषिक्तः । अथ

बालकके गले में पहिरा दी । सुलक्षण एव श्रेष्ठ उस बालक को देख-
कर गजानुयायीजनोंने उसी समय नूर्य निर्घोषमिश्रित जय-२ शब्दोंका
उच्चारण करना प्रारम्भ किया । इस जयकार के हल्ले से वे तीनोंके तीनों
जाग गये । और जिम्माई लेते दृण उठे । सैनिकोंने उस बालकको शयीके
रक्षक पर चढ़ा करके तथा उसके माता पिता को रथ में बैठा करके बाजोंकी
गूँगुड़ाहट के साथ चला से नगरकी तरफ चले । उस समय नगर
निवासी ब्राह्मणोंने “ वेपादि से यह चाडाल बालक है यह जानकर यह
चाडाल का बालक राजा होने के योग्य नहीं है । इस प्रकार कहकर उसका
विरोध प्रदर्शित किया और आकर वे सबके सब उसको चारों तरफ
से घेरकर खड़े हो गये । जब करकण्डूने इस दृश्य को देखा तो उसने
उस दण्ड को उठाकर उनको दिखलाया । ब्राह्मणोंने अग्नि के समान
जाज्वल्यमान उस दण्डको देखते ही भयभीत होकर उसकी स्तुति की
एव आशीर्वाद देकर उसको चढ़ाई दी । इसके बाद करकण्डू का
नगर में गाजेवाजे के साथ प्रवेश कराया गया और सचिव सामन्त

श्रेष्ठ जाणकने जेधने डायनी साथेना मैनिडेओ आ सभये प्राणयो वगाडी नयन्य
कार करवानु शङ्क उरी दायि आ नयन्यकार साकणीने तखे जखु जग्री उठया
अने जेजाकणा जेवा गनी गया मैनिडेओ ते जाणकने डायनीना उपर जेसाडी दीधा
तथा तेना मातापिता रे रथभा जेसा गते राजजोना गडगडाटनी साथे नगर तरङ्ग लधने
याटया आ सभयेनग निवास प्रादुष्टोओ वेध आदिथी आ आडाल छे तेम जखीने
“आ आडाल जाणक राज थवाने योग्य नहीं” ओ प्रभाखे कडीने तेना विरोध
प्रदर्शित कथे अने आनीने जधा तेने आरे तरङ्गथी घेरीने उला रडी गया न्यादे
करकण्डूओ आ दृश्यने जेयु त्यारे तेखे ते दडने उथो उरीने त्या देजाओ प्रादुष्टो
अग्नि समान जाज्वल्यमान ओ दडने जेधने तेनी स्तुति उरी अने आशीर्वाद

इदं कार्यं पुत्र कार्यं, नात्र कार्यं विचारणा ।

मूल्यावाप्तौ विमर्शो हि व्यर्थ एवेति मङ्गलम् ॥४॥ इति ।

इमं लेखं लिखित्वा स तेन पत्रेण सह तं ब्राह्मणं दधिवाहनं नृपसमीपे
प्रेषितवान् । त्रिप्रोऽपि लेखमादाय चम्पापुरी गत्वा दधिवाहनभूपतय प्रदत्तवान् ।
स तत्पत्र पठित्वा कोपारुगलोचनो भृकुटाकुटिलाननो दधिवाहन एवमुवाच—

इदं कार्यं पुत्र कार्यं, नात्र कार्यं विचारणा ।

मूल्यावाप्तौ विमर्शो हि व्यर्थ एवेति मङ्गलम् ॥४॥

માચાર્ય—હન શ્લોકોમાં કા અર્થ હસ પ્રકાર છે—કાશ્વનપુર સે મહીપતિ
જરક હૂકા ચમ્પાપુરાધીજા શ્રી દધિવાહન કે પ્રતિ યહ નિવેદન હૈ કિ
યહા શ્રી જિનેન્દ્રદેવ ક પ્રભાવ સે સર્વ પ્રમાર સે કુઝલના હૈ । આપ
અપને જરીરાદિકકી કુઝલતા કે સમાચાર દે । વિશેષ હસ બ્રાહ્મણકો
આપ હસકી હજીજાનુસાર કોટ જક ગ્રામ દેનેકી કૃપા કરે । મૈં ઉસકે
વડલે મૈં આપકો આપ જૈસા ચાહૈંગે વૈસા ગ્રામ વ નગર દે દગા ।
મુઝે પૂર્ણ આશા હૈ કિ યહ કાર્ય આપકે ઢારા વિના કિસી વિચારકે
જીઘ્ર હી સપાદિત હોગા । કયોં કિ ઉસ ગામ કે વડલે મે કોઈ દૂસરા
ગ્રામ અથવા નગર દેને રૂપ મૂલ્ય દેને પર વિચાર કિસ યાતકા ।

કરકણદ્વારે હસ પ્રકાર મા પત્ર લિખવરર ઉસ બ્રાહ્મણ કો દેરર
દધિવાહન કે પાસ ભેજ દિયા । પત્ર લેરર જય બ્રાહ્મણ દધિવાહન કે
પાસ પહૂંચા તો દધિવાહન કે ઉસ પત્ર કો વાચતે હી આંગ્વોં સે લખન

इदं कार्यं पुत्र कार्यं, नात्र कार्यं विचारणा ।

मूल्यावाप्तौ विमर्शो हि व्यर्थ एवेति मङ्गलम् ॥४॥

ભાવાર્થ—આ શ્લોકોનો આ પ્રકારનો ભાવાર્થ થાય છે—જયનપુરના મહિપતી
જરકન્દ્રેન્દ્ર ચંપાપુરાધીજા શ્રી દધિવાહનના તરફ એવું નિવેદન છે કે, અહીંયા શ્રી
જિનેન્દ્ર દેવના પ્રભાવથી બધા પ્રકારનો કુશળતા છે, આપ આપના શરીરાદિકનાં
કુશળતાના સમાચાર લખજો વિશેષમાં આ બ્રાહ્મણને આપ એની ઇચ્છા અનુસાર
એક ગામ આપવાની કૃપા કરજો તેના બદલામાં આપ એવું ઇચ્છશે તેવું ગામ
એક હું આપને આપાશ મને મપૂર્ક આશા છે કે આપ આ કાર્ય દોઢ પશુ
બતનોત્રિય ૨ ડ્યો સિવાય તુરત જ પુર કરજો, જરૂર કે, તે ગામના બદલામાં હું
કોઈ બીજું ગામ અથવા નગર આપવા રૂપ મૂલ્ય દેવા તત્પર છું

જરકન્દ્રે આ પ્રભાણે પત્ર લખીને તે બ્રાહ્મણને આપીને રાજ દધિવાહન પાસે
બોધે, પત્ર લઈને તે બ્રાહ્મણ દધિવાહનની પાસે પહોંચે ત્યારે દધિવાહન તે પત્ર
વાચતા જ તેની આખો લાલચોળ બની ગઈ, બ્રહ્મા એકદમ વાકી બની ગઈ, અને

ब्राह्मणेनोक्तम् ।—राजन् ! मम गृह चम्पाया वर्तते । आस्तंगे पत्र मद्य ग्राम
दापय । ततः म करकड नरेशतो चम्पाधीश्वर दधिवाहनमुपा० पान पत्र
लिखितवान्, तद्यथा—

“स्वस्ति श्रीकाचनपुरात करकडूर्महीपतिः ।
सभापते नृप चम्पाधीश श्री दधिवाहनम् ॥१॥
श्रीजिनेन्द्रप्रभावेण, कल्याणमिह विद्यते ।
श्रीमद्भिरपि तद् ज्ञाप्य, स्वशरीरादि गोचरम् ॥२॥
किं चास्मै ब्राह्मणायैको, ग्रामो देयः समीहितः ।
दास्ये ते रुचित ग्राम नगर वा तदास्पदे ॥३॥

पानको याद कर मुझे एक ग्राम देनेकी कृपा करे । ब्राह्मणकी पान
सुनकर करकड राजाने उससे कहा—बोलो, तुम जैनसा ग्राम चाहते
हो । ब्राह्मणने कहा—राजन् ! आपको नो यह ज्ञान ही कि मेरा घर
चपा में है । इस लिये उसी तरफ ही ग्राम दिला दिया जाय तो
अच्छा होगा । ब्राह्मण के इस कथन से सहमत होकर करकडूने चपा
नरेश दधिवाहन को इस प्रकार एक पत्र लिखा—

“स्वस्ति श्री काचनपुरात, करकडूर्महीपतिः ।
सभापते नृप चम्पाधीश, श्री दधिवाहनम् ॥१॥
श्री जिनेन्द्रप्रभावेण, कल्याणमिह विद्यते ।
श्रीमद्भिरपि तद् ज्ञाप्य, स्वशरीरादिगोचरम् ॥२॥
किं चास्मै ब्राह्मणायैको, ग्रामो देवः समीहितः ।
दास्ये ते रुचिर ग्राम, नगर वा तदास्पदे ॥३॥

गाम आपवानी कृपा करे। ब्राह्मणनी बात साक्षणीने करकडू राजाके कोने कहु के,
बोले। तने कयु गाम धरजे छै ? ब्राह्मणे कहु के राजन् ! आपने अजर तो छै,
हे, भाइ धन आपमा छै अर्थी के तद् केक गामकु आपवामा आवे तो साइ
थाय ब्राह्मणनु बयन साक्षणीने करकडूके अ पा नरेश दधिवाहनने आ प्रभावे
केक पत्र लिखे—

“स्वस्ति श्री काचन पुरात, करकडूर्महीपति ।
सभापते नृप चपा, गीश श्री दधिवाहनम् ॥१॥
श्री जीनेन्द्र प्रभावेण, कल्याणमिह विद्यते ।
श्रीमद्भिरपि तद् ज्ञाप्य, स्वशरीरादि गोचरम् ॥२॥
किंचास्मै ब्राह्मणायैको, ग्रामो देयः समीहितः ।
दास्ये ते रुचिर ग्राम, नगर वा तदास्पदे ॥३॥

अम्पापुरीसमीपे समागत्य ता समन्तोऽवरुद्धवान् । दधिवाहनोऽपि म्पुरामवरुध्य
स्थितेन करकण्डूवृषेण सह योद्धुं स्वसैनिकान् सनद्धवान् । तत उभयो सैनिकाः
युद्धाय सज्जिभूता । तयोर्व्युद्धत्तान्त माग्नी पद्मावती समुपश्रुत्य एवमचिन्तयत्-
अतानेन एतौ पितापुत्रौ संग्रामं कुरुन् । अत्र संग्रामे यद्वा प्राणिनो मारयन्ति ।
तदोपभागिनौ एतौ पितापुत्रौ भविष्यत । अतो हिंसाजनितपापपङ्कादेनौ
समुद्धारयामि । एव त्रिचार्यं प्रवर्तिनीमापृच्छमहासती पद्मावती करकण्डू-
समीपे समुपस्थिता । ता महासती समुपस्थिता त्रिलोक्य करकण्डूवृषं स्वासना
दुत्थाय भक्त्या प्रणामं कृतवान् । ततो महासती रहमि तमेवमब्रवीत्-अहं तव

दधिवाहन के साथ संग्राम करने के लिये करकण्डू राजा अपने नगर से
बाहिर निकलकर चपापुरी की ओर चला । चपापुरी के समीप पहुँचकर
उसने उस नगर को चाँगे और से घेर लिया । जब दधिवाहनने अपनी
नगरी की ऐसी स्थिति सुनी तो वह भी अपनी पुरी को घेर ठहरे हुए
करकण्डू के साथ युद्ध करने के लिये अपने सैनिकों को तैयार करने लगा ।
जब सैनिकजन सब तैयार हो चुके तब दोनों तरफ से घमासान युद्ध
प्रारंभ होनेकी तयारी हो गयी । जब युद्ध के समाचार पद्मावती साध्वी को
मालूम पड़े तब उसने विचार किया-देखो ये दोनों पितापुत्र अज्ञानसे
युद्ध करने में लगे हुए हैं-न्यर्थ में इसमें अनेक प्राणी दोनों तरफ से
मरेगे इसका दोष इन दोनों को भोगना पड़ेगा-इसलिये मैं इन दोनों
का इस हिंसाजनित पापपंक से उद्धार करूँ तो अच्छा है । इस प्रकार
त्रिचार्य कर पद्मावती साध्वी अपनी प्रवर्तिनी ने आज्ञा लेकर करकण्डू के
पास गई । उस महासती साध्वी को देखते ही करकण्डूने अपने सिंहा-

तैयार था । दूसरी तयारे दधिवाहननी माँगे संग्राम करवा भाटे करकण्डू राजा पोताना
नगरथा । पहलार नीकणीने अपानगरनी तरफ आल्या अपापुरीनी पास पहुँचीने तेहे
ते नगरीने तयारे आलुथी घेरे घाल्यो न्यारे दधिवाहने पोताना नगरनी आव
स्थिति आली तयारे ते पोतानी नगरीने घेरीने पडेला करकण्डूनी साथे युद्ध करवा भाटे
पोताना मेनिकेने तैयार करवा लाया न्यारे मधणा मेनिके तैयार था गया तयारे
अने तरफथी युद्धतु घममाण अची गथु न्यारे आ युद्धना समाचार पद्मावती
साध्वीने मज्या तयारे तेहे विचार कथो ठ, अन्ने पिता पुत्र अज्ञानथी युद्ध करवा
लागी गया छे आथी न्यर्थना अन्ने तरफथी अगेठ प्राणी मरये तेना दोष अ
अन्ने अ लोगवणे पश्ये आथी अ अन्नेतु हु आवु हिंसाजनित पाप हर करे
तो माइ थाय आ प्रकारना प्रचार करीने पद्मावती साध्वी पोताना सुश्रीलनी
अज्ञा लठ करकण्डूनी पास पहुँच्या आ महासती साध्वीने जेता करकण्डूअ

धरे। तेन मातङ्गेन स्वजातिरपि सिम्भता ? भनारमन्त्रो या हि ममोपरि लेख
 लिखति - अस्पृश्येन तेन स्पृष्टमिमं लेखं स्पृष्टाऽप्यहमभ्युषिता गतोऽस्मि ।
 अथवा अपानात् किं न जायते ? रे रिप ! त्वमितः क्षीणमपमर । नो चत्स
 मम कोशान्नो शलभो भविष्यामि । इत्थं दधिवाहनेनाक्तः स रिपुः करकण्डू
 भूपतिसमीपे गत्वा सर्वं दृष्टान्तं न्यवेदयन् । दधिवाहन-व्याहारं श्रुत्वा क्रुद्धः
 करकण्डू राजा स्वमन्य सन्नयं दधिवाहनेन सह सग्रामं कर्तुं स्वपुराणिगत्य

घरसने लगा । भ्रुकुटी परदम टेढ़ी हो गई । कहने लगा, अरे ! उस
 मातङ्ग के घबरेने तो अपनी जाति भी भुला दी है जो उस अपनी
 जाति को भी नहीं जाननेवालेने मेरे पास इस प्रकार का पत्र लिखकर
 भेजा है । अस्पृश्य के द्वारा लिखे गये इस अपवित्र पत्र को छूकर
 मैं स्वयं अपवित्र हो गया हूँ । अथवा अज्ञान से ही यह कार्य हुआ है
 इसलिये इसमें अशुचिनाशन्य कोई भी दोष मुझे लागू नहीं होता है ।
 ऐसा विचार कर फिर दधिवाहनेने उसी क्रोध के आवेशमें उस
 ब्राह्मण से कहा-विप्र ! तुम यहाँ से शीघ्र चले जाओ नहीं तो मेरी
 क्रोधाग्नि में तुझे शलभ (पतंग) सम बन जाना पड़ेगा । जब इस प्रकार
 दधिवाहनेने कहा तो वह ब्राह्मण वहाँ से चलकर करकण्डू राजा के पास
 पहुँचा और दधिवाहनेने जो कुछ कहा था । वह सब कह दिया ।
 ब्राह्मण के मुख से दधिवाहने के व्यवहार को सुनकर करकण्डू बहुत
 अधिक क्रुद्ध हुआ और उसने उसी समय अपनी सेनाको युद्ध के
 लिये तैयार होने का आदेश दे दिया । जब सेना तैयार हो चुकी तब

कहेवा भविष्युं अरे ! आ मातङ्गेन भाणक्तं तो, पोतानी जतन भूनी गये छे
 आ प्रकारे पोतानी जतने भूली जनारा ओछे भारी पासे आ प्रभाछे पत्र लपनी
 भोक्केल छे अस्पृश्यता तरक्षी लपवाभा आवेला आ अपवित्र पत्रने ढाथभा
 लपने छे पोते अपवित्र भनी गयेल छु अथवा अज्ञानधी न आभ भनेल छे,
 आधी तेभा अशुचिनाशन्य केछे पणु दोष भने लागतो नथी आवे विचार करी
 दधिवाहने ओ क्रोधना आवेशभा ते ब्राह्मणेने कहुँ के-विप्र ! तभे अही थी सत्वर
 आदथा जव, नदितर भारी क्रोधाग्निभा तभारे लोग जनपु पडथे न्यारे आ प्रभाछे
 दधिवाहने कहुँ तो ब्राह्मण त्याही आदानी करकण्डू राजनी पासे पडोअथे अने
 दधिवाहने ने कछे कहुँ हतुं ते सधणु तेने कही सलजान्यु ब्राह्मणेना मुपेधा
 दधिवाहनेना व्यवहारने सावधानी करकण्डू घणो न क्रोधित थये अने ओ सभये
 तेछे पोतानी सेनाने युद्ध करवा तैयार थवाने आदेश आपी दीधी न्यारे सेना

गत्या चम्पापुरीम यमार्गग राजभवनमगात् । ता चेटय परिचित्य स मभ्रम
प्रणम्य भोत्रु -मात । दिष्टयाऽथ भयत्या दर्शनं जातम् । इत्येकाकावपि कुत्र
स्थिता ? इथ चिरादर्थनं दत्तम् ? कुतश्च साऽन्वीना व्रतमद्वीकृतम् ? इत्या
द्युक्त्या ता मुक्तमृष्ट मुहुर्मुहुरोदितगत्य । ष्ट नादं श्रुते हि जीर्णमपि दुग्धं नूतन
भवति । ततः आलोलं श्रुत्वा राजा दधिवाहनोऽपि तत्रायात । धृतमाऽन्वी
वेपा स्वप्राणमिया दृष्ट्वा राजा ता प्रणम्य भोत्राच-काम्ते गर्भं ? ततः सा
प्राह-राजन् । अयमेव स गर्भः, तेनेयं पुगे परिवेष्टिता । तयैऽमुक्तो राजा

जय पद्मावतीने उसकी यह दशा देखी तो वह वहा से शीघ्र
ही चपापुरी के मध्यमार्ग से चल्कर राजभवन पहुँची पहुँचते ही
उसको दासियोंने पहिचान लिया । वहे आदर से उन मरने उसको
प्रणाम किया और कहने लगी-हे माता । आज तुम्हारे दर्शन हमें
बड़े भाग्य से हुए हैं । इतने दिनोंतक आप रुहा पर रहीं । किस
कारण से आपने इस माऽन्वीनों के व्रत को धारण किया है ? इस
प्रकार कहती = वे सबकी सब चार = रोने लगी । यह बात सच
है कि इष्ट व्यक्तियों के दर्शन होने पर पुराना दुःख भी नूतन जैसा
हो जाया करता है । जय रोनेका कोलाहल राजमहल मे इस प्रकार
हुआ तो उसको सुनकर दधिवाहन भी वहा आ पहुँचा । आते ही
साऽन्वी के वेप मे उसने पद्मावती से देखा-देखकर प्रणाम करके बे बोले
हे देवी ! तुम्हारा वह गर्भ कहा है ? राजाकी बात सुनकर पद्मावती
साऽन्वीने कहा कि मेरा वह गर्भ यही है जो आज आपकी नगरीको

न्याये पद्मावतीओ तेनी आ स्थिति नखी त्याये ते त्याथी अडपथी अ पापुगेना
मध्य माऽन्वी त्याहीने राजभवनमा पडोऽथी त्या पडोऽथता न दासीओओ तेने ओगणी
लीधी धखुअ आदरथी सहुओ तेमने प्रखाम कर्था अने कडेवा लाग्या के, हे माता ।
आओ अमेना तमारा दर्शन धखुअ भाग्यथी थया ते आटला मभय सुधी आप कया
रक्षा हुता ? कथा कागुथी आपे आ माऽन्वीना व्रतने धारखु कडेले छे ? आ प्रमाओ
कडेता कडेता राजभवननी ओ सवणी दासीओ रोवा लागी आ बात माऽन्वी ओ के,
पोतातु सहु उरनार व्यक्तिना दर्शनथी जुनामा श्रुतु हु अ पखु नवा नेपु ननी
नय छे न्याये रोवानो केलाहल राजभवेलाभा थवा लाग्यो त्याओ गम दधिवाहन
पखु आ केलाहलने सालणीने त्या आवी पडोऽथ्या, आवतानी माथेअ तेमने
साऽन्वीना वेशमा पद्मावतीने नेछे, नेतानी साथे न प्रखाम करीने ते ओऽथ्या हे देवा ।
तमागे ओ गर्भ कया छे ? राजनी बातने सालणीने पद्मावती माऽन्वीओ उखु के,

माना दधिवाहनश्च तत्र पिता । शिवा मह युद्धं न शोभते तत्र । कुलीना हि
 गुरुणा विनयं यश्चिदपि न न्युम्पन्ति । एव महासतीयान् श्रुत्वा न माता
 पितरौ पृष्ठयान्—अहं युययोरारामः पुत्रोऽथवा पालितः ? तौ प्रोक्तुं—त्वस्मशाने
 मिलित आरयोः पालितः पुत्रोऽसि । ततः पद्मावती त्रास्ये समुपनृनिश्वामो
 ऽपि स दर्पाद् युद्धस्मरणो न विरतः । तदा महामती पद्मावती त्रासितया

सन से उठकर प्रणाम किया । माथीने एकान्त पाकर उससे कहा
 मैं तुम्हारी माता और दधिवाहन राजा तुम्हारे पिता हैं । तुम्हारा
 पिताके साथ युद्ध करना अच्छा नहीं है । जो कुलीन पुम्प होते हैं
 वे अपने गुरुजनोंके सामने अविनीत नहीं होते हैं—उनका वे हर
 हालत में विनय ही करते हैं । इस प्रकार इस महासती साध्वी के
 वचन सुनकर करकण्डू अपने मानगजातीय मातापिता से पूछने लगा
 कि यह तो आपलोग बतलावें कि मैं आपका औरस पुत्र हूँ कि पालित
 पुत्र हूँ । सुनकर उन लोगोंने कहा बेढा ! हम क्या कहें—तुम हमें
 श्मशान में मिले थे—इसलिये इस अवस्था में तुम हमारे पालित ही पुत्र हो,
 औरस पुत्र नहीं । इस प्रकार अपना वृत्तान्त मातृ जातीयमातापिता से
 जानकर उसको उस महासती पद्मावती साध्वी के वचनोंमें यद्यपि
 विश्वास जम गया तो भी वह अहंकार से युद्धकार्य से विरत नहीं हुआ ।

पोताना झिडासनधी ठीने प्रष्टाभ कथा साध्वीजे ओकान्त भेजधीने तेने कहु के
 हु तमारी माता छु अने इधिवाहन राज तमारा पिता छे तमारा पितानी साथे
 युद्ध करवु तमारा माटे योग्य नथी जे कुखिन पुरुष होय छे ते, पोताना शुद्ध
 जनेानी साथे अविनीत थता नथी जेभने ते गये तेवी स्थितिमा पछु विनय ज
 करे छे आ प्रकारनु जेव महासती साध्वी वयन साभणीने करकण्डू पोताना मात ग
 जलिय माता पिताने पूछवा लाग्यो के आप होके जातावे के हु आपने औरस
 पुत्र छु के पालक पुत्र छु ? ते साभणीने ते बोकोजे कहु, जेटा ! अमे शु कहीये ?
 तु जेभने श्मशानमाधी भजेव हते आथी आवी अवस्थाभा तु आभारे पालित
 पुत्र ज छे औरस पुत्र नथी आ प्रकारनु पोताछ वृत्तात मात ग जलिय माता
 पिता पासधी जण्णीने तेने महासती साध्वी पद्मावती साध्वीना वयनोभा जे के
 विश्वास थछ गयो होवा छता पछु अहंकारने लधने युद्ध कार्यधी पाछे न हटयो

स्नाप्रस्तुलोत्तुश्चस्तारण्यमासादितवान् । तयाभूत त वृषभ नृपोऽन्यैर्दृपभैः
महायोययत् । परन्तु न कोऽपि त जेतु शक्तिमान् जात । अथ राजा करकण्डू
राज्यकर्मव्याप्तोऽयकाशाभायात्कतिचिद् वर्षाणि गोकुले न गतः । एतदा
न्यावकाशो राजा गोकुले गतवान् । तत्र स जराजीर्णशरीर पतितदशन हीन
यत् सारै सपीड्यमान कृशाद्रमेक वृषभ विलोम्बितवान् । ततो राजा गोपाल
पृष्ठान-स महाप्रलो वलीर्षः ययाऽऽस्ते ? गोपाल प्राह-देव ! अथ जरातुरो
ययमः स एव । गोपावचन निशम्य शुभाशयम-यासीनो नृपो विचारमकरोत्

या कि कुत्र कहते नहीं बनता या । तीक्ष्ण अत्रमागवाले दोनों श्रृग
उमके गोल एव ऊँचे थे । जब राजा उस बैलको दूसरे नैलोके साथ
लडवाना तो उमके सामने एक भी बैल नहीं ठहरता था । राज्य-
कर्म में न्यास होनेकी वजह से कहते हैं कि राजा को कतिनेक वर्षों-
तक उस गोशाला का निरीक्षण करने का समय नहीं मिला । एक दिन
किसी भी तरह से समय निकालकर जब राजाने उस गोशाला का
निरीक्षण किया तो उसकी दृष्टि एक ऐसे बैल पर पड़ी जो जरा से
जर्जरित शरीर होकर दातो से विहीन मुखवाला बना हुआ था । शक्ति
का अंश जिस में लेश भी नहीं था । कौण जिसको परेशान कर रहे
थे । शरीर एकदम जिसका कृश हो गया था-हड्डियों का ढांचा ही
जिसमें अवशेष था । इसको देखकर राजा को उस पहिलेके बलिष्ठ
बैलकी स्मृति हो आई-सो उसने गोवाल से पूछा वह पहिले का बलिष्ठ
बैल कहा है । राजाको प्रत्युत्तर देते हुए उसने कहा देव ! यही तो
वह बैल है । गवाल के वचन सुनकर शुभाशयवर्ती राजाने विचार

जल्पाती હતી તેના શીંગ લાળા ગોળ અને ઉચા હતા જ્યારે રાજા એ બળદને
ખીળ બળદોની સાથે લડાવતો ત્યારે તેની સાથે એક પણ બળદ ટકી શકતો નહીં
રાજ્યકાર્યમાં ખૂબ જ શુભાયેલ હોવાના કારણે રાજાને કેટલાક વર્ષો સુધી ગૌશાળાનું
નિરીક્ષણ કરવાનો સમય મળ્યો નહીં એક દિવસે ગમે તે રીતે સમય મેળવીને
જ્યારે રાજાએ ગૌશાળાનું નિરીક્ષણ કર્યું ત્યારે તેની દૃષ્ટિ એક એવા બળદ ઉપર
પડી કે, જે વૃદ્ધાવસ્થાને ગરણે જર્જરિત બની ગયેલ હતો અને તેના માત્ર પણ
પડી ગયા હતા, શક્તિનો સમૂળગો અભાવ જણાતો હતો, બમાઇએ જેના ઉપર
થોકળ થ બમી પડી હતી, શરીર સાવ કૃશ બની ગયું હતું, કંકટ હાડકાનો
માળગો જ દેખાતો હતો તેને બેઠને પહેલાના બલિષ્ઠ બળદની સ્મૃતિ રાજાને થઈ
આવી જેથી તેણે ગોવાળને પૂછ્યું કે, અગાઉનો બલિષ્ઠ બળદ કયા છે ? રાજાને
પ્રત્યુત્તર આપતા તે ગોવાળે કહ્યું કે, દેવ ! આ એજ બળદ છે ગોવાળના આ

ચૈત્રદા જલદાતપયે ગત્તા ગા વૃષભાન રત્નાશ્ર નિરીખમાણ પદ રત્નક ગત્તા
જગજ્જુત ત્મિગિરે શ્રુતમિ શુભ દ્વિ તમ્મિન જાતપ્રેમા ગોપાત્મેયમુતા-
અસ્ય માતુ પયોઽસ્મૈ એવ દેયમ્ । અસ્ય માતા ન કન્થાદિપિ તાશા । વિચિદ્ર
ટદિ ગતોઽયમન્યામામપિ ધેનૂના પયઃ પાયથિતગ્ય' । ગોપાત્તઽપિ દુર્વિલ્લઙ્ગયયા
રાજાશ્રયા તથૈવારોત્ । અથ વર્દમાન' મ રત્ન સ્વ શુભ ગરીરગોમયા પ્રજિ
પ્રમયા સદ સ્વર્ધમાન. માસોપચયાદલભિતાર્થિર્મદાપરાક્રમ' સમ્પ્રતસ્કન્યસ્તી

સે ઉત્તમ ઉત્તમ ગાયે મગવાકરે ઉનકો અપની ગોઝાલા મેં રવતા થા ।
પદ દિન રાજા વર્ષાકાલ કે વાદે ઉસ ગોઝાલા મેં ગયા જુઆ થા ।
વહા ઉસને ગાયોં, ઘૂષભોં ત્ત વગોંકો દેગતે સમય ત્ત જેસે વહેરો
દેગા જો ગગાજલ સે આપ્જુત ત્મિગિરી કે ઝાગર સમાન શુભ થા ।
દેવતે હી રાજા કા ઉસમેં ત્રિગેવ પ્રેમ હો ગયા સો ગગાલ સે ઉઝોને
કહા-દેવો હસકી માતાકા દૂધ મન નિકાલા કરો, સવકા સવ હસકો
હી પીને દિયા કરો । તથા જન વહ કુલ વઢા હો જાય તત્ત દૂસરી
ગાયોંકા મી દૂધ ફૂલર હસકો પિલાના શરૂ કર દેના । હસ પ્રકાર
રાજાકી આજ્ઞાનુસાર ગવાલને વૈસા હી કિયા । હસ તરફ વઢતે
જય વહ વઢા પૂર્ણ જવાન વન ચુકા તત્ત હસકી શુભ ગારીરિક શોભા
કે આગે ચન્દ્રપ્રભા મી ફીકી લગને લગી । માસ કે ઉપચય સે હનકી
પદ મી દ્વિ દેવને મેં નહીં આતી વી । અપાર વલ હી હસમેં મરા
હુઆ પ્રતીત હોતા વા । સ્કથ મી હસકા હતને અધિક ઉત્તમ ઔર પુષ્ટ

નતરમાથા સારી જાતની ગાયો મગાવીને પોતાની ગોશાળામા રાખી અને તેણે
ભલીભાતિથી પાલન પોષણ કરવામા આવતું અવારનવાર રાત્રી ગોશાળામા જતા
અને ગાયોની દેખરેખ રાખતા એક સમય વર્ષાકાળની પછી રાત્રી ગોશાળામા ગયેલા
ત્યા તેણે સર્વાંગ સુંદર અને શુભ એવા એક વૃષભને જોધ તેના તરફ તેને ખૂબ જ
વહાલ ઉપજ્યુ આથી ગોપાળને જોલાવોને તેણે કહ્યું કે આ વાછડાની માતૃ દૂધ
ન કાઢના અને જ પીવા દેવુ અને એની મા દૂધ આપની બધ થાય ત્યારે ખીલ
ગાયોને દોહીને તેનું દૂધ આને પાવુ તથા એની યોગ્ય દેખલાળ રાખવી રાખના
હુકમનો અમલ ગોપાળે એજ પ્રમાણે કર્યો જેથી વધતા વધતા એ બચ્યુ ન્યારે
પૂર્ણ જીવાન બન્યુ ત્યારે તેની શુભ શરીરિક શોભાની આગળ ચંદ્ર પશુ આખો
લાગે તેવું તેનું રૂપ ખીલી નીકળ્યુ શરીર ઉપર માસનો ખૂબ જ ભરાવો થઈ
ગયો કે જેથી કરીને તેનું એક પશુ હાડકું ક્યાય દેખાતું નહીં એનામા અપાર
એવું બળ ભરાયું હતું તેની કાંધ પશુ વિશાળ અને ઉત્તમ ગિરીશૃંગ જેવી

जनाना चन्द्रदर्शनेऽप्यादरो नासीत्, तस्य दर्शनमशुचिदर्शनवज्जुगुप्सामुत्पादयति ।
माणिना हि वयोरूप बलविभुत्वविभवादिकं सर्वं पताकाञ्चलवच्चञ्चलम् । इदं यद्यपि
प्रत्यक्षमेव, तथापि मोहवशाच्छोका विवेकं न प्राप्नुवन्ति । तस्मान्मोहमपनीय
म्वजन्मनः साफल्यं सम्पादनीयम् । इदं च वीतरागधर्मादेव संभवति, तस्मात्स
एव धर्मो मया सम्पगाराधनीयः एव विचार्य परवैराग्यमापन्नः प्राग्भवसंस्कारो
दयात्मकमेव प्रतिबुद्धो राजा राज्यं तणवत्परित्यज्य स्वयं लोचं कृत्वा शासनं

दर्शनमें भी अशुचि हो जाया करती थी, आज उसी को देखना जी को नहीं
भाता है । अशुचि पदार्थ के दर्शनही तरह इसको देखने में घृणा उत्पन्न
करता है । इससे यह बात ध्रुव सत्य है कि प्राणियों का वय, रूप, बल,
विभुत्व एवं विभव आदि सब पताका के समान चञ्चल है । यह सब
बातें प्रतिदिन लोगों के साम्हने यद्यपि होती रहती हैं फिर भी मोह
के वश से लोगो में विवेक जागृत नहीं होता है उसी से वे इनसे
कुछ भी शिक्षा प्राप्त नहीं कर सकते हैं । इसलिये मोह को हटकर
इस नरजन्मही सफलता संपादन करने में ही श्रेय रहा हुआ है । अतः
वही कर्तव्य है । यह सब वीतराग प्रभु के धर्म से ही जीव को प्राप्त
हो सकता है । इसलिये उसकी ही हमें आराधना करनी चाहिये ।

इस प्रकार के विचार से राजा को परम वैराग्यभाव जागृत हो
गया । परभव के संस्कारों के उदय से अपने आप प्रतिबुद्ध बने हुए
इस राजाने राज्य का तृण के समान परित्याग करके और स्वयं केश-

जेधने जेवावाणने ओकवार अद्रभाने जेवानी पणु अइथी थती आण ओने
जेवानु पणु केधने साइ लागतु नथी अशुचि पदार्थना दर्शननी भाइक तेने
जेवामा धणु थाय छे आथी आ वात ध्रुव सत्य छे के, प्राणीओनु वय इप
अण, विभुत्व, आदि सधणु पगनी भाइक अथण छे आ सधणी बातो हरेण
बोडोनी भाजे जे के जन्मा न करे छे तो पणु भोइथी वश अनेला बोडोमा जिवे
अगृत थतो नथी जेथी तेनाथी ते केध पणु जतनी शिक्षा प्राप्त करी शकता
नथी आथी भोइने हटावीने आ मानवजन्मनी भइणता जेवामा न श्रेय समा
येतु छे ओण ओक मात्र कर्तव्य छे, आ सधणु वीतराग प्रभुना धर्मनी जेवने
प्राप्त थछे शके छे जेथी तेमनी भारे आराधना करवी जेधजे

आ प्रकारना विचारथी परम वैराग्यभाव उत्पन्न थये परभवना संस्कारोना
उदयथी पोते पोतानी भेजे न प्रतिबुद्ध थयेला आ राजाओ राज्याओ तणुअलानी
जेम त्याग करी दधने पोतानी भेजे न देगोनु बोधन करीने शासनदेव तरइथी

અતઃ ! મર્મે ભાસા અનિત્યા । નાન્નિત્તિમપ્યત્ર સમારે નિત્યમ્ । યોડ્યો વૃષભ
સ્વપરાક્રમેણ સર્વાનપિ વૃષભાનતિજેતેન્મ, યમ્ય દમ્મારવેણ ધનુષ્ઠફારગેષણ
પતિગ્નિય રચન્નોડિવિ દૃષમા દ્રુતમેવ પચાગિતા' તા પચાય વૃદ્ધામ્થાજનિત
શ્વામાધિચયેન ધર્માનન્દ કુરોળથન્દોષો ગન્દદિર્નિષ્ઠપરાક્રમ પદાત્પન્મિ
ગન્તુમસમર્થ સપતિ કાવચશુરેષ્વપ્યથામસદાય મદતે । યમ્ય સ્વ પચ્યતા

નિયા-અહા ! યદ્ ક્રિત્તને અચરજકી યાત હૈ જો ક્રત્તને ચલિષ્ટ ચેલ કી
મ્મી તેસી દયનીય દશા ઘન ગઈ હૈ । મચ્ હૈ-મસાર મ સમ્મી પદાર્થ
અનિત્ય હૈ શાન્ધત યદા કોઈ નહીં હૈ । જો અપને પરાક્રમ સે મમસ્ત
ચલીવદોં કો જીત લેના થા, જિમ્કે ધરાવરી કા યદા ણક મ્મી ચેલ નહી
થા । જિસકી આગજ સે મમસ્ત ચેલ ધનુષ કી ટકાર સે પક્ષીકી તરફ
પૂછ ઉઠાકર ભાગ જાતે થે । આજ ઉસી ચેલકી યદ્ કયા દશા હો
ગઈ હૈ ? નિચારા વૃદ્ધાવસ્થા સે અત્યત્તર્જરિતકાય ધના હુઆ હૈ ।
શ્વાસકી અધિરતા સે નિસ્લે જુગ ધર્ધર શબ્દ સે ઇસકે દોનોં ઓષ્ટ
કાપ રહે હૈ । દૃષ્ટિ ઇસકી ણક તરફ સે નષ્ટસી હો ગઈ હૈ । પરાક્રમ
સર્વથા લુપ્ત હો ગયા હૈ । ચલનેકી શક્તિ તો ઇતની ક્ષીણ હો ચુકી
હૈ જો યદ્ ણક પૈર મ્મી નહીં ભર સકતા હૈ । કૌણ પહિલે જિમ્કી
તરફ દેખ્વને તક કા મ્મી સાહસ નહીં કર સકતે થે વેહી આજ ઇસ
ધો ડુપર બેઠકર અપની નુકીલી ચોંચોં દ્વારા ચોંધકર વ્યથિત કર રહે
હૈ । જિસકે નેત્ર સતર્પક રૂપકો દેખ્વકર દેખ્વનેવાલોં કો ણકબાર વન્દ

પ્રકારના વચન સાભળીને શુભઆશયવર્તી રાખએ વિચાર કર્યો, અહા ! આ ઠેવી
અચરજની વાત છે કે આ બલિષ્ઠ બળદની આંખે આવી દયાળનક સ્થિતિ બની
ગઈ એ ખરૂં છે કે સસારમા બધા પદાર્થ અનિત્ય છે આ સસારમા કોઈ પણ વસ્તુ
શાન્ધત નથી જે વૃષભ પોતાના પરાક્રમથી સઘળા બળવાન બળદોને હરાવતો હતો
તેની બેરોબરીતો અહીં એક પણ બળદ ન હતો જેનો અચાજ સાભળીને ધનુષ્યનો
ટકાર મામળીને જેમ પક્ષીઓ કૂદી ઉઠે તે પ્રમાણે સઘળા બળદો પૂછડું ઉચુ
ઠપીન ભાગવા માડતા હતા આજે તે બળદની આંખી કૃષ્ણાજનક હાલત થઇ ગયેલ
છે બિચારો વૃદ્ધાવસ્થાથી જર્જરિત કાયાવાળો બની ગયેલ છે, શ્વાસની અધિક
તાથી ધરધર શબ્દના કારણે તેના બને હોઠ કાપી રહ્યા છે તેની એક તરફની
દૃષ્ટિ પણ નાચ પામેલ કે પરાક્રમ તો સપૂર્ણપણે હુપ્ત બની ગયેલ છે ચાલવાની
શક્તિ એટલી બધી ક્ષીણ થઇ ગયેલ છે કે એક ડગલુ પણ તે ભરી શકતા નથી
પહેલા આના સામે કાગડ બંધાની પણ હિમત કરતા ન હતા તે આજે તેના ઉપર
બેસીને તેને ફેલાવીને તેના માસને ચુથો રહ્યા છે જેના નેત્રને કારે ૧-૩૫ને

અદાઽઽસ્થાનમઙ્ગપે સિંહાસનસ્થિતો રાજા દેશાન્તરાદાગત દૂત મૌતુક્ષાત્
પૃષ્ઠાન્-ત્વયાઽનેકરાજ્યાનિ દૃષ્ટાનિ । ઋથય, તેષુ કિં વૈશિષ્ઠ્યમસ્તિ, યન્મમ
રાજ્યે નાસ્તિ । દૂતેનોક્તમ્-રાજન્ । મયદ્રાજ્યે ચિત્રશાલા નાસ્તિ । તદ્વચન
શ્રુત્વા રાજા ગૃહનિર્માણઋઞ્ચભિવાન્ શિલ્પિનઃ સમાહ્રય પ્રોવાચ યુષ્માભિર્મ
માર્થેઽભૂતપૂર્વા ચિત્રશાલા કરણોયા ? તેઽપિ 'આદેશ પ્રમાણમ્' ઇત્યુક્ત્વા યુમે
દિને ચિત્રશાલાનિર્માણેન્દ્રયા યુવ ગ્વાત કત્તું પ્રારેભિરે । સ્વાત સ્વનદ્વિસ્તૈ,
પશ્ચમદિસે તસ્માદ્ ભૂતલાત્ તેજસા ભાસમાન રત્નમય મુકુટ લબ્ધમ્ । તત
શિલ્પિનસ્તદ્વચ્ચાન્ત રાજે નિવેદિતવન્ત । રાજાઽપિ પરિવારેણ સહ સહર્ષસ્ત

મોગતે હુણ અપના સમય આનંદ કે સાથ વ્યતીત કરતે થે । એક સમય કી
વાત હૈ કિ આસ્થાનમઙ્ગપે મૈં યૈઠે હુણ રાજાને દેશાન્તર સે આયે હુણ એક
દૂત સે કૌતુક કે સાથ પૂછા-તુમને તો અનેક રાજ્ય ઢેચે હે કહોં ઉનમે
એસી ક્યા વિશિષ્ટતા ઢેચી હૈં જો મેરે રાજ્ય મેં તુમકો દિલ્લાઈ ન પડતી
હો । રાજાસી વાત સુનકર દૂતને કહા-મહારાજ ! આપકે રાજ્ય મેં ચિત્ર-
શાલા નહીં હૈં । દૂતસી વાત સુનકર રાજાને ગૃહ નિર્માણ મેં વિશેષ અભિજ્ઞ
શિલ્પિયોં કો બુલવાકર ઉન સે કહા-આપલોગ મેરે લિયે એક અભૂતપૂર્વ
ચિત્રશાલા નિર્મિત કરે । શિલ્પિયોંને રાજાકી આજ્ઞા પ્રમાણ કર ચિત્ર
શાલા બનાવે કા કાર્ય પ્રારંભ કિયા । સવ સે પહિલે ઉન્હોંને નીવ ગ્વોદી ।
પાંચવે દિન ઉન લોગોં કો તેજ સે ચમકતા હુઆ એક રત્નમય મુકુટ
વહા મિલા । યહ વાત શિલ્પિયોંને રાજા સે પ્રકટ કી । રાજાને મીં વહે

આનંદ વીવિતાવતા હતા એક સમયની વાત છે કે, જ્યારે આસ્થાનમઙ્ગપમા
બેઠેલા રાજાએ દેશાતરથી આવેલા એક દૂતને કૌતુકની સાથે પૂછ્યું, તમોએ તો
અનેક રાજ્ય જોયા છે તો કહો ! એમાં કે વિશિષ્ટતા જોઈ કે, જે મારા રાજ્યમાં
તમારા જોવામાં આવતી ન હોય રાજાની વાત સાંભળીને દૂતે કહ્યું, મહારાજ !
માપના રાજ્યમાં ચિત્રશાળા નથી દૂતની વાત સાંભળીને તમને ગૃહનિર્માણમાં
અત્યંત નિષ્ણુકાર એવા શિલ્પિઓને બોલાવીને તેમને કહ્યું, તમે લોકો મારા માટે
એક સર્વાંગ સુદર એવી ચિત્રશાળા તૈયાર કરો રાજાનાં આજ્ઞાને માનીને શિલ્પિ
ઓએ ચિત્રશાળા બનાવવાનો પ્રારંભ કર્યો સહુથી પહેલા તેમણે પાંચો બોધો
આ કામ પાંચ દિવસ મુધી ચાલ્યું પાંચમા નિવસે તેમને ત્યાંથી તેજથી અમડતા
રત્નમય મુગટ બોધકામમાં મળ્યો આ વાત શિલ્પિઓએ ગળની પામે જઈને
કહી રાજાએ અત્યંત હર્ષથી સપરિવાર આવીને તે મુગટને લીધો અને શિલ્પિ

દેવવર્મણિ મનોરમગુચરિકા રજોશ્રણાન્નિક માધુવશ્રણ પાશ્વાય પ્રજાનતઃ ।
પ્રવજ્યામાદાય પ્રતિબુદ્ધજીવી પ્રત્યેકસુદ્ધ કરકણ્ડપતિવદ્વિચારેણ ભૂમણ્ડલે વિહરત
ઉગ્ર તપશ્ચરન્ અન્તેજનગન કુન્દ્યા મિદ્ધિ ગતઃ । ઉક્ત ચ કરકણ્ડપતિવિષયઽન્યત્રાપિ—

“શ્વેત સુજાત સુવિભક્તશ્રુગ, ગોષ્ઠાદ્ગુણે વીક્ષ્ય વૃષ જરાર્ત્તમ્ ।

કુદ્ધિ ચ વૃદ્ધિ ચ સમીક્ષ્ય વૌધાન્ કલિદ્વરાજર્પિરવાપ ધર્મમ્” ॥૧॥

॥ ઇતિ કરકણ્ડનવકથા ॥

અથ દ્વિમુગ્ધરાજકથા—

આસીત્પશ્ચાત્તદેશે કામ્પિલ્યપુરે જયવર્મામિથો રાજા । તમ્યામીદ્ ગુણ
માત્રા નામ મહિષી । વૃષસ્તયા સહ વિચિત્રાન્ મોગાન્ શુદ્ધાન્ વિહરતિ ।

લુચ્ચન કરકે જામનદેવ દ્વારા સમર્પિત મનોરમગુચરિકા ત્વ રજો-
શ્રણ આદિ સો ગ્રહણ કર સુનિવેષ ધારણ કર લિયા । દીક્ષા લેકર
પ્રતિબુદ્ધજીવી પ્રત્યેક પ્રતિબુદ્ધ કરકણ્ડ રાજાને અપ્રતિવદ્ધ વિહારી બન
કર ઉગ્ર તપસ્યાની આરાધના સે અન્નમ સમાધિમરણ કર મિદ્ધિ
ગતિ કો પ્રાપ્ત કર લિયા । ઇન્કે વિષય મેં વહી ગઈ ગઈ ગાત અન્યત્ર
હસ પ્રકાર કહી ગઈ હૈ ।

“શ્વેત સુજાત સુવિભક્તશ્રુગ, ગોષ્ઠાદ્ગુણે વીક્ષ્ય વૃષ જરાર્ત્તમ્ ।

કુદ્ધિ ચ વૃદ્ધિ ચ સમીક્ષ્ય વૌધાન્, કલિદ્વરાજર્પિરવાપ ધર્મમ્” ॥૧॥

॥ યદ્ કરકણ્ડરાજાની કથા હૃદ્ધ ॥

દ્વિમુગ્ધ રાજકથા હમ પ્રકાર હૈ—

પાચાલદેશ મેં કામ્પિલ્યપુર મેં જયવર્મા નામકા રાજા થા । ઇન્કી
પટ્ટરાનીકા નામ ગુણમાલા થા । રાજા ઓર રાણી અપને પુણ્યફલ કો

આપવામા આવેલ સદોરકમુખવન્નિકા અને રત્નેહરણુ વગેરેને શ્રેહણ કરીને સુનિ-
વેશ ધારણ વ્યે દીક્ષા લઈને પ્રતિબુદ્ધ થની પ્રત્યેક પ્રતિબુદ્ધ કરકણ્ડ રાજાએ
અપ્રતિબુદ્ધ વિહારી બનીને ઉગ્ર તપસ્યાની આરાધનાથી અતમા સમાધિમરણ કરીને
સિદ્ધ ગતિને પામ્યા એમ નિષિષ્યમા ડહેવાયેલી આ વાત બીજા સ્થળે આ પ્રમાણે
કહેવામા આવેલ છે

“શ્વેત સુજાત સુવિભક્તશ્રુગ ગોષ્ઠાદ્ગુણે વીક્ષ્ય વૃષ જરાર્ત્તમ્ ।

કુદ્ધિ ચ વૃદ્ધિ ચ સમીક્ષ્ય વૌધાન્ કલિદ્વરાજર્પિરવાપ ધર્મમ્” ॥૧॥

॥ આ કરકણ્ડ રાજાની કથા અર્થ ॥

દ્વિમુગ્ધ રાજાની કથા આ પ્રમાણે છે—

પાચાલ દેશમા કામ્પિલ્યપુરમા જયવર્મા નામે એક રાજા હતા તેની પટ્ટરાણીનું
નામ ગુણમાલા હતું રાજા અને રાણી પોતાના પુણ્યફળને લોગવીને પોતાનો સમય

विचित्र चित्ररचना चित्रोपित जगत्त्रयीं स्वा दर्शयितुं नेमानाह्वयन्तोऽपि दृश्यते स्म। अथ धूम्रिसे स भूपालस्तस्या चित्रशायाया प्रविश्य। अथ ध्रुमुकुटः सिंहासने समुपविष्टः। मुकुटे शिरमिधृते राजा तत्प्रभावेण द्विमुखो दृश्यते। अतः स द्विमुख इति नाम्ना जगति प्रसिद्धिं गतः। अथ तस्य द्विमुखस्य राज्ञः पुत्रवत्प्रजाः परिपालयतो बहूनि वर्षाणि व्यतीतानि। अत्रान्तरे तस्य सप्त पुत्रा जाताः। ततो राज्ञी गुणमाला चिन्तीतव्रतो-सुतेष्वेतेषु सत्स्वपि कुलद्वय कीर्तिरूरीमेका पुत्रीं विना मम जन्म निरर्थकमिव प्रतिभाति। एव पुत्रीनि-

पवनद्वारा चलायमान होती तो उस समय यही बात मन में आती थी कि मानों यह चित्रशाला ही जिसने अपनी विचित्र चित्ररचना से जगत्त्रय को भी विस्मय कर दिया है अपने को दिखाने के लिये देवों को ही बुला रही है। इस प्रकार सर्वाङ्गरूप से पूर्ण सुशोभित उस चित्रशाला में राजाका सिंहासन स्थापित किया। राजा उस मिले हुए मुकुट को माथे पर बाधकर वहाँ उस पर बैठते थे। उस मुकुट का यह प्रभाव था कि उससे देखनेवालोंकी नजर में वे राजा दो मुखवाले दिखलाई पड़ते थे। इसलिये लोगों में “द्विमुख” इस नाम से उनकी प्रसिद्धि हो गई। द्विमुख राजा अपनी प्रजाका पालनपोषण अपने पुत्र के समान ही किया करते थे। इस तरह आनन्द के साथ प्रजाका संरक्षण करते-२ इन राजा का अनेक वर्षों का समय निकाला। इनके सात पुत्र थे। परंतु पुत्री एक भी नहीं थी। इस स्थिति से राजाकी रानी गुणमाला विशेष चिन्तित रहती थी। उसने विचार किया कि-इन सात पुत्रों के होने पर भी कुलद्वय की कीर्ति को अखंड रखने

ते पवनधी उडती હતી ત્યારે એવી વાત મનમાં આવતી હતી કે આ ચિત્રશાળાની રચના બેવાથી જગતભરને વિસ્મય બનાવી દીધેલ છે તેને બેવા માટે તે દેવોને ખેલાવી રહેલ છે આ પ્રમાણે સર્વાંગ રૂપથી પૂર્ણ સુશેષિન એવી એ ચિત્રશાળામાં ગતવું સિંહાસન ગોઠવવામાં આવ્યું રાજા ખોદકામમાં મળેલા મુગટને પહેરીને તેની ઉપર બેસતા હતા આ મુગટના પ્રભાવથી તેને બેવાવાળાનો નજરમાં તે ગળ એ બેઠાવાળો-દ્વિમુખી દેખાતો હતો આ કારણે લોકોમાં “દ્વિમુખ” આ નામથી એના પ્રસિદ્ધિ થઇ દ્વિમુખ રાજા પોતાની પ્રજાનું પાલણપોષણ પુત્રવત્ કરતા હતા આ પ્રમાણે આનંદની સાથે પ્રજાનું સંરક્ષણ કરતા કરતા એ રાજાનો અनेક વર્ષોનો સમય નોકળો ગયો તેમને સાત પુત્રો હતા, પરંતુ એક પણ પુત્રી ન હતી આથી રાજાની રાણી ગુણમલા વિશેષ ચિન્તિત રહેતી હતી એણે વિચાર કર્યો કે, પોતાને સાત પુત્રો હોવા છતાં પણ કુળદ્વયની કીર્તિને અખंड રાખવા-

પ્રાગત્ય તન્મુદ્ગટ સ્પર્શતનાન । તાથ યમનાદિપદ્માનેન મસ્તકતનાન । તતઃ ક્રિય
ત્કાલાનન્તરં ચિત્રશાળા નિષ્પન્ના । સા ત્રિચ્છાળામિતિન્યસ્તર્મણિગણેર્નિસ્થાલોકા
દેવીમિરિત્રિરિધમાણિચ્છાપુત્તલિકાગિરિધિષ્ટિનાદેરિમાનન્ત્ર સર્વજ્ઞોમા સમ્પન્ના
જાતા । ઇન્દ્રધનુ મહાગમાણિચ્છાતોરણેરિરાજમાના પચ્ચર્ણમણિરચિતકુટિમ
તલા સા ચિત્રશાળા “મત્તોડપિ સુધર્માસમા રમ્યાકિમ્ ?” ઇતિ વીક્ષિતુમિ
રત્નનેત્રૈઃ સ્વશિખરશિરઃ સમુત્થાપયન્તીત્ર મતિમાતિ । સા પુનશ્ચલ્પમાનં ર્જે

ત્વપ્તે સપરિવાર આકર ઉસ મુદ્ગટ કો લે લિયા । ઊલ્પિયોં કા રાજાને
વસ્ત્રાદિક ઢારા સૂય મસ્તક ક્રિયા । ધીરે ૨ ચિત્રશાળા મી નિર્મિત
હો ચૂકી । મિત્તિ મ જઢે હુળ મણિગણોસે વહ ચિત્રશાળા પ્રકાશિત
હોને લગી । દૈવી જૈસિ વિવિધ માણિચ્છા પુત્તલિકાઓસે બધિષ્ટિત
હુઈ વહ દેવવિમાન કી તરહ મર્વ પ્રકારકી જોમા કા અનુપમ ધામ
બન ગઈ ! હસ મેં જો તોરણ લગાયે ગયે થે વે માણિક્યોંસે નિર્મિત હુળ
થે, અતઃ. ઉનકી કાન્તિ સે ંસા જ્ઞાન હોતા કિ માનોં ઇન્દ્રધનુસે હી
યહ શોમિત હો રહી હૈ । હસકા કુટિમતલ-આગણ પચ્ચર્ણ કે મણિયોં
સે બનાયા ગયા થા । હસકે ઉપર જો શિખર બનાયે ગયે થે વે બહુત
હી ઝૂંચે થે । ઉનમેં રત્ન જઢે હુળ થે । સો ંસા જ્ઞાન હોતા થા કિ
“સુધર્માસમા ત્યા મુદ્ગસે મી અધિક રમ્ય હૈ” માનોં હસ વાતકી
જાચ કરને કે હી લિયે ઉસને અપને મસ્તક કો ઝૂંચી ક્રિયા હૈ । યહા
મસ્તક કે સ્થાનાપન્ન શિખર ઔર ઉન મેં લગે હુળ રત્ન નેત્ર કે સ્થાના
પન્ન જાનના ચાહિયે । શિખરોં પર જો ધ્વજાળે લગાઈ ગઈ થી વે જબ

ઓને વસ્ત્રાદિક વગેરેથી સત્કાર્યા ધીરે ધાંત્રે ચિત્રશાળા તૈયાર થઈ ગઈ હી તમા
જડેલા મહાગણેશ્વરી એ ચિત્રશાળા ખૂબ પ્રકાશિત દેખાવા લાગી દેવી જેવી વિવિધ
માણીકય પુતળીઓથી અધિષ્ટિત કરવામા આવેલી એ ચિત્રશાળા દેવવિમાનના અનુ
પમ ધામ સરખી બની ગઈ તેમા જે તોરણ લગાડવામા આવેલ હતા તે મહાગણેશ
હતા આથી તેના પ્રકાશને કારણે તે ઇન્દ્ર ધનુષથી પણ તે અતિ શોભાયમાન
લાગતી હતી તેનુ કુટિમ તળ-આગણ પાચ વર્ણના મણિઓથી બનાવવામા આવેલ
હતુ તેના ઉપર જે શિખર બનાવવામા આવેલા તે ખૂબ ઉચા હતા તેમા રત્નો
જડેલા હતા તેનાથી એમ લાગતુ હતુ કે “સુધર્માસમા શુ મારાથી પણ અધિક
સુદર છે ?” માનો કે આ વાતની તપાસ કરવા માટે તેણે પોતાના મસ્તકને ઉઠાવ
બનાવેલ છે ત્યા મસ્તકના સ્થાનાપન્નશ્ચ શિખર અને તેમા લાગેલા રત્નોને નેત્રના
સ્થાનાપન્નશ્ચ બાણવા બેઠેએ શિખરે ઉપર જે ધ્વજાળે લગાવવામા આવી હતી

स ततः प्रत्यागत स्वस्वामिन चण्डप्रयोत भोक्तान्-देव ! काम्पिल्यनाथेन
जयवर्मणा मुकुटम् समुपलब्धम् । यत्प्रभायात्म द्विमुख उव दृश्यते । अतस्तत्प्र
जाभिः स सम्प्रति द्विमुख इति नाम्ना व्यपदिश्यते । दत्तवचन श्रुत्वा तस्मिन्
मुकुटे जातल्लोभश्चण्डप्रयोतः रुचित् वारुचतुर दत्त द्विमुखनृपसमीपे प्रेषितवान् ।
स दत्त काम्पिल्यपुरे समागत्य चित्रशालाया सिंहासने समुपविष्ट मस्तके स्थित
मुकुटप्रभावेण द्विमुखता गत त द्विमुख राजान प्रणिपत्य प्राह-राजन । उज्ज
यिनीनाथ, प्रचण्डप्रताप श्रीमान् चण्डप्रयोतो भवन्त ब्रवीति-त्वत्समीपे मुख
सुनने मे आया । जत्र वह अपना सार्य समाप्त कर वापिस उज्जयिनी
म गया तत्र उसने वहा अपने स्वामी से इस जयवर्मा राजा के मिले
मुकुट के प्रभाव की बात कही-दूतने कहा देव ! काम्पिल्य राजा जय-
वर्मा ने एक मुकुट मिला है सो वह उसके प्रभाव से दो मुखवाले
लोगों को दिग्वलाई पड़ते हैं । इसीलिये उनके प्रजाजनोंने उसका 'द्विमुख'
ऐसा नाम प्रसिद्ध कर रखा है । दूत के द्वारा इस समाचार ने सुन-
कर चण्डप्रयोतन के मन में उस मुकुट को लेनेका लोभ जागृत हुआ ।
उसने उसी समय एक चतुर दूत को बुलवाया और उसको अपना
हार्दिक अभिप्राय ममझाकर जयवर्मा के पास भेजा । वहा से चलकर
वह दत्त काम्पिल्य नगर में आकर चित्रशाला में सिंहासन पर बैठे हुए
राजा के पास पहुँचा । उसने वहा राजाको मस्तक पर रखे हुए मुकुट
के प्रभाव से दो मुखवाला देखा । देखते ही झुककर प्रणाम करते हुए
उसने जयवर्मा राजा से कहा-राजन ! उज्जयिनी के नाथ श्रीमान् चण्ड-

मुगटना प्रभावनी बात मालवनामा आवी न्यते ते पोतनु काम पूड करीने
यात्रे उज्जयिनी गये । यात्रे तेछे त्या पोताना राजने जयवर्मा राजने भणवा
मुगटना प्रभावनी बात करी फते उछु छे देव ! काम्पिल्यनगरना नाम जयवर्माने
ओक मुगट भणेल छे आ मुगटने धारण करव थी ते लोकेनी नगरमा जे मोह
न जे। देखाय छे आ जान्छे तेना प्रभावनामा ते द्विमुख ओ नामे लहेउ छे
दूतनी पामेथी आ ममाथागने मालवनीने अउप्रद्योतनना मनमा ओ मुगटने छथ
करव ने। लोस लगेथे । तेछे ओ वणते ओक अतुर दूतने जे लाग्ये अने तेने पोताना
दृश्यनी बात मन्जलीने तेने जयवर्माने पास जे छथे । याथी खलीने ते ह ।
काम्पिल्यनगरमा आवीने चित्रशालामा सिंहासन उपर गेठेला राजन । पामे पहुँच्ये
तेछे त्या राजने मस्तक उपर राखेला मुगटना प्रभावनी जे मुखवाणा जेया
जेना अ तेछे प्रभाव करीने जयवर्मा राजने कछु, राजन् ! उज्जयिनीना नाम
अउप्रद्योतन राजने आ गी पामे जेवा प्रजारने महेयो मोकटो छे डे, अ आपना

मित्र चिन्तयन्ती राणी मनोहरागङ्गा पुत्री प्रमत्तनी । राजा विमुक्तजनम्
महोत्सव महता समारोहेण कृतवान् । राजा मदनमञ्जरीति तन्नामकम् ।
नन्दने कल्पलतेर पितुर्निकेतने यद्वर्तमाना सा व्रमेण जगन्मनोहर रूपवती
सुशीलतादिगुणममङ्कृत यौवन प्राप्तवती । आदर्शादिषु सक्रान्तात्तनीयमति
विष्मादन्यत्र तदप्य तुलना कृत्रापि नासीत् ।

तस्मिन्नेव समये उज्जयिन्या चण्डप्रद्योतो नामासीद् राजा । तस्य दूत
केनापिकार्येण काम्पिल्यनगर समागत । तत्र तेन जयवर्मण्यमुकुटप्रभावः श्रुतः ।

वाली पुत्री तो मेरे यहा एक भी नहीं हुई है । पुत्रीके बिना मेरे इन
पुत्रों की अब मेरी कोई शोभा नहीं हुई है । इस प्रकार का उसका
विचार हुआ ही था कि कालान्तर में रानी के एक सर्वांग सुन्दरी पुत्री
भी हुई । राजाने पुत्रीके जन्म का महोत्सव बड़े समारोह के साथ
मनाया । मदनमञ्जरी पुत्री का नाम रखा गया । नन्दनवन में कल्पलता के
समान पिता के घर में कमल वृद्धिगत होती हुई मदनमञ्जरीने जगत
के मन को हरण करनेवाली रूप, लावण्य, सुशीलता आदि गुणसंपत्ति
से अलंकृत युवावस्था को प्राप्त किया । उसके रूपरी तुलना दर्पण
आदि में सक्रान्त उसके प्रतिविम्ब के सिवाय अन्यत्र कहीं पर भी
देखने में नहीं आती थी, इतनी तो वह सुन्दर थी ।

जिस समयकी यह बात है उस समय उज्जयिनी नगर में चण्ड
प्रद्योतन नामका राजा राज्य करता था । किसी कार्यवश उसका एक
दूत काम्पिल्यनगर में आया हुआ था । उसको वहां पर लोगों के
मुख से जयवर्मा, (द्विमुख) राजाके उस मिले हुए मुकुट का प्रभाव

वाणी पुत्री तो, भारे त्या नहीं पुत्रीन, बिना भारा आ पुत्रीनी अने भारी शोध
शोभा नहीं आ प्रकारने अना मनमा विचार हुतो ज त्यारे सभयना जता तेने
अेक सर्वांग सुहर पुत्रीने जन्म थयो राजाये पुत्रीना जन्मने महोत्सव भूष
धामधुमथी भनाये, पुत्रीनु नाम मदनमञ्जरी राखवाभा आये नन्दनवनमा उत्प
वतानी भाइउ ते पिताना घरमा कुमश भोटी थवा लागी, अने वधता वधता मनने
दुरथ करे तेवा उपलावण्यवाणी, सुशीलता आदि सुखस पत्तिथी अलंकृत युवावस्थाने
प्राप्त थनी अेना इपनी यशस्वरी करी थके तेवी कोछ सुहर देखाती न हुती,
आटवी तो अे सुहर लागती हुती

ले सभयनी आ बात छे, अे सभये छेजथीनी नगरीमा अे प्रद्योतन नामना
राज्य करता हुता कोछ कामने लधने तेमने दूत काम्पिल्यनगरमा आये
हुतो अेने त्याना लोकाना भोदेथी जयवर्मा राजाने-द्विमुख राजा- भजेला अे

दितवान् । ततः स कापाविष्टश्चण्डप्रद्योतो द्विमुखेन सह योद्धुं गन्तुकामो भेरीं
वादितवान् । तदनु स स्ववज्रैश्चला चाल्यन्निव पञ्चाल इति प्रसिद्धः । तत्सैन्ये
मेघगर्जितैरिव वृहितं सर्पादिशः पूरयन्तो, धारामास्रिव मन्दवारिभिर्महीतल
सिञ्चन्तो, विगुह्यताभिरिव स्वर्णादिभूषणैर्विराजिता लवटयसम्यग्गजगजाम्परे-
ऽम्बुग इव विरजुः । मृगतितिरस्कृतवायुवेगाः पञ्चाशत्सहस्रसरयकास्तुरगा
तत्सना व्यभूषयन् । नानाविधसत्त्वाद्यसभृता सुजातीयैश्चैस्त्वमाना रितिशित

यह सब बात चण्डप्रद्योतन से कह दी । सुनते ही चण्डप्रद्योतन क्रोध
के आवेश में आ गया और शीघ्र ही उसने द्विमुखके साथ युद्ध
करने की भावना से भेरी बजवा दी । भेरीका शब्द सुनकर सैन्य एक-
त्रित हो गये । चण्डप्रद्योतन सैन्यको लेकर पृथ्वी को कपित करता
हुआ पञ्चाल देशकी ओर चला । उसकी सेनामें २ लाख हाथी थे ।
वे मेघगर्जना के समान गुलगुलाहट शब्दों द्वारा समस्त दिशाओं में
न्यास करते हुए चल रहे थे । उस समय उनके मेघधाराके समान बर-
सनेवाले मंजलोसे महीतल कीचड़मय बन गया था । ये सबक सब
गज विगुह्यताके समान स्वर्ण आदिके विभूषणों से चमकते थे । सो
देखने वालोंको ऐसा प्रतीत होने लगताथा, कि मानो आकाशमें मेघ
ही मेघ एकत्रित हुए हैं । सेनामें अपनी गतिसे वायुकी गतिको
तिरस्कृत करने वाला पचास हजार घोड़ों का समूह था । अनेक प्रकारके
शस्त्रोंसे भरे हुए बीस हजार रथ थे । जिनके जातिमान् अन्ध जुड़े

ऊपरकीनी पड़ोसीने सधगी नात य उप्रद्योतनने उड़ी सभणावी मालणता ।
य उप्रद्योतन डोघना आवेशमा आवी गये अने तरत । तेहे द्विमुखनी भाभे
सुद्ध वरना भा । तु रक्षार्थीगु कुक्यु । रक्षार्थीगने शण्ड सामणीने सैन्य ओ । त्रि
वर्ध गनु गल य उप्रद्योतन सैन्य लघने पृथ्वीने क पावतो क पावतो पायाल देशनी
तरक्ष आये । तेनी भाभे जे लाप ह थी जाता ते सधगा भेधगर्जनानी माक्ष
जडगडाटना शण्डो द्वारा मरणी दिशाओने व्याप्त करना वाली । डेल होता ते
मभये तेना भेधधा । समान व सता मङ्गणोथी पृथ्वी डियडमय अनी जयेल
हती अ मरणा ह थीओ विधुतनता समान मोनाना आभूषणोथी अमकता होता
ओ जेनाने ओवु प्रतीत थतु हतु के, जेहे आकशमा भेधोनु ओक साथे मिलन
थयेल ओ सेनामा पोतानी गतिथी व युनी गतिने पखु नमणी करवावाणे । पचान्न
ह । त घोडेस्वारोना समुद्ध हतो अनेक प्रकारना शस्त्रअओथी लदेला वानहानर
रथ होता । तेने जनिमान् अथ जेडेल होता सात करोड महानशक्तिवागी जेव
पायनी अनिको होता आवी विशाग मोनाथी मर । थने य उप्रद्योतन ग । १ थे । १

द्वयपर मुहुटरत्नमस्ति, तन्ममर्पय । नो चेद् युद्धाय मनः भव इति । दूत
मुखादित चण्डप्रद्योतसन्देशं श्रुत्वा द्विमुखं नृपौघरीति-तत्र राजा मन्मथीकृत
यदि ममर्पयेत्, तदाऽहमपि मुहुटरत्नं तत्र भूपाय समर्पयिष्यामि । दूत प्राह-
राजन् ! 'कर्मवन्तु मममीदृष्टम्' राजा प्राह-तत्र म्यामी मयाज्यसारभूतम्
नन्मगिरिनामकं गन्धहस्तिनम् १, अग्निमोक्षनामकं योत्तमम् २, शिवाभिधा राणी ३,
सन्देशदारकं लोहजट् ४ च ददातु । अहमपि स्वराज्यसारं मुहुटं तत्र राक्ष
प्रदास्यामि । ततो दूत उज्जयिनीं गत्वा द्विमुखोक्तं सर्वं चण्डप्रद्योताय निव

प्रद्योतन राजाने आपके पास इस प्रकारका संदेश भेजा है कि जो
तुम्हारे पास दो मुग़ल प्रार्थित करनेवाला मुकुट है वह तुम मुझे
दे दो । यदि इस में जरा भी आनाकानी करोगे तो फिर युद्धके सिवाय
और कोई उपाय नहीं रहेगा । दूतके मुख से चण्डप्रद्योतनके इस संदेश
को सुनकर द्विमुख राजाने उससे कहा कि-यदि तुम्हारा राजा मुझे
मेरी अभिलषित वस्तु देने को तैयार हो जाय तो मैं उसको इस मुकुट
रत्नको दे सकता हूँ । द्विमुखकी बात सुनकर दूतने कहा-राजन् ! आप
कहें वह अभिलषित वस्तु क्या है ? राजाने कहा सुनो-१ उसके राज्य
का सारभूत अनलगिरि नामका गन्ध हाथी, २ अग्निमीक नामक उत्तम
रथ, ३ शिवा नामकी रानी, और ४ लोहजट् । ये चार बातें
उसके राज्यकी मुझे अभिलषित हैं । सो वह यदि इन चारों को मुझे
दे सकता हो तो मैं अपने राज्यके सारभूत इस मुकुटको उसको
दे सकता हूँ । द्विमुख राजाकी ऐसी अटपटी बात सुनकर दूतने जाकर

पाये जे मुग़लप्रार्थित करवावाणो जे मुग़ल छे ते भेने आपो जे तेभा जरापछ
आनाकानी करेथो तो तेभा युद्धना सिवाय भीजे कोछ उपाय नही हतना मोठेथी
अहमर्पयेतना आ संदेशाने साबणीने द्विमुख राजाजे तेने कह्यु के, जे तभारे
राज हु छुछु ते वस्तु भेने आपवा तैयार थाय तो हु तेने आ मुहुटरत्न
आपी शकु छु द्विमुखनी बात साबणीने हते कह्यु, राजन् ! आप कहो, ते छुछित
वस्तु छे छे ? राजाजे कह्यु, साबणो, १ तेना राजधना स्तम्भर अनलगिरि
नामनो गन्ध हाथी, २ अग्निमोक्ष नामनो उत्तम रथ, ३ शिवा नामनी राणी,
४ लोहजट् आ हत आ थारे चीजे तेना राजधनी भेने भूष पैसे छे जे ते आ
थारे चीजे भेने आपो शके तो हु पछु भास राजधना सारभूत जेवा आ मुग़लने
तेने आपी शकु छु द्विमुख राजनी आपी अटपटी बात साबणीने ते हते पाछा

दितवान् । ततः स कोपावपृथग्दण्डप्रद्योतौ द्विमूलेन सह योद्धुं गन्तुकामो भेरीं
वादितवान् । तदनु स स्ववज्रैरचला चालयन्निव पञ्चालं ध्वनिं प्रस्थितः । तत्सैन्ये
मेघगर्जितैरिव वृद्धितैः सर्वादिशः पूरयन्तो, धारामागैरिव मदयारिभिर्मदीतल
सिञ्चन्तो, विगुह्यताभिरिव स्वर्णादिभूषणैर्विराजिता लवङ्गयसरयया गजा अम्बर-
स्फुरगा इव विरेजुः । स्वगतितिरस्कृतवायुवेगाः पञ्चाशत्सहस्रसङ्गकाम्बुरगा
तत्सेनां व्यभूषयन् । नानाविधशस्त्रास्त्रसमृता मुजातीयैरश्वैरुद्यमाना निशितिशत

यह सब बात चण्डप्रद्योतन से कह दी । सुनते ही चण्डप्रद्योतन क्रोध
के आवेश में आ गया और ज़ीब ही उसने हिमुराजके साथ युद्ध
करने की भावना से भेरी पजरादी । भेरीका शब्द सुनकर सैन्य एक-
त्रित हो गये । चण्डप्रद्योतन सैन्यको लेकर पृथ्वी को कपित करता
हुआ पञ्चाल देशकी ओर चला । उसकी सेनामें २ लाख हाथी थे ।
वे मेघगर्जना के समान गुलगुलाहट शब्दों द्वारा समस्त दिशाओं में
न्यास करते हुए चल रहे थे । उस समय उनके मेघधाराके समान बर-
सनेवाले मद्जलोसे महीनल कीचड़मय बन गया था । ये सबके सब
गज विगुह्यताके समान स्वर्ण आदिके विभूषणों से चमकते थे । सो
देखने वालोंको ऐसा प्रतीत होने लगताथा, कि मानो आकाशमें मेघ
ही मेघ एकत्रित हुए हैं । सेनामें अपनी गतिसे वायुकी गतिसे
तिरस्कृत करने वाला पञ्चाल हजार घोड़ों का समूह था । अनेक प्रकारके
शस्त्रोंसे भरे हुए बीस हजार रथ थे । जिनके जातिमान् अथवा जुड़े

जानवरोंकी पहोखीने अधगी बात अधप्रद्योतनने ज़ही सबजाची साधना न
अधप्रद्योतन कोधना आवेशमा आवी गये अने तरत न तेहे हिमुराजनी भागे
युद्ध करना भागु रक्षार्थीगु कुछ न्यु रक्षार्थीगोने शण्ड मामणीने सैन्य अत्रि
वर्ग गयु राज अधप्रद्योतन सैन्य लघने पृथ्वीने कपावतो कपावतो पञ्चाल देशनी
तरत आये। तेनी भागे जे साध जू थी होता ते सधगा अधगर्जनानी भाक
जडगडाटना शण्डे द्वारा मणी दिशाओने व्याप्त करना आही नडेल होता ते
मभये तेना मेघधा । समान वरसता मद्जलोथी पृथ्वी डियडमय अनी जयेड
हती अ मणी जू थीमे विधुतनता समान मोनाना आश्वसोथी अमकता होता
जे जेनाने जेवु प्रतीत थतु हुतु के, जेहे आकशमा मेघोनु जेक साथे मिलन
थयेड ते सेनामा घेतानी गतिथी व युनी गतिने पण नमणी करवावाणे पञ्चाल
जान घोडेस्वारोना समूह होता अनेक प्रकारना शस्त्रअश्वोथी लरेला वानडानर
रथ होता जेने जनिमान अथ जेडेड होता सात करोड मडानयजितयागी जेवा
पावण जेनिको होता आवी पिशाच जेनाथी मज्ज वज्जे अधप्रद्योतन न न थे ड।

सम्यक्ता रथाः, प्रयत्नाः समस्तोत्पिदातयश्च भागाः । परस्परसैन्या समन्द
 चण्डप्रयोतो वृषः सततप्रयाणैः पञ्चाङ्गदेशगमीवं गमागतः । दूतस्तमायान्त
 युत्वा द्विमुच्यतेऽपि तद्विगुणैः सह समस्तपुत्रैरनितश्चण्डप्रघातन सह योद्धु
 स्त नगराभिर्गतः । पञ्चाङ्गदेशगमीमाया तयोर्भयम् युद्धमभूत् । तत्र युद्धे चण्ड
 प्रघोतस्य सर्वे सैनिका निहताः । ततः त रणक्षेत्रात्पन्यायितः । पठायमान त
 द्विमुखः शगरुप्राट् गृहीत्वाक्रोश्वयन्त्र यवन्धः । त गृहीत्वा द्विमुखो वृष ऊर्ध्व-
 पतारु निज पुर माविशत् । तत्र चन्द्रिभिः पौरैश्च मृतुत ता स्वयम्भवागतः ।
 हृण थे । मान करोड विगिष्ट घलशाली पडाति थे । इतनी विशाल
 सेना से सज्जित होकर चण्डप्रयोतन राजा चलते-कुटेरु दिनोंमें
 पाचाल देशके समीप आ पहुँचा ।

द्विमुख राजाको दूतोंसे जब इसके आनेका समाचार मालूम
 हुआ तब वे भी द्विगुणित सेनासे सज्जितकर अपने साथ पुत्रोंके साथ
 चण्डप्रयोतन से युद्ध करने के लिये अपने नगरसे निकले । दोनोंका
 पाचालकी सीमा में जमकर भयम्भर युद्ध प्रारम्भ हो गया । द्विमुख क
 सैनिकोंने अतमें चण्डप्रयोतन के समस्त सैनिकों को अस्त व्यस्तकर
 दिये इससे वे युद्धभूमिको छोड़कर भाग गये । कितनेक नष्ट हो गये ।
 जब चण्डप्रयोतनने अपनेको असहाय देखा तो वह भी अतम अपने
 प्राणोंको लेकर वहाँसे भाग गया । परन्तु द्विमुखने उसका पीछा नहीं
 छोड़ा । ससले की तरह भागते हुए उसको पकड़ कर द्विमुख राजाने
 उसको क्रोश्वयन्त्रसे बाध दिया । इस तरह चण्डप्रयोतनको बाध कर
 और अपनेही साथ में लेकर द्विमुख राजा पताकाओंसे सुसज्जित

अभयभा पाचाल देशकी पार्से आवी पहुँचा । द्विमुख राजाने इतो द्वारा अभयभा
 आवधाना सभाचार मल्ल्या त्पारे ते पल्लु अभयणी सेनाधी सज्जित यधने पोताना
 यार पुत्रेनी साथे अउप्रघोतन साथे युद्ध करवा भाटे पोताना नगरधी नीकल्यो
 भन्ने सेनायो पाचालनी सरहद उपर सामसामे आवी गछ प्रयउ युद्ध नमी
 पड्यु द्विमुखना सैनिकोये अते अउप्रघोतना सधणा सैनिकोने अस्तव्यस्त अनावी
 दीधा आधी तेयो युद्धभूमिने छोडीने भागी गया डेटकाकने नाथ धयो न्यारे
 अउप्रघोते पोताने असहाय ज्योये त्पारे ते पल्लु अते पोताना प्राणुने अयाववा त्याधी
 नासी छूटयो परतु द्विमुखे तेना पिछा छोडयो नहीं ससलानी भाइक भागी रहेला
 ते राजने द्विमुख राजाये पकडी दीधा अने तेने अदीधान अनावी दीधा आ
 प्रभाजे अउप्रघोतनने आधीने जेने पोतानी साथे लधने द्विमुख

ततश्चण्डप्रद्योतस्य चरणद्वये निगड निधाप्य त कारागारे न्यवासयन् ।
समुपशान्तकोशो द्विमुखभूपो विचारितवान्-अथ नृपो दैवाददुर्दशा म
दृक् मा प्राप्नोतु इति विचार्य निर्मथन कृत्वा कारागारान्निःसार्य
भोजनादिना त सत्कृतवान् । यदा द्विमुखा भूपतिः सभाया िवासनस्ये
समुपविशति, तदा स्निग्हासनस्यार्द्धभागे चण्डप्रद्योतमपि सादरमुखवेशयति ।

अथैकदा चण्डप्रद्योतो द्विमुखस्य सुता मदनमञ्जरी विलोक्य तस्या
न्तगाढानुराग सृष्टे सार ता सारङ्गलोचना चिन्तयन् राजा निद्रा न

क्रिये गये अपने नगरमें प्रविष्ट हुए । उस समय बन्दी गव
योंने इनकी मूल स्तुतिकी सबके द्वारा प्रशंसित होते हुए वे
राजा पीछे महलमें आये । वहाँ उन्होंने चण्डप्रद्योतन के दोनों पैरों
बेड़िया पहिरा दि और कारागार में बन्ध करवा दिया । जैसा २
जय द्विमुख राजा का सोप शात होने लगा तब उसको विचार
लगा कि यद्यपि चण्डप्रद्योतन राजा दैवदुर्विपाससे ही इस दुर्द
प्राप्त हुआ है परन्तु फिर भी मेरी तर्फसे अब इसको छुट नहीं
चाहिये, इस प्रकार के सुन्दर विचारों से द्विमुख राजाने उसको
रक्षित करके कारागार से भी मुक्त कर दिया और विविध नका
भोजनादि सामग्री से उसका यथेष्ट मत्कार भी करने लगा, तथा
समय वह अपनी सभामें सिंहासन पर बैठता उस समय भी
अपकोअपने साथ ही आधे सिंहासन पर बड़े आदर से बैठा लेता

एक दिन चण्डप्रद्योतनने द्विमुख राजाकी सृष्टिकी

भेजनीने पोताना नगरमा प्रवेश्य आ समये शङ्खेने शङ्खगारमा आवेल
आ युद्धमा भणेल विजयने कारुणे पुरवाभीओओ तेमज्ज ण हीनोओ तेमनी
स्तुति करी सवणा तरङ्गथी प्रशसा भणवेल ओ द्विमुख राजा पछी मडेलमा
त्या तेओओ अउप्रद्योतना अन्ने पणोमा मेडीओ पडेतवी हीधी, अने कारागार
पूरी हीधी धीरे धीरे ब्यारे द्विमुख राजानो काष शात यवा लाग्यो त्यारे ते
विचार आववा लाग्यो के लवे आ अउप्रद्योतन राजा दैवदुर्विपाकथी ज्ज आ हु
शाने पाभ्यो छि, परत्तु मारा तरङ्गथी हवे तेने काष्ठ प्रकारनु हुण थपु न जेठ
आ प्रकारना मुहर विचारथी द्विमुख राजाओ तेने अ धनरक्षित करीने कारागारमा
मुक्त करी हीधी, अने विविध प्रकारनी लोखन सामग्रीथी तेनो मकार
लाग्यो, तथा जे समये ते पोतानी सभामा सिंहासन उपर भेसतो त्यारे पणु
तेने पोतानी साथे ज्ज अधा सिंहासन उपर धणु ज्ज आदरनी साथे भेसाउता
ओउ दिवम अउप्रद्योतनने द्विमुख राजानी पुत्री मदनमञ्जरी के नेना ने

सम्यक् रथाः, मय्याः सप्तशोडशदातयश्च आसन् । पञ्चविंशमेतया सन्नद्ध
चण्डप्रद्योतो नृप सततप्रयाणैः पञ्चालदेशसमीपं ममागतः । दूतैस्तमायान्त
श्रुत्वा द्विमुचनृपोऽपि तद्विगुणयैः सह म्यसप्तपूरैरन्वितश्चण्डप्रद्योतेन सह योद्धुं
स्व नगरान्निर्गतः । पञ्चालदेशमीमांसा तयोर्मय्यर युद्धमभूत् । तत्र युद्धे चण्ड-
प्रद्योतस्य सर्वे सैनिका विनष्टा । ततः स रणक्षेत्रात्पलायितः । पलायमानं त
द्विमुखः शङ्कराह गृहीत्वाक्रोश्वन्धं प्रबन्ध । तं गृहीत्वा द्विमुचो नृप उर-
पताकं निजं पुनः प्राविशत् । तत्र गन्दिमि पौरैश्च मृतं स म्यभयनमागतः ।
हृण् थे । सान करोड विशिष्ट चलशाली पदाति थे । इतनी विशाल
सेना से सज्जित होकर चण्डप्रद्योतन राजा चलते-कूटने दिनोंमें
पाचाल देशके समीप आ पहुँचा ।

द्विमुच राजाको दूतोंसे जब इसके आनेका समाचार मालूम
हुआ तब वे भी विगुणित सेनासे सज्जजकर अपने सान पुत्रोंके साथ
चण्डप्रद्योतन से युद्ध करने के लिये अपने नगरसे निकले । दोनोंका
पाचालकी सीमा में जमकर भयकर युद्ध प्रारम्भ हो गया । द्विमुच के
सैनिकोंने अतमें चण्डप्रद्योतन के समस्त सैनिकों को अस्त्र व्यस्त्रकर
दिये इससे वे युद्धभूमिको छोड़कर भाग गये । कितनेक नष्ट हो गये ।
जब चण्डप्रद्योतनने अपनेको असहाय देखा तो वह भी अतमें अपने
प्राणोंको लेकर वहासे भाग गया । परन्तु द्विमुचने उसका पीछा नहीं
छोड़ा । ससले की तरह भागते हुए उसको पकड़ कर द्विमुख राजाने
उसको क्रोश्वन्धनसे बाध दिया । इस तरह चण्डप्रद्योतनको बाध कर
और अपनेही साथ में लेकर द्विमुख राजा पताकाओंसे सुसज्जित

समयमा पाचाल देशनी पास आवी पड़ोय्या द्विमुच राजने हुने द्वारा जेभना
आववाना समाचार भज्या त्याहे ते पक्ष जमझी सेनाथी सज्ज थरुने पोताना
थार पुत्रानी साथे य उप्रद्योतन साथे युद्ध करवा भाटे पोताना नगरथी नीकल्ये
अन्ने सेनाज्यो पाचालनी सरहद उपर सामसाथे आवी अर्ध प्रयउ युद्ध जभी
पउयु द्विमुचना सैनिकेज्ये अते य उप्रद्योतना सधणा सैनिकेने अस्तव्यस्त जनावी
दीधा आथी तेज्यो युद्धभूमिने छोडीने लागी गया डेटलाकने 'नाथ थयो ज्यारे
य उप्रद्योते पोताने असहाय ज्ये त्याहे ते पक्ष अते पोताना प्रायुने जयाववा त्याथी
नासी छुट्यो परतु द्विमुचे तेने पिछा छोडयो नहीं ससलानी भादक लागी रह्यो
ते राजने द्विमुच राजज्ये पकडी दीधा अने तेने जदीवान जनावी दीधा आ
प्रमज्ये य उप्रद्योतनने आधीने ज्येने पोतानी साथे लधने द्विमुच राज विजय

ततश्चण्डप्रद्योतस्य चरणद्वये निगड निधाप्य त कारागारे न्यवासयत् । ततः समुपशान्तकोपो द्विमुग्रभूपो विचारितवान्-अयं नृपो दैवाददुर्दशा प्राप्तोऽपि दुरा मा प्राप्तोऽतु इति विचार्य निर्न्धनं कृत्वा कारागारान्निःसार्य विविध भोजनादिना तं सत्कृतवान् । यदा द्विमुग्रा भूपतिः सभायां सिंहासनस्योपरि समुपविशति, तदा स्वसिंहासनस्यार्द्धभागे चण्डप्रद्योतमपि सादरमुपवेशयति ।

अथैकदा चण्डप्रद्योतो द्विमुखस्य मुक्ता मदनमञ्जरी विलोभ्य तस्या समुत्पन्नगाढानुरागः सृष्टे सार ता सारङ्गलोचना चिन्तयन् रात्रौ निद्रां न प्राप्तवान् ।

क्रिये गये अपने नगरमें प्रविष्ट हुए । उस समय गन्दी एवं पुरवासियोंने इनकी मूर्त स्तुतिकी सयके द्वारा प्रशंसित होते हुए वे द्विमुख राजा पीठे महलमें आये । वहाँ उन्होंने चण्डप्रद्योतन के दोनों पैरों में बेडिया पहिरा दी और कारागार में बन्द करवा दिया ! जैसा २ धीरे २ जब द्विमुख राजा को शोक शांत होने लगा तब उसको विचार आने लगा कि यद्यपि चण्डप्रद्योतन राजा दैवदुर्विपाकसे ही इस दुर्दशाको प्राप्त हुआ है परन्तु फिर भी मेरी तर्फसे अब इसको उद्धार नहीं होना चाहिये, इस प्रकार के सुन्दर विचारों से द्विमुख राजाने उसको बंधन रहित करके कारागार से भी मुक्त कर दिया और विविध प्रकारकी भोजनादि सामग्री से उसका यथेष्ट सत्कार भी करने लगा, तथा जिस समय वह अपनी सभामें सिंहासन पर बैठता उस समय भी वह अपनेअपने साथ ही आगे सिंहासन पर बड़े आदर से बैठा लेता ।

एक दिन चण्डप्रद्योतनने द्विमुख राजाकी सृष्टिकी सारभूतपुत्री

भेगवीने पोतानी नगरमा प्रवेश्य आ सभये शङ्गेने शङ्गुगारमा आवेल डतु आ युद्धमा भेगला विजयने कारखे पुरवाभीओओ तेमज्ज नदीजनोओ तेमनी भूण स्तुति करी सधजा तरक्ष्णी प्रशसा भेगवेल ओ द्विमुग्ग नज्ज पछी भडेलमा गया त्या तेओओ अउप्रद्योतना भन्ने पजोमा भेडीओ पडेतवी दीधी, अने कारागारमा पूरी दीधो धीरे धीरे न्यारे द्विमुग्ग राजनेो कोष शात यवा लाग्यो त्यारे तेने विचार आववा लाग्यो के लखे आ अउप्रद्योतन राजा दैवदुर्विपाकथी न आ दुर्दशाने पाओ छे, परतु मारा तरक्ष्णी डवे तेने कोड प्रजारतु हुण थपु न लेओओ आ प्रजारना सुद्ध विचारथी द्विमुग्ग राजाओ तेने अधनरहित उरीने कारागारमाथी मुक्त करी दीधो, अने विविध प्रजारणी लोअन सामग्रीथी तेना सकार उरवा लाग्यो, तथा ने सभये ते पोतानी सभामा सिंहासन उपर भेसतो त्यारे पणु ते तेने पोतानी साथे न अर्धो सिंहासन उपर घण्टा न आदरनी साथे भेसाउता

ओइ दिवस अउप्रद्योतनने द्विमुग्ग राजनी पुत्री मदनमञ्जरी के लेना नेत्रो

प्रातः सभायामागत विपण्यमानस चण्डप्रद्योत दृष्ट्वा द्विमुखोऽप्रवात-राजन ! अद्य किं भवति रोगजा काऽपि पीडा वर्तते ? अन्यथा हेमन्तेऽन्नमित्र तवानन कथं म्रतान भवेत् । एव द्विमुखेन प्रष्टोऽपि चण्डप्रद्योतो यदा न किमपि वदति, तदा राजा द्विमुखो व्याकुलो भूत्वा सशपथमिन्मन्त्रात्-राजन । अन्तर्गत देहि, निवेदय निजा व्यथाम् । अनुगणे त्वयि कथं तव व्याथः प्रतीकारो भविष्यति । ततः स दीर्घं निःश्वस्य लज्जा विहाय परमुक्तवान्-राजन ? न मा मदनमजरी को कि जिसके नेत्र मृगी के नेत्र जैसे थे देखा और देखते ही उसमें इसका अनुराग जागृत हुआ कि उसके आवेश से उसको रात्रीमें निद्रातक भी नहीं आई। उसकी वह रात्रि मदन-मजरीके विषयमें विचार करते ही समाप्त हो गई जब प्रातःकाल हुआ और चण्डप्रद्योतन राजसभामें उपस्थित हुआ तब द्विमुख राजाने हु न्दितचित्त इसको देखकर पूछा-हे राजन् ! क्या बात है क्या आज आपका स्वास्थ्य ठीक नहीं है ? जो आज आपका हेमन्त में कमल की तरह मुखमलान मालूम पड़ रहा है ? द्विमुख की इस बात का जब चण्डप्रद्योतनने कोई उत्तर नहीं दिया तब व्याकुल होकर द्विमुखने उससे शपथपूर्वक इस प्रकार कहा-हे राजन् ! जो हमने पूछा है उसका उत्तर दो जो भी कोई कष्ट आपको हो रहा हो वह साफ़ २ कहो-सकोच करनेकी जरूरत नहीं है। क्यों कि जबतक हमको आपकी चिन्ताका कारण ज्ञात नहीं होगा-तबतक हम उसका प्रतीकार भी कैसे कर सकेंगे। द्विमुख को इस प्रकार की प्रेमभरी सी बात को सुनकर चण्ड

भृगुलीना नेत्रो जेवा छता अने जेता ज तने अनाभा जेवे। अनुराग जागृत थयो, तेना आवेशथी रात्रिमा तेने निद्रा पछु न आवी अनी अ रात्रि महन भजरीना विषयमा विचार करता कता ज पूरा थछ ज्यारे सवार थयु अने अ उ प्रद्योतन राजसभामा उपस्थित थयो त्वारे द्विमुख । अने अना अहेना उपरना हु भना चिन्हा जेवाथी पूछ्यु हे राजन् ! शु वात छे, शु आने आपनु रेवा स्थि भरो मर नथी ? आरनु भुण डेभतमा कमजनी भाकक खान भलुम पडी रह्यु छे, द्विमुखनी आ वातने अउप्रद्योतने काछ उत्तर न आये। त्वारे व्याकुण भनीने द्विमुखे तेने भोगन दधने कछु हे राजन् ! मे जे पूछेल छे तेना उत्तर अ पो आपने जे काछ कष्ट थछ रहेल छाय ते साक्ष साक्ष कछो सजेअ पाम वानी काछ नइर नथी केम, ज्या सुधी अमेने आपनी चित्तानु कारख जणुवा नछी भजे तना सुधी अमे तेना उपाय पछु कछ रीते करी सकीअ ? द्विमुखनी आ प्रजाणी प्रेमपूर्वकनी वातने सालणीने अउप्रद्योतने 'हाथ' आ प्रकारे जोलीने

काऽपि व्याधिर्याप्यते । तर्हि ममेय दशा कथं सजाता ? इति भवता हृदये नौतुल भविष्यति ? अतोऽहं लज्जा विहाय व्रजामि । व्यतीते दिवसे भवत्कन्या मदनमञ्जरीं दृष्ट्वा तस्या सजातदृष्टानुतागाऽऽपेतादृशोमास्था प्राप्तोऽस्मि । अतोऽङ्गी भवान् मदनमञ्जरीप्रदानेन मम मानसीं व्यथा शमयितुम् । तद् वचन श्रुत्वा राजा द्विमुखो मनसि चिन्तितवान्—अयं हि मम कन्याया सर्वथा योग्योऽरोऽस्ति, अतो मत्कन्याभिलाषिणेऽस्मै यदि मया कन्या दीयेत, तर्हि का हानिः ? इति विचिन्त्य राजा द्विमुखः शुभं त्रिसे महता महोत्सवेन चण्डप्रद्योताय स्वा कन्या मदनमञ्जरीं दत्तवान् । यांतुके च प्रचुरद्वयगजा

प्रद्योतनने 'हाय' ऐसा बोलकर तथा लज्जामें जोड़कर इस प्रकार कहा—राजन् ! मुझे कोई मछ नहीं है । फिर भी मेरी इस दशाका कारण क्या है यह जो आपको जानने का कौतुहल हो रहा है उसको मैं बिना किसी सकोच के आपके सामने कह देता हूँ सो आप सुनै—कल दिन मैंने आपकी पुत्री मदनमञ्जरी को देखा—मो देवते ही मेरा उसमें अनुराग दृढ बन गया है । इसी कारण से मेरी यह दशा हुई है । इसलिये आपसे निवेदन है कि आप मदनमञ्जरी के प्रदान से मेरी इस मानसिक चिन्ता को जात करने की कृपा करें । चण्डप्रद्योतन के इस वचन को सुनकर द्विमुखने विचार किया कि क्या हर्ज है यह मदनमञ्जरी क योग्य वर है ही अतः जब यह मदनमञ्जरी को चाह रहा है तब इसको मदनमञ्जरी देने में मुझे कोई बाधा नहीं है । इस प्रकार शोच विचार कर राजा द्विमुखने शुभ मुहूर्त में अपनी कन्या मदनमञ्जरी का बड़े उत्सव से चण्डप्रद्योतन के साथ विवाह कर दीया ।

तथा लज्जामें छोड़ीने आ प्रकारे कछु, राजन् ! मैंने जहाँ जहाँ नहीं, छता पछु भारी आ दशानु कारणु शु छ ओ लघुवानु आपने कुतुहल यधं रडेल छे जे हु मेध पछु प्रकारे मनमा स कैय न राखता आपना समक्ष लडेर कइ छु तेने आप सालजे गधं काले मे आपना पुत्री मदनमञ्जरीने जेध, तेने जेता न भारे तेनामा अनुराग दृढ जनी जयेल छे आ कारणुथी भारी आ दशा थयेल छे आथी आपने निवेदन कइ छु के, आप मदनमञ्जरी मैंने आपनी भारी आ मानसिक चिन्ताने दूर करवानी कृपा कइ । चण्डप्रद्योतनना आ वाक्येने आलङ्घने द्विमुखे विचार कयौं के, शु डरकत छे ? मदनमञ्जरीने योग्य वर आ छे न आथी न्यारे ते मदनमञ्जरीने आछे छे तयारे तेने मदनमञ्जरी आपवामा मैंने कैल वाधा नहीं आ प्रजनेना मनमा विचार करीने राजा द्विमुखे शुभ मुहूर्तमा पोतानी कन्या मदनमञ्जरीनु धरु न उत्सवनी साथे चण्डप्रद्योतननी साथे लग्न कनी दीधु दडे

दिक मणिमाणिक्यादि विविधरत्न विजित तद्राज्य च तस्मै दत्तवान् । राजा
चण्डप्रयोतोऽपि तां प्राप्य आत्मानं धन्यं मन्यमानो द्विमुखेन विमृष्टः स
प्रियया मदनमञ्जरीं सह सहर्षं स्वपुरीमुज्जयिनीं गन् ।

अथैकदा इन्द्रमहोत्सवे समुपस्थिते राजा द्विमुखो नागरिकान् जनान्
इन्द्रध्वजसंस्थापनाय समादिष्टवान् । राज्ञ आदेशं प्राप्य पौंजना यद्विद्विणी
माला मालायन्त्रिसमलकृत मणिमाणिक्यादिविभूषितं चीवरपरैरेष्टितदण्डं प्रशस्त-
ध्वजपटयुक्तम् इन्द्रध्वजं मङ्गलपाठपूर्वकं द्रुतमृदुगीकृतयन्तः । तत्र कांचिद् मधुर
स्वरेण तस्य पुरतो गायन्ति, केचिद्गद्यानि पाठयन्तो नृत्यन्ति । केचिद्
दहेजमें प्रचुर मात्रा में हाथी, घोड़ा आदि तथा मणिमाणिक्य आदि
विविध रत्न एवं लिया हुआ उसका ही राज्य द्विमुखने उसको दे
दीया । इस प्रकार चण्डप्रयोतन राजा द्विमुख राजा ठारा दी गई मदन-
मजरी की प्राप्ति से अपने आपको विशेष भाग्यशाली समझते हुए
वफा से विदा होकर और इस नई वधु को साथ में लेकर आनन्द-
पूर्वक उज्जयिनी में आ गये ।

एक समय इन्द्रमहोत्सव के उपस्थित होने पर राजा द्विमुखने
नगरनिवासियों को इन्द्रध्वज के संस्थापन के लिये आदेश दिया ।
राजाका आदेश पाकर नागरिकोंने शीघ्र ही मङ्गल पाठपूर्वक इन्द्रध्वजको
ऊपर तान दिया । उस में नागरिकोंने किकिणियों की माला बांधी थी ।
पुष्पों की माला से उसको खूब सजाया था । मणिमाणिक्य आदि से
उसको अन्जी तरह विभूषित किया था । ध्वज के दंडमें सुन्दर
वस्त्रों से वेष्टित कर उसमें वह इन्द्रध्वज परोया गया था । ध्वजका

जभा भोटा प्रभाषुभा छाथी, घोड़ा आदि तथा भल्ली भाखेक आदि रत्न अने
तेनु भेजवेक नान्य पणु द्विमुखे तेने आपी दीधु आ नकाई अउप्रधीतन राज
द्विमुख राज तरक्षी आपवाभा आवेल मदनमजरीनी प्राप्तिथी पोतानी जातने
विशेष भाग्यशाली भानीने त्याथी विदाय अछने नवी राखीनी साथे आनन्दपूर्वक
उज्जयिनीगंगा जछ पडोअ्य

जेक समय छन्द महोत्सवना प्रमजे राजा द्विमुखे नगरना निवासीओने
छन्दध्वजना संस्थापन अर्थे आदेश आप्यो राजाओ आदेश भणता नागरीकेओ
अउपथी मङ्गलपाठ साथे छन्दध्वजने छव भा लहेराओये जे ध्वजभा नागरीकेओ
धुधरीओनी भागाओ बांधी छता, पुष्पाना भाजाओथी तेनी सज्जवट करी छती
भलिभाखेक आन्थी तेने सुन्दर रीते शङ्खगारेल छतो ध्वजवहनना इउने सुन्द
वस्त्रोथी आनछादित करीने तेना ऊपर छन्दध्वज इरकाववाभा आप्यो छतो ध्वजनु

दीनेभ्योऽनायेभ्यश्च दानं प्रयच्छति । केचित् कर्पूरमिश्रितकुङ्कुमजगत्त्रोटनपूर्वकं परस्परं सुरभीणि चूर्णानि निषिपन्ति । एष महोत्सवे पट्टदिवसा व्यतीता । सप्तमं दिवसे पूर्णिमा तिथिः समागता । तस्मिन् दिवसे राजा द्विमुखाऽपि समागत्य तमिन्द्रध्वजं त्रिलोक्यं हर्षितो जातः । ततः पूर्णं महोत्सवे नागरिका जना निज निज वस्त्राभूषणादिस्मादाय काष्ठशेषं तमिन्द्रध्वजं भूमौ निपात्य स्तब्धं गता । अथ द्वितीये दिवसे द्विमुखं केनापि कारणेण वर्धितो धूलिभूषणं चञ्च भी बहुमूल्यं था । जय इस तरह का इन्द्रध्वज गड़ा कर दिया गया तब कितनेक नगरनिवासियोंने उसके नीचे बड़े ही रसीले स्वर्गों में हर्षोत्फुल्ल होकर गानेनाचने एवं बजाने का कार्यक्रम चालू कर दिया । कितनेकोंने दीन, अनाथों को दान निवारण करना प्रारम्भ किया तथा कितनेक जनोंने कर्पूरमिश्रित कुङ्कुमजल से छिड़कते हुए परस्पर में सुगन्धी चूर्णोंकी मुठी भर २ ऊपर डालना शुरू किया । इस प्रकार आनन्दमय उत्सव से छह दिन लोगों के बड़े हर्ष के साथ समाप्त हो गये । परन्तु जब सप्तमं दिन प्रारम्भ हुआ तो इस दिन पूर्णिमा थी । इसलिये इस दिन द्विमुख राजाने भी आकर इस उत्सवकी शोभा में वृद्धि की । इन्द्रध्वज को देखकर राजाको भी अपार हर्ष हुआ । उत्सव की समाप्ति होने पर समस्त नागरिक जन अपने २ वस्त्राभूषणादिको को ले ले कर तथा काष्ठशेष उस इन्द्रध्वज को भूमि में डालकर अपने २ घर पर आ गये । दूसरे दिन द्विमुख राजा किसी कार्यवशा बाहर

पक्ष पक्ष बहुत मुत्तवान् हुतु आ प्रकारे न्याये ध्वजनु शेषज करवाभा आण्यु त्यारे डेटलाक नगरनिवासीओओ ओ ध्वजना नीचे धषा न रसीला म्पदेशी दुर्धवेशभा आवी नर्ध गावा नाथवा भाडयु डेटलाकोओ दीन अनाथोने दान आपवा भाडयु डेटलाक ननेओ कपुर मिश्रित कुङ्कुम नणने छाटीन तेम न परस्परभा सुगन्धी शुष्णोनी मुठीओ लदीने छाटवा भाडयु आ प्रकारेना आनन्दमय छ दिवस लोगओ धषा दुर्धथी उन्नयो, परतु न्यार सातभा दिवसने प्रारंभथयो त्यारे आ दिवसे पूर्णिमा होवाथी द्विमुख राजाओ पक्ष ते उत्तमभा लाग लधने उत्सवने पूज न देपिप्यमान अनाथो धन्वध्वजने लोधने राजने पक्ष अपार दुर्धथयो उत्सवर्ण समाप्ति यता सधणा नागरिक नने पोतपोताना वस्त्रादिकने लधने तथा दंड सहित ओ धन्वध्वजने भूमिभा पधरावीने पोतपोताना घेर पड़ोथी गया भील निवे द्विमुख राजा को डारणवशात् नहार गया त्यारे तेमले ओ धन्वध्वजने धुगभा

કુસ્થાનસસ્થિત ગાન્ધૈરાક્રમ્યમાણ ત ધ્વજ દૃષ્ટ્વા મનમ્યન્નિન્તયત્-યો ગતેઽદનિ
 સર્વલોકાઘાતક આસીત્, સ એ ઇન્દ્રધ્વજનોઽધુના એ વિધા વિઢમ્વનાં પ્રાપ્નોતિ ।
 અહો શ્રિયઃ ક્ષણિકત્વમ્ । શ્રીદિં સિન્ધુપૂરદાયાતિ યાતિ ચ અતોઽસ્યા ત્રિપુ
 ચન્નલાયા શ્રિયા સમાસક્તિર્ન શોભતે સુધિયામ્ । ઉમ્માદહમપિ વિઢમ્વનાપ્રાયા-
 મિમા રાજ્યસમ્પદ પરિત્યજ્ય નિશ્રેયસકરીં શિવસામ્રાજ્યસમ્પદ શ્રિયાયે ઇતિ
 વિચાર્ય મમત્વબુદ્ધિં દૂરીકૃત્ય મ્હસ્તેન લોચ કૃત્વા દેવસમર્પિત સદોરક

ગયા તો ઉસને ઉસ ઇન્દ્રધ્વજ કો ધૂલિ સે ધૂમરિત એવ કુસ્થાન મેં
 પડા હુઆ દેગ્યા તથો ગેસા મી દેગ્ના કિ ઉમ્મકો ચાલકદ્વન્દ ડધરત્તધર
 ઘસીટ રહે હેં । ઇન્દ્રધ્વજકી ડસ પ્રકારકી સ્થિતિ દેગ્વકર રાજા કે
 મન મેં વિચાર આયા કિ દેગ્વો તો સહી જો કલ સમસ્ત મનુષ્યો કે
 મન કે આનંદ ના કારણ બના હુઆ થા બહી ઇન્દ્રધ્વજ ડસ સમય ડસ
 પ્રકારકી વિઢમ્વના કો પ્રાપ્ત નો રાજા હૈ । દેગ્વો ભાગ્યોદય કી ક્ષણિ
 કતા । યહ નદીકે પૂરકી તરફ આતો હૈ ઓર ચલી જાતી હૈ । અથવા
 લક્ષ્મીના મી વિશ્વાસ નહીં હૈ કિ યહ સદા સ્થાયી હી બની રહેગી । યહ
 તો વિજલીકે સમાન ચચલ હૈ । હસલિયે વિજલીકે સમાન ચચલ
 ડસ લક્ષ્મી મે આસક્તિ બુદ્ધિમાનો કો શોભા નહીં દેતી હૈ । જબ યહ
 થાત હૈ ફિર મેં કયોં વિઢમ્વનાપ્રાય ડસ રાજ્ય સમ્પત્તિ કી આસક્તિ મેં
 પડા રહુ, ક્યોં ન ડસકા પરિત્યાગ કરકે ઇકાન્તત શ્રેયસ્કારિણી
 શિવસામ્રાજ્ય લક્ષ્મીકા આશ્રય કરૂં । ગેસા વિચાર કરકે રાજાને પર-
 પદાર્થોં મેં જો મમત્વ બુદ્ધિથી ડસકા પરિત્યાગ કર દિયા-ઓર વૈરા-

રાગે જાતો તેમ જ ખરાબ સ્થાનમા પડેલો જોયો અને નાના નાના બેળકો તેને જમીન
 ઉપર આમતેમ ધસડી રહ્યા હતા ઇન્દ્રધ્વજની આ પ્રકારની સ્થિતિ જોઇને રાજાના
 મનમા વિચાર આવ્યો કે, ગઈ કલ સુધી મનુષ્યોના મનના ઉત્સાહનું કાણુ હતો
 જોજ ઇન્દ્રધ્વજ આવે આ પ્રકારની વિટબણુને પ્રાપ્ત કરી રહ્યો છે જુઓ । અણુ
 દ્યનો ક્ષણિકતા એ અબ્યુદય નરીના પૂરની માફક આવે છે અને ચલી જાય છે
 આવી જ રીતે લક્ષ્મીના પણ કોઈ વિશ્વાસ નથી કે તે સદાને માટે સ્થાયી બની રહે
 એ તો વિજળીના સમાન ચચળ છે, આથી વિજળીના જેવી ચચળ એ લક્ષ્મીમા
 આસક્તિ રાખવી એ બુદ્ધિમાનો માટે ખરાબર નથી જ્યારે આમ વાત છે તો પણો
 હું વિટબનાવાળી આ રાજ્યસત્તિની આસક્તિમા શા માટે પડયો રહું ? એનો
 પરિત્યાગ કરીને હું એકન્તત શ્રેયસ્કારીણી શિવસામ્રાજ્ય લક્ષ્મીના આશ્રય કેમ
 ન કરું ? આવો વિચાર કરીને રાજાએ પરપદાર્થોમા જે મમત્વબુદ્ધિ હતી તેને પરિ-
 ત્યાગ કરી દીધા આ પ્રમાણે તેને વરાખ્યની જ્યોત થવાથી પોતાના હાથેથી પોતાના

मुखवन्धिका रजोहरणादिरूप साधुवेष परिधाय प्रत्येकबुद्धो द्विमुखमुनिर्भूम्याम
प्रतिवद्विहारेण विहरन् वीतरागधर्मं प्रचारयन्नन्ते सिद्धिगतिं प्राप्तवान् ।

उक्त च—

वीक्ष्यादत्त पौरजनैः सुरेशः, ध्वज च लुप्त पतित परेऽहि ।

भूति त्वभूति द्विमुखो निरीक्ष्य, बुद्ध प्रपेद जिनराजधर्मम् ॥ इति ।

॥ द्वितीयप्रत्येक बुद्धस्या ॥

अथ नगगतिराजकथा

आसीदत्र भरतक्षेत्रे गान्धारदेशे पुण्ड्रवर्धन नगरम् । तत्रासीत् सिंहस्थो
नाम राजा । एकदा तस्मै राज्ञे उत्तरापथात् सोऽपि शोभनीं द्वौ तुरगौ प्राप्नुवौ
कृतवान् । तयोः परीक्षार्थमेकोपरि राजा स्वयमारूढोऽपरोपरि अन्यो जनोऽग्नि-
ग्न्यभाव की जाग्रति होजाने से अपने ही हाथो द्वारा केडों का लुचन
कर डाला तथा देवों द्वारा दी गई सदोरङ्गमुखवन्धिका रजोहरण आदि
रूप साधुका वेष धारण कर प्रत्येक बुद्ध पने हुए द्विमुख मुनिराजने
अप्रतिषद्ध विहार करते हुए वीतराग धर्मका प्रचार किया । बाद में
अन्त में सिद्धिगति की प्राप्ति की । कहा भी है—

“वीक्ष्यादत्त पौरजनैः सुरेशः, ध्वज च लुप्त पतित परेऽहि ।

भूत त्वभूति द्विमुखो निरीक्ष्य, बुद्ध प्रपेदे जिनराजधर्मम्” ॥१॥

नगगति राजाकी कथा इस प्रकार है—

भरतक्षेत्र के गान्धार देश में एक पुण्ड्रवर्धन नामका नगर था ।
वहा सिंहस्थ नामके राजा का राज्य था । एक समयकी बात है कि
उस राजा को उत्तरापथ (उत्तर भारत) से किसी व्यक्तिने दो सुन्दर
घोड़े भेटरूपमें प्रदान किये । उनकी परीक्षा करनेके लिये एक घोड़े

पेशु बोधन करीने तथा देवे तरक्षी आपवाभा आवेली सदोरङ्गमुखवन्धिका अने
रजोहरण आदिरूप साधुना वेष धारण करीने प्रत्येक बुद्ध पनेला द्विमुख मुनिराजने
अप्रतिषद्ध विहार करता करता वीतराग धर्मना प्रचार कयौ अने अतजाणे सिद्धि
गतिने पाव्या उल्लु पल्लु छे—

“वीक्ष्यादत्त पौरजनैः सुरेशः, ध्वज च लुप्त पतित परेऽहि ।

भूति त्वभूति द्विमुखो निरीक्ष्य, बुद्ध प्रपेदे जिनराजधर्मम्” ॥१॥

नगगति राजनी कथा आ प्रकारनी छे—

भरतक्षेत्रना गान्धार देशमा ऐक पुण्ड्रवर्धन नामनु नगर छुनु तथा सिद्धस्थ
नामना राजा राज्य करता छता ऐक समयनी बात छे के, ते राजाने उत्तरापथ
तथी भेट ऐक व्यक्तिअने जे सुन्दर अवा घोडा भेट तगीअ आख्या ते घोडाअनी

સ્વઃ । રાજા તેન સહાડન્યૈશ્વરોહિભિઃ પરિવૃત્તો નગરાદ્ પરિર્ગત' । યસ્મિન્નશ્વે રાજા સમાસ્વ સ ચક્રશિક્ષિત આસીત્ । ગતિપરીક્ષણાર્થં રાજા ક્રમગાયાતેન સોડશ્વ પ્રેરિતઃ । તતઃ સ પવનવેગવદતિત્વરયા ગત્યા પ્રચલિતઃ । રાજા ત સ્તમ્ભ યિતુ યથા યથા વલગામાર્પતિ, તથા તથા સોડશ્વઃ પવનાદપિ વેગવત્તરો ભવતિ । એવ મહાવેગેન ગન્તુન્ સોડશ્વો દ્વાદશયોજનાનિ ગત । યથા નદીપૂરસ્ત્વ નીત્વા મહોદધૌ નથનિ, એવમેવ સોડશ્વો નૃપ મહારણ્યે નીતયાન । મુદુર્મુદુર્લભા ડડકર્પણેનાડપ્યય તુરગો ન સ્થાતુમિન્ઞતિ, ઇતિ ત્રિચાર્ય તિન્નઃ ક્ષિતિપતિર્વલગા

પર રાજા તથા દૂસરે પોઢે પર અન્ય કોઈ દૂસરા ન્યક્તિ સવાર હુઆ । રાજા ઉસસે તથા અન્ય અશ્વરોહિયોંસે પરિવૃત્ત હોકર નગરસે બાહિર ગયા । જિસપર રાજા ચઢે હુળ થે વહ ઘોડા ચક્રશિક્ષિત ધા । ડસકી ચાલ કૈસી હૈ ઇસ ઘાત કી પરીક્ષાકે લિયે રાજાને ઉસકો ઁક ચાતુક માર દિયા-વહ ચાતુકકે લગતેહી પવનવેગસે દૌડને લગા । ધામનેકે લિયે રાજા જ્યોં ૨ ડસકી લગામ ઁચિતા ત્યોં ૨ વહ ઘોડા ઔર અધિક વેગશાલી બનકર પવનકે જૈસી તીવ્રતર ગતિસે ચલને લગતા । ઇસ તરહ મહાવેગવતી ગતિસે ચલતે ૨ વહ ચારહ યોજન નિકલ ગયા । જિસ પ્રકાર નદીકા વેગ અપને મેં વહાકર વૃક્ષકો મહાસાગરમે પહુંચા દેતા હૈ ઉસી પ્રકાર અશ્વને રાજાકો ઁક મહાભયકર અરણ્યમેં પહુંચા દિયા । જબ રાજાને યહ દેખા કિ લગામ ઁંચને પર ઁક ઘોડા ઠઠરનેકા નામ નહી લેતા હૈ, પ્રત્યુત અધિક વેગશાલી બન જાતા હૈ

પરીક્ષા કરવા માટે ઁક ઘોડા ઉપર રાજા પોતે તેમજ ઁક ઘોડા ઉપર ઁક ઁક ઁક ઁક ઁક રાજા તથા તેમના સાથીદાર આ પ્રમાણે ઁ બન્ને ઘોડાઓ ઉપર સવારી કરીને ઁક ઘોડાસ્વારો સાથે નગરની બહાર નીકળ્યા જે ઘોડા ઉપર રાજાએ સવારી કરેલ હતી તે ઘોડા ખૂબ વેગવાની હતો તેની ચાલ કંપી છે તે જોવાના ઉદ્દેશથી રાજાએ ઁ ઘોડાને ઁક ચાતુક લગાવ્યો ચાતુક લાગતા જ ઁ ઘોડો પવન વેગથી દોડવા લાગ્યો અને રોકવા માટે તેની લગામને રાજા જેમ જેમ ખેંચતા તેમ તેમ તે ઘોડો ખૂબ જ વેગથી દોડવા માડવો આ પ્રમાણે મહાવેગવતી ગતિથી ચાલતા ચાલતા તે ઘાર જોજન નીકળી ગયો જે પ્રમાણે નદીનો વેગ કિનારા ઉપરના વૃક્ષને પોતાના પ્રવાહમાં ખેંચીને મહાસાગરમાં પહોંચી દે છે એવ રીત આ ઘોડાએ પણ રાજાને ઁક મહાભયકર એવા અરણ્યમાં પહોંચાડી દીધો જ્યારે રાજાએ જોયું કે, ઘોડો લગામ ખેંચવાથી રોકાતો નથી અને વધુ વેગવાળો બની

मुत्तवान् । ततश्चक्षणेनैव म तत्रैव सस्थितः । अयमश्वा उरुशिक्षित इति मनसि निश्चित्य तत्पृष्ठादयतीर्य त क्वापि द्रुमे वद्ध्वा वन्यफलेन सुधामपनाय रात्रि-
गसार्थं निराश्रय स्थानं द्रष्टुं गिरिशिखरमास्त्ववान् । स तत्रैव दर्शनीयं सप्त
भूमं प्रामाद ददर्श । तदभ्यन्तरे प्रविश्य रूपगव्यतास्पृशति गोभा तिरस्कृ-
र्वतीं हरिणेभण्णां । कामपि कन्यां दृष्टवान् । साऽपि त दृष्ट्वा ससम्भ्रममुत्थाय
स्वजनागमनेन प्रहृष्टादना तस्मै वरामनं ददौ । ता दृष्ट्वा तस्या सजातानुरागो
राजाऽपि तन्मुखे निमग्नः प्रिरासने समुपविष्टः ।

तो उसने खेदभरे मनसे उसकी लगाम मिलकुल ढीली कर दी ।
लगाम ढीली करते ही वह वहीं पर ठहर गया । उसके ठहरते ही राजा
“यह वक्र शिक्षित है” ऐसा मन में निश्चित कर उसके ऊपर से उतर
गया और एक वृक्ष के नीचे उसको बांधकर क्षुधाकी निवृत्तिके लिये
वन्यफलों की तलाश में इधर उधर देखने लगा-वन्यफल मिलते ही
उनसे उसने अपनी क्षुधाकी शान्ति की । तब रात्रिवास के लिये
निराश्रय स्थान की तलाश करने को वह वहीं के गिरिशिखर पर चढ़ा
तो क्या देखा है कि साम्हने एक सान खड का मकान खड़ा हुआ
है । उसको देखते ही वह उसके भीतर प्रविष्ट हुआ । वहाँ उसने
एक कन्याका जो रूप, लावण्य एवं तारुण्य से रतिकी गोभा को भी
तिरस्कृत करती थी तथा मृगी की चितवन के समान जिसकी चित-
वन थी देखा । कन्याने भी इसको देखा । देखते ही कन्याने प्रसन्न
होकर बैठने के लिये एक उत्तम आसन दिया । राजा वहीं पर उसीके
साम्हने उसमें अनुराग विशिष्ट होकर उस आसन पर बैठ गये ।

जब हे आशा तेहे जेह जेहला भनथी तेनी लगाम मिलकुल ढीली भूरी दीही
लगाम ढीली यना ज घोड़े ओकदम ठोले रही गये घोड़े शमाई जना राजा
“अ घोड़ा बहुत शिक्षित है” जेवा भनथी निश्चय करी तेना उपरही उतरी गये
अने ओक वृक्षनी नीचे तेने आधीन पोताने कडीने लागेली भूषने न तोषवा
वनक्षणी शोधमा अहीतडी जेवा लग्यो वनक्षणी भणतान तेहे पोतानी क्षुधानी
शान्ति करी तथा रात्री निवास भाटे लावहित माननी तथास भाटे ते तेना गिरि-
शिखर उपर चड्यो त्या तेहे जेथु तो ओक सात भाणनु मकान तेना जेवाभा
आयु जेने जेता ज तेहे जेना अदर प्रवेश उर्यो ता ओक कन्या ई जे रूप, लावण्य
अने तारुण्यवी रतिकी गोभाने पछ आभी पाडे तेवी देआनी हती, तथा मृगलीनी
आजो जेवी थपण जेनी आजो हती तेने जेध, कन्याजे पछ राजने जेथो राजने
जेता ज ते कन्याजे तेने जेमवा भाटे ओक उत्तम आसन आयु नाम त्या नना
सामे तेनाभा अनुराग विशिष्ट मनाने ओ आसन उपर जेयी गये थोडी विश्रांत

ततः क्रियत्कालानन्तर राजा प्राह-सुभगे ! का त्वम् ? कथं चाम्मिन् निर्जने रणे एकाकिनी निष्ठासि ? एव राजा पृष्टा सा संत्यष्टमेवमब्रवीत्-सुभग ! त्वं पूर्वं भवनस्थवेदिकाया मया प्रियाहं कुरु । तदनु स्वस्थतामुपगताऽहमारमन सर्वं वृत्तान्तं कथयिष्ये । कर्णरसायनं तद्वचनमाकर्ण्य सरसं भोजनमुपलभ्य दुःखं भुरिव धराधिपो नितरां प्रमोदमुपगतः । ततस्तत्कथनानुसारेण राजा सन् या समये वेदिकाया तथा सह गान्धर्वविवाहमकरोत् । निशाऽयसाने प्रातःकालिन् कृत्य विधाय सुखोपविष्ट राजानं सा स्ववृत्तान्तं कथयितुं प्रवृत्ता । सा प्राह-

आसीदत्र भरतक्षेत्रे धनधान्यादि समृद्धं क्षितिप्रतिष्ठितपुरं नामकं नगरम् । तत्रासीद् जितशत्रुर्नाम राजा । स चैकदा चित्रशालां कारयित्वा सर्वान् चित्र-

कुत्रेक क्षणों बाद राजाने उस से कहा-हे सुभगे । तुम कौन हो और क्यों इस निर्जन वन में अकेली रह रही हो । राजाने जब ऐसा पूछा तो उसने बड़ी उत्कण्ठा से युक्त होकर जेमा कहा-हे सुभग ! पहिले तुम इस भवन की वेदिका में मेरे साथ विवाह कर लो, पश्चात् स्वस्थ होकर मैं अपना समस्त वृत्तान्त तुम से कहूंगी । कर्णरसायनरूप उसके इस प्रकार वचन सुनकर राजा सरस भोजन की प्राप्ति से दुःखी की तरह अत्यंत पुलकित हुआ । संध्या के समय उसीके कहने के अनुसार राजाने वेदिका में उसके साथ गान्धर्व विधि से विवाह कर लिया । फिर रात्रि के अवसान होने पर प्राभातिक कृत्यों से निवृत्त कर सुखोपविष्ट राजा से उस कन्याने अपना वृत्तान्त इस प्रकार कहना प्रारंभ किया—

इस भरतक्षेत्र में धनधान्यादि से समृद्ध क्षितिप्रतिष्ठित नामका एक नगर था । वहां जितशत्रु नामका राजा था । उन्होंने एक दिन

पछी राजाये तेने पूछ्यु, हे सुभगे ! तमेो डोणु छे, अने आ निर्जन वनमा ओकली था भाटे रहे छे ? राजाये न्यारे आ प्रकारथी पूछ्यु, त्यारे तेहे भलीन उ कहांथी ओवु कहुं के, हे सुभग ! पछेला तमेो आ भवननी वेदिकामा भारी साथे लग्न करी हो, पछी स्वस्थ थिते हुं भाइ सधणु वृत्तात तमेोने कही सलगावीथ कर्णप्रिय ओवा ओना आ प्रकारना वचन सावणीने राजाये सुंदर लोचननी प्राप्तिथी पुबुलुनी भाइक अत्यंत हर्षित थरने संध्या समये तेना कडेवा प्रभाहे ते कन्या साथे गान्धर्व विधिथी लग्न करी लीधु त्यारणाह रात्रीना समभवतीया पछी प्रात काणना कामेथी निवृत्त थरने राजनी साथे अनो उपलोग पावेली ओ कन्याओ पोतानु वृत्तात आ प्रभाहे कडेवानी शरआत करी —

आ भरतक्षेत्रमा धनधान्यदिथी समृद्ध ओवु क्षितिप्रतिष्ठित नामनु ओक नगर छु ओ नगरनु आधिपत्य एतशत्रु नामना राजवीनु छु तेमहे ओक दिवस

करानाहूय प्रोवाच-युष्माक यावन्ति गृहाणि सन्ति, तावद्भिर्भागैः सम विभ-
ज्यास्याचित्रशालाया भित्ति शोभनैश्चित्रैश्चित्रणीया । राज्ञो वचन श्रुत्वा सर्वे चित्र
करा “आदेशः प्रमाणम्” इत्युक्त्वा तेषा यावन्तो गृहाः आसन् तावद्भिर्भागै
श्चित्रशालाभित्तीर्मज्ज्य चित्राणी रचयितुं प्रवृत्ताः । तेषा राजदेयः परश्विप्र
निर्माणमेवामीत् । तेषु चित्राद्भदो नामैको निष्पुत्रश्चित्रकर आसीत् । स एकाकी
एव स्वविभागप्राप्ता चित्रशालाभित्तिं चित्रयति । प्रतिदिनम् भोजनममये स्पर्शयान
चातुर्यशलासमन्विता कनकमञ्जरी नाम तत्पुत्री उदर्यं भक्तमादाय चित्रशालाया

चित्रशाला पनचाकर उन समस्त शिल्पियों को अपने पास बुलवाकर
पेमा कहा कि देखो तुल लोगों के जितने घर हैं उतने ही विभाग इस
चित्रशाला की भित्ति के करलो फिर एक एक भाग बाँटकर शोभन
चित्रों से आप लोग चित्रित करो । राजा के इस प्रकार वचन सुनकर
उन समस्त चित्रकारों ने कहा हि-राजन् ! जैसी आपकी आज्ञा है
उसी प्रकार काम हो जायेगा । ऐसा कहकर उन लोगों ने जितने उनके
पर थे उतने ही भागों से चित्रशाला की भित्ति को विभक्तकर उन म
चित्ररचना करना प्रारम्भ किया । इन चित्र बनाना ही राजा का क्र
था । इन चित्रकारों में चित्राद्भद नामका एक चित्रकार था उसके कोई
पुत्र नहीं था । उसके हिस्से में भित्ति का जितना भी विभाग चित्रित
करने में आया था वह अकेला ही उसको चित्रित करने में लगा रहता
था । उसकी एक लड़की थी जिसका नाम कनकमञ्जरी था यह रूप,
यौवन, कला एवं चातुर्य से युक्त थी । वह प्रतिदिन इसके लिये भोजन

चित्रशाला पनाव ने अने अने चित्रशाला पनावन रा मण्णा शिल्पाओने पोत नी
पासे भेलाय कहा है, गुआ । तभारा लोकोना जेटला धर छे ओटलो ज विभाग
आ चित्रशालानी भी तो छपर आवेजो पछो ओकओक लाग वडेथो लधने तेन
शेलायुक्त चित्राथी तेने शबुगारे, र रानना आ प्रकारना वरने लालगीन ओ
सधणा चित्रकारेओ कछु है, मडाराज । आपनी आज्ञा प्रभावे सगु कार्य यथा
योग्य २३५मा थर्ज जशे ओपु उहीने ओ लोकोओ पोलाना जेटला धरे फता
ओटला लागेथी चित्रशालानी भी तने विलक्ष्ण करी अने तेभा चित्र बनाने प्रारंभ
कथो आ चित्रकाराना छपर चित्र पनाववा ओ रानने कर छतो ओ चित्रकाराभा
चित्राद्भद नामने ओक चित्रकार छतो जेने कोछ पुत्र न छतो, तेना लागे भी त
छपर चित्राद्भदने जेटला लाग अवेळ छतो ते लाग चित्रित करवाभा ते ओटलो
लागी रहेवे छतो तेने ओपुनी छती जेपु नाम कनकमञ्जरी छतु ते ३५ यौवन,
कला अने चातुर्यथी युक्त छती ते रोज भोजन लधने पोत ना पिता भाटे चित्र

मायादि । तदागमनान्तरं स चित्रकरः शौचागारं परिनिर्गतिः । एकदा चित्रस्थं भक्तमादाय राजमार्गेण समागच्छन्ती सा गिरिराहिनीनदीपूरजिष्णुना रगेनाश्व गृहयन्तं राजानं दृष्टवती । सा तं रुमपि साधारणं पुरुषं मन्यमाना तुरगगु रायातभयेन राजपथपार्श्वप्रदेशेन द्रुतगत्या चित्रशालायामागता । भक्तहस्ता स्व पुत्रीमागता मिलोभ्य स चित्रकरः शौचार्यं परिनिर्गतः । ततस्तत्र स्थिता सा चित्रकारपुत्री कूर्चिकामादाय विविधवर्णकैः कुट्टिमतले यथास्थितमेकं मयूरपिच्छं लिखितवती । अनन्तरे राजा जितशत्रुचित्रशालां द्रष्टुं समागतः । स हि कुट्टि

लेकर चित्रशाला में आती थी । इसके आने के बाद ही वह चित्रकार शौचक्रिया आदिके लिये बाहर जाता । एक दिनकी बात है कि जब कनकमजरी भोजन लेकर राजमार्ग से होकर आ रही थी तब उसने बड़े ही वेग से घोड़े को दौड़ाते हुए राजा को देखा । घोड़ा इतने वेग से दौड़ रहा था कि वह उस समय गिरिनदी के पूर को भी परास्त कर देता था । घोड़े से दौड़ानेवाले उन व्यक्ति को उस कन्याने कोई साधारण व्यक्ति समझा था । 'मैं घोड़ेकी फेंद में न आजाऊँ' इस भय से राजपथ के पासवाले प्रदेश से जल्दी २ चलकर चित्रशाला में आगई । भोजन लाकर आई हुई अपनी पुत्री को देखकर चित्रकार उसी समय शौच के लिये बाहर चला गया । उसके बाहर जाते ही कनकमजरीने कूर्चिका लेकर अनेक-वर्णों से उस कुट्टिमतल पर यथास्थित-हृवह-एक मयूरपिच्छको अंकित किया । उसी अवसर में वहाँ पर जितशत्रु राजा भी उस चित्रशाला को देखने के लिये आ पहुँचे । उन्होंने ज्यों

थाणाभा जाती तेना आव्या पजी न ने चित्रकर शौचक्रिया आदिना आदिना भाटे भडार जतो अेक दिनसती वात छे के न्यारे कनकमजरी भोजन लधने रस्तेथी आवती હતી त्यारे तेणे धडा वेगथी घोडाने दोडावी रडेला अेक राजाने जेथा घोडा अेटला वेगथी दोडी रडो હતો કે, दुगराण नदीना पुरनेा वेग पणु तेनाथी ओछा जणुतो હતો घोडाने दोडावी रडेला व्यक्तिने पेला कन्याअे केध साधारण व्यक्ति मानेલ હતી "हु घोडानी अडईटमा न आवी नउ" आवो विचार करीने ते राजमार्गने रस्तेा छोडी दधने अेक गलीमा बधने चित्रथाणाभा पडोथी गध भोजन लधने आवेली पोतानी पुत्रीने जेधने चित्रकार शौच आदि कार्य भाटे भडार आटये गये। ओना भडार जवा पछी कनकमजरीअे हाथमा पीछी बधने अनेक प्रकारे अे ली त ઉપર હુબહુ અેક મોરહોના ચિત્રને અકિત કર્યું આ સમયે જીતશત્રુ રાજા પણ ચિત્રથાળામા ચિત્રોને જોવા માટે આવી પહોચ્યા તેણે આવતાની સાથેજ એ ભીત

मतले कनकमञ्जरी चित्रित मयूरपिच्छ वास्तविक मन्वानस्तदादातु वर निक्षिप्त-
वान् । परन्तु अयथार्थत्वात्तस्य तद्वाङ्मयं न गतं, प्रत्युत तस्य नग्वभङ्गा
जातः । उचितमत्रैतत् तन्मजानता प्रवृत्तिर्हि निष्फलैव भवति । राजा जितद्व
रविभञ्जनोचितमचेष्टया लज्जित इतस्ततो ग्रीक्षते स्म । तदा चित्रकरपुत्री
कनकमञ्जरी राजानमजानती सखिलास विद्वस्येदमाह मञ्जरी हि त्रिभिश्चणैः
सुस्थितो न भवति । तस्य चतुर्थं चरणमन्वेपयन्त्या मम भग्नं चतुर्थं मूर्खो
मिलित । चतुरतासवलितं तद्वचनं श्रुत्वा राजा प्राह-ते त्रयो मूर्खा के ?

ही उस कुट्टिमतल पर अकिन उस मयूरपिच्छ को देखा तो उसको
बहा सचा मयूरपिच्छ पडा हुआ जानकर उसने उठाने के लिये जोर से
हाथ बढ़ाया । परन्तु चित्ररूप होने से वह राजा के हाथ में नहीं आया ।
प्रत्युत (उल्टा) राजा का नग्व टूट गया । ठीक रात भी हैं-तत्त्व को
नहीं जाननेवालों की प्रवृत्ति निष्फल ही हुआ करती है । राजा को
अपनी इस अल्पज्ञ जनोचित चेष्टा से बड़ी लज्जा आई । तथा इस
चेष्टा में लगे हुए मुझ को किसीने देखा तो नहीं लिया है इस अभि-
प्राय से भरित होकर उसने धर धर देखा । उस समय इस चेष्टा
में लगे हुए राजा को कनकमञ्जरीने देखा लिया था मो. वह चक्रित
हुए राजा से इस अभिप्राय से कि यह राजा नहीं है कोई साधारण
न्यक्ति है इसकर कहने लगी-पलग तीन पायों से टिक नहीं समता
है अतः उसके चतुर्थ पायेकी खोज करनेवाली मुझे आप चौथे मूर्ख
मिल गये हैं । इस प्रकार चतुरार्द्ध युक्त उसके वचन सुनकर राजा

ऊपर गिरवाया आये। भरेना गिरने लगे तो तेले भरेभर भय (भार)ने
बलीने तेने छपाया भाये पोत ना हाथने आगण लगे लगे परतु ते त्रिपु छोवाथी
राजना हाथमा कथु आये नही अने राजनी आगनीना नभन धन पडोनी
वात पण भरेभर हती तत्पने न लणुवावाणी व्यक्तितनी प्रवृत्तिनी निष्फल
नय छे नभने पोतानी आ प्ररना येष्टाने करछे लारे लज्जण उपन अर्थ
तथा आ येष्टी भने केष्टमे लगे ता नही होय ? आवा अलिप्रायवी ते लय-
जात जनीने अरे तरक्ष लेना लगे तो समये आ प्रकानी येष्टामा गुथायेला
राजने उनकभ नरीमे लेष्ट लीये हतो आथी ते अति यधने अवा अलिप्रय
छपर आवी गर के, आ डोर् रन नथी परतु साधारण व्यक्तित छे, अथी हमीने
कडेवा लागे के, पलग त्रषु पयाथी करी भरेभर टको शजतो नथी अथो तेन.
येथो पाथाना शोध दरवावागो भने आप येथो मुरण भणी गया छे आ प्रज
ना चतुरार्द्ध भरेना अना वानने नाभगाने राजमे उछु के, त्रषु मुण्ये डोणु ?

કથં ચાહ ચતુર્થો મૂર્ત્વ? મા પ્રાહ-મહ વૃદ્ધચિત્રકારમ્ય ત્રિત્રાદૃશ્યમ્ય દુષ્ટિતા
 કનકમજરી અથ પિતુરર્થે મક્તમાનયતી રાજમાર્ગે કમપ્યશ્વરાદક મહતાવેગે
 નાશ્વ વાહ્યન્તમપશ્યમ્ । સ મૂર્ત્વો મમ મતે પ્રથમશ્વરણઃ । યતો રાજમાર્ગો
 ચાલધ્વીવૃદ્ધાદિસકુલો ભવતિ । તત્ર વૃદ્ધિમન્તો જના વેગેનાશ્વ ન વાહ્યન્તિ ।
 સ નિર્દયસ્તુ તત્રાપિ વેગેનાશ્વ વાહ્યતિ । અનઃ સ મૂર્ત્વો મઞ્જરમ્ય પ્રથમશ્વરણ ।
 દ્વિતીયશ્વરણસ્તુ પરવેદનાનમિશ્નો રાજા જિતશત્રુઃ । યોદ્ધિ ચિત્રશ્વગઠાનુમારેણ
 ચિત્રશાલામિત્તોર્ભિમ્જ્ય ચિત્રશાગ ચિત્રંચિતુ ચિત્રકારાનાન્દિષ્ટાન । અન્યાચત્રકર-

મહેને લગા વે તોન મૂર્ત્વ કોન હૈં ઓર મ ચોથા મૂર્ત્વ કૈસે હ । કનક-
 મજરીને હસ કે પ્રત્યુત્તર મેં કહા-સુનો મેં ચિત્રકાર વૃદ્ધ ચિત્રાગદ કી
 પુત્રી હ મેરા નામ કનકમજરી હૈં । આજ પિતાકે લિયે જત્ર મેં મોજન
 લેકર આ રહી થી, તત્ર મૈંને રાજમાર્ગમે ઠક અશ્વચાલક કો વહે વેગસે
 ઘોડા દોડાતે હુવ દેવા ઉસકો મેં પ્રથમ નરકા મૂર્ત્વ માનતી હ ।
 ક્યોં કિ રાજમાર્ગ ચાલ, સ્ત્રી, વૃદ્ધ આદિસે સકુલ ચના રહતા હૈં ।
 વૃદ્ધિમાન જન ઉસમેં વેગપૂર્વક ઘોડે કો નહીં દોડાતે હૈં । ક્યોં કી હસ
 સ્થિતિમેં દુર્ધટના ઘટિત હોનેકી સંભાવના રહોં કરતી હૈં । જો નિર્દય
 ઠવ મૂર્ત્વ હોતે હૈં વે હી એસે માર્ગમે વેગસે ઘોડેકો દોડાતે હૈં । હસલિયે
 મૈંને ણેસે વ્યક્તિકો પલગકા પ્રથમ શ્વરણ માનાહૈં । તથા દ્વિતીય શ્વરણ
 યદાકા રાજા જિતશત્રુ હૈં જો દૂમરેકી વેદનાકો ચિલકુલ નહીં સમજતા
 હૈં । અરે ! દેવો તો સહી ચિત્રકારો કે ગૃહકે અનુસાર ચિત્રશાલા
 કી મિત્તિકો વિમત્ત કરકે ઉસને ઉસ ચિત્રશાલાકી ચિત્રિત કરને કે

અને ચોથો મુરખ હુ કય રીતે ? કનકમજરીએ તેના પ્રત્યુત્તરમા કહ્યું માલગો ।
 હુ વૃદ્ધ ચિત્રકાર ચિત્રાગદની પુત્રી છુ માફ નામ કનકમજરી છે આજ પિતાના
 માટે લોજન લઇને હુ અહીં આવી રહી હતી ત્યારે મેં, રાજમાર્ગ ઉપર એક
 ઘોડેશ્વારને ઘણા વેગથી ઘોડાને દોડાવતા જોયો, તેને હુ પહેલા નખરનો મૂખ
 માનુ છુ કેમકે, રાજમાર્ગ સ્ત્રીઓ, બાળકો, વૃદ્ધો વગેરેથી ઉભરાયેલો જ હોય છે
 બુદ્ધિમાન માણસ આવા શાહદારીના બહેર રસ્તા ઉપર ઘોડાને કદી વેગથી દોડાવતા
 નથી કેમકે, આવી સ્થિતિમા અકસ્માત થવાનો ભય રહે છે જે નિર્દય અને
 મુરખ હોય છે તે જ આવા રાજમાર્ગ ઉપર ઘોડાને વેગથી દોડાવે છે આ કારણે
 મેં આવા માણસને પલગનો પ્રથમ પાયો માનેલ છે અને બીજો પાયો અહીંનો
 ગળા જીતશત્રુ છે જે બીજાઓની વેદનાને બીલકુલ સમજતો નથી જુઓ તો ખરા !
 ચિત્રકારોના ઘરોની માફક આ ચિત્રશાળાની ભીંતને ચોક્કિત બનાવવાનો તેણે

ગૃહેષુ પ્રત્યેકગૃહેડનેક ચિત્રકારા' સન્તિ । મમ તાતસં નિષ્પુત્રો દુઃખ્યો વૃદ્ધશ્ચ વર્તતે । ત્સ્પાપ્યન્યૈ' સઠ સમ ભાગ પ્રત્લપયન્ મૃદો રાજા મમ મતે મશ્વરમ્પ દ્વિતીયશ્વરણ । તતીયસ્તુ મમ પિતા વર્તતે । સ દિ વેતન વિના ચિત્રશાળા ચિત્રગન પૂર્વોપાર્જિત સર્વ ધુક્તયાન । અનર્જયતો ધુજ્યમાન વિત્ત ક્ષિયચિર સ્થા મ્યતિ । અથ ચ યત્કિંચિદપિ ભોજનમાદાયાગતાયા મયિ સ-શૌચાદિક્રિયા યતું ગચ્છતિ ન તુ, પૂર્વમ્ । તતથ તદ્ભોજન શીતલ વિરસ ચ ભવતિ । સઽન્ન

લિયે ચિત્રકારોં મો આદેશ દિયા છે । સો उसका यह आदेश समझदारी से सर्राया रिक्त है, कारण कि अन्य चित्रकारोंके घरमें तो प्रत्येक ग्रामें अनेक चित्रकार हैं परन्तु मेरा पिता जो कि अपुत्र एवं निर्बल है इस समय इस काम के योग्य नहीं है । कारण कि उसकी अवस्था जग से जर्जरित बनी हुई है—फिर भी इस बात का विचार न करके राजाने अन्य चित्रकारों के साथ कल्पित सम भाग को चित्रित करने का उसको काम सौंपा है ! इसलिये मैं राजा को पलग का दूसरा पाया मानती हू । तीसरा पाया मेरी दृष्टिमें मेरा पिता है, जो वेतन के बिना चित्रशाला को चित्रित करते २ पूर्वोपार्जित समस्त द्रव्य को खाये जाता है । नहीं उपार्जन करनेवाले का द्रव्य कहा तब काम देगा ? दूसरे जो कुछ भी खावा सुखा भोजन घर पर होता है उसको ही मैं लेका जब यहां आ जाती हू तब तो यह शौचादिकसे निवृत्त होने के लिये खड़ा होता है इसके पहिले नहीं । अतः जबतक यह शौचादि से निवृत्त हो कर आता है तबतक लाया गया वह भोजन भी सर्वथा

આદેશ આપેલ છે તેનો એ આદેશ સમજદારીથી તદન ઉલ્લે છે કારણ કે, બીજા ચિત્રકારોના ઘરમાં તો ઘણા ચિત્રકામ કરનારા માણસો છે પરંતુ મારા પિતા કે, જે અપુત્ર અને નિર્ધન છે, વૃદ્ધાવસ્થાને લઈ આ કામને માટે યોગ્ય નથી કારણ કે, વૃદ્ધાવસ્થાથી તેમનું શરીર તદન નબળું બની ગયેલ છે છતાં પણ આ વાતને વિચાર ન કરીને રાજાએ બીજા ચિત્રકારોની સાથે તેને તેના ભાગે આવના ભાગને ચિતરવાનું કામ સોંપેલ છે આ માટે અને પલંગનો બીજો પાથો માનું '૩ ત્રીજો પાથો મારી દૃષ્ટિમાં મારા પિતા છે જે વગર વેતન ચિત્રશાળાને ચિતરતા ચિતરતા પૂર્વોપાર્જિત જે કાંઈ દ્રવ્ય છે તેને ખાઈ રહેલ છે ઉપાર્જન કરી ન શકનારનું દ્રવ્ય કયા સુધી કાન આપવાનું છે ? હુણુ સુકું જે કાંઈ ખાવાનું ઘરમાં હોય છે તે લઈને બ્યારે હું અહીં આવું છું ત્યારે જ તે ચિત્રનું કામ મૂકીને ચૌથાદિ માટે ઉઠે છે બ્યા સુધી તે ચૌથાદિથી નિવૃત્ત થઈને આવે છે ત્યાં સુધીમાં લાવવામાં આવેલું ભોજન પણ નહીં થઈ બચે છે ઠંડું ભોજન રસ વગરનું બની

कथं चाह चतुर्थो मूर्खः ? सा प्राह-अहं वृद्धचित्रकारस्य चित्राङ्गदस्य दहिता
 कनकमञ्जरी अद्य पितुरर्थे भक्तमानयन्ती राजमार्गे कमप्यश्वयाहक महतावेगे
 नाश्व वाहयन्तमपश्यम् । स मूर्खो मम मते प्रथमश्रवणः । यतो राजमार्गो
 बालस्त्रीवृद्धादिसकुलो भवति । तत्र बुद्धिमन्तो जना वेगेनाश्व न ग्राहयन्ति ।
 स निर्दयस्तु तत्रापि वेगेनाश्व ग्राहयति । 'अनः स मूर्खो मञ्जरुस्य प्रथमश्रवणः ।
 द्वितीयश्रवणस्तु परवेदनानभिज्ञो राजा जितशत्रुः' । यो हि चित्रकारगृहानुमार्गेण
 चित्रशालाभित्तोर्भिज्य चित्रशाला चित्रयितुं चित्रशालादिगृहान् । अन्याचित्रकर-

रहने लगा वे तीन मूर्ख कौन हैं और मैं चौथा मूर्ख कैसे हूँ । कनक-
 मञ्जरीने इस के प्रत्युत्तर में कहा-सुनो मैं चित्रकार वृद्ध चित्राङ्गद की
 पुत्री हूँ मेरा नाम कनकमञ्जरी है । आज पिताके लिये जब मैं भोजन
 लेकर आ रही थी, तब मैंने राजमार्गमें एक अश्ववाहक को बड़े वेगसे
 घोड़ा दौड़ाते हुए देखा उसको मैं प्रथम नजरका मूर्ख मानती हूँ ।
 क्यों कि राजमार्ग बाल, स्त्री, वृद्ध आदिसे सकुल बना रहना है ।
 बुद्धिमान् जन उसमें वेगपूर्वक घोड़े को नहीं दौड़ाते हैं । क्यों की इस
 स्थितिमें दुर्घटना घटित होनेकी सम्भावना रहती है । जो निर्दय
 एक मूर्ख होते हैं वे ही ऐसे मार्गमें वेगसे घोड़ेको दौड़ाते हैं । इसलिये
 मैंने ऐसे व्यक्तिको पलंगका प्रथम चरण माना है । तथा द्वितीय चरण
 यहाका राजा जितशत्रु है जो दुम्भरेकी वेदनाको बिलकुल नहीं समजता
 है । अरे ! देखो तो सही चित्रकारों के गृहके अनुसार चित्रशाला
 की भित्तिमें विभक्त करके उसने उस चित्रशालाकी चित्रित करने के

अने थोथे मुरभ हु कथं रीते ? कनकमञ्जरीके तेना, प्रत्युत्तरमा कह्यु साक्षणे ।
 हु वृद्ध चित्रकार चित्राङ्गदनी पुत्री छु माइ नाम कनकमञ्जरी छि आज पितामा
 भाटे खोजन लघने हु अही आवी रही छती त्वारे मे, राजमार्ग उपर ओक
 घोडेस्वारने धडा वेगधी घोडाने दौडावता जेथे, तेने हु पडेला नजरने भूष
 मानु छु केमके, राजमार्ग सीओ, गणके, वृद्धो वगेरेथी उलसयेला न होय छि
 बुद्धिमान भाषुस आवा राक्षदारीना गहरे रस्ता उपर घोडाने कही वेगधी दौडावता
 नही केमके, आवी स्थितिमा अकरमात थवाने भय रहे छि जे निर्दय अने
 मुरभ होय छि ते न आवे राजमार्ग उपर घोडाने वेगधी दौडावे छि आ कारखे
 मे आवे भाषुसने पलंगने प्रथम पाये मानेछ छि अने ओजे पाये अहीने
 गण छतयनु छि जे जीम्योनी वेदनाने जीवकुल समजता नथी बुझे तो भरा ।
 चित्रकारेना धरेनी माइक आ, चित्रशालानी छीतने शोभित जनाववाने तेजे

मम मते मञ्जरुस्य चतुर्थधरणः । तद्वचन श्रुत्वा राजा प्राह-यस्तुतोऽहं मञ्जरुस्य चतुर्थधरणः । ततो भूपतिस्तस्या उचनचानुरीं दुर्द्धि रूप आण्य च सर्वोत्कृष्ट दृष्ट्वा मनसि चिन्तितवान्-अस्याः पाणिग्रहण करिष्यामि, इति । इत्थं तामय चिन्तयन् राजा स्मरह गन् । साऽपि पितर भोजयित्वा स्वगृह गता । तस्या गताया राजा जितगुणः श्रीगुप्ताभिध स्वसचिव स्वार्थ मनमञ्जरी मार्धयितु चित्रकारचित्राद्गदम्य समोपे प्रेषितवान् । स हि चित्राद्गदसमीपे समागत्य राज्ञोऽर्थे तत्पुत्रीं मनमञ्जरीं प्रार्थितवान् । ततः स प्राह-मन्त्रिन् । मम पुत्रीं नृपः प्रार्थयते इति ममाहोभाग्यम् । किन्तु निर्धनोऽहं कथं विवाहोत्सव राज्ञः समुचित

अतः इस प्रकार का कुछ भी निर्णय न करके आपने इसको उठानेकी चेष्टा की है इसलिये मेरी दृष्टिमें आप पलंगके चौथे पाये के मूरख साजित हुए हैं । इस प्रकार राजाने उमकी बातका दग देवकार विचार करते हुए आपको उसके सामने पलंगका चौथा पाया मानना पड़ा । इसके बाद राजाने पुनः विचार किया कि जब वह इतनी चतुर रूपवती एवं विदुषी है तथा लावण्य से भरी हुई देहवाली है तो इसके साथ वैवाहिक सवध अवश्य करना चाहिये । इस तरह सत्र प्रकारसे विचार काता हुआ राजा ज्यों ही घर पहुँचा कि इनने मे वह भी पिता को भोजन कराकर अपने घर वापिस चली गई । घर पहुँच कर राजाने श्री गुप्त नामके अपने मंत्री को अपने लिये उसकी कन्या कनकमञ्जरी की याचना निमित्त चित्रकार चित्राद्गदके समीप भेजा । सचिवने चित्रकार के पास आ कर राजा के लिये उसकी कन्या कनकमञ्जरी की याचना की । मंत्री ही बात सुनकर चित्रकारने कहा मंत्रीन ! मेरी पुत्री के साथ राजा वैवाहिक सवध करना चाहता है यह मेरा सौभाग्य है किन्तु

जहाँ पहुँच निरुध्य न करता तेने उठावानी आपे खेष्टा करी आ दृष्टिसे मही नजरमा आप पल गना येथा पाया छि आ प्रकारनी खेनी बात सादृष्ट्याने राजाखे खेनी बातने स्वीकार करवे पडये आ पछा राजाखे खेवे विचार कथे छे, नयारे आ खेटली यतुर अने लावण्यथी युक्त विदुषि छे तो तेनी साथे वैवाहिक सवध जरूरी करवे जेधखे आ प्रभाषे मधजी रीते विचार करीने राजा पोताना मड्डे गया अने आ तरङ्ग कनकमञ्जरी पल खेना पिताने लोअन करावीने पोताने घेर पडोखी गध पोताना मड्डेखमा पडोख्याने राजाखे पोताना रुखिब डे जेनु नाम श्री शुभ्र डतु तेने चित्राजद चित्राजरी पास तेनी कन्या माटे भागु लधने भोक्तये मयिबे चित्रकार पास जरूने राजना माटे तेनी कन्या कनकमञ्जरीनी याचना करी मंत्रीनी भागखी सासजीने चित्रकारे कछु, छे मन्त्रिवर ! माजी पुत्रांनी साथे राजा विवाहिक सवध कनका मागे छे खे भाइ नीलाख डे यग तु आपे खे

મપિ શીતલ સદ્ વિરસ ભવતિ, તર્હિ કદન્નસ્ય કથૈય કા ? અતો મોજન શીતલો કૃત્ય શુજ્ઞાનો મૂર્ખો મમ પિતા મમ મતે મચ્ચકસ્ય તૃતીયશ્વરણ. । ચતુર્થમ્તુ ભવાનેય । યતોઽય મયૂરાણા કદાઽપ્યાગમન ન ભવતિ । તદા તત્પિચ્છપાતસ્ય સમાવૈવ નાસ્તિ । અથવેદ્ય કેનાપ્યાનીત ભવેત્તથાપિ તટ્ટોમસ્ફુરણાદિના પૂર્વ તન્નિર્ણય. કર્તવ્ય । પશ્ચાત્તદ્ગ્રહણર્થિ પ્રયતિતવ્યમ્ । તન્નિર્ણયમકુર્વેન ભવાન્

ઠડા હો જાતા હૈ । ઠડા મોજન વિરસ યન જાતા હૈ—ચાહે વહ ઉત્તમ મી મોજન ક્યોં ન હો । ફિરતો યહ રુગા સૂઝા ઠહરા-ઠસકો ઠડા હોને પર વિરસ હોને મેં દેર હિ ફિતની લગતી હૈ । અતઃ ગર્મ મોજન કો મી ઠડા કરકે ગ્વાને ચાલે મેરા પિતા મી દૃષ્ટિમેં પલગ કા તૈસરા પાયા હૈ । તથા ઉસ પલગ કે ચૌથા પાયા આપ હૈ । કારણ કિ ચિત્રિત મયૂર પિચ્છ કો સઘા સમજકર જો આપને ઉઠાનેકી ક્રિયા કી ઉસ સમય આપને इतना તકમી વિચાર નહીં ક્રિયા કિ યહ પર જબ મયૂર હી નહીં આ સકતા હૈ તો ઉસકા પિચ્છ સઘે રૂપમે યહ કૈસે સમવિત હો સકતા હૈ । કારણ કિ જય વહ યહ આવે તવ ઉસકા પિચ્છ યહ ગિરે । યદિ યહાં સમાવના કી જાવે કિ વહ મયૂર-યહાં નહીં આવે-મહે ના આવે-પરન્તુ ઉસકે પિચ્છકોં કોઈ દૂસરા મી તો યહ લાકર રલ્લ સકતા હૈ—સો યહ વાત માની જા સકતી હૈ—પરન્તુ જિસ ચિત્રિત મયૂર પિચ્છકો આપને સઘા સમજકર ઉઠાનેકી—ચેષ્ટાકી ઉસ સમય યહ તો આપકો દેખલેના ચાહિયે થા કિ કયા ઉસકે રોમ સ્ફુરિત હો રહે હૈ ? ।

મય છે એ ભલેને ઉત્તમ ભોજન હોય છતાં પણ તે સ્વાદ વગરનું અને રૂક્ષ બની
મય છે ઠડું બનેલું એ ભોજન પણ વિરસ જ બની મય તેમા નવાઈ શી ? આથી
ગરમ ભોજનને ઠડું કરીને ખાનાર એવા માશ પિતા પણ પલગનો ત્રીજો પાયો
છે એ પલગનો એથી પાયો આપ છે કારણ કે, ચિતરેલા મયૂરના પીછાને સાચા
માનીને ઉપાડવાની ક્રિયા કરી તે સમયે આપે એટલો પણ વિચાર ન કર્યો કે મોર
અહિ આવી શકતો નથી તો તેના પીછા સાચા રૂપમા અહીં કઇ રીતે આવો
શકે ? કારણ કે, જ્યારે મોર આવે તો જ એના પીછા અહીં પડે જો એવી સલા
વના કરવામા આવે કે મોર અહીં ન આવે—ભલે ન આવે પરંતુ તેના પીછાને
તો કોઇ આ સ્થળે જરૂરી લાવી શકે છે આથી એ વાત માની શકાય છે પરંતુ
જે ચિત્રાયેલા મયૂર પીછાને સાચું માની આપે ઉપાડવાની ચેષ્ટા કરી એ વખતે
આપે એટલું તો જોવું જોઇતું હતું કે, તેના રવાડા ફરકે છે કે નહીં ? આવો

कथापितु प्राये.। साऽपि 'तथेति' स्मरुतवती। ततः सा तथा दाम्प्या सह
 रात्रिं जयनगृहे समागता। राजा तन्नु तत्र समागत। कनकमञ्जरी अभ्युत्थाना
 दिना त सत्कृतवती। राजा च स्वशयने प्रमुक्तः। तदा मदनिका कनकमञ्जरीं
 प्रावाच-स्वामिनी 'कौतुककारिणी' कर्माप कथा श्रव्य। सा प्राह-रात्रि निद्रा गते
 कथयिष्यामि। तद् राजा चिन्तयति-अस्यावचनचातुरी समुत्कृष्टा। अस्यावचन
 श्रवमाणे द्राष्टव्यमधुरायते। तस्मादनया पश्यमाणमाश्चानमहमपि श्राप्यामि,
 इति विचिन्त्य राजाऽपीरुनिद्रया मुक्तः। अथ मदनिका ता प्राह-देवि!
 मुक्तो राजा, सम्प्रति कथयाम्यामम्। ततः कनकमञ्जरी प्राह-मदनिक! 'साव-
 के' लिये प्रेरित करना। दासीने कहा ठीक है जैसा आप कहते हैं
 वैसा ही कहूँगी। कनकमञ्जरी के पहुँचने के बाद ही राजा भी आगये।
 आते ही राजा का कनकमञ्जरीने उठकर गृह मत्कार किया। आते ही
 जब वह अपने पलंग पर सो गये। उस समय मदनिकाने कनकमञ्जरी
 से कहा स्वामिनी! कौतुक कारिणी कोई कथा रहो। उसकी बातें
 सुनकर कनकमञ्जरी बोली-राजा से सो जाने दो तब कहूँगी। राजाने
 जैसे ही बात सुनी तो विचार किया, कनकमञ्जरीकी वचनचातुरी तो
 बड़ी ही मली मालूम देती है-जो इसके वचनको एकबार भी सुन
 लेता है उसके लिये द्राक्षा भी मीठी नहीं ज्वत्ती। इसलिये यह जो
 कुछ भी आख्यान करना चाहती है उसको अवश्य सुनना चाहिये।
 ऐसा विचार कर राजा उस समय सोनेका उठाना करके सो गये। जब
 मदनिकाने देखा कि राजा सो गये हैं तो उसने कनकमञ्जरी से कहा-

राज सुष्ठु जग्य ते सभये तु कथा कहेवा भाटे भने उत्साहित बनाने दासांके गनी
 वातने स्वीकार कथो कानमञ्जरीना पडोवना राज पक्ष शयनगृहमा पडोवती गथो,
 कनकमञ्जरीके उठने राजानो सत्कार कथो राज आवने न्याये ते पोताना पलंग
 उपर सुष्ठु गया-ते वणते मदनिकाके कनकमञ्जरीने कहु, स्वामिनी! कौतुक उपनये
 तेवी कौठ कथा कहे, तेनी वात सासणीने कनकमञ्जरी बोली, राजाने सुष्ठु
 जग्याहो, ओ पछी कहीश राजाके आ वात सासणी ओटले विचार
 कथो कनकमञ्जरीनी वचन चातुर। तो घण्टीज सारी मालूम पडे छे ते बना
 वचनने ओक वणत सासणी ले छे ओने द्राक्ष पणु भीडी लागती नथी आ उरछे
 ओ ने वात कहेवा भागे छे तेने नरुथी सासणीवा लेभुओ आये नियर करी
 राज सुवानु मडालु करीने शुपथुप पलंगमा पडी रह्यो न्याये मदनिकाके राज
 सुष्ठु गया छे तेपु नरुथु त्पारे कनकमञ्जरीने कहु देवी। राजा सुष्ठु गया

सत्कार च कारण्याम् ? निर्धनानामुदरपूर्तिरिति कष्टं भवति, सचिवाऽपि तद्वाक्यमाश्रय्य राज्ञे सर्वं न्यवेदयत् । राजा तस्य चित्रकारस्य गृहं धनधान्य-
हिरण्यदिभिः पूरितवान् । शुभे दिवसे महता महोत्सवेन तथा सा विवाहमक-
रोत् । स्वगृहागतये तस्यै प्रासाद दासीदासादि परिवारं च दत्तौ । तस्य राज्ञो
वेदव्यो राज्य आसन । स्व स्वयाराज्यसारेण एकैका राक्षी राक्षः शयनगृहे गच्छति ।
तस्मिन् दिने राज्ञा शयनगृहे शयनार्थं कनकमञ्जरी समादिष्टा । सा मद-
निकाशिधाना स्वदासीं माह-इले । यदा राजा प्रसव्यात्, तदा त्वं मा कथा

आपेको मालुम होना चालिये कि मैं एक निर्धन व्यक्ति हूँ सो विवाह
का उत्सव तथा राजाके समुचित सत्कार कैसे कर सकूंगा । आजकल
तो प्रायः निर्धनोंकी उदरपूर्ति भी बड़ी कठिनतासे होती है । सुनकर
सचिव ने इन तमाम बातोंको आकर राजा से कहा । राजाने चित्रकार
का घर धनधान्य एवं सुवर्ण आदि से भर दिया-जिसकी उसके यहाँ
कमी थी राजाने उसकी सत्रकी मन्त्र तरह से पूर्ति कर दी । किसी भी वस्तु
की उसके यहाँ कमी नहीं रहने दी । अब क्याथा चित्रकारने इस
परिस्थिति से-प्रसन्न होकर कनकमञ्जरीका विवाह राजाके साथ बड़े
ही उत्सवपूर्वक शुभवेला में कर दिया । उसके घर आते ही राजाने
उसके लिये प्रासाद और दासी दास आदि सबका समुचित प्रबंध कर
दिया । जिस दिन राजाके शयनगृह में जानेका उसी का बारा था ।
अपनी मदनिका दासीसे उसने पहिले ही ऐसा कह दिया था कि-है
सखि ! जिस समय राजा सो जावें उस समय तুম मुझे कथा कहने

लक्ष्मण नेछिये के, हुं ओठ निर्धन व्यक्ति हुं आ कारखे हुं विवाहने उत्सव
आने राजाने सत्कार करी रीते करी शकु ? आबकाव तो निर्धनानी उदरपूर्ति पक्ष
धन कठिनताथी याय छे आ साजणोन मन्त्रीने तमाम बात आपोने राजाने कही ।
राजाने चित्रकारतु घर धन धान्य आने सुवर्ण आदिथी लरावा दीधु जेनी तेने त्या
कमीना हुती ते सधणी वस्तुआ राजाने तेने त्या पछोनाडी दीधी हाथ पक्ष वस्तुना
तेने त्या कमीना न रही पक्षी आकीतु शु हुतु ? चित्रकारे आथी प्रसन्न अपनीने
कनकमञ्जरीनी साथे विवाह करीने राजाने तेना, माटे अलग भइल तथा दास दासी
आदिने प्रबंध करी दीधी जे दिग्गे राज लुप्तशत्रु कनकमञ्जरीने परबुनि पोताने
त्या लछ आवेछे जे दिग्गे राजाना शयनगृहमा जनाने तेना वारे हुतो पोतानी
मदनिका नामनी दासीने तेषे पछेवेथीज उडी राखेन हुतु के छे सखी ! जे समये

तस्मादधुनैवास्या रहस्यमेना पृच्छामि । तिष्ठतु तावत् । यद्यहं रहस्यं पृच्छामि तदेव मा मूर्ध्वं कथयिष्यति । अर्धरथिता कथा तु बलभतरा भवति । अतः आगामिनी दिवसेऽप्यस्या एव वारकं दास्यामि । येनार्द्धश्रुता वार्ता स्वयमेव पूर्णा भविष्यति, कौतूहलं च पूर्णं भविष्यति । तत आगामिनि दिवसेऽपि तस्या एव वारं ददौ भूषति । तस्यामपि राजारलीकनिद्रा गते भूषतो मदनिका पाद-
स्वामिनि ! गतरात्रपुक्ताया, शेषभागमापूर्य पुनरन्या कामपि यथा कथय । सा माह-चतुर्दस्तो देशो हस्मचतुष्टयपुक्तो नारायणो ज्ञेयः । न तु मानेन चतुर्दस्तः ।

मन्दिरमें चार हाथी मूर्ति कैसे समा सकती है । अतः अभी ही इसका रहस्य जान लेना चाहिये । परन्तु मैं जो इससे इसमान को पूछता हूँ तो यह मुझे मूर्ख समझेगी । इस लिये क्या जरूरत है पूछनेकी । यह स्वतः ही कल इमको अपने आप स्पष्ट कर देगी । जतनक कथा अधूरी रहा करती है तततक वह बड़ी ही प्रिय लगती रहती है । इसलिये इस कथाकी समाप्ति निमित्त कल भी मैं इसको ही यहाँ पर आनेका अवसर दूँगा । इस प्रकार के विचार से राजाने दूसरे दिन भी उसको वहीं पर आनेका आदेश दे दिया । रत्रि होने पर मदनिका सहित कनकमजरी वहाँ पर पहिले से आ गई बादमें राजा भी आया । कथा सुनने के अभिप्राय से राजा निद्रा का मिस बनाकर सो गया । जब वह हालत मदनिकाने देखी तो उसने कनकमजरी से कहा-देवि ! राजाजी सो चुके हैं अब आप अपनी कलकी कथा समाप्त कर और कोई दूसरी कथा सुनायें । कनकमजरीने कहा ठीक है-कलजो तुमने यह कहा की थी कि

वे, ओक हाथना मन्दिरमा चार हाथनी मूर्ति कसरीते समाई थके ? आथो अत्य वे न आनु रहस्य आणी हेतु नेछेमे परतु कु ने तेने आ पात पूछाथ ता त मने भूर्ध्वं न मानशे, आथी ओ पूछतु जरावर नथी अथी ओ स्वयं पोते न ओने स्पष्ट कशे कथा सुधी पातो अधुरी होय छ त्या सुधा ते प्रिय हागे । आ कारखे ओ उधानी समाप्ति निमित्ते हु कावे पक्ष तेने अही आववानो अवसर आपाथ आ प्रकान्ना विचारथी राजाओ जीने विमे पक्ष पोताना शयन सुवनमा ओने आववानो आदेश आथो रत यना मदनमजरी पोताना हाथी मदनिकानी साथे पहुँचाथी न त्या आपी पहुँचाथी आ पछी राजा आच्छा परतु पातो सोल जवानी आबिलापाथी सुध जवानु जहातु उरने ते पोताना पलगमा शुपथुष पडी गया क्यारे आ स्थिति मदनिकाओ नेछे त्यारे तेछे कछु के, देवी ! नाग सुध गया छे मागे हवे आप गध कालनी अधुरी वार्ता अने आलु करे अने जोग पक्ष कथा मलगावो कनकमजरीओ कछु हाँड छ कावे ते ने शका उरैल कुता उ,

धाना भूत्वा शृणु, कथा कथयामि'। इत्युक्त्वा कनकमञ्जरी कथा कथयितुमारेभे—
'आसीद् वसन्तपुरे वरुणो नाम श्रेष्ठः। स हि एकहस्तोऽत्रयमेक पापाणमय
देवमन्दिरं निर्मापितवान्। तत्र चतुर्हस्त देव स्थापितवान्। इति।' इदमाग्यान्
श्रुत्वा मदनिका प्राह—देवि। एकहस्ते देवमन्दिरे चतुर्हस्तो देवः कथं माया
दिति सशयो मम हृदये वर्तते। अतः सा छिन्धि। सा प्राह—अहमधुना श्रान्ता
ऽस्मि। निद्रा मा ग्राभते। आगामिन्या राज्ञी कथयिष्यामि। एव तस्यावचन
श्रुत्वा मदनिका स्वगृहं गता। अथ कनकमञ्जरी यथोचितस्थानं प्रमुक्ता। इतश्च
राजा मनस्वचिन्तयत्—इयं वार्ता कथं समन्वते? इति तु न दुर्दिग्धमारोहति।

देवि! राजाजी सो चुके हैं अब आप अपनी कथा प्रारम्भ कीजिये।
कनकमञ्जरी ने कहा—अच्छा सावधान हो कर सुनो मैं कहती हूँ—

कथा इस प्रकारकी है—

वसन्तपुरमें वरुण नामका एक शेर रहता था। उसने एक हाथ
ऊँचा पत्थर का देवमन्दिर बनवाया। उसमें उसने चार हाथ की देवमूर्ति
रखी। बीचमें मदनिका उसकी इस बातको सुनकर बड़ उठी देवि।
एक हाथ प्रमाण वाले मन्दिर में चार हाथकी देवमूर्ति कैसे समा सकती
है? आप मेरे इस सन्तानको पहले दूर कर दें बाद में आगे कथा चलावें।
मदनिकाकी बात सुनकर कनकमञ्जरी ने कहा एकतो मैं इस समय
यकी हुई हूँ दूसरे निद्रा भी मुझे सता रही है—अतः अवशिष्ट कथा अब
कल समाप्त करूँगी—आज यही तक रहने दो। मदनिका कनकमञ्जरीकी
बात मानकर सानेके लीये अपने यथोचित स्थान पर चली गई। इधर
राजाने विचार किया—मदनिकाकी बात ठीक है कि एक हाथ के

हुये आप आपनी बातों प्रारम्भ करें। कनकमञ्जरीके कहने, साह सावधान धधने
संलग्न हूँ कहते हैं ये कथा आ प्रकारनी छे—

वसन्तपुर में वरुण नामका एक शेर रहता है। तेले एक हाथ का पत्थर
एक देवमन्दिर बनाया। तेमा तेले चार हाथनी देवमूर्ति बनायी, येनी आ बातने
सांखणीने मदनिका वरुण के बोली उठी देवी। एक हाथ प्रमाणवाला मन्दिर में
चार हाथनी देवमूर्ति कथं रोते समाई शके? आप मेरा आ सन्ताननु पड़ेला
समाधान कराने पड़ीयो बातों आजग पधाये मदनिकानी के बातने सांखणीने
कनकमञ्जरीके कहते एक तो हूँ आ समये ये देखी छु गीले मने निद्रा पड़े
सतायी रहते हैं आधी जाकानी कथा हुये बाले समा त कहिये आजग अच्छी सुधीन
रहेला हो। मदनिका कनकमञ्जरीनी बात सांखणीने सुना भाटे चोताना स्थान उपर
चली गई आ तत्काल राजाके विचार कये के, मदनिकानी बात तो ठीक छे कारण

सह रात्र, शयनगृहे समागता । राजा नयैव प्रमुक्तः । तदा मदनिका प्राह—
स्वामिनि ! अवशिष्टा कथा कथयित्वा पुनरन्या कामपि कथां कथन । तत
सो प्राह तत्र तृथास्याप्रस्तात्रायाऽऽसीत्, ननुपरि । अथान्या कथा कथ-
यामि सोऽयानतया शृणु, 'आमीन् कस्मिंश्चिद् ग्रामे कोऽप्युष्टपालकः' । तस्य
चैवो महाकाय रज्ज्वरान्न वनस्याभ्यन्तरे गतः । स प्रचुरफलपुष्पसमन्वित
मेकं वृक्षमवगच्छत् । तद्वा तत्प्रमथणेऽत्राया म मुहुर्मुहुर्ग्रीवा प्रसार-

भो ऐसा ही किया। जब तृतीय रात्रिमें मदनिका सहित कनकमजरी
और बाद में राजा महल में आ पहुँचे। उस समय भी राजा अपने
पलंग पर उसी रूप में निद्रा में सो गये, तब मदनिकाने राजा के सोते
ही कनकमजरी को कथा कहने के लिये प्रेरित किया उससे पहिले कन-
कमजरीने कल की कथा में उठाई गई मदनिकाके सदेह की निवृत्ति इस
प्रेमारी-कल जो शत जाग्रा सपन्न अशोकवृक्ष को आया विहीन बन-
लाया गया था सो उसका तात्पर्य इस प्रकारका जानना चाहिये कि उस
वृक्ष के नीचे ही जायायी उसके ऊपर नहीं। अब मैं नीसती कथा
कहनी है सो मावधान होकर सुन—

इसी एक ग्राम में कोई एक उष्टपालक-(रक्षारी) रहता था।
एक उसका उष्ट चरते-चरते वनमें पहुँच गया। वहाँ उसकी दृष्टिमें
प्रचुर फल पुष्प से समवित एक बरुल का वृक्ष दिग्वलाई पड़ा। उसके
देखते ही उष्टकी इच्छा उसको खानेकी हो गई। वह वहाँ पहुँचा और
उसके पत्रादिकोंको खानेके लिये उसने बार-बार अपनी गर्दक ऊँची की

आये। वन निवृत्ति जाना समये प्रथम उनकमजरी अत भर्त्ता रज्ज्वरान्न शय
गृहमा पहुँच्य त्वापछां शोभावादे राजा पक्षु पक्षोच्य गथा, परंतु वता अने तेन
वेदने रज्जुवानी अभिलाषायी राजाये आगला द्विगोनी जेम निद्रांतु ओदु महादु
करी पलंगमा लमाच्यु राजाने सुषु गथेला, मछुनि मदनिकाये अत वेला सदेहना
भुवाने आ प्रमाद्ये उथे। आवे ने अशोक वृक्षनी छाया वगरना रे। जणीका अता
वेल छती तो तेनु तात्पर्य आ प्रक रे जलपु उ वृक्षनी नायेन उथा छती न रे
छदि नहीं छवे दु जल उवा कहु छ तेने सवधानीये नालग

कौंछ अेक गात्रमा अेक रणारी रहेने छते। तेनु अेक उष्ट यन्ता चरता
वनमा रहोनी गथु त्या तेनी गठिमा इष्टकूथी लचीपयी रहेल अेक पाषाणु
आइ रे मनु अेने जेता न छटनी छिछा तेने आरानी वर ते त्या पक्षोच्य अने
तेना इष्टकुने आना माटे तेजे वज्जवा येतनी जरदन छा उरी प-तु तेने

अथान्या कथा कथयामि, साधानतया शृणु-‘आसोन् कस्मिंश्चिन्महावने महा
नेको रक्ताशोऽमुम । तस्य शतशाखा आसन् । परन्तु तस्य त्रया नामीत्
उति ।’ मदनिका माह-शतशाखान्वितस्य वृक्षस्यापित्रया नामीदिति तु महा
व्रजम् । अतोऽस्याः कथायास्तत्र कथय । सा माह-अधुना निद्रा आयाति ।
आगामि दिवसे कथयिष्यामि । राजाऽपि कथावशेष श्रोतुकामस्ततीयेऽप्यहि
तस्या एव चारु ददौ । तस्यामपि राज्ञी राज्ञी कनकमञ्जरी दास्या मदनिकया

एक हाथ मदिरम चार हाथ वाली देव मूर्ति कैसे समा गई सो उसका
तात्पर्य यह है कि उस मंदिरमें चार हाथों वाला देव जो ‘नारायण’ है वह
रक्ता गया ऐसा जानना चाहिये । अब मैं दूसरी कथा कहती हूँ सुनो—

‘मिसी एक महावनमें एक महान् लाल अशोकका पेड़ था । उसकी
सौ शाखाएँ थीं । परन्तु उसकी छाया नहीं थी । मदनिकाने फिर
बीच में देकर पूजा स्वामिन् । यह बात तो समझ में नहीं आती है कि
सौ शाखाएँ से युक्त होने पर भी उस अशोक वृक्ष की छाया नहीं पड़ती थी ।
आप तो बड़े अचरज की बात सुनाती हैं । कृपाकर इस बात को भी स्पष्ट
कर दें तभी आगे कथा चलावे—कनकमञ्जरीने इसके समाधान निमित्त
केवल इतना ही कहा कि मदनिके ! मुझे अब निद्रा आ रही है सो कल
इसका समाधान करूँगी आज नहीं—आज तो यह कथा यही पर रहने
दे । कथा को सुनकर राजा को भी मदनिका की तरह कुतुहल बना
रहा—अतः कथावशेषको सुननेकी अभिलाषा से राजाने तृतीय दिवस

एक हाथना मंदिरमा चार हाथनी भूति कथीते समाई तो तेनु तात्पर्य अछि
हे आ मंदिरमा चार हाथवाला जे नासयल्लु छि तेनु स्थापन करवाभा आन्थु
छु तेम लखल्लु जेछि उवे हुँ नील्लु कथा कहु छु तेने साभयो—

कहौ एक महावनमा लाल अशोकनु मोटु जेपु वृक्ष छु जेने सो जागीओ
हती परन्तु जेने छाया नहती मदनिकाओ इरीथी वयमा जालता कहु, स्वामिनी !
जेतो समजमा नथी आपनु केमके सो जेटली जागीओ होवा छता पल्लु जे अशोक
वृक्षनी छाया न पडे जे हेम जनी शके ? आप तो घल्लुअ अचरजनी बात सभ
जावेछे । कृपा करीने आ बातने पल्लु स्पष्ट करी दे । जेने पछाअ कथाने आगण वधादे ।
आधी मदनमञ्जरीओ कहु, मदनिका उवे मने निद्रा आवी रह्यो छि जेथी काले तारा
संशयनु समाधान करेश आओ तो आ कथा अही जे पूरी करीओ आ प्रभावे
कनकमञ्जरीओ बातने अधुरी राखता राजाना मनमा पल्लु बारे कुतुहल रह्यु जेने
ओ रीते त्रीन दिवसे पल्लु पौताना शयनखुवनमा कनकमञ्जरीने बारे राखवाम्,

तस्मिन्ने रात्रि मदनिकया पूर्वतः पृष्ठा कनकमञ्जरी प्राह—स हि वञ्चकः कृपे-
ऽभवत् । अत उष्ट्रं स्तत्पत्रं भोक्तुं समर्थो नाभूत्, तदुपरि लिम्बूत्रं च मुखेना
करोत् । अथापरा कथा कथयामि सावधानतया शृणु—‘आसीन्मगधदेशे पाटलि
पुत्रके नाम्नि नगरेऽरिमर्दनो नाम राजा । तेन स्वराज्योपद्रवकारिणो द्वौ
चौरौ निगृहीतौ । राजा दयालुरासीत् । अतो कथ्यावपि तौ न मारितवान् ।
किन्तु तौ मञ्जूपाया निधाय नद्या प्रवाहितवान् । नद्या प्रवहन्ती ता मञ्जूपा

फिर मदनिकाको साथ लेकर कनकमञ्जरी बहा आ गई । और राजा
भी आकर रुपय नींद से सो गये, राजा के सो जाने पर कनकमञ्जरी
से मदनिकाने कथा कहने के लिये कहा—कलकी शकाका उत्तर देते
हुए कनकमञ्जरीने कथा कहना प्रारम्भ किया—पहिले उसने मदनिका की
शकाका उत्तर इस प्रकार दिया कि उसके मुह में उस बचल वृक्षका
एक भी पत्ता जो नहीं आ सका इसका कारण केवल यही था कि वह
बचल कुण्ड में उत्पन्न हुआ था—वहातक परिश्रम करने पर भी उँटकी
गरदन नहीं पहुँच सकी । नीचा होने से उस पर मलमूत्र गिरा जा
सकता है दूसरी कथा जो उसने कही वह इस प्रकार है—

मगधदेश के अन्तर्गत पाटलीपुत्र नामका एक नगर था वहा
अरिमर्दन नामका राजा राज्य करता था । उन्होंने अपने राज्य में उपद्रव
करनेवाले दो चोरों को पकड़ा । राजा दयालु था इसलिये मारने योग्य होने
पर भी राजाने उन दोनों चोरों को नहीं मारा । किन्तु पेटीमें बंद करके

दिवस पक्ष आये। योथे दिवसे मदनिकाने साथे लक्ष्मीने रात्रीने समय बता कनक
मञ्जरी शयन लवनमा पहोथी गछ अने राजा पक्ष त्या आवीने छ भेशनी भाइक
कपट निद्रा धारण करीने सुध गयो । राजाना सुवा पछी मदनिकाये कनकमञ्जरीने
कथा कहेवा भाटे कछु आगसा दहाइनी शकाने उत्तर आपता कनकमञ्जरीये
कथानी शङ्कात करता कछु के, उटना बोदाभा ते जावणनु आउनु अके पक्ष पाहुनु
न आयु तेनु कारण अहेतु के ते जावणनु आउ कुवाभा उगेछु हतु तेथी
परिश्रम करवा छा पक्ष उटना गरहन त्या पहोथी शङ्की नडी नीचु होवाथी
तेना उपर भणभूत्रनी किया थध शङ्की हती, आ पछी तेछे भीछु कथा कहेवानु
शङ्क्यु ने आ प्रभाछु छे—

मगधनी अहर पाटलीपुत्र नामनु नगर हतु त्या अरिमर्दन नामने राजा
राज्य करतो हतो, तेछे पोताना गन्धमा उपद्रव करवावाणा जे योशने पकड्या
राज दयालु हतो अटछे मारवाने योअ होवाछा जे न्ने योशने मथो नही

યતિ। પરન્તુ તમ્ય તરોરેકમપિ પત્ર તસ્ય મુખે નાયાતમ્। તતો જાતકોપ સ
 ઉપ્દ્રસ્તસ્ય તરોરુપરિ લિખ્મૂત્ર કૃતવાન્। યુજ્યતે ચૈતત્ કૃપણ પ્રતિ કો ન
 કોપ કરોતિ। ઇતિ। તતો મદનિકા તા પ્રાહ-સ્વામિનિ ! ઉપ્દ્રો મહતા પ્રયત્ને
 નાપિ યસ્ય પત્ર સ્પન્દુ સમર્થો નામવન્। તત્તદુપરિ લિખ્મૂત્ર પારત્યજેદિતિ કથ
 સગચ્છતે। ઇતિ મમ મનસિ મહાન્ સન્દેહઃ। અતો મમામુ સન્દેહ દૂરીકુરુ।
 કનકમજરી પ્રાહ સમ્પ્રતિ મા નિદ્રા વાધતે। આગામિનિ દિવસે ઇતદુત્તર
 દાસ્યામિ। ઇતિ તદ્વચન શ્રુત્વા મદનિકા સ્વગૃહ ગતા। રાજા ચ તદુત્તર-
 શ્રવણેચ્છયા ચતુર્થેઽપિ દિને તસ્યા એવ વારક દદૌ। તસ્યામપિ રાત્રી પૂર્વ

પરન્તુ ઉસકા એક પત્તા ખી ઉસકે મુઠ મે નહીં આયા। ઇસસે ઉસ
 ઝંટકો વઢા ક્રોધ આયા ઓર ઉસને ઉસ વૃક્ષકે ઉપર લિંહે ઓર મૂત્ર કર દિયા।
 ટીક હી હૈ કિ કૃપણ પર કૌન નહીં અપ્રસન્ન હોતા હૈ? અર્થાત્ સબમેઈ
 અપ્રસન્ન હી રહ્તે હૈં। ઇસ કથા કો સુનકર મદનિકાકે આશ્ચર્ય કા
 ઠિકાજ્ઞા નહીં રહા-ઉસને કહા સ્વામિનિ। જબ અતિ પરિશ્રમ કરને પર
 ખી ઝંટકો ઉસ વબૂલ વૃક્ષકા એક પત્ર મિ મુઠમેં નહીં આયા-તબ
 ઉસને ક્રોધ મેં આ કર ઉસપર લિંહે ઓર મૂત્ર કરદિયા યહ યાત કૈસે
 માની જા સકતી હૈ? જરા ઇસકો સમજ્ઞા દીજિયે। કનકમજરીને પ્રતિ-
 દિનકી ખાતિ ઉસને યહી કહ દિયા કિ ઇસકા ઉત્તર કલ દૂગી-આજ
 અખી આરામ કરને કો જી ચાહ રહા હૈ। ઇસ પ્રકાર કનકમજરી કે
 વચન સુનકર મદનિકા અપને સ્થાન પર આકર સો ગઈ। રાજાને
 ઇસ મદનિકા કે પ્રશ્નકા ઉત્તર સુનને કી અભિલાષા સે કનકમજરી
 કો ચતુર્થ દિન ખી ઉસી મહલમેં રહને કે લિયે કહ દિયા। ચૌથે દિન-

પહેચી શક્યુ નહી આચી તે ઉટ ઘણુ જ કોધે બરાયુ અને તેણે તે વૃક્ષની ઉપર
 લીંડાને મૂત્ર કરી દીધુ વાત તો ખરી છે કે, કૃપણ ઉપર કોણ અપ્રસન્ન ન થાય ?
 ખરેખર બધા જ અપ્રસન્ન જ રહે છે આ કથા સાંભળીને મદનિકાના આશ્ચર્યનું
 ઠેકાણું ન રહ્યું તેણે કહ્યું સ્વામીની! જ્યારે અતિ પરિશ્રમ કરવા છતાં પણ ઉટને
 તે આવળના વૃક્ષનું એક પણ પાદડું ખાવા ન મળ્યું ત્યારે તેણે ક્રોધમાં આવીને
 તેના ઉપર લીંડાને મૂત્ર કરી દીધુ આ વાતને કઈ રીતે માની શકાય ? આ વાતને
 સ્પષ્ટતાથી સમજાવી દો કનકમજરીએ દરરોજની માફક આવતી કાલે ઉત્તર આપીશ
 તેવું કહી દીધુ અને આરામ કરવાની ઈચ્છા છે તેવું જણાવ્યું કનકમજરીના આ
 પ્રમાણેના કહેવાથી મદનિકા પોતાના સ્થાને જઈને સુઈ ગઈ રાત્રીએ પણ મદનિકાના
 પ્રશ્નનો ઉત્તર સાંભળવાના આશયથી કનકમજરીને પોતાના શયનાગાર માટે બોલ્યો

वानासीदनम्नेन चतुर्थदिन ज्ञातम् । अगत्या रुधा रुधयामि-‘वासीत्कलिङ्ग
देशे चम्पापुर्या यलवाहनो नाम राजा । तस्यानेकाः पत्न्य आसन् । ताम् एषा
तस्यामीत्परमवलम्बा । यथाऽन्या राज्ञो न जानीयुस्तथा स भूमिगृहस्थितैः
स्वर्णकारैस्तदर्थमाभूषणानि अकारयत् । एषा भूमिगृहस्थितान् स्वर्णकारान्
कौतुकात् कोऽपि पृष्ठवान-सम्पति कः कालः ? तेनैव माह-सम्पति रात्रि-

रपट निद्रा से अपने पलंग पर सो गये, और मदनिकाने कनकमञ्जरी
से कथा कहने के लिये कहा-कलमी कही गई कथा का उत्तर देते
हुए कनकमञ्जरीने अपनी कथा प्रारम्भ की-उत्तर उसने इस प्रकारका
दिया कि जिस मनुष्यने यह जाना था, कि मुझे इसमें बंद हुए आज
चौथा दिन है सो उसको निजारी आनी थी-इससे उसने ज्ञान लिया
कि मुझे आज तृतीय कञ्जर नहीं आया है कल आकर उतर गया है
अतः आज चतुर्थ दिन है फिर आगे कथा उसने इस प्रकार कही—

कलिङ्ग देशमें चम्पापुरी के अदर यलवाहन नामका एक राजा रहते
थे । उनके अनेक रानियायी । उनमें एक रानी उन राजासे अधिक
प्रिय थी । राजाने उसके लिये इस प्रकार गुप्तरूप से सुवर्ण के आभूषण
बनवाना प्रारम्भ किये कि जिससे अन्यरानियों को बनानेका खबर न
लग सके । वास्तविकवान यह थी कि राजाने भूमिगृहमें सुवर्णकारों
को बैठा दिये थे । एकदिनकी बात है कि भूमिगृह में बैठे हुए स्व-
र्णकारों से कौतुकवश किसी ने पूछा कि इस समय दिन है या रात्रि

पाछगथा पड़ोआ अने वातने भेद साकणवानी अभिल पाथी राजनी प्रमाणे सवाने।
दोग करीने पलंगमा पड़ी रह्या आ पछी राजने सुध गयेला जणने मदनिकाये
कनकमञ्जरीने वत आगण बहाववा कहु गध क्षत्तनी अधुरी वातने। प्रत्युत्तर
आपवा ॥ नेमथी मदनमञ्जरीये शङ्कात करी अने उत्तर आ प्रमाणे अये के,
जे भावसे आ जण्यु हुतु के पेटीमा जध थयाने आगे आये जिनने छे अने
तरीये। ताव आपतो हुतो आनाथी तेहे जण्णी लीधु के, अने आगे तरीये ताव
आवेस नथी आवे आनीने उतरी गयेस छे आथी आगे आये दिवस छे आ पछी
तेहे भीछु कथा कहेव नो प्रारम्भ कर्यो जे आ प्रमाणे छे,—

कलीग देशमा चम्पापुरी नगरीमा जणवाहना नामना ओक राजा रहेता हुता
तेने अनेक राणीओ हुती आभानी ओक नखी राजने भूषण प्रिय हुती गणये
तेना माटे आनगी रीतेथी सुवर्णना आभूषणो बनावराव्या के जेवी जेनी भीछु
राणीओने जणर न पडे वास्तविक वात जे हुती के, राजाजे जमीननी अदगता खोव
राजा सेानीओने भसाडया हुता ओक दिवसनी वात जे कल्यादे मैनीओने डोनुकवशात

वांक्ष्य नरास्ता तटप्रदेशे समानीय समुद्रादितरन्तः । ते तत्र स्थित चौर
द्वय निष्काम्य पृष्ठरन्त - अत्र स्थितयोर्धुर्ययोः । इति द्विमा व्यतीताः ? तयो
रुक्तानत्र गीत्-अथ चतुर्थं दिनमस्ति । इति ।' तच्छ्रुत्वा मदनिका प्राह-स्वामि
नि । मञ्जुषा स्थितेन तेन चतुर्थं दिनं कथं ज्ञातम् ? सा प्राह-अधुना मा
निद्रा समायाति, आगामिनी द्विसे कथयिष्यामि । ततो मदनिका स्वयम्
गता । कथा श्रोतुकामो राजा पञ्चमे द्विसेऽपि तस्या एव वारकं दत्तौ ।
तद्वागवपि षष्ठनिद्रया प्रसुप्ते नृपे मदनिकया पृष्टा सा प्राह-‘म तृतीयं चार
उनको, उसने नदी में बहा दिया । अन्य गाममें नदी के तटपर खड़े हुए
मनुष्योंने जब बहती हुई पेटीको देखा तो उन्होंने उसको नदी में
बाहर निकाल कर ज्यों ही खोला कि उसमें उनको दो चोर दिखलाई
दिये । चोरोंको पेटीसे बहार करके उन्होंने उनसे पूछा तुम लोगों से
इसमें बंद हुए कितने दिन गये गये हैं ? यह सुनकर एक चोर ने कहा
, हमको इसमें बंध हुए आज चौथा दिन है । इस बातको सुनकर मदनिका
ने कनकमजरी से, कहा-स्वामिन ! जब वे चोर पेटीमें बंद थे तो
उनमें यह बात कैसे मालूम पड़ी कि हमने इसमें बंद हुए आज चार
दिन हो चुके हैं । कनकमजरीने इसका उत्तर कण्ठके उपर जोड़ दिया
है और जाकर सो गई-मदनिका भी चली गई । राजाने इस कथा का
उत्तर सुनने के अभिप्राय से कनकमजरी को पाचवे दिनभी इसी
महल में रहने के लिये कहा । रात्री होने पर मदनिका सहित कनक-
मजरी महल में आयी और राजा भी आया । राजातो प्रतिदिनकी भांति-

परंतु एक पेटीमा बंध करीने नदीमा ते पेटी पड़ेती भूझी दीषा । जील गाममा
नदीना किनार छेला भाषुसांछे नदीमा तरती आवती येरीने जेध त्यादे तेने
नदीमाथी बहार काढीने जोखी तो, जने चोर देखाया । चोराने पेटीमाथी बहार
काढीने तेभने पूछ्यु के, तभने आ पेटीमा पुर्यान डेटला दिवस थया आ सांभजीने
अेक येदे जवाण दीषा आंछे येथो दिवस छे आ बात सांभजीने म निकांछे
कनकमजरींछे पूछ्यु, स्वाभीनी । ज्यारे जने चोर पेटीमा बंध छता तो जेभने
जे वत केम मालूम पडी के, पेटीमा पुतयाने आर दिवस थध थक्या छे ? उनक
मजरींछे तेना उत्तर जींछे दिवसे आपवानु जहीने पळीवी जर्जन सुधं जधं आथी
मदनिका पछु पोताना स्थाने जर्धने सुधं जधं राजंछे पछु आ कथेना उत्तर
मांभजवा भाटे पायमा दिवसे पछु कनकमजरीन पोताना शयनभवनमा आपवानु
छलु रानीना सभये मदनिका मांछे कनकमजरी शयनभवनमा पछोखी राज पछु

हु, तबान । राजाऽपि तस्यामनुदघाटितामेव तन्मयस्यान् सर्वानलङ्कारानपश्यत् ।
इति । ततो मदनिका प्राह-अनुदघाटिताया पेटिकाया राजाऽलङ्कारान् नय
मपश्यत् ? राज्ञी प्राह-आगामिनी दिवसे नययिष्यामि । अतः तु मा निद्रा
याधने । ततो मदनिका म्वष्टं गता । राज्ञा सप्तमेऽपि दिवसे तस्या एवावसरो
दत्तः । रात्रौ पूर्ववद् व्याजेन निद्रासुपगते नरनाथे मदनिकया पृष्टा राज्ञो कनक-
मञ्जरी प्राह-पेटिका हि स्वच्छस्कटिकानर्मिताऽमीदृश पिटितामपि तस्या

नामका राजा या । राजागो मिसीने नजराने मे भ्रपण से भरी हुई
एक बिना छेदकी पेटी भेट की । राजाने उस पेटीमे बिना खोले ही
उसमे रखे हुए समस्त अलकारों को देखलिया । कनकमजरी के द्वारा
कही गई इस आश्चर्य कारक बातको सुनकर मदनिकाने कहा-स्वामिनि !
बिना पेटी को खोले राजाने उसमे रखे हुए आभूषणों को कैसे देख
लिया ? कनकमजरीने कहा-तेरी शकाका उत्तर मल दूगी-अभी मुझे
निद्रा सता रही है । ऐसा कह कर कनकमजरी तो सो गई और
मदनिका भी अपने स्थान पर चली गई । राजाने उसको सातवें दिन
भी वही रहनेको कहा । फिर सातवें दिन भी कनकमजरी मदनिका
के साथ वहा आ गई और राजाभी आकर कपट-नीद मे सो गया ।
पहेले दिनकी शकाका समाधान मदनिका ने पूछा, तब कनकमजरीने
इस प्रकार समाधान किया-राजाने जो पेटी खोले बिना ही उसके
भीतर रहे हुए आभूषणों को अच्छी तरह देखलिया-इससे यही ज्ञात
होता है कि यह पेटी स्फटिकमणी की बनी-हुई थी-अतः स्वच्छ होने

राज हुआ । राजाने जेष्ठ म नगराज्याभा आभूषणों की लदेकी ओर पेटक ध पेटी लेट
करी राजाके ते पेटाने जोट्या बिना न तेमा रहेल हरेक अलकाराने लेटलीधा
कनकमजरीके कहेली आ आश्चर्यजनक बातने साबजाने मदनिकाके कहु स्वामीनि !
पेटी जोट्या बिना तेनी अहर नआयेला आभूषणोंने नआये कर्हीते जेष्ठ लीधा ?
कनकमजरीके कहु तारी आ वातने उत्तर काले अ पीथ अत्यारे तो भने छिंध
आवे छि, अम कहीन कनकमजरी सृष्ट गर्ध अने मदनिका पणु पोताना स्थाना
स्थाने थाली गर्ध राजाअ इरीथा सातमे दिवसे पणु तेने पोताना शयनगृहमा आव
वानु कहु सातमा दिवसे रात्रौने समय यता कनकमजरी मदनिकानी साथे शयन
गृहमा पडोयी राज पणु वातने जणुवाना आशयथी आरीने कपटनिद्राथी नृध
गयो, गर् कालनी शकाना समाधान माटे मदनिकाके पूछ्यु, तयारे कनकमजरीके
कहु, राजाके पेटीने जोट्या वगर न अहर रहेला आभूषणोंने सारी नीते जेष्ठ
ला । अयो अम जणुय ठे के, ते पेटी स्फटिक मणानी भनेलो हुन जेथी स्वच्छ
४८

स्तीति।' इदं श्रुत्वा मदनिका प्राह—भूमिगृहभ्यन्तरस्थितेन तेन कथं ज्ञातं यद्
धुना रात्रिरस्तीति? ततः कनकमञ्जरी तां प्राह—अधुना निद्रा समाकुलाऽस्मि,
आगामिनि दिवसे कथयिष्यामि। कथावशिष्टभागं श्रोतुकामेन राज्ञा पठे दिवसे
ऽपि तस्या एवावसरो दत्तः। ततस्तस्यां रात्रावपि निद्राव्याजमुपागते रात्रि
मदनिकया प्रेरिता राज्ञी कनकमञ्जरी प्राह—‘तेषु स्पर्शकारेषु स रात्र्यन्ध आसी
दतस्तेऽन्ध रात्रिर्ज्ञाता।

अथापरा कथा कथयामि, श्रुणु—‘आसीत्सौवीरदेशे सिन्धुपुर नामकं नगरम्।
तत्रामीदं सुधुम्नो नाम राजा। तस्मै कोऽपि भूषणमम्भृता निष्छिद्रा पेटिका
है? उनमें से एक ने कहा इस समय रात्रि है। इस बात को सुन-
कर मदनिकाने कहा कि भूमिगृह के भीतर रहे हुए उस सुवर्णकारने
यह बात कैसे जानली कि इस समय रात्रि है। पूछी हुई बातका
फलके उपर उत्तर देना कहकर कनकमञ्जरी निद्रायश सो गई। मदनिका
भी अपने स्थान पर आकर सो गई। इसका उत्तर सुनने की इच्छा से
राजाने कनकमञ्जरी को छठवें दिन भी उसी महल में सोनेका अवसर
दिया। रात्रि होते ही कनकमञ्जरी मदनिका सहित महल में आगई और
राजा भी आकर सो गया। कलकी शकाका उत्तर देनेके लिये उसने
मदनिका से कहा कि जिस व्यक्तिने भूमिगृह में रहेते हुए भी “रात्री है”
ऐसा जाना वह राति अंधा था। कनकमञ्जरीने इसके बाद एक दूसरी
कथा कही जो इस प्रकार है—

सौवीर देश में सिन्धुपुर नामका एक नगर था। वहाँ सुधुम्न

के होने पृथु के अत्याचारों के शत के आभास के के शत्रु के आवात
साधनीने मदनिकाके कथु , भूमिनी अदर रहेल आ सोनीके मध रीते लपथु
के, आ समय दिवसेने गहवे र नीने छे। पृथु मा गावेल के वातने। कावे उत्तर
आपवानु कहीने कनकमञ्जरी सुवा याही गध अने मदनिका पथु पोताना स्थाने
जाने सु। गध आने। उत्तर साधनीने ध्विच्छात्री राजाके कनकमञ्जरीने छठे दिवसे
पथु पोताना शयनगृहमा आववाने अवसर आये। रात्री यता ज कनकमञ्जरी
मदनिका साथे पहोची गध रत्न पथु आवीने सुधु गना आगला दिवसनी शकाने।
उत्तर मदनिकाने आपा कनकमञ्जरीके कथु , जे भाषुसे भूमिगृहमा रहेता होवा
छता पथु “रात्री छे” अने लपथु ते रत्नाधरो हुने, कनकमञ्जरीके आ पछी
अक भीछ कथा कही ते आ प्रभावे छे—

सौवीर देशमा सिन्धुपुर नामको एक नगर छु जहाँ सुधुम्न नामको एक

मा कुरु, ऋद्धिगौरव मा कदापि निवेदि, सम्पद प्राप्तोऽपि निजा पूर्वमवस्था
मा स्मर। एते त्रयमया अङ्कुरा जीर्णानि यतनानि च तत्र सन्ति। अन्यत्
सर्वं तु नृपस्य वर्तत। अतो रे जीव ! गर्वमपहाय शान्तमना भव। यथा एतासा
सपदा सुचिर भोक्ता भविष्यसि। अन्यथा तु राजा गले हस्तं त्वां उग्रिताङ्गीं
शुनीमिव त्वा निष्कासयिष्यतीति। तस्यास्तन्चेष्टितं दृष्ट्वा तद्द्वेषिण्याऽपरा राज्य
एकदा रहमि स्थित राजानमुक्तयत्य-नाथ ! यद्यपि भवानग्मास निःस्नेहो जातः,
तथापि पति देवता वयं त्वा विनाद् रयामः। त्वत्प्रिया सा हि प्रत्यहं किञ्चिद्

नकर अकेले अपने आपको उच्चस्वर से इस प्रकार समझाने लगी-
रे जीव ! तू अभिमान मत कर। ऋद्धि मा गौरव भूलकर भी कभी मत कर
संपत्तिको पाकरके भी अपनी पहीलेकी अवस्था मत भूल। ये कथीर
के आभरण एवं जीर्णवस्त्र ही तेरे हैं। इनके सिवाय और सब राजा
का है। इसलिये हे आत्मन ! गर्वका परित्याग कर शांतचित्त हो कि
जिससे इन संपत्तियों मा तू सुचिर माल तक भोक्ता बना रहे। नहीं
तो राजा गला परुड़कर गलिनाङ्गी कुत्ती के समान तुझे यहां से
बाहर निसाल देगा। इस प्रकार भी जनरुमजरी की चेष्टा देखकर उससे
विद्वेष रखनेवाली रानियों ने एक समय एकान्त में रहे हुए राजा से
कहा-नाथ ! यद्यपि आपका हम लोगों के प्रति स्नेह नहीं रहा है तो भी
हमारे देवता तो आवही ह, पति को हम देवता का स्थान प्रदान करने
वाली हैं, अतः हम लोगों का र्त्तव्य है कि हम आपकी विघ्न से

उन्मुख रहती आ प्रकारे सभभवती हुती वे छव ! तु अभिमान न कर कही पाप
बुझाने रिद्धिनु अभिमान न करी य - पत्तिने भेषवना छव पण तु तारी
पहेलानी अवस्थाने कही न भव ना कथीरना आभरणे अने छवुं भोवा
वस्त्रो न तारा छे आ सवायनु भीभु पधु राजनु छे माटे छे आत्मा !
गर्वना परित्याग करी शांत चित्तवाणो था, छे जेथी तु आ सपत्तने लाभ
काण सुधी लोगवी नठ नहि तर राज तने जणैवा अगवाणा कुतरानी भाइक ताउ
जणु पकडीने अहार काही भूकणे आ प्रकारनी भदनमजरनी भेषा जेधने भेना
तरइ देष राजवावाणी नाखीआये जेठ समय जेकान्तमा जेठेला राजने कछु, -नाथ !
जे छे, हुवे आपने अभास तरइ नम रखी नथी, उता आप अभास देव
छे आथा देवना स्थाने पतिने माननारी भोपी अयो सबनु कर्त्तव्य छे छे,
अभो आपनु विघ्न नमये रक्षण करीये आपे जेने रहुथी प्रियरा ॥ ७ ॥ जे

राजा तत्स्थानलङ्कारान् द्रष्टुं समर्थोऽभूत् । इति ।' एव विधिर्विचित्रारण्यानैः सा
पण्मासान् यावद्वाजान व्यामोहं अन्यासा सुकृशोत्पन्नानां राक्षसीनां वारं स्वयं
गृहीतवती । राजाऽपि तस्यामेव भृशमनुरक्तः स नृपाङ्गजाता अप्यन्या राज्ञी
कुशलमपि नो पृच्छति । ततस्ताः कुपितास्तस्याभिः त्रिद्वान्वेषणपरायणा जाताः ।
ता हि परस्परमेवमृचुः—नूनं भूपस्तया यशोऽकृतम् । अतः कुलीना अप्यस्मान्
परिहाय स तस्यामेवानुरक्तोऽस्ति । अस्माभिः सह मिमृष्यामि भाषणं न करोति ।
इति । सा चित्रकारपुत्री प्रतिदिवसं मध्याह्नकाले भूमिगृहे स्थित्वा पितृदत्तानि
वस्त्राभरणानि परिधाय एककिनी स्वमात्मानमुच्चैरेवमप्योषयत्—रे जीव ! मद

से उसके भीतर के समस्त आभूषण राजाको स्पष्ट दिखलाई दिये होंगे ।
इस प्रकार के विचित्र आरण्यानों से उसने राक्षसी महीने का समय
व्यतीत कर दिया । राजा उसके इन आरण्यानों से बड़े प्रसन्न होते
हुए अन्य रानियों की कुशलता भी नहीं पूछते थे । इससे वे सब की
सब रानियां अप्रसन्न होती हुई राजाकी अत्यन्त प्रिय बनी हुई इस
कनकमजरी के त्रिद्वान्वेषण करनेका अवसर देखने लगी । सबने एकमत
हो कर इस प्रकार का बदला लेना ही अन्तः समझा । सबने मित्रकर
विचार किया कि निश्चय से इसने राजाको यशम कर लिया है, इसी
लिये हमारी जैसी कुलीन नागियों का परित्याग कर राजा उसी एक
चित्रकार की पुत्रीमें अनुरक्त हो गया है, और हमसे भूलकर के भी
बात चीत नहीं करना चाहता है ।

उधर चित्रकारकी पुत्री कनकमजरी भूमिगृह में बैठकर मध्याह्न
काल के समय प्रतिदिन पिता द्वारा प्रदत्त वस्त्र एवं आभरणोंको पहि-

नेवाने कारखे तेनी अदर रडेवा आभूषणो गणने स्पष्ट देखाता छता आ प्रभाखे
विचित्र आभूषणो द्वारा तेखे छ भड्डिनामे समय व्यतीत करी दीधे । राजा तेनी
आ प्रकारनी बातोधी भूषण प्रसन्न थये । नीछे राखीओनी कुशलता पछे राजा
आ समय दरभ्यान न पूछी आधी राजा ने अप्रिय बनेली ओवी अधी राखीओ
मदनमजरीनी कुथली करवाभा तेमज तेनी जीखुभा जीखी नभणी करी शोधवाना
काममा लागी गर्ध सधणी राखीओओ ओठ साथे मणीने ओने अहलो देवाने
निश्चय करी ओकडी मणीने अधी राखीओओ विचार करी के, ओछस आखे राजा ने पथ
करी दीधे छ आधी अमारा ओवी कुलीन सीओने त्याग करीने राजा ओक चित्र
कारनी पुत्रीमा अनुरक्त थय गयेल छे, ओने अमारी साथे बातचीत पछे करतो नथी

आ तरफ चित्रकारनी पुत्री कनकमजरी भूमिगृहमा ओसीने मध्याह्न कालमा
समये पिता तरफधी आपवाभा आवेला आभूषणोने पहिरीने देखे पोतानीओ तने

માનાપમાનનમત્ત્વ ચ દૃષ્ટા મમ મનોઽસ્યા સાતિશય મમીદતિ । સાગારણાદિ
સ્વલ્પમપિ સમ્પદ પ્રાપ્ય મદોન્મત્તા મયન્તિ । અહો ! ડયં તુ મન્તા રાજ્ય
સમ્પદ પ્રાપ્યાપિ મદ ન કરોતિ । અમ્યાસ્તુ સર્વે ગુણા एव सन्ति । तथाप्येता,
सपत्न्यो मातसर्यादभ्या दोषमेव पश्यन्ति । उक्तचापि—

‘‘જાડય દોમતિ ગણ્યતે વ્રતરુચૌ દમ્ભ શુચૌ કૈતવમ્ ।

શૂરે નિર્ઘૃણતા ઋજૌ વિમતિતા દૈન્ય પ્રિયાલાપિનિ ॥

તેજસ્વિન્યવલિપ્તતા મુગ્ધરતા વક્તર્યશક્તિ સ્થિરે ।

તત્કો નામ ગુણો ભવેત્સ ગુણિના યો દુર્જનૈર્નાદ્ધિતઃ ॥ ૩૮૧ ॥

દેવો તો સહી ઇસકી બુદ્ધિ ફેસી શુભ છે ? ઇસકા વિવેક એવ નિપુ-
ણતા નગ માન ઓર અપમાનમેં સમતા દેવકર મેરા મન ઇસમ
ચહુત અધિક અનુરાગયુક્ત ઘનકર પ્રસન્ન હો જાના છે । જય કિ સાધા
રણ જન સ્વલ્પ ભી વિભત્તિ કો પાકર મદોન્મત્ત હો જાયા કરતે છે
નય યહ મેરે દ્વારા પ્રદત્ત રાજ્યવિભૂતિ કો પ્રાપ્ત કરકે ભી આશ્ચર્ય છે
થોડા સા ભી અભિમાન નહીં કરતી છે । ઇસમે તો જિતની ભી વાતે છે
વે સય ગુણરૂપ હી છે । પરન્તુ દુઃખ છે ડન ઇસકી સપત્નિયોં કી
બુદ્ધિ પર જો માત્મર્ય સે ઇસમે દોષ હી દેખતી છે । કહા ભી છે—

જાડય દોમતિ ગણ્યતે વ્રતરુચૌ દમ્ભ શુચૌ કૈતવમ્,

શૂરે નિર્ઘૃણતા ઋજૌ વિમતિતા દૈન્ય પ્રિયાલાપિનિ ।

તેજસ્વિન્યવલિપ્તતા મુગ્ધરતા વક્તર્યશક્તિ સ્થિરે,

તત્કો નામ ગુણો ભવેત્સ ગુણિના યો દુર્જનૈર્નાદ્ધિતઃ ॥૩૮૧॥

લાગ્યા છે, શુભ તો ખરા ! આની બુદ્ધિ કેવા શુભ છે, આનો વિવેક અને નિપુણતા
તથા માન અને અપમાનમાં સમતા જોધને માફ મન એનામાં અધિક અનુરાગયુક્ત
બની બાધ છે બધારે માધારણ મ નવી થોડી પણ નિષ્ઠિત રાજતા મદોન્મત્ત
બની બાધ છે ત્યારે આતો મારા તરફથી આપનામાં આવેલ રાજ્ય સપત્તિ
ને પ્રાપ્ત કરવા છતા પણ આશ્ચર્ય છે કે, જગ સરણ થ અભિમાન કરતી નથી
આ તો સપૂર્ણ શુભની ખાણ જ છે પરન્તુ દુઃખની વાત છે કે, આ બધી
રાણીઓ આના તરફ વિના ડારણ જ ધર્મો કયાં કરે છે અને એનામાં દોષ ન જોયા
કરે છે ત્હુ પણ છે—

જાડય દોમતિ ગણ્યતે વ્રતરુચૌ દમ્ભ શુચૌ કૈતવમ્,

શૂરે નિર્ઘૃણતા ઋજૌ વિમતિતા દૈન્ય પ્રિયાલાપિનિ ।

તેજસ્વિન્યવલિપ્તતા મુગ્ધરતા વક્તર્યશક્તિ સ્થિરે,

તત્કો નામ ગુણો ભવેત્સ ગુણિના યો દુર્જનૈર્નાદ્ધિતઃ ॥૩૮૧॥

परीकरण कुरुते । 'अहो ! तथा परीकृतो भवान न तत् कश्चिदपि जानाति ।
'सा हि करोति' इति राज्ञा पृष्टान्ताः प्राहुः—सा हि प्रतिनिधिमया ह्ये भूमि
गृहे स्थितः द्वार पिपाय मलिनस्त्राणि प्रपुमयामणानि च परिधाय किमि
मुणमुणायते । तासा वचन श्रुत्वा नृपः प्रच्छन्नो भूत्वा 'तम्याश्रेष्ठित गीहित
तद् गृहे स्थितः । तत्र ता पूर्वस्वमात्मान प्रबोधयन्तीं दृष्ट्वा नितरां तृप्तो भूषो
मनस्यचिन्तयत्—अहो । अस्याः कीदृश भूमामतिर्यते । अस्या विभक्तिव द्रष्टा

रक्षा करती रहें । आप जिनको सब से प्यारी मान रहे हो
वह कनकमजरी प्रतिदिन आपको वेशमें करने के लिये कुछ न
कुछ किया ही करती है । आपको इस बात का पता नहीं है ।
कारण कि उसने आपको अपने वेशमें कर लिया है । उनकी इस
प्रकार बात सुनकर "वह क्या करती है" इस तरह से राजाने
उनसे ज्यों ही पूछा तो वे कहने लगी—उह प्रतिदिन मध्याह्नकाल में
भूमिगृह के भीतर छुपकर और उसका दरवाजा बंद करके पहिले
तो मलिन वस्त्रों को पहिरती है, पश्चात् कथीर के आभूषणों को
धारण कर न मालूम क्या २ मुणमुण करती रहती है । इस प्रकार
उन रानियों के वचन सुनकर राजाने उसकी जांच करनी प्रारंभ की ।
राजा भूमिगृह में जाकर छिप गया और इसी अवस्थामें वह उनकी
सभी चेष्टाएँ देखने लगा । उसने देखा कि कनकमजरी पहिलेकी
तरह अपने आपको प्रतियोगित करती है । ऐसा देखकर राजा उस-
पर और अधिक प्रसन्न हुआ । मनमें इसने विचार किया—अहो !

छ ते कनकमजरी आपने वेश करवा भाटे शैल हाथिने कछ कथीर करे छ आपने ओ
वातने भ्याल पछु नथी करछु के, तेछुओ आपने ये तानी वेशभा करी राजेव छ
राणीओनी आ जलतनी वास साजणीने राजेओ 'ओ शु करे छ ?' आ प्रभाछु
राणीओने पूछथु त्यत्ते ते कहेवा लागी के, ते शैल जपोरभा समये भूमिगृहनी
अदर छपाछने, ओने दूरवाले जध जरीने पड़ेवा तो जेला कपडा पड़ेरे छ,
पछी ते कथीरना आभूषणने पड़ेरीने मनभा कछक गण्णुगण्डा करती रहे छ
आ प्रकारना राणीओना धर्मांशु पयने साजणीने राजेओ ओ वातनी तप्रास, करवानु शर
कथु ते भूमिगृहनी अदर जधने छपाछ गयो, अने कनकमजरीनी सवे जेष्टा
ओने ध्यान पूरक जेवा लाग्यो तेछु जेथु तो कनकमजरी पड़ेवाती भाइक येतानी
जलने प्रतिओधित करी रहेवा छेवानु तेने जण्णुथु आधी, राजने तेना
उपर भूषण वधु प्रभाछुभा स्नेह वधी अने मनभा ने मनभा ते विचारवा

माया राक्षी कुक्षी पुत्रीत्वेन समुत्पन्ना । तस्या कनकमाला इति नाम कृतम् ।
 रुपाद्या प्राप्तयोश्च ता विभोम्य मोहितो रामवनामा विद्याधरस्ता हत्वाऽ
 स्मिन् पर्वते समानीतवान् । विद्यया सद्योनिर्मितेऽस्मिन् प्रासादे ता विमुच्य
 विवाहार्थं वेदिना विधाय यावत्तथा सह विवाहं कर्तुमिच्छति, तावत्तस्याः
 पुनर्नेनामा त्रेष्ठ भ्राता ता गमयन् कुक्षी ज्वरान् अत्रागम्य युद्धार्थं त
 विद्याधरमाह्वयन् । ततो विद्याधरमस्पृश्या तुल्यपराक्रमा तौ युद्धं कर्तुं प्रवृत्ता ।
 अन्योऽन्यं शस्त्रायमहारेण जर्जरतशरीरो तादुमावधि मरणं प्राप्नोत । ततो भ्रातृमरण
 शोकेन परमाकुला कनकमाला भृशं रोद । सा हि तयोर्मरणनिमित्तं स्वमा
 तौरणपुरं दृढशक्ति नाम राजाधी गुणमाला रानी से पुत्रीरूपेण अव-
 तरितं दृष्ट्वा । ताता पितामेव इत्यस्मात् नाम कनकमाला रत्ना । यह विजिष्णु
 रुपराशि सपन्न धी । जय यह पुत्रावस्थाको प्राप्त हुई तो इसको सर्वा-
 ङ्गसुन्दर देव पर वासव नामक कोई विद्याधर हरण करके इस पर्वत
 पर ले आया । उसने जिन्याके प्रसाद से यहीं पर एक बड़ा ही सुन्दर
 महल बनाकर ज्यों ही विवाह के निमित्त वेदिका तयार की इतने
 में ही उस-ना कनक तन नामका ज्येष्ठ भ्राता उसकी खोज करता
 हुआ रुद्ध हो कर आ पहुँचा । उसने उस विद्याधर को युद्ध के
 लिये आमन्त्रित किया । दोनों ही परस्पर में युद्ध करने लगे । विद्या
 धर पल में कोई कम न था, इसलिये लड़ते २ दोनों ही मर गये ।
 इन दोनों का शरीर शस्त्र एवं अस्त्रों के प्रहारों से बिलकुल क्षत विक्षत
 बन चुका था । जय कनकमाला को यह खबर मिली कि मेरा भाई मर गया

२६ शक्ति नामना राजनी गुणभाणा नखीनी कृष्णे पुत्री इषे अश्वतरी भ्राता
 पितामेव भेत्तु नाम कनकमाला शम्भु, ओ भूषण स्वर्णवान् इति नयरे ते युवा
 पस्थाने प्राप्तं यद्यं त्याग्ये ओ सर्वांगसुन्दर इषसुन्दरीने जेधने वासव नामना विद्याधर
 तेनु हारण करी गये । हारण करीने तेने आ पर्वत उपर लक्ष आये । तेखे विद्याना
 प्रसावधी आ स्थणे ओक सुन्दर भेडेल बनाये । आ पछी ओ विद्याधरे कनकमाला
 साथे लग्न करवा वेदिका बनावी परंतु ओटलाभा ओ कनकमालानो कनकतेज
 नामना भोगेलाध तेने शोधतो शोधतो त्या अवी पडोये, तेओ जन्नेओ
 साम सामे युद्ध कर्तुं, विद्या अने जणभा जन्नेमाथी केधं ओधु न छतु आधी
 लडता लडता जन्नेनु मृत्यु ययु ओ जन्नेना शरीर शस्त्र अने अस्त्रोना प्रहारोधी
 तर्कन थारधी जेवा जनी गया छता कनकमालाने पोताना जेधना मृत्युनी जखु
 यद्यं त्याग्ये ते भूष विवाप करवा लागी अने ओ जन्नेना मृत्युनु करण पोते न छे

एष विनाय भूपतिस्ता पट्टाक्षी चमार । युक्तमतव-जनां हि गुणैर्महत्प्रमाप्ति
न तु कुशदिभिः । एवदा भूपतिर्मिलचन्द्राचार्यसमीपे कनकमञ्जरी मह
श्रावधर्म स्वीकृतवान एष भूतिना सह उद्धतर काय क्रमात्तरिसमाप्य
चित्रकारपुत्री कनकमञ्जरी मृत्वा देवलोक गता । धर्माश्रयका हि स्वर्गे एव
गच्छन्ति । ता सा तत्रश्रुता वैताल्यगोणपुरे दृग्गतिनाम्नो मण्डितेर्गुण-

દુર્જનોં કા તો યહ સ્વભાવ હી હોતા હૈ કિ વે જો લજ્જાશીલ
વ્યક્તિ હોતા હૈ ઉમ્મકો મૃગ્ય, તથા ઘન મેં રુચિ રખનેવાલે કો કપટી,
શુચિ વ્યક્તિ કો ધૂર્ત, શૂરવીર કો નિર્દય, મરલ ના યુદ્ધ, પ્રિય બોલને
વાલે કો દીન, તેજસ્વી કો અભિમાની, વક્તા કો ચાવદૂક (બેકવાદી) તથા
સ્થિર કો અશક્ત માનતે હૈ । મલા ! તેમા કૌનસા ગુણિજનોં કા ગુણ
અછૂતા થવા હૈ જો इन दुर्जन लोगोंने कलङ्कित नहीं किया हो ।

તેમા વિચાર કર રાગને ઉસ કનકમજરી કો પટ્ટરાની ઘના દિયા ।
સત્ય હૈ ગુણોંકી હી પ્રતિષ્ઠા હોતી હૈ કુલાદિક કી નહીં । તક દિનકી
વાત હૈ રાજા ઔર કનકમજરી વિમલચન્દ્રાચાર્ય કો વદના કરને કે
લિયે ગયે । વહા દોનોંને આવકધર્મ કો સ્વીકાર કિયા । દોનોંને આવક
ધર્મ કો વહુત કાલતક સમ્યક્ રીતિ સે પાલા । અન્ત મેં ચિત્રકાર કી
પુત્રી કનકમજરી હસકે પ્રભાવ સે મરમર દેવલોકમે ઉત્પન્ન હુઈ । ધર્મકે
આરાધક વૈમાનિક દેવ હી હોતે હૈ । વહા સે ચવકર ફિર વહ વૈતાલ્ય

હુજનાનો તો એ સ્વભાવ જ હોય છે કે તેઓ જે લગભગના વ્યક્તિ હોય
છે એને મૃગ્ય, તથા ઘનમાં રુચિ રાખનાર વ્યક્તિને કપટી, નિષ્કપટ વ્યક્તિને ધૂર્ત,
શૂરવીરને નિર્દય, સીધી સાદા વ્યક્તિ કમ અશક્ત, સદા પ્રિય બોલનાર વ્યક્તિને
પામર, તેજસ્વીને અનિમાના, વક્તાને બકવાદ કરનાર તેમજ સ્થિરને અશક્ત માને
છે બવા શુભી જનનો એવો કયો રુજ છે કે જેને હુજને લોકોએ કલંકિત
ન કયો હેય

આ રીતે વિચારીને રાજાએ કનકમજરીને પટ્ટરાખી બનાવી દીધી એ વાત
સત્ય જ છે કે, ગુણોની જ પ્રતિષ્ઠા થાય છે, કુળાન્કિની નહીં એક વિમની વાત છે
કે, રાજા અને કનકમજરી બુદ્ધિ વિમલચન્દ્રાચાર્યને વદના કરવા માટે ગયા ત્યા
તેમણે બન્નેએ આવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો આ પછી તેમણે આવક ધર્મને ઘણા
કાળ સુધી સરી રીતે પાઠ્યો અને ચિત્રકારની પુત્રી કનકમજરી ધર્મ ના
પ્રભાવથી મરીને દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઇ ધર્મનું આરાધન કરનાર વૈમાનિક દેવ
જ થાય છે ત્યાંનું આયુષ્ય પૂરૂ કરીને ત્યાંથી ચલીને ત 'નાઠલ તોરજુપુરમાં

सारे नास्ति किमपि स्थिरं यस्तु ! सर्वं हि भगभद्रम् । अतो दुःसाहचर्येऽत्र
ससारे विवेकिना सो रागः ? सर्वं परित्यज्य धर्मं एवाश्रयणीयम् । स एव
जन्मान्तरेऽपि सहगामो । दारपुत्रादयस्तु न सहगामिनः । इत्येव विचार्य त्रैराग्य
मापन्नो विद्यापराजो दृढशक्तिं मय्य लोच कृत्वा शामनदेवताप्रदत्तं सद्गुरु-
मुखवस्त्रिकारजोहरणादिम् मुनिवेषं धृत्वा प्रयजितम् । ततो मायां परिहृत्य स
देवः जनकमालया सह तं मुनिं पण्डितवान् । कनकमायां च भ्रातृभृत्यत्तान्तं

नित्यं नहीं है। जो कुछ भी हम दिग्बन्ता है वह सब अभिर एव
क्षणभगुर है। इसलिये जब दुःखाकीर्ण इस ससार में विवेकियों को
अनुराग करने जैसी कोई जान नहीं है तब भलाई जीव की इसी में
है कि वह इस समस्त क्षणभगुर पदार्थों में परित्याग कर एक मात्र
धर्मका आश्रय करे कारण कि चलाचल इस ससार में एक धर्म ही
स्थिर है। जीवके साथ ये कोई भी मयोगी पदार्थ परभव में जानेवाले
नहीं हैं। यदि साथ जानेवाला है तो वह एक धर्म ही है”। इस
प्रकार के विचार में पतनान बने हुए विद्याधराधीश दृढशक्तिने अपना
लोच स्वयं ही करके एव शामनदेवता द्वारा प्रदत्त सद्गुरुमुखवस्त्रिका
एव रजोहरण आदि मुनिमा वेष लेकर दीक्षा वारण करली। इस प्रकार
दृढशक्ति के मुनि होते ही उस देवने अपनी देवशक्ति को समेटकर
जनकमाला के साथ उसमुनि को वदना की। कनकमालाने भी मुनिको
अपने भाईके मरण में समस्त वृत्तान्त यावत् कह सुनाया। सुनकर

अनाथ अने क्षणभगुर छे आ करछे दुःपथी लरेला आ ममारमा विवेकीजनांछे
अनुराग करवे न लेछथे अेभाज एवनी ललाई छे आथी आ सधणा क्षणभगुर
पदार्थोने परित्याग करी अेक मात्र धर्मोने ज आश्रय करवे लेछथे करछे के,
“यत्तवियल अेवा आ मसारमा ले कोछ त्वर होय तो ते अेक मात्र धर्म ज छे
एवनी साथे कोछ पछ मयोगी पदार्थ परलवमा ज छे शकते नथी परतु ले साथे
ज छे तेवु माछ होय तो ते अेक मात्र धर्म ज छे” आ प्रकारना विचारमा
अेकदूप जनी गथेला विद्याधराधीश दृढशक्ति रागअे पोताना साथथी ज पोताना
पाणोतु छुथन कथुं अने शामन देवता तरक्षी आपव मा आवेल दोरावाणी मुण
वस्त्रिका अने लेछथे आदि मुनिने वेश लछने दीक्षा धारण करी आ प्रकारे
दृढशक्तिअे मुनिवेशने अगिजर उरता ज अे देवे पोतानो देवशक्तिने समेटे
लीधी आथी जनकमाया जगुत जनी जगुत वरने तेछे मुनिने वदना करी उपरांत
साधना मय्युनी सधगी लुकीछा उही स लणावी आ वत आलणीने मुनिनांछे जछु के,
४८

त्मानं बहुधा निरानन्द । तस्मिन्नप्यस्य कश्चिद् व्यन्तरा देवः समागत्य ता
 प्रेम्णा माह-यत्से ' त्वं मम पुत्र्यसि । खेदं मा कुरु । तत्सममप्येव तत्र
 तत्तातस्तामन्वेपयन् समागतः । तमायात दृष्ट्वा स व्यन्तरा देवः स्वप्रभा
 वेण तां कनकमालां मृतामिवाकरोत् । अथ दृढशक्तिः पुत्रीं पुत्रं च मृतं दृष्ट्वा
 मनस्यन्वित्ययन्-न्त परस्परप्रहारं कुरुते ज्ञोयास्यौ मृता, त्रियमाणेन वास
 वेन कनकमाला मारितेति । ततो मृतास्तान् । निरीक्षमाणस्य तस्य हृदये
 ससारानित्यस्य विषये विचारः समुत्पन्नः । अहो ! ससारस्यानित्यता । अस्मिन्

इह तब उसने बहुत अधिक बिलाप किया । इन दोनोंकी मृत्युका
 कारण अपने ही माननर कनकमाला ने अपनी बहुत अधिक निंदा की
 इसी समय कहते हैं कि वहा पर एक व्यन्तर देव आया और उसने
 कनकमाला से बड़े ही प्रेम के साथ कहा-यत्से तुम मेरी पुत्री हो । वह समय
 तुम्हारे खेद करने का नहीं है । जब व्यन्तरदेव इस तरह से कनकमाला को
 समझा रहा था कि इतने में ही उसका पिताभी उसकी तलाश करता हुआ
 वहा आ पहुँचा । पिताको देखते ही व्यन्तर देवने अपने प्रभावसे कनकमाला
 को मृततुल्य बना दिया । दृढशक्तिने ज्यों ही यह सब देखा अर्थात् पुत्र
 को वासवको एवं कनकमाला पुत्रीको मरे हुए देखे तो उसके मनमें विचार
 आया कि निश्चय से वासव और कनकतेज परस्पर के प्रहार से ही
 परलोक पहुँचे हैं । तथा मालूम पड़ता है कनकमालाको वासवने पहिले
 से मार दिया है । इस प्रकार की विचारधारा में प्रवाहित हुए दृढशक्तिको
 उसी क्षण ससारकी अनित्यता के विषयमें विचार जागृत हो गया-
 वह सोचने लगा-'देवो ससार की अनित्यता इसमें कोई भी पदार्थ

એમ માનીને કનકમાળા પોતાની જાતને ખૂબજ નિહવા લાગી એજ સમયે એક વ્યતરદેવ
 એ સ્થળે આવી પહોંચ્યો અને તેણે કનકમાળા ઘણુજ પ્રેમથી કહ્યું કે, તું મારી
 પુત્રી છો ખતરા કાળ જની ને જ રહે છે એનો ખેદ કરવો વૃથા છે, વ્યતરદેવ
 આ પ્રકારે તેને સાત્વન આપી દ્યા હતા અજ સમયે તેની શોધ ખોળ મારે નિક
 જેલ તેના પિતા પણ ત્યાં જ વી પહોંચ્યા, આથી વ્યતરદેવે પોતાની શક્તિના
 પ્રભાવથી કનકમાળાને મરી ગઈ હોય તેમ જનાવી દીધી દૃઢચિત્ત રાજાએ આ
 બધું જોતું, પોતાના પુત્ર અને પુત્રીને તેમજ વિદ્યાધરને મરેલી હાલતમાં
 જોયા ત્યારે તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે, ખરેખર વાસવ અને કનકતેજ પરસ્પરના
 પ્રહારથી જ પરલોકમાં પહોંચેલ છે, પરંતુ વાસવે કનકમાળાને તો પહેલેથી જ
 તેણે મારી નાખેલ છે આ પ્રકારની વિચારધારાથી રાજા દૃઢચિત્તના દિલમાં એકાએક
 આ સસાર પ્રત્યે વૈરાગ્ય બાગી ઉઠ્યો આથી તે વિચારવા લાગ્યા કે, જુઓ ? આ
 સસારની અનિત્યતા આમાં માર્ગ પણ પદાર્થ નિત્ય નથી જે દેખાય છે એ બધું

पुत्रा । तस्मिन्नेव क्षणे भयन्तमागत रीक्ष्य मया चिन्तित यद्-भवानिमा वृद्धत्वा
गमिष्यति । तदा ममानया सह वियोगा भविष्यतीति । ततोऽङ्गिमा मायया
शवरूपा कृत्वा त्वा दर्शितवान् । अतो हे मुने । भन्तव्यो ममापराय । इति
व्यन्तरचन श्रुत्वा मुनिः पाठ-भो देव ! मम प्रज्याग्रहणे साहाय्यमेव त्वया
कृतम् । अतस्त्वमुपकारोऽस्मि । त्वत्प्रसादादेव समारपङ्गादुद्भूतोऽस्मि । एवम
भिषाय दृढाक्तिविद्याय मुनिर्निर्धार कृतवान् । तदा कनकमालाऽऽयान्मनो जन्मा

मने ज्यों ही इसको दुःखिन देखा तो समझाया और धैर्य बताया-
इसको देखते ही जय मेरा चित्त सहजमनेह से इस में रुग्णासे आर्द्र
हो गया तो मैंने इसका उपयोग देकर विचार किया-उमसे मुझे
पता पड़ा कि यह तो मेरी पूर्वभरती पुत्री है । इसी समय आप भी
यहां आ पहुँचे अतः आपको देखते ही मैंने इसको आपनी देवशक्ति
द्वारा इस विचार से कि आप इसको लेकर अपने स्थान पर चले
जावेंगे, तब मुझे इसका वियोग सत्य नहीं होगा इस लिये इसको
मैंने मृततुल्य बनाकर आपको दिखलाया । अतः हे मुनिराज ! आप
मेरे इस अपराय को क्षमा करें । इस प्रकार व्यन्तरदेव के वचन सुनकर
मुनिने कहा-हे देव ! मुझे तो आपने दीक्षा ग्रहण में सहायता ही की
है, इसलिये आप मेरे उपकारी हैं । आपके प्रसाद से ही मैं इस सत्सार
कीचड़ से पार हो सका हूँ ! इस प्रकार कहकर दृढशक्ति विद्यावर
मुनिराज वहाँ से विहार कर गये । कनकमालाने भी देव के सुख से

आ सभये मे ज्यारे तेने हुणो हावतभा जे । त्यारे तेनी पामे आवीने तेने
धोरन आपी वगा आने जेना न ज्यारे भाग्यचित्तमा मनेहु जगृत जन्हे । त्यारे मे
जानना उपयोगवी विचार क्यो त्यारे मन जेष्टायु के, आतो भारी पूर्व भवनी पुत्र
छे आ नभये आप पखु अही आवी पछोन्था आपने आवता लोधने मने मतभा
विचार आण्यो के, आप आने लधने अही थी या या जेथो आधी भार थी जेना
वियोग सही शकथे नचा । आपु विचारने मे मानी देवीशक्तिथी तेहाने भरपु
पामेही हावतभा तयोने जातावी छती माटे हे मुनिराज ! आप भारी जे अप
राधनी मने क्षमा आपो । आ प्रकान्ता व्यतरदेवना वचन साजणाने मुनिज्ये
कथु- हे देव ! मने तो आपे दीक्षा ग्रहण करवाभा सहायता कहेल छे आ ज्ञाने
आपे तो भारी उपर लारे उपकार क्यो छे आपनाथो न तो हुँ आ आपा न सार
सागरना नदवथी पार थछ शक्यो छु आ प्रमाणे कहीने दृढशक्ति विद्याधर मुनिराज
त्याथी विहार करी गया कनकमालाज्ये पखु देवना मुणेशी पूर्वभवने वृत्तात साज

तस्मै निवेदितवती । ततो मुनिः प्राह-मयानु शयय दष्टम् । ततो व्यन्तरो
 देवः प्राह-मुने ! मया मायामभावेण तव शयय दर्शितम् । तन्मु मुनिः प्राह-
 कथं त्वया दर्शितम् । अथ देवः प्राह-मुने ! शृणु तत्प्रकरणम् । इयं कनक
 माला प्राग्भावे क्षितिप्रतिष्ठितपुरागिनश्चित्राङ्गदनाम्नश्चित्रकारस्य कनकमञ्जरी
 नाम दृष्टिताऽऽसीत् । ता तत्पुराधिपतिर्जितशत्रुर्नाम राजा परिणीतवान् । सा
 अन्यदा परमश्राविका जाता । मरणसमयं पञ्चनमस्कारादिकं कृत्वा मृता सा
 देवलोके समुत्पन्ना । ततश्चपुता तव पुत्री जाता । स वृद्धचित्रकारो मृत्वा व्यन्तर-
 देवो जातः । सोऽहमेवासिम् । अहमधुनाऽन्नागत इमा वृद्धा सङ्गमन्नेहेनास्या
 मार्द्रचित्तो जातः । तत् उपयोगं दद्या मया ज्ञात-यदियं मम जन्मान्तरीया

मुनिराजने क्हा-भने तो यहा अभी २ तान मुर्दे देले हैं । यह मुनि
 राजकी बात सुनकर व्यन्तरदेवने कहा-हे मुने । भने देवशक्ति के
 प्रभाव से आपको तीन मुर्दे दिखलाये हैं । 'तुमने कैसे दिखलाये' इस
 प्रकार मुनिके पृष्ठने पर व्यन्तरदेवने कहा-हे मुनिराज । इसका कारण
 मैं तुम से कहता हूँ सो सुनो-यह कनकमाला पहिले भवमें क्षिति-
 प्रतिष्ठितपुर के निवासी चित्राङ्गद नामक चित्रकारकी लड़की थी । इसका
 नाम कनकमञ्जरी था । इसका विवाह वहा के राजा जितशत्रु के साथ
 हुआ था । इसने वहा श्रावक के त्रों का अच्छी तरह से पालन किया
 था इसलिये परमश्राविका बन गई थी । मरण समयमें पञ्चनमस्कार
 मन्त्रकी प्राप्ति से यह देवलोकमें उन्नत हुई । फिर वहा से चक्कर अब
 आपकी पुत्री हुई है । इसका पूर्वभव का पिता वृद्ध चित्रकार भी
 मरकर व्यन्तरदेव हुआ है और वह मैं हूँ । इस समय वह समझकर

मे तो डमरुवा जे त्रु मडका जेया हुता मुनीराजनी आ बात साबणीने ते व्यन्तर
 देवे कथुं के, हे मुनि ! देवी शक्तिना प्रभावधी आपने मे त्रु मडका जतावेले छे
 तमोअे कथं रीते जतावेया' आ प्रकारे मुनिना पूछनाथी व्यन्तरदेवे कथुं के, हे
 मुनि ! आनु कारण हु तमने कहुं छु ते साबणो आ कनकमाला पड़ेला लवमा
 क्षितिप्रतिष्ठितपुरना रहैवासी चित्राङ्गद नामना चित्रकारनी पुत्री हुती ऐनु नाम
 कनकमञ्जरी हुतु ऐनो विवाह त्याना राजा जितशत्रुनी साथे थये हुतो, त्या
 तेले श्रावकना मनोनु सारी रीते पालन कथुं जेथी ते परम श्राविका जनी
 गथं मरु सभये पाय नमस्कार मन्त्रना आराधनथी अे देवदेवमा उत्पन्न
 थयं अने त्याधी स्थवीन ते आपने त्या पुत्री रूपे अवतरेले छे ऐनो पूर्वभवने
 पिता के जे वृद्ध चित्रकार हुतो ते मरीने व्यन्तरदेव थयेले छे अने ते हु छे

કારી ભૂત્યા તવ સાંનિધી સ્યામ્યામિ' । ઇત્યુક્ત્યા સ દેવ મપરિવાર કનક માથાસમીપે સ્થિતયાન્ । હે સ્યામિન । આ કનકમાગડ્ઢમેયામ્મિ । મ મમ પિતા દેવસ્તુ નિચિત્તાર્થદશાદ ગતદિવસે મેઠુ ગત તતો મપુણ્યાકૃષ્ણ-મન્મનો નવનામ્ભાજિમામનનિમાકરસ્ત્યમપરાહ્ને ઇતિ સમાયાત । ત્વા પ્રીત્ય તાતાગમન પ્રતીનિતુમપ્યમર્ચયા મયાડડ્ઢમા ત્વદધીનીકૃત । સ્વવૃત્તાન્તો મયા તુભ્ય નિવેન્તિ ।

इत्य तद्वचन श्रुत्या सिंहरथवृषोऽपि जातिस्मरणज्ञानवान् जात । अत्रान्तरे गुराग्रभिः मथुनः स गुरोऽपि तत्रागतः । राजा सिंहरथस्तमुच्चैरभि

તૈરે પામ નવનક ચર્તી ઠહરુગા । ડમ તરહ ફરફર વહ દેવ પરિવાર મહિન ચર્તિ પર ઠહરુ હુઆ જે । ડસ તરહ-હે નાથ ! જિસ કનકમાલાકે વિષય મેં મૈને આપસે કહા જે વહ કનકમાલા મેં હી હુ તયા વહ પિતા કા જીવ દેવ કલ હી યદા સે કુઝ કાર્યવણ સુમેઠુ પચૈત પર ગયા હુઆ । ડર ડમકા જાના હુઆ કિ અપરાહ્ કાલ મેં મૈરે પુણ્ય દ્વારા આકૃષ્ણ દોરુ મન ઓર નયનરૂપી કમલ કો વિકસિન કરનેવાલે આપકા ડધર આના હો ગયા । અ તો આપકે દર્શન કરકે તાતકે આગમનકી પ્રતીક્ષા કરને મેં ભી અસમર્થ વની હુઈ મૈને અપને આપકો આપકે આ પ્રીન કર દિયા હૈ । યહી મેરા વૃત્તાન્ત હૈ જો મૈને આપસે નિવેદિત રિયા હૈ ।

इस प्रकार कनकमालाके वचन सुनकर के सिंहरथको भी जाति-स्मरण हो गया तथा इसी समय देवियों से समन्वित वह देव भी वहा आ पहुँचा । उसके आते ही सिंहगन्धने उमका खूब अच्छी तरह आदरसत्कार किया ।

વથ વતી થઇને તાની પામે ત્યા સુધી રહીથ આ પ્રમાણે ડહીને તે દેવ પરિવાર સાથે અહી રોજાયેલ છે આ પ્રમાણે હે નાથ ! જે કનકમાળાના વિષયમા મેં આપને કહ્યુ, તે કનકમાળા હુ જે છુ અને એ પિતાને જીવ ગઈ કાલે જે અહી થી ડોઈ ડરણ વયાત સુમેરૂ પરત ઉપર ગયેલ છે એક તરફથી એમનુ જવાનુ થયુ ત્યારે બીજી તરફથી મારા પૂર્વપુણ્યના ઉદયથી આપનુ અહી આગમન થયેલ છે આથી આપના દર્શન પ્રીતે હુ મારા એ દેવ પિતાના આગમનની પ્રતીક્ષા કરવાનુ પણ બૂની ગઈ છુ મેં મારી જાતને આપના ચરણમા અર્પણ કરો દીધી છે આ મારૂ વૃત્તાત છે જેનુ મેં આપની સમક્ષ નિવેદન કયુ છે

આ પ્રકારના કનકમાળાના વચન સાંભળીને સિંહરથને પણ જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થઇ આવ્યુ અને એજ સમયે દેવીઓને સાથે લઈને એ દેવ પણ એ સ્થળે આવી પહોંચ્યા એમના આવતા જે સિંહરથે બાંધે વિનય પૂર્વક તેમને અભિવંદન કર્યું

ન્તરીય વૃત્તાન્ત શ્રુત્યા સઘઃ સજાતજાતિસ્મૃતિર્નિજ પ્રાગ્ભવ દૃષ્ટતી । સા તસ્મિન્
 દેવે-અય મમ પિતા' ઇતિ ગુદ્ધયાડ્યન્તન્મ્નેદૃષ્ટતી જાતા । પશ્ય સા ત દવ
 પૃષ્ટતી-તાત ! મમ પતિ. કો ભવિષ્યતિ ? તતઃ સાડ્યાધિજ્ઞાનેન જ્ઞાત્યા તામ
 વ્રણીત-પુત્રિ । તત્રજન્માન્તરીય. પતિર્નિજતગ્નુર્દેવગોઠાન્ન્યુતો દૃઢમિદનામ્ના
 રાજઃ પુત્રત્વેન સમુત્પન્નઃ । તસ્ય 'મિહરથેતિ' નામ અસ્તિ । તદ્વચન શ્રુત્યા
 કનકમાલા ત દેવ પ્રાહ-તાત ! તેન જન્માન્તરીયપતિના સદ મમ મિત્તન
 કદા ભવિષ્યતિ ? તદા સ દેવસ્તામેયમુગ્ધાચ-'પુત્રિ ! બ્રહ્માપદત સ તે પ્રિયોડ્ય
 સમાગમિષ્યતિ । અતસ્તમુદ્દેગ સિદ્ધાય ક્ક યયાસુરત તિષ્ઠ । અઢ ચ ત્વદાદેશ

પૂર્વભવકા વૃત્તાન્ત સુનરૂર જાતિસ્મૃતિ હો જાને સે અપને પૂર્વભવ સ્પ-
 ષ્ટરૂપ સે દેવ લિયે । ઓર "યહ મેરા પૂર્વભવના પિતા હૈ" ઇસ
 વિચાર સે વહ ઉસ દેવમે અત્યન્ત સ્નેહવર્તી થન ગઈ । ઇક સમય
 ઉસને ઉસ દેવ સે પૂઝા તાત ! મેરા પતિ કૌન હોગા । અવધિજ્ઞાન સે
 વિચાર કર દેવને ઉસસે કહા પુત્રિ ! તુમ્હારે જન્માન્તર કા પતિ
 જિતશત્રુ હી તુમ્હારા પતિ હોગા । વહ જિતશત્રુ મરકર દેવલોગ મે
 રહા, ફિર વહા સે આકર અવ દૃઢસિંહ રાજા કે વહા પુત્ર હુઆ હૈ
 ઓર ઉસકા વહા નામ સિંહરથ પડા હૈ । ઇસ પ્રકાર દેવ કે વચન
 સુનરૂર કનકમાલાને પુનઃ દેવ સે પૂઝા કિ તાત ! ઉસકે સાથ મેરા
 મિલાપ ક્ય હોગા ? તત્ર દેવને કહા-બેટી ! વહ તેરા જન્માન્તરીય પતિ
 યહ ઘોડે ઢારા અપદ્ધત હોકર આનેવાલા હી હૈ અતઃ ઉદ્દેગ કા પરિ-
 ત્યાગ કર ત્વ આનદપૂર્વક યહા હી રહ । મૈ મી આજ્ઞાવશવર્તી હોકર

ળીને જાતિસ્મૃતિ થઈ આવવાથી પેતાના પૂર્વજવને સ્પષ્ટરૂપથી જોઈ લીધા અને
 "આ મારા પૂર્વજવના પિતા છે" આ વિચારથી તે એ દેવમા અત્યંત સ્નેહ
 ધરાવનાર બની ગઈ એક સમય તેણે દેવને પૂછ્યું તાત ! મારા પતિ કોણ
 બનશે ? અવધિજ્ઞાનથી વિચાર કરીને દેવે તેને કહ્યું કે, પુત્રિ ! તમારા પૂર્વજવના
 પતિ જિતશત્રુ જ તમારા પતિ થશે તે જિતશત્રુ રાજા મરીને દેવલોકમા ગયા
 ત્યારથી ચવીને હવે તે દૃઢસિંહ રાજાને ત્યા પુત્રરૂપે અવતરેલ છે અને તેનું નામ
 ત્યા સિંહરથ રાજાવામા આવેલ છે આ પ્રકારના દેવના વચન સાંભળી કનકમાલાએ
 ફરીથી દેવને પૂછ્યું કે, હે તાત ! તેમની સાથે મારો મેળાપ ક્યારે થશે ? ત્યારે દેવે
 કહ્યું કે, પુત્રિ ! એ તારા પૂર્વજવના પતિ અહીં ઘોડાથી અપદ્ધત થઈને આવવાના
 છે આથી તું ઉદ્દેગને તજી દઈને અહીં આનંદપૂર્વક રહે અને હું પણ આજ્ઞા

मुता मन. प्रसाद नो प्राप्स्यति । अतस्त्वया तथा कार्यं यथेय मम मुता एकाकिनी नो भवेत् । अन्यथा मम त्रियोगेनेय प्रचुर कष्टमनुभविष्यति । एव मुत्तत्रा सपरिवारः स देवो गतः । ततो राजा नगगतिस्तम्या वृत्तिहेतोस्तस्मिन्नग्रे नव्य नगर निर्माणयति । लोभाश्च प्रलोभ्य तत्र निवासयति । तदनु तस्य गिरेरयस्ताद् गहन ग्रामान् निवासयति । स राजा न्यायेन राज्य पाठ्यन मानुष्यकान् कामभोगान् भुञ्जान् श्रावधर्ममनुपाठ्यन् त्रिवर्गं साधितवान् ।

अथान्यदा कार्तिकमासस्य पूर्णिमाया तिथौ राजा राजपाटिमार्यं चतुर्विधसैन्यैः सह नगराद् उद्दिर्निर्गन् । तदा स ताम्रवर्णः पल्लवै सुशोभित

पडेगा । इसलिये आप से मेरा एक मात्र यही कहना है कि आप इस मेरी पुत्री को यहा अकेली नहीं छोटना । यह आपके साथ यद्यपि आना चाहे तो आ सकती है, परन्तु इस स्थान के सिवाय अन्यत्र इसका मन मुदित नहीं रह सकेगा, इसलिये इसका रहना यही श्रेयस्कर है । अतः आप से ऐसा मुझे कहना पडा है । यदि आप इसको यहा अकेली छोड देंगे तो यह मेरे बिना प्रचुर कष्टों को भोगेगी । इस प्रकार कहकर वह देव अपने निज परिपार को साथ लेकर वहा से चला गया ।

“कनकमाला को पिता के वियोग से दुःखका अनुभव न हो” इस विचार से नगगतिने वहीं पर उसकी प्रसन्नता निमित्त एक नवीन नगर बसाया, और उस में लोगों को नाना प्रकार के प्रलोभन दिये । नगगतिने न्याय नीति से राज्य का परिपालन करते हुए धर्म, अर्थ, काम के साधन में नीतियुक्त रहे । एक दिन राजा कार्तिक मास की

समय सुधी रहेवु पडथे आधी आपने भाइ ओ छडेवानु छे डे, आप भारी आ पुत्रीने अहाँ ऐकही मुकीने न नव ओ आपनी मथे आपवा आडे तो आले न आवी शके छे, परतु आ स्थान सिवाय तेनु मन डेअर पखु स्थणे आन दमा रही शके तेम नथी आ डण्खे तेनु आ स्थणे न गडेवु डीक छे परतु जे आप तेने आ स्थणे ऐकहीन छोडी जशे तो जेने मारा वगर बाहे आघात पडोयथे आ प्रभावे कहीने ते देव पोताना परिवारने साथे लधने त्याधी साटया गया

“कनकमालाने पिताका वियोगथी दुःखने आघात न लागे” आ विचारथी नगगति राजाओ त्या तेनी प्रसन्नता भाटे ऐक नवु नगर वसाव्यु छोडोने अनेक प्रकारना प्रलोभने आपोने तेछे त्या वसाव्या नगगति राजाओ गम्यनु मारी रीते परिपालन करता करता त्रिवर्गना साधनमा डेअर प्रकारनी उमीना न गभी ओड दिवस राजा पोतानी जेनाने साथे लध डार्तिक महीनानी पुनमना दिवसे नगगती

तुर्गवत्त यथदिदिताय, पञ्चम दिरसे तद्वियोग्यथामसहमानो नभामार्गेण
तस्मिन्नेव परिते प्रियासमीपे समागतः । तत्र कतिनिद् दिनानि स्थित्वा पुनः
स्वपुरे सभागतः । एव पुनः पुनर्नगे गतिं दृष्ट्वा राजान् आका 'नगगति'
इतिनाम्ना व्यथिष्टान्तः ।

अथान्यदा कनकमालया सप्रिये गत राजान् स व्यन्तरदेवः प्रोवाच-
राजन् । स्वामिमिष्टापतेरादेशादहमधुनाऽस्मात्स्थानादन्यत्र गमिष्यामि । यत्र
प्येना विहाय नाहं गन्तुमृत्सदे । तथापि प्रमोरादेशम्य दुर्लङ्घ्यत्वाच्चाहमत्र
स्थातुं शक्नोऽस्मि । तत्र मम उद्दृकाक्षेपो भविष्यति । अस्मात्स्थानादन्यत्र मम
दिन समाप्त क्रिये । उनको ये चार दिन यत्ना कनकमाला के बिना चार
युग जैसे लगते रहे । ज्यों ही पंचम दिन प्रारम्भ हुआ कि राजा
कनकमाला की याद से आकृष्ट होकर वह शीघ्र ही आकाश मार्ग से
चलकर उसी पर्वत पर उसके पास जा पहुँचे । वियोग की व्यथा
जांत कर वह वहा कुछ दिनों और रहे । पश्चात् अपने नगर वापिस
आ गये । इस प्रकार वे बार २ उस पर्वत पर आते जाते रहे । अतः
पर्वत पर बार २ आने जाने के कारण लोगोंने उनका नाम नगगति
रख लिया और इसी नाम से वह प्रसिद्ध हो गये ।

एक दिन उस व्यन्तरदेवने कनकमाला के पास आये जहाँ राजा
से कहा-राजन् ! अपने स्वामी इन्द्र के आदेशसे अब मैं इस समय
यहाँ से जाना चाहता हूँ, यद्यपि मेरा जी कनकमाला को नहीं छोड़ना
चाहता है तो भी स्वामी का आदेश दुर्लङ्घ्य होने से मैं अब नहीं
रह सकूँगा । जहाँ मैं जाऊँगा वहाँ मुझे बहुत समयतक ठहरना

सतत बार निवस सुधी तेले अकधाउ राजकार्यभा अ थितने परेवा राज्यु पायभा
दिवसे राजने कनकमालानी याही आवी गर्ध अने ते आधी व्याकुल अनीने तुरतज
आकाश मार्गेथी आलीने ओ पर्वतनी पास पडोआया अने कनकमालाने भल्या तेभज
वियोगनी व्यथाने शात करवा थोडा दिवस ते त्या रह्या ओ पछी पाछा पोनाना
नगमा आवी गया आ प्रभाले अवार नवार ओ पवत उपर अवर जवर थती
नही तेना आ प्रकारना अवरजवरना जरले थोडा मे तेनु नाम नगगति राभी दीधु
अने ओज नामथी प्रनिद्ध थया

ओक निवस ओ व्यन्तर देवे कनकमालानी पास आवेला ओ राजने कहु-राजन् !
भारा स्वामी इन्द्रना आदेशथी हवे हु अहीथी जवा आहु छु, न मे भारे
अन कनकमालाने छोडवा चाहतो नथी तो पणु स्वामेना आदेशथी हु अघायडो
छु जेथी हवे हु अही रही यडु तेम नथी जया हु गर्धश त्या भारे धछु

महकारतरोम्य सर्वं पत्रपुष्पादिकं गृहीतम् । अत एवायं तस्मिन् श्रीको जातः ।
यथा तस्मै गृहीतं सर्वस्वो धनिको नि श्रीको भवति । तद्वचनमाकर्ण्य राजा
चिन्तितवान्—अहो ! श्रियश्चञ्चलत्वम् । योऽयं सहकारतरुः स्वशाभया जनानां
मनांसि समारुहयान्, स एवायं क्षणान्निःश्रीको जातः । यदेव पूर्वं तोप
जनयति, तदेव क्षणान्तरे तद्विपरीतं भावं जनयति, यथा गन्तिसमये भोजनम् ।
यथा हि बुद्बुदाटोपः सन् यारागश्च स्थिरो न भवति, तथैव सर्वा अपि सम्पदो
न स्थिरा इति तु निश्चितम् । यो मृदवीर्मोडेन तम्पट स्थिरा जानाति, मन्वे
स मन्दः त्रिद्युत्तामपि शाश्वती जानाति । अतः क्षणभङ्गुराऽनया राजसम्पत्त्या

आपने ज्यो ही इसकी मजरी तोड़ी सो तोड़ते हुए आपने देखकर
समस्त सैनिकोंने आपका अनुकरण किया, और राजने एक ही साथ
इसके पत्र पुष्पादिको सो तोड़ कर इसको इस स्थिति में पहुँचा
दिया । यह अब चोरों द्वारा लूटे गये वनवाले भी तरह बिलकुल
श्री-शोभा बिहीन बन गया है । उस तरह मन्त्रीके वचन सुनकर
राजाने विचार लिया देखो श्री-शोभा की चंचलता । जो आम्रवृक्ष
कुछ समय पहिले अपनी शोभा से जनो के मनमा आकर्षण बना हुआ
था, वही इस समय नि श्रीक-शोभा रहित होने से लोगों के मनकी
विरक्तिका कारण बन रहा है । जिस प्रकार पानीका बुद्बुद अथवा स'याराग
स्थिर नहीं होता है, उसी प्रकार ससार के समस्त पदार्थ एवं सम्प-
त्तियाँ स्थिर नहीं हैं । जो इनको स्थिर मानता है वह अज्ञानी है ।
यदि सम्पत्तियाँ आदि पदार्थ स्थिर मानी जावे तो फिर बिजली के चम-
त्कार से भी स्थिर मानने में कोई आपत्ति नहीं होनी चाहिये । परन्तु
ऐसा नहीं है । अतः समस्त ही जगत के पदार्थ अस्थिर एवं विनाश
शील हैं तब इनसे या राज्य संपत्ति से कुछे अब कोई काम नहीं है ।

कछु—स्वामिन् ! आपने प्रथम वृक्षना भोरने तोड़ये आधी आपने आ रीते तोड़ता
जोधने सैनिकोंके पक्ष आपने अनुकरण कथुं सधणाके मणीने तेना पुष्प पत्र
आदि तोड़ने तेने आ स्थितिके पड़ोयाडेल छे योरे द्वारा लुटायेला धननी भाङ्ग
के जलकुल श्री शोभा वगरनु मनी गयेल छे आ प्रकारना मन्त्रीना वचन साल
जीने राजाके विचार कथो के, लुओ । श्री-शोभानी च यणता ने आम्रवृक्ष योडाज
समय पड़ेला पोतानी शोभाथी माणुसेना मनने आकर्षीं रहेल छतु तेज वृक्ष
अत्यारे शोभा वगरनु बनी जवाथी वोडेने ओना तरङ्ग जेवानु मन पक्ष थतु नथी
जेम पाणुना परपोटा अने सध्याने रग स्थिर होता नथी आज प्रभाणें स सा
रना सधणा पदार्थो अस्थिर अने विनाशशील छे आधी आनी विनाशशील नान्य
स पत्तिनु छेवे मारे कछ काम नथी अस्थिरनी साथे करव मा आयेला प्रीति न्वय

મજરીપુણેન વિહારિત સગાફલ છત્રાકારમેક સહકારતરુ દર્શન । તદનુ રાજા નગમર્તિર્મદ્યાર્થ મનોહરસ્ય તસ્માન્નરુદ્ધમ્થેકા મજરીં શૃદ્ધીનયાન । તતઃ સર્વે સૈનિકાસ્તસ્ય પત્રપલ્લયમજરીર્શૃદ્ધીત્યા ત મહાર દારુણેષ ક્રવચન્ત. । રાજા ચ યાન ગત્યા ક્રિયત્ક્ષણાનન્તર તતઃ પ્રતિનિરૂતો મત્રિગ પૃષ્ઠવાન્-મન્ત્રિન્ । મ કમનીય. સહકારતરુ. કાસ્તે ? તતો મન્ત્રી કાષ્ઠેષ ત સહકારતરુ રાજાન દર્શયતિ । રાજા પન્ત્રતિ-અયમેતાદૃશઃ કથ સજાતઃ ? મન્ત્રી પ્રાહ-સ્વામિન ! પૂર્વે ભવતાડસ્ય તરોરેકા મજરી શૃદ્ધીતા । તદનુ સર્વે સૈનિકૈર્ભવન્તમનુકૃત્ય

પૂર્ણિમા કે દિન ચતુર્વિધ સૈન્ય કો સાયમેં લેકર નગર સે વાહર ગય હુણ યે । ઉન્હોને વહા ણક આન્નરુદ્ધ દેગ્યા જો તાન્નરવર્ણ જૈસે પહ્લોયોં સે સુશોભિત ણવ મજરીપુણ સે પીલા હો રહા થા । યહ દેગ્યને મેં છત્તા જૈસા ગોલાકાર લગતા થા । રાજાને મગલાર્થ મનોહર ઉસ આન્નરુદ્ધ કી ણક મજરી તોડલી । ઇસકો દેગ્યર સાય કે સમસ્ત સૈનિકોંનેં મી મજરી પત્તે આદિ તોડ ર કર ઉસ રુદ્ધમે ચિલકુલ નિગ્વન્ના-ઠૂઠા બના દિયા । રાજા જવ વગીચે સે વાપિસ લૌટે ઓર ઉસ તરેમરે આન્નરુદ્ધ કો નિગ્વન્ના-ઠૂઠેરુપ મેં દેગ્યા તો ઉન્હોને ઉસી સમય મન્ત્રી સે પૂછા-હે મન્ત્રિન્ । યહ કમનીય આન્નરુદ્ધ યહા ઇસ સમય નહીં દિશ્વતા હૈ કહા ગયા । પહિલે યહી તો ઉસકો દેશ્વા થા । રાજા કી વાત સુન-કર મન્ત્રીને કહા-મહારાજ ! દેશ્વિયે યહી આન્નરુદ્ધ યહ હૈ । ઇસ સમય યહ ખાલી ઠૂઠેરુપ હી રહ ગયા હૈ । રાજાને પુન મન્ત્રી સે પૂછા-ઇસકી યહ દુર્દશા કૈસે હો ગઈ હૈ ? ઉત્તર દેતે હુણ મન્ત્રીને કહા-સ્વામિન્ । પહિલે

બહાર ગયેલ હતા ત્યા તેમણે એક આબાનુ વૃક્ષ જોયુ જે ત્રાબાના રગના પાદ ઢાંધી શોભાયમાન અને મોરના આવવાથી ખીણ દેખાઈ રહ્યું હતું એ જોવામા છત્રી જેવા ગોળાકારનું દેખાતું હતું રાજાએ ઉત્લાસિત મનથી એ વૃક્ષના મોરની એક શાખા તોડી રાજાએ મોરની શાખા તોડી એ જોઈને સાથેના સૈનિકાએ પણ તેનું અનુકરણ કરવા માડ્યું તે ત્યા સુધી કે, તેનો મોર અને પાંદડા બધુ ય તોડાઈ ગયું અને ઝાડને ઠૂંઠું બનાવી દીધું રાજા જ્યારે બગીચામા જઈને પાછા ફર્યા ત્યારે તેણે તે આન્નરુદ્ધના ઠૂંઠાને જોયુ ત્યારે તેણે મન્ત્રીને પૂછ્યું કે, હે રાજાન્ ! એ ખીલેલું આબાનુ વૃક્ષ જે અહીં હતું તે ક્યા ગયું ? રાજાની વાત સાંભળીને મન્ત્રીએ કહ્યું-મહારાજ ! જુઓ આ સામે દેખાય છે એજ એ આબાનુ ઝાડ છે રાજાએ ફરીથી મન્ત્રીને પૂછ્યું-આની આવી દુર્દશા કઈ રીતે થઈ ? ઉત્તર આપતા મન્ત્રીએ

तथा—

ग्रम्—सौवीररायवसहो, चडत्ताणं मुणी चरे ।

उदायणो पव्वडओ पत्तो गडमणुत्तरं ॥४८॥

त्रया—सावीरराजवृषभ. त्यक्त्वा खलु मुनिश्चरन् ।

उदायन प्रजित, प्राप्तो गतिमनुत्तराम् ॥४८॥

टोका—‘सौवीर’ इत्यादि ।

सौवीरराजवृषभ—सावीरम्प=साँवीरदेगस्य राजा—साँवीरराज, स चासौ
वृषभ इय इति समास, सौवीरराज्यधुराधरणसमर्थ इत्यर्थ, एतादृशो वीर
वपत्तनासीशो राजा उदायन सर्वे रात्र्य त्यक्त्वा प्रजितो मुनिर्दायन
य तपश्चरन् अनुत्तरा=सर्वोत्कृष्टा मोक्षरूपा गतिं प्राप्त ॥४८॥

॥ अथ उदायनराजपिकथा ॥

आसीदत्र भरतक्षेत्रे सिन्धुसौवीर देशे वीतभयनामक पत्तनम् । तत्रासी
दुदायननामा पुण्यशाली राजा । स हि शार्यौदार्यधैर्यादिभिः सज्जैर्गुणैः मम

तथा—‘सौवीररायवमहो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(सौवीररायवमहो—सौवीरराजवृषभ) सौवीरदेश के
सर्वोत्तम राजा (उदायणो—उदायन.) उदायनने (चडत्ताण—त्यक्त्वा) समस्त
राज्य का परित्याग करके (पव्वडओ—प्रजित) मुनिदीक्षा अंगीकार की
और उसी (मुणीचरे—मुनि चरत्) मुनि अवस्थामे रहते हुए उन्होंने (अणु-
त्तरा गड पत्तो—अनुत्तराम् गतिं प्राप्तः) सर्वोत्कृष्ट गति मुक्ति को प्राप्त किया ।

उदायन राजर्षि की कथा इस प्रकार है—

इस भरतक्षेत्र में सिन्धु सौवीर नामका एक देश है, उस में
वीतभय नामका एक पत्तन था। उसका राजा उदायन थे। ये राजा

तथा—“सौवीररायवसहो” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—सावीरराय वमहो—सौवीरराजवृषभ सौवीर देशका सर्वोत्तम
राज्य उदायणो—उदायन उदायने चडत्ताण—त्यक्त्वा मध्या रात्र्यने परित्याग करके
करने पव्वडओ—प्रजित मुनिदीक्षा अंगीकार की अने मुणीचरे—मुनि अचरत
अने मुनि अवस्थामा होता रहता तेमणे सर्वोत्कृष्ट अनी गति मुक्तिने प्राप्त की

उदायन राजर्षि की कथा आ प्रकारनी छे—

आ भरत क्षेत्रता सिंधु सौवीर नामने ओउ देश छे तेमा वीतभय नामनु
ओउ पट्टण छतु तेमा उदायन नामे राजा छता ओ राजा भूषण न पुण्यशाली छता

નાસ્તિ મે પ્રયોજનમ્ । ણ ચ ચિમ્બુદય મજાતૈરાગ્યથતુરથતુરથઃ પ્રત્યેકબુદ્ધો નમ
ગતિ સ્વહસ્તેન લોચ ક્રુત્યા ગ્રાસનદેવતાદત્ત સદોરકમુગ્યવચ્ચિકારરજોહરણાદિચ
સાધુનેપ પરિધૃત્ય પૃથિગ્યામપ્રતિચદ્ધિચિહારેણ ચિહરમાણોઽન્તે સિદ્ધિગતિ પ્રાપ્ત ।

॥ ઇતિ નગગતિરાજકથા ॥

કરકણ્ડ-દ્વિમુગ્ય-નમિ-નગગતિ નામાનશ્વત્પારોઽપિ પ્રત્યેક બુદ્ધાઃ મહા
થુકનામકે સસમદેવલોકે પુષ્પોત્તરચિમાને ઉત્કૃષ્ટ-સમદગસાગરોપમાણિ સદૈવો
પિત્વા તત સદૈવચ્યુતા' સદૈવ ટૂઠીતદીક્ષા' વ્રમેણ સદૈવ મોક્ષ મમામાદયન ।

॥ ઇતિ ચતુ' પ્રત્યેકબુદ્ધકથા સમાપ્તા ॥

અસ્થિર સે કી ગઈ પ્રીતિ સ્વય અસ્થિરતા કા કારણ હેતી હૈ । ઇસલિય
ઇન સવ સે મમત્વ કા પરિહાર કરને મે હી આત્મા કા શ્રેય હૈ । એસા
વિચાર કર રાજા સે અપને આપ વૈરાગ્યભાવ જાગૃત હો ગયા । ઔર
ઉસી સમય ડન્હોને અપને હાથોસે શિર કે ચાલોંકા લોચ કરકે ગ્રાસન
દેવતા ઠારા દિયે ગયે મદોરકમુગ્યવચ્ચિકા ણવ રજોહરણ આદિ રૂપ મુનિકા
વેષ ધારણ કર અપ્રતિચદ્ધિ વિહાર કરના પ્રારંભ કિયા । અન્ત મેં સમાધિ
મરણ સે પ્રાણોંકા પરિત્યાગ કર નગગતિ મુનિરાજ ને સિદ્ધિગતિ કો બી
પ્રાપ્ત કર લિયા । ઇસ પ્રકાર ચતુરથ પ્રત્યેક બુદ્ધ નગગતિ કી કથા હૈ ।

કરકણ્ડ, દ્વિમુગ્ય, નમિ ઔર નગગતિ યે ચારોં હી પ્રત્યેક બુદ્ધ
મહાશુક નામકે સસમ દેવ લોક મે પુષ્પોત્તર વિમાન મે ઉત્કૃષ્ટ મતરહ
સાગરકી સ્થિતિ લેકર સાથ ૨ હી ઉત્પન્ન હુણ સાથ ૨ હી વહાંસે ચલે
ઔર સાથ ૨ હી મુનિ દિક્ષા લેકર એક સાથ હી મોક્ષ ગયે ॥ ૪૭ ॥

અગ્નિચરતાનુ કારણુ હોય છે આથી એ સધળાનો પરિત્યાગ કરવો તેમા જ આત્માનુ
શ્રેય છે આલો વિચાર કરવાથી રાજને પોતાના મનથીજ વૈરાગ્ય જાગી ગયો અને એજ
વખતે એમણે પોતાના હાથથી માથાના વાળનો લોચ કરીને ગ્રાસન દેવે આપેલ
દોરાવાળી મુખવચ્ચિકા અને રજોહરણુ આદિ મુનિવેષ ધારણુ કરી અપ્રતિચદ્ધિ
વિહાર કરવાનો પ્રારંભ કર્યો અતે તેમણે સમાધિમરણુથી દેહનો પરિત્યાગ
કરી નગગતિ મુનિરાજે સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત કરી આ પ્રમાણે આ ચોથા પ્રત્યેક
બુદ્ધ નગગતિની કથા છે

કરકણ્ડ દ્વિમુગ્ય, નમિ અને નગગતિ એ ચારેય પ્રત્યેક બુદ્ધ મહાશુક નામના
સાતમા દેવલોકમા પુષ્પોત્તર વિમાનમા ઉત્કૃષ્ટ સત્તર સાગરનીસ્થિતિવાળા બનીને સાથે
સાથેજ ત્યા ઉત્પન્ન થયા અને સાથે સાથે જ ત્યાથી ચવીને સાથે સાથે જ દીક્ષા
લઈને એક સાથે જ મોક્ષમા ગયા ॥ ૪૭ ॥

તથા—

મળ્મ—સોવીરગયંવસહો, ચડત્તાણ મુળી ચરે ।

ઉદાયણો પવ્વડઓ, પત્તો ગડમણુત્તર ॥૪૮॥

ગ્રાયા—સોવીરરાજવૃષભઃ ત્યક્ત્વા ચલુ મુનિશ્વરન ।

ઉદાયન. પ્રવ્રજિત, પ્રાપ્તો ગતિમનુત્તરમ્ ॥૪૮॥

ટીકા—‘સોવીર’ ઇત્યાદિ ।

સોવીરરાજવૃષભ.—સોવીરમ્ય=સોવીરદેશસ્ય રાજા-સોવીરરાજ, સ ચાસો વૃષભ ઇતિ સમાસ. સોવીરરાજ્યધુરાધરણસમર્થ ઇત્યર્થ, एतादृशो वीर यस्य પત્તનામીનો રાજા ઉદાયનઃ સર્વે રાન્ય ત્યક્ત્વા પ્રવ્રજિતો મુનિરુદાયન એ તપશ્ચરન્ અનુત્તરા=સર્વોત્કૃષ્ટા મોક્ષરૂપા ગતિ પ્રાપ્ત ॥૪૮॥

॥ અથ ઉદાયનરાજપ્રિકથા ॥

આસીદત્ર ભરતક્ષેત્રે સિન્ધુમોવીર દેશે વીતભયનામક પત્તનમ્ । તત્રાસી રુદાયનનામા પુણ્યશાળી રાજા । સ દિ ગૌર્યોદાર્યધૈર્યાદિભિ સદ્ગુણૈઃ સમ

તથા—‘સોવીરરાયવમહો’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(મોવીરરાયવમહો-સોવીરરાજવૃષભ.) સોવીરદેશ કે સર્વોત્તમ રાજા (ઉદાયણો-ઉદાયનઃ) ઉદાયનને (ચડત્તાણ-ત્યક્ત્વા) સમસ્ત રાજ્ય કા પરિત્યાગ કરકે (પવ્વડઓ-પ્રવ્રજિતઃ) મુનિદીક્ષા અગીકાર કી ઓર ઉસી (મુળીચરે-મુનિ. ચરત્) મુનિ અવસ્થામે રહેતે હુણ ઉન્હોને (અણુ-ત્તરા ગડ પત્તો-અનુત્તરમ્ ગતિ પ્રાપ્તઃ) સર્વાત્કૃષ્ટ ગતિ મુક્તિ કો પ્રાપ્ત કિયા ।

ઉદાયન રાજર્પિ મી તથા ઇસ પ્રકાર હૈ—

ઇસ ભરતક્ષેત્ર મે સિન્ધુ સૌવીર નામકા ઇક દેશ હૈ, ઉસ મે વીતભય નામકા ઇક પત્તન યા । ઉસકા રાજા ઉદાયન થે । યે રાજા

તથા—“સોવીરરાયવસહો” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—સોવીરરાય વસહો-સોવીરરાજવૃષભઃ સૌવીર દેશના સર્વોત્તમ રાજા ઉદાયણો-ઉદાયન ઉદાયને ચડત્તાણ-ત્યક્ત્વા મહાણા રાન્યનો પરિત્યાગ કરીને કરીને પવ્વડઓ-પ્રવ્રજિત મુનિદીક્ષા અગીકાર કરી અને મુળીચરે-મુનિ અચરત્ એજ મુનિ અવસ્થામા રહેતા રહેતા તેમણે સર્વોત્કૃષ્ટ એની ગતિ મુક્તિને પ્રાપ્ત કરી

ઉદાયન રાજર્પિની કથા આ નકારની છે—

આ ભરત ક્ષેત્રતા સિન્ધુ સૌવિર નામનો એક દેશ છે તેમા વીતભય નામતુ એક પદ્મ હતુ તેના ઉદાયન નામે રાજા હતા એ રાજા ખૂબ જ પુણ્યશાળી હતા

નાસ્તિ મે પ્રયોજનમ્ । ણ ચ તિમૃદ્ય મજાતૈરાગ્યનનુશ્ચતુર્થે, પ્રત્યેકબુદ્ધા નમ
ગતિ' સ્વહસ્તેન લોચ ક્રુન્વા શાસનદેવતાદત્ત સદોરુમુગ્યવન્નિહારજોહરણાન્નિ
સાધુતેષ પરિપૃત્ય પૃથિ-યામપ્રતિનિદ્ધિહારણ વિદરમાણોઽન્તે સિદ્ધિગતિ પ્રાપ્ત' ।

॥ ઇતિ નમગતિરાજકથા ॥

ચરચણ્ડ-દ્વિમુગ્ય-નમિ-નમગતિ નામાનશ્ચત્વારોઽપિ પ્રત્યેક બુદ્ધાઃ મદા
શુક્રનામકે સસમદેવલોકે પુષ્પોત્તરવિમાને ઉત્કૃષ્ટ-સમદગસાગરોપમાણિ મહૈવો
પિત્વા તત સદૈવચ્યુતા સદૈવ ટૂહીતદીક્ષા' ક્રમેણ સદૈવ મોક્ષ મમામાદયન્ ।

॥ ઇતિ ચતુ' પ્રત્યેકબુદ્ધકથા સમાપ્તા ॥

અસ્થિર સે કી ગર્હ પ્રીતિ સ્વય અસ્થિરતા કા કારણ હેતી હૈ । ઇસલિય
દન સત્ત સે મમત્વ કા પરિહાર કરને મેં હી આત્મા કા શ્રેય હૈ । એસા
વિચાર ચર રાજા મેં અપને આપ ચૈરાગ્યભાવ જાગૃત્ત હો ગયા । ઓર
ઉસી સમય ઉ-હોને અપને જાથોસે શિર કે ચાલોંકા લોચ કરકે શાગન
દેવતા દ્વારા દિયે ગયે મદોરુમુગ્યવન્નિકા ણ ચ રજોહરણ આદિ રૂપ મુનિકા
વેષ ધારણ કર અપ્રતિનિદ્ધિ વિહાર કરના પ્રારંભ કિયા । અન્ત મેં સમાધિ
મરણ સે પ્રાણોંકા પરિત્યાગ કર નમગતિ મુનિરાજ ને સિદ્ધિગતિ કો ખી
પ્રાપ્ત કર લિયા । ઇસ પ્રકાર ચતુર્થ પ્રત્યેકબુદ્ધ નમગતિ કી કથા હૈ ।

કરકણ્ડ, દ્વિમુખ, નમિ ઓર નમગતિ યે ચારોં હી પ્રત્યેકબુદ્ધ
મહાશુક્ર નામકે સસમ દેવ લોક મેં પુષ્પોત્તર વિમાન મે ઉત્કૃષ્ટ મતરહ
સાગરકી સ્થિતિ લેકર સાથ ૨ હી ઉત્પન્ન દુષ સાથ ૨ હી વહાંસે ચલે
ઓર સાથ ૨ હી મુનિ દિક્ષા લેકર એક સાથ હી મોક્ષ ગયે ॥ ૪૭ ॥

અસ્થિરતાનુ ઠારણ હેાય છે આથી એ સધળાને પરિત્યાગ કરવો તેમા જ આત્માનુ
શ્રેય છે આવો વિચાર કરવાથી રાજાને પોતાના મનથીજ ચૈરાગ્ય ભગી ગયો અને એજ
વખતે એમણે પોતાના હાથથી માથાના વાળને લોચ કરીને શાસન દેવે આપેલ
દોરાવાળી મુખવસ્ત્રિકા અને રજોહરણ આદિ મુનિવેષ ધારણ કરી અપ્રતિબદ્ધ
વિહાર કરવાનો પ્રારંભ કર્યો અને તેમણે સમાધિમરણથી દેહને પરિત્યાગ
કરી નમગતિ મુનિરાજે સિદ્ધ ગતિને પ્રાપ્ત કરી આ પ્રમાણે આ ચોથા પ્રત્યેક
બુદ્ધ નમગતિની કથા છે

કરકણ્ડ, દ્વિમુખ, નમિ અને નમગતિ એ ચારેય પ્રત્યેકબુદ્ધ મહાશુક્ર નામના
સાતમા દેવલોકમા પુષ્પોત્તર વિમાનમા ઉત્કૃષ્ટ સત્તર સાગરનીસ્થિતિવાળા બનીને સાથે
સાથેજ ત્યા ઉત્પન્ન થયા અને સાથે સાથે જ ત્યાથી અવીને સાથે સાથે જ દીક્ષા
લઈને એક સાથે જ મોક્ષમા ગયા ॥ ૪૭ ॥

तत्पित्रादिभ्यः = पञ्चशतसुवर्णमुद्रा दत्त्वा ता परिणयति । इत्य स पञ्चशतकन्या
परिणीतवान् । तथापि स तृप्तिं न प्रयाति । स्त्रीयनायुष्मभोज्येषु जनाः प्रायः
स्तृप्तिं न यन्ति । एताः स्त्रिय केनापि स मा गच्छन्तु इति विचार्य एक-
स्तम्भे गृहे ताः सर्वा अपि मस्थापितवान् ।

तस्मिन्नेव काले समुद्रमयस्थिते पञ्चशैलग्यह्वीयं विद्युन्मालिनामको
महर्द्धिको व्यन्तरदेव आसीत् । तस्यास्ता दामापदासाभिनेये द्वे देव्यौ । एतदा
ताभ्या सह कुत्रापि प्रजन्त्यायु क्षयान्मार्गं प्रच्युत । ततस्ते उभे अपि देव्यौ
वैवाहिक स्वरूप करने को इच्छा कर लेता और उसके पिता आदि
को पाच सौ ५०० सुवर्ण मुद्राएँ प्रदान कर उसको परण लेता था ।
इस प्रकार उसने पाचसौ ५०० कन्याओं के साथ अपना विवाह कर
लिया । परन्तु फिरभी कामभोगों से उसको तृप्ति नहीं हुई । सच है
इस संसार में स्त्री, धन, भोजन एवं जीवन से प्राय किसी भी
प्राणी को तृप्ति नहीं होती है । उसने उन ममस्त्रियों को एक
ही घरमें इस अभिप्राय से “ त्रि ये कही किसी के साथ चली न
जावें ” रखा था ।

जिस समय की यह कथा है उसी समय में समुद्र के मध्य
में रहे हुए पञ्चशैल नाम के द्वीप में विद्युन्माली नामका कोई एक
विशिष्ट रुद्रिका धारी व्यन्तरदेव रहता था । हासा एवं प्रहासा नाम
की इसकी दो देविया थी । एक दिन यह इन्हीं देवियों के साथ
कहींजा रहा था सो मार्ग में ही अपनी आयु के क्षय हो जाने से मर-

क्षयवानी उच्छा करी बैठे। अने ओ कन्याना पिता वगेरेने ५०० सुवर्णमुद्राओ
आपिने ओ तेनी साथे लग्न करी बैठे। आ प्रभाओ ओओ ५०० पाचओ कन्याओ
साथे पोताना लग्न करेले हुता छता तेनी काम लोओधी तृप्ती थर्ष न हुती
पर न हो आ संसारमा स्त्री, धन, भोजन अने जीवन आ सुखणाधी काल
पुष्ट प्राणीने तृप्ती थती नथी तेओ ओ सधणी आओने ओक स्तलवाणा ओक
घरमा राओले हुती आनु कश्च ओ हुतु के ‘ओ कौछनी साथे रणेने कयाय
आली न लय’ आवा असिप्रायधी आ व्यवस्था तेओ करेले हुती

जे समयनी आ बात हो ओ समये समुद्रनी मध्यमा आवेला पञ्चशैल
नामना द्विपमा विद्युन्माली नामना कौछ ओक विशिष्ट रुद्रिकाणा व्यन्तरदेव रहेता
हुता हासा अने प्रहासा नामनी ओने जे देवीओ हुत’ ओक दिवस ओ आ गन्ने
देवीओनी साथे कौछ स्थणे लर्ष रहेले हुता त्यागे मार्गमा न ओनु आयुध्य पूर

नितो वीतभयादीनि त्रिपट्यधिक त्रिगतसङ्गकानि पुराणि, सिन्धुसौवीरमु-
ख्याश्च षोडशदेशान् पालयन्, महासेनादिभिर्वद्रमुकुटैर्दशगिरिचरैः सेवितः
स्वराज्यश्रियाऽपरः शक्र इव भृगुभे। तस्मिन् राज्ञ पट्टमहिषीजनधर्मपरायणा चेटरा
राज दुहिता प्रभावती नाम आसीत्। नृपस्य प्रभावतीकुक्षिजातोऽभीचि नामा पुत्र
आसीत्। उदायननृपस्य भगिनीमुत केशी आसीत्। अभीचिस्तु युवराजोऽभूत्।

आसीत् तस्मिन्नेव समये चम्पापुर्या धनधान्यादिसमृद्धौ रमणीजना-
सक्तचित्तः कुमारनन्दी नाम सुवर्णकारः। स यत्र कुत्राऽपि स्वरूपा कन्या पश्यति,
वहुत ही पुण्यशाली थे। शौर्य औदार्य एवं धैर्य आदि स्वाभाविक गुणों
से युक्त ये उदायन राजा वीतभय आदि तीनसौ तिसठ (३३३) पुरो का
तया सिन्धु सौवीर जैसे मुख्य सोलह १६ देशों के पालक थे। महासेन
आदि दस मुकुट ग्रथ वीर राजाओं द्वारा सदा सेवित हुए थे
राजा अपनी राज्यश्री से ऐसे शोभित होते थे कि मानों दूसरा इन्द्र
ही है। इनकी पटरानीका नाम प्रभावती था। यह जैनधर्मकी उपासिका
थी। चेडाराजाकी यह पुत्री थी। इसकी कुक्षिसे एक पुत्र उत्पन्न
हुआ था जिसका नाम अभीचि था। उदायन रा एक भानजा था
जिसका नाम केशी था। राजाने अभीचिको युवराज बना दिया था।
उसी समय मे चंपापुरी मे धनधान्यादिक से समृद्ध एक सुवर्णकार
रहता था। इसका नाम कुमार नदी था। स्त्रियों मे यह सदा
आसक्त चित्त बना रहता था। जहा कहा भी इसको अच्छी
रूपवाली कन्या दिखलाई देती कि वह उसी-समय उसके साथ

शौर्य, औदार्य અને ધર્મ આદિ સ્વાભાવિક ગુણોથી સમન્વિત એ રાજા વીતભય
આદિ ત્રણસો ત્રેસઠ ૩૩૩ પુરોના તથા સિન્ધુ સૌવીર જેવા મુખ્ય સોળ ૧૬ દેશોના
અધિપતિ હતા મહાસેન આદિ દસ મુગટબધ વીર રાજાઓ ઉપર એમનું આધિ-
પત્ય હતું એવા એ ઉદાયન રાજા પોતાની રાજ્યશ્રીથી એવા શોભતા હતા કે,
ભણે બીજા ઈન્દ્ર જ કેમ ન હોય ! એમની પટરાણીનું નામ પ્રભાવતી હતું જે
જૈનધર્મની ઉપાસક હતી અને ચેટક રાજાની એ પુત્રી હતી પ્રભાવતી રાણીના
ઉદરથી એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો જેનું નામ અભીચિ હતું રાજા ઉદાયનને એક ભાણેજ
હતો જેનું નામ કૈશી હતું રાજાએ અભીચિને યુવરાજ પદે સ્થાપિત કર્યો હતો

એ સમયે ચમ્પાપુરીમાં ધન ધાન્યાદિકથી સમૃદ્ધ એવો એક સોની રહેતો હતો
જેનું નામ કુમારનન્દી હતું ત્રિયોગમાં એને ખૂબ જ આસક્તિ હતી કન્યા કન્યા
એની નજરે સારી રૂપવતી કન્યાજેવામાં આવતી કે તે એની સાથે વૈવાહિક સંબંધ

सुवर्णकारोऽपि तदासक्तचित्ततया तानेव द्वित प्रेक्षमाणश्चिरकाः स्थाणुवत्तत्रैव
संस्थितः । तन्मत्तद्गतचित्तश्चिन्तयति-हामाप्रहासे दिना ममेव विश्व दृष्टि ही
नस्तेव नून्यमिवाभाति । रत्नाभ तद्वय गीत्य काचमणि तुल्याम्बतामु रमणीषु
फो नाम निपुणो रमो । तन्मान्मया तदर्थं यतितव्यम् । एव त्रिवार्य म मुव
र्णकारो राजकुले गत्वा प्रचुर धन दत्त्वा एव डिण्डिममयोपयत-य रश्चित्कु

जो पचशैल पर्यंत पर है वहा आवें । इस तरह उसने अपना
पता दे कर ये दोनों देविया बिजली की तरह चली पर अदृश्य हो
गई । सुवर्णकार इस दृश्य को देखकर उनम आसक्त चित्त होने
की वजह से प्रकृत समय तक चली पर स्थाणु की तरह निश्चल खड़ा र
जिस दिशामें ये अदृश्य हुई थी उसी दिशाकी और देखना रहा ।
फिर बाद में इसको विचार आया-कि अब मुझे यह ससार हासा
प्रहामा देवियों के बिना अन्ये को तरह शून्य जैसा ही नजर आ
रहा है । अहा ! किना आनंदप्रद उनका रूपया, इस रूपराशिके आगे
तो इन रमणियों की कोई कीमत नहीं है । रत्नके सामने जिस प्रकार
काच मणियों में निपुण जनको मनोप नहीं होता है, उसी प्रकार इस
अनुपम रूप राशिके सामने मुझे इन रमणियों में सतोष पानेका
नहीं है । इसलिये इस रूप के नये मार्ग में मुझे भ्रमण करने का
सौभाग्य जैसे भी प्राप्त हो सके उस प्रकारका प्रयत्न करना चाहिये ।
इस तरह विचार कर उस सुवर्णकार ने शीघ्र ही राजकुल में जा कर
वहा प्रचुर धन दिया और कहा कि आप इस प्रकार की घोषणा

ले समुद्रनी वयभा आवेला पचशैल पर्यंत उपर छे, तथा आवो, आ प्रभ छे
कहीने छे अन्ने देवीओ निजणीनी भाइइ तथाथी अ तर्ध्यान जनी गछ ओनी छे
अन्नेभा भूषण आसकत जनी गयल होनाथी धलु। समय सुधी छे ले दिशा तन्त्र अ तर्धान
थई छती ते तरइ लाकडाना कूडानी जेम हुट्या अट्या वगर छेला छेला जेतो
रह्यो, आ पछी तेने विचार थयो के, छवे भने आ ससार छे हामा अने प्रहासा
देवीओना वगर आधजानी भाइइ गून्व लेवोव देषाय छे अछा । हेवु आनंदप्रद
अनु रूप छतु । छे इपराथीनी सामे तो आ रमणीओनी डोह किमत नथी,
रत्ननी सामे ले रीते कायना दुकडायी समजदार मनुष्यने सतोष यतो नथी अज
प्रमाणे छे अनुपम रूप गवित नी सामे भने आ रमणीओनी नरा मण्णी पछ
किमत लागती नथी आ काखे इपना नवा भाग्यभा भारे भारे प्रभलु कर्वातु सौभाग्य
ले रीते प्राप्त थई शके छे प्रकारे प्रयत्न करवो जेछे आ प्रकारे विचार
करीने ते मोनी नव दूरबारमा पछोथे। राजनी सामे तेछे खली सुवर्णमुद्राओ
लेट भूनी अने कछु के, आप नगरसरना ओवी घोषणा कगवी छे। के, “ ले डोह

ચિન્તાતુરે એ ચિન્તિતરત્યો-કમપિ સ્ત્રીઝોઝ જન પ્રઝોમયામી ય શ્યામ્યાઃ પતિ
 ભવેત્ । इति चिन्तय भूमण्डले भ्रमन्तीभ्या ताम्भ्या चम्पाया म सुवर्णकारो
 दृष्ट' । અપમાનયોર્યોગ્યોઽસ્તીત્યપાર્થ તમ્મૈ પરમમનોહર સ્વરૂપ દર્શિતરત્યૌ ।
 તયોઃ પરમમનોહર રૂપ પડ્યસ્તગ્રામત્તચિત્તઃ સ સુવર્ણકાર. 'કે યુગમ્'
 इति ते देव्यौ पृष्ठयान् । ततस्ते त्रिलासिन्यौ सत्रिलास प्रोक्तरत्यों-आत्रा दामा
 प्रहासारये महर्द्धिके देव्यौ । तत्र चेदस्माभि मह मिलनेच्छा भवेत्तदा त्वया
 पञ्चशैलपर्वते समागन्तव्यम्, इत्युक्तया ते त्रिधुलतायत्तिरोदिते जाते । म

ગયા । यह देखकर उन देवियों ने चिन्तातुर होकर ऐसा विचार किया
 कि-चलो अब किसी भी लोलुप मनुष्य को अपने वश में करें जा
 हम लोगों का पति बन सके । इस प्रकार के विचार से उन-दोनों
 देवियोंने भूमण्डल भर में भ्रमण करना प्रारम्भ किया । घूमती-
 वे चंपापुरी नगरी में आई, और आते ही उन्होंने उस कामी सुवर्ण
 कार को देखा । देखते ही उन्होंने यह निश्चय कर लिया कि यह
 हमारा पति होने के लायक है । इस प्रकार के निश्चय से उन दोनों
 ने ही उसको अपना परम मनोहर रूप दिखाया । सुवर्णकार भी
 उस परम मनोहर रूपको देखकर उस तरफ मुग्ध बन गया और
 उनसे कहने लगा कि-कहाँ आप लोग कौन हैं ? सुवर्णकार के इस
 प्रश्न को सुनकर उन दोनों विलासिनी देवियोंने विलास पूर्वक कहा
 कि हम लोग हासा और प्रहासा नामकी दो महर्द्धिक देवियाँ हैं । यदि
 आपकी हमसे मिलनेकी इच्छा होवे तो आप हमारे निवासस्थान पर

થઈ જવાથી તેનું મૃત્યુ થયું આથી એ બન્ને દેવીઓ ખૂબજ ચિન્તાતુર બની અને
 પછીથી એવો વિચાર કર્યો કે, આલો હવે કોઈ વિપયલોલુપી મનુષ્યને આપણા
 વશમાં કરીએ કે જે આપણો પતિ બની શકે આ પ્રકારનો વિચાર કરીને એ બન્ને
 દેવીઓએ જમડળ ઉપર ભ્રમણ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો ફરતા ફરતા તે
 ચંપાપુરી નગરીમાં પહોંચી અને ત્યાં પહોંચતાજ તેમણે એ કામી સોનીને જોયો
 તેને જોતા જ એણે વિચાર કર્યો કે, આ અમારો પતિ થવા લાયક છે, આ પ્રકાર
 નો નિશ્ચય કરીને તે બન્નેએ તેને પોતાનું પરમ મનોહર રૂપ બતાવ્યું સોનીએ
 મનોહર રૂપને જોઈને એના તરફ મુગ્ધ બની ગયો, અને તે એને કહેવા લાગ્યો
 કે-કહો ! તમે કોણ છો ? સોનીના એ પ્રશ્નને સાંભળીને એ બન્ને વિલાસિની દેવી
 ઓએ કહ્યું કે, અમે બન્ને હાસા અને પ્રહાસા નામની બે મહર્દ્ધિક દેવીઓ છોએ,
 જો તમારી અમેને મળવાની ઇચ્છા હોય તો તમે અમારા નિવાસસ્થાન ઉપર કે

सुवर्णकारोऽपि तमासक्तचित्ततया तापेय दिश प्रेक्षमाणश्चिरकाल स्याणुवत्तत्रैव
संस्थितः । तन्मन्तद्गतचित्तश्चिन्तयति-हासाप्रहासे विना ममेदं विश्व दृष्टि ही
नस्येय नून्यमियाभाति । रत्नाभ तद्रूप गीक्ष्य काचमणि तुल्याम्बेतासु रमणीषु
मो नाम निपुणो रमे । तस्मान्मया तद्रथं यतितव्यम् । एव विचार्य म मुन
र्णमारो राजकुले गत्वा प्रचुर धन दत्त्वा एव डिण्डिममोषयत्-२, अधिकृ

जो पचऔल परंत पर है चहा आवे । इस तरह उसने अपना
पता दे कर वे दोनों देवियां विजली की तरह चही पर अद्रश्य हो
गई । सुवर्णकार इस द्रव्य को देखकर उनमें आसक्त चित्त होने
की वजह से उक्त समय तक चही पर स्याणु की तरह निश्चल खड़ा २
जिस दिशामें ये अद्रश्य हुई थी उसी दिशाकी ओर देखना रहा ।
फिर बाद में इसको विचार आया-कि अब मुझे यह संसार हासा
प्रहासा देवियों के बिना अन्ये को तरह शून्य जैसा ही नजर आ
रहा है । जहा ! कितना आनंदप्रद उनका रूपया, इस रूपराशिके आगे
तो इन रमणियों की कोई कीमत नहीं है । रत्नके सामने जिस प्रकार
काच मणियों में निपुण जनको सतोष नहीं होता है, उसी प्रकार इस
अनुपम रूप राशिके सामने मुझे इन रमणियों में सतोष होनेका
नहीं है । इसलिये इस रूप के नये मार्ग में मुझे भ्रमण करने का
सौभाग्य जैसे भी प्राप्त हो सके उस प्रकारका प्रयत्न करना चाहिये ।
इस तरह विचार कर उस सुवर्णकार ने शीघ्र ही राजकुल में जा कर
चहा प्रचुर धन दिया और कहा कि आप इस प्रकार की घोषणा

ने समुद्रनी पथभा आवेला पचऔल परंत उपर छे, त्रा आवो, आ प्रम छे
कडीने ओ जन्ने देवीओ निजणीनी भाइक त्याथी अ तर्धानं जनी गछ, सोनी ओ
जन्नेभा पूज्जर आसकत गनी गथेल होवाथी धव्वा समय सुधी ओ ने दिशा तन्म अ तर्धानं
धर्ध छती ते तरइ लाकडाना कडानी जेम छट्या अट्या वगर उलो उलो जेतो
रह्यो, आ पछी तेने विचार थयो के, हवे मने आ संसार ओ हासा अने प्रहासा
देवीओना वगर आधजानी भाइक शूच जेवोण देभाय छे अछा । हेतु आनंदप्रद
ओतु इप छतु । ओ इप शीनी सामे तो आ रमणीओनी डोछ किमत नथी,
रत्ननी सामे जे रीते कायना दुकडायी समझदार मनुष्यने सतोष यतो नथी ओज
प्रभाछे ओ अनुपम इप गर्वितनी सामे मने आ रमणीओनी जरा भरभी पछ
किमत लागती नथी आ कारछे इपना नवा मार्गभा भारे भाटे भ्रमछु करवानु सौभाग्य
जे रीते प्राप्त थई शके ओ प्रकारे प्रयत्न करवो जेछओ आ प्रकारेना विचार
करीने ते सोनी राज दरबारभा पडोअ्यो राजनी सामे तेछे धव्वा सुवर्णमुद्राओ
बेट भूई अने कछु के, आप नगरभरना ओवी धोषछा कसवी द्यो के, “ जे डोछ

चिन्तातुरे एव चिन्तितस्तयो-कमपि स्त्रीशैल जन प्रलोभयायां य आशयो' पति भवेत् । इति विचिन्त्य भूमण्डले भ्रमन्तीभ्या ताभ्या चम्पाया स सुवर्णकारो दृष्ट' । अयमात्रयोयोग्योऽस्तीत्यर्थार्थं तस्मै परममनोहर रूपं दर्शितस्तयो । तयोः परममनोहर रूपं पश्यस्तत्रामक्तचित्तः स सुवर्णकारः । 'के युगम्' इति ते देव्यो पृष्ठयान् । ततस्ते त्रिशमिन्यौ सविगस प्रोक्तस्तयो-आया हासा प्रहासारूपे महर्द्धिके देव्यो । तत्र चेदस्माभिः सह मिलनेच्छा भवेत्तदा तस्या पञ्चशैलपर्वते समागन्तव्यम्, इत्युक्त्या ते विद्युत्तारत्तिरोदिते जाते । स

गया । यह देखकर उन देवियों ने चिन्तातुर होकर ऐमा विचार किया कि-चलो अब किसी भी लोलुप मनुष्य को अपने चञ्च में करें जो हम लोगो का पति बन सके । इस प्रकार के विचार से उन-दोनों देवियों ने भूमण्डल भर में भ्रमण करना प्रारम्भ किया । घूमती-वे चपापुरी नगरी में आई, और आते ही उन्होंने उस कामी सुवर्णकार को देखा । देखते ही उन्होंने यह निश्चय कर लिया कि यह हमारा पति होने के लायक है । इस प्रकार के निश्चय से उन दोनों ने ही उसको अपना परम मनोहर रूप दिखाया । सुवर्णकार भी उस परम मनोहर रूपको देखकर उस तरफ मुग्ध बन गया और उनसे कहने लगा कि-कहाँ आप लोग कौन हैं ? सुवर्णकार के इस प्रश्न को सुनकर उन दोनों विलासिनी देवियों ने विलास पूर्वक कहा कि हम लोग हासा और प्रहासा नामकी दो महर्द्धिक देवियाँ हैं । यदि आपकी हमसे मिलनेकी इच्छा होवे तो आप हमारे निवासस्थान पर

थोड़ा बचायी तोनु मृत्यु थयु आथी ओ जन्ने देवीओ भूमण चि तातुर जनी जने पछीथी ओवे। विचार कथी के, आलो हुवे कोछ विषयबोलाथी मनुष्यने आपणु वशमा करीजे के ओ आपणो पनि जनी शके आ प्रकारने विचार करीने ओ जन्ने देवीओओ भूमण उपर भ्रमण करवाने आरल ज्यो करता करता ते च पापुरी नगरीमा पहुँची जने त्या पहुँचतान तेमणे ओ कामी सोनीने जेथे तेने जेता न ओले विचार कथी के, आ जमावे। पति थवा लायक छे, आ प्रका रने निश्चय करीने ते जन्नेओ तेने पोतानु परम मनोहर रूप जताव्यु सोनीओ मनोहर रूपने जेधने जेना तरङ्ग मुग्ध जनी गयो, जने ते जेने कहेवा लाग्यो के-कहो ! तमेो क्यो छै ? सोनीने ओ प्रश्न साबजीने ओ जन्ने विलासिनी देवी ओओ कहुँ के, जमे जन्ने हासा जने प्रहासा नामनी जे महर्द्धिक देवीओ छोजे, जे तमारी जमेने भगवानी ध्येछा होय तो तमे जमावे निवासस्थान उपर के

સ નાવિક પ્રાદ-અય તટસ્થગિરિમલપદેગજો યટ ઝ્યામ ઇવ દૃશ્યતે । તત્રે
દમાવયોર્ધાનમધોગત્રાડડર્તે નિમદ્ શતિ । અતો યદા નૌકા વટટ્ટમ્પાધો
ગન્તેતદાત્પયા સમુત્પ્લુત્ય વટઝલગાન્વા સમવચ્ચનીચા । અન્યમાર્ગાભાગદને-
નેવ માર્ગેણ સમાગતોસ્મિ । તગ્મિન ગિરૌ રાત્રા ભારણ્ડપશિળ, સમાગચ
ન્વિસન્તિ । દિવસે તે આહારાથે પચ્ચગૈલ્લદ્વીપ ગન્ત્રન્તિ । તે હિ દ્વિમુલા
શ્રવણયા ભવન્તિ । ત્વ તેપુ કસ્યચિદેકસ્ય ભારણ્ડપશિળો મ યમચરણે રક્ષેગ
સ્વગરીરમાગચ ગન્તે દૃઢત્વાદ્ દૃલગાન્વા ગ્રહીતુમશ્વમસ્ય મમ તુ નાશો

કહા હા કુઠ કાલી સી ચીજ દિગ્વતી હૈ । તત્ર નાવિક ને કહા-દેવો યહ
તટ પર રહે હુગ ગિરિ કે સ્તલ પ્રદેશ મેં ડગા દુઆ વટકા દૃક્ષ (પડકા પેડ)
હૈ, જો દૂરી કી વજહ સે કાલા મા દિગ્વલાઈ પડતા હૈ । સો ધ્યાન
રખના જવ હસારી યહ નૌકા ઇસસે નીચે જાવેગી તથ આવર્ત (જલકે
ભવર) મે ફેરુ જાવેગી, અત નૌકા જ્યો હી ઇમકે નીચે પહુંચે મિ તુમ
ઉઠલકર વટદૃક્ષકી ડાગ્વા પકડ લેના । પકડ તે હી તુમ ડમપર લટક
જાઓગે-યહી સે તુમ કો પચગૈલ કા માર્ગ દાય જાવેગા । કારણ કિ
રાત્રિ મેં યહા પર્વતપર ભારણ્ડપક્ષી આતે હૈં, ઓર યહી પર નિવાસ
કરતે હૈં । પ્રાત્ર હોતે હી વે આહાર કે અન્વેષણ મ પચગૈલ દ્વીપ મે
ચલે જાતે હૈં । ભારણ્ડપક્ષીયોં કી પહિંચાન યહ હૈં કિ ડનકે મુખ
તો ડો હોતે હ તથા ચરણ ત્રીન । તુમ ડન ભારણ્ડપક્ષીયોં મે સે મિસી
ઁક ભારણ્ડપક્ષી કે ચરણ મેં વચ્ચ સે અપને ડારીર કો જકડ દેના
ઇસ તરહ ડનકે સાથ ડટકર તુમ પચગૈલ દ્વીપ મે પહુંચ જાઓગે ।

હા કાર્થક કાળી ચીજ દેખાય છે ત્યારે નાવિકે, આ સમુદ્રના કિનારા ઉપર પર્વતના
મૂળ પ્રદેશમા ઉગેલુ એ વડુતુ વૃક્ષ છે જે છેટેથી કાળુ દેખાય છે તમે હવે એ
ધ્યાનમા રાખજો કે, ત્યારે આ નૌકા એ ઝાડની નીચેથી પસાર થઈને આગળ
વધશે એટલે આવર્તમા ફમાઈ જશે આથી નૌકા ત્યારે ઝાડની નીચે પહોંચે કે,
તરતજ તમે ઠેકઠે ભારીને એ વડલાની ડાળને પકડી લેજો અને એ ઝાડ ઉપર
ચડી જજો અહીંથી તમને પચગૈલ પર્વતનો માર્ગ હાય લાગી જશે રાત્રીના
વખતે અહીં પર્વત ઉપર ભારડ પક્ષી આવે છે અને ગતના રહે છે સવાર થતાજ
તે આહારની શોધમા પચગૈલ પર્વત ઉપર પહોંચે કે ભારડ પક્ષીઓની ઓળખાણ
એ પ્રકારની છે કે, એને જે મોઢા હોય કે અને ત્રણ પગ હોય છે તમે એ
ભારડ પક્ષીઓમાથી કોઈ એક ભારડ પક્ષીના પગને વચ્ચથી તમારા શરીર નાચે
ખાધી લેશો આ પ્રમાણે કરવાથી એ પક્ષીની માથે ઉડીને તમે પચગૈલ દ્વિપમા
પહોંચી જશો હું પણ તમારી માથે ચાલત પરતુ મારી વૃદ્ધાવસ્થા હોવાથી મારામા

मारनन्दिन सुवर्णकार द्रुत पञ्चशैलद्वीपे नृत्यति । तस्मै स सुवर्णकारः कोटि सुवर्णमुद्रादास्यतीति । डिण्डिमघोष श्रुत्वा पश्चिद् दृष्ट्वा नाविको जीवित निःस्पृहः समुद्यतस्त पञ्चशैलद्वीपं नेतुम् । सुवर्णकारस्तस्मै कोटिसुवर्णमुद्रा दत्ता । नाविकस्ता मुद्राः स्वपुत्रेभ्यो दत्त्वा नावः सज्जीकृत्य परिपूर्ण शम्बलमादाय सुवर्णकारेण सह नौकाया समुपविष्टः । स नावः क्षेपयन् क्रियद्विदिनैः समुद्रे विप्रवृष्टं पन्थानं समतिक्रम्य वृष्टजनके समुद्रप्रदेशे समागतः । ततः स नाविकः कुमारनन्दिनं पृष्टवान् किमपि पश्यसि पुरस्तात् ? स प्राह-पश्यामि श्याम किमपि ! ततः

नगरं भरमे करवाहे कि “जो कोड व्यक्ति कुमार नदी सुवर्णकार को शिघ्र ही पञ्चशैल पर्वत पर पहुँचा देगा, उसके लिये वह एक कोटि सुवर्णमुद्रा प्रदान करेगा” । इस प्रकारही जय घोषणा नगर में करवाई जा रही थी तब हमसे सुनकर एक वृद्ध नाविक ने अपने जीवन से निःस्पृह बनकर उससे पचडौर पर पहुँचाने का वचन दिया, सुवर्णकार ने भी उसको घोषणा के अनुसार एक कोटी सुवर्ण मुद्राएँ प्रदान करदी । नाविक ने अब अपनी नाकाको सज्जित करना प्रारम्भ किया । जब नौका अच्छी तरह सुसज्जित हो चुकी तब नाविक ने उन एक कोटी सुवर्णमुद्राओं को अपने पुत्रों से दे कर उनके रास्ते के योग्य शम्बल-भाते की तैयारी करवाई । जय परिपूर्ण पाथेय-भाता तैयार हो चुका तब सुवर्णकार को नौका में बैठा, कर वह नाविक वहासे चला । चलते २ यह कितनेक दिनोंमें बहुत दूर तक पहुँच गया । जब ये दोनों चलते २ समुद्र के ऐसे प्रदेश में जा पहुँचे जो विशेष विस्तृत था तब नाविक ने सुवर्णकार से कहा-क्या कुछ आगे दिखाता है । सुवर्णकारने

व्यक्ति कुमारनन्दिन सोनीने जड़पथा पञ्चशैल पर्वत वपर पड़ोयाडशे तेने ओ अक करेड सुवर्णमुद्राओ आपणे ” राजाओ आ प्रकारनी घोषणा करवाने। आदेश आपणे ओ घोषणा नगरमा थर्ह रहा हती त्थारे तेन ओक वृद्ध नाविके पोताना लवनना लागे पछु तेने पञ्चशैल पर्वत वपर पड़ोयाडवानु वचन आप्थु, सोनीओ पछु तेने घोषणा अनुसार ओक करेड सुवर्णमुद्राओ आपी नाविके आ पछी पोतानी नौकाने तैयार बनवानु थर्ह कथुं क्यारे नौका स पूरुपछु तैयार थर्ह चुकी त्थारे ओ नाविके पोताना पुत्राने ओ सुवर्णमुद्राओ आपीने रस्ताना लाता भाटेना योग्य व्यवस्था करवानु सूचन्थु क्यारे लाता वजेरेनी स पूरु तैयारी थर्ह गर्ह त्थारे सोनीने नै जया बेसाडीने ओ नाविके खात्री नौकण्यो आलता आलता डेटलाक विमने ते घबरे दूर नीकणी गया अने आगण नधवाने ररते। क्यारे विडट आन्थो त्थारे ते नाविके सोनीने धल्लु-धु आगण काध देआथ छे ? सोनीथे कछु,

तस्मात्तु स्वर्ग गत्या स्वकीय धन दीनादिभ्यो दत्त्वा यदिप्रवेशादिकष्ट कृत्वा
ऽस्य द्वीपस्य श्रिया सहाय्यो पतिर्भव । तयोर्वचन निशम्य स सुवर्णकारः
प्राह-अहं तत्र कथं गमिष्यामीति । तदा ते स्मरपरमेश तं सुवर्णकारं चम्पा
पुर्या नीतवत्यौ । तं दृष्ट्वा नागरिकजनना पृष्ट्वन्तः-त्वं पञ्चशैलद्वीपात् कथमा-
गतः ? किंच तत्र चित्रम् ? तदा “कहासापहासे ?” इत्येव पुनः पुनः स

अपने समस्त द्रव्य को दीनादिक जनों को देकर अग्नि में प्रवेश
करो-तब यही तुम इस द्वीप की श्री के साथ २ हमारे पति बन सकते
हो । देवों का जन्म वेधजन्य दुःखका अनुभव नहीं करता तबतक
वह सोने की मंगति प्राप्त नहीं कर सकता है । तथा सुवर्ण भी जब
तक दाहादिक के कष्ट को प्राप्त नहीं हो लेता है तबतक वह भी मणि
के साथ संयुक्त नहीं होता है । इसलिये आप सो जो हमारे साथ
संयोग करनेकी अभिलाषा हो तो आप हमारे निमित्त इतना कष्ट
अवश्य सहन करो । तभी जाकर हमारा आपका संयोग हो सकता
है । अन्यथा नहीं । देवियोंके उस प्रकार वचन सुनकर स्वर्णकार ने
उनसे कहा कि अब मैं वापिस घर पर कैसे जा सकता हूँ । तब इस
प्रकार स्वर्णकार को परवशता का भ्रान्तकर कामाधीन बनी हुई उन दोनों
देवियों ने उसको अपने घर पर वापिस पहुँचा दिया । चंपापुरी में
जब स्वर्णकार पहुँचा तो वहाँ के लोगोंने उसको देवकर उससे पूछा
कि तुम पञ्चशैल द्वीप से वापिस कैसे आ गये । वहाँ के समाचार सुनाओ ।
वहाँ क्या विचित्रता देखी ? जब नागरिकोंने ऐसा कहा तब उनसे

तब अने तथा कई पोतानु सधणु द्रव्य हीन अनाथोंने वहाँकी दृष्टिने अग्निमा
प्रवेश करे । आन करनाथी तमो आ द्वीपनी श्रीनी माथे साथ अमा । पति अनी
राजेशे शुभो दान ज्ञासुधी विधावानी वेदनाने सहन नहीं करता तथा सुधी तेने
सोतानी नगन प्राप्ति धनी नहीं तथा मोनु पञ्च ज्ञा सुधी अग्निना कष्टने सहन
करतु नहीं तथा सुधी तेने भण्डानी सगत भणी शक्ती नथो आ भाटे आपने
ने अमारी साथे सगत करवानी अभिलाषा होय तो आप अमारा निमित्ते आगु
कष्ट अवश्य सहन करे । तयारे न तमारे अने अमारे संयोग अनी शके तेम छे
अे सिवाय नहीं देवीअोना आ प्रजरना वचन सासणीने मे नीअे कहु छे, हुवे
हु घेर पाछे कई रीते कई शक्ते ? आथो सोनीनी परवशतानु ध्यान करीने जमा
धीन अनवी अे अ ने देवीअेअे ते सोनीने अेना घेर पडोयतो करी दीधा सोनीने
अ पापुरीमा पाछे आवेवो अेनि दोडोअे तेने पूछ्यु , पञ्चशैव द्विपथी तमे
पाछा केम आवी गया ? तयाना समाचार सासणीने तथा शु विचित्रता अेध ?

उपस्थभात्री । यतो यदृक्षात् पुरत इय नौका महार्ते पतिष्यति । तत्र नौक्या सह जले निमग्नोऽह मरिष्याम्येव । एव यदति दृष्टे म यदृक्षः समागतः । स्वर्णकार उत्प्लुत्य यदृक्षशाग्यामयन्म्रितयान । वृद्धस्तु भार्ते निमग्नो मृतः । नाविरोक्तप्रकारेण म स्वर्णकार पञ्चशैलद्वीप गतः । भोगोत्सुग स्वममीप समागत त स्वर्णकार हासाप्रहासे प्रोक्तप्रत्यो-न शर्णापि त्वमनेन मानुषशरीरेण अस्माभिः सह निवास कर्तुम् । अतोऽस्मदर्थे कुरु किञ्चित्कष्टम् । त्रेददु खमनु भूयैव कर्णोऽपि भूपा लभते, सुवर्णमपि दाहाद्विष्ट प्राप्य मणिभिः सयुज्यत ।

मैं भी तुम्हारे साथ चलता परन्तु मेरी अवस्था इस समय बृद्ध है अतः इतनी शक्ति नहीं है कि उल्लर यदृक्षकी डाल पकड़कर लटक सकूँ । मैं तो इसी नौका के साथ ही यहा पर नष्ट हो जऊँगा-क्यों कि इसके आगे मेरी नौका गई कि वह नियम से महार्त में फँसी और मैं मरा । इस प्रकार बृद्ध नाविक उससे इस प्रकार की बात-चीत करता २ आगे वह ही रहा था कि इतने में वह यदृक्ष आ गया । स्वर्णकार ने शीघ्र ही उल्लर उसकी शाग्या पकड़ली । वृद्ध ज्यो ही आगे रहा कि वह मँवर में फँसकर मर गया । और स्वर्णकार नाविक के द्वारा बतलाए गये मार्ग पर चलकर अपने यथेन्द्र स्थान पञ्चशैल द्वीप में जा पहुँचा । भोग म उत्सुक हो कर अपने समीप आये हुए स्वर्णकार को देखकर हासा और प्रहासा ने उससे कहा-तुम इस मानुष शरीर से तो हमारे साथ रह नहीं सकते हो इसलिये ऐसा करो कि यहा से तुम अब फिर अपने घर पर वापिस जाओ, यहा पर

येटली शक्ति रहेल नथी । हु इहको भारीने वडलानी डाणने पकडा शक्य हु तो आ नौकानी साथे अही न थल न थर्ष जवानो छु केभके ओ वडलानी वृक्षथी न्या नौका आगण वधगे डे ते नियमथी भडावर्मा इसाध जवानी अने भाइ भृत्यु थवानु न आ प्रभाछे वृद्ध न प्रिक तेनी न थे वातचीत उरी न्हेंन हुतो अत नौका आगण वधी रहेन हुती त्या वडलानु वृक्ष आवी जथु सोनीओ अड पधी बूहीने ओनी डाणने पकडी लीधी आ तन् इ नौका न्यारे थोडी आगण वधी डे, ते नमुद्रना वमणभा मपडाध गध नाविक अने नौका अन्ने ओथी नष्ट थया वडलानी डाणने पकडीने छप अडी गथेल सोनी वृद्धनाविडे जतावेला रन्ते आली नौकाथो अने ओनी सथना प्रभाछे वर्तवाथी पोताना छिच्छित स्थान पञ्चशैल द्विपमा पडोथी गथो ले जमा उत्सुकता धरावना ओ मोनीने पोतानी पासे आवी पडोथेल जोधने हाना अने प्रशानामे तेने कष्टु-तमो आ मनुष्यना शरीरथी तो अमारी साथे रही शक्यो तेवु नथी आथो ओवु उरो डे, अहावी तमो पोताना धेर पाछा

यिने मोक्ष ददाति । एव मित्रेणोपदिष्टोऽपि स मोक्षद्वयस्य नामन्यत । ततः
स मरुदेह छागगोमयपुञ्जगन्धाय वह्निं सधुक्ष्य मृतः । अक्रामनिर्जरया स विद्यु
न्माग्निनाम व्यन्तरदेवो जातः । एवमिद्विनीमरणेन मृत कुमारनन्दिन दृष्ट्वा वैराग्य
प्राप्तो नागिल एव चिन्तितवान् अहो ! सुलभेनोपायेन प्राप्येऽपि भोगादौ मूढा व्य-
र्थमेव हिश्यन्ति, चतुर्वर्गदायिन जिनधर्मं नो प्रपयन्ते । अहो मूढता जानानाम् एव
प्रिचिन्त्य स श्रावक सुमद्राचार्यसमीपे दीप्ता गृहीत्वा साधुधर्मं सम्यगनुपालय मृत्यु

के लिये राम, स्वर्गार्थी के लिये स्वर्ग एव मोक्षार्थी के लिये मोक्ष
देने वाला है । इस तरह मित्र के समझाने पर भी मोह से उसने
उसकी बात नहीं मानी और वह बकरी की लीडियोंसा तथा छाणों-
कड़ोंका पुंज बनाकर उसको जलाकर उस अग्नि में कूद पड़ा । अग्नि
ने उसको देवदे २ भस्मसात कर दिया ? इस तरह अक्राम निर्जरा
के प्रभाव से वह मरकर विद्युन्माली नामका न्यन्तरदेव हो गया ।
ऽग्निनी मरण से मरे हुए अपने मित्र कुमार नदी को देवदेव नागिल
के चित्त में समार से उदासीनता जागृत हो उठी-उसने विचार
किया-देखो यह किनने आश्चर्यकी बात है जो सुलभ उपायों द्वारा
प्राप्य भी भोगादिककी प्राप्ति निमित्त तो मर जन रातदिन दुःखी
होते रहते हैं परंतु चतुर्वर्ग प्रदायी जिनधर्मकी शरण अंगीकार करने
नैयार नहीं होते ह । इस मूढताका भी यहीं षोड ठीकाना है । इस
प्रकार विचारकर नागिल श्रावकने सुमद्राचार्य के पास जाकर दीक्षा

धाम, स्वर्गार्थिना भाटे स्वर्ग, अने मोक्षार्थिने भाटे मोक्षने आपन रे छे आ प्रकाटे
मित्रना भभगववा छता पणु मोहथी तेछे अनी वातने न भानी अने आपदे
भकरीनी लीडीओने तथा छाणाने दगडो नी तेने सणगाथीने अे अग्निमा अे
हूनी पडगे। अग्निअे तेने जेत जेतामा आणीने आण करी नाअ्ये। आ रीते अे
अक्राम निर्जराना प्रभावथी भनीने विद्युन्माली नामने व्यतन देव थछ गये। अग्नि
मरखुथी भरेला पोताना मित्र कुमारनन्दिने जेधने नागिलना चित्तमा समार प्रत्ये
उदसिनता आवी अछ अने तेछे विचार कथे के, तुअो इटला आश्चर्यनी वात छे
के, जे सुलभ उपायेथी भणा थके छे तेवा भोगादिकनी प्राप्तिना अर्थे मूढ भाखुने
रात दिवस हु भी थया उदे छे परंतु चतुर्वर्ग प्रदायी जिनधर्मनु शरण अगिजान
करवा तैयार थता नथी । आवा भूदोनु पणु कथाय कोउ ठेजालु के ? आवा प्रकारने
विचार करीने नागिल श्रावक सुमद्राचार्यनी पाने जधने दीक्षा अंगीकार करी ल धो

પ્રાહ-અગ્નૌ પ્રવિશ્ય મિત્રમાણ ત મુર્ણકાર દૃષ્ટ્વા તમ્ય મિત્ર' નાગિ' નામક' શ્રાવક' પ્રાહ-મી મિત્ર । ત્વ પરમબુદ્ધિમાનસિ । તથાપિ કિં કુપુરુષોચિત કર્મ કર્તુમુદ્ધત્કોઽસિ । 'યથા સિંહસ્ય તળાગ્ન ઝાં ન યુજ્યતે, તથા ભયતાઽપ્યેવ મરણ ન યુજ્યતે', કિં ચ ઇમ માનુષ મય મુદુ'મ માપ્ય ય કશ્ચિત્ તુચ્ચ ભોગસુખાયમિમ દારયતિ, મન્યે સ વૈદ્યર્થમણિમૃલ્યન કાચ ક્રીણાતિ । યદિ ચ ત્વ કામસુખમેવ ચાઠગસિ, તથાપિ ત્વ કલ્પવૃક્ષવત્સમ્લાભીષ્ટદાયિન જિન ધર્મ પ્રતિપદસ્ય । એવ ધર્મો ધનાર્થિને ધન, કામાર્થિને કામ, સ્વર્ગાર્થિને સ્વર્ગ, મોક્ષા

વદ્ "હાસા પ્રહાસા" કહા હૈં ઇસ પ્રકાર હી ચાર ૨ વદને લગા । ઔર અગ્નિ મે પ્રવિષ્ટ હોયર મરને તક કો મી તૈયાર હો ગયા । જય ઇમ પ્રકાર કી ઉસકી સ્થિતિ ડસકે મિત્ર નાગિલ નામકે શ્રાવક ને ઢેલી તો વદ્ ઉસસે કહને લગા કિ મિત્ર । તુમ તો સ્વય પરમ બુદ્ધિમાન હો ફિર વદ્ કુપુરુષોચિત કર્મકરને કે લિયે ક્યોં તયાર હો રહે હો ? જિસ પ્રકાર સિંહ કે, લિયે તૃણ કા મક્ષણ કરના ઉચિત નહી માના જાતા હૈં ઉસી પ્રકાર આપ જૈસે બુદ્ધિમાન નૃપતિ કા ઇસ પ્રકાર કા મરણ અચ્છા નહોં હોતા હૈં । દેલો મિત્ર ! વદ્ મનુષ્યભવ વહે પુણ્ય કે ઉદય સે પ્રાપ્ત હોતા હૈં । ઇસકો પાકર મી જો પ્રાણી તુચ્છ ભાગ સુરજોં કે નિમિત્ત ઇસકો ગેવા દેતા હૈં, મૈ માનતા હૈં વદ્ વૈદ્યર્થમણિ કો વેંચકર કાચકો સ્વીકૃતા હૈં । તુમકો યદિ કામસુખ કિ હી વાઠગા હોવે તો તુમ કલ્પવૃક્ષ કી તરહ સકલ અભીષ્ટદાયક જિનધર્મ કી શરણ વયો નહી અગીકાર કરતે । વદ્ ધર્મ ધનાર્થી કે લિયે ધન કામાર્થી

જ્યારે લોગએ આ પ્રમાણે પૂછ્યું ત્યારે તે એમને 'હાસા પ્રહાસા' કયા છે ? આ પ્રમાણે વારવાર કહેવા લાગ્યો અને અગ્નિમા પ્રવેશ કરીને મરવા માટે પણ તૈયાર થઈ ગયો જ્યારે આ પ્રકારની એવી સ્થિતિ એના નાગિલ નામના શ્રાવક મિત્રે બેઠ ત્યારે એ તેને કહેવા લાગ્યો કે, મિત્ર ! તમે પોતેજ બુદ્ધિમાન છો તો પછી આવું કુપુરુષોચિત કામ કરવા કેમ તૈયાર થયા છો ? જેમ સિંહના માટે ઘાસનું ભક્ષણ કરવું ઉચિત નથી મનાતું એજ પ્રમાણે આપના જેવી બુદ્ધિમાન વ્યક્તિનું આ પ્રકારનું મરણ બરોબર નથી જુઓ મિત્ર ! આ મનુષ્યભવ પુન્યના કારે ઉદયથા મળે છે અને એજાવીને પણ જે મનુષ્ય તુચ્છ ભોગ સુખોના નિમિત્તે આને ખોઈ બેસે છે તે વૈદ્યર્થ મણીને વેચીને કાચને ખરીદે છે તમોને જો કામ સુખની જ ઇચ્છા હોય તો તમે કલ્પવૃક્ષની માફક સઘળા સુખોને આપનાર જીન ધર્મનું શરણ કેમ નથી સ્વીકારતા ? આ ધર્મ ધનની ઇચ્છા કરનારને ધન, કામની ઇચ્છા કરનારને

ધિને મોક્ષ દદાતિ । એવ મિત્રેણોપદિષ્ટોઽપિ સ મોહાત્તદ્વાન્ય નામન્યત । તત્, સ સ્વદેહ છાગમોમયપુર્જંગમઞ્જાથ વર્ધિ સધુસ્ય મૃતઃ । અકામનિર્જરયા સ વિદ્યુન્માલિનામા વ્યન્તરદેવો જાતઃ । એમિદ્વિનીમરણેન મૃત કુમારનન્દિન દૃષ્ટ્વા ત્રૈરાગ્ય પ્રાપ્તો નાગિલ્ એવ ચિન્તિતવાન અહો ! મૃત્યુભેનોપાયેન પ્રાપ્યેઽપિ મોગાદો મૃદા વ્યર્થમેવ તિષ્ઠ્યન્તિ, ચતુર્વર્ગદાયિન જિનધર્મ નો પ્રપચન્તે । અહો મૃદતા જાનાનામ્ એવ વિચિન્ત્ય સ શ્રાવક સુમદ્રાચાર્યસમીપે દીક્ષા ગૃહીત્વા સાપુરુષ સમ્યગનુપાલ્ય મૃત્યુ

કે લિધે કામ, સ્વર્ગાર્થી કે લિધે સ્વર્ગ એવ મોક્ષાર્થી કે લિધે મોક્ષ દેને ચાલા છે । ઇસ તરફ મિત્ર કે સમજાને પર મી મોહ સે ઉમને ઉમકી ઘાત નહીં માની ઓર વહ ચકરી કી લીંઢિયોંસા તથા છાળોં-કઢોંસા પુજ પનાકર ઉસકો જલાકર ઉસ અગ્નિ મે કૂદ પડા । અગ્નિ ને ઉસકો દેગ્વતે ૨ મસ્મસાત્ કર દિયા ? ઇસ તરફ અકામ નિર્જરા કે પ્રભાવ સે વહ મરર ણિદ્યુન્માલી નામકા વ્યન્તરદેવ હો ગયા । અગ્નિની મરણ સે મરે હુળ અપને મિત્ર કુમાર નદી કો દેગ્વર નાગિલ કે ચિત્ત મેં સમાર સે ઉદાસીનતા જાગૃત હો ઉઠી-ઉસને વિચાર ક્રિયા-દેલો યહ કિતને આશ્ચર્યકી ઘાત છે જો સુલભ ઉપાયોં દ્વારા પ્રાપ્ય મી મોગાદિકી પ્રાપ્તિ નિમિત્ત તો મૃદ જન રાતદિન દુઃખી હોતે રહતે છે પરંતુ ચતુર્વર્ગ પ્રદાયી જિનધર્મકી શરણ અગીકાર કરને તૈયાર નહીં હોતે હે । ઇસ મૃદતા કા મી મ્હી કોઢ ટીકાના છે । ઇસ પ્રકાર વિચારક નાગિલ શ્રાવકને સુમદ્રાચાર્ય કે પાસ જાકર દીક્ષા

કામ, સ્વર્ગાર્થના માટે સ્વર્ગ, અને મોક્ષાર્થને માટે મોક્ષને આપનર છે આ પ્રકારે મિત્રના મમજાવવા છતાં પણ મોહથી તેણે એની વાતને ન માની અને આખરે બકરીની લીડીએનો તથા છાણુનો ઢગલો ડી તેને સળગાવીને એ અગ્નિમાં એ ફેલી પડ્યો । અગ્નિએ તેને જોત જોતામાં બાળીને ખાખ કરી નાખ્યો । આ રીતે એ અકામ નિર્જરાના પ્રભાવથી મનને વિદ્યુન્માલી નામનો વ્યતર દેવ થઈ ગયો । અગ્નિ મરણથી મરેલા પોતાના મિત્ર કુમારનંદીને જોઈને નાગિલના ચિત્તમાં સમાર પ્રત્યે ઉદાસિનતા આવી ઝઈ અને તેણે વિચાર કર્યો કે, જુઓ કેટલા આશ્ચર્યની વાત છે કે, જે સુલભ ઉપાયોથી મળા શકે છે તેવા મોગાદિકની પ્રાપ્તિના અર્થે મૃદ માણસો રાત દિવસ દુઃખી થયા કરે છે પરંતુ ચતુર્વર્ગ પ્રદાયી જિનધર્મનું શરણ અગિયાર કરવા તૈયાર થતા નથી । આવા મહેનતુ પણ કયાય કોઈ ઠેકાણુ કે ? આવા પ્રકારને વિચાર કરીને નાગિલ શ્રાવકે સુમદ્રાચાર્યના પાસે જઈને દીક્ષા અગીકાર કરી લધો

प्राप्तोऽन्युतदेवोके देवत्वेन समुत्पन्न' । तत्र सोऽयमिहानेन पूर्वजन्मः स्मरिन् दृष्टवान् । ततः स तं पूर्वभूमिप्रतिशोधयितुं नाम परमभाम्बररूपदधानमन्तर्गन्तिकं समागत । तं समागतं वीक्ष्य तचेजोऽसहमानोऽसा विद्युन्माली देवः पययितः । ततः 'श्रावकदेव' स्मरतेजः गृह्यत तं प्रोक्तवान्—किं मा जानामि ? ततो विद्युन्माली देवः प्राह—शक्रादिकान् देवान् का न जानाति ! तद्वचनं श्रुत्वा स श्रावकदेवः स्व प्राग्भयस्वरूपं प्रदर्श्य तमेवमवादीत्—अहं तव पूर्वजन्ममुद्दत्तं नागं

धारणं करली । साधुधर्मकी सम्पत् परिपालना के प्रभाव से जब वह अन्त में समाधिमरणपूर्वक मरा तो 'पारह' चें देवलोक अन्युतस्वर्ग में देव हो गया । वहाँ उत्पन्न होकर उसने अवधिज्ञान द्वारा अपने मित्र की परिस्थिति जानकर उससे सन्तोषित करने का विचार किया । वह परम देदीप्यमान रूपको लेकर मित्र के पास आया । मित्र ने ज्योंही इस नवीन न्यक्ति को अपने पास आया हुआ देखा तो बड़े अचभे में पड़ा और उसके तेज को नहीं सह सकने के कारण वह विद्युन्माली देव वहाँसे भागने लगा । जब इस देवने उससे भागते हुए देखा तो शीघ्र ही अपने तेजको सकुचित कर लिया और उससे कहने लगा—अरे तुम कहाँ भगे जा रहे हो—क्या मुझे नहीं जानते हो ? तब विद्युन्माली ने उसकी बात सुनकर कहा—शक्रादिक देवों को कौन नहीं जानता है । श्रावक के जीव देव ने जब यह देखा कि यह आश्वस्त बनचुका है तब अपने भूर्वभव का स्वरूप प्रकट कर वह उससे कहने लगा—

साधु धर्मना सम्पत् परिपालना प्रलावधी ज्यारे ते अतकाणे सभाधीभरषु पूर्वकं भयां त्याहे पारभा देववोड् अन्युत स्वर्गभा देव यथा त्या उत्पन्न धर्मे अवधि ज्ञानधी पोताना मित्रनी परिस्थिति ज्ञाणुने तेने सन्तोषित करवाने विचार कथो ते परम देदीप्यमान रूप लधने तेना मित्रनी पासे पडोअ्या मित्रे ज्यारे आ नवीन व्यक्तिने पोतानी पासे आवेल जेष्ठ त्याहे अत्यंत अत्यन्तामा पडी गयो तेना तेजने मडन नही करी शकवाधी ते विद्युन्माली देव त्याधी लागवा लाग्यो ज्यारे ते देवे तेने लागतो जेथो के तरतज पोताना तेजने सकुचित करी लोधु अने तेने कडेवा लाग्या के, अरे ! तू क्या लागे छे ? शु भने नथी ओणअतो ? त्याहे विद्युन्मालीजे तेनी बात सांजणीने कष्टु-शक्रादिक देवाने कोणु नथी ज्ञाणुतु श्रावकना एव देवे ज्यारे जो जेथु के, ते अस्वस्थ जनी चूक्यो छे त्याहे पोताना आगला लवतु स्वर्ग प्रगट करीने तेने कडेवा भाडु के, हु तारा पूर्वजन्मेना मित्र नागिल

लोऽस्मि । तदा भो ! ज्ञाननया बालमृत्युना त्रिन्मास्य त्वा विनाश्य मेराग्नमा-
पन्नोऽहं तस्मिन्नेवकाले प्रज्ज्या दृहीतवान् । मया निषिद्धोऽपि बालमृत्युना यच्च
मृत, अता दुर्गतिदेवो भूत्वा समुत्पन्न । यस्मि त्वमपि जिनप्रोक्त धर्मेमाश्रयि
ष्यस्तदाऽहमिव देवलोऽस्मीमभोऽन्यथा । अन्य तद्वचन श्रुत्वा प्रबुद्धो विद्यु-
न्माली देव प्राह-गतस्यानुशीचनै स्मि ? सम्प्रति स्मिष्यम स्थय, येनाहं
परलोके शुभ लभेय ! तत प्रावक देव प्राह-लोके यथा जिनधर्मप्रचारो भवे

मै तुम्हारा पूर्वभव सा मित्र नागिल थावक ह । भोगोंकी कामना के बश
होकर जब तुम मेरे बालमरण से मरना हुआ मैंने देखा तो मुझे
इस स्थितिने एकदम परिवर्तित कर दिया । मैंने उसी समय ससार
से विरक्त बनकर दीक्षा वारंग करली । और त्यों के विशुद्ध पालन
करनेसे अन्त में समाधिमरण द्वारा प्राणोंका विमर्जन कर मैं अच्युत
स्वर्गका देव हुआ ह । तुमने याः होना चाहिये के मैंने उस समय
जब कि तुम बालमरण द्वारा अपने प्राणोंकी आहुति दे रहे थे, कितना
समझाया था । परन्तु तुमने मेरी एक बात भी नहीं मानी थी । इसी
का यह प्रभाव है कि तुम मर कर व्यन्तरदेव हुए हो । यदि तुम भी
जिनेन्द्रोक्त धर्ममा आश्रय करते तो मेरी जैसी स्थिति के भोक्ता बन
जाते । इस प्रकार अच्युत स्वर्गीय देव के वचन सुन प्रबुद्ध हुए विद्युन्माली
देवने उनसे कहा कि अब जो कुछ हो गया सो हो गया-उसका विचार
करने से क्या लाभ, अब तो आप हमको कुछ ऐसा मार्ग बताओ कि
जिसपर चलने से परलोक मे मेरा कल्याण होवे । विद्युन्माली की इस

आवक छु भोगानी कामनाने वश थधने ज्यारे तने भाणभरशुधी भरतो जेथे
त्यारे जे स्थितिजे भागभा ओकदम परिवर्तन आप्पु मे तेज समये ससारथा
निरकत थधजे दीक्षा अगीकार करी, अने मतोनु विशुद्ध पालन करवाथी अतक्षणजे
समाधी भरशुद्धारा देहने त्याग करीने हु अच्युत स्वर्गने देव जनेल छु तने
या० होवु जेधजे के, ज्यारे भाणभरशुद्धारा ताग प्राणोनो तु आहुती आपी
रखो हुतो त्यारे जे तने केटके समज्जये हुतो परतु ते भारी ओक वत पल
मानेल न हुती जेनेज आ प्रभाव छे के, तु भरने व्यतरदेव जनेल छे, जे ते
जेने केहेल धर्मने आश्रय स्वीकार्यो होत तो भारी जेवी स्थितिने ले गवनार
जनी जत अच्युत स्वर्गीय देवना आ प्रकारना पथन साक्षणीने प्रबुद्ध थयेला
विद्युन्माली देवे कछु के, हवे जे थयु ते थयु तेना विचार ज्वाथी नु लाल !
हवे तो आप भने जेवे रस्तो जतावे के, जेना उपर आलवाथी परलोडमा भाइ
कथाछु थाय विद्युन्मालीनी आ प्रकारनी बात नालणीने नागिल थावडना जव देवे

તથા કુરુ । તત્ર કલ્યાણ મનિપ્યતિ । શ્વયુક્તસા સ શ્રાવકદેયસ્તતોઽન્તર્હિત' । તતો વિદ્યુન્માલી દેવશ્ચિન્તયતિ-કથ મયા જૈનધર્મપ્રચારઃ કર્તવ્યઃ ? એવ ક ઉપાય. સમચલમ્બનીયઃ ? એ ચિન્તયતસ્તન્મનમિ ણમભૂત્ત્વ યદ્ રાજા દિ કાત્સ્ય કારણ-મુન્યતે, પ્રજામ્તુ રાજાનમનુચર્તન્તે, યથા રાજા મયતિ તથૈવ પ્રજા અપિ મયન્તિ । અતઃ સોઽપિ પ્રમાવશાઙી રાજાધિરાજઃ શ્રાવકધર્મે મમાનેતલ્લ્ય', યં દૃષ્ટ્વાઽપરે ઽપિ રાજાન શ્રાવકા મયેયુસ્તદનુ તત્તદ્રાજજના અપિ શ્રાવકા મયેયુઃ । પરન્તુ એતાદૃશ, કો ચર્તતે ? ઇતિ ચિચિન્ત્ય ઉપયોગ દત્ત્વા તત્તોગ્ય પ્રીતમયપત્તનાધિ પર્તિ તાપસમક્તમુદાયન દર્શન । તતઃ સ ચન્દનકાષ્ઠનિર્મિતાયામેઽસ્મા મહુપાયા

પ્રકાર ઘાત સુનકર નાગિલ શ્રાવક કે જીવ દેવને ઉસસે કઠા-સુનો તુમ એસા ઉપાય કરો કિ જિસસે જિન ધર્મકા પ્રચાર હોવે । ડસીસે તુમ્હારા પરલોર મેં કલ્યાણ હોગા । ઇસ પ્રકાર સમઘ્ના બુઘ્ના કર વહ દેવ અન્તર્હિત હો ગયા ।

ઉસકે અન્તર્હિત હોને પર વિદ્યુન્માલી ને વિચાર કિયા-મં કિન ઉપાયોઁદારા જિનધર્મકા પ્રચાર રહ્ન-ચાનસા એસા ઉપાય હૈ કિ જિસકે અવલમ્બન કરને સે જૈનધર્મકા પ્રચાર હો સમ્ભવતી હૈ । ઇસ પ્રકાર વિચાર કરતે ૨ ઉસકે મન મેં આયા કિ ઇસકા કારણ રાજા હો મક્તા હૈ । ચ્યોં કિ 'જૈસા રાજા હોતા હૈ વૈસી હી ઉસકી પ્રજા થન જાતી હૈ યહ નીતિ હૈ । ઇસલિયે ઇસકે લિયે તિસી પ્રમાવશાલી રાજા કો શ્રાવક ઘનાના ાહિયે કિ જિસકો દેવકર અન્ય રાજાજન એવ ઉનકે પ્રજાજન મી શ્રાવક હો સર્ક એસા વિચાર કર ઉસને અપને ઉપયોગ કે પ્રમાવ સે વીતમય પટ્ટણકે અધિપતિ તાપસમક્ત ઉદાયન કો જાના । ઉસકો

તેને કહ્યું -સામળો તમો એવો ઉપાય કરો કે જેનાથી જીન ધર્મનો પ્રચાર થાય આનાથી તમારૂં પરલોકમાં કલ્યાણ થશે આ પ્રમાણે સમજાવીને તે દેવ અતર્ધ્યોન ધર્મ ગયા

એ દેવના અતર્ધ્યાન થવા પછી વિદ્યુન્માલીએ વિચાર કર્યો કે, હું કયા ઉપાયથી જીન ધર્મનો પ્રચાર કરું ? એવો જ્યો ઉપાય છે કે, જેનું અવલ મન કરવ થી જૈનધર્મનો પ્રચાર થઈ શકે ? આ પ્રમાણે વિચાર કરતા કરતા તેના મનમાં આવ્યું કે તેનું કારણ રાજા હોઈ શકે છે જાન્ય કે, “જેવા રાજા હોય છે તેવી તેની પ્રજા બની જાય છે” આ નીતિ છે આ કારણે કોઈ પ્રભાવશાળી રાજાને શ્રાવક બનાવવો જોઈએ તેને જોઈને બીજા રાજાઓ અને તેના પ્રજાજનો પણ શ્રાવક બની જાય એવો વિચાર કરીને તેણે પોતાના ઉપયોગના પ્રભાવથી વીતલય પાટ શુના અધિપતિ તાપસ ભક્ત ઉદાયનને બોલ્યા, તેને શ્રાવક બનાવવા માટે તેણે આ

सदोरकमुग्ववस्त्रिका रजोहरणादिक साधुवप नियाय ता समन्तात्सम्पुटितवान् । ततः स उत्पातवसान समुद्रे षण्मास यावदेतन्मतो भ्राम्यत् परिन्यक्तजी वितोषैः सायात्रिकजनैः धिष्ठितमेक प्रवृणमपश्यत् । तद्दृष्ट्वा स स्वप्रभावण तमुत्पात प्रशमय्य प्रत्यक्षो भूत्वा ता दारुपेटिका सायात्रिकेभ्यो दत्त्वा एव मयन्त-इय दारुपेटिका युग्याभिर्जीतभयपत्तनारीशाय रात्र उदायनाय देया ।

आवक बनाने के लिये उसने इस प्रकार उपाय किया—पहिले चन्द्रन-काष्ट की उसने एक मजूपा बनाई उसमें सदोरकमुग्ववस्त्रिका एवं रजोहरण आदिरूप मुनि के चेष से स्थापित किया पश्चात् उसको सब तरफ से धड़ कर दिया । इतने में एक घटना इस प्रकार इसके देवने में आई कि समुद्र में ऋमास तक उत्पात के चर से एक यान डूब उधर चक्कर काट रहा है उसमें बैठे हुए सब लोगोंने अपने २ जीवन की आशा भी छोड़ दी है । सब के मय उसमें जितने भी यात्रीजन थे वे अपने जीवन की घड़िया ही गिन रहे हैं । किस समय यान उलट जाय और जीवन समाप्त हो जाय यह नहीं रहा जा सकता था । इस घटना को देखकर विष्णुन्माली ने उसी समय अपने प्रभाव से उत्पातको शांत कर दिया । उत्पात शांत हो जाने से सबको अपार हर्ष हुआ । न्यन्तरदेवने उत्पात-शांत होते ही आप प्रत्यक्ष प्रकट हो गया । उन लोगोंने उसकी खूब स्तुति की । अन्त में विष्णुन्माली ने इस अपनी पेटि से देकर ऐसा उनसे कहा कि देखो मेरी यह दारु पेटि है—मो तुम लोग इसको ले जाकर वीतभय पट्टण के अधीश

प्रभाषे उपाय कथ्ये—पडेला अदनना लाकडानी ऐक पेटी बनानी अने तेनी अहर सदोरकमुग्ववस्त्रिका अने रजोहरण आदिरूप मुनि वेशने तेमा राखी दीधो पछी तेने पछी जाणुथी पध करी दीधो ऐवाभा ऐक घटना तेना जेवाभा आवी उ समुद्रमा छ मडिनाथी उत्पातना कारखे ऐक वडाखु आभ तेम अकावे लध रहु छ तेनी अहर जेठेला सधणा एवेजे पोताना एवननी आशा छोडी दीधो छ तेनी अहर जेटेला यात्रीओ हुता ते सधणा पोताना एवननी घडिओ गाली रह्या हुता क्यारे ते वडाखु उधु वणी लय अने एवन अभाप्त थध लय ते कोछ गलुतु न हुतु आ घटनाने जेधने विष्णु-मालीओ पोताना प्रभावथी उत्पातने शांत करी दीधो उत्पात शांत थवाथो पधाने पूम दुष थयो व्यतरदेवे उत्पात शांत थता न पोतानी लतने प्रत्यक्ष प्रकट करी दीधो ते दोडोमे तेनी पूण स्तुती करी अतमा विष्णु मालीओ पोतानी पेटी तेमने धधने तेमने कहु ३, शुओआ भारी लाकडानी पेटी छ तेथी तमे दोधो तेने लध जधने वीतलय पाटणमा राज उदायनने ते आपजे अने

वक्तव्यश्च स मद्वाच्यात् यदप्र दारुपेटिकाया प्रव्रज्योपकरणमस्ति । यम्य सम्प्र-
दायस्य प्रव्रज्योपकरणमिदं तत्सम्प्रदायप्रवर्तननामग्रहणपूर्वम् चेत् कुठाराग्रातो
ऽत्र भवेत्तद्वैज्य दारुपेटिका प्ररफुटिष्यति । अन्यथा कुठार कुण्डो भविष्यति ।
यन्नामप्रभावेण पेटिकाभेदो भवेत्, ए एव श्रेष्ठो देवः, तदुपदिष्टो धर्मएव
सम्प्रधर्मः, स एव भगता चरितव्यः इति । भोः सायात्रिका युष्मत्-पांमा
सिकोत्पातवर्तुमेतावत्कार्यं युष्मामि । कर्तव्यम् । इदं विष्णुन्मालीयचनं ते साया
त्रिकैः प्रसन्नतया प्रतिपन्नम् । स व्यन्तरदेवस्ततोऽन्तर्हितः । ते सायात्रिका अपि

उदायन राजा मो दे देना । ओर मेरी तर्फसे गेंसा कहना कि इसमें
प्रव्रज्या के उपकरण हैं सो ये जिस सम्प्रदाय के हैं उस सम्प्रदाय के
प्रवर्तक का नाम लेकर यदि इस पर कुठार का आघात किया जायगा
तो ही यह खुलेगी नहीं तो इस पर पड़ते ही कुठार सख रुठित
हो जायगा । अतः जिसके नामके प्रभाव से यह पेटि खुल जाय उसको
ही सच्चा श्रेष्ठ देव जानना चाहिये । और उसके द्वारा प्ररूपित धर्म
ही सच्चा धर्म है और वहीं तुम्हारे द्वारा पालन करने योग्य है । इस
प्रकार उस विष्णुन्माली ने राजा को अपना सदेश दिया और साथ में
यह भी कह दिया कि मुझे पूर्ण आशा है कि आप लोग अवश्य त्रै-
मास के इस उपद्रव को जात करने के उपलक्ष्य मेरे इस सदेश को राजा-
तक पहुँचा ने में प्रमाद नहीं करेंगे । इस विष्णुन्माली के सदेश को
सुनकर उनलोगों ने पेटि को राजातक पहुँचाने में उस देवको विश्वास
दिलाया और कहा कि आप विश्वास रखें हम इस आपके दिये हुए

भारावता तेने એ કહેજો કે તેમા જનભથાના ઉપકરણ છે એ જે સમ્રાટના
છે એ સમ્રાટના પ્રવર્તકનું નામ લઇને જો આના ઉપર કુહાડાનો આઘાત કરવામા
આવશે તો પણ એ ખુલશે નહીં અને તેના ઉપર પડનાર કુહાડો પોતેજ જશે
બધ જશે જેથી જેના નામના પ્રભાવથી આ પેટી ખૂલી બધ તેને સાચા શ્રેષ્ઠ દેવ
માનવા અને એમને પ્રવર્તાવેલો ધર્મ જ સાચો ધર્મ છે અને તે તમારે પાલન
કરવા યોગ્ય છે આ પ્રકારે તે વિષ્ણુ-માલી દેવે રાજાને પોતાનો અદેશો એકલાંબે
સાથમા એવું પણ કહ્યું કે, મને પૂરેપૂરી આશા છે કે, છ મહિનાના આ ઉપદ્રવને
શાન કરવાના ઉપલક્ષ્યમા મારો આ સદેશો રાજાને પહોચાડવામા તમે પ્રમાદ
નહીં કરો વિષ્ણુ-માલીને આ સદેશો સામળીને ને સઘળા લોકોએ પેટીને રાજા સુધી પહોં
ચાડવાતા તે દેવને વિશ્વાસ દીધો અને કહ્યું કે, આપ વિશ્વાસ રાખો કે આપે દીધેલો આ

ત દ્રતટમાસાદ્ય ચીતભયપત્તને સમાગત્ય વિદ્યુન્માલિદેવસન્દેશકાનપૂર્વક તા
દારપેટિકા રાજ ઉદાયનાય દત્તવન્ત । તતસ્ત વૃત્તાન્ત શ્રુત્વા બ્રાહ્મણાસ્તત્ર
સમાગતા । તેષ્વેકે ણમવુવન્-યો હિ સમાર સ્જતિ, સ્વસપ્તાન સર્વપ્રાપ્નો
ત્પન્નાન કૃપીન વેગાનુપદિશતિ । એતાદશસ્ય દેવસ્વામિનો દ્રઘ્વણ સમ્પ્રદાયા
નુગતો વેપોડાસ્તિ । તસ્માદિય દારુપેટિકા મેન્મુષયાતુ, ટ્યુસ્ત્વા તે તત્ર દારુ
પેટિકોપરિ કુઠારાગત કૃતવન્ત । પાન્તુ વિસ્મૃતે ગચ્છે દયા પઠિતમ્ય ગુદ્ધિ,
કુઠિતા મવતિ, તથૈય કુઠારોડપિ કુઠિતો જાત' । તત કેડપિ એમમુક્તવન્ત'-
યો યુગાન્તે નિજોદરે સમગ્ર જગદ ધત્તે, ત્રિશ્વદ્રુજો દૈત્યાશ્વ ઇન્તિ, તસ્ય વ્રહ્મા

સદેશકો રાજાતરુ અવઝય પહોંચા દેવેંગે । उन लोगों द्वारा इस प्रकार
स्वाकृत क्रिये जाने पर वह देव ब्रह्मा से अन्तर्हित हो गया ।

वे नौका जन समुद्र तटपर निर्विघ्नरूप में आ पहुँचे । और ब्रह्मा
से चलकर चीनभय पट्टन में जाकर विद्युन्माली देव द्वारा कहे गये
सदेशको कहते हुए उस दारुपेटी को उनलोगोंने महाराजा उदायन
को दे दिया । आज यह पेटी ग्वोली जायगी इस वृत्तान्त को सुनकर
ब्रह्मा बहुत से ब्राह्मण आकर उपस्थित हो गये । और उनमें से कितनेक
ऐसा कहने लगे “जो इस ससार का स्रष्टा है तथा स्वसृष्ट वेदों का
जो सर्व प्रथम ऋषियों को उपदेश देता है, ऐसे उस देवाधिदेव ब्रह्मा का
सम्प्रदायानुगम वेष इस पेटी में है । उसीके नाम लेने से यह पेटी खुलजाये ’
ऐसा कह कर ज्यों ही उन लोगोंने उस पर कुठार की आघात किया कि
उसी समय वह कुठार विस्मृतगान्ध में जैसे पडित की बुद्धि कुठित हो
जाती है उसी तरह कठित हो गया । कितनेक ऐसा कहने लगे-“जो

નહેંગો રાજા સુધી અવરય પહોંચાડીશુ તે લોકે, તરફથી આ પ્રમાણે સ્વીકાર
કરાયા પછી એ દેવ ત્યાથી અતર્થ્યોત થઈ ગયા

એ નૌનાના પ્રવાસીઓ અ પછી અમુદ્રના કિનારે નિર્વિઘ્ને પહેંચી ગયા અને
ત્યાથી શાલીન વીતભય પાટણમાં જઈને વિદ્યુન્મ લીદેવે આપેલા સદેશને વહીને
તે દારુ-પેટીને તે લોકેએ રાજા ઉદાયનને આપી આજે આ પેટીને ખોલવામાં
આવશે આ વૃત્તાતન માહાળીને ત્યાં ઘણા બ્રાહ્મણો આવી પહોંચ્યા અને તેમાંથી
કેટલાક એમ કહેવા લાગ્યા ‘ જે આ નારના સ્રષ્ટા છે તથા સ્વસૃષ્ટ વેદોના જે
સર્વ પ્રથમ ઋષ્યોને ઉપદેશ આપે છે એવા તે દેવાધિદેવ બ્રહ્માના સમ્પ્રદાયાનુગમ
વેશ આ પેટીમાં છે તેમનું નામ લેવાથી આ પેટી ખુલી જાય ’ એવું કહીને
જ્યારે તે લોકેએ તેના ઉપર કુહાડાના આઘાત કર્યો કે તે નમચે તે કુહાડા
શાસ્ત્રના શ્રવી જવાવી જેમ પડિતની બુદ્ધિ કુહાડત બની જાય તે પ્રમાણે બુદ્ધિ
થઈ ગયો, કેટલોક એમ કહેવા લાગ્યા “ જે યુગના અતમા પેટની અદ્ધ સમગ્ર

૫ડરક્ષકસ્ય વિષ્ણો સમ્પ્રદાયાનુગતો વેપોઽપ્તિઃ । તસ્માન્નિય દામ્પેટિયા મેદ-
 મુપયાતુ, ઇત્યુક્ત્યા તે તત્ર કુઠારાગ્રાત કુર્વન્તિ । કિન્તુ યગ્મ નગ્ને પ્રવાહે વહે
 શક્તિર્વિનાશમુપયાતિ તથ્ય તસ્ય કુઠાર્ય શક્તિસ્તત્ર વિનષ્ટા । તત્તોઽપર નિશિત
 કુઠારમાદાયૈરમૃચુઃ—યો દેવદેવો વિશ્વયોનિરયાનિજો મહાદેવોઽસ્તિ યમ્યાશો
 વિધિવિષ્ણુસ્તઃ, તસ્ય સમ્પ્રદાયણભૂતમ્ય મગસ્તઃ શિવમ્ય સમ્પ્રદાયાનુગતો વેપો
 ઽપ્તિઃ, તસ્માદિય દારુપેટિયા મેદમુપયાતુ, ઇત્યુક્ત્યા તત્ર કુઠારાગ્રાત કૃતવન્તઃ ।
 પરન્તુ યથા સિંહપુચ્છેન ગિરિતટો ન મિથતે, તથ્ય સા પેટિયાઽપિ નામિથત ।

યુગાન્તમેં અપને ઉદર કે ખીતર સમગ્ર વિશ્વકો ધારણ ક(ના) હૈ તથા
 વિશ્વદ્રોહી રાક્ષસોં કા જો નાશ કરતા હૈ ઉસ વ્રત્તાપ્તરક્ષક વિષ્ણુ કા
 સપ્રદાયાનુગત વેપ હસ મેં હૈ, અતઃ ઉન્હીં કે નામ લેને સે યહ પેટી ચુલ
 જાવેગી” એસા કહકર જ્યોં હીં ઉન લોગોંને વિષ્ણુ કા નામ લેકર ઉમ
 પેટી પર કુઠાર ના આગ્રાત ક્રિયા તો ઉસ પર ઉસકી શક્તિ એસી કુઠિત
 હો ગઈ કિ જિસ પ્રકાર નદી કે પ્રવાહ મેં અગ્નિ કી શક્તિ કુઠિત હો
 જાતી હૈ । પશ્ચાત્ કિતનેક જન તીક્ષ્ણ કુઠાર કો લેકર એસા કહને
 લગે કિ “જો દેવોં કા ખી દેવ હૈ તથા વિશ્વયોનિ ણવ અયોનિજ હૈ
 એસે સકલ કારણભૂત મહાદેવ કા સપ્રદાયાનુગત વેપ હસ મેં હૈ, ઇન્હીં
 મહાદેવ કે અશભૂત વ્રત્તા ઓર વિષ્ણુ હૈં, અતઃ ઇનકે નામકે પ્રભાવ
 સે યહ પેટી ઉઘડ જાઓ” એસા કહકર જ્યોં હીં ઉસ પર ઉન લોગોંને
 કુઠાર કા આગ્રાત ક્રિયા તો જિસ પ્રકાર સિંહ કી પૂઠ સે ગિરિતટ
 મેદિત નહીં હોતા હૈ ઉસી તરહ વહ પેટી ખી ઉસ સે મેદિત નહીં હુઈ ।

વિશ્વતે ધારણ કરે છે તથા વિશ્વદ્રોહી રાક્ષસોને જે નાશ કરે છે તે પ્રજ્ઞાઠ રક્ષક
 વિષ્ણુ સપ્રદાય અનુગત વેશ આમા છે માટે તેમનું નામ દેવાથી આ પેટી ખૂલી
 જશે આવું કહીને જ્યારે તે લોકોએ વિષ્ણુનું નામ લઇને તે ઉપર કુહાડાનો ધા
 ક્યોં ત્યારે તેની શક્તિ એવી પુઠ્ઠી થઇ ગઈ કે જે પ્રકારે નદીના પ્રવાહમાં અગ્નિની
 શક્તિ હરાઈ જાય તે પછીથી કેટલાક માણસોએ તીક્ષ્ણ કુહાડાને લઇને એ પ્રમાણે
 કહેવા લાગ્યા કે, “ જે દેવોના પણ દેવ છે તથા વિશ્વયોની અને અયોનીજ છે
 એવા સકળ કારણભૂત મહાદેવના સપ્રદાય અનુગત વેશ આમા છે તેથી એ મહાદેવના
 અશભૂત વ્રાહ્મ અને વિષ્ણુ છે જેથી તેમના નામના પ્રભાવથી આ પેટી ઉઘડી
 જાય ” એવું કહીને જ્યાં તેના પર તે લોકોએ કુહાડાનો આઘાત કર્યો ત્યારે જે
 પ્રકારે સિંહની પુછડીથી ગિરિતટ ભેદાતો નથી તે પ્રમાણે તે પેટી પણ તેનાથી

તતઃ સર્વે પરમવિસ્મય ગતાઃ । તસ્મિન્ સમયે ઇમ વૃત્તાન્ત શ્રુત્વા રાણી પ્રભાવ
ત્યપિ તત્ર સમાગતા । સાઽપિ કુઠાર સ્વહસ્તે સમાદાય મુગોપમામિમા રમ્યા
વાણીમુગાચ-ગતરાગદ્વેષમોહવિકાર પ્રાપ્તસસારપારાચારપાર. સરુઠ્ઠભવ્યાધારઃ
સર્વદેવાધિદેવઃ સર્વજ્ઞો યો જિનોઽસ્તિ, તસ્મૈ નમોઽસ્તુ, અત્ર તત્સમ્પ્રદાયાનુગતો
ત્રેયોઽસ્તિ । તમ્માદિય મત્કુઠારાગતેન મેદમુપયાતુ । ઇત્યુક્ત્વા સા પરશુના તા
દારુપેટિકા યાતસ્પૃશતિ, તાતત્કુઠારસ્પર્શમાત્રેણૈવ સા પેટિકા સહસ્રકિરણ
કિરણમમ્પર્ગેન કમલમિત્ર સ્વયમેવ વિકસિતા । તત સર્વે તદભ્યન્તરે સદોરક
મુગ્ધવચ્ચિકા રજોહરણાદિક સાધુવેપ દૃષ્ટ્વા પરમવિસ્મયમાપન્ન. । રાણી પ્રભાવતી

इस से लोगों को उड़ा भारी आश्चर्य हुआ । इस वृत्तान्त को ज्यों ही
रानी प्रभावतीने सुना तो वह भी चहा आ पहुँची । उसने अपने हाथ
में कुठार लेकर ऐसी अमृतोपम वाणी से कहा कि-“जो राग द्वेष एव
मोह आदि विकारों से सर्वथा रहित है तथा इस समारूप समुद्र का
पार जिन्होंने प्राप्त कर लिया है, जो सरुलभन्य प्राणियों के एकमात्र
आधारभूत है तथा मरने देवों के भी जो अधिक देव हैं सर्वज्ञ एव जिन
हैं उनको मेरा नमस्कार है और उन्ही का सम्प्रदायानुगत वेप इस मे
है । उन्ही के पुण्य नामस्मरण से यह पेटी खुल जावे” ऐसा कहकर
ज्यों ही उसने परशु से उस दारुपेटी का स्पर्श किया तो इतने में ही
उस कुठार के स्पर्शमात्र से ही वह दारुपेटी सूर्य की किरणों के स्पर्श
से जैसे कमल खिल जाता है उसी प्रकार खुल गई । उसके खुलते
ही मगने यह देवद्वार परम आश्चर्य किया कि-इसके भीतर तो सदा
रक मुग्धवचिका एव रजोहरण आदि मुनिवेप है । रानी प्रभावती को

તૂંડી નહીં આથી લોકોમાં ભાગે આશ્ચર્ય થયું આ વૃત્તાન્ત જ્યારે રાણી પ્રભા
વતીએ સાંભળ્યું ત્યારે તે ત્યાં આવી પહોંચી તેણે પોતાના હાથમાં કુહાડાને
હાથને એવી અમૃતોપમ વાણીથી ડહાળી કે, ‘જે રાગ દ્વેષ અને મોહ આદિ વિકાર થી
મર્વથા રહિત છે તથા આ મ સારદેષ અમુકને જેઓ પાર કરી ગયા છે, જે સરળ
ભવ્ય પ્રાણીઓના એક માત્ર આધારભૂત છે તથા મરવં દેવોના પણ અભિદેવ છે
સર્વજ્ઞ અને જીન છે તેમને મારા નમસ્કાર એમના જ સ પ્રદાય અનુગત વેશ આમાં છે
તેમના પુણ્ય નામ સ્મરણથી આ પેટી ઉઘડી જાય ’ એમ કહીને જ્યારે તેણે કુહાડીને
એ દારૂ પેટીને સ્પર્શ કરાવ્યો એટલામાં જ તે કુહાડીના સ્પર્શ માત્રથી
નર્ચના કિરણના સ્પર્શ માત્રથી જેમ કમળ ખૂલી જાય છે તેમ તે ઉઘડી ગઈ તે
ખુલતા જે સપ્તજાને મુજબ આશ્ચર્ય થયું કે, તની અંદર તો સદોન્કમુખવચિકા

તુ કમપ્યનિર્વચનીયમાનન્દ પ્રાપ્નતી । ઉપાસનપ્રપન્નુ સરાગ, ચેન્દ્યો જિનદેવ
મહાન્તમમન્યત । તમ્ય જિનદેવે જ્ઞતરા ભક્તિ મજાતા । સ જનધર્મપ્રવા
રાય ક્રતોદ્યમોઽભૂત । પત્તુરિમા જનધર્માનુજ્ઞતા ઋદ્ધા પ્રમાયતી નિતરામાનન્દ
પ્રાપ્નતી । પરંતા રાણી પ્રભાવતી સામાયિક ધર્મમુદ્ધતા । સા ય સદોરક
મુખવસ્ત્રિકા જીર્ણશીર્ણા નિરીક્ષ્ય ચેટ્ટીં પ્રાહ-દામિ ! મમ મનોરમપ્રવશિકા
જીર્ણશીર્ણા સજાતા, અતો નૂતના નિર્માય મથ દેજિ । તતી દામી રક્તા સપા
રકમુખવસ્ત્રિકા રાજ્યે દદો । રક્તચર્ણા મુખવસ્ત્રિકા ઋદ્ધા રાણી પ્રાહ-‘દામિ ! મામા
યિકે ધર્મકાર્યે રક્તવસ્ત્રસ્યોપયોગો ન ભરતિ, તથાપિ ત્યમેવ જનયતી’ ગચ્છાપરા

હસ સમય જો અપૂર્વ આનંદ હુઆ યહ વચનાતીત છે । ઉદાયન રાજાને
ઉસી સમય સે જિનદેવ કો સચા દેવ માનના પ્રારંભ કિયા । ઔર
ઉસી મે ઉનકી દૃઢતર ભક્તિ જાગૃત હો ગઈ । રાજાને હરનરહ સે જિન
ધર્મકે પ્રચાર કરને મે હી અપના સમસ્ત પુરુષાર્થ લગાયા । હસ તરફ
પતિ કો જિનધર્મ કી આરાધના કરને તથ ઉમકે પ્રચાર કરને મે તત્પર
દેવકર રાણી પ્રભાવતી કો અપાર આનંદ હોને લગા ।

એક દિન જય કિ રાણી પ્રભાવતી સામાયિક કરને કો ઉચિત હો
રહી થી અપની જીર્ણ શીર્ણ સદોરક મુંઢપત્તિ રો દેલકર દાસીસે રૂઢને
લગી-દાસી ! મેરી યહ સદોરક મુંઢપત્તિ જૂની પુરાની હો ગઈ છે
હસ લિયે આજ નવીન લાકર મુજે દો । દાસીને યહ યાત સુનખર
રાણી કો રક્ત સદોરક મુંઢપત્તિ લાકર દે દી । રાણીને જય યહ દેલ્લા તો
વહ ઉસસે વોલી-દાસી ! સામાયિક જૈસે ધર્મકાર્ય મા લાલ વસ્ત્રકા ઉપ-
યોગ નહીં કિયા જાતા છે-ફિર બી તુને ણેસા કિયા । જા, દૂસરી

અને રજેકરણ અદિ અનિવેશ છે રાણી પ્રભાવતીને એ સમયે જે અપૂર્વ
આનંદ થયો જે વચન તીત છે ઉદાયન રાજાએ તે સમયથી જીનદેવને સાચા દેવ
માનવાની શરૂઆત કરી હીધી અને તેમા દૃઢતર ભક્તિ જાગૃત થઈ રાજાએ
દરેક રીતે જીન ધર્મનો પ્રચાર કરવામા પોતાની મઘળી શક્તિઓ અર્થવા
માઠી આ પ્રમાણે પતિને જીનધર્મની આરાધના કરવામા અને તેનો પ્રચાર
કરવામા તત્પર બેઠીને રાણી પ્રભાવતીને અપાર આનંદ થવા લાગ્યો

એક દિવસ જ્યારે રાણી પ્રભાવતી સામાયિક કરવાને તૈયાર થઈ રહેલ હતી
ત્યારે પોતાની જીર્ણશીર્ણ સદોરક મુંઢપત્તિને બેઠીને દાસીને કહેવા લાગી-દામી !
મારી આ સદોરક મુંઢપત્તિ જીર્ણશીર્ણ થઈ ગયેલ છે આથી આજે નવી મુંઢપત્તિ
લાવીને મને આપો દાસીએ એ વાત સાંભળીને રાણીને રક્ત સદોરક મુંઢપત્તિ
લાવીને આથી રાણીએ જ્યારે તેને બેઠ ત્યારે તેણે એને કહ્યું-દાસી ! સામાયિક
જેવા ધર્મ કાર્યમા રક્ત વસ્ત્રનો ઉપયોગ કરવામા આવતો નથી છતાં પણ તે

શૂદ્ધા મુગ્ધવર્તિનામાનય' ઇત્યભિધાના કરણ તા સપ્રદિતવતી । મવિતવ્યતા
ચગાન્ પ્રભાવત્યા, રસપટનભષે એવ સા ભૂમો પતિતા મૃતા ચ । તા મૃતા
દૃષ્ટા રાત્રી પ્રભાવતી માતિગયસ્વેદગિન્ના જાતા । સા મનમ્યેવ ચિન્તિતવતી-
નિરપરાધૈયા દાસી મદુસ્તમપટ્ટનેન પતિતા મૃતા ચ । અતો મમ વ્રત સ્વઙ્કિત
જાતમ્ । સ્વઙ્કિતવ્રતાયા મમ જીવિતેનામ્ ? વિવેક્ષિનો દિ વ્રતમદ્ને જીવિત
મપિ મહાન્તિ, અતોડનશન કૃત્વા સ્વયમપ્રાયશ્ચિત્ત કરિયે । ઇતિ ચિન્તિત્ય
રાત્રી સ્વામિપ્રાય સ્વપતયે રાત્ર ઉદાયનાય વિજ્ઞાપીતવતી । રાજા પ્રાઢ-દર્શિ !
મમ જીવિત ત્વદ્વગમ્ ! ત્વા વિનાડ્ય થળમપિ જીવિતુ નોત્સદે । અતોડમ્પ્રાઢ

સ્વચ્ચિક્રિકા લા । જેમા રજકર રાત્રી પ્રભાવતીને દાસી મો હાથ સે
પકા દિયા । મવિતવ્યતાવગ રાત્રી કે હાથ લગતે હી વઢ ગિર પડી ઓર
ડમકે પ્રાણપતેસ્ક ડહ ગયે । દાસી કી યહ દશા દેખકર પ્રભાવતી
પટ્ટન દૃગ્વિન દૃઈ । ડમકે મન મેં ડસ સમય જેમા વિચાર આયા કિ
હમ નિરપરાધ દાસી કી ચિરાવના મેરે દારા દૃઈ હૈ, ડસ સે મૈને અપને
૨ કો સ્વઙ્કિત ક્રિયા હૈ । સમાર મે વ્રતસ્વઙ્કિત વ્યક્તિયો મો જીવન
કિસી મામકા નહીં રહના હૈ અત મુઝે અવ નીને સે ક્યા લામ ?
ક્યોં કિ જો વિવેકી હોતે હૈ વે વ્રતમગ હોને પર અપને જીવન કા
મી પરિત્યાગ કર દિયા કરતે હૈ । ડમલિયે મેં અનશન કરકે અપને
હસ પાપ મા પ્રાયશ્ચિત્ત રહ હસી મેં અવ મેરી મલાઈ હૈ । ડમ પ્રકાર
વિચાર કર રાત્રીને અપને હસ અભિપ્રાય કો રાજા ઉદાયન સે રહા-સુન
કર રાજાને કહા-દેવિ ! યહ તો તુમ જાનતી હો કિ મેરા જીવન તુમ્હારે
હી આધીન હૈ, તુમ નહીં હો તો મેં ઈક દક્ષણમી જીવિત નહીં રહ

આમ કયુ' ન, બીજી મુખવચ્ચિકા લાઇ આવ આવુ કહીને રાણી પ્રભાવતીએ દામીને
હાથથી ધક્કો માર્યો બનવા ગયે રાણીના હાથનો ધક્કો લાગવાથી તે પડી ગઇ
અને તેણે પ્રાણ પાછો ઉડી ગયુ દાસીની આ દશા જોઇને રાણી પ્રભાવતી ખૂબજ
હુ ખી થઇ આ સમયે તેના મનમા એવો વિચાર આવ્યો કે, આ નિરપરાધી
દામીની હાલ મારાવી થઇ છે તેથી મેં મારા વ્રતને ખડિત કર્યું છે સમારમા
વ્રત ખડિત વ્યક્તિઓનુ જીવન કોઇ કામનુ નહેતુ નથી જેથી હવે મારે જીવવાની
શુ લાભ ? કારણ કે, જે વિવેકીહોય છે તે નાનકા થવાથી પોતાના જીવનનો પરિ
ત્યાગ કરી દે છે આથી હું અનશન કરીને મારા પાપનુ પ્રાયશ્ચિત્ત કરૂં એમા જ મારા
લાભ છે આ પ્રમાણે વિચાર કરીને રાણીએ પોતાનો અભિપ્રાય રાજા ઉદાયનને
કહ્યો આ માલગીને રાજાએ કહ્યું દેવી ! એ તો તું જાણે છે કે મારૂં જીવન તારે
આધીન છે તું નહીં હા તો હું એક દક્ષણ પાણુ જીવિત નહીં થકું નહીં એવી

તુ કમળનિર્મલચનીયમાનન્દ પ્રાપ્તવતી । ઉદાયનરૂપમ્તુ સરાગ, જેના જિનદેવ
મહાન્તમમન્યત । તમ્ય જિનદેવે જ્ઞાતા મક્તિ મજાતા । મ જનધર્મપ્રચા
રાય ક્રતોઘ્નોઽપૂત । પત્થુરિમા જનધર્માનુજ્ઞતા જ્ઞા પ્રમાવતી નિતરામાનન્દ
પ્રાપ્તવતી । પરુદા રાણી પ્રમાવતી સામાયિક કર્મમુઘતા । સા મ્મ સ્મારક
મુખચલિકા જીર્ણશીર્ણા નિરીક્ષ્ય ચેટી પ્રાહ-‘દામિ ! મમ સદોરકમુખચલિકા
જીર્ણશીર્ણા સજાતા, અતો નૂતના નિર્માય મમ દેહિ । તતો દામી રક્તા મદા
રકમુખચલિકા રાણ્યે દદૌ । રક્તર્ણા મુખચલિકા જ્ઞા રાણી પ્રાહ-‘દામિ ! સામા
યિકે ધર્મકાર્યે રક્તચલિકાપ્રયોગો ન ભરતિ, તથાપિ ત્યમેવ કવચતી’ ગન્ત્રાપરા

इस समय जो अपूर्व आनंद हुआ यह वचनातीत है । उदायन राजाने
उसी समय से जिनदेव को सच्चा देव मानना प्रारंभ किया । और
उसी में उनकी दृढतर भक्ति जागृत हो गई । राजाने हरतरह से जिन
धर्मके प्रचार करने में ही अपना समस्त पुण्याय लगाया । इस तरह
पति को जिनधर्म की आराधना करने एवं उसके प्रचार करने में तत्पर
देवकर रानी प्रभावती को अपार आनंद होने लगा ।

एक दिन जब कि रानी प्रभावती सामायिक करने को उद्यत हो
रही थी अपनी जीर्ण शीर्ण सदोरक मुँहपत्ति से देखकर दासीसे कहने
लगी-दासि ! मेरी यह सदोरक मुँहपत्ति जूनी पुरानी हो गई है
इस लिये आज नवीन लाकर मुझे दो । दासीने यह बान सुनकर
रानीको रक्त सदोरकमुँहपत्ति लाकर दे दी । रानीने जब यह देखा तो
वह उससे बोली-दासी ! सामायिक जैसे धर्मकार्य में लाल चरित्रका उप
योग नहीं किया जाता है-फिर भी तूने ऐसा किया । जा, दूसरी

અને રોહિણી અદિ મુનિવેશ છે રાણી પ્રભાવતીને એ સમયે જે અપૂર્વ
આનંદ થયો જે વચન તીત છે ઉદાયન રાજાએ તે સમયથી જીનદેવને સાચા દેવ
માનવાની શરૂઆત કરી હીધી અને તેમાં દૃઢતર ભક્તિ જાગૃત થઈ રાજાએ
દરેક રીતે જીન ધર્મનો પ્રચાર કરવામાં પોતાની મઘણી શક્તિઓ અર્થવા
માઠી આ પ્રમાણે પતિને જીનધર્મની આરાધના કરવામાં અને તેનો પ્રચાર
કરવામાં તત્પર બોધને રાણી પ્રભાવતીને અપાર આનંદ થવા લાગ્યો.

એક દિવસ જ્યારે રાણી પ્રભાવતી સામાયિક કરવાને તૈયાર થઈ રહેલ હતી
ત્યારે પોતાની જીર્ણશીર્ણ સદોરક મુહપત્તિને જોઇને દાસીને કહેવા લાગી-દાસી !
મારી આ સદોરક મુહપત્તિ જીર્ણશીર્ણ થઈ ગયેલ છે આથી આજે નવી મુહપત્તિ
લાવીને મને આપો દાસીએ એ વાત સાંભળીને રાણીને રક્ત સદોરક મુહપત્તિ
લાવીને આપી રાણીએ જ્યારે તેન જોઇ ત્યારે તેણે એને કહ્યું-દાસી ! સામાયિક
જેવા ધર્મ કાર્યમાં રક્ત વસ્ત્રનો ઉપયોગ કરવામાં આવતો નથી છતાં પણ તે

शुद्धा मुग्धवर्गिणामानय' इत्यभिधाना परेण ता सप्रवृत्तिवती । भवितव्यता
वशान् प्रभावत्या । कस्मप्रवृत्तिवती एव सा भूमौ पतिता मृता च । ता मृता
पृष्ठा रात्री प्रभातौ सातिशयखेदसिन्धु जाता । सा मनस्येव चिन्तितवती-
निरपराधेया दासी मदस्त्वसप्रवृत्तेन पतिता मृता च । अतो मम प्रत खण्डित
जातम् । खण्डितप्रताया मम जीवितेनालम् ? विवेकिनो हि व्रतभङ्गे जीवि-
मपि भञ्जन्ति, अतोऽनशन कृत्वा स्वयंप्रायश्चित्त करिष्ये । इति विचिन्त्य
राज्ञी अभिप्राय स्वपतये रात्र उदायनाय विज्ञापीतवती । राजा प्राह-देवि !
मम जीवित त्वद्वजम् ! त्वा विनाऽऽश्रयमपि जीवितु नोत्सहे । अतोऽस्माद्

हृत्पञ्चिका ला । ऐसा कहकर रानी प्रभावतीने दासी को हाथ से
धक्का दिया । भवितव्यतावश रानी के हाथ लगते ही वह गिर पड़ी और
उसके प्राणपखेरू उड़ गये । दासी की यह दशा देखकर प्रभावती
पहुन दुःखिन हुई । उसके मन में उस समय ऐसा विचार आया कि
इस निरपराध दासी की विराधना मेरे द्वारा हुई है, इससे मैंने अपने
को गड़ित किया है । संसार में प्रतखण्डित व्यक्तियों को जीवन
किसी कामका नहीं रहता है अत मुझे अब जीने से क्या लाभ ?
क्यों कि जो विवेकी होते हैं वे व्रतभंग होने पर अपने जीवन का
भी परित्याग कर दिया करते हैं । इसलिये मैं अनशन करके अपने
इस पाप का प्रायश्चित्त करूँ इसी में अब मेरी मलाई है । इस प्रकार
विचार कर रानीने अपने इस अभिप्राय को राजा उदायन से कहा-सुन
कर राजाने कहा-देवि ! यह तो तुम जानती हो कि मेरा जीवन तुम्हारे
ही आश्रित है, तुम नहीं हो तो मैं एक क्षण भी जीवित नहीं रह

आम कथुं न, जीह भुभवस्त्रिका लघ आब आबु कहीने राणी प्रभावतीने दासीने
हाथे धक्को मार्यो अनन्य गणे राणीना हाथेने धक्को लागवायी ते पडी गध
अने तेनु प्राण पजेर उडी गयु दासीनी आ दृशा जेधने राणी प्रभावती भूषण
हुं भी थध आ समये तेना मनमा जेवो विचार अये के, आ निरपराधी
दासीनी हत्या मारवायी थध छे तेथी मे मारा प्रतने अडित उर्यु छे संसारमा
प्रत अडित व्यक्तित्वानु जवन कोछ कामनु रहेतु नथी जेथी हवे मारे जववाथी
शुं लाभ ? कारणु मे, जे विवेकीहोथ छे ते नालग थवाथी पोताना जवनने परि
त्याग करी दे छे आथी हुं अनशन करीने मारा पापनु प्रयश्चित्त करुं जेसा न मारा
ललाध छे आ प्रभाणु विचार करीने राणीने पोताना अलिप्राय राजा उदायनने
उहो आ मालगीने राजा जे कछु देवी । जे तो तुं नालु छे के माइ जवन तारे
आधीन छे तुं नह छो तो हुं जेउ क्षण पणु जवित रही थकुं नही जेदी

नशनप्रतादु विरम । ततो राक्षी मंगारानित्यत्यादिपरिगोधनेन राजान कथ
मपि स्वाभिमायानुग्रह कृतवती । ततो राजा प्राह-देवि ! त्वं प्रत्य प्राप्ता मा
चेदाहृत धर्मं प्रतिगोधयस्तदाऽहं त्वामनशनं कर्तुमनुमोदयामि । राक्षी रात्रौ यत्न
प्रतिपद्य भक्त प्रत्याग्याय स्वर्लोके गता । स्वर्गप्राप्तिस्तु जैन धर्म्यानुसङ्गिक फलम् ।
देवलोकगता राक्षी देवत्व प्राप्ता । ततः सा देवी स्वप्ने राजानं जैनधर्मंग
विशिष्टता वार वार गोधयति । तथापि राजा तापसभक्तिं न परित्यजति ।
दृष्टिरागस्तु नीलीराग इव प्राणिना दुर्मार्चो भवति । ततो रानी देवी ताप

सकता ह, ऐसी स्थिति में इस अनशनव्रत से तुम को कोई लाभ नहीं
है । रानीने जब राजा को अपने प्रतिकूल देखा तो उसने राजा के लिये
ससार की अनित्यता समझानुझाकर अपने अनुकूल बना लिया । राजा
जब अनुकूल बन गया तब रानीने अनशनव्रत प्रारम्भ करना चाहा ।
परन्तु राजाने उस रानी से पुनः ऐसा कहा-भै तुम्हारे इस व्रत की
अनुमोदना तभी कर सकूंगा कि जब तुम देवपर्याय प्राप्त कर भुञ्जे
आर्हत धर्म में प्रतिगोधित करने की प्रतिज्ञा करोगी । रानीने राजा के
वचन मान लिये और चतुर्विध आहार का प्रत्याख्यान किया । उस
अनशन व्रत की आराधना के प्रभाव से मरकर वह देवलोक में पहुँच गई ।
देवलोक की प्राप्ति जीवों को जैनधर्म की आराधना का आनुषंगिक फल
जानना चाहिये । रानी जब स्वर्गलोक में जाकर देवी की पर्याय से
उत्पन्न हो गई तब उसने राजा को स्वप्न में जैनधर्म की विशिष्टता
वार २ समझाई- परन्तु राजा के हृदय में जो तापसों के प्रति भक्ति थी

स्थितिमा आ अनशन व्रतधी तने काष्ठ लाभ नथी, राक्षीये न्याये राजाने पोता
नाथी प्रतिकूल न्याये तदादे राजाने अनेक रीते ससारनी अनित्यता समझवी
पोने अनुग्रह लनावी लीधा राजा न्याये अनुकूल बनो गया त्वाये राक्षीये
अनशनव्रत धारण करवाने विचार कथो परन्तु राजाये क्षीय्य राक्षीने ये प्रनाणे
लु-देवी हु तमारा आ व्रतनी अनुमोदना त्वाये करी शकु के, न्याये तु देव
पर्याय प्राप्त करीने भने आर्हत धर्ममा प्रतिगोधित करवानी प्रतिज्ञा करे राक्षीये
राजानु वचन मानी लीधु अने चतुर्विध आहारनु प्रत्याख्यान कथु ये अनशन
व्रतनी आराधनाना प्रभावधी भरीने हो स्वर्गमा पहुँची जहाँ स्वर्गनी प्राप्ति
लये। भाटे जैनधर्मनी आराधनना आनुषंगिक इष्टीष्ट मानवी जोधये राक्षी
न्याये स्वर्ग लोकमा जधने देवीना पर्यायधी उत्पन्न थई त्वाये तेलाये राजाने
स्वप्नमा जैनधर्मनी विशिष्टता वारवार समझवी परन्तु राजाना हृदयमा तापस्वीये

સેમ્યો રાવોડ્નુરાગ પરિદર્શનમન્યદા તાપમરૂપેણ સમાગત્ય રાજો વહન્યમૃતમય-
 ફળાનિ દત્ત્વા । રાજા તાન્યાસેવ્ય જાતાનન્ત્ર પ્રાદ-તાપસ ! ઈદ્ગાનિ ફળાનિ
 કુરોત્પન્તે ? તાપસ પ્રાદ-રાજન ! ઇતોડિતદરેડ્મમાશ્રમે જનદર્ભાનિ
 વન્તિ ફળાનિ મન્તિ । રાજાડપિ પંચેન્માદનચોતુષ્તેન સદ્ તસ્યાશ્રમે ગન્તુ
 મુદ્રત । તત મા દેવી સ્તમાયાપ્રભાવેર્ણ તાપસાશ્રમ તાપસાશ્ર પરિસ્થિય રાજા
 મત્ તત્રાડ્ડગતા । તે દેવીરૂપિતતાપસા પ્રાહુ - યરે ! કસ્તમ્ । કયમિ-
 ત્તિડ્ડયાત ? ઇત્યેવ મુગા વન્તા રાજાન ઇન્તુમુદ્રતા । 'એતે સર્વેડપિ તાપસા

વહ કમ નહી હૃદ । સત્ત્વ હૈ પ્રાણિયોકા નિરિરાગ નીલીરાગ કે સમાન
 દુર્મોચ્ચ હુઆ મ્તાહૈ । ઇસ દેવીને ત્ત્ત્વ સમય તપશ્વિયો સે રાજાના
 અનુરાગ દ્વારેકે નિમિત્ત સ્વય તાપસકા રૂપ લેકર રાજાકે લિયે
 ચહુત સે અમૃતમય ફલો મો લા કર દિયા । રાજાને ડનકો ડ્યોહી ચહ્વા
 તો ડનકો વહુત હી ડનમ સ્વાદ આનન્દપ્રદ પ્રતીત હુઆ ડનમો ત્વા
 કર વહ વહુત અધિક ર્પિત હોકર ડસ આયે હુયે તાપસ સે રુદને
 લગે-તપસ્વિન । કહો તો સહી મેસે ફલ રુદાં ડત્પન્ન હોતે હૈ । સુનકર
 તાપસ ને કહા રાજન્ । યદા મે ચોહી હી દૂર પર હમારે આશ્રમમે યે
 જન દુર્લભ ફલ વહુત સે હૈ । રાજાને ડ્યોહી હી યદ વાત સુની તો વહ
 ડન ફલો કી ચાહના સે આકૃષ્ટ હો કર ડસ તાપસ કે સાથ ૨ ડસકે
 આશ્રમ પહુચે । ડમકે પહિલે ડમ દેવીરૂપ તાપસને અપની દેવશક્તિ
 કે પ્રભાવ સે તાપસાશ્રમ એવ તપસ્વિયો કો વહા વનાયા યા । મો વે
 રાજા ડસકે સાથડ્યોહી આશ્રમ મે પહુચે કિ ડન દેવી રૂપિત તાપ-
 સોને ડસસે કહા-“ અરે ! તુમ કૌન હો ઔર ક્યોં યદા પર આયે

તનક જે ભક્તિ હતી તે આછી ન થઈ ખડ છે કે, પ્રાણીઓનો દૃષ્ટિર ગની નીલો
 રાગના માફક દુર્મોચ્ચ હોય છે આ રૂપીએ એક મમય તપસ્વીઓમાથી ગળને
 અનુરાગ દર કરવા માટે પોતે જે તાપસનુ રૂપ લઇને રાજાને માટે ઘણાજ અમૃ
 તમય રૂપો લાવી । આખા રાજાએ જ્યારે તેને આજ્ઞા તો તેને તેનો સ્વાદ એકદમ
 આ દ્રવ્ય લાગ્યો અને ખાઇને તે ઘણાજ ખુશી થઇને તે આપેલા તપસ્વીને ડહેરા
 લાગ્યા તપસ્વીન । કહેા તા ખરા ૩, આવા રૂપ ડયા ડત્પન્ન થાય છે, નામગીને તાપમે
 ડહુ-રાજન્ । અહિ થા થોડે દર અમારા આશ્રમમા આવા જન દુર્લભ રૂપ ઘણાજ છે
 રાજાએ જ્યારે આ વાત સાંભળી ત્યારે એ રૂપોની ચાહનાથી આકૃષ્ટ થઈને તે તાપ
 સના આશ્રમે ગયા આના પહેલા એ દેવીરૂપ તાપસે પોતાના દૈવીશક્તિના પ્રભાવથી
 તાપસ આશ્રમ અને તપસ્વીઓને ત્યાં ગનાવ્યા હતા જ્યારે તે રાજાની નાથે આશ્રમે
 પહોંચ્યા ત્યારે તે દેવી રૂપિત તાપસોએ તેને ડહુ-“ અરે ! તમે કેણુ છા, અને

नशनप्रताद् विरम । ततो राक्षी ससारानित्यत्वाद्विपरिरोधनेन राजान वय
मपि स्वाभिप्रायानुष्ठानं कृतवती । ततो राजा प्राह-देवि । त्वं देवत्वं प्राप्तं मा
चेदाहृतं धर्मं प्रतिरोधयेत्तदाऽहं त्वामनशनं कर्तुमनुमोदयामि । राक्षी रातो वचन
प्रतिपद्य भक्तं प्रत्यागन्वाय स्वर्गलोकं गता । स्वर्गप्राप्तिस्तु जैनधर्म्यानुष्ठानिकं फलम् ।
देवलोकागता राक्षी देवत्वं प्राप्ता । ततः सा देवी स्वप्ने राजानं जैनधर्मस्य
विशिष्टतां वारं वारं बोधयति । तथापि राजा तापसभक्तिं न परित्यजति ।
दृष्टिरागस्तु नीलीराग इव प्राणिना दुर्मार्चो भवति । ततो राक्षी देवी ताप

सकता ह, ऐसी स्थिति में इस अनशनव्रत से तुम को कोई लाभ नहीं
है । रानीने जब राजा को अपने प्रतिकूल देखा तो उसने राजा के लिये
ससार की अनित्यता समझागुझाकर अपने अनुकूल बना लिया । राजा
जब अनुकूल बन गया तब रानीने अनशनव्रत प्रारम्भ करना चाहा ।
परन्तु राजाने उस रानी से पुनः ऐसा कहा-मैं तुम्हारे इस व्रत की
अनुमोदना तभी कर सकूंगा कि जब तुम देवपर्याय प्राप्त कर मुझे
आर्हत धर्म में प्रतिबोधित करने की प्रतिज्ञा करोगी । रानीने राजा के
वचन मान लिये और चतुर्विध आहार का प्रत्याख्यान किया । उस
अनशन व्रत की आराधना के प्रभाव से मरकर वह देवलोक में पहुँच गई ।
देवलोक की प्राप्ति जीवों को जैनधर्म की आराधना का आनुषंगिक फल
जानना चाहिये । रानी जब स्वर्गलोक में जाकर देवी की पर्याय से
उत्पन्न हो गई तब उसने राजा को स्वप्न में जैनधर्म की विशिष्टता
बार २ समझाई- परन्तु राजा के हृदय में जो तापसों के प्रति भक्ति थी

स्थितिमा आ अनशन व्रतस्य तने केषां लाभ नथी । राक्षीये ज्योतिरे राजाने पोता
नाथी प्रतिकूल ज्योतिरे त्वादे राजाने अनेक रीते ससारनी अनित्यता समझावी
पोने अनुकूल भवानी लीधा राज ज्योतिरे अनुकूल बनो गया त्वादे राक्षीये
अनशनव्रत धारण करवाने विचार कथो परन्तु राजाये इरीशो राक्षीने ये प्रनाथो
ऽलु-देवी हुं तमारो आ व्रतनी अनुमोदना त्वादे करी शकुं के, ज्योतिरे तु देव
पर्याय प्राप्त करीने भने आर्हत धर्ममा प्रतिबोधित करवानी प्रतिज्ञा करे राक्षीये
राजानु वचन भानी लीधु अने चतुर्विध आहारनु प्रत्याख्यान कथुं ये अनशन
व्रतनी आराधनाना प्रभावथी भरीने ते स्वर्गमा पहुँची जहाँ स्वर्गनी प्राप्ति
छवे। भाटे जैनधर्मनी आराधनना आनुषंगिक इष्टिप मानवी जेष्ठये राक्षी
ज्योतिरे स्वर्ग लोकमा जर्धने देवीना पर्यायथी उत्पन्न थई त्वादे तेक्षीये राजाने
स्वप्नमा जैनधर्मनी विशिष्टता बारबार समझावी परन्तु राजाना हृदयमा तापसोयो

वन्त । ततः प्रतिबुद्धो राजा श्रावकधर्मं प्रतिपन्नः । प्रभाते मेघगर्जितवद देवानामुपायो निष्फलो न भवति । ततो देवी स्वरूपेण प्रादुर्भूय राजानं धर्मे स्थिरीकृत्य स्वर्गं गता । भूपे श्रावकधर्मे सम्यक् स्वीकृते तद्वशगा राजानस्तदनु सर्वेऽपि जना श्रावका जाताः ।

एतदा विद्याधरः कश्चित् श्रावको वैराग्यप्राप्तो भगवन्त महावीर वन्दिषु समागच्छन् वीतभयपत्तने राज्ञो गृहे समागतः । स तत्र रोगग्रस्तो जातः । राज्ञ आसीदेका कुञ्जा दासी । सा त श्रावक स्वपितरमिव शुश्रूषितवती । तस्याः से जैनधर्मका उपदेश सुनाया । उपदेश सुनकर राजा प्रतिबुद्ध हो गया और उसने वही पर श्रावक धर्म अंगीकार कर लिया । सच है प्रभात में मेघकी गर्जना के समान देवोंका उपाय निष्फल नहीं होता है इसके बाद वह देवी राजाको इस प्रकार जैनधर्म में स्थिरकर गव अपना स्वरूप प्रकट कर अपने स्थान पर चली गई । इस प्रकार राजा के श्रावक धर्म में हठ हो जाने पर उसके अनुयायी राजा तथा समस्त प्रजाने श्रावक धर्मको स्वीकार कर लिया ।

एक समय की बात है कि कोई विद्याधर श्रावक वैराग्य-भावना से वासितान्तःकरण हो कर भगवान् महावीर प्रभु को वन्दना निमित्त आ रहा था । सो उसको रास्ते में वीतभयपत्तन भी आया । वह वहां आकर राजा के घर उतर गया । कर्मसंयोग की वान है कि वह वहां आते ही बीमार पड़ गया । राजाकी एक दासी थी जिसका नाम कुञ्जा था । उसने उस श्रावक की सेवा अपने पिता के जैसी की ।

तेषां अभूततुल्य वयनेऽथी जैनधर्मिणो उपदेशं सलगाव्यो उपदेशं सलगाव्यो राजा प्रतिबुद्धः धर्षयत् । तेभ्यो त्याजे त्याज्यं श्रावक धर्मिणो अंगिकार करी लीधि । प्रभातभा मेघनी जर्जना जेवो देवानो उपाय निष्फल यतो नथी आ पछी ओ देवी राजाने जैनधर्ममा स्थिर करीने अने चोतानु स्वर्ग प्रगट करीने चोताना स्थाने आली गया आ प्रकारे राजा श्रावक धर्ममा हठ धर्ष जवावी तेमना अनुयायी भीन राजा तथा तेमनी सधणी प्रजाने श्रावक धर्मिणो स्वीकार करी लीधि ।

એક સમયની વાત છે કે, કોઈ વિદ્યાધર શ્રાવક વૈરાગ્ય ભાવનાથી વાસિત અત કરણવાળો બનીને ભગવાન મહાવીર પ્રભુની વદના કરવા માટે આવી રહેલ હતો ત્યારતા ચાલતા રસ્તામાં તેને વીતભય પાટણ આવ્યું તે ત્યાં આવીને રાજાને મહેમાન થયો. કર્મ સંભોગે તે ત્યાં પડોડાચાજ માટે પડ્યો. રાજાની એક દાસી હતી જેનું નામ કુન્જા હતું તેણે એ શ્રાવકની સેવા ચોતાના પિતાની માફક

दृष्टा भवन्ति, नेते सस्तस्यापि योग्याः सन्ति' इति विचारयन् राजा तेषां
भयात्ततो द्रुतं पलायितः । ते तापसा अपि तन्पृष्ठतोऽन्यधावन । पलायमानः
स राजा एते मुनीन् दृष्ट्वा महता स्मरेण प्रोवाच-पूज्याः ! पद्भ्यः पापकारि-
भ्यस्तापसेभ्यो मा रक्षन्तु शरणागतम् । ततो मुनयः प्रोचुः-राजन ! मा भ्रंषी ।
नास्ति तेऽत्र किमपि भयम् । ततस्ते देवी-मायाकल्पितं तापसास्ततो निवृत्ताः ।
ते मुनयो विगतभयं तं वीतभयपत्तनाधीशं कर्णप्रियैरमृतमयैरांश्वर्जैर्नधर्ममुपदिष्ट-

हुण हो ?" इस प्रकार क्रोधवैश से बोलते हुए वे लोग राजाको मारने
के लिये तैयार हो गये । राजाने ज्यो ही उनका ऐसा व्यवहार देखा
तो सोचने लगा कि ये सब तापस दृष्ट लोग हैं । इनका सस्त्व-परि-
चय करना योग्य नहीं है इस प्रकार के विचार से वह वहाँसे शोध
ही भय अस्त हो कर अपने नगरकी तरफ भाग गये । उनको भागते
हुए देवदर तापस भी उसके पीछे २ दौड़े । भागते हुए राजाको
उस वनमें कितनेक मुनि दिखलाइ पड़े सो राजाने बड़े जोरसे चिल्ला
कर उनसे कहा कि महाराज ! आप लोग इन पापकारी तापसों से
मुझे बचाइये-मैं आपकी शरण में आया हूँ । राजाकी बात सुनकर
मुनियोंने कहा राजन् ! डरो मत । अब जब तुम हमारी शरण में
आबुके हों तो किसी भी प्रकार का तुमको यहाँ भय नहीं है । इस
प्रकार जब उनमुनियोंने कहा तो वे देवी कल्पित समस्त तापसजन
उसका पीछा करने से वहीं से लौट गये । मुनियों ने शरण में आये
हुए इस वीतभय पत्तनाधीशको कर्णप्रिय एवं अमृतोपम वचनों

अहो शा माटे आन्धा छो ?" आ प्रभावे क्रोधावेशी बोलता बोलता ते दोड़ो
राजाने भारवा भाटे तैयार थछ गया राजाके ज्यारे तेभने आवो वडेवार जेथो
त्यारे भनभा विचार्युं ३, अधणा तापस दोड़ो दुध छे ओभनी साथे पस्त्रिय राखेवो
योग्य नथी आ प्रकार । विचार्यो लखलीत जनीने ते पोताना नगरनी तरफ लागवा
माडयो, तेने लागतो जेधने तापसे पखु तेनी पाछण पाछण होडया होडता जे
राजने ते जगलमा डेटकाके मुनि नजरे पडया जेथी राजाके धया जेरथी राडे
पाडीने कछु महाराज ! आप दोड़ो भने आ पापकारी तापसेधी लयावे। हु
आपनी शरषुमा आवेव छु राजनी बात साबणीने मुनियोजे कछु-राजन् ।
गलराव नही हवे ज्यारे तमे अमारी शरषुमा आवो बुक्या छे तो, डोछ पखु
प्रकारने तमाश भाटे लय नथी आ प्रभावे ज्यारे ते मुनियोजे राजने कछु
तो, जे देवीजे पोताना प्रभावथी उत्पन्न करेवा तापसे त्याधी पाछा वणी गया
मुनियोना शरषुमा आवेवा आ वीतलय पाटखुना अधीश्वरने कछोने प्रिय लागे

गन्धेत्तदाऽह तेन सहैवाऽऽगमिष्यामि, नान्यथा। तद्वचनं श्रुत्वा दूतोऽवन्ती
मागत्य राज्ञे चण्डप्रद्योताय सर्वं न्यवेदयत्। सोऽप्यनलगिरिं हस्तिनमारुह्य रात्रौ
वीतभयपत्तने समागत्य गुप्तरूपेण सुवर्णगुलिकया सह मिलितः। सुवर्णगुलि-
काऽप्यनलगिरिमारुह्य गुप्तरीत्या चण्डप्रद्योतेन सहोजयिनीं गतः। स गन्ध-
द्विपोऽनलगिरिर्निशाया वीतभयपत्तने प्रिम्पन्नमकरोत्। तद्गन्धप्रभावेण तत्रत्या-
सर्वे गुप्ता निर्मदा जाताः। स गन्धद्विपो यस्या दिशि गतस्तां दिशं प्रति ते
सर्वे गुप्ता उत्तमशुण्डा व्यात्तमुग्धा स्तब्धकर्णा त्रिलोम्यन्त सस्थिताः।

पुरुषके पास पहिले से अपने आप नहीं जाती है—अतः यदि चण्ड-
प्रद्योतन राजा यहाँ आवे तो मैं उनके साथ आजाऊँगी अन्यथा नहीं।
इस प्रकार सुवर्णगुलिका के वचन सुनकर दूत पीछा अवन्ति लौट
आया—और चण्डप्रद्योतन राजा से सुवर्णगुलिका ने जो कुछ कहा था
सब कह दिया। चण्डप्रद्योतन दूत के द्वारा सुवर्णगुलिका का अभिप्राय
जानकर अवन्ति से चला। वह अपने गवहस्ती अनलगिरि हाथी पर
सवार हो कर अवन्ति से चला था। सो चलते २ वह रात्रि में
गुप्तराजि से वीतभय पत्तन आ पहुँचा। वहाँ आते ही वह सुवर्णगुलिका
से गुप्त रूप से मिला। राजा उसको हाथी पर बैठा कर उज्जयिनी ले
आया। अनलगिरि हाथी वीतभय पत्तन में आया था तब वहाँ उसने
मलमूत्र भी किया। सो उसकी गन्ध को सूघते ही वहाँ के समस्त हाथी
मदरहित हो गये। तथा यह गवहस्ती जिस दिशा की ओर गया था
उसी ही दिशा की ओर वे सब हाथी शुद्ध दड को ऊँचे कर मुह फाड़-

पोतानी भेजे जाती नदी आधी ने चण्डप्रद्योतन राजा आधी आवे तो हु
तेनी साथे आवु मे सीवाय नही आ प्रकारतु सुवर्णगुलिकातु कडेवातु सालणीने
हूत पाछे आवती आली गये। अने चण्डप्रद्योतन राजाने सुवर्णगुलिकाके ने काई
कुछ हुतु ते सधणु कुछ चण्डप्रद्योतन हूत साथे आवेला सुवर्णगुलिकांना प्रत्यु
त्तने सालणीने अवतिथी ते पोताना गध हुस्ती अनलगिरि हाथी उपर
सवार यधने आव्यो आलता आलता रात्रीना सभने श्रुत रीते ते वीतभय
पाटणु पडेव्यो त्या आवताव ते सुवर्णगुलिकांने श्रुत रीते मज्यो राज तेने
हाथी उपर भेसाडीने उल्लंघनीनी लई गये। अनलगिरि हाथी वीतभय पाटणुमा
आवेला हुतो त्यारे तेछे त्या भणभूत्र करेहु तेनी गधने सुधताव त्यांना सगणा
हाथीओ भद वगरना थई गया अने गध हुस्ती ने दिशाभा गये। ओव दिशा
तक सधणा हाथी सुढने उथी करीने मोहु काडी राभीने जेता जेता उला हुता

નુશ્રૂપયા સ શ્રાવક સ્વામ્યમુપાગત । તમ્ય ત્રિધાધરશ્રાવકમ્ય સમીપે મરુગામીષ્ટ
પ્રદાયિ ગુટિકાગતમામીત્ । મ તમ્યે મર્ગા ગટિકા દદૌ । મય ચ પ્રગ્યા
ગ્રહીનુકામો ભગતોઽતિકે પ્રચન્તિઃ । સા કુન્જા દામો તામુ ગુટિકામ્વેગા
ગુટિકા વૃદ્ધિત્વા 'અર્ચ્યર્ણાં ભવેયમ્' ઇતિ ધ્યાયન્તી તા ગુટિકા મુક્તયતી ।
તત્સમચાપ્યસા સુવર્ણર્ણા જાતા । તમ્યા. 'સુવર્ણગુલિકા' ઇતિ નામ જાતમ્ । તત
સર્વત્ર પ્રસૂતામિમા ગર્ત્તા શ્રુત્યા ચણ્ડપ્રયોગપ્રવૃત્તામાનેતુ સ્વદૂત પ્રેપિતયાન ।
દૂતો ગૌતમ્યપત્તને સમાગત્ય સુવર્ણગુલિકામયમદત્-અર્ચ્યમન્તીગેન ચણ્ડપ્રયોગેન
ત્વન્સમીપે પ્રેપિત । ત્વ મયા સહાયન્તોમાગન્ત । દૂતચ્ચન શ્રુત્યા સુવર્ણગુલિકા
પ્રાદ-કામિની દિ અનૃપૂર્ણ પુરુષ ન સ્વયમભવતિ । અતો યદિ ચણ્ડપ્રયોગ દદા

इससे वह श्रावक स्वयं हो गया। इस त्रिधाधर श्रावक के पास सौ
गोलिया थी जिनसे मरुल अभीष्ट की सिद्धि होती थी। सो इस श्रावक
ने ये समस्त ही गोलिया उस कुन्जा दासी को दे दी। और प्रग्या
ग्रहण करने के लिये स्वयं भगवान् के पास चला गया। कुन्जा दासीने
इन गोलियों में से एक गोली “मैं स्वर्णर्ण जैसी हो जाऊँ” इस
मनोरथ से खा ली-सो वह उसी समय सुवर्ण जैसी हो गई। सुवर्ण
गुलिका इसका नाम भी पड़ गया। कुछकाल निकलने पर सर्वत्र
फैली हुई इस बात को सुनकर चण्डप्रयोगने उसको लाने के लिये
अपना एक दूत भेजा। दूतने गौतम्य पत्तन में आकर सुवर्णगुलिका
से कहा मैं अबन्तीश चण्डप्रयोतन के द्वारा भेजा हुआ तुम्हारे पास
आया हूँ-सो तुम मेरे साथ अबन्ती पधारो। इस प्रकार दूत के बचन
सुनकर सुवर्ण गुलिका ने कहा-यह नीति है कि कामिनी अदृष्ट पूर्व

કરી આવી એની માફગી ચાલી ગઇ આ વિદ્યાધર શ્રાવકની પાસે એકસો ગોળાઓ
હતા જેનાથી સઘળા અભીષ્ટની સિદ્ધિઓ થતી હતી એ શ્રાવકે એ સઘળી ગોળિયો
એ કુન્જા દાસીને આપી દીધી અને પ્રવચ્ચા ગ્રહણ કરવા માટે તે પોતે ભગ
વાનની પાસે ચાલ્યા ગયા કુન્જા દાસીએ એ ગોળિયોમાવી એક ગોળા “હું સોનાના
વર્ણ જેવી બની જાઉં” એવા અભિપ્રાયથી ખાધી તો તે એજ વખતે સોનાના જેવા
રંગવાળી બની ગઈ અને તેથી સુવર્ણગુલીકા એવું એનું નામ પણ પડ ગયું થોડા
કાળ વીત્યા પછી ચંદ્રે બાબુએ ફેલાયેલી એ વાતને સાંભળીને ચંદ્રપ્રોધતને તેને
જોલાવવા માટે પોતાના દૂતને મોકલ્યો એ દૂતે ગૌતમ્ય પાટપુમાં આવીને સુવર્ણ
ગુલીકાને કહ્યું, -કે હું અરતિ નરેશ ચંદ્ર પ્રોધતન તરફથી તમારી પાસે આવેલ છું
જેથી તમે મારી સાથે આવનિ ચાલો આ પ્રકારનું દૂતનું વચન સાંભળીને સુવર્ણ
ગુલીકાએ કહ્યું, કે-આ નીતિ છે કે, કોઇ સ્ત્રી પહેલા નહીં જોયેલ પુરુષની પાસે

चरणनिहानि रत्नगराम्भृतान्यराजस्य राज्ञः समीपे समागत्य तद्दृष्टान्तं निवे-
दितवन्तः । ततो राजा उदायनो राजपुरुषानाज्ञापितवान्—प्रेक्ष-व यूय, सद्य
चण्डप्रद्योतोऽत्र समागतः । तस्मिन् समये कञ्चुकी समागत्य प्राह—स्वामिन् !
सुवर्णगुलिका न ऋयते । ततो राजा निश्चयमकरोत्—नूनं सुवर्णगुलिकामप-
हर्त्तुमेव चण्डप्रद्योतोऽत्र समागतः । ततस्तद्गर्हितकर्मणा तस्मिन् सनातकोषो
राजा चण्डप्रद्योतम्यान्तिके दूतं प्रेषितवान्, उक्तवांश्च तं दूतं स्व सन्देश-
रुधयितुम् । दूतोऽपि अन्तर्नगरे चण्डप्रद्योतसन्निधौ गत्वा प्राह—राजन् !
यस्य पराक्रमान्नौ शत्रवः शलभतामाश्रन्तः स उदायनभूपो भवन्तं मम मुखेन
वदति—‘त्वं चौर इव समागत्य मम दासीमपहृत्य पलायितः । चौरो हि नृपस्य

जयं यह बात ने जय राजा से कह रहे थे कि इतने में ही नगरनिवा-
सिजनोंने अपने नगर में उसके चरण चिह्नो को देखकर उसका आना
राजा से जाहिर किया । राजा इस बात से परिचित हो कर राजपु-
रुषों से कहने लगे—देखो—चण्डप्रद्योतन यहां कैसे आया । उसी समय
कञ्चुकीने आ कर राजा को खबर दी कि महाराज ! सुवर्णगुलिका नहीं
दिखती है । यह समाचार सुनते ही राजको निश्चय हो गया कि अवश्य
ही सुवर्णगुलिका को हरण करने के लिये चण्डप्रद्योतन यहां आया
होगा । इस प्रकार विचार कर और उसके इसगर्हित कृत्य से कुपित
हो कर राजाने उसी समय चण्डप्रद्योतन के पास समाचार दे कर अपना
एक दूत भेजा । दूतने वहां जाकर चण्डप्रद्योतन से कहा—राजन् ! जिसकी
पराक्रमानि में शत्रुजन शलभ (पतंग) की दशाको प्राप्त हो जाते हैं उस
उदायन राजाने मेरे द्वारा आप के पास यह सन्देश भेजा है—कि तुमने

ने राजने कड़ी रक्षा डाला है, ओटलाभाज नगर निवासीओओ पोताना नगरभा-
तेना पगलाने ओधने ते डायीनु आवपु राजा पासे नखेर क्युं राज आ वातथी
नखुकार जनीने पोताना राजपुत्रोने कहेवा भाडयो—नुओओ अ उप्रद्योतन अही केवी
रीते आओओ ? आ सभये राजभलेखनी ओक दामीओ आवीने राजने जभर आपी
के मडाराज ! सुवर्णगुलीका देखाती नहीं ओ सभायार सालणताज राजना दिलभा-
नकी धरि गथु के, अवश्य सुवर्णगुलीकातु हरषु करना भाटेज अ उप्रद्योतन अही
आवेख हरे आ प्रकारने विचार करीने तेना आवा निहित कृत्यथी ओधित
जनीने राजओ ते सभये पोताना ओक इतने सभायार पडोआडवा अ उप्रद्योतन पासे
भोकल्यो इते त्या जधने अ उप्रद्योतनने कलु—राजन् ! जेना पराक्रमधी लललला
शत्रुओ तेनाथी दणाधने शरषाधीन जवे छे तेना मडाप्रतिभाशाणी उदायन राजओ
भने स देशो पडोआडवा आपनी पासे भोकलेख छे के, तमे अभास नगरभा चोरनी

પ્રભાતે હસ્તિપદા ગીતમગ્ન તાન ગજાન અજાનિય પૌંપ્પદીનાન ઝટ્ટા મગ
 ખાન્તા રાજા સમીપે સમાગત્ય સર્વે વૃજાન્ત નિરેદ્રિતયન્ત' । તતમ્સરિતમેવ
 રાજા હસ્તિપૈયાન્ હસ્તિના ચિચિન્સાથં હસ્તિગાગયા પ્રેપિતરાન । હસ્તિપૈયા
 થિચિન્સા કૃત્યા તાન્ ગજાન નીરોગાન કૃતયન્ત । તતમ્તે હસ્તિપૈયા ગગ્ર
 સમોપે સમાગત્યૈવમુક્તયન્ત'—સ્વામિન ! ગન્ધદ્વિપરિષ્મૃતગન્ધમાગ્રાય મ્પ્રકીયા ગજા
 નિર્મદા જાતા' । અન્યથા તુ પરિધરોગમ્ય સમાર્ચનં નામ્તિ । ગન્ધ દ્વિપમ્તુ
 ચણ્ડપ્રયોતમ્યૈયસ્તિ, મન્યે મ રાયૌ સમાગતઃ । રાજાગ્રયા લોપા અનલ ગિરિ
 કર દેગ્યતે હુગ ગૃહે યે । પ્રાત . કાલ હોતે હી જગ મહારાજોને હમ
 દૃશ્ય કો દેવો અર્થાત જાથિયોંકો નિર્મદ પકરોં કે સમાન પૌંપ્પદીન
 દેવો તો સમ્રાજા હો જર વે રાજા કે પાસ ટાંકે ગયે ઓર જહ મગ
 સમાચાર ઉન્હોને રાજા સે મુનાયા । રાજાને જ્યોં હી જાથિયોં સી હમ
 પ્રમારજી દયાજનક ધિનિ સુની તો ઉસને ઝીઘ હી જસ્તિનાલા મેં
 જાથિયોં કી ચિચિન્સા કરને વાલે વૈધોંકો ઉન જાથિયોં કી ચિચિન્સા
 કરને કે નિમિત્ત મેજ દિયા । ઉન્હોંને જાકર પડી સાવધાની સે ચિકિત્સા
 કરકે ઉનમો નીરોગ રના દિયા । પશ્ચાત રાજા કે પાસ જાકર ઉન્હોંને
 હમ પ્રમાર જહા—મહારાજ ! યે સવ આપકે જાથી ગધ જાથી કે મલમૂત્ર
 કી ગધમો સુધને સે હો નિર્મદ હુગ હૈ । નહીં તો હસ પ્રકાર કે રોગ
 સે ગ્રસિત હો જાનેકી તો હનમેં સમાગના હી નહીં હો સકતો હૈ ।
 ગધહસ્તીકા અધિપતિ હસ સમય યદિ કોઈ હૈ તો જહ એક ચણ્ડપ્ર
 યોતન રાજાહી હૈં । માલૂમ પડતા હૈ વહ હસ્તી જહા રાત્રિ મેં આયા હૈ ।

સમાર થતાજ મહાવતોએ જ્યારે આ દેખાવને જોયો અને હાથીઓને મદદગરના
 બકરીના જેવા જોયા ત્યારે સમ્રાત બનીને રાજાની પસે દોડી ગયા અને આ
 સઘળા સમાચાર તેમણે રાજાને સંભળાવ્યા રાજાએ જ્યારે હાથીઓની આવા
 પ્રકારની દયામય સ્થિતિ સાંભળી તો તેમણે તુરંતજ હાથીઓની ચિકિત્સા કરવાવાળા
 વૈદોને હાથીઓની ચિકિત્સા કરવા માટે મોકલી આપ્યા તેઓએ ત્યા પહોંચીને
 ઘણીજ સાવધાનીથી ચિકિત્સા કરીને તે હાથીને મૂળ સ્થિતિમા લાવી દીધા પછીથી
 રાજા પાસેજીવને તેમણે એ પ્રમાણે કહ્યું—મહારાજ ! આપના આ અઘળ હાથી
 ગધહાથીના મળમૂત્રની ગધને સુધવાથીજ નિર્મદ થયા છે આ સિવાય આવા
 રોગથી સ ડાઘ જવાની કોઈ પણ સંભાવના રહેતી નથી ગધહસ્તીના અધિપતિ
 જો આ સમયે કોઈ પણ હોય તો તે જોડ અડપ્રયોત રાજાજ છે ખબર પડે છે કે,
 તેમનો એ હાથી રાત્રીના વખતે અહીંયા આવેલ છે જ્યારે આવી વાત તે વૈદનાજે

चेत्स युद्धाय सन्नद्धो भूत्वा समागामप्यति, तर्हि मृत्युमाप्स्यति। चण्डप्रद्योतस्य मन्देशमादाय स दूतो ग्रीतभयपत्तने समागत्य उदायननृप प्राह—स्वामि ! चण्ड प्रद्योतोऽपि भयता सह योद्धुमुद्यतोस्ति। स स्मरुतमन्याय न्यायमेव मनुते। अतः स्वामिना तस्य दर्पोऽपहरणीय एव। दत्तवचन श्रुत्वा राजा सद्य एव युद्धमेरी वाप्सितु सेनापतिमाज्ञाप्य स्वानुयायिनो दश राज्ञः स्व स्वसैन्य सन्नद्ध समादिष्टान्। ततो राजा उदायनो ज्येष्ठे मासि ससैन्यैर्युद्धमुकुटैर्दशभी राजभि

वह मेरा साम्हना कर सके। क्या उमको नहीं मालूम है कि मेरे गध-
हाथी के सामने पर्यंत भी नहीं ठहर सकता है तो फिर उदायन के मामूली
हाथियों का तो क्या सामर्थ्य है, जो उसके सामने ठहर सकें। फिर भी यदि
उसको युद्ध करने की खुजलाहट हो रही है तो इसके लिये मादर आम-
त्रण है। याद रखना वह यहां से जीता नहीं जा सकेगा—नियम से मरेगा।
इस प्रकार चण्डप्रद्योतन के सदेश को सुनकर दूत वापिस वीतभयपत्तन
आया और उदायननृप से जो कुछ चण्डप्रद्योतनने कहा या अक्षरशः सब
कह दिया। तथा यह भी उसने कहा—महाराज। चण्डप्रद्योतन तो आप
के साथ युद्ध करने को तैयार हो रहा है—वह अपने न्याय को भी अन्याय
की ही तुला पर तौल रहा है। अतः ऐसे अन्यायी व्यक्ति का निग्रह
अवश्य करना चाहिये। दूत की बात सुनकर राजाने शीघ्रही युद्धकी
प्रोपणा करवा दी। तथा यह भी सेनापति को आदेश दे दिया कि हमारे
अनुयायी जो दश राजा हैं उनको भी यह मन्देश पहुंचा दो ताकि वे भी
अपनी सेना सहित सन्नद्ध होकर हमारी सहायता के लिये तयार रहे।

छे ३, ते भादे सामने करी थके ? शु तेने भणर नथी डे, भादे गधहाथीनी
भादे पर्वत पखु को थकते नथी तो पछी उदायनना भासुली हाथीओनु तो शु
सामर्थ्य छे डे, जे ओनी भादे टककर लक्ष थके, ? छता पखु जे तेने युद्ध करवानी
उन्मीह थक रही होय तो तेने भाटे भाडे आभत्रण छे याद राखने डे ते
अहीथी लपते नछ थकथे नही नियमथी मृत्युना अतिथि जनीने न पाछा
जगे आ प्रकारना य उप्रद्योतनना सदेशाने सासणीने दूत वीतलय पाटण पाछे
इथे अने उदायन राजने अक्षरशः जे कांथ य उप्रद्योतने कछु छतु ते कही स ल
णान्यु तथा जे पखु कही दीधु डे, महाराज य उप्रद्योतन आपनी साथे युद्ध करवा
भाटे तैयार थक रहेल छे ते पोताना अन्यायने पखु न्यायनीज तुला उपर तोणी
रहेल छे आथी ओवी अन्यायी व्यक्तिना मह अवश्य उतारवे। जेथजे इतनी बात
सासणीने तुगतन राजजे युद्धनी बोधणा करावी दीधी सेनापतिने ओवे। पखु
आदेश आप्ये डे, आपणु अनुयायी जे फस राखे छे तेने पखु आ सदेशो पछे
याडी हो जेथी तेओ पखु पोतानी सेनाने साथे लधने आपणी सहायता भाटे

दण्डनीयो भवति । निर्लज्जस्त्यमपि मम दण्डनीयोऽसि । अतस्तया निग्रहीतुमह
 तत्र नगरमवरोधयिष्यामि । त्वं योद्धुं सन्नद्धो भव । इति दूतमुत्पादयानभूपस्य
 सन्देशं श्रुत्वा परमक्रुद्धश्चण्डप्रयोत्तं प्राह-दूत । राजा हि यम्यं यम्यं निदपि
 रत्नं हरति । तस्मादुदायनभूपस्य दामीरत्नं हरतो मम नास्ति काऽपि लज्जा ।
 उदायनो राजा मया सह योद्धुं तृथैव यतते । स मां जेतुं नास्ति समर्थः । मम
 गन्धर्वस्य पुरतः परितोऽपि म्यातुं न शक्तः । किं पुनर्यथा उदायनः । तथापि

यह चोर की तरह आकर जो मेरी सुवर्णगुलिका दासीका हरण किया
 है वह ठीक नहीं किया है । इसका परिणाम बहुत बुरा आवेगा । जो
 चोर हुआ करते हैं नीति के अनुसार वे दण्डनीय होते हैं । तुम भी
 उसी तरह के चोर हो । अतः जब तुम निर्लज्ज बनकर इस कृत्य में
 प्रवृत्त हुए हो तो फिर क्यों नहीं तुमको दंडित किया जाय । इन्हीं
 सब विचारों से मैं तुम्हारा निग्रह करने के लिये तुम्हारे नगर का अवरोध
 करूँगा । इसलिये तुम लड़ाई के लिये तैयार हो जाओ । इस प्रकार
 दूत के मुखसे उदायन राजा के समाचार सुनकर चण्डप्रद्योतनने क्रोध
 में आकर तब से रहा-रुन । क्यातुम नहीं जानते हो कि जो समर्थ राजा
 हुआ करते हैं वे चाहे जिस किसी का भी रत्न हरण कर सकते हैं ।
 इससे लज्जा की सौ बात है । मैंने भी ऐसा ही किया है । अतः
 उदायन राजा के दासी रत्न को हरण करने वाले मेरे को निर्लज्ज
 बताना यह उचित नहीं है । रही युद्ध करने की बात-सो जाकर उनसे
 कह दो कि पर्वत से माथा मारने वालेका ही माथा फटता है पर्वत
 का कुछ नहीं बिगड़ता । विचारे उदायन में कहा ऐसी शक्ति है जो

मातृक आवाने भारी सुवर्णगुलीका दासीनु डरखु करी गयेल छे । ते काम साइ
 नहीं कथुं, जेनु परिखाभ भूषण अराध आवये जे बेर होय छे ते नीति
 अनुसार दंडने पात्र न होय छे तमो निर्लज्ज बनीने आवा कृत्यमा प्रवृत्त भया
 छे तो पछी तमोने दंड या माटे आपवामा न आवे ? आ सघणा गियाशेधी
 हूँ तमोने शिक्षा आपवा माटे तमारा नगर उपर यडाध करीश आथी तमो लडाध
 माटे तैयार रहेशो आ प्रकारना उदायन राजाजे मोडलेला सन्तार हतना
 मोढेथी साबणीने अउप्रद्योतन राजाजे कोधमा आवीने हूतने कछु हूत ! शु तमो
 जलुता नथी के, जे राजा समर्थ होय छे ते, याहे तेना रत्ननु डरखु करी शक
 छे तेमा लज्जानी यध बात नथी मे जेवु न करेल छे आथी उदायन राजानो
 दासी रत्नने डरखु करवावाणा अने निर्लज्ज भताववो जे उचित नथी हवे रही
 युद्ध करवानी बात तो जधने तेमने कही हो के पर्वत साजे माथु टकरावनारनु
 न माथु टूटे छे पर्वतनु काध जगडनु नथी गियारा उदायनमा जेवी कथ शक्ति

पृष्ठं स्वस्थान गता । राजा तु क्रमेणोज्जयिनीसमीपे समागत्य मीमाप्रदशे
शिविरनिवेशं कृतवान् । ततो राजा मनस्येव विचारयति—अस्मिन् सग्रामे उभय-
पक्षीया सैनिका व्यर्थमेव मरिष्यन्ति । अतश्चण्डप्रद्योतस्य मम च युद्धं भवतु ।
इति प्रिचार्य राजा उदायना दूतमुखेन चण्डप्रद्योतं सदिष्टवान्—राजन ! निर-
पराधानां सैनिकानां विनाशोऽनुचितः । अत आग्रयोरेव युद्धं भवतु । एवं तुरग-
र्हितेन गच्छाम्याय पदातिर्या भूत्वा यथा युद्धं तव रोचेत, तथा मामपि सन्दिश ।

तत्र देवी राजासे पृष्ठकर अपने स्थान पर चली गई । चलते २ राजा
उज्जयिनी के पास आ पहुँचा । उसने गार्हिरि ही अपने तम्बू खड़े
करवा दिये । राजाने उस समय विचार किया—हम सग्राम में दोनों
तरफ से योद्धाओं का व्यर्थ में ही बिचम होगा अतः उचित तो यही
है कि मेरा और चण्डप्रद्योतन का भी युद्ध क्यों न हो जाय ? इस
प्रकार के विचार से राजा उदायनने चण्डप्रद्योतन के पास अपना एक दूत
यह सदेश देकर भेज दिया । दूतने चण्डप्रद्योतन के पास पहुँचकर
उदायन का यह सदेश कि—“निरपराध सैनिकों का विनाश सर्वथा
अनुचित है अतः हम तुम दोनों का भी युद्ध हो जाय तो ठीक है”
सुना दिया । तथा साथमें यह भी कहा कि—महाराज ! उदायन राजाने
यह भी पृष्ठवाया है कि—आप रण पर, घोड़े पर, या हाथी पर चढ़
कर युद्ध करना चाहते हैं या पैदल ही रह कर ? जैसा आपको रुचे
वैसा ही आप करें । परन्तु इसकी खबर हमसे अवश्य पहुँचा देवे ताकि

पैताना स्थान उपर खड़ी गई आसता आसता राजा उज्जयिनी पास पहुँची
गया अने पैताना तणु त्या उला करावी दीधा राजासे से समये विचार कथो
के आ सग्रामभा गन्ने तरफना योद्धाओंना व्यर्थभा न विध्वंस कथे आथी
उचित तो से छे के, भाइ अने चण्डप्रद्योतननु न साम सामु युद्ध शा माटे न
धाय ? आ प्रकारना प्रिय रथी राजा उदायने पैताना सेक दूतने राजा चण्डप्रद्योतननी
पासे सदेशो लधने मोड़यो, दूत राजा उदायनना सदेशो लधने राजा चण्डप्रद्योतन
पासे पहुँचयो अने राजा उदायनना सदेशो सलणायो के “निरपराधी सैनिकोंना
विनाश सर्वथा अनुचित छे आथी हु अने तमो गन्नेनु न युद्ध थाय ते ठीक
छे” आभ कही दीधु तथा साथे सेवु पणु कछु के, महाराज उदायन राजासे
सेवु पणु पूछायु छे के, आप रथ उपर, घोड़ा उपर के हाथी उपर खडीने युद्ध
करवा आछो छे अथवा तो भूमि उपर खडीने ? सेवु आपने ठीक लागे तेवु
आप कथे परतु आना गन्ने अभने अवश्य अवश्य मोड़लावने सेथी अभो

ससैन्यैश्च सहायन्ती प्रति प्रचरितः । प्रस्थितं सैन्यं ममम्ना भूतदृष्टं राजा
मिश्र सख्या दिशा व्याप्ताः । एव सैन्यैः सह गच्छन् उदायनो मरुभूमौ समा
गतः । तत्र दुर्लभजलप्रदेशे रागं सैन्या जन्ममाप्य मूर्च्छिता अभवुः । तत्र
राजा प्रभायतीक्ष्णी स्मृतवान् । सा देवीतत्पण एव समागता । ज्ञातृज्ञाता
सा देवी अगाधजलपूरितं पुण्ड्रं सुशोभितं पुण्ड्रत्रयं निर्मितवती । रात्रि
सैन्या शीतलं जलं पीत्वा मरुस्थानं समागता । अन्नं विना कथंचित्प्राणा
धारयितुं शक्याः, जत्र विना तु न कथंचित्पि शक्याः । तत्रा देवी राजानमा-

हम प्रकार सष उचिन न्यवस्था करु राजा उदायन ज्येष्ठ के मन्त्रीने मे
मसैन्य मुकुटपट्ट उन दहा राजाओ से तथा अपनी सैन्य को साथ लेकर
अचन्ती (उज्जैन) की ओर चल दिया । उदायन के प्रस्थित हम सैन्य से
एव इनके चलने से उड़ी हुई धूलि से उस समय समस्त दिशाओं व्याप्त
घन गई थी । उस प्रकार आडंबर के साथ चरकर उदायन राजा मित-
नेक पडावों के घाट मरुभूमि में आ पहुँचे । वहाँ पानी की कमी होने
से दुर्लभ जलप्रदेश में राजा के मितनेक सैनिक जलके नहीं मिलने से
जत्र मूर्च्छित हो गये तत्र राजाने उसी समय प्रभावती देवीका स्मरण
किया । उसने आकर वहाँ अगाध जल से लदाकर भरे तथा कमलों से
सुशोभित तीन जलाशयों की रचना कर दी । राजाके सैनिकोंने खूब
इन में मनमाना शीतल जलका पान किया । और स्वस्थ होकर फिर
व आगे चले । अन्नके विना तो किसी तरह प्राणी जीवित रह सकता
है परन्तु पानी के विना नहीं । जब राजाकी यह चिन्ता शांत हो गई

तयार रहे अ प्रकारनी भगनी उचित व्यवस्था करीने राजा उदायन जेठ भड्डीनामा
सैन्य सहित मुगट पध ते इस राजाओने तथा पोताना मै यने साथे लध
अवतीनी तरफ् आली नीकल्या उदायनना आलता ओ सैन्यथो उडेनी धूणथी आरे
दिशाओ धूणथी घेराध गध हुती आ प्रभाओे लारे आडंबर साथे आलीने
उदायन राजा डेटलेक न्यणे हम्बजल मुकाम करीने मरुभूमिमा जध पडोअ्या
त्या पाखीनी जेय डोवाने कारओे जे प्रदेशमा पाखी मगवु दुर्लभ डोवाधी राजना
डेटलाक सैनिको पाखी न मगवाथा न्यारे भर्छित बनी गया त्यारे राजाओे ते
सभये प्रभावती देवीनु स्मरणु कथुं आथी तेओे तना आवीने अगाध जलधी
छत्रोछल भरेला तथा कमणोधी सुशोभित त्रष जणाशयोनी रचना करी दीदी, राजना
सैनिकोओे जणाशयोमा मन मान्यु जलपान कथुं अने स्वस्थ थधने पछी ते
आगण आट्या अन्नना वगर तो प्राखी डोईरीते लुनी शके छ परतु पाखी वगर
लुनी शकातु नथी न्यारे राजनी ओे चिता शांत थध त्यारे देवी २०

मन्त्रय मण्डनकारेण पर्यभ्रामयत् । चण्डप्रयोतम्बु स्वहस्तिन तमनु धाययति ।
चण्डप्रयोतम्बु गन्धहस्ती य य चरण समुत्थापयति, राजा उदायन स्वनिशितै
श्वरैः त त वि यति । एव राजा उदायनेन विद्वचरणः स हस्ती व्याकुलो भूत्वा
पलायित । ततो राजा उदायनो दृष्टिपृणस्थित चण्डप्रयोत युक्तया पाशेन
टूटीत्वा भूमौ निपात्य प्रतप्तलोहशलाकया तन्मस्तके 'अय दासीपतिः' इत्य
भराणि लेखितवान् । ततस्त टूटीत्या काष्ठपिञ्जरे निधाय म्रदेश प्रति प्रच
लित । तदा वर्षाशालः समागतः । मार्गः सर्वतो जलपूरैरापूरितः । ततो राजा

कुशलता नही है । इस प्रकार ऊहते हुए उदायन राजाने अपने रथ को
मडलानार पूमाया । चण्डप्रयोतनने भी अपने हाथी को उसके पीछे २
ढौडाया । जैसे २ हाथी ढाँडने के लिये पैरों को उठाने लगा-तैसे २
ही उदायनने अपने तीक्ष्ण शरो द्वारा उसको उन २ चरणों को वेधना
प्रारम्भ किया । इस प्रकार चरणों में विद्ध होकर वह गजराज आकुल
न्याकुल बनकर युद्धस्थल से भाग गया । हाथी को भागते हुए देख-
कर उदायनने हाथीकी पीठपर बैठे हुए चण्डप्रयोतन को युक्ति द्वारा
पाश डालकर नीचे गिरा लिया और प्रतप्तलोह की शलाका से उसके
मस्तक पर यह दासीपति है" इस प्रकार के अक्षरों का अंकन कर
दिया । बाद में काष्ठ निर्मित पिंजरे में उससे बद मर ओर साथ में
लेकर वे अपने देश को रवाना हो गये । चलते २ पीछ ही में वर्षाकाल
लग गया और मार्ग चारों तरफ से जल से न्यास बन गया । राजा उदा-
यनने जब इस प्रकार की मार्ग की स्थिति देखी तो उन्होंने एक जगह

कुशलता नथी आ प्रभाणु कडीने उदायन राजाने पोताना रथने भ उल कार हेरन्थे ।
अउप्रयोतने पणु पोताना हाथीने जेनी पाछण पाछण होउन्थे जेम जेम हाथी
होउवा भागे पगने उपाउवा लाग्ये तेभ तेभ उदायने पोताना तीक्ष्ण तीक्ष्ण द्वारा
जेना जे पगलानु वेधन करवानु थइ कयु आ प्रभाणु यरखेथी घायल भनेल
जे गजराज आकुण व्याकुण थधने युद्ध भूमीने छोडीने लागवा भाउथे हाथीने
लागतो जेधने उदायने हाथीनी पीठ उपर जेठेला अउप्रयोतनने युक्तिथी पाश
नाथीने नीथे पछाडी दीधा जने पछी अग्निमा तथावेला लोढानामणीयाथी तेना
मस्तक उपर "आ दासी पति छि" आ प्रकारना अक्षरोंने अंकित करावी दीधा
पछीथी लाकडाना जेक पाणरामा तेने जघ करीने तेने साथे लधने पोताना देश
तरइ रवाना थध गया आलता आलता रस्तामा वर्षाजलुनो प्रारल थध गये जने
रस्ताजो आरे तरइथी जणथी लसार्थ गया हुता राजा उदायने ज्यारे आ प्रकान्ती
स्थिति जेध त्यारे तेणु पोताना सैन्यने नगरना जेक लागमा स्थ पित करी दीधु

ઉદાયનચન દૂતમુખાન્નિગમ્ય ચણ્ડપ્રયોગતઃ સન્નિષ્ટયાન આ રથમાસ્થાય યુદ્ધ કરિ
 યામિ । તતો દ્વિતીયદિગમે રાજા ઉદાયનો યુદ્ધસજ્જો રથમાસ્થાય યુદ્ધભ્રમે
 સમાગતઃ । પરન્તુ કુટિલમતિચણ્ડપ્રયોગતા મનમ્યાનન્તયન્-રથમાસ્થાય ઉદાયનને
 સહ યુદ્ધ કર્તૃતો નાસ્તિ મમ જયાશા, ઇતિ ત્રિનાથે મ વપટ્ટી ચણ્ડપ્રયોગો
 ઝનલગિરિં હસ્તિમારણ યુદ્ધક્ષેત્રે સમાગતઃ । તથાપિ ત યુદ્ધક્ષેત્રે સમાગત મિત્રો
 વય રાજા ઉદાયનઃ પ્રાઢ-અરે મૃપાવાદિન્ ! મતિજ્ઞાન્નષ્ટોઽસિ, યતસ્ત્વ રથ
 ત્રિમુખ્ય હસ્તિમારણ સમાગતોઽસિ, તથાપિ ત્વ નાસ્તિ કુશલ્મ્, ઇત્યુક્ત્યા રાજા
 મેં મ્મી ઉસી રૂપમેં યુદ્ધસ્થલમેં ઉપસ્થિત હો જાઝ । ઇસ પ્રકાર દૂત કે
 મુખ્વ સે ઉદાયન રાજાકા અભિપ્રાય જાનરર ચણ્ડપ્રયોતનને કહા-હે દૂત !
 તુમ જાકર અપને રાજા સે કહ દો કિ મેં રથ પર વૈઠકર હી યુદ્ધ
 કરુગા । દૂતને આકર ચણ્ડપ્રયોતન કે ઇસ સમાચારકો ઉદાયન સે કહા ।
 દૂસરે દિન રાજા ઉદાયન યુદ્ધ કે લિયે તૃપાર હો ગયા ઓર રથ પર
 વૈઠકર યુદ્ધક્ષેત્રમે ઉપસ્થિત હો ગયે । પરન્તુ કુટિલમતિ ચણ્ડપ્રયોતનને
 વિચાર કિયા કિ યદિ મેં રથ પર વૈઠકર જો ઉદાયન કે સાથ યુદ્ધ
 કરને જાતા હૂ તો મુજે જય પ્રાપ્ત હોના સર્વથા અસંભવ હૈ । અતઃ
 અનલગિરિ હાથી પર ચઢકર હી યુદ્ધ કરના ઉચિત હોગા, ઇસ પ્રકાર
 વિચાર કર ચણ્ડપ્રયોતન અનિલગિરિ હાથી પર ચઢકર રણાગળમે આ
 પહુચા । ઇસ પ્રકાર યુદ્ધસ્થલ મે ચણ્ડપ્રયોતન કો આયા હુઆ દેખકર
 ઉદાયનને કહા-અરે મૃપાવાદિન્ ! તુમ પ્રતિજ્ઞાન્નષ્ટ ક્યોં હો રહે હો ?
 જો રથકો છોડકર હાથી પર આયે હો ? ફિર મ્મી યાદ રહ્યો, તુમ્હારી

પણ એ પ્રમાણે યુદ્ધ સ્થાન ઉપર પહોંચીએ ઉદાયન રાજાના હૃતને મોઢથી આવે
 પ્રકારનો સંદેશો સાંભળીને ચંડપ્રયોતને કહ્યું-હે દૂત ! તમે જાને તમારા રાજાને
 કહી દો કે હું રથમાં બેસીને જ યુદ્ધ કરીશ હવે ચંડપ્રયોતનના આ સમાચાર રાજા
 ઉદાયનને કહી સંભળાવ્યા બીજે દિવસે રાજા ઉદાયન યુદ્ધ માટે તૈયાર થયા અને
 રથ ઉપર બેસીને યુદ્ધ જમી ઉપર જઈ પહોંચ્યા પરંતુ કુટિલમતિ ચંડપ્રયોતને
 વિચાર કર્યો કે જો હું રાજા ઉદાયનની સામે રથમાં બેસી યુદ્ધ કરવા જઉં તો
 મારો વિજય થવો અસંભવ છે આથી અનલગિરિ હાથી ઉપર ચડીને જ યુદ્ધ કરવું
 ઉચિત છે આવા પ્રકારનો વિચાર કરી ચંડપ્રયોતન અનિલગિરિ હાથી ઉપર બેસીને
 યુદ્ધ જમી ઉપર પહોંચ્યો આ પ્રમાણે ચંડપ્રયોતનને યુદ્ધ જમી ઉપર આવેલ
 જોઈને ઉદાયને કહ્યું-અરે જુદું બોલનારા ! તમે પ્રતિજ્ઞા બ્રષ્ટ કેમ થઈ નહા છો !
 જે રથને છોડીને હાથી ઉપર ચડીને આવ્યા છો છતાં પણ યાદ રાખો કે તમારી

उच प्रियते । अन्यस्मिन् तिने तु सरस भोजन मामपृष्टैराजानैपी', कथमद्य पृच्छसि । सप्रकार प्राह-राजन ! अद्यास्ति सावत्सरिको दिवस । तस्मात्सपरिवारो राजा उदायनः पौषध करोति । अत एव पृच्छामि । ततो राजा चण्डप्रद्योतः प्राह-देवानुप्रिय ! शोभन त्वया कृतम्, यदह सावत्सरिकपर्व विज्ञापितः । अहमपि श्रावकपुत्रोऽस्मि । अतोऽयं पौषध करिष्ये । सप्रकारस्तद्वचनं राजा उदायनाय न्यवेदयत् । राजा प्राह-अयं यादृशं श्रावकस्तमहं जानामि ।

जस्तरन थी । अभीतर तो मुझे बिना पूछे ही सरस भोजन उन लोगोंने खानेको दिया है । फिर आज ये “ आप क्या खावेंगे ” इस प्रश्न के पूछने का कारण कैसा ? चण्डप्रद्योतन जब इस प्रकार के विचार में मग्न हो रहा था-तब उसी समय रमोडयेने इस प्रश्न करनेका स्पष्टीकरण करते हुए कहा-आज आप से इस लिये पूछा जा रहा है कि आज सवत्सरी का दिन है इस लिये राजाने सपरिवार पौषध किया है । राजा चण्डप्रद्योतनने ज्यों ही यह बात सुनी तो उसको बड़ी प्रसन्नता हुई, कहने लगा-देवानुप्रिय ! तुमने आज अच्छा किया जो मुझे सावत्सरिक पर्व होने के समाचार दिये । मैं भी श्रावक का पुत्र हूँ इस लिये आज पौषध करूँगा । रमोडयेने चण्डप्रद्योतन के इस कथन को सुनकर उदायन राजा से निवेदन किया कि महाराज ! आज चण्डप्रद्योतनने भी पौषध किया है । क्यों कि उनका गमा कहना है कि मैं भी श्रावक हूँ । रमोडये की इस बात को सुनकर उदायनने कहा-

करवानी आने शु ङइर हती ? आने सुधी तो भने पूछया वगन आ डोढा भने भावा भाटे नाराभा भाइ बोळन आपता हता तो पछी आने “ आप शु आशी ? ” आ प्रश्न पूछवानु कारु शु ? अउप्रद्योतन न्यारे आ प्रसारना विचारमा भग्न हतो तयारे ते सभये आ प्रश्ननु स्पष्टीकरु उरता रसोडयाये कहु-आने आपने अे भातर पूछवामा अ वे छे के आने सवत्सरीने दिवस छे अेटला भाटे राजग्य सपन्वार पोषध करेल छे राज अउप्रद्योतने आ बात सालणी तयारे तेने धणी-प्रसन्नता अर्ध अने कहेवा लाख्या के, देवानुप्रिय ! आने ते धनु न भाइ कथु के, आने सवत्सरी पव डोवाना समाचार भने आया हु पणु श्रावकने पुत्र छु, जेयी हु पणु आने पोषध करीश रसोडयाये अउप्रद्योतननु आम कहेवु सालणीने उदायन राजने निवेदन उरता कहु के, महुला न । आने अउप्रद्योतने पाउ पोषध करेल छे कारुमा तेभनु अेवु कहेवानु छे के, हु पणु श्रावक छु रसोडया ते बात सालणीने उदायने कहु, हु नणु छु, के अे श्रावक छे पणु भायाइय आ

उदायनो नगराकारं स्थापयन् न्याययन्, धूमिमाकारं निर्माप्य मानुष्यायिनः दशभूपानं रक्षायै नियुक्तवान्। तत्र गणिच्यार्थं दशभौ गणिजोऽपि न्यवसन्। दशभौ राजभौ रक्षितत्वादीनास्तन्त्रिणिर दशपुरमिति नाम्ना व्यपदिष्टातः। राजा उदायनो भोजनादिना चण्डप्रद्योतं मृतुल्यमरभत्।

अथान्यथा पर्युषणपर्वणु साम्प्रत्सरिको दिवसः समागतः। राजा उदायनः पौषधमकरोत्। सूपकारस्तदागया चण्डप्रद्योतं प्रष्टवान्-राजनः। किमयं भाक्ष्यते भवान्? सोचिन्तयत्-नूनमद्य मां विपदानेन मारयिष्यति। नोचेदकृतपूर्वाऽयं प्रश्नोऽद्य कथं क्रियते? इति चिन्तयित्वा स सूपकारमुवाच-अकृतपूर्वाऽयं प्रश्नः

अपने सैनिक को नगर के आकार में स्थापित कर दिया, अर्थात् सैन्य को विभक्त कर नगर के आकार में घसा दिया। नया वहीं पर धूलिका प्राकार गड़ा करवाकर दश राजाओं को रक्षा के लिये नियुक्त कर दिया। बहुत से वणिजजन भी न्यापार के निमित्त इस में आकर बस गये। इस नगर का नाम दश राजाओं द्वारा रक्षित होने की वजह से दशपुर पड़ गया। राजा उदायनने साथ में लाये हुए चण्ड-प्रद्योतन का आदरसत्कार करने में कोई कमी नहीं रखी, अपने तुल्य ही उसकी रक्षा की।

एक दिन पर्युषणपर्वणं सवत्सरी के दिन राजा उदायनने पौषध किया। तब रसोइयेने उदायन की आज्ञा से चण्डप्रद्योतन से पूछा-राजनः। आज आप क्या खावेंगे? रसोइयेके इस प्रश्न को सुनकर चण्ड-प्रद्योतनने मन में विचार किया-आज निश्चय से ये लोग मुझे विष देकर मार डालना चाहते हैं। नहीं तो इस प्रश्न के करने की आज क्या

अर्थात् सैन्यने अलग अलग स्थानों पर नगरमा वसावी दीधु अने अने स्थानों पर माटीकी ओके भटान तैयार करावीने इस राजाओंने अनेना रक्षक भाटे नियुक्त किये आ प्रकारे सैन्येना वसवाटथी वेपार भाटे डेटलाक वेपारीओ पछु त्या आवीने वरखा आ नगरनु नाम इस राजाओंना रक्षक तणे रखायेल होवाथो इसपुर ओनु पड्यु राजा उदायने पोतानी साथे पकडीने लावेला अ उप्रद्योतनने आदर सत्कार सांगी रीते करवाभा डेठ नतनी ठणुप न राणी, तेम न पोतानी माइक तेनी रक्षा करी

ओके दिवसे पर्युषण पर्वणं सवत्सरीना दिवसे राजा उदायने पौषध किये त्याने रसोइयेने उदायननी आज्ञाथी अ उप्रद्योतनने पूछ्यु-राजनः! आवे आप शु नभशी? रसोइयेना आवे प्रश्न सावणीने अ उप्रद्योतने मनमा विचार कये, आवे निश्चयथी अर आवीने आ बोडो अने भारी नाथवा आवे छे नहीतर आवे प्रश्न

वर्षागु व्यतीतागु स चण्डप्रद्योतेन सह सपरिवारो वीतभयपत्तने समागतः । राजा तस्मै स्वकन्या दत्तवान्, यौतुके विजित तद्राज्यं च तस्मै समर्पितवान् । तप्तशलाकालिखिताभराणि समान्त्रादयितुं प्रष्टुं च दत्तवान् । तत आरभ्य राजानः शिरसि पट्टमपि चक्षुमारुह्यः । ततः पूर्वं तु मुकुटधारणस्यैव प्रयाऽऽसीत् । राजा उदायनेनानुमतश्चण्डप्रद्योत उदायनं पुत्र्या सह स्वराजधान्यामुज्जयिन्मा गतः ।

अथान्यदा राजा उदायनः पौषधं कृत्वा पौषधशालायां स्थितः । तस्यां रात्रौ धर्मजागरिका जाग्रदेवमचिन्तयत्—ते नगरं ग्रामाकरं द्राणमुखादयो धन्याः, ल्याः । दूसरे दिन उदायनने चण्डप्रद्योतन के साथ पारणा किया । जब वर्षाकाल व्यतीत हो गया तब उदायन राजा प्रद्योतन के साथ २ ही सपरिवार वीतभयपत्तन में आये और अपनी कन्याका विवाह चण्ड-प्रद्योतन के साथ कर दिया । देहेजमे उदायनने उसको उसका जीता हुआ राज्य दे दिया और भाल पर तसगाशा से अकिन किये गये अक्षरों को अच्छाङ्कित करने के निमित्त पट्ट-पगड़ी भी-दिया । इसीसे राजा लोग मस्तकर पर-पगड़ी बाधने लग गये । इसके पहिले तो मुकुट ही ये लोग बाधा करते थे । कुछदिनों के बाद चण्डप्रद्योतनने उज्जयिनी जानेके लिये राजा उदायन से कहा तब उदायनने जानेके लिये उसको आज्ञा देदी । अतः वह उदायनकी पुत्री के साथ आनन्द पूर्वक अपनी राजधानी उज्जयिनी वापिस आ गया ।

एक दिन राजा उदायन पौषध करके पौषधशाला में ही रहे । वहाँ रात्रीमे धर्म जागरणा से जगेते हुए उन्होंने ऐसा विचार किया वे नगर, ग्राम, आकर एवं द्रौणमुख आदिवाले जनपद धन्य है कि दीधो भीने निसे उदायनो अउप्रद्योतननी साथे पाण्डु कुंभु कन्यादे वर्षाद्राण पुंरं यथं गये । त्पारे उदायन अउप्रद्योतननी साथे वीतभय पाटणुभा आग्या अने पोतानी कन्याने विवाह अउप्रद्योतननी साथे करी दीधो दहेजभा उदायने तेनु छुतेनु राजन्य आपी दीधु अने कपण उपर लोडानी मणीथी अङ्कित करेले अक्षराने ६ श्री २ अना निमित्ते पाघडी कपावी आधी राजयो माथा उपर पाघडी बाधवा लाग्या ओनी पछेला तो राजयो माथा उपर सुट धरु करेला हुता केलाके दिवसे पछो य'उ प्रद्योतने उज्जयनी जवा माटे उदायनने कछु, त्पारे उ । धने तेने जवानी असा आपी आधी राज उदायननी पुत्रीनी साथे पोतानी राजधानीमा पाछे आवी गये ।

एक दिवस राज उदायन पौषध करवा माटे पौषधशालामा रह्यो त्या २ रीना धभते धर्म जागरणुची लगना रह्यो अयो विचार क्यो के, ने नगर, ग्राम, आकर

परन्तु मायाश्रावकेऽप्यस्मिन् बद्धे मम पर्युषणा शुद्धा न भविष्यति । अतोऽप्य
 यन्धन मोचनीयम् । इति विचार्य राजा उदायनश्चण्डप्रघोतं वन्दनान्मुक्तवान् ।
 तेन सह सपरिवारः पौषधः कृतवान् । तस्मिन् द्विने रहसि कोऽपि चण्डप्रघोत
 मेवमवब्रवीत्—अथ भवतो वन्दनमोचनम्यायसरोऽस्ति । मायकाळे राजा भवन्त
 क्षमयितुं यदाऽऽगच्छेत्तदा भरतेः गन्धम्—यदि भवान् मा स्वतन्त्रं कुर्यात्,
 तदाऽहं भवन्त क्षमयामि इति । चण्डप्रघोतोऽपि तथैव कृतवान् । राजा उदायनः
 साम्प्रत्सरिकप्रतिक्रमणं कृत्वा क्षमापणायसरे चण्डप्रघोतं क्षमापयति । एत
 चण्डप्रघोतः कथयति—यदि भवान् मा मोचयेत्तदाऽहं भवन्त क्षमेयः । उदायनेन
 तथैव कृतम् । द्वितीयदिवसे उदायनश्चण्डप्रघोतेन सह पारणां कृतवान् ।

मैं जानता हूँ जैसा यह श्रावक है । परन्तु मायास्वप्न इस श्रावक के
 पथे रहेने पर मेरा पर्युषण शुद्ध नहीं होगा इसलिये इसको बंधन से
 मुक्त कर देना चाहिये । ऐसा सोचकर उदायनने चण्डप्रघोतन को
 बंधन से मुक्त कर दिया । और उसी के साथ सपरिवार पौषध किया ।
 चण्डप्रघोतन से उसी दिन किसीने एकान्त में ऐसा कहा कि देवों
 आज सबत्सरी का दिन है इसलिये ही आपकी बंधन से मुक्ति हुई है
 अतः राजा जब आपके पास सायंकाल में क्षमापना करने के लिये
 आवे तब आप उस से ऐसा कहना कि—“यदि तुम मुझे सर्वथा बंधन
 रहित कर दो तब ही मैं आप से क्षमापना कर सकता हूँ” । चण्ड
 प्रघोतनने ऐसा ही किया । राजा जब सावत्सरीक प्रतिक्रमण करके चण्ड-
 प्रघोतन से क्षमापना करने लगा, तब चण्डप्रघोतनने कहा कि यदि
 आप मुझे सर्वथा बंधनरहित कर दें तो ही मैं क्षमापना कर सकता
 हूँ । उदायनने चण्डप्रघोतन के प्रस्ताव को बड़े हर्ष के साथ स्वीकार कर

आ श्रावक अध्यायेल रहेवाथी भाइ आननु पर्युषण शुद्ध नही रहे जेथी जेने
 अधनमुक्त करी देवे जेथी जेने विचार करीने उदायने अउप्रघोतनने अधन मुक्त
 करी दीधो, जेने तेनी साथे सपरिवार पोषध कथुं अउप्रघोतनने कोधजे कडी दीधु
 के, जेथी आने सबत्सरीनो दिवस छे जेथी आपने अधन मुक्त करवाभा आवेल
 छे जेथी ज्यारे राजा आपनी पासे साजना वजते क्षमापना करवा आवे त्यारे
 तेने आ प्रभाणे कहेजे के, “जे तमो भने सपूज्य पण्डे मुक्त करी हो तो हुं
 आपनी साथे क्षमापना करी शकु” अउतेघोतने आ प्रभाणे कथुं राजा ज्यारे
 सावत्सरिक प्रतिक्रमण करीने अउप्रघोतननी क्षमापना करवा लाग्या त्यारे अउ
 प्रघोतने कथुं के, जे आप भने सपूज्य अधन मुक्त करी देता हो तो क्षमापना
 करी शकु उदायने अउप्रघोतनना आ प्रस्तावने धखान् दुध साथे स्वीकार करी

गतैरमचिन्तयन्—यदि स्वपुत्रायाभिजिते राज्य ददामि, तदाऽसौ तत्र मूर्च्छितो न शस्यत्यात्मकल्याण सायितुम्। ततः स जन्मपरम्परामिच्छो बहुकालपर्यन्त भवे भ्रमिष्यति। तस्मादिदं राज्य पुत्राय नो दास्यामि। इति स्वपुत्राय निवेद्य राजा केशिनामक स्वभागिनेय राज्ये सस्थाप्य केशिना कृतदीक्षोत्सवो राजा उदायनो भगवतोऽन्तिक प्रज्या गृहीतवान्। गृहीतप्रज्यो मुनिरुदायनाऽतिदुष्करैर्मासोपवासरूपैस्तपोभिः कर्मणा कायस्य च शोषणं कुर्वन् विहरति स्म। पारणाम्बन्तप्रान्ताद्धारमाहरतस्तस्य शरीरे रोगः समुद्भूतः। त रोग

उदायन ! शुभकार्य मे विलम्ब नहीं करना चाहिये। प्रभुके इस आदेशको पा कर उदायन घर पर आये और विचार करने लगे कि—यदि मैं पुत्र अभिजित को राज्य देता हू तो वह इसम मूर्च्छित हो जावेगा—अतः आत्मकल्याण से विमुक्त बनकर वह इस ससार में बहुत काल तक जन्म मरण ही करता रहेगा—इसलिये पुत्रको न देकर यह राज्य भागिनेय—भानेज को देना चाहिये। इस प्रकार के विचार को अपने पुत्र अभिजित के समक्ष प्रकट करते हुए उदायनने राज्य पर केशी नामके भागिनेय—भानेजको स्थापित कर दिया। और स्वयं जाकर वीर प्रभुके पास दीक्षा धारण करली। उदायन का दीक्षा महोत्सव केशी ने किया। राजा उदायनने मुनि होकर अतिदुष्कर मासोपवासरूप तपो द्वारा कर्मों का पत्र शरीरका शोषण करते हुए विचरने लगे। जिन दिन पारणा का दिन होता था उस दिन वे अन्त प्रान्त बाहार ले ते थे। इसलिये उनके शरीरको रोगोंने घेर लिया।

प्रभुके कथु—उदायन ! शुभकार्य भा विज्ञाप करवाने लगेथे प्रभुने ये आदेश भगता उदायन पोताना भड्डकभा आयेथे अने विचारना लागेथे के, जो हु पुत्र अभिजितने राज्य सोपु तो ते तेभा आसक्त भनी जये अने ये कारखे आत्मकल्याणथी विमुक्त भनी ते आ ससारभा धलुकाण सुधी जन्म भरलुना यक्करभा इसायेथे। रहेशे आ कारखे पुत्रने राज्य न आपता आ राज्य बाखेजने आपी देवु लगेथे आ प्रकारने विचार पोताना पुत्र अभिजित समक्ष प्रकट करीने उदायने राज्यगादी पोताना केशी नामना बाखेजने सुप्रद करी अने पोते वीर प्रभुनी पासे जधने दीक्षा अ गीकार करी उदायनने दीक्षा भड्डकसव केशीके कथे राज उदायने मुनी भनीने अति दुष्कर जेवा भास उपवासरूप तपोद्वारा कर्मोनु अने शरीरनु शोषण करता करता विचरवा भाउथु जे दिवसे पारणाने दिन अथवा हतो ते दिवसे तेको अन्तप्रान्त आहार लेना हता आथी जेभना शरीरने रोगोके घेरी लीधु रोगोने शान्त करवा भाटे आभाउआम

યત્ર જગદ્ગુરુભગવાન ર્દમાનસ્વામી વિહરતિ । તે ચ નૃપાદયોઽપિ ધન્યા યે
 ભગવતોઽમૃતમયી યાળી શ્રુત્યા પ્રવ્રજન્તિ, શ્રારુધમં યા સ્વીકૃર્ણન્તિ । તન્નેદ
 વીરપ્રમુ, સ્વચરણમ્મળાભ્યામિદ રીતમયપુર પશિત્રયેતદાઽહ તદાન્તકે દીક્ષા
 ઘૃહીત્યા સ્વજન્મન. સાફલ્ય કુર્ણમ્ । ભગવાન મહાવીરોઽપિ તવિન્નિત શાત્વા
 ચમ્પાપુરીતઃ પ્રચલિતો રીતમયપત્તનોપાને મમયમ્ત' । ભગવન્ત સમાગત શ્રુત્વા
 રાજા ઉદાયનો ભગવત. સમીપ સમાગત્ય ત પ્રણમ્ય તદ્વપદિષ્ટ ધર્મે ચ શ્રુત્વા
 ન્યવેદયન-મદન્ત । રાજ્ય પુત્રાય દત્ત્યા મયદન્તિકે પ્રવ્રજિતુ યાવદાગન્ત્રામિ,
 કૃપારાયણૈર્ધેરદ્વિસ્તાયદિદૈય સ્થાતન્વયમ્ । ભગવાનાહ-દેયાનુમિય ! અસ્મિન શુભે
 કર્મગિ વિલમ્ય મા કૃથા' । તતો રાજા ઉદાયનો ભગવન્ત જિન નત્વા સ્વઘૃહ

જિનમે જગદ્ગુરુ વર્ધમાન સ્વામી વિહાર કરતે હૈ । તથા વે નૃપાદિક્ષી ઓ
 ધન્ય હૈ જો પ્રમુકી અમૃતમયી વાળી સુનકર દીક્ષા ગ્રહણ કર લેતે
 હૈ । અથવા શ્રાવકકે ગત લેતે હૈ । યદિ વીર પ્રમુકા આગમન હસ વીત-
 મય-પત્તન નગર મેં હો જાય તો મેં ઓ ઉનસે દીક્ષા ગ્રહણ કર અપને
 જન્મકો સફલ બનાહ । ભગવાન મહાવીર પ્રમુને ઉદાયન કે હસ વિચાર
 કો અપને જ્ઞાન દ્વારા જાનકર ચમ્પાપુરી સ વિહાર કર ગ્રામાનુગ્રામ
 વિચરતે હુગ વે વીતમયપત્તન કે ઉદાનમેં આ પહુંચે । જય ઉદાયન
 કો પ્રમુકા આગમન જ્ઞાત હુઆ તો વે ભગવાન કે સમીપ આયે ઔર
 વદના ઔવ પર્યુપાસના કર વેઠ ગયે । પ્રમુને ધર્મકા ઉપદેશ દિયા-ઉસકો
 સુનકર ઉદાયનને પ્રમુ સે નિવેદન કિયા-મદન્ત ! જવતક મેં પુત્રકો
 રાજ્ય દેકર આપકે પાસ દીક્ષિત હોને કે લિયે આતા હ તથતક દયા-
 કર આપ યહી પર વિરાજે રહેં । ઉદાયન કી વાત સુનકર પ્રમુને કહા

અને દ્રોણ આદિવાળા માણસો ધન્ય છે કે, જ્યાં જગત્પુરુષ વર્ધમાન સ્વામી વિહાર
 કરે છે તથા એ નૃપાદિકને પણ ધન્ય છે કે, જે પ્રભુની અમૃતમય વાણી સાંભળીને
 દીક્ષા ગ્રહણ કરે છે અગર તો શ્રાવકનુ ગત થયે છે જો વીર પ્રભુનુ આગમન આ
 વીતમય પાટણમા થઈ જાય તો હું પણ તેમની પાસેથી દીક્ષા ગ્રહણ કરીને માફ
 જીવન સફળ કરી લઉં ભગવાન મહાવીર પ્રભુએ ઉદાયનના આ વિચારને પોતાના
 જ્ઞાન દ્વારા સાંભળીને ચ પાપુરીથી વિહાર કરી ગ્રામાનુગ્રામ વિચરણ કરતા કરતા વીતમય
 પાટણના ઉદાનમા આવી પહોંચ્યા જ્યારે ઉદાયનને પ્રભુના આગમનના ખબર
 મળ્યા ત્યારે તે ભગવાનની પાસે આવીને વદના અને પર્યુપાસના કરીને બેસી ગયા
 પ્રભુએ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો આ સાંભળીને ઉદાયને ભગવાનને નિવેદન કર્યું,-
 ભગવાન ! જ્યાંસુધી હું મારા પુત્રને રાજ્યાસન સુપ્રદ કરીને દીક્ષા લેવા માટે આપની
 પાસે આવું ત્યાંસુધી આપ અહીં જ બીરાજમાન રહો ઉદાયનની વાત સાંભળીને

भराम्भस्मै राज्य मा ददातु। प्राप्त राज्य न हि कोऽपि राज्यदायकाय पुनरर्पयति। केशीप्राह—किमत्र कर्तव्यम्? ते प्रोचु—एव राजाज्ञा घोषणीया—यः रुधिरुदायनमुनये आरास दास्यति स दण्डनीयो भविष्यति। इमा राजाज्ञा च य उदायनमुनये निवेदयिष्यति, सोऽपि दण्डनीयो भविष्यति। तथापि चेत्तस्मै कोऽपि निर्भीक आरास दद्यात्तदाऽसौ मुनिः ससम्मान स्वोद्याने भवता समाने तव्य, विषमिश्रोपधिदानेन मारणीयश्च। भवतो राज्य निष्कण्टक भविष्यति।

भा उलात् राज्य छीन लिया करते हैं। इसलिये पीछे राज्य देना इसमे आपकी गोभा नहीं है। भला ससार में भी ऐसा कोई है कि जो प्राप्त राज्यको पीछे दे देता हो! केशीने कहा—तो घताओ इस विषय में क्या करना चाहिये। अपना मंत्र फलित देव कर (अपनी चिन्तारधारा राजाने स्वीकृत कर ली ऐसा जानकर) उन दुष्टोंने कहा—आज ही इस प्रकार—की राज घोषणा करवा دیجिये कि—जो कोई भी उदायन मुनिको रहने को स्थान देगा वह राजाका अपराधी माना जायेगा और दण्डनीय होगा। तथा इस राजाज्ञा को जो व्यक्ति मुनि तरु पहुँचायगा वह भी दण्डका भागी होगा। यदि मान लिया जाय कि कोई निर्भीक व्यक्ति इस राजाज्ञा की पर्वाह न करके उनको स्थान दे भी दे तो ऐसी स्थिति मे आपको चाहिये कि आप उनको सन्मान सहित अपने उद्यानमे ले जावें। और वहा विषमिश्रित आहार के दान से वही पर मार डालें।

राज्य पाछु आपवु तेभा आपनी शोभा नधी बला ससारमा जेवा केछ छे के, जे पोताने भणेलु राज्य पाछु आपी हे? देखीअे कहु के, तो जतावे। आ विषयमा शु करवु जेधअे? दुष्टेअे पोताने। पासो अशेभर पडेलो जेधने जेटले के पोतानी विचारधारा राजअे स्वीकारी लीधी छे तेम जलानी कहु के, आजेज जेवा प्रकारनी राजघोषणा करावी हे के, जे केछ उदायन मुनिने रहेवा भाटे स्थान आपसे ते राजने अपराधी गलासे अने हउने पात्र जनसे तेमज आ राजाज्ञा जे मुनि मुधी पडोआउसे ते पछु हउने पात्र थसे जे भानी लेवामा आवे के केछ निर्णय व्यक्ति आ राजाज्ञानी परवा न करता तेमने स्थान आपी पछु हे तो तेवी स्थितिमा आपे जेवु करवु जेधअे के, आप तेमने सन्मान साथे आपना उद्यानमा लई आवो अने त्या विष भेजवेला आहारना दानधी तेमने भारी नाजवा

પશ્ચમયિતુમ્ ઉદાયનમુનિર્ગ્રામાનુગ્રામ વિહરત વીતમયપત્તન પ્રવર્તિત । ઉદાયન-
 મુનિર્વીતમયપત્તને સમાયાતીતિ વૃત્તાન્ત શ્રુત્યા નિષ્કારણવૈરિણા દુષ્ટમાત્યા
 કેશિનૃપમેયમ્નુ-સ્વામિન । મરન્માનુ- પરિપદાન સોદુમગત્તો રાજ્ય ચ્ચિપુરત્ર
 સમાગત । તમ્માદ્ મગન્ તસ્ય વિશ્વાસ વર્ણુ નાઈતિ । કેશીમા-રાજ્ય તુ
 તસ્યૈવાસ્તિ । સ ચેત્તદ્ શૃણાતિ, શૃણાતુ, મિ તેન મમ । ધનસ્વામી ચેત્ મ્યાપિત
 ધન શૃણાતિ, તત્ર યગિર્ પુત્રમ્ યોપો વૃથેત । દુષ્ટમન્ત્રિણ મોનુ-સ્વામિન ।
 નાય ક્ષત્રિયાણા ધર્મ । ક્ષત્રિયા હિ જનકાદપિ પ્રમત રાજ્ય શૃણાન્તિ । અતા

રોગોંકો જાત કરને કે લિય ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરને ગાલે મુનિરામ
 ઉદાયનને વીતમયપત્તન કી ઓર વિહાર મિયા જય લોગોં કો યહ સુખર
 હુઈ કિ ઉદાયન મુનિ વીતમયપત્તન પગાર રહે હે તો નિષ્કારણ વૈરી
 દુષ્ટ મત્રિયોંને કેશી નૃપ સે જેસા કહા કિ-મહારાજ ! આપકે ગ્રામાજી
 ઉદાયન મુનિ પરીપદોં કો સહન કરને મે અસમર્થ હોકર અત્ર રાજ્યકી
 લાલસા સે યહાં પધાર રહે હે । હસલિયે ડનકે યહાં આને પર આપ
 ડનકા વિશ્વાસ નહીં કરના । મત્રિયોંકી યહ વાત સુનકર કેશી રાજાને
 કહા-ભાઈ ! રાજ્ય તો ડન્હીકા હૈ યદિ વે ટસકો લેના વાહતે હૈ તો
 લે લેવે હસમે મુઝે કોઈ હાનિ નહીં હૈ । ધન સ્વામી યદિ અપને સ્થાપિત
 ધનકો પીગ્ર વાપિસ માગતા હૈ, તો હસમે ઘણિગ પુત્ર તા કુપિત હોના
 મૂર્ખતા હૈ । સુનકર દુષ્ટ-મત્રિયોંને કહા સ્વામિન ! યહ વણિક જનોંક
 વાત તો હૈ નહીં-યહ તો ક્ષત્રિયોં કી હૈ-ક્ષત્રિયોંકા યહ ધર્મ નહીં હૈ
 કિ વે પ્રાપ્ત રાજ્ય તો વાપિસ પુન લૌટાદેં । ક્ષત્રિય તો અપને પિતાસે

વિહાર કરવાવાળા મુનિરાજ ઉદાયને વીતમય પાટણ તરફ વિહાર કરી જ્યારે લોકોને
 આ ખબર મળ્યા કે ઉદાયન મુનિ વીતમય પધારી રહ્યા છે તો કારણ વગરના વેરાં દુષ્ટ
 મત્રીઓએ કેશી રાજાને એવું કહ્યું કે, મહારાજ ! આપના મામા ઉદાયન મુની પરી
 પદને સહન કરવામા અસમર્થ બનનાથા તેઓ હવે રાજ્યની લાલસાથી અહીં પધારી રહ્યા
 છે આથી એમના અહીં આવવાથી આપ તેમનો વિશ્વાસ ડરશે નહીં મત્રીઓનાં આ
 વાતને સાંભળીને કેશી રાજાએ કહ્યું, ભાઈ ! રાજ્ય તો એમનું જ છે જો તેઓ
 લેવા ઇચ્છે તો લઈ લે આમા મને કેઈ વાધો નથી ધન સ્વામી પોતાના મૂકેલા-
 સોપેલા ધનને જો પાછું માગે તો વણિક પુત્રને ક્રોધ કરવો તે મૂર્ખતા છે આવું સાંભ-
 લીને દુષ્ટ મત્રીઓએ કહ્યું, સ્વામીન ! આ વણિક જનોની વાત નથી આ વાત તો
 ક્ષત્રિયોની છે ક્ષત્રિયોનો એ ધર્મ નથી કે, પોતાને મળેલા રાજ્યને તે પાછું આપી
 દે ક્ષત્રિય તો પોતાના પિતાની પાસેથી પણ બળાતકારે રાજ્ય આચકી લે છે આથી

नून केही मद्य विपमिश्रोपयि दांपतरान। अस्तु ! इदं शरीरं तु त्रिनश्वरमेव ।
एतदर्थं का चिन्ता ? इति चिन्तयित्वा समतारससागरः स मुनिः क्षपकश्रेणी
माख्य शुभेन परिणामेन प्रशस्ता यशसायेन, केवलज्ञानमासाद्य मोक्ष गतः ।
तस्मिन् मुक्तिं गते तस्य भक्ता काऽपि देवी तन्मृत्युकारणं विनाय तस्य शय्या-
तरं कुम्भकारं मिनपट्टी ग्रामे स्थापयित्वा रोपेण पाशूनं र्पयित्वा तस्य नगरस्य
विशमकरोत् । देवीकृतपाशुष्टया केशिभूपो दुष्टमात्माः सर्वे पुरवासिनो लोकाश्च
मृताः । सा देवी स्तिनपट्टीग्रामं स्वदिव्या शक्त्या कुम्भकारस्य नाम्ना कुम्भ-
कारपुरं निर्मितवती ।

इह मुनिराजने विचार किया कि-निश्चय से मुझे केही राजाने विपमिश्रित
ओपधि बैद्यों द्वारा दिलवाई है । अस्तु भले दिलवाई हो इसकी क्या
चिन्ता है, कारण कि यह शरीर तो त्रिनश्वर ही है । इस से आत्मा का कुल
प्रिगाट नहीं हो सकता । इसप्रकार की पवित्र विचार वारा से उदायन मुनि
क्षपक श्रेणी पर अरुढ़ हो गये । उन्होंने उसी समय शुभ परिणाम रूप
प्रशस्त अभ्यवसाय के प्रभावसे केवलज्ञान अवस्था प्राप्त कर मुक्ति को
प्राप्त कर ली । उदायन मुनिराज के मोक्ष चले जाने पर उनकी भक्ता
किसीदेवीने उनकी मृत्यु का कारण जानकर उस शय्यातर कुम्भकार को
उस नगर से हटाकर एक मिनपट्टीग्राम में बसादिया । पश्चात् उमनगर
को बूलिकी वर्षा करके विध्वस्त कर दिया । केही राजा उसके दुष्ट
अमात्य तथा समस्त पुरवासियों में से कोई भी जीवित नहीं बचा ।
देवीने अपनी शक्ति द्वारा कुम्भकार के नाम से स्तिनपट्टी ग्राम को
कुम्भकारपुर के नाम से बसादिया ।

व्याधुगता जगी पडा आधी तेमना मनभा निश्चय थयो के, भने वैदो द्वारा
विष मिश्रित औषधीको आपवाभा आवेल छि लवे अपावेल होय ऐनी शी
यिता छि आ शरीर तो त्रिनश्वर न छि आधी माइ काछ जगडवाउ नथी आवा
प्रकारनी पवित्र विचारधाराथी उदायनमुनि क्षपकश्रेणी उपर आइठ थया तेमछे ते
समये सुपरिष्ठाभक्ष्य प्रशस्त अध्यवसायना प्रभावथी केवण अवस्थाने प्राप्त करी
मुक्तिपदने पाभ्या उदायन मुनिना मोक्ष याटया जवाथी तेमनी लक्षा ऐवी कोछ
देवीको तेमना मृत्युतु कारखु जालीने को आश्रय आपनार दुलारने को नगरथी
जहार करीने मिनपट्टी नामना कोक गाभमा बसावी दीधो पट्टीथी को नगरने
धूने वरसाद करीने तेना नाश करी दीधो, केही राजा के तेना दुष्ट मंत्रीको तथा
सघणा पुरवासीकोमाथी कोछ पखु लवतु न भय्यु पट्टीथी देवीको पोतानी शक्ति
द्वारा दुलारना नामथी मिनपट्टी गाभने दुलकागपुरना नामथी बसावी दीधु

ततो मुनिद्वयनो रीतभयपत्तने समसृतः । न कोऽपि तस्मै आश्रम
मदात् । एको निर्भीकः कुम्भहारस्तस्मै कुम्भनिर्माणशालाप्रार्थनां ददौ । स
तत्र स्थितः ततः केशी दृष्टमात्यः सह तत्र समागतः । मुनिं प्रणम्य प्रसन्नवान-
भदन्त ! भवान् राज्ञोऽस्ति । इयं कुम्भनिर्माणशाला नास्ति मन्त्रोक्त्या । अतो
भवान् उद्याने समसरत् । रोगविनाशार्थं राजनैघर्ष्यौषधिमामेव । शालग्रामं
रोगशान्तिर्भविष्यति । तन्प्रार्थना स्वीकृत्य मुनिद्वयन उद्याने समसृतः । केशी
च राजनैघरेण तस्मै विषमिश्रापधिं दापितवान् । मुनिद्वयनस्तामोषधिं पीतवान् ।
औषधिपातानन्तरं शरीरे विष-व्याप्त्या व्याकुलः स उद्यानमुनिरेव चिन्तितवान्-

इधर बिहार करते ~ मुनिराज उद्यान चीन-भयपत्तन में आ
पहुँचे । परन्तु किसीने भी उनको स्थान नहीं दिया । एक बड़ा कुमार
था-जिसने उनको अपनी कुम्भ निर्माणशाला में ठहरने को स्थान दिया
था । केशी को जब यह बात मालूम पड़ी तब वह दृष्ट अमान्यों के
साथ वहाँ आया और मुनिराज को नमस्कार कर इस प्रकार कहने
लगा-भदन्त ! आप गण हैं यह कुम्भनिर्माणशाला आपके ठहरने के
योग्य नहीं है इसलिये अन्त हो आप जो उद्यान में पधारें तो । वही
पर रोग का निदान करवा कर उसी राज्य वैद्यों द्वारा औषधि भी
हो जावेगी । इससे रोग भी आपका शांत हो जावेगा । केशीकी इस
प्रार्थनाको सुनकर मुनिराज उद्यान उद्यान में जा कर ठहर गये । केशी
ने उनके इलाजमें विषमिश्रित औषधि वैद्यों द्वारा दिलवाई मुनि उद्यान
ने उस औषधिसे पी लिया । परन्तु उसके पीते ही उनके शरीर भर में
विषकी व्याप्ति से अधिक आकुलता बढ़ गई-इससे आकुल व्याकुल

आ तद्वि विहार करता करता मुनिराज उद्यान पक्ष वीतलय पाटल्यमा आवी
पडोव्या परन्तु कौछले पक्ष तेमने स्थान न आय्यु त्या ओक कुमार छतो तेजे
तेमने पोतानी वासपक्ष अनावधानी कोढम् स्थान आय्यु केशीने ज्यारे आ वातनी
अभर पडी त्यादे ते दुष्ट मत्रीओ साथे त्या आय्ये अने नमस्कार करीने कडेवा
लाग्ये भदन्त ! आप देशी ओ, आ कुमारनी कोड आपने रडेवा योग्य नथो
आथी आप उद्यानमा पधारने त्या निवास करे तो माइ थाय त्या आपना
रोगनु निदान करावीने रजवैद्यो द्वारा औषधि वजेरनी व्यवस्था पक्ष करवामा
आवसे आनाथी आपने रोग पक्ष शान्त थई ज्ये केशीनी आ प्रार्थनाने माभ
जीने मुनिराज उद्यान उद्यानमा जघने रोक्या केशीओ तेमना रोगना छलाजमा
वैद्यो भारइत विषलेणवेडी औषधीओ अपावी मुनि उद्याने ओ औषधीओने
पी लीधी परन्तु ते पीतानी साथेज विषथा तेमना शरीरमा लारे आकुल

भूत. सोऽभोजिकुमार* म्यपुराद्भुत निर्गत्य चम्पापुर्या स्वमातृपन्थीयस्य कृणि-
कस्य समोपे समागत । कृणिकोऽपि भ्रातरमागत योक्ष्य ससम्मान त स्व
गृहेऽरक्षत् । स तस्मै विपुला लक्ष्मीं प्रदत्तवान् । अभिजित् मुखेन तत्रातिष्ठत् ।
स श्रावकधर्मं सुचिर यथावत्परिपालितवान् । परन्तु पितृकृत स्वापमान स्मरन्
तस्मिन् वैर त्यक्त समर्थो नाभूत् । सोऽभिजित्कुमार. श्रावकधर्मं बहुनि वर्षाणि
परिपाल्य पितृवैरमनालोच्य पाक्षिकमनशन कृत्वा मृतः पत्योपमायुर्महर्द्धिकोऽमुर-
देवो भूत्वा समुत्पन्न । ततःपुतोऽय महाविदेहक्षत्रे समुत्पद्य सिद्धिं प्राप्स्यति ।

॥ इति श्रीमदुदायनराजर्षिकथा ॥

और वहा से जीव्र ही निकलकर वह अपनी मौसी के पुत्र कृणिक
के पास चम्पापुरी आ गया । कृणिक ने ज्यो ही अपने भाईको आया हुआ
देखा तो उसने उसका खूब आदर सत्कार किया और हरतरह से
उसकी सहायता करनेका दृढ सकल्प भी किया । कृणिक ने अभिजित
को विपुल सम्पत्ति देते हुए श्रावक धर्म की आराधना करने में उसको
खूब मदद पहुँचाई । अभिजित भी सुखपूर्वक वहाँ रहकर श्रावक धर्मकी
यथावत् आराधना करने लगा । बहुत कालतक श्रावक धर्मकी आराधना
करने पर भी अभिजितके हृदयसे पितृकृत अपमानका दुःख नहीं निकला ।
जब २ उसको अपने पिता द्वारा हुए अपमान की ही विशेष याद आती
रही । इसलिये श्रावक धर्मकी सुचिर कालतक आराधना करने पर भी राज
न मिलने से पिताके साथ वैर की आलोचना न करने के कारण से जब
वह पाक्षिक अनशन करके मरा तो स्वर्ग से प्रत्योपम आयुका धारक
महर्द्धिक देव हुआ । वहा से चक्कर फिर यह मोक्ष जायगा ॥ ४८ ॥

अनी गयु ते त्याधी अडपथी नीकणीने पोतानी भासीना पुत्र कृणीकनी पामे य पा
पूरी पडोची गये। कृणीके तेने पोताने त्या आवेल जेधने तेने। लादे आदरसत्कार
कये, अने दरेक रीते तेने सहायता करवाने। पणु दढ निश्चय कये। कृणीके अलि
छतने विपुल संपत्ति आपीने श्रावक धर्मनी आराधना करवाभा तेने पूम महद
पडोचाडी अलिछत पणु त्या सुखपूर्वक रहीने श्रावक धर्मनी यथावत् आर धना
करवा लाज्ये। धणु समय सुधी श्रावक धर्मनी आराधना करवा छता अलिछतना
दिलभाथी पिताजे आचरणभा मुकेल वातलु हु,अ न मटयु वाचार तेने पिता
तरुथी करायेला अपमाननी याद आवती छती। आथी श्रावक धर्मनी लाभा समय
सुधी आराधना करवा छता पणु पिताना कृत्य अजेना वेरनी आलोचना न करवाना
कारणे ज्यादे ते पाक्षिक अनशन करीने मये। त्यादे स्वर्गभा प्रत्योपम आयुधवाणा
महर्द्धिक देव यथा तथी यवीने ते मोक्षभा जथे ॥ ४८ ॥

ઉત્તરાયનપુત્રોઽભિજિતુ પિત્રા રાજ્યે કેશિનિ સ્થાપિતે નિતાન્તદ્વન પદ
 વ્યચિન્તયત-પ્રભાતીકુક્ષિસમયે મનયે મક્તિમત્સ્યમિ મયિ તનયે સ્થિતે રિવ
 કાતાનપિ મમ પિતા સ્વમાગિનેયાય કેશિને મશાન્ય દટ્ટી, તત્તદ્દોષ્ય નામૂત ।
 માગિનેયો હિ સ્પટ્ટહે સ્થામિત્વેન ન સ્થાપયિત-ય ઉતિ નુ જડા અપિ જાન
 ન્તિ । નિજાદ્વજ મા પરિત્યજ્ય માગિનેયાય રાજ્યમપંચનો મમપિતુ મિ કોઽપિ
 નિવારકો નામૂત । અમ્તુ ' મમ પિતા મથુરસ્તિ, ત યથાસમ પ્રાર્તતામ્ ।
 પરન્તુ ઉદાયનમ્નનોર્મમ કેશિન સેવનમત્યન્નાનુગિતમ્ । ઇત્યમનુતપ્ય દુઃયામિ

ઉપર ઉદાયન પુત્ર અભિજિત ને જય થઈ દેખ્યા કે પિતાને રાજ્ય
 મે કેશી સો સ્થાપિત કર દિયા છે તો ઉમને નિતાન્ત ચિન્તિત થો કા
 હમ પ્રકાર વિચાર દિયા-મ પ્રભાતી કી કુક્ષિ સે ઉત્પન્ન હુઆ હ ઉદા
 યન રા નીતિમાર્ગી તથા વિવેકશાલી પણ ઉનકી મક્તિ કરનેચાહાપુત્ર
 હ । ફિર મી મેરે રહતે હુજો પિતા ને માગિનેય-માનેજ કેશી સો
 રાજ્ય દિયા છે વહ ઉન્હો ને અન્ન નહીં કિયા । જહપુરુષ મી યહ જ્ઞાન
 નાનતે છે કે માગિનેય-માનેજ સો અપને ઘર કા અધિકારી નહીં
 બનાયા જાતા છે । જય મેરે પિતા ને તેસા સમ કિયા તો કયા ઉસ સમય
 ઉનકો હસ યાત સે નિવારણ કરનેવાલા મોઢે નહીં હુઆ હોગા । અસ્તુ-
 મુક્તે અર હમ વિચાર સે કયા સમ-ચ્યોં કિ વે અધિકારી છે જૈસી મી
 વે પ્રવૃત્તિ કરના ચાહૈં કર સકતે છે । પરન્તુ ઉદાયન કા પુત્ર હ અત
 કેશી રાજાકી સેવા કરના મેરે લિયે અત્યન્ત અનુચિત છે । હસ
 પ્રકાર કે અનેક સકલ્પ વિકલ્પોં સે અભિજિત કા ચિત્ત ઉત્સસબન ગયા

આ તરફ ઉદાયન પુત્ર અભિજિતે બ્યારે બહુ કે પિતાએ રાજગાદી ઉપર
 ઝીંને સ્થાપિત કરી દીધી છે ત્યારે તેણે બારે ચિતાચસ્ત બનીને એવા પ્રકારનો
 વિચાર કર્યો કે, હું પ્રભાવતીના ઉદરથી ઉત્પન્ન થયેલ છું ઉદાયનનો - નીતિમાર્ગી
 અને વિવેકશાળી તથા તેમની ભક્તિ કરવાવાળો પુત્ર છું છતાં પણ મારી હમાતિ
 હોવા છતાં જે પિતાએ ભાણેજ કેશીને રાજ્ય આપ્યું તે તેમણે ઠીક કર્યું નથી
 જડ પુરુષ પણ એ વાત જાણે છે કે, ભાણેજને પોતાના ઘરનો અધિકારી બનાવ
 વામા આવતો નથી બ્યારે મારા પિતાએ આવું કામ કર્યું તો શું તેમને આથી
 અટકાવનાર-રોકનાર કોઈ નહીં હોય ? જે થયું તે થયું, હવે મારે આવો વિચાર
 કરવો નકામો છે કેમકે તેઓ અધિકારી છે, જે પ્રમાણે કરવા ચાહે તે પ્રમાણે તેઓ
 કરી શકે છે પરંતુ હું ઉદાયનનો પુત્ર છું જેથી કેશી રાજાની સેવા કરવી એ મારે
 માટે ઉચિત નથી આ પ્રકારના અનેક સકલ્પ વિકલ્પોથી અભિજિતનું ચિત્ત બ્યજ

॥ अथ काशीराजनन्दनचलदेवकथा ॥

आसीद् वाराणस्याम् नगर्या अष्टादशतीर्त्कारारनाथशासनेऽग्निशिखो नाम राजा । आस्ता तस्य जयन्ती शेषवती नाम्न्यो द्वे महिष्यौ । तत्र जयन्ती देवी नन्दन नाम सप्तम चलदेवममृत, शेषवती च दत्तारय सप्तम वासुदेवम् । क्रमेण प्रवर्द्धमानौ तौ वारुण्यमुपागतौ । अनयो. शरीरोन्मथय पङ्क्तिगति मनु प्रमाणो प्रभूर । पित्रा दत्तराज्यो दत्तो नन्दनानुगतोऽर्द्धभरत साधितवान् । अर्द्ध-भरतमात्राज्यश्रियमुपभुञ्जानो दत्तः पट्टपञ्चाशत्सहस्रवर्षण्यायु. परिसमाप्य पञ्च मनरकपृथिव्या समुत्पन्नः । नन्दनस्तु प्रपञ्चा गृहीत्वा क्रमेण समुत्पन्नकेवल-जानः पञ्चपट्टिमहस्रवर्षाणि आयुः परिसमाप्य मोक्ष गतः ।

॥ इति काशीराजनन्दनचलदेवकथा ॥

पटरानियां थीं । जयन्ती से नदन नामके सप्तम चलदेव एवं शेषवती से दत्त नामके सप्तम वासुदेव इस प्रकार दो पुत्र हुए । क्रम क्रम से वृद्धिगत होते हुए ये दोनों तरुण अवस्था को प्राप्त हुए । इन दोनों के शरीर भी ऊँचाई गार्हम गार्हस २६ धनुषधी । पिता से राज्य प्राप्त कर दत्तने अपने ग्रेटे माइ नन्दन को साथ लेकर भरतखंड के तीन वनखंडों में अपने आधीन कर लिया । छप्पन ५६ हजार वर्षकी अपनी आयु दत्तने अर्धचक्रवर्ती की लक्ष्मी को भोगने भोगने में ही समाप्त की । अन्त में वह तो मर कर पचम नरक में पहुँचा तथा नदनने दीक्षा लेकर केवलजान प्राप्त करके पैंसठ ६५ हजार वर्षकी अपनी आयु समाप्त हो जाने पर मुक्ति श्री के लाभ से अपने जीवन को सफल बनाया ॥ ४९ ॥

जयतिथी नदन नामना सातम, जणदेव अने शेषवतीथी सातमा दत्त नामना वासुदेव आ प्रभावे में पुत्रो थया । कुमे कुमे वधीने ओ जन्ने तइषु अवस्था में पड़ोआओ ओ जन्नेना शरीरनी विआध छन्वीस धनुषनी हुती । पिताना राजनी प्राप्ति करी हरो पेटाना नानासाध नदनने साथे लधने भरतखंडना त्रषु ओने पेटाना कभले करी लीधा छप्पन हजार वर्षतु आयुध्य हरो अर्ध चक्रवर्तीनी लक्ष्मीने लो.गव वामा न पूर्ण कथुं अते ते भरिने पायगी नर्कमा पड़ोअथे । न्यारे नदनने दीक्षा लधने देवण ज्ञान प्राप्त कथुं पासठ हजार वर्षतु आयुध्य पूर्ण थता मुक्ति श्रीना लाभथी पेटाना जवनने संक्षण जनावु ॥ ४९ ॥

तथा—

मूलम्—तद्देवं कासीरायां, सेओसच्चपरक्रमम् ।

कामभोगे परिचञ्ज, पहणे कम्ममहावनम् ॥४९॥

छाया—तथैव काशीराज, श्रेयः सत्यपराक्रम ।

कामभोगान् परित्यज्य, प्राहन् कर्ममहावनम् ॥४९॥

टीका—‘तद्देव’ इत्यादि ।

हे सयतमुने ! तथैव=तेन प्रकारेणैव पूर्वोक्त भरतादिवृत्तिवदेवेत्यर्थः,

श्रेयः सत्यपराक्रमः—अपसि प्रशम्ये—इत्याणकारके सत्ये=सयमे पराक्रमः=सामर्थ्यं यस्यासौ तथा काशीराज=काशीमण्डलाधिपतिः नन्दनो नाम सप्तमो बलदेव कामभोगान्=कामो=इन्द्र इन्द्रालक्षणी, भोगा=गन्धरसस्पर्शलक्षणास्तान् परित्यज्य=विहाय कर्ममहावनम्=कर्मैव अतिगहनतया महावनं तत् प्राहन्=उन्मूलितवान् ॥४९॥

तथा—‘तद्देव कासी राया’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे सयतमुने ! (तद्देव-तथैव) पूर्वोक्त इन भरत आदि

राजाओं की तरह (सेओ सच्च परक्रमे-श्रेयः सत्यपराक्रमः) इत्याण कारक सयम मे पराक्रमशाली (कासीराया-काशीराज) काशी राजाने कि जिनका नाम नन्दन था और जो सातवें बलदेव थे (कामभोगे परिचञ्ज-कामभोगान्-परित्यज्य) काम शब्द रूप भोगों-गंध रस स्पर्श-का परित्याग करके (कम्म महावन पहणे-कर्ममहावनम् प्राहन्) कर्म रूप महावन को उन्मूलित किया है । इनकी कथा उस प्रकार है—

वनारस नगरी में अदारहर्वे तीर्थकर अरनाथ के शासन में अग्नि शिख नामका एक राजा था । जयन्ती और शेषवती नामकी इनकी दो

तथा—‘तद्देव कासी राया’ इत्यादि

अन्वयार्थ—हे सयत मुनि ! तद्देव-तथैव आगणना ओ भरत राजा वगेरे राजाओंकी भाँति सेओ सच्चपरक्रमे श्रेयः सत्यपराक्रम इत्याणने करवा बाणा सय भमा पराक्रमशाली कासीराया-काशीराज, काशी राजाओ के, जेभनु नाम नन्दन अने जे सातवां बलदेव हता कामभोगे परिचञ्ज-कामभोगान् परित्यज्य काम शब्द, इन्द्र भोग, गंध, रस, स्पर्शना परित्याग करीने कम्ममहावन पहणे-कर्ममहावनम् प्राहन् जेभणे कर्मैव महावनना नाश करेव छ तेनी कथा आ प्रकारनी छे—
वनारस नगरीमा अदारमा तीर्थकर अरनाथना शासनमा अग्निशिख नामना ओक राजा हता जयति अने शेषवती नामनी ओभने जे दृशाणीओ हती

ग्र १ विजयनामा द्वितीये उठडे जापीन् । स द्विममतिवत्सवर्षाण्यायु परि
समप्य मृते म्वज्जुभानरि द्विपृष्ठवासुदेवे प्रज्या गृहीतवान् । गृहीतप्रज्य
स भ्रामण्य सम्यक् परिपाल्य सम्प्राप्तकेवल पञ्चसप्ततिलक्षवर्षाणि सर्वमायु
परिमण्य मुक्तिं गतः । विजयद्विपृष्ठयोः सप्तति धनूनि शरीरमानमासीत् ।

॥ इति विजयराजकथा ॥

तथा—

मृष—तहेवुग्ग तेव किच्चा, अव्वंकिखत्तेण चेयसा ।

महव्वलो रायरिसी, आदाय सिरसा सिंरि ॥५१॥

त्रया—तयैवोग्र तप कृत्वा, अन्यभिन्नेन चेतसा ।

महावलो राजकुपि, आदाय शिरसा श्रियम् ॥५१॥

टीका—‘तहेवुग्ग’ इत्यादि ।

तयैव महावलो नाम राजकुपि श्रिय=समरूपा भावश्रिय शिरसा

राज नाम के राजा था । इनकी पट्टगानी सा नाम सुभद्रा था । इसकी
कुक्षि से द्विपृष्ठ और विजय दो पुत्र उत्पन्न हुए थे । उनमें द्विपृष्ठ
वासुदेव थे और विजय बलदेव थे । विजय बलदेव की आयु पच
त्तर ७५ लाख वर्ष की थी । द्विपृष्ठ बलदेव की जय मृत्यु हो गई—तब
विजय बलदेव ने दीक्षा धारण करली और भ्रामण्यपर्याय की सम्यक्
पालना से केवलज्ञान प्राप्त कर पचत्तर ७२ लाख वर्ष प्रमाण
अपनी समस्त आयु समाप्त करके अन्त में मोक्ष प्राप्त किया । द्विपृष्ठ
की आयु बत्तर ७२ लाख वर्ष की थी । इन दोनों के शरीर की ऊँचाई
सात धनुष थी ॥ ५० ॥

तथा—‘तहेवुग्ग’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(तहेव-तयैव) इसी तरह (महव्वलो रायरिसी-महा

येक राजा होता अनी पट्टराणीनु नाम सुभद्रा हुतु तेमनी कूजेथी द्विपृष्ठ अने
विजय नामना जे पुत्रो थया, तेभा द्विपृष्ठ वासुदेव हुता अने विजय बलदेव
हुता विजय बलदेवनु आयुष्य पचोतेरलाख वर्षनु हुतु द्विपृष्ठ वासुदेव जयादे
मृत्यु पाय्या त्यादे विजय बलदेवे दीक्षा धारण करी अने भ्रामण्य पर्यायनी सम्यक्
पालनाधी केवलज्ञान प्राप्त करी पचोतेर लाख वर्ष प्रमाण पोतानु सधणु आयुष्य
पूर्व शरीने अते मोक्षनी प्राप्ति करी द्विपृष्ठनु आयुष्य पचोतेर लाख वर्षनु
हुतु जे भन्नेना शरीरनी उयाध सात सात धनुष्यनी हुती ॥ ५० ॥

तथा—‘तहेवुग्ग’ इत्यादि

अन्वयार्थ—तहेव-तयैव आज प्रमाणे महव्वलो रायरिसी-महावलः राज-

तथा—

मूलम्—तद्देव विजओ राया, आणेटाकित्ति पन्वेण् ।

रज्जं तु गुणंसमिद्ध पयंहितु महायंसो ॥५०॥

छाया—तथैव विजयो राजा, आनष्टासीत्तिः प्राप्ताजीत् ।

राज्यं तु गुणसमृद्ध, प्रहाय महायशाः ॥५०॥

टीका—‘तद्देव’ इत्यादि ।

तथैव=तेन प्रकारेण आनष्टासीत्तिः=आ=समन्तात्प्रा असीत्ति. यस्य स

तथा, अत एव महायशा=स्मिन्नसीत्ति विजयो राजा=विजयो नाम द्वितीयो
वलदेवो गुणसमृद्ध गुणै=स्वाम्यमात्यसुहृत्कोष राष्ट्रदुर्गैः सप्तमी राज्याङ्गैः समृद्ध
तु=अपि राज्य प्रहाय=परित्याग्य प्राप्ताजीत=पत्रज्या गृहीतवान् ‘आण्टाकित्ति’
इति लुप्तप्रथमान्त पदम् ॥५०॥

अथ विजयराजकथा

आसीत् द्वारावत्या नगरा द्वादशतीर्थकरवासुपूज्यशासने ब्रह्मराजनामको
वृषः । तस्यासीत् सुभद्राभिनेया महिषी । तस्याः कुशिसन्धो द्विपृष्ठमासुदेवा

तथा ‘तद्देव विजओ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तद्देव-तथैव) इसी प्रकार से (आनष्टा कित्ति-आन-
ष्टासीत्ति) अकीर्ति से रहित अतएव (महायसो-महायशा.) महायशस्मिन्
(विजओराया-विजयो राजा) विजय नामके द्वितीय वलदेवने (गुणसमिद्ध
रज्ज पहाय-गुणसमृद्धम् राज्य प्रहाय) स्वामी, अमात्य, सुहृत्, कोष,
राष्ट्र, दुर्ग एव च इन सात राज्याङ्गों से समृद्ध राज्यका परित्याग
करके (पन्वेण-प्राप्ताजीत्) दीक्षा अङ्गीकार की ।

विजय राजकी कथा इस प्रकारकी है—

द्वारकानगरी में बारह वें तीर्थकर वासुपूज्य के शासन में ब्रह्म

तथा—“तद्देव विजओ” इत्यादि

अन्वयार्थ—तद्देव-तथैव आ प्रकारे आनष्टा कित्ति-आनष्टासीत्ति अपकीर्तीर्थी
रहित अने महायसो-महायशा. भद्राशय स पन्न विजयो राया-विजओ राया
विजय नामना भीष्म पहादेवे गुणसमिद्ध रज्ज पहाय-गुणसमृद्ध राज्य प्रहाय
स्वामी, अमात्य, सुहृत्, कोष, राष्ट्र, दुर्ग अने अण आ सात राज्याङ्गोथी समृद्ध
राज्यने परित्याग करिने पन्वेण-प्राप्ताजीत् दीक्षा अङ्गीकार करी

विजय राजनी कथा आ प्रकारनी छे—

द्वारका नगरीमा बारमा तीर्थकर वासुपूज्यना शासनमा ब्रह्मराज नामना

भयोऽयं शत्रून् पराजित्य निष्कटकं राज्यं कुर्यात् । राज्ञो वचनं श्रुत्वा रात्री प्रभावती महता दर्पेण गर्भं सयत्नं पुषोष । अथ संप्राप्ते काले सा शुभलक्षणं लक्षितमेकं दारकं प्रसूतवती । राजा च महता समारोहेण तज्जन्मदोत्सवं कृतवान् । तस्य शिशोः 'महावलः' इति नाम कृतवान् । स शिशुः पञ्चाभिर्मांसीभिर्लाल्यमानः शिशुन्मपनीय ऋणेण तारुण्ये पदं निहितवान् । एतदभ्यन्तरे सरुलाचार्यात्सरुला कथां श्रुत्वा उत्तीकृतवान् । तदनु तन्मातापितरा महता मदोत्सवे नेरुस्मिन्नेव दिवसे समाहृता दिशा श्रियं ज्वाष्टौ राजकन्यास्तं परि

का राज्यं कर्तुं है उसी प्रकार तुम से उत्पन्न होने वाला पुत्र भी शत्रुओं को परास्त कर सर्वोपरि होकर निष्कटक राज्य करेगा । इस प्रकार पति के मीठे वचनों को सुनकर प्रभावती रानी अपने गर्भ की वडे ही आनंद के साथ प्रयत्नपूर्वक रक्षा करने लगी । गर्भ की पुष्टि होते २ जत्र नौ माह साढ़े सात दिन न्यतीत हो चुके तत्र प्रभावती ने प्रसूति के समय शुभ लक्षण युक्त एक पुत्ररत्नको जन्म दिया, राजाने वडे ही समारोह के साथ पुत्ररत्नका उत्सव मनाया । पुत्र का नाम महावल रखा गया । लालनपालन के लिये राजाने पांच धार्योकी देखरेख में महावल को रख दिया । धार्यमाताओं के द्वारा वडे ही प्रेम से लालित पालित होता हुआ महावल क्रमशः युवा हुआ । इस अवस्था में उसने कलाचार्य से समस्त कलाओंका अभ्यास कर लिया । जत्र महावल सब प्रकार से योग्य बन गया तब माता पिता ने भिन्न २ दिशाओं से आई हुई उनकी श्री जैसी आठ कन्याओं

करे छे आ प्रभावे तमारी कृपे उत्पन्न थनार पुत्र पणु शत्रुओंने परास्त करी सर्वोपरि बनाने निष्कट राज्य करणे आ प्रजाना पतिना भीडा वधनेने साधनीने प्रभावती राखी पोताना गर्भनु धृष्टान् आनदनी साथे रक्षण करवा लागी । गर्भनी पुष्टी थता थता न्यारे नव मास साडासात त्विस पूरा थया त्यारे प्रभावतीने प्रसूतिना समये शुभ लक्षण युक्त जेवा जेक पुत्रने जन्म आये, राजा जे धृष्टान् समारोह साथे पुत्र जन्मने उत्सव जेव्यो पुत्रनु नाम महावल राखवाभा आण्यु लालन पालन माटे राजा जे पांच धार्यनी देखरेख नीचे महावलने गण्यो धार्य माता जे तदर्थी धृष्टान् प्रेमपूर्वक तेनु लालन पालन करवाभा आण्यु, वधना वधता महावल क्रमश युवावस्था जे पड़ेव्यो जे समय दरभ्यान तेजे कवाय्याये पासेयी विविध प्रकारनी कला जे शीपी वीधी आ रीते न्यारे महावल सधनी रीते योग्य थयो त्यारे माता पिता जे न्यू नृप राजांनी आठ कन्या जे माये तेनु

आदाय=भत्याग्नेयं दृष्टीत्येत्यर्थः, अग्रा निरमा=निरा मदानेन-जीवितेन
पक्षेण आदाय अयापितेन=ताञ्जन्यपित्रेन चेतसा उग्र तप कृत्वा तृती
यभवे मुक्तिं गतः ॥५१॥

अथ महाबलकथा

धासीदत्र भरतक्षेत्रे हस्तिनापुरे नगरं तुल्यल्लुप्तो गंगे नाम राजा । तस्या
सौत्तमभास्ती नाम महिषी । पश्चात् सा सुसोमया शय्याया शयाना स्वप्ने
सिंह दृष्टवती । तथा निवेदितम्यप्रवृत्तान्तो भूषतिस्ता प्रोवाच-देवि ! यथा
सिंहो वने स्वपराक्रमेण मृगादिपशून् पराजित्य जनराज्यं करोति तथैव त्वत्स
उलः राजकुपि) महाबल नामके राजकुपि ने (सिरिं मिरसा आदाय-
श्रिय शिरसा आदाय) समय रूप भाव श्री को शिर से-बड़े आदर
भाव से-धारण करके (अन्यस्मिन्नेन चेतसा-अन्याक्षितेन चेतसा)
चंचलतावर्जित एकाग्रता से (उग्र तप किञ्चा-उग्र तप-कृत्वा)
उग्रतपस्या करके तृतीयभव में मुक्ति लाभ किया है ।

महाबल की कथा इस प्रकार है—

भरत क्षेत्र के अन्तर्गत हस्तिनापुर नगर में पहिले अतुलबल-
सपन्न एक उल नामके राजा रहते थे । उनकी पट्टरानी रा नाम
प्रभावती था । एक दिन रानी ने सुसोमल शय्यापर सोती हुई स्वप्न
में सिंह को देखा । प्राभातिक क्रियाओं से निवृत्ति पाकर वह अपने
पति के पास पहुँची और रात्रि में देखे हुए इस स्वप्न को कह कर
इसका क्या फल है ऐसा उनसे पूछा । राजा ने स्वप्नफल इस प्रकार
कहा-देवि ! जिस प्रकार सिंह वन में मृग आदि पशुओं को जीतकर वन

कुपिः महाबल नामना राजर्षिः सिरिं मिरसा आदाय-श्रिय शिरसा आदाय
श्रीने पोताना भरतक्षेत्रे उपर धृष्टाञ्ज आदर भाव साथे धारण करे अन्यस्मिन्नेन
चेयसा-अन्याक्षितेन चेतसा चंचलता वर्जित चित्तानी एकाग्रताथो उग्र तप
किञ्चा-उग्र तप कृत्वा उग्र तपस्या करीने तृतीया अवस्था मुक्तिने लाभ करेले छे
महाबलनी कथा आ प्रकारनी छे—

भरत क्षेत्रनी अदर आवेला हस्तिनापुरनगरमा आगण अतुल अथवा अग्राणी
अक बल नामना राजा हुता तेनी श्रीतु नाम प्रभावती हुतु ते अक निवस पोतानी
सुकामण शैया उपर रात्रे सुती हुती त्यारे तेले स्वप्नमा अक सिङ्गने जेथे
सवारनी कियाओथी निवृत वर्धने ते पोताना पतिनी पासे पडोथी अने रात्रीमा
जेथेला स्वप्ननी पात कहीने ते स्वप्नना कृणने पूछ्यु राजाजे स्वप्नना कृणने अ
प्रभाते कहु, देवी ! जे प्रभाते सिङ्ग मृग आदि पशुओने जतीने वनतु राज

ग्रहीतुं याग्याग्न्यामि ताम् कृपापरायणेन भयताऽत्रैव स्थेयम् । तद्वचनं श्रुत्वा धर्मोपाचार्यं प्राह—युक्तमेतत् तदाहस्य । परमत्र कर्मणि कालक्षेपो न र्त्तव्यः । ततः स गृहं गत्वा मातापितरां नत्वा प्राह—हे मात ! हे मात ! अग्राह धर्मोपाचार्यमग्निं धर्मं श्रुत्वा तत्रानुरक्तो भयदाज्ञया तदन्तिके दीक्षां ग्रहीतुमिच्छामि । युक्तमत्र ममैतत् प्रतिभानि । यतः को वेताहो भविष्यति, यो जलध्रां द्रुडन् प्राहणं मयाप्यापि नाधिरोहेत् । इत्य महावल्लभं निगम्य तन्माता

जितने समय में आपिस आता = उतने समय तक कृपाकर आप यही पर बिराजे रहें । इस प्रकार महावल की बात को सुनकर प्रत्युत्तर में आचार्य महाराजने कहा ठीक है—तुम्हारे जैसे भाग्य शालियों के लिये यह उचित ही है—परन्तु वत्स ! इस शुभ कार्य में कालक्षेप नहीं करना चाहिये । इस प्रकार आचार्य महाराज की उक्ति सुनकर महावल पर पर आया और वहा माता पिता से नमस्कार कर कहने लगा—हे मात ! हे मात ! आज मैंने श्री धर्म-घोष आचार्य के पास धार्मिक देशना का पान किया है, सो सुनकर मेरा अन्तःकरण इस समार से भयभीत बन गया है । मैं चाहता हूँ कि आप भी आज्ञा से मैं उनके पास दीक्षा वारण करूँ । इसी लिये मैं पुत्रने आया हूँ आप मुझे इस विषय में आज्ञा प्रदान कर कृतार्थ करेंगे ऐसी पूर्ण आज्ञा है । भला ससार में ऐसा कौन प्राज्ञ प्राणी होगा जो ससार समुद्रमें डूबता हुआ भी प्रवहण—नावको पाकर उसका आश्रय ग्रहण न करेगा । इस प्रकार महावल के वचन

लभने पाछे इस त्या सुधी आप कृपा करी अहीया गिराछ रहो । महावलनी आ प्रकारनी बात सावणीने आचार्य महाराजने कहुँ—ठीक छे तमारा जेवा लाग्यशाणीओ भाटे ओ उचित न छे परंतु वत्स ! आवा शुभ कार्यमा कालक्षेप न करवो जेधओ आ प्रकारनी आचार्य महाराजनी अनुमती भणता महावल पोताना निवास स्थाने गयो अने त्या पडोसीने मातापिताने नमस्कार करी कहेवा लाग्यो— हे मात ! हे माता ! आने मे श्री धर्मघोष आचार्यनी पामेथी रमदेशनातु पान करेल छे अने सावणीतान भाइ अत करणु आ ससारथी लयसीत भनी गयेल छे भारी धन्धा छे के हुँ आपनी आज्ञाथी तेमनी पासे दीक्षा अंगीकार जे ओ पूछवा भाटे न हुँ आपनी पासे आवेल छु आप भने आ विषयमा आज्ञा आपीने कृतार्थ करे ओवी संपूर्ण आज्ञा छे, लला ससारम ओवो कथो प्राणी हरे जे ससारसमुद्रमा डूबतो होय त्यारे नाव भनी जाता तेनो अश्रय ग्रहण न करे ? आ प्रकारना पुत्रना वचन सावणीने तेनी माता प्रभावती ओ समये

णायितवन्ती। तृपथ रघूरेभ्यस्तादृशीकृत्वा, गतेषा मत्तमपश्यपयेत दातु
भोक्तु च पर्याप्त भवेत्। महापथ ताभिः सह सुखेन काल यापयति।
तस्मिन्नसरे पञ्चाशतगाधुभिर्वृत्तो विमलनाथ प्रभोरर्हतो रगोत्पन्नो धर्मयोगा
चार्यस्तस्मिन्नगरे समसतः। तमागत भुत्वाऽतिशयप्रसन्नः श्रीमान् महापथ
स्तत्प्रसीपे गत्वा त प्रणम्य कर्ममलविशुद्धिस्तदपदिष्ट धर्म शुभा मन्त्रभाग्यं
मुदुर्लभ वैराग्य प्राप्तवान्। ततो महापथः श्री धर्मयोगाचार्यं प्रणम्य वितापि-
तवान्-भयन्तः। भयदुपदिष्टो धर्मो मम रोचते। अतोऽहं मातापितरौ पृष्ट्वा दीक्षा

के साथ उसका प्रियाह कर दिया। लड़कियोंके मायाशोने महापल को
इतना दहैज दिया कि जो मान पीढ़ी तक भी समाप्त नहीं हो सके।
इन स्त्रियों के साथ महापल सासारिक सुखों को भोगता हुआ अपना
समय व्यतीत करने लगा। एक समय नगरम पाचमो मुनियों से युक्त
धर्मघोष नामके आचार्य महाराज पधारे। ये विमलनाथ प्रभुके वंशज
थे। आचार्य महाराज का आगमन सुनकर प्रसन्नवदन महापल उनको
वदना करने के लिये जहाँ वे ठहरे हुए थे वहाँ पहुँचा। उनको वदन
कर महापल ने उनके मुखारविन्द से धर्म देवाना का ज्यो ही पान किया
कि कर्मफल से विशुद्धि करनेवाले इस धर्मश्रवण के प्रभाव से उसको
मन्दभाग्य प्राणियों को दुर्लभ ऐसा वैराग्यभाव जागृत हो गया।
वैराग्यभाव की जागृति होने पर महापलने आचार्य महाराज से
नमस्कार कर निवेदन किया-प्रभो! आपके द्वारा उपदिष्ट धर्म मुझे
पूँचा है अतः मैं मातापिता से प्रछन्न दीक्षा ग्रहण करने के लिये

लग्न कर्तुं कन्याओंना मातापिताओं तेमने अटलु हडैज आच्यु के ने तेनी सात
पेढी सुधी पडोयी शके पोतानी ओ आठ सिओ साथे महापल सासारिक सुखोने
सोखवी पोतानी समय व्यतीत करवा लाग्यो ओक समये नगरमा पाचमो मुनि
ओनी नाथे धर्मघोष नामना आचार्य महाराज पधार्य ओओ विमलनाथ प्रभुना
वशज हता आचार्य महाराजनु आगमन सखणीने प्रसन्नचित्तथी महापल तेमने
वदना करवा जयो आचार्यश्री पाचमो मुनिओनी साथे न्या राजयेल हता ओ
स्थणे पडोयीने महापलने तेमने वदना करी, तेमज तेमना सुभारविहरी धर्मदे
शानानु न्यारे पान कर्तुं के कर्मभणनी विशुद्धि करवावाणा आ धर्मदेशनाना प्रलावथी
मदभाग्य प्राणीओने दुर्लभ ओवो वैराग्यभाव तेनामा जागृत जयो वैराग्यभाव
जागृत थवाथी महापलने आचार्य महाराजने नमस्कार करी निवेदन कर्तुं के प्रभु।
आपे आपेवो धर्मने उपदेश भने इत्यो ओ आथी हु भास मातापितानी आर।

मौन्यानि मुक्ता वा रार्द्धके प्रवज्या गृह्णिया' । कुमार प्राह-मातः ! अशुचि पूर्ण मन्त्रविले रोगादये कारागारे इव असारेऽस्मिन्-शरीरे नृणा किं सुख-मस्ति ? किं च-अद्भुतसामर्थ्ये सत्येव प्रत युक्तम्, वार्द्धके तु शरीरे शक्तिरादि-त्येनानि-उयाऽपि प्रत भवति । माता प्राह-पुत्र रमणीगुणभूषिताभिरामिरष्टाभि-र्धूमि सह भोगान् भुङ्क्ष्व । साम्प्रत दोक्षायाः किं प्रयोजनम् ? कुमार प्राह-मात ! त्रेणमा यैर्गालिजनमेवितैर्दुःखानुगन्धिभिर्विषफलोपमैर्भोगिर्नास्ति

सुकुमार काय उनमो सहन कैसे कर सकेगा इसलिये उचित यही है कि अभी तो तुम घर में ही रह कर सुख भोगो पश्चात् वृद्धावस्था में दीक्षा ले लेना । माताजी इस बात को सुनकर कुमार ने उससे कहा-हे माता ! यह शरीर अशुचि स्वरूप है अशुचि से भरा हुआ तथा मल से मलिन है । रोगों का यह घर है । अन. कारागार (जेलखाना) के समान जमार इस शरीर में मनुष्यों को सुखदायी वस्तु ही कौन सी है । जानियों का तो यही आदेश है कि जबतक शरीरमें सामर्थ्य बना हुआ है, तभीतक प्रतोंकी आराधना होती है । बुढ़ापे में ऐसी आराधना नहीं होती है, क्योंकि उस अवस्था में जब शरीर सामर्थ्य रहित हो जाता है तब मुठिकल से प्रत पाले जाते हैं । इस प्रकार महायल का कथन सुनकर माताने भोगों को भोगने का प्रलोभन प्रकट कर कहा-पुत्र ! रमणीगुणों से विभूषित इन आठ वधूओं के साथ अभी तो तुम भोगों को भोगो-इस समय तुमको दीक्षा से क्या काम है ।

तु अने कथ रीते महुन करी थकीथ ? आ कारणे अने उचित छे के, हमणु तो तु धरमा गृहीने सुणोने लोगव पछी वृद्धावस्थाभा दीक्षा लथ लेने मातानी आवा प्रकाशनी बातने सालणीने कुमाछे कह्यु-हे माता ! आ शरीर अशुचिवी लरेछु तथा भणथी मलीन छे शैजोनु आ घर छे अथी कारागारना जेवा अमार आ शरीरमा भनुण्योने सुखदायी अथी कथ वस्तु छे ? जानीओने तो अने आदेश छे, न्या सुधी शरीरमा सामर्थ्य होय छे त्या सुधी न प्रतोनी आराधना थथ थके छे पुढापामा अथी आराधना थथ थजती नथी कारण के, अथी अवस्थामा न्यारे शरीर सामर्थ्य वगरनु जनी जय छे आथी अ अवस्थामा प्रतोनु पालन महुअशुकेलीथी थाय छे आ प्रकाशनु कहेवानु सालणीने माताअे तेनी साथे लोओने लोगववानु प्रबोलेन रज्जु करता कह्यु-पुत्र ! रमणी गुणोथो विभूषित अनी अ आठ कुणवधूओनी साथे हमणु तो तमो लोओने लोगवो आ समये तमारे दीक्षाथी शु क म छे ?

પ્રભાવતી મૂર્ચ્છિતા ભૂમી નિપતિતા । અથ ગ્રીતગ્રોપારં. કથચ્છિદ્યસત્તા સા
 રદતી પુત્રમેયમયદત્-વત્સ ! ત્વડિયોગ સોદુ ન ગ્રવનોમિ । અતો યાવદ્વય જીવા
 મસ્તાયઃશ્રેય તિષ્ઠ, પશ્ચાત્પરિવ્રજેઃ । માનુર્વાન શ્રુત્વા મહાવ્રતઃ પ્રાઢ-માતઃ ।
 સર્વે સયોગા' સ્વપ્નસન્નિભા', પ્રાણશ તૃણાગ્રપતિન્દુનશ્ચલાઃ । તન્ન જાનામિ
 ક' પૂર્વે ગમિવ્યતિ, વથ પશ્ચાત્ । તસ્માદર્શયાનુશ્ચા ગુરુત પ્રવ્રજ્યાશૃણાર્થમ્ ।
 માતા પ્રાઢ-વત્સ ! તયાય રાય મુકુમારઃ, પરીપ્રજાન સોદુમસમર્થઃ । તસ્માત્

સુનકર માતા પ્રભાવતી ઉર્સી સમય મૂર્ચ્છિત હો કર જમીન પર ગિર
 પડી ગ્રીતલોપચાર સે જય યદ્ સ્વસ્થ દૃઢ તો ગેતી દૃઢ પુત્રસે ઇસ પ્રકાર
 ચોલી-વેદા' મેં તુમ્હારે વિયોગકો કમી મી મહન નર્મી કર સકર્તી હ
 અતઃ જવનક ફમલોગ જીવિત જે તવનર તુમ ઘર મેં હી રહો, પશ્ચાત્
 દિક્ષિત હો જાના । માતા કે ઇસ પ્રકાર પ્રેમ ભરે વચનોં કો સુનકર
 મહાવ્રતને ડમસે વદા દે જનની' જ્યા તુમ નહી જાનતી હો કિ સસાર
 કે યે જિતને મી સયોગ હં વે મય સ્વપ્ન કે જૈસે હં તથો જીવન મી
 તૃણાગ્રપતિન જલ વિન્દુ કે સમાન ચચલ હં જય ઇસ પ્રકાર કી યદા
 કી સ્થિતિ હૈ તો ફિર યદ કૌન જાન સરુના હૈ કિ પઢિલે કૌન મરેગા
 ઓર પશ્ચાત્ કૌન । ઇસલિયે મમતા કા પરિત્યાગ કર આજ હી
 આજ્ઞા દો તાકિ મેં દીક્ષા ધારણ કર ઇસ અવશિષ્ટ જીવન કો સફલ
 કર સકૂ । મહાવ્રત કી ઇસ પ્રકાર કી વાત સુનકર માતા ને પુન' ડસસે
 વદા-વત્સ ! યદ તેરા શરીર વિશેષ સુકુમાર હૈ ઓર દીક્ષા મેં અનેક
 પ્રકારકે પરીપ્રહ ઓર ઉપસર્ગોં કા સામ્હના કરના પડતા હૈ સો યદ

મૂર્ચ્છિત થઇને પડી ગઇ ગ્રીતલોપચારથા । જ્યારે તે સ્વસ્થ થઈ ત્યારે રોતા
 રોતા પુત્રને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી-બેટા ! હું તમારા વિયોગને જરા સહ્યોએ
 સહન કરી શકીશ નહીં આથી જ્યાસુધી જ્યો એ લીલીત છીએ ત્યા સુધી
 તમે અમારી આખો સામે રહો પછીથી દીક્ષા અગીકાર કરને માતાના આવા
 પ્રેમલયાં વચનોને સાલજીને મહાબળે તેમને કહ્યુ-હે જનની ! શુ તમે બાણતા
 નથી કે, આ સસારના જેટલા પણ સયોગ છે એ સઘળા સ્વપ્ન જેવા છે, તથા
 જીવન પણ ઘાસ ઉપર ચોરેલા આકળના બિંદુની માફક ચચલ છે જ્યારે આ
 પ્રકારની અહીં સ્થિતિ છે ત્યારે પછી એ કેાણ બાણી થકે કે, પહેલા કેાણ મરી
 જવાનું છે, અને પછીથી કેાણ મરવાનું છે આ જરણે મમતાનો પરિત્યાગ કરી
 આજે જ આજ્ઞા આપો કે જેથી હું દીક્ષા ધારણ કરી મારા બાકીના જીવનને
 સફળ બનાવી શકું મહાબળની આ પ્રકારની વાત સાલજીને તેની માતાએ ફરીથી
 તેને કહ્યુ-વત્સ ! આ તારું શરીર ખૂબ જ સુકુમાર છે અને દીક્ષામ તો અનેક
 પ્રકારના પરીપ્રહ તથા ઉપસર્ગોના સામનો કરવો પડે છે આવી સુકુમાર કાયાથી

भरति, अनन्तशिवमुग्रद. स धर्म एव वास्तविक धनम् । तद्विपरीत तु विडम्बनाप्रायमेव । तथारिपे धने को विवेकवाननुरज्येत ? माता प्राह-वत्स ! प्रत हि वह्निशिवाभनयद् दुष्करम् । सुकुमारस्त्व कथं तत्राचरिष्यसि ? कुमार मस्मित प्राह-मात. ' किमिदमुच्यते ? रातरा नरा हि व्रत दुष्कर मन्यन्ते । धीरास्तु प्राणा नविष्ययी कृत्य प्रत पालयन्ति । परलोकार्थिना

द्वारा इसका एक क्षणभर मविनाश भी हो सकता है । अतः इस क्षण-मायी (अस्थायी) द्रव्य के भोगने का प्रलोभन दिग्लाना हे माता ! किसी तरह भी उचित नहीं माना जा सकता है । धर्म के सेवन से जिस प्रकार जीव को परलोक में सुखकी प्राप्ति होती है तथा धर्म जीव के साथ परलोक में जैसे जाता है उस प्रकार धन से कुछ नहीं होता है । अतः धर्म के मामले धनकी कोई कीमत नहीं है और न धन से जीवका अनन्त शिवसुख प्राप्त होता है, यह तो धर्म के सेवन से ही मिलता है, अतः यदि विचार कर देखा जाय तो धर्मही सर्वोत्तम धन है-यह अचेतन द्रव्य नहीं है । यह तो सच एक प्रकार की विडम्बना ही है ।

पुत्रकी ऐसी बातें सुनकर माताने कहा-वेटा ! जिस प्रतो की आराधना के निमित्त तुम यह सब कुछ छोड़ रहे हो उन प्रतो की आराधना सुलभ नहीं है वह तो अग्नि शिखा के पान की तरह दुष्कर है । ऐसे दुष्कर प्रतो को वेटा ! इस सुकुमार शरीर से तुम कैसे आचरित कर सकोगे ?

जय हे आशी आ क्षणशुर येवा द्रव्यने लोगववानु प्रबोधन बनाववु ये हे माता ! कुछ गीते उचिन मानी शकतु नहीं धर्मना सेवनथा ने प्रकारनी एवने परबोधमा सुणनी प्राप्ति थाय हे तथा धर्म एवनी साये ने रीते परबोधमा जय शक्य हे ये रीते धन काय पणु उपयोगी बनतु नहीं आशी धर्मनी सामे धननी काय पणु कीमत नवी तेम धनशी एवने अनन्त शिवसुख पणु भणतु नहीं ऐतो धर्मना सेवनथी ज भणे हे आशी ने विचार करीने जेवामा आवे तो धर्म जेव सर्वोत्तम धन हे आ अचेतन द्रव्य धन नहीं ये तो एक प्रकारनी विट भणु ज हे

पुत्रनी आवी बातो मालजाने माताजे कहु-वेटा ! एन प्रतोनी आराधना सुलभ नहीं ऐतो अग्निनी ज्वालाज्योना आस्वाह जेवी दुष्कर हे येवा दुष्कर प्रतोने वेटा ! आ सुकुमार शरीरथी कय रीते तमो पाणी शक्यो ?

मातानी अ प्रकारनी बातने मालजाने कुमारने थोडु इसवु आण्यु तेहे

મે પ્રયોજનમ્ । કિંચ-મોષપદમિદ માનુષ જન્મ પરાટિપાર્શ્વે રત્નમિત્ર મોગ
કૃને ક. સુકૃતી દારયેત્ ? માતાપ્રાદ-રત્ન ! વ્રમાગતમિદ દ્રવ્યજાત ત્વ પુણ્ય
ફલ તયાપ્ર સમુપસ્થિતમ્ । પતદૃષ્યદ્દશા । અત્ર પ્રવર્તિતેન । કુમાર પ્રાદ-માત !
ધન તુ મોત્રિભિર્થારૈરગ્નિના રાજા ચ વર્ણેનૈવાર્ષદ્યને । ષડ ધિમેન ભગમ્યા
યિના ધનેન મા કિં પ્રત્યોભયસિ ? કિં ચ યો ધર્મઃ પરત્વોઽપિ મહાગામો

કુમાર ને હમકે પ્રત્યુત્તર મેં કહા-માતા ઇન વિષ જેસે વિષયો સે
મુઝે કય ફોઈ કામ નહી રહા હૈ તો મુઝે હસ સમય-હેજાસામ્ય ત્વ
બાલ અજ્ઞાની જનોં કે યોગ્ય તી પ્રતીત તી રહે હૈ । તથા ડનસે દુઝા
નુગ્ધ કે સિવાય ઓર કુઝ જીયોં કે પલ્લે નહીં પડતા હૈ । કૌન જેસા
ભાગ્ય હીન હોગા-જો ડન મનુગ્ય જન્મકો વરાદિસ-કોટી કી પ્રાપ્તિ
કે લિયે રત્ન કી તરહ ભોગીકી પ્રાપ્તિ નિમિત્ત નષ્ટ ધ્રુષ્ટ કર દેગા ।
હે માતા ! યદિ તુમ જેસા કહો કિ દીક્ષા સે ક્યા લાભ હૈ ? વ્રમાગત
યદ દ્રવ્ય સમૂહ તુમ્હારે પુણ્ય કા ફલ હૈ જો તુમ્હારે મામને ઉપસ્થિત
હૈ ડસકો વતાને કી જરૂરત નહીં હૈ અતઃ ઇસકો ભોગકર આનન્દ કરો-
વ્યર્થ તપસ્યા કે ચક્ર મે ક્યો પડતે હો ? સો હૈ માતા ! જેસા કહના
મી ઉચિત નહીં માલુમ પડતા હૈ । ક્યાં કિ જો ધન હમકો પુણ્ય કે
ફલ રૂપમ મિલા હૈ-વત્ ઇસી રૂપ મ સદા કાયમ બના રહેગા-યદ
નહીં માના જા સમ્તા હૈ, ક્યો કી દ્રવ્ય કે નષ્ટ હોને કે કઈ માર્ગ
હોતે હૈ-ચૌર ઇસકો ચુરા સકતે હૈ । સવવીજન ઇસકા વટવારા કરા
સકતે હૈ । રાજા ડસકો અપહ્રત (જીન સકતા) કર સકતા હૈ । તથા અગ્નિ

કુમારે એના પ્રત્યુત્તરમા કહ્યું-માતા ! આ વિષ જેવા વિષયોથી મને હવે
કાઈ કામ વધુ નથી એ તો મને આ સમયે હું ખને આપનાર અને ખાલ અજ્ઞા
નીના જેવા જ દેખાઈ રહેલ છે એમા હું ખના બધન સીવાય બીજુ કાઈ
શ્યેના કાળે આવતુ નથી કેલુ એવો લાગ્યહીન હશે કે, જે આ મનુષ્ય જન્મને
કોહીની પ્રાપ્તિના માટે રત્નની માફક ભોગોની પ્રાપ્તિના નિમિત્ત નષ્ટ-ધ્રુષ્ટ બનાવી
દેશે ? હે માતા ! કદાચ તમે એવુ કહો કે, દીક્ષાથી શુ લાભ છે ? ક્રમાગત
આ દ્રવ્ય સમૂહ તમારા પુણ્યનુ ફળ છે, જે તમારી સામે ઉપસ્થિત છે એને
ખતાવવાની જરૂરત નથી આથી એને ભોગવીને આનંદ કરો વ્યર્થ તપસ્યાના
ચક્કરમા શા માટે પડો છો ? તો હે માતા ! એમ કહેવુ પણ ઉચિત નથી કેમકે,
જે ધન આપણને પુણ્યના ફળ રૂપમા મળેલ છે તે આજ રૂપમા સદા કાયમને
માટે બન્યુ રહેશે એ માની શકાતુ નથી કેમકે, દ્રવ્યનો નાશ થવાના ઘણા
સ્તતા છે ચોર હોકો એને ચોરી ભય છે, કુટુંબીજનોમા એના લાગ પડી ભય
છે, રાજા એને આગકી ટ્યે છે, તથા અગ્નિથી એનો ક્ષણભરમા વિના । -ચંદ

चारिभिस्तर्माभिरुक्तवान् । ततो ज्योत्स्नावन्दुभै श्रीचन्दनद्रवै सन्निभान्
पयः फेनोपमे अदृश्ये द्वे देगदुष्ये परिधानः, देदीप्यमानैर्माणिस्यमण्डनैः शुभ्रेण
चद्रेण च राजमानः वेष्टत्कल्लोललोलाभ्या चामराभ्या च वीज्यमानः स सह
सजनवाद्या गितिकामास्त्य धर्मगोपाचार्यसन्निभे प्रचलितः । तदनु चतुरङ्गमला
न्वितः प्रभावतीसहितो राजा बलः प्रचलितः । तदा भेरीप्रभृतितूर्याणा घन
गर्जितानुकारी नादः केलिकेकिनामकाण्डताण्ड्यारम्भमजनयत् । पौरजनाः—‘अहो ।

जय यह दीक्षा लेने के लिये घर से निकल कर धर्मघोष आचार्य के
पास जाने को उद्यत हुआ । तब राजाने बड़े ठाटमाट से उसको निदा
करने का समारम्भ रचा । उसमें सर्व प्रथम राजाने स्वयं अपने हाथों से
पवित्र जल द्वारा इसको स्नान कराया और चद्र चादनी के समान
चदनपत्र से उसके शरीर को अङ्गी तरह लिप्त किया । पश्चात् दूध के
फेन समान उज्ज्वल दो देवदूष्य वस्त्रों को धारण करने वाले महाप्रलम्ब
कुमार के शरीर पर उन्होंने देदीप्यमान माणिस्य के आभूषण पहिराये ।
इस प्रकार कुमार को तयार कर सहस्रजन वाद्य गितिका-पालवी में उसको
ला कर उन्होंने बैठा दिया । उस समय नौकरों ने उसके ऊपर सफेद छत्र
ताना और चामर ढोलने वालों ने उसके ऊपर कल्लोल (पानी के तरंग) जैसे
चंचल चामरों को ढोलना प्रारम्भ किया । कुमार उस गितिकामे बैठकर
आगे बढ़ने लगा और पीछे से चतुरंग बल सहित बल राजा प्रभावती
सहित चलने लगा । कहते हैं कि इस समय जो भेरी आदि तूर्यों का
शब्द हुआ था वह घनकी गर्जना को अनुकरण करता था । अतः

न्याये ते दीक्षा देवा भाटे घेरथी नीङ्गनीने धर्मघोष आचार्य पासे जवा तैयार थथा
न्याये राजाये धष्टा ज ठाङ्गथी तेने विद्वथ आपवाने समारम्भ रथ्ये । आमा सहु
प्रथम राजाये पोताना हाथे पवित्र जलथी तेने स्नान कराव्यु, अने अङ्गनी आद
नीनी भाङ्क अदनप कथी जेना शरीरने सारी रीते लेपन ज्यु पछीथी दूधना दीप्य
जेवा उज्ज्वला जे वस्त्रने धारण करवावाणा महाप्रलम्ब कुमारना शरीर उपर तेभले देदीप्यमान
भाङ्कना आभूषण पड़ेराव्या आ प्रभाङ्क कुमारने तैयार करी पालभीमा तेने लावीने
जेसाडी दीधा ते समये नाङ्करोजे तेना उपर सङ्केदछत्र धर्यु आभर ढोलवावाणाजोजे
तेना उपर कट्ढोल जेवा अथज आभरेने ढोलवाते प्रारम्भ कथी कुमार जे गितिका-
पालभीमा जेसीने आजण वधवा लाव्या पाछण अतुरंग जय साथे जणराज प्रला
पती साथे आसवा लाव्या कडे छे के, जे समये भेरीना तथा वाद्योना जे शब्द
नीङ्गता डता ते मेघ गर्जनानु अनुकरण करता डता आथी जेने सालणीने क्रीडा
५८

तेषां त्रत नास्ति दुष्करम् ! तस्मात् हे पूज्याः ! गुण मा त्रताय विमृशत । सज्जना हि धर्मं कर्तुं श्रुत परमपि जनं समुत्साहयन्ति, आत्मज तु सुत रामेय । अतो मां त्रतार्थमादिशत ? तस्यैव दृढनिश्चय इन्द्रा तद्वत् तं त्रता ग्यात्प्रकम्पयितुमक्षमौ पितरौ कथञ्चिद् त्रतार्थमन्वमन्येताम् । ततो राजा भुवि

माताकी इस प्रकारकी बात सुनकर कृमाग को कुछ हमी सी आगई, उसने कहा है माना ! यह तुम क्या कह रही हो। व्रतों को दुष्कर जो कायर जन होते हैं वे तो मानते हैं, -धीरतो प्राणों को भी अर्पण कर व्रतोंकी पालना किया करते हैं। जो इस बात को चाहते हैं कि हमारा परलोक सुन्दर एवं मौलिक बने वे व्रतों को दुष्कर ही नहीं समझते हैं। इसलिये हे पूज्य माना जी ! आप मुझे व्रतोंकी आराधना करने के लिये जोड़दो। सज्जनो का यह काम है कि वे धर्म करने में उद्यत दूसरे जनको भी जय सहायता पहुँचाते हैं तो फिर हम तो तुम्हारे पुत्र हैं, हम को इस विषय में सहायता करना आपका स्वाभाविक कर्तव्य है। इसलिये आप हमें प्रेम से व्रतों के पालन करने की समिति प्रदान करो यही हमारा आपसे अनुरोध है।

पुत्र का इस प्रकार दृढ निश्चय जानकर तथा वैराग्य से उसको मोड़ने में अपने आपको असर्थ देखकर माता पिता ने उस तत्त्वज्ञ के लिये बड़ी मुश्किल से व्रतोंकी आराधना करने की शुभ समिति दे दी।

कह्यु-हे माता ! आ तभी शु कही रह्या छै ? मतोने दुष्कर तो कायर जनो न माने छै धीर भनुथो तो प्राणोने पक्ष अर्पण करीने मतोन पालन करता होय छै जेओ ओ बातने आहता होय छै के, आभासे परबोके सुहर तेभन मौलिक बने तो मतोने दुष्कर समझता नथो आ माटे छै पूज्य माताछै । आप भने मतोथी आराधना करवा माटे छुटो भूझी हो मज्जनोनु ओ काम छै के, तेओ धर्म करवाभा वित्साहित बनेला ओवा जीन भाषुसने पक्ष सहायता पड़ोआडे छै, तो पछी हु तो तभासे पुत्र छु भने आ विषयभा सहायता करवी ओ आपनु स्वाभाविक कर्तव्य छै आ माटे आप भने प्रेमथी मतोन पालन करवानी समिति प्रदान करे आवी आपने भारी प्रार्थना छै

पुत्रने आ प्रकारने दृढ निश्चय जानीने तथा वैराग्यथी तेने पाछे वाणवानु पोतानाभा असामर्थ्य ओधने मातापिताओ ओ तत्त्वज्ञने बड़ी मुश्किलीथी मतोनी आराधना करवानी शुभ समिति आपी

ऐगानी दिश गत्वा पिकारानिय सर्गानलङ्कारान मुक्तवान् । ततस्त्वन्माता प्रभा-
वती त्रिभुक्तामालानि पतन्मुक्तातुल्यान्यभूणि मुञ्चती तानलङ्कारान्मुञ्चती तमेव
मुक्तयती-वत्स ! त्वं यदाचिदपि धर्मकृत्ये प्रमादी मा भूः, गुरुवच सन्मन्त्र
मित्र मर्यादा समाराधये । इत्थं राक्षी प्रभावती पुत्र सन्दिष्टयती । ततो राजा
तया सह धर्मयोपाचार्यं प्रणम्य चतुरङ्गसैन्यैः सह प्रतिनिवृत्तः । ततः कुमारः
स्वहृद्भतेन पञ्चमुष्टिकं लोच कृत्वा धर्मयोपाचार्यान् भक्त्या प्रणम्य चेत्य विना-
पितवान्-नदन्त ! भगवन्ने मज्जतो ममोत्तरणाय दीक्षारूपा नाव ददातु । ततो

महावल कुमारने ईशान दिशा की तरफ जाकर विक्रागे की तरह समस्त
अलकारों को शरीर पर से उतार दिया । महावल के द्वारा उतारे गये
इन आभूषणों को जब महावल की माना प्रभावती ने अपने खोले में
लिये तो उसकी आंखों से सहसा चिन्न-टूटी हुई मुक्ता भी माला से
गिरने वाले मोतियों के जैसे आसू गिरने लगे । धैर्य बांधकर उस
माता ने महावल से कहा-वत्स ! तुम कभी भी धर्मकृत्य में प्रमादी मत
होना । सच्चे मित्र के वचनों की तरह सर्वदा गुरुदेव के वचनों का आदर
करना और उन्हीं के अनुसार चलते रहना । इस प्रकार महावल को
समजा कर रानी प्रभावती अपने पति के साथ आचार्य को नमन कर
धैरा से वापिस लौट आई । महावल ने पञ्चमुष्टि लोच करके आचार्य
महागज से नमन पूर्वक इस प्रकार निवेदन किया भदन्त ! संसार
सागर में डूबने वाले मेरे लिये आप पार होने के निमित्त दीक्षारूप
नाव का सहारा प्रदान करें । इस प्रकार महावल के निवेदन करने पर

पछीथी महावल कुमारने ईशान दिशा तरफ जधने विक्राशनी भाइक सधणा अल
कारोने शरीर उपरथी उतागी नाभ्या महावलने उतारेखा अने आभूषणोने तेनी
भाता प्रभावतीअने ज्यारे पोताना भोगामा लीधा त्यारे तेनी आभोभाथी अने हम
भोतीनी तूरेदी भाणाथी निभरेखा भोतीओनी जेम टपड टपड आसु पडवा
लाग्या धर्य धारणु करीने तेणु महावलने कछु के, डे वत्स ! तमे धर्मकार्यमा उदी
पछु प्रभादी जनशे नही आया मित्रना वयनोनी भाइक गुइदेवना वयनोना महा
सर्वदा आदर करजे अने जेमना कछा सुजण यावजे आ प्रकारे महावलने
सभजनीने राखी प्रभावती पोताना पतिनी साथे आचार्यश्रीने वदन करीने राज
लवन तरफ पाछीवणी महावलने पञ्चमुष्टि लोच कथी पछी आचार्य महाराजने नमन
करीने आ प्रभाणु निवेदन कथुं भदन्त ! संसार सागरमा डूगवावाणा भने तेगाथी
पार उतरवा माटे दीक्षाइपी नावना सहारे आपो आ प्रकारे महावलने निवेदन कर

અગ યોગનેડપિ રાજ્યલક્ષ્મીં ત્યક્તયા ત્રીમામાદત્તે, વ્રતોડય ધર્મયઃ કાર્યશાસ્ત્રિ
 ઇત્યેવમુચૈસ્તસ્મત્તતઃ । ગિરિકારોઽપ્પાનન્નર પુમારશિન્તામગિરિયાર્થિન્યોડમી
 પ્લિત દાન દત્તાન' પુરાન્નિર્ગત્ય ધર્મયોગાચાર્યવરજપરિપૂતોદ્યાને સમાગત' । તત.
 ત ગિરિકાયા વ્રતીર્થ, માતાપિતરૌ જ પુરસ્કૃત્ય ધર્મયોગાચાર્યમમીપે સમુ
 પસ્થિતાઃ । તતસ્ત્વ-માતાપિતરા ધર્મયોગાચાર્યે પ્રગમ્યેન્મુક્તવન્તી-મન્ત ! એવ
 મસ્માક પ્રિય. પુત્રો વિસ્ત્રો મયન્તિકે દીક્ષા ટુહાતિ, આચાર્યા તન્નિત્ય
 ગિક્ષા મયતે દીયતે । તત. આચાર્યેણ તદવન સ્વીકૃતમ્ । તદનુ મહારાજ

ઉત્તરો મુનસ્કર ક્રીડામયુરોને બ્રહ્માલ મેં હી નૃત્ય કરના આરંભ કર
 દિયા થા । તથા “ ગમ્ય હેં ઉત્તરો જો યૌવન અવસ્થા મ મી રાજ્ય
 લક્ષ્મી તા પરિત્યાગ કર ચહ દીક્ષા લેને જા રહા હૈ-વદા મામ્યજાલી
 હૈ ચહ ” હમ પ્રકાર પુરવામીજન ઉત્તરો સ્તુતિ કરને મેં લગે છુવ થે ।
 કુમારને ગિરિકા પર આરોહણ કરને કે અનન્તર હી યાચક જનોં મેં
 ચિન્તામણિ જૈસે વનમર ચૂવ ચલેન્ન દાન દેના પ્રારંભ મિયા હસ પ્રકાર
 ઠાઠવાદ કે સાથ-કુમાર ધર્મયોગાચાર્ય કે ચરણોં સે પવિત્રિત ઉદ્યાન
 મેં જા પહુંચા । ઉદ્યાન મેં આતે હી વહ પાલગ્રી પર સે નીચે ઉતરા ઓર
 માતાપિતા મેં આગે વર કે ત્રહ ધર્મધોષ આચાર્ય કે પાસ આયા । આચાર્ય
 મહારાજ મેં વદના કરકે વલરાજા ઓર પ્રભાવતી રાની મેં ઉત્તરે હસ
 પ્રકાર કહા-મદન્ત ! ચહ હમારા પ્રિય પુત્ર મહાબલ કુમાર વિરક્ત હોકર
 આપ કે પાસ દીક્ષા વારણ કરના ચાહતા હૈ હસ લિયે હમ ઉત્તરો
 આજ્ઞા દે ચુકે હેં હમલિયે ઉત્તરો આપ દીક્ષા દીજિયે । રાજા ઓર રાની
 મીં હસ ઘાત મેં મુનસ્કર આચાર્ય શ્રી મેં ઉત્તરો માન લિયા । પશ્ચાત્

મયુરોએ અઢાળે જ નૃત્ય કરવાનો આરંભ કરી દીધો હતો તથા “ધન્ય છે તેને કે
 જેણે યુવાનસ્થામાં પણ નાન્ય લક્ષ્મીના પરિત્યાગ કરી આ દીક્ષા લેવા જઈ રહેલ
 છે ઘણો જ એ ભાગ્યશાળી છે ” આ પ્રકારની પુરવાસી જનો એની સ્તુતિ કરવા
 લાગી ગયા કુમારે પાનખીમાં બેસતા પહેલા યાચક જનોને ચિતામણી જેવા બનીને
 ખૂબ દાન આપના માઠું આ પ્રમાણે ઠાઠમાઠની સથે ધર્મધોષ આચાર્યના ચર
 ÷થી પવિત્ર થયેના એ ઉદ્યાનમાં આવી પહોંચતા જ તે પાલખીમાંથી નીચે ઉતર્યા
 અને માતા પિતાન આગળ કુની તે ધર્મધોષ આચાર્યની પાસે પહોંચ્યા આચાર્ય
 મહારાજને વદના કરીને બલરાજ અને પ્રભાવતી નણીએ આ પ્રમાણે ઉલ્લુ ભદન્ત !
 આ અમારો પ્રિય પુત્ર મહાબલ કુમાર વિરક્ત બનીને આપની પાસે દીક્ષા લેવા
 આડે છે આ માટે અમે એને આજ્ઞા આપી ચૂક્યા છીએ આથી આપ એને દીક્ષા
 આપો રાજા અને રણીની આ વાતને સાંભળીને આચાર્યશ્રીએ એનો સ્વીકાર કર્યો

ऐगानी दिश गत्वा पिकारानिय मर्यानलङ्कारान मुक्तवान् । ततस्त्वन्माता प्रभा-
वती त्रिभुक्तामाशानि पतन्मुकातुल्यान्यभूणि मुश्र्वती तानलङ्कारान्गृह्णती तमेव
मुक्तयती-रत्न ! त्वं इदानीदपि धर्मकृत्ये प्रमादी मा भू', गुरुवच सन्मन्त्र
मित्र सर्वदा समाराधये । इत्य राज्ञी प्रभावती पुत्र सन्दिष्टयती । ततो राजा
तया सह धर्मप्रोपाचार्यं प्रणम्य चतुर्द्वसैन्यैः सह प्रतिनिवृत्तः । ततः कुमारः
स्वहस्तेन पञ्चमुष्टिक लोच कृत्वा धर्मप्रोपाचार्यान् भक्त्या प्रणम्य चेत्य विज्ञा-
पितवान्-भदन्त ! भगवणवे मज्जतो ममोत्तरणाय दीक्षारूपा नाव ददातु । ततो

महायल कुमारेने ईशान दिशा की तरफ जाकर विभागों की तरह समस्त
अलकारों को शरीर पर से उतार दिया । महायल के द्वारा उतारे गये
उन आभूषणों को जब महायल की माता प्रभावती ने अपने ग्बोले में
लिये तो उसकी आग्वो से सहसा त्रिभ-ट्टी हुई मुक्ता भी माला से
गिरने वाले मोतियों के जैसे आसू गिरने लगे । धैर्य बांधकर उस
माताने महायल से कहा-वत्स ! तुम कभी भी धर्मकृत्य में प्रमादी मत
होना । सच्चे मित्र के वचनों की तरह सर्वदा गुरुदेव के वचनों का आदर
करना और उन्हीं के अनुसार चलते रहना । इस प्रकार महायल को
समजा कर रानी प्रभावती अपने पति के साथ आचार्य को नमन कर
वहा से वापिस लौट आई । महायल ने पंचमुष्टि लोच करके आचार्य
महाराज से नमन पूर्वक इस प्रकार निवेदन किया भदन्त ! ससार
सागर में डूबने वाले मेरे लिये आप पार होने के निमित्त दीक्षारूप
नाव का सहारा प्रदान करें । इस प्रकार महायल के निवेदन करने पर

पछीथी महायल कुमारे ईशान दिशा तरफ गइने विकारेनी भाइक सधगा अल
कारेने शरीर उपरथी उतागे नाज्या महायले उतारेला अे आभूषणेने तेनी
माता प्रभावतीअे ज्यारे पोताना ओणाभा वीधा त्यारे तेनी आभोमाथी अे दम
भोतीनी तूरेवी भाणाथी मिजरेला भोतीओनी जेम टपड टपड आसु पडवा
लाग्या धर्य धारणु करीने तेले महायलने कछु कै, छे वत्स ! तमे धर्मकार्यमा कही
पणु प्रभाती जनशे नही साथी मित्रना वयनेनी भाइक गुइदेवना वयनेना महा
सर्वदा आदर करणे अने जेमना कला मुजण यालणे आ प्रकारे महायलने
सभजवीने राणी प्रभावती पोताना पतिनी साथे आचार्यश्रीने वदन करीने राज-
सवन तरफ पाछीवणी महायले पयमुष्टि होय कथी पछी आचार्य महाराजने नमन
करीने आ प्रभाणे निवेदन कथुं भदन्त ! ससार सागरमा डूगवावाणा भने तेभाथी
पार उतरवा भाटे दीक्षार्थी नावना सहारे आपो आ प्रकारे महायले निवेदन कर

धर्मग्रोपाचार्यस्त दीक्षितवान् । दीक्षितस्तीक्ष्णचुद्धिः स महाप्रमुनिस्तीव्र व्रत
पालन् चतुर्दशपि पूर्वोध्यधीतवान् । अत्युग्र तपस्तपन स डादशवर्षाणि सात्वा
चार सम्यक् परिपाल्य मामिदमनशन कृत्वा केवली भूत्वा सिद्धिगत इति ।

॥ इति महावदस्या ॥

स्थ क्षत्रिय राजर्षिमहापुरुषदृष्टान्तज्ञानपूर्वक क्रियाफलमुपदर्श्य साम्प्र
तमुपदेष्टुमाह—

मूलम्—‘कहं धीरे’ अहे उंहि, उम्मत्तो व्व मंहि चरे ।

एए विसेसेमादायें, सूरं दढपेरकमा ॥५२॥

छाया—स्थ धीरोऽहेतुभिरुन्मत्त इव महीं चरेत् ।

एते विषेपमादाय, सूरं दढपराक्रमाः ॥५२॥

टीका—‘कह’ इत्यादि ।

धीरः=प्रज्ञावान् अहेतुभिः=मिव्यात्वमारणभूतैः क्रियायाद्यादिरुत्पित कुहे-

आचार्य महाराजने उसको दीक्षा देदी । दीक्षित हो कर महाबल मुनिराजने
तीव्र तपो को तपते हुए चौदह १४ वर्षों का अध्ययन कर लिया । इस
प्रकार अत्युग्र तपस्या करते हुए महाबल मुनिराजने बारह वर्ष तक निर्विघ्न
रीति से साधु के आचार का पालन किया । पश्चात् अन्त में एक मास का
अनशन कर के इन्होंने केवली होकर सिद्धिगति को प्राप्त किया ॥५१॥

इस प्रकार क्षत्रिय राजरूपि ने महापुरुषों के दृष्टान्तों द्वारा ज्ञान
पूर्वक क्रिया के फल को प्रकट कर फिर क्या कहा सो इस गाथा द्वारा
बता जाता है—

‘कह धीरे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(धीरे-धीर) प्रज्ञासपन्न होकर भी जो (उम्मत्तोव्व-

व थी आचार्य महाराजने नेने दीक्षा आरी दीक्षित बधने महाबल मुनीराजने धीरे
ऐवु तप तपीते चौदह पूर्वोना अख्यास कर्यो आ प्रभाणे अति उग्र ऐवी तपस्या
करता करता महाबल मुनिराजने बार वर्ष सुधी निर्विघ्न रीते साधुना आचार्य
पालन कथुं पछीधी अतमा ऐक मासतु अनशन करीने तेजोअ केव/ज्ञान प्राप्त
करीने सिद्धगतिने प्राप्त करी ॥ ५२ ॥

आ प्रभाणे क्षत्रिय राजर्षिअे महापुरुषोना दृष्टान्तों द्वारा ज्ञानपूर्वक क्रियाना
क्षणने प्रगट करीने पछी शु कळु, ते आ गाथा द्वारा कहेवाभा आवे छे—
“कह धीरे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—धीरे-धीर प्रज्ञा स पन्न बधने पणु ने उम्मत्तोव्व-उन्मत्तद्व

तुभिः=उन्मत्त इव=ग्रहगृहीत इव तत्त्वापलपनेनालज्जालभाषितया मही=ध्रुव क२
=केन प्रकारेण चरेद्=चिह्नरेत्, नैव चिह्नरेदित्यर्थ । कुत इत्याह—यस्मा
त्कारणात् एते=पूर्वोक्ताः गूरा=सयमग्रहणे गूरा, तत्परिपालने च दृढपरा
क्रमा भगतादयो विशेष=मिथ्यादर्शनेभ्यो जैनदर्शनस्य वैशिष्ट्यम् आदाय=
गृहीत्या शास्त्रेति यावत् एतज्जिनशामनमेवाश्रितवन्तः । तस्माद् धीरेण सज्जनेन
च त्वयाऽप्यत्रैव मनोयोगो देय इति ॥५२॥

किं च—

मूलम्—अच्चतनियानखमा, सच्चो मे भासिया वंड ।

अतरिस्तु तरत्तेगे, तरिस्सति अणांगया ॥५३॥

त्राया—अत्यन्त निदानक्षमा, सत्या मया भाषिता वाक् ।

अतरन् तरन्त्येके, तरिष्यन्ति अनागताः ॥५३॥

टीका—‘अच्चत’ इत्यादि ।

अत्यन्तनिदानक्षमा=निदाने=कर्ममलशोधने अत्यन्तम्=अतिशयेन क्षमा=

उन्मत्त इव) उन्मत्त की तरह (अहेऊहिं—अहेतुभिः) जोड़ी २ युक्तियों
द्वारा तत्त्वों का अपलाप करता है एवं निरर्थक यकता रहता है वह
साधु (मही कह चरे—मही क२ चरेत्) पृथिवी पर निर्विघ्नरीति से कैसे
विहार कर सकता है । अर्थात् नहीं कर सकता है । (ए ए—एते) ये
पूर्वोक्त भरत आदि (विसेसमादाय—विशेषम् आदाय) मिथ्यादर्शन से
जैनदर्शन की विशिष्टता जान कर ही तो (सूरा—सूराः) सयम के ग्रहण
करने में शूरवीर होते हुए उस के परिपालन करने में (दृढपरक्रमा—
दृढपराक्रमाः) दृढपराक्रमशाली बने हैं ॥ ५२ ॥

और भी—‘अच्चत०’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अच्चत नियानखमा—अत्यन्त निदान क्षमा) कर्ममल के

उन्मत्तनी भाक्षक अहेऊहिं—अहेतुभिः जोड़ी जोड़ी युक्तियों द्वारा तत्त्वों को अप-
लाप करे छे अ२ निरर्थक यकता रहे छे ते साधु मही कहचरे—मही कथ चरेत्
पृथ्वी उपर निर्विघ्ने कछ रीते विहार करी शडे ? अर्थात् करी शकता नहीं ए ए—एते
ये पूर्वोक्त भरत आदिओ विसेसमागाय—विशेषम् आदाय मिथ्या दर्शनने त्याग
करी जैन दर्शननी विशिष्टता जानीने सूरा—सूरा सयमने अक्षुब्ध करव भा शूरवीर
ता धारण करीने तेनु परिपालन करवामा दृढ परक्रमा—दृढ पराक्रमा, दृढ पराक्रम-
शाली बनेछे ॥ ५२ ॥

वणी पणु—‘अच्चत’ इत्यादि

अन्वयार्थ—अच्चत नियानखमा—अत्यन्त निदानक्षमा, कर्ममलनु शोधन

धर्मोपाचार्यस्त नीयितवान् । दीयितस्तीक्ष्णबुद्धिः स महात्ममुनिस्तत्र ब्रत
पालन् चतुर्दशपि पुराणधीतवान् । अमृगं तपस्तपनं स द्वादश वर्षाणि साया
चारं सम्यक् परिपान्य मामिदमनशनं कृत्वा केतवी भूत्वा सिद्धिगत इति ।

॥ इति महात्मनः ॥

इत्थं क्षत्रिय राजर्षिर्महापुरुषदृष्टान्तज्ञानपूर्वकं क्रियाफलमुपदर्शय सांम
तमुपदेष्टुमाह—

मूलम्—कंह धीरे' अहे जंहिं, उम्मत्तो व्वं मंहिं चरे ।

एए विसेसेमादायं, स्रां दढपेरक्कमा ॥५२॥

छाया—इत्थं धीरोऽहेतुमिदमुत्त इय महीं चरेत् ।

एते विज्ञेयमादाय, ग्रा दढपराक्कमा ॥५२॥

टीका—'कह' इत्यादि ।

धीरः=प्रज्ञायान् अहेतुमि=मिव्यात्वकारणभूत क्रियायाद्यादिरूपित कुहे-

आचार्य महाराजने उसको दीक्षा देदी । दीक्षित हो कर महात्मा मुनिराजने
तीन तपो को तपते हुए चौदह १४ पूर्वो का अध्ययन कर लिया । इस
प्रकार अत्युग्र तपस्या करते हुए महात्मा मुनिराजने बारह वर्ष तक निर्विघ्न
रीति से साधु के आचार का पालन किया । पश्चात् अन्त में एक मास का
अनशन कर के इन्होंने केवली होकर सिद्धिगति को प्राप्त किया ॥५१॥

इस प्रकार क्षत्रिय राजर्षि ने महापुरुषों के दृष्टान्तों द्वारा ज्ञान-
पूर्वक क्रिया के फल को प्रकट कर फिर क्या कहा सो इस गाथा द्वारा
कहा जाता है—

'कह धीरे' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(धीरे-धीर.) प्रज्ञासपन्न होकर भी जो (उम्मत्तोन्व-

व धी आचार्य महाराजने देने दीक्षा आनी दीक्षित बधने महात्मा मुनिराजने धार
येतु तप तपीने चौद पूर्वोने अव्यास कथो आ प्रभावे अति उग्र येनी तपस्या
करता करता महात्मा मुनिराजने बारह वर्ष सुधी निर्विघ्न रीते साधुना आचारतु
पालन कथुं पछीधी अतमा येक मासतु अनशन करीने तेजोये केवण ज्ञान प्राप्त
करीने सिद्धिगतिने प्राप्त करी ॥ ५१ ॥

आ प्रभावे क्षत्रिय राजर्षिजे महापुरुषोना दृष्टान्तों द्वारा ज्ञानपूर्वक क्रियाना
इजने प्रकट करीने पछी शु कथु, ते आ गाथा द्वारा कहेवाभा आवे छ—
"कह धीरे" इत्यादि ।

अन्वयार्थ—धीरे-धीर प्रज्ञा स पन्न बधने पछु ने उम्मत्तोन्व-उम्मत्तद्व

तुभिः=उन्मत्त इव=ग्रहगृहीत इव तत्प्रापलपनेनालज्जालभाषितया मही=भुव कथ
=केन प्रकारेण चरेद्=विहरेत्, नैव विहरेदित्यर्थ । कुत इत्याह—यस्मा
त्कारणात् एते=पूर्वोक्ताः । सुराः=सयमग्रहणे सुरा, तत्परिपालने च दृढपरा
क्रमा भरतादयो विशेष=मिथ्यादर्शनेभ्यो जैनदर्शनस्य वैशिष्ट्यम् आदाय=
गृहीत्वा शास्त्रेति यावत् एतज्जिनशासनमेवाश्रितवन्तः । तस्माद् धीरेण सज्जनेन
च त्वयाऽप्यत्रैव मनोयोगो देय इति ॥५२॥

किं च—

मूलम्—अच्चतनियाणखमा, सच्चं मे भासियां वडं ।

अतरिसु तरत्तेगे, तरिस्सति अणांगया ॥५३॥

छाया—अत्यन्त निदानक्षमा, सत्या मया भाषिता वाक् ।

अतरन् तरन्त्येके, तरिष्यन्ति अनागताः ॥५३॥

टीका—‘अच्चत’ इत्यादि ।

अत्यन्तनिदानक्षमा=निदाने=कर्ममलशोधने अत्यन्तम्=अतिशयेन क्षमा=

उन्मत्त इव) उन्मत्तकी तरह (अहेऊहि—अहेतुभिः) खोदी २ युक्तियों
द्वारा तत्त्वों का अपलाप करता है एवं निरर्थक बकता रहता है वह
साधु (मही कह चरे—महीं कथ चरेत्) पृथिवी पर निर्विघ्नरीति से कैसे
विहार कर सकता है । अर्थात् नहीं कर सकता है । (ए ए—एते) ये
पूर्वोक्त भरत आदि (विसेसमादाय—विशेषम् आदाय) मिथ्यादर्शन से
जैनदर्शन की विशिष्टता ज्ञान कर ही तो (सुरा—सूराः) सयम के ग्रहण
करने में शूरवीर होते हुए उस के परिपालन करने में (दृढपरक्रमा—
दृढपराक्रमाः) दृढपराक्रमशाली बने हैं ॥ ५२ ॥

और भी—‘अच्चत०’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अच्चत नियाणखमा—अत्यन्त निदानक्षमाः) कर्ममल के

उन्मत्तानी भाइक अहेऊहि—अहेतुभिः झोटी झोटी युक्तियों द्वारा तत्त्वों को अप-
लाप करे छे अने निरर्थक बकता रहे छे ते साधु महीं कहचरे—महीं कथ चरेत्
पृथ्वी उपर निर्विघ्ने कछ रीते विहार करी शजे ? अर्थात् करी शकता नहीं ए ए—एते
ये पूर्वोक्त भरत आदि ये विसेसमादाय—विशेषम् आदाय मिथ्या दर्शनने त्याग
करी जैन दर्शननी विशिष्टता जान्छीने सुरा—सूरा सयमने अडख करव मा शूरवीर
ता धारख करीने तेनु परिपालन करवाभा दृढ परक्रमा—दृढ पराक्रमाः दृढ पराक्रम
शाली बनेछ छे ॥ ५२ ॥

वर्णी पद्य—‘अच्चत’ इत्यादि

अन्वयार्थ—अच्चत नियाणखमा—अत्यन्त निदानक्षमाः कर्ममल शोधन

धर्मगोपाचार्यस्त दीपितान। दीपितस्नीक्षणयुद्धिः स महावन्मुनिस्तोत्रं व्रत
पालन् चतुर्दशपि पुराणधीतया। अम्बुग्रं तपस्तपा म द्वादशवर्षाणि सात्रा
चार सम्यक् परिपान्य मामिहमनशन रुया केरुनी भूया मिद्विगत इति।

॥ इति महावन्मुनिः ॥

रथ क्षत्रिय राजर्षिर्महापुरुषदृष्टान्तज्ञानपूर्वक क्रियाफलमुददर्शय साम्प्र
तमुपदेष्टुमाह—

मूलम्—‘कह धीरे’ अहे ऊंहि, उम्मत्तो व्वं मंहि चरे।

एए विसेसेमादायं, सूरं दढपेरकमा ॥५२॥

छाया—रथ धीरोऽहेतुमिरुन्मत्त इय महीं चरत्।

एते विशेषमादाय, गुरा दढपराक्रमाः ॥५२॥

टीका—‘कह’ इत्यादि।

धीर.=प्रज्ञायान् अहेतुमि.=मिथ्यात्वकारणभूत क्रियावाद्यादिरूपित कुहे

आचार्य महाराजने उसको दीक्षा देदी। दीक्षित हो कर महाबल मुनिराजने
तीत्र तपो को तपते हुए चौदह १४ वर्षों का अध्ययन कर लिया। इस
प्रकार अत्युग्र तपस्या करते हुए महाबल मुनिराजने बारह वर्ष तक निर्विघ्न
रीति से साधु के आचार का पालन किया। पश्चात् अन्त में एक मास का
अनशन कर के इन्होंने केवली होकर सिद्धिगति में प्राप्त किया ॥५१॥

इस प्रकार क्षत्रिय राजरूपि ने महापुरुषों के दृष्टान्तों द्वारा ज्ञान-
पूर्वक क्रिया के फल में प्रकट कर फिर क्या कहा सो इस गाथा द्वारा
कहा जाता है—

‘कह धीरे’ इत्यादि।

अन्वयार्थ—(धीरे-धीर.) प्रज्ञासपन्न होकर भी जो (उम्मत्तोन्व-

व थी आचार्य महाराजने नेने दीक्षा आनी दीक्षित थधने महाबल मुनीराजे धीरे
ओपु तप तपीने चौद पुरोने आख्यास कथे आ प्रभाळे अति उग्र ओवी तपस्या
करता करता महाबल मुनिराजे बार वर्ष सुधी निर्विघ्न रीते साधुना आचारतु
पालन कथुं पछीथी अतमा ओक मासनु अनशन करीने तेओओ केवण ज्ञान प्राप्त
करीने सिद्धगतिने प्राप्त करी ॥ ५१ ॥

आ प्रभाळे क्षत्रिय राजर्षिओ महापुरुषोना दृष्टान्तों द्वारा ज्ञानपूर्वक क्रियाना
इजने प्रगट करीने पछी थु कथु, ते आ गाथा द्वारा कहेवामा आवे छे—
“कह धीरे” इत्यादि।

अन्वयार्थ—धीरे-धीर प्रज्ञा सपन्न थधने पणु ने उम्मत्तोन्व-उन्मत्तइव

तुमि आत्मान=मय कर पर्यावासयेत्-आत्मान स्वमहेत्वादिभाषित कुर्यान्न
 ज्ञापि कुर्यादित्यर्थ । कुहेत्यवामितस्यात्मन किं फलम् ? इत्याह 'सर्वसग'
 इत्यादि कुहेत्यवामितात्मा सर्वसगविनिर्मुक्त=सजन्ति=स्वर्गमा भविष्य भवन्ति
 जन्तव एभिरिति सद्वा-द्रव्यतो धनादय भावतो मि-यात्वरूपा एत एव क्रिया
 दिवादाः, सर्वे च ते सद्वा सर्वसद्वास्तेभ्यो विनिर्मुक्तो रहित सन् नीरजा =
 कर्मरजोरहिता भूत्वा मिट्टो भवति । अनेन जहेतुपरिहारस्य कर्मादिमन्त्रादित्य
 पूर्वक सिद्धन्तरूप फलमुक्तम् । 'इति त्रयोमि' अस्याय पूर्ववद्गोच्य । ५४॥

इति श्री-विश्वविद्यात-जगद्गुरु-मसिद्धवाचरूपश्चन्द्रभाषा
 रलित-ललितफलापालापर-प्रशिष्टगुरुप्रधानैरुग्र-
 निर्मापर-रादिमानमर्दक-गण्डउपति-कोल्हापुर-
 राजप्रदत्त-'जैनशास्त्राचार्य' पदभूषित-कोल्हा
 पुरराजगुरु-यात्रव्यचारि-जैनाचार्य-जैन-
 धर्मद्विगार-पूज्य श्री गालीलात्रतिवि
 चितायामुत्तरा-ययनसत्रस्य प्रियदर्शि
 न्याय्याया व्याख्याया सयतीया
 ग्यमाष्टादशम ययन सम्पूर्णम् ।

अहेतुमि.) मि-यात्व के कारणभूत क्रियावादी आदि द्वारा कल्पित
 कुहेतुओं द्वारा (अत्ताण सह परियावसे-आत्मान कर पर्यावासयेत्)
 अपने आपको कैसे भावित कर सकना है किन्तु नहीं । इसी लिये
 ऐसी आत्मा (सर्वसगविनिर्मुक्तो-सर्वसगविनिर्मुक्त) सर्वसग से-
 द्रव्य के अपेक्षा वनादिक परिग्रह से तथा भाव की अपेक्षा मि-यात्वरूप
 इन क्रियावाद आदिमो से-रहित होता हुआ (नीरए-नीरजा) कर्मरज

मि-यात्वनः जगद्गुरु क्रियावादी आदी द्वः । कल्पित कुहेतुओंकी अत्ताण सह
 परियावसे-आत्मान स्व पर्यावासयेत् पोते पोताने कथ गीते भाषित करी ५४
 ६ ?-उदी नही आ जगद्गुरु आदी ओवे आत्मापव्वसगविनिर्मुक्तो-सर्वसगविनिर्मुक्त
 सर्व सगकी द्र यनी अपेक्षा धनादिकना पण्डथी तथा भावनी अपेक्षा मि-या
 त्वद्रव्य आ दिवादा आदिकोथी रहित गनीने नीरए-नीरजा कर्मरजकी रहित

સમર્થા, યદ્વા-નિર્દાનેઃ=સામ્નેઃ=મદ્દેશુમિઃ પ્રવ્યન્ત ક્ષમા=પુત્ત્વા 'જિનશાસનમેવા
 શ્રયણીયમિત્યેવ રૂપા મત્યાયાગ્ મયા માપિતા=ઉક્તા । ડમા ગામદ્રીકૃત્ય યદ્વ.
 અતરન્=સમારસાગર તોર્ણયન્ત., ણકે=અપર કેચિન્ મહાપુરુષા સમ્ર-યપિ તરન્તિ
 સસારસાગરમ્ । તથા-અનાગતા.=માર્ગિનોઽપિ મમારસાગર તરિષ્યન્તિ ॥૫૩॥

યતથૈવમત.—

મૂલમ્—કંહ ધીરે અહેઝંહિ અત્તોણં પરિયાંવસે ।

સવ્વંસગવિણિમ્મુક્કો, સિંઢે ભવંડ નીરેણ ત્તિ વેમિ ૫૪ાં

ઇતિ સજ્જ સમત્ત ॥૧૮॥

ઝાયા—અથ ધીર' અહેતુભિઃ, આત્માન પર્યાસયેત્ ।

'સર્વસદ્ગુણિર્નિર્મુક્તઃ, સિદ્ધો મયતિ નીરજા ઇતિ વ્રતીમિ ॥૫૪॥

ટીકા—'કહ' ઇત્યાદિ ।

ધીરઃ=મજ્ઞાવાન્ અહેતુભિઃ=મિથ્યાત્વકારણભૂતૈઃ ક્રિયાદિવાદિકાલ્પિતકુદ્દે-

શોચન કરને મે અત્યંત સમર્થ-અથવા-સમીચીન હેતુઓં સે યુક્ત
 "જિન શાસન હી આશ્રયણીય હૈ" તેમી યદ્ (સત્ચાર્ય-સત્યાવાગ્)
 સત્યવાણી હી (મે માસિયા-મયા માપિતા) મે ને વહી હૈ । સો ઇસ
 વાણી કો સ્વીકાર કર કે હી વહત્ત સે, પ્રાણી (અતરિંસુ-અતરન્) પરિલે
 ઇસ સસારસાગર સે પાર હુઈ હૈ (ણે-ણકે) કિતનેક અમી મી (તરતિ
 તરન્તિ) 'પાર હો રહે હૈ ઓર (અનાગયા-અનાગતા.) કિતનેક માગ્ય
 શાલી મહાપુરુષ (તરિસ્સતિ-તરિષ્યન્તિ) ભવિષ્ય મે પાર હોગે ॥૫૬॥

અતઃ—'કહ ધીરે' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(ધીરે-ધીરઃ) જો મજ્ઞાશાલી આત્મા હૈ વદ્ (અહેઝંહિ

કરવામા ધણુ જ સમર્થ અથવા સમીચીન હેતુઓથી યુક્ત "જિન શાસન જ આશ્રય
 કરવા યોગ્ય છે" એવી આ સત્ચાર્ય-સત્યાવાગ્ સત્યવાણી જ મે માસિયા-મયા
 માપિતા મે કહેલ છે તે, આ વાણીના સ્વીકાર કરીને જ, પહેલા આ સસાર
 સાગરથી ધણુ પ્રાણીઓ અતરિંસુ-અતરન્, પાર થયા છે. ણે-ણકે કેટલાક આજે
 પણ તરતિ-તરન્તિ પાર થઈ રહ્યા છે, અને અનાગયા-અનાગતાઃ કેટલાક ભાગ્ય
 શાળી પણ તરિસ્સતિ-તરિષ્યન્તિ ભવિષ્યમા પાર થશે ॥ ૫૩ ॥

અત —"કહ ધીરે" ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—ધીરે-ધીર જ મજ્ઞાશાળી આત્મા છે તે અહેઝંહિ-અહેતુભિ

॥ अथ एकोनविंशतितममध्ययनं प्रारभ्यते ॥

व्याख्यातमष्टादशममध्ययनम्, सम्पत्त्येकोनविंशतिनम् मृगापुत्रकारयमा-
भ्यते । अस्य च पूर्वेण सहायमभिसम्बन्धः । पूर्वस्मिन्नध्ययने भोगद्वित्यागः
प्रोक्तः । भोगद्वित्यागादेव श्रामण्यमुपजायते । श्रामण्य चाप्रतिकर्मतया प्रज
म्यतर भवतीत्यप्रतिकर्मता इहाभ्ययने वक्ष्यते, इत्यनेन सम्बन्धेनायातस्य अ
स्याध्ययनस्येदमादिम सूत्रम्—

मूलम्—सुगंीवे नयरे रम्मे, काणणुज्जोणसोहिए ।

रायां य वलभंहेत्ति, मिया तस्संगमाहिसी ॥१॥

जाया—सुग्रीवे नगरे रम्ये, काननोद्यानशोभिते ।

राजा च उलभद्र इति, मृगा तस्याग्रमहिषी ॥१॥

उत्तीसया अध्ययन का प्रारभ

अठारवें अध्ययन का व्याख्यान हो चुका, अब उत्तीसवें अध्ययन
का व्याख्यान प्रारभ होता है। इस अध्ययनका नाम मृगापुत्रक है।
इसका सवय गत अठारहवें अध्ययन के साथ है, और वह इस प्रकार
से है—वहा भोगद्वि का त्याग करते हुए यह प्रकट किया है कि
श्रामण्य इस भोग रुद्धि के त्याग से ही होता है। तथा इस में जो
प्रशस्यता अति प्रशस्तपना आता है वह रोगादि अवस्था में चिकि-
त्सा नहीं करने रूप अप्रतिकर्मता से आता है। इसलिये इस अध्य-
यन में उसी अप्रति कर्मता का कथन मृगापुत्र को ले कर किया
जायगा। इसलिये यह मृगापुत्र के चरित्र को कहते हैं—‘सुगंीवे’ इत्यादि

ओगणीसमा अध्ययननो प्रारभ—

अठारसु अध्ययन आगण कहेवाछ गयु, छवे ओगणीसमा अध्ययननो प्रा-
भाय छे आ ओगणीसमा अध्ययननु नाम मृगापुत्रक छे आ अध्ययननो सजध
आगला अठारमा अध्ययननी साथे आ प्रकारनो छे—त्या भोग रुद्धिने त्याग
गतावता ओवु कहेवामा आवेल छे के, श्रामण्य आ भोग रुद्धिना त्यागथी न भेजवी
शक्य छे, वणी आ त्यागमा ने प्रशस्यता—अतिप्रशस्तपणु आवे छे ते रोगादि
अवस्थामा चिकित्सा न कराववा इय अप्रतिकर्मताथी आवे छे, भाटे न आ अध्य-
यनमा ओ न अप्रतिकर्मतायु कथन मृगापुत्रनो अधिकार लधने करवामा आवे छे
आ कारणे अही मृगापुत्रना चरित्रने कहे छे—“सुगंीवे” इत्यादि ।

સે રહિત ઘન જાતા છે ઓર (મિદ્ધે ભયદ્-મિદ્ધો ભયતિ) ઘન મિદ્ધ
 હો જાતા છે । હમ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર ને અહેતુ પરિહાર કા ફલ
 આદિ સે રહિત હો કર આત્મા કો મિદ્ધત્વરૂપ ફલ કો પ્રાપ્તિ હોના
 કહ્તા છે । “તિ વેમિ-ઇતિ વ્રીમિ” હન પદોં કા અર્થ પઢિલે
 અધ્યયનોં મે કહ્તા જા ચુકા છે ॥ ૫૪ ॥

॥ યહ અઠારહવેં અધ્યાયન કા હિન્દિ અનુવાદ સર્પણ હુઆ ॥

બની જાય છે અને સિદ્ધે ભયદ્-સિદ્ધો ભયતિ અતે તે સિદ્ધ બની જાય છે આ
 ગાથા દ્વારા સૂત્રકારે અહેતુ પરિહારનું ક્ષણ કર્મભળ આદિથી રહિત થઇને આત્માને
 સિદ્ધત્વરૂપ ક્ષણની પ્રાપ્તિ થવાનું બતાવેલ છે તિ વેમિ-ઇતિ વ્રીમિ આ પદોંનો
 અર્થ આગળના અધ્યયનમાં કહેવાઇ ગયેલ છે ॥ ૫૫ ॥

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સુત્રના અઠારમાં અધ્યયનનો આ શુદ્ધરાતી
 ભાષા અનુવાદ સંપૂર્ણ થયો ॥ ૧૮ ॥

॥ अथ एकोनविंशतितममध्ययनं प्रारभ्यते ॥

व्याख्यातमष्टादशममध्ययनम्, सम्प्रत्येकोनविंशतितम मृगापुत्रकारयमार-
भ्यते । अयं च पूर्वेण सहायमभिसम्बन्धः । पूर्वस्मिन्नध्ययने भोगद्वित्याग
प्रोक्तः । भोगद्वित्यागादेव श्रामण्यमुपजायते । श्रामण्य चाप्रतिकर्मतया प्रश-
स्यतर भवतीत्यप्रतिकर्मता इहा ययने उच्यते, इत्यनेन सम्बन्धेनायातस्य अ-
स्याध्ययनस्येदमादिम सूत्रम्—

मृगम्—सुग्रीवे नगरे रम्ये, काणणुज्जोणसोहिण् ।

रायां य वलभंवेत्ति, मिया तस्संगमाहिसी ॥१॥

जाया—सुग्रीवे नगरे रम्ये, काननोद्यानशोभिते ।

राजा च उलभट इति, मृगा तस्याग्रमहिषी ॥१॥

उत्तीसया अध्ययन का प्रारम्भ

अठारवें अध्ययन का व्याख्यान हो चुका, अब उत्तीसवें अध्ययन
का व्याख्यान प्रारम्भ होता है। इस अध्ययनका नाम मृगापुत्रक है।
इसका सबब गत अठारहवें अध्ययन के साथ है, और वह इस प्रकार
से है—बड़ा भोगद्वि का त्याग करते हुए यह प्रकट किया है कि
श्रामण्य इस भोग रुद्धि के त्याग से ही होता है। तथा इस में जो
प्रशस्यता अति प्रशस्तपना आता है वह रोगादि अवस्थामें चिकि-
त्सा नहीं करने रूप अप्रतिकर्मता से आता है। इसलिये इस अन्व-
यन में उसी अप्रति कर्मता का कथन मृगापुत्र को ले कर किया
जायगा। इसलिये यहा मृगापुत्र के चरित्र को कहते हैं—‘सुग्रीवे’ इत्यादि

ओगणीसभा अध्ययननो प्रारम्भ—

अठारसु अध्ययन आगण कडेवाध गयु, इवे ओगणीसभा अध्ययननो प्रारम्भ
थाय छे आ ओगणीसभा अध्ययननु नाम मृगापुत्रक छे आ अध्ययननो सजध
आगला अठारभा अध्ययननी साथे आ प्रकारने छे—त्या लोग रुद्धिने त्याग
पतावता ओवु कडेवामा आवेल छे के, श्रामण्य आ लोग रुद्धिना त्यागथी न भेणवी
शकय छे, वणी आ त्यागमा ने प्रशस्यता—अतिप्रशस्तपणु आवे छे ते रोगादि
अवस्थामा चिकित्सा न कराववा रूप अप्रतिकर्मताथी आवे छे, भाटे न आ अध्य-
यनमा ओ न अप्रतिकर्मताछे कथन मृगापुत्रने अधिकार लधने करावमा आवे छे
आ कारवु अही मृगापुत्रना चरित्रने उहे छे—“सुग्रीवे” इत्यादि ।

टीका—‘सुग्रीवे’ इत्यादि ।

काननोद्यानशोभिते—काननानि=वृक्षप्रयाणि वनानि, तथा उद्यानानि=क्रीडावनानि, तैरुपशोभित. तस्मिन्, अत्र एव रम्ये=मनोरमे सुग्रीवे नाम्न नगरं यलभद्र इति नाम राजाऽऽसीत्, तस्य मृगा नाम अग्रमहिषी=पट्वरानी आसीत् ॥१॥

मूलम्—तेसि पुंत्ते बलसिरी, मियापुत्तेत्ति विस्सुण्ण ।

अस्मापिऊण दडण्ण, जुवराया दमीसरे ॥२॥

छाया—नयो पुत्रो यत्र गी मृगापुत्र इति विश्रुत ।

अम्मापित्रोर्दयितो, युराजो दमीश्वरः ॥२॥

टीका—‘तेसिं पुत्त’ इत्यादि ।

तयोः=मृगायलभद्रयोः पुत्रो बलश्री=मातापित्रोर्दयितो दलश्रीः, लोके तु मृगापुत्र इति नाम्ना विश्रुत=प्रसिद्धः, अम्मापित्रोर्दयित=प्रिय, युराज=यौवराज्यपदेऽभिषिक्त. दमीश्वर=जन्मतो हि वशीकृतेन्द्रियत्वेन ‘दमीश्वर’ इति लोके प्रसिद्धश्चासीत् ॥२॥

अन्वयार्थ—(काणणुज्जाणसोदिये—काननोद्यानशोभिते) वन एव उद्यान से सुशोभित (सुग्रीवे—सुग्रीवे) सुग्रीव नाम के (रम्ये नयरे—रम्ये नगरे) मनोरम नगरमे (यलभदेत्तिराया—यलभद्र इतिराजा) यलभद्र इस नामके एक राजा थे। (तस्सग्गमाहिस्सी—तस्य अग्रमहिषी) उनकी पट्वरानी का नाम (मिया—मृगा) मृगा था ॥ १ ॥

‘तेसिं’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(तेसिं—तयो.) इन के (पुत्ते—पुत्र) पुत्र (बलसिरी बलश्री) बलश्री नाम के थे। जो लोक में (मियापुत्तेत्ति विस्सुण्ण—मृगापुत्र इति विश्रुत.) मृगापुत्र इसनाम से प्रसिद्ध थे। यह (अस्मापिऊण—अम्मापित्रो) माता पिताको (दडण्ण—दयित) अत्यंत प्रिय—लाडले थे। उन्होने इनको

अन्वयार्थ—काणणुज्जाणसोदिये—काननोद्यानशोभिते वन अने उद्यानधी सुधे भित सुग्रीवे—सुग्रीवे सुग्रीव नामना रम्ये नयरे—रम्ये नगरे मनोरम नगरमा यलभदेत्तिराया—यलभद्र इतिराजा यलभद्र नामने अक राजा छते। तस्सग्गमाहिस्सी—तस्य अग्रमहिषी तेनी पट्वरानी नाम मिया—मृगा मृगा छते ॥ १ ॥

‘तेसिं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तेसिं—नयो तेना पुत्ते—पुत्र पुत्र बलसिरी—बलश्री बलश्री नामने छते, के के बोकेमा मियापुत्तेत्ति विस्सुण्ण—मृगा पुत्र इति विश्रुत मृगा पुत्रना नामधी जान्छीते छते। अ मृगापुत्र अस्मा पिऊण—अम्मापित्रो माता पिताने दयिण-

मूलम्—नदणे सो उ पासाए, कीलए सह इत्थिहि ।

देवे' दोगुदगे चेव, निच्च मुइयमाणसे ॥३॥

छाया—नन्दने स तु प्रासादे, क्रीडति सह स्त्रीभिः ।

देवो दौगुन्दुक इव, नित्य मुदितमानस ॥३॥

टीका—'नदणे' इत्यादि ।

मुदितमानसः=हृष्टचित्तः स मृगापुत्रो नन्दने=नन्दननामक वास्तुशास्त्रोक्त विशिष्टलक्षणोपेते प्रासादे दौगुन्दुकः=त्रायस्त्रिंशो देव इव स्त्रीभिः सह नित्य क्रीडति । 'तु' शब्दः पूरणे ॥३॥

मूलम्—मणिरयणकुट्टिमतले, पासायांलोयणे ठिओ ।

आलोएण्ड नयरस्स, चउक्क तिगचच्चरे ॥४॥

छाया—मणिरत्नकुट्टिमतले, प्रासादालोकने स्थितः ।

आलोकयति नगरस्य, चतुष्क त्रिक चत्वारिणि ॥४॥

(जुवराया-युवराजः) युवराज बना दिया था । (दमीसरे-दमीश्वरः) जन्म से ही वह इन्द्रियों को अत्यन्त दमन करने वाले होने से लोग इनको दमीश्वर कहते थे ॥ २ ॥

'नदणे' इत्यादि

अन्वयार्थ—(मुइयमाणसे-मुदितमानसः) प्रसन्नचित्त हो कर यह युवराज (नदणे पासाए-नन्दने प्रासादे) नन्दन नाम के राजमहल में (दोगुदगे देवेव-दौगुन्दुक देव इव) त्रायस्त्रिंश देव की तरह (इत्थि हि सह कीलए-स्त्रीभिः सह नित्य क्रीडति) स्त्रियों के साथ नित्य क्रीडा किया करते थे ॥ ३ ॥

—दयित अत्यत प्रिय लाडीवो हुतो माता पिताओ ओने जुवराया-युवराजः युवराजपद स्थापित कथो दमीसरे-दमीश्वरः जन्मभीज ओ इन्द्रियोनु भूषण दमन करनार होवाधी वोडो तेने दमीश्वर पथु कहेता हुता ॥ २ ॥

"नदणे" इत्यादि ।

अन्वयार्थ—मुइयमाणसे-मुदितमानसः प्रसन्नचित्त बनाने ओ युवराज नदणे पासाए-नन्दने प्रासादे नन्दन नामका राजमहलमा दोगुदगे देवेव-दौगुन्दुक देवइव त्रायस्त्रिंश देवनी भाइक इत्थिहि सह कीलए-स्त्रीभिः सह नित्य क्रीडति स्त्रियोनी साथे नित्य क्रीडा करते हुतो ॥ ३ ॥

टीका—‘सुग्रीवे’ इत्यादि ।

ज्ञाननोद्यानशोभिते—ज्ञाननानि=वृक्षदृश्याश्रयाणि रानानि, तथा उद्यानानि=क्रीडाशानानि, तैरुपशोभितः तस्मिन्, अत एव रम्ये=मनोरमे सुग्रीवे नाम्न नगरं वलभद्र इति नाम राजाऽऽसीत्, तस्य मृगा नाम अग्रमहिषी=पट्वरानी आसीत् ॥१॥

मृगम्—तेसि पुंते बलंसिरी, मियापुंतेति विस्सुण् ।

अम्मोपिऊण दईण, जुवराया दमीश्वरे ॥२॥

छाया—तयोः पुत्रो बलश्री मृगापुत्र इति विश्रुतः ।

अम्मापित्रोर्दयितो, युवराजा दमीश्वरः ॥२॥

टीका—‘तेसि पुत्त’ इत्यादि ।

तयोः=मृगावलभद्रयोः पुत्रो बलश्री=मातापितृकुलनाम्ना बलश्री, लोके तु मृगापुत्र इति नाम्ना विश्रुतः=प्रसिद्धः, अम्मापित्रोर्दयितः=प्रियः, युवराजः=यौवराज्यपदेऽभिषिक्तः दमीश्वरः—जन्मतो हि वशीकृतेन्द्रियत्वेन ‘दमीश्वर’ इति लोके प्रसिद्धश्चासीत् ॥२॥

अन्वयार्थ—(काणुज्जाणसोदिये—ज्ञाननोद्यानशोभिते) वन एव उद्यान से सुशोभित (सुग्रीवे—सुग्रीवे) सुग्रीव नाम के (रम्ये नगरे—रम्ये नगरे) मनोरम नगरमे (वलभदेतिराया—वलभद्र इतिराजा) वलभद्र इस नामके एक राजा थे। (तस्सग्गमाहिस्सी—तस्य अग्रमहिषी) उनकी पट्वरानी का नाम (मिया—मृगा) मृगा था ॥ १ ॥

‘तेसि’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(तेसि—तयो) इन के (पुत्ते—पुत्र) पुत्र (बलसिरी बलश्री.) बलश्री नाम के थे। जो लोक मे (मियापुत्तेति विस्सुण्—मृगापुत्र इति विश्रुत) मृगापुत्र इसनाम से प्रसिद्ध थे। यह (अम्मोपिऊण—अम्मापित्रो) माता पिताको (दईण—दयित) अत्यंत प्रिय—लाडले थे। उन्होंने इनको

अन्वयार्थ—काणुज्जाणसोदिये—ज्ञाननोद्यानशोभिते वन अने उद्यानकी सुशोभित सुग्रीवे—सुग्रीवे सुग्रीव नामका रम्ये नगरे—रम्ये नगरे मनोरम नगरमे वलभदेतिराया—वलभद्र इतिराजा वलभद्र नामके एक राजा होते। तस्सग्गमाहिस्सी—तस्य अग्रमहिषी तेनी पट्वरानी नाम मिया—मृगा मृगा हुआ ॥ १ ॥

‘तेसि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तेसि—तयो तेनी पुत्ते—पुत्र, पुत्र बलसिरी—बलश्री वलश्री नामके होते, जो वे लोकमे मियापुत्तेति विस्सुण्—मृगा पुत्र इति विश्रुत मृगा पुत्रनामकी जान्यता होते। अम्मापिऊण—अम्मापित्रो माता पिताके दयिण—

द्वादशविग्रम्, नियमो द्रव्याद्यभिग्रहलक्षणः, सयमः=सावयविरमणलक्षणः सप्त-
दशविग्रहेषां सर=सारकम्, अत एव शीलाढ्यम्-शीलेन=अष्टादशशीलाद्भस्म-
लक्षणेन आढ्य=परिपूर्णम्, तत एव च-गुणाकरम्=गुणानां ज्ञानाग्नीनामाकर
इव आकरस्त ज्ञानादिगुणरत्नाकरमित्यर्थः, एतादृश सदोरकमुखपद्मनिपद्ममुग्र
श्रमणसयत=श्रमणश्चासौ सयतयेति श्रमणसयतस्त, निरतिचारचारित्र्यवन्त मुनि,
तत्र-चतुष्पत्रिक चतुरेषु अतिक्रामन्तम्=आगच्छन्त पश्यति। श्रमणमात्रोक्तौ
शाक्यादिसामूना गृहण स्यात्, अतस्तन्निवृत्त्यर्थं श्रमणसयत इत्युक्तम् ॥५॥

मूलम्--तं पासड मियापुत्ते, दिट्ठीए अणिमेसाए ।

कंहि मन्नेरिस रूव, दिट्ठुपुंजमए पुरा ॥६॥

जया--त पश्यति मृगापुत्रो, दृष्ट्या अनिमेषया ।

क मन्ये ईदृश रूप, दृष्टपूर्वं मया पुरा ॥६॥

-तपो नियमसजयमरम्) अनशन आदि चारह प्रकार के तपो को
तपने वाले, अभिग्रह रूप नियम को पालन करने वाले तथा सावय
विरमणरूप सत्रह प्रकार के सयम को धारण करने वाले तथा (सीलडु-
शीलाढ्यम्) अठारह हजार शीलाग रयको धारण करने वाले इसीलिये
(गुण आगरम्-गुणाकरम्) ज्ञानादिक गुणों के आकर-खान स्वरूप ऐसे
(समणसजय-श्रमणसयतम्) श्रमणसयत को अर्थात् परीपद उपसर्गों को
सहन करने वाले होने से श्रमण, वायुकाय की यतना के लिये मुख
पर दोरा सहित मुखवस्त्रिका बाधे हुए होने से सयन से मुनि को
(तत्थ-तत्र) चतुष्क, (चार पार्श्ववाले) त्रिक, (तीन रस्ते) एव चत्वर (चार
रस्ते पर (अङ्गुष्ठ-अतिक्रामन्तम्) आते हुए (पासड-पश्यति) देखा ॥६॥

तपो नियमसजयमरम् अनशन आदि चार प्रकारना तपोने आचरवावाणा तथा
सावय विग्रमणुप सत्तर प्रकारना सयमने धारण करवावाणा, तथा सीलडु-शीलाढ्यम्
अठार हजार शीलाग रयने धारण करवावाणा, एवं धारणथी गुणआगरम्-
गुणाकरम् ज्ञानादिक गुणानी डी भाष स्वयं एवा समणसजय-श्रमणसयतम्
श्रमण सयतने अर्थात् परीपद उपसर्गोंने सहन करवावाणा होवाथी श्रमण वायु
कायना रक्षणने भाटे मोटा उपर दोरा सहित मुखवस्त्रिका बाधे होवाथी सयत
एवा मुनिने तत्थ-तत्र चतुष्क, त्रिक, एवं चत्वर पर आगच्छते-अतिक्रामन्तम्
आवता तेले पासड-पश्यति जेवा ॥ ५ ॥

ટીકા--‘મણિરચણ’ ઇત્યાદિ ।

અન્યદો સ મૃગાપુત્રો મણિરત્નકુટિમતલે=મણિમિથન્દ્રકાન્તાન્નિમિ’ રત્ન’=વર્જેતનાદિમિથા નિર્મિત કુટિમતલ’=ભૂમિતલ’ યા તત્તથા તસ્મિન્, ચન્દ્રમાન્તા દિમણિ વર્જેતનાદિરત્નનિરદ્ભામકે, પ્રામાણ્યગેરને=આગેરચન્તે દિગોડસ્મિન્ સ્થિતૈરિત્યાગેરને=ગગામ. પ્રામાદમ્યાગેરને પ્રામાદાગેરને, તસ્મિન્ પ્રામાદગામ સ્થિતો નગરસ્ય ચતુષ્ક ત્રિક ચત્વરાણિ માર્ગરૂપ સ્થાનાનિ આગેરચતિ=પડ્યતિ ॥૪॥

તતો યદ્ભૂતદાહ--

મૂલ્મ--અહં તત્ત્વં અહચ્છંત, પાસર્ડ સમણંસજય ।

તવનિયમંસંજમધર, સીલંદુ ગુણર્આગર ॥૫॥

છાયા--અથ તત્રાતિકામન્ત, પડ્યતિ શ્રમણસયતમ્ ।

તપો નિયમસયમધર, શીલાદથ ગુણારુરમ્ ॥૫॥

ટીકા--‘અહ’ ઇત્યાદિ ।

અથ=અનન્તર સ મૃગાપુત્રો યુરરાજ’ તપોનિયમસયમધર=તપોડનશનાદિ

‘મણિરચણ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—એક દિન કી રાત હૈ કિ મૃગાપુત્ર (મણિરચણ કુટિ-મતલે-મણિરત્ન કુટિમતલે) ચન્દ્રમાન્ત આદિ મણિયો એવ કર્જેતન આદિ રત્નોં સે નિરદ્ભ મિચાલે (પાસાયાલોચણે-પ્રાસાદાલોકને) મહલ કે ગોચમે (ઢિઓ-સ્થિત) બૈઠે હુગ ‘નગરસ્સ ચત્કતિગચ્ચરે-નગરસ્ય ચતુષ્ક ત્રિકચત્વરાણિ) અપને નગર કે ચતુષ્ક-ચોદ્દો, -તિગદો-જહા ત્રીન રાસ્તે મિલતે હૈ એવ ચત્વરો-જહા અનેક રાસ્તે મિલતે હૈ ઉનકો (આલોગ્ડ-આલોક્યતિ) દેખ રહે થે ॥ ૪ ॥

ઉસ સમય કયા હુઆ સો કહતે મે--‘અહ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--(અહ-અથ) ઇસકે વાદ ઉન્હોને (તવનિયમસંજમધર

“મણિરચણ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--એક દિવસની વાત છે કે, મૃગાપુત્ર મણિરચણકુટિમતલે-મણિરત્નકુટિમતલે અદ્રકા ત આદિ મણીઓથી અને અને કર્જેતન આદિ રત્નોથી મહવામા આવેલ ભૂમિવાળા પાસાયાલોચણે-પ્રાસાદાલોકને મહેલની બારીમાં ઢિઓ-સ્થિત એસીને પોતાના નગરસ્સ ચત્કતિગચ્ચરે-નગરસ્ય ચતુષ્કત્રિક ચત્વરાણિ નગરના જૂઠાજૂઠા ચોક તેમ જ બજારોને, ચાર રસ્તા, ત્રણ રસ્તા જયા મળતા હતા એવા સ્થળોનું આલોચન-આલોક્યતિ આવલોકન કરી રહેલ હતો ॥ ૪ ॥

એ સમયે શુ બન્યુ તેને જહે છે--“અહ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--અહ-અથ આ સમયે જોયા પછી તેણે ,

अ-यवसाने=अन्त'करणपरिणामे जाते जातिस्मरण समुत्पन्नम् । अय भाव.—
पूर्वं सम्मुख ममागच्छन्. सदोरकमुखयस्त्रिफानिपदमुखम् साधोर्दर्शनं जातम्,
साधुदर्शनादात्मनः सम्यक्परिणामो जातः । ततो मया स्वापोदश रूपं दृष्टं ।
चिन्तनेन मूर्च्छां सजाता । मूर्च्छाया च जातिस्मरणमभूदिति ॥७॥

मूलम्—जाडसरणे समुत्पण्णे मियापुत्ते महिड्डिणं ।

सरंड पोरणिय जाड, सामण्य चं पुराकय ॥८॥

छाया—जातिस्मरणे समुत्पन्ने, मृगापुत्रो महर्द्धिकः ।

स्मरति पौराणिकीं जातिं, ग्राम्य च पुराकृतम् ॥८॥

टीका—‘जाडसरणे’ इत्यादि ।

जातिस्मरणे समुत्पन्ने महर्द्धिको=राज्यलक्ष्मीयुक्तो मृगापुत्र पौराणिकी=

वस्त्रने) क्षायोपशमिक भाववर्ती अन्तःकरण परिणाम होने पर
(जाडसरण समुत्पन्न-जातिस्मरण समुत्पन्नम्) जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न
हो गया । इसका भाव इस प्रकार है—सर्वप्रथम मृगापुत्र ने आते हुए
मुख पर सदोरकमुखयस्त्रिका बांधे हुए मुनिको देखा । उनको देखते
ही आत्मा में सम्यक् परिणाम उदभूत हुआ और उससे “मैंने ऐसा
रूप यहीं पर पहिले देखा है” इस प्रकार से मूर्च्छा परिणति हुई,
पश्चात् उसी मूर्च्छा में जातिस्मरण ज्ञान हो गया ॥ ७ ॥

‘जाडसरणे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जाडसरणे समुत्पन्ने-जातिस्मरणे समुत्पन्ने) जाति
स्मरण नामक भतिज्ञान के उत्पन्न होने पर (महर्द्धिक मियापुत्ते-मह
र्द्धिक मृगापुत्र) राज्य लक्ष्मी रूप महती रुद्धि से सपन्न मृगापुत्र ने

अतः केषु पक्षिण भवार्थी तेने जाडसरण समुत्पन्न-जातिस्मरण समुत्पन्नं जाति
स्मरणं ज्ञान उत्पन्नं भवति तेना भाव आ प्रकारेण ते सङ्ग प्रथम मृगापुत्रे मे दा
उपर सदे रक्षुभयव्यक्ति धारण करेला मुनिने आगता लेया तेभने जेता न तेना
आत्माभा सम्यक् परिणाम दृष्टव्यु जेनाथी “मे अपु र्पक्याक पडेला जेथेले
छ” जेनी पीचारस छी जे बढेले निथ दे बढता भर्द्धानी पनिसति थछ अने पणि
छु मे तेने जनि भभरु ज्ञान थयु ॥ ७ ॥

“जाडसरणे” इत्यादि,

अन्वयार्थ—जाडसरणे समुत्पन्ने-जातिस्मरणे समुत्पन्ने जनि स्मरण
नामक भतिज्ञान भवार्थी महर्द्धिक मियापुत्ते-महर्द्धिक मृगापुत्र राज्य लक्ष्मीरूप
मे टी टि डि स पन्न मृगापुत्रने पौराणिक जाड-पौराणिक जातिं पोताना पूर्वजन्म

ટીકા—‘ત પાસદ’ इत्यादि ।

સ મૃગાપુત્રો યુવરાજઃ અનિમેષયા=નિમેષરહિતયા દૃષ્ટયા તં મયત પश्यति ।
સ ચિન્તયતિ-મન્ય ईदृश रूप मया पुरा=पूर्वमिदं यान्ते गावि दृष्टपूर्वमिति ॥૬॥
મૂળમ્--સાહુસ્સે દરિસણે તસ્સે, અજ્ઞવસાણમ્મિ સોહેણે ।

મોહ ગયસ્સે સંતસ્સે, જાઈ સરંણં સમુપ્પંનં ॥૭॥

છાયા—સાધોર્દશને તમ્ય, અપ્યમાને શોમને ।

મોહ ગતસ્ય સતો, જાતિમ્મરણ સમુપન્નમ્ ॥૭॥

ટીકા—‘સાહુસ્સ’ इत्यादि ।

સાધો=સયતમ્ય, દર્શને સતિ મોહ=‘કુત્રેદશ રૂપ દૃષ્ટમ્’ इतिचिन्तनेन
મૂર્છાંગતસ્ય=પ્રાપ્તસ્ય સતમ્તસ્ય મૃગાપુત્રસ્ય શોમને=ક્ષાયોપશમિકાભાવવર્તિનિ

‘ત પાસદ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(મિયાપુત્તે-મૃગાપુત્ર) મૃગાપુત્રને (અનિમેસાણ દિટ્ઠીણ-
અનિમેષયા દૃષ્ટયા) નિમેષ રહિત દૃષ્ટિ સે (ત પાસદ-ત પश्यति)
ઉસ સયત કો દેશ્વા ઓર વિચાર કિયા કિ (મન્ને-મન્યે) મ માનતા
હ (મણ-મયા) મૈને (દરિસ રૂપ-ईदृश रूपम्) તેસા રૂપ (પુરા-પુરા)
પહિલે (દિટ્ઠપુન્ન-દૃષ્ટપૂર્વમ્) કહીં દેશ્વા હૈ ॥ ૬ ॥

‘સાહુસ્સ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(સાહુસ્સ દરિસણે-સાધો દર્શને સતિ) સાધુકે દર્શન
હોતે હી (મોહ ગયસ્સ-મોહ ગતસ્ય) “વહા પર-એસા રૂપ દેશ્વા હૈ” હસ
પ્રકાર કે વિચાર સે મૂર્છા કો પ્રાપ્ત હુણ (સતસ્સ-સત) સજ્જન ઉન (મિયા
પુત્તસ્સ-મૃગાપુત્રસ્ય) મૃગાપુત્ર કો (મોહણે અજ્ઞવસાણમ્મિ-શોમને અધ્ય-

“ત પાસદ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—મિયાપુત્તે-મૃગાપુત્રઃ મૃગા પુત્રે અનિમેસાણ દિટ્ઠીણ-અનિમેષયા
દૃષ્ટયા અનિમેષ દૃષ્ટિથી ત પાસદ-ત પश्यति એ સયતને બોધા અને વિચાર
કયો કે, મન્ને-મન્યે મને લાગે છે કે, મણ-મયા એ દરિસ રૂપ-ईदृश रूपम्
આવુ સ્વરૂપ વેષ પુરા-પુરા પહેલા દિટ્ઠપૂર્વ-દૃષ્ટપૂર્વમ્ કોઈક સ્થળે બોધુ છે ॥ ૬ ॥

“સાહુસ્સ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—સાહુસ્સ દરિસણે-સાધોર્દશને સાધુને બોલાજ મોહગયસ્સ-મોહ
ગતસ્ય “આવુ રૂપ-વેષ એ કયાક બોધેલ છે” આ પ્રકારનો વિચાર કરતા કરતા
તેને મૂર્છા આવી ગઈ સતસ્સ-સત સંજ્ઞા બોધા એ મિયાપુત્તસ્સ-મૃગાપુત્રસ્ય
મૃગા પુત્રને સોહણે અજ્ઞવસાણમ્મિ-શોમને અધ્યવસ્તને ક્ષાયોપશમિક ભાવવર્તિ

यद्वद्रवोत्तद् दर्शयति—

मूलम्—

सुयाणि मे पचं महव्वयाणि नरएसु दुक्खं च तिरिक्खं जोणिसु ।
निव्विण्णकामोऽस्मि महण्णवाओ, अणुजार्णह पव्वडस्सामि अम्मो । १८

छाया—श्रुतानि मया पञ्च महाव्रतानि, नरकेषु दुःखं च तिर्यग्योनिषु ।

निर्विण्णकामोऽस्मि महार्णवात्, अनुजानीत प्रव्रजिष्यामि अम्ब ॥१८॥

टीका—‘सुयाणी’ इत्यादि ।

हे अम्ब=हे मातः । मया जन्मान्तरे पञ्च=पञ्चसंन्यासकानि महाव्रतानि=
प्राणातिपातविरमणादीनि श्रुतानि । तथा नरकेषु तिर्यग्योनिषु उपलक्षणत्वाद्-
देवमनुष्यभययोश्च यद् दुःखं तदपि श्रुतम् । अतोऽहं महार्णवात् महार्णवो महा-
समुद्र इव महार्णवः ससारस्तस्मात्, निर्विण्णकामः=प्रतिनिवृत्ताभिलाषोऽस्मि ।
अतोऽहं प्रव्रजिष्यामि । तस्मान्मा प्रव्रज्यार्थं यूयमनुजानीत=अनुतापयत । यद्वा-

विषयों की ओरसे चित्त में विरक्ति छागई और सज्जम के प्रति अनु-
राग भाव बढ गया तब वे मातापिता के पास जा कर कहने लगे ॥ १८ ॥

‘सुयाणिमे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अम्मो-अम्ब) हे माता (मे-मया) मैंने जन्मान्तर मे (पच-
महव्वयाणि-पञ्चमहाव्रतानि) पांच प्राणतिपात विरमण आदिक महाव्रत
सुने हैं । तथा (नरएसु तिरिक्खं जोणिसु दुक्खं-नरकेषु तिर्यग्योनिषु-
दुःखम्) नरक गति एवं तिर्यग्गति मे-उपलक्षण से देव एवं मनुष्यगति
में जो दुःख हैं वे भी सुने हैं । इसलिये (महण्णवाओ निव्विण्ण का
मोऽस्मि-महार्णवात् निर्विण्णकामः-अस्मि) इस ससार रूपी महा समुद्र
से मैं विरक्त हो गया हूँ । सो (पव्वडस्सामि-प्रव्रजिष्यामि) दीक्षा-लेना

तरङ्ग चित्तमा विरकती आवी गच्छ अने सयमना तरङ्ग अनुशङ्गाव चधी गथो
आथी ते मातापितानी पासे जधने कडेवा लाज्यो ॥ ८ ॥

मृगयुत्रे पोताना मातापिताने जे कछु तेने कहे छे—“सुयाणिमे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अम्मो-अम्ब हे माता । मे-मया मे जन्मान्तरमा पचमहव्व

याणि-पञ्चमहाव्रतानि पांच प्राणातिपात विरमण आदिक महाव्रताने साधयेल छे
तथा नरएसु तिरिक्खजोणिसु दुक्खं-नरकेषु तिर्यग्योनिषु दुक्खं नरक गति अने
तिर्यग् गतिमा-उपलक्षणसे देव अने मनुष्य गतिमा जे दुःख छे तेने पण साध
येल छे आ माटे महण्णवाओ निव्विण्णकामोऽस्मि-महार्णवात् निर्विण्णकामः अस्मि
आ ससारथी हुं विरक्त थछ गथो छु अने जे कारणे हुं पव्वडिस्सामि-प्रव्र-

पुत्रात्पुत्री जाति=जन्म, १=पुत्र, पुराकृत=पुराणा रिदिग भाग्य=१२५१ ॥८॥

समुत्पन्नजातिस्मरणो मृगापुत्रो गच्छन्नास्मद्व्यने—

मूलम्—विसर्गेषु अरज्जतो. रज्जतो सज्जमि यं ।

अम्मापियरं उवागम्म, इम वयणमव्वेवी ॥९॥

छाया—विषयेषु अरज्जन्, रज्जन् सयमे च ।

अम्मापितराउपागम्य, इदं वचनमब्रवीत् ॥९॥

टीका—‘विसर्गसु’ इत्यादि ।

स मृगापुत्रो पुत्रराजो विषयेषु=मनोगत्यादिषु अरज्जन्=आत्मपरिणति मङ्गुरेन्, च=पुनः सयमे सप्तदशरितो रज्जन्=आत्मपरिणति सयोजयन् अम्मापितरौ उपागम्य=मातापितरौ समीपे समागत्य इदं=इदं वचनमब्रवीत् । ‘अम्मापियर’ इत्यत्र प्राकृतत्वादेरवचनम् ॥९॥

(पोराणिय जाइ-पोराणिक्कीं जातिं) अपने पूर्वजन्म की स्मृति हो आई । अर्थात् जातिस्मरण ज्ञान से पूर्व जन्म को देखा तथा (पुराकय सामण्ण च-पुराकृतम् श्रामण्य च) पूर्वभव में पालित चारित्र की (सरइ-स्मरति) स्मृति हो आई ॥ ८ ॥

जातिस्मरण ज्ञान होने पर मृगा पुत्रने जो किया सो कहते हैं—

‘विसर्गसु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(विसर्गसु-विषयेषु) विषयों से (अरज्जतो-अरज्जन्) विरक्त होकर एव (सज्जमि य रज्जतो-सयमे च रज्जन्) सत्रह प्रकार के सज्जम मे आत्म परिणति को अनुरक्त कर मृगापुत्रने (अम्मापियर उवागम्म-अम्मापितरौ उपागम्य) माता पिता के पास आकर (इम वयण मव्वेवी-इदं वचनमब्रवीत्) इस प्रकार कहा ।

भावार्थ—पूर्वभव की याद आने से मृगापुत्र को मनोज शब्दादिक

की स्मृति थी तथा पुराकय सामण्ण च-पुराकृत श्रामण्य च पूर्वभवमा याते पाणेला चारित्रनी सरइ-स्मरति तेने स्मृति थी आधी ॥ ८ ॥

जातिस्मरण ज्ञानवाची मृगापुत्र ने कथुं तेने कहे छे—“ विसर्गसु ” इत्यादि अन्वयार्थ— विसर्गसु-विषयेषु विषयाधी अरज्जतो-अरज्जन् विरक्त भनीने

तेभञ्ज सज्जमि य रज्जतो-सयमे च रज्जन् सत्तर प्रकारना सयनमा आत्म परिणतीने अनुरक्त करी मृगापुत्रे अम्मापियर उवागम्म-अम्मापितरौ उपागम्य मातापितरानी पास आवीने इम वयणमव्वेवी-इदं वचनमब्रवीत् आ प्रकारधी कहुं—

भावार्थ—पूर्वभवनी याद आववाची मृगापुत्रने मनोज शब्दादिक विषयानी

रुद्रकोऽनिष्टो विपाकः=परिणामो येषां ते तथा, परिणामेऽनिष्टदायकाः, तथा-
अणुबन्धदुःखावहाः-अणुबन्ध=सातत्येन सलग्न यद् दुःख तदावहन्ति=प्रापयन्ति
ये ते तथा, निरन्तरनरकनिगोधादनन्तदुःखदायकाः, एवरूपा भोगाः=काम-
भोगा मया भुक्ताः । अयं भावः-विपफलं हि उपभोगसमये मधुरं भवति,
परिणामे रुद्रकविपाकं जनयति, मारणान्तिकं दुःखमुत्पादयति । भोगा अप्येव
विधाः । ते भोगा मया भुक्ताः अत एव तान् परित्यक्तुमिच्छामीति ॥११॥

निषेध करते हुए मृगापुत्र कहते हैं—‘अम्मताय’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अम्मताय-अम्मा तातौ) हे माता पिताजी ! (विसफ-
लोवमा-विपफलोपमाः) विपटृक्ष के फल समान आपातरमणीय
अर्थात् भोगते समय अच्छे लगने वाले (पच्छा-पश्चात्) पीछे (कदुगवि-
वागा-कदुकविपाकाः) अनिष्ट फल को देने वाले ऐसे ये (अणुबन्धदुहा-
वहा-अनुबन्धदुःखावहाः) अर्थात् परपरासे नरक निगोद आदि के दुःख दाता
(भोगा-भोगाः) कामभोग (मए-मया) मैंने (भुक्ता-भुक्ताः) खूब भोग
लिये हैं । अयं इनके भोगने की इच्छा ही नहीं जाती है ।

भावार्थ—विपफल-किम्पाकफल जैसे ग्वाते समय मधुर लगता है
परन्तु परिणाम में कदुक फल का दाता होता है उसी प्रकार भोगते
समय आनन्द प्रदान करने वाले ये कामभोग भी विपाक में कड़वा
फल देने वाले हैं । अतः उनके परित्याग करने को ही मेरा जी
चाह रहा है ॥ ११ ॥

अन्वयार्थ—अम्मताय-अम्मा तातौ हे माता पिताजी ! विसफलोवमा-विप-
फलोपमाः विष क्षणना जेवा-अथम दृष्टिजे अपात रमणीय अर्थात् भोगवती वधते
सारा लागनार परतु पच्छा-पश्चात् पाछणथी कदुग विवागा-कदुकविपाका, अनिष्ट
क्षणने आपवावाणा जेवा जे अणुबन्धदुहावहा-अनुबन्धदुःखावहा निरतर नरक
निगोद आदिना दुष्माणे आपनार भोगा-भोगा जेवा काम लोगे मए-मया
मे पूण भुक्ता-भुक्ता लोगव्या छे हुवे जे लोगेने भोगवानी भारी जरापणु
धुन्छा यती न नथी

भावार्थ—विषक्षण-किपाक क्षण, छे जे जाती वधते पूण स्वदिष्ट लागे
छे परतु परिणामे जे भीडा क्षणने आपनार न होय छे आज प्रभाछे भोगवती
वधते आनन्दप्रद लागनारा आ कामभोग पणु विपाकमा भाडा क्षणने आपवावाणा
छे आधी जेना परित्याग करवानी न भारी धुन्छा छे ॥ ११ ॥

निर्णिष्ण कामः=कामेभ्यो मनोऽप्यन्दादिभ्यो निर्णिगो रिक्तोऽह महार्णवात्=महार्णव ससार परित्यज्य, 'त्यन्त्रोपेऽत्र पञ्चमी' मन्त्रित्यामि=मोक्षप्रदायिनां जनदीक्षा ग्रहीष्यामि । अतो मा मन्त्रया ग्रहीतु गृयमनुमन्य'म् । यां हि भविष्यद् दृश्यं न जानाति, माता या तत्पतीकारं न जानाति, स कदाचिदित्यमेवासीत् । अहं तूभययाऽपि रिक्त इति कथं न दुःखमतीकारोपायभूता महाप्रताप्तिरिति मन्त्रया स्वीकृत्ये इति छान्दोग्य' ॥१०॥

यन्मि मातापितरौ भोगरूपनिमग्नयेतामस्तन्निषेयार्थमाह—

मूलम्—अम्मताय । मेण भोगा, भुक्ता विसफलोवमा ।

पच्छा कडुयंविवागा, अणुवन्धेदुहावहा ॥११॥

छाया—अम्मातातौ । मया भोगा, भुक्ता रिपफलोपमा ।

पश्चान्कडुकविपासा, अनुवन्धदुःखावहाः ॥११॥

टीका—‘अम्मताय’ इत्यादि ।

हे अम्मापितरौ ! रिपफलोपमा.—रिप=रिपट्टस्तस्य फलेन उपमा=सा दृश्य येषां ते तथा, आपातमधुरविपफलतुल्या, पश्चात्=अनन्तर कडुकविपाका=चाहताह । इसलिये आप लोग मुझे (अणुजाणह=अनुजानीत) इसके लिये आज्ञा प्रदान करें ।

भावार्थ—भृगापुत्रने कहा है माता मैं चतुर्गति रूप इस ससार समुद्र के दुःखों से भी परिचित हूँ तथा उनकी निवृत्ति के उपाय से भी । अतः मेरी इच्छा इस ससारमें अब रहनेकी नहीं होती है । मैं इस से निकलना चाहता हूँ । अतः मैं चाहता हूँ कि आप लोग इस के लिये मुझे आज्ञा प्रदान करें ॥ १० ॥

मातापिता के भोगों के लिये उप निमग्न करने पर भोगों का

जिज्यासि दीक्षा देवा आहुं छु मां आप सौ मने अणुजाणह=अनुजानीत अ माटे आशा अ पो ।

भावार्थ—भृगापुत्रने कहे हैं, हे माता ! चतुर्गतिरूप आ ससारना दुःखों से भी परिचित हूँ तथा उनकी निवृत्तिना उपायभी पछु परिचित हूँ आभी मां भी धृच्छा हुये आ ससारमा रहेवाना नहीं हूँ आभी नीकणवा धृच्छु हूँ आभी हूँ विनती कइ छु हैं, आप देका आ माटे मने आशा आपो ॥ १० ॥
माता पिताओं कोजाना माटे आहुं करवाथी कोजाने निषेध करीने भृगा पुत्र कहे हैं—“अम्मताय” इत्यादि ।

તસ્માત્—

મૂલ્મ—અસાસૅ સરીરંમિં, રંડ નોર્વેલંભૌમહં ।

પચ્છા પુરા યં ચડ્યંવે, ફેળવુલ્લુચસન્નિમે ॥૧૩॥

છાયા—અશાશ્વતે શરીરે, રતિં નોપલભેઽહમ્ ।

પશ્ચાત્પુરા ચ ત્યક્તવ્યે, ફેનુદ્વુદસન્નિમે ॥૧૩॥

ટીકા—‘અસાસૅ’ ઇત્યાદિ ।

અશાશ્વતે=અનિત્યે, અતएव-પશ્ચાત્=શુક્તમોગાવસ્થાયા વાર્દ્ધકાદૌ, પુરા
ચ=અશુક્તમોગાવસ્થાયા વાલ્યાદૌ વા, યદ્વા-પશ્ચાત્=યદાસ્થિત્યાયુઃ-ક્ષયોત્તર કાલમ્,

ભાવાર્થ—વિષયભોગ તો તવ હી અચ્છે ઇવ સુહાવને લગતે હે
કિ જન શરીર મે શાતિ ઇવ આનદ હો । પરતુ વિચાર કરને પર હે
માતા ! વહ પતા ચલતા હૈ કિ ઇસ શરીર મે ઈસા કુછ મી નહી હૈ ।
યહ તો સ્વભાવતઃ જન્મ જરા ઇવં મરણ કે દુઃખો સે તથા ધનહાનિ,
અનિષ્ટ સયોગ, ઇષ્ટ વિયોગ સે સદા વ્યથિત (દુઃખિત) બના હુઆ જીવ
કા ઇસમે જાશ્વતિક અવસ્થા મી નહી હૈ । સ્વતઃ યહ શરીર મી અપ-
વિત્ર ઇવ શુક્ર ગોણિતરૂપ અપવિત્ર કારણોં સે ઉત્પન્ન હુવા હૈ । ઇસ
તરહ નિ.સાર ઇસ શરીર મે વિષયભોગ અપની સારના કૈસે પ્રથિત
(પ્રાપ્ત) કર સકતે હૈ ॥ ૧૨ ॥

ઇસલીયે—‘અસાસૅ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(અસાસૅ-અશાશ્વતે) અનિત્ય અતएव (પચ્છા પુરા ય
ચડ્યંવ-પશ્ચાત્ પુરાચ ત્યક્તવ્યે) શુક્તમોગાવસ્થા મે વૃદ્ધ અવસ્થા

ભાવાર્થ—વિષયભોગ તો ત્યારે જ સારા અને સુદરલાગે છે કે, જ્યારે શરી-
રમા શાતિ અને આનદ હોય પરતુ વિચાર કરવાથી હે માતા ! એવું બાણી શકાયુ
-છે કે, આ શરીરમા એવું કાંઈ પણ નથી આ તો રાજાવથી જ જન્મ, જરા
અને મરણના દુઃખોથી તથા ધનહાની, અનિષ્ટ સયોગ તેમજ ઇષ્ટ વિયોગથી સદા
વ્યથિત છે જીવની તેમ જાશ્વતિક અવસ્થા પણ નથી આ શરીર બાતે પણ અ-
પવિત્ર અને શુક્ર તથા લોહીરૂપ અપવિત્ર ગરબોથી જ ઉત્પન્ન થયેલ છે આ
પ્રમાણે નિ.સાર એવા આ શરીરમા વિષયભોગ પોતાની સારતા કંઈ રીતે પ્રાપ્ત
કરી શકે છે ? ॥ ૧૨ ॥

આ માટે—‘અસાસૅ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અસાસૅ-અશાશ્વતે અનિત્ય અને પચ્છા પુરાચ ચડ્યંવે-પશ્ચાત્
પુરા ચ ત્યક્તવ્યે ભોગોને ભોગવવાની અવસ્થામા વૃદ્ધાવસ્થામા તથા અશુક્ત ભોગા

विज्ञ—

मृत्म्—इमं संरीर अणिञ्चं, असुइं असुइंसभव ।

असासयावासमिणं, दुःखकेसाणभायणं ॥१२॥

छाया—इदं शरीरमनित्यम्, अशुचिं अशुचिसम्भवम् ।

अशाश्वतावासमिदं, दुःखकेशानां भाजनम् ॥१२॥

टीका—‘इमे’ इत्यादि ।

हे अम्य ! हे तात ! इदं शरीरम् अनित्यम्=अशाश्वतम्, अशुचि=अशुचिसम्भवात्

देहापवित्रम्, तथा अशुचिसम्भवम्=अशुचि-भावात् अशुचि-गोणिताभ्यां सम्भव उत्पत्तिर्यस्य तत्तादृशं चास्ति । तथा—इदं शरीरम् अशाश्वतावासम्=अशाश्वतम्=अनित्य-भावात्=स्थितिर्जीवस्य यस्मिंस्तत्तथा, जीवस्यानित्यनिग्रामस्थानं, दुःखकेशानाम् दुःखानि=जन्मजरामृत्युमृतीनि, केशाः=घनहानि स्वजनवियोगादयस्तेषाम्, यद्वा—दुःखम्=अशातं तदेतयो ये केशाः=रोगादयस्तेषां भाजनं=स्थानं चास्ति । पुनः ‘इदम्’ इत्युपादानं शरीरस्यातीतासारत्प्रदर्शनार्थम् ॥१२॥

फिरभी—‘इमं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(इमं संरीरं अणिञ्च—इदं शरीरं अनित्यम्) यह शरीरं

अनित्य (असुइ—अशुचि) स्वभावतः अपवित्र एव (असुइंसभव—अशुचि सम्भवम्) अशुचि-मलमूत्र आदि पदार्थों से उत्पन्न हुआ है । तथा इसमें जीव की स्थिति अल्पकाल तक ही रहने वाली है इसलिये यह (असासयावासम्—अशाश्वतावासम्) अशाश्वतावास—अल्पकाल तक ही टिकनेवाले हैं । एवं (दुःखकेसाणं भायणम्—दुःखकेशानाम् भाजनम्) जन्म-जरा-मरण आदि दुःखों का तथा घनहानि, स्वजन वियोग आदि केशों का स्थान है ।

छटा पद्य—‘इमं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इमं संरीरं अणिञ्च—इदं शरीरं अनित्यम् आ शरीरं अनित्य, असुइ—

अशुचि स्वभावतः अपवित्र एव असुइंसभव—अशुचिसम्भवम् मूलभूत आत्मीय उत्पन्न थयेत छ आमा ज्वनी स्थिति अल्पकाल सुधी न रहेवावाणी होय छ आ कारणे असासयावासम्—अशाश्वतावासम् आ अशाश्वतावास—अल्पकाल सुधी न टिकवावाणी वगी जन्म, जरा, मरण आदि दुःखकेसाणं भायणम्—दुःखकेशानाम् भाजनम् भवानु तथा घनहानि स्वजन वियोग, आदि केशेषां स्थान छ

તસ્માત્—

મૃલ્મ—અસાસેષ સરીરંમિં, રંડ નોવેલભોમહં ।

પચ્છો પુરા ચં ચડયંવ્વે, ફેળવુર્ચુયસન્નિમે ॥૧૩॥

છાયા—અશાશ્વતે શરીરે, રતિં નોપલભેડહમ્ ।

પશ્ચાત્પુરા ચ ત્યક્તવ્યે, ફેનુદ્વુદસન્નિમે ॥૧૩॥

ટીકા—‘અસામણ’ ઇત્યાદિ ।

અશાશ્વતે=અનિત્યે, અતપ્તવ-પશ્ચાત્=મુક્તભોગાવસ્થાયા વાર્દ્ધકાદો, પુરા
ચ=અમુક્તભોગાવસ્થાયા પાલ્યાદો વા, યદ્વા-પશ્ચાત્=યવાસ્થિત્યાયુઃ-ક્ષયોત્તર કાલમ્,

ભાવાર્થ—વિષયભોગ તો તવ હી અચ્છે એવ સુદાવને લગતે હૈ
કિ જય શરીર મે જ્ઞાતિ એવ આનદ હો । પરતુ વિચાર કરને પર હૈ
માતા ! વહ પતા ચલતા હૈ કિ ઇસ શરીર મે એસા કુઝ મી નહી હૈ ।
યહ તો સ્વભાવતઃ જમ્મ જરા એવ મરણ કે દુઃખોં સે તથા ધનહાનિ,
અનિષ્ટ સયોગ, ઇષ્ટ વિયોગ સે સદા વ્યથિત (દુઃખિત) બના હુઆ જીવ
કા ઇસમેં શાશ્વતિક અવસ્થા મી નહી હૈ । સ્વત યહ શરીર મી અપ-
વિત્ર એવ શુક્ર શોણિતરૂપ અપવિત્ર કારણોં સે ઉત્પન્ન હુવા હૈ । ઇસ
તરહ નિસાર ઇસ શરીર મે વિષયભોગ અપની સારના કૈસે પ્રથિત
(પ્રાપ્ત) કર સકતે હૈ ॥ ૧૨ ॥

ઇસલીયે—‘અસાસણ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(અસાસણ-અશાશ્વતે) અનિત્ય અતપ્તવ (પચ્છા પુરા ચ
ચડયંવ-પશ્ચાત્ પુરાચ ત્યક્તવ્યે) મુક્તભોગાવસ્થા મે વૃદ્ધ અવસ્થા

ભાવાર્થ—વિષયભોગ તો ત્યારે જ સારા અને સુદર લાગે છે કે, જ્યારે શરીર
મા શાંતિ અને આનંદ હોય પરંતુ વિચાર કરવાથી હૈ માતા ! એવું બાણી થવાયું
—છે કે, આ શરીરમા એવું કંઈ પણ નથી આ તો રાજાવથી જ જન્મ, જરા
અને મરણના દુઃખથી તથા ધનહાની, અનિષ્ટ સયોગ તેમજ ઇષ્ટ વિયોગથી સદા
વ્યથિત છે જીવની તેમ શાશ્વતિક અવસ્થા પણ નથી આ શરીર બાતે પણ અ-
પવિત્ર અને શુક્ર તથા લોહીરૂપ અપવિત્ર કારણોથી જ ઉત્પન્ન થયેલ કે આ
પ્રમાણે નિસાર એવા આ શરીરમા વિષયભોગ પોતાની સારતા કંઈ રીતે પ્રાપ્ત
કરી શકે છે ? ॥ ૧૨ ॥

આ માટે—‘અસામણ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અસાસણ-અશાશ્વતે અનિત્ય અને પચ્છા પુરા ચડયંવ-પશ્ચાત્
પુરા ચ ત્યક્તવ્યે લોગોને લોગવવાની અવસ્થામા વૃદ્ધાવસ્થામા તથા અમુક્ત લોગા

पुरा च=वर्षगतजीवीतममाणान् पुरं वा त्यक्तये=भक्ष्यत्याज्य, फेनबुद्बुदसन्निभे
=फेनबुद्बुदसन्निभे, अग्निन शरीरे अह रतिम्=भानन्त नोपलभे=न प्राप्तोमि । “फेन
बुद्बुदसन्निभे” इत्यनेन बाल्यादिसर्गोपमाया मरण भग्नयेति गन्तव्यम् ॥१३॥

एव भोगनिमन्त्रणपरिहारमभिधाय सम्पत्ति ममृतमथैव सागारनिर्देयस्य हेतुमाह—
मूलम्—माणुंसत्ते असंरम्भि. चाहीरोगाण आलंण ।

जरामरणघटयम्भि, खणं पि नं रमामंह ॥१४॥

मे तथा अभुक्तभोगावस्था में—बाल्य आदि अवस्था में अथवा पश्चात्
—यथास्थिति वाली आयु की समाप्ति के बाद में तथा पुरा—सौ वर्ष से
पहिले भी (चइयवे—त्यक्तये) अक्षय्यत्याज्य तथा (फेनबुद्बुदसन्निभे—
फेन बुद्बुदसन्निभे) पानी के बुद्बुद के समान इस (सरीरमि—शरीरे)
शरीर में (अह रइ नोचलमाम—अह रति न उपलभे) मुझे कोई आनंद
उपलब्ध नहीं होता है ।

भावार्थ—मृगायुत्र ने मातापिता से यह भी कहा कि जब यह
शरीर अनित्य एवं पानी के बुद्बुद समान शीघ्र ही विनष्ट हो जाने
वाला है । तथा यह भी कोई निश्चय नहीं है कि जीव को जितनी आयु का
वध हुआ है वह उसको उतनी ही भोगकर समाप्त करेगा इस के पहिले
वह शरीर का परित्याग नहीं करेगा । अथवा भुक्तभोगावस्था के बाद ही
इसका मरण होगा अभुक्त भोगावस्था में नहीं, तब ऐसी स्थिति में
आप ही कहो आनंद मानने के लिये यहां जगह ही कहाँ है ॥ १३ ॥

वस्थाभा, जाइय आदि अवस्थाभा अथवा पछीथी आयुष्यना पूरा तथा पछीथी,
तथा पूरा हो वधना पड़ेला पणु अरेअर चइयवे—त्यक्तये त्यज्वा यैअ तेमअ
फेनबुद्बुद सन्निभे—फेनबुद्बुदसन्निभे पाणीना परपोटा जेवा आ सरीरमि शरीरे
शरीरभा अह रइ नोचलमाम—अह रति न उपलभे अने कोई जतने आनंद
हेआतो नथी

भावार्थ—मृगायुत्रे माता पिताने ओ पणु कह्यु के, ज्यारे आ शरीर पाणीना
परपोटानी जेम जलदीथी नाथ थई जनार ओपु अनित्य छे वणी ओवे पणु कोई
निश्चय नथी के, एवने जेटला आयुष्यने अथ यथेछ छे ते ओटहु लोगवीने
समाप्त करथे तेना पड़ेला आ शरीरने परित्याग करथे नही अथवा लुकेत
लोगावस्था पछीज तेनु मरथु थथे—अलुकेत लोगावस्थाभा नही ओवी स्थितिभा
आपज छोड़ा के, आनंद मानवा भाटे अही जग्याज कथा छे

छाया--मानुषत्वे असारे, व्याधिरोगाणामालये ।

जरामरणग्रस्ते, क्षणमपि न रमेऽदम् ॥१४॥

टीका--'माणुसत्ते' इत्यादि ।

असारे=साररजिते व्याधिरोगाणाम्-व्याधय=कुष्ठ-शूल-दयः, रोगा'=ज्वरादयस्तेषामालये=गृहे जरामरणग्रस्ते=जरसा=वाढेकेन मरणेन=मृत्युना च ग्रस्ते=गृहितेऽस्मिन् मानुषत्वे=मनुष्यभवे क्षणमपि नाह रमे=सुखं न प्राप्नोमि ॥१४॥

इत्थं मनुष्यभवस्यानुभूयमानत्वेन निर्वेदहेतुत्वमभिगम्य सम्प्रति चतुर्गति-
रन्यापि ससारस्य निर्वेदहेतुत्वमाह--

मूलम्--जन्म दुःखं जरा दुःखं, रोगा यं मरणाणि च ।

अहो दुःखो ह्ये ससारो, जेत्य कीर्त्तंति जेतुं नो ॥१५॥

छाया--जन्म दुःखं जरा दुःखं, रोगाश्च मरणानि च ।

अहो दुःखो ह्ये ससारो, यत्र क्रियन्ति जन्तवः ॥१५॥

इस प्रकार भोग निमग्नता के परिहार को कहकर अब मनुष्य व
को वैराग्य का कारण कहते हैं--'माणुसत्ते' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--(असारमि-असारे) कदली वृक्ष के समान निःसार
तथा (वाहीरोगाणालये-व्याधिरोगाणामालये) कुष्ठ, शूल आदि व्या-
धियो एव ज्वर आदि रोगों के घररूप तथा (जरामरणग्रस्थि-
जरामरणग्रस्ते) जरा एव मरण से ग्रस्त हुए (माणुसत्ते-मानुष्यत्वे)
इस मनुष्यभवे में (क्षणमपि अहं न रमाम-क्षणम् अपि अहं न रमे)
सुझे तो एक क्षण मात्र भी सुख नहीं दिखता है ॥ १४ ॥

इस प्रकार मनुष्यभवे के अनुभव से मनुष्यत्व को वैराग्य का
कारण कहकर अब ससार को वैराग्य का कारण कहते हैं--

आ प्रकारे भोग निमग्नता पाश्चात्तने लक्षणे लक्ष मनुष्यत्वना वैराग्यना
कारणने कहे छे --"माणुसत्ते" इत्यादि ।

अन्वयार्थ--असारमि-असारे केना पृथगो भावो नि सार तथा वाहीरो-
गाणालये-व्याधिरोगाणामालये के, शूल आदि व्याधियो अने ज्वर अदि
रोगोना घररूप तथा जरामरणग्रस्थि-जरामरणग्रस्ते जरा अने मरणयो ग्रस्त
भनेला माणुसत्ते-मानुष्यत्वे आ मनुष्य भवमा रणमपि अहं न रमाम-क्षणमपि अहं
न रमे भने तो ओह क्षण मात्र पण सुख देआतु नथी ॥ १४ ॥

आ प्रकारे मनुष्य भवना अनुभवथी मनुष्यत्वना वैराग्यनु कारण कहे छे

ટીકા—‘જન્મ’ ઇત્યાદિ ।

જન્મ દુઃખ=દુઃખદેવૃત્તે, જન્મકાલેડપરિમિતદુઃખમ્યાનુભવાત્, તથા જરા=પાર્થિવ ચ દુઃખ=દુઃખ દેતુઃ । ઉક્ત ચ—

ગાત્ર સકુચિત ગતિર્વિગલિતા ભ્રષ્ટા ચ દન્તાવલિઃ,

દૃષ્ટિર્ભ્રામ્યતિ રૂપમપ્યુપહત ચક્ષુઃ ચ લાલાયતે ।

વાસ્ય નૈવ કરોતિ વાન્ધવજન પત્ની ન શુશ્રૂષતે,

ધિક્ષ્ણ જરયાઽભિભૂતપુરુષ પુત્રોડપ્યવજાયતે ॥ ૩૮ ॥

‘જન્મ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જન્મ દુઃખ-જન્મ દુઃખ) જન્મ, દુઃખ કા કારણ થાને સે સ્વયંદુઃખરૂપ હૈ (જરા દુઃખ-જરા દુઃખ) જગમી દુઃખ કા કારણ હોને સે દુઃખસ્વરૂપ હૈ, કહા મી હૈ—

“ગાત્ર સકુચિત ગતિર્વિગલિતા ભ્રષ્ટા ચ દન્તાવલિઃ,

દૃષ્ટિર્ભ્રામ્યતિ રૂપમપ્યુપહત ચક્ષુઃ ચ લાલાયતે ।

વાસ્ય નૈવ કરોતિ વાન્ધવજનઃ પત્ની ન શુશ્રૂષતે,

ધિક્ષ્ણ જરયાઽભિભૂતપુરુષ પુત્રોડપ્યવજાયતે ॥ ૩૮ ॥

દેરો જવ વૃદ્ધાવસ્થા કા સમય આ જાતા હૈ તથ જવ શરીર મે ક્ષિલિયાં પડ જાતી હૈ, ચાલ વઢગી હો જાતી હૈ, દાંત ગિર જાતે હૈ આંખો કી જ્યોતિ વહુત કમ હો જાતી હૈ, રૂપ વિરૂપ હો જાતા હૈ મુંદ સે લાર વઢને લગતી હૈ, સ્વજન મી ઉસ સમય ટીક તરફ બાત-

સ સારના વૈશગ્યતુ કારણ કહે છે —“જન્મ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જન્મ દુઃખ-જન્મ દુઃખ જન્મ એ હું ખતુ કારણ હોવાથી સ્વયં હું ખરૂં છે જરાદુઃખ-જરા દુઃખ જરા ખતુ હું ખતુ કારણ હોવાથી તે પણ હું ખ સ્વરૂપ છે કહ્યું પણ છે—

“ ગાત્ર સકુચિત ગતિર્વિગલિતા ભ્રષ્ટા ચ દન્તાવલિઃ ।

દૃષ્ટિર્ભ્રામ્યતિ રૂપમપ્યુપહત ચક્ષુઃ ચ લાલાયતે ” ।

વાક્ય નૈવ કરોતિ વાન્ધવજનઃ પત્ની ન શુશ્રૂષતે,

ધિક્ષ્ણ જરયાઽભિભૂતપુરુષ પુત્રોડપ્યવજાયતે ॥ ૩૮ ॥ ”

જ્યોત્સ્નાયારે વૃદ્ધાવસ્થાને સમય આવે છે ત્યારે શરીરમાં કચલીઓ પડી જાય છે ચાલવાની સ્થિતિ બે ઢગી બની જાય છે, દાંત પડી જાય છે, આંખોની ચમક ઘણીજ ઓછી થઈ જાય છે, રૂપ વિરૂપ થઈ જાય છે, મોઢામાંથી લાળ પડવા માંડે છે સ્વજનો પણ આવા સમયે પાસે બેસીને સારી રીતે વાતચિત કરતા નથી

તથા-રોગાશ્વ=ચરાદયોઽપિ દુઃસ-તથા-મરણાનિ ચ દુઃખ । અહો !
 ઇતિ સ્વેદે, અહો ! યત્ન=ગતિચતુષ્ટયાત્મકે યસ્મિન્ સસારે જન્તવ એવ ક્ષિય
 ન્તે=કેશ પ્રાપ્નુવન્તિ, સ સસારો હુ=નિશ્ચયેન દુઃખ.=નિતાન્તદુઃસ્વાવહઃ ॥૧૫॥

નિ ચ--

મૂલમ્--સ્વિત્ત વંત્યુ હિરણ્ય ચં, પુત્તંદાર ચં વધંવે ।

ચડત્તાં ણે ઈમ દે હ, ગતવ્વંમવસંસસ મે" ॥૧૬॥

ઝાયા--ક્ષેત્ર વાસ્તુ હિરણ્ય ચ, પુત્રદાર ચ વાન્ધવાન્ ।

ત્યક્ત્યા સ્વલુ ઇમ દેહ, ગન્તવ્યમવશસ્ય મે ॥૧૬॥

ટીકા--'વિત્ત' ઇત્યાદિ ।

હે માતાપિતરા ! ક્ષેત્ર વાસ્તુ=ગૃહાદિકમ્, ચ=પુત્રઃ હિરણ્ય=સુવર્ણ,
 તથા-પુત્રદાર=પુત્રાશ્ચ દારાશ્ચેતિ સમાહારદ્વન્દ્વ' । ચ=પુત્ર વાન્ધવાન્=પ્રાતૃન્

ચીત નહી કરતે જે અધિક કયા કહા જાય-અપને જીવન કે સુખ
 દુઃખકી સાચી અપની પત્ની મેવા શુશ્રૂષા કરના છોડ દેતી હૈ । અરે !
 ઔર તો કયા ઔરસ-સગા-પુત્ર મી અપમાન કરને લગ જાતા હૈ । ઇન
 દુઃખોં કે અતિરિક્ત (રોગા-રોગા) રોગ મી ઇસ અવસ્થા મે જ્યાદા સતાયા
 કરતે હૈ અતઃ યે મી દુઃખ હી હૈ । (મરણાણિ-મરણાનિ) મરણ મી ણક
 દુઃખ હૈ । ઇસ સે યહ નિશ્ચિત્ત હૈ કિ (સસારો હુ દુઃખ-સસારો હુ દુઃખમ્)
 યહ ચતુર્ગતિ રૂપ સસારસર્વથો દુઃખ હી હૈ । (જત્ય-યત્ર) જિસ મે (જતુણો
 કીસતિ-જન્તવઃ ક્ષિયન્તિ) પ્રત્યેક જીવ દુઃખ હી પાતે રહતે હૈ । અર્થાત્
 યહ ચતુર્ગતિરૂપ સસાર સ્વય ણક દુઃખ હૈ । ઇસમે રહને વાલા મોઈ
 મી પ્રાણી સુખ નહી પાતા હૈ । ઇસમે જન્મ, જરા મરણ ણક રોગ યે
 સવ દુઃખ હિ દુઃખ હૈ ॥ ૧૫ ॥

વધારે શુ ડહેવામા આવે, પોતાના જીવનની સુખદુઃખની સાચી એવી પોતાની
 પત્ની પણ સેવા સુશ્રૂષા કરવાનું છોડી દે છે અરે ! વધારે તો શુ પોતાના ઔરસ
 -મગો પુત્ર પણ અપમાન કરવા લાગી જાય છે આવા હુ ખો ઉપરાત રોગા-રોગાઃ
 રોગ પણ આવી અવસ્થામા વધારે સતાવ્યા કરે છે આથી એ પણ દુઃખ જ છે.
 મરણાણિ-મરણાનિ મરણ પણ એક દુઃખ છે આથી એ વાત તો નિશ્ચિત છે કે આ
 ચતુર્ગતિરૂપ સ સાર સ પૂર્ણ દુઃખમય જ છે જત્ય-યત્ર જેમા જતુણો કીસતિ-જન્તવઃ
 ક્ષિયન્તિ પ્રત્યેક જીવ દુઃખ જ લોગવ્યા કરે છે અર્થાત્-આ ચતુર્ગતિરૂપ સ સાર
 પોતે જ એક દુઃખ છે આમા રહેનાર ડેઈ પણ પ્રાણી સુખને પામતા નથી આમા
 જન્મ, જરા, મરણ, અને રોગ, આ સધળા દુઃખ જ દુઃખ છે ॥ ૧૫ ॥

ટીકા--‘જન્મ’ ઇત્યાદિ ।

જન્મ દુઃખ=દુઃખદેહતરિતે, જન્મકાળેડપરિમિતદુઃખસ્યાનુમયાત્, તથા જરા=પાર્થિવ્ય ચ દુઃખ=દુઃખ દેહુઃ । ઉક્ત વ—

ગાત્ર સકુચિત ગતિર્વિગલિતા ભ્રષ્ટા ચ દન્તાવલિઃ,

દૃષ્ટિર્ભ્રામ્યતિ રૂપમપ્યુપહત વસ્ત્ર ચ લાઝાયતે ।

વાક્ય નૈવ કરોતિ વાન્ધવજનઃ પત્ની ન શુશ્રૂષતે,

ધિક્ષ્ણ જરયાઽભિભૂતપુરુષ પુત્રોઽપ્યવજ્ઞાયતે ॥ ૩૬ ॥

‘જન્મ’ ઇત્યાદિ ।

અન્યવાર્થ—(જન્મ દુઃખ-જન્મ દુઃખ) જન્મ, દુઃખ કા કારણ હાને સે સ્વયં દુઃખરૂપ હૈ (જરા દુઃખ-જરા દુઃખ) જરામી દુઃખ કા કારણ હોને સે દુઃખસ્વરૂપ હૈ, કલા મી હૈ—

“ગાત્ર સકુચિત ગતિર્વિગલિતા ભ્રષ્ટા ચ દન્તાવલિઃ,

દૃષ્ટિર્ભ્રામ્યતિ રૂપમપ્યુપહત વસ્ત્ર ચ લાઝાયતે ।

વાક્ય નૈવ કરોતિ વાન્ધવજનઃ પત્ની ન શુશ્રૂષતે,

ધિક્ષ્ણ જરયાઽભિભૂતપુરુષ પુત્રોઽપ્યવજ્ઞાયતે ॥ ૧ ॥

દેહો જય વૃદ્ધાવસ્થા કા સમય આ જાતા હૈ તય જય શરીર મે ક્ષિણિયાં પડ જાતી હૈ, ચાલ બઢગી હો જાતી હૈ, દાંત ગિર જાતે હૈ આંખો કી જ્યોતિ વહુત કમ હો જાતી હૈ, રૂપ ચિરૂપ હો જાતા હૈ મુંહ સે લાર બઢને લગતી હૈ, સ્વજન મી ઉસ સમય ઠીક તરહ વાત-

સ સાશના વૈરાગ્યનુ કારણ કહે છે—“જન્મ” ઇત્યાદિ ।

અન્યવાર્થ—જન્મ દુઃખ-જન્મ દુઃખ જન્મ એ દુઃખ કારણ હોવાથી સ્વયં દુઃખ છે જરાદુઃખ-જરા દુઃખ જરા પછી દુઃખ કારણ હોવાથી તે પછી દુઃખ સ્વયં છે કહ્યું પછી છે—

“ ગાત્ર સકુચિત ગતિર્વિગલિતા ભ્રષ્ટા ચ દન્તાવલિઃ ।

દૃષ્ટિર્ભ્રામ્યતિ રૂપમપ્યુપહત વસ્ત્ર ચ લાઝાયતે ।

વાક્ય નૈવ કરોતિ વાન્ધવજનઃ પત્ની ન શુશ્રૂષતે,

ધિક્ષ્ણ જરયાઽભિભૂતપુરુષ પુત્રોઽપ્યવજ્ઞાયતે ॥ ૧ ॥ ”

જીવે-જ્યારે વૃદ્ધાવસ્થાનો સમય આવે છે ત્યારે-શરીરમાં કચલીઓ પડી જાય છે ચાલવાની સ્થિતિ બે ઢગી બની જાય છે, દાંત પડી જાય છે, આંખોની ચમક ઘણીજ ઓછી થઈ જાય છે, રૂપ ચિરૂપ થઈ જાય છે, મોઢામાંથી લાળ પડવા માંડે છે સ્વજનો પછી આવા સમયે પાસે બેસીને સારી રીતે વાતચિત કરતા નથી

परिणामः सुन्दरः=शोभनो न भवति । एवमेव भुक्ताना भोगाना=मनोज्ञद्वन्द्वा
दीना परिणामः सुन्दरो न भवति ॥१७॥

एव भोगादीनामसारतामुक्त्वा दृष्टान्तेन स्वाशय प्रकाशयन्नाह—

सूत्रम्—अद्वाणं जो' महत तु, अपाहेओ पवज्जडं ।

गच्छेतो सो' दुँही होई, लुहातण्हाहि पीडिँओ ॥१८॥

छाया—अत्रान यो महान्त तु, अपायेय' प्रपद्यते ।

गच्छन् स दुःखी भवति, भुतृष्णाभ्या पीडितः ॥१८॥

टीका—‘अद्वाणं’ इत्यादि—

यस्तु पुरुष अपायेयः=आयेयवर्जितः सम्बलरहितः सन् महान्तम-वान=
दीर्घमार्गं प्रपद्यते=गच्छति । तत्र दीर्घं मार्गं गच्छन् स भुतृष्णाभ्या=बुद्=
बुधुक्षा, तृष्णा=निपासा ताभ्या पीडितः=न्ययितः सन् दुःखी भवति ॥१८॥

‘जहा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जहा किंपागफलाणं—यथा किम्पारुफलाना) जिस
प्रकार भुक्त किंपारु फलोंका (परिणामो न सुदरो-परिणामो न सुन्दरः)
—परिणाम सुन्दर नहीं होता है—किन्तु प्राण हारी ही होता है (एव
भुक्ताणभोगाण परिणामो न सुदरो-एव भुक्ताना भोगाना परिणामो
न सुन्दरः) उसी प्रकार भुक्त भोगोंका परिणाम भी नरक निगोदादिक
दुःखों का देनेवाला होने से सुन्दर नहीं होता है ॥ १७ ॥

भोगादिकों की असारता कहकर अब दृष्टान्त से अपना आशय
प्रकट करते हैं—‘अद्वाण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जो-यः) जो पुरुष (अपाहेओ-अपायेय') बिना कलेचा
—भाता के (महत अद्वाण पवज्जड-महान्त अध्वान-प्रपद्यते) बहुत लम्बे

अन्वयार्थ—जहा किंपागफलाण-यथा किंपारुफलाना के प्रकारे जेरी क्षेणोतु
परिणामो न सुदरो-परिणामो न सुन्दर. परिष्णाम सुदर नथी होतु, परंतु प्राणुने।
नाश करनार न होय छे एव भुक्ताणभोगाण परिणामो न सुदरो-एव भुक्ताना
भोगाना परिणामो न सुन्दरः ये प्रभावे लोगवेवा होयोन परिष्णाम पक्षु नरद
निगोद आदि दुष्णेने देवावाण होवाथी सुदर नथी होतु ॥ १७ ॥

लोग आदिहोनी असारताने कहीने डवे दृष्टातथी पोताना आशयने प्रगट
हरे छे—‘अद्वाण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो-यो के पुरुष पोतानी साथे अपाहेओ-अपायेयः लातु हीवा
पगर महत अद्वाण पवज्जड-महान्त अध्वान प्रपद्यते ब्रह्मा वाणा भागे नवा भाटे

વિવિધાન, તથા-ઇમ દેહ ચ ત્યક્ત્વા પ્રાગ્વ્ય=પ્રાગ્વ્ય મે=મમ સ્વનુ=પ્રાગ્વ્ય
ગન્તવ્યમ્ । 'ચેત' इत्यादिना इष्टियोग उक्तः, 'आगम्य' इत्येन अत्र
त्व च प्रोक्तम् ॥१६॥

भोगपरिणाममाह—

मूलम्—जहा किंपागफेलाणं, परिणामो न सुन्दरो ।

एवं भुक्ताण भोगाणं, परिणामो न सुन्दरो ॥१७॥

छाया—यथा किम्पागफेलाणा, परिणामो न सुन्दरः ।

एव भुक्ताना भोगाना, परिणामो न सुन्दरः ॥१७॥

टीका—‘जहा’ इत्यादि ।

यथा=येन प्रकारેન કિમ્પાગફેલાના=કિમ્પાકનામકાપાતમધુર વિવિધતાના

ફીર મી—‘રિત્ત’-इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(मित्र वस्तु हिरण्य च पुत्रदार च बन्धवे इम देह

ण चइत्ता-क्षेत्र वास्तु हिरण्य च पुत्रदार च बान्धवान् इम देह खलु

त्यक्त्वा) क्षेत्र, वास्तु-गृह-महल आदि, हिरण्य-सुवर्ण, पुत्र, दारा बान्धव,

इन सब को तथा इस शरीर को छोड़कर (अवसस्स मे गन्तव्यम्-

अवशस्य मे गन्तव्यम्) कर्माधीन बने हुए मुझे यहा से अवश्य जानाहै

रहना नहीं है । “जातस्य हि ध्रुवो मृत्युः” यह सिद्धान्त है । अत हे,

मात तात ! तुम क्यों मुझे इस ससार में फँसाने की चेष्टा करते

हो । मेरा उद्धार जैसे भी हो सके ऐसा प्रयत्न करो ॥१६॥

अब दृष्टान्त के साथ भोगों के परिणाम को कहते हैं—

छता पक्ष—“रित्त” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—रित्त वस्तु हिरण्य च पुत्रदार च बन्धवे इम देह ण चइत्ता-

क्षेत्र वास्तુ હિરણ્ય ચ પુત્રદાર ચ બાન્ધવાન્ ઇમ દેહ ચલુ ત્યક્ત્વા એત્ર, વાસ્તુ-

ગૃહ, મહેલ આદિ હિરણ્ય સુવર્ણ, પુત્ર, દારા, બાન્ધવ, આ સઘળને તથા આ

શરીરને છોડીને અવસસ્સ મે ગન્તવ્યમ્—અવશસ્ય મે ગન્તવ્યમ્ કર્મોધીન બનેલ એવો હું

અહીંથી જનાર છું, નહેનાર નથી જાતસ્ય હિ ધ્રુવો મૃત્યુઃ ”-ને જન્મેથી છે

તેવુ ચોક્કસ મૃત્યુ છે આ સિદ્ધાન્ત છે મારે હે માતા પિતા ! તમે મને આ મારે

આ સસારમા ફસાવવાની ચેષ્ટા કરો છો મારો ઉદાર ને રીતે થઇ શકે, તેવો

પ્રયત્ન કરો ॥ ૧૬ ॥

હવે દૃષ્ટાન્તની સાથે ભોગોના પરિણામને કહે છે—“જહા” इत्यदि ।

परिणामः सुन्दरः=शोभनो न भवति । एवमेव मुक्ताना भोगाना=मनोज्ञशब्दा-
दीना परिणामः सुन्दरो न भवति ॥१७॥

एव भोगादीनामसारतामुक्त्वा दृष्टान्तेन स्वाशय प्रकाशयन्नाह—

सुलम्—अद्धाणं जो' महत् तु, अपाहेओ पवज्जई ।

गच्छतो सो दुंही होई, लुहातण्हाहि पीडिओ ॥१८॥

छाया—अवान यो महान्त तु, अपायेय' प्रपद्यते ।

गच्छन् स दुःखी भवति, क्षुत्तृष्णाभ्या पीडितः ॥१८॥

टीका—‘अद्धाणं’ इत्यादि—

यस्तु पुरुषः अपायेयः=पायेयवर्जितः शम्बलरहितः सन् महान्तम-वान=
दीर्घमार्गं प्रपद्यते=गच्छति । तत्र दीर्घं मार्गं गच्छन् स क्षुत्तृष्णाभ्या=क्षुद्=
पुष्ट्या, तृष्णा=पिपासा ताभ्या पीडितः=प्यथितः सन् दुःखी भवति ॥१८॥

‘जहा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जहा किंपागफलाणं—यथा किम्पाकफलाना) जिस
प्रकार भुक्त किंपाक फलोंका (परिणामो न सुन्दरो—परिणामो न सुन्दरः)
—परिणाम सुन्दर नहीं होता है—किन्तु प्राण हारी ही होता है (एव
भुत्ताणभोगाण परिणामो न सुन्दरो—एव भुक्ताना भोगाना परिणामो
न सुन्दरः) उसी प्रकार भुक्त भोगोंका परिणाम भी नरक निगोदादिक
दुःखों का देनेवाला होने से सुन्दर नहीं होता है ॥ १७ ॥

भोगादिकों की असारता कहकर अब दृष्टान्त से अपना आशय
प्रकट करते हैं—‘अद्धाणं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जो-यः) जो पुरुष (अपाहेओ—अपायेयः) विना कलेवा
—भाता के (महत् अद्धाण पवज्जई—महान्त अध्वान—प्रपद्यते) बहुत लम्बे

अन्वयार्थ—जहा किंपागफलाण—यथा किंपाकफलाना के प्रकार केरी क्षेणो
परिणामो न सुन्दरो—परिणामो न सुन्दर परिष्काम सुन्दर नहीं होता, परंतु प्राणो
नाश करनेवाला होता है एव भुत्ताणभोगाण परिणामो न सुन्दरो—एव भुक्ताना
भोगाना परिणामो न सुन्दरः के प्रमाणों के कारणों से होता है परिष्काम पक्ष नरक
निगोदा आदि दुःखों के देनेवाला होता है सुन्दर नहीं होता ॥ १७ ॥

लोग आदि के असारताने कहीं के दृष्टान्तों के कारणों से प्रकट
करे हैं—‘अद्धाणं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो-यो के पुरुष के साथे अपाहेओ—अपायेयः का लोका दीवा
पश्चिम महत् अद्धाण पवज्जई—महान्त अध्वान प्रपद्यते तथा लोका भागे १४ भागे

દૃષ્ટાન્તમુક્તયા ગચ્છાન્તિશમા—

મૃચ્છ—અથ ધર્મમં અકાઝળ, જોં ગચ્છેટ પરં ભવં ।

ગચ્છેતો સોં દુહી હોડે, વોહિરોગેહિં પીડિં ॥૧૦॥

ઝાયા—અથ ધર્મમહત્ત્વા, યો ગચ્છતિ પરં ભવમ્ ।

ગચ્છન્ સ દુઃખી ભવતિ, વ્યાધિરોગે પીડિતઃ ॥૧૧॥

ટીકા—‘ગચ્છ’ ઇત્યાદિ ।

અર્થ—અપાયેયપુરુષપદ યો જીરો ધર્મમ્ અઋત્યા પરં ભવ=પરલય ગચ્છતિ ।

ગચ્છન્ સ વ્યાધિરોગે—વ્યાધયઃ=રુદ્ધાદય, રાગા=અરાદયસ્તૈ પીડિતો વ્યથિતઃ
સન્ દુઃખી ભવતિ ॥૧૧॥

માર્ગ કો પાર કરને કે લિયે પરસે નિકલતા હૈં વહ (ગચ્છેતો-ગચ્છન્)
જયતરુ અવને ગચ્છન્ન્ય સ્થાન પર નહીં પહુંચ જાતા તયતરુ ચલતે =
ચીચ મેં હી (લુહા તળ્લાહિ પીડિઓ-ધુત્તુળ્લાભ્યા પીડિતઃ) મૃચ્છ ઓર
પ્યામસે વ્યથિત હોમર (દુહી હોડ-દુઃખી ભવતિ) દુઃખી હોતારહતા હૈં ॥૧૦॥

અવ ઇસી યો દાષ્ટાન્તિક સે ઘટાતે હૈ--‘ગચ્છ ધર્મમ્’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(ગચ્છ-ગચ્છ) ઇસી પ્રકાર જો પ્રાણી (ધર્મ અકાઝળ-
ધર્મ અઋત્યા) ધર્મકો નહીં કરકે (પરં મવ ગચ્છેટ-પરં મવ ગચ્છતિ)
પરં મવ કી ઓર મયાણ કરતાહૈં વહ જયતરુ મુક્તિ અવસ્થા કો પ્રાપ્ત
નહીં કર લેતા હૈં તયતરુ (ગચ્છેતો સો દુહી-ગચ્છન્ સ દુઃખી ભવતિ)
ઇસ સસાર મેં ભ્રમણ કરતે ૨ હરપક ગતિ મેં દુઃખિત હી હોતારહતા
હૈં । વહ કહી (વાહિરોગેહિં પીડિહિ-વ્યાધિરોગે પીડિતઃ) વ્યાધિ સે
દુઃખિત હોતા હૈં તો કહી આધિ (માનસિક ચિન્તા) સે ઓર કહી

ધે ધી બહાર નીકળે છે તે ગચ્છેતો-ગચ્છન્ પોતાના જવાના સ્થાન ઉપર બ્યાસુધી
પહોંચતો નથી ત્યાં સુધી ચાલતા ચાલતા વચમા જ લુહા તળ્લાહિ પીડિઓ-ધુત્તુ
ળ્લાભ્યા પીડિત જૂખ અને તરસથી પીડિત થઇ દુહી હોડ-દુઃખી ભવતિ ક બધો
વ્યથિત થાય છે ॥૧૦॥

હવે તેને દૃષ્ટાન્તિકથી સમજાવે છે—“અથ ધર્મમ્” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અથ-અથ આ પ્રકારે જે પ્રાણી ધર્મમ્ અકાઝળ-ધર્મ અઋત્યા ધર્મને
નહીં આચરતા પરં મવ ગચ્છેટ-પરં મવ ગચ્છતિ બ્યારે પરલય તરફ પ્રયાણ કરે છે
તે જના સુધી મુક્તિ અવસ્થાને નથી પામતો ત્યાં સુધી ગચ્છેતો સો દુહી હોડ-
ગચ્છન્ સ દુઃખી ભવતિ આ સસારમા ભ્રમણ કરતા કરતા હરેક ગતિમા દુઃખિત
રહ્યા કરે છે તે ક્યારેક વાહિરોગેહિં પીડિહિ-વ્યાધિરોગે પીડિત વ્યાધિથી
દુઃખિત થાય છે, તો ક્યારેક માનસિક ચિન્તા અદિથી, અને ક્યારેક રોગ અદિથી,

पुनर्दृष्टान्तमाह—

मृग्—अद्वाणं जो' मंहत तुं, सपाहिजो पर्वजई ।

गच्छते से' सुंही होई, छुहातण्हाविवज्जिओ ॥२०॥

छाया—अ वान यो महान्त तु, सपायेयः प्रपद्यते ।

गच्छन् स सुग्मी भवति, क्षुत्तृष्णाविवर्जितः ॥२०॥

टीका—‘अद्वाणं’ इत्यादि ।

यस्तु पुनः सपायेय=पायेयमन्ति—स गम्यन्. सन् महान्तम्=अ वान प्रपद्यते=गच्छति । गच्छन् स क्षुत्तृष्णाविवर्जित सन् सुग्मी भवति ॥२०॥

रोगादिको से । यद्यपि देवगति में रोग नहीं है फिर भी मानसिक दुःखों से भी दुःखित बने रहते हैं । तिर्यञ्चगति में तथा मनुष्यगति में व्याधि और रोग प्रत्यक्ष प्रतीत होते हैं । नरको में दस प्रकार की वेदना जन्म दुःख शास्त्रो में वर्णित है ही ॥ १९ ॥

फिर दृष्टान्त कहते हैं—‘अद्वाण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जो-यः) जो प्राणी (सपाहिजो-सपायेयः) पायेय-रलेवा-सहित होकर (अद्वाण पर्वजइ-अ-वान प्रपद्यते) लम्बे मार्ग को पार करता है (से-सः) वह गच्छते-गच्छन् चलते २ कभी भी (छुहा तण्हा विवज्जिओ-क्षुत्तृष्णा विवर्जित) क्षुत्तृष्णा की पीड़ा को प्राप्त नहीं होता है । इस तरह, (सुंही होई-सुग्मी भवति) वह सुखपूर्वक इष्ट स्थान पर पहुँच कर आनन्दित होता है ।

भावार्थ—“पास में तोसा तो मजिल का भरोसा” इस कहावत के अनुसार जो मनुष्य घर से रलेवा-भाना बाहर दूधरी जगह दुग्मी रह्या करे छे देवगतिमा रोग नहीं तो पण मानसिक दुःखी तो दुःखित बनेला रहे छे, तिर्यञ्च गतिमा तथा मनुष्य गतिमा, व्याधि अने रोगप्रत्यक्ष देखाव छे नरकोमा दस प्रकारना वेदनावन्त्य दुःखे शास्त्रोमा वर्णित छे ॥ १९ ॥

पछी दृष्टान्त कहे छे—“अद्वाण” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो-य ने प्राणी सपाहिजो-सपायेय लाताने पावे लछ अद्वाण पर्वजइ-अ वान प्रपद्यते लाभा मार्गने पार करे छे से-स ते गच्छते-गच्छन् आलता आलता कैछ पण स्थणे छुहा तण्हा वि वज्जिओ-क्षुत्तृष्णाविवर्जित, लूण अने तन्सनी पिडाने लोगवतो नथी आ प्रभाणे ते सुंही होई-सुग्मी भवति सुख पूर्वक पोताना धारेला स्थणे पडोयीने आनन्द प मे छे

भावार्थ—‘ पावे ने होय लातु तो सक्षरमा जय गातु ’ आ कहेवत अनुनाद

દૃષ્ટાન્તમુક્તયા રાષ્ટ્રાન્તિકમાદ—

મૃતમ્—एव धम्म अकाङ्क्षणा. जो गच्छेत् पर भवं ।

गच्छन्तो सो दुही होई, वाहिरोगेहिं पीडि॥ १०॥

ગ્રાયા—एव धर्ममृत्तया, यो गच्छति पर भवम् ।

गच्छन् स दुःखी भवति, व्याधिरोग. पीडितः ॥१०॥

ટીકા—‘एव’ इत्यादि ।

एवम्=अपायेयपुरुषाद् यो जीरो धर्मम् अकम्पा पर भव=परलोके गच्छति ।

गच्छन् स व्याधिरोगे—व्याधय=दृष्टादय, रागा=जरादयःतै पीडितो व्यथित सन् दुःखी भवति ॥१०॥

માર્ગ કો પાર કરને કે લિયે ‘પરસે નિરત્તા’ છે. વળ (ગચ્છન્તો-ગચ્છન્) જયતક અપને ગન્તવ્ય સ્થાન પર નહીં પહોંચ જાના તથતક ચલતે ૨ થીચ મેં હી (હુદા તળાહિ પીડિઓ-ધુત્તળાખ્યા પીડિત.) શુભ્વ ઓર પ્યામ્સ સે વ્યથિત હોમ (દુહી હોઈ-દુઃખી ભવતિ) દુઃખી હોના રહતા છે ॥૧૦॥

અવ ઇસી મો દાષ્ટાન્તિક સે ઘડા તે છે—‘एव धम्म’ इत्यादि ।

અન્યવાર્થ—(एव-एव) ઇસી પ્રકાર જો પ્રાણી (ધમ્મ અકાઙ્કણ-ધર્મ અકૃત્વા) ધર્મકો નહીં કરકે (પર ભવ ગચ્છે-પર ભવ ગચ્છતિ)

પરભવ કી ઓર પ્રયાણ કરતા હૈં ‘વહ જયતક મુક્તિ અવેસ્યા કો પ્રાપ્ત નહીં કર લેતા’ છે તથતક (ગચ્છન્તો સો દુહી-ગચ્છન્ સ દુઃખી ભવતિ) ઇસ સસાર મેં ભ્રમણ કરતે ૨ દરેક ગતિ મેં દુઃખિત હી હોતારહના છે । વહ કહી (વાહિરોગેહિં પીડિગ-વ્યાધિરોગે પીડિત) વ્યાધિ સે દુઃખિત હોતા હૈં તો કહી આધિ (માનસિક ચિન્તા) સે ઓર કહી

ઘેરવી ણહાર નીકળે છે તે ગચ્છન્તો-ગચ્છન્ પોતાના જવાના સ્થાન ઉપર જ્યાસુધી પહોંચતો નથી ત્યાં સુધી ચાલતા ચાલતા વચમા જ હુદા તળાહિ પીડિઓ-ધુત્તળાખ્યા પીડિત બધા અને તરસથી પીડિત થઇ દુહી હોઈ-દુઃખી ભવતિ ૩ બધી વ્યથિત થાય છે ॥૧૦॥

હવે તેને દૃષ્ટાન્તિકથી સમજાવે છે—“एव धम्म” इत्यादि ।

અન્યથા—एव-एव આ પ્રકારે જે પ્રાણી ધમ્મ અકાઙ્કણ-ધર્મ અકૃત્વા ધર્મને નહીં આચરતા પર ભવ ગચ્છે-પર ભવ ગચ્છતિ જ્યારે પરભવ તન્ક પ્રયાણ કરે છે તે જ્યાં સુધી મુક્તિ અવેસ્યાને નથી પામતો ત્યાં સુધી ગચ્છન્તો સો દુહી હોઈ-ગચ્છન્ સ દુઃખી ભવતિ આ સસારમા ભ્રમણ કરતા કન્તા દરેક ગતિમા દુઃખિત રહ્યા કરે છે તે ક્યારેક વાહિરોગેહિં પીડિગ-વ્યાધિરોગે પીડિત વ્યાધિથી દુઃખિત થાય છે, તો ક્યારેક માનસિક ચિન્તા અદિથી, અને ક્યારેક રાગ આદિથી,

नास्तिवेदना=वसातरूपा यस्य स तथा, असातवेदनारहितः स जीवः सुखी भवति ।
आभिर्गाथाभिर्मर्मकरणाकरणयोगुणदोषदर्शनाद् धर्मकरणाभिप्रायः प्रकटितः ॥२१॥

सु रत्नारितया धर्म एव कर्तव्य इति पूर्वोक्तमाशय इद्वीकर्तुं पुनरुपान्तपाठः—
मृग—जहा गेहे पलितमि, तस्स गेहस्स जो पडू ।

सारभडाड नीणेड, असीर अवउज्झंड ॥२२॥

जाया--यहा गेहे प्रतीते, तस्य गेहस्य यः प्रभुः ।

मारभाण्डानि निप्पासयति, असारम् अपोज्जयति ॥२२॥

टीका--'जहा' इत्यादि ।

हे पितरौ ! यथा मेहे प्रदीप्ते=प्रज्वलिते -तस्य गृहस्य यः प्रभुः=

सात वेदनरूप सुख का भोगने वाला होता है । इन गाथाओं द्वारा मूत्रकार ने धर्म करने में तथा धर्म नहीं करने में गुण और दोषों के प्रदर्शन से यह ध्यान पुष्ट की है कि धर्म करना ही श्रेयस्कर है ।

भावार्थ—असातावेदनी का नाम दुःख और सातावेदनी का नाम सुख है । जीव जब धर्म ही शीतल मूत्रन्याया का सहारा पा लेता है तब वह सादृश्य व्यापारों के करने से रहित हो जाता है । इस तरह पापकर्म से रहित होता हुआ वह जीव जब परलोक जाता है तब उसको परलोक में सातवेदन रूप सुखका ही अनुभव होता है । इस तरह वह सुखी बन जाता है ॥ २१ ॥

इसी आशय को मूत्रकार उपान्त द्वारा कह करते हैं—'जहा' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जहा-यहा) जैसे (गेहे पलित-गेहे प्रदीप्ते) घर में आग

લાય છે આ ગાથાઓ દ્વારા મૂત્રકારે ધર્મ કરવાના તથા ધર્મ ન કરવાના શુભ અને દોષોના પ્રદર્શનથી એ વાતને પુષ્ટ કરી છે કે, ધર્મ કરવો એજ શ્રેયસ્કર છે

ભાવાર્થ—અસાતા વેદનનું નામ દુઃખ અને સાતા વેદનનું નામ સુખ છે વ ન્યાયે ધર્મની શીતલ જન દાયાનો આશરો મેળવી લે છે ત્યારે તે આવશ્યક વ્યાપારો કરવાથી હિત થઈ જાય છે આ રીતે પાપકર્મથી -હિન બનેલો એ જીવ ન્યાયે પરલોકમાં જાય છે ત્યારે તેને પરલોકમાં સાતા વેદનરૂપ સુખનો જ અનુભવ થાય છે આ રીતે એ સુખી બની જાય છે ॥ ૨૧ ॥

એજ આશયને સૂત્રધાર ઉપાત્ત દ્વારા કહે છે—“જહા” ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જહા-યહા જેમ ગેહે પલિમિ-ગેહે પ્રદીપ્તે ઘરમાં અગ લાગે

દશાન્તમુક્તયા દાશાન્તિકુમાદ—

મૂલમ્—એવં ધમ્મપિ કાઝળાં, જો ગચ્છંતિ પરં ભવં ।

ગચ્છંતો સો” સુહી હોઈ, અપ્પંકમ્મે અવેયંણે ॥૨૧॥

છાયા—પર ધર્મમપિ કૃત્વા, યો ગચ્છતિ પરં ભવમ્ ।

ગચ્છન્ સ સુખી ભવતિ. અલ્પકર્મા અવેદનઃ ॥૨૧॥

ટીકા—‘અવ’ इत्यादि ।

एवम्=सपायेयपुरुषात् यो जीरो धर्म=सावधव्यापारवर्जनरूपम् कृत्वा=चरित्वा परं भव गच्छति । ‘अपि’ शब्द-पूरणे परं भव गच्छन् अल्पकर्मा=पापकर्मरहितः, ‘अल्प’ शब्दोऽन्नामाशयः, ‘कर्म’ शब्दः पापकर्मपरं, अवेदन=

જાને કો નિકલતા હૈ તો પાસ મેં સ્થાને પીને કી યથોચિત સામગ્રી કી વજહ સે ઉસકો કિસી પ્રકાર કી ચિન્તા નહીં રહતી હૈ ઓર અપને દૃષ્ટ સ્થાન પર આનંદ સે માર્ગ કો પાર કરતા હુઆ પહુંચ જાતા હૈ । યહ વ્યવહાર મેં સ્પષ્ટરીતિ સે દેલા જાતા હૈ ॥ ૨૦ ॥

અવ ઇસી પર દાષ્ટાન્તિક કહતે હૈ—‘અવ ધમ્મપિ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(અવ-અવમ્) ઇસી તરહ (જો-યઃ) જો પ્રાણી (ધમ્મ-ધર્મમ્) સાવધવ્યાપાર પરિવર્જનરૂપ ધર્મ (કાઝળ-કૃત્વા) પાસ મેં કરકે (પરં ભવ ગચ્છંતિ-પરં ભવ ગચ્છતિ) પરલોક જાતા હૈ (સો સ) વહ પરં ભવ કો જાને વાલા જીવ (અપ્પ કમ્મે-અલ્પકર્મા) પાપ કર્મ રહિત હો કર (અવેયણે-અવેદન) અસાતવેદનરૂપ દુઃખ સે રહિત હો જાતા હૈ ઓર ઇસ તરહ વહ (સુહી હોઈ-સુખી ભવતિ) સુખી બન જાતા હૈ—

જે માણસ ઘેરથી બાહુ બાધીને બીજે ગામ જવા માટે નીકળે છે તે સથે ખાના પીવાની જરૂરત પુરતી સાધન સામગ્રી હોવાના કારણથી તેને ખાવા પીવાની કેઈ પણ ભતની ચિંતા થતી નથી અને પોતાના ચારેબા સ્થળે-આનંદથી માર્ગને પૂરે કરીને પહોંચી બંધ છે આ વાત તો વ્યવહારમા સ્પષ્ટ રીતે દેખાય છે ॥ ૨૦ ॥

હવે આના ઉપર દાષ્ટાન્તિક કહે છે—‘અવ ધમ્મપિ’, इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—એવ-એવમ્ આજ રીતે જો-ય જે પ્રાણી ધમ્મ-ધર્મમ્ સાવધ વ્યાપારના પરિવર્જનરૂપ ધર્મ કાઝળ-કૃત્વા સાથે લઇને પરં ભવ ગચ્છંતિ-પરં ભવ ગચ્છતિ પરલોકમા બંધ છે સો-સ એ પરં ભવમા જનાર ઉપ અપ્પકમ્મે-અલ્પકર્મા પાપકર્મ રહિત થઇને અવેયણે-અવેદન અસાતા-વેદનરૂપ દુઃખથી રહિત બને છે એ રીતે તે સુહી હોઈ-સુખી ભવતિ સુખી બને છે સાતા વેદનરૂપ સુખ

अयं भावः यथा मज्जलितगृहाद् गृहपतिरसारं तृणादिकं वस्तु परित्यज्य, सारभाण्डं रत्नादिवस्तुजातं निष्कासयति । तथैवाहमपि धर्मसाहाय्येन जरा-मरणव्याकुलिं तादस्मात् ससारादसाररूपकामभोगादीन् परित्यज्य सारभाण्डं रूपमात्मानमुद्धरिष्यामीति ॥२३॥

एव तेनोक्ते पितरो यदुक्तवन्तौ तदं त्रिशत्या गायामिः प्रोच्यते--
मूलम्--तं वित्तं अस्मापियरो, सामेन्न पुत्तं । दुच्चैर ।

गुणाणां तु सहस्साङ्गं, धारेर्यद्वाङ्गं भिक्खुणा ॥२४॥

छाया--तमव्यूतामम्भापितरौ, श्रामण्य पुत्र ! दुश्चरम् ।

गुणानां तु सहस्राणि, धारयिष्यन्त्यानि भिक्षुणा ॥२४॥

टीका--'तं वित्तं' इत्यादि ।

त=मृगापुत्रम् अम्भापितरौ अव्यूताम्=उक्तवन्तौ, किमव्यूताम् ? हे पुत्र !

भावार्थ--बुद्धिमान् घरका स्वामी वही प्रशंसा योग्य माना गया है जो घर में काबू से बाहर आग लगने पर उसमें से अपनी कीमती चीजों को बाहर निकाल लेता है और असार का परित्याग कर देता है इसी तरह जब इस सारे ससार में हे मात तात ! जरा और मरण की आग लगी रही है--तब मोक्षामिलापी का भी यही कर्तव्य है कि वह अपने शरीर से आपका उद्धार कर लेवे । अतः मैं आपसे आज्ञा चाहता हूँ कि आप लोग सुझे इस लिये आज्ञा प्रदान करें । मैं भी असार काम-भोगादिकों का परित्याग कर धर्म की सहायता से सारभूत आत्मा का उद्धार करना चाहता हूँ ॥ २३ ॥

इस प्रकार मृगापुत्र के वचन सुनकर मातापिता ने जो कुछ कहा

भावार्थ--बुद्धिमान् घरका स्वामी प्रशंसा योग्य तो जेजु मनाय छे के, जे घरमा जे काजु आग लागवाथी जेभाथी पोखानी कीमतो आजनेने जडार काढी द्ये छे अने असार वस्तुजोना परित्याग करी दे छे आज प्रभावे आ सघणा ससारमा छे माता पिता वृद्धावस्था अने मरणानी आग लागी रही छे त्यारे मोक्षना अबिलापीनु जेजु कर्तव्य छे के, ते पोखाना शरीरथी पोखाना उद्धार करी द्ये आथी हु आपनी पासेथी आज्ञा मायु छु के, आप दोऊ भने आना भाटे आज्ञा प्रदान करै हु, पणु असार काम लोकादिकोना परित्याग करी धर्मनी सहायताथी सारभूत आत्मानो उद्धार करवा याहु छु ॥ २३ ॥

आ प्रकारनु मृगापुत्रनु वचन सावणी माता पिताजे जे काछ कछु ते वीस

સ્વામી સ મજ્જલિતાદ્ ગૃહાન્ સારમાણ્ડાનિ=મદામૃત્યુચ્ચામરણાર્થિનિ નિષ્કા
સયતિ, તથા અસાર=નીર્ણયમાત્રિકમ્ અપોઽજ્ઞતિ=પરિત્યજતિ ॥૨૨॥

દૃષ્ટાન્તમુક્તયા દાર્પ્તાન્તિકમાદ—

મૂલમ્—એવં લોણં પલિત્તમિ, જરાણ મરણેણ ચં ।

અપ્પોણ તારહસ્સામિ, તુંભેહિં અણુમન્નિઓ ॥૨૩॥

છાયા—એવ લોક પ્રદીપ્તે, જરયા મરણેન ચ ।

આત્માન તારયિષ્યામિ, યુષ્માભિરનુમતઃ ॥૨૩॥

એવમ્=ઉપર્યુક્તદૃષ્ટાન્તરત્, જરયા=ગર્દ્દકેન મરણેન=મૃત્યુના ચ પ્રદીપ્તે-
પ્રદીપ્તઃ મજ્જલિત ઇવ પ્રદીપ્તસ્તર્મિસ્તથા, અયન્તવ્યાકુત્તીભૂતેઽસ્મિન્ લોકે=
સસારેઽહમપિ યુષ્માભિરનુમનઃ=આજ્ઞાપિત સન આત્માન તારયિષ્યામિ ।

લગજાને પર (તસ્સ ગેહસ્સ જો પહૂ-તસ્ય ગેહસ્ય યઃ પ્રમુ.) ડસ ઘરકા
જો સ્વામી હોતા હૈ વહ (સાર મહાઈ નીણેઈ-સારમાણ્ડાનિ નિષ્કાસયતિ)
મહામલ્ય વસ્ત્રાદિક તથા આભરણાદિક કીમતી ચીજોંનો નિકાલ લેતા હૈ--
તથા (અસાર અવજ્ઞાઈ-અસાર અપોઽજ્ઞતિ) અસાર વસ્તુઓંકા પરિત્યાગ
કર દેતા હૈ ॥ ૨૨ ॥

અવ ઇસી કા દાર્પ્તાન્તિક કહતે હૈ--એવ લોણં' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--(એવ-એવ) ઇમી તરહ (જરાણ મરણેણ-જરયા મરણેન)

જરા એવ મરણ સે લોણ પલિત્તમિ-લોકે પ્રદીપ્તે) યહ સારા સસાર જલ
રહા હ સો એમી સ્થિતિ વાલે ઇસ લોક મે સે (અપ્પાણ-આત્માનમ્)
મેં ભી અપને આપકો (તુંભેહિં અણુમન્નિઓ તારહસ્સામિ-યુષ્મામિ
અનુમતઃ તારયિષ્યામિ) આપકે દ્વારા આજ્ઞાપિત હાકર બાહર નિકાલ લગા ।

છે ત્યારે તસ્સ ગેહસ્સ જો પહૂ-તસ્ય ગેહસ્ય યઃ પ્રમુ એ ઘરનો જે સ્વામી હોય છે તે
સારમહાઈ નીણેઈ-સારમાણ્ડાનિ નિષ્કાસયતિ કીમતી વસ્ત્રાદિક તથા આભરણ
આદિ કીમતી ચીજોને સૌ પ્રથમ કાઢી દે છે તથા અસાર અવજ્ઞાઈ-અસાર અપોઽજ્ઞતિ
અસાર વસ્તુઓનો પરિત્યાગ કરી દે છે ॥ ૨૨ ॥

હવે એવુ બ દાર્પ્તાન્તિક કહે છે --“ એવ લોણં ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--એવ-એવમ્ આજ ગીતે જરાઈ મરણેણ-જરયા મરણેન જરા અને
મરણથી લોણ પલિત્તમિ-લોકે પ્રદીપ્તે આ સઘણેા મ સાર સજાગી રહ્યો છે, તો એવી
સ્થિતિવાળા આ લોકમા હું પણ અપ્પાણ-આત્માનમ્ મારી જાતને તુંભેહિં અણુ
મન્નિઓ તારહસ્સામિ-યુષ્મામિ અનુમત તારયિષ્યામિ આપની આજ્ઞા મુજબ
બહાર કાઢવા માથુ છું

ઝાયા—સમતા સર્વભૂતેષુ, શત્રુમિત્રેષુ ત્રા જગતિ ।

પ્રાણાતિપાતવિરતિઃ, યાવજ્જીવ દુષ્કરમ્ ॥૨૫॥

ટીકા—‘સમયા’ इत्यादि ।

મિત્રુણા જગતિ=સમારે સર્વભૂતેષુ=એકેન્દ્રિયાદિસર્વપ્રાણિણુ, ત્રા=પુનઃ શત્રુ મિત્રેષુ=અપકાર્યુપકારિણુ ચ સમતા=રાગદ્વેષાપિધાનતસ્તુલ્યતા કર્તવ્યા । અનેન સામાયિકમુક્તમ્ । તથા પ્રાણાતિપાતવિરતિઃ=પ્રથમમહાવ્રતરૂપા ચ કર્તવ્યા । एतत्सर्वं यावज्जीव दुष्करम् । અનેન પ્રથમમહાવ્રતમ્પ દુષ્કરત્વમ્, સ્પષ્ટિતમ્ ॥૨૫॥

‘સમયા’ इत्यादि ।

અન્યવાર્થ—(મિત્રુણા-મિત્રુણા) મિત્રુ ત્રા કર્તવ્ય હૈં કિ વહ (જગે -જગતિ) જયતરુ હસ સસારમે વિચરણ કરતા હૈં અર્થાત્-મિત્રુ પર્યાય મેં રહતા હૈં તયતરુ ઉસકો (મન્વભૂણ્ણુ સત્તુમિત્રેસુ ય-સર્વભૂતેષુ શત્રુ-મિત્રેષુ ચ) એકેન્દ્રિયાદિક સમસ્ત જીવોં પર તથા શત્રુમિત્ર પર સમતા ભાવ રખના પડતા હૈં-રાગદ્વેષ નહીં કરના પડતા હૈં, તથા ઉમકો પાળાઈવાયવિરહ-પ્રાણાતિપાતવિરતિઃ) પ્રથમ મહાવ્રતરૂપ જો પ્રાણાતિ-પાત વિરમણ હૈં ઉસકા પૂરા પાલન કરના પડતા હૈં । (યાવજ્જીવાઈ દુષ્કર-યાવજ્જીવ દુષ્કરમ્) યહ સવ તુમસે જાવ જીવ દુષ્કર હૈં ।

ભાવાર્થ—આગે ચલકર માતાપિતા ને મૃગાપુત્ર કો યહ મી સમજાયા કિ દેરો શ્રામણ્ય-ચારિત્રકી શોભા સમસ્ત સસારી જીવોં પર યાહે વે અપને શત્રુ હોં યાહે મિત્ર હો સમતા ભાવ રખને સે હી હૈ તથા પ્રાણાતિ-

“સમયા” इत्यादि ।

અન્યવાર્થ—વળી મિત્રુણા-મિત્રુણા મિત્રુ કર્તવ્ય છે કે, તે જગે-જગતિ તથા સુધી આ સસારમા વિચરણ કરે છે, અર્થાત મિત્રુ પર્યાયમા રહે છે તથા સુધી તેણે મન્વભૂણ્ણુ સત્તુમિત્રેસુ ય-સર્વભૂતેષુ શત્રુમિત્રેષુ ચ એકેન્દ્રિય આદિ છવેા ઉપર તેમજ સઘળા છવેા ઉપર તથા શત્રુ મિત્ર ઉપર સમતા ભાવ રાખવો પડે છે રાગદ્વેષ ન રાખવો નેછએ તથા તેણે પાળાઈવાયવિરહ-પ્રાણાતિપાતવિરતિઃ પ્રથમ મહાવ્રતરૂપ ને પ્રાણાતિપાત વિરમણ છે તેણે પુરેપુર પાલન કરવું પડે છે યાવજ્જીવાઈ દુષ્કર-યાવજ્જીવ દુષ્કરમ્ એ સઘળ તમારાથી આ છવનભર પાલન કરવું ધણ જ દુષ્કર છે

ભાવાર્થ—આગળ ચાલીને માતા પિતાએ મૃગાપુત્રને એ પણ સમજાવ્યું કે, જો શ્રાણ્ય-ચારિત્રની શોભા તો મળવા સસારી છવેા ઉપર યાહે તો તે શત્રુ હોય કે મિત્ર હોય એ હરેકના ઉપર સમતાભાવ રાખવામા જ છે વળી પ્રાણાતિપાત

મિશ્રુણા=સાધુના ગુણાના=શ્રામણ્યોપકારક શીલાગ્રાના સહસ્રાણિ ધારયિતવ્યાનિ= આત્માનિ સ્થાપયિતવ્યાનિ તુ=રૂપ મયન્તિ । શ્રમણો દિ શીંગદ્વરૂપ સહસ્રગુણાન્ આત્મનિ સ્થાપયત્યેવ । અન્દથા શ્રામણ્યેવ ન સમયતિ । યત એવમત' શ્રામણ્ય માધુત્વ દુશ્વરમ્=દુઃશેનાચરણીયમ્ ॥૨૪॥

સામ્પત ૧૫મમહાવ્રતસ્ય દુઃકરતામાહ—

મૂલમ્—સમયો સત્ત્વભૂણસુ, સત્તુમિત્તેસુ વૌ જગે'

પાળાડવાયંવિરડં, જાવજીવીંડ દુર્કરં ॥૨૫॥

વહ ત્રીસ ગાથાઓ દ્વારા યત પ્રકટ ક્રિયા જાના છે—'જ' ક્રિયાદિ ।

અન્વયાર્થ—(અમ્માપિયરો-અમ્મા પિતરો) માતાપિતાને (ત-તમ્)-મૃગા પુત્ર સે (વિંત-અબ્રૂતામ્) કહા (પુત્ર-પુત્ર) દે પુત્ર (મામન્ન દુત્ત્વરમ્-શ્રામણ્ય દુશ્વરમ્) યત શ્રામણ્ય-સાધુપના દુશ્વર છે, ત્યાંની (મિશ્રુણા ગુણાણ સહસ્રાઈ ધારેયન્નાઈ-મિશ્રુણા ગુણાના સહસ્રાણિ ધારયિતવ્યાનિ) સાધુ કો હસ અવસ્થા મેં હસ શ્રામણ્ય કે ઉપકારક શીલાગ્રો કે સહસ્રો કો ધારણ કરના પડતા છે । इनके बिना श्रामण्य बन नहीं सकता है ।

આવાર્થ—મૃગાપુત્ર કો શ્રામણ્ય કી દુશ્વરતા બતાવના કો નિમિત્ત ઉસકે માનના કહા કિ બેટા ! જયતક અઢાર હજાર શીલ કે ભેદ નહીં પાલે જાતે હૈં તયતક શ્રામણ્ય નહીં પલ સકના હૈં । તુમ इनको पाल सकोगे कि नहीं इसमें हमको सदेह है, अतः घर पर ही रहो और कामभोगों को भोगो-इस श्रामण्य-साधुपने के चक्कर में मत पड़ो ॥ २४ ॥

ગાથાઓ દ્વેરા અહીં પ્રકટ કરવામાં આવે છે—'જ' ક્રિયાદિ ।

અન્વયાર્થ—અમ્માપિયરો-અમ્માપિતરો, માતા પિતાએ ત-તમ્ તે મૃગાપુત્રને વિંત-અબ્રૂતામ્ કહ્યું-પુત્ર-પુત્ર હે પુત્ર । સામણ્ય દુત્ત્વરમ્-શ્રામણ્ય દુશ્વરમ્ એ શ્રામણ્ય-સાધુપણ ધણ જ દુશ્કર છે કેમકે, મિશ્રુણા ગુણાણ સહસ્રાઈ ધારેયન્નાઈ-મિશ્રુણા ગુણાના સહસ્રાણિ ધારયિતવ્યાનિ સાધુએ એ અવસ્થામાં શ્રામણ્યના ઉપકારક શીલાગ્રોના સહસ્રોને ધારણ કરવા પડે છે એના સીવાય શ્રામણ્ય બની શકાતું નથી ।

ભવાર્થ—મૃગાર્પુત્રને શ્રામણ્યની દુશ્વરતા બતાવવાના નિમિત્તે માતા પિતાએ કહ્યું, કે-બેટા ! જ્યાં સુધી અઢાર હજાર શીલના ભેદ નથી પાળાતા ત્યાં સુધી શ્રામણ્યને પાળી શકાતું નથી તમે એને પાળી શકશો કે કેમ એમાં અમેને પૂરા પડે છે-એ માટે તમે ઘેર જ રહો અને કામભોગોને ભોગવો આ શ્રામણ્ય સાધુપણને ચક્રમાં ન પડો ॥ ૨૪ ॥

अथ भावः—निद्रादिप्रमादयुक्तो मृगावाद विवर्जयितुं न शक्नोति, अतः साधुना सर्वदा निद्रादिप्रमादो वर्जनीयः। प्रमादरहितोऽपि अनुपयुक्ता हितं मत्स्यं प्रकृतं न शक्नोति, अतः साधुना सर्वदा उपयोग्यताचाऽपि भवितव्यम्। सर्वदा प्रमाद-राहित्यमुपयुक्तत्वं च परमदुष्करम्। अनेन द्वितीयप्रवृत्तस्य दुष्करत्वं सूचितम् ॥२६॥

तृतीयमहाव्रतस्य दुष्करतामाह—

मृकम्—दन्तसोहणमाडस्स, अदिन्नस्स विवज्जणम् ।

अणवज्जेत्तणिज्जस्स, गेह्णणा अंवि दुक्करम् ॥२७॥ -

छाया—दन्तशोधनादेरदत्तस्य विवर्जनम् ।

अन्यत्रैषणीयस्य, ग्रहणमपि दुष्करम् ॥२७॥

टीका—‘दन्तसोहण’ इत्यादि ।

हे पुत्र ! माधवोऽदत्तस्य दन्तशोधनादेरपि वस्तुनो यावज्जीव विवर्जनं कुर्वन्ति । अदत्तं शलाकामात्रमपि साधुभिर्न ग्राह्यमिति भावः । अपि=पुनः दत्तस्यापि अन्यत्रैषणीयस्यैव—अन्नं—निर्दूषणम् अवित्तं प्राप्तुं वेति, एषणीय=अस्मर्थं रहना है तथा प्रमाद रहित होने पर भी यदि अनुपयुक्त उपयोग से शून्य है—तो ऐसी स्थिति में वह दत्त सत्य नहीं, बोल सक्ता है। इसलिये उसको प्रमाद का परिवर्जन की जीवनपर्यन्त जाग आवश्यकता है। परन्तु ये सब नियम यावज्जीव (दुक्करम्—दुष्करम्) दुष्कर-कठिन है। इससे महाव्रत की दुश्चरता प्रकट की है ॥ २६ ॥

किर—‘दन्तसोहणमाडस्स’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे पुत्र ! अदिन्नस्य दन्तसोहणमाडस्स विवज्जणं—अदत्तस्य दन्तशोधनादे (विवर्जनम्) मुनिराज कभी भी बिना दिये दांत कुचरने की सली भी नहीं लेते हैं। तथा दिये हुए भी (अणवज्जे-

रहित होवा छता पक्ष ७—अनुपयुक्त उपयोग्य शून्य छ—ते आवा स्थितिमा पक्ष सत्य ज्ञाती शकता नहीं आ भाटे तेने प्रमादना परिवर्जननी ओने उपयुक्त रहेवानी जीवन पर्यंत पास बइस्त छ परंतु आ सधमा नियम छवगी सुधी पाणवा धरुआ ७ दुक्करम्—दुष्करम् कठिन छ आथा जीव महाव्रतनी दुश्च ता-प्रगट करवाभा आवा छ ॥ २६ ॥

पछी—‘दन्तसोहणमाडस्स’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे पुत्र ! अदिन्नस्य दन्तसोहणमाडस्स विवज्जणम्—अदत्तस्य दन्तशोधनादे विवर्जनम् मुनि ७ कही पक्ष आथा पर दात जोकरवा भाटे सग

द्वितीयमहाप्रत्यय दुष्करतामाह—

मूलम्—निच्चकोलप्पमत्तेण, मुसावायंविबज्जणं ।

भासियंञ्व हिंय संच्चं, निच्चोउत्तेण दुक्करम् ॥२६॥

छाया—नित्यकालाप्रमत्तेन, मृषावादविजर्जनम् ।

भाषितव्यं हितं सत्यं, नित्यायुक्तेन दुष्करम् ॥२६॥

टीका—‘निचकाल’ इत्यादि ।

नित्यकालाप्रमत्तेन—नित्यकालम्—अप्रमत्तः=प्रमादवर्जितो नित्यकालाप्रमत्त-

स्तेन तथा, सर्वदा निद्रादिप्रमादरहितेन, तथा नित्यायुक्तेन=सर्वदोषयोगवता
भिक्षुणा मृषावादविजर्जनं=मृषाभाषणपरित्यागो यावज्जीव कर्तव्यम्, हितं सत्यं
च यावज्जीव भाषितव्यम् । एतत् दुष्करम्=दुःखेनाचरणीयम् ।

पात विरमण भी भ्रामण्ये मा एक मनोहर सर्व श्रेष्ठ भूषण है, सो तुम
से उसका यावज्जीव पालन होना मुदिकल है, इसलिये इस भ्रामण्य के
फेर में मत पड़ो ॥ २६ ॥

‘निचकाल’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तथा-भिक्षुको (निचकालाप्पमत्तेण निच्चोउत्तेण-नित्य
कालाप्रमत्तेन नित्यायुक्तेन) नित्यकाल-सदा-निद्रा आदि प्रमाद से
रहित एवं उपयोग सहित होना चाहिये, तभी जाकर वह (मुसावाय
विबज्जणं हिंय संच्चं भासियंञ्व-मृषावादविजर्जनम्-हितं सत्यं भाषित-
व्यम्) मृषावादका त्याग और हितकारक सत्य भाषा कोल सकता है। यह
सत्य कर्तव्य उसका यावज्जीवक का है। क्यों कि जो साधु निद्रा आदि
प्रमाद पतित होता है वह मृषावाद का परिवर्जन करने में सर्वथा

विरमण-पण भ्रामण्यनु ओक सर्वश्रेष्ठ ओणु मनोहर भूषण छि ओणु तम रथी
छि हगीं सुधी पालन थु मुश्केल छि, ओथा आ भ्रामण्यना चक्करमा न पडो ॥२५॥

“निचकाल” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—वही भिक्षुके निचकालाप्पमत्तेण निच्चोउत्तेण-नित्यकाला
प्रमत्तेन नित्यायुक्तेन नित्यकाल-सदा-निद्रा आदि प्रमादोधी रहित होने उपयोग सहित
रहेणु ओधये त्यागे न मुसावायविबज्जण-हिंय संच्चं भासियंञ्व-मृषावादविज
र्जनम् हितं सत्यं भाषितव्यम् मृषावादनो त्याग होने हितकारक सत्यने ओधी शके
छि आ सगु कर्तव्य एवनलर भादेणु छि, ओ साधु-निद्रा आदि प्रमादोधी पतित
थाय छि ते मृषावादनु परिवर्जन करवाभा सग, असमर्थ रहे छि वही प्रमाद

તથા-ઉગ્ર=ગ્રોર વ્રત્ત=નરાસટિકાવિશુદ્ધ વ્રત્તચર્યનામક મહાવ્રત ચ યાવજીવં
ધારયિતવ્યમ્ । एतत् कामभोगरसज्ञेन कामो=शब्दरूपलक्षणौ, भोगाः=गन्ध-
रसस्पर्शस्पर्शनास्तेषां रसज्ञेन=तत्समुद्भवानुभविना त्वया सुदुष्करम्-दुर्गतर-यम् ।
यो हि कामभोगरसानभिज्ञः सोऽनुभवाभावादेतन्नायामेन यावज्जीवं पालयितुं
शक्नोति । परन्तु तदभिज्ञेन त्वयैतत्सुदुष्करमिति भावः । अनेन चतुर्थमहा-
व્રतस्य दुष्करत्वं सूचितम् ॥ २८ ॥

પન્થમમહાવ્રતસ્ય દુષ્કરતામાહ--

મૂલમ્—ધનધન્યપ્રેસવર્ગેસુ, પરિગ્રહંત્રિવજ્જન ।

સત્ત્વારભંપરિચ્છાઓ, નિર્મમત્ત સુદુષ્કરમ્ ॥૨૯॥

ઝાયા—પ્રનધન્યપ્રેસવર્ગેપુ, પરિગ્રહત્રિવર્જનમ્ ।

સર્વાસ્મપરિત્યાગો, નિર્મમત્ત સુદુષ્કરમ્ ॥૨૯॥

ટીકા—‘વનધન્ય’ ઇત્યાદિ ।

હે પુત્ર ! સાપુત્રાં ધનગન્યપ્રેસવર્ગેપુ=પ્રન=હિરણ્યમુવર્ણાદિ, ધાન્ય=ગાન્ધિ-

અબ્રહ્મચર્યસ્ય ચિરતિ*) અબ્રહ્મ કા ત્યાગ કરના હોતા હૈ તથા (ઉગ્ર મહાવ્રત
યમ ધારેયવ્-ઉગ્ર મહાવ્રત વ્રત્તધારયિતવ્યમ્) ઘોર-નવવાહ સે વિશુદ્ધ
વ્રત્તચર્ય કા પાલન કરના હોતા હૈ । યદ્ વ્રત (કામભોગરસન્નુજ્ઞા સુદુષ્કર-
કામભોગરસજ્ઞેન દુષ્કરમ્) કામ-શબ્દરૂપ તથા ભોગ-ગંધરસ એવ સ્પર્શ
કે રસ સે પરિચિત્ત હુગ તુમ્હારે દ્વારા દુરાસ ય હૈ । જો કામ ભોગ રસ સે
અનભિજ્ઞ હૈ વદ મહે હી ઇસકો અનાયાસ યાવજીવ પાલ સકતા હૈ
પરંતુ જો ઇસ રસકા રસિયા વન ચુકા હૈ ઇસ સે ઇસ કા સવ વાહ સે
પાલન હોના દુષ્કર હૈ ઇસ સે વેદા ઇસ વ્યર્થ કે ચક્ર મે તુમ મત
ફેસો ઇસ મેં વૌથે મહાવ્રત કી દુષ્કરતા કહી હૈ । ॥ ૨૮ ॥

વિરતિઃ અબ્રહ્મચર્યના ત્યાગ કરવાનો હોય છે વળી, ઉગ્ર મહાવ્રત યમ ધારેયવ્-
ઉગ્ર મહાવ્રત વ્રત્તધારયિતવ્યમ્ યોગ-નવવાહથી વિશુદ્ધ વ્રત્તચર્યનું પાલન કરવાનું
હોય છે આ વ્રત કામભોગરસન્નુજ્ઞા સુદુષ્કર-કામભોગરસજ્ઞેન દુષ્કરમ્ કામ-
-શબ્દરૂપ તથા ભોગ, ગંધ રસ અને સ્પર્શના રસથી પરિચિત અનેક તમારાવી
થઈ શકે નહીં જે કામભોગ રસથી અખણ છે તે તો બહી ભાતિથી એને
અનાયાસે છઠ્ઠીબર પાળી શકે પરંતુ જે આ રસના રસિયા બની ચૂક્યા છે
તેનાથી તેનું સંધર્મી રીતે પાલન કરવું મુશ્કેલ છે માટે હે બેટા ! વ્યર્થમાં
એ ચક્રમાં તું ન ફસાઈશ આમાં ચોથા મહાવ્રતની દુષ્કરતા બતાવવામાં
આવેલ છે ॥ ૨૮ ॥

દ્વિત્વારિશ્લોપરહિતમ્, અનયોઃ સમાદારદ્વન્દ્વઃ, તમ્ય તથોક્તસ્યૈય પિન્ડમ્ય સાધવો યાવજીવ ગ્રહણ કૃત્યન્તિ । એતદાચરણ તય દુષ્કર=દુરજુવરમ્ । અનેન તૃતીયમહાવ્રતસ્ય દુષ્કરત્ય મચિતમ્ ॥૨૭॥

ચતુર્થમહાવ્રતસ્ય દુષ્કરતામાહ—

મૂલમ્—વિરેઈ અવમચેરસ્સ, કામભોગરસન્નુણા ।

ઉગ્મે મહવ્વેયં વર્ષમ્, ધારેયંવ્વ સુદુષ્કરમ્ ॥૨૮॥

છાયા—વિરતિરબ્રહ્મચર્યસ્ય, કામભોગરસજ્ઞેન ।

ઉગ્ર મહાવ્રત વ્રત્ત, ધારયિતવ્ય સુદુષ્કરમ્ ॥૨૮॥

ટીકા—‘વિરેઈ’ इत्यादि ।

हे पुत्र ! साधुना अब्रह्मचर्यस्य=मैथुनस्य यावज्जीव विरति कर्तव्या,

सणिज्जस्स गेह्णणा-अनवच्छेपणीयस्य ग्रहणम्) अनवद्य-निर्दोष अचित्त प्रासुक तथा बयालीस दोषों से रहित एवणीय पिन्ड को ही वे ग्रहण करते हैं सो हे बेटा ! (दुष्करम्-दुष्करम्) यह भी तुम से यावज्जीव निभना दुष्कर-सुदिम्बल है ।

भावार्थ—साधु की जितनी भी महाव्रतादि रूप क्रियाएँ हैं, वे सब उनकी यावज्जीव है . जय वे अदत्त एक शालाका तकभी नहीं ले सकते हैं तथा दत्त भी अनवद्य एव एवणीय ही ग्रहण करते हैं तब यह सब तुम से दुष्कर है । इससे तृतीय महाव्रत में दुष्करता कही गई है ॥ २७ ॥

‘विरै’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे पुत्र ! साधु कों यावज्जीव (अवमचेरस्स विरै-

પણ લેતા નથી વળી અપાયેલ છતા પણ અણવજ્જેસણિજ્જસ્સ ગેહ્ણણા-અનવચ્છે-
ણીયસ્ય ગ્રહણમ્ અનવદ્ય-નિર્દોષ અચિત્ત પ્રાસુક તથા બેતાલીસ દોષોથી રહિત એવણીય
પીન્ડને જ તેઓ ગ્રહણ કરે છે તે હે બેટા ! આ પણ તમારાથી જીવગીભર નીભાવણ
દુષ્કરમ્-દુષ્કરમ્ દુષ્કર-સુરકેલ છે

ભાવાર્થ—સાધુની જેટલી પણ મહાવ્રતાદિરૂપ ક્રિયાઓ છે તે સધળી તેના માટે જીવનભર માટેની છે આથી જ્યારે તે અદત્ત એક સળીને પણ લઇ શકતા નથી તથા અપાયેલ પણ અનવદ્ય અને એવણીય જ ગ્રહણ કરે છે ત્યારે આ સધળું તમારા માટે દુષ્કર છે આથી ત્રીજા મહાવ્રતની દુષ્કરતા બતાવવામા આવેલ છે ॥ ૨૭ ॥

“વિરેઈ” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे पुत्र ! साधुने जीवगीभर अवमचेरस्स विरै-अब्रह्मचर्यस्य

રાત્રિભોજનપરિહારસ્ય દુષ્કરતામાહ—

મૂલમ્—ચઙ્ચિહે વિ' આહારે, રાઈભોયણવજ્જણા ।

સનિહીસચઓ ચેવ, વજ્જેયંવે સુદુક્કર ॥૩૦॥

છાયા—ચતુર્વિધેઽપિ આહારે, રાત્રિભોજનવર્જનમ્

સનિધિસચયથૈવ, વર્જયિતવ્ય. સુદુષ્કરમ્ ॥૩૦॥

ટીકા—‘ચઙ્ચિહે વિ’ इत्यादि ।

હે પુત્ર ! સાધુના અગ્નપાનસ્નાનસ્નાનરૂપે ચતુર્વિધેઽપિ આહારે રાત્રિ-
ભોજનવર્જન યત્તવ્યમ્ । સાધવો રાત્રી ચતુર્વિધમપ્યાહાર ન શુદ્ધિને ક્રિયા માવ' ।
ચ=પુન સાધુના સનિધિસચય—સનિધીયતે=નરકાપિ સ્થાપ્યતે આત્માડને-
નેતિ સનિધિ ઘૃતગુહાદેરુચિતકાલાતિક્રમણેન સ્થાપનમ્, ન ચાસો સચયથેતિ,
મોઽપિ યાવજ્જીવ વર્જયિતવ્ય એવ । એતસુદુષ્કર ત્વાદગ્નેન । અનેન પપ્તતસ્ય
દુષ્કરસ્ય સ્મૃતમ્ ॥૩૦॥

હૈ । પરંતુ તુમ રાજપુત્ર હો—સો યદ મય તુમ સે યાવજ્જીવ કૈસે નિમ
સકેગા ? અતઃ ઇસ ચારિત્ર પદ કે ચારુચિન્મય મે ન પડકાર મેરી વાત
માનો અપને ઘર પર હી રહો ॥૨૦॥

ઠટે રાત્રિભોજન કે વિષય મે કહતે હૈ—‘ચઙ્ચિહે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે પુત્ર ! સાધુ અવસ્થા મે સાધુ કે લિયે (ચઙ્ચિહે

વિ આહારે રાઈભોયણવજ્જણા—ચતુર્વિધેઽપિ આહારે રાત્રિભોજનવર્જ-
નમ) ચતુર્વિધ આહાર કે વિષય મે રાત્રિભોજનના યાવજ્જીવ ત્યાગ
કરવેના પડતા હૈ । તથા ‘સનિહીસચઓ ચેવ વજ્જેયંવે સુદુક્કરમ્—સનિધિ
સચયથૈવ વર્જયિતવ્ય સુદુષ્કરમ્) ઘૃત, ગુહ આદિના સગ્રહ કરના
યદ મી યાવજ્જીવ જોડ દિયા જાતા હૈ । યદ મય માતે મુઝે વેદા !

પ્રગ્લરની ભાવના છોડી દેવી પડે છે પરંતુ તેમને તો રાજપુત્ર છે તો પછી આ
મધળી વાતો તમારાથી કઈ રીતે પાળી શકાશે ? માટે શ્રામણ્ય પદના અઠવાયામ
ન પડતા અમારી વાતને માનીને આપણે ઘેર જ રહેા ॥ ૨૬ ॥

છઠ્ઠા રાત્રી ભોજનના વિષયમા કહે છે—“ચઙ્ચિહે” इत्यादि

અન્વયાર્થ—હે પુત્ર ! સાધુ અવસ્થામા સાધુ માટે ચઙ્ચિહે વિ આહારે
રાઈભોયણવજ્જણા—ચતુર્વિધેઽપિ આહારે રાત્રિભોજનવર્જનમ્ ચતુર્વિધ આહારના વિષ
યમા રાત્રિભોજનના અદ્યગીયત્વાત ત્યાગ કરવો પડે છે તથા સનિહીસચઓ ચેવ
વજ્જેયંવે સુદુક્કરમ્—સનિધિસચયથૈવ વર્જયિતવ્ય. સુદુષ્કરમ્ ધી, ગોળ આદિને
સઘરી રાખવું એ પણ તેમને અદ્યગીભરની મનાઈ છે આ મધળી વાતોથી અમેને

ગોવુમાદિ, પ્રેપ્યર્ગઃ=દાસીદાસર્ગઃ, તેષુ-ધનધાન્યપ્રેપ્યર્ગત્રિપદે इत्यर्थः, परिग्रहविवर्जनम्-परिग्रहस्य=संग्रहस्य विवर्जनं यावज्जीव वर्तन्यम् । साधुः धनधान्यप्रेप्यर्गणा संग्रहं यावज्जीव नैव कुर्वन्तीति भावः । तथा-सर्वारम्भपरित्यागः-सर्वे ये आरम्भा=द्रव्याद्युपार्जनरूपाः सारध्यापारास्तेषां परित्यागश्च यावज्जीव कर्तव्यः । अनेन निराकाङ्क्षतामुक्तम् । तथा सर्वत्र निर्ममत्वम्=ममेति भावराहित्यं च यावज्जीव धारयितव्यम् । एतत्सर्वं सुदुष्करम्=आरितुमशक्यम् । अनेन पञ्चममहाव्रतस्य सुदुष्करत्वं सूचितम् ॥२९॥

किं च—‘धणधन्ना’ इत्यादि ।

अन्वયાર્થ—હે પુત્ર ! સાધુ (ધણધનપેસવર્ગોસુ-ધનધાન્યપ્રેપ્યર્ગોસુ)

ધન, ધાન્ય એવ પ્રેપ્ય-દાસી, દાસ આદિકે વિષય મેં (પરિગ્રહવિવર્જન-પરિગ્રહવિવર્જનમ્) સંગ્રહ કરનેકા પરિત્યાગ યાવજ્જીવ કર દેતા હૈં । તથા (સંસ્કારમપરિચ્છાઓ-સર્વારમપરિત્યાગઃ) દ્રવ્યાદિક કી ઉપાર્જનરૂપ આરમ્ભ કા મી વહ ત્યામી હોતા હૈં એવ (નિમ્મમત્ત-નિર્મમત્વમ્) ઉસકો કિસી મી વસ્તુ મેં કહીં પર મી ‘યહ મેરી હૈ’ હિસ પ્રકાર કા ભાવ નહીં કરના ચાહિયે । સો યહ સવ (સુદુષ્કરમ્-સુદુષ્કરમ્) તુમ્હારે સે બેટા ! યાવજ્જીવ નહીં મધ સકતા હૈ । યહ માર્ગ વહુત હી કઠીનતમ હૈ । હિસ ગાથા દ્વારા પચમમહાવ્રત કી ડુષ્કરતા પ્રકટ કી હૈ ।

ભાવાર્થ—માતાપિતાને શુભાપુત્ર કો યહ મી સમજાયા કિ બેટા ! સાધુ અવસ્થા મે સાધુકો યાવજ્જીવ ધન, ધાન્ય, દાસી, દાસ આદિકા એવ મમસ્ત આરમ્ભ કા પરિત્યાગ કરદેના પડતા હૈ । તથા કિસી મી ઠિકાને ઉસકો ‘યહ મેરા હૈ’ હિસ પ્રકાર કા ભાવ કો છોડ દેના પડતા

વળી પણ—‘ધણધન્ના’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે પુત્ર ! સાધુ ધણધનપેસવર્ગોસુ-ધનધાન્યપ્રેપ્યર્ગોસુ ધન ધાન્ય અને દાસી, દાસ આદિના વિષયમા પરિગ્રહવિવર્જન-પરિગ્રહવિવર્જનમ્ સંગ્રહ કરવાનો ત્યાગ છોડીબર કરી દેવો પડે છે વળી સંસ્કારમપરિચ્છાઓ-સર્વારમપરિત્યાગ-દ્રવ્યાદિકના ઉપાર્જન આરમ્ભનો પણ તે ત્યાગી હોય છે, તેમ જ કોઈ નિમ્મમત્ત-નિર્મમત્વ કોઈ પણ વસ્તુમા “આ મારી છે” આ પ્રકારનો ભાવ કરાવો નથી માટે હે પુત્ર ! આ સધળું સુદુષ્કરમ્-સુદુષ્કરમ્ તમારાથી છોડીપર્થ ત સાધી શકાવાનું નથી આ માર્ગ ઘણો જ કઠીન છે આ ગાથા દ્વારા પાંચમા મહાવ્રતની ડુષ્કરતા પ્રગટ કરવામા આવેલ છે

ભાવાર્થ—માતાપિતાએ શુભાપુત્રને એ પણ સમજાવ્યું કે, હે બેટા ! સાધુ અવસ્થામા સાધુએ છોડીબર ધન, ધાન્ય, દાસ, દાસી આદિનો તેમ જ સધળા પ્રારબ્ધનો પરિત્યાગ કરી દેવો પડે છે વળી કોઈ પણ ઠેકાણે “આ મારું છે” આ

=दुःख हेतुः शय्या यस्य च । तृणस्पर्शाः=सस्तारके तृणस्पर्शजनितपरीपहाः ।
तथा-जलमेव च=मलपरीपहश्च ॥३१॥

उहों प्रतों की दुष्करता कह कर अब परीपहों के सहन करने की दुष्करता को कहते हैं—‘छुहा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(छुहा तण्हा य सीउण्ह दसमसगवेयणा अक्कोसा दुग्गसेज्जाय तणफासा जल्लमेव य-क्षुधा तृण्णा शीतोण्ण दशमशक्रुवेदना आक्कोशा दुग्गशय्या तृणस्पर्शा जल एव च) क्षुधा परीपह, तृणा परीपह, शीतोण्ण परीपह दशमशक्रुपरीपह, आक्कोशपरीपह, दुग्गशय्या-परीपह, तृणस्पर्शपरीपह, तथा मलपरीपह, । क्षुधा के दुग्गको सहन करना क्षुधापरीपह है । प्यास के दुग्गको नमता से सहन करना तृणापरीपह है । गर्मी की पीडा को सहन करना शीतोण्ण परीपह है । दशमशक्रु जीवों के काटने आदि से होनेवाले दुग्गको सहन करना दशमशक्रुवेदनापरीपह है । दुर्बलकों को शक्ति से सहन करना आक्कोश परीपह है । नीची उंची जमीन में उठने बैठने आदि के दुग्गको सहन करना दुग्गशय्या परीपह है । सस्तारक (शय्या) में तृण स्पर्श जनित दुग्गको सहन करना तृणस्पर्शपरीपह है । शरीर पर जमे हुए मल के दुग्गको सहन करना जलपरीपह है ॥३१॥

छो प्रतों की दुष्करता कहीने से परीपहों में सड़न करवानी दुष्करता में छोड़े—‘छुहा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—छुहा तण्हाय सीउण्ह दसमसगवेयणा-क्षुधा तृण्णा शीतोण्ण दशमशक्रुवेदना क्षुधा परीपह, तृणा परीपह, दश-मशक्रु परीपह, अक्कोसा दुक्कस सेज्जा य तणफासा जल्लमेव य-आक्कोशा दुग्गशय्या तृणस्पर्शा जल एव आक्कोश परीपह, दुग्गशय्या परीपह, तृणस्पर्श परीपह तथा मल परीपह । अपने सहन करवु ते क्षुधा परीपह छे तरसना दुग्गने सभतापूर्वक सहन करवु ते तृणा परीपह शरीर अपने गरमीनी पीडाने सहन करवी ते शीतोण्ण परीपह छे डाय-मशक्रु वगेरे छेवोना ठरववाथी जे दुग्ग सहन करवु पडे छे तेने दशमशक्रुवेदना परीपह कडे छे दुर्बलकोने शक्तिपूर्वक सहन करवा ते आक्कोश परीपह छे नीची जमीन में बैठने उठने आदि दुग्गने सहन करवु ते दुग्गशय्या परीपह छे सस्तारक में तृणस्पर्श से उत्पन्न बनारा दुग्गने सहन करवु ते तृणस्पर्श परीपह छे शरीर पर जमेला मलना दुग्गने सहन करवु ते जल परीपह छे ॥३१॥

एष पणामपि प्रताना दुःकृतामभिधाय सम्प्रति पणोप गहन दुःकृता
गाथाज्येन प्रोच्यते—

मृतम्--छुहा तण्हा यं सङ्गीण्ह. दसमसंगवेयणा ।

अक्रोसा दुक्खसेजा यं, तणफासा जहेम्वे' यं ॥३१॥

तालणो तज्जणो चैवं, वहवधपरीसहा ।

दुक्खं भिक्खायरिया, जायणो यं अलाभया ॥३२॥

छाया--क्षुधा तृष्णा च शीतोष्ण, दशमशस्त्रेदना ।

आक्रोશા દુઃસ્વસ્થા ચ, તળસ્પર્ગા જલમેય ચ ॥૩૧॥

તાડના તર્જના ચૈવ, વધરન્યપરીસહી ।

દુઃખ ભિક્ષાર્યા, યાચના ચ અભાવતા ॥૩૨॥

ટોકા--'છુહા' इत्यादि ।

क्षुधा तृष्णा च, शीतोष्ण, तथा-दशमशस्त्रेदना=दशमशस्त्रदृढदशन रुजात
दुःखानुभवरूपा । आक्रोशः=दुर्वचनादिस्था । दुःस्वस्था=विषमोन्नतत्वाद् दुःखा
तुम से पालना कठीन लगता है । इस से पट्टप्रत में डुकरता वही है ।

भावार्थ--રાશ્ત્રિભોજન ત્યાગરૂપ જો જઠા પ્રત હં વહ મી બેદા ।
તુમ સે નહીં સધ સકના હૈ । જ્યોં કિ હસ મે ચારોં પ્રકાર કે આહાર
કા જીવનપર્યન્ત સાધુ કો ત્યાગ કરદેના હોતા હૈ । તયા વહ રાશ્ત્રિમે
શૂત શુદ્ધાદિકા કા મી સચય નહી કર મકના હૈ । યાવજીવ હસકા મી
જસમો ત્યાગ કરદેના હોતા હૈ । અતઃ તુમ સે યહ પ્રત કૈસે પાલિત
હોગા, અર્થાત્ પાલિત હોના અત્યત મુશ્કિલ હૈ । હૈ બેદા ! મુક્તે બડા
સદેહ હૈ ॥૩૦॥

ભાગે છે કે, હે બેદા ! તમારાથી આમાનુ કશુ પણ પાળી શકાશે નહીં આમા
છઠ્ઠા પ્રતની ડુકરતા બતાવવાના આવેલ છે

ભાવાર્થ--રાશ્ત્રિભોજનના ત્યાગરૂપ જે છઠ્ઠું પ્રત છે તે પણ બેદા ! તમારાથી પાળી
શકાય તેમ નથી કારણ કે તેમા ચારે પ્રકારના આહારનો સાધુએ જીવનપર્યંત
ત્યાગ કરી દેવાનો હોય છે વળી તે રાશ્ત્રિના મખામા ધી, જે બાદિ વસ્તુઓ
પાળી શકતા નથી જીવગીપર્યંત તેનો પણ ત્યાગ કરી દેવો પડે છે આથી હે બેદા !
આ પ્રત તમારાથી કંઈ રીતે પાળી શકાશે તેનો અભાવે ભાગે મદેહ છે ॥ ૩૦ ॥

=तु य हेतुः शय्या यसतिश्च । तृणस्पर्शाः=सस्तारके तृणस्पर्शजनितपरीपदाः ।
तथा-जलमेव च=मलपरीपदश्च ॥३१॥

इहों त्रों की दुष्करता कह कर अय परीपदों के सहन करने की दुष्करता को कहते हैं—‘छुहा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(छुहा तण्हा य सीउण्ह दसमसगवेयणा अक्कोसा दुग्बसेज्जाय तणफासा जलमेव य-क्षुधा तृण्णा शीतोण्ण दशमशरु-वेदना आक्कोशा दुग्बशय्या तृणस्पर्शा जल एव च) क्षुधा परीपद, तृण-परीपद, शीतोण्ण परिपद दशमशरुपरीपद, आक्कोशपरीपद, दुग्बशय्या-परीपद, तृणस्पर्शपरीपद, तथा मलपरीपद, । क्षुधा के दुग्बको सहन करना क्षुधापरीपद है । प्यास के दुग्बको समता से सहन करना तृणपरीपद है । शर्दी गर्मी की पीडा को सहन करना शीतोण्ण परीपद है । दशमशरु जीवो के काटने आदि से होनेवाले दुग्बको सहन करना दशमशरुवेदनापरीपद है । दुर्वचनों को शांति से सहन करना आक्कोश परोपद है । नीची उंची जमीन में उठने बैठने आदि के दुग्ब को सहन करना दुग्बशय्या परीपद है । सस्तारक (शय्या) में तृण स्पर्श जनित दुग्ब को सहन करना तृणस्पर्शपरीपद है । शरीर पर जमे हुए मैल के दुग्बको सहन करना जलपरीपद है ॥३१॥

छये त्रतोनी दुष्करता कहीने हवे परीपडोन सहन करवाना दुष्करताने उडे छे—‘छुहा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—छुहा तण्हाय सीउण्ह दसमसगवेयणा-क्षुधा तृण्णा शीतोण्ण दशमशरुवेदना क्षुधा परीपद, तृण्णा परीपद, दश-मशरु परीपद, अक्कोसा दुग्बसेज्जा य तणफासा जलमेव य-आक्कोशा दुग्बशय्या तृणस्पर्शा जल एव आक्कोश परीपद, दुग्बशय्या परीपद, तृणस्पर्श परीपद तथा मल परीपद जलमेव उ अने सहन करवु ते क्षुधा परीपद छे तरसना उ अने समतापूर्वक सहन करवु ते तृण परीपद शर्दी अने गरमीनी पीडाने सहन करी ते शीतोण्ण परीपद छे उ अने मशरु वगेरे ज्वेदना करवावथी जे उ अ सहन करवु पडे तेने दशमशरुवेदना परीपद कहे छे दुर्वचनोने शांतिपूर्वक सहन करवा ते आक्कोश परीपद छे नीची उंची जमीनमा जेसवु, उठवु आदि उ अने सहन करवु ते दुग्बशय्या परीपद छे सस्तारकमा तृणस्पर्शथी उतपन्न वनाश उ अने सहन करवु ते तृणस्पर्श परीपद छे शरीर उपर जमेला मैलना उ अने सहन करवु ते जल परीपद छे ॥३१॥

તથા—‘તાલણા’ ઇત્યાદિ ।

તાડના=ચપેટાઘાતારૂપા, તર્જના=અદ્વિભ્રમણભૂતક્ષપારૂપા । તયા-
પ્રથમપરીપક્ષો યથો ઋદાદિમહારઃ, ય-યઃ=રજ્યાદિમિત્તાદીના વચ્ચન, તાવેવ
પરિપક્ષો, પ્રથમપરીપક્ષો । તથા-મિશ્રાચર્યા=મિશ્રાર્થપરિભ્રમણરૂપા । તથા-યાચના,
ચ=પુનઃ યાચનાયા ક્રતાયામપિ અભામતા=અપ્રાપ્તિરૂપા । ઉપરક્ષણત્વાદન્યસમ
પરીપક્ષાથ । એતે સર્વે ‘દુઃખ’ મિતિ દુઃખરૂપા ભવન્તિ । આટર્યા દુઃખશબ્દમ્
સર્વનાન્યયઃ કર્તવ્યાઃ । ‘અભામતા’ ઇત્યગ્ર સ્થાર્થિકસ્તત્ । યદ્વા-કૃતપદ્મગ્રીહ
રલામશબ્દાત્તલ્ ॥૩૨॥

તથા—‘તાલણા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(તાલણા તજ્જણા ચેવ વહવથ પરીસહા-તાડના તર્જના
ચૈવ વધવથ પરીપક્ષૌ) તાડના-તર્જના, વધ, વથ (મિશ્રવાચરિયા
જાયણા અભામતા દુઃખ-મિશ્રાચર્યા યાચના અભામતા) મિશ્રાચર્યા,
યાચના એવ અભામતા યે સત્ દુઃખરૂપ હૈ । યપ્પડ આદિ મારને કા
નામ તાડના હૈ । અગુલિ દ્વારા સકેત કરતે હુગ કુત્સિત વચ્ચનો દ્વારા
અપમાનિત કરના તર્જના હૈ । લઠ્ઠી આદિ દ્વારા આઘાત કરને કા નામ
વધ હૈ । રજ્જુ આદિ દ્વારા દાઘ આદિકે ઘાથને કા નામ વથ હૈ ।

ભાવાર્થ—મૃગાપુત્ર સે માતાપિતા યહ વદ રહે હૈં કિ બેટા ! સાધુ
ચર્યા ઇસલિયે મી કઠિન હૈ કિ ઉસ મેં સાધુ તાડિત હોને પર કમી મી
ઉસકા પ્રતિકાર નહી કર સકતા હૈ । ઉસકો જાહે મી કોઈ જૈસે
જાહે વૈસે માર સકતા હૈ । દરગક કોઈ હાટ ડપટ કર સકતા હૈ ।
રસ્સી આદિ દ્વારા ઉસકે હાથ પૈર મી ઘાથ સકતા હૈ । યે સબ દુઃખ

તથા—“તાલણા” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—મિશ્રવાચરિયા જાયણા અભામતા દુઃખ-મિશ્રાચર્યા યાચના
અભામતા દુઃખ મિશ્રાચર્યા, યાચના અને અભામતા એ સઘળા હુખરૂપ છે
તાલણા તજ્જણા ચેવ વહવથ પરીસહા-તાડના તર્જચૈવ વધવથ પરીપક્ષૌ
યપ્પડ વગેરેનુ મારવુ એનુ નામ તાડના છે આગળીથી સકેત કરીને કુત્સિત
વચ્ચનોથી અપમાનિત કરવુ તે તર્જના છે, લાઠી વગેરેથી આઘાત પહોચાડવો તેનુ
નામ વધ છે, દોરી વગેરેથી હાથ વગેરેને ઘાથવા તેનુ નામ વથ છે

ભાવાર્થ—મૃગાપુત્રને માતાપિતા આમ કહી રહ્યા હતા કે બેટા ! સાધુચર્યા
એટલા માટે કઠિન છે કે જેમા સાધુ મારવા છતા પણ તેનો પ્રતિકાર કરી શકતા
નથી તેમને કોઈ પણ આહુ તે પ્રકારે મારી શકે છે હરકોઈ એને ધાકધમકી
આપી શકે છે દોરડાથી તેના હાથપગ બાધી શકે છે આ સઘળા હુખ આવી
પડતા સાધુએ સમતાપૂર્વક સહન કરવા જોઇએ, નહીં તો તે સાધુ નથી જો થોડી

પુનરપિ શ્રામણ્યદુષ્કરતા પ્રદર્શયતિ—

મૃત્—કાવોયા જો ડમા વિત્તી, કેસલોઓ ચં દારુણો ।

દુર્ગ્ગલ વખેઢવય ઘોર ધૌરિડં અમહર્પ્પણા ॥૩૩॥

ગ્રાયા—કાપોતી યા ડય વૃત્તિઃ, કેશલોચશ્ચ દારુણ ।

દુઃમ વ્રજ્યતત ધોર, ધારયિતુમમહાત્મના ॥૩૩॥

ટીકા—‘કાવોયા’ ઇત્યાદિ ।

સામૂના યા ડય વૃત્તિઃ=સયમ યાત્રા નિર્વહનોપાયરૂપા સા કાપોતી=રૂપો ના’-પક્ષિ વિશેષાસ્તેપામિય કાપોતી, કાપોતી-ડય કાપોતી, કપોતવૃત્તિતુલ્યા । યથા રૂપોતા નિત્યગદ્ગિતાઃ સ્વાહારગ્રહણે પ્રવર્તન્તે, કૃતાહારાસ્તે દ્વિતીય દિવસાયં ન કિમપિ સમૃદ્ધન્તિ । યાત્રતોદરપૂર્તિર્ભવતિ, તાવદેવ મૃદ્ધન્તિ । એવમેવ સામ્બોડ્યેપણાદોષેભ્યો નિ ય ગદ્ગમાના આહારગ્રહણે પ્રવર્તન્તે । આહાર હૈ । ઇનકો મમતાપૂર્વક માધુ કો સહન કરના ચાહિયે । નહીં તો વહ માધુ નહીં હૈ । યદિ યોડી ઢેરકે લિયે માન લિયા જાય કિ યે વાતે માધુઅવસ્થા મે મન કે માથ ઘટિત નહીં હો સકતી હૈં તો મી મિશ્રા-ચર્યા તો સનકો કરની હી પડતી હૈ । યહ સ્પા કમ દુઃખકી વાન હૈ ? ઇસી તરહ યાચના કરના તથા યાચના કરને પર મી માગી હુઈ વસ્તુ નહી મિલના યહ તો ઓર મી અધિક કષ્ટ હૈ । અતઃ વેદા । ડમ સાધુ બનને કે આગ્રહ કો જોડ દો । ડમકે હોને મેં વહે દુઃખ હૈ ॥૩૨॥

ફિર મી શ્રામણ્ય કી દુષ્કરતા ડિગ્બલાતે હૈં—‘કાવોયા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્ય—માધુજનોં કી (જા-યા) જો (ડમા-ડયમ્) યહ સામ-યાત્રા કે નિર્વહન કે ઉપાયરૂપ (કાવોયા-કાપોતી) કાપોતી (વિત્તી-વૃત્તિ) વૃત્તિ હૈ યહ વહી દારુણ હૈ । ત ગ (કેસલોઓય દારુણો-કેશલોચશ્ચ દારુણ)

વાર માટે એમ માની લેવામા આવે કે આવી બધી વાતો સાધુઅવસ્થામા મધ્યમાને બનતી નથી, પરંતુ શિક્ષાચર્યા તો બધાએ કરવી જ પડે છે એ શુ ઓછા દુ બની વાત છે ? આ પ્રમાણે યાચના કરવી અને યાચના કરવા છતા પણ માગેલા વસ્તુ ન મળે તે અતિ દુ ખદ છે, માટે હે બેદા ! આ સાધુ બનનાના આગ્રહને ઝાડી દે કારણ કે સાધુ બનવામા ભારે દુ ખ છે ॥ ૩૨ ॥

છતા પણ શ્રામણ્યની દુઃકરતા બતાવે છે—“કાવોયા” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્ય—સાધુજનોની જા-યા જે ડમા-ડયમ્ આ સયમયાત્રાના નિવાહના ઉપાયરૂપ કાવોયાવિત્તી-કાપોતીવૃત્તિ કાપોતિ વૃત્તિ છે તે ખૂબ કઠીન છે તથા કેસલોઓય દારુણો-કેશલોચશ્ચ દારુણ. વાળોને-ડેશને ઉખેડવા

કૃત્યા સિમિતિ સગ્રહ ન કૃત્વિતિ । સા ગતિદુરનુભવન દારુણા, યાગ્યતિ પિત્રા
ચયતિ નાતરમનામિ યા સા દારુણા=મયદ્ધાર । ચ=પુન -કેઝગીગ =કેઝોત્પાટન
દારુણ =મયદ્ધાર । ઉપરુચ્ચ ચૈતન-ઉત્તિસમયમતિલગ્નના મ્યા યાય યાના
નિયતપ્રાસાદિ સમસ્તોત્તરમણાનામ્ । ચ=પુન અમહાત્મના=અમ્થિરાત્મના નાત
રેણ ઘોર વ્રહ્મવ્રત=વ્રહ્મચર્યવ્રત ધારયિતુ=પાઠયિતુ દુઃસ્વપ્ન=દુઃસ્વપ્ન । પૂર્વમુક્તસ્ય
વ્રહ્મચર્યસ્ય પુનરભિધાનમતિદુઃકરત્ત્વ-ધાવનાર્થમ્ । 'દારુણ' ગ-માયર્થ્યન્દ્રિ
રિપર્યાસેનાનાન્વય । ॥૩૩॥

કેઝોં કા ઉગ્રાડના યદ્ધ મી ઘટુત દારુણ હૈ । ઇસી તરફ ઉમયકાન્
મળ્હોપકરુણ કી પ્રતિલેગ્નના કરુના, સ્વા-યાય કરુના, ધ્યાન કરુના,
અનિયતવાસ હોના યદ્ધ મય દારુણ-કઠિન હૈ । તથા (અમહપ્પના ઘોર
વમન્વય ધારેડ દુઃસ્વ-અમહાત્મના ધોર વ્રહ્મવ્રત ધારયિતુ દુઃસ્વપ્ન) કાપર
જન દ્વારા ઘોર વ્રહ્મચર્યવ્રત કા આરાધન કરુના મી ઘડા હી કઠિન હૈ ।

ભાવાર્થ—જિસ પ્રકાર કપૂતર શક્તિચિત્ત હોકર અપને આહાર
કી સોજ મે નિકલતે હૈ આર જય ઉનકો જિતના મી આહાર મિલ
જાતા હૈ ઉસકો સ્વા પીકર કલકી ચિન્તા સે રહિત હો જાતે હૈ નગ
દૂસરે ટિનકે લિયે ઉસના સગ્રહ નહી કરતે હૈ । જિતની આવશ્યકતા
હોતી હૈ ઉસી પ્રમાણ ગ્રહણ કરતે હૈ । ઇસી પ્રકાર સાડુ મી ત્વણા
દોપોં સે શક્તિચિત્ત હોકર આહાર કે ગ્રહણ મે પ્રવૃત્ત હોતે હૈ । જિતના
મી જો અપને ઉદરપૂર્તિ કે નિમિત્ત મિલ જાતા હૈ ઉસકો સ્વા પીકર
અપને વર્તન્ય મે લગ જાતે હૈ । કલકી ચિન્તા નહી રગ્વતે ઓર ન
ઉસકા સગ્રહ મી કલકે લિયે કરતે હૈ । તથા ઇસ અવસ્થા મ સાડુકો

એ પણ ખૂબ જ કઠણ છે આ પ્રમાણે યોગ્ય અમથે પ્રતિલેખન કરવું,
સ્વા યાય કરવું, ધ્યાન કરવું, અનિયતવાસ કરવો એ સઘળું કઠણ છે અમહપ્પના
ધોર વમન્વય ધારેડ દુઃસ્વ-અમહાત્મના ધોર વ્રહ્મવ્રત ધારયિતુ દુઃસ્વપ્ન ગાયર
જનો માટે ઘેર વ્રહ્મચર્યવ્રતનું આરાધન કરવું એ પણ ખૂબ જ કઠણ છે

ભાવાર્થ—એ પ્રમાણે કપૂતર શક્તિ મનથી પોતાના આહારની શોધમાં નીકળે
છે અને જ્યારે તેને શોધાવણો આહાર મળે છે તે ખાઈ પીધને કાલની ચિંતાથી
એ મુક્ત બની જાય છે તથા બીજા વિસના આહાર માટે પણ તેનો સગ્રહ કરના
નથી જેટલી આવશ્યકતા હોય છે એટલા જ પ્રમાણમાં તે ખાય છે આ પ્રમાણે
એકથી દોપેથી શક્તિ ચિત્ત થઈને આહાર ગ્રહણ કરવામાં સાધુ પ્રવૃત્ત થાય ઈ
પોતાના ઉદરની પૂર્તિના નિમિત્તે જેટલું પણ મળે છે એને ખાઈપીને તે પોતાના
કર્તવ્યમાં લાગી જાય છે, કાલની ચિંતા રાખતા નથી તેમ જ કાલ માટે સગ્રહ

एष पण्णा त्रयाना दुःकरता परीपदसहनदुःकरता चार्थमाय स्वयत्त
व्यमुपमहर्मुमाह—

मृग्--सुहो इओ तुंम पुत्ता, सुकुमालो सुमज्जिओ ।

ने हुंसि पहुं तुंम पुत्ता !, सामण्णमणुपालिउ ॥३४॥

છાયા—સુખોચિતમ્ત્ર પુત્ર !, સુકુમારઃ સુમન્નિતઃ ।

મ અર્થમ પ્રમુત્ય પુત્ર !, શ્રામણ્યમનુપાલયિતુમ્ ॥૩૪॥

ટીકા--‘સુ’ હો ‘ઓ’ ઇત્યાદિ ।

हे पुत्र ! त्व सुखोचित-सुख=सात तस्य उचितो=योग्योऽसि, सुकुमार
सुकोमलः, सुमन्जित=सुमनपित, उपलब्धगन्वात्-सकलनेपथ्यभूषितश्चासि । अतो
हे पुत्र ! त्व श्रामण्य=पूर्वोक्तगुणस्य चारिमनुपालयितुं प्रभुः समर्थो न भवसि=

अपने केशों का लोच भो करना पड़ता है । ब्रह्मचर्यव्रत की आराधना
करनी पड़ती है । वेदा । ये सब वृत्तियां तुम से आचरित जन्मभर नहीं
हो सकती हैं । क्यों कि ये सब बड़ी दायण हैं । अतः पर पर ही रहो ॥३४॥

છહ ત્રતોંકી તથા પરીપદ સહન કરને કી દુઃકરતા કો દિલ્લભાસર ઉપ-
સહાર કરતે હુમ મૃગાપુત્ર કે માતાપિતા અપના કર્તવ્ય કહતે ૬—

‘સુહાઃઓ’ ઇત્યાદિ ।

अन्वयार्थ—(पुत्ता-हे पुत्र !) हे पुत्र ! (तुम सुहोइओ-त्व सुखो-
चित) तुम तो सुख भोगने के लायक हो । कारण कि (सुकुमालो-
सुकुमारः) तुम सुकुमार हो । (सुमज्जिओ-सुमन्जित) तुमने मैंने
जल्द ही तरह से स्नान, गंध, लेपन एवं आभूषण आदि से सुमस्कृत
कर पाला पोसा है । (पुत्ता तुम सामण्णमणुपालिउ पहु न हुंसि-

પશુ કરતા નથી આ અનસ્થામા આધુએ પોતાના વાગને લેવા કહે છે, બ્રહ્મચર્ય
નગની આરાધના કરવી પડે છે બેટા ! આ મનથી વૃત્તિઓ તારાથી જન્મભર
આચરી શકાશે નહીં કારણ કે, તે ખુબ જ કઠણ છે, માટે ઘેર જ રહે । ॥ ૩૪ ॥

છએ ત્રતોના તથા પરીપદ સહન કરવાની દુઃકરતા બતાવીને ઉપસહાર કરતા
મૃગાપુત્રના માતાપિતા પોતાના અભિપ્રાયને કહે છે—‘‘સુહાઃઓ’’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—પુત્ર-પુત્ર છે પુત્ર ! તુમ સુહોઈઓ-ત્વ સુખોચિત તારી ઉમર
સુખ ભોગવવાને લાયક છે, કારણ કે, તુ સુકુમાલો-સુકુમાર સુકુમાર છે તને મે
સુમજ્જિઓ-સુમન્નિત સારી રીતે સ્નન, ગંધ, લેપન વગેરેથી તથા આભૂષણ
વગેરેથી સુમસ્કૃત કરીને પાળેલ પોપેલ છે પુત્ર તુમ સમણમણુપાઠિઉ પહુ ન

નાસિ ! યો હિ સુખોચિતઃ સુકુમાર. સુખોચિત યાદિપુત્રસ્ત્વ શ્રામણ્યમનુપા-
યિતુ સમર્થો ભવિતુ નાર્હતીતિ ભાર ॥૩૪॥

અસમર્થતામેવ દૃષ્ટાન્તે સમર્થયત્રાહ—

મૂલમ્—જાવજીવમવિસ્સંસામો, ગુણાણ તું મહવ્ભરો ।

ગરૂઓ લોહભારોવ્વ, જો પુત્રો ! હોડે દુર્બોહો ॥૩૫॥

છાયા—યાવજીવમવિશ્રામો, ગુણાના તુ મહાભરઃ ।

ગુરુકો લોહભાર ડગ, યઃ પુત્ર ! ભવતિ દુર્બહઃ ॥૩૫॥

ટીકા—‘જાવજીવ’ इत्यादि ।

હે પુત્ર ! ચારિત્રસમન્વિના ગુણાના=મૂલોત્તરગુણાના તુ યો મહાભર =
મહાભાર. સ લોહભાર ડગ ગુરુકો=ગરિષ્ઠ, તથા-યાવજીવમ્ અવિશ્રામ.=
નાસ્તિ વિશ્રામો યસ્મિન્ સ તથા, અત એવ દુર્બહઃ=દુ.સ્થેન યોદ્ધવ્યો ભવતિ ।

મો પુત્ર ! ત્વ શ્રામણ્યમનુપાલયિતુમ્ પ્રશુ ન ભવસિ) અત તુમ પ્રવૌ-
ક્તગુણવાલે ઇસ શ્રામણ્ય પદ કો પાલન કરને કે લિયે સમર્થ નહીં હો
સકતે હો । જો સુખોચિત સુકુમાર એવ સુમજિત નહીં હોતા, હે પુત્ર !
વહી ઇસ શ્રામણ્યપદકો કદાચિન્ પાલ સકતા હે । તુમ્હારે જૈસે લાઢલે
રાજકુમાર નહીં ॥૩૪॥

અવ ચારિત્ર પાલનેકિ અસમર્થતા કો દૃષ્ટાન્તો સે કહતે હે—

‘જાવજીવ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(પુત્રા-પુત્ર) હે પુત્ર ! (ગુણાણ-ગુણાનામ્) ચારિત્ર
સબધી મૂલગુણો એવ ઉત્તરગુણો કા ભાર કોઈ મામૂલી ભાર નહીં હૈ
યહ તો (મહવ્ભરો-મહાભાર) વહુત ભારી ભાર હૈ । (લોહભારોવ્વ ગ-
રુઓ-લોહભાર ઇવ ગુરુક) લોહેકા જૈસા ભાર વહુત ભારી હોતા હૈ એસા

હુસી-હે પુત્ર ત્વ શ્રામણ્યમનુપાલયિતુ પ્રશુ ન ભવસિ આથી તુ આગળ કહેલા
શુભવાવાળા આ શ્રામણ્ય પદનું પાલન કરવાને માટે સમર્થ થઇ શકીશ નહીં જે
સુખમા ઉછરેલ સુકુમાર અને સુમજીલુત નથી હોતા તે શ્રામણ્યપદને કદાચિત પાળી
શકે છે પરંતુ હે બેટા ! તારા જેવો લાડલો રાજકુમાર નહીં પાળી શકે ॥ ૩૪ ॥

હવે ચારિત્રપાલનની અસમર્થતાને દૃષ્ટાન્તથી કહે છે—“જાવજીવ” इत्यादि

અન્વયાર્થ—પુત્રે-પુત્ર હે પુત્ર ! ગુણાણ-ગુણાનામ્ ચારિત્ર સબધી મૂળ શુભો
અને ઉત્તર શુભોના ભાર તે કોઈ મામૂલી ભાર નથી મહવ્ભરો-મહાભાર ધણોળ
ભારે ભાર છે લોહભારોવ્વ ગરુઓ-લોહભાર ઇવ ગુરુક લોહાનો ભાર જેમ મૂળ

अयं भावः—अन्यो गुरुभारो यदा बोहु न शक्यते, तदा तं भारं क्वचित् प्रदेशे विमुच्य विश्रामो गृह्यते । किन्तु चारित्र्यगुणभारमेकवारं गृहीत्वा न कदापि मोचनीयो भवति । स तु यावज्जीवं धारणियो भवति । त्वं तु सुगोचितः सुकुमारः सुमज्जितश्चासि । अत एव त्वं चारित्र्यसम्पन्निमूलोत्तरगुणमहाभारं नैव बोहुं शक्नोषीति । ३५॥

किं च—

मृगम्—आगांसे गगसोओव्वं, पडिसोओव्वं दुत्तरो ।

वाहाहि सागरो चैव, तरियेव्वो गुणोदंही ॥३६॥

जया—आकाशे गङ्गास्रोत इव, प्रतिस्रोत इव दुस्तरः ।

वाहुभ्यां सागर इव, तरीतव्यो गुणोदयि ॥३६॥

भारी है । इसीलिये (दुन्वहो होइ—दुर्वह, भवति) यह दुर्वह है । इसको उठानेवाले व्यक्ति के लिये कभी भी (अविस्मामो—अविश्रामः) विश्राम नहीं मिल सकता है, अर्थात् इस भारको जावज्जीव उठाना पड़ता है ।

भावार्थ—लोहेका जैसा भार बहुत भारी होता है उसी प्रकार इस चारित्र्य का भार है । इसको उठानेवाले व्यक्ति को कभी भी विश्रान्ति नहीं मिलती है । तथा लौकिक भार सब उठानेवाले को व्यथित कर देता है तब वह उसको उतार कर विश्राम भी ले सकता है । किन्तु इस चारित्र्य गुणके लोकोत्तर भार को एक बार अंगीकार किया कि फिर इसको उतारा नहीं जाता है । यावज्जीव ही यह धारण करने योग्य होता है । अतः जब तुम सुगोचित सुकुमार एवं सुमज्जित हो तब कष्टो तो सही बेठा । तुम इसको यावज्जीव कैसे उठा सभोगे ? ॥३५॥

भारे डोय छे ते प्रभाषेनो आ भार भारे छे आथी ते दुन्वहो होइ—दुर्वह भवति पडन न थई शई तेवो छे तेने उपाडवावाणी व्यक्तिताना भाटे कही पणु अविस्सामो—अविश्रामः विश्राम भणी शकतो नथी अर्थात् आ भारने एवमपर्यंत उठाववे। पडे छे

भावार्थ—लोहाने। भार जेम धोखे न भारे डोय छे तेन प्रकारने। यस्मिन्ना। भार छे तेने उपाडवावाणी व्यक्तिताने कथारेय पणु विश्रति भगती नथी लोदिक भार नभारे उठाववावागाने व्यथित करी दे छे तारे ते तेने उतारीने विश्राम पणु लई शई छे परंतु आ चारित्र्यगुणना लोकोत्तर भारने ओक पणत अंगिकार ज्यो पछी तेने पाछे उतारी शकतो नथी ते एवमपर्यंत धारण करवाने भाटे न डोय छे भाटे नभारे तु सुगोचित सुकुमार जने सुमज्जित छे तारे कछो तो भेटा । तमे ओ भारने एवमपर्यंत कछी रीते उठावी शकथो ? ॥ ३५ ॥

ટીકા—‘આગાસે’ इत्यादि ।

हे पुत्र ! अथ गुणोदधि.—गुणाः=ज्ञानादयस्त एव उदधिः=समुद्रो दुस्तरः
त्वाद गुणोदधिः=गणसमुद्र आकाशे गङ्गास्रोत इव=आकाशगामिन्या गङ्गायाः
स्रोत इव दुस्तरः । लोहदग्धेदमुक्तम् । तथा-अन्यनदीनां प्रोतस्रोत इव=प्रतिकूल
धारेव दुस्तरः । तथा-वाहुभ्या सागर इव तरोतव्यां इव गुणमहादधिः ।
यथा-वाहुभ्या समुद्रो दुस्तर, तथा गुणोदधिरपि दुस्तरः । गङ्गामनः प्रायनि
यन्त्रणस्य दुःशयत्वाद् गुणोदधितरण दुष्परमिति सूत्राशयः ॥३६॥

किंच—‘आगासे’ इत्यादि ।

अन्वયાર્થ—હે પુત્ર ! (ગુણોદધી-ગુણોદધિઃ) ગુણોદધિ-જ્ઞાનાદિક
ગુણરૂપ સમુદ્ર (આગાસે ગંગાસ્રોતોન્વ-આકાશ ગંગાસ્રોત ઇવ) આકાશ
ગામી ગંગા કે પ્રવાહ સમાન દુસ્તર છે । અથવા (પદ્ધિસ્રોતોન્વ દુસ્તરો-
પ્રતિસ્રોત ઇવ દુસ્તરઃ) પ્રતિકૂલ સ્રોત કે સમાન તૈરના અશક્ય છે ।
અથવા (વાહુર્ધિ સાગરો ચેવ તરિયવ્યો-વાહુભ્યા સાગર ઇવ તરીતવ્ય)
વાહુઓ દ્વારા જેવે સાગર પાર કરના સર્વથા અશક્ય છે । ઉસી પ્રકાર
મનવચન યથ કાય કા નિયંત્રણ દુઃશક્ય હોને સે ગુણોદધિ કા તરણ બી
તુમ્હારે દ્વારા સર્વથા અસંભવ છે ।

ભાવાર્થ—માતાપિતા સમજાતે હુવ મૃગાપુત્ર સે કહ રહે છે-કિ
બેટા ! જિત પ્રકાર આકાશગામી ગંગાકા-પ્રવાહ અથવા પ્રતિકૂલ નદી
કા મગલ પ્રવાહ તરા નહીં જા સકતા છે, ઓર ન સમુદ્ર હી વાહુઓ
દ્વારા પાર કિયા જા સકતા છે । ઉસી પ્રકાર યહ ગુણોદધિ બી તુમ્હારે દ્વારા
પૂર્ણરૂપ સે પાલિત નહીં હો સકતા છે-પાર નહીં કિયા જા સકતા છે
(આકાશ ગંગા લૌકિક ઉદાહરણ છે) ॥૩૬॥

કિંચ—“આગાસે” इत्यादि

અન્વયાર્થ—હે પુત્ર ! આ ગુણોદધી-ગુણોદધિ શુણોદધિ-જ્ઞાનાદિક શુણોદધિ
સમુદ્ર આગાસે ગંગાસ્રોતોન્વ-આકાશ ગંગાસ્રોત ઇવ આકાશગામી ગંગાના પ્રવા
હની માફક દુસ્તર છે અથવા પદ્ધિસ્રોતોન્વ દુસ્તરો-પ્રતિસ્રોત ઇવ દુસ્તર પ્રતિ
કુળ સ્રોતની માફક તરવું અશક્ય છે આ પ્રમાણે વાહુર્ધિ સાગરો ચેવ તરિયવ્યો-
વાહુભ્યા સાગર ઇવ તરીતવ્ય વાહુઓથી આવા સમુદ્રને પાર કરવાનું સંપૂર્ણ
અશક્ય છે આ પ્રમાણે મનવચન અને કાયનું નિયંત્રણ કરવું સર્વથા અશક્ય છે
આ શુણોદધિને તરવું પણ તમારા માટે સર્વથા અસંભવ છે

ભાવાર્થ—માતાપિતા સમજાવતા મૃગાપુત્રને કહી રહે છે કે, બેટા ! જે પ્રમાણે
આકાશગામી ગંગાના પ્રવાહ અથવા પ્રતિકુળ નદીના પ્રવાહ તરીકે શકાતો નથી
અને ન તો સમુદ્ર પણ વાહુઓથી પાર કરી શકાય છે આ પ્રમાણે આ શુણોદધિ
પણ તારાથી પ્રશ્નપણે પાળી શકાય તેમ નથી-પાર કરી શકાય તેમ નથી ॥૩૬॥

तथा—

मूलम्—वाल्मुकाकवले चैव, निरस्माए उ, सजमे ।

असिधारागमणं चैव, दुष्करं चरितं तवो ॥३७॥

उाया—वाल्मुका कवल इव, निरस्मादस्तु सयम ।

असिधारागमनमिव दुष्करं चरितं तप ॥३७॥

टीका—‘वाल्मुकाकवले’ इत्यादि ।

हे पुत्र । सयम = प्राणातिपातप्रिमणादिरूप सप्रशस्तिप्र. सयमस्तु वाल्मुकाकवल इव निरस्माद = स्वादवर्जित = नीरमोऽस्ति । तथा—असिधारागमनमिव = असि = खड्गस्तस्य धारा = निगिताग्रभागस्तदुपरि गमन यथा दुष्करं तथैव—तप = अनशनदिद्वादशविधं चरितं दुष्करम् ॥३७॥

तथा—‘वाल्मुका कवले’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे पुत्र । (सजमे-सयम) सयम प्राणातिपात चिरमण आदिरूप सत्रह प्रकार का सयम (वाल्मुकाकवले चैव निरस्माद-वाल्मुकाकवल इव निरस्माद.) वाल्मुका के कवल की तरह स्वादवर्जित है—सर्वथा नीरम है । तथा (असिधारागमणं चैव तवो चरितं दुष्कर-असिधारागमनमिव तप चरितं दुष्करम्) तलवारकी तीक्ष्ण धार पर चलना जैसे दुष्कर है वैसेही अनशन आदि बारह प्रकार के तपो का तपना भी दुष्कर है ।

भावार्थ—वाल्मुका कवल सर्वथा जैसे स्वादवर्जित होता है वैसे ही यह सयम है । एवं अनशन आदि बारह प्रकार के तपोका तपना ऐसा दुष्कर है जैसा दुष्कर तलवारकी तीक्ष्ण धार पर चलना होता है । अतः हे बेटा ! सयम मन लो ॥३७॥

तथा—“वाल्मुका कवले” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे पुत्र । सजमे-सयम म सयम-प्राणातिपात वि-भक्त आदिरूप सत्रह प्रकारका सयम वाल्मुका कवले चैव निरस्माद-वाल्मुका कवल इव निरस्माद इतीना डोणोयानी भाङ्के स्वादवर्जित है—सर्वथा नीरम है तथा तलवारकी तीक्ष्ण धार उपर चलना जेवु असिधारागमणं चैव तवो चरितं दुष्कर-असिधारागमनमिव तप चरितं दुष्करम् दुष्कर है, जेवी जे रीते अनशन आदि बार प्रकार ना तपोने तपना जे पण दुष्कर है ।

भावार्थ—इतीना डोणोयो सर्वथा जेम स्वाद छित होय छ तेवी जे आ सयम छ अने अनशन आदि बार प्रकारना तपोने तपना जेवा दुष्कर छ, जेवु छे तलवारकी दुष्कर तीक्ष्ण धार उपर चलवानु होय छे आधी छे जेटा । साधु थवानु छोडी हो ॥ ३७ ॥

તથા—

મૂલમ્—અહિવેગતદિટ્ટીણ, ચરિત્તે પુત્તે । દુચ્ચરે ।

જવાં લોહમયા ચેર્વ, ચાવેયંન્વા સુદુષ્કરં ॥૩૮॥

છાયા—અહિરિવૈશાન્તદૃષ્ટ્યા, ચારિત્ર પુત્ર ! દુશ્વરમ્ ।

યથા લોહમયા ઇય, ચર્વિતવ્યાઃ સુદુષ્કરમ્ ॥૩૮॥

ટીકા—‘અહિ’ इत्यादि ।

હે પુત્ર ! સાધુઃ અહિરિવ=સર્પ ઇય એકાન્તદૃષ્ટ્યા ચરેત્ । અય માત્ર—

યથા સર્પ એકાન્તદૃષ્ટ્યા=અનન્યાસિક્ષ્યા દૃશ્યા માર્ગે ચરતિ, તથૈય સાધુરપિ એકાન્ત દૃષ્ટ્યા=અનન્યાસિક્ષ્યા વૃદ્ધ્યા ચારિત્રમાર્ગે ચરેદિતિ । પરન્તુ ત્રિપયેભ્યો મનસો દુર્નિવારત્વાદિદ ચારિત્ર દુશ્વરમ્=દુઃસ્વેનાચરણીયમ્ । ક્વિ ચ—ઇય=યથા લોહમયા =લૌહનિર્મિતા યવાશ્વર્યવિતવ્યા દુષ્કરા, નયૈવેદ ચારિત્ર સુદુષ્કરમ્=સુદુશ્વરમ્ । લોહમયયવચર્વણવત્ ચારિત્ર સુદુષ્કરમિતિ માત્ર ॥૩૮॥

ફિર મુનો—‘અહિવેગતદિટ્ટીણ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે પુત્ર ! (અહિવેગતદિટ્ટીણ—અહિરિવ એકાન્ત દૃષ્ટ્યા

સાધુ’ માર્ગે ચરેત્) સર્પ જિસ પ્રકાર અપને ચલને યોગ્ય માર્ગ પર ઇધર ઉધર દૃષ્ટિ ઢાલકર નહી ચલતા હૈ કિન્તુ ઉસી એક અપને ઉસી માર્ગ પર દૃષ્ટિ જમા કર ચલતા હૈ ઉસી તરહ સાધુકા મી યહી માર્ગ હૈ કિ વહ મી ચારિત્ર માર્ગ પર ચલતા હુઆ ઇધર ઉધર ન દેઘકર ઉસી ઔર લક્ષ્ય લગાકર ચલતા રહે પરન્તુ યહ ચલના રૂપ (ચરિત્તે—ચારિત્રમ્) ચારિત્ર (દુષ્કર—દુષ્કરમ્) દુષ્કર હૈ । ક્યોં કિ મન કા વિષયોં સે હટાના બહુત કઠિન કામ હૈ । તથા (ચેવ—ઇવ) જૈસે (લોહમયા જવા—લૌહમયા યવાઃ) લૌહમય યવા (ચાવેયન્વા—ચર્વિતવ્યા) ચવાના દુષ્કર હૈ ઉસી પ્રકાર ચારિત્ર મી દુષ્કર હૈ ।

ફરી સામળો—“અહિવેગતદિટ્ટીણ” इत्यादि

અન્વયાર્થ—પુત્ર ! અહિવેગતદિટ્ટીણ—અહિરિવ એકાન્ત દૃષ્ટ્યા સર્પ જે પ્રકારે

ચોતાના ચાલવાના માર્ગથી આડીઅવળી દૃષ્ટિ ફેરવીને ચાલતો નથી, પરંતુ ચોતે જે તરફ જાય છે એ તરફ જ સીધી દૃષ્ટિ રાખીને જ ચાલે છે આજ પ્રમાણે સાધુને પણ એજ માર્ગ છે કે, તે પણ ચારિત્ર માર્ગ હોય ચાલતા આડું અવળું ન જોતા એ તરફ જ લક્ષ રાખીને ચાલતા રહે છે પરંતુ આ ચાલવા રૂપ ચરિત્તે—ચારિત્રમ્ ચારિત્ર દુષ્કર—દુષ્કરમ્ દુષ્કર છે કેમકે મનનું વિષયોથી હટાવવું ઘણું જ કઠણ કામ છે પણ જેમ લોહમયા જવા—લૌહમયા યવા લોહાના ચણને ચાવેયન્વા—ચર્વિતવ્યા ચાવવા એ દુષ્કર છે એજ પ્રમાણે ચારિત્ર પાળવું પણ દુષ્કર છે

किं च—

मृग—जहा अग्निसिंहा दित्ता, पाउं होड सुदुक्करा ।

तह दुक्करे करेउं जे, तारुण्ये समणत्तणं ॥३९॥

छाया—यथा अग्निशिखा दीप्ता, पातु भवति सुदुक्करा ।

तथा दुक्कर कर्तुं यत्, तारुण्ये श्रमणत्वम् ॥३९॥

टीका—‘जहा’ इत्यादि ।

हे पुत्र । यथा दीप्ता=प्रज्वलिता अग्निशिखा=अग्निज्वाला पातु=पान कर्तुं सुदुक्करा भवति । तथैव तारुण्ये=यौवने श्रमणत्व=चारित्र कर्तुं=पालयितु

भावार्थ—चारित्र आराधक पुरुषका यही एक कर्तव्य है कि वह अपने चारित्र की समाल में ही अपने जीवन को खपा देवे । इसी लक्ष्य की सिद्धि में वह अपने को विसर्जित कर देवे । व्यर्थके झझटों में न पड़े । उसकी दृष्टि सर्पकी दृष्टि के समान ही अपने लक्ष्य पर स्थिर-अटूट रहनी चाहिये । क्यों कि चारित्र लौहे के चने हैं । इनका मोमके दातो से चयाना जैसे आसान काम नहीं है उसी प्रकार चारित्र का पालना भी आसान काम नहीं है । अतः वेटा । हमारी बात मानो-और घर पर ही आनंद से रहो ॥३८॥

और भी—‘जहा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे पुत्र । (जहा-यथा) जैसे (दित्ता-दीप्ता) प्रज्वलित (अग्निसिंहा-अग्निशिखा) अग्नि की ज्वाला (पाउ सुदुक्करा होड-पातु सुदुक्करा भवति) पीना अत्यन्त दुक्कर है (तह-तथा) उसी प्रकार (तारुण्ये

भावार्थ—चारित्र आराधक पुरुषको जो एक कर्तव्य छे के ते पोताना आग्निकी सभाजभा ज पोताना श्रवणने अपावी हे आन लक्ष्यनी सिद्धिभा ते पोताने विसर्जित करी हे व्यर्थ वातोभा छे पडता नथी ऐमनी दृष्टि सर्पनी दृष्टिनी जेम पोताना लक्ष्य उपर स्थिर-अटूट रहेवी जेधये, केमके चारित्र छे बीदाना यथा यावथा जेवु छि जेने याववानु काम जेम सरण काम नथी जेज प्रभाछे चारित्रनु पालन करवु जे पणु सरण काम नथी माटे जेटा । हमारी बात समजो, मानो अने घर गृहीनि आनंद करे ॥ ३८ ॥

वणी पणु—‘जहा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—हे पुत्र । जहा-यथा जेम दित्ता-दीप्ता प्रज्वलित अग्निसिंहा-अग्नि शिखा अग्निनी ज्वालाणे पाउ सुदुक्करा होड-पातु सुदुक्करा भवति पीवी जे

દુષ્કર ભયતિ । અગ્નિશિશ્વાપાનત્ તારુણ્યે ચારિત્રપરિપાત્ન વત્તુ દુષ્કરમિતિ
માતઃ । 'જે' શબ્દઃ પૂરણે ॥૩૯॥

ફિ ચ—

મૂલ્મ—જહો દુક્સં ભરેડ જે, હોડં વાયસ્સં કુત્યલો ।

તહો દુક્સં કેરેડ જે, કીવેળં સમણત્તણં ॥૪૦॥

છાયા—યથા દુ સ્વ મર્તુ યદ્, ભયતિ વાતેન કુત્યલઃ ।

તથા દુ સ્વ મર્તુ યત્, ક્લીષેન શ્રમણત્વમ્ ॥૪૦॥

ટીકા—'જહા' इत्यादि ।

હે પુત્ર ! યથા કુત્યલો=સ્વાદિમય 'કોથલા' ઇતિ પ્રસિદ્ધો વાતેન=
વાયુના મર્તુ દુ.સ્વ=દુ.શ્વમ્ અસાધ્ય ભયતિ । તથા-ક્લીષેન=માતરેણ-નિ.સત્ત્વેન
-તારુણ્યે) યૌવનમે (સમણત્તણ કરેડ દુષ્કર-શ્રમણત્વ કર્તુ દુષ્કરમ્)
ચારિત્ર કા પાલન મી પહુન હી નઠિન હે ।

માત્રાર્થ—ચાહે જિતના મી સમજદાર પચ શક્તિશાલી મનુષ્ય કયો
ન હો વદ્ દીસ અગ્નિશિશ્વા કા પાન નહીં કર સકના હે । ઇસી તરહ પુત્ર !
જવાની અવસ્થા મે મી ચારિત્ર ના નિર્દોષ પાલન નહીં હો સમ્ભતા હે । અત
ઇસ ચારિત્ર પાલન કે વચ્ચેડે જોડો ઇસી મે મલાઈ હે ॥૩૯॥

ફિર મી—

'જહાદુસ્વ' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે પુત્ર ! (જહા-યથા) જૈસે (કુત્યલો-કુત્યલ) કા
થલા કો (વાયસ્સ ભરેડ દુક્સ-વાતેન મર્તુ દુ સ્વમ્) વાયુ સે ભરના
અસાધ્ય હૈ-અશક્ય હૈ (તહા-તથા) ઇસી તરહ (કીવેળ સમણત્તણ કરેડ
દુક્સ-ક્લીષેન શ્રમણત્વ કર્તુ દુ.સ્વમ્) માયર મનુષ્ય દ્વારા ચારિત્ર પાલન

અત્યંત ડુષ્કર છે તહ-તથા એજ પ્રમાણે તારુણ્યે-તારુણ્યે યૌવનમા સમણત્તણ
કરેડ દુષ્કર-શ્રમણત્વ વર્તુ દુષ્કરમ્ ચારિત્રનું પાલન પણ ખૂબ જ ડુષ્કર છે

ભાવાર્થ—ચાહે ગમે તેવો સમજદાર તેમ જ શક્તિશાળી માણસ કેમ ન હોય,
પરંતુ તે જે રીતે પ્રવર્તિત અગ્નિશિશ્વાનું પાન કરી શકતો નથી એજ પ્રમાણે
હે પુત્ર ! યૌવન અવસ્થામા ચારિત્રનું નિર્દોષ પાલન પણ વધ શક્ય નથી માટે
આમો થા અને આ ચારિત્રપાલનના સ્વપ્ન એવવાનું છોડ એમા જ તારી ભલાઈ છે ॥૩૯॥

વળી પણ—“જહા દુક્સ” इत्यादि

અન્વયાર્થ—હે પુત્ર જહા-યથા જેવી રીતે કુત્યલો-કુત્યલ. કોથલાને વા
યસ્સ ભરેડ દુક્સ-વાતેન મર્તુ દુ સ્વ વાયુથી ભરવો અસાધ્ય છે-અશક્ય છે
તહા-તથા એજ પ્રમાણે કીવેળ સમણત્તણ કરેડ દુક્સ-ક્લીષેન શ્રમણત્વ કર્તુ

શ્રમણત્વ=ચારિત્ર કર્તુ=પાલયિતુ દુ સ્વમ્=દુઃશમ્-અશક્ય મવતિ । સુકુમારત્વાત્
સુખોપચિતત્વાચ ત્વયા નિ સત્ત્વેન ચારિત્ર પાલયિતુમશક્યમિતિ ભાવ । 'કુત્થ-
લોડ્ઠ' વસ્ત્રમય એવ ગ્રાથ । ચર્મમયમ્પ્ય તુ વાયુના સુસ્થેન પૂરયિતુ શક્યત્વાત્ ।
અત્ર 'જે' દ્વય પૂરણાર્થકમ્ ॥૪૦॥

કિં ચ—

મૂલમ્—જહા તુલાણ તોલે, દુક્કરો મદરો ગિરી ।

તહા નિહુય નિસંક, દુક્કરે સમણત્તણ ॥૪૧॥

છાયા—યથા તુલયા તોલયિતું દુક્કરો મન્દરો ગિરિ ।

તથા નિમૃત નિઃશઙ્ક, દુક્કર શ્રમણત્વમ્ ॥૪૧॥

ટોકા—'જહા' इत्यादि ।

હે પુત્ર ! યથા મન્દરો ગિરિ.=મન્દરઃ પર્વત તુલયા તોલયિતુ દુક્કર ।

ફરનાં મી અશક્ય છે । યહાં કોથલા વસ્ત્રમય હી ગ્રહણ કિયા ગયા છે
ચર્મમય નહીં । ક્યોં કિ વહ તો વાયુ સે પૂરિત હો જાતા છે ।

ભાવાર્થ—જિસ પ્રમાર વસ્ત્ર કા કોથલા વાયુ સે પૂરિત નહીં હોતા
હે ડસી તરહ નિઃસત્ત્વ વ્યક્તિ દ્વારા ચારિત્ર મી પાલિત નહીં હો સકતા
હે । અતઃ વેટા ! જત્ર તુમ 'સુખોચિત', સુકુમાર એવ સુમજિત હો તો
હિસ સે તુમ મેં ઇતની શક્તિ રહ્યા જો ચારિત્ર કા આજીવન પાલન
કર સકો । ડમલિયે સજમ મત લો ॥૪૦॥

ફિર મી—'જહા તુલાણ' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે પુત્ર ! (જહા-યથા) જૈસે (તુલાણ-તુલયા) તરાજૂ

દુ સ્વમ્ કાયર મનુષ્ય માટે ચારિત્રનુ પાલન કરવું પણ અશક્ય છે અહીં કોથળા
વસ્ત્રમય જ વ્રકલુ કરવામા આવેલ છે આમડાને કે અન્ધનો નહીં, કેમકે તેનામા
તો વાયુ ભરી શકાય છે

ભાવાર્થ—જે પ્રમાણે વસ્ત્રના કોથળામા વાયુને પૂરી શકાતો નથી એજ પ્રમાણે
નિ સત્ત્વ વ્યક્તિથી પણ ચારિત્રનુ પાલન થઈ શકતું નથી 'આથી' હે બેટા !
જ્યારે તમે સુખોચિત, સુકુમાર અને સુમજિત છો તો તમારામા એવી શક્તિ
કયાથી હોઈ શકે કે, જેથી તમે ચારિત્રનુ અણવન પાલન કરી શકો ? આ
માટે સયમ દેવાનુ માહી વાળો ॥ ૪૦ ॥

વળી પણ—'જહા તુલાણ' इत्यादि

અન્વયાર્થ—હે પુત્ર ! જહા-યથા જે રીતે તુલાણ-તુલયા ત્રાજવાથી મદરો

तथा-निभृत=निश्चल=विषयाभिलाषादिगिरिक्षोभ्य, नि'गङ्ग=शरीरादिनिरपेक्ष अ
ङ्गाद्यसम्पत्त्यातिचाररहित न श्रमणत्व=साधुत्व दुष्करम् । 'निहृय' इति
लक्षणमयमान्त पदम् ॥४१॥

अपर च—

मूलम्—जहा भुजाहि तरिउं, दुष्करो रयणायरो ।

तहा अणुवसतेणं, दुष्करो दमसागरो ॥४२॥

छाया—यथा भुजाभ्या तरितु, दुष्करो रत्नाकरः ।

तथा अनुपशान्तेन, दुष्करो दमसागरः ॥४२॥

टीका—'जहा' इत्यादि ।

हे पुत्र ! यथा रत्नाकर=समुद्रो भुजाभ्या तरीतु दुष्करः । तथा-
अनुपशांतेन=उत्कटरूपाययुक्तेन पुरुषेण दमसागरः=उपशमसमुद्रस्तरितु दुष्करः ।
इह उपशम प्राधान्यरूपापनार्थं समुद्रेणोपमीयते । पूर्वेन तु गुणोद्धारित्यनेन
सकलगुणानां ग्रहणम् । अतो न पौनरुक्त्यम् ॥४२॥

द्वारा (मदरो गिरि तोलेउ दुष्करो-मन्दरः गिरि' तोलयितु दुष्कर')
मेरु पर्वत का तोलना अशक्य है (तहा-तथा) उसी प्रकार (निहृय-
निभृतम्) निश्चल-विषयाभिलाषा से अक्षोभ्य तथा (निस्सक-नि शक)
शरीरादिक निरपेक्ष अथवा शका नाम के अतिचार से रहित (समण-
त्तण-श्रमणत्वम्) साधुपना भी (दुष्कर-दुष्करम्) दुष्कर है ॥४१॥

तथा—'जहा भुजाहि' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जहा रयणायरो भुजाहि तरिउ दुष्करो-यथा रत्ना
करः भुजाभ्या तरितु दुष्कर) जिस तरह समुद्र का भुजाओं द्वारा पार
करना अशक्य है । (तहा अणुवसतेण दमसागरो दुष्करो-तथा अनुप
शा-तेन दमसागरः दुष्करः) उसी तरह उत्कट रूपाययुक्त प्राणी द्वारा

गिरि तोलेउ दुष्करो-मन्दर गिरि' तोलयितु दुष्कर मेरु पर्वतने तोलने अ
शक्य है । तहा-तथा अणुवसतेण निहृय-निभृतम् निश्चल-विषयाभिलाषा
अक्षोभ्य तथा निस्सक-नि शक शरीरादिक निरपेक्ष अथवा शका नामना अतिचार
रहित समणत्तण-श्रमणत्व साधुपना भी दुष्कर-दुष्करम् दुष्कर है ॥४१॥

तथा—'जहा भुजाहि' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जहा रयणायरो भुजाहि तरिउ दुष्करो-यथा रत्नाकरः भुजाभ्या
तरितु दुष्कर अतीत भुजाभ्यां समुद्रेन पार करवे अशक्य है तहा अणुवसतेण
दमसागरो दुष्करो-तथा अनुपशान्तेन दमसागरः दुष्करः अतीत उल्लेख कथा

યત એ તસ્માન્—

મૃત્મ—મુજ માણુસ્સણ મોર્ણ, પચલક્ષણણ તુમ ।

મુક્તમોગી તત્તો જાયા ! પચ્છા ધમ્મ ચરિસ્સસિ ॥૪૩॥

જાયા—મુદ્ધસ્વ માનુષ્યકાન્ મોગાન્, પચ્છાક્ષણકાન્ ત્વમ્ ।

મુક્તમોગી તત્તો જાત !, પચ્છાદ્ ઈર્મ ચરિપ્પયિ ॥૪૩॥

ટીકા—‘મુજ’ इत्यादि ।

હે જાત ! = હે પુત્ર ! ત્વ પચ્છલક્ષણકાન્ = શબ્દરૂપપ્રાણરસસ્પર્શરૂપાન્ માનુષ્યકાન્ = મનુષ્યમન્યમિનો મોગાન્ મુદ્ધસ્વ । તત્ = તદનન્તર મુક્તમોગી = મુક્તા મોગા મુક્તમોગાસ્તે સન્ત્યસ્યેતિ તથા, મુક્તમસ્તમોગસ્ત્વ પચ્છાદ્ = વાર્દ્ધકે ઈર્મ = ચારિત્ર ચરિપ્પયિ = પાલયિષ્યસિ ॥૪૩॥

ઉપશમરૂપ સમુદ્ધ પાર કરના મુઠ્ઠિકલ # । પહિલે ગુણોદ્ગ્રિપદ દ્વારા સમસ્ત ગુણોદ્ગ્રા ગ્રહણ ક્રિયા ગયા છે યદા સિર્ફ એક ઉપશમ ગુણકા હી ગ્રહણ ક્રિયા છે, સો યદ સત્ર મે પ્રધાન છે, ડસ વાત મો પ્રગટ કરને કે નિચે ગ્રહણ ક્રિયા # ॥૪૨॥

ડસ પ્રકાર દૃષ્ટાન્ત દેકાર ચારિત્ર કી દુઃકરતા કહકર અથ મોગો કે લિચે નિમત્રિત કરતે છે—‘મુજ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ડસ લિચે જવ યદ વાત છે તો (જાયા !—જાત !) હે પુત્ર ! (તુમ—ત્વમ્) તુમ (પચલક્ષણણ માણુસ્સણ મોર્ણ મુજ—પચલક્ષણ-કાન્ માનુષ્યકાન્ મોગાન્ મુદ્ધસ્વ) શબ્દ, રૂપ, ગદ્ય, રસ એવ સ્પર્શરૂપ મનુષ્ય મત્રથી મોગો કો મોગો (તત્તો મુક્તમોગી—તત્તો મુક્તમોગી) વાદ મે મુક્તમોગી હોકર (પચ્છા—પચ્છાત્) વૃદ્ધાવસ્થા મે (ધમ્મ ચરિસ્સમ્મિ—ઈર્મ ચરિપ્પયિ) ચારિત્ર કી આરાધના કરના ॥૪૩॥

મુક્ત પ્રાણી દ્વારા ઉપશમરૂપ સમુદ્ધને પાર કરવો મુશ્કેલ છે પહેલા ગુણોદ્ગ્રિપદ દ્વારા સઘળા ગુણોત્તુ ગ્રહણ કરવામા આવેલ છે અહી દ્વન્ત એડ ઉપશમ ગુણુ તે ને સહુમા પ્રધાન છે આ વાતને પ્રગટ કરવા માટે ગ્રહણ કરાયેલ છે ॥૪૨॥

આ પ્રકારે દૃષ્ટાત આપીને ચારિત્રની દુઃકરતા બતાવીને હવે ભે જોના ઉપ મોગ માટે આગ્રહ કરે છે—“મુજ” इत्यादि

અન્વયાર્થ—જ્યારે આમ વાત છે ત્યારે જાયા—જાત હે પુત્ર ! તુમ—ત્વમ્ તમે પચલક્ષણણ માણુસ્સણ મોર્ણ મુજ—પચલક્ષણકાન્ માનુષ્યકાન્ મોગાન્ મુદ્ધસ્વ ગણ, રૂપ, ગદ્ય, રસ અને સ્પર્શરૂપ મનુષ્ય સ બધી ભોજોને ભોગવો તત્તો મુક્ત મોગી—તત્તો મુક્તમોગી અને પછીથી હુક્તિભોગી થઇને પચ્છા—પચ્છાત્ વૃદ્ધાવસ્થામા ધમ્મ ચરિસ્સમ્મિ—ઈર્મ ચરિપ્પયિ ચારિત્રની આરાધના કરવો ॥ ૪૩ ॥

एव मातापित्रोर्वचन निश्चय्य मृगापुत्रः इव आरभ्य 'सन्वभवेसु अम्माया' इति चतुः सप्ततितमगाथापर्यन्ताभिरेकत्रिंशद्गाथाभिरेदुक्तं तदाह--

मूलम्--'सो' वितं अम्मापियंरो, एवंमेये जहाफुंडं ।

इहं लोगे' निप्पिवासंस्स, नेत्थि किंचिच्चि दुक्करं ॥४४॥

छाया--समूते अम्मापितरौ, एवमेतद् यथास्फुटम् ।

इह लोके निष्पिपासस्य, नास्ति किंचिदपि दुष्करम् ॥४४॥

टीका--'सो वितं' इत्यादि ।

स मृगापुत्रः अम्मापितरौ मूते-हे मातपितरौ ! यद् भवद्भ्याम् एव= पूर्वोक्तप्रकारेण चारित्रपरिपालनस्य दुष्करत्वमुक्तम् । एतद्=भवद्भ्याम् यथास्फुटम्=स्फुट सत्यमनतिक्रम्य स्थितम् । भवद्भ्याम् सत्यमित्यर्थः । किन्तु इह लोके निष्पिपासस्य=निःस्पृहस्य किंचिदपि कार्यं दुष्करं नास्ति ॥४४॥

मातापिता के इस प्रकार पथन को सुनकर मृगापुत्रने प्रत्युत्तर रूप में क्या कहा-यह बात अब यहाँ (४४ वीं) गाथा से लेकर चोहत्तर ७४ वीं गाथा 'सन्वभवेसु' तक इतनीस गाथाओं से स्पष्ट की जाती है-- 'सोवितं' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--(सो अम्मापियरो वितं-स' अम्मापितरौ मूते) मृगापुत्रने मातापिता से कहा कि-हे मातापिता ! जो आप लोगोंने (एव-एवम्) पूर्वोक्त प्रकार से चारित्र का पालन दुष्कर कहा है सो (एव जहाफुंड-एतत् यथा स्फुटम्) यह आपका कथन सत्य है । परन्तु (निप्पिवासंस्स-निप्पिपासस्य) जो निस्पृह है उनको (इहलोगे-इहलोके) इस लोक में (किंचिच्चि दुक्करं नत्थि-किञ्चिदपि दुष्करं नास्ति) कुछ भी दुष्कर नहीं है ॥४४॥

मातापितानા આ પ્રકારના પથનને સાંભળીને મૃગાપુત્રે પ્રત્યુત્તર રૂપે શું કહ્યું ? આ વાતને હવે અહીં ચૂલાળીસમી ગાથાથી ચૂવોતેરમી ગાથા 'સન્વભવેસુ' સુધી એકત્રીસ ગાથાઓથી સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે--

“સોવિતં” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ--સો અમ્માપિયરો વિતં અમ્માપિતરૌ મૂતે મૃગાપુત્રે માતાપિતાને કહ્યું કે, હે માતાપિતા ! આપલોકોએ એવ-એવમ્ પૂર્વોક્ત પ્રકારથી ચારિત્રનું પાલન દુષ્કર બતાવેલ છે તો એવ જહાફુડમ્-એતત્ત્ યથાસ્ફુટમ્ એ આપણુ કહેણુ સત્ય છે પરંતુ નિપ્પિવાસંસ્સ-નિપ્પિવાસસ્ય જેઓ નિસ્પૃહ છે એને માટે ઇહલોગે-ઇહલોકે આ લોકમાં કિંચિચિ દુક્કરનત્થિ-કિંચિદપિ દુક્કરમ્ નાસ્તિ આ લોકમાં કાંઈ પણ દુષ્કર નથી ॥ ૪૪ ॥

નિઃસ્પૃહતાહેતુમાહ—

મૂલમ્—સારીરમાણસો ચેવ, વેયણાઓ અણતસો ।

મર્ષે સોઢાંઓ ભીર્માઓ, અસંડ દુઃખભયાણિ ચ ॥૪૫॥

છાયા—શારીરમાણસ્યશ્ચૈવ. વેદના અનન્તશઃ ।

મયા સોઢાં ભીમા. અસકૃદ્ દુઃખભયાણિ ચ ॥૪૫॥

ટીકા—‘સારીરમાણસા’ ઇત્યાદિ ।

હે અમાપિતરૌ ! મયા ચ પૂર્વભવેષુ શારીરમાણસ્યઃ=શરીરમાણસયોર્ભવા
શારીરમાણસ્ય. =શરીરમાણસ્ય. સમ્યન્ધિન્યો ભીમા=રૌદ્રા વેદનાઃ=અસાતરૂપા અન
ન્તશઃ=અનન્તવાર સોઢાં=અનુભૂતા । ચ=પુનઃ અસકૃદ્=અનેકવાર દુઃખભયાણિ
=દુઃખોત્પાદકાણિ રાજાદિજનિતાણિ ભયાણિ સોઢાણિ=અનુભૂતાણિ ॥૪૫॥

કિં ચ—

મૂલમ્—જરામરણકતોરે, ચાંડુરંતે ભયાગરે ।

મર્ષે સોઢાણિ ભીમાણિ, જન્માણિ મરણાણિ ચ ॥૪૬॥

છાયા—જરામરણકાન્તારે, ચાતુરન્તે ભયાકરે ।

મયા સોઢાણિ ભીમાણિ, જન્માણિ મરણાણિ ચ ॥૪૬॥

નિઃસ્પૃહતાકા હેતુ વ્રહ્મે હૈ—‘સારીરમાણસા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! પુનર્ભવ કે સિદ્ધાન્તાનુસાર (મર્ષ-મયા) મૈને પૂર્વભવોં મેં (સારીરમાણસા-શારીરમાણસાઃ) શારીરિક તથા માન-
સિક (અણતસો-અનન્તશઃ) અનન્ત પ્રકાર કી (ભીમાઓ-ભીમાઃ મયકર
રૌદ્ર (વેયણાઓ-વેદના) વેદનાઈ (સોઢાઓ-સોઢા.) સહી હૈ, તથા
(અસંડ-અસકૃત્) અનેકવાર (દુઃખભયાણિ-દુઃખભયાણિ) દુઃખોત્પાદક
રાજાદિક દ્વારા દિયે ગયે ભયોં કો ભી સહન કિયા હૈ ॥૪૭॥

નિઃસ્પૃહતાનો હેતુ કહેવામા આવે છે—‘સારીરમાણસા’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! પૂર્વભવના સિદ્ધાન્ત અનુસાર મર્ષ-મયા મે
પૂર્વભવોમા સારીરમાણસા-શારીરમાણસઃ શારીરિક અને માનસિક અણતસો-અન
ન્તશ. અનન્ત પ્રકારની ભીમાઓ-ભીમા. લયકર રૌદ્ર વેયણાઓ-વેદનાઃ વેદનાઓ
સોઢાઓ-સોઢા. સહી છે તથા અસંડ-અસકૃત્ અનેકવાર રાજા તરફથી આપવામા
આવેલા દુઃખભયાણિ-દુઃખભયાણિ હું બહુ ઉત્પાદકભયોને પણ મહન કરેલ છે ॥૪૫॥

ટીકા—દે અમ્યાપિતરૌ ! જરામરણકાન્તારે=જરામરણરૂપ કાન્તાર
 દુર્ગમમાર્ગો યસ્મિન સ જરામરણકાન્તારસ્તસ્મિન, જરામરણરૂપદુર્ગમમાર્ગયુક્તે
 અતઃ ઇવ મયાકરે=મયઃપનિરુપે ચાતુરન્તે=તત્પારો દેવ મનુષ્યતિર્થંદનરૂપા
 મયા અન્તા અયયમ યમ્ય ચ ચતુરન્ત, મ ઇવ ચાતુરન્તસ્તસ્મિન સસારે મયા
 ભીમાનિ=અતિદુઃખજનકત્વેન મયઃકારાણિ જન્માનિ મરણાનિ ચ સોઢાનિ ॥૪૬॥

યત્ર પ્રૌઢા શારીરિકોદના માનમિકલેદના સોઢા નમ્પતિતદુચ્યતે—

મૂલ્પ—જેહા ડંહ અગળી ઉંળ્હો, ડત્તો અળતંગુળો તર્હિં ।

નરણસુ વેયળો ઉંળ્હા, અસાયા વેઢયો મળ ॥૪૭॥

છાયા—યથા દ્વાગ્નિરુપ્પાઃ, ઇતોઽનન્તગુણસ્તત્ર ।

નરકેષુ પેદના ઉપ્પા, અમાતા પેદિતા મયા ॥૪૭॥

યથા દ્વદ=અસ્મિન્ સસારે અગ્નિરુપ્પોઽસ્તિ, ઇતોઽસ્માદપિ અનન્તગુણ
 રુપ્પોઽસ્તિસ્તત્ર=નરકેષુ અસ્તિ, યંષુ નરકેષુ દ્વદમુત્પન્ન. । તેષુ નરકેષુ મયા

और भी--‘जरा मरण कृतारे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तथा हे माततात । (जरा मरण कृतारे—जरा मरण कान्तारे)

જરા ઇવ મરણરૂપ કાન્તાર-અટવી યુક્ત તથા (મયાગરે-મયાકરે) મય
 વી સ્વાનરૂપ વિશિષ્ટ ણેસે (ચાડરતે ચાતુરન્તે) ચતુર્ગતિરૂપ સસાર મ
 (મળ-મયા) મૈને (ભીમાણિ-ભીમાનિ) અતિ દુઃખજનક હોને સે મયકર
 (જન્માણિ મરણાણિ ય-જન્માણિ મરણાણિ ચ) અનેક જન્મ ઇવ મરણો
 કો (સોઢાણિ-સોઢાનિ) સહન ક્રિયા હૈ ॥૪૬॥

फिर भी--‘जहा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जहा-यथा) जैसे (डह-इह) इस ससार में (अगली-
 अग्नि.) अग्नि (उंण्ही-उण्ण) उण्णगुण सपन्न है (इत्तो अणतगुणो तर्हि-

વધુમા--“ જરામરણકુતારે ” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ--હે માતતાત । જરામરણકુતારે-જરામરણકાન્તારે વૃદ્ધાવસ્થા
 તથા મરણરૂપ ભય ડર એવા જગલમા તથા મયાગરે-મયાકરે ભયરૂપ ખાણુથી
 વિશિષ્ટ એવા ચાડરતે-ચાતુરન્તે ચતુર્ગતિરૂપ સસારમા મળ-મયા મે અતિ દુઃખ
 જનક ભીમાણિ-ભીમાનિ ભય ડર જન્માણિ મરણાણિ ય-જન્માણિ મરણાણિ ચ
 જન્મ અને મરણો સોઢાણિ-સોઢાનિ સહન કરેલ છે ॥૪૬॥

વધુમા--“ जहा ” इत्यादि

અન્વયાર્થ--જહા-યથા જે રીતે ડહ-ઇહ આ સસારમા અગ્નિ-અગ્નિ અગ્નિ
 ઉંળ્હો-ઉણ્ણ ઉણ્ણ ગુણુપન્ન છે ઇત્તો અણતગુણો તર્હિં-ઇત્ અનન્તગુણ, તત્ર

અસાતા=દુઃસરૂપા ઉષ્ણા વેદના વેદિતા=અનુભૂતાઃ । નરકેષુ યાદરાગનેર
માયાત્ પૃથિવ્યા એવ તાદૃશઃ સ્પર્ગો જ્ઞેયઃ ॥૪૭॥

કિં ચ--

મૃગમ્—જંહા ડેહં ડસ સીર્યં, એત્તોઽણંતગુણે તંહિ ।

નરણસુ વેયણા સીર્યાં, અસાયા વેદર્યાં મણ ॥૪૮॥

ત્રાયા—યથા ડહ ડહ ગીતમ્, ડતોઽનન્તગુણ તત્ર ।

નરકેષુ વેદના* ગીતા, અસાતા વેદિતા મયા ॥૪૮॥

ટીકા—‘જહા’ ઇત્યાદિ ।

યથા ડહ=અસ્મિન્ સસારે ડદમ્=અનુભૂયમાન પોષમાઘમાસાદિસમ્ભવ ગીત
મ્ભવતિ । ડતોઽપિ અનન્તગુણ ગીત તત્ર નરકેષુ મ્ભવતિ । યેષુ નરકેષ્વહમુત્પન્ન* ।
તેષુ નરકેષુ મયા અસાતા =દુ સરૂપા શાતા વેદના વેદિતા =અનુભૂતા ॥૪૮॥

ઇતઃ અનન્તગુણઃ તત્ર) ડસ સે મી અનન્ત ઉષ્ણગુણવાલી અગ્નિ ડન
નરકો મે હૈ કિ જિન મે મૈ ઉત્પન્ન હો ચુકા હૃ । ડન નરકો મે (મળ-
મયા) મૈને (અસાયા-અમાતાઃ) દુઃસ્વરૂપ (ઉષ્ણા વેયણા વેદર્યા-ઉષ્ણા*
વેદના વેદિતા) ડન ઉષ્ણ વેદનાઓ કો ભોગા હૈ । નરકો મે યાદર
અગ્નિ નહી હૈ કિન્તુ વહાકી પૃથિવી કા હી ણેસા સ્પર્ગ હે ॥૪૭॥

તયા—‘જહા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જહા-યથા) જૈમા (ડહ-ડહ) ડસ સસાર મે (ડમ-
ડદમ્) યહ અનુભૂયમાન પૌષ માઘ માસ કી ઠડી પડતી હૈ (એત્તોઽણત-
ગુણે તંહિ—ઇતઃ અનન્તગુણ તત્ર) ડસ સે મી અનન્તગુણી ઠહ ડન નરકો મે
હૈ કિ જિન મે મૈ ઉત્પન્ન હો ચુકા હૃ । (નરણસુ-નરકેષુ) ડન નરકો મે

એનાથી પણ અનન્તગણા ઉષ્ણ શુષ્ણવાળી અગ્નિ નરકોમા છે કે જ્યા હું અગા
ઉતા જન્મોમા ઉત્પન્ન થઈ ચૂકો છું આ નરકોમા મણ-મયા મે અસાયા-અસાતા,
દુઃપ્રકૃત ઉષ્ણા વેયણા વેદર્યા-ઉષ્ણા વેદના વેદિતા* એ ઉષ્ણ વેદનાઓને ભોગવી છે
નરકોમા યાદર અગ્નિ નથી હોતો પરંતુ તેની પૃથ્વીનો સ્પર્શ જ ઉષ્ણ હોય છે ॥૪૭॥

તયા—“જહા” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જહા-યથા જે રીતે ડહ-ડહ આ સસારમા ડમ-ડદમ્ અનુભવી
શકાય તેવી પેષ અને મહા મહિનાની ઠડી પડે છે એત્તોણતગુણે તંહિ ડન
અનન્તગુણ તત્ર આનાથી પણ અનન્તગણી ઠડી એ નરકોમા છે કે જ્યા હું
અગાઉ ઉત્પન્ન થઈ ચૂકો છું નરણસુ-નરકેષુ એ નરકોમા અસાયા સીયા વેયણા

ફિ ચ—

મૂલપ્—કંદતો કંદુકુમ્ભીસુ, ઉઢૂપાઓ અંહોસિરો ।

હુઆંસિણે જલતંમ્મિ, પકર્પુવ્વો અણંતેસો ॥૪૨॥

છાયા—ક્રન્દન્ કન્દુકુમ્ભીસુ, ઉર્ધ્વપાદઃ અધઃ શિરાઃ ।

હુતાશને જ્વલતિ, પક્ષ્પૂર્વઃ અનન્તગઃ ॥૪૨॥

ટીકા—‘કંદતો’ इत्यादि ।

હે માતાપિતરો ! ઉર્ધ્વપાદઃ=ઉર્ધ્વચરણ, અધઃ શિરાઃ=અધોમસ્તકઃ પ્રલ

મમાનોઽહ ક્રન્દન્=રુદન્ કન્દુકુમ્ભીસુ=સ્નન્નઃ=‘કરાહી’ इति रयाता भाजन

(અસાયા સીયા વેચ્છના મળ વેદ્યા-અસાતા શીતા. વેદના મયા વેદિતાઃ)

યહ શીત વેદના મૈને સહન કી હૈ ।

इन ४४, ४५, ४६, ४७, ४८ न की गाथाओं का भाव केवल इतना ही है कि जो मस्पृह है-उनको ही सब कुछ कठिन है-तथा दुःख है । निस्पृहों को न कुछ कठिन है और दुःख ही है । शारीरिक एवं मानसिक वेदनाओं का अनुभव इस ही पर्याय में नवीनरूप से करने में नहीं आया-यह तो कईवार किया जा चुका है । नरको में यहा से भी अनंत गुणित उष्ण वेदनाओं का तथा शीत वेदनाओं का अनुभव किया है । फिर आप लोग हमको भय किस बात का प्रदर्शित करते हैं ॥४८॥

फिर भी—‘कंदतो’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે માતાતાત ! (ઉઢૂપાઓ અંહો સિરો-ઉર્ધ્વપાદઃ અધ

શિરાઃ) ऊचे पैर एवं नीचे शिर होकर मैंने (कंदतो-क्रन्दन्) रोता

મળ વેદ્યા-અસાતાઃ શીતાઃ વેદનાઃ મયા વેદિતાઃ આવી અસહ્ય એવી શીત વેદનાને પણ મે સહન કરી છે

આ ૪૪, ૪૫, ૪૬, ૪૭ અને ૪૮ મી ગાથાઓનો ભાવ કેવળ એટલો જ છે કે, જે સપ્સૃહ છે તેને જ બધું કઠણ છે તથા દુઃખરૂપ છે નિસ્પૃહિને ન કાંઈ કઠણ છે, ન કાંઈ દુઃખરૂપ છે શારીરિક અને માનસિક વેદનાઓનો અનુભવ આ પર્યાયમાં નવીનરૂપથી કરવો નથી આવતો એ તો કઈવાર કરી ચૂક્યો છે નરકમાં અહીંના કરતા અનંતગણી ઉષ્ણ વેદનાઓનો તથા ઠંડીની વેદનાઓનો અનુભવ કરેલ છે તો પછી આપલોકો કઈ વાતનો ભય અને કહી બતાવો છો ? ॥૪૮॥

છતા પણ—“કંદતો” इत्यादि

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! ઉઢૂપાઓ અંહોસિરા-ઉર્ધ્વપાદ અધઃ શિરા-

ऊचे पैर एवं नीचे भाथु राणीने मैं कंदतो-क्रन्दन् रोता रोता कदुकुम्भीसु-

विशेषा. कुम्भ्य = पात्राविशेषा., अनयोः कर्मधारय., ताम्र तयोक्तासु, लोहा-
दिमयीषु पारुभाजनविशेषासु ज्वलति = देदीप्यमाने हुताग्ने = देवमायाकृते वस्त्रौ
च अन्तःशोऽन्तर पक्षपूर्व = पूर्वपक्ष पूर्वमवेषु पक्षः ॥४९॥

अन्यच्च--

मूल्म्—महादवग्निं संकासे, मरुम्भिं वडरवालुए ।

कलववालुयोए य, दडूपुंवो अणंतसो ॥५०॥

छाया--महादवाग्निसंकाशे, मरौ यज्ञवालुके ।

रुद्रमवालुकाया च, दग्धपूर्वोऽनन्तश. ॥५०॥

टीका--'महादवग्नि' इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! अह महादवाग्निसंकाशे = अतिटाहस्त्वेन महादवाग्नितुल्ये
मरौ = मरुप्रदेशस्थितवालुकापुञ्जसदृश इत्यर्थ । इह तात्पर्यात् तदव्यपदेश
हुआ (कदुकुभीसु-कदुकुभीषु) लौहमय बड़े २ रुढाहों में तथा कुम्भि-
योमे (हुआसिणे जलतम्मि-हुताग्ने ज्वलति) अग्नि के प्रज्वलित
होने पर (अणतसो-अनन्तशः) अनन्तवार (पक्षपुंवो-पक्षपूर्व) पूर्व-
मवो मे जल चुका ह । पक्ष चुका ह ।

भावार्थ--वर्तमान की वेदनाओं को कहकर हे माततात ! आप
मुझे क्यों भयभीत कर रहे हैं । पहिले भवो मे इस मेरे जीवने अन-
न्तवार कुम्भियों एवं कदुओं में जाज्वल्यमान अग्नि के होने पर पक्ष-
नेकी अपार वेदनाओं का अनुभव किया है ॥४९॥

फिर भी--'महादवग्नि संकासे' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--हे माततात ! मैं (महादवग्नि संकासे-महादवाग्नि
संकाशे) महादवाग्नि तुल्य तथा मरुप्रदेश स्थित वालुका के पुत्र के सन्तान

कदुकुभीषु बोलानी मोठी मोठी कडाधयोमा तथा कुलीयोमा हुआसणे जलतम्मि-
हुताग्ने ज्वलति अग्निधी प्रज्वलित अग्ने अणतसो-अनन्तश' अनन्तवार पक्ष-
पुंवो-पक्षपूर्व पूर्वभवमा अणी श्रुत्यो छु--शेकाध श्रुत्यो छु

भावार्थ--वर्तमाननी वेदनाओंने अतापीने हे मातापिता ! भने शा भाटे
भयभीत करी रह्या छे ? आगला भयोमा भाश आ छवे अनन्तवार कुलियो अने
कडाधयोमा लडके अणता अग्निमा शेकावानी अपार वेदनाओंने अनुभव कथो छे ॥४९॥

छता पञ्च--'महादवग्नि संकासे' इत्यादि

अन्वयार्थ--हे मातापिता ! मैं महादवग्निसंकासे-महादवाग्निसंकाशे भडा
द्वय अग्नि तुल्य तथा मरु प्रदेशमा रहेल देतीना पुत्रीनी जेवी वडरवालुए-यज्ञ

કિં ચ—

મૂલપ્ર—કદતો કદુકુમ્મીસુ, ઉડ્ડપાઓ અંહોસિરો ।

હુઆસિણે જલતંમ્મિ, પકર્પુવ્વો અણંતેસો ॥૪૯॥

છાયા—ક્રન્દન્ કન્દુકુમ્મીપુ, ઉર્ધ્વપાદઃ અથઃ શિરાઃ ।

હુતાશને જ્વલતિ, પર્પુરઃ અનન્તગઃ ॥૪૯॥

ટીકા—‘કદતો’ इत्यादि ।

હે માતાપિતા ! ઊર્ધ્વપાદઃ=ઊર્ધ્વચરણ, અથઃ શિરાઃ=અધોમસ્તકઃ પ્રત

મમાનોડહ ક્રન્દન્=હદન્ કન્દુકુમ્મીપુ=સ્નંદયઃ=‘કરાહી’ इति रग्याता भाजन

(અસાયા સીયા વેયણા મળ વેદ્યા-અસાતા શીતા વેદનાઃ મયા વેદિતા)

યહ શીત વેદના મૈને સજન કી હૈ ।

इन ४४, ४५, ४६, ४७, ४८ न की गाथाओं का भाव केवल इतना ही है कि जो सस्पृष्ट है—उनको ही सब कुछ कठिन है—तथा दुःख है । निस्पृष्टों को न कुछ कठिन है और दुःख ही है । शारीरिक एवं मानसिक वेदनाओं का अनुभव इस ही पर्याय में नवीनरूप से करने में नहीं आया—यह तो कईवार किया जा चुका है । नरको में यहा से भी अनन्त गुणित उष्ण वेदनाओं का तथा शीत वेदनाओं का अनुभव किया है । फिर आप लोग हमको भय किस बात का प्रदर्शित करते हैं ॥४८॥

फिर भी—‘कदतो’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! (ઉડ્ડપાઓ અંહો સિરો-ઉર્ધ્વપાદઃ અથ

શિરાઃ) ऊचे पैर एवं नीचे शिर होकर मैंने (कदतो—क्रन्दन्) रोना

મળ વેદ્યા-અસાતા. શીતા વેદનાઃ મયા વેદિતાઃ આવી અસહ્ય એવી શીત વેદનાને પણ મે સહન કરી છે

આ ૪૪, ૪૫, ૪૬, ૪૭ અને ૪૮ ત્રી ગાથાઓનો ભાવ કેવળ એટલો જ છે કે, જે સસ્પૃષ્ટ છે તેને જ બધું કઠણ છે તથા દુઃખરૂપ છે નિસ્પૃષ્ટિને ન કાંઈ કઠણ છે, ન કાંઈ દુઃખરૂપ છે શારીરિક અને માનસિક વેદનાઓનો અનુભવ આ પર્યાયમાં નવીનરૂપથી કરવામાં નથી આવતો. એ તો કંઈકવાર કરી ચૂક્યો છે નરકમાં અહીંના કરતા અને તગણી ઉષ્ણ વેદનાઓનો તથા ઠંડીની વેદનાઓનો અનુભવ કરેલ છે તો પછી આપલોકો કંઈ વાતનો ભય મને કહી બતાવો છો ? ॥૪૮॥

छता पणु—“कदतो” इत्यादि

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! ઉડ્ડપાઓ અંહોસિરા-ઉર્ધ્વપાદઃ અથઃ શિરાઃ

ऊचे पग एवं नीचे माथु राशीने मैं कदतो-क्रन्दन् शेता शेता कदुकुमीसु-

विशेषा. कुम्भ्य = पात्रविशेषा., जनयो. कर्मधारय., ताम्र तयोक्ताम्, लोहा-
दिमयीषु पात्रभाजनविशेषासु ज्वलति = देदीप्यमाने हुताग्ने = देवमायाकृते वस्त्रौ
च अन्तश्शोऽन्तार पक्षपूर्व = पूर्वपक्ष पूर्वभवेषु पक्षः ॥४९॥

अन्यच्च--

मृत्म्—महादवग्निं संकासे, मरुम्भिं वडरवालुए ।

कलववालुयोए य, दडुपुव्वो अणंतसो ॥५०॥

त्राया--महादवाग्निसंकाशे, मरी यज्जवालुके ।

रुदम्भवालुकाया च. दग्धपूर्वोऽनन्तश. ॥५०॥

टीका--'महादवग्नि' इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! अह महादवाग्निसंकाशे = अतिदाहकत्वेन महादवाग्नितुल्ये
मरी = मरुप्रदेशस्थितवालुकापुञ्जसदृश इत्यर्थः । इह तात्त्व्यात् तदव्यपदेश

हुआ (रुदुकुभीसु-रुदुकुभीषु) लौहमय बड़े २ कडाहों में तथा कुम्भ
यों में (हुआसिणे जलतम्मि-हुताग्ने ज्वलति) अग्नि के प्रज्वलित
होने पर (अणतसो-अनन्तशः) अनन्तवार (पक्षपुव्वो-पक्षवर्ध) पूर्व-
भवों में जल चुका हू । पक्ष चुका हू ।

भावार्थ--वर्तमान की वेदनाओं को कहकर हे माततात ! आप
मुझे क्यों भयभीत कर रहे हैं । पहिले भवों में इस मेरे जीवने अन-
न्तवार कुम्भियों एवं कटुओं में जाज्वल्यमान अग्नि के होने पर पक्ष-
नेकी अपार वेदनाओं का अनुभव किया है ॥४९॥

फिर भी--'महादवग्नि संकासे' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--हे माततात ! मैं (महादवग्नि संकासे-महादवाग्नि
संकाशे) महादवाग्नि तुल्य तथा मरुप्रदेश स्थित वालुका के पुंज के सदृश

रुदुकुभीषु बोहानी भोटी भोटी कडाधयोभा तथा कुलीयोभा हुआसणे जलतम्मि-
हुताग्ने ज्वलति अग्निथी प्रज्वलित यधने अणतसो-अनन्तश अनन्तवार पक्ष-
पुव्वो-पक्षपूर्व, पूर्वभवभा अणी सूय्यो छु--शेकाध सूय्यो छु

भावार्थ--वर्तमान की वेदनाओं ने जतावीने हे मातापिता ! भने शा माटे
भयभीत कनी रह्या छे ? आगला लवोभा भाश आ एवे अनन्तवार कुम्भियो भने
कडाधयोभा लडके अणता अग्निभा शेकावानी अपार वेदनाओं ने अनुभव कर्था छे ॥४९॥

छता पद्य--'महादवग्नि संकासे' इत्यादि

अन्वयार्थ--हे मातापिता ! मैं महादवग्निसंकासे-महादवाग्निसंकाशे भडा
दव अग्नि तुल्य तथा मरु प्रदेश भा रहेल देतीना पुत्रनी बेवी वडरवालुए-यज

समयादन्तर्भूतोऽमार्थतया। यत्र गालुके = यत्र गालुकानशीपृग्निने, तथा-स्म्यगालुकाया = अतिप्रतप्ताया कदम्यगालुकानद्यामतिप्रतप्ते तत्पृग्निने च अनन्तवार दग्धपूर्व = पूर्वदग्धो दग्धपूर्वः-पूर्वभेषु न्ययः। अथ भार-यथा चण्डादि वान्यानि 'भाड' इति भाषाप्रसिद्धे भ्राष्ट्रे भृज्यन्ते, तथा-इहमपि प्रतप्ते नरान्तर्गतिनि मरुपदेशस्थित गालुकापुञ्जतन्ये यत्र गालुका नशीपृग्निने, प्रतप्ताया कदम्यगालुकाया नद्या प्रतप्ते तत्पृग्निने च पूर्वभेषु अनन्तवार भृष्ट इति ॥५०॥

अपर च--

मूलम्—रसंतो कदुंकुभीसु, उंडू वंडो अचवुवो ।

करवत्तंकरकयार्डहिं, उिन्नपुव्वो अणतंसो ॥५१॥

जया—रसन् मन्दुकुम्भीषु, ऊद्वन् नदः अगन्तयः ।

करपत्रकृचादिभिः, छिन्नपूर्वः अनन्तश्च ॥५१॥

टांका—'रसंतो' इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! अधः स्थितासु कदुंकुम्भीसु = प्रतप्यमानतैलादिसभृतासु

ऐसे (वडरवालुका-वज्रवालुके) वज्रवालुका नामकी नदी के (कलत्रवालुका-कदम्यवालुकायाम्) तथा प्रतप्त कदववालुका नदीमें (अणतसो-अनन्तश्च) अनन्तवार (दडूपुव्वो-दग्धपूर्वः) पहिले भवों में जल चुका है ।

भावार्थ—मृगापुत्र वर्तमानकाल के प्रदर्शित भयों से अपने को निर्भय बतलाते हुए यह प्रकट कर रहा है कि हे माततात । मुझे आपके द्वारा प्रदर्शित भयों की इस लिये परवाह नहीं है कि मैंने इस से भी अधिक कष्ट नरकों में सहन किये हैं । वहा की अत्यन्त जाडवलयमान वज्रवालुका नदी में तथा कदम्यवालुकानदी में अनन्तवार मैं पहिले भवों में जलता हुआ ही यज्ञ आया है ॥५०॥

वालुक वज्रवालुका नामकी नदीना तथा कलत्रवालुका-कदम्यवालुकायाम् भूषण तपेल कद ववालुका नदीभा अणतसो-अनन्तश्च, अनन्तवार दडूपुव्वो-दग्धपूर्व, आगन्तु लवभा शेकार्ध सूक्ष्मो छ

भावार्थ—पोते अगाध लोगवी खोली नरकनी यातनानी अपेक्षासे मृगापुत्र वर्तमानकालभा साधुलवनभा अनुलववा पडत। लयोथी पोताने निर्भय बतावीने कडेते है, हे मातापिता । आपे भने बतावेल साधुलवन इरभ्यान सहन ठरवा पडता लयोनी जेटला माटे परवा नथी है मे आनाथी पणु अधिक कष्ट नरकोभा सहन करी ने न्यानी अत्यन्त जाडवलयमान वज्रवालुका नदीया तथा कद ववालुका नदीभा

परमाधार्मिकैर्देवैः उद्भवैः वृक्षशाखाया 'मास्य पलायताम्' इति पुद्गला वद्धः, अयान्धवः=अनुमितादिरहितो रसन्=रुन्दन् अहं करपत्र क्रकचादिभिः शस्त्रैरनन्तशः त्रिन्नपूर्वः=पूर्वभवेषु त्रिन्नः । अयं भावः—परमाधार्मिका देवाः पूर्वभवेषु रुन्दन्तमवान्तरमा वृक्षशाखाया यद्वा करपत्रक्रकचादिभिर्ममाद्गोपाङ्गानि अनन्तवारं त्रितया वृक्षशाखाऽयं स्थितासु कन्दुकुम्भीषु पचन्तिस्म । लघुकाष्ठविदारणोपकरणं 'क्रकच' इत्युच्यते । तदेव वृद्धत्वं 'करपत्रम्' इत्युच्यते । ५१॥

तथा—'रसतो' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे माततात ! अत्यन्त तपे दृष्ट तैल से भरी हुई अयः स्थित (कुटु कुम्भीसु-कन्दुकुम्भीषु) कटु कुम्भियों में परमाधार्मिक देवों द्वारा (उद्भवद्वो-उ-र्ध्वं यद्वा) "यह भग्न न जाय" इस अभिप्राय से ऊँचे वृक्ष की शाखा पर मैं बांधकर (करवत्तकरकयार्द्धिं त्रिन्नपूर्वो-करपत्रक्रकचादिभिः त्रिन्नपूर्वः) करपत्र एवं क्रकच-करोत-आदि शस्त्रों से पहिले भवों में त्रिन्नामन्न किया हूँ । (रसतो-रसन्) मैं उस समय दुःख के मारे बहुत रोया परन्तु (अयुधो-अयान्धवः) वहाँ मेरी किसी भी वधुने सहायता नहीं की ।

भावार्थ—नरकों में परमाधार्मिक देव पहिले तो नवीन नैरयिक को वृक्ष के शाखामें बांधकर करपत्र एवं क्रकच से खीरते हैं और फिर उसमें तप्त तैल से सभृत कटुकुम्भियों में जो उसी वृक्षके नीचे रहती हैं पकाते हैं । नैरयिक जीव उस समय बुरी तरह चिलाता है ऐसी रीति में वहाँ कोई भी बाधक उसकी सहायता करने को नहीं

तथा—"रसतो" इत्यादि

अथार्थ—हे मातापिता अत्यन्त उद्विग्नता तैलथी भरली कुटु कुम्भीसु-कन्दुकुम्भीषु अथ स्थित उद्भु कुम्भियोंमा परमाधार्मिक देवों द्वारा उद्भवद्वो-उ-र्ध्वं यद्वाः "जेने आ बाणी न जाय" ओ आशयथी उया वृक्षनी डाणी उपर भने बाधीने करवत्त करकयार्द्धिं-करपत्र क्रकचादिभिः त्रिन्नपूर्वो करपत्र अने ककच करवत् आदि शस्त्रोवी मारा आगला भवेमा छिन्नछिन्न करयो उतो रसतो-रसन् ओ दुःखथी दुःख भूष देयो परन्तु अवधुवो-अयान्धवः त्या कोष्ठ अधु भारी सहायता मागे न आये-ते दुःख मे ओकलाओ न लाग्यु

भावार्थ—नरकोमा परमाधार्मिक देव पड़ेला तो नवीन नैरयिकने-नरकमा आव नार एनने वृक्षनी डाणीओ बाधीने करवत्तथी वड़ेरे छि अने पछी उद्विग्नता तैलथी भरव कटुकुम्भियों ओ वृक्षनी नीचे होय छि तेमा तणे छि नैरयिक एन ओ सभये बीमाचीम करनी राडो पाडे छि परन्तु ओरी कइषु स्थितिमा त्या ओष्ठ पक्षु बाधव तेनी

કિં ચ—

મૂલમ્—અહતિસ્વકટયાદૃષ્ણે, તુમે સિંચલિપાયવે ।

સ્વેચ્ચિયો પાસ વઢેણં, કઢ્ઠોકઢ્ઠાહિં દુકરમ્ ॥૫૨॥

છાયા—અતિતીક્ષ્ણકટકાક્ષીર્ણે, તુદ્ગે શાત્મલિપાદપે ।

ક્ષેપિત. પાશવદ્ધ સ્વત્તુ, કૃષ્ટાવકૃષ્ટદુષ્કરમ્ ॥૫૩॥

ટીકા—‘અહતિસ્વ’ इत्यादि ।

હે માતાપિતરો ! પૂર્વભવેષુ અતિતીક્ષ્ણકટકાક્ષીર્ણે=અતિતીક્ષ્ણાનિ યાનિ કણ્ટકાનિ તૈરાક્ષીર્ણે=વ્યાપ્તે તુદ્ગે=અત્યુચે, શાત્મલિપાદપે=શાત્મલિવૃક્ષે પાશ પહુંચતા હૈ । વિચારા અકેલા હી દુઃસ્વ મોગા કરતા હૈ । મેરી મી હે માતતાત । યહ હાલત પૂર્વભવોં મે અનતવાર દુર્દે હૈ । ફિર ઇન વર્ત માન કે દુઃસ્વોં સે ડરને કી કૌનસી ચિન્તા હૈ ? ॥૫૨॥

और भी—‘अहतिस्व’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! પૂર્વભવોં મે (અહતિસ્વકટયાદૃષ્ણે તુમે સિંચલિપાયવે=અતિતીક્ષ્ણકટકાક્ષીર્ણે તુમે શાત્મલિપાદપે) અતિ તીક્ષ્ણ કટકોં સે આક્ષીર્ણ તથા અત્યત ઝુચે શાત્મલિ વૃક્ષ પર મુક્ષે (પાસવદ્ધે=પાશવદ્ધઃ) પાશ દ્વારા જકટકર પરમાધાર્મિક દેવોને (દુકરમ્=દુઃસહમ્) બડી વુરી તરફ (કઢ્ઠોકઢ્ઠાહિં=કૃષ્ટાવકૃષ્ટૈ) ઈર્ષ્યાતાની કરકે (સ્વેચ્ચિઓ=ક્ષેપિત) પેંકા હૈ ।

भावार्थ—નરકોં મે ડન પરમાધાર્મિક દેવોંને મેરી હે માતતાત । પૂર્વભવોં મેં બડી દુર્દશા કી હૈ । નૂકીલે કાટોવાલે ઝુચે ૨ શાત્મલિ

સહાયતા કરવા પહોંચતો નથી બિચારો એકલો જ હું જ હોગવ્યા જ હરે છે મારી પણ છે માત પિતા ! પૂર્વભવમા આવી હાલત અનેક વખત થયેલ છે, તો પછી વર્તમાન કાળમાં સાધુજીવનના આવા માસુલો હું ખોથી હરવાની ચિંતા શા માટે કરવી ? ॥૫૧॥

અને પણ—‘अह तिस्व’ इत्यादि

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! અત્યત પૂર્વભવોમા અહતિસ્વકટયાદૃષ્ણે તુમે સિંચલિપાયવે=અતિતીક્ષ્ણકટકાક્ષીર્ણે તુમે શાત્મલિ પાદપે તીક્ષ્ણ કાટા ઓથી ભરેલા તથા અત્યત ઉચા શાત્મલી વૃક્ષ ઉપર નને પાસવદ્ધે=પાશવદ્ધ દોરીથી બાંધીને પરમાધાર્મિક દેવોએ દુકરમ્=દુઃસહમ્ ખૂબ ખુરી રીતે કઢ્ઠોકઢ્ઠાહિં=કૃષ્ટાવકૃષ્ટૈ એ ચાએ ચ કરીને ફેંકી દીધેલ હતો

भावार्थ—નરકોમા આ પરમાધાર્મિક દેવોએ હે માતાપિતા ! મારા પૂર્વ ભવમા ખબ જ દુર્દશા કરેલ છે ખૂબ જ ધારવાળા કાટાથી ભરેલા ઉચા । ભયા

વદ્નોઽહ પરમાધાર્મિકકૃતૈઃ કૃત્યવકૃતૈઃ=સ્વર્ણનાપસ્વર્ણઃ દુષ્કર-દુઃસહ યથા સ્યા
તથા ક્ષેપિતઃ ગલ્લ ॥૫૨॥

ફિ ચ—

મૃગ—મહાજતેસુ ઉચ્છ્ર વા, આરસતો સુભૈરવ ।

પીલિઓમ્મિ સકેમ્મેહિ, પાવકમ્મો અણંતસો ॥૫૩॥

ઝાયા—મહાયત્રેષુ ડહુરિવ, આરસન સુભૈરવમ્ ।

પીલિતોઽસ્મિ સ્વકર્મભિઃ, પાપકર્મા અનન્તશ. ॥૫૩॥

ટીકા—‘મહાજતુમ્’ ઇત્યાદિ ।

હે માતાપિતરૌ ! પૂર્વભવેષુ પાપકર્મા=પાપકર્માનુશ્રાનકારી સુભૈરવમ્=
અત્યન્તભયદ્કર યથા મ્યાત્તથા-આરસન્=આરુન્દ કુર્વન્નહ મહાયત્રેસુ=પાપિના

વૃક્ષ પર મુક્તે ઉન લોગોને ઘડી હી નિર્દયતા સે પાશોંમે વાધકર
ત્વીચાતાની કરતે હુગ પેંકા હે ॥૫૨॥

ઔર ખી—‘મહાજતેસુ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માતાતાત । પૂર્વભવોંમે (પાવકમ્મા-પાપકર્મા) કૃત
પાપકર્મ કે ઉદયાધીન મે (અણતસો-અનન્તશઃ) અનન્તવાર (ઉચ્છ્રવા-
ડહુરિવ) ગન્નેં કે સમાન (મહાજતેસુ-મહાયત્રેષુ) પાપિયોં કો નિષ્પીલિત
કરને કે લિધે નિર્મિત યત્રોંમે (સુભૈરવ આરસતો-સુભૈરવ આરસન્)
ઘડી ઘુરી તરહ સે ચિહાતે ચિહાતે હુગ (સ્વકર્મભિ-સ્વકર્મભિ) પૂર્યોં
પાર્જિત દુષ્કર્મોં કે નિમિત્ત સે (પીલિઓમ્મિ-પીલિતોઽસ્મિ) પીલિત
કિયા ગયા હૃ ।

માવાર્થ—હે માતાતાત ! જિમ પ્રકાર મહાયત્રોંમે ડહુ પેલે જાતે
હેં ડસી પ્રકાર મેં ઉન યત્રોંમે ણક વાર નહીં અનન્તવાર પેલા ગયા = ।

શાલ્મલી વૃક્ષ ઉપર મને એ લોકેએ ખૂબ નિ થતાથી દોરડાએથી બાધીને એ આ
એથ ડરીને દે કયો હતો ॥ ૫૨ ॥

વળી પણ—‘મહાજતેસુ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! પાવકમ્મો-પાપકર્મા પૂર્વભવમા કરેલા કમોના
ઉદયથી હું અણતસો-અનન્તશ અનેકવાર ઉચ્છ્રવા-ડહુરિવ શેરડીની માફક મહા
જતેસુ-મહાયત્રેષુ પાપીઓને નિષ્પીલિત કરવાને માટે તૈયાર કરેલ યત્રોમા સુભૈરવ
આરસતો-સુભૈરવ આરસન્ ખૂબ ખરાબ રીતે રાડો પાડતા પાડતા સ્વકર્મભિ-સ્વકર્મભિ.
પૂર્વોપાર્જિત દુષ્કમોના નિમિત્તથી પીલિઓમ્મિ-પીલિતોઽસ્મિ ખીલાયેલ છું

ભાવાર્થ—હે માતાપિતા ! જે પ્રમાણે મોટા યત્રોમા શેરડીને ખીલવામા આવે
છે તે પ્રકારે નરકમા હું આવી બાતના યત્રોમા એકવાર નહિ પણ અનેકવાર

किं च—

मूलम्—अडतिम्बकटयाडण्णे, तुगे' सिंवल्लिपायवे ।

खेवियो' पासं वड्ढेणं, कड्ढोकड्ढाहिं दुक्कम् ॥५२॥

छाया—अतितीक्ष्णकण्टकाकीर्णं, तुगे शात्मलिपादपे ।

क्षेपितः पाशरद्धः खलु, कृष्टावकृष्टैर्दुःसहम् ॥५२॥

टीका—‘अडतिम्ब’ इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! पूर्वभगवो अतितीक्ष्णकण्टकाकीर्णं=अतितीक्ष्णानि यानि कण्टकानि तैराकीर्णं=व्याप्ते तुगे=अत्युच्चैः, शात्मलिपादपे=शात्मलिपृक्ष पाश पहुँचता हैं । विचारा अकेला ही दुःख भोगा करता है । मेरी भी हे माततात । यह हालत पूर्वभवों में अनन्तवार हुई है । फिर इन वर्तमान के दुःखों से डरने की कौनसी चिन्ता है ? ॥५२॥

और भी—‘अडतिम्ब’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे माततात ! पूर्वभवों में (अडतिम्बकटयाडण्णे तुगे सिंवल्लिपायवे=अतितीक्ष्णकण्टकाकीर्णं तुगे शात्मलिपादपे) अति तीक्ष्ण कटकों से आकीर्ण तथा अत्यन्त ऊँचे शात्मलि वृक्ष पर मुझे (पासवड्ढे=पाशरद्धः) पाश द्वारा जकड़कर परमाधार्मिक देवोंने (दुक्कम्=दुःसहम्) बड़ी बुरी तरह (कड्ढोकड्ढाहिं=कृष्टावकृष्टैः) खींचातानी करके (खेवियो=क्षेपितः) फेंका है ।

भावार्थ—नरको मे उन परमाधार्मिक देवोंने मेरी हे माततात ! पूर्वभवों में बड़ी दुर्दशा की है । नूकीले काटोवाले ऊँचे २ शात्मलि

सहायता करवा पड़ोयतो नथी भिथारे ओकडो न दु ण खोजव्या न ढरे छ भारी पडु छे मात पिता ! पूर्वभवमा आवी हालत अनेक वणत थयेल छे, तो पछी वर्तमान काणम साधुलवनना आवा भासुली दु जोथी डरवानी जिता था भाटे करवी ? ॥५२॥

अने पडु—‘अड तिक्ख’ इत्यादि

अन्वयार्थ—हे मातापिता ! अत्यन्त पूर्वभवोमा अडतिक्खकटयाडण्णे तुगे सिंवल्लिपायवे=अतितीक्ष्णकण्टकाकीर्णं तुगे शात्मलि पादपे तीक्ष्ण काटा ओथी लरेला तथा अत्यन्त उँचा शात्मली वृक्ष उपर नने पासवड्ढे=पाशवद्ध दोरीथी बाधीने परमाधार्मिक देवोओ दुक्कम्=दुःसहम् भूम पुरी रीते कड्ढोकड्ढाहिं=कृष्टावकृष्टे ओयाओय करीने डे डी दीधेल डेतो

भावार्थ—नरकोमा आ परमाधार्मिक देवोओ हे मातापिता ! मारा पूर्व लवमा भण न दुर्दशा करेल छे भण न धारवाणा काटाथी लरेला उँचाओ उँचा

वद्रोऽह परमाधार्मिककृतैः कृत्यकृतैः=कर्मणावकर्मणः दुष्कर-दुःसह यथा म्या
चया क्षेपितं खलु ॥५२॥

किं च—

मृगम्—महाजतेसु उच्छ्रं वा, आरसतो सुभैरव ।

पीलिओस्मि सर्वस्मेहि, पावकम्मो अणंतसो ॥५३॥

छाया—महायन्त्रेषु इक्षुरिव, आरसन् सुभैरवम् ।

पीडितोऽस्मि स्वकर्मभिः, पापकर्मा अनन्तश ॥५३॥

टीका—‘महाजतेसु’ इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! पूर्वभवेषु पापकर्मा=पापकर्मानुष्ठानकारी सुभैरवम्=
अत्यन्तभयङ्कर यथा म्यात्तया-आरसन्=आरुन्ध कुर्वन् महायन्त्रेषु=पापिना

वृक्ष पर सुष्ठे उन लोगोंने उड़ी ही निर्दयता से पाशों में बाधकर
खींचातानी करते हुए फँका है ॥५२॥

और भी—‘महाजतेसु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे मातातात ! पूर्वभवों में (पावकम्मा-पापकर्मा) कृत
पापकर्म के उदयाधीन मैं (अणतसो-अनन्तशः) अनन्तवार (उच्छ्रंवा-
इक्षुरिव) गर्भों के समान (महाजतेसु-महायन्त्रेषु) पापियों को निष्पीडित
करने के लिये निर्मित यन्त्रों में (सुभैरव आरसतो-सुभैरव आरसन्)
उड़ी बुरी तरह से चिड़ाते चिड़ाते हुए ‘सर्वस्मेहि-स्वकर्मभिः’ पूर्वो
पार्जित दुष्कर्मों के निमित्त से (पीलिओस्मि-पीडितोऽस्मि) पीडित
किया गया हूँ ।

भावार्थ—हे मातातात ! जिस प्रकार महायन्त्रों में इक्षु पेले जाते
हैं उसी प्रकार मैं उन यन्त्रों में एक बार नहीं अनन्तवार पेला गया हूँ ।

शास्त्रवती वृक्ष उपर भने એ લોકોએ ખૂબ નિંધતાથી દોરકાઓથી બાંધીને એ આ
એથ કરીને ફેંક્યો હતો ॥ ૫૨ ॥

૫૩ી પશુ—“મહાજતેસુ” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હું માતાપિતા ! પાવકમ્મો-પાપકર્મા પૂર્વજવખા કરેલા કર્મોના
ઉદયથી હું અણતસો-અનન્તશ, અનેકવાર ઉચ્છ્રંવા-ઇક્ષુરિવ શેરડીની માફક મહા
જતેસુ-મહાયન્ત્રેષુ પાપીઓને નિષ્પીડિત કરવાને માટે તૈયાર કરેલ યન્ત્રોમાં સુભૈરવ
આરસતો-સુભૈરવ આરસન્ ખૂબ ખરાબ રીતે સડો પાડતા પાડતા ‘સર્વસ્મેહિ-સ્વકર્મભિ’
પૂર્વોપાર્જિત દુષ્કર્મોના નિમિત્તથી પીલિઓસ્મિ-પીડિતોઽસ્મિ પીલાયેલ છું

ભાવાર્થ—હું માતાપિતા ! જે પ્રમાણે મોટા યન્ત્રોમાં શેરડીને પીલવામાં આવે
છે તે પ્રકારે નરકમાં હું આવી બાંધના યન્ત્રોમાં એકવાર નહિ પણ અનેકવાર

નિષ્પોઢનાથે નિર્મિતેષુ મહાયન્ત્રેષુ ડગ્ગારાચર્યમ્નિઃ=સ્પર્શસ્મરણા કાલ્પન અન
ન્તર. અનન્તગાર પોઢિતો=નિષ્પોઢિતોડમિ । ‘ગા’ ગ-દગ્ગાર્થકઃ ॥૫૩॥

ફિં ચ—

સુલ્પ—કૂચંતો કોલસુળયેહિં, સામેહિ સવંલેહિ ર્ય ।

પાડિઓ ફાલિઓ છિન્નો, વિષ્ફુ તો અણેગસો ॥૫૪॥

છાયા—કૂજન્ કોલશુનકૈઃ, ડગ્ગાર્થકઃ શર્યન્ત્ર ।

પાતિતઃ સ્ફાટિતચિન્નો, વિસ્ફુરત્તનેશ્ચ ॥૫૪॥

ટીકા—‘કૂચતો’ ઇત્યાદિ ।

હે માતાપિતરો ! પૂર્વભરેષુ કોલશુનકૈઃ=શુશ્ર્વાનરૂપધરૈઃ ડગ્ગાર્થકૈઃ=ડગ્ગાર્થ
મિધાનૈઃ, શર્યલૈ=શર્યામિધાનૈથ પરમાધાર્મિકદેવૈ. કૂજન્=મયવશાદાકુન્ડન,

મેં અનેક સમક્ષ રોયા મી ચિહ્વાયા મી પરંતુ મુદ્ધ પર વજા દયા
કરનેવાલા કોઈ નહીં થા । પૂર્વોપાર્જિત અશુભ કર્મોંકે નિમિત્ત મેરી
ગેસી દુર્વશા દુર્દે થી ॥૫૩॥

તથા—‘કૂચતો’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! પૂર્વભરોં મેં (કોલ સુળયેહિં-કોલશુનકૈઃ)
શુકર તથા શ્વાન કે રૂપોંકો ધારણ કરનેવાલે (સામેહિ-ડગ્ગાર્થકૈઃ) ડગ્ગાર્થ
તથા (શવલેહિ-શવલૈ) શવલ નામકે પરમાધાર્મિકદેવોને (કૂચતો-કૂજન્)
મયવશ ગેતે હુણ તથા (વિસ્ફુરતો-વિસ્ફુરન્) ઇધર ઉધર ભાગતે
હુણ મુદ્ધે (અણેગસો-અનેકશઃ) અનેકગાર (મુધિ પાડિઓ-મુધિ પાતિત)
જમીન પર પટકા (ફાલિઓ-સ્ફાટિત) જીર્ણવસ્ત્ર કી તરફ ફાડા તથા
(છિન્નો-છિન્ન) વૃક્ષ કી તરફ કાઢા હે ।

પીલવામા આવેલ છુ હુ તેમની સમક્ષ રોયો છુ, રાડો પાડી છે, પરંતુ મારા
ઉપર ત્યાં દયા કરવાવાળું કોઈ ન હતું પૂર્વોપાર્જિત અશુભ કર્મોના નિમિત્તથી
મારી એવી દશા ત્યાં થઈ હતી ॥ ૫૩ ॥

તથા—“કૂચતો” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! પૂર્વભરમા કોલસુળયેહિં-કોલશુનકૈ સુશ્ર
તથા કૂગારાના રૂપ ધારણ કરવાવાળા સામેહિ-ડગ્ગાર્થકઃ શ્વામ તથા શવલેહિ-શવલૈ
સમળ નામના પરમાધાર્મિક દેવોએ કૂચતો-કૂજન્ મયથી રોતા અને વિસ્ફુરતો-
વિસ્ફુરન્ આમતેમ ભાગતા એવા અને અણેગસો-અનેકશઃ અનેક મુધિપાડિઓ-
મુધિપાતિત જમીન ઉપર પછાડીને ફાડિઓ-સ્ફાટિત, છુધુ વસ્ત્રની માફક ખાધો
છે તથા છિન્નો-છિન્ન વૃક્ષની માફક કાપેલ છે

विस्फुरन्=उत्तस्ततश्च उन्न अहम् अनेकजन्म=उद्धार भुवि पातितः, जोर्णवस्त्रवत् पातित, वृक्षवत् छिन्नः=छेदितश्च ॥५४॥

किं च—

मूलम्—असीहि अयसीवण्णाहि, भल्लीहि पट्टिसेहि र्य ।

छिन्नो भिन्नो विभिन्नो र्य, उववण्णो पावकम्मुणा ॥५५॥

जाया—असिभिरतसीवर्णै, भल्लीभिः पट्टिष्वै ।

छिन्नो भिन्नो विभिन्नश्च, उपपन्न पापकर्मणा ॥५५॥

टोका—‘असीहि’ इत्यादि ।

हे मातापितरो ! नरके पापकर्मणा=पापकर्मप्रभावेण उपपन्नः=उत्पन्नोऽहम् परमाधार्मिकैः अनसीवर्णै =अतसीवत्कृष्णवर्णैरसिभिः=लङ्घ्यै, छिन्नः=छेदितः,

भावार्थ—मृगापुत्रने मानापिता से दुष्टों को भोगने के सिलसिले में यह कहा कि मैं पूर्वजन्मों में भोगे गये दुष्टों को और महातक सुनाऊ। नरकों में इयाम और जवल जाति के परमाधार्मिक देवों ने मेरी दुर्दशा की वह मैं ही जानता हू। उन लोगोंने भय से कापते हुए मुझे अनेकवार तो जमीन पर पड़ा तथा पटककर मेरे शरीर को जोर्णवस्त्र की तरह ठोड़-ठोड़ करके फिरे और फिर वृक्ष की तरह मुझे काटा ॥५४॥

फिर भी—‘असीहि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे मातापिता ! नरक में (पावकम्मुणा-पापकर्मणा) पापकर्म के उदय से (उववण्णो-उपपन्न) उत्पन्न हुआ मैं परमाधार्मिक देवों द्वारा (अयसी वण्णाहि असिहि-अतसीवर्णै असिभिः) अलसी के पुष्प समान कृष्णवर्णवाली तलवारों से (छिन्नो-छिन्न) छेदित किया गया हू-तथा (भल्लीहि-भल्लीभिः) भालाओं से (भिन्नो-भिन्न)

भावार्थ—मृगापुत्रे मातापिताने दुष्ट लोगवहानी भावतभा आभ कष्टु डे, मे पूर्वजन्मों में भोगवेल दुष्टों ने धमारे ज्या सुधा सलज्जपु ? नरको में इयाम अने सपण जतिना परमाधार्मिक देवों ने मे भारी दुर्दशा करा छे तेने हु जालु उ ते लोकां मे लगी कापी रहेला जोवा अने अनेक वधत जमीन उपर पछा डीने तथा जमीन उपर पछायेला भारा शरीरने गुना पत्थनी भाइक थी । नाप्यु अने ज डनी भाइक अने छेनी नाप्ये ॥५४॥

वर्ण पण्य—‘असीहि’ इत्यादि

अन्वयार्थ—हे मातापिता ! नरक में पावकम्मुणा-पापकर्मणा पापकर्मना उदयथी उववण्णो-उपपन्न उत्पन्न थयेला हु परमाधार्मिक देवो ह री अयसीवण्णाहि असिहि-अतसीवर्णै असिभिः अजगतीना कुलना जेवी काणा रजवणी तलवारोथी छिन्नो-छिन्न छधये उ तथा भल्लीहि-भल्लीः भालाओथी भिन्नो-भिन्नः

નિષ્પોડનાથે નિર્મિતેષુ મહાયન્ત્રેષુ ઇત્યાદિ સ્વર્ગમિતિ:—સ્વર્ગમર્મણા ફલન અન
ન્તર. અનન્તગર પાંડિતો=નિષ્પોડિતોર્ગમિ । ‘ગ’ શબ્દસ્યાર્થક. ॥૫૩॥

ચિં ચ—

શ્લોક—કૂયતો કોલસુણયેહિ, સામેહિ સવેલેહિ ચ ।

પાડિઓ ફાલિઓ છિન્નો, વિસ્ફુ તો અણેગસો ॥૫૪॥

છાયા—કૂજન્ કોલશુનકૈઃ, ઇયામૈઃ શયલૈઃ ।

પાતિતઃ સ્ફાટિતશ્ચિન્નો, વિસ્ફુરન્નનેશ્ચ. ॥૫૪॥

ટીકા—‘કૂયતો’ ઇત્યાદિ ।

હે માતાપિતરો ! પૂર્વભવેષુ કોલશુનકૈઃ=ગૂચરશ્વાનસ્વપરૈઃ ઇયામૈઃ=ઇયામા
મિથાનૈ, શયલૈઃ=શયલામિથાનૈશ્ચ પરમાધાર્મિકદેવ. કૂજન્=ભયવશાદાક્રન્દન,

મેં અનેક સમક્ષ રોયાં મેં ચિટાયાં મેં પરંતુ મુશ્કેલી પર વધારા દયા
કરનાર કોઈ નથી થા । પૂર્વોપાર્જિત અશુભ કર્મોં કે નિમિત્ત મેરી
નેસી દુર્દશા હુઈ થી ॥૫૩॥

તથા—‘કૂયતો’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માતાતા ! પૂર્વભવોં મેં (કોલ સુણયેહિ—કોલશુનકૈઃ)
શૂકર તથા શ્વાન કે રૂપોં કો ગરબ કરનાર (સામેહિ—ઇયામૈ) ઇયામ
તથા (શયલેહિ—શયલૈ) શયલ નામકે પરમાધાર્મિક દેવોં (કૂયતો—કૂજન્)
ભયવશ રોતે હુણ તથા (વિસ્ફુરતો—વિસ્ફુરન્) ઇધર ઉધર ભાગતે
હુણ મુશ્કે (અણેગસો—અનેકશ) અનેકાર (મુવિ પાડિઓ—મુવિ પાતિત)
જમીન પર પડકા (ફાલિઓ—સ્ફાટિત) જીર્ણવસ્ત્રની તરફ ફાડા તથા
(છિન્નો—છિન્ન) વસ્ત્રની તરફ કાઢા હે ।

પીલવામાં આવેલ છુ હુ તેમની સમક્ષ રોયો છુ, રાડો પાડી છે, પરંતુ મારા
ઉપર ત્યા દયા કરવાવાળું કોઈ ન હતું પૂર્વોપાર્જિત અશુભ કર્મોંના નિમિત્તથી
મારી એવી દશા ત્યા થઈ હતી ॥ ૫૩ ॥

તથા—“કૂયતો” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! પૂર્વભવમાં કોલસુણયેહિ—કોલશુનકૈ સૂચર
તથા કૂજનાના રૂપ ધારણ કરવાવાળા સામેહિ—ઇયામૈ સ્થામ તથા શયલેહિ—શયલૈ
સળગ નામના પરમાધાર્મિક દેવોં કૂયતો—કૂજન્ ભયથી રોતા અને વિસ્ફુરતો—
વિસ્ફુરન્ આમતેમ ભાગતા એવા અને અણેગસો—અનેકશ. અનેક મુવિપાડિઓ—
મુવિપાતિત જમીન ઉપર પછાડાને ફાલિઓ—સ્ફાટિત. છુણ વસ્ત્રની માફક પાધો
છે તથા છિન્નો—છિન્ન વસ્ત્રની માફક કાપેલ છે

इव मर्मस्थाने यष्टिमुष्ट्याघातैः पातितः । अथ मारः—परमाधार्मिका देवा
'अयं मा पञ्चायताम्' इति प्रिया युगकीलकयुक्ते प्रतप्ते लौहमये दुर्बहे रथे
मामायोज्य तोदयोस्त्रैः तं दुर्बहं लोहवर्यं कर्षयितुं प्रैरयन् । पुनश्च मर्मस्थाने
यष्टिमुष्ट्याघातैर्मां गमयमिवपातितवन्तः इति ॥५६॥

किं च—

मूत्रम्—हुयासंणे जलनम्मि, चिर्यासु महिसो विव ।

दंडो पंको ये अवंसो, पावंकम्महि पांविओ ॥५७॥

त्राया—हुताग्ने ज्वन्ति, चितासु महिष इव ।

दग्गः पम्बश्च ज्वज्ज, पापकर्मभिः प्रवृत्तः ॥५७॥

नाथको खेंचा । तथा जय इतने पर भी मैं नहीं चला तो उन्होंने यष्टि
एव मुष्टि से मुझे खून पीटा और (रोज्झो वा पाडिओ-रोज्झ इव
पातितः) मार २ कर रोज्झ जानवर की तरह मुझे जमीन पर पटक दिया ।

भावार्थ—नरको में प्राप्त होकर सर्वथा पराधीन बने हुए मुझको
परमाधार्मिक देवोंने लोह के गुन्तार रथ में खेंचने के लिये उस में
पहिले तो जोत दिया पर जय वह रथ मुझ से नहीं ग्विंचा गया
तो उन लोगोंने मुझे उसको खेंचने के निमित्त चाबुक से खून पीटा
और मेरी नाथको भरसक ताना । इतने पर भी जब मैं नहीं चल
सका तो उन्होंने यष्टिमुष्टि आदि द्वारा मुझे मर्मस्थानों में खून
मारा और मारपीट कर फिर मुझे उन लोगोंने रोज्झकी तरह जमीन
पर पटक दिया ॥५६॥

भूम इट्ठार्यो हतो अने भारी नाथने भूण भे खेव हत्ती अम छत्ता पणु न्यारे हु
अ रथने भे यी न शक्तो तो तेओअे गड्डापट्ठथी अने भूण भायों हतो वणा
भूम रोज्झोवा पाडिओ-रोज्झइव पातित भारी भारीने रोज्झ जानवरनी भाइक
जमीन पर डेकी दीधो हतो

भावार्थ—नरकोने प्राप्त करीने भूणुपणु पराधीन बनवा अवा भने परमा
धार्मिक देवे अ वे दाना भूम लारे रथने भे खवाने मारे पहेला तो भने अमा
जेतरी दीधेल परतु न्यारे रथ भाराथी न भे याथो त्यारे ते बोडोअे भने ते रथ
भे खवा मारे ते व्याणुकथी भूण इट्ठार्यो हतो अने भारी नाथने भूण भे यी हत्ती
अम छत्ता पणु न्यारे हु न खलो शक्तो त्यारे गड्डापट्ठथी ते बोडोअे भने
भारा मर्म स्थानोमा भूम भाग भायों अने भारीपीटीने पछी ते बोडोअे रोज्झनी
भाइक जमीन उपर डेकी दीधो ॥ ५६ ॥

महोमिः=‘भावा’ इति मसिद्धैः शब्दैः गिन्नः=‘गरित’ । न=पुनः पश्चिमेवशः=
मिश्रैः विभिन्नः=प्रक्रमवादीकृतम् ॥५५॥

तथा च—

मूलम्—अवसो लोहरहे जुत्तो, जलते समिलाजुण ।

चोडंओ तोत्तंजोत्तेहि, रोज्जंओ वा जंह पांडिओ ॥५६॥

छाया—अवसो लोहरये युक्तो, ज्वलति शम्पायुते ।

नोदितस्तोत्रयोत्रै, रोज्ज इव पातितः ॥५६॥

टीका—‘अवसो’ इत्यादि ।

हे अम्मा पितरौ ! नरकेषु अवशः=पराधीनोऽहं परमाधार्मिकदेवैः शम्पा
युते=शम्पा=युगरन्ध्रक्षेपणीयकीलिका तथा युते=युक्ते ज्वलति=अग्निवद् देदी
प्यमाने प्रतप्ते लोहरये=लोहमयदुर्गहरये युक्तं=‘योजित’, ततः परमाधार्मिकदेवैः
रथर्कणार्थतोत्र योत्रैः=तोत्राणि=प्राजनानि=वृषभादिमेरण्डण्डाः, योत्राणि=
नासाप्रोतगलयद्धरज्ज्वादीनि तैर्नोदितः=भेरित, या=पुनश्च तैर्देवैरोज्जो यथा=वायु
विदारित किया गया हू तथा (पट्टिसेहिय-पट्टिजैश्च) शस्त्रविशेषों से
(विभिन्नो-विभिन्न) सूक्ष्म टुकड़े २ रूप में किया गया हू ॥५६॥

तथा—‘अवसो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे माततात ! नरकों में (अवसो-अवश) सर्वथा परा
धीन बना हुआ मैं परमाधार्मिक देवों द्वारा (समिलाजुण जलते लोह-
रहे जुत्तो-शम्पायुते ज्वलति लोहरये युक्त) युगरन्ध्र में क्षेपणीय
कीलिका से युक्त तथा अग्नि के समान देदीप्यमान ऐसे प्रतप्त लोहरथ
में जोता गया हू । तथा (तोत्त जोत्तेहिं-तोत्र योत्रैः) उस रथ को
खेचने के लिये उन लोगोंने मुझे तोत्र-चावुको से खूब पीटा एवं मेरी

बिधाये हू तथा पट्टिसेहिय-पट्टिजैश्च अपनवा शस्त्रोष्ठी भारा विभिन्नो-
विभिन्नः नाना नाना टुकड़ों द्वारा छेदा ॥ ५५ ॥

तथा—“अवसो” इत्यादि

अन्वयार्थ—हे मातापिता ! नरकोंमा अवसो-अवश सर्वथा पराधीन अपने
ओवे हू परमाधार्मिक देवों द्वारा समिलाजुण जलते लोहरहे जुत्तो-शम्पायुते
ज्वलति लोहरये युक्त युगरन्ध्रमा क्षेपणीय युक्तोवाणा तथा अग्निनी भाइके
देदीप्यमान अने भूत्र तपेला ओवा बोढाना रथमा जेतारवाभा आओवा छेता तथा
तोत्तजोत्तेहिं-तोत्रयोत्रै, ओ रथने जे खवाने माटे ओ बोडोओ मने आणुकोथी

अपर च—

मूल्म—बला सडासंतुडेहि, लोहतुण्डेहि पक्खिंभि ।

विलुत्तो विलवतोऽहं, ढकगिडेहिऽणत्तसो ॥५८॥

आया=—यात् सन्दशतुण्डै, लौहतुण्डैः पक्षिभिः ।

विलुप्तो विलपन्नः, ढक्कगृद्धैरनन्तश ॥५८॥

टीका—‘बला’ इत्यादि ।

हे अमापितरो ! नरके सन्दशतुण्डै=सन्दशाकार तुण्ड=मुख येषां ते तथा तैः, सन्दशाकारमुखैः, लोहतुण्डै=लोहवक्रठोरमुखैः, ढक्कगृद्धैः=ढक्कगृद्धनामकैः पक्षिभिर्विलपन्=विश्राप कुर्यन्नहं यत्नाद्=ढठात् अनन्तश अनन्तवार विलुप्त=विच्छिन्नः । नरकेषु पक्षिणो वैक्रियाएव । तत्र पक्षिणामभावात् ॥५८॥

एव कुर्यमानस्य पिपासाया सजाताया यदभूत्तदुच्यते—

मूल्म—तण्हा किलतो धावन्तो, पत्तो वेय्यरणि नड ।

जंल पाहति चित्ततो, खुरधाराहि विंवाडओ ॥५९॥

अपर च—‘बला’ इत्यादि ।

हे माततात ! नरक मं (सडासंतुडेहिं—सन्दशतुण्डै,) सडासीके आकार समान मुखवाले तथा (लोहतुण्डेहिं—लौहतुण्डै) लोह के समान ठोर मुखवाले ऐसे (ढकगिडेहि—ढक्कगृद्धै) ढकगृद्ध नामक पक्षियों द्वारा (विलवतोऽहं—विलपन् अहम्) विलाप करता हुआ मैं (अणत्तसो—अनन्तश) अनन्तवार (विलुत्तो—विलुप्त) छिन्नभिन्न किया गया हूँ । नरको में पक्षी नहीं होते हैं । नारकी ही स्वयं वैक्रियशक्ति से पक्षी जैसे बन जाते हैं ॥५९॥

गीणु पणु—“जला” इत्यादि

अन्वयार्थ—हे मातापिता ! सडासंतुडेहिं—सन्दशतुण्डै साणुसीना आकाश जेवा मोढावाणा तथा लोहतुण्डेहिं—लौहतुण्डै बोढाना जेवा कठोर मोढावाणा जेवा ढक गिडेहि—ढक्क गृद्धै ढकगृद्ध नामका पक्षियों द्वारा विलवतोऽहं—विलपन् अहम् विश्राप करी रहैल जेवा हूँ अणत्तसो—अनन्तश अनन्तवार विलुत्तो—विलुप्तः छिन्न भिन्न कसयेल हूँ नरकोमा पक्षी होता नथी नारकी अ स्वयं वैक्रिय शक्तितथी पक्षी जेवा जनी जय छि ॥ ५८ ॥

ટીકા--'હૃયામણે' ઇત્યાદિ ।

હે અધ્યાપિતરી ! નરક પાપકર્મભિઃ પ્રવૃત્તઃ=પરિવેષિતોડગ્નઃ=પ્રતઃપ્રાગ્ પરમાધાર્મિકદરેરેકિયશક્ત્યા રચિતામૃ ચિતામૃ જગતિ દુતાગ્ને=પદ્મો મહિષ ઇય દગ્ધઃ=મસ્મસાઠ્ઠતઃ, પચઃ=વૃન્તાકારદ્ મટિત્રીકૃત્ત્ર । અથ માષ -યથાડય પાપિનો જના મહિષ ચ્ચનાદિનાડયગઠ્ઠયા પદ્મો મસ્મસાત્ કુરન્તિ, વૃન્તાકારદ્ મટિત્રીકુરન્તિ ચ । તથૈય પાપકર્મપ્રવૃત્તમગ્ન મા પરમાધાર્મિકદરેયા નરકે વૈત્રિય શક્ત્યા વિરચિતપચ્ચલિતચિતામ્નો દગ્ધચન્તઃ પચચન્તઃચેતિ ॥૫૭॥

કિં ચ--'હૃયામણે' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--હે માતનાત ! નરકમે (પાપકર્મમેહિ પાવિઓ-પાપ કર્મભિઃ પ્રવૃત્તઃ) પાપકર્મો દ્વારા ધિરકર (અવમો-અવશઃ) પરતન્ત્ર દુષ્ણ સુદ્ધકો પરમાધાર્મિક દેવોને (ચિયામૃ-ચિતામૃ) અપની વૈક્રિયશક્તિ સે રચિત ચિતાઓંમે (જલતમ્મિ હૃયાસણે-જ્વલતિ દુતાગ્ને) પ્રદીપ્ત અગ્નિમેં (મહિસો વિચ-મહિષ ઇય) મેસેકી તરફ (દહ્નો પથો-દગ્ધઃ પચ્ચ) પહિલે તો સ્વૃષ સેકા ઓર પાદ મે પેગનકી તરફ મેરા મર્ત્તો બનાયા ।

માર્થ--જેસે પાપીજન મહિષરો યથન આદિ દ્વારા પરતન્ત્ર કર અગ્નિમેં ડાલ દેતે હેં ઓર પોતે ડસકો વૃન્તાક કી તરફ સેકને હેં ડસી તરફ સ્વોર્ણજિત પાપકર્મ દ્વારા જકડા જાકર નરકમે પ્રાપ્ત દુષ્ણ મેરે જીવકો મી પહિલે પરમાધાર્મિક દેવોને અપની શક્તિ સે રચિત ચિતાઓંમે ડાલકર સ્વૃષ મૂજા હેં । સ્વૃષ ડસકા મર્ત્તો બનાયા હેં ॥૫૭॥

પરંતુ--'હૃયાસણે' ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ--હે માતનાત ! નરકમા પાપકર્મમેહિ પાવિઓ-પાપકર્મભિઃ પ્રવૃત્ત અને પાપકર્મોથી વેરાયેલા એવા અવમો-અવશઃ પરતન્ત્ર બનેલા એવા અને પરમાધાર્મિક દેવોએ પોતાની વૈક્રિય શક્તિથી બનાવેલી ચિયામૃ-ચિતામૃ ચિતાઓમા જ્વલતમ્મિ હૃયાસણે-જ્વલતિ દુતાગ્ને ભડભડ બળતા અગ્નિમા મહિસોવિચ-મહિષઇય લેમના માર્ક દહ્નો પકો-દગ્ધ, પચ પહેલા તો ખૂબ શેકયો અને પછી રીંગણની માર્ક માડ ભડ્યુ બનાયુ

માર્થ--હે પ્રમાણે પાપી લોકો પાડાને બધન વમેરેથી પરતન્ત્ર બનાવીને અગ્નિમા ફેકી દે છે અને પછી તેને રીંગણની માર્ક શેકે છે એજ પ્રમાણે પૂર્વે પાછોત કરેલા પાપકર્મો દ્વારા જકડાઈને નરકને પ્રાપ્ત કરેલા એવા મારા શરીરને પહેલા તો પરમાધાર્મિક દેવોએ પોતાની વૈક્રિય શક્તિથી બનાવેલી ચિતાઓમા ખખ શેકયો અને તેજુ ભડ્યુ બનાયુ ॥ ૫૭ ॥

अपर च—

मूत्रम्—बला सडासंतुडेहि, लोहतुण्डेहि पक्खिभि ।

विलुत्तो विलवतोऽहं, ढकंगिद्धेहिऽणतसो ॥५८॥

आया=—उलात् सन्दशतुण्डै, लौहतुण्डै, पक्षिभि ।

विलुप्तो विलपन्नह, ढङ्कगृद्धैरनन्तश ॥५८॥

टीका—‘बला’ इत्यादि ।

हे अम्मापितरो ! नरके सन्दशतुण्डै=सन्दशाकार तुण्ड=मुख येषां ते तथा तै, सन्दशाकारमुखै, लोहतुण्डै=लोहकरुण्ठोरमुखै, ढङ्कगृद्धै=ढङ्कगृद्धनामकैः पक्षिभिर्विलपन्=विलाप कुर्वन्नह उलाद्=ढठात् अनन्तश अनन्तवार विलुप्त=विनिष्टः । नरकेषु पक्षिणो वैक्रियाएव । तत्र पविणामभावात् ॥५८॥

एव कद्व्यर्थमानस्य पिपासाया सजाताया यदभूत्तदुच्यते—

मूत्रम्—तण्हा किलतो धावतो, पत्तो वेय्यरणि नंड ।

जलं पाहति चिततो, खुरधाराहि विवाडओ ॥५९॥

अपर च—‘बला’ इत्यादि ।

हे माततात ! नरकम् (सडासंतुडेहिं—सन्दशतुण्डैः) सडासीके आकार समान मुखवाले तथा (लोहतुण्डेहिं—लोहतुण्डै) लोहके समान करुण्ठोर मुखवाले जेसे (ढकंगिद्धेहि—ढङ्कगृद्धै) ढङ्कगृद्ध नामक पक्षियो द्वारा (विलवतोऽहं—विलपन् अहम्) विलाप करता हुआ मैं (अणतसो—अनन्तश) अनन्तवार (विलुत्तो—विलुप्त) विनिष्टमिन्न किया गया हू । नरको मे पक्षी नहीं होते हैं । नारकी ही स्वयं वैक्रियशक्ति से पक्षी जैसे बन जाते हैं ॥५८॥

गीष्णु पशु—‘बला’ इत्यादि

अन्वयार्थ—हे मातापिता ! सडासंतुडेहिं—सन्दशतुण्डै, साधुसीना आकार जेवा मोढावाणा तथा लोहतुण्डेहिं—लोहतुण्डै बोढावा जेवा करुण्ठोर मोढावाणा जेवा ढङ्कगिद्धेहि—ढङ्कगृद्धै ढङ्कगृद्ध नामका पक्षियों द्वारा विलवतोऽहं—विलपन् अहम् विलाप करी रहैल जेवा हू अणतसो—अनन्तश अनन्तवार विलुत्तो—विलुप्तः विनिष्टमिन्न करायेल छु नरकोभा पक्षी होला नथी नारकी अ स्वयं वैक्रिय शक्तितथी पक्षी जेवा बनी जाय छ ॥ ५८ ॥

છાયા—તૃણ્યાયા ક્રામ્યન ધાવન. પ્રાપ્તો વૈતરણી નદીમ્ ।

જલ પિગમીતિ ચિન્તયન, ક્ષુરધારાભિગ્નાપાદિત' ॥૫૯॥

ટીકા—‘તળા’ ક્રિયાદિ ।

હે માતપિતરો ! નરકે તૃણ્યાયા=પિપાસયા ક્રામ્યન=ખિન્નમાનો યાવમાન =ઇતન્તતો બ્રામ્યન્ન વૈતરણી=વૈતરણી નામની નદી પ્રાપ્તઃ=વૈતરણી નદી તદ્ સમાગત' । તત્ર જત્ર પિગમીતિ ચિન્તયન=યાવન્ન ક્ષુરધારાભિ.=ક્ષુરધારા તુલ્યાભિવૈતરણીજલોર્મિભિર્વ્યાપાદિત =તત્ । અય માર'—નરકે કદર્થિતોઽહ પિપાસાકુલિતસ્તદુપશમનાર્થં જલ ગમેપયન વૈતરણીનદીતટે સમાગત' । તત્ર યાદજલ પાતુ પ્રવૃત્તસ્તાસ્તુરધારાતુર્થ્યૈવૈતરણીજલકર્ણૈરહ હત કિતિ । વૈતરણીનદ્યાજલ ઠિ ક્ષુરધારાપ્રાય ગન્તેદ્રકમસ્તીતિ વિજ્ઞેયમ્ ॥૫૯॥

હસ પ્રકાર કદર્થિત હોને સે પ્યાસ લગને પર જો દુઃખ સો કહતે છે—
'તળા કિલતો ક્રિયાદિ ।

અન્યવાચ—હે માતાપિતા ! હસ પ્રકાર કદર્થિત હોને પર મુઝે પ્યાસ સતાતી થી તવ (તળા કિલતો-તૃણ્યાયા ક્રામ્યન) હસ પ્યાસ સે સ્વેદ-ગ્નિન્ન હુઆ મેં (ધાવતો-યાવન્) પાની કી તલાજ મેં ઇતસ્વત' દોડતા-ઔર (વૈયરણિ નદ પત્તો-વૈતરણી નદી પ્રાપ્તઃ) વૈતરણી નામકી નદી કો દેખકર હસ પર પ્યાસ યુઝાને કે લિયે જા પહુચતા । વહા પહુ-ચતે હી જ્યોં હી મેં (જલ પાહતિ ચિન્તતો-જલ પિગમીતિ ચિન્તયન) પાની પીને કી ચાહના કરતા કિ હતને મેં હી (ક્ષુર ધારાદિ વિવાહ-ઓ-ક્ષુરધારાભિ વ્યાપાદિત) ક્ષુરા કી ધારા સમાન તીજ્ઞ ઉમકી લહારાં દ્વારા મેરા ચૂર ચૂર કર દિયા જાતા થા । હસ નદીકા જલ ક્ષુરાકી ધારાકે સમાન ગલે કો ફાડનેવાલા હૈ ॥૫૯॥

આ પ્રમાણે કદર્થિત થવાથી તરસ લાગવાથી શુ થયુ તેને કહે છે—

“તળા કિલતો” ક્રિયાદિ

અન્યવાચ—હે માતાપિતા ! આ પ્રકારે કદર્થિત થવાથી બન્યાને મને ખૂબ જ તરસ લાગી ત્યારે તળા કિલતો-તૃણ્યાયા ક્રામ્યન્ તરસથી ખેદખિન્ન થયેલો હું ધાવતો-ધાવન્ પાણી શોધવા માટે અહીં તહીં દોડતો અને વૈયરણિ નદ પત્તો-વૈતરણિ નદી પ્રાપ્ત વૈતરણી નામના નદીને બેઠાને તરસ શાન્ત કરવા ત્યાં જઈ પહોંચ્યો. જલ પાહતિ ચિન્તતો-જલ પિગમીતિ ચિન્તયન્ પાણી પીવાની તથા પી કરતો હતો કે એટલામા ક્ષુર ધારાદિ વિવાહ-ઓ-ક્ષુરધારાભિ વ્યાપાદિત છરાની ધાર જેવી એની તીક્ષ્ણ લહેરોથી મારે ચુરચુર કરી નાખવામા આવતો. આ નદીકા પાણી છરાની ધારના જેવું ગજાને ચીરી નાખે તેવું હોય છે ॥ ૫૯ ॥

किं च—

मूलम्—उण्हाभित्तो सपत्तो, असिपत्तं महावण ।

असिपत्तेहि पंडतेहि, छिन्नपुव्वो अणेगंसो ॥६०॥

छाया—उण्हाभित्तः सम्प्राप्तः, असिपत्र महावनम् ।

असिपत्रैः पतद्भि-पतद्भिपूर्व. अनेकशः ॥६०॥

टीका—‘उण्हाभित्तो’ इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! नरके उण्हाभित्त - उण्हेन=वज्रवालुकादि मन्वन्विना तापेन अभि=अभित्त.-समन्तात्तप्तोऽह आचार्यो असिपत्रम्-असि=खड्ग, भेदक तथा तत्सदृशानि पत्राणि यस्मिन्सत्ताभूत महावनम् सम्प्राप्त । तत्रासिपत्र महावने पतद्भिरसिपत्रैः=सद्वज्रक्षीणैः पत्रैरनेकशः=अनन्तवार उ नपूर्व=पूर्व छिन्न.-छेदित. ॥६०॥

किं च—

मूलम्—मुग्गेरेहि मुंसढीहि, सुंलेहि मुसंलेहि य ।

गयांस भगगंत्तेहि पत्त दुक्खमणतसो ॥६१॥

किं च—‘उण्हाभित्तो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे माततात ! नरक मे जय मै (उण्हाभित्तो-उण्हाभित्तः) गर्मी से अत्यंत सतप्त हो जाता तब छाया का अभिलाषी हाथ (असिपत्त महावण सपत्तो-असिपत्र महावन सम्प्राप्तः) असिके समान तीक्ष्ण नूकीले पत्ते वाले महावन मे जाकर ज्योही पहुँचता कि वहा (पडतेहि-पतद्भिः) गिरते हुए उन (असिपत्तेहि-असिपत्रैः) असि पत्रों द्वारा (अणेगंसो-अनेकश) अनेक प्रकार से (छिन्नपुव्वो-छिन्न पूर्व.) मै पहिले भवों मे छेदित कर दिया जाता था ॥६०॥

क्रिय—‘उण्हाभित्तो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे माता पिता ! नरकभा न्यारे हु उण्हाभित्तो-उण्हाभित्तः गरभीथी अत्यंत अक्रणाय गये त्यारे छायानी शोधभा असिपत्त महावण सपत्तो-असिपत्र महावन सम्प्राप्त तद्वारनी धार जेवा तीक्ष्ण पादड वाणा वृक्षोना महावनभा जध पडोय्ये, न्यारे हु त्या पडोय्यतो उ त्या पडतेहि-पतद्भि आड परधीभरता तीक्ष्ण असिपत्तेहि-असिपत्रै पादडायेथी अणेगंसो-अनेकश. अनेक प्रकारे छिन्नपुव्वो-छिन्नपूर्व आगला लवोभा हु छिदाये छतो ॥ ६० ॥

છાયા—મુદ્ગરૈર્મુગધૌભિઃ, મુર્મુર્મૈશ્ચ ।

ગતાશ મગ્નગાત્રેણ, પ્રાપ્ત દુઃસ્વપનન્તશઃ ॥૬૧॥

ટીકા—‘મુગરૈર્મુગ’ ઇત્યાદિ ।

હે માતાપિતરૌ ! નરકે મુદ્ગરૈઃ=ગૌઠમયૈર્મુદ્ગરૈઃ, મુગળોભિઃ=ચપેટાભિ
ધાને શયનિગૈઃ મુર્મુર્મૈશ્ચ મુર્મૈશ્ચ મુર્મૈશ્ચ પરમાધાર્મિકમગ્નગાત્રેણ=મુદ્ગરાદિ
મહારેણ મગ્નમ્=આમર્દિત ગાત્ર યસ્ય સ મગ્નગાત્રસ્તેન મયા ગતાશ=ગતા=
નપ્ત આશા પરિમાણવિષયા યસ્મિન્સ્તત્તયાભૂત દુઃસ્વપ્ન અન્નન્તશઃ=અનન્તરાર પ્રાપ્તમ્ ।
‘મગ્નગત્તેહિ’ ઇત્યત્રાર્પણાદેસ્ત્વે વદ્ધસ્વ ॥૬૧॥

તથા ચ—

મૃલમ્—સુરેહિ તિલ્લધારાંહિ, સુરિયાંહિ કલ્પણીહિ ચ ।

કલ્પિઓ ફાલિઓ ઝિન્નો, ઉક્તિઓ યે અણેગંસો ॥૬૨॥

છાયા—સુરૈસ્તીક્ષ્ણધારાભિઃ, સુરિકાભિ રલ્પણીભિશ્ચ ।

કલ્પિત પાદિતઝિન્ન, ઉત્તરીર્ણશ્ચ અનેકશઃ ॥૬૨॥

કિંચ—‘મુગરૈર્મુગ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! નરકમેં (મુગરૈર્મુગધૌભિઃ મૃલેહિ મુસલૈહિય-
મુગધૌ મુસલૈભિ શૈલૈઃ મુસલૈશ્ચ) લોહમય મુદ્ગરૌ દ્વારા, મુસલૈયો-
લપેટા નામક શસ્ત્ર વિગ્રહો દ્વારા શૈલોં પચ મુસલો દોરા જન પરમા-
ધાર્મિક દેવ મુદ્ગ પર પ્રહાર કરતે થે નર મૈ (મગ્નગત્તેહિ-મગ્નગાત્રેણ)
મગ્ન શરીર હોકર (ગયાસ-ગતાશમ્) અપને જીવન કી-અથવા પરિ-
વ્રાણકી આશા છોડ દેતા યા-ઔર (અણતસો દુઃસ્વપ્ન પત્ત-અન્નન્તશઃ
દુઃસ્વપ્ન પ્રાપ્તમ્) અનત દુઃસ્વોં કો પ્રાપ્ત હોતા થા । વહા હસ અવસ્થા મે
મેરા કોઈં મી સહાયક નહીં યા ॥ ૬૧ ॥

કિંચ—‘મુગરૈર્મુગ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માતા પિતા ! નરકમા મુગરૈર્મુગધૌભિઃ મૃલેહિ મુસલૈહિય-
મુદ્ગરૈઃ મુસલૈભિ શૈલૈઃ મુસલૈશ્ચ લોહના મુદ્ગળોથી, લપડાકથી વિશેષથી-
શૂળ અને મુશળોથી જ્યાં પરમાધાર્મિક દેવો મારા ઉપર પ્રહાર કરતા હતા ત્યારે
મગ્નગત્તેહિ-મગ્નગાત્રેણ મગ્ન શરીર બનીને ગયાસ-ગતાશમ્ પોતાના જીવનની
અથવા પરિવ્રાણની આશા છોડી દેતો હતો અને અણતસો દુઃસ્વપ્ન પત્ત-અન્નન્તશઃ
દુઃસ્વપ્ન પ્રાપ્તમ્ અનત દુઃસ્વોને પ્રાપ્ત કરતો હતો ત્યાં એવા અવસ્થામાં મારો
કોઈ સહાયક ન હતો, ॥ ૬૧ ॥

ટીકા—‘સુરેહિ’ ઇત્યાદિ ।

હે માતાપિતરા ! નરકેડહમ્ અનેકજ =અનન્તવાર રૂપનીમિ =રૂર્ત્તરીમિ
રૂલ્પિત =રૂપવત્ત્યષ્ઠિત, પાટિત =ઝ ૧ દ્વિધાકૃત તીક્ષ્ણધારામિ શુરિયામિ ઝિન્ન.
=રૂર્ત્તરીય તિર્યક્ સ્વષ્ઠિત, ચ=પુન શુરૈ ઉત્કૃત્ત =અપનીતચર્માચામૃતમ્ ॥૬૨॥

ફિં ચ—

મૃગ્—પાંસેહિ કૂડજાલેહિ, મિઓ વાં અવેસો અહ ।

વાંહિઓ વઢરૂંછો ય વઢુસો ચેવં વિવાડેઓ ॥૬૩॥

ઝાયા—પાંસૈ કૂડજાલૈ, મૃગ દ્વારશોડહમ્ ।

ગાહિતો યદ્દરૂઢશ્વ, વહુશશ્વ વિપાદિત ॥૬૩॥

ટીકા—‘પાંસેહિ’ ઇત્યાદિ ।

હે માતાપિતરા ! નરકેડહ પરમાર્થમિરૂર્ત્તરૈ પાંસૈ =વન્ધનૈ કૂડજાલૈશ્વ-મૃગ
પ્રવચ્ચનાર્થ નિર્મિતજાલૈ મૃગ દ્વ વાહિત =પ્રિયલબ્ધ, તયા-યદ્દરૂઢશ્વ=યદ્ધો-

—તયા—‘સુરેહિ’ ઇત્યાદિ ॥

અન્વયાર્થ—હે માતાતાત ! નરકમેં (અનેકજા-અનેકજા!) અનન્ત
વાર (રૂપ્પણીહિય-રૂપ્પણીમિ) કૈચિયોં સે (રૂપ્પિઓ-રૂલ્પિત) કાટા
ગયા હ । (ફાલિઓ-પાટિત) વસ્ત્ર કી તરફ ફાડા ગયા હ । (તિસ્વ-
ધારાહિં સુરેહિ-તીક્ષ્ણધારામિ શુરૈ) તીક્ષ્ણધાર વાલી ‘હુરિયો દ્વારા
(ઝિલ્લો-ઝિલ્લ) ઝિલ્લમિલ્લ કિયા ગયા હ તયા ઓર તો વ્યા (હુરિયાહિ-
હુરિકામિ) શુરોં ઉસ્તરો દ્વારા (ઉક્તિઓ-ઉત્કૃત) મેરા ચમડા મી
મુઝ સે કાટ કર અલગ કિયા ગયા વા ॥ ૬૨ ॥

ફિર મી—‘પાંસે હિં’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માતાતાત ! નરકમેં (અહ-અહમ્) મુઝે પરમાર્થમિક

તયા—‘સુરેહિ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માતા પિતા ! નરકમા હું અનેકજા અનેક વા-
રૂપ્પણીહિય-રૂપ્પણીમિ. ગતરથી કપ્પિઓ-રૂલ્પિત. ડપાંસૈ છ અને ફાલિઓ
-પાટિત; વસ્ત્રની માફક ચિરાયો છ તિસ્વધારાહિં સુરેહિ-તીક્ષ્ણધારામિ
શુરૈ તીક્ષ્ણધારવાળી છરીઓથી ઝિન્નો-ઝિન્ન, ઝિન્ન લિ ન કરાયેલ છ તયા
વધારે તો શુ ઠહું પરતુ હુરિયાહિં-હુરિકામિ છરાઓ અને અસ્ત્રાઓ દ્વારા
ઉક્તિઓ-ઉત્કૃત; મારી ચામડી કાપી ગાપીને મારાથી જુદી કરાઈ છે ॥ ૬૨ ॥

છતા પણ—‘પાંસેહિ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માતા પિતા ! નરકમા અહ-અહમ્ પરમાર્થમિક દેવાએ

ત્રાયા—મુદ્ગરૈર્મુમ્જીભિઃ, ગૃૈર્મુમ્જીભિઃ ।

ગતાઽ ભગનાત્રેણ, પ્રાપ્ત દુઃખમનન્તશ્ચ ॥૬૧॥

ટીકા—‘મુગરેહિ’ ઇત્યાદિ ।

હે માતાપિતરો ! નરકે મુદ્ગરૈઃ=ઝોડમયૈર્મુદ્ગરૈઃ, મુમ્જોભિ=લપેટામિ
ધાને શસ્ત્રવિગ્રેપૈઃ ગૃૈ, મુસૈશ્ચ ક્લેશા પરમાધાર્મિકૈર્ભગનાત્રેણ=મુદ્ગરાન્નિ
પ્રહારેણ ભગનમ્=આમર્શિત ગાત્ર ચમ્ય સ ભગનાત્રસ્તેન મયા ગતાશ્ચ=ગતા=
નણ આગા પરિવાજરિપયા ચસ્મિન્સ્તત્તયાભૂત દુઃખમ્ અનન્તશ્ચ=અનન્તચાર પ્રાપ્તમ્ ।
‘ભગગત્તેહિ’ ઇત્યત્રાર્પણાદેસ્ત્વે ચક્રુત્યમ્ ॥૬૧॥

તથા ચ—

મૂલમ્—સ્વુરેહિ તિલ્લધારાંહિ, હુરિયાંહિ કલ્પણીહિ ચ ।

કલ્પિઓ ફાલિઓ છિન્નો, ઉક્તિો યં અળેગૈસો ॥૬૨॥

છાયા—ભુરૈસ્તીક્ષ્ણધારાભિઃ, હુરિકામિ કલ્પનીમિથ્ચ ।

કલ્પિત પાટિતન્નિન્ન, ઉત્કીર્ણશ્ચ અનેકશ્ચ ॥૬૨॥

કિંચ—‘મુગરેહિ’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—હે તાત ! નરકમે (મુગરેહિ મુસદીહિ મૂલેહિ મુસલેહિય-
મુગદૈઃ મુસદિભિઃ શૂલૈ, મુસલૈશ્ચ) લોહમય મુદ્ગરો દ્વારા, મુમ્જિયો-
લપેટા નામક શસ્ત્ર વિગ્રેપો દ્વારા શૂલો યથ મુસલો દ્વારા જય પરમા-
ધાર્મિક દેવ મુદ્ર પર પ્રહાર કરતે યે નય મૈ (ભગગત્તેહિ-ભગનાત્રેણ)
ભગ શરીર હોકર (ગયાસ-ગતાશમ્) અપને જીવન કી-અથવા પરિ-
વ્રાણકી આશા છોડ દેતા યા-ઔર (અળતસો દુઃસ્વમ્ પત્ત-અનન્તશ
દુઃસ્વમ્ પ્રાપ્તમ્) અનત દુઃખોં કો પ્રાપ્ત હોતા થા । વહાં ઇસ અવસ્થા મે
મેરા કોઈ ની સહાયક નહી યા ॥ ૬૧ ॥

કિંચ—‘મુગરેહિ’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—હે માતા પિતા ! નરકમા મુગરેહિ મુસદેહિ મૂલેહિ મુસલેહિય-
મુદ્ગરૈ, મુસદીભિઃ શૂલૈ, મુસલૈશ્ચ લોહાના મુદ્ગજોથી, લપકાકથી વિશેષથી-
શૂળ અને મુશળોથી જ્યાં પરનાધાર્મિક દેવો મારા ઉપર પ્રહાર કરતા હતા ત્યારે
ભગગત્તેહિ-ભગનાત્રેણ ભગ શરીર બનીને ગયાસ-ગતાશમ્ પોતાના જીવનની
અથવા પરિવ્રાણની આશા છોડી દેતા હતા અને અળતસો દુઃસ્વમ્ પત્ત-અનન્તશ
દુઃસ્વમ્ પ્રાપ્તમ્ અનત દુઃખોને પ્રાપ્ત કરતા હતા ત્યાં એવા અવસ્થામા મારે
કોઈ સહાયક ન હતો, ॥ ૬૧ ॥

वन्धनेन रुद्धो-यत्निः प्रवारनिषेधनेन, च=चुनः अश्रुः=पराधीनोऽहं त. परमा
धार्मिकदेवैः बहुश एव=बहुशारमेय विपादितः=विनाशित. ॥६३॥

देवीने (पासेहिं कूटजालेहिं-पांज कूटजाले) उस समय यन्त्रन गव कूट-
जालों से (वाहिओं-वाहितः) गृह ठगा था। तब यन्त्रन से बाध कर
(बद्धरुद्धो-बद्धरुद्ध) उन्होंने मुझे एक तरफ डाल दिया था, और इस तरह
मेरा हलना चलना भी रोक दिया गया था। ऐसी स्थिति में मैं (मिओ वा
अवसो-मृग इव अवशः) मृगकी तरह सर्वथा पराधीन हो कर (बहुसो
चेव- बहुशः एव) बहुतबारी ही उस देवी के द्वारा (विपादितो-विपादित)
विनष्ट किया गया था।

भावार्थ—माता पिता को अपने दुःख की कथा सुनाने के मिल-
सिले में मृगापुत्र उनसे कह रहा है कि हे माततात ! उनपरमा धार्मिक
देवीने मेरी नरक में पूर्णभयों में बड़ी दुर्दशा की थी—जिम प्रकार मृगको
कोई पशु पहिले पास गय कूटयन्त्रों से ठगा लेता है, पश्चात् वह
उसको उनके द्वारा जकड़ कर फिर उसके साथ अपनी मनमानी करता
ह ठीक यही हालत मेरी उन दुष्ट देवीने की है। उन्होंने पहिले तो
मुझे बधनों से ठगा, पश्चात् जत्र मैं निर्भय बन चुका तब उन्होंने मुझे
जाल में फँसा लिया। इस तरह मेरी इस स्थिति से उन्होंने खूब
अपनी मनमानी मेरे साथ वर्ती। यहा तक कि अनेक बार उन देवी ने

ये सभसे पासेहिं कूटजालेहिं-पांजैः कूटजालै. भने अधन अने कूट जालोधी
वाहिओ-वाहित भूषण गाक्यो. डतो तथा अधन गाधीने बद्ध रुद्धो-बद्ध रुद्ध
तेओओ ओक तरफ डेकी दीधो डतो अने आ रीते भाइ डलनखलन पछु अट
कावी दीधेस ओवी स्थितिभा हु मिओवा अवसो-मृग इव अवश. मृगलानी भाइक
साव पराधीन भनीने बहुसो चेव-बहुशः एव ओ देवाने बखीवार वीनवतो. डतो

भावार्थ—मातापिताने पोताना हु भनी कथा सलगाववाना उदेश्यथी भृगा
पुत्र ओभने कहे छे के छे मातापिता ! ओ परमाधार्मिक देवोओ पूर्वजन्ममा नर
कमा भारी भूषण हुईशा करी डती ने प्रभाओ भृगने कोछ पारधी पडेला पाश
तेम न कूटजालनधी कगी डे छे पछीधी ते तेने ते द्वारा जकडीने तेनी साथे
पोतातु मनमान्यु करे छे ओज प्रभाओ आ दुष्ट देवोओ भारी डालत करी
डती तेओओ पडेला तो भने अधनधी क्यो पछी न्यारे हु निर्भय भनी
बुझ्यो त्याहे तेमओ भने जलमा कसावी दीधो अने ओ रीते भारी ओवी स्थितिभा
तेओओ पोताने मन शान्यु ते रीते भारी साथे वर्तन क्यु ते ओटले सुधी के

અપર ચ—

મૃત્યુ—ગેલેહિ મગરંજાલેહિ, મચ્છો વાં અવસો અંહ ।

હલ્હિઓ ફાલિઓ ગેહિઓ, મૌરિઓ યં અણતંસો ॥૬૪॥

છાયા—ગર્ભેમ્ફરજાલૈ મત્સ્ય ડવાવજોઽહમ્ ।

હલ્હિવિત પાટિતો ગૃહીતો, મારિતથ અનન્તગ ॥૬૪॥

ટીકા—‘ગેલેહિ’ ઇત્યાદિ ।

હે માતાપિતરૌ ! નરકે ગલૈ =પરમાર્મિકવિરચિતૈર્ગદિશૈ, મકરજાલૈ =

મકરા =મકરરૂપધારિણ પરમાર્મિકા, જાલાનિ તૈર્વિરચિતાનિ તૈ, અવજો ડહ મત્સ્ય ડવ અનન્તગ =અનન્તવારમ્ હલ્હિવિત પાટિત ગૃહીત., મારિતથ ।

અય માયઃ—નરકે પરમાર્મિકા દેવા અવજ મા મત્સ્યમિત્ર અનન્તવાર ગદિશૈ ભેદિતવન્ત, મકરરૂપધરાસ્તે મા પાટિતવન્ત. સ્વનિર્મિતૈર્જાલૈ માઃ ગૃહીતવન્તઃ, ભેદન પાટન ગ્રહણે મા મારિતવન્તથ ॥ ૬૪ ॥

મેરે શરીર કે ટુકડે કર દિયે ફિર મી રસ અમાગે મી અગાલ મૃત્યુ વશ ન હોને સે મૌત નહી હુઈ ॥ ૬૩ ॥

ફિર—‘ગેલેહિ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માત તાત ! નરકમે (ગેલેહિ મગરજાલેહિ—ગલૈ,

મકરજાલૈ.) ગલૌ—ગદિશૌ સે—મછલિયૌ કો પકડને કે લિયે એક પ્રકાર કે કાટૌ સે—મકરરૂપ ધારક પરમાર્મિકા દેવૌ દ્વારા વિરચિત જાલૌ સે (મચ્છોવા અવસો—મત્સ્ય ડવાવજ.) મત્સ્યકી તરફ પરાધીન હુઆ મૈ (અણતસો—અનન્તગ) અનન્તવાર (હલ્હિઓ—હલ્હિવિત) ભેદિત ક્રિયા ગયા હ (ફાલિઓ—પાટિત) પાડા ગયા હ (ગેહિઓ—ગૃહીત.) પકડા ગયા હ તથા (મારિઓ—મારિત) મારા ગયા હ ।

અનેકવાર તે દેવોએ મારા શરીરના ટુકડે ટુકડા કરી નાખ્યા છતાં પણ આ અભાગિતુ અકાળ મૃત્યુ પણ ન થયું—મૌત ન આંચું ॥ ૬૩ ॥

વળી—“ગેલેહિ” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! નરકમા ગેલેહિ મગરજાલેહિ—ગલૈ, મકરજાલૈ:

ગલથી—માછલીને પકડવાને માટેના એક પ્રકારના ઝાટાથી માછલીનું રૂપ ધારણ કરવાળા પરમાર્મિકા દેવોએ બનાવેલ બળેાથી મચ્છો તા અમો—મત્સ્ય ડવાવજ. માછલાની માફક પરાધીન બનેલ એવો હું અણતસો અનન્તગ. અનેકવાર હલ્હિઓ—હલ્હિવિત લેદાયેલો છું ફાલિઓ—પાટિત: ક્ષાયેલ છું ગૃહીઓ—ગૃહીત. પકડાયેલ છું, અને મારિઓ—મારિત: મરણેલ છું

વન્ધનેન રુદ્ધો-વહિ પ્રપારનિષેયનેન, ચ=પુન અવગ્રા=પરાધીનોડઠ ત પરમા
ધાર્મિકદેવે વહુશ એવ=વહુશારમેવ વિપાદિત.=વિનાશિત. ॥૬૩॥

દેવોને (પાસેહિ કૂટજાલેહિ-પાંચ કૂટજાલે) उस समय यन्त्र उन एवं कूट-
जालों से (वाहिओं-वाहितः) गृह्य ठगा था। तत्र यधन में यात्र कर
(वद्वरुद्धो-वद्वरुद्ध) उन्होंने मुझे एक तरफ डाल दिया था, और इस तरह
मेरा हलना चलना भी रोक दिया गया था। ऐसी स्थिति में मैं (मिओ वा
अवसो-मृग इव अवगः) मृगकी तरह सर्पश पराधीन हो कर (वहुसो
चेव- वहुश. एव) बहुतदूर ही उन देवों द्वारा (विघाटओ-विपादित)
विनष्ट किया गया था।

માર્ગાર્થ—માના પિતા કો અપને દુઃખ કી કથા સુનાને કે સિલ-
મિલે મ મૃગાપુત્ર ઉનસે રહ રહા હૈ કિ હૈ માતતાન ! ઉનપરમા ધાર્મિક
દેવોને મેરી નરક મે વૃંચમ્વો મે ઘટી દુર્દશા કી થી—જિસ પ્રમાર મૃગકો
કોઈ બગાથ પહિલે પાસ એવ કૂટજધનોં સે ઠગ લેતા હૈ, પશ્ચાત્ત વહ
ઉસકો ઉનકે દ્વારા જકડ કર ફિર ઉસકે સાથ અપની મનમાની કરતા
હૈ ઠીક યહી હાલત મેરી ઉન દુષ્ટ દેવોને કી હૈ। ઉન્હોંને પહિલે તો
મુઝે યધનોં સે ઠગા, પશ્ચાત્ત જત્ર મેં નિર્ભય બન જુકા તય ઉન્હોંને મુઝે
જાલ મે ફેસા લિયા। ઇસ તરહ મેરી ઇસ સ્થિતિ સે ઉન્હોંને જુલ
અપની મનમાની મેરે સાથ વર્તી। યહા તક કિ અનેક ઘાર ઉન દેવોં ને

એ સમયે પાસેહિ કૂટજાલેહિ-પાંચૈ. કૂટજાલૈ. મને બધન અને કૂટ બળોથી
વાહિઓ-વાહિત ખૂબ બાકથો હતો તથા બધન બાધીને વદ્ધ રુદ્ધો-વદ્ધ રુદ્ધ
તેઓએ એક તરફ ફેંકી દીધો હતો અને આ રીતે મારું હલનચલન પણ અટ
કાવી દીધેલ એવી સ્થિતિમાં હું મિઓવા અવસો-મૃગ ઇવ અવગઃ. મૃગલાની મારફ
સાથ પરાધીન બનીને વહુસો ચેવ-વહુશઃ એવ એ દેવોને ઘણીવાર બીનવતો હતો

ભાવાર્થ—માતાપિતાને પોતાના દુ બની કથા સંભળાવવાના ઉદ્દેશથી મૃગા
પુત્ર એમને કહે છે કે હે માતાપિતા ! એ પરમાધાર્મિક દેવોએ પૂર્વભવમાં નર
કમાં મારી ખૂબ જ દુર્દશા કરી હતી જે પ્રમાણે મૃગને કોઈ પારથી પહેલા પાશ
તેમ જ કૂટબધનથી ઠગી લે છે પછીથી તે તેને તે દ્વારા જકડીને તેની સાથે
પોતાનું મનમાન્યું કરે છે એજ પ્રમાણે આ દુષ્ટ દેવોએ મારી હાલત કરી
હતી તેઓએ પહેલા તો મને બધનથી ઠગ્યો પછી બ્યારે હું નિર્ભય બની
જુક્યો ત્યારે તેમણે મને બળમાં ફસાવી દીધો અને એ રીતે મારી એવી સ્થિતિમાં
તેઓએ પોતાને મન ફાંચ્યું તે રીતે મારી સાથે વર્તન કર્યું તે એટલે સુધી કે

ગૃહ્ણન્તિ, જાલૈર્ગત યદ્ધનન્તિ, શિરીષનિર્યાસલેપનૈર્ગા શ્લેષયન્તિ, તતો મારયન્તિ । તથૈવ પરમાધાર્મિકા નરકે મામનન્તમારૈક્રિયવિરચિતૈઃ ક્ષ્યેનાદિ-પક્ષિભિરગૃહ્ણન્ જાલૈર્ગતન્, લેપ્યદ્રવ્યૈશ્ચ સમશ્લેષયન્ । પુનર્મારિતવન્તથેતિ ॥૬૫॥

ફિં ચ--

મૂલમ્—કુહાડ 'રસુમાર્ડિહિ, વડ્ડૈર્ડિહિં દુમો વિવં ।

કુટ્ટિંઓ ફાલિંઓ છિન્નો, અચ્છિઓ યે અણંતસો ॥૬૬॥

છાયા—કુઠારપરશ્વાદિભિઃ ઝડકિમિદુમ ઇ ।

કુટિતઃ પાટિત શ્ચિન્નઃ, તક્ષિતશ્ચ અનન્તજઃ ॥૬૬॥

ગ્રહણ ક્રિયા ગયા હુ યાંધા ગયા હુ તથા ચિપકાયા ગયા હુ (મારિઓ-મારિતઃ) તથા મારા મી ગયા હુ

ભાવાર્થ—જિસ પ્રકાર લુધ્ધકુડસલોક મે ક્ષ્યેન-ગાજ આદિ પક્ષિયોં મી સહાયતા સે પક્ષિયોં કો પકડ લિયા કરતે હૈ—અથવા જાલ દ્વારા ઉમકો વાધ લિયા કરતે હૈ તથા ચિપકાને વાલે લેપદ્વારા ઉમકો બોડ દિયા કરતે હૈ ઓર પશ્ચાત્ માર દેતે હૈ, ઉસી તરફ પરમાધાર્મિક-દેવ અપની વૈક્રિય શક્તિ સે નરક મે કસ જીવકો ક્ષ્યેન-ગાજ આદિ કા રૂપ બનાકર પકડ લેતે હૈ, તથા ઉસકો જાલ મે વાધ લેતે હૈ ંવ લેપ્યદ્રવ્ય સે ઉસકો ચિપકા દેતે હૈ ઓર પીછે સે ફિર ઉસકો માર દેતે હૈં । સો હૈ માત તાત । મેરી મી વહા કન દેવોંને યદી દગા કી હૈ । સો ંક વાર નહી કિન્તુ અનતગાર કી હૈ ॥ ૬૬ ॥

બાધે છે અને ચોટાડનાના શુદ્ધ જેવા ચીકણા લેપથી અને ચોટાડી દે છે, મારિઓ-મારિત પછી મારી નાખે છે એજ પ્રમાણે હુ પકડાયો છુ, બધાયો છુ ચોટાડાયો છુ અને મરાયો છુ

ભાવાર્થ—જે પ્રકારે લુધ્ધક (શિકારી) આ લોકમા શિકારીઓ બાજ પક્ષીઓની સહાયતાથી પક્ષીઓને પકડી લે છે અથવા બળથી તેને બાધી લે છે, તથા ચોટાડવા વાળો લેપ ચોપડીને તેને ચોટાડી દે છે અને પાછળથી મારી નાખે છે એજ પ્રમાણે પરમાધાર્મિક દેવ ચોતાની વૈદ્ય શક્તિથી નરકમા આ જીવને બાજ વગેરેના રૂપ બનાવીને પકડી લે છે તથા તેને બળમા બાધી લે છે અને લેપ્ય દ્રવ્યથી તેને ચોટાડી દે છે અને પછીથી તેને મારી નાખે છે જેથી હુ માતા પિતા । મારી પણ એ દેવોંએ ત્યા એવી હાલત કરી હતી અને તે એકવાર નહી પણ અનેકવાર કરી હતી ॥૬૫॥

પુનઃ—

મૂલમ્—વિદસંણિં જાલેહિં, લિપ્પોંહિં સંડળો વિવં ।

ગહિયો લેગ્ગો ચ વઢો ચ મૌરિઓ થેં અણતંસો ॥૬૫॥

છાયા—વિદશરઃ જાતૈ, લેપ્યઃ શકુન ઇવ ।

ટૂટીતો લગ્નથ પદ્મથ, માલિનથ અનન્તથ ॥૬૫॥

ટીકા—‘વિદસંણિં’ इत्यादि ।

હે માતાપિતરો ! અહ નરકે અનન્તથ = અનન્તચાર શકુનઇવ = પક્ષીવ વિદશકૈ—શીન્=પક્ષિણો દશન્તીતિ વિદશકા ઇયેનાદ્યસ્તૈઃ, પરમાધાર્મિકૈર્વૈરિય ગત્યા મિરિચિતૈ. ઇયેનાન્નિર્મિટીત, ચ=પુન. જાતૈ = તૈર્વિરિક્રિયમત્તયા નિર્મિ તૈર્જાલૈર્વદ્., ચ=પુન. લેપ્ય = લેપદ્રવ્યૈઃ લગ્ન = લેપિત । તતસ્તૈ પરમાધાર્મિક વૈવૈર્માસ્તિથ । અય માયઃ—યથા ત્યેકે લુપ્તકાઃ ઇયેનાન્નિર્પાતસાઠાગ્યેન પક્ષિણ

ભાવાર્થ—જિસ પ્રકાર મનડીમાર ચલા જાલ નવ વસી સે મગ્રલિયા પકડ લેતે હે ઓર ઉનકો મારકર ગ્યા જાતે હે, કમી પ્રમાર પરમા ધાર્મિક દેવોને ખી નરક મેં મેરી કસી પ્રમાર કી દુર્દશા કી હે । સુઝે ઉન્હોને પકડ કર મારા હે ચીરા હે ઓર મારા હે ॥ ૬૪ ॥

ઔરખી—‘વિદસંણિ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે માતા તાત ! મૈ (અણતસો—અનન્તશ) અનન્તચાર નરક મેં (સંડળો વિવ—શકુનઇવ) પક્ષી કી તરફ (વિદસંણિં જાલે હિં લિપ્પાહિં—વિદશકૈ, જાલૈઃ લેપ્યૈઃ) વિદશકોંસે—પક્ષીયોંકો પકડનેવાલે ઇયેન—બાજ પક્ષિયો સે તથા લેપ્યોં સે (ગહિઓ વઢો ચ લગ્ગો ચ—ગૃહિત વદ્મ, લગ્નથ)

સાવાર્થ—જે પ્રકારે માછીમાર અહીંયા બાળ અને વાસથી માછલીઓને પકડી લે છે ત્યારબાદ તેને મારીને ખાઈ બધ છે એ પ્રમાણે પરમાધાર્મિક દેવોએ પણ નરકમા મારી એવાં દુર્દશા કરી હતી અને તેઓએ પકડીને કાપેલ છે, ચીરેલ છે, અને મારેલ છે ॥૬૪॥

વળી પણ—“વિદસંણિ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે માતા પિતા ! હું અણતસો—અનન્તશ અનેક વખત નરકમા સંડળોવિવ—શકુન ઇવ પક્ષીઓની માફક વિદયણિં જાલેહિં લિપ્પાહિં—વિદશકૈ જાલૈ લેપ્યૈ વિદશકૈથી, પક્ષીઓને પકડવાવાળા શિકારીઓ બાજ પક્ષીઓની, મદદથી પકડે છે અથવા બાળદ્વારા તેને ગહિયો વઢોય લગ્ગોય—ગૃહિત, વદ્મ, લગ્નથ

અનન્તશ. અનન્તચારમ્ પરમાર્થમિકૈથપેટામુદ્ગાદિભિઃ તાઢિત = આઢતઃ, કુદ્ઢિત' = ઝિન્ન., મિન્ન' = વણ્ડીકૃત', ચૂર્ણિત' = સપિષ્ટશ્ચ ॥૬૭॥

કિં ચ--

મૂલમ્--તત્તાઢ તવલોહાઢ, તડઆણિ સીસંગાણિ ચં ।

પાઢઓ કલંકલતાઢં, આરસતો સુભેરવમ્ ॥૬૮॥

ઝાયા--તપ્તાનિ તામ્રલોહાનિ, ત્રપુકાણિ સીસકાનિ ચ ।

પાયિત કલ્પાન્યમાનાનિ, આરસન્ સુભેરવમ્ ॥૬૮॥

ટીકા--'તત્તાઢ' ઇત્યાદિ ।

હે માતાપિતરો ! નરકે પરમાર્થમિકૈઃ તપ્તાનિ કલ્પાન્યમાનાનિ=અતિ વધાયતઃ કલ્પશબ્દ કુર્વન્તિ, તામ્રલોહાનિ=તામ્રલોહદ્રવાન્, ત્રપુકાણિ=ત્રપુદ્રવાન્ સીસકાનિ=સીસમ્દ્રવાન્, સુભેરવમ્=અત્યન્ત મયદ્ભરમ્ આરસન્=આરુન્દન્ બહુ પાયિત તપ્તામ્રાદીની વૈક્રિયાણિ પૃથિગ્વ્યુભાવભૂતાનિ વા વિજ્ઞેયાનિ ॥૬૮॥

આદિકી ચોટ ઠારા લોહે મો પીટતા હે ડસી પ્રકાર (અનતસો તાઢિઓ કુદ્ઢિઓ મિન્નો ચુન્નિઓય-અનતશ તાઢિતઃ કુદ્ઢિત. મિન્ન-ચૂર્ણિતશ્ચ) પરમાર્થમિક દેવો ને મી મેરી ડસ પ્રકાર કી દુર્દશા નરકો મ અનન્તચાર મી હૈ । ડન્હોને વઘા મુઢ્રે તાઢિત ક્રિયા કટા-પીટા-ખડ ૨ ક્રિયા તથા મેરા ચૂર્ણ મી ક્રિયા ॥ ૬૭ ॥

કિંવ--'તત્તાઢ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--હે માતાપિતા (તત્તાઢ કલકલતાઢ તવલોહા-તપ્તાનિ કલ્પાન્યમાનાનિ તામ્રલોહાનિ) નરકમે પરમાર્થમિક દેવોને તસ તથા કલ્પાન્યમાન ડફલતે દુષ્ણ તામ્ર તથા લોહે કે દ્રવ-પાની કો (તડઆણિ સીસગણિ ચ-ત્રપુકાણિ સીસકાનિ ચ) ત્રપુ-રાગ કે પાની કો સીસે કે પાની

છે તે પ્રમાણે અનતમો તાઢિઓ કુદ્ઢિઓ મિન્નો ચુન્નિઓય-અનતશ તાઢિત.-કુદ્ઢિત' મિન્નચૂર્ણિતશ્ચ પરમાર્થમિક દેવોએ પણ મારી આ પ્રમાણેની દુર્દશા નરકમા અનેકવાર કરી છે તેઓએ મને ત્યા માર્યો છે, ડીપ્યો છે, આ । ટુકડે ટુકડા કર્યા છે, અને મારો ચૂરા પણ કર્યો છે ॥૬૭॥

કિંચ--"તત્તાઢ" ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--હે માતા પિતા ! તત્તાઢ કલકલતાઢ તવલોહાઢ-તપ્તાનિ કલ્પાન્યમાનાનિ તામ્રલોહાનિ નરકમા પરમાર્થમિક દેવોએ તપેલા તથા ઉકળતા એવા તાપ્તા અને લેહાના પાણીને, તડઆણિ સીસગણિ ચ-ત્રપુકાણિ સીસકાનિ ચ ત્રપુરાગના પાણીને, સીસાના પાણીને, સુભેરવ-સુભેરવમ્ લય કર આરસતો-આરસન્

ટોકા—‘કુહાડ’ इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! वर्द्धकिमि=कुठारपरश्वादिभिः वर्द्धेतुम् इव=इव इव नरके
परमाधार्मिकदेवः कुठारपरश्वादिभिः वर्द्धरहम् अनन्तशः=अनन्तवार कुटित=प्रदम्
सूक्ष्म खण्डितः, पाटित=छिन्ना कृत=त्रेदितः, तक्षित=त्रोक्षितश्च ॥६६॥

अन्यच्च—

मूलम्—चवेडमुंढिमाईहि कुमारेहिं अय पिबं ।

तांडिओ कुटिओ भिन्नो, चुण्णिओ थं अणंतसो ॥६७॥

छाया—चपेटामुष्ट्यादिभिः, कुमारैरय इव ।

ताडितः कुटितो भिन्नचूर्णितश्च अनन्तश ॥६७॥

ટોકા—‘ચવેડ’ इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! कुमारै=लोहकारैर्यनादिना अयः=गोह इव नरकेऽहम्

तथा—‘कुहाड’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जिस प्रकार इस लोक में (घड़ईहिं कुहाडपरसुमाईहिं
द्रुमोविष-वर्द्धकिमि कुठारपरश्वादिभिः द्रुमइव) यदई (सुतार) कुठार
आदि शस्त्रों द्वारा वृक्ष आदिकाण्डो यो (अणतसो कुटिओ फालिओ छिन्नो
तच्छिओय-कुटितः पाटितः छिन्न तक्षितश्च) सूक्ष्म ३ टुकड़ेरूप में कर
देता है—चीर देता है त्रेद देता है और छोल देना है इसी प्रकार नरको में
उन परमाधार्मिक देवोंने मेरी भी यही दशा अनन्त बार कि है ॥६७॥

फिर—‘चवेड’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे मातातात ! जिस प्रकार (कुमारेहिं अय पिब चवेड
मुंढिमाईहिं-कुमारैरय इव चपेटा मुष्ट्यादिभिः) कुमार-लुहार घन

तथा—‘कुहाड’ इत्यादि ।

अन्वયાર્થ—જે પ્રમાણે આ લોકમાં યદ્દુર્ઘઈ કુહાડપરસુમાઈહિં દ્રુમોવિષ વર્દ્ધકિમિ
કુઠારપરશ્વાદિભિઃ દ્રુમદ્વ સુતાર મોટા કુહાડા આદિ શસ્ત્રોથી વૃક્ષ અને લાકડાને
અણતસો કુટિઓ ફાલિઓ છિન્નો તચ્છિઓય-કુટિત પાટિત, છિન્ન તક્ષિતશ્ચ
નના ટુકડના રૂપમાં ડરી નાખે છે ચીરિ નાખે છે, છેદી નાખે છે, અને છાલી
નાખે છે આજ પ્રમાણે નરકમાં પણ એ પરમાધાર્મિક દેવોએ મારી એવી દશા
અનંતવાર કરેલ છે ॥૬૬॥

ડરી—‘ચવેડ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે માતા પિતા ! જેવી રીતે કુમારેહિં અય પિબ ચવેડ મુંદિ
માઈહિં-કુમારૈરયઇવ ચપેટામુષ્ટ્યાદિભિઃ કુહાર, લુહાર પણ લઇને લોકોને ટીપે

मासानि पक्त्वा अग्निवर्णानि=उष्णतयाऽग्निवत्त्वानि तानि स्वमासान्यहम्
अनेकश=अनेकवारम् खादितोऽस्मि ॥६९॥

किं च—

मूलम्—तुहं पिया सुरा सीहुं, मेरेओ यं मंहूणि यं ।

पाइओ मिं जलतीओ, वसाओ रुहिराणि यं ॥७०॥

छाया—तव प्रिया सुरा सीधुः, मैरेयश्च मधूनि च ।

पायितोऽस्मि ज्वलन्तीः, रसा रुधिराणि च ॥७०॥

टीका—‘तुह’ इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! परमाधार्मिकैः ‘तव प्राग्भवे सुरा=चन्द्रहासाभिमान
मद्य प्रियाऽऽसीत्, सीधुः=तालवृक्ष निर्यासः (ताडी) प्रिय आसीत्, मैरेयः=
पिण्डोद्भव मद्य च प्रियमासीत्, मधूनि=पुष्पोद्भवानि मद्यानि च प्रियाणि
आसन्’ इति स्मारयित्वाऽहम् अत्युष्णतया ज्वलन्ती. रसाः=मेदासि, ज्वलन्ति
रुधिराणि च पायितोऽस्मि । ‘जलतीओ’ इत्यस्यावृत्तिं कृत्वा त्रिद्विविपरिणामेन
‘रुहिराणि’ इत्यस्यापि विशेषणत्वम् ॥७०॥

(अग्निवर्णाट-अग्निवर्णानि) पका करके खूब गरमा गरम (अणेगसो
ग्वाइओमि-अनेकश खादितोरिम) मुझे खिलाया है । सो एक बार नहीं
किन्तु अनेक बार ॥ ६९ ॥

किंच—‘तुह’ इत्यादि !

अन्वयार्थ—हे मान तान ! उन परमाधार्मिक देवोंने नरक मे
मुझे (तुह सुरा मेरेओय मंहूणिय प्रिया-तव सुरा सीधु मैरेयश्च मधू-
निच प्रिया) इस पातकी स्मृति करवा कर खूब गरम २ सुरा चन्द्रहास
नामका मद्य-सीधु- तालवृक्षकी ताडी, मैरेय-पिण्डोद्भव मद्य, मधु-
पुष्पोद्भव मद्य ये अनेक प्रकार की शराय अनेक बार (पाइओ-पायितः)

अग्निवर्णानि पकावीने भने पूण गरमा गरम अणेगसो ग्वाइओमि-अनेकश. खादि-
तोस्मि अवरा थु छतु अने ते ओक वणत नही परतु अनेक वणत ॥६९॥

छिथ—‘तुह’ इत्यादि

अन्वयाथ—हे माता पिता ! परमाधार्मिक देवोअे नरकभा भने तुह सुरा
मेरेओ य मंहूणि य प्रिया-तव सुरा सीधुः मैरेयश्च प्रिया ओ पातनी स्मृति करा
वीने पूण गरमा गरम सुरा चन्द्रहास नामतु मद्य, ताड वृक्षनी त डी, मैरेय,-पिण्डोद्
भव मद्य, मधु-पुष्पोद्भाथी तैथार करवाभा आवेलु मद्य, ओवी अनेकप्रकारनी शराम
अने अनेकवार पाइओ-पायितः पीवरावेव छ तथा जलतीओ वसाओ रुहिराणि य-

ફિં ચ—

મૂલમ્—તુંહ પિયાંડ મંસાંડ, સંડોંડ સોહંગાણિ યં ।

લાંડઓમિં' સમસાંડ, અગ્નિવૃણાડાડણેંગસો ॥૬૯॥

જાયા—તર પ્રિયાણિ માસાણિ, સ્વણાણિ ગુણકૃતાણિ ચ ।

સાદિતોઽસ્મિ સ્વમાસાણિ, અગ્નિવૃણાંન્યનેકશઃ ॥૬૯॥

ટીકા—‘તુહ’ इत्यादि ।

હે માતાપિતરો ! પરમાધાર્મિકો : ‘હે નારક ! તર પ્રાગ્મને ગ્વણાણિ=સ્વણરૂપાણિ ગુણકૃતાણિ=ગુણે સમાગ્નિ ૩ પદાણિ ચ માસાણિ પ્રિયાણિ આસન્’ इति स्मापित्वा मम शरीरान्मासान्पુત્રकृत्य स्वणरूपाणि गुणकृतानि ५ तानि को (सुभैरवम्-सुभैरवम्) भयकर (आरमतो-आरसन्) रुदन करनेवाले मुझे (पापिओ-पायित्.) पिलाया है । नरको में नारकियों को पानी की जगह लौहा तथा राजा एव शीशा आदि पिघलाकर परमाधार्मिक देव पिलाते हैं । यही दशा भृगापुत्र कहता है कि मेरी भी वहा हुई है ॥ ३८ ॥

તથા—‘તુહ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે માતા તાત । ઉન પરમાધાર્મિક દેવોને એસા કહ કર મુજે માસ પિલાયા છે કે હે નારક તુજે પહિલે ભવમેં (સ્વણાઈ-સ્વણાણિ) સ્વણરૂપ તથા (સોહંગાણિ ચ-ગુણકૃતાણિ ચ) ગુણપર પિરોકર પકાયા ગયા (મસાઈ-માસાણિ) માસ (પિયાંડ-પ્રિયાણ) વહુત પ્રિય થા સો અવ યહા પર મી ઉસી તરહકા માસ તૃલા, ઇસ તરહ સ્મરણ કરવા કર ઉન લોગોને (સમસાઈ-સ્વમાસાણિ) મેરે શરીર સે માસ કો કાટ કર ઔર ઉસકો ટુકડે રૂપ મે કર પશ્ચાત ગુલ પર પિરોકર

इदं वरनाश एवा भवे पाइओ-पायित पीवशांयु छे नरकभा नारकीआने पाछीनी जगाये उकणतु होइ, राजा, अने सीसु पीवरावाने परमाधार्मिक देवा पीडे छे भृगा पुत्र कहे छे के आ दशा भारी त्या अयेक હતી ॥૬૯॥

તથા—‘તુહ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે માતા પિતા ! એ પરમાધાર્મિક દેવોએ મને એવુ કહીને માસ ખવડાવ્યુ છે કે હે નારક ! તને પહેલા ભવમા સ્વણાઈ-સ્વણાણિ ખડ રૂપ તથા સોહંગાણિ ચ-ગુણકૃતાણિ ચ શૂળ ઉપર પડેલીને પકાવેલુ મસાઈ-માસાણિ માસ પિયાંડ-પ્રિયાણિ ઘણ જ પ્રિય હતુ જેથી હવે અહંયા પણ આજ પ્રકારતુ માસ ખા આ પ્રમાણે સ્મરણ કરાવીને તે લોકોએ સમસાઈ-સ્વમાસાણિ મારા શરીરમાંતુ માસ કાપીને અને તેના ટુકડા બનાવીને શૂળ ઉપર ચડાવી પછી તેને અગ્નિવૃણાઈ=

ફિ ચ--

મૃત્મ--તિવ્વચ્છડ્ડપ્પગાઢાઓ, ઘોરાઓ અડદુસ્સહા ।

મહાભયાઓ મીમાઓ, નરણ્ણુ વેડયા મયા ॥૭૨॥

છાયા--તીવ્વચ્છડ્ડપ્પગાઢા, યોરા અતિદુ.સહા ।

મહાભયા મીમા, નરકેષુ વેદિતા મયા ॥૭૨॥

ટોકા--'તિવ્વ' ઇત્યાદિ ।

હે માતાપિતરો ! તીવ્વચ્છડ્ડપ્પગાઢા=તીગ્રા-રસાનુભાવાધિશ્યાત્, ચણ્ડા:=
ઉત્કટા.-ચક્તુમશચરિત્વાત્, પ્રગાઢા:=ગુરુસ્થિતિકા, એવા કર્મપારય, અતપ્પ
યોરા=રૌદ્રા.-શ્રૂયમાણા અપિ શરીર રમ્પમારિણ્ય, અતપ્પ-અતિ દુ.સહા=
અત્યન્તદુ સહા, તયા-મહાભયા-મહાભયમ્થાનરૂપા, અતપ્પ-મીમા=શ્રૂયમાણા
અપિ ભયપ્રદા વેદના નરકેષુ મયા અનુભૂતા । યદ્દા-તીગ્રાદય* એનાર્થસા ૫૨ શબ્દા
અત્યન્તભયોત્પાદનાય પૃ ૫૨ પૃ ૫૩ગુક્તા । પ્રસ્તાગદ્ વેદના શબ્દસ્યા ચાહાર ॥૭૨॥

આવાર્થ--નરકની ચક્તવ્યતા કા ઉપસંહાર કરના હુઆ મુગાપુત્ર
કહ રહા છે ફિ હે માત તાત ! હસ પ્રશ્ન મે ને વેદનાઓં કો અનત-
ચાર ભેગા છે ॥ ૭૧ ॥

તથા--'તિવ્વચ્છડ્ડપ્પ ગાઢાઓ' ઇત્યાદિ ।

અન્યવાર્થ--હે માત તાત ! (તિવ્વચ્છડ્ડપ્પગાઢાઓ-તીવ્વચ્છડ્ડપ્પગાઢા)
રસાનુભાવ કી અગ્રિમતા ચાલી જોને સે તીગ્ર, ચક્તુ અગ્રમ્ય જોને સે
ચણ્ડ, પ્પ ગુરુ સ્થિતિ ચાલી જોને સે પ્રગાઢ ટમીલિયે (યોરાઓ-યોગા)
રૌદ્ર-જિનકો સુનતે હી શરીર મેં રૂપી છૂટતી છે જેમ્મી, તયા (અડ-
દુસ્સહા-અતિદુ સહા) અત્યન્ત દુ.સહા પ્પ (મહાભયાઓ મીમાઓ-મહા-
મયા મીમા) મહાભયોત્પાદક-અથવા મહાભયકી સ્થાન રૂપ તથા મીમા-

ભાવર્થ--નર-ની વડત-ચતાત્રા ઉપસંહાર ડની ગ્હેલા મુગાપુત્ર ડહે છે કે,
હે માતા પિતા ! આ પ્રમાણે મે નરકની વેદનાઓને અનેકવાર ભોગવી છે ॥૭૧॥

તથા--"તિવ્વચ્છડ્ડપ્પગાઢાઓ" ઇત્યાદિ ।

અન્યવાર્થ--હે માતા પિતા ! તિવ્વચ્છડ્ડપ્પગાઢાઓ-તીવ્વચ્છડ્ડપ્પગાઢા* રસાનુ
ભાવની અવિક્રતા વાળી હોવાથી તીન, વડતુમ અશક્ય હોવાથી ચડ અને સાડ
હોવાના કારણથી પ્રગાઢ એવા યોરાઓ-યોરા રૌદ્ર જેને માલગતા થગી-માથી
કપારી છુટે છે એવી તથા અડદુસ્સહા-અતિદુસ્સહા અત્યન્ત દુ મહા અને મહાભયાઓ
મીમાઓ-મહાભયામીમા મહા ભયો પાદક અથવા મહાન ભયના થન ઉપ તવા

નરકયુક્તવ્યતામુપગમ્ય નારકાદ્યમાદ--

મૂળ—નિચ્ચં ભીષ્ણે તત્યેણ, દુહિષ્ણં વહિષ્ણે ચં ।

પરમા દુહસવદ્ધા, વેયણા વેદયા મય ॥૭૧॥

છાયા—નિત્ય ભીતેન પ્રસ્તેન, દુઃખિતેન વ્યથિતેન ચ ।

પરમા દુઃખસવદ્ધાઃ, વેદના વેદના મયા ॥૭૧॥

ટીકા—‘નિચ્ચ’ ઇત્યાદિ ।

હે માતાપિતરો ! નરકે નિત્ય=સર્વદા ભીતેન-ભયયુક્તેન પ્રસ્તેન=ઉદ્વિગ્નેન અત્યેન દુઃખિતેન=સજાતવિનિષિદુઃખેન ચ=પુનઃ વ્યથિતેન=સ્પર્ધમાન સમગ્રો પાદ્મતયા ચલિતેન ચ મયા દુઃખસવદ્ધાઃ પરમા=ઉત્કૃષ્ટા વેદના અનન્તવાર વેદિતા=અનુભૂતાઃ । વેદના સુખસવદ્ધાઽપિ ભરતિ, તન્નિરાકરણાર્થં ‘દુહસવદ્ધા’ ઇતિ વિશેષણયુક્તમ્ ॥૭૧॥

પિલાઈ હૈ તથા (જલતીઓચસાઓ રુદિરાણિ ચ--જ્વલન્તીઃ વસા રુદિરાણિ ચ) ગરમ ૨ વસા-ચર્મી ણવ રુધિર મી અનેકવાર (પાડઓ-પાણિતઃ) પિલાયા હૈ કિ હૈ નારક ! તુષ્ઠે યે સય ચીજે પૂર્વભવ મે ગદી પ્રિય થીં ॥૭૦॥

અવ નરક કે દુઃખોંકા ઉપસહાર કરતે હ--‘નિચ્ચ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! નરકમે (નિત્યમ્-નિચ્ચ) સર્વદા (ભીષ્ણ-ભીતેન) ભયયુક્ત તથા (તત્યેણ-પ્રસ્તેન) ઉદ્વિગ્ન હસી લિયે (દુહિષ્ણ-દુઃખિતેન) દુઃખિત ણવ (વહિષ્ણ-વ્યથિતેન) વ્યથિત હુમ (મય-મયા) મેને (દુહસવદ્ધા-દુઃખ સવદ્ધા) દુઃખોં સે સવદ્ધ (પરમા-પરમા) ઉત્કૃષ્ટ (વેયણા-વેદના) વેદનાઈ અનન્તવાર (વેદયા-વેદિતા) અનુભવિત કી હૈં ।

જ્વલન્તી, વસા રુદિરાણિ ચ ગરમા ગરમ ચરખી અને લોહી પશુ અનેકવાર પાડઓ-પાણિત પીવરાવેલ છે કે હે નારક ! તને પૂર્વભવમા આ બધી બીજે ઘણી પ્રિય હતી ॥ ૭૦ ॥

હવે નરકના દુઃખોના ઉપસહાર કરતા કહે છે--“નિચ્ચ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માતાપિતા ! નરકમા નિચ્ચ-નિત્ય હ મેથા ભીષ્ણ-ભીતેન ભયવાળા તથા તત્યેણ-પ્રસ્તેન ઉદ્વિગ્ન એ કારણથી દુહિષ્ણ-દુઃખિતેન દુઃખિત અને વ્યથિત બનેલા મય-મયા એવા મે દુહસવદ્ધા-દુઃખસવદ્ધા દુઃખોના સમગ્ર ૩૫ પરમા-પરમા અનેક પ્રકારની વેયણા-વેદના વેદનાઓ અનેકવાર વેદયા-વેદિતા અનુભવ કરેલ છે

ટીકા—‘સન્નમ્ભવેસુ’

હે માતાપિતરો ! મયા સર્વમ્ભવેપુ=દેવાદિસર્વગતિપુ અસાતા=દુઃખરૂપા વેદના વેદિતા=અનુભૂતા । યત્=યસ્માત્કારણાત્ દેવાદિમર્ગગતિપુ નિમેપાન્તરમાત્રમપિ=નિમેષઃ અક્ષિમીલન તરય અન્તર=વ્યવધાન-યાત્રતા માલેનાસા મૃત્વા પુનર્ભવતિ -તન્માત્રમપિ કાલ સાતા=મૃગરૂપા વેદના નાસ્તિ । વસ્તુતો વૈષયિકમુખ દુઃખ-મેવ, ઈર્ષ્યાધનેરુદુ ગ્વાનુવિધત્વાત્ પરિણામદારૂણત્વાચ્ચ । અયમાગય -અહ મસ્યા મપિ ગતૌ કદાચિદપિ સુખીનાભૂવમ્, અતઃ સ્વાત્માન મુલોપચિત્ત મુકુમાર કથ-

યે વેદનાઈ સવગતિ મેં ભોગી હે સો કહતે હૈ—‘સન્નમ્ભવેસુ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માતા તાત(મળ-મયા) મૈને ઇન દુઃખ રૂપ (વેયણા-વેદના) વેદનાઓ કો નરક મેં હી ભોગા હો સો યાત્ર નહી હૈ કિન્તુ (સન્નમ્ભવેસુ-સર્વમ્ભવેપુ) પ્રત્યેક ગતિમેં ઇન (અસાયા-અસાતા) દુઃખરૂપ (વેયણા વેદ્યા-વેદના વેદિતા.) વેદનાઓં કો ભોગા હૈ । ક્યોં કિ દેવાદિક ગતિઓ મે (નિમેસતર મિત્તપિ-નિમેષાન્તરમાત્રનપિ) ઇક નિમેષ માત્ર મી (સાતા વેયણા નત્થિ-માતા વેદના નાસ્તિ) સુખ કા વેદન નહીં હૈ । યદ્યપિ ઇન ગતિયોં મેં-દેવાદિક ગતિયોં મેં વૈષયિક સુખ હૈ પરન્તુ વિચાર કરને પર યહ નિશ્ચિત્ત હો જાતા હૈ કિ વહ સુખ નહીં હૈ કિન્તુ યહ તો ઇક દુઃખકા હી પ્રકાર હૈ । ક્યોં કિ ડસમેં ઈર્ષ્યાઆદિ અનેક દુઃખોં કી અનુવિદ્ધતા હૈ । તથા વહ પરિણામ મે દારૂણ હૈ । કહને કા તાત્પર્ય કેવલ ઇતના હી હૈ કિ હે માતતાત । મૈને કિસી ગતિ મે કમીમી સુખ કે દર્શન નહીં કિયે હૈ । ઇસજિયે મે અપની આત્મા કો મુકુમાર-

એ વેદનાઓ સઘળી ગતિમા લોગવેલ છે તેને કહ છે—“સન્નમ્ભવેસુ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માતા પિતા ! મે આ મળ-મયા હ અર્થ વેયણા-વેદના વેદનાઓને નરકમા જ લોગવી છે એવુ નથી પરંતુ સન્નમ્ભવેસુ-સર્વમ્ભવેપુ પ્રત્યેક ગતિમા આ અસાયા-અસાતા હ અર્થ વેયણા વેદ્યા-વેદના વેદિતા વેદનાઓને લોગવેલ છે કેમકે, દેવાદિક ગતિઓમા નિમેસતરમિત્તપિ-નિમેષાન્તરમાત્રમપિ એક નિમેષ માત્ર પણ સાયા વેયણા નત્થિ-માતા વેદના નાસ્તિ સુખતુ વેદન નથી જોકે આગતિઓમા-દેવાદિક ગતિઓમા વૈષયિક સુખ છે પરંતુ વિચાર કરનાથી એ નિશ્ચિત થાય છે કે, એ સુખ નથી પરંતુ તે તો હ ખને । એક પ્રકાર જ કે કેમ કે, તેમા ઇર્ષ્યા આદિ અનેક દુ ખોની ખાણ છે તથા તે પરિણામમા દારૂણ છે કહેવાતુ તાત્પર્ય દ્રક્ષ્ય એટલુ જ છે કે, હે માતા પિતા ! મે કોઈ ગતિમા કદી પણ સુખતુ દર્શન કરેલ નથી આથી હુ મારા આત્માને મુકુમાર અને સુખોપચિત્ત

કીદશ પુનસ્તાસા તીગ્રાદિસ્ત્વમિત્યાદિ—

મૂલમ્—જારિસાં માણુસે લોણે, તાયાં દીસંતિ વેયણા ।

એત્તો અણતગુણિઆ, નરણસું દુઃખવેયણા ॥૭૩॥

છાયા—યાદૃશ્યા માનુષે લોકે, તાત દૃશ્યંતે વેદના ।

ઇતોઽનન્તગુણિતાઃ, નરકેષુ દુઃખવેદનાઃ ॥૭૩॥

ટીકા—‘જારિસા’ इत्यादि ।

હે તાત ! માનુષે લોકે યાદૃશ્યો વેદના દૃશ્યંતે, ઇતોઽપિ=એતાભ્યો વેદનાભ્યોઽપિ અનન્તગુણિતાઃ દુઃખવેદના નરકેષુ ભવન્તિ ॥૭૩॥

ન ચ નરકેષ્વેવ વેદના મયાઽનુભૂતાઃ, અપિ તુ સર્વાસ્યપિ ગતિષ્વનુભૂતાઃ ? इत्याह—

મૂલમ્—સર્વભવેસુ અસાયા, વેયણા વેડયાં મણે ।

નિમેસંતરમિત્તપિ, જાં સાયા નરિંથ વેયણા ॥૭૪॥

છાયા—સર્વભવેષુ અસાતા, વેદના વેદિતા મયા ।

નિમેષાન્તરમાત્રમપિ, યત્ સાતા નાસ્તિ વેદના ॥૭૪॥

જિનકે સુનને સે અય લગતા હે જેસી વેદનાઓં કો (મયા-મયા) મેં ને (નરણસુ-નરકેષુ) નરકોં મેં (વેદ્યા-વેદિતા) ભોગા હે ॥ ૭૨ ॥

उन वेदनाओंकी तीव्रताका वर्णन करते हैं—‘जारिसो’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(તાયા-તાત) હે માત તાત ! (માણુસે લોણ-માનુષે લોકે) મનુષ્યલોક મે (જારિસા-યાદૃશ્યા) જિસ પ્રકારકી (વેયણા-વેદના) વેદનાઈં દેખને મે યા ભોગને મે આતી હે (એત્તો-ઇત) ઇનસે ખી (અણતગુણિયા-અનતગુણિતા) અનતગુણિત (દુઃખવેયણા નરણસુ-દુઃખવેદનાઃ નરકેષુ) દુઃખવેદનાઈં મૈને નરકો મે ભોગી હે ॥ ૭૩ ॥

ભીમ જેને સામળવાથી ભય લાગે છે એવી વેદનાઓ મણ-મયા એ નરણસુ નરકેષુ નરકમા વેદ્યા-વેદિતા લોગવી છે ॥ ૭૨ ॥

આ વેદનાઓની તીવ્રતાનું વર્ણન કરે છે—‘જારિસો’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—તાયા-તાત હે માતા પિતા ! માણુસે લોણ-માનુષે લોકે મહાધ લોકમા જારિસા-યાદૃશ્યા જે પ્રકારની વેયણા-વેદના વેદનાઓ જેવામા અને લોગવ વામા આવે છે એત્તો-ઇત તેનાથી પણ અણત ગુણિયા-અનત ગુણિતા અનેકગણી દુઃખ વેયણા નરણસુ-દુઃખ વેદના નરકેષુ હુ ખ વેદનાઓ એ નરકમા લોગવી છે ॥ ૭૩ ॥

ટીકા—‘સન્નમ્ભવેસુ’

હે માતાપિતરો ! મયા સર્વમ્ભવેપુ=દેવાદિસર્વગતિપુ અસાતા=દુઃખરૂપા વેદ
વેદિતા=અનુભૂતા । યત્=યસ્માત્કારણાત્ દેવાદિસર્વગતિપુ નિમેપાન્તરમાત્રમપિ
નિમેષઃ અભિમીલન તસ્ય અન્તર=વ્યવધાન-યાવતા કાલેનાસા ભૂત્વા પુનર્મયા
-તન્માત્રમપિ ફાલ સાતા=મુગ્ધરૂપા વેદના નાસ્તિ । વસ્તુતો વૈષયિકમુખ દુ-
મેવ, ઈર્ષ્યાદ્યનેરુદુ ગ્વાનુવિધત્વાત્ પરિણામદારણત્વાચ્ચ । અયમાશય -અહ ૧૧
મપિ ગતી ર્દાચિદપિ સુખીનાભૂતમ્, અતઃ સ્વાત્માન મુખોપચિત મુકુમાર ૫

યે વેદનાર્ણ સપગતિ મેં ભોગી હે સો કહતે હૈં—‘સન્નમ્ભવેસુ’ કત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે માતા પિતા(મમ-મયા) મેને ઇન દુઃખ રૂપ (વેયણા
વેદના) વેદનાઓં કો નરક મેં હી ભોગા હો સો જાન નહીં હૈં
(સન્નમ્ભવેસુ-સર્વમ્ભવેપુ) પ્રત્યેક ગતિમેં ઇન (અસાયા-અસાતા) દુઃખરૂપ
(વેયણા વેડયા-વેદના વેદિતાઃ) વેદનાઓં કો ભોગા હૈં । ક્યોં કિ દેવાદિત્ત
ગતિઓ મે (નિમેસતર મિત્તપિ-નિમેપાન્તરમાત્રમપિ) એક નિમેષ માત્ર
મી (સાતા વેયણા નત્થિ-સાતા વેદના નાસ્તિ) સુખ કા વેદન નહીં હૈં ।
યદ્યપિ ઇન ગતિયોં મેં-દેવાદિક ગતિયોં મેં વૈષયિક મુખ હૈં પરન્તુ
વિચાર કરને પર યહ નિશ્ચિત્ત હો જાતા હૈં કિ વહ સુખ નહીં હૈં કિન્તુ
યહ તો એક દુઃખકા હી પ્રકાર હૈં । ક્યોં કિ ઝમમેં ઈર્ષ્યાઆદિ અનેક
દુઃખોં કી અનુવિદ્વતા હૈં । તથા વહ પરિણામ મે દારુણ હૈં । કાળને કા
તાત્પર્ય કેવલ ઇતના હી હૈં કિ હે માતાપિતા ! મેને કિસી ગતિ મે કમીમી
સુખ કે દર્શન નહીં કિયે હૈં । ઇસલિયે મેં અપની આત્મા કો મુકુમાર-

એ વેદનાઓ સઘળી ગતીમા ભોગવેલ છે તેને કહ છે—“સન્નમ્ભવેસુ” કત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે માતા પિતા ! મે આ મમ-મયા હ ૫૩૫ વેયણા-વેદના
વેદનાઓને નરકમા જ ભોગવી છે એવુ નથી પરંતુ સન્નમ્ભવેસુ-સર્વમ્ભવેપુ પ્રત્યે
ગતિમા આ અસાયા-અમાતા હ ૫૩૫ વેયણા વેડયા-વેદના વેદિતા વેદનાઓને
ભોગવેલ છે કેમકે, દેવાદિક ગતિઓમા નિમેસતરમિત્તપિ-નિમેપાન્તરમાત્રમપિ
એક નિમેષ માત્ર પણ સાયા વેયણા નત્થિ-સાતા વેદના નાસ્તિ સુખનુ વેદન
નથી જોકે આગતિઓમા-દેવાદિક ગતિઓમા વૈષયિક મુખ છે પરંતુ વિચાર કરનાથી
એ નિશ્ચિત થાય છે કે, એ સુખ નથી પરંતુ તે તો હ ૫૩૫ એક પ્રકાર જ છે
કેમ કે, તેમા ઇર્ષ્યા આદિ અનેક દુ ખોની ખાણ છે તથા તે પરિણામમા દારુણ છે
કહેવાનુ તાત્પર્ય ક્ષણ એટલુ જ છે કે, હે માતા પિતા ! મે કોઈ ગતિમા કદી
પણ સુખનુ દર્શન કરેલ નથી આથી હું મારા આત્માને મુકુમાર અને સુખોપચિત
૧૬

મહ મન્યેય । યેન મયા નરકેષ્વત્પુળ્ગશીતાદયો મહાવેદના અનન્તવારમનુભૂતાઃ,
તસ્ય મમ મહાવ્રતપાલન ક્ષુદાદિ સહન યા કથ દુષ્કરમ્ ? કિંતુ નૈવ દુષ્કરમ્ ।
તસ્માત્પ્રવ્રજ્યૈવ મયા ગ્રહીતવ્યેતિ ॥૭૪॥

एवमुक्त्वा चिरते मृगापुत्रे मातापितरौ यदुक्तवन्तौ तदाह—

मूलम्—‘तं’ वितं अम्मापिअरो, छदेण पुत्तं । पव्वया ।

नवर पुणं सामण्णे, दुक्खं निप्पडिकंम्मया ॥७५॥

છાયા—ત ઘૂતોઽમ્બાપિતરૌ, છન્દેન પુત્ર ! પ્રવ્રજ !

नवर पुनः श्रामण्ये, दुःख निप्पतिकर्मता ॥७५॥

टीका—‘तं वितं’ इत्यादि ।

अम्बापितरौ त=मृगापुत्र कुमार घूतः—हे पुत्र ! छन्देन=यथारुचि प्रव्रज=
प्रव्रज्यां गृहाण । नवर=विशेषस्तु पुनरयमस्ति यत् श्रामण्ये चारित्र्ये निष्पति

एव सुखोपचित कैसे मानू । जत्र मैने अनन्तवार नरकों मे अति उष्ण
शीतादिक की दु ख वेदनाओं को भोगा है तत्र उनके आगे महाव्रतों
की पालन, करना और क्षुधादिक की वेदनाओं को सहना कौनसी
गिनती है । इनके पालन मे उनकी अपेक्षा कोई दुष्करता नहीं है ।
इसलिये मैं दीक्षा अवश्य २ धारण करूंगा ॥७४॥

ऐसा कहने पर मातापिताने क्या कहा सो कहते हैं—‘तं वितं’ इत्यादि
अन्वयार्थ—मृगापुत्र के इस प्रकार वचन को सुनकर तथा उसकी
हार्दिक दृढता जानकर (अम्मापिअरो-अम्बापितरौ) मातापिता ने (त-
तम्) उससे (वितं घूत) कहा (पुत्त-पुत्र) हे बेटा ! (छदेण पव्वया-
छन्देन प्रव्रज) तुम रुचि के अनुसार दीक्षा ले सकते हो । हमको इसमे
कोई बाधा नहीं है । (नवर-नवरम्) परन्तु एक बात है कि (सामण्णे-

કંઈ રીતે માનુ ? જ્યારે મે અનન્તવાર નરકોમા અતિ ઉષ્ણ શીતાદિકની દુઃખ
વેદનાઓને ભોગવેલ છે ત્યારે એની આગળ મહાવ્રતોની પાલના કરવી અને ક્ષુધા
દિકની વેદનાઓને સહેવી કંઈજ હીસાબમા નથી એના પાલનમા તેની અપેક્ષાએ કંઈ
દુષ્કરતા નથી આ કારણે હું દીક્ષા અવશ્ય અવશ્ય ધારણ કરીશ ॥ ૭૪ ॥

આવું કહેવાથી માતા પિતાએ શુ કહ્યું તેને કહે છે—“તં વિતં” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—મૃગાપુત્રના આ પ્રકારના વચનને સામણીને તથા એની હાર્દિક
દૃઢતાને બધીને અમ્માપિઅરો-માતાપિતરૌ માતા પિતાએ ત-તમ્ તેને વિત-ઘૂત
કહ્યું-પુત્ત-પુત્ર છદેણ પવ્વયા-છન્દેન પ્રવ્રજ તમારી રૂચી અનુસાર દીક્ષા લઈ શકો
છો અમારો એમા કંઈ પ્રકારનો વાધા નથી નવર-નવરમ્ પરંતુ એક વાત છે કે,

કર્મતા-પતિકર્મ=રોગપ્રતીકારઃ, નિર્ગત પ્રતિકર્મ યસ્માત્સ નિષ્પતિકર્મા=જિન-
કલ્પીશ્રમણ, સ્થવિરકલ્પીકમ્ય તુ નિરવ્ય પ્રતિકર્મવિદિતમેત્ર, તસ્ય ભાવસ્તત્તા,
રોગપ્રતીકારાભાવ इत्यर्थः दुःखम्=दुःखहेतु ॥ ७५ ॥

इत्थ मातापितृभ्यामुक्ते मृगापुत्रः प्राह-

सूत्रम्—सो वितं अस्मापियरो, एवंमेयं जहाकुडं ।

परिकर्मं 'को कुण्ड, अरण्ये मियर्षक्खिणं ? ७६ ॥

ગ્રાયા—સવ્રતેઽમ્વાપિતરૌ, એમેતત્ યથાસ્ફુટમ્ ।

પરિકર્મં ક. કરોતિ, અરણ્યે મૃગપક્ષિણામ્ ॥ ૭૬ ॥

ટીકા—‘મ વિત’ इत्यादि ।

સ મૃગાપુત્રોઽમ્વાપિતરૌ વ્રૂતે=કયયનિ-હે માતાપિતરૌ ! યદ્ ભવદ્ભ્યમ્
એવ=પૂર્વોક્તપ્રકારેણ નિષ્પ્રતિકર્મતાયા દુઃખરૂપતામુક્તમ્, એતદ્=ભવદુક્ત યથા
સ્ફુટ=સત્યમ્ ! પરંતુ મગદ્ભ્યામિદ વિચારણીય યદ્ અરણ્યે=મટઢવા મૃગપક્ષિણા

આમણ્યે) ઇસ ચારિત્ર મેં (નિષ્પટિકમ્મયા દુઃખ-નિષ્પ્રતિકર્મતા દુઃખમ્)
નિષ્પ્રતિકર્મતા દુઃખ હૈ। અર્થાત્ જિવ કલ્પી શ્રમણ રોગ કા પ્રતીકાર-
દવા આદિકા ઉપયોગ નહીં કર સકતા હૈ। સ્થવિરકલ્પી તો નિરવધ
પ્રતિકર્મ કર સકતા હૈ અત જિનકલ્પ અસ્થા મેં નિષ્પ્રતિકર્મતા-રોગ-
પ્રતિકારાભાવ-યદ્ દુઃખકા હેતુ હૈ ॥ ૭૫ ॥

मातापिता के ऐसा कहने पर मृगापुत्र कहते हैं—‘सो वित’ इत्यादि !

अन्वयार्थ—मातापिताकी इस बातको सुनकर (सो अस्मापियरो वित-
सः अम्वापितरौ व्रूते) मृगापुत्र ने उनसे कहा की जो आपने (एवं-
एवम्) पूर्वोक्त प्रकार से निष्प्रतिकर्मता में दुःखरूपता प्रदर्शित की है
सो (एय-एतत्) यह आपका कहना (जहाकुड-यथास्फुरम्) तिलकुल

મામણ્યે—આમણ્યે આ ચારિત્રમા નિષ્પટિકમ્મયા દુઃખ-નિષ્પ્રતિકર્મતા દુઃખ
નિષ્પ્રતિકર્મતા દુઃખ છે=અર્થાત્ જીવકલ્પીશ્રમણ રોગના પ્રતિકાર માટે-દવા આદિનો
ઉપયોગ કરી શકતા નથી સ્થવિરકલ્પી તો નિરવધ પ્રતિકર્મ કરી શકે છે આથી
જીવકલ્પ અવસ્થામા નિષ્પ્રતિકર્મતા-રોગ પ્રતિકારાભાવ-એ દુઃખનો હેતુ છે ॥ ૭૫ ॥

मातापितानु आ प्रकारनु कहेषु साक्षणीने मृगापुत्र कहे छे—“मो वित” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—मातापितानी आ वाचने साक्षणीने सो अस्मापियरो वित-
सः अम्वापितरौ व्रूते मृगापुत्रे એમને કહ્યુ કે, આપે જે એવ-એવમ્ પૂર્વોક્ત
પ્રકારથી નિષ્પ્રતિકર્મતામા દુઃખરૂપતા પ્રગટ કરી છે તો આપનુ એય-એતત્ એ
કહેવુ જહા કુડમ્-યથા સ્ફુટમ્ બીલકુલ સત્ય છે પરંતુ આપ એ વાતનો પણ વિચાર

पक्षिणा च परिकर्म=रोगोत्पत्तौ तत्प्रतीकार कः करोति ? न कोऽपि करोतीत्यर्थः । यथाऽरण्ये मृगपक्षिणा न कोऽपि परिकर्म करोति, तथाऽपि ते जीवन्ति च विचरन्ति च । अतो नास्ति निष्प्रतिकर्मताया दुःखहेतुत्वम् ॥७६॥

यस्मादेव तस्मात्—

मूलम्—एगभूएँ अरण्ये वा, जेहा उँ चरई मिगे ।

एव, धर्मे चरिस्सामि, सजमेण तवेण ये ॥७७॥

छाया—एकभूत अरण्ये वा, यथा तु चरति मृग ।

एव धर्म चरिष्यामि, समयमेन तपसा च । ७७॥

टोका—‘एगभूएँ’ इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! अरण्ये=अटव्या यथा तु=यथैव मृग, एकभूत=एकाकी सन् चरति, एवम्=अनेन प्रकारेणैव अहमपि समयमेन=पृथ्वीकायादि सप्तदश विधसमयेन, तपसा=अनशनदिना द्वादशविधेन च धर्म=श्रुतचारित्रलक्षण चरि-

सत्य है । परन्तु आप इस बात का भी तो विचार करे कि—(अरण्ये मियपक्खिण को परिकम्म कुणइ—अरण्ये मृगपक्षिणा कः परिकर्म करोति) अटवी म रहने वाले मृग और पक्षियोंका प्रतिकर्म=रोगकी उत्पत्तिमें दुःखका उपचार कौन करता है अर्थात् कोई नहीं करता है ॥ ७६ ॥

जब ऐसा है तो—‘एग भूएँ’ इत्यादि !

अन्वयार्थ—(जहा-यथा) जिस प्रकार (अरण्ये-अरण्ये) जगलमे मिगे-मृगः) एकाकी (एगभूएँ-एकभूत) एकाकी स्वतन्त्र-निरपेक्ष होकर (चरई-चरति) विचरण करता है, (एव-एवम्) ईसी प्रकार हे माता तात ! मैं भी सत्रह प्रकार (सजमेण तवेण य-समयमेन तपसा च) अनशन आदि बारह प्रकार के तप से अपने आत्मा को भावित करता हुआ

करे । हे, अरण्ये मियपक्खिण को परिकम्म कुणइ—अरण्ये मृगपक्षिणा कः परिकर्म करोति अटवीमा रहेवावाणा मृग अने पक्षीयोना प्रतिकर्म=रोगकी उत्पत्तिमा हवानो उपचार केछु करे छे ? अर्थात् कोई करता नहीं ॥ ७६ ॥

अथारे ओपु छे तो—“एगभूएँ” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जहा-यथा जे रीते अरण्ये-अरण्ये जगलमा मिगे-मृग मृग एगभूएँ-एकभूत ओकाकी स्वतन्त्र-निरपेक्ष यधने चरई-चरति विचरण करे छे एव-एवम् आ प्रभावे छे माता पिता ! हु पखु सत्तर प्रकारना सजमेण-तवेण य-समयमेन तपसा च समयभनी तथा अनशन आदि बार प्रकारना तपथी पोताना

प्यामि=श्रुतचारित्र्यरूपधर्मं विचरित्वामीत्यर्थः । 'या' अन्तः, पूरणे । 'तु' शब्दोऽवधारणे ॥७७॥

किं च—

मृगम्—जया मियस्स ओयको, महारणंमि जायडं ।

अच्छत रुक्खमूलमि कोणं ताहे तिगिच्छेडं ७८॥

जया—यदा मृगस्य आतङ्को, महारण्ये जायते ।

आसीन वृक्षमूले, रस्त तदा चिकित्सते ॥७८॥

टीका—'जया' इत्यादि ।

यदा महारण्ये=महादृव्या मृगस्य आतङ्को=रोगो जायते, तदा वृक्षमूले आसीन त मृग रुचिकित्सते=औषधोपदेशेन नो रोगं करोति, न कोऽपीत्यर्थः ॥७८॥

किं च—

मृगम्—को' वा से' ओसह देडं, को वा से' पुच्छेडं सुह ।

को' वा से' भत्तेपाणं वाँ, आहरित्तुं पणामए ७९॥

(यस्मि चरिस्सामि—यस्मि चरिप्यामि) श्रुतचारित्र्यरूप धर्म का आचरण करूंगा । मुझे इस धर्मके सेवन में किसी सहायकी अपेक्षा नहीं है ॥७७॥

इस पर दृष्टान्त कहते हैं—'जया' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे माततात । मैं आपसे पूछता हूँ कि (जया—यदा) जिस समय महारण्य में विचरने वाले (मियस्स—मृगस्य) मृग को कोई (आयको—आतङ्को) रोग हो जाता है उस समय (रुक्खमूलमि—वृक्षमूले) वृक्षके मूल में (अच्छत—आसीन) एक और पड़े हुए (कोण ताहे तिगिच्छेडं—रस्त तदा चिकित्सते) उस मृगकी चिकित्सा कौन करता है ? अर्थात् कोई नहीं करता है ॥७८॥

आत्माने लावित करीने धम्म चरिस्सामि—धम्म चरिप्यामि श्रुत चारित्र्य धर्मनु आचरण करीश भने आ धमना सेवनमा केरु सहायकनी अपेक्षा नथी ॥७७॥

आना उपर दृष्टान्त कहे छे—“जया” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे माता पिता हु आपने पूछ उ के, जया—यदा जे समये भडा अरुण्यमा विचरवावाणा मियस्स—मृगस्य मृगने केरु आयको—आतङ्को रोग थरु जय छे जे समये रुक्खमूलमि—वृक्षमूले वृक्षना थडनी पास अच्छत—आसीन पडेला कोण ताहे तिगिच्छेडं—रस्त तदा चिकित्सति जे मृगनी चिकित्सा केरु करे छे ? अर्थात् केरु करतु नथी ॥७८॥

पक्षिणा च परिकर्म=रोगोत्पत्तौ तत्पत्तीकार कः करोति ? न कोऽपि करोती-
त्यर्थः । यथाऽऽग्नये मृगपक्षिणा न कोऽपि परिकर्म करोति, तथाऽपि ते जीवन्ति
च विचरन्ति च । अतो नास्ति निष्पत्तिकर्मताया दुःखहेतुत्वम् ॥७६॥

यस्मादेव तस्मात्—

मूलम्—एगभूए अरण्णे वा, जंहा उं चरई मिगे ।

एव, धमे स चरिस्संमि, सजमेण तवेण ये ॥७७॥

छाया—एकभूत अरण्ये वा, यथा तु चरति मृग ।

एव धर्मं चरिष्यामि, सयमेन तपसा च । ७७॥

टीका—‘एगभूए’ इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! अरण्ये=अटव्या यथा तु=यथैव मृगः एकभूतः=एकाकी
सन् चरति, एवम्=अनेन प्रकारेणैव अहमपि सयमेन=पृथ्वीकायादि सप्तदश
विधसयमेन, तपसा=अनशनदिना द्वादशविधेन च धर्म=श्रुतचारित्रलक्षण चरि-
स्त्य है । परन्तु आप इस बात का भी तो विचार करे कि—(अरण्ये
मियपक्खिण को परिकम्म कुणइ—अरण्ये मृगपक्षिणा कः परिकर्म करोति)
अटवी में रहने वाले मृग और पक्षियोंका प्रतिकर्म=रोगकी उत्पत्तिमें
दुष्टों-का उपचार कौन करता है अर्थात् कोई नहीं करता है ॥ ७६ ॥

—एव एसा है तो—‘एग भूए’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जहा-यथा) जिस प्रकार (अरण्ये-अरण्ये) जगलमें
मिगे-मृगः) एकाकी (एगभूए-एकभूत) एकाकी स्वतन्त्र-निरपेक्ष होकर
(चरई-चरति) विचरण करता है, (एव-एवम्) ईसी प्रकार हे माता
ताता ! मैं भी सत्रह प्रकार (सजमेण तवेण य-सयमेन तपसा च) अनशन
आदि बारह प्रकार के तप से अपने आत्मा को भावित करता हुआ

करे । हे, अरण्ये मियपक्खिण को परिकम्म कुणइ—अरण्ये मृगपक्षिणा कः परिकर्म
करोति अटवीमा रहेवावाणा मृग अने पक्षीयोना प्रतिकर्म=रोगकी उत्पत्तिमा
हवानो उपचार केहे करे छे ? अर्थात् केहे करता नहीं ॥ ७६ ॥

अन्वये अेवु छे तो—‘एगभूए’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जहा-यथा जे रीते अरण्ये-अरण्ये जगलमा मिगे-मृग मृग
एगभूए-एकभूत एकाकी स्वतन्त्र-निरपेक्ष यधने चरई-चरति विचरण करे छे
एव-एवम् आ प्रभावे छे माता पिता । हु पणु सत्तर प्रकारना सजमेण-तवेण य-
सयमेन तपसा च सयमनी तथा अनशन आदि बार प्रकारना तपथी पोताना

ચરણભૂમિ ગચ્છતિ । તદેવ કથયતિ—‘મક્તપાણસ્ત’ इत्यादि । स मृगः भक्त
पानम्य=तणस्य जलस्य च अर्थाय=हेतोः वल्लरागि=सप्तनवनानि, सरासि=
सरोवराणि च गच्छति । ॥८०॥

ततः—

मूलम्—खाडत्ता पाणिय पाँउ, वल्लरे हि सरेहि यँ ।

मिगचोरिय चरित्ता ण , गच्छेई मिगचोरियं ॥८१॥

ઝાયા—જાદિત્વા પાનીય પીત્વા, વલ્લરેપુ સરસ્સુ ચ ।

મૃગચર્યા ચરિત્વા સ્વલુ, ગચ્છતિ મૃગચર્યામ્ ॥૮૧॥

ટીકા—‘જાડત્તા’ इत्यादि ।

મૃગો વલ્લરેપુ=સપ્તનવનેપુ જાદિત્વા=તૃણાદિક ચરિત્વા સરસ્સુ ચ પાનીય
પીન્વા, તથા—મૃગચર્યા=ચરણ=ચર્યા—ઉત્તથેતથ્યોત્પ્લવન—મૃગાણા ચર્યા મૃગચર્યા
તામ્, ચરિત્વા=કૃત્વા મૃગસ્વભાવોચિતમુત્પ્લવનાદિક કૃત્વેત્યર્થ, સ્વલુ=નિશ્ચયેન
મૃગચર્યા=મૃગાણા ચર્યા=વેષ્ટા—સ્વાતન્ત્ર્યોપવેશનાદ્યાત્મિના યસ્યા સા મૃગચર્યા=
તા ગચ્છતિ । અય ભાવઃ—મૃગો વનેપુ તૃણ ચરિત્વા સરસ્સુ પાનીય પીત્વા ચ
સ્વસ્વાભાવિક ગત્યા ઉત્પ્લવ્યોત્પ્લવ સ્વવાસોચિતસ્થાને સમાગચ્છતીતિ ।
‘વલ્લરેઈ સરેઈ’ इत्युभयत्र सप्रत्यये तृतीया ॥८१॥

(સુહી હોઈ—સુખી ભવતિ) નીરોગ હો જાતા હૈ (તયા—તદા) ડસ સમય
વહ મક્તપાન કે નિમિત્ત (ગોયર—ગોચરમ) ચરને કી ભૂમિ કી તર્ફ
(ગચ્છઈ—ગચ્છતિ) નિકલ જાતા હૈ । વહા વહ સઘન વનો મે એવ તાલાવો
પર જાકર જ્વાતા હૈ ઓર પાની પીતા હૈ ॥૮૦॥

फिर क्या करता है सो कहते हैं—‘खाडत्ता’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इसलिये जिस वह मृग(वल्लरेहिं—वल्लरेपु) सघनवन एवं
(सरेहिं य सरस्सु च) तालावो पर जाकर (खाडत्ता—जादित्वा) खा कर (पाणिय

સુખી ભવતિ નીરોગી થઈ જાય છે તયા—તદા એ વખતે તે પોતાના ખોર કને માટે
ગોયર—ગોચર ચરવા માટે ગોચર ભૂમીમા ગચ્છઈ—ગચ્છતિ નીકળી જાય છે ત્યા
એ જાડ વનોમા જઈને ખાય છે અને તળાવોમા જઈ પાણી પીવે છે ॥ ૮૦ ॥

પછી શુ કરે છે તે જતાવે છે—‘જાડત્તા’ इत्यादि

અન્વયાર્થ—આ માટે જે પ્રકારે એ મૃગ વલ્લરેઈ—વલ્લરેપુ જાડા વન અને
સરેઈ ય—સરસ્સુ ચ તળાવો ઉપર જઈને જાડત્તા—જાદિત્વા ખાઈ પાણીય પાઉ—

છાયા—કો ગા તસ્મૈ ઔપધ દદાતિ, કો ગા તસ્ય પૃચ્છતિ સુવમ્ ।
કો વા તસ્મૈ ભક્તપાન ગા, આહૃત્ય પ્રણામયતિ । ૭૯॥

ટીકા—‘કો વા’ इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! तस्मै रोगग्रस्ताय मृगाय को औपध ददाति ? न कोऽपि ददातीत्यर्थः । न स्तस्य मृगस्य समोपे समागत्य सुवम्=पृच्छति, न कोऽपि पृच्छतीत्यर्थः । को भक्तपानम् आहृत्य=समादाय=तस्मै प्रणामयति=अर्पयति, न कोऽप्यर्पयतीत्यर्थः । वा शब्दाः समुच्चयार्थकाः ॥७९॥

કય તર્હિ તસ્ય નિર્વાહો ભવતિ ? इत्याह—

મૂલમ્—જંયા ચં સે’ સુંહી હોઈ, તયાં ગચ્છેઈ ગોચરં ।

भक्तपाणस्स अर्हण, वल्लराणि सराणि यं ॥८०॥

છાયા—યદા ચ સ મુલ્કી ભવતિ, તદા ગચ્છતિ ગોચરમ્ ।
ભક્તપાનસ્ય અર્થાય, વલ્લરાણિ સરાણિ ચ ॥૮૦॥

ટીકા—‘જયા ચ’ इत्यादि ।

यदा च स मृगः सुखी=नीरोगो भवति, तदा स वल्लतलान्निर्गत्य गोचर

ફિર—‘કો વા સે’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे माततात ! (से-तस्मै) रोगग्रस्त मृगको (को वा ओसह देह-को वा औपध ददाति) कौन तो औपधि लाकर देता है और (को वा से पुच्छई सुह-को वा तस्य पृच्छति सुखम्) कौन उसके सुख दुःख की बात पूछता है । तथा (को वा से भक्तपाण वा आहरित्पु पणामए-को वा तस्मै भक्तपान वा आहृत्य प्रणामयति) कौन उसके पास जाकर उसको भक्त पान लाकर देता है अर्थात् कोई नहीं देता है ॥७९॥

फिर उसका निर्वाह कैसे होता है ? सो कहते हैं—‘जया य’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जया-यदा) जिस समय (से-सः) वह विचारा मृग

પછી—“કો વા સે” इत्यादि

अन्वयार्थ—हे माता पिता ! से-तस्मै ये रोगग्रस्त मृगने को वा ओसह देह-को वा औपध ददाति । ६। ७। औपधि लावीने आये छे, अने को वा से पुच्छई सुह-को वा तस्य पृच्छति सुखम् । ६। ७। अनेना सुख दुःख की बात पूछे छे, तथा को वा से भक्तपाण वा आहरित्पु पणामए-को वा तस्मै भक्तपान वा आहृत्य प्रणामयति । ६। ७। अनेना पासे नधने अनेना आहारपाणी पडोआउ छे ? अर्थात् कोछ आपतु नथी ॥७९॥

પછી અનેના નિર્વાહ કઇ રીતે થઇ શકે છે ? આને કહે છે—“જયા ચ” इत्यादि ।

અન્વયર્થ—જયા-યદા એ વખતે સે-સ’ તે બિચારા મૃગ સુદી હોઈ-

रोहणात्कमरद्वित सन् खलु=तिथ्येन ऊर्वा दिश प्रकामति=प्रकर्षण गच्छति=
सर्पोपरिस्थाने स्थितोभवति मुक्तो भवतीति यावत् । रोगाभावे भिक्षार्थं गमन
जिनकल्पिकापेक्षया प्रोक्तम् ॥८२॥

मृगचर्या मेव स्पष्टयति—

मृग—जहा मिणं एग अणेगचारी, अणेगवासे धुवंगोयरे ये ।
एव मुणी गोयेरिय पेविट्ठे, नो' हिल्लेण नो' वि' ये खिसडंजा ॥८३॥

छाया—यथा मृगाः एकः, अनेकचारी, अनेकवासो ध्रुवगोचरश्च ।

एव मुनिर्गोचरो प्रविष्टो, नो हिल्यति नोऽपि च खिमयति ॥८३॥

टीका—‘जहा’ इत्यादि ।

यथा मृगः एकः=एकाकी अद्वितीयः, अनेकचारी=अनियतेषु अनेकेषु
स्थानेषु भक्तपानार्थं चरितुं शीलमस्येति, तथा, अनेकवनपरस्सु च भक्त
पानार्थं सचरणशीलः, अनेकवासः, अनेकवासो निवासो यस्येति तथा, अनि
विशिष्टं सम्यग्ज्ञान-आदि भावसे शुद्धध्यान पर आरूढ हो जाता है और
इस तरह वह कर्ममल रहित होता हुआ (उड्ढुदिस पक्कमड-उर्वा दिशम्
प्रकामति) उर्वदिश-मुक्तिस्थान-में जाकर विराजमान हो जाता है ।
रोग के अभाव में भिक्षा के लिये गमन जिनकल्पी को अपेक्षा से कहा
गया जानना चाहिये ॥८२॥

अत्र मृग चर्या को स्पष्ट करते हुए कहते हैं—‘जहा मिगे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जहा-यथा) जिस प्रकार (णमिण-एकः मृगः) अकेला
मृग (अणेगचारी-अनेकचारी) अनियत अनेक स्थानों में भक्तपान के
निमित्त फिरा करता है और (अणेगवासो-अनेकवासः) अनियत अनेक

सम्यग्ज्ञान आदि भावशी शुद्धध्यान उपर आरूढ यद्यपि ये अने आरीते ये
कर्म भण वगरना यधने उड्ढुदिस पक्कमड-उर्वा दिशम् प्रकामति मुक्ति स्थानमा
जधने जित्तजमान थाय छे रोगना अभावमा भिक्षाना भाटे गमन छ १८२पीनी
अपेक्षाशी कडेवायेल छे अमे जणुपु जेधये ॥ ८२ ॥

इवे मृगचर्याने स्पष्ट करता कहे छे—“जहा मिगे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जहा-यथा जे प्रभाषे एग मिगे-एकः मृगः अकेला मृग
अणेगचारी-अनेकचारी नियत स्थानोना भक्तपान-आहारपावु भाटे कथा करे छे
अने अणेगवासे-अणेगवासः अनियत अनेक स्थानोना रह्या करे छे तथा

‘એનમૂર’ इत्यारभ्य ‘लाइत्ता पानीय पाउ’ इत्येतद्गाथापरान्तं ग(४)
पञ्चकेन दृष्टान्तमुत्तरा दार्ष्टान्तिकरूपे स्यात्मानि एतदुपसङ्गु गाथाद्वयमाह—
मूलम्—एव समुद्रिओ भिक्खू, एवमेव अणेकगो ।

मिगचारिय चरित्ता ण, उहु पक्कमई दिसें ॥८२॥

छाया--एव समुत्थितो भिक्षुः, एवमेव अनेकग ।

मृगचर्या चरित्वा खलु, उभो प्रशमति दिशम् ॥८२॥

टीका--‘एव’ इत्यादि ।

एव मृगवत् समुत्थितः=सममानुष्ठाने समुद्यत इति भावः, एवमेव=मृगव
देव अनेकग=अनियतस्थानेषु गमनशालः—यथा मृगो नैकत्र वृक्षतले आस्ते,
किन्तु कदाचित् क्वचिद् वृक्षतले, अन्यत्र या निवसति, तथैव साधुरप्यनियत
वासितया कदाचित् क्वचित्स्थानेऽन्यदा ऽन्य रिमन् स्थाने निवसतीति भावः ।
एतादृशो भिक्षु—श्रुति. मृगचर्या चरित्वा=मृगवद्भोगाभावे गोचर गत्वा, तत्र
लब्धेन भक्तपानेन शरीरधारण कृत्वा विशिष्टसम्पन्नानादि भावत’ शुक्लध्याना

पाउ=पानीय पीत्वा) પાણી પીકર ઔર સ્વા કર પીકર अपनी स्वाभाविक
गति से इधर फिरता हुआ अपने स्थान पर आ जाता है ॥८१॥

અહાં હસકા દાર્ષ્ટાન્તિક કહેતે હૈં—‘એવ’ ઇત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—(એવ-એવમ્) હસી પ્રકાર (સમુદ્ધિઓ-સમુત્થિતો) સમય
કે અનુષ્ઠાન કરનેમે તત્પર અથવા સમુદ્યત-ઉદ્યમ કરનેવાલા (ભિક્ષુ
-ભિક્ષુ.) ભિક્ષુ રોગાદિક આતકોં કી ઉત્પત્તિ કે સમય ચિકિત્સા કે
પ્રતિ નિરપેક્ષ રહા કરતા હૈ ઔર (એવમેવ) મૃગ કી તરહ હી (અનેકગો-
અણેકગ) અનિયત સ્થાનોં મૈં ફિરતા રહતા હૈ । ઔર જબ વહ નીરોગ હો
જાતા હૈ તબ (મિગચારિય ચારિત્તાણ-મૃગચર્યા ચારિત્વા) વહ ગોચરી કે
લિયે નિકલ કર ઉસમે લબ્ધ ભક્ત પાન સે અપના નિર્વાહ કરતા હૈ । તથા

પાણી ય પીત્વા પાણી પીએ છે અને ખાદ્ય પીને પોતાની સ્વાભાવિક ગતિથી જ્યા
ત્યા ખેલતા ફરતા પોતાના સ્થાન ઉપર પહોંચી જાય છે ॥ ૮૧ ॥

હવે આનુ દૃષ્ટાંતિક કહે છે—“એવ” ઇત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—એવ-એવમ્ આ રીતે સમુદ્ધિઓ-સમુત્થિતો સમયમનુ અનુષ્ઠાન
કરવામા લવલીન અથવા સમુદ્યત ભિક્ષુ-ભિક્ષુ ભિક્ષુ રોગાદિક આતકોની ઉત્પત્તિ
વખતે ચિકિત્સા તરફ નિરપેક્ષ રહ્યા કરે છે અને એવમેવ-એવમેવ મૃગની માફક
અણેકગી-અનેકજા અનિયત સ્થાનમા ફરતા રહે છે જ્યારે તે નિરોગી બની જાય
છે ત્યારે તે મિગચારિય ચારિત્તાણ-મૃગચર્યા ચરિત્વા ગોચરી માટે નિકળીને લેમા
મળતા ભક્તપાનથી-આહાર પાણીથી પોતાના નિર્વાહ કરતા રહે છે, તથા વિશિષ્ટ

जया—मृगाचर्या चरिष्यामि, एव पुत्र ! यथासुखम् ।

अम्बापितृभ्यामनुज्ञातो, जहाति उपरि ततः ॥८४॥

टीका—‘मिगचारिय’ इत्यादि ।

इत्थ मृगाचर्यास्वरूपमुक्त्वा मृगापुत्र प्राह—हे अम्बापितरौ ! अहमपि मृगाचर्या चरिष्यामि । यथा भवतोरग्रे मृगाचर्या प्रोक्ता, तामद्वीकरिष्यामि । इत्थ तेनोक्तेऽम्बापितरौ प्रोक्तवन्तौ—हे पुत्र ! यत्रैव तदा यथासुखं कुरु—यथा तव सुख स्यात्तथा कुरु । अयाम्माकमानाऽस्मि । ततो मातापितृभ्यामनुज्ञातो मृगापुत्र उपरिम् उपरीयते नरक आत्माऽनेत्युपधि । द्रव्यतो मनधान्यादिक, भावत—कथायादिक त जहाति—रित्यजति ॥८४॥

मृगाचर्या का वर्णन करने पर मृगापुत्र ने जो कहा, तथा माता-पिता ने जो कहा तथा उसके बाद मृगापुत्र ने जो किया सो कहते हैं—‘मिगचारिय’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हम प्रकार मृगाचर्या का स्वरूप कह कर मृगापुत्र ने कहा हे मातापिता ! मैं भी (मिगचारिय चरिस्सामि—मृगाचर्या चरिष्यामि) इसी मृगाचर्या का सेवन करूँगा । पुत्र की यह विचारधारा सुनकर माता-पिता ने कहा (पुत्रा—हे पुत्र) पुत्र ! (जहासुह एव—यथा सुख एवम्) अर्जुनी तरह से आनन्द के साथ तुम ऐसा करो । अब हम हमें तुम्हारे मन्त्रिबन्धक नहीं होते हैं । हम तुमसे अपनी सममति देते हैं कि तुम समारसमुद्र से पार करने वाली दीक्षा अंगीकार करो (अम्बापितृहिऽण्णुणाओ—अम्बापितृभ्यामनुज्ञातो) मातापिता की इस प्रकार आज्ञा प्राप्त कर मृगापुत्र ने (तजो उपरिं जहाह—ततः उपरिं जहाति) धन

मृगाचर्यातु पशुन करीते मृगापुत्रे ने कहु तथा मातापिताये ने कहु ते तथा त्यागणा, मृगापुत्रे ने कहु तेने कहे ३—“मिगचारिय” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—आ प्रकारही मृगाचर्या का स्वरूपने उहीन मृगापुत्रे कहु के, हे माना पिता ! हु पशु मिगचारिय चरिस्सामि—मृगाचर्या चरिष्यामि आवी मृगाचर्यातु सेवन करीथ पुत्रनी आवी विचारधाराने साधणीने आनन्दपूर्वक तेमारे कहु के, पुत्रा—पुत्र हे पुत्र जहा सुह एव—यथा सुखम् एवम् धन्या आनन्दनी साथे साथी रीते जेवु तमे करे कवे अमे आ विषयभा तमारो अवरोध करवा छिद्यता नथी अमे तमेने अमारी सममति आपीये छीये के, तमे ससार समुद्रने पाठ करव पाणी आ दीक्षाने अंगिकार करे ! अम्बापितृहिऽण्णुणाओ—अम्बापितृभ्यामनुज्ञातो माना पितानी जेवा प्रकारनी आज्ञा प्राप्त करी मृगापुत्रे तजो उपरिं जहाह—

યતાનેકસ્થાનયાસશીલઃ—મૃગો દિ કદાચિત્તત્તલે તિષ્ઠતિ, તથા—પુરગોચરઃ=ધ્રુવ
 નિશ્ચિતો ગોરિય ચરધરણ યસ્ય સ તથા સર્વદા ગોચરલ્લયાદારાદરગશીલશ્ચ
 ભવતિ । એવ મુનિરપિ ભવતિ । એકઃ દ્રવ્યતો મુનિગગસમન્વિતત્ત્વાદનેકોઽપિ
 સન્ ભાવતો રાગદ્વેપરહિતત્વાદેક એવ, અનેકચારી=મિક્ષાર્થમુચનીચમ યમાનેના
 નિયતગૃહેષુ ભ્રમણશીલઃ, અનેકયાસ=અનિયતમ્થાનેષુ યામચારી, તથા—ધ્રુવ
 ગોચરશ્ચ=સર્વદા મિક્ષાલબ્ધાદારાદરગશીલશ્ચ । એતાદૃશો મુનિર્ગોચરો પ્રવિષ્ટ' નો
 હીલયતિ=અન્તપ્રાન્તેઽશનાદિકે પ્રાપ્તે સતિ દાતાર નાપમાનયતિ । અપિ ચ
 તથાવિધાદારાપ્રાપ્તૌ નો વિસયતિ=સ્વ પર યા ન નિન્દતિ ॥૮૩॥

એવ મૃગચર્યાસ્વરૂપ નિરૂપ્ય યન્મગાપુત્રેણોક્ત, યચ તન્માતાપિતૃભ્યામુક્તમ્,
 તતો યચાય કૃતવાસ્તદુચ્યતે—

મૂલમ્—મિગચારિય ચરિસ્સામિ, એવ પુત્તો જહાસુંહ ।

અમ્મપિર્ઠિહિણ્ણુણ્ણાઓ, જહાંડ ઉવંહિં તંઓ ॥૮૪॥

સ્થાનોં મે રહા કરતા હૈ તથા (ધ્રુવગોચરેય-ધ્રુવગોચરશ્ચ) નિશ્ચય સે ગોચર
 ભૂમિ મેં લબ્ધ આહાર કો खाता पीता है (એવ-એવમ્) ડસી તરહ (મુણી-
 મુનિઃ) મુનિ ભી (એગ-એક) રાગદ્વેપ સે રહિત હોને કે કારણ અકેલા
 હાતા હુઆ (અણેગચારી-અનેકચારી) મિક્ષા કે નિમિત્ત ઉચ્ચ, નીચ,
 એવ મધ્યમ અનેક અનિયત ગૃહો મેં ભ્રમણ કરતા હૈ ઓર નિશ્ચિત વાસ
 વિના કા હો જાતા હૈ । તથા સર્વદા મિક્ષા લબ્ધ આહાર કા કરને વાલા
 હોતા હૈ । એસા મુનિ જવ (ગોચરિય પવિટ્ટ હ્વઇ-ગોચર્યા પ્રવિષ્ટો
 ભવતિ) ગોચરી કે લિયે નિકલતા હૈ તવ અત પ્રાત આહાર કે મિલને
 પર દાતારકી (નો હીલણ-નો હીલયતિ) હીલના નહી કરતા હૈ અથવા-
 (નો વિય વિંસહજ્ઞા-નો ડપિચ વિંસયતિ) નહીં મિલને પર અપની ઓર
 પરકી નિદા ભી નહી કરતા હૈ ॥૮૩॥

ધ્રુવગોચરેય-ધ્રુવગોચરશ્ચ નિશ્ચયથી ગોચર ભૂમિમા જે મળી શકે તે આહારને
 ખાય પીએ છે એવ-એવમ્ તેવી રીતે મુણી-મુનિ' મુનિપણે એગ-એક' રાગદ્વેષથી
 રહિત હોવાના કારણે એકલા હોવા છતાં મિક્ષા નિમિત્ત ઉચ્ચ નીચ અને મધ્યમ
 અનેક અનિયત ગૃહોમા મિક્ષા નિમિત્તે બ્રમણ કરે છે અને નિશ્ચિતવાસ રહીત હોય
 છે તથા સહાને માટે મિક્ષા આહારને કરવાવાળા હોય છે એવા મુની જ્યારે
 ગોચરીય પવિટ્ટે હ્વઇ-ગોચર્યા પ્રવિષ્ટો ભવતિ ગોચરી માટે જહાર નિકળે છે
 ત્યારે અન્તપ્રાન્ત આહાર મળવા છતાં પણ આપનાર દાતાની નો હીલયે-નો હીલયતિ
 નિંદા કરતા નથી અથવા નો વિય વિંસહજ્ઞા-નોડપિચ વિંસયતિ ન મળવાથી
 પોતાની તેમજ બીજાની નિંદા પણ કરતા નથી ॥ ૮૩ ॥

मातापित्रोरनुमतिमादाय किं कृतवानित्याह—

मूलम्—एव से अम्मोपियरो, अणुमाणिताण वहुविह ।

ममेत्त छिन्देई ताहे, महानागोव्व कंचुय ॥८६॥

छाया--एव मोऽम्मापितरौ, अनुमान्य बहुविधम् ।

ममत्व छिनत्ति तदा, महानाग इव कञ्चुकम् ॥८६॥

टीका—‘एव’ इत्यादि ।

तदा=तस्मिन्काले एव=पूर्वोक्तप्रकारेण स मृगापुत्रोऽम्मापितरौ अनुमान्य=दीक्षादानाज्ञायाम् अनुमती कृत्वा, कञ्चुक महानाग=महासर्प इव बहुविधम् ममत्वम् =अजन मे, वसन मे, जाया मे. वन्धु वर्गो मे इत्यादि रूप बहुविध भाव ममत्व छिनत्ति=परित्यजति । अयं भावः—यथा महानागश्चिरप्रसूढमपि कञ्चुकं त्यजति, एव मृगापुत्रोऽपि अनादिभवाभ्यस्त ममत्व परित्यक्तवान् । ८६॥

अनेन आन्तरोपधिपरित्याग उक्तः, सम्प्रति बहिरूपधिपरित्यागमाह—

मूलम्—डुड्डी वित्तं चं मित्ते र्यं पुत्तदंरं चं नायओ ।

रेणुय वं पडे लग्ग, निद्वणिताण निग्गओ ॥८७॥

मातापिता की आज्ञा मिलने पर मृगापुत्रने क्या किया मो कहते हैं—‘एव मे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इस प्रकार (ताहे-तदा) उस समय (सो-स) मृगापुत्रने (अम्मोपियरो अणुमाणिताण-अम्मापितरौ अनुमान्य) अपने माता-पिता को दिक्षा देने की आज्ञा में अनुमत करके (महानागो व-महानाग इव) जिस प्रकार महा सर्प (कंचुय-कञ्चुकम् इव) काबुलीका परित्याग कर देता है उसी तरह (ताहे-तदा) बहु विध (ममेत्त छिन्देई-ममत्व छिनत्ति) ममत्वका परित्याग कर दिया ॥८६॥

माता पितानी आज्ञा भगवाथी मृगापुत्रेशु कथुं ते वातने कडे छे—“एव से” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—आ प्रकारे ताहे-तदा ते समये मृगापुत्रे अम्मोपियरो अणुमाणिताण-अम्मापितरौ अनुमान्य पोताना मात पिताने दीक्षा लेवानी आज्ञाभा अनुमत करीने महानागो-महानाग ने प्रकारे महासर्प पोतानी कंचुय-कञ्चुकम् इव कथ जीने परित्याग करी दे छे ओवी न रीते तेषे तहो-तदा अहु विध ममत्वने परित्याग करी दीधा ॥ ८६ ॥

उक्तमेवार्थं सप्रिस्तरमाह—

मूलम्—मिगचारिय चरिस्सामि, सब्बदुक्खं त्रिमोक्खणिं ।

तुव्वमेहि अब्भणुण्णाओ, गच्छ पुत्तं । जहासुह ॥८५॥

छाया—मृगचर्या चारिष्यामि, सर्वदुःखविमोक्षणीम् ।

युष्माभिरभ्यनुज्ञातो, गच्छ पुत्र ! यथासुखम् ॥८५॥

टीका—‘मिगचारिय’ इत्यादि ।

हे मातापितरौ ! युष्माभिः अभ्यनुज्ञातः=आज्ञापितोऽहं सर्वदुःखविमोक्षणीं=सकलासातविमुक्तिहेतु मृगचर्या=निष्प्रति कर्मतारुपा चरिष्यामि=आसेविष्ये । ततो मातापितरौ प्रोक्तवन्तौ—हे पुत्र ! यथासुख गच्छ=यथा ते सुख भवे- तथा—कुरु, प्रव्रज्या गृहाणेति यावत् ॥८५॥

धान्य आदिक द्रव्य परिग्रह का तथा कषाय आदि अभ्यन्तर परिग्रह का त्याग कर दिया ॥८४॥

इस बात को फिर कहते हैं—‘मिगचारिय’ इत्यादि !

अन्वयार्थ—हे माततात ! (तुव्वमेहि अब्भणुण्णाओ—युष्माभिरभ्यनुज्ञातो) आपसे आज्ञा प्राप्त कर मैं (सब्बदुक्खविमोक्खणिं—सर्व दुःख विमोक्षणीम्) सर्व दुःखों को ध्वंसकरने वाली (मिगचारिय—मृगचर्या) मृगचर्या—निष्प्रति कर्मरूपता—का (चरिस्सामि—चरिष्यामि) सेवन करूंगा । इस प्रकार जब मृगापुत्र ने उनसे कहा—तब वे बोले—(पुत्त—पुत्र) हे पुत्र ! जिसमें तुमको (जहासुह गच्छ—यथा सुख गच्छ) सुख मालुम पडे बैसा काम करो—हमारी विन्ता जरा भी न करो । हम तुम को आज्ञा देते हैं कि तुम प्रव्रज्या अंगीकार करो ॥८५॥

ततः उपरि जहाति धनधान्य अदिक द्रव्य परिग्रहो तथा कषाय आदि आभ्यन्तर परिग्रहो त्याग करी दीधे ॥ ८४ ॥

आ वातने पछीथी कहे छे—“मिगचारिय” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे माता पिता ! तुव्वमेहि अब्भणुण्णाओ—युष्माभिरभ्यनुज्ञातो आपनी आज्ञा प्राप्त करीने सब्बदुक्खविमोक्खणिं—सर्वदुक्खविमोक्षणीम् हे सर्व दुःखो को नाश करवावाणी मिगचारिय—मृगचर्या मृगचर्या—निष्प्रति कर्म रूपतात चरिस्सामि—चरिष्यामि सेवन करीथ आ प्रमाछे न्याये मृगापुत्रे तेभने कहु त्याये तेना मातापिताये कहु के, पुत्त—हे पुत्र हे पुत्र ! जेमा तमे ने जहासुह गच्छ—यथासुख गच्छ सुख मणी थके तेवु काम करे । अमारी चित्ता जरापछु न करे । अमे तमेने आज्ञा आपीये छीये के, तमे प्रवज्या अछु करे ॥८५॥

ટીકા—‘પચમહાવ્યજુત્તો’ ઇત્યાદિ—

પ્રત્યયાગ્રહણાનન્તર મૃગાપુત્રો મુનિઃ પચ્ચમહાવ્રતયુક્તઃ=પ્રાણાતિપાતવિર-
મણાદિરુપે પચ્ચમહાવ્રતૈર્યુક્તઃ, પચ્ચસમિતઃ=પચ્ચમિઃ-ઈર્વાંમ, પૈરણાદાનનિક્ષેપ્ણો
ચારપ્રસવળચેતજ્જલસઘાણપરિષ્ઠાપનિકામિ સમિતિમિ સહિતઃ, ત્રિગુપ્તિ-
ગુપ્તઃ=તિગુપ્તિમિ-મનોરાધાદરુપાભિર્દુપ્તઃ=રક્ષિતથસન્ સામ્યન્તર ગાદ્યે-આમ્યન્તરૈઃ=
પાયશ્વિત્તાદિમિ ગાદ્યૈઃ=મનશ્ચનાગ્નિમિથ સદ વર્તેતે યત્તમ્પિસ્તથોક્તે તપ. કર્મણિ
ઉદ્યુક્તઃ=મમુચ્ચતોડભૂત્ । આમ્યન્તરગાદ્યતપોલ્લખણ ચૈતત્—

‘પાયશ્વિત્ત ધિગ્ગો વેયાવચ્ચ તદ્દેવ સઙ્ગાઓ । ધ્રાણ ઉવસગ્ગો વિ ય,
અર્ગમિતરઓ તયો હોઃ । ૧।

અગસળમુજોયલિયા, વિત્તી સલ્લેચ્છ રસચાઓ । આયકિલેસો સહી ણયા ય
પજ્જો તયો હોઃ । ૨।

છાયા—પાયશ્વિત્ત વિનયો વૈયાવૃત્તય તયૈવ સ્વા યાય । ધ્યાનમ્ ઉપસર્ગો

દીક્ષા લેરુર વેકૈસે યને સો કહતે હે—‘પચમહાવ્યજુત્તો’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—વચ્ચ મે લગ્ગ ધુલિ કી તરહ મૃગાપુત્રને (પચ્ચમહાવ્યજુત્તો
-પચ્ચમહાવ્રતયુક્તઃ) પચ્ચમહાવ્રતો કી (પચ્ચસમિયો તિગુપ્તિ ગુત્તો ય-પચ્ચ-
સમિતન્નિગુપ્તિગુપ્તથ) પાંચ સમિતિઓ કી ણવ તીન ગુપ્તિઓ સે રક્ષિત હો
કર કે ચારિત્ર કી આરાધના કી, તથા (સન્નિમિતર વાહિરણ-સામ્યન્તર
ગાદ્યે) ગાદ્ય ઓર આમ્યન્તર કે ભેદ સે વારહ પ્રકાર કે (તઓ કમ્મસિ
ઉજ્જુઓ-તપઃ કર્મણિ ઉદ્યુક્તઃ) તપો કા મી પાલન કરના પ્રારમ્બ ધિયા ।
પ્રાણાતિપાત વિરમણ આદિ પાંચ મહાવ્રત હૈ । ઈર્વાં સમિતિ, આપા-
સમિતિ, આદાનનિક્ષેપણ સમિતિ, ઉચ્ચાર પ્રસવળસમિતિ, જલ્લસઘાણ
પરિષ્ઠાપનસમિતિ, ૫ સમિતિ હૈ । મનગુપ્તિ વચ્ચનગુપ્તિ ઓર કાયગુપ્તિ યે

દીક્ષા લઇને તે કવા બન્યા, તેને કહે છે—પચમહાવ્યજુત્તો ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—મૃગાપુત્રે પચ્ચમહાવ્યજુત્તો-પચ્ચમહાવ્રતયુક્તઃ પાંચ મહાવ્રતોની
પચ્ચસમિયો તિગુપ્તિગુત્તો ય-પચ્ચસમિતન્નિગુપ્તિગુપ્તથ પાંચ સમિતિઓની અને ત્રણ
ગુપ્તિઓની, આ પ્રમાણે તેર પ્રકારના ચારિત્રની આરાધના કરી તથા સન્નિમિતર
વાહિરણ-સામ્યન્તર ગાદ્યે ગાદ્ય અને અલ્પ તરના લેદથી બાર પ્રકારના તપો કમ્મસિ
ઉજ્જુઓ-તપ કમ્મણિ ઉદ્યુક્તઃ તપસુ પશુ પાલન કરવાને પ્રારમ્બ કર્યો પ્રણાતિપાત
વિરમણ આદિ પાંચ મહાવ્રત છે, ઇર્વાં સમિતિ, આપાસમિતિ, આદાન નિક્ષેપણ
સમિતિ, ઉચ્ચાર પ્રસવળ સમિતિ, જલ્લસઘણ પરિષ્ઠાપન સમિતિ આ પાંચ સમિતિ
છે મનગુપ્તિ, વચ્ચનગુપ્તિ, અને કાયગુપ્તિ, આ ત્રણ ગુપ્તિઓ છે પ્રયશ્ચિત્ત, ‘વનય,

છાયા—ઋદ્ધિ વિત્ત ચ મિત્રાણિ ચ, પુત્રદાર ચ જ્ઞાતીન્ ।

રેણુકમિવ પટે લગ્ન, નિર્ઘ્ય નિર્ગત' ॥૮૭॥

દીક્ષા—‘હૃદ્ધી’ इत्यादि ।

સ મૃગાપુત્રઃ કુમારઃ ઋદ્ધિ=ઋતિતુરગાદિ સમ્પન્ન ચ=પુન વિત્ત=હિરણ્ય સુવર્ણાદિ સ્વપ્ન, ચ=પુન મિત્રાણિ, તથા પુત્રદાર= પુત્રાન્ દારાશ્ચ, જ્ઞાતીન્= સોદરાદીંશ્ચ પટે લગ્ન રેણુકમિવ=ધૂળિમિવ નિર્ઘ્ય=યત્તત્રા નિર્ગતઃ=પટ્ટાદ નિષ્કાન્ત =પ્રત્રજિતઃ इति यावत् ॥૮૭॥

તતોઽસૌ કીદૃક્ સજાત इत्याદ—

મૂલમ્—પંચમહાવ્યયજુત્તો પચસંમિઓ તિગુત્તિંગુત્તો યં ।

સન્નિમિતર વાંહિરણ, તઓ કંમ્મસિ ઉજ્જુઓ ॥૮૮॥

છાયા—પશ્ચમઘાત્રતયુક્તઃ, પશ્ચસમિતસિંગુમિગ્નશ્ચ ।

સામ્યન્તરગાહે, તપઃ કર્મણિ ઉયુક્ત' । ૮૮॥

હસ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર ને ‘અન્તરગ પરિગ્રહ’ કા ત્યાગ મૃગાપુત્ર ને કિયાર, યહ વાત પ્રદર્શિત કી હૈ । અવ વાહ્ય પરિગ્રહ કા મી ત્યાગ ઉન્હોને કર દિયા—યહ વાત વે હસ ગાથા દ્વારા કહતે હૈ—

‘હૃદ્ધી વિત્ત ચ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—વસ્ત્ર મે લગ્ન ધૂલી કિ તરહ મૃગાપુત્રને (હૃદ્ધી—ઋદ્ધિ) કરી તુરગ આદિ સમ્પત્તિ કા (વિત્ત—વિત્ત) હિરણ્ય સુવર્ણ આદિ વિત્ત કા, (મિત્તેય—મિત્રાણિ ચ) મિત્ર જનોંકા (પુત્રદાર ચ નાયઓ—પુત્રદાર ચ જ્ઞાતિ ?) પુત્ર કા, સ્ત્રી કા, તથા અપને જ્ઞાતિજનો કા (પટે લગ્ન રેણુય વ—પટે લગ્ન રેણુકમિવ) વસ્ત્ર મે લગી હુડ ધૂલકી તરહ (નિદ્ધુણિત્તાણ નિગ્ગઓ—નિર્ઘ્ય નિર્ગત.) પરિત્યાગ કર દિયા ઓર ઘરસે નિકલ ગયા અર્થાત્ દીક્ષા લેકર મુનિ બન ગયા ॥૮૭॥

આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકારે “અન્તરગ પરિગ્રહનો ત્યાગ મૃગાપુત્રે કર્યો” એ વાત પ્રદર્શિત કરેલ છે હવે બાહ્ય પરિગ્રહનો પણ તેણે ત્યાગ કરી દીધો એ વાતને આ ગાથા દ્વારા કહે છે—“હૃદ્ધી વિત્ત ચ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—વસ્ત્રને ચોટેલી ધૂળની માફક મૃગાપુત્રે હૃદ્ધી—ઋદ્ધિ હાથી ઘોડા આદિ સ પતિનો વિત્ત—વિત્ત હિરણ્ય સુવર્ણ આદિ વિત્તનો, મિત્તેય—મિત્રાણિ ચ મિત્ર જનોનો, પુત્રદાર ચ નાયઓ—પુત્રદાર ચ જ્ઞાતિ પુત્રનો, સ્ત્રીનો, તથા પોતાના સ તિજનોનો પટેલગ્ન રેણુયવ—પટે લગ્ન રેણુકમિવ લુપ્ત । આ લાગેલ ધૂળની માફક પરિત્યાગ કરી દીધો અને ઘેરથી નીકળી ગયા અર્થાત્ દીક્ષા લઇને મુનિ બની ગયા ॥૮૭॥

समत्प्रेय प्रकारान्तरणा—

मृग—लामालामे सुंहे दुंखे, जीविण मरणे तहां ।

समो निन्दापससासु, तहा माणावमाणओ ॥९०॥

छाया—लामालामे सुखे दुःखे, जीविते मरणे तथा ।

समो निन्दाप्रशसासु, तथा मानापमानत ॥९०॥

टीका—‘लामालामे’ इत्यादि ।

१ मृगापुत्रो मुनिः लामालामे—गमश्चालामश्च गमालाम तस्मिन् आहा
रपानीयस्त्रपात्रादीना प्राप्तापमासौ या, इत्यर्थः । तथा—सुखे दुःखे, तथा—
जीविते मरणे, तथा निन्दाप्रशमासु; तथा—मानापमानतः=मानापमानयोः=
माने—आदरे, अपमाने—अनादरे च समस्तुल्य । मानापमानत इत्यत्र मार्त्र
विभक्ति स्तमि ॥९०॥

समो—त्रसेषु स्थावरेषु च सर्वभूतेषु सम) रागद्वेष के अभाव से त्रस
णव स्थावर जीवों के ऊपर इनके चित्त में समता वृत्ति आ गई ॥८०॥

इसी बातको पुनः सूत्रकार पुष्ट करते हैं—‘लामालामे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—मृगापुत्र की चित्तवृत्ति (लामालामे—लामालामे) लाम
और अलाम में—स्त्रपात्रादिक तथा भक्त पानादिक की प्राप्ति में तथा
अप्राप्ति में समभाववाली बन गई इसी तरह (सुंहे दुःखे—सुखे दुःखे) सुखदुःख
(जीविण मरणे तहा—जीविते मरणे तथा) जीवित, मरण तथा (निन्दापस-
सासु—निन्दाप्रशसासु) निन्दा प्रशसा और (माणावमाणओ—मानापमानत)
मान एवं अपमान में भी (समो—समो) समभाव वाले हो गये ॥९०॥

गद्य तसेमु थारसेसु य सव्वभूणसु समो—त्रसेषु स्थावरेषु च सर्वभूतेषु सम रागद्वेषना
अभावधी त्रसअने स्थावर लोकोनी उपर तेमना चित्तमा समता वृत्ति आवी गद्य ॥८६॥
आ वातने इरीधी सूत्रकार पुष्ट करे छे—“लामालामे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—मृगापुत्र की चित्तवृत्ति लामालामे—लामालामे लाम अने अलालाम
वच्च पात्रादिक तथा लकत पानादिकनी आहारपाणीनी प्राप्तिमा तथा अप्राप्तिमा
समभाववाणी अनी गद्य आज प्रभाछे मुंहे दुःखे—सुखे दुःखे सुअ इ अ जीविण
मरणे तहा—जीविते मरणे तथा लवित, मरण तथा निन्दापससासु—निन्दा
प्रशसासु निन्दा प्रशसा अने माणावमाणओ—मानापमानत मान तथा अपमानमा
पद्य समो—समो समभाववाणी अनी गया ॥ ८० ॥

ऽपि च, आभ्यन्तरिक तपो भवति ॥१॥ अनशनमूनोदरिता, वृत्तिसक्षेपण
रसत्यागः। कायक्लेश सलीनता च ग्राह्य तपो भवति ॥२॥ इति ॥८८॥

तथा च—

मूलम्—निम्ममो निरहंकारो, निस्सगो चत्तंगारवो।

समो यं सव्वभूएसु, तसेसु थावरेसु य ॥८९॥

छाया—निर्ममो निरहङ्कारो, निःसङ्गस्त्यक्तगौरवः।

समश्च सर्वभूतेषु, तसेषु स्थावरेषु च ॥८९॥

टीका 'निम्ममो' इत्यादि—

स मृगापुत्रो मुनिः निर्मम = वस्त्रपात्रादिषु ममत्वरहितः 'निरहङ्कार' = अहङ्कार रहितः, नि सङ्गः = ग्राह्याभ्यन्तरमङ्गरहितः, त्यक्तगौरव = ऋद्धिगौरव रस गौरव सातगौरवेति गौरवत्रयरहित, च = पुन तसेषु स्थावरेषु च सर्वभूतेषु = त्रस स्थावरात्मक-सरलभूतेषु सम = गगद्वेषामावातुल्योऽभूत् ॥८९॥

३ तीनगुणियाँ हैं। प्रायश्चित्त विनय, वैयावृत्य, स्वाध्याय, ध्यान व्युत्सर्ग ये छह प्रकार के आभ्यन्तरतप हैं। अनशन, ऊनोदर वृत्ति सक्षेपण, रसपरित्याग, कायक्लेश, सलीनता, ये छह बाह्यतप हैं ॥८८॥

फिर कैसे बने सो कहते हैं—'निम्ममो' इत्यादि।

अन्वयार्थ— तप करते २ मृगा पुत्र की परिणति इतनी निर्मल बन गई कि वे (निम्ममो-निर्ममो) वस्त्रपात्र आदि में भी ममत्व रहित हो गये। (निरहकारो-निरहङ्कारो) अहङ्कारभाव आत्मा से बिलकुल चला गया। बाह्य और अभ्यन्तर परिग्रह के त्याग से (निस्सगो-नि सङ्ग) उनमें नि सगता आगई। इनकी परिणति (चत्तंगारवो-त्यक्तगौरव) ऋद्धिगौरव, रसगौरव, सातगौरव से रहित हो गई। (तसेसु थावरेसु य सव्वभूएसु

वैयावृत्य, स्वाध्याय, ध्यान अने व्युत्सर्ग) जो छ प्रकारना अव्यतर तप छ अनशन, उल्लासरीवृत्ति सक्षेपण रस परित्याग, कायक्लेश, सलीनता आ छ बाह्य तप छ ॥८८॥

पछी देवा भन्या ते कहे छे—“निम्ममो” इत्यादि।

अन्वयार्थ—तप करता करता मृगापुत्र की परिणती ओटली निर्मल बनी गई कि,

निम्ममो-निर्ममो वस्त्र, पात्र आदिमा पण तेमने ममत्व न रह्यु निरहकारो-निरहङ्कारो अहङ्कार लाव आत्माभावाँ बिलकुल आह्यो गयो बाह्य अने अव्यतर परिग्रहना त्यागयो जेभनामा निस्सगो-नि सङ्ग नि सगता आवी गछ जेभनी परिणती चत्तंगारवो-त्यक्तगौरव रिद्धि गौरव, रस गौरव, सात गौरवधी रहित बनी

तथा—

मृग—अणिस्सिओ डेह लोए, परलोएँ अणिस्सिओ ।

वासीचंदणकप्पो यं, असणेऽणसेणे तर्हा ॥९२॥

छाया—अनिश्रित इह लोके, परलोके अनिश्रित ।

वासीचन्दनरूपो, अशनेऽनगने तथा ॥९२॥

टीका—‘अणिस्मिओ’ इत्यादि ।

स मृगापुत्र मुनि इहलोके=देवलोकिके राजादिसम्माने अनिश्रित=निश्रा-
रहित, परलोके=देवलोक सम्मानिसुखोपभोगादौ च अनिश्रित=निश्राहितो जातः ।

उक्त चापि—

‘णो इह लोगद्वयाए तवमहिद्विजा नो परलोगद्वयाए तवमहिद्विजा ।’ इति ।

च=पुन वासीचन्दनरूपो जात—वासीव वासी तम्, अपकारिणमित्यर्थ
चन्दनमिव उपकारकत्वेन कल्पयति मन्यते इति वासीचन्दनकल्पः ।

तथा—‘अणिस्सिओ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—ये मृगापुत्र मुनिराज तपस्याकी आराधना से (इहलोए-
इहलोके) इहलोक सबधी राजादिक द्वारा प्राप्त सन्मान आदिके विषय
में जिस तरह (अणिस्सिओ-अनिश्रितः) निश्राहित बन चुके थे
उसी तरह वे (परलोए अणिस्सिओ-परलोके अनिश्रितः) देवलोक सबधी
सुख के उपभोग आदि में भी निश्रा रहित बने । इह लोक के लिये तप
नहीं करना चाहिये इस पर कहा भी है—

‘णो इह लोगद्वयाए तवमहिद्विजा नो परलोगद्वयाए तवमहिद्विजा’
इसी तरह उनकी चित्तवृत्ति भी (वासीचदणकप्पो यं-वासीचन्दनरूपश्च)

तथा—“अणिस्सिओ” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—ये मृगापुत्र मुनिराज तपस्याकी आराधनासे इहलोए-इहलोके
आ लोक सबधी राजादिक द्वारा प्राप्त सन्मान आदिना विषयमा के रीते
अणिस्सिओ-अनिश्रित निश्रा रहित बनी गया हुआ अने ते परलोए
अणिस्सिओ-परलोके अनिश्रित परलोक-देवलोक सबधी सुखना उपभोग आदिमा
पणु निश्रा रहित अन्या आ लोक अने परलोकना भाटे तप न करणु जेधअे
आना उपण करणु पणु छे—

“णो इह लोगद्वयाए तव महिद्विजानो परलोगद्वयाए तवमहिद्विजा”
आ रीते अनेनी चित्तवृत्ति पणु वासीचदणकप्पो यं-वासीचन्दनरूपश्च

તથા ચ--

મૂલમ્--ગારવેસુ કસાણસુ, દડસલ્લભણસુ ચ ।

નિયંત્તો હાસસોગાઓ, અણિયાળો અવધળો ॥૯૧॥

ઝાયા--ગૌરવેભ્ય કપાયેભ્યો, દણ્ડશલ્યભયેભ્યશ્ચ ।

નિવૃત્તો હામશોકાત્, અનિદાન અવન્ધનઃ ॥૯૧॥

ટીકા--'ગારવેસુ' इत्यादि ।

ગૌરવેભ્ય,=રુદ્ધિ ગૌરવાદિ ભ્ય, કપાયેભ્ય,=ક્રોધાદિકપાયેભ્ય, દણ્ડશલ્ય ભયેભ્ય,=દણ્ડ =મનોમાધાયાના સાવચ વ્યાપારરૂપ, માયાશલ્ય નિદાનશલ્ય મિથ્યા દર્શનશલ્ય ચૈત્તચ્છલ્યત્રય, ભયાનિ=હૃદયલોકભય પરલોકભયમ્ આદાનભયમ્ અકસ્માદભય મરણભયમ્, અયશોભયમ્, આજીર્ણાભય ચેતિ સપ્તભયાનિ, દણ્ડા-દીનામિતરેતરયોગદ્વન્દ્વ, તેભ્ય, તથા-હાસશોકાત્=હાસશ્ચ શોકશ્ચેતિ હાસશોક તસ્માચ નિવૃત્ત. સન્ અનિદાન =માયાદિ-નિદાનગર્જિત, અવન્ધન =રાગદ્વેષ વન્ધનરહિતો જાત । 'ગારવેસુ કસાણસુ દડસલ્લભણસુ' इत्यत्र पञ्चम्यर्थे सप्तमी ॥९१॥

ફિર--'ગારવેસુ' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--તપ કરતે ૨ રુદ્ધિ આદિ ત્રીન પ્રકાર કે (ગારવે-ગૌરવેભ્ય) ગૌરવોં સે ક્રોધાદિક-ચાર પ્રકાર કી (કસાણસુ-કપાયેભ્યો) કપાયોં સે, મન, વચન ણ્વં કાય કે સાવચ વ્યાપાર રૂપ (દડસલ્લભણસુ ચ-દણ્ડશલ્ય ભયેષુ ચ) મનોદણ્ડ, વચનદણ્ડ, કાયદણ્ડ ત્રીન દડોં સે, માયાશલ્ય, નિદાનશલ્ય, ણ્વ મિથ્યાદર્શનશલ્ય ડન શલ્યોં સે, હૃદ લોકભય, પર-લોકભય, આદાનભય અકસ્માતભય, મરણભય, અયશોભય, ણ્વ આજીર્ણાભય, ઇન સાત ભયોં સે તથા (હાસસોગાઓ નિયંત્તો-હાસશોકાત્ નિવૃત્ત) હાસ, શોક સે નિવૃત્ત હો કર વે મૃગાપુત્ર મુનિરાજ (અણિયાળો અવધળો-અનિદાન, અવન્ધન) અનિદાન ઔર અવન્ધનરૂપ બન ગયે ॥૯૧॥

પછી--'ગારવેસુ' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--તપ કરતા કરતા શિદ્ધિ આદિ ત્રણ પ્રકારના ગારવેસુ-ગૌરવેભ્ય ગૌરવોથી, ક્રોધાદિક ચાર પ્રકારના કસાણસુ-કપાયેભ્ય કપાયોથી મન વચન અને કાયાના સાવચ વ્યાપાર રૂપ દડસલ્લભણસુ ચ-દણ્ડશલ્યભયેષુ ચ મનોદડ વચનદડ, કાયદડ એ ત્રણ દડોથી, માયાશલ્ય, નિદાનશલ્ય અને મિથ્યાદર્શન શલ્ય, આ શલ્યોથી, આલોક ભય પરલોક ભય, આદાન ભય, અકસ્માત ભય, મરણ ભય, અયશો ભય, અને આલુવિકા ભય, આ સાત ભયોથી તથા હાસસોગાઓ નિયંત્તો-હાસશોકાત્ નિવૃત્ત હાસ્ય શોકથી નિવૃત્ત થઇને તે મુનિરાજ-મૃગાપુત્ર અણિયાળો અવધળો-અનિદાન અવન્ધન અનિદાન અને અવન્ધનરૂપ બની ગયા ॥ ૯૧-॥

योगा' = शुभः श्रानव्यापारास्तैः सर्वेभ्यः अप्रशस्तेभ्यः = प्रशसाऽनास्पदेभ्यः, द्वारेभ्यः = स्मोषार्जनोपायेभ्यो हिंसादिभ्यः पिहितास्रवः - आस्रव - कर्मगमः पिहितो येन स तथा जातः । उद्ब्रवीद्विवाङ्मिष्टान्तस्य पूर्वनिपातः, सापेक्षमपि गमकृत्वात् समाम् । तथा - प्रशस्तदमशासन - प्रशस्त = दम = उपशमः शासन = जिनागमात्मकं च यस्य स तथा जातः । यद्वा - प मृगापुत्रो मुनिः अ-यात्मयोगैः सर्वेभ्योऽप्रशस्तेभ्यो द्वारेभ्यो निवृत्तः अत एव पिहितास्रवः = अक्रुद्धकर्मगमनावशां गस्तथा प्रशस्तदमशासनश्च जातः । अत्र 'निवृत्तः' इत्यस्या यादृशं कर्तव्यम् । 'सर्वत्रो' इत्यत्र सार्वविभक्तिरुक्तसि ॥९३॥

सम्प्रति तत्फलपददर्शनाय प्राह—

मृ५—एव नाणेण चरणेण, दसणेण तवेण यं ।

भावंणाहि यं सुद्धाहि, संम्म भावित्तुं अप्पय ॥९४॥

वहुर्योणि उं वासेणि, सामण्णंमणुपालियं ।

मासिण्णे उं भत्तेण, सिद्धिं पत्तो अणुत्तर ॥९५॥

उया—एव ज्ञानेन चरणेन, दर्शनेन तपसा च ।

भावनाभिश्च शुद्धाभिः, सम्यग् भावयित्वाऽऽत्मानम् ॥९४॥

उद्ब्रूयानि तु र्पाणि, श्राण्यमनुपालय ।

मासिकेन तु भक्तेन, सिद्धिं प्राप्तं अनुत्तराम् ॥९५॥

तथा 'अप्पसत्थेहि' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—उन मृगापुत्र मुनिराजने (अज्झप्पज्जाणजोगेहि—अध्यात्मन्याययोगैः) अध्यात्म सवधी शुभ ध्यान के सवध से (अप्पसत्थेहिं द्वारेहि—अप्रशस्तेभ्यो द्वारेभ्यो) अप्रशस्त द्वारों से आनेवाले (सर्वत्रो पिहियासवे—सर्वतः पिहितास्रवः) आस्रव को बिलकुल रोक दिया था (पसत्थ दमसासणे—प्रशस्तदमशासनः) दम-उपशम-एव-शासन-जिनागम के अनुसार प्रवृत्ति में अपने आपको विमर्जित कर दिया था ॥९३॥

तथा—“अप्पसत्थेहि” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—ये मृगापुत्र मुनिराजो अज्झप्पज्जाणजोगेहि—अ-यात्मन्याययोगैः अध्यात्म सवधी शुभ ध्यानना सवधी अपसत्थेहिं द्वारेहि—अप्रशस्तेभ्यो द्वारेभ्यः अप्रशस्त द्वारेया आववावाणा सर्वत्रो पिहियासवे—सर्वतः पिहितास्रव आ सर्वत्रो बिलकुल रोकी दीधेअने पसत्थदमसासणे—प्रशस्तदमशासन प्रशस्त दम उपशम अने शासन एन आगम अनुसार प्रवृत्तिमा चेताना नीतने विमर्जित करी दीधी ॥९३॥

યો મામપકરોત્યેષ, તત્ત્વેનોપકરોત્યસી । શિરામોનાદ્યુપાયેન, કુર્વાણ ઇવ નીરુજમ્ ॥ ’ અથવા—વાસ્યામપકારિણ્યા ચન્દનસ્ય કલ્પ ઇવ નેદ્ર ઇવ ય ઉપકારિત્વેન વર્તતે સ વાસીચન્દનમ્લયઃ । ‘અપકારપરેઽપિ પર, કુર્વન્ત્યુપકારમેવ ઠિ મહાન્તઃ । સુરભી કરોતિ વામી મલયજમપિ તક્ષમાણમપિ ઇતિ મુનિર્મૃગાપુત્ર ણ્તાન્શો જાતઃ’ । તથા સ મૃગાપુત્રમુનિ અશને=આહાર કરણે અનશને=અનાહારે અથવા—નજ્ શબ્દઃ કુત્સિતે, કુત્સિતાહારે=અન્તપ્રાન્તાહારે ચાપિતુલ્યો જાતઃ’ । ઢિતીય. ‘અણિસ્મિઓ’ ઇતિ સર્વથા નિશ્ચારહિતત્વ ઘોતયતિ ॥૧૨॥

તથા ચ—

મૂલમ્—અપ્પસત્યેહિ ઢારેહિ, સત્ત્વંઓ પિહિયાસત્ત્વે ।

અજ્ઞપ્પજ્ઞાણજેગેહિં, પસત્થદમંસાસણે ॥૧૩॥

છાયા—અપ્રશસ્તેભ્યો દ્વારેભ્ય, સર્વતઃ પિહિતામ્બ ।

અયાત્મયાનયોગૈ, પ્રશસ્તદમશાસનઃ ॥૧૩॥

ટીકા—અપ્પસત્યેહિં’ ઇત્યાદિ ।

સ મૃગાપુત્રમુનિ અયાત્મધ્યાનયાગૈ.—આત્મનીતિ—અયાત્મ, અધ્યાત્મ યે ધ્યાન

વાસીચન્દન કલ્પ ઘન ગર્હ । જિસ પ્રકાર ચદન અપને કાઢને વાલે કુલ્હાડે કો સુગંધિત કર દેતા હૈ ઉસી પ્રકાર મૃગાપુત્ર મી અપને અપકારી કે પ્રતિ મી દ્રેષ ભાવના સે રહિત બને । અથવા—વાસી—વસુલા કે સમાન અપને અપકારી કો મી ચદન કે તુલ્ય માનને લગ ગયે થે । (તહા અસણેઽણ સણે—તથા અશને અનશને) તથા અશન મે ણવ અનશન મે મી વે મૃગા પુત્ર મુનિરાજ સમચિત્ત બન ગયે । કુત્સિત અર્થ મે નજ્ શબ્દ કે પ્રયોગ સે અન્ત પ્રાન્ત આહાર યહા અનશન શબ્દ સે ગૃહીત હુઆ હૈ । અથવા—આહાર નહી કરના યહ મી અનશન શબ્દકા અર્થ હોતા હૈ ॥૧૨॥

સુગંધિત ઘસાયેલા ચદન જેવી બની અર્ધ જે પ્રમાણે ચદન પોતાને કાપવ વાળા કુહાડાને પણ સુગંધિત બનાવી દે છે, તે પ્રમાણે મૃગાપુત્ર પણ પોતાના અપકારી તરફ પણ દ્રેષભાવથી રહિત બન્યા તથા વાસી—વસુલાની માફક પોતાના અપકારીને પણ ચદનના જેવા માનવા લાગી ગયા હતા તથા અશનમા અને અનશનમા પણ તે મૃગાપુત્ર મુનિરાજ સમચિત્ત બની ગયા કુત્સિત અર્થમા નજ્ શબ્દના પ્રયોગથી અન્ત પ્રાન્ત આહાર અહીં અનશન શબ્દથી ગ્રહણ કરાયેલ છે અથવા આહાર ન કરવો એ પણ અનશન શબ્દનો અર્થ થાય છે ॥૧૨॥

છાયા—અ કુર્વન્તિ સબુદ્ધા, પઙ્કિતા' પ્રતિચક્ષણા ।

વિનિવર્તન્તે ભોગેભ્યો, મૃગાપુત્રો યથા ક્ષપિ ॥૧૬॥

ટીકા—‘અથ ઇત્યાદિ’

સુધર્મા મ્યામિ પ્રાહ—દેવમ્ । મૃગાપુત્ર ક્ષપિ યથાઽન્તરોત્ યથા ચ સ
ભોગેભ્યો વિનિવૃત્ત', અમ્=અનેન પ્રકારેણ સબુદ્ધા =સમ્યક્જ્ઞાતતત્ત્વા', પઙ્કિતા =
દેયોપાદેયવિવેચ્યુક્તા', પ્રતિચક્ષણા =અવસરના કુર્વન્તિ, અમેય ભોગેભ્યો વિનિ
વર્તન્તે । ‘જહામિમી’ ઇત્યત્પ્રમાણઃ આર્પસ્વાત્ ‘ભોગેભ્યુ’ ઽતિ પદ્ધત્યર્થે સપ્તમી ॥૧૬॥

પુનઃ પ્રમાણાન્તરેણોપદિશન્નાહ—

અમ્—મહાપ્રભાવસ્ય મહાજસંસ્ત, મિયાંડ પુત્તંસ્ત નિસંસ્મભાસિય ।

તવપ્પહાણ ચરિયં ચ ઉત્તમ, ગડપ્પહાણ ચં તિલોર્યેવિસ્સુય ॥૧૭॥

વિયાણિયો દુક્ખવિવદ્ધેણ ધેણ, મમત્તંતથ ચં મહાભયાવહ ।

સુહાવંહ ધમ્મધુર અણુંતર, ધારેહં નિર્વાણગુણાવહ મંહ, ત્તિ વેમિ ॥૧૮॥

ત્રાયા—મહાપ્રભાવસ્ય મહાયસ., મૃગાયા. પુત્રમ્ય નિશ્ચમ્ય માનિતમ્ ।

તપ પ્રાપ્ત ચરિત ચ ઉત્તમ, ગતિપ્રાપ્ત ચ ત્રિયોરુચિશ્રુતમ્ ॥૧૭॥

વિજ્ઞાય દુઃખવિવર્ધન ધન, મમત્વગ્રન્થ ચ મહાભયાવદ્મ ।

સુખવદા ધર્મધુરામનુચારા, ધારયત નિર્વાણગુણાવદા મહતીમ્,

ઽતિ વ્રવામિ ॥૧૮॥

અત અધ્યયન મા ઉપસહાર કરતે હુણ ઉપદેશ કહતે હૈ—‘અથ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—અથ શ્રી સુધર્મા સ્યામી જમ્ સ્વામી સે કહતે હૈ—(જહા—

યથા જૈસે (મિયાપુત્રો મિસી—મૃગાપુત્ર ક્ષપિ) મૃગાપુત્ર ક્ષપિને (ભોગેભ્યુ
વિનિવૃત્તિ—ભોગેભ્યો વિનિવર્તન્તે) ભોગોના પરિત્યાગ ક્રિયા હૈ (અથ—
અમ્) ઠસી તરહ સે (સબુદ્ધા—સબુદ્ધા.) સબુદ્ધ—તત્વો કે સમ્યક્જ્ઞાતા (પઙ્કિયા
—પઙ્કિતા.) પઙ્કિત જન મી અવસર આને પર જેસા હૈ કરતે હૈ ॥૧૬॥

હુવે અધ્યયનનો ઉપસહાર કરતા ઉપદેશ કહે છે —“અથ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—શ્રી સુધર્મા એ મી શ્રી જમ્ સ્વામીને કહે છે કે હે જમ્ ।

જહા—યથા જેમ મિયાપુત્રો મિસી—મૃગાપુત્ર. ક્ષપિ, મૃગાપુત્ર ક્ષપિએ ભોગેભ્યુ વિનિવૃત્તિ—
ભોગેભ્યો વિનિવર્તન્તે ભોગોનો પરિત્યાગ કરે છે એવ—અમ્ એનો ૧૧મો
સબુદ્ધા—સબુદ્ધા' તત્વોના સમ્યક્જ્ઞાતા પઙ્કિયા—પઙ્કિતા: પઙ્કિતજન પણ અવસર
આવવાથી એવું જ કરે છે ॥ ૬૬ ॥

ટીકા—‘एव’ इत्यादि ।

સ મૃગાપુત્ર મુનિ. एवम्=અમુના પ્રચરણે જ્ઞાનેન=મતિશ્રુતાદિકેન, ચર-
ણેન=શાસ્ત્રોક્તાચરણેન, दर्शनेन=શુદ્ધસમ્યક્તથદ્વારૂપેણ, च=પુન તપમા=દ્વાદ-
શધિને, च=પુનઃ શુદ્ધાભિ=નિદાનાદિદોષરહિતાભિઃ ભાવનાભિઃ=મહાત્મતમમ્ય
ધિનીભિ પચ્ચવિંશતિસરયાભિરનિત્યત્વાત્તિભિર્દ્વાદશધિભિર્માર્ગ આત્માન માત્ર
ચિત્ત્વા-તન્મયતા નીત્વા, तु=પુન. बहुकानि=વહુનિ વર્ષાણિ શ્રામણ્ય=સાધુતમમ
અનુપાલ્ય, तु=પુન માસીકેન ભક્તેન=મામાવચનશન કૃત્વા મકુટસ્મરણેણ
અનુત્તરા=સર્વોક્ષા સિદ્ધિ=મોક્ષરૂપા સિદ્ધિ પ્રાપ્તઃ ॥૯૪-૯૫॥

અથાધ્યયનોપસહારપૂર્વકમુપદિશન્નાહ ।

મૂલમ—एव कर्तति सचुञ्छा, पडिया पवियवखणा ।

विणियं दृति भोगेसु, मियापुत्ते जहां मिसी ॥९६॥

અન્વયાર્થ—(एव-एवम्) इस प्रकार (नाणेण-ज्ञानेन) मतिश्रुत
आदि ज्ञान से (चरणेण-चरणेन) शास्त्रोक्त आचरण से (दसणेण-दर्शनेन)
और शुद्ध सम्यक् श्रद्धारूप दर्शन से (तवेण य सुद्धाहि भावणाहि-तपसा
च शुद्धाभि भावनाभि) तथा निदान आदि दोषों से मुक्त महातम सबधी
पच्चीस भावनाओं से अथवा-बारह भावनाओं से (अप्यय भावित्तु
-आत्मान भावयित्वा) अपनी आत्मा को भावित तथा (बहुयाणि वासाणि
सामणमनुपालिया-बहुकानि वर्षाणि श्रामण्य अनुपाल्य) बहुत वर्षोंतक
मुनि अवस्था का पालन करके मृगापुत्र मुनिराज ने (मासिण्य भक्तेन
अनुत्तर सिद्धि पत्तो-मासिकेन भक्तेन अनुत्तराम सिद्धि प्राप्त.) एक मास का
सधारा धारण करके अनुत्तर सिद्धिको-मुक्तिस्थान को प्राप्त किया ॥९४-९५॥

આજ વાતને સૂત્રકાર જો ગાથાઓથી કરીને પ્રદર્શિત કરે છે—“एव” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—एव-एवम् આ પ્રકારે નાણેણ-જ્ઞાનેન મતિશ્રુત આદિ જ્ઞાનથી
ચરણેણ-ચરણેન શાસ્ત્રોક્ત આચરણથી અને દસણેણ-દર્શનેન શુદ્ધ સમ્યક્ શ્રદ્ધાસ્પ
દર્શનથી તથા તવેણ ય સુદ્ધાહિ ભાવનાહિ-તપસા ચ શુદ્ધાભિ. ભાવનાભિઃ નિદાન
આદિ દોષોથી મુક્ત મહાત્મત સબધી પચ્ચીસ ભાવનાઓથી અત્વા બાર ભાવનાઓથી
અપ્યય ભાવિત્ત-આત્માન ભાવયિત્વા પોતાના આત્માને ભવિત કરીને તથા
બહુયાણિ વાસાણિ સામણમનુપાલિયા-બહુકાનિ વર્ષાણિ શ્રામણ્ય અનુપાલ્ય
ઘણા વર્ષો સુધી મુનિ અવસ્થાનું પાલન કરીને મૃગાપુત્ર મુનિરાજે માસિયેણ ભક્તેન
અનુત્તર સિદ્ધિ પત્તો-માસિકેન ભક્તેન અનુત્તરા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત એક માસનો સધારો
ધારણ કરીને અનુત્તર સિદ્ધિને એટલે મુક્તિ સ્થાનને પ્રાપ્ત કર્યું ॥૯૪॥ ॥૯૫॥

ત્રાયા—અર્થ કુર્વન્તિ સઘુદ્ધા, પઙ્કિતા* પ્રતિચક્ષણા* ।

વિનિવર્તન્તે ભોગેભ્યો, મૃગાપુત્રો યથા ઋષિ ॥૧૬॥

ટીકા—‘અથ’ ઇત્યાદિ ’

સુધર્મા સ્વામિ માહ—દેવમ્. । મૃગાપુત્ર ઋષિ યમાઽકરોત્ યથા ચ સ

ભોગેભ્યો વિનિવૃત્ત, અર્થ=અનેન પ્રકારેણ સઘુદ્ધા =સમ્યક્જ્ઞાતનચ્ચા, પઙ્કિતા =
દેવોપાદેયવિવેકયુક્તાઃ, પ્રતિચક્ષણા =અવસરત્રા કુર્વન્તિ, અર્થેય ભોગેભ્યો વિનિ
વર્તન્તે । ‘જહામિસી’ ઇત્યગ્રમકારઃ આપ્તવાત્ ‘ભોગેસુ’ ઇતિ પદસમ્યર્થે સપ્તમી ॥૧૬॥

પુનઃ પ્રકારાન્તરેણોપદિશન્નાહ—

મૂલમ્—મહાપ્રભાવસ્સ મહાજસંસ્સ, મિયાંડ પુત્તંસ્સ નિસંમ્મભાસિય ।

તવપ્પહાણ ચરિય ચં ઉત્તમ, ગડપ્પહાણ ચં તિલોયંવિસ્સુય ॥૧૭॥

વિયાણિયોં દુમ્મલ્લવિવદ્ધેણ ધેણ, મમત્તંનથ ચં મહાભયાવહ ।

સુહાવંહ ધમ્મધુર અણ્ણંતર, ધારેહં નિવ્વાણગુણાવહ મંહ, ત્તિ ઘેમિ ॥૧૮॥

ત્રાયા—મહાપ્રભાવસ્ય મહાયસઃ, મૃગાયા પુત્રસ્ય નિશ્ચય ભાવિતમ્ ।

તપ પ્રધાન ચરિત્ત ચ ઉત્તમ, ગતિપ્રધાન ચ ત્રિશોકપ્રિશ્રુતમ્ ॥૧૭॥

વિજ્ઞાય દુઃખવિર્યધન ધન, મમત્તયન્થ ચ મહાભયાવદમ્ ।

સુખવદા ધર્મધુરામનુચરા, ધારયત નિર્વાણગુણાવદા મહતીમ્,

ઈતિ વ્રવામિ ॥૧૮॥

અવ અધ્યયન મા ઉપસહાર કરતે હુવ ઉપદેશ કહતે હ—‘અથ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—અથ શ્રી સુધર્મા સ્વામી જન્મ સ્વામી સે કહતે હૈ—(જહા-
યથા જૈસે (મિયાણસો મિસી-મૃગાપુત્ર ઋષિ.) મૃગાપુત્ર ઋષિને (ભોગેસુ
વિણિયટ્ઠિ-ભોગેભ્યો વિનિવર્તન્તે) ભોગોકા પરિત્યાગ ક્રિયા હૈ (અથ-
અર્થ) ઇતી તરહ સે (સઘુદ્ધા-સઘુદ્ધા) સઘુદ્ધ-તત્ત્વો કે સમ્યક્જ્ઞાતા (પઙ્કિયા
-પઙ્કિતા.) પઙ્કિત જન મી અવસર અગ્ને પર ંસાહી કરતે હૈ ॥૧૭॥

હવે અધ્યયનના ઉપસહાર કરતા ઉપદેશ કહે છે—‘અથ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—શ્રી સુધર્મા સ્વ મી શ્રી જન્મ સ્વામીને કહે છે કે હે જન્મ ।

જહા-યથા જેમ મિયાણસો મિસી-મૃગાપુત્ર, ઋષિ, મૃગાપુત્ર ઋષિએ ભોગેસુ વિણિય
ટ્ઠિ-ભોગેભ્યો વિનિવર્તન્તે ભોગોના પરિત્યાગ કરેલ છે અર્થ-અર્થ એવા ૧૧થો
સઘુદ્ધા-સઘુદ્ધાઃ તત્ત્વોના સમ્યક્જ્ઞાતા પઙ્કિયા-પઙ્કિતાઃ પઙ્કિતજન પણ અવસર
આવવાથી એવું જ કરે છે ॥ ૬૬ ॥

टीका-‘महप्पभावस्स’ इत्यादि ।

हे सुनय ! महाप्रभावस्य=महान्=अत्युत्कृष्टः प्रभावः=महात्म्य यस्य स तथोक्तस्य, दुष्करप्रतिज्ञापालनादतिशयमाहात्म्ययुक्तस्य, महायशसः=दिगन्त व्याप्तयशसः, मृगायाः राक्षसाः पुत्रस्य मुनेः भाषित=समारासारत्वादुत्तमप्रचुरतावेदक वचन निशम्य=श्रुत्या, तपः प्रधानम्=उपसा द्वादशगमिनेन प्रधान=श्रेष्ठम्, अत एव उत्तमम्= उत्कृष्टतम चरित=चारित्र्य च निशम्य=श्रुत्या, तथा-तस्य त्रिलोकविश्रुत=लोकत्रयप्रसिद्ध गतिप्रधान-गतिषु प्रधान गतिप्रधानम्, गतिषु प्रधानभूता मोक्षरूपा गतिं च निशम्य=श्रुत्या, तथा-यनं च दुःखप्रियर्थन=दुःख वृद्धिकरं विज्ञाय, सति धने चौराग्निरूपादिभ्यो भयस्य सर्वदा सङ्गात् धनस्य दुःखविवर्धकस्य विज्ञेयम् । तथा ममत्वग्रन्थ=मातापितृ स्त्रीपुत्रादिषु ममत्वग्रन्थन च महाभयावह=महाभयजनक विज्ञाय, स्वजनादि ममत्वग्रन्थो हि प्राणिन नरके

इसी बात को पुनः प्रमरान्तर से उपदेश के रूप में दो गाथाओं से कहते हैं—‘महप्पभावस्स’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे सुनिज्जो ! तुम (महप्पभावस्स महाजसस्स मियाड पुत्तस्स भासिय निसम्म तवप्पहाण उत्तम चरिय तिलोयविस्सुय गडप्प हाण च निसम्म-महाप्रभावस्य महायशसः मृगापुत्रस्य भाषित, निशम्य तपः प्रधान उत्तम चरित, त्रिलोकविश्रुतम् गतिप्रधान च निशम्य) दुष्कर प्रतिज्ञा के पालन करने से महाप्रभावक तथा दिगन्त में व्याप्त यशशाली होने से महायशस्वी ऐसे मृगापुत्र के, ससार की असारता तथा दुःख प्रचुरता के आवेदक वचनो को, तथा तपः प्रधान उत्तम चारित्र्य को तथा त्रिलोक प्रसिद्ध मोक्ष प्रप्तिरूप गति को सुनकर तथा (धन दुःखविवर्द्धण ममत्वग्रन्थ च महाभयावह वियाणिया-धन दुःखविवर्धन ममत्व

आ बातने इरीथी प्रकाशन्तरथी उपदेशना इपभा ये गाथाओथी कडे छे—
‘महप्पभावस्स’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे सुनिज्जो ! तबे महप्पभावस्स महाजसस्स मियाडपुत्तस्स भासिय निसम्म तवप्पहाण उत्तम चरिय तिलोयविस्सुय गडप्पहाणं च निसम्म-महाप्रभावस्य महायशसः मृगापुत्रस्य भाषित निशम्य तपः प्रधान उत्तम चरित त्रिलोकविश्रुत गतिप्रधान च निशम्य दुष्कर प्रतिज्ञा पालन करवाथी महाप्रभावक तथा दिगन्तमा व्याप्त यशशाली होवाथी महायशस्वी जेवा मृगापुत्रना, ससारनी असरता तथा दुःख प्रचुरताना आवेदक वचनेनी तथा तपः प्रधान उत्तम चरित्रने तथा त्रयलोकमा प्रसिद्ध मोक्षप्राप्तिरूप गतिने सालणीने तथा धन दुःखविवर्द्धण ममत्वग्रन्थ च महाभयावह वियाणिया-धन दुःखविवर्धन

नीत्या महाभय ददाति, निर्वाणगुणावहा=निर्वाणगुणाः-अनन्तवानददर्शनरीर्यसुखा
 न्यस्तानावहति=प्रापयति या सा ता तथा, निर्वाणगुणापिना, अतएव-सुखावहा
 =अक्षयसुखप्रापिकाम् अनुत्तरा=सर्वोत्कृष्टा महतीम्=अपरिमितमाहात्म्ययुक्ता
 र्मधुरा=र्मोपुरि महासत्त्वैश्वर्यमानतया, धर्मपुरा ता तथा, पञ्चमहाव्रतरूपा
 धर्मरूपा धारयत । 'इति ब्रवीमि' इत्यस्यां पूर्वाद् वो-य' ॥९७-९८॥

इति श्री-विश्वविद्यात-जगद्धर्म-प्रसिद्धाचर-पञ्चदशभाषाकृतिललितरूपा
 लापक-प्रविशुद्धगद्यधनैः ग्रन्थनिर्माण-वादिमानमर्दक-शाह-उत्पति-खोल्हा
 पुर-राजप्रदत्त-'जैनशास्त्रार्थ' पदभूषित-खोल्हापुरराजगुरु-गान्धर्वचारि
 -जैनाचार्य-जैनधर्मद्विचार-पूज्य श्री घासीलालप्रतिप्रिचितायामुत्तरा
 ययनसूत्रस्य प्रियदर्शिन्याग्याया व्याख्याया मृगापुत्रकाख्य
 एकोनविंशतितमम ययन सम्पूर्णम् ।

अथ च महाभयावहम् विज्ञाय अनको दुःखका विशेषरूप से वर्धक
 एव मातापिता स्त्री पुत्र आदिकों में ममत्व का बंध महाभय का जनक
 जानकर (निष्वाणगुणावह-निर्वाणगुणावहाम्) अनन्तज्ञान, अनन्तदर्शन,
 अनन्तरीर्य, अनन्तसुख, इनको प्राप्त करानेवाली तथा (सुहावह-सुखा-
 वहाम्) अक्षय सुख स्वरूप ऐसी (अणुत्तर-अनुत्तराम्) सर्वोत्कृष्ट एव
 (महतीम्) अपरिमित माहात्म्ययुक्त ऐसी (धम्मधुराम्-धर्मधुराम्) पंच
 महाव्रतरूप धर्मकी पुराको (धारेह-धारयत) धारण करो । (ति वेमि-इति-
 ब्रवीमि) ऐसा महावीर प्रभु के उपदेशानुसार मैं कहता हूँ ॥९७-९८॥

॥ इस उन्नीसवें अ-ययन का हिन्दी अनुवाद सपूर्ण हुआ ॥

ममत्ववन्त च महाभयावह विज्ञाय धनने हुआ अना विशेष रूपने वधारनार अने
 मातापिता स्त्री पुत्र आदिजोभा भभत्वने। अथ महाभयने जन्मावनार लक्ष्मीने
 निष्वाणगुणावह निर्वाणगुणावहाम् अनन्तज्ञान, अनन्तदर्शन, अनन्तरीर्य, अनन्तसुख,
 अने प्राप्त करानार तथा सुहावह-सुखावहाम् अक्षय सुख स्वरूप ऐवी सर्वोत्कृष्ट
 अने अपरिमित माहात्म्य युक्त ऐवी धम्मपुर-धर्मधुराम् प्राय महाव्रतरूप धर्मनी
 धुराने धारेह-धारयत धारण करे। ति वेमि-इति ब्रवीमि ऐव महावीर प्रभुना
 उपदेश अनुसार हुं कहूँ छु ॥९७॥ ॥९८॥

श्री उत्तराध्ययन सूत्रना ओगक्षीसभा अध्ययन ।
 शुभराती बाबा अनुवाद समाप्त थयो.

॥ अथ विंशतितममध्ययनं प्रारभ्यते ॥

उक्त मृगापुत्रकारव्य नामैकोनविंशतितममध्ययनम् । सम्प्रति महानिर्गन्धीय
नाम विंशतितममध्ययनं प्रारभ्यते । अस्य च पूर्वेण सहायममिसम्बन्धः पूर्वस्मि-
न्मध्ययने निष्प्रतिकर्मता प्रोक्ता, सा च अनाथस्वभावनायैव पालयितुं शक्यते,
अतोऽस्मिन्मध्ययनेऽनेकविधमनायत्नः प्रोच्यते । इत्यनेन सम्बन्धेनापातस्यैद-
स्याध्ययनस्येदमादिमं सूत्रम्—

मूलम्—सिद्धाणं नमो किञ्चा, सजयाणं चं भावओ ।

अत्थधम्मंगडं तच्चं, अणुसिद्धिं सुणोह मे ॥१॥

छाया—सिद्धान् नमस्कृत्य, सयताश्च भावतः ।

अर्थधर्मगतिं तद्ध्याम्, अनुसिद्धिं शृणुत मे ॥१॥

टीका—सिद्धाणं इत्यादि ।

सुधर्मास्वामी जम्बूस्वामीमभृतीन् शिष्यान् संबोध्य प्राह—भो शिष्याः ।

सिद्धान्—सित=यद्धमष्टविधं कर्म, तद्ध्यातं=मस्मसादभूतमेवामिति सिद्धाः—

बीसवा अध्ययन का प्रारम्भ—

मृगापुत्रक नाम का उन्नीसवा अध्ययन का व्याख्यान हो गया । अब
वह बीसवा अध्ययन विवेचन के लिये प्रारम्भ होता है । इसका नाम
महानिर्गन्धीय अध्ययन है । इसका सबध उन्नीसवें अध्ययन के साथ है ।
और वह इस प्रकार से है—उन्नीसवें अध्ययनों में जो निष्प्रतिकर्मता प्रकट
करने में आई हैं सो उसका पालन अनाथपने की भावना से ही हो
सकता है । अनाथपना भी अनेक प्रकार है । यही बात इस अध्ययन में
कही जावेगी । इस अध्ययन की यह आदि गाथा है—‘सिद्धाणं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—सुधर्मास्वामी जम्बूस्वामी अदि शिष्यों को संबोधित करके

बीसवा अध्ययन का प्रारम्भ—

मृगापुत्रक नामनु ओगछीससु अध्ययन आगण कहेवाछ गयु हुवे आ बीससु
अध्ययन विवेचनना माटे प्रारम्भ थाय छे आनु नाम महानिर्गन्धीय अध्ययन
छे आ अध्ययनना सबध ओगछीसमा अध्ययननी साथे छे, अने ते आ प्रमाण
छे ओगछीसमा अध्ययनमा निष्प्रतिकर्मता प्रकट करवामा आवेल छे परतु ओउ
पालन तो अनाथपणानी भावनायी ज थछ थके छे अनाथपणाना पणु अनेक प्रकार
छे ओ बात आ अध्ययनमा कहेवामा आवशे आ अध्ययननी आ प्रथम गाथा
छे—‘सिद्धाणं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—सुधर्मास्वामी जम्बूस्वामी वगैरे शिष्यों ने संबोधन करता कहे

ધ્યાનાનલનિર્દગાદ્કર્મેન્ધનાઃ । ઉક્ત હિ—

“સિય ધતતિ સિદ્ધસ્સ, સિદ્ધત્તમુવજાયડ” ઇતિ ।

તાન્ તીર્થદ્ધરાદિસિદ્ધાન્, ડહ તીર્થકરા માગિસિદ્ધત્વાત્ સિદ્ધા ડત્યુચ્યતે ।

તથા સયતાન્=પરુલસાવધવ્યાપારવિરતાન્ આચાર્યોપા-ગાયસર્વસાધુશ્ચ ભાવતો=ભાવપૂર્વક નમસ્કૃતસ્ય, અર્થધર્મગતિમ્-અર્ચ્યતે-મોક્ષાર્થિભિરભિન્યતે ઇત્યર્થઃ=રત્નત્રયલક્ષણઃ, સ ચાસૌ ધર્મથેત્યર્થધર્મસ્તસ્ય ગતિ=સ્વરૂપજ્ઞાન યયા સા તા તથોક્તામ્, તથામ્=અવિપરીતાર્યામ્ ‘અનુશિષ્ટિ’=હિતોપદેશરૂપા શિક્ષા મે=મયા કથ્યમાનાં શ્રુણુત । યદ્વા મે=મમ અનુશિષ્ટિ=શિક્ષા ગ્રુય શ્રુણુત । ઈ-કૃત્વા-સિદ્ધાન્-પચ્ચદશપ્રકારાન્, તથા સયતાન્-સાધુન્-આચાર્યોપા-ગાયાદિસર્વસાધુશ્ચ ભાવતઃ-નમસ્કૃત્ય, કીદર્શી મે અનુશિષ્ટિમ્ ?, અર્થધર્મગતિ દુષ્પાપ્યધર્મપ્રાપ્તિકારીકામ્,

કહતે હું-હે શિષ્ય ! મેં (સિદ્ધાણચ-સિદ્ધાનાચ) સિદ્ધોં કો એવ (સજયાણચ-સયતાનાં ચ) સયતોં કો (ભાવઓ-ભાવતઃ) ભાવપૂર્વક (નમોક્તિચ્ચા-નમસ્કૃત્વા) નમસ્કાર કરકે (અત્યધમ્મગડ-અર્થધર્મગતિ) અર્થ-રત્નત્રય, ધર્મ-તદ્વપધર્મ-ઉસ કે ગતિ સ્વરૂપ કો પ્રતિપાદન કરને વાલી (તચ્ચ-તથ્યા) વાસ્તવિક (અણુસિદ્ધિ-અનુશિષ્ટિ) અનુશિષ્ટિ કો- હિતોપદેશરૂપ શિક્ષા કો અથવા દુષ્પાપ્ય ધર્મ કી પ્રાપ્તિ કરને વાલી શિક્ષા કો મેં કહતા હુ સો (સુણેહ-શ્રુણુત) સુનો । “સિત-અષ્ટવિધ કર્મ-ધ્માત મસ્મ-સાદ્ભૂત યેપાં તે સિદ્ધા” હમ વ્યુત્પત્તિ કે અનુસાર જ્ઞાનાવરણીય આદિક આઠ પ્રકાર કે કર્મ જિન કે મસ્મ હો ચુકે હે વે સિદ્ધ હું । આચાર્ય, ઉપાધ્યાય એવ સર્વસાધુ યે સયત હું ત્યોં કિ યે સકલ સાવધ વ્યાપારોં સે સર્વથા વિરત હોતે હું । મોક્ષાર્થી પ્રાણિયોં દ્વારા જો અભિલપિત હોતા

છે કે, હે શિષ્ય ! હુ “સિદ્ધાણ ચ”-સિદ્ધાના ચ સિદ્ધોને અને સજયાણ ચ-સયતાના ચ સયતોને ભાવઓ-ભાવત સાવપૂર્વક નમોક્તિચ્ચા-નમસ્કૃત્વા નમસ્કાર કરીને અત્યધમ્મગડ-અર્થધર્મગતિ અર્થ-રત્નત્રય ધર્મ-તદ્વપધર્મ-એના ગતિસ્વરૂપને પ્રતિપાદન કરવાવાળી તચ્ચ-તથ્યા વાસ્તવિક અણુસિદ્ધિ-અનુશિષ્ટિ અનુશિષ્ટિ-હિતોપદેશરૂપ શિક્ષાને અથવા દુષ્પાપ્ય ધર્મની પ્રાપ્તિ કરાવવાવાળી શિક્ષાને હુ કહું છું, તેને તમે સુણેહ-શ્રુણુત સાંભળો —

“સિય ધતતિ સિદ્ધસ્સ, સિદ્ધત્તમુવજાયડ ।

સિત અષ્ટવિધ કર્મ-ધ્માત મસ્મસાદ્ભૂત યેપાં તે સિદ્ધાઃ”

આ અનુસાર જ્ઞાનાવરણીય આદિક આઠ પ્રકારના કર્મ જેના નષ્ટ થઈ ચૂક્યા છે તે સિદ્ધ છે આ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સઘળા સાધુ એ સયત છે, કેમકે તેઓ સઘળા સાવધ વ્યાપારોથી સંપૂર્ણપણે વિરત હોય છે મોક્ષના અભિલાષી પ્રાણીઓ

યયા મમ શિક્ષયા દુલ્ભધર્મસ્ય પ્રાપ્તિઃ સ્યાદિતિ ભાર* । પૂન કીદૃશી મેઽનુ
શિષ્ટિમ્ ? તત્પ્રયા=સત્યામ્ । યદ્વા=અદ મિદ્વાન્ સયત્તાથ્ર ભાગતો નમસ્કૃત્ય,
અર્ધધર્મગતિ તત્પ્રયામ્ અનુશિષ્ટિં કરોમિ, યુય મે=મમ સમીપે વૃણુત ઇન્ધ્યન્યદ* ।
ઇદં ચાનુશિષ્ટિરભિપ્રેયા, અર્થ ધર્મગતિ પ્રયાજનમ્ । અનયોથ્ર પરસ્પરમુપાયોપેય
ભાર સમ્બન્ધ. સામર્પ્યાદુક્તઃ મુષ્ટપુરધિકારીત્વપિમ્નચિત 'સિદ્ધાણ સજયાણ'
ઇત્યત્ર દ્વિતીયાર્થે પઠી । યદ્વાઽત્ર સમ્બન્ધસામાન્યે પઠી યો યા ॥૧॥

ધર્મકથાનુયોગત્યાદસ્ય ધર્મકથાઽભિધાનમિપેણ સમ્પ્રતિ શિક્ષામાદ—
મૂલ્મ—પમૂયરયણો રાયો, સેણિઓ મગહાહિવો ।

વિહારંજત નિજાઓ, મહિકુંચ્છિસિં ચેઈણ ॥૨॥

ઢાયા—પ્રભૂતરત્નો રાજા, શ્રેણિકો મગધાધિપ. ।

વિહારયાત્ર નિયોત*, મહિકુક્ષો ચૈત્યે ॥૨॥

ટીકા—‘પમૂયરયણો’ ઇત્યાદિ ।

પ્રભૂતરત્ન.—પ્રભૂતાનિ=પ્રચુરાણિ રત્નાનિ=કર્કેતનાદીનિ—પ્રવરગજાશ્વાદિ ર
યાણિ વા યસ્ય સ તર્વામૂતો મગધાધિપ શ્રેણિકો રાજા સાન્તે*પુર સપરિ
હૈ વહ યદ્વા અર્થરૂપ સે પ્રહણ ક્રિયા ગયા હૈ । એસા વહ અર્થ રત્નપ્રય-
સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન ણ્વ સમ્યક્ ચારિત્ર હૈ । ક્યોં કિ વેહી મોક્ષા
રિયો દ્વારા અભિલપિસ હોતા હૈ । યદ્વા અનુશિષ્ટિ, અભિધેય હૈ ઔર
અર્થ ધર્મગતિ પ્રયોજન હૈ । તથા ઇન દોનોં કા પરસ્પર*મ જો ઉપાય ઉપે-
યભાવ હૈ ‘વહી’ યદ્વા સર્વથ હૈ । મોક્ષાભિલાષી અધિકારી હૈ ॥૧॥

યદ્વા ધર્મકથાનુયોગ હૈ ઇસલિયે ધર્મ કથા કો લેકર શિક્ષા કહેતે
હૈ—‘પમૂયરયણો’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(પમૂયરયણો—પ્રભૂતરત્ન.) કર્કેતન આદિ રત્નો કે અથવા
અપની ૨ જાતિ મે ઉત્તમ ગજ, અશ્વ આદિ રૂપ રત્નોં કે અધિપતિ

દ્વારા જે અભિલષિત થાય છે તેનું અહીં અર્થે રૂપથી ગ્રહણ કરવામા આવેલ છે
એવો તે અર્થ રત્નપ્રય-સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ ચારિત્ર છે ક્રમેકે,
તે મોક્ષાર્થીઓ દ્વારા અભિલષિત થાય છે અહીં અનુશિષ્ટિ, અભિધેય છે અને
અધર્મગતિ પ્રયોજન છે તથા એ જાનેનો પરસ્પરમા જે ઉપાય ઉપેયભાવ છે એજ
અહીં સળધ છે મોક્ષાભિલાષી અધિકારી છે ॥૧॥

આ ધર્મકથાનુયોગ છે આ કારણે ધર્મકથાને લઈને શિક્ષા કહેવામા આવે
છે—‘પમૂયરયણો’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—પમૂયરયણો—પ્રભૂતરત્ન કર્કેતન આદિ રત્નોને અથવા પોતપોતાની
જાતિમા ઉત્તમ હાથી ઘોડા આદિરૂપ રત્નોના અધિપતિ અને મગદાહિવો—મગ-

जन. स गान्धरो विहारयात्रया=क्रीडार्थमन्वाहनिकादिरूपम् उद्दिश्य निर्यातं=
नगरान्निर्गतं सन मण्डिकुक्षौ=मण्डिकुक्षिनामके चैत्ये=उद्याने समागतः । 'विहा
रजत्त' इत्यत्र तृतीयार्थे द्वितीया ॥२॥

तदुद्यानं क्रीडामित्याह--

मूलम्--नाणादुमलयाट्ठण, नाणापक्खिनिसेविय ।

नाणाकुसुमसच्छन्न, उज्जाण नटणोवम ॥३॥

छाया--नानादुमलताकीर्ण, नानापक्षिनिपेक्षितम् ।

नाणाकुसुमसच्छन्नम्, उद्यानं नन्दनोपमम् ॥३॥

टीका- 'नाणादुम' इत्यादि ।

तदुद्यानं नानादुमलताकीर्णं=नाना-अनेकविधा ये वृक्षाः=वृक्षाः अन्ताश्च
ताभिराकीर्णं व्याप्तम्, तथा नानापक्षिसमाकुटं=नाना-अनेक जातीया ये पक्षिण
स्तैर्निपेक्षितं=सञ्चितम्, तथा-नाणाकुसुमसच्छन्नम्-नाना=अनेक जातीयानि यानि
कुसुमानि=पुष्पाणि तैः सुच्छन्नम्=आच्छादितम्, तथा-नन्दनोपमं चासीत् ॥३॥

एव (मगहाहिवो-मगधाधिप) मगधदेश का स्वामी (सेणियो राया-
श्रेणिशेराजा) श्रेणिक राजा किसी समय (विहारजत्त-विहारयात्रा) विहार
यात्रा क्रीडा के लिये (निज्जाओ-निर्यात) नगर से प्रस्थित हो कर (मण्डि-
कुच्छिञ्जसि चेइए-मण्डिकुक्षौ चैत्ये) मण्डिकुक्षि नामक उद्यान में आये ॥२॥

यह उद्यान कैसा है सो कहते हैं--नाणादुम०' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--(नाणादुमलयाट्ठण-नानादुमलताकीर्ण) नाना प्रकार के
वृक्षों एवं लताओं से व्याप्त तथा (नाणापक्खिनिसेविय-नाना पक्षि
निपेक्षितम्) नाना प्रकार के पक्षियों से युक्त एवं (नाणा कुसुमसच्छन्न-
नानाकुसुमसच्छन्नम्) अनेक प्रकार के-पुष्पों से युक्त (उज्जाण नटणो
वम-उद्यान नन्दनोपमम्) नन्दनवन के जैसा था ॥३॥

धात्रिप अने मगध देश का स्वामी सेणियो राया-श्रेणिशेराजा श्रेष्ठि राजा
कोई समय विहारजत्त-विहारयात्रा विहार यात्रा क्रीडाना भाटे निज्जाओ-
निर्यात नगरधी गहार नीकणीने मण्डिकुच्छिञ्जसि चेइए-मण्डिकुक्षौ चैत्ये मण्डिकुक्षि
नामना उद्यानमा पहुँचाया ॥ २ ॥

ये उद्यान केषु इतु तेषु वषुनि कहे छे --"नाणादुम" इत्यादि ।

अन्वयार्थ--नाणादुमलयाट्ठण-नानादुमलताकीर्ण अनेक प्रकारना वृक्षो अने
अने लताओधी भरपूर ओषु तेमज्ज नाणापक्खि निसेविय-नानापक्षि निपेक्षितम्
विविध प्रकारना पक्षीओ अने नाणाकुसुमसच्छन्न-नानाकुसुमसच्छन्नम् अनेक प्रका
रना सुगन्धी मनोहर पुष्पोधी भरवै ओ उज्जाण नटणोवम-उद्यान नन्दनोपमम् उद्यान
नन्दनवन ओषु इतु ॥ ३ ॥

ततो यद्भूतदुन्यते—

मूलम्—तस्यै सो पासेई साहुं, सर्जय सुसमाहियं ।

निसँन्न रुक्खंमूलम्मि, सुकुमालं सुहोईयं ॥४॥

छाया—तत्र स पश्यति साधु, सयत सुसमाहितम् ।

निषण्ण वृक्षामूले, सुकुमार सुखोचितम् ॥४॥

टीका—‘तत्थ’ इत्यादि ।

तत्र उद्याने सः श्रेणिको राजा वृक्षमूले निषण्ण=समासीन सुकुमार=कोमल सुखोचित=सुखयोग्य सुसमाहित=चित्तसमाधियुक्त सयत=सयमवन्त साधु=शुनि पश्यति । सर्वोऽपि जिह्वा साधुस्तिय=युते, अतः ‘सयतः’ इत्युक्तम् । निहन्नादिरपि वटि, सयमवान् भवतीति ‘सुसमाहितम्’ इत्युक्तम् ॥४॥

ततः—

मूलम्—तस्सै रूव तु पासित्ता, राईणो तम्मिं सर्जय ।

अच्चंतं परमो आसी, अतुलो रूवविम्हओ ॥५॥

छाया—तस्य रूपं तु वृद्धा, राजस्तस्मिन् सयते ।

अत्यन्तपरम आसीत्, अतुलो रूपविस्मयः ॥५॥

टीका—‘तस्स’ इत्यादि ।

तस्य साधोः रूपं वृद्धा, राजः श्रेणिकस्य तस्मिन् सयते=तस्य साधो

फिर जो हुआ सो करते हैं—‘तत्थ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तत्थ-तत्र) उस उद्यानमें (सो-स,) राजाने (रुक्ख-मूलम्मि निसन्न-वृक्षमूले निषण्ण) वृक्ष के नीचे बैठे हुए (सुकुमाल-सुकुमार) सुकुमार सुसमाहिय-सुसमाहितम्) सुखोचित चित्तकी समाधिसपन्न तथा (सजय-सयत) सयमशाली एक मुनिराज को देखा ॥४॥

फिर—‘तस्स’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तस्स रूवतु पासित्ता-तस्य रूपतु वृद्धा) मुनिराज

जो उद्यानभा ७४ पडोयेवा राजाये त्या शु ओथु तेने कडे छे—‘तत्थ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो उद्यानभा सो-स ओक रुक्खमूलम्मि निसन्न-वृक्षमूले निषण्ण वृक्षनी नीचे ठेठेवा ओक सुकुमाल-सुकुमार सुकुमार सुहोचिय-सुखोचितम् सुभाषित चित्तनी समाधिधी स पन्न तथा सजय-सयत स यमशाली ओवा मुनिराजने जेवा ॥४॥

पछी—‘तस्स’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तस्स रूवतु पासित्ता-तस्य रूपतु वृद्धा ते मुनिराजना इधने जेधने

વિષયે અત્યન્તપરમઃ=સર્વોત્કૃષ્ટઃ અતુલ'=નિરૂપમ, રૂપવિસ્મયઃ=રૂપવિષયમાશ્ચર્યમ્
આસીત્=અભવત્ । 'તુ' શબ્દઃ પૂરણે ॥૫॥

વિસ્મયસ્વરૂપમેવાહ—

મૃત્મ—અહો^૧ વર્ણો અહો^૨ રૂવ, અહો અજ્ઞસ્સ સોમયા ।

અહો^૩ સ્વર્તિ અહો મુંતી, એહો ભોગે^૪ અસંગયો ॥૬॥

છાયા—અહો વર્ણ. અહો રૂપમ્, અહો આર્યસ્ય સૌમ્યતા ।

અહો જ્ઞાન્તિ. અહો મુક્તિઃ, અહો ભોગે અસંગતા ॥૬॥

ટીકા—‘અહો’ इत्यादि ।

અસ્ય આર્યસ્ય—સાધોઃ અહો ! વર્ણ=મુસ્મિન્ધો ગૌરાદિ^૧, અહો ! અસ્ય
રૂપમ્=આકાર . ઉપરક્ષણત્વાત્ લાવણ્ય ચ । મુક્તાફલવચ્ચાકચિક્વયયુક્તમસ્ય રૂપ-
માશ્ચર્યજનકમ્ । ઉક્ત ચ—

કે રૂપ કો દેખતર (રાઢળો તમ્મિ સજણ-રાજસ્તસ્મિન્ સયતે) રાજા કો
ઉસ સયત કે વિષય મે વહુત (અચ્ચતપરમો-અત્યતપરમો) અધિક
તથા (અતુલો રૂવવિમ્હઓ-અતુલો રૂપવિસ્મયઃ) અતુલરૂપ વિષયક
આશ્ચર્ય હુઆ ॥૫॥

આશ્ચર્ય કા કારણ કહેતે હૈં—‘અહો’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—રાજાને વિચાર મિયા કિ-દેવો જન (અજ્ઞસ્સ-આર્યસ્ય)
મુનિરાજ ના (અહો વર્ણો-અહો વર્ણ) વર્ણ કિતના અચ્છા મુસ્મિન્ધ એવ
ગૌર હૈ (અહો રૂવ-અહો રૂપ) રૂપ એવ લાવણ્ય કિતના અચ્છા મનમોહક
હૈ મુક્તાફલ કે ચાકચિક્વય કે સમાન જનકા રૂપ વાસ્તવ મેં આશ્ચર્ય-
જનક મે । કહા મી હૈ—

રાયળો તમ્મિ સજણ-રાજસ્તસ્મિન્ સયતે રાજાને એ સયતના વિષયમા ખૂબ જ
અચ્ચત પરમો-અત્યત પરમો અધિક તથા અતુલો રૂવવિમ્હઓ-અતુલો રૂપવિસ્મય.
અતુલ રૂપવિષયક આશ્ચર્ય થયું ॥ ૫ ॥

આશ્ચર્ય થવાના કારણને કહે છે —“અહો” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—રાજાએ વિચાર કર્યો કે અરે વાહ ? આ અજ્ઞસ્સ-આર્યસ્ય મુનિરા-
જને । અહો વર્ણો-અહો વર્ણ. કેવો સુદર સ્મિન્ધ અને ગૌરવર્ણ છે તેમજ અહો રૂવ-
અહો રૂપમ્ લાવણ્ય કેટલું મનમોહક છે ? મુક્તાફળના ચાકચિક્વયની માફક એમનું
રૂપ વસ્તવમા આશ્ચર્ય જનક છે કહ્યું પણ છે કે—

મુક્તાફલેષુ ગ્રાયાયાસારત્પ્રમિશન્તરા ।

પ્રતિભાતિ યદક્ષેપુ, તટાગ્ન્યમિદોન્યતે ॥૧॥

અહો ! અસ્ય સૌમ્યતા=વિશુદ્ધા યમાયતીત્વાત્સ્ય મુરસે શારદનિર્મળા
ડચ્છન્દ્રમણ્ડલાદપ્યધિકા દાસ્નયનાનન્દદાયિના પ્રતિભાતિ । અહો ! અપ્ય
ક્ષાન્તિઃ=ક્ષમા, અસ્ય સઘઃ પ્રવ્રજિતસ્ય શરીરમમ્પન્થિમુગ્ધગ્ધોભાકૃષ્ણદૃષ્ણદનિ-
ર્મસ્તુઘમાનસ્યાપિ નિઃસ્પૃહતાઽઽર્થકારિણી ક્ષાન્તિઃ પ્રતિભાતિ । અહો ! અપ્ય
મુક્તિઃ=નિર્લોભતા, અમ્યાધર્મશરિણ્યા ક્ષાન્ત્યા નિર્લોભતાઽપિ પ્રકૃતી મરુતિ, યદ
પૂર્વસ્પૃહાગ્ન્યસપન્થસ્યાપિ શરીરસ્યાનપેક્ષણાદસ્ય નિર્મમત્પ્રમપિ મહાધર્મજનરમ્ ।

“મોતી કે અદર જો તરલ (ચિચલ કાતિ) ગ્રાયા होती है उसी प्रकार
जिसके शरीरकी कति चमकार करती हो उसको लावण्य कहते हैं ।”

(અહો સોમયા-અહોસૌમ્યતા) અહો ! વિશુદ્ધ અધ્વવસાયવાળે જોને
સે इनके मुख पर जो गरत्कालीन निर्मल पूर्ण चन्द्रमण्डल से भी अधिक
काति है वह दर्शक जनों के नयनों को मितनी आनंद दायिनी हो
रही है । (अहोसति-अहो क्षातिः) इनकी क्षमा तो विशेष विस्मयकारक
उन रही है । यद्यपि ये महात्मा अभी नवीन दीक्षित ही जात हो रहे हैं
फिर भी इनकी शारीरिक चन्दनादि सुगंध से अकृष्ट हुआ जो यह भ्रमर
निकरमे वह इनको व्यथित करता हुआ विचलित नहीं कर सकता है ये
विलकुल निश्चल बने हुए बैठे हैं यह कितने आश्चर्य की बात है ।
(अहो मुत्ती-अहो मुक्तिः) लोभरहित जो इनकी वृत्ति है- वह भी बड़ी
विलक्षण ज्ञात होती है । अपूर्व लावण्य से अलंकृत जो इन की यह

“મોતીની અદર જે તરલ છાયા હોય છે, એજ પ્રમાણે અગોમા જે પ્રતિ
ભાસ હોય છે તેને લાવણ્ય કહે છે ”

અહો સોમયા-અહો સૌમ્યતા બુઝો । વિશુદ્ધ અધ્વવસાયવાળા હોવાથી એમના
મુખારવિદ ઉપર જે શરદ્કાળના નિર્મળ પૂર્ણ ચદ્રમણ્ડલથી પણ અધિક કાન્તિ છે
એ જોનારાઓના નયનોને કેટલો આનંદ આપી રહી છે । અહો સ્વતિ-અહો ક્ષાતિઃ
એમની ક્ષમા તો ખરેખર વિશેષ વિસ્મયકારક જ છે જો કે આ મહાત્મા
હમણા નવાજ દીક્ષિત થયેલા લાગે છે છતાં પણ, એમની શારિરિક સુગંધથી
આકર્ષાઈને જે આ લમરાઓ દરી રહ્યા છે તે એમને બધા પહોંચાડી રહ્યા
હોવા છતાં તેમને ધ્યાનમાંથી ચલાવમાન કરી શકતા નથી એ જો બિલકુલ નિશ્ચલ
બનીને જ બેઠા છે એ કેટલા આશ્ચર્યની વાત છે ? અહો મુત્તી-અહો મુક્તિ, લોભ
રહિત જે એમની વૃત્તિ છે એ પણ ખૂબ વિલક્ષણ બધુથ છે અપૂર્વ લાવ
ણથી અલંકૃત એવી એમની જે આ શારિરિક અનુપેક્ષા વૃત્તિ છે એનાથી

अहो ! अस्य साधो.—भोगे=भोगविषये असगता=निस्पृहता । सदीरकमुखवस्त्रिका रजोहरणादि तथारूपनिर्ग्रन्थपथधारित्वादस्य भोगविषयेऽप्य नासक्तिराश्चर्यं जनयति । अस्य पादौ चरणौ मर्माश्रयकारीति राजा श्रेणिको मनस्यचिन्तयदिति भावः ॥६॥

ततो राजा यदकरोत्तदुच्यते—

मूल्य—तस्स पाए उ वंदित्ता, काऊण यं पयाहिण ।

नाडंदूरमणासन्ने, पजली पडिपुच्छड ॥७॥

त्राया—तस्य पादौ तु वन्दित्वा, कृत्वा च प्रदक्षिणाम् ।

नातिदूरेऽनासन्ने, प्राञ्जलिं प्रतिपृच्छति ॥७॥

टीका—‘तस्म’ इत्यादि ।

तस्य=साधो पादौ=चरणौ वन्दित्वा=प्रणम्य, प्रदक्षिणा च कृत्वा नातिदूरे=नातिविप्रकृष्टे, अनासन्ने=नातिसमापे स्थितो राजा प्राञ्जलिं=करपद्मं सन शारीरिक विषयक अनपेक्षा वृत्ति है उससे प्रकट होने वाला निर्मल भाव महान् आश्चर्य जनक बन रहा है । (अहो भोगे असगता-अहो-भोगे असगता) स्पृहता तो इनकी अत्यन्त आश्चर्य उत्पन्न करती है । इस प्रकार राजा के मनमें मुनिराज को सब ही बातें आश्चर्य जनक प्रतीत हो रही थी ॥६॥

इनको देखकर राजाने जो किया सो कहते हैं—‘तस्स’ ‘इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इस प्रकार आश्चर्यभाव में मग्न हुए उन राजाने उनके पास पहुँचकर (तस्य पाण्ड वदित्ता-तस्य पादौ वन्दित्वा) उनके चरणों में वदना की, पश्चात् (पयाहिण काऊण नाडंदूरमणासन्ने पजली पडिपुच्छड-प्रदक्षिणा कृत्वा नातिदूरे अनासन्ने प्राञ्जलिः प्रतिपृच्छती)

प्रकट यह देखो निर्मलभाव महान् आश्चर्य जनक बनी रहेला छे अहो भोगे असगता-अहो भोगे असगता लोगविषयमा जेबनी निस्पृहता तो अत्यन्त आश्चर्य उत्पन्न करे छे आ प्रकारे राजाना मनमा मुनीराजनी मधणी जिना आश्चर्यजनक ब होबाछ रहेली हुती ॥ ६ ॥

जेभने जेछेने राजजे शु कथुं ते कह छे —“तस्स” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—आ प्रकारना आश्चर्यभावमा मग्न जेनेला जे राजजे तेभनी पामे थोछीने तस्स पाएउ वदित्ता-तस्य पादौ वन्दित्वा तेभना अरथुमा वदन कथुं पछी पायाहिण काऊण नाडंदूरमणासन्ने पजली पडिपुच्छड-प्रदक्षिणा कृत्वा नातिदूरे

પ્રતિ પૃષ્ઠતિ=મન્ન કરાતિ । ‘તુ’ શબ્દ. પાદપૂરણે । પન્દનાનન્તર પ્રદક્ષિણામિધાન મહાપુરુષેષુ દષ્ટિપથે સમાગતેષ્વેત્ર તેષાં પ્રણામ કર્તવ્ય, ઇતિ સુચનાર્થમ્ ॥૭॥

મન્નસ્વરૂપમાહ--

મૂલમ્--તરુણોઽસિં અંજો ! પવ્વહંઓ, ભોગકાલમ્મિ સજયાં ।

ઉવદ્વિઓઽસિ સામન્ને, ઇયંમદ્દુ” સુણામિ તં ॥૮॥

છાયા--તરુણોઽસિ આર્ય ! પ્રવ્રજિો, ભોગકાલે સયત' । ।

ઉપાસ્થિતોઽસિ શ્રામણ્યે, એતમથે શ્રુણોમિ તાવત્ ॥૮॥

ટીકા--‘તરુણોસિ’ ઇત્યાદિ ।

હે આર્ય ! હે સયત ! ત્વ તરુણઃ=યુવાઽસિ, એત ણ્ય અસ્મિન્ ભોગકાલ =ભોગયોગ્યવયસિ, ત્વ ક્વ પ્રવ્રજિતઃ ? કથં ચ શ્રામણ્યે=અસિધારા તુલ્ય સાધુ ધર્મપાલને ઉપસ્થિતોઽસિ=ઉદ્યુક્તોઽસિ । તાવત્=પ્રથમમ્ એતમથં=તત્ત્વ પ્રવ્રજ્યાયા હેતુ શ્રુણોમિ=શ્રોતુશ્ચામોઽસ્મિ । પશ્ચાત્ યત્ત્વ ન્યયિવ્યસિ તદાપિ શ્રોવ્યામીતિ ભાવ. ॥૮॥

પ્રદક્ષિણા પર્વકે અનેકે ન અતિસમીપે અને ન અતિદૂરે ગાથ જોડકર વેઠ ગયે અનેક પ્રકાર પૂઝને લગે ॥૭॥

કયા પૃષ્ઠ ? સો કહતે હૈ--‘તરુણોસિ’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ--(અંજો-આર્ય) હે આર્ય ! (સજયા-સયત) હે સયત ! આપ હસ સમય (તરુણોઽસિ-તરુણોઽસિ) બર જવાની મેં હે અત' યહ સમય તો મહારાજ (ભોગકાલમ્મિ પવ્વહંઓ-ભોગકાલે પ્રવ્રજિત.અસિ) ભોગ ભોગને ના હૈ-ફિર આપ હસ સમય કૈસે દીક્ષિત હો ગયે હૈં અને (સામન્ને ઉવદ્વિઓઽસિ-શ્રામણ્યે ઉપસ્થિત અસિ) અસિધારા તુલ્ય જો યહ શ્રામણ્ય-સાધુપના હૈં ઉસકે પાલન કરને મેં કૈસે ઉદ્યુક્ત બને હૈં । મૈં (તા-તાવત્) સર્વ પ્રથમ (ઇયમદ્દુ સુણામિ-એતમથે શ્રુણોમિ) આપકે

અનાસન્ને પ્રાઙ્ગલિ પ્રતિપૃષ્ઠતિ પ્રદિક્ષણ કરી તેમનાથી દૂર પણ નહીં તેમ અડીને પણ નહીં એ રીતે હાથ બેડીને બેસી ગયા અને આ પ્રકારે પૂજના લાગ્યા ॥ ૭ ॥

ગળાએ મુનિરાજને શુ પૂછ્યુ ? તે કહે છે--‘તરુણોસિ’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ--અંજો-આર્ય હે આર્ય ! સજયા-સયત હે સયત ! અ પ આ સમયે તરુણોઽસિ-તરુણોઽસિ બર જવાનીનાં છે, આથી આ સમય તો મહારાજ ભોગકાલમ્મિ પવ્વહંઓ-ભોગકાલે પ્રવ્રજિત. ભોગ ભોગવવાનો છે ત્યારે આવા સમયે આપ કયાકારણે દીક્ષિત બની ગયા છે અનેસામણે ઉવદ્વિઓઽસિ-શ્રામણ્યે ઉપસ્થિત અસિ તરવારની ધાર સમાન જે આ શ્રામણ્ય-સાધુપણ છે એવું પાલન કરવામા કેમ ઉદ્યુક્ત બન્યા છે ? હુ તા-તાવત્ સહુથી પ્રથમ ઇયમદ્દુ સુણામિ-

इत्य श्रेणिकभूपस्य वचन श्रुत्वा मुनिराह—

मृतम्—अणाहो मिं महाराय । नाहो मज्झं न विज्झं ।

अणुकपगं सुहिं वाविं, कंची नांमिं संमेमह ॥९॥

त्राया—अनाथोऽस्मि महाराज, नाथो मम न विद्यते ।

अनुरुम्पक सुहृद वापि, कचिन्नाभिसमेम्यहम् ॥९॥

टीका—‘अणाहो’ इत्यादि ।

हे महाराज ! अहम् अनाथोऽस्मि, अथो मम नाथ=योगक्षेमकारी=अलङ्घ्यस्य लाभो योग., लङ्घ्यस्य परिगन्तव्यक्षेम., तत्कारी न कश्चिद् विद्यते । अहं कश्चिदपि अनुरुम्पकम्=अनुरुम्पाकारकं जनं सुहृदं=मित्रं वापि न अभि समेमि=नाभिसमन्तामि=न प्राप्नोमि । मम योगक्षेमकारी कश्चिदप्यनुरुम्पकं सुहृद् वा नाभूतोऽहं प्रजित इति भावः ॥९॥

मुग्व से यह सत्र जाते सुनना चाहता हू ॥ ८ ॥

श्रेणिकराजा के वचन सुनकर मुनिराज कहते हैं—‘अणाहोमि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(महाराय महाराज !) हे राजा मैं (अणाहोमि-अनाथ. अस्मि) अनाथ हूँ—मेरा योग क्षेमकारी कोई नहीं है इसी लिये (मज्झ नाहो न विज्झं-मम नाथः न विद्यते) मेरा कोई नाथ नहीं है ।

अलङ्घ्य के लाभ का नाम योग तथा लङ्घ्य के परिपालन करने का नाम क्षेम है । (अहं कचि अनुरुपगं सुहिं वावि नाभिसमेम्य—अहं कचित् अनुरुपकं सुहृदं वापि न अभिसमेमि) मैं किसी भी दयालु तथा मित्र-जन के समीप नहीं गया हूँ । अर्थात्—मुझे ऐसा कोई भी दयालु तथा मित्रजन नहीं दिख्वा कि जो मेरे लिये योग क्षेमकारी हुआ हो—अन अपने को अनाथ समझकर मैं दीक्षित हो गया हूँ ॥ ९ ॥

एतमर्थं शृणोमि आपना मुजेथी ओ वात सामणवानी उच्छा सत्थु धु ॥ ८ ॥

श्रेष्ठिक राजाना वचन सामणीने मुनिराज कहे छे—“अणाहोमि”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—महाराय—महाराज ! हे राजा ! हे अणाहोमि-अनाथः अस्मि अनाथ हूँ, मेरा उपर क्षेम करनेवाले को कुछ नहीं आ कश्चि मज्झ नाहो न विज्झं-मम नाथः न विद्यते मेरे कोई नाथ नहीं अलङ्घना लाभानु नाम योग तथा लङ्घन परिपालन करवावाणानु नाम क्षेम छे हे अहं कंचि अनुरुपगं सुहिं वावि नाभिसमेम्य—अहं कचित् अनुरुपकं सुहृदं वापि न अभिसमेमि कोई कश्चि दयालु तथा मित्र जननी पासो गयो नहीं अर्थात् मने कोवो कोई पण्य दयालु मित्रजन भजेल नहीं हे हे मेरा भाटे योग क्षेमकारी थयेल होय आथी मेरी जतने अनाथ समझने के दीक्षा अजीकार करी छे ॥ ९ ॥

एव मुनिनाक्त राजा प्राह—

मृगम्—तेओ सो' पहसिंओ, रायां सेणिंओ मगहाहिवो ।

एव ते' इड्डिमत्तस्स, केह णाहो ने विज्जेइ ॥१०॥

छाया—तत' स प्रहसितो राजा, श्रेणिको मगधाधिपः

एव ते क्रुद्धिमत्, कथं नाथो न विद्यते ॥१०॥

टीका—'तओ सो' इत्यादि ।

ततो मुनिवचनप्रणानन्तरं प्रहसितः=प्रहसन् स मगधाधिपः श्रेणिकी राजाऽप्रीतः—हे महाभाग ! एवम्=दृश्यमानप्रकारेण क्रुद्धिमत्=विस्मयकारक वर्णादि सम्पत्तिमतः, ते=तत्र नाथ=योगक्षेमकारी कथं न विद्ये इति महाद आश्चर्यम् । आश्चर्यहेतु—यत्राकृतिस्तत्र गुणा प्रसन्ति' इति 'गुणवनि धनं तत' श्री श्रीमत्याज्ञा ततो राज्यम्' इति च लोकप्रवादस्य विरुद्धता ॥१०॥

मुनिराज के वचन को सुनकर राजा जो कहता है उसी को प्रकट करते हैं—'तओ सो' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इस प्रकार मुनिराज के वचन सुनकर (तओ सो मग हाहिवो सेणियो राया पहसियो—ततः सः मगधाधिपः श्रेणिक राजा प्रहसितः) मगध के अधिपति श्रेणिक राजा को हँसी आगई और हँसते-२ ही उन्होंने मुनिराज से कहा—महाराज ! (एव इड्डिमत्तस्स ते कह णाहो न विज्जेइ—एव क्रुद्धिमत्तः ते कथं नाथो न विद्यते) विस्मय कारक रूप आदि संपत्ति संपन्न आपका कोई नाथ नहीं है यह एक भारी आश्चर्य की बात है ॥ १० ॥

मुनिराज्जना प्रत्यने सावणीने राजा जे कहे छे ओने प्रगट कर-नामा आवे छे

“तओ सो”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—मुनिराज्जना वचन सावणीने तओ सो मगहाहिवो सेणियो राया पहसिओ—ततः सः मगधाधिपः श्रेणिकः राजा प्रहसितः मगधना अधिपति श्रेणिक राजाने इसपु आवी गयु ओने इसता इसता जे तेमणे मुनिराज्जने कहु भइ राज । एव इड्डिमत्तस्स ते कह नाहो न विज्जेइ—एव क्रुद्धिमत् ते कथं नाथो न विद्यते विस्मयकारक ओपु आपनु इप, आवी संपत्ति संपन्न होवा छता पयु आपने। कौन नाथ नही आ ओके लारे आश्चर्यनी बात है ॥१०॥

યદિ ચાનાયતૈય પ્રતાદ્વીકારહેતુસ્તદ્દિ—

મૃત્મ—હોમિં નાંહો ભયતાંણં, ભોગે મુજાંહિ સજંયા ! ।

મિત્તનાંડપરિવુડો, માણુસ્સ ચુ સુદુલ્લહ ॥૧૧॥

હાયા—ભવામિ નાથો મદન્તાના, ભોગાન્ મુદ્ધુચ્ચ સયત ! ।

મિત્રજ્ઞાતિપરિવૃત્તો, માનુપ્ય ચલુ સુદુર્લભમ્ ॥૧૧॥

ટીકા—‘હોમિ’ ઇત્યાદિ ।

હે સયત ! અહ મદન્તાના=પૂજ્યાના યુષ્માક નાથો ભવામિ । ત્વ મિત્ર-જ્ઞાતિપરિવૃત્ત મિત્રેર્જ્ઞાતિમિશ્ર યુક્તો ભોગાન્=મનોજ્ઞશબ્દાદીન્ મુદ્ધુચ્ચ । મપિ નાથે મપિ તત્ર મિત્રાણિ નાતયો ભોગાથ મુલ્ભા ઇતિ ભાવ' । યતો માનુપ્ય=મનુષ્યજન્મ ચલુ=નિશ્ચયેન સુદુર્લભમ્ ॥૧૧॥

‘યદિ આપ ક માનુ યનને મેં અનાથતા હી કારણ હૈ તો મેં આપકા નાથ હો જાઉં’ ઇસ પ્રકાર કે અભિપ્રાય સો લેકર રાજા કહતે હૈ— ‘હોમિ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(સજયા !—હેસયત) હે સયત ! (ભયતાણ નાહો હોમિ—મદન્તાનાં નાથો ભવામિ) આપ તા મૈ નાથ હોતાહ । (મિત્ત નાંડ પરિવુડો ભોગે મુજાંહિ—મિત્રજ્ઞાતિ પરિવૃત્ત ભોગાન્ મુદ્ધુચ્ચ) અત આપ મિત્ર ણચ જ્ઞાતિજનોં સે યુક્ત હોકર મનોજ્ઞ શબ્દાદિક ભોગો તો ભોગેં । અપને કો અનાથ ન સમજે । મેરે જૈસે વ્યક્તિ કે નાથ હોને પર આપ કે ક્યા કમી રહ સકતી હૈ । ક્યા મિત્રજન ક્યા જ્ઞાતિજન ક્યા ભોગ યે સમી સુલભ હૈ । ક્યોં વ્યર્થ કે ઇસ ત્યાગ કી અવસ્થા મે પડ ગયે હો । (માણુસ્સ ચુ સુદુલ્લહ—માનુપ્ય ચલુ સુદુર્લભમ્) યહ મનુષ્ય પર્યાય

“આપના સાધુ બનવામા બે અનાથતા જ કારણજૂત છે તો હું આપને નાથ થઈ બોલું” આ પ્રકારના અભિપ્રાયને લઇને રાબા કહે છે—‘હોમી’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—સજય—સયત હે સયત ! ભયતાણ નાહો હોમિ—મદન્તાના નાથો—ભવામિ આપને હું નાથ થાઉ છું મિત્તનાંડ પરિવુડો ભોગે મુજાંહિ—મિત્રજ્ઞાતિ પરિવૃત્ત ભોગાન્ મુદ્ધુચ્ચ આથી આપ મિત્ર અને જ્ઞાતિજનોથી યુક્ત બનીને મને જ શુભ દિવે ભોગોને ભોગવે પોત ને અનાથ ગમને મારા જેવી વ્યક્તિ નાથ વવાળા આપને હવે થાની કમી રહેવાની છે ? મિત્રજન, જ્ઞાતિજન, તેમ જ ભોગ એ બધું સુલભ છે શા માટે વર્થમા આ ત્યાગની અવસ્થામા પડી ગયા છે ? માણુસ્સ ચુ સુદુલ્લહ—માનુપ્ય ચલુ સુદુર્લભમ્ આ મનુષ્ય પર્યાય ઘડી ઘડી મળતો નથી આ મનુષ્યભવની પ્રાપ્તિ મહાદુર્લભ બાણીને એને ભોગો ભોગવવાને સક્ષમ કરે ॥૧૧॥

મુનિરાહ—

મૂલમ્—અપ્પણા વિ અણાહો સિં, સેણિયા ! મગહોહિવા !

અપ્પણા અણાહો સંતો, કંહ ણાહો મવિસ્સંસિ ? ॥૧૬॥

ઝાયા—આત્મનાડપિ અનાથોડસિ, ઐણિક ! મગધાધિપ ! !

આત્મના અનાથઃ મન્, કથ નાથો મવિવ્યસિ ? ॥૧૭॥

ટીકા—‘અપ્પણાવિ’ इत्यादि ।

હે મગધાધિપ ! ઐણિક ! ત્વમ્ આત્મનાડ=પિ સ્વયમપિ અનાથોડસિ, સ્વયમપિ સ્વસ્ય યોગક્ષેમકરણેડસમર્થોડસીતિભાવઃ । આત્મનાડનાથઃ=સ્વય સ્વસ્ય યોગક્ષેમકરણેડસમર્થઃ સન્ ત્વ કથ મમ નાથો મવિવ્યસિ ? ન કેનાપિ પ્રકારેણ નાથો મવિતુમર્હસીતિ ભાવઃ ॥૧૮॥

તતો યદ્ભૂતદુચ્યતે—

મૂલમ્—ઐવ વુંતો નંરિદો સો, સુસમતો સુવિમ્હિંઓ ।

વયંણં અસ્સુયપુંઘવ, સાહુણં વિમ્હયંઙ્ગિઓ ॥૧૯॥

વાર ૨ નહી મિલતી હે । અતઃ ઇસકી પ્રાપ્તિ મહા દુર્લભ જાનકર ઇસ મોગોં કો ભોગને દ્વારા સફલ કરોં ॥ ૧૧ ॥

રાજા કે પૂર્વોક્ત વચન સુનકર અનાથી મુનિ કહતે હે—‘અપ્પ-
ણાવિ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(મગહાહિવા સેણિયા-મગધાધિપ ઐણિક !) હે મગ-
ધાધિપતિ ઐણિક ! (અપ્પણા વિ અણાહોસિ-આત્મનાડપિ અનાથોડસિ)
તુમ સ્વય અપને આપ જબ અનાથ હો-તો (અપ્પણા અણાહો સતો કહ
ણાહો મવિસ્સસિ-આત્મના અનાથ સન્ કથ નાથો મવિવ્યસિ)
તુમ મેરે નાથ કેસે બન સકતે હો ! જો સ્વય કા નાથ હોતા હૈ વહી
પર કા નાથ હોતા હૈ ॥ ૧૨ ॥

રાજાના આ પ્રકારના વચનને સાંભળીને અનાથી મુનિ કહે છે—“અપ્પણાવિ” इत्यादि
અન્વયાર્થ—મગહાહિવા સેણિયા-મગધાધિપ ઐણિક ? હે મગધાધિપતિ
ઐણિક ? અપ્પણાવિ અણાહોસિ-આત્મનાડપિ અનાથોડસિ તથા ચોતેજ જ્યાં ચોતાના
માટે અનાથ છે ત્યારે અપ્પણા અણાહો સતો કહ નાહો મવિસ્સસિ-આત્મના અનાથ
સન્ કથ નાથો મવિવ્યસિ તથા મારા નાથ કંઈ રીતે બની શકવાના છે ? જે સ્વય
નાથ હોય છે તેજ જીવના નાથ બની શકે છે ॥૧૨॥

त्राया--एवमुक्तो नरेन्द्र'स, सुसम्भ्रान्तः सुविस्मितः ।

यचनम् अश्रुतपूर्व, साधुना विस्मयान्वितः ॥१३॥

‘एवमुक्तो’ इत्यादि ।

विस्मयान्वित’=पूर्वमपि साधो रूपशयण्यादि दर्शनेन विस्मय प्राप्तः स नरेन्द्र’ साधुना एव=पूर्वोक्तगायानुसारेण अश्रुतपूर्वम्=पूर्व न कदाऽपि श्रुत, यचनम् उक्तः=अभिहित, अतएव-सुसम्भ्रान्तः=अत्यन्त व्याकुलित, सुविस्मितः=अतिशयाश्चर्यसम्पन्नश्च जातः ॥१३॥

ततो राजा प्राह—

मृगम्--आसौ हत्थी मणुस्सा मे, पुंर अतेउरं चं मे ॥

भुजोमि माणुसे भो’, आणो ईस्सैरिय चं मे ॥१४॥

एरिसे सपयंगम्मि, सव्वकामेसमप्पिए ।

कह अणोहो भवंड, मा हुं भत्ते’ । मुसवए’ ॥१५॥

त्राया--अश्वा दृष्टिनो मनुष्या मे, पुरमन्त पुरच मे ।

भुजे मानुपान्, भोगान् आज्ञा ऐश्वर्यं च मे ॥१४॥

ईदृशे सम्पदग्रे, सर्वकाम समर्पिते ।

कथम् अनायी भवति, मा हु भदन्त ! मृगा वादीः ॥१५॥

फिर जो हुआ सो रहते है—‘एव’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(विम्हयन्निओ सो नरिंदो-विस्मयान्वितः स नरेन्द्र.) पहिले से हि साधु के रूप लावण्य आदि के देखने से विस्मय को प्राप्त राजा जब (साधुणा एव अस्सुयपुव्व वयण वुत्तो-साधुना एवम् अश्रुतपूर्व वचनम् उक्तो) मुनिराजने ऐसा अश्रुतपूर्व वचन कहा तो उनके चित्तमे एक प्रकार की (सुसम्भतो सुविस्मिओ-सुसम्भ्रान्त सुविस्मित) व्याकुलता जग जाने से बड़ा भारी अचरज हुआ ॥ १३ ॥

पछी ने अश्रुं तेने कहे छे—“एव” इत्यादि

अन्वयार्थ—विम्हयन्निओ सो नरिंदो-विस्मयान्वित स’ नरेन्द्र प्रथम नररे न साधुना रूप-लावण्य जेधने विस्मय पायेला राजने ज्यारे साधुणा एव अस्सुयपुव्व वयण वुत्तो-साधुना एवम् अश्रुपूर्व वचन उक्तो मुनिर ने आ प्रन छे अश्रुतपूर्व वचन कहे त्यारे तेभना चित्तमा ओइ प्रजाग्ना सुसम्भतो सुविस्मिओ-सुसम्भ्रान्त, सुविस्मित व्याकुलता जगी जवाथी भूष न थारे अथरथ थयु ॥१३॥

टीका—‘आसा’ इत्यादि—‘गरिसे’ इत्यादि ।

हे महाभाग ! मे=मम अश्वाः=चुरगा सन्ति,=इस्तिन सन्ति, पुरम्=नगरम् अन्त पुरम्=राज्ञीष्टन्द च मेऽस्ति । तथा चाष्टम् मानुषान्=मनुष्यमभ्यन्यनो भोगान्=मनोज्ञशब्दादींश्च भुजे । तथा-मे=मम आज्ञा=मत्सम्पत्तिशामनरूपा, ऐश्वर्यं=समृद्धिं प्रभुत्वं चास्ति । ईदृशे=एवमिदं सर्वकामसमर्पिते=सर्वपाकामाना=मनोज्ञशब्दादीना समर्पितम्=समर्पणं पूरणं यस्मात्तथापि सम्पदद्वे-सम्पत्प्रकर्षे मति अयं मादृशो जनः कथम् अनाथो भवति ? न कदाचिदप्यनाथ इति भावः । हु=यस्मादेव तस्माद् ! हे भद्रन्त ! मा मृपात्रादी=एव भाषणे मृपात्राद स्यात्, तस्मादेव मा यद् ॥१४-१५॥

फिर राजा कहता है—‘आसा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे मुनिराज ! (मे आसा इत्थी मणुस्सा-मे अश्वा इस्तिनः मनुष्या) मेरे पास अनेक घोड़े हैं अनेक हाथी हैं अनेक मनुष्य हैं । (पुर-पुरम्) कई नगर भी मेरे पास हैं । (अतेउर च-अन्त-पुरच मे) अ त पुर मेरे पास है । (माणुसे भोग भुजमि-मानुषान् भोगान् भुजे) मनुष्य सन्धि-विविध भोगों को मैं वहा आनन्द के साथ भोगता हूँ । (आणा इस्सरिय च मे-आज्ञा ऐश्वर्यं च मे) आज्ञा एवं ऐश्वर्य मैं मुझे किसी भी प्रकार के सकट का साम्हना नहीं करना पड़ता है ॥ १४ ॥

‘गरिसे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(एरिसे-ईदृशे) इस प्रकार (सर्वकामसमर्पिण सपयग्गम्मि-सर्वकामसमर्पिते सम्पदद्वे) समस्त इच्छाओं की पूर्ति करने वाली प्रकृष्ट संपत्ति के होते हुए (कह अणाहो भवइ-कथ अनाथा भवति) मैं

परी राजा कहे छे—“आसा” इत्यादि

अन्वयार्थ—हे मुनिराज ! मे आसा इत्थी मणुस्सा-मे अश्वा इस्तिन मनुष्याः भारी पासे अनेक घोड़ा छे, अनेक हाथी छे, अनेक मनुष्य छे, पुर-पुरम् धरणी नगर भारे आधीन छे, अतेउर च-अन्त-पुरम् व अन्त पुर भारी पासे छे । माणुसे भोग भुजामि-मानुषान् भोगान् भुजे मनुष्य सन्धि विविध लोगोने हु त्या आनदनी लोगवु छु आणा इस्सरिय च मे-आज्ञा ऐश्वर्य च मे आसा अने ऐश्वर्यमा भारे केछ पञ्च प्रकारनी आधानो सामनेो करवो पडतो नथी ॥१४॥

“एरिसे” इत्यादि

अन्वयार्थ—एरिसे-ईदृशे आ प्रकारे सर्वकामसमर्पिण सपयग्गम्मि-सर्वकामसमर्पिते सम्पदद्वे सधणी इच्छाओनी पूर्ति करवावाणी प्रकृष्ट संपत्ति भारी पासे होवा छता हु कह अणाहो भवइ-कथ अनाथो भवति अनाथ कछ रीते होछ

રાજો રત્ન શ્રુ તા મુનિરાજ—

મૂલમ્—નેં તુમ જાણે અણાહસસ, અંત્ય પોત્યં ચં પતિયવા ।

જંહા અણોહો હવેંડ, સણાહો વાં નરાહિ વા । ॥૧૬॥

છાયા—નત્વ જાનાસિ અનાથસ્ય, અર્થ પ્રોત્ય ચ પાર્થિવ !

યથા અનાથો ભવતિ, સનાથો વા નરાધિપ ॥૧૬॥

ટીકા—‘ન તુમ’ ઇત્યાદિ।

હે પાર્થિવ=હે પૃથિવીપતે ! ત્વમ્ અનાથસ્ય=અનાથશબ્દસ્ય અથ ન

જાનાસિ, તથા-પ્રોત્યા=પરુષેણ ઉત્થાન-મૂલકારણ-કેનાભિપ્રાયેણ મયા ત્વમ-
નાથ ઉક્ત ઇત્યેવ રૂપા ન જાનાસિ । એતદેવ સ્પષ્ટયતિ-હે નરાધિપ=હે નરેશ્વર !
યથા=યેન પકારેણ પુરુષ -અનાથઃ સનાથો વા ભવતિ, તથા ત્વ ન જાનાસિ ॥૧૬॥

અનાથ કૈસે હો સમતા હૂ । (હુ-હુ) હસ લિયે (મતે !-મદન્ત) હે મદ ત
મુઝે અનાથ કહનાં સર્વથા અસત્પ્રલાપ હૈ । એસે પ્રલાપ મે મૃપાવાદ
કા દોષ આના હૈ । (મા મુસ વણ-મા મૃપા વાદી) અત આપકો એના
(અસત્ય) નહી કહના ચાહિયે ॥ ૧૫ ॥

હસ પર મુનિરાજ કહતે હૈ—‘ન તુમ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(પતિયવા-પાર્થિવ) હે રાજન્ ! (તુમ અણાહસસ અત્ય
પોત્યં ચ નજાણે-ત્વ અનાથસ્ય અર્થ પ્રોત્ય ચ ન જાનાસિ) તુમ અનાથ
કે અર્થ કો ત્વ મૈને તુમકા અનાથ કૈસે કહા હૈ હસ મૈરે અભિપ્રાય મી
ઉત્પત્તિ કે મૂલકારણ મી નહીં જાનતે હોતયા (નરાહિવા જહા અણાહો
હવેંડ સજાહો વા-નરાધિપ યથા અનાથો ભવતિ સનાથો વા) હે નરાધિપ !
પુરુષ અનાથ વ સનાથ કૈસે હોતા હૈ યહ મી તુમ નહી જાનતે હો હસી
લિયે તુમકો મૈરે કથન મૈ મૃપાવાદ પ્રતીત હોતા હૈ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ ? હુ-હુ આ કહણે મતે !-મદન્ત હે મદન્ત ! મને અનાથ કહેવો એ અર્થ
અસત્ય વાત છે આવા પ્રલાપમા મૃપાવાદનો દોષ આવે છે મા મુસ વણ-મા મૃપા
વાદી આથી અ પે આવુ અસત્ય ન બોલવુ બોધ્યો ॥૧૫॥

આના ઉપર મુનિરાજ કહે છે—“ન તુમ” ઇત્યાદિ

! અન્વયાર્થ—પતિયવા-પાર્થિવ હે રાજન્ ! તુમ અણાહસસ અત્ય પોત્યં ચ ન
જાણે-ત્વ અનાથસ્ય અર્થ પ્રોત્ય ચ ન જાનાસિ તમે અનાથના અથ ને, તેમજ
મે તમને અનાથ કેમ કહ્યા, એ મારા અભિપ્રયની ઉત્પત્તિના મૂળ કારણને બતાવતા
નથી તથા નરાહિવા જહા અણાહો હવેંડ સજાહો વા-નરાધિપ યથા અનાથો ભવતિ
સનાથો વા પુરુષ અનાથ તેમજ સનાથ કે રીને થાય છે એ પણ તમે બતાવતા
નથી આથી મારા કહેવ મા તમેને મૃપાવાદ પ્રતીત થાય છે ॥ ૧૬ ॥

અથ મુનિ રનાયતમેય ત્રિષ્ણોતિ--

મૂલમ્—સુણેહિ મેં મહારાય !, અન્વક્ષિત્તેન ચેયંસા ।

જહા અણાહો હવંડ, જહા મેં” યં પવત્તિયે ॥૧૭॥

છાયા--શ્રુણુ મે મહારાજ !, અવ્યાક્ષિપ્તેન ચેતસા ।

યથા અનાથો ભવતિ, યથા મયા ચ પ્રવર્તિતમ્ ॥૧૭॥

ટીકા--‘સુણેહિ’ इत्यादि ।

હે મહારાજ ! ત્વ મે=મમ સમગ્રાત્ અવ્યાક્ષિપ્તેન=સ્થિરેણ ચેતમા શ્રુણુ

યથા પુરુષ!--અનાથઃ=અનાથ શબ્દ ગાચ્યો ભવતિ । યથા ચ=યેનાશયેન ચ મયા ‘અનાથ’ इति पद प्रवर्तित=रुचितम् । तदहं कथयामि एकाग्रचित्तो भूत्वा शृणु, इत्यर्थः ॥१७॥

સ્વપૂર્વા વસ્થાનિવેદનપુરસ્સરમનાયત્વ પ્રસ્પયતિ--

મૂલમ્—કોસલ્લી નામ નયેરી, પુરાણપુરમેયળી ।

તત્થ આંસી પિર્યા મંજ્ઞં, પમૂયધળં સંચઓ ॥૧૮॥

છાયા—કૌશામ્બી નામ નગરી, પુરાણપુરમેદની ।

તત્ર આસીદ્ પિતા મમ, પ્રમૂતધનસચયઃ ॥૧૮॥

અવ મુનિરાજ અનાથ કે અર્થ કો સમજાતે હૈ—‘સુણેહિ’ इत्यादि ।

અન્વચાર્થ--મનુષ્ય (જહા-યથા) જૈસે (સણાહો-સનાથઃ) સનાથ એ (અણાહો-અનાથઃ ભવતિ) અનાથ હોતા હૈ, તથા (જહા મે ય પવત્તિય-યથા મે ચ પ્રવર્તિતમ્) મૈને કિસ અભિપ્રાય સે તુમકો અનાથ કહા હૈ યહ સબ મે તુમકો સમજાતા હૂ (મહારાય અન્વક્ષિત્તેન ચેયસા સુણેહિ-હે મહારાજ અવ્યાક્ષિપ્તેન ચેતસા શ્રુણુત) તુમ એકાગ્રચિત્ત હો કર સુનો ॥૧૭॥

મુનિરાજ અપની પૂર્વ અવસ્થા કા પરિચય દેતે હુવ અનાથ કા સ્વ-

હવે મુનિરાજ અનાથના અર્થને સમજાવે છે--“સુણેહિ” इत्यादि

અન્વચાર્થ--મનુષ્ય જહા-યથા જે રીતે સનાથ તેમ જ અણાહો હવંડ-અનાથ. ભવતિ અનાથ થાય છે તથા મે જહા મે ય પવત્તિય-યથા મે ચ પ્રવર્તિતમ્ તમને કયા અભિપ્રાયથી અનાથ કહેલ છે એ સઘળું હું તમને સમજાવું છું મહારાય અન્વક્ષિત્તેન ચેયસા સુણેહિ-મહારાજ અવ્યાક્ષિપ્તેન ચેતસા શ્રુણુત હે રાજન ! એકાગ્ર ચિત્ત બનીને એ તમો સાંભળો ॥ ૧૭ ॥

મુનિરાજ પોતાની પૂર્વ અવસ્થાનો પરિચય આપતા અનાથનું સ્વરૂપ સમ

टीका—‘कोसवी’ इत्यादि ।

हे राजन् ! पुराणपुरमेदनी-पुराणानि=प्राचीनानि=अति-समृद्धानि यानि पुराणि=
नगराणि तानि भिन्नानि=स्वासाधारणगुणैः पृथग् व्यक्त्वापयति=स्वापेक्षया न्यूनानि प्रदर्शयति या सा तथा, समृद्धपुरोपमानभूतेत्यर्थः, कौशाम्बी नाम नगरी
अस्ति । तत्र-धनसचयः=धनसचयो नाम मम पिता आसीत् । स कथंभूतः ?
प्रभूतः प्रचुरधनवान् । ‘प्रभूत’ इति लुप्तप्रथमान्तम् । मुनेः पितुर्नाम धनसचय इति वृद्धाः ! तदानीं धनसचये जीविते सत्यापि ‘आसीत् पिया’ इति भूतकालनिर्देशः, पिता इति कथनं च ससारावस्थापेक्षया एवमप्रेक्ष्य विज्ञेयम् ॥१८॥

सम्प्रति स्वस्थानाथत्वं निवेदयति—

मूलम्—पदमे वए महाराज !, अउला मे अछिउवेयणा ।

अहोर्था विउंलो दाहो, सब्बगत्तेसु पत्थिवा ! ॥१९॥

उाया—प्रथमे यस्य महाराज !, अउला मे अस्तिवेदना ।

अभवद् विपुलं दाहः, सर्वगात्रेषु पार्थिव ! ॥१९॥

टीका—‘पदमे’ इत्यादि ।

हे महाराज ! प्रथमे यस्य=यौवनकाले मे=मम अउला=अनुपमा अस्ति वेदना=नेत्रपीडा अभवत् । तथा—हे पार्थिव ! सर्वगात्रेषु=अङ्गप्रत्यङ्गेषु विपुलं=महान् दाहः=दाहज्वरश्चाभवत् ॥१९॥

रूप समञ्जाते हे—‘कोसवी’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! (पुराणपुरमेयणी-पुराणपुरमेदनी) अति-समृद्धनगरों को भी अपने असाधारणगुणों द्वारा न्यून प्रकट करनेवाली ऐसी एक (कोसवीनाम नयरी-कौशाम्बी नाम नगरी) कौशावती नामकी नगरी है । उसमें (प्रभूत धनसचयो-प्रभूत धनसचय) प्रचुर धन संपत्ति का मालिक ‘धनसचय’ नाम का (सज्ज पिया आसी-मम पिता आसीत्) मेरे गृहस्थावस्था के पिता थे ॥१८॥

नवे छे—“कोसवी” इत्यादि

अन्वयार्थ—हे राजन् ! पुराणपुरमेयणी-पुराणपुरमेदनी अति समृद्ध नगरी होने पर चोताना असाधारण तेजस्वी आभी कडेपडावे ऐवी अके कोसवी नाम नयरी-कौशाम्बी नाम नगरी कौशावती नामकी नगरी छे तेभा प्रभूतधनसचयो-प्रचुर धनसंपत्तिना भाविक ‘धनसचय’ नामका मारा गृहस्थ अवस्थाना पिता छेता ॥ १८ ॥

अक्षिवेदना यथाऽ भूतथोच्यते—

मूलम्—संतथ जहाँ परमतिःखं, सरीरविवरन्तरे ।

आवीलिज्ज अरी कुँडो, एव मे' अच्छिवेयणा ॥२०॥

छाया—शस्त्रयथा परमतीक्ष्ण, शरीरविवरान्तरे ।

आपीडयेदरिः क्रुद्धः, एव मे अक्षिवेदना ॥२०॥

टीका—‘संतथ’ इत्यादि ।

क्रुद्धः=क्रोधयुक्तः अरिः=शत्रु शरीरविवरान्तरे=शरीरविवराणि=कर्णनासिकादीनि तेषामन्तरे=मध्ये यथा परमतीक्ष्ण शस्त्रम् आपीडयेत्=निर्दय सनिवे शयेत्, एव=एवमेव मम अक्षिवेदना समुत्पन्ना । २०॥

‘पढमे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(महाराय ?—महाराज) हे राजन् ! (पढमे वये—प्रथमे वयसि) यौवन काल मे (मे—मे) मुझे (अउला अच्छि वेयणा आहोत्था—अतुला अक्षिवेदना अभवत्) बहुत ही अधिक नेत्रपीडा हुई थी । तथा मेरे (सव्वगत्तेसु—सर्वगात्रेषु) समस्त शरीर में (पत्थिवा—पार्थिव !) हे राजन् ! बिउलो दाहो—विपुलः दाहः) बहुत भारी दाहज्वर उत्पन्न हो गया था ॥१९॥

वह अक्षि वेदना किस प्रकार की हुई सो कहते हैं—‘संतथ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जहा—यथा) जिस प्रकार (कुँडो अरी—क्रुद्ध अरिः) क्रुद्धवैरि (सरीरविवरन्तरे—शरीरविवरान्तरे) कर्णनासिका आदि इन्द्रियों मे (परमतिक्ख सत्थ आवीलिज्ज—परमतीक्ष्णम् शस्त्रम् आपीडयेत्) अत्यन्ततीक्ष्ण शस्त्र को घोंसता है और उस समय जो वेदना

“पढमे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—महाराय—महाराज हे राजन् ! पढमे वये—प्रथमे वयसि यौवनकाल मे अउला अच्छिवेयणा आहोत्था—अतुला अक्षिवेदना अभवत् यथा अउलापनार ओवी आओनी पीडा यध तथा सव्वगत्तेसु—सर्वगात्रेषु भारी सघणा शरीरमां पत्थिवा—पार्थिव हे राजन् ! धेलो बिउलो दाहो—विपुल, दाह तीव्र ओवो दाह उत्पन्न थयो ॥१९॥

ओ आओनी वेदना केवा प्रकारनी यध ते कहे छ—“संतथ” इत्यादि

अन्वयार्थ—जहा—यथा ओ प्रकारे क्रुद्धो अरी—क्रुद्ध अरि क्रोधना आवे शमा आवी गयेलो वैरी सरीरविवरन्तरे—शरीरविवरान्तरे कान, नाक वगैरे इन्द्रियों मे परमतिक्ख सत्थ आवीलिज्ज—परमतीक्ष्णम् शस्त्रम् आपीडयेत् अत्यन्त तीक्ष्ण

किंच—

मृन्म—तिय मे' अन्तरिच्छ च, उत्तिमग च पीडयेंड ।

इंदासेणि समाघोरा, वेयणा परमदारुणा ॥२१॥

छाया—त्रिक मे अन्तरिक्ष च, उत्तमाङ्ग च पीडयति ।

इन्द्राशनिसमा घोरा, वेदना परमदारुणा ॥२१॥

टीका—'नियमे' इत्यादि ।

हे राजन् ! इन्द्राशनिसमा=इन्द्रमय अग्नि.=वज्र तेन समा=तुल्या, अति दाहोत्पादस्तवान् घोरा=परेषामपि दृश्यमाना सती भयोत्पादिका, तथा-परम-दारुणा=अतीवदुःखोत्पादिका वेदना=असातरूपा मे=ममत्रिक=रुटिमदेशम्, अन्तरिक्ष=शरीरमध्यभाग-हृदयोदरादिरूप तथा-उत्तमाङ्ग=शिरश्च पीडयति । २१॥

होती है (एव-एवम्) इसी तरह की (मे-मे) मेरे (अच्छि वेयणा-अक्षिवेदना) नेत्रपीडा हुईथी ॥२०॥

'तिय' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! (इंदासणि समा-इन्द्राशनिसमा) अतिदाहोत्पादक होने से इन्द्र के वज्र के समान घोर-देवी जाने पर दूसरों को भी मय उत्पन्न करने वाला तथा (परमदारुणा-परमदारुणा) अत्यंत प्राणान्तक दुःख दायक एसी (वेयणा-वेदना) उस असातरूप वेदनाने (मे तिय अन्तरिच्छ च उत्तिमग च पीडयई-मे त्रिक अन्तरिक्ष उत्तमाङ्ग च पीडयति) मेरी कमर को तथा शरीर के मध्यभाग-हृदय उदर आदिको तथा उत्तमाङ्ग-शिर को विशेष व्यथित किया ॥२१॥

ओवा शस्त्रने घोरी हे अने ओ समथे ने वेदना थाव छि, एव-एवम् ओवा प्रकाशनी मे-मे भने अक्षिवेयणा-अक्षिवेदना आणेनी पीडा थती हुती । २०॥

"तिय" इत्यादि

अन्वयार्थ—हे राजन् ! इंदासणिसमा-इन्द्राशनिसमा अति दाह करनेवाला घोरी इन्द्रना वज्र जैसी घोर-ओवाथी पीडने पक्षु लय उत्पन्न करे ओवी तथा परमदारुणा-परमदारुणा अत्यंत प्राणान्तक दुःखायक ओवी वेयणा-वेदना ते असातरूप वेदनाओ मे तिय अन्तरिच्छ च उत्तिमग च पीडयई-मे त्रिक अन्तरिक्ष उत्तमाङ्ग च पीडयति भारी कमरने तथा शरीरना मध्यभाग-हृदय, पेट वगैरने तेम न उत्तमाङ्ग-माथाने वधारे व्यथित कथुं ॥२१॥

तदा—

मूलम्—उवद्वियां मे' आयरिया, विज्ञामततिगिच्छगा ।

अवीया सत्थकुसला, मतमूलविसारया ॥२२॥

छाया—उपस्थिता मे आचार्या, विद्यामन्त्रचिकित्सकाः ।

अद्वितीयाः शास्त्रकुशलाः, मन्त्रमूलविशारदाः ॥२२॥

टीका— 'उवद्विया' इत्यादि ।

एव रूपाया वेदनाया सत्या मे=मम अक्षिवेदनादि-रोगानपनेतु विद्या-मन्त्रचिकित्सकाः, तत्र-विद्या=देव्यधिष्ठिता, मन्त्र=देवाधिष्ठितः, तथा चिकित्सकाः=व्याधिप्रतीकारकारणः, अद्वितीया=अनन्यसमानाः-तत्सदृशानामन्येषा मभावात्, शास्त्रकुशलाः=चिकित्साशास्त्रेषु निपुणा, मन्त्रमूलविशारदाः=मन्त्रेषु मूलेषु=ओषधीषु च विशारदाः=पारङ्गता आचार्या=प्राणाचार्या=वैद्या उपस्थिता ॥२२॥

मूलम्—ते' मे' तिगिच्छ कुं व्रति, चाउप्पाय जहाहियं ।

न र्य दुख्वा विमोचयति, एसा मज्झं अणोहया ॥२३॥

छाया—ते मे चिकित्सा कुर्वन्ति, चतुष्पादा यथाहितम् ।

न च दुःखाद् विमोचयति, एषा मम अनाथता ॥२३॥

उस समय—'उवद्विया' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इस प्रकार की उस वेदना के होने पर (मे-मे) मेरे पास उस वेदना का उपचार करने के लिये (विज्ञामततिगिच्छगा-विद्या मन्त्रचिकित्सका) विद्या एवं मन्त्र मे व्याधिका प्रतीकार करनेवाले (अवीया-अद्वितीया) अद्वितीय (आयरिया-आचार्या) प्राणाचार्यवैद्यजन जो (सत्थ कुसला-शास्त्रकुशला) चिकित्साशास्त्र मे अतिशयरूप से पटु थे और (मतमूलविसारया-मन्त्रमूलविशारदा) मन्त्रो एवं औषधि के विज्ञान में पारंगत थे वे (उवद्विया-उपस्थिता) उपस्थित हुए अर्थात् आये ॥२२॥

ये सभये—“उवद्विया” इत्यादि

अ-वयार्थ—आवा प्रकारनी ये वेदना थवाथी मे-मे भारी पासे ये वेदनाना उपचार करवा भटे विज्ञामततिगिच्छगा विद्यामन्त्रचिकित्सका विद्या अने मन्त्रधी व्यधिना प्रतिकार करवावाणा अवीया-अद्वितीया अद्वितीय आयरिया-आचार्या प्राणाचार्य वैद्यजन ये सत्थकुसला-शास्त्रकुशला चिकित्सा शास्त्रभा अतिशय होशी पारङ्गता अने मतमूलविसारया-मन्त्रमूलविशारदा मन्त्रो तेम न औषधिना विज्ञानभा पारङ्गत हुता लेओ उवद्विया-उपस्थिता उपस्थित थया, अर्थात् आये ॥२२॥

ટીકા—‘તે’ ઇત્યાદિ ।

તે=ત્રૈયા. મે=મમ ચતુષ્પાદા=ચતુષ્પાદઃ ભિષગ્ભૈષજ-રોગિપરિચારિકા પાદાઃ=ભાગા યસ્યા. મા તા તથા, ભિષગ્ભૈષજ-રોગિપરિચારિકારૂપ ચતુર્ભાગાત્મિકામ્, યદ્વા-વ્રમનવિરેચન-મર્દનસ્વેદનરૂપચતુર્ભાગાત્મિકામ્, અથવા-અજનઅજનલેપન-મર્દનરૂપચતુર્ભાગાત્મિકા ચિકિત્સા યથાહિત=યથા મમ હિત સ્યાત્તજા કુર્વન્તિ=કૃતવન્તઃ । ‘જઠાદિય’ ઇત્યસ્ય-યથાઽધીતામિતિ જઠાયાપન્ને-યથાગ્રીતા=ત્રૈયગુરુ સમ્પ્રદાયાનુમારેણાધીતા ચતુષ્પાદા ચિકિત્સા મે=મમ કૃતવન્તઃ । પરન્તુ તે મા દુઃખાત્=અભિવેદનાદિ દુઃખાત્ ચ ન વિમોચયન્તિ=વિમુક્ત ન કૃતવન્ત । एषा=દુઃખાદિ અવિમોચનાત્મિકા મમ અનાયતા ॥૨૩॥

તથા—

શૂલ્મ—પિયા મે’ સઘ્વંસાર પિં, ટિઝાહિ મમેં કારણા ।

નેં ય દુઃખલોં વિમોચયતિ, એસાં મજ્ઝેં અણાહયા ॥૨૪॥

ફિર—‘તેમે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(તે-તે) ઉન વૈદ્યોને (મે-મે) મેરી (ચતુષ્પાય-ચતુષ્પાદામ્) ભિષક્, ભૈષજ, રોગી ગ્વ પરિચારક રૂપ ચતુર્ભાગાત્મક, અથવા-વ્રમન, વિરેચન, મર્દન ગ્વ સ્વેદન રૂપ ચતુર્ભાગાત્મક, અથવા અજન, વધન લેપન તથા મર્દન રૂપ ચતુર્ભાગાત્મક (ત્રિગિચ્છ-ચિકિત્સામ્) ચિકિત્સા મો (જઠાદિય-યથાહિતમ્) જૈસે મુઝે આરામ દોસકે હિસરૂપ સે (કુવ્વતિ-કુર્વન્તિ) કરના આરમ્ ક્રિયા પરન્તુ વે મુઝે (દુઃખાત્ ન ય વિમોચયતિ-દુઃખાત્ ન ચ વિમોચયતિ) ઉમ્ દુઃખ સે નહીં. છુઢાસકે (એસા મજ્ઝ-એપા મમ) યહી મેરી દુઃખ સે નહીં છુઢાને રૂપ (અણાહયા-અનાયતા) અનાયતા હૈ ॥૨૩॥

પછી—“તે-મે” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—તે-તે એ વૈદ્યોએ મે-મે મારી ચતુષ્પાય-ચતુષ્પાદામ્ ભિષક્, ભૈષજ, રોગી અને પરિચારકરૂપ ચતુર્ભાગાત્મક અથવા-વ્રમન, વિરેચન, મર્દન અને સ્વેદનરૂપ ચતુર્ભાગાત્મક અથવા-અજન, વધન, લેપન તથા મર્દનરૂપ ચતુર્ભાગાત્મક ત્રિગિચ્છ-ચિકિત્સા ચિકિત્સા અને જઠાદિય-યથાહિતમ્ એ રીતે આરામ થઈ શકે એ રીતે કુવ્વતિ-કુર્વન્તિ ક્રિયાને પ્રારંભ કર્યો પરંતુ તેઓ અને દુઃખાત્ ન ય વિમોચયન્તિ-દુઃખાત્ ન ચ વિમોચયન્તિ એ દુઃખથી છોડાવી શક્યા નહીં, એસા મજ્ઝ અણાહયા-એપા મમ અનાયતા આ મારી દુઃખથી હીં છોડાવતા રૂપ અનાયતા છે ॥ ૨૩ ॥

छाया—पिता मे सर्वसारमपि, दद्यात् मन कारणात् ।

न च दुःखाद् विमोचयन्ति, एषा मम अनाथता ॥२४॥

टीका—‘पिया’ इत्यादि ।

हे राजन ! मे—मम पिता मम कारणात् स्वकोय सर्वसारमपि=रत्नादिक
सकलप्रधानवस्तु जातमपि दद्यात्=दातृमुद्यतोऽभूत् । तथापि च न केऽपि मा दुःखाद्
विमोचयन्ति स्म,=विमुक्त कृतवन्तः । अयं भावः—मम पित्रा घोषणा कारिता—
यद्यस्य मनीषपुत्रस्यैरुमपि रोग कश्चिद् वैद्यो निर्वर्तयेत्, तदा तस्मै सर्वसार
धनमर्पयामि’ इति । तथापि केऽपि मम दुःखविमोचका नाभूयन् इति । ‘एषा
मम अनाथता ॥२४॥

तथा—‘पियामे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इस समय (मे पिया—मे पिता) मेरा पिता (मम कारणा
सर्वसारपि दिज्जाहि—मम कारणात् सर्वसारमपि दद्यात्) मेरे निमित्त से
समस्त रत्नादिक वस्तुओं को भी देने के लिये तैयार हो गया तो भी
(न य दुःखा विमोचयति—न च दुःखात् विमोचयति) वे मेरे दुःख को
दूर करने के लिये समर्थ नहीं हो सके । (एसा मज्झ अणाहया—एषा
मम अनाथता) यही मेरी अनाथता है ।

अनाथी मुनि के ससारी पिता ने ऐसी घोषणा करवा दी थी की
“जो कोई वैद्य मेरे पुत्र की एक भी वेदना को दूर कर देगा उसको
मैं अपना सर्वस्व अर्पित कर दूंगा” परन्तु एक भी वैद्य उसके रोग
को निवृत्ति के लिये समर्थ नहीं हो सका । यही मेरी अनाथता है ॥२४॥

तथा—“पियामे” इत्यादि

अन्वयार्थ—मे समर्थ मे पिया—मे पिता मेरा पिता मम कारणा सर्व-
सारपि दिज्जाहि—मम कारणात् सर्वसारपि दद्यात् मेरा निमित्त ही समर्थी रत्ना
दिक-वस्तुओं ने पक्ष आपवा भाटे तत्पर थछ गया होता ते पक्ष मेरा पिता न य
दुःखा विमोचयति—न च दुःखात् विमोचयति मेरा दुःखने दूर करवा भाटे समर्थ
अनी शक्या नहीं एसा मज्झ अणाहया—एषा मम अनाथता आ मेरी अनाथता छे

। आथी मुनिना ससारी पिताछे ओवा घोषणा करवेला छती छे, “जे कोछ
वध-मेरा पुत्री छे पक्ष वेदनाने दूर करी आपथे तेने हु भाइ सर्वस्व आपी
दशि” परन्तु ओक पक्ष वध मेरा छे रोगनी निवृत्ति करवाभा समर्थ न थछ
शक्या छे मेरी अनाथता छे ॥२४॥

तथा—

मृतम्--मायां वि मे महाराज ! पुत्तसोगदुहट्टिया ।

न यं दुक्खा विमोचयति, एसा मज्झं अणाहया ॥२५॥

छाया—माताऽपि मे महाराज !, पुत्रशोकदुःखार्दिता ।

न च दुःखाद् विमोचयति, एसा मम अनाथता ॥२५॥

टीका—‘मायावि’ इत्यादि ।

हे महाराज ! मे=मम माताऽपि पुत्रशोकदुःखार्दिता=पुत्रविषय शोक — पुत्रशोक=हा कथमित्थं मम पुत्रो रोगग्रस्तो जान इत्यादिरूपमन्ततो यद् दुःख तेनार्दिता=पीडिता जाता । तथापि च सा मा दुःखाद् न विमोचयति= न विमोचयति । एसा मम अनाथता । अत्रार्पत्वादेस्त्वे षड्वत्त्वम् ॥२५॥

तथा—

मृतम्--भायरो मे महाराज !, सगा जेट्ठकनिट्ठगा ।

न यं दुक्खो विमोचयति, एसा मज्झं अणाहया ॥२६॥

छाया--भ्रातरो मे महाराज !, सगा ज्येष्ठकनिट्ठगा ।

न च दुःखाद् विमोचयन्ति, एसा मम अनाथता ॥२६॥

‘माया वि मे महाराज’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(महाराज मे माया वि पुत्तसोगदुहट्टिया—महाराज मे माता अपि पुत्रशोकदुःखार्दिता जाता) हे राजन मेरी माता भी “हा मेरा यह पुत्र इस प्रकार से रोगग्रस्त कैसे हो गया है” इत्यादिरूप पुत्रसंगी दुःख से पीडित होने लगी । परंतु फिर मुझे (दुःखवा न य विमोचयति—दुःखात् न च विमोचयति) दुःख से नहीं छुड़ा सकी । (एसा मज्झ अणाहया—एसा मम अनाथता) यही मेरी अनाथता है ॥२५॥

“माया वि मे महाराज” इत्यादि

अन्वयार्थ—महाराज मे मायावि पुत्तसोगदुहट्टिया—महाराज ! मे माताऽपि पुत्रशोकदुःखार्दिता जाता हे राजन ! भारी माता पक्ष “हाय ! नारी आ पुत्र आ प्रकारना रोगने लोग कऽ रीते थयो ?” इत्यादि रूप पुत्र संगी दुःखभी पीडा लोगववा लागी परंतु ते पक्ष भने दुःखा न य विमोचयति—दुःखात् न च विमोचयन्ति दुःखभी ठेकावी थकेल नहीं एसा मज्झ अणाहया—एसा मम अनाथता आ भारी अनाथता छे ॥ २५ ॥

छाया—पिता मे सर्वसारमपि, दद्यात् मम कारणात् ।

न च दुःखाद् विमोचयन्ति, एषा मम अनाथता ॥२४॥

टीका—‘पिया’ इत्यादि ।

हे राजन ! मे-मम पिता मम कारणात् स्वकोय सर्वसारमपि=रत्नादिक सकलप्रधानवस्तु जातमपि दद्यात्=दातुमुद्यतोऽभूत् । तथापि च न केऽपि मा दुःखाद् विमोचयन्ति स्म,=विमुक्त कृतग्रन्तः । अयं भावः—मम पित्रा घोषणा कारिता—यद्यस्य मनीयपुत्रस्यैरुमपि रोग कश्चिद् वैद्यो निरर्तयेत्, तदा तस्मै सर्वसार धनमर्पयामि’ इति । तथापि केऽपि मम दुःखविमोचका नाभूयन् इति । एषा मम अनाथता ॥२४॥

तथा—‘पियामे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इस समय (मे पिया-मे पिता) मेरा पिता (मम कारणा सब्वसारपि दिज्जाहि-मम कारणात् सर्वसारमपि दद्यात्) मेरे निमित्त से समस्त रत्नादिक वस्तुओं को भी देने के लिये तैयार हो गया तौ भी (न य दुःखा विमोचयति-न च दुःखात् विमोचयति) वे मेरे दुःख को दूर करने के लिये समर्थ नहीं हो सके । (एसा मज्झ अणाहया-एषा मम अनाथता) यही मेरी अनाथता है ।

अनाथी मुनि के ससारी पिता ने ऐसी घोषणा करवा दी थी की “जो कोई वैद्य मेरे पुत्र की एक भी वेदना को दूर कर देगा उसको मैं अपना सर्वस्व अर्पित कर दगा” परतु एक भी वैद्य उसके रोग कि निवृत्ति के लिये समर्थ नहीं हो सका । यही मेरी अनाथता है ॥२४॥

तथा—“पियामे” इत्यादि

अन्वयार्थ—जो समर्थ मे पिया-मे पिता भास पिता मम कारणा सब्व-सारपि दिज्जाहि-मम कारणात् सर्वसारपि दद्यात् भास निमित्तार्थी सधणी रत्ना दिङ्-वस्तुओंने पक्ष आपवा भाटे तत्पर थर्ष गया छता ते पक्ष भास पिता न य दुःखा विमोचयति-न च दुःखात् विमोचयति भास दुःखने दूर करवा भाटे समर्थ भनी शक्या नहीं एसा मज्झ अणाहया-एषा मम अनाथता आ भारी अनाथत छे

। आधी मुनिना ससारी पिताजे जेवां घोषणा करावेळ छती हे, “जे डांढ पध भास पुत्रनी जेक पक्ष वेदनाने दूर करी आपजे तेने हु भास सर्वस्व आपी दशि” परतु जेक पक्ष पध भास जे रोगनी निवृत्ति करवाभा समर्थ न थर्ष शक्या जे भारी अनाथता छे ॥२४॥

સામ્પત ભાર્યામાશ્રિત્ય તિસ્તુભિર્ગાયાભિરનાયતામાહ—

મૃત્મ—ભારિયાં મેં મહારોય ! અણુરંત્તા અણુવ્વયા ।

અસુપુણ્ણેહિ નયંણેહિ, ઊર મે પરિસિચ્છિ ॥૨૮॥

અંત્ર પાંણ ચ પંહોણ ચં ગધમહ્લેવિલેવણં ।

મણ પ્ણાયમણોયં વોં, સો વાલો નોવંભુજહ ॥૨૯॥

લ્લંણં પિ' મે' મહારોય !, પાસઓ વિ' નં ફિટ્ઠિ ॥

નેં યં દુક્લેં વિમોલ્લં. એસં મજ્ઞં અણોહયા ॥૩૦॥

છાયા—ભાર્યા મે મહારાજ !, અનુરક્તા અનુવ્રતા ।

અશ્રુપૂર્ણેનયનૈ, ઊરો મે પરિપિચ્છતિ ॥૨૮॥

અન્ન પાન ચ સ્નાન ચ, ગન્ધમાલ્યવિલેપનમ્ ।

મયા-જ્ઞાનમજ્ઞાત વા, સા ગાલા નોવમુદ્કે ॥૨૯॥

ક્ષણમપિ મે મહારાજ ! પાર્શ્વોડપિ ન અશતે ।

ન ચ દુઃખાદ વિમાચયતિ, એવા મમ અનાયતા ॥૩૦॥

ટીકા—‘ભારિયા’ इत्यादि ।

હે મહારાજ ! અનુરક્તા=અનુરાગવતી, અનુવ્રતા પતિવ્રતા, મે=મમ ભાર્યા
ડપિ અશ્રુપૂર્ણે. નયનૈ' મે=મમ ઊર: પરિપિચ્છતિ સ્મ ॥૨૮॥

ન ય વિમોચયતિ-દુઃખાત ન વિમોચયતિ) દુઃખ સે નહીં વચ્ચા સકી ।
(એસા મજ્ઞ અણાહયા-ગ્ણા મે અનાયતા) યહ મેરી અનાયતા હૈ ॥૨૭॥

‘ભારિયા મે’ इत्यादि ।

અન્વચાર્ય—(મહારાય-મહારાજ) હે રાજન્ ! જો (મે-મે) મેરી (ભારિયા-
ભાર્યા) ભાર્યા યી કિ જો મુજ્ઞ મ (અણુરંત્તા-અનુરક્તા) વિશેષ અનુરક્ત
વ્વ (અણુવ્રયા-અનુવ્રતા) પતિવ્રતાથી વહ (અસુપુણ્ણેહિં નયણેહિં-અશ્રુપૂર્ણે,
નયનૈ.) અશ્રુપૂર્ણ નયનો સે મેરે વક્ષ' સ્થલ કો સીચતી યી ॥૨૮॥

હુ ખથી છાડાવી શકેલ ન હતી એસા મજ્ઞ અણાહયા-એવા મમ અનાયતા
આ મારો અનાયતા છે ॥ ૨૭ ॥

“ભારિયા મે” इत्यादि

અન્વચાર્ય—મહારાય-મહારાજ હે રાજન્ ! જે મે-મે મારી ભારિયા-માર્યા
શ્રી હતી કે જે મારામાં અનુરંત્તા-અનુરક્તા જુમજુ અનુરક્ત અને અણુવ્વયા-અણુવ્રતા
પતિવ્રતા હતી તે અસુપુણ્ણેહિં નયણેહિં-અશ્રુપૂર્ણે' નયનૈ' અશ્રુપૂર્ણે નયનેથી માન
વક્ષ સ્થળને લિજવતી હતી ॥ ૨૮ ॥

ટીકા—‘માયરો’ इत्यादि—

हे महाराज ! मे=मम स्वकाः=सौदराः, ज्येष्ठकनिष्ठकाः=भ्रज्जा अनुजा भ्रातरोऽपि च मा दुःखाद् न विमोचयन्ति स्म=न विमोचयन्तः । एषा मम अनाथता ॥२६॥

मूलम्—भइणीओ मे महाराय !, संगे जेठकनिष्ठगा ।

न यं दुख्खा विमोचयति, एसा मज्झ अण्हया ॥२७॥

छाया--भगिन्यो मे महाराज !, स्वका ज्येष्ठकनिष्ठका ।

न च दुःखाद् विमोचयन्ति, एषा मम अनाथता ॥२७॥

ટીકા--‘મહાણીઓ’ इत्यादि ।

हे महाराज ! मे=मम ज्येष्ठकनिष्ठकाः=ज्येष्ठा कनिष्ठा स्वकाः=सौदरा भगिन्यश्च मा दुःखाद् न विमोचयन्ति स्म । एषा मम अनाथता ॥२७॥

‘मायरो मे महाराय’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(महाराय-महाराज !) हे राजन् ! (मे-मे) मेरे (सगा-स्वकाः) सौदर-सगे जो (जेठकनिष्ठगा मायरो-ज्येष्ठकनिष्ठका-भ्रातरः) बड़े छोटे भाई हे वे भी मुझे (दुःखा-दुःखात्) इस दुःख से (न य विमोचयति-न च विमोचयन्ति) नहीं छुड़ासके (एसा मज्झ अण्हया-एषा मे अनाथता) यह मेरी अनाथता है ॥२६॥

‘भइणीओ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इसी तरह (महाराय-महाराज) हे राजन् ! जो (मे-मे) मेरी (सका जेठकनिष्ठगा भइणीओ-स्वका ज्येष्ठकनिष्ठका भगिन्यः) उस समय सौदर-सगी बड़ी छोटी बहिनें यी वे भी मुझे इस (दुःखा

“मायरो मे महाराय” इत्यादि

અન્વયાર્થ—મહારાય-મહારાજ હે રાજન્ ! મે-મે મારા સગા-સ્વકા સગા જેઠકનિષ્ઠગા માયરો-જ્યેષ્ઠકનિષ્ઠકા ભ્રાતર. જે નાનામોટા ભાઈ છે તે પણ મને દુઃખા-દુઃખાત્ આ હું ખથી ન ચ વિમોચયતિ-ન ચ વિમોચયન્તિ છોડાવી શક્યા નહીં. એસા મજ્ઞ અણહયા-એષા મમ અનાથતા આ મારી અનાથતા છે ॥૨૬॥

“મહાણીઓ” इत्यादि

અન્વયાર્થ—આવી રીતે મહારાય-મહારાજ હે રાજન્ ! જે મે-મે મારા સગા જેઠકનિષ્ઠગા મહાણીઓ-સ્વકા જ્યેષ્ઠકનિષ્ઠકા મગિન્ય. સગી નાનીમોટી બહેનો હતી તે પણ મને દુઃખા ન ચ વિમોચયતિ- દુઃખાત્ ન ચ વિમોચયન્તિ આ

मूलम्—तओ ह एवमाहसु, दुक्खमा हु पुणो पुणो ।

वेयणा अणुभवितं जे, ससारम्मि अणंतं ॥३१॥

त्राया—ततोऽहमेवमसु, दुःखमा गच्छ पुन पुन ।

वेदना अनुभवितु यन्, समारे अनन्तके ॥३१॥

टीका—‘तओ ह’ इत्यादि ।

तत’=तदनन्तर-रोगप्रतीकारेण विफलेष्विति भावः, अहमेव=इदमेषा
प्रकारेण अनुसृज्य, यन् वेदना.=अतिवेदनायिका सत्तु=निश्चयेन अनुभवितु=
वेदयितु दत्तमा’=दुःखा’ । एव रिया वेदना अनन्तके समारे मया पुन
पुन = बार बारम् अनुभूता’ ॥३१॥

यत्तश्चैवमत —

मूलम्—सड चं जंड मुच्चेजा वेयणा विउलां डओ ।

खंतो दतो निरंतरंभो, पव्वंए अणंगोरिय ॥३२॥

त्राया—सकृन् यदि मुञ्चेय, वेदनाया विपुलाया इतः ।

क्षान्ता दान्तो निगरम्भ’, प्रजयेयमनगारिताम् ॥३२॥

‘तओ ह’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तओ-तत’) रोग का प्रतीकार जब विफल हो गया
तब (अह एवमाहसु-अहम् एव अनुसृज्य) मैंने ऐसा कहा कि (वेयणा
अणुभवितं जे दुःखमा-वेदना अनुभवितु अक्षमा) ये आग आदि
की वेदनाएँ यद्यपि अनुभवन करने के लिये अशक्य हैं (अणत ए-ससा
रम्मि पुणो पुणो-अनन्तके ससारं पुन पुन.) परन्तु क्या किया जाय-
मैंने तो इस अनंत ससार में ऐसी वेदनाएँ बारबार भोगी हूँ ॥३१॥

इस प्रकार की अनायता का अनुभव होने पर उन्होंने क्या विचार

‘तओ ह’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तओ-तत रोगको प्रतिहार करने निष्फल निवृत्त्ये। त्वारे अह
एवमाहसु-अह एवमसृज्य मे ओषु कछु के वेयणा अणुभवितं जे दुक्खमा-वेदना
अनुभवितु अक्षमा आ आष आदिनी वेदनाओ ओ के अनुभव करपाओ अशक्य छे
अणतए ससारम्मि पुणोपुणो-अनन्तके ससारं पुन पुन परतु उपाय शु ? मे
तो आ अनंत ससारमा आवी वेदनाओ बारबार भोगवी छे ॥३१॥

आ प्रकारनी अनायतानो अनुभव थावाथी मे शु विचार क्यो ते कछे छे —

‘अन’ इत्यादि—

सा बाला=नय योयना मम भार्या अन्नम्=अन्न पान=पानीयम्, च=पुन.
स्नान=स्नात्यनेनेति स्नानम्, गन्धोदकादिशम्, तथा=गन्धमाल्यविलेपन=गन्ध=,
कोष्ठपुटादिः, मात्य=चम्पूपाटलजानीयुषिकादिमात्र, विलेपनम्= गोश्री
पंचन्दनानुलेपनम् एषा समाहारद्वन्द्वं तत् मया ज्ञातम् अज्ञातं वा मम सन्नि
धायसन्निधौवेति भावः, नोपभुङ्क्ते=नासेवते ॥२९॥

‘खणपि’ इत्यादि—

हे महाराज । त्रयेयानुगामिनी सा मम भार्या क्षणमपि मे=मम पार्श्व-
तोऽपि पार्श्वप्रदेशादपि न भ्रगते=नापयाति स्म । तथापि च सा मा दुःखाद् न
विमोचयतिस्म । एषा मम अनाथता ॥३०॥

‘अन्न पाणच’ इत्यादि । ‘खण पि मे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तथा (अन्न पाण न्हाण च गधमल्लविलेपण मए णाय
मणाय वा सा बाला नोवभुजह=अन्न पान च स्नान च गधमाल्यविलेपन
मया ज्ञात अज्ञात वा सा बाला न उपभुङ्क्ते) मेरे सामने अथवा परोक्ष मे
न वह खाती थी न पीती थी न धोती थी न गध सुधती थी न माला
धारण करती थी और न चन्दनादि का विलेपन करती थी, अधिक क्या
कहा जाय-(महाराय-महाराज) हे महाराज (खणपि मे पासओवि न
फिट्ठइ-क्षणमपि मे पार्श्वतोऽपि न भ्रगते) वह एक क्षण भी मेरे पास
से दूर नहीं हटती थी ऐसी होती हुई भी मेरी ससारावस्था की भार्या
भी मुझे (न य दुक्खा विमोणइ=न च दुःखात् विमोचयति-)उस दुःख
से नहीं छुड़ा सकी (एसा मज्झ अणाहया-एषा मम अनाथता) यह
मेरी अनाथता है ॥२९॥३०॥

“अन्न पाणच” इत्यादि । “खण पि मे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तथा अणपाण च न्हाण च गधमल्लविलेपण मए णायमणाय
वा सा बाला नोवभुजह=अन्न पान च स्नान च गधमाल्यविलेपन मया ज्ञात
अज्ञात वा सा बाला न उपभुङ्क्ते भारी सामे अथवा पार्श्वतोऽपि ते आती न डती,
पीती न डती, नहाती न डती, धोती न डती, के न तो गधने सुधती डती
न भाणा धा णु करती, तेभज्ज अहंन आदिनु विलेपन पणु करती न डती वधु शु
कडेवामा आवे । महाराय !—ओ महाराज हे महाराज खणपि मे पासओ वि
न फिट्ठइ-क्षणमपि मे पार्श्वतोऽपि न भ्रगते ते भारी पासैथी ओक क्षण पणु आधी
भ्रसती न डती ओवी होवा छता पणु ससार अवस्थानी भारी ओ श्री पणु भने
न य दुक्खा विमोणइ=न च दुःखात् विमोचयति आ दुःखथी छोडावी न शकी
एसा मज्झ अणाहया-एषा मम अनाथता आ भारी अनाथता छे ॥२९-३॥

मृग्य—तर्ज. कंठे पभायम्भि, आपुच्छित्ताण वधवे ।

खतो दतो निरारम्भो पव्वेडओ अणगारिय ॥३४॥

अथा—तत. कल्ये प्रभाते, आपृच्छय गान्धवान् ।

भान्तो दान्तो निरारम्भ, प्रजितोऽनगारिताम् ॥३४॥

टीका—‘तओ’ इत्यादि ।

हे राजन् ! तत तदनन्तर वेदनाभये मति कल्ये द्वितीयदिने प्रभाते=

प्रातः काले गान्धवान् आपृच्छय क्षान्तो दान्तो निरारम्भोऽनगारिता प्र-
जितः=प्राप्त ॥३४॥

‘गवच्च’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(नराद्विवा ?-नराधिप) हे राजन् ! गव चित्तित्ताण-
गव चिन्तयित्वा) मेमा विचार कर (पसुत्तोमि-प्रसुप्तोऽस्मि) मैं सो गया
(राईए परियत्ततीए वेयणा गव गवा-रात्रौ परिवर्तमानाया मे वेदना
क्षय गता) ज्यों ही रात्रि व्यतीत हुई कि मेरी वह वेदना बिल्कुल
जात हो गई ॥३३॥

‘तओ कल्ले’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—फिर रात में हे राजन् ! मैंने (कल्ले-कल्ये) दूसरे दिन
(पभायम्भि प्रभाते) प्रातः काल में (पव्वे-गान्धवान्) उधुओ से (आपु-
च्छित्ताण-आपृच्छय) प्रउकर (खतो दतो निरारम्भो अणगारिय पव्व
इओ-आन्त दान्त निरारम्भ. अनगारिताम् प्रजित) क्षान्त दान्त
गव परिग्रह से सर्वथा रहित होकर मुनिदीक्षा धारण करली ॥३४॥

‘एवच्च’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—नराद्विवा-नराधिप हे राजन् एवचित्तित्ताण-एव चिन्तयित्वा
आवे। विचार करी पसुत्तोमि-प्रसुप्तोऽस्मि हुँ सुप्त गये, राईए परियत्ततीए मे
वेयणा गव गवा-रात्रौ परिवर्तमानाया मे वेदना क्षय गता रात्रि पुरी थई उ,
मरी ओ वेदनाओ बिल्कुल जात थई गछ ॥३३॥

‘तओ कल्ले’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—आ पछीथी हे राजन् । मे कल्ले-कल्ये थील दिवने पभायम्भि
-प्रभाते सवारभाज वाधवे-गान्धवान् लाधओने आपुच्छित्ताण-अपृच्छय पूछीने
(खतो दतो निरारम्भो अणगारिय पव्वेडओ-आन्त दान्त निरारम्भ अनगा
रिताम् प्रजित क्षान्त, दान्त, ओने पञ्चिहुरी सर्वथा रहित थईने मुनिदीक्षा
धारण करी लीथी ॥३४॥

टीका—‘सङ्घ च’ इत्यादि ।

यत्रहम् इत = अस्या विपुलाया = विस्तीर्णाया वेदनायाः मरुच = मरुदपि मुच्येयम् = विमुक्तो भवेयम् । तदाऽह क्षान्तः = क्षमायुक्तः, दान्तः = इन्द्रिय नो इन्द्रिय दमने तत्पर - जितेन्द्रियो भूत्वा निरारम्भः = आरम्भरजितः सन् अनगारिता = साधुत्वं प्रत्येयम्, प्रतिषेधेयम् अद्भो कुर्यामिति यावत् । यन् ससारोच्छेदान्मूलत एव वेदना न स्यादिति भावः ॥३२॥

मूलम्—एव च चित्तोत्तापं, पसुंत्तो मिं नरोहिवा । ।

परित्तन्तीर्ण राईए, वेयणो मे खेंय गयों ॥३३॥

छाया—एव चिन्तयित्वा खलु, प्रसृप्तोऽस्मि नराधिपः । ।

परिवर्त्तमानाया रात्रौ, वेदना मे क्षय गता ॥३३॥

टीका—‘एव च’ इत्यादि ।

हे नराधिप ! एव = पूर्वोक्तप्रकारेण च चिन्तयित्वा = विचार्य खलु = यावत् प्रसृप्तोऽस्मि = निद्रा गतोऽस्मि । तावत् परिवर्त्तमानाया = व्यतिगच्छन्त्या रात्रौ मे = मम वेदना क्षय गता ॥३३॥

क्रिया सो कहते हैं—‘सङ्घ च’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ — (जइ-यदि) यदि मैं (इओ-इत) इस (विउला वेयणा विपुलाया) वेदनायाः) अत्यन्त कष्ट देने वाली वेदना से (सङ्घ मुचेजा-सकृत् अपि मुच्येय) एक बार भी रहित हो जाऊँ (तया-तदा) तो मैं (खतो दतो निरारभो अणगारिय पव्वए-क्षान्तः, दान्तः निरारम्भ अनगारितां प्रत्येयम्) क्षमायुक्त होकर इन्द्रिय एव नो इन्द्रिय के दमन करने में तत्पर होऊँगा और आरम्भ से रहित हो जाने से साधुपना अगीकार करूँगा कि जिससे पुनः ससार के उच्छेद हो जाने से इन वेदनाओं का मूल से ही विनाश हो जाय ॥३२॥

“सङ्घ च” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जइ-यदि जे हे, हु इओ-इत जे विउला वेयणा विपुलायाः वेदनाया अत्यन्त कष्ट आपवाषाणी वेदनाथी सय च मुचेजा-सकृत् अपि मुच्येयम् ओकवार पणु पथी जडि तया-तदा ते हु खतो दतो निरारभो अणगारिय पव्वए-क्षान्तः-दान्तः निरारम्भ अनगारिता प्रत्येयम्-क्षमायुक्त अनी, इन्द्रियो तथा नो इन्द्रियनु दमन करवाभा तत्पर अनी जइश अने आरम्भथी रहित अनीने साधुपणु अगिहार करीश ते जेनाथी करी ससारने उच्छेद थध जवाथी आ वेदनाथीने भूणभाथी ज विनाश थध जय ॥३२॥

કૃતો દીક્ષાગ્રહણાનન્તર ત્વ નાથો જાતઃ, ન તતઃ પૂર્વમ્ ? ઇત્યાદ—
મૃમ્—અપ્પો નંદં વેયરેણી. અપ્પા મે' કૂડસામલી ।

અપ્પા કામદુહા ઘેણ, અપ્પા મે' નન્દેણં વેણં ॥૩૬॥

ગ્રાયા--આત્મા નદી વૈતરણી, આત્મા મે' કૃટશાલ્મલિ. ।

આત્મા સમદુઃખા યેતુ, આત્મા મે' નન્દન યનમ્ ॥૩૬॥

ટીકા--'અપ્પા' ઇત્યાદિ--

હે રાજન ! આત્મા=આત્મૈવ નરક સમ્પન્ધિની વૈતરણી નદી । ઉદ્ધત
મ્યાત્મનો નરકહેતુત્યાન । અતપ્પ મે=મમ આત્મૈવ કૃટમિત્ત=પીડાજનક સ્થાનમિત્ત
યાતના હેતુત્વાત, શાલ્મલિઃ=નરકમ્યો વૈક્રિય શાલ્મલિવૃક્ષોઽસ્તિ । તથા-આત્મૈવ
કે ઉપાય કા પરિજ્ઞાન ચાલા હોને સે તથા ડનકા સરક્ષણ કરને ચાલા
હોને સે મે' નાથ યન ગયા ૬ ॥૩૬॥

દીક્ષાગ્રહણ કરને પર આપ નાથ યને ઓર ડમકે પહેલે નાથ
નહીં યે સો કયા મારણ ? ડસી કો કહતે હૈ - 'અપ્પા' ઇત્યાદિ ।

દીક્ષા ગ્રહણ કે પહેલે મે' નાથ રૂપો નહીં હુઆ ઓર અત્ર નાથ
કૈસે યન ગયા ૬-સો હે રાજન ! મે' તુમ્હારે ડસ સદેહ કો નિવૃત્તિ નિમિત્ત
યહ કહતા ૬ કિ યહ (અપ્પા વેયરણી નંદં-આત્મા વૈતરણી નદી) આત્મા-
ઉદ્ધત આત્મા હી નરક કી વૈતરણી નદી હૈ-રૂપોં કિ એસી આત્મા હી
નરક કી હેતુ હોતી હૈ ડસી લીયે (અપ્પા મે' કૂડસામલી-આત્મા મે'
કૃટ શાલ્મલિ) એસી આત્મા મુક્તે કૃટ કી તરહ-પીડાજનક સ્થાન કી
તરહ-યાતના કી હેતુ હોને સે-નરક મેં રહે હુણ વૈક્રિય શાલ્મલી વૃક્ષ

તેમની રક્ષા કરવાના ઉપાયના જ નવાળો હોવાથી તથા એમનું સરક્ષણ કરવાવાળો
હોવાથી હું નાથ બની ગયો છું ॥૩૫॥

દીક્ષા લીધા પછી આપ નાથ બન્યા અને એની પહેલા આપ નાથ ન હતા
એનું શું કારણ છે ? આને કહે છે -- "અપ્પા" ઇત્યાદિ ।

અ વચાર્થ--દીક્ષા લીધા પહેલા હું નાથ કેમ ન બન્યો, અને હવે નાથ
ડમ બની ગયો છું તો હે રાજન ! તમારા આ સદેહની નિવૃત્તિ નિમિત્તે જણા
વવાનું કે અપ્પા વેયરણી નંદં-આત્મા વૈતરણી નદી આ આત્મા ઉદ્ધત આત્મા
જ નરકની વૈતરણી નદી છે કેમકે, એવો આત્માજ નરકના હેતુરૂપ હોય છે આ
કારણે અપ્પા મે' કૃટ સામલી-આત્મા મે' કૃટ શાલ્મલિઃ એવી આત્મા મને કૃટની માફક
-પીડાજનક સ્થાનની માફક-યાતનાના હેતુરૂપ હોવાથી-નરકમા પડેલા વૈક્રિય શાલ્મલી
૭૬

મૂલમ—તઓ હ નાહો જાઓ, અપ્પણો ય પરસ્સ યં ।

સવ્વેસિ ચેવં મૃયેણં, તસેણં થાવરેણ યં ॥૩૫॥

ઝાયા—તનોહ નાથો જાતઃ, આત્મનથ પરમ્મ ચ ।

સર્વેપા ચૈવ મૂતાના, ત્સાણા સ્થાવરાણા ચ ॥૩૫

ટીકા—‘તઓ હ’ इत्यादि ।

हे राजन् ! अतः=दीक्षाग्रहणानन्तरमहम् आत्मानः=ममस्य च तथा=परस्य=भन्यस्य नाथ=योगक्षेमकारको जात । अलङ्घ्यलाभो योग, लङ्घ्यस्य च रक्षणक्षेमः । अलङ्घ्यस्य लाभेन, लङ्घ्यस्य च तस्य प्रमाद परित्यागपूर्वक परिरक्षणेन सस्य नाथः । धर्मदानस्थैर्यकरणाभ्यामन्येवा च नाथः । तथा=सर्वेपा भूताना=जीवाना चैव=चापि नाथो जातः । कीदृशाना नाथो जात इत्याह—‘तसाण’ इत्यादि=तसाणा स्थावराणा च । त्रसस्त्वावरभूताना रक्षणोपायपरिज्ञानेन तत्करणेन च तेषा नाथोऽस्मि । ॥३५॥

‘तઓ હ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! (तओ ह=तत अहम्)जय मैने दीक्षा धारण करली तब उसक बाद मै (अपपणो परस्स य नाहो जाओ=आत्मन परस्य च नाथ. जात) अपना एव परका नाथ=योग क्षेमकारी हो गया । अलङ्घ रत्नत्रय के लाभ से एव लङ्घ रत्नत्रय के प्रमाद परिहार पूर्वक परिरक्षण से जीव अपना नाथ बन जाता है—मै भी इसी तरह का नाथ बन गया ह । धर्मका दान देने से तथा उसमे स्थिरता करवाने से प्राणी दूसरो का नाथ बन जाता है । इसी तरह मै भी दूसरे—(सव्वेसिं भूयाण तसाण थावराण य नाहो जाओ=सर्वेपा भूताना त्रसाणा स्थावराणा च नाथः जात) समस्त भूतों का त्रस स्थावर जीवो का=उनकी रक्षा करने

“તઓ હ” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! तओह=ततः अहम् न्याये मे दीक्षा धारण करी लीधी ते पछी अप्पणो परस्स य नाहो जाओ=आत्मन. परस्य च नाथो जात होतांना અને બીજાના નાથ=યોગક્ષેમકારી બની ગયો અલ્પ રત્નત્રયના લાભથી અને લ્પ રત્નત્રયના પ્રમાદ પરિહાર પૂર્વક પરિરક્ષણથી એવ પોતાનો નાથ બની નાથ છે હું પણ એ પ્રકારનો નાથ બની ગયો છું ધર્મનું દાન દેવાથી તથા તેમા સ્થિરતા કરાવવાથી પ્રાણી બીજાઓનો નાથ બની નાથ છે આવી રીતે હું પણ બીજા સવ્વેસિં ભૂયાણ તસાણ થાવરાણ ય નાહો જાઓ=સર્વેપા ભૂતાના ત્રસાણા થાવરાણા ચ નાથ જાત સઘળા જીવોનો ત્રસ અને સ્થાવર જીવોનો

કુતો દીક્ષાગ્રહણાનન્તર ત્વ નાથો જાતઃ, ન તત. પૂર્વમ્ ? ઇત્યાદિ—
મૃત્મ—અપ્પો નેઈ વેયરેણી. અપ્પા મે' કૂડસામલી ।

અપ્પા કામદુહા થેણ, અપ્પા મે' નન્દેણં વેણં ॥૩૬॥

ત્રાયા—આત્મા નદી વૈતરણી, આત્મા મે' કૂટશાલ્મલિ. ।

ખાત્મા કામદુગ્રા યેનુ, આત્મા મે' નન્દન યનમ્ ॥૩૬॥

ટીકા—‘અપ્પા’ ઇત્યાદિ—

હે રાજન ! આત્મા=આત્મૈવ નરક સમ્પન્નિની વૈતરણી નદી । ઉદ્ધત
મ્યાત્મનો નરકહેતુત્યાન । અતપ્પ મે=મમ આત્મૈવ કુટમિત્ત=પીઢાજનક સ્થાનમિત્ત
યાતના હેતુત્વાત, શાલ્મલિ =નરકમ્યોવૈક્રિય શાલ્મલિટ્સોઽસ્તિ । તથા—આત્મૈવ
કે ઉપાય કા પરિજ્ઞાન વાલા દોને સે તથા ડનકા સરક્ષણ કરને વાલા
દોને સે મે' નાથ યન ગયા હ ॥૩૬॥

દીક્ષાગ્રહણ કરને પર આપ નાથ યને ઓર ડમકે પહેલે નાથ
નહીં યે સો કયા કારણ ? ડસી કો કહતે હૈ—‘અપ્પા’ ઇત્યાદિ ।

દીક્ષા ગ્રહણ કે પહેલે મે' નાથ જ્યોં નહીં હુઆ ઓર અવ નાથ
કૈસે યન ગયા હ—સો હે રાજન ! મે' તુમ્હારે ડસ સદેહ કો નિવૃત્તિ નિમિત્ત
ચહ કહતા હ કિ ચહ (અપ્પા વેયરણી નેઈ—આત્મા વૈતરણી નદી) આત્મા—
ઉદ્ધત આત્મા હી નરક કી વૈતરણી નદી હૈ—જ્યોં કિ એસી આત્મા હી
નરક કી હેતુ હોતી હૈ ડસી લીયે (અપ્પા મે' કૂડસામલી—આત્મા મે'
કૂટ શાલ્મલિઃ) એસી આત્મા મુક્તે કૂટ કી તરહ—પીઢાજનક સ્થાન કી
તરહ—યાતના કી હેતુ દોને સે—નરક મેં રહે હુવ વૈક્રિય શાલ્મલી વૃક્ષ
તેમની રક્ષા કરવાના ઉપાયના જાનવાળો હોવાથી તથા એમનું સરક્ષણ કરવાવાળો
હોવાથી હું નાથ બની ગયો છું ॥૩૬॥

દીક્ષા લીધા પછી આપ નાથ બન્યા અને એની પહેલા આપ નાથ ન હતા
એનું શુ કારણ છે ? આને કહે છે—“અપ્પા” ઇત્યાદિ ।

અ વચાર્થ—દીક્ષા લીધા પહેલા હું નાથ કેમ ન બન્યો, અને હવે નાથ
એમ બની ગયો છું તો હે રાજન ! તમારા આ સદેહની નિવૃત્તિ નિમિત્તે જણા
વવાનું કે અપ્પા વેયરણી નેઈ—આત્મા વૈતરણી નદી આ આત્મા ઉદ્ધત આત્મા
જ નરકની વૈતરણી નદી છે કેમકે, એવો આત્માજ નરકના હેતુરૂપ હોય છે આ
કારણે અપ્પા મે' કૂટ સામલી—આત્મા મે' કૂટ શાલ્મલિ' એવી આત્મા મને ફટની માફક
—પીઢાજનક સ્થાનની માફક—યાતનાના હેતુરૂપ હોવાથી—નરકમાં પડેલા વૈક્રિય શાલ્મલી
૭૬

કામદુઘા=કામાન-અભિલષિતસ્વર્ગાપર્ગમુખસ્થાન દોષિ=પ્રપૂરયતિ યા સા તથા,
ધેનુ=કામધેનુરસ્તિ । તથા-મે=મમ આત્મૈવ નન્દન વન-ચિત્તાહાદકત્વાન્ન દન
વનસદ્દશમસ્તિ । ૩૬॥

મૂલમ્—અપ્પા કત્તા વિકત્તા ચં, દુહાણં ચં સુહાણં ચં ।

અપ્પા મિત્તેમમિત્તે ચં, દુષ્પટ્ટિય સુપટ્ટિઓ ॥૩૭॥

ઝાયા—આત્મ કર્તા પ્રિયર્તા ચ, દુઃખાના ચ સુખના ચ ।

આત્મા મિત્રમમિત્ર ચ, દુષ્પ્રસ્થિત સુપ્રસ્થિત. ॥૩૭॥

ટીકા—‘અપ્પા’ इत्यादि—

हे राजन् ! दुःखानां च सुखानां च कर्ता आत्मैव, च=पुनस्तेषां विकर्ता=
विक्षेपकः-निवारक, आत्मैव । यत एवम् अतः-दुःप्रस्थितसुप्रस्थितः दुःप्र
स्थित-दुष्टप्रस्थित-मृच्छो दुराचरणकारक, सुप्रस्थित=मुष्टुप्रस्थितः=सदनु
ष्ठान कारक, अन्यो कर्मधारय, आत्मैव मित्र च अमित्र च भवति । दुःप्र

जैसी है । तथा (अप्या कामदुहा धेनु-आत्मा कामदुघा धेनुः) यह आत्मा
ही अभिलषित स्वर्ग एव अपवर्ग के सुखो को देनेवाली होने से काम
धेनु है । तथा यह (अप्या मे नन्दन वन-मे आत्मा नदन वनम्) आत्मा
ही चित्ताह्लादक होने से मेरे लिये नदन वन के समान है ॥३६॥

‘अप्या कत्ता’ इत्यादि ।

‘અન્વયાર્થ’—હે રાજન્ ! (દુહાણ સુહાણ ચ કત્તા અપ્પા-દુઃખાના
સુખાના ચ કર્તા આત્મા) દુઃખ એ સુખોં કા કર્તા યહ આત્મા હી હૈ,
તથા (વિકત્તા-વિકર્તા) ઉનકા નિવારણ કરને ચાલા ધી યહી આત્મા
હૈ । જબ યહ આત્મા (દુષ્ટિય સુપટ્ટિઓ-દુષ્પ્રસ્થિતસુપ્રસ્થિતા)-દુરા-
ચરણોં મે ફંસ જાતા હૈ અથવા સદાચરણોં મે લવલીન હો જાતા હૈ

વૃક્ષ જેવી છે તથા અપ્પા કામદુહા ધેનુ-આત્મા કામદુઘા ધેનુ-આ આત્માજ
અભિલષિત સ્વર્ગ અપવર્ગના સુખોને આપવાવાળો હોવાથી કામધેનુ છે તથા
અપ્પામે નન્દન વન-મે આત્મા નદન વનમ્ આ આત્માજ ચિત્તને આનંદ આપન ર
હોવાથી મારા માટે નદનવન સમાન છે ॥૩૬॥

“અપ્યા કત્તા” ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! દુહાણસુહાણ ચ કત્તા અપ્પા-દુઃખાના સુખાના ચ
કર્તા આત્મા હૈ અને સુખોને કર્તા આ આત્માજ છે તથા વિકત્તા-વિકર્તા
ધેનુ નિવારણ કરનાર પણ આ આત્માજ છે બ્યારે આ આત્મા દુષ્ટિય સુપટ્ટિઓ-
દુષ્પ્રસ્થિત સુપ્રસ્થિતાઃ દુરાચરણમા ફસાઈ બધ છે અથવા સદાચરણમા લવલીન

स्थितस्य आत्मनो वैतरण्यादि रूपत्वेन सङ्गदुःखहेतुतयाऽमितरूपत्वम्, सुप्र-
स्थितस्य आत्मनः कामधेन्यादि-रूपत्वेन सङ्गदुःखहेतुतया मितरूपत्वम्। सुप्रस्थि-
तत्वं चात्मनः प्रव्रज्यायामेव समवति। अतः प्रव्रज्या ग्रहणानन्तरमेवाह योग-
क्षेमकरणे सामर्थ्ययुक्तत्वाच्चापो जातः। न तु तत्र पूर्वमिति भावः॥३७॥

पुनरपि प्रकारान्तरेणानाथत्वमाह—

मूलम्—

इमां हे अन्नां विं अणाहया निवां, तमेगचित्तो निहुंओ सुणोहिमे।
नियठधम्मं लहिर्धाणवी' जेंहा, सीयति एगे' बहुकौयरा नरं॥३८॥

त्रया—इयं खलु अन्याऽपि अनाथता नृप!, तामेकचित्तो निभृत शृणुमे।
निर्ग्रन्थधर्मं लोकाऽपि यथा, सीदन्ति एके बहुकौतरानराः॥३८॥

टीका—‘इमां ह’ इत्यादि।

हे नृप! इयं=वक्ष्यमाणा खलु=निश्चयेन अन्याऽपि अपराऽपि अनाथता

तत्र वह आत्मा आत्मा सा (मित्तममित्त इवङ्-मित्रममित्र भवति)
मित्र एव अमित्र माना जाता है। दुराचरणों से निमग्न आत्मा वैतरणी
का रूपक होने से समस्त दुःखों का हेतु हो जाता है इसलिये वह
अपने आपका अमित्र बन जाता है। तथा जब यही आत्मा सदाच-
रणों का सेवन करने लग जाता है, तब कामधेनु और नन्दनवन जैसा
अभिलषित पदार्थ की प्राप्ति का हेतु होने से अपने आपका मित्र बन
जाता है। आत्मा में सदाचरण तल्लीनता प्रव्रज्या को अङ्गीकार करने
पर ही आती है इसी लिये हे राजन् मैं प्रव्रज्या ग्रहण के बाद ही योग
क्षेम करण में सामर्थ्ययुक्त हो सकने के कारण नाथ बन सका ह।
इसके पहिले नहीं॥३७॥

वर्ध जय छे त्थारे आत्मा मित्तममित्त इवङ्-मित्रममित्र भवति आत्मानो मित्र
अने अमित्र मानवामा आवे छे दुराचरणुमा निमग्न आत्मा वैतरणीने। इपक
होवाथी सधणा दुजोने। हेतु थछ जय छे आ कारखे ते पोते पोताने। दुश्मन
अनी जय छे तथा न्यारे आ आत्मा सदाचरणुनु सेवन करवा लागी जय छे
त्थारे कामधेनु अने नन्दनवन जेवा अभिलषित पदार्थनी प्राप्तिने हेतु होवाथीपोते
पोताने मित्र अनी जय छे आत्मा सदाचरण तल्लीनता प्रव्रज्याने अङ्गीकार
करवाथी न आवे छे आथोहे राजन्! दु प्रव्रज्या लीधा पछीन योग क्षेमकरेणुमा
सामर्थ्यवाणे थछ जवाने कारखे नाथ अनी थउथे छु ते पडेवा नही॥३७॥

उस्ति । ताम्=अनाथताम् म=मम सकाशात् एकचित्त=एकाग्रमनाः, अतएव
निभृत=स्थिरश्च भूत्वा शृणुष्व । यादृशी साऽनाथता तथाह—‘नियतधम्म’ इत्या
दिना-निर्ग्रन्थाना धर्म-आचारस्त लब्धापि=प्राप्यापि=यथा एव=एकचित्तं यद्
कातरा-निःसत्त्वा नरा=पुरुषाः सीदन्ति=चारित्र्याराधने शिथिली भवन्ति ।
सीदनलक्षणेयमपराऽनाथतेति भावः ॥ ॥३८॥

तामनाथतामेव दर्शयति—

मूलम्—

जो पव्वइत्ताण महव्वयाड, संम्म च नो फासयई पमाया ।

अणिग्गहप्पा ये रसेसु गिद्धे, न मूलोओ छिदंड वधेणं से ॥३९॥

अया—प्रपञ्च्य महाव्रतानि, सम्यक् च नो स्पृशति प्रमादात् ।

अनिप्रहात्मा च रसेषु गृद्धो, मूलतश्छिनत्ति च न स ॥३९॥

फिर दूसरे प्रकार से भी अनाथता कहते हैं—‘इमा’-इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(निवा-नृप) हे राजन् ! इमा अण्णा वि अणाहया-

इय अपि अन्या अनाथता) यह एक दूसरी प्रकार की भी अनाथता है ।

(मे तमेगचित्तो निहुओ सुणेहि-मे ताम् एकचित्तं निभृतः शृणु) मैं

उसको तुम से कहता हूँ । तुम उसको एकाग्रचित्त एवं स्थिर होकर

सुनो, वह अनाथता यह है—(नियत धम्म लहियाण वि एगे बहु कायरा

नरा सीयन्ति-निर्ग्रन्थधर्म लब्धाऽपि एके बहुकातराः नराः सीदन्ति)

निर्ग्रन्थ धर्म अर्थात् चारित्र्य को प्राप्त करके भी किन्तुक ऐसे कायर

नर हुआ करते हैं जो उस चारित्र्य की आराधना करने में शिथिल हो

जाते हैं । इस प्रकार यह चारित्र्याराधन की शिथिलता दूसरे प्रकार

की अनाथता कही गई है ॥३८॥

पछी जीण प्रकार्थी पणु अनाथताने कहे छे—“इमा” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(निवा-नृप) हे राजन् ! इमा अण्णा वि अणाहया-इय अपि अन्या

अनाथता आ ओक जीण प्रकार्थी पणु अनाथता छे, जे हु तमने कहु छे

मे तमेगचित्तो निहुओ सुणेहि-मे ताम् एकचित्तं निभृतः शृणु तमो तेने स्थिर

ताथी ओकाग्रचित्त भनीने सालजे । ते अनाथता आ छे नियतधम्म लहियाण वि

एगे बहुकायरा नरा सीयन्ति-निर्ग्रन्थधर्म लब्धाऽपि एके बहुकातरा सीदन्ती

निर्ग्रन्थ धर्म अर्थात् चारित्र्यने आर्पण करीने पणु केटलाक ओवा कायर भनुअ थाय

छे क, जे तेओ चारित्र्यनी आराधना करवाभा शिथिल थछ भय छे आ प्रकार्थी

अनाथता कहेवाभा आवेल छे ॥३८॥

टीका—‘जो’ इत्यादि ।

य प्रपञ्च=दीया तृतीया महाप्रतानि=माणातिपातविरमणादि स्थाणि
पञ्च महाप्रतानि प्रमादान् हेतोश्च सम्यक् नो स्पृशति=न पालयति । अनि
ग्रहात्मा=अनिग्रह=निग्रहरहित आत्मा यस्य स तथा,—अजितेन्द्रिय, अत
एव—रसेषु=मधुरादिषु तृद्ध तृद्धिमान् ॥ मोक्षप्रपञ्चित. बन्धन-यत्तेऽनेनेति
बन्धन रागद्वेषात्मक बन्धन मूढतो न जिनति ॥३९॥

मूलम्—

आउत्तेया जस्स य नेत्थि वाड, डरियोड भासाड तहेसणाए ।
आयाणनिक्खेव दुगुच्छणाए, ने वीरजोय अणुजाड मेगं ॥४०॥

इसी बात को इस गाथा द्वारा प्रकट करते हैं—‘जो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जो पञ्चदत्ताण-यः प्रपञ्च) जो मनुष्य मुनिदीक्षा
धारण करके (महन्वयाड सम्म च नो फासयड—महाप्रतानि सम्बन्ध नो स्पृ-
शति प्राणातिपातविरमण आदिरूप महाप्रतों का अच्युती तरह पालन नहीं
करता है (से-स) वह (अणिग्गहप्पा—अनिग्रहात्मा) अजितेन्द्रिय न्यक्ति
(रसेसु गिद्धे—रसेषु तृद्ध) मधुर आदि रसों में तृद्धि वाला होता हुआ
(मूलओ वधण न जिद्धड—मूलतः बन्धन न जिनति) सम्मल रागद्वेष रूपी
बन्धन का छेदन करनेवाला नहीं हो सकता है । अर्थात्—जो मनुष्य
मुनिदीक्षा धारण करके भी इन्द्रियों का दास बना रहता है और
इसी कारण महाप्रतों का सम्यक् रीति से परिपालन नहीं करता है उसी
व्यक्ति रसों की तृद्धता से रागद्वेष पर विजय नहीं पाता है ॥३९॥

आ बातने आ गाथा द्वारा प्रकट करवाभा आवे छे—“जो” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो पञ्चदत्ताण-यः प्रपञ्च के मनुष्य मुनिदीक्षा धारण करने
महन्वयाड सम्म च नो फासयड—महाप्रतानि सम्यक् नो स्पृशति प्राणातिपात
विरमण आदिरूप महाप्रतानु सारी रीति पालन करतो नथी, से-स ने अनिग्गहप्पा—
अनिग्रहात्मा अजितेन्द्रिय व्यक्ति रसेसु गिद्धे—रसेषु तृद्ध मधुर आदि रसों में तृद्धि-
वाणे । अनीने मूलओ वधण न जिद्धड—मूलतो वधन न जिनति रागद्वेषरूपी बन्धन
छे न करवावाणे । अनी शकतो नथी अर्थात्—वे मनुष्य मुनिदीक्षा धारण करीने
पण धिन्द्रियोने दास अनी रहे छे अने अणु कारणथी भवान्तोनु सम्यक् रीतिथी
परिपालन करतो नथी अवी व्यक्ति रसोनी तृद्धताथी रागद्वेष उपर विजय भणवी
शकती नथी ॥३९॥

છાયા—આયુક્તતા યસ્ય ચ નાસ્તિ કાચિત્, ઈર્યાયા ભાષાયાં તર્થપણાયામ્ ।
આદાનનિક્ષેપ યોર્જુગુપ્સનાયા, ન વીરયાતમનુયાતિ માર્ગમ્ ॥૪૦॥

ટીકા—‘આઉત્તયા’ इत्यादि ।

ઈર્યાયામ્=ઈર્યાસમિતો ભાષાયા=ભાષાસમિતો, તથા ઇષ્ણામ્=ઇષ્ણામ
મિતો, આદાનનિક્ષેપયો =સાધુપરુરણ-ગ્રહણન્યાસરૂપસમિતો, જુગુપ્સનાયા=પરિષ્ઠા
પનાસમિતો ચ-ઉચ્ચારાદીના સયમાનુપયોગિતયા જુગુપ્સનીયસ્ત્વેનૈવ પરિષ્ઠાપનાત્
જુગુપ્સનાઞ્ચ પરિષ્ઠાપનૈવ ગ્રહ્યા, યસ્ય કાચિત્ મ્વન્પાઽ પિ આયુક્તતા=સાવધાનતા
નાસ્તિ, વીરયાતમ્=વીરૈસ્તોર્થકર ગણધરાદિભિર્યાત=ગત માર્ગ=રત્નત્રયરૂપ મોક્ષ
પથ નાનુયાતિ=ન ગચ્છતિ । ‘આયાણનિક્ષેવ’ इतिलुप्तसप्तम्यन्तम् । ॥૪૦॥

મૂલમ્—

चिरं पि से० मुडरुई भवित्ता, अधिरं व्वए तवनियमेहिं भंटे ।
चिरं पि० अप्पाण किलेसेइत्ता, नं पारये होईं हुं सपराए ॥४१॥

‘આઉત્તયા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(ઈરિયાઈ ભાસાઈ તહેસણાઈ આયાણનિક્ષેવ દુગું
છળાઈ જસસ કાઈ આઉત્તયા નત્થિ—ઈર્યાયા ભાષાયા તથા ઇષ્ણાયા
આદાનનિક્ષેપયો જુગુપ્સનાયા યસ્ય કાચિત્ આયુક્તતા નાસ્તિ) ઈર્યાસ-
મિતિ મેં, ભાષાસમિતિ મેં તથા ઇષ્ણાસમિતિ મેં, આદાનનિક્ષેપણસમિતિ
મેં ઇવ પરિષ્ઠાપનસમિતિ મેં જિસ સાધુ કો સ્વરૂપ ખી સાવધાનતા
નહીં હૈ વહ (વીરજાય મગ્ગ ન અણુજાઈ-વીરયાત માર્ગ ન અનુયાતિ) તીર્થ
કર ઇવ ગણધરોં સે સેવિત માર્ગકા-રત્નત્રય રૂપ મોક્ષમાર્ગ કા-અનુ
યાયી નહીં હોતા હૈ । અર્થાત્-પાંચ સમિતિયોં કે પાલન કરને મેં જિસકા
ઉપયોગ નહીં હૈ વહ મોક્ષ માર્ગ કા અનુયાયી ખી નહીં હૈ ॥૪૦॥

“આ ઉત્તયા” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ઈરિયાઈ ભાસાઈ તહેસણાઈ આયાણનિક્ષેવ દુગુંછળાઈ જસસ
કાઈ અઉત્તયા નત્થિ—ઈર્યાયા ભાષાયા તથા ઇષ્ણાયા આદાનનિક્ષેપયો, જુગુ-
પ્સનાયા યસ્ય કાચિત્ આયુક્તતા નાસ્તિ ધર્મોમમિતિમા, ભાષા સમિતિમા, તથા
એષ્ણાસમિતિમા આદાન નિક્ષેપણ સમિતિમા અને પરિષ્ઠાપન સમિતિમા જે સાધુને
થોડી પણ સાવધાનતા નથી તે વીરજાય મગ્ગ ન અણુજાઈ-વીરયાત માર્ગ ન અનુયાતિ
તીર્થ કર અને ગણધરોથી સેવિત માર્ગના-રત્નત્રયરૂપ મોક્ષ માર્ગના અનુયાયી બનતા
નથી અર્થાત્ પાંચ સમિતિઓનું પાલન કરવામા જેનો ઉપયોગ નથી તે મોક્ષ
માર્ગના અનુયાયી પણ નથી ॥૪૦॥

જાગ્યા—ચિરમપિ સ મુણ્ડરચિ'ભૂત્વા, અસ્થિરત્તત્તપો નિયમેભ્યો ભ્રષ્ટ ।
ચિરમપિ આત્માન જે શયિત્વા, પારગો ભવતિ સ્વતુ સમ્પરાયસ્ય ॥૪૧॥

‘ચિર પિ’ ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! ચિરમપિ=પ્રભૂતકાલમપિ મુણ્ડરચિ. મુણ્ડે=કેશાપનયનરપે
મુણ્ડન એવ જોપાનુષ્ઠાનપરાદ્મુલ્લતયા રુચિ.=અભિલાષો यस્ય સ તથા, ભૂત્વા
અસ્થિરત્તત્તપો=અસ્થિરાણિ--ચત્વાનિ વ્રતાનિ=પ્રાણાતિપાતવિરમણાદીનિ यस્ય સ
તથા, અતપ્ય-તપોનિયમેભ્યો-તપાસિ=અનગનાદિદ્વાદશવિધાનિ, નિયમાઃ=અભિ
ગ્રાદિકાન્તેભ્યો ભ્રષ્ટ =ચલિત =સ=દ્રવ્યમુનિ ચિરમપિ પ્રભૂતકાલમપિ, આત્માન
લુચ્ચનાદિના જેશયિત્વા=જગભાજ કૃત્વાઽપિ સમ્પરાયસ્ય-સપરાયન્તિ=સમ્યક્ પર્ય

‘ચિરપિ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! જો સાધુ (ચિરપિ મુઢરુઈ મચિત્તા અધિ
રચ્ચણ તવનિયમેઈં મદ્રે-ચિરમપિ મુણ્ડરચિ. ભૂત્વા અસ્થિરત્તત્તપો-
નિયમેભ્યઃભ્રષ્ટ) ચિરકાલતરુ મી કેશાપનયનરૂપ મુટન મેં હી અભિલાષી
વનરુર (અધિરચ્ચણ-અસ્થિરત્તત્તપો) જોપત્તો મેં અધિર-ભાવ રચ્ચતા હે
(સે-સ) વહ (તવનિયમેઈં મદ્રે-તપો નિયમેભ્ય ભ્રષ્ટ) અનગના આદિ
પારદ પ્રકાર કે તપ ણવ અભિગ્રહ આદિક નિયમો રો ચલિન હુઆ દ્રવ્યમુનિ
રુલ્લાના હૈ । વહ (ચિરપિ અપ્પાણ કિલેસડત્તા-ચિરમપિ આત્માન જેશ-
યિત્વા) ચિર કાલતરુ મી અપને આપકો લુચ્ચન આદિ ઢાગ જેશિત કરકે
મિ (હુ-ચલુ) નિયમ સે (સમ્પરાય પારણ ન હોડ-સમ્પરાયસ્ય પારગો ન
‘ભવતિ’ સસાર મા પારગામી નહી હોતા હૈ । અર્થાન્-જો સાધુ કેવલ
મુહન મે હી રુચિ રચ્ચ નર જોવ પ્રાણાતિપાત વિરમણાદિન ત્તો ગ

“ચિરપિ” ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! જે સાધુ ચિરપિ મુઢરુઈ મચિત્તા અધિરચ્ચણ તવનિયમેઈં મદ્રે-
ચિરમપિ મુણ્ડરચિ' ભૂત્વા અસ્થિરત્તત્તપો નિયમેભ્યો ભ્રષ્ટ જાગ્યા સમય મુધી
પણ કેશાપનયન રૂપ મુહનમા જ અભિલાષી બનીને અધિરચ્ચણ-અસ્થિરત્તત્તપો
બનોમા અધિરભાવ રાખે છે સે-સ તે તવનિયમેઈં મદ્રે-તપો નિયમેભ્ય ભ્રષ્ટ
અનગના આદિ પાર પ્રકારના તપ અને અભિગ્રહ આદિ નિયમોથી ચલિત થયેલ
દ્રવ્યમુનિ હોવાય છે તે ચિરપિ અપ્પાણ કિલેસડત્તા-ચિરમપિ આત્માન જેશયિત્વા
જાગ્યા સમય મુધી પોતે પોતાને દોષન આદિ દ્વારા હુ બિત વેદના ભોગવીને પણ હુ-ચલુ
નિયમથી સમ્પરાય પારણ ન હોડ-સમ્પરાયસ્ય પારગો ન ભવતિ સસારનો પારગામી
બનેતા નથી અર્થાત જે સાધુ કેવળ મુહનમા જ રૂચિ રાખાને બીજા પ્રાણાતિ

અન્તિ જન્તયો ડસ્મિન્નિતિ સમ્પરાય સસારસ્તસ્ય પારગઃ=પારગામી સ્વલુ=નિશ્ચ
યેન ન ભવતિ। 'સપરાય' ઇતિ પઠ્યર્થે સપ્તમી ॥૪૧॥

મૂલમ્—

પોહેવ મુટ્ટી જહ સે અસારે, અયતિણ કૂટકહાવણેવા ।

રાઠામળી વેરુલિયપ્પગાસે, અમહમ્મણ હોડ હુ જાણણસુ ॥૪૨॥

છાયા--પોહેવ મુટ્ટિયથા સોડસારઃ, અયન્નિત, કૂટકાર્પાણ ઇવ ।

રાઠામળિયૈર્દ્રવ્યમકાશ, અમહાર્પકો ભવતિ સ્વલુ જ્ઞાયકેષુ ॥૪૨॥

ટીકા--'પોહેવ' इत्यादि ।

પોહેવ=અન્ત'મુપિરૈવ-અકારોડયધારણે, યા કદાચિદપિ નિરિહા નૈવ
ભવતિ, એવંચિધા મુટ્ટિયથા=મુટ્ટિરિ સ દ્રવ્યમુનિઃ અસારઃ=સારરહિતો ભવતિ,
સદર્થ ન્યૂનત્વાતઃ, તથા કૂટકાર્પાણ ઇવ=કૂટકાર્પાણયત્ અયન્નિત'='અનિયમિતો
ભવતિ, યથા કૂટકાર્પાણ કૂટતયા ન કેનાપિ નિયન્વ્યતે અર્થાત્-ઋયવિક્ર
યાદૌ ન વ્યવહિયતે, એવમેવ અસો સયતામાસો નિર્ગુણત્વેન ન કેનાપ્યાદિયતે

ઉપેક્ષા ભાવ રાખતા હૈ વહ અસ્થિર પ્રતી હોકર અપને તપ એવ નિયમો
સે અષ્ટ હી માના ગયા હૈ । એસા વ્યક્તિ યાહે જિતના મી અપને આપકો
હેશિત કરે તો મી સસાર સે પાર નહીં હો સમ્પ્રતા હૈ ॥૪૧॥

'પોહેવ' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--(જહા પોહા મુટ્ટી અસારે એવ-યથા પોહા મુટ્ટિ, અસારા
એવ ભવતિ) જૈસે પોલી મુટ્ટી સાર રહિત હી હોતી હૈ ઉસી તરહ (સે
અસારે-સ'અસાર) વહ દ્રવ્યમુનિ રત્નત્રય સે શૂન્ય હોને સે સાર રહિત
હોતા હૈ । (ઇવ) તથા જૈસે (કૂટકહાવણે અયતિણ-કૂટકાર્પાણ અયન્નિત
ભવતિ) તથા અયમપિ અયન્નિત, ભવતિ) સ્વોટા પૈસા-રૂપ્યા-સિક્કા-ક્રય-
વિક્રય આદિ મેં વ્યવહાર યોગ્ય નહીં હોતા હૈ ઉમી તરહ યહ સયતા

પાતાદિક વિરમણ પ્રતોમા ઉપેક્ષાભાવ રાખે છે તે સ્થિતિ થઇને પોતાના
તપ અને નિયમોથી બ્રહ્મ માનવામા આવેલ છે એવી વ્યક્તિ પોતે પોતાની જાતને
કહેશિત કરે તો પણ તે સસારથી પાર થઇ શકતો નથી ॥૪૧॥

"પોહેવ"--इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--જહા પોહા મુટ્ટી અસારે એવ-યથા પોહા મુટ્ટિ, અસારા એવ ભવતિ
જે પ્રમાણે પોલી મુટ્ટી સાર વગરની હોય છે એજ પ્રમાણે સે અસારે-સ અસાર
તે દ્રવ્ય મુનિ રત્નત્રયથી શૂન્ય હોવાથી સાર રહિત અને છે તથા જેમ કૂટ કહા
વણે અયતિણ-કૂટ કાર્પાણ અયન્નિત ભવતિ એટલા પૈસા-રૂપિયા સીકા-ક્રય

इति भावः । अत्र हेतुमाह—यतो वैदूर्यप्रकाशः वैदूर्यमणिवत्प्रकाशमानो राढामणिः
=राचमणिः ज्ञायकेषु=परिक्षेपेषु खलु=निश्चयेन अमहार्घम् =अमहमूल्यो भवति,
मुग्धजनविमतारम्भात्तस्य । एतमेव मुनिवद्भाषमानो द्रव्यमुनिस्तत्तज्ज्ञेषु निश्च
येन सम्मानानर्हो भवति, अज्ञजनविमतारम्भात्तस्य ॥४२॥

तथा च—

मूलम्—

कुसीललिंग इहे धारडंत्ता, डसिज्जंय जीवियं वूहडत्ता ।

असज्जे सज्ज लप्पमाने, विणिघायमागच्छंसे” चिरं पि ॥४३॥

भास भी निर्गुण होने से आदर के योग्य नहीं होता है। (वेरुलियप्पगासे
राढामणी-वैदूर्यप्रकाश राढामणि) वैदूर्यमणि के समान प्रकाशवाली
काचकी मणि (हु-गल्लु) निश्चयसे (जाणणसु अमहमार्ग होड-ज्ञायकेषु
अमहार्घको भवति) परीक्षकजनों के दृष्टि में बटुमूल्यवाली नहीं होती है।
अर्थात्—जैसे पोली मुट्ठी की कोई कीमत नहीं होती है और न मूठा
मिक्का ही चलन योग्य होता है वैसे ही जो साध्वाभास हैं—द्रव्यलिङ्गी
मुनि हैं—उनकी भी तत्त्वज्ञों की दृष्टि में कोई कीमत नहीं होती है।
वे ज्ञानीजनों में कभी भी आदर पाने योग्य नहीं बन सकते हैं भले
ही भोले भाले मनुष्य इनका आदर करें इससे वे सच्चे मुनि नहीं
हो सकते हैं। काचका मणि कभी वैदूर्यमणि का स्थान प्राप्त नहीं कर
सकता है। भले ही हमकी चमकदमक वैदूर्य के समान हो तो क्या ॥४२॥

विक्रय आदिमा बडेवार उपयोगी नथी थता अेज्ज प्रभावे आ सयताभास पण
निर्गुण होवाथा आदरने योग्य होतो नथी वेरुलियप्पगासे राढामणी-वैदूर्यप्रकाश
राढामणि, वैदूर्य मणीनी भाइक प्रकाशवाणे कायने मणी हु-गल्लुनिश्चारी
जाणणसु अमहमार्ग होड-ज्ञायकेषु अमहार्घको भवति परीक्षा करने पर भाषणेनी
दृष्टीमा बहुमूल्यवाणे होतो नथी अर्थात् जेम पोली मुट्ठीनी कछ किमत नथी
होती अने जेम जोटा सिक्का चलण योग्य होतो नथी अेमज्ज जे साध्वाल स छे
द्रव्यलिङ्गी मुनि छे तेमनी पण तत्त्वज्ञानी दृष्टीमा कछ किमत नथी ज्ञानीजनेमा
ते कही पण आदर पाववा योग्य ननी शकते नथी भले बोणा लला भाषुसे
अेने आदर करे परतु अेथी ते सच्चे मुनि थथ शकते नथी कायने मणी
कही वैदूर्यमणीनु स्थान मेणवी शकते नथी भले तेनी थमक वैदूर्यमणीना जेवी
होय तो पण शु ? ॥४२॥

છાયા—કુશીઝલિન્નમ્ ઇહ ધારયિત્વા, ઋપિન્વજ જોષિકાયૈ વૃદ્ધયિત્વા॥
અસયતઃ સયત લપન્, વિનિઘાતમાગચ્છતિ સ ચિરમપિ ॥૪૩॥

ટીકા— ‘કુસીલલિંગ’ इत्यादि ।

યો દ્રવ્યમુનિરિદ્ધજન્મનિ કુસીલલિન્ન=પાર્શ્વમ્યાદિવેષ ધારયિત્વા તથા-
જીવિકાયૈ=ઉદરભરણાર્થમ્ ઋપિન્વજ=વન્દેરકમુવગ્નિસારજોહરણાદિક સાધુ
ચિદ્ધ, વૃદ્ધયિત્વા=પરિધાય અતર્ણ-અસયત.=ભાવસયમરહિત સન્ આત્માન
સયત=સાધુ લપન્=શબ્દયન્ ‘અહ સયતોઽસ્મિ’ ઇતિયદન, સ દ્રવ્યમુનિઃ વિનિ
ઘાત=ભવભ્રમણરૂપા વિનિધા પીડા ચિરમપિ=મમુન્નરાલમપિ આગચ્છતિ=પ્રાપ્નોતિ ।
‘સજયલપ્પા માને’ इत्यत्र ‘सजय’ इतिलुप्तद्वितीयान्तम् ॥ ॥૪૩॥

‘કુસીલલિંગ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જો દ્રવ્યમુનિ (કુસીલલિંગ ધારહત્તા-ઇહ કુશીઝલિન્ન ધારયિત્વા) ઇસ જન્મ મે પાર્શ્વસ્થ આદિ કે વેષ કો ધારણ કર કે તથા (જીવિય ઇસિજ્ઞય વૃદ્ધિત્તા-જીવિકાયૈ ઋપિ વજ વૃદ્ધયિત્વા) ઉદર-પોષણ કે નિમિત્ત ઋપિ વજ કો-સદોરકમુગ્નવલ્લિકા તથા રજોહરણ આદિ સાધુચિદ્ધ કો-લેહર કે (અસયણ-અસયતઃ) સયમ સે રહિત હોતા હુઆ મી (અપ્પાણ સજય લપ્પમાણે-આત્માન સયત લપત્) ‘અપને આપકો સયમી પ્રકટ કરતા હૈ (સે-સ) વહ (વિનિઘાત ચિરપિ આગચ્છ-વિનિઘાત ચિરમપિ આગચ્છતિ) ભવભ્રમણરૂપ વિવિધ પીડાકો બહુત કાલતક પ્રાપ્ત કરતા રહતા હૈ ।

ભાવાર્થ—ભાવ સયમ સે રહિત હોને પર મી જો દ્રવ્યલિંગી અપને આપકો ભાવ સયમીરૂપ સે પ્રકટ કરતા હૈ ણવ પાર્શ્વસ્થ આદિ કે લિન્ન

‘કુસીલલિંગ—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જે દ્રવ્ય મુનિ કુસીલલિંગ ધારહત્તા-ઇહ કુશીઝલિન્ન ધારયિત્વા આ જન્મમા પાર્શ્વસ્થ આદિના વેષને ધારણ કરીને તથા જીવિય ઇસિજ્ઞય વૃદ્ધિત્તા-જીવિકાયૈ ઋપિન્વજ વૃદ્ધયિત્વા ઉદર પોષણ નિમિત્તે ઋપિ વજને-સદોરક મુગ્ન વલ્લિકા તથા રજોહરણ આદિ સાધુ ચિદ્ધને લઈને અસયણ-અસયત સયમથી રહિત હોવા છતાં અપ્પાણ સજય લપ્પમાણે-આત્માન સયત લપત્ પોતે પોતાની જાતને સયમી તરીકે ઓળખાવે છે સે-સઃ તે વિનિઘાય પિરપિ આગચ્છ-વિનિઘાત ચિરમપિ આગચ્છતિ ભવભ્રમણરૂપ વિવિધ પીડાને ઘણા કાળ સુધી ઓળખતો રહે છે ભાવાર્થ—ભાવ સયમથી રહિત હોવા છતાં પણ જે દ્રવ્યલિંગી પોતે પોતાને ભાવ સયમી રૂપથી પ્રગટ કરે છે અને પાર્શ્વસ્થ આદિના લિંગને લઈને પણ જે

इह हेतुमाह—

मूलम्—

विस तु पीय जेह कालकूड, हणाड सत्य जेह कुग्गहीय ।

एंसो विधम्मो विसओवेवण्णो हणाड वेय्याल डवाविपण्णो ॥४४॥

अथा—विष तु पीत यथा कालकूट, दान्त सत्य यथा कुट्टीतम् ।

एपाडपि धर्मो विषयोपपन्नो, इति वेताल इवाविपन्न ॥४३॥

टीका—विस तु' इत्यादि ।

यथा तु कालकूटः विष=कालकूटारव्य विष पीत सः पानकर्तार इति, यथा कुट्टीत=विषपीततया कूटोत्त दन्त धारणकर्तार इति, इव=यथा अविपन्न=मन्त्रादिभिरशरीरानां वेताल सारक इति, तथैव-विषयोपपन्न=शब्दादि को लेकर भी जो कृपिचिह्न को मिर्फ पेट करने के ब्याल से हा धारण करता है वह असमयी ही है और वह बहुत कालतक भी इस भव-व्रमणरूप पीडा से छुटकारा नहीं पा सकता है ॥४३॥

इसमे हेतु कहते हैं—'विसतु' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जहा पीय कालकूड विस हणाड-यथा पीत कालकूट विष इति) जिस प्रकार पिया हुआ कालकूट विष पीने व ले के प्राणों का अपहारक होता है अथवा (जहा-यथा) जैसे (कुग्गहीय सत्य हणाड-कुट्टीत शस्त्र इति) विषपीतपने से ग्रहण किया हुआ शस्त्र धारण करनेवाले का विनाश कर देता है अथवा (इव) जैसे (अविपण्णो वेय्याल हणाड-अविपन्न वेताल इति) मन्त्रादिको द्वारा ब्रह्म में नगी किया गया वेताल ब्रह्म करने वाले साधक का भ्रम कर देता है इसी तरह (विसओवेवण्णो-विषयोपपन्न) शब्दादिविषयरूप भोगों की लोलुपता

अपिचिह्नेन इकत पेट लखाना अर्थात् धातु के छ ते असमयी है अने ते भला काण सुधा पणु आ लव भ्रमवृत्ति पीडाधी छुटकारो भोगी सकते नही । ४ ॥

आमा हेतु कहें हैं—'विसतु' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जहा पीय कालकूटविस हणाड-यथा पीत कालकूट विष इति अथवा पीते कालकूट विष पीनेवा प्रणीना प्राणोना नाश करनेवा अने छ अथ । जहा-यथा जेम कुग्गहीय सत्य हणाड-कुट्टीत शस्त्र इति उधी रीते धन्व कर्वाभा आवेल शस्त्र धारण करनेवा विनाश करी दे छ अथवा जेम अविपण्णे वेय्याल हणाड-अविपन्न वेताल इति भ्रमवृत्ति पीडाधी वशभा न करवाभा आवेल वेताव

छाया—कुशीललिङ्गम् इह धारयित्वा, ऋषि वज जोषिकायै पृथयित्वा।
असयतः सयत लपन्, विनिघातमागच्छति स चिरमपि ॥४३॥

टीका— 'कुशीललिङ्ग' इत्यादि ।

यो द्रव्यमुनिरिहजन्मनि कुशीललिङ्ग=पार्श्वस्थादिवेष धारयित्वा तथा-
जीविकायै=उदरभरणार्थम् ऋषि वज=सदोरकमुखवस्त्रिका तथा रजोहरण आदि साधु
चिह्न, वृहयित्वा=परिधाय अतएव-असयतः=भासयमरहित सन आत्मान
सयत=साधु लपन्=शब्दयन् 'अह सयतोऽस्मि' इतिरदन, स द्रव्यमुनिः विनि
घात=भवभ्रमणरूपा विविधा पीडा चिरमपि=प्रभुनरालम्बि आगच्छति=प्राप्नोति।
'सजयलप्ता माने' इत्यत्र 'सजय' इतिलुप्तद्वितीयान्तम् ॥ ॥४३॥

'कुशीललिङ्ग' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो द्रव्यमुनि (कुशीललिङ्ग धारइत्ता-इह कुशीललिङ्ग
धारयित्वा) इस जन्म मे पार्श्वस्थ आदि के वेष को धारण कर के तथा
(जीविय इसिज्ज्ञय वृहइत्ता-जीविकायै ऋषि वज पृथयित्वा) उदर-पोषण
के निमित्त ऋषि वज को-सदोरकमुखवस्त्रिका तथा रजोहरण आदि
साधुचिह्न को-लेकर के (असयए-असयतः) सयम से रहित होता हुआ
भी (अप्पाण सजय लप्पमाणे-आत्मान सयत लपत्) अपने आपको
सयमी प्रकट करता है (से-स) वह (विनिघात चिरपि आगच्छइ-
विनिघात चिरमपि आगच्छति) भवभ्रमणरूप विविध पीडाको बहुत
कालतक प्राप्त करता रहता है ।

भावार्थ—भाव सयम से रहित होने पर भी जो द्रव्यलिङ्गी अपने
आपको भाव सयमीरूप से प्रकट करता है एव पार्श्वस्थ आदि के लिङ्ग

'कुशीललिङ्ग—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—ये द्रव्य मुनि कुशीललिङ्ग धारइत्ता-इह कुशीललिङ्ग धारयित्वा
आ जन्ममा पार्श्वस्थ आदिना वेषने धारण करीने तथा जीविय इसिज्ज्ञय वृहइत्ता-
जीविकायै ऋषि वज वृहयित्वा उदर पोषण निमित्त ऋषि वजने-सदोरक मुख
वस्त्रिका तथा रजोहरण आदि साधु चिह्ने लपने असयए-असयत स यमभी रहित
होवा छता अप्पाण सजय लप्पमाणे-आत्मान सयत लपत् पोते पोतानी लपने
स यमी तरीके आणभावे छ से-स ते विनिघाय पिरपि आगच्छइ-विनिघात
चिरमपि आगच्छति लवभ्रमणरूप विविध पीडाने घण्टा काण सुधी लागवतो रह छ

भावार्थ—भाव स यमभी रहित होवा छता यथ ये द्रव्यलिङ्गी पोतेपोताने
भाव स यमी रूपी प्रकट करे छ अने पार्श्वस्थ आदिना लिङ्गने लपने यथ ये

‘जो’ इत्यादि ।

यो द्रव्यमुनिः लक्षण=सामुद्रोक्त शुभाशुभसूचक स्त्रीपुरुषचिह्न, तथा-
स्वप्नशास्त्रोक्त स्वप्नानां शुभाशुभलक्षण फल प्रयुज्जानो=गृहस्थानां पुरतो निवे-
दको भवति, तथा-यो निमित्तकौतूहलसंपगाढ-निमित्त=भूकम्पादिक, कौतूह-
लम्=अपत्याद्यर्थ स्नपनादिक, नयोः सम्पगाढ=सम्पसक्तश्च भवति, तथा च य-
कुहेटविद्यासवदारजीवी-कुहेटविद्या=अग्नीमाथ्येविद्यापि मन्त्र तन्त्र ज्ञानात्मिका
विद्यास्ता एव कर्मवन्धहेतुतयाऽऽस्ताद्वाराणि तैर्जीविन्तु शीघ्रमस्येति तथा, मन्त्र
तन्त्रादि-कुत्सित विद्याद्वारा यो जीविता निरहति, एव विध स द्रव्यमुनिः
तस्मिन् काले=अभयस्वप्ननिमित्तकौतूहलकुहेटविद्याजनितपातकफलोपभोगकाले
शरण=राण न गच्छति=न प्राप्नोति । त द्रव्यसाधु न कोऽपि नरकतिर्धयो
न्यादिभयाद् दुःखाद् रक्षतीति भाव ॥४५॥

‘जो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जो-य) जो द्रव्यमुनि (लक्षण स्वप्न सुविण पउजमाणे-
लक्षण स्वप्न प्रयुज्जानः) सामुद्रिक शास्त्रोक्त एव शुभाशुभ के सूचक
स्त्री पुरुषों के चिह्नों को तथा स्वप्नशास्त्रोक्त शुभाशुभ स्वप्नों के फलों से
गृहस्थों से रहता है (निमित्तकौतूहल संपगाढे-निमित्तकौतूहलसंपगाढ.)
तथा जो भूकम्प आदि निमित्तको, पुत्र आदिकी प्राप्ति के निमित्त
स्वप्न आदि कौतूहल से जो अन्यजनों के लिये कहता है तथा (कुहेट
विज्ञासवदारजीवी-कुहेट विद्यासवदारजीवी) तथा जो कुहेटविद्याओं
द्वारा मन्त्र तन्त्र आदि कुत्सित विद्याओं द्वारा-जीविका का निर्वाह
करता है वह (तस्मिन्काले शरण न गच्छति-तस्मिन् काले शरण न गच्छति)
उस काल में उन २ अपने कर्तव्यों द्वारा नरकादिक में पतन होते
समय सुरक्षित नहीं हो सकता है ।

“जो” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो-य जो द्रव्य मुनि लक्षण सुविण पउजमाणे-लक्षण स्वप्न
प्रयुज्जानः सामुद्रिक शास्त्रोक्त एव शुभाशुभ के सूचक स्त्री पुरुषों के चिह्नों को
तथा स्वप्न शास्त्रोक्त शुभाशुभ स्वप्नों के फलों से गृहस्थों से रहता है, निमित्तको
उहलसंपगाढे-निमित्तकौतूहलसंपगाढः तथा जो भूकम्प आदि निमित्तने, पुत्र
आदिनी प्राप्ति निमित्त स्वप्न आदिना कुतूहलने जो अन्यजनों को भाटे कहे छे तथा
कुहेट विज्ञासवदारजीवी-कुहेट विद्यासवदारजीवी जो भेली विद्याओं द्वारा मन्त्र तन्त्र
आदि भेली विद्याओं द्वारा-जीविकाने निर्वाह करे छे ते जो कालमा जो ते ये ताना
कर्तव्यों द्वारा नरकादिकमा पतन यती वणने सुरक्षित जनी शकता नही

ત્રિપયરૂપભોગલોલપતાયુક્તઃ એવ ધર્મોઽપિ દ્રવ્યમુનિં હન્તિ= દુર્ગતી પાતર્યાત ।
સમ્યગ્રૂપેણ મુનિં સમારાધિતો ધર્મ એવ કાર્ય નયતિ, અનારાધિતસ્તુ ભવભ્રમણ
મેવ કારયતીતિ ભાવઃ ॥૪૫॥

કિં ચ--

મૂલમ્--

જો લવલ્લેખ સુંવિણ પડજમાણે, નિમિત્તકોઉંહલ સપગાઢે ।
કુહેડવિજ્ઞાસવદારજીવી, ને ગચ્છેડે સરણ, તસ્મિંકાલે ॥૪૫॥

ગયા--યો લક્ષણ સ્વપ્ન પ્રયુજ્ઞાનો, નિમિત્તકૌતૂહલસપગાઢ ।

કુહેડ વિદ્યાસવદારજીવી, ન ગચ્છતિ શરણ તસ્મિન્ કાલે ॥૪૫॥

સે યુક્ત હુઆ (એસો ધમ્મો વિ-એવ ધર્મ આપિ) વહ ધર્મ મ્હી દ્રવ્ય-
લિંગી કા નાશકર દેતા હૈ । ઉસકો દુર્ગતિ મે ઢાલ દેતા હૈ ।

ભાવાર્થ--આરાધિત ધર્મ હી ભવભ્રમણ કા અતરુ-નાશક હોતા હૈ,
અનારાધિત નહીં । દ્રવ્યલિંગી મુનિ ધર્મ કા વાસ્તવિક રૂપ સે આરા-
ધન નહીં કરતા હૈં વહ ઉસ ધર્મ કો અપની આજીવિકા કા સાધન
બનાતા હૈં ઇસીલિયે જિસ પ્રકાર કાલકૂટ વિષ હૈં વહ, પીનેવાલે કા
નાશ કર દેતા હૈં ઓર અચ્છે સે અચ્છા શસ્ત્ર હોના હૈં વહ અપનેકો
અચ્છી તરહ સે નહીં પકડનેવાલે કો કાટ ગિરાતા હૈં એવ અવશીભૂત
વૈતાલ જિસ પ્રકાર સાધક કા નાશ કર દેતા હૈં ઉસી પ્રકાર અના-
રાધિત ધર્મ મ્હી ભવભ્રમણરૂપ પીડાજનક હોતા હૈં તથા આરાધિત કિયા
ગયા વહી ધર્મ જીવ કી ઉન્નતિ-ઉર્ધ્વગતિ પ્રાપ્તિ-ધારક હોતા હૈં ॥૪૪॥

પરમા કરવાવાળા સાધકને ધ્વસ કરી દે છે તેવી રીતે વિસર્જવવળ્લો-વિપયોપપન્ન,
શબ્દાદિક વિષયરૂપ ભોગોની લોલુપતાથી યુક્ત બનેલ એસો ધમ્મો વિ-એવ, ધર્મ,
અપિ દ્રવ્ય લિંગીને એ ધર્મ પશુ નાશ કરી દે છે એને દુર્ગતિમા ફેંકી દે છે

ભાવાર્થ--આરાધિત ધર્મને ભવોભવના ફેશને નાશ કરનાર છે અનારાધિત
નહીં દ્રવ્યલિંગી મુનિ ધર્મનું વાસ્તવિકરૂપથી આરાધન કરતા નથી તે ધર્મને
પોતાની આજીવિકાનું સાધન બનાવે છે આથી જ પ્રકારે કાળકૂટ જેર તેના પીનારને
નાશ કરે છે અને સારામા સાફ શસ્ત્ર હોય છે તે તેને સારી રીતથી ન પકડનારને
જ સહારે છે, આપોજી રીતે અવશીભૂત વૈતાલ સાધકને નાશ કરી નાખે છે એજ
પ્રમાણે અનારાધિત ધર્મ પશુ ભવ ભ્રમણરૂપ પીડાને આપનાર બને છે તથા આરા-
ધિત કરાયેલ એવો ધર્મ જીવની ઉન્નતિના-ઉર્ધ્વગતિ પ્રાપ્તિના ધારક બને છે ॥૪૪॥

સદા દુઃખી સન પ્રિયર્થામ=તત્ત્વેષુ ત્રૈપરીત્યમ્ ઉપૈતિ=પ્રાપ્નોતિ । એવ પ્રિયર્થા સમુપગત સ નરકતિર્યગ્યોની=નરકતિર્યગ્યૂનાન્ ભરાન સન્ધાવતિ । નરકપુ તિર્યશ્ચુ ચ સમૃત્પદ્યતે હત્યર્થઃ । 'તુ' શબ્દ પૂરણ । 'વિપ્પરિયાસ' ઇતિ ત્વસ દ્વિતીયાન્નમ્ । ॥૪૬॥

કથ ચારિત્ર વિરા ય નરકતિર્યગતિઃ પ્રાપ્નાતીત્યાહ—

મૂલમ્—

ઉદ્દેસિય કીયંગહ નિઅંગા નં મુર્ચઈ કિચિ અણેસંણિજ્ઞ ।
અંગી વિવા સવ્વભેંસલી ભવિત્તો, ડંઓ ચુંઓ ગચ્છંઈ કેટ્ટુ પોંવ ॥૪૭॥

છાયા—ઑંદેશિક ક્રીતકૃત નિયાગ, ન મુશ્ચતિ કિંચિદ્દનેપનીયમ્ ।

અગ્નિરિત્ર મર્મભમ્પી ભૂત્વા, ઇતશ્ચ્યુતો ગચ્છતિ કૃત્વા પાપમ્ ॥૪૭॥

ધના કરકે (મયા દુઃહી-સદા દુઃહી) સદા દુઃહી હોતા હુઆ (વિપ્પરિયાસુવેદ-વિપર્યાસમ ઉપૈતિ) તત્ત્વોં કે વિપય મેં વિયરીન ભાવ કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ । હસ પ્રકાર વિપરીત ભાવ સે વહ (નરગતિરિક્વજોણી-નરક તિર્યગ્યોનિ) નરક પપ તિર્યશ્ચરૂપ ભવોં કો (સધાવહ-સન્ધાવતિ) પ્રાપ્ત કરતા હૈ ।

ભાવાર્થ—દ્રવ્યલિંગી માધુ તત્ત્વતઃ શીલવર્જિત હોને કે કારણ અસયમી હી માના ગયા હૈ । યહ ચારિત્ર કી વિરાધના હસલિયે કરતા હૈ કિ હસકે પ્રવલમિથ્યાત્વ કા ઉદય હૈ । ઓર હસીસે યહ દુઃસ્ત્રી હોતા રહતા હૈ । મિથ્યાત્વ જી હી યહ પ્રભાવ હૈ જો હસકે હૃદય મે તત્ત્વોં કે પ્રતિ ત્ર્યાર્થ શ્રદ્ધાન નહીં હો સકતા હૈ । નરક તિર્યશ્ચગતિ મેં ઉત્પન્ન હોને કે લિયે હસકો યહી મિથ્યાત્વ પ્રધાન કારણ બનતા હૈ ॥૪૬॥

સયા દુહો-સદા દુઃહી અપા દુઃખ ભોગવતા ભોગવતા વિપ્પરિયાસુવેદ-વિપર્યાસમ્ ઉપૈતિ તત્ત્વોના વિષયમા વિપરીત ભાવને પ્રાપ્ત કરનાર બને છે આ પ્રકારના વિપરીત ભાવથી તે નરગતિરિક્વજોણી-નરકતિર્યગ્યોતિ નરક અને તિર્યશ્ચરૂપ ભવોને સધાવહ-સન્ધાવતિ પ્રાપ્ત કરે છે

ભાવાર્થ—દ્રવ્યલિંગી માધુ તત્ત્વતઃ શીલવર્જિત હોવાના કારણે અસયમી માનવામા આવેલ છે તે ચારિત્રની વિરાધના એ માટે કરે છે કે, મને પ્રણામ મિથ્યાત્વનો ઉદય હોય છે અને તેનાથી એ દુખિત થતા રહે છે મિથ્યાત્વનો જ એ પ્રભાવ છે જે તેના હૃદયમા તત્ત્વોના તરફ યથાર્થ શ્રદ્ધા રાખી શકતા નથી નરક તિર્યશ્ચ ગતિમા ઉત્પન્ન થવા માટે એમને આમ માનવ પ્રધાન કારણ બને છે ॥૪૬॥

અમુમેયાર્થે વિશેષતઃ પ્રાઢ—

મૂલમ્—

તમતમેણેવ ડ સે^૩ અંસીલે, સયા દુહી વિપ્પેરિયાસુવંડ ।

સધાંવંડ નરગતિરિક્કજોળી, મોળ વિરાહિત્તુ અસાંહુરુપે ॥૪૬॥

છાયા—તમસ્તમસૈવ તુ સોડશીલ, સદા દુઃખી વિપર્યાસમુપૈતિ ।

સન્ધાવતિ નરગતિર્મ્યોની, મૌન વિરાધ્ય અસાધુરુપ ॥૪૬॥

ટીકા—‘તમતમે’ इत्यादि

અશીલ = શીલવર્જિત અતઃપ્ર અસાધુરુપ = તત્પ્રતોડર યતસ્વભાવ સ દ્રવ્ય-
મુનિ. તમસ્તમૈય = પ્રગાઢમિધ્યાત્વનૈવ હેતુના મૌન = ચારિત્ર વિરાધ્ય = દર્શાયતા

માવાર્થ—જો મુનિજન અપને નિર્વાહ કે લિખ સ્ત્રી પુરુષોંકે શુભ-
શુભ ચિહ્નો કા ફલ ડનકો કહતે હૈ તથા સ્વપ્નોં કા ડષ્ટાનિષ્ઠ ફલ
પ્રદર્શિત કરતે હૈ, પુત્ર આદિકી પ્રાપ્તિ નિમિત્ત જો ગઢા તાવાજ ડેતે
હૈ—અમુક સ્થાન પર સ્નાન કરના કહતે હૈ, મત્ર તત્ર આદિ વિધ્યાઓંસે
જો કિ જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્માસવ કે કારણ હ અન્યજનોં કો વિમોહિત
કર અપના નિર્વાહ કરતે હૈ વે સય દ્રવ્યમુનિ હૈ । ડનકેં યે કર્તવ્ય નરક
આદિ યોનિયો કે દુ સ્વોંસે ડનકો યચા નહીં સકતે હૈ ॥૪૭॥

इसी अर्थ को विशेष रूप से कहते हैं—‘तम तमेणेव’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(અસીલે-અશીલ.) શીલવર્જિત હોને કી વર્જન સે
(અસાહુરુવે-અસાધુરુપ) તત્ત્વત અસયત સ્વભાવ કા (સે-સ) વહ
દ્રવ્યમુનિ (તમ તમેણેવ-તમસ્તમસા ંવ) પ્રગાઢ મિધ્યાત્વ સે યુક્ત
હોને કે કારણ (મોળ-મૌનમ્) ચારિત્ર કી (વિરાહિત્તુ-વિગાધ્ય, વિરા-

ભાવાર્થ— જે મુનિજન પોતાના નિર્વાહ માટે આ પુરોના શુભશુભ ચિહ્નોના
ફળોને કહે છે, તથા સ્વપ્નોના સંસાર માઠા ફળોને સંલગ્ન છે, તથા પુત્ર આગ્ની
પ્રાપ્તિ નિમિત્તે જે તાવીજ વિગેરે બનાવી આપે છે, અમુક સ્થાન ઉપર સ્નાન કર
વાનું કહે છે, મત્ર તત્ર આદિ વિધ્યાઓથી કે જે જ્ઞાનાવરણીયાદી આસવનું કારણ છે
અન્ય જનોને વિમોહિત કરી પોતાનો નિર્વાહ કરે છે તે સધળા દ્રવ્ય મુનિ છે તેમના
જે કર્તવ્યો નરક તીર્થ અથવા દિ યોગીઓના હુ બોધી તેમને બચાવી શકતા નથી ગાઢપા

એજ અર્થને વિશેષ રૂપથી કહે છે—‘તમ તમેણેવ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અસીલે-અશીલ શીલને પાળનારા ન હોવાના કારણથી તે અસા
હુરુવે-આસાધુરુપ દ્રવ્યમુનિ તમ તમેણેવ-તમસ્તમસા ંવ પ્રગાઢ મિધ્યાત્વથી
મરણા હોવાના કારણે મોળ-મૌનમ્ ચારિત્રની વિરાહિત્તુ-વિરાધ્ય વિશદના કરીને

મદા દુઃખી મન વિપર્યાસ=તત્ત્વેષુ વૈપરીત્યમ્ ઉપૈતિ=પ્રાપ્નોતિ । એવ વિપર્યાસમુપગત મ નરકતિર્યગ્યોની.=નરકતિર્યગ્યુપાન ભગવાન સન્ગાયતિ । નરકેષુ તિર્યગ્ ચ સમુત્પદ્યતે ઇત્યર્થઃ । 'તુ' શબ્દ પૂરણ । 'વિપ્પરિયાસ' ઇતિ લક્ષ્ય દ્વિતીયાન્તમ્ । ॥૪૬॥

કથ ચારિત્ર વિરા ય નરકતિર્યગ્ગતિઃ પ્રાપ્નાતીત્યાદ—

મૂલમ્—

ઉદ્દેસિય કીયંગડ નિઆગ નં મુચંઈ કિંચિ અણેસંણિજ્ઞ ।

અંગી વિવા સવ્વભેજ્જી ભવિત્તાં, ડંઓં ચુંઓ ગચ્છંઈ કેદ્દુ પોંવ ॥૪૭॥

છાયા--ઔનૈશિક ક્રીતકૃત નિયાગ, ન મુશ્ચતિ મિંચિદનેપણીયમ્ ।

અગ્નિરિત્ત સર્વમપી મૂત્વા, ઇતદ્ધ્યુતો ગચ્છતિ કૃત્વા પાપમ્ ॥૪૭॥

પના નરકે (મયા દુઃખી-મદા દુઃખી) સદા દુઃખી હોતા હતા (વિપ્પરિયાસુવેદ-વિપર્યામમ ઉપૈતિ) તત્ત્વોં કે વિષયમેં વિચરીત માવકો પ્રાપ્ત હોતા હૈ । ઇસ પ્રકાર વિપરીત માવસે વહ (નરગનિરિક્વજોણી-નરક તિર્યગ્યોની) નરક પય તિર્યગ્ચરૂપ ભવોંકો (સંઘાવહ-સન્ગાવતિ) પ્રાપ્ત કરતા હૈ ।

માવાર્થ—દ્રવ્યલિંગી માધુ તત્ત્વતઃ શીલવર્જિત હોને કે કારણ અસયમી હી માના ગયા હૈ । યહ ચારિત્ર કી વિરાગના ઇસલિધે કરના હૈ કિ ઇસકે પ્રતલમિથ્યાત્વ કા ઉદય હૈ । ઓર ઇસીસે યહ દુઃખી હોતા રહતા હૈ । મિથ્યાત્વ કા હી યહ પ્રભાવ હૈ જો ઇસકે હૃદય મે તત્ત્વોં કે પ્રતિ ત્રયાર્થ શ્રદ્ધાન નહીં હો સકતા હૈ । નરક તિર્યગ્ગતિ મેં ઉત્પન્ન હોને કે લિધે ઇસકો યહી મિથ્યાત્વ પ્રધાન કારણ બનતા હૈ ॥૪૬॥

સયા દુઃખી-સદા દુઃખી મદા દુઃખ ભોગવતા ભોગવતા વિપ્પરિયાસુવેદ-વિપર્યાસમ્ ઉપૈતિ તત્ત્વોના વિષયમા વિપરીત ભાવને પ્રાપ્ત કરનાર બને છે આ પ્રકારના વિપરીત ભાવથી તે નરગતિરિક્વજોણી-નરકતિર્યગ્યોતિ નરક અને તિર્યગ્ચરૂપ ભવોને સંઘાવહ-સન્ધાવતિ પ્રાપ્ત કરે છે

ભાવાર્થ—દ્રવ્યલિંગી માધુ તત્ત્વતઃ શીલવર્જિત હોવાના કા જે અસયમી માનવામા આવેલ છે તે ચારિત્રની વિરાગના એ માટે કરે છે કે, અને પ્રપાન મિથ્યાત્વનો ઉદય હોય છે અને તેનાથી એ દુખિત થતા રહે છે મિથ્યાત્વનો જ એ પ્રભાવ છે જે તેના હૃદયમા તત્ત્વોના તરફ ત્રયાર્થ શ્રદ્ધા રાખી શકતા નથી નરક તિર્યગ્ગતિમા ઉત્પન્ન થવા માટે એમને આમ પ્રાપ્ત પ્રધાન કારણ બને છે ॥૪૬॥

અમુમેવાર્થે વિશેષતઃ પ્રાદ—

મૂલમ્—

તમતમેણેવ ડ સે' અંસીલે, સયા દુહી વિર્પરિયાસુવેડ ।

સધાંવડ નરગતિરિક્ષજોળી, મોળ વિરાહિત્તુ અસાંદુરુપે ॥૪૬॥

છાયા—તમસ્તમસૈય તુ સોડશીલ, સદા દુઃખી વિર્પર્યામમુપૈતિ ।

સન્ધ્યાવતિ નરકતિગ્યાની, મૌન વિરા ય અસાધુરુપ ॥૪૬॥

ટીકા—‘તમતમે’ इत्यादि

અશીલ = શીલવર્જિત અને અસાધુરુપ = તત્વતોડર યતસ્વભાવ' સ દ્રવ્ય મુનિ. તમસ્તમસૈય = પ્રગાદમિથ્યાત્વનૈવ હેતુના મૌન = ચારિત્ર વિરામ્ય = દુષયિત્રા

ભાવાર્થ—જો મુનિજન અપને નિર્વાહ કે લિખ સ્ત્રી પુરુષોંકે શુભા-શુભ ચિહ્નો કા ફલ ડનકો કહતે હેં તથા સ્વપ્નોં કા ડષ્ટાનિષ્ટ ફલ પ્રદર્શિત કરતે હેં, પુત્ર આદિકી પ્રાપ્તિ નિમિત્ત જો ગઢા તાવોજ દેતે હેં—અમુક સ્થાન પર સ્નાન કરના કહતે હેં, મત્ર તત્ર આદિ વિદ્યાઓં સે જો કિ જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્માસ્રવ કે કારણ હેં અન્યજનોં કો વિમોહિત કર અપના નિર્વાહ કરતે હેં વે સય દ્રવ્યમુનિ હે । ડનકે યે કર્તવ્ય નરક આદિ યોનિયોં કે દુઃખોં સે ડનકો રચા નહીં સકતે હે ॥૪૬॥

इसी अर्थ को विशेष रूप से कहते हैं—‘तम तमेणेव’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(અસીલે-અશીલ) શીલવર્જિત હોને કી 'વજેહ' સે (અસાદુરુવે-અસાધુરુપ) તત્વત. અસયત સ્વભાવ કા (સે-સ') વહ દ્રવ્યમુનિ (તમ તમેણેવ-તમતમસા ણવ) પ્રગાદ મિથ્યાત્વ સે યુક્ત હોને કે કારણ (મોળ-મૌનમ્) ચારિત્ર કી (વિરાહિત્તુ-વિરામ્ય, વિરા-

ભાવાર્થ—જે મુનિજન પોતાના નિર્વાહ માટે આ પુરૂષોના શુભશુભ ચિહ્નોના ડેળોને કહે છે, તથા સ્વપ્નોના સરા માઠા ડેળોને સંભળાવે છે, તથા પુત્ર આદિની પ્રાપ્તિ નિમિત્તે જે તાવીજ વિશેરે બનાવી આપે છે, અમુક સ્થાન ઉપર સ્નાન કરવાનું કહે છે, મત્ર તત્ર આદિ વિદ્યાઓથી કે જે જ્ઞાનાવરણીયાદી આસ્રવનું કારણ છે અન્ય જનોને વિમોહિત કરી પોતાનો નિર્વાહ કરે છે તે સધા દ્રવ્ય મુનિ છે તેમના એ કર્તવ્યો નરક તીર્થ અથવા દિ યોનીઓના હુ બોથી તેમને બચાવી શકતા નથી ॥૪૬॥ એ જ અર્થને વિશેષ રૂપથી કહે છે—‘તમ તમેણેવ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અસીલે-અશીલ શીલને પાળનારા ન હોવાના કારણથી તે અસાદુરુવે-અસાધુરુપ દ્રવ્યમુનિ તમ તમેણેવ-તમસ્તમસા ણવ પ્રગાદ મિથ્યાત્વથી પ્રદેશ હોવાના કારણે મોળ-મૌનમ્ ચારિત્રની વિરાહિત્તુ-વિરામ્ય વિરાધના કરીને

सदा दुःखी सन् त्रिपर्याम=तत्त्वेषु त्रिपरीत्यम् उपैति=प्राप्नोति । एव त्रिपर्या
समुपगत स नरकतिर्यग्योनी=नरकतिर्यग्रूपान भवान सन्भावति । नर
रूपु तिर्यग्यु च समुत्पद्यते इत्यर्थः । 'तु' शब्द पूरण । 'विष्परियाम' इति
लुप्त द्वितीयान्तम् ॥४६॥

कथं चारित्र विराध नरकतिर्यगति प्राप्नातीत्याह—

मन्त्रम्—

उद्देसिय कीयंगड निआग न मुचुई किचि अणेसणिज्ज ।

अंगी विवा सव्वभेअखी भवित्ता, डँओ चुँओ गच्छुँड कँहु पोंव ॥४७॥

छाया—ओं शिकु कीतकृत नियाग, न मुञ्चति किंचिदनेपणीयम् ।

अग्निरिष सर्वभूमी भूत्वा, उत्थयुतो गच्छति कृत्वा पापम् ॥४७॥

यना करके (मया दुःखी-सदा दुःखी) सदा दुःखी होता हुआ (विष्प-
रियासुवेड-विपर्यामम् उपैति) तत्त्वों के विषय में विपरीत भाव को
प्राप्त होता है । इस प्रकार विपरीत भाव से वह (नरगनिरिक्खजोणी
-नरक तिर्यग्योनि) नरक एवं तिर्यग्रूप भवों को (संभावड-सन्धा-
वति) प्राप्त करता है ।

भावार्थ—द्रव्यलिङ्गी साधु तत्त्वतः शीलवर्जित होने के कारण
असयमी ही माना गया है । यह चारित्र की विराधना इसलिये करता
है कि इसके प्रबल मिथ्यात्व का उदय है । और इसीसे यह दुःखी होता
रहता है । मिथ्यात्व का ही यह प्रभाव है जो इसके हृदय में तत्त्वों
के प्रति यथार्थ श्रद्धान नहीं हो सकता है । नरक तिर्यग्यगति में उत्पन्न
होने के लिये इसको यही मिथ्यात्व प्रधान कारण बनता है ॥४६॥

सया दुही-सदा दुःखी अहं दुःखी भोगवता भोगवता विष्परियासुवेड-विपर्यामम्
उपैति तत्त्वानां विषयभा विपरीत भावने प्राप्त करना करने के आ प्रकारना
विपरीत भावधी ते नरगतिरिक्खजोणी-नरकतिर्यग्योतिः नरक अने तिर्यग्रूप
भावने संभावड-सन्धावति प्राप्त करे छे

भावार्थ—द्रव्यलिङ्गी साधु तत्त्वतः शीलवर्जित होवाना के छे असयमी मान
वाभा आवेल छे ते चारित्रनी विराधना के भाटे करे छे के भने प्रबल मिथ्या
त्वने उदय होय-छे अने तेनाथी के दुर्जित यता रह्ये छे मिथ्यात्वने के के
प्रभाव छे के तेना हृदयभा तत्त्वान तत्त्व यथार्थ श्रद्धा राणी शकता नहीं नरक
तीर्थ यगतिभा उत्पन्न यवा भाटे केभने आभा मात्व के प्रधान कारण भनेछे ॥४६॥

ટીકા—‘ઉદેસિય’ इत्यादि ।

સ દ્રવ્યમુનિઃ, ઔદેશિકમ્=ઉદેશેન=સ્મયેક સાધુમુનિય, નિર્વૃત્તમ્-ઔદેશિક-તથા-ક્રાંતકૃત=સાધ્યર્થ ક્રીત નિયાગ=નિત્યપિણ્ડમ્-આમન્ત્રણપૂર્વક દત્તમગ્નાદિક વા, તથા-અન્યદપિ અનેપણીયમ્=સાધુભિન્નાભિન્નિચિદ્રવ્યશનાદિક ન મુચ્યતિ=ન પરિત્યજતિ=સર્વં વૃદ્ધાતીતિ ભાવઃ । એવિધ સ દ્રવ્યમુનિ અગ્નિરિવ સર્વભક્ષી=સર્વમ્=અપામુકાદિક સર્વં ભક્ષયિતુ શીલમસ્યેતિ તથા, ભૂત્વા, પાપ=સાધ્વાચારપરિત્યાગરૂપ ‘કટુ’=કૃત્વા ઇતઃ અસ્માદ્ ભવાન્ચુતો મૃતઃ સન્ નરકગતિં તિર્યગ્ગતિં ચ ગન્ઝતિ ॥૪૮॥

ચારિત્ર કી વિરાધના સે નરક તિર્યગ્ગતિ કૈસે પ્રાપ્ત હોતી હૈ ? સો કહતે હૈ—‘ઉદેસિય’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—વહ દ્રવ્યમુનિ (ઉદેસિય-ઔદેશિકમ્) કમિ મી ઇવ સાધુ કે ઉદેશ સે તૈયાર કિયે ગયે તથા (કીયગઢ-ક્રીતકૃતમ્) સાધુ કે લિયે ગ્વરીદે ગયે (નિઆગ-નિયાગમ્) નિત્યપિણ્ડ-આમન્ત્રણપૂર્વક દિયે ગયે અશનાદિક પિણ્ડકો તથા (કિંચિ અણેસણિજ્ઞ-કિંચિદ્ અનેપણીયમ્) અન્ય કોઈ મી અનેપણીય-સાધુ કે લિયે અસ્થ્ય અશનાદિકપિણ્ડ-કો (ન મુચર્ઈ-ન મુચતિ) નહી છોડતા હૈ । કિન્તુ (અગ્નિવિવાસવ્વ ભક્ષી ભવિતા-અગ્નિરિવ સર્વભક્ષી ભૂત્વા) અગ્નિ કે સમાન સર્વભક્ષી હોકર વહ (પાવકટુ-પાપ કૃત્વા) સાધુ આચાર કા પરિત્યાગ રૂપ પાપ કરકે (ઇઓ ચુઓ-ઇતઃ, ચ્યુત) હસ ભવ સે ચ્યુત હોને પર (ગન્ઝડ-ગન્ઝતિ) નરકગતિ એવ તિર્યગ્ગતિ મે જાતા હૈ ।

માવાર્થ—દ્રવ્યમુનિ અગ્નિ કે સમાન સર્વભક્ષી રહા કરતા હૈ ।

ચારિત્રની વિરાધનાથી નરક તીર્થગતિ કેમ પ્રાપ્ત થાય છે તેને કહે છે “ઉદેસિય” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—એ દ્રવ્યમુનિ ઉદેસિય-ઔદેશિકમ્ કોઈપણ એક સાધુના ઉદેશથી તૈયાર કરવામા આવેલ તથા કીયગઢ ક્રીતકૃતમ્ સાધુ માટે ખરીદવામા આવેલ નિઆગ-નિયાગ નિત્યપિંડ આમન્ત્રણપૂર્વક આપવામા આવેલ અશનાદિક પિંડને તથા કિંચિ અણેસણિજ્ઞ-કિંચિદ્ અનેપણીયમ્ બીજા કોઈ પણ અનેપણીયસાધુ માટે અકલ્પ્ય અશનાદિક પિંડને ન મુચર્ઈ-ન મુચતિ છોડતા નથી પરંતુ અગ્નીવિવાસવ્વ ભક્ષી ભવિતા-અગ્નિરિવ સર્વભક્ષિ ભૂત્વા અગ્નિની માફક સર્વભક્ષી બનીને તે પાવકટુ-પાપ કૃત્વા સાધુ આચરના પરિત્યાગરૂપ પાપ કરીને ઇઓ ચુઓ-ઇતઃ, ચ્યુત આ ભવથી બપ્ટ થવાથી ગન્ઝડ-ગન્ઝતિ નરકગતિ અને તીર્થગતિમાં જાય છે

માવાર્થ—દ્રવ્યમુનિ અગ્નિ સમાન સર્વભક્ષી રહ્યા કરે છે તેને કલ્પનીય

यतश्च य दुश्चरितैरेव दुर्गतिप्राप्ति रत आह—
मूलम्—

नं तं अंरी कठञ्छित्ता करेडं, जं सें कंरे अप्पणिया दुरप्पया ।
सें नाहिई मच्चुमुह तुं पत्ते, पच्छाणुतावेण दयाविहूणो ॥४८॥

श्रुत्या—न तमरि कठञ्छेत्ता करोति, य तस्य करोत्यात्मीया दुरात्मता ।

म ज्ञास्यति मृत्युमुखं तु प्राप्तः, पश्चादनुतापेन दयाविहीन ॥४८॥

टीका—‘न तं’ इत्यादि ।

कठञ्छेत्ता=कठञ्छेदनकारक अरि=शत्रु न तमनं करोति, यम् अनर्थं तस्य आत्मीया=स्वकीया दुरात्मता=दुष्टाचार प्रवृत्तिरूपा करोति । दयाविहीन = सयमानुष्ठानवर्जितः स द्रव्यमुनिस्तु मृत्युमुख प्राप्त =मरणाभिमुखं गतः पश्चादनु

उत्सको कल्पनीय अकल्पनीय अज्ञानादिक का कोई भी ध्यान नहीं होता है । चाहे वह औद्देशिक हो चाहे क्रीन कृत हो । जब यह पर गति में जाने लगता है तो नरक एव तिर्यश्च गति में जाकर अनन्त दुःखों को भोगा करता है ॥४७॥

अन्वयार्थ—‘दुश्चरित से ही दुर्गति प्राप्त होती है’ इसलिये कहते हैं—‘न तं’ इत्यादि । (कठञ्छित्ता-कठञ्छेत्ता) कठ को छेदन करनेवाला (अरी-अरि.) शत्रु (त न करेड-त न करोति) उस अनर्थ को नहीं करता है कि (ज से अप्पणिया दुरप्पया करेड-य तस्य आत्मीया दुरात्मा करोति) जिस अनर्थ को इसकी यह आत्मीय दुष्टाचाररूप प्रवृत्ति करती है । यह (से-सः) वह उस समय (नाहिई-ज्ञास्यति) जान सकेगा कि जब वह (दयाविहूणो-दयाविहीन) सयमानुष्ठान वर्जित द्रव्यमुनि (मच्चु

अकल्पनीय अज्ञानादिकतु केवल पणु प्रकारतु ध्यान होतु नहीं आडे ते औद्देशीय होय, आडे क्रीतकृत होय ज्यारे ते परगतिमा न्य छे तो नरक अन तिर्यश्च गतिमा जधने अनन्त दुःखोने भोगवतो रहे छे ॥४७॥

“दुश्चरित्रधी न दुर्गति प्राप्त थाय छे” तेना भाटे कहे छे—“न तं” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—कठञ्छित्ता-कठञ्छेत्ता गणाने ज्ञापनारे अरी-अरि शत्रु त न करेड-त न करोति ओ अनर्थ नहीं करता है, ज से अप्पणिया दुरप्पया करेड-य तस्य आत्मना दुरात्मता करोति जेवा अनर्थने तेवी आ आत्मीय दुष्टाचाररूप प्रवृत्ति करे छे आ बात से-सं ते ओ समये नाहिई-ज्ञास्यति जखी शकसे छे “जारे ते दयाविहूणो-दयाविहीन सयम अनुष्ठान पणुत द्रव्यमुनि मच्चुमुह तु-

તાપેન=ઠા ! મયા દુષ્ટદુષ્ટત્વમ્ કલ્પેન રૂપેણ પશ્ચાત્તાપેન યુક્તઃ સન્ સ્વદૌરાત્મ્ય
 ફલ જ્ઞાસ્યતિ=અનુભવિષ્યતિ । મરણમમયેડતિમન્દધર્મસ્થાપિ ધર્માભિપ્રાયોત્પત્તિ
 દર્શનાદેવ રુચનમ્ । યતથ દુઃખાન્મા અનર્થહેતુ, પશ્ચાત્તાપદત્તથ, તસ્માન્ પૂર્વ-
 મેવ સા ત્યાજ્યેતિ માત્ર ॥૪૮॥

મુહુતુ પત્તે-મૃત્યુમુખ તુ પ્રાપ્તઃ) મૃત્યુ કે મુખ મે પ્રાપ્ત હોગા । મરણ મમય
 મે અતિમદ ધર્મવાલે પ્રાણી કે લિયે ખી ધર્મ કે અભિપ્રાય કી ઉત્પત્તિ
 દેખી જાતી હૈ ! ઇમલિયે ણસા ૬૬ ગયાહે કિ (પચ્છાણુ તાવેણ નાહિર્હિ-
 પશ્ચાત્ અનુતાપેન જ્ઞાસ્યતિ) વહ દ્રવ્યમુનિ 'મે ને ઘટ્ટત ઘુરા કિયા' ઇમ
 પ્રકાર કે પશ્ચાત્તાપ સે યુક્ત હોકર મૃત્યુ કે સમય અપને દૌરાત્મ્ય કે
 ફલ કો જાન સકેગા ।

ભાવાર્થ—યહ દ્રવ્યલિંગ રૂપ દુરાત્મા શત્રુ સે ખી અધિક બચકર
 કામ કરતી હૈ । કઠચ્છેદ કરને વાલો શત્રુ ણક હી ભવમ પર્યાયકા
 વિઘાતક હોને સે દુઃખદાયી હોતા હૈ પરન્તુ યહ દુરાત્મા તો ઇસ જીવકો
 ભવ ૨ મેં દુઃખ દેનેવાલી હોતી હૈ । યહ વાત યહ દ્રવ્યલિંગી મુનિ ઉસ
 સમય જાન સકેગા કિ જબ ઇસકી મૃત્યુ કા અવસર ઉપસ્થિત હોગા
 તમો યહ “મેને અઝો યાત નહીં કી-ઘટ્ટતઘુરા કિયા જો ઇસ દુરાત્મતા
 કે-પહ પહા રહા’-ઇમ પ્રકાર પશ્ચાત્તાપ કરેગા । તાત્પર્ય યહ હૈ કિ ઇસ
 દુરાત્મતા કા પરિહાર મોક્ષાર્થિયોં કો સવ સે પહિલે, હી કરદેના વાલિયે ।
 ક્યો કિ યહ અનર્થ કી હેતુ એવ પશ્ચાત્તાપ કી કારણ હૈ- ॥૪૮॥

પત્તે-મૃત્યુમુખ તુ પ્રાપ્તઃ મૃત્યુના મુખમા જશે મરણ સમયે અતિ મદ ધર્મવાળા
 પ્રાણી માટે પણ ધર્મના અભિપ્રાયની ઉત્પત્તિ બોવાય છે આ કારણે એવું કહેવામા
 આવેલ છે કે, પચ્છાણુતાવેણ નાહિર્હિ-પશ્ચાત્ અનુતાપેન જ્ઞાસ્યતિ તે દ્રવ્યમુનિ “મે
 ઘટ્ટુજ ખરાબ કયું છે,” આ પ્રકારનો પશ્ચાત્તાપ કરી મૃત્યુ સમયે પોતાનાં દુઃખચારી
 કર્મના ફળને બાણી શકશે

ભાવાર્થ—એ દ્રવ્યલિંગી દુરાત્મા શત્રુથી પણ અધિક ભયકર કર્મ કરે છે
 ગળુ કાપનાર શત્રુ એકજ લેવમા પર્યાયનો વિઘાતક હોવાથી દુઃખદાયી બને છે
 પરંતુ આ દુરાત્મા તો આ જીવને ભવોભવમાં દુઃખ આપનાર બને છે આ વાત
 એ દ્રવ્યલિંગી મુનિ એ સમયે બાણી શકશે કે, બ્યારે એના મૃત્યુનો સમય આવી
 લાગશે ત્યારે તે “મે આ સારું કામ નથી-કયું ઘટ્ટુજ ખરાબ કયું કે
 આ દુરાત્મતાની જાળમા પડી રહ્યો” આ પ્રકારનો પશ્ચાત્તાપ કરશે તાત્પર્ય એ છે
 કે, આ દુરાત્માનો પરિહાર મોક્ષાર્થીઓએ સૌથી પહેલા જ કરી લેવો જોઈએ
 કેમકે, તે અનર્થના હેતુ બને પશ્ચાત્તાપનું કારણ છે ॥૪૮॥

યન્તુ મરણસમયેऽપિ સ્વદુરાત્મતા ન જાનાતિ તસ્ય કા ગતિર્ભવતીત્યાહ--

મૂલમ્—

નિરંદ્રિયા ણગ્ગરૂઈં ડં તસ્સં, જે' ઉત્તમદ્દે વિવંજાસમેઈં ।

હેમે વિ' સે' નંતિથ પેરે વિ' લોઈં, દુહેઓ વિ' સે' ઝિઝ્ઝંઈં

તત્થં લોઈં ॥૪૯॥

ટાયા—નિરર્થિકા નાગ્ન્યરુચિસ્તુ તસ્ય, ય ઉત્તમાર્થે વિપર્યાસમેતિ ।

અયમપિ તસ્ય નાસ્તિ પરોઽપિ લોકઃ, દ્વિધાઽપિ મ ક્ષીયતે તત્ત્વ
લોકે ॥૪૯॥

ટીકા—‘નિરંદ્રિયા’ ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! ય ઉત્તમાર્થે=ઉત્તમઃ—ઉત્કૃષ્ટતમઃ અર્થઃ=મોક્ષરૂપો યસ્માત્સ

તસ્મિન્ શ્રુતચારિત્રલક્ષણે ધર્મે વિપર્યાસ=મોહવશેન વિપરીતભાવમ્ એતિ=પ્રાપ્નોતિ,
તસ્ય દ્રવ્યલિદ્ધિનો નાગ્ન્યરુચિઃ= નાગ્ન્ય=શ્રામણ્યે રુચિરમિલાપો નિરર્થિકૈવ=
વ્યર્થૈવ । નિરર્થકત્વમેવ દર્શયતિ—‘હેમે વિ’ ઇત્યાદિ—તસ્ય દ્રવ્યલિદ્ધિનોઽયમપિ
પ્રત્યક્ષો લોકો નાસ્તિ—મોહપ્રમાદાદિપારવચ્ચેન શરીરેગ્રહેતુકેગલુચ્ચનાદિ સેવ-
નમ્યાપિ નિરર્થકત્વાદ્ । ન કેવલમયમેવ, લોકો નાસ્તિ, કિન્તુ તસ્ય પરોઽપિ

જો મરણ સમય મેં મી અપની દુરાત્મા કો નહીં જાનતા હૈં ઉસકી
ચ્યાગતિ હોતી હૈં ? સો કહતે હૈં—‘નિરંદ્રિયા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! (જે-યઃ) જો મુનિ (ઉત્તમદ્દે વિવંજાસ ણગ્ગ-
ઉત્તમાર્થે વિપર્યાસ એતિ) ઉત્તમાર્થ મે શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ મેં—મોહ કે વશ સે
વિપરીત ભાવકો પ્રાપ્ત હોતા હૈં (તસ્સ ણગ્ગરૂઈં નિરંદ્રિયા—તસ્ય નાગ્ન્ય
રુચિઃ નિરર્થિકા) ઉસમુનિકી—દ્રવ્યલિંગી સાધુકી—નાગ્ન્ય—શ્રામણ્ય મે રુચિ-
અમિલાપા ન્યર્થે હી જાનની ચાહિયે । (હેમેવિ સે નંતિથ—અયમપિ તસ્ય
નાસ્તિ) તથા યહ પ્રત્યક્ષીભૂત લોક મી ઉસકા નહીં સધતા હૈં કેવલ

જે મરણ સમયે પણ પોતાના દુરાત્માને બાણતો નથી તેની શુ ગતિ થાય
છે તેને કહે છે—‘નિરંદ્રિયા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! જે-યે જે મુનિ ઉત્તમદ્દે વિવંજાસ એઃ—ઉત્તમાર્થે
વિપર્યાસ એતિ ઉત્તમ અર્થ મા શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ મા—મોહના વશથી વિપરીત
ભાવને પ્રાપ્ત કરે છે તસ્સ ણગ્ગરૂઈં નિરંદ્રિયા—તસ્ય નાગ્ન્યરુચિઃ નિરર્થિકા દ્રવ્ય
લિંગી સાધુની—નાગ્ન્ય—શ્રામણ્ય મા રૂચી—અમિલાપા વ્યર્થજ બાણવા બેઠયે હમે વિ
સે નંતિથ—અયમપિ તસ્ય નાસ્તિ તથ આ પ્રત્યક્ષભૂત લોક પણ તેનું સધાતું નથી કહત

લોકો નાસ્તિ-કુગતિગમનાત્ । इत्थं स धर्मभ्रष्टो द्रव्यलिङ्गी तत्र=उभयलोकाभावे
 सति लोके=जगति द्विधाऽपि=ऐहिकपारलौकिकार्थाभावेन 'क्षिप्रम्' क्षीयते=
 ऐहिकपारलौकिकार्थे समाराधनान् मयतान् त्रिलोक्यं धिक् मामुभयभ्रष्टमिति
 चिन्तयाऽनुतापमनुभवंतीति भावः ॥४९॥

યહી વાત નથી કે ફિન્તુ (પરે વિલોન તસ્મ નતિ-પરેડપિ લોકઃ તસ્ય
 નાસ્તિ) પરમવ ભી ઉભયા વિન જાતા છે । કારણ કિ એસે જીવ જા
 કુગતિ મે પતન હોતા છે ઇમત્રિય । મોહપ્રમાદ આદિ કી પરવગતા સે
 કેશલુચન આદિ કા કરના કેવલ શારીરિક હેશસ્વરૂપ હોને સે જા
 લોક ઉસકા વિગડા હુઆ હી જાનના ચાલિયે । (દુહ્યો વિ સે શિજ્ઞઃ
 તત્થલોન-દ્વિધાઽપિ સ ક્ષીયતે તત્ર લોકે) ઇસ પ્રકાર ધર્મભ્રષ્ટ વહ દ્રવ્ય
 લિંગી મુનિ ઇસ સસાર મેં એહિક ણવ પારલૌકિક દોનોં પ્રકારકે અર્થ
 કે અભાવ સે અપને આપ પશ્ચાત્તાપ કા પાત્ર થન જાતા છે ।—

ભાવાર્થ—જો મુનિ શ્રુતચારિત્ર રૂપ ધર્મ મેં વિપરીત ભાવ ધારણ
 કરતા છે ઉસકા સાધુ હોના વ્યર્થ છે । ક્યોંકિ ઇસ સ્થિતિ મેં ઉસકે
 દોનોં લોક વિગડ જાતે છે । જવ જા એહિક ણવ પારલૌકિક અર્થ
 કે સમારાધક અન્ય સાધુજનોં કો દેખતા છે તો ઇસ પ્રકાર કી ચિન્તા
 સે કિ—“મુજે ધિકાર છે મેરે તો દોનોં હી લોક વિગડ જુકે છે” રાત-
 દિન પશ્ચાત્તાપ કરતા છે ॥૪૯॥

એજ વાત નથી પરંતુ પરલોન તસ્મ નતિ-પરલોકો તસ્ય નાસ્તિ તેના પરભવ
 પથ બગડી જાય છે કારણ કે, એના જીવન કુગતિમા પતન થાય છે કારણ
 કે મોહ પ્રમાદ આદિની પરવશતા થી હેશ લોચન આદિનું ડરવું કેવળ શારીરિક કલેશ
 હોવાથી આ લોક તેના બગડેલો જ નથીવો જોઈએ દુહ્યો વિ સે શિજ્ઞઃ તત્થ
 લોન-દ્વિધાઽપિ સ ક્ષીયતે તત્ર લોકે આ પ્રકારની ધર્મભ્રષ્ટ એ દ્રવ્યલિંગી મુનિ
 આ સસારમા એહિક અને પારલૌકિક બન્ને પ્રકારના અર્થના અભાવથી પોતેજ
 પોતાની જાતે પશ્ચાત્તાપને પાત્ર બની જાય છે

ભાવાર્થ—જે મુનિ શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મમા વિપરીત ભાવ ધારણ કરે છે
 તેમનું સાધુ થવું વ્યર્થ છે કેમકે આવી સ્થિતિમા તેમના બન્ને લોક બગડી જાય
 છે જ્યારે આ અહિક પારલૌકિક અર્થના સમારાધક અન્ય સાધુજનોને જુએ તો
 એવા પ્રકારની ચિંતાથી કે, “મને તો ધિકાર છે મારા તો બન્ને લોક બગડી
 જુકેલ છે” રાત દિવસ પશ્ચાત્તાપ કરે છે ॥૪૯॥

कथमनुतापमनुभवत्यसौ इति सट्टान्तमाह—

मूलम्—

एमेव जहाछदकुंसीलरूवे. मंग विराहित्तु जिणुत्तमाणं ।

कुररी विवा भोगरसाणुगिद्धा, निरट्टसोया परित्तवमेइ ॥५०॥

छाया—एमेव यथाच्छन्दकुशीलरूपो, मार्गं विराय जिनोत्तमानाम् ।

कुररीय भोगरसानुगृद्धा, निरर्थशोका परितापमेति ॥५०॥

टीका—‘एमेव’ इत्यादि ।

एमेव=उत्तररूपेणैव महाप्रज्ञास्पर्शादिना प्रकारेण यथाच्छन्दकुशीलरूप—

यथाच्छन्दा=स्वरुचिरुत्पिताचारा, कुशीलाः=कुत्तिसतशीलाः पार्श्वस्थाः परती तीर्थिकादयो न, तेषां रूपमिव=स्वभाव इय रूप=स्वभावे यस्य स तथा, जिनोत्तमाना=तीर्थकराणां मार्ग=श्रुतचारित्ररूप मार्गं विराय=खण्डयित्वा भोगरसानुगृद्धा भोगानां=जिह्वास्वाददायकानां मामाना रसे=अस्वादे अनुगृद्धा=लोलुपा, तथा हृते भोगे=निरर्थशोका=निरर्थ=निष्प्रयोजनः शोको यस्याः सा तथा, कुररीव=कुररीपक्षिणीव परिताप=सन्तापम् एति=प्राप्नोति । अयं भावः—यथाऽऽ

यह किस प्रकार पश्चात्ताप का अनुभव करता है सो दृष्टान्त द्वारा कहते हैं—‘एमेव’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(एमेव—एवमेव) इस पूर्वोक्त प्रकार से ही—महाप्रज्ञा के नहीं पालने आदि प्रकार से ही (जहाछदकुंसीलरूवे—यथाच्छन्दकुशीलरूप) स्वरुचिरुत्पित आचार वालों के तथा कुत्तिसतशीलवालों—पार्श्वस्थ अथवा परतीर्थिक आदिजनों के स्वभाव जैसे स्वभाववाला यह द्रव्यलिङ्गी (जिणुत्तमाण मंग विराहित्तु—जिनोत्तमाना मार्ग विराय) तीर्थकरों के श्रुतचारित्ररूप मार्ग का विराधना करके (भोगरसाणुगिद्धा कुररीविवानिरट्टसोया परित्तवमेइ—भोगरसानुगृद्धा कुररीव निरर्थशोका परितापम् एति) जिह्वा के लिये आस्वाद दायक मांस के आस्वाद में गृद्ध

ये तथा प्रकारने पश्चात्ताप करे छे ओने दृष्टांत द्वारा समझवे छे—“ एमेव ” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—एमेव—एवमेव आ पूर्वोक्त प्रकारकी ज—महाप्रज्ञा ने न पाणव आदि प्रकारकी जहाछद कुंसीलरूवे—यथाच्छन्दकुशीलरूप स्वरुचिरुत्पिताचारा तथा कुत्तिसत शीलवाण—पार्श्वस्थ अथवा परतीर्थिक आदिजनेना स्वभाव जेवा स्वभाववाणओ द्रव्यलिङ्गी जिणुत्तमाण मंग विराहित्तु—जिनोत्तमाना मार्ग विराय तीर्थ कराना श्रुत चारित्ररूप धर्मनी विराधना करीने भोगरसाणुगिद्धा कुररी विवा निरट्टसोया परित्तवमेइ—भोगरसानुगृद्धा कुररीव निरर्थशोका परितापमेति

મિષ લુબ્ધા કુરરી સ્વમુલ્કટ્કોત માસરણ્ડ ગ્ન્યગ્ન્યપક્ષિણા પ્રસન્ન ગૃહોત વિલા
 વ્ય આમિપાસ્માદ્લોલુપતયા સન્તાપ કરોતિ, ન ચ તત્પત્તોકાર વર્તુ સમર્થો
 ભવતિ, ન ચાન્યઃ ક્ષિત્તદ્વિપત્તિત્પત્તોકાર-કરોતિ, ઇમેયામૌ ગ્ન્યલિટ્તી પેહ્લો
 ક્રિકાપાયપ્રાપ્તૌ સન્તાપ કરોતિ, ન ચ તત્પત્તોકાર કુ સમર્થો ભવતિ, ન ચાન્ય
 ક્ષિત્તદ્વિપત્તિત્પત્તોકારકરણે સમર્થો ભવતિ। ઇતાદ્યાસ્ય દ્રવ્યલિટ્તિનઃ સ્વપર
 પરિગ્રાણકરણાસમર્થતયાડનાયચ્ચ વિજ્ઞેયમિતિ ॥૫૦॥

બની હુઈ પશ્ચાત્ ગ્રીને જાને પર વ્યર્થ જોક કરને વાલી કુરરી પક્ષિણી
 કી તરહ પરિતાપ મો પ્રાપ્ત કરતા રહતા હૈ।

ભાવાર્થ—મહાવ્રતોં કે પાલન કરને કે સ્વાદ સે સર્વથા વચિત વહ
 દ્રવ્યલિટ્તી મુનિયથાચ્છદ ણ્વ કુશીલોં કી તરહ જિનમાર્ગ કી વિરાધના
 કરતા હૈ। પશ્ચાત્ જગ એહલૌકિક ણ્વ પારલૌકિક અર્થ કી આપત્તિ
 ઉપસ્થિત હોતી હૈ તથ પ્રતીકાર કરને કે લિયે સમર્થ ન હો સકને કે
 કારણ કેવલ પશ્ચાત્તાપ હી ક્રિયા કરતા હૈ। ઇસ પરિસ્થિતિ મેં ઓર કોઈ
 ણેસા નહીં હોતા હૈ જો ઇસકો સહાયતા પ્રદાન કરસકે જિસ પ્રકાર
 કુરરી પક્ષિણી માસ રસ કે આસ્વાદ કરને મેં ગૃહ બનકર જય માસ કા
 ટુકડા કો મુહ મેં દવાકર ચલતી હૈ તથ ડુકડા દુસરે પક્ષી
 છીન લેતે હૈં તથ યહ સ્વાદ કી લોલુપતા સે કેવલ દુઃખ કા હી અનુ
 ભવ કરતી હૈં ડુકડા પ્રતીકાર નહીં કર સકતી હૈં ઓર ન કોઈ ઓર
 દુસરા ડુકડા ઇસ વિપત્તિ મેં સહાયક હી હોતા હૈં। ઇસ પ્રકાર સ્વ

જીભનેા આસ્વાદ લેવા માટે માસના આસ્વાદમા ગૃહ બનેલ અને પછીથી ખુબવી
 લેવાથી વ્યર્થ શોક કરવાવાળી કુરરી પક્ષિણીની માફક પરિતાપને પામે છે

ભાવાર્થ—મહાવ્રતોના પાલન કરવાના માર્ગથી સર્વથા વચિત એવા એ પ્રબ
 લિંગી મુનિ યથાચ્છદ અથવા કુશીલોની માફક જીન માર્ગની વિરાધના કરે છે
 પછીથી જ્યારે ઇહલૌકિક અને પારલૌકિક અર્થની આપત્તિ ઉપસ્થિત થાય છે ત્યારે
 પ્રતીકાર કરવા માટે સમર્થ ન થઈ શકવાના કારણે કેવળ પશ્ચાત્તાપ જ કર્યા કરે છે
 આવી પરિસ્થિતિમા તેનો કોઈ એવો સહાયક હોતો નથી કે, જે તેને સહાયતા
 આપી શકે જે પ્રમાણે કુરરી પક્ષિણી માસ રસનો આસ્વાદ કરવામા ગૃહ બની
 જ્યારે માસના ટુકડાને મોઢામા ઢબાવીને ચાલે છે અને તેનો તે ટુકડો બીજી પક્ષી
 તેની પાસેથી ઝુટવી લે છે ત્યારે તે સ્વાદની લોલુપતાથી રૂક્ત હો બનો અનુભવજ
 કરતી રહે છે તેનો પ્રતીકાર કરી શકતી નથી અને બીજી કોઈ તેની એ આપત્તિમા

अथ यत्तत्तव्य तदुपदिशति—

मूलम्—

सुच्चाण मेहोवि सुभांसिय डंमं, अणुसांसण णाणगुणोववेय ।

मग्ग कुसीलाण जेहाय सव्व, महानियठाण वणं पहेण ॥५१॥

श्रुत्वा—श्रुत्वा मेधाविन । सुभाषितमिदम् अनुशामन ज्ञानगुणोपपेतम् ।

मार्गं कुशीलानां हित्वा सर्वं, महानिर्ग्रन्थानां त्रजे पथा ॥५१॥

टीका—‘सुच्चाण’ इत्यादि ।

हे मेधाविन=धारणाद्विद्युक्ता, राजन् । वीतरागेण सुभाषितं सुष्ठुतया=
याशतःपेन भाषितं=ज्ञानगुणोपपेतं=ज्ञानस्य यो गुणो विरतिलक्षणस्तेन उपपेतं=
युक्तम्, यद्वा-ज्ञानेन=पञ्चविधेन गुणेनममगुणेन=विरतिलक्षणेन च उपपेतं=
युक्तम्, इदम्=अनन्तरोक्तम् अनुशामनं श्रुत्वा, कुशीलानां च सव्व मार्गं
हित्वा=त्यक्तत्वा, महानिर्ग्रन्थानां=महासाधूनां पथा=मार्गं त्रजे=गन्त्रे ॥५१॥

पर के परित्राण करने में असमर्थ होने की वजह से यह द्रव्य लिंगी का
अनाथपना जानना चाहिये ॥५०॥

अत्र र्त्तन्व्य कहते हैं—‘सुच्चाण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(मेहावि-मेधाविन) हे धारणा बुद्धि सपन्न राजा वीत
राग द्वारा (सुभांसिय-सुभाषितम्) यथातथ्यरूप कथित तथा (णाण-
गुणोववेय-ज्ञानगुणोपपेतम्) ज्ञान के विरति लक्षणरूप गुण से अथवा
पञ्चविध विरति लक्षण गुण से युक्त (इम-इदम्) यह-अनन्तरोक्त (अणु-
सांसण-अनुशासनम्) अनुशासनको (सुच्चाण-श्रुत्वा) सुन करके तथा
(कुसीलाण सव्व मग्ग जहाय-कुशीलानां सर्वं मार्गं हित्वा) कुशीलो
के समस्त मार्ग का परित्याग कर के तुम (महानियठाणपहेण वहे-

तेने महाय करनार अनंतु नथी आ प्रकार्थी स्वपरंतु परित्राण करवाभा असमर्थ
होवाना कारणे ते द्रव्यलिंगीतु अनाथपणु लक्षणु लोभये, ॥५०॥

हवे कर्त्तव्यने कहे छे—“सुच्चाण” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—मेहावि-मेधाविन् हे धारणा बुद्धि सपन्न राजा । वीतराग तदर्थी
सुभमिय-सुभाषितम् यथातथ्य रूप कहेवायेला तथा णाणगुणोववेयम्-ज्ञानगुणो
पपेतम् ज्ञानना विरति लक्षण रूप श्रुत्वा अथवा पञ्चविध विरति लक्षण श्रुत्वा युक्ता
इद-इदम् आ अनन्तरोक्ता अणुसांसण-अनुशामनम् अनुशासनने सुच्चाण-श्रुत्वा
आलम्बिने तथा कुशीलाण सव्व मग्ग जहाय-कुशीलानां सर्वं मार्गं हित्वा कुशीलाना
सधना मार्गोने परित्याग कर के तमे महानियठाण पहेण वहे महानिर्ग्रन्थानां पथा त्रजे

મહાનિર્ગ્ન્યમાર્ગગમનમ્ યત્પાઠ તદુચ્યતે—

મૂલમ્—

ચરિત્તમાયોરગુણાન્નિષ્ઠ તત્ત્વો, અણુત્તરં સજમં પાલિયાણં ।

નિરાસંવે સસ્રવિર્યાણ કમ્મ, ઉવેદં ઠોણં વિટલ્લત્તમં ધ્રુવ ॥૫૨॥

છાયા—ચારિત્રાચારગુણાન્વિતસ્તતઃ, અનુત્તર સયમ પાલયિત્વા ।

નિરાસ્રવ. સસ્રવપ્ય કર્મ, ઉવેતિ મ્યાન વિપુલોત્તમ ધ્રુવમ્ ॥૫૨॥

ટીકા—‘ચરિત્ત’ इत्यादि ।

ચારિત્રાચારગુણાન્વિતઃ=ચારિત્રસ્ય આચારઃ=આચરણમ્-આસેવન સ એવ ગુણસ્તેન અન્વિતો=યુક્ત, યદ્વા-ચારિત્રાચારઃ=ચારિત્રાસેવન, ગુણો=જ્ઞાન, તામ્યા-મન્વિતો=યુક્તઃ સાધુઃ તત્ =મહાનિર્ગ્ન્યમાર્ગગમનોત્-અનુત્તર=પ્રધાન સયમ=યયાલ્યાતચારિત્રાત્મક પાલયિત્વા= આસેવ્ય, નિરાસ્રવઃ=પ્રાણાતિપાતાઘાસ્રવ-

મહાનિર્ગ્ન્યના પદ્ય પ્રજે.) મહાનિર્ગ્ન્યોં કે માર્ગ સે ચલો હસ ગાથા દ્વારા યહ પ્રકટ ક્રિયા ગયા હૈ કિ હસ સવ કથન કો સુનકર હૈ રાજન્ ! તુમ્હારા અવ કયા કર્તવ્ય હૈ-અનાથીમુનિરાજ ઐણિક મહારાજ સે કહ રહે હૈં કિ-વીતરાગ પ્રભુ દ્વારા નિર્દોષીતિ સે રથિત હસ જ્ઞાનગુણોપપેત અનુશાસન કો સુનકર તુમ અવ કુશીલોં કે માર્ગ કા પરિત્યાગ કરતે હુમ મહાનિર્ગ્ન્યોં કે માર્ગકા અનુસરણ કરો । હસી મેં તુમ્હારી મલાઈ હૈ ॥૫૧॥

મહાનિર્ગ્ન્ય કે માર્ગ મેં ચલને કા ફલ કહતે હૈ—‘ચારિત્ત’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(ચારિત્તમાયારગુણાન્નિષ્ઠ-ચારિત્રાચારગુણાન્વિતઃ) ચરિત્રકે આચરણરૂપ ગુણ સે સપન્ન અથવા ચારિત્ર સેવન એવ જ્ઞાન રૂપ-ગુણ સે અન્વિત સાધુ (તત્ત્વો-તત) મહાનિર્ગ્ન્ય કે માર્ગ પર ચલને સે (અણુત્તરં સજમ પાલિયાણ-અનુત્તર સયમ પાલયિત્વા) પ્રધાન સયમ-

મહાનિર્ગ્ન્યના માર્ગથી ચાલે આ ગાથા દ્વારા એ પ્રકટ કરવામા આવેલ છે કે, આ સધળી વાતો સાલળીને હે રાજન્ ! તમારૂ હવે શુ કર્તવ્ય છે-અનાથી મુનિ રાજ ઐણિક મહારાજને કહી રહેલ છે કે વીતરાગ પ્રભુદ્વારા કહેવાયેલા આ જ્ઞાન ગુણોપપેત અનુશાસનને સાલળીને તમે હવે કુશીલોના માર્ગને પરિત્યાગ કરીને મહાનિર્ગ્ન્યના માર્ગનું અનુસરણ કરો એમા જ તમારી ભલાઈ છે ॥૫૧॥

મહાનિર્ગ્ન્યના માર્ગમા ચાલવાના ફળને કહે છે—“ચરિત્ત” इत्यादि

અન્વયાર્થ—ચરિત્તમાયારગુણાન્નિષ્ઠ-ચારિત્રમાચારગુણાન્વિત ચારિત્રના આ ચરણ રૂપગુણથી સપન્ન અથવા ચારિત્રસેવન અને જ્ઞાનરૂપ ગુણથી અન્વિત સાધુ તત્ત્વો-તત મહાનિર્ગ્ન્યના માર્ગ ઉપર ચાલવાથી અણુત્તરં સજમ પાલિયાણ-અનુ

रहित' मन रमे=ज्ञानावरणीयादिक सक्षपण्य=अय नोत्था विपुलोत्तम=विपुलम्-
अनन्तानामपि तत्रावस्थितेः, उत्तमम्=उत्कृष्टतम प्रधानत्वात्, उभयो' रमेधारयः,
ध्रुव=नित्य स्थान=मुक्तिपदार्थ स्थानम् उपैति=प्राप्नोति। 'चारित्रमाधार'
इत्यत्र मकारो प्राकृतत्वात् ॥५२॥

अथोपदेशमुपसहरन्नाह—

मूलम्—

एवुग्गदत्ते वि महातवोधणे महामुणी महापंडणे महार्जसे ।

महानियटिर्जामिण महासुअ से काहएँ महयाँ वित्थेरेण ॥५३॥

अथा—एवमुग्रदान्तो ऽपि महातपोधना, महामुनि महामतिश्चा महायशाः ।

महानिर्ग्रन्थीयमिदं महाश्रुतं, स यद्यति मद्गता विस्तरेण ॥५३॥

टीका—'एवुग्गदत्ते' इत्यादि ।

उग्रदान्तः उग्रश्चासौ दान्तर्धेति रमेधारयः, उग्रः रमेशतु प्रत्युग्ररूपत्वात्,

यथाख्यात चारित्र-का पालन करके (निरासवे-निरासवः) प्राणातिपात आदि
द्वारा होने वाले आसव से रहित होता हुआ (कम्म सखविद्याण-रमे
सक्षपण्य) ज्ञानावरणीयादिक कर्मों को क्षपित करके (विउलुत्तम ध्रुव ठाण
उवेइ-विपुलोरामं ध्रुव स्थान-उपैति) विस्तृत-अनन्तसिद्धों का भी उसमें
अवस्थान होने से विजाल-तथा प्रधान होने से सर्वोत्कृष्ट ऐसे नित्य
-अविचलित मुक्तिपद नामक स्थान को प्राप्त कर लेता है।—

भावार्थ—जो मुनि चारित्राचार गुणान्वित होकर यथाख्यात चारित्र
का पालन करता है वह निरासव हो कर ज्ञानावरणीयादिक कर्मों का
विनाश कर विपुल, उत्तम एवं ध्रुव मुक्तिस्थानमें जाकर विराजमान
हो जाता है ॥५३॥

अथ सयम पालयित्वा प्रधान सयम-यथाप्यत आश्रितु पालन करीने निराव-
निरासव, प्राणातिपात आदि आसवशी रहित बनीने रम्म सखविद्याण-रमे
सक्षपण्य ज्ञानावरणीयादिक कर्मोंने क्षपित करीने विउलुत्तम ध्रुव ठाण उवेइ-विपुलोराम
ध्रुव स्थान उपैति विस्तृत-अनन्त सिद्धोंतु पणु तेभा अवस्थान होवाशी निशाण-
तथा प्रधान होवाशी सर्वोत्कृष्ट जेवा नित्य अविचलित मुक्तिपद नामना स्थानने
प्राप्त करी ले छे

भावार्थ—जो मुनि चारित्राचार गुणान्वित बनीने यथाप्यत आश्रितु पालन
करे छे ते निरासव बनीने ज्ञानावरणीयादिक कर्मोंने विनाश करीने विपुल उत्तम
अने ध्रुव मुक्ति स्थान उपर बनीने विराजमान यर्ध जाय छे ॥५३॥

મહાનિર્ગ્રન્થમાર્ગગમનસ્ય ચત્પદઃ તદ્વચ્ચને—

મૂલ્મ—

ચરિત્તમાયારગુણાન્નિષ્ણ તત્તો, અણુત્તર સજમ પાલિયાણ ।

નિરાસંવે સલ્લવિર્યાણ કૌમ્મ, ઉવેડે ઠોણં વિઝલુત્તમ ધુંવ ॥૫૨॥

છાયા—ચારિત્રાચારગુણાન્વિતસ્તતઃ, અનુત્તર સયમ પાલયિત્વા ।

નિરાસ્રયઃ સક્ષપ્ય કર્મ, ઉપૈતિ સ્થાન વિપુલાત્તમ ધ્રુવમ્ ॥૫૨॥

ટીકા—‘ચરિત્ત’ ઇત્યાદિ ।

ચારિત્રાચારગુણાન્વિતઃ=ચારિત્રસ્ય આચારઃ=આચરણમ્-આસેવન તા એવ ગુણસ્તેન અન્વિતો=યુક્તઃ, યદ્વા-ચારિત્રાચારઃ=ચારિત્રાસેવન, ગુણો=જ્ઞાન, તાભ્યા-મન્વિતો=યુક્તઃ સાધુઃ તતઃ=મહાનિર્ગ્રન્થમાર્ગગમનોત્-અનુત્તર=પ્રધાન સયમ=યથારૂપાત્તચારિત્રાત્મક પાલયિત્વા= આસેવ્ય, નિરાસ્રય=પ્રાણાતિપાતાધાસ્રવ-

મહાનિર્ગ્રન્થાના પથા પ્રજે.) મહાનિર્ગ્રન્થોં કે માર્ગ સે ચલો હસ ગાથા દ્વારા યહ પ્રકટ ક્રિયા ગયા હૈં કિ હસ સન કથન કો સુનકર હૈં રાજન્ ! તુમ્હારા અવ ય્યા કર્તવ્ય હૈ-અનાથીમુનિરાજ ગ્રેણિક મહારાજ સે કહ રહે હૈં કિ-વીતરાગ પ્રભુ દ્વારા નિર્દોષરીતિ સે કથિત હસ જ્ઞાનગુણોપપેત અનુશાસન કો સુનકર તુમ અવ કુશીલોં કે માર્ગ કા પરિત્યાગ કરતે હુએ મહાનિર્ગ્રન્થોં કે માર્ગકા અનુસરણ કરો । હસી મેં તુમ્હારી મલાઈ હૈ ॥૫૧॥

મહાનિર્ગ્રન્થ કે માર્ગ મે ચલને કા ફલ કહતે હૈ—‘ચારિત્ત’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(ચારિત્તમાયારગુણાન્નિષ્ણ-ચારિત્રાચારગુણાન્વિત) ચરિત્રકે આચરણરૂપ ગુણ સે સપન્ન અથવા ચારિત્ર સેવન એવ જ્ઞાન રૂપ ગુણ સે અન્વિત સાધુ (તત્તો-તત) મહાનિર્ગ્રન્થ કે માર્ગ પર ચલને સે (અણુત્તર સજમ પાલિયાણ-અનુત્તર સયમ પાલયિત્વા) પ્રધાન સયમ-

મહાનિર્ગ્રન્થોના માર્ગથી ચાલે આ ગાથા દ્વારા એ પ્રકટ કરવામા આવેલ છે કે, આ સધળી વાતો સામળીને હે રાજન્ ! તમારૂં હવે શુ કર્તવ્ય છે-અનાથી મુનિ રાજ ગ્રેણીક મહારાજને કહી રહેલ છે કે વીતરાગ પ્રભુદ્વારા કહેવાયેલા આ જ્ઞાન શુભોપપેત અનુશાસનને સામળીને તમે હવે કુશીલોના માર્ગને પરિત્યાગ કરીને મહાનિર્ગ્રન્થોના માર્ગનું અનુસરણ કરો એમા જ તમારી ભલાઈ છે ॥૫૧॥

મહાનિર્ગ્રન્થોના માર્ગમા ચાલવાના ક્રમને કહે છે—“ચરિત્ત” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—ચરિત્તમાયારગુણાન્નિષ્ણ-ચારિત્રમાયારગુણાન્વિત ચારિત્રના આ ચરણ રૂપગુણથી સપન્ન અથવા ચારિત્રસેવન અને જ્ઞાનરૂપ ગુણથી અન્વિત સાધુ તત્તો-તત મહાનિર્ગ્રન્થના માર્ગ ઉપર ચાલવાથી અણુત્તર સજમ પાલિયાણ-અનુ

रहित मन रमे=ज्ञानावरणीयादिक सवप्य=य नोत्था विपुलोत्तम=विपुलम्-
अनन्तानामपि तत्रावस्थिते, उत्तमम्=उत्कृष्टतम प्रधानत्वान्, उभयो' र्मधारय.,
ध्रुव=नित्य स्थान=मुक्तिपदस्थ स्थानम् उपैति=प्राप्नोति । 'चारित्रमाचार'
इत्यत्र मरारो प्राकृतत्वात् ॥५२॥

अथोपदेशमुपसहरन्नाह—

मूलम्—

एवुग्गेदते वि महातंबोधणे, महामुणी महापंडणे महार्जसे ।

महानियटिर्जामण महामुअ से काहएँ महया वित्थेरेण ॥५३॥

ट्रया—एवमुग्रन्तो ऽपि महातपोधनो, महामुनि महाप्रतिज्ञा महायशा ।

महानिर्ग्रन्थीयमिदं महाश्रुतं, स कथयति महता विस्तरेण ॥५३॥

टीका—'एवुग्गेदते' इत्यादि ।

उग्रदान्तः उग्रश्चासौ दान्तश्चेति र्मधारय', उग्र. र्मशनु प्रत्युग्ररूपत्वात्,

य शरदयात चारित्र-का पालन करके (निरासवे-निरास्रवः) प्राणातिपात आदि
द्वारा होने वाले आस्रव से रहित होता हुआ (कम्म सखविद्याण-र्म
सक्षपण्य) ज्ञानावरणीयादिक र्मों को क्षपित करके (विउल्लुत्तम ध्रुव ठाण
उवेड-विपुलोरामं ध्रुव स्थान-उपैति) विस्तृत-अनन्तसिद्धों का भी उसमें
अवस्थान होने से विनाश-तथा प्रधान होने से सर्वोत्कृष्ट ऐसे नित्य
-अविचलित मुक्तिपद नामक स्थान को प्राप्त कर लेता है।—

भावार्थ—जो मुनि चारित्राचार गुणान्वित होकर यथाशयात् चारित्र
का पालन करता है वह निरास्रव हो कर ज्ञानावरणीयादिक कर्मों का
विनाश कर विपुल, उत्तम एवं ध्रुव मुक्तिस्थानमें जाकर विराजमान
हो जाता है ॥५३॥

उत्तर समय पालयित्वा प्रधान सधम-यथाभ्यस्त आश्रितुं पालन करीने निराव-
निरास्रव, प्राणातिपात आदि आस्रवशी रहित जनीने र्म सखविद्याण-र्म
सक्षपण्य ज्ञानावरणीयादिक कर्मोंने क्षपित करीने विउल्लुत्तम ध्रुव ठाण उवेड-विपुलोरामं
ध्रुव स्थान उपैति विस्तृत-अनन्त सिद्धों पण तेभा अवस्थान होवाशी निशाण-
तथा प्रधान होवाशी सर्वोत्कृष्ट जेवा नित्य अविचलित मुक्तिपद नामना स्थानने
प्राप्त करी ले छे

भावार्थ—जे मुनि चारित्राचार गुणान्वित जनीने यथाभ्यात आश्रितुं पालन
करे छे ते निरास्रव जनीने ज्ञानावरणीयादिक कर्मोंने विनाश करीने विपुल उत्तम
अने ध्रुव मुक्ति स्थान उपर जनीने विराजमान र्थ ज्ञाय छे ॥५३॥

दान्त' इन्द्रिय नो इन्द्रियदमनात् महानपोधन'-तपामि-अनशनानादि द्वादशविधान,
तान्येव उत्कृष्टतान्महान्ति, महान्ति यानि तपामि तान्येव धनानि यस्य स
तथा, पुनः-महाप्रतिज्ञः=महती प्रतिज्ञा यस्य स तथा, स्वीकृतस्य सयमस्य याथा
तव्येन परिपालनात् महाप्रतिज्ञतम्, अतिन्द्रत इत्यर्थ, अत एव-महायशा-
महद् यशो स तथा-उत्कृष्टज्ञान-क्रियाराधनेन दिगन्तविश्रान्तकीर्तिरित्यर्थ,
एतादृशः स महामुनि इदम्=अव्ययदितोक्तम्-महानिर्ग्रन्थीय=महानिर्ग्रन्थेभ्यो
हित महाश्रुत महता विस्तरेण सुविस्तृत यथा स्यात्तथा श्रेणिक प्रति कथयति=
अथोचत्। वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवद्भासः। अपि पादपूरणे ॥५३॥

अयं अध्ययन का उपसंहार करते हुए सूत्रकार कहते हैं—'एवमुग-
दते' इत्यादि।

अन्वयार्थ—(उगदते—उग्रदान्तः) कर्म शत्रु के प्रति उग्र रूप होने
से स्वयं उग्र तथा इन्द्रिय गव मन के दमन करने से दान्त (महातपो
धणे-महातपोधनः) अनशन आदि बारह प्रकार के महान् तपों के आराधक
होने से महान् तपस्वी (महापण्डणे-महाप्रतिज्ञः) स्वीकृत सयम के यथा
वत् परिपालन से महाप्रतिज्ञ (महाजसे-महायशाः) इसी लिये महान्
यशस्वी-उत्कृष्ट रूप से ज्ञान एवं क्रिया की आराधना करने वाले होने
की वजह से दिगन्त में विस्तारित कीर्ति संपन्न ऐसे (से महामुणी-
स. महामुनि) उन महामुनिराजने (इण महानियट्टिजमहासुय-इदं
महानिर्ग्रन्थीय महाश्रुतम्) यह महानिर्ग्रन्थीय-महानिर्ग्रन्थों के लिये हित-
विधायक-महाश्रुत (विस्तरेण काहए-विस्तरेण-कथयति) श्रेणिक राजाके
प्रति विस्तारसे कहा ॥५३॥

इसे अध्ययनोपसंहार करता सूत्रकार कहें हैं—“एवमुगदते” इत्यादि
अन्वयार्थ—उगदते—उग्र दान्त कर्मशत्रुना तरे इति उग्र इति उवाची स्वयं
उग्र तथा इन्द्रिय अने मनसु दमन करवाची दान्त महातपोधणे-महातपोधन
अनशन आदि बार प्रकारना महान तपोना आराधक उवाची महान तपस्वी
महापण्डने-महाप्रतिज्ञः स्वीकृत सयमना याथावत् परिपालनची महाप्रतिज्ञ आ
कारणु महान यशस्वी उत्कृष्ट इत्यथी ज्ञान अने क्रियानी आराधना करवावाणा उवाचाना
कारणु दिगन्तमा विस्तारित कीर्तिस पन्न जेवा से महामुणी-स महामुनि जे मुनि
राजे इण महानियट्टिज महासुय-इदं महानिर्ग्रन्थीय महाश्रुतम् आ महानिर्ग्रन्थीय
-महानिर्ग्रन्थो भाटे हितविधायक महाश्रुत विस्तरेण काहए-विस्तरेण कथयति
श्रेणिक राजाने विस्तारची कही सलगावु ॥५३॥

ततश्च—

मृगम्—तुट्टो' य सेगिओ राया. इणमाहुं कयजली ।

अणाहत्त जहाभूय, सुट्टु मे' उवदसिये ॥५४॥

छाया—तुष्टश्च श्रेणिका राजा, इदमाह कृताञ्जलि ।

अनाथत्व यथाभूत, सुट्टु मे उपदर्शितम् ॥५४॥

टीका—'तुट्टो' इत्यादि ।

महामुनेर्यत्र श्रुत्वा तुष्टः श्रेणिको राजा कृताञ्जलि मन इद=इदं य
माणम् जाह-उक्तवान् यदुक्तवास्तदुच्यते—'अणाहत्त' इत्यादिना । हे महामुने !
अवता यथाभूत=वास्तविकम् अनाथत्वं मे=मम सुट्टु=सम्यक्प्रकारेण उपदर्शित=
प्रोक्तम् च शब्द' पूरणे ॥५४॥

किं च—

मूलम्—

तुंम्भ सुलंछ खु मणुस्सजम्म, लाभा सुलद्धा यं तुंम्भे मंहेसी ।

तुंम्भे सणोहा ये सबधेवा र्थ, जं मे' ठिया मग्गि जिणुंत्तमाणं ॥५५॥

छाया—युग्माभि सुलङ्घ्यमुपजन्म, लाभा सुग्माश्च युग्माभिर्मर्षे ।

यूय मनाथाश्च, मगान्यवाश्च, यद्यूय स्थिता मार्गे जिनोत्त-

मानाम् ॥५५॥

इसके बाद—'तुट्टो य' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इस प्रकार अनाथमुनिराज द्वारा अनाथपद की व्याख्या
सुनकर (तुट्टो-तुष्ट) प्रसन्न एवं सतुष्ट हुए (सेगिओ राया-श्रेणिक
राजा) श्रेणिक राजा ने (कयजली-कृताञ्जलि) हाथ जोड़कर उन अनाथो
मुनि से (इणमाहु-इदमाह) इस प्रकार कहा कि-आपने (मे) सुट्टे (जहा-
भूय अणाहत्त-यथाभूत अनाथत्वम्) वास्तविक अनाथपना (सुट्टु-सुष्टु)
अच्छी तरह से (उवदसिय-उपदर्शितम्) खुलाशा करके समझाया है ॥५४॥

त्यारणाह—'तुट्टोय' इत्यादि

अन्वयार्थ—आ प्रकारे अनाथ मुनिराज द्वारा अनाथपदकी व्याख्याने साल
णीने तुट्टो-तुष्ट प्रसन्न अने सतुष्ट अनेला अवा सेगिओ राया-श्रेणिक, राजा
अ श्रेणिक राजाअ कयजली-कृताञ्जलि हाथ जोडीने अ अनाथ मुनिने इणमाहु-
इदमाह आ प्रकारधी कहु के आये मे-मे अने जहाभूय अणाहत्त-यथाभूत
अनाथत्वम् वास्तविक अनाथपण सुट्टु-सुष्टु सारी रीते उवदसिय-उपदर्शितम्
पुसासा करीने समझावेल छे ॥५४॥

ટીકા—‘તુભ’ इत्यादि ।

हे महर्षे ! युष्माभि खलु=निश्चयेन मनुष्यजन्म सुख्यम् । मनुष्यजन्मनो यत्फल ससारनिस्तरणरूप तद् भवति । समुपवन्धमिति भावः । च=पुन युष्माभि । लाभः=र्णरूपादि प्राप्तिरूपा धर्मविशेषप्राप्तिरूपा या सुख्या =सुन्दरतया प्राप्ता । सुलब्धत्वे हेतुरुत्तरोत्तरगुणप्रकर्षता । च=पुन. हे महर्षे ! तत्रतो यूयमेव सनाथा सवन्धवाश्च स्य, यद्=कारणात् यूय जिनोत्तमाना मार्गे=पथि स्थिता = सुशामण्यमुपगता इत्यर्थः । सुलब्धजन्मत्वादी जिनमार्गस्थिति हेतु ॥५५॥

किंच—

मूलम्—ते सिं णोहो अणोहाणं, सव्वभूयाण संजेया । ।

खामेमि ते महाभाग !, इच्छेसु अणुसंसिउ ॥५६॥

फिर राजा कहता है—‘तुभ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(महेसी-महर्षे) हे महारूपि ! (तुभ माणुस्स जम्म सुलद्ध-युष्माभि' खलु मनुष्य जन्म सुलब्धम्) आपने इस मनुष्य जन्म को अच्छा जाना है अर्थात्-मनुष्य जन्म का जो फल होना चाहिये वह आपने प्राप्त कर लिया इसलिये आपका मनुष्यजन्म जाना सफल हो गया है तथा (तुभे-युष्माभि) आपने (लाभा सुलद्धा-लाभा सुलब्धा.) वर्ण रूपादि प्राप्ति रूप अथवा धर्मविशेष प्राप्ति रूप लाभों की सफलता प्राप्त कर उनको सुलब्ध बनाया है । तथा हे महामुनि (तुभे सणाहा सवधवा यूयम्-सनाथा. सवान्धवा) आप ही वास्तविक रूप में सनाथ एवं बान्धव-सहित है (ज तुभे-यद् यूयम्) क्योंकि जो आप (जिणुत्तमाण मग्गि ठिया-जिनोत्तमाना मार्गे स्थिता) जिनोत्तमों के मार्ग में स्थिर हो रहे हैं ॥५५॥

પછી રાજા કહે છે—“તુભ” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—મહેસી-મહર્ષે હે મહર્ષિ ! તુભ માણુસ્સ જન્મ સુલદ્ધ-યુષ્માભિ' ખલુ માણુષ્ય જન્મ સુલબ્ધમ્ આપે આ મનુષ્ય જન્મને સારી રીતે જાણેલ છે અર્થાત મનુષ્ય જન્મનું જે ફળ થવું જોઈએ તે આપે પ્રાપ્ત કરી લીધું છે, આ કારણે આપનો મનુષ્ય જન્મ સફળ થઈ ગયેલ છે તુભે-યુષ્માભિ આપે લાભા સુલદ્ધા-લાભાઃ સુલબ્ધા' વર્ણ રૂપાદિ પ્રાપ્તિરૂપ અથવા ધર્મ વિશેષ પ્રાપ્તિરૂપ લાભોની સફળતા પ્રાપ્ત કરી તેને સુલબ્ધ બનાવેલ છે તથા હે મહામુનિ ! તુભે સણાહા સવધવા-યૂયમ્ સનાથા. સવાન્ધવા. આપ જ વાસ્તવિક રૂપમાં સનાથ અને બાન્ધવ સહિત છો જ તુભે-યદ્ યૂયમ્ કેમ કે, જે આપ જિણુત્તમાણ મગ્ગિઠિયા-જિનોત્તમાના માર્ગે સ્થિતા છતાંના ઉત્તમમાં ઉત્તમ માર્ગમાં સ્થિત થઈ ગયેલ છો ॥૫૫॥

छाया—त्यममि नाथ. अनाथाना, सर्वभूताना सयतः ।।

क्षमयामि त्वया महाभाग !, इच्छामि अनुशासितुम् । ५६॥

टीका—‘तसी’ इत्यादि ।

हे सयत=हे मुने ! त्वम् अनाथाना=स्व स्व योगक्षेमकारिरहिताना सर्व भूताना=सर्वजीवाना नाथ=योगक्षेमकारमोऽसि, पट्टकायजीवरक्षणे गृहीतव्रत-त्वात् । हे महाभाग ! त्वयाऽहं स्वापराध क्षमयामि । तथा—हे मुने ! भवतोऽहमात्मानमनुशामितुं=निश्चयितुमिच्छामि ॥५६॥

पुन क्षमापणामेय विशेषेणाह—

मूत्रम्—पुच्छिऊण मए तुंज्जे, झाणविग्घो उ जो’ कंओ ।

निमतिथा र्य भोगेहि, त’ सेव्व मरिसेहं मे” ॥५७॥

छाया—पृष्ठा मया युष्माक, ध्यानविप्नस्तु यः कृतः ।

निमन्त्रिताश्च भोगे, तत्सर्वं मृष्यत मे ॥५७॥

टीका—पुच्छिऊण’ इत्यादि ।

हे मुने ! पृष्ठा=प्रश्न कृत्वा मया युष्माक ध्यानविप्न=ध्यानान्तरायस्तु

अत्र राजा महामुनि से स्वमाना है—‘तसि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—‘सजया’-सयत) हे मुनिराज ! (त अहाण सर्वभूयाणणाहोसि-त्वं अनाथाना सर्वभूताना नाथ. असि) अपने २ क्षेम योग से रहित अनाथों-सर्वभूतों के योग क्षेम कारक होने से आप एकमात्र नाथ है । (महाभाग ! स्वामेमि-महाभाग !-क्षमयामि) हे महाभाग ! मैं अपने अपराधों की क्षमा चाहता हू । तथा (अणुसासित इच्छामु-अनुशासितु इच्छामि) आप से अपने आप को अनुशासित होने की प्रार्थना करता हू ॥५६॥

फिर क्षमापना को विशेष रूपसे कहते हैं—‘पुच्छिऊण’ इत्यादि । मैंने अन्वयार्थ—हे मुने ! (पुच्छिऊण-पृष्ठा) प्रश्न करके (मग-मया)

हवे राजा महामुनिने भम वे छि—“तसि” इत्यादि

अन्वयार्थ—‘सजया’-सयत ! हे महामुनि ! त अहाण सर्वभूयाणणाहोसि-त्वं अनाथाना सर्वभूताना नाथ असि यातयाताना क्षेमयोगवी रहित अनाथो-सर्व भूताना योगक्षेमकारक होवाथी आप ओक मात्र नाथ छि । महाभाग स्वामेमि-महाभाग क्षमयामि हे महाभाग हुं मेरा अपराधानी आपनी पासे क्षमा मागु छु तथा आपनाथी अणुसासित इच्छामु-अनुशासितु इच्छामि हुं भने अनुशासित धवानी प्रार्थना कइ छु ॥५६॥

पछी क्षमापनाने विशेष इपथी कहे छि—“पुच्छिऊण” इत्यादि

अन्वयार्थ—हे मुनि ! पुच्छिऊण-पृष्ठा प्रश्न करीने मए मया मे तुज्जो-

यःकृतः । च=पुनः भोगैर्षदय्य निमन्त्रिता । हे भदन्त ! मे=मम त सर्वमपराध मृष्यत=क्षमा वम् ॥५७॥

सम्पत्त्यः ययनार्थेपसहायमाह—

मूलम्—एव युगित्तेण स रायसीहो,—णगारसीहं परमोड भत्तिण । सओरोहो सपरियणो सबधवो, धम्मार्णुरत्तो विमलेण चैयसी ॥५८॥

उससियरोमेकूवो, काउण ये पयोंहिणं ।

अभिवदिउण सिरसी, अहयोंओ नराहिवो ॥५९॥

छाया—एवस्तुत्वा स राजसिंहः, अनगारसिंह परमया भक्त्या ।

सावरोध सपरिजन सवान्धवो, धर्मानुरक्तो विमलेन चेतसा ॥५८॥

उन्मृषितरोमरूपः, कृत्या च प्रदक्षिणाम् ।

अभिवद्य शिरसा, अतियातो नराधिपः ॥५९॥

टीका—‘एव युगित्ताण’ इत्यादि ।

सावरोध=सान्तःपुर सपरिजन=दासीदासादिवर्गसहितः सवान्धव=बन्धुवर्गसहितो राजसिंहः—राजा सिंहद्व राजसिंहो मृगतुल्यापरवृत्तेषु तस्य सिंह

तुज्झे—युष्माकम्) आपके (जो—य) जो (ज्ज्ञाणविघ्नो कओ—ध्यानविघ्नः कृत) ध्यान मे विघ्न किया है तथा (भोगेहिं निमतिया—भोगै निमन्त्रिता) भोगों द्वारा आपको आमन्त्रित किया है, हे भदन्त ! (मे—मे) मेरा (त सव्व—तत्सर्वम्) वह सब अपराध (मरिसेह—मृष्यत) आप क्षमा करें ॥५७॥

अब अध्ययन का उपसहार करते हैं—‘एव’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(सओरोहो—सावरोध) अन्तःपुर सहित (सपरियणो—

सपरिजन) दासीदास आदि परिजन सहित तथा (सबधवो—सवान्धव) बन्धुवर्ग सहित (स—स) वे (रायसीहो—राजसिंह) राजाओं मे सिंह जैसे (नराहिवो—नराधिपः) श्रेणिक राजा (परमाण भत्तिण—परमया भक्त्या) अति उत्कृष्ट भक्ति से (अणगारसीह—अनगारसिंहम्) अनगारों मे सिंह

युष्माकम् आपना जा—य. ध्यानभा ज्ज्ञाणविघ्नो कओ—यानविघ्नः कृत विघ्न नापेल छे तथा भोगेहिं निमतिया—भोगै निमन्त्रिता लोगे लोगवयाना क थं भाटे आपने आमन्त्रित करेले छे हे भदन्त ! आप मे—मे भासा त सव्व—तत्सर्वम् ओ सध गे अपराधोनी मरिसेह—मृष्यत क्षमा करे ॥५७॥

इवे अध्ययनने उपसहार करे छे—‘एव’ इत्यादि

अन्वयार्थ—सओरोहो—सावरोध अन्तःपुर सहित सपरियणो—सपरिजन दासीदास आदि परिजन सहित तथा सबधवो—सवान्धव बन्धु वर्ग सहित स—स ते रायसीहो—राजसिंह राजाओंभा मिह जेवा श्रेष्ठिक राजा परमाण भत्तिण—

तुल्यपराक्रमवत्तत्वात्, स नराधिप श्रेणिकः परमया=अत्युत्कृष्टया भक्त्या अनगार
सिंहम्=अनगार सिंह इव त तथा, कर्ममृगान प्रति उग्रत्यादनगारस्य सिंहो
पमत्त्वम् एव=पूर्वोक्तप्रकारेण स्तुत्या विमलेन=मिथ्यात्वमन्तरहितेन चेतसा मता
धर्मानुरक्त=धर्मानुरागयुक्त अत एव उच्चैर्मितरोमकूप-उच्चैःसिता=उच्चैः
रोमकूपा रामरत्नाणि यस्य स तथा-रोमाञ्चितश्च मन प्रदक्षिणा कृत्वा, शिरसा
अभिवन्द्य च स्वस्थानम् अतियातः=गतः ॥५८-५९॥

अथ महाभुनिर्यत्कृतमास्तदुच्यते--

मृदम्—इयरो विं गुणसमिद्धो, तिगुत्तिगुत्तो तिदडविरओय ।

विहंग इव विप्पमुक्को, विहंगड वसुंह विगयेमोहो त्ति वेमि' ॥६०॥

त्राया=इतरोऽपि गुणसमृद्ध, त्रिगुप्तिगुप्तिदण्डविरतश्च ।

विगड इव विप्पमुक्को, विहरति रमुया विगतमोह इति व्रीमि ॥६०॥

टोका--'इयरो वि' इत्यादि ।

अथ इतरोऽपि,=अनाथि मुनिरपि गुणसमृद्ध=सप्तविंशतिसाधुगुणयुक्तः,

जैसे उन अनाथी मुनि की (एव-एवम्) इम पूर्वोक्त प्रकार से (गुणि-
त्ताण-स्तुत्या) स्तुति करके (विमलेण चेतसा उम्माणुरत्तो-विमलेन
चेतसा धर्मानुरक्त) मिथ्यात्वमल से रहित होने से निर्मल चित्त द्वारा
धर्मानुराग से युक्त हो गये । और उसी समय उन्होंने (ऊमसि य रोमकूवो
-उच्चैःसितरोमकूपः) रोमाञ्चित शरीरवाले होते हुए बड़े आदर के साथ
(पयाहिण काऊण-प्रदक्षिणा कृत्वा) उनकी प्रदक्षिणा प्रवृत्त । एव प्रदक्षिणा
करने के पश्चात् (शिरसा अभिवदिऊण-शिरसा अभिवद्य) मस्तक झुकाकर
बदना करके (अइयाओ-अतियातः) अपनेपर वापिस गये ॥५८-५९॥

अन राजा के जाने पर अनाथी मुनिने क्या किया सो कहते हैं--

परमया भक्त्या अति उत्कृष्ट अथवा अक्षितां अणगारसीह-अनगार सिंहम् अनगार
सिंह जेवा अथ अनाथी मुनिनी एव-एवम् आथी पूर्वोक्त प्रकार्थी गुणित्ताण-
स्तुत्या स्तुति करीने विमलेण चेतसा उम्माणुरत्तो-विमलेन चेतसा धर्मानुरक्त
मिथ्यात्वना भगवती रहित अनवाथी निर्भण चित्तद्वारा धर्मानुरागथी युक्त भनी
गया अने ते समये तेमहे ऊमसियरोमकूवो-उच्चैःसितरोमकूप रोमाञ्चिन शरीर-
वाजा यधने घञ्जा आइरनी साथे पयाहिण काऊण-प्रदक्षिणा कृत्वा तेमनी प्रदक्षिणा
करी अने प्रदक्षिणा करीने पछीथी शिरसा अभिवन्दिऊण-शिरसा-अभिवन्द्य मस्तक
नभावीने बदना करीने अइयाओ-अतियात पैताना स्थान उपर पाछा गया ॥५८॥५९॥

ત્રિગુણિગુણ = મનોરાધાયરૂપગુણિત્રયગુણ, ત્રિદંડવિરત = ત્રિદંડે-યા = મનારા
 ધાયાનામશુભવ્યાપાર-યો વિરતઃ = દૂરીભૂત, ચ = પુનઃ વિદગ ડવ = પખીવ વિપ્રમુક્ત. =
 ક્વચિદપિ પ્રતિવન્ધરહિતઃ = અપ્રતિ રુદ્ધિહાર इति यावत् तथा-વિગતગોટ. = રાગ
 દ્વેપરહિતઃ સન્ વસુધા = પૃથિવી વિહરતિ = વિચરતિસ્મ 'इति ब्रवीमि इत्यभ्यर्थ.
 પૂર્વવદ્ વો યઃ ॥૬૦॥

इति श्री-विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धाचार्य-पञ्चदशभाषा-रुनितरुनितकल्पा-
 लापर-प्रसिद्धद्वयपद्यनेरुग्रन्थनिर्मापक-रादिमानमर्दन-शाह-उपति-कोल्हा
 पुर-राजपद-जैनशास्त्राचार्य पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-रान्त्रमचारि
 -जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्य श्री घासीलान्प्रतिरिचितायामुत्तरा
 ध्ययनसूत्रस्य प्रियदर्शिन्या-याया व्याख्याया महानिर्ग्रन्थीय
 नाम विंशतितमम-अध्यायन सम्पूर्णम् ।

‘इयरो वि’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--હર (ઇયરો વિ-ઇતરોઽપિ) અનાથી મુનિ ખી (ગુણસ
 મિદ્ધો-ગુણસમૃદ્ધઃ) સાધુ કે સત્તાઈસ ગુણોં સે યુક્ત તથા તિગુણિગુણો-
 ત્રિગુણિગુણઃ) મન, વચન એ કાયરૂપ ગુણિત્રય સે ગુણ-સહિત ઓર
 (ત્રિદંડ વિરતો-ત્રિદંડવિરત.) મન, વચન, કાય કે-અશુભ વ્યાપારરૂપ
 દંડોં સે રહિત (વિદગ ડવ-વિદગ ડવ) પક્ષી કી તરફ (વિપ્રમુક્તો-
 વિપ્રમુક્તઃ) પ્રતિવન્ધ સે રહિત વિગયમોહો-વિગતમોહઃ) રાગદ્વેપ સે રહિત-
 શાન્તચિત્ત હો કર (વસુદ્ધ વિહરદ-વસુધા વિહરતિ) ઇસ ભૂમણ્ડલપર
 વિચરને લગે । (ત્તિવેમિ-इतिब्रवीमि) જેસા ભગવાન સે સુના વૈમા
 મે કહતા હુ ॥૬૦॥

इस प्रकार यह बीसवाँ अध्यायन समाप्त हुआ ॥२०॥

રાજના ગયા પછી અનાથી મુનિએ શુ કયું તેને કહે છે--“इयरो वि” इत्यादि
 અન્વયાર્થ--હવે આ તરફ ઇયરોવિ-ઇતરોઽપિ અનાથી મુનિ પશુ ગુણસમિદ્ધો-
 સાધુના સત્તાવીસ ગુણોથી દુક્ત તથા તિગુણિગુણો-ત્રિગુણિગુણ મન, વચન, અને
 કાયરૂપ ગુણિત્રયથી ગુણ-સહિત અને ત્રિદંડવિરતો-ત્રિદંડવિરત મન, વચન, અને
 ધાયાના અશુભ વ્યાપાર રૂપ દંડોથી રહિત વિદગડવ-વિદગડવ પક્ષીની માફક
 વિપ્રમુક્તો-વિપ્રમુક્ત પ્રતિબ ધોથી રહીત વિગયમોહો-વિગતમોહ રાગદ્વેષથી રહિત
 શાન્તચિત્ત બનીને વસુદ્ધ વિહરદ-વસુધા વિહરતિ આ ભૂમણ ઉપર વિચારવા લાગ્યા
 ત્તિ વેમિ-इति ब्रवीमि જેવું ભગવાનની પાસેથી સાંભળ્યું છે તે જ હું કહું છું
 આ ઉત્તરાખ્યન સૂત્રનું બીસમું અધ્યયન સંપૂર્ણ થયું ॥૨૦॥

॥ अथ एकविंशतितममध्ययन प्रारम्भ्यते ॥

उक्त मगनिर्घ्न-रीय नाम विंशतितममध्ययनम् । सम्प्रति समुद्रपालीय नाम एकविंशतितममारभ्यते । अस्य च पूर्वेण महायमभिसम्बन्धः—पूर्वस्मिन् ययने-
ऽनेकविंशमनाथत्वं मुक्तम् । तच्च परिविन्त्य एकान्तचर्यया चरितव्यम् । सा
एकान्तचर्येण समुद्रपाण्ड्यान्तेन प्रोच्यते, इत्यनेन सम्बन्धेनायातम्यैतस्या यय-
नस्येदमादिमं सूत्रम्—

मृष्टम्—चपाण पालिणं नाम, सावण आसिंवाणिण ।

महावीरसें भगवेओ, सीसे' सो' उ' महप्पणो ॥१॥

छाया—चपाया पालितो नाम, श्रावक आसीद् गणिज' ।

महावीरस्य भगवत, गिष्य स तु महात्मनः ॥१॥

टीका—‘चपाण’ इत्यादि ।

भद्रदेशे, चपाया नगर्या पालितो नाम गणिज = गणिक श्रावको देश

इतीसवा अध्ययन प्रारम्भ—

वीसवा अध्ययन कृता गया है । अतएव इकीसवा समुद्रपालीय नामका अध्ययन प्रारम्भ होता है । इसका सवध वीसवे अध्ययन के साथ इस प्रकार से है, पूर्व अध्ययन में जो अनेक प्रकार की अनाथता रहने में आई है सो साधु का कर्तव्य है कि वह इस अनाथता का अच्छी तरह विचार कर एकान्तचर्या से विहार करे । वही एकान्तचर्या इस अध्ययन में समुद्रपाल के दृष्टान्त द्वारा स्पष्ट की गई है । अतः इस सवध से ही इस अध्ययन का प्रारम्भ हुआ है । उसका यह सर्व-प्रथम सूत्र है—‘चपाण’ इत्यादि ।

ग्रन्थार्थ—भगदेश में (चपाण-चपायाम्) चपानाम् की नगरी में (पालिण नाम-पालित नाम) पालित इस नाम का एक (वाणिण सावण

ओकवीसमा अध्ययननो प्रारम्भ—

वीसमा अध्ययन कहेवाछ गयु छवे आ ओकवीसमा समुद्रपालीय नामना अध्ययननो प्रारम्भ थाय छे आ अध्ययननो वीसमा अध्ययननो साथेनो सवध आ प्रकारनो छे—पूर्व अध्ययनमा छे अनेक प्रकार नी अनाथता कहेवाभा आवेल छे तो साधुनु उर्तव्य छे के, तेमछे आ अनाथनो सारी रीते विचार करीने ओकान्तचर्याथी विहार करवो जेधओ ओ ओकान्तचर्या आ अध्ययनना समुद्र पालना दृष्टान्तीय रूपेण करवाभा आवेल छे आथी ओ सवधथी ज आ अध्ययननो प्रारम्भ थाय छे ओनु आ सर्व प्रथम सूत्र छे—“चपाण” इत्यादि

अन्यार्थ—अ गदेशमा चपाण-चपायाम् यथा नामनी नगरीमा पालिण नाम—

વિરત આસીત્ । તુ=પુનઃ સ મહાત્મનઃ=મગમ્તાત્મયનો ભગવતો મહાવીરસ્ય
શિષ્ય આસીત્ । ભગવન્નિવ્યતાત્મસ્ય તેન પ્રતિયોધિતત્યાત્ ॥૧॥

મૂલમ્--નિગ્ધથે પાવયણે, સાવણ સે' વિકોવિણ ।

પોણ્ણ વવહેરતે, પિહુડ નગરમાગણ ॥૨॥

જાપા--નૈર્ગ્ધથે પ્રવચને, શ્રાવકઃ સ વિકોવિદ' ।

પોતેન વ્યવહરન્, પિહુડ નગરમાગત' । ૨॥

ટીકા--'નિગ્ધથે' इत्यादि ।

નૈર્ગ્ધથે=નિર્ગ્ધન્યસમ્પન્ધિનિ પ્રવચને વિકોવિદ'=વિશિષ્ટ' સોવિદઃ=વિદિત
જીવાદિપદાર્થઃ સ પાલિતો નામ-શ્રાવક' પોતેન=પ્રવહણેન વ્યવહરન=વ્યાપાર
કુર્વન્ પિહુડ નામ નગરમ્ આગત. ॥૨॥

મૂલમ્--પિહુડે વવહેરતસ્સ, વાણિંઓ દેડં ધૂયંર ।

ત સસંત્ત પહિગિંજ્ઞ, સદેસંમહં પતિથંઓ ॥૩॥

આસિ-વણિજ. શ્રાવક, આસીત્) વણિક શ્રાવક થા (સો-સ.) વહ
(મહ્વ્વણો-મહાત્મન) મહાત્મા (ભગવઓ-ભગવતઃ) ભગવાન(મહાવીરસ્મ
-મહાવીરસ્ય) મહાવીર પ્રમુકા (સીસે-શિષ્ય) શિષ્ય યા ॥૧॥

'નિગ્ધથે' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--(નિગ્ધથે પાવયણે-નૈર્ગ્ધથે પ્રવચને) નિર્ગ્ધન્ય સબધી
પ્રવચન મે (વિકોવિણ-વિકોવિદઃ) વિશિષ્ટ-વિદ્વાન (સે સાવણ-સ
શ્રાવક) વહ શ્રાવક (પોણ્ણ વવહેરતે-પોતેન વ્યવહરન્) જહાજ સે
ન્યાપાર કરતા હુઆ (પિહુડ નગરમાગણ-પિહુડમ્ નગરમ્ આગત)
પિહુડ નામકે નગર મે આયા ॥૨॥

પાલિત નામ પાલિત એ નાગને એક વાણિણ સાવણ આસિ-વાણિજ શ્રાવક આસીત્
વણિક શ્રાવક હતા સો મહ્વ્વણો-સ. મહાત્મા એ મહાત્મા ભગવઓ-ભગવત
ભગવાન મહાવીરના સીસે-શિષ્ય શિષ્ય હતા ॥૧॥

"નિગ્ધથે" इत्यादि

અન્વયાર્થ--નિગ્ધથે પાવયણે-નૈર્ગ્ધથે પ્રવચને નિર્ગ્ધન્ય સબધી પ્રવચનમાં
વિકોવિણ-વિકોવિદ વિશિષ્ટ-વિદ્વાન સે સાવણે-સ શ્રાવક એ શ્રાવક પોણ્ણ
વવહેરતો-પોતેન વ્યવહરન્ જહાજથી વ્યાપાર કરતા કરતા પિહુડ નગરમાગણ-પિહુ-
ડમ્ નગરમ્ આગત. પિહુડ નામના નગરમાં પહોંચ્યા ॥૨॥

त्राया—पिङ्गुण्डे व्यवहरते, त्राणिजो ददाति दुहितरम्।
ता मसत्त्रा प्रतिगृह्य, स्वदेशमथ प्रस्थितः ॥३॥

टीका—‘पिङ्गुटे’ इत्यादि।

पिङ्गुण्डे=पिङ्गुण्डनगर व्यवहरते=व्यापार कर्तते तस्मै पालिताय श्रावक
वणिजे तद्गुणाकृष्टं कश्चिद् त्राणिजो दुहितर=पुत्री ददाति=अदात्। अथ कृत-
दारपरिश्रद्धं स पात्रितं क्रियत्कालानन्तर समत्त्रा=सगर्भा ता त्राणिपुत्री प्रति
गृह्य=आदाय स्वदेशम्=अद्देश चम्पानगरी प्रति प्रस्थितः=प्रचलित ॥३॥

मूलम्—अहं पालियस्स घरणी, समुद्धम्मि पसंवड् ।

अहं दारए तंहि जाए, समुद्धंपालित्ति नामए ॥४॥

त्राया—अथ पालितस्य गृहिणी, समुद्रे प्रसूते।

अथ दारकस्तत्र जात, समुद्रपालेति नामकः ॥४॥

टीका—‘अह’ इत्यादि।

अथ=अनन्तर पालितस्य गृहिणी=भार्या समु० प्रसूते=प्रसूतयती। अथ तत्र=

‘पिङ्गुटे’ इत्यादि।

अन्वयार्थ—(पिङ्गुटे व्यवहरतस्म त्राणिजो धृयरदेड—पिङ्गुण्डे व्यवहरते
त्राणिज दुहितर ददाति) पिङ्गुण्ड नगर मे व्यापार करने वाले उस वणिज
श्रावक को किसी वणिज व्यापारी ने अपनी पुत्री दी अर्थात्—किसी वहा
के वणिज ने अपनी लडकी का विवाह उस पालित श्रावक के साथ कर
दिया। वह पालित श्रावक कितनेक काल के बाद वहाँ से (समस्त त
पङ्गिज्ज—ससत्त्रा ता प्रतिगृह्य) सगर्भा उस अपनी भार्या को साथ
लेकर (सदेस पत्थिओ—स्वदेशम् प्रस्थितः) चम्पानगरी की ओर चला ॥३॥

‘अहं पालियस्स’ इत्यादि।

अन्वयार्थ—(अह—अथ) इसके बाद (पालियस्स घरणी समुद्धम्मि

‘पिङ्गुटे’ इत्यादि

अन्वयार्थ—पिङ्गुटे व्यवहरतस्स त्राणिजो धृयर देर—पिङ्गुण्डे व्यवहरते त्राणिज
दुहितर ददाति पिङ्गुण्ड नगर मे व्यापार करवावाणा ये वणिज श्रावक ने कैह वणिज
व्यापारी ये पोतानी पुत्री आपी अधोत् त्याना कैह वणिज पोतानी पुत्री ने
विवाह ये पालित श्रावक नी साथे करी दीघा ये पालित श्रावक कैटलाक काण पछी
त्याथी ससत्त त पङ्गिज्ज—स सत्त्रा ता प्रतिगृह्य पोतानी सगर्भा येवी ये पत्नी ने
साथे लधने सदेस पत्थिओ—स्वदेश प्रस्थित ये चम्पानगरी तरक्क आववा नीकल्ये ॥३॥

‘अहं पालियस्स’ इत्यादि

अन्वयार्थ—अह—अथ पछी पालियस्स घरणी समुद्धम्मि पसंवड्—पालितस्य

रित आसीत् । तु=पुनः स महात्मन=महत्मात्मनो भगवतो महावीरस्य
शिष्य आसीत् । भगवन्निष्पत्तात्मस्य तेन प्रतियोषितत्वात् ॥१॥

मूलम्—निग्गथे पावयणे, सावण् से विक्कोविण् ।

पोएण ववहरते, पिहुण्ड नगरमागं ॥२॥

छाया—नैर्ग्रन्थे प्रवचने, श्रावकः स विक्कोविदः ।

पोतेन व्यवहरन्, पिहुण्ड नगरमागतः । २॥

टीका—‘निग्गथे’ इत्यादि ।

नैर्ग्रन्थे=निर्ग्रन्थसम्बन्धिनि प्रवचने विक्कोविदः=विशिष्टः संविदः=विदित

जीवादपदार्थः स पालितो नाम-श्रावकः पोतेन=प्रवहणेन व्यवहरन्=व्यापार
कुर्वन् पिहुण्ड नाम नगरम् आगतः ॥२॥

मूलम्—पिहुण्डे ववहरतस्स, वाणिओ देडं धूरं ।

तं ससंत्तं पइगिज्ज, सदेसेमहं पत्तिथंओ ॥३॥

आसि-वणिज. श्रावक. आसीत्) वणिज श्रावक था (सो-स.) वह
(महप्पणो-महात्मन) महात्मा (भगवओ-भगवतः) भगवान् (महावीरस्स
-महावीरस्य) महावीर प्रभुका (सीसे-शिष्यः) शिष्य था ॥१॥

‘निग्गथे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(निग्गथे पावयणे-नैर्ग्रन्थे प्रवचने) निर्ग्रन्थ संबंधी
प्रवचन मे (विक्कोविण-विक्कोविद) विशिष्ट-विद्वान् (से सावण-स
श्रावक) वह श्रावक (पोएण व्यवहरते-पोतेन व्यवहरन्) महाज से
व्यापार करता हुआ (पिहुण्ड नगरमागण-पिहुण्डम् नगरम् आगत))
पिहुण्ड नामके नगर मे आया ॥२॥

पालित नाम पालित ओ नागने ओके वाणिज सावण आसि-वाणिजः श्रावक. आसीत्
वणिज श्रावक होता सो महप्पणो-स. महात्मा ओ महात्मा भगवओ-भगवत
भगवान् महावीरना सीसे-शिष्य शिष्य होता ॥१॥

“निग्गथे” इत्यादि

अन्वयार्थ—निग्गथे पावयणे-नैर्ग्रन्थे प्रवचने निर्ग्रन्थ संबंधी प्रवचनभा
विक्कोविण-विक्कोविद विशिष्ट-विद्वान् से सावण-स श्रावक ओ श्रावक पोएण
व्यवहरतो-पोतेन व्यवहरन् व्यापार करता करता पिहुण्ड नगरमागण-पिहु-
ण्डम् नगरम् आगत. पिहुण्ड नामका नगरमा पहुँचा ॥२॥

मृगम्--वावत्तरिं कलाओ यं, सिक्खिण्ण नीडकोविण्ण ।

जोवण्णेण यं सपन्ने, सुखे पियदसणे ॥६॥

छाया--द्रासमतिं मृगथ, शिषिता नीतिकोविद ।

यौवनेन च सम्पन्न, मृगस्य प्रियदर्शन ॥६॥

टीका--'वावत्तरिं' इत्यादि ।

च=पुनः वृद्धि गतः स समुद्रपाते द्रासमतिं मृगः शिषितः=मृगचार्य समीपे अभ्यस्तवान् । तथा-नीतिकोविदः=लोकोनीति रमणीतिनिपुणश्चाभूत् तथा-यौवनेन सम्पन्नश्च स मृगस्य=मुन्दररूपवान् प्रियदर्शनः=प्रेमकाणां नयनानन्दहर-चाभूत् ॥६॥

मृगम्--तस्स रुक्खं भज, पिया आणेडं रुक्खिणि ।

पासोए कील्लोए रम्मे, देवो दोगुंदगो जहा ॥७॥

छाया--तस्य रूपयती भार्या, पिता आनयति रूपिणीम् ।

मासादे क्रीडति रम्मे, देवो दोगुन्दुको यथा ॥७॥

'वावत्तरिं कलाओ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--(वावत्तरिं कलाओ सिक्खिण्ण-स' द्राससतिकला' शिक्षितः) जैसे २ वह समुद्रपाल बढने लगा तैसे २ वह कलाचार्य के पास रहत्तर ७२ कलाओंका अभ्यास करने लगा । इस तरह वह क्रमशः (नीडकोविण्ण-नीतिकोविद) लोक निति में निपुण हो गया । (जोवण्णेण सपन्ने सुखे पियदसणे-यौवनेन-सम्पन्न' मृगस्य प्रियदर्शन') जब यह यौवन अवस्था से युक्त हुआ तो बहुत ही मुन्दर इसका रूप होने से प्रेक्षक जनो के नयनो को इसको देखते समय अनुपम आनन्द मिलने लगा ॥६॥

"वावत्तरिं कलाओ" इत्यादि

अन्वयार्थ--वावत्तरिं कलाओ सिक्खिण्ण-स द्रासमतिं मृगः शिषित जेभ जेभ ओ समुद्रपाण भेटो थवा माउथे तेम तेम ते कलाचार्यनी पासो जेने जेनेर (७२) कलाओनेओ अव्यास करवा लाग्यो आ प्रकारे कुमश नीड कोविण्ण-नीति कोविद नीतिमा ते निपुण भनी गयो जोवण्णेण सपन्ने सुखे पियदसणे यौवनेन सम्पन्न मृगस्य प्रियदर्शनः जथादे यौवन अवस्थाओ पहुँच्यो त्यादे नेनु ३५ धनु ज सुहर होवाना कारणे जेने जेता ज तेना तरद जेनारनी आजेओ आनदइपी अभूतथी करती ॥६॥

मृग--वावत्तरि कलाओ ये, सिक्खिण्ण नीडकोविण ।

जोव्वणेण य सपन्ने, सुरुवे पियदसणे ॥६॥

छाया--द्रासप्तति रगथ, विषिता नीतिकोविद ।

यौवनेन च सम्पन्न, मुरूप प्रियदर्शन ॥६॥

टीका--'वावत्तरि' इत्यादि ।

च=पुन व्रद्धि गत रा समुद्रपालो द्वासप्तति रगाः शिक्षित.=रगचार्य

समीपे अभ्यस्तान । तथा-नीतिकोविद =शौक्नीति र्मनीतिनिपुणश्चाभूत् तथा-
यौवनेन सम्पन्नश्च स मुरूप =मुन्दररूपवान् प्रियदर्शन =प्रेयसाणा नयनानन्दकर-
श्चाभूत् ॥६॥

मृग--तस्स रुव्वेड भज्ज, पिया आणेडं रुविणि ।

पासोए कीलेण रम्मे, देवो दोगुदङ्गो जहा ॥७॥

त्राया--तस्य रूपवती भार्या, विता आनयति रूपिणीम् ।

प्रामादे क्रीडति रम्ये, देवो दोगुन्दुको यथा ॥७॥

'वावत्तरि कलाओ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--(वावत्तरि कलाओ सिक्खिण-स द्वासप्ततिकलाः

शिक्षित') जैसे २ वह समुद्रपाल बढने लगा तैसे २ वह कलाचार्य
के पास बहत्तर ७२ कलाओंका अभ्यास करने लगा । इस तरह वह
क्रमशः (नीडकोविण-नीतिकोविद) लोभ निति मे निपुण हो गया ।
(जौवणेण सपन्ने सुरुवे पियदसणे-यौवनेन-सम्पन्न' मुरूप प्रियदर्शन')
जब यह यौवन अवस्था से युक्त हुआ तो बहुत ही सुन्दर इसका
रूप होने से प्रेक्षक जनो के नयनो को इसको देखते समय अनुपम
आनद मिलने लगा ॥६॥

"वावत्तरि कलाओ" इत्यादि

अ वयार्थ--वावत्तरि कलाओ सिक्खिण-स द्वासप्तति कला शिक्षित' जेभ
जेभ जे समुद्रपाल भोटो वथा भाड्ये तेभ तेभ ते कलाचार्यनी पने न्ने
जोनेर (७२) कलाओने। अध्ययन करवा लाये। आ प्रकारे उभय नीड कोविण-
नीति कोविद नीतिभा ते निपुण भनी गये। जौवणेण सपन्ने मुरुवे पियदसणे
यौवनेन सम्पन्न मुरूप, प्रियदर्शन न्यारे यौवन अवस्थाओ पडोये। त्यारे नेनु
इय धनु ४ सुहर डोवाना करणे जेने जेता ४ तेना तरइ जेवहारनी आये।
आनदइपी अभूतथी करती ॥६॥

ટીકા—‘તસ્સ’ इत्यादि ।

पिता=पालित. तस्य समुद्रपात्रस्य कृते रुपिणी=रुपिणीत्यभिप्रेया रूपवती=सुन्दरीं भार्याम् आनयति=आनीतवान् । पान्तिः मर्यादसुन्दरी रुपिणीत्यभिप्रेया कन्या समुद्रपालितेन विवाहं कारितवान् इति भावः । स समुद्रपालो दोगुन्दगो देवो यथा=दोगुन्दकदेव इयं रम्ये प्रासादे तथा सह क्रीडति=शब्दादिकाम भोगान् उपभुङ्क्ते इत्यर्थः । ॥७॥

मूलम्—अहं अन्नया कयाइ, पासार्यालोयणे ठिओ ।

वज्झमडणसोभाग, वज्झ पासड वज्झंग ॥८॥

छाया—अथ अन्यथा कदाचित्, प्रासादालोकने स्थितः ।

ययमण्डनसोभाक, यय पश्यति ययगम् ॥८॥

ટીકા—‘અહ’ इत्यादि ।

अथ=अनन्तरम् अन्यथा कदाचित् प्रासादालोकने=प्रासादगवाक्षे स्थितः ।

‘तस्म रुववड’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पिया-पिता) पिता पालितने (तस्स-तस्य) समुद्रपाल का (रुविणि-रुपिणिम्) रुपिणी इस नाम की (रुववड-रूपवतीम्) अनुपम सुन्दर रूपवाली कन्या के साथ (आणेइ-आनयति) विवाह कर दिया । (रम्ये प्रासादे-रम्ये प्रासादे) समुद्रपाल अपनी भार्या के साथ अपने सुरम्य महल में (दोगुन्दगो जहा-दोगुन्दक यथा) दोगुन्दक देव की तरह (कीलण-क्रीडति) शब्दादिक कामभोगों को भोगने लगा ॥७॥

‘अहं अन्नया’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (अह-अय) एक दीन की बात है कि (अन्नया कयाइ-

‘तस्म रुववड’ इत्यादि

અન્યથા—સમુદ્રપાલ ઉભર લાયક થતા તેના પિયા-પિતા પિતા પાલિત શ્રાવકે તસ્સ-તસ્ય તેણે રૂવિણી-રૂપિણીમ્ રૂપિણી નામની રૂવવડ-રૂપમતીમ્ અનુપમ સુદર રૂપવાળી કન્યાની સાથે આણેઈ-આનયતિ લગ્ન કરી દીધું રમ્યે પ્રાસાદે-રમ્યે પ્રાસાદે સમુદ્રપાળ પોતાની સ્ત્રીની સાથે પોતાના સુરમ્ય મહેલમાં દોગુન્દકો જહા-દોગુન્દક યથા દોગુન્દક દેવની માફક કીલણ-ક્રીડતિ શબ્દાદિક કામ ભોગોને ભોગવવા લાગ્યો ॥૭॥

‘અહ અન્નયા’ ઇત્યાદિ

અન્યથા—અહ-અય એક દિવસની વાત છે કે, અન્નયાકયાઈ-અયદા કદાચિત્

समुद्रपालः = यग-यय=रथस्थान गच्छतीति ययगस्त ययस्थाने नीयमान-
मित्यर्थः । ययमण्डनशोभाक-य-यस्य=यथार्हस्य यानि मण्डनानी=रक्तचन्द्रन
करारादीनि तै. शोभाकान्ति रस्य स ययमण्डनशोभास्त, यय=यथार्ह
रूपमपि चोर पश्यति ॥८॥

मृत्—तं पासिउण सवेग, समुद्रपालो डणमच्चवी ।

अहो अमुहाण कम्माणं, निज्जाण पावेग डम ॥९॥

श्रया—। दृष्ट्वा सवेग, समुद्रपाल इदमव्रवीत् ।

अहो अशुभाना कर्मणा, निर्याण प पफुमिदम् ॥९॥

टीका—‘त’ इत्यादि

समुद्रपाल तम्=तथाविधाकार्यकारिण वधार्हं चोर दृष्ट्वा सवेग=सवेगमा-
रणम् इद=इदममाण ययनमव्रवीत्=उक्तवान् । यदव्रवीत्तदुच्यते—‘अहो’ इत्यादिना—
अहो ! इद=पुरो दृश्यमानम् अशुभाना कर्मणा पापकम्=अशुभ निर्याण फलम्,
यद्य पराको ययार्थं नीयते ॥९॥

अन्यथा कदाचित्) किसी समय समुद्र पाल (पासाण लोयणे ठीओ-
प्रासाढालोकने स्थित) अपने प्रासाद के गोचर में बैठा हुआ था उसने
(वज्रमण्डलमोभाग वज्र पासड-वयगम् वयमण्डनशोभाक वय
पश्यति) वधस्थान की ओर ले जाते हुए तथा वध व्यक्ति के योग्य
वेप से सजित मिये गये एक व यको-किसी चोर को देखा ॥८॥

‘त पासिउण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(त पासिउण-तम् दृष्ट्वा) उस चोर को देखकर (समु-
द्रपालो-समुद्रपाल) समुद्रपालने (सवेग-सवेगम्) सवेग के कारणभूत
(डणमच्चवी-इद अव्रवीत्) इन रचनो से कहा-कि-(अहो अमुहाण
कम्माण डम पावेग निज्जाण-अहो अशुभाना कर्मणा इद पापक निर्याणम्)

किस समय समुद्रपाल पानाना भेदलना वधभावा भेटव डतो तयारे तेले वज्रम
वज्रमण्डलमोभाग वज्र पासड-वयगम् वयमण्डनशोभाक वज्र पश्यति अथ ये ने
वधस्थान तरङ्ग लध वतो लेथे तथा तेना वध जनार वल्लादने लेथे ॥८॥

“त पासिउण” इत्यादि

अन्वयार्थ—त पासिउण-तम् दृष्ट्वा अे चोरने लेधने समुद्रपालो-समुद्रपाल
समुद्रपाले सवेग-सवेग स वेगना कारणभूत अेवा डणमच्चवी-इद अव्रवीत् पथनेना उवा
शुभो ! अहो अमुहाण कम्माण डम पावेग निज्जाण-अहो अशुभाना कर्मणा इद

टोका—‘तस्स’ इत्यादि ।

पिता=पालित. तस्य समुद्रपालस्य कृते रुपिणी=रुपिणीत्यभिधेया रूपवती=सुन्दरीं भार्याम् आनयति=आनीतयान । पाण्डितः सर्गाद्वसुन्दरीं रुपिणीत्यभिधेया कन्या समुद्रपालितेन विवाह कारितयान इति भावः । स समुद्रपालो दोगुन्दको देवो यथा=दौगुन्दकदेव इव रम्ये प्रासादे तथा सह क्रीडति=शब्दादिनाम भोगान् उपभुङ्क्ते इत्यर्थः । ॥७॥

मूलम्—अहं अन्नया कयाड, पासार्यालोयणे ठिओ ।

वज्झमडुणसोभाग, वज्झ पासंड वज्झग ॥८॥

छाया—अथ अन्यदा कदाचित्, प्रासादागोस्त्रे स्थितः ।

ययमण्डनशोभाक, यय पश्यति ययगम् ॥८॥

टीका—‘अह’ इत्यादि ।

अथ=अनन्तरम् अन्यदा कदाचित् प्रासादालोस्त्रे=प्रासादगवाक्षे स्थितः

‘तस्स रुववड’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पिया-पिता) पिता पालितने (तस्स-तस्य) समुद्रपाल का (रुविणि-रूपिणिम्) रूपिणी इस नाम की (रुववड-रूपवतीम्) अनुपम सुन्दर रूपवाली कन्या के साथ (आणेइ-आनयति) विवाह कर दिया । (रम्ये पामाए-रम्ये प्रासादे) समुद्रपाल अपनी भार्या के साथ अपने सुरम्य महल में (दोगुन्दको जहा-दौगुन्दकः यथा) दौगुन्दक देव की तरह (कीलण-क्रीडति) शब्दादिक कामभोगों को भोगने लगा ॥७॥

‘अह अन्नया’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (अह-अथ) एक दिन की बात है कि (अन्नया कयाड-

‘तस्स रुववड’ इत्यादि

अन्वयार्थ—समुद्रपाल उभर लायक था तोना पिया-पिता पिता पालित थावके तस्स-तस्य तेन रूपिणी-रूपिणीम् इपिणी नामनी रुववड-रूपवतीम् अनुपम सुन्दर रूपवाली कन्यानी साथे आणेइ-आनयति लग्न करी दीधु रम्ये पामाए-रम्ये प्रासादे समुद्रपाल पोतानी खीनी साथे पोताना सुरम्य भडेलमा दोगुन्दको जहा-दौगुन्दक यथा दौगुन्दक देवनी भाक्षक कीलण-क्रीडति शब्दादिक काम भोगाने भोगववा लाये ॥७॥

‘अह अन्नया’ इत्यादि

अन्वयार्थ—अह-अथ एक दिवसनी बात छे के अन्नयाकयाड-अयदा कदाचित्

समुद्रपालः = यग-यय=यधस्थान गच्छतीति ययगस्त ययस्थाने नीयमान
मित्यर्थः । ययमण्डनशोभाय-ययस्य=ययार्हस्य यानि मण्डनानी=रक्तचन्दन
रत्नवारादीनि तैः शोभायान्ति रित्यसं ययमण्डनशोभायस्तु, यय=ययार्ह
रूपमपि चार पश्यति ॥८॥

मन्त्रम्—तं पासिऊण सवेग, समुद्रपालो इणमच्चवी ।

अहो असुहाण कम्माणं, निज्जाण पावेगं इम ॥९॥

टिप्पणी—। दृष्ट्वा सवेग, समुद्रपाल उदमत्रगीत् ।

अहो अशुमाना कर्मणा, निर्याण प पक्खिदम् ॥९॥

टीका—‘त’ इत्यादि

समुद्रपाल तम्=यथाविश्रामार्थकारिण ययार्हं चौर दृष्ट्वा सवेग=सवेगका
रणम् उद=उदयमान यचनमत्रगीत=उक्तवान् । यदत्रगीतदुन्यते—‘अहो’ इत्यादिना—
अहो ! उद=पुरो दृश्यमानम् अशुमाना कर्मणा पापकम्=अशुभ निर्याण फलम्,
यदय पराको यथार्थ नीयते । ९॥

अन्यदा कदाचित् किसी समय समुद्र पाल (पासाण लोयणे ठीओ-
प्रासादालोकरने स्थित) अपने प्रासाद के गोख में बैठा हुआ था उसने
(वज्झम वज्झमडणसोभाग वज्झ पासड-वयगम् वयमण्डनशोभाय वय
पश्यति) वधस्थान की ओर ले जाते हुए तथा वयमण्डनशोभाय के योग्य
वेष से सज्जित किये गये एक वयको-किसी चोर को देखा ॥८॥

‘त पासिऊण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(त पासिऊण-तम् दृष्ट्वा) उस चोर को देखकर (समु-
द्रपालो-समुद्रपालः) समुद्रपालने (सवेग-सवेगम्) सवेग के कारणभूत
(इणमच्चवी-इदं अत्रगीत) इन यचनो ने कहा-कि-(अहो असुहाण
कम्माण इम पावेग निज्जाण-अहो अशुमाना कर्मणा उद पापक निर्याणम्)

उक्त समय समुद्रपाल यो नाना भेदलता वृक्षभावा गेठेव हतो त्यागे तेणे वज्झम
वज्झमडणसोभाग वज्झ पासड-वयगम् वयमण्डनशोभाय वज्झ पश्यति अथ ये ने
वधस्थान तरुं लब्धं जेतो जेतो तथा तेने वध उरुना वदवाटने जेतो ॥८॥

“त पासिऊण” इत्यादि

अन्वयार्थ—त पासिऊण-तम् दृष्ट्वा अ चोरने जेधने समुद्रपालो-समुद्रपालः
समुद्रपाले सवेग-सवेग स वेगना उरुलुभूत अथ इणमच्चवी-इदं अत्रगीत यचनो कथा
बुद्धि । अहो असुहाण कम्माण इम पावेग निज्जाणं-अहो अशुमाना कर्मणा उद

टीका—‘तस्स’ इत्यादि ।

पिता=पालितः तस्य समुद्रपात्रस्य कृते रूपिणी=रूपिणीत्यभिप्रेया रूपवती=सुन्दरी भार्याम् आनयति=आनीतवान् । पालितं मर्यादामुन्दरी रूपिणीत्यभिप्रेया कन्या समुद्रपालितेन विवाहं कारितवान् इति भावः । स समुद्रपालो दोगुन्दको देवो यथा=दौगुन्दकदेव इव रम्ये प्रासादे तथा सह क्रीडति=शब्दादिकाम भोगान् उपभुङ्क्ते इत्यर्थः । ॥७॥

मूलम्—अहं अन्नया कयाड, पासायालोयणे ठिओ ।

वज्जमडणसोभाग, वज्ज पासड वज्जगं ॥८॥

छाया—अथ अन्यथा कदाचित्, प्रासादागुरुने स्थितः ।

व यमण्डनशोभाक, यय पश्यति य यगम् ॥८॥

टीका—‘अहं’ इत्यादि ।

अथ=अनन्तरम् अन्यथा कदाचित् प्रासादागुरुने=प्रासादगवाक्षे स्थितः

‘तस्स रुववड’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पिया-पिता) पिता पालितने (तस्स-तस्य) समुद्रपाल का (रुविणिं-रूपिणिम्) रूपिणी इस नाम की (रुववड-रूपवतीम्) अनुपम सुन्दर रूपवाली कन्या के साथ (आणेइ-आनयति) विवाह कर दिया । (रम्ये पामाए-रम्ये प्रासादे) समुद्रपाल अपनी भार्या के साथ अपने सुरम्य महल में (दोगुन्दको जहा-दौगुन्दक, यथा) दौगुन्दक देव की तरह (कीलए-क्रीडति) शब्दादिक कामभोगों को भोगने लगा ॥७॥

‘अहं अन्नया’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (अहं-अथ) एक दीन की बात है कि (अन्नया कयाड-

“तस्स रुववड” इत्यादि

अन्वयार्थ—समुद्रपाल उभर लायक था तोना पिया-पिता पिता पालित था तस्स-तस्य तेन रूपिणी-रूपिणीम् इच्छा नामनी रुववड-रूपवतीम् अनुपम सुन्दर रूपवाली कन्यानी साथे आणेइ-आनयति लग्न करी दीधु रम्ये प्रासाए-रम्ये प्रासादे समुद्रपाल पोतानी स्त्रीनी साथे पोताना सुरम्य भंडेलभा दोगुन्दको जहा-दौगुन्दक यथा दौगुन्दक देवनी भाक्षक कीलए-क्रीडति शब्दादिक काम भोगाने लागववा लाये ॥७॥

“अहं अन्नया” इत्यादि

अन्वयार्थ—अहं-अथ ओक दियसनी बात छे के अन्नयाकयाड-अथदा कदाचित्

त्राया—द्वित्वा सग च महाकेश महामोह, कृष्ण ग्यावहम् ।

पर्यायधर्मम् अभ्यरोचत. प्रतानि शीलानि परीपह्नाथ ॥११॥

टीका— जहिनु' इत्यादि ।

स समुद्रपालमुनिः महादेश-महान श्लेश = चतुर्गतेससारभ्रमणलक्षण
दम्ब यस्माद् यस्मिन्वा स महाश्लेशस्त, महामोह=महान् मोह स्त्र्यादिविषय,
अज्ञान वा यस्मात्स महामोहस्त. कृष्ण=कृष्णलेख्याहेतुत्वात्कृष्णम्, अत एव भया
वह=प्राणिना भयजनक सग=स्वजनादिसम्बन्ध त्वा=त्यक्तवा पर्यायधर्म=पर्याय
=प्रव्रज्यापर्यायस्तत्र यो धर्म महाप्रताप्तिम् अभ्यरोचत=अभिरोचितवान्-
तदनुष्ठानविषया रचि कृतवान् । पर्यायधर्ममेव विशेषादाह-प्रतानि=महाप्रतानि,

दीक्षित होने के बाद समुद्रपाल मुनि ने जिस प्रकार से अपनी
प्रवृत्ति की तथा जिस तरह से अपनी आत्मा को अनुशासित किया
रह बात सूत्रकार अब इन गाथाओं द्वारा प्रगट करते हैं--

'जहिनु' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—समुद्रपालमुनिने (महाकिलेसम्-महाश्लेशम्) इस चतु-
र्गतिरूप ससार में भ्रमणरूप महान मृग के दायक (महत्तमोह-महामो-
हम्) अतिमोह एवं अज्ञान के र्धक (रुसिण-कृष्णम्) कृष्णलेख्या के
हेतु होने से राय कृष्णरूप तथा (भयावह-भयावहम्) प्राणियों को विविध
प्रकार के भयो या जनक होने से भयावह ऐसे (सग-सगम्) स्वजनादि
सबधरूप परिग्रहका (जहिनु-द्वित्वा) परित्यागकर (परियायधम्म-पर्याय-
धर्मम्) प्रव्रज्यापर्याय के महाप्रतापि रूप धर्मको अंगीकार किया । उसके
पालन में उनकी विशेष अभिरुचि जगी । इसी बात को सूत्रकार-

दीक्षित क्या पछी के समुद्रपाल मुनि के प्रकाशनी पोतानी प्रवृत्ति करी
तथा के प्रकारशी पोताना आत्माने अनुशासित बनाये है के बात सूत्रकार हवे
आ गाथाओं द्वारा प्रगट करे छे--“जहिनु” इत्यादि

अन्वयार्थ—समुद्रपाल मुनि के महाकिलेसम्-महाकेशम् आ चतुर्गतिरूप
स सन्मा धमणुरूप महान कष्टने आपनार महत्तमोह-महामोहम् अति मोह अने
अज्ञानने वधारनार रुसिण-कृष्णम् कृष्णलेखाने हेतु होवाथी पोते कृष्णरूप तथा
भयावह-भयावहम् प्राणियोंने विविध प्रकारना लथोने आपनार होवाथी लथानह
ओवा सग-सगम् स्वजन आदि सबधरूप परिग्रहने जहिनु-द्वित्वा परित्याग
करी परियायधम्म-पर्यायधर्मम् प्रव्रज्या पर्यायना महाप्रतापिरूप धर्मने अंगीकार
कथो ओना पालनमा ओनी विशेष अभिरुचि जगी आ वानने सूत्रकार त्रयाणि

તતઃ—

મૂલમ્—સવુદ્ધો સોં તર્હિં ભયંવં, પરમ સવેગમાગઓં ।

આપુચ્છંઽમ્માપિયરો, પટ્ટેણ અણગારિય ॥૧૦॥

ગ્રાયા—સવુદ્ધ. મ તત્ર મગગાન, પરમ સવેગમાગતઃ ।

આપૃચ્છયામ્માપિતરો, પ્રવ્રજત્યનગારિતામ્ ॥૧૦॥

ટીકા—‘સવુદ્ધો’ ઇત્યાદિ ।

તત્ર=પાસાદાલોકને મિચિતઃ સ સમુદ્રપાલઃ પરમમ્=અત્યુત્કૃષ્ટ સવેગ-વૈરાગ્યમ્

આગતઃ=પ્રાપ્ત સવુદ્ધો જાત.—સ્વય મોધ પ્રાપ્તગાન । મગગાન્=વૈરાગ્યગાન્ ત સમુદ્ર પાલઃ અમ્માપિતરો આપૃચ્છત્ત્વ=પૃષ્ઠા અનગારિતા પ્રવ્રજતિ અનગારો જાત ઇત્યર્થઃ ॥૧૦॥

મત્રગ્યાનન્તર સ સમુદ્રપાલ મુનિર્યથા તા પ્રવ્રજિ કૃતવાન્, યથાગ્રાહ્યમાન મનુશસિતવાસ્તથૈવોચ્યતે—

મૂલમ્—ત્જંહિત્તુ સંગ ચ મેહાકિલેસ, મહતંમોહ કસિંણ ભયંવહ ।

પરિયાયંધમ્મ અભિરોર્યંજ્જા, વયાંણિ સીલાંણિ પરીસંહે યં ॥૧૧॥

‘અહો અશુભ કર્મો કા યત્ અશુભ ફલ હૈ જો યત્ વિચારા મધસ્થાન
‘કી ઓર મારને કે લિયે લે જાયા જા રહા હૈ ॥૯॥

તતઃ— ‘સવુદ્ધો’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(સો તર્હિં-સ તત્ર) સમુદ્રપાલ વો ગોસ્થ મે બેઠે ૨ હી

(પરમ સવેગમાગઓ-પરમ સવેગ આગત) સર્વોત્કૃષ્ટ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત હો

ગયા । (સવુદ્ધો-સવુદ્ધ) સ્વય પ્રતિબુદ્ધ હો કર (ભયવ-મગગાન્) વૈરાગ્ય

સપન્ન બને કૃષ્ણ ઉસ સમુદ્રપાલને (અમ્માપિયરો આપુચ્છ-અમ્માપિતરો

આપૃચ્છય) માતાપિતા સે પૂઝકર (અણગારિય પવ્વણ-અનગારિતામ પ્રવ્ર-
જિતઃ) દીક્ષા ધારણ કરલી ॥૧૦॥

પાપક નિર્યાણમ્ અશુભ કર્મોના આ અશુભ ફળ છે, જેથી આ વિચારાને વધ
સ્થાન ઉપર મારવા માટે લઈ જવામા આવે છે ॥૯॥

તત — ‘સવુદ્ધો’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—સો તર્હિં-સ તત્ર સમુદ્રપાલને અજ્ઞાતા બેઠા બેઠા જ પરમ સવેગ

માગઓ-પરમ સવેગ આગત સર્વોત્કૃષ્ટ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થઈ ગયા, અને સવુદ્ધો-

સવુદ્ધ પોતે જાતે જ પ્રતિબુદ્ધ થઈને ભયવ-મગગાન્ વૈરાગ્ય સ પદ્મ બનેલા બેઠા

એ સમુદ્રપાલે અમ્માપિયરો અપુચ્છ-અમ્માપિતરો-આપૃચ્છય માતાપિતાની આજ્ઞા

બેળવીને અણગારિય પવ્વણ-અનગારિતામ્ પ્રવ્રજતિ દીક્ષા અગ્રીકાર કરી ॥૧૦॥

સ્વીકૃત્ય જિનદેશિત ધર્મ=શ્રુતચારિત્રરૂપમ્ અચરત્=ગ્રામેષિતવાન । આત્મનોડનુ
ગામનપક્ષ ‘ચરેત્’ ઇતિ-ગ્રાયા । હે મિત્=મિદન-આત્મન્ ! અર્મિનાની પદ્મ
મહાવ્રતાનિ સ્વીકૃત્ય મયાન જિનદેશિત શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ ચરત્=ગ્રામેષેત ॥૧૨॥

મૃત્મ—

સન્વેહિ મૃગહિ દયાણુકપી, શ્વતિક્ષમે સજય વમયારી ।

સાવજ્જીવ પરિવજ્જયતો ચરજ્ઞં મિત્સૂ સુસંમાહિડદિષ ॥૧૩॥

ગ્રાયા—સર્વેષુ ભૂતેષુ દયાનુરૂપી શાન્તિ-મ મયતન્નવ્રતચારી ।

સારયગમ પરિવર્જયન્ અચરત્ મિત્ સુમમાશિતેન્દ્રિય ॥૧૩॥

ટીકા—‘સન્વેહિ’ ઇત્યાદિ ।

મ મિત્સૂ=માતૃ સમુદ્રપાલ સર્વેષુ ભૂતેષુ=એકેન્દ્રિયાધારમ્ય પદ્મેન્દ્રિય
પર્યન્તસમસ્તપ્રાણિષુ દયાનુરૂપી=દયયા-ગ્લણરૂપયા અનુરૂપનગીત્, શાન્તિ

ત્યાગ મહાતન ઉન પાંચ મહાવ્રતો સ્વીકાર કરકે (જિણદેશિય યમ્મ
ચરિજ્ઞ-જિનદેશિત ધર્મ અચરત) જિનદેવ દ્વારા પ્રતિપાદિત શ્રુત ચારિત્ર
રૂપ ધર્મકા પાલન ક્રિયા । આત્મા કે અનુગામન પદ્મ ‘ચરેજ્ઞ’ કી
‘ચરેત’ એસી દાયા મમઙ્ગની ચાહિયે-અર્થાત્-‘હે વિદ્વાન્ ! આત્મન્ !
અહિંસા આદિ પદ્મ મહાવ્રતો મે સ્વીકાર કા તૃ અન જિનદેશિત શ્રુત
ચારિત્ર રૂપ ધર્મકા સેવન કર’ જન જેમા આત્માનુગામન કરને રૂપ
અર્થ વિવક્ષિત હો તર ‘વિત્’ મે સમોધન રૂપમે ત્વ ‘ચરેજ્ઞ’ મે
‘ચરેત્’ કે રૂપમે જાનના ચાહિયે ॥૧૨॥

‘સન્વેહિ મૃગહિ’ ઇત્યાદિ ।

અ-વચાર્થ—(મિત્સૂ-મિદ્ધુ) વે સમુદ્રપાલમુનિ (સન્વેહિ મૃગહિ

દયાણુકપી-સર્વેષુ ભૂતેષુ દયાનુરૂપી) મમસ્ત એકેન્દ્રિય સે લેહર પદ્મ-

મતોનો સ્વીકાર ડીને જિણદેશિય યમ્મ ચરિજ્ઞ-જિનદેશિત ધર્મ અચરત્ છનદેવ
દ્વારા પ્રતિપાદિત શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મતુ પાલન કર્યું આત્માના અનુગામન પદ્મા
‘અચરત્’ને ‘ચરેત્’ એવું ક્રિયાપદ સમજવું જોઈએ અર્થાત્-હે વિદ્વાન્ આત્મન્ !
અહિંસા આદિ પાંચ મહાવ્રતોનો સ્વીકાર કરી તું હવે છનદેશિત શ્રુતચારિત્રરૂપ
ધર્મતુ સેવન કર’ જ્યારે એવું આત્માનુ ગામન ડરવારૂપ અર્થ વિવક્ષિત થાય ત્યારે
‘વિત્’ને સમોધન રૂપમા અને ‘ચરેજ્ઞ’ને ‘ચરેત્’ના રૂપથી જાણવા જોઈએ ॥૧૨॥

‘સન્વેહિ મૃગહિ’ ઇત્યાદિ

અ-વચાર્થ—મિત્સૂ-મિદ્ધુ એ સમુદ્રપાલ મુનિ સન્વેહિ મૃગહિ દયાણુકપી-

સર્વેષુ ભૂતેષુ દયાનુરૂપી મધળી એકેન્દ્રિયથી લઈને ‘પદ્મેન્દ્રિય’ મુધીના છવે પદ્મ

શીલાનિ=ઉત્તરગુણરૂપાણિ, પરીપદાન=પરોપદસદનાનિ ચ અમિરાપિતવાન । યદ્વા-
મુનિ સ્યાત્માનમેયાનુગમ્ભિ-દે આત્મન ! મયાન મહાપદેનાદિપિનેપણવિગિષ્ટ
સદ્ગત્યત્તયા પર્યાયધર્મમ્ અમિરોચયેત્-ચારિત્ર મમાગમયતુ ॥૧૧॥

મૃત્યુ—

અહિસં સંચ ચં અતેજંગં ચં, તત્તો યં વમ અપરિગ્રહ ચં ।

પડિવેજિયા પચ મહવ્વયાઙ, ચરેજે ધર્મંમ જિણેંદેસિય વિઙે ॥૧૨॥

ઝાયા—અહિંસા સત્ય ચ અસ્તૈન્યક ય, તતશ્ચ વ્રત્ત અપરિગ્રહ ચ ।

પ્રતિપચ પચ મહાપ્રતાનિ, અચરદ્ધર્મં જિનદેશિત મિત્ ॥૧૨॥

ટીકા —‘અહિસ’ ઇત્યાદિ ।

મિત્=વિદ્વાન્ સ સમુદ્રપાલમુનિ. અહિંસા=પ્રાણાતિપાતવિરમણ, સત્ય=

મૃપાત્રાદિરમણ, ચ=તથા-અસ્તૈન્યકમ્=અદત્તાદાનવિરમણ ચ, તતશ્ચ વ્રત્ત=
વ્રત્તચર્ય, તથા-અપરિગ્રહ-પરિગ્રહવિરમણ ચેત્યેવ પચમહાપ્રતાનિ પ્રતિપચ=

“ચાણી સીલાણિ-પ્રતાનિ શીલાનિ” ઇત્યાદિપદોં દ્વારા પ્રગટ કરતે હ-
મહાપ્રતી (ચાણી-પ્રતાનિ) વ્રત, (સીલાણિ-શીલાની) ઉત્તરગુણરૂપ શીલ
અથ (પરિમહે-પરોપદાન) ક્ષુધા તૃપા આદિ પરીપદોં કા જીતના ઇન
સચ કા પાલન કરના હી ડનકો રુચા ॥૧૧॥

ડસકે ઘાદ્ ઇન્હોંને જો કિયા તયા જો ડનરા મ્તંવ્ય હોતા હ
વદ કહતે હૈ—‘અહિસ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ડન (વિઙ-વિત્) વિદ્વાન્ સમુદ્રપાલ મુનિને (અહિસ
સચ ચ અતેજંગ તત્તો ય વમ અપરિગ્રહ પચ મહવ્વયાઙ પડિવજિયા-
અહિંસા સત્ય અસ્તૈન્યક તતશ્ચ વ્રત્ત અપરિગ્રહ પચમહાપ્રતાનિ પ્રતિપચ)
અહિંસા મહાપ્રત, અદત્તાદાન વિરમણ મહાપ્રત, વ્રત્તચર્ય મહાપ્રત પરિગ્રહ

સીલાણિ-પ્રતાનિ શિલાનિ ઇત્યાદિ પદોં દ્વારા પ્રગટ કરે છે-મહાનતી ચાણિ-
પ્રતાનિ ઉત્તમ શુશુરૂપ શીલ અને પરિમહે-પરિપદાન જીન, તરસ આદિ પરીપદોંને
છતવા એ સઘણાનું પાલન કરવું જ એને રૂચુ છે ॥૧૧॥

આના પછી એમણે જે કયું તથા જે એમનું કર્તવ્ય હોય છે તેને કહે છે—
“અહિંસ” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—એ વિઙ-વિત્ વિદ્વાન્ સમુદ્રપાલ મુનિએ અહિંસ સચ ચ અતે-
જંગ તત્તો ય વમ અપરિગ્રહ પચ મહવ્વયાઙ પડિવજિયા-અહિંસા સત્ય અસ્તૈન્યક
તતશ્ચ વ્રત્ત અપરિગ્રહ પચ મહાપ્રતાનિ પ્રતિપચ અહિંસા મહાપ્રત, સત્ય મહાપ્રત,
અદત્તાદાન વિરમણ મહાપ્રત, વ્રત્તચર્ય મહાપ્રત, પરિગ્રહ ત્યાગ મહાપ્રત આ પાંચ મહા

તેન્દ્રિય-૪ મૂત્રા માત્રયોગ પરિરજયન ચરત્ । તમપિ મિશ્નુરસિ, અતમ્તમપિ તયૈવ
ચરેરિતિ । ‘મન્વેરિ મૂળદિ’ ઇત્યત્ર મમ્મયર્થે તતીયા ॥૧૩॥

મૂલમ્—

કાલેણ કાલ વિહરિજ રંદે વલાવલ જાણિય અપ્પણો ર્ય ।
સીહો ‘વ સદેળે’ ને સતસિજે, વયજોર્મે સુદ્ધા ણં અસંદ્ધમાહું ॥૧૪॥

ઝાયા—કાલેન કાલ વ્યહરદ્ રાષ્ટ્ર, રાગાલ નાત્યા આત્મનશ્ચ ।
સિદ્ધ ઇમ શન્દેન ન સમસ્યત્, વચોયોગ શૂત્વા ન અસમ્યમ
વ્રાત્ ॥૧૪॥

ટીકા—‘કાલેણ’ ઇત્યાદિ ।

કાલેન=પાદોનપૌરુષ્યાદિના કાલમ્=કાલોચિતમ્ ઉભયકાલે પ્રતિલેખનમ્
દ્વિતીયપૌરુષ્યાદૌ ય્યાન ચતુરકાલ સ્ત્રા યાય, તયા યયાશક્તિતપશ્વરણ ચ કુર્વન
ચારી ણ્ય મુન્નમાદિતેન્દ્રિય દોરુર સાવચયોગકા પરિહાર કર વિહાર
કરતા હૈ—તો તુમ મી મિશ્નુ હો અત તુમ મી ઇસી તરફ સે વનરુર
વિચરણ કરો । યદ્યપિ પચમતાવ્રતો કે પાલન કરને સે સમુદ્રપાલમુનિમે
બ્રહ્મચર્ય કા પાલન સ્વત સિદ્ધ હો જાતા હૈ । ફિર સ્વતન્ત્ર રુપ સે
જો ઇમ ગાયા મે બ્રહ્મચારી પદ રખા ગયા હૈ ઉસ્કા તાત્પર્ય યદ્ દ કિ
બ્રહ્મચર્ય દુરનુચર હૈ । ઇસી વાત રો ન્ચિત્ત કરને કે લિયે ઉસ્કા યદ્દા
ગ્રહણ હુઆ હૈ ॥૧-॥

‘કાલેણ કાલ’ ઇત્યાદિ ।

અન્યાર્થ—મુનિ સમુદ્રપાલ ને (કાલેણ કાલ-કાલેન કાલમ્)
પાદોનપૌરુષી આદિ સમય કે અનુસાર ઉભયકાલ મે પ્રતિલેખન કરના,
સુસમ હિતેન્દ્રિય થઈને સાવચયોગોના પરિહાર કરીને નિહાર કરે છે તો તમે
પણ મિશ્નુ છો, આથી તમે, પણ આવી જ રીતના બનાવે વિચરણ કરો જો કે
પાત્ર મહાનતોનુ પાલન કરવાની સમુદ્રપાલ મુનિમા બ્રહ્મચર્યનુ પાલન સ્વય મિદ્ધ
થઈ જાય છે છતા સ્વતન્ત્ર રૂપથી જે આ ગાથામા બ્રહ્મચારી પદ રાખવામા આવેલ
છે એનુ તાત્પર્ય એ છે કે, બ્રહ્મચર્યનુ પાલન એ ઘણુ જ ડઠણ છે આથી આ
વાતને સૂચિત કરવા માટે એનુ આ અર્થે બ્રહ્મ થયેલ છે ॥૩॥

“કાલેણ કાલ” ઇત્યાદિ

અન્યાર્થ—સમુદ્રપાલ મુનિએ કાલેણ કાલ-કાલેન કાલમ્ પાદોન પૌરુષ
આદિ સમયના અનુસાર ઉભય કાળના પ્રતિલેખન કરવુ, બાળ પૌરુષી આદિમા

क्षम' = क्षान्त्या = क्षमागुणेन नत्तशक्त्या क्षमते = दर्जनानां दूर्भांतितां किं सदत य.
 स तथा, स शक्तोऽपि क्षमागुणेन परोपद्रवसहनशीलः, सयत' = स = सम्यग्
 यत = प्रयत - जिनाशाराधने तत्पर. न प्रथमान्त पदम् ब्रह्मचारी = नववाटिका
 विशुद्धब्रह्मचर्यसेवनशील महाव्रतपतिपत्न्या मृत' मिदम्य ब्रह्मचर्यस्य पुन
 ब्रह्मचारीति कथनेन तस्य दृष्टानुचरत्वं सूचितम् तथा - सुममाहिनेन्द्रिय - यशी
 कृतेन्द्रियश्च भूत्या सावद्ययोग = राह्मन काययोगानां सावद्यव्यापार परिजनयन् =
 परित्यजन् अचरत् = विहरतिस्म। आत्मनोऽनुशासनपक्षे चरेदिति न्याया - हे आ
 त्मन् ! मिश्रु सर्वेषु भूतेषु दयानुरूपी क्षान्तिक्षम सयतब्रह्मचारी सुममाहि-

न्द्रियतक के जीवों पर दयानुरूपी देने-दया से रक्षा करने रूप परिणति
 से-अनुरूपन शील देने (स्वतिस्रमे-क्षान्तिक्षमः) क्षान्तिगुण से-क्षमा
 रूप आत्मिगुण से-अशक्ति से नहीं-दुर्जनों के दुर्वचनोको सहन करने
 वाले देने (सजयबभ्यारी-सयतब्रह्मचारी) सयतभाव से ब्रह्मचारी देने
 नववाड से विशुद्ध ब्रह्मचर्य के सेवनमे लयलीन रहे-तथा (सुममाहि
 इदिए-सुसमाहितेन्द्रिय) पंच इन्द्रियों को बज मे करके (सावज्जजोग
 -सावद्ययोगम्) वे मन, वचन एवं काय इन तीन योगों के सावद्य
 व्यापारों का (परिवज्जयतो-परिवर्जन्, परित्याग करते हुए ही (चरेज्ज-
 अचरत्) श्रुतचारित्र्यरूप धर्म के पालन करने मे अथवा विहार करने
 मे निरत हुए। आत्मानुशासनपक्षमे "चरेज्ज" की संस्कृतशब्दा "चरेत्"
 ऐसी कर लेनी चाहिये। उसका भाव तब इस प्रकार हो जायगा-
 अर्थात् समुद्रपाल मुनि ने अपनी आत्मा को इस प्रकार समझाया-कि
 हे आत्मन् ! मिश्रु समस्त जीवों पर दयावान् क्षान्तिक्षम, सयतब्रह्म

दयानुरूपी भन्त्या-दयाशी रक्षा करवा रूप परिणतिशी-अनुरूपन शील भन्त्या स्वतिस्रमे
 क्षान्तिक्षम क्षान्ति शुशुधी-क्षमाइय, आत्मिकशुशुधी-अशक्ति नहि-हुन नोना
 दुर्वचनोने सहन करवावाणा भन्त्या सजयबभ्यारी-सयतब्रह्मचारी सयतभावशी
 ब्रह्मचारी भन्त्या नववाडशी विशुद्ध ब्रह्मचर्यना सेवनमा लयलीन रह्या तथा
 सुसमाहिदिए-सुसमाहितेन्द्रिय पाय धन्द्रियोने वशमा करीने ते मावज्जजोग-
 सावद्ययोगम् मन, वचन अने काया आ त्रष्टु योगोना सावद्य व्यापारोनु परि
 वज्जयतो-परिवर्जन् परित्याग करीने चरेज्ज-अचरत् श्रुत चरित्रइय धर्मनु पालन
 करवाभा अथवा विहार करवाभा निरत तथा आत्मानुशासन पक्षमा "चरेज्ज"नी
 संस्कृत शब्दा "चरेत्" जेवी करी देवी जेधये आने भाव त्यारे आ प्रकारने
 थई जेथे अर्थात् समुद्रपाल मुनिजे पोताना आत्माने आ प्रकारे भमजये। हे
 हे आत्मन् ! मिश्रु सधना जीवो तरे दयावान्, क्षान्तिक्षम, सयत ब्रह्मचारी अने

त्रया—उपेक्षमाणस्तु पर्यत्रजन्तु, प्रियमप्रिय सर्वमनितिसत् ।

न सर्वं सर्वत्राभ्यरोचत, न चापि पूजा गर्हा च सयत. ॥१५॥

टीका—‘उपेक्षमाणो’ इत्यादि ।

सयत स समुद्रपाट्टमुनिस्तु परम्य कटु भाषितम् उपेक्षमाणः=अवगणयन पर्यत्रजन्तु=व्यवहृत । त ग—प्रियमप्रिय च सर्वम् अतितिसत्=मोदयान । तथा—न सर्वत्र म्याने सर्वं यस्तु अभ्यरोचत=यथादृष्टाभिलाषा को नाभूदिति भाव । अपिच—आत्मन पूजा=वन्मानादिस्वा गर्हा=निन्दा च नाभ्यरोचत ममभावेनाऽमन्यतेत्यर्थ । आत्मनोऽनुज्ञानपक्षे—हे—आत्मन ! सयत =सागुस्तु परीक्षित दुरुक्तम्

‘उपेक्षमाणो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—वे समुद्रपाट्ट मुनि (उपेक्षमाणो—उपेक्षमाणः) परोक्त कटु भाषणो को सुनकर भी उसकी उपेक्षा करते थे । तथा (प्रियमप्रिय सन्व तितिसत्पूजा—प्रिय अप्रिय सर्व अतितिसत्) प्रिय एवं अप्रिय व्यवहार को भी वे पुरुष म समझ कर सहन करते थे और इस प्रकार वे (परिव्रज—पर्यत्रजन्तु) आनन्द के साथ विचरते थे (सन्वत्य सव न अभिरोयज्जा—सर्वत्र सर्व नाभ्यरोचत) जहाँ वे विहार करते वहाँ की किसी भी दृष्ट वस्तु में उनकी अभिलाषा नहीं जगती—उसमें ममत्वभाव जागृत नहीं होता । तथा उनकी (न यावि प्रय गरह च—न चापि पूजा गर्हा च) वे न अपनी प्रशंसा से—प्रसन्न होते थे और न निन्दा से अप्रसन्न अर्थात्—प्रशंसा और निन्दा में ममभाव रग्वते थे । आत्मानुज्ञामनके पक्ष में वे इस प्रकार कहते—कि हे आत्मन ! सागु का कर्तव्य

“उपेक्षमाणो” इत्यादि

अन्वयार्थ—वे समुद्रपाट्टमुनि उपेक्षमाणो—उपेक्षमाण भीमशैली उड्डेनाथेला उड्डेना भाषणो भाषणीने पण तेनी तरङ्ग ध्यान आपना न हुता, तथा प्रियमप्रिय सन्व तितिसत्पूजा—प्रिय अप्रिय सर्व अतितिसत् प्रिय अने अप्रिय व्यवहारने पण तेओ ओउ उपमा समष्टिने सहन करता हुता, आ प्रभाणे तेओ परिव्रज—पर्यत्रजन्तु आनदनी साथे विचरता हुता सवत्य सव न अभिरोयज्जा—सर्वत्र सर्व नाभ्यरोचत जहाँ जहाँ तेओ विहार करता त्थानी पोते जेथेही उछ पण वस्तुमा तमनी अभिलाषा जगती न हुती तेमा भगवत्भाव जागृत वतो न हुते ओने नयापि प्रय गरह च—न चापि पूजा गर्हा च तेओ न तो पोतानी प्रशंसाथी प्रसन्न थना अने निदाथी अप्रसन्न पण थता न हुता अर्थात्—प्रशंसा अने निदाभा समभाव राखता हुता आत्मानुज्ञासनना पक्षमा तेओ आ प्रकारथी उहेता हुता के डे

आत्मन् = स्वस्य च यः पश्यन् = स हि णुत्वा स हि णुत्वा गत्वा - यथात्मन गयमयोग
 हानि न स्यात्तया ज्ञात्वा राट्टे = मण्डले उपभणत्वात् गामादौ च यत्तरत् = विहर
 क्रतयान् । तथा च - सिंह इव शब्देन = भयोत्पादकेन शब्देन न समवस्यत् = न समस्ता
 नाभूत् - सतसिज्जा-शब्देन चलितमिति भावः, मिहृष्टान्ताभिमान न तस्य सात्त्विकस्य
 नातिस्थिरत्वात् । तथा - वचोयोग = वाग्योग = द्वायमात्पादक वचन श्रुत्यापि स श्रम
 भ्यम् = अश्लीलवाक्यम् - न अवधीत् = नात्तवान् । आत्मनोऽनुशासनपक्षे - विहरत्, स न
 स्येत्, नृयादिति गोभ्यम् । 'वयजोग' इति भार्गव्याद् लृप्ताभ्युत्पत्तिरिति निर्दिष्टम् ॥१४॥

पुनरप्याह—

मूलम्—

उवेहमाणो उं परिवर्णज्जा, पियमप्पियं सव्वं तित्तिस्सएज्जा ।
 नं सव्वं सव्वेत्थऽभिरोयेइज्जा, नं योवि पुँय गंरह च सज्जे ॥१५॥

द्वितीयपौष्पी आदि मे ध्यान करना, चतुर्काल स्वाध्याय करना तथा
 अपनी शक्ति के अनुसार तपश्चरण करना यह मन्त्र यथावधि (कुर्वन्)
 करते हुए (अप्यणोयः पश्यन् ल जाणिय-आत्मन-वलावल ज्ञात्वा) अपना
 सङ्घिष्णुत्व एवं असङ्घिष्णुत्वरूप वलावल से जानकर (रट्टे विहरिज्ज-राट्टे
 व्यवहरत्) देश में तथा उपलक्षण से ग्राम आदि में विचरे । तथा (मन्त्रेण
 सीहोव न सतसिज्जा-शब्देन सिंह इव न समवस्यत्) भयोत्पादक शब्द
 से वे सिंह की तरह कभी भी अपने धैर्यसे विचलित नहीं होते ।
 और न कभी (वयजोग मुच्चा-वचोयोग श्रुत्वा) दूसरों के असभ्य वचनों
 को सुनकर भी (असम्भण आहु-असभ्य न अवधीत्) वे असभ्य वचन न
 बोले । आत्मानुशासनपक्षमे “विहरिज्ज” की संस्कृत छाया “विहरेत्”
 “सतसिज्जा” की “सत्रस्येत्” “आहु” की “ब्रूयात्” जाननी चाहिये ॥१४॥

ध्यान करने, अथवा योथा काणमा स्वाध्याय करने तथा योताना शक्ति अनुसार
 तपश्चरण करने आ सधणु यथाविधि करता करता अप्यणो वलावल जाणिय-
 आत्मन वलावल ज्ञात्वा योताना सङ्घिष्णुत्व अने असङ्घिष्णुत्वइय जणाजगने
 जणुने रट्टे विहरिज्ज-राट्टे व्यवहरत् देशमा तथा उपलक्षणुयी गाभेगाभ विचरथु
 कथुं तथा मन्त्रेण सीहोव न सतसिज्जा-शब्देन सिंहइव न समवस्यत् भयोत्पादक
 शब्दथी त सिङ्गनी भाइक कही पणु पोते धैर्यथी विचलित न थता अने वयजोग
 मुच्चा-वचोयोग श्रुत्वा जीजना असभ्य वचनोने साजणीने तेओ कही पणु असम्भण
 आहु-असभ्यन अवधीत् असभ्य वचन जोट्या नथी आत्मानुशासन पक्षमा
 “विहरिज्ज”नी संस्कृत छाया “विहरेत्” “सतसिज्जा”नी “सत्रस्येत्” “आहु”
 नी “ब्रूयात्” जणुयी जेछथे ॥१४॥

ડાયા--અનેકે ડન્ડા ડહ માનવેપુ, યાન્ માયન સમ્પરોતિ મિથુ ॥
મયભૈરવાસ્ત્ર ઉગન્તિ મીમા, દિવ્યા માનુષા અથાતૈશ્વા ॥૧૬॥
પરીપદા દુર્વિપદા અનેકે, સીદન્તિ યત્ર ગદુકાતરા નરા ।
અત્ર તત્ર પ્રાપ્તો નાવ્યવત મિથુ, સગ્રામ શોર્પે ઇવ નાગરાજ ॥૧૭॥

ટીકા--‘અણેગ ડદા’ ઇત્યાદિ ।

ડહ=જગતિ માનવેપુ=મનુષ્યેપુ અનેક=ગદુકા ડન્ડા:=અભિપ્રાય મેવન્તિ ।
યાન અભિપ્રાયન મિથુર્મિ=અનગારોડપિ માયત=તત્ત્વવૃત્તિ ઓદયિકાદિ
માયતો યા સમ્પરોતિ=કરોત્યેવ । અન એ તદ્ગુણા પ્રોક્તા । યદ્વા-અત
એવાત્માડનુશાસ્યતે ઇતિ માય । મિથ તત્ર=તત્ત્વપતિપત્તી મયભૈરવા=મયેન=
મયજનસ્ત્રેન ભૈરવા=મીપણા’ મીમા:=રાદ્રા દિવ્યા=દિવિ મયા દિવ્યા,
કે સમાયાન નિમિત્ત સૂત્રકાર કહેતે છે--‘અણેગ ડદા’ ઇત્યાદિ ‘પરી-
સદા’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથા-- (ડહ-ડહ) હસ સમાય મે (માણવેર્મિ-માનવેપુ) મનુષ્યો
મેં (અણેગ ડદા-અનેકે ડદા) અનેક અભિપ્રાય હોતે છે । ફિ (જે-યાન્)
જિન અભિપ્રાયો કો (માવઝો-માવન) તત્ત્વવૃત્તિ મે અથવા ઔદયિક
માવો ફી અપેક્ષા સે (મિથુ-મિથુ) મિથુ મી (સપકરેડ-સમ્પરોતિ)
કર સક્રતા છે । ઇસલિયે વહ એસે માવો કે કરને મે વ્યર્થ સમય નષ્ટ
ન કરે ઇસ વિચાર સે ઇન ગુણો કા પ્રતિપાદન ક્રિયા ગયા છે અથવા
વહ સ્વય ઇનમે પડકર આત્માકો સ્વચ્છદ ન થનાલે ઇસલિયે આત્માપર
અનુશાસન રાખને ફી વાત મ્હી ગઈ છે । તથા (તત્ત્વ-તત્ર) મહાપ્રતો
કો અગીકાર કરને પર (મયભૈરવા મીમા દિવ્યા મણુસા અદુવા તિરિ-

કહેવામા આવ્યુ છે આ પ્રકારની શકના મમાધાન મટે સૂત્રકાર કહે છે--

“અણેગ ડદા” ઇત્યાદિ “પરીપદા” ઇત્યાદિ

અન્યથા--ગદુ-ગદુ આ સ સારમા માણવેર્મિ-માનવેપુ મનુષ્યેના અણેગ ડદા
-અનેક ડદા, અનેક અભિપ્રાય હોય છે કે જે અભિપ્રાયોને માવઝો-માવન,
તત્ત્વવૃત્તિથી અથવા ઔદયિક ભાવેની અપેક્ષાથી મિથુ-મિથુ મિથુ પણ સપકરેડ
સમ્પરોતિ કરી શકે છે આ માટે તે આવા ભાવો રાખવા મા પોતાના સમયનો
વ્યર્થમા દુરુપયોગ ન કરે આ વિચારથી એ ગુણોનુ પ્રતિપાદન કરેલ છે અથવા
તે વ્યથ તેમા પડીને આત્માને સ્વચ્છદી ન થનાવે આથી આ મા ઉપર અનુ
શાસન રાખવાની વાત કહેવામા આવેલ છે તથા તત્ત્વ-તત્ર મહાપ્રતોનો અગીકાર
કરવાથી મયભૈરવા મીમાદિવ્યા મણુસા અદુવા તિરન્ડા ઉડતિ-મયભૈરવા મીમા

उपेक्षमाणः परित्रजेत्=विहरेत् तथा-प्रियमप्रियं च सर्वं तितितेन=महेत, न सर्वत्र सर्वगतु अभिरोचेत्=नामिल्लपत न चापि पूजा गर्हा च अमिराचेत। एव सयताचारः, अतस्तमपि तथैव गुरुं प्रयत्नयेति भावः ॥१५॥

નનુ મિથોરાપિ વિમન્યથાભાવ સમર્થતિ ચેનંદ્ર તદગુણા. પ્રોચ્યન્તે ? શકા
-एवमात्मानुशास्यते इत्याह—

मूलम्—

अणेगं छदा इहे माणंवेहिं, जे भावओ सपकरेड भिखवूं ।
भयभेरेवा तत्थ उंडति भीमो, दिव्वो मणुंस्सा अहुंवा तिरिच्छं ॥१५॥
परीसंहा दुव्विसंहा अणेगे, सीर्यति जत्थो वेहु कायंग नंरा ।
से' तत्थे पत्ते' नं वहिज्जे भिम्भूं, सगामसीसे डवें नागरोंया ॥१७॥

है कि वह परोक्त कुवचनों की तरफ जरा भि ध्यान नहीं दे-मदा उम तरफ उपेक्षावृत्ति ही धारण करता रहे। तथा विहार आदि के अवसर में चाहे तो कोई भीठी बाणी बोले चाहे कोई रुडवी बाणी बोले-साधु को चाहिये कि वह उसने शान्ति और आनन्द के साथ सहन करे। अनेक जगह जाने पर भी किसी भी वस्तु के ममत्व से वह बंधे नहीं। अपनी प्रशंसा एवं निंदा में समभाव रखना चाहिये। यह सयत जन का आचार है। तू भी सयत है अतः तू भी इसी रूप से होने का प्रयत्न कर ॥१५॥

શકા—ચયા ભિક્ષુજન મે મી અન્યથાભાવ કી સભાવના રહતી હૈ
કિ-જિસસે ઇસ પ્રકાર કે ડસકે ગુણ કહે જા રહે હૈ અથવા વહ આત્મા
કો અનુશાસિત કરેં વહ મી કહા જા રહા હૈ। ઇસ પ્રકાર ઇસ શકા

આત્મન સાધુનુ કર્તવ્ય છે કે તે પરોક્ત કુવચનોની તરફ જરા પણ લક્ષ ન આપે
એના તરફ સહાને માટે ઉપેક્ષા વૃત્તિજ દારણ કરતા રહે, તથા વિહાર આદિના
અવસરમા આહે તો કોઈ મીઠી વાણી બોલે, આહે કાંઈ કડવી વાણી બોલે સાધુને
માટે તો તે શાંતિથી અને આનંદથી સહન કરવાનું જ હોય છે અનેક જગ્યાએ
જવાનું થતા પણ કોઈ વસ્તુથી મમત્વભાવ બાંધે નહિ, પોતાની નિંદા અને પ્રશંસામા
સાધુએ સમભાવ રાખવો જોઈએ આ સાધુને આચાર છે કે તુ પણ સાધુ છે
આથી તુ પણ એવા જ રૂપનો થવાનો પ્રયત્ન કર ॥૧૫॥

શકા—શુ ભિક્ષુજનમા પણ અન્યથી સલાવના રહે છે કે, જેનાથી આ
પ્રકારના તેના શુભ કહેવામા આવે છે, અથવા તે આત્માને અનુશાસિત કરે એ પણ

अनेक परापहाश्च उच्यन्ति । येषु उपसर्गेषु परापदेषु च सत्सु कातरा नरा गृह्णीयन्ति । अथ तत्र=तस्य प्राप्तो भिक्षुः सग्रामशीर्षे नागराज इव न व्यथेत । अतस्त्वयाऽपि न व्यथितव्यमिति ॥१६-१७॥

निच--

मूलम्--

सीओसिणा दसमसा यं फासा, आयका विविर्हा फुंसति देहं ।

अकुंकुओ तत्थऽहियासेएजा, रयोंड खेवेर्ज पुरेकडाड ॥१८॥

छाया--शीतोष्णानि दशमशकाश्च स्पर्शाः, आतङ्का विविधा स्पृशन्ति देहम् ।

अकुंकुजस्तत्रा यसदत्त, रजासि अक्षिपत् पुराकृतानि ॥१८॥

टीका--'सीओसिणा' इत्यादि ।

शीतोष्णानि=शीतपरीपहा, दशमशकाः=दशमशकापरीपहा. स्पर्शाः=तृणस्पर्शरूपाः परीपहाश्च, तथा-विविधाः=अनेकप्रकारा आतङ्का=रोगाश्च देहकायर होते हैं वे ही समयमसे पतित होते हैं । परंतु जो वास्तविक भिक्षु है वह इनको सहन करता हुआ अडोल एवं अकंप्य बना रह कर समय को और अधिक भजव्रती के साथ यामे रहता है । सग्राम के बीच में उपस्थित हुए गजराज की तरह वह इन शत्रुरूपी उपसर्ग परीपहादिक के आघातों की जरा भी पराह नही करता है । और उनको सहता है । अतः तू भी भिक्षु है । इसलिये तुझे भी इनसे व्यथित नहीं होना चाहिये ॥१६॥१७॥

और भी--'सीओसिणा' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--(सीओसिणा-शीतोष्णानि) शीतपरीपह, उष्णपरीपह (दसमसा-दशमशका) दशमशकपरीपह (फासा-स्पर्शा) तृणस्पर्शरूप

डोथ छे ते समयमथी पतित थाथ छे परंतु जे वास्तविक भिक्षु छे ते तेने सहन करीने अडोल अने भक्कम जनी रहीने समयमने भूम जे नज नाईथी वणगी रहे छे सग्रामनी पथमा गयेला गजराजनी भाइके ते आ शत्रुइपी उपसर्ग, पगीपड आदिजना आघातोनी जरा मरणीये परवा करता नथी अने तेने सहे छे आथी तु पणु भिक्षु छे आ जरखे तारे पणु येनाथी अकणावु न जेधये ॥१६-१७॥

वणी पणु--'सीओसिणा' इत्यादि

अन्वयार्थ--सीओसिणा-शीतोष्णानि शीत परीपह, उष्ण परीपह, दसमसा दसमशक दशमशक परीपह, फासा-स्पर्शा तृण स्पर्शरूप परीपह, तथा विविधा

देवसम्प्रान्धन, मनुष्याः=मनुष्यसम्प्रान्धिनः, तैरथा=तिर्यगसम्प्रान्धिनश्च उपसर्गा उद्यन्ति=उदिता भवन्ति। 'उपसर्गा' इत्याक्षिप्यते। 'अणेगे' इति लृप्तप्रथमान्त पदम्। 'माणरेहि' इत्यत्र सप्तम्यर्थे उनीया। तथा-दुर्विषहा=गृद्धस्सहा अनेके=अनेकसम्यक्का परीषहा=अविद्यमानो तैरथा परीषहाश्च उद्यन्ति=उदिता भवन्ति। यत्र=येषु उपसर्गेषु परीषहेषु च कातरा=अधीरा नरा गृद्ध=भृश सीदन्ति=सयम प्रति शिथिला भवन्ति। म=अथ स समुद्रपालो भिक्षुः तत्र=तत्रेषु उपसर्गेषु परीषहेषु च प्राप्त=समापन्नः, सग्रामशीर्षे=युद्धमूर्द्धनि नागराज इव=महागज इव=नाव्ययत्त=पीडा नानुभूतवान्। आत्मनोऽनुशासनपक्षे-हे आत्मन्। दुर्विषहा

न उदिति-भय भैरवा भीमा दिव्याः मनुष्याः अथवा तैरथा 'उपसर्गा.उद्यन्ति' साधु के ऊपर, भयोत्पादक होने से भीषण, भीम-रौद्र-ऐसे देवकृत मनुष्यकृत अथवा तिर्यञ्चकृत उपद्रव भी आते हैं। तथा दुर्विषहा अणेगे पारसहा-दुर्विषहा अनेके परीषहा) सुद्धस्सहा अनेक परिषहा भी उदित होते हैं कि (जत्था-यत्र) जिन उपसर्ग एवं परीषहों के आने पर (कायरा नरा-कातरा नरा) कायर जन (गृद्धसीयन्ति-गृद्धसीदन्ति) सर्वथा सयम से शिथिल हो जाते हैं। परन्तु (से भिक्षु तत्त्व पक्षे सग्रामसीसे नागराया इव न वहिज्ज-स भिक्षु) तत्र प्राप्त सग्राम-शीर्षे नागराज इव न अव्ययत्त) वे समुद्रपाल मुनि उपसर्ग एवं परीषहों के आने पर भी युद्ध के बीच में गये हुए नागराज-महागज की तरह जरा भी व्यथित नहीं हुए। आत्मा के अनुशासन पक्षमें आत्मा को उन्होंने ने ऐसी स्थिति में इस प्रकार समझाया-कि हे आत्मन्! इस स्थिति में तो दुर्विषहा अनेक उपसर्ग-और परीषहा आते हैं एवं जो नर

दिव्या मानुषाः अथवा तैरथा उपसर्गा. उद्यन्ति साधुना उपर लयोत्पादक होवाथी भिषण रौद्र अथवा देवकृत मनुष्यकृत अथवा तीर्थं य कृत उपद्रव पक्ष आवे छे तथा दुर्विषहा अणेगे परिसहा-दुर्विषहा अनेके परिषहा घण्टा न आकरा अनेक परीषह पक्ष आवे छे के जत्था-यत्र के उपसर्ग अने परीषहोना आववाथी आववा कायरा नरा कातरानरा. कायर जन गृद्धसीयन्ति-गृद्धसीदन्ति सयमथी सर्वथा शिथिल थर्ष जाय छे परन्तु स भिक्षु तत्त्व पक्षे सग्रामसीसे नागराया इव न वहिज्ज-स भिक्षु तत्र प्राप्त सग्रामशीर्षे नागराज इव न अव्ययत्त अ समुद्र पाल मुनि उपसर्ग अने परीषहोना आववा छता पक्ष युद्धनी वयभा गयेला महा गजनी भाइक जरा पक्ष भिन्न न जाया आत्माना अनुशासनपक्षभा आत्माने तेओओ ओवी स्थितिभा आ प्रकारथी समझाओ के हे आत्मन्! आ स्थितिभा तो दुर्विषह अनेक उपसर्ग अने परीषह आववा न करे छे अने के नर कायर

हेआत्मन ! तेषु समुपस्थितेषु मुनि. अरुद्रज' सन् तानधिसहेत, अपि च-पुराकृ-
तानि रजासि=रमाणि विपेत=परीपहसहनादिभिरपनयेत्, 'अतस्त्वमिति तयैव
कुरु' इति भाव ॥१८॥

किंच—

मूलम्—

पहाये राग च तहेवें दोसे, मोह च भिम्बू संयय वियक्खणो ।
मेरुंवे वाएण अकपमाणो, परीसेहे आयुंत्ते सहेज्जा ॥१९॥

त्राया—प्रहाय राग च तयैव द्वेष, मोह च भिक्षु. सतत विचक्षण ।

मेरुरिव वातेनाकम्पमान, परीपहानात्मगुप्तोऽमहत ॥१९॥

टीका—'पहाय' इत्यादि ।

सतत=निरन्तर विचक्षण=तत्परविचारपरायणो भिक्षु समुद्रपालमुनि
रागम्-अभिमतेषु, तयैव च द्वेषम्-अनभिमतेषु, च=पुन-मोह=मिथ्यात्व हास्यादि
रूपमज्ञान प्रहाय=परीत्यज्य वातेन मेरुरिव परीपहादिना अकम्पमान=अविचलन्

परीपह तथा विविध प्रकार के आतंक डम शरीरमें व्यथित करेंगे ही
परन्तु इस स्थिति में कायरता सूचक 'हा मात हा तात।' इत्यादि
शब्दों का प्रयोग न करते हुए तु उनको सहन कर, उससे तुझको यह
लाभ होगा कि तू पूर्वोपाजित कर्मों का क्षयक बन जावेगा ॥१८॥

फिर भी—'पहाय' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(सयय-सततम्) निरन्तर (वियक्खणो-विचक्षण)

तत्त्वों की विचारणा करने में तत्पर बने हुए (भिक्षु-भिक्षु) उन समुद्र-
पाल मुनिने (राग दोस तहेव मोहम् प्रहाय-राग द्वेष तयैव मोहम् प्रहाय)
अभिमत विषयों में राग, अनभिमत विषयों में द्वेष तथा मिथ्यात्व हास्य

आत्मन ! शीत, उष्ण, दृशमशक अने तृण्यर्थउप परीपह तथा विविध प्रकारना
आतंक आ शरीरने व्यथित करे छे न पण आ स्थितिमा कायरतासूचक छे मात !
हे तात ! इत्यादि शब्दोना प्रयोग न करता तु अने सहन कर आथी तने ओ
लाभ वशे छे तु पूर्वोपाजित कर्मोना क्षय करनार भनी बध्दश ॥१८॥

छना पण—'पहाय' इत्यादि

अन्वयार्थ—सयय-सततम् निरन्तर वियक्खणे-विचक्षण तत्त्वोनी विचारणा

करनामा तत्पर अनेला ओ समुद्रपाल मुनिओ राग दोस तहेव मोह प्रहाय-राग
द्वेष तयैव मोह प्रहाय अभिमत विषयोमा राग, अनभिमत विषयोमा द्वेष तथा
मिथ्यात्व हास्य आदिद्वय अज्ञानेन परीत्याग करी वाएण मेरुव अकम्पमानो-

સ્પૃગન્તિ=ઉપતાપયન્તિ । તત્ર=તેષુ પરીપદેષુ આત્મેષુ ચ સમુપસ્થિતેષુ સમુદ્ર
પાલમુનિ અકુક્રુજ =કુત્સિત ઝજતીતિ કુક્રુજ.-ન કુક્રુજ -અકુક્રુજ:=‘હા માત’,
હા તાત !, ઇત્યાદિ કુત્સિત ગત્ત્વમકુર્જન તાન ધ યસદત્ત=સોદગાન્ । અનેન
પૂર્વભવોત્પાદિતાનિ રજાસિ=રજાસોઽ રજાસિ-જીરમાલિન્યદેતુત્વાત કર્માણિ
અક્ષિપત્= પરિપદમદનાદિભિરપનીતયાન । આત્મનોડ્જુગાસનપદ્મે-દે આત્મન્ !
શીતોષ્ણદશમશકુલણસ્પર્શરૂપા. પરિપદા ત્રિવિધા આતઙ્કાશ્ચ દેહ સ્પૃગન્તિ ।

પરીપદ તથા (ત્રિવિધા આયકા દેહ ફુસતિ-ત્રિવિધા આતઙ્કા દેહમ્-
સ્પૃગન્તિ) ઔર ખી અનેક પ્રકાર કે રોગ શરીર કો વ્યથિત કરતે રહતે
હેં ઇનસે કાયરજન ઘરારાકર ‘હે માત ! હે તાત !’ ઇત્યાદિ શબ્દ કરતે
હુન સયમ સે સર્વથા શિથિલ બન જાતે હેં, પરતુ (તત્થ-તત્ર) ઇન પરી-
પદોં ઇવ ઉપસર્ગોં તથા રોગોં કે આને પર ખી વે સમુદ્રપાલ મુનિ (અકુ-
કુઓ-અકુક્રુજ) ‘હા માત ! હા તાત !’ ઇત્યાદિ કુત્સિત શબ્દોં કો ન
ફરતે હુન (અહિયામહેજ્ઞા-અધ્યસદત્) ઇન સચકો શાંતિભાવ સે સદ્ધન
કરતે થે । ઇસ પ્રકાર અપને આચાર ઔર વિચાર મે દૃઢ બને હુન સમુદ્રપાલ
મુનિને (પુરાકુટાર રયાઃ સેવેજ-પુરાકૃતાનિ રજાસિ-અક્ષિપત્) પૂર્વભવોં મેં
ઉપાર્જિત રજો કો મલીન કરને કે હેતુ હોને સે રજ જૈસે જ્ઞાનાવરણીય
દ્રવ્યકર્મોં ઇવ ભાવકર્મોં કો આત્માસે પૃથક્કર દિયા । જવ ઇસ ગાથા કા
અર્થ ઇસ આત્માનુશાસનપદ્ધતિ મેં લગાયા જાવેગા તચ ઇસકા અર્થ ઇસ પ્રકાર
ઘટિત હોગા-કિ-હેઆત્મન્ ! શીત, ઉષ્ણ દશ મશક ઇવ તળસ્પર્ગ રૂપ

આતકા દેહ ફુસતિ-ત્રિવિધા આતઙ્કા દેહમ્ સ્પૃગન્તિ બીબા પદ્ય અનેક પ્રકારના
રોગ શરીરને વ્યથિત કરતા રહે છે તેનાથી કાયરજન ગભરાઇને હે માત ! હે તાત !
ઇત્યાદિ બોલ બોલોને સયમથી સપૂછ પછે શિથિલ બની બાય છે પરતુ તત્થ-તત્ર
એ પરીપદ અને ઉપસર્ગોના તથા રોગોના આવવા છતાં પદ્ય એ સમુદ્રપાલ મુનિ
અકુકુઓ-અકુક્રુજ હે માત હે તાત ! ઇત્યાદિ કુત્સિત શબ્દો ન કરતા
અહિયા સહેજ્ઞ-અધ્યસદત્ તે સધણે શાંત ભાવથી સદ્ધન કરતા હતા આ પ્રકાર
થી પોતાના આચાર અને વિચારમાં દૃઢ બનેલા સમુદ્રપાલ મુનિએ પુરાકુટાર
રયાઃ સેવેજ્ઞ-પુરાકૃતાનિ રજાસિ અક્ષિપત્ પૂર્વભવોમાં ઉપાર્જિત કરેલા રજોને-એ
ઇવને મલીન કરવાના હેતુવાળા હોવાથી રજ બેવા જ્ઞાનાવરણીય આદિક દ્રવ્યકર્મોં
અને ભાવકર્મોને આત્માથી જુદા કરી દીધા બ્યારે આ ગાથાનો અર્થ આત્માનુ
શાસન પદ્ધતિમાં લગાડવામાં આવશે ત્યારે તેનો અર્થ આ પ્રમાણે થશે કે હે

रोत्, तथा-गर्हा=निन्दा प्रति नावनताऽभवत्-अपमानताऽपि खेद ना करोत् ।
न चापि पूजा गर्हा च प्रति असजन्-‘मम सम्मानो भवतु, अपमानो मा भवतु’
इत्येव विचारसक्तोऽपि न जात । एव भूत स सयत=मुनि ऋजुभावम्=आर्जव
प्रतिपद्य=अद्वीकृत्य विरत=पापान्निवृत्त सन् निव्वाणमार्ग=सम्यग्ज्ञानादिरूपम्
उपैति=प्राप्नोति । आत्मनोऽनुशासनपक्षे-हे आत्मन् ! महर्षि, पूजा प्रति
अनुन्नतो भवत् गर्हा प्रति नावनतो भवेत् । न चापि पूजा गर्हा च प्रतिसजेत्=
सक्ता भवेत् । त्वमपि तथैव भव । एव समुद्रपालमुनिरात्मानमनुशासितवान् ।

भी उनको जरा सा भी गर्व का लेश नहीं था तथा (गरिह नावण-
गर्हा नावनत.) गर्हा-निन्दा होने पर भी उनको खेद सा भी खेद
नहीं होता था (नयाविषय गरिह सजए-नचापि पूजा गर्हा असजत्) और न
उनको ऐसा विचार ही होता था कि कोई मेरी प्रशंसा करे या निन्दा करे
अर्थात्-‘मेरा सम्मान हो’ ऐसा उनको विचार नहीं आता था और ‘मेरा
कभी अपमान न हो’ ऐसी चिन्ता नहीं होती थी । इस प्रकार की
स्थिति सपन्न वे मुनिराज (उज्जुभाव पडिवज्ज-ऋजुभाव प्रतिपद्य) आर्जव
भाव से अगीकार करके (विरण-विरत) पापों से विरक्त होते हुए
(निव्वाणमग उवेह-निर्वाणमार्ग उपैति) सम्यग्ज्ञानादिरूप निर्वाणमार्ग
को प्राप्त करने में सावधान रहते थे । आत्मानुशासनपक्ष में-हे आत्मन् !
महर्षिजन अपनी प्रशंसा होने पर भी गर्व नहीं करते हैं तथा अपमान
होने पर खेद नहीं करते हैं । और न उनके चित्त में प्रशंसा की चाहना
जगती है और न अपमान होने पर खेद भाव की जाग्रति है । उनके परि-

सरभोअे गर्वो नो भाव न हुतो तथा गरिह नावण-गर्हा नावनत. निहा यथाधी
पक्ष तेभने ७४ सरभोअे भेद यो न हुतो न यावि पूय गरिह सजए-न चापि
पूजा गर्हा असजत् तेभने उही अेवो विचार पक्ष यतो न हुतो के, के उ माग
प्रशसा करे अथवा निहा करे अर्थात्-“भाउ सम्म न थाय ” आवो विचार
तेभने अ यतो न हुतो “भाउ कही अपमान न थाय” अेवी चिता तेभने यती न
हुती आ प्रशरनी स्थिति स पन अे मुनिराज उज्जुभाव पडिवज्ज-ऋजुभाव प्रतिपद्य
आर्जव भावने अ गीकार करीने, विरण-विरत प पोथी विरक्त यता हुता निव्वाण
मग उवेह-निर्वाणमार्ग उपैति सम्यग्ज्ञान मार्ग उप निर्वाणमार्ग प्राप्त क
वाभा सावधान रहता हुता आत्मानुशासनपक्षमा हे आत्मन् ! महर्षिजन
प्राप्तानी प्रशसा यवा छता पक्ष गर्व कृता नथी, तथा अपमान करवाथी चेह
करता नथी तेम न तो तेमना चित्तमा प्रशसानी चाहना जागे छे अने न अप

=आत्मगुप्त-आत्मना गुप्त -रुद्रपतत्सकृदितसयाङ्ग. परीपहान=शान्ताद्यादिपरीपहान् असद्वत्=सोढवान्। आत्मनोऽनुशासनपक्ष-हे आत्मन्! गतत त्रिचक्षणां भिक्षुरित्युपक्रम्य परीपहान सहेत=परीपहाना सहन उयांन अतस्तमपि तथैव कुरु। इत्येव व्याख्या कार्या। अनेन परीपहसहनोपाय उक्त ॥१९॥

किंच—

मृ२५—

अणुण्णंए नावणंए महेसी, नं यंवि पूय गंविह च सज्जये।

से उज्जुभंवि पडिवज्जे सज्जेए, निव्वारणेम्मगं विरएँ उवेडे ॥२०॥

छाया—अनुन्नतो नायनतो महर्षि, न चापि पूजा गर्हा च असज्जत्।

स रुजुभाय प्रतिपद्य सयत्, निर्माणमार्गं विरत उपैति ॥२०॥

टीका—‘अणुण्णए’ इत्यादि।

महर्षि समुद्रपाल पूजा=प्रशसा प्रति अनुन्नतोऽभयत् सम्मानितोऽपि गर्वनाक

आदिरूप अज्ञान का परित्याग कर (घाण मेरुच अकपमाणो-वातेन मेरु इव अकपमान.) ज्ञज्ञायात से मेरु की तरह परीपह आदि से अकप बनकर (आयगुत्ते-आत्मगुप्त) तथा कच्छप की तरह इन्द्रियों को गोप कर (परीसहे सहेज्जा-परीपहान् असद्वत्) शीत उष्ण आदिपरीपहों को सहन किया। आत्मा के अनुशासन पक्षमें-हे आत्मन्! निरन्तर तत्वों की विचारणा करने में तल्लीन बना हुआ भिक्षु परीपह आदि को सहन करने में कसर नहीं रखता है। अतः तुम भी अकपबनकर इनको सहन करो ॥१९॥

और भी—‘अणुण्णए’ इत्यादि।

अन्वयार्थ—(महेसी-महर्षि) वे समुद्रपाल (मुनि पूय अणुण्णए-पूजा अनुन्नत.) अपनी प्रशसा में गर्व से रहित थे-समानित होने पर

वातेन मेरु इव अकम्पमानं अजावातथी मेइनी भाइक परिषड् आदिथी अठाण्ण अनी तथा आयगुत्तो-आत्मगुप्तः आयणानी भाइक धन्दिथेने सहेलीने परीसहे सहेज्जा-परीपहान् असद्वत् शीत, उष्ण आदि परीपहोने सहन कथा आत्माना अनुशासन पक्षमा हे आत्मन्! निरन्तर तत्वोनी विचारणा करवाभा तल्लीन अनी रहेल भिक्षु परीपह आदिने सहन करवाभा कसर राखता नथी आथी तु पणु अकप अनीने अने सहन कर ॥१९॥

पणी पणु—“अणुण्णए” इत्यादि

अन्वयार्थ—महेसी-महर्षि वे समुद्रपाल मुनि पूय अणुण्णए-पूजा अनुन्नत पोतानी प्रशसाभा गर्वथी रहित छता सम्मानित यवा छता पणु तेमनाभा अर

पूर्व-पश्चाद् भेदेन द्विविधः । तत्र पूर्वसस्तवो मातापितादीनाम्, पश्चात्-सन्तत्र
 भ्रातृणादीनाम् । पुनः विरतः=पापक्रियाभ्यो निवृत्तः, आत्महितः=आत्मना जीवाना
 हितः=हिताभिग्रायकः, प्रधानवान-प्रधान=सयमो मुक्तिहेतुत्वात् तद् यस्यास्ति स
 तथा, सयमग्रानिन्यर्थः, तथा-छिन्नशोकः=शोकरहितः, छिन्नस्रोताः इति त्रया
 पक्षे-छिन्नानि स्रोतासि=मिथ्यादर्शनादीनि येन स तथा, अत एव-अमम=
 ममत्वरहिता, तत एव अकिञ्चनः=द्रव्यादिपरिग्रहरहितः स समुद्रपालमुनि
 परमार्थपदेषु-परमार्थो मोक्षः पद्यते=प्राप्यते येन तानि परमार्थपदानि=सम्यग्दर्
 शनादीनि तेषु तिष्ठति=स्थितोऽभवत् । 'परमदृष्टिर्हि' इत्यत्र सप्तम्यर्थे तृतीया ॥२१॥
 मूलम्--विविक्तलयणाणि भईज तोई, निरोवलेवाई असथडाड ।

इसीहि चिण्णाड महायसेहि, कायेण फासेज् परीसंहाड ॥२२॥

किंच--

त्राया--वित्रिक्तव्यनानि अभजत्प्रायी, निरूपलेपानि असन्तृतानि ।

रुचिभिश्चीर्णानि महायशोभिः, कायेनास्पृगतपरीपठान ॥२२॥

इन मुनिराज ने इन दोनों प्रकार का सस्तव परित्यक्त कर दिया । (विरत-
 विरत) पापक्रियाओं से निवृत्त हो कर (आयत्ति-आत्महित) ये जीवों
 के अभिलाषी बने । इसीलिये ये (पहाणव-प्रधान वत्) मुक्ति के प्रधान
 हेतु होने से सयमधारी हुए (छिन्नमाग-छिन्नशोक) शोक को इन्होंने ने
 अपनी विचार रास से बाहर कर दिया । अथवा ये छिन्नस्रोत-मिथ्या-
 दर्शन आदि से रहित होकर (अममे-अममः) परपदार्थों में ममताभाव
 से विहीन बने (अकिञ्चणे-अकिञ्चन (द्रव्यादि परिग्रह से वर्जित होकर
 (परमदृष्टिर्हि चिदृष्ट-परमार्थपदेषु तिष्ठति) वे परमार्थ के साधन भक्त
 एक मात्र सम्यग्दर्शन आदि के परिपालन में ही सावधान हुए ॥२१॥

पत्न्य ग उरी दीधो विरए-विरत पापक्रियाभ्यो निवृत्त जनी आयत्ति-आत्म
 हित तेओ लोवना हित साधवाना अभिलाषी जन्मा आ कारणे ते पहाणव-
 प्रधानवत् मुक्तिना प्रधान हेतु होवाथा सयमधारी जन्मा छिन्नमाग-छिन्नशोक
 शोकने तेओओ पोतानी विचारधानाथी जहार उरी दीधो अथवा तेओ छिन्नस्रोत
 मिथ्यादर्शन आदिथी रहित जनी, अममे-अमम परपदार्थमा ममतालावथी विहीन
 जन्मा अने अकिञ्चणे-अकिञ्चन द्रव्यादि परिग्रहथी वशीत जनीने परमदृष्टिर्हि
 चिदृष्ट-परमार्थपदेषु तिष्ठति ते परमार्थना साधनभूत ओउ मात्र सम्यग्दर्शन आदिनु
 परिपालन करवाभा ज सावधान जन्मा ॥२१॥

एवम्=अनेन प्रकारेण आत्मानुशामः स सयतं वज्रभासम् प्रतिपद्य विरतः
सन् निर्वाणमार्गम् उपैति=प्राप्नोति। तत्साक्षात्पक्षया वर्तमाननिर्देशः ॥२०॥

ततः स कीदृशः सन् किं करोतीत्याह—

मूलम्—अरडरडसहे पहीणंसयवे, विंगण आयंहिण पहाणंत्र ।

परमदृपंगहि चिंटेड, छिन्नसोए अममे अकिंचणे ॥२१॥

ટ્રાયા—અરતિરતિસહ પ્રહીણસસ્તવ, પ્રિયત આત્મહિત પ્રાપ્તગાત્ર ।
પરમાર્યપદેષુ તિષ્ઠતિ, ટિન્નશોક અમમ અનિશ્ચન ॥૨૧॥

टीका—‘अरडरडसहे’ ।

अरतिरतिसह =अरति.=सयमविषया, रति =असयमविषया, ते सहते=ताभ्या
न गायते=य स तथा, सयमे रतिमान् असयमेऽरतिमानित्यर्थ, तथा=प्रहोण
सस्तव =प्रहीण =पक्षीण.=सस्तवो परिचयो यम्य स तथा, त्यक्तसद् इत्यर्थ सस्तव
णाम सदा एवमे रहा करते हैं=प्रज्ञासा, निर्दम पक्षपात की गद्य भी
बहा नहीं रहती है। अतः अब तू मुनि है तो तेरे भी ऐसा ही बनना
चाहिये। ऐसा बनेगा तभी जोकर निर्वाणमार्ग की प्राप्ति हो सकेगी ॥२०॥

फिर वे समुद्रपालमुनि कैसे होते हुए क्या किया सो कहते हैं—
‘अरडरडसहे’ इत्यादि ।

अन्वયાર્થ—(અરડરડસહે-અરતિરતિસહ) ડન સમુદ્રપાલ મુનિરાજ
કો કબી બી સયમ મે અરતિ ણવ અસયમ મે રતિ ભાવ નહી હુઆ-
અર્થાત્-વે હસ પ્રકાર કે ભાવ સે બાધિત નહી હુણ-ન ભાવો કો ડન્હો
ને ક્રિયા । (પહીણસયવે-પ્રહીણસસ્તવ) માતા પિતા આદિ કે સાયકા
પરિચય પૂર્વસસ્તવ તથા શ્વશુર-આદિ કા સબધ પશ્ચાત્ સસ્તવ હૈ સો

માન થવાથી એ લાવની જગતિ થાય છે તેમજુ પરિણામ સદા એકસરખુ રહ્યા
કરે છે પ્રજા સા-નિદામા પક્ષપાતની ગધ પણ ત્યા રહેતી નથી, આથી જ્યારે તુ
મુનિ છે તો તારે પણ એવા બનવુ જોઈએ એવો બનીશ ત્યારે જ નિર્વાણ
માર્ગની પ્રાપ્તિ થઈ શકશે ॥૨૦॥

પછી તે સમુદ્રપાલ મુનિએ કેવા બનીને શુ કયું તેને કહે છે—

“અરડરડસહે” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—અરડરડસહે-અરતિરતિસહઃ એ સમુદ્રપાલ મુનિરાજને કહી પણ
સયમમા અરતી અને અસયમમા રતીભાવ ન થયો અર્થાત્-તેઓ આ પ્રકારના
લાવથી બાધિત ન થયા એવા લાવેને તેમજુ સહન કર્યા પહીણસયવે-પ્રહીણ-
સસ્તવ માતાપિતા આદિની સાથેનો પરિચય, પૂર્વસસ્તવ તથા શ્વશુર આદિનો
સબધ એ પછીનો સબધ છે તો એ મુનિરાજે આ બન્ને પ્રકારના સબધનો

ततः स कीदृशो जातः ! इत्याह—

मूलम्—स नाणनोणोवगए महेसी, अणुत्तर चरिउं धम्मसंचय ।

अणुत्तरे नाणधरे जससी, ओभासंड सूरिणं वतलिकखे ॥२३॥

टीका—स ज्ञानज्ञानोपगतो महर्षिः, अनुत्तर चरित्वा धर्मसचयम् ।

अनुत्तरज्ञानधरो यशस्वी, अवभासते सूर्यद्वान्तरिक्षे ॥२३॥

टीका—‘से’ इत्यादि ।

ज्ञानज्ञानोपगत—ज्ञान तेन यद् ज्ञानम्=सांवाचारस्यावबोधस्तमुपगतः प्राप्त स समुद्रपालो महर्षि=मुनि अनुत्तर=सर्वोत्कृष्ट धर्मसचय=भान्त्यादि धर्मसमूह चरित्वा=आसेव्य अनुत्तरज्ञानधर=अनुत्तर=सर्वोत्कृष्ट यत् ज्ञान=केवलाल्प तस्य धरो धारकः, अत एव यशस्वी=प्रशस्तयशा अन्तरिक्षे=आकाशे सूर्य इव जगति अवभासते । ‘अणुत्तरे नाणधरे’ इत्यत्र एकार आर्पत्वान् ॥२३॥

फिर वे समुद्रपालमुनि किस प्रकार के रहे ? मो रुहते ह—‘से’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(नाणज्ञानोवगए महेसी—ज्ञानभ्यानोपगत स महर्षि) श्रुतज्ञान से नाणु के आचार विषयक ज्ञान से युक्त वे समुद्रपाल महर्षि (अणुत्तर धम्मसचय चरिउ—अनुत्तर धर्मसचय चरित्वा) सर्वोत्कृष्ट क्षान्त्यादि धर्म का सचय करके (अणुत्तरे नाणधरे—अनुत्तरज्ञानधर) सर्वोत्कृष्ट केवलज्ञान के धारी बन गये । अतः एव (जससी—यशस्वी) प्रशस्त-यश संपन्न होकर वे (अतलिकखे सूरिणव ओभासंड—अन्तरिक्षे सूर्य इव अवभासते) आकाश में सूर्य की तरह इस जगत में चमकने लगे ॥२३॥

अब अभ्ययन का उपसंहार करते हुए सूत्रकार समुद्रपालमुनि के

पक्षी से समुद्रपाल मुनि के वा प्रकारना भन्ना ? से उडे छे—‘से’ इत्यादि

अन्वयार्थ—नाणज्ञानोवगए महेसी—ज्ञानभ्यानोपगत महर्षि श्रुतज्ञानधी साधुना आचार विषयक ज्ञानधी युक्त से समुद्रपाल मुनि अणुत्तर धम्मचय चरिउअनुत्तर धर्मचय चरित्वा सर्वोत्कृष्ट क्षान्त्यादिक धर्मना सचय करीने अणुत्तरे नाणधरे—अनुत्तरे ज्ञानधरे सर्वोत्कृष्ट केवलज्ञानना धारक भनी गया जससी—यशस्वी प्रशस्त यश संपन्न भनीने ते अतलिकखे सूरिणव ओभासंड—अन्तरिक्षे सूर्य इव अवभासते आकाशमा सूर्यनी जेभ आ जगतमा चमकवा लाग्या ॥२३॥

इसे अभ्ययनना उ संहार करता सूत्रकार समुद्रपाल मुनि द्वारा आचरित

ततः स कीदृशो जातः ! इत्याह—

मूलम्—स नाणनोणोवगण महेसी, अणुत्तर चरितं धम्मसंचयं ।

अणुत्तरे नार्णधरे जससी, ओभासंड सूरिणं वतलिकखे ॥२३॥

श्रुत्या—स ज्ञानज्ञानोपगतो महर्षिः, अनुत्तर चरित्वा धर्मसचयम् ।

अनुत्तरज्ञानधरो यशस्वी, अवभासते सूर्यइवान्तरिक्षे ॥२३॥

टीका—‘से’ इत्यादि ।

ज्ञानज्ञानोपगत—ज्ञान तेन यद् ज्ञानम्=सा चाचारस्यावरोधस्तमुपगतः प्राप्त स समुद्रपालो महर्षि=मुनि अनुत्तर=सर्वोत्कृष्ट धर्मसचय=शान्त्यादि धर्मसमूह चरित्वा=आसेव्य अनुत्तरज्ञानर=अनुत्तर=सर्वोत्कृष्ट यत् ज्ञान=केवलज्ञान तस्य उरो धारक, अत एव यशस्वी=प्रशस्तयशः अन्तरिक्षे=आकाशे सूर्य इव जगति अवभासते । ‘अणुत्तरे नाणधरे’ इत्यत्र एकार आर्पित्वान् ॥२३॥

फिर वे समुद्रपालमुनि किस प्रकार के रहे ? मो कहते हैं—
‘से’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(नाणज्ञानोवगण महेसी—ज्ञानध्यानोपगतः स महर्षिः) श्रुतज्ञान से साधु के आचार विषयक ज्ञान से युक्त वे समुद्रपाल महर्षि (अणुत्तर धम्मसचय चरित—अनुत्तर धर्मसचय चरित्वा) सर्वोत्कृष्ट शान्त्यादि धर्म का सचय करके (अणुत्तरे नाणधरे—अनुत्तरज्ञानधरः) सर्वोत्कृष्ट केवलज्ञान के धारी बन गये । अत—एव (जससी—यशस्वी) प्रशस्त—यशः संपन्न होकर वे (अतलिकखे सूरिण्य ओभासंड—अन्तरिक्षे सूर्य इव अवभासते) आकाश में सूर्य की तरह इस जगत में चमकने लगे ॥२३॥

अब अध्ययन का उपसंहार करते हुए सूत्रकार समुद्रपालमुनि के

पक्षी से समुद्रपाल मुनि के प्रकरण का अन्त्य ? से कहें हैं—‘से’ इत्यादि

अन्वयार्थ—नाणज्ञानोवगण महेसी—ज्ञानध्यानोपगतः महर्षिः श्रुतज्ञानधी साधुना आचार विषयक ज्ञानधी युक्त से समुद्रपाल मुनि अणुत्तर धम्मसचय चरितअनुत्तर धर्मसचय चरित्वा सर्वोत्कृष्ट शान्त्यादिक धर्मोपासना सचय करीने अणुत्तरे नाणधरे—अनुत्तरे ज्ञानधरे सर्वोत्कृष्ट केवलज्ञानना धारक बनी गया जससी—यशस्वी प्रशस्त यशः संपन्न बनीने ते अतलिकखे सूरिण्य ओभासंड—अन्तरिक्षे सूर्य इव अवभासते आकाशभा सूर्यनी जेम था जगतभा यमकवा लाया ॥२३॥

इसे अध्ययनना है संहार करता सूत्रकार समुद्रपाल मुनि द्वारा आचरित

‘विविक्तलयणाणि’ इत्यादि ।

प्रायी=प्राता-पट्टकायजीवरक्षणपरायण स समुद्रपालमुनिः निरुपलेपानि=द्रव्यतो भावतश्च लेपरहितानि=द्रव्यतः सार्थं न स्निग्धानि, अपि तु गृहस्थेन स्वार्थं लिप्तानि, भावतो ‘मन्थीयानोमानि मथानानी’ त्यभिः पट्टरूपलेपारहितानि, तथा-असस्तृतानि,=आल्यन्नगोत्रादिभिरव्याप्तानि, अत एव-महायशोभि=प्रख्यातकीर्तिभिः ऋषिभिः=मुनिभिः चीर्णानि=आसेवितानि विविक्तलयनानि=ग्रीवशुष्पण्डकवर्जितानि उपाश्रयरूपस्थानानि अमजत्=आसेवितान्-तत्रनिवासकृतवान् । तथा-कायेन=शरीरेण परीषहान्=शीताण्णादिपरीषहान् अस्पृशत्=सोढवान् । पुनः परीषहस्पर्शनाभिधानमतिशयव्यापनार्थम् ॥२२॥

फिर भी—‘विविक्त लयणाणि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(ताई-प्रायी) पट्टकाय के जीवों की रक्षा करने में तत्पर समुद्रपालमुनिराज (निरोवलेवाई-निरुपलेपानि) द्रव्य एवं भाव से लेप रहित-द्रव्य से साधु के लिये नहीं लीपे गये परन्तु गृहस्थों द्वारा अपने लिये लीपे गये, भाव से—“ये स्थान मेरे हैं” इस प्रकार से अभिष्वगरूप से रहित तथा (असथडाड-असस्तृतानि) शालि अन्न आदि बीजों से अव्याप्त इसीसे (महायशोभिः असिर्हि चिण्णाड-महायशोभिः ऋषिभिः चीर्णानि) महायशस्वी ऋषियों द्वारा-मुनियों द्वारा-सेवित किये गये ऐसे (विविक्तलयणाणि-विविक्तलयनानि) स्त्री, पशु, पडक से रहित उपाश्रय रूप स्थानों में (महज्ज-अमजत्) रहते थे । तथा (कायेन परिसहाइ फासेज्ज-कायेन परिषहान् अस्पृशत्) शरीर से शीत उष्ण आदि परीषहों को सहते थे । परिषहों के सहन करने का पुन यह कथन उनमें अतिशय व्यापन करने के लिये जानना चाहिये ॥२२॥

छता पशु—“विविक्तलयणाणि” इत्यादि

अन्वयार्थ—ताई-प्रायी पट्टकायन लुपोनी रक्षा करवाभा तत्पर समुद्रपाल मुनिराज निरोवलेवाई-निरुपलेपानि द्रव्य एवं भावથી लेप रहित-द्रव्यથી साधुने भाटे न लीपेला, परन्तु गृहस्थो तरइयी पोताना भाटे लेपायेला भावથી “ये स्थान माइ छे” आ प्रकारना अभिष्वगइय लेपयी रहित तथा असथाडाइ-असस्तृतानि शालि अन्न आदि जीवोयी अव्याप्त आथी ए महायशोभिः इसिर्हि चिण्णाड-महायशोभिः ऋषिभिः चीर्णानि महायशस्वी ऋषियो द्वारा-मुनियो द्वारा-सेववाभा आवेल जेवा विविक्तलयणाणि-विविक्तलयनानि स्त्री पशुपडकयी रहित उपाश्रय इय स्थानोभा महज्ज-अमजत् रहैला छेला, तथा काएण परिसहाइ फासेज्ज-कायेन परिषहान् अस्पृशत् शरीरयी शीत, उष्ण आदि परीषहोने सहैला छेला परीषहोने सहन करवावु करी आ कथन तेभा अतिशय व्यापन करवा भाटे जएवु जेछये ॥२२॥

दुस्तर समुद्रमिव तरित्वा=उत्तार अपुनरागम=नास्ति पुनरागमः=भावत्तेन यस्मा-
त्तन्मोक्षरूप स्थान गत = सिद्धि प्राप्त इत्यर्थः । 'इति ब्रवीमि' इत्यस्यार्थः
पूर्वोद् यो यः ॥२४॥

इति श्री-विश्वरिण्यात-जगद्वल्लभ-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकल्पितकल्पितमलापा-
लापक-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मापक-वादिमानमर्दक-शाहू उत्रपति-कोल्हा
पुर-राजप्रदत्त-'जैनशास्त्राचार्य' पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-पाल्पन्नचारि-
-जैनाचार्य-जैनधर्मदिगारक-पूज्यश्री ग्रासीलालप्रतिविरचितायामुत्तरा-
यनसूत्रस्य प्रियदर्शिन्याग्याया व्याख्याया महानिर्ग्रन्थीय
नामैकविंशतितममध्ययन सम्पूर्णम् ।

महाभवीय तरित्वा) दुस्तर समुद्र के समान इस महान ससारसमुद्र
को पार करके (अपुणागम गण-अपुनरागम गत) मुक्तिस्थान रूप
अपुनरागमस्थान को प्राप्त कर लिया। हे जम्बू! (त्ति वेमि-इति ब्रवीमि)
जैसा मैंने वीर प्रभु के मुख से सुना है वैसा ही तुमसे कहता हूँ ॥२४॥
॥इस प्रकार डक्कीसवाँ अध्ययन संपूर्ण हुआ २१॥

समुद्रमिव महाभवीय तरित्वा दुस्तर समुद्र समान अ. महान ससारसमुद्रने पार कराने
अपुणागम गण-अपुनरागम गत' मुक्तिस्थान भूत अपुनरागम स्थानने प्राप्त करी
लीधु हे जम्बू! त्ति वेमि-इति ब्रवीमि जेवु मे वीरप्रभुना मुपेक्षी सालज्यु छे
जेवु ज हु तमने कहु छु ॥२४॥

इतिराध्ययन सप्तमं श्लोकवीमभु अध्ययन संपूर्ण ॥२५॥

સમ્પતિ અધ્યયનાર્થમુપસહરન્ સમુદ્રપાત્રમુનિનાઽઽચરિતમ્ય સાધુધર્મેસ્ય
ફલમાદૃ—

મૂલમ્—

દુર્વિહં સ્વેઽણ યં પુત્રપાત્ર, નિરગંણે સર્વ્વો વિપ્પમુક્કે ।

તરિત્તાં સમુદ્ધ વેં મહાભવોહ, સમુદ્ધપાલે અપુણ્ણાગમ ગર્ણે,

તિં વેમિ” ॥૨૪॥

॥ ૩૬ સમુદ્ધપાલીય એગીસડમ અઙ્ગયણ સમત્ત ॥૨૧॥

છાયા—દ્વિવિધ ક્ષપયિત્વા ચ પુણ્યપાપ, નિરઙ્ગણ સર્વતો વિપ્રમુક્ત* ।

તરિત્વા સમુદ્ધમિત્ર મહાભવોઽય, સમુદ્ધપાલ અપુનરાગમ ગત ઇતિ
બ્રવીમિ ॥૨૪॥

ટીકા—‘દુર્વિહ’ इत्यादि ।

સમુદ્ધપાલો મહર્ષિ. દ્વિવિધ=ઘાતિક ભવોપગ્રાહિક ચેતિ દ્વિપ્રકાર પુણ્ય
પાપ=શુભાશુભપ્રકૃતિરૂપ કર્મ ચ ક્ષપયિત્વા=નિરઙ્ગણ સયમ પ્રતિ નિશ્ચલ, શૈલેશ્ય
વસ્થા પ્રાપ્ત ઇતિ યાત્રત્, અતઃ સર્વતઃ=વાઘાદાભ્યન્તરાચ પરિગ્રહાદ્ વિપ્ર
મુક્તઃ=રહિત* મહાભવોઽય=અતિદુસ્તરતયા મહાન્ યો ભવોઽય=દેવાદિભવસમૂહસ્ત

દ્વારા આચરિત ધર્મ કા ફલ કહતે હૈં—‘દુર્વિહ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(સમુદ્ધપાલે-સમુદ્ધપાલઃ) સમુદ્ધપાલમુનિરાજને (દુર્વિહ
પુત્રપાત્ર સ્વેઽણ-દ્વિવિધ પુણ્યપાપ ક્ષપયિત્વા) ઘાતિક એવ ભવોપગ્રાહિક
શુભાશુભ પ્રકૃતિરૂપ કર્મ કા ક્ષપણ કરકે (નિરગંણે-નિરઙ્ગણઃ) શૈલેશી
અવસ્થા સપન્ન હોકર (સર્વ્વો વિપ્પમુક્કે-સર્વતઃ, વિપ્રમુક્તઃ) વાઘ્ય ઓર
આભ્યન્તર પરિગ્રહ ત્યાગ સે (સમુદ્ધ વ મહાભવોહ તરિત્તા-સમુદ્ધ મિત્ર

ધર્મના ક્ષણને કહે છે—“દુર્વિહ” इत्यादि

અન્વયાર્થ—સમુદ્ધપાલે-સમુદ્ધપાલઃ સમુદ્ધપાલ મુનિરાજને દુર્વિહ પુણ્યપાપ સ્વેઽણ
—દ્વિવિધ પુણ્યપાપ ક્ષપયિત્વા ઘાતિક અને ભવોપગ્રાહિક શુભાશુભ પ્રકૃતિરૂપ કર્મનાને
ક્ષય કરીને નિરગંણે-નિરઙ્ગણ, શૈલેશી અવસ્થા સપન્ન કરીને સર્વ્વો વિપ્પમુક્કે-
સર્વતઃ વિપ્રમુક્ત બાદ્ય અન્ય તર પરિગ્રહના ત્યાગથી સમુદ્ધ વ મહાભવોહ તરિત્તા-

दुस्तर समुद्रमिव तरित्वा=उत्तार्य अपुनरागम=नास्ति पुनरागम.=आवृत्तेन यस्मा-
त्तन्मोक्षरूप स्थान गत = सिद्धिं प्राप्त इत्यर्थ । 'इति ब्रवीमि' इत्यस्यार्थः ।
पूर्वपदं नोऽयं ॥२४॥

इति श्री-विश्वविद्यात-जगद्वल्लभ-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकलितललितमलापा-
न्यापक-प्रशिष्टद्वयपद्यनैरुग्रन्यनिर्मापक-सादिमानमर्दक-शाहूछत्रपति-कोल्हा-
पुर-राजप्रदत्त-'जैनशास्त्राचार्य' पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-गालव्रह्मचारि-
-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्यश्री घासीलालप्रतिविरचितायामुत्तरा-
यनसूत्रस्य प्रियदर्शिन्याग्याया व्याख्याया महानिर्ग्रन्थीय-
नामैकविंशतितममध्ययन सम्पूर्णम् ।

महाभवौघ तरित्वा) दुस्तर समुद्र के समान इस महान ससारसमुद्र
को पार करके (अपुनागम गण-अपुनरागम गत.) मुक्तिस्थान रूप
अपुनरागमस्थान को प्राप्त कर लिया। हे जम्बू ! (त्ति वेमि-इति ब्रवीमि)
जैसा मैंने वीर प्रभु के मुख से सुना है वैसा ही तुमसे कहता हू ॥२४॥
॥इस प्रकार इक्कीसवाँ अध्ययन संपूर्ण हुआ २१॥

समुद्रमिव महाभवौघ तरित्वा दुस्तर समुद्र समान अ. महान ससारसमुद्रने पार करीने
अपुनागम गण-अपुनरागम गतः मुक्तिस्थान भूत अपुनरागम स्थानने प्राप्त करी
लीधु हे जम्बू ! त्ति वेमि-इति ब्रवीमि जेवु मे वीरप्रभुना सुजेथी सालज्यु छे
जेवु ज हु तमने कहु छु ॥२४॥

उत्तराध्ययन सूत्रनु अेकवीसमु अध्ययन संपूर्ण ॥२१॥

॥ अथ द्वाविंशतितममध्ययन प्रारम्भ्यते ॥

उक्त समुद्रपालिय नाम एकविंशतितममध्ययनम् । सम्प्रति रथनेमीय
नाम द्वाविंशतितममध्ययन प्रारम्भ्यते । अग्न्य च पूर्वेण सहायमभिसम्बन्ध-
पूर्वस्मिन्नध्ययने विविक्तचर्या प्रोक्ता सा च चरणे धृतिमत्तैश्च श्रव्यते यन्तुम् ।
यदि च चरणे कथंचिद् विस्रोतः समुत्पद्येत, तदा रथनेमिाद् धृतिरापेया, इत्य-
नेन सम्बन्धेनायातस्यैतस्या ययनस्येदमादिम सूत्रम्—

मूलम्—सोरियपुरम्भि नयरे, आसि राया महड्डितं ।

वसुदेवेति नामेण, रायलक्खणसज्जण ॥१॥

छाया—शैर्यपुरे नगरे, आसीद्राजा महर्द्धिकः ।

वसुदेव इति नाम्ना, राजलक्षणसयुत ॥१॥

टीका—‘सोरियपुरम्भि’ इत्यादि ।

शैर्यपुरे नगरे राजलक्षणमयुत—राज्ञा यानि लक्षणानि=चक्रस्वरितकाङ्क्ष-

घाईसवा अध्ययन प्रारम्भ—

इकीसवें अध्ययन के कह देने के बाद अब यह घाईसवा अध्ययन
कहा जाता है । उसके साथ इसका संबन्ध इस प्रकार है—इकीसवें अध्य-
यन में जो विविक्तचर्या कही गई है वह वही साधु कर सकता है
जो चारित्र में धैर्य शाली होता है । यदि चारित्र में कथंचित्-विस्रोत-
अधैर्य आ जाता है तो उस समय रथनेमी की तरह साधुको धैर्य धारण
करना चाहिये । यही बात उनके दृष्टान्त से इसमें पुष्ट की जायगी,
इसी संबन्ध से इस अध्ययन का प्रारम्भ किया गया है । उसका सर्व
प्रथम सूत्र यह है—‘सोरियपुरम्भि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(सोरियपुरम्भि नयरे रायलक्खणसज्जण वसुदेवेति

आवीसमा अध्ययननो प्रारम्भ—

એકવીસમું અધ્યયન કહેવાઈ ગયું છે, હવે આ આવીસમા અધ્યયનની શરૂઆત
થાય છે આનો સંબંધ એકવીસમા અધ્યયનની સાથે આ પ્રકારનો છે—એકવીસમા
અધ્યયનમાં જે વિવિક્તચર્યા કહેવામાં આવેલ છે તે એજ સાધુ કહે છે કે, જે
ચારિત્રમાં ધૈર્યશાળી હોય છે એ કે ચારિત્રમાં કહેવાયેલ વિસ્રોત-અધૈર્ય આવી જાય
છે તો એ સમયે રથનેમીની માફક સાધુએ ધૈર્ય ધારણ કરવું જોઈએ આ વાતને
એમના દ્વારાથી આમાં પુષ્ટ કરવામાં આવશે આ સંબંધથી આ અધ્યયનનો પ્રારંભ
કરવામાં આવેલ છે એનું સર્વ પ્રથમ સૂત્ર આ છે—“સોરિયપુરમ્ભિ” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—સોરિયપુરમ્ભિ નયરે રાયલક્ખણ સજ્જણ વસુદેવેતિ નામેણ મહર્દ્દિક

शादीनि दानमत्यशैर्यादीनि या तै. सयुक्तं=युक्तो वामुदेव. इति नाम्ना प्रसिद्धो महर्द्धिक =उग्रचामरात्रिभूतियुक्तो राजाऽऽसीत् ॥१॥

मृत्पू--तस्स भज्जा दुवे आसिं, रोहिणी देवई तंहा ।

तासिं दोण्ह पिं दो पुत्ता इट्ठा य रामं-केसवा ॥२॥

त्राया--तस्य भार्ये द्वे आस्ता, रोहिणी देवकी तथा ।

तयो द्वयोरापि द्वौ, इष्टौ च रामकेशवौ ॥२॥

टीका--'तस्स' इत्यादि ।

तस्य वसुदेवस्य रोहिणी तथा देवकी द्वे भार्ये आस्ताम् । तयोर्द्वयोरापि

इष्टौ=सकलप्रजावृद्धौ रामकेशवौ=वलभट्ट-कृष्णाभिधानौ द्वौ पुत्रौ आस्ताम् ।

नामेण महर्द्धिक राया आसि-शौर्यपुरे नगरे राजलक्षणमयुत वसुदेव इति नाम्ना महर्द्धिक राजा आसीत्) शौर्यपुर नाम के नगर में राज-चिह्नो से-चक्र, स्वरितक, अर्जुन आदि अथवा दान मत्स्य, शौर्य आदि लक्षणों से-युक्त वसुदेव इस नामका एक राजा थे जो छत्र चमर आदि महान विभूति का अधिपति थे ॥१॥

'तस्य भज्जा' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--(तस्स रोहिणी तथा देवई दुवे भज्जा आसि-तस्य रोहिणी तथा देवकी द्वे भार्ये आस्ताम्) वसुदेव की देवकी तथा रोहिणी नामकी दो स्त्रिया थी । (तासिं दोण्ह पिं दो पुत्ता इट्ठा-तयोः द्वयो अपि द्वौ पुत्रौ इष्टौ) इन दोनों के दो पुत्र थे जो प्रजाजनों को विशेष प्रिय थे (राम-केसवा-रामकेशवौ) इनमें एक का नाम राम और दूसरे का केशव था ।

राया आमि-शौर्यपुरे नगरे राजसक्षणमयुत वसुदेव इति नाम्ना महर्द्धिक राजा आसीत् शौर्यपुर नामका नगरभा राजचिह्नो-चक्र-स्वरितक, अर्जुन आदि अथवा दान, मत्स्य, शौर्य आदि लक्षणो-युक्त वसुदेव या नामका एक राजा होता जो छत्र चमर आदि महान विभूतिना अधिपति होता ॥१॥

"तस्स भज्जा" इत्यादि

अन्वयार्थ--तस्स रोहिणी तथा देवई दुवे भज्जा आसी-तस्य रोहिणी तथा देवकी द्वे भार्ये आस्ताम् वसुदेवने देवकी तथा रोहिणी नामकी दो स्त्रियो होती तासिं दोण्ह पिं दो पुत्ता इट्ठा-तयोः द्वयो अपि द्वौ पुत्रौ इष्टौ ये भन्नेने ये पुत्रौ होता जो प्रजाजनोभा भूषण प्रिय होता रामकेशवौ-रामकेशवौ तेभा अंकु नाम राम अने श्रीमानु नाम देशव हुतु

इह च रथनेमिस्तव्यताया कस्येद तीर्थम् इति प्रसङ्गेन भगवन्नेमिनाथचरितेऽ
भिधित्सिते तद्विराटादिपूजयोगिनः केशवस्य प्रथममभिधानम् । तत्सहचरितया
द्रामस्यापि । वसुदेवस्य यद्यपि द्वासा तिसहस्राणि दारा आरुन् , तथापि प्रकरण-
वशाद्भयोरेवाभिधानं कृतमिति बोध्यम् ॥२॥

तथा—

मूलम्—सोरियपुरम्मि नयरे, आसि रायां महिद्धिणं ।

समुद्रविजंणं नाम, रायलम्भं, सजुण ॥३॥

ઝાયા--શૌર્યપુરે નગરે, આસીદ્ રાજા મહર્દિકઃ ।

સમુદ્રવિજયો નામ, રાજલક્ષણસપુત ॥૩॥

ટીકા--‘સોરિયપુરમ્મિ’ इत्यादि ।

વ્યાખ્યા સરલા । इह पुनः शौर्यपुराभिधानं समुद्रविजयवसुदेवयो

शका—यहाँ पर तो रथनेमि का चरित्र कहना है ?—फिर यह राम
और केशव की बात बीचमें कहने का क्या प्रसंग है ? इसका उत्तर
इस प्रकार है—यहा रथनेमि का ही चरित वक्तव्य है फिर भी इनके
विवाह आदिमें उपयोगी केशव थे इस अपेक्षा उनका पहिले नाम
कहा गया है और केशव के सबध से उनके सहचारी राम का भी
वर्णन कर दिया है । तथा वसुदेव की यद्यपि बहत्तर ७२ हजार स्त्रिया
थी तौ भी प्रकरण वश उनकी तथा रोहिणी इन दो ही स्त्रियों का
यहा कथन किया है ॥२॥

‘सोरियपुरम्मि’ इत्यादि ।

अन्वયાર્થ—(સોરિયપુરમ્મિ નયરે-શૌર્યપુરે નગરે) उसी शौर्य नगर मे

શકા—અહીંયા તો રથનેમીનું ચરિત્ર કહેવાનું છે, પછી આ રામ અને
કેશવની વાત વચ્ચેમાં કહેવાનું શું કારણ છે ? તેનો ઉત્તર આ પ્રકારે છે અહીં
રથનેમીનું જ ચરિત્ર કહેવાનું છે, તો પણ એના વિવાહ આદિમાં ઉપયોગી
કેશવ હતા આ અપેક્ષાથી તેમનું નામ પહેલા કહેવામાં આવેલ છે અને કેશવના
સબધથી એમના સહચારી રામનું નામ પણ કહેવાયેલ છે વસુદેવને જો કે,
ઘાતેર હજાર સ્ત્રીઓ હતી તો પણ પ્રકરણ વશ તેમની દેવકી અને રોહિણી આ
સ્ત્રીઓનું કથન અહીં કહેવામાં આવ્યું છે ॥૨॥

“સોરિયપુરમ્મિ” इत्यादि

અન્વયાર્થ—સોરિયપુરમ્મિ નયરે-શૌર્યપુરે નગરે એજ શૌર્યપુર નગરમાં સમુદ્ર

रेखास्थितिमुच्यते । समुद्रविजयः प्रमुखा दश दशार्द्धा भ्रातरा जासन् ।
तेषु समुद्रेशो प्रमुखाताऽऽसीत् । तथापि वसुदेवस्य पूर्ववर्णनं विष्णुविरुद्धेनेति
या वम् ॥३॥

मृ२५—तस्मै भज्जा सिवा नाम तीसे पुत्ते महाजसे ।

भयं अरिष्टनेमिर्त्ति, लोगनाहे दमीसरे ॥४॥

श्रुत्या—तस्य भार्या शिवा नाम, तस्या पुत्रो महायशः ।

भगवानरिष्टनेमिरिति, लोगनाथो दमीश्वर ॥४॥

टीका—‘तस्मै’ इत्यादि ।

तस्य समुद्रविजयस्य शिवा नाम भार्याऽऽसीत् । तस्याः शिवाया पुत्रो महा-
यशः = कोशत्रयप्रसिद्धकीर्तिमान्, लोगनाथ = त्रिलोकीनाथ, दमीश्वर = दमिना-
जितेन्द्रियाणामोश्व = स्वामी कामार्थ एव भारविजयादमीश्वरत्वं विज्ञेयम् भगवान्
= ऐश्वर्यधारी अरिष्टनेमिरिति = अरिष्टनेमीति नाम्ना प्रसिद्ध आसीत् ॥४॥

(समुद्रविजय नाम-समुद्रविजयो नाम) समुद्रविजय नाम का राजा
थे जो (रायलक्वणसज्जुण महद्भिण्ण राया आसी-राजलक्षणमयुत मह-
द्भिण्ण राजा आसीत्) राजलक्षणों से युक्त तथा छत्र, चमर आदि विभूति
से विशिष्ट थे। यह वसुदेव के बड़े भाई थे। केशव-विष्णु-का पिता
होने से यह वसुदेव का पहिले जो वर्णन किया गया है ॥३॥

‘तस्मै भज्जा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तस्मै सिवा नाम भज्जा आसि-तस्य शिवा नाम
भार्या आसीत्) समुद्रविजय की पत्नी का नाम शिवादेवी या। (तीसे
पुत्ते भयं अरिष्टनेमि-तस्या पुत्र भगवान् अरिष्टनेमि) शिवादेवी के
पुत्रका नाम भगवान् अरिष्टनेमि या। (महाजसे-महायशः) महाय-

विजये नाम-समुद्रविजयो नाम समुद्रविजय नामना राजा होता रायलक्वणसज्जुण
महद्भिण्ण राया आसि-राजलक्षणमयुत महद्भिण्ण राजा आसीत् के गन्ध लक्षणे।
युक्त तथा छत्र, चमर आदि विभूतिथी विशिष्ट होता ते वसुदेवना भोगलाभ देश्य
हता केशव विष्णुना पिता होवार्थी वसुदेवतु पड़ेला वसुदेव जरावाभा आवेल छे ॥३॥

‘तस्मै भज्जा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—तस्मै सिवानाम भज्जा आसी-तस्य शिवानाम भार्या आसीत्
समुद्रविजयनी पत्नीतु नाम शिवादेवी हुतु तीसे पुत्ते भयं अरिष्टनेमि-तस्या
पुत्र भगवान् अरिष्टनेमि शिवादेवीना पुत्रतु नाम अरिष्टनेमि हुतु ते महाजसे-

आ प्रसङ्गात् गत श्रीमद्भगवन्नेमीश्वरनरित मोच्यते। तथाहि—(मनु
प्यसुररूपो प्रथमद्वितीयभर्ता)

आसीदत्र भरतक्षेत्रेऽचलपुरनाम्नि नगरे स्वपराक्रममाधरीकृतमकम्प
पराक्रम श्रीविक्रमो नाम राजा। आसीत्तस्य सकलरमणोगुणधारिणी धारिणी
नामदेवी। एकदा तथाऽऽमस्मिन् शत्रुः। ततस्तस्या धननामक एक पुत्र
समुत्पन्नः। स हि समये द्विमहातिकलाकलापमामाद्य क्रमेण यौवनमनुगतोऽ
प्रतिरूपेण स्त्रीरूपेण देवानपि विजितवान्। स हि कुसुमपुराधीशस्य सिंहा-
भिधस्य राज्ञो रूपलाभ्यसम्पन्ना शीलौदार्यादिगुणयुक्ता नयनानन्दरसिंस्सौन्द-
रशस्यो थे (लोगनाहे-लोकनाथ) तीनलोक के नाथ थे। तथा (दमीसरे-
दमीश्वर) कुमार अवस्था में ही इन्द्रियों के विजयी होने से जितेन्द्रियों
के ये स्वामी थे।

भगवान् नेमीश्वर के सर्व प्रथम मनुष्य और देव इन दो भवों
का यहा वर्णन किया जाता है—इस भरतक्षेत्र में अचलपुर नामका
नगर था। वहा के अधिपति का नाम श्री विक्रम था। इसने अपने
विशिष्ट पराक्रम से सकल राजाओं को जीतलियाया। इनकी धारिणी
नामकी रानी थी। जो स्त्रियों के सकल गुणों से विभूषित थी। एक
समय रानीने स्वप्ने आम्रवृक्ष को देखा। इससे धन नामका एक पुत्र
उत्पन्न हुआ। धीरे २ बढ़ते हुए धनने बहत्तरकलाओं में पारगत होकर
यौवन अवस्था प्राप्तकी। इस अवस्था में इसकी यौवन श्री खिल उठी।
अप्रतिम अपने रूप से धनने देवों को लज्जित कर दिया। पिता ने इसका
वैवाहिक सबध कुसुमपुर के अधिपति सिंह राजा की रूप लावण्य सपन्न

महायशा भढायशस्वी हुता लोगनाहे-लोकनाथ त्रलु लोकना नाथ हुता तथा दमीसरे-
दमीश्वर कुमार अवस्थाभा ७ धन्द्रियोना विजयी होवाथी लतेन्द्रियोना स्वामी हुता

भगवान् नेमीश्वरनु सहृथी पडेला मनुष्य अने देव आ जे लवेलु अर्होया
वर्णन करवाभा आवे छे आ लरत क्षेत्रभा अचलपुर नामनु ओक नगर हुतु
त्याना अधिपतिनु नाम विक्रम हुतु तेखे पोताना भुष पराक्रमथी सधणा राज
ओने लती लीधा हुता तेने धारिणी नामनी राखी हुती जे लीयोना सधणा
शुल्लोथी विभूषित हुती ओक समय राखीये स्वप्नाभा आगाना वृक्षने जेथु तनाथो
तेने धन नामनो ओक पुत्र उत्पन्न भयो, धीरेधीरे वरता धनकुमादे जोतेर कणा
ओभा पारगत जनी यौवन अवस्थ प्राप्त करी आ अवस्थाभा तेनी यौवनश्री
भीली ठही पोताना अप्रतिम रूपथी जेने हेवेलने पखे लखलुत करी लीधा पिताजे
तेना वैवाहिक सधध कुसुमपुरना अधिपति सिंह राजानी रूप लावण्य सपन्न

याधरीकृतविद्याधरीं स्वानुरक्ता धनवती नामकन्या परिणीतवाम् । स तया सह
विश्रामान कामभोगात् भुञ्जानोऽन्यदा निदायकाले वनविहारेच्छया नन्दनवनमम-
सर्वर्तुपुष्पपात्रमन्त्रित एव गतवान् । तत्र तौ तृपाशुगन्धमनाऽधरतालुक प्रमथमाति
शयेन मूर्च्छिता । पतित तपः कृशाद् गुणैरकृश शान्तरसोदयि तमनि सदोरक-
मुग्ववस्त्रिकामुशोभितमुप मुनिं दृष्टवन्तौ । त तयाविश दृष्ट्वा तौ दम्पति
ससम्भ्रम हवन्ति तत्समीपे समागतवन्तौ । यदमानेन शीतलेन पवनेन

धनवती कन्या के साथ कर दिया । यह कन्या शील औदार्य आदि
प्रशस्त गुणों से विभूषित थी तथा अपने रूप आचरण से विद्याधर
कन्याओं को भी निरस्कृत करती थी । इसको देखने वाले के नयनों को
आग आनंद प्राप्त होता था । उनकुमार धनवती के साथ विविध काम
भोगों को भोगता हुआ अपने समयको व्यतीत करने लगा । एक
समय की बात है कि-ग्रीष्मऋतुमें धनकुमार इस धनवती को साथ
लेकर वन क्रीडा की इच्छा से सर्वर्तुपुष्पफलवाले वन में जो कि
नन्दनवन के समान विशेष शोभाका वाम बना हुआ था गया । वहाँ
इन दोनों ने गर्मी की अनिश्चयतासे पीड़ित होने के कारण एक
मुनिराज का जो कि मुग्न पर निबद्ध सदोरकमुखवस्त्रिका से मुशोभित
थे जमीन पर मूर्छित अनस्थामें पड़े हुए देखा । तपासे इनका मुग्न
कठ तथा तालू सूख रहा था । तपस्यासे इनका शारीरिक एक २
अवयव कृश हो रहा था । मन्त्रदर्शन आदि गुणों से उनका चित्त
किसी भी तरह शिथिल नहीं बन पाया था । उक्त समयभी वे शान्त-

धनवती कन्यानी साथे उरी हाँधी ते कन्या शील औदार्य आदि प्रशस्त गुणोधी
विभूषित होती तथा पोताना इष लावण्यधी विद्याधर कन्याओंने पक्षु आभी पाउती
हती तेने जेनारनी आओने अपार आनंद प्राप्त थतो हतो धनकुमार धनव
तीनी साथे विविध कामभोगो भोगवता भोगवता पोताना समयने व्यतीत
करता हता ऐक समयनी बात छे के, ग्रीष्मऋतुमा धनकुमार आ धनवतीने साथे
वधने वन डानी धृच्छाधी सर्व प्रकारना कृण पुष्पोधी सुशोभित जेवा नन्दनवन
समा उद्यानमा गया त्या जे जन्नेजे घसी न गरभीनी अतिशयताधी पीडित
थवाना कारणे ऐक मुनिराजने जेना मुग्न उपर सदोरकमुखवस्त्रिका हती तेभने
जमीन उपर मूर्च्छित अवस्थामा पडेला जेथा तरसथी तेभनु गणु, मोदु अने
ताणवु सुकाई रहु हतु तपस्याना कारणे तेभना शारीरिक द्वेक अवयव कृष जनी
गथेल हता सम्बन्धर्शन आदि गुणोधी तेभनु चित्त ठाई पक्ष रीते शिथिल जनेल

तन्मूर्च्छां निवृत्ता। प्राप्तस्यास्य त मुनिं विनयायनतो धन प्रणम्य 'भद्रन्ताना
 क्यमेवमस्याऽभूदिति पृष्ठान। नतो गुणनिर्मिर्गुनिरत्रोन्-भद्रमस्मि मुनि
 चन्द्रनामा। पुरा मृगशृङ्गा मित्राचार्येण सह ग्रामानुग्राम विहारन् दहमेकदाऽरण्य
 सार्थाद् विपुक्तो दिग्भ्रमेणेतस्तत परिभ्रमन् श्रान्तः क्षुधापिपासासकुणोऽत्र
 मूर्च्छितो जातोऽहम्। अनन्तर पृथग्गतोपचारै पुनर्यसतोऽस्मि, यथाऽह
 शीतलेन पानेन मग्धो जातः, तथैव युगभ्यामपि शान्तभावेन पदमप

रस के समुद्र स्वरूप जात होते थे। मुनीराजको उस परिस्थिति में देख-
 कर ये दोनों दम्पति शीघ्र ही उनके समीप जा पहुँचे। कुछ समय बाद
 चढ़ते हुए शीतल पवन से उनकी मूर्च्छा दूर हुई। अब वे अच्छी तरह
 स्वस्थ हुए तब धनकुमारने हायजोडसर पड़ी विनय के साथ उनसे
 मूर्च्छित होने का कारण पूछा। धनकुमार की जिज्ञासा का समाधान
 करते हुए गुणनिधि उन मुनीराजने कहा कि-हे धनकुमार! मेरा
 नाम मुनिचन्द्र है। मैं इस अवस्था में इसलिये आगया हूँ कि मैं अपने
 गुरुदेव मित्राचार्य के साथ ग्रामानुग्राम विहार करता हुआ एक समय
 उनसे जंगल में छूटा पड़ गया। दिग्भ्रम से इतस्त परिभ्रमण करने पर
 भी मुझे उनका साथ नहीं मिला-अतः एकाकी होकर मैं डधर उधर
 उनकी तलाश करने लगा परन्तु वे मुझे नहीं मिल सके-और मैं श्रान्त
 एवं क्षुधा तृषा से अत्यन्त व्यथित होकर मूर्च्छित हो गया और इस
 स्थिति में आ पहुँचा। शीतल पवन से मैं स्वस्थ हुआ हूँ। उसी तरह

न हतु आ समये पक्ष तेष्वा शातरसना समुद्र स्वरूप देखाता हता मुनीराजने
 आवी स्थितिमा जेधने अने अन्ने इ पति तरत न तेमनी पासे न पड़ोआ
 थोडा समय बाद कुकाता शीतल पवननना कारणे तेमनी भूँछां दूर थर्ध ज्यारे
 तेष्वा सारी रीते स्वस्थ थया त्यारे धनकुमार दे साथ जेडाने धृष्टा विनयनी साथे
 तेमने मूर्च्छित थवानु कारणे पूछथु धनकुमारनी लज्जासानु समाधान करता अने
 गुणनिधि मुनीराजने कहु के, हे धनकुमार! भाइ नाम मुनीचन्द्र छे हु आवी
 अवस्थामा अने कारणथी आवी गयेल छु के, हु मारा गुरुदेव मित्राचार्यनी साथे
 ग्रामानुग्राम विहार करता करता अनेक समय न जलमा तेमनाथी विपुटो पड़ी गये।
 दिशाना अमथी अही तही लटकाता हता पक्ष मने तेमनो साथ न मज्यो आथी
 ओकाकि थधने हु अही तही तेमनी तपास करवा लाग्यो परतु तेष्वा मने मजी
 न सकया अने हु श्रान्त अने लूथ तरसथी अत्यन्त व्यथित बनने मूर्च्छित बननी
 गये। अने आ स्थितिमा आवी पड़ोआ शीतल पवनथी हु स्वस्थ थयो छु

जीवेषु अद्वैतकी ज्या कर्तव्या। दयापरिज्ञान च जिनप्रोक्तार्थपरिज्ञानेन विना न
सम्भवति। अतो युगभ्या मया उच्यमाणो जिनप्रोक्तार्थं श्रद्धापुरस्सर श्रोतव्य,
इत्युच्यते मुनिस्त्राभ्या मम्यत्तत्त्वज्ञानप्रतादिक जिनप्रोक्तं श्रावकधर्मं प्रोक्तवान्।
ततस्तो तदन्तिके श्रावकधर्मं प्रतिपन्नौ। ताभ्या प्रार्थितो मुनिचन्द्रो मुनिरचल-
पुरोपाश्रये ममसूत। जनपतीधनाभ्या च स चतुर्विंशद्वार पतिलम्बितः। ताभ्या
मुनिसमापे प्रतिदिवस धर्मशिक्षा श्रुता। तदनु ताभ्यामनुवातं स मुनिस्ततो

तुम भी अपने ज्ञानभार से परकोय जीवों के ऊपर बिना किसी निमित्त
के सदा दया से भाव रखा। दया का परिज्ञान, बिना जिनधर्म का अनु-
शीलन के सम्भव नहीं हो सकता है-अतः मैं सत्र से पहिले उसी
जिनधर्म का स्वरूप आप लोगों को समझाना हूँ, आप लोग उसको
सावधान होकर श्रद्धापूर्वक सुने इस प्रकार कहकर मुनिराज ने उनको
श्रावक धर्म का उपदेश दिया। मम्यत्तत्त्वज्ञानप्रोक्त अनुव्रत आदि का
स्वरूप उनको अच्छी तरह समझाया। मुनिराज के श्रीमुख से इस प्रकार
धार्मिक देशना सुनकर उन दोनोंने श्रावक के व्रत अंगीकार किये।
उनकुमार और धनवतीने मुनिराज से अचलपुर पधारने की विनन्ती
की। उस विनन्ती को स्वीकार कर मुनिराज अचलपुर पधारे वहा के
उपाश्रय में उतरे। धनवती और उनकुमारने विपुल अशनपानादि से
मुनिराज को प्रातिलम्बित किया तथा प्रतिदिन उनके पास जा कर उनसे
धर्म का उपदेश भी सुना। मुनिराज कुछ काल बाद वहा में विहार कर

आज प्रमाणे तमे पक्ष पोताना शान्तभावधी प्रज्ञाय एवं ना उपर मार्ग भित्त
पगर भग्न दयाने भाव गण्यो दयानु परिज्ञान एतधर्माना अनुमरक्ष भीवा।
न कवित जनतु नधी आधी हु भुधुधी पदेला ये जैनधर्मानु स्वक्ष आप लोके ने
समजणु लु आप लोक सावधान गनीने तेने श्रद्धापूर्वक स लण्यो आ प्रकारे
कधीने मुनिगणे तेमने श्रावकधर्माने उपदेश आध्यो मम्यत्तत्त्व तथा एतप्रोक्त
अनुव्रत आदिनु स्वउप तेमने मारी रीते समजण्यु मुनिराजना श्रीमुखधी आ प्रकारे
धार्मिक देशना साबणीने ये गन्नेये श्रावकना प्रतने आ तीका १२ यो धनकुमार
अने धनवतीये मुनिराजने अचलपुर पधारवानी विनती करी ते विनतिने गज्जर
करीने मुनीराज अचलपुर पडोय्या अने उपाश्रयमा उतया धनवती अने धनकुमाडे
विपुल अशनपानादिकधी मुनिराजने प्रतिललित कया तथा प्रतिदिन ऐमनी पास
गधने तेमनी पासगी धर्माने उपदेश पक्ष साबण्यो मुनीराज थोडा समय बाद
त्याधी विहार करी गया धनकुमाडे विशेष रीतिधी धनवतीनी साथे श्रावक धर्मानु

तन्मूर्च्छां निरुत्ता। प्राप्तस्यास्य त मुनिं विनयायनतो धा प्रणम्य 'मन्त्राना
 कथमेवमस्थाऽभूदिति पृष्ठयान। नतो गुणनिधिर्गुनिराजीन्-ब्रह्ममि मुनि
 चन्द्रनामा। पुरा स्यगुणा मित्राचार्येण सह ग्रामानुग्राम विहारन्हमेकदाऽरण्य
 सार्थाद् विमुक्तो दिग्भ्रमेणेतन्मत परिभ्रमन श्रान्त' शुभापिपासासङ्कुतोऽत्र
 मूर्च्छितो जातोऽहम्। अनन्तर युगमत्कृतोपचारैः पुनर्ज्योत्सगोऽस्मि, यथाऽह
 शीतलेन पवनेन सम्यो जात, तथैव युगाभ्यामपि शान्तभावेन पदगम्य

रस के समुद्र स्वरूप जात होते थे। मुनीराजको उस परिस्थिति में देख-
 कर ये दोनों दम्पति शीघ्र ही उनके समीप जा पहुँचे। कुछ समय बाद
 बहते हुए शीतल पवन से उनकी मूर्च्छा दूर हुई। अब वे अच्छी तरह
 स्वस्थ हुए तब धनकुमारने हाथ जोड़कर पड़ी धिनय के साथ उनसे
 मूर्च्छित होने का कारण पूछा। धनकुमार की जिज्ञासा का समाधान
 करते हुए गुणनिधि उन मुनीराजने कहा कि-हे धनकुमार! मेरा
 नाम मुनिचन्द्र है। मैं इस अवस्था में इसलिये आगया हूँ कि मैं अपने
 गुरुदेव मित्राचार्य के साथ ग्रामानुग्राम विहार करता हुआ एक समय
 उनसे जंगल में छूटा पड़ गया। दिग्भ्रम से इतस्त परिभ्रमण करने पर
 भी मुझे उनका साथ नहीं मिला-अतः एकाकी होकर मैं डूँध उधर
 उनकी तलाश करने लगा परन्तु वे मुझे नहीं मिल सके-और मैं श्रान्त
 एवं क्षुधा तृषा से अत्यन्त व्यथित होकर मूर्च्छित हो गया और इस
 स्थिति में आ पहुँचा। शीतल पवन से मैं स्वस्थ हुआ हूँ। उसी तरह

न હતુ આ સમયે પણ તેઓ શાતરસના સમુદ્ર સ્વરૂપ દેખાતા હતા મુનિરાજને
 આવી સ્થિતિમાં જોઈને એ જન્ને ક્ષપતિ તરત જ તેમની પામે જઈ પહોંચ્યા
 થોડા સમય બાદ કુઠાતા શીતળ પવનના કારણે તેમની મૂર્છા દૂર થઈ જાયો
 તેઓ સારી રીતે સ્વસ્થ થયા ત્યારે ધનકુમારે હાથ જોડાને થઈ વિનયની સાથે
 તેમને મૂર્છિત થવાનું કારણ પૂછ્યું ધનકુમારના જણાસાનું સમાધાન કરતા એ
 ગુણનિધિ મુનીરાજે કહ્યું કે, હું ધનકુમાર! મારું નામ મુનીચંદ્ર છે હું આવી
 અવસ્થામાં એ ઝરણથી આવી ગયેલ છું કે, હું મારા ગુરુદેવ મિત્રાચાર્યની સાથે
 ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતા કરતા એક સમય જંગલમાં તેમનાથી વિખુટો પડી ગયો
 દિશાના ભ્રમથી અહીં તહીં ભટકતા હતા પણ મને તેમનો સાથ ન મળ્યો આથી
 એકાકિ થઈને હું અહીંતહીં તેમની તપાસ કરવા લાગ્યો પરંતુ તેઓ મને મળી
 ન શક્યા અને હું શ્રાન્ત અને જૂળ તરસથી અત્યંત વ્યથિત બનીને મૂર્છિત બની
 ગયો અને આ સ્થિતિમાં આવી પહોંચ્યો શીતળ પવનથી હું સ્વસ્થ થયો છું

यान्। अन्ते च जनवतीयुक्तं स धनमुनिरनगनकृत्वा मालधर्ममनुमाप्तः। ततस्तो
सोधर्मे देवलोके शक्रममो मुरौ भूत्वा समुत्पन्नौ। इति प्रथमद्वितीयभर्ता ॥

(अथ मनुष्यसुरूपौ-तृतीयचतुर्थभवौ)

इतश्चन्युता धनजीरोऽप्यै भरतक्षेत्रे वैताढ्योत्तरश्रेण्या सरतेजः पुरे मुर
नाम्न खेचरचरत्तिना विद्युन्मत्या भार्याया कुशौ ममुत्पन्न। पूर्णं समये
मा पुण्यलभण मुत जनितवती। मातापितरौ महता समुत्सवेन 'चित्रगति'
इति तस्य नामकृतवन्ता। क्रमेण प्रवर्द्धमानं स स्त्र्याचार्यात् सस्त्र्या स्त्र्या
स्त्रायत्तीकृतयान्, तदनन्तरममो तारुण्य प्राप्तवान्।

देव देना प्रा म किया। इससे अनेक भन्यजीवों का परम उपकार
हुआ। इस प्रकार विचरते हुए अन्त में जनवती और जनमुनिने अन-
गन करके काल के अवसर काल करके वे दोनों सौधर्मस्वर्ग में शक्र-
सम देव उत्पन्न हुए। ये इनके प्रथम एवं द्वितीय भव हैं।

मनुष्य एवं देवरूप तृतीय और चतुर्थ भव इनके इस प्रकार हैं -
जब इन दोनों की देवपर्याय के भव और स्थिति के समाप्त होने
पर वे दोनों वहाँ से चले। सो धन का जीव तो उसी भरतक्षेत्र में
वैताढ्यपर्वत की उत्तर श्रेणी में जो सरतेज पुर था, वहाँ के विद्याधरा
धिपति मुर की रमपत्नी विद्युन्माला की कुक्षि में पुत्ररूप से अवतरित
हुआ। तथा जनवती का जीव वैताढ्य पर्वत की दक्षिण श्रेणी में वर्त-
मान शिवसङ्ग नाम के नगर में अनङ्गसिंह राजा की रानी शशिप्रभा की
कुक्षि में पुत्रीरूप से उत्पन्न हुआ। उनके माता पिताने धन के जीव का
नाम चित्रगति और जनवती के जीव का नाम रत्नवती रखा। चित्रगति

लव्य एवो उपर उपकार थयो आ आप्रभाष्टे विचरता विचरता अ ते धनवती
अने धनमुनिष्टे अनशन कृति काणन अरमदे काग करिने ते अन्ते सौधर्म स्वर्गमा
शक्रसम देवउत्पन्न थया अये अभने प्रथम अने जीवो लव छे

मनुष्य अने हे रूप तेमने। जीवो अने थोथो लव आ प्रकाटे छे
न्यारे देव पर्यायने लव अने स्थिति समाप्त थवाथी अये अन्ते त्याथी
यन्था त्याटे धनने। एव आ भरतक्षेत्रमा वैताढ्य पर्वतनी उत्तर श्रेणीमा जे
सरतेजपुर छतु त्याना विद्याधराधिपति मुनी धर्मपत्नी विद्युन्माणा ना उदरथी
पुत्ररूपथी अवतरीत थयो तथा धनवतीना एव वैताढ्य पर्वतनी दक्षिण श्रेणीमा
वर्तमान शिवसङ्ग नामना नगरमा अनगमिहु रागानी राणी शशीप्रभाणा उदरथी
पुत्रीरूपे उत्पन्न थयो अन्ना माता पित अये धनना एवमु नाम चित्रगति अने
धनवतीना एवमु नाम रत्नवती राख्यु चित्रगति गोतेर पर विद्याशोभा निपुथु

विहृतयान। धनवती सहितो धनाऽपि विशुद्ध आर्यधर्मं पाल्यन पिता दत्तराज्यो नीतिपुरस्सर मजा परिपाल्यन गृहिर्न र्पाणि समुग्र नीतयान।

अथान्यदाऽचलपुरे वसुन्धर नामा मुनि समयम्भनः। तत्समयमरण वृत्तान्तं श्रुत्वा धनवती सहितो धनवपोऽपि धर्मदेशना श्रोतुं तदन्तिके गत्वा तं प्रणम्य भयपायोधितरणिभूता धर्मदेशना श्रुतयान। धर्मदेशनाश्रयणेन सजात वैराग्य पुत्रे राज्यभार समारोप्य धनवतीसहितो मद्यता समारोहेण वसुन्धरा-चार्यसमीपे दीक्षा गृहीतयान। क्रमेण गीतार्थं मनस धनमुनिराचार्यपदं प्राप्य जिनोक्तविशुद्धधर्मोपदेशदानेन गृहं भविजनान अनुगृह्य भूमण्डले विहारं कृत

गये। धनकुमारने धनवती सहित आर्य धर्मका विशुद्धरीति से परिपालन करते हुए अनेक वर्ष निकाले और पिता द्वारा प्रदत्त राज्य का सम्यक् रीति से परिपालन करते हुए आनन्द से अपना समय व्यतीत किया।

एक समयको बात है की अचलपुर में वसुन्धर नामके एक मुनि-राज आये हुए थे राजाको ज्ञात उनके आगमन के समाचार ज्ञात हुए तब वे अपनी धनवती रानी के साथ उनको बदना करने के लिये उनके पास गये। वहाँ ससारसमुद्र से पार उतारने के लिये नौका जैसी धर्मदेशना सुनी, उन्होंने ज्ञात धर्मदेशना सुनी तब उसके प्रभावसे उनको वहीं पर वैराग्यभाव जागृत हो गया। घर पर आकर राजाने अपने पुत्र को उसी समय बुलाकर उसको राज्यतिलक कर दिया। और धनवती सहित स्वयं बड़े समारोह के साथ उन्हीं वसुन्धराचार्य के पास जाकर सयम अंगीकार किया। क्रमशः गीतार्थ बनकर धनमुनि ने आचार्यपद प्राप्त करके जिनोक्त विशुद्ध धर्म का भव्य जीवो को उप-

विशुद्ध रीतिथी परिपालन करीने अनेक वर्ष बीताव्या अने पिता तरक्षु भी भोजेला राजपुत्र सम्यक् रीतधी परिपालन करीने आनन्द थी पोताने समय व्यतीत कथे।

एक समयनी बात है, अचलपुरभा वसुन्धर नामना एक धीन मुनिराज आवेल हुता राजने न्याये ऐमना आगमनना समाचार भजना त्थारे ते पोतानी धनवती राणीनी साथे तेमने बदना करवा भाटे तेमनी पास गथा त्या ससार समुद्रधी पार उतरवा भाटे नौका जेवी धर्मदेशना साबणी ऐमले न्याये धर्म देशना साबणी त्थारे तेना प्रभावधी तेमने त्या न वैराग्यभाव जागृत भई गथे। घर पडोथीने राजाऐ पोताना पुत्रने ऐन समये मोलावीने राजतिलक करी दीधु अने धनवतीनी साथे पोते लाये समारोहधी ऐ वसुन्धराचार्यनी पासे नईने सयम अंगीकार कथे। क्रमशः गीतार्थ बनीने धनमुनिऐ आचार्यपद पद प्राप्त कथुं अने एनोक्त विशुद्ध धर्मना भव्य एवोने उपदेश देवाने आरंभ कथे। ऐमनाथी अनेक

स्मिन्धाः राज्या पुत्रो जैनधर्मरतो गुणवान् सुमित्रो नाम, एका पुत्री च कुसुमश्रीनाम या कलिङ्गदेशाधिपतये कनकसिंहाय दत्ता अपराया भद्रा राज्या पुत्रच्छत्रपरायणो दुर्गुणानामासुरो विनययज्जितो धर्मरुचिरदितः पद्मनामाऽऽसीत् । सपुत्रसपत्नीपुत्रयोरेव महदन्तरं दृष्ट्वा भद्रा मनस्यचिन्तयत्—सति सुमित्रे मम पुत्रो न कदाऽपि राज्यं प्राप्स्यति, अतो मया कऽपि यत्नं कर्तव्यं येन मम पुत्रस्य राज्यप्राप्तिर्भवेत्, इति चिन्तयिन्वा माऽन्यदा सुमित्राय राजकुमाराय विषम विषमदात् । विषपानानन्तरं सुमित्रो मूर्च्छितोऽभवत् । तन्मूर्च्छावृत्तान्तं समुपलभ्य भृशमाकुलस्तत्पिता सुग्रीवभूषो वैश्वै सह तत्रागतः । मन्त्रादिभिर्विद्वद्भ्योप

नाम सुमित्रं वा सुमित्रं गुणवान् एव जिनधर्मका भक्तं वा सुमित्रं ही एकं यद्दिनं श्री जिमका नाम कुसुमश्री या । राजा सुग्रीव ने इसको कलिङ्ग देश के अधिपति कनकसिंह को दी थीं । भद्रा नाम की जो दूसरी सुग्रीव की धर्मपत्नी थी उसके भी एक पुत्र था इसका नाम पद्म था । यह महा ललरूपटी तथा दुर्गुणों की ग्वान था । अविनयी एव धर्मरुचि से मर्नवा रहित था । भद्राने अपने पुत्र पद्म और सपत्नी के पुत्र सुमित्र में हम तरह उठा भारी अन्तर देखकर विचार किया—सुमित्र के रहने पर मेरे पुत्र को राज्य का अधिपति होना सर्वथा असम्भव है । अब इस राज्य को जैसे बने जीघ ही मार देना चाहिये—इसी में पद्म का हित है । ऐसा विचार कर उसने सुमित्र राजकुमार को विषम विष दे दिया । विषपान करते ही सुमित्र मूर्च्छित हो गया । सुग्रीव को जब यह खबर लगी तो वह वैद्यों को साथ में लेकर अत्यन्त आकुलित बन घटना स्थल

राष्ट्रीयो हती भोटी यशस्वनीने ओक पुत्र हुतो जेतु नाम सुमित्र हुतु सुमित्र शुपवान् अने जैनधर्मनो लक्ष्म हुतो सुमित्रने ओक भडेन हुतो तेतु नाम कुसुमश्री हुतु राजा सुग्रीवे तेन कलीग देशना अधिपति कलिगभि हुने आपेल हुती भद्रा नामनी सुग्रीवनी जे बील पत्नी हुती तेने पण ओक पुत्र हुतो तेतु नाम पद्म हुतु ते भडा छणकपटी अने दुर्गुणनी आलु हुतो अविनयी अत धर्मरुचिधी नवथा रहित हुतो भद्राओ पोताना पुत्र पद्म अने यशस्विनीना पुत्र सुमित्रमा आ प्रभाषेनो लारे अतर जोधने विचार कथी है, सुमित्रना रहे पाथी मारा पुत्रनु राज्यना अधिपति यतु सर्वथा असम्भव छे आधी आ सुमित्रने जेम भने तेम हर करी देवो जोधजे आमा ज मारा पुत्र पद्मनु हित छे आवो विचार करी तेहे सुमित्र राजकुमारने विषम जेहेर आपी दीधु जेहेर अपाता ज सुमित्र मूर्छित भनी गयो सुग्रीवने न्यारे आ वातनी जणर पडी त्यारे ते वैद्योने साथे लधने अत्यन्त व्याकुलचित्तपाणो भनीने न्या सुमित्र मूर्छित

मौधर्म्येऽन्योन्यान्पुनो धनानी जीरो 'प्राज्ञाभिराग्रेणिम्यते' शिव
सन्ननामके नगरेऽनङ्गमिहस्य राव' शशिप्रभाया राज्या। दुर्गा ममुत्पन्न । पूर्णे
समये शशिप्रभा पुण्यरूपा पुरीं जनोत्तरी। मातापित्रभ्या महता महान्मवन
रत्नरतीति तन्नाम कृतम् । क्रमेण प्रार्थमाना सा महत्तमं दत्ता अतीतयती।
प्राप्तयौवना ता दृष्ट्वा तत्पिता 'कोऽस्या' पतिर्भविष्यती' ति कर्मणि नैमित्तिक
पृष्ठवान् । ततो नैमित्तिकस्तु प्राक्तान-यस्तस्मिन्नाद् दिव्य मद्रवलाद् प्रहृ-
ष्यति, तदा च तदुपरि दिव्यपुष्पवृष्टिर्भविष्यति, स एव तत्र जामाता भवि-
ष्यति' । एव नैमित्तिकपुत्र निगम्य तत्पिताऽनङ्गसिंह परमप्रमुद्रिता जात ।

आसीत्तस्मिन्नेव कालेऽस्मिन् भरतक्षेत्रे चम्पुर नगर सुग्रीवो नाम राजा।
तस्यास्तां द्वे राज्या यशस्विनी भद्रेति च । आसीत् तयोर्मध्ये ज्येष्ठया यश

यहत्तर ७२ कलाओं में निपुण हो गया और तारुण्यवयव को प्राप्त किया।
रत्नवती भी सकल कलाओं में अभ्यस्त बनकर युवावस्था को पाई।
मातापिताने जब इसको तरुणावस्था संपन्न देखा तो उनके चित्तमें इसके
परणामे की चिन्ता लगी। उन्होंने 'कौन इसका पति होगा' इस बात
को किसी नैमित्तिक से पूछा। नैमित्तिक ने वर होने की निगानीरूप में
अनगसिंह से कहा कि—देखो—जो—व्यक्ति तुम्हारे हाथ में से बलात्कार से
तलवार खींच लेगा और ऐसा करने पर जिसके ऊपर दिव्य पुष्पवृष्टि
होगी वही तुम्हारा जामाता बनेगा। इस प्रकार नैमित्तिक के वचनों से
विश्वस्त होकर अनगसिंह निश्चिन्त बनकर आनन्दित हुआ।

जिस समय की यह बात है उस समय इसी भरतक्षेत्र में चक्रपुर
नाम के नगर में एक सुग्रीव नामके राजा थे। उनकी यशस्विनी और
भद्रा नामकी दो रानिया थी। बड़ी यशस्विनी के एक पुत्र था जिसका

थई गया। अने तर्षुवधने प्राप्त करी रत्नवती पक्षु अधी कृपाभा निपुण अनीने
युवावस्थाये पड़ोसी माता पिताये न्याये तेने तर्षु अवस्था स पन्न नई त्याये
तेने परशुवधाना यिता थवा लागी तेजोये "आने पति कोषु थये" आ बात
कोषु न्योतिधीने पूछी न्योतिधीये जेना पति अ जेनी नीशानीमा अनगसिंहने
कहु के, नुजो के व्यक्ति तमारा हाथमाथी अणात्कारे तरवार जेथी देखे अने
जेवु थवा छता पक्षु दिव्य पुष्पवृष्टि थये तेज तमारे जमाई अनशे आ प्रका
रना न्योतिधीना वयनाथी निश्वासु अनीने अनगसिंह निश्चित अनी आन हित अन्या

के समयनी आ बात है अे समये आ भरतक्षेत्रमा चक्रपुर नामना
नगमा अेक सुग्रीव नामने राजा होता तेने यशस्विनी अने भद्रा नामना जे

भिमन्त्रिताम्भोभि सुमित्रमभ्यापञ्चत् । अभिपेक्षसमनन्तरमेव स प्राप्तचित्तम्
'अथमत्र एते जना समागता' इति पृष्ट्वाच्च । तत् सुग्रीवः प्रोक्तवान्—पुत्र !
तव विमाता तुभ्य विपमदात् । तत्प्रभावेण त्व मूर्च्छितो जात । अत एव एते
पौरजना अस्मदादिभि सहाय गोरुाकलिताः समागता । बहुधा समुपचरितो-
ऽपि त्व विपमुक्तो न जातः । पान्नु देववशादयमस्माक निष्कारणमधुरम् ममा
गतः । अनेन त्व मन्त्राम्भसाऽभिपिच्य निर्विषः कृतः । पितुर्वचन निश्चय
दृग्निः कृतज्ञता प्रदर्शयन् कृताञ्जलिः सन् माह—भ्रात स्वनामवशा

समस्त कारण जानकर उसने उसी समय मन्त्रों से जल को मन्त्रित-
कर उस कुमार के ऊपर छिड़का । जलके छिड़कते ही कुमार की
बेहोशी दूर हो गई । तब सचेत होकर “वह जनमेदनी यहा एकत्र
क्यों हुई है” ऐसा कुमारने पूछा । पिता सुग्रीवने कुमार से कहा
बेटा ! तुम्हारी विमानाने तुमसे विपपान करा दिया था—मो उसके
प्रभावसे तुम मूर्च्छित हो गये थे । पुरवासियों को जब तुम्हारे
मूर्च्छित होने की बात ज्ञात हुई तो सब के सब गोरु से आकुलित
होकर यहा पर आये हैं । विविध उपचार करने पर भी जब तुम निर्विष
नहीं हो सके तो सबको बेहद चिन्ता बढ़ने लगी । उतने मे हो भाग्य-
वशात् निष्कारणमधु ये महाशय भी यहा आ पहुँचे । इन्होंने तुम्हा ।
इस परिस्थिति में देवकर मन्त्रों से जलसे मन्त्रित किया और फिर
उसको ज्यों ही तुम्हारे ऊपर छाटा तो बेटा ! देवते २ तुम बिलकुल
स्वस्थ हो गये हो । पिता के इस प्रकार के वचन सुनकर कृतज्ञता

कृष्ण विलाप करी रहेला सुग्रीव राजने साक्षण्या त्याचे ते आकाश भार्गवा त्या
उतथी अने शैवालु सधणु कशळु जलणीने तेथे अे समये म त्रेथी पाणीने म त्रीने
ते कुमारनी उपर छाटयु अे पाणीना छाटवाथी कुमारनी जेहोशी दूर थर् गट
त्याचे सचेत जनीने “आ जनमेदनी अर्ही कैम जेकत्रित थयेल छे” अेपु कुमार
पूछु पिता सुग्रीवे कुमारने कळु—जेटा । तमारी जोरमान माताअे तमने जेह
आपेल छतु जेना प्रभावथी तमो मूर्छित जनी गयेल छता पुरवासीजोअे तमारा
मूर्छित थवानी बात ज्यारे जलणी त्याचे सधणा शेडथी व्याकुण जनीने अर्ही आवेल
छे अनेक प्रकारना उपचारो करवा छता पणु तजे। ज्यारे निर्विष न जनी शक्या
त्याचे सधजाने जेहद चिंता थवा लागी आ समये लाज्यवशात निष्कारणमधु आ
महाशय पणु अर्ही आवी पडोय्या तेजोअे तमारी आ परिस्थितिने जेधने तेमथे
म त्रेथी पाणीने म त्रीने अने म त्रायेला पाणीने ज्यारे तमारा उपर छाटयु त्या
तो जेतजेताभाज तमो जेकदम स्वस्थ जनी गया पिताना आ प्रकारना वथेनेने

चरितोऽपि स मूर्च्छार्द्रतो नाभूत् । ततः पौरैः सह राजा सुग्रीवस्तस्य
 गुणान् सम्पृत्त्य २ वरुणं वन्दितवान् । भद्रा रानी तस्मान्नेत्र फाले तत्
 प्रपलाय्य यापि गता । तामपश्यन्तो जना परनिश्चितवन्तो यद्राजकुमारस्य
 भद्रैः विपमदात् । अत एवास्मिन् विपमोऽपि समयः सा न श्रूयते । पापात्मना
 पापकृत्य लघुनगन्धर्वप्रकाशित भवत्येव । सुमित्रकुमारविपत्तिशोकैर्न यावत्
 लिते सान्तःपुर सपरिजने सर्पौर सुग्रीववृषे देवादाश्रमाग्रेण गच्छन् दिव-
 गतिः वरुण विलापशब्दं श्रुत्वा तत्रैवावतीर्णः । सर्वं वृत्तान्तं ज्ञात्वा स मन्त्रा

पर आकर उपस्थित हुवा । मंत्र आदि द्वारा विविध चिकित्सा करने पर
 भी वह जय मूर्च्छां विहीन नहीं हुआ-तब सुग्रीव ने वही भारी
 चिन्ता हुई वह इसी अवस्था में उसके गुणों को याद कर २ के विलाप
 करने लगा । भद्रा रानी उस समय न मालूम भागकर कहा चली गई थी ।
 लोगों ने उस को घटना (विपदियाहुवा) स्थल पर नहीं देखा तो वह निश्चय
 कर लिया कि इसको उसने ही विपदिया है, इसी कारण वह इस आपत्ति
 के समय में भी यहा उपस्थित नहीं हुई है ! जैसे लहशुन की गंध
 छुपाने पर भी प्रकट हो जाती है उसी तरह पापियों का पापकृत्य भी
 छिपाने पर भी नहीं छिपता है वह तो सर्व समक्ष प्रकट होकर बोलता
 ही है । इसी समय भाग्यवशात् धन का जोव चित्रगति नाम का विद्याधर
 आकाशमार्ग से होकर कहीं जा रहा था । उसने ज्यों ही सुमित्रकुमार विपत्ति
 के शोर से व्याकुल होकर अन्त पुर सहित, पुरवासी सहित परिजन
 सहित वरुण विलाप करते हुए सुग्रीव राजा के रोने के शब्द को सुना
 तो वह उसी समय आकाशमार्ग से वही पर उतरा । और रोने का

हुतो ते स्थणे आवी पड्याया भद्र आदि द्वारा दरेक प्रकारनी चिकित्सा क-वा
 छता पशु तेनी मूर्च्छां न वणी त्यारे सुग्रीवने धूलो लारे यिता थर्ध अने ते
 आवी अवस्थामा जेना श्रुष्टोने याद करी करीने विलाप करवा लाग्यो । भद्रा रानी
 जे समये लागीने क्या याही गंध हुती तेनी कोधने भणर न हुती दोकोअ
 ज्यारे तेने आ स्थणे न जेधे त्यारे जेवो निश्चय करी लीधो के, कुमारने जे
 भद्रा रानीजे गडेर आपेल छे आ कारखुशी ज ते आवा आपत्तिना समये पशु
 देखाती नथी जेम वसशुनी गंध छुपाववा छता पशु छुपावी शकाती नथी तेवी
 रीते पापीयोना पाप कभो पशु छुपाववा छता छुपाता नथी जे तो अधानी सामे
 प्रगट थर्धने जोलेज छे आ समये भाग्यवशात् धनने लव चित्रगति नामने
 विद्याधर आकाश मार्गथी कोध ज्योअजे जध रहेल हुतो तेजे ज्यारे सुमित्रकुमारनी
 विपत्तिना शोकथी व्याकुल जनीने अन्त पुर तेभज पुरवासी तेभज परिजन साथे

अथ या श्वारा दृष्टाऽऽगमप्राप्तिं त त्रादत्वा भवान् गन्तुं मर्हति । तेनैव मुक्तिचित्रगतिं मुमित्रभजने स्थितवान् । सुयशः केवली समागत उद्याने । ज्ञातवृत्तान्तो मुमित्रचित्रगती दर्शनार्थमुद्याने गतो । तत्र तौ द्वयैः परिवृत त मुनिं नत्वा नितरां प्रशुद्धितमानसो परिपदि समुपविष्ट । केवलिन आगमन वृत्तान्तं श्रुत्वा मुग्रावधूषोऽपि समागतः । केवलिन प्रणम्य सोऽपि परिपदि समुपविष्ट । सकलकल्याणतत्पर केवली तेभ्यो धर्ममुपादिशत् । धर्मदेशना-

स्वामारिक्त धर्म है । अन आप प्रत्युपकार की चिन्ता न करें । आप स्वस्थ हो गये हमको यही पर उड़ा मारी हर्ष है । उस प्रकार के पारस्परिक वार्तालाप से उन दोनों में आपसमें गाढ़ प्रीति हो गई । चित्रगतिने जब वहा से जानेका विचार किया तो सुमित्रने उससे कहा कि मित्र ! यहा पर आजकल मैं सुयशकेवली भगवान् आनेवाले हैं अतः उनको वदना कर आप यहा से जायें-हम नहीं रोकेंगे । सुमित्र की इस बात को सुनकर चित्रगति वहा ठहर गया । इतने में सुयश केवली भगवान् भी वहा के उद्यान में पधारे । जब उन दोनों मित्रों को केवली भगवान् के आगमन का वृत्तान्त मिला तब ये दोनों साथ साथ उनको वदना करने के निमित्त उद्यान में गये । वहा देवों से परिवृत मुनिराज को देखकर उन्होंने बड़ी ही भक्तिसे नमस्कार किया और आनन्दित होकर परिपदा में बैठ गये । सुग्रीवराजा भी केवलिन भगवान् का आगमन सुनकर उनको वदना करने के लिये वहा आये । तथा धर्मोपदेश सुनने की अभिलाषा से केवलिन को नमन कर वे भी उसी परिपदा में गये । सकल जीवों के कल्याण करने में तत्पर केवली भगवान् आये

अन्त्य भनी गया ओह ओह लारे दुर्धनी वात छि आ प्रकाशना पश्यरना वाता लापथी ओ अन्नेमा गाढ मैत्री थछ गछ चित्रगतिओ ल्यारे त्याथी जवानो विथार कथो ल्यारे सुमित्रे तेने छछु के, मित्र ! अहीया आनक लमा सुयस केवणी लगवान आववाना छि आवी ओमने वदना क्यो पछी आप अहीथी जव अमे तमोने रोकथु नही सुमित्रनी आ वातने आलणीने चित्रगति त्या रोकथ गथा ओटलाभा सुयस केवणी लगव न पछु त्याना उद्यानमा पडोअ्या त्या देवोथी परि वृत मुनिराजने लेछने तेओओ धृष्टीज लकितथी नमस्कार क्यो अने आनदित भनीने परिषदाभा जेसी गया सुग्रीव राज पछ केवणी लगवाननु आगमन सालणीने तेमने वदना करवा माटे त्या आन्या तथा धर्मोपदेश सालणवानी अलिवापाथी केवणीने नमन करी ते पछु ओ परिषदाभा पडोअ्या सकण एवोउ कट्याण करवामा तत्पर केवणी लगवाने आवेला ओ सधणाओने धर्मने उपदेश आओ धर्मश्रवण क्यो जाह चित्रगतिओ नमस्कार करी केवणी लगवानने उछु -

व्यानेन मम कर्णा पुनोद्दि । भयान्शानामुपकारणा नामगोत्रादिश्रवण
सुखाय भवति । ततश्चित्रगतिः सर्वं स्वपरिचय याथातथ्येनोक्तवान् । तच्छ्रुत्वा
सुमित्र प्राह—विपेण विपदाया च मम वदपकृतम्, यदनभ्रातृदृष्टितुल्य मयर्शन
जातम् । अथवा तु भयर्शन दुर्लभमेवामीन् । जीवितदातृर्नामृत्युजनितदुर्गतेष्व
परिरक्षितुर्भवत किं प्रत्युपकर्ते ? एव यदन्त मित्रता माम सुमित्र पृष्टा चित्र
गतिः स्वपुर प्रति प्रस्थातुमुपयाः । तत्र सुमित्र प्राह—मित्र ! सुयशा, केवली

प्रदर्शित करते हुए सुमित्रने हाथ जोड़कर कहा—भाई ! आप कृपाकर
अपना नाम एवं बड़ा का परिचय देकर मेरे कानों में पवित्र मीजिये ।
आप जैसे अकारण उपकारी मनुष्यों का नाम एवं गोत्रादि का सुनना
भी सुख के लिये होता है । कुमार का आग्रह देखकर चित्रगतिने उसको
अपना यथावत् समस्त परिचय दिया । परिचय पाकर कुमारने अपने
अहोभाग्यही सराहना करते हुए कहा—विप और विपदाताने मेरा बड़ा
भारी उपहार किया जो बिना बहल अमृतदृष्टि तुल्य आपका दर्शन
हमको हो गया । नहीं तो आपके दर्शन का अवसर ही हमको कैसे
प्राप्त होता । वह तो बिल्कुल दुर्लभ था । अब कहिये बालमृत्यु जनित
दुर्गति से मेरी रक्षा करने वाले तथा जीवनदान देनेवाले आपका हम
क्या प्रत्युपकार करें । जब सुमित्रने ऐसा कहा तो चित्रगतिने मुस्स
राकर कुमार से कहा कि कर्तव्य प्रत्युपकार की भावनावाला नहीं होता
है । मनुष्य मात्र का आपत्ति में एक दूसरे की सहायता करना यह

સાક્ષીને કૃતજ્ઞતા પ્રદર્શિત કરતા કરતા સુમિત્રે હાથ જોડીને કહ્યું—ભાઈ ! આપ
ઉપકારના આપણું નામ તથા વશનો પરિચય આપીને મારા કાનને પવન કરો. આપ
જેના બીજા સ્વાર્થે ઉપકાર કરનાર બધુઓનું નામ તેમજ ગોત્રને બધાંજ એ સુખ
કારક હોય છે. કુમારને આગ્રહ બધીને ચિત્રગતિએ પોતાનો યથાવત સંધર્ષો પરિ
ચય આપી દીધો. પરિચય પામીને કુમારે પોતાના અહોભાગ્યને બધાંજ વાત કહ્યું—ઝહેર
અને ઝહેરના આપનારે મારા ઉપર એવો મહાન ઉપકાર કર્યો કે, કેમકે પશુ જાતના
આતરિક પરિચય સિવાય અમૃત દૃષ્ટિની માફક આપના દર્શનનો લાભ અમોને મળી
ગયો નહીં તો આપના દર્શનનો લાભ અમોને કઈ રીતે મળવાનો હતો એ કેવળ
દુર્લભજ હતો હવે કહો બાલ મૃત્યુ જેવા દુર્ગતિથી મારી રક્ષા કરવાવાળા તથા
જીવતદાન આપવાવાળા એવા આપના ઉપર અમો કેવો પ્રતિ જીપકાર કરી શકીએ
અથારે સુમિત્રે આવું કહ્યું તો ચિત્રગતિએ હસીને કુમારને કહ્યું કે, કર્તવ્ય પ્રતિ
જીપકારની ભાવનાવાળું હોતું નથી. મનુષ્ય માત્રને આપત્તિમાં એક બીજાની સહાયતા
કરવી એ સ્વાભાવિક ધર્મ છે. આથી આપ પ્રતિ જીપકારની ચિંતા ન કરો. આપ

तत्र चौरैर्हृतभूषणा सा पट्टीपतये समर्पिता, पट्टीपतिनाऽपि स्मैचिद् वाणिजे प्रदत्ता । ततोऽपि पलायिता साऽष्टन्या द्वाग्निना न्या मरिष्यति, ततः प्रथमं नरकं प्राप्स्यति । ततो निर्गता सा चाण्डालभार्यात्वं प्राप्य कलहे सप्तन्याहता तृतीया पृथिवीं प्राप्स्यति । ततो निम्सृत्य सा तिर्यगादिगतिषु भवभ्रमणं करिष्यति । इत्येकैरन्विनो वचनं निगम्य विरक्तः स सुग्रीवः नृपो मुनिवर-मयोचद-मदन्तः । यत्कृतेऽनया दूयारितं कृतं, स तस्याः पुत्रस्तु अत्रैवास्ति ।

का समाधान करते हुए केवलीने उनसे कहा-राजन् ! वह भद्रा आपके मकान से भागकर जंगल में गई थी-वहा उस पिचारी के समस्त आभूषणों को चोरोने चुरा लिया और उसको पट्टीपति के आधीन कर दिया । पट्टीपतिने भी उसको किसी व्यापारी को बेच दिया । परंतु उसको इस स्थिति से भी जब सतोष नहीं हुआ तो वह वहां से भागकर फिर जंगल में जा छिपी । वहा वह अब दावाग्नि से दग्ध होकर मरेगी और वह मरकर प्रथम नरक में जायेगी । वहा की आयु समाप्त कर जब यह वहा से निकलेगी तो किसी चांडाल की पत्नी होगी । उसको उसकी सौत वहां मार डालेगी । मर कर फिर वह तीसरे नरक में जायेगी । वहा से भी आयु की समाप्ति के बाद निश्चल कर तिर्यग् आदि गतियों में भ्रमण करेगी ।

इस प्रकार केवली के मुख से ससार की असारता तथा भद्रा की दुर्गति का हाल सुनकर सुग्रीव राजा को जीवन सफल बनाने के भाव जग उठे । ससार, शरीर एवं भोगों से विरक्त होकर उन्होंने

सुग्रीवगणना आ प्रश्नतु ममाधानं कृता देवणीये सुग्रीव राजने द्रुमु-राजन् ।
अ भद्रा आपना नाशवनमाधी लागीने वनमा गछ इती त्या ते भीयागीना मधुना
आभूषणो धेगेये थोरी लीधा अने तेने पट्टीपतिने आधीन करी दीधी पट्टी
पतिने तेने केछ वेपारीने त्या वेची नाभी परंतु तेने न्याये ये स्थितिथी पछु
म तोष न थये। त्यारे ते त्याथी लागीने जंगलमा बर्धने छपार्छ गछ त्या हुवे
ते दावाग्निमा दग्ध थती मरी जथे अने ते मरीने प्रथम नर्कमा जथे त्यानी
आयु समाप्त करीने ये न्यारे त्याथी नीकणसे त्यारे केछ आडालनी पत्नी थथे
तेने तेनी शोडय त्या भागी नाजथे मरीने पछी ते त्रीज नरकमा जथे त्यावी
पछु आयुनी समाप्तिना पछी नीकणाने तिर्य्य आदि गतिथे मा भ्रमय करथे

आ प्रश्नतु देवणीना मोढेथी ममारनी अमारता तथा भद्रानी दुर्गतिने
थितार सावणीने सुग्रीव राजने पोतानु छवन मक्षण जनाववाने। लाव लागी
उठये। स माग, शरीर अने लागेथी विरक्त थधने येमणे मुनिगजने निवेदन थुं

શ્રવણાનન્તર ચિત્રગતિર્ધૃતિં પ્રણમ્ય પ્રાહ-ભદન્ત ! મિશ્રમ્યામ્ય પ્રમાદેન મન્વર્જન મયા સમુપલબ્ધમ્ । અદમ્યપ્રભૃતિ સમ્યક્તત્ત્વર્થક શ્રાવરધર્મ સ્વીકૃતે । ઇત્યુત્ત્વા ધર્મકાર્યે સમુદ્ધસત્પરાક્રમઃ પાપકર્મતો વિરત તા ચિત્રગતિર્દેશવિરતિં કેવલિ સમીપે સ્વીકૃતવાન્ ।

અથ સુમિશ્રપિતા સુગ્રીવઃ કૃતાઙ્ગલિસ્ત કેવલિનિ પૃષ્ઠવાન્-હે ભદન્ત ! મમામુ પુત્ર વિપદાનેન મૃત્યુમુક્તે પ્રક્ષિપ્ય પલાયિતા મમ દ્વિતીયા રાણી મદ્રા ક્વ ગતા ? એવ પૃષ્ઠો મુનિઃ પ્રાહ -રાજન ! મન્વદ્વ્યનાત્પલાયિતા સાઠરણ્યે ગતા ।

હુણ્ડન સત્ત્વો ધર્મકા ઉપદેશ દિયા । ધર્મશ્રવણ કે પ્રાદ ચિત્રગતિને નમ-સ્કાર કર કેવલી ભગવાન્ સે રૂઢા-ભદન્ત ! આજ આપકે પવિત્ર દર્શનકર મેં અપને આપકો વહુત હી અધિક ભાગ્યશાલી માન રહા હું । ઇસ્કા શ્રેય સુમિત્ર મિત્ર કો હૈ, ક્યોંકિ ડન્હીં કે પ્રમાદ સે મુદ્ધે આજ આપકે દર્શન હુણ્ડ હૈ । મૈ આજ સે સમ્યક્તત્ત્વર્થક શ્રાવર કે ત્રત અગીસાર કરતા હું । ઇસ પ્રકાર શ્રાવર કે ત્રત ગ્રહણ કરને સે જન્મ સફલ હોતા હૈ, તેસા જાનકર ચિત્રગતિને કેવલી ભગવાન્ કે પાસ શ્રાવરત્રત લિયે । ડન સે જીવન ધર્મકાર્ય કરને મેં અધિક અગ્રેસર બનતા હૈ ઓર પાપકર્મોં કી તરફ સે વિરત હોતા હૈ ।

સુમિત્ર કે પિતા સુગ્રીવને જો કિ વહી પર ઉપસ્થિત થે ડમી સમય ડોનો હાથ જોડકર કેવલિપ્રભુ સે પૂછા-ભદન્ત ! મેરે ઇસ પુત્રસુમિત્ર કો વિપ્રપ્રદાન કરકે મારને કી ભાવનાવાલી વહ મેરી રાની કિ જિમકા નામ મદ્રા હે ઘઠાં સે ભાગસર કઠાં ગઈ હૈ ? કૃપાકર વહ વાત આપ મુદ્ધે કહિયે । સુગ્રીવ રાજા કે ઇસ પ્રશ્ન

ભદન્ત ! આલે આપના પવિત્ર દર્શન કરી હુ મને પોતાને ઘણો અધિક ભાગ્ય શાળી માની રહ્યો છુ આનો વથ સુમિત્ર મિત્રને છે કંમકે, તેમનાજ આગ્રહથી મને આલે આપના દર્શન થયા છે હુ આજથી સમ્યક્તત્ત્વર્થક શ્રાવરકુ ત્રત અગી કાર કરે છુ શ્રાવરકુ ત્રત ગ્રહણ કરવાથી પોતાનુ જીવન સફળ થય છે જાણીને ચિત્રગતિએ કેવળી પ્રભુની પાસેથી શ્રાવર ત્રત લીધુ આનાથી જીવન ધર્મકાર્ય કરવામા અગ્રેસર બને છે અને પાપ કર્મોંની તરફથી વિરત થાય છે

સુમિત્રના પિતા સુગ્રીવે કે જેઓ ત્યા ઉપસ્થિત હતા તેમણે તે સમયે બન્ને હાથ જોડીને કેવળી પ્રભુને પૂછ્યુ કે હે ભદન્ત ! મારા આ પુત્ર સુમિત્રને વિપ્રપ્રદાન કરીને મૃત્યુના મોઢામા હોમી દેવાની ભાવનાવાળી એ મારી રાણી કે, જેનુ નામ ભદ્રા છે તે અહીંથી ભાગીને કયા ગઈ છે ? કૃપા કરીને એ વાત આપ મને કહો

तत्र चौरैर्हृतभूषणा सा पट्टीपतये समर्पिता, पट्टीपतिनाऽपि स्मैचिद् वाणिजे प्रदत्ता । ततोऽपि पत्न्यायिना साऽष्टव्या द्वाग्निना त्वाग्निमरिष्यति, ततः प्रथमं नरकं प्राप्स्यति । ततो निर्गता सा चाण्डालभार्यात्वं प्राप्य कलहे सप्तन्याहता तृतीया पृथिवीं प्राप्स्यति । ततो निस्सृत्य सा तिर्यगादिगतिषु भ्रमणं करिष्यति । इत्येकैरग्निो रचनं निशम्य विरक्तः स मुग्धैव नृपो मुनिवर-मरोचद्-मदन्तः ! यत्कृतेऽनया द्युरितं कृतं, स तस्याः पुत्रस्तु अत्रैवास्ति ।

का समाधान करते हुए केवलीने उनसे कहा—राजन् ! वह भद्रा आपके मकान से भागकर जंगल में गई थी—वहा उस त्रिचारी के समस्त आभूषणों को चोरोने चुरा लिया और उसको पट्टीपति के आधीन कर दिया । पट्टीपतिने भी उसको किसी व्यापारी को बेच दिया । परंतु उसको इस स्थिति से भी जब सतोष नहीं हुआ तो वह वहां से भागकर फिर जंगल में जा टिपी । वहा वह अत्र दावाग्नि से दग्ध होकर मरेगी और वह मरकर प्रथम नरक में जायेगी । वहा की आयु समाप्त कर जब यह वहा से निकलेगी तो किसी चाण्डाल की पत्नी होगी । उसको उसकी सौत वहां मार डालेगी । मर कर फिर वह तीमरे नरक में जायेगी । वहा से भी आयु की समाप्ति के बाद निकल कर तिर्यग आदि गतियों में भ्रमण करेगी ।

इस प्रकार केवली के मुख से मसार की असारता तथा भद्रा की दुर्गति का हाल सुनकर सुग्धीव राजा को जीवन सफल बनाने के भाव जग उठे । समार, शरीर एवं भोगों से विरक्त होकर उन्होंने

सुग्धीवराजना आ प्रश्नानु समाधानं कृत्वा देवणीये सुग्धीव राजाने ब्रह्म-राजन् । अ लद्रा आपना राजत्ववनमाधी लागीने वनमा गध हती त्या ते भीथारीना भधणा आभूषणो योडेये थोरी लीधा अने तेने पट्टीपतिने आधीन ठरी दीधी पट्टीपतिने तेने कोध वेपारीने त्या वेची नाथी परंतु तेने न्यारे ये स्थितिथी पणु म तोष न थये। त्यारे ते त्याथी लागीने जगलमा जर्धने ह्पाध गध त्या हुवे ते दावाग्निमा दग्ध थती भरी ज्ये अने ते भरीने प्रथम नरकमा ज्ये त्यानी आयु समाप्त करीने ये न्यारे त्याथी नीकण्ये त्यारे कोध याडालनी पत्नी थये तेने तेनी गोकथ त्या मानी नाज्ये भरीने पठी ते त्रीज्ज नरकमा ज्ये त्यावी पणु आयुनी समाप्तिना पछी नीकणीते तिर्य्य आदि गतिथे मा भ्रमण करेथे

आ प्रकारना देवणीना मोढेथी असारनी असारता तथा लद्रानी दुर्गतिने। थितार सालणीने सुग्धीव राजाने पोतानु छवन मक्षण जनाववाने लाव जोगी ठक्ये। ससार, शरीर अने लागेथी विरक्त थधने येमळे मुनिनाजने निवेदन ठ्यु

શ્રવણાનન્તર ચિત્રગતિર્મુનિ પ્રણમ્ય માહ-ભદન્ત ! મિત્રસ્થામ્ય પ્રમાદેન મવર્જન મયા સમુપલબ્ધમ્ । અદ્યમધ્યપ્રભૃતિ સમ્યક્તત્પર્યક શ્રાવકધર્મ સ્વીકૃત્વે । ઇત્યુક્ત્વા ધર્મકાર્યે સમુલ્લસત્પરાક્રમઃ પાપર્મતો રિસત્ સ ચિત્રગતિર્દેશવિરતિ કેવલિ સમીપે સ્વીકૃતવાન્ ।

અથ સુમિત્રપિતા સુગ્રીવ કૃતાહ્નિસ્ત કેવલિન પૃષ્ઠાન-હે ભદન્ત ! મમાયુ પુત્ર વિપદાનેન મૃત્યુમુખે પ્રસિપ્ય પત્ન્યાયિતા મમ દ્વિતીયા રાણી મદ્રા ક્વ ગતા ? એવ પૃષ્ઠો મુનિ માહ.-રાજન ! મવદ્યનાત્પત્ન્યાયિતા સાડરણ્યે ગતા ।

હુણ ઉન સવકો ધર્મતા ઉપદેશ દિયા । ધર્મશ્રવણ કે વાદ ચિત્રગતિને નમ-સ્કાર કર કેવલી ભગવાન્ સે કહા-ભદન્ત ! આજ આપકે પવિત્ર દર્શનકર મૈ અપને આપકો ત્રહુત હી અધિક ભાગ્યશાલી માન રહા હૂં । ઇસકા શ્રેય સુમિત્ર મિત્ર કો હૈ, જ્યોંકિ ઉન્હીંં કે પ્રમાદ સે મુક્તે આજ આપકે દર્શન હુણ હૈ । મૈ આજ સે સમ્યક્તત્પર્યક શ્રાવક કે ત્રત અગીકાર કરતા હૂં । ઇસ પ્રકાર શ્રાવક કે ત્રત ગ્રહણ કરને સે જન્મ સફલ હોતા હૈ, એસા જાનકર ચિત્રગતિને કેવલી ભગવાન્ કે પામ શ્રાવકત્રત લિયે । ઇન સેજીવન ધર્મકાર્ય કરને મે અધિક અગ્રેસર બનના હૈ ઓર પાપકર્મોં કી તરફ સે વિરત હોતા હૈ ।

સુમિત્ર કે પિતા સુગ્રીવને જો કિ વહીંં પર ઉપસ્થિત થે ઉમ્મી સમય દોનો હાથ જોડકર કેવલિપ્રભુ સે પૂછા-ભદન્ત ! મેરે ઇસ પુત્રસુમિત્ર કો વિપ્રદાન કરકે મારને કી ભાવનાવાલી વહ મેરી રાની કિ જિસકા નામ મદ્રા હે યહાં સે ભાગકર જા ગઈ હૈ ? કૃપાકર યહ વાત આપ મુક્તે કહિયે । સુગ્રીવ રાજા કે ઇસ પ્રશ્ન

ભદન્ત ! આને આપના પવિત્ર દર્શન કરી હુ અને પોતાને ઘણો અધિક ભાગ્ય શાળી માની રહ્યો છુ આનેા યથ સુમિત્ર મિત્રને છે કેમકે, તેમનાજ આગ્રહથી મને આને આપના દર્શનથયા છે હુ આજથી સમ્યક્તત્પર્યક શ્રાવકત્રત ત્રત અગી કાર કરૂ છુ શ્રાવકત્રત ત્રત ગ્રહણ કરવાથી પોતાત્રત જીવન સફળ થય છે જાણીને ચિત્રગતિએ કેવળી પ્રભુની પાસેથી શ્રાવક ત્રત લીધુ આનાથી જીવન ધર્મકાર્ય કરવામા અગ્રેસર બને છે અને પાપ કર્મોંની તરફથી વિરત થાય છે

સુમિત્રના પિતા સુગ્રીવે કે જેઓ ત્યા ઉપસ્થિત હતા તેમણે તે સમયે બંને હાથ જોડીને કેવળી પ્રભુને પૂછત કે હે ભદન્ત ! મારા આ પુત્ર સુમિત્રને વિપ્રદાન કરીને મૃત્યુના મોહમાં હોમી દેવાની ભાવનાવાળી એ મારી ગણી કે, જેનું નામ મદ્રા છે તે અહીંથી ભાગીને ક્યા ગઈ છે ? કૃપા કરીને એ વાત આપ મને કહેા

अगान्यदा कलिङ्गदशाधिपते राज्ञी सुमित्रभगिनीमनसिहभूपुत्रो रत्न-
वतीभ्राता समरः कामयजेन हयानः। सुमित्रभगिनोदरगच्छान्त कस्यापि
विद्याभरण्य मुद्रादुपश्रुत्य त्रिग्रामभावेण समलेन हता ता परित्राय सुमित्रभगि-
नीमहमानेप्य, इति विनिश्चित्य चित्रगति सैन्य सज्जीकृत्य त्रिदशसङ्गराभि-
मुख प्रचरित तत्र गत्वा कमलविद्याधरेण स युद्ध्वा त निवृत्तवान। पुत्र
निग्रहत्तान्त श्रुत्याऽनर्गसिंह मिहयत्पुत्राऽभ्यधात्। ततस्तयोः परमदारुण
युद्धमभूत्। चित्रगतिं च दुर्जय ज्ञात्याऽनर्गसिंहस्त दिव्य भुङ्ग मृतवान। स्मृत

यह बात अनगर्भिह राजा जो वेताद्वयगिरि की दक्षिणप्रेणी मे
भित्त शिवसम नाम के नगर का अधिपति था उसके पुत्र कमल को
पहुँची। यह कमल रत्नवती का (पूर्वभय के धनवती के जीवका) भ्राता
था। इसने काम के वडा होकर कलिङ्ग देश के अधिपति कनकसिंह
की रानी को जो सुमित्र की बहिन कुसुमश्री थी हरण कर लिया था।
सुमित्र के मित्र चित्रगति को जब अपने मित्रकी बहिन के हरण हो जान-
जाने के समाचार किसी विद्याधर के मुख से जान हुए तब वह यह
कर के कमलने विद्या के प्रभाव से ही मेरे मित्रकी बहिन को हरण किया
है अपनी सैन्य को मजित कर उसको पीछे वापिस लाने के अभिप्राय से
शिवसमनगर पर चढाई की। और वहा पहुचकर उसने कमल को
युद्ध मे परास्त कर दिया। जब अपने बेटेका युद्ध मे परास्त होना
अनर्गसिंहने सुना तो वह क्रोधित होकर चित्रगति के ऊपर सिंह की
नरह एकदम झपटा। चित्रगतिने अपने सम्मुख आते हुए जब

आ बात अनगर्भिह राजा के जे वेताद्वयगिरि^१ दक्षिण प्रेणाभा आवेला शीवसम
नामना नगरना अधिपति हुता तेना पुत्र कमलना काने पहुँचाया आ कमल रत्न
वती (पूर्वभयनी धनवतीने^२ लव)ने लार्ह हुतो तेहे कामना वशमा बनीने कलिङ्ग
देशना अधिपति कनकसिंहनी राणी के जे अकपुर नगरेना राजा सुमित्रनी बडेन
कुसुमश्री हुती तेनु हरण कयुं कुसुमश्रीनु डण्ड थवाना समाचार सुमित्रना मित्र
चित्रगतिने कछ विद्याधरना सोदखी मज्या त्यारे तेहे आ समाचार सालणीने
कमले पोतानी विधाना प्रभावशी पोताना मित्र सुमित्रनी बडेननु डण्ड उरेल छे
ते लार्ही वेता शिवसम नगर उपर यडाई करी अने त्या पहुँचीने तेहे युद्धमा
कमलने परास्त उरो दीधा ज्यारे पोताना पुत्रने युद्धमा परास्त थयानु अनग
सिंह सालण्ड त्यारे ते क्रोधित थधने चित्रगतिनी उपर जिहनी माइक ओउदम वमी
आल्यो चित्रगतिओ आ प्रभावे पोताना उपर धमी आवता अनगसिंहने जेयो

અહો ! ईदृशममु ससार धिक् ! परमुक्ता स स्मृताय मुमित्राय राज्य दत्त्वा दीक्षा गृहीतवान् । मुमित्रोऽपि मित्रेण सह नगरमागत्य कतिचिद् ग्रामान लघुभ्रात्रे पद्याय ददौ । परन्तु दुर्बुद्धि स पद्मस्ततो निर्गत्य कापि गतः । चित्रगतिरप्यन्यदा मुमित्रमापृच्छय स्वनगर गतः ।

મુનિરાજ સે નિવેદન ક્રિયા ફિ મહારાજ ! સુભદ્રાને જિસ અપને પુત્રની તરફો કે નિમિત્તે હતના મયકર અનર્થ ક્રિયા उसका वह पुत्र तो इस समय यहीं पर है । उहे दुःखकी यात है कि जीव अन्य के लिये इतना मयकर अनर्थ करते हुए अपने भविष्यका कुछ भी ध्यान नहीं रखता है । और जिसके लिये इतना अनर्थ किया जाता है वह भी उसका कुछ साथ नहीं देता है । इस स्वार्थी एवं सारहीन ससार को धिक्कार है । इस प्रकार अपना हार्દિક मनोरथ केवली भगवान से प्रकट कर सुग्रीवने वही पर अपने सुमित्र पुत्र को राज्य का अधिपति घोषित कर स्वयंस्वयम अगीकार करलिया । सुमित्रने चित्रगति मित्र के साथ वहां से वापिस नगर में आकर अपने भाइ पद्म के लिये कितने-कितने ग्राम दिये, परन्तु दुर्बुद्धि पद्म लज्जित होकर वहां नहीं रहा-और छिपकर न मालूम कहा भागकर चला गया । चित्रगति भी कितने-कितने दिन अपने मित्र के पास रहकर फिर वहां से अपने नगर में मित्र से पूछकर आ गया ।

કે, મહારાજ ! ભદ્રાએ પોતાના પુત્રની તરફકીના નિમિત્તે આટલો ભયકર અનર્થ કર્યો એના એ પુત્ર તો આ સમયે અહીંયા જ છે ઘણા જ દુઃખની વાત કે, જીવ બીજાના માટે આવે ભયકર અનર્થ હોય કરોને પોતાના ભવિષ્યને કાંઈ પણ વિચાર કરતો નથી-ધ્યાન રાખતો નથી અને એના માટે આવે અનર્થ કરવામા આવે છે તે પણ તેને એવા સમયે કાંઈ પણ સાથ આપતો નથી આવા માર વગરના અને સ્વાર્થો સ સારને ધિક્કાર છે આ પ્રકારનો પોતાનો હાર્દિક મનોરથ કેવળી ભગવાનની સમક્ષ પ્રગટ કરોને સુગ્રીવ રાજાએ ત્યાજ પોતાના પુત્ર સુમિત્રને રાજ્યના અધિપતિ તરફે બહોર કરી પોતે હીક્ષિત થઇ ગયા સુમિત્ર પોતાના મિત્ર ચિત્રગતિની સાથે ત્યાથી નગરમા પાછા ફરોને પોતાના ભાઈ પદ્મના માટે કેટલાક ગામ આપ્યા પરન્તુ દુર્બુદ્ધિ પદ્મ લજ્જિત થવાથી ત્યા ન રહ્યો અને કોઇને કાંઈ કહ્યા સિવાય ગુપ્તગુપ્ત કયાક આલ્યો ગયો ચિત્રગતિ પણ કેટલાક દિવસ ત્યા પોતાના મિત્ર બની ગયેલ સુમિત્ર રાજાની સાથે રહીને પછીથી તેની રજા મેળવીને પોતાના નગરમા પહોચી ગયા

चापि जनजन कृत्वा मत्ता । तर्ताश्चरगति-तन्त्रतांजातो चतुर्थे देवलोकं
देवत्व प्राप्तवन्ता ॥ ॥ इति तृतीयचर्यभक्तौ ॥

॥ मनुष्यसुरस्त्री पञ्चमपण्डभवौ ॥

अथ तत्पुत्रश्चित्रगतिजीव पश्चिममहाविदेहदेशे पञ्चसप्तके विजये
सिंहपुर नगरे रातो हरिन्दिन प्रियदर्शनाग्याया भायाया कुक्षी समुत्पन्न ।
ततः सम्प्राप्ते साले मा पुत्रस्तन जनितवती । मातापितृभ्या महता महोत्सवेन
'अपराजित' इति तन्नाम कृतम् । क्रमेण गुरुपञ्चन्द्रत प्रवर्द्धमान स मरुत्ता
अन मे जनशनपूर्वक प्राणो का सिर्जन कर वे चतुर्थ देवलोक गये ।
इसी रीति से गन्ताती माची भी जनशन करके चतुर्थ देवलोक में
देवकी पर्याय से उत्पन्न हुई । इस प्रकार ये इनके धनराजा और
धनवती रानी मा मनुष्य और देवरूप तृतीय और चतुर्थभव है ॥

अथ मनुष्य एव देवरूप पञ्चम और छठे भव मा वर्णन इस
प्रकार है—

पश्चिम महाविदेह मे पञ्चमज्ञक नाम के विजय मे सिंहपुर नामका
एक नगर था । वना के राजा का नाम हरिन्दो और रानी मा नाम
प्रियदर्शना था । चित्रगति का जीव चतुर्थ देवलोक की अपनी स्थिति
समाप्त कर इसी प्रियदर्शना की कुक्षि मे पुत्ररूप से अवतरित हुआ ।
जब गर्भ मा पूर्ण समय स्थित हुआ तब प्रियदर्शनाने पुत्ररत्न को
जन्म दिया । मातापिता क चित्त मे बड़ा भारी हर्ष हुआ । दोनों ने
मिलकर पुत्र के जन्म का बड़ाभारी उत्सव मनाया । उड़े ही उड़ास
के साथ पुत्र का नाम अपराजित रक्खा । अपराजित ने क्रमशः बढ़ते

अनशनशी प्राणोत्तु विमर्जन करीने शोधा देवलोकाभा देवनी पर्यायभा उत्पन्न थया
आ प्रगरे आ देवलोकाभा गया आन प्रकाशे जन्वती साध्वी पण्य अनशन करीने
शोधा देवलोकाभा देवनी पर्यायभा उत्पन्न थया आ प्रगरे आ धनवती अने
जन्वती नाष्टीना मनुष्य अने देवउप जीने अने शोयो लव छे

इवे मनुष्य अने दे इप पावभा अने छो लवतु वर्यन आ प्रकारतु छे—

पश्चिम महाविदेहभा पञ्चमज्ञक नामना विजयभा सिंहपुर नामतु ओक नगर
छतु त्याना राजतु नाम हरिन्दी अने राणीतु नाम प्रियदर्शना छतु चित्रगतिना
एव शोधा देवलोकाभा पोतानी स्थितिने समाप्त करीने आ प्रियदर्शनानी इणे पुत्र
इपथी अवतरित थयो ज्यारे गर्भना पूर्णमय थर गयो त्यारे प्रियदर्शनाओ
पुत्रजन्मने जन्म आप्यो मातापिताना चित्तभा लारे इध थयो अनेओ भणीने
पुत्रता जन्मना लारे उत्सव मनाव्यो लारे उड़ासनी साथे पुत्रतु नाम अपरा

मात्रमत्र ज्वालामालाकुञ्जमत्रमत्रपहं न्ययं यद्वाप तन्म ह्यनममायातम् ।
 ततोऽनन्रमिहचित्रगतिमेवमग्रोद-रेम् । कथकार मर्तुमिन्द्रगि, जीवित-त्रा
 चेदस्ति, तर्हि त्वस्तिमितोऽप्यमर, नो चेदेकोऽपि त्वमननामिना पञ्चत्य गमि
 प्यसि । एवमनन्रमिहवचन निशम्य चित्रगतिरोचत्-अयं गुरमन्य ! अनेन
 लोहखण्डेन यस्तव मद , स तव निर्वीर्यतामेव ग्रन्थयति, इत्युक्तया विद्यया
 सर्वत्र तमः प्रसार्य तस्य हस्तात्तत्त्वद्भस्म जग्नाह । ततस्तमो विनिवृत्तम् । अनन्र-

अनगसिंह को देखा तो परस्पर मे इन दोनों का तुमुल युद्ध हुआ ।
 अनगसिंहने युद्ध में चित्रगति को जब अजेय देखा तो उसने उसी
 समय दिव्य गद्ग की स्मृति की । स्मरण करते ही वह दिव्य तलवार
 ज्वालामाला से आकुलित बना हुआ शत्रु के मदकी दूर करने के लिये
 उसके हाथ में आ गया । तलवार के हाथ में आते ही अनगसिंहने दर्प के
 आवेग में चूर होकर चित्रगति से कहा रे मूर्ख ! तू न्यर्थ क्यों मगना
 चाहता है । यदि जीवित रहने की इच्छा है तो झीघ्र ही यहाँ से
 वापिस चला जा । यदि यहाँ से नहीं गया तो याद रख तलवार के
 द्वारा तेरा बिम्बस कर दिया जायगा । इस प्रकार अनगसिंह के
 गर्वीले वचन सुनकर चित्रगतिने निडर होकर प्रत्युत्तर के रूप में उससे
 कहा-अरे ओ शूरमन्य ! तू इस लोह के टुकड़े का क्या अभिमान
 करता है, इस से तो तेरी केवल निर्वीर्यता ही झलकती है । ऐसा
 कहते हुए चित्रगतिने विद्या के प्रभाव से युद्धस्थल में अघेरा करके

त्वारे अनेन परस्परमा तुमुल युद्धं जग्मा पठ्यु अनगसिंहं युद्धमा चित्रगतिने
 न्यारे अजेयं जग्मे । त्वारे अजेये ते समये दिव्यं भडगने याद कथं भडगनु रम
 रणं करना न ये दिव्य भडग ज्वालामालाधी आकुलित यधने शत्रुना मदने कर
 देवा भागे अनेना हाथमा आच्यु दिव्य भडग हाथमा आवताज अनगमिहं
 अकृदम लारे अवा मन्ना आवेशमा अवी जग्मने चित्रगतिने कहु-रे मूर्ख ! तु
 व्यर्थमा शा भाटे भरवा याहे छे जे लुपना रहेवानी छिछा होय तो अहीवी
 जलही नासी छुट जे तु अहीथी याट्यो नही जय तो याद राख छे आ भडग
 थी तारे विध्वंस करी नाभवामा आवशे अनगसिंहना आ प्रकारना गर्वीलेवा
 पयनेने साक्षणीने चित्रगतिसे निडर यधने प्रत्युत्तरमा कहु हे-पोतना जतने
 शूरवीर भागीने नकामा गर्वमा झुलाता छे मानवि ! तु आ होहाना टुकड़ालु शु
 अलिमान कछे छे आनाथी तो तारी निर्वीर्यताज देखाछ आवे छे आ प्रभावे
 कहीने चित्रगतिसे विद्याना प्रभावथी युद्ध स्थलमा अधाई करी यधने अनगसिंहना

चापि जनजन कृत्वा मृता । नतश्चरगति- त्वस्ताजाया चतुर्थे देवलोक
देवत्व प्राप्तान्ता ॥ ॥ इति तृतीयचर्यभक्तौ ॥

॥ मनुष्यसुरस्यै पञ्चमपण्डभवौ ॥

अथ नतश्चरगतिजीव पश्चिममहाविदेहक्षेत्रे पञ्चसप्तके विजये
मिहपुरे नगर रातो हरिन्दिन प्रियदर्शनायाया भार्याया कुलौ समुत्पन्न ।
ततः सम्प्राप्ते माते सा पुत्ररत्न जनितवती । मातापितृभ्या महता महोत्सवेन
'अपराजित' इति तन्नाम कृतम् । क्रमेण गुह्यपञ्चदश प्रवर्द्धमान स मरुताः

अतः मे अनशनपूर्वम् प्राणो का स्मिर्जन कर वे चतुर्थ देवलोक गये ।
इसी रीति से जन्मान्ता माची भी अनशन करके चतुर्थ देवलोक में
देवकी पर्याय से उत्पन्न हुई । इन प्रकार ये इनके धनराजा और
धनवती रानी का मनुष्य और देवरूप तृतीय और चतुर्भुव है ॥

अथ मनुष्य एवं देवरूप पञ्चम और छठे भव का वर्णन इस
प्रकार है—

पश्चिम महाविदेह में पञ्चमज्जक नाम के विजय में मिहपुर नामका
एक नगर था । वहाँ के राजा का नाम हरिन्दो और रानी का नाम
प्रियदर्शना था । चित्रगति का जीव चतुर्थ देवलोक में अपनी स्थिति
समाप्त कर इसी प्रियदर्शना की कृपि में पुत्ररूप से अवतरित हुआ ।
जब गर्भ का पूर्ण समय न्यनीत हुआ तब प्रियदर्शनाने पुत्ररत्न को
जन्म दिया । मातापिता का चित्त में बड़ा भारी हर्ष हुआ । दोनों ने
मिलकर पुत्र के जन्म का बड़ा भारी उत्सव मनाया । बड़े ही उल्लास
के साथ पुत्र का नाम अपराजित रखवा । अपराजित ने क्रमशः बढ़ते

अनशनशी प्राणोत्पन्न करीने शोथ देवलोकाभा देवनी पर्यायभा उत्पन्न था
आ प्रकार आ देवलोकाभा गया आन प्रकार उत्पन्नवती माधो पण अनशन करीने
शोथ देवलोकाभा देवनी पर्यायभा उत्पन्न था आ प्रकार आ धनराजा अने
धनवती राणीना मनुष्य अने देवपुत्र तीनों अने शोथो लव छे

इसे मनुष्य अने दे उष पावभा अने छः लवन पञ्चन आ प्रकारनु छे—

पश्चिम महाविदेहभा पञ्चसप्तक नामना विजयभा मिहपुर नामनु एक नगर

हनु त्याना राजानु नाम हरिन्दी अने राणीनु नाम प्रियदर्शना हनु चित्रगतिने
छः शोथ देवलोकाभा पोतानी स्थितिने समाप्त करीने आ प्रियदर्शनानी इसे पुत्र
उपशी अवतरित थयो ज्यारे गर्भने पणसमय धर गयो त्यारे प्रियदर्शनासे
पुत्ररत्नने जन्म आप्यो मातापिताना चित्तभा लारे हर्ष थयो अनेसे मणीने
पुत्रना जन्मने लारे उत्सव मनाव्यो लारे उल्लासनी साथे पुत्रनु नाम अपरा

मात्रमत्र ज्वालामालाकुट भ्रमणपर दिव्य रङ्गाय तस्य हस्त यमायातम् ।
ततोऽनङ्गसिंहश्चित्रगतिमेवमत्रयीद-नेम् । कथमार मर्तुमिच्छामि, जीवितेन्द्रा
वेदस्ति, तर्हि त्वस्तिमितोऽप्यमर, नो चेदेरोऽपि त्वमनेनागिता पञ्चत्र गमि
ष्यसि । एवमनङ्गभिद्वयचन निश्चय चित्रगतिरोचत्-अये गरमन्य ! अनेन
लोहखण्डेन यस्तव मद, स तव निर्वीर्यतामेव म्रनयति, इत्युक्त्वा प्रियया
सर्वत्र तमः प्रसार्य तस्य हस्तात्तत्त्वद्भरत्न जग्राह । ततस्तमो विनिवृत्तम् । अनङ्ग

अनगसिंह को देखा तो परस्पर मे इन दोनों का तुमुल युद्ध हुआ ।
अनगसिंहने युद्ध में चित्रगति को जब अजेय देखा तो उसने उसी
समय दिव्य खड्ग की स्मृति की । स्मरण करते ही वह दिव्य तलवार
ज्वालामाला से आकुलित बना हुआ शत्रु के मटको दूर करने के लिये
उसके हाथ में आ गया । तलवार के हाथ में आते ही अनगसिंहने दर्प के
आवेश में चूर होकर चित्रगति से कहा रे मूर्ख ! तू न्यर्थ क्यों मरना
चाहता है । यदि जीवित रहने की इच्छा है तो शीघ्र ही यहाँ से
वापिस चला जा । यदि यहाँ से नहीं गया तो याद रख इस तलवार के
द्वारा तेरा विध्वंस कर दिया जायगा । इस प्रकार अनगसिंह दो
गर्वीले वचन सुनकर चित्रगतिने निडर होकर प्रत्युत्तर के रूप में उससे
कहा-अरे ओ शूरमन्य ! तू इस लोह के टुकड़े का क्या अभिमान
करता है, इस से तो तेरी केवल निर्वीर्यता ही झलकती है । ऐसा
कहते हुए चित्रगतिने विद्या के प्रभाव से युद्धस्थल में अधेरा करके

त्यारे अन्नेतु परस्परमा तुमुल युद्ध जभी पड्यु अनगसिंह युद्धमा चित्रगतिने
न्यारे अनेय लष्ये। त्यारे अेषे ते समये दिव्य भडगने याह क्युं भडगतु हम
रखु करना न अे दिव्य भडग ज्वालामालाधी आकुलित धधने शत्रुना मरने इर
करवा भाटे अेना हाइमा आच्यु दिव्य भडग पाथमा आवताज अनगसिंह
अेकदम भारे अेवा भवना आवेशमा अ वी जधने चित्रगतिने कहु-रे मूर्ख ! तु
व्यर्थमा शा भाटे भरवा याहे छे जे श्रवता रहेरानी धृष्टि होय तो अही थी
जलही नासी छुट जे तु अही थी याथे नही जय तो याह राख के आ भडग
थी तारे विध्वंस करी नाणवामा आवशे अनगसिंहना आ प्रकारना गर्वभरेवा
वचनेने सावणीने चित्रगतिने निडर धधने प्रत्युत्तरमा कहु ई-पोत नी जतने
शूरवीर मानने नकामा गर्वमा क्वाता छे मानवि । तु आ लोढाना दुकडातु छे
अलिमान अरे छे आनाथी तो तारी निर्वीर्यताज देखाध आवे छे आ प्रभाणे
कहीने चित्रगतिने विद्याना प्रभावधी युद्ध स्थलमा अ धाड़ करी दधने अनगसिंहना

पश्चादस्त्रिभुवन प्राणिन, एव ध्यायन् स मुनिरनशन कृत्वा मृतो ब्रह्मलोकं
गामयत्युक्तो देवोऽभवत् । पद्मस्तु मुनिं हत्वा परावृत्तो मार्गे कृष्णभुजद्वेन दृष्टो
मृतन्तमस्तमाया सप्तम्या पृथिव्या गतः । सुमित्रमुनिं मृतं श्रुत्वा चित्रगति
नितरामन्वतप्यत ।

इत खेचराधिपति मुरभूप. कृन्तारपरिग्रह म्यमुत चित्रगति राज्यपु-
रायणक्षम विनोम्य तम्मै राज्य दत्त्वा स्वयं मुदर्शनाचार्यसमीपे दीक्षा
गृहीत्वता कृष्णपरम पद प्राप्तवान् । ततो विद्यायशोर्जित स चित्रगतिश्चिर
होता तो यह मेरे साथ इस प्रकार का आज व्यवहार नहीं करता ।
अतः मेरा कर्तव्य है कि मैं मरने से पहिले इस के साथ क्षमापना
करूं पश्चात् जोप अन्य प्राणियों के साथ । इस प्रकार ध्यान करते हुए
वे मुनिराज अन्त में अनशन करके देवलोक गये । और पावने ब्रह्म
देवलोक में इन्द्रतुल्य देव की पर्याय से उत्पन्न हुवे । मुनि को
चाण से त्रायल कर ज्यों ही प चापिन्न लौट रहा था कि उसको
अचानक ही मार्ग में कृष्ण सर्पने मार ग्याया, इससे वह वहीं पर
मर गया और तमस्तमा नामकी सप्तम पृथिवी में जाकर नारकी की
पर्याय से उत्पन्न हुवा चित्रगति को सुमित्र मुनिराज की मृत्यु सुनकर
विजोप दुःख हुआ ।

इधर खेचराधिपति मुर नामके राजा ने अपने पुत्र चित्रगति को
विवाहित करके राजपुरा के वारण करने में समर्थ देखकर दीक्षा लेने
का विचार किया । अवसर पाकर मुरभूपने अपनी विचारधारा को

आगे आगे प्रचारने लगेवा करत नही आथी भाइ कर्तव्य छे के, ग्रीवी
पडेला हु तेनी साथे क्षमापना करे पछी भाकीना भीज न छुथीयेनी साथे आ
प्रकारेनु व्यान करता करता ते मुनिराज अतमा अनशन करीने देवलोकाभा गया
अने साथेभा देवलोका ग्रहस्वर्गाभा इन्द्रनी भाइके देव पर्यायभा उत्पन्न यथा मुनिने
भाषुथी धायल करीने पद्म ब्यारे पाछा दूरी रहल छतो तयारे रस्ताभा अथानक
न काणा सथे तेने करडी भाघे आथी ते त्याज मरी गथे अने तमस्तमा
नामनी मातमी पृथ्वीभा जधने नारकाय पर्यायथी उत्पन्न यथे चित्रगतिने सुमित्र
मुनिराजना मृत्युना समाचार भजता तेने ज्येथी लारे हु थ थ

आ तरङ्ग जेयर अधिपति मुर नामना राजाजे पोताना पुत्र चित्रगतिने
विवाहित करीने राज्यधुराने धारण करवाभा समर्थ भाषीने दीक्षा लेवाना विचार
कथे अवसर भेजवीने अर राजाजे पोतानी विचारधाराने कार्यरूपभा मृदवा म टे

સમોપે દીપ્તા ગૃહીતવાન । તત્તિચ્છિદ્ધાનિ નત્ર પૂર્વાણિ સમધીત્ય ગુરારનુગ્રયા
 एकाकी विहरन् एकदा मगधदेशे गतः । तत्र ग्रामाद् गच्छि. वापि सायात्सर्गं
 કૃત્વા સ્થિત । તસ્મિન્નેવ સમયે સયોગગાઠપુત્રાતા પશોડપિ ભ્રમસ્ત્રાગતઃ ।
 स सायोत्सर्गेण सस्थित सुमित्रमुनिं नृप्या ममुत्सर्गानुभागे वाणमारुर्णमाहृष्य
 મુનિમુરસિ જગાન । મમ કર્મણ દ્વેદ ફલમ્ , યદિ મયા તેદગામ્ભે રાજ્ય
 दत्तमभविष्यत्तदाऽय नैवमिधमकृत्यमकृष्यत् । इति हेतोरेव पूर्वेण वमयामि,

કર દી । ઉસસે ઉમકા ચિત્ત માંસારિક ન્યવહાર કાર્ય મ અરુચિ
 सपन्न वन गया । कुछ दिनो बाद सुमित्र ने अपने पुत्र को राज्य पर
 સ્થાપિત કર સુયશ મુનિરાજ કે પાસ ટીક્ષા ગરણ કરલી । સુમિત્ર
 मुनि कुछ कम नौ पूर्व का अध्ययन करके गुरु की आज्ञा से एकाकी
 વિચરને લગે । વિચરતે રવે એક સમય મગધદેશ મે આયે । વહા ગ્રામ
 से बाहर किसी एकान्त स्थान में जत्र ये सायोत्सर्ग में स्थित थे तत्र
 વહી પર ઘૂમતા ધામતા ઇનકા મસારી અવસ્થા ના ગ્રેટા ભાઈ પણ
 भी आपहुँचा । उसने सायोत्सर्ग में स्थित सुमित्रमुनिराज को देख-
 કર ઉત્પન્ન હુણ ક્રોધ કે આવેગ સે આરુર્ણવાણ ચેંચરર ઉનકી ગાતી
 मे मारगे । बाण से छातीमें विद्ध होने पर भी मुनिराज ने उस पर
 ક્રોધ ભાવ નહીં કિયા પ્રત્યુત અપને મન મે ઇસ પ્રકાર વિચાર મિયા
 कि इस बाण के द्वारा विद्ध होने मे मेरा ही कर्म का उदय कारण है-
 उसी का यह फल है । यदि मैंने इसको उसी समय राज्य दे दिया

તેના મનમા વૈરાગ્યનાં ભાવના બાગૃત બની ગઇ આથી તેનું ચિત્ત સ સારી વ્યવહાર
 कार्यमा अइच्छि सपन्न બની ગયુ થોડા દિવસો પછી પોતાના પુત્રને રાજ્યગાઠી
 मोपीने सुयश मुनिराजनी પાસે ટીક્ષા ધારણ કરી લીધી આ રીતે સ સારથી વિર
 કત બની મુનિ બની ગયેલા સુમિત્ર મુનિ નવ પૂર્વથી થોડા ઓછા એવા પૂર્વનું
 અધ્યયન કરીને ગુરૂની આજ્ઞાથી એકાકી વિચરના લાગ્યા વિદાર કરતા કરતા તેઓ
 એક સમય મગધ દેશમા આયા, ત્યા ગામથી બહાર ડોઢ એક એકા ત સ્થાનમા
 બ્યારે તેઓ કાયોત્સર્ગમા સ્થિત હતા ત્યારે ત્યા ધૂમતો ધૂમતો તેના સ સાર અવ
 સ્થાનો નાનો ભાઈ પણ ત્યા આવી પહોચ્યો તેણે કાયોત્સર્ગમા લાગેલા મુનિરાજ
 सुमित्रने जेछने छपन्न થયેલા ક્રોધના આવેશથી પોતાની પાસેના બાણમાથી આકર
 એવુ એક બાણ તેની છાતીમા માર્યું બાણ લાગતા તેની છાતીમા વીધ પડી જવા
 છતા મુનિરાજે તેના ઉપર ક્રોધભાવ ન કર્યો પરતુ પોતાના મનમા એવો વિચાર
 કર્યો કે, આ બાણથી વીધાવામા મારાજ કર્મના ઉદયનુ કારણ છે અને એતુજ
 આ ફળ છે, જો મે આને એજ સમયે રાજ આપી દીધુ હોત તો આ મારા સાથે

सिंहः स्मरन्तु गङ्गास्तिमपश्यत् । तस्मिन्नेव समये दै० पुष्पवृष्टिं कृता ।
अनङ्गसिंहो नैमित्तिकवचनमनुसृत्य पट्टचिह्नस्तं स्मरन् नीत्या तस्मै स्मरन्ती
रत्नवती दत्तवान् । एव कृतप्रियाद्विचित्रगतिं सपत्नीसोऽग्वण्डशीला सुमित्र
भगिनी समादाय चक्रपुरे समागत्य सुमित्रायाऽर्पितवान् । सुमित्रेण सत्कृतं
सपत्नीकविचित्रगतिस्ततः स्वनगरं गतः । सुमित्रं भगिनीहरणवृत्तान्तेन माया
रिक्तव्यवहारकर्मणि विरुपिमापन्नं पुत्रे राज्यं न्यस्य मुनिवरस्य सुयशम्

उसके हाथ से वह गङ्गा-रत्न छपट लिया । गङ्गा के हाथ में जाते ही
वहा एकदम प्रसाद हो गया । उस प्रसाद में अनगर्भितने अपने हाथको
गङ्गागर्हित देखा तो अचभेम पड गया । उसी समय आकाश में
देवताओंने वहा पुष्पों की वर्षा की । अचभेम में पडे हुए अनगर्भित को
उस समय नैमित्तिक के वचनो की याद आने से अपार हर्ष होने लगा ।
और युद्ध का स्थान अब ज्ञान वातावरण के रूप में परिवर्तित हो
गया । प्रसन्न होकर अनगर्भित ने चित्रगति को अपने नगर में ले
जाकर उसके साथ अपनी पुत्री रत्नवती का विवाह कर दिया । विवाह
विधि समाप्त हो जाने के बाद चित्रगति ने अग्वण्डशील सुमित्र
भगिनी से साथ लेकर भार्यामहित चक्रपुर में प्रवेश किया और
अपने मित्रसुमित्र को उसकी बहिन सौंप दिया । सुमित्र ने भी अपने
मित्र का खूब आदर सत्कार किया । इस प्रकार मित्र से सत्कृत
होकर चित्रगति कुछ दिनों बाद अपने स्थान पर आगया । सुमित्र के
इस भगिनी हरण वृत्तान्त ने चित्त पर वैराग्य की छाप अङ्कित

हाथमाथी से अङ्गूरतने आथकी दीधु अङ्ग चित्रगतिना हाथमा आवी जता
था पाछा अकदम प्रकाश थछ गये आ प्रकाशमा अनगर्भित डे पोताना हाथने
अङ्गूर रङ्गित जये थादे ते बादे अथ जाना पडी गये आन समये आकाशमाथी
देवताओंने था पुष्पवृष्टि करी अथ जामा पडेला अनगर्भितने अथ वषते जये
तिथीने इडेला वयना था आवी जवाथी तेने अपार हर्ष थये अने युद्ध
स्थल से न्त वातावरणना उपमा डेरवाछ गये असन् थछने अनगर्भित चित्र
गतिने पोताना नगरमा लछ गये अने तेनी साथे पोताना पुत्री रत्नवतीने विवाह
करी दीधो विवाहविधि समाप्त थछ गया पछी चित्रगतिने अथ उशाल सुमित्रनी
जडेने साथे लछने पोताना पत्नी साथे चक्रपुरमा प्रवेश ज्यो अने पोताना
मित्र सुमित्रने तेनी जडेने साथी दीधो सुमित्रे पछ पोताना मित्रने धल्लोअ
आदर सत्कार कये आ प्रभाछे मित्रथी आदरमान पाभीने चित्रगति थोडा निवस
था डेकाछने पोताना स्थाने पाछा क्यो सुमित्रनी भगिनीना हरण वृत्तान्त

સ્વચરચત્રર્વાત્તત્ત્વમન્વશત્ । મ રાજ્યમરક્ષણા યુ યમાનયો રાજ્યપુરામરણમપ
 યકયો પ્રભાવશાન્તિનોર્દ્યયો સામન્તમૃતયોર્મરણમમાચાર શ્રુત્યા મજાતૈરામ
 મપુત્ર વિક્રમસેનનામાન રાજ્યે મધ્યાપ્ય રત્નવત્ત્યા મદ સ્વય દમનાચાર્ય
 સમીપ દીક્ષા વૃદ્ધીતરાન્ । આચાર્યેણ મા રત્નવત્તી સા મી મુત્રતા પ્રવર્તિન્યૈ
 શિષ્યાત્વેન સમર્પિતા । શૃદ્ધીતદીક્ષાત્રિગતિર્મુનિવિશતિસ્થાનક, સ્થાનકવાસિત્વ
 પુન પુન સમાગય ચિર વિદ્યત્ય ચાન્તેડનગન કૃત્યા ઘટ । રત્નવત્તી સા મી
 કાર્યરૂપ મે પરિણત કરન કે લિયે ચિત્રગતિ કો રાજ્ય દેહ મુદર્ગ-
 નાચાર્ય કે પાસ જાકર દીક્ષા અગીકાર કરલી ઝાંર ક્રમગ મુક્તિપદ
 કા મી લાભ કર લિયા । પિતા દ્વારા પ્રદત્ત રાજ્ય કા ચિત્રગતિ ને
 અઝી તરહ ન્યાય નીતિ કે શ્રુતસાગ સંચાલન કિયા । ઇમ પ્રકાર
 વિદ્યાવલ સે યલિષ્ઠ હોતે હુગ ઉન્હોને વહુત સમય તરુ વિદ્યાર્થો કા
 ચક્રવર્તિપન ભોગતે હુગ આનન્દ કે સાથ અપના સમય મુચારુરૂપ સે
 વ્યતીત કિયા । જય રાજ્યપુરા ધારણ કરને મે સદાયક્રમૂત પ્રભાવશાલી
 ણેસે દો સામન્તપુત્રો કા મરણ સુનર ચિત્રગતિ કે અન્ત કરણ મે
 વૈરાગ્ય કી ભાવના જાગ્રત હો ગઈ । ઇસસે ઉસી સમય ઉન્હો ને રાજ્ય
 મે અપને પુત્ર વિક્રમસેન મો સ્થાપિત કર રત્નવત્તી ક સાથ દમનાચાર્ય
 કે પાસ મુનિ દીક્ષા ધારણ કરલી । આચાર્યમહારાજ ને રત્નવત્તી
 સાધ્વી કો સુત્રતા પ્રવર્તિની મો ઉસકી શિષ્યા કે રૂપ મે સમર્પિત કર
 દી । ચિત્રગતિને અઝી તરહ વીસ સ્થાનો કા વારવાર સેવન દ્વારા
 સ્થાનકવાસીપન કા આરાધન કરતે હુગ વહુતકાલતક વિચરે ઝાંર

ચિત્રગતિને નાજધુરા સોપીને સુદર્શનાચાર્યના પામે જઈને દલા અગીકાર કરી લીધી
 અને ડમશ મુકિત પદનો લાભ પણ કરી લીધો પિતાએ સુપ્રત કરેલા રાજ્યવુ ચિત્ર
 ગતિએ સારી રીતે સચાલન કર્યું આ પ્રકારે વિધિબળથી બલિષ્ઠ બનીને આ
 રીતે તેણે લાખા સમય સુધી વિદ્યાધરના ચક્રવર્તીપણાને લોગવાને આનંદની સાથે
 પોતાના સમયને સુદર રાને વ્યતીત કર્યો જ્યારે રાજ્યધુગ ધારણ કરવામા સદાય
 જૂત એવા પ્રભાવશાળી બે સામન્ત પુત્રોના મન્થુના સમાચાર તેણે સાંભળ્યા ત્યારે
 ચિત્રગતિના અત કરણુમા વૈરાગ્યની ભાવના જાગૃત થઈ આથી તે સમયે પોતાના
 પુત્ર વિક્રમસેનને રાજગાદી સોપીને પોતે રત્નવત્તીની સાથે દમનચાર્યની પાસેથી
 મુનિદીક્ષા ધારણ કરી આચાર્ય મહારાજે રત્નવત્તીને સાધ્વી સુત્રતા પ્રવર્તિની તેની
 શિષ્યાના રૂપથી સોપી લીધી ચિત્રગતિએ સારી રીતે વીસ સ્થાનોના વાર વાર સેવન
 થી સ્થાનકવાસીપણાની આરાધના કરતા લાખો કાળ વિચરણુ કર્યું અને અતમા

स्तत्रागतः। त भीत पुरुष 'मा भैषी'-रिति यावत्कुमारो वदति, तावत्कृपाणपाणय उद्भटा भटा-नत्र समागताः। ते च तौ कुमारौ वदन्ति-अनेना-ऽस्मत्पुरे चायं कृतम्, अतो ययमेन हनिष्यामः, युयामनान्तराय मा कुरुतम्, गच्छत स्वाभिगपिनेन पथा। तेषा वचन निशम्य अपराजितकुमार प्राह-अरे! शरणागतममु मत्पुरतः शक्रोऽपि हन्तु न समर्थः, किं पुनर्वराका युयम्? इत्य तेनोक्ते ते भटाः कुमार हन्तु प्रधात्रिता। कुमारोऽपि क्रोधात् कृपाणमाकृष्य तान पराजितवान्। स्वसैनिकराजयष्टत्तान्तं श्रुत्वा क्रोसलेश कुमार निग्रहीतु

कहता हुआ कोई एक पुरुष आया। उस भयभीत पुरुष ने जितने में राजकुमारने "मय मत करो" ऐसा आश्वासन दिया कि इतने में ही वह नलवारों को हाथों में लिये हुए अनेक उद्भटभट वहा आ पहुँचे। आते ही दोनों कुमारों से उन्होंने कहा-इस पुरुषने हमारे नगर में चोरी की है। इसलिये हम इस को मार डालना चाहते हैं। आप हमारे इस काममें अन्तरायभूत न रहें और जहा आपलोग जा रहे हों वहाँ जाति के साथ अपने रास्ते चले जावें। उनका इस बात को सुनकर अपराजित कुमारने कहा-अरे! तुम क्या कह रहे हो-देवो शरणागत इस व्यास को मेरे समक्ष इन्द्र भी नहीं मार सकता है तो फिर तुम निचारों की तो बात ही क्या है। जब कुमारने ऐसा कहा तो वे सब के सब सुभट कुमार को मारने के लिये तत्पर हो गये। जब कुमार अपराजितने उनकी इस दुष्प्रवृत्ति को देखा तो उसने उसी समय तलवार को म्यान से बाहर निकाल ली और उनको

जेषु कडे तो केह अेक भाषुस त्या आवी पडोअ्यो जे कथलीत भाषुसने ग्यारे शज कुमार "अथवी सुकत थाव" जेषु आश्ववासन आधु त्या तो तरवारिने हाथमा धारण करैल जेवा अनेक सशस्त्र सुभटो त्या आवी पडोअ्यो अने आवतानी साधेज जे अने कुमारेने जेधने तेभजे कछु ई, आ भाषुसे अभास शडेरमा बेर करी छे जेथी अने तेने भारी नाभवा धरछीजे छीये आप अभास काममा अतराय भन न अनो अने ज्यो जता हो त्या तभारे रस्ते आल्या जय तेमनी आ प्रकरनी वात साकणीने अपराजित कुमारे कछु-अरे तभे शु जडी रह्यो छो? शरजे आवेली आ ववकितने मारवानु धन्द्रव पण गणु नथी तो तभे भीयाराज्योनु शु जणु छे ज्यारे कुमारे आम कछु त्यारे ते सघणा मभटे, कुमारने मारवा भाटे तत्पर जनी गया ज्यारे कुमार अपराजित तेमनी आवी दुष्प्रवृत्तिने जेध त्यारे तेजे जेज समये तरवाने म्यानधी फहार काढीने अने तेमने निश्साडी करीने पराजित जनावी दीधा कौशलेसे ज्यारे

कला समुपगम्य पूर्णत्वमिव तारुण्य प्राप्त । तस्य सचित्रपुत्रा इत्यग्राधाराद्यो
 गिरमासीत् । एषदा तौ कुमारौ ह्यास्त्री नगरान्तप्रदेशे भ्रमणार्थं गतौ ।
 तस्मिन् समयेऽन्धापहर्ता तौ वनं प्राप्ता नटाऽपराजितो मित्रं विमलयोधमेव
 मन्त्रीत-आत्रा देवादन्धापहर्ता वनं समागतौ, नोचेत् पित्राज्ञाशयारायणो रम्य
 देशान्तरविलोचनं यथं स्यात् ? मातापितृभ्यामार्योर्विरहः सोढव्य एव, अतः
 सम्प्रत्यायाभ्यां गृहे न गन्तव्यम् प्रत्युत विविधदेशां विलोचनीयाः । 'एव
 मस्तु' इति यावद्विमन्त्रोद्यो उदति, तावदेव 'एव रक्ष' इति उदनं क्रोऽपि पुरुष

हुणः सखल कलाओं में निपुणता प्राप्त करली । क्रमशः वह तन्मणावस्था
 को पाये । अपराजित की मित्रता मन्त्रीपुत्र विमलयोध के साथ घनिष्ठ
 हुई । जब ये दोनों कुमार अपने-पोंडों पर बैठकर नगर के बाहिर
 घूमने गये हुण ये तब उन घोड़ों से जपहट होकर वे दोनों जंगल
 में पहुँच गये । उस समय राजकुमार अपराजित ने मन्त्रीपुत्र विमलयोध
 से कहा कि-देखो अपन लोग इस समय अन्ध से अपहृत होकर इस अरण्य
 में आ पहुँचे हैं, नहीं तो माना पिता की आज्ञा के वशवर्ती अपन लोगों
 को ऐसे सुरम्यस्थान का अवलोकन ही कैसे होता । मातापिता को
 इतने समयतक तो हम लोगों के इस विरहजन्य दुःख को सहन
 करना ही पड़ेगा । अतः सब से अच्छी बात तो यही है कि अपन
 लोग इस समय घर पर न जाकर विविधदेशों को देखने के लिये
 यहाँ से चलेचलें । विमलयोधने अपराजित के इस बात को ज्यों ही
 स्वीकृत किया कि इतनेमें ही वहाँ "रक्षा करो रक्षा करो" इस प्रकार

एत राख्यु अपराएते कुमश आगण वधता बधी कृणाओभा निपुणता
 प्राप्त करी लीधी अने तेछे कुमश वडेषु अवस्थाने प्राप्त करी अर
 एतनी भिन्नता मन्त्री पुत्र विमलजोधनी साथे घुछीज गाढ रीते बधाध न्याये
 आ ओ कुमार पोतपोताना घोडा उपर जेसीन नगरनी बहार करवा गया त्यारे
 आ घोडाओधी अपहृत बनीने ते बन्ने ज गलमा पड़ोअी गया ओ समये राज
 कुमार अपराएते मन्त्री पुत्र विमल जोधने कहुँ के, आ समये अन्धोधी अपहृत
 धधने आपछे आ ज गलमा आवी पड़ोअ्या छीये आपु न जनत तो माता
 पितानी आज्ञाने वशवर्ती ओवा आपछुने आपु सुरम्य स्थान ओवानु भाग्य कर्ध
 रीते मणी शकत, मातापिता आटला समय सुधी तो आपछा विरहना दुःखने
 सहन करवु पडथे आथी सहुधी सारी वाततो ओ छे के, आपछे आ समये घर
 पाछा न इरता बुद्धा बुद्धा देशेने ओव माटे अही थी आख्या गधओ विमलजोधि
 अपराएतनी आ वातनो न्याये स्वीकार कये ओ समये "रक्षा करो, रक्षा करो"

महाराज ! एष भवत्पुत्रो हरिनिन्दिनः पुत्रोऽस्ति । तच्छ्रुत्वा राजा स्वसैनिकान् युद्धाद् विरन्तुमादिश्य कुमारमत्रगीत्-यत्स ! त्वं मम पुत्रो हरिनिन्दिनः पुत्रोऽसि । हे वीर ! अनेन पराक्रमेण त्वया पितुर्यशो ध्वनितम् । भाग्याद्य त्वं मनः नेत्रगोचरता गत । त्वाद्य मित्रपुत्रं समुपलक्ष्य मम चेतो नितराः प्रसीदति । उच्यते मित्रं तं ब्रह्मस्तिनः पृष्ठे ममारोप्य स्वराजभवनमनैषीत् । ततः सोसलाधीशं स्वपुत्र्यां मनमालया सह तं विवाहितवान् । कृतविवाहोऽपराजितकुमारो विमलवोधेन मित्रेण सह कौशिकविमास्तत्र विरत्वाऽन्यदा एकस्यां रात्रौ प्रयाणे विने माभूदिति हेतोः सम्यगुच्यते मित्रेण सह ततो निर्गतः । गच्छन् स एवदा एकस्मिन् महारण्ये कस्याश्चित्स्त्रिया

से मंत्रीने कहा-महाराज ! यह आपके मित्र हरिनी का पुत्र है । इस बात को सुनकर राजाने उसी समय सैनिकों को युद्ध बंद करने का आदेश दिया । युद्ध बंद कर के फिर राजाने कुमार से कहा-वीर ! इस परम पराक्रम से तुमने अपने पिता के यश को उज्ज्वल कर दिया है । भाग्य से ही मुझे आज तुमको देखने का लान हुआ है । तुम्हारे जैसे योग्य मित्र को देखकर मेरा अन्तःकरण आज विशेष आनंद का अनुभव करने लगा है । इस प्रकार अपराजित से कहकर राजा उसका मित्र सहित अपने हार्थीपर बैठाकर अपने राजभवन में ले आया । वहां आकर राजा ने अपनी पुत्री कनकमाला के साथ उसका विवाह कर दिया । इस प्रकार विवाहित होकर कुमार कुछ दिनों तक वहीं पर विमलवोध मित्र के साथ रहे । यहां से जाने में विघ्न न हो इस दरबार से वे एकदिन मित्र के साथ रात्रि के समय किसी से बिना कहे सुने ही वहां से अपने घर को चल दिये ।

मित्र हरिनी पुत्र छि आ बातने साबणीने राजांछे ने समये सैनिकोने युद्ध बंद करवानो आदेश आये । युद्ध बंद करीने पछीथी राजांछे कुमारने कह्यु-वीर ! आ अनेछे जेवा पराक्रमी तमोछे तमारा पिताना यशने उज्ज्वल भनावेल छे भाग्य धीन आने भने तमने जेवानो अपसर प्राप्त धयेल छे तमारा जेरा योग्य निरपुत्रन जेधने माइ अत करण आने विशेष आनंद अनुभवी रह्यु छि आ प्रकारे अपगलतने कहीने राजा तेने तेना मित्र साथे हाथी उपर जेसाडीने पोताना राजभवनमा लई गया त्या पहोखीने राजांछे तेनो विवाह पोतानी पुत्री कनकमाला साथे करी दीधो आब विवाहित भधने कुमार त्या पोताना मित्र विमलवोधनी साथे त्या रह्यो अहीथी जवामा विघ्न न आवे जेवा भ्यालथी ते जेक विस पोताना मित्रनी साथे रात्रीन समये कधने उद्या वगैर त्याथी पोताना घेर

मन्त्रसैन्यं प्रेषितवान् । ते सैनिका अप्यपराजितकुमारं पशुमिताः । ततो विदितवृत्तान्तः कोसलाधीशः स्वयमेव सर्वाभूय मन्त्रिसामन्तमेनापदिभिः सह ससैनिको योद्धुं समागतः । तं युगबद्ध युद्धार्थं समागतं गीक्ष्य कुमारस्तन्मकरं विमलयोधसर्मापैः सम्भाष्य युद्धार्थं समुद्यतः । स हि वेगेन समुत्प्लुत्य कम्पापि हस्तिनो दन्ते चरणनिधाय हस्तिपकचाधोऽयत्तार्थं स्वयं हस्तिनं समारुढः सन् रणं कर्तुमारम्भे । कुमारस्य स्वयं शौर्यं बलं युद्धनैपुण्यं च दृष्ट्वा राजा परमविस्मयमाप्तवान् । तस्मिन्नेव समये मन्त्री स्वस्वामिनः कोमलाधीश्वरमुवाच-

निरुत्साहितं करं पराजितं करं दद्यात् । कौमलेशने जयं अपनीं मेनाकां इमं प्रकारं पराजयं सुना तो यह कुमार को निग्रहीत-(पकड़ने) के लिये बहुत से सैनिकों को भेजा । आये हुए उन सैनिकों को भी कुमारने पराजित कर पीछे हटा दिये । कौसलेश को जय इम भेजी हुई सैना के पराजित होने की खान मालूम हुई तो वे स्वयं सज्जित होकर मन्त्री सामन्त एवं सेनापति के साथ सैना को लेकर युद्ध करने के लिये बहा आये । जब अपराजित कुमार को यह खान मालूम हुई कि स्वयं कोसलेश मनबद्ध होकर युद्ध के लिये आये हैं तो उसने उस तस्कर को अपने मित्र विमलयोध के पास स्थापित कर कोसलेश के साथ युद्ध करने के लिये तत्पर हो गया । कुमार फौरन ही उछलकर किसी हाथी के दातपर खड़ा होकर उसने महावत को नीचे उतार कर स्वयं उस हाथी पर बैठकर युद्ध करने लगा । कुमार की इस प्रकार स्थिरता, शूरवीरता, बलिष्ठता एवं युद्ध करने की निपुणता देखकर राजा को भारी आश्चर्य हुआ । इसी समय कोसलाधिपति

पोतानी सेनाने आ प्रकारने पराजय साबण्यो त्याहे तेहे कुमारने पकडवा भाटे धण्डा सैनिकाने भोड्या आवेला सैनिकाने पछ कुभाहे पराजित करीने पाछा छडावा हीधा । कोशलेशने ज्याहे भोडवेली सेनाने पछ पराजित थयाना जणर भल्या त्याहे पोते जते सज्जित जनीने मन्त्री सामन्त अने सैन्यनी साथे सेनापतिनी साथे सेनाने लघने युद्ध करवा भाटे त्या पछोड्या ज्याहे अपराजित कुभारने जे पात जणर पडी के, कोशलेश पोतेज युद्ध भाटे तयार बर्धने आवे छे त्याहे तेहे ते ज्यारने पोताना मित्र विमलयोधने सोपीने कोशलेशनी साथे युद्ध करवा तत्पर जनी गया । कुभाहे जेकहम छछणीने कोर्छ हाथीना दात उपर बडी जधने भावतने नीचे पछाडी दधने पोते ते हाथी उपर जेसीने युद्ध करवा लाग्ये । कुभारनी आ प्रकारनी स्थिरता, शूरवीरता तथा युद्ध करवानी निपुणता जेधने राजाने धण्डा आश्चर्य थयु आ वजते कोशल अधिपतिने मन्त्रीजे उछ-महाराज ! आ आपनी

निगम्य जातामर्षः स त्रिधाप्रः प्राह-रे दुरात्मन । तिष्ठ, त्वमपि परलोके
अग्न्याः सार्थो भव, इत्युक्त्या स करघृतकरवाल' कुमार युद्धाय न्यमन्त्रयत् ।
ततस्तापुमार्षि चिरकालं खड्गाग्राद्धि युद्धं कृत्वा पश्चाद् बाहुयुद्धेन योद्धुं प्रवृत्तो ।
तदा ॥ त्रिधाप्रो नागपाशे पराजित कुमार वन्द्य । कुमारोऽपि त नागपाश
यथा गजो जीर्णरज्ज्वन्धनं तोडयति तथैव सद्यस्त्रोटितवान् । ततः स त्रिधाप्रो
विद्याध्रे कुमारमपराजितं प्राहत्, परन्तु अपराजितकुमारस्य म्बपुण्यप्रभावेण
सर्वाणि त्रिधास्राणि निष्फलाणि जातानि । अ १ कुमारः समुत्प्लुत्य विद्यासरस्य
पीडित करने में किनना अनर्थ होता है । इस प्रकार कुमार के वचनों से
उत्तेजित हुआ वह त्रिधाप्र अपराजित कुमार से कहने लगा रे दुरात्मन !
ठहर जा तुझे भी इसी के साथ परलोक की यात्रा कराता हूँ । इस प्रकार
बात बात में ही उनका परस्पर में युद्ध छिड़ गया । पहिले व दोनो तल-
वारों से बहुत देरतक लड़े । पीछे मलयुद्ध करने लगे । विद्याधरने इस
समय नागपाश से अपराजित कुमार को जकड़ दिया, परन्तु गज जिस
प्रकार जीर्ण रस्सी के बंधन को तोड़ताडर एक तरफ फेंक देता है उसी
प्रकार कुमार ने भी उस नागपाश को तोड़कर एक तरफ फेंक दिया ।
विद्याधर ने जब अपने प्रयुक्त नागपाश की ऐसी दुर्दशा देखी तो शीघ्र
उसने विद्याधरों से कुमार के ऊपर प्रहार करना प्रारम्भ किया । परन्तु
अपराजित कुमार के पुण्यप्रभाव में वे सबके सब प्रयुक्त अस्त्र निष्फल
हो गये । कुमार ने उसी समय उठकर उस त्रिधाप्र के मस्तक पर

छा ? जो ताशभा अरेअर ०ण होय ते तु आवी न आने मारी सामे युद्ध कर
अने त्यारे न तने अमर पगे ठे भीजने पीडा आपवाभा डेटलो अनर्थ सभा
येलो होय छे कुमारना आ प्रकारना वयनोने नालणीने उतलत अनेल ओ विद्याधर
अपनालत कुमारने कहेवा लागे, रे, रे दुरात्मन ! छेला रे तने पछ आनीन
साथे परलोकीनी यात्रा करावु छु आ प्रकारे वात वातमा न तेमनु परन्धरमा
युद्ध लामो पडयु पडेला तेओ तरवारथी बडा समय मुधी लडया पछी मलयुद्ध
करवा लाग्या विद्याधरे आ समय नागपाशथी अपालत कुमारने नकडी छीधा
परतु छीधा जेम लुनी रमीना वनने तोडी छडीने ओक भाबु देखी दे छे ओ-
प्रकारे कुमारने ओ नागपाशने तोडी छडीने ओक भाबु देखी छीधा विद्याधरे त्यारे
पोताना प्रयुक्त नागपाशनी आवी दुर्दशा लोभ त्यारे तेछे तन्तन विद्याधरोथी
कुमारना उपर प्रहार करवाने प्रारंभ कयो परतु अपराजित कुमारने पुनः प्रलाप
थी ओ सधना प्रयुक्त अस्त्रोने निष्फल बनान्या कुमारे ओर समये छीजीने ते

'हा ! हा ! इयमुर्वी निर्वीरा जाता, नो चेदवश्य मा रश्मिस्माद् दग्धात्परि-
त्रायेत' इति करुण विलापमारुह्य यनिमनुष्य गन्तु मरुत्त । मित्रिदूर-
गतः स प्रज्ज्वलज्ज्वालामालाकुलितस्य ज्वलनस्य समीपे स्थितामेका स्त्रिय समा-
कृष्टरालमेव पुरुष च दृष्टवान् । पुन सा गाला करुणमाक्रन्दन्ती एवमुवाच-
योऽन वीरो भवेत्स मामस्माद् विद्याधरादुरक्षतु । तताऽपराजित कुमारोऽप्रे-
गत्या त विद्याधरमेवमुवाच-रे विद्याधर ! अमुमयन्ता कथं कथंयसि ? यदि
ते यत्नमदस्तदा मया सह पृष्ठे त सार्थकं कुरु । इत्थं कुमारस्य पवन

चलते २ जय किसी जगल मे आये तो वहा पर इन्होंने इस प्रकार
किसी स्त्री की करुण चिन्हाट सुनी कि-“हा हा ! यह पृथ्वी निर्वीर
हो गई, नहीं तो अवश्य ही कोई मुझे इस दृष्ट के पजे से छुडा
लेता और मेरी रक्षा करता।” ज्यों ही कुमार के कान मे इस प्रकार
की ध्वनि पड़ी तो वे उसी ध्वनि का अनुसरण कर वहा से चले ।
कुमार कुछ दूर चलकर पहुँचे ही थे कि उनकी दृष्टि में प्रज्वलित
ज्वालामाला से आकुलित अग्नि के पास एक स्त्री बैठी हुई दिग्वलाई
पड़ी और उसके पास तलवार खींचे हुए एक पुरुष । स्त्री रोरो कर
इस प्रकार कह रही थी कि जो कोई यहा वीरपुरुष हो वह मेरी इस दुष्ट
विद्याधर से रक्षा करे । इस परिस्थिति को देखकर मित्रसहित अपराजित
कुमार शीघ्र हो आगे और जाकर उस विद्याधर से कहने लगा रे विद्या-
धर ! क्यों व्यर्थ मे इस अवला को तू दुःख दे रहा है ? क्यों इसके ऊपर
अपने बल की छाप जमा रहा है ? यदि वास्तव मे तुझ मे बल हो तो
आजा मेरे साथ युद्ध करले-तब तुझे मालूम हो जावेगा कि दूसरो को

जवा आली नीकल्यो आलता आलता ज्यारे तेज्यो ओक जगलमा पड्योआ तो त्या
तज्योओ केध श्रीनु कश्छु इहन सालण्यु के, “हाम ह्याय आ पृथ्वी निर्वीर थई
गई नही तो मने आ इहना पणमाथी केध छोडावी लेत अने भाई रक्षछु
उरत” ज्यारे कुमारना काने आ प्रकारने अवाज अघडायेो त्यारे ते जे अवाज
तरफ आरया कुमार थोडे दूर जता त्या पड्योअवामा हता त्या तेमनी दृष्टिजे
प्रज्वलित ज्वालाओवाणी अग्नि सामे ओक स्त्रिने ठेठेली देभाध अने तेनी पासे
तलवार जे खीने ठेलेला ओक पुरुषने जेथो श्री रोई रोईने आ प्रभाछे कही रई
हती के, अहंरिया जे केध वीरपुरुष ह्याय तो ते मारी आ दुष्ट विद्याधरथी रक्ष
करे आ परिस्थितिने जेधने मित्र साथे अपराजित कुमार जटीवी आगण जधने
ते विद्याधरने कहेवा लाज्यो के, विद्याधर ! शा माटे आ अजणाने तु व्यर्थमा
हु अ आपी रडेले छे ? शा माटे अना छपर पोताना जणनी छाप जभावी रडेले

तद्वृत्ता रत्नमालाभिधा मुता । इय हि केनचिद् नैमित्तिकेनोक्ते भाविभर्त्तरि
अपराजितेऽनुरक्ताऽऽन्येद्युमेया बहुशो विवाहायाभ्यर्थिताऽपि मम यवनानुमन्यत ।
ततो मया श्रीपेणमृनुना सुरकान्तनाम्ना ज्मा प्रगीकर्तुं पदयो विद्याः साधिताः ।
पुनरेनामह बहुश मर्षितवान् । तदेव मामेवमुक्तवती-मम मनो यत्राऽनुरक्तः

हे कुमार देवो यह जो लड़की है वह विद्याधराधिपति अमृतसेन
की है । इसका नाम रत्नमाला है । यह गुणगण से अलंकृत है । जब
यह युवावस्था में आई तो इसके पिता ने किसी निमित्तज्ञ से इसका
भावि पति होने के विषय में प्रश्न तब उसने उससे कहा कि इसका
पति अपराजित कुमार होगा । जब इसको यह बात मालूम पड़ी तो
वह भी उसी में अपने चित्त को आत्मक कर रहने लगी । मैंने ज्यों
ही इसको देखा तो मेरा मन भी इसके साथ विवाह करने में ललचा
गया । मैं ने इसको विवाह करने के लिये बहुत कुछ समझाया-प्रार्थ-
नाएँ भी अनेक बार कई प्रकार से की-परंतु यह अपने ध्येय से जरा
भी विचलित नहीं हुई । जब मैंने इसकी यह हठाग्रति देखी तो
मैं ने इसको अपने मे अनुरक्त करने के लिये अनेक विद्याओं की सिद्धि
करना प्रारंभ किया । मैं श्रीपेण विद्याधर का पुत्र हूँ मेरा नाम सुरकान्त
है । विद्या साधकर जब मैं निश्चित बन गया तब पुन मैं ने इससे
अपने साथ संबध करने के लिये कहा-तब उस समय इसने ऐसा कहा

हे कुमार ! ज्यो आ जे छोटरी छे ते, विद्याधरेना अधिपति अमृतसेननी
प्रिय पुत्री छे तेनु नाम रत्नमाला छे जे भूषण शुषुवती छे ज्यारे आ
युवावस्था जे पढ़ाया त्यारे तेना पिता जे तेना भाविपति भाटे कोइ ज्योतिषीने
पूछ्यु, त्यारे ते ज्योतिषी जे कहेलु के, तेना पति अपराजित कुमार थये ज्यारे
तेने आ वातनी भणर पती त्यारे ते पख पोताना चितने तेनाभा आसकत कराने
रहेवा लागी जे ज्यारे जेने जेछ त्यारे माइ मन जेनी साथे विवाह करवा
भाटे लक्ष्यार्थ गयु जे तेने भारी साथे विवाह करवा भूम लक्ष्यावी उपरातभा
वली जभते तेने विनती पछु करी परंतु ते पोताना ध्येयशी जरा पछु विचलित
न भनी ज्यारे जे तेनी आ लक्ष्यलता जेछ त्यारे जे तेने भारी पशभा करवा
भाटे अनेक विद्याज्योनी सिद्धि उपाने प्रारंभ ज्यो हु श्रीपेण विद्याधरने पुत्र
छे माइ नाम सुरकान्त छे विद्या साधीने ज्यारे हु निश्चीन्त भनी गये त्यारे
श्रीपे जे जेने भारी साथे संबध करवा ज्यु, त्यारे जे समये तेजु मने जेपु
हु दे, ज्यो ज्यो माइ मन आसकत भनी रहेल छे जेवा ते आसकत

शिरसि करवालप्रहार कृतवान् । प्रहारवेदनया मूर्च्छितः स विद्याधरश्चिन्नमूलद्रुम
इव भूमौ निपतितः । तदा कुमारस्तमुवाच—भो विद्याधर ! स्वस्थीभूय पुनर्मया
सह युभ्यस्य । ततः स विद्याधर माह—महायाहो ! युद्धे मा यजितवान् भवान्,
तत् शोभनं जातम् । हे मित्र ! मम यत्नान्तग्रन्था द्वे मणिमूलिके विद्यते,
ते घृष्टा करवालविक्षते मम मूर्ध्नि लेपय । अपराजितकुमारेण तथैव कृतम् ।
शिरसि लेपेन स विद्याधरः सद्य एव स्वस्थो जातः । ततः कुमारेण पृष्टः स
विद्याधरः स्मृतान्तं कथयितुमारंभे—इयं विद्याधरापिष्यामृतसेनस्य गुणगणा-

तलवार से प्रहार किया । प्रहार के लगते ही विद्याधर उसकी वेदना
से उसी समय वहीं पर मूर्च्छित हो गया और ऐसे गिरा कि जैसे
कोई छिन्नमूल वाला वृक्ष गिर पड़ता है । उसके गिरते कुमारने
उससे कहा—विद्याधर—मैं तुमको आमन्त्रित करता हूँ कि जब तुम
स्वस्थ हो जाओ तब फिर मेरे साथ युद्ध करना । कुमार की इस
प्रकार बात सुनकर विद्याधर ने कहा महायाहो ! युद्ध में आपने मुझे
परास्तरकर अच्छा ही किया है । मित्र ! देखो मेरे वस्त्र के आचल
में इस समय दो मणि मूलिकाएँ रधी हुई हैं सो आप उनको घिसकर
मेरे इस मस्तक के घाव पर लगा दें । विद्याधर की इस बात से
प्रसन्न होकर कुमार ने वैसा ही किया । शिरपर लेप लगने से वह
विद्याधर उसी समय स्वस्थ हो गया । कुमार ने विद्याधर से इस वृत्तान्त
को पूछा तब विद्याधरने कुमार से अपना वृत्तान्त इस प्रकार कहा—

विद्याधरना मस्तक उपर तरवारने प्रहार कथो ओ प्रहार पडताओ विद्याधर ओ
ममये त्याज मूर्च्छित यधने पडी गयो ते ओवी रीते पडयो हे, लथकर बाबा
ओडाथी भृण साथे उभडीने वृक्ष जमीन उपर पटकाध बाय ओ रीते विद्याधरना
पडताओ तेने कुमादे —विद्याधर हु तमने आभ वरुण आपु छु हे, न्यादे तमे
स्वस्थ यध जव त्यादे इरी भारी साथे युद्धम उतरजे कुमारनी आवी बात
साबणीने विद्याधरे कछु—महायाहु ! युद्धमा आपे मने परास्त करीने घलुज राउ
काम कथुं छे मित्र ! मारा वस्त्रना छडे आ ममये जे मणी मूलिकाओ जाधेल छे तो
आप जेने घसीने ते मारा मस्तक उपर लगाडे विद्याधरनी आ बात साबणीने
प्रसन्न यधने कुमादे ओ प्रभाजे कथुं भाया उपर लेय लागवाथी ओ विद्याधर ओज
वणत स्वस्थ जनी गयो कुमादे विद्याधरने आ वृत्तातने पूछथु त्यादे विद्याधरे
कुमारने पोतानु वृत्तात आ प्रकारथी कछु—

ततो विमलयोगाऽपराजितकुमारस्य परिचयमुक्तवान् । कुमारस्य परिचयं विनाय
रत्नमालाऽन्तर्निहता प्रमुदिता । तस्मिन्नेव समये रत्नमालाया मातापितरौ ता
मपश्यन्तौ तत्रागतौ । विमलयोगमुत्तमं वृत्तान्तं श्रुत्वा तौ परममादमापन्नौ ।
ततस्तौ कुमाराय निजा सन्या, मूरकान्तायाभयं च दत्तवन्तौ । मूरकान्तश्च ते
मणिमूर्तिं वेदान्तरोत्पादिकां गुटिकांश्च कुमाराय दातुमिच्छति परन्तु कुमा
रेण तत्र आदामीन्यर्दातम् । तदा मूरकान्तस्तन्मित्राय विमलयोगाय मणि
मूर्तिमादय वेदान्तरोत्पादिकां गुटिकांश्च दत्तवान् । अपराजितकुमारो रत्न

हे" यह जानना चाहते हैं । अपराजित कुमार ने इन पर उस विचार से
कुछ नहीं कहा—केवल विमलयोग ने ही विचार के लिये अपराजित
कुमार का परिचय दिया । कुमार का परिचय पाकर रत्नमाला को अपार
आनंद हुआ । इतने में ही रत्नमाला के पिता रत्नमाला की खोज करते
२ बहा आपहुँचे । उन्होंने विमलयोग के मुँह से समस्त वृत्तान्त यथावत
जानकर प्रमुदित होते हुए रत्नमाला का विचार वहीं पर अपराजित
कुमार के साथ कर दिया । तथा मूरकान्त से अभयदान देकर आत्मग्लानि
से रहित कर दिया । प्रत्युपकार के रूप में जबवा अपनी भक्ति प्रदर्शित
करने के अभिप्राय से मूरकान्त ने उन दोनों मणिमूर्तियों को तथा वेदा
न्तरोत्पादक गुटिका को कुमार को देने का विचार किया और ज्यों ही वह
इस विचार से भरित होकर उनसे—कुमार से देने लगा तो कुमार ने
उनको लेने में अपनी अनिच्छा प्रदर्शित की । जब मूरकान्त ने उन स्त्रीजों
को लेने में कुमार की अनिच्छा देखी तो उसने उनको अपराजित के मित्र

भन्ने उपर पन्म (पमान् उदैल छ आथा 'आप देखो ओ' ओ बाधुवा थाहु
छ अपराजित कुमारे येना प्रत्युत्तरमा कर्छ न उहु परतु विमलयोग अपरा
जित कुमारेना पन्थिय विधानरने उड़ी मलजाल्यो भारेना तेना मित्रना मुखेवी
पन्थिय साजणीने रत्नमालाणे अपार हर्ष भयो आ भभये रत्नमालाणा माता
पिता पछ तेनी शोधभोज करता वन्ता त्या आवी पछोच्या तेभजे विमलजोधना
मुखेवी सपूज पृत्तात यथावत बाधुने आनदनी साथे रत्नमालाणे।
विवाह त्याज कुमारनी साथे करी दीयो तथा मूरकान्तने अभयदान अ पी
कलेशमुद्धत भनायो प्रत्युपकारना रूपमा अथवा पोतानी बडित प्रदर्शित
करवाना अभिप्रायथी मूरकान्ते ते भन्ने भक्तिभक्तिने तथा वेदान्त
रोत्पादक गुटिकाओ कुमाने आपवाने नियार कथो अने जयादे ते आवो विचार
दरीने ते गुटिकाओ कुमाने आपवा लाग्यो त्याउ इमरे ते गुटिकाओ देव मा
पोतानी अनिच्छा बतावी जयादे मूरकान्ते ओ गुटिकाओ देव नी कुमाने अनिच्छा

सोपराजितो मम भर्ता स्यादथवाऽग्निर्मा दहत, अग्नौ नास्ति तत्र प्रार्थनाया
मम हृदयेऽवरागः । एवमस्या चर्चनं निगम्य भोपाक्रान्तहृदयोऽहमेनामपहत्य
'अग्निरेवैना दहतु' इति विचारेणात्र समायातः । यावदेना हत्या यज्ञो प्रक्षिपामि,
तावदस्या आक्रन्दं धृत्याऽस्या मम च पुण्यायैवमिहागत । तत्र पुनर्मम हृत्ता
देना, धीहृत्याजनितदुर्गतेषु मा रक्षितवान् । हे परमोपकारिन् ! त्वं कोऽसि ?

कि-देखो जहा मेरा मन अनुरक्त हो रहा है मेमा वह अपराजित
कुमार या तो मेरा पति होगा-या अग्नि ही मेरी शरण होगी
इसके सिवाय और कोई तीसरा व्यक्ति इस शरीर का रक्षक नहीं
हो सकता है अतः जब मेरा ऐसा हृदयकल्प है तब तुम्हारे जैसे व्यक्ति
के लिये मेरे हृदय में अवराग मिल जाय यह बात सर्वथा असंभव
है । इस प्रकार हे कुमार ! जब मैं ने इसकी ऐसी बात सुनी तो मुझे
बड़ा भारी क्रोध हुआ । उससे मेरा हृदय सहसा आक्रान्त बन गया
तब उसके आवेश से आकर मैं ने इसका यह हरण किया है । और हरण
कर यहा इसको ले आया हूँ और इससे कह रहा या कि वहा अब तेरा
रक्षक एक यह अग्नि ही है । इसको मार कर मैं अग्नि में डालना ही
चाहता था कि इतने में इसके करुण रुदन को सुनकर आप इसके मेरे
पुण्योदय से यहा पर आ पहुँचे ।

आप के इस समागमन से मैं स्त्री हत्या जनित 'पाप' से प्राप्त होने-
वाली दुर्गति के पतन से बच गया हूँ तथा यह स्त्री भी जीवित बच गई
है । आपने हम दोनों का परम उपकार किया है । अतः हम "आप कौन

कुमार कातो मेरा पति बनने अथवा तो अग्निज्ज मेरा आश्रय बनने तेना
सिवाय त्रीण के छे व्यक्ति आ मेरा शरीरतु रक्षक करने अनी शकसे नहीं
आथी अयारे मेरे अवे। हह सकल्प छे तयारे तमाना बेथी व्यक्ति भाटे मेरा
हृदयमा अवराग भणी जाय अे वात सर्वथा असंभव छे आ प्रभाछे हे कुमार
मे तेनी वात साक्षणी तयारे भने हृदयमा धष्टोअ लारे क्रोधयउथे अेनाथी भाउ
हृदय सहसा क्रोधित अनी गयु अन अे क्रोधना आवेशमा आवीने मे तनु
हरण करेअ छे अने हरण करीने तेने अही लछ आवेल छु अने तेने कही नहो
छतो के छे तान् रक्षक करनेअ आ अेक अग्निज्ज छे आग भारीने हु अजितमा
नाथी देवातु याहते। छतो के, अेटलाभा अेना कइछु उठने साक्षणीने आप अेना
अने मेरा पुण्य उदयथी अही आवी पछोअ्या

आपना आ प्रकारना आगमनथी हु अी हत्याना पापथी प्राप्त बनारी
दुर्गतिना पतनथी अथी गये। छु तथा आ अी पछु अथी गयेअ छे आपे अभास

પુત્રોચને સમાગત । તત્ર યાત્રામ્નો ઉન્નનમ્પા દિશમિતુ યત્તે, તાવદ્ ઠો
 વિગ્રાસા નમુપેત્ય ત કપિતચના - પ્રસ્તિ શુચનમાનુનામાવિશ્રતો દિગ્ધારેન્દ્રઃ ।
 તત્ત્ર પ્રિયતે કમલિની-કુમુદિનીત્થપ્રિયે દ્વે કન્યે । અન્યો પતિરપરાજિતો
 યપિપ્પતીતિ કેનચિદ્ નૈમિત્તિકેનાકે શુચનમાનુના તમાનેનુમાત્રમાશ્રમૌ । તત
 ખાસા વિગ્રાપભાવેગ તત્ર કાનને યુગામપડ્યાવ . પરન્તુ યાત્રદાસા તત્ર ગતૌ
 તાવદ્ ભવાન જન્માનેતુ ગત । કુમારમપહત્યાત્રા શુચનમાનવે સમર્પિતચન્તો ।
 શુચનમાનુ-શુદ્ધાનાત્પિના કુમાર સત્કૃત્ય મમુને સમુદ્રોદુ ત પ્રાર્થિતવાન ।
 જોર કે આગ્રેગ સે કુટ દલ્કા ઘન ગયા તત્ર ફિર ઇમ ને રુમાર કી
 તલાશ કરના પ્રારમ્બ કિયા । દૂઢતે ૨ યદ્ નદિપુર કે ઉદ્યાન મે આ
 પહુચા । વહૌં ડયૌં ૧ યદ્ ચિનનસા ધનકર ડિશ્રામ કરને કી ચેષ્ટા
 કરને લગા ફિં ઇતને મે દો વિદ્યાધર આવે ઓર ચોલે—

શુચન મે પ્રસિદ્ધ શુચનમાનુ નામ કા પુત્ર વિગ્રાધરૌં કા અપ્રિયતિ
 ૨ । ઉસકી કમલિની ઓર કુમુદિની નામકી દો કન્યાએ હૈં । નિમિત્તજ
 ને ઇનમ્ પતિ તેના અપરાજિત કુમાર ચો રહા હે । ઇમલોગ પતા
 લગાતે ૨ વિગ્રા કે પ્રભાવ સે ઉમ્ જગલ મે ગયે કિ જાજા કુમાર કો
 પ્યાસ ને મતાયા ચા । કુમાર કો પ્યાસ જ્ઞાત કરને કે લિયે ડયૌં
 હી આપ જલ લાને કે લિયે ઉમ્કો પક વૃક્ષ કે નીચે વૈઠા કર ગયે
 કિ ઇમ લોગ ઉસકો ઉસી સમય વહા રો દરર શુચનમાનુ કે
 પાસ લે આવે હૈં । શુચનમાનુ કો કુમાર કે આગમન સે ઘટા ભારી હર્ષ
 હુઆ હે । ઉસને કુમાર કા સ્વૃચ સત્કાર કિયા ઓર અપની દોનો લડ

આગ્રેગથી કાઇઠ હલકુ થયુ ત્યાઠ્ઠ ફરીથી તેણે કુમારની તપાશ કરવાનો પ્રારભ
 કરવા વિચાર કર્યો અને શોધખોળ કે તા કરતા તે નદિપુરના ઉદ્યાનમા પહોંચ્યો । ત્યા
 પહોંચ્યાને જ્યારે તે શનમુન બનીને વિશ્રામ કરવાની ચેષ્ટા કરવા લાગ્યો કે એટ
 લામા તેની પાસે બે વિદ્યાધર આવ્યા ને જોડ્યા—

શુચનમા પ્રસિદ્ધ શુચનમાનુ નામના વિદ્યાધરના અધિપતિ છે એની કમલિની
 અને કુમુદિની નામની બે કન્યાઓ છે જ્યોતિષાએ એ બન્ને કન્યાઓના પતિ
 તરોકેનુ અપરાજિતનુ નામ બતાવેલ છે એ કારણે વિદ્યાધર અધિપતિ શુચનમાનુએ
 અમેને એમને લેવા માટે મોકલેલ છે અમે લોકો એની શોધખોળ કરતા કરતા
 વિદ્યાના પ્રલાવથી એ જગલમા ગયા કે જ્યા કુમાર તરસથી પીડાઈ રહ્યા હતા
 તેમને આખાના વૃક્ષ નીચે બેસાડી આપ પાણી લેવા ગયા ત્યારે અમેએ ત્યાથી
 તેમનુ હરણ કર્યું અને અહીં શુચનમાનુની પાસે લઈ આવેલ છીએ શુચનમાનુને
 કુમારના આગમનથી ઘણો જ હર્ષ થયો છે એણે કુમારનો ખજ સત્કાર કર્યો અને

मायाया विरूपेणमुक्तवान-यथाऽहं मनसो गमिष्यामि, तदैवा तत्र पुत्री नमः समीपे प्रापणीया। परमुक्तया विमलशोधेन सह कुमारोऽग्रे प्रस्थितः।

तदनन्तरं क्रियहूर गतः स तृपातुरो जातः। नतो विमलशोध कुमारः कस्यचिदाश्रयस्य मूले निवेद्य स्वयं जलमानेतुं गतः। जलमागत्य प्रतिनिष्ठः स तत्र कुमारमदृष्ट्वाऽत्यन्तमविद्यतः। अथ शोकसंयुक्तस्तदा स कुमारः गवेषयन्तिष्ठतः परिभ्राम, परन्तु तेन न क्वापि कुमारस्य वार्तां समुपगच्छत्। ततोऽनिष्टमाशङ्कमानः स शोकावगेन मूर्च्छितो भूमौ पतितवान्, लब्धसन्तु भृशं व्यलपत्। अथ कथञ्चिद् धैर्यमाश्रित्य स पुनः कुमारमन्वेषयितुं पर्यटनं नन्दि विमलशोध को दे दिया। अपराजित कुमार तदा विमलशोध ने वहाँ से जाने का विचार किया-नन्दि रत्नमाला के पिता से अपराजित कुमार ने ऐसा कहा कि जब मैं घर पहुँच जाऊँ तब आप अपनी पुत्री को मेरे पास भेज देना। ऐसा कह कर कुमार वहाँ से विमलशोध के साथ चल दिया।

चलते २ कुठ दूर जाने पर अपराजित कुमार को प्यास ने सताया तब विमलशोध अपराजित कुमार को एक आम्रवृक्ष की छाया में बैठे कर उसके लिए पानी लेने को गया। पानी लेकर ज्यों ही वह वापिस लौटा तो उसने बड़ा कुमार को नहीं देखा। इस कारण वह दुःखित होकर कुमार की गवेषणा निमित्त इधर उधर घूमने लगा। परन्तु उसको कुमार का किसी भी प्रकार से पता नहीं मिल सका। तब वह कुमार के अनिष्ट होने की आशंका से मूर्च्छित होकर जमीन पर गिर पड़ा। कुछ देर बाद जब इसको चेतना आई तो वह खूब रोया। रोते २ जब इसका हृदय लागी त्यागे तेणु ते श्रुटिकाणो अपराश्रित कुमारना मित्र विमलशोधने आसी अपराश्रित कुमार अने विमलशोध अन्नेणे त्यागी आलवानो विचार यो अने ल भाणा ॥ पिताने अपराश्रित कुमारने अणु वल्लु के, ज्यारे कु भास वेर पडोअी लठ त्यागे आस आपनी पुत्रीने भोडली आपशो आ प्रभाणु कडीन कुमार विमलशोधनी साथे आली नीकण्या

आलता आलता थोड़े दूर जवा पछी अपराश्रितकुमारने भ्रूम तरस लागी ओटले अपराश्रितकुमारने आजाना वृक्षनी छायाभा ओसाडीने विमलशोध ओमने भाटे पाणुी देवा गथो पणो लछने ज्यारे ते पाछो इयो त्यागे तेणु कुमारने त्या न जेवाथी कुमारनी शोधओग डरवा निमित्ते अहीतही घूमवा लाग्यो परतु ओने कुमारने कणाय पणु पत्ती न भण्यो आथी ओना मनभा कुमारनु अनिष्ट थयानी थका लागी आथी ते मूर्च्छित सधने जमीन छपर पडी गथो डेटलीकवार पछी ज्यारे तेनाभा चेतन आव्यु त्यागे ते भ्रूम देख्यो शता शता ओत हृदय शोडना

ળીતવાન । કૃતિચિદ્ દિવમાસ્ત્ર મિત્યા તૌ તતોઽપિ પૂર્વવત્પ્રચલિતૌ । તદ
નન્તર તૌ ક્રમેણ શ્રીમદ્ધનુર સમાગતૌ । સ્વકાન્તવિદ્યાપરપદત્તમણિપ્રભાવેણ
પૂર્વેન્દ્રો તૌ મુખેન તત્ર સ્થિતયન્તૌ । અથાન્યદા તસ્મિન્ પુરેઽત્યુષ્ઠૌ કોલા-
હલો જાતઃ તન્નિશમ્ય અપરાજિતકુમારો વિમલયોઽપૃષ્ઠવાન-અય મહાકોલાહલઃ
કુતો જાયતે ? સોઽપિ જનમુગ્ધાત્ સર્વવૃત્તાન્ત સમુપલબ્ધ સમાગત્યાપરાજિત
કુમારમત્રીત્-અસ્ત્યત્ર નગરં સુપ્રભો નામ રાજા । ત કોઽપિ જ્ઞલેન છુરિકયા
ઽઽહતવાન । અસ્ય રાત્રો રાજ્યયોગ્ય કોઽપિ પુત્રાદિર્નાસ્તિ અતો નાગરિકા'

કુમાર કે પાસ આ પહુંચા । ઇસ પ્રકાર વિયુક્ત મિત્ર કે મિલને પર કુમાર
ને ડન ડોનોં વિદ્યાધર કન્યાઓ કે સાથ અપના વિવાહ કર લિયા । વિવાહ
હો જાને કે ગાઢ કુમાર સમિત્ર નિતનેક દિનો તક વહા રહા ।

પશ્ચાત્ વહા સે ખી ચલકર મિત્રકે સાથ ફિર વહ ચલતે ૨ શ્રી
સદ્ધનુર આ પહુંચા । સ્વકાન્ત વિદ્યાધર કે ઢાસ પ્રદત્ત મણિમૂલિકાઓં કે
પ્રભાવ સે વહા ડનકી પ્રત્યેક ઇચ્છા સફલ હોને લગી-કિસી ખી
ઠાટપાટ કી ડનકે પાસ કમી નહી રહો ।

એક દિન કી વાત હૈ કિ ડસ પુર મેં અવાનક હી વહુત વઢા
ખારી કોલાહલ મચા । ડસમે સુનકર અપરાજિત કુમાર ને વિમલબોધ
સે પૂછા-વહ મહાકોલાહલ કયોં હો રહા હૈ ? વિમલબોધ ને અપરાજિત
કી ડસ જિજ્ઞાસા કે સમાધાન નિમિત્ત જનમુખ સે સમસ્તવૃત્તાન્ત
જાનકર અપરાજિત કુમાર સે ડસ પ્રકાર કહા-ડસ નગર મે સુપ્રભ
નામકા એક રાજા રહતા હૈ । ડસકો છલસે કિસીને છુરી સે પાગલ
કર દિયા હૈ-ડસ વાત સે સમસ્ત નાગરિક જન કરુણકન્ડન કર રહે

વિદ્યાધર કન્યાઓ સાથે પોતાના લગ્ન કરી લીધા વિવાહ થઈ ગયા ખાત્રુ ૨
કેટલાક દિવસ સુધી ત્યાં રોકાયો

પોતાના મિત્રની સાથે પછીથી આલીને તે શ્રીમદ્ધનુર આવી પહેચો । સ્વ કાન્ત
વિદ્યાધર દ્વારા અપાયેલ મણી મૂનીકાઓના પ્રભાવથી તેની ત્યાં દરેક ઇચ્છાઓ નક્ક
થવા લાગી કોઈ પણ જાતના કાંઠામાંની તેને કમી રહી નહીં

એક વિવસના વાત છે કે, જ્યારે એ નગરમાં એકદમ કોલાહલ મચી ગયો
તેને સાંભળીને અપરાજિત કુમારે વિમળબોધને પૂછ્યું-આ મહા કોલાહલ શામાટે
વર્ધ રહેવ છે ? વિમળબોધે અપરાજિતના એ પ્રશ્નના સમાધાન નિમિત્તે જનતાના
સુખેથી અધળો વૃત્તાત બાળીને અપરાજિત કુમારને આ પ્રમાણે કહ્યું-આ નગર ના
સુપ્રભ નામના એક રાજા રહે છે તેને છાકપટથી કોઈએ છરી મારીને ઘાયલ કરી
દીધેલ છે આ વાતથી સઘળા નાગરિકો ક્રોધ આક્રંદ કરી રહેલ છે જેને આ

પરન્તુ કુમારો મયદ્વિયોગવ્યથાકુલ્મ્બૂષ્ણીક્રતામાગ્મ્યઃ । તત્ પ્રભુગા મયદન્વે
પણાય પુનરાશ્રયારામ મયન્ત સંગતઃ । મમન્વેપયન્તો દૈશાન્નપ્ત ધનમિત્ર મયન્તમથ
સમુપલ્લવ્યન્તો અતો મયાન આરામ્યાં સદ્ ત્યરિત મચન્તુ, કુમારસ્યાન્તિક
નયામો મયન્તમ્ । તયોર્વચન નિગમ્ય કુમારદર્શનોત્કણ્ડાગિરિશા ત્રિમલયોધ
સ્તામ્યા મહ કુમારસમીપે સમાગતઃ । તત્ કુમારો ત્રિયાધરકુમારિકાદ્વય પરિ

ક્રિયો કે સાથ વિવાહ કરને કા વિચાર મી ઉત્તકે મનઃજ રજ દિયા
હે । પરન્તુ સ્વીકૃતિ ના મ્વ અમીતક હમલિયે નહીં મિલ રજા હૈ ત્રિ
કુમાર હન સમય આપકે ત્રિયોગ સે વિશેષ દુઃખિત હો રહે હૈ ।
આપકે વિનાયે અમી હસ વિષય મેં ત્રિલકુલ માન હૈ । જય મુવનમાનુ મો
યહ પતા પડા કિ યે મિત્ર કે વિના દુઃખિત જય અપનો સમતિ દેને
મે અસમર્થ હૈ તો ઉન્હોને આપકો તપાસ કરને કે લિયે હમ દોનોં કો
આજ્ઞા હી-ઔર કહા કિ જહાં મી ત્રિમલયોધ મિલજાવેં જીઘ્ર ઉનસો
વહા સે યહા લે આયો । મ્વામી કી આજ્ઞા પ્રાપ્તકર હમલોગ આપકી
તલાશ મેં વહા સે ચલે-તલાશ કરતે ૨ હમકો આજ તહે માર્ગ સે
જોયા દુવા ધન કી પ્રાપ્તિ કે મમાન આ । કી પ્રાપ્તિ હો પાઈ હૈ । અત
આપ હમ લોગો કે સાથ ૨ હી યહા સે જીઘ્ર ચલને કી કૃપા કરો ।
હસ પ્રકાર ઉનકે વચનોં કો સુનકર ત્રિમલયોધ અપરાજિત કુમાર કે
દર્શનોં કી ઉત્કણ્ડા સે ઉત્કઠિત હોકર ઉનકે સાથ વહા સે ચલા ઔર

પોતાની બન્ને પુત્ર થોને વિવાહ તેની સાથે કરવાનો વિચાર ૨ જુ બહેર કરી દીધી
પરન્તુ કુમાર તરફથી તે પોતાની સ્વાકૃતિના ૨ લિપ્રાય હજુ મુધી એ કા રો મધી
મળ્યો કે, તેઓ આપના વિદેશથી પૂછજ દુખી બની રહ્યા છે આપ । વગર
તેઓ આ વિષયમા બિલકુલ મૌન છે જ્યારે જુવનબાલુને આ વાત જાણવામા
આવી કે, મિત્ર વગર તેઓ દુઃખિત છે, અને પોતાની સમતિ આપવામા ન અ
સમર્થ છે ત્યારે તેમણે આપની તપસ કરવા મટે એઓ બન્નેને દ્રવીથી આજ્ઞા કરી
અને કહુ કે, તમેને જ્યારથી વિમળજોધ મળે તેને તુર્તજ અહીં લઈ આવો
સ્વ મીની આજ્ઞા મેળવીને એઓ બન્ને આપની તપાસ કરવા માટે ચાલ્યા અને
તપાસ કરતા કરતા જેમ નાશ પામેલ ધનની પ્રાપ્તિ થાય તેમ જુજ સૌભાગ્યથી
આપની પ્રાપ્તિ થયેલ છે જેથી આપ અમારી સાથે ઉતાવળથી ચાલવાની કૃપા કરો ।

આ પ્રકારના તે બન્ને વિગ્રહદેશી વચનેને સાંભળીને વિમળજોધ અપરાજી ।
કુમારના દર્શનની ઉત્ક ઠાથી ઉત્કઠિત થઈને તેમની સાથે ચાલી નીકળ્યો અને કુમા
રની પાસે આવી પહોંચ્યો । આ પ્રમાણે છુટા પડેલા મિત્રના મળવાથી કુમાર તે બંને

अपराजित कुमार बहुमानपुरस्सर मूर्च्छितस्य राज्ञःसमीपे आनीतवान् । कृपा
 द्रेहदय कुमारो विमलबोधसमागद् मणिमूलिकाद्वयं गृहीत्वा नीरेण तत्
 संपृष्य सुप्रभवृषस्य छुरिकाक्षतस्थाने लिप्तवान् ! अनुलेपनममकालमेव राजा
 उपगतमन्त्रं स्वस्थो जात । सोऽपराजित कुमारमेवमत्रवीत्-अये ! निष्कारण
 वन्धो ! त्वमम भाग्येनैवात्राऽगतोऽसि । त्वया मयजन्मना मम्यं कुरु समलङ्कृतम्,
 कश्च जनपदस्त्वया धन्यतम कृतः ? मा नगरी सम्पत्तिं त्यद् निरुद्धेण श्लेष्मिता ?
 मम्याङ्गस्त्वया -लोचितचापल्येन धुमरीकृतः ? एतत्सर्वं नोतु मम चेतश्चञ्चलागने

कामलता के बचनों को सुनकर मन्त्रिगण अपराजित कुमार के पास
 आये और बहुमानपुरस्सर उसको मूर्च्छित राजा के पास लेकर उपर
 पहुँचे । जाने ही कुमारने राजा की ज्यों ही स्थिति देखी तो उनको
 उसके उपर बड़ी दया आई । उसी समय अपने मित्र विमलबोध के
 पास से दोनों मणिमूलिकाओं को लेकर तथा उनको पानी में घिसकर
 उन्होंने सुप्रभ वृष के घाव के स्थान से उसका लेप कर दिया । लेप
 होते ही राजा की मूर्च्छा दूर हो गई-और अपनी तबियत उसको हल्की
 -स्वस्थ-मालूम पड़ने लगी । राजाने तबियत स्वस्थ होते ही अपरा-
 जित कुमार से पूछा अकरण वन्धो ! आप हमारे शुभोदय से ही यहा
 पधारे हैं अतः हमको “आपने किस कुल को आपने जन्मसे अलङ्कृत
 किया है” यह बताकर अनुग्रहीत करे । तथा ऐसा वह मोनसा देश है
 जो आप के जन्मसे धन्यतम बना है । नया ऐसी वह कौनसी
 अभागिनी नगरी है जिसको आपके विरहजन्य दुःख का अनुभव

कामलताना वधनो भाणीने मन्त्रीगण अपगच्छत कुमारं पासे आध्यामने तेने
 धधल्य राजाननी साथे मूर्च्छित गनेता राजनी पासे लध गया जधने कुमारने तथा
 राजनी आ स्थिति लेध त्याने तेना उपर तेने धूष दया आवी जध अे समये
 पोताना मित्र विमलबोधनी पासेथी ते गन्ने भणीमूलिकाओने लधने तथा तेने
 पाणीमा धसीने ते सुप्रभ राजनना घाव उपर तेना लेप करी दीधा लेप थता
 राजनी मूर्च्छा दूर थध गर्ध अने तेने पोतानी तणीयत स्वस्थ लागवा भाडा
 राजनी तणीयत स्वस्थ थता ज अपगच्छत कुमारने पूछय -अजरअ धधु ! आप
 अभास शुभउदयधी अही आध्यामि जेथी अमने “ तया कुणने आपे आपना
 जन्मथी अलङ्कृत करेल छे ” आ वात गतावीने अभासपर अनुग्रह करे । तथा
 ओवो कथे देश छे के, जे आपना जन्मथी धन्य गनेलछे, तथा ओवी कथे अभा
 गिणी नगरी छे के, जेने आपना विरहथी उत्पन्न थता हु गने अनुभव करवे।

कण्ठ क्रन्दन्ति । स एव क्रन्दनरस कोठाङ्गपेग दूरत । नन्तुत्ताञ्जरागिः
 कुमारोऽनीय विपणो जातः । युज्यते चेतत् मन्ता हि परदु सेन भर्ज दृ मित
 भवन्ति । अथ नरूपगारेषु कृतेष्वपि सुप्रभा राजा ताङ्ग ना रज्यमान्,
 तदा तत्सचिवान् रामलता नाम दासी माद-सदगुणः कोऽपि विदेशी पुत्र
 समिजोऽत्र नियमति । स हि रुमापे व्यापारमकुर्वाणोऽपि सुखेन तिष्ठति । मन्ये
 ऽवश्यमेव तत्सन्निधौ निमग्नोऽपि भावयति । तस्या दचन कृता मन्त्रिगणो-
 हैं उसी का यह कोराहल सुनने में आरता है । इस बात से परिचिन
 होकर अपराजित कुमार को एकप्रकार का भीतर चौट सी पहुँची, बात
 भी ठीक है जो सज्जन होते हैं वे पर को दृ मित देखकर स्वयं दृ मित
 हो जाते हैं । राजाका अनेक प्रकार से उपचार किया गया-परन्तु सुनते
 हैं कि उनको इससे अभीतर कोई भी लाभ नहीं पहुँचा है । राजा के
 ऐसा कोई योग्यपुत्र भी नहीं है जो राज्य के भार को सभाल सके ।
 अतः सब को इस बात से बड़ी चिन्ता लग रही है । इस प्रकार कहकर
 उसने अपराजित कुमार से यह भी कहा कि जब मन्त्रिगण उस चिन्ता
 से व्यथित हो रहे थे-तब कामलता नाम की किसी एक दासी ने
 उनसे ऐसा कहा है कि यहाँ पर कोई एक विदेशी पुरुष अपने मित्र
 के साथ आया हुआ है । वह व्यापार धन्दा कुछ भी नहीं करता
 है फिर भी आनन्द के साथ अपना समय व्यतीत कर रहा है इससे
 ज्ञात होता है कि उसके पास कोई ऐसी औषधि ऐसी चाहिये जो
 इसका हर एक आवश्यकताओं की पूर्ति करती है । इस प्रकार उस

कैलाहल सलगाय रहेल छे आ बात सलगायने अपराजित कुमारना मनमा ओक
 प्रकारनी बात लागी गइ के, बात तो ठीक छे, जे सबजन होय छे ते पारकातु
 दुय जेधने स्वयं दुहित थाय छे राजने अनेक प्रकारथी उपचार करवाभा
 आव्यो परतु सलगाय छे के, तेने हल्लु सुधी कांछे लाल थयेल नथी राजने
 ओवो कांछे योग्य पुत्र पल्लु नथी के, जे राज्यसार सलगाणी थके आ कारखने
 लधने सधजाने लारे चिता थध रहेल छे आ प्रभावे कहीने तेखे अपराजित कुमा
 रने ओ पल्लु कल्लु के, ज्यारे मन्त्रीगल्लु आ चित्ताथी वनधित थध रहेल छे त्यारे
 कामलता नामनी कांछे ओक दासीओ कल्लु के, कांछे ओक विदेशी पुत्र पोताना मित्र
 साथे अही आवेल छे ते वेपार धंधा कांछे करता नथी तो पपु आनदनी साथे
 पोताना समय बीतावे छे आथी ओवु जल्लुवा भजे छे के, तेनी पासे ओवी कांछे
 औषधी होवी जेधने के, जे तेनी दरेक आवश्यकताने पुरी करे छे आ प्रकारना

अथासौ मित्रमस्ति कुमारो मर्गे गच्छन् प्रमोहं कृण्वन्पुराद्याने समागतः ।
दृष्ट्वा भक्त्या तं प्रणम्य तस्मिन् नितान्तम् । यस्मिन् देशनाश्रयणानन्तरं कुमारः
प्रयत्नं प्रणम्यैव पृच्छति । भवन्त ! अहं भव्योऽग्निः, मित्रा-अभव्यः ? इति कथ-
यतु भवान् । एतत्पराजितेन पुष्टो भगवान् केवली तमेव कथितवान् हे देवानुप्रिय ।
तव भव्योऽग्निः । इतः पञ्चमे भवे भरतक्षेत्रं त्वद्वाग्निगतितमो जिनो भविष्यति,
अथ तव सखा तव गणधरो भविष्यति । इदं मेग्निनां पञ्च श्रुत्वा सजातर्ष-
स तस्मिन्नेव नगरं समिधो विंशति स्थानरानि पुनः पुनरावापयन् न्ययत् ।

कुमार कुछ दिनों तक वहीं रहा । कुछ समय बाद मित्र को साथ
लेकर वहाँ से चल दिया ।

चरते ० कृण्वन्पुर के गीचे में ज्यों ही पहुँचे कि वहाँ उनको
केवली भगवान् के दर्शन हुए । अब क्या था—दर्शन कर कुमार बहुत
आनन्दित हुआ । उनके श्रीमुख से यर्म की देशना सुनकर उसके आनन्द
की सीमा ही नहीं रही । जब केवली भगवान् की यर्मदेशना समाप्त
हुई तब कुमार ने बड़े चिन्तन के साथ हाथ जोड़कर उनसे प्रश्न किया—हे
‘भवन्त ! मैं भव्य हूँ अथवा अभव्य हूँ ?’ कुमार के इस प्रश्न से सुनकर
केवली ने उनसे कहा देवानुप्रिय ! तुम भव्य हो ! आजसे पञ्चम भव में
तुम तीसस्थानकों का आराधन करके इसी भरतक्षेत्र में २० वें तीर्थकर
होगे । तथा यह विमलबोध मित्र तुम्हारा गणधर होगा । इस प्रकार केवलि
प्रभु के आनन्द प्रदान करने वाले वचनों की सुनकर कुमार मित्र सहित तीस
स्थानकों की आराधनाकरते हुए उसी नगर में रहे । एकदिन भी यान है

थोड़ा दिवसों का रहा । डेटबोड समय बीता पड़ी तेओ पोताना मित्र साथे त्याही
आली नीकल्या

आलता आलता कृण्वन्पुरना अगीच्यामा आवी पडोऱ्या त्या तेमने देवणी
लगवानना दर्शन थया, पछ शुं छतु—दर्शन करीने कुनाऱ्णे घेलो आनंद थयो
जेमना श्रीमुखी धर्मांनी देशना साळणीने जेमना आनंदनी जीभा न रडो न्यारे
देवणी लगवाननी धर्मदेशना समाप्त थई त्यारे घळाज चिन्तनी सावे हाथ
जेडीने तेमने प्रश्न क्यो—हे भवन्त ! हूं भव्य छु अथवा अभव्य छु ?
कुमारना आ प्रश्नने साळणीने लगवान कळुं हे हे देवानुप्रिय ! तमेो भव्य छो
आजवी पाथमा भवमा तमेो तीस स्थानेनु आराधन करीने आ भरतक्षेत्रमा अवीमभा
तीर्थकर थयो तथा आ विमलबोध मित्र तमागे गणधर थयो आ प्रभारना देवणा
लगवानना आनंद प्रदान करवाणा पथनेने साळणीने कुमार मित्र सहित तीस
स्थानां आराधना करता करता जेज नगरमा रह्या जेक दिवसनी वात छे हे,
८८

અતો નિવેદય સર્વમ્ । તાસ્તન્નિના મિત્રયોગેન દુઃખાય
નિરાદતમ્ । કુમારસ્ય પરિચય શ્રુત્યા હૃદ્યમાનમઃમુખમો રાજા પુત્રપ્રાપ્ત-અગે !
ત્વ તુ મમ મિત્રપુત્રાઽસિ ! શોભન જાત યદ્યમત્રાગત , ક્યુત્તયા વદ્યમાનેન સહ
સમિત્ર ત સ્વભાગે ન્યાસયત્ । મમ્પ્રાપ્તે શુભમુદ્દર્તે રમ્ભાનામ્ની મયન્ત્યા કુમારણ
વિવાહિતગાન । કુમરો મિત્રેણ સહ ચિર તત્ર સ્થિત્યા પુનઃ પ્રાગ્યત્તેન સહ તસ્મા-
ત્પુરાન્નિર્ગતઃ ।

કરના પડા છે । કૌનસા એસા રહ પિતા ભાગ્યશાલી છે કિ જિમકી
ગોદકો અપને ચાલોચિત કીડાઓં સે અલકૃત કિયા હૈ । તથા એસી
વહ રૌનસી માતા હૈ કિ જિસને આપ જૈસે ભાગ્યશાલી પુત્ર સો જન્મ
દેકર પુત્રવતી સ્ત્રિયોં કે ગીચ મેં અપના મુગ્ય આસન જમાયા છે । યહ
સમસ્ત વૃત્તાત જમકો કહકર લાલાયિત હુગ હમ મેરે અન્ન-પરણ
કો આપ દર્શિત કરે । રાજા કા હમ પ્રકાર અપને પરિચય પાનેકી
ઉત્કંઠાવાલા દેવકર કુમારને તો કુટ નહા કહા । કેવલ કુમાર કે
મિત્ર વિમલયોધને હી રાજાકી ઉત્કંઠા જ્ઞાત કરને કે લિયે કુમાર કા સર્વ
વૃત્તાન્ત સહિત પરિચય દિયા । કુમાર કા પરિચય પાકર મુગ્ય રાજા
વહુત હી મુદિત હુઆ, તથા રહને લગા-અરે ! તત્ર તો તુમ મેરે મિત્ર
કે પુત્ર હોતે હો અચ્છા હુઆ જો તુમ યહા આવે । એસા
કહકર ઉસ રાજાને કુમાર કો વદ્યમાન પુરસ્સ્મર મિત્રસહિત અપને યહા
હી રલ્લ લિયા તથા કોઈ શુભ મુદ્દર્ત દેવકર અપની રમ્ભા નામકી
કન્યા કા વિવાહ મી ઉસકે સાથ કર દિયા । વિવાહિત હોને કે બાદ

પડે છે ? તથા એવા ભાગ્યશાળી પિતા હૈ કે, જેમની ગોદને આપની બાલોચિત
કીડાએકી અલકૃત કરી છે ? એવી કધ પવિત્ર માતા છે, કે, જેણે આપના જેવા
ભાગ્યશાળી પુત્રને જન્મ આપીને પુત્રવાળી સ્ત્રિયોની વચ્ચે પોતાનું મુખ્ય આસન
જમાવ્યું છે ? આ સઘળો વૃત્તાત અમને બતાવીને ઇતેશ્વર બનેલ ભારા અતઃ
રણુને હર્ષિત કરે । રાજાને આ પ્રકારે પોતાનો પરિચય બાણવાની ઇચ્છાવાળા જોધને
કુમારે તો કાઈ કહ્યું નહીં પરંતુ કુમારના મિત્ર વિમળજોધે રાજાની ઉત્કંઠા જ્ઞાત
કરવા માટે કુમારના સઘળા વૃત્તાત સહિત પરિચય આપ્યો । કુમારનો પરિચય પામીને
સુપ્રલ રાજા ખુશ આનંદિત થયા તથા કહેવા લાગ્યા કે, અરે ! તમે તો ભારા
મિત્રના પુત્ર છો । કીકે થયું કે તમે અહીં આવ્યા આવું કહીને તે રાજાએ બહુ
માન સાથે તેના મિત્ર સહિત રાજભવનમા લઈ ગયા અને કોઈ શુભ મુદ્દર્ત જોધને
પોતાની રમ્ભા નામની પુત્રી સાથે તેના લગ્ન કરી દીધા વિવાહિત થયા બાદ કુમાર

नन्दिन विना न समाहता सर्वे नृपा नृपकुमाराश्च समागताः। मञ्चाग्रिष्टि
तपु तेषु नृपेषु नृपकुमारेषु दैवात्परिभ्रमन अपराजितकुमारो मित्रेण सह
तत्रागत । अपराजितकुमारश्चिन्तयति-अनेन वेषेण मा राजानो ज्ञाम्यति,
अतो वेषान्तर निर्माय समित्रेण मयाऽत्र मण्डपे प्रवेष्टव्यम् । इति विचार्य-
गुटिका प्रभावेण स्थान्तर उत्पत्तिना मित्रेण सह मण्डपे प्रविष्टः । तत
परिधत्तभूया सुवेपा राजपुत्री प्रीतिमती सखीदासीप्रभृतिभि सह सावाह
चिन्ताणे ने बहुत ही सुन्दर ढंग से चित्रित किया था। सुन्दर २ सुहावने
मन्त्रों से जो मण्डित हो रहा था। आभरण पाकर इस मण्डप में समस्त
नृप एवं उनके कुमार यथायोग्य समय पर आकर उपस्थित हुए। पर
यदि कोई नहीं आया था तो वह था अपराजितकुमार का पिता हरिन्द्री।
स्वयं कि इनको अपने पुत्र का वियोग विशेष दुःखदायी हो रहा था
उससे ये विचारे बहुत ही अधिक दुःखित हो रहे थे। अतः इन्होंने
बाहर आना जाना ही छोड़ दिया था। जब सब राजा और राजकुमार
अपने २ स्थानों पर अच्छी तरह बैठे थे उसी समय अपराजित कुमार
अपने मित्र के साथ डगर उधर घूमता हुआ भाग्यवशात् वहा आ पहुँचे।
आकर कुमार ने विचार किया कि इस वेष से तो राजा लोग मुझे
पहचान लेंगे। अतः दूसरा वेष धारण कर लेना चाहिये जिससे राजा
लोग मुझे पहचान नहीं सके। ऐसा विचार कर राजकुमार ने गुटिका
के प्रभाव से अपना वेष बदल लिया और मित्र को साथ में लेकर
फिर वे उस स्वयंवर मण्डप में प्रविष्ट हो गये। इतने ही में वहा साक्षात्

सुहर अथवा मन्त्रोद्गीते सुशोभित कथों आभरण भणता आ भूषण सधना
राज्यो अने अनेना कुमारे यथायोग्य समये आवी पहुँचा जो केछ न आणु
छोय तो ते आ अपराजित कुमारेना पिता हरिन्द्री उता कारण के तेमने पोताना
पुत्रना वियोगनु दुःख भूम उतु अने अ विचारथी नेओ भूम दुःखिन नडेना
उता आथी तेओओ नहार आवना नवानु पणु छोडी दीधु उतु न्यादे सधना
राज्यो अने राजकुमारे पोतपोताना स्थाने उपर सारी गते जेहेल उता अ समये
अपराजित कुमारे पोताना मित्रनी साथे आभ तेम धूमतो धमतो भाग्यवशात् त्या
आवी पहुँचा आवीने तेओ विचार ज्यो के, आ वेशभा तो अथा राज्यो अने
आणभी जशे जशे बीजे वेश धारण करी तेवो जेछने के जेनाथी राजा लोक
मने आणभा न शके अथवा विचार करीने राजकुमारे गुटिकाना प्रभावथो पोताने
वेश भस्वीने पोताना मित्रने साथे लछने ते अ स्वयंवर भूषण नर्ध पहुँचा

अगान्यदा स मित्रेण मह पश्चिन्मन दर्शनोयान पयार्थान पश्यन दृष्टांतर
भ्रमितुमारेभे ।

आसीत्तस्मिन्नेव काले जनानन्दश्च जनानन्द नामके पुर जितशत्रुर्नाम
राजा । तस्यासीद् धारिणी नाम राज्ञी । देवलोकाश्च्युतो रत्नवती जीवा धारिण्या
कुक्षौ समुत्पन्नः । सा च काले गन्या रत्नमेक जनिवती । मातापितृभ्या
प्रीतिमतीति तन्नाम कृतम् । सा प्रयत्नमाना क्रमेण सकृन् कन्याः प्रीतिवती ।
स एतादृशी त्रिदुषी समभ्युत्तम्याः पुरतः पण्डिता अपि हतप्रभा अभवन ।
एतादृशी स्वपुत्रीं विलोक्य नृपोऽन्यदा चतुरचित्रचरित्रित चारुमञ्ज्राञ्जित स्वय
वरमण्डप कारितवान् । तत्र मण्डपे पुत्रप्रियोगार्तमपराजितस्य पितर हरि
त्रि वहासे मित्रसहित कुमार धूमने की भावना से प्रेरित होकर दर्शनीय
पदार्थों को देखता हुआ देश देश फिरने लगा ।

उस समय में एक जनानन्द नामका नगर था । नगर का जैसा
नाम था वैसा ही इसका काम था । यहां का प्रत्येक व्यक्ति आनन्द ही
आनन्द में मग्न रहता था । यहां के राजा का नाम था जितशत्रु । इनकी
रानी का नाम धारिणी था । देवलोकसे चकर रत्नवती का जीव इसी
धारिणी रानी के कुक्षिम पुत्री के रूप में अवतरित हुआ । तब ठीक नौ
महीने साठेसातरात्रि के व्यतीत होने पर धारिणी के पुत्री हुई । माता
पिता ने इस का नाम प्रीतिमती रखा । प्रीतिमती धीरे २ बढ़ती हुई
सकलकलाओं में ऐसी कुशल बनी कि इसके आगे पंडितजन भी कोई
गणना में नहीं थे । इस प्रकार अपनी कन्या को देखकर जितशत्रु
राजाने जीत्र ही एक स्वयवरमण्डप तैयार करवाया—जिसमें चतुर
त्याथी मित्रनां साथे कुमार धूमवाना धरादाथी प्रेमाधने दर्शनीय यह दोन जेत जेत
देश देशमा द्रवा लाया

ये समये एक जनानन्द नामनु नगर હતુ નગરનુ જેવુ નામ હતુ એવુ
એવુ કામ હતુ ત્યાની દરેક વ્યક્તિ આનંદ આનંદમાં મગ્ન રહેતી હતી ત્યાના
રાજાનુ નામ જિતશત્રુ હતુ જેની રાણીનુ નામ ધારિણી હતુ દેવલોકથી ચરીને
રત્નવતીને જીવ એ ધારણી રાણીની કુખેથી પુત્રી રૂપે અવતરિત થયેા જ્યારે
નવ મહીના અને આઠા માત ફિવન પૂર્ણ થયા ત્યારે ધારિણીએ પુત્રી રત્નને જન્મ
આપ્યો માતા પિતાએ તેનુ નામ પ્રીતિમતી રાખ્યુ પ્રીતિમતી ધીરે ધીરે મોટી થતા
સર્વ કળાઓમાં એવી કુશળ થઈ ગઈ કે, તેની આગળ પડિત જનોની કોઈ ગણના
રહી નહી આ પ્રકાર પોતાની કન્યાને જોઈને જિતશત્રુ રાજાએ એક સ્વય વર મંડપ
તૈયાર કરાવ્યો જેને ચતુર ચિતારાઓએ ખૂબ સુદર રીતે ચિત્રિત કર્યો હતો ખૂબ

गुरुदेव ममान मानमन्त्रम्य मन्थितान त्रिलोक्य विन्तानमग्न मन
मिचिन्तयति-एत सर्वेऽपि नृणा मङ्गता । परमेतेषु चाऽपि योग्या इस्ति
मत्पुत्र्या । आयुना किं भावयति ? किं म मृता यावज्जीवमपरिणातैव स्थास्यति ।
एव चिन्तयन्त राजान तन्मनोभावा सोऽपि निजमचिन् प्रावाच-देव !
विपादेनालम् ! इय भूमि र्वहस्तना । अत एव मुदयोग्यताम्-य र्वशिष्टाजावा
राजपुत्रा राऽन्यो वा र्वशित् कुम्भीनां राटे मम पुत्री निर्जयेत्स्तेऽस्या पतिर्भ
विष्यति । मचिरम्य रत्न प्रतिपद्य राजा जितशस्त्रैवाद्गोपयन् । अपराजित
हमलोगो के मन सो ही हरण कर लिया हैं तो फिर हम मिश्रि मे
हम लोग इसके प्रश्नों का उत्तर कैसे दे सकते हैं । जितशत्रु ने इन
ममको जब इस प्रकार मौन लेकर बैठे हुए देखे तो उसने चिन्ता
निमग्न बनकर-मन ही मन ऐसा विचारा कि देखो ये समस्त नृप
कन्या सो वरण करने के लिये तो आये हैं, पर उनमें कोई ऐसा नहीं
है जो मेरी पुत्री के प्रश्न का उत्तर देकर उसके पति होने के योग्य
बन सके तो अब मेरी पुत्री का क्या होगा ? क्या यह जीवन भर वि.
विवाहित ही रहेगी ? इन प्रकार विचारमग्न हुए उस राजा के अभि-
प्राय सो पास में बैठे हुए राजा के किसी प्रधानने जानलिया और
राजा से कहा-महाराज ! आप चिन्ता न करें । इस भूमि पर अनेक
नररत्न हैं । अत अब आप इस प्रकार ही गोपणा करावे कि जो
कोई राजा या राजपुत्र या कोई और दूसरा कुलीन व्यक्ति मेरी पुत्री
को बाद में पराजित करगा वही इसका पति होगा । प्रधान की इस

दे, बाह्य ! पुत्र्या तो भर ३, तथ्याये न्यादे पोताना असाधारण उपवी आपछा
बोडाना मनने परछ की दीधिल छे त्यादे पछी आवा स्थितिमा आपछे तेना
प्रश्नने उत्तर केवी सीने आपछी शब्द थे ? छत्तशत्रुये न्यादे आ १ धाने आ प्रद दे भौन
गेठेला जेथा त्यादे तेछे श्रिता निमग्न गनीने मनोमन अये। विन्या- कथे। के,
जुअो आ मध्या गान्त कन्य ने चन्वाने भाये आख्या छे परतु तेमा अेवा काछ पा।
नथी जे भारी पुत्रीना प्रश्नने उत्तर छर्ने तेना पति बनाने योग्य गनी यद् तो
छवे भारी पुत्रीतु शु वथे ? शु ते छवननर अविवहित छथे ? आ प्रकर-
विचारमा भग्न बनैल राजनना विचारने तेमनी पाये गेठेला राजनना कोऽ मत्र थे
गण्डी दीधिल अने राजने कछु महाराज आप श्रिता न कजे आ लूमि उपर
अनेक नर रत्न छे अथो आप अेवा नजरनी घोषछा करवे के, जे जोध
राज अथवा राजपुत्र अथवा कोछ कुलिन छडित भारी पुत्रीने छवे पछी प-छत्त
करथे ते तेना पति वथे प्रधाननी आ प्ररनी वातने नवीज- करीने छत्तशत्रु

क्षमारिय तत्र समागता । तदा तस्याः मन्त्री मातृती अद्रुत्या सर्वान् भूपान् दर्शयन्ती तामुगच-सखि ! एत भूचरा येचन सर्वेऽपि राजानो भवन्ती वरीतु समुपागता । तदेषा वैदग्यं शंस्य ममीहितं कृणोतु । ननं मा राजन्यकामि मुनी भूत्वा सर्वान् प्रति मधुरेण श्ररेण मन्त्रतीत्रं प्रश्नं कृतवती । तस्याः प्रश्नं श्रुत्वा सर्वेऽपि नृपा नृपपुत्राश्च प्रश्नोत्तरं दातुमममर्थां लज्जया नतशिरसो भुव प्रियोरयन्तो मौनमालम्ब्य सन्निताः । केचिदेव परस्परं प्रोचु - इयमप्रतिमरूपेणास्माकं मनो हतवती । हते मनसि यथ सक्ता भवेमात्तरप्रदाने । ततो जित

लक्ष्मी की तरह प्रीतिमयी राजकुमारी विभूषित होकर अपनी दामी एवं सखियों से घिरी हुई होकर आ पहुँची । मायम रही हुई उसकी सरसी मालती ने आये हुए उन समस्त राजाओं को अपनी अगुली के इशारे से बताती हुई प्रीतिमयी से कहा-सखि ! देखो ये जितने भी राजा राजकुमार एवं विद्यागर यहाँ उपस्थित हुए हैं वे सब आपको वरण करने की अभिलाषा से ही यहाँ आये हुए हैं इसलिये इन में से जो आपको योग्यरुचे उसको ही आप वरण कर कृतार्थ करें । इसप्रकार मालती ने ज्यों ही राजकुमारी से कहा-कि वह उसीसमय उन राजाओं के समक्ष खड़ी उनसे सरस्वती के समान मधुरस्वर में प्रश्न करने लगी । उसके प्रश्न को सुनकर समस्त नृप एवं उनके पुत्र प्रश्नों के उत्तर देने में अपनी २ असमर्थता जानकर लज्जा के मारे गिर नीचा करके जमीन की तरफ देवने लगे और चुप रहे । कितनेक जन परस्पर इस प्रकार कहने लगे-भाई देखो तो सही इसने जब अपने असाधारण रूप से

ओटलाभाज् तथा साक्षात् लक्ष्मीनां भाइक प्रीतिमयी । राजकुमार विभूषित बनानेपोत नी हासीओ अने सभियेय घेरायेला तथा आवी पडोअी साथभा रहेली तेनी मणी माल तीओआवेला सधणा राज्ञोने पोताना आगणीना धाराया बतावीने प्रीतिमयीने कहु सभी ! जुओ ! आ ओटला पखु राज राजकुमार अने विद्य धर अडी आओया छे ते सधणा आपनी साथे पोताना लगनी अलिहापाथी अडा आवेल छे आ हारखे आमनामाथी जे आपने योग्य लागे ओना जणामा वज्जामा आरोपो आ प्रभाखे ज्यारे मालतीओ राजकुमारीने कहु ओटले ते ओज् सभये ओ राज्ञोनी साथे उभी रहीने ओभने सरस्वतीनी भाइक मधुर स्वरथी प्रश्न करवा लागी ओना ओ प्रश्नने साजणीने सधणा राज्ञो तथा ओभना पुत्रो प्रश्नने उत्तर आपवाभा पोतानी असमर्थतां जाखीने लज्जना मायां ओदु नीयु करीने जमीननी तरङ्ग जेवा लाग्या अने चुप रह्या ओटलाक तो अहरो अहरे आ प्रभाखे कडेवा लाग्या

१ वेत् । तस्मादेन दत्त्वा राजकुमारी प्रीतिमती गच्छन्माभिर्दृष्टीना । एव-
मुत्त्वा ते कुमार दन्तुमनसं स्वसैनिकान् मज्जितयन्तः । ततः कुमारः स्वधिक्रमेण
सर्वान् पराजितयन्तः । युद्धे कुमारस्यापरिमेयं विक्रमं दृष्ट्वा तद्विक्रमाकृष्टचित्त-
वत्तन्मानुषः सोमप्रभस्तिष्ठमादिना तं परिचित्य—‘अये भागिनेय’ बहुदिवसा-
न्तरं ‘मल्लितोऽमि’ इत्युत्तवा गाढमाग्निलिङ्गे । सोमप्रभमुत्पात्तकुमारस्य परिचय-
श्रुत्या सर्वेऽपि नृपा युद्धान्प्रतिनिवृत्ता वादे प्रीतिमन्या युद्धे चापराजितकुमा-
रण् पराजितालज्जाशान्ततमस्तथा स्वस्य राजगानीं प्रति प्रस्थिता । तत-
स्तौ कैसे परणं सक्तः है । ऐसा विचार कर उन्होंने ऐसा एक निश्चय
कर लिया कि पहिले इस व्यक्ति को मार दिया जाय पश्चात् राजकुमारी
प्रीतिमती को उलात्त करण कर लिया जाय । जब यह विचार लोगों
के आपस में एकमत से निश्चित हो गया तब सबके सब राजाओं
ने कुमार को मारने के लिये अपने-अपने सैनिकों को मज्जित होने का
आदेश दे दिया । जब सैनिकजन मज्जित हो चुके और युद्ध करने के
लिये कुमार के समक्ष आकर खड़े हो गये तब कुमारने उन सबको
क्षणमात्र में परास्त कर दिया । कुमार का इस तरह अजेय एवं अतुल्य
पराक्रम देखकर कुमार के मातुल (मामा) सोमप्रभ ने तिलक आदि
द्वारा उसका परिचय पाकर के कहा—‘हे मानेज ! बहुत दिनों के बाद
तुम आज मिले हो । सोमप्रभ के मुख से कुमार का परिचय सुनकर
समस्त नृप युद्ध से निवृत्त हो गये । इस प्रकार वादमे प्रीतिमती से
एवं युद्ध में अपराजित कुमार से परास्त हुए वे सब के सब आये

आ कन्या तेने केम परछे छ ? आवे विचार करीने तेमखे अये निश्चय करी लाधि
के, पड़ेला आ व्यक्तिने भारी नाथवामा आवे अने पछीवी राजकुमार प्रीतिमतीनु
अपराजित छ छ करी सेवावामा आवे ज्यारे आ विचार ते लेखेके आपस आपसमा
अथ भतथी निश्चिन कथे त्यारे सधगा राजाओके कुमारने भारवाना भाटे पोतपोताना
सैनिकने सज्जत थछ जवाना आदेश आप्ये ज्यारे सैनिके मज्ज थछने
युद्ध करवाने भाटे अपराजित राजकुमा नी समक्ष भडा थछ गया त्यारे कुमार ते
सधगाने क्षण मात्रमा इरावी दीधा कुमारनु आ प्रकारनु अजेय अने अतुल्य
पराक्रम जेधने कुमारना मामा सोमप्रभे तिलक वज्रेदी तेना परिचय पाभीने कछु-
छे लाखे । धरुा दिवसा बाद तु आने मज्ये छे सोमप्रभना सुपथी कुमा ने
परिचय पाभीने राजाओ युद्धथी निवृत्त जनी गया आ प्रभाखे बादमा प्रीतिमतीथी
अने युद्धमा अपराजित कुमारथी छान पावेला अे सधगा राजाओ एज्जत वने

कुमारस्तामुद्राय गायत्र्या प्रीतिमितीममुखे सपाग १ः । दुर्योधनाय त मेन्य प्रीतिमती पूर्वभयप्रीत्या नितरामन्तर्मुमुदे । युज्यतचैतत्-अभ्रन्-उत्रोऽभिमानु, परिना मुद्रासयत्येव । ततः प्रीतिमती पूर्वादेय प्रश्न कृतवर्ता । अपराजितकुमारस्तदुत्तर दत्ता ता निरुत्तरा कृतयान । एवमपराजितकुमारण पराजिता मा राजपुत्री प्रीतिमती परमाश्रमपराजितकुमारस्य कण्ठेऽस्ति-ती । तत सर्वे नृपा परस्पर मेवमद्युयन ग्रहो ! विद्यमानेष्वस्मासु वाय्वरा पराजोऽय स्थमिमा परिणेतु समर्थो

प्रकार की ममति से अगीकार कर जितवानु राजाने उसी समय प्रवोक्त रूप से घोषणा करायी । इस घोषणा से सुनते ही अपराजितकुमार सन्मुख आकर प्रीतिमति से कहने लगा । पूत्रो जो तुमसे पूजना । अपराजित कुमार को दुर्योध में देखकर भी प्रीतिमती का मन पूर्वभव की प्रीति के कारण उसमें अनुरक्त हो गया । आनन्दित होकर उसने अपराजित से प्रश्न किये । अपराजित ने प्रत्येक उसके प्रश्न का यथावत् उत्तर देकर उस कन्या को चकित करते हुए सर्वथा निरुत्तर कर दिया । इस प्रकार अपराजितकुमार द्वारा पराजित होकर प्रीतिमतीने बड़े ही आनन्द के साथ अपराजित कुमार के गले में वरमाला डाल दी । अपराजित कुमार के गले में वरमाला डाली हुई देखकर समस्त उपस्थित राजागण इस प्रकार आपस में बातचीत करने लग गये-देखो यह कितने आश्चर्य की बात है जो हम क्षत्रियों के होने पर भी इस कन्याने इसके गले में वरमाला डाली है । खैर इसकी चिन्ता नहीं । अब देखना यह है कि हम लोको की इस उपस्थिति में यह इस कन्या

नामके तेज समये उपर कहेली घोषण क्रावी दीधी आ घोषणाने सावणता अ अप । एन कुमार आगण आवीने प्रीतिमतीने कहेवा लाज्यो-तभारे ने पूछवु होय ते पूछा अपराजित कुमारने जीव वेधमा जेधने पण प्रीतिमतीनु मन पूर्वभवनी प्रीतिना कारणथी तेमनामा अनुरक्त थय गयु आनन्दित मनीने तेले अपराजितने प्रश्न कथे अपराजिते जेना प्रत्येक प्रश्नोना यथावत् उत्तर आपीने जे कन्याने अडित करीने सर्वथा निरुत्तर गनावी दीधी आ प्रजारे अपराजित कुमारथी पराजित थयने प्रीतिमतीजे धणान आनदनी साथे अपराजित कुमारना गणामा वरमणा नापी दीधी अपराजित कुमारना गणामा वरमणा नपायेली जेने त्या आवेला सधणा राजज्यो आ प्रभाजे अदरे अदर बातचीत कवा लाज्या जुज्यो आ केटला आश्रयनी बात छि के, आपणु क्षत्रियो होवा छता पण आ कन्याजे तेना गणामा वरमणा नापी छि जेर जेनी चिता नथी छवे जेवु छि के आपणु डवरीमा

मन्ति । भवद्वृत्तान्तमिमं श्रुत्वा तस्यातया भवन्तं नेतुमहं समागतोऽस्मि । अतो भवता
गन्तव्यम् । दत्तवचनं श्रुत्वा मातापित्रो दर्शनायोत्कण्ठितोऽपराजितकुमारः श्वशुर-
मापृच्छ प्रीतिमत्या भार्यया सह समित्रोऽस्ति त्वरितगत्या स्वनगरं प्रति प्रव-
र्त्तितः । प्रीतिमत्या भार्यया सह समित्रोऽपराजितकुमारः स्वनगरं सिंहपुरं
समागतः । तस्यागमनवृत्तान्तं श्रुत्वा तन्मातापितरौ नितरां प्रमोदमापन्नौ । कुमा-
रोऽपि समागत्य पितृश्रवणयोः स्वमस्तकं निदधितवान् । एवं प्रणमन्तं विनीतं
तं समुत्थाप्य गाढमालिङ्ग्य गिरसि समाप्राय प्रेमाश्रुणा तन्मस्तकमभ्यषिञ्चत् ।
ततः कुमारो मातृश्रवणाभ्यगन्तः । नमन्तं समुत्थाप्य सा मुहुर्मुहुः पाणिभ्यां
इमलिये आपके पास भेजा है कि मैं आपको यहाँ से पर ले जाऊँ ।
अतः आप पर शीघ्र चलें । दूत के द्वारा मातापिता की इस परिस्थिति से,
परिचित होकर कुमार के चित्त में उनके दर्शन करने की उत्कण्ठा
तीव्ररूप से उठी । कुमार ने समय पाकर अपने घर जाने के लिये
श्वशुर से आज्ञा मागी । श्वशुर ने प्रसन्न होकर जब उनको पर जाने
की आज्ञा दी-तब वे माय में प्रीतिमती को लेकर यहाँ से मित्रसहित
चले और शीघ्र वे अपने नगर में आये । कुमार के आगमन के वृत्तान्त
ने मातापिता के हृदय को आनन्द से फुला दिया । आते ही कुमारने
मातापिता के चरणों में अपना मस्तक टेक दिया । चरणों में पड़े हुए
अपने प्राणप्रिय पुत्र को दोनों हाथों से उठाकर पहिले पिताने छाती
से लगाकर और न्यूँत गाढ आलिंगन कर उसके मस्तक पर हाथ फिराया
और हर्षाश्रुओं से उसको अभिषिक्त किया । जब कुमारने माता के
पवित्र चरणों को नमन किया तब माताने भी इसी तरह से उसको

वृत्तात् मालीने तेमले भने अये भाटे आपनी पाने मोडबैल छे डे, हुं आपने
अहीथी तेमनी पासे लछ लछ आथी आप शीघ्र आपनी राजवानोमा मारी
भाये पाछा दूरे इगनी पायेथी माता पितानी आपी परिस्थितिथी पश्चित जनता
कुमारना चित्तमा तेमना दर्शन करवानी उत्कंठा तीव्र भनी कुभाटे समय लछने
पोताना वतनमा जवानी श्वशुर पानेथी आज्ञा मागी भजनअये प्रयत्न श्रद्धने तेने
जवानी आज्ञा आपा त्यारे ते प्रीतिमतीने साथे लछने पोताना मित्रनी साथे आदरा
अने अक्षयथी पोताना नगरमा पहुँचया कुमारना आगमनना समाचारि माता पिताना
हृदयने आनन्दमा कुलावी दीधु आवता ज कुमार माताना अरखोमा पोताना मस्तक
नमोव्यु अरखोमा पहुँचा पोताना प्राणप्रिय पुत्रने जन्ने हाथोक्षी उत्कंठाने पिताने
छातीअये लगाडीने गाढ आली गन आपी तेना मस्तक उपर हाथे ईश्वरअये अने
आसुथी तेने अलिषेक कथो जयारे कुमार मातना पवित्र अरखोमा नमन व्यु

कुमारो गृष्टिप्रभावेण तिराहित मारीयरूप प्रकटितवान् शुभमुहूर्ते प्रीतिमती
परिणोय म स्मार्थया प्रीतिमत्या सह विजतिस्थानानि पुनः पुनः समाधायन
समित्रस्तत्र गहन त्रिसान स्थितवान् । अथापराजितकुमारस्य ज्ञातगमस्तदन्ता
राजा हरिनन्दी तत्समीपे दत्त प्रेषितवान् । दूतोऽपराजितकुमारसमीपे समागत ।
कुमारेण मातापित्रोः कुशल पृष्टम् । ततो दूत माह—कुमार ! भग्नमातापित्रोः कुशल
देहधारणमात्रमस्ति । भग्नमनानन्तर तयोर्दृशो भग्नगमनमार्गमक्ता निनिमिषा
हृण राजा लोक लज्जित होते हृण अपनी ० राज गानी सी ओर चलदिय ।
जय सत्र चले गये तब कुमार ने गुटिका के प्रभाव से परिवर्तित
अपनास्वरूप यथार्थरूपमें प्रकट कर सत्रको पुलकित किया । शुभमुहूर्त
के आनेपर प्रीतिमती के मातापिता ने प्रीतिमती का विवाह अपराजित
कुमार के साथ करके लट्ठी के साथ मा अपना उत्तरदायित्व पूर्ण रूप
से शांति के साथ निभाया । विवाहित होनेपर कुमार और प्रीतिमती
ये दोनों बीस स्थानों की पुन पुनः आराधना करते हुए अपने मित्र
के साथ बहा रहे । हरिनदी को जब अपराजित कुमार के समस्त वृत्तान्त
यथावत् ज्ञात हुए तब उन्होंने अपराजितकुमार के पास अपना एक
दूत भेजा । अपराजित कुमार के पास आकर दूत ने उनके पूछने पर
मातापिता के कुशल समाचार प्रकट करते हुए कहा कुमार ! क्या
कहें देह धारण मात्र से ही आपके मातापिता कुशल हैं । जब से आप
वहां से आये हैं—तब से उनकी आखे रातदिन आपके आगमन की
प्रतीक्षा में एकटक बनी हुई हैं । आपका वृत्तान्त सुनकर उन्होंने मुझे

पोतपोतानी राजधानी तरङ्ग आली नीकल्या न्यादे भधा आदया गया तब से शुटी
क्षाना प्रभावधी पोताना भग्न स्वयंपने प्रगट करीने भधाने क्षर्षित कनी दीधा शुल
मुहूर्त आवता प्रीतिमतीना माता पिताके प्रीतिमतीना विवाह अपराजित कुमारनी
साथे करीने पुत्रीनी साथेनु पोतानु उत्तरदायित्व स पूर्ण रीते शांतिनी साथे निलाब्ध
लग्नधी लेखाया पछी कुमार अने प्रीतिमती भन्नेके बीस स्थानोनी दूरी करीधी
आराधना उरता करता पोताना मित्रनी साथे त्या रह्या करीनही राजाने न्यादे
अपराजित कुमारनु सधणु वृत्तात यथावत् लखुवा भण्यु त्यादे अपराजित कुमारनी
पासे पोताना ओक हूतने भोक्तये अपराजित कुमारनी पासे आपोने हुने राजकुमार
पूछता माता पिताना कुशल समाचार प्रगट करता कहुं—कुमार ! शु कहु देह धारण पुरता
आपना माता पिता कुशल छे न्यारथी आप बेरथी निकणी गया छे त्यारथी तेमनी
आपो रात दिवस आपना आगमननी प्रतीक्षाभा ओकटक बनी रहेल छे आपने

अपराजितनृपोऽविलान प्रजाजनान् मुष्टु परिपालयन् गृह्णि वर्षाण्य
तिशान्तवान्। एरुदोद्याने गतः स स्वसौन्दर्येण जितस्मर मित्रैर्वधुभिश्च वृत कचि
दिभ्यश्चेष्टिपुत्रं दृष्टवान्। स हि मुललितं गाने समामक्तचेता अर्थिभ्योऽत्यर्थं
दानददानश्च आसीत्। तादृशं दृष्ट्वाऽपराजितभूष सवकान् पृष्टवान्—अयं काऽस्ति ?
तत्र सेवका. प्रोचुः—अयं समुद्रपालस्य सार्वगाहस्य पुत्रो नाम्नाऽनङ्गदराऽस्ति ।
सुव्रताचार्य के पास दीक्षा अंगीकार करली और गीतार्थ होकर अन्न
में वे तथा प्रियदर्शना अनशन कर सिद्धिगति में पाये ।

अपराजित कुमार राजा उनकर अब अपनी पत्नी के साथ धीमन् गानों
की आराधना करते हुए अपनी प्रजा का अच्छी तरह से पालन करते
हुए रहने लगे । इस प्रकार प्रजापालन की व्यवस्था करने २ उनके
अनेक वर्ष व्यतीत हुए ।

एक दिन की बात है कि जब ये उद्यान में गये हुए थे तब
वहाँ उनकी नष्टि एक दृश्यश्चेष्टिपुत्र के ऊपर पड़ी । श्रेष्ठिपुत्र का
सौन्दर्य इतना अधिक था कि उसके समक्ष कामदेव का भी सौन्दर्य
फीका लगता था । इसके साथ इसके अनेक मित्र एवं इसकी अनेक
बहुरें थी । गानतान में मस्त होकर यह उस समय वहाँ अनेक अर्थीजनों
को दान दे रहा था । इस प्रकार उससे देखकर अपराजित कुमारने
अपने सेवकों से प्रश्न—यह कौन है ? सेवकोंने कहा—महागज ! यह
अपने नगर के सेठ समुद्रपाल का पुत्र है । इसका नाम अनगदेव है ।

કરી લોધી અને ગીતાર્થ ધર્ષને તેઓ અતમા પ્રિયદર્શના સાથે અનશન કરીને
સિદ્ધ ગતિને પામ્યા

અપરાજિત કુમાર રાજા બનીને પેતાની પત્નીની સાથે ધીમ સ્થ નોની આરા
ધના કરતા કરતા પેતાની પ્રજાનું સારી રીતે પાલન કરવા લાગ્યા આ પ્રમાણે રાજા
પાલનની વ્યવસ્થા કરતા કરતા તેમના ઘણા વર્ષો વ્યતીત થયા

એક દિવસની વાત છે કે, જ્યારે તેઓ ઉદ્યાનમાં ગયેલ હતા ત્યારે તેમની
દૃષ્ટિ એક દૃશ્ય-શ્રેષ્ઠિપુત્રના ઉપર પડી શ્રેષ્ઠિપુત્રનું સૌંદર્ય એટલું અધિક હતું
કે, તેની સામે કામદેવનું સૌંદર્ય પણ ફીકું લાગે એની મથે એના ઘણા મિત્રો
અને પત્નીઓ હતી ગાનતાનમાં મસ્ત બનીને એ આ સમયે ત્યાં કેટલાએ માંગ
નારાઓને દાન આપી રહેલ હતા આ પ્રમાણે એને જોઇને અપરાજિત કુમારે
પેતાના સેવકોને પૂછ્યું—આ કણુ છે ? સેવકોએ કહ્યું—મહારાજ ! આ આપણા ના
રના શેઠ સમુદ્રપાળનો પુત્ર છે અને એનું નામ અનગદેવ છે એવકો તરફથી

तमस्पृशत् । प्रीतिमती मृगया चापि भ्रूभृशुरौ त्रमण यन्त्रितयो । प्रिमन्
 रोधमुखादपराजितकुमारस्य समग्र वृत्तान्तं श्रुत्वा मातापितरौ नितरा प्रमुदितौ ।
 पूर्वा या या राजकन्या परिणीतास्ताया मातापितरः स्वस्न्यामाढाय महता
 महोत्सवेन सिंहपुरं हरिनिन्दिना राक्षः समीपे, तस्मिन्नेव दिवसे क्रमेण समा
 गताः । ततोऽन्यदा हरिनिन्दिवृषः सर्वान् भूचरान् खेचराश्च स्वसन्वन्धिन
 सत्कृत्य बहुमानपुरं परं प्रिमर्जितवान् । अथान्यदा राजा हरिनिन्दी कुमारमप
 राजितं राज्यं सस्थाप्य स्वयं प्रियदर्शनया सह सुप्रताचार्यमपि त्रेदीक्षा गृहीत्वा
 गीतार्थः । मन् अन्ते प्रियदर्शनया सहानशनं कृत्वा सिद्धिगतिं प्राप्तः ।

उठाकर अपनी ग्राती से लगा लिया और मस्तक पर हाथ फिराया
 प्रीतिमतीने भी अपने श्वशुर और मासुजी का अभिवादन किया ।
 पश्चात् मातापिताने विमलरोध के मुख से कुमार का समग्र वृत्तान्त
 सुना । सुनते समय उनकी ग्राती भारे आनन्द से फूली नहीं समाई ।
 जिन २ लड़कियों के साथ अपराजित कुमार का वैवाहिक व्यवह हुआ
 था उन २ लड़कियों के मातापिता अपनी २ लड़कियों को लेकर बड़े
 ठाढ़बाढ़ के साथ सिंहपुर नगर में हरिनिन्दी वृष के घर में क्रमशः
 आकर एक ही दिन में उपस्थित हुए । कुछ दिनों तक ये सब सबधी
 समुदायरूप में ठहरे । हरिनिन्दीने सबका यथोचित आदर सत्कार किया ।
 पश्चात् सविधि बहुमान पुरस्सर उन सबको निदा किया ।

एकदिन हरिनिन्दीराजा को अपना निजके कल्याण करने की
 भावना उदित हुई और जब वह दृढतर बनगई तब उन्होंने राज्य में
 अपने पुत्र अपराजित को स्थापित कर प्रियदर्शना पत्नी के साथ

त्यारे माताये पक्ष तेने जेन् प्रभाञ्जे उठाडीने पोतानी छाती साथे लगाडी दीधि
 अने मस्तक उपर हाथ ईरन्थे । प्रीतिमतीये पक्ष पोताना सासु सससराने वदन
 कर्तुं पछी माता पिताये विमलरोध पायेथी कुमारने । सघणो पुत्तात सासज्जये आ
 सासज्जने तेमनी छाती लारे आनदधी कूलाध जेटलाभा जे जे राजनी पुत्रीये साथे
 कुमारना लग्न थयेल होता त जधा राजज्जये पोतानी पुत्रीज्जने लघन ठाठभाठधी
 सिंहपुर आवी पछोन्था जेटलाक दिवस सुधी जे सघणा सधधीज्जने समुदाय
 रूपमा देकाया राज हुसीनदीजे सघजानो यथोचित आदर सत्कार कये आ
 पछी सघणा राजज्जये पोतपोताना नगरनी तरफ वीहाय थया

जेक दिवस हुसीनदी राजना दिलभा पोतानु कट्याणु करवानी लावना जगृत
 थध अने ज्यारे जे दृढतर जनी गध त्यादे तेमजे अपराजित कुमारने राज्यागादि
 उपर स्थापित करीने प्रियदर्शना पत्नीनी साथे सुप्रताचार्यनी पास देक्षा अगिडार

कुण्डपुरे दृष्ट्वा. केवली ज्ञानेन त दीक्षाभिलाषिण विज्ञाय सिंहपुरे समवसत्. । तस्य समसरणवृत्तान्तमुपलभ्य नृपोऽपराजितो विमलशोभेन प्रीतिमत्या च सह त केवलिन रन्दिनु गत । तत्र केवलिना दीयमाना धर्मदेशना श्रुत्वा राज्ये विश्वमित्र पुत्र संस्थाप्य प्रीतिमत्या विमलशोभेन च सह तस्यान्तिके प्रवर्जित । ततस्ते त्रयोऽपि मुचिर तीव्र तपस्तप्त्वाऽन्तेऽनग्न कृत्वा विषधैकादशे कल्पे उन्मममा मुरा अभवन । । इति पञ्चमपट्टभ्यां ॥

जाग्रत हो गया । उसी समय कुण्डपुर में पूर्वदृष्ट कोई एक केवली भगवान कि जिनके ज्ञान में अपराजित राजा दीक्षाभिलाषी हो रहे हैं उसी पर्याय छलक रही थी सिंहपुर में वहा से आये । अपराजित राजाने ज्यो ही उनके आगमन का वृत्तान्त सुना तो वे प्रीतिमती एवं विमलशोध मित्र के साथ उनको वदना करने के लिये गये । वहा उन्होंने केवली द्वारा दी गई धर्मदेशना का पान किया । वैराग्यभाव पहिले से जाग्रत तो था ही—अब वह केवली की समीपता में और अधिक बढ़ गया । अपराजित राजाने उसी समय अपने विश्वमित्र पुत्र को राज्य में स्थापित कर प्रीतिमती एवं विमलशोधमित्र के साथ केवली भगवान के पास दीक्षा धारण करली । दीर्घकालतक उन तीनों ने खूब तपस्या की । और बीस स्थानक को सेवन करके स्थानकवासीपन को आराधन किया । अन्त में अनशन करके—प्राणों का परित्याग कर वे तीनों ही ग्यारहवें देवलोक में इन्द्र के समान देव पर्याय में उत्पन्न हुए ।

॥ उह पचम और छठवा भव है ॥

थष्ट गये। आ समये कुण्डपुरमा पहुँचा ज्ञेयेला कोई एक केवलीभगवाननीदृष्टिमा अपराजित राजाने ससारथी परम वैराग्य जगेश छे तेवु ज्ञेयासु आसी तेथो त्यासी सिंहपुर आया अपराजित राजाने ज्ञेयारे तेमना आगमनना समाचार साभण्या तो ते प्रीतिमती अने विमलशोध मित्रनी साथे तेमने वदना करवा भाटे गया त्या तेमणे केवली भगवान तन्द्शी अपायेला धर्मदेशनानु पान क्यु वैराग्य तो पहुँचासी जगृण थष्ट गयेला इतो ज्ञे केवलीन समीप्यमा वधी गये। आसी अपराजित राजाने पोताना विश्वमित्र पुत्रने राजगादी सुप्रत करी प्रीतिमती अने विमलशोध मित्रनी साथे केवली भगवाननी पास दीक्षा धारण करी दीधी धन्या काण सुधी जे त्रष्टेज्ये भूष तपस्या करी अने स्थानकवासीपणाना बीस जोडोन आराधन क्यु अतमा अनशन करीने प्राणोनो परित्याग करी जे त्रष्टे अज्यारमा देवलोकमा इन्द्रना समान देवपर्यायमा उत्पन्न थया

॥ “आ पाथये अने छोडा भव छे ॥

તતો વૃષો મનસ્યેયમચિન્તયત્-યસ્ય મમ રાજ્ય યાણિજા અપિ પરમોદારા. પર-
મર્દિસમ્પન્ના. સન્તિ, સોઽધન્ય । એવ યિચિન્તયન રાજા સ્વમયન ગતઃ ।

અથ દ્વિતીયદિને અપરાજિતો રાજા જનન્યમાન રમપિ શય દૃષ્ટા મેવમાન
પૃષ્ઠાન્-મોઽસી મૃત ? તત સેવકા પ્રોત્તુ.-સ્વામિન ! ત્યતીતેઽદિ મોઽનદ્ર
દેવ ઉધાને ભવતા દૃષ્ટ, સ એવ મરમીરોગેણ સહસા મૃત* । ઇમ વૃત્તાન્ત શ્રુત્વા
વૃષપયમચિન્તયત્-અહો ! ઇદ વિશ્વમશાશ્વતમસ્તિ ! અસ્મિન્ મર્ત્યે સન્ધારાગય
ક્ષણભદ્રુમસ્તિ । એવ ય્યાયન્વૃષ* પરમ વૈરાગ્યમાશ્રિત* । તસ્મિન્નેવ સમયે,

સેવકો દ્વારા પરિચય પામર અપરાજિતને વિચાર ક્રિયા-અન્ય છે
હસ મેરે રાજ્ય કો ફિ જિસ મેં તેસે પરમધનિક ઉદાર વણિજન
વસતે હૈં । હસ પ્રકાર વિચાર કરકે અપરાજિત રાજા વત્તા સે અપને
મહલ મેં વાપિસ લૌટ આયા । દુસરે દિન ફી યાત છે ફિ અપરાજિત
રાજાને મનુષ્યો દ્વારા કધે પર છે જાતે હુણ છક મુર્દે કો દેખા ।
દેખકર સેવકોં સે પૂછા-ઘઠ કૌન આજ મર ગયા છે । સેવકોંને કહા
સ્વામિન્ ! કલ જિસ અનન્દદેવ મો આપને વગીચે મેં દેખા યા વહી
આજ મિરગી રોગ કે દૌરે સે મર ગયા છે । હસ વૃત્તાન્ત કો સુનકર
અપરાજિત રાજાને વિચાર ક્રિયા-અહો ! સસાર કિનના આશાશ્વત છે ।
જિસકો કલ વગીચે મેં મોજમજા સે ફઠલાંતે હુણ દેખા થા । વહી
આજ કાલ કા ગ્રાસ વનકર હસ સસાર સે કૂચ કર ગયા છે । સચ છે
હસ સસાર મે જો કુઝ બી છે સધ્યારાગ કે મમાન ક્ષણભગુર છે ।
હસ પ્રકાર વિચારમગ્ન હુણ અપરાજિત કો સસાર સે પરમ વૈરાગ્યભાવ

હકાકત મેળવીને અપરાજિતે વિચાર કયો-ધન્ય છે મારા આ રાજ્યને કે જેની
અદર ખૂબજ ધનવાન ઉદાર વણિકજનો બસે છે આ પ્રકારનો વિચાર કરીને અપ
રાજિત રાજા ત્યાથી પાછા ફરી પોતાના મહેલમાં પહોંચ્યા બીજા દિવસની વાત છે
કે, અપરાજિત રાજાએ મનુષ્યોના બધા ઉપર ઉપાસીને લઈ જવાતા એક મુરદને
જોયું તેજોઈને સેવકોને પૂછ્યું-આજે આ કોણ મરી ગયું છે ? સેવકોએ કહ્યું-સ્વા
મિન્ ! કાલે આપે બગીચામાં જે અનન્દદેવને જોયેલ હતો તે રોકેના પુત્ર યૃગિના
રાગથી આજે મરી ગયેલ છે આ વૃત્તાતને સાંભળી અપરાજિત રાજાએ વિચાર કયો
કે, અહો ! સસાર કેટલો અસ્થિર છે જેને કાલે બગીચામાં મોજમજા ઉડાવતા
જોયેલ હતો તે આજે કાળનો કાળીયો બની આ સસારથી કુચ કરી ગયેલ છે
સાચું છે, આ સસારમાં જે કાંઈ છે તે સધ્યાના રગની માફક ક્ષણભગુર છે આ
પ્રકારના વિચારમાં મગ્ન બનેલા અપરાજિત રાજાના દિલમાં સસારથી પરમ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન

कृतवान् । शङ्खस्य पूर्वमवमित्त्र विमलश्रीराजीवोऽपि स्वर्गान्च्युतः श्रीपेणस्य राज्ञो मन्त्रिणा गुणनिर्देशमिति प्रभ इति नाम्ना पुत्रो जातः । एष हि शङ्खकुमारस्य परम मित्रमभूत् । एतौ सदैव नव यौवनमभिगन्वन्तौ । अथान्यदा देशवासिनो जना श्रीपेणवृषमभीषे समागत्य नमस्कारपूर्वममेवमृचु - स्वामिन् ! भवद्राज्य भीमासमीपं रत्नि गिरातिदुर्गमो दुर्गोऽस्ति । तत्र समरकेतुर्नाम पट्टीपति परि-
रसति । सोऽस्मान् पुन पुनर्लुण्ठति । अतो भवानस्मान् रक्षतु । तेषा वचन श्रुत्वा महीपति श्रीपेण स्वयमेव त निग्रहीतु सैनिकान् सज्जीकृत्य प्रचलित । तस्मिन् समये समवगत समस्त उत्तान्त शङ्खकुमार पितुरन्विक समागत्यैव विप्रक्षयान-तात ! सर्व पित्रो गुरुडस्येव तुच्छे तस्मिन् शत्रो भयत प्रयाण

से चलकर श्रीपेण राजा के मन्त्री गुणनिधि के यहाँ मन्त्रिप्रभ नामका पुत्र हुआ । पूर्वभव के सम्स्कार राज इस भव में भी इन दोनों में परम मित्रता हो गई । ये दोनों साथ ही साथ तरुणवय को प्राप्त हुए । एक समय की बात है कि श्रीपेण राजा के पास देशनिवासियोंने आकर ऐसी प्रार्थना की कि स्वामिन् ! आपके राज्य की सीमा के समीपवर्ती गिरि पर एक महान् दुर्गम दुर्ग है । उसमें समरकेतु नामका एक पट्टीपति रहता है । वह हम लोगों को रातदिन दुर्वित करता रहता है । लूटता है मारता है और जिस तरह से उसके जीमे आता उसी तरह से वह हमलोगों को दुष्वी करने में कसर नहीं रखता है अतः प्रार्थना है कि आप इससे हम लोगों की रक्षा करें । उनकी इस प्रकार दुःखभरी कथा सुनकर श्रीपेण राजा सैनिकों का सज्जित कर उसको निग्रहीत करने के लिये स्वयंचलने में तैयार हुए । पिता की इस प्रकार की तैयारी सुनकर अपराजित का जीव शङ्खकुमारने

दीधी विमलश्रीराजीवोऽपि स्वर्गान्च्युतः श्रीपेणस्य राज्ञो मन्त्रिणा गुणनिधिने त्या मन्त्रिप्रभ नामना पुत्रश्चे अत्रतरित थयो पुनलवन सम्भ्रान्ता कारणे अनेने मित्राचारी यर्ध आ अनेने आथे नाथे तद्व वयने प्राप्त करी अेड सभ यनी बात छे के, श्रीपेण राजा नी पामे आनीने देश निवासीअेअे प्रार्थना करी के, छे स्वामिन् ! आपना राज्यनी सीमा नी पास रछेला पर्वत उपर अेक महान् दुर्गम दुर्ग छे तेनी अेदर समरकेतु नामना अेक पट्टीपति रछे छे ते अभने रात दिवस दुष्वी करे छे, छुटे छे भारे छे अने तेना भनभा आवे ते रीते अभने ई भी करवाभा कसर राखतो नथी जेथी अभारी प्रार्थना छे के, तेनाथी अभार रक्षणे करे प्रज्जानेनी आवी दुःखभरी कथा सांख्यीने श्रीपेण राजा सैनिकेने सज्जित करीने तेने हाथ करवा भाटे पोते जे जवा भाटे तैयार थया पितानी आ

મનુષ્યસુરરૂપૌ સસમાષ્ટમભૌર્ણ વર્ણયતિ

આસીન્ન ભરતક્ષેત્રે હસ્તિનાપુરે પુરે શ્રીપેળનામા રાજા । તમ્યામીદ રાણી શ્રીમતી નામ । સા પચ્ચદા પચઃફેનનિભાયા મુશામગયા ગમ્યાયા શયાના મ્યપ્ને શદ્દદુઝ્જલ પૂર્ણ ચન્દ્ર દટ્ટાતો । તતમ્મમ્યા વૃક્ષો વાદગમ લ્પાદાયુર્મસ્થિતિધ્યેગ ચ્યુતોઽપરાજિતજીવ મમરતીર્ણ । સમ્પ્રાપ્તે સાય સા પૂર્ણિમા પૂર્ણેન્દુમિરૈઃ પુત્ર જનિતયતી । સાન્ને શદ્દદુઝ્જલચન્દ્રદર્શનાત માતા પિતૃભ્યા મહતા સમારોહેણ તસ્ય શદ્દઙ્ગિતિ નામકૃતમ્ । ધાત્રીભિર્લાલ્યમાન મ ક્રમાત્ પ્રવર્દ્ધમાન પયોત્રે પયામિ પયોદ્ ટ્વ ગુરો સફગ કગ સ્વાયત્તી-

અત્ર ઇત્થા મનુષ્ય યત્ર દેવરૂપ માતૃત્વા ઔર ધાતૃત્વા મત્ર ઇમ પ્રકાર હૈ-

ઇસ ભરતક્ષેત્ર કે અન્તર્ગત ઇક હસ્તિનાપુર નામકા નગર હૈ ઇમમે શ્રીપેળ રાજાના રાજ્ય થા । ઇસકી રાણી ના નામ શ્રીમતી થા । ય્મ સમય જત્ર કિ યહ દુધ કે ફેન કે સમાન મુસોમલશયા પર સો રહી થી તો ઇસને સ્વપ્ન મે શગ્વ કે સમાન ડુઝ્જલ પૂર્ણચંદ્ર મઢલ દેલા । ઉસી સમય ગ્યાહવે દેવલોક સે ચલકર અપરાજિત કુમાર કા જીવ ઇસકે ગર્ભ કા સમય જત્ર પરિપૂર્ણ બ્યનીત હુઆ તત્ર શ્રીમતીને પૂર્ણિમા કે પૂર્ણ ઇન્દુમણ્ડલ જૈસે પુત્ર કો જન્મ દિયા । સ્વપ્ન મે શગ્વ કે સમાન ડુઝ્જલ ચંદ્રમઢલ કે દેખને સે માતાપિતાને બડે સમારોહ કે સાથ ચાલક ના નામ શશ્વ રચા । શશ્વકુમાર પાચ ધાય દ્વારા લાલિત પાલિત હોતા હુઆ ક્રમશઃ વઢને લગા । જિસ પ્રકાર ચાંદલ સમુદ્ર સે જલ કો ગ્રહણ કરતા હૈ ઉમી પ્રકાર શશ્વકુમારને બી શુરજનો સે અનેક કલાઓ કો ગ્રહણ કર લિયા । વિમલવોધ કા જીવ બી મ્વર્ગ

હવે તેમને મનુષ્ય અને દેવરૂપનો મત્રેમો અને આઠમો ભગ્ન આ પ્રમાણે છે —

આ ભારતક્ષેત્રની અદર હસ્તિનાપુર નામનુ એક નગર હૈ તેમા શ્રીપેલુ નામના રામનુ રાજ્ય હતુ તેમની રાણીનુ નામ શ્રીમતિ હતુ, એક સમયે જ્યારે દુધના શીણના જેવી સુકોમળ રીયા ઉપર એ રાણી સૂતેલ હતી ત્યારે તેણીએ સ્વપ્નામા શ્રીમતી જેવુ ઉજ્જવળ પૂર્ણ ચંદ્રમણ જેવુ એવે વખતે અગ્યારમા દેવલોકમાંથી ચવીને અપરાજિત કુમારને જીવ તેના ગર્ભમાં અવતરિત થયો ગર્ભને સમય જ્યારે પરિપૂર્ણ થયો ત્યારે પૂર્ણિમાના પૂર્ણચંદ્રના જેવા પુત્રને તેણે જન્મ આપ્યો સ્વપ્નમા ઉજ્જવળ ચંદ્રમણને જેવાથી માતાપિતાએ બાળકનુ નામ શશ્વ રાખ્યુ શશ્વકુમાર પાંચ ધાત્રીઓથી લાલન પાલન ચતા વધવા લાગ્યા જે પ્રકારે વાદળ સમુદ્રના જળને ઓઢણ કરે છે તેજ પ્રમાણે શશ્વકુમારે શુરજનોની પાસેથી અનેક કળાઓને ઓઢણ કરી

उलचतुरः सपरिजनः पङ्क्तो गोयादुर्गं रुरोध तावत्-प्रलै' म्यलै मह कुमा
रोऽपि तमवेष्टयत् । तत' सामन्तसैन्यैरेकत शङ्खकुमारसैन्यैरपरत आहत' सपरि-
जनः पङ्क्ति' स्वपराजयमृचनार्थं कुठार ऋष्ठे समवल्म्ब्य' कुमारस्य शरण
समागतः प्राञ्जलि' मन्नेयमप्रवीत्-हे कुमार । भवान् स्वबुद्धिप्रभावेण मम
मायिस्ता व्यथा' कृतवान् । अन्यो भवान् ! जह भवतो दासोऽस्मि । मम
सर्वस्व समादाय मम जीवित रक्षतु, प्रसीदतु मयि कुमार । तत' कुमारस्तेन
पङ्क्तिस्वामिना लुण्टाकृत्या यम्य यस्य द्रव्य 'गृहीत तेभ्य सर्वेभ्य प्रत्यर्प्य
त पङ्क्तिभ्यामिन सहादाय स्वपुर' प्रति प्रचलित । रात्रौ मार्गे शिविर निवेष्ट्य

म छिप गया । उलचिण्या मे चतुर' पङ्क्तिपतिने ज्यों ही परिजनों को साथ
लेकर दुर्ग को रोमने का प्रयास किया कि इतने मे ही कुमारने प्रवल
अपने सैन्य के साथ पीछे से आकर उसको घेर लिया । एक तरफ
सामन्त के सैन्य से तथा दूसरी तरफ कुमार के सैन्य से आहत
किया गया पङ्क्तिपतिने अपने साथियों के साथ अपने पराजय की
सूचना निमित्त कूट में कुठार को धारणकर कुमार' को शरण में आगया
और हाथजोड़कर उनसे कहने लगा-हे कुमार ! आपने अपनी बुद्धि की
चतुराई से मेरा मायावीपन सर्वथा व्यर्थकर दिया है, आपको इसमें
लिये धन्यवाद है । मैं आपका आज से दासभाव अंगीकार करता
हूँ । मेरे पास जो कुछ भी चर अचर संपत्ति है वह सब आपकी
है-आप इसको स्वीकार करें, और मुझे जीवनदान देकर अनुगृहीत करें ।
आपकी बड़ी दया होगी । पङ्क्तिपति की इस प्रकार दीनता देखकर कुमा
रने उसके द्वारा जिनजिन का द्रव्य हरण किया था उसको उन उनको

पतिभ्ये न्यार परिव्रजेने माथे लधने दुर्गने शङ्खानो प्रयास क्यो है, केटनामा
कुमारो पाछगथी पोताना प्रमण सैन्यनी, साथे आवीने तेने घेरी लीधो अेक तन्त्र
सामतना सैन्यथी तथा भील तरक्षथी कुमागना सैन्यथी घेराई गथेल पट्ठापनि
पोताना साथीथेनी साथे पोताना पराजयनी सूचना निमित्त गणामा कुमा'ने धारय
करी कुमारना शरहे आवी अथे अने हाथ जेडीने तेभने उडेवा लायेथे है, हे
कुमार ! आपे आपनी बुद्धिनी चतुराईथी भाइ मायावा पछु सर्वथा व्यर्थ'गनारी
हीधेल छे आपने तेना भाटे धन्यवाद छे आजथी हु आपने दासभाव अंगीकार
करे छे भारी पासे जे काछ अर अचर संपत्ति छे ते आपनी छे आप तेना
स्वीकार करे अने भने लुण्टाहान आपी उपहार उरे आपनी साथी भारी उपर
महान कृपा थये पट्ठापतिनी आ प्रकारनी दीनता जेईने कुमारो जेना हाथे जेना
६१

न युक्तम् । अहमेवास्मि तर्पणमुन्मूलयितुं समर्थः, परं शङ्कृमारम्य विनयसमं
 न्वित वचनं निशम्य राजा श्रीपेणस्तमेवादिदेशं शत्रुं मन्यमिगन्तुम् । ततः
 पितुराज्ञया सन्नद्धः शङ्कुकुमारः सैन्यं पट्टीयं पराजितं प्रभितः क्रमेण पट्टी-
 समीपे समागतः । पट्टीयं कुमारस्यागमनवृत्तान्तं श्रुत्वा स्यानुवरैः सह दुर्गं
 परित्यज्य काऽपि गिरिगह्वरे निलीनः । युद्धकलाभिज्ञः शङ्कुकुमारः क्वमपि सामन्तं
 कियत्-सैन्यं सह दुर्गे सनिवेद्य व्ययमगच्छेत् सैन्यं सह कुञ्जे निलीनः ।

आकर उनसे प्रार्थना की-तात ! सर्प के घड़े को निगृहीत करनेके लिये
 जिस प्रकार गरुड का प्रयाण शोभा नहीं देना है उसी प्रकार उस तुच्छ
 पट्टीपति को निगृहीत करने के लिये आपका यह प्रयाण उर्चात प्रनीत नहीं
 होता है, अतः आप सुझे आज्ञा दीजिये मैं जाऊँ । इस प्रकार शङ्क-
 कुमार के विनयान्वित वचन सुनकर श्रीपेणराजाने अपना जाना वन्द
 कर दिया । और कुमार को ही जाने की आज्ञा दी । पिता की आज्ञा प्राप्त
 कर शङ्क कुमारने सैन्य को सज्जित कर पट्टीपति को पराजित करने के
 लिये प्रस्थान किया । इधर पट्टीपतिने ज्यों ही कुमार की अपने ऊपर
 आक्रमण करने को आने की बात सुनी तो वह शीघ्र ही वहाँ से निकल
 कर अपने अनुचरों के साथ किसी पर्वत की गुफा में जाकर छिप
 गया । युद्धकला कुशल कुमार भी जब दुर्ग में पट्टीपति के साथ मुका
 बला नहीं हुआ तब किसी सामन्त को कितने सैन्यजनों के साथ उस
 दुर्ग में स्थापित कर अवशिष्ट सैन्य के साथ किसी पास के ही निकुञ्ज

आ प्रभावेनी तैयारीने साक्षणीने अपगच्छत कुमारना एव शब्दे आधीने तेभने
 प्रार्थना करी तात ! सर्पना जन्माने हाथ करवा भाटे जेभ गइउतु प्रयाण शोभाइप
 नथी तेज प्रभावे पट्टीपतिने हाथ करवा भाटे आपनु प्रयाण उचित लागतु नथी
 जेथी आप भने आज्ञा करे तो हुँ जाऊँ आ प्रकारना शङ्ककुमारना विनय लरेला
 पथनेने साक्षणीने श्रीपेण राजाके पोतानु जवानु पथ उरी दीधु अने कुमारने
 जवानी आज्ञा आपी पितानी आज्ञा प्राप्त करीने शङ्ककुमारने सैन्यने सज्जित
 करीने पट्टीपतिने पराजय करवा भाटे प्रस्थान उर्यु आ आपनु पट्टीपतिने ज्यारे
 पोताना छपर कुमार आक्रमण करवा आपी रहेल छेपानी वातने साक्षणी तो
 तरतज ते त्वाथी नीकणीने पोताना अनुयदीनी बाथे कोछ पर्वतनी गुफामा जधने
 छुपाध गयो बुद्ध कणामा कुशज कुमार पथु ज्यारे दुर्गमा पट्टीपतिनी साथे
 मुकाबला न थयो त्वाथे कोछ सामतते छेलाक सैनिका साथे ते दुर्गमा राभीने
 आधीना सैन्यना साथे नलकनी नीकुञ्जमा छुपाध गयो छलविद्यामा अतुर पट्टी

श्रुत्य ‘शङ्क एव मम योग्योऽस्ति’ अतः मम भर्ता इति प्रतिज्ञातवती । ततो नृपः ‘एषा योग्ये जनेऽनुरक्ता’ इति मनसि विचिन्त्य परमानन्द प्राप्तवान् । अथान्यदा मणिशेखरो विद्याधरो जितारिं नृपतिं नामयाचत । ततो जितारी नृपस्तमेव प्राह—मम कन्या शङ्कादन्य न कमपि पतिं वरीतुमिच्छति । तर्हि कथं तवेन्द्रापूर्तिः स्यात् ? नृपस्य एवमश्रुत्वा स तस्मिन् काले ततः प्रतिनिवृत्तोऽन्यदा धात्र्या मया सह ता दत्तवान् । रागिणामाग्रहो हि कुग्रह इव नितरा मसाध्यो भवति । मा तु रुदतीमत्र विहाय ता गृहीत्वा स कुत्रापि पर्वते

के गुप्त से यह बात सुनी कि ‘शङ्क ही इस समय सकल गुणों का निधान है’ उसी दिन से उसका चित्त शङ्क के गुणों से आकृष्ट हो गया और यह निश्चय कर लिया है कि शङ्क ही मेरे योग्य पति है, इसलिये वह ही मेरे जीवन का एकमात्र आश्रय होमकेगा । जय यशोमती के मातापिता को इस के इस प्रकार के निश्चय का पता चला तो वे बड़े ही प्रसन्न हुए । एक दिन की बात है कि मणिशेखर नाम के किसी विद्याधर ने जितारि नृप से यशोमती की याचना की, तब जितारि राजाने उससे कहा—कि कन्या का मन शङ्ककुमार के सिवाय अन्य किसी में भी अनुरक्त नहीं है । नृप के इस प्रकार वचन सुनकर मणिशेखर उस समय वापस लौट गया । मौका पाकर उसने मेरे सहित उसका हरण कर लिया । और मैं उस यशोमती की धायमाता हूँ । क्या कहा जाय रागि व्यक्तियों का आग्रह कुग्रह की तरह नितरा असाध्य ही हुआ करता है । वह रोती हुई मुझको छोड़कर पता नहीं वह उसको लेकर

भतीजे को देना भावैनी आ बात साक्षणी के, “शङ्क आ समये सधना शुद्धीनी प्राप्ति छे” ते दिवसनी तेनु बिच शङ्कना शुद्धीनी बनध गयु छे अने तेष्वांजे मनथी जेवो निश्चय करी लीघो छे, शङ्क भारी योग्य पति छे जेथी ते मा । एवमना जेक मात्र आधाररूप भनी शङ्क जेथी यशोमतीना मातापिताज्य तेना आ प्रकारना निश्चयने जल्यो त्यारे, ते एषाव पुथी थया जेक दिवसनी बात छे के, मणिशेखर नामना केध, विद्याधर एतारी राजा पासे यशोमतीनी याचना करी त्यारे एतारी, राजा जे तेने कह्यु के, कन्यानु मन शङ्ककुमार सिवाय कोठनामा नथी राजानु आ प्रकारनु वचन साक्षणीने मणिशेखर जे समये पाछा आत्यो गयो तेखे तक जेजनीने भारी माथे यशोमतीनु हरण कय्यु अने हु, ते यशोमतीनी धाय माता छु शु कही शङ्का रागी व्यक्तियोंना आग्रह कुग्रहनी भाइक भरेभर असाध्य थतो होय छे जे मने जही रोती भूकने न माखुम तेष्वांजे लधने कया

यात्रमभ्यपिति तावत्करण रक्षितशः श्रुतवान् । ततः सप्तमा पचयन्, स
रक्षितशः मनुष्यस्य म्रियददर गतोऽर्द्धगङ्गां यामपि त्रिय गङ्गां त्रिंशोऽय पृष्-
थान्-अम्ब ! कथं रोदिषि ? माऽत्रतीव—

अमत्यद्गदेशे चम्पाया जितारिर्नाम भूपतिः । तस्य कीर्तिमतीराज्ञया
यशोमती नाम पुत्री समुत्पन्ना । सा हि प्रार्द्धमानायमा मद मद्रा कलाः
समभ्यस्य यौवन ययः प्राप्ता । सा हि, स्यानुत्प यमपश्यन्ती न कुत्राऽप्यन-
रज्यत । अन्यदा सा कस्याऽपिमुखात् सकलगुणानामाकर श्रापेणपुत्र, शङ्खमुप-

दितार उर पङ्गीपति को अपने साथ ले लिया, और अपने नगर की
तर्फ प्रस्थान किया । रात्रि में जब इन्होंने किसी एक स्थान पर पड़ाव
पड़ा तो कुमारने जैसे ही सोने का विचार किया कि इतने में उनके काउ
में किसी के दयाजनक होने की, ध्वनि पड़ी । ध्वनि का अनुसरण कर
ज्यों ही कुमार-बच्चा से निकलकर आगे चला तो क्या देखा कि एक
अर्द्धवृद्ध स्त्री रो रही है । उसके पास जाकर, कुमारने पूछा-माता ! तुम
क्यों रो रही हो कुमार की बात सुनकर उसने कहा-

हे पुत्र ! अङ्गदेश में चम्पा नामकी एक नगरी है । वहाँ जितारी
नामका राजा रहता है । उसकी रानी का नाम कीर्तिमती है । इससे
एक पुत्री उत्पन्न हुई जिसका नाम यशोमती है । उसने क्रमशः सकल
कलाओं का अभ्यास कर लिया । और जब यह तरुण अवस्था को प्राप्त
हुई तब माता पिताने इसका विवाह करने का विचार किया परन्तु
इसके योग्य घर नहीं मिला । एक दिन अचानक यशोमतिने किसी

जेना द्रव्यम् । इत्युक्त्वा कुर्यात् । आवेल इति ते अधाने ये अपावी हर्षने पक्षीपतिने
पोतानी साथे लक्ष्मिने पोताना नगर तश्च प्रस्थान कथुं रात्रि यथा केषां एक स्थान
उपर तेजोये पडाव राजेल इतो अने राजे कुमार कथा सुवाने विचार करे
ओटलाभा तेना काने केषां । शिवाने दयाजनक अवाज अश्रुयो आवी रहेला
अवाज तश्च लक्ष्मिने कुमार त्याथी नीकणीने आगम वध्या त्यारे तेले त्या
ओतु जेथु के, ओक अर्द्धवृद्ध स्त्री रोती इती तेनी पासे बधने कुमार पृथु
के, माता तमो शा माटे इत्यो छे ? कुमारनी बात साकणीने तेले कहु —

हे पुत्र ! अङ्गदेशमा चम्पा नामकी ओक नगरी छे त्या जितारी नामको ओक
राजा रहे छे तेनी राजीनु नाम कीर्तिमती छे तेनाथी उत्पन्न भयेली ओक पुत्री
छे जेनु नाम यशोमती छे तेणीओ क्रमशः बधी कलाओने अभ्यास करी लीधी
छे अने ज्यारे तेले युवावस्थाने आप्त करी त्यारे तेना मातापिताओ तेना विवाह
करवाने विचार कथे परतु तेने योग्य घर न भेल्यो ओक दिवस अचानक यशी

सोऽयं भाग्यात्मयमेव समुपस्थित । अहममुमय त्वदागया सह वनिष्यामि । ततस्त्वा
स्वगृहे नीत्या परमोत्सवेन परिणेष्यामि । तद्वचनं श्रुत्वा शङ्कुकुमारः प्राह—
भर ! अह ! आन्मन्त्याया अरम् । यन्निष्क्रियस्ति, तर्हि युद्धाय सन्नद्धो भव ।
ततस्तयोर्युद्धं प्रवृत्तम् । मणिशेखरः शङ्क दुर्जयं ज्ञात्वा विद्यास्त्रैस्तस्मिन् कुमारे
प्रह्वयान । परन्तु तत्पुण्यप्रभावेण मरीणि विद्यास्त्राणि विफलानि जातानि
तन्मन्त्रदुस्त्रेण मणिशेखरो मूर्च्छितो भूमौ निपतितः । कुमारेण शीतलोपचारैः

परण करना चाहती हो वह कुमार तुम्हारे भाग्य से यहा स्वयं ही
आगया है । देखा मैं इसको आज हां तेरी आंखा के साथ २ ही मार
दगा । फिर निकटक होकर मैं तुझे अपने घर लेजाकर तेरे साथ
विवाह करूंगा । इस प्रकार विद्याधर के वचनो को सुनकर शङ्कुकुमारने
उससे कहा—अरे मूढ़ ! अपने मुँह अपनी प्रशंसा करना अच्छा नहीं
है । यदि शक्ति है, तो आज्ञा युद्ध करले । इस प्रकार परस्पर वातचीत
होते २ ही उन दोनों का युद्ध प्रारम्भ हो गया । मणिशेखरने जब यह
देखा कि शङ्कुकुमार सामान्य योद्धा नहीं है और न इसका जीतना ही
कोई साधारण बात है तब उसने ऊपर उसके विद्याधर सबधी अस्त्रों का
प्रयोग करना प्रारम्भ किया । परन्तु कुमार के पुण्यप्रभावे उसको उन
समस्त अस्त्रों को विफल बना दिया । इस दुःख से मणिशेखर विद्याधर
मूर्च्छित होकर घडाम से जमीन पर गिरपड़ा । कुमारने ज्यों ही मूर्च्छित
होकर जमीन पर पड़े हुए विद्याधर को देखा तो उसने उसी समय शीत-

अरे ! तु जेने वरवा भागे छ ते कुमार ताग लाग्यथी अही आवी पडोयेल छ
जे हु तेने अही या न तारी आशानो स थे साथे न मारानाभीश पछी निष्कटक
जनीने हु तने लछ जधने तारी नाथे विवाह करीथ आ प्रकारना विद्याधरना
वचनेने साबणीने श अकुमार तेने कथु—अरे मूढ़ ! योनाना मोढेथी ये तानी प्रशंसा
करवी ओ अरेअर नहीं जे ताराभा शक्ति होय तो साथे आवीन अने भारी
साथे युद्ध कर आ प्रकारना परस्पर वातचित्यता ओ जन्नेतु युद्ध शङ्क थर्छ गयु ।
मणिशेखरने ज्यारे ओतु लक्ष्य के, श अकुमार सामान्य योद्धा नहीं तेम ओने
छतवे ओ साधारण वात नहीं आवे विचार करीने तेछे श अकुमार उपर विद्याधर
सबधी अस्त्रो के कवाने प्रारंभ कये परतु कुमारना पुण्य प्रभावे विद्याधरना ओ
सधणा अस्त्रो विफल जन्था आ हु जथी मणिशेखर विद्याधर मूर्च्छित थधने
जमीन उपर पटकछ पडये, कुमारने ज्यारे मूर्च्छित थधने जमीन उपर
पडता विद्याधरने जेथे, त्यारे तेछे ते सभये शीत उपचारथी तेने स्वस्थ करी

गत । 'सम्प्रति तस्या का रतेते' इति विनियम मम चेतो निवर्तयिष्यते ।
अतोऽहमसहाया रोदिमि । कुमार उक्तवान्-धैर्यमनममम् । नह शीघ्रमेवाता
न्यामानयामि, इत्युक्त्वा कुमारो रात्रावरण्य परिभ्रमन् प्रभाते तत्र पर्वतं समा
गतः । तदा स दूरादेव शब्द श्रुत्वा न-अये । शब्द एव मया पवित्रेण गतः । अतस्तु
रतेशेनाल्पम् । ततः कुमारः शब्दमनुसृत्य नत्र गतः । ताभ्यां कुमारो
दृष्टः । ततो मणिशेखरविद्याधरः महम्याह-अयि । त्वय्य रीतिमित्रमि,

कहा चला गया है । परन्तु मुझे ऐसा ख्याल आता है कि वह किसी
पर्वतपर ही गया होगा । मैं जो रो रही हूँ सो उसका कारण केवल
इतना ही है कि वह विचारी यशोमती इस समय न मालूम किस
दशा का अनुभव कर रही होगी । और मैं असाध्य होकर रो रही
हूँ । इस प्रकार उस धायमाना के वचनों को सुनकर कुमारने उससे
कहा-कि तुम धराओ मत-धैर्य धारण करो-मैं शीघ्र ही उस कन्या
को यहाँ ले आता हूँ । ऐसा कहकर कुमार वहाँ से चल दिया और
रातभर चलकर जब उसको प्रभात हुआ तो वह उस पर्वत पर
आ पहुँचा जहाँ विद्याधर उस कन्या को लेकर आया था । कुमारने वहाँ आते
ही यह शब्द दूर से सुना कि-"अरे ! मैं ने तो अपना पति शख को ही
निश्चित किया है । व्यर्थ मैं तु मुझे यहाँ क्यों लाया है । कुमारने
ज्यों ही इन शब्दों को सुना कि वह शीघ्र ही इन शब्दों के आने के
मार्ग का अनुसरण कर वहाँ जा पहुँचा । उन दोनोंने कुमार को देखा ।
देखकर विद्याधरने हँसकर यशोमती से कहा-अयि ! तुम जिसको

याही गयेल छे परन्तु मने लागे छे के, ते इध पर्वत उपर न लध गयेल छे
हु नै दोध रही छे तेनु कारख ओहलु न छे के, ओे विचारी यशोमती आ समये
देवी दशाभा भूकयेल छे आ न कारखथी हुँ असाहाय भनीने दोध रही छे
आ प्रकारना ओे धायमाताना धयनेने साबणीने कुमार कहु-के तमे । गहराओे
नही धैर्य धारख करे हुँ नलदीथी ते कन्याने अही लध आवु छे ओेवु कहीने
कुमार त्याथी याही नीकल्ये । अने रातभर याहीने संवार यता न ते ओेक पर्वत
पर पड़ेओे । ओे पर्वत ओे हतो के न्या येले । विद्याधर यशोमतीने लधनि त्या
गयेल हतो कुमार त्या पड़ेयता न दूखी ओे प्रकारने शब्द साबल्ये के, ओे
तो मारा पति तरीके श अने न मारा लुहयभा स्थापित करेल छे तु व्यर्थभा
मने अही शा माटे लध आवेल छे । कुमार न्यारे ओे शब्दने "साबल्ये" के,
तरत न ते ओे शब्द ओे भावुथी आवता हता ते तरत याहीने ओे स्थणे नध
पड़ेओे ओे अन्नेओे कुमारने ओेओे । ओेता न हसीने विद्याधर यशोमतीने कहु-

शेखर विद्याधरस्य सेवका समागता । तदा शङ्खकुमारस्तेषु द्वौ विद्याधरौ
शिबिरे सप्रेष्य तन्मुखात्सैनिकान् हस्तिनापुरं गन्तुं समादिष्टवान्, सैनिक-
मुखात् मातापितरौ च विनापितगन् अहमिदानीं मित्रेण सह मणिशेखरविद्या-
धरस्य पुरं गन्तव्यमिति । अन्यैर्विद्याधरैश्च रनेन्यता यशोमत्या धात्रीमानायितवान् ।
ततो धात्र्या यशोमत्या च सह कुमारः शङ्खो मणिशेखरविद्याधरेण युक्तौ वैता-
ढ्यं गतः । तत्र कुमारः सुशर्माचार्यपुत्रिं प्रणम्य तदज्ञा धर्मदेशनां श्रुतवान् ।
ततो मणिशेखरः शङ्खकुमारेण सह म्पुरे समागतः । तत्र कुमारः सुचिरं निव-
सतिष्ठम् । ततो विद्याधराः कुमारस्य कुलशीलादयोदिगुणान् दृष्ट्वा स्वा स्वा पुत्रीं

॥ इसी समय वहाँ मणिशेखर विद्याधर के सेवक भी आ पहुँचे ।
शङ्खकुमारने उनमें से दो विद्याधरों को शिविर (सेना के निवासस्थान)
में भेजकर अपने सैनिकों को हस्तिनापुर जाने के लिये सूचना भिजवा
दी । तथा अपने मातापिता को यह समाचार भी भिजवा दिया कि
मैं अपने मित्र के साथ इस समय मणिशेखर विद्याधर के पुर जा रहा
हूँ । तथा कितनेक विद्याधरों को भेजकर वनमें स्थित यशोमती की
धाय को भी, कुमारने उलवा लिया । इस प्रकार धायमाता, यशोमती
एवं मणिशेखर विद्याधर इनके साथ शङ्खकुमार वहाँ से चलकर वैताढ्य
पर्वत पर आ पहुँचा । वहाँ आकर कुमारने सब के माथ सुशर्माचार्य को
वदना करके धर्मदेशना सुनी । वहाँ से मणिशेखर शङ्खकुमार के साथ
अपने पुर में आया । कुमार वहाँ बहुत दिनों तक रहा । वहाँ के विद्या-
धरोंने इस अवसर में कुमार के कुल शील सतोष एवं औदार्य आदि
महान् गुणों को अच्छी तरह देख लिया । जब वे कुमार के हर एक प्रकार

आ समये त्या भलिशेखर विद्याधरना सेवके पक्ष आवी पडोऱ्या श अभादे
ओमाना ये सेवकेने शिविर (पोतानी सेनाना पडाव) उपर भोकलीने पोताना सनि-
केने हस्तिनापुर पडोऱ्या जवानी सुयना भोडवी लीधी तथा पोताना मातापिताने ओवा
समाचार भोकली आख्या के, हु भाता मित्रनी साथे आ समये भलिशेखर विद्या-
धरना नगरमा जळ रळो छु तथा डेटलाक विद्याधरने भोडलेने यशोमतीनी धाव
माताने पक्ष कुभादे ओलावी लीधी आ प्रकारे धावमाता, यशोमती आने भल्ली
शेखर विद्याधर ओमनी साथे साथे श अकुमार त्याथी आलीने वैताढ्य पर्वत उपर
जळ पडोऱ्या त्या पडोऱ्याने कुभादे सहुनी साथे सुशर्माचार्यनी वदना करी तेमनी
पासेथी धर्मदेशना साबणी त्यावी भलिशेखर श अकुमारनी साथे पोताना नगरमा
पडोऱ्या आ स्थणे कुमार घळा दिवसो सुधी रळा त्याना विद्याधरओ ओ अवसरमा
कुमारना कुण शील, वगेरे औदार्यशुणेने सारी रीते जल्ली लीधा ज्य रे जधा
विद्याधर कुमारना हुरेक प्रकारना व्यवहारथी भूज परियिन जन्मा त्यारे तेमळे

स्वस्थीकृतः पुनयुद्धाय प्रेरितः स मणिपातापुरम्भरमाः—महामाहो । इतः पूर्वं
 केनाऽप्यनिजितोऽहं त्रया मुष्टं जितः । अतोऽहं तत्र पराक्रमप्रीतो दामो
 ऽस्मि । ततः कुमार प्राह—भयमपि यदि परं तद्रोऽस्मि । ततः स प्राह—
 महाभाग ! वैताढ्येऽधुना सुशर्माचार्यनामा गेचरमुनि सपरिवारो विहरति ।
 अतस्तं रन्धितुमाराभ्या गन्तव्यम् । कुमार दृष्ट्वाऽपि तद्वचनमन्व
 मन्यत । यशोमती च सख्यगुणैरलङ्कित गङ्गकुमारं दृष्ट्वा 'मया मनसा सर्वश्रेष्ठो
 वरो वत्' इति चिन्तयन्ती परम मनस्तोषं प्राप्नोतीति । तस्मिन्नेव समये मणि

लोपचार से उसको स्वयं कर युद्ध करने के लिये प्रेरित किया, परन्तु
 कुमार को दुर्जेय गद्य बलिष्ठ जानकर मणिशेखरने पुनः युद्ध करना उचित
 नहीं समझा, उसने उसी समय कुमार को नमनकर विनय के साथ
 कहा—महाबाहो ! आजतक मैं किसी से परास्त नहीं हुआ हूँ, परन्तु यह
 जीवन में पहिला मौका है जो आपसे मुझे हार ग्यानी पड़ी है अतः अब
 तो आपने विजित कर मुझे अपने पराक्रम से अपना दास बना लिया
 है । कुमारने विद्याधर की इस प्रकार बात सुनकर उससे कहा तुम धैर्य-
 राओ नहीं, मैं भी तुम पर बहुत सतुष्ट हूँ । कुमार की इस प्रकार
 से अपने ऊपर ममता जानकर विद्याधरने कहा महाभाग ! वैताढ्य
 पर्वत पर इस समय सुशर्माचार्य नामके गेचरमुनि सपरिवार विहर
 रहे हैं सो अपन दोनों उनको बदना करने के लिये चले । कुमारने
 विद्याधर के इन वचनों का बहुमान किया । तथा सकलगुणों से अल-
 कृत शम्भुकुमार को देखकर—“मैं ने अपने मनसे सर्वश्रेष्ठ वर को
 चरा है” ऐसे विचारों से यशोमती को ज्वार सतोष हुआ ।

युद्ध करवा भाटे तैयार भवा नृणांभ्यु परतु कुमारने न लुती शकाय तेवो नल्लिष्ठ
 नल्लिनि भणु शेभरे क्षीथी युद्ध करवानु उयिन न भान्यु आधी तेवो ओ समये
 कुमारने नमन करी विनयनी साथे कहु—महाबाहु ! आज सुधी हुं कैपेनाथी परास्त
 भयो नथी य तु आ लवनभा भारा भाटे आ प्रथम न प्रसंग छि कै, आपनीथी
 भारे हार भावा पडी छि आधी आपे सोरा उपर विजय मेणवीने भने दास बनानी
 दीधिल छि कुमार विद्याधरनी आ बात साबणीने तेने कहु—तमे 'गबराप
 नही हु पणु तमारा उपर पूज प्रसन्न-छु' कुमारनी चोतानी उपर ओ प्रकारनी
 भमता नल्लिने विद्याधरे कहु—महाभाग वैताढ्य पर्वत उपर आ समये सुशर्माचार्य
 नामना गेयर मुनि सपरिवार वियरी रह्य छि आधी आपेछे तेभने बदना करवा
 भाटे नछ्ये कुमार विद्याधरना ओ वचनेनानु बहुमान कयु तथा संभणा गुलोधी
 अलङ्कृत भवा य अकुमारने जेधने “मे भारा मनथी सर्वश्रेष्ठ वरने वरेल छि”
 आपा विचारोथी यशोमताने पणु धणो न सतोष भयो

सह स्वपुर हस्तिनापुर समागत । कुमारस्य मातापितरौ बधूभिः सह समागत
स्वमुत विलोम्य पर प्रमोदमावन्नौ । स्यपत्नीभिः सह शङ्कुकुमारौ मातापितरौ
प्रणम्य तदत्ता श्रुमाशिषः पतिपथः स्वभवने समागतः । अथाऽन्यदा श्रीपण
वृषति' पुत्र राज्यधुरागण्यम विलोम्य तस्मिन् राज्यभार समारोप्य स्वयं
श्रीमती देव्या सह मुकोर्ति नाम्न आचार्यस्य समीपे दीक्षा गृहीत्वा तीव्र
तपः कृत्वा केवलज्ञानपम्पना जान' ।

अथ-गृहीतराज्यभार' शङ्कः मरुता प्रजा पालयन् विंशतिस्थानकानि
समाराधयश्च गङ्गां वर्षाणि नीतवान् । अयैरुदा निदाग्रमयाङ्गाले सम्यग्
तानदर्शनचारित्रधर, प्रकृत्योदार, गुणगणगम्भीर प्राप्तभयजलविधितीर जङ्गम
से यह सबको साथ लेकर हस्तिनापुर आया । मातापिताने जब अपने
पुत्र की इस प्रकार की विशिष्ट संपत्ति और शोभा देखी तो बड़े अधिक
हर्षित हुए । कुमारने अपनी पत्नियों के साथ मातापिता के चरणों
का स्पर्श किया । मातापिताने इनको गृह्य हार्दिक आशीर्वाद दिया ।
इस प्रकार रहते २ कुमार का कालक्षेप आनन्द के साथ होने लगा । जब
श्रीपेण राजाने पुत्रको राज्यधुरा के धारण करने में समर्थ देखाने एक
दिन उन्होंने उसको राज्यालोक कर स्वयंश्रीमती देवी के साथ मुकोर्ति
नामक आचार्य के पास दीक्षा धारण की । दीर्घ काल तक तपस्या करने
के बाद उनको केवलज्ञान प्राप्त हो गया ।

इस प्रकार प्राप्त करके कुमारने अपनी प्रजा का लालन पालन अच्छी
तरह बहुत कालतक किया । एक दिन की बात है यशोमती जो उस
समय अपने महल की गिटकी में बैठी हुई बाहरी दृश्य के निरीक्षण

आवध थी तो सधजाने साथ लड़ने हस्तिनापुर पहुँच्यो । मातापिताये पिताना
पुत्रनी आ प्रकारनी विशिष्ट संपत्ति अने शोभा जेध जेथी धखोज न तोय वयो
कुमारि पेतानी पत्नीथोनी अथे मातापिताय अरखोभा वदन कथो मातापितये
तेमने हार्दिक आशीर्वाद आप्या आ प्रकारे रहेता रहेता कुमारने समय पखोज
हर्षनी साथे वीतवा लाग्यो । न्यारे श्रीपेण राजाये पुत्रने राज्यधुरा सलजवाभा
अमर्थ जेथो त्यादे ओठ द्विचस तेमने राजतिलक उरो पोने श्रीमती देवीनी साथे
मुकोर्ति नामना आचार्यनी पास दीक्षा धरखु उरी दीधी धखु काण सुरी तपस्या
कथो पछी तेमने केवलज्ञान प्राप्त यध गयु

आ तरङ्ग राज्य प्राप्त करीने कुमारि पेत १ प्रजानु पालन धखु काण सुधी
मारी सीते कथु' । ओठ द्विचसनी बात छे के यशोमती पेताना भइलना भारीभा
जेसीने बहारतु दृश्य जेध रही छती ओ समये तेखे ओठ मुनिराजने पेताना
६२

परिणेतुं प्रार्थितवन्तः । कुमार माह—यशोमत्या सह विवाहं कर्तव्यं भवता रुन्याः परिणेतव्यामि । अथान्यदा ते विद्याधराः सः सः रुन्याः सह धात्री यशोमती शङ्खकुमारसहिता अग्नदेशे चम्पापुरीं समागताः । जितारिः शङ्खकुमारेण सह समागता स्युर्गौ तद्गौ सः स्युर्गौमहितान् विद्याधरांश्च विगोम्याः मन्दानन्दसन्दोहसमन्वितो जातः । ततः शुभशुक्लं शङ्खकुमारे यशोमतीं विद्याधररुन्याश्च परिणीय ताभिः सह त्रियम्बकं चम्पाया म्वित्पाऽन्यदा ताभिः

के व्यवहार से खूब परिचित एवं मन्तुष्ट करने-तब उनलोगोंने कुमार के साथ अपनी २ पुत्रियों का विवाह कर देने का विचार किया । जब विचार ठह हो चुका तब सन्ने कुमार से अपनी २ लड़कियों के साथ विवाह करने की प्रार्थना की । सन्ने के हृदयगम विचारों को स्फुट रूपमें सुनकर कुमारने उनसे कहा ठीक है-परंतु मैं पहिले यशोमती के साथ विवाह करूंगा-पश्चात्-आप लोगों की लड़कियों के साथ । किसी एक समय वे समस्त विद्याधर अपनी २ रुन्याओं को साथ लेकर घात्रे यशोमती तथा शङ्खकुमार के साथ २ अग्नदेशान्तर्गत चम्पापुरी में आये । जितारि राजाने जब यह देखा कि मेरी पुत्री यशोमती शङ्खकुमार के साथ तथा अपनी धात्री एवं अन्य विद्याधरों के साथ २ आई है तो उसको बड़ा आनन्द हुआ । उसने शीघ्र ही शुभ शुक्ल में यशोमती का सबंध शङ्खकुमार के साथ कर दिया । पश्चात् अन्यविद्याधरोंने भी अपनी २ पुत्रियों को कुमार के साथ विवाहित कर दिया । विवाह हो जाने के बाद कुछदिनों तक कुमार वहाँ पर रहा । पश्चात् घरकी याद आने

पोतानी के पुत्रीयोने तेमनी साथे विवाह करवाने विचार कथे -न्यारे विचार ठह अनि चूकथे त्यारे सधणाये कुमारने तेमनी के पुत्रीयोनी साथे । विवाह करवाने विन ता करी अधाना आग्रहने पथ अनिने कुमारने तेमने जलु ठाक छे परतु हु पछेला यशोमतीनी साथे विवाह करीथ अने पछीथी आप बोकोनी रुन्याये साथे कैथ अेक सभये सधणा विद्याधर पोतानी के रुन्यायेने साथ लछने धात्री, यशोमती तथा शङ्खकुमारनी साथे साथे अग्नदेशमा आवेल चम्पापुरीमा पछेय्या छतारी राजाये न्यारे अे अष्टयु के माना पुत्री यशोमती शङ्खकुमारनी साथे तेमने पोतनी धात्री अने अन्य विद्याधरनी साथे आवेल छे । त्यारे तेने धल्लेज आनंद थये । तेहे शुभ शुक्लं लेछने यशोमतीने संध शङ्खकुमारनी साथे करी दीधो अे पछी विद्याधरये पछे पोतानी के पुत्रीयोने विवाह शङ्खकुमारनी साथे कथे विवाह थछे नवा पछी कुमार केटवाक सभय त्या रथो पछी घरनी याद

सह तत्समीपे प्रव्रजितवान् । यजामता रानीच सुत्रताप्रवर्तिनी समीपे प्रव्रजिता जाता । क्रमाच्च शम्भुनि गीतार्थं सन् विज्ञितिस्थानकानां पुनः पुनः सेवनेन स्थानकवासित्वं समाप्तं वाभिग्रहादिकं सुदुष्करं तपःकुर्याणां मतिप्रभेण च सह मासिकमनशनं कृत्वा मृता अपराजिते विमाने समुत्पन्नः । यजोमत्यपि तथैवा नशनं कृत्वा, मृता तत्रैवापराजिते विमाने समुत्पन्ना ॥

(अत्र नवमस्तीर्थं करभवः)

तत्र त्रयस्त्रिंशत्मागरोपमार्थ्यनिमनुभूयाऽन्यद्वाऽऽयुर्भरं गृह्यतिष्ठयेणापराजितविमानात्प्रच्युतः शङ्खजीराऽत्रैव भरतक्षेत्रे शौर्यपुरे नाम्नि पुरे दशार्हाणां दीक्षाधारणं कर्तुं । शङ्ख राजा यो दीक्षितः जानकरः इसके भिन्न मतिप्रभ ने भी दीक्षा अगीश्वर कर्तुं । यजोमती रानीने सुत्रता प्रवर्तिनी के पास दीक्षा ली। शङ्खमुनिने त्रमश गीतार्थं चनकर विज्ञानिस्थानकों का पुनः पुनः सेवन करके स्थानकवासीपन की आराधना करके एवं अभिग्रहादि दुष्कर तप करके मतिप्रभ के साथ अन्तस्समय में एक मास का अनशन किया और भरकर ये दोनों अपराजित विमान में जाकर उत्पन्न हुए। तत्र यजोमतीने भी इसी तरह से एकमास का अनशन कर स्नान किया सो वह भी उसी विमान में उत्पन्न हुई।

यह देवभव आठवाँ हुआ ॥८॥

नवमो तीर्थकर भव इस प्रकार है—

शङ्ख के जीने अपराजित विमान में रहने की अपनी तेतीस मागर की स्थिति को भोगते २ जन समाप्त करदिया तब वह उस अपराजित विमान से चकर इसी भरतक्षेत्र के अन्तर्गत शौर्यपुर

धारण करी लीधी शंभुने दक्षित गङ्गाने तेना भिन्न मतिप्रभे पण दीक्षा धारण करी लीधी यजोमतीने पण सुत्रता प्रवर्तिनी पामे दीक्षा लध लीधी शंभुनिने कभश गीतार्थं वनीने वीम स्थानोतु करी करीथी सेवन करी स्थानकवासीपणानी आराधना करीने, तथा अभिग्रह आदि दुष्कर तप करीने मतिप्रभनी साथे अतः समयमा ओठ मासतु अनशन करुं अने भरने के गन्ने अपराजित विमानमा जधने उत्पन्न थया तथा यजोमतीने पण ओठ मासतु अनशन करीने भरण करुं ते पण के विमानमा उत्पन्न थध आ देवभव आठवाँ थयो ॥८॥

॥ नवमो तीर्थकर भव आ प्रकारनो छे ॥—

शंभुना एव अपराजित विमानमा रहेवानी पोटानी तेतीस मागरना स्थितिने भोगवने समाप्त करी त्याहे ते त्याधी अपराजित विमानमा वपीने भरतक्षेत्रनी

मकरोत् । तदा राज्ञो यशोमती मनस्येयमचिन्तयत्—यद्यहं मुनिं राज्ञोऽपेक्षयाऽधिकं
प्रतिलम्भयामि तदा मे महाफलं भ्यात् । इति निश्चित्य राणी शङ्करात्ममग
कृतवती । ततो राज्ञ्याऽधिकं प्रतिलम्भितो मुनिः । नृपराजं न तथाऽचिन्तयत् ।
ततो राज्ञीं मायाभायमर्मावृता वीक्षयापरिवर्तितभावः नृपः ममाश्रयतीर्थं नरं नाम
गोत्रकर्म । यशोमती तदाभ्यामेव प्रतिलम्भितस्ततः प्रतिनिवृत्तः । तत एवदा
केयली श्रीपेणराजर्षिर्विहरनं हस्तिनापुरं समवस्रवः । शङ्करपुत्रमभिरुन्धितुं गतः ।
तत्र तं नत्वा मोक्षपद्मप्रक्षालिनी धर्मदेशना श्रुत्या मुक्तिरूपलता वीजवैराग्य
सम्प्राप्तवान् । ततश्चन्द्राभिम्बनामपुत्रं राज्ये संस्थाप्य स्वमित्रेण मतिप्रभेण

को दोनोंने एक साथ उठाया और मुनिराज को बहराने लगे तो रानी
यशोमतीने विचार किया कि—मैं यदि राजा से अपेक्षा मुनिराज को
अधिक लाभान्वित करूँ तो मुझे बड़े पुण्य का बंध होगा। इस प्रकार
विचार कर रानीने अपने हाथों से ढीला करके अधिक बहराया। राजाने
ऐसा विचार नहीं किया था इसलिये रानी को मायाचारी सपन्न तथा
राजा को अपरिवर्तित भाव वाला देवकर तीर्थकर नामकर्मने राजा
का ही आश्रय लिया। अर्थात् राजाने उस समय तीर्थकर गोत्र बांध
लिया, मुनिराज वहाँ से यशोमती एवं शङ्करराजा द्वारा प्रतिलम्भित
होकर चले गये। इसके बाद श्रीपेणकेयली विहार करते हुए हस्ति
नापुर में पधारे। शङ्करराजा उनको बदना करने के लिये गया। बदना
करके शङ्करराजाने उनसे मोहरूपी कीचड़ को पीनेवाली धर्मदेशना सुनी,
सुनकर मुक्तिरूपलता का बीजभूत परम वैराग्य को पाया। इससे शङ्क
राजाने राज्य में अपने चन्द्रविम्ब नामके अपने पुत्र को स्थापितकर

ते पात्रने जन्मेजे उकाव्यु अने मुनिराजने बहोरावरा लाव्या आ वभते नाष्टी
यशोमतीजे विचार क्यो है, हु राज करत। मुनिराजने वधारे लाव आपु तो मने
पुष्टयने। मोटो अथ यशे आ प्रकारतो विचार करीने राणीजे पोताना हाथने ढीले
करीने अधिक वेराव्यु राजजे जेपो विचार करेले न हते। आधी राणीने माया
चारी सपन्न तथा राजने अपरिवर्तित भाववाणा जेधने तीर्थ कर नामकर्मजे
राजने जे आश्रय लीधा अर्थात् राजजे जे समये तीर्थ कर गोत्र बांधी लीधु, मुनि
राज त्याधी यशोमती अने शङ्करराजथी प्रतिलम्भित जनीने ब्याख्या गया आ पछी
श्रीपेण केयली विहार करता करता हस्तिनापुरमा पधायो शङ्करराज तेभने बदना
करवा भाटे गया बदना करीने शङ्करराजजे तेमन्ती पासेथी मोहरूपी कीचड़ने पोवावाणी
धर्म देशना सावणी तेसावणीने मुक्तिरूपलता नाणीअथतय भ वैराग्य जाये। आधी
शङ्करराजजे पोताना चन्द्रविम्ब नामना पुत्रने राज्यमादि उपर स्थापित करीने दीक्षा

टीका—‘सोरिष्टनेमि नामो’ इत्यादि—

अरिष्टनेमि नामा स भगवान् लक्षणस्वरसयुत - तत्र लक्षणानि=ओदाय-
गाभीर्यादीनि तै तद्विधो यः स्वर = वनिस्तेन सयुतो=युक्त - माधुर्यादिगुणसपन्न
स्वरान्, तथा-अष्टमद्वय-लक्षणधर - अष्टाधिक महन्म-अष्टमद्वयम्, तत्परव्य-
कानि यानि शुभमचक्रानि लक्षणानि-हस्तपादादी स्वस्तिरूपमभिहृत्वात्स
शब्दचक्रगताश्चन्द्रादिध्रुवमुखाणि तां कृता चिह्नानि तेषा धर=धारक-
तीर्थद्वारतामचक्र स्मृतिराग्रष्टोत्तरसहस्रलक्षणयुक्तः, गौतम=गौतमगोत्रोत्पन्न,
कालकच्छविः=इयामकान्ति मुशोभितः, तु=पुन-वज्ररूपभनाराचसहनन-वज्र=
कीटकाकारमग्नि, क्रूरम्=पट्टाकृतिरिष्टस्थिविशेष, नाराचम्=उभयतो मर्कट
गन्धः, एभिः सहनन=शरीररचना यस्य स तथा, वज्ररूपभनाराचसहननानादिनि

सूत्रार भगवान् के रूप आदि का वर्णन करते हुए कहते हैं-
‘सोरिष्ट’ इत्यादि।

अन्वयार्थ-(अरिष्टनेमि नामो सो-अरिष्टनेमिनामा स) अरिष्ट
नेमि नामवाले वे भगवान् (लक्षणस्वरसयुतो-लक्षणस्वरसयुतः)
माधुर्य गाभीर्य आदि लक्षणों से समन्वित स्वर वाले थे। (अष्टमद्वय
लक्षणधरो-अष्टसहस्रलक्षणधरः) हस्तपाद आदिको मे स्वस्तिरूप, वृषभ
सिंह, श्रीवत्स, जव, चक्र, गज, अश्व, छत्र, समुद्र आदि शुभ सूचक
एक हजार आठ १००८ लक्षणों को धारण किये हुए थे। (गोयमो-
गौतमः) गौतमगोत्र मे उत्पन्न हुए थे। (काल गच्छवी-कालकच्छविः)
कान्ति इनही इयाम यी। (वज्ररिसहस्रघयणो-वज्ररूपभसहननः) वज्र-
रूपभनाराच सहनन वाले थे। कीलक के आकारवाली हड्डी का नाम
वज्र है, पट्टाकार हड्डी का नाम क्रूरम् है। उभयत मर्कटद्वय का नाम
नाराच है। इनसे जो शरीर की रचना होती है उसका नाम वज्ररूप-

सूत्रकार भगवान्ना रूप आदितु वर्णन करता कहे छ के, “सोरिष्ट” इत्यादि

अन्वयार्थ—अरिष्टनेमिनामो सो-अरिष्टनेमिनामा सः अरिष्टनेमि नामवाणा
ते भगवान् माधुर्य गाभीर्य आदि लक्षणयुक्त स्वरवाणा हुता अष्टसहस्रलक्षणधरो
-अष्टसहस्रलक्षणधर इति पञ्चमा मायिया, वृषभ, सिंह, श्रीवत्स, जव, चक्र,
गज, अश्व, छत्र, समुद्र, वज्रे शुभसूचक एक हजार आठ १००८ लक्षणोंने धारण
करेले हुता गोयमो-गौतम, गौतम गोत्रभा उत्पन्न थेवा हुता कालगच्छवी-काल क
च्छवि तेमनी कान्ती श्याम हुती वज्ररिसहस्रघयणो-वज्ररूपभसहनन पञ्चलक्षण,
नाराच, सहननवाणा हुता भीला आकारना डाडकानु नाम पञ्च छ पट्टाकार हु ड
कानु नाम क्रूरम् छ डलायन मर्कटद्वयानु नाम नाराच छ तेन श्री शरीरनी के
६२

જાત્યસ્વર્ણમયી લગ્નાશકાપિગાયિની દ્વારદાપુરી નામ પુરી નિરમાયયત્ । તા
રામકૃષ્ણાધાઃ સર્વેઽપિ ચદ્યગજાઃ સુસેન ન્યસન । પ્રમંથેન કૃષ્ણ પ્રતિવાસુ
દેવ જરાસન્ધ દ્વારા મરતાદે મ્નાથિત્યા ત્રિગ્લઘરાજ્ય તુમ્હે । મગવાનરિષ્ટ
નેમિસ્ત્વ યથા સુખ ક્રીડન્ સમગ્રિગતતારુણ્યોઽપિ ભોગવરાદ્યમુગ્ધ એવ તમ્યો ।

સમ્પ્રતિ સૂતગાર સાર્થેન્દ્રગાયયા મગવતો રૂપાદિક ધર્ણયતિ—

ગૂલ્મ—સોઽરિષ્ટનેમિં નામો ડું, લક્ષ્મણસ્સરસજુઓ ।

અદ્વસહસ્સેલક્ષ્મણધરો, ગોયંમો કાલગચ્છંચી ॥૫॥

વજ્જરિસહસઘયણો, સમચતુરસો ઇસોયંરો ।

તસ્સે રાડેમૈંઙ્ કપેળ, મૈંજ્જ જાંણેઙ્ કેસેવો ॥૬॥

છાયા—સોઽરિષ્ટનેમિનામા તુ, લક્ષ્મણસ્વરસયુત ।

અદ્વસહસ્સલક્ષ્મણધરા, ગોતમ. કાલગચ્છંચી ॥૫॥

વજ્જરુપમસદ્દનન., સમચતુરસ' હપોદર. । ।

તસ્મૈ રાજીમર્તી કન્યા, માર્યા યાચતે કેશવ' । ૬॥

શ્રીકૃષ્ણને વૈશ્રવણદેવ કો આરાધના કરકે उसकी सहायता से बाहर
योजन लगी तथा नवयोजन चौड़ी एक पुरी की रचना करवाई । इसका
नाम द्वारका रक्खा गया । जात्यस्वर्णमयी होने से यह देवने वालों
के लिये लका की शका उत्पन्न कर देती थी । इसमें बलदेव एवं कृष्ण
आदि यादवगण निर्भय होकर रहने लगे । यही से कृष्णने प्रतिवासुदेव
जरासन्ध को मारने की योजना तैयार की । जरासन्ध को मारकर कृष्णने
भरतक्षेत्र के तीनखंडों पर अपना राज्य स्थापित किया । मगवान् अरिष्ट
नेमि जो कि तरुणवय मे ये वे आनन्दपूर्वक अपना समय व्यतीत करते
हुए भी भोगों से पराङ्मुख बन रहे थे ॥४॥

આરધના કરીને એમની સહાયતાથી બાર યોજન લાંબી અને નવ નવયોજન પહોળી
એક પુરીની રચના કરાવી અને તેનું નામ દ્વારકા રાખમા આવ્યું । દ્વારકાપુરી જાત્યસ્વ
ર્ણમયી હોવાના કારણે એ જોવાવાળાને લોકની શકા ઉત્પન્ન કરી દેતી હતી એમાં
બલદેવ અને કૃષ્ણ આદિ યાદવગણ નિર્ભય થઈને રહેવા લાગ્યા અહીંથી કૃષ્ણ
પ્રતિ વાસુદેવ જરાસન્ધને મારવાની યોજના તૈયાર કરી જરાસન્ધને મારી કૃષ્ણે ભરત
ક્ષેત્રના ત્રણ ખંડો ઉપર પોતાનું રાજ્ય સ્થાપિત કર્યું । મગવાન અરિષ્ટનેમિ જે
નરણ વયવાળા હતા તેઓ આનંદપૂર્વક સમય વ્યતીત કરતા હતા છતાં તેઓ
જો ગોંધી પરાદ્ગમ્ય બની રહેલા હતા ॥૪॥

टीका—‘सोरिष्टनेमि नामो’ इत्यादि—

अरिष्टनेमि नामा स भगवान् लक्षणस्मरमयुत—तत्र लक्षणानि=औदार्य-
गाम्भीर्यादनि तै नद्वितीय स्वर = अनिष्टेन सयुतो=युक्त—माधुर्यादिगुणसपन्न
स्वरान्, तथा—अष्टमहस्रलक्षणधर—अष्टाधिक मष्टमप्—अष्टमहमप्, तत्स्वरव्य-
कानि यानि शुभमचक्षानि लक्षणानि—हस्तपादादौ स्वस्तिरूपमसिंहश्रीवत्स-
शङ्खचक्रगजाश्वच्छत्राविधमगुण्याणि तार्ककता चिह्नानि तेषा धर=धारक—
तीर्थङ्करताम्रचक्र स्वस्तिराग्रष्टोत्तरसहस्रलक्षणयुक्त, गौतम=गौतमगोत्रोत्पन्न,
कालकञ्जवि=श्यामशान्ति मुशोभित, तु=पुन.—वज्ररूपभनाराचसहननः—वज्र=
कीलकाकारमण्यि, कृपम=पट्टाकतिसोऽस्थिविज्ञेयः, नाराचम्=उभयतो मर्कट-
ग्रन्थः, एभिः सहनन=शरीररचना यस्य स तथा, वज्ररूपभनाराचसहननानि

सूत्रकार भगवान् के रूप आदि का वर्णन करते हुए कहते हैं—
‘सोरिष्ट’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अरिष्टनेमि नामो सो—अरिष्टनेमिनामा स) अरिष्ट-
नेमि नामवाले वे भगवान् (लक्षणस्मरसजुओ—लक्षणस्वरसयुत)
माधुर्य गाम्भीर्य आदि लक्षणों से समन्वित स्वर वाले थे । (अष्टमहस्र
लक्षणधरो—अष्टसहस्रलक्षणधर) हस्तपाद आदिकों में स्वस्तिर, वृषभ
सिंह, श्रीवत्स, शङ्ख, चक्र, गज, अश्व, छत्र, समुद्र आदि शुभ सूचक
एक हजार आठ १००८ लक्षणों से धारण किये हुए थे । (गौयमो-
गौतमः) गौतमगोत्र में उत्पन्न हुए थे । (कालकञ्जवी—कालकञ्जवि)
शान्ति इनही श्याम थी । (वज्ररिसहस्रयणो—वज्ररूपभसहनन) वज्र-
रूपभनाराच सहनन वाले थे । कीलक के आकारवाली हड्डी का नाम
वज्र है, पट्टाकार हड्डी का नाम कृपम है । उभयत मर्कटवध का नाम
नाराच है । इनसे जो शरीर की रचना होती है उसका नाम वज्ररूप-

सूत्रकार भगवान्ना ३५ आहवतु वर्णन करता कहे छे के, “सोरिष्ट” छे । दि

अन्वयार्थ—अरिष्टनेमिनामो सो—अरिष्टनेमिनामा स अरिष्टनेमि नामवाला
ते भगवान् माधुर्य गाम्भीर्य आदि लक्षणोयुक्त स्वरवाला होता अष्टसहस्रलक्षणधरो
—अष्टसहस्रलक्षणधर साथ पञ्चमा आयिया, वृषभ, सिंह, श्रीवत्स, शङ्ख, चक्र,
गज, अश्व, छत्र, समुद्र, वगेरे शुभसूचक अेक हजार आठ १००८ लक्षणोने धारण
उरेश होता गौयमो—गौतम, गौतम गोत्रमा उत्पन्न तथा होता कालकञ्जवी—काल क-
ञ्जवि तेमनी शान्ति श्याम होती वज्ररिसहस्रयणो—वज्ररूपभसहनन वज्ररूपभ,
नाराच, सहननवाला होता भीला आकारवा लाडवानु नाम पञ्छ छे पट्टाकार हड
डवानु नाम कृपम छे डिलयन मर्कटवधनु नाम नाराच छे तेन थी शरीरनी ने
६३

જાત્યસ્વર્ણમયી લક્ષણકાવિગિની ગારતાપુરી નામ પુરી નિર્માણયા । તા
રામકૃષ્ણાધા' સર્વેડપિ યદુજનાઃ મુરેન ન્યમન । વ્રમણ કૃષ્ણ પ્રતિગમૃ
દેવ જરાસન્ધ દન્યા ભરતાર્દ્ર માધ્યથિત્યા ત્રિગ્વંડરાન્ય વૃશ્ણજે । મગવાનરિષ્ટ
નેમિસ્તન યથા મુચ્ય ક્રીડન્ સમગ્રિગતતાપ્ત્યોડપિ ભોગપરાદ્મુચ્ય એવ તર્ધ્યા ।

સમ્પ્રતિ મૂત્યકાર'સાર્ધેસ્થાથયા મગવતો સ્પાદિક ધર્ણયતિ—

ગૂલ્મ—સોડરિદ્ધનેમિ નામો ડં લક્ષ્મણસ્સરસજુઓ ।

અદ્દસહસ્સંલક્ષ્મણધરો, ગોયંમો કાલગચ્છંવી ॥૫॥

વજ્રરિસહસઘયણો, સમચરસો જ્ઞસોધંરો ।

તસ્સે રાઈમેઈં કપેંણ, મેંજ જાંણડ કેસેવો ॥૬॥

છાયા—સોડરિદ્ધનેમિનામા તુ, લક્ષ્મણસ્સરસયુત ।

અદ્દસહસ્સલક્ષ્મણધરા, ગૌતમઃ કાલગચ્છરિ ॥૫॥

વજ્રરુપભસદનન, સમચતુસ્સ જ્ઞપોદ્ધર. । ।

તસ્મે રાજીમર્તી કન્યા, માર્યા યાચતે કેશવ' । ૬॥

શ્રીકૃષ્ણને વૈશ્રવણદેવ કો આરાધના કરકે उसकी सहायता से बाहर
योजन लयी तथा नवयोजन चौड़ी गरु पुरी की रचना ररवाई । इसका
नाम द्वारका रक्खा गया । जात्यस्वर्णमयी होने से यह देवने वालों
के लिये लका की शका उत्पन्न कर देती थी । इसमे बलदेव एव कृष्ण
आदि यादवगण निर्भय होकर रहने लगे । यही से कृष्णने प्रतिवासुदेव
जरासन्ध को मारने की योजना तैयार की । जरासन्ध को मारकर कृष्णने
भरतक्षेत्र के तीनखंडो पर अपना राज्य स्थापित किया । भगवान् अरिष्ट
नेमि जो कि तरुणवय में ये वे आनदपूर्वक अपना समय व्यतीत करते
हुए भी भोगो से परादृष्ट बर रहे थे ॥४॥

આરધના કરીને એમની સહાયતાથી બાર યોજન લાંબીઅને નવ નવયોજન પહોળી
એક પુરીની રચના કરાવી અને તેનુ નામ દ્વારકા રાખમા આવ્યુ દ્વારકાપુરી જાત્યસ્વ
ર્ણમયી હોવાના કારણે એ બેવાવાળાને લકાની શકા ઉત્પન્ન કરી દેતી હતી એમા
બલદેવ અને કૃષ્ણ આદિ યાદવગણ નિર્ભય થઈને રહેવા લાગ્યા અહીંથી કૃષ્ણે
પ્રતિ વાસુદેવ જરાસન્ધને મારવાની યોજના તૈયાર કરી જરાસન્ધને મારી કૃષ્ણે ભરત
ક્ષેત્રના ત્રણ ખંડો ઉપર પોતાનુ રાજ્ય સ્થાપિત કર્યુ ભગવાન અરિષ્ટનેમિ જે
તરુણ વયવાળા હતા તેઓ આનંદપૂર્વક સમય વ્યતીત કરતા હતા છતા તેઓ
કે ગોથી પરાદૃશ્યુષ બની રહેલ હતા ॥૪॥

टीका—‘सोरिट्टिनेमि नामो’ इत्यादि—

अरिष्टनेमि नामा म भगवान् लक्षणस्मरणयुतः—तत्र लक्षणानि=औदार्य-
गाम्भीर्यादीनि तैः महिनो य. स्वर = रनिष्ठेन सयुतो=युक्त—माधुर्यादिगुणसपन्न
स्वरान्, तथा—अष्टमद्वयं गणधर—अष्टाधिक महत्त्वम्—अष्टमद्वयम्, तत्स्वरव्य-
कानि यानि शुभमन्त्रानि लक्षणानि—हस्तपादादीं मयिस्वरपमसिंहश्रीवत्स
गद्वचक्रगजाश्वच्छत्रादिप्रमुखाणि तार्थकृता चिह्नानि तेषां स्वर=धारक—
तीर्थङ्करताम्रचक्र मयिस्त्रिगुणोत्तरसहस्रलक्षणयुक्तः, गौतमः=गौतमगोत्रोत्पन्न,
कालरुच्छवि=श्यामकान्ति मुशोभित, वृ=पुनः—वज्ररूपभनाराचसहनन—वज्र=
कीलकाकारमयि, रुद्रम=पट्टाकृतिकोऽप्यविशेषः, नाराचम्=उभयतो मर्कट
वन्ध, एमिः सहनन=शरीररचना यस्य स तथा, वज्ररूपभनाराचसहननानि

सूत्रकार भगवान् के रूप आदि का वर्णन करते हुए कहते हैं—
‘सोरिट्टि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अरिष्टनेमि नामो सो—अरिष्टनेमिनामा स) अरिष्ट
नेमि नामवाले वे भगवान् (लक्षणस्मरणयुतो—लक्षणस्वरसयुतः)
माधुर्य गाम्भीर्य आदि लक्षणों से समन्वित स्वर वाले थे। (अष्टमद्वय
लक्षणधरो—अष्टसहस्रलक्षणधरः) हस्तपाद आदिकों में स्वस्ति, वृषभ
सिंह, श्रीवत्स, शव, चक्र, गज, अश्व, छत्र, समुद्र आदि शुभ मन्त्रक
एक हजार आठ १००८ लक्षणों को धारण किये हुए थे। (गोयमो-
गौतमः) गौतमगोत्र में उत्पन्न हुए थे। (काल गच्छवि—कालरुच्छविः)
कान्ति इनकी श्याम थी। (वज्ररिसहस्रयणो—वज्ररूपभसहननः) वज्र-
रूपभनाराच सहनन वाले थे। कीलक के आकारवाली हड्डी का नाम
वज्र है, पट्टाकार हड्डी का नाम रूपभ है। उभयत मर्कटवन्ध का नाम
नाराच है। इनसे जो शरीर की रचना होती है उसका नाम वज्ररु-

सूत्रकार भगवान् का रूप आदि का वर्णन करता करते हैं, “सोरिट्टि” इत्यादि
अन्वयार्थ—अरिष्टनेमिनामा सो—अरिष्टनेमिनामा स अरिष्टनेमि नामवाला
व भगवान् माधुर्य गाम्भीर्य आदि लक्षणोयुक्त स्वरवाला होता अष्टसहस्रलक्षणधरो
—अष्टसहस्रलक्षणधर इत्येवमत्राधिया, वृषभ, सिंह, श्रीवत्स, शव, चक्र,
गज, अश्व, छत्र, समुद्र, वगैरे शुभमन्त्रक एक हजार आठ १००८ लक्षणोने धारण
करे हुए गोयमो—गौतम, गौतम गोत्र में उत्पन्न हुए थे। कालगच्छवि—काल रु-
च्छवि, तेमनी कान्ति श्याम होती वज्ररिसहस्रयणो—वज्ररूपभसहनन वज्ररूपभ,
नाराच, सहननवाला होता थील आकारना हाडवाला नाम वज्र है पट्टाकार हाड
वाला नाम रूपभ है वल्लभ मर्कटवन्धु नाम नाराच है तेमनी शरीर की र-
चना

त्यर्थः, समचतुरस्र = समचतुर्चतुरस्र च समचतुरस्र तदस्यास्तीति समचतुरस्र = समचतुरस्रस्य स्थानानित्यर्थ । तथा-झपोदरः = झपस्य-मत्स्यस्य उदरमिव उदर यस्य स तथा, यथा मत्स्यस्योदर सम कोमल च भवति तथैव समकोमलोदरवान् भगवानासीत् । तस्मै भगवतेऽरिष्टनेमये भार्या = भार्यात्वेनेत्यर्थ राजीमती नाम कन्या केशवः = कृष्णो याचते = उग्रसेनाद् याचितवानिति भावः ॥ ६ ॥

सा च कीदृशी ? इत्याह—

मूलम्—अहे सो रायवरकण्णा, सुसीला चारुपेहिणी ।

सव्वलक्खणंसपन्ना, विज्जुसोयां मणिप्पभा ॥७॥

ठाय—अथ सा राजवरकन्या, सुशीला चारुपेहिणी ।

सर्वलक्षणसपन्ना, विधुत् सौदामिनी प्रभा ॥७॥

टीका—‘अहसा’ इत्यादि—

अथ सा राजवरकन्या = राजा मध्ये वरस्य = श्रेष्ठस्य उग्रसेनस्य कन्या = पुत्री राजीमती सुशीला = शोभनाचारयुक्ता चारुपेहिणी = चारु = सुष्ठु प्रेक्षितुं शील यस्या

पभनाराच सहनन है । प्रभु का सहनन यही वज्ररूपभनाराच था । तथा (समचतुरस्रो-समचतुरस्र) सस्थान समचतुस्र था । (झसोयरो-झपोदरः) उदर उनका मछली के उदर समान अति कोमल था । इन प्रभु के लिये (केसवो-केशव) कृष्णने (राइमइ कण्ण भज्ज जाणइ-राजीमती कन्या भार्या याचते) इनकी भार्या होने के लिये राजीमती कन्या की उग्रसेन से याचना की ॥५॥६॥

वह राजीमती कैसी थी सो सूत्रकार उसका वर्णन करते हैं— ‘अहसा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(सा रायवरकण्णा-सा राजवरकन्या) वह राजाओं मे श्रेष्ठ उग्रसेन की कन्या (सुसीला-सुशीला) सुन्दर आचारवाली थी

स्थाना थाय छे तेनु नाम वज्ररूपल नाराय सहनन छि प्रभुनु सहनन आ वज्र रूपल नाराय छत्तु तथा समचतुरस्रो-समचतुरस्र सस्थान समचतुरस्र छत्तु झसोयरो-झपोदरः तेनु घेट माछलीना घेटनी जेम अति कोमल छत्तु आ प्रभुना बिवाह भाटे केसवो-केशवः कृष्णे उग्रसेन पासै राइमइ कण्ण भज्ज जाणइ-राजीमती कन्या याचते तेनी राजमती कन्यानी भागछी करे ॥५॥६॥

ते राजमती केवी छती तेनु वचुन करता सूत्रकार कहे छि—‘अहसा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—सा रायवरकण्णा-सा राजवरकन्या राजाओं मे श्रेष्ठ उग्रसेन राजनी कन्या, सुसीला-सुशीला सुन्दर आचारवाली छती चारु पेहिणी—

सा तथा, शोभननेत्रवतीत्यर्थः, तथा-सर्वलक्षणसम्पन्ना तथा-विद्युत् सौदामिनी प्रभा-विशेषेण द्योतते प्रकाशते इति विद्युत्=विशेषेण प्रकाशमानेत्यर्थः, सा चासौ सौदामिनी=विद्युत्ताः नस्याः प्रभा=शान्तिरिव प्रभा यस्याः सा तथा विद्युत्प्रभाद्रूपत्वात्प्रसपन्नाचामीत । 'अथ' शब्दो वाक्योपन्यामार्थकः ॥७॥

केशवो यथाऽरिष्टनेम्यर्थे राजीमतीप्रयाचत, तथोच्यते—

यथान्यदा भगवान् अरिष्टनेमिः क्रीडन् कृष्णस्य शस्त्रशाला गतः । तत्र कृष्णस्य शार्ङ्गं यनुर्गृह्णन्त भगवन्तः प्रति शस्त्रशालारक्षकः प्रवृत्ति-महाभाग ! कमठपृष्ठकठोरमिदं धनुषिज्यं कर्तुं विष्णुं विना न कोऽपि समर्थः । अतोऽस्य यनुपोऽपिज्यीरणाग्रहं विमुञ्च । नास्ति तत्र शक्तिरस्य धनुषः प्रत्यश्चायुधं

(चारु पेक्षिणी-चारुप्रेक्षिणी) मुन्दर नेत्रवाली थी (मन्त्र लक्षणसपन्ना सर्वलक्षणसपन्ना) स्त्रियों के समस्त उचित लक्षणों से युक्त थी एवं (विजुसोया मणिप्पभा-विद्युत्-सौदामिनीप्रभा) विशेष रूप से चमकने वाली विजली के समान प्रभावाली थी ॥७॥

केशवने अरिष्ट नेमि के लिये राजीमती की याचना जिसरूप से की थी वह वहा कथारूप से कही जाती है—

एक दिन श्री वात है भगवान् अरिष्टनेमि क्रीडा करते हुए कृष्ण की शस्त्रशाला में जा पहुँचे। वहा उन्होंने कृष्ण के शार्ङ्ग धनुष को ज्यों ही अपने हाथ से उठाया कि इतने में उस शस्त्रशाला के रक्षक ने उनसे कहा महाभाग ! इस धनुष को जो कि कमठ-कच्छप की पृष्ठ की अस्थि (हड्डी) के समान कठोर है कृष्ण के सिराय और कोई नहीं चढ़ा सकता है। अतः आप इसको चढ़ाने का आग्रह न करें। क्यों कि

चारु पेक्षिणी सुष्ठु नेत्रवती होती, मन्त्रलक्षणसपन्ना-सर्वलक्षणसपन्ना स्त्रियोना सधना उत्तम लक्षणोद्यो युक्त होता अने विजुसोयामणिप्पभा-विद्युत् सौदामिनी प्रभा विशेष रूपसे चमकवावाणी विजलीनी भाईक समान प्रभावाणी होती ॥७॥
केशवे अरिष्टनेमिना भाटे राजमतिनी याचना के उपर्यो कहेल होती ते अहीया कथाद्वये कहेवाभा आवे ३—

एक द्विपत्नी वात छिडे, भगवान् अरिष्टनेमि रमता रमता दृष्टुनी रस शालामा लघु पडोत्या त्या तेमळे कृष्ण शार्ङ्गधनुष्यने पोताना हाथवी न्यारे ठिकाण्यु त्यारे अे मध्ये शस्त्रशालाना रक्षके ऐमने कळु-महाभाग ! आ धनुष्य के के कायधानी पीडना अस्थिना जेवु कठोर छे जेने कृष्णना सिवाय कोर्य अहावी शकतु नथी आथी आप ऐने बहाववानो आग्रह न करे। केमडे, आपनामा ओटली शक्ति

त्यर्थः, समचतुरस्रः=समचतुरस्र च समचतुरस्र तदस्यास्तीति समचतुरस्रः=समचतुरस्रसंस्थानवानित्यर्थः । तथा-झपोदरः=झपस्य-मत्स्यस्य उदरमिव उदर यस्य स तथा, यथा मत्स्यस्योदर सम कोमल च भवति तथैव समकोमलोदरवान् भगवानासीत् । तस्मै भगवतेऽरिष्टनेमये भार्या=भार्यात्वेनेत्यर्थः राजीमती नाम कन्या केशवः=कृष्णो याचते=उग्रसेनाद् याचितवानिति भावः ॥ ६ ॥

सा च कीदृशी ? इत्याह—

मूलम्—अहे सां रायवरकण्णा, सुसीला चारुपेहिणी ।

सव्वलस्खणंसंपन्ना, विज्जुसोय्या मणिप्पभा ॥७॥

छाया—अथ सा राजवरकन्या, सुशीला चारुपेहिणी ।

सर्वलक्षणसंपन्ना, विद्युत् सौदामिनी प्रभा ॥७॥

टीका—‘अहसा’ इत्यादि—

अथ सा राजवरकन्या=राज्ञा मध्ये वरस्य=श्रेष्ठस्य उग्रसेनस्य कन्या=पुत्री राजीमती सुशीला=शोभनाचारयुक्ता चारुपेहिणी=चारु=मुष्टु प्रेक्षितु शील यस्या-

पभनाराच सहनन है। प्रभु का सहनन यही वक्रकृपभनाराच था। तथा (समचतुरस्रो-समचतुरस्रः) संस्थान समचतुरस्र था। (झसोयरो-झपोदरः) उदर उनका मउली के उदर समान अति कोमल था। इन प्रभु के लिये (केसवो-केशवः) कृष्णने (राइमइ कण्ण भज्ज जाएइ-राजीमती कन्या भार्या याचते) इनकी भार्या होने के लिये राजीमती कन्या की उग्रसेन से याचना की ॥५॥६॥

वह राजीमती कैसी थी सो सूत्रकार उसका वर्णन करते हैं—
‘अहसा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(सा रायवरकण्णा-सा राजवरकन्या) वह राजाओं मे श्रेष्ठ उग्रसेन की कन्या (सुसीला-सुशीला) सुन्दर आचारवाली थी

स्थाना थाय छे तेनु नाम वज्जुसोय्य नाराय सहनन छे प्रभुनु सहनन आ वज्जुसोय्य नाराय छे तथ समचतुरस्रो-समचतुरस्र संस्थान समचतुरस्र छे तथ झसोयरो-झपोदरः तेनु पेट भाछवीना पेटनी जेम अति केमण छे तथ आ प्रभुना विवाह भाटे केसवो-केशवः कृष्णे उग्रसेन पास राइमइ कण्ण भज्ज जाएइ-राजीमती कन्या याचते तेनी राजमती कन्यानी भागणी करे ॥५॥६॥

ते राजमती केवी छती तेनु वपुंन करवा सूत्रकार कहे छे—‘अहसा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—सा रायवरकण्णा-सा राजवरकन्या राजाओंमा श्रेष्ठ जेवा जे उग्रसेन राजनी कन्या, सुसीला-सुशीला सुंदर आचारवाली छती चारु पेहिणी-

મગરતા માટે તસ્મિન્ શ્વે તદ્ ગ્નિના ચિશ્વ વધિરીકૃતમ્, પર્વતા. પ્રકમ્પિતા.,
અચ્છાડપિ ચલિતા સાગરા સીમાનમતિકામિતા., ધીરા અગ્નિધીરિતા. ધીરા
અપિ ભયજનિતમૂર્ચ્યા ભૂમી પાતિતા । ત્સ્મિધિકમ્ ? તસ્ય શક્ત્ય ગ્નિના
તિદશા અગિત્રાસિતા । શ્રીકૃષ્ણોડપિ સિંહનાદેન ગજ ઇવ તેન ધ્વનિના નિતરા
શ્લુભિતો જાત । તત્ સ ઇન્દ્ર ચિન્તિતગ્નન-શ્વદો । કેન મહોજસા શક્તો માતઃ ।
મયા ધ્માતે શ્વ સામાન્યભૂમૃતા લોભો મયતિ । પરમનેન શક્ત્વનિના મમાપિ
લોભો જાયતે । મન્ય શક્તો યા ચક્રવર્તી યાડન્ય કથિદ્ વિષ્ણુર્વા સમાગતઃ ।
તત્કથ મયેદ રાજ્ય રક્ષણીયમ્ । ઇત્યેવ યાત્સ વિચારયતિ, તાપદાયુધશાળાક્ષરાઃ

ચૈટા હો । મગવાનને જવ ઉસમો પૂરા તો ઉમકી ધ્વનિ સે સમસ્ત
વિશ્વ વધિર જૈમા ઘન ગયા । પર્વત પ્રકમ્પિત હો ઉઠે, અચ્છલ (પર્વત) ચલાય-
માન હોને લગે । મમુદ્રોને અપની ૨ સીમા કો છોટ દી, ધીર મી
અધીરિત હો ગયે, તયા ધીર મી ભયજનિત મૂર્ચ્છા સે ભૂમિ પર ગિગ
પહે । ડયાગ ઔર ક્યા કહા જાય ઉમ ગગ કી ધ્વનિ સે દેવ મી
ગસ્ત હો ઉઠે । શ્રીકૃષ્ણને જગ્ન હસકી ગ્નિ સુની તો વે મી સિંહનાદ
સે ગજ કી તરફ ઉમ ગગ્ન કી ધ્વનિ સે અત્યત્ત શ્લુભિત ઘન ગયે ।
ઉન્હોને વિચાર મિયા-અરે ! યહ શાલ્વ મિસ વલિષ્ઠને વજાયા હૈ । મૈ
જગ્ન હસગમ્બ કો ગજાતા હૈ તો સામાન્ય રાજાઓં કો ક્ષોભ હાતા હૈ
પરતુ આજ હસકી ધ્વનિ સે તો મુઝે મી ક્ષોભ હો રહા હૈ । માલૂમ
પડતા હૈ આજ યા તો કોઈ ઇન્દ્ર આયા હૈ યા કોઈ ચક્રવર્તી આયા
હૈ યા કોઈ વૃમરા વિષ્ણુ આયા હૈ । અવ મેરે રાજ્યકી રક્ષા હોના
ચઢી મુશ્કિલ હૈ । વે જગ્ન હસ પ્રમાર વિચાર કર રહે થે કિ હતને મે

અવાજથી સાંભળે વિશ્વ બહેરા બેલુ બની ગયું પર્વત ક પાયમ ન થયા, અથળ
થલથમાન બન્યા, સમુદ્રોએ પોતપોતાનાં મીના છેડી કીધી ધીર પણ અધીરતાવાળા
થઈ ગયા ધીરો પણ ભયજનિત મૂર્ચ્છાથી જમીન ઉપર પડી ગયા વધારે તો નુ
કહેવું તે ॥ શ ખના પ્રભાવથી દેવ પણ ત્રાસી ઉઠ્યા શ્રી કૃષ્ણે જ્યારે તેનો અવ જ
સાબળ્યો ત્યારે તે પણ સિંહનાદથી ગચ્છની માફક તે શ ખના ધ્વનીથી અત્યત્ત
શોભિત બની ગયા તેમણે વિચાર કર્યો કે, અરે ! આ શ ખ ક્યા બગવાને વગાડયો
છે ? હુ જ્યારે આ શ ખને વગાડું છું ત્યારે સામાન્ય ૨ જાઓને ક્ષોભ થાય છે
પરતુ આજે તો તેના અવાજથી અને પણ ક્ષોભ થઈ રહેલ છે જણાય છે કે, આજ
તો કોઈ ઇન્દ્ર આવેલ લાગે છે, અથવા તો કોઈ ચક્રવર્તી આવેલ જણાય છે, અથવા
તો કોઈ વીળ વિષ્ણુ આવેલ લાગે છે હવે તો મારા રાજ્યની રક્ષા ક વી ખૂબ મુશ્કેલ
પડશે તેઓ જ્યારે આવા પ્રકારનો વિચાર કરી રહેલ હતા એટલામા આયુધશાળાના

मयितुम् । शस्त्रशालारक्षकस्य एव तद्वचनं निगम्य सम्मिता भगवानोरिष्टने
मिस्तद्धनुः सत्वरमादाय वेत्रन्नगयित्वा नीलैयगधिप्यमकरोत् । इन्द्रधनुस्तुत्येन
तेन धनुषा नीरद इव शोभितो भगवानरिष्टनेमिष्टकारं निर्भिर्भिष्व विभ्रमपूरयत् ।
ततो धनुस्त्यक्तया धर्मचक्री मायकभाम्बर चक्रं गृहीत्वाऽऽहृत्याऽभ्रामयत् । तत
स्तत्परित्यज्य नीलैयं यष्टिमिव कौमोदसीं गदां गृह्यत्वापि त्रिगानं, यद्ग्रहणे विष्णु
रण्यायामवान् भाति । गदां भ्रमयित्वा त्रिगुं पाञ्चजन्यं शङ्खं गृहीतवान् । स
शङ्खो भगवता स्वमुखे संयोजितो निस्सन्नीलारविन्दम्भराजहस इव शृगुभे ।

आप मे तो इतनी भी शक्ति नहीं है जो आप इसकी प्रत्यक्षा (पणच) तक को
भी झुका सकें। अरिष्टनेमिने जब शस्त्रशाला रक्षक के इस प्रकार
वचन सुनें तो उसको घटा अचरज हुआ। उन्होंने उसी समय उस कठोर
धनुष को उठाकर देखते २ ही वेत्र की तरह नमा दिया और चढ़ा दिया।
उस इन्द्रधनुष के तुल्य धनुष से मेघ की तरह प्रतीत होनेवाले प्रभुने
दकार की ध्वनी से समग्र विश्व को पूरित कर दिया। इसके बाद उन
धर्मचक्री प्रभुने प्रभामंडल से परिपूरित चक्र को उठाकर उसको अपनी
अंगुली से घुमाया, बाद में उसको छोड़कर कौतुकवश उन्होंने यष्टि
के समान कौमुदी गदा को भी बिना किसी आयास के उठा लिया
कि जिसके उठाने में त्रिखटाधिपति विष्णु को भी परिश्रम पड़ता था।
प्रभुने गदा को घुमाकर बाद में पाञ्चजन्य शङ्ख को बजाने के लिये उठा
लिया। जब उसको वे बजाने लगे तो प्रभु के मुख पर लगा हुआ
वह शङ्ख ऐसा मालूम देता था जैसे विकसित नीलकमल पर राजहस

नथी के जेथी आप जेनी प्रत्यक्षाने पणु झुकावी शङ्ख। अरिष्टनेमिजे शस्त्रशालाना
रक्षकना आ प्रकारना वचन न्यरे साभज्या त्यारे तेभने आरे अचरज धर्ष
जेमणे जेन वजते जे कठोर धनुष्यने उपाडीने जेतजेताभा न वेत्रनी भाइक नभावी
हीधु, जने अडावी हीधु जे धन्द् धनुषना तुट्य धनुषथी मेघनी भाइक प्रतीत
थई रहेला प्रभुजे दकारनी ध्वनीथी सवणा विश्वने पूरित करी हीधु, जेना पछी
जे धर्म यङ्गी प्रभुजे त्रषा म उणथी शोषायमान जेवा यङ्कने उपाडीने तेने पोलानी
आजणी उपर घुमाव्यु ते पछी तेने छोडीने कौतुकवश तेजोजे लाइडीनी भाइक
कौमुदी गदाने पणु केई पणु प्रकारनी महेनत वगर उपाडी लीधी के जेने उपाडवाभा
त्रषा म उना अधिपति विष्णुने पणु परिश्रम पडतो हुतो प्रभुजे गदाने घुमावीने
पछीथी पाय न्यथ शजने वगाडवा माटे उपाड्यो न्यारे ते तेने वगाडवा लाज्या
त्यारे प्रभुना मोटा उपर लागेवो ते शज नाले जेवो देखातो हुतो के, विकसित
नील कमल उपर राजहस जेवेल होय भगवाने न्यारे तेने वगाड्यो त्यारे तेना

एकदा भगवानरिष्टनेमिरुत्थाने गतः । तस्मिन्नेव समये कृष्णोऽपि तत्र गतः । तत्र कृष्णोऽरिष्टनेमिमेवमुक्तवान् भ्रातः । एहि शौर्यं परीक्षितुमात्रा युद्धं कुर्वहे । ततो भगवानरिष्टनेमिर्मासुदेवमेमुवाच-वन्परीक्षणं तु बाहुयुद्धनापि भवितुं शक्नोति, अतः साधारणजनोचितं युद्धं नावयं युज्यते । कृष्णेनारिष्टनेमिरचनं स्वीकृत्य भरतार्द्धजयश्रीसम्भूतं परिप्लुत्य स्वबाहुं प्रसारितः । ततो भगवानरिष्टनेमिः कृष्णस्य बाहुं बाहुमदेन सह नमयामास । अथ भगवानरिष्टनेमि वज्रदण्डदृढं स्वयुजदण्डं प्रसारयामास । ततः कृष्णस्तस्य बाहुं नमयितुं सर्वं स्वमामर्ष्यं प्रादर्शयत् । परन्तु भगवतो बाहुः किञ्चिदपि नो

सदेहं नहीं करने चाहिये । इस प्रकार पलभद्र के कहने पर भी श्रीकृष्ण अपनी हृदयगत शक्ति को दूर करने में समर्थ नहीं हो सके ।

एक दिन की रात है कि भगवान् उद्यान में गये । वहाँ उसी-समय कृष्ण भी आ पहुँचे । आते ही कृष्णने नेमिप्रभु से कहा-भाई ! आओ शौर्य के परीक्षण के लिये हम दोनों युद्ध करें । कृष्ण की इस बात को सुनकर प्रभुने कहा-युद्ध करने की क्या आवश्यकता है-बल का परीक्षण तो बाहुयुद्ध से भी हो सकता है । अतः साधारण जनोचित युद्ध करने में हमारी तुम्हारी शोभा नहीं है । प्रभु के इन वचनों को सन्मान देकर कृष्णने आगे भरत की जयश्री के एक गृह स्वरूप अपने बाहु को जो परिधा के समान थी फैला दिया । प्रभुने उनके इस बाहु को बाहुमद के साथ २ नमा दिया । अतः प्रभुने अपने बाहु को जो वज्रदण्ड के समान दृढ था पसारा । कृष्णने इसको नमाने की खूब

न करवे। जेधये आ प्रहारना जगज्जना कडेवा छत्ता पक्षु श्री कृष्ण पोतानी हुदयनी शकाने हर करवाभा भमर्थ न थछ शक्या,

ज्येक द्विवमनी वात छि के, भगवान् जगतीयाभा गया, त्या ज्ये वधते कृष्ण पक्षु आवी पडोऽया आपता ज कृष्णे नेमि प्रभुने उल्लु-भाध आवो शौर्यनी परीक्षा करवा भाटे आपणा जन्ने युद्ध करीजे कृष्णनी आ वातने साजणीने प्रभुजे कल्लु-युद्ध करवानी शु आवश्यकता छै ? जगनी परीक्षा तो जहु युद्धथी थछ शके छे आथी साधारण भाषुसोना जेपु युद्ध करवाभा अमारी तमारी शोभा नथी प्रभुना आ पथनेने सन्मान आपीने कृष्णे अधी भरतनी जयश्रीना ज्ये गृह स्वरूप पोताना हाथने के जे परिधा समान छतो तेने डेवावी दीधे प्रभुजे तेमना ज्ये हाथने पोताना हाथना जेरथी नमावी दीधे। डवे प्रभुजे पोतानो हाथ के जे वज्र दण्डनी भाइक दद छतो तेने वाजो कथी कृष्णे तेने नमाववानी भूम पूज केशिश करी पोतानाभा

समागत्य सर्वं वृत्त निवेदितरन्तः । ततः शङ्कातडाकुतः श्रीकृष्णो बलदेवमेव मुक्तयान यस्यैवविधक्रीडया जगत्त्रयमपि क्षाभो भवति, स नेमिर्दध्याय्यो राज्यं गृहीयात्तदा कस्त निषेधु समर्थो भवेत् ? श्रीकृष्णस्यैव उचन निशम्य बलभद्रः प्राह—अरिष्टनेमिर्विषये तैवविधिः सन्देहो निर्मूलः परः । यतोऽयमममद्भ्राता यदुवशाब्धिचन्द्रोऽरिष्टनेमिरभुक्तराज्यलक्ष्मीकोऽपरिणीतः परः प्रज्या प्रतिपद्यद्वादिशतितमोऽहं न भविष्यति । यो हि समुद्रविजयादिभिर्विजुग्राहः प्राप्यमानोऽपि न गच्छति विवाहः, स एवविधो महापुरुषः नेमिः कथमस्माकं राज्यं गृहीयात् । अतस्त्वया नेमिर्विषये न कोऽपि सन्देहः कार्यः । बलभद्रैवमुक्तोऽपि वासुदेवो हृदगता नेमिर्विषया शङ्का त्यक्तुं प्रमुर्नाभूत् ।

उस आयुषशाला के रक्षरजनोंने आकर उनसे सब वृत्तान्त कहा । सुनकर शका रूप आनक से आकूलित होकर कृष्णने बलदेव से इस प्रकार कहा—देखो जिसकी इस प्रकार की क्रीडा से जगत्त्रय में भो क्षोभ मच जाता है ऐसा वे नेमि यदि हमारे तुम्हारे राज्य को ले लेंगे तो उनको कौन निषेध करने में समर्थ हो सकता है । श्रीकृष्ण के इस प्रकार बचन सुनकर बलभद्रने उनसे कहा—भाई ! नेमिनाथ के विषय में इस प्रकार का सन्देह करना बिल्कुल निर्मूल है । कारण कि ये बाईसवें तीर्थकर हैं और हमारे भाई हैं । तथा यादववशरूपी समुद्र के ये चद्रमा हैं । ये तो बिना राज्यभोगे ही तथा बिना विवाह किये ही दीक्षा धारण करेंगे । भला सोचने की बात है कि जो समुद्र विजय आदि द्वारा बहुत २ प्रार्थित होने पर भी विवाह नहीं करना चाहते हैं ऐसे महापुरुष नेमिनाथ हमारे राज्य को छीन लेंगे यह सर्वथा असंभव है । अतः तुमको नेमिनाथ के विषय में किसी भी प्रकार का

रक्षकान्ते तेमनी समक्ष आधीने सधणो वृत्तात कही सलणान्ते सासणीने शक्ति मनथी व्याकुण थधने कृष्णे जणदेवने आ प्रभावे कछु—बुद्धि जेनी आ प्रकारनी कीडार्थी त्रणे न/ तमा क्षाभ भयी रहेल छे ज्येवो ते नेमि जे भारा अने तमाशे राज्यने लछे ते तेने अटकाववाभा कछु समर्थ छे ? श्री कृष्णना आ प्रकारना नयनेने सासणीने जणभद्रे तेने कछु—भाई ! नेमिनाथना विषयमा आवा प्रकारने सहेह करवो ते मिलकुल उचित नथी कारखुडे ते भावीसमा तीर्थ कर छे अने आपछा बाध छे तथा याव पशुशर्पी समुद्रना जे चद्रमा छे जे तो राज्यने लोगन्था सिवाय तेमन विवाह पछु कथा सिवाय दीक्षा धारण करशे जे विचारवानी बात छे के, समुद्रविजय आदि द्वारा भूष भूष समभाववा छता पछु तेमो विवाह करवो छन्दछता नथी तेवा महापुरुष नेमिनाथ आपछा राज्यने छीनवी ह्ये ते साव असंभव बात छे आथी तमाशे नेमिनाथना विषयमा कछु प्रकारने सहेह

एकदा भगवानरिष्टनेमिरुत्थाने गतः । तस्मिन्नेव समये कृष्णोऽपि तत्र गतः । तत्र कृष्णोऽरिष्टनेमिमेवमुक्तवान् भातः ! एहि शौर्यं परीक्षितुमाया युद्धं कुर्वहे । ततो भगवानरिष्टनेमिर्वासुदेवमेवमुवाच-वन्परीक्षणं तु बाहुयुद्धेनापि भवितुं शक्नोति, अतः साधारणजनोचितं युद्धं नामयं युज्यते । कृष्णेनारिष्टनेमिश्च न श्रीकृष्ण भरतार्द्धजयश्रीसम्भूतः परिप्रतुल्यः स्वबाहुं प्रसारितः । ततो भगवानरिष्टनेमिः कृष्णस्य बाहुं बाहुमदेन सह नमयामास । अथ भगवानरिष्टनेमि वज्रदण्डदृढं स्वभुजदण्डं प्रसारयामास । ततः कृष्णस्तस्य बाहुं नमयितुं सर्वं स्वसामर्थ्यं प्रदर्शयत् । परन्तु भगवतो बाहुः किञ्चित्पि नो

सदेहं नहीं करना चाहिये । इस प्रकार यलभट्ट के कहने पर भी श्रीकृष्ण अपनी हृदयगत शक्ति को दूर करने में समर्थ नहीं हो सके ।

एक दिन की बात है कि भगवान् उद्यान में गये । वहाँ उसी समय कृष्ण भी आ पहुँचे । आते ही कृष्णने नेमिप्रभु से कहा-भाई ! आओ शौर्य के परीक्षण के लिये हम दोनों युद्ध करें । कृष्ण की इस बात को सुनकर प्रभुने कहा-युद्ध करने की क्या आवश्यकता है-बल का परीक्षण तो बाहुयुद्ध से भी हो सकता है । अतः साधारण जनोचित युद्ध करने में हमारी तुम्हारी शोभा नहीं है । प्रभु के इन वचनों को सम्मान देकर कृष्णने आधे भरत की जयश्री के एक गृह स्वरूप अपने बाहु को जो परिधा के समान थी फैला दिया । प्रभुने उनके इस बाहु को बाहुमद के साथ २ नमा दिया । अब प्रभुने अपने बाहु को जो वज्रदण्ड के समान दृढ़ था प्रसारित किया । कृष्णने इससे नमाने की वृत्ति

न करवा लेछु आ प्रकारना जगलद्रुना कहेवा छत्ता पणु श्री कृष्णु पोतानी हृदयनी शकाने हर करवाभा नमर्थ न थछ थक्या,

એક દિવસની વાત છે કે, ભગવાન બગીચામાં ગયા, ત્યાં એ વખતે કૃષ્ણ પણ આવી પહોંચ્યા આવતા જ કૃષ્ણે નેમિ પ્રભુને કહ્યું-ભાઈ આવો શૌર્યની પરીક્ષા કરવા માટે આપણા બન્ને યુદ્ધ કરીએ કૃષ્ણની આ વાતને સાંભળીને પ્રભુએ કહ્યું-યુદ્ધ કરવાની શું આવશ્યકતા છે? બગીચા પરીક્ષા તો બહુ યુદ્ધથી થઈ શકે છે આથી સાધારણ માણસોના જેવું યુદ્ધ કરવામાં અમારી તમારી શોભા નથી પ્રભુના આ વચ્ચેના સન્માન આપીને કૃષ્ણે અધો ભરતની જયશ્રીના એક ગૃહ સ્વરૂપ પોતાના હાથને કે જે પરિધા સમાન હતો તેને ફેલાવી દીધો પ્રભુએ તેમના એ હાથને પોતાના હાથના ભરથી નમાવી દીધો હવે પ્રભુએ પોતાના હાથ કે જે વજ્ર દંડની માફક દૃઢ હતો તેને લાગો કર્યો કૃષ્ણે તેને નમાવવાની ખૂબ ખૂબ કોશિશ કરી પોતાનામાં

नतः । भगवतो गार्हो विलग्नः केशवः शात्वाविलग्नश्चिथुद् बभौ । नदा केशवः
स्वमनभ्येयमचिन्तयत् दधप मम राज्यमादातुमाम्, म्गात्तया प्रकृष्टयत्नतः । अनेन
पूर्वमेव तद् गृहीत स्यात् अतोऽनुमन्ये नाय राज्यापाहृषी, इति चिन्तय
राज्यापहारचिन्तया निर्मुक्तो मनः स्यात्स्थमापन्नान् । परुदा समुद्रविजय-
श्रीकृष्णमेवमुवाच-हे केशव ! नेमिकुमारविरहितं त्रिगोत्रयं मम चतुर्णां नितरां म्विद्यते,
अतस्तथापयतस्व, यथा नेमिर्विराट् कुर्यात् । कृष्णस्तस्य उचन स्वीकृत्य तस्मिन्

२ चेष्टा की-अपना जितना बल था सब उसके नमाने में लगा दिया-
तौ भी वे उस बाहु को जरा भी नहीं नमा सके । यहातक कि वे
प्रभु के भुजदण्डपर लटक भी गये तौ भी वह उनसे किंचित भी नमित
नहीं हुई । जैसे कोई बालक वृक्ष की डाल पर उठ कर उसपर लटक जाता
है कृष्ण भी इसी तरह उस पर लटके रहे । प्रभु की इस प्रकार
अचिन्त्यशक्ति देखकर कृष्णने विचार किया-कि यदि ये राज्य को लेने
के अभिलाषी होते तो पहिले से ही मेरा राज्य इनके द्वारा ले लिया
गया होता परन्तु ऐसा तो इन्होंने किया नहीं है अतः यह बात तो
सत्य है कि ये राज्य के आकाक्षी नहीं हैं । इस प्रकार कृष्ण इस चिन्ता
से निर्मुक्त बन गये ।

एक दिन की बात है-समुद्रविजयने श्रीकृष्ण से ऐसा कहा कि-
हे केशव ! मैं नेमिकुमार को अविवाहित देखता हू तो मेरा चित्त
खिन्न हो जाता है-अतः तुम ऐसा प्रयत्न करो कि जिससे नेमिकुमार
विवाह करने के लिये राजी हो जावे । कृष्णने जब समुद्रविजय के इन

जेटलु अण्डलु तेतलु तेने नभाववाभा लगानी दीधु तो पणु ते डायने नभावी
शक्या नहीं त्या सुधा जेर कथुं के, ते प्रलुना डाय डीपर लटकी गया तो पणु
तेने जरा पणु नभावी शक्या नहीं जे प्रभावे डेअ आणक वृक्षनी डाणने
पकडीने लटकी रहे ते प्रभावे कृष्ण पणु लटकी रछा प्रलुनी आ प्रकारनी अचिन्त्य
शक्तिने जेअने कृष्ण विचार कथी के, जे ते राज्य लेवानी ज अभिलाषावाणा होत
तो पडेलाथी ज मारा राज्यने तेखे लध लीधु डेत परतु अणु तो तेखे कडं नहीं
आथी जे बात तो सत्य छ के तेने राज्यनी आकाक्षा नहीं आ प्रकारे कृष्ण जे
यिताथी मुक्त भनी गया

जेक हिवसनी बात छ के, समुद्र विजये श्री कृष्णने जेपु कहु के, हे केशव !
हू नेमिकुमारने अविवाहित जेअ छ तो मारा चित्तमा बारे जेअ थाय छ आथी
तमे जेवो प्रयत्न करे के, नेमिकुमार विवाह करवा भाटे राख थध जय कृष्ण
समद्रविजयना अतरव्यथायुक्त शब्दोने ज्यारे सालज्या त्यारे तेमणे नेमिनाथने

कृत्य सत्यभामारूपिन्याद्या निजाद्वना. निवृत्तया । अथ कामिजनानां काम-
शासने प्रकाम प्रवर्त्तयन्, कारस्करवृक्षाणामपि कामविकारकारिता शिक्षयन्, उत्फु-
लप्रमृन्स्तवरकरसास्यादपरायणैर्मधुरैर्मधुरस्वरकारयन्, पिकान् पञ्चमस्वर शिक्षयन्,
मन्दैर्मलयानिलैर्विरहिणा मानमानि सोत्कण्ठानि कुर्यन् जगज्जन विनिर्जयेऽनद्वन्द्वीर
ममुत्साहयन् 'सन्त समागत' । सन्तसाहाय्येन समीर सर्वेषां सुखम्प्राप्ता जात ।

अन्तव्यथा सूचक शब्दों को सुना तो उन्होंने नेमिनाथ को विवाह करने
के लिये राजी करने की एक इस प्रकार की युक्ति सोची उन्होंने सत्य-
भामा, मन्मिणी आदि अपनी पत्नियों से कहा-कि तुम सब जैसे बनें
वैसे नेमिकुमार को विवाह करने के लिये विवश करो । इतने में सब ऋतुओं
के राजा वसंत का मनोमोहक समय आ गया-इसमें वसन्त राजाने
समस्त कामिजनों को काम के शासन मानने में परवश-विवश कर दिया ।
कारस्कर जाति के वृक्षों को भी इसने कामजन्य विकार कारिता की
शिक्षा दे डाली । मधुरोंने जो उत्फुल्लपुष्प के स्तवकों के रसास्वादन में
तत्पर पड़े हुए थे, मधुरस्वर करना प्रारम्भ कर दिया । पिकों (कोकिलों)ने
अपने पञ्चमस्वर में मधुरगीतों को गाना प्रारम्भ कर दिया । मन्द २ मल-
यानिलों (मलय वं पवन) के ओकोंने भी विरहिजनों के मन को उत्कण्ठित
पनाने में वसर नहीं रखी । इस प्रकार इस वसन्तने जगज्जन के विनि-
र्जय करने में कामरूपी वीर को उत्साहित करने में किसी प्रकार की
त्रुटि नहीं आने दी । इस वसन्तमास की सहायता पाकर पवन भी

विवश करवा भाटे शब्द करवाना थोड़ा थोड़ा प्रसार । युक्ति विचारी अने तेमणो
पोतानी इहमब्धौ सत्यभामा, आदित्रिये ने कछु के तेम सधणी भणीने नेमिकुमारने
विवाह करवा भाटे विवश करे आटल भा वसतने । भग्नेहके समय आवी गये
तेमा वसत राजाके सधण । कामीजनोने के मनु शासन मानवाभा विवश बनावीहीधा
कारस्कर जतिना वृक्षोने पछु तेमणु कामजन्य विकार थाय तेवा प्रका वी प्रकुट्टित
बनावी ह्वा । भ्रमराके के जेजे सुहृ केवा रसदायक पुष्पोने रसास्वाह ब्रूमवाभा
तत्पर अनेह हुता तेमणु मधुरस्वर करवाना प्रारम्भ करी हीधो । कैयलीके पोताना
पायेय स्वरथी गीताने गावाना प्रारम्भ करी हीधो । मलयागिरी तरङ्गथी कूकता
मद मद पवननी लहुरेके विगडी जनाना मनने पछु उत्कण्ठित बनावव भा कसर राधा
नही आ प्रका रे आ वसते जगतना माणुओने विनिर्जय करवाभा कामरूपी वीरने
उत्साहित करवाभा कैह पछु प्रकारनी तृटि आववा हीधो नही आ वसत भागनी

उक्त च—

लताकुञ्ज गुञ्जन्मददलिपुञ्ज चपल्यन,
समालिङ्गन्नङ्ग द्रुततरमनङ्ग प्रपल्यन ।
मरुन्मद मन्द दलितमरविन्द तरलयन
रजोवृन्द विन्दन किरिति मकरन्द दिशि दिशि ॥

व्याख्या—(गुञ्जन् मदनान् अलिपुञ्ज—भ्रमरममूहो यत्र तत् लताकुञ्ज
चपलयन्, अङ्ग समालिङ्गन्=प्राणिना सुगमस्पर्शं कुर्वन्, अनङ्गमम, द्रुततर=
त्वरितगतया, प्रचलयन्=समर्द्धयन्, दलित=विकसितम्, अरविन्द=मम मन्द
मन्द तरलयन्=प्रलयन् रजोवृन्द=पुष्पपरागसमूह, विन्दन=गृह्णन्, मन्द दिशि
दिशि मकरन्द=पुष्परम, किरिति=प्रतिपति ।

समस्त जनता के लिये विशेष सुखकर प्रतीत होने लगा । इस विषय
में कहा भी है—

लताकुञ्ज गुञ्जन्मददलिपुञ्ज चपलयन्,
समालिङ्गन्नङ्ग द्रुततरमनङ्ग प्रचलयन ।
मरुन्मद मन्द दलितमरविन्द तरलयन,
रजोवृन्द विन्दन् किरिति मकरन्द दिशि दिशि ॥

भिन्न २ शब्द करता हुआ ऐसा मदीन्मन्तभ्रमर समूह है जिसमें
ऐसे लताकुञ्ज को चवल बनाने वाला तथा प्राणियों के अङ्गों सुगम
स्पर्श प्रदान करने वाला, काम को त्वरितगति से वेग देने वाला, विक-
सित कमल को धीरे २ तरलित करने वाला, पुष्पपराग को ग्रहण करने
वाला पवन इस समय में प्रत्येक दिशा में मकरन्द की वर्षा करने लगा ।

सहायता भेजवीने पवन पक्षु सधणी जनाने विशेष सुखकर देखाया जाये
आ विषयमा कष्टु छे छे,—

लताकुञ्ज गुञ्जन्मददलिपुञ्ज चपलयन,
समालिङ्गन्नङ्ग द्रुततरमनङ्ग प्रचलयन् ।
मरुन्मद मन्द दलितमरविन्द तरलयन,
रजोवृन्द विन्दन् किरिति मकरन्द दिशि दिशि ॥

जिन्न जिन्न शब्द करी रहैत जेवा भदोन्मन्त भ्रमर समूह छे, जेमा, जेवा
लताकुञ्जने अथवा जनावनारो तथा प्राणीयोना अङ्गने सुगमस्पर्श प्रदान करवावाणा,
कामने त्वरित गतिशी वेग आपनार, विकसी रहैता कमलने धीरे धीरे प्रकुल्ल
जनावनार, तथा पुष्प परागने अङ्गु करवावाणो पवन आ समये प्रत्येक दिशाभा
मकरन्दनी वर्षा करवा जाये ।

तदा मयैव सकृदात्मवश्रेणो वपन्तीत्ववः प्रवृत्तः । भगवानरिष्टनेमिस्तदा कृगानुलोपेन तस्यान्त पुरवने समागतोऽपि निर्विकार एव क्रीडा पश्यन् स्थितः । वसन्तऋतौ व्यतीते ग्रीष्मर्तु रात्र्यन्तेजोऽभिवर्द्धयन् समागतः । तस्मिन्निर्गृह्यतो भगवानरिष्टनेमिः सान्तपुरेण कृष्णं सद्यः तदनुरोगात् क्रीडागिरो रैवतके निर्विकार एव स्थितः । यथावमर प्राप्य कृष्णस्य भार्या षष्ठमद्विष्यो रुक्मिणी-मत्स्यभामा-भभृतयो भगवन्त समेत्यैवमृचुः ।

इस वसन्त के समय सर्वत्र सकल उत्सवों में श्रेष्ठ वसन्त का उत्सव मनाया जाने लगा । कृष्णने अपने अपने अन्त पुर के वगीचे में भी इस उत्सव को मनाने का आदेश दे दिया । जब वहा बड़े ठाठवाट से यह उत्सव मनाया जा रहा था उस समय कृष्ण ने प्रभु से अपने अन्तः-पुर के वगीचे में चरने की प्रेरणा की । वे उनके अनुरोध से वहा गये भी परन्तु निर्विकार रूप में बैठे वही वे वहा की सब लीला देखते रहे । कृष्णने इस स्थिति में भी उनके मन की निर्विकार देखकर बड़ा आश्चर्य किया । उत्सव समाप्त होते ही प्रभु वहा से अपने स्थान पर वापिस आ गये । जब वसन्त ऋतुका समय व्यतीत हो चुका एव राजा के तेज से बढ़ाने वाले प्राज्ञ अमात्य की तरफ सूर्य के तेजको बढ़ाता हुआ ग्रीष्म ऋतु का समय लग गया-तब भगवान् अरिष्ट नेमि कृष्ण के आग्रह से उनके साथ क्रीडागिरि रैवतक पर्वत पर वन क्रीडा एव जलक्रीडा देखने के लिये गये । वहाँ पर भी प्रभु विकार विवर्जित हो रहे । अवसर पाकर कृष्ण की रुक्मिणी तथा मत्स्यभामा आदि आठ पटरानियों ने मिलकर भगवानसे कहने लगी । जिन में

आ वसन्तना मभये सर्वत्र सधगा उत्सवे भा श्रद्ध वसन्तने उत्सव मनवान् । आग्यो कृष्णे चोताना अत पु ना जगीयाभा न आ उत्सवने मनवानो आदेश आयी दीधा न्यारेत्वा हाडमाधो अ उत्सव मनाववाभा आवी रहेल छतो ते मभये कृष्णेप्रभुने चोताना अत पु ना जगीयाभा आलरा भाटे उद्यु तेओ कृष्णना आग्रहयो त्या गया परन्तुनिर्विकार इपथी जेडा जेडा त्यानी सधणी लीला जेवा लज्या कृष्णने आवी स्थितिभा पलु तेना मनने निर्विकार जेधने धलु आश्चर्य थयु उत्सव पूरा थता प्रभु चोताना स्थ ने पाछा इथी न्यारे वसन्तऋतुने मभय पूरा थध दूकयो अने राजना तेजने वधारनार शुद्धिशाणी मत्रीना माकक सूर्यना तेजने वधारना ग्रीष्मऋतुने मभय आवी गयो तनारे भगवान् अरिष्टनेमि कृष्णना आग्रहयो क्रीडागिरी रैवतक पर्वत उपर वनक्रीडा अने जलक्रीडा जेवाने भाटे गया त्या पलु प्रभु विकार विवर्जित थध रह्या अवसर जेधने कृष्णनी रुक्मिणी तथा मत्स्यभामा आदि आठ पटरानियों ने मिलकर भगवानने कहेवा लागी जेभा सर्व प्रथम

(૪) પદ્માવતી—

(વસન્તતિલકાચમ્)

પદ્માવતીતિ સમુવાચ વિનાવધૂટી, શોભા ન કાચન નરસ્ય ભવત્યવશ્યમ્ ।
નો કેવલસ્ય પુરુષસ્ય કરોતિ કોઽપિ, વિશ્વાસમેષ વિટ એવ ભવેદભાર્યૅ ॥૧॥

દેવરજી! તુમ યહ વગા નચીન રીત ચલા રહે હો । તુમ તો હરિવંશ કે અઝ વિભૂષણ હો, અતઃ જયનક અપના ણક ઉત્તરાધિકારી તુમ ઉત્પન્ન નહીં કર દેતે હો તયનક યહ હરિવંશવિભૂષણતા કેસી । મુનિસુવ્રતનાથ ખી તો હસી વંશ કે વિભૂષણ હૃવે હૈ । ઉન્હોને અપના વિવાહ કરકે હી પશ્ચાત્ મુનિ દીક્ષા ધારણ કી હૈ । વે ગૃહસ્થ વે ઔર ઉનકે અનેક પુત્ર ખી થે । પશ્ચાત્ દીક્ષિત હોકર મુક્તિ પ્રાપ્ત કી હૈ ॥૧॥

ચૌથી પદ્માવતી કહતી હૈ—

(વસન્તતિલકા)

પદ્માવતીતિ સમુવાચ વિનાવધૂટી, શોભા ન કાચન નરસ્ય ભવત્યવશ્યમ્
નો કેવલસ્ય પુરુષસ્ય કરોતિ કોઽપિ, વિશ્વાસમેષ વિટ એવ ભવેદભાર્યૅ ॥૧॥

પદ્માવતી કહતી હૈ કિ હે દેવર । સ્ત્રીકે વિના મનુષ્ય કી કોઈ શોભા નહીં હૈ ઔર સ્ત્રી રહિત-પુરુષ કા કોઈ વિશ્વાસ ખી નહીં કરતા હૈ । તથા વિના સ્ત્રી કા પુરુષ વિટ (નપુસક) હી કહલાતા હૈ ॥૧॥

દેવરજી ! તમે આ તે કેવી નવી રીત ચલાવી રહ્યા છો, તમે તો હરિવંશના એક વિભૂષણ છો આથી જ્યાં સુધી તમે તમારો એક ઉત્તરાધિકારી ઉત્પન્ન નહિ કરો ત્યાં સુધી આ હરિવંશની વિભૂષણતા કેવી ? મુનિ સુવ્રતનાથ પણ આજ વંશના એક વિભૂષણ થયા છે તેઓએ પોતાનો વિવાહ કરીને પાછળથી મુનિ દીક્ષા ધારણ કરેલ છે તેઓ ગૃહસ્થહતા અને તેમને અતેડ પુત્ર પણ હતા પછીથી દીક્ષિત થઈને તેમણે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરેલ છે ॥૧॥

ચોથી પદ્માવતી કહે છે—

(વસન્તતિલકા)

પદ્માવતીતિ સમુવાચ વિના વધૂટી, શોભા ન કાચન નરસ્ય ભવત્યવશ્યમ્ ।
નો કેવલસ્ય પુરુષસ્ય કરોતિ કોઽપિ, વિશ્વાસમેષ વિટ એવ ભવેદભાર્યૅ ॥

પદ્માવતી કહે છે કે, હે દેવરજી ! સ્ત્રીના વગર મનુષ્યની કોઈ શોભા નથી અને સ્ત્રી વગરના પુરુષનો કોઈ વિશ્વાસ પણ કરતો નથી તથા સ્ત્રીના વગરનો પુરુષ વિટ (નપુસક) જ કહેવાય છે ॥૧॥

(૬) ગાન્ધારી—

(ઉન્દ્રવજ્રાઉન્દ્ર)

સસારયાત્રા શુભસપ્તમાર્થ, -પર્વોત્સવાવેશ્મ વિવાહકૃત્યમ્ ।
ઉદ્યાનલીલા કમલાવિલાસ, શોભન્ત ઇતાનિ વિનાઽદ્વના નો ॥

પાંચવી ગાન્ધારી કહતી છે—

(ઉન્દ્ર વજ્રા ઝન્દ્ર)

સસાર યાત્રા શુભસપ્તમાર્થ, -પર્વોત્સવાવેશ્મ વિવાહ કૃત્યમ્ ।
ઉદ્યાનલીલા કમલાવિલાસ, શોભન્ત ઇતાનિ વિનાઽદ્વના નો ॥૮॥
દેવરજી ! તુમ તો હમે વઢે મોલે માલમ્ પટતે હો । પરતુ સસાર
કા કામ હસ મોલેપન સે નથી ચલતા હૈ । સસારયાત્રા-જીવનયાત્રા,
દયાદાન આદિ શુભ કાર્યોં કા કરના, સઘ મેં રહના, પર્વો (તહેવારોં) કા
મનાના, ઉત્સવોં કા કરના, આદિ સમસ્ત કાર્ય વિના સ્ત્રી કે સુન્દર
નહીં લગતે હૈં । અતઃ જીવન મેં પર કીં શોભારૂપ નારી કા હોના
આવશ્યક હૈ । હસકે વિના ન મકાન હીં સુઠાવના લગતા હૈં ઔર ન
વિવાહકૃત્ય હીં મન કો રૂચતા હૈ । ઉપવન કીડાં મીં નારી કે વિના કે
નહીં હોતી હૈ । તથા લક્ષ્મી કા વિલાસ-આનંદ તો વિનાસ્ત્રી કે હો
હીં નહીં સકતા હૈ અર્થાત વિના સ્ત્રી કે લક્ષ્મી મીં ફિકી લગતી હૈ ॥૧॥

પાંચમી ગાન્ધારી કહે છે—

(ઉન્દ્રવજ્રા છંદ)

સસારયાત્રા શુભ સપ્ત સાર્થ, પર્વોત્સવા વેશ્મ વિવાહ કૃત્યમ્ ।
ઉદ્યાનલીલા કમલા વિલાસઃ, શોભન્ત ઇતાનિ વિનાઽદ્વના નો ॥૧॥

દેવરજી ! તુમે તો અમોને આવ લે જા મહુમ પડે છે પરતુ ૫ ॥ તુ કામ
આવા મોળા પછાથી આવતુ નથી સસાર યાત્રા-જીવન યાત્રા, દયાદાન વગેરે શુભ
કાર્યોંનુ ંવુ, સર્ગમા રહેવુ પર્વો તહેવારોને મનાવવા, ઉત્સવોને કરવા, વગેરે
સઘળા કામો નીના વગર મુદ્દલ લગતા નથી આથી જીવનમા ધરની શે ભારૂપ
એવી સ્ત્રીનુ હોવુ આવશ્યક છે તેના વગર ઘર શોભતુ નથી તેમ વિવાહ વગેરે
ના પ્રસંગો પછુ મનને રૂચી-આપવાવાળા બને છે ઉપવનની કીડાં પછુ યના વગર
શોભતી નથી તથા લક્ષ્મીનો વિલાસ આનંદ તો સ્ત્રીના વગર મળી શકના જ નથી
અર્થાત સ્ત્રીના વગર લક્ષ્મી પછુ ફીકી લાગે છે ॥ ૧ ॥

(૬) ગૌરી—

(ઇન્દ્રાગ્રાહ્યંઃ)

અજ્ઞાનભાજઃ કિલ પક્ષિણોપિ, ક્ષિતૌ પરિભ્રમ્ય વસન્તિ માયમ્ ।
નીડે સ્વચ્ચાન્તાસહિતાઃ સુલેન, તતોઽપિ કિં દેવર ! મૃદદક્ત્વમ્ ? ॥

(૭) લક્ષ્મણા—

(ઇન્દ્રાગ્રાહ્યંઃ)

સ્નાનાદિ સર્વાંશ્વપરિક્રિયાયા, વિચક્ષણ' મીતિરસાભિરામ' ।
વિશ્રમ્મપાત્ર વિધુરે સહાય, કોઽન્યો મયેદમ્ વિના પ્રિયાયા' ॥

છટ્ટી ગૌરીને કલા—

(ઇન્દ્રવજ્રા)

અજ્ઞાન ભાજઃ કિલ પક્ષિણોઽપિ, ક્ષિતૌ પરિભ્રમ્ય વસન્તિ સાયમ્ ।
નીડે સ્વચ્ચાન્તા સહિતા' સુલેન, તતોઽપિ કિં દેવર ! મૃદ દક્ત્વમ્ ? ॥૧॥

હે દેવરજી ! હમે તો તુમ્હારી 'યહ' ઉદાસીનતા દેવકર અપાર દુઃખ હોતા હૈ કારણ કિ દેવો તો સહી અજ્ઞાની પક્ષી ભી હઘર ઉઘર સે ઘૂમ ઘામ કર જય સાયકાલ કો અપને સ્થાન પર આતે હૈ તો વે ભી અપની કાન્તા કે સાથ આનદ સે મનો વિનોદ ક્રિયા કરતે હૈ । પરતુ પતા નહી તુમ્હારી બુદ્ધિ ક્યોં ટેસી વિપરીત હો રહી હૈ જો તુમ્હારી અધિક અજ્ઞાની બન રહે હો ॥૧॥

છઠી ગૌરીએ કહ્યું—

(ઇન્દ્રવજ્રા)

અજ્ઞાનભાજઃ કિલ પક્ષિણોઽપિ, ક્ષિતૌ પરિભ્રમ્ય વસન્તિ સાયમ્ ।
નીડે સ્વચ્ચાન્તાસહિતાઃ સુલેન, તતોઽપિ કિં દેવર ! મૃદ દક્ત્વમ્ ? ॥૧॥

હે દેવરજી ! અમોને તો તમારૂં આ ઉદાસિનપણું જોઈને અપારદુઃખ થાય છે કારણકે, જુઓ તો ખરા અજ્ઞાની પક્ષી પણ અહીંતહીં રખડી રજળીને બ્યાદે સધ્યાકાળે પોતાના સ્થાન ઉપર આવે છે ત્યારે તે પણ પોતાની પત્નીની સાથે આનંદથી મનોરંજન કરે છે પરતુ સમજાતું નથી કે, તમારી બુદ્ધિ કેમ એવા વિપરીત થઈ રહી છે કે, જેથી તમારે તેનાથી પણ વધારે અજ્ઞાની બની રહ્યા છો ॥૧॥

(८) सुसीमा—

(इन्द्रजालभेदरूप ऋद्धिच्छन्दः)

विना प्रिया को गृहमागताना, प्रापूर्णकाना मुनिसत्तमानाम् ।
ररोति भोज्यप्रतिपत्तिमन्य , कथं च शोभा लभते मनुष्यः ॥

सातमी लक्ष्मणाने कहा—

(इन्द्रजाल)

स्नानादि सर्वाङ्गपरिष्कारायां, विचक्षणः प्रीतिरसाभिरामः ।

विश्रम्भपात्र विधुरे सहायः, राजन्योभवेदत्र विना प्रियाया ॥१॥

हे देवरजी ! स्नान आदि क्रियाओं में तथा समस्त शारीरिक सेवा सुश्रूषा करने में विचक्षण एवं प्रेमपात्र तथा विश्वस्तजन यदि कोई है तो वह एक अपना अर्धाङ्गिनी ही है । आपत्ति में फसे हुए व्यक्ति के लिये हर एक प्रकार से सहायता प्रदान कर प्रसन्न स्वनेवाली अपनी स्त्री ही होती है । दूसरा और कोई नहीं होता है ॥१॥

आठवीं सुसीमाने कहा—

(इन्द्रजालभेदरूप ऋद्धिच्छन्दः)

विना प्रिया को गृहमागताना, प्रापूर्णकाना मुनिसत्तमानाम् ।

ररोति भोज्यप्रतिपत्तिमन्य , कथं च शोभा लभते मनुष्यः ॥१॥

हम आपसे यह पूछती हैं, कि जब आपके घर कोई महिमान या मुनिराज पधारेंगे तो उनका आहारपानी आदिक से आदर सत्कार कौन

सातमी लक्ष्मणाने कहा —

(ध-२५७१)

स्नानादिसर्वाङ्गपरिष्कारायां, विचक्षणः प्रीतिरसाभिरामः ।

विश्रम्भपात्र विधुरे सहायः, कोन्यो भवेदत्र विना स्त्रियायाः ॥१॥

हे देवरज ! स्नान आदि क्रियाओं में अने मधुष्ठी शारीरिक सेवा सुश्रूषा करवाना विचक्षण अने प्रेमपात्र तथा विश्वस्तजन को कैय होय तो ते ओह पोतानी अर्धाङ्गिनी व छ आपत्तिमा इनायेत व्यक्तिना भाटे करेक प्रभारनी सहायता आपवाना प्रसन्नता आपनार पोतानी बीछ होय छ बीछु कोय पछ होतु नथी ॥१॥

आठमी सुसीमाने कहा—

(ध-२५७१ भेदरूप ऋद्धिच्छन्दः)

विना प्रिया को गृहमागताना, प्रापूर्णकाना मुनिसत्तमानाम् ।

ररोति भोज्यप्रतिपत्तिमन्य , कथं च शोभा लभते मनुष्यः ॥१॥

हु आपने पूछ छु के, क्यारे आपना घर कोय महिमान अथवा मुनिराज पधारथे त्थारे ओभने आहार पाणी वजेरधी सत्कार कोय करथे ? समर्थ होवा

इत्यव ताभिः कृष्णभार्याभिरनुष्मन् न भगवन्तमरिष्टनेमिं रामकृष्णा
 दयोऽप्यागत्य तथैवान्विकन्धन् । इत्थं यन्मुमिस्तदधुमिन् य धुमैर्यायैर्म्सान्वन्ध
 मुक्तो भगवानरिष्टनेमिः 'अहो ? सप्तास्य मोहदशा' इति विचिन्त्य सस्मितो
 जातः । तत्र स्मितेन कृष्णाभ्योऽन्वगन्त्यन्त—यद् भगवता विवाहः स्वीकृत
 इति । ततः सहर्षः श्रीकृष्णः समुद्रविजयगर्भापे गत्वा तस्मै मुखजनक
 समाचारं न्यवेदयत् । परमानन्दितहृदयः समुद्रविजय कृष्णमरोचत् यत्स ।

करेगा । समयે જોરૂર भी મનુષ્ય જઇતરૂ જેસા નહીં કરતા હૈ તયતક
 उसकी कोई शोभा भी नहीं होती है । अतः मानो और जीवन साथिनी
 कन्या के साथ विवाह करलो । बिना प्रिया के ये सब काम अकेले
 हुमसे नहीं बन सकेंगे ॥१॥

इस प्रकार इन कृष्ण की आठपटरानियों द्वारा अनुरोधित किये
 गये उन अरिष्टनेमिकुमार के पास आकर चलदेव तथा कृष्ण आदि महा-
 नुभावोंने भी इसी तरह का अनुरोधकरना प्रारम्भ किया । सब का
 इस प्रकार का आग्रह देखकर भगवान् अरिष्टनेमि कुमार को “देखो तो
 सही सप्तास्यजनों की कैसी यह मोहदशा है” इस प्रकार के विचार से
 कुछ हँसी सी आगई । उनका मन्दहास्य देखकर कृष्ण आदि जनोंने ऐसा
 विचार किया कि प्रभुने विवाह करने की प्रवर्त्ती शुभसमति दे दी है ।
 इस प्रकार के विचार से उस समय कृष्ण आदिनों को बड़ा हर्ष हुआ ।
 उसी हालत में वे श्रीकृष्ण महाराजा समुद्रविजय के पास पहुँच कर
 कहने लगे कि—प्रभुने विवाह करना स्वीकार कर लिया है । इस समाचार

છતાં પણ જયારે મનુષ્ય આ પ્રમાણે કરતો નથી તો એથી એની કેાઇ શોભા નથી
 આથી માની જાવ અને જીવન સાથીની કન્યાની સાથે વિવાહ કરી લેયો પ્રિયા વગર
 આ સઘણું કામ તમારાથી ચલશે નહીં ॥૧॥

આ પ્રમાણે કૃષ્ણની આઠેય પટરાણીએથી અનુરોધિત બનેલ આ આરિષ્ટનેમિ
 કુમારની પાસે આવીને બળદેવ અને કૃષ્ણ આદિ મહાનુભાવોએ પણ એજ પ્રમાણે
 અનુરોધ કરવો શરૂ કર્યો બધાને આ પ્રમાણે આગ્રહ બોધને ભગવાન અરિષ્ટનેમિ
 કુમારને “જુઓ તો ખરા સસારી જનોની કેવી આ મોહ દશા છે” આ પ્રકારના
 વિચારથી થોડુંક હસતુ આવી ગયું તેમનુ મન હાસ્ય બોર્તને કૃષ્ણ વગેરે બધાએ
 એવુ માની લીધુ કે પ્રભુએ વિવાહ કરવામા પોતાની શુભ સમતિ આપી દીધી છે
 આ પ્રકારના વિચારથી કૃષ્ણ વગેરે બધાને ઘણોજ હર્ષ થયો એ હર્ષના ઉત્સાહમા
 શ્રી કૃષ્ણ મહારાજા સમુદ્રવિજયની પાસે જઇને કહેવા લાગ્યા કે, પ્રભુએ વિવાહ
 કરવાનો સ્વીકાર કરી લીધો છે આ સમાચાર સાંભળવાથી મહારાજા સમુદ્રવિજયનુ

નેમિયોગ્યા કામપિ કન્યામ્ અન્વેષય । તત કૃષ્ણો નેમિયોગ્યા કન્યા સર્વતો
 ડ્વૈપયત્ । પરન્તુ તથોગ્યા ન સચિદ્વિ કન્યા સમુપચ્ચા । અથાન્યદા કૃષ્ણ
 ચિન્તાકુલિત દૃષ્ટ્વા સત્યભામા તન્મનોગત ભાવ ત્રિજ્ઞાયૈવમભાપત-સ્વામિન્ ।
 નેમિવિપયે ચિન્તા પરિત્યજ । રાજીવનયના સદ્ગુણરાજિની શુદ્ધમાતિ નામ્ના
 રાજીમતી મમ ભગિની નેમેરનુરૂપાઽસ્તિ । સત્યભામાયા વચન નિશમ્ય તામ
 મિનન્દયન્ કૃષ્ણ પ્રાદ-ન્વયૈવ મૂચયન્ત્યા મમ ચિન્તાઽપહૃતા । તતઃ કૃષ્ણસ્ત-
 રિતમેવોપ્રેમેન-નરેન્દ્રસ્ય ગૃહ ગતઃ । ઉગ્રસંનોઽપિ ગોવિન્દ સમાગત દૃષ્ટ્વા સત્કાર

કો સુનર મહારાજા મમુદ્રવિજય કા મનમયર આનન્દ સે નાચ ડઠા ।
 ડન્હોને ડસી સમય કૃષ્ણ સે કહા-વત્સ ! તુમ અવ ઢેરી ન કરો ઔર
 નેમિ કે યોગ્ય કિસી યોગ્ય કન્યા કી તલાસ કરો । મહારાજા મમુ-
 દ્રવિજય કે હસ પ્રકાર કે આદેશ સે પ્રેરિત ઢોકર શ્રીકૃષ્ણજીને
 નેમિપ્રભુ કે યોગ્ય કન્યા કી ચારોં તરફ તપાસ કરના મારમ કર દિયા
 પરતુ ડનકી દૃષ્ટિ મે પ્રભુ કે યોગ્ય કોઃ નહોં જવી । કૃષ્ણ કો ણક ડિન
 ચિન્તા સે વિશેષ આકુલિત દેખર સત્યભામાને ડનકે હાર્દિક અભિ-
 પ્રાય કા પતા લગા લિયા-તન ડસને ડનસે હસપ્રકાર કહા-સ્વામિન્ ।
 આપ જો નેમિ કે વિપય કી ચિન્તા સે આકુલિત હો રહે હોં સો ચિન્તા
 રો દૂર રર ઢે । મારણ કિ મેરી વહિન જિસરા નામ રાજીમતી હૈ ઔર
 સદ્ગુણરાજી સે જો ચિરાજિત હૈ તથા કમલ કે સમાન જિસકે ડોનો
 નેત્ર હોં વહ નેમિ કે યોગ્ય હૈ । યહ વહી શુદ્ધમતી સપન્ન હૈ । સત્યભામા
 કે હસ પ્રકાર વચન સુનકર કૃષ્ણને ડસકો વિશેષ ધન્યવાદ દિયા
 ઔર ફિર ઢે ડસસે કહને લગે-પ્રિયે ! તુમને અન્ઝા કહા જો હમ

મન મયૂર નાથી ઉઠ્યુ' તેઓએ એ સમયે કૃષ્ણને કહ્યું કે વત્સ ! હવે તમે વાર
 ન લગાડો અને નેમિના માટે કાંઈ યોગ્ય કન્યાની તપાસ કરો મહારાજા મમુદ્ર
 વિજયના આ પ્રમાણેના આદેશને મેળવીને શ્રી કૃષ્ણજીએ નેમિ પ્રભુને યોગ્ય
 કન્યાની તપાસ કરવાનો આદેશ તરફ પ્રાગ્ભ કરી દીધો પરતુ તેમની દૃષ્ટીમા પ્રભુને
 યોગ્ય કાંઈ કન્યા દેખાઈ નહી કૃષ્ણને આ પ્રકારની ચિતાથી વ્યાકુળતાવાળા બોઈને
 સત્યભામાએ તેમના હાર્દિક વિચારોનો પત્તો મેળવીને તેમને આ પ્રમાણે કહ્યું-સ્વામિન્ !
 આપ નેમિના વિષયની ચિતાથી જે રીતે વ્યાકુળ બની રહ્યા છો તે ચિતાને આપ દૂર
 કરી દો કારણકે, મારી બહેન જેવું નામ રાણમતી છે અને તે સદ્ગુણની ખાણ જેવી
 છે તથા કમળ જેવા જેના જે નેત્રો છે તે નેમિને યોગ્ય છે તે ધણીજ શુદ્ધમતિ
 સપન્ન છે સત્યભામાનું આ પ્રકારનું વચન સાંભળીને કૃષ્ણે તેને ઘણેજ વન્યવાદ
 આપ્યો અને પછી તેઓ ડહેના લાગ્યા પ્રિયે ! તમે ઘણું જ સારું કહ્યું છે, આથી

पुरम्भरपुराच अहो ! भरता कथमेताराणायाम् कृत' । उग्रमेनवान निशम्य
कुन्दाभरदन्डटया रदन्डद म्यच्छयन कृष्ण' प्राह- राजन् । उमां भरत्पुत्री राजी
मतीं नेम्यर्थे भवन्त याचे । इत्थ दारणा नेम्यर्थे याचिनाया राजामत्या आत्मान
कृतकृत्य मन्पमान' प्रकृष्टानन्दवश-समुच्चैर्मितरोमराजिन्प्रसेनः कृष्ण प्रति
यदुक्तवान तदुच्यते—

मूलम्—अहाह जणओ तीसे' वासुदेव महिङ्गिय ।

इहागच्छउ कुमारो, जा से" कण्णं दल्लामि हं॥८॥

छाया—अहाह जनकस्तम्या, वासुदेव महर्षिरूप ।

इहागच्छतु कुमार', यतस्तस्मै कन्या ददाम्यहम् ॥ ८ ॥

सबाद से मेरी चिन्ता को दूर रिया । इसके बाद तुरन्त ही कृष्ण
उग्रसेन राजा के पास गये । उग्रसेनने कृष्णजी को अपने घर पर
आये हुए देखकर उनका अच्छा उचिन मत्कार किया । पश्चात् बोले-
कहिये आपने कैसे इतना यत्न कर आनेका कष्ट किया है ? इस प्रकार
प्रेमभरे उग्रसेन राजा के वचन सुनकर कृष्णजीने कुन्दपुष्प की आभा
के समान आभावाली अपनी दत्तपर्द्धि की कानि से ओंछ को स्वच्छ
करते हुए कहा राजन् ! आपकी जो यह राजोमती नामकी पुत्री है
वह आप नेमिकुमार के लिये प्रदान करे इसके लिये मैं आपके
पास आया हूँ ॥७॥

इस प्रकार कृष्ण द्वारा नेमि के निमित्त राजीमन्त्री के मागे जाने
पर अपने आपको कृतकृत्य मानते हुए प्रकृष्ट आनन्द के वश से
समुच्चैर्मितरोमराजिवाले होते हुए उग्रसेन राजाने श्रीकृष्ण के प्रति
क्या कहा वह इस गाथा द्वारा प्रगट किया जाता है—

भारी चित्ताने तमेअये दूर करी छे आ पछीथी तुरतअ कृष्ण उग्रसेन नामनी
पासे गया, उग्रसेने कृष्णने पोताने त्या आवेला जेता तेमने सारी रीते सत्कार
क्यों पछी पोदना छोडा-अही सुधी आववातु आवे था करखे कष्ट उठावु छे ?
आ प्रभाखे उग्रसेन राजना प्रेमलयां पथनेने साधजीने कृष्णअये कुन्दपुष्पनी
आभा समान आभावाणी पोतानी हात पडितनी कतिथी छोडने स्वच्छ करता
कहु-राजन् ! आपनी जे राजोमती नामनी पुत्री छे, ते आप नेमिकुमार नाटे
प्रदान करे आने माटे हु आपनी पामे आवेल छु ॥७॥

आ प्रकार कृष्ण द्वारा नेमिना निमित्ते राजमतिनी मागणी यवार्थी पोतानी
जातने अथी धन्य मानीने धन्याज आनदनी साथे ओकदम उद्वेगसित मनीने उग्र
सेन राजाये श्री कृष्णने शु कहु ते आ गाथाद्वारा प्रगट करवाभा आवे छे—

टीका 'अहाह' इत्यादि—

अथ=वासुदेवकृत राजीमतीयाचनानन्तर नम्या=राजीमत्या जनक= पिता उग्रसेनो महर्षिः=भरतार्द्धऋद्धिगुक्त वासुदेव=कृष्णम् एवमाह-हे वासु देव ! कुमार=अरिष्टनेमि उह=मम भवने आगच्छतु, यतः तस्मै=कुमारायाह कन्या ददामि=विवाहविधिना ममर्पयामि ॥८॥

इत्य विवाहसूरीकृतौ सत्या क्रोडुकि नैमित्तिकादिष्टविवाहलग्ने प्रन्यासने यत्प्रभूतदृश्यते—

'अहाह' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अह-अथ) वासुदेवने जब राजीमती की याचना करी तब उसके चाच (तीसे जणओ-तस्या, जनकः) राजीमती के पिताने (महर्षिय वासुदेव-महर्षिक वासुदेवम्) आये भरत खड की रुद्धि से सपन्न वासुदेव से (आह-आह) ऐसा कहा—(कुमारो इहागच्छतु-कुमार उह आगच्छतु) हे वासुदेव ! अरिष्टनेमिकुमार यहा मेरे घर पधारे (जा-यतः) क्यों कि (से ह कृष्ण दलामि-तस्मै अह कन्या ददामि) उनके लिये मुझे कन्या देना है ।

भावार्थ—कृष्ण ना वचन सुनकर हर्षित हुए उग्रसेनने उनसे कहा— वासुदेवजी-हमे आपका विचार स्वीकृत है । आप कुमार को यहा ही भेज दीजिये । मैं उनके साथ विधिपूर्वक अपनी कन्या का विवाह कर दूंगा ॥८॥

इस प्रकार उग्रसेन द्वारा कहे जाने पर कृष्णने क्रोडुकि नैमित्तिक द्वारा विवाह लग्न का सङ्गोपन करवाया । विवाह का समय जब नजदीक

'अहाह' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अह-अथ वासुदेवे न्याये राजीमतीनी याचना करी त्वारे तीमे जणओ-तस्या जनकः राजीमतीना पिताये महर्षिय वासुदेव-महर्षिक वासुदेवम् अथवा भरतखडनी रुद्धिवाणा येवा वासुदेवने आह-आह कड्यु डे, कुमारो इहा-गच्छतु-कुमार उह आगच्छतु डे वासुदेव ! अरिष्टनेमिकुमार अही भारे घेर पधारे डेमके, भारे तेमने कन्या आपनी छे

भावार्थ—कृष्णने वचन सांभालीने हर्षित भनेला उग्रसेन राजाये श्री कृष्णने कड्यु-वासुदेवख ! अमोने तभारे विचार स्वीकार छे आप कुमारने अही भेजली हो हू तेनी साथे भारी कन्याने विधिपूर्वक विवाह करी दधथ ॥८॥

आ प्रभाष्टे उग्रसेन तरुथी स्वीकार कराता कृष्णे क्रोडुकी नामना न्येतिथी पासे विवाह लग्नतु सुहृन् लेवडाव्यु विवाहने समय न्यारे नलक आण्ये

મૃત્મ—સવ્વોસહીર્હિં જ્ઞવિઓ, કયકોઝયમગલો ।

દિવ્વજુયગંપરિહિઓ, મૃસણેહિં વિમ્મૃસિઓ ॥૧॥

ગ્રાયા—સર્વોપધિમિ સ્નપિત, કૃતકૌતુકમગ્ગલ ।

દિવ્યયુગલપરિહિત, ભૂષણૈર્વિભૂષિત ॥૧॥

ટીકા—‘સવ્વોસહીર્હિં’ इत्यादि—

અરિષ્ટનેમિ: સર્વોપધિમિ.—સર્વો ઓપધય સર્વોપધય = જયા, વિજયા, ક્ષદ્ધિ, વૃદ્ધિ, इत्यादि નામગિ. પ્રસિદ્ધાન્તામિ:સ્નપિત કૃતકૌતુકમગ્ગલ:—કૃતાનિ કૌતુકાનિ=જલાટે મુશલસ્પર્શાદિરૂપાણિ મગ્ગલાનિ=દયક્ષતાદીનિ વયસ્ય સ તગા, પુન:—દિવ્ય યુગલવિભૂષિત.—દિવ્યમ=પ્રશસ્ત યુગલ=દેવદંપ્ત્ય વસ્ત્રદ્વય પરિહિત=પરિધૃત યેન સ તથા, પરિધૃતપ્રશસ્તદેવદંપ્ત્યયુગલ इत्यर्थ તથાભૂષણૈ=મુકુટકુણ્ડલાદિભિરન્દુકારૈ, વિભૂષિત:—વૃશોમિત ॥૧॥

આયા તને ઉસ સમય કયા જુઆ-ચર વાત પ્રકટ કરી જાતી છે—

‘સવ્વોસહીર્હિં’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અરિષ્ટનેમિપ્રમુકો (સવ્વોસહીર્હિં જ્ઞવિઓ-સર્વોપધિમિ સ્નપિત) જયા, વિજયા, ક્ષદ્ધિ, વૃદ્ધિ इत्यादि નામવાળી પ્રસિદ્ધ ઔપધિ દ્વારા સ્નાન કરાયા ગયા । (કયકોઝયમગલો-કૃતકૌતુકમગલ.) ઉનકે મસ્તક સે મુશલ કા સ્પર્શ કરાને રૂપ કૌતુક તથા દધિ અક્ષત આદિ રૂપ માગલિક પદાર્થોં કે વારણેરૂપ મગલકાર્ય ક્રિયે ગયે । ઉનકો (દિવ્વ જુયગપરિહિઓ-દિવ્યયુગલપરિહિત.) પ્રશસ્ત દેવદંપ્ત્ય દો વસ્ત્ર પરિહાર્યે ગયે । (મૃસણેહિં વિમ્મૃસિઓ-ભૂષણૈર્વિભૂષિત.) તથા મુકુટ, કુણ્ડલ આદિ આભૂષણોં સે વે વૃશોમિત ક્રિયે ગયે ।

ત્યારે તે સમયે જુ વાત બની તેને હવે પ્રગટ કરવામા આવે છે—

‘સવ્વોસહીર્હિં’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અરિષ્ટનેમિ પ્રમુકે સવ્વોસહીર્હિં જ્ઞવિઓ-સર્વોપધિમિ સ્નપિત જયા, વિજયા, ક્ષદ્ધિ, વૃદ્ધિ, इत्यादि નામવાળી પ્રસિદ્ધ ઔપધિયો દ્વારા સ્નાન કરાવવામા આવ્યું કયકોઝયમગલો-કૃતકૌતુકમગલ. તેમના માથા સાથે સાબેલાનો સ્પર્શ કરાવવારૂપ કૌતુક અને દ્ધ, દહી, ચોખા અદિરૂપ માગલિક પદાર્થોંથી ઓવરણારૂપ મગલ કાર્ય કરવામા આવ્યું એમને દિવ્વજુયગ પરિહિઓ-દિવ્યયુગલ પરિહિત. પ્રશસ્ત દેવને પણ દુર્લભ એવા બે વસ્ત્રો પહેરાવવામા આવ્યા મૃસણેહિં વિમ્મૃસિઓ-ભૂષણૈર્વિભૂષિત. તેમજ મુકુટ, કુણ્ડલ આદિ । આભૂષણોંથી તેમને વૃશોમિત કરવામા આવ્યા

ततः—

मृन्म--मत्त चं गंधहस्ति च, वामुदेवस्स जिट्ठंगं ।

आरूढो सोहई अहिय, सिरं चूडामणी जहा ॥१०॥

श्रया--मत्त गन्धहस्तिन च, वामुदेवस्य ज्येष्ठम् ।

आरूढ शोभतेऽधिक, शिरसि चूडामणिर्यथा ॥१०॥

टीका—‘मत्त च’ इत्यादि—

च=पुनः वामुदेवस्य=श्रीकृष्णस्य ज्येष्ठकृष्ण=प्रधानपट्टहस्तिनमित्यर्थः, मत्त=हस्त, गन्धहस्तिन=गन्धविशेषम्, आरूढ=सन् अधिक शोभते, यथा शिरसि चूडामणिः । यथा मस्तके चूडामणि-शोभते, तथैव गजाारूढो भगवान्निरिद नेमिः परमशोभा प्राप्तवानिति भावः ॥१०॥

भावार्थ—अथ नेमिकुमार को चरराजा बनाने के लिये चर का वेप उनपर सुसज्जित किया जा रहा है। यही बात इस गाथा द्वारा प्रकट की गई है। सत्र से पहिले उनको सब प्रकार की औपधियों से मिश्रित जल द्वारा स्नान कराया गया। कौतुक मगल कार्य किये गये। दिव्ययुगलवस्त्रों का उन्होंने परिधान किया। और समस्त आभूषणों से फिर वे खूब सुसज्जित होकर सुशोभित होने लगे ॥९॥

इमके बाद—‘मत्त च’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(च-च) बाद में नेमिकुमार को (वामुदेवस्स जिट्ठंग मत्त गंधहस्ति आरूढो-वामुदेवस्य ज्येष्ठकृष्ण मत्त गन्धहस्तिन आरूढ) कृष्ण महाराज के प्रधान मदोन्मत्त गन्धहस्ती पर आरूढ किया गया। (अहिय सोहई जहा सिंहे चूडामणी-अधिक शोभते यथा शिरसि चूडामणी)

भावार्थ—नेमिकुमारने चरराज बनानेवाले भाटे चरराजना वेशधी तेमने सुसज्जित करवाभा आवेल हुता त्पारे सहुधी पहेंवा तेमने सधणा प्रकारनी औपधिये। युक्त वज्रधी स्नान कराववाभा आव्यु अने कौतुक मगल कार्य करवाभा आव्या आ पछी तेमने दिव्य जेवा जे वस्त्रो पहेंवाववाभा आव्या अने पछी सधणा आभूषण धोधी तेमने शयुगारवाभा आव्या जेधी तेजो वज्राज सुशोभित लागवा भाड्या ॥९॥

त्या पछी—‘मत्तच’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—च-च त्पारे पछी नेमिकुमारने वामुदेवस्स जिट्ठंग मत्त गंधहस्ति आरूढो-वामुदेवस्य ज्येष्ठकृष्ण मत्त गंधहस्तिन आरूढ, कृष्ण महाराजना प्रधान जेवा मदोन्मत्त गंधहस्ती उपर जेमाडवाभा आव्या अहिय सोहई जहा सिरं चूडामणी-अधिक शोभते यथा शिरसि चूडामणी ते समय जे तेमना उपर

गजेन्द्रमारुदो भगवानरिष्टनेमि' कथं स्वगन्नाक्रियांत इत्याह—
मूलम्—अहं ऊसिण्ण छत्तेण, चामराहिं यं सोहिओ ।

दसारचक्षेण यं सो, सव्वओ परिहारिओ ॥११॥

चउरंगिणीए सेणाए, रडयाए जहकमं ।

तुरियाणं सनिनाएणं, दिव्वेणं गयणं फुसे ॥१२॥

एयारिसाए इड्डीए, जुत्तीए उत्तमाए यं ।

नियगाओ भवणाओ निज्जाओ वह्णिपुग्गवो ॥१३॥

ठाया—अथ उच्छिन्नेन छत्रेण, चामराभ्यां च शोभितः ।

दशार्हचक्रेण च स, सर्वतः परिरारित ॥ ११ ॥

चतुरारिण्या सेनया, रचितया यथाक्रमम् ।

तूर्याणां सनिनादेन, दिव्येन गगनस्पृशा ॥ १२ ॥

एतादृश्या हृद्दग्गा, धृत्या उत्तमया च ।

निजकाद् भवनाद्, निर्यातो वृष्णिपुङ्गवः ॥ १३ ॥

टीका—‘अहं’ इत्यादि—

अथ=गजोपरि समारोहणानन्तरम् उच्छिन्नेन=भृत्यैरुपरिधृतेन छत्रेण, चामराभ्यां गीज्यमानाभ्यां च शोभितः, दशार्हचक्रेण=दशार्हा—समुद्रविजयासोभस्तिमित

उस समय वे उसके ऊपर बैठे हुए ऐसा सुहावने लगते थे कि जिस प्रकार मस्तक पर धारण किया गया चूडामणि सुहावना लगता है ॥१०॥

गजउपर विराजमान भगवान् अरिष्टनेमि किस प्रकार भवन से निकले ? सो विशेषक अर्थात् तीन गाथाओं से कहते हैं—‘अहं’ इत्यादि, ‘चउरगिणीए’ इत्यादि, ‘एयारिसाए’ इत्यादि च ।

अन्वयार्थ—(अहं-अथ) गज के ऊपर बैठने के बाद (ऊसिण्ण छत्तेण चामराहियं सोहिओ—उच्छिन्नेन छत्रेण चामराभ्यां च शोभितः) नेमिकुमार

गेठेला ओवा सुद्ध देणाता हुता डे ने रीते भाया उपर धारण करवाभा आवेल यूडाभणी शोभा आये छे ॥१०॥

इसी उपर गेठेला भगवान् अरिष्टनेमि डेवा प्रकारे सपनथी नीकण्या ? ते विशेषक त्रय गाथाओधी कहे छे—“अहं” इत्यादि । “चउरगिणीए” इत्यादि । “एयारिसाए” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अहं-अथ इसीना उपर गेठा पछी ऊसिण्ण छत्तेण चामराहियं सोहिओ—उच्छिन्नेन छत्रेण चामराभ्यां च शोभितः नेमिकुमारनी उपर सेवठेला छे ।

सागरानि, दश-रूपणा, भ-द्र-मृदरा दशभ्रातरस्तेषा चक्षेण समूहन,
यद्वा-दशार्हचक्षेण=रा-य मूढेन सर्वा-यतुर्भिः परिचारित.=परिनेष्टित ॥११॥
यथाक्रम=ररिष-यः रचितया=निरक्षितया चतुरङ्गिण्या=हस्त्यश्वरथपदातिरूपया
सेनया, गगनस्पृशा-गगन स्पृशतीति गगनस्पृश तेन नभोऽङ्गणव्यापिना दिव्येन
=मनोहरण नू-राणा=मृन्दपणगादिना सनिनादेन=गाढ वानना एतादृश्या=उपरि-
निर्दिष्टाया रु-द्रा=रिभू-या, उत्तमया=उ-रुद्रतमया घृत्या=दीप्या च उप-
स्थित स दृष्टिपुङ्गव=दृष्टिपुङ्गवेष्टो भगवानरिष्टनेर्-विवाहार्थं निजकात=
स्वसीयाद् गगनाद् निर्यात=निर्गतो मण्डपामन्नप्रदेशे समागत । इदं वर्णन

के ऊपर सेचरौने छत्र धरा तथा चमर दोरने वाले उनपर चमर दोरने लगे ।
(दसारचक्षेण य मो सन्वओ परिवारिओ-दशार्हचक्षेण च स सर्वत. परि-
चारित.) समुद्रविजय, अक्षोभ, स्तिमान्त, सागर, हिमवत, अचल, धरण,
पूरण, अभिचद तथा वस्तुदेव इन दशो दशार्हो से परिवृत (वह्नि पुगवो-वृष्णि
पुगवः) ये नेनिकुमार (जह्वम रड्याए चउरगिणीए सेणाए गयण फुसे
दिव्येण तुरियाण सनिनाएण एयरिहाए इडोए उत्तमाए य जुत्तीए-यथा-
क्रम रचितया चतुरगिण्या सेनया गगस्पृशा दिव्येन तुर्याणा सनिनादेन
एतादृशा रुद्रया उत्तमया च घृया) यथाक्रम स्थापित चतुरगिणी-
हस्ति, अश्व, रथ एवं पदानिरूप सेना से तथा गगन को स्पर्श करने वाले
दिव्य राक्षसो के तुमुल नाद ने इस प्रकार पूर्वेक रुद्धि से एवं उत्तम
वीसि से युक्त होकर छिन्ना के लिये (नियगओ भवणाओ निज्जाओ-
निजकात् भवनात् निर्यातः) अपने भवन से निकले । और चलकर
मण्डप के समीप आये ।

अमर दोरवावणा तेमना उपर अमर गणव लाग्या दसारचक्षेण य मो सन्वओ परि-
चारिओ-दशार्हचक्षेण च स सर्वत परिवारित समुद्रविजय अक्षोभ, स्तिमित, सागर,
हिमवत, अचल, धरण, पूरण, अभिचद तथा वस्तुदेव आ दसे दश होश्री परिवृत
गनेला त्रिहपुगवो-वृष्णिपुगव ओ नेनिकुमार जह्वम रड्याए चउरगिणीए
सेणाए गयण फुसे दिव्येण तुरियाण सनिनाएण एयरिहाए इडोए उत्तमाए य जुत्तीए-
यथाक्रम रचितया चतुरगिण्या सेनया गगनस्पृशा दिव्येन तुर्याणा सनिनादेन
एतादृशा उत्तमया घृत्या यथाक्रम स्थापित चतुरगिणी-हस्ती, अश्व, रथ अने
पायदणउप सेन थी तथा गगनलेही ओवा दिव्य वाद्यत्रोना तुमुल नादथी आ
प्रकारणी सपुर्ण रुद्धि साथे तेमज उत्तम दीप्तिथी युक्त गगने विवाह गये
नियगओ भवणाओ निज्जाओ-निजकात् भवनात् निर्यातः ये ताना भवनथी
नीकण्या अने आलीने मउप समीप पहुँचाया

પ્રિણેપકેળ કૃતમ્ । તદ્વસન ઠિ—

દ્વાભ્યા યુગમમિતિ મોક્ત, ત્રિમિથ સ્યાદ પ્રિણેપકમ્ ।

કઠપક ચતુર્મિઃ સ્યાત્તદ્વૈ કુટ્ક સ્મૃતમિતિ ॥૧॥

તદા રાજીમત્યા દક્ષિણનેત્રસ્ફુરણાદિરૂપમશુભમભૂત ।

અત્રૈવ વૃદ્ધસમ્પ્રદાય —

યદા ભગવાનરિષ્ટનેમિ, મ્વમયનાન્નિર્ગત, તદા રાજપુત્રી રાજીમતી સ્વમ-
પ્તોપરિ ગરાક્ષે સ્થિતાઽઽમોત્ । સા ભગવન્તમરિષ્ટનેમિમાગન્તન્ત ત્રિલોક્ય
વચનાતીતમાનન્દમનુમગન્ત્યેવમચિન્તયત્—અહો ! કિમય મૂર્ગે વા સ્મરો વા મધવા
વા સમાગન્તતિ, કિંવા મમ મારુણ્યસચય એવ મર્ત્યરૂપધર' સમાગન્તતિ,

ભાવાર્થ—કૃષ્ણને નેમિકુમાર કો ચરારાજા કે વેપ મ મજિત કર
ઔર उनको अपने पट्टहस्ती पर बैठाकर वे उनकी चरात को लेकर
अपने घर से उग्रसेन के यहा चले । चरात की शोभा अपूर्व थी । जब
चरात मंडप के समीप पहुँची तब राजीमती का दाहिना नेत्र स्फुरित हुआ
जो उसके अमंगल का सूचक था ।

इस विषय में वृद्धसंप्रदाय ऐसा है—

जिस समय भगवान् अरिष्टनेमि अपने भवन से निकले उस
समय राजपुत्री राजीमती अपने भवन के ऊपर गवाक्ष में बैठी हुई
थी । उसने जब भगवान् अरिष्टनेमि को आते हुए देखा तो उसके
आनंद का पार नहीं रहा । उसके हृदय में उनको देखते ही अनेक
प्रकार के तर्क चितर्क उठने लगे—उसने सोचा क्या यह कोई मूर्ख है
या कामदेव है या इन्द्र है जो इस तरफ आ रहा है । अथवा क्या

ભાવર્થ—કૃષ્ણે નેમિકુમારને વશરાજના વેશમાં સજ્જિત કરીને અને પોતાના
પટ્ટ હાથી ઉપર બેસાડીને તેઓ પોતાના ઘેરથી જાનને લઈને ઉગ્રસેન રાજાને ત્યાં
આવ્યા જાનની શોભા અપૂર્વ હતી જ્યારે જાન મંડપની પાસે પહોંચી ત્યારે રાજી
મતિતુ જમણું નેત્ર ફરક્યું જે તેને અમંગળનું સૂચન કરી રહેલ હતું

આ વિષયમાં વૃદ્ધ સંપ્રદાય એવો છે—

જે સમયે ભગવાન અરિષ્ટનેમિ પોતાના ભવનથી નીકળ્યા તેજ સમયે રાજ
પુત્રી રાજીમતી પોતાના ભવનની બારીમાં ખેલ હતી તેણે જ્યારે ભગવાન અરિ
ષ્ટનેમિને આવતા જોયા ત્યારે તેના આનંદનો પાર ન રહ્યો એને જોતા જ તેના
હૃદયમાં અનેક પ્રકારના તર્કચિત્કો ઉઠવા લાગ્યા તેણે વિચાર કર્યો કે આતે શું
કોઈ ઇન્દ્ર છે, સૂર્ય છે, કે કામદેવ છે કે, જે આ તરફ આવી રહેલ છે અથવા

येन मम भाग्येनाऽसौ मम भक्तो विदग्धे, तस्मै का प्रत्युपाक्रयामह करिष्ये ।
एव विचिन्तयन्ती नेमिदर्शनजनितापूर्वानन्दमनुभवन्ती—‘काऽह, किं नायने, भोऽ-
सौ कालः, काऽह तिष्ठामि’ इत्यादिक क्रिमपि न ज्ञातवती । अस्मिन्नवसरे
तस्याः दक्षिणमीक्षण प्रस्फुरितम् । तत माऽर्निष्टाङ्गाकुलितहृदया सखीभ्यो
दक्षिणनेत्रस्फुरणवृत्तान्तं न्यवेत्यत् । ततस्तामाश्वामयितुं सख्योऽनुवन्—महाभागे !
तव भ्रुवं भवतु, खेद मा कुरु । किमत्र समागतोऽपि श्रीमानरिष्टनेमिनिर्वृत्ति-
प्यते ? इदमसमाव्यम् । अतश्चिन्तामपहाय प्रसन्नमानसा भव । ततो राजीमती
सखीसमुदायमेवमवधीत—सख्य ! स्वभावितव्यतामह जाने, अतो मम हृदय विश्व
सिति, यदयमत्र समागतोऽपि प्रतियास्यति,—न तु मा परिणेष्यति ॥११—१३॥

मेरा ही कोई पूर्वभव का पुण्यसमूह मनुष्य के रूप में डूबर आ रहा है ।
धन्य है तेरे उस पुण्य को जिसने मुझे ऐसा सर्वोत्तम पति दिया है ।
मैं इस उपलक्ष्य (भेद) में उसकी क्या प्रत्युपक्रिया करूँ । इस प्रकार विच्चा-
ग्मग्न उस राजकुल को नेमिप्रभु के दर्शन से अपूर्व आनन्द या अनुभव
हुआ—अतः वह यह सब भूल गई कि मैं कौन हूँ, यह सब क्या हो
रहा है, यह समय कौनसा है, मैं कहाँ हूँ । इसी समय उसका दाहिना
नेत्र फरकने लगा । उसने उसी समय पाम में रखी हुई अपनी सखियों से
इस दाहिने नेत्र के फरकने के समाचार कहे—सो उन्होंने उसको आश्व-
सित करने के लिये कहा—महाभागे ! तेरा कल्याण हो—तु खेद मन
का । क्या यहाँ आये हुए अरिष्टनेमिकुमार वासि लोट कर चले थोड़े
ही जावेंगे । इसलिये चिन्ता को दूर कर तुम प्रसन्न चित्त होओ ।
सखियों से इस प्रकार सुनकर राजकुं ने उसी समय उनसे ऐसा कहा—

माश कोई पूर्वभवना पुण्य समूह मनुष्यना इपमा अही आवी रहेल छि ध य छि
माश ओ पुण्यने छे जेले भने आवो सर्वोत्तम पति आपेल छि हु ते छिपलक्षमा
ओनी कर्ष रीतना प्रत्युपक्रिया कर आ प्रकारना विचारमा निभम्न ओवी राणुवने
नेमिप्रभुना दर्शनथी अपूर्व आनन्दना अनुभव थयो आथी ते ओ सधणु भली
गछ छे, हुं कौल छु आ सधणु शु थन रह्यु छि आ नमय कथो छि ? हु क्या
छु ? ओज वभते तेनु जमलु नेत्र इरकवा लाणु ओमछे ओज वभते पोतानी पासे
छेलेली सधीओने पोतानु जमलु नेत्र इरकवा नी वान कही आथी ओ सधीओओ
तेने आश्वसत आपता कलु छे, छे महाभागे ! ताइ कल्याणु थाओ तु भेद न
कर शु अही आवेला अरिष्टनेमिकुमार पाछा थोडा न यात्या जवाना छता ?
भाटे चित्ता छोडी छने तभो प्रसन्नचित्त थाओ आ प्रकारनु सधीओनु उडेवानु
सावधानीने राणुवे ओ अभये तेभने ओनु कलु—सधीओ हु मागी क्षवितव्यताने जलु छु

અનન્તરે યદ્ભૂતદુન્વત-

મૂલમ્-અહં સૈ, તત્થ નિજ્જતો, દિસ્સે પાળે ભયદુપ્પ ।

વાડેં હિ પજરેહિં, ચં, સનિરુદ્ધે સુદુમ્મિપ્પ ॥૧૪॥

ળીવિંયતં તું સપેત્તે, ... મમ્મિવંવ્વપ્પ ।

પાસિત્તા સે મહોપળ્લે, સારંહિં ઇળંમચ્ચવી^૩ ॥૧૫॥

ગ્રાયા-અથ મ તત્ર નિર્યન, દૃષ્ટા પ્રાણાન ભયદ્રુતાન ।

ગાટેપુ પજરેપુ ચ, સનિરુદ્ધાન સુદુ સ્વિતાન ॥૧૪

જીવિતાન્ત તુ સમ્પાપ્તાન, મામાર્થ મન્નયિતવ્યાન્ ।

દૃષ્ટાઽથ મહાપાણ, સારથિશ્ચ દ્વિમત્રીત ॥૧૫॥

ટીકા-‘અહસો’ इत्यादि ।

અર્થ=અનન્તર સ ભગવાનરિષ્ટનેમિ નિર્યન=નિર્ગચ્છન વિગ્રહમન્ડપપ્રત્યાસન્નપ્ર
દેશે વાટેપુ=વશશાલાકાદિભિર્નિર્મિતેપુ પજરેપુ=પશ્યાદિચંચનટુહેપુ ચ સનિરુદ્ધાન=
ગાઢનિયન્નિતાન અત એ સુદુ સ્વિતાન=દુ સ પ્રાપ્તાન, ભયદ્રુતાન=ભયત્રસ્તાન
પ્રાણાન=પ્રાણિનો જીવાન્=મૃગતિત્તિરલાવકાદીન્ દૃષ્ટા, વ=પુનઃ જીવિતાન્ત=જીવિ

સન્વિયો ! મેં અપની ભવિતવ્યતા જાનતી હુ અત મેરા હૃદય એના
વિશ્વાસ નહીં કરતા હૈં કિં યે મેરે સાથ વિવાહ કરેગે । મુજે તો એસા હી
માલુમ દેતા હૈં કિવે મુજે જોડકર હી ચલે જાવેગે । ૧૧૧૧૨૦૧૨૩॥

ઉસકે પાડ યા હુઆ સો સૂત્રકાર કહતે હૈં-અહસો’ इत्यादि
‘જીવિયતુ’ इत्यादिक ।

અન્વયાર્થ—(અહ-અથ) જવ નેમિકુમાર ચલે આરહે થે તથ (સો
સ:) ઉન્હોને (તત્થ-તત્ર) ઉસ મડપ કે સમીપ (વાડેહિ-વાટેપુ) વાડો
મે તથા (પજરેહિ-પજરેપુ) પિંજરો મેં (સનિરુદ્ધે-સનિરુદ્ધાન) બન્દ કિયે
ગયે અત ણવ (સુદુમ્મિપ્પ-સુદુ સ્વિતાન) અત્યત દુ સ્વિત એસે (ભયદુપ્પ
-ભયદ્રુતાન) ભયત્રસ્ત (પાળે-પ્રાણાન) જીવોં કો-મૃગ તિત્તિર ચિહિયા

અર્થો મ ડ હુનચ એવો વિશ્વાસ નથી કરતુ કે, તેઓ મારી સાથે વિવાહ કરશે
મને તો એવુ જ માલુમ પડે છે કે, મને છોડીને તેઓ ચાલ્યા જશે ॥૧૧॥૧૨॥૧૩॥
આ પછી શુ થયુ તેને સૂત્રકાર કહે છે --“અહસો” इत्यादि । “જીવિયતુ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અહ-અથ જથારે નેમિકુમાર આવી રહ્યા હતા ત્યારે સો-સ
તેમણે તત્થ-તત્ર તે મ ડપની સાથે વાડેહિ-વાટેપુ વાડામા તથા પજરેહિ-પજરેપુ
પાળરામા સનિરુદ્ધ-સનિરુદ્ધાન પુરવામા આવેલા તેમજ સુદુમ્મિપ્પ-સુદુ.સ્વિતાન
અત્યત દુ ખી એવા ત્રાસથી મયદુપ્પ-મયદ્રુતાન લયલીત બનેલા

तस्य=माणधाम्णव्यापारस्य अन्त=मृत्योरासन्तत्वादवसान संप्राप्तान्=समाधिगतान् ।
यद्वा-जीवितस्य अन्त=पर्यन्तार्त्तं भागस्त संप्राप्तान्, मृत्युमुग्रप्राप्तप्रायानित्यर्थः ।
मार्गार्थ=मामाजनलोत्पैरविवेकिभिर्मामोक्षेण भक्षयितव्यान्=भक्षितुमानीतान् ।
जीवान् 'पाणिना' प्रेक्ष्य=प्रिचर्य अन्तदनन्तर महाप्रातः-महती प्रज्ञा=मतिश्रु-
तवप्रितानत्रयात्मिका यस्य स तथा, तीर्थङ्करा हि जन्मत एव मत्वादिज्ञानत्र-
ययुक्ता भवन्ति । एतादृशं स भगवानरिष्टनेमि सय जानन्नपि, जीवन्ध्याकरण-
कारणानुमोदनस्वरूपाया अहिंसाया विशिष्टमाहात्म्य रोधयितु सारथि=प्रक्रमाद-
दृष्टिपक्षम् उद् रक्ष्यमाण वचनम् अत्रयीन्=उक्तवान् । १४-१५॥

मूलम्—कस्स अट्ठा इमे पाणा, एए सव्वे सुहेसिणो ।

वाडेहि पजरेहि च, सनिरुद्धा य अच्छेडं ॥१६॥

त्रया—स्वार्थम् इमे पाणा, एते सर्वे मुखैः ।

वाटेषु पजरेषु च, मन्त्रिरुद्धाव आमते ॥१६॥

आदि जानवरों को (हिंस-ट्टा) देकर ऐसा विचार किया कि ये सब
(जीवियत नु सपत्ते मसदा भक्षिव्यव्यव-जीविताना संप्राप्तान् मार्गार्थ भक्ष-
यितव्यान्) मारे जाने वाले हैं-क्यों कि मासाहार के लोत्पुपी अविवेकी
व्यक्तिगोंने इनको मासके निमित्त ही यहाँ लाकर बद्ध किया है। अतः (से

महापण्णे-म महाप्राज्ञ) जन्म से ही मतिश्रुत एवं अवधिज्ञानरूप प्रज्ञा से
समन्वित होने से सब जानते हुए भी जीवरक्षा करणकारणानुमोदन
स्वरूप अहिंसा का विशिष्ट महात्म्य बतलाने के लिये उन प्रभुने
(सारहिं-सारथिम्) सारथि-अर्थान् महावनसे (उण मन्त्रवी-उदम्
अत्रवीन्) ऐसा कहा-॥१४॥१५॥

शुभेने भृग, निजि-... । या उगेरे दिम्स-ट्टा ओधने ओवा विचार कथी है, आ मधणा
जीवियतु सपत्ते मसदा भक्षिव्यव्यव-जीविताना संप्राप्तान् मार्गार्थ भक्षयितव्यान्
मारणाभा आपना छे डेमडे, आमाहुन्ना टाहुपि आववेडा र द्विगेओ तेमन्
नामना निमि तेव अहुी आवा योग्य ममशु अध करेव छे आथी से महापण्णे
-स महाप्राज्ञ जन्मथी ज मतिश्रुत तथा अवप्रितान उप प्रज्ञावी समन्वित होनाथा
सधण जलुना होव दता र छ अहि मातु । रिध महात्म्य बताववा भाटे ते प्रभुने
सारहिं-सारथिम् सारथी-अर्थान् आपतने इय मन्त्रवदम् वी-अत्रवीत् ओवु छहु ॥१४॥१५॥

ગીતા—‘કરમ’ इत्यादि ।

एते सर्वे प्राणाः=मृगत्याग्राह्यो जीवा. मुखैषिणः=मुखामिलापिणः सन्ति । गीताना मुखैषित्व म्भाषिकम् । इमे प्राणिनः कस्यार्थं वाटेषु पञ्जरेषु च सनिरुद्धा आसते । द्वितीयकार पूणार्थ ॥१६॥

एवं भगवतोक्ते—

मूलम्—अहं सारही तंओ भणइ, गएं भइ उ पाणिणो ।

तुंमे विवाहकंजम्मि, भुंजेंवेउ चेहु जें ॥१७॥

छाया—अथ सारथिस्त भणति, एत भद्राम् पाणिनः ।

युष्माक विवाहकार्ये, भोजयितु नह ननम् ॥१७॥

टांका—‘अह’ इत्यादि ।

अथ=भगवद्वचनश्रवणानन्तर सारथिः=इन्तिपक्षः त=भगवन्त भणति=प्रवीति-
हे कुमार ! एते भद्राः=सरला -करस्वभाववर्जिता प्राणिनः=मृगचित्तिरन्ध्र

स्या कदा सो कर्त्तते हि—‘कस्त अद्वा’ इत्यादि ।

अन्वયાર્થ—(ગળ સઘ્વે સુહેસિણો-एते सर्वे मुखैषिणः) ये सब मृगचित्तिर लाकर आदि जानकर सुखामिलापी हैं (इमे प्राणा कस्त अद्वावाढेहिं पजरे हिं च सनिरुद्धाय अच्छई-इमे प्राणा कस्यार्थं वाटेषु पञ्जरेषु च सनिरुद्धाः आसते) फिर ये प्राणी यहा गडों में तथा पजरो में किसकारण से बंद किये हुए हैं ॥१६॥

अब सारथि कहता है—‘अह सारही’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अह-अथ) नेमिकुमारने जब पशुओं के बंद होने का कारण सारथि से पूछा-तब (सारही-सारथि) उस सारथिने (तंओभणइ-त भणति) भभुको उत्तर दिया कि-हे कुमार ! (गए भद्रा

શુ કહ્યુ તે કહે છે—“કસ્સ અદ્વા” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ- एष सघ्वे सुहेसिणो-एते सर्वे मुखैषिण आ सधणा भृज आदि जानकर। सुखान्ना मिलितार्थी छे, छता पक्ष इमे प्राणा कस्त अद्वा वाढेहिं पजरेहिं च सनिरुद्धाय अच्छई-इमे प्राणा कस्यार्थं वाटेषु पञ्जरेषु च सनिरुद्धा आसते आ प्राणीओने मही वाडाभा तथा पाळराभा शा भाटे पुरवाभा आब्या छे ॥१६॥

હવે સારથી કહે છે—“અહ સારહી” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—अह-अथ नेमिकुमारने ज्यारे पशुओने आधेव डोवाव कारव सारथीने पूछतु त्यारे सारही-सारथि. ते सारथीने तंओ भणइ-त भणति भभुने उत्तर आब्यो छे, हे कुमार ! एष भद्रा पाणिणो-एते भद्रा प्राणिन इर स्वभावधी

काम्या युष्माक विवाहकार्ये बहु जनमभागतान् गृह्णन् यादवान् भोजयितुं सान्नि-
रुद्धा सन्ति । 'तथा' इत्यत्र मार्गविभक्तिरुपमि । 'तु' शब्द पूरणे १७।

इत्थं सारथिनोक्ते उत्प्रभुशब्दे तदाह—

मृग—सोऊण तस्से वयणं, बहुपाणिविणासण ।

चित्तेडे' से' महार्पणे, साणुकोसे जिण्हि ऊ ॥१८॥

श्रया—श्रुत्वा तस्य वचन, बहुपाणिविनाशनम् ।

चिन्तयति स महापद्मः, सानुक्रोशो जीवेषु तु ॥१८॥

टीका—'सोऊण' इत्यादि ।

तस्य=इतिपक्षस्य बहुपाणिविनाशन-बहुपाणिविनाशसूचक वचन श्रुत्वा

जीवेषु=पाणिषु सानुक्रोशो=दयावान् महापद्मो=मत्यादिज्ञानत्रयसहित स भग-
वानरिष्टनेमिः, तु=निश्चयेन चिन्तयति ॥१८॥

पाणिणो—एते भद्राः प्राणिनः) ये क्रूर स्वभाव से रहित होने के कारण
मोले प्राणी-मृग तित्तिर लावक आदि जानवर हैं इनको मारकर (तुम्हें
विवाह कज्जमि बहुत जण भुजावेऽ—युष्माक विवाहकार्ये बहुजन भोजयितुम्)
आपके इस विवाहकार्य में आये हुए बहुत यादवां को जो कि मांसा-
हारी है उनको खिलाने के लिये बंद किये गये हैं ॥१७॥

इस प्रकार सारथि के वचन सुनकर भगवानने क्या किया सो
कहते हैं—'सोऊण' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तस्स बहुपाणिविणासण वयण सोऊण-तस्य बहुपा-
णिविनाशन वचन श्रुत्वा) इस प्रकार अनेक प्राणियों के विनाश सूचक
सारथि के वचन सुनकर (जिण्हि साणुकोसे-जीवेषु सानुक्रोशः) समस्त
प्राणियों में अनुरूप के भाव रखने वाले तथा (महार्पणे-महापद्मः

रहित होवाना कारणे बोणा प्राणी मृग, तित्तिर लावक, वगेरे जानवर छे तेमने भारीने
तुम्हें विवाहकज्जमि-युष्माक विवाहकार्ये आपना आ विवाह कार्येमा आवेला बहु
जण भुजावेउ-बहुजन भोजयितुम् धुवा यादवां छे, जे मांसाहारी छे तेमने
भवराववाने भाटे भध करवाभा आवेला छे ॥१७॥

आ प्रभाषे सारथिनु वयन सालणीने लगवाने जे कछु ते कहे छे --
"सोऊण" इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तस्स बहुपाणिविणासण वयण सोऊण-तस्य बहुपाणि-
विनाशन वचन श्रुत्वा आ प्रकारेना अनेक प्राणीयोना विनाश सूचक येना सारथिना
वयन सालणीने जिण्हि साणुकोसो-जीवेषु सानुक्रोशः भधणा प्राणीयोभा अछु

મગ્ધાન્ યથા નિર્મિત્તાગ્નિરર્થક--

મૂન્ય--જદ્ મજ્ઞ કારણા ણ્ણ, હંમ્મંતિ સુવહ્ જિયાં ।

ને મે" ણંય તુ નિસ્સેસ, પરલોણ મવિસ્સડ ॥૧૯॥

છાયા--યદિ મમ કારણાદત્તે, હન્યન્તે સુવહ્યો જીયાઃ ।

ન મે એતત્ત નિઃશ્રેયસ, પરલોક મનિવ્યતિ ॥૧૯॥

ટીકા--'જદ્' ક્ત્યાદિ ।

યદિ એત મન્નિરદ્ધા સુવહ્યઃ પ્રાણિનો મમ કારણાદ્ હન્યન્તે । તદા તુ એતદ્=હનન પરલોકે મોક્ષગમનં મે=મમ નિઃશ્રેયસ=કલ્યાણપ્રદ ન મનિવ્યતિ । હિંસયા મોક્ષો ન ભવતીતિ માવ' ॥૧૯॥

પ્રતેષા પ્રાણિના ગ્રન્થમોચનપુરસ્કર રક્ષણમેવ શ્રેયસ્કરમિતિ મગ્ધાદભિપ્રાય જ્ઞાત્વા સારથિના ચાટકાના પક્ષરાણાં ચ દ્વારાણિ સમુદ્ઘાટિતાનિ, તેષા મૃગ મતિ-આદિક ત્રીન જ્ઞાન સપત્ત (સે-સ) ઉન નેમિ પ્રભુને (ચિંતેદ-ચિન્તયતિ) વિચાર ક્રિયા ॥૧૮॥

મગ્ધાન્ ને જો વિચાર ક્રિયા સો ચનાતે હૈં--'જદ્' ક્ત્યાદિ ।

અન્વયર્થ--યદિ (મજ્ઞ-મમ) મેરે (કારણા-કારણાત્) નિમિત્ત સે (ણ સુવહ્ જીયા-એતે સુવહ્યો જીયા.) યે સત્ત રોકે ગયે જીવ (હંમ્મંતિ-હન્યન્તે) મારે જાતે હૈં તો (ણ-એતત્) યદ્ હિંસા (મે-મે) મેરે લિયે (પરલોણ નિસ્સેસ ન મવિસ્સડ-પરલોકે નિઃશ્રેયસ ન મનિવ્યતિ) મોક્ષગમન મેં કલ્યાણપ્રદ નહીં હોગી અર્થાત્-હિંસા સે મોક્ષ નહીં હોતા હૈં ॥૧૯॥

સારથિને જય યદ્ દેખાં કિં હન પ્રાણિયો યા વધન મોચન પૂર્વક સરક્ષણ હી શ્રેયસ્કર હૈ, એસા વિચાર પ્રભુ ના હૈ તો ઉસને પ્રભુ કે કસ

ક પાનેા કાવ રાખવાવાળા તથા મહાપન્ને-મહાપજ્ઞ મત્યાદિક ત્રણ જ્ઞાનથી સ પન્ન સે-સ તે નેમિપ્રભુએ ચિંતેદ-ચિન્તયતિ વિચાર કર્યો ॥૧૮॥

મગ્ધવાને જે વિચાર કર્યો તે બતાવે "જદ્" ક્ત્યાદિ ।

અન્વયર્થ--જે મજ્ઞ-મમ મારા કારણા-કારણાત્ નિમિત્તથી એ સુવહ્ જીયા-એતે સુવહ્યો જીયાઃ આ સઘળા પકડાયેલા છવ્ હંમ્મંતિ-હન્યન્તે માનવામાં આવે છે તો એ-એતત્ આ હિંસા મે-મે મારા મારે પરલોણ નિસ્સેસ ન મવિસ્સડ-પરલોકે નિઃશ્રેયસ ન મનિવ્યતિ મોક્ષગમનમાં કલ્યાણપ્રદ થશે નહીં અર્થાત્ હિંસાથી મોક્ષ થતો નથી ॥૧૯॥

સારથિએ જ્યારે એ જોયું કે, આ પ્રાણીએને ડાહી મૂડીને તેઓણ સ રક્ષ કરવું એ શ્રેયસ્કર છે એવો પ્રભુનો વિચાર છે તેમ સમજીને તેણે પ્રભુના એ વિચાર અનુસાર પાળ

त्तिरिलावकादीना ग्रन्थानि च डिन्नानि । ततस्ते सर्वे जीरा' सुप्रमनुभरन्त'
यन गता' । इत्थ सारथिकृतदयामार्येण सतुष्टो भगवान् यत्कृतवस्तदाह—
मूलम्—सो' कुडलाण जुयल, सुत्तंग च महार्जसो ।

आभरणाणि य सव्वाणि, सारहिस्सं पणाम ॥२०॥

उया—स कुण्डलाना युगल, सूत्रक च महायशा ।

आभरणानि च सर्वाणि, सारथये अर्पयति ॥२०॥

'टोरा—'सो' इत्यादि ।

महायशा.—महत्=सर्वातिशायि यशः=कीर्तिर्यस्य स तथा, स भगवान्-
रिष्टनेमि' कुण्डलाना युगल, च=पुन' सूत्रक-कटिसूत्रकम्, केयूरकादीनि अन्यानि
सर्वाणि आभरणानि=केयूरादिकाति सर्वाण्याभरणानि सारथये अर्पयति ।
वाटकेषु स्थिता'-पञ्जरेषु च स्थिता हनिष्णुमाणाः मृगत्तिरिलावकादयोऽनेन
सारथिना रक्षिताः, इति हेतोः परितुष्य, भगवानरिष्टनेमिस्तस्मै, पारितोषिक
कुण्डलादिक ददातीति सूत्रार्थ ॥२०॥

विचार के अनुसार ही पजर एव राडे मे बंद किये हुए उन समस्त
पशुओं को छोड़ने के अभिप्राय मे उनका द्वार उघाड़ दिया और उन के
सब यवन काट दिये । इससे मर के मर वे जीव वहा से आनन्दपूर्वक
सुखि होते हुए वन को चले गये । इस प्रकार सारथि केन इस
दयामय कार्य से सतुष्ट भगवान् ने उस समय क्या किया सो रहते
हैं—'सो' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(महार्जसोसो महायशाः सः) महाकीर्ति सपन्न उन प्रभु ने
उसी समय (कुडलाण जुयल सुत्तंगच—कुडलाना युगल सूत्रक च) दोनों
कानों के कुडलो को और कटिमेखला को तथा अन्य (सव्वाणि
रामा अने वाडामा बंध करेला ओ सधर्णा पशुओंने छोडवाना अभिप्रायधी सेतु
द्वार उघाडा नाभ्यु अने ओमना बधन काफी नाभ्यां आधी ते संगी श्रुवे
आनंद पूर्वक सुधी बनीने, त्याधी निभय थर्ष वनमा आली गया आ प्रशारना
सारथीधी करायेला आ दयामय कार्यधी सतुष्ट भगवान् ते समये सु' कथु' तेन
कहे छे —"सो" इत्यादि ।

अन्वयार्थ—महार्जसो—महायशा' महाकीर्तिसपन्न ते प्रभुओ ओ समये
कुडलाण जुयल सुत्तंग च—कुडलाना युगल सूत्रक च अने कनोना उडयो अने, कटि

ततो यदभूत्तदुच्यते—

अथ करुणारससागरः सञ्जलजन्तुरक्षणपरायणो भगवानरिष्टनेमिस्ततो हस्तिन निरन्तरं यितुं हस्तिपकमादिष्टवान् । अनतिक्रमणीयादेशस्य तस्य भगवतो निदेशानुसारेण हस्तिपको हस्तिन निरन्तरितवान् । निवनमान भगवन्तमरिष्टनेमिं त्रिलोक्य तन्मातापितरौ शिवासमुद्रमिजयो तत्पुरतः समागत्य प्रपतदश्रुविन्दुमे-
त्रापितेक्षणौ एवमुक्तवन्तौ—वत्स ! कयमस्मत्प्रमोदद्रुम मूलतः उन्मूलयितुं प्रपतसे ? विवाह स्वीकृत्य सम्पत्तिं तस्यागतं कृष्णादिनं यद्न कयं खेदयामि ? इति

आभरणानि—सर्वाणि आभरणानि) समस्त केयूर आदि आभरणों को उतार कर (सारहिस्स पणामण—सारथये अर्पयति) सारथि को दे दिये ॥२०॥ इसके बाद क्या हुआ सो क्या रूपसे कहते हैं—

दयालु प्रभुने प्रसन्न होकर जब अपने समस्त आभूषणों को शरीर पर से उतार कर उस सारथि को दे दिया तब करुणारस के सागर तथा समस्त प्राणियों की रक्षाकरने में तत्पर उन भगवान् अरिष्टनेमि ने सारथि से अपने हाथी को वापिस लौटाने के लिये आदेश दिया । सारथिने भी अनतिक्रमणीय आदेशवाले उन प्रभु की आज्ञानुसार हाथी को पीछे वहाँ से वापिस लौटा लिया । हाथी को वापिस लौटा हुआ देख कर प्रभु के मातापिता ने उसी समय उनके पास आकर आखों से अश्रु की चौंधार बहाते हुए कहा—वत्स ! यह क्या कर रहे हो क्यों हम लोगों के प्रमोदरूपी वृक्ष को जड़मूल से उखाड़ने के लिये तत्पर हो रहे हो । यदि विवाह नहीं ही करना था तो क्यों वह सब समारम्भ सजवाया ।

अथ तदा सन्वाणि आभरणानि—सर्वाणि आभरणानि सधणा केयूर वज्रे आभूषणौ । उतारिने सारहिस्स पणामये—सारथये अर्पयति सारथीने आपी दीधा ॥२०॥
आना पछा शु भन्धु ते कथा इवथी कहे छे—

दयालु प्रभुने प्रसन्न भनीने क्यादे पोताना सधणा आभूषणौने शरीर परथी उतारी ते सारथीने आपी दीधा त्थारे कइवारसना सागर' तथा सधणा भुवानी रक्षा करवाभा तत्पर के भगवान् अरिष्टनेमीने ते सारथीने पोताना हाथीने पाछा ईश्वरा भाटे आदेश आप्ये । सारथीने पछु अनतिक्रमणीय आदेशवाला प्रभुनी आज्ञानुसार हाथीने त्यागी पाछा ईश्वर्यो हाथीने पाछा इत्ते भेधने प्रभुना माता पिताके के समथे । तेमनी पासे पड़ेथी आप्थेथी आसु सारता कहुं छे वत्स ! आ शु करी रक्षा छे ? अभास उत्साहथी प्रभुद्वि वनेछा वृक्षने जड़भूजथी छेउछा भाटे केम तत्पर भन्था छे ? के विवाह करवेथ

ચાહાં કૃષ્ણ સ્વપમેશેપ્રસેનસમીપે ગન્તા નુન્તુર્ગી રાજીમતીં યાચિત્તવાન. અધુના સ કથ સ્વપ્રવધુપ્રસેન દર્શયિષ્યતિ ? કથ વા વરાકી મા રાજીમતીં મ્યાસ્યતિ ? સા તુ જીવનપર્યન્ત જીવન્મૃતૈર સ્યાસ્યતિ । ન હિ કુલીના કન્યા મનસાઽપિ સ્વીકૃત પતિં પરિત્યજતિ । મર્ત્યુનીના મામિની ચન્દ્રદીના રજનીદ ન શોમતે । બ્રનો વિરાહ કત્વા સ્વવધુપ્રુલ્ભસ્માર દર્શય । અમારુમિમા પ્રથ

પરિણે વિવાહ ફી અનુમતિ દેકર અવ ઇસ સમય ડસકે પરિત્યાગ સે કૃષ્ણાદિક યાદગોં કો દુઃખિત કરના તુમકો યોગ્ય નહીં હૈ । દેગ્વો વેટા । તુમ્હારે નિમિત્ત હી કૃષ્ણ ડગ્રમેન કે પાસ ગયે ઓર ડનસે તુમ્હારે લિયે રાજીમતીં ફી યાચના ફી । પરંતુ અવ ઘનલાભો જય તુમ્હારી તર્ફ સે યહ પરિસ્થિતિ ડત્પન્ન ફી જા રહીં હૈ તો કૃષ્ણ ફી ક્યા કીમત ડનકે સમક્ષ રહેગી । ઇસસે તો ડનકો અપના મુહ દિગ્વાને મેં ખી ડારમ આવેગી । તથા યહ ખી તુમ્હારે જૈસે જ્ઞાનિયોં કોં સોચને ફી ઘાત હૈ કિ ઇસ હાલત મેં ડસ ઘિચારી રાજુલ ફી ત્યા દશા હોગા । વહ તો અવ ઘિના ઘિવાલીં હી જીવન પર્યંત જીતીં હુઈં મરી કે સમાન જા રહેગી । કારણ કિ કુલીન કન્યાન મનસા સ્વીકૃત પતિ કે સિવાય ંન્ય પુરુષોં ફી સ્વમ્મ મેં ખી ઘાહના નહીં કરતીં હૈં । 'રાજુલને જય આપકો અપના પતિ માન લિયા હૈ તો વહ અવ દૂસરે ફી કૈસે હોગી । જિમ પ્રકાર રજની, ચદ્ર ઘિના ડોમારહિત લગતીં હૈ ડસી પ્રકાર સ્ત્રી ખી પતિ ઘિહીન ડોમારહિત લગતીં હૈ । ઇસલિયે વિવાહ કરો ઓર અપની

બધી ધમાલ ડ્યા મ ટે ડઝી કરાવી ? પ્રથમ વિવહની અનુમતી આપીને હવે તેને પરિત્યાગ કરવાથી, કૃષ્ણ વગેરે યાદવાને હુ ખી કરવા એ તમારા માટે યોગ્ય નથી જુઓ પુત્ર ! તમારા નિમિત્તે જ કૃષ્ણ ડગ્રમેન રાજા પામે ગયા અને તમારા માટે નાણમતિની માગણી કરી પરંતુ આ સમયે તમારા તરફથી આવા પ્રકારની પતિ તિથિતિ હલા કરવામા આવી રહી છે તો અથો એમની પાસે કૃષ્ણની કિમત શુ રહેશે ? આવા પ્રકાર બનના તેમને માટે તો મોહુ દેખાડુ પછુ બારે શરમ જનક બના જવાતુ તેમજ વિચારશીલ એવા તમારે એ પછુ વિચારવુ જરૂરી છે કે, જેની માથે તમારે વિવાહ નહી થયેલ છે એ જિયારી રાજુલની શુ હાલત થશે એ તો હવે અવિવા હિત એવી જીવત છના મરી જેવીજ રહેવાનાં કારણ કે, કુલીન કન્યાઓ, મનથીં બ્ધાકારેલા પતિ સિવાય બીજા કોઈ પુરૂષની સ્વખ્યામા પછુ યાહના કરતી નથી ગણુવે બ્યારે તમને પોતાના પતિ માની લીધેલ છે ત્યારેતે હવે બીજાની કડીરી બની શકે ? જે પ્રમણે રાત થદ્ર વગરની સારી નથી લાગતી તેજ પ્રમાણે સ્ત્રી પછુ પતિ વગર શોભતી નથી આ કારણે વિવાહ કરો અને તમારી પત્નીન મોહાના

ततो यदभूत्तदुच्यते—

अथ कृष्णारससागरः सकलजन्तुरक्षणपरायणो भगवानरिष्टनेमिस्ततो हस्तिन निवर्त्तयितुं हस्तिपक्ष्मादिष्टान् । अनतिक्रमणीयादेशस्य तस्य भगवतो निदेशानुसारेण हस्तिपक्षो हस्तिन निवर्त्तितवान् । निवर्त्तमान भगवन्तमरिष्टनेमिं विलोक्य तन्मातापितरौ शिवासमुद्रगिजयौ तत्पुरतः समागत्य प्रपतदश्रुबिन्दुमेवायितेक्षणौ एवमुक्तवन्तौ—वत्स ! कथमस्मत्प्रमोदद्रुममूलत उन्मूलयितुं प्रपतसे ? विवाहं स्वीकृत्य सम्पत्तिं तस्यागतं कृष्णादिनं यद्न कथं वेदयसि ? इति

आभरणाणि—सर्वाणि आभरणानि) समस्त केयूर आदि आभरणों को उतार कर (सारहिस्स पणामण—सारथये अर्पयति) सारथि को दे दिये ॥२०॥ इसके बाद क्या हुआ सो कथा रूपसे कहते हैं—

दयालु प्रभुने प्रसन्न होकर जब अपने समस्त आभूषणों को शरीर पर से उतार कर उस सारथि को दे दिया तब कृष्णारस के सागर तथा समस्त प्राणियों की रक्षाकरने में तत्पर उन भगवान् अरिष्टनेमि ने सारथि से अपने हाथी को वापिस लौटाने के लिये आदेश दिया । सारथिने भी अनतिक्रमणीय आदेशवाले उन प्रभु की आज्ञानुसार हाथी को पीछे बहा से वापिस लौटा लिया । हाथी को वापिस लौटा हुआ देख कर प्रभु के मातापिता ने उसी समय उनके पास आकर आखों से अश्रु की चौधार बहाते हुए कहा—वत्स ! यह क्या कर रहे हो क्यों हम लोगों के प्रमोदरूपी वृक्ष को जड़मूल से उखाड़ने के लिये तत्पर हो रहे हो । यदि विवाह नहीं ही करना था तो क्यों वह सब समारम्भ सजवाया ।

भेषजा तथा सन्वाणि आभरणाणि—सर्वाणि आभरणानि सधणा केयूर वज्रे आभूषणौ । उतारीने सारहिस्स पणामये—सारथये अर्पयति । सारथीने आपी दीधा ॥२०॥ आना पछा शु अन्यु ते कथा इषथी कडे छे—

दयालु प्रभुने प्रसन्न भनीने ज्यारे पोताना सधणा आभूषणौने शरीर परथी उतारी ते सारथीने आपी दीधा त्यारे कड़ेवारसना सागर तथा सधणा छेवानी रक्षा करवाभा तत्पर छे भगवान् अरिष्टनेमीने ते सारथीने पोताना हाथीने पाछा हेरववा भाटे आदेश आये । सारथीने पक्ष अनतिक्रमणीय आदेशवाला प्रभुनी आज्ञानुसार हाथीने त्यागी पाछा हेरववा हाथीने पाछा इत्तो नेधने प्रभुना माता पिताने छे समये तेभनी भासे पड़ेथी आगेथी आसु सारता कहुं छे वत्स ! आ शु करी रक्षा छे ? आभास उच्छाकथी प्रभुदित भनेला वृक्षने जड़मूलथी छेउवा भाटे केम तत्पर अन्या छे ? छे विवाह करवाज नछेता तो पाछी आ

મવર્તયતુ । પુનઃત દેવાઃ સમુદ્રવિજયાદીન પાદવાનેવમદ્રુણ-મરન્ત' શ્રમવન્ત
સન્તિ, તથા મવતા કૃતે સ્વયં ભગવાન્નાર્થદૂર. માદુશ્વેત । ઝગો મવદ્ધિ.
પ્રમોદધ્યાને વિપારો ન ર્તવ્ય । યય દિ ભગવાન્ દીશામાદાય સમુત્પન્ન
કેવલજ્ઞાનસ્વીયં મર્તયન્ વિશ્વત્રયમાનન્ગિપતિ । તેજા દેશનામિદ ર્ચન
નિશમ્ય સમુદ્રવિજયાદય' પર પ્રમોદમાપન્ના । તર્તા ભગવાન્ સ્વશૃદ્ધ મમાગન્ય
વાર્ષિક દાન દાતુ મટતઃ ।

इतश्च 'भगवन्तमरिष्टनेमि' प्रतिनिवर्तमान दृष्ट्वा शोकभरानुरा राज्ञीमती
वज्राहतेव विगतचेतना भूमौ निपतिता । ततः मखीभिर्निहितै' शीतलोपचारै.

ગયે । ઔર રૂઝને લગે-પ્રમો । 'આપ તીર્થ કી' પ્રવૃત્તિ કરો । પશ્ચાત્
સમુદ્રવિજય આદિ કે સમીપ જાકાર ડન્હોને પેના કહ્તા-પ્રાપ લોગ વહુત
અધિક પુણ્યશાલી છે, જો આપકે કુલ'મેં સ્વયં ભગવાન તીર્થકર કા
જન્મ હુઆ હૈ । 'इसलिये प्रमोद के स्थान में विपाद करना आपसे
उचित नहीं है । ये तो भगवान हैं । दीक्षा लेकर केवलज्ञान की प्राप्ति
से इनके द्वारा वर्मतीर्थ की प्रवृत्ति होना है । इसीसे विश्वत्रय अन-
दित होगा । इस प्रकार देवों के इन रचनों से सुनकर उन समुद्र-
विजयादिक यादवों को अगार दर्प' हुआ । इसके बाद 'भगवान् ने अपने
पर पर वापिस लौटकर वार्षिक दान' देना प्रारम्भ किया ।

उपर जब राजुलने अरिष्टनेमिकुमार से लौटते हुए देवा तो
उसके शोक का समुद्र उमड़ पड़ा । उसने वज्राहन के समान उस विचारी
राजुल को सर्वथा निश्चेष्ट बना दिया । 'विचारी राजुल जमीन पर गिर
पड़ी । सन्वियोंने जिस किसी भी तरह शीतलोपचार करके, डन्नकी

પ્રભુ । આપ તીર્થની પ્રવૃત્તિ કરે । પછીથી સમુદ્રવિજય વગેરેની ખામે જઈને તેઓએ કહ્યું
આપ હોડ ઘણાજ પુન્યશાળી છે । તરણ કે આપના કુજમા મ્વય ભગવાન તીર્થકરનો જન્મ
થયેલ છે આથી અત્યાગ્ના રચ એ વિપાદ કરવો આપના માટે ઉચિત નથી એ તો ભગવાન
એ દીક્ષા લઇને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી તેમના દ્વારા ધર્મતીર્થ ॥ પ્રવૃત્તિ થવાની
એ સધળું વિશ્વ આનંદિત થયે આ પ્રકારના વચનોને માલગીને સમુદ્રવિજય તથા
ખીન યાદવોને અપાર દર્પ' થયો આ ઠી ભગવાને પેતાના રાજ્યમા પાઠા ઝગીને
વાર્ષિક દાન દેવાનો પ્રારભ કરી દીધો

भील तद्वद् व्याधे राजुले अरिष्टनेमिकुमारने पाछा इरता लोया त्पारे येना
द्विभा गोकने समुद्र उमटी, पडयो जेम भाथे, वज्र पडयु होय तेवी द्वा ये
भियाारी राजुलनी यध गध' अने ते जमीन उपर पछडाई पडी म'भीओओ ताच्छा
वीरशीतल उपचारो करीने तेने शुद्धिमा आणी शुद्धिमा आवता ज ते हु प्रथी व्याकुण

મમાર્થના મફલીકુરુ । પિત્રોર્જન નિશમ્ય ભગવાનાઃ-પૂજ્યાઃ ! મન્તો વિગ્રહા
ગ્રહ મા કુર્વન્તુ । સર્વો દિ પ્રિયો જનો, દિતૈર્વિમિદિતેર્ડયે પ્રવર્તિતો મયતિ,
નાદિતે । યસ્ય વિગ્રહકર્મણ, પ્રારમ્ભ પ્રૈતાગતા, પ્રાણિના હિંસા મયતિ । સા
ચ મમ ફલોરુપરલોકે કલ્યાણાય ન મવિષ્યતિ ।

સુકૃતિનો દિ પારલૌકિકે કૃત્યે કૃતમયત્ના મયન્તિ, નત્યાપાતરમણીયે
મોગાદૌ । યદા ભગવાનેઽસ્વમાતાપિતાગ્રાદીનમ્પ્રીતઃ, તદા લોકાન્તિકાના દેવા
નામાસનાંનિ પ્રકમ્પિતાનિ । તત્તસ્તે સ્વાવધિજ્ઞાનેન ભગવત્સ્તીર્થપ્રવર્તનસમય
પરિણાયે ત્વરિત મગવતોઽન્તિકે સમાગતા ભગવન્તમેવમશ્રુન્-ભગવન્ ! તીર્થ

પત્ની કે મુલ્લ કે દર્શન હમ સબ લોગોં કો કરાઓ યહી તુમસે હમારી
પ્રાર્થના હૈ । હમારી હસ પ્રાર્થના કો વેટા ! સફલ કરો । હસ પ્રકાર
પ્રેમભરે પિતા કે વચન સુનકર ભગવાન ને કહા-પૂજ્ય ! આપ લોગ અબ
વિવાહ કરને કે લિયે મુશ્કસે આગ્રહ ન કરે । ક્યોં કિ જો હિનૈપીજન
હોતે હ વે અપને પ્રિયજન કો હિતકારી માર્ગ મેં હી પ્રવર્તિત કરાતે હ
અહિતકારી માર્ગ મેં નહીં । જિસકા પ્રારમ્ભકાલ હી હતને પ્રાણિયોંકી
હિંસા કા વિધાયક હૈ તો વહ વિવાહ કૃત્ય મેરે કલ્યાણ કે લિયે
કૈસે હો સકતા હૈ । સુકૃતીજનોં કા પ્રયત્ન ફલોરુપરલોકે કે સુધારને
મેં હી સફલ હોતા હૈ, આપાતરમણીય મોગાદિક મેં નહીં । ભગવાન કે
હસ પ્રકાર વચનોં કો સુનકર જ્યોહી માતાપિતાને ઉંન સે કુઝ ઓર
કહને કા ઉપક્રમ કિયા કિ હતને મેં હી લોકાન્તિક દેવોં કે, ઓસન
કમ્પાયમાન હુએ ઓર વેં અપને અવધિજ્ઞાન સે ભગવાન કે તીર્થ પ્રવ-
ર્તન કા સમય જાનકર શીઘ્ર હી પ્રશુ કે સમીપ આકર ઉપસ્થિત હો

દર્શન અર્થે સઘજાને કરાવે । અમારી તથોને આ પ્રાર્થના છે અમારી આ પ્રાર્થનાને
હે પુત્ર તમે સંકળ કરો આ પ્રકારના માતા પિતાના પ્રેમભર્યા વચનોને સાંભળીને
ભગવાને કહ્યું, પૂજ્ય ! આપ લોકો વિવાહ કરવા માટે હવે મને આગ્રહ ન કરો
કેમકે હિતેચ્છુ જનો હોય છે તેઓ પોતાના પ્રિયજનને હિતકારી માર્ગમાં પ્રવ-
ર્તિત કરાવે છે । અહિતકારી માર્ગમાં નહીં, જેનો પ્રરુષ કાળજ આટલા પ્રાણીઓના
નાશનું કારણ બને છે તો તે વિગ્રહકૃત્ય આરા કલ્યાણ માટે કઈ રીતે બની શકે ?
સુકૃત્ય કરનારા મનુષ્યોનું કૃત્ય પરલોક સુધારવામાં સંકળ બને છે । આપાત-
રમણીય મોગાદિકમાં નહીં, ભગવાનના આ પ્રકારના વચનોને સાંભળીને માતાપિતાએ
તેમને કાઈક પ્રશુ કહેવા સમજવવા પ્રારંભ કર્યો એ સમયે લોકાન્તિક દેવોના ઓસન
કમ્પાયમાન બન્યા અને એથી તેમણે પોતાના અવધિજ્ઞાનથી ભગવાનના તીર્થ
પ્રવર્તનના સમયને અપીને તુરંતજ પ્રશુની પાસે આવી પહોંચ્યા અને કહેવા લાગ્યા

मृगाङ्कः न कदाप्यङ्कमृग परित्यजति, नचापि समुद्रो वडवानलम् । एव सत्यपि
सुभग ! यदि मा परित्याज्यामेव मन्यसे, तर्हि त्रिवाहस्वीकारविडम्बनया मा
कथं विडम्बितवानसि । यद्वा नास्त्यत्र तव मनागपि दोषः । अथ ममैव दोषो
यत्सुदुर्लभे भवत्यनुरक्तहृदया जाता । वागसी यदि हसेऽनुरक्ता भवति, तत्
तस्या एव दोषः । अये भुवनसुन्दर ! त्वया परित्वक्ताया मम रूप कलाकौशल
लावण्य यौवन कुल सर्वे विफलमेव । हे प्राणप्रिय ! तव वियोगव्यथाभिर्भम
प्राणा उत्क्रामन्तीव, हृदय निश्चयवतीव, वक्षःस्थल स्फुटतीव, वपुश्चेद उचलतीव ।
हे करुणाकर ! मयि कथमक्रुणोऽसि, रक्ष मा स्ववियोगजनितापद्भ्य । अये !

भी अपने आश्रित हुए मृगका परित्याग नहीं करता है और न समुद्रने
आजतक वडवानल का परित्याग ही किया है । यदि आपकी दृष्टि मे
म परित्याग करने के योग्य ही थी तो फिर आपने विवाह की स्वीकृति
रूप विडम्बना से मेरी विडम्बना क्यों की । अथवा और अधिक क्या
कहू आपका तो इसमें थोड़ा सा भी दोष नहीं है । दोष तो मेरा
ही है जो मैं आप जैसे अत्यन्त दुष्प्राप्य व्यक्ति में अनुरक्त बनी ।
कागली यदि हंस में अनुरक्त होती है तो यह दोष हंस को न देकर
कागली को ही दिया जाना है । हे त्रिभुवन सुन्दर ! आपने जब मेरा
परित्याग ही कर दिया है तो अब मेरा रूप, कलाकौशल, लावण्य,
यौवन एव कुल ये सब ही विफल है । हे प्राणप्रिय ! अब रहो वधा
करूँ आपकी वियोग व्यथा से मेरे प्राण निकल रहे हैं, हृदय फटता
है, वक्षःस्थल फट रहा है और यह शरीर जल रहा है । हे-करुणाकर !
जब तुमने पशुओं पर इतनी ऊँची दया दिखलाई है तो फिर मेरे ऊपर

पशुओं ! यद्वा कही पक्ष पौतना आश्रितजन भूजने परित्याग करता नही तेम
समुद्रे पक्ष आज सुधी वडवानलने परित्याग करेव नही ने आपनी दृष्टीमा हु
परित्याग करवा सोअथ न हुनी तो पक्षी आपे शा गाटे विवह उवाचु स्वीज निने
भारी विटवना करी आधी पक्षु शु कहु ? आपने तो आमा थोडा पक्ष दोष
नही दोष तो भारी न छे के, आपना नेवा प्राप्त न करी शक्य तेवी व्यक्तिमा
अनुरक्त वनी कागली ने इसमा अनुरक्त वने तो तेमा हुअने गेव नही परतु
कागलीने न दोष छे हे त्रिभुवन सुन्दर ! आपे न्यारे भरी परित्याग करी नीधो
छे तो, हवे भाइ रूप, कला कौशल, लावण्य यौवन अने कुल ये नधनु नजसु
छे हे प्राणप्रिय ! हवे हु शु अरे ? आपना वियोगनी व्यथाथी भारी प्राणु नीकणी
व्या छे हवेय हाटे छे, वक्ष स्थल फटे छे, अने भाइ आ शरीर वगी रहु छे
हे करुणाकर ! न्यारे तयोओ पशुओ वपर आटली अगाध दया वतावी तो पक्षी

સમધિગતચૈતન્યા સા દુશ્રયાન્ દુઃલોદ્ગારોપમાન્ વિલાપાનકરોત્-દે નાથ !
 અનુરક્તા મા પરિત્યજ્ય કથ પ્રતિનિવૃત્તોઽમિ ? ન્યાદશો જનો યદિ સ્વગત
 માણામનુરક્તાં પરિત્યજેત્, તદા જુ મન્યે મહાનનર્થઃ સ્થાત્ । યતો લોકવ્યવહારો
 મહાન્ત જનમનુકૃત્ય પ્રવર્તતે । મવન્તમનુકૃત્યાઽન્યેઽપ્યેવ કરિષ્યન્તિ । તતો નામ
 ફા દશા સ્થાત્કન્યકાજનાનામ । અત્તો ન યુજ્યતે મપ્રતો મપરિત્યાગઃ । મહાન્તો
 હિ સદોષગણ્યાભિત ન ત્યજન્તિ । આસ્થેયાત્ર નિદર્શન મૃગાઙ્ગ સમૃદ્ધશ્ચ । પદ્ય,

સ્વસ્થ ક્રિયા । સ્વસ્થ સી ચનકર રાજુલને દુઃસ્વ કે ઉદ્ગાર કે સમાન
 દુઃશ્રવ વિલાપો કો કરના પ્રારંભ કિયા-ચોલી નાથ । અનુરક્ત
 મુક્તે અચાનક હી છોડકર આપ વ્યોં ચલે ગયે હૈં । યદિ આપ જૈસે
 સમદ્વદાર પ્રાણી મી અપને મેં અનુરક્તજન કા પરિત્યાગ કર દેતે હૈં
 નો યહ ઘડે અનર્થ કી વાત હો સકની હૈ વ્યોં કિ સસાર મેં બડે
 લોગોં કો હી અધિકતર અનુસરણ કિયા જાતા હૈ । જત્ર આપને એસા
 કિયા હૈ તો અન્ય જન મી ઇસ તરહ કરને સે અવ કબ રુક સકેંગે ।
 ફિર ઇસ તરહ કી હાલત મેં કન્યાઓં કી દશા કેસી વ્યોં રોગી
 યહ સ્વય સમજાને કી વાત હૈ । આપ સ્વય અપને મન સે પૂછિયે વ્યો
 આપને મુક્તે છોડકર યહ કાન અન્ગ કિયા હૈ ? કમી નહીં । આપ
 જૈસે વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓં કો યહ કરા તક ઉચિત માના જા સકતા
 હૈ । જિનકો અનેકે ભાગ્યને ઘડા થતાયા હૈ અનેકા તો યહ કર્તવ્ય
 હોતા હૈ કિ વે સદોષ મી અપને આશ્રિતજન કા પરિત્યાગ નહીં કરતે
 હૈં । ફિર આપને તેમા વ્યો સમજાકર કિયા હૈ । દેખો ચન્દ્રમા કમી

ચિત્તવાળી બનીને દુઃખ ભરેલા વિલાપો કરવા લાગી તે જોલવા માહી કે, હે નાથ !
 આપ ! કાઈ પણ કદા સિવાય અચાનકે મને છોડીને કેમ ચાલ્યા ગયા ? આપના જેવા
 સમજદાર માણસ પણ પોતાનામા અનુરક્ત એવા જનને પરિત્યાગ કરી દે એ તો
 ઘણાજ આશ્ચર્યની વાત છે કેમકે, આ સસારમા ખાસ કરીને મોટા લોકોનું જ
 બીજા માણસો અનુસરણ કરતા હોય છે બ્યારે આપે આણું ક્યું છે તો બીજા
 લોકો પણ આ પ્રકારનું વર્તન કરવાથી હવે કઈ રીતે રોકાઈ શકે ? પછી આ
 પ્રકારની હાલતમા કન્યાઓની કેવી હાલત થશે એનો આપે કેમ વિચારન કર્યો ?
 આપ પોતેજ આપના મનને "પૂછીને વિચારો કે, આપે છોડીને પાછા ચાલ્યા
 જવાનું જે કામ કરેલ છે તે બ્યાજબી કરેલ છે ? કહી નહીં આપના જેવી વિશિષ્ટ
 વ્યક્તિઓ માટે એ કુદ રીતે ઉચિત માની શકાય તેમ છે જેમને એના ભાગ્યે
 મોટાઈ આપેલ છે એમનું તો એ કર્તવ્ય થઈ પડે છે, તેઓ જલથી પણ પોતાના
 આશ્રિતજનને પરિત્યાગ નથી કરતા તો પછી આપે શું સમજીને આવું કરેલ છે ?

મૃગાદ્ઃ ન કદાપ્યક્ષમૃગ પરિત્યજતિ, નચાપિ સમુદ્રો વદવાનન્નમ્ । एव सत्यपि
सुमग ! यदि मा परित्याज्यामेव मन्पसे, तर्हि विवाहस्यीकारविडम्बनया मा
कथं विडम्बितवानसि । यद्वा नास्त्यत्र तत्र मनागपि दोषः । अयं ममैव दोषो
यत्मुदुर्लभे भवत्यनुरक्तहृदया जाता । वायसी यदि हसेऽनुरक्ता भवति, तत्
तस्या एव दोषः । अये भुवनसुन्दर ! त्वया परित्यक्ताया मम रूप कलामौल
लावण्य यौवन कुल सर्वे विफलमेव । हे प्राणप्रिय ! तव वियोगव्यथाभिर्मम
प्राणा उत्क्रामन्तीव, हृदय निश्चयवतीव, वक्षः स्थल स्फुटतीव, वपुश्चेद उच्चलतीव ।
हे करुणाकर ! मयि कथमकरुणोऽसि, रक्ष मा मन्त्रियोगजनितापद्भ्यः । अये !

भी अपने आश्रित हुए मृगका परित्याग नहीं करता है और न समुद्रने
आजनक वदवानल का परित्याग ही किया है । यदि आपकी दृष्टि में
मैं परित्याग करने के योग्य ही थी तो फिर आपने विवाह की स्वीकृति
रूप विडम्बना से मेरी विडम्बना क्यों की । अथवा और अधिक क्या
कहू आपका तो इसमें थोड़ा सा भी दोष नहीं है । दोष तो मेरा
ही है जो मैं आप जैसे अत्यंत दुष्प्राप्य व्यक्ति में अनुरक्त बनी ।
कागली यदि हंस में अनुरक्त होती है तो यह दोष हंस को न देकर
कागली को ही दिया जाना है । हे त्रिभुवन सुन्दर ! आपने जब मेरा
परित्याग ही कर दिया है तो अब मेरा रूप, कलामौशल, लावण्य,
यौवन एव कुल ये सब ही विफल है । हे प्राणप्रिय ! अब कहीं क्या
करूँ आपकी वियोग व्यथा से मेरे प्राण निकल रहे हैं, हृदय फटता
है, वक्षःस्थल फट रहा है और यह शरीर जल रहा है । हे-करुणाकर !
जब तुमने पशुओं पर इतनी ऊँची दया दिखालाई है तो फिर मेरे ऊपर

જુઓ ! અદ્રમા કહી પણ પોતાના આશ્રિતજન મૃગને પરિત્યાગ કરતા નથી તેમ
સમુદ્રે પણ આજ સુધી વદવાનલને પરિત્યાગ કરેલ નથી જો આપની દૃષ્ટીમા હું
પરિત્યાગ કરવા યોગ્ય જ હતી તો પછી આપે શા માટે વિવહ કરવાનું સ્વીકારીને
મારી વિટંબના કરી. આથી વધુ શું કહું ? આપનો તો આમા થોડો પણ દોષ
નથી દોષ તો મારો જ છે કે, આપના જોવા પ્રાપ્ત ન કરી શકાય તેવી વ્યક્તિમા
અનુરક્ત બની. કાગડી જો હસમા અનુરક્ત બને તો તેમા હાસનો ગેય નથી પરંતુ
કાગડીનો જ દોષ છે હે ત્રિભુવન સુન્દર ! આપે બ્યારે મારે પરિત્યાગજ કરી દીધો
છે તો, હવે મારૂં રૂપ, કલા કૌશલ્ય, લાવણ્ય યૌવન અને કુળ એ નવળું નાશ
છે હે પ્રાણપ્રિય ! હવે હું શું કરૂં ? આપના વિયોગના વ્યથાથી મારે પ્રાણ નીકળી
રહ્યો છે હૃદય ફાટે છે, વક્ષ સ્થળ ફાટે છે, અને મારૂં આ શરીર બગી રહ્યું છે
હે કરુણાકર ! બ્યારે તમારો પશુઓ ઉપર આટલી અમાપ દયા બતાવી તો પછી

यथा त्वं पशुषु कृपालुरभूस्तथा मय्यपि भव । त्यादृशां महात्मना पङ्क्तिभेदः
 विमुचितः ? इ प्रभो ! मा दृशा गिरा चैकसारमपि सम आसय । मम परिचय
 विनैव यन्मा परित्यजसि, तन्नास्ति तवोचितम् । फलमनास्यायैव किं कश्चि
 त्फलस्य कदुकृत्य मधुरत्वं वा तातुर्हति ? अथवा सिद्धिबधूत्कण्ठितस्य तव
 इतने अकरुण स्यो वन गये हो । अपनी वियोगजनित इस आपत्ति
 से जैसे भी हो सके मेरी रक्षा करो । क्या मैं उन पशुओं से भी
 हीन हूँ कि जिनपर आपको दया का प्रवाह बरसा है और मेरे पर
 नहीं ? आप जैसे महात्माओं की दृष्टि में ऐसा पङ्क्तिभेद तो नहीं
 होना चाहिये । प्रभो ! कमसे कम आप एक बार भी मेरी तरफ़ निहार
 लेंगे तो भी सत्तोप हो जाता । अथवा मुझे अब क्या करना चाहिये
 यह बात भी अपनी वाणी द्वारा कह जाते तो भी मैं अपने जीवन
 को सफल मान लेती, परन्तु ऐसा तो आपने किया ही नहीं । बिना
 परिचय हुए ही आपने मुझे छोड़ा है जो इस प्रकार का परित्याग
 आपका उचित नहीं माना जाता । आपने क्या समझ कर मेरा त्याग किया
 है, कमसे कम यह बात भी हमें तो मालूम हो जाती तो भी मैं मन
 मारकर अपने घर बैठ जाती । अहो ! क्या कभी ऐसा भी हुआ है
 कि बिना फल का स्वाद लिये ही उसकी मधुरता और कदुकता जानली
 गई हो । अथवा सुना है कि आप तो सिद्धिरूपी बधू में उत्कण्ठित बने

भारा उपर आटला अकड़थु डेम जनी गया ? आपना वियोगथी उली थयेव आ
 आपत्तिथी ले रीते थछ थके ते रीते भार रखथु करे थु हुं ओ पशुओथो पखु
 हीन छु है, तेना उपर आपनी दयानो प्रभाव बरस्यो छु अने भारा उपर नही
 आपना जेवा भडापुङ्गवना ह्मीमा ओवो पकितवेद ने न होवो जेधओ ओछाभा
 ओछु आप ओके वजत भारी सामे जेध वेत तो पखु भारा डिलभा ओथी सतोप
 थात अथना हुवे भारे थु करवु जेधओ ते वात पखु ओ आप भने आपना
 मुपेथी कही जत तो पखु हुं ओथी भारा लवनने सकण मानीवेत परतु आपे
 ओपु क्युं न नही डैध पखु प्रकारनो परिचय भेगव्या । सिवाय न अ पे भने
 छोडी दीधी छु जेथी आ प्रकारनो परित्याग आपनो उचित मनातो नथी आपे
 थु समजने भारे त्याग करेव छु ओ वात तो ओछाभा ओछा हुं जल्ली थकत
 तो पखु हुं मन भारीने घरभां जेठी रहैत कछो । कयाय ओपु पखु जन्थु छु है
 इणनो रयार लीधा वगरन तेनी मधुरता अथवा तो कडवाय जल्लो थकाथ होय
 सालवेव छे के आप तो सिद्धिप बधूमा उत्कण्ठित जन्थो छु आ स्थितिमा नयादे

હન્દ્રાપ્યપિ મનો હતું ન સમર્થા, તર્હિ માનુષકોટિકાયા મમ કા કથા ? એવ
વિલાપન્તી તા રાજીમતીં મન્યન્મવદન-મચિ ! મા રોદી ! નિષ્ઠુરાગ્રણીરેપ
નોરસોડરિષ્ટનેમિસ્ત્વા પરિત્યજ્ય ગત., ગન્તુ મઃ, અન્યેડપિ વદ્વો યદુકુમાર-
રામ્સ્વદ્યોગ્યા' મન્નિ ! તેપુ કમપિ સ્થાનુન્પ મનોદર યર વૃણીષ્વ ! નિરર્થક
વિલાપ પરિત્યજ ! મચીનામેવ વચન નિશમ્ય સા ચારુમતી રાજીમતીં કર્ણો-
પિધાયૈવમવ્રીત્-અયે મરત્ય યૂયમપિ મામેવ પ્રાકૃતોચિત રચનમવોચત ! અયે !

હા હે તવ હસ સ્થિતિ મેં જવ આપકે મન કો હન્દ્રાણી જૈસી સર્વથ્રેષ્ઠ નારી
બી મોહિત કરને મે સમર્થ નહીં હો સકની હેં તો ફિર મેરી જૈસી મનુષ્ય
રૂપી ચિહ્નો-ચીઢી તો ક્યા યર સકની હેં । વહ તો હે હી ઝિસ ગિનતી મેં ।

હસ પ્રકાર જવ રાજીમતી વિલાપ કર રહી થી તવ ઉસકી
સચ્ચિયોને ઉસસે ણેસા ગ્હા-મચિ ! તુમ મન રોઓ-રોના તો ઉસ કે
લિયે ચાહિયે કિ ઝિસકે ચિત્ત મેં રોને કા કુછ પ્રભાવ હો મચે-યદ
નેમિકુમાર તો કોરા નિષ્ઠુર હેં । નારી કે સમાગમજન્ય રતિ રસ કો યહ
ક્યા જાને । યહી કારણ હેં જો ઉમને આપકા હસ તરહ પરિત્યાગ કર દિયા
હેં । અસ્તુ કોઈ ચિન્તા મી વાત નહીં । ઓર બી વહુન સે હમસે વદકર
રાજકુમાર હેં જો તુમ્હારે યોગ્ય હેં । હનમ ઝિનકો તુમ વરના વાહો વર
મકતી હો । અકેલે નેમિકુમાર સે મી ક્યા અટકી હૈં । ક્યોં વ્યર્થ પ્રલાપ-
કર ચિત્ત કો દુઘિત કરતી હો । નિરર્થક હસ વિલાપ કો ગોઢો ।

હસ પ્રકાર સચ્ચિયોં કે વચનોં કો સુનકર રાજીમતીને ડસી
સમય અપને દોનોં કાનોં પર હાથ રચ્ચકર કાનોં કો વદ કર લિયા ઓર

આપના મનને ઈ દ્રાણી જેવી સ્ત્રી પણ મોહિત કરવામા મમર્થ થઇ શકે તેવું નથી તો
પછી મારા જેવી મનુષ્યસ્ત્રી કીડી તો શુ જ કરી શકે? હુ તો પછા કઇ ગણતીમા ।

આ પ્રમાણે જ્યારે રાણમતી વિલાપ કરી રહેલ હતી ત્યારે બેની સખીઓએ
તેને એવું કહ્યું કે, સખી ! તમે વિલાપ ન કરો એવું તો એને માટે બોધ્યું કે,
જેના ચિત્તમા રાવાનો પ્રભાવ પડી શકે આ ને મકુમાર તો તદ્દન નિષ્ઠુર છે નારના
સમાગમ જન્ય રસને તે શુ જાણે એજ કારણ છે કે, જેથી તેમણે આપને
આ પ્રકારથી પરિત્યાગ કરી દાધેલ છે બહે કાઇ ચિતાની વાત નથી એમનાથા
પ્રભાવશાળી એવા બીજા પણ ઘણા રાજકુમારો છે કે, જેઓ તમારા યોગ્ય છે એમા
જેને ચાહો તેને વરીશકો છો એકલા નેમિકુમારથી જ ક્યા અટક્યું છે વ્યર્થમા વિલાપ
કીને ચિત્તને શા માટે દુઃખ પહોચાડો એ આ માટે વ્યર્થના આ વિલાપને છોડી દે

આ પ્રકારના સખીજનોના વચનોને સાંભળીને રાણમતીએ પોતાના બન્ને
હાથોને કાનની આડા ગળીને કાનને બંધ કરા દીધા અને કહ્યું — હે સખીઓ તમે

निशा निशानाथ परित्यज्य पद्मिनीनाथ कामयताम्, शीतलता सूर्ये, समास
ज्जताम्, किन्तु राजीमती नेमि ह्यत्तत्राऽपर पुरुष न उदापि कामयिष्यते ।
यदि नेमि एव पाणिना मम पाणि न ग्रहियति, तर्हि तस्य स भावपाणि द्रंत
ग्रहणकाले मम मूर्ति न भविष्यत्येव । तस्या एव कुलजन्यकोजित वचन निशम्य
तत्सख्य ! 'सत्य ! सत्य ! तत्रोचितमेतद् व्यवसितम्' इत्युक्त्वा मदायशाय
स्तस्या वचनमनुमोदितवत्यः । ततः सा राजीमती पुनः स्वसखीवृन्दमब्रवीत्—
अद्य स्वप्ने मया ऐरावतरूढ स्थितिपुरुषो दृष्टः । स मम गृहमागत्य त्वरितमेव
ततः प्रतिनिवृत्तो मदरक्षित्वर समारोहत् । ततस्त्यः सोऽमृतमयानि चत्वारि

कहा—अये सखिजनो ! तुम तो मूर्खों जैसी बातें करती हो मले रात्रि
अपने स्वामी चन्द्र का परित्याग कर पद्मिनीनाथ—सूर्य के साथ रह
जावे, शीतलता चन्द्रमा को छोड़कर चाहे सूर्य में अनुरक्त हो जावे
किन्तु याद रखो यह राजीमती नेमिकुमार को छोड़कर और किसी
दूसरे पुरुष की कभी कामना नहीं करेगी । कोई चिन्ता नहीं यदि
नेमिकुमारने अपने हाथ से मेरा हाथ नहीं पकड़ा है, परन्तु व्रतग्रहण
काल में मेरे माथे पर उनका भाव हाथ अवश्य होगा । इस प्रकार कुलीन
कन्या के उचित राजकुल के वचन सुनकर उन सखियोंने उसके अथ
वसाय की खूब प्रशंसा की और रहने लगी—ठीक है ठीक है तुम्हारा
यह वचन बहुत ही उत्तम है । सत्य है । राजीमतीने सखियों की
इस प्रकार जब बात सुनी तो पुनः वह उनसे रहने लगी—सखियो !
आज मैंने स्वप्न में ऐरावत पर आरूढ कोई एक पुरुष देखा है । और
यह भी देखा कि वह मेरे घर पर आकर शीघ्र वहाँ से लौट गया

तो भूयः जेवी वागे करे छे भवे शस्त्री पोताना स्वामी यद्रो प्ररित्याग करीने
पद्मिनीनाथ सूर्यनी साथे रहेवा अथ शीतलता यद्रमाथी करीने भवे सूर्यमा अनु
रक्त बने परतु याद राखे के, आ रात्रिमती नेमिकुमारने छोडीने भीन केर
पथ पुत्रपने विशार कहीपथ करनार नहीं छाप चिता नथी जे के, नेमिकुमारने पोताना
हाथधी भारे छे थ पकडेव नहीं परतु व्रत ग्रहण कालमा मारा माथे उपर जेमने
भाव हाथ अवश्य भूजरो आ प्रद र्नाकुलीन कन्याने योग्य जेवा सखुलना वचन साह
गीने ते सखीजो तेनी मळमतानी भूष प्रश सा करी अने कडेवा लागी के, भरोभर छे
भरोभर छे तमाइ आ वचन धुल्ल उत्तम छे सत्य छे रात्रिमतीजे सखी । नी
न्यारे आ प्रकारनी बात आबणी तो इरीथी ते तेभने कडेवा लागी के, छे सखीजो ।
आज मे ररभमा ऐरावत उपर आरूढ जेवा केर जेके पुत्रपने जेयेव छे अने जे
थ जेथु के, मारा घर उपर आवीने जे तुरतज पाछा करो गया अने जेने भेडना

फलाणि प्रजाभ्यो ददानो मयाऽपि याचितो मयमपि तानि फलानि दत्तवान् ।
ततः सर्व्व एवमुवन्-अनये ! मा विषाद कुरु, क्षीणास्ते विप्राः, आपात-
रुद्धकोऽप्येष विघ्नः परिणाममुन्दर । अतस्त्वया नेमिविरहजनितः शोक सर्व्वथा
निराणीय । ततो नेमिचरणार्पितमतो राजीमती कथंचिद् धैर्यमास्थाय गृहे
स्थितवती । अथान्यदा भगवानरिष्टनेमिर्त्रामादावमुद्यतोऽभूत् ॥२०॥

यथा भगवान् प्रवज्या गृहीतवान्, तथा दर्शयति सूत्रकारः—

मूलम्—सणपरिणामो यं कञ्चो, देवो यं जहोऽयं समाईण्णा ।

सन्निवृद्धीए सपरिस्ता, निक्खमंण तस्स कांडजे ॥२१॥

छाया—मनः परिणामश्चकृतो, देवाश्च ययोचित समगतीणां ।

सर्व्वदर्या सपर्पदो, निष्क्रमण तस्य कर्तुं यत् ॥२१॥

और जाकर मेरु के शिखर पर चढ़ गया । वहा टहरकर उसने प्रजाजनो
को चार अमृतफल देते समय मागने पर मुझे भी उन फलों से दिया
है । यही इसका क्या हांता चाहिये—सन्धियोंने इस स्वप्न को सुनकर
प्रत्युत्तर में कहा—अनये ! इसका फल बहुत अच्छा है तुम विषाद
मत करो । अब समझो तुम्हारे सब विघ्न दूर हो चुके हैं । यह नेमि
का विघ्नोद्धारूप विघ्न यद्यपि आपातरुद्धक है तौ भी इसका परिणाम बहुत
सुन्दर है । अतः तुम अब नेमि का विरहजनित शोक सर्व्वथा दूर कर
दो । इस तरह सन्धियों के समझाने बुझाने पर राजीमतीने जिस किसी
भी प्रकार से धैर्य को धारण कर गृह में रहना कबूल कर लिया ॥२०॥

अब कुछ काल व्यतीत होने पर नेमिकुमारने जिस प्रकार समय

शिखर उपर चढ़ी गया तथा जहने प्रजाजनोने आर अमृतक्षण आपवा माडया
ओ समये भागवाथी भने पण तेमहे ओ क्षण आभ्या छे कहे । आथी शु थपु
नेधजे सणीओओ ओ स्वप्ननी वातने आलर्णने प्रत्युत्तरमा कहु कुमाणे । तमा
ओ स्वप्ननु क्षण तो धलु न आइ छे तमो मनमा जरा सरणो पण विषाद न
करे समजे के, तमास सधणा विघ्न दूर थई थक्या छे आ नेमिकुमारनु आल्या
नवाइप विघ्न ओ के, आपात पडोयाडनार तो पण ओनु परिष्णाम तो धलु न
सुहर आपवानु छे आथी तमो नेमिकुमारना विरहथी उडलवेला शोकने सर्व्वथा
तछे हो आ प्रकारे सणीओओ ममनववाथी राणमतीओ मनमा थोडु मात्वन
अनुभाउथु अने घरमा न्वन्थ जनीने रहेवानु कणूल कथु ॥ २०॥

आ पछी थोडा समये नेमिकुमारने ने शीते मयमने धाणु ज्यो ओ वतने

निशा निशानाथ परित्यज्य पद्मिनीनाथः कामयताम्, शीतलता सूर्ये, समास
ज्जताम्, किन्तु राजीमती नेमिं त्यक्त्वाऽपर पुरुष न नृदापि कामयिष्यते ।
यदि नेमि इय पाणिना मम पाणिं न ग्रहियति, तर्हि तस्य स भावपाणिं व्रत
ग्रहणकाले मम मूर्तिं न भविष्यत्येव । तस्या एव कुलकन्यकोचित वचन निशम्य
तत्सख्यः । 'सत्य ! सत्य ! तवोचितमेतद् व्यग्रसितम्' इत्युक्त्वा महायशसा
स्तस्या वचनमनुमोदितवत्यः । ततः सा राजीमती पुनः स्वसखीमन्दमब्रवीत्—
अद्य स्वप्ने मया ऐरावताखण्डं स्थितपुरुषो दृष्टः । स मम गृहमागत्य त्वरितमेव
वत, प्रतिनिवृत्तो मदरक्षिखर समारोहत् । ततस्थः सोऽमृतमयानि चत्वारि

कहा—अये सखिजनो ! तुम तो मूर्खों जैसी यातें करती हो भले रात्रि
अपने स्वामी चन्द्र का परित्याग कर पद्मिनीनाथ-सूर्य के साथ रह
जावे, शीतलता चन्द्रमा को छोड़कर चाहे सूर्य में अनुरक्त हो जावे
किन्तु याद रखो वह राजीमती नेमिकुमार को छोड़कर और किसी
दूसरे पुरुष की कभी कामना नहीं करेगी । कोई चिन्ता नहीं यदि
नेमिकुमारने अपने हाथ से मेरा हाथ नहीं पकड़ा है, परन्तु प्रतग्रहण
काल में मेरे माथे पर उनका भाव हाथ अवश्य होगा । इस प्रकार कुलीन
कन्या के उचित राजकुल के वचन सुनकर उन सखियोंने उसके आज्ञा
वसाय की खूब प्रशंसा की और कहने लगी—ठीक है ठीक है तुम्हारा
यह वचन बहुत ही उत्तम है । सत्य है । राजीमतीने सखियों की
इस प्रकार जब बात सुनी तो पुनः वह उनसे कहने लगी—सखियों !
आज मैंने स्वप्न में ऐरावत पर आरूढ कोई एक पुरुष देखा है । और
यह भी देखा कि वह मेरे घर पर आकर शीघ्र वहाँ से लौट गया

तो भयभीत होनी बाते करे छे । भले शत्री पोताना स्वामी अद्रो पतिभाग करने
पद्मिनीनाथ सूर्यनी साथे रहेवा आज शीतलता अद्रमाथी हकीने भले सूर्यमा अनु
रक्त होने परतु याद राखो के, आ राजीमती नेमिकुमारने छोड़ीने—भीजत केई
पक्ष पुत्रधने विचार कहीपक्ष करनार नहीं काई चिंता नहीं जे के, नेमिकुमार पोताना
हाथथी भारे छे । पकड़ेल नहीं परतु प्रत अक्ष कलमा भारा भावा उपर ओभते
भाव हाथ अवश्य भूजये आ प्रक रनाकुलीन कन्याने योग्य जेवा राजकुलना पयन सास
जीने ते सखीजोओ तेनी मङ्गमतानी भूष प्रश सा करी आने कहेवा लागी के, भरोभर छे
भरोभर छे तमाइ आ पयन धलुज उत्तम छे सत्य छे राजीमतीजे सखी । नी
ज्यारे आ प्रकारनी बात मानणी तो इरीथी तेतेभने कहेवा लागी के, छे सखीजो !
आज मे रसभमा ऐरावत उपर आरूढ जेवा केई एक पुत्रधने जेथेले छे आने जे
प जेथु के, भारा घर उपर आवीने जे तुलत पाछा इरो गम्भा आने जेधने भेइना

शिविशारत्न समारूढो देवमनुष्यपरिवृतो भगवान् अरिष्टनेमि द्वाङ्गात = द्वारका-
पुर्या निष्क्रम्य = निर्गत्य क्रमेण रैवतके = रैवतपर्वते समागत्य स्थित ॥२२॥

म० ५—उज्जाण सपत्तो. ओडण्णो उत्तिमाओ सीयाओ ।

साहस्सीड परिवुडो अभिनिस्खमड उ चित्ताहि ॥२३॥

छाया - उद्यान सम्पत्त', अश्वतीर्ण उत्तमाया शिविकायाः ।

साहस्याः परिवृत, अभिनिष्क्रामति तु चित्रानु ॥२३॥

टीका—“उज्जाण” इत्यादि—

तदनु भगवानरिष्टनेमि' रैवतपर्वतस्य उद्यान = सहस्राश्वत्थनामकमुद्यान
सम्प्राप्त = समागत तत्र उत्तमाया उत्कृष्टतमाया शिविकातोऽश्वतीर्णः तु = पुनः

‘देवमणुस्स परिवुडो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तओ तत) जय चतुर्विधनिकाय के देव आकर
उपस्थित हुए उसके बाद (सीयायण समारूढो-शिविशारत्न समारूढ)
देवा द्वारा निर्मित उत्तरकुरु नामक श्रेष्ठ पालखी में विराजकर (देव
मणुस्सपरिवुडो-देवमनुष्यपरिवृतः) देव एवं मनुष्यों से परिवृत हुए
(भ० ५-भगवान्) भगवान् अरिष्टनेमि (वारगाओ निस्वमिय-द्वारकात'
निष्क्रम्य) द्वारकापुरी से निकलकर (रेवयम्मि ठिओ-रैवतके स्थितः)
क्रमशः रैवतक पर्वत पर पगारे ॥२२॥

‘उज्जाण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—उसके बाद वे (उज्जाण सपत्तो-उद्यान सम्प्राप्त)
रैवतक पर्वत के सहस्राश्व नामके उद्यान में पहुँचे । वहाँ पर (उत्ति-
माओ सीयाओ ओडण्णे-उत्तमायाः शिविकाया अश्वतीर्ण) उस सर्वो

‘देवमणुस्स परिवुडो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तओ-तत अर्थात् आरे निकालेना देव आशीने छान्ने धर
गया त्यापछी सीयायण समारूढो-शिविशारत्न समारूढ देवाओ ने-न उदेल
उत्तर कुरु न भनी श्रेष्ठ पालखीना ओशीने देवमणुस्स परिवुडो-देवमनुष्यपरिवृत
देव अने मनुष्योथा घेरायेना ओवा भयत्र-भगवान् भगवान् अरिष्टनेमि वारगाओ
निस्वमिय द्वारकात' निष्क्रम्य द्वारकापुरीथा नीकणीने आलता आलता रेवयम्मि
ठिओ-रैवतके स्थित रैवतक पर्वत उपर पधाय ॥२२॥

“उज्जाण” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—आ पछी तेओ उज्जाण सपत्तो-उद्यान सम्प्राप्त' रैवतक पर्वतना
सहस्राश्व नामना उद्यानभा पडोअथा त्या पडोअथीने उत्तमाओ सीयाओ ओडण्णे-

टीका—‘मणपरिणामो य’ इत्यादि—

भगवता निष्क्रमण प्रति मनःपरिणामः=मनसोऽभिप्रायश्च कृतः । तदा भगवत निष्क्रमण प्रत्युद्यत स्वासनकम्पताऽत्रभिज्ञानेन परिज्ञाय तस्य भगवतोऽरिष्टनेत्रेः निष्क्रमण=दीक्षामहोत्सव कर्तुं सर्वद्वयं=सर्वप्रकारया ऋद्ध्या युक्ता संपर्पदः=स्य स्वपरिचारपरिवृताः देवाः चतुर्विधा देवाश्च यथोचितक्रमेण समवतीर्णाः=समागताः । ‘जे’ इति निपातः पादपूर्वो ॥२१॥

मूलम्—देवमणुस्संपरिवुडो, सीयारंयण तंओ समोरुडो ।

निक्खमिय वारंगाओ, रेवर्ययम्मि ठिओ भयैव ॥२२॥

ट्रया—देवमनुष्यपरिवृत शिपिकारत्न ततः समारुढ ।

निष्क्रम्य द्वारगताः, रैवतके स्थितो भगवान् ॥२२॥

टीका—‘देवमणुस्संपरिवुडो’ इत्यादि—

ततः=चतुर्विधदेवागमनानन्तरम् शिपिकारत्न=सुरनिर्मितपुत्तरकुहनामक

ग्रहण किया यही घात सूत्रकार प्रदर्शित करते हैं—

‘मणपरिणामो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—भगवान् नेमिकुमारने निष्क्रमण के प्रति (मणपरिणामो य कओ-मनः परिणामश्च कृतः) मानसिक परिणाम किया उस समय अपने २ आसनों के कम्पित होने से अवधिज्ञान द्वारा भगवान् को निष्क्रमण के प्रति उद्यत हुए जानकर (तस्म निक्खमण काउजे-तस्य निष्क्रमण कर्तुं) उनका दीक्षामहोत्सव करने के लिये (देवाय जहाइय सव्वडूण सपरिसा समोइण्णा-देवाश्च यथोचित सर्वद्वयं संपर्पद समवतीर्णाः) समस्त ऋद्धियों से एवं अपने परिवार से युक्त होकर चारों निक्षायों के देव क्रमशः आकर उपस्थित हो गये ॥२१॥

सूत्रकार प्रदर्शित करे छे—‘मणपरिणामो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—भगवान् नेमिकुमारने निष्क्रमण तत्काल मणपरिणामो य कओ-मनपरिणामश्च कृत मानसिक परिणाम कर्तुं आ समये पोतपोताना आसनेन कम्पित भवार्थी अवधिज्ञान द्वारा भगवान् ने निष्क्रमण तत्काल उद्यत भवेत्ता मणुने तस्म निक्खमण काउजे-तस्य निष्क्रमण कर्तुं अभने । दीक्षामहोत्सव करवाने भाटे देवाय जहाइय सव्वडूण सपरिसा समोइण्णा-देवाश्च यथोचित सर्वद्वयं संपर्पद समवतीर्णा अधणी ऋद्धियो साथे तेभञ्च पोतपोताना परिवारश्च युक्ता गनीने आरे निक्षायाना देव ओक पछी ओक आवीने डाञ्चरे थछ गया ॥२१॥

गन्ध, स सजावा येना तौस्तथा, स्वभावत एव सुरभिगन्धीन्, मृदुकुञ्चितान्=कोमलकुटिलान् केशान् पञ्चमुष्टिमि कृत्वा त्वरित यथास्यात्तथा लुञ्चति ॥२४॥

दीक्षाग्रहणानन्तर भगवान् मन पर्यवज्ञान प्राप्तवान् । ततो यदभूत्तदुन्यते—
मूलम्—वासुदेवो 'यं ण भण्डं लुत्तकेस जिडंदिय ।

इच्छिय मणोरहं तुरिय, पावसुत्तं दमीसरा ॥२५॥

—त्राया—वासुदेवश्च त भगति, लुप्तकेश जितेन्द्रियम् ।

ईप्सितमनोरथ त्वरित, प्राप्नुहि त्वं दमीश्वर । ॥२५॥

टीका—'वासुदेवो य' इत्यादि ।

ततो लुप्तकेश=लुञ्चितकेश जितेन्द्रिय=वशीकृतेन्द्रियसमूह त भगवन्तं मरिष्टनेमिं वासुदेव=श्रीकृष्णो भगति=कथयति, चकारस्योपपक्षणत्वाद् यत्तद्वत् समुद्रविजयाद्योऽपि भणन्ति—'हे दमीश्वर ! = हे सयमिष्ट्रेष्ठ ! त्वम् ईप्सितमनोरथ=स्वाभिगृहितमोक्षरूप मनोरथ त्वरित=शीघ्र प्राप्नुहि ॥२५॥

धाने (सुगन्धगन्धि-सुगन्धगन्धितान्) स्वभावतः सुगन्धित तथा (मृदुकुचिण-मृदुकुञ्चितान्) कोमल कुटिल (केसे-केशान्) केशों का (पञ्चमुष्टीहिं-पञ्चमुष्टिमि.) पञ्चमुष्टियों से (सयमेव लुचड-स्वय एव लुञ्चति) स्वयं लोच किया ॥२४॥

दीक्षा-ग्रहण करते ही, भगवान् को मन पर्यवज्ञान हुआ बाद यथा हुआ सो कहते हैं—'वासुदेवो' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(लुत्तकेस जिडंदिय ण वासुदेवो मण्डं-लुप्तकेश जितेन्द्रिय त वासुदेवो भगति) इसके बाद लुञ्चित केश वाले तथा जितेन्द्रिय उन अरिष्टनेमि से वासुदेवने कहा (दमीसरा-दमीश्वर) हे सयमिष्ट्रेष्ठ (त्वम्) तुम (तुरियं-त्वरितम्) शीघ्र (इच्छिय मणोरहं पावसुत्तं—

सो-स, ओ नेमिनाथ भगवन्ने सुगन्धगन्धि-सुगन्धगन्धितान् स्वभावतः सुगन्धित तथा मृदुकुचिण-मृदुकुञ्चितान् कोमल कुटिल केशों का पञ्चमुष्टीहिं-पञ्चमुष्टिमि पञ्चमुष्टियों से सयमेव लुचड-स्वय लुञ्चति बोधन कर्तुं ॥२४॥

दीक्षा-ग्रहण करता हुआ भगवानने मन पर्यवज्ञान कर्तुं ओ पछी शु अन्यु ते कहे छे—“वासुदेवो” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—लुत्तकेस जिडंदिय ण वासुदेवो मण्डं लुप्तकेश जितेन्द्रिय त वासुदेवो भगति आ पछी लुञ्चित केशवाणा तथा लुतेन्द्रिय ओ अरिष्टनेमीने वासुदेवे कहे, दमीसरा-दमीश्वर छे सयमिष्ट्रेष्ठ । तमे तुरिय-त्वरितम् शीघ्र इच्छिय

સાહસ્યાઃ=પ્રધાનપુરુષાણા સહસ્રેણ પરિવૃતઃ=યુક્તો ભગવાન ચિત્રાસુ=ચિત્રાન
 ક્ષત્રે અભિનિષ્ક્રામતિ=શ્રામણ્ય પ્રતિપદ્યતે સ્મ-મહસપૃષ્ઠૈઃ સઠ દોષિતો જાતઃ ।
 ભગવતોઽરિષ્ટનેમે પશ્ચાઽપિ કલ્યાણકાનિ ચિત્રાનક્ષત્ર એવ સપન્નાનિ । ભગવાન
 વર્ષશતત્રય ગૃહસ્થાવાસે કૌમાર્યમનુપાલ્ય પ્રવ્રજ્યાં ગૃહીતવાન । 'ચિત્તાર્હિ' ઇત્યત્ર
 સત્સમ્યથે ધૃતીયા । 'પ્રહુત્તમાર્પત્વાત્ ॥૨૩॥

કથ શ્રામણ્ય પ્રતિપદ્ય ઇત્યાદિ—

મૂલપ—અહે સો' સુગંધંગધિષ, તુરિયં મઝર્યકુચિષ્ણ ।

સર્યમેવ લુચેંઙ કેસે, પંચર્મુદ્દીર્હિ સમાહિષ્ ૨૪॥

ઢાયા—અથ સ સુગન્ધગન્ધિતાન, ત્વરિત મૃદુકકુચિતાન ।

સ્વયમેવ લુચ્ચતિ કેશાન, પશ્ચમ્મુદ્દિમિઃ સમાહિતઃ ॥૨૪॥

ટીકા—'અહ' ઇત્યાદિ ।

અથ=પશ્ચમહાવ્રતગ્રહણાનન્તર સમાહિતઃ=સર્વસાવચ્યાગેન જ્ઞાનદર્શનવા
 રિત્રરૂપસમાધિયુક્ત. સ ભગવાનરિષ્ટનેમિઃ સ્વયમેવ સુગન્ધગન્ધિતાન-સુગન્ધો

ત્કૃપ્ત શિષિકા (પાલત્રી) સે વે ઉતરે । પશ્ચાત્ (સાહસીઈ પરિવૃદ્ધો
 ચિત્તાર્હિ અભિનિષ્ક્રમઈ-સાહસ્યા. પરિવૃતઃ-ચિત્રાસુ અભિનિષ્ક્રામતિ)
 હજાર પ્રધાન પુરુષો, સે યુક્ત હોકર ઉનપ્રમુને ચિત્રા નક્ષત્ર મેં દીક્ષા
 ધારણ કી । ભગવાન અરિષ્ટનેમિ કે પાચો હી કલ્યાણ, હસી ચિત્રા
 નક્ષત્ર મેં હુણ હૈં । ભગવાનને ત્રીનસો વર્ષતક ગૃહસ્થાવસ્થા મેં કુમાર-
 પને વ્યતીત કર પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કી-હે ॥૨૩॥
 -દીક્ષા કેસે લી ? સો કહતે હૈં—'અહસો' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(અહ-અથ) મહાવ્રતોં કો ગ્રહણ કરને કે બાંદ
 (સમાહિષ-સમાહિતઃ) સર્વસાવચ્યોગોં કે પરિત્યાગ સે જ્ઞાન, દર્શન
 એવ ચારિત્ર રૂપ સમાધિભાવ સે સપન્ન (સો-સ') ઉન નેમિનાથ ભગ-

ઉત્તમાયા' શિષિકાઃ અવતીર્ણઃ ભગવાન એ સર્વોત્કૃષ્ટ પાલત્રીમાધી નીચે ઉતર્યા પછી
 સાહસીઈ પરિવૃદ્ધો ચિત્તાર્હિ આભિવિસ્ત્રમઈ-સાહસ્યા પરિવૃત્ત ચિત્રાસુ
 અભિનિષ્ક્રામતિ હજાર પ્રધાન પુરુષોની સાથે પ્રભુએ ચિત્રા નક્ષત્રમા દીક્ષા ધારણ
 કરી ભગવાન અરિષ્ટનેમિના પાચેય કલ્યાણ એ ચિત્રા નક્ષત્રમા થયેલ છે ભગવાને
 ત્રણસો વર્ષ સુધી ગૃહસ્થાવસ્થામા કુમારપણામા વ્યતીત કરી પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરી છે ॥૨૩॥
 દીક્ષા કઇ રીતે લીધી ? એ કહે છે—'અહસો' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અહ-અથ પાંચ મહાવ્રતોંને ગ્રહણ કર્યા પછી સમાહિષ-સમાહિત
 સર્વ સાવચ્ય યોગેના પરિત્યાગથી જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ સમાધિભાવથી સ પન્ન

अन्य वद्यों यादगाथ एवम्—“इष्टितमनोरथं न्वरितं प्राप्तं हि, दक्षेनादिना च
रक्षमाना भव”ति पूरोक्तेनागीरेयमा भगवन्मरिष्टनेमिं रन्दित्र्या=स्तुत्वा नत्या
च द्वारकापुरीम् अतिगता =गतवन्तः। गुणोत्कर्षग्रचक्रानामाशीर्वचनानां स्तुति-
रूपत्वं प्रमिदम्। अतः ‘एव रक्षिता’ इत्युक्तम् ॥२७॥

भगवद्गीभाग्रहणानन्तरं वृद्धितं तत्सममाशा राजीमती कीन्शी बभूव, तदाह—

मूलम्—सोज्जण रायवरकन्ना, पव्वज्ज सां जिणस्स उ ।

नीहासां उ निरानदा सोगेणं उं समुच्छिद्धा ॥२८॥

टिप्पणी—श्रुत्वा राजवरकन्या, प्रपञ्चा सा जिनस्य तु ।

निर्हासा तु निरानदा शोकेन तु समृञ्जिता ॥२८॥

टीका—‘सोज्जण’ इत्यादि ।

राजवरकन्या=राजसु=राजा मये वर. श्रेष्ठ-उग्रसेन, तस्य कन्या,
मा राजीमती तु जिनस्य=भगवतोऽरिष्टनेमे प्रपञ्चा=दीक्षा-दीक्षासमाचार

(दसाराय-दशार्हा) समुद्रविजय आदि यादव एव (बहुजणा-बहुजना)

और भी अन्य बहुत से जन (एवम्) हे नेमिकुमार ! “आप जीध
ही अपने मनोमिलपित अर्थ की प्राप्ति करो तथा दर्शन आदि से बढ़ते
रहो” इस प्रकार आशीर्वादात्मक वचन कहते हुए (अरिष्टनेमिं वदित्वा-
अरिष्टनेमिं वदित्वा) भगवान् को चन्दना ररके एव उनकी स्तुति करके
(वारगाउरिं अङ्गया-द्वारकापुरीं अतिगताः) द्वारकापुरी गये ॥२७॥

अब जब राजीमती की नेमिकुमार के मिलने की आशा बिलकुल
टूट गई तब उसकी क्या दशा हुई सो सूत्रकार प्रकट करते हैं—
‘सोज्जण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(रायवरकन्ना-राजवरकन्या) राजाओं में श्रेष्ठ उग्रसेन
की वह कन्या राजीमती (जिणस्स-जिनस्य) नेमिनाथ भगवान् की

दशार्हा समुद्रविजय वजेरे यादव अने भीष्म पणु बहुजणा-बहुजना धरु भाष
येये छे नेमिकुमार ! “आप जलदीयी तमारा मननी अलिवाधाने पूर्ण करे अने
दर्शन आदिथी पधना रहो” आ प्रकान्ना आशीर्वादात्मक वचन कहेता कहेता
अरिष्टनेमिं वदित्वा-अरिष्टनेमिं वदित्वा अरिष्टनेमि लखवानने पटना करी, येमनी
स्तुति करीने वारगाउरिं अङ्गया-द्वारकापुरी अतिगताः द्वारकापुरी गया ॥२७॥
-लखमनीनी नेमिकुमारने भगवानी आशा ब्यारे मिलकुल पटी गर्ध त्यारे
येनी शु दशा यर्ध तेने सूत्रकार प्रकट करे छे—“सोज्जण” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—रायवरकन्ना-राजवरकन्या राजाओंमा सब श्रेष्ठ येवा उग्रसेन
गजनी ये कन्या राजीमतीये जिणस्स-जिनस्य नेमिनाथ भगवानने पव्व सोज्जण-

કિં ચ—

મૂલમ્—નાળેણં દસંણેણં ચ, ચરિત્તેણં તવેણં ચ ।

સ્વતીણં મુત્તીણ, વઢુંમાણો ભવોંહિ ચં ॥૨૬॥

છાયા—જ્ઞાનેન દર્શનેન ચ, ચારિત્રેણ તપસા ચ ।

જ્ઞાન્ત્યા મુક્ત્યા, વર્ધમાનો ભવ ચ ॥૨૬॥

ટીકા—‘નાળેણ’ इत्यादि ।

જ્ઞાનેન દર્શનેન ચ ચારિત્રેણ તપસા ચ જ્ઞાન્ત્યા—ક્ષમયા મુક્ત્યા=નિર્લેપતયા ચ વર્ધમાનો ભવ=વર્ધસ્વ ॥૨૬॥

મૂલમ્—‘एव ते’ रामकेसवा, दसैरा यं बहुजंणा ।

अरिष्टं नेमि वदित्ता, अङ्गया वारगाउरि ॥२७॥

છાયા—एव तौ रामकेशवौ, दशार्हाश्च बहुजना ।

अरिष्टनेमि वन्दित्वा, अतिगता द्वारकापुरीम् ॥२७॥

ટીકા—‘एव ते’ इत्यादि ।

તૌ પ્રસિદ્ધૌ રામકેશવૌ તથા સમુદ્રવિજયાદયો દશાર્હાઃ, તથા—બહુજના.=

ईप्सित मनोरथ प्राप्नुहि) ईप्सित मनोरथ को प्राप्त करो । सूत्रस्थ चकार यह कहता है कि बलभद्र समुद्रविजय आदिने भी ऐसा ही कहा ॥२५॥

फिर भी कहा—‘नाणैण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(नाणैण—ज्ञानेन) ज्ञान (दसणैण—दर्शनेन) दर्शन, (चरि ण—चरित्रेण) चारित्र, (तवेण—तपसा) तप, (स्वतीए—क्षान्त्या) क्षमा एव (मुत्तीए वडुंमाणे भवाहिया—मुक्त्या वर्धमानो भवच) मुक्त-निर्लोभता—इन सब से आप बढ़ते रहो ॥२६॥

‘एव ते रामकेसवा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(ते राम केसवा—तौ रामकेशवौ) वे रामकेशव तथा

मणोरथ पावसुत्त—ईप्सित मनोरथ प्राप्नुहि इच्छित मनोरथને પ્રાપ્ત કરો . સૂત્રસ્થ ચકાર એ બતાવે છે કે બલભદ્ર સમુદ્રવિજય વગેરેએ પણ એવું જ કહ્યું ॥૨૫॥ પછી પણ કહ્યું —“નાળેણ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—નાળેણ—જ્ઞાનેન જ્ઞાન, દસણે ણ—દર્શનેન દર્શન, ચારિત્તેણ—ચારિત્રેણ ચારિત્ર તવેણ—તપસા તપ, સ્વતીણ—જ્ઞાન્ત્યા ક્ષમા અને મુત્તીણ વઢુંમાણે ભવાહિયા—મુક્ત્યા વર્ધમાનો ભવચ સુકિત નિર્લોભતા આ બધાથી આપ વધતા રહો ॥૨૬॥

“एव ते रामकेसवा” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—તે રામકેસવા—તૌ રામકેશવૌ એ રામ કેશવ તથા દસારાય—

સ્વ પ્રત્યક્ષાનુમતી રાજીમતી પ્રત્યક્ષાનુમતી પ્રતીષ્ઠાના પિતૃગૃહે સ્થિતા । તદા ભગવતોઽરિષ્ટનેમેલેપુષ્પાતા રથનેમિસ્તસ્યામનુરક્ત* પુષ્પ ફલ વિભૂષણાદિક તસ્યૈ પ્રેષયતિ સર્તા રાજીમતી તુ ત ન ગૃહાતિ સ્મ । ઉપપદ્યતે ચૈતત્-કામી ઠિ કા ચ નામલિપ્દન્યથા-ભાગ્યે સર્વ પશ્યતિ । નતોઽન્યદા સ રથનેમિ સ્તસ્યા રાજીમત્યાઃ સમીપમાગત્ય યદતિ-સુલોચને ! નેમિકુમરપરિત્યાગતો મા વિષાદ !

સેવ-રદિ અત્ તેન પરિ-ચક્તા મમ પ્રગ્નિતુ શ્રેય.) યદિ નેમિકુમારને મુજે જોડે હી ડિયા હૈ, તો અવ મેરી મલાઈ કમીમે હૈ કિ મ દીક્ષા પ્રાર્થન કર લૂ ઘા મે રહને મેં મેરી મલાઈ નહીં હૈ । કારણ તમા કરને (અર્થાત્ મસાર મેં રહને) સે તો મુજે અન્યમય મે મી દુઃખ મોગને પડેંગે ॥૨૯॥

હમ પ્રકાર રાજીમતી દીક્ષા પ્રાર્થન કરને મેં અમિલાવા સપત્ર પત્ની હુઈ થી કિ હતને મેં ભગવાન અરિષ્ટનેમિ કે ત્વ જોડે માર્ડે રથનેમી રાજીમતી પર અનુરક્ત હો ગયે । ઉન્હોને ઉમરો અપની ઔર આકૃષ્ટ કરને કે લિયે ઉમરો પાસ ફલ પુષ્પ ત્વ વિભૂષણ આદિ ભેજના પ્રાર્થન કિયે । રાજીમતી નિષ્પાપ હૃદયવાળી થી અત્ ઉમરો ઇનરો સ્વીકાર નહીં કિયા । ઠીક માત્ર હૈ રામીજન પીલિયા રોગ ગાલે કી તરફ સર્વત્ર પ્રત્યયામાવ જો હો દેખા કરના હૈ । ત્વ દિન કી ઘાત હૈ કિ રથ નેમિને રાજીમતી કે પાસ આકર રહા સુલોચને ! નેમિકુમારને જો આપકા પરિત્યાગ કર દિયા હૈ ઉમરો આપ જરા મી રોડલિખત ન હોવે ।

મમ પ્રગ્નિતુ શ્રેય નેમિકુમારે મને તજી ડા દીધી હિ ત્યારે હવે મારી ભલાઈ તો એમાજ છે કે, હુ દીક્ષા ધારણ કરી લઉં ધર્મમાં રહેવાથી હવે મારી ભલાઈ નથી કરજીકે, એવું કરવાથી અથવા તો સમારમાં રહેવાથી તો અન્ય ભવમાં પણ મારે હજી ભોગવવું પડશે ॥૨૯॥

આ પ્રકારનો દીક્ષા ધારણ કરવાનો મનોગત નિશ્ચય રાજીમતી કરી રહેલ હતી એ સમયે ભગવાન અરિષ્ટનેમિનો એક નાનો ભાઈ રાજીમતીમાં અનુરક્ત થઇ ગયો તેણે રાજીમતીને પોતાના તરફ આકર્ષવા માટે તેની પાસે ફળ, પુષ્પ અને આભૂષણ આદિ મોકલવાનો પ્રાર્થન કર્યો રાજીમતી નિષ્પાપ હૃદયવાળી હતી આથી તેણે એ વસ્તુઓનો સ્વીકાર ન કર્યો એ વાત સાચી છે કે, ડામાં માણુમો, કમ માને રાગા જેમ ચારે બાજુ પીળુ જ લાગે છે તે રીતે જોતા હોય છે એક નિવસની વાત છે કે, રથનેમિએ રાજીમતીની પાસે આવને કહ્યું, સુલોચના ! નેમિકુમારે આપનો પરિત્યાગ કરી દીધો છે આથી આપ જરા પણ પોતાના દિલના શોક ન કરો ભલે

श्रुत्वा=कर्णाकर्णि समामण्ये निर्हासा-निर्गतो हासो यस्याः सा तथा-हाम्यरहिता
तु=पुन.-निरानन्दा-निर्गत आनन्दो यस्याः सा तथा आनन्दरहिता च जाता ।
तु=पुन' शोकेन समूर्च्छिता जाता ॥२८॥

सखीभिः शीतलोपचारादिना लब्धसङ्गा सा यत्कृतवती, तदुच्यते—

मूलम्—राईमई विचितेड, धिरैत्थु । मम जीविय ।

जाह तेण परिच्चत्ता, सेय' पव्वेडउ मम ॥२९॥

छाया—राजीमती विचिन्तयति, धिगस्तु मम जीवितम् ।

यद्यह तेन परित्यक्ता, श्रेय प्रजितु मम ॥२९॥

टीका—‘राईमई’ इत्यादि ।

सम्प्राप्तचैतन्या राजीमती विचिन्तयति-मम जीवित धिगस्तु । यद्यह तेन भगवता परित्यक्ता तर्हि मम प्रजितु=प्रज्या ग्रहण श्रेय,=कल्याणकरम्, ननु गृहेऽवस्थानम् । येनान्यजन्मन्यपि दुःखभागिनी न भवेयम् ॥२९॥

(पव्वज्ज सोऊण-प्रज्या श्रुत्वा) दीक्षा ग्रहण करने की सुनकर (निहासा निरानदा-निर्हासा निरानदा) हास्यभाव से एवं आनन्दभाव से रहित होकर (सोगेण समुच्छिया-शोकेन समूर्च्छिता) शोक से सतप्त होकर मूर्च्छित हो गई ॥२८॥

सखियों के द्वारा शीतलोपचारों से स्वस्थ होने पर राजीमतीने जो किया सो कहते हैं—‘राईमई’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जब सखियोंने शीतलोपचार द्वारा उसको सचेत किया तब वह (राईमई-राजीमती) राजीमती (विचितेड-विचिन्तयति) विचार करने लगी कि—(मम जीविय धिगत्थु-मम जीवित धिक्क अस्तु) मेरे इस जीवन को धिक्कार है क्योंकि—(जाह तेण परिच्चत्ता मम पव्वउ

प्रज्या) दीक्षा ग्रहण कथोक्त साखीने निहासा निरानदा-निर्हासा निरानदा हास्यभाव एवं आनन्दभावही रहित अपनी सोगेण समुच्छिया-शोकेन समूर्च्छिता शोक्त्या सतप्त यद्यने मूर्च्छित बना गई ॥२८॥

सभीओओ शीतल उपचारों करीने इच्छिमा लाव्या पछी राखमतीओ शु कथुं ते कहे छे—“राईमई” इत्यादि ।

उपारे सखिओओ मूर्च्छित अपने राखमतीने शीतल ओवा उपचारों करीने शुद्धिमा अछा तयारे ने राई मई-राजीमतो राखमती स्वत विचितेड-विचिन्तयति विचार करवा लाओ के मम जीविय धिगत्थु-मम जीवित धिक्क भाना आ लयन •ने धिक्कडरछ के भडे, जाह तेण परिच्चत्ता मम पव्वडय सेय-यदि अह तेन परित्यक्ता

नीयानुरक्ता तद् दधाति। इयमात्मानं मुखा मतापर्याम ? इन्त ! मृगतजावित
मा चेत्त्वोक्त्यास्तर्हि जन्मावधि ने दाम स्याम् ! अत्रि मुग्धे ! भागान् सुदृश्य !
तान विना जीवन निर्गममिति मर्त्योऽपि जानाति। अतो मृञ्च रदाग्रद,
स्वीकुरु मा त्वद्वियोगसंशयितजावितम्। इत्य तद्वचन श्रुत्या समया सा
राजीवती तस्य प यत एव पायस भूक्त्या मदनफल् मसित्या कटोरके वमन
कृत्वा रथनेमि प्राह-पिरेदम् ! तस्या इदं वचन श्रुत्या रथनमि मिथिद्विरक्त

साथ कहा अगि मृगनयने ! जिस प्रकार शुष्क फाण्ड में अनुरक्त पन-
कर समरी न्यर्थ ही अपने आपको मत्तापिन करती है उसी प्रकार
चतुर भी तुम क्यों व्यर्थ मे उन विरक्त हुए नेमिकुमार में अनुरक्त
पनकर अपने आपको मत्तापिन कर रही हो। तुम्हारी प्राप्ति की आशा
से जीनेवाले मुझे स्वीकार कर तुम देखो कि मैं किस प्रकार तुम्हारा
जीवनभर दाम पनकर रहता ह। अत्रि मुग्धे ! लोगों को लोगने में
ही समार का मजा है। क्यों कि उनके बिना जैसे सुद पकवान
भी लवण के बिना न्यर्थ हो जाता है जीवन भी व्यर्थ है। यह बात
सर्व ही जानते हैं। इसलिये रदाग्र सा परित्याग कर मुझे भर्तारूप
से तुम स्वीकार करो। नहीं तो यह निश्चिन समझो कि मैं इस ससा-
में नामशेष होजाऊंगा। इस प्रकार रथनेमि भी अटपटी बातें सुनकर
उस राजीवतीने उसके देखते ही लींग से ग्वाकर मदनफल वा
लिया। उसके प्रभाव से उसको उसी समय वमन हो गया। उस
वमनको वह कटोरे में ले आई और रथनेमि से रहने लगी अच्छा तुम

मुझ लाकड़ ॥ अनु कत भनेल लाभनी व्यर्थमा पोतानी जलने नतपित करे छे
ओअ रीते थतु छेवा छता पाप तमे व्यनमा था भाटे विन्दत थयेका नेमि
कुमारमा अनुकत थधने पोताना जलने नतपित करे छेवा छे तमे। प्रेत
करवानी आशामा छी रहैला ओवा भाटे म्वाका करे आ। पु। के, दु
कथ नीते लवनभर तमादे दम जनीने नहु छ छे मुग्धे ! लोगे, लोगवनामा
न सआरनी भन छे केमके ओना वगर नेम लातलाटना म्वाष्टि लोगन पण
भीडा वगन स्वाष्टि नथी लागता ओअ प्रकारथी लवन पण व्यर्थ छे आ पातने
महु के। मछे छे आ भरले छडाअदने पत्थि ग करी भने तमान लरथर वगे
रवाकर करे ओअ नही वाय तो निश्चय माने के हु आ नआरमाथी नामशेष
जनी जवाने न्धनेभीनी आ प्रकारनी अटपटी बातने स भगोने राधमतीओ ओअ
नेता नेताज जीन आधी अने छप थी मदन वपने आछ हीहु जेना प्रभावथी
तेने ओअ वणते छवटी थर्थ ओने ओक कटोशमा छधने थोरिनी सामे आवी

સ ત્યા પરિત્યક્ત્યાન, તેન કિમ્ ? ત્વ મા ભર્તાર ન્મોઠ્ય સ્વક વય. મફ
લીકુરુ । અહ ત્યા પ્રસામ કામયે, યયા ભ્રમરો માલતીમ્ । તમ્યેદ વનન શ્રુત્વા
રાજીમતી પ્રાઢ-યદ્યપ્દ તેન પ્રભુણા પરિત્યક્તા, તમ્યપિ તદ્વતમાનસૈરામ્મિ ।
સ મા પત્નીત્વેન નો ગૃહીત્યાન, શિષ્યાત્વન તુ ગ્રહીત્યત્યેય । અતસ્ત પ્રાર્થના
વ્યર્થા ! મુશ્ચ મહિપયામનુક્તિમ્ । ણ ત્યા પ્રોક્તઃ મ તસ્મિન્નદનિ તત્તો નિર્ગત ।
પરન્તુ તદ્વતા સ્પૃહા પરિત્યક્તુ ગમર્થો નાભૂત । અથાપરંધુ સ પુનરપિ રહમિ
રાજીમતી પ્રેમ્ણા પ્રોક્ત્યાન-અપિ મૃગાક્ષિ । ચિરક્તેઽરિષ્ટનેમી શુકે કાલ્કેઽન્તિ

અને તેને યદિ આપકો ટ્રેડ દિયા તો હમસે ક્યા ' હમ તો મૌજૂદ
હૈ-અત. તુમ મુઝે અપના પતિ સમઝકર મેરે સાથ અપને હમ દેવ-
દુર્લભ વય કો સફલિત કરો । મેં જિસ પ્રકાર ભ્રમર માલતી કો
ચાહતા હૈ ઉસી પ્રકાર તુમકો અત્યત્ત ચાહ રહા હુ । રથનેમિ કે હસ
પ્રકાર અસમ્ય વચનો મેં સુનકર રાજીમતીને વડી હી શાતિ કે સાથ
સમ્યમાપા મેં ઉનકો ઉત્તર દિયા-યદ્યપિ મેં અરિષ્ટનેમિદ્વારા છોડ દી
ગઈ હુ તો મેરે દ્વારા વે નહીં છોડે ગયે હૈ । મેરા મન તો ઉન્હીં
મેં લીન પના હુઆ હૈ । માના ઉન્હોંને મુઝે પત્નીરૂપ સે સ્વીકાર નહીં
કિયા હૈ તો ક્યા હુઆ શિષ્યારૂપ સે તો સ્વીકાર કરેગે હી । હમલિયે
આપકા હસ પ્રકાર કહના સવધા વ્યર્થ હૈ । આપ મેરી આશા ન કરો ।
હસ પ્રકાર જન રાજીમતીને ઉનસે રહા તો વહ ઉસ દિન તો વહા
સે ચલે ગયે-પરન્તુ રાજીમતી કી પ્રાપ્તિ કી આશા ઉનકી ગઈ નહીં ।
દૂસર દિન ફિર મૌકા પાકર ઉનને રાજીમતી સે વડી આર્જાજી કે
તેમણે તમેને છોડી દીધા છે પન્તુ અમે લોકો તો છોએજન આવા તમે મને
પોતાના પતિ તરીકે માનીને મારી સાથે તમારી આ દેવદુર્લભ વચને સદ્ગ કરો
જે પ્રમાણે ભ્રમર માલતીને ચાહે છે આજ પ્રમાણે હુ તમને ચાહી રહ્યો છુ રથનેમિના
આ પ્રકારના અસમ્ય વચનોને સાભળીને રાજમતાએ ખૂબજ શાતિપૂર્વક સમ્ય
એવી ભાષામા તેને ઉત્તર આપ્યો કે, હુ જો કે અરિષ્ટનમિથી તરછોડાયેલી છુ
તો પણ મેં મારા હૃદયમાથી તેમન દૂર કરેલ નથી માઝ મન તો એમનામાજ લીન
બનેલ છે તેમણે ભલે મન પત્નીરૂપે સ્વીકારેલ નથી તે શુ થયુ ? શિષ્યારૂપે તો
તેઓ મારો સ્વીકાર અવશ્ય કરશે જ આ કારણે આપનુ આ પ્રકારનુ પહેલુ
સર્વથા વ્યર્થ છે આપ મારી આશા ન કરો આ પ્રમાણે રજુ પત્નીએ જવારે તેને
કહ્યુ એટલે તે દિવસે તો એ ત્યાંયા આવ્યો ગયો પરન્તુ રાજમતીની પ્રપ્તિની આશા
તે છોડી ચડ્યો નહીં બીજે દિવસે સમર્થ મળતા ફરી તે રાજમતાની પાસે
પહોચ્યો અને ઘણીજ આજીજના સાથે જોડવા લાગ્યો કે, હે મૃગાક્ષિ ! જે પ્રકાર

इतथ भगवानरिष्टनेमिच्छन्नस्थावस्थाया ग्रामादिषु विहरमाणश्चतुःपञ्चागत
दिनान्यतिराग्य पञ्चपञ्चाशत्तमे त्रिंशते पुनरनिरुद्धरूपमवाप्नुयात्प्रमत्तपः कृत्वा
ध्यानस्थः केवलज्ञानमाप्नुयान् । तदा कम्पितासना मर्वे देवेन्द्रा दवै सह तत्र
समागताः । समागतैस्तैर्देवैर्निर्मिते मुग्धाभित समवसरणे समुपविश्य भगवान्
रिष्टनेमिर्देशना दातृपारेषे । वनपालमुख्यात्मभोर्नानोत्पत्तिमयाचार श्रुत्या पल-
राम-श्रीकृष्णा समुद्रविजयादयो दशार्हास्तथाऽन्येपि रहस्यो यादवा, रैवतक
होकर वल् वापिस्म अपने घर पर लौट आया । इस प्रकार विशुद्धभावना
संपन्न बनी हुई राजीमतीने घर में रहने तक का अपना समय विविध
प्रकार की तपस्याओं की आराधना करने में ही व्यतीत किया । विशुद्ध
तपस्याओं के अनुष्ठान से उसका समय भी घर में रहते हुए
मुत्तमपूर्वक व्यतीत होने लगा ।

उधर भगवान् अरिष्टनेमि उन्नस्थावस्था में चापन ५४ दिन तक रहे
और इसी अवस्था में उन्होंने ग्रामानुग्राम विहार किया । परन्तु पञ्चपन ५५
वें दिन वे पुन रैवतक पर्वत पर आये और वहाँ उन्होंने अट्टमत्तप करके
ध्यानस्थ होकर केवलज्ञान प्राप्त किया । भगवान् को केवलज्ञान होते ही
इन्द्रों के आसन कम्पायमान हुए, मो भगवान् को केवलज्ञान की प्राप्ति जान-
कर समस्त इन्द्र देवों के साथ २ वहाँपर आकर एकत्रित हो गये । देवोंने
वहाँ भगवान् के समवसरण की रचना की । भगवान् ने धार्मिकदेशना
देना प्रारम्भ किया । वनपाल के मुख से प्रभु को केवलज्ञान उत्पन्न
हुआ जानकर पलराम श्रीकृष्ण एवं समुद्रविजय आदि यादव तथा और

ते पोटाना घर आली गये आ प्रकारनी विशुद्ध भावनावाणी होनेल राशुम १
व्या सुधी धरमा रही त्यासुधी विविध प्रकारनी तपस्याआथी तेहे पोताने समय
व्यतीत कथी विशुद्ध तपस्याआने अनुदानथी अने समय आ रहेल छता
सुभपूर्वक व्यतीत थवा लाज्ये

आ तरङ्ग भगवान् अरिष्टनेमि छन्नस्थावस्थाया चापन त्रिंशत् सुधी रह्या
अने ओ अवस्थाया तेमहे ग्रामानुग्राम विहार कथी पञ्चावनमा त्रिंशत् तेम
इरीथी रैवतक पर्वत उपर पाछा इथी अने त्या तेमहे अट्टमत्तप ५५ दिने ध्यानस्थ
होनीने केवलज्ञान प्राप्त कथुं भगवान् ने केवलज्ञान शताब्द छ द्रोन आसन क पा-
यमान जन्मा आथी भगवान् ने केवलज्ञानी प्राप्ति जल्दीन यद्यपि ईन्द्र देवै नी साथे
रैवतक पर्वत उपर आवी पछोल्या देवोअे भगवान् ना समवसरणी रचना करो
भगवान् ने धार्मिक देशना आप जे प्रारम्भ कथी वनपालना सुमेथी प्रभुन केवलज्ञान
प्राप्त थवानु जल्दीने अलराम, श्रीकृष्ण आन समुद्रविजय वगेरे यादवो तथा गीता

एवमोचत्-किमहं श्रुनोऽस्मि, यद्विदं प्रमनं पित्रामि ! सस्मिता राजीमती प्राह-किं भवानपीठं जानाति ? स प्राह-प्राप्तोऽप्येतज्जानाति, तर्हि नाहं वेद्याति शङ्काया अत्राशं एव कुतो भवत्या दृष्टिं जातः ? ततः कोपठामाश्लिष्टन्दना राजीमती प्राह-अये मूढ ! नेमिकृतपरित्यागेन प्रमनतुल्या मा भोक्तुमिच्छन् भवान् यदि कुङ्करो न भवसि, तर्हि कोऽसि ? इति भवानेव कथयतु ! एव तस्या वचनं श्रुत्वा तद्विषयमाशां परित्यज्य रथनेमिः स्वगृहं गतवान् । ततः मती सा राजीमती विशुद्धं तपस्तप्यमाना मुखेन स्वगृहे स्थिता ।

इसको पीओ । राजकुल की इस बात को सुनकर रथनेमिने कुछ घृणि-तभाव से ऐसा कहा क्या मैं श्वान हूँ जो वमन को चाटू-या पीऊँ ? तब सस्मित होकर राजीमतीने उनसे कहा अरे ! क्या आप भी इस बातको जानते हैं ? उसने कहा इसमें जानने की कौनसी बड़ी भारी बात है यह तो एक बाल जन भी जानता है । फिर मैं कैसे न जानूँ इस प्रकार के सदेह को आपके हृदय में स्थान ही कैसे हुआ । रथनेमि के इस प्रकार वचन सुनकर राजीमती को पहिले तो उन पर कोप आया पश्चात् उसको दबाकर वह कुछ हँसकर उनसे कहने लगी-अये मुग्ध ! जब नेमिने मुझे छोड़ दिया है तो मैं तो वमन तुल्य ही हूँ फिर भी आप मुझ वमन को भोगने के अभिलाषी बन रहे हो तब कहो तुम श्वान नहीं हो तो कौन हो । इस प्रकार राजीमती की इस प्रयुक्त युक्ति से सचेत होकर रथनेमिने उसकी प्राप्ति की आशा का परित्याग कर दिया । तथा निश्चिन्त

अने कडेवा लागी के, तमो अने पी नज्जे शब्दुलथी आ वातने सामणीन रथ नेमिजे काधक धृष्टायुक्त आवधी कथु के, शु हु कुतरो छु के, उलटीने आहु-पीछ नज्जे ? आथी शब्दुले हसता हसता कथु के, शु आप जे वातने नज्जे छे ? रथनेमिजे कथु -जेभा नज्जुवाना शु वात छे आने तो नानाभा नातु जाणके पथु समजे छे तो पछी हु केम न नज्जुतो होछे आ प्रकारना सहेछने आपना हृदयमा स्थान केम भज्जु ? रथनेमिना आ वचनने साक्षणीने शब्दुमतीना हिलमा प्रथम तो तेना प्रत्ये कोष उत्पन्न थये परतु कोषने दणावनि हसता हसता जे कडेवा लागी के, अरे मूढ न्यारे नेमिकुमारि भने छोडी दीधिल छे त्यारे जे दृष्टीमे हु उलटीना जेवीज छु छता पथु उलटीना जेवी भने आप चेतानी लोगववानी सामग्री जेवी भानी अभिलाषा करी रहेल छे ता तमो कुतरा जेवा नहो तो केवा छे ? आ प्रकारनी शब्दुमतीनी युक्तियुक्त समजवटथी रथनेमिना मनमा लज्ज उत्पन्न थय अने जे आशानो तेछे परित्याग करी दीधे अने निश्चिन्त थयने

एतच्च सूत्रकारोऽपि वर्णयति—

मूलम्—अहं सां भमरसन्निभे, कुचफणगपसाहिण ।

सयमेव लुचंड केसे, धिडमता ववस्सिया ॥३०॥

श्रुत्या—अथ सा भ्रमरसन्निभान्, कूर्चफणकसन्निभान् ।

स्वयमेव लुञ्चति केशान्, धृतिमती व्यवसिता ॥३०॥

टीका - 'अह' इत्यादि ।

अथ=धर्मदेशनाश्रवणानन्तर धृतिमती=धैर्ययुक्ता व्यवसिता=धर्मोद्धारी करणे
ऽप्यवसाययुक्ता सा राजीमती भ्रमरसन्निभान्=कृष्णतयाऽऽकुञ्चिततया च भ्रमर
तुल्यान्, कूर्चफणरूपमाधितान्-कूर्चन-वृक्षशकानिर्मितेन 'कूची' इति प्रसि-
द्धेन, फणकेन-कङ्कतकेन च प्रसाधितान्=स कृतान् केशान् भगवन्नुपवा-
च्यमेव लुञ्चति=अपनयति ॥३०॥

धार्मिकदेशना सुनकर राजीमतीने मानमौ सखियों के साथ भगवान्
के समीप दीक्षा वारण की ॥

सूत्रकार अथ इसोचात का वर्णन करते हैं—'अहसा' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अह-अथ) प्रभु नेमिनाथ भगवान्की धर्मदेशना सुनने
के बाद (धिडमता-धृतिमति) धैर्ययुक्त तथा (ववस्सिया-व्यवसिता) धर्म
अंगीकार करने के अध्यवसायवाली (सा-सा) उस राजीमतीने (भम
रसन्निभे-भ्रमरसन्निभान्) भ्रमर के समान रहने तथा (कुचफणक-
पसाहिण-कूर्चफणकसन्निभान्) कूची एवं फणक-कङ्कतक-से समान
हुए अपने (केसे-केशान्) केशोंका (सयमेव लुचंड-स्वयमेव लुञ्चति)
अपने हाथों से ही लुञ्चन किया ॥३०॥

भमरों जैसी धर्मदेशना भाषाणीने शलभतीजे सातसे सखीजैसी साथे लगना
नना भमर हीसा धाण्डु करी लाधा

सूत्रकार हुवे जे वातनु वचुन करे छे "अहसा" इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अह-अथ प्रभु नेमिनाथ भगवान्की धर्मदेशनाने भाषणा पछी
धिडमता-धृतिमति धरने धाण्डु करनार तथा ववस्सिया-व्यवसिता धर्मने अंगी
कार करवाना अध्यवसायवाली सा सा जे शलभतीजे भ्रमरसन्निभे-भ्रमरसन्निभान्
भमराना जेवा कणा तथा कुचफणरूपमाहिण-कूर्चफणकसन्निभान् सुद्ध रीते
जोलायेवा लाणा केसे-केशान् केशानु सयमेव लुचंड-स्वयमेव लुञ्चति पोतना
हाथी जे लायन कथुं ॥३०॥

पर्वते समागत्य यथास्थान समुपविश्य प्रमादपारिधितरङ्गाप्यापितद्वया जिन-
मदत्ता देशनाश्रु तत्र त । तथा-प्रसङ्गशङ्काजीमत्यपि सखीभि सह समागताः ।
भगवद्भक्ता देशना श्रुत्वा गहवा राजानोऽन्ये च यथा मनुष्या प्रचुरानार्थश्च
प्रतिबुद्धा भगवत् समीपे प्रव्रजिताः । केचित्तु श्रावकस्य स्वीकृतवन्तः । तेषु
प्रव्रजितेषु वरदत्ताद्या अष्टादशगणधरा अभवन् । ते भगवद्भक्त्या त्रिपद्या द्वाद-
शाङ्गी कृतवन्तः । रथनेमिरपि भगवतोऽन्तिके प्रव्रजितः । रामकृष्णौ समुद्र-
विजयादयो दशाहा उग्रसेनान्यो यादवा राजीमत्यादयो यदुरन्यथाश्च द्वारका
पुरीं प्रतिगताः । प्राप्तकेवलानां भगवानरिष्टनेमिर्ग्रामानुग्राम विहरन्नन्यदा
द्वारकाया समवसृतः । तदा सुमती राजीमती भगवता दृष्ट्वा सप्तगत
सख्यकामि सख्योभि सह भगवतोऽन्तिके दीक्षा गृहीतवती ।

भी अन्य यादवगण रैवतः पर्वतपर आ पहुँचे । तथा प्रसङ्गवश सखियों
के साथ राजीमती भी आई । वे सब हर्षित हृदय होकर प्रभु की देशना
सुनने में दत्तचित्त हो गये । प्रभुद्वारा दी गई धर्मदेशना सुनकर अनेक राजा
अनेक मनुष्य तथा प्रचुर अनार्थ उस समय प्रतिबुद्ध होकर उनके समीप
दीक्षा धारण की । कितनेक व्यक्तियोंने प्रभु से श्रावकव्रत अंगीकार किये ।
जितने प्रव्रजित हुए थे उनकी में से वरदत्त आदिक अठारह गणधर हुए ।
उन्होंने भगवान् की दी हुई त्रिपदा द्वारा द्वादशाङ्गी की रचना की । रथ
नेमिने भी भगवान् के समीप मुनिदीक्षा स्वीकार की । राम, कृष्ण एवं
समुद्रविजय आदि दशार्ह तथा उग्रसेन आदि यादव एवं राजीमती आदि
यदुरन्यापै प्रभु की धर्मदेशना सुनकर वापिस द्वारका आ गई । विहार करते
२ केवली नेमिनाथ भगवान् जब फिर द्वारका पधारे उस समय उनकी

यादवगणो रैवतः पर्वत उपर आवा पहुँचे । प्रसङ्गवश सखीमती पण्य पोतान
सखीयोनो साथे आवेल हुती प्रभुनी धर्म देशनाने हर्षित हृदयथी सहु कोछ साबणी
रह्या हुता प्रभु तरङ्गी देवाथेली धर्म देशना साबणाने अनेक सख्यो अनेक मनुष्यो
तथा प्रचुर अनार्थो अ समये प्रतिबुद्ध जनीने तेमनी साथे दीक्षा धारण करी
लीधी केटलक व्यक्तित्थो अ प्रभुनी साथे श्रावक व्रतनो अंगीकार क्यो नेटला
प्रव्रजत थया हुता अेमनामाथी वरदत्त आदि अठार गणधर थया अेमण्णे लगवाने
आयेल । त्रिपदी द्वारा द्वादशाङ्गीनी रचना करी रथनेमिअे पण्य लगवाननी पासथी
मुनिदीक्षा धारण करी राम, कृष्ण अने समुद्रविजय आदि दशार्ह तथा उग्रसेन
आदि यादव अने सखीमती वगेरे यादव कन्याओ प्रभुनी धर्म देशना साबणीने द्वादशा
पाछा करी गया पिछार करता करता भगवान नेमिनाथ वगारे द्वारका पहुँचे ।

ठाया—सा प्रजाजिता सती, प्राजाजयत्त प्रहृम् ।

स्वजन परिजन चैव, गील्वती प्रहृयुता ॥३२॥

टीका—‘सा पन्वडया’ इत्यादि ।

प्रजाजिता सती—प्रवज्याग्रगण्य नर गील्वती=मूलोत्तरगुणयुक्ता प्रहृयुता
=अतीतमर्यादोपाङ्गा सा राजीमती मा गी तत्र-द्वारकाया बहु स्वजन=
भगिन्यान्विता परिजन=मर्यादविर्ग चैव प्राजाजयत्=दीक्षामग्राहयत् । राजीमती
भगिन्यादीना मर्यादीना च सप्तशती प्राजाजयन्ति-सप्रदाय ॥३२॥

अथ तदनन्तर वक्तव्यतामाह—

मूढम्—गिरि चैव रेवय जती, वासेणोल्ला उ अतैरा ।

वासते अधयोरम्मि, अंतो लयणस्स सा ठिय्या ॥३३॥

ठाया—गिरि च रैवतय यान्ति, रपेणाद्रां तु अन्तरा ।

वर्पति अन्धकारे, अन्तर्लयनय सा स्थिता ॥३३॥

टीका—‘गिरि च’ इत्यादि ।

च=पुनरन्यदा भगवत्प्रिष्टेर्भि रन्दनाथ रैवतय गिरि यान्ती=गच्छन्ती

फिर राजीमतीने क्या थिया ? सो कहते हैं—‘सो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पन्वडया सती—प्रजाजिता सती) दीक्षित होकर मुलो
त्तर गुणों के परिपालन करने में अनिश्चय सावधान एवं (बहुस्मृया-
बहुयुता) उपांगसहित सफल अंगों के अभ्यास से विशिष्टज्ञान संपन्न
(सा-सा) उस माधवी राजीमतीने (तहिं-तत्र) द्वारिका में (प्रहृ सयण
परिण चैव-प्रहृ स्वजन परिजन चैव) अपनी दहिनी आदिकों को
एवं सावेजनो को (पन्वावेसी-प्राजाजयत्) दीक्षाग्रहण करवाई । इन
सप्तरी सत्या सानसौ ७०० थी ॥३२॥

पछी गल्लमतीये गु कथुं ? आने कडे छे—“सो” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—पन्वडया सती—प्रजाजिता सती दीक्षा लधने मुखोत्तर गुणोनु परि
पालन करवामा अतिशय सावधान अने प्रहृस्मृया-बहुयुता उपांग सहित सधणा
अंगोनु अध्ययसथी विशिष्ट ज्ञान प्राप्त कन्ने सा-सा ये सांरि गल्लमतीये
तहिं-तत्र द्वारकाभा बहु सयण परिण चैव-प्रहृ स्वजन परिजन चैव पोतानी अडेने।
तेमज अन्य सजीमतीने पन्वावेसी-प्राजाजयत् दीक्षा धारण करवारी नेनी स पय
सातने ७००नी छती ॥३२॥

ततश्च यदभूत्तदुच्यते—

मूलम्—वासुदेवो यं णं भण्ड, लुत्तकेस जिडदिय ।

ससारसायर घोर, तरं कण्णे । लहु लहु ॥३१॥

छाया—वासुदेवश्च तां भणति, लुप्तकेशा जितेन्द्रियाम् ।

ससारसागर घोर, तरं अन्ये । लघु लघु ॥३१॥

टीका—‘वासुदेवो’ इत्यादि ।

लुप्तकेशा=लुञ्चितकेशा जितेन्द्रिया=वशीकृतेन्द्रिया ता सा श्रीं राजीमती

वासुदेवः=कृष्णो भणति, चसारसागरलक्षणत्वान्, उग्रसेनादयोऽपि भणन्ति ।

किं भणन्ति—हे कन्ये ! घोर=भयङ्कर ससारसागर=चतुर्गतिरुपसाररूप सागर

लघु लघु=शीघ्र शीघ्र=तर=उत्तीर्णा भय, मुक्तिं लभसेति भावः ॥३१॥

एव गृहीतमत्रज्या वासुदेवादिभिराशीर्भिस्तुता सा राजोमती साध्वा यदकरोत्तदुच्यते—

मूलम्—सां पव्वेइया सत्ती, पव्वोवेसी तंहि वहु ।

सर्यण परियणं चेवे, सीलवता बहुस्सुया ॥३२॥

उसके बाद जो हुआ सो कहते हैं—‘वासुदेवो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(लुत्तकेस जिडदिय—लुप्तकेशा जितेन्द्रियाम्) केशों का जिसने अपने हाथों से लोच किया है तथा अपनी इन्द्रियों से जिसने वश में कर लिया है ऐसी (ण-ताम्) उस साध्वी राजीमती से (वासुदेवो यं भण्ड—वासुदेवश्च भणति) वासुदेव तथा उग्रसेन आदिकोंने कहा कि—(कण्णे—अन्ये) हे कन्ये ! तुम (घोर ससारसायर—घोरम् ससारसागरम्) भयकर इस चतुर्गति रूप ससार समुद्र को (लहु लहु तर—लघु लघु तर) अति शीघ्र पार करो—अर्थात् मुक्ति प्राप्त करो ॥३१॥

आना पछी ने थयु तेने कहेवाभा आवे छ—“वासुदेवो” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—लुत्तकेस जिडदिय—लुप्तकेश जितेन्द्रियम् पोताना' न् डाधधी पोताना केशोत्तु छयन करनार तथा पोतानी छिन्द्रियाने नेछे वशमा करी लाधिल छि अवी ण—ताम् ओ साध्वी राजीमतीने वासुदेवा यं भण्ड—वासुदेवश्च भणति वासुदेव तथा उग्रसेन वजेरेओ लहु के, कण्णे—कन्ये हे पुत्री ! घोर ससारसायर—घोर ससारसागरम् लय कर ओवा आ चतुर्गतिइय ससार समुद्रने तमे लहु लहु तर—लघुलघु तर शीघ्र पार करे—अर्थात् मुक्ति प्राप्त करे ॥३१॥

ઝાયા—મા પ્રાજના સતી, પ્રાજયત્ર વદ્મ ।

સ્વજન પરિજન ચૈવ, શીલ્યતી વદ્મ્યુતા ॥૩૨॥

ટીકા--‘મા પન્વડયા’ ઇત્યાદિ ।

પ્રાજના સતી—પ્રવચ્યાપ્રવચ્ચાન તર શીલ્યતી=મૂલોત્તરગુણયુક્તા વદ્મ્યુતા
=મરીતમરગ્રહોપાદ્યા સા રાજીમતી મા શી તત્ર-ઢારકાયા વદ્મ સ્વજન=
મગિન્યાદિકર્મ પરિજન=પન્વડયાદિકર્મ ચૈવ પ્રાજયત્ર=શીલામગ્રાહયત્ । રાજીમતી
મગિન્યાદીના મગ્યાદીના ચ મમગતી પ્રાજયત્રિતિ-મમદાય ॥૩૨॥

અથ તદનન્તર વક્તવ્યતામાહ—

મૂલમ્--ગિરિં ચ રેવય જતી, વાસેળોહા ઉ અતૈરા ।

વાસતે અધ્યૈરમ્મિ, અંતો લયણસ્સ સા ઠિયો ॥૩૩॥

ઝાયા—ગિરિં ચ રૈવતય યાન્તિ, ર્ષેણાર્દાં તુ અન્તરા ।

વર્ષન્તિ અન્ધારે, અન્તર્લયનમય સા સ્થિતા ॥૩૩॥

ટીકા--‘ગિરિં ચ’ ઇત્યાદિ ।

ચ=પુનરન્યદા મગરદરિષ્ટનેમિ પન્દના । રૈવતય ગિરિં યાન્તી=ગન્ઠન્તી

ફિર રાજીમતીને કયા ઠિયા? સો કહતે હૈં--‘સો’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--(પન્વડયા સતી-પ્રાજના સતી) દીક્ષિત હોકર મુલો

તર ગુણો કે પરિપાલન કરને મે અનિશય સાવધાન પ્વ (વદ્મસ્મુયા-
વદ્મ્યુતા) ઉપાંગસહિત સફલ થાને કે અભ્યાસ સે વિશિષ્ટજ્ઞાન મપન્ન
(મા-સા) ઉમ મા શી રાજીમતીને (તર્હિ-તત્ર) ઢારિકા મે (વદ્મ સયણ
પરિયણ ચૈવ-વદ્મ સ્વજન પરિજન ચૈવ) અપની વહિનો આત્મિકો કો
પ્વ સાલેજનો કો (પન્વાવેમી-પ્રાજયત્ર) દીક્ષાગ્રહણ કરચાઈ । ઇન
સત્રકી સલ્યા માતમૌ ૭૦૦ થી ॥૩૨॥

પછી નામ્મતીએ ગુ કથુ? આને કહે છે--‘સો’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--પન્વડયા સતી-પ્રાજના સતી દીક્ષા લઈને બુદ્ધોત્તર શુણેાનુ પગિ
પાલન કરવામા અતિશય સાવધાન અને વદ્મસ્મુયા-વદ્મ્યુતા ઉપાંગ સહિત સધળા
અગોનુ અભ્યાસથી વિશિષ્ટ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર નર મા-સા એ સાવધ નામ્મતીએ
તર્હિ-તત્ર ઢારકામા વદ્મ સયણ પરિયણ ચૈવ-વદ્મ સ્વજન પરિજન ચૈવ પોતાની બહેને
તેમજ અન્ય અખીજનોને પન્વાવેમી-પ્રાજયત્ર દીક્ષા ધારણ કરાવી જેની સ પ્થ
માતમે ૭૦૦ની હતી ॥૩૨॥

અન્તરા=મધ્યે વર્ષેણ=ગૃથા આદ્રા=લિષ્ઠગાત્રા સા રાજીમતી સાન્વી વર્ષતિ જલદે
અન્ધકારે લયનસ્ય=રૈવતકગિરિગુહાયા અન્ત =મધ્યે સ્થિતા । 'તુ' શબ્દ પૂરણે ॥૩૩॥
તથ ચ--

મૃત્મ-ચીવરાઈ વિસારતી, જહાજાયત્તિં પાસિંયા ।

રહનેમી ભગ્ગચિત્તો, પચ્છા દિદ્ધો 'યં તીદં વિ' ॥૩૪॥

છાયા-ચીવરાણિ વિસારયન્તી, યથાજાતેતિ દૃષ્ટા ।

રથનેમિર્ભગ્નચિત્ત , પશ્ચાદ્ દૃષ્ટશ્ચ તયાઽપિ ॥૩૪॥

ટીકા-‘ચીવરાઈ’ इत्यादि ।

ચીવરાણિ=શાટિકાગ્રાની યજ્ઞાણિ વિસારયન્તી=વિસ્તારયન્તી સા રાજીમતી
સાન્વી યથાજાતા=નન્મકાલિકાઽવસ્થાઽઽપન્ના જાતા । ઇતિ=ઇત્યમ્-અસદૃશાન્તી

ફિર કયા હુઆ સો રહતે હું-‘ગિરિં ચ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ-એક સમય રાજીમતી ભગવાન અસ્થિતનેમિ કો વદના
કરને કે લિયે (ગિરિં ચ રેવય જતી-ગિરિં રૈવતક યાન્તી) રૈવતક
પર્વત પર જા રહી થી તથ (અન્તરા-અન્તરા) ત્રીવ હી મેં ઉસકો (વાસે-
ણોહ્યા-વર્ષેણ આદ્રા) વાસાદ આ ગયા સો વહ મીગઈ । ઇસ તરહ
(વાસતે-વર્ષતિ) વરસા હોને પર (સા-સા) વહ (લયનસ્ય અતો અન્ધયા-
રમ્મિ ઠિયા-લયનસ્ય અત અન્ધકારે સ્થિતા) રૈવતક ગિરિ કી ગુફા કે
-મીતર અધેરે મે જાકર ઠહર ગઈ ॥૩૩॥

વહા વહ-‘ચીવરાઈ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ-(ચીવરાઈ-ચીવરાણિ) શાટિકા આદિ વસ્ત્રોં કો (વિન્ના
રતી વિસારયન્તી) ફેલાતીદુઈ (જહા જાય-યથા જાતા) વિલકુલ નગ્ન-

આ પછી શુ થયુ તેને કહે છે -“ગિરિંચ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ-એક સમયની વાત છે કે, રાજમતી ભગવાન અસ્થિતનેમિને વદના
કરવા માટે ગિરિંચ રેવય જતી-ગિરિં રૈવતક યાન્તી રૈવતક પર્વત ઉપર જઈ રહેલ
હતી એ સમયે અન્તરા-અન્તરા રસ્તામા તે વાસેણોહ્યા-વર્ષેણ આદ્રા વરસાદ
અવવાથી તેના સઘળા કવચા હી બાંધ ગયા આથી વાસેણ-વર્ષતિ વરસાદમા

સા-સા તે લયનસ્ય અતો અન્ધયારમ્મિ ઠિયા-લયનસ્ય અત અન્ધકારે સ્થિતા-
રૈવતક પર્વતમા પહોચીને એક શુક્રાની અંદર જઈ અધારામા શેકાઈ ગઈ ॥૩૩॥

એ શુક્રામા જઈને રાજમતીએ શુ કયું ? તેને કહે છે-“ચીવરાઈ” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ-શુક્રામા પહોચીને અધારામા રાજમતીએ પોતાના ચીવરાઈ-
ચીવરાણિ શાટિકા આદિ વસ્ત્રોને વિસારતિ-વિસારયન્તિ કાઢી-શુકાવવા લાગી.

ता गुहाया प्रथमत एव कायोत्सर्गेण स्थितो रथनेमिः=गृहीतसयमं प्रमोर्लघु-
भ्राता दृष्ट्वा भग्नचित्तं =मयमाचञ्चितचित्तो जातः । उदाररूपा तामालोक्य तस्या
समुत्पन्नाभिलाषं स कामपरव्रजो जात इति भावः । पश्चाच्च तया राज्ञीमत्या
ऽपि स दृष्टः । अन्धकारमयप्रदेशे समागतो जनः प्रथमं न किमप्यवलोकयति,
स्मिपत्कागनन्तरमेव तदृष्टिस्त्यक्तारप्रदेशस्थितं वस्तु विलोकयितुं समर्था भवति ।
अत एव गुहामगिष्ट्या तया पूर्वं रथनेमिर्न दृष्टः । पूर्वं प्रविष्टेन रथनेमिना तु
अवस्था चाली हो गई । (इनि-इनि) राजुल को इस हालत में (पासिया-
दृष्ट्वा) देवद्वार वहा गुफा में पहुँचे से ही कायोत्सर्ग में बैठे हुए
(रथनेमी-रथनेमि) रथनेमि का (भग्नचित्तो-भग्नचित्तो) चित्तसयम से
चलित हो गया । (पच्छा-पश्चात्) कुञ्जदेर बाद (तीवि दिष्टो-तयाऽपि
दृष्ट) राजुलने भी उसको देखा ॥

भावार्थ राजुलने उस गुफा में प्रविष्ट होकर अपने शादिगादिक
समस्त वस्त्रों को नग्न होकर मृगवाया । वहा पहुँचे से ही रथनेमि
कायोत्सर्ग में बैठे थे । अधकार होने के कारण राजुल की दृष्टि में
'यहा रथनेमि ठहरे हुए है' यह बात देखने में नहीं आ सकी । प्रायः
ऐसा ही होता है कि जब अधकारमय प्रदेश में पहुँचे पहुँच जाया
जाता है तब कुछ देरतक वहा पर का कोई पदार्थ नजर नहीं आता
है । बाद में मर गिबने लगता है । इसीलिये राजुल को वहा ठहरने

जहा जाया-यथा जाता आ समये ते (मलकुल नग्न अवस्थावाती) जनी गयेल हुती
इति-इति राजुल पोताना आ जयेला वस्त्रोने सुकववा अने स्वस्थ धवा ने शुक्रभा
गछ हुती ओ समय ओज शुक्रानी अहरना ओक सागमा क योत्सर्गमा रथनेमी-
'रथनेमि' रथनेमि जेठल हुतो तेणे रजुलने तदन नग्न अवस्थामा पाविया-
दृष्ट्वा जेधने भग्नचित्तो-भग्न चित्त अनु स्थित सयमथी विथलित जनी गय
पच्छा-पश्चात् पछी जरा स्वस्थ धता रजुले पछु रथनेमिने त्या जेथे।

भावार्थ--रजुले ओ शुक्रभा प्रवेश होने पोताना शादिगादिक ली गयेला
सधणा वस्त्रोने सुकाव्या शरीर छपरना ली जयेला ओ वस्त्रोने सुकववा निमित्त अलग
करता रजुलनु शरीर तदन नग्न जनी गयु आ शुक्रभा कायोत्सर्ग भागे गयेला
थीज रथनेमि जेठल हुतो अधकार हो।थी राजुलनी दृष्टिमा "आ-धजे रथ-मि
जेठल छि" ओ देखा शायु नही कारखे, अजपासमाथी अधकारवाणा नयमा
जता त्या काँध वस्तु पडेकी होय तो ते जेष्ठ शकाती नथी थोला स्वस्थ धवा पजी
धारे धारे अजवाभने आलास हर थता देखाव लागे छे आवीज स्थिति जनुवना

સા દટ્ટા । તતઃ ક્રિયત્કાઞનન્તર સાડિ રથનેમિ દર્શન । યદીય પૂર્વમેવ ત
પ્રયેત્તદા તુ તત્ર ન પ્રવિશેત્ । અપિ તુ વૃષ્ટિસમ્પ્રમાદપરાઃ સા ગ્યો ય યમા
અયમાશ્રિતસ્ત્યસ્તેષુ કમપિ ડ્યમપ્યાશ્રયેદિતિ ભારઃ ॥૩૪॥

ત દટ્ટા સા યદકરોત્તદુચ્યતે—

મૂલમ્—ભીયાં યં સો તર્હિ દંદુ, ઇંગતે સર્જય તયં ।

વાહર્હિ કૌડ સગોફં, વેવમાણી નિસીયંડ ॥૩૫॥

ઢાયા—મીતા ચ સા તત્ર દટ્ટા, ઇકાન્તે સયત તરુમ્ ।

ગાહુભ્યા કૃત્વા સગોફ, વેવમાના નિવીદતિ ॥૩૫॥

ટીકા—‘મીયા ય’ ઇત્યાદિ ।

સા રાજીમતી ચ ઇકાન્તે તત્ર ગુહાયા તરુ=ત સયત=રથનેમિસાધુ દટ્ટા
—અય કદાચિન્મમ ગોલભદ્ર કુર્યાદિતિ હેતો મીતા=વસ્તા સતી ગાહુભ્યા=

પર પીછે સે રથનેમિ દિશ્વલાઈ પડે । યદિ પહિલે સે ડમ્મસો વહા રથ-
નેમિ કો ઠહરનો જ્ઞાત હોતા—અથવા મીતર જાતે રાજુલ કી દૃષ્ટિ ડન
પર પડની તો વહ વહા કમી નહી ઠહરતી । જિસ પ્રકાર વૃષ્ટિ કે
સમ્રમસે ડતર સાધ્વિયાં મિન્ન ૨ પ્રદેશોં મે જાકર ઠહર ગઈ યી ડસી
તરહ યહ મી ડનમે સે હી કિસી ઇક સ્થાનપર જાકર ઠહરજાતી ॥૩૪॥

રથનેમિ કે દૃષ્ટિ મોચર હોને પર રાજીમતીને ક્યા ક્રિયા સો
કહતે હૈ—‘મીયાય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ (સા-સા) વહ રાજીમતી (તર્હિ ઇંગતે-તત્ર ઇકાન્તે)

ડસ ગુપ્તા રૂપ ઇકાન્ત સ્થાન મેં (તય સર્જય-તક મયતમ્) ડન રથનેમિ
મયત કો (દંદુ-દટ્ટા) દેશ્વકર (મીયા-મીતા) ડરગઈ । તયા વહ ડસી

માટે પછુ બનેલી ત્યા થોડો સમય બ્યતીત થતા રથનેમિ ડપર તેના દૃષ્ટિ પડી
પહેલાં રાજુલને એ સ્થળે રથનેમિ રોકાયેલ છે એવી બે ખબર હોત તો અથવા
તો શુદ્ધમા ગયા પછી પછુ તેની દૃષ્ટિ રથનેમિ ડપર પડી હોત તો એ શુદ્ધમા ડભત
પછુ નહી બે પ્રમાણે વરસાદના સ જમશે બીજી સાધ્વીએ અલગ અલગ સ્થળોમા
જઈને રોકાઈ ગયેલ હતી એજ પ્રમાણે રાજુલ પછુ એમની માફક એવા એકાદા
સ્થાનમા જઈને રોકાઈ જાત ॥૩૪॥

રથનેમિ દેખાયા પછી રાજીમતીએ શુ કયું તેને કહે છે—“મીયાય” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—સા-સા એ રાજીમતી તર્હિ ઇંગતે-તત્ર ઇકાન્તે શુદ્ધમા એકાન્ત
સ્થાનમા તય સર્જય-તક સયતમ્ તે રથનેમિ સયતને દંદુ=દટ્ટા બેઠેલા બેઠને

શુજાભ્યા સગોપ કૃત્વા=ગરીરાચરણ યથા સ્યાત્થા ગરીરમજોચન કૃત્વા વેપ-
માના=રૂપમાના નિરીપ્તિ=ઉપવિષ્ટા । ‘તદ્વમ્’ ઇત્યપ ‘અવ્યયસર્જનામ્નાન-
પ્રાપ્તે’ ઇતિ મ્વાર્થિજોડન્યય ॥૩૫॥

તતો યજ્ઞાત નદુચ્યતે—

મૃત્મ—અહં સો વિ રાયપુત્તો, સમુદ્વિજયગઓ ।

મીયં પવેડયં હદુ, હમ વક્કમુદાહરે ॥૩૬॥

ઢાયા—અ મોડપિ રાજપુત્ર, સમુદ્વિજયાદ્વજન ।

મીતા પ્રવેપિતા દદુ, હ વાચ્યમુદાહરત્ ॥૩૬॥

ટીકા—‘અહ’ ઇત્યાદિ ।

અથ=અનન્તર સમુદ્વિજયાદ્વજન=સમુદ્વિજયપુત્રો રાજપુત્ર. સ રથનેમિરપિ
મીતા=વસ્તા પ્રવેપિતા=પ્રસ્થપમાનાર્ઘી તા રાજીમતી દદુ દદ=દદમાણ
વાચ્યમુદાહરત્=ઉક્તવાન્ ॥૩૬॥

સમય (ગાહાઈ સગોપ માડ-શુજાભ્યા સગોપ કૃત્વા) અપને દોનો હાથો
સે ગરીર કો આવૃત કરક (વેવમાણી-વેપમાના) મય સે કપિત હાતી
હૃદ (નિસીયદ-નિપીટતિ) પૈટ ગઈ ॥૩૫॥

અમકે માદ જો હુઆ સો કહતે હૈ—‘અહમો’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—(અહ-અથ) ઇસકે માદ (સમુદ્વિજયગઓ-સમુદ્વિ-
જયાદ્વજ) સમુદ્વિજય કે જદ્વ જાન અન (રાયપુત્રો-રાજપુત્ર) રાજપુત્ર
રથનેમિ મયનને મી (મીય-મીતામ્) ઘસન ણવ (પવેડય-પ્રવેપિતામ્)
રૂપાયમાન માલ્લી રાજીમતી કો (દદુ-દદુ) દેવકર (હમ વક્કમુદાહરે-
હદમ વાચ્યમ્ ઉદાહરત્) અસસે હમ પ્રમાર બોલે ॥૩૬॥

મીયા-મીતા ગણમતિ ખુબ ડરી ગઈ અને તેણે તેજ વખત ગાહાઈ સગોપ માડ-
ગાહુભ્યા સગોપ કૃત્વા પોતાના બન્ને હાથોથી પોતાના શરર રને હાકી ખૂમન સ દાવ
અનુભવતી વેવમાણી-વેપમાના ક પવા લાગી અને લકડામને નિસીયદ-નિપીટતિ
બેમી ગઈ ॥૩૫॥

આ પછી જે મનુ તેને કહે છે—“અહ સા” ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—અહ-અથ એ પછી સમુદ્વિજયગઓ-સમુદ્વિજયાદ્વજ - મુદ્-
વિજયના અજ્ઞાત એ રાજપુત્ર-રાજપુત્ર રાજપુત્ર રથનમિ નથતે પણ મીય-
મીતામ્ રત્ત અને પવેડય-પ્રવેપિતામ્ રૂપાયમાન સાધ્વી ગણમતીને દદુ-દદુ
બેમને હમ વક્કમુદાહરે-હદમ વાચ્યમુદાહરત્ એમને આ પ્રકારે કહ્યું ॥૩૬॥

तेन यदुक्त तदुच्यते—

मूलम्—रहनेमी अहं भद्र ! सुरूवे ! चारु भासिणि ।

मम भयाहि सुतणू !, न ते पीला भविस्सइ ॥३७॥

छाया—रथनेमिरहं भद्रे ! सुरूवे चारुभापिणि ।

मा भजस्व सुतनु !, न ते पीडा भविष्यति ॥३७॥

टीका—‘रहनेमि’ इत्यादि ।

हे भद्रे ! अहं रथनेमिः=रथनेमिनामाऽस्मि । हे सुरूवे=सुन्दरि, हे चारुभापिणि=मधुर रचने ! मा भजस्व=मर्तृत्वेनाद्वीकुरु येन हे सुतनु=शोभनाङ्गि ! ते=तव पीडा=जीवननिर्वाहकष्टं न भविष्यति ॥३७॥

मूलम्—एहि तां भुजिंमो भोएं, माणुंस्स खुं सुदुल्लह ।

भुत्तभोगी तआ पच्छा, जिणंमंगं चरिस्संमो ॥३८॥

छाया—एहि तावद् भुञ्जीवहि भोगान्, मानुष्य खलु सुदुल्लभम् ।

भुक्तभोगिनी तव पश्चात्, जिनमार्गं चरिष्यावः ॥३८॥

टीका—‘एहि तां’ इत्यादि ।

हे सुन्दरि ! एहि=आगच्छ मम समीपे । आवा तावत्=प्रथम भोगान्=शब्दादि कामभोगान् भुञ्जीवहि=अनुभवेत् । खलु=यतो मानुष्य=मानुष्यजन्म

‘रहनेमि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(भदे-भद्रे) हे भद्रे ! (अहं रहनेमी-मैं रथनेमि हूँ ।

(सुरूवे चारुभासिणि-सुरूवे चारुभापिणि) हे सुन्दर रूपवाली एवं मधुर बोलनेवाली (मम भयस्व-मां भजस्व) मुझे अब तुम अपना पतिस्वरूप समझकर अगीकार करो । जिससे (सुतणू-सुतनु !) हे शोभनाङ्गी ! (ते-ते) तुझे (पीला-पीडा) जीवन निर्वाह सम्बन्धी किसी प्रकार का कष्ट (न भविस्सइ-न भविष्यति) नहीं होगा ॥३७॥

‘रहनेमि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—भदे-भद्रे हे भद्रे ! अहं रहनेमी-अहं रथनेमी हूँ रथनेमी छे सुरूवे चारुभासिणि-सुरूवे चारुभापिणि छे सुन्दर रूपवाली अने मधुर बोलनेवाली मम भयस्व-मां भजस्व अने हवे तमे पतिस्वरूप समझने अगीकार करो तथा सुतणू-सुतनु छे शोभनाङ्गी ते-ते तमने पीला-पीडा जीवन निर्वाह सम्बन्धी किसी प्रकार का कष्ट न भविस्सइ-न भविष्यति अथे नही ॥३७॥

सुदुर्लभ=सुदुष्प्रापम् । ततः पश्चात्-भुक्तभोगिनी-भुक्ता भोगाः भुक्तभोगान्ते सन्ति ययोस्तौ तथा-आसेवितशब्दादिकामभोगो आवा जिनमार्ग=जिनोक्त चारित्रलक्षण मोक्षमार्ग चरिष्यावः=सेविष्यावहे ॥३८॥

एव रथनेमिना पाक्ता सा राजीमती साध्वी यदङ्करोत्तदुच्यते--
मूलम्-दृष्टुं रहनेमि त, भगुज्जोयपराडय ।

राईमई असंभतां, अर्पण सवरे तंहि ॥३९॥

डाया-दृष्ट्वा रथनेमि त, भग्नोद्योगपराजितम् ।

राजीमती असभ्रान्ता, आत्मान सृणोति तव ॥३९॥

टीका-'दृष्टुं' इत्यादि ।

राजीमती साध्वी भग्नोद्योगपराजित=भग्नोद्योग'-भग्नः=नष्टः उद्योग'=

'एहि' इत्यादि ।

अन्वयार्थ-हे सुन्दरि ! (एहि-एहि) आओ (भोए भुजिमो-भोगान् भुज्जीवहि) हमतुम दोनों विषय भोगों को भोगें । देखो (खु-खलु) निश्चय से (माणुस्स सुदुल्लह-मानुष्य सुदुर्लभम्) यह मनुष्यभवं अत्यंत दुर्लभ है । (तओ पच्छा-ततः पश्चात्) इसके बाद (भुक्ताभोगी-भुक्त-भोगिनी) भुक्तभोगी होकर हम तुम दोनों (जिणमग्ग चरिस्सामो-जिनमार्ग चरिष्याव) जिनोक्त मार्ग-चारित्रलक्षणरूप मोक्षमार्ग का सेवन करेंगे ॥३८॥

रथनेमि के इस प्रकार के वचन सुनकर राजीमतीने जो किया सो कहते हैं--'दृष्टुं' इत्यादि ।

अन्वयार्थ-(राईमई-राजीमती) राजीमती साध्वीने (भगुज्जोय

'एहि' इत्यादि ।

अन्वयार्थ-हे सुन्दरि ! एहि-एहि आवो भोए भुजिमो-भोगान् भुज्जीवही आपणें अपने विषय भोगोने भोगवीछे ज्यो खु-खलु निश्चयसे माणुस्स सुदुल्लह-मानुष्य सुदुर्लभम् आ मनुष्यभवं अत्यंत दुर्लभ छे तओ पच्छा-ततः पश्चात् ते पछी आपणें भुक्तभोगी-भुक्तभोगी आपणें अपने जिणमग्ग चरिस्सामो-जिन मार्ग चरिष्याव एनोक्त मार्ग-चारित्र लक्षणरूप मोक्षमार्गनु सेवन करीशु ॥३८॥

रथनेमिना आ प्रसारना वचन साक्षणीने राजीमतीछे ने कहु तेने कहे छे -
'दृष्टुं' इत्यादि ।

अन्वयार्थ-(राईमई-राजीमती) राजीमती साध्वीछे भगुज्जोय पराडय भग्नो-

उत्साह सयम प्रति यस्य स तथा, त्रिनष्टसयमात्साह इत्यर्थः स चासौ पराजित=स्त्रीपरीपहेण पराजित, स भग्नोद्योगपराजितस्त रथनेमि=रथनेमि-मुनि दृष्ट्वा असभ्रान्ता=भयरहिताम्वात्मवीर्योद्धासेन शीघ्रभद्रात् स्यात्मानं परित्रातुं दृढमतिः सा राजीमती सती तत्र=गुह्यायाम् आत्मानं सङ्गृह्णाति=वधैराच्छादयति ॥३९॥

ततः किम् ? इत्याह ।

मूलम्--अहं सां रायवरकन्ना, सुद्विधा नियमव्यवस्था ।

जाड कुलं च सीलं च, रक्षन्मोणी तं वपे ॥४०॥

छाया--अथ सा राजवरकन्या, सुस्थिता नियमव्रते ।

जार्ति कुलं च, शीलं च, रक्षन्ती तं वदति ॥४०॥

टीका--'अहं सा' इत्यादि ।

अथ=स्वात्मसंवरणानन्तरं, नियमव्रते=नियम=द्रव्यक्षेत्रकालमावेनामिग्रहग्रहणव्रतानि=माणातिपातादिप्रिमणलक्षणानि पञ्चमहाव्रतानि, उभयो ममा-

पराडय-भग्नोद्योगपराजितम्) जय यह देखा कि स्त्री परीपह से पराजित होकर रथनेमि का उत्साह सयम के प्रति नष्ट हो गया है तब वह सयमभ्रष्ट (त रथनेमि-त रथनेमि) उस रथनेमि को (दृष्ट्वा-दृष्ट्वा) देखकर (असभ्रान्ता-असभ्रान्ता) भयरहित हो गई अर्थात् स्वात्मवीर्योद्धास से शील रक्षा के लिये दृढमति बन गई । उसी समय उसने (तत्र-तत्र) उस युद्ध में (अप्याणे सवरे-आत्मानं सङ्गृह्णाति) अपने शरीर से वस्त्र से ढक लिया ॥३९॥

उसके बाद क्या हुआ सो कहते हैं--'अहंसा' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--(अहं-अथ) इसके बाद-अपने शरीर के आच्छादन के बाद (नियमव्यवस्था सुद्विधा-नियमव्रते सुस्थिता) द्रव्य, क्षेत्र, काल और

द्योग पराजितम् अथारि ओ जयु है, ओ परीपहणी पालित अधने रथनेमिने। उत्साह मयम तरक्षणी करी गयेल छे त्यारे ते मयमभष्ट त रथनेमि-त रथनेमि ते रथनेमिने दिष्ट्वा-दृष्ट्वा अधने असभ्रान्ता-असभ्रान्ता भयरहित' अनी गद्य अर्थात् पोताना आत्माना वियोद्धासवी शीलनु रक्षणी करवा भाटे दृढ मनमणी अनी गद्य ते समये तेछे तत्र-तत्र ओ युद्धमा अप्याण सवरे आत्मानं सङ्गृह्णाति पोताना शरीरने वस्त्रवी ढाडी लोधि ॥३९॥

ओ पछी शु अन्यु ते कहे छे-य "अहंसा" इत्यादि ।

अन्वयार्थ--अहं-अथ तेना पछी पोताना शरीरने वस्त्रवी ढाडी लोधा पछी

नियमव्यवस्था सुद्विधा-नियमव्रते सुस्थिता द्रव्य, क्षेत्र, काल अने जापना अनुसार

हारे नियमप्रत तस्मिन् मुस्थिता=मुस्थिता मा राजवरकन्या राजीमनी मा-री
जाति=मातृवंश, कुल=पितृवंश च, शील=चारित्र्य च रक्षन्ती तक्र=त सयमात्र
आयमान रथनेमि वदति=वक्ष्यमाणप्रकारेण कथयति । शील=असि जातिकुले
रक्षिते एव भवत इति मा कश्चिन्मन्यतामिति 'जाडकुलच' इत्युक्तम् ॥४०॥

सा यदुक्तवती तदन्यते—

मूलम्—जडसिं रुवेण वेसमणो, ललिणं नलकूवरो ।

तहोवि ते'न' इच्छेमि, जडसि सर्व्व पुरंदरो ॥४१॥

छाया—यद्यसि रूपेण वैश्रवणो, ललितेन नलकूवर ।

तथापि मया न इच्छीमि, यद्यसि साक्षात्पुरन्दर. ॥४१॥

टीका—'जडसि' इत्यादि—

हे रथनेमि । यदि त्व रूपेण वैश्रवण = कुबेर असि=भवमि, यदि च ललि-
तेन=ललितकन्या मरिचासचेष्टितेनेति यावत् नलकूवर = नलकूवर नामादेव

भाव के अनुसार अभिप्राय ग्रहण करने रूप नियम में तथा प्राणाति-
पात आदि विरमण रूप प्रती में अच्छी तरह विचारनी हुई (सा-सा)
उस साध्वी राजीमनीने (जाड कुल शील रक्खवमाणी तक वण-जाति
कुल शील च रक्षन्ती तक वदति) अपने मातृपक्षरूप जाति की पितृप-
क्षरूप कुल की एव चारित्र्यरूप शील की रक्षा करती हुई समय से
चलायमान हुए रथनेमि से इस प्रकार कहा—॥४०॥

क्या क्या सो कहते हैं ? 'जडसि' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे रथनेमि ! (जड रुवेण वेसवणो असि—यदि
रूपेण वैश्रवणः असि) यदि तुम रूप से कुबेर तुल्य भी हो (ललि-
णं नलकूवरो—ललितेन नलकूवर) ललित कलाओं से नलकूवर जैसे

अलिखत अक्षर्य करवा इस नियमभा तथा प्राणातिपात आदि विरमणप्रतीमा
सारी रीते स्थिर बनेल सा-मा ते साध्वी राजीमनीने जाड कुल शील रक्खवमाणी
तक वण-जाति कुल शील च रक्षन्ति तक वदति चोत्ताना मातृपक्षरूपी जातिनी,
पितृपक्षरूप पुणनी अने चारित्र्यरूप शीलनी रक्षा उगता करता सयमभी चलायमान
बनेल रथनेमिने आ प्रकारे कह्यु ॥४०॥

राजमतीने शु ४ १ यु ते कहे छे—“जडसि” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे रथनेमि ! जड रुवेण वेसमणो असि—यदि रूपेण वैश्रमण असि
अबे तमे इसभा कुबेरना जेवा हो, ललिणं नलकूवरो ललितेन नलकूवरो

विशेषो भवसि अधिकं किम् ! यन्त्रिचापि त्व साक्षात् पुरन्दरः=इन्द्र असि=भवसि, तथापि ते=त्वा न इच्छामि=अभिलषामि-मम मनस्त्वयि साभिलाष न भवेदिति भावः । अयं रूपाय भिमानी, अतएवमुक्तः ॥४१॥

किंच—

मूलम्—पर्वखंदे जलियं जोड़ें. धूमकेतुं दुरासंय ।

नेच्छन्ति चतय भो'तु, कुंले जाया अगंधणे ॥४२॥

छाया—प्रस्कन्दन्ति ज्वलन्ति ज्योतिष, धूमकेतुं दुरासदम् ।

नेच्छन्ति चान्तकं भोक्तुं कुले जाता अगन्धने ॥४२॥

टीका—‘पर्वखंदे’ इत्यादि—

गन्धनागन्धनभेदेन भुजगा द्विविधाः, तत्र गन्धनास्ते ये मन्त्रप्रयोगा-
दियशा दृष्टप्रदेशे चान्तं विषं पुनश्च पन्ति, तद्विन्ना अगन्धनास्तत्कुलमगन्धन, तस्मिन्
कुले जाता = ममृत्पन्ना. सर्पाः, ज्वलित=मदीत धूमकेतु-धूम केतुश्चिह्न यस्य स-
धूमकेतुस्त धूमध्वजमित्यर्थः, अत एव-दुरासद=दुष्प्रवेश ज्योतिषम्, =अग्निं प्रस्क-
न्दन्ति=प्रविशन्ति, किन्तु चान्तम्=उद्गीर्णं-सन्त्यक्तं विषं भोक्तुं नेच्छन्ति=नाभि-

भी हो तथा (सम्ब पुरदरो-साक्षात् पुरदरः) और तो क्या तुम साक्षात्
इन्द्र भी हो (तद्वाचि-तथापि) तो भी (ते न इच्छामि-ते न इच्छामि)
मैं तुमको नहीं चाहती हूँ ॥४१॥

और भी—‘पर्वखंदे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अगंधणे कुले जाया-अगन्धने कुले जाता) अगन्धन
कुल में उत्पन्न हुए नाग (जलियम्-ज्वलितम्) जाज्वल्यमान (धूमके-
तुम्) धूमरूप ध्वजावाली ऐसी (दुरासय-दुरासदम्) दुष्प्रवेश
(जोड़-ज्योतिषम्) अग्नि में (पर्वखंदे-प्रस्कन्दन्ति) प्रवेश कर जाते हैं

ललितकलाशोधी नगधूमर जेवा पणु हो तथा वधु तो शु शुद्ध सख पुरंग-साक्षात्
पुरदर साक्षात् इन्द्र जेवा हो तद्वाचि-तथापि तो पणु ते न इच्छामि-ते न इच्छामि
हूँ तमने चाहती नहीं ॥४१॥

वधुभा पणु -“पर्वखंदे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अगंधणे कुले जाया-अगन्धन कुले जाता अगन्धन कुलभा
उत्पन्न धवेव नाग जलियम्-ज्वलितम् जाज्वल्यमान धूमकेतु-धूमकेतुम् धूमरूप
ध्वजावाली जेवी दुरासय-दुरासदम् दुष्प्रवेश जोड़-ज्योतिषम् अग्निभा पर्वखंदे-

न्यन्ति । तिर्यञ्च सर्पा अपि बह्निपवेशापेक्षया दुःमहमनुचित शान्ताशनमेव मन्यन्ते
तस्मात् हे रथनेमे ! प्रवचनत्वाभिज्ञेन त्वया निःसारतया परित्यक्तस्य विषयस्य
पुनः स्वीकारणं न विज्ञेयमिति भावः ॥४२॥

मिञ्च—

मूलम्—धिरस्थुं ते जसोः कामी, जो' त जीवियकारणा ।

वर्त इच्छसि आवेउ, से'य ते' मरेण भवे ॥४३॥

परन्तु (वनय भोक्तु नेच्छन्ति—वान्तक भोक्तु न इच्छन्ति) उगले हुए
जहर को नहीं चूमते हैं ।

भावार्थ—नाग दो प्रकार के होते हैं ? एक गन्धन और दूसरे
अगन्धन । जो मन्त्रादिक के प्रयोग से डक प्रदेश में रहे हुए अपने
उगले हुए जहर को चूम लेते हैं वे गन्धन हैं । तथा अगन्धन वे
नाग होते हैं जो अपने द्वारा काटे गये प्रदेश से जहर को नहीं चूमते
हैं, चाहे ये अग्नि में जलकर भले मर जायें परन्तु उगला हुआ जहर
पुनः चूमना इनको सर्वथा अनुचित होता है । अतः राजकुल इन्द्र
दृष्टान्त द्वारा रथनेमि से कह रही है कि जब तिर्यञ्चो की ऐसी हालत
है तो तुम क्यों उगले हुए विषयों को पुनः चूमने के सकल्प से
इनसे भी नीचे गनना चाहते हो । तुमने पहिले प्रवचन के तर्कों को
भलीभाँति जानकर निःसार भ्रमझरर ही तो इन विषयों का परित्याग
कादिया है—अब पुनः वान्त को चाटने की क्यों अभिलाषा करते हो ॥४२॥

मस्त्वदन्ति प्रवेश करी जाय छ परन्तु वतय भोक्तु नेच्छन्ति—वान्तक भोक्तु न इच्छन्ति
ओकेला अछेने चूमता नहीं

भाषाव—नाग के प्रकारना होय छ ओके गन्धन अने उल्ल अगन्धन के
भन्न दिवना प्रयोगशी पोते ओकेला अछेरने चूमि द्ये छे ते गन्धन छ तथा अगन्धन
के नग होय छ के पोते ओकेला अछेने पाछु चूमता नहीं आछे ते अग्निभ
जगने लवे मरी जाय परन्तु ओकेलु अछेर पाछु चूमवु के अभिन माटे शब्द
नथी होतु आ प्रकारना दृष्टात द्वारा राजकुल गन्धने कड़ी रक्षी छे के, निर्य' योनी
अव छ छत छे तो तमे था माटे ओकेला विषयोने दूरीगी चूमवाना सकल्पशी
अनाथी पछु नीचे उतरवा आछे छे तमोअे पहेला प्रवचनना तत्वेने जारी रीते
भ्रमछेने निःसार लक्ष्या पछी आ विषयोने परित्याग करी दायी छे छवे पाछु
ओकेलु चाटवानी अलिखाया था माटे करी रक्ष्य छे ? ॥४२॥

ગ્રાયા-યિગસ્તુ ત્યા (તે) યજસ્કામિન્ !, યમ્વ જીવિતકારણાત્ ।

ગ્રાન્તમિચ્છસિ આપાત્, ધ્રેયસ્તે મરણ ભવેત્ ॥૫૩॥

ટીકા—‘ધિરત્યુ’ ઇત્યાદિ—

કામયતે=ચાન્છતિ તન્ગ્રીલ્. કામી, યજસઃ=સયમસ્ય કીર્તિર્ગ્રામી યજ્ઞસ્કામી, તત્સચુદ્ધૌ હે યજસ્કામિન્ ! યદ્વા-અકારન્ડેદાત્ હે અયજસ્કામિન્=અસયમાપયશોઽર્થિન્ ! ત્યા । ધગમ્, નિન્ધોઽસિ ત્યમિત્યર્થઃ । ‘તે’ ઇતિ દ્વિતીયાર્થે પઠ્ઠી । યદ્વા-‘તે’ ઇતિ પઠ્યન્તમેવ, તત્ત્ર “પૌરુષમ્” ઇત્યસ્ય શેષ, ધિગિત્યને

ઔર ભા—‘ધિરત્યુ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જસોકામી-યજસ્કામિન્) સયમ અથવા કીર્તિ કી કામનોવાલે હે રથનેમે ! તે (ધિરત્યુ-તે ધિક્ઞસ્તુ) તુમનો ધિકાર હો । (જો ત-યસ્ત્વમ્) જો તુમ (જીવિય કારણા-જીવિતકારણાત્) અસયમિત જીવિત કે સુલ કે નિમિત્ત (ચન-વાન્તમ્) ભગવાન્ નેમિનાથ દ્વારા પરિત્યક્ત હોને કી રજહ સે વાન્ત જૈસી મુક્ષે (આવેડ-આપાતુમ્) સેવિત કરને કી (ઈચ્છસિ-ઈચ્છસિ) ધાહના કર રહે હો । ઇમકી અપેક્ષા તો (તે-તે) તુમ્હારા (મરણ સેય-મરણ ધ્રેય) મરના હી અચ્છા હૈ ।

“તે જસો કામી” યહાં અકાર કા પ્રશ્લેષ કરને સે “તેઽયજસ્કામિન્” એસા પદ ચન જાતા હૈ । તવ અસયમ એવ અપયશ કી કામના કરને વાલે તેરે લિયે ધિક્કાર હો એસા અર્થ હો જાતા હૈ । “અથવા “તે” ઇસનો દિસીયા વિભક્તિ કે સ્થાન પર ન માનકર ષઠી વિભક્તિ કે સ્થાનપર હી રક્ષા જાય તવ “તે પૌરુષમ્” એસા સબ્ધ લગાના

કરી પથુ—“ધિરત્યુ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જસો કામી યજસ્કામિન્ સયમ અથવા કીર્તિની કામના વાળા હે રથનેમિ ! તે ધિરત્યુ-તે ધિક્ઞસ્તુ તમને ધિક્કાર છે જો ત-યસ્ત્વમ્ જે તુ જીવિય કારણા-જીવિત કારણાત્ અસયમિત જીવનના સુખના નિમિત્તે વત-વાન્તમ્ ભગવાન નેમિનાથ દ્વારા ત્યાગવામા આવેલ હોવાથી ઉલટી જેવી મને આવેડ-આપાતુમ્ સેવન કરવાની તમો ઇચ્છસિ-ઈચ્છસિ ધાહના કરી રહ્યા છો આ રીતે જીવવા કરતા તે-તે તમારૂં મરણ સેય-મરણ ધ્રેય મરી જવું જ ઉત્તમ છે “તેજસો કામી” અહીં અકારનો પ્રશ્લેષ કરવાથી “તેઽયજસ્કામિન્” એવું પદ બની જાય છે ત્યારે અસયમ અને અપયશની કામના કરવાવાળા એવા તને ધિક્કાર હો એવો અર્થ થઈ જાય છે અથવા “તે” આને બીજી વિભક્તિના સ્થાન ઉપર ન માનના છઠ્ઠી વિભક્તિના સ્થાન ઉપર જ રાખવામા આવે તો “તે પૌરુષમ્”

= સમ્બન્ધ , તે=તપ પૌરુષ ધિગિન્યર્થ । યદ્વા-હે કામિન । તે=તવ યગ =
 'અહો ધન્યોઽય તીવ્ર તપ સયમવ્રતપરિપાટ્નો મહાત્મેન્યેવ ગોરુપતીતા કીર્તિમ્,
 અથવા-અયશ =મા દ્વૈતે રા. પટ્ટ રૂપ પાપ ત્રિગુણિન્યર્થ । પન્ત્ર જીવિત
 કારણાન્=અયમયમજીવિત ગૃહ ધર્મ પન્ત્ર=મગવ્રતા પરિન્યક્તવાદ્ પાન્ત્રમદગ્ની મામ્,
 યદ્વા-સયમસેવિત્વેન પરિત્યક્તસ્ય ત્રિપયમ્યૈવમભિભાષોદયાદ્ પાન્ત્રતુલ્ય ત્રિપયમ્
 નાપાતુમ્=ઉપમાક્તમ્. ડન્ડમિ=સમયમે । પનાન્શમ્પને=તપ મરણ=મૃત્યુ શ્રેય =
 પ્રશસ્ત શ્રેષ્ઠ મરેત્ । ન પુનરિત્યમનાચરણીયાચરણમિતિ ॥૪૩॥

મૂલમ્—અહં ચં ભોગરાયસ્સ, તં ચઽર્મિં અધગર્વણ્ણિહો ।

માંકુલે ગધણા હોમો, સંજસ નિહુઓ ચરં ॥૪૪॥

ગયા--હવ ભોગરાજમ્, ત્વં ચામિ અન્ધકૃષ્ણે ।

માંકુલે ગધર્ના ધ્રુવ મયમ નિમૃતશ્ચર ॥૪૦॥

વાહિયે । યદ્વા “પૌરુષ” કા અ યાદાગ હોને સે ‘તેરે ઇસ પુરુષાર્થો
 ટિકાર હૈ” “પ્રમા અર્થ સગન હોગા । અથવા “કામિન્” હૈ કામી
 ‘યદ મહાત્મા ધન્ય હૈ જો તીવ્ર તપ તથા સયમ વ્રત કા પરિપાલન
 હૈ’ તેરે ઇસ યદા કો ટિકાર હૈ । અથવા-મુજે દેવશ્ચર જો ઇસ પ્રમા
 કો દુઃશ્રેષ્ઠા કો ઇસ તેરે પાપ કો ટિકાર હૈ ।

ભાવાર્થ—રાજુલ અધિક કુટ ન રહકર રવનેમિ સે મિર્ક ઇતના
 હી કહ રહી હૈ તુમ કુટ તો રચાલ કરો કિસ પદ મેં વર્તમાન હો
 ઔર ત્યા કરને કી અભિલાષા કર રહે હો । ઇમ્સે તુમ્હારી વ માત્રુ
 સમાજ કી કિતની વડનામી હોગી । વાન્ત કો ‘ભોગને કી અપેશા
 તો મરણ હી કહી અન્ડા હૈ ॥૪૩॥

એવો તથા ઇલાવવો બોધવો અહીં “પૌરુષ”નો અ યાદાગ હોવાથી ‘તારા આ
 પુરુષાર્થને ધિકાર છે” એવો અર્થ ન ગત થશે અથવા “કામિન્” હોવાથી એ
 મહાત્મા ધન્ય છે જે તીવ્ર તપ અને સયમ વ્રતના પરિપાલક છે’ તારા આ યશને
 ધિકાર છે અથવા-મને બોધને તારામા આ પ્રકારની દુઃશ્રેષ્ઠા અગી એ તારા
 પાપને ધિકાર છે

ભાવાર્થ—રાજુલે વધારે કાઈ પણ ન કહેતા -ચનેમિને કહતા એટલુજ નહીં
 હૈ, તમે કાઈક તો ખ્યાલ કરો કયા પદ ઉપર તમે બિરાજી રહ્યા છો અને તું
 કંવાની અભિલાષા કરી રહ્યા છો આવી તમારી અને માધુ સમાજની ડેટલી બ-
 નામી વશે ઉલટીને ચાટનાની અપેક્ષા કરના તો મરણજી પણ ઉત્તમ છે ॥૪૩॥

टीका—‘अह च’ इत्यादि—

हे रथनेमे ! अह च भोगराजस्य=तन्नाम्ना प्रसिद्धस्य पौत्री, उग्रसेनस्य च पुत्री अस्मि, त्वव अन्धकटृष्णेः=अन्धकटृष्णिनाम्ना प्रसिद्धस्य पौत्र समुद्र विजयस्य च पुत्रोऽसि । एवमावा महाकुलसभूतौ स्वः । तस्मादाया महात्रे कुले=स्व-स्ववशे-गन्धनौ=गन्धनसर्पवद् वान्तभोजिनौ मा भूव=मा भवेत् । गन्धनसर्पा हि मन्त्राकृष्टा ज्वलद्वनलपातभीस्तया वान्तमपि रिपु पिबन्ति, तथा आयाभ्या परित्यक्ता वान्तसदृशा कामभोगा न पुनरासेव्या इति भावः । तर्हि किं कार्यम् ? इत्याह—सजम इत्यादि—तस्मात् हे रथनेमे ! त्व निभृत=निश्चलः विषयादिभिरक्षोभ्य सन् सयमम्=अनश्वर सुखसाधनभूत निरवयक्रिया नुष्ठान-चर=पालय ॥४४॥

‘अह च भोगरायस्स’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे रथनेमे ! (अह-अह) मैं (भोगरायस्स-भोगराजस्य) भोगराज की पौत्री तथा उग्रसेन की पुत्री हूँ और (त-त्वम्) तुम (अधगवण्डिणो अस्मि-अन्धकटृष्णोरस्मि) अधकटृष्ण के पौत्र एवं समुद्रविजय के पुत्र हो । इस तरह हम तुम दोनों महाकुलीन हैं । अतः (गधणा-गन्धनौ) गन्धनसर्प की तरह हम वान्तभोगी (मा होमो-मा भूव) नहीं बनें । किन्तु हे रथनेमे ! (निहुओ-निभृत) विषयादिकों से अक्षोभ्य होकर (सजम-सयमम्) अनश्वर सुख के साधनभूत ऐसे निरवय क्रियानुष्ठा नरूप सयम का (चर-वर) पालन करो ।

भावार्थ—राजकुल कहती है कि हम तुम कुलीन व्यक्ति हैं । गन्धन सर्प की तरह वान्त को पुनः अगीकार करने वाले नहीं हैं ।

“अह च भोगरायस्स” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे रथनेमे अह-अह हूँ भोगरायस्स भोगराजस्य भोगराजनी पौत्री तथा उग्रसेननी पुत्री हूँ और तुम-त्वम् तमो अधगवण्डिणो अस्मि-अधकटृष्णोरस्मि अधकटृष्णिना पौत्र और समुद्रविजयना पुत्र हो आ रीते हूँ और तमो अन्ने कुलीन छीये आथी गधणा-गधनौ गन्धन सर्पनी भाक्षक ओडेकु आटनार मा होमो-मा भूव न अननु ओछओ पर तु हे रथनेमे ! निहुओ-निभृत विषयादिओथी स प्रहृ निर्वेष अनीने सजमम्-सयमम् अनश्वर ओवा सुखना साधनभूत ओवा निरवय क्रियानुष्ठानरूप सयमनु चर-चर पालन करे

भावार्थ—राजकुल कहती है, हे रथनेमे ! हूँ और तमो अन्ने कुलीन छीये गन्धन सर्पनी भाक्षक ओडेकानो क्षरीथी अगीकार करवावाणा नहीं आ भाटे हूँ

मूलम्—जड त' काहिसि भाव, जा जा दिच्छसि नारिओ ।

वायाविद्धोव्व हडो, अट्ठियप्पा भविस्ससि ॥४५॥

छाया—यदि त्व करिष्यसि भाव, या या द्रक्ष्यसि नारीः ।

वाताविद्ध इव हड', अस्थितात्मा भविष्यसि ॥४५॥

टीका—'जड त' इत्यादि—

हे रथनेमे ! यदि त्व या या नारी^२क्ष्यसि, तागु तासु माय=भोगाभिलाष करिष्यसि । ततस्त्व वाताविद्ध=वायुकम्पितः हडइव=हड नामक निर्मूल वनस्पतिविशेष इव शैवाल इव वा अस्थितात्मा=अस्थित=अस्थिर. आत्मा-यस्य स तथा, चञ्चलचित्ततयाऽस्थिरस्वभावो भविष्यसि । अय भावः—जन्म जरामरणजन्य जगद्दृशीपर्यटनदुःखपरम्परानिराकरणकारणेभ्यः समयगुणेभ्यः प्रसवल्या

इसलिये हे रथनेमे ! मैं तुमसे यही बात कहती हू कि तुम गन्धन सर्प की तरह न बनकर अगन्धन सर्प की तरह पनो और समय को प्राणपण (प्राणरूपि सत्य) से निभाने के लिये तत्पर रहो ॥४४॥

'जड न काहिसि' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे रथनेमे ! (जड त जा जा नारिओ दिच्छसि—यदि त्व याः या नारी द्रक्ष्यसि) यदि तुम जिन २ नारियो को देखोगे और उनमे (भाव काहिसि—भाव करिष्यसि) भोग की अभिलाषा करोगे तो (वायाविद्धो हडोव्व अट्ठियप्पा भविस्ससि—वाताविद्ध इव अस्थितात्मा भविष्यसि) वायु से कम्पित हड नाम के निर्मूल वनस्पति की तरह अथवा शैवाल की तरह चञ्चल स्वभाव के हो जाओगे । तात्पर्य इसका यह है कि जन्म, जरा, एवं मरणजन्य इस जगतरूपी सन्तार मे

तमने आ वात कहू छु के, तमो गन्धन सर्पना जेना न मनता अग धन सर्पना जेवा जेना अने समयमने प्राणना ओगे निभाववा भागे तत्पर रहो ॥४४॥

"जड त काहिसि" इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे रथनेमि ! जड त जा जा नारिओ दिच्छसि—यदि त्व याः याः नारी द्रक्ष्यसि जे तमो जे जे नारीथाने जेथो अने तेनाभा भाव काहिइ—भाव करिष्यसि सोगनी अभिलाषा करेथो तो वायाविद्धो हडोव्व अट्ठियप्पा भविस्ससि—वाताविद्ध हडइव अस्थितात्मा भविष्यसि वायुथी सदा क पायमान जेवी हड नामनी निर्भूण वनस्पतिनी भाइके अथवा शेवाणनी भाइके अथवा स्वभावना जनी जेथो तात्पर्य आयु जे छे के, जन्म, जरा अने मरण जन्य आ जगतदृशी आशामा

धर्म=चारित्ररूपे धर्मे सम्प्रतिपातितः=संस्थितः। 'सम्प्रतिपातितः' इत्यत्र निजर्थोऽपि वक्षितः। अत्र नाग रिपये एव वृद्धसम्प्रदायः आसीत् कोऽपि राजा। स हि नूपुरपण्डितारयानक पठित्वा रुष्टो राक्षीं हस्तिपकं हस्तिन च मारयितुमुद्यतः। स हि राक्षीं हस्तिपकं हस्तिन च गिरिशृङ्गाग्रे समारोहयत्। ततः स हस्तिपकमुक्तान-पातय हस्तिन गिरिशृङ्गात्। ततो हस्तिपकमेरितो हस्ती क्रमशः स्वीय पदत्रय समुत्थाप्य एकेन पदेन स्थितः। ततो नागरिकजनै राजा एव विज्ञप्तः—कथं चिन्तामणिरि बहुष्पापो हस्तिचूडामणिर्व्यापाद्यते? ततो राक्ष्सा हस्तिपकः समादिष्टो हस्तिन वचन श्रुत्या) वैराग्यरूप मार से गर्भित होने के कारण सुन्दर इस प्रकार के घबनों को चुनकर (अकुसेण-अकुशेन) अकुश से (नागो जहा-नागः यथा) हाथी की तरह (धम्मे सपडिवाइओ-धर्मे सम्प्रतिपातितः) चारित्ररूप धर्म में संस्थित हो गया।

हस्ती की कथा इस प्रकार है—

एक कोई राजा था। उसने किसी नूपुर पण्डित का वृत्तान्त पढ़ा। पढ़ कर वह रुष्ट हो गया। रुष्ट होते ही उसने रानी, महावत तथा हाथी को मारने का विचार कर लिया। हाथी, रानी तथा महावत को गिरिशिखर के अग्रभाग पर चढ़ाकर उसने महावत से ऐसा कहा इस हाथी को यहाँ से धकेल दो—गिरा दो—। महावतने उसको वहाँ से गिराने की ज्या ही प्रेरणा की कि वह हाथी तीन पैर उठा कर अपने एक पैर से खड़ा हो गया। नगरजनों को जब राजा के इस अकृत्य का पता चला तो उन्होंने आकर उससे कहा—महाराज यह क्या करवा रहे हो। चिन्तामणि

यवाना द्वारत्वे आ प्रकारना सुद्ध येवा वयनोने भाषणाने अकुसेण-अकुशेन आ कु यथी नागो जहा-नाग यथा हाथीनी भाइक धम्मे सपडिवाइओ-धर्मे सम्प्रतिपातित चारित्र धर्म आ संस्थित धर्म गया।

हाथीनी कथा आ प्रकारनी छ—

कैध अक राजा हुते, तेछे कैध नूपुर पण्डितव वृत्तात वाच्यु वाचीने ते कोषित भनी गये। कोषित भनता अ तछे हाथी, महावत तथा हाथीने मारवाने विचार करी लीधे। हाथी राक्षी तथा महावतने अक गिरिशृङ्ग अटले के, पहाडना शिखर उपर चढावने महावतने हुकम कथो के, आ हाथीने अही थीं डेही दे। महावतने हाथीने त्याथा धकेलवानी अष्टा करी त्यारे हाथी पोताना त्रष्ट पगोने लया करी अक पगथी उको धर्म गये। नगरजनोअे राजाना आ प्रकारना अटयने नष्टयु त्यारे नेमछे आवावने राजने कहु—महाराज आ शु करावी रक्षा छे? शि ताभयि

निरर्तयितुम् । इतिपक्षः प्राह—यदि राज्ये मया चाभय दद्यात् भवान् तदाऽहं
 भूमिन् प्रतिनिरर्तयामि । राज्ञा चाभयं न्यत्तम् । ततो इतिपक्षोऽङ्कुशेन शनैः
 शनैर्हस्तिन निरर्तितवान् । तदनु हस्ति मार्गे सम्भित । एव राज्ञामत्यपि
 समुत्पन्नविश्रोतनिक रथनेमिम् अहितप्रतिनिवर्तकतयाऽङ्कुशेन स्वयचनेन
 असयमगर्तगतनात्प्रति निवर्तितवती । ततः स चारित्ररूपधर्ममार्गे सस्थितः ॥४७॥

ततो रथनेमिर्यत्कृतवास्तदुच्यते—

मृगम्—मणगुत्तो वयंगुत्तो, कायगुत्तो जिडदि'ओ ।

सामपेण निर्व्वल फासे, जावजीव दढव्वओ ॥४८॥

त्राया—मनोगुप्तो वचोगुप्त, कायगुप्तो जितेन्द्रिय ।

श्रामण्य निश्वल्मस्मासीत्, यावज्जीव दृढव्रत ॥४८॥

टीका—‘मणगुत्तो’ इत्यादि—

मनोगुप्त—मनसा गुप्त, वचोगुप्त=वचसा गुप्त, कायगुप्त—कायेन गुप्त—गुप्त

के समान दुष्प्राप हाथी से क्यों मरना रहे हो । नगरजनों की इस जान से
 राजाने महाव्रत से कहा—हाथी को बापिस लौटा लो । महाव्रतने तब राजा
 से कहा कि यदि आप रानी तथा मेरे लिये जो अभय देंगे तो मैं हाथी को
 लौटा लेता हूँ । राजाने उसको तथा रानी को अभय दे दिया । तब महा
 व्रतने अङ्कुश से धीरे २ हाथी को लौटा लिया । उस तरह हाथी अपने
 मार्ग पर आ गया । इसी तरह राजीमर्तने भी चारित्र से पतित होने की
 भावनावाले रथनेमि को अहितकारक मार्ग से धीरे २ अपने वचनरूपी
 अङ्कुश से लौटाकर उनसे चारित्ररूप धर्म मार्ग पर लगा दिया ॥४७॥

इसके बाद रथनेमिने क्या किया सो कहते हैं—‘मणगुत्तो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(मणगुत्तो वयंगुत्तो कायगुत्तो—मनोगुप्त वचोगुप्त

लेवा न भणी राई तेवा हाथीने शा भाटे भगवी रह्या जे ? नगरजनोनी बात
 साभगोने राजाये महाव्रतने कहुँ के, हाथीने पाछे डेरवी लो । रागना आ भद्रा-
 रना वचन साभगोने महाव्रते कहुँ के, जे आप रानीने अने अने अलस वचन
 आ पा तो हुँ हाथीने पाछे डेरवा लठ राजाये अलसनु वचन आप्यु अने
 महाव्रते धीरे धीरे अ कुशयी लाथीने पाछे डेरवी लीधो । हाथी हाथी हीस मार्ग
 उपर आवी गयो । आवी रीते लभतिजे चारित्रयी पतित थवानी भावनावता
 रथनेमिने अहितकारक मार्गधी धीरे धीरे पोताना वचनरूपी अ कुशयी डेरवीने तेने
 चारित्ररूप धर्म मार्ग उपर लगावी दीधो ॥४७॥

आ पछी रथनेमिजे शु कथुँ ते कहे छे—‘मणगुत्तो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—मणगुत्तो वयंगुत्तो कायगुत्तो—मनोगुप्त वचोगुप्त कायगुप्त

धर्म=चारित्र्यरूपे धर्मे सम्प्रतिपातित' = सस्थितः । 'सम्प्रतिपातितः' इत्यत्र निजर्थोऽपि वक्षितः । अत्र नाग रिपये एव वृद्धसम्प्रदायः आसीत् कोऽपि राजा । स हि नूपुरपण्डितारयानरु पठित्वा रुष्टो राज्ञीं हस्तिपक्ष हस्तिन च मारयितुमुद्यतः । स हि राज्ञीं हस्तिपक्ष हस्तिन च गिरिशृङ्गाग्रे समारोहयत् । ततः स हस्तिपक्षमुक्तवान्-पातय हस्तिन गिरिशृङ्गात् । ततो हस्तिपक्षप्रेरितो हस्ती व्रमशः स्वकीय पदत्रय समुत्थाप्य एकेन पदेन स्थितः । ततो नागरिकजनैः राजा एव विज्ञप्तः-कथं चिन्तामणिरि बहुष्मापो हस्तिचूडामणिर्व्यापाद्यते ? ततो राज्ञा हस्तिपक्षः समादिष्टो हस्तिन

वचन श्रुत्वा) वैराग्यरूप सार से गर्भित होने के कारण सुन्दर इस प्रकार के वचनों को सुनकर (अकुसेण-अकुशेन) अकुश से (नागो जहा-नाग, यथा) हाथी की तरह (धम्मे सपडिवाइओ-धर्मे सम्प्रतिपातित') चारित्र्यरूप धर्म में सस्थित हो गया ।

हस्ती की कथा इस प्रकार है—

एक कोई राजा था । उसने किमी नूपुर पण्डित का वृत्तान्त पढ़ा । पढ़ कर वह रुष्ट हो गया । रुष्ट होते ही उसने रानी, महावत तथा हाथी को मारने का विचार कर लिया । हाथी, रानी तथा महावत को गिरिशिखर के अग्रभाग पर चढ़ाकर उसने महावत से ऐसा कहा इस हाथी को यहाँ से धकेल दो—गिरा दो— महावतने उसको वहाँ से गिराने की ज्या ही प्रेरणा की कि वह हाथी तीन पैर उठा कर अपने एक पैर से खड़ा हो गया । नगरजनों को जब राजा के इस अकृत्य का पता चला तो उन्होंने आकर उससे कहा—महाराज यह क्या कर रहा रहे हो । चिन्तामणि

थवाना कारणे आ प्रकारना सुद्धरे अवे वायनेने भाषणाने अकुसेण-अकुशेन अ क थथी नागो जहा-नाग यथा हाथीनी भाक्ष धम्मे सपडिवाइओ-धर्मे सम्प्रतिपातित चारित्र धर्म मे सस्थित भई गया

हाथीनी कथा आ प्रकारनी छ—

कोई एक राजा होता, તેણે કોઈ નૂપુર પડિતવ્ર વૃત્તાત વાંચ્યુ વાચીને તે ક્રોધિત બની ગયો ક્રોધિત બનતા જ તેણે નાણી, મહાવત તથા હાથીને મારવાનો વિચાર કરી લીધો હાથી નાણી તથા મહાવતને એક ગિરિશૃંગ એટલે કે, પહાડના શિખર ઉપર ચઢાવીને મહાવતને હુકમ કર્યો કે, આ હાથીને અહીં થી ધકેલી દો મહાવતે હાથીને ત્યાંથી ધકેલવાની ચેષ્ટા કરી ત્યારે હાથી પોતાના ત્રણ પગોને ઉઠા કરી એક પગથી ઉભો થઈ ગયો નગરજનોએ રાજાના આ પ્રકારના અકૃત્યને જાણ્યુ ત્યારે તેમણે આવેને રાજાને કહ્યું—મહારાજ આ શું કરાવી રહ્યા છો ? ત્ય ત મણી

प्रियामयन, दशविध धर्मं समान्निजन् दशाऽपि दिश पुनातिष्म । शम्भुचक्रा
दिभूषणस्याम्भोदमभस्य दशचापाङ्गितस्य तस्य भगवतोऽष्टादशसहस्रमयसा
सायवन्तारिणत्सहस्रसंयसा सा ज्य, एकोनसप्ततिसहस्राधिकैस्त्वसंयसा
श्रीयकाः पटविंशत्सहस्राधिकैस्तत्रयमयसा श्रीयकाश्चायन । केवलज्ञान
मासाद्य चतुष्वश्वदिनानि सप्तशतर्षाणि प्रभुर्भुवि व्यहरत् । अन्ते च
भगवान् रैवतके गिरौ समयस्य पञ्चशतमायुभि सह मासिस्मनगन कृत्वा
विनश्वरमिदं शरीर परिहाय मिद्विषदमाप्तवान् । तदा सर्वे सुरेन्द्रैर्जय जयेति

अब यहाँ अवशिष्ट नेमिनाथ प्रभु का चरित्र कहा जाता है,
यह इस प्रकार है--

प्रभु नेमिनाथने भूमण्डल पर विहार करते हुए अव्यय रूप कमलों
को सूर्य की तरह सूर्य विकसित किया । उत्तम क्षमा आदि दस १०
प्रकार के धर्म का उपदेश दिया । अपने विहार से दस विज्ञाओं को
पवित्र किया । प्रभु शम्भु चक्र आदि लक्षणों के गारक थे । इनके
शरीर की शक्ति में प्रभा के समान नील थी । शरीर की ऊँचाई
दस गुण की थी । भगवान् के अठारह हजार साधु थे । चालीस
हजार साधियाँ थीं । एक रम मित्तर (७०) हजार अविश्व एक लांग
आवर्त थे । अस्तीस हजार अविश्व तीनलांग आविर्काण थी । केवलज्ञान
प्राप्त करके प्रभुने इस भूमण्डल पर चौपन ७४ दिन रम सात सौ
७०० वर्षतक विहार किया । अन्त में रैवतक गिरि पर पगार कर
पाच सौ साधुओं के साथ एक मासका अनशन करके विनश्वर इस

हुये अच्छी नेमिनाथ प्रभुना आशीना चरित्रने कहेवाभा आवेछे ते आ प्रकाशु छे--

प्रभु नेमिनाथ भूमण्डल उपर विहार करता करता अव्यय रूप कमलों
माक्षक भूम विकसित कयो उत्तम क्षमा आदि दस प्रकारना धर्मने उपदेश आये।
पिताना विद्वान्नी दस दिवाओने पवित्र कर्न प्रभु शम्भु चक्र, आदि लक्षणोना
धारण करनार हुता तेमना शरीरनी शक्ति मेघनी प्रखाना जेवी नील-गा हुता
शरीरनी उचाई दस गुणनी हुती भगवानने अठार हुन्तर साधु हुता अलीस
हुन्तर साधनीओ हुती ओक लाभ अने ओगणोतेर हुन्तर नयओने नववाग्राव
हुता त्रणु लाभ अने छत्रीस हुन्तर आविर्काओ हुती केवलज्ञान प्राप्त करीने प्रभुओ
आ भूमण्डल उपर सातसौ वर्षमा इत चौपन निवस ओछा विहार कयो अतमा
रैवतक पर्वत उपर पधारीने पाचओ ५०० साधुओनी साथे ओक मासनु अनशन
१०३

ળામા વા સાધય એવમ્=અનેન પ્રકારેણૈવ કુર્વન્તિ । ઈ દુર્વન્તિ ? ઇત્યાહ—
 ‘વિનિયટ્વતિ’ ઇત્યાદિના—‘ત સતુદ્ધાદિવિશેષણવિશિષ્ટા સાધય. કયચિદ્ વિસો
 તસિ કોત્પત્તાવપિ (અસ્થિરામ્યા પ્રાપ્તાવપિ) વિશેષેણ તદ્વિરોધ કૃત્વા ભોગેભ્ય’=
 મનોહશબ્દાદિરુપેભ્યો વિનિવર્તન્તે=વિનિવૃત્તા ભવન્તિ । યથા સ પુરુષોત્તમો
 રથનેમિર્ભોગેભ્યો વિનિવૃત્તઃ । સતુદ્ધાદિવિશેષણવિશિષ્ટા એ સાધય એકદા
 ભગ્નપરિણામા અપિ પુનઃ સયમ પ્રતિપ્તુ સમાઃ, નત્વનેયથા. ઇતિ સતુદ્ધાદિ
 વિશેષણપદે સૂચિતમ્ । ‘ભોગેસુ’ ઇત્યપ્ત્વસ્યર્થે મહત્તમી, આર્પણાત્ । ‘ઇતિ વ્રવીમિ’
 ઇત્યસ્યાર્થઃ પૂર્વવદ્ મોઘ્યઃ ॥૫૦॥

પૂર્વાવશિષ્ટ ભગવતોઽરિષ્ટનેયેશ્વરિતમુચ્યતે—

ભગવાનરિષ્ટનેમિરવનીતલે વિહરત્ સદસ્ટાશુરિય કમલોપમાન્ મવ્યજનાન્

ચારિત્રપરિણામોં કે આરાધક સાધુજન (એવ-એવમ્) ઇસ પ્રકાર સે
 (કરતિ-કુર્વન્તિ) કરતે હે । (જહા-યથા) જૈસે (સો પુરિસત્તમો-સ પુરુ
 પોત્તમ) ડન પુરુષોત્તમ રથનેમિને ક્રિયા હે અર્થાત્ જિસ પ્રકાર રથનેમિ
 ભોગોં સે વિરક્ત હુવ્ડે ઉસી પ્રકાર સતુદ્ધ આદિ વિશેષણોં સે વિશિષ્ટ
 સાધુજન મી ક્રિસી મી તરહ્ ભોગોં મી તરફ ચલિતચિત્ત હોને પર મી
 (ભોગેસુ વિનિયટ્વતિ-ભોગેભ્ય વિનિવર્તન્તે) ડન ભોગોં સે-મનોહ
 શબ્દાદિક વિષયો સે વિનિવૃત્ત હોતે હે । ઇન સતુદ્ધ આદિ વિશેષણોં
 સે સૂત્રકારને યહ સૂચિત ક્રિયા હે કિ જો સતુદ્ધવિશેષણ વિશિષ્ટ
 સાધુજન હોતે હે વે હી અપને ભગ્નપરિણામો કો પુન સયમ મે સ્થિર
 કર સકતે હે । જો ણેસે નહી હે વે નહી । “તિ વેમિ-ઇતિ વ્રવીમિ”
 ઇન પદોં કો અર્થ પઢિલે કર દિયા ગયા હે ॥૫૦॥

પ્રવિચક્ષણા આગમના મર્મને બાહ્યનાર તથા ચારિત્ર પારિણામોના આરાધક
 સાધુજન એવ-એવમ્ આ પ્રકારથી કરતિ-કુર્વન્તિ કરે છે કે, જહા-યથા જેમ સો પુરિ
 સોત્તમો-સ પુરુષોત્તમો એ પુરુષોત્તમ રથનેમિએ કરેલ છે અર્થાત્-જે પ્રકારે રથ
 નેમિ લોગોથી વિરક્ત બન્યા એજ પ્રકારે સતુદ્ધ આદિ વિશેષણોથી વિશિષ્ટ સાધુજન
 પણ કોઈ પણ પ્રકારથી લોગોની તરફ રૂચી બાળવા છતાં પણ ભોગેસુ વિનિયટ્વતિ-
 ભોગેભ્ય વિનિવર્તન્તે તે લોગોથી, મનોહ શબ્દાદિક વિષયોથી અનિવૃત્ત રહે છે આ
 સતુદ્ધ આદિ વિશેષણોથી સૂત્રકારે એવુ સૂચિત કરેલ છે કે, જે સતુદ્ધ આદિ
 વિશેષણ વિશિષ્ટ સાધુજન હોય છે તેજ પોતાના ભગ્ન પરિણામોને ફરીથી સયમ
 મમા સ્થિર કરી શકે છે જે એવા નથી તે તેવુ કરી શકતા નથી “તિ વેમિ
 ઇતિ વ્રવીમિ” આ પદોને અર્થ અગાઉ કરી દેવાયેલ છે ॥૫૦॥

सात्सकलगुणान्कृतश्चतुर्विधसैन्यसभृत मयं प्रमोदि। रन्दरसास्वादभ्रमराऽरविन्दो
नाम नृपः । तस्यासीत्सकलशास्त्रारङ्गतो जिनधर्मनिरतो विश्वभूतिर्नामपुरोहित ।
तस्यासीत्पतिसत्रापरायणाऽनुद्धरा नाम भार्या । विश्वभूते पुरोहितस्य
कमठ-मरुभूति नामानौ द्वौ सुतो जातो । तत्रासीत् कमठस्य पत्नी
वसुधा, मरुभूतेश्च वसुधरा । विश्वभूति पुरोहितो गृहभारोद्धरणक्षमो पुत्रो त्रिलोक्य
तयोर्गृहभारभारोप्य सत्य पुण्यकार्यं कुर्वन् कालावसरे कालं कृत्वा देवलोकं
गतः । तद्वार्याऽनुद्धराऽपि पुण्यकार्यं कृत्वा मृता स्वर्गं गता । अथ ज्येष्ठभ्रातृ-

अरविन्द नामके राजा राज्य करते थे । ये गृहे ही धर्मात्मा थे । इनका
मन सदा मिलिन्द (भ्रमर) की तरह सर्वज्ञ द्वारा प्रतिपादित धर्मरूपी
अरविन्द के मकरन्द का पान करने की ओर अधिक लालायित रहा
करता था । सकल गुणों से ये अलङ्कृत थे । चतुर्विध सैन्य से ये
सदा युक्त थे । इनका एक पुरोहित था जिसका नाम विश्वभूति था ।
यह सकल शास्त्रों का वेत्ता एवं जिन धर्म में निरत था । पुरोहित
की धर्मपत्नी का नाम अनुद्धरा था । यह पति सेवा करने में बड़ी
चतुर थी । इसके कमठ और मरुभूति नामके दो पुत्र थे । कमठ की
पत्नी का नाम वसुधा और मरुभूति की पत्नी का नाम वसुधरा था ।
विश्वभूतिने जब अपने इन दोनों पुत्रों को गार्हस्थिक भार के वहन
करने लायक देखा तो उसने अपने ऊपर का समस्त भार इन दोनों
कुमारों के कंधे पर रखकर आप पुण्यकार्य में लवलीन हो गया ।
कितनेही समय के बाद पुरोहित मरकर देवलोक में देवपने उत्पन्न
हुआ । तथा इसकी जो अनुद्धरा भार्या थी वह भी पुण्यकार्य करने

हुआ । जे धर्या जे धर्मात्मा हुता जेमनु मन सधाना भाटे जभरानी नाइक
सर्वज्ञ द्वारा प्रतिपादित धर्मरूपी अरविन्दना मकरन्दतु पान करवा लइक धर्या जे
ज्येष्ठभ्रातृ रक्षा करतु हुता सधना गुणोद्यी जे अलङ्कृत हुता अतुर्विध सैन्य
जेमनी सेवामा हुता जेमने जेक पुरोहित हुता जेनु नाम विश्वभूति हुता ते
सधना शास्त्राने ज्ञानाने तथा लूनधर्ममा श्रद्धावाणो हुता पुरोहितनी धर्मपत्नीनु
नाम अनुद्धरा हुता ते पति सेवा करवामा अतुर हुती तेने कमठ अने मरुभूति
नामना जे पुत्र हुता कमठनी पत्नीनु नाम वसुधा हुता अने मरुभूतिनी पत्नीनु
नाम वसुधरा हुता विश्वभूतीजे ज्यारे पोताना जन्ने पुत्राने गृहस्थाश्रमने
जोले उठाववामा योग्य ज्ञाना त्यारे तेले पोताना ज्येष्ठभ्रातृ गृहस्थाश्रमने सधना
भार पोताना जन्ने पुत्राना कंधे उपर नाभीने पोते पूज्य कार्यमा लवलीन जनी
गया । १८६१३ समय जाइ पुरोहित भरीने देवलोकमा देवपणे उत्पन्न भया तथा

ऽन्याऽपि कश्चि समवेदत आह—‘अरहा’ इत्यादि—स हि पार्श्वे अर्हन्=अर्हति
 देवेन्द्रादि विहतानि यन्दन नमस्तारणादीनि यं स तथा, तीर्थरुदित्यर्थः,
 अतएव—लोकपूजित = लोकत्रयसेविनः, समुद्रात्मा=समुद्रः=तस्याप्यो यान
 आत्मा यस्य स तथा, तत्त्वज्ञानयात्र आसीत्, एव विधन्त्रस्योऽपि स्यात्,
 अत आह—‘सम्बन्धू’ इत्यादि—स पार्श्वप्रभुः सर्वज्ञः=सर्वलोकानां गोस्वरूपज्ञान
 सम्पन्नः, तथा—धर्मतीर्थकरः=धर्म एव भगवन्धितरणहेतुत्वात्तीर्थ-धर्मतीर्थं तस्य
 करः=कारकः प्रवर्तक इति यावत्, तथा—स जिनः=सम्बल्लर्मजेता चासिद्।
 अयं द्वितीयो जिनः शब्दो मुक्तयस्त्वाऽपेक्षया प्रोक्तः ॥१॥

अत्र पसङ्गमात्रं श्रीपार्श्वनाथप्रभुचरितं भव्यजनपरिचयनाय संक्षेपतो लिख्यते—
 (प्रथमो मरुभूति भवः)

आसीदत्रैव भरतक्षेत्रे सम्बन्धिया कलागृह पोतन नामक पत्तनम्। तथा

अन्वयार्थः—(जिणे-जिनः) रागद्वेष के विजेता (पासेत्ति नामेण-
 पार्श्व इति नाम्ना) पार्श्वनाथ इस नाम से प्रसिद्ध (जिणे-जिन) जिन
 भगवान् थे। ये (अरहा-अर्हन्) तीर्थकर पद धारक थे। (लोकपूज्य
 लोकत्रयपूजितः) तीन लोक द्वारा पूजित थे। (समुद्रप्या-समुद्रात्मा)
 स्वयं बुद्ध थे। (सम्बन्धू-सर्वज्ञः) सकल विशालवर्ती पदार्थों को एक
 साथ जानते थे। तथा (धम्मतिथ्यरो-धर्मतीर्थकरः) भगवन्धि से
 तरण का हेतु होने से धर्मरूप तीर्थ के प्रवर्तक थे।

इन पार्श्वनाथ प्रभु के दस भवों में से प्रथमभव मरुभूति का
 इस प्रकार है—

इसी भरतक्षेत्र में सकल शोभा का धाम तथा लक्ष्मीरूपी
 ललना का ललाम कलागृह एक पोतनपुर नामका पत्तन था। यहा

अन्वयार्थः—जिणे-जिनः रागद्वेष उपर विजय प्राप्त करनेपर पासेत्ति नामेण-
 पार्श्व इति नाम्ना पार्श्वनाथ ओ नामथी प्रसिद्ध जिणे-जिन ओन भगवान् हुता
 तेओ अरहा-अर्हन् तीर्थ कर पदना धारक हुता लोक पूज्य-लोकत्रयपूजित
 त्रय लोकधी पूजता हुता, समुद्रप्या-समुद्रात्मा स्वयं बुद्ध हुता सधणा सम्बन्धू
 -सर्वज्ञः त्रिकाणदशी पदार्थोने ओकसाथे जानुनार हुता तथा धम्मतिथ्यरो-
 धर्मतीर्थकर भगवन्धिथी तरवाना हेतु होवाथी धर्मरूप तीर्थना प्रवर्तक हुता
 ओ पार्श्वनाथ प्रभुना दस अवोमाथी प्रथम अव मरुभूतिना वृत्तात आ
 प्रकारेण छे—

आ भरतक्षेत्रमा सधणी शोभाना धाम तथा लक्ष्मीरूपी ललनाना ललाम
 कलागृह ओक पोतनपुर नामतु गाम छत्तु तथा अरविद नामना राजा राज्य करता

सर्वत्र भ्रमयित्वा निर्वासितवान् । एव मरणादप्यधिरूपमान प्राप्त. कमठ
जातैराग्यो न गत । तत्र स तापसो भूत्वा गालतपस्तप्तुमारब्धवान् ।
इतश्च मरुभूति रुमठस्यातीवदुःखा विदम्बना बोध्य पश्चात्तापसमन्वित एव
पचिन्तयत्-अहो ! धिक् माम् ! येन मया गृहच्छिद्र राजे निवेद्य ज्येष्ठभ्रातु
दुर्दशा स्मरिता । अहो ! “गृहदुश्चरित कोके प्रकाश्य नैव धर्म्यचित्” इति
नीतिवचोऽपि रोपाक्रान्तेन मया निम्नृतम् । अतोऽहं भ्रातु समीपे गत्वा

उमका अनाचार भी जनना के सामने घोषित किया जावे । इस तरह
समस्त नगर भर में उसको चारों ओर फिराया जावे । राजाकी इस
प्रकार आज्ञा प्राप्त कर राजपुरुषोंने उसको उसी प्रकार की परिस्थिति
से युक्त कर नगर से चालि निकाल दिया । इस प्रकार मरण से अधिक
दुःखदाई अपमानको पाया जिससे रुमठ के चित्त में वैराग्य का भाव
जागृत हो उठा । वह वनमें चला गया । वहाँ उसने तापस के वेपमें
रह कर अज्ञान तप तपना प्रारम्भ कर दिया । इधर जब मरुभूति ने
कमठ की इस प्रकार दुःख विदम्बना देती ताँ उसका अन्तःकरण
पश्चात्ताप से उत्तप्त होकर विचारने लगा-अहो मुझे धिक्कार है मैंने न्यर्थ
में ही राजा से गृहच्छिद्र कहकर इस आपत्ति को मोल लिया है । ज्येष्ठ
भ्राता की इस दुर्दशा का कारण मैं ही हुआ हूँ इस मेरी मूर्खता ने
ही आज मेरे घर को उजाड़ दिया है । सख है नीतिकारों का ऐसा
कहना की-“गृह के दुश्चरित को कहीं पर भी प्रष्ट नहीं करना चाहिये” ।

वामा आवे आ प्रभे आभा नगरमा आर तरक्ष तेने देखवामा आवे र जनना
आ प्रकारनी आज्ञा भजता राजपुरुषे आ नगरमा आनुचार करने के हु । आरी
कमठ पुर्दोऽहते नगरधी गडार करी दीधो आ प्रभापु मग दी पण्य अति
लथर आता अपमान पाभवाधी आ कभरना मनमा तीम वैगजभाव नअत
थध गयो आधी ते वनमा आटयो गयो त्या तेहे तपतना येवमा जीने भूष
न श्रद्धापूर्वक तप तपवानो प्रारम्भ करी दीधो आ तरक्ष मरुभूतिआ लयावे
हनी आवा प्रकारनी दुःख विटवना लेध त्यारे तेनु अतकण्ठ पश्चात्तपथी
एकगी एक्य अने ते मनोमन विथा वा लाओये के, अने धिक्कार छि, व्यर्थमा मे
माइ गृहच्छिद्र राजा पासे लखेर करीने आ प्रकारनी आपत्ति छली करेले छे
मोटाबाधनी आवा दुःखानु कारण हु न छ नारी आ प्रकारनी भूषणाना
कारणे आने मारा छ ये माइ घर छेव अनेले छे पयु छे नीतिकारे आ
कहवु छे के, “पाताना घरनु छिद्र कोध पण लोके कथाय प्रगट न करवु जोधे
१०४

નત્ર ગત્ત્વ ઇતિ નિઃશઙ્કા દુરાચરણ પ્રગ્ત્વા । તયો રિમ દુષ્ટાચાર વિભોગ્ય
રાત્રિ નિર્યાપ્ય પ્રભાતે શ્લેષાન્નિર્ગમ્ય રાણોઽરચિન્ત્ય મમીપે સમાગત્ય મ્વપત્ન્યા
સ્વયેષ્ઠભ્રાતૃશ્ચ સર્વં દુશ્ચરિત તસ્મે ન્યોદયત્ । તતા રાજા રાજપુર્યં કૃત
દુષ્કૃતસ્ય તસ્ય કમઠસ્ય શિરો મુણ્ડયિત્વા ચર્મમગ્નઃપ્રથિતામ્ પૃથ્વિમન્નિઃક્રશાય
સમન્વિતપાદત્રાણમયીં માગ્ય તત્કલ્પે પરિધાપ્ય મગ્નમૃતમસ્માદિભિર્દેદ્ય લેપ
યિત્વા ગર્ભે ત મમારોપ્ય ડિંડિમવાદનપુરસ્મર તન્નાચાર વાપયિત્વા નગર

નગરા 'મરુભ્રતિ ગ્રામાન્તર ગયા હુઆ હૈ' હમ રુયાલ સે ઓર અગિય
નિઃશઙ્કા હોકર દુરાચાર સેવન કરને મેં પ્રગ્ત્વ જો ગયે । ડન દોનોં કે
હસ દુષ્ટાચાર જો અપની આગ્રોં સે દેગર મન્મુનિ પ્રાત કાલ જોતે
હી વહા સે નિકલકર રાજા અરચિન્દ કે પામ પહુંચા ઓર પહુંચકર
ડસને ડનસ અપની પત્ની જ્ય અપને પહે ભાઈ કમઠ કે દુરાચાર જો
કહ દિયા । રાજાને દુરાચાર કી વાત સુનકર પટા અફમોમ જાગિર
કિયા-ઓર ફોરન હી રાજપુરુષો જો બુલાકર પઠ આજ્ઞા દી કિ શીઘ્ર
હી અપરાધી કમઠ કા શિર મુટયાકર તયા ડસકે ગલે મ ચર્મસૂત્ર
સે અગિય જૂતો કી માલા પહિનાકર મલમુગ જ્ય મસ્મ સે ડસકા
સમસ્ત શરીર લિપિત કર ડસકો નગર સે બાહિર નિકાલ દો । નિકાલતે
સમય ડસકો ગધે પર બેઠા કર હી નિકાલના । જૂતોંકો જો ડસક
ગલે મે માલા પહિરાઈ જાવે વહ બીચ ૨ મે મિટી કે સચ્ચિદ્ર શરાવો
મે પિરોઈ ગઈ હોની ચાહિયે । તયા ડિંડિમવાદન પૂર્વક ડસી કે સાથ

રગામ ગયેલ છે આ ખ્યાલથી તદ્દન બેફીકર બનીને દુરાચારનું સેવન કરવામા
પ્રવૃત્ત બની ગયા એ મન્નેના દુષ્ટાચારને પોતાની આખેથી જોઇને મરુભ્રતિ પ્રાત
કાલ થતા જ ત્યાથી નીકળીને રાજા અગિયની પાસે પહોંચ્યા અને ત્યા જઇને
તેણે પોતાની પત્ની તથા પોતાના મોટાભાઈ કમઠના દુરાચારની સઘળી વાત તેને
કહી સંભળાવી રાજાએ દુરાચારની વાત સાંભળીને ઘણો જ અકસોસ બાહેજીયો
અને તુરંતજ રાજાએ રાજપુરુષોને બે લાવીને એવી આજ્ઞા આપી કે, તાત્કાલીક અપરાધી
કમઠનું માથું મુઠાવી તથા તેના ગળામા ચામડાના બેડાની માળા પહેરાવીને
મળમૂત્રથી તેના શરીરને લી પાવીને તેને નગરથી બહાર કાઢી મૂકે । આ પ્રકારે જ્યારે તેને
નગરથી બહાર કાઢી મૂકવામા આવે ત્યારે તેને ગધેડા ઉપર બેસાડીને ગામ વચ્ચેથી
બહાર કાઢવે । તેના ગળામા બેડાઓની જે માળા પહેરાવવામા આવે તેની વચ્ચમા
વચ્ચમા માટીના શશરો પડેાવવા તેમજ તેને શહેરની બહાર આ રીતે ગધેડા ઉપર બેસાડીને
કાઢવામા આવે ત્યારે ડીમડીમ વાળા વગાડીને તેના અનાચારને લોકો સમક્ષ બાહેર કર

સર્વત્ર અમયિત્યા નિર્મોલિતરાગ । એ મરણાદ્યધિકમપમાન પ્રાપ્ત, કમઠ
 , જાતિરાગ્યો રન ગત । તત્ર મ તાપસો ભૂત્યા ગાલ્પતપસ્તસુમારબ્ધવાન્ ।
 ઇત્થ મરુમૂતિ કમઠસ્થાતીવદુ મઠા વિહમ્મના વાક્ષ્ય પશ્ચાત્તાપસમન્વિત એવ
 મચિન્તયત-અહો ! ધિહ માપ્ ! યેન મયા ગૃહન્નિદ્ર રાત્રે નિવેધ જ્યેષ્ઠભ્રાતૃ
 દુર્દશા મરિતા । અહો ! “ગૃહ્નુશ્ચરિત ગેન્કે પ્રમાદ્ય નૈવ કમ્યચિત્” ઇતિ
 નીતિવચોઽપિ રોપાક્રાન્તેન મયા નિમ્મૃતમ્ । અતોઽહ ભ્રાતૃ સમીપે ગત્યા
 ઉમકા અનાચાર મી જનતા કે મામને ઘોષિત ક્રિયા જાવે । હસ તમ્હ
 સમસ્ત નગર મર મેં ઉમકો ચાગેં ઓર ફિરાયા જાવે । રાજાની હમ
 પ્રકાર આજ્ઞા પ્રાપ્ત કર રાજપુરુષોને ઉમકો ઉસી પ્રકાર કો પરિસ્થિતિ
 સે યુક્ત કર નગર સે ચાલિ નિકાલ દિયા । હન પ્રકાર મરણ સે અધિક
 દુઃખદાઈ અપમાનકોં પાયા જિસસે કમઠ કે ચિત્ત મેં ચૈરાગ્ય કા માવ
 જાગૃત હો ઉઠા । વહ વનમે ચલા ગયા । વહા ઉસને તાપસ કે વેપમ
 રહ કર અજ્ઞાન તપ તપના પ્રારમ્ભ કર દિયા । ઇધર જન મરુમૂતિ ને
 કમઠ કી ઉસ પ્રકાર દ્ર નહ વિહમ્મના દે ગી તોં ઉમકા અન્ન, ઝગ્ગણ
 પશ્ચાત્તાપ સે ઉત્તાપ હોકર વિચારને લગા-અહો મુઝે ધિધાર હે મૈને ન્યર્થ
 મ હી રાજા સે ગૃહન્નિદ્ર કહમર હસ આપત્તિ કી મોલ લિગા હૈ । જ્યેષ્ઠ
 ભ્રાતા કી હમ દુર્દશા મ કારણ મ હી હુઆ હ, હસ મેરી મૃર્વતા ને
 હી આજ મેરે ઘર મેં ઉજાટ દિયા હૈ । સહ હૈ નીતિકારોં મ ગેમા
 કહના કી-“ગૃહ કે દુશ્ચરિત કો કહોં પર મી પ્રકૃત નર્તી કરના ચાહિયે” ।

વામા આવે આ પ્રમ છે આખા નગરમા ચારે તરફ તેને દેવવામા આવે ન જનતા
 આ પ્રકારની આજ્ઞા મળતા રાજપુરુષે એ નજરઆજ્ઞા અનુચાર કરીને એ દુઃખારો
 કમઠ પુરોહિતને નગરથી બહાર ઠરી દિધા આ પ્રમાણુ મળ વી પક્ષ અતિ
 ભયંકર એવા અપમાન વામવાથી એ કમઠના મનમા તીવ્ર વગગ્ગણનાવ નાશન
 થઈ ગયો આથી તે વનમા ચાલ્યો ગયો ત્યા તેણે તપનના પેદામા હીને ખૂબ
 જ શ્રદ્ધાપૂર્વક તપ તપાસના પ્રારંભ કરી દીધો આ તરફ મરુમૂતિએ તથા એ ઠમ-
 ઠની આવા પ્રકારની હુમકા વિટળના ભેદ ત્યારે તેનું અતકબ્ધ પશ્ચાત્તાપથી
 દગાઈ પડ્યું અને તે મનોમન વિચારવા લાગ્યો કે, મન પ્રિકાર છે, વ્યર્થમા મે
 મારૂં ગૃહન્નિદ્ર રાત્રા પાસે બાહોર કરીને આ પ્રકારની આપત્તિ ઉભી કરેલ છે
 મોટાભાઈની આવા દુઃશાનુ કારણ હું જ છું નાની આ પ્રકારની મૂખપાના
 કારણે આજે મારા હૃદયે મારૂં ઘર બિલ બનેલ છે મરુ છે નીતિકારોં એ
 કહ્યું છે કે, “પાતાના ઘરનું છિદ્ર કાઢી પણ લોગે કયાવ પ્રગટ ન કરવું ભેદએ
 ૧૦૪

प्राणपातपुरस्सर स्वापराध तन क्षमापयामि । एव त्रिभावे मरुभूतिर्न गत्वा
 भ्रातृश्रावणयो न्यपतत् । तस्मिन् समये दुर्ग्रिहामकमठ कुर्मकमठ कमठस्त
 मूला मृत्योरप्यगिरा विदम्यना स्मरन चरणयो प्रतिपतता भ्रातृ शिरसि
 शिला प्रक्षिप्तवान् । एव कमठकृतशिलाप्रहारचूर्णितमस्तकं मरुभूतिरार्त्त
 यानयागात्प्राणाम्यक्तवान् ।

॥ उति प्रथमो मरुभूतिमव ॥१॥

हाय— मैंने इस नीति के रचन को क्यों उलटन दिया । गोपात्रान्त होकर
 मैंने अपने पर का खयाल नहीं रखा । अतः जब मेरी जलाई टूटी मैं
 है कि मैं उठे भाई के पाँव पटककर अपने उस अपराध की क्षमा याचना
 करूँ । उनके चरणों में पटक करूँ—मेरे भाई ! मेरे इस अपराध की
 क्षमा दो । उठो और घर पर चलो । इस प्रकार त्रिणाग क मरुभूति
 उसी समय घर से निकल कर चनमे गया । वह पटुच कर उन्नने उठे
 प्रेम के साथ भाई के चरणों में नमन किया । नमन करते ही मरुभूति के
 मस्तक ऊपर दुर्ग्रिह के एक मठ स्वरूप उस कुर्म कर्मठ ने अपनी
 मृत्यु से भी भयकर दुर्दशा को याद कर शिला पटक दी । इस प्रकार
 कमठकृत शिला के प्रहारसे चूर्णित मस्तक होकर मरुभूति आर्तध्यान
 से मरकर विंध्यचल पर्वत पर हाथी की पर्याय में उत्पन्न हुआ ॥

॥ यह मरुभूति का प्रथम भव है ॥

“ये आ नीति वचनानु या भाटे उल्लंघन कथुं ? रोचना आवेधमा आवी जधने
 ये धरनेो अने जहारनेो कांछ पणु विचार न कथेो, आवी भारी जलाध तो उवे
 जेभा न रही छे के, हु मोटाबाधना पमभा पडीने भारा आ अपराधनी क्षमा
 याचना उइ जेभना यरखेोभा पडीने भारा अपराधनी क्षमा भागु अने तेभने
 करी पाछा धरमा लछ आवु आ प्रकारनेो विचार करीने मइभूति ते सभये धरखी
 नीकणीने वनभा गथेो त्या पडोव्याने तेखे धणा न भेभखी बाधना यरखेोभा नमन
 कथुं नमन करता न दुर्ग्रिहखी लरेला जेवा जे कमठना रिस्तभा पोतानी थयेल
 दुर्दशानेो बितार जगृत जन्थेो अने आवी कांछ प्रकारनेो विचार न करता जेक
 पत्थरनी शीला उपाडीने तेना माथा उपर जीकी कमठ द्वारा मस्तक उपर धयेला
 शीलाना प्रहारयो मइभूतिनु ‘मस्तक छुदाछ गयु अने जे प्रकारना कारखेो आर्त’
 ध्यानखी भरीने विंध्याचल पर्वत उपर हाथीनी पर्यायभा उत्पन्न थये।
 आ मइभूतिने प्रथम भव थये,

(अथ दृष्टान्त गजभयः)

इत्यमर्त्त यानयागान्मृत नि याचले मृयागिषा गजो जात इति
नि नृप शरणां स्त्रोमि. मृ पृषोपास्तनमाग क्रीडन् वगाद् लयादय
मिन्द्रानु शोभित रिधुपुन गर्जन्त मय पृष्ठवान् । त दृष्टा राजा सहस्रम
ब्रवात-अटो' सी-शोडय मनोहरो मेय । तत क्षणादेव म मेया जल
तैरमिर क्षोमिन् विस्तृत । पुन क्षणादेव म मेया रातोदना मागदीनराठआरद

द्वितीय भव हाथी का इस प्रकार है—

जब मरुभूमि यान के प्रभाव से वि-याचल पर्वत पर मृया
गिषति हाथी की पर्याय से उत्पन्न हुआ उसी समय ही यह प्रदना है
की अविन्द राजा हो प्रेताय का रग जम रहा था । यान इस प्रकार है—
जब शरत् ऋतु में अविन्द राजा विरों के साथ मृ के उपनिन
नागपर क्रीडाकर रहे थे उस समय उन्होंने विभुत युक्त गर्जना करना
लगा मय मेय देना । परन्तु गोडा लो देर दान जब उन्होंने पुन उसको
देखा तो, वह इन्द्रानुप से शोमिन् मेय उनको देखने में नहीं आया ।
यम अथ दृष्टा वा-सहसा उनके चित्त में यह बात जम गई कि देखो तो
सही-जो मेय पहिले देखा गया था-वह कितना चित्ताकर्षक था जल में
जिम तरह तैल विन्दु फैल जाती है उसी तरह वह भी आकाश में
विस्तृत हो रहा था-परन्तु वायु के अकोरे से उसका इस प्रकार फैलाना

भीजे भव हाथीना आ प्रभावे छे—

मर्द्धभूति आर्त्तध्यानना प्रभावथा विध्याथण पर्वत उपर यूथ अविपति
हाथीनी परीरमा उत्पन्न थये आ नमानी अ आ वान छे के, अविन्द शान्तने
प्राप्तयना अज हा ही रन्धो हुतो ओ बात आ प्रकारनी छे—

शरत् ऋतुमा अविन्द राजा पोतानी श्रियोनी साथे पोताना राखलवनना
उपरनी अग भी उपर ओनीने आनफनो अनुभव करी रहेल हुतो ते समये तेजे
वीरणीना यमजारा म थे गर्जना हुता मेधने थडा आवतो जेथे बोडी अ वा
पछी ज्यारे तेमछे करी आकाश तरई जेथु तो छे द्रधनुष्यथी देहायमान जेथु मेधनु
मागमन तमनी छिजे न पडथु आ प्रमो जेया पछी जेना दिलमा जेमाओछ
प्रजाथ लागी उठथे आने ते भनेगत विचरया लागथे के, मे थे जी अ वा ना
पडेवा मरानी जे घटा थडेदी जेथेल जती ते डेटली चित्तने आदर्शण हुना हुती
जगमा जे प्रभावे तेकनु नातु मरथु मयु इलाधने मोट देभाय छे आ
प्रभावे मेध पक्ष आकाशमा इलधने केपु आकषण जमाने रहेल हुतो प-तु
वायुथी जेय आ प्रजा तु सुदर उप सहन न थथु जेथी पोताना जयागथा

तस्मिन्नेव समये कोऽपि मार्गस्तत्र समागत । तस्य सार्थस्याधिपतिरासीत्सा-
गरदत्तनामा श्रेष्ठः । तत्र सार्थग्राहेन सह स मार्थो मुनिसमीपे समागत्य त-
त्रैवा तत्समीपे स्थितः । तस्मिन्नेव गणेशं करेणुकाभिः सहितो मरुभूतिगजो
जलविहारार्थं सरसस्तीरे समागतः । स तत्र सरसि जलविहारं कृत्वा जल पीत्वा
करेणुभिः परित्रुण उपरि समागत्य यावन्निष्ठं पश्यति, तावत्तत्तुल्ये स्थितः स
सार्थस्तेनारलोक्षितः । तं सार्थं दृष्ट्वा क्रोधाध्यातचित्तः स करीं त्वान्ति यम
इव समागतः । कारुरूपिणं तं गजं समापतन्तं प्रलोक्य सर्वेऽपि सार्थस्थिता
मनुष्याः स्वमाणान् रक्षितुमितस्ततः पलायिताः । अरविन्दमुनिस्तु तं गोधाहं

में बिराजे। तब उसी समय एक सार्थ बहा उनके पास आया, इसका
अधिपति था सागरदत्त सेठ वह सार्थ मुनिराज को नमन कर एक
और बैठ गया। इतने में ही दृष्टिनियो से मन्त्रित वह मरुभूति का
जीव हाथी भी बहा जल कोड़ा के लिये तालाब के पास आया। बहा
उसने स्वेच्छानुसार जल कोड़ा किया तथा मनमाना जल भी पीया।
पश्चात् दृष्टिनियों से परितृप्त हो मर वह पानी में से निकल कर तट
पर आया। आते ही उसने ज्यों ही अपनी दृष्टि ऊँची कर और दृष्टि
को इधर उधर दिशाओं की ओर डाली-तब उसकी निगाह में वृक्ष के
नीचे बैठा हुआ मार्थ दिग्बलार्थ पड़ा। सार्थ को देखकर क्रोध से अंग
होकर वह हाथी गमराज की तरह इकदम उसपर दूट पड़ने के लिये
उसकी ओर बड़े वेग से बढ़ गया। अपनी तरफ हाथी को विकरालरूप
में आता हुआ देखकर सार्थ के लोग अपना प्राण बचाने के लिये इधर

एक वृक्षनी शीतल छाया नीचे पीनान्जमान तथा आ समये एक मार्थ त्या
तेमनी पये आये। येना अधिपति हुते सागरदत्त सेठ ये मार्थ मुनिराजने
नमन करी येक भावु जेसी गये। ये समये हाथेलीओना वृक्ष साथे मरुभूतिने।
एव ये हाथी पशु त्या जलकोड़ा करवा भाटे तलावनी पास आबो पडोये। त्या
तेषु पोतानी धृष्ट अनुसा जलकोड़ा करी अने मनमान्यु जल पशु पीधु पछी
हाथेलीयेथी घेरायेत ये हाथी पाष्ठीमार्थी नीकणीने गहार आये। गहार नीक
णता तेषु पोतानी दृष्टि उथी करी अने आरे तरक्ष जेवा भाड्यु त्यारे तेनी
नजर वृक्षनी नीचे जेठेला सार्थ उपर पडी सार्थने जेता न येकयेक
तेनाभां पधे उत्पन्न यये। अने कोधये आधणो जनेल ये हाथी
यमराजनी भाक्षक येकदन येना उपर तूटी पडवा घण्टा न वेगथी तेना
तरक्ष होउये। हाथीने विकराणइय करी पोताना तरक्ष होउये। आपतो जेधने
सार्थना भावुसे पोताना एवने ग्याववा अडीतडी नासी छट्या ज्यारे अर

स्वाध्यायज्ञानेनात्मनः साधोत्सर्गं कृत्यात्मा इति तत्रैव तस्मात् । अथ कुरु स
 करी तत्पार्श्वमागत । त तथा मुनिश्चरिन्नाम ममोपशान्तनाथ स गजस्त
 स्तुत स्थिरतया सखित । अथ सोऽरविन्मुनिः कारोत्सर्गं पारयित्वा तस्य
 गजस्यापकृतये इत्माह-भो ! इयं मरुभूतिभ्यः किं न स्मरति ? अरविन्मुनि
 मामपि किं न जानासि ? अये कतिन ! पूर्वमेव पतिपन्नं श्रावकधर्मं वि
 विस्मृतोऽसि ? इत्य तेनोक्तं स गजो जातिस्मृतिमाप्तरान । ततः स स्वशु
 ष्ढाण्डमृदध्वीकृत्य तं मुनिं नमति स्म । तन्नु स गजस्तेन मुनिनापण्डित

उधर भाग गये । वे अरविन्द मुनिराज तो कारोत्सर्ग धारण कर बैठ गये ।
 मुनिराजने अधिज्ञान द्वारा यह जान लिया था कि यह मरुभूति का
 जीव है और मोक्षके योग्य है । हाथी दौड़ता हुआ मुनिराज के बिल
 कुल समीप आ गया । मुनिराज को स्थिर देवदर हाथी का क्रोध
 उपशान्त हो गया और वह स्थिर भाव से इनके ही सामने स्थिर
 होकर खड़ा रहा । हाथी को उपशान्त देवदर मुनिराज ने कारोत्सर्ग
 को पार कर उस हाथी की भलाई के निमित्त इस प्रकार कहा-भो
 गजराज ! क्या तुम अपने मरुभूति के भवको और मुझ अरविन्द
 राजा को भूल गये हो ? तथा पूर्वभय में ग्रहण किये गये श्रावक धर्म
 को भी भूल गये हो ? तुम्हें क्या याद नहीं है कि तुम इससे पहिले
 भव में मरुभूति थे और मैं तुम्हारा राजा अरविन्द हूँ । तथा तुमने
 श्रावक धर्म अंगीकार किया था । इस प्रकार मुनिराज ने जब कहा तो
 उस हाथी को जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न हो गया । इससे उसने उसी
 समय अपने सुषुण्डादृष्ट को ऊँचा करके मुनिराज को नमस् किया ।

विद मुनिराज तो कारोत्सर्ग धारण करने योग्य था । मुनिराजने यह विज्ञान द्वारा
 जो लक्ष्मी दीधुं हस्त के, आ मरुभूतिना लव छे करने जोधने योग्य छे हाथी
 होइतो होइतो मुनिराजनी पास आवी पहोण्यो त्थारे मुनिराजने विर लोधनेतेने
 क्रोध शान्त धर गये अने ते स्विस्भावथी मुनिराजनी साम आवी उलो रही गये
 हाथीने क्रोधने त्यागी हाथी छे अने स्थिर यधने उलोव छे ते लक्ष्मीने मुनिराज
 कारोत्सर्गने पार करी छे हाथीनी ललाचना भाटे आ प्रभावे कछु छे गजराज ।
 शु तमे तमारा मरुभूतिना लवने अने अने अरविन्द राजन भूली गया छे ?
 तमज पूर्वलवमा अहं करेव श्रावक धर्मने पय भूली गया छे ? तमोने जो
 ध्यानमा नथी के, पूर्वलवमा तमे मरुभूति हता अने हु तमारे राजा अरविन्द
 हतो आ प्रकारे मुनिराजने ब्यारे कछु त्थारे जो हाथीने जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न
 धर गये आथी तेजे जोज समये पोतानी सुठने उथी करी मुनिराजने नमन

जैनन्धर्म प्रतिपद्य गुणाकर त मुनिर नत्वा स्वस्थान गत । अथ ते सार्थि
काम्तमद्भुत दृश्य पृष्ट्वा तस्य मुनिरस्य समीपे ममागत्य त भक्तिप्रह्वमान-
पुरस्सर प्रणतवत् । अथ ते मुनिर पप्रच्छ-भगवन् ! को भवान् ? कश्च
भवता धर्म ? ततो मुनिः स्वीय नाम धर्म च उत्त्वा तेभ्यो जिनप्रोक्त
सर्वतो विशुद्ध धर्म प्राप्तवान् । ते सर्वेऽपि मुनेरुपदेश श्रुत्वा श्रावकधर्म प्रतिपद्य
जिनेन्द्राक्तमार्गानुयायिना जाताः । मुनेरुपदेशान्मस्मृतिर्जीव स हस्ती मुनि
वदीर्यया चरन् पट्टादिश्च तप कुर्यान् पाण्याया शुष्कपर्णादिश्चम् अभ्यवहरन्, वन्यम
द्विपाद्यागेटिते प्रागुरु पल्लवज्ज उ भिन परित्यक्तसखभोग शुभाशयो जातः ।

इसके बाद मुनिराज ने उसे जैनन्धर्म का उपदेश दिया । धर्मका उप-
देश सुनकर हाथी ने उसको अंगीकार कर लिया और गुणों के सागर
मुनिराज को नमन कर फिर वह अपने स्थानपर चला गया । जब
सार्थिजनों ने इस तरह का यह जड़भूत दृश्य देखा तो देखकर वे सब
के सब पाम में आकर भक्ति प्रह्वमान पुरस्सर मुनिराज को वन्दन किया ।
पश्चात् उनसे पूछने लगे-भगवन् ! आप कौन हैं ? क्या आपका धर्म है ?
नाम भी आपका क्या है ? मुनिराज ने इसके उत्तर में अपना नाम
पञ्च धर्म आदि सब कहा । पश्चात् जिनेन्द्र का धर्म गया है वह
भी उनको कहा और वह भी परमाग्य कि यही धर्म सर्वतो विशुद्ध
है । इस प्रकार मुनिवर का धार्मिक उपदेश सुनकर वे सब के सब
सार्थिजन श्रावक धर्म को अंगीकार कर जिनेन्द्र मार्ग के अनुयायी
बन गये । मुनिराज के उपदेश से मरुभूति का जीव भी मुनि की तरह
ईर्ष्यापय से चलने लगा तथा छठ आदिक की तपस्या भी करने लगा

कथुं आ पछी मुनिना तेने छनेन्द्र धर्मना उपदेश आये। धर्मना उपदेश
आवाणीने हाथीने तेने आगीकर करी लाघी आने सुखेना सागर मुनिराजने
नमन करीने पछी ते पोताना स्थान उपर चाली गये। क्यारे सार्थिजनोने आ
प्रकारनु अद्भुत द्रव्य लेयु त्यारे तेमना हृदयमा पख धर्मभावनी नगृति थर
आवी आने हाथीना चाली गया पछी तेजे मुनिराजनी पासे आवी पछोय्या आने
पूज्य लक्षित्वाव पूर्वक मुनिराजना थरवमा वदन करीने तेमने पूछयु-सगवान् !
आप कैणु ठा ? आपनो शु धर्म छे ? आपनु नाम शु छे ? मुनिराजे उत्तरमा
पोतानु नाम तथा धर्म आदि सधणो वृत्तात करी सलणाव्यो पछीथी छनेन्द्रने
धर्म केवो छे जे पखुंजेमने समजव्यु आने कहुं के, आ धर्म सपूज्य विशुद्ध छे आ
प्रकारनो मुनिराजने धार्मिक उपदेश सासरीने जे सधणा सार्थिजनोने श्रावक धर्मनो
आगीकार कयौ आने छनेन्द्र मार्गना अनुयायी जेनी गया मुनिराजना उपदेशथी
भङ्गतिने एव हाथ। पखु मुनिनी भाइक ईर्ष्यापयथी चालवा लाग्यो तथा छ

इतथ कमठतापसः सोदर इत्वाऽप्यनुपगान्तस्त्राप. कालसमय प्राप्य मृत्वा विन्याटव्यामत्युत्कटः कुकुरजातीय उर परिसर्पो जात. । स एकदा तत्रैव विन्याटव्या परिभ्रमन् प्रचण्डमार्त्तण्डकिरणमतस्त पयः पातु सरमि प्रविशन्त मरुभूतिमतद्गजमपश्यत् । अथ स गजो नैरयोगत पङ्के निमग्न. । तदाऽसौ कमठजीवः कुकुरजातीयः सर्पः समुदीप्तवैरभावः समुद्गीय तन्मस्तके दृष्टवान् ।

एव पारणा के दिन शुक्ल पणौटिक का आहार करने लगा । जब इसको प्यास लगती तो यह चन्यमहिय आदि जानवरों द्वारा आलोकित प्रासुक पत्थल-छोटे खड्डे के जल को पी लेता । इस तरह सफल भोगों का परित्याग कर यह सर्प प्रसार से शुभाशय वाला बन गया ।

उधर मरुभूति भाई को मारकर भी जब कमठ का क्रोध उपजात नहीं हुआ वह उसी क्रोध से जलता हुआ काल समय पाकर मरा और विन्याटवी म अत्युत्कट कुकुर जाति का उरःपरिसर्प-सर्पपने उत्पन्न हुआ । एक दिनकी शान है कि जब मरुभूति का जीव यह हाथी उसी विन्याटवी में धूमता हुआ प्रचण्डमार्त्तण्ड की किरणों से सतप्त होकर पानी पीने के लिये तालाब में घुस रहा था तब घुसते हुए इसको उस सर्पने देख लिया । गर्मी की अधिकता से तालाब का पानी बहुत कुछ सूख गया था । अतः इसके तटपर कादव जमा हुआ था । हाथी प्रविष्ट होते ही कर्मवश उस कादव में घुरी तरह फस गया । जब उस सर्पने

आदिक्की तापस्मा पञ्च करवा लाग्ये. अने पारखाना दिवसे सूका पाइडा वजोरेनो न्याहारे छे वा भाट्यो ज्योरे तेने तरस लागती त्यादे ते बनमे स आहा जनावशे जेना जाणोहता जेवा पाखीना आहाआभाथी पाखी रीछ बेतो आ प्रभाजे मध्मणा खोगाना परित्याग करीने तेमव प्रक्रान्ता शुभाशयवाणो जनी जये।

मीशु जागु पीताना बाछ भइभूतिने भारा नाभवा छता पछ कमठने क्रोध शन्त न थये. अने जे क्रोधथी जणी रहेल जेवो जे कमठ रजडी रजणीने भयो त्यादे तेनो एव नि याटवीमा कुकुरट जालीना सर्पइये भर्षपणथी उत्पन्न थये. जेष्ठ दिवसना वात छे छे, भाइभूतनो एव हाथी जेव विध्य अटवीमा इरतो इरतो सुख न प्रणर तापथी त्रास पाभतो पाखी भीवा भाटे तणावनी पासे पछोअ्यो हाथीने पाखी भीवा तणावमा जता सर्पे जेष्ठ लीधो आ अभये प्रणर जेवा तापने लछ तणावतु मोटा भागनु पाखी सूकाछ गयु छतु अने यादे जागु डाह बना वर जभी पछेल छता पाखीना तरसथी अकणाल रहेल जे हाथीजे कादवमा मधिने पाखी तरस जवा भाड्यु परतु वञ्छेज ते कादवमा उडे भूती जये. आ

ततो विषव्याप्तशरीरः स गजः स्वावसानमर्मापस्य विज्ञायाऽनशनं कृत्वा दुःसह
विषवेदना सहमानः पञ्चनमस्त्रियाः स्मरन् प्राणास्त्यक्तवान् ॥

॥ इति द्वितीयो गजभयः ॥

॥ अथ देवभवस्तृतीयः ॥

इत्थं प्राणान् परित्यज्य स सहस्रारनामकेऽष्टमे देवल्लोके सप्तदशसागरा-
युष्को देवो जातः । कुक्कुटनागश्चाऽप्यन्यदा मृत्वा पञ्चमपृथिव्या सप्तदशसा-
गरायुष्को नारको जातः ।

हाथी को कादव में फँसा हुआ देवा तो वह उड़कर वहाँ आया—और
आते ही उसने उसके मस्तक पर डक लगा दिया । डक लगते ही
हाथी के समस्त शरीर में विष फैल गया । हाथीने अपने अवमान का
समय समीपस्थ जानकर समाधि मरण धारण कर लिया और
आहार पानी का सर्वथा परित्याग कर उस दुःसह विष वेदना को
समता भाव से सहन किया । इस तरह पंच नमस्वार भद्र का जाप
करते हुए उसने अपने प्राणों का विसर्जन किया इससे वह इस तृतीय
भव में देवकी पर्याय में जाकर उत्पन्न हो गया । सहस्रार नामक अष्टम
देवलोक का यह देव हुआ वहा इसकी आयु सत्रह सागर की हुई ।
कुक्कुट नाग का जीव भी अपनी पर्याय को छोड़कर पंचम पृथिवी में
सत्रहसागर की आयु का धारक नारक हुआ ।

यह मरुभूति का द्वितीय और तृतीय भव है ।

तत्काले हाक लई कमंडला एव अे सर्पे तेना उपर तराय भारीने तेना भाया
उपर उभ भाये सर्पेना करववाथी तेनु अडेर छाधीना साराअे शरीरमा प्रसरी
गयु छाथीअे पोताने भरषु हाण नलुक बाबुने समाधी भरषु धारषु
करी लीधु अने आहार पाषीने परित्याग करी सर्पेना अडेरनी दु सह वेदनाने
समता भावथी सहन करी अने १॥ नमस्कार भद्रने जाप करता करता तेहे
पोताना प्राणोनु विसर्जन कथुं. आथी ते त्रीना भवमा देव पर्यायमा उत्पन्न
थया अने सहस्रार नामना आठमा देवलोकमा ते देव थया त्या अेमनी आयु
सत्तर सागरनी इती कुक्कुट नाजने एव पषु पोतानी पर्यायने छिडीने पायभी
पृथ्वीमा सत्तर साजनी आयुथवाणे नारक थये.

आ मरुभूतिने जीने अने त्रीअे लव थये

। अथ किरणवेगभवश्चतुर्थः ॥

अथ ॥ मरुभूति गजनीयः स्वायुःस्थितिभवस्येण तस्माद् देवलोका-
च्छ्रुतोऽस्मिन् जम्बूद्वीपे पूर्वमहाविदेहे सुकच्छविप्रये वैताढ्यपर्वते स्वशोभया
विनितालकाया तिलकानामनगर्याः स्वामिनो विद्युद्वति नामकस्य विद्याधरस्य
कनकतिलका नाम्ना राश्याः कुक्षी समवतीर्णः । ततः सा कनकतिलका गर्भ
समयेऽतिक्रान्ते जनमनोनयनानन्दकर सुकुमार कुमार जनितवती । मातापि-
तृभ्या तस्य महता महोत्सवेन 'किरणवेग' इति नाम कृतम् । क्रमेण प्रवर्द्ध-
मानवयसा सह तेन कलाचार्यसमीपे सकलाकलाऽधीता । एव प्रतिपन्नसकलकल'

मरुभूति का किरण वेग नामका चौथा भव—

जब सत्रहसागर प्रमाण आयुवाले महत्सार देवलोक में रहते २
मरुभूति के जीवकी पर्याय समाप्त हो चुकी तब वह वहाँ से चला ।
और चबते ही इस जम्बूद्वीप में पूर्व महाविदेहस्थ सुकच्छ विजयान्तर्गत
वैताढ्य पर्वत पर वर्तमान तिलक नाम की नगरी जो अपनी शोभासे
अलकापुरी को भी पुरी तरह से तिरस्कृत करती थी । उसमें उसके
स्वामी विद्युद्वति विद्याधर की कनकतिलका पत्नी की कुक्षि में अव-
तरित हुआ । गर्भ का समय जब समाप्त हो चुका तब कनकतिलकाने
जनमनोनयनानन्दकारी एक सुकुमार कुमार को जन्म दिया । माता
पिता को इसके जन्म से अपार हर्ष हुआ । उन दोनोंने इसका नाम
'किरणवेग' रखा । किरणवेग द्वितीया के चन्द्रमा की तरह क्रमशः
वृद्धिगत होने लगा और उमर की वृद्धि के साथ २ कलाओं का अभ्यास
भी करने लगा । जब वह सकल कलाओं की प्राप्ति से विशेष निष्णात

मरुभूतिने किरणवेग नामने शोधो भव—

१.१० सागर प्रमाण आयुवाला महत्सार देवलोक में रहता रहता मरुभूतिने
पत्नी देवलोकनी आयु पूरी यह त्थारे तो देवलोकथी यवीने जे जम्बूद्वीप में पूर्व
महाविदेहस्थ सुकच्छ विजयान्तर्गत वैताढ्य पर्वत उपर आवेली तिलक नामनी
नगरी के जे पोतानी शोभथी आलकापुरीना जेवी शोभायमान हती तेमा त्यानी
स्वामी विद्युद्वति विद्याधरनी कनक तिलका पत्नीनी कुक्षेय अवतरथी गर्भने समय
पुरी यथे त्थारे कनकतिलकाये जेनारना मनने अति आनंद प्रभाडे तेवा सुकुमार
पुत्रने जन्म आय्थे । मातापिताने पुत्रना जन्मथी खेलेख हर्ष यथे आ जन्मने
पुत्रना नाम 'किरणवेग' राख्थु भोजना यद्रमानी भाइक किरणवेग केभय पधवा
लाय्थे । उमरना पधवानी साथेसाथ कलाजाने अभ्यास पख करवा भाइयो ज्यारे
तेखे युवावस्था प्राप्त करी त्थारे सभणी कलाजोख पख ज्यारे निपुणता भेजवी

म यावन् वयः प्राप्य रूपचातुर्यौदायोदिगुणगणालङ्कृता अनेका राजकन्याः
परिणीतवान् । त राज्यमारोढहनक्षम विनोस्य विद्युद्गतिर्विधाधरस्तस्मै राज्य
समर्प्य स्वयं गुरुगुप्ताचार्यमभीषे प्रजितः । गृहीतराज्यभारः किरणवेगो
न्यायेन प्रजाः परिपाल्यन् बहूनि वर्षाण्यतिक्रान्तवान् । एकदा स सुरगुरुनाम्नो
मुनेर्धर्मदेशना श्रुत्वा सजाततीव्रवैराग्यो राज्यभारं पुत्रे न्यस्य स्वयं तत्सन्धिषे
प्रजितः । क्रमेण गीतार्थः स किरणवेगमुनिरेकाकिविहारमिप्रह गृहीत्वा नमो-

एव औदार्य आदि गुणगणों से अलंकृत अनेक राजकन्याओं के साथ
इसको विवाह भी कर दिया । धीरे २ जय कुमार राज्यसंचालन के
योग्य बन गया तब विद्युद्गति विधाधरने उसको राज्यभार समर्पित
कर स्वयं गुप्ताचार्य गुरु महाराज के समीप भागवती दीक्षा धारण
करली । किरणवेगने बड़ी बुद्धिमत्ता के साथ न्यायनीतिपूर्वक राज्य का
संचालन करते हुए प्रजाजनों को खूब आनंद से रखा । इस प्रकार
राज्य का भार सभालते २ किरणवेग के कितनेक वर्ष व्यतीत हो चुके ।
एक समय की बात है कि किरणवेग के सुरगुरु नामके किसी मुनि-
राज के मुखसे धार्मिक देशना का ज्ञान प्राप्त करके उसके प्रभाव से
चित्तमें वैराग्य का तीव्र रंग जम गया । इसलिये उसने अपने पुत्र पर
राज्यका भार स्थापित कर स्वयं उन मुनिराज के पास भागवती दीक्षा
धारण करली । दीक्षा लेकर उन्होंने क्रमशः आगमों का गुरु के समीप
खूब अध्ययन किया इससे वे गीतार्थ हो गये । वे एकाकी विहार

लीधी होती ३५, अरित्र अने औदार्य आदि गुणोत्थी शोभायमान जेवा ओ कुमार
रना अनेक राजकन्याओंनी साथे लग्न पक्ष करी देवाभा आवाधा धीरे धीरे कुमार
न्याये २ न्यायेन शरीरान्तर अलापवाभा कुशल भनी गये त्वाये विद्युद्गति विधाधरे
जेने राज्यगादि उपर जेसाडीने गुप्ताचार्य महाराजनी पास जेधने भागवती
दीक्षा धारण करी लीधी किरणवेगे धृष्टीज बुद्धिमत्तानी साथे न्यायनीति पूर्वक
राज्यतु संचालन करी प्रभने भूम आनंदभा राशी आप्रभाषे राज्यने भार
संभाषीना संभाषता किरणवेगना कटलाक वरसे व्यतीत थई गया ओक समयनी
वात छे के, किरणवेगे सुरगुरु नामना केई ओक मुनिराजना भुजेथी धार्मिक देशनानु
ज्ञान प्राप्त कयुं जेना प्रभावथी तेना चित्तमा वैराग्यने तीव्र रंग जमनी गये
आथी तेछे चेताना पुत्रने राज्यगादी सुप्रह करी दधने चेतो मुनिराजनी पासथी
भागवती दीक्षा धारण करी लीधी दीक्षा लीधा पछी तेमछे शुद्धी पासथी आग
मेनु भूम ज्ञान जेणनु आगमेना अध्ययनथी तेओ गीतार्थ भनी गया अने

गत्या चिद्वरन् पुष्करद्वीपमायातः । स तत्र कनकगिरिनाम्नो गिरेरन्तिके कायो
त्सर्गपुरस्सर विविध तपोऽतप्यत ।

पञ्चमनरकात्स्यायुःस्थितिर्मर्षसरेण निर्गतः कमठजीयस्तस्यैव गिरेर्गह्वरे
महायिपः सर्पो जातः । स चैरुदा गिरिसमीपे परिभ्रमन् कायोत्सर्गेण सस्थित
ध्यानस्थ त मुनिरददर्श । ततः पूर्वभगवैरुण क्रुद्धः स सर्पस्तस्य मुनिवरस्य प्रत्यङ्ग
वदत् । इत्थं सर्पदष्टः किरणवेगकृपिरन न कृत्वाऽर्चन्तत्-सर्पोऽमी मम सुदृढ,
कर्म निर्जरणे सहायकारी ! अतोऽसौ प्रशसनीय एव न तु निन्द्यः । इत्थं विचि
न्तयन् समुद्योः प्राणान् परित्यक्तवान् ॥

करते हुए आकाशमार्गसे पुष्करद्वीप में आये । वहाँ पर उन्होंने कनक
गिरि नामक पर्वत के पास कायोत्सर्गपूर्वक अनेक प्रकार के तपों का
तपना प्रारम्भ कर दिया ।

इधर पञ्चम नरकसे अपनी आयुकी समाप्तिके बाद कमठ का
जीव वहाँसे निकला और निकल कर उसी गिरिकी गुफामें महा
विषैला सर्प हो गया । एक दिनकी बात है कि जब वह गिरि के समीप
घूम रहा था तब उसने कायोत्सर्गमें स्थित ध्यानस्थ उन किरणवेग
मुनिराजको देखा । देखते ही उसके क्रोधका ठिकाना नहीं रहा-पूर्वभव
के बद्धवैरसे क्रुद्ध होकर उसने मुनिवर के प्रत्येक अंग पर डक मारा ।
इस प्रकार सर्पसे दृष्ट होकर वे किरणवेग मुनि अनशन करके विचार
करने लगे कि यह सर्प मेरा मित्र है क्यों कि कर्मों की निर्जरा करनेमें

ज्येष्ठाङ्गी विहार करता करता आकाश मार्गमें पुष्कर द्वीपमा पहुँचा । तब तेमझे
कनकगिरी नामका पर्वतनी पासें कायोत्सर्ग पूर्वक अनेक प्रकारका तपोने तपवाना
प्रारम्भ किये।

जालु जालु पायमा नरकमाथी/ चोतानी आयुनी समाप्ति पछी कमठने एव
त्याथी नीज्जीने कनकगिरि पर्वतनी गुफामा महाविषवाणा सर्पनी पयायमा अवतथी
ज्येष्ठ दिवसनी बात छे के, ज्येष्ठ ते गिरिनी पासें घूमी रहल । तब तेजे
कायोत्सर्गमा स्थित ध्यानस्थ ज्येष्ठ किरणवेग मुनिराजने ज्येष्ठ ज्येष्ठ
तेना क्रोधलु ठेकाछु न रहल पूर्वभवना अभायेल वेरथी क्रोधित
जनीने तेजे मुनिवरना प्रत्येक अंग उपरें डक भाये आ प्रकारे सर्पना
हसवाथी ते किरणवेग मुनिराज अनशन करीने पित्यारवा लाग्या के, आ सर्प
भाये मित्र छे केमके, ज्योनी नीज्जा करवाभा ते मने सहायक जनेल छे आथी

(अथ देवभवः पञ्चमः)

ततः सोऽच्युतनामके द्वादशे देवलोकं जम्बूद्वीपार्त्ते नाग्नि विमाने द्वाविंशतिसागरोपमायुः प्रभाभासुर मुने जातः। स सर्पस्तु वने परिभ्रमन्नेकदा द्वाग्निना दग्धो मृतो भूयः पृष्ठपृथिव्यामुत्कृष्टस्थितिको नारको जातः ॥

(अथ वज्रनाभभवः षष्ठः)

ततः स किरणवेगपिंजानः स्यायु स्थितिभ्रमक्षयेणाऽच्युतस्त्वाच्युतोऽङ्ग जम्बूद्वीपे पश्चिमविदक्षेत्रे मृगन्धिबिजये रम्याया शुभङ्करापुर्या अधिपत्य यह मेरा सहायक बना है। इसलिये यह प्रशङ्गनीय ही है निम्न नहीं। इस प्रकारकी उज्ज्वल विचारधारा से ओतप्रोत होकर किरणवेग मुनिराजने अपने प्राणोंका परित्याग कर दिया।

यह मरुभूति का किरणवेग नामक चौथा भव है।

॥ मरुभूति का पाँचवा देवभव ॥

प्राणों का परित्याग करके वे अच्युत नामके बारहवें देवलोकमें जम्बूद्वीपवर्तनामक विमानमें द्वाईससागर की स्थितिवाले देव हुए। इनका शरीर वहा प्रभासे भासुर होनेसे इनका नाम प्रभाभासुर हुआ। सर्पने भी भ्रमण करते हुए एक दिन उसी वनमें द्वाग्नि से जलकर अपने प्राणोंका परित्याग कर छठी नरकका बंध उत्कृष्ट स्थितिका धारक नारकी बना।

॥ यह पाँचवाँ भव है ॥

मरुभूति का छठा वज्रनाभका भव—

किरणवेग मुनि का जीव अपने जीवन का समय समाप्त कर उस

ते प्रसन्ननीय छे, निम्ननीय नहीं आ प्रकारनी उज्ज्वल विचारधाराकी ओतप्रोत अपनीने किरणवेग मुनिराजने पोताना प्राणोंका परित्याग करी दीधे।

आ मरुभूतने किरणवेग नामक योगे भव यथे

पायभो देव भव

प्राणोंका परित्याग करीने ते अच्युत नामका पारभा देवलोकका जम्बूद्वीपवर्तनामका विमानका आवीस सागरनी स्थितिवाला देव यथा तेमनु शरीर तथा प्रभाकी भासुर होवाकी तेमनु नाम प्रभाभासुर यथु सर्प पक्ष भ्रमण करता करता ओक समये ते वनका द्वावानकी अपनीने पोताना प्राणोंका त्याग करीने छठा नरकका नारकी अन्ये।

आ पायभो भव यथे

मरुभूतिने छठे वज्रनाभने भव—

किरणवेग मुनिने भव पोताना भवनने समय समाप्त करी ते अच्युत

महात्रीर्यस्य वज्रवीर्यनाम्नो नृपस्यापरलक्ष्म्या इव लक्ष्मीकन्या भार्यायाः कुक्षी समवतीर्णः । अथ व्यतीते गर्भसमये लक्ष्मीवती राक्षी मूर्धे प्राचीव तेजस्विनं सुतं जनितवती । ततो द्वादशेऽहनि मातापितृभ्या तस्य दारकस्य महता महोत्सवेन वज्रनाम इति नामकृतम् । क्रमेण प्रवर्द्धमानः स वज्रनामकुमारः कलाचार्यात् सकलाः कलाः कलयित्वा यौवन वयः प्राप्तवान् । अथान्यदा राजा वज्रवीर्यो राज्यभारोद्धनसमं स्वसुतं वज्रनामं विलोक्य तन्मित्रं राज्यभारसमर्प्य स्वयं प्रयोजितो जातः । वज्रनामोऽपि प्रजा परिपालयन् बहूनि वर्षाणि

अच्युत स्वर्गसे न्यव कर वह इस जगद्गोप के पश्चिम विदेहक्षेत्र में सुगन्धिविजय में रमणीय जो शुभकरपुरी थी उसके अधिपति महापराक्रमशाली वज्रवीर्य राजा थे । उनकी साक्षात् लक्ष्मी जैसी लक्ष्मीवती रानी थी । उसकी कुक्षि में अवतीर्ण हुआ । लक्ष्मीवती ने गर्भसमय व्यतीत होने पर पूर्व दिशा जैसे तेजस्वी सूर्य को जन्म देती है उसी तरह से तेजस्वी पुत्र को जन्म दिया । मातापिताने पुत्र के भ्रमण की प्रकृष्ट रीति से प्रमोद पुलकित होकर पुत्रोत्सव ग्यारह दिन तक मनाया । पश्चात् चारहवें दिन बड़े उत्सव के साथ उन्होंने उसका 'वज्रनाम' नाम रखा । वज्रनाम क्रमशः वर्द्धित होने लगा । उमर की वृद्धि के साथ उसने कलाचार्य के पास से समस्त कलाओं का अभ्यास भी कर लिया । जब यह यौवन के रंग से खिल चुका तो पिताने इसको तरुण देखकर अनेक राजकन्याओं के साथ इसका विवाह सवध भी कर दिया । वज्रनामकुमार जब राजकाज के सभालने योग्य बन गया तो पिताने उसको राज्य का भार सौंपकर दीक्षा धारण

स्वर्गधी यवीने आ नृपपूरीयना पश्चिम विदेह क्षेत्रमा सुगन्धि विजयमा रमणीय जेवी ने शुभकर पुरी इती तेना अधिपति महापराक्रमशाली वज्रवीर्य राजानी साक्षात् लक्ष्मी जेवी लक्ष्मीवती राक्षी इती तेनी कुक्षेयी अवतयो गर्भने समय पूरा यता लक्ष्मीवतीजे पूर्व दिशा ने रीते सूर्यने जन्म आपे छ ते रीते तेजस्वी पुत्रने जन्म आप्ये मातापिताजे पुत्रना जन्मभी उत्साहित जनीने अग्यार दिवस सुधी पुत्र जन्मने उत्सव मनाव्ये पछी बारमा दिवसे धृष्टाज उत्साहयि पुत्रना नाम वज्रनाम राख्यु वज्रनाम क्रमश वधवा लाग्या उमरनी वृद्धि यता तेजे कलाचार्यनी पासेशी सबणी कलाजोनो अभ्यास पछु करी दीधि ब्यादे ते युवावस्थाजे पहुँच्या त्यादे पिताजे तेने तइलु जछने अनेक राजकन्या जोनो साथे तनो विवाह सवध पछु करी दीधि वज्रनामकुमार ब्यादे राज कार्यने सलाजवामा योग्य जनी गया त्यादे पिताजे राख्यने भार तेने सुप्रद करी दीक्षा

राज्य कृत्वा विरक्तिमापन्नो राज्ये स्वसुत चक्रायुष सस्थाप्य स्वयं क्षेमङ्कर
नाम्न आचार्यस्य समीपे प्रव्रजितवान् । गृहीतदीक्षं स वज्रनाभमुनिस्तीव्र
तपस्तपन् परीषद्वान् महिमानः क्रमेणाकाशगमनादिकां लब्धीराप्तवान् । अथान्यदा
पुरोरग्रया एकाकी विहरन् स वज्रनाभः कृपिराकाशमार्गेण सुकृच्छविजयेऽगच्छत् ।
अन्येद्यु म विहरन् भीमकान्तारमध्यगं ज्वलनगिरिं गतः तान्मूर्त्योऽप्यस्ताचल

करली । वज्रनाभ कुमारने न्यायनीति के अनुसार राज्यका संचालन
करते हुए प्रजाजनों को खूब सन्तुष्ट रखा । इस तरह राज्य करते २
जय अपना आयु का अधिक समय व्यतीत हो चुका, नव वज्रनाभ
राजाने भी चक्रायुष पुत्र को राज्य संचालन के योग्य देखकर उस पर
राज्य का भार स्थापित कर क्षेमकर नाम के आचार्य के पास मुनिदीक्षा
धारण करली । दीक्षित होते ही वज्रनाभ मुनिराजने तीव्रतपो ना
तपना एवं परीषदों का शान्तिभाव से सहन करना, इस ओर ही
अपना समस्त समय व्यतीत करना प्रारम्भ कर दिया । इस तरह
उनको क्रमशः आकाश गमनादिक अनेक लब्धियां प्राप्त हो गई ।
एक दिन वज्रनाभ मुनिराजने अपने गुरुदेव से एकाकी विहार करने की
आज्ञा प्राप्त करली-सो वे एकाकी विहार करते हुए आकाशमार्ग से
सुकृच्छविजय में आ पहुँचे । वहाँ आकर किसी एक मन्त्र वे विहार
करते २ भयंकर जगल के बीच में स्थित ज्वलनगिरि पर्वत पर आये ।
जिस समय ये मुनिराज इस पर्वत पर आये थे उस समय सूर्य अस्ता

धारण करी दीधी वज्रनाभकुमारि न्यायनाति अनुसार राज्यसु संचालन करीने
प्रदाने प्रथम मतोय आये आ प्रभावे राज्य करता करता अथार तेननी
आयुने धरो समथ व्यतीत थर्ध बुद्धि त्पारे वज्रनाभ राजाये पक्ष पोताना
अर्ध युध नामना पुत्रने राज्य संचालन करव भा योज्य ब्रह्मीने तेने राज्यग ही
सुप्रद कगे क्षेम कर नामना आचार्यना पास तेमवे मुनिदीक्षा धारण करी दीधी
दीक्षित थतान वज्रनाभ मुनिराजे अत्यत कष्ट जेवा तीमनये तपवाने प्राप्न
करी दीधी अने परीषदोने शतिल वर्षा सहन कन्वा जे तन्त्र पोताने सधणे।
समथ व्यतीत करवाने प्राप्न करी दीधी आ अकार तेमन केश अकाश गमन
आदि अनेक लब्धिये प्राप्न थर्ध गर्थ जेक बिस वज्रनाभ मुनिराजे पोताना
गुरुदेव पासये जेकाकी विहार करवानी आज्ञा प्राप्न करी दीधी आ पछी तेजो
जेकाकी विहार करता आकाश मार्गये सुकृच्छ विजयभा पड़ोय्या त्या पड़ोयीने
विह्व करता करता तेजो भयंकर जगलनी अदरना ज्वलनगिरि पर्वत उधन
पड़ोय्या जे समथे मुनिराज आ पर्वत उधर पड़ोय्या जे समथे १५ अस्तायण

गतः । ततः सत्त्वशाली स महाभुनिस्तस्य पर्वतस्य वर्त्मनिश्चद् गहरे
निसर्गेण कायोत्सर्गेण स्थितवान् ।

अथ प्रातः काले समुदिते सूर्ये जीवराक्षपरायणः स मुनिर्गङ्गराभिर्गत्य
विहारं कृतवान् । तस्मिन्नेव समये कुरङ्गकनामा पत्नी भिल्लोऽपि मृगयार्थं निर्गतः ।
स भिल्लः कृतानेरुमभ्रमणो नरकनिर्गतः सर्पजीव आसीत् । पापात्मा स मृगयार्थं
प्रचलितः प्रथममेव तं मुनिं दृष्टवान् । तं मुनिं दृष्ट्वाऽभ्यामङ्गलमिति मत्वा पूर्वम-
वैरतश्च स कुरङ्गकभिल्लो घनुरार्कणमाकृष्य निशितेन बाणेन तस्य मुनेर्हृदि प्राहरत् ।

चलकी और प्रस्थित हो रहा था । अतः सत्त्वशाली ने मुनिराज
जसी पर्वत के किसी एक गुफा में कायोत्सर्ग कर ठहर गये ।

जब प्रातःकाल का समय हुआ और सूर्य उदित हो चुका तब
जीवों की रक्षा में परायण मुनिराजने वन से निकलकर विहार कर दिया ।
इसी समय एक कुरङ्गक नाम का एक भिल्ल भी शिकार के लिये अपनी
पत्नी से निकलकर इधर उधर भटक रहा था । यह भिल्ल का जीव और
कोई नहीं था नरक से निकला हुआ सर्प का जीव था जो अनेक
पर्यायों में भ्रमण करता हुआ इस भिल्ल की पर्याय से पैदा हो गया
था । जब वह शिकार के लिये अपने स्थान से चला तो सर्व प्रथम
उसकी दृष्टि इन्हीं मुनिराज पर पड़ी । उनसे देखते ही पूर्वभव के
वैर से इसका स्वभाव गरम हो गया । उसने विचार किया कि देखो
तो सही यह घर से निकलते ही मुझे अमंगल हुआ है । अतः उसने
घनुष पर तीक्ष्ण बाण आरोपित कर मुनिराज के हृदय पर मारा ।

तत्क्षणे च रडेल होता आधी सत्त्वशाली ने मुनिराज ने पर्वतनी ओर शुद्धाभा
कायोत्सर्ग करीने देकाछ गया

ज्यादे प्रातः कालेनो समय थये त्यादे अने सूर्यने उदय थये त्यादे एवानी
वृक्षाभा परायण्य जेवा मुनिराजने त्याची नीकणीने विहार करी दीधी आ समये ओक
कुरगटक नामने लीटल पण पोताना स्थानमाथी शिकार करवा माटे निकणी पडेल
हते आ लीटलने एव ते जीजे कांछ नही परंतु नरकमाथी नीकणेले संपन्ना
एव हते ने अनेक पर्यायमा अभण्य करीने आ लीटलनी पर्यायमा उत्पन्न थरेल
हते ज्यादे ते शिकार माटे नीकण्ये त्यादे तेनी दृष्टि सह्यथी प्रथम मुनिराज उपर
पडी ओमने जेतान पुराणवना देरना कारण्ये तेना स्थलाव गरम थर्छ गये तेणे
विचार कये के, घेरथ नीकणीतान मने आ अपशुक्रन थयेल छे आधी तेणे घनुष
उपर तीक्ष्ण बाण्य अडावीने मुनिराजना हृदय उपर आशु तेनाथी वीधाछने

ततः प्रहारव्यथित स मुनि, 'नमो अरिहताण' इत्युच्चार्य भुवि समुपविश्य
भक्तप्रत्याख्यान कृत्वाऽग्नितान जीवान क्षमयित्वा शुभ-ध्यानपूर्वक प्राणान्
परित्यक्तवान् ।

॥ इति पष्ठो भवः ॥

(अथ ललिताङ्गदेवभवः सप्तमः)

ततः स मध्यग्रेव्यके ललिताङ्गनामस्य देवत्वेन समुत्पन्नः । निसर्गदुष्ट-
स मिहन्तु कालान्तरे मृत्वा रौरवे नाग्नि सप्तमपृथिव्या नारको जातः ॥

॥ इति सप्तमो भवः ॥

(अथाष्टमः सुवर्णबाहुभवः)

भासीदत्र जम्बूद्वीपे पूर्वमहाग्निदेहे तत्क्षेत्रविभूषणमिव धनधान्यहिरण्य-

उस से विद्ध होकर मुनिराजने "नमो अरिहताण" कहते हुए जमीन
पर बैठ कर और भक्त प्रत्याख्यान करके तथा समस्त जीवों का क्षमा
करके और उनसे अपने दोषों की क्षमा कराकर शुभ ध्यानपूर्वक
प्राणों का परित्याग कर दिया ।

यह छठा भव है

सानवाँ ललिताङ्गदेवका भव—

ये मुनिराज इस प्रकार मरकर मध्यम ग्रैवेयकमे ललिताङ्गनामक
देव हुए । तथा स्वभावतः दुष्ट वह भिल्ल मरकर रौरव नामक सप्तम
पृथिवी में नारक हुआ ।

यह सातवाँ भव है

आठवाँ सुवर्णबाहुका भव—

वज्रनाभ का जीव मध्यम ग्रैवेयक की स्थिति भोगते २ जय समाप्त

मुनिराज "नमो अरिहताण्य" कहेता कहेता जमीन ऊपर ऐसी गया, अने बहुत
प्रत्याख्यान करीने तेमज सधगा एवने क्षमा आपीने अने तेमनी पासेधी पोताना
होयोनी क्षमा भागीने शुभध्यान पूर्वक प्राणोत्तरे परित्याग करी दीधो।

आ छठो भव यथो

सातमो ललिताङ्ग देवनो भव —

ऐ मुनिराज आ प्रकारे मरीने मध्यम ग्रैवेयकमा ललिताङ्ग नामना देव
यथा तथा स्वभावतः दुष्ट ऐवो ऐ लील्ल मरीने रौरव नामना सातमा
नरकमा नारकी थयो

आ सातमो भव थयो

आठमो सुवर्णबाहुनो भव आ प्रकारेनो छ—

वज्रनाभना एव मध्यम ग्रैवेयकनी स्थिति भोगवता भोगवता ऐ आयुने

क्षण विश्रम्य हय दृष्टीत्या यादग्रे गच्छति, तारटेक तापसाश्रममध्यम् । तत्र प्रविशतो राज्ञो दक्षिण नेत्र परिस्फुरन्ति स्म । ततो राजा चिन्तितम्-
अवश्यमेव ममात्र श्रेयो भविष्यति ? इति विचिन्तयन् यावत्सोऽग्रे गच्छति,
तावत्सग्या सह वृक्षमूलं जल सिञ्चन्तीमेषा तापमकन्यामपश्यन् । तादा-
ज्ञोऽनुचरा अपि समागताः । ततोऽनुचरैः सह राजा आश्रमे प्रविष्टः । मानुसर
राजान दृष्ट्वा ते उभे तापससन्ध्ये सम्भ्रान्ते जाते । राजा च सर्गो पृष्टवान्-
अस्याश्रमस्य कः कुलपतिः ? सा भवती ? इय भवत्सग्या च का ? तत सा
पिलाया । तथा स्वयं भी जल पिब्या । इमके बाद उम सरोवर के तट
पर कुछ क्षण तक विश्राम कर ज्यों ही राजा घोड़े को छेहर आगे
बढ़ा कि इतने में उसको एक तापसाश्रम दिखलाई पड़ा । वहाँ जाकर
ज्यों ही यह उस में प्रविष्ट होने वाला था, कि इसी समय इसका दाहिना
नेत्र फटकरने लगा । नेत्र के फटकरने ही राजाने विचार किया कि नियमत
यहाँ मुझे श्रेय की प्राप्ति होनेवाली है । इस प्रकार विचार करते २
जैसे ही वह आगे बढ़ रहा था कि इतने में उसको सखियों के साथ वृक्षों की-
क्यारियों में जल सींचती हुई एक तापस कन्या दिखलाई दी । इसी समय
वहाँ राजा के अनुचर भी आ पहुँचे । अनुचरों के साथ राजा उस
आश्रम में प्रविष्ट हुआ । अनुचरों सहित राजा को देखकर वे दोनों
तापस कुमारिया सभ्रान्त जैसी हो गई । राजाने धैर्य बधाते हुए
उसकी सखी से पूछा-इस आश्रम का कुलपति कौन है ? तथा आप लोग
कौन हैं ? यदि गोपनीय जैसी बात न हो तो यह बतलावें कि यह

एक जड़ने पाखी पाखु अने पोते पक्षु भीधु आ पछी ओ सरोवरने काँ धोडा
समय सुधी विश्राम कथो आ पछी राजा धोडाने लधने आगण वध्या त्वादे तमनी ।
दृष्टिओ तापसने ओक आश्रम पडयो त्या पडोयाने ज्यारे ओले आश्रमभा
प्रवेश करवा पग छपाडयो ओ समये तेनु डाणु नेत्र इडकवा लाग्यु नेत्र इडकता
७ राजाओ विचार कथो के, अहो भने श्रेयना प्राप्त जइर बनार छे आ प्रगस्टे
विचार करता करता ते आगण वधी रहेल छते ओ समये पोतानी सभोओनी
साथे पुष्पवृक्षोनी क्यारीयाने जण सीन्धी रहेल ओक तापस कन्या नजरे पडी
आ समये राजाना सैनिको पक्षु त्या आवी पडैय्या अनुचरोनी साथे राजाओ
आश्रमभा प्रवेश कथो अनुचरो सहित राजाने जोरने ओ जन्ने तापस कुमारिका
ओने गकारामषु थछ राजाओ तेमने धर्थ जघावता ओनी सभोने पूछ्युं के, आ
आश्रमना कुलपति कोषु छे तथा आप कोक कोषु छे ? ओ कहेवाभा काँ डरकत

પ્રાહ અહમસ્મિ આશ્રમવાસિનસ્તાપસસ્ય કન્યા નન્દાનામ ડય મમ તન્વી પદ્મપુરા-
ધીશ્વરસ્ય વિદ્યાધરેશ્વરસ્ય મુતા રત્નાવલીકુક્ષિજાતા પદ્મા નામ । ઉત્પન્નાથામસ્મા
પિતા મૃત । આતરશ્ચ રાજ્યાર્થ મિથોડ્યુચન્ત । મદદ યુદ્ધ જાતમ્ । તતોડસ્યો
માતા રત્નાવલી દેવી ડમામાદાયાસ્મિન આશ્રમે સ્પૃશ્ચાતુ કુલ્પતેર્ગાલવસ્ય સમોદે
મમાયાતા । તાપમૈર્લાન્યમાનાડસો ડમેણ ડાલ્યાવસ્થામપનીય યુવતી જાતા ।
અત એવેય તાપસકન્યોચિત ડર્મકુરુતે । યુજ્યતે ચૈતત્, યતો યાદશઃ સવાસો
ભવતિ, તાદશ્ચ એવાભ્યાસોડપિ ભવતિ । અત હિ કથિનૈમિત્તિકઃ સમાગતઃ । ત
નૈમિત્તિક ગાલવ પૃથ્વાન-નૈમત્તિક ! અસ્યા પદ્માયા પતિ કો ભવિષ્યતિ ?
તતોનૈમિત્તિક પ્રાહ -વજ્રગાદુસુત સુવર્ણગાદુર્ધવેનાહતોડગ્રાશ્રમે સમાગમિષ્યતિ,
આપકી સહી કૌન ? । રાજા કો પ્રજા સુનકર ઉસને કહા કિ જ
આશ્રમવાસી તાપસ કી કન્યા હ । મેરા નામ નદા હૈ । ત યા મેરે સાન-
જો યહ મેરી મહી હૈ ડમકા નામ પદ્મા હૈ । યહ વિદ્યાધરાધિપતિ પદ્મપુર કે-
રાજા કી રાની રત્નાવલી કી કુક્ષિ સે ઉત્પન્ન હુઈ હૈ । ડસ કે ઉત્પન્ન-
હોતે હી ડસકા પિતા મર ગયા । માઢયો મે રાજ્ય કે નિમિત્ત પરસ્પરત્વ-
યુદ્ધ હોને લગા । તવ ડમકી માતા રત્નાવલીરાની ડસ કન્યા કા રક્ષણ નિમિત્ત
ડસકો લેખર અપને માઈ ગાલવપતિ કે પાસ આઈ હૈ । યહ તપસ્વિયો ઢાગ
પાલિત પોપિત હોકર ક્રમશઃ યહી પર યૌવન અવસ્થા કો પ્રાપ્ત હુઈ હૈ,
ડસ લિયે યહ તાપસ કન્યાઓં કે ઉચિત જલસીચનાદિ યહ કાર્ય કરતી હૈ ।
જૈસી સગતિ મિલતી હૈ, મનુષ્ય વૈસા હી જન જાયા કરતા હૈ । યહા કુછ-
દિન પહિલે એક નૈમિત્તિક આયા થા । ગાલવને ઉસસે એસા પૂછા યા કિ
હે નૈમત્તિક કહો તો સહી ડસ વિદ્યાધર કન્યા કા પતિ કૌન હોગા ?

જેવુ ન હોય તો એ પણ બતાવો કે, આ આપની સખી કોણ છે ? રાજાને પ્રશ્ન
માંબળાને તેણે કહ્યું કે, હું આશ્રમવાસી તાપસની કન્યા છું મારું નામ નદા છે
તથા મારી સાથે જ સખી છે એનું નામ પદ્મા છે એ વિદ્યાધરાધિપતિ પદ્મપુરના
રાજાની રાણી રત્નાવલીની કુખેથી ઉત્પન્ન થયેલ છે આને જન્મ થતાજ આના પિતા
મરી ગયા માઈએમા રાજ્યના કારણે પરસ્પરમા યુદ્ધ થયું ત્યારે આ કન્યાના રક્ષણ
માટે એની માતા રત્નાવલી રાણી આને લઈને પોતાના ભાઈ ગાલવ કુળપતિની પાસે
આવેલ છે આને તપસ્વીયોથી પાળી પોષિને મોટી કરવામા આવેલ છે આથી
એ તાપસ કન્યાઓને ઉચિત એવા જળસિંચન આદિ ગર્થ કરે છે જેવી સગત
મળે છે તેવો મનુષ્ય બની જાય છે આહી થોડા દિવસો ઉપર એક જ્યોતિષી આવેલ
હતા ગાલવે એમને એવું પૂછ્યું કે, હે જ્યોતિષી કહો તો ખર આ વિદ્યાધર

स एवास्याः पतिर्भविष्यति । इत्थं तापसकन्याया नन्दाया यवनं निशम्य
सुवर्णबाहुवपः परमानन्द प्राप्तो मनस्येव मचिन्तयत्-अहो ! उपकृतमनेन
राजिना । यदहमनेनापहतोऽयं तापसाश्रमे समागतोऽस्मि । एव त्रिचिन्त्य
राजा तां पर्यपृच्छत्-कुलपतिः पाऽस्ते ? चक्रपाको भास्करमित्राह त
द्वन्द्वमुत्सृजोऽस्मि । सा माह-कुलपतिरधुना कार्यान्तरेण पाऽपि गतः । शीघ्रमेव
समागमिष्यति । ततः सा राजानमपृच्छत् महाभाग ! स्फुटराज्यलक्ष्मप्रदारी
भवान् कः ? ततो राज्ञोऽनुचरास्ताममुन्-अयमेव महाराजः सुवर्णबाहु । तत

तव नैमित्तिकमे कदा था कि चक्रपाहु का सुत सुवर्णबाहु इसका
पति होगा और यह यहा अब द्वारा अपहृत होकर आवेगा । इस
प्रकार उस तापस कन्या नदा के मुख से समाचार सुनकर सुवर्णबाहु
राजाको अपार हर्ष हुआ । उसने मन में विचार किया कि घोड़ेने
हरण कर मेरा बड़ा उपकार किया है, क्यों कि अगर यह मुझे नहीं
हरण करता तो मैं इस आश्रम में कैसे आ सकता ? इस प्रकार विचार
कर राजाने उससे पूछा-इस समय कुलपतिजी कहाँ है । सूर्यके लिये
चक्रवाक की तरह मैं उनके दर्शन के लिये उत्कण्ठित हो रहा हूँ । नदाने
प्रत्युत्तर में राजा से कहा-महाराज ! कुलपति तो इस समय कार्यान्तर से
रुहीं गये हुए है । वे शीघ्र ही आनेवाले है । इस प्रकार नदाने कह
कर राजा से भी यह पूछ लिया कि हे महाभाग ! प्रकट रूप में राज्य
चिह्नों को धारण करनेवाले आप कौन हैं ? इस प्रश्न का राजाने कुछ
भी नदा को उत्तर नहीं दिया परन्तु राजा के अनुचरोंने उत्तर देते हुए

कन्याने पति कोष्य थये ? त्पारे न्योतिथीये कल्लु के, वज्जभाहु आने पत्ती थये
अने ते अश्वथी अपहृत थयने अही आवथे आ प्रकारनी ये तापस कन्यानी
वातने सावणीने सुवर्णभाहु राजने वल्लोअ वध थये येले मनभा विचार कथे
के, जे आ दाहा भने उपाडीने अही वध आये न होल तो आ आश्रमभा
हु कथं रीते आवी शकत आ प्रकारने विचार करीने सब्बे इरीधी ये तापस
कन्याने पूछ्यु के, आ सन्धे कुणपतिअ क्या छि ? सूर्यना माटे चक्रवाकनी भाक्षक
हु येमना दर्थनने माटे उत्कण्ठित थय रह्यो छु नदाये प्रत्युत्तरमा राजने कल्लु-
महाराज ! कुणपतिअ तो आ सन्धे काँध कामना माटे क्याक गया छि अने
पुरतमाअ आवी जनार छि आ प्रमाखे कछा पछी नदाये राजने पूछ्यु के, हे
महाभाग ! प्रगटप्रमा राजयिन्हेने धारण करवावाणा आप कोष्य छि ? ये प्रश्नने
राजने नदाने काँध उत्तर न आये परन्तु राजाना अनुचरोने उत्तर आपता

कुलपतेरागमने विम्ब सम्भाव्य नन्दा नाम मा सखी सुवर्णग्राहमेस्या
पर्णकुटीरा सस्थाप्य स्वय तदागमनवृत्तान्त रत्नावल्यै निवेदयितु पद्मया सह
गता । तस्मिन्नेव समये गालगोऽपि समागत । नन्दा च सुवर्णग्राह
समागमनवृत्तान्त गालवाय रत्नावल्यै च न्यवेदयत् । अथ हृष्टो गालव' रत्नावलीं
पद्मा नन्दा च सदादाय सुवर्णग्राहवृत्तस्यान्तिके समायात । तमागत दृष्ट्वा
सुवर्णग्राहुरभ्युत्थानेन त तापस सत्कृतवान् । गालवस्त समभिनवैवमुवाच
-राजन ! इय मम भागिनेयो पद्मा । इमा भार्यात्वेन स्वीकरोतु । इय तव
भार्या भविष्यतीति नैमिचित्केन सन्दिष्टम् । इत्थ गालवचन श्रुत्वा न' सुम्यम

रूढा-यही महाराज सुवर्णग्राह है । सुनकर नन्दा का हृदय अत्यन्त हर्षित
हो गया । यह कुलपति के आनेकी प्रतीक्षा करने लगा-परन्तु जब उनके
आने में उससे बिलम्ब दिखलाई दिया, तो वह सुवर्णग्राह राजा को
एक पर्णकुटी में ठहराकर स्वय उनके आनेकी खबर देने के लिये रत्ना-
वली के पास पद्माको लेकर चली गई । इसी समय कुलपति गालव भी
आ गये । नन्दा ने सुवर्णग्राह के आने के समाचार इन दोनों को सुना
दिये । कुलपति प्रसन्न होकर रत्नावली रानी, पद्मा एवं नन्दा को साथ
लेकर सुवर्णग्राह राजाके पास चले आये । जब राजाने कुलपति को
आते हुए देखा तो वह उनके सत्कार के निमित्त उठकर उनको अपने
पास ले आया, सत्कृत होकर कुलपतिने भी राजाका अभिनन्दन करते
हुए कहा-राजन ! यह पद्मा मेरी भानजी है । अतः आप इसकी
अपनी भार्या बनाने के लिये स्वीकार करे । यह आपकी भार्या होगी-

कह्युं के, आज महाराज सुवर्णग्राह छे सालाणीने न दानु हृदय अत्यन्त हर्षित भनी
गयुं राजा कुलपतिना आवधानी प्रतीक्षा करवा लाग्यो । परन्तु नन्दा के भना
आवधाना केने बिलम्ब जणायो त्पारे न दानु सुवर्णग्राह राजाने ओके पण्डुकीमा
जेसाडीने पोते तेना आवधानी भवर आपवा भाटे पद्माने पोतानी साथे लधने
रत्नावलीनी पास पडोय्यो गध आ समये कुलपति गालव पणु आवी पडोय्या
न दानु सुवर्णग्राहना आवधाना ममाचार ओ भन्नेने आया । कुलपति आथी
प्रसन्न भन्ना आने रत्नावली राणी, पद्मा अने न दाने साथे लधने सुवर्णग्राह
राजानी पास पडोय्या । नन्दा के राजाके कुलपतिने आवता जेया तो ते तेमने
सत्कार करवा उसा यधने साथे आया । राजाके कुलपतिने वदन कथुं आ पछी
पण्डुकीमा आवी कुशल वर्तमान पूछया पछी कुलपतिओ कह्युं के राजन् ! आ
पद्मा मारी भाब्यो छे आपने हु ते सोपुछु तो आप जेना पत्नी तरीके स्वीकार
करे आ आपनी पत्नी यशे ओ थोडा दिवसे उपर ओके ज्योतिषीओ पूछाथी

इत परमप्रभुदितो राजा गान्धर्वेण विधिना तया सह विवाहं कृतवान्। पश्चाद्या वैमात्रेयो भ्राता पद्मोत्तरः सपरिवारो विमानैराकाशादवातरत्। ततो रत्नावल्या समाशाद् ह्रातसकम्पटचान्तो दृष्टवृष्टः स सुवर्णबाहु नृप समीपे समागत्य साञ्जल्येयमब्रवीत्-देव! मम भगिन्या, पश्चाद्या भगान् पतिरिति विज्ञाय भवत्सवायै समुपस्थितोऽस्मि। अतो भगान् स्वचरणरजसा वैताढ्यशिखरसंस्थित रत्नपुर नाम मम पुरं पुनातु। ततः कुलपति रत्नावली च पृष्ठा पद्मया सह सानुचरो राजा विमानमारुह्य पद्मपुरं समागतः। ततः पद्मोत्तरस्तस्मै निवासार्थं

यह बात हमको एक नैमित्तिक से पूछने पर ज्ञान हुई है। इस प्रकार गालव कुलपति के यचन सुनकर राजा उस समय इतना अधिक प्रसन्न हुआ कि जैसे अच्छा स्वप्न देखनेवाला व्यक्ति प्रसन्न होता है। राजाने वहीं पर पद्मा के साथ गान्धर्व विधि से विवाह कर लिया पद्मा का एक पद्मोत्तर नाम का दूसरी माता का भाई और था। सो वह सपरिवार विमानों द्वारा इन दोनों के विवाह की बात सुनकर वहां पर आ गया। उसने आते ही बड़ी प्रसन्नता के साथ राजा से हाथ जोड़ कर प्रार्थना की-देव! आप मेरी चरित्र पद्मा के पति हैं इस बातको जानकर मैं आप की सेवा में उपस्थित हुआ हूँ-आप से अब मेरी यह प्रार्थना है कि आप अपने चरणों की धूलि से वैताढ्य शिखर पर संस्थित मेरे रत्नपुर नगर को पवित्र करें। पद्मोत्तर की प्रार्थना स्वीकृत कर सुवर्णबाहु राजा उहां से कुलपति एवं रत्नावली रानी की ममति लेकर विमानों द्वारा पद्मपुर आ गये। साथ में नववधू पद्मा एवं अनुचरों को भी लेते आये। पद्मोत्तर नरेशने इनके निवास के लिये अपना

અમને કહેલ છે ગાલવ કુળપતિના આ પ્રકારના વચન સાંભળીને રાજા એ સમયે ખૂબજ પ્રસન્ન થયો જે રીતે સ્વપ્ન જોનાર વ્યક્તિ પ્રસન્ન થાય છે રાજાએ આ પછી એજ સ્થળે ગાંધર્વ વિધિ અનુસાર પદ્માની સાથે વિવાહ કર્યો પદ્માનો પદ્મોત્તર નામનો એક બીજા માતાનો ભાઈ હતો તેણે આ વિવાહની વાત જાણતા તે સપરિવાર વિમાનમાં ત્યાં આવી પહોંચ્યો તેણે આવતાજ ઘણી પ્રસન્નતાથી રાજાને હાથ જોડીને પ્રાર્થના કરી કે, દેવ! આપ મારી બહેન પદ્માના પતિ છો આ વાતને જાણીને હું આપની સેવામાં ઉપસ્થિત થયો છું આપને હવે મારી એ પ્રાર્થના છે કે, આપ આપના શરણોની પવિત્ર ધૂળથી વૈતાલ્યગિરિ ઉપર આવેલા મારા રત્નપુર નગરને ખાવન કરો પદ્મોત્તરની પ્રાર્થના સ્વીકારી સુવર્ણબાહુ રાજા કુળપતિ અને રત્નાવલી રાણીની આજ્ઞા લઈને રત્નપુર જવા વિમાનોમાં રવાના થયા તેની સાથે પોતાના અનુચરો અને નવવધૂ પદ્મા પણ હતા પદ્મોત્તરે રાજાના નિવાસને

दिव्य रत्नप्रामाद दत्तः सत्य तस्य समुचिता शुश्रूषा कृतवान्। तत्र
सुवर्णग्राह्यं सुशुभ्ररत्नेन वैताल्यगिरेर्दक्षिणोत्तरश्रेणिद्वयस्य राज्य प्राप्तवान्। तत्र
च तेन सुवर्णग्राह्यनाडनेन विद्यासरण्या पत्निगता। अथान्यदा पद्मायाभिस्ताभी
राज्ञीभि सह पताङ्गपर्वतश्रेणीत पुराणपुरनामस्य स्यपुरे गमागत। तत्रा
गत्यति प्रियति माले समुपपन्नचक्रादिरत्नं सुवर्णग्राह्यपाल एट् वण्ट
रितिमण्डपं प्रसाय भुजपरमनुभाषितवान्। अथेता प्रामाण्यपरिभागेऽन्त
पुराणि मह प्रीडामुचमनुभवन चक्रवर्ती सुवर्णग्राह्यगने विमानैर्गमनागमन
कुर्वतो देशान्तरयत्। ततः स्यपुर जगन्नाथनामस्य तीर्थङ्करागमन ज्ञात्वा
मपरिवार सुवर्णग्राह्यचक्रवर्ती तदा तत्र गत्वा तत्र त प्रणम्य तत्ता माहमन्त्रपदा

प्रिय रत्नो मा महल दिया और सत्य उनकी उच्चिन सेवा करने मे
लग गया। सुवर्णग्राह्यने भी रहते २ वहा दोना श्रेणियो मे अपना
राज्य स्थापित कर लिया। तथा अनेक विद्याधर कन्याओं के साथ
वैवाहिक सत्य भी कर लिया। रहते २ इनको जब अपने पुराणपुर
नगर की याद आई तो ये सत्य स्त्रियों को साथ लेकर उस वैताल्य
पर्वत की श्रेणी से चलकर अपने नगर मे वापिस आ गये। समय
निकलते २ इनके जन्मागार मे चक्रवर्ती पदका सूचक चक्ररत्न उत्पन्न
हुआ। उस से उन्होंने यह म्बड पृथिवी को साथकर विरकाल नरु
राज्य किया। एक दिन जब ये अपने प्रसाद के उपरितन भाग मे
अन्न पुर की स्त्रियो के साथ विविध प्रकार की रागकोडाओ का सुग्वानु-
मवन कर रहे थे, तब उन्होंने आकाश मे विमानों द्वारा गमनागमन
करते हुए देवों को देखा। उस से अपने नगर म जगन्नाथ नामके

भाटे पोताना प्रिय रत्नोथी सुशोभित भडेल काढी आये। अने पोते तमनी
सेवाना काममा लागी गये। सुवर्णग्राह्ये पक्ष त्या रहेता रहेता अन्ने श्रेणियोमा
पोतानु नान्य स्थापित करी दीधु तथा अनेक विद्याधर कन्याओ साथे वैवाहिक
समय पक्ष करी दीधो रहेता रहेता तेने ज्यादे पोताना पुराणपुर नगरनी
याद आवी त्या २ ते त्याथी पोताना सधणी स्त्रियोने साथे लधने ते पताङ्ग
पर्वतनी श्रेण्यो पोताना नगरमा पहुँची गया समथना वडेता रहेता तेना
जन्मागारमा चक्रवर्ती पदनु सूचक चक्ररत्न उत्पन्न वधु आनाथी तेहे छ प ३
पृथ्वी उपर पोतानु आधिपत्य जमाव्यु अने धणु समय सुधी राज्य क्यु
अक दिवस ज्यादे ते पोताना भडेलना उपरना लागमा अत पुनी स्त्रियो साथे
विविध प्रकारने आनद अनुभवी रहेल हता त्यादे तेहे आकाशमा विमानों द्वारा
गमन-आगमन करता देवाने जेया आथी तेमहे नगरमा जगन्नाथ नामना तीर्थ-

धर्मदेशनां श्रुतयान् । अथ स चक्रो त धर्मचक्रिण नह्य मयमान गतः । भगवो-
स्तीर्थह्वरोऽपि भव्यान् प्रशोभ्य ततोऽन्यत्र विहार कृतयान् । स चक्रवर्ती
सुवर्णयाहूस्तीर्थरुरान्तिके धर्मदेशनाश्रणार्थमागताना सुराणा विषये एवमन्वचि-
न्तयत्-एवमिहा सदेवमानुपापरिपद् मया वाऽपि दृष्टा, इत्येव विचिन्तयतस्तस्य
जातिस्मृतिरुत्पन्ना । ततः स सर्वान् निजान प्राग्भगवान् दृष्टवान्, महानन्दमयीह
द्वीज वैराग्य चाप्तवान् । अथ कियत्कालानन्तर दीक्षामादातुमिच्छुः सुवर्णयाहुश्च
चक्रवर्ती राज्यभारपुत्र सस्याप्यस्य दीक्षाग्रहणायोधतोऽभूत् । तस्मिन् समये

तीर्थंकर का आगमन जानकर सुवर्णयाहु चक्रवर्ती वदना के निमित्त
मपरिवार उनके पास जा पहुँचे । वदना कर वे सभा में बैठ गये ।
प्रभुने मोहमल को दूर करनेवाली धर्मदेशना दी । देशना सुनकर
चक्रवर्ती धर्मचक्री को नमन कर गपिस अपने महल में आ गये ।
भगवान् तीर्थकरने भि वहा से विहार कर भव्यों को प्रतिगोध देकर अन्यत्र
विहार किया । घर आकर चक्रवर्ती सुवर्णयाहुने तीर्थकर के पास में
धर्मदेशना श्रवण करने के लिये आये हुए देवताओं के विषय में
ऐसा विचार किया कि-इस प्रकार की देव मनुष्यों की सभा मैंने कहीं
पर देखी है । इस प्रकार विचार करते २ चक्रवर्ती को जातिस्मरण
नामका ज्ञान उत्पन्न हो गया, इस से उन्होंने अपने समस्त पूर्वभव
जान लिये । उनके जानने से उनको महानन्दरूप वृक्ष का बीज स्वरूप
वैराग्य उत्पन्न हो गया । कुछ काल व्यतीत होने के बाद दीक्षा
धारण करने की अभिलाषा सपन्न बनकर सुवर्णयाहु चक्रवर्ती राज्य

करतु आगमन जल्दीने पोताना परिवार साथे वदना भाटे तेमनी पास जे
पड़ोसवा वदना करीने सभाभा जेका प्रभुजे मोहमजने हर करवावाणी देशना आपी
देशना सावणीने चक्रवर्ती धर्म चक्रुने नमन करी पोताना भेलेभा पाछा इयो
लगवान तीर्थ करे पछु लव्योने प्रतिगोध करीने त्याधी अन्यत्र विहार करी
तीर्थ कर लगवानने वदना करी पाछा इयो पछी चक्रवर्ती सुवर्णयाहुजे तीर्थ
करनी पास धर्मदेशना सावणीवा आवेला देवोना विषयभा जेवो विचार करी के,
आ प्रकारनी देव-मनुष्योनी सभा मे ज्याक जेष्ठ छे आ प्रकारने विचार करता
करता चक्रवर्तीने 'जातिस्मरण' ज्ञान उत्पन्न भई जसु साथी तेजोजे पोताना
सवणी पूर्वभवोतु वृत्तात जल्दी लीधु आ जल्दी लेता तेमने महा आनन्दइय
वृक्षना जीव स्वइय वैराग्यनी उत्पत्ति भई आवी केटवोके काव्यतीत तथा पछी
दीक्षा धारण करवानी अभिलाषावाणा जनीने सुवर्णयाहु चक्रवर्तीजे राज्यना भार

जगन्नाथंजिन* केवलज्ञानेन प्रज्याग्रहणायाद्यत सुवर्णवाहुचक्रिण विज्ञाय ग्रामानुग्राम
विहरमाण पुराणपुरे ममवसृत । तीर्थरुत समासग्नममाचार श्रुत्वा सुवर्णवाहुस्त
दन्तिके समागत्य त प्रणम्यैयमब्रवीत्-भदन्त ! जन्मजरामरण भयोद्विग्नचित्ताऽह
समारमागतरतीतुमो भवता मयिरेतीक्षा ग्रहीतुमिच्छामि । अतो मा नीवित्वा
करोतु मम जीवन सफलम् । ततस्तेन भगवता तीर्थङ्करणाभ्यनुज्ञातोऽसौ तत्सवित्रे
दीक्षा गृहीतवान् । तत विगतिं स्थानकानि समाराधयन्, स क्रमेण गीतार्थ
सन गुरुश्वर तपस्तप्या तीर्थङ्करनामगोत्रकर्म समुपार्जितवान् ।

का भार अपने पुत्र पर स्थापित कर समय धारण करने को उद्यत
हुए । सुवर्णवाहु की दीक्षा धारण करने की यह पर्याय भगवान् जगन्नाथ
तीर्थकर के ज्ञान में झलकी सो वे ग्रामानुग्राम विहार करते हुए पुरण-
पुर में पधारे । तीर्थकर के समवसरण का वृत्तान्त सुनकर सुवर्णवाहु
चक्रवर्ती उनके पास गये, और उनको वन्दना करके कहने लगे कि
हे भदन्त ! मैं जन्मजरा एवं मरण के भय से उद्विग्नचित्त बन रहा
हूँ और इस ससारसागर से पार होने की इच्छा कर रहा हूँ, इसीलिये
आपके पास दीक्षा धारण करने का यमिलापी हो कर आया हूँ । अतः
आप मुझे दीक्षा प्रदान कर मेरे जीवन को सफल बनाने की कृपा
करे । चक्रवर्ती के इस प्रकार निवेदन को सुनकर जगन्नाथ तीर्थकरने
उनको दीक्षित होने की स्वीकृति प्रदान कर दी । चक्रवर्तीने उसी समय
उनके पास दीक्षा धारण करली । मुनि होकर बीसस्थानों की उन्होंने
आराधना की, इस से क्रमशः गीतार्थ बनकर वे सुदुश्चर तप तपने लगे ।
तपस्या के प्रभाव से उनको तीर्थकर नामकर्मका बंध हो गया ।

पोताना पुत्रने सोपी हीधो अने समय धारण करवाभा उत्साहित जन्मा सुवर्ण
वाहुनी दीक्षा धारण करवानी आ पर्याय भगवान् जगन्नाथ तीर्थ करना जानभा
अणकी आधी तेओ ग्रामानुग्राम विहार करता करता पुराणपुरमा पधायो तीर्थ करना
समवसरणने वृत्तात आलजीने सुवर्णवाहु चक्रवर्ती तेमनी समक्ष गया अने तेमने
वदना करी कहेवा लाग्या के, हे भदन्त ! हुँ जन्म, जरा, अने मरणना लवधी
प्याकुण चित्तवाणो भनी रहेल छु आधी आप भने दीक्षा आपो चक्रवर्तीना
आ प्रकारना निवेदनने साक्षणीने जगन्नाथ तीर्थ करे तेमने दीक्षित करवानु स्वीकार्यु
अने दीक्षा आपी मुनि यधने बीस स्थानोनी तेमणे आराधना करी ओधी कभश
तेओ गीतार्थ भनी गया अने अनि दुष्कर ओनु तप तपवा भाड्या तपस्य ना
प्रसावधी तेमने तीर्थ कर नाम कर्मना बंध बंध गया

સ ચાન્યદા ગુરોરાજ્યા પક્ષાકી અપતિયન્નવિહારણ ભૂમી વિન્ન
ક્ષીરચણાદચ્ચા ક્ષીરમહાગિરિસમીપે સમાગત. । તત્ત ગિરો માનોરમિમુખ
કાયોત્સર્ગેણ સ 'બુદ્ધધી' સસ્યિત ।

અથ કુરુક્ષુભિહજીયોડધિ નરસાદદ્વૈત્તમ્મિ નેત્ર ગ્ને સિંહો બૃહ્વા સમુ
ત્પન્ન. । સ પરિભ્રમન્ અસ્માત્કાયોત્સર્ગેણ સસ્યિત ત મુનિ દૃષ્ટાન્ । ત દૃષ્ટૈ
સ સિંહ' પૂર્વભાગૈરાનુપન્થાત્તમ્મિન મુનો સમુત્પન્નૈરભાગ કાયગ્રાદારત્તનયનો
રાક્ષસ ડત્ત ત મુનિ પ્રત્યધાત્ત. । અથ સ મુનિરાજ સુર્યગ્રાહુરન્તરમિગપતન્ત
ત સિંહ દૃષ્ટાડનશનમકરોત્ । સિંહ સમુત્પ્ત્ય પ્રહારણૈકેન તસ્ય મુને ગરીરા
ન્માસાનિ સમાકૃષ્ટાન્ । મહારટ્ઠિય સ મુનિરાજઃ શુભધ્યાન કુર્વન્ વિનશ્વર
શરીર ત્યક્ત્યાન્ ॥

॥ ઇત્યષ્ટમ સુર્યગ્રાહુભા ॥

एक दिन जब वे गुरुजी आना लेकर एकान्ती अप्रतिग्रहविहार से
विहार करते हुए क्षीरचणा नामकी अदबी में क्षीरमहागिरि के समीप
आ पहुँचे और वही पर सूर्य के सामने ध्यान लगाकर कायोत्सर्ग से
पड़े हुए तब उसी समय कुरङ्गकभिलरा जीव भी जो नरक से निकल उसी
वन में सिंहकी पर्याय से उत्पन्न हुआ था, वह वृमता घामता अकस्मात्
वही पर आ पहुँचा। आते ही उसकी दृष्टि सर्व प्रथम कायोत्सर्ग में
स्थित उन मुनिराज पर पड़ी। दृष्टि पड़ते ही पूर्वभय के पैर के अनु-
बध से उस सिंहने उन मुनि पर आघात करनेका विचार किया।
विचार आते ही वह कोपातुर होकर राक्षसकी तरह उनकी तरफ दौड़ा।
मुनिराजने यमराज के समान आते हुए उस सिंह को देखा तो उन्होने
उसी समय चार प्रकारके आहार का परित्याग कर अनशन कर लिया।

એક દિવસ જ્યારે તેઓ શુક્રની આજ્ઞા લઇને એકાકી અપ્રતિબદ્ધ વિહારથી
વિહાર કરતા કરતા ક્ષીરવણા નામનો અટવીમાં ક્ષીર મહાગિરિની સમીપમાં પહોંચ્યા
અને ત્યાં સૂર્યની સામે ધ્યાન લગાવીને કાયોત્સર્ગથી ઉભા રહ્યા હતા ત્યારે કુરંગ
શીલનો જીવ જે નરકમાં નીકળીને એજ વનમાં સિંહની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થયેલ
હતો તે રખડતો રખડતો એ સમયે ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને તેની દૃષ્ટિ કાયો
ત્સર્ગમાં સ્થિત એવા મુનિરાજ ઉપર પડી દૃષ્ટિ પડતા જ પૂર્વભવના વેરના સબ-
ધને લઈ મુનિરાજ ઉપર આક્રમણ કરવાનો તેણે વિચાર કર્યો અને વિચાર આવતાજ
તેનામાં ક્રોધના અકુચ ઉપસી આવ્યા અને એકદમ ક્રોધાતુર બનીને રાક્ષસની જેમ
મુનિરાજની તરફ દોડ દોડી મુનિરાજે યમરાજની જેમ આવતા એ સિંહને જોયો
એટલે એ સમયે તેમણે ચાર પ્રકારના આહારનો પરિત્યાગ કરી અનશન કરી લીધું

(अथ नवमो देवमय)

ततः स दशमे प्राणते स्वर्गे महाप्रभवमाने त्रिंशत्तिमागरोपमायुःको देवो भूत्वा समुत्पन्नः । स सिंह मालान्तरे मृतश्चतुर्थनरकं दशमागरोपमायुःको नारको भूत्वाऽन्यन्तासगयातनामनुभूतयान । तत उद्धृत्तस्तिर्यग्योनिषु भूरिशो भ्रमन् क्वापि ग्रामे द्विजपुत्रत्वेन समुत्पन्नः । तस्य जन्मानन्तरं तन्मातापित्रायाः सर्वेऽपि स्वजना मृताः । ततस्तद् ग्रामवासिनो लोकाः कृपयाऽन्नादिदानैस्त जीवय सिंहने उच्छलकर उन पर प्रहार किया । उनके शरीर से उमने मांस नोच लिया अतः उनका समस्त शरीर खून से लथपथ हो गया । ऐसी अवस्था में भी मुनिराजने अपना शुभ ध्यान नहीं छोड़ा ओर विनश्वर इस शरीर का परित्याग किया ।

॥ यह आठवा भव है ॥

नववा देवमय—

वह सुवर्णगोत्र मुनिराज का जीव दशवें स्वर्ग में महाप्रभवमान में बीससागर की आयुवाले देव की पर्याय में उत्पन्न हुआ । तथा वह सिंह भी मालान्तर में मरकर चौथे नरक में दससागर की आयुका धारक नारको हुआ । वहा वह नरक की असह्य यातनाओं का भोगता रहा । जब इसकी वहाँकी आयु समाप्त हो चुकी तब वह वहा से निकलकर तिर्यक् योनि में बार २ जन्म भरण करता हुआ अन्त में किसी ग्राम में ब्राह्मण के पुत्रपने उत्पन्न हुआ । इसके उत्पन्न होते ही मानापिता आदि समस्त स्वजन मर गये । पालक के अभाव में ग्रामवासियोंने अन्नादिक देकर

सिंहे उछलीने तेमना उपर प्रहार क्योँ अने तेमना शरीरमाना भाभने बोली लीधु आधी तेमनु सधणु शरीर बोलीधी लथपथ थध गयु आवी अवस्थाभा पक्ष मुनिराजे पोतानु शुभध्यान छिडयु नही अने विनश्वर जेवा शरीरने परित्याग करी दीधो
आ आठमो भव थयो

नवमो देवमय आ प्रकाशने छे—

जे सुवर्णगोत्र मुनिराजने छव दसमा स्वर्गमा महाप्रभव विमानमा बीस मागरीनी आयुवाणा देवनी पर्यायमा उत्पन्न थयो तवा जे सिंहे पक्ष जाणान्तरमा भरीने थोथा नरकमा दस मागरीनी आयुने धारक नारकी बन्यो अने त्या ते नरकनी असह्य यातनाजो भोगवतो रह्यो ज्यारे तेनी आयु समाप्त थध चूकी त्यारे ते त्याची नीकणीने तीर्थ थ थोनीमा बारवार जन्म भरषु कृता करता अतमा डोढ गोभमा जेक ग्राहणने त्या पुत्ररूपे उत्पन्न थयो जेना उत्पन्न थतानी माथे जमाता

न्तस्तस्य कमठ इति नाम कृतवन्तः । एष पररूपानिर्भरजीवनोऽसौ कमठः
क्रमेण बाल्यमुत्कृष्टं तावत्प्रयः प्राप्तवान् । तदाऽत्यन्तं गिहो लार्कनि दमानः
स सोदरपूतयेऽपि समर्थो न जातः । स हि द्वित्रिद्वयसंयथानतः कष्टेन भोजन
लभते स्म । स दान भोगप्रयुक्तार्थान् कृतार्थान् धनिनो गौरान् दृष्ट्वा मनस्येव
मचिन्तयत्-एतैः पुरा जन्मनि प्रभूत तपस्तप्तम् । अत एव ते श्रीमन्त मन्ति ।
यथा योज विना कृपि न सम्प्रति, तथैव तपो विना श्रियः प्राप्तेः सम्भावना
नास्ति । अतोऽहं तपमि तथा यतिष्ये यथा शणिजो शणिज्ये यतते । इत्थं विचिन्त्य

इसको जिलाया । यह पालित पापित होकर बड़ा हुआ । सबने इसका
कमठ नाम रख दिया । कमठ कमठ । बाल्य अवस्थाका उद्बुधन कर
युवावस्था को प्राप्त हुआ । अत्यंत दरिद्र होने से लोक उमकी हसी
मजाक तथा निंदा करते रहते थे । इसमें इतनी शक्ति नहीं थी
कि वह अपनी उदर की भी पूर्ति कर सके । विचारा दो तीन दिन
बाद सो भी बड़ी मुश्किल से भोजन पाता था, इतना तो यह अभाग
था । वह जब दान एवं भोग में अपने अर्थ को प्रत्युक्त करने वाले धन-
वानों को देखता था तो मन में ऐसा विचार करने लगता कि इन
लोगोंने पूर्वजन्म में प्रभूत तप तपा है इसी कारण ये प्रचुर धनशाली
हुए हैं । जिस प्रकार बीजकी पुष्टि के बिना कृषी नहीं होती है
उसी प्रकार तप के बिना लक्ष्मीकी भी प्राप्ति जीवों को नहीं होती है
इसलिये मैं तपकी आराधना में इस प्रकार प्रयत्न करू कि जिस प्रकार
व्यापारीलोग व्यापार में प्रयत्न करते हैं । इस प्रकार सोच समझकर वह

पिता तेमज्ज जील स्वज्जने पण्ण भृत्यु पाभ्या, तेजाणकने पाणकने अभाव होवाथी
गाम होकेअने अने पाणी पोथीने लवाडथे । गाम होकेअना पालन पोषणुथी ते
भोटे थये अने होकेअने तेनु कमठ अणु नाम शण्णु कमठ कमठ पात्थवय
वटावीने युवावस्थाअने पढोअने अति हरिद्री होवाना कारखे होके तेनी हासी
मज्जक करीने निहा करता हुता अनामा पोताने उदर निवांछ करवानी पण्ण शक्ति न
हुती जीयाराने अण्णे त्रणु त्रणु द्विसे महाभुसीणते अवातु मणतु अट्टेले तो
अभावगी हुतो ज्यादे ते साइ अणु अश्वयं लोगवता अने दानपुण्य करता
धनवानेने जेतो त्यादे अनमाने अनमान विचार करवा लागतो के आ होकेअने पूर्व
जन्ममा धण्ण अणु तप क्युं हुये अने अण्ण कारखे तेअो आ जन्ममा प्रचुर
धनवान अनेला छे के प्रमाखे जीवनी पुष्टीना वजर जेती थती नथी अण्ण
प्रमाखे तपना वजर लक्ष्मीनी प्राप्ति पण्ण लोवाने थती नथी आ भाटे हु पण्ण
तपनी आराधनामा आ प्रकारने प्रयत्न करे अने जे शीते के जेभ वेपारीअो ।

જાતસવેગ સમઘટ મન્દાદિ બ્રહ્માનઃ પશ્ચાન્ન્યાદિ કૃત્તૃતપઃ કુર્વન્તાપસો જાતઃ ॥

અથ દશમો ભવ ઉચ્યતે—

આસીદત્ર ભરતક્ષેત્રે ચારાણસી નામ નગરી । યમ્યા સન્નિધૌ ગદ્ધા નદી
વહતિ । યત્પુરી પરિતો મનોરમાણુધાનાનિ નન્દનવનમિત્ર જનાના મનાસિ
મુગ્ધયન્તિ । યમ્યા પ્રચુરમણિમાણિત્રયમયરુપિર્ગર્ભસ્મૃશોભિત પ્રાકારોઽતિ-
રમણીય આસીત્ । યત્ર પ્રામાદાના સૌર્ગરુચ્છેષુ મણિમયમિત્તિષુ ચ પ્રતિ વિ-
મ્બિત સૂર્ય સહસ્રયા પ્રતિભાસતે સ્મ । યસ્યા ધનિના મહાર્ઘાણિ રમ્યાણિ હમ્યાણિ
પુષ્પાઽભ્યુત્પલભ્યાનિ સર્ગિણા વિમાનાનીવ શોભન્તે સ્મ । યસ્યામગળ્યપણ્યૈ

કમઠ કન્દમૂલ આદિ કા આહાર કરતા હતા પન્નાગ્નિતપસ્યા આદિ મેં
અપને કો લગામર તાપસુ યન ગયા ।

દસમો ભવ શ્રીપાર્શ્વપ્રભુકા—

હસી ભરતક્ષેત્ર મેં ચારાણસી નામકી નગરી થી । હસકે ત્રિલકુલ
પામ ગદ્ધા નદી વહતી થી । હમ પુરી કે ચારોં ઓર નદનવન જૈસે
મનોરમ ઉપવન થે જો જનોં કે મનો કો પ્રફુલ્લિત કરતે થે । હસકે
ચારોં તરફ એક અતિરમણીય પ્રાકાર યા જો પ્રચુર મણિ, માણિત્રય
નિર્મિત રુપિશીર્ષકોં-ચગૂરોં સે સુશોભિત થા । જહા કે પ્રાસાદોં કે
સુવર્ણ પ્લગોં મે તયા મણિમયમિત્તિયોં મેં પ્રતિવિમ્બિત સૂર્ય હજારોં
પ્રકાર સે પ્રતિભામિત હોતા થા । જહા ધનિકજનોં કે મકાન જો કિ
મહામૂલ્ય એવ સુરમ્ય થે । તયા દેવને વાલોં કો જો અપની મૂરુમાપા
સે માનો યહી કહતે થે કિ યદિ તુમ એસે મકાનોં કો ચાહતે હો તો

બ્યાપારમા પ્રયત્નશીલ બને છે આ પ્રકારનો પોતાના મન સાથે નિશ્ચય કરી કમઠ
કદમૂળ આદિનો આહાર કરનો રહીને પન્નાગ્નિ તપસ્યા આદિમા પોતાના ચિત્તને
શિથિ કરીને તાપમ ગની ગયો

શ્રી પાર્શ્વપ્રભુને દસમોભવ આ પ્રમાણે છે—

આ ભરત ક્ષેત્રમા વાગણસી નામની નગરી હતી એની તદ્દન નજીકમા ગદ્ધા
નદી વહેતી હતી આ નગરીની આરે તરફ નદનવન જેવા ઉપવન હતા જે લોકોના
હિલને પ્રફુલ્લિત કરતા હતા એની આરે બાણુ અતિ રમણીય પ્રાકાર (મહેલો) હતા જે
મણિ-માણિક્ય આદિથી ચળકતા તેમજ જેના કાગરાઓ વિ ખૂબજ શોભાયમાન
હતા જેના ઉપરના સુવર્ણ ડાગો તેમજ મણિ-માણિક્યમય હોતોનું પ્રતિબિંબ
સૂર્યના હજારો ફિરલોની માફક પ્રકાશમાન થતું હતું ત્યાના ધનિક લોકોના મકાનો
પણ ખૂબજ શુભોભિત અને સુરમ્ય હતા આને બેનારને મનોમનજ એવો વિચાર
ઉઠતો કે જે આવા ઐશ્વર્યની આહના હોય તો પુણ્ય કાર્ય કરવું બોધ્યું આ

रापणाग्री कुत्रिकापणराजीय राजते स्म । यस्या विश्वतिशायिनी प्रत्यक्षा लक्ष्मीं निरीक्ष्य निपुणा जना रोहणाचल पापाणशेष पयोनिधिं च जलशेषमेव मन्यन्ते । एव विधायामस्या वाराणस्या मन्त्रगुणगणालङ्कृत प्रजाना परिपालने दत्ताविधानोऽपि विश्वजनीनोऽश्वसेनो नाम नरपतिरासीत् । यो हि विभवेण विप्रसेन (वासुदेव) इव देवोपमजनसेवितृत्वादि-इव राजते स्म । यस्य प्रताप-रस्य पलायिता अरण्यशरण प्रपेदिरे । यस्मिन् पार्थिवे प्रथिवीं शासति प्रजा ईति भीतिरहिता प्रसन्नास्तिष्ठन्ति । आसीत् तस्य राज जीर्णोदार्यादिगणाभिरामा मनोरमा वामा नाम्नी पट्टराज्ञी । एतस्या राज्ञी सुसोमलक्ष्याया शयाना वामादेवी हस्त्यादीन

पुण्यकर्म करो । देवों के विमानों जैसे भले मालूम पड़ते थे । जहाँ पर गणिक वीथी से सुशोभित दुकानें कुत्रिकापण की श्रेणिके समान अरण्यपण्यो से सदा भरी रहती थीं । जिसकी सत्कार में आश्चर्यजनक प्रत्यक्ष लक्ष्मी को देवकर निपुणजन रोहणाचल को पापाणशेष एव पयोनिधि को जलशेष ही मानते थे । इस प्रचुर सौभाग्यशालिनी नगरी का शासक सकलगुणगणों से अलंकृत तथा प्रजा के परिपालन करने में सावधान अश्वसेन नामके राजा थे । ये विश्वजनो का हित विधायक थे । पराक्रम में वासुदेव के समान तथा देवों के समान मनुष्यों द्वारा सेवित होने से इन्द्र के जैसे शोभित होते थे । इनके प्रताप से भगकर शत्रुओं ने केवल अरण्य की ही शरण स्वीकृत की थी । इनके शासनकाल में ईति भीति से रहित होकर प्रजाजन प्रसन्नचित्त बनकर सुख और आनन्दपूर्वक रहते थे । इन राजा की पट्टराज्ञी का नाम वामादेवी था ।

नगरीमा वेपार-वाणिज्य करनाशब्दोंनी दुकानों पक्ष अनेक प्रकारका द्रव्योथी लदेवी रहती तेमज परीहनाशब्दोंनी द्वार कटारोथी अन्नशे शोभायमान प्रवृत्तिभक्ष देभाती होती अकदरे साराथे अरतक्षेत्रमा आ वाशब्दोसी नगरी भूषण देहिभयमान तेमज सधणी सिद्धिथोथी लदेवी ओवी नगरी होती आ प्रचुर सौभाग्यशाली नगरीनी शासक सधणा शुभोथी अलंकृत ओवा प्रबल परिपालन करवामा सावधान अश्वसेन नामका राजा होता तेओ विश्वजनोना हितविधायक होता पराक्रममा वासुदेवना ओवा तथा मनुष्योमा देवनी जेम पूजता होता आथी ईन्द्र ओवा शोभायमान लागता होता औना प्रतापवी लललला शत्रुओ कपायमान अन्या होता अने पोताना स्था नाने छोडीने अरण्यनु शरण स्वीकारेव हुतु ओमना शासनमा सभयमा प्रबल नाने कोष पक्ष प्रकारनी वीति न होती कोष पक्ष अगारना उर रहित सधणा प्रसन्नचित्त अनोने सुखपूर्वक रहता होता ओ राजनी पट्टराज्ञीनु नाम वामादेवी

चतुर्दशमहाप्रमाण दृष्टवती । प्रातः प्रयनात्प्रिता रात्री मयप्रतान्त राज निवे
 तितवती । तत्रा राजा राज्ये यवेत्यद-भि न्यै मच्यते तत्र पुत्र
 जगत्पति भविष्यति । स्वप्नफट् श्रुत्वा वामादेवी पर प्रमोदमापन्ना । तत्रैव
 कृष्ण चतुर्थी रात्रा वामा उच्यते कृष्ण प्राणतस्त्राच्युतो ज्ञानप्रदयुक्त गुरु
 र्णराहृजाय समप्रार्थन । सार्द्धं प्ररात्रागतेषु नन्दमु मामपु व्यतीतेषु वामा देवी
 नीत्युतिमदि वज पुत्र प्रसूतवती । तत्र स्वप्नामनस्यै प्रमार्जन्मपग्निायपट्पञ्चा
 गन्किमार्थः समागत्य सर्गतस्माणि कृतवत्य । देवन्द्रा ज्येष्ठभिक्षानेन प्रभोजन्म

ने श्रीजनोचिन शील, औदार्य आदि मदगुणो से अभिराम एवं बड़ी
 ही मनोहर थी । अकादन कामलशय्या पर मोह टुई रानीने रात्रि मे
 चौदण महास्वप्नो को देखा । जब प्रातः काल में समय हुआ तो वह शय्या
 से उठकर उन स्वप्नो को राजा से करने के लिये उनके पास पहुँची ।
 वहाँ जाकर रानीने उन चौदण महास्वप्नो को राजा से कहा । महास्वप्नो
 को सुनकर राजाने रानी से कहा-हे देवी ! उन स्वप्नो के देखने से तो यह
 सूचित होता है कि तुम्हारे यहाँ जगत्पति पुत्र होगा । इस प्रकार स्वप्न
 के फल से सुनकर वामादेवी अत्यन्त प्रसन्न हुई । चैत्रकृष्ण चतुर्थी की
 रात्रि मे वामादेवी ही कृष्णि म दमना प्राणत रूप से व्यव कर सुवर्ण-
 राहु का जीव तीन ज्ञान युक्त अवतीर्ण हुआ । जब नौ मास माटे
 सात दिन व्यतीत हो चुके तब वामादेवी ने पार्श्वप्रभु से जन्म दिया ।
 भगवान की कृति नीली थी तथा सर्प के चिह्न से ये युक्त थे । प्रभु
 के जन्म लेते ही अपने २ आमन के कपन से प्रभु का जन्म होना
 जानकर लुप्पन दिशाकुमारियो ने आकर प्रसूति दिया की । देवन्द्रो ने भी

७७ श्री जनोभा उत्तम शील, औदार्य आदि मदगुणोधी युक्त अने प्रभुज
 मनोहर हुती श्री वामादेवीको अष्ट दिवस रात्रिना समये आठ महास्वप्न जेया
 प्रातः नणे शय्यामाधी उठीने रात्रे जेथेव स्वप्नानी वात राजने छडेवा भाटे
 तेमनी पास गछ राज पास जधने श्री स्वप्नानी वात तेछे राजने उडी, नछीना
 मुषेथी आठ महास्वप्नानी वत साखणाने राजजे उछु देवी । आ २१२ । नराधी
 जेव नछी शकार छ डे, तमाना उरवी जगत्पति जेवो पुत्र अवतरणे आ
 प्रकारना स्वप्नता इणने नछीने वामादेवी अत्यन्त प्रसन्न थछ श्री महिनानी कृष्ण
 अतुथानी रात्रे वामादेवीनी कृषेथो दमना प्राणतकपथी थवीने सुवर्णभाहुते छव
 बौदत्रयमा अप्राथ जेवा त्रण ज्ञान साये अन्तरीत थयो नवमास अने साडा मात
 दिवस गलना पूरा थया त्यादे वामादेवाथ पार्श्वप्रभुने जन्म आथो भगवाननी
 कान्ती नील रगनी हुती तथा सर्पना चिह्नथी तेजो युक्त हुता प्रभुने जन्म
 थता ज पौताना आसन क पायमान अनता प्रभुने जन्म थयानु नछीने छप्पन

विशायाष्टादिक मन्त्रमय कृतयन्त्रं । अथसेनवृषाऽप्यानन्दातिरेकात्-कारागार-
वासदण्डमाप्तान मुक्तयान । गर्भस्थे भगवति तन्माता रुष्णरात्रिपि स्वपार्श्वत
सर्पन्त सर्प ऋष्यती । सा त वृत्तान्त भर्तु निवेदितासी । तदा राजा ता प्रोक्तयान-
तय गर्भस्थाय प्रभायो यदन्धकारेऽपिसर्पन सर्पस्त्वया पार्श्व दृष्ट इति । तस्यामु
प्रभाव सम्पृत्य मातापितृभ्या पार्श्व इति तन्नाम कृतम् । पञ्चभिर्भात्रीभिर्त्पाल्यमानः,
अद्भुते शक्तेण निहिता धुधा नित्यमापिन जगत्त्रयचन्द्रमा स जगत्प्रभु त्रयेण

अवधिज्ञान से प्रभु का जन्म जानकर आष्टादिक महोत्सव किया । अन्ध-
सेन राजा को उस समय में अपार आनन्द हुआ । उन्होंने कारागार
में से आजन्म कैद हुए कैथों तब को भी मुक्त कर दिया । जिस
समय प्रभु माता के गर्भ में आये थे उस समय कृष्णरात्रि में भी माता
वामादेवी ने अपने पाम से जाते हुए सर्प हो देखा था । जब य रात
वामा देवी ने अपने पति से कही तो उन्होंने कहा कि-हे देवी ! यह
तुम्हारे गर्भस्थ बालक का प्रभाव है जो अन्धकार में भी अपने पास से
जाता हुआ सर्व दिग्यलाई पड़ा । गर्भस्थ बालक के इस प्रकार का
प्रभाव को जानकर ही माता पिता ने उनका नाम पार्श्व रख लिया ।
पिताने पार्श्व कुमार के लालन पालन के लिये पांच धाड़या नियुक्त की
थी । उन्होंने इनको बड़े प्रेम के साथ पालन पोषण किया । इन्द्र ने
भगवान् के अगूठे में अमृत रखा सो वे उसका ही नित्य पान किया
करते थे । इस प्रकार जगतरूप जलधि के चन्द्रमा स्वरूप वे भगवान्

द्विष्टुभरीओओ आवीने प्रसूति किया करी देवोओ पणु अवधिज्ञानधी प्रभुने जन्म
थयानु नलणीने आष्टादिक भडोत्सव कथो अन्धसेन राजाने आ समये अपार आनन्द
थये । तेमले आ आनन्दना प्रसंगे कारागारभा आजन्म भडान बय कर रीते कैद
लोगवता कैदीओने पणु छोडी दीधा जे समये प्रभु माताना गर्भभा आव्या हुता
ओ कृष्णरात्रीना समये माता वामादेवीओ ओक दृष्टीधर बय कर सपने पोतानी पसिंथी
जता ओथेल हुतो ब्यादे आ वात वामादेवीओ पोताना पतिने कही त्थारे तेमले कछु
के, हे देवी ! आ तभारा गर्भमाना पाणकनो ज भडान प्रभाव छि अने ओकरले
अधकारभा पणु तभारी पसिंथी जछ रहैला सपने तमे ओछ शक्या गर्भस्थ
पाणकना आ प्रकारना प्रभावने नलणीने मातापिताओ तेमनु नाम पार्श्वकुमार राख्यु
पिताओ पार्श्वकुमारना लालन पालन भाटे पाय धाड़ नियुक्त करी जेमले धणु।
ज प्रेम पूर्वक तेमनु लालन पालन कयुं धन्द्रे भगवानना अगूठभा अमृत
राख्यु जेथो तेओ नित्य ओनु पान कथो करता हुता आ प्रभाव जगत्त्रयी समुद्रना

વર્ધમાના યાચનાચ પ્રાપ્ત । નવદન્તયમાગ જારાર મર્યાદાસુંદર ન પ્રમુ બોધ ।
સ્પર્શ ઝીલોદાયાન્નિગ્નેન મદાચરણ ચ જગન્નનદનામિ મોદયાત સ્મ ।

અગત્યપુ વિશ્વામત્થિયતમશ્વમેનનરપતિ દ્વારપાલ મમાગય ' પ્રિયાત
પુત્રમ્મર સાવેનયમિદમુચાચ-દય । કથિત્પુત્રો ભવન્ત સ્મિપ્ત્યાવેદયિતુમેત્તન
દાર પ્રતીતત । તતા રાવાડનુગતેન તન દ્વારપાલેન પ્રયણિત મ પુત્ર્ય એમૂચ-
"દેવ ! અસ્મ્યત્રમરતે કુઠાસ્થપુર નામપુરમ્ । તાસ્તિ સુકીર્તિભૂમિ પ્રસેનજિન્નામ
રાજા । તમ્યાસ્મિ ત્રિભુવનસાન્તપ્રસારમપદાપ્યેય રચિતા પ્રભાવતી નામ
દુહિતા । તસ્યા સૌન્દર્ય ત્રિગોત્રયામનુષમેયમેત્ત । નાટ્યી તા રિલોચ્ય યોગ્ય

કમજા' દુર્લ્લિંગન હોતે હુણ યુવાવસ્થા કો પ્રાપ્ત હુણ । इनके शरीर का
मान नौ धार का था । इनका समस्त मर्यादा सुन्दर था । शौर्य और
रूप से तथा झील मदाचरण पर शौर्य आदि गुणों से जनता के मन
को प्रभु विशेषरूप से हर्षित करते थे ।

કિસી ઠકુ દિનકી વાત હૈ કિ જર અશ્વસેન રાજા રાઝ્યવિંદા-
સન પર વિરાજમાન થે । તર उनको द्वारपाल ने आकर नमस्कार करके
उड़े विनय के साथ यह कहा कि हे नाथ ! कोई एक पुरुष आपसे
कुछ कहने के लिये द्वार पर खड़ा हुआ है, आज्ञा हो तो भीतर ले
आऊँ ? राजाने सुनकर उमरों उम के आने की समति दी । द्वारपाल ने
उस से राजाके पास पहुँचा दिया । उसने राजासे कहा-हे देव ! इस
भरत क्षेत्र मे कुठास्थल पुर नामका एक नगर है । उसके राजाका नाम
प्रसेनजित है । प्रसेनजित सुकीर्ति का स्थान है । इनके एक प्रभावती
नाम की पुत्री है । जो त्रिभुवन के सौंदर्य मारको लेकर के ही मानो

અ દ્રમા સ્વરૂપ એ ભગવાન પાર્શ્વકુમાર કમશ વધતા વધતા યુવાવસ્થાએ પહોંચ્યા
એમના શરીરની ઉંચાઇ નવ હાથની હતી અને સઘળું શરીર મર્યાદા સુંદર
હતું શૌર્ય અને રૂપથી તથા સત્ય શીલ સદાચરણ અને ઔઠાઈ આદિ શુભોદી
જનતાના મનને પ્રભુ વિશેષરૂપથી હર્ષિત કરતા હતા

કોઈ એક દિવસની વાત છે કે જ્યારે અશ્વસેન રાજા રાજ્યાસન ઉપર
બિરાજમાન હતા ત્યારે દ્વારપાળે આવીને નમન કરી ઘણા જ વિનયની માથે કહ્યું કે,
હે નાથ ! કોઈ એક પુરૂષ આપને કામઠક કહેવા માટે આવેલ છે અને દ્વાર ઉપર ઉભેલ
છે જો આપની આજ્ઞા હોય તો અદર લઈ લાવું રાજાએ દ્વારપાલની વાત સાભળીને
તે પુરૂષને અદર લઈ આવવાનું કહ્યું આથી નમન કરી દ્વારપાલ જઈને તે પુરૂષને
અદર લઈ આણ્યો એ પુરૂષે આવતા જ રાજાને નમ્રતાપૂર્વક કહ્યું હે દેવ ! આ ભારત
ક્ષેત્રમા કુઠાસ્થળપુર નામનું એક નગર છે ત્યાના રાજાનું નામ પ્રસેનજીત છે પ્રસેનજીત
રાજાએ સારી સુકીર્તિ મેળવી છે એને એક પ્રભાવતી નામની પુત્રી છે જે રૂપશુભો

જામાતૃપ્રાપ્ત્યે પિતા વદન રાજકુમાગનરઝોમિતરાન । પરન્તુ ન કોઽપિ તદ્યોગ્યો
પરો મિલિતઃ । તત્તો રાજા ચિન્તિતો જાતઃ । અથાન્યદા સર્ગીભિઃ સહોશાન
ગતા પ્રભાવતી કિન્નરીભિર્ગીયમાનસ્ફીતમદ્રો ગીતમશ્ર્ણોત્ તદ્યથા—મૃતોઽશ્વસેન
ભૂમ્નઃ શ્રીપાર્શ્વો જયતાચિરમ્ । રૂપભ્યાપ્યતેજોભિર્નિર્જયત્રિર્જગનપિ ॥ ઇતિ ।

इदं गीतं निश्चयं प्रभावती पार्श्वकुमारे सजातानुरागा क्रीडा प्रीडा च
सन्त्यज्य मुहुर्मुहुर्गीतश्रवणेऽभिलाषयुक्ता किन्नरीगणाभिमुखी स्थिता ।

बनाई गई है । इसीलिये उसका मौन्दर्य तीन लोक में अनुपम माना
जाता है । उनके पिता नजित राजाने जब अपनी पुत्री को इस अनुपम
रूप सौन्दर्य राजा का भटार देखा तब देग्गकर उन्होंने ने अनुरूप जामाता
की तलाश के लिये अनेक राजकुमारों को देग्गा परंतु उसके योग्य वर
कोई भी उनकी दृष्टि में नहीं जचा ! पर की अग्रसि से राजा के
चित्त में बड़ी चिंता लगी है । एक दिन की बात है कि प्रभावती
सग्नियों के साथ उद्यान में गई थीं सो वहा उसने किन्नरियों द्वारा
गाये गये गीत में ऐसा सुना कि “अश्वसेन भूपति का पुत्र श्री पार्श्व
कुमार चिरकालतक जयवता वर्तो जो अपने रूप, लावण्य एवं तेज से
देवताओं को भी जीतता है” ।

इस गीत को सुनकर प्रभावती का आरुपण पार्श्वकुमार की
और हो गया । उस ने क्रीडा एवं प्रीडा (लज्जा) का परित्याग कर उस
गीत के श्रवण करने में बार बार अपने मन का उपयोग लगाया और
इसीलिये वह किन्नरियों के सन्मुख बैठ गई । जब गीत गाकर वे सब

અવતાર છે ત્રણ બુવનમાં એના જેથી બીજી કોઈ રૂપસુદરી નથી રાજા પ્રસેનજીતે
પોતાની એ ઉત્તમ શુભશીલવાળી પુત્રીના માટે એ વરની ખુબ શોધ કરી પરંતુ
તે પ્રભાવતી કુવરીના યોગ્ય કોઈ રાજકુમાર તેને મળેલ નથી પોતાની વિવાહ યોગ્ય
પુત્રી માટે યોગ્ય વર ન મળવાના કારણે રાજાના મનમાં ભારે ચિંતા વસી રહી છે એક
દિવસની વાત છે કે કુમારી પ્રભાવતી પોતાની સખીયોની સાથે ઉદ્યાનમાં ગઈ
હતી એ સમયે ત્યાં તેણે કિન્નરીયો દ્વારા ગાવામાં આવેલ ગીતને સાંભળ્યું એ
ગીતમાં તેણે એવું સાંભળ્યું કે, અશ્વસેન ભૂપતિનો પુત્ર શ્રી પાર્શ્વકુમાર ચિરકાળ
સુધી જયવતા વર્તો જે પોતાના રૂપ લાવણ્ય અને તેજથી દેવતાઓને પણ જીતે છે ।

આ ગીતને સાંભળીને પ્રભાવતીનું આકર્ષણ પાર્શ્વકુમારની તરફ થઈ ગયું
જેથી તેણે ક્રીડા તેમજ લજ્જાનો ત્યાગ કરી એ ગીતને સાંભળવામાં જ વાર વાર પોતાના
મનને ઉપયોગમાં લગાડ્યું અને એના માટે તે કિન્નરિઓની સાથે બેસી ગઈ

गतासु स्मिन्नीषु तन्मार्गदत्तदृष्टिः प्रभावती विमनस्का जाता । पार्श्वकुमारे समनुरक्तेयमिति सखीभिरानुसृतम् । ततः सखीभिर्दृढमानीतेय पार्श्वकुमारगत हृदया न स्मिन्मि जानाति षाड् काऽष्ट का इमा इति । ततस्तस्या मातापितरौ तत्सखीमुग्रात्पार्श्वकुमारानुरक्तेयमिति श्रुत्वा पर प्रमोदमापन्नी । ततस्तावेव प्रोक्त वन्तो-इमा प्राणसमा मृता पाश्वन परिणाम्य द्रुतमानन्दयिष्यावः । ततः कुशस्थ लपुरे प्रसिद्ध प्रभावती पार्श्वकुमारेऽनुरक्तेति ।

फी सन चली गई तो प्रभावती जिस ओर वे गई हुई थी उसी ओर निहारती रही । जब वे अदृश्य हो गई तो वह विमनस्क बन गई । सखियों ने उसकी इस परिस्थिति से यह जान लिया कि यह पार्श्व-कुमार में अच्छी तरह अनुरक्त हो गई है । बाद में सखियां जब उसको घर पर ले आईं तो भी पार्श्वकुमार में अनुरक्त हृदयवाली होने से उसको यह भान नहीं रहा कि मैं कहां पर हूँ और कौन है तथा ये कौन हैं । जब माता पिता ने उसकी इस तरह की हालत देखी तो उन्होंने सखियों से इसका कारण पूछा, जब उनको यह पता सखियों द्वारा पट गया कि यह पार्श्वकुमार में अनुरक्त हुई है तो वे बड़े प्रमन्न हुए, और कहने लगे कि प्राणों से भी अधिक प्रिय इस पुत्री को पार्श्वकुमार के साथ परणा कर हमलोग अब जीत ही निश्चिन्त हो जावेंगे । कुशस्थलपुर में भी यह बात प्रसिद्ध हो गई कि प्रभावती पार्श्वकुमार में अनुरक्त हो गई है ।

न्यारे गीत गाधने ओ सधणी बालती यध त्यारे प्रभावती, ओ ने तरक्ष जध रही डती ओ तरक्ष जेती न रही न्यारे ते देखाती अध थध त्यारे ते साव सुन्नमुन्न जेवी अनरी गध सधीओओ आ डपरधी ओ नधुी डीधु डे, ओ नडेन पार्श्वकुमारमा स पूछु पछे अनुरक्त अनरी गध छे आ पछी न्यारे सधीओ। तेने राजलवनमा लध आवी त्यारे पछु ते पार्श्वकुमारमा अनुरक्त हृदय वाणी होवाथी ओने ओ पछु लान न गछु डे, हु डया छु, अने डोछु छु तथा भारी पासे डोछु डोछु छे न्यारे माता पिताओ तेनी आ हालत ओध त्यारे तेमछे सधीओने डारणु पूछु त्यारे सधीओ तरक्षधी नमत्र वात तेमने डहेवामा आवी त्यारे तेमने सातवन मज्जु अने पार्श्वकुमारमा गुहोमा अनुरक्त अन्यानी वाते माता पिता धणु न प्रसन्न अन्या अने डहेवा लाग्या डे, प्राणोथी पछु अधिक ध्यारी ओवी आ पुत्रीने पार्श्वकुमारनी साथे परणुवीने ओमा भरेभर ओड प्रडारनी महान चिताथी मुडत अनरी नधशु कुशस्थलपुरमा पछु आ वात नडेन थध थूकेल छे डे प्रभावती पार्श्वकुमारमा अनुरक्त थध गध छे

तमुद्यत पितरं प्रति पार्श्वकुमारं माञ्जत्रिरमृताच-तान् । तृणतुल्यं तस्मिन्
यवनराजे सुरामुरविजयिनामार्याणामुद्यमोऽनायस्यम् । भयदानानुमारेण तन्नि-
वारणं भविष्यति । ततो विश्वत्रयाधिपत्यस्य तस्य पार्श्वप्रभोः पराक्रमं जानानो
राजाऽश्वसेनस्तद्वचनं स्वीकृत्य यवनं प्रत्यभिगन्तुं मैत्रैः सहन्तं समादिदश ।
पिता समादिष्टो भगवान् पार्श्वनाभो यवनं प्रत्यभिगन्तुं यावदुग्रतां भवति, तावत्
शक्रसारथिः सरथं समागत्य रथादत्रोत्थं भगवन्तं प्रणम्य त्रयीति-भगवन् ।

का कारण उनको समझा दिया । तात के सुग्न से सक्षेप से सब समा-
चार सुनकर तथा यवनराजा के प्रति प्रस्थित होने में उग्रत अपने
पिता को देखकर पार्श्वकुमार ने विनय के साथ पिता से कहा-हे तात !
तृणतुल्य उस यवन राजा के ऊपर चढ़ाई करने का उद्यम आप जैसे
सुरामुर विजयी शूरवीरो के लिये अनावश्यक है । आप की आज्ञानु-
सार उम्का निवारण हो जायगा । अतः आप मुझे आज्ञा دیجिये ।
पार्श्वकुमार के इस प्रकार वचन सुनकर “विश्वत्रय के प्राणिजों से भी
अधिक बलशाली ये पार्श्वकुमार हैं अतः इसके बल पराक्रम की बात
ही क्या कहनी है” ऐसा विचार कर अश्वसेन ने सैन्य के साथ उनको
यवनराज के साम्हने जाने की आज्ञा दे दी । पिताकी आज्ञा पाते ही
पार्श्वकुमार जैसे ही यवन राज के सम्मुख जाने को तैयार हुए कि
वैसे ही शक्रेन्द्र का सारथि रथ लेकर उनके पास आ पहुँचा और रथ
से उतर कर नमस्कार करके उनसे कहने लगा भगवन् ! क्रीडारूप से

तेने सबजनों पिताना सुजेथी सक्षेपभा सधणी बात साक्षणीने तथा यवनराजानी
सामे लड़वा जवा तत्पर भनेला पोताना पिताने जेधने पार्श्वकुमार सैन्यनी
साथे उद्यु है तात ! तृणतुल्य ओ यवनराजानी ऊपर चढ़ाई करवाने उद्यम
आपना जेवा सुगमुर विजयी शूरवीर भाटे बराबर नहीं आपनी आज्ञा
अनुसार जेतु निवारण थप जेओ आथी आप भने आज्ञा आपो पार्श्वकुमारना
आ प्रकारना वचन साक्षणीने “विश्वत्रयना प्राणीजोथी पण अधिक बलवाला आ
पार्श्वकुमार छे आथी जेमना बल पराक्रमनी बात न गु करवी” जेवो विचार
करीने अश्वसेन महाराज ओ यवनराजानी सामे सैन्यनी साथे लड़वा जवानी तेभने आज्ञा
आथी पितानी अज्ञा भणता न पार्श्वकुमार यवनराजानी सामे लड़वा जवा
तैयार थया, ते नभये शक्रेन्द्रना सारथी रथ लधने तेभनी पास आवी पड़ोओ
अने रथथी उतरने नमस्कार करीने तेभने कहेवा लाग्यो है, भगवान् ! आप यवन

शक्रो भवन्तः क्रीडयाऽपि रणोद्यतः ज्ञात्वा भक्तिवशात् सरथ मा भवत्सेवाया
प्रपितवान् । अतो भवान् नानाविधशस्त्रास्त्रसमन्वितमस्पृष्टभूपृष्ठमग्न्यु रथमधिरोहत् ।
ततो भगवांस्तेजमामास्पदं तत् रथमास्तु नभसा कुशस्थलं प्रति प्रचलितः । सैनिकैः
कास्तु यथायोग्यं भूमिमार्गेण प्रचलिताः । ततो दृष्ट्वा स्वतैक्रियशक्तिमभावेण
कुशस्थलपुरसमीपे सोद्यानं प्रासादो निर्मितः । सैनिकाननुष्टब्धनः भगवान् तद-
न्यनुसारेणैव शक्रसारथिना रथं चाल्यन् 'मैत्रिकैः' सहैव तत्र समागतः ।
देवनिर्मिते उद्याने प्रासादे च भगवान् यथायोग्यं सर्वान् सवासितवान् । ततो

ही रण में उद्यत 'आप को जब इन्द्र ने जाना तो भक्तिवश 'उन्होंने
सुझे रथलेकर आप की सेवा में भेजा है अतः आप शत्रु तब अश्रुओं
से सुमंजित इस रथ में सवार हो जाइये ।

यह रथ जमीन पर नहीं चलता है । इन्द्र के सारथी की इस बात को
सुनकर प्रभु अपूर्वतेज के धाम उस रथ पर सवार हो गये । और आकाश
मार्ग से होकर कुशस्थलपुर की तरफ रवाना हुए । साथ के सैनिक लोक
भूमि मार्ग से चले । वहाँ कुशस्थलपुर के समीप आये, इतने में देवों ने
अपनी वक्रियशक्ति से उद्यानमूर्ति प्रासाद बना दिया । भगवान् ने सारथी
को यह आदेश दे दिया था कि जैसे २ ये सैनिक चले वैसे २ तुम रथ
चलाना सो वह सारथी इसी प्रकार से रथ चलाता था अतः प्रभु अपने
सैन्य के साथ २ ही कुशस्थलपुर के समीप आ पहुँचे । आते ही प्रभु
देवनिर्मित उस उद्यानवाले प्रासाद में ठहर गये, और सैन्यजनों को भी

राजनी-सामो ल वा तर्ज्यं नृणां छे जेषु नन्यारे धन्दे नष्टु अटले लजितवश
तेमले रथ नलधने लने-आपना मेवामा मे भले छे आथी आप नन्यं अने
अशोधी मुसृष्टत आ रथ उपर त्वर यर्ध तव आ नथ नमीन उपर ब्यालतो
नथो धन्दना सारथीनी आ वात मासर्जनी पाश्व प्रभु अपूर्व तेजना धाम अेवा
अे रथ उपर त्वर यर्ध गृथा ने आकाश मार्गे कुशस्थलपुरनी तरफ रवाना
थया अेमना सैनिके भूमि मार्गेथी ब्यालवा ल अथ तेअो कुशस्थलपुरनी पास
आअ्या अेटलोमा हेर्वाअे पोतानी वैक्रिय शक्तिथी उद्यान साथे अेक भडेल तैयार
करी दीधा लगवाने सारथीने अेवो आदेश आपेल हतो है, नेम नेम भारा
आ सैनिके आदे तेम तेम तमारे आ रथने ब्यालवो आथी अे सारथी अे
प्रभाअे रथने ब्यालवतो हतो आ रीते प्रभु पोताना सैन्यनी साथे न कुशस्थल
पुरनी पास आवी पहुँअ्या त्या पहुँअ्या न प्रभु पार्वनाथ देवोअे तैयार करेवा अे
द्विप्रासादमा रेकाथा अने सैनिकेने नष्टु त्या यथायोग्य स्थाने उताथी नन्यारे सध ॥

भगवान् मनस्येवमचिन्तयन्-प्रथमं दूतमुत्पादयु मन्त्रिणामि प्रतिनिरर्त्तयितुम् ।
 यद्यसौ न निरर्त्तयितुं, तदैवान्योपायान्मम परित्यामि । एव विचिन्त्य स
 भगवान् तत्समीपे दूतं प्रेषितवान् । दूतोऽपि यवनराट् समीपे गत्वा दुर्मदं त
 यवनराजमेवमब्रवीत्-राजन् ! श्री पार्श्वनाथो मम मुखाद् भगन्तमेवमादिशति-
 'अयं प्रसेनजिद्राजा मम तातचरणानां शरणागतः । अतस्तस्या कुशस्थलपुरात्
 रोगेन परित्यज्य स्वराज्यं प्रति प्रस्थातव्यं, यदि वाञ्छसि कल्याणम् । त्वा
 प्रत्यभ्युद्यतं तात मियादिना सान्त्वयित्वाऽहं त्वा रक्षितुमनाः स्वयमागतः ।
 अतो भूयोभूयस्त्या क्षिप्तयामि-यदि वाञ्छसि कल्याणं, तर्हि मम सन्देशश्रवणं

यथायोग्यं स्थानं मे कहा पर ठहरा दिया। जब सब व्यवस्थितरूप से
 ठहर गये तब प्रभु ने मनमें ऐसा विचार किया कि सर्वप्रथम दूत
 भेजकर यवनराज को यह संदेश भिजवाना चाहिये कि तुम यहां से
 वापिस अपने घर पर लौट जाओ। जब वह यह नहीं मानेगा तब
 अन्य उपाय का मुझे अवलम्बन करना योग्य होगा। ऐसा विचार कर
 प्रभु ने उसके पास अपना एक दूत भेजा। दूतने जाकर उस दुर्मद
 यवनराज से कहा-हे राजन श्री पार्श्वनाथ ने मेरे मुख द्वारा आपको
 यह संदेश दिया है-कि यह प्रसेनजित राजा मेरे पिता की शरण में
 आया हुआ है-अतः तुम कुशस्थलपुर को छोड़कर अपने राज्य में वापिस
 लौट जाओ इसी में तुम्हारा भला है। पिताजी स्वयं तुम्हारी साम्माना करने के
 लिये आ रहे थे, परन्तु मैंने अनुनय-विनय करके उनको शांत कर दिया है
 और तुम्हारी रक्षा करने के अभिप्राय से मैं स्वयं आया हूँ। मैं
 चार २ तुम को समझाता हूँ कि यदि अपनी भलाई चाहते हो तो मेरे

व्यवस्थित उपधी गोठवाँ गया, तब प्रभुओं मनमा ओवे। विचार करो के, बहुत
 पड़े। हूतने भोक्तीने यवनराजने ओवे। स देशे भोक्तीने के, तबो अडी थी
 तभारा स्थान उपर पाछा आया जब ने ओ आरीते न माने तो भारे भीन
 उपायनु अवलम्बन करवु नोछओ आवे। विचार करीने प्रभुओं यवनराजनी पास
 पोतानो ओक हूतने भोक्तीने हूते नछने ओ भदमा छेकेला ओवा यवनराजने कहु
 के, हे राजन् ! श्री पार्श्वकुमार भारे भारी साथे ओवे। कहेवडाव्यु छे के, ओ प्रसेनजित
 राजा भारे पिताना शरणे आवेल छे आधी। तभारे कुशस्थलपुरने घेरा छे। तबोने पोताना
 स्थाने पाछा आया जब नोछओ ओमा न तभारे लहु छे राजा पोते न तभारे
 सामने करवा आवा रडेल हूता परन्तु मे घुला न विनयनी साथे तेमने शान्त
 करी हाँवा छे अने तभारे रक्षक करवाना आभिप्राय हू आओ छे अने तभारे
 ओवी समझव आयु छे के ने तबे तभारी भलाई चाहता हो तो भारे आ

સમકાલમેવ સસૈન્યેન ત્વયા પ્રસ્થાતવ્યમિતિ।” ઇમ સન્દેશ શ્રુત્વા કુદ્ધો યત્ર
રાઢેચમત્રવીત્-ર દૂત ! યત્તમેત્ર ત્રીપિ, તદસમીચીનમેવ । મમ પુરતોઽશ્વસેનો
વા પાર્શ્વનાથો યા ક્રિયન્માત્રમ્ । અહમેવ તત્ર મુખેન તત્ર સ્વામિન સન્દિશામિ ।
ગત્ત્વ તત્ર સન્દિશ મ્સ્સ્વામિનમ્ । યદિ જીવિતુકામોઽસિ, તર્હિ પ્રવાહિ ત્વરિતમ્ ।
નોં ચેતસસૈન્યો પ્રિનાશ પ્રાપ્સ્યસિ ! તદ્વચન શ્રુત્વા દૂતઃ પુનરપ્યયોચત્-રાજન્ !
મમ સ્વામી પ્રસેનજિતમિત્ર ત્યામપિ રક્ષિતુમિન્નતિ । અત એવ ત્યા વોગયિતુ
મા પ્રેપયત્ । ગક્રૈરપ્યપિજેયસ્ય મમ સ્વામિન' પરાક્રમ બુદ્ધા ત્વરિતમિતોઽ-

હસ સદેશ કો સુનતે હી તુમ અપની સેના કો લેકર વાપિસ લૌટ જાઓ ! દૂત કે
મુઘ્વ સે હસ સદેશ કો સુનકર યવનરાજ ને કુદ્ધ હોકર ઉસસે કંઠા
રે દૂત ! જો તુ એસા કહ રહા હૈ સો તેરા વહ કથન સર્વથા અનુચિત
હી હૈ । મેરે સમક્ષ અશ્વસેન તથા પાર્શ્વનાથ કી કયા ગિનતી હૈ । જા
ઔર તુ ઉનસે જેસા મેરી તર્ફ સે કહદે મિ યહા અત્ર તુમકો ડ્યાદા
દૈર તર્ફ ઠઢરને કી આવશ્યકતા નહી હૈ । યદિ અત્ર ઔર અધિક
સમય તક યહા ઠઢરે રહોગે તો યાદ રખો તુમ્હારે જીવન કી કુશલતા
નહી હૈ । અત્ર યદિ જીવિત રહને કી અભિલાષા હો કીત્ર હી યહા
સે વાપિસે યપને સ્થાન પર ખાન જાઓ નહી તો યહી પર સસૈન્ય
નષ્ટ કર દિયે જાઓગે । ઇસ પ્રકાર યવન રાજ કે અસમ્યવચન સુનકર
દૂત ને પુન ઉમસે કહા, હે રાજન્ ! મેરે સ્વામી તો ડતને ભલે હૈ કિ
વે યહા કા રાજા પ્રસેનજિત કી તરફ આપ કી ખી રક્ષા કરના ચાહતે
હૈ ઇસી લિયે ઉન્હોને મુઝે આપ કો સમજાને કે લિયે ખેજા હૈ । આપ કો
યહ અપને હૃદય મે અન્છી તરફ સમજા લેના ચાહિયે કિ મેરે સ્વામી

૫ દેશાને મ બાળતા જ તમારી મેના સાથે પાછા ચાલ્યા જાવ હતાના મુખેથી આ સ દેશો
માઝાળીને યવનનાજાએ ક્રોધિત બનીને તેને કહ્યું અરે હવ તુ જ કહી નહેલ છા
એ તાડ કહેવાનું સઘળું નિરર્થક છે મારી સાથે અશ્વસેન તથા પાર્શ્વકુમારની
શુ ગણતરી છે જ અને મારા તરફથી તુ તેમને કહી દે કે, અહીંયા તેમને વધુ
સમય રોકાવું નહીં જો તેઓ મારા કહેવા પછી વધુ સમય રોકાશે તો યાદ રાખજો
કે તમારા જીવનની કુશળતા નથી આથી જો જીવતા રહેવાની અભિલાષા હોય તો
બલતરીથી અહીંથી ભાગી જાવ નહીં તર સસૈન્ય અહીં જ તમારો નાશ કરનામા
આવશે યવનરાજના આ પ્રકારના અસમ્ય વચન સાંભળીને હૃતે ફરીથી તેમને કહ્યું
કે, હે રાજન્ ! મારા સ્વામી તો એટલા ભલા છે કે તેઓ અહીંના રાજા પ્રસેનજીત
માક્ષ આપનું પણ રક્ષણ કરના ચાહે છે આ કારણે તેઓએ આપને સમજાવવા
માટે મને મોકલેલ છે આપે આપના હૃદયમા એ સારી રીતે સમજી લેવું જોઈએ

पसर। नाचेदग्निनयस्य फल प्राप्स्यमि। यथा हरिण सिंहन, तिमिर माय्करेण शलभा यक्षिना, पिपीलिका समुद्रेण, नागा गरुडेन, पर्वत पविना, मय कुञ्जरं च यद्भुमसमर्थस्तथैव त्वमपि पार्श्वेन सह यादुसमर्थोऽसि। अतो हितबुद्ध्या त्वामुपनिशामि विरम युद्धन्यरसायात्। गच्छ गृहम्, एव द्रुमन्त त दूत यवनरा जानुचरा हन्तुमुद्यता। तदा तस्य नीतिकुशल मन्त्री तानेव प्राह—अरे मूढा! पार्श्वमभोर्दत्त हन्तुमुद्यता यूयम्, मन्ये स्वमभु र्गच्छे घृताऽनर्थक्ये प्रक्षिपथ।

इन्द्रों से भी अजेय है अतः आपकी इतनी थोड़ी बातों में कुछ भी सार नहीं है। इस तरह तुम उनके पराक्रम को जानकर निज की भलाई के लिये यहां से द्रापित हो जाओ। नहीं तो अपने किये का फल पाओगे? देवों—जैसे—सिंह के साथ हरिण, सूर्य के साथ अधरार अग्नि के साथ पतंग, समुद्र के साथ पिपीलिका (कीड़ी), गरुड़ के साथ नाग, वज्र के साथ पर्वत, हाथी के साथ मेघ, युद्ध करने में असमर्थ है। वैसे तुम भी पार्श्वप्रभु के साथ युद्ध करने में असमर्थ हो, इसलिये मैं हित बुद्धि से तुमको समझाना हूँ कि तुम इस न्यर्थ के युद्ध व्यवसाय से दूर रहो और जैसे घर से आये हो वैसे ही चले जाओ। इस प्रकार दूत जब यवनराज से कह रहा था कि इतने में ही उसके अनुचर उसको मारने को तैयार हो गये। अनुचरों को मारने के लिये उद्यत हुए देवकर यवनराज के नीतिकुशल मन्त्री ने उनसे कहा अरे! मूर्खों! तुम्हारा यह व्यवसाय योग्य नहीं है जो तुम इस तरह से पार्श्वप्रभु

के, भारी स्वामी इन्द्रोधी पक्ष अजेय छे आ था आपनी आ जडाई वाणी वातोमां काई सर नथे आ प्रकाई तमे तेमना प्रकाभने आणीने तमारी पोतानी अलाध भाटे आडी थी पाछा इनी भव नडी तर तमादे तमारा करेला कृत्योनु इण अवश्य लोगववु पडंशे नम सिहनी सामे हरण, सूर्यनी सामे अधकार, अग्निनी सामे पतंग, समुद्रनी सामे कीडी, गरुडनी सामे नाग, वज्रनी सामे पर्वत, हाथीनी सामे लेस युद्ध करव मा असमर्थ छे तेवी न। रीते तमो पक्ष पार्श्वप्रभुभारनी सामे युद्ध करवामा असमर्थ छे आ काखे हुं तमारा न डितने भाटे समजवु छु के, तमो आ नडामा युद्धना व्यवसायथी शात रहे अने न रीते आवा छे ओ न रीते पोताना स्थणे पाछा आदया भव आ प्रभाछे हत न्यादे यवनराजने कडी रह्यो हतो ओ वणते तेना अनुचर तेने मारवा भाटे तैयार थछ गया अनुचराने आ रीते तैयार थयेला ओधने यवनराजना नीतिकुशल मन्त्रीने तेमने अटकावता कछु के, अरे मूर्खों! तमादे आ व्यवसाय योग्य नहीं केमके सदेशो

यस्याज्ञा गक्रादयः सर्वे इन्द्रा अपि शिरसा मुकुटमियस्समुद्बुद्धन्ति, तस्य पार्श्वप्रभो-
दृतस्य इत्थेन दूरंस्तु, तदपमानोऽपि सकलापदा पदम् । तस्माद्युय निवत्तध्वमस्मा-
दनर्वव्यवमायत । एव स्वभटान् निवार्य मन्त्री पार्श्वप्रभुदृतं सामनीत्येदमध्वीत्
—महाभाग ! एषामत्रिचार्यकारिणामिममपराध क्षमस्व । त्वयि योऽसद्व्यवहार-
एभिः कृतः, म त्वया न पृथमपि, पार्श्वप्रभवे निषेदनीयः । वयमधुनैव पार्श्वप्रभु
प्रणन्तु समाप्तम । इत्य मामवचनै सान्त्वयित्वा त दृतं विसर्ज्य ततः
स मन्त्री, स्वप्रभु यवनराजमेवमवधीत्—स्वामिन् !, सिंहसटारुपणवद् दुरन्त

के दूतको मारने के लिये उद्यत हो रहे हो । तुम्हारी यह अविचारित
क्रिया अपने प्रभु को कष्ट पकड़कर कृप में पड़ाने जैसी है । जिस प्रभु की
आज्ञा शक्रादिक देव भी मुकुट की तरह शिर पर धारण करते हैं, भला,
उनके दूतको मारना तो बहुत दूर ही बात है, उनका अपमान करना
भी सकल आपत्तियों को आमन्त्रित करना है । अतः भलाई आप लोगों की,
इसी में है कि आप लोग इस अनर्थकारी व्यवसाय से निवृत्त हो जावें ।
इस प्रकार अपने भटों को हटा कर मन्त्री ने पार्श्वप्रभु के दूत, से
सामनीति का आश्रय करके इस प्रकार कहा—हे महाभाग ! आप इन
बिना विचारे काम करने वाले भटों के इस अपराध को क्षमा करें ।
इन लोगों ने जो आप के साथ असद्व्यवहार किया है वह आप लोग
पार्श्वप्रभु से प्रकट न करें । हम लोग अभी पार्श्वप्रभु को नमन करने के
लिये आते हैं । इस प्रकार साम वचनों से दूत को शांत करके मन्त्री
ने उसको विसर्जित किया । बाद में यवनराज के पास पहुँच कर उनसे
इस प्रकार कहा—हे स्वामिन् ! सिंह की सटा के आरुपण की तरह आपने

लक्ष्मणे आवेला दूतने भारवेला जे नीति विरुद्ध छे, तभारी, आ अविचारी वतलु क
पोताना प्रभुने गणेशी पकडीने कुवामा नाभी देवा जेवी छे जे प्रभुनी आज्ञा ईन्द्रादिक
देवा पञ्च शिशिधार्य माने छे लला जेना दूतने भारवेला जे तो धरणी दूरनी बात छे
परंतु जेतु अपमान करवु जे पञ्च सधणी आचरतीयेने आमंत्रण आपवा भरोभर
छे आप लोकेनी ललाछ सी जेमा छे छे, आप लोके आ अनर्थकारी व्यवसायधी-
अलग जने आ प्रकारे पोताना अनुचरोने दूर हटावीने पछीथी मन्त्रीजे पार्श्व
कुमारना दूतने सामनीतिने आश्रय लधने कहेवा माठयु छे महाभाग ! अमार
अविचारी काम करवा पाजा अनुचरोना अपराधने आप क्षमा करे जे लोकेजे
आपना तरङ्ग जे प्रकारना व्यवहारतु आचरलु कथु छे तेने आप पार्श्वप्रभुनी
आगण प्रगट न करता जेमा पञ्च पार्श्वप्रभुने नमन करवा माटे आवीजे छीजे
आ प्रजरना साम वचनेथी दूतने शांत करी मन्त्रीजे तेने रवाना कथे पछी
यवनराजनी पास जेने मन्त्रीजे तेने कलु छे स्वामीन ! सिंहनी सटा (केशवाजी)
जेथवा जेवा दुरन्त अकृतव्य कार्यने करवाने आपे आ प्रारंभ करैल छे जेमनी

ત્યાર્થાં ક્રયમિદમચિચારિત્કૃત્ય કૃતમ્ ? यस्य सेनायां त्रयमिडाया देवाः
 सैनिका भूत्वा समुपस्थितास्तेन पार्श्वप्रभुणा सह तत्र गङ्गामस्तृणाग्निसङ्ग्रामसमः ।
 परमघापि नो किमपि गतम् । कण्ठे कुठार न्यस्य पार्श्वप्रभुमाश्रय, स्वापराध
 क्षमय, तदाज्ञाशश्वतीं भव । यदि त्वमैहिमामुष्मिक कुशल वाठउसि, तदा
 मम वचनमङ्गी कुरु । इत्थ मन्त्रिणो वचन निशम्य यवनः प्राह-मन्त्रिन् !
 भवताऽहं सुष्ठु रोधित । यथा भवतो न्यते; तथैवाहं करिष्यामि । एवमुक्त्वा स
 यवनराजः स्वग्रीवाया कुठार उद्ध्वा मन्त्रिणा सह पार्श्वप्रभोरन्तिके समुपागतः ।
 द्वारपालेन निर्दिष्टमार्गः स समामभ्ये गत्वा प्रभोश्चरणयोरुपरि स्वमस्तक

यह क्या दुरन्त अकृतव्य कार्य बिना विचारे करना परम किया है ?
 जिनकी सेवा में स्वयं इन्द्रादिक देव सैनिक होकर उपस्थित हुए हैं, उन
 पार्श्वप्रभु के साथ आपका संग्राम करना तृणाग्निसंग्राम के समान है ।
 परन्तु अब भी कुछ नहीं बिगड़ा है । कंठ में कुठार को धारण कर आप
 पार्श्वप्रभु की शरण में जाओ, और अपने अपराध की उनसे क्षमा मागो ।
 उनकी आज्ञा के वशवर्ती हो कर रहो, यदि आप इस लोक पर लोक
 सबधी कुशल चाहते होओ तो । मैं आपसे सर्वथा सत्य कहता हूँ । मेरे इन
 वचनों को आप अंगीकार करें इसी में आपकी मलाई है । इस प्रकार मन्त्री-
 के वचन सुनकर यवनराजने कर्ता-हे मन्त्रिन् ! आपने हमें अच्छा सम-
 झाया । आपकी जैसी मलाई है हम वैसा ही करने में तैयार हैं । इस-
 तरह कह कर यवनराज अपनी ग्रीव में कुठार धारण कर के मन्त्री के साथ
 पार्श्वप्रभु के पास पहुँचा । द्वारपालने उसको प्रभु के समीप जाने का मार्ग

મેવામાં ઇન્દ્રાદિક દેવ પોતે જ સૈનિક બનીને ઉપસ્થિત થયા છે એવા પાર્શ્વપ્રભુની
 સામે સંગ્રામ કરવો આપને માટે તૃણ અને અગ્નિના સંગ્રામ જેવું છે છતાં હજી
 કાંઈ બગડ્યું નથી આપ પોતાના ગળામાં કુહાડાને ધારણ કરીને પાર્શ્વપ્રભુની શરણમાં
 જાવ અને પોતાના અપરાધની માફ માગો એમની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનાર બનો
 ને આપ આ લોક અને પરલોક સબધી કુશળતા ચાહતા હો તો સત્વર તમારા
 અકર્તવ્યને તણ દો હું આપને સંપૂર્ણ સત્ય કહું છું મારો આ વચનોનો આપ
 અંગીકાર કરો એમાં જ આપની ભલાઈ છે આ પ્રમારે મંત્રીના વચન સાંભળીને
 યવનરાજે કહ્યું મંત્રીન્ ! આપે મનોઘણો જ ઉત્તમ માર્ગ સમજાવેલો છે આપની
 જેવી સલાહ છે એ પ્રમાણે હું કરવા તૈયાર છું આ પ્રમાણે કહીને યવનરાજે
 પોતાના ગળામાં કુહાડો ધારણ કરી મંત્રીની સાથે પાર્શ્વપ્રભુની પાસે પહોંચી
 દ્વારપાળે પ્રભુની પાસે જવાનો રસ્તો બતાવ્યો એ માર્ગથી જઈને સંભોમાં પહોંચ્યા

धृतवान् । ततो भगवदाज्ञया स्वरुष्ठात्कुठारमुन्मुच्य भूयः प्रणम्यैवमब्रवीत्-
हे नाथ ! भवान् सर्वसहोऽसि, अतो ममापराधः क्षम्यताम्, दीयतामभयम् ।
मम समग्रा श्रिय गृह्णातु, प्रसीदतु भवान् । तद्वचनं श्रुत्वा पार्श्वप्रभुराह-राजन् !
तव कन्याया भवतु । त्वं निजं राज्यं मुहुरन् । परमन्यदा त्वया एव न कर्तव्यम् ।
सपरिवारो निर्भयं गच्छ स्वनगरम् । एव प्रशुणाऽऽदिष्टः स स्वनगरं प्रति प्रस्थितः ।
ततः प्रभोराज्ञया पुरपोचमनामा दूतः प्रसेनजित्समीपे गत्वा सर्वं वृत्त-
न्यवेदयत् । तच्छ्रुत्वाऽतीव प्रसन्नः स राजा प्रसेनजिदुपायनमिव स्वपुत्रीं प्रभावतीं

घतलाया सो उसी मार्ग से जाकर उसने सभा के बीच में बैठे हुए
पार्श्वप्रभु के चरणों पर मस्तक रख दिया । पश्चात् पार्श्वप्रभु की आज्ञा
से फिर अपने कंठ से कुठार उतार कर और पुनः उन्हे नमन कर
इस प्रकार कहा-हे नाथ ! आप सर्वसह हैं इसलिये मेरे अपराध को
क्षमा करें और मुझे अभय प्रदान करें । आप प्रसन्न हों और मेरी
इस समग्र लक्ष्मी को स्वीकारें । इस रूपसे यवनराज के वचनों को
सुनकर प्रभुने उससे कहा-हे राजन् ! तुम्हारा कल्याण हो तुम अपने
राज्य को आनन्द के साथ भोगो । परन्तु अब आगे ऐसा नहीं करना ।
निर्भय होकर तुम यहां से सपरिवार खुशी से अपने नगर को जाओ ।
इस प्रकार प्रभु द्वारा आदिष्ट होकर यवनराज अपने नगर को चला गया ।

इसके बाद प्रभु की आज्ञा से पुरुषोत्तम दूतने प्रसेनजित् के पास
जाकर समस्त वृत्तान्त कह दिया । दूत के मुख से सब बातें सुनकर प्रसेनजित्
अतीव प्रसन्न हुआ और भेट-यानेनजराने के रूप में अपनी प्रभावती

पार्श्वप्रभुना यशोऽपि पोतातु मस्तकं यवनराजे नमाम्यु पथी पार्श्वप्रभुनी
आज्ञाया भीते गजामा धारण्य करेल कुहाडो काढी नाभीने इरीथी नमन कथुं
अने कहु छे, हे नाथ ! आप सर्वसह छि आ कारखे मारा अपराधनी क्षमा करे
अने भने अलमप्रदान करे आप प्रसन्न थाव अने भारी आ सधणी लक्ष्मीने
स्वीकार करे आ प्रभाखेना विनययुक्त यवनराजना वथनोने सालणीने प्रभुअे तेभने
कहु छे राजन् ! तमाइ कट्याणु थाव तमे तमारा राजन्यने आनदवी होजवे
परतु हुवे पठी आबु अकर्तव्य कही पणु न करेता निशयं जनीने तमे अहीथी
सपरिवार खुशीथी पोताना नगरमा जज्यो आ प्रकारने प्रभुने आदेश भेजवीने
यवनराज पोताना सैन्य साथे पोताना नगर दरइ आही गये

आ पथी प्रभुनी आज्ञाथी पुइयोत्तम दूते प्रसेनजित्नी पासो जधने सधयो वृत्तात्
तेने कही सालणाव्यो दूतना मुखेथी सधणी वातो सालणीने प्रसेनजित् भूष प्रसन्न
थयो, अने भेट याने नजरखाना इपमा पोतानी पुत्री प्रभावतीने साथे लधने पार्श्वप्रभुनी

सहादाय-पार्श्वप्रभोः समीपे गत्वा नमस्कारपूर्वकमिष्टमन्त्रोत्-प्रभो । भवान्
स्वयमिहागत्य मय्यनुग्रहमकरोत् । इत्युच्यते यद् भवान् इमां कृमिपुत्रीं स्वीकरोति ।
प्रसेनजितो उच्यते निशम्य भगवानाह-राजन ! पितुराज्ञया भ्रान्तं परित्रातुमहं
मिहागतो, न तु भयंस्तुतां परिणेतुम् । इत्थं प्रभो रान्ध्र्या प्रसेनजिन्मनम्यचिन्तयत्
-नाय सुमं उच्यतात्सोऽकुरुष्विति । अतोऽस्य, भित्तुं गत्वा तं स्वीकारयिष्यामि ।
इत्थं विचिन्त्य स पार्श्वप्रभुमेव मुक्त्वान-म्यामिन् । भवत्पित्रा, उषकृतोऽस्मि,
अतोऽहं सपरिवारोऽभवता सहः तं प्रणन्तु-सामिन्यामि । ततः पार्श्वप्रभुः

सुत्री को साथ लेकर पार्श्वप्रभु के समीप आकर नमस्कार पूर्वक-इस
प्रकार कहते, लगा-प्रभो ! आपने मेरे ऊपर बड़ी भारी कृपा की जो
स्वयं पधारे मैं चाहता हूँ कि आप मेरी इस पुत्री को स्वीकार कर
मुझे अनुगृहीत करें । प्रसेनजित के इस प्रकार बचन सुनकर प्रभुने उनसे
कहा-हे राजन ! पिताकी आज्ञा से आपकी रक्षा करने के लिये ही
मैं यहाँ आया हूँ, आपकी पुत्री को विवाह के लिये नहीं आया हूँ ।
पार्श्वकुमार के ऐसे बचन सुनकर प्रसेनजित ने मन में ऐसा विचार
किया कि ये कुमार मेरे कहने से मेरी पुत्री को स्वीकार नहीं करेंगे-अतः इनके
पिता से इस विषय में कहना चाहिये तभी मेरी पुत्री को स्वीकार कर
सकेंगे । इस प्रकार सोच समझ कर प्रसेनजित ने पार्श्वकुमार से कहा-
हे स्वामिन् आप के पिता ने मेरा बहुत उपकार किया है, इसलिये मैं
उनके दर्शन के लिये परिवार सहित आप के साथ चलना चाहता हूँ ।
प्रसेनजित का ऐसा आग्रह देख कर पार्श्वकुमार ने उनका अपने साथ

पासे पड़ोसी नमस्कार पूर्वक कहेगा वगैर प्रभु ! आप भारी उपकार
करने स्वयं अपने पधारों को, जो बहुत ही है, आप भारी आ पुत्रीना स्वीकार करी
मने अनुगृहीत करे प्रसेनजितना आ प्रकारना बचनोने साक्षणीने प्रभुओं तेमने
कह्यु है राजन ! पितानी आज्ञायों आपनी रक्षा करवा भाटे व बहुत आवेल
छ आपनी पुत्रीनी साथे विवाह करवा भाटे आवेल नथी पार्श्वकुमारना आवा
प्रयत्न साक्षणीने प्रसेनजिते मन्त्राणां विचार कथों है, आ कुमार, भारी कहेवाड़ी
भारी पुत्रीना स्वीकार करशे नहं । आपनी आज्ञा, पिताने आ विषयमा कहेव
नेधये आम थव थी तेयो भारी पुत्रीना स्वीकार करी शकशे आप्रभाणे विचार
करिने प्रसेनजिते पार्श्वकुमारने कह्यु है स्वामीन् ! आपना पिताये भारी उपर
शारे उपकार कथों है ओ कारणे हुँ ओमना दर्शन भाटे सपरिवार आपनी साथे
प्रभुना आहु-छ, प्रसेनजितना आ प्रकारना आग्रहथी पार्श्वकुमारने तेमने पोटानी

समनुज्ञातः प्रसेनजित्स्वपुत्रीं प्रभावतीं सदादाय तेन सह वाराणसी पुरी गतः । तत्र गत्वा भगवान् पार्श्वनाथः पितरं प्रणम्य स्वभवनं गतः । स्वपुत्र्या प्रभावत्या सहितो राजा प्रसेनजिदपि राज्ञोऽश्वसेनस्य समीपे गत्वा तं प्रणतवान् । अश्वसेनोऽप्यासनात्समुत्थाय तं सादरं समालिङ्ग्य स्वापने समुपवेश्य कुशलमागमनकारणं च पृष्टवान् । ततः प्रसेनजिदाह-राजन् । यस्य भवान् रक्षकोऽस्ति, तस्य सर्वं कुशलमेव । तथापि भवत्समीपे समागतोऽस्मि किंपि कारणमुद्दिश्य । इयं मम पुत्री प्रभावती पार्श्वकुमारेऽनुरक्ताऽस्ति । अतो भवानिमां मया पार्श्वकुमाराय वृद्धातु । राज्ञः प्रसेनजितो वचनं निशम्य राजाऽश्वसेनस्तमेवमब्रवीत्-राजन् ।

चलने की आज्ञा दी । प्रभु से आज्ञा पाकर प्रसेनजित् साथ में अपनी पुत्री प्रभावती को लेकर उनके साथ बनारस गये । प्रभु पिता को प्रणाम कर अपने भवन पर चले गये और राजा प्रसेनजित् अश्वसेन राजा के पास जाकर उन से मिले । और नमस्कार किया । अश्वसेन राजा ने भी अपने आसन से उठकर उनसे भेट की एवं आधे सिंहासन पर बैठा कर कुशल समाचार पूछते हुए आने का कारण पूछा । प्रसेनजित् ने कुशल समाचार के विषय में निवेदन करते हुए कहा कि महाराज ! जिसके आप जैसे सामर्थ्यशाली राजा रक्षक हैं, भला उसमें अकुशलता कैसे हो सकती है ? आपकी कृपा से सर्वप्रकार से सर्वकुशलता है । परन्तु आपकी सेवा में आने का कारण निज का कुछ उद्देश्य है, और वह यह है-यह मेरी प्रभावती पुत्री पार्श्वकुमार में अनुरक्त हो रही है सो आप इस पुत्री को पार्श्वकुमार के निमित्त स्वीकार करें । प्रसेनजित् के इस प्रकार वचन सुनकर अश्वसेन राजा ने उनसे ऐसा कहा हे

साथे आलवानी आज्ञा आपी प्रभुनी आज्ञा भणता प्रसेनजित् पोतानी पुत्री वगेरेने साथे लक्ष तेमनी साथे वाराणसी पड़ोस्य प्रभु पिताने प्रणाम करी पोताना स्थाने आदया गया आ पछी राजा प्रसेनजित् अश्वसेन राजाने जधने भय्या अने नमस्कार कर्या अश्वसेन राजा पणु उला यधने तेमने जेत्या, अने पोताना अरधा आसन उपर जेसाडीने कुशल समाचार पूछ्या अने पछीथी आववानु कारणु पूछ्यु प्रसेनजित् कुशलसमाचार जखुवता कछु के, महाराज ! जेना आप जेवा साथर्थ शक्तिशाली राजा रक्षक छे तेनी अकुशलता कछ रीते छोछ शके ? आपनी कृपाथी सर्व प्रकारनी कुशलता छे परन्तु आपनी सेवाभा आववानु कारणु भारो पोतानो जेभा जेक अगत्येना स्वार्थ छे अने ते जे छे के, आप भारी पुत्री प्रभावती पार्श्वनाथ कुमारभा अनुरक्त थरि रही छे तो आप भारी आ पुत्रीने पार्श्वनाथ कुमारभा माटे स्वीकार करै प्रसेनजित्ना अ प्रकारना वचन साधणीने अश्वसेन राजाजे ११०

કુમારોઽય સસારાત્સયદેવ વિરક્તસ્તિષ્ઠતિ । તથાઽપ્યહ તત્તુષ્ટય ત પરિણાય
યિષ્યામિ । ઇત્યુક્તયાઽશ્વસેનનૃપ' પાર્શ્વકુમાર સમાદ્યેદમત્રગોત્-ત્તમ ! અસ્ય
રાજ' સુતા પરિણય । યદપિ ત્વ ગાલ્યાદેવ મયયાસાદ્ વિરક્તોઽસિ, તથાઽપ્યેતન્મમ
પ્રવચન દાક્ષિણ્યવતા ત્વયા માન્યમેવ । ઇત્ય પિત્રા માગ્રહ પ્રોક્તઃ પાર્શ્વપ્રશ્ન
મૌનમયલભ્ય મ્થિત' । તતઃ પ્રમાયત્યા મહ ભગવતો પ્રિયાહ. સજાત. ।

અર્થેરુદા ગયાક્ષસ્થિતો ભગવાન્ પાર્શ્વનાથઃ પુણ્યહસ્તાન્ નગરાદ્ ગદ્ધિ
ગન્ઝતો ગદ્ધન્ જનાનપશ્યત્ । તતઃ સ પાર્શ્વસિયતાનનુચરાન્ પૃષ્ઠયાન-ક્રિમધ

રાજન્ ! દેવો યહ પાર્શ્વકુમાર સસાર સે સર્વદા વિરક્ત ઘના રહતા હૈ,
પરન્તુ ફિર મી મે આપ કે સતોપ કે લિયે ઉસકો પરણાઝંગા । તેસા
કહ અશ્વસેન રાજા ને ઉસી સમય અપને પાસ પાર્શ્વકુમાર સો બુલાકર
તેસા કહા-હે વત્સ ! હસ રાજા કી પુત્રી કે માથ તુમ વિવાહ કરો ।
યત્પિ તુમ ઘાલ્યકાલ સે હી હસ ગૃહાવાસ સે વિરક્ત ઘને હુણ હો તૌ
મી મેરે હન ઘવનોં કો તુમ જૈસે વિવેકી કો માનના હી ચાહિયે । હસ પ્રકાર
પિતા કે દ્વારા આગ્રહ પૂર્વક કહે જાને પર પાર્શ્વકુમાર ઉનકે સમક્ષ
કુઝ મી નહીં ઘોલે અતઃ પ્રશ્ન કી સમતિ જાન કર પિતાને પ્રમાવતી
કે સાથ ઉનકા વિવાહ કર દિયા ।

एक दिनकी बान है कि भगवान् ने जो उस समय अपने महल
की खिडकी में बैठे हुएये पुष्पो को हाथों में लेकर नगर से बाहिर जाते
हुए अनेक मनुष्यों को देखा । देखते ही प्रभु ने अपने पास में खड़े हुए

તેમને એવુ કહ્યુ કે, હે રાજન સાલગો પાર્શ્વકુમાર સસારથી સર્વદા વિરક્ત
બનીને રહે છે છતાં પણ આપના સતોષને માટે આપની પુત્રીની સાથે
તેને પરણાવીશ આવુ કહીને અશ્વસેન રાજાએ પાર્શ્વકુમારને પોતાની પાસે
બોલાવીને એવુ કહ્યુ કે, હે વત્સ ! આ રાજાની પુત્રી માથે તમે વિવાહ કરો ને
કે તમે બાલકાગથી જ સસારિક વ્યવહારથી અલિપ્ત રહ્યા છો તો પણ મારા આ
વચનોને તમારા જેવા વિવેકીએ માનવા જ નોઈએ આ પ્રકારે પિતા તરફથી
આગ્રહ પૂર્વક કહેવામા આવવાથી પાર્શ્વકુમાર તેમની સાથે કાંઈ પણ ના બોલ્યા
આથી પ્રભુની સમતિ બાણીને પ્રભાવતીને પાર્શ્વપ્રભુની સાથે વિવાહ કરી દીધા

એક દિવસની વાત છે કે, ભગવાન પોતાના મહેલના અગ્રામા બેઠેલ હતા
ત્યારે તેમણે હાથમા ફૂંડેને લઈને નગરની બહાર જતા ઘણા મનુષ્યોને જોયા એ
જોતા જ પ્રભુએ પોતાની પાસે ઉભેલા અનુચરને પૂછ્યુ શુ આજ કોઈ મહેલસવ છે

અશ્વિન્મહોત્સયોઽસ્તિ, વિશાલજનસમૂહઃ સપુષ્પાપણિનંગરાદ્ ગદ્ધિર્ગન્ઠતિ ? એવ પૂન્ઽન્ત ભગવન્ત કશ્ચિદનુચરઃ પ્રાહ-સ્વામિન્ । નાસ્તિ કશ્ચિદુત્સયઃ ! કિન્તુ ગદ્ધિરુદ્યાને કમઠો નામ તાપસાગ્રણીઃ સમાગતોઽસ્તિ । તદર્ચનાયૈતે લોકા ગન્ઠન્તિ । ઇત્ય તદ્વચનમાર્થ્ય તત્કોતુક દ્રષ્ટુકામો ભગવાન્ પાર્શ્વનાયોઽપિ જનન્યા સદ્ સપરિજનસ્તત્ર ગતઃ । તત્ર પચ્ચાગ્નિસાધક ત કમઠ પશ્યન્નપધિનાનેન ગદ્ધિકુન્ઢનિષ્કાષ્ટે દયમાન નાગનાગિનીયુગમ્પશ્યત્ । તત્ પ્રેક્ષ્ય કૃપાતરદ્રસમુદ્વેહિત-સ્વાન્તો ભગવાન્ પાર્શ્વપ્રભુરેવમબ્રવીત્-‘અહો ! તપસ્યા કુર્વતોઽપ્યસ્ય જ્ઞાન ન જાત, યતોઽમ્ય દયાગુણો નાસ્તિ ! ચક્ષુર્વિના યથા મુલ્ક ન ગોભતે, તથૈવ

અનુચરોં સે પૃથ્ઽ ય્યા આજ કોઈ મહોત્સવ હે, જો મનુષ્યોં કે યહ વિશાલ સમ્રહ કે સમ્રહ દાયોં મેં પુષ્પોં કો લેકર નગર બાહર જા રહા હૈ । ભગવાન્ કે હસ પ્રકાર પૂન્ઽને પર અનુચર ને કહા-સ્વામિન્ ! ઉત્સવ તો કોઈ નહીં હૈ કિન્તુ નગર કે બાહર ઉદ્યાન મે કમઠ નામ કા પઢા તાપસ આયા હુઆ હૈ । અતઃ અનેકે દર્શન કે નિમિત્ત યે સવ લોગ જા રહે હૈ । હસ પ્રકાર અનુચર કે વચન સુનકર પાર્શ્વકુમાર હસ કો દેખને કે લિયે માતા એવ પરિજનોં કે સાથ વહા ગયે । હસ સમય કમઠ વહા પચ્ચાગ્નિ તપસ્યા કર રહા યા । હસમે ઘડે ૨ કાષ્ટ જલ રહે થે । અવધિજ્ઞાન સે એક કાષ્ટ કે મીતર જો અગ્નિકુન્ઢ મે રહા હુઆ જલરહા યા નાગનાગિની યુગલ કો જલતા હુઆ દેખ કર પ્રભુકા હૃદય કરુણા સે ભર આયા । ઉન્હોં ને હસી સમય એસા કહા-દેલો યહ કિત્તને આશ્ચર્ય કી વાત હૈ, જો તપસ્યા કરતે હુએ મી યહ જ્ઞાન સે વિહીન બના હુઆ હૈ । હસ નાં કારણ હસમે દયાગુણ કા અભાવ હૈ । જૈસે ચક્ષુ કે વિના

કે, જેથી નગરજનો હાથમા કુલોને લઈને નગરની બહાર જઈ રહ્યા છે ભગવાનના આ પ્રમાણે પૂછવાથી અનુચરે કહ્યું સ્વામિન્ ! ઉત્સવ તો કોઈ નથી પરંતુ નગરની બહાર ઉદ્યાનમા કમઠ નામના એક મોટા તપસ્વી આવેલ છે આથી તેના દર્શન માટે આ સઘળા લોકો જઈ રહ્યા છે આ પ્રકારના અનુચરના વચન સાંભળીને પાર્શ્વકુમાર પોતાના માતા અને પરિવારના બીજા માણસો સાથે ત્યા ગયા આ સમયે કમઠ ત્યા પચ્ચાગ્નિ તપસ્યા કરી રહેલ હતા ત્યા મોટા મોટા લોકડા બળી રહ્યા હતા, અવધિજ્ઞાનથી બળી રહેલા એ લોકડામા નાગ અને નાગણીનુ એક બેડું હોવાનુ પાર્શ્વપ્રભુએ જાણ્યુ આથી પ્રભુનુ હૃદય કરુણાથી ભરાઈ આવ્યુ અને આથી તેમણે એ સમયે એનુ કહ્યું કે, જુઓ ! આ કેટલા આશ્ચર્યની વાત છે કે, તપસ્યા કરવા છતાં પણ આ તાપસ જ્ઞાનથી વિહીન બની રહેલ છે તેનુ કારણ તેનામા હયા ગુણનો અભાવ છે જે રીતે આખો વગર

दया बिना धर्मोऽपि न शोभते । दयारहितो धर्मस्तु धर्माभास एव । निष्क
पस्यास्य कायकेश पशोरिव विफट । पार्श्वप्रभुपूजनमाकर्ण्य कमठतापस
एवमब्रवीत्—राजपुत्र ! भगवद्देश जना गजशिक्षादौ दक्षा. स्युः, धर्मे तु यय मुनय
एव दक्षाः यय हि सर्वज्ञा. स्मः । तत पार्श्वप्रभुरग्निकुण्डे प्रज्वलत्काष्ठ
प्रदर्श्य त पृष्ठयान्—किमस्त्यस्मिन् काष्ठे ? स प्राह—नास्ति स्मिणीति । तत
पार्श्वप्रभुरग्निकुडात्तत्काष्ठ सेवकैर्निष्पास्य यत्नेनाभेदयत् । तस्मान्ज्वलनज्वाला
समाकुल प्रियमाण नागनागिनी युगल निर्गतम् । तया भगवान् नमस्कारम
न्यस्य शरण तस्मै दत्तवान् । तथा प्रत्याग्यानादिक चापि परलोकप्रस्थिताय

सुग्न की शोभा नहीं होती है उसी प्रकार दया के बिना धर्म की भी
शोभा नहीं होती है । ऐसा धर्म वास्तविक धर्म नहीं है किन्तु वह
तो धर्माभास है । पशु की तरह दया रहित का थोथा यह कायकेश
विलकुल निष्फल है । इस तरह प्रभु को कथन सुनकर कमठ तापस ने
उनसे कहा—राजपुत्र ! आप जैसे मनुष्य तो गज की शिक्षा आदि में
ही निपुण हो सकते हैं धर्म में नहीं । धर्म में तो हम मुनिजन ही दक्ष
हुआ करते हैं । क्यों कि हम सर्वज्ञ हैं । इस प्रकार कमठ तापस के
वचनो को सुनकर प्रभु अग्निकुण्ड से प्रज्वलत्काष्ठ को उसे दिखलाकर
कहने लगे—बोले इसमें क्या है ? तापस ने कहा इसमें कुछ भी नहीं
है । पश्चात् पार्श्वप्रभु ने अग्नि कुण्ड से उस काष्ठ को सेवको द्वारा निष्-
लवा कर उसको घड़ी सावधानी से चिरवाया । चिरवाते ही उस में
अग्नि की ज्वाला से भरता हुआ नागनागिनी युगल निकला । प्रभु ने उन
दोनों को पञ्च नमस्कार भद्रसुनाया । तथा परलोक में प्रस्थान करने वाले

मोक्षानी शोभा नहीं होती तो प्रभावे दया वगैर धर्मनी शोभा होती नहीं जेवो धर्म
वास्तविक धर्म नहीं परंतु मात्र धर्माभास छे पशुनी भाइके दया रहित जेवो
आ कायानो कवेष विलकुल निष्फल छे आ प्रभावे प्रभुतु कवन सावधानीने कमठ
तापसे तेमने कह्य राजपुत्र ! आप जेवा मनुष्य तो हाथीने शिक्षण आपका वि
काममां न निपुण होय छे, धर्मभा नहीं धर्मभा तो अमो मुनिजनो न जानता
होय जे छीये कमठे अमो सधण जानुनारा होय जे छीये आ प्रकारना कमठ
तापसना वयनेने सावधानीने जे अग्निकुंडमा जणी रहेला लाकडाने तेने भतावीने
कह्य—कहो आमा शु छे ? तापसे कह्य के, जेमा काई पणु नहीं पछीथी पार्श्व
कुमारि सेवके पासो अग्निकुंडमा जणी रहेला लाकडाने पहार कटावी धरुी न
सावधानीथी तेने कहायु कहायता न अग्निथी मृत्युना आरे उलेल जेवु नाग
नागणीनु युगल नीकयु प्रभुजे जे जन्नेने नमस्कार भद्र सलगाय्यो तथा
परलोकांमा प्रस्थान करी रहेला जेमने माटे जाता स्वक्ष प्रत्याधान आ निकपणु

तस्मै नागनागिनीयुगलाय सम्पत्स्वरूपेण दत्तवान् । भगवद्वचन श्रवणान स नागो मृत्वा नागकुमारदेवेषु धरणाभिधो नागेन्द्रो जात । नागिनी च तस्य परणन्दस्य पट्टमन्त्रिणीत्वन पद्मावती नाम देवी जाता । तदनु “अहो ! अस्य कुमारस्य विज्ञानम्” इति वादिभिः समलैर्गैकैः स्तूयमानो भगवान् स्थानुचरैः सह स्वभवन समागतः । ततोऽत्यन्तलज्जिताऽन्तःशठः स कमठः प्रभूत बालतपः कृतवान् । इत्य ग्रातपः कुर्वन् मिथ्यात्वमोहित स मृत्वा भवनपतिपु मेघमालीति नामको देवो जातः ।

अथान्यदा भगवान् पार्श्वनाथ उद्यान गतः । तत्रैकान्ते स्थितस्य तस्य भगवतः स्मृतिपथे भगवतो नेमिनाथस्य चरित समागतम् । तदा स एवमचि उनके लिये कलेवा (भाना) स्वरूप प्रत्याग्यान आदिक भी दिया । भगवान् के वचनो पर विश्वास करनेवाले उन दोनों में से नाग का जीव तो मर कर नागकुमार देवो में धरणेन्द्र नामग इन्द्र हुआ । तथा नागिनी भी मर कर इस नाग प्रधान कुमार की पद्मावती देवी हुई । इसके बाद “देखो इस कुमार का विज्ञान कितना आश्चर्य मारी है” ऐसा कहा पर उपस्थित हुए लोगों ने कहना प्रारम्भ किया । प्रभु भी कहा से अपने अनुचरों को साथ लेकर मकानपर आगये । कमठ तापस विशेषलज्जित हुआ । तौ भी उसने बालतप तपना नहीं छोड़ा प्रत्युत पहिले ही अपेक्षा भी वह अधिक तप तपने लगा । इस बालतप को तपता हुआ मिथ्यात्व मोहित वह कमठ तापस बालतप करते २ मर गया । और मर कर भवनपतियों में जाकर असुरकुमार जाति का देव हुआ । वहाँ उसका नाम मेघमाली पड़ा ।

एक समय की घान है कि भगवान् पार्श्वनाथ अपने उद्यान में गये

आशु भगवानना वचनोभा पणु विश्वास क वा वणा ओ जन्नेभाधी नागने एव भरने नागकुमार देवोनी जतीभा धरलेन्द्र नामने उन्द्र थयो तथा नागणी पणु भरीने ओ नागकुमार धन्दनी प्रधान देवी पद्मावती थध आ पछी ज्यो । “आ कुमारनु विज्ञान देलु आश्रय करक छे” जेपु त्या विपस्थित थयेला दोकैओ कडेवा भाउपु प्रभु पणु पोताना अनुयशोनी साथे त्याथी नीकणी पोताना निवास स्थाने पडेथी गया कमठ तापस आथी पूण शरमाथे तो पणु तेले जाणतप तपनानु छोडथु नही अने प्रथमथी पणु वधु कडक जेपु तप ओ तपवा भाउथे आ भागतपने तपते निथ्यात्वमोहि ओ कमठ जाणतप करता करता मृत्यु पाथ्ये, अने भरीने भवनपतिओभा जठने असुरकुमार जातिने देव थये त्या तेनु नाम मेघमाली पडथु ओक समयनी बात छे के, भगवान पार्श्वनाथ पोताना छिवाणभा गया हुता त्या ओकान्तभा भेसीने तेओ नेमिनाथ भगवानना आश्रितने विचार करवा लाग्या

न्तयत्-धन्याऽहन्नरिप्रनामयो गाढानुरक्तमपि राजीमतीं परित्याग योमाय एव
 प्रतमग्रहीत। तन्मान्ममाप्नुचित यदह नि मद्भा भवामि। इत्थ निमित्तयतो
 भगवतोऽन्तिके लान्तिना देवा, समान्त्य प्रणम्य तीर्थप्रवर्तनाय भगव
 न्तमभ्यर्धितयन्त। ततो भगवान् धनदपूर्वैर्धनार्थीक दान दत्वा प्रतग्रहणाय
 मातापितोरावा गृहीतवान्। ततोऽश्वसेनाभिर्नरेन्द्रैः शक्रान्तिं देवेन्द्रैश्च श्रीपाल
 प्रभोर्दीक्षाभिप्रेक्षो महता महोत्सवेन कृत। अथ भगवान् दैवैक्यमाना शिवि
 कामारुह आश्रमपद्मनामरोधानामिगुण्य प्रसिद्ध। तदा दैवैक्यदुन्दुभिनादै
 र्धावापृथिव्यापूरिते। भगवानपि तदुद्यान गत्वा शिविकायाम् तथाऽनतरम्, यथा

हृण ये। चला एषान्त मे चैव नर वे नेमिनाथ भगवान् के चारित्र का
 विचार करने लगे-प्रभुने विचारा धन्य है, उन अरिष्टनेमिनाथ को जिन्हां
 ने कुमार अवस्था मे ही अपने गाढानुरक्त राजीमती का परित्याग कर
 प्रत ग्रहण किया। मैं भी इसी तरह निःसंग होता हू प्रभु के उस प्रकार
 के विचार करते ही उसी समय उन क समीप लोकान्तिक देवों ने आकर
 उनको प्रणाम किया और तीर्थप्रवर्तन के लिये उनसे प्रार्थना की।
 प्रभु ने कुबेर द्वारा भरे गये भंडार से गर्यिक दान देकर माता पिता
 से प्रत ग्रहण करने की आज्ञा मागी। उनकी आज्ञा प्राप्त कर भगवान्
 ने सर्व विरति को धारण किया। इस समय अश्वसेन आदि नरेन्द्रों
 ने तथा शक्र आदि देवेन्द्रों ने पार्श्वप्रभु की दीक्षा का महोत्सव खूब ठाट
 घाट से मनाया। प्रभु की शिविका को सर्व प्रथम देवोंने कंधो पर उठाया।
 और उसको वे आश्रमपद्म नामक उद्यान के सन्मुख ले गये। देवों
 ने उस समय दुन्दुभि के नादों से आकाश और भूमि को गुंजित कर

प्रभुको प्रियायु के धन्य छि के अरिष्ट नेमिनाथने के, नेमोके कुमार अवस्थामा
 न पोतानामा गढ अनुरक्त केरी शक्रभतीने पन्त्याग कीने नत अहं पु क्यु
 हु पण्य आवी न रीते नि सग वनी शक्र छु प्रभुके आ प्रकाने विचार
 करता न ते समये तेमनी स मे लोकान्तिक देवे के आवीने तेमने प्रणाम उर्वा अने
 तीर्थ प्रवर्तन भागे तेमने प्रार्थना करी प्रभुके कुबेर द्वारा सरायेला लडाकथी
 परिक्र दान एनि माना पिता पाये प्रत ग्रहण करवनी आज्ञा मागी माता
 पिता नी आज्ञा मेणवीने लगवाने सर्व विरतीने धारण करी आ समये अश्वसेन
 आ नरेन्द्रोके तथा शक्र आदि देवेन्द्रोके पार्श्वप्रभुनी दीक्षाने महोत्सव अण
 हाठमाकथी मनानये प्रभुनी पालवीने सहुथी प्रथम देवोके पोताना पला उपर
 उपाडी अने तेने आश्रमपद्म उद्याननी पाये लई गया देवोके के समये दुंदुभीना
 नादोथी आकाश अने पृथ्वीने गुंजित वनावी दीक्षा लगवान न्यादे उद्यानमा

ममत्वात्तन्मनोऽवतीर्णम् । तत्र त्रिशद्वर्षवयम्को भगवान् भूषणादिकमुत्तार्य लोच
रून्वा, शक्रेण दत्त देवदृष्य दयानो नृणां त्रिभिः शतैः सह कृताष्टमतपा
सर्वविरतिं प्रतिपन्नः । तस्मिन् समये जिनो मनःपर्ययनामकं चतुर्थज्ञानं प्राप्तवान् ।
दीक्षां पृथ्वीयां भगवान् भारण्डपक्षीवापमत्तो भुवि विहरति स्म ।

अथान्यदा भगवान् विहरन् नगरसमीपे दशस्य तापमाश्रमं समागतः ।
तस्मिन्नेकाले स्रयोऽप्यस्ताचलमुपमक्रान्तः । ततो भगवान् कस्यचिद् गर्तस्थं
तटस्थं वटवृक्षत्रयायां निषण्णः । तत्र भगवान् नासाग्रन्यस्तनेन प्रतिमया स्थित
दिया । भगवान् जगत् उद्यानं मे पट्टये तो वे जिविका से ऐसे उत्तरे कि
जैसे उनकी मनःमत्त से उत्तम या भगवान् की अवस्था इस समय
निर्कलीम वर्ष की थी । इस अवस्था में भी प्रभु ने अपने शरीर से
समस्त आभूषणों को उतार दिये और केशों का अपने हाथों से पच-
सुष्टि लोचन करके शक्रेन्द्र द्वारा प्रदत्त देवदृष्य वस्त्र को धारण किया ।
भगवान् के साथ तीनमौ राजाओं ने दीक्षा अंगीकार की । दीक्षा धारण
करते ही प्रभु को चतुर्थ मनःपर्ययज्ञान की प्राप्ति हो गई । दीक्षा ग्रहण
करके भगवान् भारण्डपक्षी की तरह अपमत्त होकर पृथ्वीमण्डलपर
विहार करने लगे ।

एक समय प्रभु विहार करते २ नगर के समीप में रहे हुए तापसां के
आश्रम में आये । इस समय सायकाल का समय था । प्रभु वहापधार
पर एक खड्गे पर खड़े हुए वटवृक्ष के नीचे प्रतिमा प्रतिपन्न होकर खड़े रहे ।

पड़ोसिया ल्यादे तेओ पावजीमाथो ओवी रीते उतर्या है, तेमनु मनःमत्तवयी
जे गीते उतर्या हुतु लगवाननी अवस्था आ समये इकत त्रीस वर्षानी हुती
आ अवस्थाभा पणु प्रभुओ पोताना शरीर उपरना सधणा आभूषणोने उतारनी
नाथ्या अते उेशेने पोताना जे हाथयो पथमुष्टी बोथन करीने शक्रेन्द्रे आपेल
देवकुल वस्त्रने धारणु कथां लगवाननी माये प्रभुओ रत्नओओ फीदा धारणु करी
दीक्षा धारणु करता जे प्रभुने ओथा मनःपर्ययज्ञाननी प्रप्ति थई गछ
दीक्षा ग्रहण करीने लगवान् जे उ पक्षीनी माइड अपमत्त जनीने पृथ्वी मण्डल
उपर विहार उरवा लाओ

ओक समय प्रभु विहार करता करता नगरनी नज्दकभा आवेला ओवा ओक
तापसोना आश्रमभा पड़ोसिया आ वणते सायकालने समय हुतो प्रभु त्या पड़ो
सीते ओक टेकरा उपरना वटवृक्षनी नीचे प्रतिमानी माइड निश्चैपणु उभा गइ गया

तस्मिन् समये मेघमालिनामा सोऽसुरोऽपि ज्ञानेन स्वपूर्वभवत्तान्तं ज्ञात्वा
 पैरं स्मृत्वा क्रोशेनान्तःपश्यन् भगवतः पार्श्वनाथस्योपसर्गं कर्तुं तं प्रदेशं
 समागतः । तत्रागतं स स्ववैक्रियशक्त्या घोरस्वरूपान् पुच्छाघातरुम्पितपर्वतान्
 बहुशमारनवधरान् विद्वान् विकुर्वितवान् । ते भगवतो भीतिमुत्पादयितुं बहुधा
 प्रयतन्ते स्म, परन्तु भगवान् ध्यानाद् मेरुरपि अरुम्पितः स्थितः । ततः
 सोऽसुरः उत्तुङ्गगिरिसमान् भीषणेभ्योऽपि भीषणान् मत्तगजान् विकुर्वितवान् ।
 ते गजैरपि भगवान् अनुद्विग्नः स्थितः । ततः क्रुद्धः स स्फारफूकारकारिणो

मेघमाली ने इस अवसर पर अपने अवधिज्ञान द्वारा पूर्वभव
 का समस्तवृत्तान्त जानकर क्रोध से एकदम क्रुद्ध होकर उपसर्ग करने के
 अभिप्राय से वहाँ आया । आते ही उसने अपनी वैक्रिय शक्ति के प्रभाव
 से वहाँ मिटों से विकुर्वित किया । ये सिंह घोररूप को धारण किये
 हुए थे । तथा अपनी पुच्छों के आघातों से पर्वतों को भी कपित कर
 देने वाले थे । इनके नग्न तो ऐसे थे जैसे मानों अकुश हो । उन्होंने
 भगवान् को अपने ध्यान से चलायमान करने का खूब प्रयत्न किया—
 उनसे भयभीत करने के लिये अनेकविध उपाय किये—परन्तु मेरु के समान
 अकप वे प्रभु अपने ध्यान से जरा भी चलित नहीं हुए । जब क्रुद्ध के
 जीव उस असुर मेघमाली ने प्रभु को ध्यान से अडोल देखा तो उसने
 वैक्रिय शक्ति के द्वारा उत्तुङ्गगिरि जैसे एक भीषण से भी भीषण सदो-
 न्मत्त गजों से विकुर्वित किया । प्रभु इन से भी अनुद्विग्नचित्त होकर
 ध्यानस्थ बने रहे । इस तरह अपने प्रयत्न में जब मेघमाली देव अस-

मेघमाली ने आ अन्तर उपर पोताना अवधिज्ञान द्वारा पूर्वभवने
 सधने। वृत्तात गालीन क धना आवेशना नानी अधने उपसर्ग करवाना अलिप्रायधी
 त्या आव्ये आवता न तेषु पोतानी वैक्रिय शक्तिथी सिंछोने उपन्न कथा ये
 सिंह लय कर जेवा इपवाणा हुता अने पोताना पुछडाना पछाडवाथी पर्वताने
 पक्ष क पायमान बनावे तेवा हुता तेमना नग्न अकुशना जेवा हुता तेजो
 लभवाने पोता । ध्य नथी यवायमान करवारे भूष प्रयत्न कथी तेमने लयभीत
 करवा भाटे अनेकविध उपाय कथी परतु भेइ जेवा अक प जे प्रभु पोताना
 ध्य नथी न । पक्ष यल यमान न थया न्यारे कभठना एव मेघमाली असुरे प्रभुने
 ध्यानमा अयल लपुया त्यारे तेले पोतानी वैक्रिय शक्ति द्वारा उत्तुङ्गगिरि जेवा अने
 लारे लपवाणा जेवा अजराजोने उत्पन्न कथी प्रभु जेमनाथी पक्ष अयल रह्या
 आ प्रकारना पोताना प्रयत्नमा मेघमाली देव असङ्ग थयो त्यारे तेले ओकदम

यमगाहुदण्डवचण्डाननमान् नेत्रविपान मर्पान्, उत्पट्टमृत्तान् प्राशमान्,
महूरान् भूरादीधानेमान् भाषदान्, ज्वालामालाभीषणमुखान् मुण्डमागऽऽ-
कीर्णकन्धरान् भयङ्करान् भूतान् प्रेतोश्च विकुर्वितवान् । ते सर्वेऽपि प्रभु-ध्यानाद्
विचालयितु न समर्था अभूवुः, यथा कीटमत्तङ्गादयः भुङ्क्ते वा यज्ञ भेत्तु न
समर्था भवन्ति । ततोऽतितरा कुद्रः स मेघमाली व्योम्नि विद्युद्व्याप्तदिगन्तरा
भीषणा मेघमाला विकुर्वित्वा मनम्येवमचिन्तयत्-अहमद्य पूर्वभवपरमपरमज-
न्मेनम् अगाधे सन्निधे निमग्न कृत्वा मारयिष्यामि । इत्य विचिन्त्य स मुष्टिमुञ्च

फल हुआ तो उसका एकदम क्रोध आया । कुद्र होकर उसने ऐसे अनेक
सर्पों को विकुर्वित किया कि जिनकी दृष्टि में रिप भर गया । जो फूटकार
हो कर रहे थे । जो यमके ग्राह्य दण्ड समान लगे पर प्रचंड थे । ऐसे
वृश्चिकों को विकुर्वित किया जो उत्पट्ट गोटों से युक्त थे । इसी तरह भहूर
शूर आदि जानवरों को, ज्वालामाला से भीषण मुखवाले मुण्डों की मालाओं
गले में धारण करने वाले भयङ्कर भूतों को, प्रेतों को भी उसने विकुर्वित
किया । परन्तु ये सब भी प्रभु को ध्यान से चलायमान करने के लिये
समर्थ नहीं हुए । जैसे मच्छर यज्ञ को भेदने में असमर्थ होता है उसी
तरह ये सभी भगवान को चलायमान करने में असमर्थ हुए । अन्त में
हर तरह पराजित होकर कमठ के जीव इस असुर ने मेघमाला को
विकुर्वित किया । विजलीयों को उसमें चमकाया । उनकी चमक से समस्त
दिशाएँ प्रकाशित हो उठी थीं । साथ २ में इस असुर ने गेमा भी
विचार किया कि मैं आज इस पूर्वभव के परम शत्रु को अगाध जल

क्रोधना आवेशमा आवीने भडा विषिला ओवा सघोने उत्पन्न कथां के नेनी
दृष्टिमा विष लयु हुतु ने लय कर ओवा कुटकार करी रक्षा हुता ने यमना भाहु
हउना नेवा लाणा अने प्रयउ हुता उपरात भूम न जेरीला ओवा वीजोयेन
पणु तेते पोतानी वैदिय शक्तिथी उत्पन्न कथां आन प्रमाणे भूउ, दुद्धर आहि
जनवराने, तेमज लय कर ओवा मुडमाणाने अहणु करेल ओवा भूताने, प्रेताने
पणु तेहे उत्पन्न कथां छता आ सघणा प्रलुने ध्यानमाथी अलित कवामा सङ्ग
न अन्या नेम मच्छर वजने सेहवामा अममर्थ होय छे ओन गते ओ सघणा
भगवानने चलायमान करवामा असमर्थ यथा अते दरेउ प्रकाटे पराश्रित ननीने
कमठना छव ओ असुरे मेघाने उत्पन्न कथां, विजणीओने अमकावी, के नेनाथी
सघणी दिशाओ प्रकाशित थछ नती हुती साथे साथ ओ असुरे ओवा पणु
विचार कथो के, मारा पूर्वलवना आ शत्रुने अगाध नणमा दुमाडीने मारी नाणु

દ્વિપન્નગ્ર ન ભરિણ્યસિ ! અતો નિર્વર્તસ્થામ્માત્પાપા યયમાગાન્ । નાગરાજમ્યેત્ય
 યચન નિશમ્ય ગમાસુરઃ સ્વદૃષ્ટિમધો ન્યધાન્ । તન્ના મ નાગરાજમેયિત ભગવન્ત
 પાર્શ્વનાથમપદયત્ । તન માડતીરાથર્યયુક્તોઽચિન્તયન્-મમ તુ ણ્ણતારત્યેય શક્તિરસ્મિ ।
 સા તુ શૈલે શક્ત્યુદયેય ભગવતિ પાર્શ્વે નિષ્ફળા ગાતા । અપિનાય ભગવાન સ્વમુષ્ટયા
 યજ્ઞમપિ પેષ્ટુ સમર્થસ્તથાપિ ક્ષમયા સત્રં ભ્રમતે । પરન્તય નાગદેવસ્તુ ન ભ્રમિણ્યતે ।
 અસ્માન્ મે ભયમસ્ત્યેય । ગસારેઽસ્મિન કરુણા સાગરાદસ્માદ પિના ન ક્ષોઽપ્ય-

ત્પ્રગાઠક સૂર્ય કે સાથ છેવડા કરતા હું એમાહી હસ સમય તેરી વહ હાલત
 હો રહી હૈ । અતઃ યાદ રમ્ય યદિ યમ ઇમ જગત્ કે નિષ્કામ્નમિત્ર
 પ્રમુખર જો તુને દેખ ક્રિયા તો તેરી કિસી પ્રકાર સે બી રક્ષા નહી હો
 સમગી । ટસીલિયે અમ તુજે યહી યચિત્ત હૈ કિ તુ શીઘ્ર હસ પાપા-
 વસાય સે હટ જા । ધરણેન્દ્ર કે હસ પ્રકાર વચન સુનમર હસ અસુર ને
 ડર્યો હી અપની દૃષ્ટિ નીચે કી કિ ઉસકો ધરણેન્દ્ર સે સેવિત પ્રમુ દિગ્વ-
 રાઈ દિયે । ધરણેન્દ્ર સે સેવિત પ્રમુ કો દેખતે હી ઉસકો મહાન્ આશ્ચર્ય
 હુઆ । વહ ત્રિચારને લગા-મેરી તો હતની હી શક્તિ યી અમ મેં કયા
 કરું । મેરી વહ શક્તિ તો હસ સમય પર્વત કે સાથ સ્વરગોશ કી તરફ
 ઇન પાશ્વપ્રમુ કે સાથ નિષ્ફલ વન ગઈ હૈ । દુસરે યહ પ્રમુ તો અપનો
 મુદ્ધિ સે વજ્ર કો બો ચૂર ચૂર કરને કી શક્તિ વારણ કરતે હૈ । ફિર બી
 ક્ષમા સે સવકો ક્ષમાપ્રદાન હી કરતે હૈ પરન્તુ મેરે જૈસે કુષ્ટ કો તો
 યે નાગદેવ ક્ષમા કરને વાલે નહી હૈ । મુજે તો ઇનસે ભય હૈ હી । તયા દુસરા

દ્રુષ કરે છે એ જ પ્રકારની આ નમયે તારી હાલત બની રહી છે આથી યાદ
 રાખ કે, જો તુ હવે આ જગતના ઉપકાન્ધ એવા પ્રભુ ઉપર નિષ્કારણ દ્રેષ કરીશ
 તો તારી કેાઇ પણ નિતે રમા વઈ શકવાની નથી આથી તારા માટે એજ ઉચિત
 છે કે, તુ તુરત જ આ તારા પાપના આ ચપમાથને છોડી દે ધરણેન્દ્રના આ પ્રકાર
 રના વચન સાંભળને એ અસુરે જયા પોતાના નજર નિચે કરી કે, તેને ધરણેન્દ્રથી
 મેનાય રહેલા પ્રભુ ઉપર તેની દૃષ્ટિ ગઈ આ પ્રકાર જોઈને તેને મહાન આશ્ચર્ય થયું
 અને તે મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, મારી તો આટલી જ શક્તિ હતી હવે હું શું
 કરું મારી એ શક્તિ આ મમયે શૈલની સામે ખરજોશની માફક આ પાશ્વપ્રભુની
 સામે નિષ્ક્રાંત બની ગઈ છે બીજી આ પ્રભુ તો પોતાની એક જ મુઠીના પ્રકારથી
 ભારેમા ભારે વજ્રનો પણ ચૂરો કરી નાખવાની શક્તિવાળા છે છતા પણ ક્ષમાના
 ધારક એવા પ્રભુ દરેકના ઉપર ક્ષમા દૃષ્ટિવાળા છે પરંતુ મારા જેવા હુષ્ટને તો આ
 નાગદેવ ક્ષમા કરનાર નથી અને તો એનો ભય લાગી રહ્યો છે પરંતુ ....

स्थपरो यो मा रक्षितुं समर्थः । अतोऽहमेनमेव करुणामागर शरणीकुर्याम् ।
इत्थं विचिन्त्य कमठापुरो मेघ सहृत्य पार्श्वप्रभोश्चरणयोः पपतितः सन् वदति
हे भगवन् ! ममामुपपराध क्षमस्व' त्युक्त्वा स्वकीय स्थान गतः । नागेन्द्रोऽपि
भगवन्तमुपसर्गरहितं ज्ञात्वा तं प्रणम्य स्वस्थान गतः । प्रातःकाले भगवानपि
ततो विहारं कृतवान् । इत्थं विहरमाणो भगवान् सप्ताशीति ८७ तमे दिवसे
पुनर्वाणसीनगरीममीपस्थगृहस्थाने समागतः । तत्राष्टाशीतितमे ८८ दिवसे
ध्यानस्थितस्य भगवतः सूर्योदयकाले केवलज्ञानं सजातम् । तदा सर्वेपामि-
न्द्राणामामनानि चलितानि । ततोऽवधिज्ञानेन सर्वे देवेन्द्राः प्रभोः केवलज्ञानप्राप्तिं
विज्ञाय स्वस्वानुचरैः सह तत्र समागताः । तत्र ते समवसरणं कृतवन्तः । तत्र

अब इस मस्तार में करुणा के सागर इन प्रभु के अतिरिक्त ऐसा है भी
नहीं जो मेरी रक्षा करने में समर्थ हो । अतः मेरी भलाइ इसी में है
कि मैं इनकी ही शरण अगीकार करूँ । इस प्रकार विचार कर उस असुर
ने विकुर्वित उन मेघों को सहृत कर लिया और पार्श्व प्रभु के चरणों में
जाकर पड़ गया । प्रभु के चरणों में पड़ कर उसने उनसे इस अपराध
की क्षम याचना की पश्चात् वह वहाँ से अपने स्थान पर चला गया ।

प्रातःकाल जब हुआ तब प्रभु भी वहाँ से विहार कर गये । विच-
रते २ भगवान् सप्तासी ८७ वें दिन पुन वाणारसी नगरी के समीप
गहिर उद्यान में आकर विराजे । अष्टासी ८८ वें दिन उनको ध्यानावस्था
में बैठे हुए सूर्योदय के समय में केवलज्ञान प्राप्त हुआ । उस समय
ममस्त इन्द्रो के आसन कपायमान हुए इससे उन्होंने ने अवधिज्ञान द्वारा
प्रभुको केवल ज्ञान उत्पन्न हुआ जान कर बड़ा आनन्द मनाया । तथा

मागन् प्रभुना अपराधधी भने अथावी शङ्के तेनु आ जगतमा जीन्तु के।छ पण
नधी आधी भाइ अणु तो अेमा ज छ डे, हु अेभना शरणे जाडि आ प्रकरने।
विद्या करीने अे असुरे मेघाने पोतपोताना स्थाने मे।कली दीधा अने पार्श्वनाथ
प्रभुना यरखे।मा जधने पडी गये। प्रभुना यरखे।मा पडीने ते असुरे पोताना अप
राधानी क्षमा मागी अने पछी ते त्याधी पोताना स्थाने आये। गये।

सवार थयु अेटवे प्रभु पणु त्याधी विहार करी गया विचरता विचरता अण
वान सत्यासीमा ८७ दिवसे वाराणसी नगरीनी पासे अहारना उद्यानमा पडोअ्या
अठ्यासीमा ८८ दिवसे ध्यानावस्थामा गेठेला अे प्रभु पार्श्वनाथने सूर्योदयना समये
केवणज्ञान प्राप्त थयु आ समये सधणा ईन्द्रोना स्थान कपायमान अन्या आधी
तेमणे अवधिज्ञान द्वारा प्रभुने केवणज्ञान उत्पन्न थयानु जाधीने धखे। ज आनद

ત્રિંશદ્ વર્ષાણિ ગાર્હસ્થ્યે, સપ્તાશીતિ ૮૭ દિનાનિ ગ્રામ્યન્યે, પ્તાશીનોનાનિ
સપ્તતિર્વર્ષાણિ કેરલિત્વે, इत्थं शतवर्षाणि भगवत मर्ममायुरभूत् ॥

॥ इति भगवत्पार्श्वनाथप्रभुचरितम् ॥

इत्थं प्रसङ्गत. पार्श्वप्रभुचरितमभिधाय गम्पति प्रस्तुतमृत्रव्याख्या प्रारभ्यते—
मूलम्—तस्सं लोगप्पेईवस्स, आसिं सींसे महाजसे ।

केसी कुमारसंमणे, विज्ञाचरणपारगे ॥२॥

छाया—तस्य लोरुप्रदीपस्य, आसीत् शिष्यो महायज्ञा. ।

केशी कुमारश्रमणो, विद्याचरणपारग ॥३॥

टीका—‘तस्स’ इत्यादि ।

लोरुप्रदीपस्य—लोके तद्गतसमस्तवस्तुप्रमाणतया प्रदीप इव लोरुप्रदीपस्तस्य
तथाभूतस्य तस्य भगवत पार्श्वनाथस्य विद्याचरणपारग—विद्या=ज्ञान चरण तयो
के निर्वाण कल्याण को इस समय इन्द्रों ने देवों के साथ बड़ा उत्सव
मनाया । भगवान् की सौ वर्ष की आयु में से तीस वर्षतक की तो
उनकी आयु गृहस्थावस्था में व्यतीत हुई, सत्तासी ८७ दिन छत्रस्था
वस्था में निरुद्धे । तथा सत्तासी ८७ दिन रुम सीत्तर ७० वर्ष केवली-
पर्याय में व्यतीत हुए । इस प्रकार सौ वर्ष की आयु का हिसाब है ॥

इस प्रकार प्रसंगत पार्श्वप्रभु का चरित्र प्रकाशित कर अब प्रस्तुत
मूत्रकी व्याख्या की जाती है—‘तस्स’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(लोगप्पेईवस्स—लोरुप्रदीपस्य तस्य) लोकान्तर्गत लोक के
अन्दरकी समस्त वस्तुओं को प्रकाशित करने वाले होने से प्रदीप के समान
उन पार्श्वनाथ प्रभु के (विज्ञाचरणपारगे—विद्याचरणपारगः) सम्य
गज्ञान एव चारित्र्य से सपन्न अत एव (महाजसे—महायज्ञाः) दिगन्त

भगवानना निर्वाण कृत्याणुना आ समये छन्दोअे, देवोनी साथे मोटो उत्सव मनाव्ये।
भगवाननी सौ वर्षनी आयुमा त्रीम वर्षनी आयु तो गृहस्थावस्थाभा व्यतीत थछ
सित्यासी दिवस छत्रस्थावस्थाभा रह्या, अने सीत्तर वर्षभा सित्यासी दीवस ओछा કેવળા
પર્યાયમા વ્યતીત થયા આ પ્રમાણે પ્રભુની સો વરસની આયુનો આ હિસાબ છે ॥૧॥

આ પ્રમાણે પ્રસંગત પાર્શ્વપ્રભુનું ચરિત્ર પ્રકાશિત કરીને હવે પ્રસ્તુત સૂત્રની
વ્યાખ્યા કરવામા આવે છે—“તસ્મ” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—લોગપ્પેઈવસ્સ તસ્સ—લોરુપ્રદીપસ્સ તસ્ય લોકાતર્ગત સઘળ
વસ્તુઓને પ્રકાશિત કરવા વાળા હોવાથી દિવાની માફક તે પાર્શ્વનાથ પ્રભુના વિજ્ઞાચ
રણપારગે—વિદ્યાચરણપારગ સમ્યગ્જ્ઞાન અને ચારિત્રથી સપન્ન અને મહાજસે—

पारण-ज्ञानचारित्रसपन्न इत्यर्थ, अत एव महायज्ञा = दिगन्तविश्रुतकीर्तिः
केशी = 'केशी' इति नाम्ना प्रसिद्धः, कुमारश्रमण-कुमारोऽपरिणीततया, श्रमणश्च
तपस्विनतया, बालब्रह्मचारी, अत्युग्रतपस्वी चेत्यर्थ, शिष्य = पार्श्वनाथसन्तानीयतया
प्रसिद्धः, आसीत् ॥२॥

अथ तद्वक्तव्यतामाह—

मूलम्—ओहिनाणसुए बुद्धे, सीससघसमाउले ।

गामाणुगामं रीयते, सावत्थि पुंमिमागए ॥३॥

छाया—अवधिज्ञानश्रुतो बुद्ध, शिष्यसङ्घसमाकुल ।

ग्रामानुग्राम रीयमाण, आवत्ति पुरीमागत ॥३॥

टीका—'ओहिनाणसुए' इत्यादि ।

अवधिज्ञानश्रुत-अवधिज्ञान, श्रुत=श्रुतज्ञान, श्रुतज्ञानस्य मतिज्ञानसहचरित
त्वान्मतिज्ञान च यस्य स तथा, मतिश्रुतावधिज्ञानत्रयसपन्न इत्यर्थ, बुद्ध = ज्ञाततत्त्वः,
स केशीकुमारश्रमण शिष्यसङ्घसमाकुल = शिष्यसमुदायपरिवृतः सन् ग्रामानुग्राम
रीयमाण = विहरन् आवत्ती नाम पुरीम् आगत ॥३॥

व्यापी यशवाले (केशी-केशी) केशी नामके (कुमारश्रमणे-कुमारश्रमणः)
कुमारश्रमण-अपरिणीत अवस्थामे ही मुनि बन जाने के कारण बाल
ब्रह्मचारी- (सीसे आसि-शिष्य आसीत्) शिष्य थे ॥२॥

अत्र केशिश्रमण के विषय में कहते हैं—'ओहिनाणसुए' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(ओहिनाणसुए-अवधिज्ञानश्रुत) इस समय मतिज्ञान,
श्रुतज्ञान एवं अवधिज्ञान से युक्त तथा (सीससघसमाउले-शिष्यसघसमा-
कुल), शिष्यसमुह से सपन्न एवं (बुद्धे-बुद्धः) तत्त्वज्ञ वे केशीकुमार श्रमण
(गामाणुगामं रीयते-ग्रामानुग्राम रीयमाण) ग्रामानुग्राम विहार करते हुए
(सावत्थि पुरिमागए-आवत्ती पुरीम् आगतः) आवत्ती नगरी में आये ॥३॥

महायज्ञा दिगन्तव्यापी यशवाणा केशी-केशी इसी नामका कुमारश्रमणे-कुमार
श्रमण कुमारश्रमण अपरिणीत अवस्थामा मुनि बनने के कारण बाल
सीसे-आसी-शिष्य आसीत् शिष्य हुआ ॥२॥

इसे केशिश्रमणना विषयमा कहे छे "ओहिनाणसुए" इत्यादि ।

अन्वयार्थ—ओहिनाणसुए-अवधिज्ञानश्रुतः मतिज्ञान श्रुतज्ञान अने अ-
मानवी युक्त तथा सीससघसमाउले शिष्यसघसमाकुल शिष्य समूहवादी न पन्न अने
बुद्धे-बुद्ध तत्त्व ज्ञेवा ते केशीकुमार श्रमण गामाणुगाम रीयते-ग्रामानुग्राम रीयमाणः

મૂલમ્—વારસગવિક્કુ વુદ્ધે, સીસસંઘસમાડલે ।

ગામાણુગામ રીયતે, 'સે' વિ સાવત્થિમાગણ ॥૭॥

છાયા—દ્વાદશાદ્ધવિત્તુ બુદ્ધ, શિષ્યસઘસમાકુલ ।

ગ્રામનુગ્રામ રીયમાણ, સોડપિ શ્રાવસ્તીમાગતઃ ॥૭॥

ટીકા—'વારસગવિક્કુ' इत्यादि ।

દ્વાદશાદ્ધવિત્તુ=આચારાદ્ધાદિદ્વાદશાદ્ધજ્ઞાનસમ્પન્નો બુદ્ધો=જીવાજીવસક્કલપદાર્થજ્ઞઃ સ ગૌતમોડપિ ગ્રામાનુગ્રામ રીયમાણો=વિહરન્ શ્રાવસ્તી નગરીમાગત, ॥૭॥

મૂલમ્—કુદ્દગ નામં ઉજ્જાણ, તમ્મિં નગરંમહલે ।

ફાસુણ સિર્જસથારે, તત્થં વાસમુવાગણ ॥૮॥

છાયા—કોઠક નામ ઉદ્યાન, તમ્યા નગરમહલે ।

પ્રામુકશ્યાસસ્તારે, તત્ર વામમુપાગતઃ ॥૮॥

ટીકા—'કુદ્દગ' इत्यादि ।

ચતુર્થગાથાપદસ્યા વ્યાખ્યા યોગ્યા ॥૮॥

શિષ્ય થે જો મહાપદસ્વી થે ॥૮॥

'વારસગવિક્કુ' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—યે ગૌતમ સ્વામી (વારસગવિક્કુ-દ્વાદશાદ્ધવિત્તુ) દ્વાદશાગી કે વેત્તા ઇવ (બુદ્ધે-બુદ્ધ) જીવ અજીવ આદિ સર્વ પદાર્થો કે જ્ઞાતા થે । (ગામાણુગામ રીયતે-ગ્રામાનુગ્રામ રીયમાણ-ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતે હુણ (સે-સ) યે ગૌતમ સ્વામી ભી અપની, (સીસસંઘસમાડલે-શિષ્ય સઘસમાકુલ)-શિષ્યમહલી સહિત ડસી (સાવત્થિમાગણ-શ્રાવસ્તી માગત-શ્રાવસ્તી નગરી મે આવે) ॥૭॥

મહાન યત્તસ્વી અને લોકેકેને અધારામાથી ઉભસમા લઈ જનાર એવા મહાકાર્તિવત એવા શિષ્ય હતા ॥૮॥

"વારસગવિક્કુ" इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—એ ગૌતમ સ્વામી વારસગવિક્કુ-દ્વાદશાદ્ધવિત્તુ દ્વાદશાગીના વેત્તા અને બુદ્ધે-બુદ્ધ ઇવ અજીવ આદિ સઘના પદાર્થોના જ્ઞાતા હતા ગામાણુગામ રીયતે ગ્રામાનુગ્રામ રીયમાણ ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતા કરતા સે-સ એ ગૌતમસ્વામી યથા સીસસંઘસમાડલે-શિષ્યસઘસમાકુલ વેતાની શિષ્ય મહત્તી સાથે સાવત્થિ-માગણ શ્રાવસ્તીમાગત એ શ્રાવસ્તી નગરીમા આવી પહોંચ્યા ॥૭॥

ततो ऽयदभूत्तदुन्यते—

मूलमन्त्रकेसीकुमारसमणे, गोयमे, ये महायसे ।

उभओ वि तत्थं विहरिसु, अंल्लीणा सुसमाहिया ॥९॥

छाया—केशिकुमारश्रमणो, गौतमश्च महायशाः ।

उभावपि तत्र व्यहार्ष्टाम्, आलीनौ सुसमाहितौ ॥९॥

टीका—‘केसीकुमारसमणे’ इत्यादि ।

महायशाः केशिकुमारश्रमणो महायशा गौतमश्च उभावपि आलीनौ= मनोवाक्यारूपगुप्तिनयपुक्तौ सुसमाहितौ=सुष्ठु समाधिमन्तौ सन्तौ तत्र=भावस्त्या नगर्या व्यहार्ष्टाम्=सयमेन तपसाऽऽत्मान भावयन्तौ विहरत् स्म । ‘महायसे’ इति आवृत्त्या उभयोरपि विशेषणम् ॥९॥

‘कुट्टग’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तस्मि नगरमडले कुट्टग नाम उज्जाण तत्थ फासुए

सिज्जसथारे वासमुवागए-तस्या नगरमडले कोष्ठक नाम उद्यान तत्र प्रासुकशय्यासस्तारे वासमुपागतः) उस आबस्ती नगरी के बाहर कोष्ठक नामका उद्यान था । वहा मुनिजनों के योग्य शय्या सस्तारक को ग्रहण करके गौतम स्वामी वहा चिराजे ॥८॥

फिर, क्या हुआ ? सो कहते हैं—‘केसी’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(महायसे केसीकुमारसमणे गोयमे य उभओ वि

अल्लिणा सुसमाहिया तत्थ विहरिसु-महायशाः केशिकुमारश्रमणो गौतमश्च उभौ अपि आलीनौ सुसमाहितौ तत्र व्यहार्ष्टाम्) महायशस्वी केशिकुमारश्रमण तथा गौतम ये दोनों मन, वचन एवं काय की गुप्ति से

“कुट्टग” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तस्मि नगरमडले कुट्टग नाम उज्जाण तत्थ फासुए सिज्ज

सथारे वासमुवागए-तस्या नगरमडले कोष्ठक नाम उद्यान तत्र प्रासुकशय्या-सस्तारे वासमुपागतः अ आबस्ती नगरीनी बाहर कोष्ठक नामको उद्यान छत्तु त्या मुनिजनाने योग्य शय्या सस्तारकने ग्रहण करीने गौतमस्वामी पण अ स्थणे चिराजमान थया ॥८॥

पछी शु थयु ? तेने कहे छे—“केसी” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—महायसे केसीकुमारसमणे गोयमे य उभयो वि अल्लिणा सुसमाहिया तत्थ विहरिसु-महायशाः केशिकुमारश्रमणो गौतमश्च उभौ अपि आलीनौ सुसमाहितौ तत्र व्यहार्ष्टाम् महायशस्वी केशिकुमार श्रमण तथा गौतम

મૂલ્મ—ઉમ્મઓ સીસસઘાણં સજયાણં - તવસ્સિણં ।

તત્થં ચિંતાં સમુપ્પન્ના, ગુણવતાણં તાંડણં ॥૧૦॥

છાયા—ઉમ્મયોઃ શિષ્યગઘાનાં, સયતાનાં તપસ્વિનામ્ ।

તત્ર ચિન્તા સમુત્પન્ના, ગુણવતા ત્રાયિણામ્ ॥૧૦॥

ટીકા—‘ઉમ્મઓ’ इत्यादि ।

તત્ર=આસત્યામ્ ઉમ્મયો =કેશિકુમાર-ગૌતમયોઃ ગુણવતા=જ્ઞાન

દર્શનચારિત્રવતા ત્રાયિણામ્=પદ્ધાયજીવરક્ષણા સયતાના=સયમવતા તપસ્વિના=તપોનિષ્ઠાના ભિક્ષાચર્યાદી ગમનાગમન કરતા શિષ્યસત્રાના પરમ્પરાલોકનાદ ચિન્તા સમુત્પન્ના=ચિત્તાર: સમુત્પન્ન ॥૧૦॥

ચિન્તાસ્યરૂપમાહ—

મૂલ્મ—‘કેરિસો’ વાં ઇમો’ ધમ્મો’, ઇમો’ ધમ્મો’ વં કેરિસો’ ।

આચારધર્મમેપણિહી, ડમાં વાં સોં વં કેરિ’સી ॥૧૧॥

ગુપ્ત તથા સુસમાહિત-સુષ્ટુ રીતિ સે સમાધિસપન્ન થે । યે દોનોં આવસ્તી નગરી મે સયમ ઇત્ત તપસે આત્માકો ભાવિત કરતે હુણ વિચરને લગે ॥૯॥

‘ઉમ્મઓ સીસસઘાણ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(તત્થ-તત્ર) ઉસ આવસ્તી મે (ઉમ્મઓ-ઉમ્મયોઃ) ડન

કેશી કુમાર તથા ગૌતમ કે (ગુણવતાણ-ગુણવતામ્) જ્ઞાન, દર્શન ઇવ ચારિત્રશાલી તથા (તાંડણ-ત્રાયિણામ્) પદ્ધાયજીવોં કે રક્ષક તથા (સજયાણ-સયતાનામ્) સયમશાલી (તવસ્સિણ-તપસ્વિનામ્) : તપોનિષ્ઠ (સીસસઘાણ-શિષ્યસઘાનામ્) શિષ્યવૃન્દ કો ભિક્ષા ચર્યા આદિમેં ગમનાગમન કરતે સમય પરસ્પર દેખને સે (ચિન્તા સમુપ્પન્ના-ચિન્તા સમુત્પન્ના) વિચાર ઉત્પન્ન, હુઆ ॥૧૦॥

સ્વામી એ બન્ને મન, વચન અને કાયની ગુપ્તિથી ગુપ્ત તથા સુસમાહિતસુષ્ટુરીતીથી સમાધી સપન્ન હતા એ બન્ને આવસ્તી નગરીમા સયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતા કરતા વિચરવા લાગ્યા ॥૯॥

“ઉમ્મઓ ‘સીસસઘાણ’” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—તત્થ-તત્ર એ આવસ્તીમા ઉમ્મઓ-ઉમ્મયોઃ એ કેશીકુમાર તથા ગૌતમના ગુણવતાણ-ગુણવતામ્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રશાળી તથા તાંડણ-ત્રાયિણામ્ પદ્ધાય જીવોના રક્ષક તથા સજયાણ-સયતાનામ્ સયમશાળી તવસ્સિણ-તપસ્વિનામ્ તપોનિષ્ઠ સીસસઘાણ-શિષ્યસઘાનામ્ શિષ્યવૃન્દને ભિક્ષાચર્યા આદિમા ગમના ગમન સમયે પરસ્પર જોવાથી ચિન્તા સમુપ્પન્ના ચિન્તા સમુત્પન્ના વિચાર ઉત્પન્નથયે ॥૧૦॥

त्राया—कीदृशो वा अय धर्मः, अय धर्मो वा कीदृशः ।

आचारधर्मप्रणिधिः, अय वा स वा कीदृशः ॥११॥

टीका—‘केरिसो वा’ इत्यादि ।

अयम्=अस्मत्सम्बन्धी वा धर्मो=महाव्रतरूपः कीदृशः ? अय=तत्सम्बन्धी

वा धर्मो=महाव्रतरूपः कीदृशः ? अयम्=अस्मत्सम्बन्धी वा, स=तत्सम्बन्धी वा
आचारधर्मप्रणिधिः=आचारः=वेपधारणादिको ग्राह्यक्रियाकलापः स एव धर्मो
धर्महेतुत्वात्, तस्य प्रणिधिः=व्यवस्था कीदृशः ? पार्श्वमहावीरयोरुभयोरपि
सर्वज्ञत्व निर्दिष्टम् । तर्हि तत्प्रणीतधर्मयोर्धर्मसाधनानां च कथं भेदः ? इति
बोद्धुमिच्छामो वयमिति भावः । ‘इमा वा सा वा केरिसी’ इति आर्पित्वात्
स्वीत्वेन निर्दिष्टम् । ‘वा’ शब्दो वितर्के ॥११॥

विचारका स्वरूप कहते हैं—‘केरिसो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(इमो धम्मो केरिसो-अय धर्मः कीदृशः) हमारे द्वारा

पालित यह महाव्रत रूप धर्म कैसा है ? तथा (इमो वा धम्मो केरिसो-अय
धर्मः कीदृशः) इन के द्वारा पालित महाव्रत रूप धर्म कैसा है ।
(इमो आचारधम्मप्रणिही सा वा केरिसी-अय आचार धर्मप्रणिधिः स वा
कीदृशः) तथा हम लोग जिस ग्राह्यक्रियाकलापरूप धर्म को धारण करते
हैं उसकी व्यवस्था तथा ये लोग जिस ग्राह्य क्रियाकलापरूप धर्म को
धारण करते हैं उसकी व्यवस्था कैसी है । यद्यपि पार्श्वप्रभु एवं महावीर
ये दोनों ही सर्वज्ञ हैं । तौ भी तत्प्रणीत धर्मों में तथा धर्म के साधनों
में यह भेद कैसे हुआ । इस बात को हम जानना चाहते हैं ॥११॥

विचारना स्वइयने कहे छे—“केरिसो” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इमो धम्मो केरिसो-अय धर्मः कीदृशः अभास तत्स्थो पाणवामा

आवतो आ महाव्रतइय धर्म केवो छे तथा इमो वा धम्मो केरिसो-अय वा धर्मः
कीदृशः आ अभेना द्वारा पाणवामा आवतो धर्म केवो छे तथा इमा आचार
धम्मप्रणिही सा वा केरिसी-अय आचारधर्मप्रणिधिः स वा कीदृशः अभे ले
ग्राह्यक्रिया कलापइय धर्मने धारण करीये छीये तेनी व्यवस्था तथा आ बोझो ले
ग्राह्यक्रिया कलापइय धर्मने धारण करे छे तेनी व्यवस्था केवो छे जे के, पार्श्वप्रभु
अने महावीर जे अने सर्वज्ञ छे तो पण तेजोअे प्रश्नेल धर्ममा तथा धर्मना
साधनोमा आ बोझ कथ रीते अथे आ वातने अभे जखुवा बाहीये छीये ॥११॥

उक्तामेव चिन्ता प्रकटयितुमाह—

मूलम्—चाउज्जामो यं जो' धम्मो, जो' डमो' पंचसिंखओ ।

देसिंओ, वड्डमाणेणं, पासेणे'थे' महामुणी' ॥१२॥ ३

छाया—चातुर्यामश्च यो धर्मो, योऽयं पञ्चजिहितः ।

देशितो वर्द्धमानेन, पार्श्वेन च महामुनिना ॥१३॥ १॥ १॥

टीका—'चाउज्जामो यं' इत्यादि ।

यश्च चातुर्यामो—यमा एव यमा, चत्वारो यमाश्चतुर्यामश्च तदस्येत्येति ।

चतुर्याम, स एव चातुर्याम—मैथुनविरमणस्य परिग्रहविरमणोऽन्तर्भाव प्रणा-

तिपातविरमणमृषावादविरमणाददत्तादानविरमणपरिग्रहविरमणात्मको महामुनश्चतुर्यो-

धर्मो महामुनिना=तीर्थकरेण पार्श्वेन, देशितः उपदिष्टः । यथाय पञ्चजिहितः

पञ्च च ता. शिक्षा पञ्चजिज्ञास्ताः सज्ज्ञाता अस्येति—पञ्चजिहितः—प्राणातिपा-

तविरमणमृषावादविरमणाददत्तादानविरमणमैथुनविरमणपरिग्रहविरमणस्यैव पञ्चशिक्षा

युक्तो धर्मो महामुनिना=तीर्थकरेण वर्द्धमानेन देशितः उपदिष्टः ॥अनयोर्धर्मयो-

र्विशेषे किं 'नु' 'कारणम्' इत्युत्तरेण सम्बन्धः । अनेन धर्मेतिपयः सखी,

प्रकटीकृतः । 'महामुणी' इत्यत्र तृतीयायै प्रथमा । अस्य आह्वय्या पार्श्वेन वर्द्धमानेन

चोभयत्रेद सम्बध्यते ॥१२॥

किं 'उसी' बात को कहते हैं—'चाउज्जामो' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पासेण य महामुणी—पार्श्वेन महामुनिना)—पार्श्वज्ञातः

महामुनि—तीर्थकर ने (जो य चाउज्जामो धम्मो देसियो—योऽयं चातुर्याम,

धर्म. देशितः) जो यह चातुर्याम—प्राणातिपातविरमण, मृषावाद-विरमण,

अदत्तादान विरमण तथा मैथुन विरमण को परिग्रहविरमण में अन्तर्भूत

होने से परिग्रहविरमण यह चार प्रकार का मुनिधर्म कहा है—तथा (वड्ड-

माणेण महामुणी—वर्द्धमानेन महामुनिना) वर्द्धमान तीर्थकर ने प्राणाति

पातविरमण, मृषावाद विरमण, अदत्तादानविरमण, मैथुनविरमण एव

पञ्चधर्म को पातने कहे है—'चाउज्जामो' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—पासेण य महामुणी—पार्श्वेन महामुनिना पार्श्वेनाथ महामुनि तीर्थकर

जो य चाउज्जामो धम्मो देसिओ—योऽयं चातुर्याम. धर्म. देशितः—आ चातुर्याम

—प्राणातिपात विरमण, मृषावाद विरमण, अदत्तादान विरमण तथा मैथुन विरमण ने

परिग्रह विरमणमा अन्तर्भूति होवाना कारणे परिग्रह विरमण आ चार प्रकारको

मुनिधर्म कहेले है तथा वड्डमाणेण महामुणी—वर्द्धमानेन महामुनिना वर्द्धमान तीर्थकर ने

प्राणातिपात विरमण, मृषावाद विरमण, अदत्तादान विरमण, मैथुन विरमण अने-

અથાચારપ્રાણિવિષય મગ્ય સ્પષ્ટતિ—

મૂલમ્—અચેલગો યં જો' ધમ્મો, જો' ડમો' સતરુત્તરો ।

एककज्जपवन्नाण विसे' से किं' नु' कारणं ? ॥१३॥

ઝાયા--અચેલક થ ધર્મો, યોડય સાન્તરોત્તર. ।

एककार्यप्रयत्नया विशेषे किं नु कारण ? ॥१३॥

ટીકા--'અચેલગો ય' ઇત્યાદિ ।

યથાયમ્ અચેલક.—અચેલ=માનોપેત શ્વેત જીર્ણપ્રાયમલ્પમૂલ્ય વસ્ત્રમ્, અર્થાત્—અસદિવ શ્વેત, તઃસ્યાસ્તીતિ—અચેત, સ એવાચેલક—પરિમિતજીર્ણપ્રાયાલ્પમૂલ્ય શ્વેતવસ્ત્રપરિધાનલક્ષણો ધર્મો ભગવતા વર્ણમાનેન દેશિત. । યથાય સાન્તરોત્તર.—સાન્તરાણિ=માનતો વર્ણતથ ત્રિગિષ્ઠાણિ, ઉત્તરાણિ=વહુમૂલ્યાણિ ચ સાન્તરોત્તરાણિ તાણિ સન્તપ્તસ્મિન્નિતિ સાન્તરોત્તર.—અનેક વર્ણ વહુમૂલ્ય વસ્ત્રપરિધાનલક્ષણો ધર્મો ભગવતા પાર્શ્વનાથેન દેશિત । એકાર્યપ્રયત્નયો—એકાર્ય=મુક્તિરૂપફલ, તદર્થ

પરિગ્રહ વિરમણ ઇસ પ્રકાર સે પાચ પ્રકારરૂપ મુનિધર્મ કહા હૈ સો ઇસકા ત્યા કારણ હૈ । ઇસ પ્રકાર કા ડન દોનોં તીર્થરૂરોં કે શિષ્યોં સો સદેહ હુઆ ॥૧૨॥

અવ મૂત્રકાર આચારપ્રાણિવિ વિષયક સદેહ કો પ્રગટ કરતે હ—'અચેલગો' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જો અચેલગો ય ધમ્મો=ય અચેલક ધર્મ) પ્રભુ શ્રીવર્દ્ધ માન સ્વામી ને જો યહ અચેલક-પરિમિત, જીર્ણપ્રાય તથા અલ્પમૂલ્ય-વાલે શ્વેતવસ્ત્રોં કા પરિધાન કરનારૂપ મુનિધર્મ બનલાયા હૈ તથા (જો સતરુત્તરો-ય અય સાન્તરોત્તર) પાર્શ્વનાથ સ્વામી ને જો અપને શિષ્યોં સો પ્રમાણ સે એવ વર્ણ સે ત્રિગિષ્ઠ તથા ઉત્તર-વહુમૂલ્ય વસ્ત્રોં કા પરિધાન કરનારૂપ મુનિધર્મ કહા હૈ સો (एककज्जपवन्नाण विसेसे किं

परिग्रह विरमण आ प्रमाणे पाच प्रकारने। मुनिधर्म कहेल छे ते। तेनु शु कारण छे ? आ प्रकारने। ये अन्ने तीर्थ कराना शिष्याने सहैल थये। ॥१२॥

હને મૂત્રકાર આચાર પ્રણિધિ વિષયક સદેહને પ્રગટ કરે છે—“અચેલગો” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જો અચેલગો ય ધમ્મો—ય' અચેલક ધર્મ' પ્રભુ શ્રી વર્ધમાન સ્વામીએ ને આ અચેલક-પરિમિત છણુપ્રાય તથા અલ્પ મૂલ્યવાળા સદેહ વસ્ત્રોને પરિધાન કરવા રૂપ મુનિધર્મ બતાવેલ છે તથા જો સતરુત્તરો-ય અય સાન્તરોત્તર પાર્શ્વનાથ સ્વામીએ પોતાના શિષ્યોને પ્રમાણથી અને વર્ણથી ત્રિગિષ્ઠ અને બહુમૂલ્ય વસ્ત્રોને પરિધાન કરવારૂપ મુનિધર્મ બતાવેલ છે તે એકકજ્જપવન્નાણ વિસેસે

उक्तामेष। चिन्ता प्रकटयितुमाह—

મૂલમ્—ચાઉજ્જામો ચં જો' ધમ્મો, જો' ડમો, પચસિંમિલ્લો ।

देसिंओ, वड्डमाणेणं, पासेणे^१थे- महामुणी^१॥१२॥^३ ५

छाया—चातुर्यामश्च यो धर्मो, योऽयं पञ्चगितिव । ३-३४= । ।

देशितो यद्मानेन, 'पार्थिव' च महापुनिना ॥१२॥

टीको—'चाउजामो य' इत्यादि।

यश्च चातुर्यामो-यमा एव यामाः, चत्वारो यामाश्चतुर्यामसु तद्वत्त्ययेति

चतुर्याम, स एव चातुर्याम - मैथुनपरिमणस्य परिग्रहविरमणेऽन्वर्त्तमानं प्राणा-

त्रिपातविरमणमृषायादविरमणादत्तादानविरमणपरिग्रहविरमणात्मका महाप्रवचनका

धर्मो महाप्रतिना=तीर्थकरेण पार्थिव-देशितः=उपदिष्टः । यथायं पुत्रश्चिह्नितः ।

पञ्च च ता' शिक्षा. पञ्च शिक्षास्ताः समाता अस्येति - पञ्च शिक्षित - प्राणान्तिपा
मज्झिमनिकायसु पञ्च शिक्षाणां उपादानविषयानि उपादानविषयानि पञ्च शिक्षाणां उपादानविषयानि पञ्च शिक्षाणां उपादानविषयानि

तत्र विरमणमृषात्रादिविरमणादत्तादानविरमणमथुनविरमणपरिग्रहाद्विरमणस्वरूपपञ्चाशोभा
 मयि । धर्मो वैराग्यमेव विरमणमिति चेत् । पर्यवर्त्यैव विरमणमिति चेत् । अतएव धर्मयो

युक्ता धर्मा महासुमना=तीर्थङ्करेण इदमानेन दाशित=उपादिष्टः। अत्रियधर्मयो
विशेषे किं न कारुण्यम्? इत्युत्तरेण सम्वन्धः। अनेन धर्मविषयः- उक्तः।

प्रकटीकृतः । 'महामणी' इत्यत्र ततोऽर्थे 'प्रथमा' । अस्याऽऽवस्थया पार्श्वेन वर्द्धमानेत.

चोमयज्रेद सन्मध्यते ॥११॥

५. 'वि' प्रसी गान को कवने हैं—'वायनामो', इत्यादि । ५. 'वाय

अन्वयार्थ—(पासेण य महामुणी-पार्श्वेन महामुनिना) पार्श्वनाथः

महामुनि-तीर्थकर ने (जो) य चाउज्जामो धम्मो देसियो-सोऽय चातुर्याम, ॥३॥

धर्मः देशितः) जो यह चातुर्वर्ण्य-प्राणोत्तिपातविरमण, मृषावाद-विरमण,

अदत्तादान विरमण तथा मैथुन विरमण को परिग्रहविरमण नै अन्तर्भूत-

होंने से परिग्रहविरमण यह चार प्रकार का मुनिधर्म कहा है-तथा (ब्रह्म-
विद्या) विद्यायां विद्वत्पुत्रोऽसौ भवेत् । तस्मात्तन्मतेन विद्वत्पुत्रोऽसौ भवेत् ।

माणेण महामुणी-वद्धमानेन महामुनिना) वद्धमानं ताथकरं न प्रणिता
पातविरमणं मयात्तं निरमणं अदत्तानि विरमणं। मिथुनविरमणं एव

पतिविरमण, मृषावादि विरमण, अदत्तादिना विरमण, मनुजाना विरमण

પછીથી એ જ વાતને કહે છે—“વારુજ્ઞામો” ઇત્યાદિ !
અ-વચાર્થ—પાસેજ મ મહામયી-પાસેજ મહામયિના પાસેનાથ મંહામુનિ તીર્થ કરે

अन्वयाय—पासेण य महापुण्यं—पाश्वन महापुनना साधनाय महापुनना साधनाय
जो य चाउज्जामो धम्मो देसियो—योऽय चातुर्याम धर्मं देसित ५१ आतुर्याम

-प्राण्युत्तिपात विरमषु, भृषाजह विरमषु, अहस्ताहान विरमषु; तथा मधुन विरमषु ने.

परिग्रह विरमणुमा आ तर्कित होवाना कारणे परिग्रह विरमणु आ यात्र प्रकारान्तर
परिग्रह विरमणुमा आ तर्कित होवाना कारणे परिग्रह विरमणु आ यात्र प्रकारान्तर

પ્રાણાતિપાત વિરમણ, મહાવાઈ વિરમણ, અંદણાદાન વિરમણ, મૈથુન વિરમણ અને,

प्राज्ञातपात विरमण, भृषावाह विरमण, अहसादान विरमण, मनुः विरमण

પ્રાણાતિપાત વિરમણ, મૃધાવાદ વિરમણ, યદ્દતાદાન વિરમણ, મથુન વિરમણ અને,

तौ केशिगौतमौ शिष्यशृङ्गानिधारणाय समागमे=सन्निमिलननिमित्तं कृतमती=
कृतनिश्चयौ जातौ ॥१४॥

ततश्च कः कस्य स्थाने गन्तव्योत्याह—

मूलम्—गोयमो पडिरुवण्णू, सीससघसमाउले ।

जिह्वा कुलमविस्सवतो तिहुअ वणमागओ ॥१५॥

जाया—गौतमः प्रतिरूपज्ञः, शिष्यसप्तसमाकुलः ।

ज्येष्ठः कुलमपेक्षमाणः, तिन्दुकः वनमागतः ॥१५॥

टीका—‘गोयमो’ इत्यादि ।

प्रतिरूपज्ञः—प्रतिरूप=यथोचित शास्त्रोक्तविनय जानातीति तथा, स भगवान्
गौतमो भगवतः पार्श्वस्य सन्तानम् ज्येष्ठः=प्राग्भाषित्वेन ज्येष्ठः कुल अपेक्षमाणः=
मन्यमानः—समानयन्नित्यर्थः । शिष्यसप्तसमाकुलः=शिष्यसमुदायपरिवृतः मन
तिन्दुकः वनम्=तिन्दुकमुद्यानम् आगतः=प्राप्तः ॥१५॥

केशिगौतमौ) उन दोनों केशिकुमार और गौतमने (स्वीकृत पवित्र-
क्रिय विनय-शिष्याणां प्रवितर्कित विज्ञाय) शिष्यों के इस पूर्वोक्त रुद्ध
को जानकर (समागमे कथमई—समागमे कृतमती) परस्पर में मिलने का
विचार निश्चित किया ॥१४॥

गौतम जिस के स्थानपर जावे सो कहते हैं—‘गोयमो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पडिरुवण्णू गोयमो प्रतिरूपज्ञः गौतमः) यथोचित
शास्त्रोक्त विनय के ज्ञाता गौतम स्वामी (जिह्वा कुलमविस्सवतो—ज्येष्ठः कुल
अपेक्षमाणः) केशिकुमार को ज्येष्ठ कुलवाले मानकर (सीससप्तसमा
उलो—शिष्यसप्तसमाकुलः) शिष्यसमूह को साथ लेकर (तिहुअ वण-
मागओ—तिन्दुकः वन आगतः) तिन्दुक वनमें आये ॥१५॥

केशिकुमार अने गौतमने सिंसाण पवित्रक्रिय विण्णाय—शिष्याणां प्रवितर्कित विज्ञाय
शिष्याणां आ पूर्वोक्त अ देहने बन्धीने समागमे कथमई—समागमे कृतमती परस्परमा
भगवानो विचार कयौ ॥१४॥

केशु कौन स्थान उपर बन्ध ते अने छे छे—‘गोयमो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—पडिरुवण्णू गोयमो—प्रतिरूपज्ञः गौतमः यथोचित शास्त्रोक्त विन-
य ज्ञाता गौतम स्वामी जिह्वा कुलमविस्सवतो—ज्येष्ठः कुलमपेक्षमाणः केशिकुमारने
भोला कुलवाला भानीने सीससप्तसमाउले—शिष्यसप्तसमाकुलः शिष्यसमूहने साथ
लेहने तिन्दुकवनमा आया ॥१५॥

પ્રપન્નયો = પ્રવૃત્તયોર્ભગનો પાર્શ્વરર્દ્ધમાનયો. વિશેષ = ધર્મસ્થાવરજીવવસ્થાયાશ્ર
 મેદે કિંતુ કારણમ્ ? કો હેતુરિત્યર્થઃ, 'તુ' ગન્તો પિતર્કે । કારણમેદેન કાર્યમેદ ।
 માત્રરૂપ કાર્ય ત્રયયોરસમેય । સ્થ તર્હિ કારણમેદ ? ૩તિ તેવા ચિન્તાકારણમ ॥૧૩॥

एव शिष्यचिन्तोत्पत्तौ केशिगौतमौ यत्कृतवन्तौ तदन्यते—

મૂળમ્—અહં તે' તત્થં સીસાણ, વિણ્ણાય પવિયંકિય ।

समागमे कयमई, उभओ केशिगौर्यमा ॥१४॥

છાયા--અ તો તત્ર જિન્યાણા, વિજ્ઞાય પ્રવિત્કિતમ્ ।

समागमे कृतमती, उभौ केशिगौतमौ ॥१४॥

ટીકા--'અહં તે' ઇત્યાદિ ।

अथ=अनन्तर तत्र=आवस्था शिष्याणा प्रवितर्कित=संग्रह विज्ञाय उभौ

कारणम्—एककार्यप्रपन्नयो विशेषे किं नु कारणम्) मुक्तिरूप एक कार्य
 म प्रवृत्त इन दोनों तीर्थंकरों को धर्माचरण की व्यवस्था में ऐसे भेदका
 क्या कारण है । जब कारण में भेद होता है तब कार्य में भी भेद हो
 जाना है । परंतु यहां तो ऐसा नहीं है । कारण कि मुक्तिरूप कार्य में किसी
 भी तीर्थंकर का भेद उद्भूत नहीं है । फिर कारण में भेद क्यों ? ॥१३॥

इस प्रकार अपने २ शिष्यों को जब इस का सदेह उत्पन्न हो गया—
 तत्र केशिकुमार एवं गौतमने इस विषय में क्या किया—यह अब यहां
 से प्रकट किया जाता है—'अहं ते इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अहं-अथ) अपने २ शिष्यों के सदेह उत्पन्न होने पर
 (तत्थ-तत्र) वहीं पर आवस्ती में (उभओ केशि गोयमा-तौ उभौ

किं नु कारणम्—एककार्यप्रपन्नयो विशेषे किं नु कारणम् मुक्तिरूप એક કાર્ય મા પ્રવૃત્ત
 એ બંને તીર્થંકરોની ધર્માચરણની વ્યવસ્થામાં આવે ભેદનુ શું કારણ છે ન્યાયે
 કરણમાં ભેદ છે તો કાર્યમાં પણ ભેદ થાય છે પરંતુ અહીં તો એવું છે નહીં
 કારણ કે, મુક્તિ રૂપી કાર્યમાં કોઈ પણ તીર્થંકરને ભેદ ઇદ રૂપ નથી તો પછી
 કારણમાં ભેદ કેમ ? ॥૧૩॥

આ પ્રકારે પોત પોતાના શિષ્યોને ન્યાયે આવે સદેહ ઉત્પન્ન થઈ
 ગયો ત્યારે કૈશિકુમાર અને ગૌતમે આ વિષય માં શું કયું એ હવે અહિંથી
 પ્રગટ કરવામાં આવે છે—“અહં તે” ઇત્યાદી ।

અન્વયાર્થ—અહં-અથ પોતેપોતાના શિષ્યોના મનમાં સદેહ ઉત્પન્ન થવાથી
 તત્થ-તત્ર ત્યાં આવસ્તીમાં-ઉભઓ કૈસિગોયમા-તૌ ઉભૌ કૈશિગૌતમૌ એ બંને

સ્વજિત્યૈ. પ્રાસુકમ્=અચિત્ત-શુષ્ક કળવર્જિતમેષનીય પાલાલ-ગાલિ ત્રીહિ કોટ્ર
રાલપલાલચતુષ્ટય ચ=પુનઃ પશ્ચમાનિ=પલાલચતુષ્કાપેક્ષયા પશ્ચમાનિ કુશલ-
ત્પાનિ=પ્રાસુકાન દર્ભાંથ ક્ષિપ્ર-શીઘ્ર સમાગમનકાલેવ સમર્પયતિ ।

ઉક્ત ચ—

“તિળપણમ્ પુણ મળિય, જિણેહિં કમ્મટ્ઠગઠિમહણેહિં ।

સાલી ત્રીહી કોટ્ર રાલય, -રણેતણાઙ્ગ ચ ॥”

ટાયા—તળપચક પુનર્મણિત, જિનૈઃ કર્માટ્ઠગ્રન્થિમથનૈઃ ।

ગાલિત્રીહિ કોટ્રો રાલકોડરણ્યત્પાનિ ચ ॥ ઇતિ ॥

(કર્મગ્રન્થિમથનૈર્જિનૈઃ, ગાલીનામ્=માર્ગશીર્ષમાસે પરિપધાન્યાના, ત્રીહીના-
‘સાઠી’ ઇતિ પ્રસિદ્ધાન્યાના, -કોટ્રાણા ‘કોટ્રો’ ઇતિ પ્રસિદ્ધાન્યાના, રાલકાના-

ધ્રમણને (ગોયમ્સ નિસજ્ઞાણ-ગૌતમસ્ય નિપધાયે) ગૌતમસ્વામી કે વૈઠને
કે લિયે (પ્રાસુય પલાલ-પ્રાસુક પલાલમ્) અપને શિષ્યોં સે પ્રાસુક-
અચિત્ત-શુષ્ક-કળવર્જિત-વ્વનીય-ગાલિ, ત્રીહિ, કોટ્ર તયા ચૌથે
રાલક કે પલાલ કો તયા પાચવેં પ્રાસુક-દર્ભ-ટામ કે તૃણોંકો (ગ્વિષ્પ
સપણામયે-ક્ષિપ્ર સમર્પયતિ) શીઘ્ર વિઠવાયા । કહા મી હૈ—

તિળપણમ્ પુણ મળિય જિણેહિં કમ્મટ્ઠગઠિમહણેહિં ।

સાલી ચોહી કોટ્ર રાલય રણે તણાઙ્ગ ચ ॥

ટાયા—તળપચક પુનર્મણિત જિનૈઃ કર્માટ્ઠગ્રન્થિમથનૈઃ ।

ગાલિત્રીહિ કોટ્રો રાલકોડરણ્યત્પાનિ ચ ॥

કર્મોં કી ગાઠોં કો કોટ્ર દેને વાલે તીર્થકરો ને યે પાચ પ્રકાર કે
પલાલ હસ પ્રકાર કહે હૈ—સાઠી કા પલાલ, કોટ્રો કા પલાલ, ધાન્ય

નિસજ્ઞાણ-ગૌતમસ્ય નિપધાયૈ ગૌતમ સ્વામીને બેસવા માટે પ્રાસુય પલાલ-પ્રાસુક
પલાલમ્ પોતાના શિષ્યોંકો પ્રાસુક-અચિત્ત-શુષ્ક કળવર્જિત-વ્વનીય, ગાલી, ત્રીહી
કોટ્ર તયા ચૌથા રાલકના પાલાલને તયા પાચમા પ્રાસુક-દર્ભ-ટામના તૃણોંકો
ગ્વિષ્પ સપણામયે-ક્ષિપ્ર સમર્પયતિ તાત્કાલિક બિછાવ્યા કલુ પથુ છે

તિળપણમ્ પુણ મળિય જિણેહિં કમ્મટ્ઠગઠિમહણેહિં ।

સાલી ત્રીહીકોટ્રરાલય રણે તણાઙ્ગ ચ ॥

ટાયા—તળ પચક પુનર્મણિત જિનૈઃ કર્માટ્ઠગ્રન્થિમથનૈઃ ।

ગાલીત્રીહિ. કોટ્રો રાલકોડરણ્યત્પાનિ ચ ॥

કર્મોંની ગાઠોંને ફેરી નાખનારા તીર્થ કર્ષણે પાચ પ્રકારના પરાલ આ પ્રકારના
ખતાવેલ છે —સાઠીનું પરાલ, કોટ્રાનું પરાલ, ધાન્યનું પરાલ, રાલ-કશુનું પરાલ,

मूलम्—केसि कुमारसमणे, गोयम दिस्समागंय ।

पडिरुव पडिवर्त्ति, सम्म संपडिवज्जड ॥१६॥

छाया—केशिकुमारश्रमणो, गौतम दृष्ट्वाऽऽगतम् ।

प्रतिरूपा प्रतिपत्ति, सम्यक् सम्प्रतिपद्यते ॥१६॥

टीका—‘केशिकुमारसमणे’ इत्यादि ।

केशिकुमारश्रमणो गौतमम् समागत दृष्ट्वा प्रतिरूपाम्=उचिता प्रतिपत्तिम्=आगन्तुक प्रतिरुतव्यरूपा सम्यक् सम्प्रतिपद्यते=सम्यक्स्मरण करोति ॥१६॥

प्रतिपत्तिमेवाह—

मूलम्—पलाल फासुय तत्थ, पचम कुसतंणाणि यं ।

गोयमस्स निसज्जाए, खिप्प सपणोमए ॥१७॥

छाया—पलाल प्राप्तक तत्र, पञ्चमानि कुशतृणानि च ।

गौतमस्य निपद्यायै, त्रिषु समर्पयति ॥१७॥

टीका—‘पलाल’ इत्यादि ।

तत्र=तिन्दुकोद्याने केशिकुमारश्रमणो गौतमस्य निपद्यायै=उपवेशनार्थं

‘केशिकुमारसमणे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(केशिकुमारसमणे—केशिकुमारश्रमण) केशिकुमारश्रमणने (गोयम आगत दिस्स—गौतम आगत दृष्ट्वा) गौतम स्वामी को आये हुए देखकर (पडिरुव पडिवर्त्ति—प्रतिरूपा प्रतिपत्तिम्) उनके योग्य सत्कार सम्मानरूप प्रतिपत्ति (सम्म सपडिवज्जड—सम्यक् सम्प्रतिपद्यते) अच्छी तरह से की ॥१६॥

अब उसी प्रतिपत्तिको कहते हैं—‘पलाल’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तत्थ—तत्र) उस तिन्दुक नामके उद्यान में श्री केशिकुमार

“केशिकुमारसमणे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—केशिकुमारसमणे—केशिकुमारश्रमण केशिकुमारश्रमणे गोयम आगत दिस्स—गौतम आगत दृष्ट्वा गौतम स्वामीने आवेक्षा ब्रह्मणे पडिरूप पडिवर्त्ति—प्रतिरूपा प्रतिपत्तिम् तेभने येअ सत्कार सन्मानइय प्रतिपत्ति सम्म सपडिवज्जड—सम्यक् सम्प्रतिपद्यते सारी रीते करी ॥१६॥

हुवे अ प्रतिपत्तिने कहे छे “पलाल” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तत्थ—तत्र अ तिन्दुकनामका उद्यानमा केशिकुमार श्रमण गोयमस्स

त्रया—समागता गृहस्तत्र, पापण्डा' कौतुमान्मृगाः ।

गृहस्थानामनेका, साहस्य. समागता ॥१९॥

टीका—'समागता' इत्यादि ।

तत्र=तिन्दुकोद्याने कौतुकात्=कौतुहलात् मृगाः=मृगा इव मृगाः—अज्ञानिनो यत्र—अनेक पापण्डा=अन्यतीर्थिका परित्राजकादयः समागताः । तथा—गृहस्थानाम् अनेका साहस्य=अनेकमहत्त्वमयका गृहस्था अपि समागताः ॥१९॥

किं च—

मन्त्रम्—देवदानवगणधन्वा, जम्बरकखंसकिन्नरा ।

अदिस्साण य मृयाण, आसि तत्थं समांगमो ॥२०॥

त्रया—दशदानगन्धर्वा, यशराक्षसकिन्नरा ।

अदृश्याना च भूतानाम्, आसीत्तत्र समागमः ॥२०॥

टीका—'देवदानव' इत्यादि ।

तत्र तिन्दुकोद्याने देवदानगन्धर्वाः, तत्र-देवा=वैमानिकाः, दानवा=भयनपतिः, गन्धर्वा=व्यन्तरदेवशिष्या, समागताः, च=पुनः यत्रासत्

श्रावणी मे दोनों के समागम का वृत्तान्त फैलने पर जो हुआ सो कहते हैं—समागता' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तत्थ—तत्र) उस तिन्दुक उद्यान में (कोउगा—कौतुकात्) कौतुहल से (मया—मृगा) अनेक अज्ञानी जन (गृह—गृहवः) अनेक (पासडा—पापण्डा) अन्यतीर्थिक परित्राजक जन (समागता—समागताः) आये । तथा (गिरि याग मणेरुओ साहस्सीओ समागता—गृहस्थानाम् अनेका साहस्य. समागता) हजारों गृहस्थजन भी आकर एकत्रित हो गये ॥१९॥

फिर भी—'देवदानव'० इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तत्थ—तत्र) उस तिन्दुक उद्यान में (देवदानवगणधन्वा—देवदानवगणधर्वा) देव-वैमानिक देव दानव-भयनपति देव गन्धर्व

श्रावणीमा जन्नेना समागमो वृत्तात् इल्लह जता ओ जन्धु तेने दहे छे —“समागता” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तत्थ—तत्र ओ तिन्दुक उद्यानमा कोउगा—कौतुकात् कौतुहलથી अनेक अनानी जन गृह—गृहव अनेक पासडा—पापण्डाः भीम धर्मीना परित्राजक जन समागता—समागता आवी पहुँच्या तथा इल्लहो गृहस्थजन पणु आवीने ओत्रित थछ गया ॥१९॥

पछो पणु—“दशदानव” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तत्थ—तत्र ओ तिन्दुक उद्यानमा देवदानवगणधन्वा—देवदानव गणधर्वा देव—वैमानिक देव, दानव—भयनपति देव, गणधर्व, व्यन्तरदेव वगैरे आव्या

‘કરૂ’ ઇતિ પ્રસિદ્ધધાન્યાના ચ પલાલાશ્વતારમૃણમદા, પન્નમો દર્મઃ, ઇતિ તૃણપશ્ચક પ્રોક્તમ્ ૧) ‘પચમ’ ઇત્યર્પણાદ્ વહ્નચનસ્થાને ઇકચનમ્ ॥૧૭॥

તવાસને સમુપવિષ્ઠો તો યથા ગોમમાનોમ્નમાયા—

મૂલમ્—કેસિકુમારસમણે, ગોયમે યં સહાયસે ।

ઉમ્મઓ નિસંજ્ઞા સોહતિ, ચદસૂરસમપ્પહા ॥૧૮॥

ઢાયા—કેશિકુમારશ્રમણો, ગૌતમશ્વ મહાયજ્ઞા. ।

ઉમા નિપણ્ણો શોભેતે, ચન્દ્રસૂર્યસમપ્રભો ॥૧૮॥

ટીકા—‘કેસિકુમાર’ ઇત્યાદિ ।

મહાયજ્ઞાઃ કેશિકુમારશ્રમણો મહાયજ્ઞા ગૌતમશ્વ ઉમારપિ નિપણ્ણો= સમુપવિષ્ઠો ચન્દ્રસૂર્યસમપ્રભો=ચન્દ્રસૂર્યસમાનકાન્તિમન્તો શોભેતે સ્મ ॥૧૮॥

શ્રાવસ્ત્યામુમયોઃ સમાગમવૃત્તાન્તે પ્રસૂતે યન્મૂત્તદુન્યતે—

મૂલમ્—સમાગંયા વંહૂ તેત્થ, પાસડો કોડંગા મિયાં ।

ગિહંત્યાનામણેર્ગાઓ, સાહંસ્તીઓ સમાગયા ॥૧૯॥

જા પલાલ, રાલક-કગૂ કા પલાલ । સચ ધાન્ય માર્ગ કીર્પ માસ મે પરિપક્વ હોકર તયાર હો જાતે હેં । પાચમા પલાલ દર્મ-હામ માના હૈ ॥૧૭॥

આસન પર બેઠે હુળ કેશિશ્રમણ ઓર ગૌતમ સ્વામી કિસ પ્રકાર મોમતે થે ? સો કહતે હે—‘કેસિકુમારસમણે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(મહાયસે-મહાયજ્ઞાઃ) મહાયજ્ઞસ્વી (કેસિકુમારસમણે ગોયમે ય-કેશિકુમાર શ્રમણ ગૌતમશ્વ) કેશિકુમાર શ્રમણ તથા ગૌતમ (ઉમઓ નિસંજ્ઞા-ઉમો નિપણ્ણો) યે દોનો બેઠે હુળ (ચદસૂરસમપ્પહા મોહતિ ચન્દ્રસૂર્યસમપ્રભો શોભેતે) ચન્દ્ર સૂર્ય કે સમાન શોભિત હોને લગે ૧૮

આ બધા ધાન્ય માગશર માસમા પરિપક્વ થઈને તૈયાન થઈ બીય છે પાચમ પરાલ ફર્લ-હાલ મનાયેલ છે ॥૧૭॥

આમન ઉપર બેઠેલા કેશિશ્રમણ અને ગૌતમ સ્વામી કેવા શોભતા હતા ? તેને કહે છે—“કેસિકુમારસમણે” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—મહાયસે-મહાયજ્ઞા મહાયજ્ઞસ્વી કેસિકુમારસમણ ગોયમે ય-કેશિકુમારશ્રમણ ગૌતમશ્વ કેશી કુમાર શ્રમણ તથા ગૌતમસ્વામી ઉમઓ નિસંજ્ઞા-ઉમો નિપણ્ણો એ બન્ને બેઠેલા ચદસૂરસમપ્પહા સોહતિ-ચન્દ્રસૂર્યસમપ્રભો શોભેતે ચદ્રસૂર્યની સમાન શોભતા હતા ॥૧૮॥

जया—पुच्छ भदन्त ! यथेच्छ ते, केशिन गौतमोऽब्रवीत् ।
तत केशी अनुवात् , गौतमम् उदमप्रवीत् ॥२०॥

टीका—‘पुच्छ’ इत्यादि ।

‘हे भदन्त ! ते=तव यत्पृष्टव्य भवेत्, तत् यथेच्छ मा पुच्छ’ इत्य भगवान्
गौतमं केशिन मुनिम् अब्रवीत् । ततइत्य गौतमेनानुवात् =अनुमोदित केशी
भगवन्त गौतमम् उद वक्ष्यमाणमब्रवीत्=पृष्टवान् । द्वितीयचरणे ‘गोयम’
इत्यपार्षत्यात् प्रथमास्थाने द्वितीया । २२॥

सम्प्रति केशीमुनिगौतम यत् पृष्ट्वास्तदुच्यते—

मूलम्—चाउंजामो यं जो धम्मो, जो डमो पचसिक्खिओ ।

दे’सिओ वड्ढमांणेण, पासेण थं महांसुणी ॥२३॥

छाया—वातुर्यामथ यो र्मो, योऽय पञ्चगित्तित ।

देशिता वर्द्धमानेन, पार्श्वेन च महामुनिना ॥२३॥

टीका—‘चाउंजामो’ इत्यादि ।

हे गौतम ! अस्या व्याख्या द्वादशगाथाद् बोध्या ॥२३॥

मूलम्—एगकज्जप्पवन्नाण, विसेसे किं नु कारण ।

धम्मे दुविहे महांवी । केह विप्पञ्चओ नं ते ॥२४॥

गौतमस्वामीने जो कहा सो कहते हैं—‘पुच्छ भते’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—गौतमस्वामी कहते हैं कि—(भते=भदन्त) हे भदन्त !

केशीश्रमण ! (ते जहेच्छ पुच्छ=ते यथेच्छ पुच्छ) जो आपको पुच्छना हो
वह आप यथेच्छ पूछें । इस प्रकार (गोयम केशि अब्रवी—गौतमो केशिन
अब्रवीत्) जय गौतमस्वामी ने केशिश्रमण से कहा (तत्रो केशी अणुणाए-
तन केशी अनुज्ञात्) तत्र केशिश्रमण ने गौतम स्वामी से अनुमोदित
प्रेरित होता हुआ (गोयम इणमब्रवी—गौतमम् उद मब्रवीत्) गौतम
स्वामी को इस प्रकारकहा—॥२२॥

गौतम स्वामीये ने कहु तेने उहे छि—“पुच्छ भते” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—गौतमस्वामीये कहु के, भते=भदन्त हे भदन्त । केशीश्रमण

ते जहेच्छ पुच्छ=ते यथेच्छ पुच्छ ने कहु पूछवाणी उछा छे य ते पुथीथी पूछा
आ प्रकारे गोयम केशि अब्रवी—गौतमो केशिन अब्रवीत् गौतमस्वामीये न्याउ
केशी श्रमणने कहु तओ केशी अणुणाए=तन केशी अनुज्ञात् तयारे केशी श्रमण
गौतमस्वामीथी अनुमोदित अने प्रेरित थरने गोयम इणमब्रवी—गौतम उद अब्र
वीत् गौतमस्वामीने आ प्रकारे पूछथु ॥२३॥

मिन्नराः समागता । यक्षादयस्तयाऽपि व्यन्तरदेव विशेषा । तथा तत्र=उद्याने
अदृश्याना-चक्षुषोऽपि याना भूताना=व्यन्तरविशेषाणा च समागम आसीत् ॥२०॥
सम्पति तयो परम्परसभापणमाह—

मूलम्—पुच्छामि ते महाभाग !, केसी गोयममव्ववी ।

तओ केसिं वुवत्त तु, गोयंमो इणमव्ववी ॥२१॥

छाया—पृच्छामि ते महाभाग !, केशी गौतममव्ववी ।

तत्त. केशिन वुवन्त तु. गौतम इदमव्ववीत् ॥२१॥

टीका—‘पुच्छामि’ इत्यादि ।

‘हे महाभाग ! गौतम ! ते=तया पृच्छामि’ इत्थ केशीमुनिगौतम गण
धरमव्ववीत् । तत्त इत्थ वुवन्त=पृच्छन्त केशिन तु गौतम इद=वक्ष्यमाणमव्ववीत् ॥२१॥

गौतमो यथाह-तदुच्यते—

मूलम्—पुच्छं भते । जहेच्छ ते, केसिं गोयंममव्ववी ।

तओ केसी अणुण्णाए, गोयंम इणमव्ववी ॥२२॥

व्यन्तरदेवविशेष आये तथा (जक्स्रकक्सकिन्नरा-यक्षराक्षसकिन्नरा)
यक्ष, राक्षस, किन्नर तथा (अदिस्साण य-अदृश्याना च) अदृश्य ओर
भी व्यन्तर देव के भेदरूप भूत देवका (समागमो आसी-समागम
आसीत्) समागम हुवा ॥२०॥

अब इन दोनों का सभापण कहते हैं ‘पुच्छामि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(महाभाग-महाभाग) हे महाभाग गौतम ! मैं (ते
पुच्छामि-ते-पृच्छामि) आप से पूछता हूँ जब इस प्रकार (केशी गोय
ममव्ववी केशी गौतममव्ववीत्) केशीश्रमण ने गौतम से कहा (तओ
वुवत्त केसिं गोयंमो इणमव्ववी-तत्त वुवत्त केशिन गौतम इदमव्ववीत्)
तत्र गौतमस्वामी ने केशीश्रमणसे इस प्रकार कहा ॥२१॥

तथा जक्स्रकक्सकिन्नरा-यक्षराक्षसकिन्नरा यक्ष, राक्षस, किन्नर तथा अदि
स्साण य-अदृश्याना च अदृश्य भी आये व्यन्तरदेवना अदृश्य भूतदेवना समागमो
आसी-समागम आसीत् समागम थयो ॥२०॥

हुवे ओ गन्नेना सलाषणुने कहे छे—“पुच्छामि” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—महाभाग-महाभाग ‘हे महाभाग गौतम ! तु ते पुच्छामि-ते
पृच्छामि आपने पूछे छु’ न्याये आ प्रकारे केशी गोयममव्ववी-केशी गौतम-
मव्ववीत् केशी श्रमणे गौतमने कहु तओ वुवत्त केसिं गोयंमो इणमव्ववी-तत्त
वुवत्त केशिन गौतम इदमव्ववीत् तयारे गौतमे केशी श्रवणुने आ प्रकारे कहु ॥२१॥

एव केचिना प्रोक्ते गौतमः प्राह—

मृन्म--तओ केसि वुवन्त तु, गोयंसो इणमव्वंधी ।

पण्णां समिक्खए धम्मं, तत्त तत्तविणिच्छय ॥२५॥

प्राया--तत. केचिन द्रुवन्त तु. गौतम इदमव्वीत् ।

प्रया समीक्षते र्म,--तत्त्व तत्त्व विनिश्चयम् ॥२५॥

टीका--'तओ' इत्यादि ।

तत'='तदनन्तर गौतमस्वामी पूर्वरीत्या द्रुवन्त=पृच्छन्त केचिन=केचिन्वा
मिनम्, इद=इदममाणमुत्तरम् त्रयोत=उक्तयान । गौतमो 'तदुत्तर दत्तवाम्बुदच्यते
'पण्णा' इत्यादिना--हे भदन्न ' तत्त्वविनिश्चय-तत्त्वाना=जीयादीना विनिश्चया=
निर्णया यस्मात्तत्त्वाभूत, र्मनस्व प्रया=बुद्धि समीक्षते=परयति । अथ भाव.-
न वाक्यश्रवणादेवार्निर्णयो भवति, किन्तु प्रयाग्नादेव भवतीति । २५॥

मरुष दो प्रकार के धर्म में सञ्चार नहीं होता है । जय दोनों की
संयोजता में कोई भेद नहीं है तो फिर इस प्रकार से मुनिजन के चारित्र्य
रूप र्म में भेद का क्या कारण है ? ॥२४॥

इस प्रकार केचिश्रमण क रहने पर गौतमस्वामी कहते हैं—
'तओ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--(तओ-तत) इसके बाद (गोयंसो-गौतमः) गौतम स्वामी
ने (वुवन्त केसि-द्रुवन्त केचिन) प्रश्नते हुए केचिश्रमण कुमार से (इणम
व्वंधी-इदमव्वीत्) इस प्रकार कहा-हे भदन्न ! (तत्तविणिच्छय-तत्त्व
विनिश्चयम्) तत्त्वों के विनिश्चायक (तत्त-तत्त्व) र्मनस्व को (पण्णा समि
क्खए-प्रज्ञा समीक्षते) बुद्धि देवती है-जहाँ वाक्यश्रवण से अर्थ निर्णय
नहीं होता है किन्तु प्रज्ञावश से ही होता है ॥२५॥

आ यातुयाम तथा पययामइय ओ प्रान्ना धर्ममा मशय नथी आवते । न्यादे
अन्नेनी सर्वजतामा दोधे वेद नथी तो पछी आ प्रकाव्यी मुनिजनना चारित्र्य इय
धर्ममा वेदतु कथु जारणु के ? ॥२४॥

आ प्रजाना देशाश्रमपुना कडेवावी गौतमस्वामी उडे है--"तओ" इत्यादि ।

अन्वयार्थ--तओ-तत. आना पछी गोयंसो-गौतम गौतमस्वामीके वुवन्त
केसि-द्रुवन्त केचिनम् पूछता देखीकुमार श्रमणने इणमव्वंधो-इदमव्वीत् आ
प्रभावे कहु है, हे भदन्न ! तत्तविणिच्छय-तत्त्वविनिश्चयम् तत्त्वोंना विनिश्चायक
तत्त-तत्त्व धर्मतत्त्वने पण्णा समिक्खए-प्रज्ञा समीक्षते बुद्धि जूअे के अर्थात् वाक्य
श्रवणथी अर्थ निष्पत्ति यतो नहीं परंतु प्रज्ञावशवीज थाय के ॥ २५॥

ગ્રાયા—અર્થપ્રવચનોઃ, વિશેષે કિંનુ કારણમ્ ।

ધર્મે દિવિરે મેધાવિન ! કય વિપ્રત્યયો ન ત ? ॥૨૪॥

ટાકા—‘અગરજ્ઞ’ इत्यादि ।

હે ગૌતમ ! એકકાર્યપવન્નયા.—અર્થકાર્ય=મોક્ષફલરૂપસમાનકાર્ય તથા પવન્નયો.=પ્રવૃત્તયા પાર્શ્વવર્તમાનયા વિશેષે=ધર્મસ્યાચરણવ્યવસ્થાયાશ્ચ મંદે કિંનુ કારણમ્=કો હેન ? હે મેધાવિન ! =હે વિશિષ્ટધારણાશક્તિસમન્વિત ! મહાભાગ ! અસ્મિન્ દિવિરે ધર્મે=ગાતૃયાર્થપ્રવચનામ્વચ્છેદે દિવિપ્રકારકે ધર્મે તે=તથા વિપ્રત્યય.=સશય, કથ ન મયતિ ? તન્યે સર્વતત્ત્વે કિં કૃતોડસી ભેદ ? इत्यभिप्रायः ॥૨૪॥

કેશીશ્રમણ ને ગૌતમસ્વામી સે જો પૂઠા સો રહતે હ—‘ચાઉજ્જામો’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હમ ગાત્રા કી ન્યાગ્યા ગારહવી ગાથા કી તરહ સમઝ લેયે અર્થાત્ (જો ધમ્મો ચાઉજ્જામો—યો ધર્મો ચાતુર્યામશ્ચ) ચામહાવ્રતરૂપ મુનિધર્મ (વદ્ધમાણેણ પાસેણ ચ—વર્ધમાનેન પાર્શ્વેન ચ) શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામી ને (દેસિઓ—દેશિત) રૂઠા ઓર પાંચ મહાવ્રતરૂપ મુનિ ધર્મ શ્રી વર્ધમાન સ્વામી ને રૂઠા હૈ સો ઇન દોનોં કે ભેદ મેં કયા કારણ હૈ ॥૨૩॥

‘અગરજ્ઞપવન્નાણ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—કેશિકુમારશ્રમણ ને ગૌતમ સે યહ મી પૂઠા કિં મહાવીર પ્રભુ તથા પાર્શ્વપ્રભુ ણ (અગરજ્ઞપવન્નાણ—અર્થકાર્યપવન્નયો.) એકરૂપ મોક્ષકાર્ય મે સમાનરૂપ સે પ્રવૃત્ત હૈ તોં ફિર (વિસેસે કિંનુ કારણમ્—વિશેષે કિંનુ કારણમ્) ધર્મ કે જાચરણ કરને કી ન્યવસ્થા મેં હસ ભેદ કા કયા કારણહૈ ? (મેહાવી—મેધાવિન) હે શ્રેઠ્ઠબુદ્ધિમાન (બુધિહે ધમ્મે તે વિપ્પચ્છઓ કહ ન—દિવિધે ધર્મે તે વિપ્રત્યયો કથ ન ?) કયા આપ કો હમ ચાતુર્યામ તથા પચયા

કેશી શ્રમણે ગૌતમ સ્વમીને બે પૂછ્યુ નેને કહે છે—“ચાઉજ્જામો” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ગાથાની વ્યાખ્યા બા-મી ગાથાની માફક સમજી લેવી અર્થાત્ જો ધમ્મો ચાઉજ્જામો—યો ધર્મશ્રાતુર્યામશ્ચ ચાર મહાવ્રતરૂપ મુનિધર્મ વદ્ધમાણેણ પાસેણ ચ—વર્ધમાનેન પાર્શ્વેન ચ શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીએ દેસિઓ—દેશિત, કહ્યા છે અને પાંચ મહાવ્રતરૂપી મુનિધર્મ શ્રી વર્ધમાન સ્વામીએ કહ્યા છે તો આ બન્નેના કહેવાના ભેદનું કારણ શું છે ॥૨૩॥

‘અગરજ્ઞપવન્નાણ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—કેશિકુમાર શ્રમણે ગૌતમસ્વામીને એ પછી પૂછ્યુ કે, જ્યારે મહાવીર પ્રભુ તથા પાર્શ્વપ્રભુ એકરૂપ મોક્ષકાર્ય મે સમાનરૂપથી પ્રવૃત્ત છે તો પછી વિસેસે કિંનુ કારણમ્ વિશેષે કિંનુ કારણમ્ ધર્મનું આચરણ કરવાની વ્યવસ્થામાં આવા ભેદનું શું કારણ છે ? મેહાવી—મેધાવિન હે શ્રેઠ્ઠ બુદ્ધિમાન બુધિહે ધમ્મે તે વિપ્પચ્છઓ કહ ન—દિવિધે ધર્મે તે વિપ્રત્યયો કથ ન ? શું આપને

उक्तमेव स्पष्टयति—

मूत्रम्—पुरिमाणं दुर्विशोऽज्जो उं, चरिमाणं दुरणुपालओ ।

कप्पो मज्झिमंगाणं तु, सुविंसोऽज्जो सुपालओ ॥२७॥

आया—पौरस्त्यानां दुर्विशो यस्तु, चरमाणां दुरनुपालकः ।

रूपो मध्यमकानां तु, सुविशो यः सुपालकः ॥२७॥

टीका—‘पुरिमाण’ इत्यादि ।

पौरस्त्यानां=प्रथमतीर्थङ्करशिष्याणां कल्पः=साध्वाचार. दुर्विशोऽध्यः=दुःखेन निर्मलता नेतुं शक्यः । ते हि ऋजुजडत्वेन गुरुणाऽनुशिष्यमाणा अपि तद्वाक्यं सम्यग् ज्ञातुं न समर्थो भवन्तीति भावः । चरमाणाम्=अन्तिमतीर्थङ्करशिष्याणां कल्पः=साध्वाचार. दुरनुपालकः—दुःखेनानुपालयते, दुरनुपालः स एव दुरनुपालकः—दुःखेनानुपालनीयः । भगवतो वर्द्धमानस्य साधवो गुरुवाक्यं कथंचिज्ज्ञानन्तोऽपि

होने के कारण प्रज्ञा है (तेण धम्मो दुहा रूप—तेन धर्मो द्विधा कृतः) इस कारण एक कार्य मानने पर भी धर्म को द्विविधरूप से कहा है ॥२६॥

उक्त अर्थ को स्पष्ट करते हैं—‘पुरिमाण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पुरिमाण-पौरस्त्यानाम्) प्रथम तीर्थंकर के शिष्यों का (कप्पो-कल्पः) साध्वाचार (दुर्विशोऽज्जो-दुर्विशोऽध्यः) दुर्विशो यथा बड़ी कठिनता से निर्मल किया जाता था । क्योंकि वे ऋजुजड थे—इसलिये गुरु महाराज द्वारा सिखलाये जाने पर भी उनके वाक्य को सम्यक् रीति से समझ सकने में असमर्थ थे । तथा (चरिमाण-चरमाणाम्) अन्तिम-तीर्थंकर श्री महावीर के शिष्यों का साध्वाचार (दुरणुपालओ-दुरनुपालकः) दुरनुपाल्य है । क्योंकि इनके शिष्य गुरु के वाक्य को कथंचित् जानते हुए

सुगन्धी शिक्षा ग्रहण करना ही होवाना कारण है तेण धम्मो-दुहा कहे तेन धर्मो द्विधा कृतः आज कारणे ओके कार्य मानवा छता पण धर्म द्विविधऽपथी कहेल छे ॥२६॥

• ओज्ज अर्थने स्पष्ट करे छे—“पुरिमाण” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—पुरिमाण-पौरस्त्यानां प्रथम तीर्थंकरना शिष्योनां कप्पो-कल्पः साध्वाचार दुर्विशोऽज्जो-दुर्विशोऽध्यः दुर्विशोऽध्य इतो भूणं कठिनतायां निर्माणं भनाववाभा आवतो इतो केम के, तेजोऽणु जड इतो आ कारणे शुद्ध महाराज तरुंथी सीधवारवा छता पण ऐमना वाक्यने सम्यक् रीतिथी समझ सकवाभां तेजो असमर्थ इतो तथा चरिमाण-चरमाणाम् अन्तिम तीर्थंकर महावीरना शिष्योनां साध्वाचार दुरणुपालओ-दुरनुपालकः दुरनुपाल्य छे केमके ऐमना शिष्य शुद्धना वाक्यने न्ने के, नष्टता होवा छता पण वकजड होवाना कारणे साध्वाचारने

मुनिधर्म य द्वैतिय मारणमाह—

म०५—पुरिमो उरुं जडा उ, वरुंजडा य पच्छिमा ।

मज्झिमा उज्जुपन्ना उ, तेणं धम्मो दुहं कए ॥२६॥

छाया—पौरस्त्या रुजुजडास्तु, वक्रजडाश्च पश्चिमा ।

म यमा रुजुप्रज्ञास्तु तेन धर्मो द्विधा कृतः ॥२६॥

टीका—‘पुरिमा’ इत्यादि ।

हे भदन्त ! पौरस्त्या = प्रथमजिनेश्वरशिष्यास्तु रुजुजडा आसन् । रुजुवश्च ते जडाश्चेति रुजुजडा । आचार्यो यथा शिक्षा दद्यात्, तथैव ग्रहीतुमनसः शिष्या सरलभावसम्पन्नतया रुजवः । दुर्ज्ञाप्यतया जडा इति भावः । च = पुनः पश्चिमा = अन्तिमतीर्थकरशिष्या वक्रजडा सन्ति । वक्राश्च ते जडाश्च । प्रवृद्धार्थग्राहित्वात् वक्रा, स्वकीयानेककुतस्त्रशेन प्रविताथज्ञातुमसमर्थत्वाज्जडा इति भावः । मध्यमा = मध्यमर्तिना द्वाविंशतेस्तीर्थकराणां शिष्यास्तु रुजुप्रज्ञा आसन् । रुजुवश्चत प्रज्ञाश्चेति । रुजवः सरलभावसम्पन्नास्तु । प्रज्ञा सुखेन शिक्षा ग्राहकत्वात् इति भावः । तेन हेतुना एकरूपप्रतिपन्नत्वेऽपि धर्मो द्विधा कृतः = चातुर्याम-पञ्चयामभेदेन द्विविध उपदिष्ट इत्यर्थः ॥२६॥

मुनिधर्म के दो प्रकार से कहने में कारण कहते हैं—‘पुरिमा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त (पुरिमा-पौरस्त्या) प्रथम जिनेश्वर के शिष्य (रुजुजडा उ-रुजुजडास्तु) रुजु और जड थे । आचार्य उनको जैसी शिक्षा देते थे वैसी ही वे सरल स्वभाव वाले होने से मान लेते थे । परन्तु समजाना उनको बड़ा मुश्किल था । (पच्छिमा वक्रजडा य-पश्चिमा वक्रजडाश्च) अन्तिम-तीर्थकर के शिष्य वक्रजड हैं । (मज्झिमा-मध्यमा) नया बीच के बाईस तीर्थकरों के शिष्य (उज्जुपन्ना उ-रुजुप्रज्ञास्तु) रुजु प्रज्ञा हैं । सरलस्वभाव सम्पन्न होने से रुजु इतथा सुख से शिक्षा ग्राहक

मुनि धर्मने जे प्रकारथी कहेवाचु कारण कहे छे—“पुरिमा” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त ! पुरिमा-पौरस्त्या प्रथम जेनेश्वरना शिष्य उज्जु जडा उ-रुजुजडास्तु रुजु अने जड छता, आचार्य ओभने जेवु शिक्षण आपता छता तेवु तेओ सरलस्वभाववेणोणा होनाथी मानी छेता छता परतु तेभने समजववु धलु न भुंकेल छतु पच्छिमा वक्रजडा य-पश्चिमा वक्रजडाश्च अतिम तीर्थ करना शिष्य वक्रजड छे तथा मज्झिमा-म यमा मध्यमेना आवीस तीर्थ करेना शिष्य उज्जुपन्ना उ-रुजुप्रज्ञास्तु रुजुप्रज्ञा छे स्वभाव सम्पन्न होवाथी रुजु छे तथा

इत्य गौतमेनोक्ते केशी प्राह—

मूलम्—साहु गोयंम । पण्णा ते, छिन्नो मे ससयो डमो ।

अन्नो वि ससओ मज्झ, त मे कहंसु गोयंमा ॥२८॥

छाया—साधुगातम ! प्रज्ञा ते, छिन्नो मे सशयोऽयम् ।

अन्योऽपि सशयो मम, त मे कथय गौतम ! ॥२८॥

टीका—‘साहु’ इत्यादि ।

हे गौतम ! ते=तत्र प्रज्ञा=बुद्धिः साधु=शोभनाऽस्ति । मे=मम अयं सशयस्त्वया छिन्नः । अन्योऽपि मम सशयोऽस्ति । हे गौतम । त मे कथय=तम्योत्तरं मां देहि । केशिन इयमुक्तिः शिष्यापेक्षया विज्ञेया । अस्मिन् समये ज्ञानत्रयान्वितस्य तम्येदृशसशयासम्भवात् ॥२८॥

मूलम्—अचेल्लगो यं जो धम्मो, जो डमो सतरुत्तरो ।

देसिंओ वड्ढमाणेणं, पासेणं ये महार्जसा ॥२९॥

इस प्रकार जब गौतमस्वामी ने कहा तब केशीकुमार श्रमण ने उनसे कहा—‘साहु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(गोयम-गौतम) हे गौतम ! (ते पण्णा-ते प्रज्ञाः) आपकी बुद्धि घटित ही (साहु-साधु) अच्छी है । (मे डमो सशयो छिन्नो-मे अयम् सशयो छिन्नो) आपने मेरे सशय को दूर कर दिया है । (मज्झ अन्नो वि ससओ-मम अन्योऽपि सशयो) मुझे और भी सशय है । (त मे कहंसु गोयमा-त मे कथय गौतम) अतः आप उसको भी दूर करें । इस प्रकार का यह केशी श्रमण का कथन शिष्यों की अपेक्षा जानना चाहिये । कारण कि केशी श्रमण स्वयं ज्ञानत्रय से युक्त थे अतः उनको ऐसे सशयों का होना असंभव है ॥२८॥

आ प्रभावे ज्यारे गौतमस्वाभीजे कहु त्यारे केशीकुमार श्रमणे तेभने कहु—‘साहु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—गोयम-गौतम हे गौतम ! ते पण्णा-ते प्रज्ञा आपकी बुद्धि धर्षी साहु-साधु सारी छे मे डमो ससयो छिन्नो-मे अयम् सशयो छिन्नो आपे भास आ सशयने दूर करी दीछे छे मज्झ अन्नो वि ससओ-मम अन्योऽपि सशयो भने भीजे पण्ण सशय छे आथी त कहंसु गोयमा-तम् कथय गौतम आप जेने पण्ण दूर करे आ प्रज्ञारतु केशी श्रमणतु ज्येन शिष्यानी अपेक्षाजे लक्ष्यु नेध्जे जारणु के, केशी श्रमणु पोते ज्ञानमयथी युक्त छता आथी तेभने जेवे सशय थये असंभव छे ॥२८॥

પ્રક્રજટત્વેન ન યથાદનુષ્ઠાતુ શકુચ્ચતોનિભારઃ । મ યમકાના=મ યવર્તિ દ્વાવિ
શતિતીર્થસ્થગિવ્યાણા કલ્પ.=સા-ગ્રાચાર', સુવિશોધ્ય.=સુચેન નિર્મત્રીકરણીય.,
સુપાલકઃ=સુચેન પાલનીયથ ભાતિ । એને હિ કુચુપ્રજટત્વેન માધુક્રિયાકુચપ
સુચેનેન યથાગ્જ્ઞાનન્તિ, પાઠ્યાન્તિ ચ । અત એને મ-યમતોર્થસ્થાના ગિવ્યા
ઉપદિષ્ટે ચાતુર્યામધર્મે મૈથુનવિરમણમપિ યથાગ્જ્ઞાતુ પાઠ્યિતુ ચ શક્યુવતિ । અતો
ભગવતા પાર્શ્વેન ચાતુર્યામો ધર્મ પ્રોક્ત । પ્રથમાન્તિમજિનગિ-યાસ્તુ ન તથા । અત
પ્રથમાન્તિમતીર્થદ્વાર-યા શ્રો કલ્પમ-શ્રીગીરસ્થામિભ્યા પચ્ચમહાવ્રતરૂપો ધર્મ' ઉક્ત ।
તદેવ વિચિત્રપ્રજ્ઞવિનેયાનુગ્રહાય ધર્મસ્ય દ્વૈવિધ્ય, ન તુ તાસ્ત્વિક દ્વૈવિધ્યમ્ ॥૨૭॥

મી વક્રજટ હોને કે કારણ સે સા-ગ્રાચાર કો યથાવત્ અનુષ્ઠિત કરને
કે લિયે શક્તિશાલી નહીં હોતે હં । તથા (મજ્ઞિમગાણ તુ કલ્પો-
મધ્યમકાના તુ કલ્પ') મ-યવર્તી ગાઈમ તીર્થકરોં કે શિષ્યોં કા સા-ગ્રાચાર
(સુવિસોજ્ઞો સુપાલકો-સુવિશોધ્ય સુપાલક) સુવિશોધ્ય એવ સુપાલ્ય
કહાં હૈ । કારણ કિ ઇન કે ગિવ્યજન કુચુપ્રજટ હોને કે કારણ સાધુ
સબધી ક્રિયાકલાપ કો અચ્છી તરહ તો જાનતે હં ઓર ઉસે અચ્છી તરહ સે
પાલતે હં । ઇસલિયે મ-યમ તીર્થકરોં કે ગિવ્યજન ઉપદિષ્ટ ચાતુર્યામરૂપ
ધર્મ મે મૈથુન વિરમણ વ્રત મે મી અચ્છી તરહ જાન લેતે હં ઓર
અચ્છી-તરહ ઉસકો પાલતે મી હૈ । ઇસીલિયે ભગવાન્ પાર્શ્વનાથ ને ચાતુ
ર્યામ ધર્મ કહાં હૈ । તથા પ્રથમ એવ અન્તિમ તીર્થકરોં કે ગિવ્ય એસે
તો હોતે નહીં હૈ અત ઉનકે લિયે પચ્ચમહાવ્રતરૂપ ધર્મ કહા । ઇસ તરહ
વિચિત્રપ્રજ્ઞ વિનેયજનોં કે અનુગ્રહ કે લિયે ધર્મ કી ભિન્નતા જાનની
ચાહિયે । વાસ્તવ મેં ધર્મ કી ભિન્નતા નહીં હૈ ॥૨૭॥

યથાવત્ પાળવામા શક્તિશાળી મનના નથી તથા મજ્ઞિમાણતુ કલ્પો-મ યમકાના
તુ કલ્પ, વચ્ચેના બાવીસ તીર્થ કરેના શિષ્યોના સાધ્વાચાર સુવિસોજ્ઞો સુપાલકો
-સુવિશોધ્ય સુપાલકઃ સુવિશોધ્ય અને સુપાલ્ય મતાવવામા આવેલ છે ડારણ કે
એમના શિષ્યજન કુચુપ્રજટ હોવાના કારણે સાધુ સબધી ક્રિયાકલાપને સારી
રીતે બાણે છે અને એનુ સારી રીતે પાલન પણ કરે છે આ માટે
વચ્ચેના તીર્થ કરેના શિષ્યજન ઉપદેશવામા આવેલ ચાતુર્યામરૂપ ધર્મમા મૈથુન
વિરમણ વ્રતને પણ સારી રીતે બાણી લે છે અને સારી રીતે તેને પાળે પણ છે આથી
ભગવાન પાર્શ્વનાથે ચાતુર્યામ ધર્મ કહેલ છે તથ પ્રથમ અને છેલ્લા તીર્થ કરેના
શિષ્ય એવા હોતા નથી આથી એમના માટે પચ્ચમહાવ્રતરૂપ ધર્મ કહ્યો આ પ્રમાણે
વિચિત્ર પ્રજ્ઞ વિનેય જનોના અનુગ્રહને માટે ધર્મની ભિન્નતા બાણી બોધે વાસ્તવમા
ધર્મમા ભિન્નતા છે જ નહીં ॥૨૭॥

एव केजिना पृष्टे गातमो यदुक्तयौस्तदुच्यते--

मृलम्--केसिमैव वुवाणं तु, गोयमो इणमव्ववी ।

विज्ञाणेण समागमम धम्मंसाहणमिच्छिंथ ॥३१॥

जाया--केजिनमो वुवाण तु, गातम इदमव्ववीत् ।

विज्ञानेन समागम्य, धर्मसाधनमिष्टम् ॥३१॥

टीका--'केसिमैव' इत्यादि ।

एव=पूर्वोक्तरीत्या नृणां=पुत्रां केजिन तु गातम इदं=वर्तमानमनुत्तरम्

अव्ववीत्=उक्तवान् । यदुक्तयौस्तदुच्यते--'विज्ञाणेण' इत्यादिना--हे भदन्त ।

विज्ञानेन=केवलज्ञानेन समागम्य=यस्य यदुचितं तस्य चात्वा धर्मसाधनम्=

धर्मोपकरणं उपायत्पादिकं पार्श्वनाथवर्द्धमानस्यामिन्ध्याम् इष्टम्=अनुमतम्--अनु-

भी तीर्थंकर को भेद उष्ट्र नहीं है फिर कारण मे भेद क्यों ? (मेहावा-

मैधावी) हे मेराचिन् (दुविदे लिङ्गे-द्विविधे लिङ्गे) अचेलरूप तथा विवि-

धवर्णं बहुमूल्य वस्त्ररूप, उन दो लिङ्गों में (ते विषयचओ कह न-ते विप्र-

त्ययः कथन) आपको सदेह क्यों नहीं होता है ॥२९॥३०॥

केशी श्रमण के पृष्ठे पर गातम स्वामी ने क्या कहा ? सो कहते

हैं--'केसिमैव' इत्यादि ।

अन्यथा--(एव-एवम्) इस पूर्वोक्त रूप से (वुवाण-नुवाणम्)

(केमि-केजिनम्) केशी श्रमणकुमार से (गोयमो इणमव्ववी-गातम इदम

अव्ववीत्) गातम स्वामी ने इस प्रकार कहा--हे भदन्त । (विज्ञाणेण समा

गम्य-विज्ञानेन समागम्य) विज्ञान-केवलज्ञान से जिन को जो उचित था

उस को उसी रूप से जानकर (धम्मसाहणम्-धर्मसाधनम्) वह धर्मसाधन

लेह लाये नही तो कारण भा लेह ना आटे ? मेहावी-मेधावी मेधाविन् । दुविदे

लिङ्गे-द्विविधे लिङ्गे अचेलरूप तथा-विविध वर्णं बहुमूल्य वस्त्ररूप आ ये द्विजोभा

ते विषयचओ कह न-ते विप्रत्यय कथन आपने भेद था आटे नहीं थो ? ॥२९॥३०॥

केशी श्रमणना पूजावी गातम स्वामीओ नु कछु ? तेने उछेउ --"केसीमैव"

इत्यादि ।

अन्यथा--एव-एवम् आ पूर्वोक्तरूपवी वुवाण-नुवाणम् पूजावाणा केमि-

केजिनम् केशीकुमार श्रमणने गोयमो इणमव्ववी-गातम इदमव्ववीत् गातमस्वामीओ

आ प्रकारे उचु --हे भदन्त विज्ञाणेण समागम्य-विज्ञानेन समागम्य विज्ञान-

देवज्ञानथी लेने ने उचित हतु ओने ओश उपथी ज्ञानीने धम्मसाहणम्-धर्म

‘एकज्जप्पवन्नाणं, विसेसे’ किं नुं कारणं । ।

‘लिंगे’ दुविहे’ मेहावी ।, कह विप्पच्चओ न ते’ ॥३०॥

ટ્રાયા—અચેલકથ યો ધર્મો. યાડય સાન્તરોત્તર. ।

દેશિતો વર્તમાનેન, પાર્શ્વેન ચ મહાયશ્વમા ॥૨૯॥

‘एककार्यप्रपन्नयो’, विशेषे किं नु कारणम् ? ।

‘લિંગે’ દ્વિવિધે મેહાવિન !, કથ પ્રિપ્ત્યયો ન તે ॥૩૦॥

टीका--‘अचेलगो य’ इत्यादि ।

મહાયશ્વમા=પૅરુત્રયવ્યાપ્તકીર્તિના । દ્વિવિધલિંગે=અચેલકથ તથા વિવિ

ધવસ્ત્રપારિત્યા ચ દ્વિભેદે સાધુવેપે । તે=મરત. પ્રિપ્ત્યય-સમયઃ કથ ન ? ।
इदं गाथाद्वयं व्याख्यातमायम् ॥२९॥३०॥

‘अचेलगो’ इत्यादि, ‘एकज्जप्पवन्नाण’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(જો અચેલગો ધમ્મો-ય અચેલક ધર્મ) મહાયશસ્વી પ્રભુવર્ધમાન સ્વામી ને જો વહ અચેલક-પરિમિત, જીર્ણપ્રાય તથા અલ્પ મૂલ્ય વાલે શ્વેતવસ્ત્રોં કા પરિધાન કરના રૂપ મુનિધર્મ કહા હૈ, તથા (જો ઇમો સતરુત્તરો-યઃ અય સાન્તરોત્તર) મહાયશસ્વી પાર્શ્વનાથ સ્વામી ને જો પ્રમાણ સે ણ્વ વર્ણ સે વિશિષ્ટ તથા ઉત્તર-બહુમૂલ્ય વસ્ત્રોં કા પરિધાન કરનારૂપ મુનિધર્મ કહા હૈ । સો (‘एकज्जप्पवन्नाणं विसेसे’ किं नु कारण-एककार्यप्रपन्नयो विशेषे किं नु कारणम्) મુક્તિરૂપ ઇક કાર્યમે પ્રવૃત્ત ઇન દોનોં તીર્થકરો કો ધર્માચરણ કી વ્યવસ્થા મે તેસે ભેદ ના ક્યા કારણ હૈ ? જર કારણ મે ભેદ હોતા હૈ તથ કાર્ય મે ભી ભેદ હો જાતા હૈ પરંતુ યહા તો એસા હૈ નહીં કારણકી મુક્તિરૂપ કાર્ય મે કિસી

“अचेलगो” इत्यादि । “एकज्जप्पवन्नाण” इत्यादि ।

અન્વયાત્—જો અચેલગો ધમ્મો-યઃ અચેલક ધર્મ મહાયશસ્વી પ્રભુ વર્ધમાન સ્વામીએ જે એ અચેલક-પરિમિત, જીર્ણપ્રાય તથા અલ્પ મૂલ્યવાળા શ્વેતવસ્ત્રને પરિધાન કરવારૂપ મુનિધર્મ બતાવેલ છે તથા જો ઇમો સતરુત્તરો-યઃ અય સાન્તરોત્તર મહાયશસ્વી પાર્શ્વનાથ સ્વામીએ જે પ્રમાણથી અને વર્ણથી વિશિષ્ટ તથા ઉત્તર-બહુમૂલ્ય વસ્ત્રોને પરિધાન કરવારૂપ મુનિધર્મ બતાવેલ છે તે પછી ‘एकज्जप्पवन्नाणं विसेसे’ किं नु कारण-‘एककार्यप्रपन्नयो’ વિશેષે किं नु कारण-મુક્તિરૂપ એક કાર્યમા પ્રવૃત્ત આ બન્ને તીર્થકરોના ધર્માચરણની વ્યવસ્થામા આવો ભેદનું કારણ શું છે ? જ્યારે કારણમા ભેદ હોય છે ત્યારે કાર્યમા પણ ભેદ બની જાય છે પરંતુ આમા તો એવું કાંઈ છે નહીં કારણ કે મુક્તિરૂપ કાર્યમા કાંઈ પણ તીર્થકરને

एव केजिना पृष्ठे गौतमो यदुक्तं तदुच्यते—

मूलम्—केसिमैव ब्रुवाण तु, गोयमो इणमव्ववी ।

विज्ञाणेण समागमम धम्मं साहणमिच्छिंथे ॥३१॥

अथा—केजिनमो ब्रुवाण तु, गौतम इदमब्रवीत् ।

विज्ञानेन समागम्य, र्मसाधनमिष्टम् ॥३१॥

टीका—‘केसिमैव’ इत्यादि ।

एव=पूर्वोक्तरीत्या ब्रुवाण=ब्रुवन्त केजिन तु गौतम इदमब्रवीत्=इदमब्रवीत् । यदुक्तं तदुच्यते—‘विज्ञाणेण’ इत्यादिना—हे भदन्त ! विज्ञानेन=केवलज्ञानेन समागम्य=यस्य यदुचित तथैव ज्ञात्वा र्मसाधनम्=धर्मोपकरण र्पास्त्यादिक पार्वतीनाथवर्द्धगानस्याभिध्याम् इष्टम्=अनुमतम्—अनु-
भी तीर्थकर सो भेद इष्ट नहीं है फिर कारण मे भेद क्यों ? (मेहावा-
सैधायी) हे मे गविन् (दुविदे लिङ्गे—द्वित्रिरे लिङ्गे) अचेलरूप तथा विवि-
धवर्ण बहुमूल्य पद्मरूप, इन दो लिङ्गो मे (ते विप्पच्चओ कह न—ते विप्र-
त्ययः कथन) आपको सदेह क्यों नहीं होता है ॥२९॥३०॥

केशी श्रमण के प्रश्नने पर गौतम स्वामी ने क्या कहा ? सो कहते
हैं—‘केसिमैव’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(एव=एवम्) इस पूर्वोक्त रूप से (ब्रुवाण=ब्रुवाणम्)
(केमि=केजिनम्) केशी श्रमणकुमार से (गोयमो इणमव्ववी=गौतम इदम्
अब्रवीत्) गौतम स्वामी ने इस प्रकार कहा—हे भदन्त ! (विज्ञाणेण समा
गम्य=विज्ञानेन समागम्य) विज्ञान=केवलज्ञान से जिस को जो उचित या
उस को उम्मी रूप से जानकर (धम्मसाहणम्—र्मसाधनम्) वह र्मसाधन

लेह लाओ। नहीं तो कारण भा लेह ना भा ? मेहायी—मगायी भेधाविन् । दुविदे
लिङ्गे—द्वित्रिरे लिङ्गे अचेलरूप तथा—विविध वर्ण बहुमूल्य पद्मरूप आ थे दि गोभा
ते विप्पच्चओ कह न—ते विप्रत्यय कथन आपने भ देह था भाटे नहीं थतो ? ॥२९॥३०॥

केशी श्रमणना पूछायी गौतम स्वामीओ गु कह्यु ? तेने उछेउ —“केसीमैव”
इत्यादि ।

अन्वयार्थ—एव=एवम् आ पूर्वोक्तरीत्या ब्रुवाण=ब्रुवाणम् पूछयावाण केमि-
केशिनम् केशीकुमार श्रमणने गोयमो इणमव्ववी=गौतमः इदमब्रवीत् गौतमस्वामीओ
आ प्रकारे कह्यु ?—हे भदन्त विज्ञाणेण समागम्य=विज्ञानेन समागम्य विज्ञान-
नेन ज्ञाननथी जेने जे उचित छतु जेने जेअ इयथी जल्लीने र्मसाहणम्—र्म

જાતમ્ । અપ ભાવઃ—પૂર્વાન્તિમતીર્થકરશિષ્યા ક્ષુજજડા વક્ષજડાશ્ર ભવન્તિ । તેભ્યો રક્તવસ્ત્રાદીનામનુજા યદિ ભીયતે, તદા તે ક્ષુજજડત્વેન વક્ષજડત્વેન ચ વસ્ત્રરક્ત નાદાવપિ પ્રગર્ભિતં દુર્ધૃતં પ્રયમાન્તિમતીર્થદ્વારાભ્યા તેભ્યો રક્તવસ્ત્રાદીનામનુજા ન દત્તા । મધ્યવર્તિતીર્થકરાણા શિષ્યાસ્તુ ન તથા, કિં તુ ક્ષુજપ્રજા ભવન્તિ । બતસ્તેવા રક્તાદિરક્તમપ્નુજ્ઞાતમ્ ॥૩૧॥

કિંચ—

મૂલમ્—પચ્ચત્થયં ચૈ લોગસ્સ, નાણાવિહંવિકપ્પણં ।

જત્તત્થ ગહણત્થ ચં, લોગે લિંગપંઓયણ ॥૩૨॥

છાયા—પ્રત્યયાર્થ ચ લોકસ્ય, નાનાપિધવિરત્પનમ્ ।

યાત્રાર્ય ગ્રહણાર્ય ચ, લોકે સ્ત્રિપ્રયોજનમ્ ॥૩૨॥

ટીકા—‘પચ્ચત્થય’ इत्यादि ।

हे भदन्त ! लोकस्य प्रत्ययार्थम्=एते जैनसाधव सन्तीतिजनाना ज्ञानार्थ

(इच्छिय-इष्टम्, पार्श्वनाथ एव वर्द्धमान प्रभुने कहा है । इसका तात्पर्य—इस प्रकार है पूर्व ऐव अन्तिम तीर्थकर के शिष्य क्षुजजड एव वक्षजड होते हैं । यदि उनके लिये रक्त वस्त्र आदि के धारण करने की आज्ञा दे दी जाती तो वे क्षुजजड एव वक्षजड होने की वजह से वस्त्रों को रगने लग जाते । इसलिये प्रथम तथा अन्तिम तीर्थकरों ने रक्तवस्त्र आदि धारण करने की आज्ञा प्रदान नहीं की है । मध्यवर्ति तीर्थकरों के शिष्य ऐसे नहीं हैं किन्तु क्षुज प्रज हैं । इसलिये उन्होंने ने उनको पाचवर्ण के वस्त्र आदि धारण करने की आज्ञा दी है ॥३१॥

और—‘पचत्थय’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त ! (लोगस्स पचत्थय—लोकस्य प्रत्ययार्थम्)

સાધનમ્ એ ધર્મ સાધન ઇચ્છિય—ઇષ્ટમ્ પાર્શ્વનાથ અને વર્ધમાન પ્રભુએ બતાવેલ છે એવું તાત્પર્ય આ પ્રકારથી છે—પ્રથમ અને છેલ્લા તીર્થકરના શિષ્ય ક્ષુજજડ (એ જ છતાં અણુમણ) અને વક્ષજડ વાકે અને (અણુસમણ) હેય છે જો એમને મ દે હાથ વસ્ત્રના ધારણ કરવાની આજ્ઞા આપી દેવાના આવત તો ક્ષુજજડ વક્ષજડ હોવાના કારણે વસ્ત્રોને રગવા આદિમા પણ પ્રવૃત્તિ કરવા લાગી જાત આજ કારણે પ્રથમ તથા છેલ્લા તીર્થ કરેએ હાથ વસ્ત્ર આદિના ધારણ કરવાની આજ્ઞા આપેલ નથી વચ્ચેના તીર્થ કરેના શિષ્ય એવાનથી કિંતુ ક્ષુજ પ્રજ છે આ કારણે એમણે તેમને પાચવર્ણના વસ્ત્ર આદિ ધારણ કરવાની આજ્ઞા આપેલ છે ॥૩૧॥

વળી પણ—‘પચ્ચત્થય’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त ! लोगस्स पचत्थय—लोकस्य प्रत्ययार्थम् “आ जैन

નાનાવિધવિકૃત્પનમ્=નાનાપ્રકારોપકરણાણામન તાર્થકર. કૃતમ્। અય માત્ર.—એતે જૈનમાયર સન્તીતિ પ્રતીતિ લોભાશ્ચરિતિ સમાયાન્તુ’ ઇતિ હેતો સદોરક મુચ્ચવિક્ષિતારજોહરણાદિક નાનાવિધમુપકરણ સાધુના કૃતે નિર્દિષ્ટમ્। એતાન્યુપકરણાનિ યતિવેવ પ્રતિનિયતાનિ, નાન્યેષુ। યદિ સાધુના લિદ્ગમનિયત ભવેત્, તદા ધૂર્તો અપિ આત્માન સાધયો પદેયુ’। તતથ સાધુષ્વપિ લોકાના વિશ્વાસો ન સ્યાત્। અત એર ભગવતા સદોરકમુચ્ચવિક્ષિતારજોહરણાદિકમ્ ઉપકરણ સાધુના કૃતે નિર્દિષ્ટમિતિ। તથા યાત્રાર્થમ્ યાત્રા=સયમનિર્વાહસ્તદર્થ—ઉપકરણ વિના વર્ષાની સયમગર્થેવ સ્યાત્, ગ્રહણાર્થમ્—ગ્રહણ=સ્યસ્ય વાન તદર્થે કથચિચિત્તવિપ્લવોત્પત્તારપિ મુનિરહમસ્મીતિ જ્ઞાનાર્થ લોકે લિદ્ગસ્ય સાધુનેપસ્ય પ્રયોજનમમ્તિ ॥૩૨॥

‘યે જૈનસાધુ હૈ’ હસ પ્રકાર સેલૌરિકજનોં કો સમજાને કે લિયે (નાના વિદ્ધ વિકૃત્પન—નાનાવિધવિકૃત્પનમ્) નાના પ્રકાર કે ઉપકરણોં કાવિધાન તીર્થકરોં ને મિયા હૈ। ‘યે જૈનસાધુ હૈ’ હસ વાત કો લોક જલ્દી સમજ જાવેં હસલિયે સદોરકમુચ્ચવિક્ષિતાર, રજોહરણ આદિ નાના પ્રકાર કે ઉપકરણ સાધુઓં કે લિયે નિર્દિષ્ટ કિયે ગયેં હૈ। યે સર ઉપકરણ યતિજનોં મેં હી પ્રતિનિયત હૈ અન્ય મેં નહીં। યદિ સાધુજનો કા ચિદ્ધ અનિયત હોતા તો ધૂર્તજન ભી અપને કો સાધુ કહને લગ જાતે તો હસ તરફ લોગોં કા વિશ્વાસ યતિજનોં મ નહીં હોતા, હસીલિયે ભગવાન ને યદ્ પૂર્વોક્ત યતિચિદ્ધ નિયમિત ક્રિયા હૈ। તથા (જત્તથ ગ્રહણત્થ ચ લોગે લિંગપશોયણ—યાત્રાર્થ ગ્રહણાર્થ ચ લોકે લિદ્ગપ્રયોજનમ્) યાત્રા કે લિયે—સયમ નિર્વાહ કે લિયે—એવ કથચિન્ ચિત્તમેં વિપ્લવ ઉત્પન્ન હોને પર ભી ‘મૈમુનિ હૈ’ હસ પ્રકાર અપને જ્ઞાન કે લિયે હસ લોકમેં સાધુચિદ્ધ કો પ્રયોજન હૈ ॥૩૨॥

સાધુ છે’ આ પ્રકારથી લૌકિક જનોને સમજવાને માટે નાનાવિધવિકૃત્પન—નાનાવિધવિકૃત્પનમ્ અનેક પ્રકારના ઉપકરણોનું વિધાન તીર્થકરોએ કરેલ છે “આ જૈનસાધુ છે” આ વાતને લોકો જલ્દીથી સમજી જાય આ માટે સદોરકમુચ્ચવિક્ષિતાર, રજોહરણ, આદિ નાના પ્રકારના ઉપકરણ સાધુઓને માટે નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલ છે આ સમગ્ર ઉપકરણ યતિજનોમાં પણ પ્રતિનિયત છે અન્યમાં નહીં જો સાધુ જનોનું ચિન્હ અનિયત હોત તો ધૂર્ત માણસો પણ પોતાની જાનને સાધુ કહેવા લાગી જાત આથી લોકોનો વિશ્વાસ યતિજને મા ન રહેત આ તરફ ભગવાને આ પૂર્વોક્ત યતિચિન્હ નિયમિત કરેલ છે તથા જત્તથ ગ્રહણત્થ ચ લોગે લિંગપશોયણ—યાત્રાર્થ ગ્રહણાર્થ લોકે લિદ્ગપ્રયોજનમ્ યાત્રાના માટે સયમનિર્વાહના માટે અને કથચિત્ત ચિત્તમાં વિપ્લવ ઉત્પન્ન થવા છતાં પણ ‘હું મુનિ છું’ આ પ્રકારે પોતાના જ્ઞાનના માટે આ લોકમાં સાધુચિન્હનું પ્રયોજન છે ॥૩૨॥

કિં ચ--

પૂર્વ--અહં ભવે" પડ્ઠણા ડે, મોક્ષસંભૂયસાહણે ।

નાણ ચ દર્શનં ચૈવ, ચરિત્તં ચૈવ નિચ્છયે ॥૩૩॥

જાયા--અથ ભવતિ પ્રતિજ્ઞા તુ, મોક્ષસદ્ભૂતસાધનમ્ ।

જ્ઞાન ચ દર્શનં ચૈવ, ચારિત્ર ચૈવ નિશ્ચયે ॥૩૩॥

ટીકા--'અહ' ઇત્યાદિ ।

'પ્ર' શબ્દો વિશેષાર્થઘોષક' । ત વિશેષાર્થમેવાહ-હે ભદ્રન્ત ! નિશ્ચયે=

નિશ્ચયનયે જ્ઞાન ચ, દર્શનં ચૈવ, ચારિત્ર ચૈવ=જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાણિ મોક્ષસદ્ભૂત
સાધનમ્-મોક્ષસ્ય સદ્ભૂત=વાસ્તવિક સાધન=કારણમ્, અસ્તિ. ઇતિ પ્રતિજ્ઞા-
પ્રતિજ્ઞાન પ્રતિજ્ઞા-અનુપગમ સિદ્ધાન્ત ઇતિ યાદ્યદ્ ભવતિ તુ=ભવત્યેવ-અસ્ત્યેવ
પાર્શ્વરૂપમાનતીર્થકુરો । અથ માત્ર-નિશ્ચયનયે તુ જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાણ્યેવ મોક્ષસા
ધનમ્ । તત્ર નાસ્તિ લિદ્ધ મત્યાદર । શ્રયતે હિ-ભરતાદીના લિદ્ધ વિનાઽપિ
કેવલોત્પત્તિરિતિ । અતોઽત્રનયે લિદ્ધમર્કિચિત્તરમેવેતિ ભગવતોઃ પાર્શ્વરૂપમાન

ફિર મી--'અહ' ઇત્યાદિ । ~

અન્યથાર્થ--હે ભદ્રન્ત ! (નિચ્છયે-નિશ્ચયે) નિશ્ચયનય ની અપેક્ષા

સે (નાણ ચ દર્શનં ચૈવ ચરિત્તં ચૈવ-જ્ઞાન ચ દર્શનં ચૈવ ચારિત્ર ચૈવ) જ્ઞાન,
દર્શનં એવ ચારિત્ર યહી (મોક્ષસંભૂય સાહણે-મોક્ષસદ્ભૂતસાધનમ્)
મોક્ષ ના વાસ્તવિક સાધન છે । ઇસ પ્રશ્નના કા (પડ્ઠણા-ભવે-પ્રતિજ્ઞા
ભવતિ) સિદ્ધાન્ત દોનો તીર્થકુરો કા છે । તાત્પર્ય ઇસ કા યહ છે કિ નિશ્ચ-
યનય કે અનુસાર જય મોક્ષ કે વાસ્તવિક સાધન કા વિચાર કિયા જાતા
છે તો સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન એવ સમ્યક્ચારિત્ર કી એકતા હી મોક્ષ
ની એક વાસ્તવિક અગ્રાધ હેતુ છે । ઇસમે લિદ્ધ કે પ્રતિજ્ઞા હ નહી છે ।
કરો કિ જાણો મે તેસી રૂઝે યથાઈ છે-જેસે ભરતચક્રવર્તી કો મુનિલિદ્ધ

છતા પશુ--"અહ" ઇત્યાદિ ।

હ ભદ્રન્ત ! નિચ્છયે-નિશ્ચયે નિશ્ચય નયની અપેક્ષાથી નાણ ચ દર્શનં ચૈવ

ચારિત્ર ચૈવ-જ્ઞાન ચ દર્શનં ચૈવ ચારિત્ર ચૈવ જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર એ ૪
મોક્ષસંભૂયસાહણે-મોક્ષસદ્ભૂતસાધનમ્ મોક્ષનું વાસ્તવિક સાધન છે આ
પ્રકારનો પડ્ઠણા ભવે-પ્રતિજ્ઞા ભવતિ સિદ્ધાન્ત ધો-ને તીર્થ કુરોનો છે-તાત્પર્ય આનું
એ છે કે નિશ્ચયનયના અનુસાર જ્યારે મોક્ષના વાસ્તવિક સાધનનો વિચાર કરવામાં
આવે છે તો સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ ચારિત્રની એકતાજ મોક્ષનું એક

योरस्त्यैकमत्यम् । व्यवहारनये तु लिङ्गस्यापि मोक्षसाधनतेत्यते एव । अतो व्यवहारनये मोक्षसाधनभूतस्य लिङ्गस्य भेदेऽपि निश्चयनये जानदर्शनचारित्र्यरूप मोक्षसदभूतसाधनस्याभेदेन न लिङ्गभेदो विदुषा विप्रत्ययहेतुरिति ॥३३॥

गौतमस्योत्तर त्या केशीमुनिः प्राह—

मूलम्—साहु गोयम । पण्णा ते । छिण्णो मे ससंओ इमो ।

अन्नो वि ससंओ भेज्जं, तं मे कहंसु गोयमा । ॥३४॥

त्रया—साधुगौतम ! प्रजा ते, छिन्नो मे सशयोऽयम् ।

अन्योऽपि सशयो मम, त मे स्थय गौतम ! ॥३४॥

टीका—‘साहु गोयम’ इत्यादि ।

हे गौतम ! ते=तत्र प्रज्ञा=बुद्धि साधु=शोभना अस्ति । मे=मम सशयः=

के बिना भी केवलज्ञान की उत्पत्ति हुई कही गई है । इसलिये इस नयकी दृष्टि में लिङ्ग अकिञ्चित्कर है । इस विषय में न तो श्री भगवान् पार्श्वनाथ प्रभु को कोई विवाद है और न प्रभु महावीर स्वामी को ही । जब व्यवहारनय की दृष्टि से विचार किया जाता है, तो लिङ्ग में भी मोक्षसाधनता मानी गई है । इसीलिये व्यवहार की अपेक्षा मोक्ष का साधनभूत लिङ्ग भिन्न होने पर भी निश्चय की अपेक्षा से उसमें कोई भेद नहीं है । अतः इस अपेक्षा लिङ्ग भेद विप्रत्यय-सन्देह का कारणभूत विद्वाना की दृष्टि में नहीं हो सकता है ॥३३॥

गौतमस्वामी के उत्तर को सुनकर केशी भ्रमण कहते हैं—‘साहु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(गोयम-गौतम) हे गौतम ! (ते-ते) आपकी (पण्णा—

वास्तविक अबाध हेतु छे आभा सिगना तरक्क आग्रह नथी केभक्के शाओमा ओवी केटलीओ कथाओ छे —जेम बनत—यकेवता’ने मुनिलिगना वगर पण्ण केवणज्ञाननी उत्पत्ति यथेल होवानु भतावायेल छे आथी आ नयनी ह्ण्टीमा सिग अडिअितर छे आ विषयमा न तो भगवान् पार्श्वनाथनो केछ विवाद छे अने न तो प्रभु महावीरनो पण्ण ज्यारे व्यवहार नयनी ह्ण्टीथी विचार करवाभा आवे छे तो सिगमा पण्ण मोक्ष साधना मानवामा आवी छे आ जग्गु व्यवहारनी अपेक्षा मोक्षना साधनभूत सिग भिन्न होवा छता पण्ण निश्चयना अपेक्षाथी ओनामा केछ खेद नथी आथी ओ अपेक्षा सिगलेद विप्रत्यय-सन्देहनु ठारणभूत विद्वानोनी ह्ण्टीमा यछ थजतु नथी ॥३३॥

गौतम स्वामीना उत्तरने सालणीने केशीभ्रमणे कछु तेने कहे छे—‘साहु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(गोयम-गौतम) हे गौतम ! ते-ते आपकी पण्णा-प्रज्ञा बुद्धि

લિદ્ગચિપયઃ સન્દેહઃ ત્રિન્નઃ=અવગતઃ। અથાઽન્યોઽપિ મમ સગયોઽસ્તિ। હે મહાભાગ ગૌતમ ! ત મે કથય=તસ્ય સગયમ્પ ઉત્તર મળ દેદિ ॥૩૪॥

અધાન્યદપિ વસ્તુતત્ત્વમ્પ જ્ઞાય જાનન્નાપિ કેશિમુનિઃ શિષ્યસગયાપનોદનાય ગૌતમ યથા પૃષ્ઠાસ્તથોચ્યતે—

મૂલમ્—અણેગાણ સહસ્રાણં, મંજ્ઞે ચિદ્વસિ ગોયમા ॥

તે ય તે અભિગચ્છન્તિ, કેહં તે નિજિયા તુમે ॥૩૫॥

છાયા—અનેકેપા સહસ્રાણા, મન્યે તિષ્ઠસિ ગૌતમ !

તે ચ ત્વામભિગચ્છન્તિ, યથ તે નિર્જિતાસ્ત્વયા ॥૩૫॥

ટીકા—‘અણેગાણ’ इत्यादि ।

હે ગૌતમ ! ત્વમ્ અનેકેપામ્=ચૂના સહસ્રાણામ્—ગુહસહસ્રસરયજ્ઞાના પ્રક્રમાત્ શત્રૂના=મધ્યે તિષ્ઠસિ। તે ગુહસહસ્રસરયજ્ઞા શત્રવશ્ચ ત્વામ્ અભિગચ્છન્તિ=

પ્રજ્ઞા) બુદ્ધિ (સાહુ સાધુ) ઘટુત અચ્છી હે જો (મે-મે) મેરા (હમો-મસઓ છિણ્ગો-અય સગય છિન્ન.) યહ લિદ્ગચિપક સગય આપને દૂર રૂર દિયા હૈ । (મજ્ઞ અન્નો વિ મસઓ-મમ અન્યોઽપિ સગય) મુજ્ઞે કુટ્ઠ ઓર ભી સદેહ હૈ સો (ગોયમા-ગૌતમ) હે ગૌતમ ! આપ (ત રૂરસુ ત રૂથય) ઉસકો ભી કહિયે ॥૩૪॥

ફિર વસ્તુ તત્ત્વમો સ્વય જાનતે હુણ ભી કેશી શ્રમણ શિષ્યો કે સગય મો દૂર કરને કે લિયે ગૌતમસ્વામી સે પૂછા સો રૂહતે હૈ—‘અણેગાણ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(ગોયમ-ગૌતમ) હે ગૌતમ ! આપ (અણેગાણસહસ્રાણ મજ્ઞે ચિદ્વસિ-અનેકેપા સહસ્રાણા મન્યે તિષ્ઠસિ) અનેક હજારો શત્રુઓ કે વીચ મેં ઠહરે હુણ હો (તે ય તે અભિગચ્છન્તિ-તે ચ ત્વા અભિગચ્છન્તિ) વે સબ શત્રુ આપ પર આક્રમણ કરતે હૈ । અત મૈ આપ સે યહ પૂછ રહા

સાહુ-સાધુ ધણી જ ઉત્તમ છે આપે મે-મે મારા આ હમો સસઓ છિણ્ગો-અય સગય છિન્ન લિગ વિધયક સગય દૂર કરી દીધા છે મજ્ઞ અન્નો વિ સસઓ મમ અન્યોઽપિ સગય મારા મનમા એક ખીએ પણ સદેહ છે તો ગોયમા-ગૌતમ હે ગૌતમ ! આપ ત રૂરસુ-ત કથય એવું પણ નિવારણ કરો ॥૩૪॥

પછી વસ્તુ તત્ત્વને ચોતે જાણતા હોવા છતા પણ કેશી શ્રમણે શિષ્યોના સથ યને દૂર કરવા માટે ગૌતમ સ્વામીને પૂછ્યું તેને જહે છે — ‘અણેગાણ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ગોયમ-ગૌતમ હે ગૌતમ ! અણેગાણસહસ્રાણ-મજ્ઞે ચિદ્વસિ—અનેકેપા સહસ્રાણા મન્યે તિષ્ઠસિ અનેક હજારે શત્રુઓની વચમા રહેલા છે। તે ય તે અભિગચ્છન્તિ-તે ચ ત્વા અભિગચ્છન્તિ સઘના શત્રુ આપના ઉપર આક્રમણ

તવાભિમુખ ધારન્તિ । ત્વા પરામવિતુમિચ્છયા । હે મહાભાગ ! તે શત્રવસ્ત્વયા
 કથ નિર્જિતાઃ ? અય માય.—હે ગૌતમ ! તવ કેવલજ્ઞાનાનુત્પાદાત્ રૂપાયાદયો-
 ઽનેકમહસસલ્પકાઃ શત્રવસ્ત્વા જેતુ ત્વદભિમુખ ધાવન્તિ । તે દુર્જયાઃ શત્રવસ્ત્વયા
 પરાજિતા । દૃશ્યતે ચ તત્પરાજયફલ તવ પ્રશમાદિકમ્ । અતો હે ગૌતમ ! ત્વા
 પૂચ્છામિ, એતે શત્રવસ્ત્વયા કથ નિર્જિતાઃ ? ઇતિ । તૃતીયચરણે યદ્વિતીય
 'તે' ઇતિ પદ, તત્ર દ્વિતીયાર્થે પઠી બોધ્યા ॥૩૫॥

ગૌતમ' પ્રાઢ--

મૂલમ્—એમે જિણે જિંયા પચે, પચે જિણે જિંયા દંસ ।

દસેહા ડ જિણિંતા યા, સવ્વંસત્તુ જિણામિહં ॥૩૬॥

ઝાયા—એકસ્મિન્ જિતે જિતા પચ્ચ, પચ્ચસુ જિતેષુ જિતા દશ ।

દશયા ત જિત્વા સ્વલુ, સર્વગત્તૂન્ જયામ્યહમ્ ॥૩૬॥

ટીકા—'એમે જિણ' इत्यादि ।

एकस्मिन्=सकलभावशत्रुप्रधाने आत्मनि जिते सति पञ्चजिताः । इहात्मशब्देन

हू कि (तु मे-त्वया) आपने (ते-ते) उन सब को (कह निज्जिया-कथ-
 निर्जिता) कैसे जीतलिया ।

भावार्थ—केवलज्ञान उत्पन्न नहीं होने से अभीतक आन्तरिक शत्रु
 परास्त नहीं हो सके हैं, इसीलिये केशी श्रमण गौतम से यह पूछ
 रहा हूँ कि इस अवस्था में आप के ऊपर हजारों शत्रु आक्रमण करने
 के लिये खड़े हैं फिर भी आप पराजय जन्य फल प्रशमादिक देखने
 में जो आ रहे हैं उससे पता पड़ता है कि उन शत्रुओं पर आपने विजय
 पाली है—अतः आपने वे शत्रु जिस प्रकार जीत लिये हैं यह मैं आपसे
 जानना चाहता हूँ ॥३५॥

કરે છે આથી હું આપને એ પૂછી રહ્યો છું કે, તુમે-ત્વયા આપે તે-તે એ સમજાને
 કહ નિજ્જિયા-કથ નિર્જિતાઃ કથ રીતે છતી લીધા

ભાવાર્થ—કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયેલ ન હોવાથી હજી સુધી આત્મિક શત્રુને પરાસ્ત
 કરી નહકાયા નથી આ કારણે કેથી શ્રમણ ગૌતમને એ પૂછી રહ્યા છે કે, આ અવ-
 સ્થામાં આપના ઉપર હજારો શત્રુઓ આક્રમણ કરવા માટે ઉભા છે છતાં પણ
 આપનો એ લોકો યરાજ્ય કરી શક્યા નથી આથી એવું બહુવામાં આવે છે કે એ
 શત્રુઓ ઉપર આપે વિજય મેળવી લીધી છે આથી આપે એ શત્રુઓને કયા પ્રકાર-
 થી છતી લીધા છે એ હું આપની પાસેથી બહુવા માશુ છું ॥૩૫॥

જીયો મનોમુલ્યે । એ આત્મા, ચત્તારઃ કૃપાયા ઇત્યેતે પશ્ચગ્રયો મયા જિતા
 इत्यर्थः । जीयस्य कृपायस्त्वा शत्रयो द्विगताग्रिपञ्चमसमग्रयसा ५२०० मन्ति ।
 भेदोपभेदसहिता. क्रोधादियश्चत्तारः कृपाया. आत्मानेतिपञ्चजिता इतिभावः ।
 तथा-पञ्चसु शत्रुषु जितेषु दश=दशसमग्रयसाः शत्रयो जिता. । पूर्वोक्ताः पञ्च,
 पञ्चेन्द्रियाणि चेति दश शत्रयो मया जिता इत्यर्थः । तु=पुन, दशधा=दशप्रकारान्
 शत्रून् जित्वा, अह सर्वशत्रून्=पूर्वोक्तान् दशविधान् नોકૃપાયા-ર્નિશ્ચ, મનુ=
 નિશ્ચયેન જયામિ ।

“अणेगाणसदस्साण, मज्जे चिद्वसि गोयमा ।” इति केणिम्यामिकृत
 मन्त्रम्योत्तरप्रदानार्थं प्रवृत्तस्य गातममहामुने ‘दमहा उ जिणिज्जाण, सन्वसत्तु

प्रत्युत्तर मे गौनमस्यामी ने इस प्रकार कृत्वा—‘एगे’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(એ-એકસ્મિન્) સમસ્તમાશ્વ શત્રુઓ મેં પ્રમાણભૂત
 આત્મા કે (જિણ-જિતે) જીત લેને પર (પાંચ જિણ-પાંચ જિતા.) મેંને એક
 આત્મા ઓર ચાર કૃપાય યે પાંચ શત્રુ જીત લિયે હૈ । જીવ કે કૃપાય
 રૂપ શત્રુ પાંચહજાર દો સૌ ૫૨૦૦ હૈ । ભેદ પ્રભેદ સહિત ક્રોધાદિ,
 ચાર કૃપાયો કો તથા એક આત્મા કો હસ પ્રકાર હન પાંચ કો જીત
 લિયા હૈ (પંચ જિણે દસ જિયા-પાંચસુ જિતેષુ દશ જિતા.) તથા હન
 પાંચો કે જીત લેને પર દશ શત્રુ વિજિત હો જાંતે હૈ—અર્થાત્ ‘પાંચ યે’
 પૂર્વોક્ત તથા પાંચ ઇન્દ્રિયા યે દસ શત્રુ જીત લિયે જાંતે હૈ । (દસહા ‘ઉ
 જિણિજ્જા’ સન્વસત્તુ અહ જિણામિ-દશધા ‘તુ જિત્વા ‘સર્વ શત્રુન્ અહ
 જિતામિ’ હન દસ શત્રુઓ કો જીત લેને પર હી મેં ને સમસ્ત’ શત્રુઓ
 કો નિશ્ચય સે જીત લિયા હૈ ।

પ્રત્યુત્તરમા ગૌતમસ્વામીએ આ પ્રકારે કહ્યું—“એમે” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—એ-એકસ્મિન્ સઘળા લાવ શત્રુઓમા પ્રધાનભૂત આત્માને જિયે-
 જિતે-જીતી લેવાથી પચજિણ-પાંચજિતા મે એક આત્મા અને ચાર કૃપાય આમ
 પાંચ શત્રુઓને જીતી લીધા છે જીવના કૃપાયરૂપ શત્રુ પાંચહજારને બસો (૫૨૦૦
 છે ભેદ પ્રભેદ સહિત ક્રોધાદિક ચાર કૃપાયોને તથા એક આત્માને આ પ્રમાણે
 પાંચેને જીતી લીધેલ છે પચજિણે દસજિયા-પાંચસુ જિતેસુ દશ જિતા તથા આ
 પાંચેને જીતી લેવાથી દશ શત્રુ જીતાં બધાં છે અર્થાત્ એ પૂર્વોક્ત પાંચ તથા પાંચ ઇન્દ્રીયો
 આમ દશ શત્રુઓ જીતી લેવાય છે દસહા ઉ જિણિજ્જા સન્વસત્તુ અહ જિણામિ-
 દશધા તુ જિત્વા સર્વશત્રુન્ અહ જિતામિ દશ શત્રુઓને જીતીને મે એ સઘળા શત્રુઓને
 નિશ્ચયથી જીતી લીધા છે

जिणामिह' इति मयन भेदोपभेदमहिता' कृपायाद् गो जिता जत तदाशय मोक्ष नीति ।
अन्यथा दशमरूपशत्रुविजयेऽनेकम'स्रगत्रुविजय. कथं संपद्येत ? ।

शत्रवोऽनेकानि सहस्राणि यथा सन्ति तथा प्रदुर्धन्ते—

तत्र कृपायाणा द्विगताधिरूपश्चसहस्राणि भेदाः सन्ति । क्रोध-मान-माया-
लोभाद्यत्वार' कृपाया ।

(१) एषा प्रत्येकमनन्तानुबन्ध्यादि भेदाच्चत्वारो भेदाः । तत्र चतुर्विधस्य
क्रोऽस्यैकसद्व्यक्रममुच्चयजीवेन चतुर्विधतया दण्डकैश्च मिलित्वा पञ्चविंशत्या

जन् केशिभ्रमण कुमार ने गौतम महाप्रुनि से इससे पूर्व की गाथा
में ऐसा पृडा ग कि "अणेगाणसहस्साण मज्जे चिट्ठसि गोयमा" तब
उनके इस प्रश्न का उत्तर जो गौतम स्वामी ने ऐसा दिया है कि 'दसहा
उ विजित्ता ण सव्वसत्तु जिणामिह" सो इस से उनका ऐसा आशय ज्ञात
होता है कि उन्होंने ने भे' प्रभेद महित कपायों का जीतना ही प्रकट किया
है । अन्यथा- जो ऐसा उनका अभिप्राय यही होता तो "दश शत्रुओं
को मैंने जीत लिया है" यह मयन उन का कैसे सगन माना जा सकता ।
शत्रु अनेक हजार जिस प्रकार से है वह प्रकारता इस प्रकार है— ।

(१) मूल में क्रोध, मान, माया एव लोभ ये चार कृपाय हैं-इन
क्रोधादिक चार कृपायों का सामान्य जीव सहित चौबीस दण्डकों के साथ
अर्थात् इन पचीस के साथ गुणा करने पर १००--१०० ही भौ भेद हो
जाते हैं । अर्थात् ये क्रोधादिक चार कृपाय प्रत्येक अनन्तानुबन्धी अप्रत्याख्यान
प्रत्याख्यान तथा सज्जलन के भे' से ४-४-४-४ रूप हैं-अनन्तानुबन्धी क्रोध,

न्यादि देशी भ्रमण कुमार ने गौतम महाप्रुनीने आनाथी पड़ेलानी गाथाभा के
प्रकारतु पूर्व पृडा है, "अणेगाण सहस्साण मज्जे चिट्ठसि गोयमा" त्यादे भेभना
के प्रश्नने उत्तर ने गौतमस्वामीने भेवे आयेले छि है, "दसहा उ विजित्ताण
सव्वसत्तु जिणामिह" आनाथा भेभने भेवे आशय ज्ञाती शनय छि है, भेभने
ले प्रलेद महित कपाये ने छतवानु अ प्रगट कट्टेले छि अन्यथा-ले भेभने भेवे
अभिप्राय न थात तो "दस शत्रुओंने छती लेवाधी भधण शत्रुओंने भे छता
लीधा छि" आ प्रकारतु कहेतु तेमनु कछ रीते सगत भानी शकय शत्रु अनेक
हजार ने प्रकारना छि तेनी प्रकारता आ प्रभावे छि --

(१) मूलभा क्रोध, मान, मायाने लोभ आ चार कृपाय छि आ क्रोधादिक चार
कृपायानु सामान्य छव सहित चौबीस दण्डकानी साथे अर्थात् आ पचीसनी साथे
गुणाकार करवाथ १००-१०० लेद यध नय छि अर्थात् आ क्रोधादिक चार कृपाय
प्रत्येक अन तानु बन्धी अप्रत्याख्यान, प्रत्याख्यान, तथा सज्जलनना लेदथी ४-४-४-४
११६

ગુણિતેન શત ભેદા ભવન્તિ । एष मानादीना त्रयाणामपि प्रत्येकं शत भेदाः ।
ततश्च कृपायाणा चत्वारि शतानि ४०० भेदा भवन्ति ।

(૨) અન્ય પ્રકારેનાપિ ક્રોધાદીના ચતુર્ણાં, કૃપાયાણા પ્રત્યેક ચત્વારો ભેદા ભવન્તિ । તદ્ યથા-આમોગનિર્વર્તિતઃ ૧, અનામોગનિર્વર્તિત ૨, ઉપશાન્તઃ (અનુદયાવસ્થ) ૩, અનુપશાન્તઃ (ઉદયાવલિકાપ્રવિષ્ટ) ૪ । આમોગનિર્વર્તિતાદિ ભેદાનચતુર્વિધસ્ય ક્રોધસ્ય एषामन्यकसमुच्चयजीवेन, ચતુર્વિધત્યા દષ્ટકૈશ્ચ મિલ્ત્વા પશ્ચર્ણિજત્યા ગુણિતેન શત ભેદા ભવન્તિ । एष मानादीनामपि शत शत भेदा भवन्ति । તતથ કૃપાયાણા ચત્વારિ શતાનિ ૪૦૦ ભેદાઃ ભવન્તિ ।

અપ્રત્યાખ્યાન ક્રોધ, પ્રત્યાખ્યાન ક્રોધ, સજ્વલન ક્રોધ, હમ પ્રકાર યે ચાર ક્રોધ હો જાતે છે । હસી પ્રકાર માન, માયા, લોભ એ ૪-૪ ચરિ ૨ જાનનાં ચાહિયે । इन ४-४ का पूर्वोक्त पचीस के साथ गुणा करने से १००, १००, १००, १०० હમ પ્રકાર ૪૦૦ ભેદ ક્રોધાદિકોં કે હો જાતે છે ।

(૨) અન્ય પ્રકાર સે એી इन क्रोधादिक चार कृपायों के प्रत्येक के चार चार भेद होते हैं-वे ये हैं-१ आमोगनिर्वर्तित, अनामोगनिर्वर्तित, उपशान्त (अनुदयावस्थ) अनुपशान्त (उदयावलिकाप्रविष्ट) । इन अमोगनिर्वर्तित आदि के भेद से चतुर्विध क्रोध का सामान्य जीव सहित चौबीस दंडकों के साथ अर्थात् इन पचीस के साथ गुणा करने से हम क्रोध का सौ १०० भेद हो जाते हैं । उसी तरह मानादिक कृपायों के भी सौ-सौ-१००-१०० भेद जानना चाहिये । हम तरह इस द्वितीय प्रकार से भी इन क्रोधादिकों के चार सौ ४०० भेद हो जाते हैं ।

૩૫ છ અનાનુમયી ક્રોધ અપ્રત્યાખ્યાનક્રોધ, પ્રત્યાખ્યાનક્રોધ, સજ્વલનક્રોધ આ પ્રકારે એ ચાર ક્રોધ થઈ જાય છે આજ પ્રકારે માન, માયા, લોભ પણ ચાર ચાર બંધવ ભેડે એ આ ચાર ચારનું પૂનાડત પચ્ચીસની સાથે ગુણવાથી ૧૦૦, ૧૦૦, ૧૦૦, ૧૦૦ આ પ્રકારના ૪૦૦, ચારસો ભેદ ક્રોધાદિકોના થઈ જાય છે ।

(૨) અન્ય પ્રકારથી પણ આ ક્રોધાદિક ચાર કથાયોના પ્રત્યેકના ચાર ચાર ભેદ હોય છે -તે આ પ્રમાણે છે ૧ આમોગનિર્વર્તિત અનામોગનિર્વર્તિત, ઉપશાન્ત, અનુપશાન્ત આ આમોગ નિર્વર્તિત આદિના ભેદથી ચતુર્વિધ ક્રોધના સામાન્ય જીવ સહિત ચોવીસ દડકોની સાથે અર્થાત્ આ પચીસની સાથે ગુણાકાર કરવાથી આ ક્રોધના ૧૦૦, ભેદ થઈ જાય છે આજ પ્રકારે માનાદિક કથાયોના પણ સો-સો ૧૦૦, ૧૦૦, ભેદ જણવા ભેઈએ આની રીતે આ બીજા પ્રકારથી પણ આ ક્રોધાદિકોના ચારસો ભેદ થઈ જાય છે

(३) पुनरन्यप्रकारेण कृपायाणा चत्वारो भेदाः । तद् यथा-आत्मनिष्ठ-
 णित्त - (स्वनिमित्तम्) १, परप्रतिष्ठित - (परनिमित्तम्) २ तदुभयप्रतिष्ठित -
 (भ्यपरनिमित्तम्) ३, अप्रतिष्ठित - (निरर्थकम्) ४ । तत्रात्मप्रतिष्ठितादिभेदाच्च
 त्रिविधस्य क्रोधस्य पूर्वोक्तरीत्या पञ्चविंशत्यागुणितेन गत भेदा भवन्ति । एवमेव
 मानादीनां त्रयाणामपि । सर्वसंस्कृतनया चत्वारि गतानि भेदाः कृपायाणा भवन्ति ।

[४] पुनरन्यप्रकारेण कृपायाणा चत्वारो भेदाः । तद् यथा क्षेत्रम्, वास्तु,
 गरीरम्, उपधिश्च । तत्र क्षेत्रादिभेदाच्चतुर्विधस्य क्रोधस्य पूर्ववत् गत भेदाः । एव
 मानादीनामपि । सर्वसंस्कृतनया चत्वारि गतानि भेदाः भवन्ति । इत्थं षोडश
 शतानि भेदाः भवन्ति ।

(५) कार्ये कारणोपचारात् कृपायाणा षड्भेदा अन्येऽपि भवन्ति । तद्

(३) तीसरे प्रकार से भी क्रोधादिक कृपायो के चार भेद इस
 तरह से होते हैं--(१) आत्मप्रतिष्ठित (स्वनिमित्त) २ परप्रतिष्ठित
 (पर निमित्त) तदुभय प्रतिष्ठित (सपर निमित्त) ४ अप्रतिष्ठित (निर-
 र्थक) इस चार प्रकार के क्रोधका पूर्वोक्त पचीस के साथ गुणा करने से
 क्रोध सौ १०० प्रकार का हो जाता है । इसी तरह मानादिकों के भी
 भेद जानना चाहिये ।

(४) चौथा प्रकार यह है-क्षेत्र, वास्तु, गरीर, उपधि । क्षेत्रादिक
 के भेद से चार प्रकार के क्रोध का पूर्वोक्त पचीस के साथ गुणा करने
 पर क्रोध के सौ १०० भेद जानने चाहिये । इसी तरह मानादिक कृपायों
 के भी । इस प्रकार इस चारों प्रकारों के चारसौ चारसौ ४००-४००
 भेदों को जोड़ देने पर कृपायो के सोलसौ १६०० भेद हो जाते हैं ।

(५) कार्य में कारण के उपचार से कृपायों के छह भेद और भी

(३) तीसरे प्रकारकी पञ्च क्रोधादिक कृपायोंका चार भेद आती है थाय छे—
 १ आत्मप्रतिष्ठित २ परप्रतिष्ठित ३ तदुभयप्रतिष्ठित, ४ अप्रतिष्ठित, आ आ-
 प्रकारना क्रोधने । पूर्वोक्त पचीसनी साथे गुणाकार करवावी क्रोध १०० प्रकारना थय
 लय छे आन्य प्रमाणे मानादिकोंना लेहोने पञ्च लखवा लेधये

(४) चौथे प्रकार आ प्रमाणे छे-क्षेत्र, वास्तु, गरीर, उपधि क्षेत्रादिकना लेहवी
 चार प्रकारना क्रोधना आगला पचीसनी साथे गुणाकार करवावी क्रोधना से लेह
 लखवा लेधये आवी रीते मानादिक कृपायोंने पञ्च लखवा लेधये आ प्रमाणे छे
 चार प्रकारना चारसो लेहोने लेडी देवाथी जथायोन १६०० सेणसे लेह थय लय छे

(५) कार्यमा कारणना उपचारथी जथायोंना जीन पञ्च छे लेह थाय छे ते

(૩) ઘ્રાણેન્દ્રિયસ્ય વિષયો દ્વિવિધઃ, સુરભિગન્ધો દુર્ગમિગન્ધઃચેતિ । તયો સચિત્તાદિભેદેન પ્રત્યેક ત્રિવિધ્યે પદ્મસરયસા વિકારાઃ, તેષા રાગદ્વેષભેદાદ દ્વિવિધ્યે દ્વાદશસંખ્યકા ઘ્રાણેન્દ્રિયસ્ય વિકારા ભવન્તિ ।

(૪) રસનેન્દ્રિયસ્ય વિષયઃ પञ્ચવિધઃ સચિત્તાદિરસરૂપઃ । એવાના સચિત્તાદિભેદેન પ્રત્યેક ત્રિવિધ્યે પદ્મસરયસા વિકારા ભવન્તિ । તેષા પુનઃ શુભાશુભભેદેન દ્વિવિધ્યે ત્રિશદ્ ભેદાઃ । પુનસ્તેષા ત્રિશત્સરયકાના રાગદ્વેષભેદાદ દ્વિવિધ્યે ૬૦ પદ્મ ભેદા ભવન્તિ ।

(૫) સ્પર્શનેન્દ્રિયસ્ય વિષયોઽષ્ટવિધઃ કર્મશાદિસ્પર્શરૂપઃ । તેષામશ્નાના પ્રત્યેક સચિત્તાદિભેદેન ત્રિવિધ્યે ચતુર્વિંશતિસંખ્યકા વિકારા, પુનસ્તેષા શુભા

ઘ્રાણેન્દ્રિય કા સુગંધ ઓર દુર્ગંધ કે ભેદ સે દો પ્રકાર કા વિષય હૈ । તથા इनका विकार चारह १२ प्रकार का है । सुगंध और दुर्गंध रूप विषय सचित्त, अचित्त एवं मिश्र के भेद से नूह ६ प्रकार का है । तथा ये उन्हीं ही प्रकार राग और द्वेष के भेद से चारह १२ प्रकार के हो जाते हैं ।

રસના ઇન્દ્રિય કા વિષય રસ હૈ । यह पाच प्रकार का है । तीखा कड़ुआ आदि । ये इसके भेद हैं । विकार साठ ६० हैं । ये पांचो ही विषय सचित्त, अचित्त एवं मिश्र के भेद से पन्द्रह १५ भेदवाले हो जाते हैं । तथा शुभ और अशुभ इन तीस भेदों से राग आर द्वेष से गुणित करने पर रसनेन्द्रिय के विकार साठ ६० होते हैं ।

સ્પર્શન ઇન્દ્રિય કા વિષય આઠ પ્રકાર કા સ્પર્શ હૈ । इस शीत आदि

સાથે શુભવાધી ત્રીસ ભેદ બીજા પંચ થઈ જાય છે આ ત્રીજા ભેદોને પણ રાગ અને દ્વેષથી શુભવાધી અશુભના વિકારના સાઠ ભેદ નિષ્પન્ન થઈ જાય છે ॥૨૧॥

ઘ્રાણેન્દ્રિયના સુગંધ અને દુર્ગંધ એ બે પ્રકારનો વિષય છે તથા એનો વિકાર બાર ૧૨ પ્રકારનો છે સુગંધ અને દુર્ગંધ રૂપ વિષય સચિત્ત, અચિત્ત અને મિશ્રના ભેદથી છ પ્રકારનો છે તથા એ છ એ પ્રકાર રાગ અને દ્વેષના ભેદથી બાર ૧૨ પ્રકારના થઈ જાય છે ॥૨૨॥

રસના ઇન્દ્રિયનો વિષય રસ છે એ પાંચ પ્રકારનો છે તીખા, કડવા આદિ । એ એના ભેદ છે વિકાર ૬૦ માઠ છે આ પાંચેય વિષય સચિત્ત, અચિત્ત, અને મિશ્રના ભેદથી પંદર ૧૫ ભેદ વાળા થઈ જાય છે તથા શુભ અને અશુભના ભેદથી એ પંદર ૧૫ પ્રકાર ત્રીસ ૩૦ ભેદવાળા થઈ જાય છે અને આ ત્રીસ ભેદોને રાગ અને દ્વેષની સાથે શુભવાધી રસનેન્દ્રિયના વિકાર ૬૦, સાઠ થઈ જાય છે. ॥૨૪॥

સ્પર્શન ઇન્દ્રિયનો વિષય આઠ પ્રકારનો સ્પર્શ છે એ ઠંડી, આદિ આઠ

શુભભેદેન દ્વૈરિયેઽષ્ટચત્વારિશદ્ધેઢા ભવન્તિ । પુનરષ્ટચત્વારિશતસરયકાના રાગ દ્વેષભેદાદ દ્વૈરિયે ણાવતિ ૯૬ સરયકા વિકારા ભવન્તિ ।

સમલ્લનયા સર્વે વિકારાશ્ચત્વારિશદધિકૃદ્વિશતસરયકા ૨૪૦ ભવન્તિ । તતથેન્દ્રિયાણિ પશ્ચ, તેષા ત્રિપયાસ્ત્રયોર્વિશતિઃ, વિકારાશ્ચત્વારિશદધિકે દ્વેશતે, ઇતિ મિલિત્વાઽષ્ટપૃષ્ઠધિકે દ્વેશતે ૨૬૮ રિપયઃ સન્તિ । તત્રાપિ સર્વ-પ્રમાણશત્રુણા મનસા સદૃ યોજિતા ઇકોનસમ્પત્યધિકાનિ ચતુ પશ્ચાશત્ શતાનિ ૫૪૬૯ શત્રુો ભવન્તિ । તથા-ભેદસદિતા નોરૂપાયાઃ સમ્પત્તિશતિસરયકા ભવન્તિ ।

આઠ સ્પર્શોં કે સચિત્ત આદિ ભેદ સે ચોઈસ ૨૪ તથા ઇન ચોઈસ ૨૪ કો શુભ ઓર અશુભ સે ગુણા કરને પર અઢતાલીસ ૪૮ । તથા ઇન અઢતાલીસ ૪૮ કો રાગ ઓર દ્વેષ સે ગુણિત કરને પર ઇસ સ્પર્શન ઇન્દ્રિય કે વિકાર ત્રિયાનવે ૯૬ હોતે હૈ । ૫ ।

ઇસ તરહ પાચ ઇન્દ્રિયો કે મન વિકાર દોસૌ ચાલીસ ૨૪૦ હો જાતે હૈ । ઇન્દ્રિયા કે વિષય તેઈસ ૨૩ ઓર વિકાર યે દો સૌ ચાલીસ ૨૪૦ તથા ઇન્દ્રિયોં કે ભેદ પાચ ૫, ઇન સવકો પરસ્પર જોડ દેને સે દો સૌ અઢસઠ ૨૬૮ ભેદ શત્રુઓ કે હો જાતે હૈ । ઇનમે સર્વ પ્રધાન શત્રુ મન કો ભી જોડ લેના ચાહિયે, મન ભેદ પરસ્પર જોડને પર પાંચ હજાર ચારસો ડનહત્તર ૫૪૬૯ ભેદ શત્રુઓં કે હોતે હૈ । તથા હાસ્યાદિક ઝહ (હાસ્ય, રતી, ઘરતી, શોક, ખય, જુગુપ્સા) કે પ્રત્યેક કે ચાર ચાર ભેદ હોને સે ઇન સવ કે ચોઈસ ૨૪ ભેદ હો જાતે હૈ । ઇનમેં ત્રીન વેદ સ્ત્રી વેદ પુ વેદ તથા નપુસક વેદ મિલાને સે નો કપાયો કે યે સત્તાઈસ ૨૭ ભેદ હોતે હૈ । ઇન સત્તાઈસ કો પિઝલે ભેદોં મે મિલાને સે પાંચ હજાર ચાર

સ્પર્શીના સચિત્ત આદિ ભેદથી ચોવીસ ૨૪ તથા એ ચોવીસને શુભ અને અશુભથી શુભવાથી અઢતાલીસ ૪૮ તથા અઢતાલીસને રાગ અને દ્વેષની સાથે શુભવાથી આ સ્પર્શન ઇન્દ્રિયના વિકાર છન્નુ ૯૬ થઈ જાય છે ॥ પા ૫

આ પ્રકારથી પાચ ઇન્દ્રિયોના સઘળા વિકાર બસોને ચાલીસ થઈ જાય છે પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષય તેવીસ ૨૩ અને તેના વિકાર ૨૪૦ તથા ઇન્દ્રિયોના ભેદ પાચ ૫ આ સઘળાને પરસ્પરમા ભેડી દેવાથી બસોને અઢસઠ ૨૬૮ ભેદ શત્રુઓના થઈ જાય છે આમા સહુથી મોટા શત્રુ મનને પશુ ભેડી દેવું ભેઈએ સઘળા ભેદ પરસ્પર ભેડવાથી પાચ હજાર ચારસો ઓગણોતર ૫૪૬૯ ભેદ શત્રુઓના થઈ જાય છે તથા હાસ્યાદિક છ ના પ્રત્યેકના ચાર ચાર ભેદ હોવાથી આ સઘળાના ચોવીસ ભેદ થઈ જાય છે એમા ત્રણ વેદ સ્ત્રી વેદ, પુ વેદ તથા નપુસક વેદ ભેળવવાથી નોકપાયોના સત્તાવીસ ભેદ થાય છે આ સત્તાવીસને પાછલા ભેદોમા ભેળવવાથી પાચ હજાર

તત્ર હામ્યાદીના પળા પ્રત્યક્ષ ચતુર્થિ ચ ચતુર્થિશતિ', સ્ત્રીપુનરુપમકરેદં મહ મત્તર્થિશ
તિભેદા નો કપાયાણા ભવન્તિ ।

इत्थ पणस्तथधिकानि चतुः पञ्चाशत् शतानि शत्रो भवन्ति । अन्येऽपि
मिथ्यात्वादयः शत्रवः सर्वशत्रुशब्देन ग्राह्याः ।

यत्तु—“यद्यपि चतुर्णां कपायाणामग्रान्तरभेदेन षोडश सङ्ख्या भवन्ति ।
नोकपाणा नगाना मीलनात् पञ्ચર્થિશતિर्भेदा भवन्ति, तथापि सहस्रसङ्ख्या न भवति,
परन्तु तेषां दुर्जयत्वात् सहस्रसङ्ख्या प्रोक्ता” इति टीकान्तरे व्याख्यातम्, तत्
प्रामादिक पूर्वोक्तरीत्याऽनेकसहस्रसङ्ख्यकं शत्रु सङ्ज्ञायात् ॥३६॥

अथ केशीमुनिः प्राह—

मूलम्—सत्तुं यं डडं के' बुत्ते, ? के'सी गोयँममव्ववी ।

तओ के'सिं बुँवत तुं, गोयँमो डणँमव्ववी ॥३७॥

સૌ છિયાનવે (૫૪૦૬) ભેદ શત્રુઓં કે હોતે હ' । તથા સૂત્રઃ શત્રુ શબ્દ
સે અન્ય મી શત્રુસ્વરૂપ જો મિથ્યાત્વ આદિ હ' વે મી ગૃહીત કર લેના ચાહિયે ।

કિસી ટીકા મે યદા ંસી ન્યાયા સી ગઈ હૈ મિ—“યદ્યપિ ચાર
કપાયોં ક અવાન્તર ભેદોં કી અપેક્ષા સોલહ ભેદ હોતે હૈ તથા—નવ નો
કપાયોં કે સમિલન સે પચીસ ૨૫ ભેદ હોતે હૈ । ફિર મી સહસ્ર ભેદ
તો હોતે નહી હૈ, અતઃ. “અળેગાળસહસ્તાણ મજ્ઞે ચિદ્ધસિ-ગોયમા”
એસા જો કહા ગયા હૈ ઉસકા નિર્વાહ હસરૂપ સે કર લેના ચાહિયે—કિ
—યે કપાય દુર્જય હૈ । દુર્જય હોને સે ઇનકી સહસ્રસંખ્યા વહી ગઈ હૈ ।”
યહ ટીકાકાર કા કહના અસંગત હૈ, ક્યો કિ પૂર્વાક્ત પ્રકાર સે અનેક
સહસ્ર સંખ્યા શત્રુઓં કી હો જાતી હૈ । યહ સંખ્યા ઉપર ચતા ચુકે હૈ ॥૩૬॥

આરસો છન્તુ ૫૪૯૬ લોક શત્રુઓના થાય છે તથા સૂત્રરથ સર્વશત્રુ શબ્દ । ખીજા

પણ શત્રુ સ્વરૂપ જે મિથ્યાત્વ આદિ છે એને પણ ગ્રહણ કરી લેવાં જોઈએ
કેઈ ટીકામાં અહીં એવી વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે કે “જેકે આર કપા
ઓના અવાન્તર ભેદોની અપેક્ષા સોળ વેદ થાય છે તથા નવ નોકપાયોના સમિલનથી
૨૫ પચીસ ભેદ થાય છે પછી તો સહસ્ર ભેદ તો થતા નથી. એટલે આથી
“અળેગાળ સહસ્તાણ મજ્ઞે ચિદ્ધસિ ગોયમા” એવું જે કહેવામાં આવેલ છે તેનો નિર્વાહ
આ રીતથી કરી લેવો જોઈએ કે, એ કપાય દુર્જય છે દુર્જય હોવાથી તેની સહસ્ર
સંખ્યા કહેવામાં આવે છે ટીકાકારનું આ કહેવું અસંગત છે કેમકે, પૂર્વોક્ત પ્રકારથી
અનેક સહસ્ર સંખ્યા શત્રુઓની થઈ જાય છે એ સંખ્યા ઉપર બતાવવામાં આવેલ છે ॥૩૬॥

ગયા—શત્રુએતિ ક ઉક્ત. ૧, કેજી ગૌતમમગ્નવીત્ ।

તતઃ કેજિન મુવન્ત તુ, ગૌતમ દદમગ્નવીત્ ॥૩૭।

ટીકા—‘સત્તૂય’ ઇત્યાદિ ।

ગાયેય મૃગમા ! નરમ્-શત્રુએતિ-શત્રુરિવશત્રુ ગ્રાત્માપકારિત્વાત્, ઇતિ
પૂર્વ પ્રોક્ત -શત્રુત્વેનાભિજ્ઞિતઃ સ ક ઉક્ત ઇતિ । કિ કેજીશ્રમણઃ શત્રૂન ન
જાનાતિ યેન ‘સત્તૂય ઇડ કે વુત્તે’ ઇતિ પૃચ્છતિ, -યદિ શત્રૂનપિ ન જાનીયાત્તર્હિ
“અણેગાણસહસ્સાણ મહ્જ્ઞે ચિટ્ઠસિ ગોયમા !” ઇત્યાદિક કમનેન પ્રાગુક્તમ્ ?
ઉચ્ચતે-અવગતવિશેષમતિચોગાર્થ સર્વા અપિ જ પૃચ્છા એવૈતા, ઉક્તમેવ પૂર્વ યત્
‘જ્ઞાનત્રયાન્નિવર્તોઽસા’ ઇતિ, કય જ્ઞાનત્રયગતાઽપ્યૈવાધિવચસ્ત્વપરિજ્ઞાનસમય ઇતિ ।
શેષ સ્પષ્ટમ્ ॥૩૭॥

કેજી શ્રમણ પૂછતે છે—‘સત્તૂય ઇડ કે વુત્તે’ ઇત્યાદિ ।

આત્મા કા અપકારી હોને સે જાતુ અર્થાત્ જો પહેલે શત્રુશબ્દ સે
કહા ગયા છે ત્થ જાતુ કૌન છે ।

યહા યહ શકા હોતી છે કિ કયા કેજી શ્રમણ શત્રુ કો નહી
જાનતે થે । યદિ નહી જાનતે તો પહેલે જો “અણેગાણસહસ્સાણ”
ઇત્યાદિ કહા-છે કિ ‘અનેક હજારો જાતુઓ કે વીચ મેં આપ રહતે હો’
સો યહ કહના કૈસે સગત હોવે, અર્થાત્ કેજી શ્રમણ શત્રુ કો જાનતે
તો યે હી કિતુ જાનતે જુગ જો ફિર પ્રશ્નક્રિયા છે ત્થ અલ્પજ્ઞશિષ્યા
કો વિશેષ રૂપસે સમજાવે કે લિયે ક્રિયા છે, કેજી શ્રમણ તિન જ્ઞાન કે
ધારી થે ત્થ પહેલે કહ ચુકે છે ઓર તોન જ્ઞાન કે ધારી કો ઇસ શકા
કા હોના હી અસમ્ભવ છે ॥૩૭॥

કેજી શ્રમણ પૂછે છે—“સત્તૂય ઇડ કે વુત્તે” ઇત્યાદિ ।

આત્માના અપકારી હોવાથી શત્રુના સમાન શત્રુ અર્થાત્ જે પહેલા શત્રુ
શબ્દથી ઠહેલામા આવેલ છે એ શત્રુ કોણ છે ?

અહીં એ શકા થાય છે કે જુ કેજી શ્રમણ શત્રુઓને જાણતા ન હતા તો
પહેલા જે “અણેગાણસહસ્સાણ” ઇત્યાદિ કહેલ છે કે, અનેક હજારો શત્રુઓની
વચમા આપ રહો છો” તો તેમજુ આ પ્રશ્નરતુ કહેવું શી રીતે સુમ ગત બની શકે
અર્થાત્ કેજી શ્રમણ શત્રુઓને જાણતા તો હતા જ પરતુ જાણવા છતાં પણ જે
પ્રશ્ન તેમણે કરેલ છે તે અલ્પજ્ઞ શિષ્યોને વિશેષ રૂપથી સમજાવવા માટે જ કરેલ
છે કેજી શ્રમણ ત્રણ જ્ઞાનના ધારક હતા એ પહેલા કહેવાઈ ગયેલ છે અને ત્રણ
જ્ઞાનના ધારકને આવી શકા ઉત્પન્ન થવી જ અસંભવિત છે ॥૩૭॥

ગૌતમો યદુક્તયૌન્મદુન્યતે—

મૂલમ્—‘એગપ્પા અજિણં સત્તુ, કસાયા ઇંદિયાણિ યં ।

તેં જિણિતું જહાંણાય, વિહરંમિ અહં’ મુળી ॥૩૮॥

છાયા—‘એક આત્મા અજિત શત્રુ’, કપાયા ઇન્દ્રિયાણિ ચ ।

તાન જિત્વા યથા ન્યાય, વિહરમિ અહ મુને ! ॥૩૮॥

ટીકા - ‘એગપ્પા’ इत्यादि ।

હે મુને ! એકઃ આત્મા-અતિ-ગન્ઠિતિ તૌસ્તાન ભાવાનિતિ આત્મા-જીવઃ-
આત્મચિત્તયોરભેદોપચારાચિત્ત યા અજિત = અપશીતઃ સન્ શત્રુ = અનેકાનર્થાશ
સિદ્ધેતુઃ શત્રુરિવ ભવતિ । તથા-કપાયાઃ-ક્રોધ-માન-માયા-લોભા. અજિતા.
સન્ત’ શત્રવો ભવન્તિ । ઇન્દ્રિયાણિ = શ્રોત્રાદીનિ પચ્છેન્દ્રિયાણિ અજિતાનિ શત્રવો
ભવન્તિ । ચરારસ્યોપલભણત્વાન્-નવ નોકપાયાઃ કપાયા-દ્યુત્તરોત્તરભેદાશ્ચાઽપિ
અજિતા શત્રવો ભવન્તિ । તેષુ શત્રુષુ આત્માદિ પચ્છેન્દ્રિયાન્તા જિતાશ્ચેત્ નોક-
પાયા અપિ સર્વે શત્રવો જિતા ભવન્તિ । અયોપસદ્દારમિપેજ તેષા જયે ફલમાહ-
‘તે જિણિતું’ इत्यादि, તાન ઉક્તરૂપાન શત્રુન્ જિત્વા અહ યથાન્યાય = મગ્ધ
દાણાઽનુસારેણ, વિહરમિ = ચન્મ.યે સ્થિતોઽપ્યપતિયદ્વિહારિતયા વિહરમિ ।
‘એગ’ इति आर्पत्वात् છુપ્તિભક્તિકો નિર્દિષ્ટઃ ॥૩૮॥

ગૌતમસ્વામી ને જો કહા મો કહતે હૈં—‘એગપ્પા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(એગપ્પા અજિણં સત્તુ—એક. અજિત આત્મા શત્રુ)

એક અજિત-નહીં જીતા ગયા આત્મા અથવા ચિત્ત હી શત્રુ હૈં તથા
(કસાયા ઇંદિયાણિ ય-કપાયા ઇન્દ્રિયાણિ ચ) ક્રોધ, માન, માયા, લોભ
યે ચાર કપાય શત્રુ હૈં । અજિત ઇન્દ્રિયાં શત્રુ હૈં । નવ નો કપાય આદિ શત્રુ
હૈં । ઇન મે સે આત્મા ઓર ઇન્દ્રિય રૂપ શત્રુ જીત લેને પર નવ નો કપાય
શત્રુ જીત લીયે જાતે હૈં । (તે જિણિતું જહાણાય, વિહરમિ અહ મુળી-તાન
જિત્વા યથાન્યાય મુને અહ વિહરમિ) ઇન સબ શત્રુઓં કો જીત કર હે મુને !

ગૌતમ એવે મીએ જે કહ્યુ તેને કહે છે —“એગપ્પા” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—એગપ્પા અજિણં સત્તુ—એક. અજિત. આત્મા શત્રુઃ એક અજિત ન
છતાયેલ આત્મા અથવા ચિત્ત જે શત્રુ છે તથા કસાયા ઇંદિયાણિ ય-કપાયા
ઇન્દ્રિયાણિ ચ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ આ ચાર કપાય શત્રુ છે અજિત ઇન્દ્રિયાં શત્રુ
છે નવ નોકપાય આદિ શત્રુ છે આમાંથી આત્મા કપાય ઇન્દ્રિયરૂપ શત્રુઓને છતી
લેવાથી નવ નોકપાય આદિ શત્રુ છતી લેવાય છે તે જિણિતું જહાણાય વિહરમિ
અહ મુળી-તાન જિત્વા યથાન્યાય અહ મુને વિહરમિ આ સધળા શત્રુઓને છતીને

एव गौतमस्य वचन श्रुत्वा केशी प्राह—

मूलम्—साहु गोयम ! पण्णा ते, छिन्नो मे ससओ डमो ।

अन्नो वि ससओ मज्ज, त मे कहसु गोयमा ॥३९॥

जाया—साधुगौतम ! प्रज्ञा ते, छिन्नो मे सशयोऽयम् ।

अन्योऽपि सशयो मम, त मे कथय गौतम ! ॥३९॥

टीका—‘साहु’ इत्यादि ।

इय गाथा व्याख्यातपूर्वा ॥३९॥

केशी यत्प्रोक्तवोस्तदुच्यते—

मूलम्—दीसति वहवे लोए, पासवड्ढा सरीरिणो ।

मुक्कपासो लहुव्भूओ, कंह तं विहरसी मुणे ॥४०॥

जाया—दृश्यन्ते उहगे लोके, पाशवद्धा शरीरिण ।

मुक्तपाशो लघुभूतः, कथं त्वं विहरसि मुने ! ॥४०॥

टीका—‘दीसति’ इत्यादि ।

हे मुने ! हे महाभाग गौतम ! लोके उहव = अनेके शरीरिणः = प्राणिन

मै भगवान् की आज्ञानुसार अप्रतिबद्ध विहारी बनकर विचरतां हू ॥३८॥

केशीश्रमण कहते हैं ‘साहु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(गोयम !—गौतम) हेगौतम ! (ते पण्णा साहु—ते प्रज्ञा साधु) आ ! की बुद्धि अच्छी है क्यों कि आपने (मे डमो ससओ छिन्नो—मे अयम् सशय छिन्नः) मेरे संशय को मिटा दिया है । (अन्नो वि ससओ मज्ज अन्योऽपि सशयो मम) और भी मेरा संशय है (त मे कहसु गोयमा—त मे कथय गौतम) सो आप दर कीजिये ॥३९॥

केशी श्रमण ने जो कहा सो कहते हैं—‘दीसति’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(मुणे—मुने) हे मुने ! (लोए वहवे पासवड्ढा सरीरिणो दिसति—

हे मुनि ! हे भगवान् की आज्ञा अनुसार अप्रतिबद्ध विहारी बनने में विद्युः छु ॥३८॥

केशी श्रमण कहते हैं—‘साहु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—गोयम—गौतम हे गौतम ! ते पण्णा साहु—ते प्रज्ञा साधु आपकी बुद्धि सारी छे कारण छे आपने मे डमो ससओ छिन्नो—मे अयम् सशय छिन्न भासा संशयने मिटावी दीया छे अन्नोवि ससओ मज्ज—अन्योऽपि सशयो मम वणी भने भीलो थलु संशय छे त मे कहसु गोयमा—त मे कथय गौतम तेने आप दर करे ॥३९॥

केशी श्रमण ने जो कहा तेने कहते हैं—‘दीसति’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—मुणे—मुने हे मुनि ! लोए वहवे पासवड्ढा सरीरिणो दिसति

પાશવદ્વા = પાશૈ = ગચ્છે ર્દ્વાઃ = નિયન્ત્રિતા દૃશ્યન્તે । ણતાદ્દશેઽસ્મિન્ લોકે
 હ ગૌતમ ! ત્વ મુક્તપાશઃ = ગચ્છનરહિતઃ, અતઃ ણ ચ લઘુભૂત - લઘુ = વાયુ, સ
 ઇ મર્ચનાપ્રતિવદ્ગતિત્યાત્, ગાયુરિત્યર્થઃ, કથ મિહરસિ ? ॥૪૦॥

અન્ય મેગિનોક્તે ગૌતમઃ પ્રાહ—

મૂલમ્—તે પાસે સર્વસો છિન્તા, નિહતૂળ ઉવાચઓ ।

મુક્તપાસો લહુભૂઓ, વિહરમિ અહં મુળી । ॥૪૧॥

છાયા—તાન્ પાશાન્ સર્વાન્ ડિત્વા, નિહત્ય ઉપાયતઃ ।

મુક્તપાશો લઘુભૂતો, વિહરમિ અહ મુને ॥૪૧॥

ટીકા—‘તે પાસે’ ઇત્યાદિ ।

હે મુને ! = હ મદન્ત ! અહ તાન્ = લોકગચ્છમાન સર્વાન્ પાશાન્ ડિત્વા,
 પુનસ્તાન્ પાશાન્ ઉપાયત = નિ મદ્ગત્પ્રાધ્યાસરૂપોપાયાન્ નિહત્ય = પુનર્ગત્યાભાવેન
 વિનાશ્ય મુક્તપાશઃ = ગાશરહિતઃ, અતઃ ણ ચ લઘુભૂત = ગાયુરિવાપ્રતિવદ્ગતિઃ સન્

લોકે વદ્વો પાશવદ્વા શરીરિણ ન્દૃશ્યન્તે) હસ મસાર મ અનેક પ્રાણીજન કિ
 પાશોસે-ગચ્છનો સે નિયન્ત્રિત (ગચ્છે હુળ) દિગ્વિલાઈ પડતે હૈં તવ આપ (મુક્ત-
 પાસો-મુક્તપાશ) ગચ્છન રહિતહો કર (લહુભૂઓ લઘુભૂતઃ) વાયુ કી તરફ
 અપ્રતિવદ્ધ વિહારી બન કર (કહ મિહરસિ-કથ વિહરસિ) કૈસે વિહાર
 કરતે હો । ૪૦॥

ગૌતમસ્વામી કહતે હૈં—‘તે પાસે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(મુળી-મુને) હે મહામુને । (અહ-અહમ્) મૈ (તે-તાન્)

અને લોક બધક (સર્વસો પાસે-સર્વાન્ પાશાન્) સમસ્ત પાશો કો
 (છિન્તા-છિત્વા) ત્યાગ કરકે તથા (ઉવાચઓ-ઉપાયત) નિ સગત્વાદિક
 કે અધ્યાસ રૂપ ઉપાય સે (નિહતૂળ-નિહત્ય) પુનઃ એનકા બધ ન હો સકે
 હમ રૂપ સે એનકો તોડકર (મુક્તપાસો-મુક્તપાશ) પાશરહિત હો ગયા

—લોકે વદ્વો પાશવદ્વા શરીરિણઃ દૃશ્યન્તે આ સસારમા અનેક પ્રાણી જગતે
 પશોના બધનથી નિયન્ત્રિત દેખાય છે ત્યારે આપ મુક્તપાસો-મુક્તપાશ બધન
 રહિત બનીને લહુભૂઓ-લઘુભૂત વાયુની માફક અપ્રતિબદ્ધ વિહારી બનીને કહ
 વિહરસિ-કથ વિહરસિ કંઈ રીતે વિહાર કરે છે ॥૪૦॥

ગૌતમ સ્વામી કહે છે—“તે પાસે” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—મુળી-મુને હે મહામુનિ ! હુ તે-તાન્ આ લોકને બધન
 કારક એવા સર્વસો પાસે-સર્વાન્ પાશાન્ બધના બધનોને છિન્તા-છિત્વા કાપીને
 તથા ઉવાચઓ-ઉપાયત નિ સગત્વાદિના અધ્યાસરૂપ ઉપાયથી કરીથી નિહતૂળ-
 નિહત્ય તેના બધનમા ન બકડાઈ બહ એ રીતે તેને તોડીને મુક્તપાસો-મુક્તપાશ

अस्मिन् लोके विहरामि=विचरामि । 'सव्वसो' इत्यत्रार्पणत्वाद् द्वितीयार्थे 'शस्' प्रत्ययो बोध्यः ॥४१॥

तत —

मूलम्--पासा यं डंड के^३ बुत्ता^१ ?, केसी गोयँममव्ववी ।

तओ के^३ सि बुवँतं तुं, गोयँमो डँणमव्ववी ॥४२॥

छाया--पाशाश्च इति के उक्ता, ^१, केशी गौतममव्ववीत् ।

ततः केशिन युवन्त तु, गौतम इदमव्ववीत् ॥४२॥

टीका--'पासा य' इत्यादि ।

इय गाथा व्याख्यातया ॥४२॥

तत'--

मूलम्--रागदोसाइओ तिब्बां, नेहँ पासा भयक्करा ।

ते^१ छिदित्तु जहानाय, विहरामि जहक्कम ॥४३॥

छाया--रागद्वेपादयस्तीत्राः, स्नेहपाशा भयङ्कराः ।

तान छित्त्वा अथान्याय, विहरामि यथाक्रमम्

टीका--'रागदोसाइओ' इत्यादि ।

हे भदन्त ! रागद्वेपादयः=रागद्वेपमोहप्रभृतयः, तथा-तीत्राः=अतिगाढा

ह । इस लिये (लहुब्भूओ-लघुभूतः) वायु की तरह अप्रतिबद्ध विहारी होकर (विहरामि-विहरामि) इस लोक में विचरता हू ॥४१॥

'पासाय' इत्यादि ।

'वे पांश क्या है ?' इस प्रकार केशी श्रमण के पूछने पर गौतम स्वामी ने उनको ऐसा कहा--॥४२॥

'रागदोसाइओ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--हे भदन्त ! (रागदोसाइओ-रागद्वेपादिक) रागद्वेप

अथन रहित अनी गयेल छ आ कश्छे लहुब्भूओ-लघुभूत वायुनी भाइक अप्रतिबद्धविहारी अनीने विहरामि-विहरामि आ बोक्का विथइ छ ॥४१॥

'पासाय' इत्यादि ।

'ते अथन कथु छे' आ प्रभाणु देशी श्रमणुना पूछवाधी गौतम स्वामीअे तेभने आ प्रभाणु कथु ॥४२॥

'रागदोसाइओ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--हे भदन्त ! रागदोसाइओ-रागद्वेपादयः राग द्वेष आदि तथा

पाशवद्वा. = पाशैः = यन्धने रूढाः = नियन्त्रिताः दृश्यन्ते । एतादृशेऽस्मिन् लोक
ह गौतम ! एष मुक्तपाशः = यन्धनरहितः, अत एव लघुभूत - लघुः = वायुः, स
एव सर्वत्राप्रतिबद्धगतिर्यात्, यायुरदित्यर्थः, कथं विहरामि ? ॥४०॥

इन्ध केशिनोक्ते गौतमः प्राह—

मूलम्—ते पासे सव्वसो छित्ता, निहतूण उवायओ ।

मुक्कपासो लहुब्भूओ, विहरामि अह मुणी । ॥४१॥

त्राया—तान् पाशान् सर्वान् छित्ता, निहत्य उपायत ।

मुक्तपाशो लघुभूतो, विहरामि अह मुने ॥४१॥

टीका—‘ते पासे’ इत्यादि ।

हे मुने ! = हे भदन्त ! अह तान् = लोमयन्धनान् सर्वान् पाशान् छित्त्वा,
पुनस्तान् पाशान् उपायत = नि मङ्गत्वाद्यभ्यासरूपोपायान् निहत्य = पुनर्यन्धाभावेन
विनाश्य मुक्तपाशः = याशरहितः, अत एव—लघुभूत = यायुरिवाप्रतिबद्धगतिः सन्
लोके वहवो पाशवद्वा शरीरिण दृश्यन्ते) इस ससार में अनेक प्राणीजब कि
पाशोसे—यधनो से नियन्त्रित (बधे हुए) दिग्विहारी पडते हैं तब आप (मुक्क-
पासो—मुक्तपाश) यधन रहित हो कर (लहुब्भूओ लघुभूतः) वायु की तरह
अप्रतिबद्ध विहारी बन कर (अह विहरामि—कथं विहरामि) कैसे विहार
करते हो । ४०॥

गौतमस्वामी कहते हैं—‘ते पासे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(मुणी—मुने) हे महामुने । (अह—अहम्) मैं (ते—तान्)
उन लोक बधक (सव्वसो पासे—सर्वान् पाशान्) समस्त पाशों को
(छित्ता—छित्त्वा) त्याग करके तथा (उवायओ—उपायत) नि सगरवादिक
के अभ्यास रूप उपाय से (निहतूण—निहत्य) पुनः उनका बध न हो सके
इस रूप से उनको तोड़कर (मुक्कपासो—मुक्तपाश) पाशरहित हो गया

—लोके वहव पाशवद्वा शरीरिणः दृश्यन्ते आ ससारमा अनेक प्राणी जगत्
पशेना यधनयी नियन्त्रित देखाय छे तबारे आप मुक्कपासो—मुक्तपाश यधन
रहित भनीने लहुब्भूओ—लघुभूत, वायुनी भाइय अप्रतिबद्ध विहारी भनीने कह
विहरामि—कथं विहरामि कथं रीते विहार करे छे ॥४०॥

गौतम स्वामी कहें छे—“ते पासे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(मुणी—मुने) हे महामुनि ! हे ते—तान् आ लोकने यधन
धारक भेवा सव्वसो पासे—सर्वान् पाशान् सधणा यधनोने छित्ता—छित्त्वा कापीने
तब उवायओ—उपायत नि सगरादिकना अभ्यासरूप उपायथी क्षरीधी निहतूण—
निहत्य तेना यधनमा न जकडाय जउ भे रीते तेने तोडीने मुक्कपासो—मुक्तपाश.

अस्मिन् लोके विहरामि=विहरामि । 'सन्वसो' इत्यत्रार्पत्वाद् द्वितीयार्थे 'शस्'
प्रत्ययो बोध्यः ॥४१॥

ततः—

मूलम्—पासा यं डंड के बुत्तां ?, केसी गोयंममव्ववी ।

तओ के"सि बुवतं तुं, गोयंमो डेंणमव्ववी ॥४२॥

छाया—पाशाश्च इति के उक्ता, ?, केशी गौतममव्ववीत् ।

ततः केशिन युवन्त तु, गौतम उदमव्ववीत् ॥४२॥

टीका—'पासा य' इत्यादि ।

इय गाथा व्याख्यातमाया ॥४२॥

ततः—

मूलम्—रागदोसाइओ तिब्बा, नेह पासा भयंकरा ।

ते छिदि तु जहानाय, विहरामि जहकमं ॥४३॥

छाया—रागद्वेपादयस्तीत्राः, स्नेहपाशा भयङ्कराः ।

तान् छित्त्वा अधान्याय, विहरामि यथाक्रमम्

टीका—'रागदोसाइओ' इत्यादि ।

हे भदन्त ! रागद्वेपादयः=रागद्वेपमोहप्रभृतयः, तथा-तीत्राः=अतिगाढा

ह । इस लिये (लहुव्वूओ-लघुभूतः) वायु की तरह अप्रतिबद्ध विहारी
होकर (विहरामि-विहरामि) इस लोक में विचरता हू ॥४१॥

'पासाय' इत्यादि ।

'वे पाशा क्या है ?' इस प्रकार केशी श्रमण के पूछने पर गौतम
स्वामी ने उनको ऐसा कहा-॥४२॥

'रागदोसाइओ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त ! (रागदोसाइओ-रागद्वेपादिक) रागद्वेप

जिन रहित जनी गयेछ छ आ कारणे लहुव्वूओ-लघुभूत वायुनी भाइछ
अप्रतिबद्धविहारी जनीने विहरामि-विहरामि आ बोक्का विच्छ छ ॥४१॥

'पासाय' इत्यादि ।

'ते ज धन क्यु छे' आ प्रभाणे डेगी श्रमणना पूछवासी गौतम स्वामीजे
तेभने आ प्रभाणे कछु ॥४२॥

'रागदोसाइओ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त ! रागदोसाइओ-रागद्वेपादयः राग द्वेष आदि तथा

મયઢ્ઢરાઃ=અનર્થહેતુતયા ત્રાસોત્પાદકાઃ સ્નેહપાશાઃ=પુત્રામિત્રાદિ સમ્બન્ધિસ્નેહરૂપાઃ પાશાઃ સન્તિ । તાન=રાગદ્વેષાદીન્, સ્નેહપાશાશ્ર, યથાન્યાય=સર્વજ્ઞકથિત મર્યાદામનુશ્રિત્ય, ઊત્તરા યથાક્રમમ્-તીર્થંકરપરમ્પરાનુસારેણ વિહરામિ=ગ્રામ નગરાદિપુ અપ્રતિબદ્ધવિહારિતયા ચિચરામિ । સ્નેહસ્ય રાગાન્તર્ગતત્વેઽપિ અતિગાઢ ત્વાત્ સ મિન્નતયા નિર્દિષ્ટઃ ॥૪૩॥

પુનઃ કેશી ગૌતમ મજ્ઞસન્ પૃચ્છતિ—

મૃલમ્—સાહુ ગોયમ । પન્ના તે, ઈન્નો મે સંસંઓ ડંમો ।

અન્નો વિ સંસંઓ મેઙ્ઙ, ત મે કહંસુ ગોયંમા । ॥૪૪॥

ઝાયા—સાધુગૌતમ ! મજ્ઞા તે, ઈન્નો મે સજ્જયોઽયમ્ ।

અન્યોઽપિ સજ્જયો મમ, ત મે કથય ગૌતમ । ॥૪૪॥

આદિ તથા (તિવ્વા-તોત્રાઃ) અતિગાઢ ણ્વ (મયઢ્ઢરા-મયઢ્ઢરાઃ) ત્રાસો ત્પાદક પુત્રાદિક સવધી (નેહ-સ્નેહઃ) સ્નેહ યે સય (પાસા-પાશાઃ) પાશા હૈં । (તે-તાન્) इनको (जहानाय-यथान्याय) सर्वज्ञकथित मर्यादा के सहारे से (छिंदितु-छित्वा) नष्ट कर (जहक्रम-यथाक्रमम्) तीर्थंकरों की परम्परा के अनुसार मैं अप्रतिबद्ध बनकर ग्राम नगरादिकों में (विहरामि-विहरामि) विहार करता हूँ । इस गाथा में यद्यपि स्नेह राग के अन्तर्गत होने से अलग नहीं कहना चाहिये था फिर भी स्वतन्त्ररूप से जो उसका उल्लेख किया गया है वह उसमें अत्यंत गाढता बतलाने के लिये ही किया गया है ॥४३॥

‘સાહુ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(ગોયમ-ગૌતમ) હૈ ગૌતમ (તે-તે) તુમ્હારી (પન્ના-

તિવ્વા-તોત્રાઃ અતિ ગાઢ મયઢ્ઢરા-મયઢ્ઢરાઃ અને વાસના ઉત્પન્ન કરનાર પુત્રાદિક સંમધી નેહ-સ્નેહ સ્નેહ આ સધળા પાસા-પાશાઃ બધન છ એમને જહાનાય-યથાન્યાય સર્વજ્ઞ દ્વારા કહેવામાં આવેલી મર્યાદાના સહકારથી છિંદિતુ-છિત્વા નષ્ટ કરી જહક્રમ-યથાક્રમમ્, તીર્થંકરોની પરંપરાના અનુસાર હું અપ્રતિબદ્ધ બનીને ગ્રામ નગર આદિકેમાં વિહરામિ-વિહરામિ વિહાર કરું છું આ ગાથામાં જે કે, સ્નેહરાગનું અતર્ગત હોવાથી અલગ રીતે કહેવાની જરૂર ન હતી છતાં પણ સ્વતંત્રરૂપથી જે તેના ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલ છે તે તેમાં અત્યંત ગાઢતા બતાવવા માટે જ કહેલ છે ॥૪૩॥

‘સાહુ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ગોયમા-ગૌતમ હૈ ગૌતમ તે-તે તમારી પન્ના-મજ્ઞા શુદ્ધિ

ટીકા—‘સાહુ’ ઇત્યાદિ ।

અસ્યા વ્યાગ્યા પૂર્વવત્ ॥૪૪॥

સશયસ્વરૂપમાદ—

મૂલમ્—અતો હિયંય સંભૂયા, લંયા ચિદ્દં ગોયંમા ! ।

ફલેદં વિસંભક્ષીણ, સો ડં ઉદ્ધરિયોં કહ ? ॥૪૫॥

ગયા—અન્તર્હૃદયસંભૂતા, લતા તિષ્ઠતિ ગૌતમ ! ।

ફલતિ વિપમહ્યાણિ, સા તુ ઉદ્ધૃતા કથમ્ ? ॥૪૫॥

ટીકા—‘અંતો હીયય’ ઇત્યાદિ—

હે ગૌતમ ! અન્તર્હૃદયસંભૂતા-હૃદયસ્યાન્તઃ, અન્તર્હૃદય=મનઃ, તત્ર સમુ-
દ્ભૂતા=સમુ-પન્ના લતા તિષ્ઠતિ । સા લતા વિપમહ્યાણિ-વિપવદ્ ભક્ષ્યન્તે યાનિ
તાનિ-વિપોપમાનિ ફલાનિ ફલતિ=પ્રસૂતે । સા લતા તુ ત્વયા કથમ્ ઉદ્ધૃતા=
ઉત્થાટિતા ॥૪૫॥

ગૌતમઃ પ્રાદ—

મૂલમ્—તં લંય સંવસો છિંત્તા, ઉદ્ધરિંત્તા સમૂલિંય ।

વિહરામિ જહાંનાય, મુંકોમિં વિસમમ્ભવના ॥૪૬॥

પ્રજ્ઞા બુદ્ધિ (સાહુ-સાધુ) ઉત્તમ હૈ કેસી શ્રમણ ને હસ ગાથા દ્વારા ગૌતમ
કી પ્રજ્ઞા કી પ્રશસા કી હૈ । તથા (મે-મે) મેરા (હમો-અયમ્) યહ
(સસઓ છિન્નો-સગયો છિન્નો) સશય નષ્ટ હુઆ (મજ્ઞ-મમ) મુદ્ધે અન્નો વિ
સસઓ-અન્યોઽપિ સશયઃ) અન્ય ભી સગય હૈ (ત મે રહસુ ગોયમ-તં મે
રુથય ગૌતમ) ઉસકા ભી આપ સમાધાન કરે યહ નિવેદન કિયા હૈ ॥૪૪॥

સશય કા સ્વરૂપ રૂઢતે હૈ—‘અતો’ ઇત્યાદિ ।

હે ગૌતમ ! હૃદય કે ખીતર ઉત્પન્ન હુએ લતા વિપ કે સમાન ફલોં કો
ઉત્પન્ન કરતીહૈ । ફિર વહ આપને કૈસે ઉઘાડી ॥૪૫॥

સાહુ-સાધુ ઉત્તમ છે કેશીશ્રમણે આ ગાથા દ્વારા ગૌતમની પ્રજ્ઞાની પ્રશસા કરેલ
છે તથા મને મે-મે મારે હમો-અયમ્ આ સસઓ છિન્નો-સગયો છિન્નો સશય
નાશ પામ્યો છે મજ્ઞ અન્નોવિ સસઓ મમ અન્યોઽપિ સશય, વળી મને બીજો સશય છે
જેથી આપ એનું નિરાકરણ કરો એવું નિવેદન કરેલ છે ॥૪૪॥

સશયના સ્વરૂપને કહે છે—‘અતો’ ઇત્યાદિ ।

હે ગૌતમ ! હૃદયની અંદર ઉત્પન્ન થયેલા લતા વિપના જેવા રૂપને ઉત્પન્ન
કરે છે તે આપે એને કઈ રીતે ઉઘેડી ? ॥૪૫॥

छाया—ता लता सर्वशः छित्वा, उद्धृत्य समूलिकाम् ।

विहरामि यथान्याय, मुक्तोऽस्मि विपमक्षणात् ॥४६॥

टीका—‘त लय’ इत्यादि—

हे भदन्त ! अहं ता लतामर्वाशः=सर्वथा छित्वा, पुनः समूलिका=मूल सहिता ता लताम् उद्धृत्य=उत्पाटय यथान्याय=नाशानुसारं माधुमार्गे विहरामि । अत एवाह विपमक्षणात्=विपफलमक्षणरूपात् विष्टमर्मणो मुक्तोऽस्मि ॥४६॥

केशी पृच्छति—

मृशम्—लया ये इडे कां बुत्ता ? केसी गोयँममव्ववी ।

के‘‘सिमेव वुवत्त तुं, गोयँमो इणेंमव्वेवी ॥४७॥

छाया—लता च इति ता उक्ता, केशी गौतममव्वरीत् ।

केशिनमेव वुवन्त तु, गौतम इदमव्वरीत् ॥४७॥

टीका—‘लया य’ इत्यादि—व्यख्या स्पष्टा ॥४७॥

गौतम ने इस प्रश्न का उत्तर इस प्रकार दिया—‘त लय’ इत्यादि ।
अन्वयार्थ—हे भदन्त ! (त लय सर्वसो छित्वा—ता लता सर्वशः छित्वा) मे उस लता को सर्वथा छिन्न भिन्न कर के तथा (समूलिय उद्धरित्वा—समूलिकाम् उद्धृत्य) उस लता को मूल के साथ उखाड़ करके (विसम वक्षणा मुक्कामि—विपमक्षणात् मुक्तोस्मि) शास्त्रमार्ग के अनुसार साधु मार्ग में विचरण करता हूँ । इसीलिये मैं विपफल मक्षणरूप दुष्कर्म से मुक्त हुआ हूँ ॥४६॥

केशी ने पुनः पूछा—‘लया य’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(लया य इह का बुत्ता—लता च (इति का उक्ता.) वर लता कौनसी है जिसको अपने मूल से उखाड़ दिया है । (केसीमेव वुवत्त त

गौतमे ओ प्रश्नने उत्तर आ प्रभावे आधे—‘त लय’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त ! त लय सर्वसो छित्वा—ता लता सर्वशः छित्वा तुं ओ लताने स पृथ्पथे छिन्नभिन्न करीने तथा समूलिय उद्धरित्वा—समूलिका उद्धृत्य ओ लताने मूलनी आथे उखाडीने विसमवक्षणा मुक्कामि—विपमक्षणात् मुक्तोस्मि शास्त्रमार्ग अनुसार साधु मार्ग में विचरण करे छु आ कारवे तुं विपक्षणे आपाद्य दुष्कर्मथी मुक्त भवेत्त छु ॥४६॥

केशीप्रभावे करीथी पूछु—‘लया य’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—लयाय इह का बुत्ता—लता च इति का उक्ता ओ लता कथं छे के लेने आथे मूलथी उखाडी नाथेत्त छे केसीमेव वुवत्त तु—केसीमेव व्रवत्त तु

ગોતમ પ્રાઢ—

મૂલમ્—ભવતળ્લા લંયા વુત્તાં, ભીમાં ભીમફલોદયા ।

તંમુદ્ધિતુ જહાંનાય, વિહંરામિ મહામુળી ॥૪૮॥

છાયા—ભવતળ્લા લતા ઉક્તા, ભીમા ભીમફલોદયા ।

તામુદ્ધિત્ય યથાન્યાય, વિહરામિ મહામુને ! ॥૪૮॥

ટીકા—‘ભવતળ્લા’ ઇત્યાદિ—

હે મહામુને ! ભવતળ્લા=ભવે=મસારેયા તળ્લા=ગેભઃ, સા, લતા ઉક્તા ।

एषा भवतृष्णारूपा लता भीमा=स्वरूपतो भयप्रदा, तथा-भीमफलोदया-भीम.=
दुःखहेतुत्वेन भयङ्करः फलाना=क्रिष्टर्मणामुदयो=विपाको यस्याः सा तथा,
नरकनिगोदादिदु खहेतुभूता चाम्ति । एवमिहा ता लताम् उद्धृत्य=उत्पाद्य यथा
न्यायं=शास्त्रोक्तमार्गानुसारेणाह विहरामि=अप्रतिषद्धविहारितया विचरामि । ४८।

તુ-કેશીમેવ બ્રુવત તુ) કેશી શ્રમણ કે ઇસ પ્રકાર પૂછને પર (ગોયમો
ઇળમન્વવી-ગૌતમો ઇદમન્વવીત્) ગૌતમસ્વામી ઇસપ્રકાર કહતે હે ॥૪૭॥

ગૌતમસ્વામીને કયા કહા સો કહતે હે—‘ભવતળ્લા’ ઇત્યાદિ ।

अन्वयार्थ—(महामुणी-महामुने) हे महामुने ! (भवतण्हा लया वुत्ता
-भवतृष्णा लता उक्ता)वह लता भव तृष्णा स्वरूप है-अर्थात् ससार में
जो लोभ है वही एक लता है । यह भवतृष्णा रूप लता स्वरूपतः (भीमा
भीमफलोदया-भीमा भीमफलोदया) भय को देने वाली है, तथा दुःखों
के हेतु होने से भयकर क्रिष्ट कर्मों का उदयरूप है जिससे ऐसी है ।
तथा नरकनिगोदादिक दुःखों की हेतुभूत है । (तमुद्धितु-तामुद्धृत्य) मैं
ने उस लता को उखाड़ दिया है । इसी लिये (विहरामि-विहरामि)
शास्त्रोक्तमार्ग के अनुसार मैं अप्रतिषद्ध होकर विहार करता हू ॥४८॥

કેશી શ્રમણના આ પ્રકારના પૂછવાથી ગોયમો ઇળમન્વવી-ગૌતમો ઇદમન્વવીત્
ગૌતમસ્વામી આ પ્રમાણે કહે છે ॥૪૭॥

ગૌતમ સ્વામીએ શુ કહ્યુ તેને કહે છે—‘ભવતળ્લા’ ઇત્યાદિ ।

अन्वयार्थ—महामुणी-महामुने हे महामुनि ! भवतण्हा लया वुत्ता-भवतृष्णा
लता उक्ता એ લતા ભવતૃષ્ણા સ્વરૂપ છે અર્થાત-સ સારમા જે લોભ છે તે એક
લતા છે એ ભવતૃષ્ણારૂપ લતા ખરી રીતે તેા भीमा भीमफलोदया-भीमा भीम
फलोदया ભયને આપનારી છે તથા દુ ખોના હેતુરૂપ હોવાથી ભય કર કલેશ
ઉપબળવનાર કર્મના ઉદયરૂપ છે તથા નરક નિગોનાદિક દુ ખોની હેતુભૂત છે
તમુદ્ધિતુ-તામુદ્ધિત્ય એ તે લતાને ઉખેડી નાખી છે આ કારણે શાસ્ત્રોક્ત માર્ગ
અનુસાર હું અપ્રતિષદ્ધ થઈને વિહરામિ-વિહરામિ વિહાર કરૂ છુ ॥૪૮॥

પુનઃ કેશી પ્રાહ—

મૂલમ્—સાહુ ગોયંમ ! પંણા તે' છિન્નો મે' સસંઓ ડમો' ।

અણ્ણો' વિ સસંઓ મજ્ઞે, ત' 'મે' કહેસુ ગોયંમા' ॥૪૯॥

છાયા—સાધુ ગૌતમ ! પ્રજ્ઞા તે, છિન્નો મે સસયોડયમ્ ।

અન્યોડપિ સસયો મમ, ત મે કયય ગૌતમ ! ॥૪૯॥

ટીકા—‘સાહુ’ इत्यादि—

अस्याः पूर्ववद् व्याख्या गोप्या ॥४९॥

પુનરપિ કેશી પૂનઃ પ્રતિ—

મૂલમ્—સપજ્જલિયા ય ઘોરાં, અંગી ચિટ્ટંદ ગોયંમા' ।

જે' હહતિ સરીરંથા, કેહં વિજ્ઞેઘાવિયા તુમે' ? ॥૫૦॥

છાયા—સમ્પજ્જલિતાશ્ચ ઘોરા., અગ્નયસ્તિષ્ઠન્તિ ગૌતમ ! ।

યે દહન્તિ શરીરમ્થા., કય સિધ્ધાપિતાસ્થયા ? ॥૫૦॥

ટીકા—‘સપજ્જલિયા’ इत्यादि—

हे गौतम ! सम्पज्जलिता.-स=समन्तात् प्र=प्रकर्षेण ज्वलिता,-जाज्वल्य

माना इत्यर्थः, अत एव घोरा.=भयकराः अग्नयस्तिष्ठन्ति=मन्ति । ये अग्नयः
शरीरं ग.-शरीरान्तर्गता.-सन्तो जीगन् दहन्ति=परितापयन्ति । ते अग्नयस्त्वया

કેશીશ્રમણ કહતે હે—‘સાહુ’ इत्यादि ।

इम गाथा का अर्थ पहिले जैसा ही जानना चाहिये । इसम गौतम
स्वामी की प्रजा की प्रज्ञासा की गई है ॥४९॥

કેશી ને પુન. ગૌતમ સે પૂછા—‘સપજ્જલિયા’ इत्यादि ।

अन्वयाये - (गोयम-गौतम) हे गौतम ! (सपज्जलिया य-सपज्जलिताश्च)

समन्ततः प्रकर्षरूप से जाज्वलयमान अतएव (घोरा-घोरा) घोर ऐसी
(अग्नी-अग्नयः) अग्नि है । (जे शरीरस्था-ये शरीरस्था) यह अग्नि शरीर

કેશી શ્રમણ કહે—“સાહુ” इत्यादि ।

આ ગાથાનો અર્થ પહેલાની ગાથાઓ પ્રમાણે જ બાંધવો જોઈએ આમા

ગૌતમ સ્વામીની પ્રજાની પ્રજ્ઞા કરવામા આવેલ છે ॥૪૯॥

કેશીએ ફરીથી પૂછ્યું - “સપજ્જલિયા” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—गायम-गौतम हे गौतम ! सपज्जलिया' य-सपज्जलिताश्च

समन्ततः । प्रकर्षरूपेण जाज्वल्यमान अतएव घोरा-घोरा घोर-बयंकर अग्नी
अग्नि છે જે શરીરસ્થા હહતિ-યે શરીરસ્થા દહન્તિ આ અગ્નિ શરીરની અંદર

कथं वि यापता = निर्वापताः ? अग्नयो यद्यप्यात्मस्यास्तवाप्यात्म-शरीरयोरभेदोपचारात् शरीरस्या उक्ताः । 'चिद्वड' इत्यर्पणत्वाद् बहुत्वे एतत्त्व मो.यम् ॥५०॥

गौतमः प्राह—

मूलम्—महामेहप्पसूयाओ, गिज्जं वारिं जलुत्तम ।

सिचांमि सयंय ते उं, सिक्का नो च दहन्ति मे ॥५१॥

छाया—महामेघप्रसूताद्, गृहीत्वा वारिं जलोत्तमम् ।

सिञ्चामि सततं तास्तु, सिक्का नो च दहन्ति माम् ॥५१॥

टीका—'महामेहप्पसूयाओ' इत्यादि—

हे भदन्त ! अहं महामेघप्रसूतात् = महामेघप्रसमुत्पन्नात् = महतः प्रवाहात्,

जलोत्तम = शेषजलापेक्षया प्रधान वारि = जल गृहीत्वा = आदाय तान् अग्नीन् सततं सिञ्चामि । इत्थं सिक्कास्तु ते अग्नयो मा नो च दहन्ति = नैव भस्मसात् कुर्वन्ति ॥५१॥

के अन्तर्गत होकर जीवों को परितप्त करती रहती हैं । फिर यह तो कहिये कि (तुम्हें कह विज्ज्ञाविया-त्वया कथं विध्यापिता.) आपने इस अग्नि को कैसे बुझाया है ? यद्यपि अग्नि आत्मा के अन्तर्गत होती है—फिर भी यहां जो उसको शरीर के अन्तर्गत कही गयी है वह आत्मा और शरीर में अभेद उपचार से ही कहा गया है ॥५०॥

गौतम ने इस केशी के प्रश्न का उत्तर इस प्रकार दिया—'महामेहप्पसूयाओ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त ! (महामेहप्पसूयाओ-महामेघप्रसूतात्) मैं महामेघ से प्रसूत तथा (जलुत्तम वारिं गिज्ज-जलोत्तमम् वारी गृहीत्वा) जलोत्तम ऐसे पानी को लेकर इस अग्नि पर (सयंय सिंचामि-सततं सिञ्चामि) सनत प्रवेशीने छेवाने परितप्त क्यां करे छे पछी अये तो बतावो के, तुम्हें कह विज्ज्ञाविया-त्वया कथं विध्यापिताः आये आ अग्निने कछं रीते जुण्णये छे ? जे के, अग्नि आत्मान्नी अहरना लागमा छेय छे तो पणु अही जे तेने शरीरन्नी अतर्गत बताववामा आवेल छे ते आत्मा अने शरीरमा अल्लेद उपचारथी ज बताववामा आवेल छे ॥५०॥

गौतमे केशीना अये प्रश्नने उत्तर आ प्रभाणु आये "महामेहप्पसूयाओ" इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त ! महामेहप्पसूयाओ-महामेघप्रसूतात् हुं महामेघसे प्रसूत तथा जलुत्तम र गिज्ज-जलोत्तम वारि गृहीत्वा जणमा उत्तम अयेवा पाणुने लधने

केशी पृच्छति--

मूत्रम्--अग्नी यं डडं के' बुत्ते, के'सी गोयममव्वी ।

तंओ के' सिं वुवंतं तुं, गोयमो डेंणमव्वे'वी ॥५२॥

छाया--अग्नयश्चेति के उक्ताः, केशी गौतममव्वीत् ।

ततः केशिन ध्रुवन्तं तु, गौतम इदमव्वीत् ॥५२॥

टीका--'अग्नी य' इत्यादि ।

अस्या व्याख्या पूर्वम् गोध्या, नगरम् अग्निप्रश्नोऽत्र महामेधादि प्रश्नोपलक्षणम् ॥५२॥

मूलम्--कसाया अग्निणो वुत्ता, सुयंसीलतवो जलं ।

सुयधाराभिहया सत्ता, भिन्ना हुं न डहं'ति मे' ॥५३॥

छाया--कपाया अग्नय उक्ताः, श्रुतशीलतपो जलम् ।

श्रुतधाराभिहता' सन्तो, भिन्ना' खलु न दहन्ति माम् ।

टीका--'कसाया' इत्यादि ।

हे भदन्त ! कपाया = क्रोधादयो दाहकृतया शोषकृतया च अग्नय उक्ता

सीचता हू। (सित्ता उ मे नो दहति-सित्तास्तु माम् न दहति) सो इस प्रकार निश्चित हुए यह अग्नि मुझे नहीं जलाती है ॥५१॥

केशी श्रमण ने इस प्रकार गौतमस्वामी के कहने पर उनसे पुनः पूछा--'अग्नी य' इत्यादि ।

इस गाथा में केशिकुमार ने गौतम से ऐसा पूछा है कि है गौतम ! अग्नि क्या है तथा जल क्या है ? तब केशिकुमार के इस प्रश्न का समाधान गौतमने इस प्रकार किया--॥५२॥

'कसाया' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--हे भदन्त ! (कसाया अग्निणो वुत्ता-कपाया' अग्नय) उक्ताः

ये अग्निना सयय सिंचामि-सतत मिश्रामि उपर सतत छाटु छु तो ये प्रकारही सिंचयामा आवेल अग्नि मने जलानी शकतो नथो ॥५१॥

केशी श्रमणे गौतम मने मोना आ प्रकारना उत्तरथी करीने पूछथु 'अग्नीय' इत्यादि ।

आ गाथामा केशिकुमार ने गौतमने ओपु पूछथु है, हे गौतम ! अग्नि तु ते जल श्रु छे ? तयारे केशिकुमारना आ प्रश्नतु समाधान गौतमने आ प्रकारे कथु' ॥५२॥

'कसाया' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--हे भदन्त ! कसाया अग्निणो वुत्ता-कपाया अग्नय उक्ता' क्रोधा दः

સ્તીર્થઢ્કરૈ' । તથા-શ્રુતશીલતપઃ-શ્રુતમ્=ઉપચારાત્કપાયોપશમહેતવઃ શ્રુતાન્તર્ગતા ઉપદેશા, શીલમ્=મહાવ્રતરૂપ, તપઃ=દ્વાદશવિધમનશનાદિકમ્, એવા સમાહારસ્તત્, જલમ્ ઉક્ત તીર્થઢ્કરૈઃ । ઉપલ્બ્ધત્વાત્-મહામેઘસિંજગદાનન્દદાયકતયા શેપમહા મેઘાનિશાયિત્વેન ચ ભગવાંસ્તીર્થઢ્કર, તદુત્પન્નઆગમથ મહાપ્રવાહઃ । ઉક્તાર્થ મુપસહરન્નાહ-'સુયધારા' ડ્ત્યાદિ-તે કપાયરૂપા અગ્નયઃ શ્રુતધારામિહતાઃ=શ્રુતસ્ય-શ્રુતાદિરૂપસ્ય જલસ્ય યા ધારાસ્તાભિરમિહતાઃ=અભિપિક્તા સન્તોમિન્ના-રિચ્યાપિતાઃ, મા ત્વલુ=નાશ્ચયેન ન દહન્તિ । 'મે' ડ્તિ દ્વિતીયાર્થે પઠ્ઠી, યદ્વા=સમ્યન્વમામાન્યે પઠ્ઠી ગોચ્યા ॥૫૩॥

પુનઃ કેળી પ્રાહ—

મૂલમ્—સાંહુ ગોચમ પળ્ળાં તે, છિન્નો મે'સસંઓ ડ્મો' ।

અન્નો વિ' સસંઓ મઞ્ઞં, તં'મે' કહેસુ ગોચમા' ॥૫૪॥

ડાયા—સાધુ ગૌતમ ! પ્રજ્ઞા તે, છિન્નો મે સશયોડયમ્ ।

અન્યોડપિ સશયો મમ, ત મે કયય ગૌતમ ! ॥૫૪॥

ક્રોધાદિકકપાય દાહક એવ શોપક હોને કે કારણ અગ્નિસ્વરૂપ તીર્થકર મહાપ્રભુઓ ને કહા હૈ । (સુયસીલતત્વો જલ-શ્રુતશીલતત્વો જલમ્) શ્રુત-કપાયો કે ઉપશમ કે હેતુભૂત જો શ્રુતાન્તર્ગત ઉપદેશ હૈ વે, તથા મહાવ્રત સ્વરૂપ શીલ એવ અનશનાદિક-ગ્રાહક પ્રકાર કે તપ યે સવ જલ સ્વરૂપ હૈ । (સુયધારામિહયા મિન્ના શ્રુતધાગમિહતા મિન્ના.) ભગવાન્ તીર્થકર મહામેઘ તુલ્ય એવ ઇનકે ઢારા પ્રતિપાદિત આગમ મહાપ્રવાહ હૈ યહ સવ કપાય રૂપ અગ્નિસમૂહ શ્રુતાદિરૂપ જલ કી ધારા સે અમિહત હોકર મેરે મે વુઝ ડુકા હૈ । (ન ઢહતિ મે-મામ્ ન દહન્તિ) અતઃ યહ મુઝે જલાતી નહી હૈ ॥૫૩॥

કપાય દાહક અને શોપક હોવાના કારણે અગ્નિ સ્વરૂપ છે એવુ તીર્થકર મહાપ્રભુઓએ બતાવેલ । સુયસીલતત્વો જલ-શ્રુતશીલતત્વો જલમ્ કપાયોના ઉપશમના હેતુભૂત જે શ્રુતાન્તર્ગત ઉપદેશ છે, તથા મહાવ્રત સ્વરૂપ શીલ અને અનશન આદિ ગ્રાહક પ્રકારના તપ છે એ નઘળા જળ સ્વરૂપ છે સુયધારામિહતાઃ મિન્ના-શ્રુતધારામિહતા મિન્નાઃ ભગવાન્ તીર્થકર મહામેઘ તુલ્ય અને એમના તરફથી પ્રતિપાદિત આગમ મહાપ્રવાહ છે આ નઘળા કપાયરૂપ અગ્નિસમૂહ લતાદિરૂપ જળની ધારાથી અમિહત થઇને મારામા થુઆઈ ગયેલ છે આથી ન ઢહતિ મે-મામ્ ન દહન્તિ એ મને બાળી શકતા નથી ॥૫૩॥

टीका—‘साहु गोयम !’ इत्यादि ।

अस्या व्याख्या पूर्ववद् बोध्या ॥५४॥

केशी मुनिः पृच्छति—

मूलम्—अयं साहसिओ भीमो, दुट्ठस्सो परिधावड ।

जंसिं गोयममारुढो, कथं तेण नं हीरं सि ॥५५॥

छाया—अयं साहसिको भीमो, दुष्टाश्वः परिधावति ।

यस्मिन् गौतम ! आरूढः, कथं तेन न द्वियसे ? ॥५५॥

टीका—‘अयं’ इत्यादि ।

साहसिकः—सहसा=असमीक्ष्य मयर्चते इति साहसिक—उन्मार्गगामित्वात्, भीमो=भयङ्करः, नरकादिदुर्गतिगर्तपातकृत्वात्, अयं=मत्पक्षो दुष्टाश्वः परिधावति=पलापते । यस्मिन् दुष्टाश्वे त्वमारूढोऽसि । हे गौतम ! त्वं तेन दुष्टाश्वेन कथं न द्वियसे=कथमुन्मार्गं न नीयसे ? ‘गोयममारुढो’ इत्यत्र मकारागमभारपत्वात् ॥५५॥

केशी श्रमण ने पूजा—‘साहु’ इत्यादि ।

इस गाथा की व्याख्या पछिले जैसी जाननी चाहिये ॥५४॥

केशी श्रमण पूछते है—‘अयं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(साहसिओ भीमो अयं दुट्ठस्सो परिधावड—साहसिको भीमो अयं दुष्टाश्वः परिधावति) उन्मार्गगामी होने से, बिना सोचे समझे चाहे जहाँ चला जानेवाला तथा जीव के नरक आदि दुर्गतियों में पडने का हेतु होने से भयकर ऐसा यह दुष्ट घोडा दोडता है । (जसि गोयम ? आरूढो तेन कथं न हीरसि—यस्मिन् गौतम ! आरूढः कथं तेन न द्वियसे) फिर भी इस पर हे गौतम ! आप अरूढ हो रहे हैं । सो आप इसके द्वारा उन्मार्ग क्यो नहीं पहुँचाये जाते है ॥५५॥

केशी श्रमणे कुरी पूछथु—“साहु” इत्यादि ।

आ गाथानी व्याख्या अगावनी नेम श्रमण लेवी नेछये ॥५४॥

केशी श्रमण पूछे छि—“अयं” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—साहसिओ भीमो अयं दुट्ठस्सो परिधावड—साहसिको भीमो अयं दुष्टाश्वः परिधावति उन्मार्गी होवाथी कौष्ठं पणु प्रकरने विचार कथं सिवाय अभे त्या आली अनार तथा छवने नरक आदि दुर्गतियोंमा पडवाना हेतुइय होवाथी अप कर छेवे । आ दुष्ट घोडा दोडे छि छे घोडा उपर स्थिर इपथी स्वार भनेवा छेवा जसि गोयमा आरूढो तेन कथं न हीरसि—यस्मिन् गौतम ! आरूढः कथं तेन न द्वियसे हे गौतम ! तमे अनेा द्वारा उन्मार्ग उपर केम नथी पहुँचायाता ? ॥५५॥

गौतमः प्राह--

मूलम्--पहावतं निगि ामि, सुयरस्सीसमाहियं ।

न मे गच्छंइ उम्मंग, मग्ग च पडिंवज्जइ ॥५६॥

श्रया--प्रधावन्त निगृह्णामि, श्रुतरश्मिसमाहितम् ।

न मे गच्छति उन्मार्ग, मार्गं च प्रतिपद्यते ॥५६॥

टीका--'पहावत' इत्यादि ।

हे भदन्त ! श्रुतरश्मिममाहित=श्रुतम्=आगमस्तद् रश्मिरिव=प्रग्रह (लगाम इति भाषा प्रसिद्धा इव-श्रुतरश्मिस्तेन समाहित'=नियन्त्रितस्त त गभूत प्रधावन्त दुष्टाश्च निगृह्णामि=स्वाधीन करोमि । अतो मे ममामो दुष्टाश्च उन्मार्ग=विपरीतमार्गं न गच्छति-न नयतीत्यर्थः । किं तु मार्ग=सत्पथ प्रतिपद्यते=मार्गं मार्गं गच्छतीत्यर्थः ॥५६॥

केसि पृच्छति--

मूलम्--आसे य डडं के बुत्ते, केसी गोयंममच्चवी ।

तओ के सि बुवत तुं, गोयंमो डणंमव्ववी ॥५७॥

इसके उत्तर रूप मे गौतमस्वामीने कहा--'पहावत' इत्यादि ।

अन्वयार्थ--हे भदन्त ! जिस घोड़े पर मैं सवार हुआ हूँ वह घोड़ा (सुयरस्सी समाहिय पहावते निगिण्णामि-श्रुतरश्मि समाहितम् प्रधावन्त निगृह्णामि) श्रुतरूप लगाम से नियन्त्रित है, अतः जब यह दौड़ने लगता है तब मैं इसको उस लगाम के द्वारा रोक लेता हूँ । इसलिये (मे उम्मंग न गच्छइ-मे उन्मार्ग न गच्छति) यह उन्मार्ग पर मुझे नहीं ले जाता है । किन्तु सीधे ही मार्ग पर चलता रहता है ।--गौतम के इस कथन को सुनकर पुनः केसि ने उनसे पूछा--॥५६॥

आना उत्तर २३३५भा गौतमस्वामीने कहु--'पहावत' इत्यादि ।

हे भदन्त ! मे घोड़ा उपर हुँ सवार थयो छु मे घोड़ा सुयरस्सीसमाहिय पहावत निगिण्णामि-श्रुतरश्मि समाहितम् प्रधावन्त निगृह्णामि श्रुतरूप लगामशी नियन्त्रित छे आथी मे उम्मंग न गच्छइ-मे उन्मार्ग न गच्छति अथ ते दोउवा भाडे छे त्पारे हुँ ओने ओ लगाम द्वारा रोक्यो लउ छु आ का छे ओ भने द-भा । उपर लउ लउ शक्यो नथी परतु सीधा मार्ग उपर न आवे छे

गौतमना आ कथनने सावणीने क्षीथी क्षीथी ओ भने पूछ्यु । ५७॥

છાયા--અશ્વશ્ચ ઇતિ ક ઉક્ત. ૧, કેશિ ગૌતમમત્રયીત્વ ।

તત. કેશિન નુવન્ત તુ, ગૌતમ ઇદમત્રયીત્વ ॥૫૭॥

ટીકા--'આસે ય' ઇત્યાદિ । અમ્યા વ્યાખ્યા પૂર્વપદ્ ગોત્ર્યા ॥૫૭॥

ગૌતમઃ પ્રાહ--

મૂલમ્--મણો સાહસિઓ ભીમો દુદ્ધસ્સો પરિધાવડ ।

તં સમ્મં નિગિપેંહામિ, ધમ્મસિખ્વાહ કથગ ॥૫૮॥

છાયા--મન સાહસિકો ભીમો, દુદ્ધાશ્વઃ પરિધાવતિ ।

ત સમ્પક્ નિવૃદ્ધામિ, ધર્મશિક્ષયા કન્યકમ્ ॥૫૮॥

ટીકા--'મણો' ઇત્યાદિ ।

હે ભદન્ત ! મન = મનરૂપ સાહસિકઃ = અમમીક્રયકારી ભીમઃ મયક્રુરો દુદ્ધાશ્વઃ = અગ્નિતતુરગઃ પરિધાવતિ = ઇતસ્તતઃ પરિભ્રમતિ । ત મનરૂપ દુદ્ધાશ્વ ધર્મશિક્ષયા ધર્મશિક્ષારૂપકરણેન કન્યક = કન્યકમિત્ર-જાત્યાશ્વમિત્ર સમ્પક્ નિવૃદ્ધામિ વશીકરોમિ ॥૫૮॥

ક્યા પૂઝા સો કહતે હૈ--'આસે ય' ઇત્યાદિ ।

મહાભાગ ! જિસ અશ્વપર આપ અરુદ્ધ હો રહે હૈં વહ અશ્વ કૌનસા હૈ । તવ ગૌતમ ને ઉનકે પ્રશ્ન કા રસ પ્રકાર ઉત્તર દીયા ॥૫૭॥

ઉસી ઉત્તર કો કહતે હૈ--'મણો' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--હે ભદન્ત ! જિસ ઘોડે ક વિષયમેં મૈને આપસે કહા હૈ વહ મન હૈ । યહ (મણો સાહસિયો ભીમો દુદ્ધસ્સો પરિધાવડ-મનઃ સાહસિકો ભીમો દુદ્ધાશ્વઃ પરિધાવતિ) મનરૂપી અશ્વ-ઘોડા વડા હી અધિક સાહસી હૈ, જય યહ ચાહતા હૈ તમી ઇધર ઉધર દૌડને લગ જાતા હૈ (ત ધમ્મસિખ્વાહ કથગ સમ્મ નિગિપેંહામિ-ત ધર્મ શિક્ષયા કથકમ્ સામ્યક્ નિવૃદ્ધામિ) ઇસકો મૈને ધર્મ દેશના કે દ્વારા જાત્યાશ્વ કી તરહ અચ્છી તરહ અપના વશ

મહાભાગ જે અશ્વ ઉપર આપ આરુઢ થઈ રહ્યા છે એ અશ્વ કયો છે ? ગૌતમે એમના એ પ્રશ્નને ઉત્તર આ પ્રમાણે આપ્યો ॥૫૭॥

એમના ઉત્તરને કહે--"મણો" ઇત્યાદિ ।

હે ભદન્ત ! જે ઘોડાના વિષયમા મે આપને કહેલ છે તે ઘોડો એ મન છે આ મણો સાહસિયો ભીમો દુદ્ધસ્સો પરિધાવડ-મનઃ સાહસિકો ભીમો દુદ્ધાશ્વ પરિધાવતિ મનરૂપી અશ્વ ખૂબ જ સાહસિક છે બ્યારે એ ચાહે છે ત્યારે અહીં તહીં દોડવા લાગી જાય છે ત ધમ્મસિખ્વાહ કથગ સમ્મ નિગિપેંહામિ-ત ધર્મશિક્ષયા કથક સામ્યક્ નિવૃદ્ધામિ એને એ ધર્મદેશના દ્વારા જાત્ય અશ્વની માફક સપૂર્ણ રીતે મારા

પુનઃ પ્રશ્ન પ્રાપ્ત--

મૂલમ્--સાહુ ગોયમ ! પૈળ્ળા તે, છિન્નો 'મે' સસંઓ ડમો ।

અન્નો 'વિ' સસંઓ મજ્જ, ત' 'મે' કહેસુ ગોયમા । ॥૫૧॥

ઝાયા--સાધુ ગૌતમ ! પ્રજ્ઞા તે, છિન્નો મે સશયોડયમ ।

અન્યોડપિ સશયો મમ, ત મે સ્થય ગૌતમ ! ॥૫૧॥

ટીકા--'સાહુ ગોયમ' । ઘ્યાર્યા પૂર્યવત્ ॥૫૧॥

મૂલમ્--કુપ્પહા વહવો લોણ, જેહિં નાસતિ જતુણો ।

અર્હાણે કેહે વટ્ઠતો, ત' નં નસસંસિ ગોયમા । ॥૬૦॥

ઝાયા--કુપયા વહવો લોકે ચેનશ્યન્તિ જન્તવ ।

અઞ્ચનિ કય રત્તમાન, ત્વ ન નશ્યસિ ગૌતમ ? ॥૬૦॥

ટીકા--'કુપ્પહા' ઇત્યાદિ ।

હે ગૌતમ ! લોકે=જગતિ વહવ.=અનેકે કુપયા='અન્માર્ગા સન્તિ ।

ચૈ' કુપયૈ' જન્તવઃ=પ્રાણિન' સન્માર્ગાત્ નશ્યન્તિ=મ્રણા ભવન્તિ । હે ગૌતમ !

ચર્તી બનાલિયા છે । અતઃ યહ મેરેઢારા ચલાયે ગયે માર્ગ પર હી ચલતા હૈ ।

કુમાર્ગ પર નહી ॥૬૮॥

ફિર કેશી શ્રમણ રહતે હૈ--'સાહુ' ઇત્યાદિ ।

ગૌતમ સ્વામી દ્વારા પ્રતિપાદિત શ્રવ્હ કા વર્ણન સુનકર કેશી ને ડનકી
બુદ્ધિ કી વટ્ઠત હી અધિક સરાહના કી હૈતયા ઓર ખી પ્રશ્ન પૂછતે હૈ ॥૫૧॥

કેશીશ્રમણ ગૌતમ સે પૂછતે હે--'કુપ્પહા' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--હે મહાભાગ ! (એણ કુપ્પહા વહવો-લોકે કુપયા વહવ.)

હસ મસાર મે અનેક કુપય હૈ । (જેહિં જતુણો નાસતિ-ચૈ' જન્તવ' નશ્યતિ)

વશવર્તી બનાવી લીધેલ છે આથી એ મારા તરફથી જે માર્ગે ચલાવવામા આવે
એજ માર્ગ ઉપર ચાલે છે કુમાર્ગ ઉપર જતો નથી ॥૫૮॥

કેશીથી કેશી શ્રવણ કહે છે - 'સાહુ' ઇત્યાદિ ।

ગૌતમસ્વામી તરફથી કહેવામા આવેલ અશ્વની તારીફ સાલણીને પ્રશ્ન
શ્રમણે એનની બુદ્ધિના ખૂબ જ વખાણ કર્યા તથા બીજે પણ પ્રશ્ન પૂછવાની
ઉત્કંઠા બતાવી ॥૫૮॥

કેશી શ્રમણ ગૌતમને પૂછે છે - "કુપ્પહા" ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--હે મહાભાગ ! લોણ કુપ્પહા વહવો-લોકે-કુપયા વહવઃ આ
સ સારમા અનેક કુપય છે, જેહિં જતુણો નાસતિ-ચૈ' જન્તવઃ નશ્યન્તિ જેના

અ ઋનિ=મસ્તાયાત્ સમાર્ગે ર્તમાનસ્ત્વ સન્માર્ગાત્ કથ ન નશ્યસિ=ન પ્રસ્થવ્યિતો
ભવમિ ? ॥૬૦॥

ગૌતમ પ્રા-—

મૃન્મ—જે' યં મગ્ગેણ ગચ્છન્તિ, જે' યં ઉમ્મગ્ગપટ્ટિયા ।

તે સઘ્વે વિદેયા મેઙ્ગ, તો' ને' નસ્સમિહ' મુણી । ॥૬૧॥

પ્રા-—યે ચ માર્ગેણ ગન્તિ, યે ચ ઉન્માર્ગપ્રસ્થિતાઃ ।

તે સર્વે વિન્નિતા મમ, તત્તો ન નશ્યામ્પદ મુને ! ॥૬૧॥

દોરા—'જે ય' इत्यादि ।

હે મન્ત ! યે ચ જન્તયો માર્ગેણ=સન્માર્ગેણ ગન્તિ । યે ચ ઉન્મા
ર્ગપ્રસ્થિતા સન્તિ । તે સર્વે મમ વિદિતા=જ્ઞાતા મન્તિ । ન ચ માર્ગોન્માર્ગાત્
વિનાડમિજ્ઞાતુ ધમ્યન્તે । તત્ત=તસ્માત્ કારણાત્ હે મુને ! એ સન્માર્ગાત્
ન નશ્યામિ=ન પ્રસ્થવ્યિતો ભવમિ ॥૬૧॥

જિન પર ચલનેસે સમારી જન સન્માર્ગ સે શ્રદ્ધ પર દિયા જાતા હૈ । અત
(અદ્વાણે વદ્ધતો ત કહ ન નસ્સમિ—અચનિ વર્તમાન ત્વ કથ ન નશ્યસિ)
આપ સન્માર્ગ પર જેસી દશા મેં આરુઢ કૈસે વને હુળ હૈ, આપ સન્માર્ગ
સે કયો વ્યુત નહી હો મકે હૈ ? ॥૬૦॥

ગૌતમસ્વામી કહતે હૈ—'જે ય' इत्यादि ।

અન્યથાર્થ—હે મદન્ત ! (જે ય મગ્ગેણ ગચ્છન્તિ-યે ચ માર્ગેણ ગચ્છન્તિ) જો
પ્રાણી સન્માર્ગપર ચલને વાલે હૈ તથા (જે ય ઉમ્મગ્ગપટ્ટિયા યે ચ ઉન્માર્ગપ્રસ્થિતા)
જો ઉન્માર્ગ પર ચલને વાલે હૈ (તે સઘ્વે મેઙ્ગ વિદયા—તે સર્વે મદ્ધ વિદિતા)
વે સઘ મેરી દષ્ટિ સે બાહર નહી હૈ । મે' ઉનકો જાનતા હૈ । તથા સન્માર્ગ કયા
હૈ યા ઉન્માર્ગ કયા હૈ ?' યહ વાત મી મેરે ધ્યાન મે હૈ । (તો

ઉપર ચાલનાથી ન સારી/નો સન્માર્ગથી શ્રદ્ધ થઈ નય છે આથી અદ્વાણે વદ્ધતા
ત કહ ન નસ્સમિ—અ ઋનિ ર્તમાન ત્વ કથ ન નશ્યસિ આપ સન્માર્ગ ઉપર
જોવા દશામા આરુઢ કઈ રીતે થઈ ગઈ હો શુ આપ સન્માર્ગથી વ્યુત થઈ
શક્યા નથી ? ॥૬૦॥

ગૌતમ સ્વામી કહે છે —'જે ય' इत्यादि ।

અ વચાર્થ—હે મદન્ત ! જે ય મગ્ગેણ ગચ્છન્તિ-યે ચ માર્ગેણ ગચ્છન્તિ એ
પ્રાણી સન્માર્ગ ઉપર ચાલવાવાળા છે તથા જે ય ઉમ્મગ્ગપટ્ટિયા યે ચ ઉન્માર્ગપ્રસ્થિતા
એ ઉન્માર્ગ ઉપર ચાલવાવાળા છે તે સઘ્વે મેઙ્ગ વિદયા—તે સર્વે મદ્ધ વિદિતા
એ મદ્ધના મારી દષ્ટિથી બહાર નથી હું તેમને બાહુ છું તથા સન્માર્ગ શુ છે
અને ઉન્માર્ગ શુ છે ? આ વાત પણ મારા ધ્યાનમાં છે તો મુણીહ ન નસ્સમિ—

કેશી માફ—

મૂલ્મ—મગે' યં ડડ કે' વુત્તે' ? કેશી ગોયંમમર્વ્વવી ।

તઓ કે' સિંવુંવત તું, ગોયંમો ડેંણમર્વ્વવી ॥૬૨॥

ટાંકા—માર્ગશ્ચ ઇતિ ચ ઉક્ત ? કશી ગોતમમત્રવીત ।

તત કેશિન તુવન્ત તુ ગોતમ ઇદમત્રવીત ॥૬૨॥

ટીકા—‘મગે ચ’ ઇત્યાદિ ।

માર્ગ = સન્માર્ગ . ‘ચ’ શબ્દાદુન્માર્ગો અપિ ગો-યા । વ્યાખ્યા પૂર્વાત્ ॥૬૦॥
ગોતમઃ માફ—

મૂલ્મ—કુપ્પવયેણપાસડી સવ્વે' ઉમ્મમગપંટિયા ।

સમ્મમગ તું જિણમ્હાવ, એસ મગે' હિં ઉત્તમે ॥૬૩॥

ટાંકા—કુપ્પવચનપાપણ્ડિન સર્વે ઉન્માર્ગપ્રસ્થિતા ।

સન્માર્ગમ્હુ જિનાગ્યાત , એપ માર્ગોં હિ ઉત્તમ ॥૬૩॥

ટીકા—‘કુપ્પવયણપાસડી’ ઇત્યાદિ ।

ઇદં લોકે યે કુપ્પવચનપાપણ્ડિન, = રૂપિલાદિ દર્શનાનુયાયિન સન્તિ । તે સર્વે ઉન્માર્ગપ્રસ્થિતા = ગૃહવિરાપાયુક્તમાર્ગેણ પ્રસ્થિતા સન્તિ । અનેન કુપ્પવ-
સુણી હ ન નહ્સામિ-તનો મુને અહ ન નહ્યામિ) યદી કારણ હ વી મે સમાર્ગ
સે સ્વલિન નહી હો સકા હ ॥૬૧॥

કેશી પ્રમણ પ્રત્તે દે--‘મગે ચ’ ઇત્યાદિ ।

વે સન્માર્ગ યા ઉન્માર્ગ યા હૈ ? તત ગૌતમસ્વામીને ઉત્તરો ઉત્ત
પ્રકાર મમઝાયા । ૬૦॥

‘કુપ્પવયણપાસડી’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ઇસ લોક મે (કુપ્પવયણપાસડી-કુપ્પવચનપાપણ્ડિન) રૂપિલ

તતો મુને અહ ન નહ્યામિ આજ કારણ છે કે જેનાથી હું સન્માર્ગથી અખલિત થઈ
શકતો નથી ॥૬૧॥

કેશી પ્રમણ પૂછે છે--‘મગે ચ’ ઇત્યાદિ ।

એ સન્માર્ગ અને ઉન્માર્ગ શુ છે ? ત્યારે ગૌતમ સ્વામીએ તેને આ પ્રતિ
રથી અમળાવ્યું ॥૬૦॥

‘કુપ્પવયણપાસડી’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--આ લોકમાં કુપ્પવયણપાસડી-કુપ્પવચનપાપણ્ડિનઃ કપિલ આદિ દર્શનોના

चनानि कुपथा इत्युक्तम् । हि=यतः एष जिनोक्तो मार्गः उत्तमः=उत्कृष्टतमः= विनयमूलन्याय जिनोक्तो मार्गः सर्वमार्गपेक्षया श्रेष्ठ इति यावत् ॥६३॥

पुनः केशी मुनिः प्राह—

मूलम्—साहु गोयंम ! पण्णा ते, छिन्नो मे ससंओ इमो ।

अन्नो वि ससंओ मेज्झ, त मे कहंसु गोयंमा ! ॥६४॥

छाया—साधु गौतम ! प्रज्ञा ते, छिन्नो मे सशयोऽयम् ।

अन्योऽपि सशयो मम, त मे रुथय गौतम ! ॥६४॥

टीका—‘साहु’ इत्यादि । व्याख्या पूर्ववत् ॥६४॥

मूलम्—महाउदगवेगेण, वुज्झमाणेण पाणिणं ।

सरणं गंड पड्डेय, दीव कं मग्गेसी मुणी ! ॥६५॥

आदि दर्शनो के अनुयायी जितने भी हैं वे सब (उम्मगगपट्टिया-उन्मार्ग प्रस्थिता) उन्मार्गगामी हैं । क्यों कि ये कपिल आदि दर्शन सब कुमार्ग हैं । तथा (तु जिणमक्खाय सम्मग-तु जिनाख्यात सन्मार्गः) जिनेन्द्रद्वारा प्रतिपादित मार्ग ही एक सन्मार्ग है, क्यों कि विनयमूल होने से (एस-मग्गे उत्तमे-एष मार्गो हि उत्तमः) यही सब मार्गों की अपेक्षा श्रेष्ठ मार्ग है ॥६३॥

गौतम प्रभु की इस बात को सुनकर केशी मुनि ने कहा—
‘साहु’ इत्यादि ।

हे गौतम मेरे प्रश्न का उत्तर देने के कारण आपकी प्रज्ञा बहुत ही अच्छी है । मुझे और भी सशय है अतः उसकी भी निवृत्ति आप करे ॥६४॥

अनुयायी नटला ५ ओ अधा उम्मगगपट्टिया-उन्मार्गप्रस्थिता उन्मार्गगामी ओ केमके ओ कपिल आदि दर्शन अधु कुमार्ग ओ तथा तु जिणमक्खाय सम्मग-तु जिनाख्यात सन्मार्ग जिनेन्द्र द्वारा प्रतिपादित मार्ग ओ ओक स मार्ग ओ केम के, विनयमूल होवाधी एस मग्गे उत्तमे-एष मार्गो हि उत्तम आओ सधणा मग्गेनी अपेक्षा श्रेष्ठ मार्ग ओ ॥६३॥

केशी श्रमण — “महाउदगवेगेण” इत्यादि ।

हे गौतम मारा प्रश्नो उत्तर सारी रीते आपवाधी आपनी प्रज्ञा धण्डी ओ उत्तम ओ भने जीने पणु सशय ओ केशी आप तेने पणु हर करे ॥६४॥

त्राया—महोदरुवेगेन, बाह्यमानाना प्राणिनाम् ।

शरण गतिं प्रतिष्ठा च, द्वीप क मन्यसे मुने ? ॥६५॥

टीका—‘महाउदगवेगेण’ इत्यादि ।

हे मुने ! महोदरुवेगेन=प्रहृन् उदरु यत्र तत् महोदरु=महास्रोतो महाप्रवाह उति यावत्, तस्य वेगेन बाह्यमानाना=नीयमानाना प्राणिना शरण=रक्षणक्षम, गतिम्=आधारभूतम्, प्रतिष्ठा च=स्थिरावस्थानहेतु द्वीप=निरुपद्रवस्थान क मन्यसे ? ॥६५॥

गौतमः प्राह—

मूलम्—अत्थि एगो महादीवो, वारिमज्जे महालंओ ।

महाउदगवेगस्स, गई तत्थं न विज्जइ ॥६६॥

छाया—अस्ति एको महाद्वीपो, वारिमध्ये महालय ।

महोदरुवेगस्य, गतिस्तत्र न विद्यते ॥६६॥

टीका—‘अत्थि’ इत्यादि ।

हे भदन्त ! वारिमध्ये=जलमध्ये महालय—महान् उच्चैस्त्वेन विस्तीर्णत्वेन च विशाल आलय स्थान यत्र स तथा, एगो महाद्वीपोऽस्ति । तत्र=महाद्वीपे

केशीश्रमण पृच्छते है—‘महा उदगवेगेण’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(मुणी-मुने) हे मुने ! ‘महा उदगवेगेण—महा उदरुवेगेन) महाप्रवाह के वेग से (बुद्धमाणाण पाणिण-बाह्यमानाना प्राणिनाम्) घटायें गये इन प्राणियों का (शरण गच्छ पडट्ट य दीव क मन्नसी-शरण गति प्रतिष्ठा च द्वीप क मन्यसे) शरण एवं आधारभूत तथा उनकी स्थिति का हेतुरूप द्वीप किसको मानते हैं ? ॥६५॥

इस केशीश्रमण के प्रश्न को सुनकर गौतमने इस प्रकार कहा ‘अत्थि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त ! (वारिमज्जे एगो महादीवो अत्थि-वारिमध्ये एको महाद्वीपो अस्ति) जल के बीच में विस्तार वाला एक महाद्वीप है । (महा

अन्वयार्थ—मुणी-मुने हे मुनि ! महाप्रवाहना वेगधी ओ वेगभा बुद्धमाणाण पाणिण-बाह्यमानाना प्राणिनाम् ओयायेव आ प्राणीयेनु शरण सरण गट पडट्ट य दीव कमन्नसी-शरण गति प्रतिष्ठा च द्वीप क मन्यसे अने आधारभूत तथा ओमनी स्थिर स्थितिना हेतु इय द्वीप केने माने हा ? ॥६५॥

केशी श्रमणना आ प्रश्नने साधणीने गौतमे आ प्रकाशयी छल्लु—“अत्थि” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त ! वारिमज्जे एगो महादीवो अत्थि-वारिमये एको महाद्वीपो अस्ति जगनी वयभा विस्तारवाणे ओक महाद्वीप छे महाउदगवेगस्स गई तत्थं न विज्जइ-महाउदगवेगस्य गतिस्तत्र न विद्यते तथा वेगशाली प्रवाहनी

चनानि कुपथा इत्युक्तम् । हि=यतः एष जिनोक्तो मार्गः उत्तमः=उत्कृष्टतमः= विनयमूलन्याय जिनोक्तो मार्गः सर्वमार्गोपेक्षया श्रेष्ठ इति यावत् ॥६३॥

पुनः केशी मुनिः प्राह—

मूलम्—साहु गोयंम ! पण्णा ते, छिन्नो मे ससंओ इमो ।

अन्नो वि ससंओ मेज्झ, त मे कहंसु गोयंमा ॥६४॥

त्राया—साधु गौतम ! प्रया ते, छिन्नो मे सशयोऽयम् ।

अन्योऽपि सशयो मम, त मे कथय गौतम ॥६४॥

टीका—‘साहु’ इत्यादि । व्याख्या पूर्णम् ॥६४॥

मूलम्—महाउदगवेगेण, वुज्झमाणेण पाणिणं ।

सरंणं गंड पडंठ थ, दीवं कं मन्नेसी मुंणी ॥६५॥

आदि दर्शनों के अनुयायी जितने भी हैं वे सब (उम्मगपट्टिया-उन्मार्ग प्रस्थिता) उन्मार्गगामी हैं । क्योंकि ये कपिल आदि दर्शन सब कुमार्ग हैं । तथा (तु जिणमक्खाय सम्मग-तु जिनाख्यात सन्मार्गः) जिनेन्द्रद्वारा प्रतिपादित मार्ग ही एक सन्मार्ग है, क्योंकि विनयमूल होने से (एस-मग्गे उत्तमे-एष मार्गो हि उत्तमः) यही सब मार्गों की अपेक्षा श्रेष्ठ मार्ग है ॥६३॥

गौतम प्रभु की इस बात को सुनकर केशी मुनि ने कहा—
‘साहु’ इत्यादि ।

हे गौतम मेरे प्रश्न का उत्तर देने के कारण आपकी प्रज्ञा बहुत ही अच्छी है । मुझे और भी संशय है अतः उसकी भी निवृत्ति आप करें ॥६४॥

अनुयायी नष्टला ५ ओ अधा उम्मगपट्टिया-उन्मार्गप्रस्थिता उन्मार्गगामी छे केमके ओ कपिल आदि दर्शन अधु कुमार्ग छे तथा तु जिणमक्खाय सम्मग-तु जिनाख्यात सन्मार्ग छेनेन्द्र द्वारा प्रतिपादित मार्ग छे ओके स मार्ग छे केम के, विनयमूल होवाथी एस मग्गे उत्तमे-एष मार्गो हि उत्तम आओ सधणा भग्गेनी अपेक्षा श्रेष्ठ मार्ग छे ॥६३॥

केशी श्रमणु —“महाउदगवेगेण” इत्यादि ।

हे गौतम मास प्रश्नो उत्तर सारी रीते आपवाथी आपनी प्रज्ञा धण्णी छे उत्तम छे भने नीलो पणु संशय छे नेथी आप तेने पणु हर करे ॥६४॥

चतुर्गतिलक्षणे ससारसमुद्रे नीयमानाना प्राणिना र्मः=श्रुतचारित्रलक्षणं,
द्वीप-ससारमद्योदयिवेष्टितोऽपि मुक्तिपट्टकारणतया र्मो न जगमरणपेगेन
प्रतिष्ठन्तु गम्यते । अतः स धर्मो द्वीप इव अस्ति । अत एव विवेकिनस्त
माश्रित्य तिष्ठन्तीति तेन स धर्म प्रतिष्ठा=निश्चल स्थान चास्ति । जरामर
णपेगेन ससारजलान्धौ बाधमानाना प्राणिना स धर्मो गतिः=आश्रयः गानम् ।
तद्विघ्नगुरवितस्थानाभावात् स धर्म उत्तम=सर्वोत्कृष्ट शरण=रक्षणः गान चास्ति ॥६८॥

पुनः केशी प्राह—

मूलम्—साहू गोयंम ! पण्णा ते, छिन्नो मे ससंओ डमो ।

अण्णो' वि' ससंओ संज्ज, त' मे' कहंसु गोयंमा ॥६९॥

छाया—साधु गौतम ! प्रज्ञा ते, छिन्नो मे सशयोऽयम् ।

अन्योऽपि सशयो मम, त मे सथ गौतम ! ॥६९॥

टीका—अस्मा गान्ध्या पूर्ववद् बोध्या । ६९॥

मानाना प्राणिनाम्) जरा, मरण रूप महाजल के प्रवाह से चतुर्गतिरूप
इस ससारसमुद्र मे बहाये गये प्राणियों के द्विपे (उत्तम शरण-उत्तम
शरणम्) उत्तम शरण स्वरूप तथा (गर्ह-गति) गति रूप (पट्टा य-प्रतिष्ठा
च) आश्रय स्थान रूप एव श्रवस्थान समान एक (यस्मो दिवो-र्मः द्विप.)
धर्म ही उत्तम द्वीप है । इस धर्म के सिवाय और दूसरा कोई सुरक्षित
स्थान नहीं है ॥६८॥

केशीश्रमणने कहा—‘साहू’ इत्यादि ।

हे गौतम ! आपकी बुद्धि अच्छी है आपने मेरे सशय को दूर
कर दिया है फिर भी मेरे सशय को दूर करे ॥६९॥

प्राणिनाम् जरा, मरण रूप महाजलाना प्रवाहया चतुर्गतिरूप आ ससार
समुद्रमा बहेता प्राणियोने भाटे उत्तम शरण-उत्तम शरणम् उत्तम शरण ८१३५ तथा
गर्ह-गति गतिरूप आश्रय-स्थानरूप अने अवस्थान समान ओक र्मो दिवो-
धर्म, द्विप धर्म ७ उत्तम द्वीप ७ आ धर्मना पट्टा य-प्रतिष्ठा च सिवाय
भीलु कोछ पलु सुरक्षित स्थान नथा ॥६८॥

केशी श्रमणने कहे—“साहू” इत्यदि ।

हे गौतम ! आपकी बुद्धि सारी है, आपने मेरा सशयने दूर करी दीया है
छता पलु ओक भीलु सशयने दूर करे ॥६८॥

મહોદરુવેગસ્ય=મુખિતપાતાલકરગ્રાતેરિતપટ્નજનમગ્ધોતો પેગલ્ય ગતિઃ= ગમન ન વિધતે । મહોદરુપરાહસ્તવ ગન્તુ ન ગન્કાતાતિ નિરુપદ્રવ' મ મગ્ધ દ્વીપ ઇતિ ભાવ ॥૬૬॥

કેશી પ્રાહ--

મૂલમ્--'દીવે' યં ડંડ કે' વુત્તે, કેસી ગોયેમમઠ્ઠવવી ।

તઓ' કે' સિં ઘેવત તું, ગોયેમો ડેંળમઠ્ઠવવી ॥૬૭॥

છાયા--દ્વીપશ્ચ ઇતિ ક ઉક્ત' ? , કેશી ગૌતમમવ્રીત્ ।

તત' કેશિન દુગ્ધન્ત તુ, ગૌતમ ઇડમવ્રીત્ ॥૬૭॥

ટીકા--'દીવે ય' ઇત્યાદિ । વ્યાખ્યા પૂર્વત્ ॥૬૭॥

ગૌતમઃ પ્રાહ--

મૂલમ્--જરામરણવેગેણ, બુદ્ધમાણાણ પાણિણં ।

ધમ્મો' દીવો' પંડટ્ટા યં, ગંડં સરેણમુત્તમ ॥૬૮॥

છાયા--જરામરણવેગેન, વાહમાનાના પ્રાણિનામ્ ।

ધર્મો દ્વીપઃ પ્રતિષ્ઠા ચ, ગતિ' શરણમુત્તમમ્ ॥૬૮॥

ટીકા--'જરામરણવેગેણ' ઇત્યાદિ ।

હે મદન્ત ! જરામરણવેગેન=જરામરણરૂપમહોદકપ્રવાહેન-વાહમાનાના=

ઉદગવેગસ્સ ગર્હ તત્થ ન વિજ્ઞહ-મહાઉદરુવેગસ્ય ગતિસ્તન્ન ન વિધતે) વેગશાલી પ્રવાહ ફી ગતિ વહા નહી હૈ । અર્થાત્ વહ મહાદ્વીપરૂપ સ્થાન વિલકુલ નિરુપદ્રવ હૈ ॥૬૬॥

જય ગૌતમસ્વામી ને હસ પ્રકાર કહા તવ કેશીશ્રમણ કે ચિત્ત મે યહ ઘાત જગી કિ એસા વહ દ્વીપ કયા હૈ ? અતઃ ંહોને પૂછા--'દીવે ય' ઇત્યાદિ ।

હે ગૌતમ ! વહ દ્વીપ એમા કૌનસા હૈ ? તવ ગૌતમને કહા--॥૬૭॥

કયા કહા સો કહતે હૈ--'જરામરણવેગેણ' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--(જરામરણ વેગેણ બુદ્ધમાણાણ પાણિણ-જરામરણવેગેન વાહ-

ગતી નથી અર્થાત્ એ મહાદ્વીપરૂપ સ્થાન વિલકુલ ઉપદ્રવ રહિત છે ॥૬૬॥

અર્થાત્ ગૌતમ સ્વામીએ આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે કેશી શ્રમણના ચિત્તમાં એવી ઘાત વળી છે, એવો એ દ્વીપ શું છે ? આથી તેને પૂછ્યું - "દીવે ય" ઇત્યાદિ ।

હે ગૌતમ ! એ દ્વીપ એવો કયો છે ? ત્યારે ગૌતમે કહ્યું --॥૬૭॥

શું કહ્યું તેને કહે છે--"જરામરણવેગેણ" ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--જરામરણવેગેણ બુદ્ધમાણાણપાણિણ-જરામરણવેગેન વાહમાનાના

પરતીરસ્ય ગામિની ન ભવતિ । સન્નિદ્રત્વેનાભ્યન્તરં જલાગમનાદ મધ્ય એવ સા જુડતીતિ ભાવઃ । યા નાઃ નિસ્સાવિગી=નિન્નિદ્રતયા જલાગમરહિતા ભવતિ, સા તુ પારસ્ય ગામિની ભવતિ ॥૭૧॥

કેશી પૂન્નતિ -

મૂલમ્—નાવા ય ડડે કૌ વુત્તા, કેસી ગોયમમઠ્ઠવવી ।

તઓ કે'સિં વુવત તુ, ગોયમો ઈંણમઠ્ઠવવી ॥૭૨॥

ઢાયા—નોશ્વેતિ કા ઉક્તા ?, કેશી ગૌતમમઠ્ઠવતી ।

તત કેશિન યુવન્ત તુ, ગૌતમ ડ્ઢમઠ્ઠવતી ॥૭૨॥

ટીકા—‘નાવા ય’ ઇત્યાદિ । વ્યાખ્યા પૂર્વત્ ॥૭૨॥

જો નૌકા સન્નિદ્રા હુવા સ્મરતી હૈં વહ જલ અરઆને કે કારણ (સા પારસ્સ ગામિણી ન-સા પારસ્ય ગામિની ન) પર તીર પર નહીં પહુંચ સકતી હૈં । કિન્તુ ઝીંચ મેં હીં ડૂબ જાતી હૈં । પરન્તુ (જા નાવા નિસ્સાવિગી-યા નૌઃ નિસ્સાવિગી) જો નૌકા નિન્નિદ્રા હોતી હૈં ઉસમેં જલ નહીં અર સકતા હૈં, અતઃ વહ ઝીંચ મેં નહીં ડૂબતી હૈં ઓર (સા ડ પારસ્સ ગામિણી-સાતુ પારસ્ય ગામિની) વહ નિર્વિઘ્નરૂપ સે અપર તટ પર પહુંચ જાતી હૈં । ડસ ગાથા સે ગૌતમ ને કેશી કો એસા સમઝાયા હૈં કિં હમ જિસ નૌકા પર આરુઢ હો રહે હૈં વહ સન્નિદ્રા નૌકા કે સમાન નહીં હૈં કિન્તુ નિન્નિદ્રા નૌકા કે સમાન હૈં । અતઃ વહ ડગમગા નહીં સકતી હૈં ॥૭૧॥

એસા સુનરુર કેશીશ્રમણ ને પૂઢા—‘નાવા ય’ ઇત્યાદિ ।

જિમ નૌકા પર આપ ચઢે હુણ હૈં વહ નૌકા કૌનસી હૈં તર ગૌતમ ને ડસ પ્રકાર કઢો—॥૭૨॥

જે નૌકા છિદ્રવાળી હોય છે, તેમા પાણી ભરાઈ જવાથી સા પારસ્સ ગામિણી ન-સા પારસ્ય ગામિની ન કિનારે સહિસલામત રીતે પહોંચી શકતી નથી અને વચમા જડૂખી જાય છે પરંતુ જા નાવા નિસ્સાવિગી-યા નૌઃ નિસ્સાવિગી જે નૌકામા છિદ્ર નથી હોતુ તેમા થોડુ પણ પાણી ભરાઈ શકતુ નથી, જેથી તે વચમા ડૂબતી નથી અને સા ડ પારસ્સ ગામિણી-સા તુ પારસ્ય ગામિની તે નિર્વિઘ્ને સામે કાઢે સહી સલામત પહોંચી જાય છે આ ગાથાથી ગૌતમસ્વામીએ કેશી શ્રમણને એણે મમજાવ્યુ છે, હું જે નૌકા ઉપર ચઢેલા છું એ નૌકા છિદ્રવાળી નથી પરંતુ છિદ્ર વગરની નૌકા છે આથી તે ડગમગતી નથી ॥૭૧॥

આણુ સામળીને કેશી શ્રમણે પૂછ્યુ —‘નાવા ય’ ઇત્યાદિ ।

જે નૌકા ઉપર આપોઢેલા છે એ નૌકા કઈ છે ? ત્યારે ગૌતમસ્વામીએ આ પ્રકારે કહ્યુ ॥૭૨॥

मूलम्—अण्णवसि महोहंसि, नावा विपरिधावट् ।

जसिं गोयममारुढो, कहं पारं गमिस्संसि ? ॥७०॥

छाया—अर्णवे महौवे, नौर्विपरिधावति ।

यस्या गौतम ! आरुढः, कथं पारं गमिष्यति ? ॥७०॥

टीका—‘अण्णवसि’ इत्यादि ।

महौवे=महाप्रवाहयुक्ते अर्णवे=समुद्रे नौ विपरिधावति=इतस्तत्र परिभ्रमति । हे गौतम ! यस्या नौकाया त्वम् आरुढोऽसि=स्थितोऽसि । तथा नौकाया त्वं कथं केन प्रकारेण पारं=परतीरं गमिष्यसि=यास्यसि ? ॥७०॥

गौतमः प्राह—

मूलम्—जा उं अस्साविणी नावा, न सां पारंस्स गामिणी ।

जा निरस्साविणी नावा, सां उं पारंस्स गामिणी ॥७१॥

छाया—या तु आस्साविणी नौः, न सा पारस्य गामिनी ।

या निरास्साविणी नौः, सा तु पारस्य गामिनी ॥७१॥

टीका—‘जा उ’ इत्यादि ।

या तु नौः आस्साविणी=सन्निद्रतया जलागमसहिता भवति, सा पारस्य=

उसी सशय को कहते हैं—‘अण्णवसि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे गौतम ! (महोहंसि अण्णवसि—महौवे अर्णवे) महाप्रवाह से युक्त समुद्र में (नावा विपरिधावति—नौर्विपरिधावति) नौका डगमगाने लगती है । तो आप (जसिं गोयममारुढो—यस्या गौतम आरुढ) जिस नौका पर बैठे हुए हो वह (कहं पारं गमिस्संसि—कथं पारं गमिष्यसि) नौका आपको समुद्र के पार कैसे पहुँचा सकती है ? ॥७०॥

इस बात को सुनकर गौतम स्वामी ने इस प्रकार कहा—‘जा उ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त ! (जा उ अस्साविणी नावा—या तु अस्साविणी नौः)

येन स शयने कहे छे—“अण्णवसि” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे गौतम ! महोहंसि अण्णवसि—महौवे अर्णवे भड़ा प्रवाहधी युक्त समुद्रमा नावा विपरिधावति—नौर्विपरिधावति नौका उगमगवा लागे छे ते । आप गोयम जसि आरुढो—गौतम यस्या आरुढ, वे नौका उपर जेठेला छे ते नौका कहं पारं गमिस्संसि—कथं पारं गमिष्यसि आपने समुद्रथी पार केवी रीते पहुँची याडी सकथी ? ॥७०॥

आ बातने सामाजीने गौतम स्वामीजे आ प्रकारथी कछु—“जा उ” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे भदन्त ! जा उ अस्साविणी नावा—या तु अस्साविणी नौ

કેશી પ્રાદ—

મૂલ્મ—‘માણુ ય ઇડ કે’ વુત્તે, કેસી ગોયંમમર્વવી ।

તઓ કે’ સિવુંવત તુ, ગોયંમો ડર્ણમર્વવી ॥૭૭॥

ઢાયા—‘માણુ ય’ ઇત્યાદિ । અસ્યા ગ્યાગ્યા પૂર્વવદ્ ઘો.યા ॥૭૭॥

તત’ કેશિન મુન્ત તુ, ગોતમ ઇદમત્રીન્ ॥૭૭॥

ટીકા—‘માણુ ય’ ઇત્યાદિ । અસ્યા ગ્યાગ્યા પૂર્વવદ્ ઘો.યા ॥૭૭॥

ગોતમ’ પ્રાદ—

મૂલ્મ—‘ઉગ્ગઓ સ્વીણસસારો, સર્વવંણૂ જિણમ્મસ્વરો ।

સો’ કરિસ્સડ ઉજ્જોય, સર્વલોયમ્મિ પાણિણ ॥૭૮॥

ઢાયા—‘ઉદ્ગત ક્ષીણસમાર, સર્વજો જિનમાસ્સર ।

સ કરિપ્યતિ ઉદ્ધોત, સર્વલોકે ણિનામ્ ॥૭૮॥

ટીકા—‘ઉગ્ગઓ’ ઇત્યાદિ ।

ક્ષીણસસાર.—ક્ષીણ -વિનષ્ટો ભવભ્રમણરૂપ સસારો યમ્ય સ તયા, અ ગતભવભ્રમણ સર્વજ્ઞ=સર્વપદાર્થજ્ઞેષા જિનમાસ્સર=તીર્થંકરરૂપ સૂર્ય ઉદ્ગત=વાલા નિર્મલ સૂર્ય ઝલિન હો ગયા હૈ । વહી ઇસ સમસ્ત જગતવર્તી પ્રાણિયોં કો પ્રકાશ દેગા ॥૭૮॥

ગૌતમસ્વામી કે ઇસ કથન કો સુનકર કે કેશીશ્રમણને ડનસે પૂછા—‘માણુ ય’ ઇત્યાદિ ।

હે ગૌતમ ! જિમકો આર સૂર્ય કહતે હૈ વહ સૂર્ય કોન હૈ ? । ઇસ પ્રકાર કેડી કે પૂછને પર ગૌતમસ્વામી થોલે ॥૭૭॥

ગૌતમસ્વામી ત્યા થોલે સો કહતે હૈ—‘ઉગ્ગઓ’ ઇત્યાદિ ।

હે ભદ્રન્ત ! સર્વજ્ઞ જિનેન્દ્ર દેવહી ણ સૂર્ય સ્વરૂપ હૈ । ડનકા ભવ-

વાળા નિર્મળ સૂર્ય ઉગેલ છે તે આ સઘળા જગતના પ્રાણીયોને પ્રકાશ આપશે ॥૭૮॥

ગૌતમ સ્વામીના આ પ્રકારના કથનને સાલણીને કેશી શ્રમણે તેમને પૂછ્યું ‘માણુ ય’ ઇત્યાદિ ।

હે ગૌતમ ! જેને આપ સૂર્ય કહો છો, એ સૂર્ય કોણ છે ? આ પ્રમાણે કેશી શ્રમણના પૂછવાથી ગૌતમસ્વામીએ કહ્યું ॥૭૭॥

ગૌતમસ્વામીએ શું કહ્યું તેને કહે છે—“ ઉગ્ગઓ ” ઇત્યાદિ ।

હે ભદ્રન્ત ! સર્વજ્ઞ જિનેન્દ્ર દેવજ એક સૂર્ય સ્વરૂપ છે તેમના ભવભ્રમણરૂપ

मिति, अन्यकारस्तस्मिन् नया भूते तमसि=गाढान्धकारं वहवः प्राणिनः तिष्ठन्ति=वर्तन्ते। एतन्निधाना प्राणिना कृते सर्वलोके=सर्वस्मिन् जगति क उदद्योत=प्रकाश करिष्यति ॥७५॥

गौतमः प्राह—

मृगम्—उगंगओ विमलो भानू, सव्वलोगंप्पहकरो ।

सो करिस्सइ उज्जोर्य, सव्वलोयंम्मि पाणिण ॥७६॥

छाया—उदगतो विमलो भानुः, सर्वलोकप्रभाकरः ।

स करिष्यति उदद्योत, सर्वलोके प्राणिनाम् ॥७६॥

टीका—‘उगंगओ’ इत्यादि ।

हे भदन्त ! सर्वलोकप्रभाकर = सर्वलोकप्रकाशकरो विमलो भानुः स्य उदगतः=उदितः । स सर्वलोके=समस्तं जगति प्राणिनाम् उदद्योत=प्रकाश करिष्यति ॥७६॥

उसी सशय को कहते हैं—‘अधयारे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे गौतम ! चक्षु की प्रवृत्ति के निरोधक होने के कारण अधा जैसा बना देने वाले (घोरे अधयारे तमे-घोरे अन्धकारे तमसि) भयकर गाढ अंधकार में बहु (पाणिणो चिद्वृत्ति-बहवः प्राणिन तिष्ठन्ति) अनेक ससारी जीव पड़े हुवे हे सो (पाणिण सव्वलोगम्मि को उज्जोअ करिस्सइ-प्राणिनाम् सर्वलोके क उद्योत करिष्यति) इनके लिये ससार में प्रकाश कौन करेगा ॥७५॥

केशी श्रमण के इस प्रकार प्रश्न को सुनकर गौतम स्वामी ने कहा—

‘उगंगओ’ इत्यादि ।

हे भदन्त ! सर्व लोक को अपनी विमलप्रभा से प्रकाशित करने

ते सशयने कहे छे—“अधयारे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे गौतम ! आंखों की प्रवृत्ति का निरोधक होवाना कारणसे आधणा जेवा बनानी हेनार घोरे अधयारे तमे-घोरे अन्धकारे तमसि गाढ अंधकारमा बहु पाणिणो चिद्वृत्ति-बहवः प्राणिन तिष्ठन्ति अनेक ससारी जीव पड़े छे ते पाणिण सव्वलोगम्मि को उज्जोअ करिस्सइ-प्राणिनाम् सर्वलोके क उद्योत करिष्यति तेभने भाटे ससारमा प्रकाश केणु करेथे ? ॥७५॥

केशी श्रमणना आ प्रकाशना प्रश्नने सालणीने गौतमस्वामीजे कहे—

“उगंगओ” इत्यादि ।

हे भदन्त ! सधणा दोहोने पोतानी उज्ज्वल प्रकाशना विमल प्रकाशकी उज्ज्वल करवा

વ યમાનાના=પીઠપ્રમાનાના=જીયાના ક્ષમ=ગ્યા યાદિ રહિત, ગિય=સર્વોપદ્રવ રહિતમ્, પ્રનાયાય=પીઠાર્જિત ચ સ્થાન કિં મન્યસે=શ્રવણુયસે? 'સારીર- માણસે દુઃખ' હત્યત્ત તુતોયાર્થે પ્રથમા ॥૮૦॥

ગૌતમઃ પ્રાહ—

મૂ ૨-અતિથિ ઇમે ધુવ ઠાળ લોગંગમિ દુરારોહ ।

જત્ય નતિય જરામચ્ચૂ, વાંહિણો વેયંણા તેંહા ॥૮૧॥

ઢાયા--અસ્તિ ઇક ધ્રુવ સ્થાન લોકાગ્ર દુરારોહમ્ ।

યત્ર નન્તો જરામૃત્યુ, વ્યાધયો વેદનાસ્તથા ॥૮૧॥

ત્રીશ--'અતિથિ' હત્યાદિ ।

લોકાગ્રે=ચતુર્દશસ્કાન્મરુસ્ય લોગંગ્યાગ્રભાગે ઇન્દ્રમ્=અદ્વિતીય દુરારોહ= દુઃખેનારુદ્ધતે યત્ તા દુર્લભેન સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રયણ આરોહ શક્ય ધ્રુવ=

ળ પાણિણ-શારીરમાનસૈર્દુઘૈ' પ્રથમાનાના પ્રાણિનામ્) શારીરિક તથા માનસિક દુઃખોં સે પ્રાધ્યમાન સસારી જીવો ના (એમ સિત્તમણાવાદ ઠાળ કિં મન્યમી-ક્ષેમ શિવમનાવધ સ્થાન કિં મન્યસે) આગ્રિ વ્યાગ્રિ સે રહિત, સર્વ ઉપદ્રવો સે દ્વિહીન તથા દુઃખાર્જિત સ્થાન કૌનસા હૈ ॥૮૦॥

કેશી શ્રમણ કે હમ પ્રશ્ન કો સુનકર ગૌતમસ્વામી ને ક્તા-- 'અતિથિ' હત્યાદિ ।

અન્વયાર્ધ-હે મદન્ત ! ચોદહ ૧૪ રાજુ પ્રમાણ કેંચે હસ (લોગમ્મિ દુરારોહ ધ્રુવ ઠાળ અતિથિ-લોકાગ્રે દુરારોહ ધ્રુવ સ્થાન અસ્તિ) લોક કે અગ્રભાગ મે ઇક દુરારોહ સ્થાન હે । જો પ્રાણી સમ્યગ્દર્શન આદિ રત્નત્રય સે યુક્ત હો જાતે હૈ વે હી હસકો પ્રાપ્ત કર સકતે હ અન્ય નહી, હસી લિયે

પાણિણ-શારીરમાનસૈર્દુઘૈ' વ યમાનાના પ્રાણિનામ્ શારીરિક અને માનસિક દુઃખોંથી બધાઇ રહેલ એવા સસારી જીવોને એમ સિત્તમણાવાદ ઠાળ કિં મન્યમી-ક્ષેમ શિવમનાવધ સ્થાન કિં મન્યસે આગ્રિ વ્યાધિયો રહિત એવુ સર્વ ઉપદ્રવોંથી વિહીન તથા દુઃખવર્જિત સ્થાનઆપે કુ માનેલ ઠ ? ॥૮૦॥

કેશી શ્રમણના આ પ્રશ્નને આશાગીને જી ! મન્વામીએ કહ્યું--“ અતિથિ ’ હત્યાદિ ।

અન્વયાર્ધ--હે ભદ્રન્ત ! લોગમ્મિ દુરારોહ ધ્રુવ ઠાળ અતિથિ-લોકાગ્રે દુરારોહ ધ્રુવ સ્થાન અસ્તિ ચોદ રાજુ પ્રમાણ ॥ આ આ લેખના અગ્રભાગમાં એક મહેનતથી પહોંચાય તેવુ સ્થાન છે જે પ્રાણી સમ્યગ્ દર્શન આદિ રત્નત્રયથી યુક્ત થઇ બીય છે એજ આને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, બીજા કોઈ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી આ કારણથી

ઉદિત. । સ ત્તિનભાસ્કરઃ મર્ત્યોઽન્નચતુર્થગરઃ-રાત્મક મનસ્વો જગત પ્રાણિનામ્
ઉદ્યોત=પ્રકાશ કરિવ્યતિ ॥૭૮॥

કેશીમુનિ પાઠ—

મૂલમ્—સાહુ ગોયમ ! પંખના તે. ટિન્નોમે' સંસંઓ ડમો' ।

અન્નો વિ' સસઓ મડેઝં, ત' મે' કહેસુ ગોયમા ! ॥૭૯॥

ઢાયા--સાધ ગોતમ ! પ્રજા તે, ટિન્નો મે સગયોડયમ્ ।

અન્યોડપિ સગયો મમ, ત મે રથય ગોતમ ! ॥૭૯॥

ટીકા--'સાહુ ગોયમ !' इत्यादि--अस्या व्याख्या पूर्ववत् यो-या ॥७९॥

મૂલમ્—સારીરમાણસે દુઃખે, વજ્ઞમાણાણ પાણિંણ ।

એમ સિચમણાવાહ, ઠાણકિ' મન્નેસી મુણી ॥૮૦॥

છાયા—શરીર માસૈદુ, મૈ, ગાયમાનાના પ્રાણિનામ્ ।

એમ જિયમનાના, મ્યાન કિ મન્યસે મુને ? ॥૮૦॥

ટીકા—'સારીરમાણસે' इत्यादि ।

हे मुने ! शरीरमानमै = शरीरमन्यन्निभि. मन सम्बन्धिभिश्च दु खै

ભ્રમણરૂપ સસાર નષ્ટ નો ચુકા છે. જે સૂર્ય હી ચૌદહ ૧૪ રાજપ્રમાણ
હસ સમસ્ત લોકચર્તી પ્રાણિયો કે અજ્ઞાનાધરાર કો નષ્ટ કરે અનેકો
ઉત્પોત પ્રદાન કરતે હૈ ॥૭૮॥

ગૌતમસ્વામી કે હસ કથન કો સુનકર કેશીશ્રમણ ને કહા 'સાહુ'
इत्यादि ।

हे गौतम ! आपकी बुद्धि अच्छी है । आपने मेरा सशय दूर
कर दिया है परन्तु और भी मेरे को सशय है उसको आप दूर करें ॥७९॥

કેશીશ્રમણ અપને સશય કો રહતે હૈ—'સારીરમાણસે' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(मुणी-मुने) हे मुनिराज ! (सारीरमाणसे दुखे वज्जमाणा

સસાર નાથ પામેલ છે એ સૂચ જ ચૌદ રાજ પ્રમાણ આ સધળા લોકચર્તી પ્રાણી
યોના અજ્ઞાન અને અધકારનો નાથ કરી તમને અજવાળુ આપે છે । ૭૮॥

ગૌતમસ્વામીના આ પ્રકારના કથનને સાંભળીને કેશી શ્રમણે કહ્યું—“ સાહુ ”
इत्यादि ।

हे गौतम ! आपकी बुद्धि सारी छे आपे मारा सशयने दूर करे छे परंतु
इष्ट पक्ष मारा मनमा ओक सशय छे लेने पक्ष आप दूर करे ॥७९॥

કેશી શ્રમણ પોતાના એ સશયને કહે છે—“ સારીરમાણસે ” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—मुणी-मुने हे मुनिराज सारीरमाणसे दुखे वज्जमाणाण

ઢાયા—નિર્વાણમિતિ અનાગમિતિ, મિદ્ધિ જેમાગ્રયેવચ ।

ક્ષેમ શિવમનાગાધ, પચરન્તિ મહર્ષય. ॥૮૩॥

ટાકા—‘નિવ્વાણતિ’ ઇત્યાદિ ।

હે મહન્ત ! નિર્વાણમિતિ=નિર્વાન્તિ-કર્માનન્તરિ પાપનાત્ ગીતીભવન્તિ જન્તવા યસ્મિન્સ્તન-નિર્વાણ-નિર્વાણમિતિ નામ્ના પ્રસિદ્ધમ્, અનાગમિતિ=નાસ્તિ રાગા=ગરીરમન:-મમ્યન્યિની પોટા યત્ તત્ અનાગમ્, અનાગમિતિ નામ્ના પ્રસિદ્ધમ્, મિદ્ધિ*=સિ.ચન્તિ=નિષ્ઠિતાર્ગં ભવન્તિ જન્તરોઽ સ્યામિતિ મિદ્ધિ, મિદ્ધિ રિતિ નામ્ના પ્રસિદ્ધમ્, લોકાગ્ર=લોકાગ્રમ્યાનસ્થિતત્વાત્ લોકાગ્રમિતિ નામ્ના પ્રસિદ્ધમ્, ચ=પુન ક્ષેમમ્-ક્ષેમમ્ય=ગાશ્વતમુગ્યસ્ય કારકત્વાત્ ક્ષેમમિતિ નામ્ના પ્રસિદ્ધમ્ શિવમ્-ઉપદ્રવાભાવાત્ શિવમિતિ નામ્ના પ્રસિદ્ધમ્ અનાગમમ્=ન વિવ્રતે આગાધા=જન્મજરામરણભુત્પિપાસાદિના યત્ તદનાગમમ્-અનાગમમિતિ નામ્ના પ્રસિદ્ધ ચ યત્સ્થાનમસ્તિ, પચ રાન મહર્ષયો-મહામુનય. ચરન્તિ=ગચ્છન્તિ ।

પવકારઃ પૂરણે ચકાર સમુચયે, અમ્યા યગ્રિમગાયયા સહ સમ્યન્ધ ॥૮૩॥

પુનસ્તદેવ સ્થાન ટ્રિગિનિષ્ટિ—

મૂલમ્—ત ઠાળ સાસચવાસ, લોગંગમ્મિ દુરારોહ ।

જં સપત્તા ન સોંયંતિ, ભવોહતકરા મુંળી ॥૮૪॥

ઢાયા—તત્મ્યાન શાશ્વતયાસ. લોકાગ્રે દુરારોહમ્ ।

પત્ મમ્પાપા ન શોચન્તિ, ભવોગાન્તકરા મુનય. ॥૮૪॥

ટીકા - ‘ત ઠાળ’ ઇત્યાદિ ।

લોકાગ્રે=ચતુર્દશરજ્જ્વાત્મકગ્રન્થસ્યાગ્રભાગે સ્થિત દુરારોહ=દુરવાપેણ સમ્યગ્દર્શના-નિરતનયેણ આરોહુ ગમ્ય ગાશ્વતયાસ=ગાશ્વતો જ્ઞાન.=સ્થિતિર્યત્ તત્તવાપૂતમ્-

કેઝીશ્રમણ કે ડસ કથન મો સુનકર ગાનમસ્વામી ને ડનસે એમા રજા--‘નિવ્વાણતિ’ ઇત્યાદિ ।

હે મહન્ત ! નિર્વાણ, અનાગમ, સિદ્ધિ, લોકાગ્ર, ક્ષેમ, શિવ પચ અનાગમ ડન સમસ્ત નામોં સે જો મ્યાન પ્રસિદ્ધ હૈ । તથા જિસ સ્થાન મો મહામુનિજન હી પ્રાસ કરતે હે ॥૮૩॥

દેશી શ્રમણના આ પ્રશ્નને આલળીને ગીતમસ્વામીએ તેને આ પ્રમાણે કહ્યું ‘નિવ્વાણતિ’ ઇત્યાદિ ।

હે ભદન્ત ! નિર્વાણ, અનાગમ, સિદ્ધિ, લોકાગ્ર ક્ષેમ, શિવ, અને અનાગાધ આ સધળા નામોથી એ સ્થાનને મહામુનિ જનો જ પ્રાપ્ત કરે છે ॥૮૩॥

નિશ્ચલ સ્થાનમસ્તિ । યત્ર સ્થાને જરામૃત્યુ નસ્તઃ, તથા વ્યાધયો=રોગા વદના=
શારીરમાનમવેદનાશ્ચ ન સન્તિ ॥૮૧॥

કેશી પૂનઃઉત્તિ—

મૂલમ્—ઠાળે યં ડંડં કે'ં હું ? , કેસી ગોથૈમમર્વ્વવી ।

તંઓ કે'ં સિયુવત્ત હું, ગોથૈમો ડર્ણમર્વ્વવી ॥૮૨॥

ઢાયા—સ્થાન ચ ઇતિ ક્ષિપ્ત ઉક્ત, કેશી ગાતમમત્રીત્ ।

તત્ત કૌશન દ્યુત તુ, ગૌતમ ઇદમત્રીત્ ॥૮૨॥

ટીકા—‘ઠાળે ય’ ઇત્યાદિ । અસ્યા વ્યાખ્યા પૂર્વવદ્ ગો યા ॥૮૩॥

ગૌતમ પ્રાહ—

મૂલમ્—નિર્ઘોળ તિ અવાંહતિ, સિંઢીલોગંગમેવ યં ।

ળેમં સિવૈમળાવાહ, જૈ ચૈરંતિ મહેસિંળો ॥૮૩॥

હસકો દુરારોહ રૂઢા ગયા છે । યહ સ્થાન અસાધારણ છે । ક્યોં કિ હસકે
જૈસા ઓર કોઈ દુસરા સ્થાન નહીં છે । જીવ કો ણક ઘાર પ્રાપ્ત હોને
પર ફિર હસકા પ્રિયોગ નહીં હોતા છે અતઃ યહ ધ્રુવ છે । (જત્થ જરા
મચ્છુ તહા વાદિળો વેયળા નત્થિ—યત્ર જરામૃત્યુ વ્યાધય તથા વેદના
નાસ્તિ) હસમે પહુંચે છુળ જીવોં કો જરા ઓર મૃત્યુ ના સામ્મના કિસી ખી
સમય મે નહીં કરના પડતા છે । રોગ તથા વેદનાઓં કા હસમે સર્વથા
અભાવ રહતા છે ॥૮૧॥

ગૌતમસ્વામી કે હસ કથન કો સુનરુર કેશીશ્રમણ ને ડનસે પૂછા—
‘ઠાળે ય’ ઇત્યાદિ ।

આપને જિસ સ્થાન કો કહા છે ણેસા વહ સ્થાન કૌનસા છે ॥૮૨॥

એને મહા મહેનતથી પહોંચી શકાય તેવુ (દુરાશિઢ) સ્થાન કહેવામા આવેલ છે એ
સ્થાન અસાધારણ છે કારણ કે, તેનાજેવુ ખીજુ કોઇ પણ સ્થાન નથી છવને એ
એક વખત પ્રાપ્ત થયા પછી ફરીથી તેના વિયોગ થતો નથી જેથી તે ધ્રુવ છે
જત્થ જરામચ્છુ તહા વાદિળો વેયળા નત્થિ—યત્ર જરામૃત્યુ વ્યાધય તથા વેદના
નાસ્તિ તેની અદર પહોંચેલા છવને જરા અને મૃત્યુ નો સામનો કોઇ પણ સમયે
કરવો પડતો નથી રોગ અને વેદનાઓના તેમા સ પૂર્ણ પણે અભાવ છે ॥૮૧॥

ગૌતમસ્વામીના આ પ્રકારના કથનને સાલળીને કેશા શ્રમણે તેમને પૂછ્યુ
—“ઠાળે ય” ઇત્યાદિ ।

આપે જે સ્થાનને કહેલ છે એવુ તે સ્થાન કયુ છે ? ॥૮૨॥

કળાનુષ્ઠાનમ્ય ધર્મમ્ય ચ ગિનાવતરૂપત્યાદાત, તદ્વિષય પ્રથમઃ પ્રશ્ન ૧ । સમગ્રા
નુષ્ઠાનાનિ લિઙ્ગત પાલ્યાનીતિ તતો વિદ્વિષયે દ્વિતીયઃ પ્રશ્ન ૨ । લિ
સત્યપ્યનિર્જિતેષ્વાત્માદિગુણુ ન જવ્યન્તેઽનુષ્ઠાનાનિ મુલેન પાલયિતુમ્, અત
ગતુજયવિષયે તૃતીયઃ પ્રશ્નઃ ૩ । તેષુ ગુણુવપિ રૂપાયા ઇયોત્કટા સ્તદાત્મકા ચ

ગણ કૃત કૃત્ય યન જાતે હે ઇમસે “સિદ્ધિ” મી ઇમકા ઇક નામ હે ।
ચહ સ્થાન ઠીક લોક કે અગ્રભાગ મે સ્થિત હે અત ‘લોકાગ્ર’ મી ઇમકા
ઇક નામ હો ગયા હે । શાશ્વતસુખ કા કારણ હોને સે “ક્ષેમ” ઉપદ્રવો
કા અભાવ હોને સે “શિવ”, જન્મ, જરા, મરણ, ક્ષુધા ઇવ વિપામા ગ્રાદિ
કી ઘટા પર જીવોં કો વાધા નહીં હોતી હે ઇમમે ઇમકો “અવાધ”
કહા ગયા હે । વહા કા નિવાસ નિત્ય હોને સે “શાશ્વતવાસ” કહા
ગયા હે । કેશી કુમાર શ્રમગને યે જો સચ ચારહ ૧૨ પ્રશ્ન અનુક્રમ સે
કિયે હે ઉનકા અભિપ્રાય ઇસ પ્રકાર હે—જિતને મી અનુષ્ઠાન હોતે હે
વે સર ધર્મ કે લિયે ગેતે હ તથા ધર્મ શિક્ષાવતરૂપ હે ઇમ લિયે ડસકે
વિષય મે કેશીશ્રમગને સર્વે પ્રથમ “ચાડજ્ઞામો ય ધમ્મો” ઇત્યાદિ સે
ધર્મ વિષયક પ્રશ્ન કિયા હે । ૧ । સકલ અનુષ્ઠાનોં કો પાલન કરને કા
કોઈ ન કોઈ તિદ અવશ્ય હુખા કરતા હે, ઇપલિયે ડસી અપેક્ષા સે “અચે
લગો ય” ઇત્યાદિ સે લિઙ્ગ વિષયક દ્વિતીય પ્રશ્ન કિયા હે । ૨ । લિઙ્ગ
ચારણ કર મી લિયા પરતુ યદિ આત્માદિક ગત્રઓં પર વિજય પ્રાપ્ત ન
કી જાવે તો અનુષ્ઠાનો કા મલિન સમ્યક્ પ્રકાર સે નહીં હો સકતા

પણ કહેવામા આવેલ છે એને પ્રાપ્ત કરીને પ્રાણીગણકૃત કૃત્ય બની જાય ૭ આથી ‘સિદ્ધિ’
પણ એનું એક નામ છે એ સ્થાન ઠીક લોકના અગ્રભાગના સ્થિત છે આથી “લોકાગ્ર” પણ
એનું એક નામ થઈ ગયેલ છે શાશ્વત સુખનું ચારણ હોનાથી “ક્ષેમ” ઉપદ્રવોનો અભાવ
હોવાથી “શિવ” જન્મ, જરા, મરણ બધા અને તરમ આત્મી તથા જીવોને બાધા
ધર્તા નથી આથી તેને ‘અવાધ’ કહેવામા આવે છે ત્યાનો નિવાસ નિત્ય હોવાથી
“શાશ્વતવાસ” કહેવામા આવેલ છે કેશી કુમાર શ્રમણે આ ૧૨ પ્રશ્ન બાર
પ્રશ્નો અનુક્રમથી કહેલ છે તેનો અભિપ્રાય આ પ્રકારનો છે—જેટલા પણ અનુષ્ઠાન
હોય છે તે સઘળા ધર્મના માટે જ હોય છે તથા ધર્મ શિક્ષાવતરૂપ છે આથી
તેના વિષયમા કેશી શ્રમણે મહુથી પહેલા “ચાડજ્ઞામો ય ધમ્મો” ઇત્યાદિથી ધર્મ
વિષયક પ્રશ્ન કહેલ છે । ૧ । મરણ અનુષ્ઠાનોને પાલન કરવામા ડેહને કાઈ લિંગ
અવશ્ય હોય છે આ માટે એજ અપેક્ષાથી “અચેલગો ય” ઇત્યાદિથી લિંગ વિષય
બીજો પ્રશ્ન કરેલ છે । ૨ । લિંગ ધારણ કરી પણ લીધું પરતુ જો આત્માદિક ગત્રઓ
ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરવામા ન આવે તો અનુષ્ઠાનો મપૂર્ણ સમયક પ્રકારથી થઈ

મનુરાત્તિકમિત્યર્થ', एताश्च तत्स्थानम् अस्ति । भवौघान्तकरा-भवौघा-
जन्मपरम्परा तस्य अन्तकराः=उन्नेदका मुनयो यत्=स्थान सम्प्राप्ता,=ममधि
गताः न शोचन्ति=शोकभाजो न कदाचिदपि भवन्ति । 'सासय' इत्यत्र मकारो
आर्पत्वात् । केहिना हि द्वादश प्रश्ना क्रमानुसारेण कृताः । तथाहि-धर्मार्थत्वात्स

फिर उसी स्थान को कहते हैं—'त ठाण' इत्यादि ।

अन्यार्थ—(त ठाण-त स्थान) ऐसे उस स्थान में प्राप्त हुए
जीव का (सासय चाम-शाश्वतवास) वास शाश्वत रहा कर । वह
स्थान (लोगगम्मि-लोकाग्रे) लोक के अग्रभाग में है । तथा (दुरारुह-
दुरारोहम्) दुरारोह है । सम्यग्दर्शन आदि रत्नत्रय द्वारा ही जीवों को
यह प्राप्त होता है । (भवोदत्तरा मुणी-भवौघान्तकरा मुनयः) जन्म
परम्परा का अंत करने वाले मुनिजन (ज सपत्ता न सोयति-यत् सम्प्राप्ता
न शोचन्ति) इस स्थान पर आकर फिर शोक से कभी लिप्त नहीं होते हैं ।

इस स्थान में निर्वाण आदि नामों से जो कहा गया है उन
नामों का उस स्थान के साथ सम्यग् इस प्रकार से जानना चाहिये—
इस स्थान को प्राप्त कर प्राणी कर्मरूप अग्नि के इकदम बुझ जाने से
तिलकुल शीतीभूत हो जाते हैं इसलिये इसको "निर्वाण" इस नामसे
संनोधित किया गया है । शारीरिक एवं मानसिक बाधा जीवों को यहां
नहीं होती है क्योंकि इन दोनों का यहां सर्वथा अभाव हो जाता है
अतः इसको "अबाध" 'सा भी कह दिया गया है । इस को पाकर प्राणि

इरीयी એ જ સ્થાનને કહે છે—“તઠાણ” ઇત્યાદિ ।

અન્યાર્થ—ત ઠાણ-ત સ્થાન એવા સ્થાનને પ્રાપ્તકરેલ જીવને સાસય વાસ-
શાશ્વતવાસ વાસ સ્થાયિત રહ્યા કરે છે આ સ્થાન લોગગમ્મિ-લોકાગ્રે લોકાના અગ્ર
ભાગમાં છે તથા દુરારુહ-દુરારોહમ્ દુરારોહ છે સમ્યગ્ દર્શન આદિ રત્નત્રય દ્વારાજ
એ જીવને પ્રાપ્ત થાય છે ભવોદ્દત્તકરા મુણી-ભવૌઘાન્તકરા મુનયઃ જન્મપર પરાને
અત કરવાવાળા મુનિજન જ સપત્તા ન સોયતિ-યત્ સમ્પ્રાપ્તા ન શોચન્તિ એ
સ્થાન ઉપર પહોંચીને પછી શોકમાં કદી પણ લિપ્ત થતા નથી

એ સ્થાનને નિર્વાણ આદિ નામોથી જે કહેવામાં આવેલ છે એ નામોનો એ
સ્થાનની સાથેનો સંબંધ આ પ્રકારથી બાંધવો જોઈએ

એ સ્થાનને પ્રાપ્ત કરીને પ્રાણી કર્મરૂપી અગ્નિ એકદમ જુગાઈ જવાથી બિલ
કુલ શીતીભૂત થઈ જાય છે આ કારણે એને “નિર્વાણ” આ નામથી સંનોધિત
કરવામાં આવે છે શારીરિક તેમજ માનસિક બાધા જીવોને એ સ્થાનમાં થતી ન
કેમકે એ જાનેનો તથા સંપૂર્ણપણે અભાવ થઈ જાય છે આથી એને “અબાધ” એવું

કુળાનુષ્ઠાનમ્ય ધર્મસ્ય ચ વિશ્વાવ્રતરૂપત્વાદાત, તદ્વિષય પ્રથમઃ પ્રશ્ન ૧ । સપ્ત
નુષ્ઠાનાનિ લિદ્ધતઃ પાલ્યાનીતિ તત્તો વિદ્વિષ્યે દ્વિતીય પ્રશ્ન ૨ । લિ
સત્યપ્યનિર્જિતેપ્યાત્માદિગતુષુ ન જન્યન્તઽનુષ્ઠાનાનિ મુખેન પાલયિતુમ્, અતઃ
ગતુજયત્રિષયે તૃતીય, પ્રશ્નઃ ૩ । તેષુ ગતુષ્પિ કપાયા ઇત્યેત્કટા સ્તદાત્મકો ચ

ગણ કૃત કૃત્ય પન જાતે હે ઇમસે “મિદ્ધિ” મી ઇમકા ઇક નામ હે ।
ચત્ સ્થાન ટીક લોક કે અગ્રભાગ મે સ્થિત હૈ અત ‘લોકાગ્ર’ મી ઇમકા
ઇક નામ હો ગયા હૈ । શાશ્વતસુખ કા કારણ હોને સે “ક્ષેમ” ઉપદ્રવો
કા અભાવ હોને સે “શિવ”, જન્મ, જરા, મરણ, ક્ષુધા ઇવ વિપાયા આદિ
કી ઘટા પર જીવો કો વાધા નહી હોતી હૈ ઇસમે ઇમકો “અમાય”
મ્હા ગયા હૈ । વહા કા નિવાસ નિત્ય હોને સે “શાશ્વતવાસ” કહા
ગયા હૈ । કેશી કુમાર શ્રમણને યે જો સપ્ત પાર ૧૦ પ્રશ્ન અનુક્રમ સે
કિયે હે ઉનકા અભિપ્રાય ઇસ પ્રકાર હૈ—જિતને મી અનુષ્ઠાન હોતે હૈ
વે સપ્ત વર્મ કે લિયે હોતે હૈ તા ઈર્મ શિક્ષાવ્રતરૂપ હૈ ઇમ લિયે ઉમકે
વિષય મે કેશી શ્રમણ ને સર્વ પ્રમ “ચાઉજ્ઞામો ય ધમ્મો” ઇત્યાદિ સે
ધર્મ વિષયક પ્રશ્ન કિયા હૈ । ૧ । સકલ અનુષ્ઠાનો કો પાલન કરને કા
કોઈ ન કોઈ લિદ્ધ અવકાશ હુમા કરતા હૈ, ઇપલિયે ઇસી અપેક્ષા સે “અવે
લગો ય” ઇત્યાદિ સે લિદ્ધ વિષયક દ્વિતીય પ્રશ્ન કિયા હૈ । ૨ । લિદ્ધ
ધારણ કર મી લિયા પરતુ યદિ આત્માદિક જન્મો પર વિજય પ્રાપ્ત ન
કી જાવે તો અનુષ્ઠાનો કા મલિન સમ્યક્ પ્રકાર સે નહી હો સકતા

પણ કહેવામા આવેલ છે એને પ્રાપ્ત કરીને પ્રાણીગજકૃત કૃત્ય બની જાય તે આથી ‘સિદ્ધિ’
પણ એતુ એક નામ છે એ સ્થાન ટીક લોકના અગ્રભાગના સ્થિત છે આથી “લોકાગ્ર” પણ
એતુ એક નામ થઈ ગયેલ છે શાશ્વત સુખનુષ્ઠાન કારણ હોનાથી “ક્ષેમ” ઉપદ્રવોનો અભાવ
હોવાથી “શિવ” જન્મ, જરા, મરણ બધા અને તરમ આદિની તથા જીવે ને પાધા
થતા નથી આથી તેને ‘અમાય’ કહેવામા આવે છે ત્યાનો નિવાસ નિત્ય હોવાથી
“શાશ્વતવાસ” કહેવામા આવેલ છે કેશી કુમાર શ્રમણે આજે મરણ ૧૨ પાર
પ્રશ્નો અનુક્રમથી કહેલ છે તેનો અભિપ્રાય આ પ્રકારનો છે—જેટલા પણ અનુષ્ઠાન
હોય છે તે મરણા વર્માના માટે જ હોય છે તથા ધર્મ શિક્ષાવ્રત રૂપ છે આથી
તેના વિષયમા કેશી શ્રમણે મહુથી પહેલા “ચાઉજ્ઞામો ય ધમ્મો” ઇત્યાદિથી ધર્મ
વિષયક પ્રશ્ન કહેલ છે । ૧ । મરણા અનુષ્ઠાનોને પાલન કરવામા હોઇને કાઈ લિંગ
અવશ્ય હોય છે આ માટે એજ અપેક્ષાથી “અવેલગો ય” ઇત્ય દિથી લિંગ વિષય
બીજે પ્રશ્ન કહેલ છે । ૨ । લિંગ ધારણ કરી પણ લીધુ પરતુ જો આત્માદિક શત્રુઓ
ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરવામા ન આવે તો અનુષ્ઠાનો સંપૂર્ણ અસ્યક પ્રકારથી થઈ

રાગ દ્વેષો, અતસ્તદ્વપાયઞ્ચેદનત્રિપય ચતુર્થ. પ્રશ્નઃ ૪ । તત્રાપિ લાભ ણ, દુરન્તઃ,
 અતો લોભરૂપ ત્વોન્ચેદનત્રિપયે પચમઃ પ્રશ્નઃ ૫ । લોભરૂપત્વોન્ચેદોઽપિ ન
 કપાયરૂપાગ્નિનિર્વાપણ વિના સમપતિ, અતોઽગ્નિનિર્વાપણત્રિપયે પઠ્ઠ પ્રશ્નઃ ૬ ।
 તન્નિર્વાપણ મનસ્યનિગૃહીતે ન સમપતિ, અતો દુષ્ટાશ્વનિગ્રહત્રિપયે સપ્તમઃ
 પ્રશ્નઃ ૭ । મનોરૂપદુષ્ટાશ્વનિગ્રહે કૃત્વેઽપિ સમ્યદ્માર્ગપરિજ્ઞાન વિના ન સમ
 પતિ સ્વાભિમતમોક્ષરૂપપદમાત્તિરિતિ સમ્યદ્માર્ગત્રિપયે અષ્ટમઃ પ્રશ્નઃ ૮ ।

હૈ અત તૃતીય પ્રશ્ન 'અળેગાણમત્સ્માળ' ઇત્યાદિ સે માત્ર જાનુ જય
 કે વિષય મે ક્રિયા ગયા હૈ । ૧૩। જાનુઓમ સત્ર સે પ્રચલ જાનુ ઇસ
 આત્મા કે લિયે ઉચ્છેદ કપાય તથા કપાયાત્મક રાગદ્વેષ હ, ઇમલિયે દ્વેદન
 કે વિષય મે 'દીસતિ' ઇત્યાદિ સે ચતુર્થ પ્રશ્ન તૃતીયા હૈ । ૧૪। લોભ કપાય
 દુરન્ત હૈ ઇસલિયે પચમ પ્રશ્ન મેં ઇમ લોભરૂપ કપાય કો ઉત્તવાડને કી
 વાત 'અતો હિયયમભૂયા' ઇત્યાદિ સે પઠ્ઠી ગઈ હૈ । ૧૫। લોભ કપાય ના
 ઉચ્છેદ મી કપાયરૂપ અગ્નિ કે નિર્વાપણ વિના સમપતિ નહીં હોતા હૈ
 ઇસલિયે પઠ્ઠ પ્રશ્ન મે અગ્નિ કે રૂપક દ્વારા ઉસકે નિર્વાપણ કે વિષય
 મે 'સપજ્જલિયા ય' ઇત્યાદિ સે પ્રશ્ન ક્રિયા ગયા હૈ । ૧૬। અગ્નિ ના નિર્વા
 પણ જય તક મન નિગૃહીત નહીં હોતા હૈ તત્રતક નહીં હો સકના હૈ
 ઇસલિયે મનરૂપ દુષ્ટ અશ્વ કે નિગ્રહ કે વિષય મે 'અય સાહસિઓ'
 ઇત્યાદિ સે સપ્તમ પ્રશ્ન તૃતીયા હૈ । ૧૭। જયતક મલે માર્ગ કા પરિજ્ઞાન નહીં
 હો જાતા હૈ તત્રતક મનરૂપ દુષ્ટ અશ્વ કા નિગ્રહ હોને પર મી જીવો

શકતા નથી આથી ત્રીજો પ્રશ્ન "અળેગાણમત્સ્માળ" ઇત્યાદિથી લાભ થતુ જયના
 વિષયમા કરાયેલ છે । ૧૩। થતુઓમા સહુથી પ્રબળ થતુઓ આત્મા માટે ઉત્કટ
 કપાય તથા કપાયાત્મક રાગ દ્વેષ છે આ કારણે ઉદ્ધેદના વિષયમા 'દીસતિ' ઇત્યાદિ ।
 ચોથો પ્રશ્ન થયેલ છે । ૧૪। લોભ કપાય દુરન્ત છે, આ કારણે પાપમા પ્રશ્નમા આ
 લોભ રૂપ કપાયને ઉગેડવાની વાત "અતો હિયયમભૂયા" ઇત્યાદિથી પૂછનામા
 આવેલ છે । ૧૫। લોભ કપાયને ઉચ્છેદ પછુ કપાય રૂપ અગ્નિના નિર્વાણ વગર સભ
 વિત હોતો નથી આથી છતાં પ્રશ્નમા અગ્નિના રૂપક દ્વારા તેના નિર્વાણ પછુના
 વિષયમા "સપજ્જલિયા ય" ઇત્યાદિથી પ્રશ્ન કરવામા આવેલ છે । ૧૬। અગ્નિનુ નિર્વાપણ
 જ્યાં સુધી મન નિગ્રહિત થતુ નથી ત્યાં સુધી થઈ શકતુ નથી આ કારણે મન
 રૂપ દુષ્ટ અશ્વના નિગ્રહના વિષયમા "અય સાહસિઓ" ઇત્યાદિથી
 સાતમો પ્રશ્ન થયેલ છે જ્યાં સુધી સીધા માર્ગનુ પરિજ્ઞાન થઈ જતુ નથી ત્યાં
 સુધી મનરૂપ દુષ્ટ અશ્વને નિગ્રહ થવા છતાં પણ જીવોને સ્વાભિમત મોક્ષરૂપની

सम्यग्मार्गं जिनप्रणीतधर्म एवेति नवम प्रश्नः ९। तस्यैव सन्मार्गत्व
ग्यापनाय महोदरवेगनिवारणविषये तत्र धर्मे दृढतोत्पादनाय समाररूप
ममुद्रापरगमनविषये दशम प्रश्नः। अथ यदि जिनप्रणीतधर्मएव सम्यक्
मार्गस्तर्हि किमन्येऽपि न तथा वदन्तीत्याशङ्क्य तेषामज्ञत्वग्यापनार्थं तमो-
घटनविषये एकादश प्रश्नः ११। एवमपि किमनेन सम्यग्मार्गेण मोक्षस्य
स्थानप्राप्तेः समारनाऽस्ति ? इति तद्वानिरासाय गानविषये द्वादश प्रश्नः १२।
एव द्वादशानां प्रश्नानां समन्वयो यो यः ॥८४॥

को भ्रात्रिमत मोक्षरूप पद ही प्राप्ति नहीं हो सकती है इसलिये सम्यक्
मार्ग के विषय में “कुप्पहा” इत्यादि से अष्टमप्रश्न किया गया है ॥८॥
यह सम्यक् मार्ग जिन प्रणीत धर्म को ही हो सकता है अन्य नहीं इस विषय
स्पष्ट करने के लिये ‘महाउदगवेगेण’ इत्यादि से नवम प्रश्न किया गया है। ९।
जिनप्रणीतधर्म में ही सन्मार्गता है यह ग्यापन करने के लिये तथा
उसी में महोदर वेग को निवारण करने की शक्ति है इस बात को
बताने के लिये तथा उसी धर्म में दृढता धारण करनी चाहिये-क्यों
कि वही ससाररूप ममुद्र से पार कराने में शक्त है इन बात को पुष्ट
करने के लिये यह ‘अण्णवसि’ इत्यादि से दशमा प्रश्न किया गया है। १०।
‘अध्यारे’ इत्यादि से ग्यारहवा प्रश्न यह स्पष्ट करता है कि-जिन
प्रणीत धर्म ही एक सम्यक् मार्ग है परंतु अन्य तीर्थिक जन इस विषय को
जो नहीं मानते हैं, सो उनकी यह अज्ञानता है। उनका यह अज्ञान
रूप तम इसी मार्ग के आश्रयण करने से नष्ट हो सकता है। ११।

प्राप्ति थोड़ी शक्ति नहीं आधी सम्यक् मार्गना विषयमा “कुप्पहा” इत्यादिही
आठमो प्रश्न करेले छे ॥८॥ ते सम्यक् मार्ग एत प्रणीत धर्म न होउ शके छे
णीले नही आ विषयने स्पष्ट करना भाटे “महा उदगवेगेण” इत्यादिही नवमो
प्रश्न करेले छे ॥९॥ एत प्रणीत धर्ममा न सन्मार्गता छे आनी संपूर्ण समभुति
भाटे तथा ओमा न महोदर वेगनु निवारण करवानी शक्ति छे आ वातने जतावना
भाटे ओउ न धर्ममा दृढता धारण करवी जेधओ केमके, ते ससार समुद्रथी पार
कराववामा शक्तिथाणी छे आ वातने पुष्ट क वा भाटे आ “अण्णवसि” इत्यादिही
दसमो प्रश्न कवामा आवेले छे ॥१०॥ “अध्यारे” इत्यादिही अग्यारमो प्रश्न
ओ स्पष्ट करे करे छे के, एतप्रणीत धर्म न ओउ सम्यक् मार्ग छे परंतु अन्य
तीर्थिक जन जेओ आ विषयने मानता नहीं ते ओमनी अज्ञानता छे ओमनु न
अज्ञान रूप तम (अध्यारे) आ न मार्गना आश्रय करवाथी नष्ट थई शके छे ॥११॥

एव गौतमनात्ते 'केशी मुनि' प्राह—

मूलम्—साँहु गोयंम । पण्णा ते, छिन्नो मे संसेओ डमो ।

नमो ते ससयाडीय, सर्वसुत्तमहोदही । ॥८५॥

छाया—साधुगातम ! प्रणा ते, छिन्नो मे सशयोऽयम् ।

नमस्ते सशयातीत !, सर्वसूत्रमहोदधे ! ॥८५॥

टीका—'साहु' इत्यादि—

हे गौतम ! ते प्रज्ञा साधु =शोभना अस्ति । मे=मम अय सशय, छिन्नः ।

हे सशयातीत ! =हे सन्देहरहित ! हे सर्वसूत्रमहोदधे ! =हे सकल्पसिद्धान्तसमुद्र !
તે=તુમ્હય નમ='નમસ્કારો'ડમ્તુ ! ॥૮૫॥

ततः केशी मुनिर्यत्कृतवांस्तदाह सूत्रकारो गाथाद्वयेन—

મૂળમ્—એવ તું સસંણ છિન્ને, કેસી ધોરપૈરક્રમે ।

અભિવદિત્તાં સિરસા, ગોર્યમં તુ મહાર્યસ ॥૮૬॥

પચ મહવ્વયધમ્મ, પહિવેજ્જહ ભાવઓ ।

પુરિમેસ્સ પચ્છિમેમ્મિ, મેંગે તત્થે સુહાંવહે ॥૮૭॥

छाया—एव तु सशये जिने, केशी धोरपराक्रमः ।

અભિવન્ધ્ય શિરસા, ગૌતમ તુ મહાયશસમ્ ॥૮૬॥

‘सारीरमाणसे’ इत्यादि से चारहवां प्रश्न यह बताता है कि—इसी मार्ग से मोक्षरूप स्थान की प्राप्ति होती है अन्य से नहीं । १२। इस प्रकार इन चारह १२ प्रश्नों का समन्वय जानना चाहिये ॥८४॥

કેસી શ્રમણ કહતે હૈ—‘સાહુ’ ઇત્યાદિ ।

हे गौतम ! आप की प्रज्ञा बहुत ही अच्छी है । मेरा सशय आपने दूर किया है अतः हे सशयातीत ! तथा सर्वसूत्र महोदधि स्वरूप ! आपके लिये मेरा नमस्कार है ॥८५॥

“सारीरमाणसे” इत्यादिથી બારમો પ્રશ્ન એ બતાવે છે કે અજ માર્ગથી મોક્ષ રૂપ સ્થાનની પ્રાપ્તિ શાવ છ અન્ય સ્થાનોની નહીં । ૧૨। આ પ્રશ્નથી એ બાર ૧૨ પ્રશ્નોનો સમન્વય જાણવો જોઈએ ॥૮૪॥

કેસી શ્રમણ કહે છે—‘સાહુ’ ઇત્યાદિ ।

હે ગૌતમ આપની પ્રજ્ઞા ઘણી જ સારી છે મારો સશય હવે આપે દૂર કરેલ છે આથી હે સશયાતીત ! તથા સર્વસૂત્ર મહોદાધ સ્વરૂપ ! આપને મારા નમસ્કાર છે ॥૮૫॥

पञ्चमहाव्रतधर्म, प्रतिपद्यते भावतः ।

पूर्वस्य पश्चिमे, मार्गे तत्र शुभावहे ॥८६॥

टीका—‘एव’ इत्यादि ।

एवम्=अमुना प्रकारेण तु=निश्चयेन सशये छिन्ने सति घोरपराक्रम
केशी मुनि महायज्ञस=दिगन्तव्याप्तमूर्तिं गौतम गणवर शिरसा अभिवन्द्य
पूर्वस्य=आदितीर्थरस्य अभिमते पश्चिमे=अन्तिमतीर्थरसम्यग्विनि शुभावहे=
कल्याणप्रापके मार्गे भावतः पूर्व चातुर्यामो धर्मः=प्रतिपत्तव्य इति भावः असीत्
अधुना पञ्चयामधर्मः प्रतिपत्तव्य इति भावोऽभूदिति पञ्चयामधर्मप्रतिपत्त्य-
भिप्रायात् तत्र=तिन्दूकोद्याने पञ्चमहाव्रतधर्म प्रतिपद्यते=स्वीकरोति स्म । द्वितीय
‘तु’ शब्दः पूरणार्थः ॥८६॥८७॥

इसके बाद केशीश्रमण ने जो किया सो कहते हैं ‘एव तु’ इत्यादि
‘पञ्चमहव्ययधम्म’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(एव तु सप्त छिन्ने—एव तु सशये छिन्ने) इस
प्रकार के कथन से जब केशीश्रमण का सशय नष्ट हो गया तब (घोर-
परक्रमे केशी-घोरपराक्रम केशी) घोर पराक्रमशाली इन केशीकुमार ने
(महायज्ञस गोयम सिरसा अभिवदित्वा—महायज्ञसम् गौतम शिरसा
अभिवन्द्य) महायज्ञश्री गौतम गणवर को मस्तक झुकाकर नमस्कार
किया और (पुरिमस्स पच्छिमस्मि मग्गे तत्थ सुहावहे—पूर्वस्य पश्चिमे शु-
भावहे तत्र मार्गे) आदि तीर्थर से अभिमत अन्तिम तीर्थर के कल्याण
प्रापक मार्ग में (भावओ पञ्चमहव्ययधम्म पडिवज्जड-भावतः पञ्चमहाव्रतधर्म
प्रतिपद्यते) भाव से पञ्चमहाव्रतरूप धर्म को अंगीकार किया । अर्थात्
केशीश्रमण कुमार गौतमगणवर के कथन को सुनकर यह जान गये कि

आना पछी केशी श्रमण ने कथुं तेने कहे छे—“एवतु” इत्यादि । “पञ्चम
हव्ययधम्म” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—एव तु सशये छिन्ने—एव तु सशये छिन्ने आ प्रकारना
कहेवाची ज्वारे केशी श्रमणना सशय नाश पायी गया त्वारे घोरपरक्रमे केशी
—घोरपराक्रम केशी घोर पराक्रमशाली छे केशी कुमार महायज्ञस गोयम सिरसा
अभिवदित्वा—महायज्ञस गौतम शिरसा अभिवन्द्य महायज्ञश्री गौतम गणवरने
मस्तक झुकावीने नमस्कार कयी अने आह पुरिमस्स पच्छिमस्मि सुहावहे तत्थ
मग्गे—पूर्वस्य पश्चिमे शुभावहे तत्र मार्गे तीर्थरना अभिमत अन्तिम
तीर्थरना कहेवाची प्रापक मार्गमा लावची भावओ पञ्चमहव्ययधम्म पडि-
वज्जड-भावतः पञ्चमहाव्रतधर्म प्रतिपद्यते पाव्य भ । अतएव धर्मने अंगीकार कयी
अर्थात् १ श्रमण कुमार गौतम गणवरना कथानकने साक्षीनी छे जाणी गया

सम्प्राति न ययनार्थमपनरन महापुत्रसगम ॥ —

मूलम्—केसी गोयमओ णिच्च, तस्मिं आसि समागमे ।

सुयसीलसमुद्धरिसो, महत्तयत्थविणिच्छओ ॥८८॥

छाया--केशि गौतमता नित्य, तस्मिन्नासीत् समागमे ।

श्रुतशीलसमुत्कर्ष, महार्थार्थ विनिश्चय ॥८८॥

टीका--'कस्मि गोयमओ' इत्यादि ।

तस्मिन् पुरे केशिगौतमयोः समागमः=यद्येकने केशि गौतमतः=केशि गौतमाभ्यां तयोरेकस्यात्र नित्यं श्रुतशील समुत्कर्षः-श्रुत-ज्ञान, शीलम्=आचार, तयोः समुत्कर्षः-समुन्नति-ज्ञानाचरणमर्क, महार्थार्थविनिश्चयः-महार्थ-शुक्ति साधकत्वेन महामयोजनाये अर्थाः=शिक्षाप्रतादयस्तेषां विनिश्चयो=निर्णयश्च आसीत्=अभूत्, तयोः शिष्यापेक्षयेद् मोक्षम् ॥८८॥

तथा--

मूलम्—तोसियां परिसा सव्वा, सम्मंग्ग समुवट्ठिया ।

सथुंया ते पसीय'तु, भव केसी गोयमे-त्ति'वेमि' ॥८९॥

॥इदं केसिगोयमिज्ज अज्जयण समत्त ॥९३॥

पहेले पार्श्वनाथ के समय में चातुर्यामरूप धर्म या आर अर अभिम तीर्थर के इरा शासन काल में पचयाम रूप धर्म है। अत उन्होंने भी इस पचयामरूप धर्म को अंगीकार कर लिया ॥८६॥८७॥

अर अध्ययन का उपसहार करते हुए केशीश्रमण और गौतम जैसे महापुरुषों के समागम का फल कहते हैं--'केसिगोयमओ इत्यादि ।

उस नगर में केशिगौतम के इस समागम में उन दोनों से श्रुत ज्ञान की एवं शीलरूप आचार धर्म की सब उन्नति हुई तथा मोक्ष का साधनभूत शिक्षाप्रत आदिरूप अर्थ का अच्छी तरह निर्णय हुआ ॥८८॥

३ पड़ेला ने पार्श्वनाथना समयमा चातुर्याम ३५ धर्महुते अने हुवे अतिम तीर्थ करना आ शासननाणमा पाययाम ३५ धर्म छि आथी जेमछे पणु पाययाम ३५ धर्मने अंगीकार करी लीछे ॥८६॥८७॥

हुवे अध्ययनने। उपसहार करीने केशीश्रमण अने गौतम जेवा महापुरुषोना समागमना हुने छे छि--'केसिगोयमओ' इत्यादि ।

आ नगरमा केशी गौतमना आ समागममा जे अन्नेथी लताज्ञाननी तथा शिष्य आचार धर्मनी पूछ उन्नति थछ तथा मोक्षना साधन भूत शिक्षाप्रत आदिउप अर्थने। सानी रीते निष्कर्ष थये ॥८८॥

छाया—तोपिता परिपत्सर्वा, सन्मार्ग समुपस्थिता ।

सन्तुतौ तौ प्रसीदता, भगवन्ता केशिगौतमाविति ब्रवीमि ॥८९॥

टीका—‘तोसिया’ इत्यादि ।

सदेवामुरमानुषा सर्वा परिपत् तोपिता=सन्तुष्टा जाता । सा परिपत् सन्मार्ग
=मुक्तिमार्ग प्रति समुपस्थिता=उद्यता=साधना जाता । इत्य तच्चरितवर्णनद्वारा
तयो स्तुतिमुक्त्वा तत्प्रसादाकाङ्क्षी मुनिरा प्राह—‘सयुया’ इत्यादिना—इत्य
सन्तुतौ=तत्तच्चरितवर्णनत कृतस्तुती तौ भगवन्तौ केशीगौतमौ अस्मासु प्रसी
दताम्=प्रसन्नौ भवताम् । ‘इतिब्रवीमि’ इत्यस्यार्थः पूर्ववद् बो.य । ‘भवय’
इत्यत्रार्पणदेकत्व बोध्यम् ॥८९॥

इतिश्री—विश्वरिण्यात—जगद्वल्लभ—प्रसिद्धवाचक—पञ्चदशभाषाकलितललितफलापा
ल्पक—प्रविशुद्भगधपद्यनैकग्रन्थनिर्मापक—वादिमानमर्दक—शाहूडनपति—कोल्हा
पुर—राजप्रदत्त—‘जैनशास्त्राचार्य’ पदभूषित—कोल्हापुरराजगुरु—नालब्रह्मचारि
—जैनाचार्य—जैनधर्मादेशाम्बर—पूज्यश्री घासीलालप्रतिविचितायामुत्तरा
ज्ययनमूत्रस्य प्रियदर्शिण्याख्याया व्याख्याया केशिगौतमीय
नाम त्रयोविंशतितममज्ययन सम्पूर्णम् । २३॥

तथा—‘तोसिया’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इस प्रकार देव असुर एवं मनुष्यो से भरी हुई वह
(सन्वा परिसा तोसिया—सर्वा परिपत् तोपिता) समस्त सभा उड़ी ही
संतुष्ट हुई । उनके उपदेश श्रवण से सब के सब (सम्मग्न समुबद्धिया—
सन्मार्ग समुपस्थिता.) मुक्तिमार्ग की और चलने के लिये सावधान बन
गये । इस तरह चारित्र्य वर्णन द्वारा (सयुया ते केशी गोयमे प्रसीयतु
चित्तेमि स्तुतौ तौ केशीगौतमौ प्रसीदता इतिब्रवीमि) स्तुत हुए वे

तथा “तोसिया” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—आ प्रभाषे देव, असुर, अने मनुष्योथो बरेली ओ सन्वा परिसा
तोसिया—सर्वा परिपत्तोपिता, समस्त सभा धर्षी अ स तोष पाभी ओभना उपदेश
श्रवणुथी सधणा सम्मग्न समुबद्धिया—सन्मार्ग समुपस्थिताः मुक्ति मार्गनी तरङ्ग
यालवा भाटे सावधान जनी गया आ प्रभाषे चरित्र वर्णन द्वारा सयुया ते
केशी गोयमे प्रसीयतु चित्तेमि—सन्तुतौ तौ केशी गौतमौ प्रसीदता इति ब्रवीमि

सम्प्राप्तं यत्नार्थमुपपत्तम् महापुरुषतन्मया ॥८॥

मूलम्—केशी गोयमओ णिच्च, तस्मिं आसि समागमे ।

सुयसीलसमुद्धरिणो, महत्तयत्थविणिच्चओ ॥८८॥

छाया--केशि गौतमता नित्य, तस्मिन्नामीत् नपागम ।

श्रुतशीलसमुत्कर्षो, महार्थं विनिश्चय ॥८८॥

टीका--'कसि गोयमओ' इत्यादि ।

तस्मिन् पुरे केशिगौतमया समागमे=समेलने केशि गौतमत.=कृति गौतमाभ्या तयोरेकस्यापि नित्य श्रुतशील समुत्कर्षः-श्रुत-ज्ञान, शीलम्=आचार' तयोः समुत्कर्षः-समुन्नति-ज्ञानाचरणप्रार्थ, महार्थं विनिश्चयः-महार्थः-श्रुति साधकत्वेन महाप्रयोजनायेत्यर्थः=शिश्नाप्रवादयस्तेषां विनिश्चयो=निर्णयश्च आसीत्=अभूत्, तयोः शिष्यापेक्षया बोध्यम् ॥८८॥

तथा--

मूलम्—तोसियां परिसा सव्वा, सम्मंगग समुवट्ठिया ।

संश्रुया ते पसीयं तु, भव्य केमी गोयमेत्ति वेमि ॥८९॥

॥इह केसिगोयमिज्ज अज्जयण समत्त ॥९३॥

पहेले पार्श्वनाथ के समय में चातुर्यामरूप धर्म या और अत्र अन्तिम तीर्थंकर के इस शासन काल में पचयाम रूप धर्म है। अतः उन्होंने भी इस पचयामरूप धर्म को अंगीकार कर लिया ॥८६॥८७॥

अब अध्ययन का उपसंहार करते हुए केशीश्रमण और गौतम जैसे महापुरुषों के समागम का फल कहते हैं--'केसिगोयमओ इत्यादि ।

उस नगर में केशिगौतम के इस समागम में उन दोनों से श्रुत ज्ञान की एवं शीलरूप आचार धर्म की स्तुति हुई तथा मोक्ष का साधनभूत शिक्षाव्रत आदिरूप अर्थ का अच्छी तरह निर्णय हुआ ॥८८॥

३ पहेला ते पार्श्वनाथना समयमा चातुर्याम इय धर्मं हुतो अने हुवे अतिम तीर्थंकरना आ शासनकालमा पचयाम इय धर्मं हु आथो अमण्णे पण्य पचयाम इय धर्मं ने अंगीकार करी लीधा ॥८६॥८७॥

हुवे अध्ययनना उपसंहार करीने केशीश्रमण अने गौतम जेवा महापुरुषोना समागमना हुणने उहे छे--'केसिगोयमओ' इत्यादि ।

आ नगरमा केशी गौतमना आ समागममा अने अनेधी वताशाननी तथा शिवइय आचार धर्मनी पूण उन्नति थछ तथा मोक्षना साधन भूत शिक्षाव्रत आदिइय अर्थना सारी रीते निष्पद्य थथे ॥८८॥

અથ ચતુર્વિંશતિતમમધ્યયનમ્ પ્રારમ્ભ્યતે—

ઉક્ત ત્રયોવિંશતિતમમધ્યયનમ્ । સમ્પત્તિ પ્રવચનમાત્રનામક ચતુર્વિંશતિ-
તમમારમ્ભ્યતે । અસ્ય ચ પૂર્વેણ સહાયમભિસમ્પન્નઃ—પૂર્વસ્મિન્નધ્યયને પરેપામપિ
મનોવિપ્લવઃ કેશીગીતામવદપનેય ઇતિ પ્રોક્તમ્ । તદપનયન તુ ભાપાસમિત્યાત્મ-
કેન વાગ્યોગેનૈવ સમ્ભવતિ । ભાપાસમિતિથ પ્રવચનમાવૃણામન્તર્ગતા, ઇતિ તત્સ્વ-
રૂપમિદોચ્યતે । ઇત્યનેન સવન્નેનાયાતમ્યેતસ્યા ય્યનસ્યેદમાદિમ મૂઝમ્—

મૂઝમ્—અદ્વૈત્ત પ્રવચનમાયાઓ, સંમિર્ડે ગુત્તી તહેવં ચ ।

પચેવ સમિર્ડેઓ, તઓ ગુત્તી ડું આહિયો ॥૧॥

ગ્રાયા—અદ્વૈતપ્રવચનમાતર, સમિતયો ગુપ્તયસ્તયૈવ ચ ।

પચૈવ સમિતયઃ, તિસો ગુપ્તયસ્તુ આગ્યાતાઃ ॥૧॥

ટીકા—‘અદ્વૈ’ ઇત્યાદિ ।

સમિતય—સમ્=મમ્યક—સર્વજ્ઞવચનાનુસારેણ ઇત્ય =જાતમન પ્રવૃત્તય,

ચૌવીસઠા અધ્યયન પ્રારમ્ભ—

તેઈમવાં અધ્યયન સમાપ્ત હુવા, અવ ચૌવીસઠા અધ્યયન પ્રારમ્ભ
જોતા છે । ઇસ અધ્યયન કા નામ પ્રવચનમાતૃ છે । ઇસકા સવં પૂર્વ
અધ્યયન કે માગ ઇસ પ્રકાર છે જિસ પ્રકાર કેશીગૌતમ ને દૂસરો કે
મનોવિપ્લવ—મનકી શકા ના અપનયન કિયા છે ડૂસી પ્રકાર સાયુ કો મી
દૂસરો કે મનોવિપ્લવ કા અપનયન કરના ચાહિયે । પરન્તુ યહ કામ ભાપાસ
મિતિ સ્વરૂપ વાગ્યોગ કે વિના નહી હો સકતા છે, ઓર ભાપાસમિતિ કયા છે
યહ વાત ઇસ અધ્યયન મે પ્રમટ્ કી જાવેગી । અદ્વૈત પ્રવચન માતા અન્તર્ગત
યહ ભાપાસમિતિ છે । ઇસ અધ્યયન કા યહ શ્રાદિ ગા યા છે—‘અદ્વૈ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(પચેવ સમિર્ડેઓ—પચૈવ સમિતય) પાચ સમિતિ (તઓ

ચૌવીસમા અધ્યયનનો પ્રારભ

ત્રેવીસમુ અધ્યયન પુર થઈ ગયુ છે હવે ચૌવીસમા અધ્યયનનો પ્રારભ વાચ
છે આ અધ્યયનનુ નામ પ્રવચનમાતૃ છે તેનો સબધ ત્રેવીસમા અધ્યયન શ્રાદિ આ
પ્રમાણુ છે જે પ્રમાણુ કેશી ગૌતમે બીજાઓના મનની શકાઓનુ સમાધાન કરેલ છે
આ પ્રમાણુ માધુએ પણ બીજાઓના મનની શકાઓનુ સમાધાન કરવુ બેઈએ પરતુ
એ કામ ભાષા સમિતિ સ્વરૂપ વાગ્યોગના વગર બની શકતુ નથી અને ભાષા-
સમિતિ શુ છે, એ વાત આ અધ્યયનમા પ્રગટ કરવામા આવશે અદ્વૈત પ્રવચન માતાના
અન્તર્ગત આ ભાષા સમિતિ છે આ અધ્યયનની આ પ્રથમ ગાથા છે “અદ્વૈ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—પચેવ સમિર્ડેઓ—પચૈવ સમિતય* પાચ મિતિ અને તઓ ગુત્તી

ભગવન્ત કેશીધ્રમણ ઔર ગૌતમ ગણપરજમારે ઉપર સદા પ્રમન્ન રહેં ।
 “ઇતિ વ્રતીમિ” સુધર્માસ્વામી જમ્બૂધ્યામી સે કહતે હૈં કિ-હે જમ્બૂ !
 જૈસા મૈંને શ્રી મહાવીર પ્રસુ સે મુના હુ વૈસા હા કહતા હુ ॥૮૧॥

યહ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર કે તેઈસવે અધ્યયન કા હિન્દી ભાષાનુવાદ
 સમ્પૂર્ણ હુઆ ॥૨૩॥

સ્તુત થયેલા એ ભગવન્ત કેશી ધ્રમણ અને ગૌતમ ગણધર અમારા ઉપર સદા
 પ્રમન્ન રહે “ઇતિવ્રતીમિ” સુધર્મા સ્વામીને કહે છે કે હું જમ્બૂ નેવું મે ભગવાન
 મહાવીર સ્વામીની પાસેથી સાંભળેલ છે એવું જ કહું છું ॥૮૬॥

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના તેવીસમા અધ્યયનનો

શુભશાંતી ભાષા અનુવાદ સંપૂર્ણ ॥૨૩॥

અન્નાદિ ગવેષણા, આદાન=પાત્રાદેર્ગ્રહણમ્ ઉપલબ્ધત્વાદ્ નિક્ષેપણ ચ, एषा समाहारद्वन्द्वस्तस्मिन् તમા-ઉચ્ચારે=ઉચ્ચારપરિષ્ઠાપનાયા ચ સમિતિ =યતનાપૂર્વક પ્રવૃત્તિ, સમિતિરિત્યમ્ય ઈર્યાદો પ્રત્યક્ત પૃથમ્પૃથગાટૃત્યાડન્વય* । ઇતિ=અમુના પ્રકારેણ પશ્ચ, પછી મનોગુપ્તિઃ, સપ્તમી યચાગુપ્તિઃ, અષ્ટમી કાયગુપ્તિત્યેયમ્ અષ્ટ પ્રવચનમાનર. સન્તિ । ॥૨॥

મૃતમ્—एयोओ अट्ट समिईओ, समासेण वियाहिया ।

दुर्बालसग जिणंस्वाय, मांय जत्थ उं पंवयणं ॥३॥

ઝાયા—एता अष्ट समितयः, समासेन व्याख्याताः ।

द्वादशाङ्ग जिनाख्यात, मात यत्रतु प्रवचनम् ॥३॥

ટીકા—‘एयोओ’ इत्यादि ।

एता अनन्तरोक्ता अष्ट समितय. समासेन=सक्षेपेण व्याख्याता =रूथिता. ।

शास्त्रवि अनुमारत आत्मनो व्यापारो गुप्तिष्वप्यस्तीति समितिश्चब्देन गुप्तीनामपि

अत्र पाच समितियो के नाम कहते हैं—‘ईरिया इत्यादि ।

गमन में यतनापूर्वक प्रवृत्ति का नाम ईर्यासमिति है। बोलने में यतनापूर्वक प्रवृत्ति का नाम भाषा समिति है। यतनापूर्वक आहारादिक की गवेषणा करने की प्रवृत्ति खण्णा समिति है। पात्रादिक का धरना एवं उठाना इस्का नाम आदान-आदाननिक्षेप समिति है। यतनापूर्वक उच्चार प्रसूत्रवण के परिष्ठापन करने की प्रवृत्ति उच्चार समिति है। मन की गुप्ति वचन की गुप्ति एव कायकी गुप्ति, ये ३ तीन गुप्तिया हैं ॥२॥

‘एयोओ अट्ट समिईओ’ इत्यादि—

उपर्युक्त ये आठ समितिया सक्षेप से यहां प्रदर्शित की गई हैं।

शास्त्रावेधि के अनुसार आत्मा का व्यापार गुप्तियो में भी है इसलिये

હવે પાચ સમિતિના નામ કહેવામા આવે છે—‘ईरिया’ इत्यादि ।

गमनमा यत्ना पूर्वकनी प्रवृत्तिषु नाम ईरिया समिति छ गोलनामा यत्ना पूर्वक अन्नादिकनी गवेषणा करवानी प्रवृत्तिषु नाम खेषणा समिति छ पात्रादिक धरषु अने उपाडषु तेषु नाम आदाननिक्षेपसमिति छ स्वत्नापूर्वक उच्चार प्रसूत्रवणना परिष्ठापन करवानी प्रवृत्तिषु नाम उच्चार समिति छ मननी गुप्ति, वचननी गुप्ति, अने कायानी गुप्ति आ त्रषु गुप्तिओ छ ॥२॥

‘एयोओ अट्ट समिईओ’ इत्यादि ।

ઉપર્યુક્ત એ આઠ સમિતિઓ સક્ષેપથી અહીં પ્રદર્શિત કરવામા આવેલ છે શાસ્ત્રવિધિ અનુસાર આત્માનો વેપાર ગુપ્તિઓમા છે આ માટે સમિતિ શબ્દથી

तथैव च गुप्तयः—गोपनानि गुप्तयः, अकुशलयाद्मन'काययागाना नि ह्रूपाः कुशलानामुदीरणरूपाश्च, एता अष्ट=अष्टसंख्यायाः प्रवचनमातर=द्वादशाङ्गरूपप्रचनाना जनन्य सन्ति । उक्तं हि—

“एया पवयणमाया दुवालसग पसूयाओ” ॥

छाया—एता प्रवचनमातरा द्वादशाङ्ग प्रवृत्ताः ॥ इति ।

तत्र अष्टप्रवचनमात्रेषु पञ्चैव पञ्चसंख्यात्रिणिष्टा' समितयः, तिस्रस्तु

गुप्तय आख्याता=रुचितास्तीर्थकरै ॥१॥

समिति ता एय नामत मोह—

मूलम्—ईरियाभासेसेणादाणे, उच्चारे समिई ड्यं ।

मणगुत्ती वयगुत्ती, कायगुत्ती य अट्टमा ॥२॥

छाया—ईर्या भाषैपणाऽऽदाने, उच्चारे समितिरिति ।

मनोगुप्तिर्वचोगुप्तिः, कायगुप्तिश्च अष्टमी ॥२॥

टीका—‘ईरिया’ इत्यादि ।

ईर्याभाषैपणादाने—ईरणम् ईर्या=गमनम् . भाषणम्—भाषा, एपणम्—एपणा=

गुत्ती उ आहिया-तिस्रो गुप्तयस्तु आख्याता) एव तीनगुप्ति, ये (समिई गुत्ती तद्देव य अष्टपवयणमायाओ—समितयः तथैवच गुप्तय अष्ट प्रवचनमातर) अष्ट प्रवचन माताएँ हैं । सर्वज्ञ वचन के अनुसार आत्मा की प्रवृत्ति का नाम समिति है । अकुशल मन वचन एव काय योगों का निग्रह करना तथा कुशल मन वचन एव काय योगों का उदीरण करना इसका नाम गुप्ति है । पाँच समिति, तीन गुप्ति, इन आठों को प्रवचन माताएँ इसलिये कही गयी हैं कि ये सब द्वादशाङ्गरूप प्रवचन की जननी हैं । कहा भी है—‘एया पवयणमाया दुवालसग पसूयाओ’ ॥१॥

उ आहिया—तिस्रो गुप्तयस्तु आख्याता त्रयशुप्ति, समिई तद्देव य गुत्ती अष्ट पवयणमायाओ आहिया—समितयः तथा गुप्तय' अष्ट प्रवचनमातर आख्याता आ आठ प्रवचन माता छे सर्वज्ञना वचन अनुसार आ आत्मानि प्रवृत्तिनु नाम समिति छे अकुशल मन, वचन, अने कथाना योगोने निग्रह करवे तथ कुशल मन, वचन, अने कथाना योगोनु उदाहरण करवु तेनु नाम शुप्ति छे पाच समिति त्रयशु शुप्ति, आ आठोने प्रवचन माता ओ माटे कडेवाभा आवे छे ई सहु द्वादशाङ्ग रूप प्रवचननी जननी छे कहु पक्ष छे—

एया पवयणमाया दुवालसग पसूयाओ ॥१॥

ક્ષેત્રતઃ=ક્ષેત્રમાશ્રિત્ય યતના તુ યુગમાત્ર=‘ઘૂસરા’ ઈતિ ભાષા સિદ્ધપ્રમાણ ક્ષેત્ર પ્રેક્ષેતેતિ । કાલતઃ=કાલમાશ્રિત્ય યતના યાવદ્ રીયેત=યાવન્ત કાલ ગચ્છેત્તા-વત્કાલપ્રમાણા । અર્થાત્ મુનયો દિવસે ત્રિલોક્ય યતનયા ગચ્છન્તિ, રાત્રૌ તુ મર્યાદિતભૂમૌ પ્રમાર્જ્ય યતનયા ગચ્છન્તિ । ચ=પુન ભાવતઃ=ભાવમાત્રિન્ય યતના-ઉપયુક્તઃ=દત્તાવધાનો યદ્ રીયેત=ગચ્છેદિતિ । જીવોપમર્દનમિયા દત્તાવધાના યન્મુનયથરન્તિ, તત્તેષા ભાવતો યતના મોદ્ધવ્યા । इत्येव चतुर्विधा यतना बोद्धव्या॥७॥

उसी चार प्रकार की यतना का स्वरूप कहते हैं—‘दृढव्रजो’ इत्यादि ।

દ્રવ્ય કો અપેક્ષા યતના કા સ્વરૂપ ચક્ષુ દ્વારા ગન્તવ્ય માર્ગ કા, નિરીક્ષણ કરના હો વર્ગો નિ જ્યતક માર્ગ અચ્છી તરફ નહીં દેખા જાયગા તથાતઃ વદા પર ઢીન્દ્રિયાદિ જીવોં કા રક્ષણ કૈસે હો સકેગા, અતઃ માર્ગ મે ચલતે હુણ સાધુ કો જીવોં કા નિરીક્ષણ કરતે ચલના ચાહિયે યહી દ્રવ્ય યતના કા સ્વરૂપ હૈ । ૧। કિતને માર્ગ કા નિરીક્ષણ કાતે હુણ સાધુ કો આગે વઢતે રહના ચાહિયે યહ યાત ક્ષેત્ર યતના સે સ્પષ્ટ કી ગઈ હૈ । યહ યતના યહ કહતી હૈ કિ આગે કા ઘૂસરા પ્રમાણ માર્ગ દેખતે ૨ સાધુ કા ગમન કરના ચાહિયે । ૨। કાલયતના યહ કહતી હૈ કિ મુનિયો કો દિવસ મેં દેખકર યતના પૂર્વક ચલના ચાહિયે । યદિ રાત્રિ મે પ્રસ્રવણ આદિ કે લિયે જાના પડે તો ભૂમિ કી મર્યાદા કર લેની ચાહિયે ઓર ઉસી ભૂમિ મે યતના મે પ્રમાર્જન [પૂજતે] કરતે જાના ચાહિયે । જીવોં કે ઉપમર્દન કે મય સે જો મુનિ ઉપયોગસહિત હોમર ચલતે હૈ યહી ઉનકી ભાવ સી અપેક્ષા યતના હૈ ॥૭॥

એ ચાર પ્રકારની યતનાના સ્વરૂપને કહેવામા આવે છે—“દૃઢવ્રજો” ઇત્ય િ ।

દ્રવ્યની અપેક્ષા યતનાનુ સ્વરૂપ આગોથી અવગ જવાના માર્ગનુ નિરીક્ષણ કરવુ એ છે કેમકે, જ્યા સુધી માર્ગ મારી રીતે જોવામા ન આવે ત્યા સુધી ત્યા દિ. ઇદ્રિયાદી જોવાનુ રક્ષણ કઇ નીતે થા શકે, ? આથી માર્ગમા ચાલતા માધુએ જોવાનુ રક્ષણ કરીને ચાલવુ જોઇએ આજ દ્રવ્ય યતનાનુ સ્વરૂપ છે । ૧। કેટલા માર્ગનુ નિરીક્ષણ કરતા સાધુએ આગળ વધવુ જોઇએ આ વાત જોય યતનાથી સ્પષ્ટ કરવામા આવેલ છે એ યતના એવુ બતાવે છે કે, આગળનો ૩૨૨ પ્રમાણુ માટે જોતા જોતા સાધુએ ગમન કરવુ જોઇએ । ૨। કાળ યતના એ બતાવે છે કે, મુનિયોએ દિવસના જોઇને યતના પૂર્વક ચાલવુ જોઇએ કદાચ રાત્રિમા પ્રસ્રવણ આદિના માટે જવુ પડે તો ભૂમિની મર્યાદા કરી લેવી જોઇએ અને એ ભૂમિમા યતનાથી પ્રમાર્જન કરતા જવુ જોઇએ જોવાના ઉપમર્દનના લયથી, જે મુનિ ઉપયોગ સહિત થઇને ચાલે છે, એ તેની લાવની અપેક્ષા યતના છે । ૭।

ઉત્પથેન ર્જિતઃ-ઉન્માર્ગભિન્ન, ઉત્કઃ । ઉત્પથે ર્જતો દિ આત્મવિરાધનાદયો
દોષાઃ સમગ્રન્ત્યેય ॥૫॥

અથ યતનામાહ—

મૂલમ્—દઢ્વઓ ર્વેત્તઓ ચેવં, કાલંઓ ભાવંઓ તહાં ।

જયળા ચરુઢ્વિહા વુત્તા, 'ત મે' કિત્તેયઓ સુંળ ॥૬॥

છાયા—દ્રવ્યતઃ ક્ષેત્રતથૈવ, કાલતો ભાવતસ્તથા ।

યતના ચતુર્વિધા ઉત્તા, તા મે ર્કીર્તયતં શ્રુણુ ॥૬॥

ટીકા—'દઢ્વઓ' इत्यादि ।

દ્રવ્યત' ક્ષેત્રતથૈવ કાલતસ્તથા ભાવતો યતના ભવતિ, इत्येव યતના ચતુર્વિધા
ઉત્તા=રુચિતા હે શિષ્ય ! તામ્=યતના વ્યવયતો મે=મમ સકાશત્ શ્રુણુ ॥૬॥

મૂલમ્—દઢ્વઓ ચર્ચંલુસા પેહે, જુર્ગમિત્ત તું ર્વેત્તઓ ।

કાલંઓ જાવ રીણ્જા, ઉવંઉત્તે યં ભાવંઓ ॥૭॥

છાયા—દ્રવ્યતશ્ચક્ષુપા પ્રેક્ષેત, યુગમાત્ર તુ ક્ષેત્રતઃ ।

કાલતો યાવદ્ રીયત, ઉપયુક્તશ્ચ ભાવત' ॥૭॥

ટીકા—'દઢ્વઓ' इत्यादि ।

દ્રવ્યતઃ=દ્રવ્યમાશ્રિત્ય યતના-ચક્ષુપા પ્રેક્ષેત=જીવાદિદ્રવ્યમવલોકયેદિતિ ।

રાત્રિ મે આલો સે યથાવત્ પદાર્થોં કા અવલોકન નહોં હો સકતા હે ।
માર્ગશબ્દ સે યહા ઉત્પથભિન્ન રાસ્તા ગૃહીત હુઆ હે । ઉત્પથ કા વર્જન
યહા હસલિયે કિયા ગયા હે કિ ઉત્પથ સે ગમન કરને વાલે સાધુ કો
આત્મવિરાધનાદિક દોષોં ના પાત્ર હોના પડતા હે ॥૫॥

અથ યતના કા સ્વરૂપ કહતે હૈ—'દઢ્વઓ' इत्यादि ।

યતના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ તથા ભાવ કી અપેક્ષા સે ચાર પ્રકાર કી
કહી ગઈ હૈ । મૈ અથ હન કા વર્ણન કરતા હુ સો સુનો ॥૬॥

અવલોકન થઈ શકતુ નથી માર્ગ શબ્દથી અહીં ઉત્પથ-ભિન્ન રસ્તો એ પ્રમાણે
કહેવામા આવેલ છે ઉત્પથનુ વર્જન અહીં એ માટે કરાયેલ છે કે ઉત્પથથી ગમન
કરનાર સાધુએ આત્મવિરાધનાદિક દોષના પાત્ર થવું પડે છે ॥૫॥

હવે યતનાના સ્વરૂપને કહેવામા આવે છે "દઢ્વઓ" इत्यादि ।

યતના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ તથા ભાવની અપેક્ષાથી ચાર પ્રકારની કહેવામા આવે
છે હુ હવે એનુ વર્ણનકરું છુ તેને સામળો ॥૬॥

४५। सामात ३। स्वरूप कहकर अब भाषा सामात का स्वरूप कहत
हैं कि—‘कोहे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(कोहे माणे मायाए लोभे हासे भयमोहये तहेव विरुहासु
उवउत्तया—क्रोधे माने मयाया हास्ये भयमौख्ये तथैव विरुथासु उप-
युक्ता) क्रोध में, मान में, माया में, हास्य में भय में वाचाकता में तथा
स्त्री आदि की विकथाओं में इन आठों में उपयोग रचना अर्थात् क्रोधादि
के आवेश में नहीं बोलना चाहिये ॥९॥

तब कैसे बोलना चाहिये ? सो कहते हैं—‘एयाइ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(एयाइ अट्टठाणाइ—एतानि अष्ट स्थानानि) इन आठ स्थानों

छरिया समितिनु स्वरूप छडीने हवे लाषामभितिनु स्वरूप छडेवाभा आवे
छे—“कोहे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—कोहे माणे मायाए लोभे हासे भयमोहरिण तहेव विरुहासु
उवउत्तया—क्रोधे माने मायाया लोभे हास्ये भयमौख्ये तथैव विरुथासु उपयुक्ता
मानभा, मायाभा, अने लोभभा हास्यभा, भयभा, वाचाकताभा तथा स्त्री आदिनी
विकथाओभा, आ आठेभा उपयोग राखवे। अर्थात् क्रोधादिकना आवेशना नछि
बोलवु लेछ्ये ॥९॥

त्यारे केम बोलवु लेछ्ये ? ते छडेवाभा आवे छे—“एयाइ” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—एयाइ अट्टठाणाइ—एतानि अष्ट स्थानानि आ आठ स्थानोने।

सम्पत्ति भावयतनामेव स्पष्टयति—

मूलम्—इदियेत्ये विवज्जित्ता, सज्झायं चैवं पंचहा ।

तन्मुत्ती तत्पुरस्कारे, सर्जए ईरियं रिं ॥८॥

छाया—इन्द्रियार्थान विवर्ज्य, स्वा याय चैव पञ्चधा ।

तन्मूर्तिस्तत्पुरस्कारः, सयत ईर्या रीयेत ॥८॥

टीका—‘इदियेत्ये’ इत्यादि ।

इन्द्रियार्थान्=शब्दादीन्, विवर्ज्य=तदनन्तरगमनतः परिहृत्य, पञ्च-

पञ्चधा=वाचनादि पञ्चप्रकार स्वाध्याय, चैव=स्वाध्यायमपि, गत्युपयोग्यताति
त्वात् परिहृत्य तन्मूर्तिः—तन्मयामेव ईर्याया व्याप्तिमाणा मूर्तिः शरीर यस्य स
तन्मूर्तिः, तथा—तत्पुरस्कारः—तामेव पुरस्करोति=उपपुक्ततया प्राधान्येनाङ्गीकुरुते
इति तत्पुरस्कार । अनेन कायमनसोस्तदेशाग्रत्वमुक्तम् । एवभूतः सन् सयत
ईर्या रीयेत=विचरेत् । दशबोलान् वर्जयन् गच्छेदिति भावः ॥८॥

उक्ता ईर्यासमिति, अथ भाषासमितिमाह—

मूलम्—कोहे माणे यं मायाए, लोभे यं उवउत्तया ।

हासे भयमोहरिण, विकहोसु तहेवं ये ॥९॥

अथ इसी भाव यतना का स्पष्टीकरण करते हुए सूत्रकार कहते
हैं—‘इदियेत्ये’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(इदियेत्ये पंचहा सज्झाय च विवज्जित्ता—इन्द्रियार्थान्
पञ्चधा स्वाध्याय च विवर्ज्य) इन्द्रियों के शब्दादिक पांच विषयों को तथा
वाचना आदि भेद से पांच प्रकार के स्वाध्याय को इन दश बोलों को
वर्जकर (तन्मुत्ती तत्पुरस्कारे—तन्मूर्ति तत्पुरस्कार) केवल गमन में ही
व्याप्तिप्रमाण शरीर वाला मुनि गमन में ही एकाग्रचित्त होकर (ईरिय
रिं—ईर्या रीयेत) ईर्या में विचरण करे ॥८॥

७६ वे अथ वा भावयतनानु स्पष्टीकरण करता सूत्रकार कहे छि—“इदियेत्ये” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इदियेत्ये पंचहा सज्झाय च विवज्जित्ता—इन्द्रियार्थान् पञ्चधा
स्वा याय च विवर्ज्य इन्द्रियों के शब्दादिक पांच विषयों को तथा वाचना आदिना बोद्धी
पांच प्रकारना स्वाध्यायने आ दश बोलोंने वर्जने तन्मुत्तीतत्पुरस्कारे—तन्मूर्ति तत्पु
रस्कार, देवता गमनमा वा व्याप्तिप्रमाण शरीरवाला गमनमा एकाग्रचित्त गनी
ईरिय रिं—ईर्या रीयेत धरियाथी विचरण करे ॥८॥

ઝાયા--ક્રોધે માને ચ માયાયા, લોભે ચ ઉપયુક્તા ।

હાસ્યે ભયમૌર્ખ્યે, વિક્રયાસુ તથૈવ ચ ॥૧॥

ટીકા--‘ક્રોધે’ ઇત્યાદિ ।

ક્રોધે માને ચ માયાયા લોભે ચ ઉપયુક્તા=ઉપયોગપરતા ભવતિ । તથા-હાસ્યે, ભયમૌર્ખ્યે=વાચાલતાયા તથૈવ ચ વિક્રયાયા=સ્થાવિક્રયાયામ્ ઉપયુક્તા=ઉપયોગપરતા કર્તવ્યા । ક્રોધાદિવેશે ઉપયોગવાન્ ભવેદિતિ ભાવઃ ॥૧॥

મૂલ્મ--‘અયાડ અટ્ટ ઠાળાડ, પરિવર્જિતું સર્જણ ।

અસાવજ્જ મિય કાંલે, ભાસં ભાસિજ્જં પન્નેવ ॥૧૦॥

છાયા--‘અત્તાનિ અઘ્ઠ્ઠાનાનિ, પરિવર્જ્યં સયત્ત ।

અસાવઘા મિતા કાલે, ભાપા ભાપેત્ત પ્રનારાન્ ॥૧૦॥

ટીકા--‘અયાડ’ ઇત્યાદિ ।

મજ્ઞાવાન્ સયત્ત.=સાધુ એતાનિ=પૂર્વોક્તાનિ ક્રોધાદીનિ અઘ્ઠ્ઠાસ્થાનાનિ પરિ-

ર્હયાં સમિતિ યા સ્વરૂપ કલ્પકર અથ ભાપા સમિતિ યા સ્વરૂપ કહતે છે ત્રિ-‘ક્રોધે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--(ક્રોધે માણે માયાણ લોભે હાસે ભયમૌર્હ્યે તથૈવ વિક્રયાસુ ઉવડત્તયા-ક્રોધે માને માયાયા હાસ્યે ભયમૌર્ખ્યે તથૈવ વિક્રયાસુ ઉપયુક્તા) ક્રોધ મે, માન મે, માયા મે, હાસ્ય મે ભય મે વાચાલતા મે તથા સ્ત્રી આદિ કી વિક્રયાઓ મે इन आठो मे उपयोग रचना अर्थात् क्रोधादि के आवेश मे नही धोलना चाहिये ॥१॥

તવ કેસે ધોલના ચાહિયે ? સો કહતે હૈ--‘અયાડ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--(અયાડ અટ્ટઠાળાડ-અત્તાનિ અઘ્ઠ્ઠાસ્થાનાનિ) इन आठ स्थानो

ધરિયા સમિતિનુ સ્વરૂપ કહીને હવે ભાષાસમિતિનુ સ્વરૂપ કહેવામા આવે છે--‘ક્રોધે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--ક્રોધે માણે માયાણ લોભે હાસે ભયમૌર્હરિણ તથૈવ વિક્રયાસુ ઉવડત્તયા-ક્રોધે માને માયાયા લોભે હાસ્યે ભયમૌર્ખ્યે તથૈવ વિક્રયાસુ ઉપયુક્તા માનમા, માયામા, અને લોભમા હાસ્યમા, ભયમા, વાચાલતામા તથા સ્ત્રી આદિની વિક્રયાઓમા, આ આઠમા ઉપયોગ રાખવો અર્થાત ક્રોધાદિના આવેશના નહિ બોલવું નોંધવું ॥૧॥

ત્યારે કેમ બોલવું નોંધવું ? તે કહેવામા આવે છે--‘અયાડ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--અયાડ અટ્ટઠાળાડ-અત્તાનિ અઘ્ઠ્ઠાસ્થાનાનિ આ આઠ સ્થાનોના

सम्प्रति भाष्यतनामेय स्पष्टयति—

मूलम्—इदियत्थे विवज्जित्ता, सज्झाय चैवं पचहाँ ।

तम्ममुत्ती तत्पुरेक्कारे, सजए ईरिय रिं ॥८॥

छाया—इन्द्रियार्थान विवर्ज्य, स्वा याय चैव पञ्चधा ।

तन्मूर्तिस्तत्पुरस्कारः, सयत ईर्या रीयेत ॥८॥

टीका—‘इदियत्थे’ इत्यादि ।

इन्द्रियार्थान्=शब्दादीन्, विवर्ज्य=तदनध्ययसानन्तं परिहृत्य, तथा-
पञ्चधा=वाचनादि पञ्चप्रकार स्वा याय, चैव=स्वाध्यायमपि, गत्युपयोगात्
त्वात् परिहृत्य तन्मूर्तिः—तस्यामेव ईर्याया व्याप्रियमाणा मूर्तिः शरीर यस्य स
तन्मूर्तिः, तथा—तत्पुरस्कार—तामेव पुरस्करोति=उपयुक्ततया प्राधान्येनाङ्गीकुरुते
इति तत्पुरस्कार । अनेन कायमनसोस्तदेवाग्रत्वमुक्तम् । एवभूतः सन् सयत
ईर्या रीयेत=विचरेत् । दशबोलान् वर्जयन् गच्छेदिति भावः ॥८॥

उक्ता ईर्यासमितिः, अथ भाषासमितिमाह—

मूलम्—‘कोहे’ माणे यं मायाए, लोभे यं उवउत्तया ।

हासे भयमोहरिए, विकहाँसु तहेवं ये ॥९॥

अथ इसी भाव यतना का स्पष्टीकरण करते हुए सूत्रकार कहते
हैं—‘इदियत्थे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(इदियत्थे पचहाँ सज्झाय च विवज्जित्ता—इन्द्रियार्थान्
पचधा स्वाध्याय च विवर्ज्य) इन्द्रियों के शब्दादिक पांच विषयों को तथा
वाचना आदि भेद से पांच प्रकार के स्वाध्याय को इन दश बोलों को
वर्जकर (तम्ममुत्ती तत्पुरेक्कारे—तन्मूर्ति तत्पुरस्कार) केवल गमन में ही
व्याप्रियमाण शरीर वाला मुनि गमन में ही एकाग्रचित्त होकर (ईरिय
रिए—ईर्या रीयेत) ईर्या में विचरण करे ॥८॥

हवे ओ न् भाष्यतनानु स्पष्टिकरण करता सूत्रकार कहे छे—“इदियत्थे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—इदियत्थे पचहाँ सज्झाय च विवज्जित्ता—इन्द्रियार्थान् पचधा
स्वा याय च विवर्ज्य इन्द्रियों के शब्दादिक पांच विषयों को तथा वाचना आदिना भेदही
पांच प्रकार के स्वाध्याय को इन दश बोलों केवल तम्ममुत्ती तत्पुरेक्कारे—तन्मूर्ति तत्पु
रस्कार केवल गमन में ही व्याप्रियमाण शरीरवाला गमन में ही एकाग्रचित्त होकर
ईरिय रिए—ईर्या रीयेत इन्द्रियाधी विचरण करे ॥८॥

कथं विशोधयेत् ? इत्याह—

मूलम्—उग्गमुष्पायण पढमे, वीए सोहिज्ज एसण ।

परिभोगम्मि चउक्क, विसोहिज्ज जेय जई ॥१२॥

जया—उद्गमोत्पादन प्रथमाया, द्वितीयाया शोधयेदेषणाम् ।

परिभोगे चतुष्क, विशोभयेद् यतमानो यति ॥१२॥

टीका—‘उष्पायण’ इत्यादि ।

यतमानो=यतना कुर्वाणो यति=सयत प्रथमाया=गवेपणैषणायाम् उद्गमोत्पादनम्=उद्गमोत्पादनादोषान् शोधयेत्=परिहरेत् । उद्गमदोषा आवाकमादय पोडश, उत्पादनादोषा धाव्यादयोऽपि पण्डजैव सन्ति । द्वितीयाया=ग्रहणैषणायाम् एषणाम्=एषणादोषान्-शङ्कितादीन् दश दोषान् शोधयेत्-परिहरेत् । तथा-परिभोगे=परिभोगैषणाया चतुष्क=पिण्डशय्यावस्त्रपात्रात्मक विशोधयेत्=उद्गमादिदोषपरिहारात् पण्डमेव पिण्डादिचतुष्क परिभुञ्जीत । उक्तं च—

मूलम्—“पिण्डं सेज्ज च वत्थं च चउत्थं पायमेव य” ॥

जया—पिण्डं शय्या च वस्त्रं च, चतुर्थं पात्रमेव च, इति ॥१२॥

एषणाया कैसे विशोधनं करे ? सो कहते हैं—‘उग्गमुष्पायण इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जय जई-यतमान यति) यतना करने वाला यति (पढमे-प्रथमायाम्) प्रथम गवेपणा एषणा मे (उग्गमुष्पायण-उद्गमोत्पादनम्) उद्गमोत्पादना दोषों का (सोहिज्ज-शोधयेत्) परित्याग करे । आधाकर्म आदि सोलह १६ उद्गमोत्पादन एवं धाव्यादिक सोलह १६ उत्पादना दोष हैं । (वीए-द्वितीयायाम्) दूसरी ग्रहणेषणा मे (एसण सोहिज्ज-एषणाम् शोधयेत्) शक्ति आदि दस एषणा के दोषों का परित्याग करे । तथा (परिभोगम्मि-परिभोग एषणा मे (चउक्क विसोहिज्ज-चतुष्क विशोधयेत्) पिण्ड, शय्या, वस्त्र एवं पात्र इन चार वस्तुओं का उद्गमादिक दोषों के परिहार पूर्वक सेवन करे । “पिण्डं सेज्जं च वत्थं च

अेषणानु ढेम विशोधनं थाय ? ते कहेषामा आवे छे—“उग्गमुष्पायण” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जय जई-यतमानो यति यतना करनेवाला यति पढमे-प्रथमाया प्रथम गवेपणा अेषणाम् उग्गमुष्पायण-उद्गमोत्पादनम् उद्गमदोषा दोषानां सोहिज्ज-शोधयेत् परित्याग आधाकर्म आदि सोलह उद्गम दोष एवं धाव्यादिक, सोलह उत्पादना दोष छे वीए-द्वितीयायाम् पीए ऋष्य अेषणाम् एसण सोहिज्ज-एषणा शोधयेत् शक्ति आदि दश अेषणानां दोषोंने परित्याग करे तथा परिभोगम्मि-परिभोगे परिभोग अेषणाम् चउक्क विसोहिज्ज-चतुष्क विशोधयेत् पिण्ड, शय्या, वस्त्र एवं पात्र आचार वस्तुओंना उद्गम आदिक दोषोंना परिहार पूर्वक सेवन

વર્જ્ય અમાન્યમ્=નિર્દોષા મિતા=પરિમિતાયામન્યગ્ન્યત ત્યતીમય માપા
કાલે=અવસરે માપત=વતેત ॥૧૦॥

ઉક્તા માપામમિતિ , ન્યેપણાસમિતિમાદ--

મૂલ્મ--ગવેસેનાળ ગ્રહણે યે, પરિભોગેસેના યે જા ।

આહારોવૃહિસેજ્ઞાળ, ત્વં તિણિં વિસોહેળ ॥૧૧॥

ત્રાયા--ગવેપણાયા ગ્રહણે ચ, પરિભોગેપણા ચ યા ।

આહારોપધિશ્યામુ, એતાસ્તિષ્ઠો વિશોધયેત્ ॥૧૧॥

ટીકા--'ગવેસેનાળ' ઇત્યાદિ ।

ગવેપણાયામ્=અન્વેપણાયા યા એપણા, ગ્રહણે=સ્વીકાર ચ યા એપણા,
ચ પરિભોગેપણા=પરિભોગે-આસપને એપણા-પરિભોગેપણા એતાસ્તિષ્ઠ એપણા
સયમાર્થ સાધુભ્ય મમુપદિષ્ટા । સયતઃ આહારોપધિશ્યામુ-આહાર અશનાદિક
ઉપધિ =વસ્ત્રપાત્રાદિ , શ્યામ્=રસતિરુપા તામુ, એતાઃ=પૂર્વોક્તા તિષ્ઠ એપણા વિશો
ધયેત્=નિર્દોષા કુર્યાત્ । 'આહારોવૃહિસેજ્ઞાળ' ઇત્યત્ર વહુત્વે આર્પત્વાદેસ્ત્વમ્ ।
ગવેપણાદિભિરાદરાદિત્રય વિશોધયેદિતિ સક્ષેપાર્થઃ ॥૧૧॥

કા (પરિવજ્જિતુ-પરિવર્જ્ય) પરિત્યાગ કરકે (પન્નવ સજળ-પ્રજ્ઞાવાન્ સયત.)
પ્રજ્ઞાશાલી મયમી મુનિ (અસાવજ્ઞ મિય માસ-અસાધ્યા મિતા માપામ) નિર્દોષ
એવ પરિમિત માપા કો (કાલે કાલે) અવસર પર (આસિજ્ઞ-માપેત) ઘોલે ॥૧૦॥

અત્ર તીમરી એપણા સમિતિ કો કહેતે હૈ--'ગવેસેના' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--(ગવેસેનાળ ગ્રહણે ય જા પરિભોગેસેના-ગવેપણાયા ઇણે ચ
યા એપણા યા ચ પરિભોગેપણા) અન્વેપણા મેં નયા સ્વીકાર મેં જો એપણા હૈ
તથા આસેવન મેં જો એપણા હૈ સો સાધુ (એ તિણિ-એતા તિષ્ઠ) જન ત્રીન
એપણાઓ કો (આહારોવૃહિસેજ્ઞાળ વિમોહળ-આહારોપધિ શ્યામુ વિશોધયેત્)
આહાર ઉપધિ એવ શ્યામ મેં નિર્દોષ રહેં । યહ એપણા સમિતિ હૈ ॥૧૧॥

પરિવજ્જિતુ-પરિવર્જ્ય પરિત્યાગ કરીને પન્નવ સજળ-પ્રજ્ઞાવાન્ સયત પ્રજ્ઞાશાળી
સયમ મુનિ નિર્દોષ તથા પરિમિત ભાષાથી અવસર ઉપર ઘોલે છે ॥૧૦॥

હવે ત્રીજી એપણા સમિતિને કહે છે--"ગવેસેના" ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--ગવેસેનાળ ગ્રહણે ય જા પરિભોગેસેના-ગવેપણાયા ગ્રહણે ચ
યા એપણા યા ચ પરિભોગેપણા અન્વેપણામા તથા સ્વીકારમા જે એપણા છે તથા
આસેવનમા જે એપણા છે તે સાધુ એ તિણિ-એતા તિષ્ઠ આ ત્રણ એપણાઓને
આહારોવૃહિસેજ્ઞાળ વિમોહળ-આહારોપધિશ્યામુ વિશોધયેત્ આહાર, ઉપધિ, અને
શ્યામા નિર્દોષ રહે આ એપણાસમિતિ છે ॥૧૧॥

जाया—चक्षुषा प्रतिलेख्य, प्रमार्जयेद् यतमानो यति ।

आददीत निक्षिपेद् वा, द्वावपि समितः सदा ॥१४॥

टीका—‘चक्षुषा’ इत्यादि ।

यतमानो यतिः चक्षुषा प्रतिलेख्य=प्रत्युपेक्ष्य-अवलोक्य प्रमार्जयेत् परि-
शोधयेत् । तदनु द्वावपि=ओगोपग्रहिकोपधी अपि सदा=सर्वकालम् समितः=
उपयुक्त सन् आददीत=पृच्छीयात्, निक्षिपेत्=स्थापयेद् वा ॥१४॥

इत्यमादाननिक्षेपसमितिमुत्तवा सम्प्रति परिष्ठापनासमितिमाह—

मूलम्—उच्चार पासवणं, खेळ सिंधाण जल्लियं ।

आहार उवहि देह, अन्न वावि” तहाविहे ॥१५॥

जाया—उच्चार प्रस्रवण, श्लेष्माण सिङ्गण जलम् ।

आहारम् उपधि देहम् अन्य वापि तयाविधम् ॥१५॥

टीका—‘उच्चार’ इत्यादि ।

उच्चार=पुरीष, प्रस्रवण=मूत्र, श्लेष्माण=मुखनिर्गत रुफम् सिङ्गण=

उसी विधि को सूत्रकार कहते हैं—‘चक्षुषा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जय जई-यतमान यति) यतनापूर्वक प्रवृत्ति करने वाले
यति को चाहिये कि वह (चक्षुषा पडिलेहिता-चक्षुषा प्रतिलेख्य) सर्व-
प्रथम उपधि या चक्षु से अच्छी तरह अवलोकन करे पश्चात् उभय (पमजिज्ज-
प्रमार्जयेत्) प्रमार्जन करे । इसके बाद (दुहओ-हौ अपि) इन दोनों प्रकार की
उपधि को (सयासमिण-सदा समित) सर्वकाल उपयुक्त हुआ वह यति
(आदण निक्खिपेज्ज वा-आददीत निक्षिपेत् वा) उठावे तथा रखे ॥१४॥

परिष्ठापन समिति का स्वरूप इस प्रकार है—‘उच्चार’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(उच्चार-उच्चारम्) उच्चार (पासवण-प्रस्रवणम्) प्रस्रवण

आ विधिने सूत्रकार कहे छे—“चक्षुषा” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जय जई-यतमान यति, यतना पूर्वक प्रवृत्ति उ व वाणा मुनि
भाटे छे जईरनु छे के, ते चक्षुषा पडिलेहिता-चक्षुषा प्रतिलेख्य सर्व प्रथम
उपधितु पोतानी आभोथी सारी रीते अवलोकन करी पछी तेनु पमजिज्ज प्रमार्जयेत्
प्रमार्जन करे आ प्रमाणे कथा पछी दुहओ-हौ अपि छे अन्ने प्रकारनी उपधिने
सयासमिण-सदा समित सर्वकाल उपयुक्तता भाटे ते यति आदण निक्खिपेज्ज
वा-आददीत निक्षिपेत् वा उठावे तथा रखे ॥१४॥

परिष्ठान समितिनु अर्थ आ प्रकारनु छे—“उच्चार” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—उच्चार-उच्चारम् उच्चार, पासवण-प्रस्रवणम् प्रस्रव खेळ-

ઉક્તા એવળાસમિતિ., ઇદાનીમાદાનાનક્ષપળાસામતિમાદ—

મૂલમ—ઓહોવહોવગ્ગહિય, મહેગં દુવિહ મુળી ।

ગિંપહતો નિંક્લિવતો ચે, પઝજિજેં ડંમ વિહિં ॥૧૩॥

છાયા—ઓપોપયોપગ્રહિક, માળક દ્વિપિ મુનિ. ।

ગૃહન્ નિક્ષિપથ, પ્રયુજીત ઇમ વિધિમ્ ॥૧૩॥

ટીપા—‘ઓહોવહોવગ્ગહિય’ ઇત્યાદિ ।

મુનિ ઓપોપયોપગ્રહિકમ્=ઓપોપધિમ્ ઓપગ્રહિકોપધિ, તત્ર-ઓપોપરિ= નિત્યગ્રાહ્યલક્ષણ સદોરકમુલ્લક્ષણારજોહરણાદિકમ્, ઓપગ્રહિકમ્=કારણગ્રાહ્ય લક્ષણ માળકમ્=ઉપકરણમ્ એતદ્ દ્વિપિ=દ્વિપકારમ્પરિ ગૃહન્=આદાન., નિક્ષિપન્-સ્થાપયથ ઇમ=વહ્યમાણ વિધિ પ્રયુજીત=કુર્યાન્ । ‘ઓહોવહોવગ્ગહિય’ ઇત્યત્ર ‘ઉવિહ’ શબ્દો મ યનિર્દિષ્ટો ‘દેહલીદીપ ન્યાયેન’ ઉભયત્રાપિ સત્યયતે ॥૧૩॥
વિધિમેવાદ—

મૂલમ—ચક્રલુસા પડિલેહિંતા, પમજિજ્ઞ જંચ જંઈ ।

ઑંઙ્ઞ નિમ્લિવેજેં વાં, દુહંઓ વિં સમિષ સંયા ॥૧૪॥

ચઉત્થ પાયમેવ ચ” ચતુષ્કપદ સે પિંડ, શય્યા, વત્ર એ પાત્ર હન ચારોં
કા યદા ગ્રહણ ઇસ કથન કે અનુસાર ક્રિયા ગયા હૈ ॥૧૨॥

આદાનનિક્ષેપણ સમિતિ કા સ્વરૂપ ઇસ પ્રકાર હૈ ‘ઓહોવહોવગ્ગહિય’
ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(મુળી-મુનિ) મુનિ (ઓહોવહોવગ્ગહીય-ઓપોપયોપગ્રહિક)
ઓપોપધિ-નિત્યગ્રાહ્યરૂપ સદોરકમુલ્લક્ષણારજોહરણ આદિ-કોં તથા
“ઓપગ્રહિક” કારણ ગ્રાહ્યલક્ષણ (મંડગ માળકમ્) ઉપકરણ કો (દુવિહ-
દુવિહમ્) હન દોનોં પ્રકાર કી ઉપધિ કો (ગિંપહતો-ગૃહન્) ડટાતા હુઆ
તથા (નિંક્લિવતો-નિક્ષિપન્) ધરતા હુઆ (ઇમ વિહિં પઝજિજ્ઞ-ઇમ વિધિમ્
પ્રયુજીત) ઇસ નીચે રહી જાને વાલી વિધિ કો કામ મે લેવે ॥૧૩॥

કરે “પિંડ, સેજ્ઞ ચ વત્ર ચ ચઉત્થ પાયમેવચ” ચતુષ્ક પદથી પિંડ, શય્યા, વત્ર
અને પાત્ર આ ચારેતુ ગ્રહણ અહીં આ કથનના અનુસાર કરવામાં આવેલ છે ॥૧૨॥
આદાનનિક્ષેપણ સમિતિનું સ્વરૂપ આ પ્રકારનું છે—“ઓહો વહો વગ્ગહિય” ઇત્યાદિ ।
અ-ન્યાર્થ—મુળી મુનિઃ મુનિ ઓહો વહોવગ્ગહિય-ઓપોપયોપગ્રહિક ઓપોપધિ નિત્ય
ગ્રાહ્યરૂપ સદોરકમુખપલિકા રજોહરણ આદિને તથા ઓપગ્રાહિક કારણ અથવા લક્ષણ
મંડગ-માળકમ્ ઉપકરણને દુવિહ-દુવિહમ્ આ અને પ્રકારની ઉપધિને ગિંપહતો
ગૃહન્ ઉપાડતા અને નિંક્લિવતો-નિક્ષિપન્ ધારણ કરતા ઇમ વિહિં પઝજિજ્ઞ-ઇમ
વિધિમ્ પ્રયુજીત આ નીચે કહેવામાં આવેલ વિધિને કામમાં લેવે ॥૧૩॥

देर्विलोमन यत्र तदसलोकम्-स्थण्डिलम् अनापातमसलोकमिति प्रथमो भङ्गः ।
 चैत्र-च=पुन, 'एव'कार. पूरणार्थः, अनापात सलोम=सलो कोऽस्त्यस्मिन्निति सलो-
 क-स्थण्डिल भवति । अयं भावः-यत्र स्थण्डिले स्वपक्षपरपक्षादेरागमनं न भवति,
 परन्तु सलोकश्च भवति, इति अनापात सलोकमिति द्वितीयो भङ्गः । आपातम्-
 आपात =स्वपरपक्षयोरगमनं यत्र तदापातम्, असलोकम्-स्वपक्षपरपक्षयोरालोक
 वर्जित स्थण्डिलमिति तृतीयो भङ्गः । आपातचैत्र सलोक 'स्थण्डिलम्'-यत्र स्थ
 ण्डिले स्वपक्षपरपक्षयोरगमनम् आलोकश्च भवति तादृश स्थण्डिल च भवतीति
 चतुर्थो भङ्गः । एवमन्य परास्योवयातिक्रादि विशेषणेष्वपि चत्वारो भङ्गा बोध्याः ॥१६॥
 दश विशेषणपदज्ञापनार्थमुच्चार्यादि यादृशे स्थण्डिले व्युत्पज्जेतदाह ।

मूलम्—अणावायमसलोए, परस्संमुवघाइए ।

संमे अज्झुसिरे वावि, अचिरकालंकयस्मि य ॥१७॥

वित्थिंन्ने दूरमोंगादे, णासन्ने विलवज्जिए ।

तसपाणेवीयरहिए, उच्चाराइणि वोसिरे" ॥१८॥

होने पर भी स्वपर उभय पक्ष के व्यक्तियों का अवलोकन (देखना) जहाँ पर न
 हो ऐसी भूमि का नाम अनापात एवं असलोक है । यह पहिला भग है । १।
 जो भूमि (अणावाय चैत्र होऽ सलोम-अनापात चैत्र भवति सलो-
 कम्) अनापात तो हो परन्तु असलोक न हो अर्थात् सलोक हो यह
 द्वितीय भग है । २। जो भूमि (अवायमसलोम-आपातमसलोकम्) आपात
 हो परन्तु सलोक नहीं हो यह तीसरा भग है । ३। तथा जो भूमि (आवाय
 चैत्र सलोम-आपात चैत्र सलोकम्) आपात भी हो तथा सलोक भी हो
 ऐसी वह भूमि चतुर्थ भगवाली जाननी चाहिये । ४। इसी तरह के चार
 भग भूमि के अन्य विशेषणों में भी लगा लेना चाहिये ॥१६॥

पक्ष स्व पर उभय पक्ष की व्यक्तियों को अवलोकन क्या न होय ओवी भूमि का नाम
 अनापात एवं असलोक है आ पक्षों का भग है (१) ने भूमि अणावाय चैत्र होइ
 सलोम-अनापात चैत्र भवति सलोकम् अनापात होय परन्तु असलोक न होय
 अर्थात् सलोक होय ओ ओके भग है (२) ने भूमि अवायमसलोम-आपातम-
 सलोकम् आपात होय पक्ष सलोक न होय ते तीके भग है [३] तथा ने भूमि
 आवाय चैत्र सलोम-आपात चैत्र सलोकम् आपात पक्ष होय तथा सलोक पक्ष होय
 ओवी ते भूमि याथा भगवाणी लक्ष्मी लोभये (४) आ प्रकारना आर भूमिना अन्य
 विशेषणो पक्ष लगादी देना लोभये ॥१६॥

નાસિકાત્રિનિર્ગતમ્, જલ્લ=શરીરમત્તમ્, આહારમ્=અગ્નનાદિકમ્, ઉપધિમ્=ઉપ
કરણમ્, દેહ=શરીરમ્, ગા=અથવા અન્યદપિ ડહોડનિર્ગતમપિ તથાત્રિધ=પરિષ્ઠા
પનાર્થં ચત્તિકચિત્કારણતો ગૃહિત મવત્ તત્સર્વં સ્થળિડલે વ્યુત્સજેદિતિ અગ્રણાન્વયઃ ।
'સિંધાણ' હત્યગાપેત્યાત્ લુપ્તદ્વિતીયાન્તમ્ । 'જલ્લિય' ઇતિ આપેત્યાન્નિર્દિષ્ટમ્ ॥૧૫॥

સ્થળિડલ ચ દગ્ધપિગેષણપદપ્રિષ્ઠિમિતિ મનસ્યાધાય તદ્ગત્તાત્ત્વમ્દ્રોષઃ
ક્ષણાર્થમાધ્યપિગેષણપદયોર્ભેદરચનામાહ ।

મૂલમ્—અણાવાયમસલોણ, અણાવાંણ ચેવં હોડં સલોણં ।

આવાયમસલોણં, આવાંણ ચેવં સલોણં ॥૧૬॥

હાયા—અનાપાતમસલોકમ્, અનાપાત ચૈવ મયતિ મગેરુમ્ ।

આપાતમસલોકમ્, આપાત ચૈવ મગેરુમ્ ॥ ૧૬ ॥

ટીકા—'અણાવાય' ઇત્યાદિ ।

અનાપાતમ્—ન પ્રિયતે આપાત. સ્વપરોમયપક્ષસમીપાગમનરૂપો યત્ર તદના
પાત-સ્થળિડલમ્, અસગેરુમ્—નાસ્તિ સલોકો, દૂરસ્થિતસ્યાપિ સ્વપક્ષપરપક્ષા

(સ્થેલ-શ્લેષ્માણમ્) ક્રુરુ-ગ્વેત્તાર (સિંધાગ-સિંહાગમ્) નાક કા મેલ
(જલ્લિય-જલ્લમ્) શરીર કા મેલ (આહાર-આહારમ્) ભોજન આદિ (ઉપધિ-
ઉપધિમ્) ઉપકરણ (દેહ-દેહમ્) શરીર (ગા અન્ન તદા ચિત્ અવિ-વા અન્ય
અપિ તથાવિધમ્) અથવા ઓર મી કોઈ પદાર્થ જો પરિષ્ઠાપન કે યોગ્ય
હો ઉસ કો પરઠના ઉસકા નામ પરિષ્ઠાપન સમિતિ હૈ ॥૧૫॥

કૈસી ભૂમિ મે પરિષ્ઠાપન કરના હસકે લિયે સૂત્રકાર કહતે,
હૈ—'અણાવાય' ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—જો ભૂમિ (અણવાયમસલોણ-અનાપમસલોકમ્) અનાપાત
અસલોક હો અર્થાત્ જિસ ભૂમિ મેં અપને પક્ષ કે પર પક્ષકે નવા ઉમ-
ચપક્ષ કે વ્યક્તિયો કા સમીપ મે આગમનરૂપ આપાત ન હો તથા દૂરસ્થિત

શ્લેષ્માણમ્ ક્ષ સિંધાણમ્-સિંહાગમ્ નાકનો મેલ, જલ્લિયમ-જલ્લમ્ શરીરનો મેલ
આહાર-આહારમ્ ભોજન આદિ ઉપધિ-ઉપકરણ દેહ-દેહમ્ શરીર વા અન્ન
તદાવિહ અવિ-વા અન્ય અપિ તથાવિધમ્ અથવા બીજા કે કાઈ વસ્તુઓ પરિ
ષ્ઠાપનના યોગ્ય હોય તેને પરઠવો એતુ નામ પરિષ્ઠાપન સમિતિ છે ॥૧૫॥

કેવી ભૂમિમા પરિષ્ઠાપન કરવુ આને માટે સૂત્રકાર બતાવે છે—'અણાવાય' ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જે ભૂમિ અણવાયમસલોણ-અનાપાતમસલોકમ્ અનાપાત અને
અસલોક હોય અર્થાત્-જે ભૂમિમા પોતાના પક્ષના, બીજા પક્ષના તેમજ ઉભય પક્ષની
વ્યક્તિયોની નજીકમા આગમન રૂપ આપાત ન હોય તથા દૂર હોવા છતા

देविलोमन यत्र तदसलोकम्-स्थण्डिलम् अनापातमसलोकमिति प्रथमो भङ्गः ।
 चैत्र-च=पुनः, 'एव'कारः पूरणार्थः, अनापात सलोक=सलोकोऽस्त्यस्मिन्निति सलो-
 क-स्थण्डिल भवति । अयं भावः-यत्र स्थण्डिले स्वपक्षपरपक्षादेरागमनं न भवति,
 परन्तु सलोकश्च भवति, इति अनापात सलोकमिति द्वितीयो भङ्गः । आपातम्-
 आपात=स्वपरपक्षयोरगमनं यत्र तदापातम्, असलोकम्-स्वपक्षपरपक्षयोरालोक
 वर्जितं स्थण्डिलमिति तृतीयो भङ्गः । आपातचैत्र सलोक/स्थण्डिलम्-यत्र स्थ
 ण्डिले स्वपक्षपरपक्षयोरगमनम् आलोकश्च भवति तादृशं स्थण्डिलं च भवतीति
 चतुर्थो भङ्गः । एवमन्य परास्योवधातिकादि विशेषणेष्वपि चत्वारो भङ्गा बोध्याः ॥१६॥
 दश विशेषणपदज्ञापनार्थमुच्चार्यादि यादृशे स्थण्डिले व्युत्प्रेततादृशः ।

मूलम्—अणावायमसलोए, परस्संमुवचाइए ।

संमे अज्झंसिरे वावि, अचिरकालंकयस्मि य ॥१७॥

वित्थिन्ने दूरमोगाढे, णासन्ने विलवज्जिए ।

तसपाणंवीयरहिए, उच्चाराइणि वोसिरे" ॥१८॥

होने पर भी स्वपर उभय पक्ष के व्यक्तियों का अवलोकन (देखना) जहाँ पर न
 हो ऐसी भूमि का नाम अनापात एव असलोक है । यह पहिला भग है । १।
 जो भूमि (अणावाण चैत्र होइ सशेर-अनाराव चैत्र भवति सलो-
 कम्) अनापात तो हो परन्तु असलोक न हो अर्थात् सलोक हो यह
 द्वितीय भग है । २। जो भूमि (अवायमसलोए-आपातमसलोकम्) आपात
 हो परन्तु सलोक नहीं हो यह तीसरा भग है । ३। तथा जो भूमि (आवाय
 चैत्र सलोए-आपात चैत्र सलोकम्) आपात भी हो तथा सलोक भी हो
 ऐसी वह भूमि चतुर्थ भगवाली जाननी चाहिये । ४। इसी तरह के चार-
 भग भूमि के अन्य विशेषणों में भी लगा लेना चाहिये ॥१६॥

पक्ष स्व पर उभय पक्ष की व्यक्तियों को अवलोकन क्या न होय ऐसी भूमि का नाम
 अनापात अने असलोक छि आ पड़ेवे । भग छि (१) के भूमि अणावाए चैत्र होइ
 सलोए-अनापात चैत्र भवति सलोकम् अनापात होय परन्तु असलोक न होय
 अर्थात् सलोक होय अे नीले भग छि (२) के भूमि अवायमसलोए-आपातम-
 सलोकम् आपात होय पक्ष सलोक न होय ते नीले भग छि [३] तथा के भूमि
 अवाय चैत्र सलोए-आपात चैत्र सलोकम् आपात पक्ष होय तथा सलोक पक्ष होय
 ऐसी ते भूमि याथा भगवाणी अक्षुणी लेछिअे (४) आ प्रकारना आर भूमिना अन्य
 विशेषण पक्ष लगादी देवा लेछिअे ॥१६॥

छाया—अनापातासलोके, परम्यानुपघातिके ।

समे अशुपिरे याऽपि, वाऽरकालकृते च ॥१७॥

विस्तीर्णे दूरावगाढे, नासन्ने विवर्जिते ।

प्रमाणगोचरहिते, उन्चारादीनि व्युत्पजेत् ॥१७॥

टीका—‘अणावाय’ इत्यादि ।

समतः परस्य=स्वपरपक्षादेः अनापातासलोके=आगमनालोकविवर्जिते, अनुपघातिके=स्वपरोपघातवर्जिते, समे=निम्नोन्नततरादिते ३, अशुपिरे वापि=तृणपर्णादिभिरव्याप्ते, अचिरकालकृते च=दाहादिना मल्पकालमचित्ते कृते, चिरकालकृते हि पुनः पृथिवीकायादयः सम्मूर्च्छन्त्येव, विस्तीर्णे=जघन्यतोऽपि हस्तप्रमाणे ६, दूरमोगाढे=जघन्यतोऽप्यधस्ताच्चतुर्गुणमचित्ते ७, नासन्ने=ग्रामो-

भूमि के दस विशेषण कौन २ ह-हम बात को सूत्रकार कहते हैं—‘अणावाय’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जो भूमि (अणावायमसलोह-अनापातमसलोके) अनापात एव असलोक हो १, (परस्सऽणुवचाइए-परस्यानुपघातिके) स्व पर उपघात से रहित हो २, (समे-समे) सम नीची ऊँची न हो ३, (अज्जुसिरे-अशुपिर) अशुपिर हो-तृण पर्ण आदि से व्याप्त होने से पोली न हो ४, (अचिरकालकयम्मि-अचिरकालकृते) अचिर कालकृत हो-दाहादिक द्वारा थोड़े समय पहिले ही अचित्त की गई हो बहुत समय पहिले अचित्त होने पर पुनः वहाँ पृथिवी कायादिक जीव उत्पन्न हो जाते हैं ५ (विस्थिन्ने-विस्तीर्णे) विस्तीर्ण हो-कम से कम एक हाथ प्रमाण वाली हो ६, (दूरमोगाढे-दूरावगाढे) दूरावगाढ हो-कम से कम

भूमिना इत्य विशेषणो क्या क्या छे ? आ बातने सूत्रकार कहे छे—‘अणावाय’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अणावायमसलोह-अनापातमसलोके के भूमि अनापात अने असलोक होय (१) परस्सऽणुवचाइए-परस्यानुपघातिके स्व तथा परना उपघातधी रहित होय (२) उची निची न होय (३) अज्जुसिरे होय तृण पर्ण आदिवी व्याप्त होवाची न होय (४) अचिर कालकृते अचिरकालकृत होय द्वारा थोड़ा थोड़ा अचित्त होय, धण्डा आदिक एव उत्पन्न यहाँ ओछा ओक होय अ

घानादेदूरस्थिते ८, त्रिलवर्जिते=मूषकादिवलरहिते ९, तथा-त्रसप्राणवीजरहिते
-त्रसप्राणा=द्वीन्द्रियादयः, वीजानि=शाल्यादीनि, इदं समस्तैकेन्द्रिय-जीवाना
मुपलक्षणम्, एतै रहिते=वर्जिते च स्थण्डिले उच्चारणादीनि व्युत्सृजेत्=
परिष्ठापयेत् ॥ १७ ॥ १८ ॥

सम्प्रत्युक्तार्थमुपसहरन् वक्ष्यमाणार्थसम्बन्धाभिधानायाह ।

मूलम्—एयाओ पचं समिडंओ, समीसेण वियांहिया ।

इत्तो य त्तओ गुत्ती, वोच्छंमि अणुपुंव्वसो ॥१९॥

छाया—एता पञ्चममितयः, समासेन व्याख्याता ।

इतश्च तिस्रो गुप्ती, वक्ष्यामि अनुपूर्वशः ॥ १९ ॥

टीका—‘एयाओ’ इत्यादि ।

एता. पूर्वोक्ताः पञ्चममितयः समासेन=सक्षेपेण व्याख्याता=उक्ता ।

च=पुनः इतोऽनन्तरं तिस्रो गुप्तीरनुपूर्वशः=क्रमेण वक्ष्यामि=कथयिष्ये ॥१९॥

नीचे चार अगुल अचित्त हो ७, (णासन्ने-नासन्ने) आसन्न नहीं हो ग्राम
उद्यान आदि से दूर हो ८, (त्रिलवज्जिण-त्रिलवर्जिते) त्रिलवर्जित हो चूहा
आदिकों के धिल जिस्में न हों ९ एवं (तसपाण वीयरहीण-त्रस प्राणवीज
रहिते) जिस जमीन में द्वीन्द्रियादिक जीव न हो शाल्यादिक बीज न हो
१० ऐसी भूमि में साधु उच्चार आदि का परिष्ठापन न करे ॥१७॥१८॥

अब उपसहार करते हुए श्री सुधर्मा स्वामी कहते हैं—‘एयाओ’
इत्यादि ।

इस प्रकार ये पांच समितियां सक्षेप से मेने कही हैं । अब इनके
बाद क्रमशः तीनगुप्तियों को कहता हूँ ॥१९॥

ओछामा ओछु नीचे आर आगग अचित्त होय (७) णासन्ने-नासन्ने आसन्न
न होय ग्राम उद्यान आदिहा दूर होय (८) त्रिलवज्जिण-त्रिलवर्जिते उदग्ना दूर
न्या न होय (९) तसपाणवीयरहीण-त्रसप्राणवीजरहिते अने ने जमीनमा
द्विन्द्रियादिक जीव न होय अने शायादिक बीज पण न होय (१०) आवी
भूमिमा साधुओ उच्चार आदिनु परिष्ठापन करे ॥१७॥१८॥

इसे उपसहार करता श्री सुधर्मा स्वामी कहें हैं—“एयाओ” इत्यादि ।

आ प्रकार से पांच समितियों सक्षेपशी मे कहें हैं इसे आना पछी क्रमशः
त्रिगुप्तियों को कहें हैं ॥१९॥

છાયા--અનાપાતાસલોકે, પરમ્યાનુપગાતિકે ।

સમે અશુપિરે તાડપિ, અચિરકાલકૃતે ચ ॥૧૭॥

વિસ્તીર્ણે દૂરાવગાદે, નાસન્ને તિલ્લગ્નિતે ।

ત્રસપ્રાણગોજરહિતે, ઉચ્ચારાદીનિ વ્યુત્સજેત્ ॥૧૭॥

ટીકા--‘અણાવાય’ इत्यादि ।

સયતઃ પરસ્ય=સ્વપરપક્ષાદેઃ અનાપાતાસલોકે=આગમનાલોકવિવર્જિતે, અનુપગાતિકે=સ્વપરોપગાતવર્જિતે, સમે=નિમ્નોન્નતત્તરરહિતે ૩, અશુપિરે તાપિ=તૃણપર્ણાદિભિરવ્યાપ્તે, અચિરકાલકૃતે ચ=દાદાદિના મૃત્વકાલમવિત્તે કૃતે, ચિરકાલકૃતે હિ પુનઃ પૃથિવીમાયાદયઃ સમ્મૂર્છન્ત્યેષ, વિસ્તીર્ણે=નયન્યતોડપિ હસ્તપ્રમાણે ૬, દૂરમગાદે=નયન્યતોડપ્યધસ્તાચ્ચતુર્મુલમવિત્ત ૭, નાસન્ને=પ્રામો-

ભૂમિ કે દસ વિશેષણ કૌન ૨ હ-હસ યાત કો સૂત્રકાર કહતે હૈ--‘અણાવાય’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--જો ભૂમિ (અણાવાયમસલોપ-અનાપાતમસલોકે) અનાપાત એ અસલોક હો ૧, (પરસ્સડનુવઘાઇ-પરસ્યાનુપગાતિકે) સ્વ પર ઉપઘાત સે રહિત હો ૨, (સમે-સમે) સમ નીચી ઊંચી ન હો ૩, (અજ્ઞુસિરે-અશુપિર) અશુપિર હો-તૃણ પર્ણ આદિ સે વ્યાપ્ત હોને સે પોલી ન હો ૪, (અચિરકાલકયમ્મિ-અચિરકાલકૃતે) અચિર કાલકૃત હો-દાદાદિક દ્વારા થોડે સમય પહિલે હી અચિત્ત કી ગઈ હો બહુત સમય પહિલે અચિત્ત હોને પર પુનઃ વહાં પૃથિવી કાયાદિક જીવ ઉત્પન્ન હો જાતે હૈ ૫ (વિત્તિન્ને-વિસ્તીર્ણે) વિસ્તીર્ણ હો-કમ સે કમ એક હાથ પ્રમાણ જાલી હો ૬, (દૂરમગાદે-દૂરાવગાદે) દૂરાવગાદ હો-કમ સે કમ

ભૂમિના ૬૨ વિશેષણ કયા કયા છે ? આ વાતને સૂત્રકાર કહે છે-‘અણાવાય’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ--અણાવાયમસલોપ-અનાપાતમસલોકે જે ભૂમિ અનાપાત અને અસલોક હોય (૧) પરસ્સડનુવઘાઇ-પરસ્યાનુપગાતિકે સ્વ તથા પરના ઉપઘાતથી રહિત હોય (૨) ઉચી નીચી ન હોય (૩) અજ્ઞુસિરે-અશુપિર અશુપિર હોય તૃણ પર્ણ આદિથી વ્યાપ્ત હોવાથી પોલી ન હોય (૪) અચિરકાલકયમ્મિ-અચિર કાલકૃતે અચિરકાલકૃત હોય-દાદા આદિક દ્વારા થોડા સમય પહેલા જે અચિત્ત કરવામા આવેલ હોય, ઘણા સમય પહેલા અચિત્ત હોવાથી ફરીથી ત્યા પૃથ્વી કાય આદિક છત્ર ઉત્પન્ન થઈ જાય છે (૫) વિત્તિન્ને-વિસ્તીર્ણે વિસ્તીર્ણ હોય, ઓછામા ઓછા એક હાથ પ્રમાણવાળી હોય (૬) દૂરમગાદે-દૂરાવગાદે, દૂરાવગાદ હોય

अस्या मनोगुप्तेरेव स्वरूप निर्दिशन्नुपदेष्टुमाह ।

मूलम्—सरभसमारम्भे, आरम्भे यं तद्देवं यं ।

मं प्रवर्तमानं तुं नियन्तिज्ज जयं जई ॥२१॥

जाया—सरम्भसमारम्भे, आरम्भे च तथैव च ।

मन. प्रवर्तमानं तु, निवर्तयेद् यतमानो यति ॥२१॥

टीका—‘सरभसमारम्भे’ इत्यादि ।

यतमानो=यतना कुर्वाणो यति. सरम्भसमारम्भे-सरम्भ=सकल्पः, स च मानसः=‘तथाऽहं ध्यास्यामि यथाऽसौ मरिष्यतीत्येवविध, समारम्भः=परपीडाकरोघाटनादिनिमित्तं यानम्, अनयोः समाहारस्तस्मिन्, च=पुनः आरम्भे च आरम्भः=परमारणसमाश्रुमध्यानरूप, उक्तञ्च—“सरूपो सरभो, परितावकरो भवे समारभो आरभो उद्भवो, सुदहनयाणं तु सव्वेसिं ॥” इति तस्मिन्नपि प्रवर्तमानं मन तथैव=आगमोक्तप्रकारेणैव तु=निश्चयेन निवर्तयेत् ॥२१॥

इसी मनोगुप्ति का स्वरूप कहते हुए सूत्रकार उपदेश करते हैं—‘सरभ-समारम्भे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जय जई—यतमान. यति) यतना करता हुआ यति (सरभसमारम्भे तद्देवं य आरम्भे प्रवर्तमाणं मनं नियन्तिज्ज—सरम्भसमारम्भे तथैव आरम्भे प्रवर्तमानं मनं निवर्तयेत्) सरम्भ में—अशुभ सकल्प में, जैसे ‘मैं इस प्रकार का यान करूँगा’ कि जिससे यह मर जायगा ऐसे अशुभ विचार में, समारम्भ में—परपीडा कारक उच्चाटनादिक के निमित्तभूत ध्यान में, तथा आरम्भ में—परको मारण में समर्थ अशुभ ध्यान में प्रवर्तमान मन को आगमोक्त विधि के अनुसार हटावे इसका नाम मनोगुप्ति है ॥२१॥

आ मनोगुप्तिना स्वरूपेण कहेना सूत्रकार उपदेश करे छे—“सरभ समारम्भे” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जय जई—यतमान यति यतना करता यति सरभसमारम्भे तद्देवं य आरम्भे प्रवर्तमाणं मनं नियन्तिज्ज—सरम्भसमारम्भे तथैव आरम्भे प्रवर्तमानं मनं निवर्तयेत् सरभमा—अशुभ सकल्पमा जेभ “हुं आ प्रकारतु ध्यान करीश” के जेनाथी आ भरी जेथे जेवा अशुभ विचारमा, समारभमा—परपीडा कारक उच्चाटनादिकना निमित्तभूत ध्यानमा तथा आरभमा परने भारवाभा समर्थ अशुभ ध्यानमा प्रवर्तमान मनीने मनने आगमोक्त विधि अनुसार हटावे तेनु नाम मनोगुप्ति छे ॥२१॥

તત્રાઘા મનોગુપ્તિમાહ ।

મૂલ્મ—સઘ્ઞા તહેવે મોસા યં, સઘ્ઞામોસા તહેવ યં ।

ચર્તથી અસઘ્ઞામોસા યં, મણંયુત્તી ચર્તવિહો ॥૨૦॥

ઠાયા—સત્યા તથેવ મૃષા ચ, સત્યામૃષા તથેવ ચ ।

ચતુર્થી અસત્યામૃષા ચ, મનોગુપ્તિશ્વર્ત્વિધા ॥ ૨૦ ॥

ટીકા—‘સઘ્ઞા’ ઇત્યાદિ ।

સત્યા—મદૂભ્ય, = પદાર્થેભ્યો દિતઃ = સત્યઃ—સત્પદાર્થચિન્તનરૂપો મનોયોગ-
સ્તદ્વિષયા મનોગુપ્તિરપ્યુપચારાત્સત્યા, ચ=પુન તથેવ મૃષા=અસત્યા—પૂર્વોક્ત
મનોયોગવિપરીતમનોયોગવિષયા મનોગુપ્તિરપ્યુપચારાન્મૃષા, તથેવ ચ સત્યામૃષા
ઉભયાત્મકમનોયોગવિષયા મનોગુપ્તિ, ૫=પુન. ચતુર્થી અસત્યામૃષા=ઉભયસ્વ
ભાવરહિતમનોદલિકવ્યાપારરૂપમનોયોગવિષયા મનોગુપ્તિઃ । ઇત્થ મનોગુપ્તિશ્વર્ત્વ-
વિધા કથિતા ॥૨૦॥

ત્રીન ગુપ્તિયોં મેં સે પ્રથમ મનોગુપ્તિ કો કહતે હૈં—‘સઘ્ઞા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(સઘ્ઞા-સત્યા) સત્ય ૧, (મોસા-મૃષા) અસત્ય ૨, (સઘ્ઞા

મોસા-સત્યમૃષા) સત્યાસત્ય ૩, એવ ચૌથી (અસઘ્ઞામોસા-અસત્યમૃષા) અનુ-
ભય ૪, ઇસરૂપ સે મનોગુપ્તિ ચાર પ્રકારકી હૈ । સત્પદાર્થ કે ચિન્તનરૂપ
‘મનોયોગ’ કો વિષય કરને વાલી મનોગુપ્તિ સત્યમનો ગુપ્તિ હૈ । અસત્પદાર્થ
કે ચિન્તનરૂપ મનોયોગ કો વિષય કરને વાલી મનોગુપ્તિ હૈ । ઉભયરૂપ
પદાર્થ કે ચિન્તનરૂપ મનોયોગ કો વિષય કરને વાલી મનોગુપ્તિ સત્યા
સત્યમનોગુપ્તિ હૈ । ઉભય સ્વભાવ રહિત મનોદલિક વ્યાપારરૂપ મનોયોગ-
વિષયક મનોગુપ્તિ કા નામ અનુભય મનોગુપ્તિ હૈ ॥૨૦॥

એ ત્રણ ગુપ્તિઓમાથી પ્રથમ મન ગુપ્તિને કહે છે—“સઘ્ઞા” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—સઘ્ઞા-સત્યા સત્ય (૧) મોસા-મૃષા અસત્ય (૨) સઘ્ઞામોસા-

સત્યમૃષા સત્યા સત્ય (૩) અને ચૌથી અસઘ્ઞામોસા-અસત્યમૃષા અનુભય (૪) આ
૩૫થી મનોગુપ્તિ ચાર પ્રકારની છે સત્પદાર્થના ચિત્તનરૂપ મનના યોગોને
વિષય કરવાવાળી મનોગુપ્તિ સત્ય મનોગુપ્તિ છે અસત્ પદાર્થના ચિત્તનરૂપ મનો-
યોગને વિષય કરવાવાળી મનોગુપ્તિ અસત્ય મનોગુપ્તિ છે ઉભયરૂપ પદાર્થના ચેત-
નરૂપ મનોયોગને વિષય કરવાવાળી મનોગુપ્તિ સત્યાસત્ય મનોગુપ્તિ છે ઉભય
સ્વભાવ વગરની મનોદલિક વ્યાપારરૂપ મનોયોગ વિષયક મનોગુપ્તિનું નામ અનુભય
મનોગુપ્તિ છે ॥૨૦॥

ના યાજને=શબ્દાદિપુ વ્યાપારણે ચ યતમાનો=યતના કૃત્વાણા યતિ સરમ્મસમા
મે-સરમ્મ=અભિગ્રાતાય યદિષ્ટિષ્ટ્યાદીનામુત્થાપનમ્, એતદપિ સમન્વયમ્,
ત ઉપચાગત સમ્પ્લશ્વદ્વાચ્ય ભવતિ, સમારમ્મ=પરિતાપરો મુદ્ધાર્થમિ
ત અન્યો સમાહારદ્વન્દ્વસ્તસ્મિન્, તથા-આરમ્મે=પ્રાણિચિરાધનારૂપે વ્યાપાર
ચ પ્રવર્તમાન કાય તથૈવ=ગાંત્રીરોત્તૈવ તુ=નિશ્ચયેન નિવર્તયેત્ ॥૨૪॥૨૫॥

આદિ કો પાર કરને મે, તથા (ઈન્દ્રિયાણ જુજ્ઞણ-ઈન્દ્રિયાણા યોજને) ઇન્દ્રિયો
કો અનેક વિષયભૂત પદાર્થો મે વ્યાપારિતકરને મે (જય જઈ-યતમાન
યતિ:) યતના પૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરને વાળા યતિ (સરમ સમારમ આરમ્મિ
પવત્તમાણ કાય તદેવ નિયતિજ્ઞ-સરમ્મ સમારમ્મે આરમ્મે ચ પ્રવર્તમાન કાય
તથૈવ નિવર્તયેત્) સરમ્મ, સમારમ્મ એવ આરમ્મ મે પ્રવર્તમાન અપને
શરીર કો શાસ્ત્ર મે કહી હુઈ વિધિ કે અનુમાર વહા સે હઠાવે ।
હસકા નામ કાયગુપ્તિ હ—

મારને કે લિયે યદિ મુદ્ધિ આદિ કા ઉઠાના યદ કાય કા સરમ
હૈ । યદ્યપિ સરમ્મ શબ્દ કા અર્થ સમ્પ્લ હૈ પરન્તુ યદ્દા હસ પ્રકાર કી
પ્રવૃત્તિ વિના સકલ્પ નહીં હો સકતી હૈ, અત ઉપચાર સે હસ પ્રકાર
કે વ્યાપાર કો મી ‘સરમ્મ’ હસ રૂપ સ કહ દિયા ગયા હૈ । પરિતાપ
કારક મુદ્ધિ આદિ કા અભિગ્રાત કરના હસકા નામ સમારમ્મ । પ્રાણિ-
ચિરાધનારૂપ વ્યાપાર મે શરીર કા લગાના આરમ્મ હૈ । શરીર કો એસે
વ્યાપારો મે નહીં લગાના હસકા નામ કાયગુપ્તિ હૈ ॥૨૪॥૨૫॥

ઉછલવામા અર્થાત-વાર વાર ઉછળીને કોઈ ખાડા આદિને પાગ કરવા મા તથા ઇન્દ્રિયાણ
જુજ્ઞણે-ઈન્દ્રિયાણા યોજને ઇન્દ્રિયોને એના વિષયભૂત પદાર્થોના વ્યાપૃત કરવામા
જય જઈ-યતમાન. યતિ યતનાપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા યતિ સરમસમારમે આર
મ્મિ પવત્તમાણ કાય તદેવ નિયતિજ્ઞ-સરમ્મસમારમ્મે આરમ્મે ચ પ્રવર્તમાન કાય
તથૈવ નિવર્તયેત્ સરમ્મ સમારમ્મ અને આરભમા પ્રવૃત્તમાન પોતાના શરીરને
શાસ્ત્રમા કહેવામા આવેલ વિધિ અનુમાર ત્યાથી હઠાવે સરમ સમારમ્મ, અને
આરભમા પ્રવર્તમાન પોતાના શરીરને શાસ્ત્રમા કહેવામા આવેલ વિધિ અનુમાર
ત્યાથી હઠાવે તેનું નામ કાયગુપ્તિ છે

મારવા માટે હાથનું તેમજ મુઠીનું ઉઠાવવું આ કાયનો સરભ છે જો કે
સરભ શબ્દનો અર્થ સકલ્પ છે પરંતુ અહીં એ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ વગર સકલ્પે
થઈ શકતી નથી આથી ઉપચારથી કાયના આ પ્રકારના વ્યાપારને પણ “સરભ”
આ રૂપથી કહેવામાં આવેલ છે પરિતાપ કારક મુઠી આદિનો અભિગ્રાત કરવો તેનું
નામ સમારભ પ્રાણી વિરાધના રૂપ વ્યાપારમા શરીરને લગાડવું એ આરમ્મ કે
શરીરને આવા વેપારમા ન લગાડવું તેનું નામ કાયગુપ્તિ છે ॥૨૪॥૨૫॥

इदानीं कायगुप्तिमाह—

मूलम्—ठाणे निसीयणे चैव, तहेव यं तुयंदृणे ।

उल्लघण पल्लघणे, इदिर्याण चं जुजंणे ॥२४॥

सरम्भसमारम्भे, आरम्भेस्मि तहेव यं ।

काय पवर्त्तमाण तुं, नियंत्तिज्ज जंय जेई ॥२५॥

छाया—स्थाने निपदने चैव, तथैव च त्वग्वर्त्तने ।

उल्लङ्घनमलङ्घने, इन्द्रियाणा च योजने ॥२४॥

सरम्भसमारम्भे, आरम्भे तथैव च ।

काय पवर्त्तमान तु, निवर्त्तयेद् यतमानो यतिः ॥२५॥

टीका—‘ठाणे’ इत्यादि ।

स्थाने=ऊर्ध्वस्थाने, चैव=च=पुन निपदने=उपवेशने, तथैव च त्वग्वर्त्तने=शयने
उल्लङ्घनमलङ्घने-उल्लङ्घन च मलङ्घन चेत्यतयो समाहारस्मिन् तत्र-उल्लङ्घने
=सकृत् तथा विधनिमित्ततो गर्ताधुत्क्रमणे मलङ्घने=असकृदुल्लङ्घने, तथा-इन्द्रि-

रने में प्रवृत्ति करने रूप वचन व्यापार का नाम आरम्भ है । यतनाशन
यति का कर्तव्य है कि वह अपनी वचनगुप्ति को सरम्भ, ममारम्भ एव
आरम्भ में न लगावे । इन सरम्भादिक से वचन को हटाना इसी का
नाम वचोगुप्ति है ॥२३॥

अब तीसरी कायगुप्ति को कहते हैं—‘ठाणे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (ठाणे-स्थाने) खड़े होने में, (निसीयणे-च निषदने) तथा
बैठने (तहेव य तुयंदृणे-तथैव त्वग्वर्त्तने) शयन करने में (उल्लघणपलघणे-
उल्लघनमलघने) उल्लघ करने में-किसी खड़े आदिको एक बार उछलकर
पार करने में प्रलघन-करने में अर्थात् बार २ उछलकर किसी खड़े

कारणभूत भवादिहेतुना कृत्वा कर्त्तव्यं प्रवृत्ति करवा इष वचन व्यापारतु नाम आरम्भ
छे यतनाशान यतितु कर्त्तव्य छे हे, ते पोतानी वचनगुप्तिने सरम्भ, ममारम्भ अने
आरम्भमा न लगाडे आ सरम्भादिकथी वचनने उठावपु तेतु नाम वचोगुप्ति छे ॥२३॥

इवे त्रीण कायगुप्तिने छे—“ठाणे” इत्यादि ।

अ-वयार्थ—ठाणे-स्थाने उभा थवाभा तथा निसीयणे-च निपदने जेसवाभा

तहेव य तुयंदृणे-तथैव त्वग्वर्त्तने सुवाभा उल्लघणपलघणे-उल्लघनमलघने छे कथ
करवाभा केछ छेमेवाने छेछाणीने पार करवाभा आवे प्रलघन करवाभा बार बार

सम्प्रत्यक्ष्यनार्थमुपसहरन्नेतदाचरणफलमाह—

मूलम्—एया पवयणमाया, जे' सम्मं आर्यरे मुंणी ।

सो' खिप्पसवससारा, विप्पमुच्चड पडिण्'त्ति' वेमि' ॥२७॥

॥इह पवयणमाइय चउवीसइम अज्जयणं समत्त ॥२४॥

जाया—एताः प्रवचनमातृ, यः सम्यगाचरति मुनिः ।

स क्षिप्र सर्वससाराद्, विप्रमुच्यते पण्डित इति ब्रवीमि ॥२७॥

टीका—‘एया’ इत्यादि ।

यो मुनि एताः=पूर्वोक्त अष्ट प्रवचनमातृः सम्यक्=अविपरीत्येन, न तु दम्भादिना, आचरति=सेवते । पण्डितः=तत्त्वातत्त्वविवेकवान् स मुनि क्षिप्र=शीघ्र सर्वससारात्=चतुर्गतिरूपसकलससारात् विप्रमुच्यते=सर्वथा मुक्तो भवति । ‘इति ब्रवीमि’ इत्यस्यार्थः पूर्ववद् बो.य’ ॥२७॥

इतिश्री-विश्वविख्यात-जगद्गुरु-मसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकलितललितकलापा

लापरु-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैऋत्यनिर्मापरु-वादिमानमर्दक-शाहूउत्रपति-कोल्हा

पुर-रानप्रदत्त-‘जैनशास्त्राचार्य’ पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-बालब्रह्मचारि-

-जैनाचार्य-जैनधर्मदेवावर-पूज्यश्री रासीलालव्रतिविरचितायामुत्तरा

ध्ययनमूत्रस्य प्रियदर्शिन्याख्याया व्याख्याया ‘प्रवचनमातृ’

नामक चतुर्विंशतितममध्ययन सम्पूर्णम् ॥२४॥

फल कहते हैं—‘एया’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जे मुणी-यः मुनिः) जो मुनि (एया पवयणमाया-एता प्रवचनमातृ) इन पूर्वोक्त अष्टप्रवचन माताओं को (सम्म-सम्यक्) अविपरीतता से-दम्भादिक रहित (आर्यरे-आचरति, पालते है (पडिण-पण्डितः) तत्त्वातत्त्वविवेकवान् वे मुनि (खिप्प-क्षिप्रम्) शीघ्र ही (सवससारा-सर्वससारात्) चतुर्गतिरूप समस्त ससार से सर्वथा (विप्पमुच्चड-विप्रमुच्यते) मुक्त हो जाते हैं । ऐसा मैं कहता हू ॥२७॥

॥यह चौवीस वा अध्ययन समाप्त ॥२४॥

अध्ययनो उपसहार करता सूत्रकार तेना आयरवुनु इण कडे छि—‘एया’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जे मुणी-य मुनि’ जे मुनि पवयणमाया-एताः प्रवचनमातृ आ पूर्वोक्त आठ प्रवचन माताओंने सम्म-सम्यक् अविपरितताथी दल आदिश्री रक्षीत बनीने आर्यरे-आचरति पाणे छि पडिण-पण्डितः तत्त्वातत्त्वना विवेकवाणा ते मुनि खिप्प-क्षिप्रम् शीघ्र जे सवससारा-सर्वससारात् आर गतिइय अभय न आरवी सर्वथा मुक्त बनी जाय छि ओनु हुं कहुं छु ॥२७॥

श्री उत्तराध्ययन सत्रगु चौवीससु अध्ययन न पूर्य ॥२४॥

સમ્પ્રતિ મુત્રક્રુત્ સમિતિગુપ્ત્યો' પરસ્પરગિણેષ મયમાદ--

મૂઝમ્—‘ઘ્યાઓ પવે સમિર્ડઓ, ચરણેસસ યં પવત્તેને ।

ગુત્તી નિયેત્તણે વુત્તા, અસુમત્થેસુ યં સવ્વસો ॥૨૬॥

છાયા--‘ઘ્યા’ પશ્ચ સમિતયઃ, ચરણસ્ય ચ પ્રવર્ત્તને ।

ગુપ્તયો નિવર્ત્તનેઽપ્યુક્તાઃ, અશુભાર્થેભ્યશ્ચ સર્વશ ॥૨૬॥

ટીકા--‘ઘ્યાઓ’ ઇત્યાદિ ।

ચરણસ્ય=ચારિત્રસ્ય પ્રવર્ત્તને ચ-ચારિત્રેષુ પ્રવૃત્તાવેત્ત ઇતા પૂર્વોક્તા પ્રાણા-
તિપાતવિરમણાન્ય પશ્ચસમિતય ઉક્તા. । ચ=પુનઃ ગુપ્તય. સર્વશ=સર્વેભ્યોઽ
શુભાર્થેભ્ય =અશુભમનોયોગાદિભ્યો નિવર્ત્તને=નિવૃત્તો, અપિ શબ્દાત્ ચારિત્ર
પ્રવૃત્તો ચ ઉક્તા. । ‘અસુમત્થેસુ’ ઇત્યત્ર પશ્ચમ્યર્થે સપ્તમી ॥૨૬॥

અવ સૂત્રકાર સમિતિઔર ગુપ્તિ મેં પરસ્પર વ્યા ભેદ હૈ સો
દિત્વલાતે હૈ—‘ઘ્યાઓ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(ચરણસસ પવત્તણે ચારિત્રસ્ય પ્રવર્ત્તને) ચારિત્રમેં પ્રવત્તિ કરને
પરહી(ઘ્યાઓ-ઘ્યા) પૂર્વોક્ત પ્રાણાતિપાત વિરમણ આદિ પાંચ સમિતિયાં
કહી ગઈ હૈ । (સન્નસો અસુમત્થેસુ નિયત્તણે ગુત્તી વુક્તા-સર્વશ અશુભા-
ર્થેભ્યશ્ચ નિવર્ત્તને અપિ ગુપ્તય ઉક્તા) તથા સમસ્ત અશુભ મનોયોગાદિક સે
નિવર્ત્તન મેં “અપિ” શબ્દ સે ચારિત્ર મે પ્રવૃત્તિ કરને મે ગુપ્તિયાં કહી ગઈ હૈ ।

ભાવાર્થ—સમિતિ કેવલ પ્રવૃત્તિ સ્વરૂપ હૈં ઔર યે પ્રાણાતિપાત
વિરમણરૂપ હૈં । તથા ગુપ્તિયાં પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ ઉભયસ્વરૂપ હૈં ॥૨૬॥

અત્ર અખ્યયન કા ઉપસહાર કરતે હુણ સૂત્રકાર ઇન્કે આચરણ

હવે સૂત્રકાર સમિતિ અને ગુપ્તિમા પરસ્પરમા કેવો ભેદ છે તે બતાવે છે
--“ઘ્યાઓ” ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ચરણસસ પવત્તણે-ચારિત્રસ્ય પ્રવર્ત્તને ચારિત્રમા પ્રવૃત્તિ કરવા
ઉપરથી જ ઘ્યાઓ-ઘ્યાઃ પૂર્વોક્ત પ્રાણાતિપાત વિરમણ આદિ પાંચ સમિતિઓ
કહેવામા આવેલ છે, તથા સવ્વસો અસુમત્થેસુ નિયત્તણે ગુત્તી વુક્તા-સર્વશ અશુ
ભાર્થેભ્યશ્ચ નિવર્ત્તને અપિ ગુપ્તય ઉક્તા સઘળા અશુભ મનો યોગાદિકથી નિવર્ત્તનમા
“અપિ” શબ્દથી ચારિત્રમા પ્રવૃત્તિ કરવામા ગુપ્તિઓ કહેવામા આવેલ છે

ભાવાર્થ--સમિતિ કેવળ પ્રવૃત્તિ સ્વરૂપ છે અને તે પ્રાણાતિપાત વિરમણ રૂપ
છે તથા ગુપ્તિઓ પ્રવૃત્તિ-નિવૃત્તિ ઉભય સ્વરૂપ છે ॥૨૬॥

